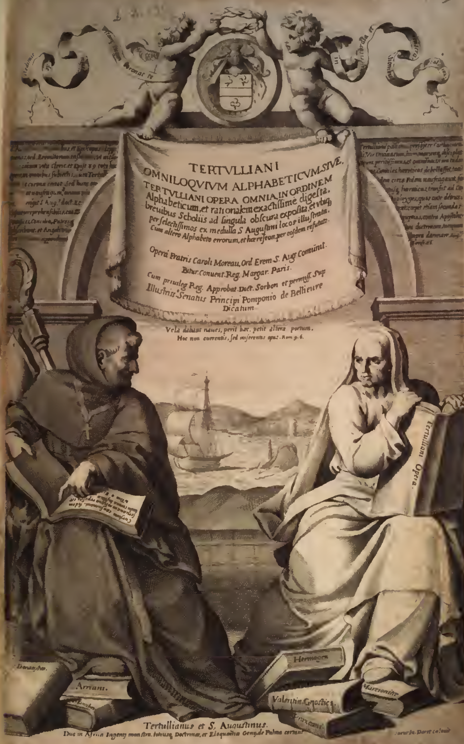
image
not
available

TERTVLLIANI
OMNILOQVIVM ALPHABETICVM, SIVE,
TERTVLLIANI OPERA OMNIA, IN ORDINEM
Alphabeticum, et rationalem exactissime digesta,
breuibus Scholiis ad singula obscura exposita, et vbiq.
per selectissimos ex medulla S. Augustini locos illustrata.
Cum altero Alphabeto errorum, et hæreseon, per eosdem refutato.
Opera Fratris Caroli Moreau, Ord. Erem. S. Aug. Commun.
Bitur. Conuent. Reg. Margar. Paris.
Cum priuileg. Reg. Approbat. Doct. Sorbon. et permiss. Sup.
Illustriss. Senatus Principi Pomponio de Bellieure
Dicatum
Vela dabant naues, perit hæc, petit altera portum.
Hoc non currentis, sed miserentis opus. Rom 9. 6.
Tertulliani Opera.
Hermogen
Arriani.
Valentin. Gnostic.
Tertullianus et S. Augustinus.
Duo in Africa Ingenij monstra, totiusq. Doctrinæ, et Eloquentiæ Genij, de Palma certant

TERTVLLIANI OMNILOQVIVM ALPHABETICVM RATIONALE TRIPARTITVM.

SIVE

TERTVLLIANI OPERA OMNIA IN NOVVM ordinem, hactenus intentatum, & facilem, omnibus vtriusque fori Oratoribus, Rerum humanarum Diuinarumque Professoribus ac Scriptoribus vtilem, disposita, exposita, illustrata.

Operâ Fratris CAROLI MOREAV *Augustiniani Ordinis Eremitarum, Communit. Bituricens. Conuentus Reginæ Margaritæ, in suburbiis. S. Germani Paris.*

QVID NOVI PRÆSTITERIT AVTHOR, IN hoc Opere Summam Theologiæ Scholasticæ, Positiuæ, & Moralis, ex Scriptura S. Patribus, & Tertulliano & Augustino maximè decerptæ, complectente, sequens pagina indicabit.

Respicite quoniam non mihi soli laboraui, sed omnibus exquirentibus disciplinam. Eccli. 33. 18.

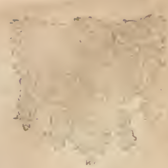

PARISIIS,

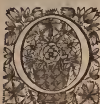
Apud IACOBVM DALLIN, viâ Iacobæâ, sub signo S. Stephani.

M. DC. LVII.

Cum Priuilegio Regis, Approbatione Doctorum, & licentia Superiorum.

SVMMA RERVM QVAS DE NOVO contulit Author ad Illustrationem TERTVLLIANI.

PVS hoc nouum Tripartitum, tribus tomis absoluitur.

Primus hic tres partes complectitur. Prima quidem omnes libros Tertulliani, in ordinem alphabeticum digestos profert, supplens quatuor defectus notabiles, in omnibus hactenus editionibus prætermissos, in præfatiuncula præmittenda notatos.

Secunda, pacificè, & absque contentiosa controuersia, tacito etiam aduersarij cuiuscumque nomine, nudo veritatis, & Pietatis S. Patri Augustino debitæ, nec non totius operis, ex eius sententiis lectissimis contexti, ab omni æmulationis iniuria tutandi respectu, diluit alphabetum Errorum perperam imputatorum Augustino Tertulliani in omnibus sanis Illustratori, in peruersis correctori. Vbi tota eius Doctrina, maximè verò de Prædestinatione Gratia, & Libero Arbitrio, non priuata vnius Doctoris, sed CATHOLICA, & ad S. Scripturæ, Patrum, Conciliorum, SS. Pontificum, & Tridentinæ quammaximè Synodi, & Constitutionis Innocentij X. In quinque Proposit. censura, regulas, exactè reducta; & per 27. quæstiones curiosè discussa, orthodoxa protsus esse conuincitur.

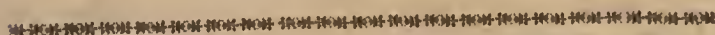
Tertia pars, Erroneas, hæreticas, durioresque sententias Tertulliani, à sana eius Doctrinâ separatas, ordine pariter alphabetico contextas euoluit, explicat, & Catholicâ S. P. Augustini Doctrinâ dissoluit.

Cum gemino secundæ & tertiæ partis proprio Indice; altero locorum selectiotis scripturæ ibidem explicatæ, altero rerum notabiliorũ.

SECVNDVS, ET TERTIVS TOMVS partiuntur omnia sana eiusdem Tertulliani Opera, in locos communes ordine nouo & hactenus intentato, non tantùm alphabetico, sed etiam rationali exactissimè distincta, breuibus Scholiis ad singula quæque obscuta, ad litteram exposita, & vbique per selectiores ex medulla S. Scripturæ, Conciliorum, Patrum, & S. Augustini præsertim, nullibi prætermissi, aliorum item probatissimorum authorum cuiusque Disciplinæ locos illustrata.

Cum triplici Indice locupletissimo in fine tomi tertij collocando; primo quidem Scripturæ sacræ explicatæ ter millenis & amplius locis. 2. rerum ac verborum. 3. Concionum per annum.

De Operis inſcriptione, diſpoſitione, vtilitate, ſoliditate, curioſitate, & intanta Rerum diuerſarum abundantia, conjunctâ breuitate, perſpicua: necnon Tabellæ Emblematicæ fronti operis impoſitæ expoſitione; Synopſi quoque vitæ Tertulliani, & Auguſtini, deque ſymbolicis eorum, ac diſſymbolicis proprietatibus, & Elogiis: De vſu tamdem & praxi totius Operis, habet, quam attentè, examinet Lector, vt ſibi neceſſariam, Præfationem generalem, poſt nuncupatoriam Epiſtolam immediatè ſubſequentem.

SVMMA PRIVILEGII.

EGIO Ludouici XIV. Chriſtianiſſimi Regis diplomate cautum eſt, ſub mulctis ibidem expreſſis, ne quis in ſuo Regno, aut aliis quibuſcunque locis ditioni Majeſtatis ſuæ ſubditis, intra proximos nouem annos à die editionis primæ computandos, excudat, vendat, excudendum, vendendumque quoquo modo tradat librum inſcriptum, *Tertulliani Omniloquium Alphabeticum breuibus ſcholiis ad ſingula obſcura expoſitum; & vbique per ſelectiſſimos ex medulla S. Auguſtini locos illuſtratum, in omnibus dicendi ſcribendique materiis*, à F. CAROLO MOREAV *Auguſtiniano compoſitum*, præter IACOBVM DALLIN Bibliopolam Pariſienſem, cui dictus author jus ſui Priuilegij ceſſit. Datum Pariſiis anno Domini 1653. menſis Februarij tertio.

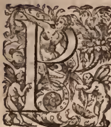
Signatum, de mandato Regis,

GVYOT.

Quod regiſtratum eſt in libro Communitatis Bibliopolarum per BALARD *Syndicum.*

ILLVSTRISSIMO VIRO D. D. POMPONIO DE BELLIEVRE EQVITI, AC SVPREMI SENATVS PARISIENSIS PRINCIPI, S.

RINCEPS SENATVS ILLVSTRISSIME,

Diuturna grande opus operæ, nouum prorsus ordine, formâ, & in plurimis hactenus intractatis argumentis, ipsâ materiâ, Augusto Nomini Tuo dicaturum, tot circumfusæ rerum singularium species ambiunt, tanta meritorum se ingerit turba dicturo; tot firmamento virtutis Tuæ astra micantia, nusquam errantia, sed fixa, [1] velut inter lapides igneos demoranti, inter gemmantes siderum ardentium radios, *obuersantur; ut coruscante crebrius fulgetro repercussi nictitent oculi, mens stupeat, hæreat calamus, lingua mutescat.*

[1] Tertull. 2. contra Marc. c. 10.

Quid faciam? Tot circumsonantibus thesium foliis, librorum voluminibus concrepantibus, opusculis simul & operibus Tibi certatim nuncupatis, laudes undique tuas buccinantibus; silebo solus, [2] Et conceptum de Te sermonem potero retinere? *An non magè* [3] quasi vter mero plenus, quod lagunculas disrumpit, *cæteris vocalior erumpam; Et diu retentum* [4] verbum bonum, *Deo primùm bonorum omnium in Te locupletissimo largitori, dehinc Tibi* [5] præ consortibus oleo lætitiæ participi, absconditum eructabo?

[2] Iob. 4. 2. [3] Iob. 32. 19. [4] Psal. 44. 1. [5] Psal. 44. 8.

Enimuerò quid absconsum in propatulo, & peruio [6] facto mundo, Angelis, & hominibus spectaculo? *Ecquid in* Sole iustitiæ in signo Libræ posito; *jus ex æquo, diei, & noctis horas, pro meritis; pœnas, & præmia, probis ac reprobis diuidente, publicæ notitiæ se subducere possit occultum?*

[6] 1. Cor. 4. 9.

Diu exercitato Infulati Præsidis Clarissimâ dignitate, Legationibus ad Batauos, Britannos, Italos, ipsosque Romanos rerum Dominos, muneribus honorificentissimis laudatissimè perfuncto, ad Summum tandem Supremi Senatus Parisiensis Principatum, à Christianissimo Rege, [7] Electo ex millibus, *quid vitâ sospite, quam perennet Deus, quid inquam*

[7] Cant. 5. 10.

anteactæ vitæ tot obita non communia munia, sortis vltra prosperæ non auspicatißimè portendunt?

[8] Cicero in Anton. *Et quidem si in Summo*[8] Iudice spectari debet fortuna & dignitas:
[9] Ascon. [9] si lege Pompeia sancitum est, vt Amplissimo ex Censu Iudices legerentur: *Ne videlicet aut contracta ignobilitate generis, animi vilitas, aut rei inopia domestica, ius vendere, & muneribus vitæ sustinendæ necessariis, corruptioni cedere cogeretur: Tibi in vtroque vigilantißimè prouidentia diuina prospexit; Cui & Splendidißimus est Natalium Illustrium Census; Patre Infulato Præside, & Vtroque Auo Primariâ Cancellarij Franciæ Dignitate Gloriosißimè potito: & Opulentißimâ Fortunâ gratulatur; nec parcâ vspiam vso, nec prodigâ; nec effusâ turpiter, nec auarè repositâ; sed munificè, aut diuinis, aut publicis curandis Ædibus; nunc festiuè excipiendis amicis, nunc viris de re Litteraria benè meritis munerandis; sed quammaximè pauperibus alendis, misericorditer impensâ.*

[10] Paulinus. [10] Spiritualis trapezitæ hæc mensa est, thesaurum vitæ struens præ-
[11] Chryso. sentis pariter & æternæ. [11] *Arte omnium quæstuosißimâ, multiplicato*
[12] Prou. 3. 9. *in centuplum fœnore innocenti,* [12] *honorans Dominum de Tua substantia, misertus inopi, Domino fœneraris: cui diuino subscriptum sanguine*
[13] Aug. in Psal. 36. *chirographum cautio Euangelica datur.*[13] Et si non tenes pauperem redditorem, idoneum tenes fideiussorem. *Taceo quæ me clamare delectarent. Oblitero quæ jußioni tuæ parens, & insigni parcens modestiæ, non tam garrulus Tuæ in pauperes largitatis buccinator, quàm exempli Optimatibus Regni sectandi sincerus hortator, in authographo præscripseram;*
[14] Matt. 6. 3. *Tuo admonitus, quinimò diuino ædificatus oraculo:* [14] Nesciat sinistra
[15] Chrysol. ser. 9. Tua quod facit dextera Tua. [15] Putas quàm vult nescire alterum, qui
[16] Ierе. 17. 13. Teipsũ qui facis, aliqua Tui parte vult nescire? *Sed qui* [16] *nomen Tuum in terra scribi refugis,* [17] *gaude Solis radio exaratum in cœlis.* [18] Et qui
[17] Luc. 10. 20. non ad Tuam famam erogas, sed ad pauperis famem; [19] nec tubâ vis
[18] Chrysol. ser. 9. ante Te cani, [20] ab auditione mala ne time, dum [21] oleum dexteræ, cœ-
[19] Matt. 6. 2. lestis participem regni proclamabit. [22] Quòd Abel passus sit, quòd ser-
[20] Psal. 111. 6. uauit mundum Noé, quòd Abraham fidem suscepit, quòd Moyses legem tulit, quòd Petrus crucem resupinus ascendit, Deus in iudicio ta-
[21] Prouer. 27. 16. cet; & hoc solùm clamat, quòd comedit pauper. In cœlo prima est
[22] Chrysol. ser. 14. esurientis annona, prima stipendia pauperis tractantur in cœlo, erogatio pauperis prima diuinis scribitur in diurnis. Beatus cuius nomen
[23] Chrysol. ser. 8. toties Deo legitur, quoties ratio pauperis recitatur in cœlo![23] Dicturus, *Judicum Princeps*, causam in iudicio, patronam Tibi misericordiam, per quam liberari possis, assumis: qui de patrocinio misericordiæ certus es, de venia sis securus. Misericordem nescit diuinus ignis exurere. Misericordia non solùm causam præuenit, anticipat cognitorem; sed etiam sententiam reuocat, absoluit addictos.

Ad hæc, in Te, summi viuorum atque mortuorum Judicis prototypo
[24] Bud. in l. iustitia de iust. & iur. *conformi, quidquid in tanti Senatus Principe virtutis exigitur, velut omnium Præcessorum corollario mirificè congestum diuinâ pietate reperitur.* [24] Iustitiæ siquidem Antistitem oportet esse grauem, sanctum, se-

uerum, incorruptum, inadulabilem, contraque improbos, nocentésque immisericordem atque inexorabilem, erectum, arduum, & potentem vi, & maiestate, æquitatis, veritatísque terrificum zelatorem. *Sed nec inter hæc iustitia improbis inflexibilis argumenta, congrua deest viduis, orphanis, miseris, oppressis quibuscumque facilitas aditus, & vsquequaque vrbanus affabilitatis accessus.*

Nec vanam hic retexo Valentinianorum fabulam, quâ Æones omnes velut [25] Ex ære collatitio, in honorem & gloriam Patris, pulcerrimum Pleromatis sidus, fructumque perfectum compingunt; ex omnium defloratione constructum; Pandoram Hesiodi, Nestoris Cocetum, Miscellaneam Ptolomæi, aut de Atticis Pancarpon historiis. *Malim Te, veritati propius, illi Apocalypseos Angelo pariari,* [26] qui Ioanni apparuit Iridis ambitu coronatus, cœlesti prato. *Tanta omnigeni floris, virtutum omnium varietate respergeris! Sic in te singula animi pariter & corporis dotes elucent; ingenij perspicacitas, judicij sagacitas,* jus cuique suum reddendi constans ac perpetua voluntas; *juris vtriusque peritia, Eloquentia sermonis, venustas oris, hilaris & modesta vultus grauitas, inaffectata & inconsulta Æquanimitas.* [27] Adeò vt ipsa exterioris hominis species, simulacrum sit mentis, figura probitatis.

[25] Tertull. cont. Valent. c. 12.

[26] Tertul. de Corona cap. 15.

[27] Ambr. l. 2. de Vir. sub init.

Neque verò cum Stoïcis [28] Philosophis, gloriæ animalibus, [29] vanitati seruit Tuarum soliditas firmitasque virtutum. In his nihil prouidebat prudentia, nihil distribuebat iustitia, nihil fortitudo tolerabat, nihil temperantia moderabatur, nisi vnde placeretur hominibus, & ventosæ gloriæ seruiretur. *Tibi verò, Princeps Illustrissime, veras & Christianas virtutes colenti,* [30] magna virtus est contemnere gloriam; quia contemptus eius in conspectu Dei est; judicio autem non aperitur humano. [31] Virtus porro aliud non est, nisi diligere quod diligendum est. Id eligere, prudentia est: nullis inde auerti molestiis, fortitudo est: nullis illecebris, temperantia est: nullâ superbiâ, justitia est. *Et quid iustius, quàm vt* [32] Deo virtutum Domino, & Regi gloriæ suæ zeloti, *bonorum omnium fonti cursu refluo, honor & gloria refundatur? Quid Æquius, quàm vt de* commutabilibus fortunæ membris, *Christi pauperibus, membris eius magnificè* [33] dispergentis, justitia manens in sæculũ sæculi, *magno transitoria & æterna fœlicitatis cumulo dispungatur?*

[28] Tertull. de Anim. cap. 1.

[29] Aug. li. 5. de Ciui. c. 20.

[30] Aug. 5. de Ciuit. cap. 9.

[31] Aug. ep. 52. ad Maced.

[32] Psal. 23. 10.

[33] Psal 111. 8.

Quàm procul ab auaritiæ sordibus, proprij patrimonij splendidus erogator! Quàm non acceptator personarum aut munerum, qui ne Tabularij forenses, pro dicunda clientibus causa, prærogatiua temporis, accepto munere venderetur, æquitate prouidâ seuerissimè ac iustissimè cauit: totus [34] justitiâ cum magno inter Orientales principe Iob indutus, [35] pater orphanorum, judex viduarum, [36] pro galea salutis judicium certum tectus caput, & pectus, scutum inexpugnabile æquitatem.

[34] Iob. 1. 3.

[35] Psal. 67. 6.

[36] Sap. 5. 19.

Ad typum Scuti Gentilitij, quod attinet, triplex in Nobilissimæ Gentis Symbolica tessera Trifolium cernitur, abs Te inuiolabiliter custoditum: *quod nec Leogeminus, aut Gryphus, Pardus, aut Vnicornis superbè repens sustinet, sed puritatis amatrix, & custos innocentiæ Mustela Pontica suo vellere circumuestit, tacito, licet congruentissimo Iudici-*

bus alienis à munerum corruptela, Symbolo: malo mori, quàm fœdari.

Atenim, quid Trifolio *simplicius in plantis? sed quid eius virtute fœcundius?* [37] *Sexies falce demessum, repullulat toties, inexhaustâ fœcunditate radicis. Vt de ipso lubeat cum Septimio exclamare;* [38] Proh miseranda incredulitas, quæ denegas Deo proprietates suas, simplicitatem, & potestatem!

[39] Trifolium aureum, siue hepaticum, Trinitatis herba vocatur; *indubium, Auitæ Maiorum Tuorum, circa augustissimum Christianæ mysterium fidei argumentum. Nec gratis* [40] herba medica, non tam quòd per bella Persarum quæ Darius intulit, aduecta sit à Medis, *quàm à remediis dicta medicis. Plura illi medicamenta, quàm folia.* [41] Herba optima in prato Trifolij. [42] *Grana eius & folia Pleuriticis, Epilepticis, hydropicis, hepaticisque medentur. Sitim arcet, ac refrigerat.* [43] *Ælij Galli, Zenonis, Eudemi, Heraclidis theriacam, inter cætera componit: Et eam maximè,* [44] quâ magnus Antiochus Rex aduersus omnia venena vsus traditur, vnici vel pondere denarij.

Et quæ non venena, Galliæ Rex Christianissimus, operâ Tuâ, Iustitiæ Tuæ librâ medicatur? Quam sitim, æquissimus Princeps Ludouicus, dignissimus Ludouici iustitiæ sitientissimi filius, Trifolio tuo non extinguit?

Trifolij viribus indagandis, Hippocratis, Galeni, Dioscoridis, Matthioli, Dodonæi, tota medicorum schola desudat: [45] Cui & Amphilocus librum etiam specialem dedicauit. *Quidni & ego ter ducenta, ne septingenta dixerim, folia in Tertullianum elaborata, Tuo longè dignius,* Trifolio *consecrarim?*

[46] In nuce inclusam Iliada, Homeri carmen in membrana scriptum tradidit [47] Cicero. [48] Myrmecides quidam statuarius inclaruit, à quo quadrigam ex Ebore sculptam legimus, quam musca integeret alis: fabricatam & nauem, quam apicula pinnis absconderet. *Ego verò arte non absimili, iam non* [49] Homeri in pauum, *Pythagoricâ metempsychosi demutati Iliadem, vario fabularum colore conspersam; sed Tertullianum & Augustinum, totius eloquentiæ & doctrinæ solida veritate, & varietate refertos, duas Euangelij Dominici quadrigas, duas onerarias naues simul & bellicas, in operis fronte, sub* Trifolij Tui vmbraculo, *securus pelagi, & naufragij, tuta velut statione, repono, & Tui pectoris,* altero [50] Themistis asylo, fas cuicumque poscenti, *recondo.* [51] Trifolium inhorrescere, & folia contra tempestatem surrigere certum est. *Et quæ liuoris procella, nouo fors operi imminens* [52] scuto bonæ voluntatis Tuæ coronato, [53] nam coronat & Trifolium: *audeat insurgere?* Trifolio *certissimè contractâ fronte, rigido supercilio, contra sæuientis maris, aut aëris æstus, horridè ac tremendè surrecturo.*

Quid pluribus miras prosequar eius vires? [54] Oxis eius species putridis ac fœtidis oris medetur vlceribus: serpentum ac scorpionum virus abigit & curat. [55] Scio præterea celebratis authoribus contra omnia venena pro antidoto sufficere, serpentesque nunquam in Trifolio adspici. *Procul ab Illustrissima Belleuræa stirpe dolus omnis & serpentina*

[37] Plin. li. 13. cap. 16.
[38] Tertull. de Baptismo c. 2.
[39] Dodonæus Pemptad. 4. li. 4. c. 24. Matthiol. in Diosc. lib. 3. c. 6.
[40] Plin. li. 18. c. 16.
[41] Ibid. c. 28.
[42] Diosc. & Matthiol. in Trifolio.
[43] Galenus item.
[44] Plin. li. 20. cap. 23.
[45] Plin. li. 18 cap. 16.
[46] Plin. li. 7. cap. 21.
[47] 4 Acad.
[48] Plin. supra.
[49] Tertul. de anima. c. 33.
[50] Festus. Cic. in Pison.
[51] Plin. li. 18. cap. 35.
[52] Psal. 5. 13.
[53] Plin. li. 21. cap. 9.
[54] Diosco. & Matthiol. in Trifol. l. 3. c. 6.
[55] Plin. li. 21. cap. 21. Dodonæus li. 4.

nequitia. Procul ab hoc opere sub umbra Trifolij carpendo, putrida ac fœtida serpentini afflatus, aut sibili pestilentis aura; procul hinc calami venenosi vlcera, vel scorpij prima adblandiens species, & cauda pungentis.

Pemptad. 4. cap. 23. ex Galeno lib. 4 de Simplic.

Audio pone me monentem Patrem, [56] ouo tuo scorpionem time. *Tertullianum Scorpiacè scribentem lego:* [57] magnum de modico malum, Scorpium terra suppurat. Tot venena, quot ingenia: tot pernicies, quot & species: tot dolores, quot & colores. Et tamen vnus omnium violentiæ gestus, de cauda nocere. Familiare periculi tempus æstus. Austro, & Africo sæuitia velificat. *Blandâ palpat primùm facie Scorpius, sed* arcuato impetu insurgens, hamatile spiculum in summo, tormenti ratione stringit. *Mira temporum ratio. Austrum & Africum, duos, intellige, Australis plagæ doctissimos Afros. Vno ambos complector in opere. Erit pro tempestatis peruersitate qui Tertulliani palpet errores Scorpius, qui manifesto blandiatur hæretico. Et erit qui Augustino, sincerissimæ licet, ac Catholicissimæ veritatis irreprehensibili Doctori, Errorum vulnus multiplex imponat. Erit qui caudæ* [58] spiculo, virus quâ figit, effundat. In remediis, naturalia plurimùm. Aliquid & magia circumligat. Medicina cum ferro & poculo occurrit. Præbibunt quidam, festinando tutelam. *Præsentissimum mihi sit, vt prælatum & prælectum omnibus, contra singula Scorpij venena* Trifolij *Antidotum.*

[56] August. serm. 29. de verb. Dom.
[57] Tertull. Scorp. c. 1.
Tertul. ib.
[58] Tertull. supra.

Bene herclè, quòd Tibi, Princeps Illustrissime, Volusiano pari genere, Eloquio simili, Præfecturâ non impari, in [59] Augustinum, virum totius gloriæ capacem, *affectu consimili, opus hoc consecraui, omnibus vtriusque fori Oratoribus & Causidicis, quos sinu foues, vtilissimum. Huius in primæ partis calce, si fortè* calcaneum meum *serpens aliquis, aut Scorpius insidiator* [60] obseruet; *hæreditario primùm iure traditam, & seruatam in Ecclesia, orthodoxam S. Patris Augustini doctrinam, ab omnium errorum labe perperam imposita, Te Iudice purgabo: dehinc omnes Tertulliani hæreses, & Errores, Augustino Censore, Te quoque Arbitro sagacissimo, confutabo: in duobus sequentibus tomis edendis proximè, sana vbique Tertulliani dogmata, selectissimis eiusdem argumenti sententiis Augustini suffulturus. Vbi quicquid Eloquentiâ floret, ingenij sublimitate & suggestu eminet, sapientiæ profunditate tumet, hinc inde dispersum, lectorum omnium honestæ atque vtili voluptati, ordine hactenus intentato colligam.*

[59] Volus. ep 2. apud Aug.
[60] Psal. 55. 6.

[61] Partum excludit prægnantium vtero Trifolium. [62] Species eius Engalacton lac reuocat extinctum. [63] Acetosum insuper Alleluya vocatur, quòd dum in Ecclesia canitur, oriatur, & Christo mortuis rediuiuo consurgat. *Apage nenias, feralesque cantus lamentatricum, Præficarumque singultus. Rei Typographicæ inopia, & affecta valetudo compresserat mammas, & penè lac excoctum paruulis, & ex solidiore Authoris difficillimi pane liquatum extinxerat, posthumandi fœtus haud leui periculo. Ter ducentis vt minimum foliis excludendis opportunum occurrit* Trifolium. *Gemello totius Eloquentiæ & doctrinæ Africanæ mon-*

[61] Hippocrates de simpl. medic. in Trifol.
[62] Dodonæus Pemptadis 4 l. 4. c. 21.
[63] Ibid c. 23. iuxta Plin. lib. 27. c. 19.

Tertull. l. *ſtro parturiundo, non commentitia Lucina, vel Partula, ſed munifica*
de Anima *manus veſtra obſtetrix, & opitulatrix accurrit.*
c. 37.

Excipe manu, ſuſcipe ſinu, foue partum benignus amplexu, faue, Princeps Senatus Illuſtriſsime, omnis Encyclopædiæ decus & ornamentum; huic operi, humanæ ac diuinæ ſcientiæ, omniumque optimarum artium breuiario. Euentu proſpero, Tui ſub vmbra Trifolij *procedat in lucem.*

[64] Plin. li. [64] Tanta dos eius eſt, vt vno ſatu, amplius quàm tricenis annis duret:
18. cap. 16. *Tuum verò trecentis retroſius ſæculis, in hodiernum vſque perdurans,*
huius in Operis fronte radicatum, in exitum ſæculi perſeueret. Omniloquium Auguſto Tuo inſcriptum Nomini, linguis omnibus, & populis, Belleuræa Gentis famam, toto orbe, quò ſe longè lateque Tertulliani & Auguſtini gloria porrigit, circumquaque diſſeminet.

[65] Prou. 8. *Faxit diuina prouidentia,* [65] cuius eſt fortuna, & gloria, *vt* [66] pur-
18
[66] Plin. li. purei Trifolij flores, *vtique Regij, ſtent vegeti; donec poſt longæuum fæ-*
27. c. 9. *lixque ſenium, Tuæ in parentes* [67] *pietati exhibitæ repromiſſum,* [68] repo-
[67] 1. Tim. ſitam à juſto judice, juſtitiæ ſimul & miſericordiæ [69] coronam acci-
4. 8.
[68] 2. Tim. pias. Ita vouet. Sic indefeſſus ſacris ſupplicat adgeniculatus aris,
4. 8.
[69] Pſal. 102
4.

PRINCEPS SENATVS ILLVSTRISSIME,

Tuus humillimus & deuotiſſimus
Orator F. CAROLVS MOREAV
Auguſtinianus.

PRÆFATIO GENERALIS TOTIVS OPERIS,

ABSOLVTE NECESSARIA, AD EIVS VSVM ET INTELLIGENTIAM.

In qua quid Author novi in Tertulliani Opera præstiterit, in hac Edition., declarat.

SYNOPSIS PRÆFATIONIS.

De huius Operis difficultate. §. 1.

NTENTATVM hactenus opus id generis aggressus, præ dispositione difficili, tædio sæpè confectus intermisi. Quis enim, obsecro, Lector erudite, omnes Tertulliani latebras, salebras, vada, scopulos, nullo in multis præferente facem, inoffenso pede, rotâ, vel rate, decurrat? & quidem si fors illuni nocte, densatisque tenebris, ab Authoris obscurissimi scopo aberravero, veniabilis occurram lectori sapienti, & cum Habacuc *pro ignorantijs canticum* decantabo. Habac. 3. in tit.

Enimverò quis tam idoneus, & inexhausti spiritus *Vrinator*, Plin. lib. 11.
qui profundos tanti maris gurgites, & recessus, absque resumpta identidem anima cap. 37.
perscutetur? *os meum* sæpius orando, *aperui*, *& attraxi spiritum*: vt qui *intellectum dat*, Psal 118. 131.
& sapientiam præstat parvulis, mihi scriptorum omnium minimo *sensum aperiret*, *vt scrip-* Ephes. 3. 5. 6:
turam profundi sermonis intelligerem, opertam aperirem, involutam evoluerem, inviam Luc. 24 45.
plurimis, perviam omnibus facerem, salebrosam excaudicarem; *altum puteum* Catho- Ezech. 3 5. 6:
licæ veritatis, *vnde hauriant non habentibus*, *fontem patentem domui David* exhiberem. Io. 4. 11. Zach. 13. 1.

Heù quotiens huic affixus Caucaso, ceu Prometheo condelinquens, hoc vulturis vngue dissectus, & rostro, immiti laniena depastus, meæ, vt fatear, pœnas temeritatis exsolvi? Sed renascenti subinde jecori vires suffecit agnitus meus ipse defectus; & vt infectum, imperfectumque totiens opus perficerem, *Verbi, sine quo factum est nihil*, gratia Io. 1. 3.
opitulatrix effecit. Publicæ itaque me vtilitati victimam vovi, vnicam multi sudoris Columella

lib.3. cap.8. ſpongiam, feraciſſimi quidem, ſed rudis, & ſpinoſi ſoli *repaſtinam & ſpinenſem*, fœcun-
Aug.lib.4.de diſſimæ ventilabrum ſegetis, conchiliorum divitum piſcatorem.
Civit. cap.21.

De vtilitate Operis in ædificationem & ornamentum Eccleſiæ. §.2.

Tertull. lib. 2. QVID pluribus immorer, multaque dehauſta faſtidia commemorem? quibus Ter-
de Cultu fem. tullianicas margaritas *non ſtuporî mulierum ædificando, ſed fundamentis* fidei & morum
cap.5. pretioſè *demandandis, aut parietibus moliendis, aut faſtigijs ſuſtinendis, aut tectis denſandis*,
pluribus annis deſudavi: *quia tardè teruntur hi lapilli, vt niteant; & ſubdolè ſubſtruuntur vt
floreant; & anxiè forantur, vt pendeant*: & materiâ prędivite, formâ præpollente, *lenoci-
nium mutuum præſtans*.

Cant. 1. 10. Neque verò mollia feminis aurium ornamenta gemmata, ſed *murenulas aureas ver-*
Tertul.Scorp. *miculatas argento fecimus*; Eloquia Dei: *Dei voces, vera fidelium aurium ornamenta: quæ*
cap.3. *amiſſuri erant Iſraëlitæ in iudicium ſibi, dum vrgetur Aaron, & iubet in aures feminarum ſu-
rum in igne conferri*, vitulumque conflari: armillas autem operis indeſeſſi, manibus;
1. Pet.3 4. collo inſuper torques obedientiæ circumnecto; cultum denique omnem *interioris ho-*
Eſther.2. 9. *minis in conſpectu Domini locupletem*, Ediſſæ, puta animæ iuſtæ, ſi fortè Eunuchus accerſor;
Aſſuero, Chriſto dico ſponſo cultius paratiuſque aptandæ circumpono.

*Eandem Eccleſiam, eiuſque Prædicatores, Doctores, & Scriptores, armis fortiſſimis munit, ad
Gentiles, Iudæos, Hæreticos, Atheos evertendos, & peccatores convertendos.* §.3.

APAGESIS omnem mulicbris paraturæ mollitiem. Aggredere maſculæ armaturæ
Cant. 4 4. militiam. Hinc prome, Lector, velut ex arce Eccleſiæ munitiſſima, *ex turri David*
Gen.32.2. *fortiſſima, omnem armaturam fortium, mille clypeos*, gladios, mille tela *decem millibus multi-
plicia* militibus. *Caſtra Dei ſunt hæc*.

Eſa 41. 15. Situ, pulvere, rubigine exſoleta jacuerint hactenùs Tertulliani *roſtra ſerrentia: arma*
2.Cor.10.4. *militiæ noſtræ*: iam deterſa Lector arripe, & inſolitâ luce coruſcantia. Nec eſt qui nunc
cum Davide ſub armorum Saülis gravantium pondere fatiſcens, audeat cauſſari tardi
1. Reg 17.39. gradus; *non poſſum ſic incedere, quia vſum non habeo*. Expeditus enim & facilis eſt Autho-
ris aliàs difficillimi vſus; & fundâ, lapide, baculo paſtoris Hebræi levior hæc ſarcina
1.Reg.25.29. militaris; quâ *anima inimicorum rotabitur, velut in circulo, & impetu fundæ. Ibunt pulchri pe-*
Rom.10.15. *des ſuper montes Evangelizantium pacem, ſic calceati in præparationem Evangelij*. Bellum in-
Habac.3 11. dicent ſæciales, *in luce ſagittarum, filiarum pharetræ* Tertullianicæ; *& in ſplendore fulgu-*
Thren.3.13. *rantis haſtæ eius*, omnes hoſtium tenebricoſorum cuneos diſſipabunt. Hoc velut Davi-
1. Reg.17.36. dico *lapide, tam limpidiſſimo, Dei nomine inſignito Gentilem incircumciſum* Eccleſiaſtes elidet,
40.51. & proprio Sophiæ ſæcularis gladio detruncabit.

Num.21. 7. Hoc Iudæum, igneo ſerpente ictum, ad filium hominis, delineatum in æneo, exal-
Io.3. 14. tato in ſtipite, *factum pro nobis maledictum, pendentem in ligno, regnantem à ligno*, convertet,
Gal.3.13. vt ſanet.

Deut. 21.23. Hoc tanquam Herculeo igne, Lernææ belluæ ſepticipitis, omnis inquam hæreſeos
Pſal.95.10. capita ſemel interitura cinerabit; omnia ſimul: *Draconum capita contribulans in aquis*
Pſal. 73.13. *ſapientiæ ſalutaris*.

Gen.3. 24. Hoc fulmineo, non mollibus Nervæ enervis faſciis involuto, ſed exerto, ſed *verſa-*
Cant.3.7. *tili, ſed bis acuto gladio, cum Cherub oſtium paradiſi Eccleſiæ cuſtodiens cum ſexaginta fortibus*
Ibid. *lectulum ambiens Salomonis*, inordinatas vitiorum acies expugnabit, & ordinata virtutum
caſtra propugnabit Prædicator, Doctor & Scriptor *ad bella doctiſſimus*.

Zozomen.lib. Hoc demum fulmine, Iuliano apoſtatæ nil diſparem Atheum, & *de ſecta quæ appella-*
5. cap.2. Me- *tur libertinorum*, ganeonem hodiernum, impietatis ſtatuam, veram *abominationem deſo-*
taphr.21 Oct. *lationis*, pro Chriſto, ab Hæmoroïſſa ſuis in foribus collocato, *in loco ſancto, anima in-*
Act. 6.9.
Matth.24.15. *quam ſua, & corde ſtatuentem, ad nihilum rediget*.
Pſal.72.20.

Cur huic operi Omniloquij nomen ſit impoſitum. §.4.

Prou.10.19. NON nova, nec peregrina vox hæc compoſita quâ opus inſcripſi: & ſi quid in ea
Matth.6. 7. novum aut peregrinum ſonat, id ex imitatione Scripturæ & Patrum licitum duxi,
1. Tim.1.6. cùm & in Proverbiis, & Evangeliis, & Epiſtolis Apoſtoli, & ipſius Auguſtini ſcriptis
2. Tim.2. 16. *multiloquium, vaniloquium, mendaciloquium* ſcriptum inveniam.

Aug. in Pro- OMNILOQVIVM hoc opus inſcripſi: tum quòd nullam prorsùs in eo ſententiam vel
log. retract. lineam Tertulliani prætermiſerim: tum quòd ex hoc ſolo opere, magnam in omni
cauſa dicendi, ſcribendive copiam, cuicumque oratori, ſcriptorique proſpexerim.

Præter enim humaniores, Philosophicas, iurisque disciplinas; quidquid habet de Deo, eiusque notitia, & essentia, Divinis singillatim attributis, de sanctissima Trinitate, divinisque personis, de Verbi incarnati verâ carne, nativitate, cæterisque vitæ eius, doctrinæ, virtutum, miraculorum, elogiorum, passionis, mortis, sepulturæ, resurrectionis, ascensionis, vtriusque adventus mysteriis: De matre eius sanctissima, Angelorum bonorum, & malorum conditione, statu, & lapsu, adjutorio, & tentamento; de sanctis Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Discipulis, Martyribus, Doctoribus, Confessoribus, Virginibus, conjugatis, viduis: de Scriptura sacra, legibus, religione Christianâ, & de Christiani debito: de Ecclesiæ Sacramentis, de virtutibus Theologicis, & moralibus, de vitiis; de Animæ rationalis, & carnis humanæ dignitate, resurrectionis eius gloriâ, quatuorque novissimis: Cætera porrò de prædestinatione, gratia, libero arbitrio, infidelium operibus, argumenta, vbicumque de his expressæ Tertulliani sententiæ exponendæ fuerint, id totum, citra vllam omninò controversiam, indemnatâ vtraque hodiè disceptantium parte (quarum neutram, nè verbulo quidem, paci consulens, attigi) intra omnis modestiæ terminos, per meracissimos, nullaque glossâ adulteratos, Augustini, Gregorij magni, D. Thomæ, aliorumque Patrum locos, ad exactissimam sacrosancti Concilij Tridentini, & nuperrimæ Innocentij decimi Constitutionis, in quinque propositionum condemnatione, amussim, exposui. Hoc vno contentus, quod in Privilegio præscriptum est, Augustinum cum Tertulliano, in omnibus indiscriminatim argumentis componere: cuius rei testes, indifferentes, neutrisque faventes partibus, lector adhibitos esse Censores.

Denique quicquid pro fide orthodoxa, & catholica disciplina, contra Gentiles, Iudæos, Hæreticos, Atheos, peccatores; vel intellectui sanæ rationis, & fidei suggeri, vel voluntati, & moribus probè informandis, reformandisque congeri potest; id totum in hocce *Omniloquio* congestum, & digestum invenies: Summamque Theologiæ Scholasticę, Positivæ, & Moralis, ex Scripturâ sacrâ, Tertulliano simul, & Augustino excerptam: & in his omnibus, cum materiæ soliditate, ordinem, perspicuitatem, curiositatem, cum brevitate conjunctam.

De soliditate, ordine, perspicuitate, curiositate, brevitate Operis. §. 5.

SOLIDITAS per se liquet, cùm hoc opus totâ penè Scripturâ constet, omnibus Tertulliani operibus, lectissimâ ex omnibus S. Augustini operibus, & aliorum passim Patrum depromptâ originali medullâ. Et cùm hac ætate concionatores, & scriptores, sua scripta, dictaque ratiociniis fulciant: hi duo Patres, firmioribus sua, præ cæteris, munire soliti argumentis, hodierno magis vsui respondebunt. Et quamvis omnis textus Tertulliani fuerit in Omniloquio rationali distributus, plus tamen inveniet in eo Lector ex S. Augustini operibus impensum; seu respondeat in doctrinâ sanâ, Tertulliani mentis seu Tertulliani emendet errores.

Ordo operis ex eius divisione patebit. Illud tripartitum habes. In primo tomo Textum omnium emendatissimum elegi, quem & ordine Alphabetico digessi; & quatuor insignes supplevi defectus, in cæteris hactenus editionibus relictos. De quibus consule Præfationem specialem infrà præfixam Tertulliani operibus.

In calce huius primi tomi, Textus hæreticos, & erroneos ordine alphabetico redegi, & brevibus scholiis exposui, ac per sanam S. Augustini doctrinam emendavi.

In duobus sequentibus tomis, Omniloquium Alphabeticum rationale continentibus; textus omnes Tertulliani, in locos communes, non solùm exactissimo alphabetico ordine, sed & rectæ rationi, & dispositioni consono; & res sub eadem voce contentas digessi; in quorum singulis, brevia argumenta summam difficultatis aperientia præfixi, cum fideli citatione libri, & capitis, principio, medio, fine, ex quibus desumptus est textus. In quo quidem, sicut & in hoc primo tomo perfeci, omnes scripturæ locos à Tertulliano relatos, diverso charactere describi curavi, sicut & ad margines, libros, capita, versusque Scripturæ.

Advertat Lector, quoties in argumentis capitum primi tomi viderit aliquid remitti ad aliquod Verbum Alphabeti Errorum, toties noverit, in sequenti textu aliquam insertam hæresim, vel errorem. In duobus autem locorum communium tomis, si offenderit in principio argumenti Asteriscum, ibidem in textu aliquem ex dictis erroribus, sive hæresibus insinuatum.

VT PERSPICVITATI Authoris omnium difficillimi consulerem, præter argumenta textibus sive integris, sive dissectis apposita, & obscuritatem ex parte lucidantia, primò quidem in Scholiis, sive Commentariis diversas plurium editionum

lectiones retuli, vt singulis exemplaribus satisfacerem.

Secundò omnes Scripturæ locos à Tertulliano relatos, supra ter millenos, tam iuxta translationem Septuaginta interpretum, quam per omnia sequitur Author, quàm secundùm vulgata Biblia, integros retuli. Et vbi lectio Hebraïca, vel paraphrasis Chaldaïca, distant à vulgatis, & lucem aliquam afferunt in prædictis locis veteris testamenti, subjeci; sicut & translationem Syriacam, nostrâ plerumque clariorem, in textibus novi. Denique vbicumque loci difficiles occurrerunt, iuxta sanctos Patres, & per S. Augustinum maximè explicati sunt.

Tertiò Scholia brevi, & planâ, vt par est, latinitate conscripsi; nè subtiliori vsus, profundi Authoris tenebras, non tam illuminaturus, quàm obscuraturus accederem. In his nullam sententiam, nec vocem difficilem, non expositam prætermisi. Verba Tertulliani obscura minusculis capitalibus exaravi, inter quæ nostra clariora, Italico charactere, dant lucem nocti; nec sic prolixa, vt attædient doctum; nec sic brevia, vt præ-
Rom.1.14. tereant indoctum. *Sapientibus enim, & insipientibus me debitorem agnovi.* In Scholiis literalem, quantùm rimari licuit, sensum attigi; & terminos Iuris, iuxta Iurisconsultos; Theologiæ, secundùm Scholasticos; & singularum disciplinarum, in quibus versatissimus erat, excellentissimos Magistros. In quibus omnibus Lector prudens advertet, me omnia summatim, & dilucidè, ab omnibus præcedentibus Tertulliani commentatoribus dicta tractasse, & quàmplurima ab iis omissa, scitu dignissima, racemasse: Et novâ prorsùs methodo, ac pro magnitudine operis compendiosâ, facili, & clarâ atque vtili & iucundâ brevitate, postremam hanc editionem publici Iuris fecisse.

Curiositas tandem hìc non futilis & vana, sed vtilis ac solida reperitur; cùm innumeræ & pulchetrimæ quæstiones passim in hoc opere, de sacris, & prophanis disciplinis, per Tertullianum, & S. Augustinum propositæ dissolvantur.

Ad hæc, vt in Scholiis oculorum tædio parcerem, cùm assidua penè sint, vel Scripturæ, vel Augustini, vel aliorum Patrum, & probatissimorum Authorum testimonïa; malui in iis quæ maximam partem operis continent, Ciceroniano, quàm Italico vti charactere. Cætera quæ de meo breviter profero, vel in parenthesibus intersero, elucidationis gratiâ, Italico.

Quoties porro in dictis Scholiis prætermissus fuerit aliquis Scripturæ locus in textu Tertulliani, eiusvè margine contentus, noverit Lector, iam alibi fuisse relatum, & expositum, eumque requirat in indice locorum Scripturæ, vbi fuerit asterisco notatus: alij enim loci simpliciter ad probationem alicuius veritatis allati, & non expositi, asterisco carebunt.

Similiter vbi vox aliqua Tertulliani difficilis, in Scholiis fuerit præterita; sciat aliàs explicatam, eamque in rerum & vocum indice requirat. Si quem Scripturæ, vel Patrum locum offenderit repetitum, sentiat me huius operis Censotibus, vt adverterent, & monerent, supplicem commendasse. Si quis autem, vel eorum, vel meos oculos fugerit, non est quòd gravem mihi delicatulus Lector inde notam inurat; cùm frequenter Patribus, & ipsi Tertulliano non semel acciderit, non modù sententias, sed & paginas ijsdem verbis retexere.

Quantùm ad expositionem librorum contra Marcionem, & Hermogenem, necessè fuit, ob diffuta & dispersa hinc inde, pro ratione Alphabeti eorum capita, sæpius mentem Authoris inculcare, quam semel aperuisse suffecerat, si vno contextu omnes eius libros exposuissem. Sæpè enim fieret, vt concionator, aut scriptor aliquo indigens in rem suam, in multos incideret locos, in quibus omissa fuisset necessaria explicatio, cuius occurri otio, vt ad aperturam libri, quidquid requisierit, immediatè post textum Authoris illustratum inveniat.

Quod attinet ad vocem *Marcion, Marcionitæ, Marcionis Deus, Marcionis Christus* contentus sui pauca difficilia breviter explicare; & propter sterilitatem materiæ supervacuum duxi, Scripturæ, vel Patrum locis, Scholia non tam ornare, quàm onerare. Quia tamen aliàs quinque libri contra Marcionem scripti sacrâ Scripturâ eiusque mysteriis plenissimi sunt, & maiori ex parte ab aliis commentatoribus neglecti, humanioribus, & historicis, ac floridioribus delectatis, Scholia proinde refertissima, & vt sensi, Lectoribus vtiliora composui.

Quoad librum contra Valentinianos, ab ipso Tertulliano totius operis vanissimum reputatum, suffecit locos eius obscuros, paucissimis exponere, & indicem Alphabeticum nominum Æonum cum interpretatione in fronte Scholiorum præmittere. Si quid autem in eo per sensum accommodationis potuit ad mores, vel mysterium aliquod referri, retuli.

Librum *de Habitu mulierum*, iudicium Rigaltij secutus, sicut editionem postremam,

quam etiam in multis cacographis, & interpunctionibus emendavi, sub nomine libri *de Cultu mulierum* inscripsi.

Libros ad Nationes, post multam hæsitationem, & ob plurimos hiatus, magnamque rerum & verborum cum Apologetico consonantiam, nè quid deesset textui, cum cæteris eius libris, propriis eorum, & singulorum capitum argumentis, & suo Alphabeti ordine edi volui: sed in locos Omniloquij Alphabetici rationalis dissecari nolui, licet propriis Scholiis, vnà cum Apologetici respondentibus locis eos illustraverim.

De Indicibus in primo, & tertio tomo contentis. §. 6.

IN hoc primo tomo tres indices necessarios putavi. Quorum prior est, omnium librorum Tertulliani, Alphabeticus, antè librum de Anima positus. Secundus est sub calcem eiusdem tomi, antè Alphabetum errorum & hæreseon Tertulliani, post eius Præfationem. Tertius in Scholia propria eiusdem Alphabeti.

Alios indices tres distuli in finem tertij tomi; quorum primus erit locorum Scripturæ veteris, ac novi testamenti, sive citatæ à Tertulliano primo tomo, sive expositæ secundo, & tertio. In cuius indicis Præfatione, peritiam, & artem brevem, ac facilem tradam, inquirendæ & inveniendæ omnis Scripturæ sacræ. Secundus erit vniversalis, rerum toto opere contextarum, cum brevi Dictionario vocum, & verborum difficilium. Tertius concionatoribus aperiet, quomodo facilè textum Tertulliani, & eius Commentarium, Dominicis, Festis, & Quadragesimæ texendis sermonibus possint impendere.

Tabellæ emblematicæ frontispicio Operis impositæ expositio. §. 7.

AD hæc tibi, Lector, Tertulliani simul, & Augustini studiose, in huiusce operis vestibulo, horum adpendo tabulam, quorum in toto voluminis excursu solidissimam expendo doctrinam.

Et hic quidem idem mihi contigit Augustinum habitu monachali vestienti; quod
Tertulliano pallium induenti. Sicut enim illi de pallio Carthaginenses, sic mihi de
Augustini cucullo, & sacco Parisienses insultarunt. Huic *à togâ ad pallium*; Augustino
ab infulis, & tutulis Episcopalibus, ad Bardocucullum transitus irridetur. Nec novum
ludibrium. Olim Augustinum Donatistæ, quasi vitæ monasticæ somniculosum arti- Aug cont. lit.
ficem suggillarunt; quam tamen se professum, nil dedignatus. *Hi*, inquit, *etiam insul-* Petill. lib 3.
tare nobis audent. Meritò insultant nomini vnitatis, qui se ab vnitate præciderunt. Meritò illis c. 4.
displicet nomen monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus; sed sequentes Do- Aug. in Psal.
natum, Christum dimiserunt, &c. quare & nos non appellemus monachos, cùm dicat Psalmus, 132.
Ecce quàm bonum, & quam iucundum habitare fratres in vnum? & de retento in Clericatu,
& Episcopatu humili monachi habitu; *monachum se profiteri non erubuit.* Constat *& mo-* Antonin. 3. p.
nachum fuisse, & in Episcopali domo cum Clericis monasticam vitam duxisse. Cachinnos certè c. 14. §. 2.
iactatos in se patientissimè tulit: *Vulgares*, inquit, *dicunt; malus choraula, bonus sympho-* Bellarm. de
niacus est: ita idem ipsi vulgares de nobis mirabuntur, dicentes: malus monachus, bonus clericus script. Eccl.
est, &c. In quorum numero sumus. Sed in fratres hæc iaculari, propter quosdam incom- Aug. Ep. 76.
positos ingemuit. *Sub generali*, ait, *nomine (monachi scilicet) vestrum* PROPOSITVM *blas-* ad Aurelium.
phematur, tam bonum, tam sanctum, quod in Christi nomine cupimus, sicut per alias terras, sic Aug. de opere
per totam Africam pullulare. Nec est quòd Illustrissimi Domini Episcopi, quos, vt debeo, monach. c. 28
veneror & suspicio, tanquam viros Apostolicos, monachos ablegent ab Ecclesiastica
Hierarchia; cùm & numerosos Summorum Pontificum, Cardinalium, Prælatorum
greges, ad sublimiores quosque apices evectos à monachatu numerent; & assumptos
ex Laïcis monachos in Clerum, Clericos; & maximos quosque Ecclesiæ Doctores,
Chrysostomum, Basilium, Nazianzenum, Epiphanium, Gregorium magnum, Hieronymum, Paulinum, Fulgentium, Bernardum, Bonaventuram, Doctorem Angelicum,
aliosque innumeros, Clericos, vel Episcopos, monachos diffiteri non possint. Et nullâ
quidem inde Prælatorum injuriâ; cùm, teste Hieronymo, *Sacerdotium* PROPOSITO, Hiero. Ep. ad
& PROPOSITVM *ornetur Sacerdotio.* Vbi Hieronymi, Augustini, Paulini, Gregorij ma- Nepoti.
gni, D. Thomæ sensu, communi phrasi vsuque dicendi PROPOSITI, SERVORVM DEI,
& FRATRVM nomina pro monachis vsurpari solita præmonebo.

Mihi itaque ex frequentibus expositæ in Bibliopolæ nostri officinæ mensâ, emblematicæ tabellæ, operis huius capiti præfixæ cachinnis incubuit, rationem huius Iconis, cuicumque poscenti reddere. Et cùm opus ipsum, Tertulliano simul, & Augustino conflatum sit, operæ pretium duxi Tertulliano conformari: vt sicut ille pro suo pallio libellum, sic ego pro Augustini vestimento, brevem Apologeticum scriberem, & à capite

ad calces, hine inde vellicatum, derisumque propugnarem. Alter capitio subsannat, subridet alter largis manicis, & scorteo cingulo; barbam alter promittere, calceosque detrahere mallet, quàm mento rasum, & pede cernere calceatum, Nigellum alter colorem aversatus, niveis optaret ac lacteis illustrem in tunicis, & toto amictu Pontificio refulgentem. Quid facerem? vt author vitæ S. Fulgentij, iuxta Baronium, imitatoris Augustini; sic de ipso prototypo dicam: *Nec ita factus est Episcopus, vt esse desineret monachus. Numquam denique pretiosa vestimenta quæsivit. Vna tantùm vilissimâ tunicâ indutus fuit. Orario quidem, (stola pretiosâ, & oras purpureas, pro paramentis habente) nullatenùs vtebatur: pelliceo cingulo, tanquàm monachus vtebatur.* Et cingulum quidem pelliceum commune monachis, quos Romæ, & Mediolani viderat Augustinus, ipsum præcinctum, reliquoque habitu conformatum, quis dubitet? De cingulo Basilius: *Zonæ*, inquit, *vsum necessarium esse, & qui ætate nobis superiores fuerunt, sancti viri declarant. Ioannes quidem, qui Zonâ pelliceâ solitus esset præcingere lumbos suos, & antè ipsum etiam Elias, quando de eius veluti peculiari quodam insigni scriptum est illud: Vir pilosus, & Zona pellicea circa renes eius. Quin Petrus etiam Zonâ ostenditur vsus fuisse, quemadmodùm ex verbis Angeli apparet, sic dicentis: præcingere, & calcea te caligas tuas. Similiterque Beatum Paulum, ex Agabi in ipsum vaticinio Zonâ constat vsum fuisse. Sanèque discipulis etiam Domini familiarem fuisse Zonæ vsum, ex eo etiam intelligitur, quòd interdictum ipsis fuerit, nè æs haberent in Zonis.*

Baro. an. 504. Surius ex Authore vitæ eius.

Basil. in Reg. fusius disput. cap. 23.

De toto habitu eiusque formâ post multorum annorum lapsum, *quoniam inter fratres simplices dubitabatur, quis esset verus habitus eorum, hinc est quòd sedes Apostolica aspiciens ad primariam Ordinis originem, habitum superiorem eis determinavit, seu iam verius dudum per S. Augustinum determinatum declaravit: statuendo videlicet quod eorumdem Fratrum Ordinis Eremitarum S. Augustini habitus exterior, esset cuculla nigra, & nullius alterius coloris, cum longis & protensis manicis, desuper corrigia ampla cincta, &c. & calceamenta subtùs appareant.* De quibus Possidius *vestimenta eius & calceamenta ex moderato & competenti habitu erant.* Et ipse de se sic fatur: *Calceamenta quid sunt? calceamenta quibus vtimur, nobis tegmina pedum sunt, &c. De his calceamentis, quibus calceati ambulamus, consolatur me idem ipse Dominus meus, qui si calceatus non esset, non de illo Ioannes diceret, non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum eius. Ego, inquis, Evangelium impleo, quia nudo pede ambulo, tu potes, ego non possum.* De capitio bipedaliter fuso & pyramidaliter acuminato nil lego. Hoc solum à Possidio teneo *quod ex moderato & competenti habitu erant, nec nitida nimiùm, nec abjecta plurimùm: quia his plerumque vel jactare se insolenter homines solent, vel abijcere: at iste beatus medium tenebat, &c.* At ni fallor longè latèque fusa cum capitio barba, media, moderata, competens non est, licet Religiosis cæteris ex instituto primo congrua: non conueniebat Augustino, nec suis pariter monachis.

D. Anton. 3. p. tit. 24. cap. 14. § 5. iuxta Bull. Greg. 9. & Alexãd. 4.

Possid. in eius vita.

Aug. Ser. 1. de Apostolis in Luc. 10.

Possid. in eius vita, cap. 22.

Tertullianum itaque vt nemo dubitat palliatum; nullus deinceps Augustinum hæsitet cucullatum.

Hunc cernis abjectâ togâ, philosophico, quin etiam Christiano circumamictum pallio; illum Episcopalibus pariter insignibus clarum, & vestibus nihilominùs monachalibus, iuxta morem, & sacros Canones, etiam post promotionem servatis, indutum. Nec Clerum, aut Illustrissimos Dominos Episcopos offendat hic habitus, statusque monachalis, quasi fictitius, & gratis adscriptus. Quòd enim verè Religiosam vitam fuerit amplexatus, tam ipse propriâ manu, quàm Possidius individuus vitæ eius per quadraginta ferme annos comes, tam expressis verbis contestantur, sicut fusissimè in Thesi Apologetica, & Vindiciis quadripartitis comprobavi; vt verè cæcutiat, & Augustinum se, & Possidium vel legisse neutiquam, vel non intellexisse convincatur, quicumque huic veritati tam apertæ refragatur. Quid enim clarius, quàm quod habet libro nono Confessionum, vbi post descriptum cap. 6. monasterium Mediolanense sub Ambrosio nutritore, codicem vitæ Antonij, Potitiani narrationem, Augustinus ad Alipium conversus, in hæc verba prorupit: *Quid est hoc*, inquit? *quid audisti? surgunt indocti & rapiunt cælos, &c. an quia præcesserunt, pudet sequi? & non pudet, nec saltem sequi?* Tum cap. 12. eiusdem libri, *Convertisti*, inquit, *ita me ad te, vt nec* VXOREM *quærerem*, NEC ALIQVAM SPEM SÆCVLI HVIVS. Cui certè, nec Episcopi, nec Clerici spei renuntiant. Idipsum inducit paulò supra cap. 10. S. Monicam matrem Deo confitentem. *Vnum*, inquit, *erat, propterquod in hac vitâ aliquantulùm immorari cupiebam, vt te Christianum Catholicum viderem, priusquàm morerer: cumulatius hoc mihi Deus præstitit:* (& quid deerat cumulo? an vt fieret Clericus? immò verò vt omni spei sæculi nuntium mitteret.) *Vt te etiam* CONTEMPTA FOELICITATE TERRENA SERVVM EIVS VIDEAM. Id profectò retexens quod ibid. cap. 9. de Evodio & sociis: *Simul eramus, simul habitabamus* IN PLACITO SANCTO. *Quærebamus quisnam locus nos haberet vtilius* SERVIENTES TIBI. Post reditum autem in patriam, longè antequam Presbyter fieret, professum monachismum in statu

Possid. in eius vita in f.

Aug. lib. 9. Confess. c. 6.

Lib. 9. Conf. cap. 12.

Lib. 9. Conf. cap. 10.

Lib. 9. Conf. cap. 9.

laïco testatur in Ep. 223. ad Albinam. *Si*, inquit, *in me dilexerunt, quod audierunt, paucis agellulis paternis contemptis ad Dei liberam servitutem fuisse conversum, quanto flagrantius, &c.* Et in Ep. 89. ad Hilarium. *Ego qui haec scribo, perfectionem de qua Dominus locutus est, quando ait diviti adolescenti, vade vende omnia quae habes, &c. vehementer adamavi, & non meis viribus, sed gratiâ ipsius adjuvante sic feci. Quantum autem in hac* PERFECTIONIS VIA PROFECERIM, *magis quidem novi ego quàm quisquam alius homo, sed magis Deus quàm ego, & ad hoc* PROPOSITUM, *quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo consortes, quibus, hoc per meum ministerium persuasum est.* In quibus Domini verbis, tota, visa Patrum, Evangelica, Regularis, monastica professio, & perfectio fundata est. Quibus auditis magnus Antonius omnia dereliquit. Ad cuius vitae famam, post Narrationem Potitiani de duobus aulicis, ad eius imitationem Augustinus exarsit. Quem Antonium & ipse verè monachus Hieronymus, monachorum principem agnovit. *Nobis*, inquit, *in Monasterio, hospitalitatis cura est.* Et rursum: *De cibo, & potu taceo: cùm etiam languentes monachi aquâ frigidâ utantur, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit.* Et iterum: *Habet unumquodque propositum principes suos: Nos autem habemus* PROPOSITI NOSTRI *principes Paulos, Antonios, Hilariones, Macarios.* Sed Augustinum rursum de suo PROPOSITO scribentem expressius audiamus Serm. 49. de diversis, qui primus est de communi vita Clericorum, à Concilio Aquisgranensi, Venerabili Beda, Censoribus Lovaniensibus, & ipso monachis infensissimo Erasmo, tanquàm legitimo Augustini partu recognito. Cùm adhuc laïcus de suo Hipponem adventu scriberet: *Veni*, inquit, *ad istam Civitatem propter videndum amicum quem putabam me posse lucrari Deo, ut* NOBISCUM ESSET IN MONASTERIO, (ergò iam habebat Monasterium, & adhuc laïcus in eo cum fratribus habitabat.) *Securus perveni, quia locus habebat Episcopum. Apprehensus Presbyter factus sum. Et quià hic disponebam* ESSE IN MONASTERIO CUM FRATRIBUS MEIS (monasticam utique vitam quam iam triennio iuxta Baronium Tagastae coluerat, ut & insinuat Possidius, propagaturus.) COGNITO INSTITUTO, *& voluntate mea beatae memoriae senex Valerius dedit mihi hortum illum in quo nunc est* MONASTERIUM, (quaerant iam monachomachi, quo approbante vitam monasticam coluerit Augustinus: proprio certè Episcopo, etiam ad novum in urbe Episcopali Monasterium, hortum largiente.) *Coepi* BONI PROPOSITI FRATRES *colligere* COMPARES MEOS, *nihil habentes, sicut nihil habebam, & imitantes me; ut quemadmodùm tenuem paupertatem meam vendidi, & pauperibus erogavi, sic facerent illi, qui mecum esse voluissent, ut de communi viveremus.* Haec iam Presbyter, necdùm Episcopus, de Monasterio monachorum in horto Valerij constructo, in territorio Ecclesiae Hipponensis. Ex quo rogante Aurelio Episcopo Carthaginensi, misit S. Alipium, ad instruendos exemplo suo monachos Carthaginenses, ut constat ex titulo Epistolae 64. qui sic habet. *Augustinus Presbyter, Aurelio Episcopo.* In Epistola autem sic habet: *Quod fratrem Alipium in nostra conjunctione mansisse, ut exemplo sit fratribus curas huius mundi vitare cupientibus, benevolentissimè accepisti, ago gratias, quas nullis verbis explicare possim. Omnis itaque fratrũ coetus, qui apud nos coalescere coepit, tantâ tibi praerogativâ obstrictus est, &c. Agrum fratribus datum provisione, & liberalitate tuâ didicimus per sanctum fratrem, & conservum nostrum Parthenium.* Vnde constat Augustinum, ante Episcopatum, monachum fuisse, fratres monachos in Monasterio primo Tagastensi, dehinc Hipponensi habuisse: Clericos autem nusquàm nisi factum Episcopum, in Episcopali Monasterio collegisse; quod apertè docet in praemisso Sermone, ubi sic prosequitur. *Perveni ad Episcopatum; vidi necessè habere Episcopum exhibere humanitatem quibusque venientibus, sive transeuntibus: quod si non fecissem, Episcopus inhumanus diceretur: si autem consuetudo ista in Monasterio* (scilicet horti) *permissa esset, indecens esset*, (ob tumultum quieti contemplationis adversum,) *& ideo volui in ista domo Episcopali habere Monasterium Clericorum.* Quid clarius?

Aug. Ep. 223. ad Albinam, in suppl. p. 1. Ep. 89. ad Hilar. in fi.

Hiero. in ad P[illegible] [illegible] ad [illegible] Ep. a[illegible] Pau[illegible]

Aug. S[illegible] de di[illegible] sive 1. commu[illegible] Clericorum.

Baro. an. 389. 1. Possid. in vita S. Aug cap. 3.

Aug. Ep. 64. ad Aurel.

Serm. 1. de comm. vita Cler.

Et huic plenè consonat Possidius in eius vita: cuius in proemio sic praeloquitur. MEI MEMOR PROPOSITI, *quo per gratiam* SALVATORIS *servire decrevi, & ante in vita* LAICORUM, *& nunc in officio Episcoporum.* Tum de Augustino ab Ambrosio baptizato, statimque pòst renuntiante saeculo. *Mox*, inquit, *ex intimis cordis medullis, ad Deum conversus*, (an non erat dum fuit baptizatus, conversus ad Deum?) *Spem omnem quam habebat in saeculo dereliquit: iam non uxorem, non filios carnis, non divitias, non honores saeculi quaerens, sed soli Deo cum suis* SERVIRE *statuit.* (Nota nomen servi Dei tunc in usu fuisse sicut & fratris ad significandos monachos) *illud quod dicit Dominus idem vir sanctus servare cupiens: si vis perfectus esse, &c. & erat tunc annis major triginta solâ superstite matre nomine Monicâ, & de suscepto eius* PROPOSITO SERVIENDI DEO *amplius quàm de carnis nepotibus exultante, &c. renuntiavit etiam Scholasticis, eo quòd* SERVIRE DEO *ipse decrevisset.* Subjungit iuxta praefatum Sermonem de amico Hipponensi, quem secum cupiebat abducere in Monasterium: qui vicissim amicus Hipponensis, ut ait Possidius, *Optabat*

Possidius in vita S. Aug. in principio.

Ita cap. vt lex 27. 9. 1. Concil. Gangrensis Can. 11. Hier. D. Tho. & alij.

Possidius in vita S. Aug. cap. 3.

eum videre, promittens se posse mundi huius omnes contemnere cupiditates, atque illecebras, si aliquando ex ore eius Dei verbum audire meruisset. Triennio igitur, vt habet, apud agros Tagastenses cum fratribus exacto, iuxta dictum Sermonem, Hipponem adventasse, & invitum ac lacrymabundum, à Valerio creatum Presbyterum. *Factus ergo Presbyter, Monasterium intra Ecclesiam, mox instituit, & cum* DEI SERVIS *vivere cœpit, secundùm modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam. Maximè vt nemo quidquam proprium haberet, &c. quod iam ipse fecerat, dùm dè transmarinis ad propria remeasset.* Hic quæro an illi Dei servi, Clerici essent? an illud Monasterium intra Ecclesiam, possit aliud intelligi, quàm quod in territorio Ecclesiæ supra dixit Augustinus, se à Valerio accepisse? An vnquam potuerit, nisi postquàm factus est Episcopus, secundum illud Monasterium, in domo Episcopali erigere? Tandem cùm factus esset Episcopus, ex Monasterio horti Valerij, fratres promovit in Clerum. Ita Possidius: *Proficiente*, inquit, *doctrinâ divinâ sub sancto, & cum S. Augustino, in Monasterio Deo servientes, Ecclesiæ Hipponensi Clerici ordinari cœperunt, &c. Sanctorum servorum Dei proposito, continentia, & paupertate profundâ, ex Monasterio, quod per illum venerabilem virum, & esse, & crescere cœperat, magno desiderio poscere, atque accipere Episcopos, & Clericos, pax Ecclesiæ atque vnitas, & cœpit primò, & posteà consecuta est.*

Cap. 5. ibid.

Cap. 11.

Sed quæritur, an hoc habitu, & barbâ rasâ, pingendus sit Augustinus. Respondeo, Summos Pontifices, Gregorium 9. & Alexandrum 4. iuxta Bullas in Archivio Ordinis nostri asservatas talem fratribus Eremitis habitum determinasse secundum Ordinis originem, talemque sæpius Augustinum in monachi simul, & Pontificis veste, spectante simul vniverso populo Ticinensi, & Toletano, visum, sicut & Marchioni Mantuano, cum Liguribus, & Duce Mediolanensi Galeacio certaturo. Nec phantasmate illusos populos subsannent adversarij nostri. Hæ siquidem Apparitiones ex originalibus authenticis, Ticinensibus & Toletanis sunt depromptæ. In quibus Augustinus non Canonicorum, aut fratrum excalceatorum, sed nostro prorsùs Eremitano habitu apparuit. Tali denique in habitu, Alexander sextus sub censuris Apostolicis, voluit perantiquam S. Augustini imaginem sculptam; *prout prius, sub eisdem habitu, modo & forma reincidi, nec aliquid desuper innovari, contradictores per censuras Apostolicas, omni appellatione postpositâ compescendo.*

Greg. 9 Cõst. 5. in Archiu. Ord. Erem. num. 5. & in Bullar. p. 126. Alex. 4. Cõst. 21. in Archiu. Ord. num. 21. & in Bullar. p. 126. & ex Arch. & Annal. authent. Papiensibus Tolet. & Mãtuan. & Registr. Vatic. & Archiu. Ord. nu. 5. Bullar. p. 40.

De barbâ miror dubitari, cùm extet Canon. 44. quarti Concilij Carthaginensis, cui Augustinus interfuit, ac subscripsit; quo prohibentur Clerici nutrire comam aut barbam: Cæterùm ex Baronio, anno 398. sub nomine Clericorum, comprehenduntur & monachi, qui iam tunc assumebantur in Clerum: Ad hæc, in dicta capilli, & barbæ rasura, Ecclesiæ Occidentalis mos, ab Orientali discrepabat. Gregorius item Papa septimus scribens de Iacobo, quem nuper Capuæ existens, ordinaverat Archiepiscopum Calaritanum, rasuram barbæ Occidentali Ecclesiæ consuetam, quin & primævæ, manifestè declarat his verbis. *Nolumus prudentiam tuam molestè accipere, quòd Archiepiscopum vestrum Iacobum, consuetudini S. Romanæ Ecclesiæ, matris omnium Ecclesiarum, vestræque specialiter, obedire coegimus: scilicet, vt quemadmodum totius Occidentalis Ecclesiæ Clerus, ab ipsis Christianæ fidei primordijs, barbam radendi morem tenuit, ita & ipse frater noster, vester Archiepiscopus raderet. Vnde Eminentiæ quoque tuæ præcipimus, vt ipsum ceu Pastorem & spiritualem Patrem suscipiens, & auscultans, cum consilio eius, omnem tuæ potestatis Clerum, barbas radere facias, atque compellas.* Nicolaus etiam Papa primus Hincmaro Rhemensi Episcopo scribens, de Photio aliisque Græcis, Occidentalium rasuram arguentibus: *Reprehendere*, inquit, *satagunt, quod penès nos Clerici barbas radere non abnuunt.* Abeant ergò Eremitæ Longobarbi, ad Orientales Basilianos: nam rasos instituit Augustinus Occidentales, & implevit ipse quod Can. 44. Concil. Carthag. 4. subscripsit, *Clericus nec comam nutriat, nec barbam.* Caveant porrò nè Augustini ipsius volsellâ depilentur, sicut illi Mesopotamiæ monachi, comati pariter, & barbati. *Illi*, inquit, libro de opere monachorum, c. 31. *venalem circumferentes hypocrisim, timent nè vilior habeatur tonsa sanctitas, quàm comata: vt videlicet qui eos videt, antiquos illos, quos legimus cogitet, Samuelem, & cæteros qui non tondebantur, &c. An ita vacandum est, vt nec tonsores operentur? An quia Evangelicas volucres* (non congregantes in horrea ex labore) *imitari se dicunt? quasi depilari timent, ne volare non possint!*

Baro. an. 398.

Greg. Papa 7. in Ep. ad Orzochum Sardiniæ principem.

Nicolaus 1. in Ep. ad Hincmarum.

Superest, vt vno verbo satisfaciam querentibus, Augustinum iam Episcopum, in habitu monachali repræsentari. Sed ipse primò iam Episcopus, eadem vestimenta demonstrans suis auditoribus; *Non veni*, inquit, *ad hanc Ecclesiam nisi cum ijs indumentis, quibus illo tempore vestiebar.* Et iterùm: *De pretiosa veste erubesco, quia non decet hanc professionem.* Dehinc id constat ex vsu monachorum ad Episcopatum promotorum; Basilij, Nazianzeni, Martini, Fulgentij; Quid, quod & Concil. 4. Lateranense generale

Aug. Ser. 49. de diversis: & Ser. 50. In Ep. ad Eustach. Naz. in Orat. funeb. Basilij, cap. 18.

sub

ſub Innocentio 3. cap. 16. *Pontifices in publico, & in Eccleſia ſuperindumentis lineis omnes vtantur, niſi monachi fuerint; quos oportet deferre habitum monachalem.* Et octava Synodus Generalis ſub Adriano 2. *Monachi qui vita & doctrina, vt Epiſcopi creentur meruerint, non mutent habitum, veſtiſque rationem ob novam dignitatem, &c. quiſquis ergo Epiſcopus, præter definita tempora, ſe pallio induerit, aut monaſticam veſtem depoſuerit, aut corrigatur, aut à Patriarcha proprio deponatur.* Ita & D.Thomas 2.2. *Religioſus,* inquit, *etiam factus Epiſcopus, obligatur ad portandum habitum ſuæ religionis.* Diſcalceatum fuiſſe Auguſtinum, aut Ordinem diſcalceatorum primitus inſtituiſſe, nè verbulo quidem ipſe Auguſtinus, aut Poſſidius, aut vllus fide dignus author commemorat. Quinimò expreſſis verbis calceatum ſe teſtatur, & merum Commentum eſſe convici, tam in Theſi apologetica, quàm fuſius in Vindiciis quadripartitis, quidquid novella ff. excalceatorum inſtitutio confixerit, tam libris, quàm picturis ſuper hoc negotio editis. Quid quod & Authenticum breve in dictis Vindiciis inſerui Vrbani 8. p.245. quo, citatis, & auditis partibus, confirmat Decretum S.Congr.Cardinalium, quo dicti ff.diſcalceati, ſub gravibus pœnis prohibentur imagines S.Auguſtini, & Sanctorum eius Ordinis ſuo in habitu pingere, aut imprimere, impreſſaſque, aut pictas ſuſpendere, & abolere iubẽtur vt ſcandaloſas, & in poſterùm ab huiuſmodi invaſionibus abſtinere. Et hæc adversùs obtrectatores monachiſmi S.Auguſtini dicta ſufficiant, nunc ad reliquam tabellæ emblematicæ explanationem redeamus.

Octava Syn. general.

D.Thom.2.2. q.185. a.8. in corpore.

Viden Lector Tertulliani pariter, & Auguſtini pedibus, attrita varia librorum volumina, ſuis inſcripta nominibus? Noſti vtrumque inſenſiſſimum hæreſeon ſui temporis hoſtem, & invictiſſimum Orthodoxæ fidei defenſorem?

Cernis illius navem, alto ſed æquo arbitri omnium Dei iudicio, poſt multas Syrtes, & ſcopulos prætervectos, miſerè naufragantem: Iſtius, poſt varia nautica prœlia, magnaque commercia, remis, antennis, velis, clavo, cæteràque ſupellectile ſalvâ, proſpero ſemper gratiæ vento, portum fœliciter appulſam, navali certè coronâ donandam.

En vt geminæ illæ cœli volucres, *repoſitam, & reddendam in illa die à juſto judice, juſtitiæ ſimul, & miſericordiæ coronam,* Auguſtino, *de Apoſtolo armato, certanti legitimè, & in finem vſque perſeveranti, curſumque conſummanti,* victori ſuſpendunt, de Tertulliano militiæ Chriſtianæ deſertore, per omnia triumphanti.

2.Tim.4.8. Pſal.102.4. Tertull. de Corona, c.1. 2.Tim.2.5. Matth.10, 22.

Synopſis vitæ, & geſtorum Tertulliani & S. Auguſtini, tam ſymbolicorum, quàm diſſymbolorum. §. 8.

ET quoniam totum hoc opus noſtrum, maxima ex parte Tertulliani, & Auguſtini doctrinâ & eloquentiâ conſertum eſt; vis amborum exordia, proceſſum, exitum brevi compendio perſtringam?

Africa monſtrorum ferax, nil his duobus eloquentiæ, ac doctrinæ genijs, & monſtris, edidit portentoſius. Carthago Tertulliani ortu, Tagaſta Auguſtini natali gloriatur. Ille Centurione patre Proconſulari, hoc eſt cohortis Proconſularis centum militum Præfecto, & matre Gentili: hic Patricio Curiali Ethnico, matre Chriſtianiſſimâ ſanctiſſimaque Monicâ natus.

Vterque à puero liberalibus diſciplinis eruditus, & coætaneis ingenio præſtans: ſed præcelluit Auguſtinus. Anno ſiquidem ætatis decimonono, Tagaſtæ primùm, dehinc viceſimoquinto Carthagini, tandem Mediolani vigeſimo nono, omnium plauſu Rhetoricam docuit. *Annos natus fermè viginti, Categorias decem Ariſtotelicas, & omnes libros artium quas liberales vocant, quidquid de arte loquendi & differendi, quicquid de dimenſionibus figurarum, & de muſicis, & de numeris, ſine magna difficultate, nullo hominum tradente intellexit.* Sed his humilis ſe ſuperbè abuſum confitetur. *Scis tu, Domine Deus meus, quia & celeritas intelligendi, & diſputandi acumen donum tuum eſt; ſed non inde ſacrificabam tibi, &c. Nam quid mihi proderat bona res non vtenti bene? Non enim ſentiebam illas artes etiam abſtruſis, & ingenioſis difficillimè intelligi, niſi cùm eis eaſdem conabar exponere, & erat ille excellentiſſimus in eis, qui me exponentem non tardius ſequeretur, &c. Quid mihi tunc proderat ingenium per illas doctrinas agile, & nullo adminiculo humani Magiſterij, tot nodoſiſſimi Libri enodati, cùm deformiter, & ſacrilegà turpitudine in doctrina pietatis errarem? Aut quid tantùm oberat parvulis tuis longè tardius ingenium, cùm à te longè non recederent, vt in nido Eccleſiæ tuæ tuti plumeſcerent, & alas charitatis alimento ſanæ fidei nutrirent?*

Aug. lib. 4. Conf. cap. 16.

Aug. ibid.

Tertullianus, vt fertur, Agrippini Carthaginienſis Epiſcopi; Auguſtinus Ambroſij ſanctitate, doctrinâ, ſed interiore quàmmaximè gratiâ, converſus ad fidem; cuius myſteria, iſte gentium, hic Manichæorum fabulis & erroribus faſcinatus ſubſannaverat.

Hanc, inquit Septimius, *& nos riſimus aliquando; de veſtris ſumus: fiunt, non naſcuntur Chriſtiani.* Apol. 18.

Lib. 3. Conf. cap. 10.

Huic conſonat Auguſtinus: *Hæc ego neſciens, irridebam illos ſanctos ſervos, & prophetas tuos. Et quid agebam, cùm irridebam eos, niſi vt irriderer abs te; ſenſim atque paulatim perductus ad eas nugas, vt crederem ficum plorare, cùm decerpitur, & matrem ejus arborem, lacrymis lacteis?* Tertullianus ab infantia, ad vſque virilem ætatem, Ethnicis ſuperſtitionibus imbutus: Noſter Aurelius, à fide quam à teneris cum lacte ſuxerat, ad Manichæos primùm, dehinc ad Academicos tranſiens, ſeductum ſe, & ſeductorem aliorum, ingenuè confitetur.

Lib. 4. Conf. cap. 1.

Per idem tempus annorum novem ab vndevicesimo anno ætatis meæ, vſque ad duodetriceſimum ſeducebamur, & ſeducebamus, falſi, atque fallentes, in varijs cupiditatibus, & palam per doctrinas, quas liberales vocant; occultè autem falſo nomine Religionis: hìc ſuperbi, ibi ſuperſtitioſi, vbique vani, ac popularis gloriæ ſectantes inanitatem, vſque ad theatricos plauſus, & contentioſa certamina, & agonem coronarum fœnearum, & ſpectaculorum nugas, & intemperantium libidinum.

Baro. tom. 4. An. Chr 388. & in notis poſter. ad Martyrol. Rom.

Septimius ætate virili baptizatus, à Toga tranſijt ad Pallium. Aurelius noſter anno triceſimoquarto lavacro ſalutari in Chriſto renatus; paulò poſt ex condicto cum ſociis dum eſſet Catechumenus, congruum Monaſticæ vitæ, cum ſcorteo cingulo, pullum ſuſcepit amictum.

Tertullianus nil renitens, in Presbyterum à Clero Carthaginienſi aſſumitur: Auguſtinus, licet invitus, Hipponenſis Eccleſiæ Presbyter ordinatur.

Baro. An. Ch. 201. Hiero. de Script. Eccl. Sabel. Ennea. lib. 6. Vincent. Lir. lib. de proph. voc. novit.

Ille Carthaginienſis Cathedræ poſt obitum Agrippini, repulſam vix paſſus; Inde Victorem gentilem ſuum, ſibi in Epiſcopatu Romano Prælatum ægrè ſuſtinens: *Cùm vſque ad mediam ætatem Presbyter Eccleſiæ permanſiſſet, invidiâ poſtea, & contumelijs Clericorum Romanæ Eccleſiæ, ad Montani dogmata dilapſus eſt.* A Proclo quippe partium Montani primario duce abreptus eſt, ob rigidiorem eius vitæ normam, in quam toto naturæ ſeverioris impetu ferebatur. *Hic, inquam, Tertullianus, Catholici dogmatis, ac vetuſtæ fidei parum tenax, ac deſertor: adversùs Eccleſiam texuit volumina, de Pudicitia, de Perſecutione, de Iejuniis, de Monogamia.*

Hiero. de Script. Eccl.

Auguſtinus Epiſcopatum Hipponenſem, arte Valerij clanculum obtentis ab Aurelio Primate Carthaginienſi litteris, ne ab aliqua ſede vacante præventus in Præſulem poſceretur; compulſus, onus angelicis humeris formidabile ſubiit; à Megalio Numidiæ Metropolitano conſecratus; ad clavum Eccleſiæ flectendum indignum ſe ratus, qui vix remo dignum ſe in Chriſti rate fatebatur.

Aug. Ep. 148. ad Valerium.

Eo tempore quo diſcere cœperam, vis mihi facta eſt merito peccatorum meorum. Nam quid aliud exiſtimem neſcio, vt ſecundus locus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tenere non noveram.

Hiero. contra Helvid.

De Tertulliano, nihil amplius dico, quàm Eccleſiæ hominem non fuiſſe, de Auguſtino nihil magnificentius, quàm Hieronymi arbitrio, *Antiquæ rurſum fidei conditorem* extitiſſe.

Hiero. Ep. 25. apud Aug. tom. 2. Tertul. de Iejun. cap. 1. Aug. lib. de Hære. 86.

Iſtum, vt hæreticum Zephyrinus Pontifex Maximus Anathemate percuſſit; & poſt meritam Apoſtaſiæ cenſuram, hæretici notam ac nomen, ſubſcribentibus multis Patribus Auguſtino, promeritus incurrit. *Tertullianus factus eſt hæreticus; quia tranſiens ad Cataphryges, quos antea deſtruxerat; cœpit etiam ſecundas nuptias contra Apoſtolicam doctrinam, tanquam ſtupra damnare, & poſtmodum etiam ab ipſis diviſus, ſua conventicula propagavit.*

Pacianus Ep. 3 ad Sympron. Iſid. lib. 8. orig. cap. 5.

Auguſtinum ex adverſo præter Innocentium, Bonifacium, Celeſtinum primos, Gelaſium, Hormiſdam, Felicem quartum, Bonifacium, & Ioannem ſecundum, Gregorium magnum, Concilio Florentino teſtante, *quinta Synodus conſecravit.*

D. Thom. 1. cont. gent. cap. 10.

Sed quoniam hìc tam fidei, & morum, quàm eloquentiæ & doctrinæ, inter Auguſtinum, & Tertullianum, de palma certamen eſt; quantus vterque fuerit, Doctiſſimorum arbitrio diſcutiamus.

Hiero. de Script Eccl. Et Ep. 65. ad Pammach. Aug. de Bono viduit. cap. 5.

Tertullianus Cypriano Latinorum Scriptorum Princeps habitus, Hieronymo eruditiſſimus, acri & vehementi ingenio præditus; omnium ſcientiarum peritiſſimus, ſui temporis Oratorum diſertiſſimus; cuius abſque lectione nullum diem præteribat Cyprianus, dicere ſolitus cubiculario, *da Magiſtrum.* Enimverò, *quid Tertulliano eruditius? quid acutius? Apologeticus ejus, & contra Gentes libri, cunctam ſæculi continent diſciplinam.*

Lact. l. 5. inſt. c. 1. Euſeb. l. 2. Hiſt. Ec. c. 2. Nic. l. 4. c. 34. Beda to. 2. de de ſexta æt. mũdi, n. 4170.

Auguſtinus item diſertiſſimum vocat. Lactantius, virum omni literarum genere petitum. Euſebius νομῶν, legum, & rerum Romanorum ſcientiâ clarum. Nicephorus, eloquentiâ præpollentem. Beda, apud omnes Eccleſias celebratiſſimum.

Vin. Lyr. l. de pro. voc. nov.

Vincentius tandem Lirinenſis, non multò poſt Concilium Epheſinum ſcribens, cùm de Origenis lapſu dixiſſet, Tertulliano hoc Elogium inſcribit. *Tertulliani quoque eadem ratio eſt. Nam ſicut ille apud Græcos, ita hic apud Latinos, noſtrorum omnium facilè Princeps, judicandus eſt. Quid enim hoc viro doctius? quid in divinis atque humanis rebus exercitatius?*

Nempe omnem Philosophiam, & cunctas Philosophorum sectas, authores, adsertoresque sectarum, omnesque eorum disciplinas, omnem historiarum, ac studiorum varietatem, mira quadam mentis capacitate complexus est. Ingenio verò nonne tam gravi ac vehementi excelluit, vt nihil sibi penè ad expugnandum proposuerit, quod non aut acumine irruperit, aut pondere eliserit. Iam porro orationis suæ laudes quis exequi valeat? quæ tantâ nescio quâ rationum necessitate conserta est, vt ad consensum sui, quos suadere non potuerit, impellat. Cujus quot penè verba sunt, tot sententiæ sunt: quot sensus, tot victoriæ. Sciunt hoc Marciones, Apelles, Praxeæ, Hermogenes, Iudæi, Gentiles, Gnostici, cæterique, quorum ille blasphemias, multis ac magnis voluminum suorum molibus, velut quibusdam fulminibus evertit.

Quo tempore, quâ causâ singulos libros scripserit, dicam in singulis omnium librorum fronti præfixis argumentis.

De Augustino quid minus, quàm de Tertulliano Vincentius? Quotquot post eum scripsere Patres, Ecclesiæque Doctores, tot eius extitere præcones.

Supervacuum huc duco retexere laudatissimorum virorum Elogia, in Vindiciis nostris fusè relata, vnico Martini quinti Pontificis Maximi testimonio contentus. *Omnes dudum noverant filij* (scilicet B. Monicæ) *nomen, quicumque de Christo, de fide, de Religione aliquid saperent. Omnibus in ore erat Augustinus, vt nihil penè ex sacris literis possit, nisi eo duce, intelligi; nisi, eo interprete, explicari. Eo jam authore factum, vt nec Philosophis sapientiam invideamus, non Oratorum eloquentiam desideremus, non studiosorum ingenia requiramus; non denique nobis acumen Aristotelis necessarium sit: non Platonis eloquentia, non prudentia Varronis, non gravitas Socratis, non authoritas Pythagoræ, non Empedoclis solertia, non cuiusquam illius generis hominum scientia ac virtus, exemplo, aut documento nobis esse debeat. Idem nobis Prophetarum oracula, idem Apostolorum voces refert: Idem omnem omnium Scripturarum sensum exprimit: vnus postremò omnium Patrum sapientumque ingenia ac studia exhibet. Si veritatem quæris, si doctrinam, si pietatem; quis doctior, quis justior, quis sanctior Augustino? &c. Quid verò ipse carius habere possem, quàm inter cæteros sanctos, vni beatissimo Augustino gratificari? Cuius tanta extant erga omnem Ecclesiam Catholicam beneficia, vt nulli penè, ita dicam, sanctorum, majora debita debeamus. Quidquid enim simul omnes Apostoli plantaverunt, quidquid Apollo, atque alij Apostolorum sectatores rigaverunt, hic coronavit, hic tetendit, hic velut circumposito aggere materiam præbuit, quà ex Deo fæliciora crementa susciperet. Totus itaque iam Augustini fio, meque illi quibus possum desiderijs voveo, cujus opem capiti mihi, inprimis necessariam arbitror.* Pag. 1. q. l. Martinus 5. Ser. in translat. S. Moniacæ.

Sanctum Prosperum huc lubet adducere. *Beatissimus Augustinus, præcipua vtique in hoc tempore portio Domini Sacerdotum, copiosè & pulchrè in multis voluminum disputationibus has versutias quibus se filij tenebrarum, in similitudinem filiorum lucis voluerunt transfigurare, destruxit. Vtpote inter multa Dei dona, quibus illum abundantissimè Spiritus veritatis implevit, habens etiam hanc scientiæ, & sapientiæ ex Dei charitate virtutem, vt non solùm istam adhuc in suis detruncationibus palpitantem, sed etiam multas prius hæreses invicto verbi gladio debellaret. Cui inter tot certaminum palmas, inter tot triumphorum coronas, ad illuminationem Ecclesiæ, & ad gloriam Christi, quà ipse illustratus est, præfulgenti, quidam nostrorum, quod de ipsis multùm dolendum est, occultis, sed non incognitis insusurrationibus obloquuntur.* Cui & Beatus Fulgentius Ruspensis Episcopus magnum Ordinis Eremitani Decus accinit. *Præ omnibus studium gerite libros S. Augustini quos ad Prosperum & Hilarium scripsit, memoratis fratribus legendos ingerere: quorum mentionem B. memoriæ Hormisda, Sedis Apostolicæ gloriosus Antistes, in Epistola quam consulenti se sancto fratri, Consacerdotique nostro Possessori rescripsit, cum magno præconio Catholicæ laudis inseruit. Cujus hæc verba sunt. De arbitrio libero, & gratia Dei, quid Romana, hoc est Catholica sequatur & servet Ecclesia, licet in varijs libris B. Augustini, & maximè ad Prosperum & Hilarium, abundè possit agnosci, tamen & in scrinijs Ecclesiasticis expressa capitula continentur.* In Ep. ad Ruffinum. D. Fulg. in Ep. Synod. Episcop. Africæ.

Nec prætereibo illustrissimum ejusdem D. Fulgentij testimonium. *Hæc Catholicorum Patrum Apostolicis Institutionibus tradita permanet in Ecclesia sine aliqua dubitatione doctrina, quam Græci Latinique Pontifices, sancti Spiritus infusione firmati, vno atque indissonabili semper tenuere consensu. In qua B. Augustinus indutus virtute ex alto, abundantius illis omnibus laboravit: non autem ipse, sed gratia Dei cum illo. Ipsius enim ministerio Dominus vberiorem hujus rei fidelibus suis instructionem præbuit. Quippe adhuc ipso in corpore constituto, Pelagiana hæresis adversus gratiam Dei mortiferis ausibus rebellavit. Nec defuit in vita benignitas miserantis Dei, quæ militem suum spiritalis gratiæ armis tanto fortius præcingeret, quanto acrius adversùs eandem vasa iræ diabolus instigaret. Proinde memoratus Dei Pontifex, turrim fortitudinis ipsam gratiam tenens, & exinde cuncta hostilium machinamenta telorum, cœlestis juvaminis virtute confringens, non solùm ipse de hoste victoriam referens triumphavit: quin etiam posteris* Libro 2. de verit. Prædest. cap. 18. Luc. 24. 49. 1. Cor. 15. 10.

certandi & vincendi ordinem, si quando victa pravitas reciduo ausu infandum caput erigere niteretur, ostendit. SENSVM QVIPPE CHRISTI HABENS, *tam gratiæ Dei, quam humani arbitrij, & officia discrevit, & merita, semper divinis humana subijciens, & veraciter docens, divinitus homini & gratuitò iustificationis Donum, & bonæ voluntatis, & plenum tribus glorificationis effectum. Hunc legat omnis qui salutem æternam adipisci desiderat, humiliter orans misericordiæ Dominum, vt eundem spiritum intelligentiæ legens accipiat, quem ille accepit, vt scriberet: & eandem illuminationis gratiam adipiscatur, vt discat, quam ille adeptus est, vt doceret. Miramur autem non absque magna tristitia, istos fratres nostros, qui gratiam Dei, quantùm intelligi datur, ignorantes, evacuare contendunt.*

Ex manuscripto Bibliot. S Germani de Pratis Paris.

Subjiciam & tacitum hactenus Magnificentissimum (Claudij Episcopi Altissiodorẽsis creditur) de D. Augustino Elogium: quod mihi ex Autographo octingentorum annorum, solitâ suâ in omnes benignitate Venerabilis P. Domnus Lucas Regij Monasterij S. Germani de Pratis Bibliothecarius, antiquitatis studiosissimus indagator, ex manuscripto Floriacensi excerpendum indulsit. *Amantissimus Domini, Sanctissimus Augustinus,* THALAMVS TRINITATIS, LINGVA SPIRITVS SANCTI, *terrenus homo, sed* CŒLESTIS ANGELVS: *olim terram pedibus ambulans, sed* CŒLVM SEMPER MERITIS POSSIDENS: *corruptibilique atque mortali adhuc carne circumdatus,* INCORRVPTIBILI ANGELICAQVE VISIONE ATQVE IMMORTALI INTVITVS SEMPER EST DOMINVM. *Acer ingenio, suavis eloquio, secularis literaturæ peritus. In Ecclesiasticis laboribus operosus, in quotidianis disputationibus clarus, in omni sua actione compunctus.* IN EXPOSITIONE FIDEI NOSTRÆ CATHOLICVS. *In quæstionibus solvendis acutus, in revincendis hæreticis circumspectus, in explanandis Scripturis Canonicis cautus.*

Hiero. de script. Eccl.

Possid. in eius vita cap. 31.

Superest, vt cœptas Tertulliani cum Augustino collationes absolvam. *Tertullianus circa annum Domini ducentesimum claruit, sub Severo Principe, & Antonino Caracalla; ad decrepitam vsque vixit ætatem.* Augustinus anno 395. vigere cœpit sub Theodosio, famâ crevit sub Honorio; & anno ætatis 76. excessit è vivis. *Verbum Dei vsque ad ipsam suam extremam ægritudinem, inprætermissè, alacriter, & fortiter, sanâ mente, sanoque consilio in Ecclesia prædicavit.*

Hiero. Rom. lib. 1. hist. sancti Aug. cap. 33. iuxta Autographũ Monast. Patau. S. Iustinæ & Liberati in Breviario cap. 5.

Tanti sanctissimum hunc Ecclesiæ Doctorem habuit Theodosius Iunior, vt eum literis Augustæ majestatis, ad Concilium Ephesinum, cui morte prȩventus adesse non potuit, invitaverit. Harum inscriptio fuit: *Sancto & Venerabili Augustino, Episcopo Hipporegiensi, Theodosius Imperator.* Sic incipit: *Pulchritudo librorum tuorum, potestas tibi data ad prædicandum Dei verbum, & fructus universam per Ecclesiam à te facti, causa fuerunt, vt nomineris vbique gentium. Deo gratias, qui temporibus adeo calamitosis, nostros labores videns ex alto, tantum concessit Ecclesiæ Doctorem, &c. Hæretici Pelagiani per sancta Concilia condemnati ex Doctissimis tuis libris contra ipsos conscriptis, adhuc cervicem conantur erigere. Te igitur, qui omnibus in rebus* LVX ES TOTIVS MVNDI, *& præterea admiratio, terrorque hæreticorum, qui ante te non audent apparere, maximopere rogamus, vt vrbi Epheso, ad quam Concilium convocatum est, interesse velis; & possis dicere, reliquum vitæ consumptum esse, sicut & præteritum, in gloria & honore Domini nostri Dei, &c. Prosper finis tuo adventu expectatur. Ebagnius Magistrianus ad te profectus est; ipse alia dicet, quibus petitioni nostræ magis annuas,* OB TOTIVS ECCLESIÆ BONVM. *Nostra omnia, & Imperium ipsum tuis commendamus orationibus: scimus enim* QVANTVM MEREARIS ET VALEAS APVD INDIVIDVAM TRINITATEM. *Datum in nostro Palatio novæ Romæ, quarto idus Augusti. Coss. Basso, & Antiocho.* Quid ad commendationem Augustini illustrius? quem Summi Pontifices, Imperatores, Patres, & Doctores famosissimi, vno omnes ore, multò supra Tertullianum cõmendavere.

Aug. lib. de hæresibus, hæresi 86.

Atque vt de exitu vtriusque concludam. Tertullianus reliquit sui nominis, & perversi Dogmatis sectatores: quorum meminit. S. Augustinus: *Tertullianistæ,* inquit, *à Tertulliano, cuius multa leguntur opuscula eloquentissimè scripta, vsque ad nostrum tempus paulatim deficientes, in extremis reliquijs durare potuerunt in vrbe Carthaginensi: me autem ibi posito ante aliquot annos, quod etiam te* (Quoduultdeum alloquitur) *meminisse arbitror, omni ex parte consumpti sunt. Paucissimi enim qui remanserunt, in Catholicam transierunt, suamque basilicam, quæ nunc etiam notissima est, Catholicæ tradiderunt.*

Possid. in eius vita, cap. 11.

Augustinus post se consignavit Ecclesiæ Eremitarum, & Clericorum à se institutos Ordines, itemque Monialium: præter Præmonstratenses, Dominicanos, Servitas aliosque magno numero tam militantium quam Regularium, sua sub Regula sexus vtriusque sanctè ac piè viventium greges. Testi oculato Possidio credamus hæc veraciter simpliciterque narranti: *Fermè decem, quos ipse novi, sanctos ac venerabiles viros, continentes & doctissimos, Beatus Augustinus diversis Ecclesijs, nonnullis quoque eminentioribus rogatus dedit. Similiterque & ipsi ex* ILLORVM SANCTORVM PROPOSITO *venientes,*

(Monasterium horti Valerij intelligit, de quo supra) *Domini Ecclesijs propagatis, &*
MONASTERIA INSTITVERVNT, *& studio crescente ædificationis verbi Dei, cæteris Ecclesijs*
PROMOTOS FRATRES AD SVSCIPIENDVM SACERDOTIVM *tradiderunt.* Sic autem sub
finem vitæ eius concludit: *Sanè ille sanctus in vita sua prolixa, pro vtilitate, & felicitate* Possid. in eius
Ecclesiæ divinitus condonata, vixit annis septuaginta sex, in Clericatu autem vel Episcopatu vita, cap. 31.
annis fermè quadraginta. In Monachatu laïco, vno circiter ante reditum in patriam,
anno; ante Clericatum, vt supra dixit Possidius, triennio; Presbyter jam factus, ante
susceptum Episcopatum, vt supputat Baronius, Clericomonachus, quadriennio. *Dicere* Possid. ibid.
autem nobis inter familiaria colloquia consueverat, post perceptum baptismum, etiam laudatos
Christianos & Sacerdotes, absque digna & competendi pœnitentia exire de corpore non debere.
Quod etiam ipse fecit vltimà quà defunctus est ægritudine, &c. Clerum sufficientissimum & Mo-
nasteria virorum ac fœminarum continentium, cum suis præpositis, plena Ecclesiæ dimisit; vnà
cum Bibliothecis libros & tractatus, vel suos, vel aliorum sanctorum habentibus. In quibus dono
Dei, qualis quantusque in Ecclesia fuerit, noscitur, & in his semper vivere à fidelibus invenitur,
&c. & in suis quidem scriptis, ILLE DEO ACCEPTVS ET CHARVS SACERDOS, *quantùm*
lucente veritate videre conceditur, RECTÈ AC SANC, FIDEI, SPEI, ET CHARITATIS, CA-
THOLICÆ ECCLESIÆ VIXISSE *manifestatur. Quod agnoscunt, qui eundem de Divinis scriben-*
tem, legentes proficiunt. Habes hoc in opere Lector quo proficias. Defæcatissimam enim,
& labore impigro decerptam ex originalibus eius, & selectissimis libris medullam in
escam appono.

Præfationis Epilogus.

NIHIL proinde vtilitati publicæ, & Oratorum vtriusque fori, & cuiuscumque ge-
neris scriptorum vsui acceptius potui pertentare, quàm vno in opere, magnâ curâ
concinnato, non modò Alphabeti, sed & rectæ rationis ordine Digestum Omnilo-
quium edere; in quo profundissimam, sublimissimam, disertissimamque supellectilem,
dicendi scribendique omni in causa; ex lectioribus vtriusque Testamenti locis, ex in-
tegro Tertulliani textu, vna cum Patrum, & Augustini quammaximè, per singulos
titulos Alphabeti distributâ medullâ propono. Præmandi cupiere ex doctis amicis plu-
rimi, solidiorem hunc cibum; si fortè me non injuriâ dignum senserint, qui Ecclesiæ
dentibus annumerarer, de quibus in Canticis; *dentes tui sicut greges tonsarum quæ ascen-* Cant. 4. 2.
derunt de lavacro: omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est inter eas: Qui juxta Bernardum, Ber. Ser. 63.
totî corpori mastitant cibum. ex parvis.

Accipè igitur, Lector benevole, tria simul Omniloquia. *Promptuaria eorum plena,* Psal. 147. 13.
eructantia ex hoc in illud. Horum de plenitudine accipiant vniversi, humanæ, ac divinæ
literaturæ studiosi; & quantum cupiunt, per me licet, plenissimè hauriant. *Sic mandu-* Aug. in Psal.
cent, vt eructent: sic accipiant, vt dent. Nec sibi solis, sed saluti proximi, & divinæ mecum 144.
gloriæ assiduò collaborent. Nec in Scholiis nostris nitidi & elaborati stili artem expe-
ctent; sed brevem simul ac claram, & literalem, Authoris difficillimi explanationem;
quem fortè elegantiori potuissem; sed nè tenebras condensarem, simpliciori malui, &
prudentiorum Scholiastum more, rebus potius & sententiis gravibus ex Scriptura,
Patribus, probatissimisque Authoribus, quàm verborum phaleris adurnare. Nihil hìc
supervacuum, nil hiulcum.

Sic factum est, vt non frustra dixerim hoc opus hactenus intentatum, sive operis dif-
ficillimi vsum facillimum, & omnibus sacris & prophanis, Oratoribus & Scriptoribus
vtilissimum, in omnibus scribendi dicendique materiis, Humanioribus, Philosophicis,
Theologicis literis, secundùm Scripturam, Tertullianum, Augustinum, aliosque gra-
vissimos Authores, absque alterius libri recursu; vt patebit in praxi, vnum hoc vo-
lumen evoluenti.

Vtere, Lector, sudore meo plurimo, nil laborans; meis fruere fructibus, meis or-
nare Margaritis, meis certa, & vince armis; immò tuis, quinimò divinis; Deique Op-
timi Maximi, munificâ largitate, mihi tibique præstitis.

Huic omnis sapientiæ mari, perenni Doctrinæ fonti, vnico limpidissimæ veritatis
Soli, *eruditis cogitationibus præsidenti, omnia gratiarum flumina,* radij, conceptusque re- Prov. 8. 12.
fluant reduces, & reflexi. Huic vni Deo, & trino, tot coronas floreas, aureas, gem- Eccl. 1. 7.
meas, tot animas Concionatorum, & Scriptorum Ecclesiasticorum, Omniloquio nos-
tro vtentium zelo conversas exopto; quot paginæ, quot syllabæ, quot puncta toto hoc
volumine exarata legentur. *Vt omnis lingua & populus, & natio,* dicat; quòd non ars Apoc. 7. 9.
nostra, Doctrina nostra, *manus nostra; sed manus omnipotentis Dei, fecit hæc omnia. Ipsi* Deut. 32. 27.
gloria in sæcula sæculorum. Amen. Rom. 11. 36.

Quòd autem plenè promiſſa perſolverim, nec vacuâ ſpe Lectorem præmiſſâ Præfatione deluſerim, abundè teſtantur Sacræ Facultatis Pariſienſis Doctores Sorbonici; & ſponſionem me propriam, non exiguè ſuperaſſe, Lectoris experientia comprobabit.

Permiſſio Reverendiſſimi Patris Vicarij Apoſtolici totius Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, poſt lectam Doctorum Facultatis Pariſienſis ejuſdem Ordinis, ab eo deputatorum approbationem.

MAGISTER Frater Salvator Severinus Fabrianenſis, totius Ordinis Eremitarum S. Auguſtini Vicarius Apoſtolicus, licet indignus.

Venerabili nobis in Chriſto Patri, Fratri Carolo Moreau Provinciæ noſtræ S. Guilkelmi, aliàs Communitatis Bituricenſis, eiuſdem Ordinis, & voti. Salutem.

Vt Opus inſcriptum, *Omniloquium Alphabeticum Tertulliani*, per ſelectiſſimos ex medulla S. P. Auguſtini locos illuſtratum, à te elucubratum, & à RR. PP. MM. Hieronymo Morel, & Iohanne Simon, Facultatis Pariſienſis Doctoribus, per nos deputatis recognitum & approbatum, typis dare poſſis, harum vi litterarum, & noſtri muneris authoritate, quantum ad nos ſpectat, & ſervatis ſervandis, licentiam impartimur.

Datum Romæ 12. Maij, anno Domini 1649.

F. SALVATOR SEVERINVS FABRIANENSIS, Vicarius Apoſtolicus, licet indignus.

Noſtri muneris affixo ſigillo F. Angelus Fabrianenſis, pro Secret. Regiſtrata libro primo.

Approbatio Doctorum Sorbonicorum à ſacra Facultate Pariſienſi ad examen hujus Operis deputatorum.

NON abs re, *Omniloquium Tertulliani*, inſcriptum eſt Opus Reverendi admodum Patris F. Caroli Moreau Pariſini, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini ex Communitate Bituricenſi; eſt enim omnibus materijs refertum, omnibus cuiuſvis literaturæ viris maximè vtile, methodo ab omnibus hactenus intentatâ commendabile, per omnia verò putoque, ſi vnquam, Tertulliani ſenſui conſonum, omnibus in Præfatione ab Authore promiſſis fideliter reſpondens, in omnibus Catholicam, Apoſtolicam, ac Romanam, doctrinam propalans, Opus denique omni luce dignum, ſicut Author omni laude, hoc & amplius de illo Opere, & eius Authore, futurum ab omnibus iudicium ſperamus, & interim tale noſtrum eſſe teſtamur. Nos in ſacra Theologiæ Facultate Pariſienſi Doctores Sorbonici, die prima Octobris, anni 1649.

DE FLAVIGNY. F. HERON. I. BANNERET.

Approbatio Reverendi admodum Patris Provincialis, Communitatis Bituricenſis, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini.

OPVS, cui titulus eſt, *Tertulliani Omniloquium, &c.* Authore R.P.F. Carolo Moreau, eiuſdem Ordinis & voti, Ego F. Polycarpus Minault, eiuſdem Ordinis, ac Provinciæ S. Guillelmi Franciæ, aliàs Communitatis Bituricenſis Provincialis, magnâ equidem animi voluptate, vidi Opus mirâ eruditione, ingenio, & doctrinâ, refertum & fidei Orthodoxæ, & Chriſtianæ pietati, per omnia conſonum; novum inſuper, nec vſpiam tentatum, quibuſcumque Scriptoribus, & Oratoribus, perutile, nec fruſtra Omniloquiũ inſcriptum; ſed per omnia, & in omnibus, in Præfatione ad Lectorem neceſſaria, promiſſis reſpondens; meritò propterea Approbatum à Sapientiſſimis Magiſtris, & Dominis Doctoribus Sorbonicis, D. D. de Flavigny, Heron, & Banneret, à ſacratiſſima Facultate, ad illius examen deputatis, & permiſſum à Reverendiſſimo Patre Vicario Apoſtolico, & Generali totius noſtri Ordinis, vt typis mandetur. Quibus & ego Approbationem meam ſubjicio, ac licentiam pro mea parte, facultatemque, vt in lucem prodeat. Pariſijs in noſtro Regio S. Nicolai Tolentinatis Conventu, anno Domini 1654. die 26. Februarij. F. POLYCARPVS MINAVLT, Provincialis.

EGo F. Raphael Aloncle Exprovincialis, Doctor Theologus, olim à R.P. Magiſtro Petrello Ordinis Eremitici Generali, deputatus cum Magiſtro Alipio Rouſſel Doctore Pariſienſi, ad examinanda quæcumque Opera R.P. F. Caroli Moreau, Doctorum Sorbonicorum, & R.P. Provincialis Approbationi lubens, viſa & recognita Omniloquij Tertulliani, Operis vtiliſſimi omnique orthodoxa doctrina refertiſſimi veritate, ſubſcribo, in eodem Conventu, anno, ac die.

F. RAPHAEL ALONCLE, Exprovincialis.

INDEX ALPHABETICVS
LIBRORVM
TERTVLLIANI.
ET QVOT SINGVLI CAPITA HABEANT.

SERIES OPERVM TERTVLLIANI, PROVT ea divisit in Tomos diversos Pamelius.

TOMVS primus continet Libros adversùs Gentes, & Iudæos. Primum, de Pallio. Secundum, Apologet. adversùs Gentes. Tertium, de Testimonio Animæ adversùs Gentes. Quartum, ad Scapulam. Quintum, adversùs Iudæos.

Tomus secundus habet Libros Paræneticos, sive admonitorios ad Christianos. De Pœnitentia. De Oratione. Ad Martyras. De Patientia. De Spectaculis. De Idololatria. De Habitu Muliebri. De Cultu Feminarum. Ad Vxorem, lib. 1. Ad Vxorem, lib. 2. De Corona Militis. De Velandis Virginibus.

Tomus tertius complectitur Libros adversùs Hæreses. De Præscriptionibus adversus Hæreticos. De Baptismo adversùs Quintillam. Adversùs Hermogenem. Adversùs Valentinianos. De Anima adversùs Philosophos & Hæreticos. De Carne Christi, adversùs quatuor hæreses. De Resurrectione Carnis. Aduersùs Marcionem, lib. 5. Adversùs Gnosticos Scorpiacum. Adversùs Praxean.

Vltimus exponit Opera quæ factus hæreticus contra Ecclesiam scripsit. De Exhortat. castitatis. De Monogamia. De Fuga in persec. De Ieiuniis. De Pudicitia.

Tomo autem 4. redigit Poëmata, quæ cum Doctissimo Rigaltio indigna Tertulliano censui, nec proinde typis edenda sub Tertulliani nomine, cùm sint incerti au-

thoris. Hi autem sunt Libri quinque contra Marcionem. Item de judicio Domini. Genesis. Sodoma. Ad Senatorem ex Gentilitate conversum.

Libri autem ab ipso Tertulliano, vel à gravibus Authoribus citati, ordine Alphabetico, sunt sequentes.

De Animæ censu contra Hermogenem. Cuius ipse meminit Libro de Anima, cap.1. 3. 11. 22.& 24.

De Animalibus mundis & immundis. Cuius mentionem facit Hieronymus, Ep. 125. ad Damasum.

Contra Appellatianos, ipsemet Tertull. libro de Carne Christi, cap.8.

Apologetici Græcè ab eo scripti contra Gentes, cap.2. Euseb. Hist. Eccl. lib.3. cap.33. aliàs 27. Et Nicepborus, lib.3. cap.17. & ex cap.5. Euseb. lib.2. Et Niceph. lib.2. cap. 8. Et ex eodem cap.5. Euseb.lib.2.cap.24.Niceph.lib.2.cap.37 Item ex eodem cap.5. Euseb. lib.3. cap. 20. aliàs q.15. Et Niceph. lib.3. cap. 10. Quæ omnia respondent ijs quæ habemus in Apologetico Latino.

Contra Appollonium Hieronymus in Catalogo.

De Baptismo Librum scripsisse ipsemet recolit Libro de Baptismo, cap.15.

De Circumcisione scripsisse testis est Hieronymus in præcitata Epist. 125. ad Damasum, quem Librum Latino sermone editum commendat.

De Ecstasi fit mentio ab Hieronymo sex Librorum de hac re scriptorum, vt habet in Catal. Script. Eccl. Et Niceph. lib.4. cap.22. & 34.

De Fato, ipse Tertullianus reminiscitur, lib. de Anima, cap. 20. Et Fulgentius Placiades de vocibus antiquis.

De Paradiso, ipse recolit. lib. de Anima, cap.55.

De Spe fidelium, idem memoratur, lib.3. contra Marcionem, cap. vlt. Et Hiero. in cap.36. Ezech. & lib. 18. in Esa. Et Catal. Script. Eccles. Et Gennad. lib. de Dogmat. Eccl. quem Bibliotheca quædam Italica Tertulliano affingit, sub titulo *Libri de definitionibus fidei*, quem Bibliothecæ Belgicæ, Fulgentio vel Isidoro, vel B. Greg. magno, falsò adscribunt. Et reperitur apud Augustinum, tom.3. post Enchir. ad Laur.

De Spectaculis se Græcè scripsisse testatur, lib. de Corona Militis, cap.6.

De Trinitate sive Epitome Operis eius à Novatiano facta scribit Hieronymus in Catal. Script. Eccl. quod ait à nescientibus Cypriano imputatum.

De Vestibus Aaron idem Hieronymus, Ep.128. ad Fabiolam, quem tamen non adhuc se reperisse fatetur.

De Virginibus Velandis scripsisse Græcè testis est ipse lib. de Velandis Virg. cap.1.

De Virginitate, sive de Nuptiarum angustiis. Hieronymus lib.1. contra Iovin. Et Ep.128. ad Eustochium tractat.

Est & Tabula præfixa vetustissimo exemplari Agobardi Librorum, qui hodie in eodem non extant.

De Animæ summissione.
De Carne & Anima.
De Paradiso.
De Patientia.
De Pœnitentia.
De Spe fidelium.
De Superstitione sæculi.
De Virginibus Velandis.

IN OMNILOQVIVM ALPHABETICVM TERTVLLIANI

PRÆFATIVNCVLA NECESSARIA LECTORI.

CVM pro suo hactenùs genio ac libito, *Tertulliani commentatores eximij, Operum eius ordinem diversimodè texuerint; mihi non inlicitum duxi, vtilitati publicæ, & vsus difficillimi Authoris facilitati multifariàm consulenti, eius Libros primò quidem integros Alphabetico ordine texere, vt quisque prout voluerit ad aperturam Libri, possit eligere quem priùs, aut posteriùs legat. Dehinc etiam duobus sequentibus tomis, eosdem Libros Alphabeto rationali in locos communes digestos, per selectißimos ex Scriptura sacra, Patribus, & S. Augustini quammaximè medullâ decerptos, aliorumque paßim probatissimorum Authorum textus, illustratos, expositis insuper ad litteram obscuris quibusque verbis ac sententijs, commentari.*

Cùm enim Tertullianum, alij quibus ex otio vacat, vno contextu decurrere præeligant; alij verò quibus ex officio, Scriptoris, Concionatoris, Causidici, Doctoris munus incumbit, quæcumque in vnam causam faciunt, in promptu, non confusè, sed distinctè, & rationali methodo congesta, magno temporis lucro reperire gestiant; vtriusque labore meo non exiguo, hoc in opere tripartito favere studui.

Primùm, *Itaque in hoc primo volumine, Tertulliani Libros integros studioso lectori præmisi. In quorum textu innumera etiam in emendatioribus editionibus menda correxi; virgularum, punctorum, accentuum defectus, intellectum obscurißimi Authoris obnubilantes supplevi; cacographias quamplurimas emendavi; & si Typographi cura Autographi purgatißimi sollicitudini responderit, & Correctori vigilantißimo paruerit, nihil erit quod in hoc textu censoris oculus, severissimi licet, arguendum offendat.*

Secundò, *Scripturæ locos à Tertulliano relatos, supra ter millenos, diverso ab eius textu charactère discrevi, quod prorsùs vtraque Rigaltij editio neglexerat, Tertulliani sententias, cum Scriptura sacra promiscuè confundens, magno, vt liquet intelligentiæ Authoris profundißimi, & argumenti eius in Scriptura fundati dispendio. Quod & in millibus ipse Pamelius, & in omnibus, cæteræ quoque aliorum textuum editiones, non impœnitendâ incuriâ prætermiserant.*

Tertiò, *Ad marginem, non capita tantùm, librosque Scripturæ à Tertulliano citatos, (quod quidem præstitit Pamelius, & penitùs, nudo ac simplici textu Authoris contentus, cum cæteris omiserat Rigaltius;) sed & singulos versus Scripturæ sacræ fidelißimè ad originale collatos attexui; quod nullus hactenùs. In quo non parùm consulendæ Biblio-*

rum Concordantiæ, lectoris otio, & anxietati peperci. Litterulæ tàm in corpore, quàm in margine appositæ, locum scripturæ signant: Ubi autem omissæ sunt, solam scripturæ substantiam denotant.

Quartò, *Omnium Librorum fronti sua propria argumenta præfixi, plana ac brevia, in quibus, quâ causâ, quid, quo tempore singulos scripserit, quoad rimari ac conijcere licuit, compendiosè exposui.*

Quintò, *Ut animorum, oculorumque tædio parcerem, (quod prolixa contextus unius libri lectio, maximè salebrosi parere solet) singulos libros in sua capita distribui, & cum suis itidem argumentis mentem Authoris aperientibus, à textu divisi.*

Sextò, *Iisdem argumentis subtexui, quo loco, obscura Tertulliani verba & sententiæ, à nobis expositæ in duobus sequentibus tomis* Omniloquium rationale *Alphabeticum continentibus, & errores maximè & hæreses in calce huius primi tomi refutatæ, ad aperturam libri inveniri possint; quod quidem sequentibus notis indigitavi lectori.*

Principium, medium, & finem cuiusque capitis, & libri, in Scholijs nostris hoc modo prænotatum habes. p. *principium.* à. p. *post principium.* m. *medium*, circa m. *circa medium.* à. m. *post medium.* circa f. *circa finem.* in f. *in fine, Capitis significat.* V. *porro littera, Verbum, sive vocem in* Omniloquio rationali, *vel Errorum, & hæreseon alphabeto contentam: quam statim, (ut ex usu patebit) circa finem huius tomi, & in secundo, & tertio, in cuiusque paginæ capite præscriptam invenies, cum suis numeris* 1. 2. 3. *&c. per suos textus, & eorum pariter Scholia appositis. Si quæ itaque difficultas occurrerit Tertullianum uno contextu legenti, in principio, medio, vel fine cuiuscunque capitis, videat in calce argumenti quo Verbo & numero dicti Alphabeti, Errorum, & Omniloquij rationalis, parte prima, vel secunda, & quo Verbi numero sit expositionem difficultatis, Scripturæ locum, Augustini rationem & conceptum, sivè doctrinæ sanæ Tertulliani respondentem, sivè aliquem eius errorem corrigentem, aut alterius Patris, Authorisvè illustrationem, in Scholijs & Commentario inventurus. Quoties porrò nihil in argumentis de principio, medio, vel fine capitis fuerit ad aliquem dictum numerum locumque remissum, noverit Lector illud, vel per se clarum, vel alibi iam expositum, vel exponendum.*

Postremò si Lector moram aliquam, & difficultatem in apertura Libri offenderit, in reperiendis copiosioribus verbis, & ideo in suas classes in Omniloquio rationali distributis; maioris compendij gratiâ, recurrat ad Indices tàm Scripturæ sacræ, quàm rerum, & verborum, in calce tertij tomi contentos; in quibus & verba difficilia, facilioribus terminis breviter exponuntur, & ordo ac series rerum exactissimè texitur; & tum præcisè, ac determinatè inveniet vocem, eiusque numerum, in singulis argumentis prænotatum; cuius Indices fidelissimè (si Typographus non erraverit, vel errorem correxerit) paginam denotabunt.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI DE ANIMA LIBER.

IN LIBRVM DE ANIMA.

ARGVMENTVM.

Tertullianus Scripto prius contra Hermogenem Libro de Censu siue origine Animæ, qui nunc non extat; hunc de omni Animæ statu, cum Philosophis disputans, aggreditur. Huius & ipse meminit Libro de Resurrectione carnis cap. 2. vbi de Lucano hæretico dicente Animam dissolui post mortem: Habet, inquit, & iste à nobis plenissimum de omni statu Animæ stylum. *Et ibidem cap.* 17. Nos autem Animam corporalem & hìc profitemur, & in suo volumine probamus. *Et iterum cap.* 45. Nam & exinde à benedictione genituræ, caro atque anima simul fiunt, &c. quod docuimus in Commentario Animæ. *Quem Errorem cum alijs in* Omniloquij *calce discutiemus. Scripsit Librum de Anima propter apparitionem animarum sanctarum Martyrum Perpetuæ, & Felicitatis, vt conijcit Pamelius in eius vita, & hoc eius opus Editum censet Annò Christi ducentesimo septimo. Zephyrini octauo, Seueri decimo quarto. Sed prætorquàm quòd hunc Annum Chri. Baron. quinto Zephyrini, & decimo tertio Seueri connectit; Errores eiusdem Authoris circa Animam refert ad Ann. Christi ducentesimum decimum sextum, Zephyrini decimum quartum, Antonini Caracallæ quartum.*

CAPVT PRIMVM.

Animæ Immortalitas à Deo & vera eius scriptura, non verò à Socrate ediscenda est. Cùm nulli comperta sit veritas, sine Deo, Deus sine Christo, Christus sine Spiritu sancto, nec hic sine fidei Sacramento.

In p. V. Anima, 5. A.p. ad m. V. Animæ Immortalitas, 2. In m. V. Socrates, 1. A.m. V. Christ. Religio, 9. In f. V. Anima, 8. Et V. Ignorantia, 1.

DE solo censu animæ congressus Hermogeni, quatenus & istum ex materiæ potius suggestu, quàm ex Dei flatu constitisse præsumpsit; nunc ad reliquas conuersus quæstiones, plurimùm videbor cum Philosophis dimicaturus. Etiam in carcere Socratis, de animæ statu velitatum est. Nescio iam hoc primum, an opportuno in tempore; Magistri; etsi nihil de loco, interest. Quid enim liquidò saperet anima tunc Socratis, iam sacro nauigio regresso; iam cicutis damnationis exhaustis, iam morte præsente, vtique consternata ad aliquem motum secundùm naturam, aut exsternata, si non secundùm naturam. Quamuis enim placida atque tranquilla, quam

nec conjugis fletus statim viduæ, nec liberorum conspectus exinde pupillorum, lege pietatis inflexerat, vel in hoc tamen mota, nè moueretur; ipsa constantia concussa est, aduersus inconstantiæ concussionem. Quid autem aliud saperet vir quilibet iniuria damnatus, præter iniuriæ solamen? nedum philosophus, gloriæ animal; cui nec consolanda iniuria, sed potius insultanda. Denique, post sententiam, obuiæ coniugi, & muliebriter inclamanti; Iniustè damnatus es Socrates; iam & de gratulatione responderat; Volebas autem iustè? Nihil mirandum, si & in carcere lemniscatas Anyti, & Meliti palmas gestiens infringere, ipsa morte coram, immortalitatem vindicat animæ, necessaria præsumptione, ad injuriæ frustrationem. Adeò omnis illa tunc sapientia Socratis, dè industria venerat consultæ æquanimitatis, non dè fiducia compertæ veritatis. Cui enim veritas comperta sine Deo? cui Deus cognitus sine Christo? cui Christus exploratus sine Spiritu sancto? cui Spiritus sanctus accommodatus sine fidei sacramento? Sanè Socrates facilius diuerso spiritu agebatur. Siquidem aiunt dæmonium illi à puero adhæsisse, pessimum reuerà pædagogum, etsi post deos, & cum deis dæmonia deputantur, penès poëtas, & philosophos. Nondum enim Christianæ potestatis documenta processerant, quæ vim istam perniciosissimam, nec vnquam bonam, antiqui erroris artificem, omnis veritatis auocatricem, sola traducit. Quòd si idcirco sapientissimus Socrates, secundùm Pythij quoque dæmonis suffragium, scilicet negotium nauantis socio suo; quantò dignior, atque constantior Christianæ sapientiæ assertio, cuius adflatui tota vis dæmonum cedit? Hæc sapientia de schola cœli, deos quidem sæculi negare liberior, quæ nullum Æsculapio gallinaceum reddi iubens, præuaricetur; nec noua inferens dæmonia, sed vetera depellens: nec adulescentiam vitians, sed omni bono pudoris informans; ideoque non vnius vrbis, sed vniuersi orbis iniquam sententiam sustinens, pro nomine veritatis; tantò scilicet perosioris, quantò plenioris; vt & mortem, non de poculo per habitum iocunditatis absorbeat; sed de patibulo, & viuicomburio per omne ingenium crudelitatis exhauriat; interea in isto tenebrosiore carcere sæculi, inter suos Cebetas, & suos Phædonas, si quid de anima examinandum est, ad Dei regulas dirigat. Certè nullum alium potiorem animæ demonstratorem, quàm auctorem reperiet: à Deo discat, quod à Deo habeat; aut nec ab alio, si nec à Deo. Quis enim reuelabit quod Deus texit? inde sciscitandum est, vnde & ignorare tutissimum est: præstat per Deum nescire, quia non reuelauerit, quàm per hominem scire, quia ipse præsumpserit.

CAPVT II.

Licet lumine naturali multa noscamus, Philosophi tamen quædam à prophetis vera, aut aliunde sumpserunt, aut altorsum detorserunt in sensus rectæ fidei contrarios.

In p. V. Philosophi, 4. A. p. V. Philosophi, 1. Circa m. V. Philosophi, 2. Et V. Anima, 1. A. m. V. Philosophi, 2. in f. Circa f. V. Anima, 3. In f. V. Anima, 9.

PLANE' non negabimus aliquando philosophos iuxta nostra sensisse: testimonium est veritatis, etiam euentus ipsius. Nonnumquam & in procella, confusis vestigijs cœli, & freti, aliqui portus offenditur, prospero errore: nonnunquam & in tenebris, aditus quidam, & exitus deprehenduntur, cœca felicitate, sed & naturâ pleraque suggeruntur, quasi de publico sensu, quo animam Deus dotare dignatus est. Hunc nacta philosophia, ad gloriam propriæ artis inflauit, præ studio (non mirum si istud ita dixerim) eloquij, quiduis struere, atque destruere eruditi, magisque dicendo persuadentis, quàm docendo. Formas rebus imponit; eas nunc peræquat, nunc priuat; de certis incerta præiudicat; prouocat ad exempla, quasi comparanda sint omnia; omnia præscribit, proprietatibus etiam inter similia diuersis; nihil diuinæ licentiæ seruat; leges naturæ, opiniones suas facit: ferrem, si naturalis ipsa, vt compos naturæ, de conditionis consortio probaretur. Visa est quidem sibi & ex sacris (quas putant) litteris hausisse, quia plerosque auctores etiam deos existimauit antiquitas, nedum diuos: vt Mercurium Ægyptium, cui præcipuè Plato adsueuit: vt Silenum Phrygem, cui à pastoribus perducto, ingentes aures suas Midas tradidit; vt Hermotimum, cui Clazomenij mortuo templum contulerunt; vt Orpheum, vt Musæum, vt Pherecydem Pythagoræ magistrum. Quid autem si philosophi etiam illa incursauerunt, quæ penès nos apocryphorum confessione damnantur; certos nihil recipiendum, quod non conspiret germanæ, & ipso iam æuo pronatæ propheticæ paraturæ; Matth. 24. 24. quando & pseudoprophetarum meminerimus, & multò prius apostatarum spiri- Gen. 6. 2. tuum, qui huiusmodi quoque ingeniorum calliditate, omnem faciem sæculi instru-

xerint? Postremò, si etiam ad ipsos Prophetas adisse credibile est indagatorem quemque sapientiæ, ex negotio curiositatis, tamen plus diuersitatis inuenias inter philosophos quàm societatis, cùm & in ipsa societate diuersitas eorum deprehendatur. Siquidem vera quæque & consonantia Prophetis, aut aliunde commendant, aut aliorsum subornant, cùm maxima injuria veritatis, quam efficiunt aut adjuuari falsis, aut patrocinari. Hoc itaque commiserit nos & philosophos in ista præsertim materia, quòd interdum communes sententias proprijs argumentationibus vestiant, contrarijs alicubi regulæ nostræ: interdum sententias proprias communibus argumentationibus muniant, consentaneis alicubi regulæ illorum: vt propè sit exclusa veritas à philosophia, per veneficia in illam sua; & ideo vtroque titulo societatis, aduersario veritatis vrgemur; & communes sententias ab argumentationibus philosophorum liberare; & communes argumentationes à sententijs eorum separare; reuocando quæstiones ad Dei litteras; exceptis planè, quæ sine laqueo alicuius præiudicij, ad simplex testimonium licebit adsumere: quia & ex æmulis nonnunquam testimonium necessarium, si non æmulis prosit. Nec ignoro quanta sit silua materiæ istius apud philosophos, pro numero etiam ipsorum commentatorum; quot varietates sententiarum, quot palæstræ opinionum, quot propagines quæstionum, quot implicationes expeditionum. Sed & Medicinam inspexi, sororem (vt aiunt) Philosophiæ, sibi quoque hoc negotium vindicantem; vt ad quam magis animæ ratio pertinere videatur, per corporis curam, vnde & plurimùm sorori refragatur, quòd animam quasi coram in domicilio suo tractando magis norit. Sed viderit vtriusque præstantiæ ambitio. Habuit & Philosophia libertatem ingenij, & Medicina necessitatem artificij, ad extendendos de anima retractatus: latè quæruntur incerta, latius disputantur præsumpta: quanta difficultas probandi, tanta operositas suadendi: vt meritò Heraclitus ille tenebrosus, vastiores caligines animaduertens apud examinatores animæ, tædio quæstionum pronuntiarit; terminos animæ nequaquam inuenisse, omnem viam ingrediendo. Christiano autem paucis ad scientiam huius rei opus est: nam & certa semper in paucis; & amplius illi quærere non licet, quàm quod inueniri licet, [a] *infinitas enim quæstiones* Apostolus prohibet. Porro non amplius inueniri licet, quàm quod à Deo discitur, quod autem à Deo discitur, totum est. a 1. Tim. 1. 4.

CAPVT III.

Si non oportuisset hæreses esse, nil nobis disputandum esset cum Philosophis hæreticorum Patriarchis. Cùm autem illi nidoribus pasti philosophiæ, eius fumo aërem veritatis obnubilent, nobis euertenda sunt argumenta quibus hæretici à philosophis decipiuntur; & etiam illa quibus fideles ab hæreticis concutiuntur.

In p. V. Philosophi, 3. In m. V. Philosophi, 3. inf. Et V. Anima, 1. Inf. V. Anima, 7.

ATQVE vtinam nullas [a] *hæreses oportuisset existere, vt probabiles quique emicarent*, a 1. Cor. 11. 19
nihil omnino cum philosophis super anima quoque experiremur, patriarchis (vt ita dixerim) hæreticorum. Siquidem & ab Apostolo iam tunc philosophia concussio veritatis prouidebatur. Athenis enim expertus linguatam ciuitatem, cùm Coloss. 2. 8.
omnes illic sapientiæ atque facundiæ caupones degustasset, inde concepit præmonitorium illud edictum. Proinde enim & animæ ratio, per philosophatas doctrinas hominum, miscentes aquas vino. Alij immortalem negant animam, alij plusquam immortalem adfirmant: alij de substantia, alii de forma, alii de vnaquaque dispositione disceptant: hi statum eius aliunde ducunt, hi exitum aliorsum abducunt, prout aut Platonis honor, aut Zenonis vigor, aut Aristotelis tenor, aut Epicuri stupor, aut Heracliti mœror, aut Empedoclis furor persuaserunt. Deliquit, opinor, diuina doctrina, ex Iudea potius quàm ex Græcia oriens: errauit & Christus, piscatores citius quàm sophistas ad præconium emittens. Si qua igitur in hunc modum de nidoribus philosophiæ candidum & purum aërem veritatis infuscant, ea erunt Christianis enubilanda, & percutientibus argumentationes originales, id est philosophicas, & opponentibus definitiones cœlestes, id est Dominicas: vt & illa quibus ethnici à philosophia capiuntur, destruantur, & hæc quibus fideles ab hæresi concutiuntur, retundantur. Vna iam congressione decisa aduersus Hermogenem, vt præfati sumus: quia animam ex Dei flatu, non ex materia vindicamus; muniti & illic diuinæ determinationis inobscurabili regula, [b] *Et flauit, inquit, Deus flatum vitæ in faciem hominis, & factus est homo in animam viuam*, vtique ex Dei flatu, de isto nihil amplius reuoluendum; habet suum titulum, & suum hæreticum: cæteris hinc exordium inducam. b Gen. 2. 7.

CAPVT IV.

Contra Platonem probat Animam ex Dei flatu factam, ac natam.

Per totum V. Anima, 7.

POST definitionem censu, quæstionem status patitur. Consequens enim est, vt ex Dei flatu animam professi, initium ei deputemus. Hoc Plato excludit, innatam & infectam animam volens: & natam autem docemus & factam, ex initii constitutione. Nec statim errauimus, vtrumque dicentes; quia scilicet aliud sit natum, aliud factum, vt pote illud animalibus competens. Differentiæ autem, sua habendo loca & tempora, habent aliquando & passiuitatis commercia. Capit itaque & facturam dici generari, pro, in esse poni, siquidem omne quod quoquo modo accipit esse, generatur. Nam & factor ipse parens facti potest dici; sic & Plato vtitur. Igitur quantum ad fidem nostram, factæ natæve animæ, depulsa est philosophi opinio, auctoritate prophetiæ quoque.

CAPVT V.

Plures philosophi, contra Aristotelem & Platonem, Animam corpoream asserunt.

A. p. ad f. In Alphab. Errorum. V. Anima corporea, 2. Et in m. V. filij, 3. Et circa f. V. Animæ passibilitas, 2.

ACCERSERIT Eubulum aliquem, & Critolaum, & Xenocratem, & isto in loco amicum Platonis Aristotelem. Fortassean exstruentur magis ad auferendam animæ corpulentiam, si non alios è contrario inspexerint, & quidem plures corpus animæ vindicantes: nec illos dico solos qui eam de manifestis corporalibus effingunt, vt Hipparchus & Heraclitus ex igni: vt Hippon & Thales ex aqua: vt Empedocles & Critias ex sanguine: vt Epicurus ex atomis, si & atomi corpulentias de coïtu suo cogunt: vt Critolaus & Peripaterici eius, ex quinta nescio qua substantia, si & illa corpus, quia corpora includit: sed etiam Stoïcos allego, qui spiritum prædicantes animam, penè nobiscum, quà proxima inter se flatus & spiritus, tamen corpus animam facilè persuadebunt. Denique Zeno consitum spiritum definiens animam, hoc modo instruit. Quo, inquit, digresso animal emoritur, corpus est: Consito autem spiritu digresso, animal emoritur: ergo consitus spiritus corpus est: consitus autem spiritus anima est: ergo corpus est anima. Vult & Cleanthes non solùm corporis lineamentis, sed & animæ notis, similitudinem parentibus in filios respondere, de speculo scilicet morum, & ingeniorum, & adfectuum: Corporis autem similitudinem, & dissimilitudinem capere & animam: Itaque corpus similitudini, vel dissimilitudini obnoxium. Item corporalium & incorporalium passiones inter se non communicare. Porro & animam compati corpori, cui læso ictibus, vulneribus, vlceribus condolescit; & corpus animæ, cui afflictæ cura, angore, amore, coægrescit, per detrimentum scilicet vigoris, cuius pudorem, & pauorem, rubore atque pallore testetur. Igitur anima corpus, ex corporalium passionum communione. Sed & Chrysippus manum ei porrigit, constituens corporalia ab incorporalibus derelinqui omnino non posse, quia nec contingantur ab eis. Vnde & Lucretius, *Tangere enim & tangi, nisi corpus nulla potest res*: derelicto autem corpore ab anima, affici morte. Igitur corpus anima, quæ, nisi corporalis, corpus non derelinqueret.

CAPVT VI.

Platonicorum argumenta contra corporalitatem Animæ, quam ipse tuetur erroneè, frigidè, satis, friuoléque refutat.

Per totum. In Alphab. Errorum. V. Anima corporea, 2. à p. & A. p. V. Animæ Vis, 1. Et à m. ad circa f. V. alimenta. Et circa f. V. Philosophi, 5. Et in f. V. mulier, 6.

HÆc Platonici, subtilitate potius, quàm veritate conturbant. Omne, inquiunt, corpus, aut animale sit necessè est, aut inanimale. Et siquidem inanimale est, extrinsecus mouebitur: si verò animale, intrinsecus. Anima autem nec extrinsecus mouebitur, vt quæ non sit inanimalis; nec intrinsecus, vt quæ ipsa potius moueat corpus. Itaque non videri eam corpus, quæ non corporalium forma, ex aliqua regione moueatur. Ad hoc nos mirabimur incongruentiam primò definitionis, prouocantis ad ea quæ in animam non conueniunt. Non enim potest anima animale

corpus dici, aut inanimale; cùm ipsa sit quæ aut faciat corpus animale, si adsit; aut inanimale, si absit ab illo. Itaque quod facit, non potest esse ipsa; vt dicatur animale, vel inanimale. Anima enim dicitur substantiæ suæ nomine. Quòd si non capit, animale corpus dici, aut inanimale, quod est anima; quomodò provocabitur ad animalium, & inanimalium corporum formam? Dehinc, si corporis est moveri extrinsecùs ab aliquo; ostendimus autem suprà moveri animam & ab alio, cùm vaticinatur, cum furit, vtique extrinsecùs, cùm ab alio: meritò quod movebitur extrinsecùs ab alio, secundùm exempli propositionem, corpus agnoscam. Enimverò, si ab alio moveri corporis est, quantò magis movere aliud? Anima autem movet corpus, & conatus eius extrinsecùs foris parent. Ab illa est enim impingi & pedes in incessum, & manus in contactum, & oculos in conspectum, & linguam in effatum, velut sigillario motu superficiem intùs agitante. Vnde hæc vis incorporali animæ? vnde vacuæ rei, solida propellere? Sed quomodò divisi videntur in homine sensus corporales, & intellectuales? Corporalium aiunt rerum qualitates, vt terræ, vt ignis, corporalibus sensibus renuntiari, vt tactu, vt visu: Incorporalium verò, intellectualibus conveniri, vt benignitatis, vel malignitatis. Itaque incorporalem esse animam constat, cuius qualitates non corporalibus, sed intellectualibus sensibus comprehendantur. Planè, si non huius definitionis gradum exclusero. Ecce enim incorporalia ostendo corporalibus sensibus subjici; sonum auditui, colorem conspectui, odorem odoratui: quorum exemplo, etiam anima corpori accedit; nè dicas idcircò ea per corporales renunciari sensus, quia corporalibus accedant. Igitur si constat incorporalia quoque à corporalibus comprehendi, cur non & anima quæ corporalis, ab incorporalibus renuncietur? Certè definitio exclusa sit. De insignioribus argumentationibus erit etiam illa, quòd omne corpus, corporalibus ali iudicant. Animam verò vt incorporalem, incorporalibus, sapientiæ, scilicet studiis. Sed nec hic gradus stabit, etiam Sorano methodicæ medicinæ instructissimo auctore respondente, animam corporalibus quoque ali: denique deficientem eam, cibo plerumque fulciri. Quidni? quo adempto in totum dilabitur ex corpore. Ita etiam ipse Soranus plenissimè super anima commentatus quatuor voluminibus, & cum omnibus philosophorum sententiis expertus, corporalem animæ substantiam vindicat, etsi illam immortalitate fraudavit. a *Non enim omnium est credere*, quod Christianorum est. Sicut ergò Soranus ipse rebus ostendit animam corporalibus ali, proinde & philosophus exhibeat illam incorporalibus pasci: sed nemo vnquàm cunctanti de exitu animæ mulsam aquam de eloquio Platonis infudit; aut micas de minutiloquio Aristotelis infersit. Quid autem facient tot ac tantæ animæ rupicum & baronum, quibus alimenta sapientiæ desunt, tamen indoctæ prudentiâ pollent, & sine academiis & porticibus Atticis, & carceribus Socratis: denique ieiunantes philosophia, nihilominùs vivunt. Non enim substantiæ ipsi alimenta proficiunt studiorum, sed disciplinæ; quia nec opimiorem animam efficiunt, sed ornatiorem. Benè autem quod & artes Stoïci corporales adfirmant. Adeò sic quoque anima corporalis, si & artibus ali creditur. Sed enormis intentio philosophiæ solet plerumque nec prospicere pro pedibus: sic Thales in puteum. Solet & sententias non intelligendo, valetudinis corruptelam suspicari: sic Chrysippus ad elleborum. Tale aliquid opinor ei accidit, quùm duo, vnum, corpora negavit, alienatus à prospectu & recogitatu prægnantum, quæ non singula quotidie corpora, sed & bina & terna in vnius vteri ambitu perferunt. Invenitur etiam in iure civili, Græca quædam, quinionem enixa filiorum, semel omnium mater, vnici fœtus parens muliplex, vnici vteri puerpera numerosa, quæ tot stipata corporibus, penè dixerim populo, sextum ipsa corpus fuit. Vniversa conditio testabitur corpora de corporibus processura, iam illic esse vnde procedunt: secundùm sit necessè est, quod ex alio est: nihil porrò ex alio est, nisi dùm gignitur, duo sunt,

a 2. Thess. 2.

CAPVT VII.

Animæ corporalitatem frustra ex Evangelio probare contendit.

In p. V. Divitis & Lazari historia, 3. & V. Infernus, 4. Et per totum. In Alphab. Errorum. V. Anima corporea, 2. in m.

QVANTVM ad philosophos, satis hæc; quia quantùm ad nostros, exabundantis quibus corporalitas animæ in ipso Evangelio relucebit. Dolet apud inferos anima cuiusdam, & punitur in flamma, & cruciatur in lingua, & de digito animæ fælicioris implorat solatium roris. Imaginem existimas exitum illum pauperis lætantis,

Luc. 16. 23. & seq.

& divitis mœrentis? & quid illic *Lazari* nomen, si non veritate res est? Sed etsi imago credenda est, testimonium erit veritatis. Si enim non haberet anima corpus, non caperet imago animæ, imaginem corporis: nec mentiretur de corporalibus membris scriptura, si non erant. Quid est autem illud quod ad inferna transfertur post divortium corporis? quod detinetur? quod in diem iudicij reservatur? Ad quod & Christus moriendo descendit? puto ad animas Patriarcharum. Sed quamobrem si nihil anima sub terris? Nihil enim, si non corpus; incorporalitas enim ab omni genere custodiæ libera est, immunis à pœna, & à fovela: per quod enim punitur, aut fovetur, hoc erit corpus. Reddam de isto plenius & oportunius. Igitur si quid tormenti sivè solatij anima præcepit in carcere seù diversorio inferûm, in igni, vel sinu Abrahæ, probata erit corporalitas animæ. Incorporalitas enim nihil patitur non habens per quod pati possit: aut si habet, hoc erit corpus. Inquantùm enim omne corporale, passibile est, intantùm, quod passibile est, corporale est.

CAPVT VIII.

Alia rursùm Platonicorum argumenta refellit, corporalitatem animæ impugnantia.

Per totum. In Alphab. Errorum V. Anima corporea, 2. in m. Et à p. V. contrarium, 1.

ABRVPTVM alioquin & absurdum, idcircò quid de corporalium eximere censit quia cæteris corporalibus exemplis non adæquet; vbi proprietatum privata discrimina, per quæ magnificentia auctoris, ex operum eorundem diversitate signatur: vt sint tàm discreta, quàm paria; tàm amica, quàm & æmula. Siquidem & ipsi philosophi ex contrariis vniversa constare condicunt, secundùm amicitiam, & inimicitiam Empedoclis. Sic igitur etsi corporalia incorporalibus objacent, ipsa quoque inter se differunt, vt differentia species eorum ampliet, non genus mutet: vt sint corporalia, sic multa in Dei gloriam, dum varia: sic varia, dum diversa: sic diversa, dum his alij qualitatum sensus, alij illis: dùm his alia alimenta, alia illis; dùm hæc invisibilia, illa visibilia: dum hæc gravia, illa levia. Aiunt enim & idcircò animam incorporalem renunciandam, quia digressâ eâ, graviora efficiantur corpora defunctorum, cùm leviora esse deberent, vnius corporis pondere exempto, si anima córpus. Quid enim, inquit Soranus, si mare negent corpus, quia extra mare, immobilis & gravis navis efficitur? Quantò ergo validius corpus animæ, quod tanti posteà ponderis corpus levissimâ mobilitate circumfert? Cæterùm est invisibilis anima & pro conditione corporis sui, & pro proprietate substantiæ, & pro natura etiam eorum, quibus invisibilis esse sortita est. Solem noctuæ nesciunt oculi; aquilæ ita sustinent, vt natorum suorum generositatem, de pupillarum audacia iudicent, alioqui non educabunt, vt degenerem, quem solis radius averterit. Est adeò alteri quid invisibile, alteri non, quod non ideò incorporale sit, quia non ex æquo vis valet. Sol enim corpus, siquidem ignis: sed quod aquila confiteatur, neget noctua, non tamen præiudicans aquilæ: tamtumdem & animæ corpus invisibile, carni si fortè, spiritui verò visibile: sic Ioannes in spiritu
Apoc. 6. 9. Dei factus, animas martyrum conspicit.

CAPVT IX.

Animæ effigiem, coloremque aëreum lucidumque inducit.

Per totum. In Alphab. Errorum. V. Anima corpor. & effigiata, 2. à m. Et à. p. V. Animæ dignitas, 5. Et circa f. V. Homo vetus & novus, 2. Et in f. in Alphab. Errorum. V. Anima ex traduce, 1.

QVVM animæ corpus adserimus propriæ qualitatis, & sui generis, iam hæc conditio proprietatis de cæteris accidentibus corpulentiæ præiudicauit, aut hæc adesse ei, quam corpus ostendimus, sed & ipsa sui generis, pro corporis proprietate; aut etsi non adsint, hoc esse proprietatis, non adesse corpori animæ, quæ corporibus cæteris adsint. Et tamen non inconstanter profitebimur, solemniora quæque, & omnimodo debita corpulentiæ, adesse animæ quoque; vt habitum, vt terminum, vt illud trifariàm distantivum, longitudinem dico, & latitudinem, & sublimitatem, quibus metantur corpora philosophi. Quid nunc, quod & effigiem animæ damus? Platone nolente, quasi periclitetur de animæ immortalitate? Omne enim effigiatum compositum & structile adfirmat: dissolubile autem omne compositiitium & structile: sed animam immortalem; igitur indissolubilem quà immortalem; & ineffigiatam, quà indissolubilem; cæterùm compositiciam & structilem, si effigiatam, tanquàm alio

alio eam modo effigians intellectualibus formis; pulcram, iustitia, & disciplinis philosophiæ; deformem verò, contrarijs artibus. Sed nos corporales quoque illi inscribimus lineas, non tantùm ex fiducia corporalitatis, per æstimationem; verùm & ex constantia gratiæ, per reuelationem. Nam quia spiritalia charismata agnoscimus, post Ioannem quoque, prophetiam meruimus consequi. Est hodie soror apud nos, reuelationum charismata sortita, quas in Ecclesia inter Dominica solemnia per ecstasin in spiritu patitur; conuersatur cum angelis, aliquando etiam cum Domino, & videt & audit sacramenta, & quorundam corda dignoscit, & medicinas desiderantibus submittit. Iam verò provt scripturæ leguntur, aut psalmi canuntur, aut adlocutiones proferuntur, aut petitiones delegantur, ita inde materiæ visionibus subministrantur: fortè nescio quid de anima disserueramus, cùm ea soror in spiritu esset. Post transacta solennia dimissa plebe, quo vsu solet nobis renunciare quæ viderit (nam & diligentissimè digeruntur, vt etiam probentur:) Inter cætera, inquit, ostensa est mihi anima corporaliter, & spiritus videbatur, sed non inanis & vacuæ qualitatis, immò quæ etiam teneri repromitteret, tenera, & lucida, & aërij coloris, & forma per omnia humana. Hoc visio, & Deus testis, & Apostolus charismatum in Ecclesia futurorum idoneus sponsor; tu nec si res ipsa de singulis persuaserit, credas? Si enim corpus anima, sine dubio inter illa quæ suprà sumus professi. Proinde & coloris proprietas omni corpori adhæret; quem igitur alium animæ æstimabis colorem, quam aërium ac lucidum? non vt aër sit ipsa substantia eius, etsi hoc Ænesidemo visum est, & Anaximeni, puto secundùm quosdam & Heraclito; nec vt lumen, etsi hoc placuit Pontico Heraclidi. Nam & cerauneis gemmis non ideo substantia ignita est, quòd corusceent rutilato rubore; nec beryllis ideo aquosa materia est, quòd fluctuent colato nitore. Quanta enim & alia color sociat, natura dissociat? Sed quoniam omne tenue atque perlucidum, aëris æmulum est; hoc erit anima, quà flatus est, & spiritus tradux. Siquidem præ ipsa tenuitatis subtilitate, de fide corporalitatis periclitatur. Sic & effigiem de sensu iam tuo concipe, non aliam animæ humanæ deputandam, præter humanam, & quidem eius corporis quod vnaquæque circuntulit. Hoc nos sapere interim primordij contemplatio inducat. Recogita enim, cùm [a] *Deus flasset in faciem hominis flatum vitæ, & factus esset homo in animam viuam*, totum vtique per faciem statim flatum illum in interiora transmissum, & per vniuersa corporis spatia diffusum; simulque diuina aspiratione densatum, omni intus linea expressum esse, quam densatus impleuerat, & velut in forma gelasse. Inde igitur & corpulentia animæ, ex densatione solidata est, & effigies expressione formata. Hic erit homo interior, alius exterior, dupliciter vnus: habens & ille oculos, & aures suas, quibus populus Dominum audire & videre debuerat; habens & cæteros artus, per quos & in cogitatibus vtitur, & in somnijs fungitur. Sic & diuiti apud inferos lingua est, & pauperi digitus, & sinus Abrahæ. Per has lineas & animæ Martyrum sub altari intelliguntur. A primordio enim in Adam concreta, & configurata corpori anima, vt totius substantiæ, ita & conditionis istius semen effecit.

1. Cor. 12. 8. & seq.

a Gen. 2. 7.

Luc. 16. 24.

Apoc. 6. 9.

Gen. 2. 3.

CAPVT X.

Anima & spiritus, viuere & spirare, vnum atque idem est. Simplicem quippe Animam, secundùm Platonem determinare, rectæ fidei consonat.

A. p. ad vltra. m. V. Dei potentia, 3. Et V. Anatomia. A. m. ad f. V. hominis dignitas, 2.

PERTINET ad statum fidei, simplicem animam determinare, secundùm Platonem, id est, vniformem duntaxat, substantiæ nomine. Viderint artes & disciplinæ, viderint & hæreses. Quidam enim volunt, aliam illi substantiam naturalem inesse, spiritum; quasi aliud sit viuere, quod venit ab anima; aliud spirare, quod fiat à spiritu. Nam & animalibus non omnibus vtrumque adesse. Pleraque enim viuere solummodò, non etiam spirare, eò quòd non habeant organa spiritus, pulmones, & arterias. Quale est autem, in examinatione humanæ animæ, culicis, atque formicæ argumenta respicere? quando & vitalia pro cuiusque generis dispositione, omnibus propria animalibus temperauerit artifex Deus, vt nulla inde coniectura captanda sit. Nam neque homo, si pulmonibus, & arterijs structus est, idcirco aliunde spirabit, aliunde viuet: neque formica, si membris huiusmodi caret, idcirco negabitur spirare, quasi solummodò viuens. Cui verò tantùm patuit in Dei opera, vt alicui hæc deesse præsumpserit? Herophilus ille, medicus, aut lanius, qui sexcentos exsecuit vt naturam scrutaretur, qui hominem odijt, vt nosset, nescio an omnia interna eius liquidò explo-

rarit, ipſa morte mutante quæ vixerant, & morte non ſimplici, ſed ipſa inter artificia exſectionis errante. Philoſophi pro certo renunciauerunt, culicibus, & formicis, & tineis deeſſe pulmones, & arterias: dic mihi inſpector curioſiſſime, oculos habent ad videndum? atquin & pergunt quo volunt,& vitant, & adpetunt quæ videndo ſciunt; deſigna oculos, denota pupulas: ſed & exedunt tineæ; demonſtra mandibulas, depromе genuinos: ſed & perſonant culices, nè in tenebris quidem aurium cæci; tubam pariter, & lanceam oris illius oſtende: quodvis animal vnius licet puncti, aliquo alatur neceſsè eſt; exhibe pabuli tranſmittendi, decoquendi, deſæcandique membra. Quid ergo dicemus? Si per hæc viuitur, erunt hæc in omnibus vtique quæ viuent, etſi non videntur, etſi non adprehenduntur pro mediocritate: hòc magis credas, ſi Deum recogites tantum artificem in modicis, quantum & in maximis. Si verò non putas capere tam minuta corpuſcula Dei ingenium,ſic quoque magnificentiam eius agnoſcas, quòd modicis animalibus, ſine neceſſarijs membris nihilominus viuere inſtruxerit, ſaluo etiam viſu ſine oculis, & eſu ſine denticulis, & digeſtu ſine alueis: quemadmodum & incedunt quædam ſine pedibus,manante impetu,quod angues; & inſurgente conatu, quod vermes; & ſpumante reptatu,quod limaces. Ita & ſpirari cur non putes, ſine pulmonum follibus, & ſine fiſtulis arteriarum? vt pro magno amplectaris argumento, idcirco animæ humanæ ſpiritum accedere,quia ſint quæ ſpiritu careant; & idcirco ea ſpiritu carere, quia flaturalibus artubus ſtructa non ſint. Viuere ſine ſpiritu exiſtimas aliquid, ſpirare ſine pulmonibus non putas? Quid eſt, oro te, ſpirare? flatum, opinor, ex ſemetipſo agere. Quid eſt non viuere? flatum, opinor, ex ſemetipſo non agere. Hoc enim reſpondere debebo, ſi non idem eſt ſpirare, quod viuere. Sed mortui erit, non agere flatum: ergo viuentis eſt, agere flatum. Sed & ſpirantis eſt,agere flatum: ergo & ſpirare,viuentis eſt. Vtrumque ſi ſine anima decurrere potuiſſet, non fuiſſet animæ ſpirare, ſed ſolummodò viuere. Atenim viuere, ſpirare eſt; & ſpirare,viuere eſt. Ergo totum hoc,& ſpirare & viuere,eius eſt,cuius & viuere,id eſt animæ. Denique, ſi ſeparas ſpiritum, & animam, ſepara & opera: agant in diſcreto aliquid ambo, ſeorſum anima, ſeorſum ſpiritus: anima ſine ſpiritu, viuat; ſpiritus ſine anima ſpiret; alterum relinquat corpora, alterum remaneat, mors & vita conueniant. Si enim duo ſunt, anima, & ſpiritus,diuidi poſſunt, vt diuiſione eorum,alterius diſcedentis,alterius immanentis,mortis, & vitæ concurſus eueniat. Sed nullo modo eueniet: ergo duo non erunt,quæ diuidi non poſſunt;quæ diuidi poſſent, ſi fuiſſent. Sed licet & duo, eſſe concreta. Sed non erunt concreta, ſi aliud eſt viuere, aliud ſpirare: diſtinguunt ſubſtantias opera: & quantò nunc firmius eſt, vt vnum credas, cùm diſtantiam non das, vt ipſa ſit anima ſpiritus, dum ipſius eſt ſpirare, cuius & viuere. Quid enim,ſi diem aliud haberi velis,aliud lucem quæ accidat diei? cùm dies ipſa lux ſit. Planè erunt & alia genera lucis,vt ex ignium miniſterio. Erunt enim & aliæ ſpiritus ſpecies, vt ex Deo, vt ex diabolo. Ita cùm de anima & ſpiritu agitur, ipſa erit anima ſpiritus, ſicut ipſa dies lux. Ipſum eſt enim quid, per quod eſt quid.

CAPVT XI.

Anima ita ſpiritus dicitur, vt tamen non ſit Dei ſpiritus, vt inſinuat Hermogenes: neque ſit illud neſcio quod Valentinianorum ſpiritale ſemen Animæ collatum.

In p. V. Hominis dignitas, 2. Et in Alphab. Errorum. V. Anima corporea, 1. A. p. V. Anima, 6. In m. V. Spiritus, 7. A. m. V. Somnus, 6. Circa f. V. peccatum veniale, 3.

SED vt animam ſpiritum dicam, præſentis quæſtionis ratio compellit, quia ſpirare alij ſubſtantiæ adſcribitur: hoc dum animæ vindicamus, quam vniformem, & ſimplicem agnoſcimus; ſpiritum neceſsè eſt certa conditione dicamus; non ſtatus nomine,ſed actus; nec ſubſtantiæ titulo, ſed operæ; quia ſpirat, non quia ſpiritus propriè eſt: nam & flare, ſpirare eſt. Ita & animam,quam flatum ex proprietate defendimus, ſpiritum nunc ex neceſſitate pronuntiamus. Cæterùm aduerſus Hermogenem, qui eam ex materia, non ex Dei flatu contendit, flatum proprie tuemur. Ille enim,aduerſus ipſius ſcripturæ fidem, *flatum, in ſpiritum* vertit: vt dum incredibile eſt, ſpiritum Dei in delictum,& mox in iudicium deuenire, ex materia potius anima credatur,quàm ex Dei ſpiritu. Idcirco nos & illic flatum eam defendimus, non ſpiritum ſecundùm ſcripturam, & ſecundùm ſpiritus diſtinctionem: & hîc ſpiritum ingratìs pronuntiamus, ſecundùm ſpirandi & flandi communionem: illic de ſubſtantia quæſtio eſt: ſpirare enim, ſubſtantiæ actus eſt. Nec diutius de iſto, niſi propter hæreticos, qui neſcio quod ſpiritale ſemen infulciunt animæ, de Sophiæ matris occulta

liberalitate conlatum, ignorante factore, quum Scriptura factoris magis Dei sui conscia, nihil amplius promulgauerit; quàm [a] *Deum flantem in faciem hominis flatum vitæ, & hominem factum in animam viuam*; per quam exinde & viuat, & spiret: satis declarans differentias spiritus & animæ, insequentibus instrumentis, ipso Deo pronuntiante: [b] *Spiritus ex mè prodiuit, & flatum omnem ego feci*: & anima enim flatus factus ex spiritu. Et rursus, [c] *Qui dedit flatum populo super terram, & spiritum calcantibus eam.* Primò enim anima, id est flatus, populo in terra incedenti, id est in carne carnaliter agenti; postea spiritus, eis qui terram calcant, id est opera carnis subigunt: quia & Apostolus, [d] *non primùm quod spiritale est, sed quod animale, postea spiritale.* Nam etsi Adam statim prophetauit [e] *magnum illud sacramentum in Christum & Ecclesiam; Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adglutinabit se vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam*, accidentiam spiritus passus est: cecidit enim ecstasis super illum, sancti Spiritus vis, operatrix prophetiæ: nam & malus spiritus accidens res est. Denique Saülem tam Dei spiritus postea *vertit in alium virum*, id est in propheten, cùm dictum est, [f] *Quid hoc filio Cis? an & Saul in Prophetis?* quàm & malus spiritus postea vertit in alium virum, in apostatam scilicet. Iudam quoque aliquandiu cum electis deputatum, vsque ad loculorum officium, &, si iam fraudatorem, traditorem tamen nondum, postea diabolus intrauit. Igitur si neque Dei, neque diaboli spiritus ex natiuitate conferitur animæ, solam eam constat, antè euentum spiritus vtriusque: si solam, & simplicem, & vniformem substantiæ nomine, atque ita non aliunde spirantem, quàm ex substantiæ suæ sorte.

[a] Gen. 2. 7. [b] Esa. 57. 16. [c] Esa. 42. 5. [d] Ephes. 5. 32. [e] Gen. 2. 23. [f] 1. Reg. 10. 12. Io. 12. 6. Io. 13. 25.

CAPVT XII.

Animus cùm sit quidam ornatus, & suggestus animæ, quo ipsa sapit, ab Anima non distinguitur: licet Anaxagoras animum commiscibilem, Aristoteles passibilem esse negauerit.

In p. V. Animæ vis, 9. A. p. V. Animæ passibilitas, 1.

PROINDE, & animum, siue mens est, ΝΟΥΣ apud Græcos, non aliud quid intelligimus, quàm suggestum animæ ingenitum, & insitum, & natiuitus proprium, quo agit, quo sapit, quem secum habens, ex semetipsa se commoueat in semetipsa, atque ita moueri videatur ab illo, tanquam substantia alia, vt volunt qui etiam vniuersitatis motatorem animum decernunt, illum deum Socratis, illum Valentini Monogenem ex patre Bytho, & matre Sige. Quàm Anaxagoræ turbata sententia est? Initium enim omnium commentatus animum, & vniuersitatis oscillum, de illius axe suspendens, purumque eum adfirmans, & simplicem, & incommiscibilem, hoc vel maximè titulo segregat ab animæ conmistione; & tamen eundem alibi animæ addicit. Hoc etiam Aristoteles denotauit, nescio an sua paratior implere, quàm aliena inanire. Denique & ipse definitionem animi quum differret, interim alterum animi genus pronuntiauit, illum diuinum, quem rursus & impassibilem subostendens, abstulit & ipse eum à consortio animæ. Cùm enim animam passibilem constet, eorum quæ sortita est pati; aut per animum, & cum animo patietur: si concreta est animo, non potest animus impassibilis induci; aut si non per animum, nec cum animo patietur anima, non erit concreta illi, cum quo nihil, & qui nihil patitur. Porro si nihil per illum, & cum illo anima patietur, iam nec sentiet; nec sapiet, nec mouebitur per illum, vt volunt. Nam & sensus, passiones facit Aristoteles. Quidni? & sentire enim, pati est, quia pati sentire est. Proinde & sapere sentire est, & moueri sentire est: ita totum pati est. Videmus autem nihil istorum animam experiri, vt non & animo deputetur, quia per illum, & cum illo transigatur. Iam ergo & commiscibilis est animus, aduersus Anaxagoram; & passibilis, aduersus Aristotelem. Cæterùm, si discretio admittitur, vt substantia duæ res sint, animus atque anima, alterius erit & passio, & sensus, & sapor omnis, & actus, & motus: alterius autem otium, & quies, & stupor, & nulla iam causa; & aut animus vacabit, aut anima. Quod si constat ambobus hæc omnia reputari, ergo vnum erunt vtrumque, & Democritus obtinebit, differentiam tollens; & quæretur quomodo vnum vtrumque; ex duarum substantiarum confusione, an ex vnius dispositione. Nos autem animum ita dicimus animæ concretum, non vt substantiā alium, sed vt substantiæ officium.

CAPVT XIII.

Principalitas, siue praecellentia Animae tribuenda, non animo. Nec enim Deus animum, sed Animam alloqui legitur.

Per totum V. Animæ vis, 10.

AD hoc dispicere superest, principalitas vbi sit, id est, quid cui præest, vt cuius principalitas apparuerit, illa sit substantiæ massa; id autem cui massa substantiæ præerit, in officium naturale substantiæ deputetur. Enimverò, quis non animæ dabit summam omnem, cuius nomine totius hominis mentio titulata est. Quantas animas paseo, ait diues, non animos: Et animas saluas optat gubernator, non animos: Et rusticus in opere, & in prœlio miles, animam se, non animum ponere adfirmat. Cuius nominatiora pericula aut vota sunt? animi an animæ? Quid autem agere dicuntur
a Leuit. 4.2. moribundi? animum an animam? Ipsi postremò Philosophi, ipsique Medici, quam-
57. uis de animo quoque disputaturi, faciem tamen operis, frontemque materiæ, *de anima*
Leuit. 5.1.2. vnusquisque proscripsit. Vt autem & à Deo discas, animam Deus semper adloqui-
Esa. 49.7. tur, animam compellat atque aduocat, vt animum sibi aduertat. a *Illam saluam venit*
Matth. 10.28. *facere Christus, illam perdere in gehennam comminatur, illam pluris fieri vetat, illam & ipse*
37.39. *bonus pastor pro pecudibus suis ponit.* Habes animæ principalitatem, habes in illa & sub-
Io 10.11.18. stantiæ vnionem, cuius intelligas instrumentum esse animum, non patrocinium.
Luc. 14.26.

CAPVT XIV.

Cùm Plato, & alij Animam diuidant in partes; per eas, non diuersas animas, sed vires, efficacias, operationes intelligunt: vt etiam de quibusdam censuit Aristoteles, cum multis, vnitatem Animae recognoscens.

Per totum. V. Animæ Immortal. 13.

SINGVLARIS alioquin & simplex, & de suo tota est non magìs instructilis aliunde, quam diuisibilis ex se, quia nec dissolubilis. Si enim structilis, & dissolubilis; si dissolubilis, iam non immortalis. Itaque quia non mortalis, neque dissolubilis, neque diuisibilis. Nam & diuidi dissolui est, & dissolui mori est. Diuidetur autem in partes, nunc in duas à Platone, nunc in tres à Zenone, nunc in quinque, & in sex à Panætio, in septem à Sorano, etiam in octo penès Chrysippum, etiam in nouem penès Apollophanem, sed & in decem apud quosdam Stoïcorum, & in duas amplius apud Posidonium, qui à duobus exorsus titulis, principali, quod aiunt ἡγεμονικὸν, & à rationali, quod aiunt λογικὸν, in duodecim exinde prosecuit: ita aliæ ex aliis species diuidunt animam. Huiusmodi autem, non tam partes animæ habebuntur, quàm vires, & efficaciæ, & operæ, sicut de quibusdam & Aristoteles iudicauit. Non enim membra sunt substantiæ animalis, sed ingenia: vt motorium, vt actorium, vt cogitatorium, & si qua in hunc modum distinguunt; vt & ipsi illi quinque notissimi sensus, visus, auditus, gustus, tactus, odoratus. Quibus omnibus, etsi certa singulis domicilia in corpore determinauerunt, non idcirco hæc quoque distributio animæ, ad animæ sectiones pertinebit; quando nè ipsum quidem corpus ita diuidatur in membra, vt isti volunt animam. Atquin ex multitudine membrorum vnum corpus efficitur, vt concretio sit potius ipsa diuisio. Specta portentosissimam Archimedis munificentiam, organum hydraulicum dico, tot membra, tot partes, tot compagines, tot itinera vocum, tot compendia sonorum, tot commercia modorum, tot acies tibiarum, & vna moles erunt omnia. Sic & spiritus, qui illic de tormento aquæ anhelat, non ideo separabitur in partes, quia per partes administratur, substantiâ quidem solidus, operâ verò diuisus. Non longè hoc exemplum est à Stratone, & Ænesidemo, & Heraclito: nam & ipsi vnitatem animæ tuentur, quæ in totum corpus defusa, & vbique ipsa velut flatus in calamo per cauernas, ita per sensualia variis modis emicet, non tam concisa, quàm dispensata. Hæc omnia quibus titulis nuncupentur, & quibus ex se diuisionibus detineantur, & quibus in corpore metationibus sequestrentur, Medici potius cum Philosophis considerabunt, nobis pauca conuenient.

CAPVT XV.

Hegemonicon, id est summus Animæ gradus sapientialis, agnoscitur à Christianis in recessu cordis, idque cum Aristotele & Platone, contra Asclepiadem, & Dicæarchum.

Per totum. V. Animæ vis, 11.

IN primis, an sit aliqui summus in anima gradus vitalis, & sapientialis, quod ἡγεμονικὸν appellant, id est principale. Si negetur, totus animæ status periclitatur. Denique qui negant principale, ipsam prius animam nihil censuerunt. Messenius aliqui Dicæarchus, ex Medicis autem Andreas, & Asclepiades, ita abstulerunt principale, dum in animo ipso volunt esse sensus, quorum vindicatur principale. Asclepiades etiam illa argumentatione vectatur, quòd pleraque animalia, ademptis eis partibus corporis, in quibus plurimum existimatur principale consistere, & insuper viuant aliquatenus, & sapiant nihilominus: vt muscæ, & vespæ, & locustæ, si capita decideris: vt capræ, & testudines, & anguillæ, si corda detraxeris: itaque principale non esse: quod si fuisset, amisso cum suis, vigor animæ non perseueraret. Sed plures & Philosophi aduersus Dicæarchum, Plato, Strato, Epicurus, Democritus, Empedocles, Socrates, Aristoteles: & Medici aduersus Andream, & Asclepiadem, Herophilus, Erasistratus, Diocles, Hippocrates, & ipse Soranus: Iamque omnibus plures Christiani, qui apud Deum de vtroque ducimur, & esse principale in anima, & certo in corporis recessu consecratum. Si enim [a] *scrutatorem, & dispectorem cordis Deum legimus*; [b] *si etiam Prophetes eius occulta cordis traducendo probatur*: si Deus ipse recogitatus cordis in populo præuenit, [c] *Quid cogitatis in cordibus vestris nequam?* si & Dauid, [d] *Cor mundum conde in me Deus*: & Paulus, [e] *Corde, ait, credi in iustitiam*: & Ioannes, [f] *Corde, ait, suo vnumquemque reprehendi*: si postremò, [g] *Qui viderit fæminam ad concupiscendum, iam adulterauit in corde*; simul vtrumque dilucet; & esse principale in anima, quo intensio diuina conueniat, id est, vim sapientialem, atque vitalem; quod enim sapit, viuidum est; & in eo thesauro corporis haberi, ad quem Deus respicit: vt neque extrinsecus agitari putes principale istud secundùm Heraclitum, neque per totum corpus ventilari secundùm Moschionem, neque in capite concludi secundùm Platonem, neque in vertice potius præsidere secundùm Xenocratem, neque in cerebro cubare secundùm Hippocratem; sed nec circa cerebri fundamentum vt Herophilus, nec in membranulis vt Strato, & Erasistratus, nec in superciliorum meditullio, vt Strato Physicus, nec in tota lorica pectoris vt Epicurus; sed quod & Ægyptij renuntiauerunt, & qui diuinarum commemoratores videbantur, vt & ille versus Orphei, vel Empedoclis: Namque homini sanguis circumcordialis est, sensus. Etiam Protagoras, etiam Apollodorus & Chrysippus hæc sapiunt, vt vel ab istis retusus Asclepiades capras suas quærat sine corde balantes, & muscas suas abigat sine capite volitantes; & omnes iam sciant se potius sine corde, & cerebro viuere, qui dispositionem animæ humanæ de conditione bestiarum præiudicarint.

[a] Sap. 1. 6.
[b] 4 Reg. 5. 26
[c] Matth. 9. 4.
[d] Psal. 50. 11.
[e] Rom. 10. 10.
[f] 1. Io. 3. 21.
[g] Matth. 5. 28

CAPVT XVI.

Plato fidei nostræ consentit, in eo quòd partitur animam, in rationalem, & irrationalem: Ita tamen vt quod rationale est in Anima, naturæ primò conditæ imputetur; quod autem irrationale est, transgressioni. Displicet tamen diuisio irrationalis, in indignatiuum, & concupiscitiuum; quòd vtrumque animæ rationali competat, etiam ipsi Christo.

In p. V. peccati mortalis grauitas, 1. In m. ad circa f. V. appetitus. In f. V. Diabolus, 12.

EST & illud ad fidem pertinens, quòd Plato bifariam partitur animam, per rationale, & irrationale. Cui definitioni & nos quidem adplaudimus, sed non vt naturæ deputetur vtrumque. Naturale enim rationale credendum est, quod animæ à primordio sit ingenitum, à rationali videlicet auctore. Quid enim non rationale, quod Deus iussu quoque ediderit, nedum id quod propriè adflatu suo emiserit? Irrationale autem posterius intelligendum est, vt quod acciderit ex serpentis instinctu, ipsum illud transgressionis admissum, atque exinde inoleuerit, & coadoleuerit in anima, adinstar iam naturalitatis; quia statim in naturæ primordio accidit. Cæterum, quum idem Plato solum rationale dicat, vt in anima Dei ipsius, si nos etiam irrationale naturæ adscribimus, quam à Deo anima nostra sortita est, æquè irrationale de Deo erit, vtpote naturale, quia naturæ Deus auctor est. Sed enim à diabolo im-

Gen. 2. 5.
Gen. 3. 3. & seq.

misso delicti: Irrationale autem omne delictum: Igitur à diabolo irrationale, à quo & delictum; extraneum à Deo, à quo est irrationale alienum. Proinde diuersitas horum, ex distantia auctorum. Proinde cùm Plato soli Deo segregans rationale, duo genera subdiuidit ex rationali: indignatiuum quod appellant θυμικὸν, & concupiscentiuum quod vocant ἐπιθυμητικὸν: vt illud quidem commune sit nobis & leonibus, istud vero cum muscis, rationale porro cum Deo: video & de hoc mihi esse retractandum, propter ea quæ in Christo deprehenduntur. Ecce enim tota hæc trinitas & in domino: rationale quo docet, quo disserit, quo salutis vias sternit; indignatiuum, quo inuehitur in Scribas & Pharisæos; & concupiscentiuum, quo pascha cum discipulis suis edere concupiscit. Igitur apud nos non semper ex irrationali censenda sunt, indignatiuum, & concupiscentiuum, quæ certi sumus in Dominum rationaliter decucurrisse. Indignabitur Deus rationaliter, quibus scilicet debet; & concupiscet Deus rationaliter, quæ digna sunt ipso. Nam & malo indignabitur, & bono concupiscet salutem. Dat & Apostolus nobis concupiscentiam. [a] *Si quis episcopatum concupiscit, bonum opus concupiscit:* & bonum opus dicens, rationalem concupiscentiam ostendit. Concedit & indignationem. Quidni, quam & ipse suscepit? [b] *Vtinam & præcidantur*, inquit, *qui vos subuertunt.* Rationalis & indignatio, quæ ex affectu disciplinæ est. At quum dicit: [c] *Fuimus aliquando natura filij iræ*, irrationale indignatiuum suggillat, quod non sit ex ea natura quæ à Deo est, sed ex illa quam diabolus induxit, dominus & ipse dictus sui ordinis, [d] *Non potestis duobus dominis seruire:* pater & ipse cognominatus, [e] *Vos ex diabolo patre estis:* nè timeas & illi proprietatem naturæ alterius adscribere, posterioris & adulteræ, quem legis auenarum superseminatorem, & frumentariæ segetis nocturnum interpolatorem.

a 1. Tim. 3. 1.
b Gal. 5. 12.
c Ephes. 2. 3.
d Matth. 6. 24.
e Io. 8. 44. Matth. 13. 25.

CAPVT XVII.

Reijciendus cum Academicis Plato, quinque sensus irrationales, errori & deceptioni subijciens, nè & in ipso Christo de eorum fide & probatione dubitetur.

Per totum. V. Sensus externi, 3.

CONTINGIT nos illorum etiam quinque sensuum quæstio, quos in primis litteris discimus, quoniam & hinc aliquid hæreticis procuratur. Visus est, & auditus, & odoratus, & gustus, & tactus. Horum fidem Academici durius damnant; secundùm quosdam, & Heraclitus, & Diocles, & Empedocles; certè Plato in Timæo, irrationalem pronuntians sensualitatem, & opinioni coimplicitam. Itaque mendacium visui objicitur, quòd remos in aqua inflexos vel infractos adseuerat, aduersus conscientiam integritatis; quòd turrem quadrangulatam de longinquo rotundam persuadeat, quòd æqualissimam porticum, angustiorem in vltimo infamet; quòd cœlum tanta sublimitate suspensum mari iungat. Perinde auditus fallaciæ reus: vt cùm cœleste murmur putamus, & plaustrum est; vel tonitru meditante, pro certo de plaustro credimus sonitum. Sic & odoratus, & gustus arguuntur; siquidem eadem vnguenta, eademque vina, posteriore quoque vsu depreciantur. Sic & tactus reprehenditur; siquidem eadem pauimenta manibus asperiora, pedibus leuiora creduntur; & in lauacris, idem calidæ lacus feruentissimus primò, dehinc temperatissimus renuntiatur. Adeò inquiunt, sic quoque fallimur sensibus, dum sententias vertimus. Moderantius Stoïci, non omnem sensum, nec semper, de mendacio onerant. Epicurei constantius, parem omnibus atque perpetuam defendunt veritatem, sed alia via: non enim sensum mentiri, sed opinionem: sensum enim pati, non opinari: animam enim non opinari. Absciderunt & opinionem à sensu, & sensum ab anima. Et vnde opinio, si non à sensu? Denique nisi visus rotundam senserit turrem, nulla opinio rotunditatis. Et vnde sensus, si non ab anima? Denique carens anima corpus, carebit & sensu. Ita & sensus ex anima est, & opinio ex sensu, & anima totum. Cæterùm, optimè proponetur, esse vtique aliquid, quod efficiat aliter quid à sensibus renuntiari, quàm sit in rebus. Porro si potest id renuntiari quod non sit in rebus, cur non perinde possit per id renuntiari, quod non sit in sensibus, sed in eis rationibus quæ interueniant suo nomine? Atque adeò licebit eas recognosci. Nam vt in aqua remus inflexus, vel infractus appareat, aqua in causa est. Denique extra aquam, integer visui remus. Teneritas autem substantiæ illius, qua speculum ex lumine efficitur, prout icta seu mota est, ita & imaginem vibrans, euertit lineam recti. Item vt turris habitus eludat, interualli conditio compellit in aperto: æqualitas enim circumfusi aëris, pari luce vestiens angulos, oblitterat lineas.

Sic & vniformitas porticus acuitur in fine, dum acies in concluso stipata, illic tenuatur quò & extenditur. Sic & cœlum mari vnitur, vbi visio absumitur; quæ quamdiu viget, tamdiu diuidit. Auditum verò quid aliud decipiet, quàm sonorum similitudo? Et, si postea minus spirat vnguentum, & minus sapit vinum, & minus lacus feruet, in omnibus fermè prima vis tota est. Cæterùm, de scabro ac læui, meritò manus ac pedes, tenera scilicet, & callosa membra dissentiunt. Igitur hoc modo, nulla sensuum frustratio causa carebit. Quòd si causæ fallunt sensus, & per sensus opiniones, iam nec in sensibus constituenda fallacia est, qui causas sequuntur, nec in opinionibus, quæ à sensibus diriguntur, sequentibus causas. Qui insaniunt, alios in alijs vident, vt Orestes matrem in sorore, & Ajax Vlyssem in armento, vt Athamas, & Agaue in filijs bestias. Oculisne hoc mendacium exprobrabis, an furijs? Qui redundantia fellis auruginant, amara sunt omnia. Num ergo gustui præuaricationem exprobrabis, an valetudinem? Omnes itaque sensus euertuntur, vel circumueniuntur ad tempus, vt proprietate fallaciæ careant. Immò iam nè ipsis quidem causis adscribendum est fallaciæ elogium. Si enim ratione hæc accidunt, ratio fallacia perhiberi non meretur. Quod sic fieri oportet, mendacium non est. Itaque si & ipsæ causæ infamia liberantur, quantò magis sensus, quibus iam & causæ liberè præeunt: cùm hinc potissimum & veritas, & fides, & integritas sensibus vindicanda sit, quòd non aliter renuntient, quàm quod illa ratio mandauit, quæ efficiat aliter quid à sensibus renuntiari, quàm sit in rebus. Quid agis, Academia procacissima? totum vitæ statum euertis, omnem naturæ ordinem turbas, ipsius Dei prouidentiam excæcas, qui cunctis operibus suis intelligendis, incolendis, dispensandis, fruendisque fallaces, & mendaces dominos præfecerit sensus. An non istis vniuersa conditio subministratur? An non per istos secunda quoque mundo instructio accessit? tot artes, tot ingenia, tot studia, negotia, officia, commercia, remedia, consilia, solatia, victus, cultus, ornatusque omnia? totum vitæ saporem condierunt, dum per hos sensus, solus omnium homo animal rationale dignoscitur, intelligentiæ capax, & ipsius Academiæ. Sed enim Plato, nè quod testimonium sensibus signet, propterea & in Phædro ex Socratis persona, negat se cognoscere posse semetipsum, vt monet Delphica inscriptio. Et in Theæteto adimit sibi scire, atque sentire. Et in Phædro, post mortem differt sententiam, veritatis postumam scilicet: & tamen nondum mortuus, philosophabatur. Non licet, non licet nobis in dubium sensus istos deuocare, nè & in Christo de fide eorum deliberetur: nè fortè dicatur, quod falsò [a] *Satanam prospectarit de cœlo præcipitatum*: aut Luc. 10. 18.
falsò vocem Patris audierit de ipso testificatam: aut deceptus sit cùm Petri socrum Matth. 3. 17.
tetigit: aut alium postea vnguenti senserit spiritum, quod in sepulturam suam acceptauit: alium postea vini saporem, quod in sanguinis sui memoriam consecrauit. Sic Matth. 8. 15. Matth. 26. 7.
enim & Marcion phantasma eum maluit credere, totius corporis in illo dedignatus veritatem. Atquin nè in Apostolis quidem eius ludificata natura est. Fidelis fuit & Matth. 17.
visus, & auditus in monte: fidelis & gustus vini illius, licet aquæ antè, in nuptijs Ga- 2. 6.
lilææ: fidelis & tactus, exinde creduli Thomæ. Recita Ioannis testationem: [b] *Quod* Io. 2. 8.
vidimus, inquit, *quod audiuimus, oculis nostris vidimus, & manus nostræ contrectauerunt, de* Io. 20. 29.
sermone vitæ. Falsa vtique testatio, si oculorum, & aurium, & manuum sensus natura b 1. Io. 1. 1.
mentitur.

CAPVT XVIII.

Reprobat Hæreticos, qui res intellectuales, faciunt veritates, sicut Plato Ideas suas: sensuales autem volunt esse solùm imagines veritatis. Anima enim ita per corpus sentit corporalia, sicut per animum intelligit incorporalia: Ita tamen vt etiam sentiat, dum intelligit.

In p. V. Anima separata, 2. A. p. V. Plato, 1. Circa m. V. animæ vis, 2. A. m. V. Mors, 14.
In f. V. Sensus internus & externus, 1.

CONVERTOR ad intellectualium partem, quemadmodum illam Plato à corporalibus separatam hæreticis commendauerit, agnitionem antè mortem consecutus. Ait enim in Phædone: Quid tum erga ipsam prudentiæ possessionem? Vtrumnè impedimentum erit corpus, an non, si quis illud socium adsumpserit in quæstionem? Tale quid dico, habetnè veritatem aliquam visio, & auditio hominibus, an non? An non etiam Poëtæ hæc nobis semper obmussant, quòd neque audiamus certum, neque videamus? Meminerat scilicet & Epicharmi Comici: Animus cernit, animus audit, reliqua surda & cæca sunt. Itaque rursus, illum ergo ait supersapere, qui mente maximè sapiat, neque visionem proponens, neque vllum eiusmodi sensum attrahens animo, sed ipsa mente sincera vtens in recogitando, ad capiendum

sincerum quodque rerum; segressus potissimum ab oculis, & auribus, &, quod dicendum sit, à toto corpore, vt turbante, & non permittente animæ possidere veritatem, atque prudentiam, quando communicat. Videmus igitur aduersus sensus corporales aliam portendi paraturam, vt multò idoniorem, vires scilicet animæ, intellectum operantes eius veritatis, cuius res non sint coràm, nec subjaceant corporalibus sensibus, sed absint longè à communi conscientia, in arcano, & in superioribus, & apud ipsum Deum. Vult enim Plato esse quasdam substantias inuisibiles, incorporales, supermundiales, diuinas & æternas; quas appellat Ideas, id est formas, exempla, & causas naturalium istorum manifestorum, & subjacentium corporalibus sensibus; & illas quidem esse veritates, hæc autem imagines earum. Relucentnè iam hæretica semina Gnosticorum, & Valentinianorum? Hinc enim arripiunt differentiam corporalium sensuum, & intellectualium virium, quam etiam parabolæ decem virginum adtempetant: vt quinque stultæ, sensus corporales figurauerint, stultos videlicet, quia deceptui faciles: sapientes autem, intellectualium virium notam expresserint, sapientium scilicet, quia contingentium veritatem illam arcanam & supernam, & apud pleroma constitutam, hæreticarum idearum sacramenta: hoc enim sunt & æones, & genealogiæ illorum. Itaque & sensum diuidunt: & intellectualibus quidem, à spiritali suo semine: sensualibus verò, ab animali, quia spiritalia nullo modo capiat: & illius quidem esse inuisibilia: huius verò visibilia, & humilia, & temporalia quæ sensu conueniantur, in imaginibus constituta. Ob hæc ergo præstruximus, neque animum aliud quid esse, quàm animæ suggestum & structum: neque spiritum extraneum quid, quàm quod & ipsa per flatum. Cæterùm accessioni deputandum, quod aut Deus postea, aut diabolus adspiraret. Et nunc ad differentiam sensualium, & intellectualium, non aliud admittimus, quàm rerum diuersitates; corporalium, & spiritalium; visibilium, & inuisibilium; publicatarum, & arcanarum; quòd illæ sensui, istæ intellectui adtribuantur; apud animam tamen, & istis, & illis obsequio deputatis, quæ perinde per corpus corporalia sentiat, quemadmodum per animum incorporalia intelligat, saluo eo, vt etiam sentiat, dum intelligit: Non enim & sentire intelligere est, & intelligere sentire est? Aut quid erit sensus, nisi eius rei quæ sentitur intellectus? quid erit intellectus, nisi eius rei quæ intelligitur sensus? Vnde ista tormenta cruciandæ simplicitatis, & suspendendæ veritatis? Quis mihi exhibebit sensum non intelligentem quod sentit? aut intellectum non sentientem quod intelligit? vt probet alterum sine altero posse? Si corporalia quidem sentiuntur, incorporalia verò intelliguntur, rerum genera diuersa sunt, non domicilia sensus & intellectus, id est, non anima & animus. Denique, à quo sentiuntur corporalia? Si ab animo, ergo iam & sensualis est animus, non tantùm intellectualis: nam dum intelligit, sentit: quia si non sentit, nec intelligit. Si verò ab anima corporalia sentiuntur, iam ergo intellectualis est vis animæ, non tantùm sensualis: nam dum sentit, intelligit: quia si non intelligit, nec sentit. Proinde, à quo intelliguntur incorporalia? si ab animo, vbi erit anima? si ab anima, vbi erit animus? Quæ enim distant, abesse inuicem debent, cùm suis muneribus operantur. Putabis quidem abesse animum ab anima, si quando animo ita afficimur, vt nesciamus nos vidisse quid, vel audisse, quia alibi fuerit animus; adeò contendam, immò ipsam animam nec vidisse, nec audisse, quia alibi fuerit cum sua vi, id est animo. Nam & quum dementit homo, dementit anima; non peregrinante, sed compatiente tunc animo. Cæterùm, animæ principaliter casus est. Hoc inde firmatur, quod anima digressa, nec animus in homine inueniatur: ita illam vbique sequitur, à qua nec in fine subremanet: quum verò sequitur & addicitur, perinde intellectus animæ addicitur, quam sequitur animus, cui addicitur intellectus. Sit nunc & potior sensu intellectus, & potior cognitor sacramentorum, dummodò & ipse propria vis animæ, quod & sensus: nihil mea interest, nisi cùm idcirco præfertur sensui intellectus, vt ex hoc quoque separatior habeatur, quo potior adfirmatur. Tunc mihi post differentiam, etiam prælatio retundenda est, peruenturo vsque ad potioris Dei persuasionem. Sed de Deo, suo quoque campo experiemur cum hæreticis. Nunc de anima titulus, & intellectu non insidiosè præferendo, locus. Nam etsi potiora sunt quæ intellectu attinguntur, vt spiritalia, quàm quæ sensu, vt corporalia; rerum erit prælatio, sublimiorum scilicet aduersus humiliores, non intellectus aduersus sensum. Quomodo enim præferatur sensui intellectus, à quo informatur ad cognitionem veritatum? Si enim veritates per imagines adprehenduntur, id est inuisibilia per visibilia noscuntur, quia & Apostolus nobis scribit, [a] *Inuisibilia enim eius à conditione mundi, de factitamentis intellecta*

Matth. 25. 1. & seq.

[a] Rom. 1. 20.

lecta visuntur: & Plato hæreticis, Facies occultorum, ea quæ apparent; & necessè est omnino hunc mundum imaginem quandam esse alterius alicuius. Videtur intellectus duce vti sensu, & auctore, & principali fundamento; nec sine illo veritates posse contingi: quomodo ergo potior erit eo per quem est, quo eget, cui debet totum quod attingit? Ita vtrumque concluditur; neque præferendum sensui intellectum: per quem enim quid constat, inferius ipso est: neque separandum à sensu; per quod enim quid est, cum ipso est.

CAPVT XIX.

Intellectus semper inest Animæ, sicut & cætera quæ sunt Animæ naturalia.

In p. ad circa f. V. Infantes, 1. In m. In Alphab. Errorum. V. Anima ex traduce, 1. In f. V. Infantes, 2.

SED nè illi quidem prætereundi, qui vel modico temporis viduant animam intellectu. Proinde enim viam sternunt postea inducendi eius, sicut & animi, à quo scilicet proveniat intellectus. Volunt infantiam sola anima contineri, qua tantummodò vivat, non vt pariter sapiat; quia nec omnia sapiant, quæ vivant: denique, arbores vivere, nec tamen sapere, secundùm Aristotelem, & si quis alius substantiam animalem in vniversa communicat, quæ apud nos in homine privata res est, non modò vt Dei opus, quod & cætera, sed vt Dei flatus, quod hæc sola; quam dicimus, cum omni instructu suo nasci. Et si ad arbores provocamur, amplectemur exemplum: siquidem & illis, necdum arbusculis, sed stipitibus adhuc, & surculis etiam nunc, simul de scrobibus oriuntur, inest propria vis animæ. Verùm pro temporis ratione remoratur, coalescens & coadulescens robori suo; donec ætas impleat habitum, quo natura fungatur. Aut vnde mox illis & frutices inoculantur, & folia formantur, & germina inflantur, & flosculi inornantur, & succi condiuntur; si non in ipsis omnis paratura generis quiescit, & partibus promota grandescit? Inde igitur & sapiunt, vnde vivunt, tam vivendi quàm sapiendi proprietate, & quidem ab infantia & ipsæ sua. Video enim & vitem adhuc teneram & impuberem, intelligentem tamen iam opera sua, & volentem alicui adhærere, cui innisa & innexa proficiat: denique, non expectata rustica disciplina, sine arundine, sine cervo, si quid attigerit, vltro ambibit, & quidem vitiosius de suo ingenio, quàm de tuo arbitrio: properat esse secura. Video & hederas, quantùm velis primas, statim ad superna conari, & nullo præeunte suspendi; quod malint parietibus invehi, textili silva, quàm humi teri, voluntaria injuria: contrà, quibus de ædificio male est, vt crescendo recedunt? vt refugiunt? sentias ramos aliorsum destinatos, & animationem arboris de divortio parietis intelligas; contenta est parvitate, quam ex primordio providentissimi fruticis edidicit, timens etiam ruinam. Has ego sapientias & scientias arborum, cur non contendam? Vivant vt philosophi volunt, sapiant vt philosophi nolunt, intelligat & infantia ligni; quò magis hominis? cuius anima, velut surculus quidam ex matrice Adam in propaginem deducta, & genitalibus fœminæ foveis commendata cum omni sua paratura, pullulabit tam intellectu, quàm & sensu? Mentior, si non statim infans vt vitam vagitu salutavit, hoc ipsum se testatur sensisse atque intellexisse, quod natus est, omnes simul ibidem dedicans sensus, & luce visum, & sono auditum, & humore gustum, & aëre odoratum, & terra tactum. Ita prima illa vox de primis sensuum, & de primis intellectuum pulsibus cogitur. Plus est quod de prospectu laetimabilis vitæ, quidam augurem incommodorum vocem illam flebilem interpretantur; quò etiam præsciens habenda sit ab ingressu nativitatis, nedum intelligens. Exinde & matrem spiritu probat, & nutricem spiritu examinat, & gerulam spiritu agnoscit, fugiens extranea vbera, & recusans ignota cubilia, & neminem appetens nisi ex vsu. Vnde illi iudicium novitatis, & moris, si non sapit? vnde illi & offendi, & demulceri, si non intelligit? Mirum satis, vt infantia naturaliter animosa sit, non habens animum; & naturaliter adfectiosa sit, non habens intellectum. At enim Christus [a] *ex ore lactentium & parvulorum experiendo laudem*, nec pueritiam, nec infantiam hebetes pronuntiavit: quarum altera cum suffragio occurrens, testimonium ei potuit offerre, altera pro ipso trucidata, vtique vim sensit.

a Psal. 8. 3. Matth. 21. 16 Matth. 2. 16.

CAPVT XX.

Quamquam Anima, sit Vniformis omni homini, multiformis tamen ingeniorum diversitate, pro diversa conditione soli, cœli, exercitij, curæ, temporum, casuum, valetudinum, præter fatum de quo Librum scripsit, qui non extat.

Per totum. V. Animæ vis, 4.

ET hîc itaque concludimus, omnia naturalia animæ, vt substantiva eius, ipsi inesse, & cum ipsa procedere atque proficere, ex quo ipsa censetur: sicut & Seneca sæpè noster: Insita sunt nobis omnium artium & ætatum semina; magisterque ex occulto Deus producit ingenia: ex seminibus scilicet insitis, & occultis per infantiam, quæ sunt & intellectus: ex his enim producuntur ingenia. Porro, vt frugum seminibus vna generis cuiusque forma est, processus tamen varij; alia integro statu euadunt, alia etiam meliora respondent, alia degenerant pro conditione cœli & soli, pro ratione operis & curæ, pro temporum eventu, pro licentia casuum: ita & animam licebit, semine vniformem, fœtu multiformem: nam & hic etiam de locis interest. Thebis hebetes & brutos nasci relatum est; Athenis sapiendi dicendique acutissimos; vbi penes Colytum pueri mense citius eloquuntur, præcoce lingua. Siquidem & Plato in Timæo, Minervam adfirmat, cùm vrbem illam moliretur, nihil aliud quàm regionis naturam prospexisse, talia ingenia pollicitam. Vnde & ipse in legibus, Megillo, & Cliniæ præcipit condendæ civitati locum procurare. Sed Empedocles, causam argutæ indolis & obtusæ, in sanguinis qualitate constituit; perfectum ac profectum dè doctrina disciplinaque deducit. Tamen vulgata iam res est gentilium proprietatum. Comici Phrygas timidos illudunt; Sallustius vanos Mauros, & feroces Dalmatas pulsat; [a] *mendaces Cretas* etiam Apostolus inurit. Fortassean & de corpore, & de valetudine aliquid accedat: opimitas sapientiam impedit, exilitas expedit: paralysis mentem prodigit, phtisis seruat: quantò magìs dè accidentibus habebuntur, quæ citra corpulentiam & valentiam, vel acuunt, vel obtundunt: acuunt doctrinæ, disciplinæ, artes, & experientia, negotia, studia: obtundunt inscitiæ, ignaviæ, desidiæ, libidines, inexperientiæ, otia, vitia. Super hæc, si & alia, quæ præsunt, potestates: enimverò præsunt, secundùm nos quidem Deus Dominus, & diabolus æmulus; secundùm communem autem opinionem, providentiæ, fatum, & necessitas; & fortunæ, arbitrij libertas: nam hæc, & philosophi distinguunt, & nos secundùm fidem differenda suo iam vovimus titulo. Apparet quanta sint quæ vnam animæ naturam variè collocarint, vt vulgò naturæ deputentur, quando non species sint, sed sortes naturæ & substantiæ vnius; illius scilicet, quam Deus in Adam contulit, & matricem omnium fecit: atque adeò sortes erunt, non species substantiæ vnius; vt & varietas ista moralis quanta nunc est, tanta non fuerit in ipso principe generis Adam. Debuerant enim fuisse hæc omnia in illo, vt in fonte naturæ, atque inde cum tota varietate manasse, si varietas naturæ fuisset.

[a] ad Tit. 1. 12.

CAPVT XXI.

Quidquid dicant Valentiniani, Anima convertibilis est, liberi arbitrij potestate, sicut alibi Hermogeni, & Marcioni probavit.

In p. V. Somnus, 5. In m. V. gratiæ Dei vis, 3. Et V. mutatio, 3. Inf. V. mutatio, 1.

QVÒD si vniformis natura animæ ab initio in Adam, ante tot ingenia: ergo non multiformis, per tot ingenia; nec quà triformis, vt adhuc trinitas Valentiniana cædatur, quæ nec ipsa in Adam recognoscitur. Quid enim spiritale in illo? Si quia prophetavit [a] *magnum illud sacramentum in Christum & Ecclesiam:* [b] *Hoc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea, vocabitur mulier; propterea relinquet homo patrem & matrem, & adglutinabitur mulieri suæ, & erunt duo in carnem vnam;* hoc postea obvenit, quum in illum Deus amentiam immisit, spiritalem vim, qua constat prophetia. Si & malum in èo apparuit transgressionis admissum, nec hoc naturale deputandum est, quod instinctu serpentis operatus est; tam non naturale; quàm nec materiale; quia & materiæ fidem iam exclusimus. Quod si nec spiritale, nec quod dicitur materiale, proprium in illo fuit (nam si ex materia, fuisset mali semen) superest vt solum in illo & vnicum fuerit naturale, quod censetur animale; quod statu simplex, & vniforme defendimus. De hoc planè relinquitur quæri, an demutabile debeat credi, quod naturale dicatur. Iidem enim convertibilem negant naturam, vt trinitatem suam in singulis proprietatibus figant: quia

[a] Ephes. 5. 32.
[b] Gen. 2. 23.
Gen. 3. 6.

[c] *arbor bona, malos non ferat fructus, nec mala bonos*; [d] *& nemo de spinis metat ficus, & de tribulis vuas*. Ergo si ita est, neque [e] *de lapidibus filios Abrahæ suscitare poterit Deus*; *nec genimina viperarum, facere pœnitentiæ fructus*; & erravit Apostolus scribens, [f] *Eratis & vos aliquando tenebræ, & fuimus & nos aliquando natura filij iræ*, [g] *& in his vos quoque fuistis, sed abluti estis*. Sed nunquam discordabunt sententiæ sanctæ. *Non dabit enim arbor mala bonos fructus*, si non inseratur; *& bona malos dabit*, si non colatur; *& lapides filij Abrahæ fient*, si in fidem Abrahæ formentur; & [h] *genimina viperarum fructum pœnitentiæ facient*, si venena malignitatis expuerint. Hæc erit vis diuinæ gratiæ, potentior vtique natura, habens in nobis subjacentem sibi liberam arbitrij potestatem, quod αὐτεξούσιον dicitur: quæ cùm sit & ipsa naturalis atque mutabilis, quoquo vertitur, natura convertitur. Inesse autem nobis τὸ αὐτεξούσιον naturaliter, iam & Marcioni ostendimus, & Hermogeni. Quid nunc, si & naturæ conditio sic erit definienda, vt duplex determinetur, natorum, & innatorum; factorum, & infectorum? atque ita quod natum factumque constiterit, eius natura capiet demutationem; & renasci enim poterit, & refici. Innatum autem, & infectum immobile stabit: quod cùm soli Deo competat, vt soli innato & infecto, & idcirco immortali & inconvertibili, absolutum est, cæterorum omnium natorum atque factorum convertibilem & demutabilem esse naturam; vt & si trinitas animæ adscribenda esset, ex mutatione accidentiæ, non ex institutione naturæ deputaretur.

c Matth. 7. 18
d Matth. 7. 16
e Matth. 3. 9.
f Ephes. 2. 3. & 5. 8.
g 1. Cor. 6. 11.
Matth. 7. 18.
h Matth. 3. 9.
Ibid. 7.

CAPVT XXII.

Anima definitur à Tertulliano, Dei flatu nata, immortalis, corporalis, effigiata, substantia simplex, de suo patiens, variè procedens, arbitrij libera, accidentis obnoxia, per ingenia mutabilis, rationalis, dominatrix, diuinatrix.

In m. In Alphab. Errorum. V. Animæ corp. & effigies, 3.

CÆTERA animæ naturalia iam à nobis audijt Hermogenes, cum ipsorum defensione & probatione, per quæ Dei potius, quàm materiæ propinqua cognoscitur. Hîc solummodò nominabuntur, nè præterita videantur. Dedimus enim illi & libertatem arbitrij, vt suprà scripsimus, & dominationem rerum, & divinationem interdum, sepofita quæ per Dei gratiam obvenit ex prophetia. Itaque iam ab isto dispositionis retractatu recedam, vt ordinem eius expungam. Definimus animam, Dei flatu natam, immortalem, corporalem, effigiatam, substantia simplicem, de suo sapientem, variè procedentem, liberam arbitrij, accidentijs obnoxiam, per ingenia mutabilem, rationalem, dominatricem, divinatricem, ex vna redundantem. Sequitur nunc, vt quomodo ex vna redundet, consideremus, id est vnde, & quando, & qua ratione sumatur.

CAPVT XXIII.

Quidam hæretici, quorum Plato condimentarium est, originem animæ de cœlo petunt.

Per totum. V. Anima, 4. Et in p. In Alphab. Errorum. V. Anima ex traduce, 3. Et à. m. V. Plato, 2.

QVIDAM dè cœlis devenisse se credunt, tanta persuasione, quanta & illuc indubitatè regressuros repromittunt; vt Saturninus Menandri Simoniani discipulus induxit, hominem affirmans ab angelis factum, primòque opus futile, & invalidum, & instabile, in terra vermis instar palpitasse, quòd consistendi vires deessent. Dehinc ex misericordia summæ potestatis, ad cuius effigiem, nec tamen plenè perspectam, temerè structus fuisset, scintillulam vitæ consecutum, quæ illud exsuscitarit, & erexerit, & constantius animarit, & post decessum vitæ ad matricem relatura sit. Sed & Carpocrates tantundem sibi de superioribus vindicat, vt discipuli eius animas suas iam & Christo, nedum Apostolis, & peræquent, & cùm volunt præferant; quas perinde de sublimi virtute conceperint, despectrice mundi potentium principatuum. Apelles sollicitatas refert animas terrenis escis, dè supercœlestibus sedibus, ab igneo angelo, Deo Israël & nostro, qui exinde illis peccatricem circumfinxerit carnem. Examen Valentini, semen Sophiæ infulcit animæ, per quod historias, atque Milesias Æonum suorum ex imaginibus visibilium recognoscunt. Doleo bona fide, Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum. Illius est enim & in Phædone, quòd animæ hinc euntes sint illuc, & inde huc. Item in Timæo, quòd genimina Dei, delegata sibi mortalium genitura, accepto initio animæ immortali, mortale ei circumgelaverint corpus. Tum quòd mundus hic, imago sit alterius alicuius. Quæ omnia vt

fidei commendet, & animam retro in superioribus cum Deo egisse in commercio Idearum, & inde huc transvenire, & hic quæ retro norit de exemplaribus recensere, novum elaboravit argumentum, μαθήσεις ἀναμνήσεις, id est, discentias reminiscentias esse. Venientes enim inde huc animas, oblivisci eorum in quibus prius fuerint, dehinc ex his visibilibus edoctas recordari. Cùm igitur huiusmodi argumento illa insinuentur à Platone, quæ hæretici mutuantur, satis hæreticos repercutiam, si argumentum Platonis elidam.

CAPVT XXIV.

Platonem refellit dicentem discentias, reminiscentias esse: quasi diceret; Animas è cœlo venientes ad corpora, oblivisci eorum quæ prius noverant: deinde ex his visibilibus, priorum reminisci.

In p. V. Animæ dignitas, 1. Et V. Obliuio Platonica, 1. A. p. ad circa m. V. Animæ vis, 13. Et V. Ira, 4. A. m. ad f. V. Obliuio Platonica, 2.

PRIMÒ quidem oblivionis capacem animam non cedam, quia tantam illi concessit divinitatem, vt Deo adæquetur: innatam eam facit, quod & solum armare potuissem ad testimonium plenæ divinitatis: adiicit immortalem, incorruptibilem, incorporalem, quia hoc & Deum credidit, inuisibilem, ineffigiabilem, vniformem, principalem, rationalem, intellectualem. Quid amplius proscriberet animam, si eam Deum nuncuparet? Nos autem qui nihil Deo appendimus, hoc ipso animam longè infra Deum expendimus, quòd natam eam agnoscimus, ac per hoc dilutioris divinitatis, & exilioris fælicitatis; vt flatum, non vt spiritum; & si immortalem, vt hoc sit divinitatis; tamen passibilem, vt hoc sit nativitatis: ideoque & à primordio exorbitationis capacem, & inde etiam oblivionis affinem. Satis de isto cum Hermogene. Cæterùm, quæ, vt haberi meritò possit ex peræquatione omnium proprietatum Deus, nulli passioni subiacebit, ita nec oblivioni, quum tanta sit iniuria, obliuio; quanta est gloria eius, cuius iniuria est, memoria scilicet; quam & ipse Plato, sensuum & intellectuum salutem; & Cicero, thesaurum omnium studiorum prædicavit. Nec hoc iam in dubium deducetur, an tam divina anima memoriam potuerit amittere, sed an quam amiserit, recuperare denuò possit. Quæ enim non debuit oblivisci, si oblita sit, nescio an valeat recordari: ita vtrumque meæ animæ, non Platonicæ congruet. Secundo gradu opponam: Naturâ compotem animam facis idearum illarum, an non? Immò naturâ, inquis. Nemo ergo concedet naturalem scientiam naturalium excidere artium: excidet studiorum, excidet doctrinarum, disciplinarum: excidet fortassè & ingeniorum, & affectuum: quæ naturæ videntur, non tamen sunt; quia, vt præmisimus, & pro locis, & pro institutionibus, & pro corpulentijs, ac valetudinibus, & pro potestatibus dominatricibus, pro libertatibus arbitrij, ex accidentibus constant. Naturalium verò scientia, nè in bestijs quidem deficit. Planè obliviscetur feritatis leo, mansuetudinis eruditione præventus, & cum toto suggestu iubarum, delicium fiet Berenices alicuius reginæ, lingua genas eius emaculans: mores bestiam relinquent, scientia naturalium permanebit: non obliviscetur idem naturalium pabulorum, naturalium remediorum, naturalium terrorum: & si de piscibus, & si de placentis regina ei obtulerit, carnem desiderabit: & si languenti theriacam composuerit, simiam leo requiret: & si nullum illi venabulum obfirmabit, gallum tamen formidabit. Perinde & homini omnium forsitan obliviosissimo, inoblitterata perseverabit sola scientia naturalium, vt sola scilicet naturalis; memor semper manducandi in esurie, & bibendi in siti; & oculis videndum, & auribus audiendum, & naribus odorandum, & ore gustandum, & manu contrectandum. Hi sunt certè sensus, quos philosophia depreciat, intellectualium prælatione. Igitur si naturalis scientia sensualium permanet, quomodo intellectualium, quæ potior habetur, intercidit? Vnde nunc ipsa vis oblivionis antecedentis recordationem? Ex multitudine, ait, temporis. Satis improspectè. Quantitas enim temporis non pertinebit ad eam rem quæ innata dicatur, ac per hoc potissimum æterna credatur. Quod enim æternum est, eò quia & innatum est, neque initiũm, neque finem temporis admittendo, nullum modum temporis patitur; cui temporis modus nullus est, nec vlla demutatione tempori subest, nec eadè multitudine temporis vis est. Si tempus in causa est oblivionis, cur ex quo anima corpori inducitur, memoria delabitur, quasi exinde tempus anima sustineat, quæ sine dubio prior corpore, non fuit vtique sine tempore? Ingressa verò corpus, statimnè obliviscitur, an aliquanto pòst? Si statim, & quæ erit temporis nondum supputandi multitudo? infantia scilicet. Si aliquanto pòst, ergo illo in spatio,

antè tempora oblivionis, memor adhuc ageт anima; & quale eſt, vt poſtea oblivifcatur, & rurſus poſtea recordetur? Quoquo autem tempore illam oblivio irruerit, quantus hic etiam habebitur modus temporis? tota opinor vitæ decurſio, ſatis non erit ad euertendam memoriam tanti ante corpus æui. Sed rurſus Plato, cauſam demutat in corpus: quaſi & hoc fide dignum, vt nata ſubſtantia innatæ vim extinguat. Magnæ autem & multæ differentiæ corporum, pro gentilitate, pro magnitudine, pro habitudine, pro ætate, pro valetudine. Num ergo & oblivionum differentiæ æſtimabuntur? Sed vniformis oblivio eſt: ergo non erit corporalitas multiformis in cauſa exitus vniformis. Multa item documenta, teſte ipſo Platone, divinationem animæ probaverunt, quæ propoſuimus iam Hermogeni. Sed nec quiſquam hominum, non & ipſe aliquando præſagam animam ſuam ſentit, aut ominis, aut periculi, aut gaudij augurem. Si divinationi non obſtrepit corpus, nec memoriæ opinor officiet. In eodem certè corpore & oblivifcuntur animæ, & recordantur. Si qua corporis ratio incutit oblivionem, quomodo contrariam eius admittet recordationem? quia & ipſa poſt oblivionem recordatio, memoria recidiua eſt: quod primæ memoriæ aduerſatur, cur non & ſecundæ refragatur? Poſtremò, qui magis reminiſcerentur quàm pueruli, vt recentiores animæ, vt nondum immerſæ domeſticis, ac publicis curis, vt ipſis ſolis deditæ ſtudijs, quorum diſcentiæ reminiſcentiæ fiunt? Immò cur non ex æquo omnes recordamur, cùm ex æquo omnes oblivifcamur? Sed tantummodò philoſophi: nè hi quidem omnes. Plato ſcilicet ſolus in tanta gentium ſilva, in tanto ſapientium prato, idearum & oblitus, & recordatus eſt. Igitur ſi nullo modo conſiſtit argumentatio iſta præcipua, totum illud pariter everſum eſt, cui accommodata eſt, vt animæ & innatæ, & in cœleſtibus converſatæ, & conſciæ divinorum illic, & inde delatæ, & hic recordatæ crederentur, ad occaſiones planè hæreticis ſubminiſtrandas.

CAPVT XXV.

Arguit Stoïcos, & ipſum Platonem, dicentes, poſt partum, animam induci in corpus, expulſo frigidi aëris, aut prima ſpiratione.

In p. ad circa f. V. fœtus, 1. Et circa f. V. Animæ vis, 14. & ſ.

IAm nunc regrediar ad cauſam huius exceſſus, vt reddam quomodo animæ ex vna redundent, quando, & vbi, & qua ratione ſumantur: de qua ſpecie nihil refert, à philoſopho, an ab hæretico, an à vulgo quæſtio occurrat. Nulla intereſt profeſſoribus veritatis de adverſarijs eius, maximè tam audacibus, quam ſunt primò iſti qui præſumunt non in vtero concipi animam, nec cum carnis figulatione compingi atque produci; ſed effuſo iam partu, nondum viuo infanti extrinſecus imprimi: cæterùm, ſemen ex concubitu muliebribus locis ſequeſtratum, motuque naturali vegetatum compingueſcere in ſolam ſubſtantiam carnis: eam editam, & de vteri fornace fumantem, & calore ſolutam, vt ferrum ignitum, & ibidem frigidæ immerſum, ita aëris rigore percuſſam, & vim animalem rapere, & vocalem ſonum reddere. Hoc Stoïci cum Æneſidemo, & ipſe interdum Plato, quum dicit, Perinde animam extraneam aliàs, & extorrem vteri, prima adſpiratione naſcentis infantis adduci, ſicut exſpiratione nouiſſima educi. Videbimus an ſententiam finxerit. Nè ex Medicis quidem defuit Hiceſius, & naturæ, & artis ſuæ prævaricator. Puduit, opinor, illos hoc ſtatuere, quod fœminæ agnoſcerent. At quantò ruboratior exitus, à fœminis reuinci, quàm probari? In iſta namque ſpecie nemo tam idoneus magiſter, arbiter, teſtis, quàm ſexus ipſius. Reſpondete matres, voſque prægnantes, voſque puerperæ; ſteriles & maſculi taceant: veſtræ naturæ veritas quæritur, veſtræ paſſionis fides convenitur: an aliquam in fœtu ſentiatis vivacitatem, alienam de veſtro? de quo palpitent ilia, micent latera, tota ventris ambitio pulſetur, vbique ponderis regio mutetur? an hi motus gaudia veſtra ſint, & certa ſecuritas, quòd ita infantem & viuere confidatis, & ludere? an ſi deſierit inquies eius, illi prius pertimeſcatis? an & audiat iam in vobis, quum ad novum ſonum excutitur? an & ciborum vanitates illi deſideretis, illi etiam faſtidiatis? an & valetudinibus invicem communicetis? ille quidem vſque eò, de contuſionibus veſtris, quibus & ipſe intus per eadem membra ſignatur, rapiens ſibi injurias matris Si liuor, ac rubor ſanguinis paſſio eſt, ſine anima non erit ſanguis: ſi valetudo animæ acceſſio eſt, ſine anima non erit valetudo: ſi alimonia, inedia, crementa, decrementa, pavor, motus, tractatio eſt animæ, his qui fungitur, vivet: denique definit vivere, qui definit fungi: denique & mortui eduntur, quomodo, niſi & vivi? qui autem & mortui, niſi qui prius vivi? Atquin & in ipſo

adhuc vtero infans trucidatur, necessaria crudelitate, quum in exitu obliquatus denegar partum; matricida, ni moriturus. Itaque & inter arma medicorum & organon est, quo ptius patefcere fecrera coguntur, tortili remperamento, cum anulocultro, quo intus membra cæduntur, anxio arbitrio; cum hebete vnco, quo totum facinus extrahitur, violento puerpetio. Est etiam æneum spiculum, quo jugulatio ipsa dirigitur, cæco latrocinio: ἐμβρυοσφάκτην appellanr, de infanticidii officio, vtique viventis infantis peremptorium: hoc & Hippocrates habuir, & Asclepiades, & Erasistratus, & maiorum quoque prosector Herophilus, & mitior ipse Soranus, certi animal esse conceptum, atque ita miserti infelicissimæ huiusmodi infantiæ, vt prius occidatur, nè viva lanietur. De qua sceleris necessitate nec dubitabat credo Hicesius, iam natis animam superducens ex aëris frigidi pulsu, quia & ipsum vocabulum animæ penès Græcos, de refrigeratione respondeat. Num ergo Barbaræ Romanæque gentes aliter animantur, quia animam aliud quid, quàm ψυχὴν cognominaverunr? Quantæ verò nationes sub ferventissimo axe censentur, colorem quoque excoctæ? Vnde illis anima, quibus aëris rigor nullus? Taceo cubiculares æstus, & omnem illic caloris paraturam enitentibus necessariam, quas adflari vel maximè periculum est. In ipsis penè balneis fœtus elabitur, & statim vagitus auditur. Cæterùm, si aëris rigor thesaurus est animæ, extra Germanias, & Scythias, & Alpes, & Argæos nemo debuit nasci. Atquin & populi frequentiores apud orientalem, & meridialem temperaturam, & ingenia expeditiora, omnibus Sarmatis etiam mente torpentibus. Et animi enim de rigoribus scitiores provenirent, si animæ de frigusculis evenirent: cum substantia enim & vis. His ita præstructis, possumus illos quoque recogitare, qui exsecto matris vtero vivi aërem hauserunt, Liberi aliqui & Sciones. Quod si qui, vt Plato, perinde non putat duas animas in vnum convenire, sicut nec corpora, ego illi non modo duas animas in vnum congestas ostendissem, sicut & corpora in fœtibus, verum & alia multa cum anima conserta, dæmonis scili-
Luc. 8. 2. cet, nec vnius, vt in Socrate ipsu; verùm & septenarij spiritus, vt in Magdalena; &
Marc. 16. 9. legionarij numeri, vt in Geraseno, quò facilius anima cum anima conseratur ex
Marc. 5. 2. 9. societate substantiæ, quàm spiritus nequam ex diversitate naturæ. At idem in sexto Legum, monens caveré ne vitiatio seminis ex aliqua vilitate concubitus, labem corpori & animæ supparet, nescio de pristinis magìs, an dè ista sententia sibi exciderit. Ostendit enim animam de semine induci, quod curari monet, non dè prima aspiratione nascentis. Vnde, oro te, similitudine animæ quoque parentibus de ingeniis respondemus, secundùm Cleanthis testimonium, si non ex animæ semine educimur? Cur autem & veteres Astrologi genituram hominis ab initio conceptus digerebant, si non exinde & anima est, ad quam æquè pertinet si quid est statùs?

CAPVT XXVI.

Præfatam Stoïcorum sententiam, Scripturæ sanctæ Authoritate refellit.

In p. V. Philosophi, 2 in m. Per totum. V. fœtus, 2.

SED omnis inæqualitas sententiæ humanæ vsque ad Dei terminos: in nostras iam lineas gradum colligam, vt quod Philosophis Medicisque respondi, Christianu probem. Dè tuo, frater, fundamento fidem ædifica: Aspice viventes vteros sanctissimarum fæminarum, nec modò spirantes iam illic infantes, verùm etiam prophe-
Gen. 25. 22. tantes. Ecce viscera Rebeccæ inquietantur, & longè adhuc partus, & aëris nullus impulsus. Ecce duplex fœtus in locis matris tumultuatur, & nusquam adhuc populi duo. Portentosa forsitan petulantia infantiæ, antè certantis quàm viventis, antè animosæ quàm animatæ, si tantummodò matrem subsultando turbasset. At cùm partus aperitur, & numerus inspicitur, & auguratus recognoscitur, puto iam non animæ so-
Gen. 25. 25. lummodò probantur infantium, sed & pugnæ. Detinebatur qui prævenerat nasci à prævento, nec dum plenius edito, tantùm manu nato. Et si ipse animam de prima aspiratione potabat Platonico more, aut de aëris rigore carpebat Stoïca forma, quid ille qui expectabatur, qui adhuc intus detinebatur, & foris iam detinebat? Nondum opinor spirans plantam fratris invasetat, etiam nunc calens matre, se priorem prodisse cupiebat. O infantem & æmulum, & validum, & olim contentiosum, credo quia vivum. Aspice etiam singulares conceptus, & quidem monstrosiores, sterilis, & virginis, quæ vel hoc ipso imperfectos edere potuissent pro eversione naturæ, vt altera semini stupida, altera intacta. Decebat, si fortè, sine anima nasci, qui fuerant
Luc. 1. 7. 31. non ritè concepti; sed & illi vivunt, in suo quisque vtero: exultat Elizabeth, Ioannes

intus impulerat: glorificat Dominum Maria, Christus intus instinxerat. Agnoscunt matres suos invicem fœtus, agnitæ mutuò ab ipsis vtique viventibus, qui non tantùm animæ erant, verùm & spiritus. Sic & ad Hieremiam legis Dei vocem: [a] *Prius quam te in vtero fingerem, novi te.* Si fingit Deus in vtero, & afflat ex primordij forma, [b] *Et finxit Deus hominem, & flavit in eum flatum vitæ.* Nec nosset autem hominem Deus in vtero, nisi totum, [c] *Et priusquam exires de vulva, sanctificavi te:* & mortuum adhuc corpus? vtique nequaquam. [d] *Deus enim vivorum, non mortuorum.*

a Hier. 1. 5.
b Gen. 2. 7.
c Hier. 1. 5.
d Marc. 12. 27
Luc. 20. 38.

CAPVT XXVII.

Animæ corporisque substantiam simul concipi, & confici, & perfici, definit erronee, Animam dicens ortam ex traduce.

Per totum. In Alphab. Errorum. V. Anima ex traduce, 4. Et in m. V. Luxuria, 6. Et V. Luxuria, 11

QVOMODO igitur animal conceptum? simulnè conflata vtriusque substantia corporis animæque, an altera earum præcedente? immò simul ambas & concipi, & confici, & perfici dicimus, sicut & promi, nec vllum intervenire momentum in conceptu, quo locus ordinetur. Recogita enim de novissimis prima: si mors non aliud determinatur, quàm disjunctio corporis animæque; contrarium morti vita non aliud definietur, quàm coniunctio corporis animæque: si disjunctio simul vtrique substantiæ accidit per mortem, hoc debet coniunctionis forma mandasse pariter obvenientis per vitam vtrique substantiæ. Porro vitam à conceptu agnoscimus, quia animam à conceptu vindicamus. Exinde enim vita quo anima: pariter ergo in vitam compinguntur, quæ pariter in mortem separantur. Tunc si alteri primatum damus, alteri secundatum, seminis quoque discernenda sunt tempora, pro statu ordinis; & quando collocabitur corporis semen, quando animæ? immò si tempora seminum dividentur, & materiæ diversæ habebuntur, ex distantia temporum. Nam etsi duas species confitebimur seminis, corporalem & animalem; indiscretas tamen vindicamus, & hoc modo contemporales, eiusdemque momenti. Nè itaque pudeat necessariæ interpretationis: natura veneranda est, non erubescenda: concubitum libido, non conditio fœdavit: excessus, non status est impudicus. Siquidem benedictus status apud Deum: [a] *Crescite, & in multitudinem proficite.* Excessus verò maledictus, adulteria, & stupra, & lupanaria. In hoc itaque solenni sexuum officio, quod marem ac fœminam miscet, in concubitu dico communi, scimus & animam & carnem simul fungi; animam concupiscentia, carnem opera; animam instinctu, carnem actu. Vnico igitur impetu vtriusque, toto homine concusso despumatur semen totius hominis, habens ex corporali substantia humorem, ex animali calorem. Et si frigidum nomen est anima Græcorum, quare corpus exempta ea friget? Denique, vt adhuc verecundia magis pericliter, quàm probatione, in illo ipso voluptatis vltimo æstu, quo genitale virus expellitur, nonnè aliquid de anima quoque sentimus exire? atque adeò marcescimus, & devigescimus cum lucis detrimento? Hoc erit semen animale protinus ex animæ destillatione, sicut & virus illud corporale semen, ex carnis defæcatione. Fidelissima primordij exempla. De limo caro in Adam: quid aliud limus, quàm liquor opimus? inde erit genitale virus. Ex adflatu Dei anima: quid aliud adflatus Dei, quàm vapor spiritus? inde erit quod per virus illud efflamus. Quum igitur in primordio duo diuersa atque divisa, limus & flatus, vnum hominem coëgissent, confusæ substantiæ ambæ, iam in vno semina quoque sua miscuerunt, atque exhinde generi propagando formam tradiderunt; vt & nunc duo licet diversa, etiam vnita pariter effluant, pariterque insinuata sulco, & aruo suo, pariter hominem ex vtraque substantia effruticent, in quo rursus semen suum insit secundùm genus, sicut omni conditioni genitali præstitutum est. Igitur ex vno homine tota hæc animarum redundantia agitur; observante scilicet natura Dei edictum, [b] *Crescite, & in multitudinem proficite.* Nam & in ipsa præfatione operis vnius, *Faciamus hominem*, vniversa posteritas pluraliter prædicata est: *Et præsint piscibus maris*: nihil mirum, repromissio segetis in semine.

a Gen. 1. 28.
Gen. 2. 3.
b Gen. 1. 28.
Ibid. 26.

CAPVT XXVIII.

Metempsycosin sive revolubilem Animarum in corpora transmigrationem à Platone iuxta Pythagoram assertam impugnat.

Per totum. V. Metempsychosis, 1. Et in p. V. verbum Dei, 1. Et à. m. V. mendax. Et in f. V. magia, 3.

QVIS ille nunc vetus sermo apud memoriam Platonis, de animarum reciproco discursu; quòd hinc abeuntes eant illuc, & rursus huc veniant & vivant, & dehinc è vita abeant: rursus ex mortuis effici vivos? Pythagoricus, vt volunt, quin & divinus, vt Albinus existimat, aut Mercurij forsitan Ægyptij. Sed nullus sermo divinus, nisi Dei vnius, quo Prophetæ, quo Apostoli, quo ipse Christus intonuit: multò antiquior Moyses etiam Saturno, nongentis circiter annis, nedum pronepotibus eius; certè divinior multò, qui decursus generis humani, ab exordio mundi quoque, per singulas nativitates nominatim temporatimque digessit; satis probans divinitatem operis, ex divinatione vocis. Si verò Samius Sophista Platoni auctor est, animarum de recidivatu revolubili semper ex alterna mortuorum, atque viventium suffectione, certè ille Pythagoras, etsi bonus cætera, tamen vt hanc sententiam extrueret, non turpi modo, verum etiam temerario mendacio incubuit. Cognosce qui nescis, & crede nobiscum: mortem simulat, subterraneo latitat, septenni se illic patientia damnat, interea quæ de posteris defunctis ad fidem rerum esset relaturus, ab vnica conscia & ministra matre cognoscit: vt satis sibi visus est corpulentiam interpolasse, ad omnem mortui veteris horrorem; de adytis fallaciæ emergit, vt ab inferis redditus: quis non crederet revixisse, quem crediderat obisse? audiens præsertim ab eo, quæ de posteris mortuis, nisi apud inferos, non videretur cognoscere potuisse; sic ex mortuis vivos effici senior sermo est: quid enim si & iunior? neque veritas desiderat vetustatem, neque mendacium devitat novellitatem. Teneo planè falsum, antiquitate generosum; quidni falsum, cuius testimonium quoque ex falso est? quomodo credam non mentiri Pythagoram, qui mentitur vt credam? quomodo mihi persuadebit Æthalidem, & Euphorbum, & Pyrrhum piscatorem, & Hermotimum se retro antè Pythagoram fuisse, vt persuadeat vivos ex mortuis effici, qui iterum se Pythagoram peieravit? Quantò enim credibilius ipse ex semetipso semel redisset in vitam, quàm totiens alius atque alius? tantò & in durioribus fefellit, qui molliora mentitus est. Sed clypeum Euphorbi olim Delphis consecratum recognovit, & suum dixit, & de signis vulgo ignotis probavit. Respice ad hypogeum eius, &, si capis, crede. Nam qui talem commentus est stropham, cum iniuria bonæ valetudinis, eum fraude vitæ septennio excruciatæ infra terram inedia, ignavia, vmbra; cui tanti fuit fastidium cœli; quam non accesserit temeritatem? quam non tentaverit curiositatem? vt ad notam clypei illius perveniret? Quid autem, si in historiis aliquibus occultioribus reperit? quid si defectæ iam traditionis superstites aliquas auras auras hausit? quid si ab æditu redempta clam inspectione cognovit? Scimus etiam Magiæ licere explorandis occultis per catabolicos, & paredros, & Pythonicos spiritus. Non enim & Pherecydes Pythagoræ magister, his forsan artibus divinabat, nè dicam somniabat? Quid si idem dæmon in illo fuit, qui & in Euphorbo res sanguinis gessit? Denique, qui se Euphorbum ex argumento clypei probarat, cur neminem Trojanorum commilitonum æquè recognovit? Nam & illi iam revixissent, si viui ex mortuis fierent.

CAPVT XXIX.

Licet ex vivis, mortui fiant; non tamen ideo vivi renascuntur ex mortuis.

Per totum. V. Metempsychosis, 1.

MORTVOS quidem ex vivis effici constat, non ideo tamen & ex mortuis vivos. Ab initio enim, vivi priores; vnde ab initio æquè mortui posteriores; non aliunde quàm ex vivis: illi habuerunt vnde potius orirentur, dum nè ex mortuis: isti non habuerunt vnde magis deducerentur, nisi ex vivis. Igitur si ab initio vivi non ex mortuis, cur postea ex mortuis? Defecerat ille quicunque est origini fons? An formæ pœnituit? & quomodo in mortuis salva est? Non quia ab initio mortui ex vivis, idcirco semper ex vivis? Aut enim in vtraque parte forma initij perseverasset, aut in vtraque mutasset. Si vivos ex mortuis postea fieri oportuerat, perinde oporteret etiam non ex vivis effici mortuos. Si non peræquare deberet fides institutionis,

institutionis, non vsquequaque contraria ex contrarijs reformari alternant. Et nos enim opponemus contrarietates nati & innati, visualitatis & cæcitatis, iuuentæ & senectæ, sapientiæ & insipientiæ: nec tamen ideo innatum de nato prouenire, quia contrarium ex contrario fiat: nec visualitatem iterum ex cæcitate, quia de visualitate cæcitas accidat: nec iuventam rursus de senecta reviviscere, quia ex iuventa senecta marcescat: nec insipientiam ex sapientia denuò obtundi, quia ex insipientia sapientia acuatur. Hæc & Albinus Platoni suo veritus, subtiliter quærit contrarietatum genera distinguere: quasi non & hæc tam absolutè in contrarietatibus posita sint, quàm & illa quæ ad sententiam magistri sui interpretatur, vitam dico & mortem: nec tamen ex morte vita reddatur, quia ex vita mors deferatur.

CAPVT XXX.

Si ex mortuis hominibus, semper vivi reproducuntur, oportet vnum prorsus eundemque fuisse hominum numerum: Cùm tamen inveniamus paulatim multiplicatum esse genus humanum, sicut etiam paulatim deficit moriendo.

Per totum. V. Metempsychosis, 1.

QVID autem ad cætera respondebimus? Primò enim, si ex mortuis vivi, sicut mortui ex viuis, vnus omnino & idem numerus semper hæsisset omnium, ille scilicet numerus qui primus vitam introïsset. Priores enim mortuis vivi, dehinc mortui ex viuis, & rursus ex mortuis vivi. Et dum hoc semper ex iisdem, ita totidem semper, qui ex iisdem: neque plures, aut pauciores exissent, quàm redirent. Inuenimus autem apud commentarios etiam humanarum antiquitatum, paulatim humanum genus exuberasse, dum Aborigines, vel vagi, vel extorres, vel gloriosi quique occupant terras, vt Scythæ Parthicas, vt Amyclæ Peloponnesum, vt Athenienses Asiam, vt Phryges Italiam, vt Phœnices Africam, dum solennes etiam migrationes, quas ἀποικίας appellant, consilio exonerandæ popularitatis, in alios fines examina gentis eructant. Nam & Aborigines nunc in suis sedibus permanent, & alibi amplius gentilitatem fœneraverunt. Certè quidem ipse orbis in promptu est, cultior de die, & instructior pristino. Omnia iam peruia, omnia nota, omnia negotiosa; solitudines famosas retro fundi amœnissimi oblitteraverunt; silvas arva domuerunt; feras pecora fugaverunt; arenæ seruntur, saxa panguntur, paludes eliquantur; tantæ vrbes iam, quantæ non casæ quondam. Iam nec insulæ horrent, nec scopuli terrent; vbique domus, vbique populus, vbique respublica, vbique vita. Summum testimonium frequentiæ humanæ, onerosi sumus mundo, vix nobis elementa sufficiunt, & necessitates artiores, & querelæ apud omnes, dum iam nos natura non sustinet. Reuerà lues, & fames; & bella, & vorragines ciuitatum, pro remedio deputanda, tanquam tonsura inolescentis generis humani; & tamen quum eiusmodi secures maximam mortalium vim semel cædant, nunquam restitutionem eius vivos ex mortuis reducentem, post mille annos, semel orbis expauit. Et hoc enim sensibile fecisset æqua vis amissionis, & restitutionis, si vivi ex mortuis fierent. Cur autem mille annis pòst, & non statim, ex mortuis vivi? quum si non statim suppetetur quod erogatur, in totum absumi periclitetur, præueniente restitutionem defectione: quia nec pariasset commeatus hic vitæ milliario tempori, longè scilicet breuior, & idcirco facilior ante extingui, quàm redaccendi. Igitur quæ hoc modo intercidisset, si vivi ex mortuis fierent, quando non intercidit, non erit credendum vivos ex mortuis fieri.

CAPVT XXXI.

Si singulæ Animæ in singula corpora reuerterentur, vt vult Pythagoras, eadem ætate, instituto, ingenio, arte, sexu, dignitate, & gente, reuerti deberent, qua moriendo decesserunt: quod tamen ipse non admittit.

Per totum. V. Metempsychosis, 1.

IAM verò si ex mortuis vivi, vtique singuli ex singulis. Singulorum ergo corporum animas, vt singulas in singula corpora reuerti oportuerat. Porro si & binæ, & trinæ, & quinæ vsque vno vtero resumuntur, non erunt ex mortuis vivi, quia non singuli ex singulis. Et hoc autem modo primordij forma singulatur, quum & nunc plures animæ de vna proferuntur. Item, quum varia ætate decedant animæ, cur vna revertuntur? omnes enim ab infantia imbuuntur. Quale est autem vt senex defunctus, infans reuertatur? si decrescit foris anima retrograda ætate quantò

magis erat vt progressior reuerteretur mille post annis? Certè vel coætanea suæ mortis, vt æuum quod reliquisset, iterum recepisset. Sed & si eædem semper revoluerentur, licet non corporum quoque formas easdem, tamen vel ingeniorum, & studiorum, & adfectionum pristinas proprietates secum referre deberent; quoniam temerè eædem haberentur, carentes iis per quæ eædem probarentur. Vnde scias, inquis, an ita quidem fiat occultè, sed conditio milliarij æui interimat facultatem recensendi, quia ignotæ tibi revertuntur. Atquin, scio non ita fieri, quum Pythagoram, Euphorbum mihi opponis: ecce enim, Euphorbum militatem & bellicam animam satis constat, vel de ipsa gloria clypeorum consecratorum: Pythagoram verò tam residem & imbellem, vt prœlia tunc Græciæ vitans, Italiæ maluerit quietem; Geometriæ, & Astrologiæ, & Musicæ deuotus, alienus studio & affectu Euphorbi. Sed & Pyrrhus ille fallendis piscibus agebat; Pythogoras contrà nec edendis, vt animalibus abstinens. Æthalides autem, & Hermotimus fabam quoque in pabulis communibus inruerat; Pythagoras verò nè per fabalia quidem transeundum discipulis suis tradidit. Quomodo ergo eædem animæ recuperantur, quæ nec ingeniis, nec institutis iam, nec victibus eædem probabuntur. Iam nunc, de tanto Græciæ censu, quatuor solæ animæ recensentur. Sed & quid vtique de solo Græciæ censu, vt non ex omni gente, ex omni ætate, ac dignitate, ex omni denique sexu, & μετεμψυχώσεις & μετενσωματώσεις quotidie existant, cur solus Pythagoras alium atque alium se recognoscat, non & ego? aut si priuilegium philosophorum est, & vtique Græcorum, quasi non & Scythæ, & Indi philosophentur, cur neminem se retro meminit Epicurus, neminem Chrysippus, neminem Zeno, ne ipse quidem Plato, quem forsitan Nestorem credidissemus, ob mella facundiæ.

CAPVT XXXII.

Empedoclis error maior Pythagoreo: bestias enim ex hominibus, & homines ex bestijs reformari sensit.

Per totum. V. Metempsychosis, 1.

SED ENIM Empedocles, quia se deum delirarat, idcirco opinor dedignatus aliquem se heroum recordari, Thamnus, & piscis fui, inquit: cur non magis & pepo, tam insulsus; & chamæleon, tam inflatus? Planè vt piscis, nè aliqua sepultura conditiore putesceret, assum se maluit, in Ætnam præcipitando: atque exinde in illo finita sit metensomatosis, vt æstiva cœna post assum. Perinde igitur & hîc dimicemus necesse est aduersus portentosiorem præsumptionem, bestias ex hominibus, & homines ex bestijs revolventem. Viderint thamni. Licebit & raptim; ne plus ridere, quàm docere cogamur. Dicimus animam humanam nullo modo in bestias, posse transferri, etiamsi secundùm philosophos, ex elementicijs substantijs censeretur. Sive enim ignis anima, siue aqua, siue sanguis, siue spiritus, siue aër, siue lumen, recogitare debemus contraria quæque singulis speciebus animalia: igni quidem ea quæ rigent; colubros, stelliones, salamandras; & iam quæcunque de æmulo producentur elemento, de aqua scilicet; perinde contraria, vtique illa, quæ arida & exsuccida: denique siccitatibus gaudent locustæ, papiliunculi, chamæleontes. Item contraria sanguini, quæ carent purpura eius, cochleas, vermiculos, & maiorem piscium censum. Spiritui verò contraria, quæ spirare non videntur, carentia pulmonibus & arterijs, culices, formicas, tineas, & hoc genus minutalia. Item aëri contraria, quæ semper subterraneum, & subaquaneum viventia, carent haustu eius. Res magis quàm nomina noveris. Item contraria lumini, quæ cæca in totum, vel solis tenebris habent oculos, talpas, vespertilines, noctuas. Hæc, vt ex apparentibus, & manifestis substantijs doceam. Cæterùm, si & atomos Epicuri tenerem, & numeros Pythagoræ viderem, & ideas Platonis offenderem, & entelechias Aristotelis occuparem, inuenirem fors his quoque speciebus animalia, quæ nomine contrarietatis opponerem. Contendo enim, ex quacunque substantia supradicta constitisset humana anima, non potuisse eam in tam contraria vnicuique substantiæ animalia reformari, & censum eis de sua translatione conferre, à quibus excludi ac respui magis haberet, quàm admitti, & capi; nomine huius primæ contrarietatis, quæ substantivi status diversitatem committit, tunc & reliquæ per consequentem ordinem cuiusque naturæ. Nam & sedes alias humana anima sortita est, & victus, & instructus, & sensus, & adfectus, & concubitus, & fœtus: item ingenia; tum opera, gaudia, tædia, vitia, cupidines, voluptates, valetudines, medicinas; suos postremò, & vitæ modos, & exitus mortis.

Quomodo igitur illa anima quæ terris inhærebat, nullius ſublimitatis, nullius profunditatis intrepida, aſcenſu etiam ſcalarum fatigabilis, ſubmerſu etiam piſcinarum ſtrangulabilis, aëri poſtea inſultabit in aquila, aut mari poſtea deſultabit in anguilla? Quomodo item pabulis liberalibus, & delicatis, atque curatis educata, non dico paleas, ſed ſpinas, & agreſtes amaritudines frondium, & beſtias ſterquiliniorum, vermium etiam venena ruminabit, ſi in capram tranſierit, vel in coturnicem: immò & cadaverinam, immò & humanam, ſui vtique memor in vrſo, & leone? Sic & cætera ad incongruentiam rediges, nè ſingulis perorandis immoremur. Ipſius animæ humanæ quiſquis modus, quæcunque menſura, quid faciet in amplioribus longe vel minutioribus animalibus? Neceſſè eſt enim & corpus omne anima compleri, & animam omnem corpore obduci. Quomodo ergo anima hominis complebit elephantum? quomodo item obducetur in culice? Si tantum extendetur aut contrahetur, profectò periclitabitur. Et ideo adjicio, ſi nulla ratione capax eſt huiuſmodi tranſlationis in animalia, nec modulis corporum, nec cæteris naturæ ſuæ legibus adæquantia, nunquid ergo demutabitur ſecundùm qualitates generum, & vitam eorum contrariam humanæ vitæ, ſacta & ipſa contraria humanæ per demutationem? Enimverò ſi demutationem capit amittens quod ſuit, non erit quæ fuit; & ſi quæ fuit, non erit, ſoluta eſt metenſomatoſis, non adſcribenda ſcilicet ei animæ, quæ ſi demutabitur, non erit. Illius enim metenſomatoſis dicetur, quæcunque eam in ſuo ſtatu permanendo pateretur. Igitur ſi nec mutari poteſt, nè non ſit ipſa, nec permanere in ſtatu, quia contraria non capit, quæro adhuc cauſam aliquam fide dignam huiuſmodi tranſlationis. Nam etſi quidam homines beſtijs adæquantur, pro qualitatibus morum, & ingeniorum, & adſectuum, quia & Deus, [a] *Adſimilatus eſt*, inquit, *homo irrationabilibus iumentis*; non ideo milui ex rapacibus fient, & canes ex ſpurcis, & pantheræ ex acerbis, aut oves ex probis, & hirundines ex garrulis, & columbæ ex pudicis; quaſi eadem ſubſtantia animæ vbique naturam ſuam in animalium proprietatibus repetat. Aliud eſt autem ſubſtantia, aliud natura ſubſtantiæ. Siquidem ſubſtantia propria eſt rei cuiuſque, natura verò poteſt eſſe communis. Suſcipe exemplum. Subſtantia eſt lapis, ferrum: duritia lapidis & ferri, natura ſubſtantiæ eſt. Duritia communicat, ſubſtantia diſcordat. Mollitia lanæ, mollitia plumæ, pariant naturalia earum, ſubſtantiva non pariant. Sic & ſi ſæva beſtia, vel proba vocetur homo, ſed non eadem anima. Nam & tunc naturæ ſimilitudo notatur, cùm ſubſtantiæ diſſimilitudo conſpicitur. Ipſum enim, quòd hominem ſimilem beſtiæ iudicas, confiteris animam non eandem; ſimilem dicendo, non ipſam. Sic & divina pronuntiatio ſapit, pecudibus adæquans hominem natura, non ſubſtantia. Cæterùm, nec Deus hominem hoc modo notaſſet, ſi pecudem de ſubſtantia noſſet.

[a] Pſal. 48. 22.

CAPVT XXXIII.

Perperam volunt hoc dogma fulcire, divini iudicij exertendi prætextu. Magis quippe euacuatur & contemnitur ſi nulla alia bonis merces, & malis pœna taxatur, quàm reſtitutio in animalium corpora.

In p. V. Metempſychoſis, 1. A. p. V. animæ Immortalitas, 6. Et V. Metempſychoſis, 4. A. m. ad circa f. ibid 5. In f. V. Iudicium extremum æternum, 2.

ETIAM quum iudicij nomine vindicatur hoc dogma, quòd animæ humanæ, pro vita, & meritis genera animalium ſortiantur, iugulandæ quæque in occiſorijs, & ſubigendæ quæque in famulatorijs, & fatigandæ in operarijs, & fœdandæ in immundis; perinde honorandæ, & diligendæ, & curandæ, & adpetendæ in ſpecioſiſſimis, & probiſſimis, & vtiliſſimis, & delicatiſſimis. Et hîc dicam: Si demutantur, non ipſæ diſpungentur, quæ merebuntur: euacuabitur ratio iudicij, ſi meritorum deerit ſenſus: deerit autem ſenſus meritorum, ſi ſtatus verterit animarum: vertit autem ſtatus animarum, ſi non eædem perſeveraverint. Æquè ſi perſeveraverint in iudicium; quod & Mercurius Ægyptius novit, dicens animam digreſſam à corpore, non refundi in animam vniverſi, ſed manere determinatam, vti rationem (inquit) patri reddat eorum quæ in corpore geſſerit. Volo iudicij vtique divini iuſtitiam, gravitatem, maieſtatem, dignitatem recenſere; ſi non ſublimiore faſtigio præſidet humana cenſura, plenior vtriuſque ſententiæ honore, pœnarum, & gratiarum; ſeverior in vlciſcendo, & liberalior in largiendo. Quid putas futuram animam homicidæ? aliquod credo pecus, lanienæ & macello deſtinatum, vt perinde iuguletur, quia & ipſa iugulaverit; perinde decorietur, quia & ipſa deſpoliaverit; perinde in pabulum proponatur, quia

& ipsa bestijs objecerit eos, quos in sylvis, & aviis trucidaverit. Si ita iudicabitur, nonnè illa anima plus solatij, quam supplicij relatura est? quòd funus inter cocos pretiosissimos invenit, quòd condimentis Apicianis, & Lurconianis humatur, quòd mensis Ciceronianis infertur, quòd lancibus splendidissimis Syllanis effertur, quòd exequias convivium patitur, quòd à coæqualibus devoratur potius, quàm à miluis, & lupis; vt in hominis corpore tumulata, & in suum genus regressa, resurrexisse videatur, exultans adversus humana iudicia, si ea experta est. Namque illa sicarium variis, & exquisitis, & iam præter naturam eruditis feris dissipant, & quidem viventem, immò nec facilè morientem, curata mora finis ad plenitudinem pœnæ: sed & si anima præfugerit, vltimo gladio; nè corpus quoque evaserit ferrum, nihilominus iugulo, ventreque confossis, costisque transfixis, compensatio proprij facinoris exigitur: inde in ignem datur, vt & sepultura puniatur: aliter denique non licet: nec tamen tanta est rogi cura, vt reliquias aliæ bestiæ inveniant: certè nec ossibus parcitur, nec cineribus indulgetur, nuditate plectendis. Tanta est apud homines homi-
Rom 13. 4. cidij vindicta, quanta ipsa quæ vindicatur natura. Quis non præferat sæculi iustitiam, quam & Apostolus non frustra gladio armatam contestatur, quæ pro homine, sæuiendo religiosa est? Si cæterorum quoque scelerum mercedem cogitemus, patibula, & vivicomburia, & culleos, & vncos, & scopulos, cui non expediat apud Pythagoram, & Empedoclem sententiam pati? Nam & qui laboribus, atque servitiis puniendi, in asinos vtique, & mulos recorporabuntur, quantum sibi de pistrinis, & aquilegis rotis gratulabuntur, si metallorum, & ergastulorum, & operum publicorum, ipsorumque carcerum, licet otiosorum, recordentur. Perinde qui integrè morati commendaverint iudici vitam, quæro præmia; sed potius invenio supplicia. Nimirum magna merces bonis, in animalia quæcunque restitui. Pavum sememinit Homerus, Ennio somniante: sed poëtis nec vigilantibus credam. Et, si pulcerrimus pavus, & quo velit colore cultissimus; sed tacent pennæ, sed displicet vox: & poëtæ nihil aliud quàm cantare malunt. Damnatus est igitur Homerus in pavum, non honoratus. Plus de sæculi remuneratione gaudebit, pater habitus liberalium disciplinarum, vt malit famæ suæ ornamenta, quàm caudæ. Age nunc, vt poëtæ in pavos, vel in cycnos transeant, si vel cycnis decora vox est; quod animal indues viro iusto Æaco; quam bestiam integræ feminæ Didoni? quam volucrem patientia, quam pe-
Psal. 8. 7. cudem sanctimonia, quem piscem innocentia sortientur? Omnia famula sunt hominis, omnia subiecta, omnia mancipata. Si quid horum futurus est, diminoratur. Illic ille cui ob merita vitæ imagines, statuæ, & tituli, honores publici, privilegia rependuntur? cui curia, cui populus suffragiis immolat? O iudicia divina, post mortem humanis mendaciora, contemptibilia de pœnis, fastidibilia de gratis, quæ nec pessimi metuant, nec optimi cupiant; ad quæ magis scelesti, quàm sancti quique properabunt: illi, vt iustitiam sæculi citius evadant; isti, vt tardius eam capiant. Bene philosophi docetis, vtiliter suadetis, leviora post mortem supplicia, vel præmia; cùm si quod iudicium animas manet, gravius debeat credi in dispunctione vitæ, quàm in administratione: quia nihil plenius, quàm quod extremius; nihil autem plenius, quàm quod divinius. Deus itaque iudicabit plenius, quia extremius, per sententiam æternam, tam supplicij, quàm refrigerij; nec in bestias, sed in sua corpora revertentibus animabus: & hoc semel, & in eum [a] *diem quem solus Pater novit*, vt pendula ex-
[a] Matth. 24. 36. pectatione sollicitudo fidei probetur; semper diem observans, dum semper ignorat; quotidie timens, quod quotidie sperat.

CAPVT XXXIV.

Similis Simonis Samaritæ hæretici sententia confunditur, qui Helenam suam per varios habitus fœmineos revolutam, fingebat ipsam fuisse Priamo exitiosissimam.

Per totum. V. Metempsychosis, 2.

NVLLA quidem in hodiernum dementiæ huiusmodi sententia erupit sub nomine hæretico, quæ humanas animas refingat in bestias. Sed necessariè hanc quoque speciem intulimus, & exclusimus; vt superioribus cohærentem; quò perinde in pavo retunderetur Homerus, sicut in Pythagora Euphorbus: atque ita hac etiam metempsychosi, sive metensomatosi repercussa, illa rursus cæderetur, quæ aliquid hæreticis subministravit. Nam & Simon Samarites in Actis Apostolorum redem-
Act. 8. 18. ptor Spiritus sancti, posteaquàm damnatus ab ipso, cum pecunia sua in interitum, frustra flevit, conversus ad veritatis expugnationem, quasi pro solatio vltionis; ful-

eus etiam artis suæ viribus, ad præstigias virtutis alicuius, Helenam quandam Tyriam, de loco libidinis publicæ eadem pecunia redemit, dignam sibi mercedem pro Spiritu sancto: & se quidem finxit summum patrem, illam verò iniectionem suam primam, qua iniecerat angelos, & archangelos condere: huius eam propositi compotem exiisse de patre, & in inferiora desultasse; atque illic prævento patris proposito, angelicas potestates genuisse, ignaras patris, artificis mundi huius: ab his verò per invidiam retentam, nè digressa ea, alterius genimina viderentur: & idcirco omni contumeliæ addictam, vt nusquam discedere depreciatam liberet, humanæ quoque formæ succidisse, velut vinculis carnis coërcendam: ita multis æuis per alios atque alios habitus femininos volutatam, etiam illam Helenam fuisse, exitiosissimam Priamo, & Stesichori postea oculis, quem & excæcasset ob conuicium carminis, dehinc reluminasset ob satisfactionem laudis: proinde migrantem eam de corporibus in corpora, postrema dedecoratione, sub titulo prostitisse Helenam viliorem. Hanc igitur esse ouem perditam, ad quam descenderit pater summus, Simon scilicet, & primùm recuperata ea & reuecta, nescio humeris an feminibus, exinde ad hominum respexerit salutem, quasi per vindictam liberandorum ex illis angelicis potestatibus; quibus fallendis, & ipse configuratus æquè, & hominibus hominem ementitus, in Iudæa quidem filium, in Samaria verò patrem gesserit. O Helenam inter poëtas, & hæreticos laborantem! tunc adulterio, nunc stupro infamem! nisi quòd de Troja gloriosius eruitur, quàm de lupanari: mille nauibus de Troja, nec mille denariis forsitan de lupanari. Erubesce Simon, tardior in requirendo, inconstantior in retrahendo. At Menelaüs statim insequitur amissam, statim repetit ereptam, decenni prœlio extorquet, non latens, non fallens, non cavillabundus. Vereor nè ille magis pater fuerit, qui circa Helenæ recuperationem & vigilantius, & audentius, & diutius laborauerit. Luc. 15. 4.

CAPVT XXXV.

Carpocrates frustra in Heliæ reditu promisso, hæresim suam fulcit, qua toties volebat animam in corpora reuolui, quoties minus pro delictis satisfecisset.

Per totum. V. Metempsychosis, 3. ad circa f. Et circa m. V. Purgatorium, 1. In f. V. Ioannes Bapt. 5.

SED non tibi soli metempsychosis hanc fabulam instruxit: inde etiam Carpocrates vtitur pariter magus, pariter fornicarius: etsi Helena minus: quidni? cùm propter omimodam diuinæ, & humanæ disciplinæ euersionem constituendam, recorporari animas adseueraverit: nulli enim vitam istam ratò fieri, nisi vniversis, quæ arguunt eam, expunctis: quia non natura quid malum habeatur, sed opinione: itaque metempsychosin necessariè imminere, si non in primo quoque vitæ huius commeatu omnibus inlicitis satisfiat: scilicet facinora tributa sunt vitæ: cæterùm totiens animam reuocari habere, quotiens minus quid intulerit, reliquatricem delictorum, *a donec exsoluat nouissimum quadrantem*, detrusa identidem in carcerem corporis. a Matth. 5.26 Huc enim temperat totam illam allegoriam Domini certis interpretationibus relucentem: & primò quidem simpliciter intelligendam: nam & ethnicus homo aduersarius noster est, incedens eandem viam vitæ communis: cæterùm, *b oportebat nos de mundo exire*, si cum illis conuersari non liceret. b 1. Cor. 5.10 Huic ergo bonis animi præstes iubet, *c Diligite inimicos vestros*, inquit, *& orate pro maledicentibus vos*, nè aliquo commercio negotiorum iniuria prouocatus, abstrahat te ad suum iudicem, & in custodiam delegatus ad exsolutionem totius debiti arteris. c Luc. 6. 35. Tum si in diabolum transfertur aduersarij mentio, ex obseruatione comitante, cum illo quoque moneris eam inire concordiam, quæ deputetur ex fidei conuentione: pactus es enim renuntiare ipsi, & pompæ, & angelis eius: conuenit inter vos de isto: hæc erit amicitia obseruatione sponsionis, nè quid eius postea resumas ex his quæ ierasti, quæ illi reddidisti, nè te vt fraudatorem, vt pacti transgressorem iudici Deo objiciat, sicut eum legimus alibi *d sanctorum criminatorem, & de ipso etiam nomine delatorem*, *e & iudex te tradat angelo executionis, & ille te in carcerem mandet infernum, vnde non dimittaris, nisi modico quoque delicto* mora resurrectionis expenso. Matth. 5. 25. d Apoc 12.10. e Matth. 5. 25.26. Quid his sensibus aptius? quid his interpretationibus verius? Cæterùm, apud Carpocratem, si omnium facinorum debitrix anima est, quis erit inimicus & aduersarius eius intelligendus? credo mens melior, quæ illam in aliquid innocentiæ impegerit, adigendam rursus ac rursus in corpus, donec in nullo rea deprehendatur bonæ vitæ. Hoc est *f ex malis fructibus bonam arborem* intelligi. f Matth. 7.17. Id est, ex pessimis præceptis, doctrinam veritatis agnosci. Spero huiusmodi hæreticos, Heliæ quoque invadere exemplum, tanquam in Ioanne repræsentati, vt

g Matth.17. 12. metempsychosi patrocinentur, prænuncio Domini: g *Helias iam venit, & non cognouerunt eum.* Et alibi, h *Et si vultis audire, hic est Helias qui venturus est.* Nunquid ergo & h Matth.11. 14 Iudæi ex opinione Pythagorica consulebant Ioannem, i *Tu es Helias?* & non ex i Io.1.21. prædicatione diuina, l *Et ecce mittam vobis Heliam Thesbiten?* Sedenim metempsy- l Malach.4.5 chosis illorum, reuocatio est animæ iampridem morte functæ, & in aliud corpus 4. Reg.2.11. 12. iteratæ, Helias autem non ex decessione vitæ, sed ex translatione venturus est, nec corpori restituendus, de quo non est exemptus; sed mundo reddendus, de quo est translatus; non ex postliminio vitæ, sed ex supplemento prophetiæ; idem & ipse, & sui nominis, & sui hominis. Sed quomodo Helias Ioannes? Habes angeli vocem, m Luc 1.17. m *Et ipse,* inquit, *præcedet coram populo in virtute, & spiritu Heliæ,* non in anima eius, nec in carne. Hæ enim substantiæ sui cuiusque sunt hominis. Spiritus verò, & virtus Num.11.17. extrinsecus conferuntur ex Dei gratia, ita & transferri in alterum possunt ex Dei voluntate, vt factum est retro de Mosis spiritu.

CAPVT XXXVI.

Stultè Tertullianus animæ sexum tribuit, quem simul cum corpore nasci putat, Anima scilicet effigiem suam à corpore desumente, sicut Imago cerea modulo conformatur.

A. p. In Alphab. Errorum. V. Anima ex traduce, 5. Et ad f. In Alphab. Errorum V. Animæ sexus. Circa f. V. Masculus.

IN has quæstiones, inde opinor excessimus, quò nunc reuertendum est. Constitueramus animam in ipso, & ex ipso seri homine, & vnum esse à primordio semen, sicut & carnis in totum generis examen, propter æmulas scilicet opiniones philosophorum, & hæreticorum, & illum sermonem Platonis veternosum. Nunc ordinem sequentium exinde tractatuum teximus. Anima in vtero seminata pariter cum carne, pariter cum ipsa sortitur & sexum, ita pariter vt in causa sexus, neutra substantia teneatur. Si enim in seminibus vtriusque substantiæ, aliquam intercapedinem eorum conceptus admitteret, vt aut caro, aut anima prior seminaretur, esset etiam sexus proprietatem alteri substantiæ adscribere, per temporalem intercapedinem feminum; vt aut caro animæ, aut anima carni insculperet sexum quoniam & Apelles, non pictor, sed hæreticus, antè corpora constituens anima viriles, ac muliebres, sicut ab Philumena didicit; vtique carnem, vt posteriorem, ab anima facit accipere sexum. Et qui animam post partum carni superducunt, vtique antè formatæ, marem, aut feminam, de carne sexum præiudicant animæ. Vtriusque autem substantiæ indiscreta semina, & vnita suffusio eorum, communem subeunt generis euentum, quà lineas duxerit quæcunque illa est ratio naturæ. Certè & hîc se primordiorum Gen.1.27. forma testatur, cùm masculus temporiùs effingitur: prior enim Adam: fœmina aliquanto setiùs, posterior enim Eva. Ita diu caro informis est, qualis ex Adæ latere decerpta est; animal tamen & ipsa iam, quia & illam tunc Adæ portionem animatam agnoscam: cæterùm, & ipsam Dei adflatus animasset, si non vt carnis, ita & animæ ex Adam tradux fuisset in fœmina.

CAPVT XXXVII.

Omnem hominis in vtero formandi & compingendi potestatem à Deo Angelo alicui commissam tradit: dicitque Animam crescere & proficere ingenio & sensu: corpus autem suo modulo, & habitu.

In p V. Angelus, 4. A. p. V. Homicidium, 2. Et V. numerus, 2. In m. V. numerus, 1. Et in Alphabeto Errorum. V. Anima ex traduce, 6. In f. V. Animæ vis, 7.

OMNEM autem hominis in vtero serendi, struendi, fingendi paraturam, aliqua vtique potestas diuinæ voluntatis ministra modulatur, quamcunque illa rationem agitare sortita. Hæc æstimando, etiam superstitio Romana deam finxit Alemonam, alendi in vtero fœtus; Et Nonam & Decimam, à sollicitioribus mensibus; & Partulam, quæ partum gubernet; & Lucinam, quæ producat in lucem: nos officia diuina angelos credimus. Ex eo igitur fœtus in vtero homo, à quo forma completa Exo.21.22. est. Nam & Moysis lex tunc aborsus reum talionibus iudicat, quum iam hominis est causa, quum iam illi vitæ, & mortis status deputatur, quum & fato iam inscribitur, etsi adhuc in matre viuendo, cum matre plurimum communicat sortem. Dicam aliquid & de temporibus animæ nascentis, vt ordinem decurram. Legitima natiuitas fermè decimi mensis ingressus est. Qui numeros ratiocinantur, & decurialem nu-

merum vt exinde reliquorum parentem colunt, denique perfectorem nativitatis humanæ. Ego ad Deum potius argumentabor hunc modum temporis, vt decem menses decalogo magis inaugurent hominem, vt tanto temporis numero nascamur, quanto disciplinæ numero renascimur. Sed & cùm septimo mense nativitas plena est, facilius quàm octavo, honorem sabbati agnoscam, vt quo die dedicata est Dei conditio, eo mense interdum producatur Dei imago: concessum est properare nativitati, & tam idoneè occurrere in hebdomadem, in auspicia resurrectionis, & requietis, & regni: ideo ogdoas nos non creat: [a] *tunc enim nuptiæ non erunt.* Societatem carnis, atque animæ iamdudum commendavimus à concretione seminum ipsorum, vsque ad figmenti perfectionem: perinde nunc, & à nativitate defendimus: imprimis quòd simul crescunt, sed divisa ratione, pro generum conditione; caro modulo, anima ingenio; caro habitu, anima sensu: cæterùm, animam substantia crescere negandum est, nè etiam decrescere substantia dicatur, atque ita & defectura credatur: sed vis eius, in qua naturalia peculia consita retinentur, salvo substantiæ modulo quo à primordio inflata est, paulatim cum carne producitur. Constitue certum pondus auri, vel argenti, rudem adhuc massam; collectus habitus est illi, & futuro interim minor, tamen continens intra lineam moduli totum quod natura est auri, vel argenti: dehinc, cùm in laminam massa laxatur, maior efficitur initio suo, per dilatationem ponderis certi, non per adiectionem; dum extenditur, non dum augetur: etsi sic quoque augetur, dum extenditur: licet enim habitu augeri, cùm statu non licet: tunc & splendor ipse provehitur auri, vel argenti, qui fuerat quidem & in massa, sed obscurior, non tamen nullus: tunc & alij atque alij habitus accedunt pro facilitate materiæ, quà duxerit eam qui agit, nihil conferens modulo, nisi effigiem. Ita & animæ crementa reputanda, non substantiva, sed provocatiua.

a Matth. 22. 30.

CAPVT XXXVIII.

Animæ pubertatem sensus augmento exurgere, sicut & in corpore: Animam item absque immortalitatis præiudicio, nec sui, sed corporis sustinendi causa, cibos concupiscere.

In p. V. Animæ vis, 7. A. p. V. oculus, 1. Et à. p. ad m. V. Animæ vis, 8. In m. ad f. V. Animæ immort. 12.

QVANQVAM autem & retro præstruxerimus, omnia naturalia animæ ipsi substantiæ inesse pertinentia ad sensum, & intellectum, & ex ingenito animæ censu, sed paulatim per ætatis spatia procedere, & varie per accidentia evadere, pro artibus, pro institutis, pro locis, pro dominatricibus potestatibus: quod tamen faciat ad carnis animæque propositam nunc societatem, pubertatem quoque animalem cum carnali dicimus convenire, pariterque & illam suggestu sensuum, & istam processu membrorum exsurgere, à quarto decimo ferè anno: non quia Asclepiades inde sapientiam supputat, nec quia iura civilia ab hinc agendis rebus adtemperant, sed quoniam & hæc de primordio ratio est. Si enim [a] *Adam & Eua ex agnitione boni & mali pudenda tegere senserunt*, ex quo idipsum sentimus, agnitionem boni & mali profitemur. Ab his autem annis, & suffusior, & vestitior sexus est, & concupiscentia oculis arbitris vtitur, & communicat placitum, & intelligit quæ sint, & fines suos adinstar ficulneæ, contagionis prurigine accingit, & hominem de paradiso integritatis educit, exinde scabida etiam in cæteras culpas, & delinquendi non naturales, cùm iam non ex instituto naturæ, sed ex vitio. Cæterùm, propriè naturalis concupiscentia vnica est, alimentorum solummodò, quam Deus & in primordio contulit: [b] *Ex omni ligno*, inquit, *edetis*; & secundæ post diluvium geniture supermensus est, [c] *Ecce dedi vobis omnia in escam, tanquam olera fœni*; prospectans, non tam animæ, quàm carni, etsi propter animam. Auferenda est enim argumentatoris occasio; qui, quòd anima desiderare videatur alimenta, hinc quoque mortalem eam intelligi cupit, quæ cibis sustineatur: denique derogatis eis evigescat: postremò subtractis intercidat. Porro, non solùm proponendum est, quisnam ea desideret, sed & cui: & si propter se, sed & cur, & quando, & quonam vsque; tum quòd aliud naturâ desideret, aliud necessitate; aliud secundum proprietatem, aliud in causam. Desiderabit igitur cibos anima, sibi quidem ex causa necessitatis, carni verò ex natura proprietatis. Certè enim domus animæ caro est, & inquilinus carnis anima. Desiderabit itaque inquilinus ex causa, & necessitate huius nominis, profutura domui, toto inquilinatus sui tempore; non vt ipse substruendus, nec vt ipse loricandus, nec vt ipse tibicinandus; sed tantummodo continendus: quia non aliter contineri possit, quàm domo fulta: alioquin li-

a Gen. 3. 7.
b Gen. 2. 16.
c Gen. 9. 3. 4.

cebit animæ, dilapſa domo ex deſtitutione propriorum ſubſidiorum, incolumi abire, habenti ſua firmamenta, & propriæ conditionis alimenta, immortalitatem, rationalitatem, ſenſualitatem, iotelle&ualitatem, arbitrij libertatem.

CAPVT XXXIX.

Nullam ferè ethnicorum Animam ſine dæmonio eſſe, donec in Chriſto renaſcatur.

In p. V. Animæ immort. 12. Et V. Diabolus, 3. A. m. In Alphab. Errorum. V. Anima ex traduce, 7.

QVæ omnia nativitùs animæ conlata, idem qui in primordio invidit, nunc quoque obumbrat atque depravat, quominus aut vltro proſpiciantur, aut quà oportet adminiſtreotur. Cui enim hominum non adhærebit ſpiritus nequam, ab ipſa etiam ianua nativitatis animas aucupabundus, vel quà invitatus, tota illa puerperij ſuperſtitione? ita omnes idololatria obſtetrice naſcuotur, dum ipſi adhuc vteri infulis apud idola confectis redimiti, genimina ſua dæmoniorum candidata profitentur: dum in partu, Lucinæ, & Dianæ eiulatur: dum per totam hebdomadam Iunoni menſa proponitur: dum vltima die Fata ſcribuoda advocantur: dum prima etiam conſtitutio infantis ſuper terram, Statinæ deæ ſacrum eſt. Quis non exinde aut totum filij caput reatui vovet, aut aliquem excipit crinem, aut tota novacula proſecat, aut ſacrificio obligat, aut ſacro obſigoat, pro gentica, pro avita, pro publica aut privata devotione? Sic igitur & Socratem puerum adhuc ſpiritus dæmonicus invenit. Sic & omnibus Genij deputantur, quod dæmonum nomen eſt. Adeò nulla ferme
a 1.Cor.7.14. nativitas munda eſt: vtique ethnicorum. Hinc enim & Apoſtolus, [a] *ex ſanctificato alterutro ſexu, ſanctos procreari,* ait, tam ex ſeminis prærogativa, quàm ex inſtitutionis
Ibid. diſciplina. *Cæterùm,* inquit, *immundi naſcerentur,* quaſi deſignatos tameo ſanctitati, ac per hoc etiam ſaluti, intelligi volens fidelium filios; vt huius ſpei pignore, matrimoniis, quæ retinenda cenſuerat, patrocinaretur. Alioquin meminerat Dominicæ de-
b Io.3.5. finitionis, [b] *Niſi quis naſcetur ex aqua, & ſpiritu, non ibit in regnum Dei,* id eſt, noo erit ſanctus.

CAPVT XL.

Immunda in Adam omnis anima cenſetur ex carnis ſocietate, & tam Anima, quàm caro peccatrix dicitur.

In p. V. peccati diviſio, 1. A. p V. caro inſtrumentum animæ, 7.

ITA omnis anima eouſque io Adam cenſetur, donec in Chriſto recenſeatur: tamdiu immunda, quamdiu recenſeatur. Peccatrix autem, quia immunda, recipiens
a Gal.5.17. & ſeq. 1.Cor 3.1.3. ignominiam ex carnis ſocietate. Nam etſi [a] *caro peccatrix, ſecundùm quam incedere prohibemur, cuius opera damnantur concupiſcentis adverſus ſpiritum, ob quam carnales notantur,* non tamen ſuo nomine caro infamis. Neque enim de proprio ſapit quid, aut ſentit, ad ſuadendam, vel imperandam peccatelam. Quidni, quæ miniſterium eſt? & miniſterium, non quale ſervus, vel minor amicus, animalia nomina; ſed quale calix, vel quid aliud eiuſmodi corpus, noo anima. Nam & calix miniſterium ſitientis eſt; niſi tamen qui ſitit, calicem ſibi accommodarit, nihil calix miniſtrabit. Adeò nulla proprietas hominis in choïco; nec ita caro homo, tanquam alia vis animæ, & alia perſona; ſed res eſt alterius planè ſubſtaotiæ, & alterius conditionis, addicta tamen animæ, vt ſupellex, vt inſtrumentum in officia vitæ. Caro igitur increpatur in ſcripturis, quia nihil anima ſine carne in operatiooe libidinis, gulæ, vinolentiæ, ſævitiæ, idololatriæ, cæteriſque carnalibus, non ſenſibus, ſed effectibus. Denique, ſenſus
b Matth.5.18 delictorum, etiam ſine effectibus, imputari ſoleot animæ: [b] *Qui viderit mulierem ad concupiſcentiam, iam adulteravit in corde.* Cæterùm, quid caro ſine anima? perinde in operatione probitatis, iuſtitiæ, tolerantiæ, pudicitiæ. Porro quale eſt, vt cui nec booa documenta propria ſubſcribas, ei crimina adpiogas? ſed ea per quam delinquitur, convenitur; vt illa à qua delinquitur, oneretur, etiam in miniſterij accuſationem. Gravior invidia eſt in præſidem, cùm officia pulſantur: plus cæditur qui iubet, quando nec qui obſequitur, excuſatur.

CAPVT

CAPVT XLI.

Malum animæ, sive peccatum, non tantùm venit ex occursu maligni Spiritus, à quo excipitur, cùm primùm oritur: sed ex ipsa origine & conceptu, quo bonum eius prius, hoc est innocentia data Adæ & gratia offuscatur, peccati originalis nigredine, donec ex Aqua & Spiritu sancto renascatur, à quo, abacto maligno Spiritu, excipitur.

In p. V. Animæ vis, 15. A. m. V. Animæ vis, 6. Et V. Chri. virtutes, 1. In f. V. Baptismi effectus, 4.

MALVM igitur animæ, præter quod ex obventu spiritus nequam superstruitur, ex originis vitio antecedit, naturale quodammodo. Nam vt diximus, naturæ corruptio, alia natura est, habens suum deum, & patrem: ipsum scilicet corruptionis auctorem; vt tamen insit & bonum animæ, illud principale, illud divinum atque germanum, & propriè naturale. Quod enim à Deo est, non tam extinguitur, quàm obumbratur. Potest enim obumbrari, quia non est Deus; extingui non potest, quia à Deo est. Itaque, sicut lumen aliquo obstaculo impeditum, manet, sed non comparet, si tanta densitas obstaculi fuerit; ita & bonum in anima à malo oppressum, pro qualitate eius, aut in totum vacat, occultata luce, aut qua datur radiat, inventa libertate. Sic pessimi, & optimi quidam, & nihilominus vnum omnes animæ genus: sic & in pessimis aliquid boni, & in optimis nonnihil pessimi. Solus enim Deus sine peccato, & [a] *solus homo sine peccato Christus*, quia & Deus Christus. Sic & divinitas animæ in præsagia erumpit, ex bono priore; & conscientia Dei in testimonium prodit: *Deus bonus. Deus videt, & Deo commendo:* propterea nulla anima sine crimine, quia nulla sine boni semine. Proinde cùm ad fidem pervenit, reformata per secundam nativitatem ex aqua, & superna virtute, detracto corruptionis pristinæ aulæo, totam lucem suam conspicit. Excipitur etiam à Spiritu sancto, sicut in pristina nativitate à spiritu profano. Sequitur animam nubentem spiritui caro, vt dotale mancipium, & iam non animæ famula, sed spiritus. O beatum connubium, si non admiserit adulterium!

[a] Io. 8. 46. 1. Petri 2. 22.

CAPVT XLII.

Mortis tractatus, ab Animæ mentione non est extraneus, quia ibi anima consummat opera vitæ in corpus exercita.

Per totum. V. Mors, 1.

DE morte iam superest, vt illic materia ponat, vbi ipsa anima consummat: quamquam Epicurus vulgari satìs opinione negarit mortem ad nos pertinere. Quod enim dissolvitur, inquit, sensu caret; quod sensu caret, nihil ad nos. Dissolvitur autem, & caret sensu, non ipsa mors, sed homo, qui eam patitur. At ille ei dedit passionem, cuius est actio. Quod si hominis est pati mortem, dissolutricem corporis, & peremptricem sensus; quàm ineptum, vt tanta vis ad hominem non pertinere dicatur. Multò coactius Seneca: *Post mortem, ait, omnia finiuntur, etiam ipsa.* Hoc si ita est, iam & mors ad semetipsam pertinebit, si & ipsa finitur: eò magis ad hominem, in quo inter omnia finiendo, & ipsa finitur. Mors nihil ad nos: ergo & vita nihil ad nos. Si enim quo dissolvimur, præter nos; etiam quo compingimur, extra nos. Si ademptio sensus nihil ad nos, nec adeptio sensus quicquam ad nos. Sed mortem quoque interimat, qui & animam. A nobis, vt de postuma vita, & de alia provincia animæ, ita de morte tractabitur, ad quam vel ipsi pertinemus, si ad nos illa. Denique, nec speculum eius somnus, aliena materia est.

CAPVT XLIII.

De somno etiam, vt mortis imagine dicendum, qui teste Scriptura & ratione, naturalis est.

In p. ad m. V. Somnus, 2. A. p. V. Animæ immort. 10. A. m. ad f. V. Somnus, 3. Circa f. V. Animæ immort. 9.

DE somno prius disputemus; pòst mortem, qualiter anima decurrat. Non vtique extra naturale est somnus, vt quibusdam philosophis placet, cum ex his eum deputant causis, quæ præter naturam haberi videntur. Stoïci somnum resolutionem sensualis vigoris affirmant, Epicurei deminutionem spiritus animalis, Anaxagoras cum Xenophane defetiscentiam, Empedocles & Parmenides refrigerationem, Strato segregationem consati spiritus, Democritus indigentiam spiritus, Aristoteles marcorem circumcordialis caloris. Ego me nunquam ita dormisse præ-

fumo, vt ex his aliquid agnoſcam. Neque enim credendum eſt, defetiſcentiam eſſe ſomnum, contrarium potius defetiſcentiæ, quam ſcilicet tollit. Siquidem homo ſomno magis reficitur quàm fatigatur. Porro, nec ſemper ex fatigatione concipitur ſomnus, & tamen cùm ex illa eſt, illa iam non eſt. Sed nec refrigeſcentiam admittam, aut marcorem aliquem caloris, cùm adeò corpora ſomno concaleſcant, vt diſpenſatio ciborum per ſomnum non facile procederet calore properabili, & rigore tardabili, ſi ſomno refrigeraremur. Plus eſt etiam. Sudor, digeſtionis æſtuantis eſt index. Denique, concoquere dicimus; quòd caloris, non frigoris operatio eſt. Proinde deminutionem animalis ſpiritus, aut indigentiam ſpiritus, aut ſegregationem conſati ſpiritus, immortalitas animæ non ſinit credi. Perit anima ſi minoratur. Supereſt, ſi fortè, cum Stoïcis, reſolutionem ſenſualis vigoris, ſomnum determinemus; quia corporis ſolius quietem procuret, non & animæ. Animam enim vt ſemper mobilem & ſemper exercitam, nunquam ſuccidere quieti, alienæ ſcilicet à ſtatu immortalitatis: nihil enim immortale finem operis ſui admittit: ſomnus autem finis eſt operis. Denique corpori, cui mortalitas competit, ei ſoli quies finem operis adulatur. Qui ergo de ſomni naturalitate dubitabit, habet quidem dialecticos in dubium deducentes totam naturalium, & extranaturalium diſcretionem, vt quæ putaverit citra naturam eſſe, naturæ vindicari ſciat poſſe, à qua ita eſſe ſortita ſunt, vt citra eam haberi videantur, & vtique aut natura omnia, aut nulla natura. Apud nos autem id poterit audiri, quod Dei contemplatio ſuggerit, auctoris omnium de quibus quæritur. Credimus enim, ſi quid eſt natura, rationale aliquod opus Dei eſſe. Porro, ſomnum ratio præit, tam aptum, tam vtilem, tam neceſſarium, vt abſque illo nulla anima ſufficiat, recreatorem corporum, redintegratorem virium, probatorem valetudinum, pacatorem operum, medicum laborum; cui legitimè fruendo dies cedit, nox legem facit, auferens rerum etiam colorem. Quod ſi vitale, ſalutare, auxiliare ſomnus, nihil eiuſmodi non rationale, nihil non naturale. Sic & medici omne contrarium vitali, ſalutari, auxiliari, extra naturæ cardines relegant. Nam & æmulas ſomno valetudines, phreneticam, atque cardiacam, præter naturam iudicando, naturalem ſomnum præiudicaverunt: etiam in lethargo non naturalem notantes teſtimonio naturali reſpondent, cùm in ſuo temperamento eſt. Omnis enim natura, aut defraudatione, aut enormitate reſcinditur, proprietate menſuræ conſervatur. Ita naturale erit ſtatu, quod non naturale effici poteſt deceſſu, vel exceſſu. Quid ſi & eſum, & potum de naturæ ſortibus eximas? nam & in his plurima ſomni præparatura eſt. Certè his à primordio naturæ ſuæ homo imbutus eſt. Si apud Deum diſcas, ille
Gen. 2. 21. fons generis Adam, antè ebibit ſoporem, quàm ſitiit quietem; antè dormiit, quàm laboravit; immo quàm & edit; immò quàm & profatus eſt; vt videant naturalem indicem ſomnum, omnibus naturalibus principaliorem. Inde deducimur, etiam ima-
Io. 19. 30. ginem mortis iam tunc eum recenſere. Si enim Adam de Chriſto figuram dabat, ſomnus Adæ mors erat Chriſti dormituri in mortem, vt de iniuria perinde lateris eius vera mater viventium figuraretur Eccleſia. Ideo & ſomnus tam ſalutaris, tam rationalis, etiam in publicæ & communis iam mortis effingitur exemplar. Voluit enim Deus, & aliàs nihil ſine exemplaribus in ſua diſpoſitione molitus, paradigmate Platonico, plenius humani vel maximè initij, ac finis lineas quotidie agere nobiſcum, manum porrigens fidei, facilius adiuvendæ per imagines & parabolas, ſicut ſermonum, ita & rerum. Proponit igitur tibi corpus amica vi ſoporis eliſum, blanda quietis neceſſitate proſtratum immobile ſitu, quale ante vitam iacuit, & quale poſt vitam iacebit, vt teſtationem plaſticæ, & ſepulturæ, expectans animam, quaſi nondum conlatam, & quaſi iam ereptam. Sed & illa ſic patitur, vt alibi agere videatur, diſſimulatione præſentiæ, futuram abſentiam ediſcens; & tamen interim ſomniat, nec quieſcit, nec ignaveſcit omnino, nec naturam immortalitatis ſervam ſopori addicit: probat ſe mobilem ſemper; terra, mari, peregrinatur, negotiatur, agitatur, laborat, ludit, dolet, gaudet, licita atque inlicita perſequitur; oſtendit quod ſine corpore etiam plurimum poſſit, quod & ſuis inſtructa ſit membris, ſed nihilominus neceſſitatem habeat rurſus corporis agitandi. Ita cùm evigilaverit corpus, redditum officijs eius, reſurrectionem mortuorum tibi adfirmat. Hæc erit ſomni, & ratio naturalis, & natura rationalis. Etiam per imaginem mortis, fidem initiaris, ſpem meditaris, diſcis mori & viuere, diſcis vigilare dum dormis.

CAPVT XLIV.

Hermotimus fingitur anima in somno caruisse: adeòut somnus illi non tantùm otium animæ, sed ipsa secessio putaretur.

In p. V. Somnus, 1. In m. V. Somnium, 2. in f.

CÆTERÙM, de Hermotimo: Anima, vt aiunt, in somno carebat, quasi per occasionem vacaturi hominis proficiscente de corpore: vxor hoc prodidit: inimici dormientem nacti, pro defuncto cremaverunt: regressa anima tardius, credo, homicidium sibi imputavit: ciues Clazomenij Hermotimum templo consolantur: mulier non adit, ob notam vxoris. Quorsum istud? Nè, quia facilè est vulgo existimare, secessionem animæ esse somnium, hoc quoque Hermotimi argumento credulitas subornetur. Genus fuerat gravioris aliquanto soporis, vt de incubone præsumptio est, vel valetudinis, quam Soranus opponit, excludens incubonem, aut tale quid vitij, quod etiam Epimenidem in fabulam impegit, quinquaginta penè annos somniculosum. Sed & Neronem Suetonius, & Thrasimedem Theopompus, negant vnquam somniasse: nisi vix Neronem, in vltimo exitu, post pavores suos. Quid si & Hermotimus ita fuit, vt otium animæ nihil operantis in somnis, divortium crederetur? Omnia magìs conie&es, quàm istam licentiam animæ sine morte fugitivæ, & quidem ex forma, continuam. Si enim tale quid semel accidere dicatur, vt deliquium solis, aut lunæ, ita & animæ; sanè persuaderet diuinitus factum; congruere enim hominem seu moneri, seu terreri à Deo, velut fulgure rapido, momentaneæ mortis ictu; si non magìs in proximo esset somnium credi, quòd vigilanti potius accidere deberet.

CAPVT XLV.

Quomodo somnus, eiusque accidentia ab ecstasi differunt. Quibus agnoscitur, animam semper esse in actu, quod est immortalitatis indicium. Nulla porro merces, aut pœna manet ex visis, aut actis, per somnium.

In p. ad m. V. animæ immort. 11. In m. V. Somnus, 4. Et V. Somnium, 1. In f. V. Somnium, 5.

TENEMVR hìc, de somniis quoque Christianam sententiam expromere, vt de accidentibus somni; & non modicis iactationibus animæ, quam ediximus negotiosam, & exercitam semper ex perpetuitate motationis, quod divinitatis & immortalitatis est ratio. Igitur, cùm quies corporibus evenit, quorum solatium proprium est, vacans illa à solatio alieno, non quiescit; & si caret opera membrorum corporalium, suis vtitur. Concipe gladiatorem sine armis, vel aurigam sine curriculis, gesticulantes omnem habitum artis suæ atque conatum; pugnatur, certatur; sed vacua iactatio est: nihilominus tamen fieri videntur, quæ fieri tamen non videntur: actu enim fiunt, effectu verò non fiunt. Hanc vim ecstasin dicimus, excessum sensus, & amentiæ instar: sic & in primordio, somnus cum ecstasi dedicatus, [a] *Et misit Deus ecstasin in Adam, & obdormivit:* somnus enim, corpori provenit in quietem; ecstasis, animæ accessit adversus quietem; & inde iam forma, somnum ecstasi miscens, & natura de forma. Denique, & oblectamur, & contristamur, & conterremur in somniis, quàm adfectè, & anxiè, & passibiliter, cùm in nullo permoveremur, à vacuis scilicet imaginibus, si compotes somniaremus. Denique & bona facta gratuita sunt in somnis, & delicta secura: non magìs enim ob stupri visionem damnabimur, quàm ob martyrij, coronabimur. Et quomodo, inquis, memor est somniorum anima, scilicet quam compotem esse non licet? Hoc erit proprietas amentiæ huius, quia non fit ex corruptela bonæ valetudinis, sed ex ratione naturæ: nec enim exterminat, sed avocat mentem. Aliud est concutere, aliud movere; aliud evertere, aliud agitare. Igitur quod memoria suppetit, sanitas mentis est; quod sanitas mentis salva memoria stupet, amentiæ genus est. Ideo non dicimur furere, sed somniare: ideo & prudentes, si quando sumus: sapere enim nostrum licet obumbretur, non tamen extinguitur: nisi quòd & ipsum potest videri vacare tunc; ecstasin autem hoc quoque operari de suo proprio, vt sic nobis sapientiæ imagines inferat, quemadmodum & erroris.

[a] Gen. 2. 21.

CAPVT XLVI.

Frustra censuit Epicurus contra plurimos Authores, vana in totum esse somnia.

In p. V. mors,10. A.p.V. Somnium,6. Et V. Somnium,3. Et ad vltra m. V. Somnium,7. A.m.V. Somnium,10. In f. V.Diabolus, 9.

ECCE rursus vrgemur, etiam de ipsorum somniorum retractatu, quibus anima iactatur, exprimere. Et quando perveniemus ad mortem? & hic dixerim, cùm Deus dederit: nullæ longæ moræ eius quod eveniet. Vana in totum somnia Epicurus iudicavit, liberans à negotiis divinitatem, & dissolvens ordinem rerum, & in passivitate omnia spargens, vt eventui exposita, & fortuita. Porro, si ita est, ergo erit aliquis & veritatis eventus,quia non capit solam eam, eventui omnibus debito eximi. Homerus duas portas divisit somniis, corneam veritatis, fallaciæ eburneam. Respicere est enim, inquiunt, per cornu, ebur autem cæcum est. Aristoteles, maiore sententiam mendacio recitans, agnoscit & veram. Telmessenses, nulla somnia evacuant, imbecillitatem coniectationis incusant. Quis autem tam extraneus humanitatis, vt non aliquam aliquando visionem fidelem senserit? Pauca de insignioribus perstringens, Epicuro pudorem imperabo. Astyages Medorum regnator, quòd filiæ Mandanæ adhuc virginis vesicam, in diluvionem Asiæ fluxisse somnio viderit, Herodotus refert. Item anno post nuptias eius ex hisdem locis vitem exortam toti Asiæ incubasse. Hoc etiam Charon Lampsacenus Herodoto prior tradit. Qui filium eius tanto operi interpretati sunt, non fefellerunt. Siquidem Asiam Cyrus & mersit, & pressit. Philippus Macedo nondum pater, Olympiadis vxoris naturam obsignasse viderat anulo: leo erat signum: crediderat præclusam genituram: opinor quia leo semel pater est. Aristodemus, vel Aristophon coniectans, immò nihil vacuum obsignari: filium, & quidem maximi impetus, portendi. Alexandrum qui sciunt, leonem anuli recognoscunt: Ephorus scribit. Sed & Dionysij Siciliæ tyrannidem Himeræa quædam somniavit: Heraclides prodidit. Et Seleuco regnum Asiæ, Laodice mater nondum eum enixa prævidit: Euphorion provulgavit. Mithridatem quoque ex somnio, Ponti potitum à Strabone cognosco. Et Baralircem Illyricum, à Molossis vsque Macedoniam ex somnio dominatum, de Callisthene disco. Noverunt & Romani veritatis huiusmodi somnia. Reformatorem imperij, puerulum adhuc & privatum loci, & Iulium Octavium tantùm, & sibi ignotum Marcus Tullius iam & Augustum, & civilium turbinum sepultorem, de somnio norat: In Vitellij commentariis conditum est. Nec hæc sola species erit, summarum prædicatrix potestatum, sed & periculorum & exitiorum; vt cùm Cæsar in prœlio perduellium Bruti, & Cassij, Philippis æger, maius tamen aliàs discrimen, Artorij visione, destituto tabernaculo, evadit: vt quum Polycrati Samio filia crucem prospicit, de Solis vnguine, & lauacro Iovis. Revelantur & honores, & ingenia per quietem, præstantur & medelæ, prodantur & furta, conferuntur & thesauri. Ciceronis denique dignitatem, parvuli etiam nunc, gerula iam sua inspexerat. Cycnus de sinu Socratis, demulcens homines, discipulus Plato est. Cleonymus pyctes, ab Achille curatur in somnis. Coronam auream quum ex arce Athenæ perdidissent, Sophocles tragicus somniando redinvenit. Neoptolemus tragœdus, apud Rheteum Trojæ, sepulcrum Ajacis, munirus in somnis ab ipso, ruina liberat; & quum lapidum senia deponit, dives inde auro redit. Quanti autem commentatores & adfirmatores in hanc rem? Artemon, Antiphon, Strato, Philochorus, Epicharmus, Serapion, Crattippus, & Dionysius Rhodius, Hermippus, tota sæculi litteratura. Solùm, si forte, ridebo, qui se existimavit persuasurum quod prior omnibus Saturnus somniarit: nisi si & prior omnibus vixit Aristoteles: ignosce ridenti. Cæterùm, Epicharmus etiam summum apicem, inter divinationes, somniis extulit, cum Philochoro Atheniensi. Nam & oraculis hoc genus, stipatus est orbis; vt Amphiaraï apud Oropum, Amphilochi apud Mallum, Sarpedonis in Troade, Trophonij in Bœotia, Mopsi in Sicilia, Hermionæ in Macedonia, Pasiphææ in Laconica. Cætera cum suis & originibus, & ritibus & relatoribus, cum omni deinceps historia somniorum, Hermippus Berytensis quinione voluminum satiatissimè exhibebit. Sed & Stoïci, Deum malunt, providentissimum humanæ institutioni, inter cætera præsidia divinatricum artium, & disciplinarum, somnia quoque nobis indidisse, peculiare solatium naturalis oraculi. Hæc quantum ad fidem somniorum à nobis quoque consignandam, & taliter interpretandam. Nam de oraculis etiam cæteris, apud quæ nemo dormitat, quid aliud pronuntiabimus,

quàm dæmoniacam esse rationem eorum spirituum, qui iam tunc in ipsis hominibus habitaverint, vel memorias eorũ affectaverint, ad omnem malitiæ suæ scenam, in ista æquè specie divinitatem mentientes, eademque industria etiam per beneficia fallentes medicinarum, & admonitionum, & prænunciationum, quæ magis lædant iuvando, dum per ea quæ iuvant, ab inquisitione veræ divinitatis abducunt, ex insinuatione falsæ: & vtique non clausa vis est, nec sacrariorum circumscribitur terminis; vaga & pervolatica, & interim libera est: quo nemo dubitaverit, domus quoque dæmoniis patere; nec tantùm in adytis, sed in cubiculis homines imaginibus circumvenire.

CAPVT XLVII.

Vera fidelium sententia est, à dæmonibus frequenter immitti somnia, & interdum vera: à Deo autem honesta, sancta, prophetica, revelatoria, ædificatoria, vocatoria; quædam etiam ex circumstantiarum inspectu, fingit anima. Reliqua sunt ecstasi tribuenda.

In p. ad m. V. Somnium, 8. A. m. ad f. V. Somnium, 9.

DEFINIMVS enim à dæmoniis plurimum incuti somnia, etsi interdum vera & gratiosa, sed, de qua industria diximus, affectantia atque captantia: quantò magis vana, & frustratoria, & turbida; ludibriosa, & immunda. Nec mirum si eorum sunt imagines, quorum & res. A Deo autem, pollicito scilicet & [a] *gratiam Spiritus sancti in omnem carnem, & sicut prophetaturos, ita & somniaturos servos suos & ancillas suas*, ea deputabuntur, quæ ipsi gratiæ comparabuntur, si qua honesta, sancta, prophetica, revelatoria, ædificatoria, vocatoria; quorum liberalitas soleat & in prophanos destillare; [b] *imbres etiam, & soles suos peræquante Deo iustis, & iniustis.* Siquidem & Nabuchodonosor divinitus somniat; & maior penè vis hominum ex visionibus Deum discunt. Sicut ergo dignatio Dei & in ethnicos, ita & tentatio Mali & in sanctos, à quibus nec interdiu absistit, vt vel dormientibus obrepat quà potest, si vigilantibus non potest. Tertia species erunt somnia, quæ sibimet ipsa anima videtur inducere, ex intentione circunstantiarum. Porro, quoniam non est ex arbitrio somniare, (nam & Epicharmus ita sentit) quomodo ipsa erit sibi causa alicuius visionis? Num ergo hæc species naturali formæ relinquenda est, servans animæ etiam in ecstasi res suas perpeti? Ea autem quæ neque à Deo, neque à dæmonio, neque ab anima videbuntur accidere, & præter opinionem, & præter interpretationem, & præter enarrationem facultatis, ipsi propriè ecstasi & rationi eius separabuntur.

a Ioel. 2. 28.
b Matth. 5. 45.
Dan. 2. 1.

CAPVT XLVIII.

Plato ingeniosè, magis quàm solidè, putat somnia æstimari, à noctis, & Anni temporibus, quietis situ, ciborum delectu, vel substractione.

In p. V. Somnium, 4. In m. ad f. V. Ieiunij effectus, 4.

CERTIORA & colatoria somniari affirmant sub extimis noctibus, quasi iam emergente animarum vigore, producto sopore: ex temporibus autem anni, verno magis quieta; quòd æstas dissolvat animas; & hyems quodammodo obduret; & autumnus, tentator aliàs valetudinum, succis pomorum vinosissimis diluat. Item ex ipsius quietis situ; si neque resupina, neque dextero latere decumbat, neque conresupinatis internis, quasi refusis loculis, statio sensuum fluitet, aut compressa iecoris, angina fit mentis. Sed hæc ingeniosè æstimari, potius, quàm constanter probari putem; etsi Plato est qui ea æstimavit; & fortassean casu procedant. Alioquin ex arbitrio erunt somnia, si dirigi poterunt. Nam quod & de cibis distinguendis, vel decurandis, nunc præsumptio, nunc superstitio disciplinam somniis præscribit, examinandum est. Superstitio, vt cùm apud oracula incubaturis, ieiunium indicitur, castimoniam inducat: præsumptio, vt cùm Pythagorici ob hanc quoque speciem fabam respuunt, onerosum & inflatui pabulum. Atquin trina illa cum Daniele fraternitas, legumine solo contenti, nè regiis ferculis contaminarentur, præter sapientiam reliquam, somniorum præcipuè gratiam à Deo redemerunt, & impetrandorum & differendorum. Ieiuniis autem, nescio an ego solus, plurimum ita somniem, vt me somniasse non sentiam. Nihil ergo sobrietas, inquis, ad hanc partem? immò tantò magis ad hanc, quantùm & ad omnem: si & ad superstitionem, multò amplius ad religionem. Sic enim & dæmonia, expostulant eam à suis somniatoribus, ad lenocinium scilicet divinitatis, quia familiarem Dei norunt: quia & Daniel rursus trium hebdomadum statione aruit victu: sed vt Deum inliceret humiliationis officiis, non vt

Dan. 1. 8.
Dan. 9. 10.

animæ somniaturæ sensum & sapientiam strueret, quasi non in ecstasi acturæ: ita non ad ecstasin submovendam sobrietas proficiet, sed ad ipsam ecstasin commendandam, vt in Deo fiat.

CAPVT XLIX.

Infantes etiam, & Atlantes somniant. Et Euangelio vbique seminato, nulla gens extranea est Deo, à quo somnia bona immittuntur.

Per totum. V. Somnium, 2.

INFANTES qui non putant somniare, cùm omnia animæ pro modo ætatis expungantur in vita, animadvertant succussus, & nutus, & renidentias eorum per quietem, vt ex re comprehendant, motus animæ somniantis facilè per carnis teneritatem erumpere in superficiem. Sed & quòd Libyca gens Atlantes, cæco somno noctem transigere dicuntur, animæ vtique natura taxatur. Porro, aut Herodoto fama mentita est, nonnunquam in Barbaros calumniosa, aut magna vis eiusmodi dæmonum in illo climate dominatur. Si enim & Aristoteles, heroem quendam Sardiniæ notat, incubatores fani sui visionibus privantem, erit & hoc in dæmonum libidinibus, tam auferre somnia quàm inferre, vt Neronis quoque feri somniatoris, & Thrasimedis insigne inde processerit. Sed & à Deo deducimus somnia. Quid ergo, nec à Deo Atlantes somniarent, vel quia nulla iam gens Dei extranea est, ª *in omnem*
ª Psal. 18. 4. *terram, & in terminos orbis Euangelio coruscante?* Num ergo aut fama mentita est Aristoteli, aut dæmonum adhuc ratio est, dum nè animæ aliqua natura credatur immunis somniorum?

CAPVT L.

Mors omnis hominis debitum est, contra Epicurum, & Menandrum hæreticum suo baptismo lotos morte eximentem, nec pro Deo mori suos statuentem. Cùm Enoch & Elias sint morituri, & Ioannes Euangelista sit mortuus.

Per totum. V. Mors, 4. Et in m. V. Aqua, 1. In f. V. Baptismi effectus, 2.

SATIS de speculo mortis, id est de somno; tum etiam de negotiis somni, id est de somniis. Nunc ad originem huius excessus, id est ad ordinem mortis; quia nec ipsam sine quæstionibus, licet finem omnium quæstionum. Publica totius generis humani sententia, mortem naturæ debitum pronuntiamus. Hoc stipulata est Dei vox: hoc spopondit omne quod nascitur: vt iam hinc non Epicuri stupor suffundatur, negantis debitum istud ad nos pertinere: sed hæretici magis Menandri Samaritani furor conspuatur, dicentis mortem ad suos non modò non pertinere, verùm nec pervenire. In hoc scilicet se à superna & arcana potestate legatum, vt immortales, & incorruptibiles, & statim resurrectionis compotes fiant, qui baptisma eius induerint. Legimus quidem pleraque aquarum genera miranda. Sed aut ebriosos reddit Lyncestarum vena vinosa, aut lymphaticos efficit Colophonis scaturigo dæmonica, aut Alexandro accidit Nonacris Arcadiæ venenata. Fuit & Iudææ lacus medicus antè Christum. Planè Stygias paludes poëta tradidit mortem diluentes. Sed & Thetis filium planxit. Quanquam si & Menander in Stygem mergit, moriendum erit nihilominus, vt ad Stygem venias. Apud inferos enim dicitur. Quænam, & vbinam ista fælicitas aquarum, quas nec Ioannes baptizator præministravit? nec Christus ipse discipulis demonstravit? Quod hoc Menandri balneum? magicum credo. Sed cur tam infrequens, tam occultum, quo paucissimi lavant? Suspectam enim faciam tantam raritatem securissimi, atque tutissimi sacramenti, apud quod nec pro Deo ipso mori lex est; cùm contrà, omnes iam nationes ª *ascendant in montem*
ª Esa. 2. 3. *Domini, & in ædem Dei Iacob*, mortem per martyrium quoque flagitantis, quam de Christo etiam suo exegit? Nec magiæ tantum dabit quisquam, vt eximat mortem, aut repastinet vitis modo vitam, ætate renovata. Hoc enim nè Medeæ quidem licuit in hominem, etsi licuit in veruecem. Translatus est Enoch, & Helias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet: cæterùm, morituri reservantur, vt Antichristum sanguine suo extinguant. Obiit & Ioannes, quem in adventum Domini remansurum frustra fuerat spes. Fetè enim hæreses ad nostra exempla prosiliunt, inde sumentes præsidia, quò pugnant. Postremò, compendium est; Vbi sunt illi quos Menander ipse perfudit? quos in Stygem suam mersit? Apostoli perennes veniant, adsistant, videat illos meus Thomas, audiat, contrectet, & credidit.

CAPVT LI.

Mors Animam separat à corpore, contra philosophos quosdam, dicentes quasdam animas etiam post mortem hærere corporibus.

Per totum. V. Mors, 1. Et à. p. V. Carnis dignitas in ordine ad gloriam, 1. Et à. m. V. Purgatorij pœnæ, 6.

OPVS autem mortis in medio est, discretio corporis animæque: sed quidem ad immortalitatem animæ, quam quidam non à Deo edocti infirmè tuentur: ita argumentationes emendicant, vt velint credi, etiam post mortem quasdam animas adhærere corporibus. Ad hoc enim & Plato, etsi, quas vult animas ad cœlum statim expedit; in Politia tamen cuiusdam insepulti cadaver opponit, longo tempore sine vlla labe, præ animæ scilicet individuitate, servatum. Ad hoc & Democritus, crementa vnguium, & commarum in sepulturis aliquanti temporis denotat. Porro & aëris qualitas, corpori illi potuit tutela fuisse. Quid enim, si aridior aër, & solum salsius? quid si & ipsius corporis substantia exsuccior? quid si & genus mortis, antè iam corruptelæ materias erogarat? Vngues autem, cùm exordia nervorum sint, meritò nervis resolutione porrectis, provectiores, & quotidie deficiente carne expelli videntur. Comæ quoque alimenta de cerebro, quod aliquandiu durare præstat secreta munitio. Denique in viventibus etiam pro cerebri vbertate, vel afflùit capilago, vel deserit. Habes medicos. Sed nec modicum quid animæ subsidere in corpore est, decessurum quandoque & ipsum, cùm totam corporis scenam tempus aboleverit. Et hoc enim in opinione quorundam est: propterea nec ignibus funerandum aiunt, parcentes superfluo animæ. Alia est autem ratio pietatis istius, non reliquijs animæ adulatrix, sed crudelitatis, etiam corporis nomine, aversatrix; quòd & ipsum homo non vtique mereatur, pænali exitu impendi. Cæterùm, anima indivisibilis, vt immortalis, etiam mortem indivisibilem exigit credi: non quasi immortali, sed quasi indivisibili animæ indivisibiliter accidentem. Diuidetur autem mors, si & anima superfluo scilicet animæ quandoque morituro: ita portio mortis, cùm animæ portione remanebit. Nec ignoro aliquod esse vestigium opinionis istius. Dè meo didici. Scio fœminam quandàm, vernaculam Ecclesiæ, forma & ætate integra functam: post vnicum & breve matrimonium, cùm in pace dormisset, & morante adhuc sepultura, interim oratione presbyteri componeretur, ad primum halitum orationis, manus à lateribus dimoras in habitum supplicem conformasse, rursumque condita pace, situi suo reddidisse. Est & alia relatio apud nostros. In cœmeterio corpus corpori iuxta collocando, spatium recessu communicasse. Si & apud ethnicos tale quid traditur, vbique Deus potestatis suæ signa proponit, suis in solatium, extraneis in testimonium. Magis enim credam ex Deo factum, quàm ex vllis animæ reliquijs: quæ si inessent, alia quoque membra movissent; & si manus tantùm, sed non in causam orationis: corpus etiam illud non modò fratri cessisset; verùm & aliàs, mutatione situs sibimet ipsi refrigerasset. Certè vnde vnde sunt ista, signis potius & ostentis deputanda, naturam facere non possunt: mors si non semel tota est, non est: si quid animæ remanserit, vita est: non magìs vitæ miscebitur mors, quàm diei nox.

CAPVT LII.

Quæcumque mors, non ex natura, sed ex culpa, etiam ipsa non naturali, procedit.

Per totum. V. Mors, 9.

HOc igitur opus mortis, separationem carnis atque animæ, seposita quæstione fatorum & fortuitorum, bifariam distinxit humanus adfectus; in ordinariam, & extraordinariam formam. Ordinariam quidem, naturæ deputans placidæ cuiusque mortis: extraordinariam verò, præter naturam iudicans, violenti cuiusque finis. Qui autem primordia hominis novimus, audenter determinamus, mortem non ex natura secutam hominem, sed ex culpa, nè ipsa quidem naturali: facilè autem vsurpari naturæ numen, in ea quæ videntur à nativitate, ex accidentia adhæsisse. Nam si homo in mortem directò institutus fuisset, tunc demum mors, naturæ adscriberetur. Porro non in mortem institutum eum probat, ipsa lex, conditionali comminatione suspendens, & arbitrio hominis addicens mortis eventum. Denique, si non deliquisset, nequaquam obiisset. Ita non erit natura, quod ex oblationis potestate accidit, per voluntatem, non ex instituti auctoritate, per necessitatem. Proinde, etsi varij exitus mortis, vt est multimoda conditio causarum, nullum ita dicimus lenem,

vt non vi agatur. Ipsa illa ratio operatrix mortis, simplex licet, vis est· quid enim? quæ tantam animæ & carnis societatem, tantam à conceptu concretionem sororum substantiarum, diuellit ac dirimit. Nam etsi præ gaudio quis spiritum exhalet, vt Chilon spartanus, dum victorem Olympiæ filium amplectitur; etsi præ gloria, vt Clidemus Atheniensis, dum ab histrionibus, ob præstantiam, auro coronatur; etsi per somnium vt Plato; etsi per risum, vt P. Crassus; multò violentior mors, quæ per alienа grassatur, quæ animam per commoda expellit; quæ tunc mori adfert, cùm iucundius viuere est, in exultatione, in honore, in requie, in voluptate. Vis est & illa nauigijs, cùm longè à Caphareis saxis, nullis depugnata turbinibus, nullis quassata decumanis, adulante flatu, labente cursu, lætante comitatu, intestino repentè perculsu, cum tota securitate desidunt: non secus naufragia sunt vitæ, etiam tranquillæ mortis euentus: nihilò refert integram abire corporis nauem, an dissipatam, cùm animæ nauigatio euertatur.

CAPVT LIII.

Excedit Anima, deficientibus paulatim corporis organis, ipsa autem non deficit, sed acrius viget instante morte. Et tunc aspectu Angeli dignoscens sui, post exitum, præparationem diuersorij, aut trepidat, aut exultat.

In p. ad m. V. Mors, 5. In m. V. Mors, 6. Circa f. V. Anima separata, 1. Inf. V. Angelus, 7.

SED quò deinde anima nuda & explosa diuertit, sine dubio prosequemur ex ordine: prius tamen quod est loci huius explebimus, nè quia varios exitus mortis edximus, expectet quis à nobis rationes singulorum, medicis potius relinquendas, proprijs arbitris omnium letalium rerum, siue causarum, & ipsarum corporalium conditionum. Planè ad immortalitatem animæ hîc quoque protegendam, in mentione mortis, aliquid de eiuscemodi exitu interstruam, in quo paulatim ac minutatim anima dilabitur: habitum enim sustinens defectionis, abducitur, dum absumi videtur, & coniecturam præstat interitus, de excessus temperatura. Tota autem in corpore, & ex corpore est ratio: nam quisquis ille exitus mortis, sine dubio aut materiarum, aut regionum, aut viarum vitalium euersio est: materiarum, vt fellis, vt sanguinis: regionum, vt cordis, vt iecoris: viarum, vt venarum, vt arteriarum. Dum igitur hæc ex propria quaque iniuriæ causa vastantur in corpore, adusque vltimam euersionem, & rescissionem vitalium, id est naturalium finium, situum, officiorum; necessatio & anima, dilabentibus paulatim instrumentis, & domicilijs, & spatijs suis paulatim & ipsa migrare compulsa, deducitur in diminutionis effigiem; non alio modo quàm quo & aurigam ipsum quoque defecisse præsumitur, cùm vires, equorum defatigatio denegauit; quantum de dispositione destituti hominis, non de passionis veritate. Perinde auriga corporis spiritus animalis deficientis vectaculi nomine, non suo, deficit; opere decedens, non vigore; actu elanguens, non statu; constantiam non substantiam decoquens, quia comparere cessat, non quia esse. Sic & rapida quæque mors, vt ceruicum messis, semel, ac tantam iannuam pandens; aut ruinæ vis semel omnia vitalia elidens, vt apoplexis, interior ruina, nullam animæ moram præstat, nec discessum eius in momenta discruciat. At vbi longa mors, prout deseritur anima, ita & desetit; non tamen conciditur hac facie, sed extrahitur; & dum extrahitur, postremitatem suam, partem videri facit. Non omnis autem pars statim & abscissa est; quia postera est; nec quia exigua est, statim & ipsa peritura est. Sequitur seriem suus finis, & mediocritas trahitur ad summa, & reliquiæ vniuersitati cohærentes, expectantur ab illa, non derelinquuntur, atque ita ausim dicere, totius vltimum, totum est: quia licet minus, atque posterius fit, ipsius est. Hinc denique euenit, sæpe animam in ipso diuortio potentius agitari, sollicitiore obtutu, extraordinaria loquacitate, dum ex maiore suggestu, iam in libero constituta, per superfluum quod adhuc cunctatur in corpore, enuntiat, quæ videt, quæ audit, quæ incipit nosse.
1. Cor. 3. 16. & seq. Si enim corpus istud Platonica sententia carcer, cæterùm Apostolica, [a] *Dei templum*, cùm in Christo est; sed interim animam consepto suo obstruit, & obscurat, & concretione carnis infæcat; vnde illi, velut per corneum specular, obsoletior lux rerum est, proculdubiò, cùm vi mortis exprimitur de concretione carnis, & ipsa expressione colatur, certè dè oppanso corporis erumpit in apertum, ad meram, & puram, & suam lucem; statim semetipsam in expeditione substantiæ recognoscit, & in diuinitatem ipsa libertate resipiscit, vt de somno emergens, ab imaginibus ad veritates: tunc

tunc & enuntiat quæ videt, tunc exultat, aut trepidat, provt paraturam devet sorij sui sentit, de ipsius statim angeli facie, vocatoris animarum, Mercurij poëtarum.

CAPVT LIV.

Philosophi diversimode sentiunt de locis animarum, post obitum. Stoici Animas Sapientum in supernis mansionibus locant, alias in inferis, quos non in gremio terræ sicut Plato, sed in imis visceribus esse credimus.

In p. V. Anima separata, 3. In f. V. Infernus, 3.

QVò igitur deducetur anima, iam hinc reddimus. Omnes fermè philosophi, qui immortalitatem animæ, qualiter volunt, tamen vindicant, vt Pythagoras, vt Empedocles, vt Plato, quique aliquod illi tempus indulgent, ab excessu, vsque in conflagrationem vniversitatis, vt Stoïci, suas solas, id est sapientum animas, in supernis mansionibus collocant. Plato quidem non temerè philosophorum animabus hoc præstat, sed eorum qui philosophiam scilicet exoraverint amore puerorum. Adeò etiam inter philosophos magnum habet privilegium impuritas. Itaque apud illum in ætherem sublimantur animæ sapientes: apud Arium, in aërem; apud Stoïcos, sub lunam. Quos quidem miror, quòd imprudentes animas circa terram prosternant, cùm illas à sapientibus multò superioribus erudiri adfirment. Vbi erit scholæ regio, in tanta distantia diversotiorum? qua ratione, discipulæ ad magistras conventabunt, tanto discrimine invicem absentes? quis autem illis postumæ eruditionis vsus ac fructus, iamjam conflagratione perituris? Reliquas animas ad inferos dejiciunt. Hos Plato velut gremium terræ describit, in Phædone, quò omnes labes mundialium sordium confluendo, & ibi desidendo exhalent, & quasi cœno immunditiarum suarum, crassiorem haustum, & privatum illic aërem stipent.

CAPVT LV.

Erroneè credit, quòd Martyrum tantummodò animæ in cœlum post exitum admittantur, sive paradisum, de quo Librum, qui non extat, se scripsisse commemorat: reliquas autem apud inferos severi, aut torqueri ad diem vsque iudicij.

In p. V. Infernus, 3. In p. V. Chri. descensus ad inferos. A. p. ad f. in Alphab. Errorum. V. Animæ iustorum, non martyrum, non adeunt cœlum. Nisi post resurr. 1. Circa f. in Alphab. Errorum. V. Paracletus, 1. In f. V. Gloria cœli, 4.

NObis inferi, non nuda cavositas, nec subdivalis aliqua mundi sentina creduntur: sed in fossa terræ, & in alto vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. Siquidem Christo in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id est in recessu intimo, & interno, & in ipsa terra operto, & intra ipsam clauso, & inferioribus adhuc abyssis superstructo. Quòd si Christus Deus, quia & homo, mortuus secundùm scripturas, & sepultus secus easdem, huic quoque legi satisfecit, forma humanæ mortis apud inferos functus; [a] *nec antè ascendit in sublimiora cœlorum, quàm descendit in inferiora terrarum*, vt illic Patriarchas, & Prophetas compotes sui faceret; habes & regionem inferûm subterraneam credere, & illos cubito pellere, qui satis superbè, non putant animas fidelium inferis dignas: [b] *servi super dominum, & discipuli super magistrum*, aspernati si fortè in Abrahæ sinu, expectandæ resurrectionis solatium capere. Sed in hoc, inquiunt, Christus inferos adiit, nè nos adiremus: cæterùm, quòd discrimen ethnicorum, & Christianorum, si carcer mortuis idem? Quo ergo anima modo exhalabit in cœlum, [c] *Christo illic adhuc sedente ad dexteram Patris, nondum Dei iussu per tubam archangeli audito, nondum illis quos Domini adventus in sæculo invenerit obviam ei ereptis in aërem, cum his qui mortui in Christo primi resurgent?* Nulli patet cœlum, terra adhuc salva, nè dixerim clausa. Cum transactione enim mundi, reserabuntur regna cœlorum. Sed in æthere dormitio nostra, cum puerarijs Platonis; aut in aëre, cum Ario; aut circa lunam, cum Endymionibus Stoïcorum. Immò, inquis, in paradiso, quò iam tunc & Patriarchæ, & Prophetæ, appendices Dominicæ resurrectionis, ab inferis migraverint. Et, quomodo Ioanni in spiritu, paradisi regio reuelata, quæ subijcitur altari, nullas alias animas apud se, præter martyrum, ostendit? quomodo Perpetua fortissima martyr, sub die passionis in revelatione paradisi, solos illic commartyres suos vidit; nisi quia nullis romphæa, paradisi ianitrix cedit, nisi qui in Christo decesserint; non in Adam? Nova mors pro Deo, & extraordinaria pro Christo, alio & privato excipitur hospitio. Agnosce itaque differentiam

Matth. 12. 40
a Ephes. 4. 9.
b Matth. 10. 24.
c Marc. 16. 19. 1. Thess. 4. 16. 17.
Apoc. 6. 9.

ethnici, & fidelis in morte. Si pro Deo occumbas, vt Paracletus monet, non in mollibus febribus, & in lectulis, sed in martyriis; si crucem tuam tollas, & sequaris Dominum, vt ipse præcepit, tota paradisi clavis, tuus sanguis est. Habes etiam de paradiso à nobis libellum, quo constituimus omnem animam apud inferos sequestrari, in diem Domini.

CAPVT LVI.

Vanas explodit opiniones Gentilium, credentium solutas carne Animas in terris detineri, donec iusta eis vivi persolvant; aut immaturè excussas, hic vagari, donec compleant annos, quibus vixissent superstites.

In p. ad f. V. Sepultura, 1.

OCCVRRIT disceptatio, an hoc ab excessu statim fiat, an quasdam animas aliqua ratio detineat hîc interim, an etiam receptas, liceat postea ab inferis, ex arbitrio vel ex imperio intervenire: nec harum enim opinionum suasoriæ desunt. Creditum est, insepultos non antè ad inferos redigi quàm iusta perceperint, secundùm Homericum Patroclum, funus in somnis dè Achille flagitantem, quòd non aliàs adire portas inferûm posset, arcentibus eum longè animabus sepultorum. Novimus autem, præter poëtica iura, pietatis quoque Homericæ industriam. Tantò magis enim curam sepulturæ collocavit, quantò etiam moram eius iniuriosam animabus incusavit; simul & nè quis defunctum domi detinens, ipse amplius cum illo maceretur enormitate solatij, dolore nutriti. Ita querelas animæ insepultæ ad vtrumque confinxit; vt instantia funeris, & honor corporum servetur, & * memoria adfectuum temperetur. Cæterùm, quàm vanum, vt anima corporis iusta sustineat, quasi aliquid ex illis ad inferos auehat? Multò vanius, si iniuria deputabitur animæ, cessatio sepulturæ, quàm pro gratia deberet amplecti. Vtique enim tardius ad inferos abstrahi mallet, quæ nec mori voluit. Amabit impium hæredem, per quem adhuc pascitur luce: aut si qua pro certo iniuria est, tardius sub terram detrudi, titulus autem iniuriæ, cessatio est sepulturæ, perquàm iniquum eam iniuria adfici, cui non imputabitur cessatio sepulturæ, ad proximos scilicet pertinens. Aiunt & immatura morte præventas, eòvsque vagari isthic, donec reliquatio compleatur ætatum, quas tum pervixissent, si non intempestivè obiissent. Porro, aut constituta sunt tempora vnicuique, & constituta præripi posse non credam: aut si constituta sunt quidem, Dei tamen voluntate vel aliqua potestate mutilantur, frustra mutilantur, si iam impleri sustinentur: aut si non sunt constituta, nulla erit reliquatio temporum non constitutorum. Adhuc addam. Ecce obiit (verbi gratia) infans sub vberum fontibus, puta nunc puer investis, puta vesticeps, qui tamen octoginta annos victurus fuisset: hos præreptos, vt anima eius hîc post mortem transigat, quale est? Ætatem enim non potest capere sine corpore; quia per corpora operantur ætates. Nostri autem, illud quoque recogitent, corpora eadem recepturas in resurrectione animas, in quibus decesserunt. Iidem ergo sperabuntur & corporum modi, & eædem ætates, quæ corporum modos faciunt. Quo ergo pacto potest infantis anima hîc transigere prærepta tempora, vt octogenaria resurgat in corpore, mensis vnius? Aut si hic necesse erit ea tempora impleri quæ fuerant destinata, num & ordinem vitæ, quem sortita sunt tempora, pariter cum illis hîc destinatum, pariter hîc anima decurret, vt & studeat ab infantia, pueritiæ delegata; & militet ab adolescentia, iuventæ excitata; & censeat à iuventa, senectæ ponderata; & fœnus exprimat, & agrum vrgeat, navigct, litiget, nubat, laboret, ægritudines obeat; & quæcunque illam cum temporibus manebant tristia, ac læta? Sed hæc sine corpore quomodo transigentur? vita sine vita? Sed vacua erunt tempora, solo decursu adimplenda. Quid ergo prohibet apud inferos ea impleri, vbi perinde nullus est vsus illorum? Ita dicimus omnem animam quaqua ætate decesserit, in ea stare ad eum diem, vsque quo perfectum illud repromittitur, ad angelicæ plenitudinis mensuram temperatum. Proinde nec extorres inferûm habebuntur, quas vi ereptas arbitrantur, præcipua atrocitate suppliciorum, crucis dico, & securis, & gladij, & feræ: nec isti porro exitus violenti, quos iustitia decernit, violentiæ vindex. Et ideo, inquies, scelestę quæque animæ inferis exulant. Alterum ergo constituas compello, aut bonos inferos, aut malos. Si malos placet, & iam præcipitari illuc animæ pessimæ debent: si bonos, cur idem, animas immaturas, & innuptas, pro conditione ætatis puras & innocuas, interim indignas inferis iudicas?

* mœror

CAPVT LVII.

Animæ non educuntur ab inferis arte magica quacunque, siue Imperio dæmonum, nec proprio inde exeunt arbitrio, vt ad nos redeant.

In p. V. Sepultura, 1. A. p. V. Magia, 2. Et V. Exorcismus. In m. V. Diabolus, 5. Circa f. V. Sepultura, 2.

AVT optimum est hîc retineri, secundùm aoros; aut pessimum, secundùm biæo-
thanatos, vt ipsis iam vocabulis vtar, quibus auctrix opinionum istarum Magia
sonat, Hostanes, & Typhon, & Dardanus, & Damigeron, & Nectabis, & Berenice.
Publica iam littera est, quæ animas etiam iusta ætate sopitas, etiam proba morte dis-
junctas, etiam prompta humatione dispunctas, evocaturam se ab inferûm incolatu
pollicetur. Quid ergo dicemus Magiam? quod omnes penè, fallaciam: sed ratio fal-
laciæ solos non fugit Christianos, qui [a] *spiritalia nequitiæ*, non quidem socia con- [a] Ephes. 6. 12
scientia, sed inimica scientia novimus; nec invitatoria operatione, sed expugnatoria
dominatione tractamus; multiformem luem mentis humanæ, totius erroris artifi-
cem, salutis pariter, animæque vastatricem scientiam magiæ; secundæ scilicet idolo-
latriæ, in qua se dæmones perinde mortuos fingunt, quemadmodum in illa deos:
quidni? cùm & dij mortui. Itaque iuvocantur quidem aori, & biæothanati, sub illo
fidei argumento, quòd credibile videatur, eas potissimum animas ad vim, & injuriam
facere, quas per vim & injuriam sævus & immaturus finis extorsit, quasi ad vicem
offensæ. Sed dæmones operantur sub obtentu earum; & hi vel maximè, qui in ipsis
tunc fuerunt cùm adviverent, quique illas in huiusmodi impegerunt exitus. Nam &
suggessimus nullum penè hominem carere dæmonio: & pluribus notum est, dæmo-
niorum quoque operâ, & immaturas, & atroces effici mortes, quas incursibus depu-
tant. Hanc quoque fallaciam spiritus nequam, sub personis defunctorum delitescen-
tis, nisi fallor, etiam rebus probamus, quum in exorcismis interdum aliquem se ex
parentibus hominem suis affirmat, interdum gladiatorem, vel bestiarium, sicut &
alibi Deum; nihil magìs curans, quàm hoc ipsum excludere quod prædicamus, nè
facilè credamus animas vniversas ad inferos redigi, vt & iudicij, & resurrectionis fi-
dem turbet. Et tamen ille dæmon, postquam circumstantes circumvenire tentavit,
instantia divinæ gratiæ victus, id quod in vero est, invitus confitetur. Sic & in illa alia
specie magiæ, quæ iam quiescentes animas evellere ab inferis creditur, & conspectui
exhibere, non alia fallaciæ vis est operatior: plane, quia & phantasma præstatur,
quia & corpus adsingitur: nec magnum illi, exteriores oculos circumscribere, cui
interiorem mentis aciem excæcare perfacilè est. Corpora denique videbantur Pha-
raoni, & Ægyptijs, magicarum virgarum dracones: sed Moysis veritas mendacium Exo. 7. 12.
devoravit. Multa vtique & adversus Apostolos Simon, & Elymas magi: sed plaga Act. 13. 11.
cæcitatis de præstigijs non fuit: quid novi, æmulatio veritatis à spiritu immundo?
Ecce hodie eiusdem Simonis hæreticos tanta præsumptio artis extollit, vt etiam pro-
phetarum animas ab inferis movere se spondeant. Et credo quia mendacio possunt: 1. Reg 28.15.
nec enim pythonico tunc spiritui minus licuit animam Samuelis effingere, post
Deum mortuos consulente Saüle. Absit alioquin vt animam cuiuslibet sancti, nè
dum prophetæ, à dæmonio credamus extractam, edocti, quòd [b] *ipse Satanas transfi-* [b] 2. Thess. 2. 4
guretur in angelùm lucis, nedum in hominem lucis, etiam Deum se adseveraturus in Matth. 24. 24
fine, signaque portentosiora editurus, ad evertendos, si fieri possit, electos. Dubita- 1. Reg. 28. 15.
uit, si fortè, tunc prophetam se Dei asseverare, & vtique Saüli, in quo iam ipse mora-
batur? Nè putes alium fuisse qui phantasma administrabat, alium qui commendabat;
sed eundem spiritum & in pseudoprophetide, & in apostata facilè mentiri, quod fe-
cerat, credi; per quem, Saülis [c] *thesaurus illic erat, vbi & cor ipsius*, vbi scilicet Deus [c] Matth. 6. 21.
non erat. Et ideo per quem visurum se credidit, vidit: quia per quem vidit, & credi-
dit. Si & de nocturnis imaginibus opponitur, sæpè non frustra mortuos visos, (nam
& Nasammonas, propria oracula apud parentum sepulcra mansitando captare, vt
Heraclides scribit, vel Nymphodorus, vel Herodotus: & Celtas apud virorum for-
tium busta, eâdem de causa abnoctare, vt Nicander adfimat) non magìs mortuos
verè patimur in somnis, quàm vivos, sed eadem ratione mortuos, quà & vivos, &
omnia quæ videntur. Non enim quia videntur, vera sunt, sed quia adimplentur. Fi-
des somniorum de effectu, non de conspectu renuntiatur. Nulli autem animæ om-
nino inferos patere, satìs Dominus in argumento illo pauperis requiescentis, & di-
vitis ingemiscentis, ex persona Abrahæ sanxit, non posse inde relegari renuntiato-
rem dispositionis infernæ; quod vel tunc licere potuisset, vt Moysi, & prophetis cre-

detetur. Sed etsi quasdam revocavit in corpora Dei virtus, in documenta iuris sui, non idcirco communicabitur fidei, & audaciæ magorum, & fallaciæ somniorum, & licentiæ poëtarum. Atquin in resurrectionis exemplis, cùm Dei virtus, sive per Prophetas, sive per Christum, sive per Apostolos in corpora animas repræsentat, solida, & contrectabili, & satiata veritate, præiudicatum est hanc esse formam veritatis, vt omnem mortuorum exhibitionem incorporalem præstigias iudices.

CAPVT LVIII.

Ad diem vsque resurrectionis erroneè dicit Animas innocentium apud inferos Letari, malorum autem etiam pro peccatis cogitatu commissis pœnas luere. Rectè autem sentit secundùm Evangelium, modica quæque delicta, vsque ad iudicij tempus in carcere purgatorij plecti. Errat in hoc tantùm, si post exactam ibi pœnitentiam, in locum refrigerij sub terra situm, non ad cœli gloriam statim transire intelligat secundùm præfatum eius errorem. Cæterùm in fine capitis, errorem suum de paracleto Montano insinuat.

In p. ad circa f. V. Animæ passibilitas, 3. Et in p. In Alphab. Errorum. V. Animæ iustorum, non martyrum, cœlum non adeunt ante resurr. 3. Circa f. In Alphab. Errorum. V. Paracletus, 2. Et V. cogitatio. Et V. Purgatorium, 2. In f. V. curiositas.

OMNES ergo animæ penès inferos? inquis. Velis, ac nolis, & supplicia iam illic, & refrigeria: habes pauperem, & divitem: & quia distuli nescio quid ad hanc partem, iam opportunè in clausula reddam. Cur enim non putes, animam & puniri, & foveri in inferis interim, sub expectatione vtriusque iudicij, in quadam vsurpatione, & candida eius? Quia salvum debet esse, inquis, in iudicio divino negotium suum, sine vlla prælibatione sententiæ: tum quia & carnis operienda est restitutio, vt consortis operarum, atque mercedum. Quid ergo fiet in tempore isto? dormiemus? Atenim animæ nec in viventibus dormiunt: corporum enim est somnus, quorum & ipsa mors, cum speculo suo somno. Aut nihil vis agi illic, quò vniversa humanitas trahitur? quò spes omnis sequestratur? Delibari putas iudicium, an incipi? præcipitari, an præministrari? Iam verò, quàm iniquissimum etiam apud inferos, si & nocentibus adhuc illic benè est, & innocentibus nondum? Quid? ampliationem vis esse post mortem, confusa spe, & incerta expectatione ludentem, an vitæ recensum iam, & ordinationem iudicij inhorrentem? Semper autem expectat anima corpus, vt doleat, aut gaudeat? nonnè & de suo sufficit sibi ad vtrumque titulum passionis? Quotiens illæso corpore anima sola torquetur bile, ira, tædio plerumque nec sibi noto? quotiens item corpore adflicto, furtivum sibi anima gaudium exquirit, & à corporis importuna tunc socierate secedit? Mentior, si non de ipsis cruciatibus corporis & gloriari, & gaudere sola consuevit. Respice ad Mutij animam, cùm dexteram suam ignibus solvit. Respice ad Zenonis, cùm illam Dionysij tormenta prætereunt. Morsus ferarum, ornamenta sunt iuventutis, vt in Cyro, vrsi cicatrices. Adeò novit & apud inferos anima & dolere, & gaudere sine carne; quia & in carne illæsa, si velit dolet, & læsa si velit gaudet. Hoc si ex arbitrio suo in vita, quantò magis ex iudicio Dei post mortem? Sed nec omnia opera cum carnis ministerio anima partitur; nam

a Matth. 5. 28 & solos cogitatus, & nudas voluntates censura divina persequitur: [a] *Qui viderit ad concupiscendum, iam adulteravit in corde.* Ergo propter hoc congruentissimum est, animam, licet non exspectata carne, puniri, quod non sociata carne commisit. Sic & ob cogitatus pios, & benevolos, in quibus carne non eguit, sine carne recreabitur. Quid nunc, si & in carnalibus prior est, quæ concipit, quæ disponit, quæ mandat, quæ impellit? Et, si quando invita, prior tamen tractat, quod per corpus actura est: nunquam denique conscientia posterior erit facto: ita huic quoque ordini competit, eam priorem pensare mercedes, cui priori debeantur. In summa, quum carcerem illum, quem

b Math. 5. 25. & seq. Evangelium demonstrat, inferos intelligamus, [b] *& novissimum quadrantem, modicum quodque delictum* mora resurrectionis illic luendum interpretemur; nemo dubitabit animam aliquid pensare penès inferos, salva resurrectionis plenitudine, per carnem quoque. Hoc etiam Paracletus frequentissimè commendavit, si quis sermones eius, ex agnitione promissorum charismatum, admiserit. Ad omnem, vt arbitror, humanam super anima opinionem ex doctrina fidei congressi, iustæ dumtaxat, ac necessariæ curiositati satisfecimus: enormi autem & otiosæ, tantum deerit discere, quantum libuerit inquirere.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI DE ANIMÆ TESTIMONIO.

IN LIBRVM DE TESTIMONIO ANIMÆ.

ARGVMENTVM.

Cùm adverteret Tertullianus, doctissimis opusculis pro Christiana fide tuenda editis, incredulitatem, & duritiem Gentilem non emolliri, novum hoc ad eos convincendos, Librum edidit, in quo fusius tractat quæ perstrinxerat paucis in Apologetico, cap.17. de Animæ ipsius Testimonio. Huius Libri meminit ipse Libro de Carne Christi, ubi ait: plenius hæc prosequitur libellus, quem scripsimus de Testimonio Animæ. *Hunc Librum vult Pamelius in eius vita editum An. Chri. 201. Zephyrini Pontificis 3. Severi Imperatoris 8. Verùm Baronius hunc Annum Chri. non Zephyrino, sed Victoris Papæ 8. & Severi septimo adiudicat.*

CAPVT PRIMVM.

Non iam ex Libris Gentilium, quibus nec in causa nostra fidem Gentiles adhibent, nisi cùm nobis adversantur, argumenta depromimus, sed ab ipsius Animæ ipsis nobisque communi Testimonio, hanc in testem advocamus pro Christianorum fide, rudem adhuc & impolitam.

Per totum. V. Fides, 1. A. p. V. Gentilium probra, 5.

MAGNA curiositate, & maiore longè memoria, opus est adstudendum, si qui velit ex literis receptissimis quibusque philosophorum, vel poëtarum, vel quorumlibet doctrinæ, ac sapientiæ secularis magistrorum testimonia excerpere Christianæ veritatis, vt æmuli persecutoresque eius de suo proprio instrumento, & erroris in se, & iniquitatis in nos rei revincantur. Nonnulli quidem, quibus de pristina literatura & curiositatis labor, & memoriæ tenor perseveravit, ad gentes opuscula penes nos condiderunt; commemorantes & contestificantes in singula rationem, & originem, & traditionem, & sententiarum argumenta, per quæ recognosci possit, nihil nos aut novum, aut portentosum suscepisse, de quo non etiam communes & publicæ literæ ad suffragium nobis patrocinentur, si quid aut erroris ejecimus, aut æquitatis admisimus. Sed nè suis quidem magistris, aliàs probatissimis atque lectissimis, fidem inclinavit humana de incredulitate duritia, sicubi in argumenta Christianæ defensionis impingunt: tunc vani poëtæ, cùm deos humanis passionibus & fabulis designant: tunc philosophi duri, cùm veritatis fores pulsant: hactenus sapiens & prudens habebitur, qui propè Christianum pronuntiaverit; cùm si quid prudentiæ aut sapientiæ affectaverit, seu ceremonias despuens, seu seculum revincens, pro Christiano denotetur. Iam igitur nihil nobis erit cum literis & doctrina perversæ felicitatis, cui in falso potius creditur, quàm in vero: viderint si qui de vnico & solo Deo pronuntiaverunt: immò nihil omnino relatum sit, quod agnoscat Christianus, nè exprobrare possit. Nam & quod relatum est, neque omnes sciunt, neque qui sciunt, constare confidunt: tantò abest vt nostris literis annuant homines, ad quas nemo venit nisi iam Christianus. Novum testimonium advoco, immò omni litera-

tura notius, omni doctrina agitatius, omni editione vulgatius, toto homine maius, id est, totum quod est hominis. Consiste in medio Anima, seu diuina & æterna res es, secundùm plures philosophos, eò magis non mentiens: seu minimè diuina, quoniam quidem mortalis, vt Epicuro soli videtur, eò magis mentiri non debens, seu de cœlo exciperis, seu de terra conciperis, seu numeris, seu atomis concinnaris, seu cum corpore incipis, seu post corpus induceris, vnde vnde & quoquo modo hominem facis animal rationale, sensus & scientiæ capacissimum. Sed non eam te advoco, quæ scholis formata, bibliothecis exercitata, academiis & porticibus Atticis pasta, sapientiam ructas. Te simplicem, & rudem, & impolitam, & idioticam compello, qualem te habent qui te solam habent, illam ipsam de compito, de triuio, de textrino totam. Imperitia tua mihi opus est, quoniam aliquantulæ peritiæ nemo credit. Ea expostulo, quæ tecum homini infers, quæ aut ex temetipsa, aut ex quocunque auctore tuo sentire didicisti. Non es, quod sciam, Christiana: fieri enim, non nasci soles Christiana. Tamen nunc à te testimonium flagitant Christiani, ab extranea adversus tuos, vt vel tibi erubescant, quod nos ob ea oderint & irrideant, quæ te nunc consciam detineant.

CAPVT II.

Plures loquendi formulas refert, quas passim nobiscum ex naturæ visceribus promunt, quibus nobiscum Deum vnicum ethnici confitentur.

In p. V. Fides, 2. In m. V. Deus iudex, 1.

NON placemus, Deum prædicantes hoc nomine vnico vnicum, à quo omnia, & sub quo vniuersa. Dic testimonium si ita scis. Nam te quoque palam & tota libertate, qua non licet nobis, domi ac foris audimus ita pronuntiare, *Quod Deus dederit, &, Si Deus voluerit.* Ea voce & aliquem esse significas, & omnem illi confiteris potestatem, ad cuius spectas voluntatem, simul & cæteros negas deos esse; dum suis vocabulis nuncupas, Saturnum, Iovem, Martem, Minervam: solum Deum confirmas, quem tantùm Deum nominas: vt & cùm illos interdum deos appellas, de alieno, & quasi pro mutuo vsa videaris. De natura quoque Dei quam prædicamus, nec te latet. *Deus bonus, Deus benefacit,* tua vox est. Planè adjicis, *Sed homo malus*: scilicet, contraria propositione obliquè, & figuraliter exprobrans, ideo malum hominem, quia à Deo bono abscesserit. Etiam, quod penès Deum bonitatis & benignitatis omnis benedictio, inter nos summum sit disciplinæ, & conversationis sacramentum, *Benedicat te Deus,* tam facilè pronuntias, quàm Christiano necesse est. At cùm in maledictum convertis benedictionem, Dei perinde dicto, omnem super nos potestatem eius consistere, secundùm nos confiteris. Sunt qui etsi Deum non negent, dispectorem planè, & arbitrum, & iudicem non putent, (in quo vtique nos maximè rejiciunt, qui ad istam disciplinam metu prædicati iudicij transvolamus) sic Deum honorantes, dum curis observationis, & molestiis animadversionis absolvunt, cui nè iram quidem adscribunt: nam si Deus, (inquiunt) irascitur, corruptibilis, & passionalis est: porro quod patitur, quodque corrumpitur, etiam interitum potest capere, quem Deus non capit. At iidem alibi animam diuinam, & à Deo conlatam confitentes, cadunt in testimonium ipsius animæ retorquendum adversus opinionem superiorem. Si enim anima aut diuina, aut à Deo data est, sine dubio datorem suum novit. Et si novit, vtique & timet, & tantum postremò adauctorem. An non timet, quem magis propitium velit, quàm iratum? Vnde igitur naturalis timor animæ in Deum, si Deus non vult irasci? Quomodo timetur, qui nescit offendi? Quid timetur, nisi ira? Vnde ira, nisi ex animadversione? Vnde animadversio, nisi de iudicio? Vnde iudicium, nisi de potestate? Cuius potestas summa, nisi Dei solius? Hinc ergo tibi, Anima, de conscientia suppetit domi ac foris, nullo irridente, vel prohibente prædicare, *Deus videt omnia, & Deo commendo, & Deus reddet, & Deus inter nos iudicabit.* Vnde tibi hoc non Christianæ? atque adeò plerunque & vitta Cereris redimita, & pallio Saturni coccinata, & Isidis linteata. In ipsis denique templis Deum iudicem imploras, sub Æsculapio stans; Iunonem in ære exaurans, Minervam calceans furvis galeam formis, & neminem de præsentibus deis contestaris: in tuo foro aliunde iudicem appellas: in tuis templis alium deum pateris. O testimonium veritatis, quæ apud ipsa dæmonia testem efficit Christianorum!

CAPVT III.

Esse dæmones, execrationes publicæ testantur, quidquid Chrysippi assentator irrideat.

Per totum. V. Diabolus, 2.

ENIMVERÒ cùm dæmonia adfirmamus esse, sanè quasi non & probemus, qui ea soli de corporibus exigimus, aliqui Chrysippi adsentator inludit. Et esse, & abominationem sustinere, execrationes tuæ respondent. Dæmonium vocas, hominem aut immunditia, aut malitia, aut insolentia, aut quacunque macula, quam nos dæmoniis deputamus, aut ad necessitatem odij, importunum. Satanam denique in omni aversatione, & aspernatione, & detestatione pronuncias, quem nos dicimus malitiæ angelum, totius erroris artificem, totius sæculi interpolatorem, per quem homo à primordio circumventus, vt præceptum Dei excederet, & propterea in mortem datus, exinde totum genus de suo semine infectum, suæ etiam damnationis traducem fecit. Sentis igitur perditorem tuum. Et licet soli illum noverint Christiani, vel quæcunque apud dominum secta, & tu tamen eum nosti, dum odisti.

CAPVT IV.

Post mortem, Animam superesse immortalem, mortuorum suorum memores Gentiles attestantur, dum eis parentant, eorum cineribus terram grauem, & inferorum tormenta vel refrigeria precantur: quòd hos miseros alios fœlices dicant. Quòd ipsi famam post mortem appetant. Quòd de recens mortuo, quasi redituro dicant: Abiit iam, reversurus.

Per totum. V. Animæ immortal. 7. Et in p. in Alphab. Errorum. V. Anima nil patitur sine corpore, 2. A. m. V. Mors, 13.

IAM nunc quod ad necessariorem sententiam tuam spectet, quantum & ad ipsum statum tuum tendit, affirmamus te manere post vitæ dispunctionem, & expectare diem iudicij, proque meritis aut cruciatui destinari, aut refrigerio, vtroque sempiterno. Quibus sustinendis necessariò tibi substantiam pristinam, eiusdemque hominis materiam, & memoriam reversuram, quod & nihil mali ac boni sentire possis, sine carnis passionalis facultate, & nulla ratio sit iudicij, sine ipsius exhibitione, qui meruit iudicij passionem. Ea opinione Christiana, etsi honestior multo Pythagorica, quæ te non in bestias transfert; etsi plenior Platonica, quæ tibi etiam dotem corporis reddit; etsi Epicurea gravior, quæ te ab interitu defendit: tamen propter nomen solum vanitati, & stupori, &, vt dicitur, præsumptioni deputatur. Sed non erubescimus, si tecum erit nostra præsumptio. Primò enim cùm alicuius defuncti recordaris, misellum vocas eum: non vti de bono vitæ ereptum, sed vt pœnæ & iudicio iam ascriptum: cæterùm aliàs securos vocas defunctos. Profiteris & vitæ incommodum, & mortis beneficium. Vocas porro securos, si quando extra portam cum obsoniis, & matteis tibi potius parentans ad busta recedis, aut à bustis dilutior redis. At ego sobriam tuam sententiam exigo: misellos vocas mortuos, cùm de tuo loqueris, cùm ab eis longè es: nam in convivio cùm quasi præsentibus & conrecumbentibus sortem suam exprobrare non possis, debes adulari propter quos lautius vivis. Misellum ergo vocas, qui nihil sentit? quid quòd vt sentienti maledicis cuius memoriam cum alicuius offensæ morsu facis? terram gravem imprecaris, & cineri penès inferos tormentum: æque ex bona parte, cui gratiam debes, ossibus & cineribus eius refrigerium comprecaris, & vt benè requiescat apud inferos cupis. Si nihil passionis est tibi post mortem, si nulla sensus perseverantia, si denique nihil es ipsa, vbi corpus reliquisti, cur mentiris in te, quasi aliquid vltra pati possis? immò cur in totum times mortem, si nihil est tibi timendum post mortem, qua nec experiundum post mortem? Nam etsi dici potest, ideo mortem timeri, non vltra quid minantem, sed vt commodum vitæ amputantem: atquin cùm & incommoda longè plura vitæ pariter excedant, lucratione gravioris partis metum diluit: nec iam timenda est amissio bonorum, quæ altero bono, id est, incommodorum pace, pensatur. Non est timendum quod nos liberat ab omni timendo. Si times vita decedere, quia optimam nosti: certè mortem timere non debes, quam malam nescis. At cùm times, scis malam. Non scires autem malam, quia nec timeres, si non scires aliquid esse post mortem, quod eam malam faciat vt timeas. Omittamus nunc naturalem formam timendi mortem. Nemo timeat quod evadere non potest. Ex altera parte congredior, lætioris spei post mortem. Nam omnibus ferè ingenita est famæ post mortem cupido. Lon-

gum est retexere Curtios, & Regulos, vel Græcos viros, quorum innumera elogia sunt contemptæ mortis, propter postumam famam. Quis non hodie memoriæ post mortem frequentandæ ita studet, vel vt litteraturæ operibus, vel simplici laude morum, vel ipsorum sepulcrorum ambitione nomen suum seruet? Vnde animæ hodie affectare aliquid quod velit post mortem, & tantopere præparare quæ sit vsura post obitum? Nihil vtique de postero curaret, si nihil de postero sciret. Sed forsitan de sensu post excessum tui certior es, quàm de resurrectione quandoque, cuius non præsumptores denotamur. Atquin hoc quoque ab anima prædicatur. Nam si de aliquo iampridem defuncto, tanquam de vivo quis requirat, præ manu occurrit dicere, *Abijt iam, & reuerti debet.*

CAPVT V.

Magistrà naturà, à Deo doctà teste, non debent eius testimonia friuola deputari: Cùm anima sit prior quàm littera, & homo quàm philosophus. Quod si hæc testimonia de litteris hauserit; de diuinis certè prius, quàm humanis. Vt dixerat, Apol. cap. 19.

Per totum. V. fides, 3. In m. V. Animæ vis, 3. In f. V. Scriptura S. 2.

HÆc testimonia animæ quantò vera, tantò simplicia: quantò simplicia, tantò vulgaria: quantò vulgaria, tantò communia: quantò communia, tantò naturalia: quantò naturalia, tantò divina. Non puto cuiquam frivolum & frigidum videri posse, si recogitet naturæ majestatem, ex qua censetur auctoritas animæ. Quantum dederis magistræ, tantum adiudicabis discipulæ. Magistra natura, anima discipula. Quicquid aut illa edocuit, aut ista perdidicit, à Deo traditum est, magistro scilicet ipsius magistræ. Quid anima possit de principali institutore præsumere, in te est æstimare de ea quæ est in te. Senti illam, quæ vt sentias efficit: recogita in præsagijs vatem in omnibus augurem, in eventibus prospicem. Mirum si à Deo data novit homini divinare. Tam mirum, si eum à quo data est, novit. Etiam circumventa ab adversario, meminit sui auctoris, & bonitatis, & decreti eius, & exitus sui, & adversarij ipsius. Sic mirum, si à Deo data, eadem canit, quæ Deus suis dedit nosse. Sed qui eiusmodi eruptiones animæ non putavit doctrinam esse naturæ congenitæ, & ingenitæ conscientiæ tacita commissa, dicet potius diventilatis in vulgus opinionibus publicatarum litterarum vsum iam, & quasi vitium corroboratum taliter sermocinandi. Certè prior anima quàm litera, & prior sermo quàm liber, & prior sensus quàm stilus, & prior homo ipse quàm philosophus & poëta. Nunquid ergo eredendum est, ante literaturam & divulgationem eius, mutos ab huiusmodi pronuntiationibus homines vixisse? Nemo Deum & bonitatem eius, nemo mortem, nemo inferos loquebatur: mendicabat sermo, opinor, immò nec vllus esse poterat, cessantibus etiam tunc, sine quibus etiam hodie beatior, & locupletior, & prudentior esse non potest, si ea quæ tam facilia, tam assidua, tam proxima hodie sunt in ipsis quodammodo labijs parta, retro non fuerunt, antequam literæ in seculo germinassent, antequam Mercurius (opinor) natus fuisset. Et vnde ordo ipsis literis contingit, nosse, & in vsum loquelæ disseminare, quæ nulla vnquam mens conceperat, aut lingua protulerat, aut auris exceperat? Atenim cùm divinæ scripturæ, quæ penès nos, vel

a Rom. 11. 17 24. Iudæos sunt, *a in quorum olea, ex oleastro insiti sumus*, multò secularibus literis, non modica tantùm ætate aliqua, antecedant, vt loco suo edocuimus, ad fidem earum demonstrandam; & si hæc eloquia de literis vsurpavit anima, vtique de nostris credendum erit non de vestris: quia potiora sunt ad instruendam animam priora, quàm postera, quæ & ipsa à prioribus instrui sustinebant; cùm etsi de vestris instructam concedamus, ad originem tamen principalem traditio pertineat, nostrumque omnino sit, quodcunque de nostris sumpsisse, & tradidisse contigit vobis. Quod cùm ita sit, non multum refert, à Deo formata sit animæ conscientia, an à literis Dei. Quid igitur vis homo, de humanis sententijs literarum tuarum exisse hæc in vsus communis callositatem.

CAPVT

CAPUT VI.

Animæ, & communi naturæ, & Dei unici ubique regnantis, omnique lingua pronuntiati, testimonio credendum est; ne exprobretur in iudicio ipsi animæ, eam adversum agnitam Dei, iudicij, diaboli, veritatem, egisse.

In p. ad circa f. V. Fides, 3. Et V. Scriptura sancta, 2. In f. Et in f. V. Iudicij ordo & spectaculum, 2.

CREDE itaque tuis, & de commentarijs nostris tantò magìs crede divinis: sed de animæ ipsius arbitrio perinde crede naturæ. Elige quam ex his fidelius sororem observes veritatis. Si de tuis literis dubitas, neque Deus, neque natura mentitur: vt & naturæ, & Deo credas, crede animæ: ita fiet, vt & tibi credas. Illa certè est quam tanti facis, quantum illa te facit, cuius es totus, quæ tibi omnia est; sine qua nec vivere potes, nec mori, propter quam Deum negligis. Cùm enim times fieri Christianus, eam conveni; cur alium colens, Deum nominat? cur, cùm maledicendos spiritus denotat, dæmonia pronuntiat? cur ad cœlum contestatur, & ad terram detestatur? cur alibi servit, alibi vindicem convenit? cur de mortuis iudicat? cur verba habet Christianorum, quos nec auditos visosque vult? cur aut nobis dedit ea verba, aut accepit à nobis? cur aut docuit, aut didicit? Suspectam habe convenientiam prædicationis, in tanta disconvenientia conversationis. Vanus es, si huic linguæ soli, aut Græcæ, quæ propinquæ inter se habentur, reputabis eiusmodi, vt neges naturæ vniversitatem. Non Latinis, nec Argivis solis anima de cœlo cadit: omnium gentium vnus homo, varium nomen est: vna anima, varia vox: vnus spiritus, varius sonus: propria cuique genti loquela, sed loquelæ materia communis. Deus vbique, & bonitas Dei vbique; dæmonium vbique, & maledictio dæmonij vbique; iudicij divini invocatio vbique, mors vbique, & conscientia mortis vbique, & testimonium vbique: omnis anima suo iure proclamat, quæ nobis nec mutire conceditur. Meritò igitur omnis anima & rea & testis est: in tantum & rea erroris, in quantum & testis veritatis, & stabit ante aulas Dei die iudicij, nihil habens dicere. Deum prædicabas, & non requirebas: dæmonia abominabaris, & illa adorabas: iudicium Dei appellabas, nec esse credebas: inferna supplicia præsumebas, & non præcavebas: Christianum nomen sapiebas, & Christianum persequebaris.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI APOLOGETICVS.

IN LIBRVM APOLOGETICVM ADVERSVS GENTES.

ARGVMENTVM.

Apologias pro Christianis multas à viris doctis, & pijs, ante, & post tempora Tertulliani scriptas, meminit Eminentissimus Cardinalis Cæsar Baronius in Annalibus. Præcessit enim Apologeticus Quadrati Atheniensis Episcopi, & Aristidis philosophi, oblati Hadriano Imperatori Anno eius nono; Christi autem 128. & Quadratus Apostolorum Discipulus, Athenis coram ipso orationem pro Christianis habuit; tantùmque profecit, vt persecutionem grauissimam sedauerit. Quo etiam tempore, literis Serenij Graniani Asiæ Proconsulis placatus est; quibus iniquissimum esse demonstrauit, innocentissimos homines clamore vulgi delatos, nominis tantùm & sectæ causa, nullius criminis reos crudelissimè torqueri: Quibus commotus Hadrianus, Minutio Fundano rescripsit Sereni successori, sicut & alijs præsidibus prouinciarum, vt testis est Melito Sardensis Episcopus, in Libello quem obtulit Marco Aurelio Imperatori; sine obiectu criminum, Christianos non esse condemnandos. Iustinus etiam Philosophus & Martyr, Apologeticum scripsit Antonino Pio, Anno Chri. 150. eiusque filijs adoptiuis, Marco, & Lucio philosophis, ac denique ipsi Senatui, populoque Romano illum obtulit. Et rursum idem sanctus Martyr, aliam Apologiam scripsit occasione persecutionis obortæ, propter calumniam publicam Crescentis cuiusdam philosophi Cynici, quam Imperatoribus Marco Aurelio, & Lucio vero præsentauit, Anno Christi 164. Aliam refert Baronius à Melitone Sardensi in Asia Episcopo scriptam, & Marco Aurelio oblatam Anno Christi 172. Item aliam Apollinaris Hierapolitani Episcopi, & Miltiadis Theologi, eidem Marco Aurelio Anno 172. Bardesanis Syri, sub eodem Marco Anno 175. cuius eximium opus laudat Hieronymus libro de Scriptoribus Ecclesiasticis. Athenagoræ Atheniensis philosophi, ad eundem Imperatorem Anno Christi 179. Apollonij Senatoris sub Commodo Augusto coram Senatu recitatam Anno 189. Has legimus ante Tertullianum scriptas Apologias. Tertullianus itaque sub Seuero Imperatore suam scripsit ad Magistratus Romanos Anno Christi 201. & secundam ad Scapulam Proconsulem Africæ Anno Christi 203. post hunc scripsit suam Minutius Fœlix sub eodem Seuero Anno 209. Cyprianus Martyr & Episcopus Carthaginensis pariter suam contra Demetrianum Africæ Proconsulem Anno Christi 256. Eulogius Cordubensis aduersus detractores Martyrij à Saracenis fidelibus eius Ecclesiæ illati Anno Ch. 857.

Sed his omnibus præstat Tertulliani nostri Apologeticus, quem veteres patres & historici graues mirificè commendant. Lactantius enim lib. 5. Instit. cap. 4. dicit, Tertullianum hanc causam plenè peroraſſe. *Hieronymus Epist. ad Ma-*

gnum. Apologeticus, *inquit*, eius, & adversus Gentes libri, cunctam seculi continent disciplinam. *Nicephorus lib. 4. hist. Eccles. cap. 12. Eusebius diversis in locis historiæ & in Chronicis, &c.*

Qua causa autem scripserit, refert Baronius Anno Christi 201. Severi Imperatoris septimo, Victoris Papæ octavo; non autem Zephyrini 2. vt scripserat Pamelius in Chronico ferè semper discors à Baronio, quod adhæc attinet tempora quibus suos edidit libros Tertullianus, sicut suis locis videbimus. Dum Severus cum Antonino filio Romanum Imperium gereret, & videret Tertullianus Christianum nomen exosum Gentilibus, & in eorum contumeliam, Romæ publicatam picturam, cum inscriptione: Deus Christianorum Ononychites. *Quiquidem erat auribus Asininis, altero pede vngulatus, librum gestans, & togatus: eosque de infantium cæde, esu humanarum carnium, & promiscuo concubitu, iactatis olim calumnijs, denuò infamari: factum tandem vt nomen ipsum Christianum sufficeret, vt absque altera investigatione delicti, tot horrendorum scelerum rei haberentur, quotquot Christiani nomen & fidem profiterentur: quod aliàs tamen Traianus, Hadrianus, & Marcus Aurelius prohibuerant, vt supra diximus; cùm inquam cerneret Tertullianus zelantißimus Christiani nominis propugnator, immanem in Christianos persecutionem Romæ excitatam, qua à Magistratibus, absente Severo vnà cum filijs in Orientem profecto, & relicto Romæ omnium curam agente Lucio Septimio Plautiano, innoxij & inauditi, vel crucibus, vel bestijs, vel ignibus, vel metallis crudelißimè damnabantur, & castissimæ fœminæ Lenonibus & prostibulis tradebantur, immò & post obitum de tumulis avulsi proijciebantur; dum Romæ ipse ageret, tacito suo nomine, pro Christianis scripsit Apologeticum, ad Magistratus siue Antistites Romanos inscriptum, in quo prædictas omnes calumnias diluit, & innocentissimam, & Reipublicæ vtilißimam, & Imperatorum obseruantißimam, suisque deprecationibus apud Deum sollicitam probat. Religionem Christianam.*

CAPVT PRIMVM.

Primùm occulta litterarum via captat benevolentiam, attentionemque iudicum, cùm id palam facere non liceret; & id solùm agit ne causa Christianorum ab ipsis inaudita damnetur, ob merum odium Nominis. Indeque probat, bonam esse censendam Christianorum sectam, quòd eam profitentes latere non cupiant, quod rei omnes facere solent: sed potius vltro se Christianos esse confiteantur interrogati.

Per totum. V. Christiana Religio, 14. Et in f. V. peccati mortalis gravitas, 2.

SI non licet vobis, Romani imperij antistites, in aperto & edito, in ipso ferè vertice civitatis præsidentibus ad iudicandum, palàm dispicere, & coram examinare, quid sit liquidò in causa Christianorum; si ad hanc solam speciem auctoritas vestra, de iustitiæ diligentia, in publico aut timet, aut erubescit inquirere; si denique, quod proximè accidit, domesticis iudicijs nimis operata sectæ huius infestatio obstruit defensioni; liceat veritati vel occulta via tacitarũ literarum ad aures vestras pervenire: nihil de causa sua deprecatur, quia nec de conditione miratur: scit se peregrinam in terris agere; inter extraneos facilè inimicos invenire: cæterùm, genus, sedem, spem, gratiam, dignitatem in cœlis habere: vnum gestit interdum, ne ignorata damnetur: quid hìc deperit legibus in suo regno dominantibus, si audiatur? an hoc magìs gloriabitur potestas earum, quò etiam auditam damnabunt veritatem? cæterùm inauditam si damnent, præter invidiam iniquitatis, etiam suspicionem merebuntur alicuius conscientiæ, nolentes audire, quod auditum damnare non possint. Hanc itaque primam causam apud vos collocamus, iniquitatis odij erga nomen Christianorum: quam iniquitatem idem titulus & onerat, & revincit, qui videtur excusare, ignorantia scilicet: quid enim iniquius, quàm vt oderint homines, quod ignorant, etiam si res meretur odium? tunc etenim meretur, cùm cognoscitur an mereatur: vacante autem meriti notitia, vnde

odij iustitia defenditur? quæ non de eventu, sed de conscientia probanda est. Cùm ergò proptereà oderint homines, quia ignorant quale sit quod oderunt, cur non liceat eiusmodi illud esse, quod non debeant odisse? ita vtrumque ex alterutro redarguimus, & ignorare illos, dum oderunt; & iniustè odisse, dum ignorant. Testimonium ignorantiæ est, quæ iniquitatem dum excusat, condemnat; cùm omnes qui retrò oderant, quia ignorabant, simul desinunt ignorare, cessant & odisse. Ex his fiunt Christiani: vtique de comperto, & incipiunt odisse quod fuerant, & profiteri quod oderant; & sunt tanti, quanti & denotamur. Obsessam vociferantur civitatem in agris, in castellis, in insulis, Christianos: omnem sexum, ætatem, conditionem, & iam dignitatem transgredi ad hoc nomen, quasi detrimento mœrent: nec tamen hoc ipso modo ad æstimationem alicuius latentis boni promovent animos: non licet rectiùs suspicari, non libet propiùs experiri: hìc tantùm curiositas humana torpescit: amant ignorare, cùm alij gaudeant cognovisse. Quantò magis hos Anacharsis denotasset imprudentes de prudentibus iudicantes, quàm immusicos de musicis? malunt nescire, quia iam oderunt: adeò quod nesciunt, præiudicant id esse, quod si sciant, odisse non poterant; quandò si nullum odij debitum deprehendatur optimum vtiquè sit desinere iniustè odisse: si verò de merito constet, non modò nihil odii detrahatur, sed ampliùs acquiratur ad perseverantiam, etiam iustitiæ ipsius auctoritate. Sed non ideo, inquit, bonum, quia multos convertit; quanti enim ad malum performantur? quanti transfugæ in perversum? Quis negat? tamen quod verè malum est, nè ipsi quidem, quos rapit, defendere pro bonò audent: omne malum aut timore, aut pudore natura perfudit: denique malefici gestiunt latere, trepidant deprehensi, negant accusati, ne torti quidem facilè, aut semper confitentur: certè damnati mœrent: dinumerant in semetipsos, mentis malæ impetus vel fato, vel astris imputant: nolunt enim suum esse, quod malum agnoscunt. Christianus verò quid simile? neminem pudet, neminem pœnitet, nisi planè retrò non fuisse: si denotatur, gloriatur; si accusatur, non defendit: interrogatus, vel vltrò confitetur; damnatus, gratias agit. Quid hoc mali est, quod naturalia mali non habet? timorem, pudorem, tergiversationem, pœnitentiam, deplorationem: quid hoc mali est cuius reus gaudet? cuius accusatio votum est, & pœna felicitas? non potes dementiam dicere, quod revinceris ignorare.

CAPVT II.

Fusè prosequitur quod solum nomen, non autem crimen in Christianis, magna iudicum perversitate damnetur: quibus solis tormenta ingeruntur, vt negent ipsum quod sunt, cùm alij rei torquerentur, vt crimen suum confiteantur, arguit & decretum Traiani quo iusserat non interrogandos, puniendos tamen oblatos iudicibus Christianos.

In p ad circa m. V. Christ. Religio, 17. A. p. ad circa f. V. Christ. Religio, 15. In f. V. Christ. Religio, 16.

SI certum est denique, nos nocentissimos esse, cur à vobis ipsis aliter tractamur, quàm pares nostri, id est ceteri nocentes? cum eiusdem noxietatis eadem tractatio deberet intervenire. Quodcunque dicimur, cùm alii dicuntur, & proprio ore, & mercenariâ advocatione vtuntur, ad innocentiæ suæ commendationem: respondendi, altercandi facultas patet; quandò nec liceat indefensos, & inauditos omnino damnari. Sed Christianis solis nihil permittitur loqui, quod causam purget, quod veritatem defendat, quod iudicem non faciat injustum: sed illud solum expectatur, quod odio publico necessarium est, confessio nominis, non examinatio criminis; quandò si de aliquo nocente cognoscitis, non statim confesso eo nomen homicidæ, vel sacrilegi, vel incesti, vel publici hostis (vt de nostris elogijs loquar) contenti sitis ad pronuntiandum, nisi & consequentia exigatis, qualitatem facti, locum, modum, tempus, conscios, socios: de nobis nihil tale: cùm æquè extorqueri oporteret quodcunque falsò iactatur; quot quisque iam infanticidia degustasset; quot incesta contenebrasset; qui coqui; qui canes affuissent: ô quanta illius præsidis gloria, si eruisset aliquem qui centum iam infantes comedisset. Atquin invenimus inquisitionem quoque in nos prohibitam. Plinius enim Secundus, cùm provinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsâ tamen multitudine perturbatus, quid de cætero ageret consuluit tunc Trajanum imperatorem, allegans, præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacramentis eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canendum Christo & Deo, & ad confœderandam disciplinam: homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cœtera scelera prohibentes. Tunc Trajanus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse, oblatos verò puniri oportere: ô sententiam necessitate

confusam negat inquirendos, vt innocentes, vt mandat puniendos, & nocentes: parcit, & sævit: dissimulat, & animadvertit. Quid temetipsam censura circumvenis? Si damnas, cur non & inquiris? Si non inquiris, cur non & absolvis? Latronibus vestigandis per vniversas provincias militaris statio sortitur: in reos maiestatis, & publicos hostes omnis homo miles est: ad socios, ad conscios vsque inquisitio extenditur: solum Christianum inquiri non licet; offerri licet: quasi aliud esset actura inquisitio, quàm oblationem. Damnatis ergo oblatum, quem nemo voluit requisitum; qui puto iam non ideò meruit pœnam: quia nocens est, sed quia, non requirendus, inventus est. Itaque nec in illo ex forma malorum iudicandorum agitis erga nos, quòd cæteris negantibus adhibetis tormenta ad confitendum, solis Christianis ad negandum; cùm si malum esset, nos quidem negaremus, vos verò confiteri tormentis compelleretis. Neque enim ideò non putaretis requirenda quæstionibus scelera, quia certi essetis admitti ea ex nominis confessione, qui hodie de confesso homicida, scientes homicidium quid sit, nihilominùs ordinem extorquetis admissi: quò perversiùs, cùm præsumatis de sceleribus nostris; ex nominis confessione cogitis tormentis de confessione decedere, vt negantes nomen, pariter vtique negemus & scelera, de quibus ex confessione nominis præsumpseratis. Sed opinor non vultis nos perire, quos pessimos creditis: sic enim soletis dicere homicidæ, Nega; laniari iubere sacrilegum, si confiteri perseveraverit. Si non ita agitis circa nos nocentes, ergo nos innocentissimos iudicatis, cùm quasi innocentissimos non vultis in ea confessione perseverare, quam necessitate, non iustitiâ damnandam à vobis sciatis. Vociferatur homo, Christianus sum: quod est, dicit: tu vis odire quod non est. Veritatis extorquendæ præsides de nobis solis mendacium elaboratis audire. Hoc sum, inquit, quod quæris an sim. Quid me torques in perversum? confiteor, & torques: quid faceres, si negarem? Planè alijs negantibus non facilè fidem accommodatis: nobis, si negaverimus, statim creditis. Suspecta sit vobis ista perversitas, ne qua vis lateat in occulto, quæ vos adversùs formam, adversùs naturam iudicandi, contra ipsas quoque leges ministret. Nisi enim fallor, leges malos erui iubent, non abscondi: confessos damnari præscribunt, non absolvi: hoc senatusconsulta, hoc principum mandata definiunt. Hoc imperium, cuius ministri estis, civilis, non tyrannica dominatio est, apud tyrannos enim tormenta etiam pro pœna adhibentur: apud vos, soli quæstioni temperantur: vestram illis seruate legem vsque ad confessionem: si confessione præveniantur, vacabunt: sententiâ opus est: debito pœnæ nocens expungendus est, non eximendus: denique nemo illum gestit absolvere: non licet hoc velle: ideo nec cogitur quisquam negare. Christianum hominem omnium scelerum reum, deorum, imperatorum, legum, morum, naturæ totius inimicum existimas, & cogis negare vt absolvas, quem non poteris absolvere nisi negaverit: prævaricaris in leges: vis ergò neget se nocentem, vt eum facias innocentem; & quidem invitum iam, nec de præterito reum: vnde ista perversitas? vt etiam illud non recogitetis, sponte confesso magis credendum esse, quàm per vim neganti: vel ne compulsus negare, non ex fide negarit; & absolutus, ibidem post tribunal, de vestra rideat æmulatione iterùm Christianus. Cùm igitur in omnibus nos aliter disponitis quàm cæteros nocentes, id vnũ contendendo, vt de eo nomine excludamur, (excludimur enim, si facimus quæ faciunt non Christiani,) intelligere potestis, non scelus aliquod in causa esse, sed nomen, quod quædam ratio æmulæ operationis insequitur, hoc primum agens vt homines nolint scire pro certo, quod se nescire pro certo sciunt: ideò & credunt de nobis quæ non probantur, & nolunt inquiri, ne probentur non esse, quæ malunt credi esse, vt nomen illius æmulæ rationis inimicum, præsumptis, non probatis criminibus, de sua sola confessione damnetur: ideò torquemur confitentes, & punimur perseverantes, & absolvimur negantes, quia nominis prœlium est. Denique, quid de tabella recitatis illum Christianum, cur non & homicidam? si homicida Christianus, cur non & incestus? vel quodcũque aliud esse nos creditis? in nobis solis pudet aut piget ipsis nominibus scelerum pronuntiare. Christianus, si nullius criminis nomen est, valde ineptum; si solius nominis crimen est.

CAPVT III.

Inculcat præmissa contra Nominis solius exprobrationem in suo testimonio proferentes, quod tamen Nomen nil maledicum, aut impudicum sonet: nec novum esse quod de Magistris suis, disciplinæ Nomina sortiantur.

In p. V. Christiana Religio, 16. In f. V. Nomen, 1.

QVID? quod ita plerique clausis oculis in odium eius impingunt, vt bonum alicui testimonium ferentes, admisceant nominis exprobrationem, Bonus vir Caius

Seius, tantùm quòd Christianus. Item alius. Ego miror Lucium sapientem virum, repente factum Christianum. Nemo retractat, ne ideò bonus Caius, & prudens Lucius, quia Christianus: aut ideò Christianus, quia prudens & bonus. Laudant, quæ sciunt; vituperant, quæ ignorant: & id quod sciunt, eò quòd ignorant, corrumpunt: cùm sit iustius occulta de manifestis præiudicare, quàm manifesta de occultis prædamnare. Alij, quos retrò ante hoc nomen vagos, viles, improbos noverant, ex ipso denotant quo laudant: cæcitate odij in suffragium impingunt. Quæ mulier! quàm lasciva, quàm festiva! Qui iuvenis! quàm lusius! quàm amasius! facti sunt Christiani. Ita nomen emendationi imputatur. Nonnulli etiam de vtilitatibus suis cum odio isto paciscuntur, contenti iniuriâ, dum ne domi habeant quod oderunt. Vxorem iam pudicam, maritus iam non zelotypus eiecit: filium iam subiectum, pater retrò patiens abdicavit: servum iam fidelem, dominus olim mitis ab oculis relegavit. Vt quisque hoc nomine emendatur, offendit. Tanti non est bonum, quanti est odium Christianorum. Nunc igitur, si nominis odium est, quis nominum reatus? quæ accusatio vocabulorum? nisi si aut barbarum sonat aliqua vox nominis, aut infaustum, aut maledicum, aut impudicum. Christianus verò, quantum interpretatio est, de vnctione deducitur. Sed & cùm perperam Chrestianus pronuntiatur à vobis (nam nec nominis certa est notitia penes vos) de suavitate, vel benignitate compositum est. Oditur itaque in hominibus innocuis etiam nomen innocuum. Atenim secta oditur, in nomine vtique sui auctoris. Quid novi, si aliqua disciplina de magistro cognomentum sectatoribus suis inducit? nonne philosophi de auctoribus suis nuncupantur, Platonici, Epicurei, Pythagorici? etiam à locis conventiculorum, & stationum suarum, Stoïci, Academici? æquè medici ab Erasistrato, & grammatici ab Aristarcho, coqui etiam ab Apicio? nec tamen quemquam offendit professio, nominis cum institutione transmissi ab institutore. Planè si qui probavit malam sectam, & ita malum & auctorem, is probabit & nomen malum, dignum odio de reatu sectæ, & auctoris: ideoque ante odium nominis, competebat prius de auctore sectam recognoscere, vel auctorem de secta. At nunc vtriusque inquisitione & agnitione neglectâ, nomen detinetur, nomen expugnatur: & ignotam sectam, ignotum & auctorem vox sola prædamnat, quia nominantur, non quia revincuntur.

CAPVT IV.

Nec legum contra veritatem recipienda est authoritas, cùm ab hominibus conceptæ errare potuerint, & proinde meritò corrigi possint, sicut Lacedæmones & Romani fecerunt, quin & ipse Seuerus leges Papias de suscipiendis liberis, vanissimè latas abrogavit.

In p. V. Gentilium probra, 9. A. p. V. Lex humana, 2. In m. V. Lex humana, 4. In f. V. Lex humana, 3.

ATQVE adeò quasi præfatus hæc ad sugillandam odij erga nos publici iniquitatem, iam de causa innocentiæ consistam; nec tantùm refutabo quæ nobis objiciuntur, sed etiam in ipsos retorquebo qui objiciunt; vt ex hoc quoque sciant omnes in Christianis non esse, quæ in se non nesciunt esse, simul vti erubescant accusantes, non dico pessimi optimos, sed iam, vt volunt, compares suos. Respondebimus ad singula, quæ in occulto admittere dicimur, quæ palàm adinveniuntur, in quibus scelesti, in quibus vani, in quibus damnandi, in quibus irridendi deputamur. Sed quoniam, cùm ad omnia occurrit veritas nostra, postremò legum obstruitur auctoritas adversus eam, vt aut nihil dicatur retractandum esse post leges, aut ingratis necessitas obsequij præferatur veritati, de legibus priùs consistam vobiscum, vt cum tutoribus legum. Iam primùm, cùm durè definitis, dicendo; Non licet esse vos, & hoc sine vllo retractatu humaniore præscribitis, vim profitemini, & iniquam ex arce dominationem, si ideò negatis licere, quia vultis; non quia debuit, non licere. Quòd si quia non debet, ideò non vultis licere, sine dubio id non debet licere, quod malè fit, & vtique hoc ipso præiudicatur licere, quod benè fit. Si bonum invenero esse, quod lex tua prohibuit, nonne ex illo præiudico prohibere eam non posse, quod, si malum esset, iure prohiberet? Si lex tua erravit, puto ab homine concepta est: neque enim de cœlo ruit. Miramini hominem aut errare potuisse in lege condenda, aut resipuisse in reprobanda? Non enim & ipsius Lycurgi leges à Lacedæmoniis emendatæ, tantum auctori suo doloris incusserunt, vt in secessu inedia de semetipso iudicarit? Nonne & vos quotidie experimentis illuminantibus tenebras antiquitatis, totam illam veterem & squalentem silvam legum, novis principalium rescriptorum, & edictorum securibus truncatis, & cæditis? Nonne vanissimas Papias leges, quæ antè liberos suscipi cogunt, quàm Iuliæ matrimonium con-

trahi, poſt tantæ auctoritatis ſenectutem, heri Severus conſtantiſſimus principum excluſit? Sed & iudicatos retrò in partes ſecari à creditoribus, leges erant: conſenſu tamen publico crudelitas poſteà eraſa eſt; in pudoris notam, capitis pœna converſa: bonorum adhibita proſcriptio ſuffundere maluit hominis ſanguinem, quàm effundere. Quot adhuc vobis repurgandæ latent leges? quas neque annorum numerus, neque conditorum dignitas commendat, ſed æquitas ſola: & ideò, cùm iniquæ recognoſcuntur, meritò damnantur, licet damnent. Quomodò iniquas dicimus? immò ſi nomen puniunt, etiam ſtultas: ſi verò facta, cur in nobis de ſolo nomine puniunt facta, quæ in aliis de admiſſo, non de nomine probanda definiunt? Inceſtus ſum; cur non requirunt? infanticida; cur non extorquent? in Deos, in Cæſares aliquid committo; cur non audior, ſi quid habeo quo purger? nulla lex vetat diſcuti, quod prohibet admitti: quia neque iudex iuſtè vlciſcitur, niſi cognoſcat admiſſum eſſe quod non licet: neque civis fideliter legi obſequitur, ignorans quale ſit quod vlciſcitur. Nulla lex ſibi ſoli conſcientiam iuſtitiæ ſuæ debet, ſed eis, à quibus obſequium expectat. Ceterùm ſuſpecta lex eſt, quæ probari ſe non vult: improba autem, ſi non probata dominetur.

CAPVT V.

Legum in Chriſtianos latarum iniuſtitiam ab origine repetit, quod turpis, impius, iniuſtus Nero in Chriſtianos ſævierit, quem imitatus Domitianus, coeptam tamen perſecutionem repreſſerit. Poſt quem, vix aliquis Chriſtianorum perſecutor, huc vſque reperiatur.

In p. V. Dij Gentilium, 1. A. p. ad f. V. Chriſtiana Religio, 5. A. m. V. Orationis dignitas, 3.

VT de origine aliquid retractemus eiuſmodi legum; vetus erat decretum, ne qui deus ab imperatore conſecraretur, niſi à ſenatu probatus. Scit M. Æmilius de deo ſuo Alburno. Facit & hoc ad cauſam noſtram, quod apud vos de humano arbitratu divinitas penſitatur: niſi homini deus placuerit, deus non erit: homo iam deo propitius eſſe debebit. Tiberius ergo, cuius tempore nomen Chriſtianum in ſeculum intravit, Luc. 3. 1. annuntiata ſibi ex Syria Palæſtina, quæ illic veritatem iſtius divinitatis revelarant, detulit ad ſenatum cum prærogativa ſuffragij ſui. Senatus, quia non ipſe probaverat, reſpuit: Cæſar in ſententia manſit, comminatus periculum accuſatoribus Chriſtianorum. Conſulite commentarios veſtros: illic reperietis primum Neronem in hanc ſectam cummaximè Romæ orientem Cæſariano gladio ferociſſe. Sed tali dedicatore damnationis noſtræ etiam gloriamur. Qui enim ſcit illum, intelligere poteſt non niſi grande aliquod bonum à Nerone damnatum. Tentaverat & Domitianus, portio Neronis de crudelitate; ſed qua & homo, facilè ceptum repreſſit, reſtitutis etiam quos relegaverat. Tales ſemper nobis inſecutores, iniuſti, impij, turpes, quos & ipſi damnare conſueſtis, à quibus damnatos reſtituere ſoliti eſtis. Ceterùm de tot exinde principibus ad hodiernum, divinum, humanumque ſapientibus, edite aliquem debellatorem Chriſtianorum. At nos è contrario edimus protectorem; ſi literæ Marci Aurelij graviſſimi imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam ſitim, Chriſtianorum fortè militum precationibus impetrato imbri diſcuſſam conteſtatur. Sicut non palàm ab eiuſmodi hominibus pœnam dimovit, ita alio modo palàm diſperſit, adjectâ etiam accuſatoribus damnatione, & quidem detriore. Quales ergò leges iſtæ, quas adverſùs nos ſoli exequuntur impij, iniuſti, turpes, truces, vani, dementes? quas Traianus ex parte fruſtratus eſt, vetando inquiri Chriſtianos: quas nullus Hadrianus, quamquam curioſitatum omnium explorator; nullus Veſpaſianus, quamquam Iudæorum debellator; nullus Pius; nullus Verus impreſſit. Faciliùs vtique peſſimi ab optimis quibuſque, vt ab æmulis, quàm à ſuis ſocijs eradicandi iudicarentur.

CAPVT VI.

Probat Romanos ipſos à ſuorum veterum morum legibus deſciviſſe.

In p. V. Chriſtiana Religio, 3. A. p. V. Abſtinentia, 1. Circa m. V. Mulierum ornatus, 4. Circa f. V. Novitas. In f. V. Dij Gentilium, 2.

NVNC religioſiſſimi legum & paternorum inſtitutorum protectores & cultores reſpondeant velim, de ſua fide, & honore, & obſequio erga maiorum conſulta, ſi à nullo deſciverunt? ſi in nullo exorbitaverunt? ſi non neceſſaria, & aptiſſima quæque diſciplinæ, obliteraverunt? Quônam illæ leges abierunt, ſumptum, & ambitionem comprimentes? quæ centum æra non amplius in cœnam ſubſcribi iubebant, nec ampliùs quàm vnam inſerri gallinam, & eam non ſaginatam? quæ patricium, quòd decem

pondo argenti habuisset, pro magno titulo ambitionis senatu summovebant? quæ theatra stuprandis moribus orientia statim destruebant? quæ dignitatum, & honestorum natalium insignia non temerè nec impunè vsurpari sinebant? Video enim & centenarias cœnas, à centenis iam sestertijs dicendas: & in lances (parùm est si senatorum, & non libertinorum, vel adhuc flagra rumpentium) argentaria metalla producta. Video & theatra, nec singula satis esse, nec nuda. Nam ne vel hieme voluptas impudica frigeret, primi Lacedæmonij odium pænulæ ludis excogitaverunt. Video & inter matronas, atque prostibulas nullum de habitu discrimen relictum. Circa feminas quidem etiam illa maiorum instituta ceciderunt, quæ modestiæ, quæ sobrietati patrocinabantur; cùm aurum nulla norat, præter vnico digito quem sponsus oppignerasset pronubo annulo; cùm mulieres vsquadeò vino abstinerentur, vt matronam, ob resignatos cellæ vinariæ loculos, sui inedia necarint: sub Romulo verò quæ vinum attigerat, impunè à Mecenio marito trucidata est: idcircò & oscula propinquis offerre necessitas erat, vt spiritu iudicarentur. Vbi est illa felicitas matrimoniorum de moribus vtique prosperata, quâ per annos fermè sexcentos ab Vrbe condita nulla repudium domus scripsit? Nunc in feminis præ auro nullum leve est membrum: præ vino nullum liberum est osculum: repudium verò, iam & votum est, quasi matrimonij fructus. Etiam circa ipsos deos vestros quæ prospectè decreverant patres vestri, ijdem vos obsequentissimi rescidistis. Liberum patrem cum mysterijs suis consules senatus auctoritate non modo vrbe, sed vniversa Italia eliminaverunt. Serapidem, & Isidem, & Harpocratem cum suo cynocephalo, Capitolio prohibitos, id est, curia Deorum pulsos, Piso, & Gabinius Coss. non vtique Christiani, eversis etiam aris eorum abdicaverunt, turpium, & otiosarum superstitionum vitia cohibentes. His vos restitutis summam majestatem contulistis. Vbi religio? vbi veneratio maioribus debita à vobis? habitu, victu, instructu, censu, ipso denique sermone proavis renuntiastis. Laudatis semper antiquos, sed nouè de die vivitis. Per quod ostenditur, dum à bonis maiorum institutis deceditis, ea vos retinere, & custodire, quæ non debuistis, cùm quæ debuistis non custoditis. Adhuc quod videmini fidelissimè tueri à patribus traditum, in quo principaliter reos transgressionis Christianos destinatis, studium dico deorum colendorum, quo maximè erravit antiquitas, licet Serapidi iam Romano aras restruxeritis; licet Baccho iam Italico furias vestras immolaveritis, suo loco ostendam proinde despici, & negligi, & destrui à vobis, adversus maiorum auctoritatem. Nunc enim ad illam occultorum facinorum infamiam respondebo, vt viam mihi ad manifestiora purgem.

CAPVT VII.

Fusissimè prosequitur, numquam, nisi sola fama, quæ vt plurimum mendax est, de gravissimis criminibus, infanticidij, sanguinis humani pabuli, incestus, accusatos Christianos, potuisse convinci.

Per totum. V. Christ. Religio, 18.

DICIMVR sceleratissimi de sacramento infanticidij, & pabulo, inde & post convivium incesto, quòd eversores luminum canes, lenones scilicet, tenebras, tum & libidinum impiatum inverecundiam procurent. Dicimur tamen semper, nec vos quod tamdiu dicimur, eruere curatis. Ergo aut eruite, si creditis, aut nolite credere, qui non eruistis. De vestra vobis dissimulatione præscribitur, non esse, quod nec ipsi audetis eruere. Longè aliud munus carnifici in Christianos imperatis, non vt dicant quæ faciunt, sed vt negent quod sunt. Census istius disciplinæ, vt iam edidimus, à Tiberio est.
Luc. 3. 1. Cum odio sui, cepit veritas simul atque apparuit, inimica esse. Tot hostes eius, quot extranei, & quidem proprie ex æmulatione Iudæi; ex concussione milites; ex natura ipsi etiam domestici nostri. Quotidie obsidemur, quotidie prodimur: in ipsis plurimum cœtibus & congregationibus nostris opprimimur: quis vnquam taliter vagienti infanti supervenit? quis cruenta, vt invenerat, Cyclopum, & Sirenarum ora iudici reservavit? quis vel in vxoribus aliqua immunda vestigia deprehendit? quis talia facinora, cùm invenisset, celavit, aut vendidit, ipsos trahens homines? Si semper latemus, quando proditum est quod admittimus? Imò à quibus prodi potuit? Ab ipsis enim reis. Non vtique; cùm vel ex forma, omnibus mysteriis silentij fides debeatur. Samothracia, & Eleusinia reticentur: quantò magis talia, quæ prodita interim etiam humanam animadversionem provocabunt, dum divina servatur? Si ergo non ipsi proditores sui, sequitur vt extranei: & vnde extraneis notitia? cùm semper etiam piæ initiationes arceant profanos, & arbitris caveant: nisi si impij minus metuunt. Natura famæ omnibus

nibus nota eſt: veſtrum eſt, *Fama malum, quo non aliud velocius vllum.* Cur malum fama? quia velox? quia index? an quia plurimùm mendax? quæ nè tunc quidem, cùm aliquid veri adfert, ſine mendacij vitio eſt, detrahens, adjiciens, demutans de veritate. Quid? quòd ea illi conditio eſt, vt non, niſi cùm mentitur, perſeveret: & tamdiu viuit, quamdiu non probat: ſiquidem vbi probavit, ceſſat eſſe, & quaſi officio nuntiandi functa, rem tradit, & exinde res tenetur, res nominatur, nec quiſquam dicit, verbi gratia, Hoc Romæ aiunt factum, aut, Fama eſt illum provinciam ſortitum: ſed, Sortitus eſt ille provinciam: &, Hoc factum eſt Romæ. Fama, nomen incerti, locum non habet vbi certum eſt. An verò famæ credat, niſi inconſideratus? quia ſapiens non credit incerto. Omnium erit æſtimare, quantacunque illa ambitione diffuſa ſit, quantacunque aſſeveratione conſtructa, quòd ab vno aliquando principe exorta ſit, necesſè eſt: exinde in traduces linguarum, & aurium ſerpat: & ita modici ſeminis vitium, cætera rumoris obſcurat, vt nemo recogitet, ne primum illud os mendacium ſeminauerit: quòd ſæpè fit, aut ingenio æmulationis, aut arbitrio ſuſpicionis, aut non nova, ſed ingenita quibuſdam mentiendi voluptate. Benè autem, quod omnia tempus revelat, teſtibus etiam veſtris proverbiis, atque ſententiis, ex diſpoſitione naturæ, quæ ita ordinavit, vt nihil diu lateat, etiam quod fama non diſtulit. Meritò igitur fama tamdiu conſcia ſola eſt ſcelerum Chriſtianorum. Hanc indicem adverſus nos profertis; quæ, quod aliquando iactavit, tantoque ſpatio in opinionem corroboravit, vſque adhue probare non valuit.

CAPVT VIII.

Non tantùm falſa, ſed & contra naturæ fidem, non credenda de Chriſtianis tam horrenda crimina.

Per totum. V. Chriſt. Religio, 18.

VT fidem naturæ ipſius appellem adverſus eos qui talia credenda eſſe præſumunt, ecce proponimus horum facinorum mercedem: vitam æternam repromittunt: credite interim: de hoc enim quæro, an & qui credideris, tanti habeas ad eam tali conſcientia pervenire? Veni, demerge ferrum in infantem nullius inimicum, nullius reum, omnium filium; vel ſi alterius officium eſt, tu modò aſſiſte morienti homini, antequàm vixit; fugientem animam novam expecta; excipe rudem ſanguinem: eo panem tuum ſatia: veſcere libenter: interea diſcumbens dinumera loca, vbi mater, vbi ſoror; nota diligenter, vt cùm tenebræ ceciderint caninæ, non erres: piaculum enim admiſeris, niſi inceſtum feceris: talia initiatus, & conſignatus vivis in æuum. Cupio reſpondeas, ſi tanti æternitas? Aut ſi non, ideo nec credenda. Etiam ſi credideris, nego te velle. Etiam ſi volueris, nego te poſſe. Cur ergo alij poſſint, ſi vos non poteſtis? cur non poſſitis, ſi alij poſſunt? Aliâ nos, opinor, naturâ. Cynopæne, aut Sciapodes? alij ordines dentium? alij ad inceſtam libidinem nervi? Qui iſta credis de homine, potes & facere: homo es & ipſe, quod & Chriſtianus: qui non potes facere, non debes credere: homo eſt enim & Chriſtianus, & quod & tu. Sed ignorantibus ſubjicitur, & imponitur. Nihil enim tale de Chriſtianis aſſeverari ſciebant, obſervandum vtique ſibi, & omni vigilantia inveſtigandum. Atquin volentibus initiari moris eſt, opinor, prius patrem illum ſacrorum adire: quæ præparanda ſint deſcribere: tum ille; Infans tibi neceſſarius, adhuc tener, qui neſciat mortem, qui ſub cultro tuo rideat: item panis, quo ſanguinis iurulentiam colligas: præterea candelabra, & lucernæ, & canes aliqui, & offulæ, quæ illos ad everſionem luminum extendant: ante omnia, cum matre, & ſorore tua venire debebis. Quid ſi noluerint? vel nullæ fuerint? quid denique ſingulares Chriſtiani? Non erit, opinor, legitimus Chriſtianus, niſi frater, aut filius. Quid nunc & ſi iſta omnia ignaris præparantur? Certè poſtea cognoſcunt, & ſuſtinent, & ignoſcunt. Timent plecti: qui, ſi proclament, defendi merebuntur, qui etiam vltro perire malint, quàm ſub tali conſcientia vivere. Age nunc, timeant; cur etiam perſeverant? Sequitur enim ne vltra velis id te eſſe, quod ſi prius ſciſſes, non fuiſſes.

CAPVT IX.

Eadem crimina falsò Chriſtianis impoſita, verè in Gentiles, vt ab his perpetrata retorquet.

In p. V. Chriſt. Religio, 18. A p. V. Homicidium, 3. Et V. Sanguis humanus, 2. Circa m. V. Sanguis humanus, 1. & 3. In m. V. Gentilium probra, 10. A. m. ad circa f. Gentilium probra, 7. In f. V. Gentilium probra, 8.

HÆc quò magis refutaverim, à vobis fieri oſtendam, partim in aperto, & partim in occulto, per quod forſitan & de nobis crediſtis. Infantes penes

Africam Saturno immolabantur palam vsque ad proconsulatum Tiberij, qui ipsos sacerdotes in eisdem arboribus templi sui obumbratricibus scelerum, votivis crucibus exposuit, teste militia patriæ nostræ, quæ idipsum munus illi proconsuli functa est. Sed & nunc in occulto perseueratur hoc sacrum facinus. Non soli vos contemnunt Christiani, nec vllum scelus in perpetuum eradicatur, aut mores suos aliqui Deus mutat. Cùm propriis filiis Saturnus non pepercit, extraneis vtique non parcendo perseuerabat, quos quidem ipsi parentes sui offerebant, & libentes respondebant, & infantibus blandiebantur, ne lacrimantes immolarentur. Et tamen multum homicidio paricidium differt. Maior ætas apud Gallos Mercurio prosecabatur. Remitto Tauricas fabulas theatris suis. Ecce in illa religiosissima vrbe Æneadatum piorum, est Iupiter quidam, quem ludis suis humano proluunt sanguine. Sed bestiarij, inquitis. Hoc opinor minus quàm hominis: an hoc turpius, quòd mali hominis? certè tamen de homicidio funditur: ô Iovem Christianum, & solum patris filium de crudelitate. Sed quoniam de infanticidio nihil interest, sacro, an arbitrio perpetretur, licet de paricidio intersit, convertar ad populum. Quot vultis ex his circunstantibus, & in Christianorum sanguinem hiantibus, ex ipsis etiam vobis iustissimis & severissimis in nos præsidibus, apud conscientias pulsem, qui natos sibi liberos enecent? Siquidem & de genere necis differt, vtique crudelius in aqua spiritum extorquetis, aut frigori, & fami, & canibus exponitis: ferro enim mori ætas quoque maior optaverit: nobis verò homicidio semel interdicto, etiam conceptum vtero, dum adhuc sanguis in hominem deliberatur, dissoluere non licet: homicidij festinatio est, prohibere nasci: nec refert, natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet: homo est, & qui est futurus: etiam fructus omnis iam in semine est. De sanguinis pabulo, & eiusmodi tragicis ferculis, legite necubi relatum sit, (est apud Herodotum, opinor) defusum brachiis sanguinem ex alterutro degustatum, nationes quasdam fæderi comparasse: nescio quid & sub Catilina tale degustatum est: aiunt & apud quosdam gentiles Scytharum, defunctum quemque à suis comedi. Longè excurro. Hodie istic Bellonæ sacratos, sanguis de femore proscisso in palmulam exceptus, esui datus signat: item illi, qui munere in arena noxiorum iugulatorum sanguinem recentem, avida siti, comitiali morbo medentes auferunt, vbi sunt? item illi, qui de arena ferinis obsoniis cœnant? qui de apro, qui de ceruo petunt? Aper ille quem cruentavit, colluctando detersit. cervus ille in gladiatoris sanguine iacuit: ipsorum vrsorum alvei appetuntur cruditantes adhuc de visceribus humanis: ructatur, proinde ab homine caro pasta de homine. Hæc qui editis, quantum abestis à conviviis Christianorum? Minus autem & illi faciunt, qui libidine fera humanis membris inhiant, quia vivos vorant? minus humano sanguine ad spurcitiam consecrantur, quia futurum sanguinem lambunt? non edunt infantes plane, sed magis puberes. Erubescat error vester Christianis, qui ne animalium quidem sanguinem in epulis esculentis habemus; qui propterea quoque suffocatis, & morticinis abstinemus, ne quo sanguine contaminemur, vel intra viscera sepulto: denique inter tentamenta Christianorum, botulos etiam cruore distentos admovetis, certissimi scilicet illicitum esse penes illos, per quod exorbitare eos vultis. Porro quale est, vt quos sanguinem pecoris horrere confiditis, humano inhiare credatis? nisi fortè suaviorem eum experti: quem quidem & ipsum proinde examinatorem Christianorum adhiberi vt foculum, vt acerram, oportebat: proinde enim probarentur sanguinem humanum appetendo, quemadmodum sacrificium respuendo: alioquin necandi si gustassent, quemadmodum si non immolassent, & vtique non deesset vobis in auditione custodiarum, & damnatione, sanguis humanus. Proinde incesti qui magis, quàm quos ipse Iupiter docuit? Persas cum suis matribus misceri Ctesias refert: sed & Macedones suspecti, quia cùm primum OEdipum tragœdiam audissent, ridentes incesti dolorem, ΗΛΑΥΝΕ, dicebant, ΕΙC ΤΗΝ ΜΗΤΕΡΑ. Iam nunc recogitate quantum liceat erroribus, ad incesta miscenda, suppeditante materias passivitate luxuriæ. In primis filios exponitis suscipiendos ab aliqua prætereunte misericordia extranea, vel adoptandos melioribus parentibus emancipatis. Alienati generis necesse est quandoque memoriam dissipari: & simul error impegerit, exinde iam tradux proficiet incesti, serpente genere cum scelere. Tunc deinde quocunque in loco, domi, peregrè, trans freta comes est libido: cuius vbique saltus facilè possunt alicubi ignaris filios pangere, velut ex aliqua seminis sparsione; vt ita sparsum genus per

commercia humana concurrat in memorias suas, neque eas cœtus incesti sanguinis agnoscat. Nos ab isto eventu diligentissima, & fidelissima castitas sepsit; quantùmque ab stupris, & ab omni post matrimonium excessu, tantùm & ab incesti casu tuti sumus: quidam multo securiores totam vim huius erroris virgine continentia depellunt, senes pueri. Si hæc in vobis esse consideraretis, proinde in Christianis non esse perspiceretis: ijdem oculi renuntiassent vtrumque: sed cæcitatis duæ species facilè concurrunt, vt qui non vident, quæ sunt, & videre videantur, quæ non sunt. Sic per omnia ostendam. Nunc de manifestis.

CAPVT X.

Refellit obiectionem, quòd Christiani Deos non colerent; eo quòd ipsa Gentilium conscientia negare non possit, eos homines fuisse, & non Deos.

In p. V. Christ. Religio, 19. A. p. ad f. V. Dij Gentilium, 3.

DEos, inquitis, non colitis, & pro imperatoribus sacrificia non impenditis. Sequitur, vt eadem ratione pro aliis non sacrificemus, quia nec pro nobis ipsis, semel deos non colendo: itaque sacrilegij, & maiestatis rei convenimur. Summa hæc causa, imò tota est, & vtique digna cognosci; si non præsumptio, aut iniquitas iudicet; altera, quæ desperat; altera quæ recusat veritatem. Deos vestros colere definimus, ex quo illos non esse cognoscimus. Hoc igitur exigere debetis, vti probemus non esse illos deos, & idcirco non colendos, quia tunc demum coli debuissent, si dij fuissent: tunc & Christiani puniendi, si quos non colerent, quia putarent non esse, constaret illos deos esse. Sed nobis, inquitis, dij sunt. Appellamus, & provocamus à vobis ad conscientiam vestram: illa nos iudicet, illa nos damnet, si poterit negare omnes istos deos vestros homines fuisse: si & ipsa inficiàs ierit, de suis antiquitatum instrumentis revincetur, de quibus eos didicit; testimonium perhibentibus ad hodiernum, & civitatibus in quibus nati sunt; & regionibus in quibus aliquid operati vestigia reliquerunt, in quibus etiam sepulti demonstrantur. Nec ego per singulos decurram, tot ac tantos, novos, veteres, barbaros, Græcos, Romanos, peregrinos, captivos, adoptivos, proprios, communes, masculos, feminas, rusticos, vrbanos, nauticos, militares: otiosum est etiam titulos persequi, vt colligam in compendium, & hoc non quò cognoscatis, sed recognoscatis: certè enim oblitos agitis. Antè Saturnum deus penes vos nemo est: ab illo census totius, vel potioris, vel notioris divinitatis: itaque quod de origine constiterit, id & de posteritate conveniet. Saturnum itaque, quantùm literæ docent, neque Diodorus Græcus, aut Thallus, neque Cassius Severus, aut Cornelius Nepos, neque vllus commentator eiusmodi antiquitatum, aliud quàm hominem promulgaverunt: si quantùm rerum argumenta, nusquam invenio fideliora, quàm apud ipsam Italiam, in qua Saturnus, post multas expeditiones, postque Attica hospitia, consedit exceptus ab Iano, vel Iane, vt Salij volunt: mons quem incoluerat, Saturnius dictus: civitas, quam depalaverat, Saturnia vsque nunc est: tota denique Italia post Oenotriam, Saturnia cognominabatur: ab ipso primum tabulæ, & imagine signatus numus, & inde ærario præsidet. Tamen si homo Saturnus, vtique ex homine: & quia ab homine, non vtique de cœlo, & terra. Sed cuius parentes ignoti erant, facilè fuit eorum filium dici, quorum & omnes possumus videri: quis enim non cœlum, & terram, matrem, ac patrem venerationis & honoris gratia appellet, vel ex consuetudine humana, quà ignoti, vel ex inopinato apparentes de cœlo supervenisse dicuntur? proinde Saturno repentino vbique cœlitem contigit dici: nam & terræ filios vulgus vocat, quorum genus incertum est: taceo quòd ita rudes adhuc homines agebant, vt cuiuslibet novi viri aspectu quasi divino commoverentur: cùm hodiè iam politi, quos ante paucos dies luctu publico mortuos sint confessi, in deos consecrent. Satis iam de Saturno, licet paucis. Etiam Iovem ostendemus tam hominem, quàm ex homine, & deinceps totum generis examen tam mortale, quàm seminis sui par.

CAPVT XI.

Et quidem, perperam post mortem homines Dij facti creduntur, cùm Gentiles dignissimos inferis deputaverint, & pessimos quosque inter Deos transcripserint.

A. p. V. Dei vnius notitia, 7. Et ad circa m. V. Dij Gentilium, 4. In m. ad f. V. Dij Gentilium, 5. A. m. V. Infernus, 1.

ET quoniam sicut illos homines fuisse non audetis negare, ita post mortem deos factos instituistis asseverare, causas quæ hoc exegerint retractemus. In primis quidem necesse est concedatis esse aliquem sublimiorem deum, & mancipem quendam

diuinitatis, qui ex hominibus deos fecerit: nam neque sibi illi potuissent sumere diuinitatem, quam non habebant, nec alius præstare eam non habentibus, nisi qui propriè possidebat: cæterùm si nemo esset, qui deos faceret, frustra præsumitis deos factos, auferendo factorem: certè quidem si ipsi se facere potuissent, nunquam homines fuissent, possidentes scilicet melioris conditionis potestatem. Igitur si est qui faciat deos, revertor ad causas examinandas faciendorum ex hominibus deorum: nec vllas invenio, nisi si ministeria, & auxilia officijs divinis desideravit ille magnus Deus. Primò indignum est, vt alicuius opera indigeret, & quidem mortui, cùm dignius ab initio deum aliquem fecisset, qui mortui erat operam desideraturus. Sed nec operæ locum video: totum enim hoc mundi corpus, sive innatum & infectum secundùm Pythagoram, sive natum & factum secundùm Platonem, semel vtique in ista constructione dispositum, & instructum, & ordinatum, cum omni rationis gubernaculo inventum est: imperfectum non potuit esse, quod perficit omnia: nihil Saturnum, & Saturniam gentem expectabat. Vani erunt homines, nisi certi sint, à primordio & pluvias de cœlo ruisse, & sydera radiasse, & lumina floruisse, & tonitrua mugisse, & ipsum Iovem, quæ in manu eius ponitis, fulmina timuisse: item omnem frugem, ante Liberum, & Cererem, & Minervam, immò ante illum aliquem principem hominem, de terra exuberasse; quia nihil continendo, & sustinendo homini prospectum, post hominem potuit inferri. Denique invenisse dicuntur, necessaria ista vitæ, non instituisse: quod autem invenitur, fuit; & quod fuit, non eius deputabitur qui invenit, sed eius qui instituit: erat enim antequàm inveniretur: cæterùm si propterea Liber deus, quòd vitem demonstravit, malè cum Lucullo actum est, qui primus cerasa ex Ponto Italiæ promulgavit, quòd non est propterea consecratus, vt novæ frugis auctor, quia inventor, & ostensor. Quamobrem si ab initio & instructa, & certis exercendorum officiorum suorum rationibus dispensata vniversitas constitit, vacat ex hac parte causa allegendæ humanitatis in divinitatem, quia quas illis stationes, & potestates distribuistis, tam fuerunt ab initio, quàm & fuissent, etiam si deos istos non creassetis. Sed convertimini ad causam aliam, respondentes collationem divinitatis, meritorum, remunerandorum fuisse rationem: & hinc conceditis, opinor illum deum deificum iustitia præcellere, qui nec temerè, nec indignè, nec prodigè tantum præmium dispensarit. Volo igitur merita recensere, an eiusmodi sint, vt illos in cœlum extulerint, & non potius in imum tartarum merserint, quem carcerem pœnarum infernarum, cùm vultis, affirmatis: illuc enim abstrudi solent impij quique in parentes, & in sorores incesti, & maritarum adulteri & virginum raptores, & puerorum contaminatores, & qui sæviunt, & qui occidunt, & qui furantur, & qui decipiunt, & quicunque similes sunt alicuius dei vestri, quem neminem integrum à crimine aut vitio probare poteritis, nisi hominem negaveritis. Atquin vt illos homines fuisse non possitis negare, etiam istæ notæ accedunt, quæ nec deos postea factos credi permittunt. Si enim talibus vos puniendis præsidetis; si commercium, colloquium, convictum malorum & turpium probi quique respuitis, horum autem pares deus ille maiestatis suæ consortio ascivit, quid ergo damnatis, quorum collegas adoratis? suggillatio est in cœlo vestra iustitia: deos facite criminosissimos quosque, vt placeatis diis vestris: illorum est honor, consecratio coæqualium. Sed, vt omittam huius indignitatis retractatum; probi, & integri, & boni fuerint: quot tamen potiores viros apud inferos reliquistis? aliquem de sapientia Socratem, de iustitia Aristidem, de militia Themistoclem, de sublimitate Alexandrum, de felicitate Polycratem, de copia Crœsum, de eloquentia Demosthenem: quis ex illis diis vestris gravior & sapientior Catone? iustior & militarior Scipione? quis sublimior Pompeio? felicior Sylla? copiosior Crasso? eloquentior Tullio? quanto dignius istos deos ille assumendos expectasset, præscius vtique potiorum? properavit, opinor, & cœlum semel clusit, & nunc vtique melioribus apud inferos mussitantibus erubescit.

CAPVT XII.

Deos, nomina esse vana mortuorum, vel simulacra facta ex communi vasorum aliorum materia, quorum fatum consecratio vana demutat. Quæ quidem vt ab artificibus formentur, eadem à rotis, ignibus, malleis patiuntur, quæ Christiani iniustè perpeti coguntur.

Per totum. V. Dij Gentilium, 6. Et in f. V. Dij Gentilium, 17.

CEsso iam de istis, vt qui sciam me ex ipsa veritate demonstraturum quid non sint, cùm ostendero quid sint. Quantùm igitur de diis vestris, nomina solummodò video quorũdam veterum mortuorum, & fabulas audio, & sacra de fabulis recognosco:

quantùm autem de simulacris ipsis, nihil aliud deprehendo, quàm materias, sorores esse vasculorum, instrumenrorumque communium, vel ex iisdem vasculis, & instrumentis, quasi fatum consecratione mutantes, licentia artis transfigurante, & quidem contumeliosissimè, & in ipso opere sacrilegè: vt reverà nobis, maximè qui propter deos ipsos plectimur, solatium pœnarum esse possit, quod eadem & ipsi patiuntur, vt fiant. Crucibus, & stipitibus imponitis Christianos: quod simulacrum non prius argilla deformat, cruci, & stipiti superstructa? in patibulo primum corpus dei vestri dedicatur. Vngulis deraditis latera Christianorum: at in deos vestros per omnia membra validius incumbunt asciæ, & runcinæ, & scobinæ. Cervices ponimus: ante plumbum, & glutinum, & gomphos sine capite, sunt dii vestri. Ad bestias impellimur: certè quas Libero, & Cybele, & Cœlesti applicatis. Ignibus vrimur: hoc & illi à prima quidem massa. In metalla damnamur: inde censentur dii vestri. In insulas relegamur: solet & in insula aliqui deus vester aut nasci, aut mori. Si per hæc constat divinitas aliqua, ergo qui puniuntur, consecrantur, & numina erunt dicenda supplicia. Sed planè non sentiunt has iniurias, & contumelias suæ fabricationis dii vestri, sicut nec obsequia. O impiæ voces! ô sacrilega convicia! Infrendite, inspumate, iidem estis, qui Senecam aliquem pluribus & amarioribus de vestra superstitione perorantem probatis. Igitur si statuas & imagines frigidas morruorum suorum simillimas non adoramus, quas milvi, & mures, & araneæ intelligunt, nonnè laudem magis, quàm pœnam merebatur repudium agniti erroris? possumus enim videri lædere eos, quos certi sumus omnino non esse? quod non est, nihil ab vllo patitur, quia non est.

CAPVT XIII.

Perbellè refellit obiectionem Gentilium, qua sibi Deos esse, respondebant. Quod pulcherrimè retundit, adductis ipsorum ludibrijs in Deos, tam publicos, quàm domesticos iactatis.

In p. ad circa f. V. Dii Gentilium, 17. In m. V. Templum, 2. In f. V. Dii Gentilium, 10.

SED nobis dii sunt, inquis. Et quomodo vos è contrario impij, & sacrilegi, & irreligiosi erga deos vestros deprehendimini? qui quos præsumitis esse, negligitis; quos timetis, destruitis; quos etiam vindicatis, illuditis. Recognoscite si mentior. Primò, quia cùm alij alios colitis, vtique quos non colitis, offenditis: prælatio alterius, sine alterius contumelia non potest procedere, quia nec electio, sine reprobatione: iam ergo contemnitis, quos reprobatis, quos reprobando offendere non timetis: nam vt supra perstrinximus, status dei cuiusque in senatus æstimatione pendebat: deus non erat, quem homo consultus noluisset, & nolendo damnasset. Domesticos deos, quos Lares dicitis, domestica poreftate tractatis, pignerando, venditando, demutando, aliquando in cacabulum, de Saturno, aliquando in trullam, de Minerva, vt quisque, contritus, atque contusus est, dum diu colitur; vt quisque deum sanctiorem expertus est domesticam necessitatem. Publicos æquè, publico iure fœdatis, quos in hastario vectigales habetis: sic capitolium, sic olitorium forum peritur: sub eadem voce præconis, sub eadem hasta, sub eadem annotatione quæstoris, divinitas addicta conducitur: sed enim agri tributo onusti, viliores: hominum capita stipendio censa, ignobiliora: nam hæ sunt notæ captivitatis: dii verò, qui magìs tributarij, magis sancti: immò qui magìs sancti, magìs tributarij: maiestas quæstuaria efficitur, circuit cauponas religio mendicans: exigitis mercedem pro solo templi, pro aditu sacri: non licet deos nosse gratis: venales sunt. Quid omnino ad honorandos eos facitis, quod non etiam mortuis vestris conferatis? ædes proinde, aras proinde: idem habitus, & insignia in statuis: vt ætas, vt ars, vt negotium mortui fuit, ita deus est: quo differt ab epulo Iovis, silicernium? à simpulo obba? ab aruspice, pollinctor? nam & aruspex mortuis apparet. Sed dignè imperatoribus defunctis honorem divinitatis dicatis, quibus & viventibus eum addicitis: accepto ferent dii vestri, immò gratulabuntur, quòd pares eis fiant domini sui: sed cùm Larentinam publicum scortum, velim saltem Laidem, aut Phrynen; inter Iunones, & Cereres, ac Dianas adoratis; cùm Simonem magum statua, & inscriptione sancti dei inauguratis; cùm de pædagogijs aulicis, nescio quem synodi deum facitis, licet non nobiliores dii veteres, tamen contumeliam à vobis deputabunt, hoc & aliis licuisse, quod soli ab antiquitate præceperant. Volo & ritus vestros recensere, non dico quales sitis in sacrificando; cùm enecta, & rabidosa, & scabiosa quæque mactatis: cùm de opimis, & integris, supervacua quæque truncatis, capitula, & vngulas, quæ domi quoque pueris, vel canibus destinassetis; cùm de decima Herculis, nec tertiam partem in aram eius imponitis: laudo magìs sapientiã, quòd de perdito aliquid eripitis.

CAPVT XIV.

Quæ ludibria Deorum apud Poëtas, & Philosophos eorum legantur.

Per totum. V. Dii Gentium, 10.

SED conversus ad litteras vestras, quibus informamini ad prudentiam, & liberalia officia, quanta invenio ludibria! Deos inter se propter Trojanos & Achivos, vt gladiatorum paria congressos depugnasse. Venerem humana sagitta sauciatam. Martem tredecim mensibus in vinculis penè consumptum. Iovem ne eandem vim à cæteris cœlitibus experiretur, operâ cuiusdam monstri liberarum: & nunc flentem Sarpedonis casum: nunc fœdè subantem in sororem, sub commemoratione non ita dilectarum iam pridem amicarum. Exinde, quis non Poëta ex auctoritate principis sui, dedecorator invenitur deorum? hic Apollinem Admeto regi pascendis pecoribus addicit: ille Neptuni structorias operas Laomedonti locat: est & ille de Lyricis, Pindarum dico, qui Æsculapium canit, avaritiæ merito, quia medicinam nocenter exercebat, fulmine iudicatum: malus Iupiter, si fulmen illius est, impius in nepotem, invidus in artificem: hæc neque vera prodi, neque falsa confingi apud religiosissimos oportebat. Nec tragici quidem, aut comici parcunt, & non ærumnas, vel errores domus alicuius dei præfantur: taceo de Philosophis, Socrate contentus, qui in contumeliam deorum quercum, & hircum, & canem deierabat. Sed propterea damnatus est Socrates; quia deos destruebat. Planè olim, id est, semper, veritas odio est: tamen cùm pœnitentia sententiæ Athenienses, & criminatores Socratis postea afflixerint, & imaginem eius auream in templo collocatint, rescissa damnatio testimonium Socrati reddidit. Sed & Diogenes nescio quid in Herculem ludit: & Romanus Cynicus Varro trecentos Ioves, sive Iupiteres dicendum, sine capitibus introducit.

CAPVT XV.

Quàm pudenda de diis impunè ac liberè, Mimographi in scenis & theatris repræsentent.

In p. ad circa. f. V. Dii Gentium, 10. Circa f. V. Templum, 1. In f. V. Christiana Religio. 6.

CÆTERA lasciviæ ingenia etiam voluptatibus vestris per deorum dedecus operantur: dispicite Lentulorum, & Hostiliorum venustates, vtrum mimos, an deos vestros in iocis & strophis rideatis: mœchum Anubim, & masculum Lunam, & Dianam flagellatam, & Iovis mortui testamentum recitatum, & tres Hercules famelicos irrisos. Sed & histrionum literæ omnem fœditatem eorum designant: luget Sol filium detractum de cœlo lætantibus vobis: & Cybele pastorem suspirat fastidiosum non erubescentibus vobis: & sustinetis Iovis elogia cantari, & Iunonem, Venerem, Minervam à pastore iudicari. Quid, quod imago dei vestri ignominiosissimum caput & famosum vestit? quod corpus impurum, & ad istam artem effeminatione productum Minervam aliquam, vel Herculem repræsentat? nonne violatur maiestas, & divinitas constupratur plaudentibus vobis? Planè religiosiores estis in cavea, vbi super sanguinem humanum, super inquinamenta pœnarum proinde saltant dii vestri, argumenta & historias noxiis ministrantes, nisi quòd & ipsos deos vestros sæpè noxii induunt: vidimus aliquando castratum Atyn illum deum ex Pessinunte: & qui vivus ardebat, Herculem induerat: risimus & inter ludicras meridianorum crudelitates, Mercurium mortuos cauterio examinantem: vidimus & Iovis fratrem gladiatorum cadavera cum malleo deducentem. Singula ista quæque adhuc investigare quis posset: si honorem inquietant divinitatis, si maiestatis fastigia adsolant, de contemptu vtique censentur, tam eorum qui eiusmodi factitant, quàm eorum quibus factitant. Sed ludicra ista sint. Cæterùm si adiiciam, quæ non minus conscientiæ omnium recognoscent, in templis adulteria componi, inter aras lenocinia tractari, in ipsis plerunque æedituorum & sacerdotum tabernaculis, sub iisdem vittis & apicibus, & purpuris, ture flagrante libidinem expungi, nescio ne plus de vobis dii vestri, quàm de Christianis querantur, certè sacrilegi de vestris semper apprehenduntur. Christiani enim templa nec interdiu norunt: spoliarent forsitan ea & ipsi, si & ipsi ea adorarent. Quid ergo colunt, qui talia non colunt? iam quidem intelligi subiacet veritatis esse cultores, qui mendacii non sint: nec errare amplius in eo, in quo errasse se recognoscendo cessaverint. Hoc prius capite. & omnem hinc sacramenti nostri ordinem haurire, repercussis ante tamen opinionibus falsis.

CAPVT XVI.

De Ononichite Christianorum Deo, crucis, & Solis cultu dictis confutat, in eosque retorquet, & crucem, ab ipsis Gentibus, in deorum simulacris, tropæis, signis & vexillis excultam. Solem autem non adoratum à Christianis, licet diem Solis, hoc est Dominicam obseruent, & orent ad Orientem conuersi.

In p. V. Christ. Religio, 6. In m. V. Crux, 16. Circa f. V. Sol, 1. In f. V. Dij Gentilium, 7.

NAM & quidam somniastis caput asininum esse deum nostrum: hanc Cornelius Tacitus suspicionem eiusmodi inseruit: is enim in quinta historiarum suarum bellum Iudaïcum exorsus ab origine gentis, etiam de ipsa tam origine, quàm de nomine & religione gentis, quæ voluit, argumentatus, Iudæos refert Ægypto expeditos, siue, vt putauit, extorres, vastis Arabiæ in locis aquarum egentissimis, cùm siti macerarentur, onagris, qui fortè de pastu potum petituri æstimabantur, indicibus fontis vsos, ob eam gratiam consimilis bestiæ superficiem consecrasse: atque ita inde præsumptum opinor, nos quoque, vt Iudaïcæ religionis propinquos, eidem simulacro initiari. At enim idem Cornelius Tacitus, sanè ille mendaciorum loquacissimus, in eadem historia refert, Cn. Pompeium, cùm Hierusalem cepisset, proptereaque templum adisset, speculandis Iudaïcæ religionis arcanis, nullum illic reperisse simulacrum. Et vtique si id colebatur, quod aliqua effigie repræsentabatur, nusquam magis quàm in sacrario suo exhiberetur, eò magis, quia nec verebatur extraneos arbitros, quanquam vana cultura: solis enim sacerdotibus adire licitum: etiam conspectus cæterorum velo oppanso interdicebatur. Vos tamen non negabitis, & iumenta omnia, & totos cantherios cum sua Epona coli à vobis. Hoc forsitan improbamur, quòd inter cultores omnium pecudum bestiarumque, asinarij tantùm sumus. Sed & qui crucis nos religiosos putat, consecraneus erit noster, cùm lignum aliquod propitiatur: viderit habitus, dum materiæ qualitas eadem sit; viderit forma, dum id ipsum Dei corpus sit: & tamen, quantò distinguitur à crucis stipite, Pallas Attica? & Ceres Pharia, quæ sine effigie, rudi palo, & informi ligno prostat? pars crucis est omne robur, quod erecta statione defigitur: nos, si fortè, integrum, & totum deum colimus. Diximus originem deorum vestrorum à plastis de cruce induci: sed & victorias adoratis, cùm in tropæis, cruces intestina sint tropæorum: religio tota castrensis signa veneratur, signa iurat, signa omnibus deis præponit: omnes illi imaginum suggestus insignes, monilia crucum sunt: siphara illa vexillorum, & cantabrorum, stolæ crucum sunt: laudo diligentiam, noluistis nudas & incultas cruces consecrare. Alij planè humanius & verisimilius Solem credunt deum nostrum: ad Persas, si fortè, deputabimur, licet Solem non in linteo depictum adoremus, habentes ipsum vtique in suo clypeo: denique inde suspicio, quòd innotuerit, nos ad orientis regionem precari: sed & plerique vestrum affectatione aliquando & cœlestia adorandi, ad Solis ortum labia vibratis. Æquè si diem Solis lætitiæ indulgemus, alia longè ratione quàm religione Solis, secundo loco ab eis sumus, qui diem Saturni, otio, & victui decernunt, exorbitantes & ipsi ab Iudaïco more, quem ignorant. Sed noua iam Dei nostri in ista proximè ciuitate editio publicata est, ex quo quidam frustrandis bestiis mercenarius noxius, picturam proposuit cum eiusmodi inscriptione, DEVS CHRISTIANORVM ONOCHOETES: is erat auribus asininis, altero pede vngulatus, librum gestans, & togatus. Risimus & nomen, & formam. Sed illi debebant adorare statim biforme numen, quia & canino, & leonino capite commistos, & de capro & de ariete cornutos, & à lumbis hircos, & à cruribus serpentes, & planta, vel tergo alites deos receperunt. Hæc ex abundanti, ne quid rumoris inrepercussum quasi de conscientia præterissemus. Quæ omnia conuersi iam ad demonstrationem religionis nostræ repurgauimus.

Exo. 26. 31. & seq.

CAPVT XVII.

Deum verum vnum esse, tam ex operibus diuinis, quàm ex animæ testimonio probat ex ipsis deorum cultoribus.

Per totum. V. Dei vnius notitia, 3. In m. ad f. V. Athei, 1.

QVOD colimus, ᵃ *Deus vnus est*, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, verbo quo iussit, ratione qua disposuit, virtute qua potuit, de nihilo expressit, in ornamentum maiestatis suæ, vnde & Græci nomen mundo ΚΟΣΜΟΝ accommodauerunt. *Inuisibilis est, etsi videatur*: incomprehensibilis, etsi per gratiam repræsentetur: inæstimabilis, etsi humanis sensibus æstimetur; ᵃ Deut. 6. 4. Esa. 40. 18.

ideo verus & tantus est: cæterùm quod videri communiter, quod comprehendi, quod æstimari potest, minus est & oculis quibus occuparur, & manibus quibus contaminatur, & sensibus quibus invenitur: quod verò immensum est, soli sibi notum est: hoc est quod Deum æstimari facit, dum æstimari non capit: ita eum vis magnitudinis, & notum hominibus obijcit, & ignotum. Et hæc est summa delicti, nolentium recognoscere, quem ignorare non possunt. Vultis ex operibus ipsius tot ac talibus quibus continemur, quibus sustinemur, quibus oblectamur, etiam quibus exterremur? vultis ex animæ ipsius testimonio comprobemus? quæ licet carcere corporis pressa, licet institutionibus prauis circunscripta, licet libidinibus ac concupiscentijs evigorata, licet falsis deis exancillara, cùm tamen resipiscit, vt ex crapula, vt ex somno, vt ex aliqua valetudine & sanitatem suam potitur, Deum nominat, hoc solo nomine, quia proprio Dei veri *Deus magnus*, *Deus bonus*, &, *Quod Deus dederit*, omnium vox est: iudicem quoque contestatur illum, *Deus videt*, &, *Deo commendo*, &, *Deus mihi reddet*: ô testimonium animæ naturaliter Christianæ! denique pronuntians hæc non ad capitolium, sed ad cœlum respicit: novit enim sedem Dei vivi: ab illo, & inde descendit.

CAPVT XVIII.

Præter præmissa vnius divinitatis testimonia, Scripturam Sacram id plenius docentem tradidit Deus; quam & Ptolomæus Philadelphus Ægypti Rex Gentilis iussit in Græcum ex Hebræo transferri, quod nec ipsi ignorant.

In p. ad m. V. Dei vnius notitia, 3. A. p. ad f. V. Scriptura sacra, 1.

SED quò plenius & impressius tam ipsum, quàm dispositiones eius, & voluntates adiremus, instrumentum adiecit litteraturæ, si qui velit de Deo inquirere, & inquisito invenire & invento credere, & credito deservire. Viros enim iustitia, & innocentia dignos, Deum nosse, & ostendere à primordio in seculum emisit spiritu divino inundatos, quo prædicarent Deum vnicum esse, qui vniversa condiderit, qui hominem
Gen. 1. per totum. de humo struxerit, (hic enim est verus Prometheus) qui seculum certis temporum dispositionibus, & exitibus ordinaverit; exinde quæ signa maiestatis suæ iudicantis ediderit per imbres, per ignes: qui demerendo sibi disciplinas determinaverit, quas igno-
Gen. 7. 11. ratis, aut deseritis, sed observantibus præmia destinarit: qui producto ævo isto iudicatu-
Gen. 19. 24. rus sit suos cultores in vitæ æternæ retributionem, profanos in ignem æquè perpetem & iugem, suscitatis omnibus ab initio defunctis, & reformatis, & recensitis ad vtrius-
Matth. 24. & 30. que meriti dispunctionem. Hæc & nos risimus aliquando: de vestris fuimus: fiunt, non nascuntur Christiani. Quos diximus prædicatores, prophetæ de officio præfandi vocantur: voces eorum, itemque virtutes, quas ad fidem divinitatis edebant, in thesauris literarum manent, nec istæ nunc latent. Ptolemæorum eruditissimus, quem Philadelphum supernominant, & omnis literarum sagacissimus: cum studio bibliothecarum Pisistratum, opinor, æmularetur, inter cætera memoriarum, quibus aut vetustas, aut curiositas aliqua ad famam patrocinabatur, ex suggestu Demetrij Phalerei grammaticorum probatissimi, cui præfecturam mandaverat, libros à Iudæis postulavit, proprias atque vernaculas literas, quas soli habebant: ex ipsis enim, & ad ipsos semper prophetæ peroraverant, scilicet ad domesticam dei gentem, ex patrum gratia. Hebræi retrò, qui nunc Iudæi. Igitur & literæ Hebrææ, & eloquium. Sed ne notitia vacaret, hoc quoque Ptolemæo à Iudæis subscriptum est, septuaginta & duobus interpretibus indultis, quos Menedemus quoque philosophus providentiæ vindex, de sententiæ communiune suspexit. Affirmavit hæc vobis etiam Aristæus, ita in Græcum stilum exaperto monumenta reliquit. Hodie apud Serapeum: Ptolemæi bibliothecæ, cum ipsis Hebraicis literis exhibentur. Sed & Iudæi palam lectitant: vectigalis libertas vulgo aditur sabbatis omnibus: qui adierit, inveniet Deum: qui etiam studuerit intelligere, cogetur & credere.

CAPVT XIX.

Scripturæ sacræ authoritatem commendat antiquitas, cùm Moyses eius scriptor, omnes alias, & Gentes, & plerasque vrbes, ipsos etiam Gentium Deos ætate præcesserit.

Per totum. V. Scriptura S. 1.

PRIMAM instrumentis istis auctoritatem summa antiquitas vindicat, apud vos quoque religionis est instar, fidem de temporibus asserere. Omnes itaque substantias, omnesque materias, origines, ordines, venas veterani cuiusque stili vestri, gentes etiam plerasque, & vrbes insignes, & canas memoriarum, ipsas denique effigies literarum indices,

indices custodesque rerum, & puto adhuc minus dicimus, ipsos inquam deos vestros, ipsa templa, & oracula, & sacra, vnius interim prophetæ scrinium seculis vincit, in quo videtur thesaurus collocatus totius Iudaïci sacramenti, & inde etiam nostri. Si quem audistis interim Moysem, Argivo Inacho pariter ætate est: quadringentis penè annis, nam & septem minus, Danaum & ipsum apud vos vetustissimum prævenit, mille circiter cladem Priami antecedit: possem etiam dicere quingentis amplius & Homerum, habens quos sequar: cæteri quoque prophetæ, etsi Moysi postumant, extremissimi tamen eorum, non retrosiores deprehenduntur primoribus vestris sapientibus, & legiferis, & historicis. Hæc quibus ordinibus probari possint, non tam difficile est nobis exponere, quàm enorme; nec arduum, sed interim longum: multis instrumentis, cum digitorum supputariis gesticulis adsidendum est: reseranda antiquissimarum etiam gentium archiva, Ægyptiorum, Chaldæorum, Phœnicum: advocandi municipes eorum, per quos notitia subministrata est, aliqui Manethon Ægyptius, & Berosus Chaldæus, sed & Iromus Phœnix Tyri rex; sectatores quoque eorum, Mendesius Ptolemæus, & Menander Ephesius, & Demetrius Phalereus, & rex Iuba, & Appion, & Thallus, & qui istos aut probat, aut revincit Iudæus Iosephus antiquitatum Iudaïcarum vernaculus vindex; Græcorum etiam censuales conferendi, & quæ quando sint gesta, vt concatenationes temporum aperiantur, per quæ luceant annalium numeri: peregrinandum est in historias, & literas orbis. Et tamen quasi partem iam probationis intulimus, cùm per quæ probari possint, aspersimus: verùm differre præstat, nè vel minus persequamur festinando, vel diutius evagemur persequendo.

CAPVT XX.

Scriptura sacra exordium & finem mundi, & quidquid medio tempore agitur, annuntians, & prædicens, alias omnes, maiestate, & divinitate præcedit.

In p. ad vltra m. V. Scriptura S. 1. in f. In m. V. Prophetia, 1.

PLvs iam offerimus pro ista dilatione, maiestatem scripturarum, si non vetustatem: divinas probamus, si dubitatur, antiquas: nec hoc tardius, aut aliunde discendum: coram sunt quæ docebunt, mundus, & sæculum, & exitus: quicquid agitur, prænuntiabatur: quicquid videtur, audiebatur: quòd terræ vorant vrbes, quòd insulas maria fraudant, quòd externa, atque interna bella dilaniant, quòd regnis regna compulsant, quòd fames, & lues, & locales quæque clades, & frequentiæ pleraque montium vastant, quod humiles sublimitate, sublimes humilitate mutantur, quòd iustitia rarescit, & iniquitas increbrescit, bonarum omnium disciplinarum cura torpescit, quòd etiam officia temporum, & elementorum munia exorbitant, quòd & monstris, & portentis naturalium forma turbatur, providenter scripta sunt: dum patimur, leguntur: dum recognoscimus, probantur: idoneum, opinor, testimonium divinitatis, veritas divinationis. Hinc igitur apud nos futurorum quoque fides tuta est, iam scilicet probatorum: quia cum illis, quæ quotidie probantur, prædicebantur: eædem voces sonant, eædem literæ notant, idem spiritus pulsat: vnum tempus est divinationi, futura præfandi: apud homines, si fortè, distinguitur, dum expungitur: dum ex futuro præsens, dehinc ex præsenti præteritum deputatur. Quid delinquimus, oro vos, futura quoque credentes, qui iam didicimus illis per duos gradus credere?

Matth. 24. 6. 7.

CAPVT XXI.

Licet vetustissimis Iudæorum Libris Christiana Religio suffulta sit, longè tamen distat à Secta Iudæorum, qui iam patrij soli sui exules, per orbem vagantur: sed iuxta prophetias, ex omni populo, & gente collecta est ex veris Dei veri cultoribus, ex quo Christus Dominus, verus Deus, & homo verus, Sermo Dei, atque ratio, mundi opifex, natus ex Virgine, sub Pilato passus, suscitatus à mortuis, Discipulis ad prædicandum Evangelium deputatis, ascendit in cælum. Nec mirum si à Christo cultum Dei acceperit, cùm Iudæi, Romani, & Græci cultum Dei ab hominibus hauserint.

A. p. V. Iudæi, 8. In m. V. Chri. aduentus duplex, 3. A. m. V. Sol, 3. Et V. Chri. Magnalia, 9. & V. Fides, 13. Et V. Iudæi, 6. Circa f. V. Christiana Religio, 2. Et V. Christiana Religio, 4. Et V. Christ. Religio, 11. Et V. Mendacium, 1. In f. V. Christ. Religio, 8.

SED quoniam edidimus antiquissimis Iudæorum instrumentis sectam istam esse suffultam, quam aliquanto novellam; vt Tiberiani temporis, plerique sciunt, profitentibus nobis quoque; fortassean hoc nomine de statu eius retractetur, quasi sub vmbraculo insignissimæ religionis, certè licitæ, aliquid propriæ præsumptionis abscondat; Luc. 3. 1.

vel quia præter ætatem, neque de victus exceptionibus, neque de solemnitatibus dierum, neque de ipso signaculo corporis, neque de consortio nominis, cum Iudæis agimus, quod vtique oporteret si eidem Deo manciparemur. Sed & vulgus iam scit Christum, vt aliquem hominum, qualem Iudæi iudicaverunt, quò facilius quis nos hominis cultores existimaverit. Verùm neque de Christo erubescimus, cùm sub nomine eius deputari & damnari iuvat, neque de Deo aliter præsumimus. Necesse est igitur pauca de Christo, vt Deo. Tantùm Iudæis erat apud Deum gratia, ob insignem iustitiam & fidem originalium auctorum, vnde illis & generis magnitudo, & regni sublimitas floruit, & tanta fælicitas, vt Dei vocibus, de promerendo Deo, & non offendendo præmonerentur. Sed quanta deliquerint, fiducia patrum inflati, deviantes ab disciplina in profanum modum, etsi ipsi non confiterentur, probaret exitus hodiernus ipsorum: dispersi, palabundi, & cœli, & soli sui extorres vagantur per orbem, sine homine, sine Deo rege, quibus nec advenarum iure, terram patriam saltem vestigio salutare conceditur. Cùm hæc illis sanctæ voces præminarentur, eædem semper omnes ingerebant fore, vti sub extimis curriculis sæculi, ex omni iam gente, & populo, & loco cultores sibi allegeret Deus multo fideliores, in quos gratiam transferret, pleniorem quidem ob disciplinæ auctoris capacitatem. Huius igitur gratiæ, disciplinæque arbiter & magister, illuminator atque deductor generis humani filius Dei annuntiabatur: non quidem ita genitus, vt erubescat in filij nomine, aut de patris semine; non de sororis incesto, nec de stupro filiæ, aut conjugis alienæ, deum patrem passus est squamatum, aut cornutum, aut plumatum amatorem, aut in aurum conversum. Iovis enim ista sunt numina vestri: cæterùm Dei filius nullam de impudicitia habet matrem: etiam quam videtur habere, non nupserat. Sed prius substantiam edisseram, & ita nati-
Gen. 1. 1. uitatis qualitas intelligetur. Iam ediximus, Deum vniversitatem hanc mundi, verbo,
Io. 1. 1. & ratione, & virtute molitum. Apud vestros quoque sapientes, ΛΟΓΟΝ, id est, sermonem atque rationem constat artificem videri vniversitatis: hunc enim Zeno determinat factitatorem, qui cuncta in dispositione formaverit: eundem & fatum vocari, & deum, & animum Iovis, & necessitatem omnium rerum. Hæc Cleanthes in spiritum congerit, quem permeatorem vniversitatis affirmat: & nos etiam sermoni, atque rationi, itemque virtuti, per quæ omnia molitum Deum ediximus, propriam substantiam spiritum inscribimus, cui & sermo insit prænuntianti, & ratio adsit disponenti, & virtus præsit perficienti. Hunc ex Deo prolatum didicimus, & prolatione generatum, & idcirco filium Dei, & Deum dictum ex vnitate substantiæ: nam & Deus spiritus: & cùm radius ex sole porrigitur, portio ex summa; sed Sol erit in radio, quia solis est radius, nec separatur substantia, sed extenditur: ita de spiritu spiritus, & de deo deus, vt lumen de lumine accensum: manet integra & indefecta materiæ matrix, etsi plures inde traduces qualitatum mutueris: ita & quod de deo profectum est, deus est, & dei filius, & vnus ambo: ita & de spiritu spiritus, & de deo deus: modulo alterum, non numero; gradu, non statu fecit: & à matrice non recessit, sed excessit. Iste igitur dei radius, vt retrò semper prædicabatur, delapsus in virginem quandam, & in vtero eius caro figuratus nascitur homo deo mistus: caro spiritu instructa nutritur, adolescit, affatur, docet, operatur, & Christus est. Recipite interim hanc fabulam, similis est vestris, dum ostendimus quomodo Christus probetur. Sciebant qui penes vos fabulas ad destructionem veri-
Matth. 2. 4. tatis istius æmulas præministraverunt; sciebant & Iudæi venturum esse Christum, scilicet quibus prophetæ loquebantur: nam & nunc adventum eius expectant, nec alia magis inter nos & illos compulsatio est, quàm quòd iam venisse non credunt: duobus enim adventibus eius significatis; primo, qui iam expunctus est in humilitate conditionis humanæ; secundo, qui concludendo sæculo imminet in sublimitate divinitatis exertæ, primum non intelligendo, secundum, quem manifestius prædicatum sperant, vnum existimaverunt: ne enim intelligerent pristinum, crédituri si intellexissent, & consecuturi salutem si credidissent, meritum fuit delictum eorum. Ipsi
Esa. 6. 10. legunt ita scriptum, *Multatos se sapientia, & intelligentia, & oculorum, & aurium fruge.*
Io. 12. 40. Quem igitur solummodo hominem præsumpserant de humilitate, sequebatur vti ma-
Matth. 4. 23. gum æstimarent de potestate, cùm ille verbo dæmonia de hominibus excuteret, cæcos
& 9. 6. & 20. reluminaret, leprosos purgaret, paralyticos restringeret, mortuos denique verbo red-
25. 33. deret vitæ, elementa ipsa famularet, compescens procellas, & freta ingrediens, ostendens sese ΛΟΓΟΝ Dei, id est, verbum illud primordiale, primogenitum, virtute & ratione comitatum, & spiritu fultum: ad doctrinam verò eius quia revincebantur magistri primoresque Iudæorum, ita exasperabantur, maximè quòd ad eum

ingens multitudo deflecteret, vt postremò oblatum Pontio Pilato Syriam tunc ex parte Matth.27.2.
Romana procuranti, violentia suffragiorum in crucem dedi sibi extorserint. Prædixe- & seq.
rat & ipse ita facturos. Parum hoc, si non & prophetæ retro. Et tamen suffixus spiri-
tum cum verbo dimisit, præuento carnificis officio. Eodem momento dies medium or- Matth.27.50
bem signante sole subducta est: deliquium vtique putaverunt, qui id quoque super
Christo prædicatum non scierunt: ratione non deprehensa, negaverunt: & tamen
eum mundi casum relatum in arcanis vestris habetis. Hunc Iudæi detractum, & se- Matth.27.62
pulcro conditum, magna etiam militaris custodiæ diligentia circumsederunt, nè quia Matth.28.11.
prædixerat tertia die resurrecturum se à morte, discipuli furto amoliti cadaver falle- & seq.
rent suspectos. Sed ecce die tertia concussa repente terra, & mole revoluta quæ ob-
struxerat sepulcrum, & custodia pavore disjecta, nullis apparentibus discipulis, nihil in
sepulcro repertum est, præterquàm exuviæ sepulcri: nihilominus tamen primores,
quorum intererat & scelus divulgare, & populum vectigalem & famularem sibi à fide
revocare, surreptum à discipulis iactitaverunt: nam nec ille se in vulgus eduxit, ne
impij errore liberarentur, vt & fides non mediocri præmio destinata, difficultate cons-
taret: cum discipulis autem quibusdam apud Galilæam Iudææ regionem ad 40. dies Marc.16.19
egit, docens eos quæ docerent: dehinc ordinatis eis ad officium prædicandi per or- Luc.24.51.
bem, circumfusa nube in cœlum est ereptus, multò melius quàm apud vos asseverare Act.1.9.
de Romulis Proculi solent. Ea omnia super Christo Pilatus, & ipse iam pro sua con-
scientia Christianus, Cæsari tunc Tiberio nuntiavit: sed & Cæsares credidissent super
Christo, si aut Cæsares non essent seculo necessarij, aut si & Christiani potuissent esse
Cæsares: discipuli quoque diffusi per orbem, præcepto magistri Dei paruerunt, qui & Marc.16.
ipsi à Iudæis insequentibus multa perpessi, vtique pro fiducia veritatis libenter, Romæ
postremò per Neronis sævitiam sanguinem Christianum seminaverunt. Sed monstra-
uimus vobis idoneos testes Christi, ipsos illos, quos adoratis: multum est, si eos adhi-
beam, vt credatis Christianis, propter quos non creditis Christianis: interim hic est
ordo nostræ institutionis: hunc edidimus & sectæ, & nominis censum cum suo auctore:
nemo iam infamiam incutiat, nemo aliud existimet, quia nec fas est vlli de sua religione
mentiri: eò enim, quod aliud à se coli dicit, quàm colit, negat quod colit, & culturam
in alterum transfert, & transferendo iam non colit quod negavit. Dicimus, & palàm
dicimus, & vobis torquentibus: lacerati & cruenti vociferamur, Deum colimus per
Christum: illum hominem putate: per eum, & in eo se cognosci vult Deus, & coli.
Vt Iudæis respondeamus, & ipsi Deum per hominem Moysem colere didicerunt: vt
Græcis occurram, Orpheus Pieriæ, Musæus Athenis, Melampus Argis, Trophonius
Bœotiæ, initiationibus homines obligaverunt: vt ad vos quoque dominatores gentium
aspiciam, homo fuit Pompilius Numa, qui Romanos operosissimis superstitionibus
oneravit: licuerit & Christo commentari divinitatem, rem propriam; non qui rupi-
ces, & adhuc feros homines multitudine tot numinum demerendorum attonitos effi-
ciendo, ad humanitatem temperaret, quod Numa: sed qui iam expolitos, & ipsa vr-
banitate deceptos, in agnitionem veritatis ocularet. Quærite ergo, si vera est ista divi-
nitas Christi: si ea est, qua cognita ad bonum quis reformatur, sequitur vt falsa renun-
tietur quævis alia contraria comperta: in primis illa, quæ delitescens sub nominibus, &
imaginibus mortuorum, quibusdam signis, & miraculis, & oraculis fidem divinitatis
operatur.

CAPVT XXII.

Dæmones à Philosophis, Poëtis, Magis, Socrate, Platone, vulgo etiam indocto cogniti, id vnum satagunt, vt vnus Deus non quæratur, & pro eo lapides pro dijs habeantur.

In p. V. Diabolus, 1. A. p. in Alphab. Error. V. Angeli amat. fœmin. 1. Et V. Angelus, 1.
Et V. Diabolus, 15. In m. ad f. V. Diabolus, 10.

ATQVE adeò dicimus esse substantias quasdam spiritales: nec nomen novum est. Sciunt dæmonas philosophi, Socrate ipso ad dæmonij arbitrium expectante: quidni? cùm & ipsi dæmonium adhæsisse à pueritia dicatur, dehortatorium planè à bono: dæmonas sciunt poëtæ, & iam vulgus indoctum in vsum maledicti frequentat: nam & Satanam principem huius mali generis, proinde de propria conscientia animæ, eadem execramenti voce pronuntiat: angelos quoque etiam Plato non negavit: vtriusque nominis testes esse, vel magi adsunt. Sed quomodo de angelis quibusdam sua sponte corruptis, corruptior gens dæmonum evaserit damnata à Deo cum generis auctoribus, & cum eo, quem diximus, principe, apud literas sanctas ordine cognoscitur. Nunc de operatione eorum satis erit exponere. Operatio eorum est hominis eversio:

sic malitia spiritalis à primordio auspicata est in hominis exitium: itaque corporibus quidem & valetudines infligunt, & aliquos casus acerbos; animæ verò repentinos, & extraordinarios per vim excessus: suppetit illis ad vtramque substantiam hominis adeundam, subtilitas, & tenuitas sua. Multum spiritalibus viribus licet, vt inuisibiles, & insensibiles in effectu potius, quàm in actu suo appareant; si poma, si fruges, nescio quod auræ latens vitium in flore præcipitat, in germine exanimat, in pubertate conuulnerat; ac si cæca ratione tentatus aër, pestilentes haustus suos offundit. Eadem igitur obscuritate contagionis, aspiratio dæmonum, & angelorum, mentis quoque corruptelas agit, furoribus, & amentiis fœdis, ac sævis libidinibus, cum erroribus variis; quorum iste potissimus, quo Deos istos, captis, & circunscriptis hominum mentibus commendat, vt & sibi pabula propria nidoris, & sanguinis procuret simulacris, & imaginibus oblata. Et quæ illis accuratior pascua est, quàm vt hominem à recogitatu veræ diuinitatis auertant præstigiis falsæ diuinationis? quas & ipsas quomodo operentur, expediam. Omnis spiritus ales: hoc & angeli, & dæmones: igitur momento vbique sunt: totus orbis, illis locus vnus est, quid vbi geratur, tam facilè sciunt, quàm enuntiant: velocitas, diuinitas creditur, quia substantia ignoratur: sic & auctores interdum videri volunt eorum, quæ annuntiant: & sunt planè malorum nonnunquam, bonorum tamen nunquam: dispositiones etiam Dei, & tunc prophetis concionantibus exceperunt, & nunc lectionibus resonantibus carpunt: ita & hinc sumentes quasdam temporum sortes, æmulantur diuinitatem, dum furantur diuinationem. In oraculis autem, quo ingenio ambiguitates temperent in euentus, sciunt Crœsi, sciunt Pyrrhi. Cæterùm testudinem decoqui cum carnibus pecudis, Pythius eo modo renuntiauit, quo supra diximus: momento apud Lydiam fuerat. Habent de incolatu aëris, & de vicinia siderum, & de commercio nubium, cœlestes sapere paraturas, vt & pluuias, quas iam sentiunt, repromittant. Benefici planè & circa curas valetudinum: lædunt enim primò, dehinc remedia præcipiunt, ad miraculum noua, siue contraria, post quæ desinunt lædere, & curasse creduntur. Quid ergo de cæteris ingeniis, vel etiam viribus fallaciæ spiritalis edisseram? phantasmata Castorum, & aquam cribro gestatam, & nauem cingulo promotam, & barbam tactu irrufatam; vt numina lapides crederentur, & Deus verus non quæreretur.

CAPVT XXIII.

Cùm Magi eadem phantasmata illusionesque præstent, cum dæmonibus, eos sua potestate assistentibus, qui eadem quoque cum Diis Gentium operentur; facilè suadetur, ipsos dæmones esse, qui volunt se coli vt Deos, vtpote qui ea ipsa faciant, quæ delusis hominibus, Deos esse persuadent. Qui tamen in energumenis, à Christianis adiurati, fatentur se non esse Deos.

In p. V. Diabolus, 14 A. p ad f. V. Christiana Religio, 5. In f. V. Athei, 2.

PORRÒ si & Magi phantasmata edunt, & iam defunctorum infamant animas, si pueros in eloquium oraculi elidunt, si multa miracula circulatoriis præstigiis ludunt, si & somnia immittunt, habentes semel inuitatorum angelorum, & dæmonum assistentem sibi potestatem, per quos & capræ, & mensæ diuinare consueuerunt: quantò magis ea potestas de suo arbitrio, & pro suo negotio studeat totis viribus operari, quod alienæ præstat negotiationi? aut si eadem & angeli, & dæmones operantur, quæ & dii vestri, vbi est ergo præcellentia diuinitatis, quam vtique superiorem omni potestate credendum est? Non ergo dignius præsumetur ipsos esse, qui se deos faciant, cùm eadem edant, quæ faciant deos credi, quàm pares angelis, & dæmonibus, deos esse? Locorum differentia distinguitur, opinor, vt à templis deos æstimetis, quos alibi deos non dicitis: vt aliter dementire videatur qui sacras turres peruolat, aliter qui tecta viciniæ transilit: & alia vis pronuntietur in eo qui genitalia, vel lacertos, alia, qui sibi gulam prosecat. Compar exitus furoris, & vna ratio est instigationis. Sed hactenus verba; iam hinc demonstratio rei ipsius, qua ostendemus vnam esse vtriusque nominis qualitatem. Edatur hìc aliquis sub tribunalibus vestris, quem dæmone agi constet: iussus à quolibet Christiano loqui spiritus ille, tam se dæmonem confitebitur de vero, quam alibi deum de falso: æquè producatur aliquis ex iis, qui de deo pati existimantur, qui aris inhalantes, numen de nidore concipiunt, qui ructando conantur, qui anhelando profantur: ista ipsa virgo Cœlestis pluuiarum pollicitatrix, iste ipse Æsculapius medicinarum demonstrator, alia die morituris Socordio, & Thanatio, & Asclepiodoto vitæ sumministrator, nisi se dæmones confessi fuerint, Christiano mentiri non audentes, ibidem illius Christiani procacissimi sanguinem fundite. Quid isto opere manifestius? quid hac probatione fidelius? simplicitas veritatis in medio est: virtus

illi sua assistit: nihil suspicari licebit: magia, aut aliqua eiusmodi fallacia fieri dicetis, si oculi vestri & aures permiserint vobis. Quid autem iniici potest adversus id, quod ostenditur nuda sinceritate? Si altera parte verè Dei sunt, cur sese dæmonia mentiuntur? an vt nobis obsequantur? iam ergo subiecta Christianis divinitas vestra: nec divinitas deputanda est, quæ subdita est homini, &, si quid ad dedecus facit, æmulis suis. Si altera parte dæmones sunt, vel angeli, cur se alibi pro dijs agere respondent? nam sicut illi qui dij habentur, dæmones se dicere noluissent, si verè dij essent, scilicet nè se de maiestate deponerent: ita & isti, quos directò dæmonas nostis, non auderent alibi pro diis agere, si aliqui omnino dij essent, quorum nominibus vtuntur: vererentur enim abuti maiestate superiorum sine dubio, & timendorum. Adeò nulla est divinitas ista, quam tenetis: quia si esset, neque à dæmoniis affectaretur, neque à diis negaretur. Cùm ergo vtraque pars concurrit in confessionem, deos esse negans, agnoscite vnum genus esse, id est, dæmonas. Verùm vtrobique iam deos quærite: quos enim præsumpseratis, dæmonas esse cognoscitis. Eadem verò opera nostra, ab eisdem diis vestris non tantùm hoc detegentibus, quod neque ipsi dij sint, neque vlli alij, etiam illud in continenti cognoscitis, qui sit verè Deus, & an ille, & an vnicus, quem Christiani profitemur, & an ita credendus colendusque, vt fides, vt disciplina disposita est Christianorum. Dicant ibidem, Ecquis ille Christus, cum sua fabula? si homo communis conditionis? si magus? si post mortem de sepulcro à discipulis surreptus? si nunc denique penes inferos? si non in cœlis potius, & inde venturus cum totius mundi motu, cum horrore orbis, cum planctu omnium, sed non Christianorum, vt Dei virtus, & Dei spiritus, & sermo, & sapientia, & ratio, & Dei filius? quodcunque ridetis, rideant & illi vobiscum: negent Christum omnem ab æuo animam restituto corpore iudicaturum: dicant hoc, pro tribunali si forte, Minoën, & Radamanthum, secundùm consensum Platonis, & Poëtarum, esse sortitos: suæ saltem ignominiæ, & damnationis notam refutent: renuant se immundos spiritus esse, quod vel ex pabulis eorum, sanguine, & fumo, & putidis rogis pecorum, & impuratissimis linguis ipsorum vatum intelligi debuit: renuant ob malitiam prædamnatos se in eundem iudicij diem, cum omnibus cultoribus, & operatoribus suis. Atqui omnis hæc nostra in illos dominatio, & potestas, de nominatione Christi valet, & de commemoratione eorum, quæ sibi à Deo per arbitrum Christum imminentia expectant. Christum timentes in Deo, & Deum in Christo, subjiciuntur servis Dei & Christi: ita de contactu, deque afflatu nostro, contemplatione, & repræsentatione ignis illius correpti, etiam de corporibus nostro imperio excedunt inviti, & dolentes, & vobis præsentibus erubescentes. Credite illis cùm verum de se loquuntur, qui mentientibus creditis: nemo ad suum dedecus mentitur, quin potius ad honorem: magis fides proxima est adversus semetipsos confitentes, quàm pro semetipsis negantes. Hæc denique testimonia deorum vestrorum Christianos facere consuerunt, quia plurimùm illis credendo, in Christo domino credimus: ipsi literarum nostrarum fidem accendunt: ipsi spei nostræ fidentiam ædificant: colitis illos, quod sciam, etiam de sanguine Christianorum: nollent itaque vos, tam fructuosos, tam officiosos sibi amittere, vel nè à vobis quandoque, an Christianis fugentur, si illis sub Christiano, volente vobis veritatem probare, mentiri liceret.

CAPVT XXIV.

Licet constaret dæmones esse Deos, non tamen deberent invidere Christianis, qui summum Deum, etiam Platoni cognitum colunt; cùm licuerit non tantùm Romanis, sed & singulis provincijs, & vrbibus proprios Deos habere & colere.

In p. V. Christ. Religio, s. A. p. ad f. V. Christiana Religio, 7.

OMNIS ista confessio illorum, qua se deos negant esse, quaque non alium Deum respondent, præter vnum cui nos mancipamur, satis idonea est ad depellendum crimen læsæ maximè Romanæ religionis. Si enim non sunt Dei pro certo, nec religio pro certo est. Si religio non est, quia nec Dei pro certo, nec nos pro certo rei sumus læsæ religionis. At è contrario in vos exprobratio resultavit, qui mendacium colentes, veram religionem veri Dei non modò negligendo, quin insuper expugnando, in verum committitis crimen veræ irreligiositatis. Nam, vt constaret illos deos esse, nonne conceditis de æstimatione communi aliquem esse sublimiorem, & potentiorem, velut principem mundi, perfectæ potentiæ & maiestatis? nam & sic plerique disponunt diuinitatem, vt imperium summæ dominationis esse penes vnum, officia eius penes multos velint; vt Plato Iovem magnum in cœlo, comitatum exercitu describit deorum

pariter & dæmonum: itaque oportere & procurantes, & præfectos, & præsides pariter suspici: & tamen, quod facinus admittit, qui magis ad Cæsarem promerendum, & operam, & spem suam transfert? nec appellationem Dei, ita vt Imperatoris, in alio quàm principe confitetur? cùm capitale esse iudicetur, alium præter Cæsarem & dicere & audire? Colat alius Deum, alius Iovem: alius ad cœlum supplices manus tendat, alius ad aram Fidei: alius, si hoc putatis, nubes numeret orans, alius lacunaria: alius suam animam Deo suo voveat, alius hirci. Videte enim, nè & hoc ad irreligiositatis elogium concurrat, adimere libertatem religionis, & interdicere optionem divinitatis, vt non liceat mihi colere quem velim, sed cogar colere quem nolim. Nemo se ab inuito coli volet, nè homo quidem: atque ideo & Ægyptiis permissa est tam vanæ superstitionis potestas, avibus, & bestiis consecrandis, & capite damnandis, qui aliquem huiusmodi deum occiderint. Vnicuique etiam provinciæ, & civitati suus deus est; vt Syriæ Astartes, vt Arabiæ Disares, vt Noricis Belenus, vt Africæ Cœlestis, vt Mauritaniæ Reguli sui. Romanas, vt opinor, provincias edidi, nec tamen Romanos deos earum, quia Romæ non magis coluntur, quàm qui per ipsam quoque Italiam municipali consecratione censentur, Casiniensium Deluentinus, Narniensium Visidianus, Æsculanorum Ancaria, Volsiniensium Nursia, Ocriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia, Faliscorum, in honorem patris Curris, & accepit cognomen Iuno. Sed nos soli arcemur à religionis proprietate: lædimus Romanos, nec Romani habemur, quia non Romanorum Deum colimus. Benè quod omnium Deus est, cuius velimus, aut nolimus, omnes sumus: sed apud vos quodvis colere ius est, præter Deum verum, quasi non hic magis omnium sit, cuius omnes sumus.

CAPVT XXV.

Romani Imperio potiti præsumuntur, quòd Deos præ cæteris Gentibus coluerint: quibus tamen simulacra, vel templa non nisi post Reges exactos erexerunt.

A. p. ad m. V. Dij Gentilium, 13. In m. ad f. V. Dij Gentilium, 15.

SATIS mihi quidem videor probasse de falsa, & vera divinitate, cùm demonstravi, quemadmodum probatio consistat, non modò disputationibus, nec argumentationibus, sed ipsorum etiam testimoniis, quos deos creditis, vt nihil iam ad hanc causam sit retractandum: quoniam tamen Romani nominis propriè mentio occurrit, non omittam congressionem, quam provocat illa præsumptio dicentium, Romanos pro merito religiositatis diligentissimæ in tantum sublimitatis elatos, vt orbem occuparint, & adeò deos esse, vt præter cæteros floreant, qui illis officium præter cæteros faciant: scilicet ista merces à Romanis deis pro gratia expensa est. Sterculus, & Mutunus, & Larentina provexit imperium: peregrinos enim deos non putem extraneæ genti magis fautum voluisse quàm suæ; & patrium solum, in quo nati, adulti, nobilitati, sepultique sunt, transfretanis dedisse. Viderit Cybele, si vrbem Romanam, vt memoriam Trojani generis adamavit, vernaculi sui scilicet adversus Achivorum arma protecti, si ad vltores transire prospexit, quos sciebat Græciam Phrygiæ debellatricem subacturos. Itaque maiestatis suæ in vrbem collatæ grande documentum nostra etiam ætate proposuit, cùm M. Aurelio apud Syrmium reipublicæ exempto die sextodecimo calendatum Aprilium, Archigallus ille sanctissimus die nono calendarum earundem, quo sanguinem impurum, lacertos quoque castrando libabat, pro salute Marci iam intercepti solita æquè imperia mandavit. O nuntios tardos, ô somnieulosa diplomata, quorum vitio excessum imperatoris non antè Cybele cognovit. Næ deam talem riderent Christiani. Sed non statim & Iupiter Cretam suam Romanis fascibus concuti sineret, oblitus antrum illud Idæum, & æra Corybantia, & iucundissimum illic nutricis suæ odorem. Nonne omni capitolio tumulum illum suum præposuisset, vt ea potius orbi terra præcelleret, quæ cineres Iovis texit? Vellet Iuno Punicam vrbem, posthabita Samo dilectam, ab Æneadarum vtique gente deleri? quod sciam, *hic illius arma, Hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse, Si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque:* misera illa conjux Iovis, & soror, adversus fata non valuit: planè *fato stat Iupiter ipse:* nec tantum tamen honoris fatis Romani dicaverunt, dedentibus sibi Carthaginem adversus destinatum votumque Iunonis, quantum prostitutissimæ lupæ Larentinæ. Plures deos vestros regnasse certum est: igitur si conferendi imperij tenent potestatem, cùm ipsi regnarent, à quibus acceperant eam gratiam? quem coluerat Saturnus, & Iupiter? aliquem, opinor, Sterculum, sed Romæ postea cum indigenis: etiam si qui non regnarunt, tamen regnabatur ab aliis nondum cultoribus suis, vt qui nondum dij habe-

bantur : ergo aliorum est regnum dare, quia regnabatur multò ante quàm isti dij inciderentur. Sed quàm vanum est fastigium Romani nominis, religiositatis meritis deputare, cùm post imperium, sive adhuc regnum, auctis iam rebus religio profecerit : nam etsi à Numa concepta est curiositas superstitiosa, nondum tamen aut simulacris, aut templis res divina apud Romanos constabat, frugi religio, & pauperes ritus, & nulla capitolia certantia cœlo, sed temeratia de cespite altaria, & vasa adhuc Samia, & nidor exilis, & deus ipse nusquam : nondum enim tunc ingenia Græcorum, atque Tuscorum fingendis simulacris vrbem innundaverant. Ergo non ante religiosi Romani, quàm magni : ideoque non ob hoc magni, quia religiosi. Atqui quomodo ob religionem magni, quibus magnitudo de irreligiositate provenit ? Ni fallor enim omne regnum, vel imperium bellis quæritur, & victoriis propagatur. Porro bella & victoriæ, captis & eversis plurimùm vrbibus constant : id negotium sine deorum iniuria non est : eædem strages mœnium, & templorum : pares cædes civium, & sacerdotum : nec dissimiles rapinæ sacrarum divitiarum, & profanarum. Tot igitur sacrilegia Romanorum, quot trophæa : tot de deis, quot de gentibus triumphi : tot manubiæ, quot manent adhuc simulacra captivorum deorum. Et ab hostibus ergo suis sustinent adorari, & illis imperium sine fine decernunt, quorum magis injurias, quàm adorationes remunerasse debuerant. Sed qui nihil sentiunt, tam impunè læduntur, quàm frustra coluntur. Certè non potest fidei convenire, vt religionis meritis excrevisse videantur, qui, vt suggessimus, religionem aut lædendo creverunt, aut crescendo læserunt. Etiam illi, quorum regna conflata sunt in imperij Romani summam, cùm ea amitterent, sine religionibus non fuerunt.

CAPVT XXVI.

Solus verus Deus regna dispensare credendus est, cuius est mundus in quo regnant Reges. Quod patet ex Imperijs, qui ante Romanum floruerunt.

In p. V. Rex, 1. A. p. ad f. V. Dij Gentilium, 14.

VIDETE igitur nè ille regna dispenset, cuius est & orbis qui regnatur, & homo ipse qui regnat : ne ille vices dominationum ipsis temporibus in sæculo ordinaverit, qui antè omne tempus fuit, & seculum corpus temporum fecit : ne ille civitates extollat aut deprimat, sub quo fuit aliquando sine civitatibus gens hominum. Quid erratis? prior est quibusdam diis suis silvestris Roma : antè regnavit, quàm tantum ambitum capitolij extrueret : regnaverunt & Babylonij ante Pontifices, & Medi ante Quindecim viros, & Ægyptij ante Salios, & Assyrij ante Lupercos, & Amazones ante virgines Vestales : postremò si Romanæ religiones regna præstant, nunquam rettò Iudæa regnasset despectrix communium istarum divinitatum, cuius & deum victimis, & templum donis, & gentem fœderibus aliquandiu honorastis, nunquam dominaturi eius, si non vltimò deliquisset in Christum.

CAPVT XXVII.

Non sunt ergo criminandi Christiani, quasi rei læsæ divinitatis, si Dijs sacrificare nolunt, quos non Deos sciunt esse, sed dæmones, à quibus sacrilega ista sacrificia exiguntur.

A. p. V. Diabolus, 16.

SATIS hæc advetsus intentationem læsæ divinitatis, quò non videamur lædere eam, quam ostendimus non esse. Igitur provocati ad sacrificandum, obstruimus gradum pro fide conscientiæ nostræ, qua certi sumus, ad quos ista perveniant officia, sub imaginum prostitutione, & humanorum nominum consecratione. Sed quidam dementiam existimant, quòd cùm possimus & sactificare in præsenti, & illæsi abire, manente apud animum proposito, obstinationem saluti præferamus. Datis scilicet consilium, quo vobis abutamut : sed agnoscimus vnde talia suggerantur, quis totum hoc agitet, & quomodo nunc astutia suadendi, nunc duritia sæviendi, ad constantiam nostram dejiciendam operetur. Ille scilicet spiritus dæmoniacæ, & angelicæ paraturæ, qui noster ob divortium æmulus, & ob Dei gratiam invidus, de mentibus vestris adversus nos prœliatur, occulta inspiratione modulatis & subornatis ad omnem, quam in primordio exorsi sumus, & iudicandi perversitatem, & sæviendi iniquitatem : nam licet subjecta sit nobis tota vis dæmonum, & eiusmodi spiritus, vt nequam tamen servi, metui nonnunquam contumaciam miscent, & lædere gestiunt, quos aliàs verentur : odium enim etiam timor spirat : præterque & desperata conditio eorum ex prædamnatione, solatium reputat fruendæ interim malignitatis, de pœnæ mora : & tamen apprehensi subiguntur, & conditioni suæ succidunt, & quos de longinquo oppugnant, de proximo ob-

secrant. Itaque cùm vice rebellantium ergastulorum, siue carcerum, vel metallorum, vel hoc genus pœnalis servitutis, erumpunt adversum nos, in quorum potestate sunt, certi impares se esse, & hoc magis, perditos, ingratis resistimus vt æquales, & repugnamus perseverantes in eo quod oppugnant, & illos nunquam magis detriumphamus, quàm cum pro fidei obstinatione damnamur.

CAPVT XXVIII.

Gentiles in Deos impij conuincuntur, quòd Dijs suis, & ipsi Iovi minus honoris, quàm suis Imperatoribus exhibeant.

Per totum. V. Dij Gentilium, 16.

QVONIAM autem facilè iniquum videretur, liberos homines inuitos vrgeri ad sacrificandum, nam & aliàs diuinæ rei faciundæ libens animus indicitur, certè ineptum existimaretur, si quis ab alio cogeretur ad honorem deorum, quos vltro sui causa placare deberet, ne præ manu esset, iure libertatis dicere, Nolo mihi Iovem propitium: tu qui es? me conveniat Ianus iratus ex qua velit fronte: quid tibi mecum est? Formati estis ab iisdem vtique spiritibus, vt nos pro salute imperatoris sacrificare cogatis: & imposita est tam vobis necessitas cogendi, quàm nobis obligatio periclitandi. Ventum est igitur ad secundum titulum læsæ augustioris maiestatis: siquidem maiore formidine, & callidiore timiditate Cæsarem observatis, quàm ipsum de Olympo Iovem: & meritò, si sciatis: quid enim? ex viventibus quilibet, non mortuo potior? sed nec hoc vos ratione facitis, potius quàm respectu præsentaneæ potestatis: adeò & in isto irreligiosi erga deos vestros deprehendimini, cùm plus timoris humano dominio dicatis: citius denique apud vos per omnes deos, quàm per vnum genium Cæsaris pejeratur.

CAPVT XXIX.

Quærit an Dij quibus volunt Gentiles sacrificari, possint salutem præstare Imperatoribus; cum Dij ipsi sua templa, aras, statuas, tueri non valeant, nisi vigilibus Cæsarum excubijs.

Per totum. V. Dij Gentilium, 16.

CONSTET igitur prius, si isti quibus sacrificatur; salutem imperatoribus, vel cuilibet homini impertiri possunt, & ita nos crimini addicite. Si angeli, aut dæmones, substantia pessimi spiritus, beneficium aliquod operantur, si perditi conservant, si damnati liberant, si denique, quod in conscientia vestra est, mortui vivos tuentur, iam vtique suas primo statuas, & imagines, & ædes tuerentur, quæ, vt opinor, Cæsarum milites excubiis suis salua præstant: puto autem hæ ipsæ materiæ de metallis Cæsarum veniunt; & tota templa de nutu Cæsaris constant: multi denique dij habuerunt Cæsarem iratum: facit ad causam, si & propitium; cùm illis aliquid liberalitatis, aut priuilegij confert: ita qui sunt in Cæsaris potestate, cuius & toti sunt, quomodo habebunt salutem Cæsaris in potestate, vt eam præstare posse videantur, quam facilius ipsi à Cæsare consequantur? Ideo ergo committimus in maiestatem imperatorum, quia illos non subjicimus rebus suis? quia non ludimus in officio salutis ipsorum, qui eam non putamus in manibus esse plumbatis? sed vos religiosi, qui eam quæritis vbi non est, petitis à quibus dari non potest, præterito eo, in cuius est potestate: insuper eos debellatis, qui eam sciunt petere, qui etiam possint impetrare, dum sciunt petere.

CAPVT XXX.

Iustius, & vtilius Christianos Deum æternum, vivum & verum, expansis manibus, nudo capite, medullitus deprecari pro Imperatorum salute; quem ipsimet vt omnium summum, & optimum sibi esse propitium exoptant.

Per totum. V. Imperator, 2. A. m. V. Orationis dignitas, 1.

1. Tim. 2. 1. 2. NOs enim pro salute imperatorum Deum invocamus æternum, Deum verum, Deum vivum, quem & ipsi imperatores propitium sibi, præter ceteros malunt: sciunt quis illis dederit imperium: sciunt quà homines, quis & animam: sentiunt eum esse Deum solum, in cuius solius potestate sunt, à quo sunt secundi, post quem primi, ante omnes, & super omnes deos: quidni? cùm super omnes homines, qui vtique vivunt, & mortuis antistant: recogitant quousque vires imperij sui valeant, & ita Deum intelligunt, adversus quem valere non possunt; per eum valere se cognoscunt: cœlum denique debellet imperator: cœlum captivum triumpho suo invehat: cœlo mittat excubias:

excubias: cœlo vectigalia imponat: non poteſt: ideo magnus eſt, quia cœlo minor eſt: illius enim eſt ipſe, cuius & cœlum eſt, & omnis creatura: inde eſt imperator, vnde & homo, ante quàm imperator: inde poteſtas illi, vnde & ſpiritus: illuc ſuſpicientes Chriſtiani manibus expanſis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubeſcimus; denique ſine monitore, quia de pectore, oramus pro omnibus imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis & Cæſaris vota ſunt: hæc ab alio orare non poſſum, quàm à quo ſcio me conſecuturum, quoniam & ipſe eſt qui ſolus præſtat, & ego ſum cui impetrare debetur; famulus eius, qui eum ſolus obſervo, qui propter diſciplinam eius occidor, qui ei offero opimam & maiorem hoſtiam, quàm ipſe mandavit, orationem de carne pudica, de anima innocenti, de ſpiritu ſancto profectam: non grana turis vnius aſſis, non Arabicæ arboris lacrimas, nec duas meri guttas, nec ſanguinem reprobi bovis mori optantis, & poſt omnia inquinamenta, etiam conſcientiam ſpurcam: vt mirer, cùm hoſtiæ probantur penes vos à vitioſiſſimis ſacerdotibus, cur præcordia potius victimarum, quàm ipſorum ſacrificantium examinantur? Sic ita nos ad Deum expanſos vngulæ fodiant, cruces ſuſpendant, ignes lambant, gladij guttura detruncent, beſtiæ inſiliant, paratus eſt ad omne ſupplicium ipſe habitus orantis Chriſtiani. Hoc agite, boni præſides; extorquete animam Deo ſupplicantem pro imperatore.

CAPVT XXXI.

Credant Gentiles, Chriſtianos Imperatoribus eſſe devotos, etiam perſecutoribus; quibus divinæ litteræ iubent orare pro perſequentibus, maximè pro Regibus.

Per totum. V. Imperator, 2.

ADVLATI nunc ſumus imperatori, & mentiti vota quæ diximus, ad evadendam ſcilicet vim. Planè proficit iſta fallacia: admittitis nos enim probare quodcunque defendimus. Qui ergo putaveris nihil nos de ſalute Cæſarum curare, inſpice Dei voces, litteras noſtras, quas neque ipſi ſupprimimus, & plerique caſus ad extraneos transferunt: ſcitote ex illis præceptum eſſe nobis, ad redundantiam benignitatis, etiam pro inimicis Deum orare, & perſecutoribus noſtris bona precari: qui magìs inimici & Matth. 5. 44. perſecutores Chriſtianorum, quàm de quorum maieſtate convenimur in crimen? ſed etiam nominatim atque manifeſtè, [a] *Orate*, inquit, *pro regibus, & pro principibus, & poteſtatibus, vt omnia tranquilla ſint vobis*: [a] 1.Tim. 2:1.2 cùm enim concutitur imperium, concuſſis etiam cæteris membris eius; vtique & nos, licet extranei à turbis, in aliquo loco caſus invenimur.

CAPVT XXXII.

Chriſtianos quidem non iurare per Genios, id eſt dæmones quos adjurant, & pellunt ab energumenis, ſed Deum verum Imperatori propitium velle, & orare, & pro Romano maximè Imperio, cuius duratione pendet extremi iudicij dies.

In p. ad m. V. Imperator, 2. In f. V. Iuramentum, 3.

EST & alia maior neceſſitas nobis orandi pro imperantoribus, etiam pro omni ſtatu imperij, rebuſque Romanis, qui vim maximam vniverſo orbi imminentem, ipſamque clauſulam ſeculi, acerbitates horrendas comminantem, Romani imperij com- 2.Theſſ. 2:3. meatu ſcimus retardari: itaque nolumus experiri, & dum precamur differri, Romanæ diuturnitati favemus. Sed & iuramus, ſicut non per genios Cæſarum, ita per ſalutem eorum, quæ eſt auguſtior omnibus geniis: neſcitis genios dæmonas dici, & inde diminutiva voce dæmonia: nos iudicium Dei ſuſpicimus in imperatoribus, qui gentibus illos præfecit: id in eis ſcimus eſſe, quod Deus voluit, ideoque & ſalvum volumus eſſe quod Deus voluit, & pro magno id iuramento habemus: cæterùm dæmonas, id eſt genios, adjurare conſuevimus vt illos de hominibus exigamus, non dejerare vt illis honorem divinitatis conferamus.

CAPVT XXXIII.

Imperatorem à Chriſtianis Deum non appellari, cùm in ipſis etiam triumphis, illi à tergo ſuggeratur, vt hominem ſe eſſe meminerit.

In p. ad m. V. Imperator, 5. In f. V. Imperator, 1.

SED quid ego amplius de religione atque pietate Chriſtiana in imperatorem? quem neceſſe eſt ſuſpiciamus, vt eum quem Dominus noſter elegit: & meritò dixerim, Noſter eſt magis Cæſar, à noſtro Deo conſtitutus. Itaque & in eo plus ego illi operor

in salutem, quòd non solùm ab eo postulo eam qui potest præstare, aut quod talis postulo, qui merear impetrare: sed etiam quòd temperans maiestatem Cæsaris infra Deum, magis illum commendo Deo, cui soli subjicio: subjicio autem cui non adæquo. Non enim Deum imperatorem dicam, vel quia mentiri nescio, vel quia illum deridere non audeo, vel quia nec ipse se deum volet dici: si homo sit, interest homini Deo cedere: satis habet appellari imperator: grande & hoc nomen est, quod à Deo traditur: negat illum imperatorem, qui Deum dicit: nisi homo sit, non est imperator: hominem se esse etiam triumphans in illo sublimissimo curru admonetur: suggeritur enim ei à tergo, Respice post te, Hominem te memento: & vtique hoc magis gaudet, tanta se gloria coruscare, vt illi admonitio conditionis suæ sit necessaria: minor erat, si tunc deus diceretur, quia non verè diceretur: maior est, qui revocatur ne se deum existimet.

CAPVT XXXIV.

Imperatorem Dominum dicere, prout Deum sonat, nefas est Christianis, cùm nec Augustus Cæsar, Dominum se vocari sit passus.

In p. V. Dominus, 1. In m. ad f. V. Imperator, 6.

AVGVSTVS, imperij formator, ne dominum quidem dici se volebat. Et hoc enim Dei est cognomen. Dicam planè imperatorem dominum: sed quando non cogor, vt dominum, dei vice, dicam. Cæterùm liber sum illi. Dominus enim meus vnus est, Deus omnipotens, & æternus, idem qui & ipsius. Qui pater patriæ est, quomodo dominus est? Sed & gratius nomen est pietatis, quàm potestatis. Etiam familiæ magis patres, quàm domini vocantur: tantò abest vt imperator Deus debeat dici; non modò turpissima, sed & perniciosa adulatione: tanquam si habens imperatorem, alterum appelles: nonnè maximam & inexorabilem offensam contrahes eius, quem habuisti, etiam ipsi timendam, quem appellasti? Esto religiosus in Deum, qui vis illum propitium imperatori: desine alium deum credere, atque ita & hunc deum dicere, cui Deo opus est. Si non de mendacio erubescit adulatio, eiusmodi hominem deum appellans, timeat saltem de infausto: maledictum est, ante apotheosin deum Cæsarem nuncupare.

CAPVT XXXV.

Christianos dici non debere hostes publicos, si Imperatorum solemnia non Gentili more, sed modestè & pudicè celebrent: cùm Gentiles etiam dum fausta acclamant Cæsari, immò & sub ipsis sacris, in Cæsarem conspirent, testibus Cassijs, Nigris, & Albinis.

In p. ad circa f. V. Imperator, 4. In p. V. Festorum observatio, 2. In f. V. Astrolog. 5.

PROPTEREA igitur publici hostes Christiani, quia imperatoribus neque vanos, neque mentientes, neque temerarios honores dicant, quia veræ religionis homines etiam solemnia eorum, conscientia potius quam lascivia celebrant. Grande videlicet officium! focos & toros in publicum educere, vicatim epulari, civitatem tabernæ habitu abolefacere, vino lutum cogere, catervatim cursitare ad injurias, ad impudentias, ad libidinas illecebras. Siccine exprimitur publicum gaudium, per publicum dedecus? Hæccine solemnes dies principum decent, quæ alios dies non decent? Qui observant disciplinam de Cæsaris respectu, hi eam propter Cæsarem deserent? & malorum morum licentia, pietas erit? occasio luxuriæ, religio deputabitur? O nos merito damnandos! cur enim vota, & gaudia Cæsarum, casti, & sobrij, & probi expungimus? cur die læto non laureis postes obumbramus? nec lucernis diem infringimus? honesta res est solemnitate publica exigente, induere domui tuæ habitum alicuius novi lupanaris. Velim tamen in hac quoque religione secundæ maiestatis, de qua in secundum sacrilegium convenimur Christiani, non celebrando vobiscum solemnia Cæsarum, quo more celebrari, nec modestia, nec verecundia, nec pudicitia permittunt, fidem & veritatem vestram demonstrare, nè fortè & istic deteriores Christianis deprehendantur, qui nos nolunt Romanos haberi, sed hostes principum Romanorum. Ipsos Quirites, ipsam vernaculam septem collium plebem convenio, an alicui Cæsari suo parcat illa lingua Romana? testis est Tiberis, & schola bestiarum. Iam si pectoribus ad translucendū quandam specularem materiam natura obduxisset, cuius non præcordia insculpta apparerent novi, ac novi Cæsaris scenam, congiario dividundo præsidentis? etiam illa hora qua adclamant, DE NOSTRIS ANNIS TIBI IVPITER AVGEAT ANNOS: hæc Christianus tam

enunciare non novit, quàm de novo Cæsare optare. Sed vulgus, inquis, vt vulgus. Tamen Romani: nec vlli magis depostulatores Christianorum quàm vulgus. Planè cæteri ordines pro auctoritate religiosi ex fide: nihil hosticum de ipso senatu, de equite, de castris, de palatiis ipsis spirant. Vnde Cassij, & Nigri, & Albini? vnde qui inter Duas laurus obsident Cæsarem? vnde qui faucibus eius exprimendis palæstricam exercent? vnde qui armati palatium irrumpunt, omnibus Sigerijs atque Parthenijs audaciores? de Romanis (nisi fallor) id est, de non Christianis: atque adeò omnes illi sub ipsa vsque impietatis eruptione, & sacra faciebant pro salute imperatoris, & genium eius dejerabant; alij foris, alij intus; & vtique publicorum hostium nomen Christianis dabant. Sed & qui nunc scelestarum partium socij, aut plausores quotidie revelantur, post vindemiam paricidarum racematio superstes, quàm recentissimis & ramosissimis laureis postes præstruebant? quàm elatissimis & clarissimis lucernis vestibula nebulabant? quàm cultissimis & superbissimis toris forum sibi dividebant? non vt gaudia publica celebrarent, sed vt vota propria iam edicerent in aliena solemnitate, & exemplum atque imaginem spei suæ inaugurarent, nomen principis in corde mutantes. Eadem officia dependunt & qui astrologos, & aruspices, & augures, & magos de Cæsarum capite consultant, quas artes vt ab angelis desertoribus proditas, & à Deo interdictas, nè suis quidem causis adhibent Christiani. Cui autem opus est perscrutari super Cæsaris salute, nisi à quo aliquid adversus illam cogitatur, vel optatur? aut post illam speratur, & sustinetur? non enim ea mente de caris consulitur, qua de dominis: aliter curiosa est solicitudo sanguinis, aliter servitutis.

CAPVT XXXVI.

Christianos longè abesse ab conspirationibus in Cæsaream majestatem, quibus ex lege sit cautum, cuiquam malè velle, aut de aliquo temerè iudicare.

Per totum. V. Christ. Religio, 10.

SI hæc ita sunt, vt hostes deprehendantur, qui Romani vocabantur, cur nos, qui hostes existimamur, Romani negamur, non possumus & Romani esse, & hostes non esse? cum hostes reperiantur, qui Romani habebantur? adeò pietas, & religio, & fides imperatoribus debita, non in huiusmodi officijs consistit, quibus & hostilitas magis ad velamentum sui potest fungi, sed in iis moribus, quibus civilitas tam verè in imperatorem, quàm circa omnes necesse habet exhiberi: neque enim hæc opera bonæ mentis solis imperatoribus debentur à nobis: nullum bonum sub exceptione personarum administramus, quia nobis præstamus, qui nun ab homine, aut laudis, aut præmij expensum captamus, sed à Deo exactore, & remuneratore indifferentis benignitatis: iidem sumus imperatoribus, qui & vicinis nostris: malè enim velle, malè facere, malè dicere, malè cogitare de quoquam ex æquo vetamur: quodcunque non licet in imperatorem, id nec in quemquam: quod in neminem, eo forsitan magìs nec in ipsum, qui per Deum tantus est.

CAPVT XXXVII.

Si nec læsi Christiani vicem rependere sua lege sinuntur, in privatas quoque personas vlciscendo; quomodo sævirent in Reges, qui tot iniurijs lacessiti, quamvis numerosissimi, ab vltione & conspiratione prorsus abstinuerunt?

In p. V. Christ. Religio, 10. Et V. Vltio, 3. Circa f. V. Christianus, 3. In f. V. Christianus, 21.

SI inimicos, vt supra diximus, iubemur diligere, quem habemus odisse? Item si læsi vicem referre prohibemur, nè de facto pares simus, quem possumus lædere? Nam de isto ipsi recognoscite. Quoties enim in Christianos desævitis, partim animis propriis, partim legibus obsequentes: quoties etiam præteritis vobis, suo iure nos inimicum vulgus invadit lapidibus & incendiis? ipsis Bacchanalium furiis, nec mortuis parcunt Christianis, quin illos de requie sepulturæ, de asylo quodam mortis, iam alios, iam nec totos, avellant, dissecent, distrahant. Quid tamen vnquam denotastis de tam conspiratis, de tam animatis ad mortem vsque, pro injuria repensatum? quando vel vna nox pauculis faculis largiter vltionis posset operari, si malum malo dispungi penès nos liceret. Sed absit vt aut igni humano vindicetur divina secta, aut doleat pati in quo probatur. Si enim & hostes exertos, non tantùm vindices occultos agere vellemus, deesset nobis vis numerorum & copiarum? Plures nimirum Mauri, & Marcomanni, ipsique Parthi, vel quantæcunque, vnius tamen loci, & suorum finium, gentes, quàm totius orbis. Hesterni sumus, & vestra omnia implevimus, vrbes, insulas, castella,

Matth. 5. 44.

municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum: sola vobis relinquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuissemus, etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur, si non apud istam disciplinam magis occidi liceret, quàm occidere? Potuimus & inermes, nec rebelles, sed tantummodò discordes, solius divortij invidiâ adversus vos dimicasse. Si enim tanta vis hominum in aliquem orbis remoti sinum abrupissemus à vobis, suffudisset vtique dominationem vestram tot qualiumcunque amissio civium, immò etiam & ipsa destitutione punisset: proculdubiò expavissetis ad solitudinem vestram, ad silentium rerum, & stuporem quendam quasi mortui orbis: quæsissetis quibus imperaretis: plures hostes, quàm cives vobis remansissent: nunc enim pauciores hostes habetis præ multitudine Christianorum. Quis autem vos ab illis occultis, & vsquequaque vastantibus mentes, & valetudines vestras hostibus raperet? à dæmoniorum incursibus dico, quæ de vobis sine præmio, sine mercede depellimus. Sufficeisset hoc solum nostræ vltioni, quòd vacua exinde possessio immundis spiritibus pateret. Porro nec tanti præsidij compensationem cogitantes, non modò non molestum vobis genus, verùm etiam necessarium, hostes iudicare maluistis, qui sumus planè, non generis humani tamen, sed potius erroris.

CAPVT XXXVIII.

Falsò imponitur Christianis quælibet factio; cùm ab omni prorsus publico cœtu & spectaculo abstineant.

In p. ad f V. Christianus, 14.

PROINDE nec paulò lenius inter licitas factiones, sectam istam deputari oportebat, à qua nihil tale committitur, quale de illicitis factionibus timeri solet. Nisi fallor enim, prohibendarum factionum causa de providentia constat modestiæ publicæ, ne civitas in partes scinderetur, quæ res facilè comitia, concilia, curias, conciones, spectacula etiam, æmulis studiorum compulsationibus inquietaret, cùm iam & in quæstu habere cœpissent venalem, & mercenariam homines violentiæ suæ operam. At enim nobis ab omni gloriæ, & dignitatis ardore frigentibus, nulla est necessitas cœtus, nec vlla magis res aliena, quàm publica: vnam omnium rempublicam agnoscimus, mundum: æquè spectaculis vestris in tantum renuntiamus, in quantum originibus eorum, quas scimus de superstitione conceptas: quin & ipsis rebus de quibus transiguntur, prætersumus: nihil est nobis cum insania circi, cum impudicitia theatri, cum atrocitate arenæ, cum xysti vanitate. Licuit Epicureis aliquam decernere voluptatis veritatem. Quo vos offendimus, si alias præsumimus voluptates? Si oblectari novisse nolumus, nostra iniuria est; si fortè, non vestra. Sed reprobamus quæ placent vobis, Nec vos nostra delectant.

CAPVT XXXIX.

Si quis cœtus sit inter Christianos, Orationis pro Imperatoribus maximè faciendæ causa fit, ad Scripturæ, & verbi Divini auditum, exhortationes, censuras, quibus ob delicta, per rei sanctæ præsides, indigni à communione fidelium arcentur. Illic Eleemosynas conferri, egenis, & exsulibus dispensandas. Fratres dici communi naturæ causa, maximè ob Deum Patrem, & substantiam communem, excepto coniugio, & Cœnas sobrias, Agapes, oratione præmissa fieri.

In p. V. Christ. Religio, 11. Et V. Orationis conditiones, 12. A. p. V. Excommunicatio, 1. Et V. Iudex, 1. Et V. Simonia. Et V. Eleemosyna, 3. In m. V. Vxor, 3. Circa m. V. Charitas proximi, 4. Circa f. V. Cœna, 2. In f. V. Christ. Religio, 12.

EDAM iam nunc ego ipse negotia Christianæ factionis, vt qui mala refutaverim, bona ostendam. Corpus sumus de conscientia religionis, & disciplinæ vnitate, & spei fœdere. Coimus ad Deum, quasi manu facta precationimus ambiamus. Hæc vis Deo grata est. Oramus etiam pro imperatoribus, pro ministris eorum, ac potestatibus, pro statu seculi, pro rerum quiete, pro mora finis. Coimus ad literarum divinarum commemorationem; si quid præsentium temporum qualitas, aut præmonere cogit, aut recognoscere: certè fidem sanctis vocibus pascimus, spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinam præceptorum nihilominus inculcationibus densamus. Ibidem etiam exhortationes, castigationes, & censura divina. Nam & iudicatur magno cum pondere, vt apud certos de Dei conspectu; summumque futuri iudicij præiudicium est, si quis ita deliquerit, vt à communicatione orationis, & conventus, & omnis sancti commercij relegetur. Præsident probati quique seniores, honorem istum non pretio, sed

testimonio adepti; neque enim pretio vlla res Dei constat. Etiam si quod arcæ genus est, non dehonoraria summa quasi redemptæ religionis congregatur: modicam vnusquisque stipem menstrua die, vel cùm velit, & si modò velit, & si modò possit, apponit: nam nemo compellitur, sed sponte confert. Hæc quasi deposita pietatis sunt. Nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis dispensatur, sed egenis alendis, humandisque, & pueris ac puellis re ac parentibus destitutis, iamque domesticis senibus, item naufragis: & si qui in metallis, & si qui in insulis, vel in custodiis, dumtaxat ex causa Dei sectæ, alumni confessionis suæ fiunt. Sed eiusmodi vel maximè dilectionis operatio, notam nobis inurit penes quosdam. Vide, inquiunt, vt invicem se diligant. Ipsi enim invicem oderunt. Et, vt pro alterutro mori sint parati. Ipsi enim ad occidendum alterutrum paratiores. Sed & quòd fratrum appellatione censemur, non aliàs, opinor, infamant, quàm quòd apud ipsos omne sanguinis nomen de affectione simulatum est. Fratres autem etiam vestri sumus iure naturæ matris vnius, etsi vos parum homines, quia mali fratres. At quantò dignius fratres & dicuntur, & habentur, qui vnum patrem Deum agnoverunt, qui vnum spiritum biberunt sanctitatis, qui de vno vtero ignorantiæ eiusdem, ad vnam lucem expaverunt veritatis? Sed eò fortasse minus legitimi existimamur, quia nulla de nostra fraternitate tragœdia exclamat, vel quia ex substantia familiari fratres sumus, quæ penes vos ferè dirimit fraternitatem. Itaque qui animo, animaque miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiscreta sunt apud nos, præter vxores. In isto solo consortium solvimus, in quo solo cæteri homines consortium exercent, qui non amicorum solummodò matrimonia vsurpant, sed & sua amicis patientissimè subministrant; ex illa, credo, maiorum & sapientissimorum disciplina, Græci Socratis, & Romani Catonis, qui vxores suas amicis communicaverunt, quas in matrimonium duxerant, liberorum causa, & alibi creandorum: nescio quidem an invitas: quid enim de castitate curarent, quam mariti tam facilè donaverant? O sapientiæ Atticæ, ô Romanæ gravitatis exemplum. Lenones Philosophus, & Censor. Quid ergo mirum si tanta caritas convivatur? Nam & cœnulas nostras præterquàm sceleris infames, vt prodigas suggillatis. De nobis scilicet Diogenis dictum est, Megarenses obsonant, quasi crastina die morituri; ædificant verò quasi nunquam morituri. Sed [a] *stipulam quis in alieno oculo facilius perspicit, quàm in suo trabem.* Tot tribubus, & curiis, & decuriis ructantibus acescit aër. Saliis cœnaturis creditor erit necessarius. Herculanarum decimarum, & polluctorum sumptus tabularij supputabunt. Apaturiis, Dionysiis, mysteriis Atticis coquorum dilectus indicitur. Ad fumum cœnæ Serapiacæ, sparteoli excitabuntur. De solo triclinio Christianorum retractatur. Cœna nostra de nomine rationem sui ostendit: id vocatur quod dilectio penès Græcos. Quantiscunque sumptibus constet, lucrum est pietatis nomine facere sumptum: siquidem inopes quosque refrigerio isto iuvamus, non quà penes vos parasiti affectant, ad gloriam famulandæ libertatis, sub auctoramento ventris inter contumelias saginandi; sed quà penes Deum major est contemplatio mediocrium. Si honesta causa est convivij, reliquum ordinem disciplinæ æstimate qui sit, de religionis officio: nihil vilitatis, nihil immodestiæ admittit: non prius discumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur; editur quantum esurientes capiunt: bibitur quantum pudicis est vtile: ita saturantur, vt qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse: ita fabulantur, vt qui sciant Dominum audire: post aquam manualem & lumina, vt quisque dè scripturis sanctis vel dè proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere: hinc probatur quomodo biberit: æquè oratio convivium dirimit: inde disceditur non in catervas cæsionum, neque in classes discursationum, nec in eruptiones lasciviarum, sed ad eandem curam modestiæ & pudicitiæ, vt qui non tam cœnam cœnaverint, quàm disciplinam. Hæc coïtio Christianorum meritè sanè illicita, si illicitis par; meritò damnanda, si non dissimilis damnandis, si quis dè ea queritur eo titulo, quo dè factionibus querela est. In cuius perniciem aliquando convenimus? hoc sumus congregati, quod & dispersi: hoc vniversi, quod & singuli; neminem lædentes, neminem contristantes. Cùm probi, cùm boni coëunt, cùm pij, cùm casti congregantur, non est factio dicenda, sed curia.

[a] Matth. 7. 3.

CAPVT XL.

Factiosos dici debere potius cœtus Gentilium, in quibus cædes Christianorum conclamantur quasi sint publicæ calamitatis Authores, & Deorum hostes; cùm ante Christi adventum maiores Romam, orbemque concusserint, & Capitolium Senones in ipso Deorum cultu invaserint; nec templa sua à communi vrbium ruina præservare potuerint.

In p. ad circa f. V. Christ. Religio, 12. Circa m. V. Hypocrita, 1. A. m. V. Annulus, 1.
In f. V. Christ. Religio, 13. Et V. Dij Gentilium, 11.

AT è contrario illis nomen factionis accommodandum est, qui in odium bonorum & proborum conspirant, qui adversum sanguinem innocentium conclamant, prætexentes sanè ad odij defensionem illam quoque vanitatem, quòd existiment omnis publicæ cladis, omnis popularis incommodi Christianos esse causam. Si Tiberis ascendit ad mœnia, si Nilus non ascendit in arua, si cœlum stetit, si terra movit, si fames, si lues, statim, CHRISTIANOS AD LEONEM. Tantos ad vnum? Oro vos, ante Tiberium, id est, ante Christi adventum, quantæ clades orbem & vrbes ceciderunt. Legimus Hierannapen, & Delon, & Rhodon, & Co insulas multis cum millibus hominum pessum abiisse. Memorat & Plato maiorem Asiæ, vel Africæ terram Atlantico mari ereptam. Sed & mare Corinthium terræmotus ebibit: & vis vndarum Lucaniam Italiæ abscissam in Siciliç nomen relegavit. Hæc vtique non sine injuria incolentium accidere potuerunt. Vbi verò tunc, non dicam deorum vestrorum contemptores Christiani, sed ipsi dij vestri, cùm totum orbem cataclysmus abolevit? vel, vt Plato putavit, campestre solummodo? posteriores enim illos clade diluvij contestantur, ipsæ vrbes, in quibus nati mortuique sunt, etiam quas condiderunt, neque enim alias hodiernùm manerent, nisi & ipsæ postumæ cladis illius. Nondum Iudæum ab Ægypto examen Palæstina susceperat, nec iam illic Christianæ sectæ origo consederat, cùm regiones
Gen. 19. 25. adfines eius Sodoma & Gomorra igneus imber exussit. Olet adhuc incendio terra, &
Sap. 10. 7. si qua illic arborum, poma conantur oculis tenus, cæterùm contacta cinerescunt. Sed nec Tuscia iam tunc, atque Campania de Christianis querebatur, cum Vulsinios de cœlo, Pompeios de suo monte perfudit ignis. Nemo adhuc Romæ Deum verum adorabat, cùm Annibal apud Cannas Romanos annulos cæde sua modio metiebatur. Omnes dij vestri ab omnibus colebantur, cùm ipsum capitolium Senones occupaverunt. Et benè quòd si quid adversi vrbibus accidit, eædem clades templorum, quæ & mœnium fuerunt, vt iam hoc revincam non à deis evenire, quia & ipsis evenit. Semper humana gens malè de Deo meruit, primò quidem vt inofficiosa eius, quem cùm intelligeret ex parte non requisivit, sed & alios insuper sibi cōmentata est quos coleret; dehinc quòd non inquirendo innocentiæ magistrum, & nocentiæ iudicem & exactorem, omnibus vitiis & criminibus inolevit. Cæterum si requisisset, sequebatur vt recognosceret, & recognitum observaret, & observatum propitium magis experiretur, quàm iratum. Eundem igitur nunc quoque scire debet iratum, quem & retro semper, prius quàm Christiani nominarentur. Cuius bonis vtebatur ante editis, quàm sibi deos fingeret, cur non ab eo etiam mala intelligat evenire, cuius bona esse non sensit? Illius rea est, cuius & ingrata. Et tamen si pristinas clades comparemus, leviora nunc accidunt, ex quo Christianos à Deo orbis accepit. Ex eo enim & innocentia seculi iniquitates temperavit, & deprecatores Dei esse ceperunt. Denique cùm ab imbribus æstiva hiberna suspendunt, & annus in cura est, vos quidem balneis, & cauponis, & lupanaribus operantibus, aquilicia Iovi immolatis, nudipedalia populo denuntialis, cœlum apud capitolium quæritis, nubila de laquearibus expectatis, aversi ab ipso & Deo & cœlo: nos vero ieiuniis aridi, & omni continentia expressi, ab omni vitæ fruge dilati, in sacco & cinere volutantes, invidià cœlum tundimus, & cùm misericordiam extorserimus, Iupiter honoratur.

CAPVT XLI.

Gentiles sunt, qui iram Dei veri provocant Idola colendo, & Deos, hoc est dæmones adorando, in suos etiam cultores sævientes. Deus autem noster ante finem sæculi pariter & cultores suos, & impios, iuvat, & punit. Christianos porro veros nulla calamitas lædit, quibus & propera mors ad beatitudinem transitus, in votis est.

In p. V. Christ. Religio, 13. A. p. V. Christianus, 11.

VOs igitur importuni rebus humanis, vos rei publicorum incommodorum illices semper, apud quos Deus spernitur, statuæ adorantur. Etenim credibilius habere debet eum irasci qui negligatur, quàm qui coluntur: aut næ illi iniquissimi, si propter

Christianos, etiam cultores suos lædunt, quos separare deberent à meritis Christianorum. Hoc, inquitis, & in Deum vestrum repercutere est, quod & ipse patiatur propter profanos etiam cultores suos lædi. Admittite prius dispositiones eius, & non retorquebitis. Qui enim semel æternum iudicium destinavit post seculi finem, non præcipitat discretionem, quæ est conditio iudicij, antè sæculi finem, æqualis est interim super omne hominum genus, & indulgens, & increpans, communia voluit esse & commoda profanis, & incommoda suis, vt pari consortio omnes & lenitatem eius, & severitatem experiremur. Quia hæc ita didicimus apud ipsum, diligimus lenitatem, metuimus severitatem: vos contra vtramque despicitis: & sequitur, vt omnes seculi plagæ nobis, si fortè in admonitionem, vobis in castigationem à Deo obveniant. Atquin nos nullo modo lædimur: in primis, quia nihil nostra refert in hoc ævo, nisi de eo quàm celeriter excedere: dehinc, quia si quid adversi infligitur, vestris meritis deputatur: sed etsi aliqua nos quoque perstringunt vt vobis cohærentes, lætamur magis recognitione divinarum prædicationum, confirmantium scilicet fiduciam: & fidem spei nostræ. Si verò ab eis quos colitis, omnia vobis mala eveniunt nostri causa, quid colere perseveratis tam ingratos, tam iniustos? qui magis vos in dolorem Christianorum iuvare & asserere debuerant.

CAPVT XLII.

Christiani sylvicolæ non sunt, nec infructuosi Reipublicæ, sed pariter cum Gentilibus conversantur, & vtiliter Reipublicæ collaborant. Nec vectigalia frustrantur. Et aromata vtilius & sanctius suis mortuis condiendis, quàm Dijs thurificandis impendunt.

Per totum. V. Christianis, 16. In m. V. Corona, 2. Et V. Dij Gentilium, 12. Circa f. V. Eleemosyna, 2.

SED alio quoque iniuriarum titulo postulamur, & infructuosi in negotijs dicimur. Quo pacto homines vobiscum degentes, eiusdem victus, habitus, instructus, eiusdem ad vitam necessitatis? neque enim Brachmanæ, aut Indorum gymnosophistæ sumus, silvicolæ, & exules vitæ, meminimus gratiam debere nos Deo, domino, Creatori: nullum fructum operum eius repudiamus: planè temperamus, ne vltra modum, aut perperam vtamur. Itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, nundinis vestris, cæterisque commercijs cohabitamus hoc seculum: navigamus & nos vobiscum, & vobiscum militamus, & rusticamur, & mercamur: proinde miscemus artes, operas nostras publicamus vsui vestro: quomodo infructuosi videamur negotijs vestris cum quibus, & de quibus vivimus, non scio. Sed si ceremonias tuas non frequento, attamen & illa die homo sum. Non lavo sub noctem Saturnalibus, nè & noctem, & diem perdam: attamen lavo, & debita hora, & salubri, quæ mihi & calorem, & sanguinem servet: rigere, & pallere post lavacrum mortuus possum. Non in publico Liberalibus discumbo, quod bestiarijs supremam cœnantibus mos est: attamen vbi vbi de copijs tuis cœno. Non emo capiti coronam; quid tua interest, emptis nihilominus floribus quomodo vtar? puto gratius liberis, & solutis, & vndique vagis: sed & si in coronam coactis, nos coronam naribus novimus: viderint qui per capillum odorantur. Spectaculis non convenimus: quæ tamen apud illos cœtus venditantur si desideravero, libentius de propriis locis sumam. Tura planè non emimus, si Arabiæ queruntur, scient Sabæi, pluris & carioris suas merces Christianis sepeliendis profligari, quàm diis fumigandis. Certè, inquitis, templorum vectigalia quotidie decoquunt: stipes quotus quisque iam iactat? Non enim sufficimus & hominibus, & diis vestris mendicantibus opem ferre, nec putamus aliis quàm petentibus impertiendum: denique porrigat manum Iupiter, & accipiat: cùm interim plus nostra misericordia insumit vicatim, quàm vestra religio templatim. Sed cætera vectigalia gratias Christianis agent ex fide dependentibus debitum, quà alieno fraudando abstinemus, vt si ineatur quantum vectigalibus pereat fraude & mendacio vestrarum professionum, facilè ratio haberi possit, vnius speciei querela compensata pro commodo cæterarum rationum.

CAPVT XLIII.

Soli Lenones, perductores, aquarioli, sicarij, arioli, magi, Christianos sibi infructuosos esse conqueri possunt, eo quòd dæmonia eijciant, quibus illi serviunt.

Per totum. V. Christianus, 16.

PLANÈ confitebor, quinam, si fortè, verè de sterilitate Christianorum conqueri possunt: primi erunt lenones, perductores, aquarioli: tum sicarii, venenarii, magi: item aruspices, arioli, mathematici. His infructuosos esse: magnus fructus est. Et

tamen quodcumque dispendium est rei vestræ per hanc sectam, cum aliquo vtique præsidio compensari potest. Quanti habetis, non dico iam qui de vobis dæmonia excutiant, non dico iam qui pro vobis quoque vero Deo preces sternant, sed à quibus nihil timere possitis.

CAPVT XLIV.

Magno Reipublicæ detrimento, tot vtiles & innocentes Christiani perimuntur.

Per totum. V. Christianus, 8.

AT enim illud detrimentum reipublicæ tam grande quàm verum nemo circũspicit: illam iniuriam ciuitatis nullus expendit, cùm tot iusti impendimur, cùm tot innocentes erogamur: vestros enim iam cõtestamur actus, qui quotidie iudicandis custodiis præsideris; qui sentẽtiis elogia dispungitis. Tot à vobis nocentes variis criminũ elogiis recensentur; quis illic sicarius, qui manticularius, quis sacrilegus, aut corruptor, aut lavantium prædo, idem etiam Christianus adscribitur? aut cùm Christiani suo titulo offeruntur, quis ex illis etiam talis, quales tot nocentes? De vestris semper æstuat carcer: de vestris semper metalla suspirant: de vestris semper bestiæ saginantur: de vestris semper munerarii noxiorum greges pascunt. Nemo illic Christianus, nisi hoc tantùm: aut si & aliud, iam non Christianus.

CAPVT XLV.

Soli Christiani verè Innocentes sunt, quibus deus verus Innocentiam persuadet, quàm Gentilibus imperat dominatio, vel humana æstimatio.

Per totum. V. Christianus, 5.

NOs ergo soli innocentes. Quid mirum, si necesse est? Enim vero necesse est. Innocentiam à Deo edocti, & perfectè eam novimus, vt à perfecto magistro revelatam, & fideliter custodimus, vt ab incontemptibili dispectore mandatam. Vobis autem humana æstimatio innocentiam tradidit, humana item dominatio imperavit: inde nec plenæ, nec adeò timendæ estis disciplinæ, ad innocentiæ veritatem. Quanta est prudentia hominis, ad demonstrandum quid verè bonum? quanta auctoritas ad exigendum? tam illa falli facilis, quam ista contemni. Atque adeò, quid plenius dictum est,
a Matth 5. 21. 27. & seq. a *Non occides*, an verò, *Ne irascaris quidem?* quid perfectius prohibere adulterium, an etiam ab oculorum solitaria concupiscentia arcere? quid eruditius de maleficio, an & de maleloquio interdicere? quid instructius iniuriam non permittere, an nec vicem iniuriæ sinere? Dum tamen sciatis ipsas leges quoque vestras, quæ videntur ad innocentiam pergere, de divina lege, vt antiquiore, formam mutuatas. Diximus iam de Mosis ætate. Sed quanta auctoritas legum humanarum? cùm illas & evadere homini contingat, plerumque in admissis delitescenti, & aliquando contemnere ex involuntate, vel necessitate delinquenti: recogitate etiam pro brevitate supplicii cuiuslibet, non tamen vltra mortem remansuri. Sic & Epicurus omnem cruciatum doloremque depretiat, modicum quidem comtemptibilem pronuntiando, magnum verò, non diuturnum. Enim verò nos qui sub Deo omnium speculatore dispungimur, quique æternam ab eo pœnam providemus, meritò soli innocentiæ occurrimus, & pro scientiæ plenitudine, & pro latebrarum difficultate, & pro magnitudine cruciatus, non diuturni, verùm sempiterni, eum timentes, quem timere debebit & ipse qui timentes iudicat, Deum, non Proconsulem timentes.

CAPVT XLVI.

Cùm Iustiores quique Gentilium, Christianam Sectam; non divinam, sed philosophicam sentiant, non debent Christiani magìs ad Deorum cultum cogi, quàm philosophi, quorum alij in suis libris deos destruunt, alij in principes latrant. Meliores vtique Christiani, quàm philosophi.

A. p. ad circa. f. V. Christ. Religio, 10. In f. V. Christianus, 14.

COnstitimvs, vt opinor, adversus omnium criminum intentationem, quæ Christianorum sanguinem flagitat. Ostendimus totum statum nostrum, & quibus modis probare possimus, ita esse sicut ostendimus, ex fide scilicet, & antiquitate divinarum literarum: item ex confessione spiritalium potestatum. Qui nos revincere audebit, non arte verborum, sed eadem forma, qua probationem constituimus, de veritate debebit reniti. Sed interim incredulitas, dum de bono sectæ huius obducitur, quod vsu iam, & de commercio innotuit, non vtique divinum negotium existimat, sed magìs philosophiæ genus. Eadem, inquit, & philosophi monent, atque profitentur; innocentiam, iustitiam, patientiam, sobrietatem, pudicitiam. Cur ergo quibus comparamur de

disciplina,

disciplina, non proinde adæquamur ad licentiam impunitatemque disciplinæ? vel cur & illi, vt pares nostri, non vrgentur ad officia, quæ nos non obeuntes periclitamur? quis enim philosophum sacrificare, aut dejerare, aut lucernas meridie vanas prostituere compellit? Quinimo & deos vestros palam destruunt, & superstitiones vestras commentariis quoque accusant, laudantibus vobis: plerique etiam in principes latrant, sustinentibus vobis, & facilius statuis & salariis remunerantur, quam ad bestias pronuntiantur. Sed merito. Philosophi enim, non Christiani cognominantur: nomen hoc philosophorum dæmonia non fugat: quidni? cum secundum deos philosophi dæmonas deputent. Socratis vox est, Si dæmonium permittat. Idem & cum aliquid de veritate sapiebat deos negans, Æsculapio tamen gallinacium prosecari iam in fine iubebat: credo ob honorem patris eius: quia Socratem Apollo sapientissimum omnium cecinit. O Apollinem inconsideratum? Sapientiæ testimonium reddidit ei viro, qui negabat deos esse. In quantum odium flagrat veritas, in tantum qui eam ex fide præstat, offendit: qui autem adulterat, hoc maxime nomine gratiam pangit apud insectatores veritatis. Philosophi adfectant veritatem, & adfectando corrumpunt, vt qui gloriam captant. Christiani & necessario appetunt, & integre præstant, vt qui saluti suæ curant. Adeo neque de scientia, neque de disciplina, vt putatis, æquamur. Quid enim Thales ille princeps physicorum sciscitanti Cræso de divinitate certum renuntiavit commeatus deliberandi sæpe frustratus? Deum quilibet opifex Christianus & invenit, & ostendit, & exinde, totum, quod in Deo quæritur, re quoque assignat: licet Plato affirmet facti tatorem vniversitatis, neque inveniri facilem, & inventum enarrari in omnes difficilem. Cæterùm si de pudicitia provocemur, lego partem sententiæ Atticæ in Socratem corruptor:adolescentium pronuntiatur: Christianus adsexum nec feminæ mutat. Novi & Phrynen meretricem Diogenis supra recumbentis ardori subantem; audio & quendam Speusippum de Platonis schola in adulterio periisse: Christianus vxori suæ soli masculus nascitur. Democritus excæcando semetipsum, quòd mulieres sine concupiscentia aspicere non posset, & doleret si non esset potitus, incontinentiam emendatione profitetur: at Christianus salvis oculis feminas non videt: animo adversus libidinem cæcus est. Si de probitate defendam, ecce lutulentis pedibus Diogenes superbos Platonis toros alia superbia deculcat: Christianus nec in pauperem superbit. Si de modestia certem; ecce Pythagoras apud Thurios, Zenon apud Prienenses tyrannidem adfectant. Christianus vero nec ædilitatem. Si de animi æquitate congrediar, Lycurgus apocarteresin optavit, quòd leges eius Lacones emendassent: Christianus etiam damnatus gratias agit. Si de fide comparem, Anaxagoras depositum denegavit hospitibus: Christianus & extra fidelis vocatur. Si de simplicitate consistam, Aristoteles familiarem suum Hermiam turpiter loco excedere fecit; Christianus nec inimicum suum lædit. Idem Aristoteles tam turpiter Alexandro regendo potius adulatur, quàm Plato Dionysio ventris gratia venditatur. Aristippus in purpura sub magna gravitatis superficie nepotatur: & Hippias, dum civitati insidias disponit, occiditur: hoc pro suis omni atrocitate dissipatis nemo vnquam tentavit Christianus. Sed dicet aliquis etiam de nostris excedere quosdam à regula disciplinæ. Desinunt tamen Christiani haberi penes nos. Philosophi verò illi cum talibus factis, in nomine, & in honore sapientiæ perseverant apud vos. Adeò, quid simile Philosophus, & Christianus? Græciæ discipulus, & cœli? famæ negotiator, & salutis? verborum, & factorum operator? rerum ædificator, & distructor? interpolator erroris, & integrator veritatis? furator eius, & custos?

CAPVT XLVII.

Christiana Religio in antiquitate sanctæ Scripturæ fundata, ex qua Poëtæ & Philosophi, quidquid rectè sapiunt, hauserunt, licet non vt in ea legerunt, purè scripserint. Hos imitati sunt hæretici, fabulas ei plurimas immiscentes: contra quos præscribit regulam veritatis à Christo per Apostolos traditam. Nec dicant Gentiles, non esse credendum Christianis, iudicium, gehennam, paradisum asserentibus, quia nec Philosophis, aut Poëtis creditur, eadem scribentibus.

Per totum. V. Scriptura sancta, 4. In f. V. Novissima hominis.

ADHVC enim mihi proficit antiquitas præstructa divinæ literaturæ, quò facilè credatur, thesaurum eam fuisse posteriori cuique sapientiæ. Et si non onus iam voluminis temperarem, excurrerem in hanc quoque probationem. Quis poëtarum, quis sophistarum, qui non de prophetarum fonte potaverit? Inde igitur & philosophi sitim ingenij sui rigaverunt. Inde & à quibusdam quoque ejecta philosophia, à Thebanis

dico, à Spartiatis, & Argivis, dùm ad nostra contaminantur. Sed homines gloriæ, (vt diximus) & eloquentiæ solius libidinosi, si quid in sanctis offenderunt digestis, exinde regestum, pro instituto curiositatis ad propria verterunt, neque satis credentes divina esse, quò minus interpolarent, neque satis intelligentes, vt adhuc tunc subnubila, etiam ipsis Iudæis obumbrata, quorum propria videbantur. Nam & si qua simplicitas erat veritatis, eò magis scrupulositas humana fidem áspernata nutabat, per quod in incertum miscuerunt etiam quod invenerant certum. Inventum enim solummodò Deum, non vt invenerant disputaverunt: vt & de qualitate, & de natura eius, & de sede disceptent. Alij incorporalem asseverant, alij corporalem, quà Platonici & Stoïci: alij ex atomis, alij ex numeris, quà Epicurus, & Pythagoras: alij ex igne, quà Heraclito visum est. Et Platonici quidem curantem rerum; contra Epicurei otiosum, & inexercitum, & vt ita dixerim, neminem humanis rebus: positum verò extra mundum Stoïci, qui figuli modo extrinsecus torqueat molem hanc: intra mundum Platonici, qui gubernatoris exemplo, intra illud mancat, quod regat. Sic & de ipso mundo, natus innatusve sit, decessurus mansurusve sit, variant. Sic & de animæ statu, quam alij divinam & æternam, alij dissolubilem contendunt, vt quis sensit, ita & intulit, aut reformavit. Nec mirum si vetus instrumentum ingenia philosophorum intervertetunt. Ex horum semine etiam nostram hanc novitiolam paraturam viri quidam suis opinionibus ad philosophicas sententias adulteraverunt, & de vna via, obliquos multos & inexplicabiles tramites sciderunt. Quod ideo suggesserim, ne cui nota varietas sectæ huius in hoc quoque nos philosophis adæquare videatur, & ex varietate defensionum iudicet veritatem. Expeditè autem præscribimus adulteris nostris, illam esse regulam veritatis, quæ veniat à Christo, transmissa per comites ipsius, quibus aliquanto posteriores diversi isti commentatores probabuntur. Omnia adversus veritatem de ipsa veritate constructa sunt, operantibus æmulationem istam spiritibus erroris. Ab iis adulteria huiusmodi salutaris disciplinæ subornata: ab his quædam etiam fabulæ immissæ, quæ de similitudine fidem infirmarent veritatis, vel eam sibi potius evincerent, vt quis ideo non putet Christianis eredendum, quia nec poëtis, nec philosophis: vel ideo magis
Matth.25.31. poëtis & philosophis existimet credendum, quia non Christianis. Itaque ridemur
Matth.5.22. Deum prædicantes iudicaturum: sic enim & poëtæ & philosophi tribunal apud in-
Gen.2.8. feros ponunt: & gehennam si comminemur, quæ est ignis arcani subterranea ad
Gen.3.24. pœnam thesaurus, proinde decachinnamur: sic enim & Pyriphlegeton apud mortuos amnis est: & si paradisum nominemus, locum divinæ amœnitatis recipiendis sanctorum spiritibus destinatum, maceria quadam igneæ illius zonæ, à notitia orbis communis segregatum, Elysij campi fidem occupaverunt. Vnde hæc, oro vos, philosophis aut poetis tam consimilia? non nisi de nostris sacramentis. Si de nostris sacramentis, vt de prioribus: ergo fideliora sunt nostra magisque credenda, quorum imagines quoque fidem inveniunt. Si de suis sensibus, iam ergo sacramenta nostra imagines posteriorum habebuntur, quod rerum forma non sustinet: nunquam enim corpus vmbra, aut veritatem imago præcedit.

CAPVT XLVIII.

Resurrectio corporum, reditus est animæ eiusdem, in idem corpus, non verò transmigratio Pythagorica in varia corpora.

In p. V. Resurrectionis fides, 5. A. p. in Alphab. Errorum. V. Anima nil patitur siue corp. 1. Et V. Resurrect. probat exemplis, 3. A. m. ad circa f. V. Æternitas, 3. In f. V. Infernus, 2.

AGE iam, si qui philosophus affirmet, vt ait Laberius de sententia Pythagoræ, hominem fieri ex mulo, colubram ex muliere, & in eam opinionem omnia argumenta eloquij virtute distorserit, nonne consensum movebit, & fidem infiget, etiam ab animalibus abstinendi? proptereaque persuasum quis habeat, nè fortè bubulam de aliquo proavo suo obsonet? At enim Christianus, si de homine hominem, ipsumque de Caio Caium reducem repromittat, lapidibus magis, nec saltem cæstibus, à populo exigetur. Si quæcunque ratio præest animarum humanarum reciprocandarum in corpora, cur non in eandem substantiam redeant, cùm hoc sit restitui, id esse quod fuerat? Iam non ipsæ sunt quæ fuerant, quia non potuerunt esse quod non erant, nisi desinant esse quod fuerant. Multis etiam iocis & otio opus erit, si velimus ad hanc partem lasciuire: quis in quam bestiam reformari videretur. Sed de nostra magis defensione, qui proponimus multo vtique dignius credi, hominem ex homine rediturum, quemlibet pro quolibet, dum hominem: vt eadem qualitas animæ in eandem restauretur

conditionem, etsi non effigiem. Certè quia ratio restitutionis destinatio iudicij est, necessariò idem ipse qui fuerat exhibebitur, vt boni seu contrarij meriti iudicium à Deo referat. Ideoque repræsentabuntur & corpora: quia neque pati quicquam potest anima sola, sine materia stabili, id est carne; & quod omnino de iudicio Dei pati debent animæ, non sine carne meruerunt, intra quam omnia egerunt. Sed quomodo, inquis, dissoluta materia exhiberi potest? Considera temetipsum, ô homo, & fidem rei invenies. Recogita quid fueris antequam esses: vtique nihil: meminisses enim, si quid fuisses. Qui ergo nihil fueras, prius quàm esses, idem nihil factus cùm esse desieris, cur non possis rursus esse de nihilo, eiusdem ipsius auctoris voluntate, qui te voluit esse de nihilo? Quid novi tibi eveniet? qui non eras, factus es; cùm iterum non eris, fies. Redde si potes, rationem qua factus es, & tunc require qua fies. Et tamen facilius vtique fies, quod fuisti aliquando, quia æquè non difficilè factus es, quod nunquam fuisti aliquando. Dubitabitur, credo, de Dei viribus, qui tantum corpus hoc mundi, de eo quod non fuerat, non minus quàm de morte vacationis, & inanitatis, composuit, animatum spiritu omnium animatore. Signatum & per ipsum humanæ resurrectionis exemplum in testimonium vobis. Lux quotidie interfecta resplendet, & tenebræ pari vice decedendo succedunt: sidera defuncta reviviscunt: tempora vbi finiuntur, incipiunt: fructus consumuntur, & redeunt: certè semina non nisi corrupta & dissoluta fæcundius surgunt: omnia pereundo servantur, omnia de interitu reformantur. Tu homo, tantum nomen, si intelligas te, vel de titulo Pythiæ discens, dominus omnium morientium & resurgentium, ad hoc morietis, vt pereas? Vbicunque resolutus fueris, quæcunque te materia destruxerit, hauserit, aboleverit, in nihilum prodegerit, reddet te: eius est nihilum ipsum, cuius & totum. Ergo, inquitis, semper moriendum erit, & semper resurgendum. Si ita rerum dominus destinasset, ingratis experireris conditionis tuæ legem. At nunc non aliter destinavit, quàm prædicavit. Quæ ratio vniversitatem ex diversitate composuit, vt omnia æmulis substantiis sub vnitate constarent, ex vacuo & solido, ex animali & inanimali, ex comprehensibili & incomprehensibili, ex luce & tenebris, ex ipsa vita & morte, eadem ævum quoque ita destinata ac distincta conditione conseruit, vt prima hæc pars ab exordio rerum quam incolimus, temporali ætate ad finem defluat: sequens vero, quam expectamus, in infinitam æternitatem propagetur. Cùm ergo finis & limes medius, qui interhiat, adsuerit, vt etiam mundi ipsius species transferatur, æquè temporalis, quæ illi dispositioni æternitatis aulæi vice oppansa est, tunc restituetur omne humanum genus, ad expungendum quod in isto ævo boni, seu mali meruit, & exinde pendendum in immensam æternitatis perpetuitatem. Ideoque nec mors iam, nec rursus ac rursus resurrectio, sed erimus iidem qui nunc, nec alij post; Dei quidem cultores apud Deum semper: superinduti substantia propria æternitatis; profani verò, & qui non integrè ad Deum, in pœnam æque iugis ignis, habentes ex ipsa natura eius, divina scilicet, subministrationem incorruptibilitatis. Nouerunt & philosophi diversitatem arcani, & publici ignis. Ita longè alius est qui vsui humano, alius qui iudicio Dei apparet, sive de cœlo fulmina stringens, sive de terra per vertices montium eructans: non enim absumit, quod exurit: sed dum erogat, reparat: adeò manent montes semper ardentes, & qui de cœlo tangitur, salvus est, vt nullo iam igni decinerescat. Et hoc erit testimonium ignis æterni: hoc exemplum iugis iudicij pœnam nutrientis. Montes vruntur, & durant. Quid nocentes, & Dei hostes?

CAPVT XLIX.

Mirum est prædicationem ignis æterni, à Gentilibus summam scientiam in philosophis reputari, in Christianis autem, meram præsumptionem. Quæ quidem æterni supplicij fides, etsi falsa esset & inepta, nulli tamen noxia esset, sed vtilis & necessaria, vel ipso metu ad meliorem frugem compellens. Etsi ridenda esset, iniustè tamen tot supplicijs punienda.

In p. V. Infernus, 2. A. p. V. Christianus, 9. In m. ad f. V. Martyres, 2.

HÆc sunt quæ in nobis solis præsumptiones vocantur, in philosophis, & poëtis summæ scientiæ, & insignia ingenia: illi prudentes, nos inepti: illi honorandi, nos irridendi: immò eò amplius, & puniendi. Falsa nunc sint quæ tuemur, & meritò præsumptiones, attamen necessaria: inepta, attamen vtilia. Siquidem meliores fieri coguntur, qui eis credunt, metu æterni supplicij, & spe æterni refrigerij. Itaque non expedit falsa dici, nec inepta haberi, quæ expedit vera præsumi. Nullo titulo damnari licet omnino quæ prosunt. In vobis itaque præsumptio est hæc ipsa, quæ damnat vtilia. Proinde nec inepta esse possunt: certè & si falsa, & inepta, nulli tamen noxia: nam &

multis aliis similia, quibus nullas pœnas irrogatis, vanis & fabulosis, inaccusatis & impunitis, vt innoxiis: sed in eiusmodi enim, si vtique, inrisu iudicandum est, non gladiis, & ignibus, & crucibus, & bestiis: de qua iniquitate sæuitiæ non modo cæcum hoc vulgus exultat & insultat, sed & quidam vestrum, quibus favor vulgi de iniquitate captatur, gloriantur: quasi non totum, quod in nos potestis, nostrum sit arbitrium: certè, si velim, Christianus sum: tunc ergo me damnabis, si damnari velim: cùm verò quod in me potes, nisi velim, non potes, iam meæ voluntatis est, quod potes, non tuæ potestatis. Proinde & vulgus vanè de nostra vexatiune gaudet. Proinde enim nostrum est gaudium quod sibi vindicat, qui malumus damnari, quàm à Deo excidere. Contra illi qui nos oderunt, dolere, non gaudere debebant, consecutis nobis quod elegimus.

CAPVT L.

Tormenta Christianos honorant. Et ea fortiter pati Gentiles ipsi commendant. Vnde mirum est per ludibrium Martyres, Sarmenticios & Semaxios vocitari. Hinc provocat ad cruciandam præsides, quòd persecutione fidelium numerus accrescat.

In p. V. Martyres, 2. A. p. V. Martyres, 1. A. m. V. Resurrect probat exemplis, 2 Circa f. V. Castitatis custod. 11. Et V. Martyres, 17. In f. V. Martyr. 10.

ERGO, inquitis, cur querimini quod vos insequamur, si pati vultis; cùm diligere debeatis, per quos patimini quod vultis? Planè volumus pati: verùm eo more, quo & bellum nemo quidem libens patitur, cùm & trepidare, & periclitari sit necesse: tamen & prœliatur omnibus viribus, & vincens in prœlio gaudet, qui de prœlio querebatur, quia & gloriam consequitur, & prædam. Prœlium est nobis, quòd provocamur ad tribunalia, vt illic sub discrimine capitis pro veritate certemus. Victoria est autem, pro quo certaveris, obtinere. Ea victoria habet & gloriam placendi Deo, & prædam viuendi in æternum. Sed obducimur. Certè cum obtinuimus; ergo vincimus cùm occidimur: denique evadimus cùm obducimur. Licet nunc sarmenticios, & semaxios appelletis, quia ad stipitem dimidij axis revincti, sarmentorum ambitu exurimur. Hic est habitus victoriæ nostræ: hæc palmata vestis: tali curru triumphamus: meritò itaque victis non placemus. Propterea enim desperati & perditi existimamur. Sed hæc desperatio & perditio penes vos, in causa gloriæ & famæ, vexillum virtutis extollunt. Mutius dexteram suam libens in ara reliquit: ô sublimitas animi. Empedocles totum sese Catanensium Ætneis incendiis donavit: ô vigor mentis. Aliqua Carthaginis conditrix rogo secundum matrimonium dedit: ô præconium castitatis. Regulus nè vnus pro multis hostibus viveret, toto corpore cruces patitur: ô virum fortem, & in captivitate victorem. Anaxarchus cùm in exemplum ptisanæ pilo contunderetur. Tunde, tunde, aiebat, Anaxarchi follem, Anaxarchum enim non tundis: ô philosophi magnanimitatem, qui de tali exitu suo etiam iocabatur. Omitto eos qui cum gladio proprio, aliove genere mortis mitiore de laude pepigerunt: ecce enim & tormentorum certamina coronantur à vobis. Attica meretrix carnifice iam fatigato, postremò linguam suam comesam in faciem tyranni sævientis expuit, vt expueret & vocem, ne conjuratos confiteri posset, si etiam victa voluisset. Zeno Eleates consultus à Dionysio, Quidnam philosophia præstaret? cùm respondisset, Contemptum mortis, flagellis tyranni subiectus, sententiam suam ad mortem vsque signabat. Certè Laconum flagella sub oculis etiam hortantium propinquorum acerbata, tantum honoris conferunt, quantum sanguinis fuderint. O gloriam licitam, quia humanam, cui nec præsumptio perdita, nec persuasio desperata reputatur, in contemptu mortis & atrocitatis omnimodæ, cui tantum pro patria, pro imperio, pro amicitia pati permissum est, quantum pro Deo non licet. Et tamen illis omnibus & statuas defunctis, & imagines inscribitis, & titulos inciditis in æternitatem; quantum de monimentis potestis scilicet, præstatis & ipsi, quodammodo mortuis resurrectionem: hanc qui veram à Deo sperat, si pro Deo patiatur, insanus est. Sed hoc agite. boni præsides, meliores multò apud populum, si illis Christianos immolaveritis, cruciate, torquete, damnate, atterite nos: probatio est enim innocentiæ nostræ iniquitas vestra: ideo nos hæc pati Deus patitur: nam & proximè ad lenonem damnando Christianam, potius quàm ad leonem, confessi estis labem pudicitiæ apud nos atrociorem omni pœna, & omni morte reputari. Nec quicquam tamen proficit exquisitior quæque crudelitas vestra, illecebra est magis sectæ. Plures efficimur, quoties metimur à vobis: semen est sanguis Christianorum. Multi apud vos ad tolerantiam doloris & mortis hortantur, vt Cicero in Tusculanis, vt Seneca in Fortuitis, vt Diogenes, vt Pyrrhon, vt Callinicus; nec tamen tantos inveniunt verba discipulos, quantos

Christiani factis docendo. Illa ipsa obstinatio, quam exprobratis, magistra est. Quis enim non contemplatione eius concutitur ad requirendum quid intus in re sit? Quis non vbi requisivit, accedit? vbi accessit, pati exoptat? vt Dei totam gratiam redimat, vt omnem veniam ab eo compensatione sanguinis sui expediat? omnia enim huic operi delicta donantur. Inde est, quod ibidem sententiis vestris gratias agimus. Vt est æmulatio divinæ rei, & humanæ; cùm damnamur à vobis, à Deo absolvimur.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI DE BAPTISMO.

IN LIBRVM DE BAPTISMO.

ARGVMENTVM.

Tertullianus singulares Libros contra hæreticos scripturus, orditur ab hæresi perniciosissima, quæ aquam baptismi tollebat, saluti prorsus necessariam. Quæ quidem tantò stultior, quantò à fœmina suam traxit originem. Hæc, prophetissis apud Phrygas in Pepusa ortum dedit. Vbi mulieres, Presbyteri, & Episcopi munijs se immiscebant, vt Epiphanius hæresi 48. 49. & 52. & Augustinus hæresi 27. notant. Cæterùm constat hunc Librum scriptum, priusquàm fieret Montanista; Priscillam & Maximillam Quintillæ in prophetia pares cum Montano paracleto postea super Apostolos extollens. Suum probat in fine dicens: Tertulliani peccatoris memineritis. *De Baptismo scripsit iuxta Pamelium in eius vita, Anno Christi ducentesimo quarto, Zephyrini quinto: Severi vndecimo. Aliter Baronius Chronicum observat, substituens dicto Christi Anno Zephyrini secundum, & Severi decimum.*

CAPVT PRIMVM.

Vtilitatem huius libri commendat, scribens de Baptismi dignitate, omnia delicta lavante, & in vitam æternam liberante. Invehiturque in hæresim Quintillæ, Caiana prognatam, quæ vitam eripit, pisciculos aquis abstrahens.

In p. V. Baptismi effectus, 3. A. p. V. Baptismi præparatio, 2. In m. ad f. V. Aqua, 8.

ELIX sacramentum aquæ nostræ, quâ abluti delictis pristinæ cæcitatis, in vitam æternam liberamur. Non erit otiosum digestum istud, instruens tam eos qui cùm maximè formantur, quàm & illos qui simpliciter credidisse contenti, non exploratis rationibus traditionum, intentatam, probabilem fidem per imperitiam portant. Atque adeò nuper conversata istic quædam de Caïana hæresi, vipera venenatissima, doctrina sua plerosque rapuit, in primis baptismum destruens: planè secundum naturam: nam ferè viperæ, & aspides, ipsique reguli serpentes arida & inaquosa sectantur. Sed nos pisciculi secundum ἰχθῦν nostrum Iesum Christum in aqua nascimur: nec aliter quàm in aqua permanendo salvi sumus. Ita Quintilla monstrosissima, cui nec integrè quidem docendi ius erat, optimè notat pisciculos necare, de aqua auferens.

CAPVT II.

Aquæ simplicitas à Deo electa, qui suo more stulta mundi eligit: nec mirandum si mors aqua tollitur, cùm diuina opera omnem admirationem excedant.

A. p. ad f. V. Dei potentia, 2.

SEDENIM quanta vis est perversitatis ad fidem labefactandam, vel in totum non recipiendam, vt ex his eam impugnet, ex quibus constat. Nihil adeò est quod tam obduret mentes hominum, quàm simplicitas diuinorum operum quæ in actu videtur, & magnificentia quæ in effectu repromittitur: vt hìc quoque quoniam tanta simplicitate, sine pompa, sine apparatu nouo aliquo, denique sine sumptu homo in aqua demissus, & inter pauca verba tinctus, non multò vel nihilo mundior resurgit, eò incredibilis existimetur consecutio æternitatis. Mentior, si non è contrario idolorum solemnia vel arcana, de suggestu, & apparatu, deque sumptu fidem & auctoritatem sibi exstruunt. Prò misera incredulitas, quæ denegas Deo proprietates suas, simplicitatem, & potestatem! Quid ergo? nonnè mirandum, & lavacro dilui mortem? Atquin eò magìs credendum, si quia mirandum est, idcirco non creditur: qualia enim decet esse opera diuina, nisi super omnem admirationem? Nos quoque ipsi miramur, sed quia credimus: cæterùm, incredulitas miratur, non credit. Miratur enim simplicia, quasi vana; magnifica, quasi impossibilia. Et sit planè vt putas, satis ad vtrumque diuina
a 1 Cor.1.27. pronuntiatio præcucurrit. a *Stulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientiam eius, & prædifficilia penès homines, facilia penès Deum.* Nam si Deus & sapiens, & potens, quod etiam
Matth.19.26 prætereuntes eum non negant, meritò in aduersariis sapientiæ potentiæque, id est in stultitia & impossibilitate materias operationis suæ instituit: quoniam virtus omnis ex his causam accipit, à quibus provocatur.

CAPVT III.

Nil mirum si aqua baptismi viuificet animas, cùm tanta ab exordio mundi, vis, gratia, & auctoritas aquæ fuerit à Deo collata.

Per totum. V. Aqua, 3.

HVIVS memores pronuntiationis tanquam præscriptionis, nihilominus quàm stultum & impossibile sit aqua reformari, tractemus: quid vtique ista materia tantæ dignationis meruerit officium? vt opinor, auctoritas liquidi elementi exigenda est. Atquin plurima suppetit, & quidem à primordio. Nam vnum ex his est, quæ ante omnem mundi suggestum impolita adhuc specie penès Deum quiescebant. a *In primordio,*
a Gen.1.1. inquit, *fecit Deus cœlum & terram. Terra autem erat inuisibilis, & incomposita, & tenebræ erant super abyssum, & spiritus Dei super aquas ferebatur.* Habes homo in primis ætatem venerari aquarum, quòd antiqua substantia; dehinc dignationem, quòd diuini spiritus sedes, gratior scilicet cæteris, tunc elementis. Nam & tenebræ totæ adhuc sine cultu siderum informes, & tristis abyssus, & terra imparata, & cœlum rude: solus liquor, semper materia perfecta, læta, simplex, de suo pura, dignum vectaculum Deo subjiciebat. Quid quòd exinde dispositio mundi, modulatricibus quodammodo aquis Deo
b Gen.1.6.7. constitit. Nam b *vt firmamentum cœleste suspenderet in medietate, distinctis aquis fecit: & vt*
Prou.8.28. *terram aridam suspenderet, segregatis aquis expedijt:* ordinato dehinc per elementa mũdo,
Esa 40.12. cùm incolæ darentur, primis aquis præceptum est animas proferre: primus liquor quod viueret edidit, nè mirum sit in baptismo si aquæ animare nouerunt. Nam ipsius quoque hominis figulandi opus, sociantibus aquis absolutum est: de terra materia convenit, non tamen habilis, nisi humecta & succida, quam scilicet ante quartum diem segregatæ aquæ, in stationem suam superstite humore limo temperarant. Si exinde vniuersa vel plura prosequar, quæ de elementi istius auctoritate commemorem, quanta vis eius aut gratia: quot ingenia, quot officia, quantum instrumentum mundo ferat? vereor nè laudes aquæ potius quàm baptismi rationes videar congregasse, licet eò plenius docerem non esse dubitandum, si materiam, quam in omnibus rebus & operibus suis Deus disposuit, etiam in sacramentis propriis parere fecit: si quæ vitam terrenam gubernat, & in cœlesti procurat.

CAPVT IV.

Spiritus Domini ab initio mundi ferebatur super aquas, à cuius sanctitate, vim sanctificandi in baptismo conceperunt.

In p. V. Aqua,3. A. p. V. Aqua,5. Circa f. V. Peccatum, 1. In f. V. Aqua, 1.

SED ea satis erit præcerpsisse, in quibus & ratio baptismi recognoscitur prima illa, quæ iam tunc etiam ipso habitu prænotabatur ad baptismi figuram, Dei spiritum, qui ab initio supervectabatur, super aquas intinctorum moraturum. Sanctum autem, vtique super sanctum ferebatur, aut ab eo quod superferebatur, id quod ferebat, sanctitatem mutuabatur. Quoniam subjecta quæque materia, eius quæ desuper imminet, qualitatem rapiat necesse est, maximè corporalis spiritalem, & penetrare & insidere facilem, per substantiæ suæ subtilitatem. Ita de sancto sanctificata natura aquarum, & ipsa sanctificare concepit. Nemo dicat, Nunquid ipsis enim aquis tinguimur, quæ tunc in primordio fuerunt? non vtique ipsis, nisi ex ea parte, qua genus quidem vnum, species verò complures. Quod autem generi adtributum est, etiam in specie redundat. Ideoque nulla distinctio est, mari quis an stagno, flumine an fonte, lacu an alveo diluatur: nec quicquam refert inter eos quos Ioannes in Iordane, & quos Petrus in Tiberi tinxit: nisi & ille spado, quem Philippus inter vias fortuita aqua tinxit, plus salutis aut minus retulit. Act. 8.38. Igitur omnes aquæ de pristina originis prærogativa sacramentum sanctificationis consequuntur, invocato Deo. Supervenit enim statim Spiritus de cœlis, & aquis superest, sanctificans eas de semetipso, & ita sanctificatæ, vim sanctificandi combibunt. Quamquàm ad simplicem actum competat similitudo, vt quoniam vice sordium delictis inquinamur, aquis abluamur. Sed delicta sicut non in carne comparent, quia nemo super cutem portat maculam idololatriæ, aut stupri, aut fraudis: ita eiusmodi in spiritu sordent, qui est auctor delicti. Spiritus enim dominatur, caro famulatur: tamen vtrumque inter se communicant reatum, spiritus ob imperium, caro ob ministerium. Igitur medicatis quodammodo aquis per angeli interventum, & spiritus in aquis corporaliter diluitur, & caro in eisdem spiraliter mundatur.

CAPVT V.

Si authore diabolo res divinas æmulante, Gentiles in sacris Isidis, aut Mithræ initiati, aqua velut baptismo expiari se credebant, multò verius aqua Deo vero Authore ægris animis medebitur, delicta abluet, extinguet pœnam, hominem ad Dei similitudinem, & æternæ vitæ consecutionem reformabit.

In p. ad vltra m. V. Aqua, 2. Circa f. V. Angelus, 5. In f. V. Baptismi effectus, 6.

SED ENIM nationes extraneæ ab omni intellectu spiritalium potestatum, eadem efficacia idolis suis subministrant: sed viduis aquis sibi mentiuntur. Nam & sacris quibusdam per lavacrum initiantur, Isidis alicuius, aut Mithræ: ipsos etiam deos suos lavationibus efferunt. Cæterùm, villas, domos, templa, totasque vrbes aspergine circumiatæ aquæ expiant passim. Certè ludis Apollinaribus, & Eleusiniis tinguntur; idque se in regenerationem, & impunitatem perjuriorum suorum agere præsumunt. Item penès veteres, quisquis se homicidio infecerat, purgatrice aqua se expiabat. Igitur si de sola natura, aquis, quòd propria materia sit abluendi, in auspicia emundationis blandiuntur, quantò id verius aquæ præstabunt per Dei auctoritatem, à quo omnis natura earum constituta est? Si religione aquam medicari putant, quæ potior religio quàm Dei vivi? Quo agnito, hìc quoque studium diaboli cognoscimus res Dei æmulantis, cùm & ipse baptismum in suis exercet. Quid simile? Immundus emundat, perditor liberat, damnatus absolvit: suam videlicet operam destruet diluens delicta, quæ inspirat ipse. Hæc quidem in testimonium posita sunt repellentibus fidem, si minimè credant rebus Dei, quarum adfectationibus apud æmulum Dei credunt. An non & aliàs sine vllo sacramento immundi spiritus aquis incubant, adfectantes illam in primordio divini Spiritus gestationem? Sciunt opaci quique fontes, & avij quique rivi, & in balneis piscinæ, & euripi in domibus, vel cisternç, & putei, qui rapere dicuntur, scilicet per vim spiritus nocentis. Nam & apopnictos, & lymphatos, & hydrophobos vocant, quos aquæ necaverunt, aut amentia, vel formidine exercuerunt. Quorsum ista retulimus? nè quis durius credat, angelum Dei sanctum, aquis in salutem hominis temperandis adesse, cùm angelus malus prophanum commercium eiusdem elementi, in perniciem hominis frequentet. Angelum aquis intervenire, si novum videtur,

[a] Io. 5. 2. 4. exemplum futuri præcucurrit. [a] *Piscinam Bethsaïdam angelus interveniens commovebat: observabant qui valetudinem querebantur. Nam si quis prævenerat descendere illuc, queri post lavacrum desinebat.* Figura ista medicinæ corporalis, spiritalem medicinam canebat, ea forma, qua semper carnalia in figura spiritalium antecedunt. Proficiente itaque hominibus gratia Dei, plus aquis, & angelo accessit: qui vitia corporis remediabant, nunc
Io. 5. 4. spiritum medentur: qui temporalem operabantur salutem, nunc æternam reformant: qui vnum semel anno liberabant, nunc quotidie populos conservant, deleta morte per ablutionem delictorum. Exempto scilicet reatu, eximitur & pœna. Ita restituitur homo Deo ad similitudinem eius, qui retro ad imaginem Dei fuerat: imago in effigie, similitudo in æternitate censetur. Recipit enim illum Dei Spiritum, quem tunc de adflatu eius acceperat, sed pòst amiserat per delictum.

CAPVT VI.

Aqua mundati, ad potiora sancti Spiritus dona præparantur, per peccatorum ablutionem, quam exorat fides obsignata in nomine Trinitatis, adiecta etiam speciali Ecclesiæ mentione, dum per se Catechumenus, aut infans patrini voce Symbolum profitetur.

A. p. Verbo Baptismi forma. In f. V. Ecclesia, 2.

NON quòd in aquis Spiritum sanctum consequamur, sed in aqua emundati sub angelo, Spiritui sancto præparamur. Hîc quoque figura præcessit. Sic enim Ioan-
[a] Luc. 1. 76. nes antè præcursor Domini fuit, [a] *præparans vias eius*: ita & angelus baptismi arbiter, superventuro Spiritui sancto vias dirigit, ablutione delictorum, quam fides impetrat,
[b] Deut 19. 15. obsignata in Patre, & Filio, & Spiritu sancto. Nam si [b] *in tribus testibus stabit omne*
Matth. 18. *verbum*, quantò magìs, dum habemus per benedictionem eosdem arbitros fidei, quos &
15. & seq. sponsores salutis, sufficit ad fiduciam spei nostræ etiam numerus nominum divinorum?
Quum autem sub tribus & testatio fidei & sponsio salutis pignerentur, necessariò adji-
Matth. 18. citur Ecclesiæ mentio: quoniam vbi tres, id est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus,
20. ibi Ecclesia, quæ trium corpus est.

CAPVT VII.

Ob Christum ab vnctione dictum, baptizati vnguntur, quæ vnctio, sicut aqua, spiritualiter proficit.

Pertotum. V. Baptismi Cerimoniæ, 1.

EXINDE egressi de lavacro, perungimur benedicta vnctione, de pristina disciplina, qua vngui oleo de cornu, in sacerdotium solebant. Ex quo Aaron à Moyse vnctus est, vnde Christus dicitur à chrismate, quod est vnctio, quæ Domino nomen accommodavit, facta spiritalis, quia spiritu vnctus est à Deo patre, sicut in Actis:
[a] Act. 4. 6. [a] *Collecti sunt enim verè in ista civitate adversus sanctum filium tuum, quem vnxisti.* Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, sed spiritaliter proficit: quomodo & ipsius baptismi carnalis actus, quòd in aqua mergimur; spiritalis effectus, quòd delictis liberamur.

CAPVT VIII.

Manus vnctis imponitur; vt in figura, Iacob in crucis modum compositis manibus, Ephraïm, & Manassem benedixit. Qua Spiritus sanctus, vt olim in Christum baptizatum specie Columbæ, simplicitatis & innocentiæ Symbolum delabitur: qui & in Columba Noë delineatus est.

In p. ad circa f. V. Baptismi Cerimoniæ, 2. In f. V. Relapsus, 9.

DEHINC manus imponitur, per benedictionem advocans & invitans Spiritum sanctum. Sanè humano ingenio licebit spiritum in aquam arcessere, & concorporationem eorum accommudatis desuper manibus alio spiritu tantæ claritatis animare, Deo autem in suo organo non licebit per manus sanctas sublimitatem modulari spirita-
Gen. 48. 13. lem? Sed est hoc quoque de veteri sacramento, quo nepotes suos ex Ioseph, Ephraïm
& seq. & Manassem, Iacob capitibus impositis, & intermutatis manibus benedixerit, & quidem ita transversim obliquatis in se, vt Christum deformantes, iam tunc portenderent benedictionem in Christum futuram. Tunc ille sanctissimus Spiritus super emundata
Matth. 3. 16. & benedicta corpora libens à Patre descendit, super baptismi aquas, tanquam pristinam sedem recognoscens conquiescit, columbæ figura delapsus in Dominum, vt natura Spiritus sancti declararetur per animal simplicitatis & innocentiæ: quod etiam
[a] Matth. 10. corporaliter ipso felle careat columba: ideoque, [a] *Estote* (inquit) *simplices sicut columbæ*:
16. nè hoc quidem sine argumento præcedentis figuræ. Quemadmodum enim, post aquas diluvij,

diluvij, quibus iniquitas antiqua purgata est, post baptismum (vt ita dixerim) mundi,
pacem cœlestis iræ, præco columba terris adnuntiavit demissa ex arca, & cum olea re- Gen.8.11.
uersa: quod signum etiam apud nationes paci prætenditur: eadem dispositione spiri-
talis effectus, terræ, id est, carni nostræ, emergenti de lavacro post vetera delicta, co-
lumba sancti Spiritus advolat, pacem Dei adferens; emissa de cœlis; vbi Ecclesia est Luc.3.16.
arca figurata. Sed mundus rursus delinquit, quo malè comparetur baptismus diluvio.
Itaque igni destinatur, sicut & homo qui post baptismum delicta restaurat, vt hoc quo-
que in signum admonitionis nostræ debeat accipi.

CAPVT IX.

Aquam baptismi rubrum mare mergens Ægyptios, salvans Hebræos, aquæ Marath ligno dulcoratæ, aqua de petra, figurant: sine qua vix Christus legitur operatus, aut passus.

In p. ad m. V. Aqua, 6. In m. ad f. V. Aqua, 4.

QVOT igitur patrocinia naturæ, quot privilegia gratiæ, quot solemnia disciplinæ,
figuræ, præstructiones, precationes, religionem aquæ ordinaverunt? Primò qui-
dem quum populus de Ægypto expeditus, vim regis Ægypti per aquam transgressus Exo.14.22.
evadit, ipsum regem cum totis copiis aqua extinxit, Quæ figura manifestior in baptismi 27.
sacramento? Liberantur de sæculo nationes, per aquam scilicet, & diabolum domina-
torem pristinum, in aqua oppressum derelinquunt. Item aqua de amaritudinis vitio
in vsum commodum suavitatis Mosei ligno remediatur. Lignum illud erat Christus, Exo.15.26.
venenatæ & amaræ retro naturæ venas, in saluberrimas aquas baptismi, scilicet ex sese
remedians. Hæc est [a] *aqua, quæ de comite petra populo defluebat. Si enim petra Christus,* a 1. Cor.10.4.
sine dubio aquæ in Christo baptismum videmus benedici. Quanta aquæ gratia penès
Deum, & Christum eius est, ad baptismi confirmationem! Numquam sine aqua Chris- Matth.3.16.
tus. Siquidem & ipse aquâ tinguitur: prima rudimenta potestatis suæ, vocatus ad nu- Io.2.8.
ptias, aquâ auspicatur: quum sermonem facit, sitientes ad aquam suam invitat sempi- Io.7.37.
ternam: quum de agape docet, aquæ calicem pauperi oblatum, inter opera dilectionis Matth.10.42
probat: apud puteum vires resumit: super aquam incedit: libenter transfretat: Io.4.6. Matth.14.25
aquam discentibus ministrat: perseverat testimonium baptismi vsque ad passionem: Io.13.4.
quum deditur in crucem, aqua intervenit: sciunt Pilati manus: quum vulneratur, aqua Matth.27.
de latere prorumpit: scit lancea militis. Io.19.34.

CAPVT X.

Baptisma Ioannis, rudimentum erat & præparatio remissionis peccatorum, & sanctificationis in Christo futuræ.

A.p. ad m. V. Baptismus Ioannis, 1. A.m. in Alphab. Errorum. V. Ioannes, 2. In f. V. Relapsus, 10.

DIXIMVS quantum mediocritati nostræ licuit de vniversis, quæ baptismi religio-
nem struunt, nunc ad reliquum statum eius æquè vt potero progrediar de
quæstiunculis quibusdam. Baptismus ab Ioanne denuntiatus iam tunc habuit quæstio- Luc.20.4.
nem, ab ipso quidem Domino propositam Pharisæis; [a] *cœlestis nè is baptismus esset, an verò* a Matth.21.
terrenus? De quo illi non valuerunt constanter respondere, vtpote [b] *non intelligentes,* 25.
quia nec credentes. Nòs porro, quantula fide sumus, tantulo & intellectu possumus æsti- b Esa.7.9.
mare, divinum quidem eum baptismum fuisse, mandatu tamen, non & potestate, quòd
& Ioannem à Domino missum legimus in hoc munus, cæterùm humanum conditione.
Nihil enim cœleste præstabat, sed cœlestibus præministrabat, pœnitentiæ scilicet præ-
positus, quæ est in hominis potestate. Denique legis Doctores & Pharisæi, qui credere
noluerunt, nec pœnitentiam egêre. Quòd si pœnitentia humanum est, & baptismus
ipsius eiusdem conditionis fuerit necesse est: aut daret & Spiritum sanctum, & remis-
sionem delictorum, si cœlestis fuisset. [c] *Sed neque peccatum dimittit, neque Spiritum indulget* c Marc.2.7.
nisi Deus solus. Etiam ipse Dominus, [d] *nisi ipse prius ascenderet ad Patrem, aliter negavit* Luc.5.21.
Spiritum descensurum: id quod Dominus nundum conferebat; servus vtique præstare d Io.16.7.
posset? Adeò postea in Actis Apostolorum invenimus, quoniam qui Ioannis baptis-
mum habebant, [e] *non accepissent Spiritum sanctum, quem nè auditu quidem noverant.* e Act.19.4.
Ergo non erat cœleste, quod cœlestia non exhibebat: quum ipsum quod cœleste in
Ioanne fuerat, spiritus prophetiæ; post totius spiritus in Dominum translationem
vsque adeò defecerit, vt quem prædicaverat; quem advenientem designaverat, post-
modum an ipse esset, miserit sciscitatum. Agebatur itaque baptismus pœnitentiæ, Io.1.27.29.
quasi candidatus remissionis, & sanctificationis in Christo subsecuturæ. Nam quòd Matth.11.3.

prædicabat baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem delictorum, in futuram remiſſionem, enunciatum eſt. Si quidem pœnitentia antecedit, remiſſio ſubſequitur, & hoc eſt viam præparare: qui autem præparat, non idem ipſe perficit, ſed alij perficiendum procurat. Ipſe profitetur ſua non eſſe cœleſtia, ſed Chriſti, dicendo: *f Qui de terra eſt, de terra loquitur: qui de ſupernis venit, ſuper omnes eſt.* Item *g in ſola ſe pœnitentia tinguere, venturum mox qui tingueret in ſpiritu & igni.* Scilicet, quia vera, & ſtabilis aquæ fides qua tinguitur in ſalutem, ſimulata autem & infirma, igni tinguitur in iudicium.

f Io. 3. 31.
g Luc. 3. 16.

CAPVT XI.

Chriſtus ante inſtitutum à ſe baptiſma ſuum, non baptizabat per ſe, ſed per diſcipulos ſuos, baptiſmo ſcilicet Ioannis. Chriſti enim baptiſma non niſi eius paſſione & morte vim ſanctificandi accepit.

In p. ad m. V. Baptiſmi miniſter, 1. In f. V. Baptiſmus Io. 5.

SED ecce (inquiunt) venit Dominus, & non tinxit. Legimus enim: *a Et tamen is non tinguebat, verùm diſcipuli eius*; quia reuerà ipſum ſuis manibus tincturum Ioannes prædicaſſet. Non vtique ſic intelligendum eſt, ſed ſimplicìter dictum more communi. Sicut eſt, verbi gratia, Imperator propoſuit edictum, aut, Præfectus fuſtibus cecidit: nunquid ipſe proponit, aut nunquid ipſe cædit? ſemper is dicitur facere, cui præminiſtratur. Ita erit accipiendum: *b Ipſe vos tinguet*, pro eo quod eſt, per ipſum tinguemini, vel in ipſum. Sed nè moveat quoſdam, quòd non ipſe tinguebat. In quem enim tingueret? in pœnitentiam? quò ergo illi præcurſorem? in peccatorum remiſſionem? quam verbo dabat; in ſemetipſum? quem humilitate celabat; in Spiritum ſanctum? qui nondum à Patre deſcenderat; in Eccleſiam? quam nondum Apoſtoli ſtruxerant. Itaque tinguebant diſcipuli eius vt miniſtri, vt Ioannes antè præcurſor, eodem baptiſmo Ioannis, nè qui alio putet, quia nec exſtat alius niſi poſtea Chriſti, qui tunc vtique à diſcentibus dari non poterat, vtpote nondum adimpleta gloria Domini, nèc inſtructa efficacia lavacri per paſſionem, & reſurrectionem: quia nec mors noſtra diſſolui poſſet niſi Domini paſſione, nec vita reſtitui ſine reſurrectione ipſius.

a Io. 4. 2. Luc. 3. 16.
b Ibid.

CAPVT XII.

Apoſtoli nulli, præter Paulum, Chriſti Baptiſmum ſuſceperunt, vt pote nondum inſtitutum, ſed tantùm promiſſum; electio enim ad Apoſtolatum, & individuæ ſocietatis gratia, potuit illis vim baptiſmi ſupplere.

Per totum. V. Baptiſmi neceſſitas. Et in p. V. Pauli converſio, 3. Et à. p. ad m. V. Baptiſmus, Io 4. In m. V. Baptiſmi materia, 3. A. m. V. Eccleſia, 8.

QVVM verò præſcribitur nemini ſine baptiſmo competere ſalutem, ex illa maximè pronuntiatione Domini, qui ait: *a Niſi natus ex aqua quis erit, non habet vitam*, ſuboriuntur ſcrupuloſi, immò temerarij retractatus quorundam, quomodo ex iſta præſcriptione, Apoſtolis ſalus competat, quos tinctos non invenimus in Domino, præter Paulum. Immò cùm Paulus ſolus ex illis baptiſmum Chriſti induerit, aut præiudicatum eſſe de cæterorum periculo, qui careant aqua Chriſti, vt præſcriptio ſalva ſit, aut reſcindi præſcriptionem, ſi etiam non tinctis ſalus ſtatuta eſt. Audivi, Domino teſte, eiuſmodi, nè quis me tam perditum exiſtimet, vt vltro exagitem libidine ſtili, quæ aliis ſcrupulum incutiant. Et nunc illis, vt potero, reſpondebo, qui negant Apoſtolos tinctos. Nam ſi humanum Ioannis baptiſmum inierant, & Dominicum deſiderabant, quatenus vnum baptiſmum definierat ipſe Dominus, dicens Petro perfundi nolenti: *b Qui ſemel lavit, non habet neceſſe rurſum*: quod vtique non tincto, non omnino dixiſſet: & hæc eſt probatio exerta adverſus illos, qui adimunt Apoſtolis etiam Ioannis baptiſmum, vt deſtruant aquæ ſacramentum. An credibile videri poteſt, in his perſonis viam tunc Domini non præparatam, id eſt baptiſmum Ioannis, quæ ad viam Domini per totum orbem aperiendam deſtinabantur? Ipſe Dominus nullius pœnitentiæ debitor tinctus eſt, peccatoribus non fuit neceſſe? Quid ergo? alij tincti non ſunt: non tamen comites Chriſti, ſed æmuli fidei, legis Doctores & Phariſæi. Vnde & ſuggeritur, quum adverſantes Domino tingui noluerint, eos qui Dominum ſequebantur, tinctos fuiſſe, nec cum æmulis ſuis ſapuiſſe, maximè quando Dominus cui adhærebant, teſtimonio Ioannem extuliſſet, *c Nemo, dicens, maior inter natos fœminarum Ioanne baptizatore.* Alij planè ſatis coactè iniiciunt, tunc Apoſtolos

a Io. 3. 5.
Act. 9. 6.
b Io. 13. 6.
c Matth. 11. 11.

baptismi vicem implesse, quum in navicula fluctibus adspersi operti sunt; ipsum quoque Petrum per mare ingredientem, satis mersum. Vt opinor autem, aliud est aspergi vel intercipi violentia maris, aliud tingui disciplina religionis. Cæterùm navicula illa figuram Ecclesiæ præferebat, quòd in mari, id est sæculo, fluctibus, id est persecutionibus & tentationibus inquietatur, Domino per patientiam velut dormiente, donec orationibus sanctorum in vltimis suscitatus compescat sæculum, & tranquillitatem suis reddat. Nunc sive tincti quoquo modo fuerunt, sive inloti perseveraverunt, vt & illud dictum Domini de vno lavacro, sub Petri persona, ad nos tantummodò spectet, de salute tamen Apostolorum satìs temerarium est æstimare, quia non illis vel primæ adlectionis, & exindæ individuæ familiaritatis prærogativa, compendium baptismi conferre posset, cùm illi, opinor, sequebantur illum, qui credenti cuique salutem pollicebatur. [d] *Fides tua te*, aiebat, *salvum fecit, &*, [e] *Remittuntur tibi peccata*: credenti vtique, nec tamen tincto. Id si Apostolis defuit, nescio; quorum fides vno verbo Domini suscitata, teloneum dereliquit; patrem & navem, & artem qua vitam sustentabat, deseruit: patris exequias despexit: summum illud Domini præceptum, [f] *Qui patrem, aut matrem mihi prætulerit, non est me dignus*, antè perfecit, quàm audivit.

Matth. 8. 24. Matth. 14. 29 Matth. 8. 24. & seq. d Marc. 10. 52 e Matth. 9. 5. Matth. 9. 9. Matth. 4. 21. 22. Matth. 8. 21. f Matth. 10. 37

CAPVT XIII.

Lex quidem baptismi imposita, & forma præscripta. Io. 3. & Matth. 28. Sed necessitas eius non obligavit, nisi post Christi passionem: postquam & Paulus ab Anania baptizatus est.

In p. V. Baptismi necessitas, à. m.

HIc ergo scelestissimi illi provocant quæstiones. Adeò dicunt, baptismus non est necessarius, quibus fides satìs est: nam & Abraham nullius aquæ, nisi fidei sacramento Deo placuit. Sed in omnibus posteriora concludunt, & sequentia antecedentibus prævalent. Fuerit salus retro per fidem nudam, ante Domini passionem & resurrectionem: at vbi fides aucta est credendi in nativitatem, passionem, resurrectionemque eius, addita est ampliatio sacramento, obsignatio baptismi, vestimentum quodammodo fidei, quæ retro erat nuda, nec potest iam, sine sua lege. Lex enim tinguendi imposita est, & forma præscripta. [a] *Ite*, inquit, *docete nationes, tinguentes eas in nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Huic legi collata definitio illa: [b] *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non intrabit in regnum cælorum*: obstrinxit fidem ad baptismi necessitatem. Itaque omnes exinde credentes tinguebantur. Tunc & Paulus vbi credidit, tinctus est. Et hoc est quod Dominus in illa plaga orbationis, præceperat, [c] *Exurge, dicens, & introi Damascum, illic tibi demonstrabitur quid debeas agere*, scilicet tingui, quod solum ei deerat. Alioquin satis didicerat, atque crediderat Nazarenum esse Dominum Dei filium.

Gen. 15. 6. a Matth. 28. 19. b Io. 3. 5. c Act. 9. 7.

CAPVT XIV.

Licet Paulus ad prædicandum magìs, quàm ad baptizandum missus sit, aliquos tamen legitur babtizasse, quod & Apostoli facere iussi sunt.

Per totum. V. Verbum Dei, 4.

SEd de ipso Apostolo revoluunt, quòd dixerit, [a] *Non enim me ad tinguendum Christus misit*: quasi hoc argumento baptismus adimatur. Cur enim [b] *tinxit Gaium, & Crispum, & Stephanæ domum?* quanquam etsi non eum miserat Christus ad tinguendum, tamen aliis Apostolis præceperat tinguere. Verùm hæc pro conditione tunc temporis ad Corinthios scripta sunt, [c] *cùm schismata, & dissensiones inter illos movebantur, dum alius Paulo deputat, alius Apollo.* Propter quod pacificus Apostolus, nè sibi omnia defendere videretur, non ad tinguendum ait se missum, sed ad prædicandum. Nam & prius est prædicare, posterius tinguere. Sed sit prius prædicatum: puto autem licuit & tinguere, cui licuit prædicare.

a 1. Cor. 1. 17. b Ibid. 14. c Ibid. 12.

CAPVT XV.

Vnum est aquæ baptisma interabile, sicut vnus Deus, & vna est Ecclesia.

In p. ad f. V. Baptismus non reïteratur, 2. In p. ad vltra m. in Alphab. Errorum. V. Baptismus hær. 2.

NEscio si quid amplius ad controversiam baptismi ventilatur. Sanè retexam quod suprà omisi, nè imminentes sensus videar intercidere. Vnus omnino baptismus est nobis, tam ex Domini evangelio, quàm ex Apostoli litteris; quoniam [a] *vnus Deus, & vnum baptisma, & vna Ecclesia in cælis.* Sed circa hæreticos sanè quid custodiendum sit, dignè quis retractet: ad nos enim editum est. Hæretici autem nullum habent con-

Io. 3. 4. a Ephes. 4. 5.

fortium nostræ disciplinæ, quos extraneos vtique testatur ipsa ademptio communicationis. Non debeo in illis cognoscere, quod mihi est præceptum, quia non idem Deus est nobis & illis, nec vnus Christus, id est, idem; ideoque nec baptismus vnus, quia non idem: quem quum ritè non habeant, sine dubio non habent: nec capit numerari, quod non habetur: ita nec possunt accipere, quia non habent. Sed de isto plenius iam nobis in Græco digestum est. Semel ergo lavacrum inimus, semel delicta diluuntur, quia ea iterari non oportet. Cæterùm, Israel Iudæus quotidie lavat, quia quotidie inquinatur. Quod nè in nobis quoque factitaretur, propterea de vno lauacro definitum est. Fœlix aqua quæ semel abluit, quæ ludibrio peccatoribus non est, quæ non adsiduitate sordium infecta rursus quos diluit, inquinat.

CAPVT XVI.

Baptismus sanguinis, idem præstat quod aquæ lavacrum.

Per totum. V. Baptismus sanguinis, 2.

a Luc. 12. 50. b 1. Io. 5. 8. Io. 19. 34.

EST quidem nobis etiam secundum lavacrum, vnum & ipsum, sanguinis scilicet, de quo Dominus: [a] *Habeo*, inquit, *baptismo tingui*, quum iam tinctus fuisset: [b] *venerat enim per aquam & sanguinem*, sicut Ioannes scripsit, vt aqua tingueretur sanguine glorificaretur; proinde, nos faceret aqua vocatos, sanguine electos. Hos duos baptismos de vulnere persossi lateris emisit; quatenus qui in sanguinem eius crederent, aqua lavarentur: qui aqua lavissent, etiam sanguinem potarent. Hic est baptismus, qui lavacrum & non acceptum repræsentat, & perditum reddit.

CAPVT XVII.

Officium conferendi baptismi pertinet ad Episcopum, & cum eius authoritate, ad Presbyteros, & Diaconos, nisi compellat necessitas.

Per totum. V. Baptismi minister, 2.

SVPEREST ad concludendam materiolam, de obseruatione quoque dandi & accipiendi baptismum commonefacere. Dandi quidem habet ius summus sacerdos, qui est Episcopus: dehinc Presbyteri, & Diaconi: non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem; quo salvo, salva pax est. Alioquin etiam laïcis ius est: quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari potest: nisi Episcopi iam; aut Presbyteri, aut Diaconi vocantur, discentes. Domini sermo non debet abscondi ab vllo. Proinde & baptismus, æquè Dei census, ab omnibus exerceri potest: sed quantò magis laïcis disciplina verecundiæ & modestiæ incumbit? cùm ea maioribus competant, nè sibi adsumant dicatum Episcopis officium Episcopatus. Æmulatio schismatum mater est.

a 1. Cor. 6. 12. [a] *Omnia licere* dixit sanctissimus Apostolus, *sed non omnia expedire*. Sufficiat scilicet, in necessitatibus vtaris, sicubi, aut loci, aut temporis, aut personæ conditio compellit. Tunc enim constantia succurrentis excipitur, cùm vrget circunstantia periclitantis: Quoniam reus erit perditi hominis, si supersederit præstare, quod liberè potuit. Petulantia autem mulieris quæ vsurpavit docere, vtique non etiam tinguendi ius sibi pariet: nisi si quæ nova bestia evenerit similis pristinæ: vtquemadmodũ illa baptismũ auferebat, ita aliqua per se eum conferat. Quod si quæ Paulo perperam adscripta sunt, ad licentiam mulierum docendi tinguendique defendunt; sciant in Asia presbyterum, qui eam scripturam construxit, quasi titulo Pauli de suo cumulans, convictum atque confessum id se amore Pauli fecisse, loco decessisse. Quàm enim fidei proximum videretur, vt is docendi & tinguendi daret feminæ potestatem, qui ne discere quidem constanter mulieri permisit? [b] *Taceant*, inquit, *& domi maritos suos consulant*.

b 1. Cor. 14. 34.

CAPVT XVIII.

Baptisma non est temerè conferendum, sed pro cuiusque conditione, & dispositione.

Per totum V. Baptismi minister, 3. Et à. p V. Gratia Dei, 2. Et in m. V. Pauli conversio, 4.

a Luc. 6. 30. b Matth. 7. 6. c 1. Tim. 5. 22. Act. 8. 29. & seq.

CÆTERÙM, baptismum non temerè credendum esse, sciant quorum officium est, [a] *Omni petenti te dato*, suum habet titulum; proinde ad eleemosynam pertinentem. Immo illud potius perspiciendum, [b] *Nolite dare sanctum canibus, & porcis projicere margarita vestra*, [c] *& Manus ne facilè imposueris, ne participes aliena delicta*. Si Philippus tam facilè tinxit eunuchum, recogitemus manifestam & exertam dignationem Domini intercessisse. Spiritus Philippo præcepetat in eam viam pertendere; spado & ipse inventus est non otiosus, nec qui subitò tingui concupisceret: sed ad templum orandi gratia, pro-

fectus, scripturæ divinæ impressus, sic oportebat deprehendi, cui vltro Deus Apostolum miserat, ad quem rursus spiritus vt se curriculo eunuchi adiungeret, iussit; scriptura ipsius fidei occurrit; in tempore exhortatus, adsumitur, Dominus ostenditur; fides non moratur; aqua non expectatur; Apostolus perfecto negotio, eripitur. Sed & Paulus reverà citò tinctus est. Citò enim cognoverat Simon hospes vas eum esse electionis constitutum: Dei dignatio suas præmittit prærogativas; omnis petitio, & decipere, & decipi potest. Itaque pro cuiusque personæ conditione ac dispositione, etiam ætate, cunctatio baptismi vtilior est: præcipuè tamen circa parvulos. Quid enim necesse est sponsores etiam periculo ingeri? quia & ipsi per mortalitatem destituere promissiones suas possunt, & proventu malæ indolis falli. Ait quidem Dominus, [d] *Nolite illos prohibere ad me venire*: Veniant ergo, dum adolescunt; veniant dum discunt, dum quò veniant docentur; fiant Christiani, quum Christum nosse potuerint: quid festinat innocens ætas ad remissionem peccatorum? cautius agetur in secularibus, vt cui substantia terrena non creditur, divina credatur: norint petere salutem, vt petenti dedisse videaris. Non minore de causa innupti quoque procrastinandi, in quibus tentatio præparata est, tam virginibus per maturitatem, quàm viduis per vacationem, donec aut nubant, aut continentiæ corroborentur. Si qui pondus intelligant baptismi, magìs timebunt consecutionem, quàm dilationem: fides integra, secura est de salute.

Act. 9. 6. & 1.

d Matth. 19. 14.

CAPVT XIX.

Baptismi solemnis tempus, Pascha & Pentecoste.

Per totum. V. Baptismi solemnis tempus.

DIEM baptismo solenniorem Pascha præstat; cùm & passio Domini in quam tinguimur, adimpleta est. Nec incongruenter quis ad figuram interpretabitur, quòd cùm vltimum Pascha Dominus esset acturus, missis discipulis ad præparandum: [a] *Invenietis*, inquit, *hominem aquam baiulantem.* Paschæ celebrandæ locum de signo aquæ ostendit. Exinde Pentecoste ordinandis lavacris latissimum spatium est, quo & Domini resurrectio inter discipulos frequentata est, & gratia Spiritus sancti dedicata, & spes adventus Domini subostensa, quòd tunc in cœlos recuperato eo, [b] *angeli ad Apostolos dixerunt sic venturum quemadmodum & in cœlos conscendit*, vtique in Pentecoste. Sed enim Hieremias cùm dicit: [c] *Et congregabo illos ab extremis terræ in die festo*, Paschæ diem significat, & Pentecostes, qui est propriè dies festus. Cæterùm omnis dies Domini est, omnis hora, omne tempus habile baptismo: si de solennitate interest, de gratia nihil refert.

a Marc. 14. 12. Luc. 22. 10. Act 2. 2. b Act. 1. 11. c Hier. 31. 8.

CAPVT XX.

Baptizandi Catechumeni, se disponere debent crebris orationibus, ieiunijs, geniculationibus, & vigilijs, confessione omnium delictorum, non tamen publica; carnis item contra futuras tentationes maceratione.

In p. V. Baptismi præparatio, 1. A. p. V. Confessio peccati, 6. Et V. Tentatio, 3. In m. V. Ieiunij obligatio, 3. In f. V. Orationis conditiones, 6.

INGRESSVROS baptismum, orationibus crebris, ieiuniis & geniculationibus, & pervigiliis orare oportet, & cum confessione omnium retro delictorum, vt exponant etiam baptismum Ioannis: [a] *Tinguebantur*, inquit, *confitentes delicta sua.* Nobis gratulandum est, si non publice confitemur iniquitates, aut turpitudines nostras. Simul enim & de pristinis satisfacimus conflictatione carnis & spiritus, & subsecuturis tentationibus munimenta præstruimus. [b] *Vigilate & orate*, inquit, *ne incidatis in tentationem.* Et ideo credo tentati sunt, quoniam obdormierunt, vt adprehensum Dominum destituerint, & qui cum eo perstiterit, & gladio sit vsus, ter etiam negaverit: nam & præcesserat dictum, [c] *neminem intentatum regna cœlestia consecuturum.* Ipsum Dominum post lavacrum statim tentationes circumsteterunt, quadraginta diebus ieiuniis functum. Ergo & nos, dicet aliquis, à lavacro potius ieiunare oportet. Et quis enim prohibet, nisi necessitas gaudij, & gratulatio salutis? Sed Dominus, quantum existimo, de figura Israëlis exprobrationem in ipsum retorsit. Namque populus mane trangressus, in solitudine translatus per quadraginta annos, illic cùm divinis copiis aleretur, nihilominus ventris & gulæ meminerat, quàm Dei. Deinde Dominus post aquam segregatus, in deserto, quadraginta dierum ieiunia emensus, ostendit [d] *non pane vivere hominem Dei, sed Dei Verbo*: tentationesque plenitudini & immoderantiæ ventris adpositas, abstinentiâ elidi. Igitur benedicti quos gratia Dei expectat, cùm de illo sanctissimo lavacro

a Matth. 3. 6. b Matth. 26. 41. Ibid. 52. c Luc 22. 28. Matth. 4. 2. d Matth. 4. 4.

novi natalis ascenditis, & primas manus apud matrem cum fratribus aperitis, petite de Patre, petite de Domino, peculia, gratias, distributiones Charismatum, subjicientes, *a* petite, & accipietis, inquit, quæsistis enim & invenistis; pulsatis, & apertum est vobis.
a Matth. 7. 7.
Tantùm oro, vt cùm petitis, etiam Tertulliani peccatoris memineritis.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI DE CARNE CHRISTI.

IN LIBRVM DE CARNE CHRISTI.

ARGVMENTVM.

Toto hoc Libro, Carnis Christi veritatem solidissimis argumentis ex Scriptura depromptis, adversus hæreticos eius impugnatores probat. Cuius & meminit Libro 5. contra Marcionem capite 2. Propterea, *inquit,* & nos volumen præmisimus de Carne Christi; quo eam & solidam probamus, adversum phantasmatis nativitatem, & humanam vindicamus, adversus qualitatis proprietatem. *Et rursum:* Igitur quantum ad hæreticos, demonstravimus quo cuneo occurrendum sit à nobis. Et occursum est iam suo quoque titulo, de Carne Domini adversus quatuor hæreses, ad hanc maximè quæstionem præstruendam. *Illæ autem hæreses sunt, Marcionis, Apellis, Valentini, & Saturnini, qui Carnem Christi putativam invexit. De Carne Christi scripsisse Tertullianum Anno Chri. ducentesimo octavo, Zephyrini nono, Severi decimoquinto, Author est Pamelius. Sed Baro. Zephyrini sexto, Severi decimoquarto, refert res gestas Anno Christi præcitato.*

CAPVT PRIMVM.

Præmittere se dicit hunc Librum, Libro de fide resurrectionis, quam impugnantes, Carnis Christi veritatem varijs quæstionibus dissoluerent.

In p. V. Christi caro, 9. In f. V. Chri. nativitas, 1.

QVi fidem resurrectionis, antè istos Sadducæorum propinquos, sine controversia moratam, ita student inquietare, vt eam spem negent etiam ad carnem pertinere, meritò Christi quoque carnem quæstionibus distrahunt, tanquam aut nullam omnino, aut quoquo modo aliam, præter humanam: nè si humanam constiterit fuisse, præiudicatum sit adversus illos eam resurgere omni modo, quæ in Christo resurrexerit. Igitur vndeilli destruunt carnis vota, inde erunt præstruenda. Examinemus corporalem substantiam Domini, de spiritali enim certum est. Caro quæritur: veritas & qualitas eius retractatur: an fuerit, & vnde, & cuiusmodi fuerit. Renunriatio eius, dabit legem nostræ resurrectioni. Marcion, vt carnem Christi negaret, negavit etiam nativitatem; aut vt nativitatem negaret, negavit & carnem: scilicet nè invicem sibi testimonium redderent & responderent, nativitas & caro: quia nec nativitas sine carne, nec caro sine nativitate: quasi non eadem licentia hæretica & ipse potuisset, aut admissa carne nativita-

tem negare, vt Apelles discipulus, & postea desertor ipsius: aut carnem & nativitatem confessus, aliter illas interpretari, vt condiscipulus & condesertor eius Valentinus. Sed & qui carnem Christi putativam introduxit, æquè potuit nativitatem quoque phantasma confingere, vt & conceptus, & prægnatus, & partus virginis, & ipsius exinde infantis ordo, τὸ δοκεῖν haberentur: eosdem oculos, eosdemque sensus fefellissent, quos carnis opinio elusit.

CAPVT II.

Christi nativitatem, præscriptione traditionis Apostolicæ probat contra Marcionem, qui eius historiam, ex Lucæ Evangelio detruncabat.

In p. V. Christi nativitas, 1. A. p. V. Marcion, 7. In m. ad f. V. Traditio, 1.

PLANÈ nativitas à Gabriele annunciatur: quid illi cum angelo Creatoris & in virginis vterum conceptus inducitur: quid illi cum Esaïa propheta Creatoris? Odit moras, qui subitò Christum de cœlis deferebat. Aufer hinc, inquit, molestos semper Cæsaris census, & diversoria angusta, & sordidos pannos: & dura præsepia. Viderit angelica multitudo, Dominum suum noctibus honorans. Seruent potius pecora pastores: & Magi nè fatigentur de longinquo; dono illis aurum suum. Melior sit & Herodes, nè Hieremias glorietur. Sed nec circuncidatur infans, nè doleat: nec ad templum deferatur, nè parentes suos oneret sumptu oblationis: nec in manus tradatur Simeoni, nè senex moriturus exinde contristetur. Taceat & anus illa, nè fascinet puerum. His opinor consiliis, tot originalia instrumenta Christi delere Marcion ausus es, nè caro eius probaretur. Ex qua, oro te, auctoritate? si propheta es, prænuntia aliquid? si Apostolus, prædica publicè: si Apostolicus, cum Apostolis senti: si tantùm Christianus es, crede quod traditum est: si nihil istorum es, meritò dixerim, morere: nam & mortuus es, qui non es Christianus, non credendo, quod creditum Christianos facit. Et eo magis mortuus es, quò magis non es Christianus: qui cùm fuisses, excidisti, rescindēdo quod retro credidisti: sicut & ipse confiteris in quadam epistola; & tui non negant, & nostri probant. Igitur rescindens quod credidisti, iam non credens rescidisti: non tamen quia credere desiisti, rectè rescidisti: atque in rescindendo quod credidisti, probas, antequam rescinderes, aliter fuisse quod credidisti. Aliter illud, ita erat traditum: porro, quod traditum erat, id erat verum, vt ab eis traditum, quorum fuit tradere. Ergo quod erat traditum rescindens, quod erat verum rescidisti. Nullo iure fecisti. Sed plenius eiusmodi præscriptionibus adversus omnes hæreses, alibi iam vsi sumus, post quas nunc ex abundanti retractamus, desiderantes rationem, qua non putaveris natum esse Christum.

Luc. 1.26. Esa. 7.14. Luc. 2.1. Luc. 2.7. & 9.10. Luca. 21. Luc. 2.22. & seq.

CAPVT III.

Nativitas Carnis, nec impossibilis, nec inconveniens fuit Deo.

In p. V. Christi Nat. 3. A. p. V. Christi Incarnat. 7. A. m. in Alphab. Error. V. Angeli, 4. Circa f. V. Marcion, 8. In f. in Alphabeto Errorum. V. Spiritus,

NECESSÈ est, quatenus hoc putas arbitrio tuo licuisse, vt aut impossibilem, aut inconvenientem Deo existimaveris nativitatem. Sed Deo nihil impossibile, nisi quod non vult. An ergo noluerit nasci (quia si voluit, & potuit, & natus est) consideremus. Ad compendium decurro. Si enim nasci se Deus noluisset quacunque de causa, nec hominem se videri præstitisset. Nam quis hominem videns, eum negaret natum? Ita quod noluisset esse, nec videri omnino voluisset. Omnis rei displicentis, etiam opinio reprobatur. Quia nihil interest, vtrum sit quid, an non sit; si, cùm non sit, esse præsumitur. Planè interest vt falsò non patiatur, quod verè non est. Sed satis erat illi, inquis, conscientia sua: viderint homines, si natum putabant, quia hominem videbant. Quantò ergo dignius, quantòque constantius humanam sustinuisset existimationem verè natus, eandem existimationem etiam non natus subiturus, cum iniuria conscientiæ suæ? quam tu adfiduciam reputas, vt non natus, adversus conscientiam suam natum se existimari sustineret? quid tanti fuit, edoce, vt consciens Christus quid esset, id se quod non erat, exhiberet? Non potes dicere, Nè si natus fuisset, & hominem verè induisset, Deus esse desisset, amittens quod erat, dū fit quod non erat. Periculum enim status sui Deo nullū est. Sed ideo, inquis, nego Deū in hominem verè conversum, ita vt & nasceretur, & carne corporaretur; quia qui sine fine est, etiam inconvertibilis sit necessè est: converti enim in aliud, finis est pristini: non cōpetit ergo conversio eius, cui non competit finis. Planè natura convertibilium ea lege est, ne permaneant in eo quod convertitur in eis: & ita non permanendo pereant, dum perdunt, convertendo,

quod fuerunt: sed nihil Deo par est: natura eius ab omnium rerum conditione distat. Si ergo quæ à Deo distant, à quibus Deus distat, cùm convertuntur, amittunt quod fuerunt: vbi erit diversitas divinitatis à ceteris rebus, nisi vt contrarium obtineat? id est, vt Deus & in omnia converti possit, & qualis est, perseverare? alioquin par erit eorum, quæ conversa amittunt quod fuerunt: quorum vtique Deus in omnibus impar non est, si nec in exitu conversionis. Angelos Creatoris conversos in effigiem humanam, aliquando legisti, & credidisti, & tantam corporis gestasse veritatem, vt & pedes
Gen.18.2.& seq. eis laverit Abraham, & manibus ipsorum ereptus sit Sodomitis Loth: conluctatus quoque homini angelus, toto corporis pondere, dimitti desideravit, adeò detinebatur.
Gen 19.1.
Gen.32.24. Quod ergo angelis inferioribus; Deo licuit, vtì conversi in corpulentiam humanam, angeli nihilominus permanerent, hoc tu potentiori Deo auferes; quasi non valuerit Christus verè hominem indutus, Deus perseverare? Aut nunquid & angeli illi, phantasmata carnis apparuerunt? sed non audebis hoc dicere: nam si sic apud te angeli Creatoris, sicut & Christus, eius Dei erit Christus, cuius angeli tales, qualis & Christus. Si scripturas opinioni tuæ resistentes, non de industria alias rejecisses, alias corrupisses,
a Io.1 32. confudisset te in hac specie evangelium Ioannis, prædicans [a] *spiritum columbæ corpore delapsum desedisse super Dominum.* Qui spiritus cùm hoc esset, tam verè erat & columba, quàm & spiritus: nec interfecerat substantiam propriam, assumpta substantia extranea. Sed quæris, corpus columbæ vbi sit, resumpto spiritu in cœlum: æquè & angelorum: eadem ratione interceptum est, qua & editum fuerat: si vidisses cùm de nihilo proferebatur; scisses, cùm in nihilum subdecebatur: si non fuit initium visibile, nec finis. Tamen corporis soliditas erat, quoquo momento corpus videbatur. Non potest non fuisse, quod scriptum est.

CAPVT IV.

Nativitas carnis nec indigna Deo fuit, neqùe stulta.

In p. ad m. V. Caro Chri.19. A. p. V. Marcion,19. In f. V. Chri. Incarnatio, 8.9.

IGITVR si neque vt impossibilem, neque vt periculosam Deo repudias corporationem, superest vt quasi indignam rejicias, & accuses. Ab ipsa quidem exorsus nativitate, perora àge iam, spurcitias genitalium in vtero elementorum, humoris, & sanguinis fœda coagula, carnis ex eodem cœno alendæ per novem menses: describe vterum de die inolescentem, gravem, anxium, nec somno tutum, incertum libidinibus fastidij, & gulæ. Invehere iam & in ipsum mulieris enitentis pudorem, vel pro periculo honorandum, vel pro natura religiosum. Horres vtique & infantem, cum suis impedimentis profusum vtique, & oblitum. Dedignaris quòd pannis dirigitur, quòd vnctionibus formatur, quòd blanditijs deridetur. Hanc venerationem naturæ, Marcion, despuis: & quo modo natus es? odisti nascentem hominem: & quo modo diligis aliquem? tè quidem planè non amasti, cùm ab Ecclesia & fide Christi recessisti. Sed videris, si tibi displices, aut si aliter es natus. Certè Christus dilexit hominem illum in immunditijs, in vtero coagulatum, illum per pudenda prolatum, illum per ludibria nutritum. Propter eum descendit: propter eum prædicavit: propter eum omni se humilitate dejecit vsque ad mortem, & mortem crucis: amavit vtique quem magno redemit. Si Christus Creatoris est, suum meritò amavit: si ab alio Deo est, magis adamavit, quando alienum redemit. Amavit ergo cum homine etiam nativitatem, etiam carnem eius. Nihil amari potest sine eo, per quod est, id quod est. Aufer nativitatem, & exhibe hominem: adime carnem, & præsta quem Deus redemit; si hæc sunt homo, quem Deus redemit; Tu hæc erubescenda illi facis, quæ redemit? & indigna, quæ nisi dilexisset, non redemisset? Nativitatem reformat à morte, regeneratione cœlesti, carnem ab omni vexatione restituit, leprosam emaculat, cœcam perluminat, paralyticam redintegrat, dæmoniacam captat, mortuam resuscitat; & nasci in illam erubescit? Si revera de lupa, aut sue, aut vacca prodire voluisset, & feræ aut pecoris corpore indutus, regnum cœlorum prædicaret, tua, opinor, illi censura præscriberet, Turpe hoc Deo, & indignum hoc Dei filio, & stultum: propterea quia ita credat. Sit plane stultum: de nostro sensu iudicemus Deum. Sed circumspice Marcion, si tamen non de-
a 1.Cor.1.27. lesti: [a] *Stulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientia.* Quænam hæc stulta sunt? conuersio hominis ad cultum veri Dei? rejectio erroris? disciplina iustitiæ, pudicitiæ, patientiæ, misericordiæ, innocentiæ? omnia hæc quidem stulta non sunt. Quære ergo de quibus dixerit. Et si te præsumpseris invenisse, non erit tam stultum, quàm credere in Deum natum, & quidem ex virgine; & quidem carneum, qui per illas naturæ contumelias

melias volutatus sit. Dicat hæc aliquis stulta non esse: & alia sint, quæ Deus in æmulationem elegerit sapientiæ sæcularis: & tamen apud illam facilius creditur, Iupiter taurus factus, aut cynus; quàm verè homo Christus, penès Marcionem.

CAPVT V.

Quidquid contradicat Marcion, vt vere, & non phantasticè crucifixus & mortuus, ita verè natus est Christus.

In p. V. Incarnatio, 9. In m. V. Chri. passio, 15. In f. V. Caro Chri. 17.

SVNT planè & alia tam stulta, quæ pertinent ad contumelias & passiones Dei: aut prudentiam dicant, Deum crucifixum. Aufer hoc quoque, Marcion, immò hoc potius. Quid enim indignius Deo? quid magìs erubescendum, nasci an mori? carnem gestare, an crucem? circumcidi, an suffigi? educari, an sepeliri? in præsepe deponi, an in monumento recondi? Sapientior eris, si nec ista credideris. Sed non eris sapiens, nisi stultus in sæculo fueris, Dei stulta credendo. An ideo passiones à Christo non rescidisti, quia vt phantasma vacabat à sensu earum? Diximus retro æquè illum & natiuitatis, & infantiæ imaginariæ vacua ludibria subire potuisse. Sed iam hinc responde, interfector veritatis. Nonne verè crucifixus est Deus? nonnè verè mortuus, vt verè crucifixus? nonnè verè resuscitatus, vt verè scilicet mortuus? Falsò ergo statuit [a] *inter nos scire Paulus tantùm Iesum crucifixum:* falsò sepultum ingessit, falsò resuscitatum inculcavit. Falsa est igitur & fides nostra; & phantasma erit totum quod speramus à Christo. Scelestissime hominum, qui interemptores excusas Dei. Nihil enim ab eis passus est Christus, si nihil verè est passus. Parce vnicæ spei totius orbis: quid destruis necessarium dedecus fidei? Quodcunque Deo indignum est, mihi expedit. Salvus sum, si non confundar de Domino meo: [b] *Qui mei*, inquit, *confusus fuerit, confundar & ego eius.* Aliàs non invenio materias confusionis, quæ me per contemptum ruboris probent benè impudentem, & fæliciter stultum. Crucifixus est Dei filius: non pudet, quia pudendum est: & mortuus est Dei filius: prorsus credibile est, quia ineptum est: & sepultus resurrexit: certum est, quia impossibile est. Sed hæc quomodo in illo vera erunt, si ipse non fuit verus; si non verè habuit in se quod figeretur, quod moreretur, quod sepeliretur & resuscitaretur? carnem scilicet sanguine suffusam, ossibus structam, neruis intextam, venis implexam, quæ nasci & mori novit. Humana sine dubio, vt nata de homine, ideoque mortalis hæc erit in Christo, quia Christus homo, & filius hominis; Aut cur homo Christus & filius hominis, si nihil hominis & nihil ex homine? nisi aut aliud est homo quàm caro; aut aliunde caro hominis, quàm ex homine; aut aliud Maria, quàm homo; aut homo, Deus Marcionis. Aliter, non diceretur homo Christus, sine carne; nec hominis filius, sine aliquo parente homine: sicut nec Deus, sine spiritu Dei; nec Dei filius, sine Deo patre. Ita vtriusque substantiæ census, hominem & Deum exhibuit: hinc natum, inde non natum: hinc carneum, inde spiritalem: hinc infirmum, inde præfortem: hinc morientem, inde viventem: quæ proprietas conditionum, divinæ & humanæ, æqua vtique naturæ vtriusque veritate dispuncta est, eadem fide, & spiritus & carnis: virtutes, spiritum Dei; passiones, carnem hominis probaverunt. Si virtutes non sine spiritu, perinde & passiones non sine carne. Si caro cum passionibus ficta, & spiritus ergo cum virtutibus falsus. Quid dimidias mendacio Christum? totus veritas fuit. Maluit, crede, nasci, quàm ex aliqua parte mentiri, & quidem in semetipsum; vt carnem gestaret, sine ossibus duram, sine musculis solidam, sine sanguine cruentam, sine tunica vestitam, sine fame esurientem, sine dentibus edentem, sine lingua loquentem; vt phantasma auribus fuerit sermo eius per imaginem vocis. Fuit itaque phantasma etiam post resurrectionem, cùm manus & pedes suos discipulis inspiciendos offerret: [c] *Aspicite*, inquit, *quòd ego sum; quia spiritus ossa non habet, sicut me habentem videtis:* sine dubio manus, & pedes, & ossa, quæ spiritus non habet, sed caro. Quomodo hanc vocem interpretaris, Marcion, qui à Deo optimo, & simplici, & bono tantùm, infers Iesum? Ecce fallit, & decipit, & circumvenit omnium oculos, omnium sensus, omnium accessus, & contactus. Ergo iam Christum non dè cœlo deferre debueras, sed dè aliquo circulatorio cœtu; nec Deum præter hominem, sed Magum hominem; nec salutis pontificem, sed spectaculi artificem; nec mortuorum suscitatorem, sed vivorum avocatorem. Nisi quòd &, si magus fuit, natus est.

a 1. Cor. 2. 2.

b Luc. 9. 26.

c Luc. 24. 39.

CAPVT VI.

Christus, non de syderibus & superioris mundi substantijs, vt vult Apelles, carnem sumpsit, sed de matre Virgine.

In p. ad m. V. Apelles,3. A. p. in Alphab. Error. V. Angeli,4. in f. In m. V. Trinit. 2. persona filius,10. A. m. ad f. in Alphab. Error. V. Angeli,5. In m. V. Mors,3.

SED quidam discentes Pontici illius, *supra magistrum sapere* compulsi, concedunt Christo carnis veritatem, sine præiudicio tamen renuendæ nativitatis. Habuerit, inquiunt, carnem, dum omnino non natam. Pervenimus igitur de calcaria (quod dici solet) in carbonariam, à Marcione ad Apellem, qui posteaquam à disciplina Marcionis, in mulierem carne lapsus, dehinc in virginem Philumenem spiritu eversus est, solidum Christi corpus, sed sine nativitate, suscepit ab ea prædicate. Et angelo quidem illi Philumenes, eadem voce Apostolus respondebit, quà ipsum illum iam tunc præcinebat, dicens: *ᵃ Etiamsi angelus de cœlo aliter evangelizaverit vobis, quàm nos evangelizavimus, anathema sit.* His verò quæ insuper argumentantur, nos resistemus. Confitentur verè corpus habuisse Christum. Vnde materia, si non ex ea qualitate, in qua videbatur? Vnde corpus, si non caro corpus? Vnde caro, si non nata? quia nasci haberet, ea futura quæ nascitur, Dè sideribus, inquiunt, & de substantiis superioris mundi mutuatus est carnem. Et vtique proponunt, non esse mirandum corpus sine nativitate, cùm & apud nos angelis licuerit, nulla vteri opera in carne processisse. Agnoscimus quidem ita relatum; sed tamen quale est, vt alterius regulæ fides, ab ea fide quam impugnat, instrumentum argumentationibus suis mutuetur? Quid illi cum Moyse, qui Deum Moysi reiicit? Si alius Deus est, aliter sint res eius. Sed vtantur hæretici omnes scripturis eius, cuius vtuntur etiam mundo. Erit illis hoc quoque in testimonium iudicij, quod de exemplis ipsius, blasphemias suas instruunt. Facilè est veritati etiam nihil tale adversus eos præscribenti obtinere. Igitur, qui carnem Christi ad exemplum proponunt angelorum, non natam dicentes, licet carnem; comparent velim & causas tam Christi, quàm angelorum, ob quas in carne processerint. Nullus vnquam angelus ideo descendit, vt crucifigeretur, vt mortem experiretur, vt à morte suscitaretur. Si nunquam eiusmodi fuit causa angelorum corporandorum, habes causam cur non nascendo acceperint carnem. Non venerant mori, ideo nec nasci. At verò Christus mori missus, nasci quoque necessariò habuit, vt mori posset. Non enim mori solet, nisi quod nascitur. Mutuum debitum est inter se nativitati cum mortalitate. Forma moriendi, causa nascendi est. Si propter id quod moritur, mortuus est Christus; id autem moritur, quod & nascitur; consequens erat, immò præcedens, vt æquè nasceretur propter id, quod nascitur; quia propter idipsum mori habebat quod, quia nascitur, moritur. Nam competebat non nasci, pro quo mori competebat. Atquin tunc quoque inter angelos illos, ipse Dominus apparuit Abrahæ, sine nativitate cum carne, scilicet pro eadem causæ diversitate. Sed vos hoc non recipitis, non eum Christum recipientes, qui iam tunc & adloqui, & liberare, & iudicare humanum genus ediscebat in carnis habitu, non natæ adhuc, quia nondum morituræ, nisi prius & nativitas eius, & mortalitas adnuntiaretur. Igitur probent angelos illos, carnem de sideribus concepisse. Si non probant, quia nec scriptum est, nec Christi caro inde erit, cui angelorum accomodant exemplum. Constat angelos carnem non propriam gestasse, vtpote naturas substantiæ spiritalis; &, si corporis alicuius, sui tamen generis: in carnem autem humanam transfigurabiles ad tempus videri, & congredi cum hominibus posse. Igitur, cùm relatum non sit vnde sumpserint carnem, relinquitur intellectui nostro non dubitare, hoc esse proprium angelicæ potestatis, ex nulla materia corpus sibi sumere. Quantò magis, inquis, ex aliqua? Certum est: sed nihil dè eo constat, quia scriptura non exhibet. Cæterùm, qui valent facere semetipsos quod natura non sunt, cur non valeant etiam ex nulla substantia facere? Si fiunt quod non sunt, cur non ex eo fiant quod non est? Quod autem non est, cùm fit, ex nihilo est. Propterea nec requiritur, nec ostenditur, quid postea factum sit corporibus illorum. Quod de nihilo fuit, nihil factum est. Possunt nihil ipsum convertere in carnem, qui semetipsos potuerunt convertere in carnem. Plus est naturam demutare, quàm facere materiam. Sed &, si de materia necessè fuit angelos sumpsisse carnem, credibilius vtique est de terrena materia, quàm de vllo genere cœlestium substantiarum; cùm adeo terrenæ qualitatis extiterit, vt terrenis pabulis pasta sit. Fuerit nunc quoque siderea, eodem modo terrenis pabulis pasta, quando

ᵃ Ad Gal. 1. 8.

Gen. 18. 1.

terrena non esset, quo terrena cœlestibus pasta est, quando cœlestis non esset, (legimus enim manna esui populo fuisse; [b] *Panem*, inquit, *angelorum edit homo*) non tamen infringitur semel separata conditio Dominicæ carnis, ex causa alterius dispositionis. Homo verè futurus vsque ad mortem, eam carnem oportebat, vt indueret, cuius est mors. Eam porro carnem, cuius est mors, nativitas antecedit.

[b] Psal. 77. 19.

CAPVT VII.

Nil iuvat hæreticos nativitatem Christi impugnantes, illud Evangelij, Quæ mihi mater, & qui mihi fratres?

In p. ad circa f. V. Christi caro, 6. A. p. V. Hæretici quomodo tractandi, 8. In f. V. Parentes.

SED quotiens de nativitate contenditur, omnes qui respuunt eam, vt præiudicantem de carnis in Christo veritate, ipsum Deum volunt negare esse natum, quòd dixerit, [a] *Quæ mihi mater, & qui mihi fratres?* Audiat igitur & Apelles, quid iam responsum sit à nobis Marcioni, eo libello quo ad Evangelium ipsius provocavimus: considerandam scilicet materiam pronuntiationis istius. Primò quidem, nunquam quisquam adnuntiasset illi matrem, & fratres eius foris stare, qui non certus esset & habere illum matrem, & fratres, & ipsos esse, quos tunc nuntiabat; vel retro cognitos, vel tunc ibidem compertos; licet propterea abstulerint hæreses ista de Evangelio, quòd & creditum patrem eius Ioseph fabrum, & matrem Mariam, & fratres, & sorores eius optimè notos sibi esse dicebant, qui mirabantur doctrinam eius. Sed tentandi gratia nuntiauerant ei mattem, & fratres, quos non habebar. Hoc quidem scriptura non dicit, aliàs non tacens, quum quid tentationis gratia factum est circa eum: [b] *Ecce*, inquit, *surrexit legis doctor, tentans eum.* Et alibi, [c] *Et accesserunt ad eum Pharisæi, tentantes:* quod nemo prohibebat hîc quoque significari, tentandi gratia factum. Non recipio, quod extra scripturam de tuo infers. Dehinc, materia tentationis debet subesse. Quid tentandum putaverunt in illo? vtique natusnè esset, an non? Si enim hoc negavit responsio eius, hoc captavit nuntiatio tentatoris. Sed nulla tentatio tendens ad agnitionem eius, dè quo dubitando tentat, ita subitò procedit, vt non antè præcedat quæstio, quæ dubitationem inferens, cogat tentationem. Porro, si nusquam de nativitate Christi volutatum est, quid tu argumentaris, voluisse illos per tentationem sciscitari, quod nunquam produxerunt in quæstionem? Eò adjicimus, etiam si tentandus esset dè nativitate, non vtique hoc modo tentaretur, earum personarum adnuntiatione, quæ poterant etiam nato Christo non fuisse. Omnes nascimur, & tamen non omnes aut fratres, habemus aut matrem. Adhuc potest & patrem magìs habere, quàm matrem, & avunculos, magìs quàm fratres. Adeò non competit tentatio nativitatis, quam licebat & sine matris, & sine fratrum nominatione constare. Facilius planè est, vt certi illum & matrem, & fratres habere, divinitatem potius tentaverint eius, quàm nativitatem; an intus agens, sciret quid foris esset, mendacio petitus præsentiæ adnuntiatæ eorum, qui in præsentia non erant: nisi quòd, etsi vacuisset tentationis ingenium, poterat evenire, vt quos illi nuntiabant foris stare, ille eos sciret absentes esse, vel valetudine, vel negotij, vel peregrinationis notæ iam necessitate. Nemo tentat eo modo, quo posse se sciat ruborem tentationis referre. Nulla igitur materia tentationis competente, liberatur simplicitas nuntiationis, quòd verè mater & fratres eius supervenissent. Sed, quæ ratio responsi, matrem & fratres ad præsens negantis? discat etiam Apelles. [d] *Fratres Domini non crediderant in illum*, sicut Evangelio antè Marcionem edito continetur. Mater æquè non demonstratur adhæsisse illi, cùm Marthæ, & Mariæ aliæ, in commercio eius frequententur. Hoc denique in loco apparet incredulitas eorum: cùm is doceret viam vitæ, cùm Dei regnum prædicaret, cùm languoribus & vitijs medendis operaretur, extraneis defixis in illum, tam proximi aberant. Denique superveniunt, & forìs subsistunt, nec introeunt, non computantes scilicet quid intus ageretur; nec sustinent saltem, quasi necessarius aliquid adferrent eo, quod ille tum maximè agebat, sed amplius interpellant, & à tanto opere revocatum volunt. Oro te, Apelles, vel tu, Marcion, si fortè tabula ludens, vel de histrionibus, aut aurigis contendens, tali nuntio avocareris, nonnè dixisses, [e] *Quæ mihi mater, aut qui fratres?* Deum prædicans, & probans Christus, [f] *Legem & Prophetas adimplens*, tanti retro ævi caliginem dispargens, indignè vsus est hoc dicto, ad percutiendam incredulitatem forìs stantium, vel ad excutiendam importunitatem ab opere revocantium? Cæterùm, ad negandam nativiratem, alius fuisset & locus, & tempus, & ordo sermonis, non eius qui posset pronuntiari etiam ab eo, cui & mater esset, & fratres. Cùm indignatio parentes negat, non negat, sed objurgat. De-

[a] Matth. 12. 48.
[b] Matth. 22. 35.
[c] Matth. 19. 3. Matth. 22. 20
[d] Io. 7. 5.
Luc. 8. 21.
[e] Matth. 12. 48.
[f] Matth. 5. 17.

nique, potiores fecit alios, & meritum prælationis ostendens, audientiam scilicet verbi,
demonstrat qua conditione negaverit matrem, & fratres. Qua enim alios sibi adopta-
g Matth. 10. uit, qui ei adhærebant, ea abnegavit illos, qui ab eo absistebant. Solet g *etiam id implere*
37. *Christus, quod alios docet.* Quale ergo erat, si docens non tantì facere matrem, aut fra-
tres, quanti Dei verbum, ipse Dei verbum nuntiata matre, & fraternitate desereret?
Negavit itaque parentes, quomodo docuit negandos pro Dei opere. Sed aliàs figura
est synagogæ, in matre abjuncta, & Iudæorum, in fratribus incredulis. Foris erat in
illis Israël; discipuli autem novi intus audientes, & credentes, & cohærentes Christo,
Ecclesiam deliniabant, quam potiorem matrem, & digniorem fraternitatem, recusato
h Luc. 11. 27. carnali genere nuncupavit. Eodem sensu denique & illi exclamationi respondit: h *non*
28. *matris vterum, & vbera negans, sed fæliciores designans, qui verbum Dei audiunt.*

CAPVT VIII.

Cùm Apelleciani dicant Angelum quemdam igneum substantias cœlestes instituisse, ex pœnitentia delicti, sequitur carnem Christi fuisse peccatricem, si eam ex syderibus sumpsit.

In m. V. Confessio peccati, 1.

SOLIS istis capitulis, quibus maximè instructi sibi videntur Marcion, & Apelles, se-
cundùm veritatem integri, & incorrupti Evangelij interpretatis, satis esse debue-
rat, ad probationem carnis humanæ in Christo, per defensionem nativitatis. Sed quo-
niam & isti Apelleiaci, carnis ignominiam prætendunt maximè, quàm volunt ab igneo
illo præside mali, sollicitatis animabus adstructam, & idcirco indignam Christo, & id-
circo de sideribus illi substantiam competisse, debeo illos de sua paratura repercutere.
Angelum quendam inclytum nominant, qui mundum hunc instituerit, & instituto eo
pœnitentiam admiscuerit. Et hoc suo loco tractavimus, nam est nobis adversus illos
libellus, an qui spiritum, & voluntatem, & virtutem Christi habuerit ad ea opera, di-
gnum aliquid pœnitentia fecerit, cùm angelum etiam dè figura erraticæ ovis interpre-
tentur. Teste igitur pœnitentia institutoris sui, delictum erit mundus: siquidem om-
nis pœnitentia confessio est delicti, quia locum non habet nisi in delicto. Si mundus
delictum est; quàm corpus, & membra delictum erit: perinde & cœlum, & cœlestia,
a Matth. 7. & quicquid inde conceptum prolatumque est: & a *mala arbor, malos fructus edat necesse*
17. *est.* Caro igitur Christi de cœlestibus structa, de peccati constat elementis, peccatrix de
peccatorio censu; & pars iam erit eius substantiæ, id est nostræ, quam vt peccatricem
Christo dedignantur inducere. Ita si nihil de ignominia interest, aut aliam purioris
notæ materiam excogitent Christo, quibus displicet nostra, aut eandem agnoscant, qua
b 1. Cor. 15. etiam cœlestis melior esse non potuit. Legimus planè, b *Primus homo dè terræ limo; se-*
47. *cundus homo, dè cælo.* Non tamen ad materiæ differentiam spectat, sed tantum terrenæ
retro substantiæ carnis, primi hominis, id est Adæ, cœlestem dè spiritu substantiam
opponit secundi hominis, id est Christi. Et adeò ad spiritum, non ad carnem, cœles-
tem hominem refert: vt quos ei comparat, constet in hac carne terrena, cœlestes
fieri; spiritu scilicet. Quod si secundùm carnem quoque cœlestis Christus, non com-
c Ibid. 48. pararentur illi, non secundùm carnem cœlestes. Si ergo c *qui fiunt cœlestes, qualis &*
Christus, terrenam carnis substantiam gestant: hinc quoque confirmatur, ipsum etiam
Christum in carne terrena fuisse cœlestem, sicut ij sunt qui ei adæquantur.

CAPVT IX.

Omnia veræ carnis propria signa, in Christi carne fuerunt.

In p. ad m. V. Carnis humanæ infirmitas, 1. In f. V. Chri. caro, 12.

PRÆTENDIMVS adhuc, Nihil quod ex alio acceptum sit, vt aliud sit, quàm id de quo
sit acceptum, ita aliud esse, vt non suggerat vnde sit acceptum. Omnis materia
Gen. 2. 3. sine testimonio originis suæ non est, etsi demutetur in novam proprietatem. Ipsum
certè corpus nostrum, quod de limo figulatum, etiam ad fabulas Nationum veritas
transmisit, vtriusque originem elementi confitetur; carne, terram; sanguine, aquam.
Nam licet alia sit species qualitatis; hoc est, quod ex alio aliud fit, cæterùm, quid est
sanguis, quàm rubens humor? quid caro, quàm terra conversa in figuras suas? Consi-
dera singulas qualitates, musculos vt glebas, ossa vt saxa; etiam circumpapillas, calcu-
los quosdam; aspice nervorum tenaces connexus, vt traduces radicum: & venarum
ramosos discursus, vt ambages rivorum; & lanugines, vt muscos; & comam, vt cespi-
tem; & ipsos medullarum in abdito thesauros, vt metalla carnis. Hæc omnia terrenæ

origiinis ſigna & in Chriſto fuerunt; & ſunt quæ illum Dei filium celavêre; non aliàs
tantummodò hominem exiſtimatum, quàm extantem humana ſubſtantia corporis.
Aut edite aliquid in illo cœleſte, de Septentrionibus, & Vergilijs, & Suculis emendi-
catum. Nam quæ enumeravimus, adeò terrenæ teſtimonia carnis ſunt, vt & noſtræ.
Sed nihil novum, nihil peregrinum deprehendo. Denique, verbis tantummodò &
factis, doctrina, & virtute ſola Chriſtum hominem obſtupeſcebant. Notaretur au-
tem etiam carnis in illo novitas miraculo habita. Sed carnis terrenæ non mira condi-
tio, ipſa erat quæ cætera eius miranda faciebat, cùm dicerent, a *Vnde huic doctrina &* a Matth. 13.
ſigna iſta? etiam deſpicientium formam eius, hæc erat vox. Adeò nec humanæ honeſ- 54.
tatis corpus fuit, nedum cœleſtis claritatis. Tacentibus apud nos quoque Prophetis,
b *de ignobili aſpectu eius*, ipſæ paſſiones, ipſæque contumeliæ loquuntur: paſſiones b Iſa. 53. 2.
quidem, humanam carnem; contumeliæ verò, inhoneſtam. An auſus eſſet aliquis
vngue ſummo perſtringere corpus novum? ſputaminibus contaminare faciem, niſi
merentem? Quid dicis cœleſtem carnem, quam vnde cœleſtem intelligas, non habes?
Quid terrenam negas, quam vnde terrenam agnoſcas, habes? Eſurijt ſub diabolo, ſitijt Matth 4. 2.
ſub Samaritide, lacrymatus eſt ſuper Lazarum, trepidavit ad mortem: *caro enim*, in- Io. 4. 7.
quit, *infirma*: ſanguinem fudit poſtremò. Hæc ſunt, opinor, ſigna cœleſtia. Sed quo- Io. 11. 33.
modo, inquam, contemni, & pati poſſet, ſicut & dixi, ſi quid in illa carne de cœleſti Matth. 26. 38
generoſitate radiaſſet? Ex hoc ergo convincimus nihil in illa de cœlis fuiſſe, pro- 41.
pterea vt contemni, & pati poſſet.

CAPVT X.

Probat contra alios hæreticos carnem Chriſti non fuiſſe animalem, ſive animam; quaſi anima ſit facta caro, & caro viciſſim anima.

In p. ad f. V. Chriſti caro, 3.

CONVERTOR ad alios æquè ſibi prudentes, qui carnem Chriſti animalem affirmant, quòd anima caro ſit facta, ergo & caro anima: & ſicut caro animalis, ita & anima carnalis. Et hîc itaque cauſas requiro. Si vt animam ſalvam faceret in ſemetipſo ſuſcepit animam Chriſtus, quia ſalva non eſſet niſi per ipſum, dum in ipſo; non video cur eam carnem fecerit animalem, induendo carnem; quaſi aliter animam ſalvam facere non poſſet, niſi carneam factam. Cùm enim noſtras animas non tantùm non carneas, ſed etiam à carne disjunctas ſalvas præſtet: quantò magis illam, quam ipſe ſuſcepit, etiam non carneam redigere potuit in ſalutem? Item cùm præſumant, non carnis, ſed animæ noſtræ ſolius liberandæ cauſſa proceſſiſſe Chriſtum; primò, quàm abſurdum eſt, vt animam ſolam liberaturus, id genus corporis eam fecerit, quod non erat liberaturus? Deinde, ſi animas noſtras per illam quam geſtavit, liberare ſuſceperat, illam quoque quam geſtavit, noſtram geſtaſſe debuerat, id eſt, noſtræ formæ, cuiuſcunque formæ eſt in occulto anima noſtra non tamen carneæ. Cæterùm, non noſtram animam liberavit, ſi carneam habuit; noſtra enim carnea non eſt. Porro, ſi non noſtram liberavit, quia carneam liberavit; nihil ad nos; quia non noſtram liberavit. Sed nec liberanda erat, quæ non erat noſtra, vt ſcilicet carnea: non enim periclitabatur, ſi non erat noſtra, id eſt, non carnea. Sed liberatam conſtat illam. Ergo non fuit carnea: & fuit noſtra, ſi ea fuit quæ liberaretur, quoniam periclitabatur. Iam ergo ſi anima non fuit carnalis in Chriſto; nec caro poteſt animalis fuiſſe.

CAPVT XI.

Chriſtus verè, at propriè, animam ſuam carne humana induit, qua hominibus viſibilis appareret.

A. p. V. in Alphab. Errorum. V. Animæ corp. & effigies, 4. In m. in Alph. Error. Deus corpor. 1.

SED aliam argumentationem eorum convenimus, exigentes, cur animalem carnem ſubeundo Chriſtus, animam carnalem videatur habuiſſe. Deus, enim inquiunt, geſtivit animam viſibilem hominibus exhibere, faciendo eam corpus, quæ retro inviſibilis extiterit: natura nihil, nec ſemetipſam videns, præ impedimento carnis huius: vt etiam diſceptaretur, nata anima an non; mortaliſnè ſit, an non? Itaque animam corpus effectam in Chriſto, vt eam & naſcentem, & morientem, &, quod ſit amplius, reſurgentem videremus. Et hoc autem quale erat, vt per carnem demonſtraretur anima ſibi, aut nobis, quæ per carnem non poterat agnoſci: vt ſic oſtenderetur, dum id ſit, cui latebat, id eſt caro? tenebras videlicet accepit, vt lucere poſſet. Denique, adhuc prius retractemus, an iſto modo oſtendenda fuerit anima: an in totum inviſibilem eam retro allegent; vtrum quaſi incorporalem, an etiam habentem aliquod genus corporis

proptij? Et tamen cùm invisibilem dicant corporalem eam constituunt, habentem quod invisibile sit. Nihil enim habens invisibile, quomodo potest invisibilis dici? Sed nè esse quidem potest, nisi habens per quod sit. Cùm autem sit, habeat necesse est aliquid per quod est. Si habet aliquid per quod est, hoc erit corpus eius. Omne quod est, corpus est sui generis. Nihil est incorporale, nisi quòd non est. Habente igitur anima invisibile corpus, qui visibilem eam facere susceperat, vtique dignius id eius visibile fecisset, quod invisibile habebatur: quia nec hîc mendacium, aut infirmitas. Deo competit mendacium, si aliud animam quàm quòd erat demonstravit; infirmitas, si id quod erat, demonstrare non valuit. Nemo ostendere volens hominem, cassidem, aut personam ei inducit. Hoc autem factum est animæ, si in carne conversa, alienam induit superficiem. Sed & si incorporalis anima deputetur, vt aliqua vi rationis occulta, sit quidem anima, corpus tamen non sit, quicquid est anima; proinde impossibile Deo non erat, & proposito eius congruentius competebat nova aliqua corporis specie eam demonstrare quàm ista communi omnium, alterius iam notitiæ; nè sine causa visibilem ex invisibili facere gestisset animam, istis scilicet quæstionibus opportunam, per carnis in illam humanæ defensionem. Sed non poterat Christus inter homines, nisi homo videri. Redde igitur Christo fidem suam: vt qui homo voluerit incedere, animam quoque humanæ conditionis ostenderit, non faciens eam carneam, sed induens eam carne.

CAPVT XII.

Christus venit, non tantùm vt anima seipsam cognosceret; sed vt ipsam salvam faceret.

In p. V. Hominis dignitas, 1. A. p. ad m. V. Animæ vis, 11. Circa f. V. Ignorantia, 3. In f. V. Christi caro, 4.

OSTENSA sit nunc anima per carnem, si constiterit illam ostendendam quoquomodo fuisse, id est, incognitam sibi, & nobis. Quamquam in hoc vana distinctio est: quasi nos seorsum ab anima simus; cùm totum quod sumus anima sit. Denique, sine anima nihil sumus? nè hominis quidem: sed cadaveris nomen. Si ergo ignoramus animam, ipsa se ignorat. Itaque superest hoc solummodò inspicere, an se anima hîc ignorarit, vt nota quoquo modo fieret. Opinor sensualis est animæ natura. Adeò nihil animale, sine sensu; nihil sensuale, sine anima. Et vt impressius dixerim, animæ anima, sensus est. Igitur cùm omnibus anima sentire præstet, & ipsa sentiat omnium etiam sensus, nedum qualitates, quì verisimile est, vt ipsa sensum sui ab initio sortita non sit? Vnde illi scire, quod interdum sibi sit necessarium, ex naturalium necessitate, si non scit suam qualitatem, cui quid necessarium est? Hoc quidem in omni anima recognoscere est; notitiam sui dico; sine qua notitia sui, nulla anima se ministrare potuisset. Puto autem magìs hominem, animal solum rationale, compotem & animam esse sortitum, quæ illum facit animal rationale, ipsa in primis rationalis. Porro, quomodo rationalis, quæ efficit hominem rationale animal, si ipsa rationem suam nescit, ignorans semetipsam? Sed adeò non ignorat, vt auctorem, & arbitrum, & statum suum norit. Nihil adhuc dè Deo discens, Deum nominat. Nihil adhuc de iudicio eius admittens, Deo commendare se dicit. Nihil magìs audiens, quàm spem nullam esse post mortem, & benè, & malè defuncto cuique imprecatur. Plenius hæc prosequitur libellus quem scripsimus de testimonio animæ. Alioquin, si anima semetipsam ignorans erat ab initio, nihil à Christo cognovisse debuerat, nisi qualis esset. Nunc autem non effigiem suam didicit à Christo, sed salutem. Propterea filius Dei descendit, & animam subiit; non vt ipsa se anima cognosceret in Christo, sed vt Christum in semetipsa. Non

a 1. Io. 1. 2. enim se ignorando, de salute periclitatur, sed Dei verbum. *a Vita*, inquit, *manifestata*

b Luc. 19. 10. *est*, non anima: &, *b Veni*, inquit, *animam salvam facere*. Non dixit, ostendere. Ignorabamus nimirum animam, licet invisibilem, nasci, & mori, nisi corporaliter exhiberetur. Ignoravimus planè resurrecturam cum carne: hoc erit quod Christus manifes-

Io. 11. 11. tavit. Sed & hoc non aliter in se, quàm in Lazaro aliquo, cuius caro non erat animalis, ita nec anima carnalis. Quid ergo amplius innotuit nobis, de animæ ignorate retro dispositione? Quid invisibile eius fuit, quod visibilitatem per carnem desideraret?

CAPVT XIII.

Caro, & anima, diversæ omnino substantiæ, in Christo fuerunt.

Per totum. V. Christi caro, 4. Et à. p. V. Nomen, 3.

CARO facta est anima, vt anima ostenderetur. Nunquid ergo & caro anima facta est, vt caro manifestaretur? Si caro anima est, iam non anima est, sed caro. Si

anima caro est, iam non caro est, sed anima. Vbi ergo caro, & vbi anima est: alterutrum facta est. Immo si neutrum sunt, dum alterutrum alterum fiunt; certè perversissimum, vt carnem nominantes, animam intelligamus, & animam significantes, carnem interpretemur. Omnia periclitabuntur, aliter accipi quàm sunt, & amittere quod sunt, dum aliter accipiuntur, si aliter quàm sunt, cognominantur. Fides nominum, salus est proprietatum. Etiam quum demutantur qualitates, accipiunt vocabulorum possessiones. Verbigratia, Argilla excocta, testæ vocabulum suscipit; nec communicat vocabulo pristini generis, quia nec cum ipso genere. Proinde & anima Christi caro facta, non potest non id esse quod facta est, & id non esse, quod fuerit, aliud scilicet facta. Et quoniam proximum adhibuimus exemplum, plenius eo vtemur. Certè enim, testa ex argilla vnum est corpus, vnumque vocabulum, vnius scilicet corporis: nec potest dici & argilla; quia quod fuit, non est: quod autem non est, omnino non adhæret. Ergo & anima caro facta, vniformis, solidata: scilicet singularitas tota est, & indiscreta substantia. In Christo verò invenimus animam, & carnem simplicibus & nudis vocabulis editas; id est, animam animam, & carnem carnem: nusquam animam carnem, aut carnem animam: quando ita nominari debuissent, si ita fuissent. Sed etiam sibi quamque substantiam divise pronuntiaras ab ipso, vtique pro duarum qualitatum distinctione, seorsum animam, & seorsum carnem. Quid [a] *anxia est*, inquit, *anima mea vsque ad mortem?* &, [b] *Panis quem ego dedero pro salute mundi, caro mea est.* Porro, si anima caro fuisset, vnum esset in Christo carnea anima, aut caro animalis: at quum dividit species, carnem, & animam, duo ostendit: si duo, iam non vnum: si non vnum, iam nec anima carnalis, nec caro animalis. Vnum enim est anima caro, aut caro anima. Nisi & seorsum aliam gestabat animam, præter eam quæ caro erat, & aliam circumferebat carnem, præter illam quæ anima erat. Quòd si vna caro, & vna *anima; illa tristis vsque ad mortem, & illa panis pro mundi salute*, salvus est numerus duarum substantiarum, in suo genere distantium, excludens carneæ animæ vnicam speciem.

a Matth. 26. 38.
b Io. 6. 51.
Ibid. supra.

CAPVT XIV.

Non Angelus, sed Christus ipse Dei filius Incarnatus Salvator est.

Per totum. V. Christ. Elogia, 7.

SED angelum, aiunt, gestavit Christus. Qua ratione? Qua & hominem. Eadem ergo est & causa, vt hominem gestaret Christus: salus hominis fuit causa; scilicet ad restituendum quod perierat. Humo perierat, hominem restitui oportuerat. Vt angelum gestaret Christus, nihil tale de causa est: nam etsi angelis perditio reputatur, [a] *in ignem præparatum diabolo & angelis eius*, nunquam tamen illis restitutio repromissa est. Nullum mandatum de salute angelorum suscepit Christus à Patre. Quod Pater neque repromisit, neque mandavit, Christus administrare non potuit. Cui igitur rei angelum quoque gestavit, nisi vt satellitem fortem, cum quo salutem hominis operaretur? Idoneus enim non erat Dei filius, qui solus hominem liberaret, à solo & singulari serpente deiectum. Ergo iam non vnus Deus, nec vnus salutificator, si duo salutis artifices, & vtique alter altero indigens. An verò, vt per angelum liberaret hominem? Cur ergo descendit ad id, quod per angelum erat expediturus? Si per angelum, quid & ipse? Si per se, quid & angelus? Dictus est quidem [b] *magni consilij angelus*, id est nuntius officij; non naturæ vocabulo. Magnum enim cogitatum patris, super hominis scilicet restitutione, annuntiaturus seculo erat. Non ideo tamen sic angelus intelligendus, vt aliqui Gabriel aut Michael. Nam & [c] *filius à domino vineæ mittitur ad cultores, sicut & famuli de fructibus petitum.* Sed non propterea vnus ex famulis deputabitur filius, quia famulorum successit officio. Facilius ergo dicam, si fortè, ipsum filium angelum, id est nuntium patris, quàm angelum in filio. Sed quum de filio ipso sit pronuntiatum, [d] *Minuisti eum modicum quid citra angelos*, quomodo videbitur angelum induisse, sic infra angelos diminutus, dum homo fit, quà caro, & anima, & filius hominis? quà autem [e] *spiritus Dei, & virtus altissimi*, non potest infra angelos haberi, Deus scilicet & Dei filius. Quantò ergo, dum hominem gestat, minor angelis factus est, tantò non, dum angelum gestat. Poterit hæc opinio Hebioni convenire, qui nudum hominem, & tantùm ex semine Dauid, id est, non & Dei filium, constituit Iesum: planè; Prophetis aliquo gloriosiorem, vt ita in illo angelus fuisse dicatur; quemadmodum in aliquo Zacharia. Nisi quòd à Christo nunquam est dictum: [f] *Et ait mihi angelus, qui in me loquebatur.* Sed nec quotidianum illud omnium Prophetarum: *Hæc dicit Dominus.* Ipse enim erat Dominus cotam, ex sua auctoritate pronuntians, [g] *Ego autem dico vobis.* Quid vltra? adhuc Esaiam exclamantem audi. [h] *Non angelus, neque legatus; sed ipse Dominus salvos eos fecit.*

a Matth. 25. 41. 46.
b Esa. 9. 6.
c Marc. 12. 37.
d Psal. 8. 6.
e Luc. 1. 35.
f Zach. 1. 14.
g Matth. 5. 22. & seq.
h Esa. 63. 9.

CAPVT XV.

Christi caro non fuit spiritalis, vt voluit Valentinus.

Pertotum. V. Christi Caro, 5. In p. V. Hæret. Elogia, 16. A. m V. Hæret. Elogia, 17.
In f. V. Resurrectionis fides., 6.

LICVIT & Valentino ex priuilegio hæretico, carnem Christi spiritalem comminisci. Quidvis eam fingere potuit, quisquis humanam credere noluit; quando (quod ad omnes dictum est) si humana non fuit, nec ex homine; non video ex qua
a Io. 8. 40. substantia ipse se Christus hominem, & filium hominis pronuntiarit. [a] *Nunc autem*
b Matth. 12. 8. *vultis occidere hominem, veritatem ad vos loquutum.* Et, [b] *Dominus est sabbati filius hominis.*
c Esa. 53. 3. De ipso enim Esaïas, [c] *Homo in plaga, & sciens ferre imbecillitatem.* Et Hieremias. [d] *Et*
d Ier 17. 9. *homo est, & quis cognoscet illum?* Et Daniel, [e] *Et super nubes tanquam filius hominis.* Etiam
e Dan. 7. 13. Paulus Apostolus, [f] *Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Item Petrus in Actis
f 1. Tim. 2. 5.
g Act. 2. 22. Apostolorum, [g] *Iesum Nazarenum virum vobis à Deo destinatum, vtique hominem.* Hæc
sola sufficere vice præscriptionis debuerunt ad testimonium carnis humanæ, & ex homine sumptæ, & non spiritalis; sicut nec animalis, nec sidereæ, nec imaginariæ, si sine studio, & artificio contentionis, hæreses esse potuissent. Nam vt penes quendam ex Valentini natione legi, primò non putant terrenam, & humanam Christo substantiam informatam, nè deterior angelis Dominus deprehendatur, qui non terrenæ carnis ex-
h Io. 1. 13. titerunt. Dehinc, quòd oporteret similem nostri carnem, similiter nasci; [h] *Non de spiritu, nec de Deo; sed ex viri voluntate.* Et cur non de corruptela, sed de incorruptela? Et quare non, sic vt & illa resurrexit, & in cœlo resumpta est, ita & nostra par eius, statim assumitur? aut cur illa, par nostræ, non æque in terram dissoluta est? Talia & ethnici voluntabunt. Ergo Dei filius in tantum humilitatis exhaustus? &, si resurrexit in exemplum spei nostræ, cur nihil tale de nobis probatum est? Meritò ethnici talia, sed merito & hæretici. Nunquid enim inter illos distat; nisi quòd ethnici non credendo cre-
i Psal. 8. 6. dunt; at hæretici, credendo non credunt? Legunt denique, [i] *Minorasti eum modico citra*
k Psal. 21. 6. *angelos,* & negant inferiorem substantiam Christi; [k] *nec hominem se, sed vermem* pronun-
l Esa. 53. 2. tiãtis; qui [l] *nec formam habuit, nec speciem, sed forma eius ignobilis, despecta citra omnes homines. Homo in plaga, & sciens ferre imbecillitatem.* Agnoscunt hominem Deo mixtum, & negant hominem. Mortuum credunt, & quod est mortuum, ex incorruptela natum esse contendunt; quasi corruptela aliud sit à morte. Sed & nostra caro statim resurgere de-
Psal. 109. 2. bebat. Expecta: nondum inimicos suos Christus oppressit, vt cum amicis de inimicis triumphet.

CAPVT XVI.

Contra Alexandrum disputat, probans Carnem Christi etiam sine viri semine, veram tamen, nec peccatricem extitisse.

In p. V. Hæret. Elogia, 17. in f. In p. ad m. V. Chri. Caro, 15. In f. V. Maria, 2.

INSVPER, argumentandi libidine, ex forma ingenii hæretici, locum sibi fecit Alexander ille; quasi nos affirmemus, idcirco Christum terreni census induisse carnem, vt evacuaret in semetipso carnem peccati. Quod etsi diceremus; quacunque ratione muniremus sentẽtiam nostram, dũ nè tanta amentia, qua putavit, tãquam ipsam carnem Christi opinemur, vt peccatricem, evacuatam in ipso; cùm illam & ad dexteram patris in cœlis præsidere meminerimus, & venturam inde, suggestu paternæ claritatis, prædicemus. Adeò vt evacuatam non possumus dicere; ita nec peccatricem; nec evacua-
a 1. Pet. 2. 22. tam, [a] *in qua dolus non fuit.* Defendimus autem, non carnem peccati evacuatam esse in Christo, sed peccatum carnis; non materiam, sed naturam; nec substantiam, sed cul-
b Rom. 8. 3. pam; secundùm Apostoli auctoritatem dicentis, [b] *Evacuavit peccatum in carne.* Nam &
c Rom. 8. 3. alibi. [c] *In similitudine,* inquit, *carnis peccati fuisse Christum:* non quòd similitudinem carnis acceperit, quasi imaginem corporis, & non veritatem; sed similitudinem peccatricis carnis vult intelligi: quòd ipsa non peccatrix caro Christi, eius fuit par, cuius erat peccatum; genere, non vitio, Adæ: quando hinc etiam confirmamus, eam fuisse carnem in Christo, cuius natura est in homine peccatrix: & sic in illa peccatum evacuatum, quòd in Christo sine peccato habeatur, quæ in homine sine peccato non habebatur. Nam neque ad propositum Christi faceret evacuantis peccatum carnis, non in ea carne evacuare illud, in qua erat natura peccati, neque ad gloriam. Quid enim magnum, si in carne meliore, & alterius, id est non peccatricis naturæ nævum peccati redemit? Ergo, inquis, si nostram induit, peccatrix fuit caro Christi. Noli constringere explicabilem

sensum:

sensum: nostram enim induens, suam fecit; suam faciens, non peccatricem eam fecit. Cæterùm, (quod ad omnes dictum sit, qui ideo non putant carnem nostram in Christo fuisse, quia non fuit ex viri semine) recordentur Adam ipsum in hanc carnem, non ex semine viri factum. Gen.2.3. Sicut terra conversa est in hanc carnem, sine viri semine; ita & Dei verbum potuit sine coagulo, in eiusdem carnis transire materiam.

CAPVT XVII.

Ex Scripturis probat Christum ex Virgine nasci debuisse.

Per totum. V. Maria, 2. Circa f. V. Homicid. 4.

SED remisso Alexandro cum suis syllogismis, quos in argumentationibus torquet, etiam cum psalmis Valentini, quos magna impudentia, quasi idonei alicuius auctoris interserit, ad vnam iam lineam congressionem dirigamus; An carnem Christus ex virgine acceperit; vt hoc præcipuè modo humanam eam constet, si ex humana matrice substantiam traxit. Quanquam liquit iam & de nomine hominis, & de statu qualitatis, & de sensu tractationis, & de exitu passionis, humanam constitisse. Antè omnia autem commendanda erit ratio quæ præfuit, vt Dei filius de virgine nasceretur. Nouè nasci debebat, novæ nativitatis dedicator; de qua signum daturus Dominus, ab Esaïa prædicabatur. Quod est istud signum? [a] *Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium.* [a] Esa.7.14. Concepit igitur virgo, & peperit *Emmanuelem, nobiscum Deum.* Hæc est nativitas nova, dum homo nascitur in Deo; in quo homine Deus natus est, carne antiqui seminis suscepta, sine semine antiquo, vt illam novo semine, id est spiritaliter reformaret, exclusis antiquitatis sordibus expiatam. Sed tota novitas ista, sicut & in omnibus, de veteri figurata est, rationali per virginem dispositione Domino nascente. Virgo erat adhuc terra, nondum opere compressa, nondum sementi subacta: [b] *ex ea hominem factum accepimus, à Deo in animam vivam.* [b] Gen.2.7. Igitur, si [c] *primus Adam de terra traditur*; meritò sequens, [c] 1.Cor.15.45 vel *novissimus Adam*, vt Apostolus dixit, proinde de terra, id est carne nondum generationi resignata, *in spiritum vivificantem* à Deo est prolatus. Ibid. Et tamen, nè mihi vacet incursus nominis Adæ, vnde Christus Adam ab Apostolo dictus est, si terreni non fuit census homo eius? Sed & hic ratio defendit, quod Deus imaginem, & similitudinem suam à diabolo captam, æmula operatione recuperavit. In virginem enim adhuc Evam irrepserat verbum ædificatorium mortis: In virginem æquè introducendum erat Dei verbum extructorium vitæ, vt quod per eiusmodi sexum abierat in perditionem, per eundem sexum redigeretur in salutem. Crediderat Eva serpenti: Gen.3.6. crediditMaria Gabrieli: Luc.1.38. quod illa credendo deliquit, hæc credendo delevit. Sed Eva nihil tunc concepit in vtero ex diaboli verbo. Immò concepit. Nam exinde vt abiecta parêret, & in doloribus pareret, Gen.4.1.8. verbum diaboli semen illi fuit: enixa est denique diabolum fratricidam. Contrà, Maria eum edidit, qui carnalem fratrem Israël, interemptorem suum, salvum quandoque præstaret. In vuluam ergo Deus verbum suum detulit, bonum fratrem, vt memoriam mali fratris eraderet. Inde prodeundum fuit Christo, ad salutem hominis, quò homo iam damnatus intraverat.

CAPVT XVIII.

Dei filius ex viri semine nasci non debuit, ne iuxta Hebionis dogma, hominis tantùm, & non Dei filius haberetur.

Per totum. V. Maria, 7.

NVNC, vt simplicius respondeamus, non competebat ex semine humano Dei filium nasci, nè si totus esset filius hominis, non esset & Dei filius, nihilque haberet amplius Salomone, & amplius Iona, & de Hebionis opinione credendus erat. Ergo, iam Dei filius ex patris Dei semine, id est spiritu, vt esset & hominis filius, caro ei sola erat ex hominis carne sumenda, sine viri semine. Vacabat enim viri semen, apud habentem Dei semen. Itaque, sicut nondum natus ex virgine, patrem Deum habere potuit sine homine matre: æquè cùm de virgine nasceretur, potuit matrem habere hominem sine homine patre. Sic denique homo cum Deo, dum caro hominis cum spiritu Dei. Caro sine semine, ex homine: spiritus cum semine, ex Deo. Igitur si fuit dispositio rationis super filium Dei ex virgine proferendum, cur non ex virgine acceperit corpus, quod de virgine protulit? Quia aliud est quod à Deo sumpsit: quoniam, inquiunt, [a] *verbum caro factum est.* Vox ista, quid caro factum sit, contestatur, nec tamen periclitatur, [a] Io.1.14. quasi statim aliud sit factum caro, & non verbum. Si ex carne factum est verbum

caro, aut fi ex femine ipfo factum eft, fcriptura dicat. Quum fcriptura non dicat, nifi quod fit factum, non & vnde fit factum: ergo ex alio, non ex femetipfo fuggerit factum. Si non ex femetipfo, fed ex alio; iam hinc tracta, ex quo magis credere congruat, carnem factum verbum, nifi ex carne, in qua & factum eft: vel quia ipfe Dominus fen-
b Io. 3. 6. tentialiter & definitiuè pronuntiavit, b *Quod in carne natum eft, caro eft*, quia ex carne natum eft. Sed fi dè homine tantummodò dixit, non & dè femetipfo: planè nega homi-
Ibid. nem Chriftum; & ita, defende non & in ipfum competiffe. Atquin fubjicit, *Et quod de*
c Io. 4. 24. *fpiritu natum eft, fpiritus eft*: c *quia Deus fpiritus eft*, & dè Deo natus eft. Hoc vtique vel eò magis in ipfum tendit, & fi in credentes eius. Si ergo & hoc ad ipfum, cur non & illud fuprà? neque enim dividere potes, hoc ad ipfum, illud fuprà ad cæteros homines, qui vtramque fubftantiam Chrifti, & carnis, & fpiritus, non negas. Cæterùm, fi tam carnem habuit, quàm fpiritum; cùm de duarum fubftantiarum conditione pronuntiat, quas & ipfe geftat, non poteft videri de fpiritu quidem fuo, de carne verò non fua determinaffe. Ita, cùm ipfe fit de fpiritu Dei, & *fpiritus Deus eft*, & Deus ex Deo natus ipfe eft, & ex carne hominis, homo in carne generatus.

CAPVT XIX.

Valentino non favet illud Ioannis ab eo corruptum: non ex fanguine, nec ex carnis voluntate, nec ex viri, fed ex Deo natus eft.

Per totum. V. Maria, 7. Circa f. V. Semen.

a Io. 1. 13. QVID eft ergo, a *Non ex fanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, fed ex Deo nati funt?* Hoc quidem capitulo ego potius vtar, quum adulteratores eius obduxero. Sic enim fcriptum effe contendunt, b *Non ex fanguine, nec ex carnis voluntate,*
b Io. 1. 13. *nec ex viri, fed ex Deo natus eft*: quafi fuprà dictos credentes in nomine eius, defignet, vt oftendat effe femen illud arcanum electorum, & fpiritalium, quod fibi imbuunt. Quomodo autem ita erit, quum omnes qui credunt in nomine Domini, communi lege generis humani ex fanguine, & ex carnis, & ex viri voluntate nafcantur: etiam Valentinus ipfe? Adeò fingulariter, vt de Domino fcriptum eft: *Et ex Deo natus eft.* Meritò, quia verbum Dei, & cum verbo *Dei fpiritus, & in fpiritu Dei virtus*, & quicquid Dei eft Chriftus. Quà caro autem, non ex fanguine, nec ex carnis & viri voluntate: quia ex Dei voluntate verbum caro factum eft. Ad carnem enim, non ad verbum pertinet negatio formalis noftræ nativitatis, quia caro fic habebat nafci, non verbum. Negans au-
Io. 1. 13. tem *ex carnis quoque voluntate natum*, cur non negavit etiam ex fubftantia carnis? neque enim quia ex fanguine negavit, fubftantiam carnis renuit, fed materiam feminis, quam conftat fanguinis effe calorem, vt defpumatione mutatum in coagulum fanguinis feminæ. Nam ex coagulo in cafeo vis eft fubftantiæ, quam medicando conftringit, id eft lactis. Intelligimus ergo, ex concubitu nativitatem Domini negatam, quod fapit voluntas viri, & carnis, non ex vulvæ participatione. Et quid vtique tam exaggeranter inculcavit, non ex fanguine, nec ex carnis voluntate, aut viri, natum; nifi quia ea erat caro, quam ex concubitu natam nemo dubitaret? Negans porro ex concubitu, non negauit ex carne; immo confirmavit ex carne: quia non proinde negavit ex carne, ficut ex concubitu negavit. Oro vos, fi Dei fpiritus non de vulua carnem participaturus defcendit in vuluam, cur defcendit in vuluam? potuit enim extra eam fieri caro fpiritalis, fimplicius multò, quàm intra vuluam fieret extra vuluam. Sine caufa eò fe intulit, vnde nihil extulit. Sed non fine caufa defcendit in vuluam: Ergo ex illa accepit. Quia fi non ex illa accepit, fine caufa in illam defcendit, maximè eius qualitatis caro futurus, quæ non erat vulvæ, id eft fpiritalis.

CAPVT XX.

Chriftum ex virgine, & non tantùm per virginem natum Scriptura teftatur.

Per totum. V. Maria, 6. In p. V. Hæreticorum Elogia, 1.

Matth. 1. 16. QVALIS eft autem tortuofitas veftra, vt ipfam *Ex* fyllabam præpofitionis officio
Rom. 1. 3. adfcriptam, auferre quæratis, & alia magis vti, quæ in hac fpecie non invenitur penes fcripturas fanctas? Per virginem dicitis natum, non ex virgine; & in vulva, non
a Matth. 1. 20. ex vulva: quia & angelus in fomnis ad Iofeph, a *Nam quod in ea natum eft*, inquit, *de fpiritu fancto eft*, non dixit ex ea. Nempe tamen, etfi ex ea dixiffet, in ea dixerat. In ea enim erat, quod ex ea erat. Tantumdem ergo, & cùm dicit, in ea, & ex ea, confonat: quia ex ea erat, quod in ea erat. Sed bene, quod idem dicit Matthæus, originē Domini decurrēs ab

Abraham vsque ad Mariam, [b] *Iacob*, inquit, *generavit Ioseph, virum Mariæ ex qua nasci-* [b] Ibid. 16.
tur Christus. Sed & Paulus Grammaticis istis silentium imponit: [c] *Misit*, inquit, *Deus* [c] Gal. 4. 4.
filium suum factum ex muliere. Nunquid per mulierem, aut in muliere? Hoc quidem im-
pressius, quod factum potius dicit, quàm natum: simplicius enim enuntiasset natum.
Factum autem dicendo; &, [d] *verbum caro factum est*, consignavit; & carnis veritatem ex [d] Io. 1. 14.
virgine factam adseveravit. Nobis quoque ad hanc speciem Psalmi patrocinabuntur,
non quidem apostatæ & hæretici, & Platonici Valentini; sed sanctissimi & receptissimi
prophetæ David. Ille apud nos canit Christum, per quem se cecinit ipse Christus.
Accipe Christum, & audi Dominum patri Deo colloquentem: [e] *Quia tu es qui avulsisti* [e] Psal. 21. 9.
me ex vtero matris meæ: ecce vnum. *Et spes mea ab vberibus matris meæ, super te sum pro-* & seq.
iectus ex vulva: ecce aliud: *Et ab vtero matris meæ Deus meus es tu*: ecce aliud. Nunc ad
sensus ipsos decertemus. *Avulsisti me*, inquit, *ex vtero*. Quid avellitur, nisi quod inhæret?
quod infixum, innexum est ei, à quo vt auferatur, avellitur? Si non adhæsit vtero quo-
modo avulsus est? si adhæsit qui avulsus est, quomodo adhæsisset, nisi dum ex vtero est
per illum nervum vmbilicarem, quasi folliculi sui traducem, adnexus origini vulvæ?
Etiam cùm quid extraneum extraneo adglutinatur, ita concarnatur, & convisceratur
cum eo cui adglutinatur, vt cùm avellitur, rapiat secum ex corpore aliquid à quo avel-
litur, quasi sequelam quandam abruptæ vnitatis, & producis mutui coïtus. Cæterùm,
quæ vbera matris suæ nominat? sine dubio quæ hausit. Respondeant obstetrices, me-
dici, & physici, de vberum natura, an aliter manare soleant, sine vulvæ genitali passio-
ne, suspendentibus exinde venis sentinam illam inferni sanguinis, & ipsa translatione
decoquentibus, in materiam lactis lætiorem. Inde adeò fit, vt vberum tempore, men-
ses sanguinum vacent. Quod si *verbum caro ex se factum est*, non ex vulvæ communica- Io. 1. 14.
tione, nihil operata vulva, nihil functa, nihil passa; quomodo fontem suum transfudit
in vbera, quæ, nisi habendo, non mutat? habere autem sanguinem non potuit lacti sub-
ministrando, si non haberet causas sanguinis ipsius; avulsionem scilicet suæ carnis.
Quid fuerit novitatis in Christo ex virgine nascendi palàm est: scilicet solummodò hoc,
quòd ex virgine, secundùm rationem quam edidimus; & vti virgo esset regeneratio
nostra, spiritaliter ab omnibus inquinamentis sanctificata per Christum, virginem &
ipsum, etiam carnaliter, vt ex virginis carne.

CAPVT XXI.

Non tantùm per Virginem, vt volunt hæretici, sed verè ex Virginis substantia veram carnem sumpsisse Christum, scriptura convincit.

In p. V. Maria, 6. In f. V. Maria, 5.

SI ergo contendunt hoc competisse novitati, vt quemadmodum non ex viri semine,
ita nec ex virginis carne caro fieret Dei verbum; quare non hoc sit tota novitas, vt
caro non semine nata, carne processerit? Accedam adhuc cominius ad cōgressum. [a] *Ecce*, [a] Esa. 7. 14.
inquit, *virgo concipiet in vtero*: quidnam? vtique Dei verbum, non viri semen: certè vt
pareret filium. Nam, *Et pariet*, inquit, *filium*. Ergo vt ipsius fuit concepisse, ita ipsius
est quod peperit: licet non ipsius fuerit quod concepit. Contrà, si verbum ex se caro
factum est; iam ipsum se concepit & peperit, & vacat prophetia. Non enim virgo con- Matth. 1. 20.
cepit, neque peperit, si non quicquid peperit ex verbi concepto, caro ipsius est. Sola Luc. 1. 28.
hæc autem Prophetæ vox evacuabitur? an & angeli, conceptum & partum virginis ad-
nuntiantis? an & omnis iam scriptura, quæcunque matrem pronuntiat Christi? Quomo-
do enim mater, nisi quia in vtero eius fuit? Sed nihil ex vtero eius accepit, quod ma-
trem eam faceret, in cuius vtero fuit. Hoc nomen non debet caro extranea. Matris
vterum non appellat, nisi filia vteri caro. Filia vteri porro non est, si sibi nata est. Ta- Luc. 1. 42.
cebit igitur & Elizabeth Prophetam portans, iam Domini sui conscium infantem, &
insuper Spiritu sancto adimpleta. Sine causa enim dicit, [b] *Et vnde mihi vt mater Domini* [b] Ibid. 43.
mei ad me veniat? Si Maria non filium, sed hospitem in vtero gestabat Iesum, quomodo
dicit, [c] *Benedictus fructus vteri tui?* Quis hic fructus vteri, qui non ex vtero germinavit? [c] Ibid. 41.
qui non in vtero radicem egit? qui non eius est, cuius est vterus? Et qui vtique fructus
vteri? Christus. An quia [d] *ipse est flos de virga protecta ex radice Iesse: radix autem Iesse*, [d] Esa. 11. 1.
genus David: virga ex radice, Maria ex David; flos ex virga, filius Mariæ, qui dici-
tur Iesus Christus, ipse erit & fructus? Flos enim fructus: quia per florem, & ex flore
omnis fructus eruditur in fructum. Quid ergo? negant & fructui suum florem, & flori
suam virgam, & virgæ suam radicem, quo minus suam radix sibi vendicet, per virgam,
proprietatem eius quod ex virga est, floris & fructus. Siquidem omnis gradus generis,

Matth. 1. 1. & seq. ab vltimo ad principalem recensetur: vt iam nunc carnem Christi, non tantùm Mariæ, sed & David per Mariam, & Iesse per David, sciant adhærere. Ideo hunc fructum ex
Luc. 3. 23. lumbis David, id est, ex posteritate carnis eius, iurat illi Deus concessurum in throno
Psal. 131. 11. ipsius. Si ex lumbis David, quantò magis ex lumbis Mariæ, ob quam in lumbis David.

CAPVT XXII.

Christum verè de Virgine natum scriptura testatur.

Per totum. V. Maria, 5. Et à. p. V. Matthæus. Et à. p. V. Pauli doctrina, 13.

DELEANT igitur & testimonia dæmonum, filium David proclamantia Iesum: sed testimonia Apostolorum delere non poterunt, si dæmonum indigna sunt. Ipse in primis Mathæus fidelissimus Evangelij commentator, vt comes Domini, non aliam ob causam, quàm vt nos originis Christi carnalis compotes faceret, ita exorsus est:
a Matth. 1. 1. a *Liber genituræ Iesu Christi filij David, filij Abraham.* His originis fontibus genere manante, cùm gradatim ordo deducitur ad Christi nativitatem, quid aliud quàm caro ipsa Abrahæ, & David, per singulos traducem sui faciens, in virginem vsque describitur, inferens Christum? immo ipse Christus? proditur de virgine? Sed & Paulus, vt pote eiusdem Evangelij & discipulus, & magister, & testis, quà eiusdem ipsius Christi Apo-
b Rom. 1. 3. stolus, confirmat b *Christum ex semine David secundùm carnem*, vtique ipsius. Ergo ex semine David caro Christi. Sed secundùm Mariæ carnem, ex semine David: ergo ex Mariæ carne est, dum ex semine est David. Quocunque detorseris dictum, aut ex carne est Mariæ, quod ex semine est David: aut ex David semine est, quod ex carne est Mariæ. Totam hanc controversiam dirimit idem Apostolus, ipsum definiens esse Abrahæ semen. Cùm Abraham, vtique multò magis David, quasi recentioris. Rete-
c Gen. 22. 18. xens enim promissionem benedictionis nationum in nomine Abraham, c *Et in semine*
Gen. 26. 3. *tuo benedicentur omnes nationes*; d *non*, inquit, *dixit*, *seminibus*, *tanquam de pluribus: sed semine,*
d Gal. 3. 16. *tanquam de vno, quod est Christus.* Qui hæc legimus & credimus,, quam debemus & possumus agnoscere in Christo carnis qualitatem? vtique non aliam, quàm Abraham; si-
e Esa. 11. 1. quidem semen Abraham Christus: nec aliam, quàm Iessei si quidem e *ex radice Iesse flos*
Psal. 131. 11. *Christus*: nec aliam, quàm David; siquidem fructus ex lumbis David, Christus: nec aliam, quàm ex Maria; siquidem ex Mariæ vtero, Christus; Et adhuc superius? nec
f 1. Cor. 15. 45 aliam, quàm, Adam; siquidem f *secundus Adam, Christus.* Consequens ergo est, vt aut illos spiritalem carnem habuisse contendant, quò eadem conditio substantiæ deducatur in Christo; aut concedant carnem Christi spiritalem non fuisse, quæ non de spiritali stirpe censetur.

CAPVT XXIII.

Scriptura prædixit, & sua censura perstrinxit illos omnes hæreticos, veræ, carni Christi contradicentes, & Christus factus illis signum contradictionis, prophetiam Simeonis impleuit. Sed & ipse Tertullianus de virginis partu crude nimus & durè scripsit.

In V. Alphab. Errorum V. Maria, 1. In f. V. Hæreticorum Elogia, 2.

SED agnoscimus adimpleti propheticam vocem Simeonis, super adhuc recentem infantem Dominum pronuntiatam, a *Ecce hic positus est in ruinam & suscitationem mul-*
a Luc. 2. 34. *torum in Israël, & in signum quod contradicetur.* Signum enim nativitatis Christi, secun-
b Esa. 7. 14. dùm Esaïam, b *Propterea dabit vobis Dominus ipse signum, Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium.* Agnoscimus ergo signum contradicibile, conceptum & partum virginis Mariæ; de quo Academici isti, *Peperit, & non peperit, Virgo, & non virgo*; quasi non, et si ita dicendum esset, à nobis magis dici conveniret. Peperit enim, quæ ex sua carne; & non peperit, quæ non ex viri semine. Et virgo, quantum à viro; non virgo, quantum à partu. Non tamen vt ideo, Peperit, & non peperit; & ideo, Virgo, quæ non virgo: quia non de visceribus suis mater. Sed apud nos nihil dubium, nec retortum in ancipitem defen-
c Matth. 5. 37. sionem. Lux, lux; & tenebræ, tenebræ: & c *Est, est: &, Non, non. Quod amplius, hoc à malo est.* Peperit, quæ peperit: & si virgo concepit, in partu suo nupsit; ipsa patefacti corporis lege: in quo nihil interfuit, de vi masculi admissi, an emissi, idem illud sexus resignaverit. Hæc denique vulva est, propter quam & de aliis
d Exo. 13. 12. 15. scriptum est, d *Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum vocabitur Domino.* Quis verè sanctus, quàm Dei filius? Quis propriè vulvam adaperuit, quàm qui clausam patefecit? Cæterùm omnibus nuptiæ patefaciunt. Itaque magis patefacta est, quia magis erat clausa. Vtique magis non virgo dicenda

est, quam virgo; saltu quodam mater, antè quàm nupta. Et quid vltra de hoc retractandum est? cùm hac ratione Apostolus, non ex virgine, sed [e] *ex muliere editum filium Dei pronuntiavit*; agnovit adapertæ vuluæ nuptialem passionem. Legimus quidem apud Ezechielem [f] *de vacca illa, quæ peperit, & non peperit*. Sed videte, nè vos iam tunc providens Spiritus sanctus notarit hac voce, disceptaturos super vterum Mariæ. Cæterùm, non, contra illam suam simplicitatem, pronuntiasset dubitativè, Esaïa dicente, [g] *Concipiet, & pariet*.

[e] Galat. 4. 4.
[f] Ezech. vel vetus lectio, quæ excidit. Vel Poëta Iudæus.
[g] Esa. 7. 14.

CAPVT XXIV.

Scriptura prædixit, & suggillavit omnes illos hæreticos veræ Carni Christi contradicentes.

Per totum V. Hæreticorum Elogia, 2.

QVOD enim Esaïas iaculatur in suggillatione hæreticorum ipsorum, & in primis, [a] *Væ qui faciunt dulce amarum, & tenebras lucem*: istos scilicet notat, qui nec vocabula ista in luce proprietatum suarum conservant; vt anima non alia sit, quàm quæ vocatur; & caro non alia quàm quæ videtur: & Deus non alius, quàm qui prædicatur. Ideo etiam Marcionem prospiciens, [b] *Ego sum*, inquit, *Deus; & alius absque me non est*. Et cùm in alio idipsum eodem modo dicit: [c] *Ante me Deus non fuit*, nescio quas illas Valentinianorum Æonum genealogias pulsat. Et, [d] *Non ex sanguine, neque ex carnis, & viri voluntate, sed ex Deo natus est*, Hebioni respondit. Æquè, [e] *Etiamsi angelus de cælo aliter evangelizaverit vobis quàm nos, anathema sit*; ad energema Appelleiacæ virginis Philumenes filum dirigit: certè, [f] *qui negat Christum in carne venisse, hic Antichristus est*: Nudam, & absolutam, & simplici nomine naturæ suæ pronuntians carnem, omnes disceptatores eius ferit. Sicut & definiens ipsum quoque Christum vnum, multiformis Christi argumentatores quatit, qui alium faciunt Christum, alium Iesum; alium elapsum de mediis turbis, alium detentum; alium in secessu montis, in ambitu nubis sub tribus arbitris clarum: alium cæteris passivum, ignobilem; alium magnanimum, alium verò trepidantem; novissimè, alium passum, alium resuscitatum: per quod suam quoque in alia carne resurrectionem adseverant. Sed benè, quod [g] *idem veniet* de cœlis, qui est passus; idem omnibus apparebit, qui est resuscitatus. [h] *Et videbunt & agnoscent, qui eum confixerunt*: vtique ipsam carnem, in quam sævierunt; sine qua, nec ipse esse poterit, nec agnosci: vt & illi erubescant, qui adfirmant carnem in cœlis vacuam sensu, vt vaginam exempto Christo sedere: aut qui carnem & animam tantundem, aut tantummodò animam, carnem verò non iam.

[a] Esa. 5. 20.
[b] Esa. 45. 5.
[c] Esa. 46. 9.
[d] Io. 1. 13.
[e] Gal. 1. 8.
[f] 1. Io. 4. 3.
Math. 17. 1. & seq. Luc. 9. 28.
[g] Act 1. 11.
[h] Zach. 12. 10. Io. 19. 37.

CAPVT XXV.

Brevi Epilogo tractata retexit, transitum faciens ad scribendum de Resurrectione Librum.

SED hactenus de materia præsenti satis. Iam enim arbitror instructam esse carnis in Christo, & ex virgine natæ, & humanæ probationem. Quod & solum discussum sufficere potuisset, citra singularum ex diverso opinionum congressionem; quam & argumentationibus earum, & scripturis quibus vtuntur, provocavimus ex abundanti; vti eo, quod probavimus, quid, & vnde fuerit Christi caro; quid non fuerit, adversus omnes præcaverimus. Vt autem clausulam de præfatione communi faciat resurrectio carnis nostræ alio libello defendenda, hîc habebit præstructionem; manifesto iam, quale fuerit quòd in Christo resurrexit.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI DE CASTITATIS EXHORTATIONE.

IN LIBRVM DE CASTITATIS EXHORTATIONE.

ARGVMENTVM.

Tertullianus amicum quemdam post vxoris obitum ad castitatem hortatur, sed iam factus hæreticus, secundas nuptias, Montanum secutus, vt stupra damnat. De quo Augustinus Libro de hæresibus, 86. hæresi. Factus, *inquit,* hæreticus, transsiit ad Cataphryges quos ante destruxerat: cœpit etiam secundas nuptias contra Apostolicam doctrinam, tanquam stupra damnare. *Nicephorus porro lib. 4. Hist. Eccles. cap. 34. hunc Librum primò recitat inter eos quos contra Ecclesiam scripsit. Suum tandem esse fatetur his verbis in fine.* Memento in orationibus tuis Tertulliani ad hæc exhortantis. *Pamelius in vita Tertulliani Librum hunc refert ad Annum Chri. ducentesimum decimumtertium, Zephyrini decimumquartum, Antonini secundum. Dissentit Baronius, ponens hoc Anno Zephyrini vndecimum, & Antonini primum.*

CAPVT PRIMVM.

Amicum ad continentiam hortatur, & infirmitati carnis opponit Dei voluntatem sanctificationem nostram exigentem. Castitatem autem dividit in virginalem, matrimonialem ex consensu mutuo, & Monogamiam sive vidualem.

In p. ad m. V. Voluntas humana, 2. A. p. V. Castitatis species, 1. In f. V. Viduitas, 3.

NON dubito, Frater, te post vxorem in pacem præmissam ad compositionem animi conversum, dè exitu singularitatis cogitare, & vtique consilij indigere: quamquam in huiusmodi cum fide sua conloqui debet vnusquisque, eiusque vires consulere: tamen quoniam in ista specie, carnis necessitas cogitatum movet, quæ ferè apud eandem conscientiam fidei resistit, opus est fidei extrinsecus consilio, tanquam advocato aduersus carnis necessitates. Quæ quidem necessitas facillimè circumscribi potest, si voluntas potius Dei, quàm indulgentia consideretur. Nemo indulgentia vtendo promeretur, sed voluntati obsequendo. [a] *Voluntas Dei est sanctificatio nostra.* Vult enim imaginem suam nos etiam similitudinem fieri, [b] *vt simus sancti, sicuti ipse sanctus est.* Id bonum, Sanctificationem dico, in species distribuo complures, vt in aliqua earum deprehendamur. Prima species est, Virginitas à nativitate. Secunda, Virginitas à secunda nativitate, id est à lavacro, quæ aut in matrimonio purificat, ex compacto; aut in viduitate perseverat, ex arbitrio. Tertius gradus superest Monogamia, quum post matrimonium vnum interceptum, exinde sexui renuntiatur. Prima virginitas felicitatis est, non nosse in totum à quo postea optabis liberari. Secunda, virtutis est; contemnere cuius vim optimè noris. Reliqua species hactenus nubendi post matrimonium morte disjunctum, præter virtutis, etiam modestiæ laus est. Modestia est enim, ablatum non desiderare, & ablatum à Domino Deo; sine cuius voluntate, nec folium dè arbore delabitur, nec passer assis vnius ad terram cadit.

[a] 1. Thess. 4. 3.
[b] 1. Io. 3. 3.
Matth. 10. 29.

CAPVT II.

Nuptias dicit non tam ex voluntate Dei, qui primas nuptias morte dissoluit, quàm ex hominis voluntate repeti.

In p. V. Viduitas, 3. Et in Alphab. Errorum. V. Nuptiæ, 18. A. p. ad circa. f. V. Voluntas humana, 1. In f. V. Diabolus, 17.

QVàm denique modesta illa vox est, [a] *Dominus dedit, Dominus abstulit: vt Domino visum est, ita factum est?* Et ideo si nuptias sublatas restauremus, sine dubio contra voluntatem Dei nitimur, volentes habere rursus, quod habere nos noluit. Si enim voluisset, non abstulisset. Nisi si & hoc voluntatem Dei interpretamur, quasi & rursus nos voluerit habere, quod iam noluit. Non est bonæ, & solidæ fidei, sic omnia ad voluntatem Dei referre, & ita adulari sibi vnumquemque, dicendo, nihil fieri sine nutu eius, vt non intelligamus, esse aliquid in nobis ipsis. Cæterùm, excusabitur omne delictum, si contenderimus nihil fieri in nobis, sine Dei voluntate; & ibit definitio ista in destructionem totius disciplinæ, etiam ipsius Dei, si aut quæ non vult, dè sua voluntate producat; aut nihil est, quod Deus non vult. Sed quando vetat quædam, quibus etiam supplicium æternum comminatur; vtique enim quæ vetat, non vult, à quibus & offenditur: sicut è contrario quæ vult, & præcipit, & accepto facit, & æternitatis mercede dispungit. Itaque quum vtrumque ex præceptis eius didicerimus, quid velit, & quid nolit; tamen nobis est voluntas, & arbitrium eligendi alterum, sicut scriptum est, *Ecce posui antè te bonum, & malum:* gustasti enim de arbore agnitionis. Et ideo non debemus quod nostro expositum est arbitrio, in Dei referre voluntatem, quos vult ipse & velle; qui malum non vult. Ita nostra est voluntas, cùm malum volumus, adversus Dei voluntatem, qui bonum vult. Porro, si quæris vnde venit ea voluntas, qua quid volumus adversus Dei voluntatem; dicam, Ex nobis ipsis. Nec temerè; semini enim tuo respondeas necessè est; siquidem ille princeps & generis, & delicti, Adam, voluit quod deliquit. Neque enim diabolus voluntatem ei imposuit delinquendi, sed materiam voluntati subministravit. Cæterùm voluntas Dei in obaudientiam venerat. Proinde & tu si non obaudieris Deo, qui te proposito præcepto liberæ potestatis instituit, per voluntatis libertatem volens deverges in id quod Deus non vult; & ita te putas à diabolo subversum, qui etsi quid vult te velle quod Deus non vult; non tamen facit vt & velis; quia nec tunc istos protoplastos ad voluntatem * dilecti subegit; immò neque invitos, neque ignorantes quid Deus nollet: vtique enim nolebat fieri, cùm admisso mortem destinabat. Ita diaboli opus vnum est, tentare quod in te est, an velis: at vbi voluisti, sequitur, vt & sibi subiungat, non operatus in te voluntatem, sed nactus occasionem voluntatis.

[a] Iob. 1. 21.
Eccli. 15. 18.
Gen. 3. 5.
* delicti.

CAPVT III.

Apostolus Nuptias, indulgentiam dixit; dicens, melius esse nubere, quàm vri; quod malè Tertullianus interpretatur, docens. Bonas tantùm esse Nuptias in comparatione mali; sicut melius est vno oculo carere, quàm duobus.

In p. ad m. V. Dei voluntas, 1. In m. ad f V. Nuptiæ quatenus bonæ, 1. Et V. Nuptiæ 2. probrosæ, 1.

IGITVR quum solum sit in nobis velle, & in hoc probetur nostra erga Deum mens, an ea velimus, quæ cum voluntate ipsius faciant; altè, & impressè recogitandam esse dico Dei voluntatem, quid etiam in occulto velit. Quæ enim in manifesto, scimus omnes, eaque ipsa qualiter in manifesto sint, perspiciendū est. Nam etsi quædam videntur voluntatem Dei sapere, dum à Deo permittuntur, non statim omne quod permittitur, ex mera & tota voluntate procedit eius qui permittit. Ex indulgentia est, quodcumque permittitur; quæ etsi sine voluntate non est, quia tamen aliquam habet causam in illo cui indulgetur, quasi dè invita venit voluntate, passa caussam sui, quæ cogit voluntatem. Vide qualis sit voluntas, cuius alter est causa: Secunda item species consideranda est, non puræ voluntatis. Vult nos Deus agere quædam placita sibi; in quibus non indulgentia patrocinatur, sed disciplina dominatur. Si tamen alia istis præposuit; vtique quæ magis vult, dubiumnè est ea nobis sectanda esse, quæ mavult; quum quæ minus vult, quia alia magis vult, perinde habenda sint atque si nolit? Nam ostendens quid magis velit, minorem voluntatem maiore delevit: quantòque notitiæ tuæ vtramque proposuit, tantò definiit, id te sectari debere, quod declaravit se magis velle. Ergo si ideo declaravit, vt id secteris quod magis vult, sine dubio nisi ita facis, contra voluntatem eius sapis, sapiendo contra potiorem eius voluntatem; magisque offendis, quàm

1. Cor. 7. 6.

quàm promereris, quod vult quidem faciendo, & quod mavult respuendo. Ex parte delinquis; ex parte, si non delinquis, non tamen promereris. Porro & promereri nolle, delinquere, est. Secundum igitur matrimonium, si est ex illa Dei voluntate, quæ indulgentia vocatur, negabimus meram voluntatem, cui indulgentia est causa; si
1. Cor. 7. 6. ex ea, cui potior alia præponitur, continentiæ magis appetendæ, didicerimus non potiorem à potiore rescindi. Hæc præstrinxerim, vt iam Apostoli voces decurram. In primis autem non videbor irreligiosus, si, quod ipse profitetur, animadvertam; omnem illum indulgentiam nuptiatum dè suo, id est, de humano sensu, non dè divino
a 1. Cor. 7. 8. 9. præscripto induxisse. Nam & quum dè viduis, & innuptis definiit [a] *vti nubant, si continere non possunt, quia melius sit nubere, quàm vri*, conversus ad alteram speciem, [b] *Nuptis*
b Ibid. 10. *autem denuntio*, inquit, *non quidem ego, sed Dominus*. Ita ostendit, ex tralatione personæ suæ in Dominum, id quod suprà dixerat, non ex Domini persona, sed ex sua pronuntiasse, *Melius est nubere, quàm vri*. Quæ vox licet ad eos pertineat, qui innupri, vel vidui à fide deprehenduntur; quia tamen omnes eam ad nubendi licentiam amplectuntur, velim pertractare, quale bonum ostendat, quod melius est pœna; quod non potest videri bonum, nisi pessimo comparatum; vt ideo bonum sit nubere, quia deterius est ardere. Bonum ita est, si perseveret nomen obtinens sine comparatione, non dico mali, sed etiam boni alterius; vt & si bono alij comparatur, & alio adumbrátur, nihilominus remaneat in boni nomine. Cæterùm, si per mali conditionem cogitur bonum dici, non tam bonum est, quàm genus mali inferioris, quod à superiore malo obscuratum ad nomen boni impellitur. Aufer denique conditionem comparationis, vt non dicas, *Melius est nubere, quàm vri*; & quæro, an dicere audeas, *Melius est nubere*; non adjiciens quid sit id quod melius est. Ergo quod non melius, vtique nec bonum; quia abstulisti & removisti conditionem comparationis, quæ dum melius illud facit, ita bonum haberi cogit, *Melius est nubere, quàm vri*; sic accipiendum est, quomodo melius est vno oculo, quàm duobus carere: si tamen à comparatione discedas, non erit melius vnum oculum habere, quia nec bonum. Nemo igitur captet ex hoc capitulo defensionem, quod propriè ad innuptos & viduos spectat, quibus nulla adhuc conjunctio numeratur: quamquam ostenderim etiam illis intelligendam esse permissi conditionem.

CAPVT IV.

Apostolus exemplo suo vellet omnes esse continentes, beatiorem quoque dicit in castitate perseverantem.

In p. V. Nuptiæ vt bonæ, 1. A. p. ad vltram. In Alphab. Errorum. V. Nuptiæ, 19.

a 1. Cor. 7. 27. CÆterùm, dè secundo matrimonio, scimus planè Apostolum pronuntiasse, [a] *Solutus es ab vxore, nè quæsieris vxorem: sed si duxeris, non delinquis*. Perinde tamen & huius sermonis ordinem, *dè consilio suo*, non dè divino præcepto introducit. Multum au-
b 1. Cor. 7. 25. tem interest inter Dei præceptum, & consilium hominis. [b] *Præceptum Domini*, inquit, *non habeo; sed consilium do, quasi misericordiam consecutus à Domino fidelis esse*. Cæterùm, neque in Evangelio, neque in ipsius Pauli Epistolis, ex præcepto Dei invenias permissam matrimonij separationem. Vnde vnum habendum confirmatur; quia quod à Domino permissum non invenitur, id ignoscitur. Adde quod & hæc ipsa humani consilij interiectio, quasi iam recogitationem excessus sui passa, statim se restenat & revocat, quum
c Ibid. 28. & 29. subiungit, [c] *Veruntamen huiusmodi, pressuram carnis habebunt*; quum parcere se eis dicit;
e Ibid. quum tempus in collectum esse adjicit, quo [e] *oportet etiam habentes matrimonia pro non habentibus agere*: quum sollicitudinem nuptorum & innuptorum committit. Per hæc enim docens, cur non expediat nubere, dissuadet ab eo quod suprà indulserat. Et hoc dè primo matrimonio; quantò magìs dè secundo? Quum verò nos ad exemplum suum horta-
Ibid. 7. tur, vtique ostendens quid nos velit esse, id est continentes, pariter declarat quid nos esse nolit, id est incontinentes. Ita & ipse quum aliud vult, id quod non vult nec spontè nec veritate permittit. Si enim vellet, non permisisset, immò imperasset. Sed
d Ibi l. 39. ecce rursus, [d] *Mulierem marito defuncto dicit nubere posse, si cui velit, tantùm in Domino. At-*
e Ibid. 40. *enim fælicior erit*, inquit, *si sic permanserit secundùm meum consilium. Puto* [e] *autem, & ego Dei Spiritum habeo*. Videmus duo consilia, quo suprà nubendi veniam facit, & quo postmodum continentiam nubendi indicit. Cui ergo, inquis, adsentabimur? Inspice & lege. Quum veniam facit, hominis prudentis consilium adlegat. Quum continentiam indicit, Spiritus sancti consilium adfirmat. Sequere admonitionem cui divinitas patrocinatur. Spiritum quidem Dei etiam fideles habent; sed non omnes fideles Apostoli.
f Ibid. Quum ergo qui se fidelem dixerat, adjecit postea, [f] *Spiritum Dei se habere*, quod nemo dubitaret

dubitaret etiam dè fideli; idcirco id dixit, vt sibi Apostoli fastigium redderet. Propriè enim Apostoli Spiritum sanctum habent in operibus prophetiæ, & efficacia virtutum, documentisque linguarum, non ex parte, quod cæteri. Ita Spiritus sancti auctoritatem ad eam speciem adire fecit, cui nos magis obsequi voluit; & factum est iam non consilium divini Spiritus, sed pro eius maiestate, præceptum.

CAPVT V.

Deus vnicam Adæ dans vxorem, vnius Christi & Ecclesiæ Monogamiam delineavit.

In p. ad vltra m. V. Ecclesia, 3. A m. ad circa f. in Alphab. Errorum V. Nuptiæ, 20. In f. V. Monogamia, 1.

AD legem semel nubendi dirigendam, ipsa origo humani generis patrocinatur, contestans quid Deus in primordio constituerit, in formam posteritati recensendam. Namquum hominem figulasset, eique parem necessariam prospexisset, vnam de costis eius mutuatus, vnam illi fœminam finxit; quum vtique nec artifex, nec materia defecisset: plures costæ in Adam, & infatigabiles manus in Deo, sed non plures vxores apud Deum: & ideo homo Dei Adam, & mulier Dei Eva, vnis inter se nuptiis functi, formam hominibus Dei, dè originis auctoritate, & prima Dei voluntate sanxerunt. Denique, [a] *Erunt duo*, inquit, *in carne vna*; non tres, neque quatuor. Alioquin, iam non vna caro, nec duo in vnam carnem. Tunc erunt si conjunctio, & concretio in vnitatem semel fiat. Si verò rursus aut sæpius, iam vna esse desiit; & erunt non duo in vnam carnem, sed vna planè costa in plures. At quum Apostolus [b] *in Ecclesiam, & Christum interpretatur, Erunt duo in vnam carnem*; secundùm spiritales nuptias Ecclesiæ & Christi: vnus enim Christus, & vna eius Ecclesia; agnoscere debemus duplicatam & exaggeratam esse nobis vnius matrimonij legem, tam secundùm generis fundamentum, quàm secundùm Christi sacramentum. Dè vno matrimonio censemur vtrobique, & carnaliter in Adam, & spiritaliter in Christo. Duarum nativitatum, vnum est monogamiæ præscriptum. In vtraque degenerat, qui dè monogamia exorbitat. Numerus matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit.

Gen. 2. 21.
a Ibid. 24.
b Ephes. 5. 31, 32.
Gen. 4. 19.
Gen. 16. 3.
Gen. 29. 27. & seq.
Gen. 30. 26.

CAPVT VI.

Tempore iam ad exitum mundi properante, iam obsolescere cœpit illud Genesis indictum, Crescite & multiplicamini.

In p. ad m. V. Monogamia, 1. In f. V. Vltio, 2.

SED & benedicti, inquis, Patriarchæ non modò pluribus vxoribus, verùm etiam concubinis, conjugia miscuerunt. Ergo propterea nobis quoque licebit, innumerùm nubere? Sanè licebit, si adhuc typi, futuri alicuius sacramenta, supersunt, quos nuptiæ tuæ figurent; vel si etiam nunc locus est vocis illius, [a] *Crescite, & multiplicamini*, id est, si nondum alia vox supervenit, [b] *Tempus iam in collecto esse; restare vt & qui vxores habent, tanquam non habentes agant*: vtique enim continentiam indicens, & compescens concubitum, seminarium generis, abolescit [c] *Crescite*, illud, *& multiplicamini*. Vt opinor autem vnius & eiusdem Dei, vtraque pronuntiatio, & dispositio est; qui tum quidem in primordio sementem generis emisit, indultis conjugiorum habenis, donec mundus repleretur, donec novæ disciplinæ materia proficeret: nunc verò sub extremitatibus temporum, compressit quod emiserat, & revocavit quod indulserat: non sine ratione prorogationis in primordio, & pastinationis in vltimo. Semper initia laxantur. Propterea sylvam quis instituit, & crescere finit, vt tempore suo cædat. Sylva erit vetus dispositio, quæ ab Evangelio novo deputatur, in quo & [d] *securis ad radices arboris posita*. Sic & [e] *Oculum pro oculo, & dentem pro dente*, iam senuit; ex quo iuvenuit, [f] *Malum pro malo nemo reddat*. Puto autem etiam in humanas constitutiones, atque decreta, posteriora pristinis prævalere.

a Gen. 1. 28.
b 1. Cor. 7. 29.
c Gen. 1. 28.
d Matth 3. 10.
e Exo. 21. 24.
f Rom. 12. 17.

CAPVT VII.

Vtriusque testamenti Sacerdotes, debent esse Monogami.

In p. V. Monogamia, 13. Et V. Vltio, 2. Circa m. V. Ordo sacer. 2. In m. V. Ecclesia, 1. Et in Alph. Errorum. V. Ecclesia in tribus, 1. In f. in Alphab. Errorum. V. Nuptiæ, 21.

CVR autem dè pristinis exemplis non ea potius agnoscamus, quæ, cùm posterioribus communicant, dè disciplina & forma vetustatis, ad novitatem transmittunt? Ecce enim in veteri lege animadverto castratam licentiam sæpius nubendi.

a Leuit.21.14. Cautum in Leuitico: *a Sacerdotes mei non plus nubunt.* Possum dicere, etiam illud plus esse, quod semel non est. Quod non vnum est, numerus est. Denique, post vnum, incipit numerus. Vnum autem est, omne quod semel est. Sed Christo seruabatur, sicut in cæteris, ita in isto quoque legis plenitudo. Inde igitur apud nos plenius, atque instructius præscribitur, vnius matrimonij esse oportere, qui alleguntur
1. Tim. 3. 3. in ordinem sacerdotalem. Vsque adeò quosdam memini digamos loco dejectos.
Tit. 1. 6. Sed dices: Ergo cæteris licet quos excipit. Vani erimus, si putauerimus quod sacerdotibus non liceat, laïcis licere. Nonne & laïci, sacerdotes sumus? Scriptum est,
b Apoc. 1. 6. *b Regnum quoque nos, & sacerdotes Deo & Patri suo fecit.* Differentiam inter Ordinem, & Plebem, constituit Ecclesiæ auctoritas, & honor per Ordinis consessum sanctificatus: adeò vbi ecclesiastici ordinis non est consessus, & offers, & tinguis, & sa-
Matth. 18. 20. cerdos es tibi solus. Sed vbi tres, ecclesia est, licet laïci. Vnusquisque enim sua fide
c Rom. 2. 11. 13. viuit: *c nec est personarum acceptio apud Deum; quoniam non auditores legis iustificantur à Deo, sed factores,* secundùm quod & Apostolus dicit. Igitur si habes ius sacerdotis in temetipso, vbi necessè est, habeas oportet etiam disciplinam sacerdotis, vbi necessè sit habere ius sacerdotis. Digamus tinguis? Digamus offers? Quantò magis laïco digamo capitale est, agere pro sacerdote, quum ipsi sacerdoti digamo facto, auferatur agere sacerdotem? Sed necessitati, inquis, indulgetur. Nulla necessitas excusatur, quæ potest non esse. Noli denique digamus deprehendi, & non committis in necessitatem administrandi, quod non licet digamo. Omnes nos Deus ita vult dispositos
d Ephes. 4. 5. esse, vt vbique sacramentis eius obeundis apti simus. *d Vnus Deus, vna fides,* vna & disciplina. Vsque adeò nisi & laici ea obseruent, per quæ presbyteri adleguntur, quomodo erunt presbyteri, qui de laïcis adleguntur? Ergo pugnare debemus antè laïcum iussum, à secundo matrimonio abstinere, dum presbyter esse non alius potest, quàm laïcus semel fuerit maritus.

CAPVT VIII.

Esto, liceat nuptias repetere: id tamen non expedit.

In p. V. Voluntas humana, 2. Per totum. In Alphab. Errorum nuptiæ, 21. in m. Et in m. V. Nuptiæ secundæ probrosæ, 2.

LICEAT nunc denuò nubere, si omne quod licet, bonum est. Idem Apostolus ex-
a 1. Cor. 6. 12. clamat, *a Omnia licent, sed non omnia prosunt.* Quod non prodest, oro te, bonum potest dici? Si licita sunt & quæ non pro salute, ergo & quæ non bona sunt, licita sunt. Quid autem magis velle debebis, quod ideo bonum est, quia licet, an quod ideo quia prodest? Multum existimo esse inter licentiam, & vtilitatem. Dè bono non dicitur, licet; quia bonum permitti non exspectat, sed adsumi. Permittitur autem quod an bonum sit, in dubio est, quod potest etiam non permitti, si non habeat aliquam sui cau-
1. Cor. 7. 2. 9. sam primam. Propter incontinentiæ periculum, permittitur nubere secundò: quia nisi licentia alicuius non bonæ rei subjaceret, non esset in quo probaretur qui diuinæ voluntati, & qui suæ potestati, obsequeretur: quis nostrûm vtilitatis præsentiam sectetur, & quis occasionem licentiæ amplexetur. Licentia plerunque tentatio est disciplinæ, quoniam disciplina per tentationem probatur, tentatio per licentiam operatur.
b 1. Cor. 6. 12. Ita fit, vt *b omnia liceant, sed non omnia expediant*; dum tentatur cui permittitur, & iudi-
1. Cor. 9. 5. catur, dum in permissione tentatur. Licebat & Apostolis nubere, & vxores circumducere: licebat & dè Euangelio ali: sed qui iure hoc vsus non est in occasionem, ad exemplum nos suum prouocat; docens in eo esse probationem, in quo licentia experimentum abstinentiæ præstruxit.

CAPVT IX.

Apostolo teste, bonum est homini, mulierem non tangere.

In p. ad vltra m. in Alphab. Errorum. V. Nuptiæ, 21. in f.

SI penitus sensus eius interpretemur, non aliud dicendum erit secundum matrimo-
a 1. Cor. 7. 32. nium, quàm species stupri. Quum enim dicat, *a maritos hoc in sollicitudine habere, quemadmodum sibi placeant*; non vtique dè moribus: (nam bonam sollicitudinem non sugillaret) & dè cultu, & ornatu, & omni studio formæ, ad inlecebras moliendas sollicitos intelligi velit; dè forma autem, & cultu placere, carnalis concupiscentiæ ingenium sit, quæ etiã stupri causa est; ecquid videtur tibi stupri adfine esse secundũ matrimoniũ,
b Matth. 5. 28. quoniam ea in illo deprehẽdo quæ stupro cõpetunt? Ipse Dominus, *b Qui viderit,* inquit,

mulierem ad concupiscendum, iam stupravit eam in corde suo. Qui autem eam ad ducendum viderit, minus, an plus fecit? Quid si etiam duxerit? quod non faceret, nisi & ad ducendum concupisset, & ad concupiscendum vidisset. Nisi si potest duci vxor, quam non videris, nec concupieris. Multum sanè interest, maritus, an cœlebs aliam concupiscat. Omnis mulier, etiam cœlibi alia est, quandiu aliena; nec per aliud tamen fit marita, nisi per quod & adultera. Leges videntur matrimonij, & stupri, differentiam facere, per diversitatem illiciti, non per conditionem rei ipsius. Alioquin quæ res & viris, & fœminis omnibus adest ad matrimonium & stuprum? commixtio carnis scilicet, cuius concupiscentiam Dominus stupro adæquavit. Ergo, inquis, iam & primas, id est, vnas nuptias destruis. Nec immeritò, quoniam & ipsæ ex eo constant, quo & struprum. Ideo [c] *optimum est homini mulierem non attingere*, & ideo virginis principalis sanctitas, quia caret stupri adfinitate. Et cùm hæc etiam de primis & vnis nuptiis, prætendi ad causam continentiæ possint, quantò magis secundo matrimonio recusando præiudicabunt? Gratus esto, si semel tibi indulsit Deus nubere: gratus autem eris, si iterum indulsisse illum tibi nescias. Cæterùm, abuteris indulgentia, cùm sine modestia vteris. Modestia à modo intelligitur. Non tibi sufficit de summo illo immaculatæ virginitatis gradu, in secundum recidisse nubendo, sed in tertium adhuc devolveris, & in quartum, & fortassis in plures, postquàm in secunda statione continens non fuisti: quia nec prohibere plures nuptias voluit, qui dè secundis provocandis retractavit. Nubamus igitur quotidie, & nubentes ab vltimo die deprehendamur; tanquam Sodoma, & Gomorra: quo die, [d] *Væ illud super prægnantes* adimplebitur, id est, super maritos, & incontinentes: de nuptiis enim vteri, & vbera, & infantes.

[c] 1. Cor. 7. 1.
[d] Matth. 24. 19.

CAPVT X.

Continentia necessaria est Christiano, cui assidua est oratio necessaria.

In p. ad m V. Viduitas, 4. In m. ad f. V. Orationis conditiones, 5.

ET quando finis nubendi? Credo post finem vivendi. Renuntiemus carnalibus; vt aliquando spiritalia fructificemus. Rape occasionem, etsi non exoptatissimam; attamen opportunam, non habere cui debitum solueres, & à quo exolvereris. Desisti esse debitor. O te felicem: dimisisti debitorem: sustine damnum. Quid si, quod diximus damnum, lucrum sentias? Per continentiam enim negotiaberis magnam substantiam sanctitatis; parsimonià carnis, spiritum adquires. Recogitemus enim ipsam conscientiam nostram, quam alium se homo sentiat, cùm fortè à sua fœmina cessat: spiritaliter sapit. Si orationem facit ad Dominum, propè est cœlo. Scripturis incumbit; totus illic est. Si psalmum canit, placet sibi. Si dæmonem adjurat, confidit sibi. Ideo Apostolus temporalem purificationem, orationum commendandarum causâ adjecit; vt sciremus, quod ad tempus prodest, semper nobis exercendum esse, vt semper prosit. Quotidie, omni momento oratio hominibus necessaria est, vtique & continentia, post quam oratio necessaria est. Oratio dè conscientia procedit: si conscientia erubescat, erubescit oratio. Spiritus deducit orationem ad Deum: si spiritus reus apud se sit, conscientiæ erubescentis, quomodo audebit orationem ducere ab illa, de qua erubescente, & ipse suffunditur sanctus minister? Etenim est prophetica vox veteris Testamenti; [a] *Sancti eritis, quia Deus sanctus*: & rursus, [b] *Cum sancto sanctificaberis, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus*. Debemus enim ita ingredi in disciplina Domini, vt dignum est, non secundùm carnis calentes concupiscentias. Ita enim & Apostolus dicit, quòd [c] *sapere secundùm carnem, mors sit; secundùm spiritum verò sapere, vita æterna sit in Christo Iesu Domino nostro*. Si hæc obsufio, etiam quum in vnis nuptiis res carnis exercetur, Spiritum sanctum avertit, quantò magis quum in secundo matrimonio agitur?

[a] Leuit. 11. 44.
[b] Psal. 17. 26.
[c] Rom. 8. 6.

CAPVT XI.

Pudendum dicit simul apud Deum orare, pro defuncta vxore, & nova nupta, per Sacerdotem Monogamum, circumdatum virginibus, & viduis.

In p. V. Orationis conditiones, 5. In m. V. Purgatorij pœnæ, 1.

DVPLEX enim rubor est; quia in secundo matrimonio, duæ vxores eundem circunstant maritum; vna spiritu, alia in carne: neque enim pristinam poteris odisse, cui etiam religiosiorem reservas affectionem, vt iam receptæ apud Dominum; pro cuius spiritu postulas, pro qua oblationes annuas reddis. Stabis ergo ad Dominum cum tot vxoribus, quot in oratione commemoras? & offeres pro duabus? & commen-

dabis illas duas per sacerdotem dè monogamiæ ordinatum, aut etiam dè virginitate sancitum & circumdatum virginibus, ac vniviris? & ascendet sacrificium tuum libera fronte? & inter cæteras voluntates bonæ mentis, postulabis tibi, & vxori castitatem?

CAPVT XII.

Frustra obtenduntur à renupturis vitæ necessaria aliunde subministranda, & liberorum susceptio magis onerosa quàm consolatoria.

Per totum. V. Viduitas, 5. A. m. V. Homicidium, 1.

SCio quibus causationibus coloremus insatiabilem carnis cupiditatem: prætendimus necessitates adminiculorum, domum administrandam, familiam regendam, loculos, claves custodiendas, lanificium dispensandum, victum procurandum, curas communiendas. Scilicet solis maritorum domibus benè est. Perierunt cœlibum familiæ, res spadonum, fortunæ militum, aut peregrinantium sine vxoribus. Non enim nos
2. Tim. 2. 4. & milites sumus? eò quidem maioris disciplinæ, quantò tanti imperatoris: Non & nos
2. Cor. 5. 6. peregrinantes in isto sæculo sumus? cur autem ita dispositus es, ô Christiane, vt sine vxore non possis? Nunc & consors onerum domesticorum necessaria est. Habe aliquam vxorem spiritalem: adsume dè viduis, fide pulcram, paupertate dotatam, ætate signatam. Bonas nuptias feceris. Huiusmodi vxores, etiam plures haberi, Deo gratum est. Sed posteritatem recogitant Christiani, quibus crastinum non est. Hæredes Dei servus desiderabit, qui semetipsum de sæculo exhæredavit? Et ideo quis repetat matrimonium, si dè pristino non habeat liberos? Habebit itaque hoc primum, vt diutius
Philipp. 1. 23. velit vivere, ipso Apostolo festinante ad Dominum? certè expeditissimus in persecutionibus, constantissimus in martyriis, promptissimus in communicationibus, temperantissimus in acquisitionibus: postremò securus morietur, relictis filiis forsitan qui illi parentent. Nunquid ergo huiusmodi & reipublicæ prospectu aguntur, nè civitates deficiant, si suboles non exerceantur; nè leges, nè iura, nè commercia delabantur, nè templa derelinquantur; nè non sint qui adclament, Christianis leonem. Hæc enim audire desiderant, qui filios quærunt. Sufficiant ad consilium viduitatis vel ista, præcipuè apud nos, importunitas liberorum, ad quos suscipiendos, legibus compelluntur homines; quia sapiens quique nunquam libens filios desiderasset. Quid ergo facies si nouam vxorem dè tua conscientia impleveris? dissolvas medicaminibus conceptum? Puto nobis non magis licere nascentem nocere, quàm natum. Sed fortasse illo tempore prægnantis vxoris, remedium tantæ sollicitudini à Deo petere audebis, quod in te positum recusasti. Aliqua, opinor, sterilis prospicietur, iam vel frigidioris ætatis. Satis consultè, & in primis fideliter. Nullam enim credidimus Deo volente sterilem, aut anum enixam: quod adeò magis evenire potest, si quis præsumptione huius providentiæ suæ, Dei æmulationem provocarit. Scimus denique quendam ex fratribus, quum propter filiam suam, secundo matrimonio sterilem captasset vxorem, tam iterum patrem factum, quàm & iterum maritum.

CAPVT XIII.

Monogamiam confirmat, Ethnicorum exemplis, & viduarum, quæ ab Ecclesia Diaconissæ ordinantur, & Deo nuptæ pudoris filiæ consecrantur.

In p. V. Monogamia, 12. A. p. ad m. V. Castitatis custodia, 9. Circa f. V. Castitatis excellentia, 4.

AD hanc meam cohortationem, frater dilectissime, accedunt etiam sæcularia exempla, quæ sæpè nobis etiam in testimonio posita sunt, quum quid bonum, & Deo placitum ab extraneis quoque agnoscitur, & testimonio oneratur. Denique, monogamia apud Ethnicos ita in summo honore est, vt & virginibus legitimè nubentibus vnivira pronuba adhibeatur; & si auspicij causa, vtique boni auspicij est. Item, vt in quibusdam solemnibus, & officiis, prior sit vniviræ locus. Certè Flaminica nonnisi vnivira est, quæ & Flaminis lex est. Nam cùm ipsi Pontifici maximo iterare matrimonium non licet, vtique Monogamiæ gloria est: cùm autem Dei sacramenta Satanas adfectat, provocatio est nostra; immò suffusio, si pigri sumus ad continentiam Deo exhibendam; quam diabolo quidam præstant, nunc virginitate, nunc viduitate perpetua. Novimus virgines Vestæ, & Iunonis, apud Achaïæ oppidum, & Apollinis, apud Ephesos, & Minervæ quibusdam locis. Novimus & continentes viros, & quidem Tauri illius Ægyptij antistites. Fæminas verò Cereri Africanæ; cui etiam sponte abdicato matrimonio adsenescunt, aversantes exinde contactum masculorum, vsque ad

osculа filiorum. Invenit scilicet diabolus, post luxuriam, etiam castitatem perditricem, quò magis reus sit Christianus, qui castitatem recusaverit conservatricem. Erunt nobis in testimonium, & fœminæ quædam sæculares, ob vniviratus obstinationem, famam consequutæ. Aliqua Dido, quæ profuga in alieno solo, vbi nuptias regis vltro optasse debuerat, nè tamen secundas experiretur, maluit è contrario *vri quàm nubere:* vel illa Lucretia, quæ etsi semel per vim, & invita, alium virum passa est, sanguine suo maculatam carnem abluit, nè viveret iam non sibi invita. Plura exempla curiosius dè nostris invenias, & quidem tantò potiora, quantò facilius est vivere in castitate, quàm pro ea mori; hoc est, animæ id bonum misceri, quàm non vivendo separari. Quanti igitur, & quantæ in Ecclesiasticis ordinibus dè continentia censentur, qui Deo nubere maluerunt, qui carnis suæ honorem restituerunt, quique se iam illius ævi filios dicaverunt, occidentes in se concupiscentiam libidinis, & totum illud quod intra paradisum non potuit admitti? Vnde præsumendum est hos, qui intra paradisum recipi volent, tandem debere cessare ab ea re, à qua paradisus intactus est.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI DE CORONA.

IN LIBRVM DE CORONA MILITIS.

ARGVMENTVM.

Cùm Lucius Septimius Severus pater, & Marcus Aurelius Antoninus Caracalla filius, liberatiter Donativum militibus dispensarent; vnus inter milites Christianus, expostulatus à Tribuno, Donativum Cæsarum singulis ex Ordine dispensante, quid causæ esset, vt solus inter milites Lauream Castrensem capite gestantes, manu ipse præferret; hic se Christianum esse respondens, cui Religionis causa coronatum incedere non liceret; suo purpuratus sanguine in carcerem conijcitur. De quo cùm variæ iactarentur sententiæ, quasi solus inter tot commilitones hocce facto videri gestisset Christianus; Tertullianus occasionem arripuit, hoc Libro fusißimè probare, inlicitum esse Christianis capitibus coronari. Scripsit autem cùm esset Romæ iuxta Pamelium, idque Anno Chr. ducentesimo nono, Zephyrini decimo. Severi decimosexto. Baro. autem, Victoris octavo; Severi septimo, vult scriptum.

CAPVT PRIMVM.

Præmissam historiam liberalitatis Imperatorum, & facti militis coronam manu & non capite gestantis, eiusque carcerationem bellè describit.

In p. V. Miles, 2. In m. V. Iudicium temerarium, 2. A. m. V. Pastor, 2. Et in Alphab. Errorum. V. Fuga in perseq. 2. In f. V. Corona, 5.

ROXIMÈ factum est. Liberalitas præstantissimorum imperatorum expungebatur in castris: milites laureati adibant: quidam illic magìs Dei miles, cæteris constantior fratribus, qui se [a] *duobus dominis servire posse* præ- [a] Matth. 6. 24 sumpserant, solus libeto capite, coronamento in manu otioso, vulgato Luc. 16. 13. iam & istâ disciplinâ Christiano, relucebat. Singuli designare, & ludere eminus, infrendere cominus: murmur Tribuno defertur: & persona iam ex ordine

decesserat. Statim tribunus, Cur, inquit, tam diversus habitu? Negavit ille sibi cum cæteris licere. Causas expostulatus, Christianus sum, respondit. O militem gloriosum in Deo! Suffragia exinde, & res ampliata, & reus ad Præfectos. Ibidem gravissimas penulas posuit, relevari auspicatus: speculatoriam morosissimam de pedibus absolvit, terræ sanctè insistere incipiens: gladium nec dominicæ defensioni necessarium reddidit: laurea & de manu corruit: & nunc russatus sanguinis sui spe, [b] *calceatus de Evangelij paratura, succinctus acutiore verbo Dei* totus de Apostolo armatus, & de martyrij candida melius coronandus, donativum Christi in carcere expectat. Exinde sententiæ super illo, nescio, an Christianorum, non enim aliæ ethnicorum, vt de abrupto, & præcipiti, & mori cupido, qui de habitu interrogatus, nomini negotium fecerit: solus scilicet fortis, inter tot fratres commilitones solus Christianus. Planè superest vt etiam martyria recusare meditentur, qui prophetias eiusdem Spiritus sancti respuerunt. Mussitant denique, Tam bonam & longam pacem periclitari. Nec dubito quosdam scripturas emigrare, sarcinas expedire, [c] *fuga accingi de civitate in civitatem.* Nullam enim aliam Evangelij memoriam curant. Novi & pastores eorum, in pace leones, in prœlio cervos. Sed de quæstionibus confessionum alibi docebimus. At nunc quatinus & illud opponunt, Vbi autem prohibemur coronari? hanc magis localem substantiam causæ præsentis adgrediar, vt & qui ex sollicitudine ignorantiæ quærunt, instruantur: & qui in defensionem delicti contendunt revincantur, ipsi vel maximè Christiani laureati, quibus id solum quæstio est; quasi aut nullum, aut incertum saltem, haberi possit delictum quod patiatur quæstionem. Nec nullum autem, nec incertum, hinc inferim ostendam.

Exo.3.5. Matth.26.52 [b] Ephes.6.14. & seq. [c] Matth.10.23

CAPVT II.

Consuetudinem fidelium invaluisse, ne quis inter eos coronatus incederet; proindeque hunc vsum transgredi nefas esse, nec quærendam esse curiosè, huius sancti vsus rationem.

In p. V. Corona, 5. A. m. ad f. V. Traditio, 5.

NEMINEM dico fidelium coronam capite nosse aliàs, extra tempus tentationis eiusmodi. Omnes ita observant, à catechumenis, vsque ad confessores, & martyras, vel negatores. Videris vnde auctoritas moris, de qua nunc maximè quæritur. Porro cùm quæritur, cur quid observetur, observari interim constat. Ergo nec nullum nec incertum videri potest delictum, quod committitur in observationem suo iam vindicandam nomine, & satis auctoratam consensus patrocinio: planè, vt ratio quærenda sit: sed salva observatione: [a] *nec in destructionem eius, sed in ædificationem potius:* quò magis observes, cùm fueris etiam de ratione securus. Quale est autem, vt tunc quis in quæstionem provocet observationem, cùm ab ea excidit? & tunc requirat vnde habuerit observationem, cùm ab ea desiit? quando etsi ideo velit videri ad quæstionem vocare, vt ostendat se non deliquisse in observationis destitutione, nihilominus deliquisse eum constet retro in observationis præsumptione. Si enim non deliquit hodie suscepta corona, deliquit aliquando recusata. Et ideo non ad eos erit iste tractatus, quibus non competit quæstio, sed ad illos qui studio discendi, non quæstionem deferunt, sed consultationem. Nam & semper quæritur de isto, & laudo fidem quæ ante credidit observandum esse, quàm didicit. Et facilè est statim exigere, vbi scriptum sit, nè coronemur. At enim vbi scriptum est, vt coronemur? Expostulantes enim scripturæ patrocinium in parte diversa, præiudicant suæ quoque parti scripturæ patrocinium adesse debere. Nam si ideo dicetur coronari licere, quia non prohibeat scriptura, æquè retorquebitur, ideo coronari non licere, quia scriptura non iubeat. Quid faciet disciplina? vtrumque recipiet? quasi neutrum prohibitum sit? An vtrumque reijciet, quasi neutrum præceptum sit? Sed quod non prohibetur, vltro permissum est. Immò prohibetur, quod non vltro est permissum.

[a] 2. Cor.13.10 Esa. 7. 9.

CAPVT III.

Traditiones non scriptas, sed vsu receptas, tenendas esse, quales sunt in baptismatis, & Eucharistiæ Sacramentis, oblatione pro mortuis, & natalitijs; de crucis in fronte signaculo, de non ieiunando in die Dominico.

Per totum. V. Traditio, 5. A. p. V. Baptismi cerimoniæ, 3. A. m. V. ad Eucharistiam dispositio, 7. Et V. Purgatorij pœnæ, 4. In f V. Crux, 17.

ET quamdiu per hanc lineam serram reciprocabimus, habentes observationem inveteratam, quæ præveniendo statum fecit? Hanc si nulla scriptura determinavit, certè consuetudo corroboravit, quæ sine dubio de traditione manavit. Quomodo enim

vſurpari quid poteſt, ſi traditum prius non eſt? Etiam in traditionis obtentu exigenda eſt, inquis, auctoritas ſcripta. Ergo quæramus, an & traditio niſi ſcripta non debeat recipi? Plane negabimus recipiendam, ſi nulla exempla præiudicent aliarum obſervationum, quas ſine vllius ſcripturæ inſtrumento, ſolius traditionis titulo, & exinde conſuetudinis patrocinio vindicamus. Denique vt à baptiſmate ingrediar, Aquam adituri ibidem, ſed & aliquantò prius in eccleſia ſub antiſtitis manu conteſtamur nos renuntiare diabolo, & pompæ, & angelis eius: dehinc ter mergitamur, amplius aliquid reſpondentes, quàm Dominus in Evangelio determinavit: inde ſuſcepti, lactis, & mellis concordiam prægustamus: exque ea die, lavacro quotidiano per totam hebdomadem abſtinemus. Euchariſtiæ ſacramentum, & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quàm præſidentium ſumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus. Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate à die Paſchæ in Pentecoſten vſque gaudemus. Calicis, aut panis etiam noſtri, aliquid decuti in terram terram anxiè patimur. Ad omnem progreſſum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum, ad calciatum, ad lavacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quacumque nos converſatio exercet, frontem crucis ſignaculo terimus.

CAPVT IV.

Præmiſſarum obſervationum vſu, conſtat traditionem non ſcriptam recipiendam eſſe, quæ conſuetudine confirmatur, etiam pro lege in civilibus rebus recipi ſolita. Hoc caput tranſcripſit Iſidorus lib. 5. Etym. cap. 3.

Per totum. V. Traditio, 5. circa m.

HARVM, & aliarum huiuſmodi diſciplinarum ſi legem expoſtules ſcripturarum, nullam invenies: traditio tibi prætendetur auctrix, conſuetudo confirmatrix, & fides obſervatrix. Rationem traditioni, & conſuetudini, & fidei patrocinaturam aut ipſe perſpicies, aut ab aliquo qui perſpexerit, diſces: interim non nullam eſſe credes, cui debeatur obſequium. Adjicio vnum adhuc exemplum, quatinus & de veteribus docere conveniet. Apud Iudæos tam ſolennè eſt fœminis eorum velamen capitis, vt inde noſcantur. Quæro legem. Apoſtolum differo. Si Rebecca conſpecto procul 1. Cor. 11. 5. 10.
ſponſo velamen invaſit, privatus pudor legem facere non potuit, aut cauſæ ſuæ fecerit. Gen. 24. 64.
T[illegible] & hoc nuptum venientes, nec antè quàm cognoverint ſponſos. S & Suſanna in iudicio revelata, argumentum velandi præſtat, poſſum dicere, & hìc Dan. 13. 32. & ſeq.
velamen arbitrij fuit: rea venerat, erubeſcens de infamia ſua, meritò abſcondens decorem, vel quia timens iam placere. Cæterùm in ſtadio mariti, non putem velatam deambulaſſe, quæ placuit. Fuerit nunc velata ſemper: in ipſa quoque legem habitus requiro, vel in quacumque alia. Si legem nuſquam reperio, ſequitur vt traditio conſuetudini morem hunc dederit, habiturum quandoque Apoſtoli auctoritatem ex interpretatione rationis. His igitur exemplis renuntiatum erit, poſſe etiam non ſcriptam traditionem in obſervatione defendi, confirmatam conſuetudine, idonea teſte probatæ tunc traditionis, ex perſeverantia obſervationis. Conſuetudo autem etiam in civilibus rebus pro lege ſuſcipitur, cùm deficit lex: nec differt, ſcriptura, an ratione conſiſtat, quando & legem ratio commendet. Porro ſi ratione lex conſtat, lex erit omne iam quod ratione conſtiterit, à quocumque productum. An non putas, omni fideli licere concipere, & conſtituere, dumtaxat quod Deo congruat, quod diſciplinæ conducat, quod ſaluti proficiat, dicente Domino: [a] *Cur autem non & à vobis ipſis quod iuſtum eſt iudicatis?* & non de iudicio tantùm, ſed de omni ſententia rerum examinandarum. a Luc. 12. 57.
Dicit & Apoſtolus: [b] *Si quid ignoratis, Deus vobis revelabit:* ſolitus & ipſe conſilium b Philip 3. 15.
ſubminiſtrare, cùm præceptum Domini non habebat: & quædam edicere à ſemetipſo, ſed & [c] *ipſe ſpiritum Dei habens deductorem omnis veritatis.* Itaque conſilium, & edictum c 1. Cor. 7. 40.
eius, divini iam præcepti inſtar obtinuit, de rationis divinæ patrocinio. Hanc nunc Io. 16. 13.
expoſtula, ſalvo traditionis reſpectu, quocumque traditore cenſetur: nec auctorem reſpicias, ſed auctoritatem, & in primis conſuetudinis ipſius: quæ propterea colenda eſt, nè non ſit rationis interpres: vt ſi & hanc Deus dederit, tunc diſcas, non an obſeruanda ſit tibi conſuetudo, ſed cur major efficitur ratio Chriſtianarum obſervationum, cùm illas etiam natura defendit, quæ prima omnium diſciplina eſt. Ideoque hæc prima præſcribit, coronam capiti non convenire.

CAPVT V.

Christianam observationem de non coronando capite, natura ipsa, & author eius Deus, tuetur & docet.

Per totum. V. Corona, 1.

PVTO autem naturæ dominus Deus noster est, qui figurauit hominem: & fructibus rerum appetendis, iudicandis, consequendis certos in eo sensus ordinauit, per propria membrorum quodammodo organa. Auditum in auribus fodit, visum in oculis accendit, gustum in ore conclusit, odoratum in naribus ventilauit, contactum in manibus extimauit. Per hæc exterioris hominis administrantia, munerum diuinorum ab anima deducuntur adsensus. Quis igitur fructus ex floribus? substantia enim propria, certè præcipua, coronarum, flores agri. Aut odor, inquis, aut color, aut pariter vtrumque. Qui erunt sensus coloris, & odoris? visus opinor, & odoratus. Istos sensus quæ membra sortita sunt? oculi, nisi fallor, & nares. Vtere itaque floribus visu, & odoratu, quorum sensuum fructus est. Vtere per oculos, & nares, quorum sensuum membra sunt. Substantia tibi à Deo tradita est, habitus à seculo: quamquam nec habitus extraordinarius ordinario vsui obstrepit. Hoc sint tibi flores, & inserti, & innexi, & in filo, & in scirpo, quod liberi, quod soluti: spectaculi scilicet, & spiraculi res. Coronam si forte fascem existimas florum per seriem comprehensorum, vt plures simul portes, vt omnibus pariter vtaris, iam verò & in sinum conde, si tanta munditia est: in lectulum sparge, si tanta mollitia est: & in poculum crede, si tanta innocentia est: tot modis fruere, quot & sentis. Cæterùm in capite quis sapor floris? qui coronæ sensus? nisi vinculi tantùm: quo neque color cernitur, neque odor ducitur, nec teneritas commendatur. Tam contra naturam est florem capite sectari, quàm cibum aure, quàm sonum nare. Omne autem quod contra naturam est, monstri meretur notam penes omnes, penes nos verò etiam elogium sacrilegij in Deum, naturæ dominum & auctorem.

CAPVT VI.

Lex naturalis à Deo est, in naturalibus tabulis scripta.

In p. V. Corona, 1. In f. V. Corona, 12.

QVæris igitur Dei legem? habes communem istam in publico mundi, in naturalibus tabulis, ad quas, & Apostolus solet prouocare: vt cùm in velamine feminæ
a 1. Cor. 11. 14 [a] *Nec natura vos*, inquit, *docet?* vt cùm ad Romanos, [b] *Natura facere dicens Nationes ea*
b Rom. 2. 14. *quæ sunt legis*; & legem naturalem suggerit, & naturam legalem. Sed & in priore
c Rom. 1. 26. epistola, [c] *naturalem vsum conditionis, in non naturalem masculos, & fæminas inter se demutasse affirmans ex retributione erroris in vicem pœnæ*, vtique naturali vsui pattocinatur. Ipsum Deum secundùm naturam prius nouimus, & Deum appellantes deorum, & bonum præsumentes, & iudicem inuocantes: quæris, an conditioni eius fruendæ natura nobis debeat præire, ne illà rapiamur, qua Dei æmulus vniversam conditionem certis vsibus,
d Rom. 8. 20. homini mancipatam, cũ ipso homine corrupit, vnde eam & Apostolus [d] *inuitam ait vanitati succidisse* vanis primùm vsibus, tum turpibus, & iniustis, & impijs, subversam? Sic itaque & circa voluptates spectaculorum infamata conditio est, ab eis, qui naturâ quidem, Dei omnia sentiunt, ex quibus spectacula instruuntur, scientiâ autem deficiunt illud quoque intelligere, omnia esse à diabolo mutata. Sed & huic materiæ propter suauiludios nostros Græco quoque stilo satisfecimus.

CAPVT VII.

Coronarum vsus, origine ipsa prohibetur, cùm à Dijs inuentas eas scribat Claudius Saturninus, Libro de Coronis.

Per totum. V. Corona, 12.

PROINDE coronarij isti agnoscant interim naturæ auctoritatem communis sapientiæ nomine, quà homines; sed propriæ religionis pignora, quà Deum naturæ de proximo colentes; atque ita, velut ex abundanti, cæteras quoque rationes dispiciant, quæ nostro priuatim capiti coronamentis, & quidem omnibus, interdicunt. Nam & vrgemur à communione naturalis disciplinæ, conuerti ad proprietatem Christianæ totam iam defendendam, per cæteras quoque species coronarum, quæ aliis vsibus prospectæ videntur, vt aliis substantiis structæ; nè quia non ex floribus constant, quorum vsum natura signauit (vt ipsa hæc laurea militaris) non credantur admittere sectæ interdictionem,

tionem, quia evaserint naturæ præscriptionem. Video igitur & curiosius & plenius agendum ab originibus, vsque ad profectus & excessus rei. Literæ ad hoc seculares necessariæ: de suis enim instrumentis secularia probari necesse est. Quantulas attigi, credo sufficient. Si fuit aliqua Pandora, quam primam feminarum memorat Hesiodus, hoc primum caput coronatum est à Charitibus, cùm ab omnibus muneraretur; vnde Pandora. Nobis verò Moyses propheticus non poëticus pastor, principem feminam Evam facilius pudenda foliis, quàm tempora floribus, incinctam describit. Nulla ergo Pandora. Sed & de mendacio erubescenda est coronæ origo. Iam nunc & de veritatibus suis. Certè enim Græcos fuisse constat auctores rei, vel illuminatores. Saturnum Pherecides ante omnes refert coronatum, Iovem Diodorus post devictos Titanas. Dat & Priapo tænias idem; & Ariadnæ sertum ex auro & Indicis gemmis: Vulcani opus, Liberi munus: ac postea sidus. Iunoni vitem Callimachus induxit. Ita & Argis signum eius palmite redimitum, subiecto pedibus eius corio leonino, insultantem ostentat novercam de exuuiis vtriusque privigni. Hercules nunc populum capite præfert, nunc oleastrum, nunc apium. Habes tragœdiam Cerberi, habes Pindarum, atque Callimachum, qui & Apollinem memorat interfecto Delphyne dracone, lauream induisse. Liberum, eundem apud Ægyptios Osirin Harpocration industria hederatum argumentatur, quòd hederæ natura sit cerebrum ab heluco defensare. Sed & aliàs Liberum principem coronæ planè laureæ, in qua ex Indis triumphavit etiam vulgus agnoscit, cum dies in illum solennes, Magnam appellat coronam. Si & Leonis Ægyptii scripta evolvas, prima Isis repertas spicas capite circumtulit, rem magis ventris. Plura quærentibus, omnia exhibebit præstantissimus in hac quoque materia commentator Claudius Saturninus. Nam est illius de Coronis liber, & origines, & causas, & species, & solennitates earum ita edisserens, vt nullam gratiam floris, nullam lætitiam frondis, nullum cespitem, aut palmitem, non alicuius capiti invenias consecratum. Quo satis instituamur; quàm alienum iudicare debeamus coronati capitis institutionem, ab eis prolatam, & in eorum deinceps honorem dispensatam, quos sęculum deos credidit. Si enim mendacium divinitatis diabolus operatur in hac etiam specie, à primordio mendax, sine dubio, & eos ipse prospexerat, in quibus id mendacium divinitatis ageretur. Quale igitur habendum est apud homines veri Dei, quod à candidatis diaboli introductum, & ipsis à primordio dicatum est, quodque iam tunc idololatriæ initiabatur ab idolis, & idolis adhuc vivis? [a] *non quasi aliquid sit idolum, sed quoniam quæ idolis alij faciunt ad dæmones pertinent.* Porro si quæ alij idolis faciunt ad dæmones pertinent, quantò magis quod ipsa sibi idola fecerunt, cùm adviverent? Ipsi scilicet sibi procuraverunt dæmones, per eos in quibus esurierunt ante quod procuraverunt.

[a] 1.Cor.10.19

CAPVT VIII.

Si quæ sunt quæ in communibus, aut Dei rebus pariter cùm Gentilibus vsurpamus; his tantum vtimur in necessarijs vitæ, aliàs respuimus.

Per totum. V. Christianus, 26.

TENE interim hanc fidem, dum incursum quæstionis excutio. Iam enim audio dici: Et alia multa ab eis prolata, quos sęculum deos credidit; tamen in nostris hodie vsibus, & in pristinorum sanctorum, & in Dei rebus, & in ipso Christo deprehendi, non aliàs scilicet hominem functo, quàm per communia illa ista instrumenta exhibitionis humanæ. Planè ita sit, nec antiquius adhuc in origines disceptabo. Primus litteras Mercurius enarraverit; necessarias confitebor & commerciis rerum, & nostris erga Deum studiis. Sed & si nervos idem in sonum strinxit, non negabo & hoc ingenium cum sanctis fecisse, & Deo ministrasse, audiens David. Primus medelas Æsculapius exploraverit; memini & Esaiam Ezechiæ languenti aliquid medicinale mandasse: Scit & Paulus [a] *stomacho vinum modicum prodesse.* Sed & Minerva prima molita sit navem; videbo navigantem Ionam, & Apostolos. Plus est, quod & Christus vestietur: habebit etiam penulam Paulus. Si & vniuscuiusque supellectilis, & singulorum vasculorum aliquem ex diis sęculi auctorem nominant, agnoscant necesse est & recumbentem in lectulo Christum, & cùm pelvem discipulorum pedibus offert, & cùm aquam ex vrceo ingerit, & cùm linteo circunstringitur, propria Osiridis veste. Huiusmodi quæstioni sic vbique respondeo, admittens quidem vtensilium communionem, sed provocans eam ad rationalium, & irrationalium distinctionem, quia passivitas fallit, obumbrans corruptelam conditionis, quà [b] *subiecta est vanitati.* Dicimus enim ea demum & nostris,

[a] Esa.38.21. 1.Tim.5.23. Ionæ 1.3. Luc 8.22. & seq. Act 13.4. 2.Tim.4.13. Io.13.4. & seq.
[b] Rom.8.20.

& superiorum vsibus, & Dei rebus, & ipsi Christo competisse, quæ meras vtilitates, & certa subsidia, & honesta solatia necessariis vitæ humanæ procurant: vt ab ipso Deo inspirata credantur priore prospectore, & instructore, & oblectatore, si fortè, hominis sui. Quæ verò hunc ordinem excesserint: ea non convenire vsibus nostris, præsertim quæ, propter ea scilicet, nec apud sęculum, nec in Dei rebus, nec in conversationibus Christi recognosci est.

CAPVT IX.

Nullus Dei minister, princeps, iudex, legitur fuisse coronatus; nec ipsum templum, arca, &c. quibus figurabatur, nullum Dei servum coronandum, nisi quomodo Christus coronatus est.

In p. V. Corona, 4. In m. V. Chri. passio, 12. In f. V. Corona, 3.

3. Reg. 6. 1. & seq. QVIS denique Patriarches, quis Prophetes, quis Levites, aut Sacerdos, aut Archon, quis vel postea Apostolus, aut Evangelizator, aut Episcopus invenitur coronatus? 3. Reg 8. 1. Puto nec ipsum Dei templũ, nec arca testamenti, nec tabernaculum martyrij, nec 1. Esdræ 5. 3. & seq. altare, nec candelabrum: quibus vtique & in prima dedicatiõnis solennitate, & in secunda restitutionis gratulatione competisset coronari, si dignum Deo esset. 1. Cor. 10. 6. Atquin si figuræ nostræ fuerunt, a 1. Cor. 3. 16. 17. *a (nos enim sumus, & templa Dei,* & altaria, & luminaria, & vasa,) hoc quoque figuratè portendebant, homines Dei coronari non oportere. Imagini veritas respondere debebit. Matth. 27. 26 Si forsitan opponis ipsum Christum coronatum, ad hoc breuiter interim audies: Sic & tu coronare: licitum est. Tamen nec illam impietatis contumeliosæ coronam populus conscivit. Romanorum militum commentum fuit, ex vsu 1. Esdræ 2. 65. rei sæcularis, quem populus Dei nec publicæ vnquam lætitiæ, nec ingenitæ luxuriæ nomine admisit; facilius cum tympanis & tibiis & psalteriis revertens de captivitate Babyloniæ, quàm cum coronis: b Exo. 32. 6. *b & post cibum, & potum, exurgens ad ludendum* sine coronis. Nam neque lætitiæ descriptio, neque luxuriæ denotatio, de coronæ decore, aut dedecore tacuisset: c Esa. 5. 12. adeo & Esaïas, *c Quoniam,* inquit, *cum tympanis, & tibiis & psalterijs bibunt vinum:* dicturus esset etiam cum coronis, si vnquam hic vsus fuisset in Dei rebus.

CAPVT X.

Christiani servi Dei viventis, coronari non debent; cùm mortui, Idola, eorumque fores, hostiæ, Aræ, Sacerdotes, coronentur.

In p. ad circa f. V. Corona, 7. In m. V. Christianus, 27. A. m. V. Occasio. Circa f. V. Corona, 13.

ITA cùm idcirco proponis, deorum sæcularium ornamenta, etiam apud Deum deprehendi, vt inter hæc coronam quoque capitis communi vsui vindices; ipse tibi iam præscribis non habendum in communionem vsus, quod non inveniatur in Dei rebus. Quid enim tam indignum Deo, quàm quod dignum idolo? Quid autem tam dignum idolo, quàm quod & mortuo? Nam & mortuorum est ita coronari: quoniam & ipsi idola statim fiunt, & habitu, & cultu consecrationis, quæ apud nos secunda idololatria est. Igitur qui sensu careant, illorum erit perinde vti ea re, cuius careant sensu, atque si abuti ea vellent, si sensu non carerent. Nulla verò distantia est abutendi, cum veritas cessat vtendi, cessante natura sentiendi; Qua vult quis abutatur, cùm non ha- 1. Cor. 7. 31. beat qua vtatur? Nobis autem abuti apud Apostolum non licet, facilius non vti docentem: nisi quòd nec abutuntur qui nihil sentiunt: sed vacat totum, & est ipsum quoque opus mortuum, quantùm in idolis: vivum planè quantùm in dæmoniis, ad quæ a Psal. 113. 4. pertinet superstitio. *a Idola nationum,* inquit David, *argentum & aurum: oculos habent, nec vident: nares, nec odorantur: manus, nec contrectant.* Per hæc enim floribus frui est. Quòd si tales edicit futuros, qui idola fabricantur, tales iam sunt qui secundùm idolo- b Tit. 1. 15. rum ornatum quid vtuntur. *b Omnia munda mundis; ita & immunda omnia immundis:* nihil autem immundius idolis. Cæterùm substantiæ mundæ, vt Dei res, & hac sua conditione communes vsui: sed ipsius vsus administratio interest. Nam & ego mihi gallinacium macto, non minus quàm Æsculapio Socrates: & si me odor alicuius loci offenderit, Arabiæ aliquid incendo: sed non eodem ritu, nec eodem habitu, nec eodem apparatu, quo agitur apud idola. Si enim verbo nudo conditio polluitur, vt Apostoc 1. Cor. 10. 28 lus docet: *c Si quis autem dixerit; hoc idolothytum est, ne contigeris:* multò magìs cùm saltitaveris habitu, & ritu, & apparatu idolothytorum, contaminatur. Ita & corona idolothytum efficitur. Hoc enim ritu, & habitu, & apparatu idolo immolatur auctoribus suis: quorum eo vel maximè proprius est vsus, nè in communionem

possit admitti, quod in Dei rebus non invenitur. Propterea Apostolus inclamat: *d Fugite idololatriam:* omnem vtique & totam. Recogita silvam, & quantæ latitant spinæ. Nihil dandum idolo, sic nec sumendum ab idolo. *e Si in idolio recumbere alienum est à fide,* quid in idoli habitu videri? *quæ communio Christo & Beliæ?* & ideo fugite. Longum enim divortium mandat ab idololatria; in nullo proximè agendum. Draco etiam terrenus de longinquo homines spiritu absorbet. Altius Ioannes, *f Filioli,* inquit, *custodite vos ab idolis:* Non iam ab idololatria quasi ab officio, sed ab idolis, id est ab ipsa effigie eorum. Indignum enim vt imago Dei vivi, imago idoli & mortui fias. Vsque adhuc proprietatem istius habitus & ex originis censu, & ex superstitionis vsu idolis vindicamus, ex eo præterea, quòd dum in rebus Dei non refertur, magis magisque imago illorum deputatur, in quorum & antiquitatibus, & solennitatibus, & officiis convenitur. Ipsæ denique fores, & ipsæ hostiæ, & aræ, ipsi ministri, & sacerdotes eorum coronantur. Habes omnium collegiorum sacerdotalium coronas apud Claudium. Sed & illam interstruximus distinctionem differentiæ rationalium, & irrationalium, eis occurrentem, qui communionem in omnibus, de quorundam exemplorum occasione defendunt. Ad hanc itaque partem causas iam ipsas coronarias inspici superest, vt dum ostendimus extraneas, immò & contrarias disciplinæ, nullam earum rationis patrocinio fultam probemus, quò possit habitus huiusmodi, vsus quoque communioni vindicari: etsi sunt quidam, quorum exempla nobis objectantur.

d Ibid. 14.
e 1. Cor. 6. 15.
f 1. Io. 5. 21.
Baruch. 6. 9.

CAPVT XI.

Cùm coronarum causa sint prælia & victoriæ; militia in Gentilium castris, non convenit Christianis.

In p. ad m. V. Militia, 3. Circa f. V. Excusatio, & V. Officium, 1. In f. V. Militia, 4.

ETENIM, vt ipsam causam coronæ militaris aggrediar, puto prius conquirendum, an in totum Christianis militia conveniat. Quale est alioquin de accidentibus retractare, cùm à præcedentibus culpa sit? Credimusne humanum sacramentum divino superduci licere, & in alium dominum respondere post Christum? & ejerare patrem, ac matrem, & omnem proximum, quos & Lex honorari, & post Deum diligi præcipit, quos & Evangelium solo Christo pluris non faciens, sic quoque honoravit? Licebit in gladio conversari, Domino pronuntiante, *a Gladio periturum, qui gladio fuerit vsus?* Et prœlio operabitur filius pacis, cui nec litigare conveniet? Et vincula, & carcerem, & tormenta & supplicia administrabit, nec suarum vltor injuriarum? Iam stationes, aut aliis magis faciet quàm Christo? aut & Dominico die, quando nec Christo? & excubabit pro templis, quibus renuntiavit? & cœnabit illic, vbi Apostolo non placet? & quos interdiu exorcismis fugavit, noctibus defensabit, incumbens & requiescens super pilum, quo perfossum est latus Christi? vexillum quoque portabit æmulum Christi? & signum postulabit à principe, qui iam à Deo accepit? mortuus etiam tuba inquietabitur æneatoris, qui excitari à tuba angeli expectat? & cremabitur ex disciplina castrensi Christianus, cui cremare non licuit; cui Christus merita ignis indulsit? Quanta alia in delictis circumspici possunt castrensium munium, transgressioni interpretanda? Ipsum de castris lucis in castra tenebrarum nomen deferre, transgressio est. Planè si quos militia præventos fides posterior invenit, alia conditio est, vt illorum quos Ioannes admittebat ad lavacrum; vt Centurionum fidelissimorum, quem Christus probat, & quem Petrus catechizat: dum tamen suscepta fide, atque signata, aut deserendum statim sit, vt à multis actum: aut omnibus modis cavillandum, nè quid adversus Deum committatur, quæ nec ex militia permittuntur; aut novissimè perpetiendum pro Deo, quod æquè fides pagana condixit. Nec enim delictorum impunitatem, aut martyriorum immunitatem militia promittet. Nusquam Christianus aliud est. Vnum evangelium, & idem Iesus: *b negaturus omnem negatorem, & confessurus omnem confessorem Dei: & salvam facturus animam pro nomine eius amissam, perditurus autem de contrario adversus nomen eius lucri habitam.* Apud hunc tam miles est, paganus fidelis; quàm paganus est, miles infidelis. Non admittit status fidei necessitates. Nulla est necessitas delinquendi, quibus vna est necessitas non delinquendi. Nam & ad sacrificandum, & directò negandum, necessitate quis premitur tormentorum sive pœnarum: tamen nec illi necessitati disciplina connivet: quia potior est necessitas timendæ negationis, & obeundi martyrij, quàm evadendæ passionis, & implendi officij. Cæterùm subvertit totam substantiam sacramenti causatio eiusmodi, vt etiam voluntariis delictis fibulam laxet. Nam & voluntas, poterit necessitas contendi, habens scilicet vnde cogatur, vel ipsam præstruxe-

Math 10. 37.
Exo 20. 12.
Leuit. 19. 18.
a Matth. 26. 52.
1. Cor 6. 6.
Matth 5. 9.
39.
1. Cor. 8. 12.
Io. 19. 34.
Luc. 3. 16.
Math. 8. 5. & seq.
Act 10. 34.
b Matth. 10. 33. 39.

rim & ad cæteras officialium coronarum causas, quibus familiarissima est advocatio necessitatis: cùm idcirco aut officia fugienda sint, ne in delictis incidamus; aut & martyria toleranda sint, vt officia rumpamus. De prima specie quæstionis etiam militiæ ipsius illicitæ, plura non faciam, vt secunda reddatur, nè si omni ope expulero militiam, frustra iam de corona militari provocarim. Pura denique licere militiam, vsque ad causam coronæ.

CAPVT XII.

Corona laurea, myrtea, oleacea, sive in dispensatione donativi, sive solemnibus Cæsarum, sive Castrenses, sive munificæ, sive in triumpho dentur; non congruunt Christianis.

Per totum. V. Militia, 4.

SED & de corona prius dicamus. Laurea ista, Apollini, vel Libero sacra est: illi, vt deo telorum; huic, vt deo triumphorum. Sic docet Claudius, cùm & myrto ait milites redimiri solere. Veneris enim myrtum, matris Æneadarum, etiam amicula Martis, per Iliam & Romulos, Romani. Sed ego Venerem non credo ex hac parte cum Marte Romanam, qua pellicis dolor est. Quum & olea militia coronatur, ad Minervam est idololatria, armorum æquè deam: sed & paci cum Neptuno initæ, ex hac arbore coronatam. In his erit serti militaris superstitio polluta & polluens, omniaque iam polluentur & causis. Ecce annua votorum nuncupatio quid videtur? Prima in principiis, secunda in capitoliis. Accipe post loca, & verba. TVNC TIBI IVPITER BOVE CORNIBVS AVRO DECORATIS VOVIMVS ESSE FVTVRVM. Cuius sententiæ vox est? vtique negationis. Etiamsi tacet illic Christianus ore, coronatus capite respondit. Eâdem laureâ in donativi dispensatione denuntiatur planè
a Matth.26. non gratuita idololatria, [a] *aliquibus aureis venditans Christum, vt argenteis Iudas.* Hoc
15. erit, [b] *Non potestis Deo servire & mammonæ*: mammonæ manum tradere, & à Deo ab-
b Matth 6.24 sistere? Hoc erit, [c] *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo*: nec hominem
c Matth.22. Deo reddere, & denarium Cæsari auferre? Triumphi laurea foliis struitur, an cada-
21. ueribus? lamnis ornatur, an bustis? vnguentis delibuitur, an lacrimis coniugum & matrum? fortasse quorundam & Christianorum: & apud barbaros enim Christus. Qui hanc portaverit in capite causam, nonne & ipse oppugnavit? Est & alia militia regiarum familiarum. Nam & castrenses appellantur, munificæ & ipsæ solennium Cæsarianorum. Sed & tu proinde miles ac servus alterius es: & si duorum, Dei & Cæsaris, certè tunc non Cæsaris, cùm te Deo debes, etiam in communibus, credo, potiori.

CAPVT XIII.

Coronæ laureæ publicorum ordinum, Aureæ Magistratuum, Hetruscæ, provinciales, quibus coronantur equi publici, vulgus in solemnitatibus municipalibus, & principalibus, in nuptijs sponsæ, in manumissione servi, Agonisticæ, Libitinæ, quibus denique ludis, Amphitheatra, spoliaria, lupanaria, pistrina, carcer coronantur, Christiano non convenient.

In p. V. Corona, 10. A. p. V. Nuptiæ cum Infideli prohibitæ, 4. In m. V. Libertas, 1. A. m. V. Corona, 11. Et V. Corona, 6. A. m. ad f.

CORONANT & publicos ordines laureis publicæ causæ: magistratus verò insuper aureis. Superferuntur etiam illis Hetruscæ. Hoc vocabulum est coronarum, quas gemmis, & foliis ex auro quercinis ob Iovem insigneis, ad deducendas thensas cum palmatis togis sumunt. Sunt & provinciales aureæ, imaginum iam, non virorum, capita maiora quærentes. Sed tui ordines, & tui magistratus, & ipsum curiæ nomen, Ecclesia
a Hebr.12.23. est Christi. Illius es, [a] *conscriptus in libris vitæ.* Illic purpuræ tuæ, sanguis Domini: &
Apoc.21.27. clavus latus in cruce ipsius; illic [b] *securis ad caudicem arboris posita; illic virgæ ex radice*
b Luc.3.9. *Iesse.* Viderint & publici equi cum coronis suis. Dominus tuus, vbi secundùm scrip-
Esa.11.1.
c Matth 21.2. turam [c] *Ierusalem ingredi voluit, nec asinum habuit privatum.* [d] *Isti in curribus, & isti in*
d Psal.19.8. *equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.* Ab ipso incolatu Babylonis illius
Apoc.18.14. in Apocalypsi Ioannis submovemur, ne dum à suggestu. Coronatur & vulgus nunc ex principalium prosperitatum exultatione, nunc ex municipalium solennitatum pro-
e 2 Cor.5.6. prietate: & est omnis publicæ lætitiæ luxuria captatrix. Sed tu [e] *peregrinus mundi huius,*
f Philip.3.20. *civis supernæ Ierusalem.* [f] *Noster*, inquit, *municipatus in cælis.* Habes tuos census, tuos fas-
g Io.16.20. tos: nihil tibi cum gaudiis sæculi; immò contrarium debes. [g] *Sæculum enim gaudebit,*
h Matth.5.5. *vos verò lugebitis.* Et puto, [h] *Felices*, ait, *lugentes*, non coronatos. Coronant & nuptiæ
Gen.24.3. sponsos: ideo non nubamus ethnicis, nè nos ad idololatriam vsque deducant, à qua
i 1 Cor.7.39. apud illos nuptiæ incipiunt: habes legem à Patriarchis quidem, habes Apostolum [i] *in*

Domino nubere iubentem. Coronat & libertas secularis. Sed tu iam [l] *redemptus es à* [l] 1.Cor.6.20.
Christo, & quidem magno. Servum alienum, quomodo sæculum manumittet? Et si libertas videtur, sed & servitus videbatur. Omnia imaginaria in sæculo, & nihil veri. Nam & tunc liber hominis eras, redemptus à Christo: & nunc servus es Christi, licet ma- 1.Cor.7.21.
numissus ab homine. Si veram putes sæculi libertatem, vt & corona consignes, redisti 22.
in servitutem hominis, quam putas libertatem: amisisti libertatem Christi, quam putas servitutem. Nunquid & agonisticæ causæ disputabuntur, quas statim tituli sui damnant? & sacras, & funebres scilicet: hoc enim superest vt Olympius Iupiter, & Nemæus Hercules, & misellus Archemorus, & Antinoüs infelix in Christiano coronentur, vt ipse spectaculum fiat, quod spectare debet. Vniversas (vt arbitror) causas enumeravimus: nec vlla nobiscum est: omnes alienæ, profanæ, illicitæ, semel iam in sacramenti testatione ejeratæ. Hæ enim erant pompæ diaboli & angelorum eius, officia sæculi, honores, solennitates, popularitates, falsa vota, humana servitia, laudes vanæ, gloriæ turpes: & in omnibus istis idololatria, in solo quoque censu coronarum quibus omnia ista redimita sunt. Præfabitur quidem Claudius etiam cœlum sideribus apud Homeri carmina coronatum: certè à Deo, certè homini: igitur & homo ipse à Deo coronandus est. Cæterùm à seculo coronantur & lupanaria, & latrinæ, & pistrina, & carcer, & ludus, & ipsa amphitheatra, & ipsa spoliaria, ipsæque libitinæ. Quàm sacersanctus, quàmque honestus ac mundus sit habitus iste, noli de vno poëtico cœlo, sed de totius mundi commerciis æstimare. At enim Christianus nec ianuam suam laureis infamabit, si norit quantos deos etiam ostiis diabolus affinxerit, Ianum à ianua, Limentinum à limine, Forculum & Cardam, à foribus & cardinibus, & apud Græcos Thyræum Apollinem, & Antelios dæmonas.

CAPVT XIV.

Cùm Christus pro vtroque sexu spinis fuerit coronatus, idololatriæ coronam fugere debet Christianus.

In p.V.Corona,6.A.p.V.Mulierum ornatus,3. Et à.p.ad f.V.Corona,8. Et in m.V.Chr.passio,18.

TANTÒ abest vt capiti suo munus inferat idololatriæ, immò iam dixerim Christo, siquidem [a] *caput viri Christus est*, tam liberum, quàm & Christus: nè velamento [a] 1.Cor.11.34.
quidem obnoxium, nedum obligamento. Porrò & quod obnoxium est velamento, caput fœminæ, hoc ipso iam occupatum, non vacat etiam obligamento: habet humilitatis suæ sarcinam. Si [b] *nudo capite videri non debet propter angelos*, multò magìs coronato [b] 1.Cor.11.10.
fortasse tunc illos coronatos scandalizaverit. Quid enim est in capite fœminæ corona, quàm formæ lena, quàm summa lasciviæ nota, extrema negatio verecundiæ, conflatio illecebræ? Propterea nec ornabitur operosius mulier ex Apostoli prospectu, vt nec 1.Tim.2.9.
crinium artificio coronetur. Qui tamen & [c] *viri caput est*, & fœminæ facies, vir Ecclesiæ [c] 1.Cor.11.3. Ephes.5.23.
Christus Iesus, quale, oro te, sertum pro vtroque sexu subiit? ex spinis opinor & tri- Matth.27.29
bulis, in figuram delictorum, quæ nobis protulit terra carnis, abstulit autem virtus crucis, omnem aculeum mortis in Dominici capitis tolerantia obtundens. Certè præter Esa.53.2.3.
figuram, contumelia in promptu est, & turpitudo, & dedecoratio, & his implexa sævitia; quæ tunc Domini tempora & fœdaverunt, & lancinaverunt: vti tu nunc laurea, & myrto, & olea, & illustri aliqua fronde, & quod magìs vsui est, centenariis quoque rosis de horto Midæ lectis, & vtrisque liliis, & omnibus violis coroneris, etiam gemmis forsitan, & auro, vt & illam Christi coronam æmuleris, quæ postea ei obvenit, quia & [d] *favos post fella gustavit*; nec antè rex gloriæ à cœlestibus salutatus est, quàm rex Iu- [d] Luc.24.42.
dæorum proscriptus cruci; [e] *minoratus primò à patre modicum quid citra angelos, & ita* Psal.23.10. Matth.27.37.
gloria & honore coronatus. Si ob hæc caput ei tuum debes, tale si potes ei repende, quale [e] Psal.8.7.
suum pro tuo obtulit: aut nec floribus coroneris, si spinis non potes: quia non floribus potes.

CAPVT XV.

Coronam vitæ Apostolo repositam, quam Seniores, Angelus & ipse filius hominis gestant, fidelis expectet.

Per totum.V.Corona,8. Et in m.V.Chri. Elogia,26.

SERVA Deo rem suam intaminatam. Ille eam, si volet, coronabit. Immò & vult. [a] Apoc.2.10.
Denique invitat: [a] *Qui vicerit*, inquit, *dabo ei coronam vitæ. Esto & tu fidelis, ad mor-* [b] 2.Tim.4.7.
tem. Decerta & tu bonum agonem, cuius [b] *coronam & Apostolus repositam sibi meritò confidit.* 8.
Accipit & angelus victoriæ coronam procedens in candido equo, vt vinceret: & alius Apoc.6.2.

Apoc.10.1. & 4.3. Iridis ambitu ornatur, cœlesti prato. Sedent & presbyteri coronati: eodemque auro & ipse Filius hominis supra nubem micat. Si tales imagines in visione, quales veritates
Apoc.4.4. in repræsentatione? Illas aspice, illas odora. Quid caput strophiolo aut dracontario
Apoc.14.14. damnas, diademati destinatum? Nam & *c reges nos Deo & patri suo fecit Christus Iesus.*
c Apoc.1.6. Quid tibi cum flore morituro? Habes *d florem ex virga Iesse, super quem tota divini spiritus*
d Esa.11.1. *gratia requievit,* florem incorruptum, immarcessibilem, sempiternum: quem & bonus miles eligendo, in cœlesti ordinatione, dignatione profecit. Erubescite commilitones eius, iam non ab ipso iudicandi, sed ab aliquo Mithræ milite qui cùm initiatur in spelæo, in castris verè tenebrarum coronam interposito gladio sibi oblatam, quasi mimum martyrij dehinc capiti suo accommodatam, monentur obvia manu à capite pellere, & in humerum, si fortè, transferre, dicens, Mithran esse coronam suam: atque exinde nunquam coronatur, idque in signum habet ad probationem sui, sicubi tentatus fuerit de Sacramento: statimque creditur Mythræ miles, si dejecerit coronam, si eam in Deo suo esse dixerit. Agnoscamus ingenia diaboli, idcirco quædam de divinis affectantis, vt nos de suorum fide confundat & iudicet.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI

DE CVLTV FEMINARVM, I.

IN LIBRVM PRIMVM DE CVLTV FEMINARVM.

ARGVMENTVM.

Hunc fætum esse Tertulliani legitimum, tres Codices Vaticani manuscripti testantur, & eiusdem Author ipse meminit Libro de Spectaculis. Scripsit autem occasione excessus habitus muliebris, tam in cultu, quàm in ornatu; teste Pamelio, An. Chri. ducentesimo quinto; Zephyrini sexto, Severi duodecimo. Sed computat aliter Baronius, prædictum Annum Christi, Zephyrini tertio, & Severi vndecimo coniungens.

CAPVT PRIMVM.

Mulieres docet luctui magis, & pœnitentiæ habitui studere, quàm ornatui, si Evæ matris ignominiam recogitent, & mercedem modestiæ, & pœnitentiæ repositam in cœlis.

In p. ad m. V. Mulierum ornatus, 1. A. m. ad f. V. Ornamenta vestium & colorum, 1.

SI tanta in terris moraretur fides, quanta merces eius expectatur in cœlis, nulla omnino vestrûm, Sorores dilectissimæ, ex quo Deum vivum cognovisset, & de sua, id est, fæminæ conditione didicisset, lætiorem habitum, nè dicam gloriosiorem appetisset, vt nō magis in sordibus ageret, & squalorem potius affectaret, ipsam se circumferens Evam lugentem & pœnitentem, quò plenius id quod de Eva trahit (ignominiam dico primi delicti & invidiam perditionis humanæ) omnis satisfactionis habitu expia-
a Gen.3.16. ret. *a In doloribus & anxietatibus paries mulier, & ad virum tuum conversio tua, & ille dominabitur tui:* & Evam te esse nescis? Vivit sententia Dei super sexum istum in hoc sæculo; vivat & reatus necessè est. Tu es diaboli ianua, tu es arboris illius resignatrix, tu es divinæ legis prima desertrix, tu es quæ eum persuasisti, quem diabolus aggredi non valuit. Tu imaginem Dei, hominem, tam facilè elisisti. Propter tuum meritum, id est mortem, etiam filius Dei mori habuit: & adornari tibi in mente est super pelli-

ceas tuas tunicas? Age nunc si ab initio rerum, & Milesij oves tonderent, & Seres arbores nerent, & Tyrij tinguerent, & Phryges insuerent, & Babylonij intexerent, & margaritæ canderent, & ceraunia coruscarent: si ipsum quoque aurum iam de terra cum cupiditate prodisset; si iam & speculo tantùm mentiri liceret: hæc Eva concupisset, de paradiso expulsa, iam mortua, opinor. Ergo nec nunc appetere debet, aut nosse, si cupit reviviscere, quæ nec habuerat, nec noverat, quando vivebat. Ideo omnia ista damnatæ, & mortuæ mulieris impedimenta sunt, quasi ad pompam funeris constituta.

CAPVT II.

Angeli desertores, metallorum opera, incantationes, inspectiones syderum, & maximè omnia muliebris ornamenti instrumenta invenerunt, quibus in baptismo renuntiavimus, qui & mulierum amatores hæc in mercedem libidinis, fœminis contulerunt.

In p. V. Ornamenta vestium, 1. A. p. V. Diabolus, 13. Et in Alph. Error. V. Angeli amat. fœmin. 3. A. p. ad m. V. Ornamenta vestium, 4. Circa m. in Alph. Error. V. Angeli amat. fœmin. 4. A. m. V. Infernus, 7. Et V. Mulierum ornatus, 7. ad f.

NAM & illi qui ea constituerunt, damnati in pœnam mortis deputantur: illi scilicet angeli, qui ad filias hominum de cœlo ruerunt, vt hæc quoque ignominia fœminæ accedat. Nam cùm & materias quasdam benè occultas, & artes plerasque non benè revelatas, sæculo multò magìs imperito prodidissent, (si quidem & metallorum operta nudaverant, & herbarum ingenia traduxerant, & incantationum vires provulgaverant, & omnem curiositatem, vsque ad stellarum interpretationem designaverant) propriè & quasi peculiariter fœminis instrumentum istud muliebris gloriæ contulerunt; lumina lapillorum, quibus monilia variantur: & circulos ex auro, quibus brachia artantur: & medicamenta ex fuco, quibus lanæ colorantur: & illum ipsum nigrum pulverem, quo oculorum exordia producuntur. Hæc qualia sint, interim iam ex Doctorum suorum qualitate, & conditione pronuntiari potest, quòd nihil ad integritatem peccatores, nihil ad castitatem adamatores, nihil ad timorem Dei desertores spiritus aut monstrare potuerunt, aut præstare. Si doctrinæ dicendæ sunt; mali magistri malè docuerint necesse est. Si mercedes pro libidine; nullius rei turpis, merces decora est. Quid autem tanti fuit ista monstrare sive conferre? vtrumne mulieres sine materiis splendoris, & sine ingeniis decoris placere non possent hominibus, quæ adhuc incultæ, & incompositæ, & (vt ita dixerim) crudæ ac rudes, angelos moverant? Annè sordidi, & per gratuitum vsum contumeliosi amatores viderentur, si nihil fœminis in connubium allectis contulissent? Sed hæc non capit æstimare. Nihil plus desiderare poterant quæ angelos possidebant: magno scilicet nupserant. Enimverò qui vtique interdum cogitabant vnde cecidissent, & post libidinum vaporata momenta cœlum suspirabant, illud ipsum bonum fœminarum naturalis decoris, vt causam mali, sic remuneraverunt, nè eis profuisset fœlicitas sua, sed vt devectæ de simplicitate & sinceritate, vnà cum ipsis in offensam Dei pervenirent. Certi erant omnem & gloriam, & ambitionem, & affectionem per carnem placendi, Deo displicere. Hi sunt nempe [a] *angeli, quos iudicaturi sumus*: hi sunt angeli, quibus in lavacro renuntiamus. Hæc sunt vtique, per quæ ab homine iudicari meruerunt. Quid ergo faciunt apud iudices suos res eorum? Quod est commercium damnaturis cum damnandis? opinor quod [b] *Christo & Beliæ*. Qua constantia tribunal illud ascendimus, decreturi adversus eos quorum munera appetimus? Nam & vobis eadem tunc substantia angelica repromissa, idem sexus qui & viris, eandem iudicandi dignationem pollicetur. Nisi ergo hìc iam præiudicaverimus res eorum prædamnando, quas in illis tunc damnaturi sumus, illi potius nos iudicabunt atque damnabunt.

Gen. 6. 2.

[a] 1. Cor. 6. 3.

[b] 2. Cor. 6. 15.

Matth. 22. 30.

CAPVT III.

Liber Henoch, de Angelis mulierum amatoribus, & excultoribus tractans, licet in Canone Iudæorum non habeatur, & diluvio deletus reputetur; potuit tamen per Noë Spiritu sancto dictante restitui, vel per Esdram totius Iudaïcæ scripturæ restauratorem; maximè cùm teste Iuda in Epistola, iudicium extremum nuntiarit, in quo Apostatas Angelos iudicabimus.

A. p. V. Mathusalem. In m. V. Scriptura, 5. 5.

SCIO scripturam Enoch, quæ hunc ordinem angelis dedit, non recipi à quibusdam, quia nec in armarium Iudaïcum admittitur. Opinor non putaverunt illam ante cataclysmum editam, post eum casum orbis omnium rerum abolitorem, salvam esse

potuisse. Si ista ratio est, recordentur pronepotem ipsius Enoch, fuisse superstitem cataclysmi Noë, qui vtique domestico nomine, & hereditaria traditione audierat, & meminerat de proavi sui penes Deum gratia,& de omnibus prædicatis eius: cùm Enoch filio suo Matusalæ nihil aliud mandaverit, quàm vt notitiam eorum posteris sui traderet. Igitur sine dubió potuit Noë in prædicationis delegatione successisse, vel quia & aliàs non tacuisset, tam de Dei conservatoris sui dispositione, quam de ipsa domus suæ gloria. Hoc si non tam expeditè haberet, illud quoque assertionem scripturæ illius tueretur: perinde potuit abolefactam eam violentia cataclysmi, in spiritu rursus reformare: quemadmodum & Hierosolymis Babylonia expugnatione deletis, omne instru-
1. Esdræ 7. 6. mentum Iudaïcæ literaturæ per Esdram constat restauratum. Sed cum Enoch eadem scriptura etiam de Domino prędicarit, à nobis quidem nihil omnino rejiciendum est,
a 2. Tim. 3. 16 quod pertineat ad nos. Et legimus [a] *omnem scripturam ædificationi habilem, divinitus inspirari*: à Iudæis potest iam videri propterea reiecta, sicut & cætera ferè quæ Christum sonant. Nec vtique mirum hoc, si scripturas aliquas non receperunt de eo locutas, quem & ipsum coràm loquentem non erant recepturi. Eò accedit quòd Enoch apud
Iud. 14. Iudam Apostolum testimonium possidet.

CAPVT IV.

Esto, mundi muliebris, auro, argento, gemmis, vestibusque constantis, dæmonibus non imputetur inventio: satis est quod ad ambitionem Christiana fœmina indignam pertineat. Cultus autem, capilli, cutis, & partium oculos trahentium, impudicitiam & prostitutionem fidelium continentiæ adversam sapit.

Per totum. V. Ornamenta deponenda, 4. Et in p. in Alphab. Error. V. Angeli amat. fœmin. 5.

NVLLA nunc muliebri pompæ nota inusta sit prædamnationis de exitu auctorum: nihil angelis illis imputetur propter repudium cœli, & matrimonium carnis: rerum ipsarum qualitates examinemus, consilia quoque concupiscentiæ earum deprehendamus. Habitus fæminæ duplicem speciem circumfert, cultum, & ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant: Ornatum, quem immundum muliebrem convenit dici. Ille in auro, & argento, & gemmis, & vestibus deputatur: Iste in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis quæ oculos trahunt. Alteri ambitionis crimen intendimus, alteri prostitutionis: vt iam hinc prospicias, Dei ancilla, quid ex his disciplinæ tuæ conveniat, quæ de diversis institutis censearis, scilicet humilitatis, & castitatis.

CAPVT V.

Metalla quæque pretiosa, eiusdem sunt cum ferro, & ære, terrestris originis; quibus necessaria opera magis, quàm auro, argentoque parantur.

Per totum. V. Aurum, 1.

AVRVM & argentum principes materiæ cultus sæcularis assint necesse est, vnde sunt: Terra scilicet planè gloriosior, quoniam in maledictorum metallorum feralibus officinis, pœnali opere deplorata, nomen terræ in igni reliquit, atque exinde de tormentis in ornamenta, de suppliciis in delicias, de ignominiis in honores, metalli refuga mutatur. Sed & ferri, & æris, & aliarum vilissimarum materiarum par conditio est, & terreni generis, & metallici operis: quò nihilo generosior iudicari possit auri & argenti substantia penes naturam. Quod si de qualitate vsus gloria est auro & argento: atquin magis ferro & æri: quorum ita disposita est vtensilitas, vt & proprias operas plures, & necessariores exhibeant rebus humanis, & nihilominus auri & argenti de suo vicem accommodent iustioribus causis. Nam & annuli ferro fiunt: quædam esui & potui vascula ex ære adhuc servat memoria antiquitatis. Viderit si etiam ad spurca instrumentis auri & argenti demens copia deservit. Certè nec ager auri opere paratur, nec navis argenti vigore contexitur. Nullum bidens aurum demergit in terram, nullus clavus argentum intimat tabulis. Taceo totius vitæ necessitates ferro & æri innixas: cùm illæ ipsæ divites materiæ, & de metallis refodi, & in quocunque vsu procudi sine ferri & æris operario vigore non possint. Iam igitur æstimandum est vnde obveniat tanta dignitas auro & argento, cùm & consanguineis quantum ad genus, & potioribus quantum ad vtensilitatem materiis præferantur.

CAPVT VI.

Gemmæ aliud nihil sunt, quàm calculi, aut maris conchæ vel lapilli de draconis capite eruti; vt vel hoc, mulier ornari erubescat, de dracone, cuius caput est iussa conterere.

In p. ad m. V. Ornamenta Gemmarum, 1. In m. V. Ornamenta Gemmarum, 3. In f. V. Ornamenta Gemmarum, 5.

SED & lapillos istos qui cum auro superbiam iungunt, quid aliud interpreter, nisi lapillos & calculos, & eiusdem terræ minutalia: nec tamen aut fundamentis demandandis, aut parietibus moliendis, aut fastigiis sustinendis, aut tectis densandis necessaria? Olim hunc mulierum stuporem ædificare noverunt: quia tardè teruntur vt niteant, & subdolè substruuntur vt floreant, & anxiè forantur vt pendeant, & auro lenocinium mutuum præstant. Sed & si quid de mari Britannico, aut Indico ambitio piscatur, conchæ genus est, non dico conchylio, aut ostreo, sed nec peloride gratius de sapore: ad hoc enim conchas noverim maris poma. Quòd si concha illa aliquid intrinsecus pustulat, vitium eius magìs debet esse quàm gloria. Et licet margaritum vocetur, non aliud tamen intelligendum quàm conchæ illius aliqua dura & rotunda verruca. Aiunt & de frontibus draconum gemmas erui, sicut & in piscium cerebris lapidositas quædam est. Hoc quoque deerat Christianæ, vt de serpente cultior fiat. Sic calcabit diaboli caput, dum de capite eius, cervicibus suis, aut & ipsi capiti ornamentum struit.

CAPVT VII.

Aurum, & gemmæ, sola raritate peregrina pretium habent, quæ proprio in solo ab incolis contemnuntur, & reorum pœnis impenduntur.

Per totum. V. Raritas, 1. A. p. V. Aurum, 2.

HÆc omnia de raritate & peregrinitate sola, gratiam possident. Denique intra terminos patrios non tantì habentur. Semper abundantia contumeliosa in semetipsam est. Apud barbaros quosdam, quia vernaculum est aurum & copiosum, auro vinctos in ergastulis habent, & divitiis malos onerant, tantò locupletiores, quantò nocentiores. Aliquando re vera inventum, quomodo aurum non ametur. Gemmarum quoque nobilitatem vidimus Romæ, de fastidio Parthorum & Medorum, cæterorumque Gentilium suorum coram matronis erubescentem, nisi quòd nec ad ostentationem ferè habentur: latent in circulis smaragdi, & cylindros vaginæ suæ solus gladius sub sinu novit, & in peronibus vniones emergere de luto cupiunt: nihil denique tam gemmatum habent, quàm quod gemmatum esse non debet, si non comparet: aut ideo compareat, vt neglectum quoque ostendatur.

CAPVT VIII.

Colores mixti à diabolo inventi, Deo displicent; & licet eorum materia à Deo sit creata, non excusat ornatus; cùm apparatus idololatriæ constet rebus à Deo conditis.

In p. V. Raritas. A. p. ad f. V. Ornamenta vestium, 2.

PROINDE & vestium de coloribus honorem servi etiam eorum terunt. Sed & parietes Tyriis, & hyacinthinis, & illis regiis velis, quæ vos operosè resoluta transfiguratis, pro pictura abutuntur. Vilior est apud illos purpura, quàm rubrica. Quis enim est vestium honor iustus, de adulterio colorum iniustorum? Non placet Deo quod non ipse produxit: nisi si non potuit purpureas, & aërinas oves nasci iubere: si potuit, ergo iam noluit: quod Deus noluit, vtique non licet fingi. Non ergo naturâ optima sunt ista, quæ à Deo non sunt auctore naturæ. Sic à diabolo esse intelliguntur, ab interpolatore naturæ. Alterius enim esse non possunt, si Dei non sunt: quia æmuli sint necessè est, quæ Dei non sunt: alius autem præter diabolum & angelos eius, æmulus Dei non est. Cæterùm si materiæ ex Deo sunt, non statim & huiusmodi fructus illarum. Nam & omnes istæ profanæ spectaculorum sæcularium voluptates, sicut de illis suum volumen edidimus, ipsa etiam idololatria ex rebus Dei constat: non tamen ideo circi furoribus, aut arenæ atrocitatibus, aut scenæ turpitudinibus Christianum affici oportet, quia Deus & equum, & pantheram, & vocem homini dedit: nec ideo idololatriam impunè faciet Christianus, quia Dei conditio est tus, & merum, & ignis qui vescitur, & animalia quæ victimæ fiunt, cùm & ipsa materia quæ adoratur, Dei sit. Sic ergo & circa actum, materiarum census à Deo descendens, accusat Deo extraneum, vt reum scilicet gloriæ sæcularis.

CAPVT IX.

Ambitio, & vana gloria, pretium dat ornamentis, quibus immensi sumptus impenduntur, vt fastui muliebri satisfiat.

In p. ad vltra m. V. Raritas, 2. In f. V. Ornamenta Gemmarum, 2.

NAM vt quædam rerum, per singulas quasque terras, & vnamquamque regionem maris à Deo distributa sunt, invicem sibi peregrina, & apud exteros mutuò rara, apud suos iure, si vtique vel appetuntur, vel negliguntur, quia non tantus est in illis feruor gloriæ, inter domesticos frigidæ. Sed enim ex possessionum distributione, quam Deus vt voluit, ordinavit, raritas & peregrinitas apud extraneos semper gratiam inveniens, de simplici causa non habendi quæ Deus alibi collocavit, concupiscentiam concitat habendi. Ex hac vitium aliud extenditur, immoderatè habendi: quod & si fortè habendum sit, modus tamen debetur. Hæc erit ambitio, vnde & nomen eius interpretandùm, quod concupiscentia apud animum ambiente nascatur ad gloriæ votum: grande scilicet votum, quod (vt diximus) non natura, nec veritas, sed vitiosa animi passio concupiscentia commendavit, & alia vitia ambitionis & gloriæ: sic & pretia rebus inflammavit, vt se quoque accenderet. Nam tantò maior fit concupiscentia, quantò magni fecit quod concupiit: de brevissimis loculis patrimonium grande profertur: vno lino decies sestertiûm inseritur: saltus & insulas tenera cervix circumfert: graciles aurium cutes calendarium expendunt, & sinistra per singulos digitos de saccis singulis ludit. Hæ sunt vires ambitionis, tantarum vsurarum substantiam vno & muliebri corpusculo bajulare.

Q. SEPTIMII FLOR. TERTVLLIANI
DE CVLTV FEMINARVM. II.
IN LIBRVM SECVNDVM DE CVLTV FEMINARVM.

ARGVMENTVM.

Prosequitur hoc Libro superfluum carpere mulierum cultum: singillatim autem capilli pungit, & cutis curam. De hoc item Libro Cyprianus Libro de habitu & disciplina virginum, quædam transcripsit ad verbum. Eodem Chri. Anno, quo primus, editus est.

CAPVT PRIMVM.

Pudicitia Ancillis Christi congrua, non in sola carnis integritate consistit, sed & in simplici & modesto cultu & ornatu, quo à Gentilibus discerni debent.

In p. V. Castit. excell. 3. Circa m. V. Castitatis species, 4.

NCILLÆ Dei vivi, conseruæ & sorores meæ, quo iure deputor vobiscum, postremissimus equidem meo iure conservitij & fraternitatis, audeo ad vos facere sermonem, non vtique affectionis, sed affectioni procurans in causa vestræ salutis. Ea salus nec fœminarum modò, sed etiam virorum, in exhibitione præcipuè pudicitiæ est. Nam cùm omnes
1. Cor. 3. 16. 17. templum Dei simus, illato in nos & consecrato Spiritu sancto, eius templi æditua & antistita pudicitia est, quæ nihil immundum nec profanum inferri sinat,

ne Deus ille qui inhabitat, inquinatam sedem offensus derelinquat. Sed modo nos non
de pudicitia, cui indicendæ & exigendæ sufficiunt instantia vbique divina præcepta,
verùm de pertinentibus ad eam, id est, qualiter vos incedere oporteat. Pleræque enim
(quod ipsum mihi, vtique reprehendendo in omnibus, reprehendere Deus permittat)
aut ignorantes simpliciter, aut dissimulantes audaciter, ita ingrediuntur, quasi pudici-
tia in sola carnis integritate, & stupri aversatione consistat, nec quicquam & extrin-
secus opus sit, de cultus dico & ornatus dispositione, studiis formæ & oris, eandem
superficiem circumferentes quam feminæ Nationum, à quibus abest conscientia veræ
pudicitiæ: quia nihil verum in his qui Deum nesciunt, præsidem & magistrum verita-
tis. Nam etsi qua in Gentilibus pudicitia credi potest, vsque adeo imperfectam & in-
conditam constat, vt licèt in animo aliquatenus tenax sui agat, in habitus tamen licen-
tias se dissolvat, pro perversitate Gentilium appetendo cuius rei devitat effectum.
Quota denique est quæ ne placere quidem extraneis concupiscat? quæ non vel idcirco
se expingi curet? & neget appetitam? Quamquam & hoc Gentili pudicitiæ familiare
sit non delinquere, attamen velle, vel etiam nolle, attamen non denegare. Quid
mirum? perversa sunt omnia quæ Dei non sunt. Viderint igitur quæ non totum bo-
num obtinendo, facilè & quod obtinent, malo commiscent.

CAPVT II.

Mulier studens placere decoro cultu, prodit se non habere conscientiam integram: fit laqueus spectatori, & viam pandit tentationi.

In p. V. Mulierum ornatus, 6. A. p. ad m. V. Timor Dei, 5. In m. ad f. V. Pulchritudo, 1.

VOs ab illis, vt in cæteris, incessu quoque divertere necessarium est: quoniam per-
fectæ, id est Christianæ pudicitiæ, appetitionem sui non tantùm non appetendam,
sed etiam execrandam vobis sciatis: primò quòd non de integra conscientia venit stu-
dium placendi per decorem, quem naturaliter invitatorem libidinis scimus: quid igi-
tur excitas in te malum istud? quid invitas, cuius te profiteris extraneam? tum quòd
tentationibus viam aperire non debemus, quæ nonnunquam (quod Deus à suis abigat)
instando perficiunt, certè vel spiritum scandalo permovent. Debemus quidem ita san-
ctè & tota fidei substantia incedere, vt confisæ & securæ simus de conscientia nostra,
optantes perseverare id in nobis, non tamen præsumentes. Nam qui præsumit, minus
iam veretur; qui minus veretur, minus præcavet; qui minus præcavet, plus periclita-
tur. Timor, fundamentum salutis est: Præsumptio, impedimentum timoris. Vtilius
ergo si speremus nos posse delinquere, quàm si præsumamus non posse: sperando enim
timebimus, timendo cavebimus, cavendo salvi eremus: contrà si præsumamus, neque
timendo, neque præcavendo salvi erimus. Qui securus agit, non & sollicitus, non pos-
sidet tutam & firmam securitatem. At qui sollicitus est, is verè poterit esse securus. Et
de suis quidem servis Dominus pro misericordia sua curet: vt etiam præsumere illis de
bono suo feliciter liceat. Quid autem alteri periculo sumus? quid alteri concupiscen-
tiam importamus? quam si Deus non ampliando legem, facto stupri non discernat in
pœna, nescio an impunè * habeat, quæ alicui fuerit causa perditionis. Petit enim ille * abeat.
simul vt tuam formam concupierit, & facta es tu gladius illi: vt etsi à culpa vaces, ab Matth. 5. 28.
invidia non libereris: vt cùm in alicuius agro latrocinium gestum est, crimen quidem
dominum non continget: dum rus tamen ignominia notatur, ipse quoque in familia as-
pergitur. Expingamus nos, vt alteri pereant: vbi est ergo, *a Diliges proximum tuum sicut* a Matth. 19.
teipsum? Nolite vestra tantùm curare, sed alterius. Nulla enuntiatio Spiritus sancti, ad 19.
præsentem tantùm materiam, & non ad omnem vtilitatis occasionem dirigi & suscipi
debet. Cùm igitur & nostra, & aliorum causa versetur in studio periculosissimi deco-
ris, iam non tantùm confictæ & elaboratæ pulcritudinis suggestum recusandum à vo-
bis sciatis, sed etiam naturalis speciositatis obliterandum dissimulatione & incuria, vt
perinde oculorum incursibus molestum. Nam etsi accusandus decor non est, vt fælici-
tas corporis, vt divinæ plasticæ accessio, vt animæ aliqua vestis * bona; timendus est * vrbana.
tamen, propter iniuriam & violentiam sectatorum, quam etiam pater fidei Abraham Gen 12. 13. &
in vxoris suæ specie pertimuit, & sororem mentitus Saram, salutem contumelia re- 20. 2.
demit.

CAPVT III.

De forma gloriam captans, in carne gloriatur, quæ tamen in nulla gloriari debet, nisi cùm pro Christo laniatur, vt per tormenta spiritus coronetur.

In p. V. Pulchritudo, 1. A. p. V. Vana gloria, 4. A. m. ad f. V. Gloria vera. In f. V. Vxor, 1.

NVNC non sit timenda dignitas formæ, vt nec possidentibus gravis, nec appetentibus exitiosa, nec conjunctis periculosa; non exposita tentationibus, non circumdata scandalis existimetur: sufficit quòd angelis Dei non est necessaria. Nam vbi pudicitia, ibi vacua pulcritudo; quia propriè vsus & fructus pulcritudinis, luxuria, nisi si quis aliam messem decori corporis arbitratur. Illæ sibi formositatem & datam extendant, & non datam requirant, quæ quod ab illa flagitatur, sibi quoque præstare se putent, quod alteri præstant. Dicet aliquis, Quid ergo non & exclusa luxuria, & admissa castitate, laudes corporis gloriam licet? Viderit quem iuvat de carne gloriari. Nobis autem primò quidem nullum gloriæ studium est: quia gloria exaltationis ingenium est: porro exaltatio non congruit professoribus humilitatis ex præscriptis Dei: dehinc si omnis gloria vana, & stuporata, quantò magis quæ in carne? nobis dumtaxat. Nam etsi gloriandum est, in spiritus bonis, non in carne placere velle debemus, quia spiritalium sectatores sumus. Quibus operamur, illis gaudeamus: de his gloriam carpamus, de quibus salutem speramus. Planè gloriabitur Christianus etiam in carne, sed quum propter Christum lacerata duraverit, vt spiritus in ea coronetur, non vt oculos & suspiria adolescentium post se trahat. Ita quod ex omni parte in vobis vacat, meritò & non habentes fastidiatis, & habentes negligatis. Sanctæ feminæ, si naturaliter speciosæ, non adeo sit occasio: certè si & fuerit, non adjuvare, sed etiam impedire debet.

1. Cor. 11. 10.

CAPVT IV.

Nec dicat mulier, ornare se, vt placeat viro. Fidelis enim non considerat formam, & infidelis eam suspectam habet.

Per totum. V. Vxor, 1.

QVASI Gentilibus dicam, Gentili & communi omnium præcepto alloquens vos, solis maritis vestris placere debetis. In tantùm autem placebitis eis, in quantum aliis placere non curaveritis. Securæ estote, benedictæ; vxor nulla deformis est marito suo: satis placuit cùm electa est, seu moribus, seu forma commendata: ne qua vestrûm putet, si temperaverit à compositione sui, odium & aversionem maritorum prosecuturam: omnis maritus castitatis exactor est: formam verò Fidelis non expostulat, quia non iisdem bonis quæ Gentiles bona putant, capimur: Infidelis contrà, etiam suspectam habet, vel ex illa scelerata in nos opinione Gentilium. Cui ergo pulcritudinem tuam nutris? si fideli, non exigit: si infideli, simplicem non credit: quid gestis aut suspecto, aut non desideranti placere?

CAPVT V.

Peccant graviter, & Deum artificem arguunt, quæ fucum sibi superducunt.

In p. V. Ornatus modestus, 1. A. p. ad f. V. Fucus.

HÆc vtique non in crudam in totum & ferinam habitudinem insinuanda vobis suggeruntur, nec de bono squaloris & pædoris suademus, sed de modo, & cardine, & iustitia corporis excolendi. Non supergrediendum vltra quàm simplices & sufficientes munditiæ concupiscunt, vltra quàm Deo placet. In illum enim delinquunt, quæ cutem medicaminibus vrgent, genas rubore maculant, oculos fuligine porrigunt. Displicet nimirum illis plastica Dei: in ipsis se nimirum arguunt & reprehendunt artificem omnium. Reprehendunt enim cùm emendant, cùm adjiciunt, vtique ab aduersario artifice sumentes additamenta. Is est diabolus. Nam quis corpus mutare monstraret, nisi qui & hominis spiritum malitia transfiguravit? ille indubitatè huiusmodi ingenia concinnavit, vt in vobis pareat manus vos quodammodo Deo inferre. Quod nascitur, opus Dei est. Ergo quod infingitur, diaboli negotium est. Divino operi Satanæ ingenia superducere quàm scelestum est? Servi nostri ab inimicis nostris nihil mutuantur: milites ab hoste imperatoris sui nihil concupiscunt. De adversario enim eius in cuius manu sis, aliquid vsui postulare, transgressio est. Christianus à Malo illo adjuvabitur in aliquo? nescio an hoc nomen ei perseveret: erit enim eius, de cuius

doctrinis instrui concupiscit. Quantùm autem à vestris disciplinis & professionibus aliena sunt, quàm indigna nomine Christiano, faciem fictam gestare, quibus simplicitas omnis indicitur? effigie mentiri, quibus lingua non licet? appetere quod datum non sit, quibus alieni abstinentia traditur? adulterium in specie exercere, quibus studium pudicitiæ sit? Credite benedictæ: quomodo præcepta Dei custodietis, liniamenta eius in vobis non custodientes?

CAPVT VI.

Gallæ & Germanæ capillum croco mutantes, & cerebro perniciem curant, & malè sibi igneo colore ominantur.

Per totum. V. Capillus, 1.

VIDEO quasdam capillum croco vertere. Pudet eas etiam nationis, quòd non Germaniæ atque Galliæ sint procreatæ: ita iam capillos transferrunt: malè ac pessimè sibi auspicantur flammeo capite, & decorum putant quod inquinant. Atquin & detrimentum crinibus medicaminum vis inurit, & cerebro perniciem etiam cuiuslibet sinceri humoris assiduitas reseruat, tum Solis animando simul, & siccando capillo exoptabilis ardor nocet. Quis decor cum iniuria? quæ cum immunditiis pulcritudo? Crocum capiti suo mulier Christiana ingeret vt in aram? Quodcumque enim immundo spiritui excremari solet, id nisi probis, & necessariis, & salutaribus vsibus adhibeatur, ad quod Dei creatura prospecta est, sacrificium videri potest. Sed enim Dominus ait, *a Quis vestrùm potest capillum atrum ex albo facere, aut album ex atro?* Itaque revincunt Deum. Ecce, inquiunt, pro albo vel atro, flavum facimus, gratia faciliorem: quamvis & atrum ex albo conantur facere, quas pœniteat senectam vsque vixisse. Prò temeritas! Erubescit ætas exoptata votis, furtum conficitur, adolescentia in qua delinquimus suspiratur, occasio gravitatis interpollatur. Absit sapientiæ filiabus stultitia tanta. Senectus cùm plus occultari studuerit, plus detinetur. Hæc est æternitas vera de capilli iuventute. Hanc incorruptibilitatem habemus superinduere ad novam domum, quam monarchia pollicetur. Benè properatis ad Dominum: benè festinatis excedere de iniquissimo sęculo; quibus ad finem propinquare deforme est.

a Matth. 5. 36.
1. Cor. 15. 53.
2. Cor. 5. 1.

CAPVT VII.

Arguit structuram alieni capillamenti textilis, vel collyridas quasdam suis capitibus imponentes.

Per totum. V. Capillus, 1. Et in m. V. Velandæ mulieres, 8.

QVID item tanta ordinandi crinis operositas ad salutem subministret? quòd crinibus vestris quiescere non licet, modò substrictis, modò relaxatis; modò suscitatis, modo elisis? Aliæ gestiunt in cincinnos coërcere, aliæ vt vagi & volucres elabantur, non bona simplicitate. Affigitis præterea nescio quas enormitates capillamentorum, nunc in galeri modum, quasi vaginam capitis & operculum verticis, nunc in cervicum retro suggestum. Mirùm quòd non contra Dominica præcepta contenditur. *a Ad mensuram neminem sibi adijcere posse* pronuntiatum est. Vos verò adjicitis ad pondus, colluras quasdam, vel scutorum vmbilicos cervicibus astruendo. Si non pudet enormitatis, pudeat inquinamenti: ne exuvias alieni capitis, forsan immundi, forsan nocentis & gehennæ destinati, sancto & Christiano capiti supparetis. Immò omnem hanc ornatus servitutem à libero capite depellite. Frustra laboratis ornatæ videri, frustra peritissimos quosque structores capillaturæ adhibetis *b Deus vos velari iubet.* Credo ne quarumdam capita videantur. Atque vtinam miserrimus ego, in illa die Christianæ exultationis, vel infra calcanea vestra caput elevem: videbo, an cum cerussa, & purpurisso, & croco, & illo ambitu capitis resurgatis: an taliter expictas angeli *c in nubila sublevent obviam Christo in aëre.* Si nunc bona & Dei sunt, tunc quoque occurrent resurgentibus corporibus, & sua loca agnoscent. Sed non potest resurgere nisi caro & spiritus solus ac purus. Damnata sunt igitur, quæ in carne & spiritu non resurgunt, quia Dei non sunt. Damnatis hodie abstinete. Hodie vos Deus tales videat, quales tunc videbit.

a Matth. 6. 27.
b 1. Cor. 11. 5. 10.
c 1. Thess. 4. 17.

CAPVT VIII.

* *Multò magis rei sunt viri præstigias formæ affectantes, vt placeant feminis.*

In p. ad m. V. Ornamenta deponenda, 1. Et V. Capillus, 1. In f. V. Castit custodia, 6.

VIDELICET nunc vir, vt sexu æmulus, feminas à suis depello. An & nobis quædam respectu obeundæ gratuitatis, propter metum debitum Domino detrahuntur? Si

quidem & viris propter fęminas, vt fęminis propter viros vitio naturæ ingenita est placendi voluntas; propriasque præstigias formæ & hic sexus sibi agnoscit, barbam acrius cædere, intervellere, circumradere, capillum disponère, & decolorare caniciem, primam quamque subducere totius corporis lanuginem, pigmento quoque muliebri distringere, cætera pulveris cuiusdam aspritudine levigare, tum speculum omni occasione consulere, anxiè inspicere: cùm tamen: cognito Deo, adempta placendi voluntate per luxuriæ occasionem, omnia illa vt otiosa, aut hostilia recusantur. Nam vbi Deus, ibi pudicitia, ibi gravitas adiutrix & socia eius. Quo ergo pacto pudicitiam sine instrumento suo, id est sine gravitate tractabimus? Quomodo autem gravitatem administrandæ pudicitiæ abhibebimus, nisi & in facie, & in cultu, & in totius hominis contemplatione severitas circumferatur?

CAPVT IX.

Præscindenda sunt superflua vestium impedimenta, & si Natalium, vel dignitatum ratio poscit, vt fœminæ pompaticè procedant, vtantur hoc mundo quasi non vtantur: cùm sint quæ modestiam & continentiam profiteantur propter Regnum cœlorum, & ex adverso cultus sit irritamentum libidinis.

In p. ad m. V. Castitatis custodia, 6. In m. V. Ornamenta deponenda, 5. A. m. ad f. V. Ornamenta deponenda, 2.

QVAMOBREM erga vestitium quoque & reliqua compositionis vestræ impedimenta, perinde vobis curanda est amputatio, & decussio redundantioris nitoris. Nam quid prodest, faciem quidem frugi, & expeditam, & simplicitatem condignam divinæ disciplinæ exhibere, cætera verò corporis, laciniosis pomparum & deliciarum ineptiis occupare? Hæ pompæ quàm de proximo curent luxuriæ negotium, & obstrepant pudicitiæ disciplinis, dinoscere in facili est, quòd gratiam decoris cultus societate prostituant: adeò si desint, irritam & ingratam reddunt, velut exarmatam & naufragam. Contrà si forma defecit, adminiculum nitoris quasi de suo gratiam supplet. Ætates denique requietas iam, & in portum modestiæ subductas, splendor & dignitas cultus auocant, & severitatem appetitionibus inquietant, compensantibus scilicet habitus irritamentum, pro frigore ætatis. Ergo benedictæ, primò quidem vt lenones & prostitutores vestitus & cultus nè in vos admiseritis, tum si quas divitiarum vel natalium, vel retro dignitatum ratio compellit, ita pompatica progredi, vt sapientiam non videantur consecutæ, temperare malum huiusmodi curate, nè totis habenis licentiam vsurpetis prætextu necessitatis. Quomodo enim humilitatem quam nostri profitentur, implere poteritis, non perpastinantes divitiarum vestrarum vel elegantiarum vsum, quæ ad gloriam faciunt? Gloria autem exaltare, non humiliare consuevit. Non enim vtemur

a 1. Cor. 7. 31. nostris? Quis autem prohibet vti? secundùm Apostolum tamen, qui nos [a] *vti monet mundo isto, quasi non abutamur. Præterit enim habitus mundi huius. Et qui emunt, sic agant*

b Ibid. *quasi non possidentes.* Cur ita? quoniam præmiserat dicens: [b] *Tempus in collecto est.* Si ergo *vxores quoque ipsas sic habendas demonstrat tanquam non habeantur, propter angustias temporum,* quid sentiat de vanis instrumentis earum? Non enim & multi ita faciunt, &

Matth. 19. 12. se spadonatui obsignant, propter regnum Dei, tam fortem & vtique permissam voluptatem sponte ponentes? Numquid non aliqui ipsam Dei creaturam sibi interdicunt, abstinentes vino, & animalibus esculentis, quorum fructus nulli periculo, aut sollicitudini adjacent, sed humilitatem animæ suæ in victus quoque castigatione Deo immolant? Satis igitur & vos vsæ estis divitiis atque deliciis, satis dotum vestrarum fructus

c 1. Cor. 10. 11. decidistis ante notitiam salutarium disciplinarum. [c] *Nos sumus in quos decurrerunt fines sæculorum. Nos destinati à Deo antè mundum in extimatione temporali.* Itaque castigando &

d Philipp. 3. 3. castrando (vt ita dixerim) sæculo erudimur à Domino. [d] *Nos sumus circuncisio* omnium, spiritalis & carnalis: nam & in spiritu & in carne sæculo circuncidimur.

CAPVT X.

Non à Deo, sed ab Angelis apostaticis sunt colores, & alia ornatus superflua, & licet hunc cultum non prohiberet Esaias, vel eò quòd non ædificet, abijciendus est fideli.

In p. ad m. V. Ornamenta vestium, 3. Circa m. in Alphab. Error. V. Angeli amat. fœmin. 6. A. m. ad f. V. Ornamenta deponenda, 3.

NIMIRVM enim Deus demonstravit succis herbarum & concharum salivis incoquere lanas, exciderat illi, cùm vniversa nasci iuberet, purpureas & coccineas oues mandare: Deus & ipsarum vestium officinas commentus, quæ leves & exiles, solo

pretio graves essent; Deus & auri tanta opera produxit complectendis & distinguendis
lapillis: scrupulosa Deus auribus vulnera intulit: & tantì habuit vexationem operis sui,
& cruciatus infantiæ innocentis, tunc primum dolentis, vt ex illis ad ferrum nati cor-
poris cicatricibus, grana nescio quæ penderent, quæ planè Parthi peronibus quoque
suis bullarum vice inserunt. Quamquam & aurum ipsum, cuius vos gloria occupat,
cuidam genti ad vincula servire ferunt Gentilium litteræ. Adeò non veritate bona Gen.6.2.
sunt, sed raritate: artibus autem per angelos peccatores, qui & ipsas materias prodide-
runt, inductis, operositas cum raritate commissa, pretiositatem, & ex ea libidinem
possidendæ pretiositatis feminarum excitavit. Quod si iidem angeli, qui & materias
eiusmodi & illecebras detexerunt, auri dico & lapidum illustrium, & operas eorum
tradiderunt, & iam ipsum calliblepharum, vellerumque tincturas inter cætera docue-
runt, damnati à Deo sunt, vt Enoch refert, quomodo placebimus Deo, gaudentes rebus
illorum, qui iram & animadversionem Dei propterea provocaverunt? Nunc Deus ista
prospexerit, Deus permiserit, nullam de conchylio vestem Esaias increpet, nullas lu- Esa. 3. 16. &
nulas reprobet, nullum botronatum retundat: tamen non vt Gentiles, ita nos quoque seq.
nobis adulemur, institutorem solummodò Deum existimantes, non etiam despectorem
institutorum suorum. Quantò enim vtilius & cautius egerimus, si præsumamus omnia
quidem à Deo provisa tunc, & in sæculo posita, vti nunc esset in quibus disciplina ser-
vorum eius probaretur: vt per licentiam vtendi, continentiæ experimenta procede-
rent? Nonne sapientes patres familiæ de industria quædam servis suis offerunt atque
permittunt, vt experiantur an & qualiter permissis vtantur, si probè, si moderate?
Quantò autem laudabilior qui abstinuerit in totum, qui timuerit etiam indulgentiam
Domini? Sic igitur & Apostolus: [a] *Omnia*, inquit, *licent, sed non omnia expediunt*. Quantò [a] 1 Cor. 6. 12.
facilius illicita timebit, qui licita verebitur? 1. Cor. 10. 23.

CAPVT XI.

Nulla causa est mulieri fideli, qua foras ornata procedat. Vel enim vt infirmos visitet, vel audiat Verbum Dei, aut sacrificio assistat, vel vt Gentilium amicitiæ satisfaciat; in quibus omnibus debet simplicitatem & modestiam profiteri.

In p ad vltra m. V. Ornatus modestus, 2. In f. V. Ornamenta deponenda, 6.

QVæ autem vobis causæ exstructius prodeundi, quum remotæ sitis ab his quæ ta-
lium indigent? Nam nec templa circumitis, nec spectacula postulatis, nec festos
dies gentilium nostis. Propter istos enim conventus, & mutuum videre ac videri, om-
nes pompæ in publicum proferuntur, aut vt luxuria negotietur, aut gloria insolescat.
Vobis autem nulla procedendi causa non tetrica. Aut imbecillus aliqui ex fratribus vi-
sitatur, aut sacrificium offertur, aut Dei sermo administratur. Quidvis horum, gravita-
tis & sanctitatis negotium est, cui opus non sit habitu extraordinario, & composito, &
soluto. Ac si necessitas amicitiarum officiorumque Gentilium vos vocat, cur non ves-
tris armis indutæ procedatis, tantò magis, quantò ad extraneas fidei? vt sit inter Dei
ancillas, & Diaboli, discrimen: vt exemplo sitis illis, vt ædificentur in vobis: vt (quo-
modo ait Apostolus) [a] *magnificetur Deus in corpore vestro*, magnificatur autem in cor- [a] Philip. 1. 20.
pore, per pudicitiam, vtique & per habitum pudicitiæ competentem. Sed enim à qui-
busdam dicitur; [b] *Nè blasphemetur nomen in nobis*, si quid de pristino habitu & cultu detra- [b] Rom. 2. 24.
hamus. Non auferamus ergo vitia pristina, simus & moribus iisdem, si & superficie ea-
dem: & tunc verè non blasphemabunt Nationes. Grandis blasphemia est, ex qua di-
catur, Ex quo facta est Christiana pauperius incedit. Timebis pauperior videri, ex
quo locupletior facta es? & sordidior, ex quo mundior? secundum Gentilium, an se-
cundùm Dei placitum incedere Christianos oportet?

CAPVT XII.

Lenocinia formæ & ornatus curiosus prostitutis mulieribus convenit, eisque attribuitur in scriptura.

Per totum. V. Ornamenta deponenda, 6.

OPTEMVS tantummodò, ne iustæ basphemationis causa simus. Quantò autem ma-
gis blasphemabile est, si quæ sacerdotes pudicitiæ dicimini, impudicarum ritu pro-
cedatis cultæ, & expictæ? Aut quid minus habent infelicissimæ illæ publicarum libidi-
num victimæ? quas si quæ leges à maritalibus & matronalibus decoramentis coërce-
bant, iam certè sæculi improbitas quotidie insurgens honestissimis quibusque feminis,

vsque ad errorem dinoscendi, coæquavit. Quanquam lenocinia formæ nunquam non
a Apoc.17.4. & seq. prostituto corpori coniuncta & debita, etiam scripturæ suggerunt. *a Illa civitas valida, quæ super montes septem & plurimas aquas præsidet, prostitutæ appellationem à Domino meruit.*
b Ibid. Sed quali habitu appellationi suæ comparata est? *b Sedet certè in purpura, & coccino, & auro,*
Gen.38.14. *& lapide pretioso.* Quàm maledicta sunt, sine quibus non potuit maledicta & prostituta describi? Thamar illa, quia se expinxerat & ornaverat, idcirco Iudæ suspicione, visa est quæstui sedere; adeoque sub velamento latebat, habitus qualitate quæstuariam mentiente, vt quæstuariam & voluerit, & compellaverit, & pactus sit. Vnde addiscimus adversus congressus, & suspiciones impudicas, providendum omni modo esse. Quid enim castæ mentis integritas, alterius suspicione maculatur? quid speratur in me quod aversor? quid non mores meos habitus pronuntiat, nè spiritus per aures ab impudentia vulneretur? liceat videri pudicam, certè impudicam si licet.

CAPVT XIII.

Non sufficit Conscientia bona coram Deo nisi modestus ornatus appareat proximo. Discutiendæ sunt fideli delitiæ quibus robur fidei languet, nec auro, gemmis, sericis vestibus, corpus martyrus præparatur, imminente iam persecutione. Proinde fideles spiritualia sibi sumant virtutum ornamenta.

In p. V. Exemplum. Circa m. V. Castit. custodia, 5. In m. V. Martyrium, 12. A. m. V. Aurum, 3. In f. V. Ornamenta modesta, 3.

a 1. Reg.16.7. b Philip. 4. 5. ALIQVA fors dicet: non est mihi necessarium hominibus probari: nec enim testimonium hominum requiro: *a Deus conspector est cordis* scimus omnes, dum tamen quid idem per Apostolum dixerit recordemur: *b probum vestrum coram hominibus appareat.*
c Matth.5.16 Ad quid, nisi vt malitia accessum ad vos omnino non habeat; vel vt malis exemplo, & testimonio sitis? Aut quid est, *c Luceant opera vestra?* Quid autem nos Dominus
d Ibid.14. *d Lucem mundi* vocat? quid *e civitati super montem constitutæ* comparavit; si non relucemus
e Ibid.15. in tenebris, & extamus inter demersos? si *f Lucernam tuam sub modio abstruseris*, in tene-
f Ibid. bris derelicta, à multis incurseris necesse est. Hæc sunt quæ nos luminaria mundi faciunt, bona scilicet nostra. Bonum autem, dumtaxat verum & plenum, non amat tenebras, gaudet videri, & in ipsas denotationes exultat. Pudicitiæ Christianæ satis non est esse verùm, & videri. Tanta enim debet esse plenitudo eius, vt emanet ab animo ad habitum, & eructet à conscientia in superficiem, vt & à foris inspiciat quasi supellectilem suam, quæ conveniat fidei continendæ in perpetuum. Discutiendæ sunt enim delitiæ, quarum mollitiâ & fluxu fidei virtus effeminari potest. Cæterùm nescio an manus spatalio circumdari solita, in duritiam catenæ stupescere sustineat. Nescio an crus periscelio lætatum, in nervum se patiatur artari. Timeo cervicem, nè margaritarum, & smaragdorum laqueis occupata, locum spathæ non det. Quare benedictæ, meditemur duriora, & non sentiemus: relinquamus lætiora, & non desiderabimus. Stemus expeditæ ad omnem vim nihil habentes quod teliquere timeamus. Retinacula ista sunt spei nostræ. Proiiciamus ornamenta terrena, si cœlestia optamus. Nè dile-
Exo.32.6. xeritis aurum, in quo omnia delicta populi Israel denotantur. Odisse debetis quod patres perdidit, quod relinquentibus Deum adoratum est: etiam tunc aurum ignis est. Cæterùm tempora Christianis semper, & nunc vel maximè, non auro, sed ferro transiguntur: stolæ martyriorum præparantur, angeli baiuli sustinentur. Prodite vos medicamentis, & ornamentis exstructæ Prophetarum, & Apostolorum: sumentes de simplicitate candorem, de pudicitia ruborem; depictæ oculos verecundia, & os taciturnitate: inserentes in aures sermones Dei, adnectentes cervicibus iugum Christi. Caput maritis subiicite, & satis ornatæ eritis. Manus lanis occupate, pedes domi figite, & plusquàm in auro placebitis. Vestite vos serico probitatis, byssino sanctitatis, purpura pudicitiæ. Taliter pigmentatæ, Deum habebitis amatorem.

Q. SEPTIMII

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI,

DE FVGA IN PERSECVTIONE.

IN LIBRVM DE FVGA IN PERSECVTIONE.

ARGVMENTVM.

Tertullianus hic Montani dogma secutus est, quo, teste Baronio An. Chri.173. censuit, Martyrij tempore nequaquam fugiendum esse, sed loco sistendum, imò nec quacumque occasione Martyrium redimere licere: quod ex eiusdem paracleti Montani authoritate hoc libro tuetur Tertullianus. Cùm tamen ex Apollonio constet, referente Hieronymo in Ep. ad Ephes. lib.2. cap.3. eiusdem sectæ virum, eorum opinione celebrem, ingenti collatâ pecuniâ se à martyrio redemisse. In quo serpentis Antiqui nequitia patet, qui cùm cerneret nil se per Gnosticos à martyrio dehortantes profecisse, mox via contraria per Montanum, Christianos satis sponte martyrium subeuntes, in præceps agere conatus est; vt omnibus vltro se morti dantibus, Ecclesia Christi omnino deficeret. Hunc porro librum tertium contra Ecclesiam scripsisse, De Fuga in Persecutione ad Fabium, *testis est Hieronymus in Catalogo Script. Eccles. & Nicephorus lib.4. Historiæ Eccles. cap.12. & 34. Et qui lib. de Patientia cap.13. fugam in persecutione non improbaverat dicens:* Si fuga vrgeat, incommoda fugæ caro militat, &c. *Factus Montanista eandem reprobat. Fugit Cyprianus, & biennio profugus 29. scripsit Epistolas. Et inter eas Ep.56. ad Thibarit.* Etsi, *inquit,* fugientem in solitudine ac montibus latro oppresserit, fera invaserit, fames, aut sitis, aut frigus adflixerit, vel per maria præcipiti navigatione properantem, tempestas ac procella submerserit: spectat militem suum Christus vbicumque pugnantem, & persecutionis caussa, pro nominis sui honore morienti, præmium reddit, quod daturum se in persecutione promisit. Nec minor est martyrij gloria, non publicè, & inter multos perisse, cùm pereundi caussa sit, propter Christum perire. *Et libro de Lapsis:* Secundus, *inquit,* ad gloriam gradus est, cautâ secessione substractum Domino reservari, &c. relinquenda erat patria, &c. *Athanasius item fugit, & pro fuga sua Apologiam scripsit. Augustinus quoque Ep.180. ad Honoratum fugam in persecutione approbavit. Perversum adverte Lector iam Tertullianum; cùm libro de Corona militis cap.1. scriberet contra Episcopos nostros:* Novi & Pastores eorum in pace Leones, in prœlio cervos. *De Fuga conscriptum censet Pamelius in eius vita ante decessum L. Septimij Severi. An. Chri. ducentesimo duodecimo, Zephyrini decimotertio. Sed Baronius aliter supputat, & ponit hoc An. Chri. Zephyrini duodecimum, & Severi decimumoctavum.*

CAPVT PRIMVM.

Fabiano Catholico, necdum Paracletum Montanum imbuto, quærenti an fugere in persecutionē liceret, interruptam ad hanc quæstionem responsionem plenè profert. Ac primò quidem persecutionem Dei voluntate fieri docet, qui coronam & præmium proponit sustinenti.

A. p. ad f. V. Tentatio,1. Et in Alphab. Errorum. V. Paracletus, 16.

QVÆSISTI proximè, Fabi frater, fugiendum necnè sit in persecutione, quod nescio quid annuntiaretur. Ibidem ego oblocutus aliquid pro loco ac tempore, & quarundam personarum importunitate, semitractatam materiam abstuli mecum, plenius eam dè stilo nunc renuntiaturus, vt pote quam mihi & tua consultatio commendarat, & conditio temporum suo iam nomine injunxerat. Quantò enim frequentiores imminent persecutiones, tantò examinatio procuranda est, quomodo eas excipere fides debeat. Pro-

a Io. 16. 3. curanda autem examinatio penès vos, qui, si fortè, Paracletum non recipiendo [a] *deductorem omnis veritatis*, meritò adhuc etiam aliis quæstionibus obnixi estis. Igitur consultationi tuæ ordinem quoque induimus, animadvertentes antè determinari oportere dè statu ipsius persecutionis, vtrùm à Deo obveniat, an à diabolo, quò facilius de obitu eius constare possit. Omnis enim rei inspectio, auctore cognito planior. Satis est quidem præscribere, Nihil fieri sine Dei voluntate. Sed non statim hac sententiâ cæteris retractatibus locum dabimus, nè à præsenti articulo avocemur, si quis responderit, Ergo & malum à Deo, & delictum à Deo; nihil iam in diabolo, nihil etiam in nobis ipsis. Dè persecutione nunc quæritur. Circa hanc interim dixerim; Nihil fieri sine Dei voluntate, respiciens eam in primis dignam Deo esse, &, vt ita dixerim, necessariam; ad probationem scilicet servorum eius, sive reprobationem. Quis est enim exitus persecutionis, quis effectus alius, nisi probatio, & reprobatio fidei, quâ suos vtique Dominus examinavit? Hoc omne iudicium est, persecutio, per quam quis aut probatus, aut reprobatus iudicatur. Porro, iudicium soli Deo competit. Hæc [b] *pala illa, quæ & nunc Dominicam arcam purgat*, Ecclesiam scilicet, confusum acervum fidelium eventilans, frumentum martyrum, & paleas negatorum. Hæc enim, scalæ quas somniat Iacob, aliis ascensum in superiora, aliis descensum ad inferiora demonstrantes. Sic & agonem intelligi capit, persecutionem. A quo certamen edicitur, nisi à quo corona & præmia proponuntur? Legis edictum agonis istius in Apocalypsi, quibus præmiis ad victoriam invitet, vel maximè illos qui proprie vicerint in persecutione, vincendo [c] *luctati, reverà non adversùs carnem & sanguinem, sed adversùs spiritalia nequitiæ*. Ita agnosces ad eundem agonothetam pertinere certaminis arbitrium, qui invitat ad præmium. Totum quod agitur in persecutione, gloria Dei est probantis, & reprobantis; imponentis, & deponentis. Quod autem ad gloriam Dei pertinet, vtique ex voluntate illius eveniet. Sed quando Deus magìs creditur, nisi cùm magìs timetur? nisi in tempore persecutionis? Tunc Ecclesia in attonito est. Tunc & fides in expeditione sollicitior, & disciplinatior, in iejuniis, & stationibus, & orationibus, & humilitate, in alterutra diligentia & dilectione, in sanctitate & sobrietate. Non enim vacatur nisi timori, & spei. Adeò & ex hoc ipso ostenditur nobis, non posse diabolo deputari eam, quæ meliores efficit Dei servos.

b Matth. 3. 12.
Gen. 28. 12.
1. Cor. 9. 25.
Apoc. 2. 10.
c Ephes. 6. 2.

CAPVT II.

Persecutionem diabolus, aut ministri eius, pro libito suo, & propriâ potestate inferre non possunt, sed ex Dei permissu, probare, vel reprobare, vel cohibere volentis.

V. Tentatio, 2. per totum.

SI, quòd iniquitas à Deo non est, sed à diabolo, persecutio autem ex iniquitate consistit, (quid enim iniquius quàm veri Dei antistites, omnis sectatores veritatis, nocentissimorum more tractari?) ideo videtur persecutio à diabolo evenire, à quo iniquitas agitur, ex qua constat persecutio: scire debemus, quatenus nec persecutio est sine iniquitate diaboli, nec probatio fidei sine persecutione, propter probationem fidei necessariam iniquitatem, non patrocinium præstare persecutioni, sed ministerium præcedere enim Dei voluntatem, circa fidei probationem, quæ est ratio persecutionis; sequi autem diaboli iniquitatem, ad instrumentum persecutionis, quæ ratio est probationis. Nam & aliàs, inquantùm iustitiæ iniquitas æmula est, intantùm materia est ad testimonia eius, cuius est æmula; vt sic iustitia in iniquitate perficiatur, quomodo [a] *virtus in infirmitate perficitur.* [b] *Nam infirma mundi electa sunt à Deo, vt confundantur fortia; & stulta eius, vt confundantur sapientia.* Ita & iniquitas adhibetur, vt iustitia probetur, confundens iniquitatem. Igitur quod ministerium non est arbitrij, sed servitij; (arbitrium enim Domini,) persecutio, propter fidei probationem; ministerium autem iniquitas diaboli, propter persecutionis instructionem; ita eam per diabolum si fortè, non à diabolo evenire credimus. Nihil Satanæ in servos Dei vivi licebit, nisi permiserit Dominus, vt aut ipsum destruat per fidem electorum, in tentatione victricem; aut homines eius fuisse traducat, qui defecerint ad illum. Habes exemplum Iob, cui diabolus nullam potuit incutere tentationem, nisi à Deo accepisset potestatem, nec in substantiam quidem eius, nisi Dominus, [c] *Ecce, dixisset, omnia quæ sunt ei, in manu tua do, in ipsum autem nè extenderis manum.* Denique nec extendit, nisi posteaquàm & hoc postulanti Dominus, [d] *Ecce, dixisset, trado tibi illum, tantùm animam eius custodi,*

a 2. Cor. 12.
b 1. Cor. 1. 27.
c Iob. 1. 12.
d Iob. 2. 6. & seq.

Sic & in Apostolos facultatem tentationis postulavit, non habens eam nisi ex permissu.
Siquidem Dominus in Evangelio ad Petrum, [e] *Ecce*, inquit, *postulavit Satanas, vti cer-* e Luc.22.31.
neret vos velut frumentum: verùm ego rogavi pro te, nè deficeret fides tua; id est, nè tantum
diabolo permitteretur, vt fides periclitaretur. Quo ostenditur, vtrumque apud Deum
esse, & concussionem fidei, & protectionem, cùm vtrumque ab eo petitur, concussio
à diabolo, protectio à filio. Et vtique cùm filius Dei protectionem fidei habet in sua
potestate, quam à Patre postulat, [f] *à quo omnem accipit potestatem in cœlis, & in terris*; f Matth.28.
quale est vt concussionem fidei diabolus in manu sua habeat? Sed in legitima Oratione 18.
cùm dicimus ad Patrem, [g] *Nè nos inducas in tentationem*, (quæ autem major tentatio, g Matth.6.13.
quàm persecutio?) ab eo illam profitemur accidere, à quo veniam eius deprecamur:
hoc est enim quod sequitur, *Sed erue nos à maligno*; id est, *nè nos induxeris in tentationem*, Ibid.
permittendo nos maligno. Tunc enim eruimur diaboli manibus, cùm illi non tradimur
in tentationem. Nec in porcorum gregem diaboli legio habuit potestatem, nisi eam dè Marci.5.12.
Deo impetrasset: tantùm abest vt in oves Dei habeat. Possum dicere, porcorum quo-
que setas tunc numeratas apud Deum fuisse; nedum capillos sanctorum. Habere vi- Matth.10.30.
detur diabolus propriam iam potestatem, si fortè in eos qui ad Deum non pertinent;
semel [h] *in stillam situlæ, & in pulverem areæ, & in salivam* Nationibus deputatis à Deo, ac h Esa.40.15.
per hoc diabolo expositis in vacuam quodammodo possessionem. Cæterùm, in domes-
ticos Dei nihil illi licet ex propria potestate; quia quando liceat, id est, ex quibus causis,
exempla in scripturis signata demonstrant. Aut enim ex causa probationis conceditur
ei ius tentationis, provocato, vel provocanti, vt in superioribus: Aut ex causa repro-
bationis traditur ei peccator quasi carnifici in pœnam, vt Saul; [i] *Et abscessit*, inquit, i 1.Reg.16.14
spiritus Domini à Saüle, & concutiebat eum spiritus nequam à Domino, & suffocabat eum. Aut
ex causa cohibitionis, vt Apostolus refert [l] *datum sibi sudem angelum Satanæ, vt colaphi-* l 2.Cor.12.7.
zetur: Nec hanc speciem permitti diabolo in sanctos humiliandos per carnis vexatio-
nem, nisi simul vt & [m] *virtus tolerantiæ scilicet in infirmitate perfici possit*: nam & ipse Apos- m Ibid.
tolus [n] *Phigellum, & Hermogenem tradidit Satanæ, vtì emendentur, nè blasphement.* Vides n 2.Tim.1.15.
iam & à servis Dei facilius diabolum accipere potestatem, tantò abest, vt eam ex pro-
prietate possideat.

CAPVT III.

Scripturis probat, à Deo persecutiones immitti.

V. Tentatio 1. per totum.

CVM ergo & hæc exempla magìs in persecutionibus eveniant, siquidem magìs
tunc probamur, vel reprobamur, & magìs tunc humiliamur, vel emendamur, ab
eo permittatur, vel imperetur; necesse est catholicè fieri hæc, à quo & ex parte; sci-
licet ab illo qui dicit, [a] *Ego sum qui facio pacem, & condo mala*; id est bellum. Hoc est a Esa.45.7.
enim contrarium paci. Nostræ autem paci quid est bellum, quàm persecutio? Si per-
secutionis vel maximè exitus, aut vitam adferunt, aut mortem, aut plagam, aut sana-
tionem; habes auctorem eiusdem, [b] *Ego percutiam, & sanabo; ergo vivificabo, & morti-* b Deut.32.39.
ficabo. [c] *Vram*, inquit, *illos, sicut vritur argentum; & probabo*, inquit, *illos, sicut probatur au-* c Zach.13.9.
rum. Cùm enim exurimur persecutionis ardore, tunc probamur dè fidei tenore. Hæc
erunt [d] *ignea jacula diaboli*, per quæ fidei vstio, & conflatio administratur; ex Dei ta- d Ephes.6.16
men voluntate. Dè isto quis dubitare possit ignoro, nisi planè frivola & frigida fides,
deprehendens eos qui timidè conveniunt in Ecclesiam. Dicitis enim, quoniam in-
conditè convenimus, simul convenimus, & complures concurrimus in Ecclesiam; quæ-
rimur à Nationibus, & timemus nè turbentur Nationes. An non scitis quòd Deus om-
nium sit Dominus? Et si velit Deus, tunc persecutionem patieris; si verò noluerit, sile-
bunt Nationes. Credas vtique; si tamen in eum Deum credis, [e] *sine cuius voluntate nec* e Matth.10.29
passer vnius assis cadit in terram. Nos autem puto multis passeribus antistamus.

CAPVT IV.

Fugienda persecutio non est, quæ à Deo mittitur.

Per totum. V. Fuga in persec. 2. A. p. V. Bonitas, 1.

IGITVR si constat à quo persecutio eveniat, possumus iam consultationem tuam in-
ducere, & determinare ex hoc ipso prætractatu, Fugiendum in persecutione non
esse. Si enim persecutio à Deo evenit, nullo modo fugiendum erit quod à Deo evenit.
Sicut duplex ratio defendit, quia neque debeat devitari, neque evadi possit quod à Deo
evenit. Non debet devitari, quia bonum. Necesse est enim bonum esse omne quod Deo

a Gen. 1. per totum, & 31. visum est. Et nunquid ideo in Genesi sic positum est, a *Et vidit Deus quia bonum est*; non quòd ignoraret bonum esse, nisi vidisset: sed vt hoc sono pottenderet bonum esse, quod Deo visum est? Multa quidem sunt, quæ à Deo eveniant, & alicuius malo eveniant. Immò bonum est ideo, quia à Deo evenit, vt divinum, & rationale. Quid enim divinum non rationale, non bonum? Quid bonum, non divinum? Si autem sensui cuiusque videtur, non sensus hominis præiudicat statui, sed status sensui. Status enim vniuscuiusque, certum quid est, & dat sensui legem, ita sentiendi statum, sicuti est. Si autem statu quidem bonum, quod à Deo venit: (nihil enim à Deo non bonum, quia divinum, quia rationale) sensui verò malum videtur, erit status in tuto, sensus in vitio. Statu optima res Pudicitia, & Veritas, & Iustitia, quæ à multorum sensu displicent. Nunquid ideo status sensui addicitur? Ita & persecutio statu bona est, quia divina & rationalis dispositio; sensui eorum verò quorum malo venit, displicet. Vides etiam illud malum rationem apud Deum habere, cùm quis in persecutione evertitur de salute, sicut & illud bonum ratione contingere, cùm quis ex persecutione proficit in salute? Nisi si irrationaliter quis aut perit apud Dominum, aut salvus est: is non poterit persecutionem malum dicere, quæ etiam in mali parte bonum est, dum ratione administratur. Ita si bonum persecutio quoquo modo, quia de statu constat, meritò definimus, quod bonum est, vitari non oportere; quia delictum fit, quod bonum est, recusare: eo amplius quod Deo visum est: iam verò nec posse vitari, quia à Deo evenit, cuius voluntas non poterit evadi. Igitur qui putant fugiendum, aut malum exprobrant Deo, si persecutionem vti malum fugiant: bonum enim nemo devitat; aut fortiores se Deo existimant, qui putant se evadere posse, si Deus tale aliquid voluerit evenire.

CAPVT V.

Non recipit dicentes se fugere, nè Christum negare compellantur, & excidentes à fide pereant.

Per totum. V. Fuga in persec. 2. Et circa f. in Alphab Errorum. V. Fuga, 3.

SED, Quod meum est, inquit, fugio, nè peream, si negavero: illius est, si voluerit etiam fugientem me reducere in medium. Hoc mihi prius responde, Certus es te negaturum si non fugeris, an incertus? Si enim certus, iam negasti; quia præsumendo te negaturum, id despopondisti, de quo præsumpsisti; & vanè iam fugis nè neges, qui si negaturus es, iam negasti. Si verò incertus es, cur non ex æqualitate incerti metus inter vtrumque eventum, etiam confiteri te posse præsumis: & salvum magis fieri quò minus fugias; sicut negaturum te præsumis, vt fugias? Iam nunc aut in nobis est vtrumque, aut totum in Deo, Si in nobis est confiteri, aut negare, cur non id præsumimus quod est melius, id est, confessuros nos? nisi si vis confiteri, pati non vis. Nolle autem confiteri, negare est. Si verò in Deo totum est, cur non totum relinquimus arbitrio eius? agnoscentes virtutem, & potestatem, quòd possit nos sicut fugientes reducere in medium: ita & non fugientes, immò & in medio populo conversantes obumbrare. Quale est, vt ad fugiendum, Deo honorem reddas, qui possit te etiam fugientem producere in medium: ad contestandum autem, inhonores illum, desperans potentiam protectionis ab illo? Quare non magis ex hac parte constantiæ & fiduciæ in Deum, dicis, Ego, quod meum est, facio, non discedo. Deus si voluerit, ipse me proteget. Hoc potius nostrum est, stare sub Dei arbitrio, quàm fugere sub nostro. Rutilius sanctissimus martyr, quum totiens fugisset persecutionem de loco, in locum, etiam periculum (vt putabat) nummis redemisset, post totam securitatem quam sibi prospexerat: ex inopinato apprehensus, & præsidi oblatus, tormentis dissipatus, credo pro fugæ castigatione; dehinc ignibus datus, passionem quam vitarat, misericordiæ Dei retulit. Quid aliud voluit Dominus nobis demonstrare hoc documento, quàm fugiendum non esse quia nihil fuga prosit, si Deus nolit?

CAPVT VI.

Præceptum Christi, de Fuga à civitate in civitatem, renuit patrocinari fugientibus.

In p. V. Fuga in persec. 2. Et in Alphab. Errorum. V. Fuga, 4. A p. V. Fuga in persec. 1. In m. in Alphab. Errorum. V. Fuga, 5. A. m. V. Pauli conversio. 6. In f. in Alphab. Errorum. V. Fuga, 5.

IMMÒ, inquit, quia præceptum adimplevit, fugiens de civitate in civitatem. Sic enim voluit quidam, sed & ipse fugitivus, argumentari, & qui proinde nolunt intelligere a Matth. 10. 23. sensum Domini illius pronuntiationis, vt eam ad velamentum timiditatis suæ vtantur, cùm & personas suas habuerit, & tempora, & causas; a *Cùm cœperint*, inquit, *persequi vos*,

fugite de civitate in civitatem. Hoc in personas propriè Apostolorum, & in tempora, &
in causas eorum pertinere defendimus, sicut præcedentes, & subsequentes sensus pro-
babunt, qui nonnisi in Apostolos competunt: [b] *In viam Nationum nè ieritis; & in civi-* b Ibid. 5.
tatem Samaritanorum nè introjeritis; sed ite potius ad oves perditas domus Israëlis. Nobis au-
tem & via Nationum patet, in qua & inventi sumus, & vsque in finem incedimus; &
nulla civitas excepta est, qua per totum orbem prædicamus: sed nec cura nobis Israëlis
injuncta est extra ordinem, nisi quà & omnibus gentibus prædicare debemus. Etiam, Ibid. 17.
si apprehendamur, non in concilia eorum perducemur, nec in synagogis illorum fla-
gellabimur; sed Romanis vtique potestatibus, & tribunalibus objiciemur. Sic igitur &
fugæ præceptum, Apostolorum conditio desiderabat, quoniam primò prædicandum
erat ad oves perditas domus Israëlis. Vt ergo perficeretur prædicatio, apud quos prio-
res perfici oportebat, [c] *vti panem antè filij quam canes sumerent;* ideo illis fugere tunc ad c Matth. 15.
tempus præcipit, non propter eludendum periculum proprio nomine persecutionis; 26.
(atquin persecutiones eos passuros prædicabat, & tolerandas docebat) sed propter pro-
fectum annuntiationis, nè statim oppressis, Evangelij quoque disseminatio perimere-
tur. Noque enim quasi tacitè in aliquam civitatem transfugiendum erat, sed quasi vbi-
que annuntiaturis; & ex hoc vbique persecutiones subituris, donec replerent doctrina
sua. Denique, [d] *Non consummabitis,* inquit, *civitates Israëlis.* Adeò intra terminos Iu- d Matth. 10.
dææ præceptum fugæ continebatur. Nobis autem nulla Iudææ præfinitio competit 23.
prædicationis; [e] *in omnem iam carnem effuso Spiritu sancto.* Itaque Paulus, & Apostoli e Iocl. 2. 28.
ipsi, memores præcepti Dominici, contestantur illud apud Israël, quem iam doctrina
sua impleverant, [f] *Vobis oportuit in primis sermonem Dei tradi. Sed quoniam repulistis eum,* f Act. 13. 46.
nec dignos vos æterna vitæ existimastis, ecce convertimus nos ad Nationes. Atque exinde con-
versi & ipsi sicut antecessores instituerant, & viam Nationum abierunt, & in civitates
Samaritarum introjerunt; vt [g] *in totam scilicet terram exiret sonus eorum, & in terminos orbis* g Psal. 18. 5.
voces eorum. Si ergo cessavit exceptio viæ Nationum, & introïtus in civitates Samarita-
norum, cur non cessaverit & fugæ præceptum pariter emissum? Denique ex quo, sa-
turato Israële, Apostoli in Nationes transierunt, nec fugerunt dè civitate in civitatem,
nec pati dubitaverunt. Atquin & Paulus, qui se per murum concesserat expediri dè Act 9. 25.
persecutione, quà ad hoc tempus erat præcepti; idem iam in clausula officij, & in con-
summatione præcepti discipulis magnopere deprecantibus, nè se Hierosolyma com-
mitteret, passurus illic quæ Agabus prophetaverat, sollicitudini eorum non subscripsit; Act 21. 11.
sed è contrario, [h] *Quid,* inquit, *facitis lacrymantes, & conturbantes cor meum? Ego enim non* h Ibid. 13.
modò vincula pati optaverim, sed etiam mori Hierosolymis pro nomine Domini mei Iesu Christi.
Atque ita omnes ajerunt, Fiat voluntas Domini. Quæ erat voluntas Domini? vtique non Ibid. 14.
fugiendi iam persecutionem. Cæterùm, poterant & priorem Domini voluntatem pro-
posuisse qua fugere mandaverat, qui illum persecutionem vitasse maluerant. Igitur,
cùm etiam sub Apostolis ipsis temporale fuit fugæ præceptum, sicut & reliquorum
præscriptorum, non potest apud nos perseverare, quod apud doctores nostros conces-
savit, etsi non propriè ad illos fuisset emissum: Aut si perseverare illud Dominus vo-
luit,* dereliquerunt Apostoli, qui non vsque in finem fugere curaverunt. * deliquerunt.

CAPVT VII.

Christus ad passionem invitans, fugere dissuadet.

In p. V. Fuga in persec. 4. Et in Alphab. Error. V. Fuga, 5.

VIDEAMVS nunc an & cætera Domini edicta congruant perpetuo fugæ præcepto.
Primò quidem, si à Deo persecutio est; quale est vt idem fugiendam eam mandet,
qui & infert? quam si evadi vellet, melius non immitteret, nè voluntatem suam alia
voluntate prævaricari videretur. Aut pati enim nos voluit persecutionem, aut fugere.
Si fugere, quomodo pati? si pati, quomodo fugere? Iam verò quanta inæqualitas sen-
tentiarum, iubentis fugere, & invitantis ad passionem, contrariam fugæ? [a] *Qui confes-* a Matth. 10.
sus fuerit in me, & ego confitebor in illo coram Patre meo. Quomodo confitebitur fugiens? 32. 33.
quomodo fugiet confitens? *Qui me confusus fuerit, & ego confundar eum coram patre.* Si
devito passionem, confundo confessionem. [b] *Fœlices qui persecutionem passi fuerint causa* b Matth. 5. 10.
nominis mei. Infœlices ergo qui fugiendo ex præcepto non erunt passi. [c] *Qui sustinuerit in* c Matth. 10.
finem, iste salvabitur. Qui ergo me iubens fugere, vis in finem sustinere? Tanta diversi- 22.
tas sententiarum si non congruit divinæ gravitati, apparet ex his quoque præceptum
fugæ suam tunc habuisse rationem quam ostendimus. Sed infirmitatem, inquit, quo-
rundam prospiciens Dominus, pro sua humanitate nihilominus & portum fugæ de-

monſtravit. Non enim idoneus erat etiam ſine fuga tam turpi, & indigno, & ſervili
præſidio ſalvos facere in perſecutione, quos ſciret infirmos. Atquin non ſover, ſed re-
cuſat ſemper infirmos; primùm docens non ſugiendos eſſe perſecutores, ſed potius
d Matth. 10. non timendos. d *Nolite timere eos qui corpus occidere poſſunt, animæ autem nihil valens fa-*
28. *cere. Sed timete eum qui & corpus & animam perdere poteſt in gehennam.* Atque exinde quæ
e Luc. 14. 26. timidis præfinit? e *Qui pluris fecerit animam ſuam quàm me, non eſt me dignus: & Qui non*
27. *tollit crucem ſuam, & ſequitur me, non poteſt eſſe meus diſcipulus.* Poſtremò, in Apocalypſi
non fugam timidis offert, ſed inter cæteros reprobos f *particulam in ſtagno ſulphuris &*
f Apoc. 21. 8. *ignis, quod eſt mors ſecunda.*

CAPVT VIII.

Chriſtus quidem fugit perſecutionem, ſed tantùm quoadvſque ſuam doctrinam impleret.

In p. V. Chri. Infirma, 2.

Matth. 10. 23. REFVGIT & ipſe vim interdum, ſed eadem ratione quâ Apoſtolis fugere præcep-
Matth 26. tat; donec ſcilicet doctrinam ſuam impletet; quâ conſummatâ, non dico ſtetit,
52. & 53. ſed nec auxilium à Patre angelorum exercituũ deſideravit increpito etiam Petri gladio.
a Matth. 26. Profeſſus quidem & ipſe eſt, a *animam anxiam vſque ad mortem,* b *& carnem infirmam*; vt
38. & tibi oſtenderet, primò, in ſe vtramque ſubſtantiam humanam fuiſſe, ex proprietate
b 41. anxietatis animæ, & imbecillitatis carnis: nè aliam (vt quidam nunc induxerunt) aut
carnem, aut animam Chriſti interpretareris; dehinc, vt demonſtratis conditionibus
c Matth. 26. earum, ſcires illas nihil valere per ſemetipſas ſine ſpiritu. Et ideo præponit, c *Spiritus*
41. *promptus*; vt vtramque conditionem ſubſtantiæ vtriuſque reſpiciẽns, intelligas in te eſſe
etiam fortitudinem ſpiritus, quomodo & infirmitatem carnis; ac iam hinc ſcias quid
vnde facias, & quid cui ſubjicias; infirmum ſcilicet forti: ne, vt nunc facis, dè carnis
quidem infirmitate cauſeris, dè ſpiritus autem firmitate diſſimules. Poſtulavit & ipſe à
d Matt. 26. Patre, d *Si fieri poſſet, tranſiret ab illo calix paſſionis.* Poſtula & tu, ſed ſtans vt ille, ſed po-
39. ſtulans tantùm, ſed ſubiungens & reliqua; *Verùm non quod ego volo, ſed quod tu.* Fugiens
autem quomodo hoc poſtulabis, ipſe tibi prę̃ſtans calicis tranſlationem; nec quod pater
vult faciens, ſed quod tu?

CAPVT IX.

Apoſtoli à fugiendi præcepto longè abfuerunt, cùm hortati ſint ad paſſiones ſuſtinendas.

In p. in Alphab. Errorum. V. Fuga, 6. A. p. ad m. V. Fuga in perſec. 5. In f. V. Amor Dei, 1.

OMNIA Apoſtoli ſecundùm Deum vtique docuerunt, omnia evangelizare volue-
runt. Vbi illos oſtendis præceptum fugiendi dè civitate in civitatem reſtauraſſe?
quia nec potuiſſent tale quid conſtituere tam contrarium exemplis ſuis, vt fugam man-
darent; qui cum maximè dè vinculis, vel inſulis, quibus ob confeſſionem, non ob fu-
1. Teſſ. 5. 14. gam nominis continebantur, ad Eccleſias ſcribebant. Infirmos ſuſtinere iuber Paulus,
Rom. 14. 1. vtique enim non fugientes (quomodo enim ſuſtinebantur abſentes?) An patientiâ di-
a Epheſ. 4. cit ſuſtinendos, ſicubi per infirmitatem fidei ſuæ offenderint? Sic & puſillanimes con-
27. ſolari, non tamen in ſugam mitti. Sed cùm admonet, a *Nè locum malo demus*; non fugæ
b Epheſ. 5. 16. ſuggerit conſilium, ſed iracundiæ docet temperamentum. Et ſi b *redimendum tempus di-*
c Ibid. 8. *cit, quia dies nequam ſunt*; non per fugam, ſed per ſapientiam converſationis, lucrari
nos vult commeatum. Cæterùm, c *qui lucere nos iubet velut filios lucis*, non iubet fugâ ab-
ſcondi vt filios tenebrarum. *Stare immobiles præcipit*; vtique nec fuga mobiles: *&*
accinctos, in fugam, an in occurſum Evangelij? arma quoque demonſtrat, quæ fugituris
d Epheſ. 6. 15. non eſſent neceſſaria, inter quæ & d *clypeum quo poſſitis tela diaboli extinguere*, reſiſtentes
& ſeq. ſine dubio, & excipientes omnem vim illius. Proinde & Ioannes e *pro fratribus quoque*
e 1. Io. 3. 16. *animas ponendas docet*, nèdum pro Domino. Hoc à fugientibus non poteſt adimpleri.
Apoc. 21. 8. Denique memor Apocalypſis ſuæ, in qua timidorum exitum audierat, dè ſenſu admo-
f 1. Io. 4. 18. net & ipſe timorem rejiciendum. f *Timor*, inquit, *non eſt in dilectione. Sedenim perfecta di-*
g Apoc. 21. 8. *lectio foras mittit timorem*; *quia timor ſupplicıamentum habet*, vtique g *ignem ſtagni*, h *Qui*
h 1. Io. 4. 18. *autem timet, non eſt perfectus*; *in dilectione*; Dei ſcilicet. Porro, quis fugiet perſecutionem,
niſi qui timebit? Quis timebit, niſi qui non amavit? Spiritum verò ſi conſulas, quid ma-
gìs ſermone illo Spiritus probat? Namque omnes penè ad martyrium exhortatur,
non ad fugam, vt & illius commemoremur, *Publicaris*, inquit, *bonum tibi eſt. Qui enim non*
publicatur in hominibus, publicatur in Domino. Ne confundaris, iuſtitia te producit in medium.
Quid confunderis, laudem ferens? Poteſtas fit, cùm conſpiceris ab hominibus. Sic & alibi. *Nolite*
in lectulis, nec in aborſibus, & febribus mollibus optare exire, ſed in martyrijs; vt glorificetur qui eſt
paſſus pro vobis.

CAPVT X.

Fugiendum non esse docuit Ionas, à fuga redire compulsus à Deo.

In p. ad m. in Alphab. Errorum. V. Fuga, 6. à p. In m. ad f. V. Fuga in persec. 3.

SED omissis quidam divinis exhortationibus, illum magìs Græcum versiculum sæcularis sententiæ sibi adhibent; *Qui fugiebat, rursus præliabitur*; vt & rursus forsitan fugiat. Et quando vincet, qui quum fugerit, victus est? Bonum militem Christo imperatori suo præstat, qui tam plenè ab Apostolo armatus, tubâ persecutionis auditâ, diem deserit persecutionis. Respondebo & ego dè sæculo aliquid, *Vsque adeonè mori miserum est?* Moriatur quoquo modo, aut victus, aut victor. Nam etsi negando ceciderit, cum tormentis tamen prœliatus. Malo miserandum quàm erubescendum. Pulcrior est miles in prœlio amissus, quàm in fuga salvus. Times hominem, Christiane, quem timeri oportet ab angelis; siquidem [a] *angelos iudicaturus es:* quem timeri oportet à dæmoniis; siquidem & in dæmonas accepisti potestatem: quem timeri oportet ab vniverso mundo; siquidem & in te mundus iudicatur. [b] *Christum indutus es, siquidem in Christum tinctus es.* Qui fugis diabolum, depreciasti Christum, qui in te est. Fugitivum cum diabolo te reddidisti. Sed Dominum fugiens, exprobras omnibus fugitivis sui vanitatem consilij. Fugerat & quidam animosus Prophetes Dominum, trajecerat ab Ioppe Tarsum, quasi & à Deo transfretaret; sed illum non dico in mari, & in terra, verùm in vtero etiam bestiæ invenio, in quo nec mori per triduum potuit, nec vel sic Deum evadere. Quantò melius Dei servus? qui sive inimicus Dei imminet, non fugit eum; sed potius contemnit, confidens scilicet de tutela Domini; sive Deum reformidat, quantò magìs sub oculis eius astitit, dicens, Dominus est, potens est: omnia illius sunt: vbi vbi fuero, in manu eius sum; faciat quod vult, non discedo; & si perire me volet, ipse me perdat, dum me ego servo illi. Malo invidiam ei facere, per voluntatem ipsius pereundo, quàm bilem, per meam evadendo.

[a] 1. Cor. 6. 3. Luc. 10. 17. 1. Cor. 6. 2.
[b] Gal. 3. 27.
Ion. 1. 3.

CAPVT XI.

Prælati saltem, ovili stante, fugere non debent in persecutione.

A. p. ad f. V. Pastor, 1.

HOc sentire, & facere omnem servum Dei oportet, etiam minoris loci, vt majoris fieri possit, si quem gradum ex persecutionis tolerantia ascenderit. Sed quum ipsi auctores, id est, ipsi Diaconi, Presbyteri, & Episcopi fugiunt, quomodo laïcus intelligere poterit, quâ ratione dictum, [a] *Fugite de civitate in civitatem?* Itaque, quum duces fugiunt, quis dè gregario numero sustinebit ad gradum in acie figendum suadentes? Certè quidem [b] *bonus pastor animam pro pecoribus ponit*; vt Moyses non Domino adhuc Christo revelato, etiam in se figurato ait, [c] *Si perdis hunc populum*, inquit, *& me pariter cum eo disperde.* Cæterùm, Christo confirmante figuras suas; [d] *malus pastor est, qui viso lupo fugit, & pecora diripienda derelinquit:* projicietur de villa pastor huiusmodi: detinebuntur illi missionis suæ mercedes in compensationem; immò & de priore peculio eius exigetur detrimenti dominici restitutio. [e] *Etenim qui habet, dabitur ei; ab eo autem qui non habet, etiam quod videtur habere, auferetur.* Sic Zacharias comminatur; [f] *Exurge romphæa in pastores, & evellite oves, & superducam manum meam in pastores.* In quos & Ezechiel, & Hieremias iisdem minis perorant, quòd non tantùm de pecoribus improbè vescantur, pascentes potius semetipsos; verùm quòd dispersum gregem faciant in prædam esse omnibus bestiis agri, dum non est pastor illis. Quod nunquam magìs fit, quàm cùm in persecutione destituitur Ecclesia à Clero. Si & Spiritum quis agnoverit, audiet & fugitivos denotantem. Porro, si eos qui gregi præsunt, fugere cùm lupi irruunt, nec decet, immò nec licet, (qui enim talem pastorem malum pronuntiauit, vtique damnavit: omne autem quod damnatur, illicitum factum est sine dubio,) ideo præpositos Ecclesiæ in persecutione fugere non oportebit. Cæterùm, si grex fugere deberet, non deberet præpositus gregis stare, sine caussa staturus ad tutelam gregis, quam grex non desideraret, ex licentia fugæ scilicet.

[a] Matth. 10. 23.
[b] Io. 10. 11.
[c] Exo. 32. 32.
[d] Io. 10. 12.
[e] Luc. 8. 18.
[f] Zach. 13. 7.
Ezech. 34. 1. & seq.
Hier. 23. 1. & seq.

CAPVT XII.

Fugam persecutionis nullo modo pecuniâ redimendam esse.

Per totum, de Fuga in persec. 6.

QVOD pertineat, frater, ad tuum problema, habes sententiæ nostræ responsionem, & exhortationem. Porro, qui quærit, An persecutio fugienda sit, sequentem quoque quæstionem iam prospiciat necesse est; an si fugienda non est, redimenda certè

ſit. Vltro igitur & dè hoc tibi ſuggeram, definiens perſecutionem, quam conſtat non
eſſe fugiendam, proinde nec redimendam. Pretium intereſt. Cæterùm, ſicut fuga, re-
demptio gratuita eſt; ita redemptio nummaria, fuga eſt. Certe & huius, timiditatis
conſilium eſt. Quod times, redimis; ergo fugis. Pedibus ſtetiſti, curriſti nummis. Hoc
ipſum quod ſtetiſti ex redemptione, fugiſti. Vt autem redimas hominem tuum num-
mis, quem ſanguine ſuo redemit Chriſtus, quàm indignum Deo, & diſpoſitione eius,
[a] Rom. 8. 32. *[a] qui filio ſuo non pepercit pro te, vt fieret maledictum pro nobis; quia maledictus qui pependerit*
Gal. 3. 13. *in ligno; qui tanquam ovis ad victimam ductus eſt, & tanquam agnus antè tondentem, ſic non*
Eſa. 53. 7. *aperuit os; ſed poſuit dorſum ſuum in flagella, maxillas autem in palmas; & faciem non avertit*
Pſal. 37. 18. *à ſputaminibus, & inter iniquos deputatus eſt, & traditus eſt in mortem, mortem autem crucis.*
Thren. 3. 30. Totum hoc, vt nos à peccatis lucraretur. Sol ceſſit diem emptionis noſtræ. Apud in-
Eſa. 50. 6. feros emancipatio noſtra eſt, & ſtipulatio noſtra in cœlis. *[b] Sublevatæ ſunt portæ ſempi-*
Philipp. 2. 8. *ternæ, vt introiret rex gloriæ, Dominus virtutum*, hominem dè terris, immò ab inferis, mer-
[b] Pſal. 23. 7. catus in cœlos. Quis eſt nunc qui adverſus illum reluctatur, immò depreciat, & mer-
cedem eius tam magno comparatam, pretioſiſſimo ſcilicet ſanguine, commaculat?
Iam ergo melius fugere, quàm fieri viliorem, ſi non tantò ſibi conſtabit homo, quanti
conſtitit Domino. Et Dominus quidem illum redemit, ab angelis munditenentibus
Epheſ. 6. 12. poteſtatibus, à ſpiritalibus nequitiæ, à tenebris huius ævi, à iudicio æterno, à morte
perpetua. Tu autem pro eo paciſceris cum delatore, vel milite, vel furunculo aliquo
præſide, ſub tunica & ſinu, (quod aiunt) vt furtivo, quem coram toto mundo Chriſtus
emit, immò & manumiſit. Hunc ergo liberum pretio æſtimabis, & pretio poſſidebis,
niſi eodem; quanto (vt diximus) Domino conſtitit, ſanguine ſuo ſcilicet? Vt quid
ergo dè homine Chriſtum redimis in homine, in quo Chriſtus eſt? Non aliter & Simon
facere tentavit, cùm pecuniam Apoſtolis obtulit pro ſpiritu Chriſti. Audiet ergo & iſte,
[c] Act. 8. 18. qui ſe redimens, Chriſti ſpiritum redemit, *[c] Pecunia tua tecum ſit in interitum, quoniam*
& ſeq. *gratiam Dei pretio conſequendam putaſti.* Quis talem abnegatorem ſpernat? Quid enim
dicit ille concuſſor? Da mihi pecuniam. Certè nè eum tradat: ſiquidem non aliud
venditat, quàm quod præſtaturus eſt præmio tuo. Cùm das, vtique nè traderis voluiſti.
Non traditus autem, traduci habebas? Ergo dum nolendo tradi, non vis traduci, no-
lendo, negaſti, quod te eſſe traduci noluiſti. Immò inquis, dum nolo traduci quod ſum,
ſum confeſſus id eſſe, quod nolo traduci, id eſt Chriſtianum. Potes itaque te martyrem
vindicare? conſtanter oſtendiſſe Chriſtum? Redimens, non oſtendiſti. Apud vnum
ſi fortè confeſſus es, ergo & apud plures nolendo confiteri, negaſti. Ipſa ſalus iudicabit
hominem excidiſſe, dum evadit. Excidit ergo qui maluit evaſiſſe. Negatio eſt, etiam
martyrij recuſatio. Chriſtianus pecuniâ ſalvus eſt; & in hoc nummos habet nè patia-
tur, dum adverſùs Deum erit dives. At enim Chriſtus ſanguine fuit dives pro illo.
[d] Matth. 5. 3. *[d] Fœlices itaque pauperes, quia illorum eſt*, inquit, *regnum cœlorum*, qui animam ſolam in
[e] Matth. 6. confiſcato habent. Si *[e] non poſſumus Deo ſervire, & Mammonæ*, poſſumus à Deo redimi,
24. & à Mammona? Quis enim magis ſerviet Mammonæ, quàm quem Mammonas rede-
mit? Poſtremò, quo exemplo vtêris in redemptionem traditionis? Apoſtoli perſe-
Act. 4. 34. 35. cutionibus agitati, quando ſe pecuniâ tractantes liberaverunt? quæ illis vtique non
& Act. 5. 2. deerat, ex prædiorum pretiis ad pedes eorum depoſitis; certè multis locupletibus cre-
2. Tim. 1. 16. dentibus viris ac fœminis, qui his etiam refrigeria ſubminiſtrabant. Quando Oneſipho-
& 4. 9. rus, aut Aquila, aut Stephanus, hoc modo eis in perſecutione ſuccurrerunt? Paulus
Act. 6. 5. quidem, cùm Felix præſes pecunias accepturum ſe pro eo à diſcipulis ſperaſſet, dè
Act. 24. 23. quo & ipſe in ſecreto tractavit cum ipſo, neque ipſe pro ſe, neque diſcipuli pro eo nu-
26. merarunt. Illi vtique diſcipuli, qui flentes quòd Hieroſolymam tendere perſeveraret,
& perſecutiones prædicatas illic non præcaveret, poſtremò inquiunt, *[f] Fiat voluntas*
[f] Act. 21. 14. *Dei.* Quæ iſta voluntas? vtique vt pateretur pro nomine Domini, non vt redimeretur.
[g] 1. Io. 3. 16. Oportet enim *[g] quomodo Chriſtus animam ſuam poſuit pro nobis, ita fieri pro eo & à nobis;*
nec tantùm pro ipſo, immò etiam pro fratribus propter ipſum. Quod Ioannes docens, non &
fratribus numerandum, ſed moriendum potius pronuntiavit. Nihil intereſt, ſi quem
Chriſtianum redimere non debeas, aut emere. Et adeò voluntas Dei ſic eſt. Aſpice
[h] Prou. 2. 1. regnorum & imperiorum vtique à Deo diſpoſitum ſtatum, *[h] in cuius manu cor regis*, tanta
cottidie ærario augendo proſpiciuntur remedia cenſuum, vectigalium, collationum,
ſtipendiorum: nec vnquam vſque adhuc ex Chriſtianis tale aliquid proſpectum eſt,
ſub aliquam redemptionem capitis & ſectæ redigendis, cùm tantæ multitudinis nemini
[i] 1. Cor. 6. 20. ignotæ, fructus ingens meti poſſet. *[i] Sanguine empti*, ſanguine munerati, nullum num-
[l] Epheſ. 4. 15. mum pro capite debemus: quia *[l] caput noſtrum Chriſtus eſt.* Non decet Chriſtum pecu-
& cap. 5. 23. niâ conſtare. Quomodo & martyria fieri poſſent in gloriam Domini, ſi tributo licen-
tiam

tiam sectæ compensaremus? Itaque qui eam præmio paciscitur, dispositioni divinæ adversatur. Cùm igitur nihil nobis Cæsar indixerit in hunc modum stipendiariæ sectæ, sed nec indici vnquam tale quid possit, Antichristo iam instante, & in sanguinem, non in pecunias hiante Christianorum, quomodo mihi proponere potest scripturam esse [a] *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari?* Miles me, vel delator, vel inimicus concutit, nihil Cæsari exigens, immò contrà faciens; cum Christianum legibus humanis reum, mercede dimittit. Alius est denarius, quem Cæsari debeo, qui ad eum pertinet, dè quo tunc agebatur, tributarius, à tributarijs scilicet, non à liberis debitus. Aut quomodo *reddam quæ sunt Dei Deo?* vtique proinde imaginem & monetam ipsius, inscriptam nomine eius, id est, hominem Christianū? Quid autem Deo debeo, sicut denarium Cæsari, nisi sanguinem, quem pro me filius fudit ipsius? Quod si Deo quidem hominem, & sanguinem meum debeo; nunc verò in eo sum tempore, vt quod Deo debeo, expostuler, vtique fraudem Deo facio, id agens, nè quod debeo, solvam. Benè observavi præceptum, *Cæsari reddens quæ sunt Cæsaris, Deo verò quæ sunt Dei* abnegans.

a Matth. 22. 21.
Ibid.
Ibid.

CAPVT XIII.

Scriptura dicens: Omni petenti te, tribue: & facite vobis amicos de Mammona iniquitatis; *non dè redimenda vexatione, sed dè Eleemosyna, intelligenda est.*

Per totum. V. Fuga in persec. 7.

SED & [a] *omni petenti me dabo*. In causa eleemosynæ, non in concussuræ. *Petenti*, inquit. Porro, qui concutit, non petit. Qui comminatur, si non acceperit, non postulat, sed extorquet. Non eleemosynam expectat, qui non miserandus, sed timendus venit. Dabo igitur misericordiæ, non timiditatis meæ nomine; vbi qui accepit, Deum honorat, & benedictionem mihi reddit: non vbi amplius se benefactum præstitisse credit, & prædam suam adspiciens dicit, Dè reatu est. [b] *Pascam & inimicum*. Sed inimicitiæ alios habent titulos. Non tamen dixit traditorem, aut persecutorem, aut concussorem. Nam huic quantò magis *carbones aceruabo super caput*, si non me redemero? Proinde, inquit, [c] *Qui tibi tunicam sustulerit, vel etiam pallium concede*: ad eum pertinet, qui rem, non qui fidem meam eripere quæsierit. Concedam & pallium non minanti traditionem. Si minatus fuerit, etiam tunicam reposcam. Omnium iam nunc Dominicarum pronuntiationum sui sunt, & causæ, & regulæ termini, non in infinitum, nec ad omnia spectant. Atque adeò qui *omni petenti dari iubet*, ipse signum petentibus non dat. Alioquin si omnibus passim petentibus dandum putas, tu mihi videris, non dico vinum febricitanti, sed etiam venenum, aut gladium mortem desideranti daturus. [d] *Facite autem vobis amicos de Mammona*; quomodo intelligendum sit, parabola præmissa doceat, ad populum Iudaicum dicta, qui commissam sibi rationem Domini cùm malè administrasset, deberet dè Mammonæ hominibus, quod nos eramus, amicos sibi potius prospicere, quàm inimicos; & relevare nos à debitis peccatorum, quibus Deo detinebamur, si nobis dè dominica ratione conferrent; vt cùm cœpisset ab huius deficere gratia, ad nostram fidem refugientes, reciperentur in tabernacula æterna. Quamvis nunc puta aliam interpretationem parabolæ & sententiæ istius, dum scias verisimile non esse, vt concussores nostri in amicitiam redacti per Mammonam, [e] *recipiant tunc nos in tabernacula æterna*. Sed quid non timiditas persuadebit? quasi & fugere scriptura permittat, & redimere præcipiat. Parum denique est, si vnus aut alius ita eruitur: massaliter totæ Ecclesiæ tributum sibi irrogaverunt. Nescio dolendum, an erubescendum sit, cùm in matricibns Beneficiariorum, & Curiosorum, inter tabernarios, & lanios, & fures balnearum, & aleones, & lenones, Christiani quoque vectigales continentur. Hanc episcopatui formam Apostoli providentius condiderunt, vt regno suo securi frui possent sub obtentu procurandi. Scilicet enim talem pacem Christus ad Patrem regrediens, mandavit à militibus per Saturnalicia redimendam.

a Luc. 6. 30.
b Rom. 12. 20.
Prou. 25. 21.
Ibid.
c Luc. 6. 35.
Luc. 6. 30.
Luc. 11. 29.
d Luc 16. 9.
e Ibid.

CAPVT XIV.

Collectam facere, & Dominicam celebrare, si diu non licet, instante persecutione, noctu fiat. Ceterùm timor pellendus foras. Fabium hortatur ne fugam pecuniâ redimat, & duram licet paracleti subeat disciplinam.

In p. ad m. V. Fuga in persec. 7. in f. in Alphab. Errorum V. Fuga, 6.

SED quomodo colligemus, inquis, quomodo Dominica solemnia celebrabimus? Vtique quomodo & Apostoli; fide, non pecuniâ tuti; [a] *quæ fides si montem transferre*

a Matth. 21. 21.

poteſt, multò magìs militem. Eſto ſapientiâ, non præmio cautus. Neque enim ſtatim & à populo eris tutus, ſi officia militaria redemeris. Vna ergo tibi & Fides, & Sapientia, ad tutelam opus eſt: quibus non adhibitis, & redemptionem ruam potes perdere; adhibitis, haud redemptionem deſiderare. Poſtremò ſi colligere interdiu non potes, habes noctem, luce Chriſti luminoſa adverſus eam. Non potes diſcurrere per ſingulos, ſit tibi & in tribus Eccleſia. Melius eſt turbas tuas aliquando non videas, quàm addicas. Serva Chriſto virginem ſponſam. Nemo quæſtum de ea faciat. Hæc tibi, frater, dura forſitan, & intolerabilia videntur. Sed recita Deum dixiſſe, [b] *Qui capit, capiat*; id eſt, qui non capit, diſcedat. Non poteſt qui pati timet, eius eſſe qui paſſus eſt. At qui pati non timet, iſte perfectus erit in dilectione, vtique Dei. [c] *Perfecta enim dilectio foras mittit timorem.* Et ideo [d] *multi vocati, pauci electi.* Non quæritur [e] *qui latam viam ſequi paratus ſit, ſed qui anguſtam.* Et ideo Paracletus neceſſarius [f] *deductor omnium veritatum*, exhortator omnium tolerantiarum: Quem qui receperunt, neque fugere perſecutionem, neque redimere noverunt, habentes ipſum qui pro nobis erit, ſicut [g] *locuturus in interrogatione*, ita juvaturus in paſſione.

b Matth. 19. 12.
c 1. Io. 4. 18.
d Matth. 22. 14.
e Matth. 7. 13.
f Io. 16. 13.
g Luc. 12. 12.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI,

ADVERSVS HERMOGENEM.

IN LIBRVM ADVERSVS HERMOGENEM,

ARGVMENTVM.

Tertullianus hunc Librum ſcripſit contra Hermogenem in Africa dogmatizantem, materiam Deo coæuam; de qua, non verò de nihilo, Deus mundum creavit. Huius Libri meminit ſcribens contra Valentinianos, cap. 14. Hæc, *inquit*, erit materia, quæ nos commiſit cum Hermogene, cæteriſque, qui Deum ex materia, non ex nihilo operatum cuncta præſumunt. *Hieronymus ad Cteſiphontem, contra Pelagianos transfert illud, ex hoc Libro depromptum:* Patriarchæ hæreticorum Philoſophi. *Cap. 8. cont. Hermog. Pamelius vult ſcripſiſſe hunc Librum An. Chri. ducenteſimo ſexto. Zephyr. ſeptimo, Severi decimo tertio. Baro. Zephyr. 4. Severi duodecimo.*

CAPVT PRIMVM.

Hæretici ſua dogmata, veritate antiquà poſteriora condiderunt: Hermogenis porro dogma, hominis pictoris, & lubrici, & falſarij, à fidei regula ad Philoſophos tranſijt, cum Stoicis materiam Deo coæternam aſtruens.

In p. V. Fides, 9. in m. A. p. V. Hermogenis Elogia, 1. In m. in Alphab. Errorum. V. Nuptiæ, 4. In f. V. Materia, 1.

SOLEMVS hæreticis compendij gratia de poſteritate præſcribere. In quantum enim veritatis regula prior, quæ etiam futuras hæreſes prænuntiavit, in tantum poſteriores quæque doctrinæ hæreſes præiudicabuntur, quia ſunt quæ futuræ veritatis antiquiore regula prænuntiabantur. Hermogenis autem doctrina tam novella eſt, denique ad hodiernum homo in ſæculo, & natura quoque hæreticus etiam turbulentus: qui loquacitatem, facundiam exiſtimet; & impudentiam, conſtantiam

deputet; & maledicere singulis, officium bonæ conscientiæ iudicet. Præterea pingit illicitè, nubit assiduè: legem Dei in libidinem defendit, in artem, contemnit: bis falsarius, & cauterio, & stilo: totus adulter, & prædicationis, & carnis: siquidem & nubentium contagio fœtet, nec ipse Apostolicus Hermogenes in regula perseveravit. Sed viderit persona, cum doctrina mihi quæstio est. Christum Dominum non alium videtur aliter cognoscere, alium tamen facit quem aliter cognoscit: immò totum quod est Deus, aufert, nolens illum ex nihilo vniversa fecisse. A Christianis enim conversus ad Philosophos, de Ecclesia in Academiam & Porticum, inde sumpsit à Stoïcis Materiam cum Domino ponere, quæ ipsa semper fuerit neque nata, neque facta, nec initium habens omnino nec finem, ex qua Dominus omnia postea fecerit.

CAPVT II.

Hermogenes sic argumentatur: cùm Deus ex seipso, aut de nihilo mundum facere non potuerit, eum proinde ex materia fecit.

Per totum. V. Materia, 1. In p. V. Hermogenis Elogia, 3.

HANC primam vmbram planè sine lumine pessimus pictor illis argumentationibus coloravit, præstruens aut Dominum de semetipso fecisse cuncta, aut de nihilo, aut de aliquo: vt cùm ostenderit neque ex semetipso fecisse potuisse, neque ex nihilo, quod superest exinde confirmet, ex aliquo eum fecisse, atque ita aliquid illud, Materiam fuisse. Negat illum ex semetipso facere potuisse: quia partes ipsius fuissent, quæcunque ex semetipso fecisset Dominus. Porro in partes non devenire, vt indivisibilem & indemutabilem, & eundem semper quâ Dominus. Cæterùm, si de semetipso fecisset aliquid, ipsius fuisset aliquid. Omne autem & quod fieret, & quod faceret, imperfectum habendum; quia ex parte fieret, & ex parte faceret: aut si totus totum fecisset, oportuisset illum simul & totum esse, & non totum; quia oporteret & totum esse, vt faceret semetipsum; & totum non esse, vt fieret de semetipso. Porro difficillimum. Si enim esset, non fieret, esset enim: si verò non esset, non faceret, quia nihil esset: eum autem qui semper sit, non fieri, sed esse illum in ævum ævorum. Igitur non de semetipso fecisse illum, qui non eius fuerit conditionis, vt de semetipso facere potuisset. Proinde ex nihilo non potuisse eum facere, sic contendit, Bonum & optimum definiens Dominum, qui bona atque optima tam velit facere quàm sit; immò nihil non bonum, atque optimum, & velle eum, & facere. Igitur omnia ab eo bona & optima oportuisse fieri, secundùm conditionem ipsius. Inveniri autem & mala ab eo facta, vtique non ex arbitrio, nec ex voluntate: quia si ex arbitrio & voluntate, nihil incongruens & indignum sibi faceret. Quod ergo non arbitrio suo fecerit, intelligi oportere ex vitio alicuius rei factum, ex materia esse sine dubio.

CAPVT III.

Etsi Deus semper fuerit, Dominus tamen non semper fuit: quia Deus, substantiæ nomen est; Dominus autem, potestatis.

In p. V. Materia, 1. A. p. ad vltra m. V. Deus Dominus, 1. Et in Alphab. Errorum. V. Trinitas, 1. Circa f. V. Hermogenis Elogia, 2. In f. V. Deus Dominus, 2.

ADJICIT & aliud: Deum semper Deum, etiam Dominum fuisse, nunquam non Deum. Nullo porro modo potuisse illum semper Dominum haberi, sicut & semper Deum, si non fuisset aliquid retrò semper, cuius semper Dominus haberetur: fuisse itaque Materiam semper Deo Domino. Hanc conjecturam eius iam hinc destruere properabo, quam hactenus propter non intelligentes adjecisse duxi, vt sciant, cætera quoque argumenta tam intelligi, quàm revinci. Dei nomen dicimus semper fuisse apud semetipsum, & in semetipso, Dominum verò non semper: diversa enim vtriusque conditio. Deus substantiæ ipsius nomen, id est divinitatis; Dominus verò non substantiæ, sed potestatis: substantiam semper fuisse cum suo nomine, quod est Deus, postea Dominus, accedentis scilicet rei mentio. Nam ex quo esse cœperunt, in quæ potestas Domini ageret, ex illo per accessionem potestatis, & factus & dictus est Dominus: quia & pater Deus est, & iudex Deus est; non tamen ideo pater & iudex semper, quia Deus semper. Nam nec pater potuit esse ante filium, nec iudex ante delictum. Fuit autem tempus, cùm & delictum, & filius non fuit, quod iudicem, & qui patrem Dominum faceret. Sic & Dominus non ante ea, quorum Dominus existeret, sed Do-

minus tantùm futurus quandoque, sicut pater per filium, sicut iudex per delictum; ita & Dominus per ea, quæ sibi servitura fecisset. Argumentari tibi videor Hermogenes. Naviter scriptura nobis patrocinatur, quæ vtrumque nomen ei distinxit, & suo tempore ostendit. Nam Deusquidem quod erat semper, statim nominat: [a] *In principio fecit Deus cœlum & terram.* Ac deinceps quamdiu faciebat, quorum Dominus futurus erat, Deus solummodò ponit. [b] *Et dixit Deus, & fecit Deus, & vidit Deus,* & nusquam adhuc Dominus. At vbi vniversa perfecit, ipsumque vel maximè hominem qui propriè Dominum intellecturus erat, Dominus etiam cognominatur. Tunc etiam Dominus nomen adjunxit: [c] *Et accepit Deus Dominus hominem quem finxit. Et præcepit Dominus Deus.* Ac exinde Dominus qui retrò Deus tantùm, ex quo habuit cuius esset. Nam Deus sibi erat, rebus autem tunc Deus, cùm & Dominus. Igitur in quantum putabit ideo Materiam semper fuisse, quà Dominus semper esset, in tantùm constabit nihil fuisse, quia constat Dominum non semper fuisse. Adjiciam & ego propter non intelligentes, quorum Hermogenes extrema linea est, & quidem epincemata illius retorquebo adversùs illum. Cùm enim neget Materiam natam, aut factam, sic quoque invenio Domini nomen, Deo non competisse in Materiam: quia libera fuerit necesse est, quæ originem non habendo, non habuit auctorem, quod erat, nemini serviens. Itaque ex quo Deus potestatem suam exercuit in eam, faciendo ex Materia, ex illo, Materia Dominum Deum passa, demonstrat hoc illum tamdiu non fuisse, quàmdiu fuit.

[a] Gen. 1. 1.
[b] Gen. 1. per totum.
[c] Gen. 2. 6.

CAPVT IV.

Qui materiam Deo coæternam facit, duos esse Deos inducit.

Per totum. V. Materia, 3.

HINC denique incipiam de Materia retractare, quòd eam Deus sibi comparet, proinde non natam, proinde non factam, proinde æternam: sine initio, sine fine propositam. Quis enim alius Dei census, quàm æternitas? quis alius æternitatis status, quàm semper fuisse, & futurum esse, ex prærogativa nullius initij, & nullius finis? Hoc si Dei est proprium, solius Dei erit, cuius est proprium: quia etsi alij adscribatur, iam non erit Dei proprium, sed commune cum eo cui & adscribitur. [d] *Nam, etsi sunt qui dicuntur Dei, sive in cœlo, sive in terra, nomine; cæterùm, vnus Deus pater, ex quo omnia:* quò magis apud nos solius Dei esse debeat, quod Dei proprium est: &, vt dixi, iam non proprium esset, quia alterius esset. Quòd si Deus est, vnicum sit necesse est, vt vnius sit. Aut quid erit vnicum & singulare, nisi cui nihil adæquabitur? quid principale, nisi quod super omnia? nisi quod ante omnia, & ex quo omnia? Hæc Deus solus habendo est, & solus habendo, vnus est. Si & alius habuerit; tot iam erunt Dei, quot habuerint quæ Dei sunt. Ita Hermogenes duos deos infert. Materiam parem Deo infert. Deum autem vnum esse oportet, quia quod summum sit, Deus est: summum autem non erit, nisi quod vnicum fuerit: vnicum autem esse non poterit, cui aliquid adæquabitur: adæquabitur autem Deo Materia, cùm æterna censetur.

[d] 1. Cor. 8. 5.

CAPVT V.

Si innata est, & ab æterno materia, sicut innatus, & sempiternus est Deus: duo sunt sine initio & fine, duo mundi Authores, duo Dij.

Per totum. V. Materia, 3.

SED Deus, Deus est: Materia, Materia est. Quasi diversitas nominum comparationi resistat, si status idem vindicetur. Sit & natura diversa, sit & forma non eadem, dummodo ipsius status vna sit ratio. Innatus Deus, an non & innata Materia? Semper Deus, an non semper & Materia? Ambo sine initio, ambo sine fine, ambo etiam auctores vniversitatis: tam qui fecit, quàm de qua fecit. Neque enim potest non & Materia auctrix omnium deputari, de qua vniversitas consistit. Quomodo respondebit? Non statim Materiam comparari Deo, si quid Dei habeat, quia non totum habendo, non concurrat in plenitudinem comparationis? Quid Deo reliquit amplius, vt non totum Dei, Materiæ dedisse videatur? Vel quà, inquit, & sic habente Materiâ, salva sit Deo & auctoritas & substantia, quà solus & primus auctor est, & Dominus omnium censeatur. Veritas autem sic vnum Deum exigit defendendo, vt solius sit quicquid ipsius est. Ita enim ipsius erit, si fuerit solius: & ex hoc alius Deus non possit admitti, dum nemini licet habere de Deo aliquid. Ergo, inquis, nec nos habemus Dei aliquid. Immò habemus, & habebimus, sed ab ipso, non à nobis. Nam & Dei erimus,

si meruerimus illi esse de quibus prædicavit, ª *Ego dixi, vos Dei estis*; *& Stetit Deus in ecclesijs deorum*: sed ex gratia ipsius, non ex nostra proprietate: quia ipse est solus qui deos faciat. Materiæ autem proprium facit, quod cum Deo habet: aut si à Deo accepit, quod est Dei, ordinem dico æternitatis, potest credi, & habere illam cum Deo aliquid, & Deum illam non esse. Quale est autem, cùm confitetur ille aliquid cum Deo habere, & vult solius Dei esse, quod Materiam non negat habere? ª Psal. 81. 6. Ibid. 1.

CAPVT VI.

Cùm Hermogenes eadem tribuat materiæ quæ Deo, contra Scripturæ Authoritatem, non potest asserere Deum esse solum, primum omnium authorem & Dominum.

Per totum. V. Materia, 3.

DICIT salvum Deo esse, vt & solus sit, & primus, & omnium auctor, & omnium Dominus, & nemini comparandus, quę mox Materiæ quoque adscribit. ª *Ego quidem Deus*, contestabitur Deus, *& iuravit nonnunquam per semetipsum, quòd alius non sit qualis ipse*: sed mendacem eum faciet Hermogenes: erit enim & Materia qualis Deus, infecta, innata, initium non habens, nec finem. Dicet Deus: ᵇ *Ego primus?* & quomodo primus, cui Materia coætanea est? Inter coætaneos autem & contemporales ordo non est, aut & Materia prima est. ᶜ *Extendi*, inquit, *cælum solus*: atquin non solus, cum ea enim extendit, de qua & extendit. Cum proponit, salvo Dei statu fuisse Materiam; vide nè ei reddatur à nobis, proinde salvo statu Materiæ fuisse Deum, communi tamen statu amborum. Salvum ergo erit & Materiæ, vt & ipsa fuerit, sed cum Deo: quia & Deus solus: sed cum illa. Et ipsa prima cum Deo, quia & Deus primus cum illa: sed & illa incomparabilis cum Deo, quia & Deus incomparabilis cum illa, & auctrix cum Deo, & domina cum Deo. Sic aliquid, & non totum Materiæ habere: ita illi nihil reliquit Hermogenes, quod non & Materiæ contulisset: vt non Materia Deo, sed Deus potius Materiæ comparetur. Atque adeò, cùm ea quæ propria Dei vindicamus, semper fuisse, sine initio, sine fine, & primum fuisse, & solum, & omnium auctorem, Materiæ quoque competant; quæro quid diversum & alienum à Deo, ac per hoc privatim Materia possederit, per quod Deo non compararetur? In qua omnia Dei propria recensentur, satis præjudicant de reliqua comparatione.

ª Esa. 45. 22. 23.
ᵇ Esa. 41. 4. & 44. 6.
ᶜ Esa. 44. 24.

CAPVT VII.

Cùm æternitas materiæ nec minorem, nec subjectam Deo esse convincat, frustra Hermogenes dicit eam minorem, & subjectam Deo, illique incomparabilem.

Per totum V. Materia, 3.

SI minorem & inferiorem Materiam Deo, & idcirco diversam ab eo, & idcirco incomparabilem illi contendit, vt majori, vt superiori: præscribo non capere vllam diminutionem & humiliationem, quòd sit æternum & innatum: quia hoc & Deū faciat, tantū, quantus est, nullo minorem, neque subjectiorem, immò omnibus majorem & sublimiorem. Sicut enim cætera quæ nascūtur aut finiūt, & idcirco æterna non sunt, semel opposita fini, quæ & initio admittūt ea quæ Deus non capit, diminutionem dico interim & subjectionem, quia nata & facta sunt: ita & Deus ideo ea non capit, quia nec natus omnino, nec factus est. Materiæ autem status talis est. Igitur & duobus æternis, vt innatis, vt infectis, Deo atque Materiâ, ob eandem rationem communis status, ex æquo habentibus, id quod neque diminui, nec subjici admittit, id est, æternitatem: neutrum dicimus altero esse minorem, sive maiorem; neutrum altero humiliorem, sive superiorem; sed stare ambo ex pari magna, ex pari sublimia, ex pari solidæ & perfectæ felicitatis, quæ censetur æternitas. Neque enim proximi erimus opinionibus Nationum, quæ si quando coguntur Deum confiteri, tamen & alios infra illum volunt. Divinitas autem gradum non habet, vtpote vnica; quæ si & in Materia erit, vt proinde innata, & infecta, & æterna, aderit vtrobique: quia minor se nusquam poterit esse. Quomodo ergo discernere audebit Hermogenes? atque ita subjicere Deo Materiam, æternam æterno, innatam innato, auctricem auctori? dicere audentem. Et ego prima, & ego ante omnia, & ego à quo omnia: par fuimus, simul fuimus, ambo sine initio, sine fine: ambo sine auctore, sine Deo. Quis me Deus subjicit contemporali, coætaneo? Si quia Deus dicitur, Habeo & ego meum nomen. Aut ego sum Deus, aut ille Materia: quia ambo sumus quod alter est nostrum. Putas itaque Materiam Deo non comparasse, quam scilicet subiiciat illi?

CAPVT VIII.

Hermogenes dicens, Deum indiguisse materiâ ad opificium mundi, Deum subijcit materiæ, eique postponit.

Per totum. V. Materia, 4.

AVQVIN etiam præponit illam Deo, & Deum potius subjicit Materiæ, cùm vult eum de Materia cuncta fecisse. Si enim ex illa vsus est ad opera mundi, iam & Materia superior invenitur: quæ illi copiam operandi subministravit, & Deus subjectus Materiæ videtur, cuius substantiæ eguit. Nemo enim non eget eo de cuius vtitur: nemo non subiicitur ei cuius eget, vt possit vti: sic & nemo de alieno vtendo non minor est eo de cuius vtitur. Et nemo qui præstat de suo vti, non in hoc superior est eo cui præstat vti. Itaque Materia ipsa quidem Deo non eguit, sed egenti se Deo præstitit, divitem, & locupletem, & liberalem, minori opinor, & invalido, & minus idoneo de nihilo facere quæ velit. Grande reverà beneficium Deo contulit, vt haberet hodie per quem Deus cognosceretur, & omnipotens vocaretur: nisi quòd iam non omnipotens, si non & hoc potens, ex nihilo omnia proferre. Sanè & sibi præstitit aliquid Materia, vt & ipsa cum Deo possit agnosci coæqualis Deo, immò & adiutrix: nisi quod solus eam Hermogenes cognovit, & hæreticorum patriarchæ Philosophi. Prophetis enim & Apostolis vsque adhuc latuit, puto & Christo.

CAPVT IX.

Dicere non potest Hermogenes, Deum tanquam Dominum, vsum fuisse materiâ in productione mundi; cùm Dominus non esset, antequam aliquid condidisset, cuius Dominus dici posset. Proinde, vi, aut precariò materia vsus est.

Per totum. V. Materia, 6.

NON potest dicere Deum vt Dominum Materiâ vsum ad opera mundi: Dominus enim non potuit esse substantiæ coæqualis. Sed precariò forsitan vsus est. Et ideo precariò, non dominio, vt cùm ea mala esset, de mala tamen sustinuerit vti, scilicet ex necessitate mediocritatis suæ, quâ non valebat ex nihilo vti: non ex potestate, quam si habuisset omninò vt Deus in Materiam, quam malam norat, antè eam in bonum convertisset vt dominus & bonus, vt ita de bono, non de malo vteretur. Sed quia bonus quidem, dominus autem non, ideo qualem habuit, tali vsus, necessitatem suam ostendit cedentem conditioni materiæ: quam, si dominus fuisset, emendasset. Sic enim Hermogeni respondendum est, cùm ex dominio, defendit Deum materiâ vsum, & de re non suâ, scilicet non factâ ab ipso. Iam ergo malum ab ipso, qui est mali, si non auctor, quia non effector, certè permissor, quia dominator. Si verò materia non & ipsius, quâ malum Dei non est: de alieno ergo vsus, aut precariò vsus est, quâ egens eius: aut & iniuriâ, quâ prævalens eius. His enim tribus modis aliena sumuntur, iure, beneficio, impetu; id est, dominio, præcariò, vi. Dominio non suppetente, eligat Hermogenes, quid Deo congruat, precariò, an vi de materia cuncta fecisse.

CAPVT X.

Excusari non potest Hermogenes à blasphemia nata ex dogmate suo, quâ Deus author mali fingitur, nisi malum à materia, non à Deo deducat. Si enim Deus non est author mali, eius saltem dissimulator & assertor invenitur, qui ante mundi conditionem, tamdiu tulerit, nec reformarit, aut potius abstulerit materiæ malum.

In p. V. Materia, 6. A. p. ad f. V. Creatio, 6.

NON ergo melius censuisset Deus, nihil omnino faciendum, quàm precario, aut vi faciendum, & quidem de malo? nonnè etiamsi materia optima fuisset, æquè indecorum sibi existimasset, de alieno, licèt bono? Fatuè satis, si ita gloriæ suæ causâ molitus est mundum, vt debitorem se alienæ substantiæ ostenderet, & quidem non bonæ. Ergo, inquit, ex nihilo faceret vt mala quoque arbitrio eius imputarentur? Magna, bona fide cæcitas hæreticorum pro huiusmodi argumentatione, cùm ideo aut alium Deum bonum & optimum volunt credi, quia mali auctorem existiment Creatorem: aut materiam cum Creatore proponunt, vt malum à materia, non à Creatore deducant: quando nullus omnino Deus liberetur istâ quæstione, vt non auctor mali videri proinde possit, quisquis ille est, qui malum etsi non ipse fecit, tamen à quocunque, & vnde vnde, passus est fieri. Audiat igitur & Hermogenes, dum alibi de mali ratione

distinguimus, interim se quoque nihil egisse hac sua iniectione. Ecce enim, etsi non auctor, sed assentator mali invenitur Deus, qui malum materiæ tanto sustinuit de bono, ante mundi constitutionem, quam vt bonus, & mali æmulus emendasse debuerat. Aut enim potuit emendare, sed noluit: aut voluit quidem, verùm non potuit infirmus Deus. Si potuit, & noluit, malus & ipse, quia malo favit: & sic iam habetur auctor eius, quod licet non instituerit, quia tamen si noluisset illud esse, non esset, ipse iam fecit esse, quod noluit non esse: quo quid est turpius? Si id voluit esse, quod ipse noluit fecisse, adversùm semetipsum egit, cùm & voluit esse, quod noluit fecisse & noluit fecisse, quod voluit esse. Quasi bonum voluit esse, & quasi malum noluit fecisse. Quod non faciendo, malum iudicavit, id sustinendo, bonum pronuntiavit, malum pro bono sustinendo, & non potius eradicando, assertor eius inventus est: malè, si per voluntatem; turpiter, si per necessitatem. Aut famulus erit mali Deus, aut amicus; cum materiæ malo conversatus, nedum etiam de malò eius operatus.

CAPVT XI.

Hermogenes æternam materiam asserens, suadere non potest materiam esse malam. Aut si malum credi potest id quod æternum est, insuperabile est, & frustra conamur malum auferre à nobis.

Per totum V. Materia, 7.

ET tamen vnde nobis persuadet Hermogenes, malam esse materiam? Non enim poterit non malum dicere, cui malum adscribit. Nam definimus diminutionem, & subiectionem capere non posse quod sit æternum, vt alij coæterno inferius deputetur. Ita & nunc nec malum dicimus competere illi, quia nec subiici ex hoc possit, quod nullo modo potest subjici, quia æternum est. Sed cùm aliàs summum bonum constet esse quod sit æternum vt Deus, per quod solus est Deus, dum æternus est; & ita bonus, dum Deus: quomodo materiæ inerit malum, quam vt æternam, summum bonum credi necesse est? Aut, si quod æternum est, poterit & mali capax esse, poterit hoc & in Deum credi: & sine causa gestivit malum à Deo transferre, si competit & æterno, competendo materiæ. Iam verò si quod æternum est, malum potest credi, invincibile & insuperabile erit malum, vt æternum: & ita nos frustra laboramus dè [a] *auferendo malo ex nobis ipsis*, tum & Deus hoc frustra mandat & præcipit: immò & iudicium frustra constituit Deus; iniustitiâ vtique puniturus. Quod si tunc erit mali finis, cùm præses eius [b] *diabolus abierit in ignem, quem præparavit illi Deus & angelis eius, prius in puteum abyssi relegatus*, [c] *cum revelatio filiorum Dei redemerit conditionem à malo, vtique vanitati subiectam*; cùm restitutâ innocentiâ & integritate conditionis, [d] *pecora condixerint bestijs & parvuli de serpentibus luserint*; [e] *cùm Pater Filio posuerit inimicos sub pedes, vtique operarios mali*: vtique si finis malo competit, necesse est competierit initium, eritque materia habens initium, habendo & finem mali. Quæ enim malo deputantur, secundùm mali statum computantur,

[a] 1. Cor. 5. 13. Matth 24. 51.
[b] Apoc. 20. 3.
[c] Rom. 8. 19.
[d] Esa. 11. 6. & seq.
[e] Psal. 109. 2. 1 Cor. 15. 25.
[f] Matth. 7. 23.

CAPVT XII.

Si mala est materia, non potest esse æterna, quam ex mala in bonam mutavit Deus, faciens omnia bona. Quod autem æternum est, immutabile est.

In p. V. Materia, 7. A. p. ad f. V. Æternorum, 7.

AGe nunc, malam ac pessimam credamus esse materiam, vtique naturâ; sicut Deum bonum & optimum credimus, proinde naturâ: porro naturam certam & fixam haberi oportebit, tam in malo perseverantem apud materiam, quàm in bono apud Deum inconvertibilem & indemutabilem. Scilicet quia si demutabitur natura in materia de malo in bonum, demutari poterit & in Deo de bono in malum. Hoc loco dicet aliquis: [a] *Ergo de lapidibus filij Abrahæ non suscitabuntur, & genimina viperarum non facient pœnitentiæ fructum, & filij iræ non fient filij pacis*, si natura mutabilis non erit. Temerè ad ista exempla respicies, ô homo: non enim competunt ad causam materiæ, quæ innata est, ea quæ nata sunt, lapides, & viperæ, & homines: horum enim natura habendo institutionem, habere poterit & cessationem. Materiam verò tene semel æternam determinatam, vt infectam, vt innatam, & ideo indemutabilis & incorruptibilis naturæ credendam, ex ipsius etiam sententia Hermogenis, quam opponit, cùm Deum negat ex semetipso facere potuisse; quia non demutetur quod sit æternum, amissurum scilicet quod fuerat, dum fit ex demutatione quod non erat, si non esset æternum. Dominum verò æternum aliud esse non posse, quàm quod est semper. Hae

[a] Matth. 3. 7.

& ego definitione meritò illum repercutiam, Materiam æquè reprehendo, cùm ex illa mala, pessimâ etiam, bona atque optima à Deo fiunt: [b] *Et vidit Deus quia bona, & benedixit ea Deus*, vtique quà optima, non certè quà mala ac pessima. Demutationem igitur admisit materia, & si ita est, statum æternitatis amisit: mortua est denique sine sua forma. Sed æternitas amitti non potest: quia nisi amitti non possit, æternitas non est. Ergo nec demutationem potuit admisisse: quia si æternitas est, demutari nullo modo potest.

[b] Gen. 1. 31.

CAPVT XIII.

Si nulla facta est in materia mutatio, hæc malæ simul & bonæ est naturæ: proinde nec Deus censendus erit Author boni, nisi occasione materiæ.

Per totum. V. Creatio, 5.

ET quæretur, quomodo ex ea bona facta sint, quæ ex demutatione nullo modo facta sunt? Vnde in mala ac pessima boni atque optimi semen? Certè [a] *nec bona arbor fructus malos edit*: quia nec Deus nisi bonus: *nec mala arbor, bonos*: quia nec materia est nisi pessima. Aut si dabimus illi aliquid etiam boni germinis, iam non erit vniformis naturæ, id est, malæ in totum: sed iam tum duplex, id est bonæ & malæ naturæ. Et quæretur iterum, an in bono & malo *poterit convenire luci & tenebris, dulci & amaro*. Aut si potuit vtriusque diversitas boni & mali concurrisse, & duplex natura fuisse materiæ, amborum ferax fructuum, iam nec bona ipsa Deo deputabuntur, vt nec mala illi imputentur: sed vtraque species de materiæ proprietate sumpta, ad materiam pertinebit. Quo pacto neque gratiam bonorum Deo debebimus: nec invidiam malorum, quia nihil de suo operatus ingenio: per quod probabitur manifestè materiæ deseruisse.

[a] Matth. 7. 18.

CAPVT XIV.

Ex principijs Hermogenis sequitur, Deum seruire materiæ, & mala quædam ex necessitate producere de materia mala.

Per totum V. Creatio, 5.

NAM etsi dicatur, licet ex occasione materiæ, suo tamen arbitrio bona protulisse, quasi nactus bonum materiæ, quamquam & hoc turpe sit, certè cum ex eadem etiam mala proferr, vel hæc vtique non de suo arbitrio proferendo, servit materiæ, aliud non habens facere quàm ex malo proferre; invitus vtique quà bonus, ex necessitate vt invitus, & ex servitute vt ex necessitate. Quid ergo dignius, ex necessitate eum condidisse mala, an ex voluntate? Siquidem ex necessitate condidit, si ex materia: ex voluntate, si ex nihilo. Iam enim sine causa laboras, nè malorum auctor constituatur Deus: quia etsi de materia fecit, ipsi deputabuntur qui fecit, proinde quatenus fecit. Planè sic interest vnde fecerit, ac si de nihilo fecisset; nec interest vnde fecerit, vt inde fecerit, vnde eum magis decuit. Magis autem eum decuit ex voluntate fecisse, quàm ex necessitate; id est, ex nihilo potius, quàm ex materia. Dignius est Deum etiam malorum auctorem liberum credere, quàm servum. Quæcunque potestas ei, quàm pusillitas competit. Si & sic concedimus materiam quidem nihil boni habuisse, Dominum verò si quid boni edidit, suâ virtute edidisse, aliæ æquè oborientur quæstiones. Primò, si bonum in materia omnino non fuit, non ex materia bonum factum est, quod materia scilicet non habuit. Dehinc, si non ex materia, iam ergo ex Deo factum. Si nec ex Deo, iam ergo ex nihilo factum. Hoc enim superest secundùm Hermogenis dispositionem.

CAPVT XV.

Rectius creditur & dicitur, Deus omnia ex nihilo creasse.

Per totum V. Creatio, 5.

PORRO si bonum, neque ex materia factum est, quia non erat in illa, vt in mala; neque ex Deo, quia nihil potuit ex Deo fieri, sicut definit Hermogenes: invenitur bonum iam ex nihilo factum, vt ex nullo factum, vt neque ex materia, neque ex Deo. Et si bonum ex nihilo, cur non & malum? immò cur non omnia ex nihilo, si aliquid ex nihilo: nisi si insuffiriens fuit divina virtus omnibus producendis, quæ aliquid protulerit ex nihilo. Aut si ex materia mala bonum processit, quia neque ex nihilo, neque ex Deo; sequetur vt ex conversione processerit materiæ, contra denegatam æterni conversionem. Ita vnde bonum constitit, iam negabit Hermogenes inde illud constare potuisse.

potuisse. Necesse est autem ex aliquo eorum processerit, ex quibus negauit procedere potuisse. Cæterùm, si ideo malum non ex nihilo, nè Dei fiat, de cujus arbitrio videbitur factum, sed ex materia, vt ipsius sit, de cujus substantia erit factum: & hîc vt dixi, auctor mali habebitur Deus, qui cum eadem virtute & voluntate debuisset omnia bona ex materia protulisse, aut tantùm bona, non omnia tamen bona, protulisset etiam mala; vtique aut volens esse mala, si poterat efficere nè essent; aut non valens efficere omnia bona, si voluit & non fecit: dum nihil interfit per infirmitatem Dominus auctor mali extiterit, an per voluntatem. Aut quæ fuit ratio, vt cùm bona fecisset quasi bonus, etiam mala protulisset quasi non bonus, cùm non congruentia sibi solummodò edidit. Quid necesse erat suo opere prolato, etiam materiæ negotium curare, proinde & malum proferendo, solus vt cognosceretur bonus de bono, materia autem nè cognosceretur mala de malo? Plus bonum floruisset sine mali afflatu. Nam & Hermogenes expugnat quorundam argumentationes, dicentium mala necessaria fuisse ad inluminationem bonorum, ex contrariis intelligendorum. Ergo aut nec propterea locus mali proferendi fuit: aut si qua alia ratio exegit illud induci, cur non & ex nihilo potuerit induci, ipsa ratione excusatura Dominum nè mali auctor existimaretur, quæ nunc, cùm de materia operatur mala, excusat: si excusat, adeò vbique & vndique illuc compellitur quæstio quò nolunt, qui ipsam mali rationem non examinando, nec dignoscendo, quomodo illud aut Deo adtribuant, aut à Deo separent, pluribus, & indignioribus destructionibus Deum objiciunt.

CAPVT XVI.

Hermogenes conuincitur, Authorem mali Deum facere: quia vel Deo tribuendum est bonum & malum, quod ex materia fecit, aut ipsi materia, aut vtrumque vtrique, vt iam sint ambo pariter & boni & mali affines.

Per totum. V. Creatio. 5.

IGitur in præstructione hujus articuli, & alibi forsitan retractandi, equidem diffinio; aut Deo adscribendum & bonum & malum, quæ ex materia fecit: aut materiæ ipsi, ex qua fecit: aut vtrumque vtrique, quia ambo sibi obligantur, qui fecit & de qua fecit: aut alterum alteri. tertius enim præter materiam & Deum non est. Porro si Dei erit vtrumque, videbitur Deus etiam mali auctor: Deus autem vt bonus, auctor mali non erit. si materiæ vtrumque, videbitur materia etiam boni matrix. mala autem in totum materia boni non erit matrix. si vtriusque erit, vtrumque: in hoc quoque comparabitur Deo materia, & pares erunt ambo, ex æquo mali ac boni adfines. æquari autem Deo materia non debet, nè duos deos efficiciat. si alterum alterius, vtique Dei bonum, & materiæ malum: neque malum Deo, neque materiæ bonum adscribitur: & bona autem & mala Deus, de materia faciendo, cum ea facit. Hæc si ita sunt, nescio quà possit euadere sententia Hermogenis, qui Deum, quoquomodo de materia malum condidit, siuè voluntate, siue necessitate, siue ratione, non putet mali auctorem. Porro si mali auctor est ipse qui fecit, planè socia materia per substantiæ suggestum, excludis jam causam materiæ introducendæ. Nihilominus enim, & per materiam Deus auctor mali ostenditur, si ideo materia præsumpta est, nè Deus mali auctor videretur. Exclusa itaque materia, dum excluditur causa ejus, superest vti Deum omnia ex nihilo fecisse constet. Videbimus an & mala, cùm apparuerit quæ mala, & an mala interim ea quæ putas. Dignius enim de suo arbitrio produxit, hæc quoque producendo de nihilo, quàm de præjudicio alieno, si de materia produxisset. Libertas, non necessitas, Deo competit. malo voluerit mala à semetipso condidisse, quàm non potuerit non condidisse.

CAPVT XVII.

Hermogenis sententia repugnat fidei & scripturæ, vnicum Deum asserentis, à quo omnia sine vllius consilio vel adiutorio processerunt.

Per totum. V. Creatio. 5.

VNici Dei status hanc regulam vindicat: non aliter vnici, nisi quia solius: non aliter solius, nisi quia nihil cum illo. sic & primus erit, quia omnia post illum: sic omnia post illum, quia omnia ab illo: sic ab illo, quia ex nihilo, vt illi quoque scripturæ ratio constet, a *Quis cognouit sensum Domini? Aut quis illi consiliarius fuit? aut quem consulatus est? aut viam intelligentiæ & scientiæ quis demonstrauit illi? quis tradidit, & retribuetur ei?* Nemo vtique: quia nulla vis, nulla materia, nulla natura substantiæ alterius aderat illi. Porro si de aliquo operatus est, necesse est ab ea ipsa acceperit & consilium, & tra- a Rom. 11. 34. Esa. 40. 13.

principium alterius rei. De cætero si sic ponamus, verbi gratia: In principio fecit figulus peluim, vel vrnam; jam non materiam significabit principium: non enim argillam nominaui principium, sed ordinem operis; quia figulus antè cætera primùm peluim & vrnā fecit, exinde facturus & cætera; ad ordinationem operum principii vocabulum pertinebit, non ad originem substantiarum. Possum & aliter principium interpretari, non abs re tamen: nam & in Græco principii vocabulum, quod est ΑΡΧΗ, non tantùm ordinatiuum, Esa. 1. 23.
sed & potestatiuum capit principatum. vnde & ΑΡΧΟΝΤΑΣ dicunt principes & magistratus. Psal. 2. 2.
Ergo secundùm hanc quoque significationem, principium pro principatu & potestate sumetur. In principatu enim & in potestate Deus fecit cœlum & terram.

CAPVT XX.

Verba Genesis. In principio Creauit Deus &c. Intelligenda sunt sicut verba Ioannis: In principio erat Verbum &c. omnia per ipsum facta sunt: quia Deus omnia in sua Sapientia, id est filio suo, rerum omnium principio, Creauit ex nihilo.

In p. V. Principium. Inf. V. Creatio. 1.

SED vt nihil aliud significet Græca vox, quàm principium; & principium nihil aliud capiat, quàm initium: habemus etiam illam initium agnoscere, quæ dicit: [a] *Dominus condidit me initium viarum suarum in opera sua.* Si enim per Sophiam Dei omnia facta sunt; & cœlum ergo & terram Deus faciens in principio, id est initio, in Sophia sua fecit. Denique si principium materiam significaret, non ita scriptura instruxisset, *In principio Deus fecit*, sed ex principio. Non enim in materia, sed ex materia fecisset. De Sophia autem potuit dici, [b] *in principio.* In Sophia enim primò fecit, in qua cogitando & disponendo jam fecerat; quoniam etsi ex materia facturus fuisset, antè in Sophia cogitando & disponendo jam fecerat. Quoniam etsi erat [c] *initium viarum*, quia cogitatio & dispositio prima Sophiæ sit operatio, de cogitatu viam operibus instituens, hanc & inde auctoritatem scripturæ mihi vindico, quod & Deus qui fecit, & ea quæ fecit ostendens, vnde fecerit, non proinde testatur. Nam quum in omni operatione tria sint principalia, qui facit, & quod fit, & ex quo fit: tria nomina sunt edenda in legitima operis enarratione: persona factoris, species facti, forma materiæ. Si materia non edetur, vbi & opera, & operator eduntur, apparet ex nihilo eum operatum. Proinde enim ederetur ex quo, si ex aliquo fuisset operatus. Denique Euangelium, vt supplementum instrumenti veteris adhibebo, in quo vel eò magis debuerat ostendi Deus ex aliqua materia vniuersa fecisse, quòd illic etiam per quem omnia fecerit reuelatur. [d] *In principio erat sermo.* in quo [e] *principio scilicet; Deus fecit cœlum & terram.* [f] *Et sermo erat apud Deum, & Deus erat sermo. Omnia per ipsum facta sunt, & sine illo factum est nihil.* Cùm igitur & hîc manifestetur & factor, id est Deus, & facta, id est omnia, & per quem, id est sermo; nonne & vnde omnia facta essent à Deo per sermonem, exegisset ordo profiteri, si ex aliquo facta essent? Ita quod non fuit, non potuit scriptura profiteri. Et non profitendo, satis probauit non fuisse: quia profiteretur si fuisset.

a Prou 8.22 — Io. 1. 2. — b Gen. 1. 1. — c Prou. 8.22 — d Io. 1. 1. — e Gen. 1. 1. — f Io. 1. 1. & seq.

CAPVT XXI.

Scriptura satis indicat Deum ex nihilo cuncta creasse, eo ipso quod non dicit, ex aliquo facta.

Per totum. V. Creatio. 1.

ERGO, inquis, si tu ideo præjudicas ex nihilo facta omnia, quia non sit manifestè relatum de materia præcedenti factum quid, vide ne diuersa pars ideo contendat ex materia omnia facta, quia proinde non apertè significatum sit, ex nihilo quid factum. Planè retorqueri quædam facilè possunt: non statim & ex æquo admitti, vbi diuersitas causæ est. Dico enim, etsi non apertè scriptura pronuntiauit ex nihilo facta omnia, sicut nec ex materia, non tantam fuisse necessitatem apertè significandi de nihilo facta omnia, quanta esset, si ex materia facta fuissent. Quoniam quod fit ex nihilo, eo ipso dum non ostenditur ex aliquo factum, manifestatur ex nihilo factum: & non periclitatur, nè ex aliquo factum existimetur, quando non demonstretur ex quo sit factum. Quod autem ex aliquo fit, nisi hoc ipsum apertè declaratur ex aliquo factum, dum illud ex quo factum sit non ostenditur, periclitabitur primò videri ex nihilo factum, quia non editur ex quo sit factum. Dehinc, etsi ea sit conditione, vt non possit videri non ex aliquo, proinde periclitabitur ex alio longè factum videri, quàm ex quo factum est, dum non proponitur vnde sit factum. Ita si ex nihilo Deus cuncta fecisse non potuit, etsi scriptura non adjecisset illum ex nihilo fecisse; ex materia eum fecisse omni modo debuit edixisse, si & ex materia fecisset: quia illud in totum habebat intelligi, etsi non significaretur: at istud in dubio, nisi significaretur.

CAPVT XXII.

Spiritus sanctus in scriptura refert, cùm aliquid ex aliquo producitur, & quid sit illud quod fit, & illud ex quo fit.

Per totum. V. Creatio. 1. In f. Hæretici scripturæ corruptores. 11.

ATQVE adeò Spiritus sanctus hanc scripturæ suæ rationem constituit, vt cùm quid ex
a Gen.1. 11. & seq. aliquo fit, & quod fit, & vnde fit referat. a *Fruticet, inquit, terra herbam fœni, seminantem semen secundum genus, & secundū similitudinem, & lignum fructuosum faciens fructum, cuius semen in ipso in similitudinem. Et factum est sic. Et produxit terra herbam fœni seminantem semen secundum genus, & lignum fructuosum faciens fructum, cuius semen in ipso in similitudinē.*
b Gen 1. 20 Et rursus: b *Et dixit Deus: Producant aquæ repentia animarum viuarum, & volatilia volantia super terram per firmamentum cœli. Et factum est sic. Et fecit Deus cetos magnos, & omnem animam animalium repentium, quæ produxerunt aquæ secundùm genus ipsorum.* Item post hæc,
c Gen.1.24. c *Et dixit Deus: Producat terra animam viuentem secundùm genus, quadrupedia & repentia, & bestias terræ, secundùm genus ipsorum.* Si ergo ex jam factis rebus, alias res Deus proferens, ostendit per Prophetam, & dicit quid vnde protulerit: (quamquam possimus vnde vnde illas prolatas æstimare, dum nè ex nihilo; jam enim facta erant quædam, ex quibus prolatæ videri possent:) si tantam curam instructionis nostræ insumpsit Spiritus sanctus, vt sciremus quid vnde processerit, nonne proinde nos & de cælo & de terra compotes reddidisset, significando vnde ea esset operatus, de aliqua materia origo constaret illorum? vt tantò magìs ex nihilo ea videretur operatus, quantò nihil adhuc erat factum, ex quo operatus videretur. Itaque sicut ea quæ de aliquo prolata sunt, ostendit vnde prolata sint, ita quæ non ostendit vnde prolata sint, ex nihil prolata confirmat. Igitur *in principio Deus fecit cælum & terram.* Adoro scripturæ plenitudinem, qua mihi & factorem manifestat, & facta. In euangelio verò amplius & ministrum, atque arbitrum rectoris, inuenio sermonem. An autem de aliqua subjacenti materia facta sint omnia, nusquam adhuc legi. Scri-
d Apoe. 22. 18. & seq. ptum esse doceat Hermogenis officina. Si non est scriptum, timeat d *Væ illud, adjicientibus, aut detrahentibus* destinatum.

CAPVT XXIII.

Hermogenes abusus est sequentibus in Genesi verbis, terra erat inuisibilis, & incomposita.

Per totum. V. terra. 1. in p.

a Gen. 1. 2. SED ex sequentibus argumentatur; quia scriptum sit: a *Terra autem erat inuisibilis, & incomposita.* Nam & terræ nomen redigit in materiam, quia terra sit, quæ facta est ex
Ibid. illa. Et, *erat*, in hoc dirigit, quasi quæ semper retrò fuerit innata & infecta. *Inuisibilis autem & rudis*, quia informem, & confusam, & inconditam vult fuisse materiam. Has quidem opiniones ejus singillatim reuincam, sed interim volo sic ei respondere. Putamus his articulis materiam demonstrari. Nunquid tamen, quia erat ante omnia, & tale aliquid esse ex ea factum scriptura significat? Atquin nihil tale significat. Fuerit licet materia, quantum sibi licet, vel potius Hermogeni: potuit & fuisse, & tamen nihil Deus ex illa fecisse, vel quia non decebat Deum alicujus eguisse, certè quia nec ostenditur quicquam ex materia fecisse. Sine causa ergo esset, inquis. Non planè adeo sine causa. Nam etsi mundus non est factus ex illa, sed hæresis facta est, & quidem hoc impudentior, quòd non ex materia facta est hæresis; sed materiam ipsam potius hæresis fecit.

CAPVT XXIV.

Terræ nomen, non significat materiam.

Per totum. V. Terra 1. à p.

REVERTOR nunc ad singulos articulos, per quos putauit significatam esse materiam. Et primò de nominibus expostulabo. Horum enim alterum legimus, quod est terræ: alterum non inuenimus, quod est materiæ. Quæro ergo, Cùm materiæ nominatio non extet in scriptura, quomodo ei etiam terræ appellatio accommodetur in alio jam genere substantiæ nota? Quo magis materiæ quoque nominatio extitisse debuerat, consecuta etiam terræ appellationem, vt scirem terram commune cum materia esse nomen, nè illud ei soli substantiæ vindicarem, cujus & proprium, in qua magis notum est; vel nè illud in quācumque aliam speciem, nec vtique omni materiæ communicare possem, si vellem. Cùm enim non extat proprium vocabulum ejus rei, cui cōmune vocabulum adscribitur quantò non comparet cui adscribatur, cuicunque alii poterit adscribi. Ita Hermogenes, etsi materiam ostenderet nominatam, deberet eandem probare terram quoque cognominatam, vt ita vtrumque illi vocabulum vindicaret.

CAPVT XXV.

Scriptura non dicit duas esse terras, vnam quam Deus primò ab initio fecerit, alteram ex qua, tanquam materia alia fecerit.

Per totum. V. Terra. 1. circa.

VVLT igitur duas proponi terras in ista scriptura: vnam, quam in principio Deus fecit: aliam, materiam, ex qua fecit, de qua dictum sit: [a] *Terra autem erat inuisibilis, & rudis.* Vtique si quæram, ex duabus, quę cui nomen terræ accommodare debeat? dicetur, hanc quę facta sit ex illa ex qua facta est, vocabulum deriuasse, quia verisimilius sit ab origine sobolem potius, quàm originem à sobole vocitari. Hoc si ita est, alia nobis obuoluitur quæstio, an competat terram hanc quam Deus fecit, ex illa ex qua fecit, cognomentum deriuasse. Audio enim apud Hermogenē, cæterosque Materiarios hæreticos, terram quidem illā informē, & inuisibilem, & rudem fuisse: hanc verò nostram proinde & formā, & cōspectum, & cultum, à Deo consecutam. Aliud ergo factam quàm erat ea, ex qua facta est. Porro aliud facta, non potuit cum ea de nominatione sociari, à cujus conditione desciuerat. Si nomen proprium materiæ illius fuit terra, hæc quæ non est materia, aliud scilicet facta, terræ quoque non capit nomen alienum, & statu suo extraneum. Sed materia facta, id est terra, habuit cum sua origine consortium nominis, sicut & generis. Non adeò. Nam & testam, licet ex argilla confectam, jam non argillam vocabo, sed testam: & electrum, licet ex auro, & argento fœderatum, nec argentum tamen, nec aurum appellabo, sed electrum, à cujus habitu quid diuertit, pariter & à vocatu ejus recedit, appellationis, sicut & conditionis proprietate. Quàm autem transierit de statu terræ illius, id est materiæ, ista terra, vel eò palàm est, quòd hæc apud Genesim testimonium boni accipit: [b] *Et vidit Deus quia bonum*: illa autem apud Hermogenem, in originem & causam malorum deputatur. Postremò, si ideo hæc terra, quia illa, cur non & materia hæc quoque, quia illa? Immò jam & cœlum, & omnia, si ex materia constant, & terræ & materiæ vocari debuerūt. Satis ista de terræ nomine (In quo materiam intelligi voluit) quod nomen vniuselementi omnes sciunt, natura primùm, deinde scriptura docente; nisi & Sileno illi apud Midam regem adseueranti de alio orbe, credendum est, auctore Theopompo. Sed & deos multos idem refert.

a Gen. 1. 2.
b Gen. 1. 10.

CAPVT XXVI.

Vna tantùm terra facta narratur, dehinc qualis ipsa fuerit facta, describitur.

Per totum. V. Terra. 1. In m. à p. V. firmamentum.

[a] NOBIS *autem vnus Deus*, & vna est terra, quā in principio Deus fecit; cujus ordinem incipiens scriptura decurrere, primò factam eam edicit, dehinc qualitatem ipsius edisserit. sicut & cœlum primò factum professa, [b] *In principio fecit Deus cœlum*, dehinc dispositionem ejus superinducit: [c] *Et separauit inter aquam qua erat infra firmamentum, & qua super firmamentum, & vocauit Deus firmamentum cœlum*, ipsum quod in primordio fecerat. Proinde & de homine: [d] *Et fecit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum.* Dehinc qualiter fecerit reddit: [e] *Et finxit Deus hominem de limo terra, & afflauit in faciem eius flatum vita, & factus est homo in animam viuam.* Et vtique sic decet narrationem inire, primò præfari, postea prosequi; nominare, deinde describere. Alioquin vanum, si ejus rei cujus nullam præmiserat mentionem, id est materiæ, nè ipsum quidem nomen, subitò formam, & habitum promulgauit: antè enarrat qualis esset, quàm an esset; ostendit figuram deformati, nomen abscondit. At quantò credibilius secundùm nos, ejus rei dispositionem scriptura subjunxit, cujus institutionem, simulque nominationem præmisit. Quàm denique integer sensus est, [f] *In principio Deus fecit cœlum & terram, terra autem erat inuisibilis & rudis.* quam Deus scilicet fecit, de qua, scriptura cùm maximè ediderat. Nam & *autem* ipsum, velut fibula conjunctiuæ particulæ, ad connexum narrationi oppositum est, *Terra autem.* Hoc enim verbo reuertitur ad eam, de qua suprà dixerat, & alligat sensum. Adeo aufer hinc, *autem*, & soluta compago est, vt tunc possit de alia terra dictum videri, *Terra erat inuisibilis & rudis.*

a 1.Cor.8.6
b Gen. 1. 1.
c Gen. 1. 7.
d Gen. 1.27.
e Ibid.
f Gen. 1. 1.
Ibid. 2.

CAPVT XXVII.

Particula, erat, *non significat terram fuisse tanquam non factam, & ab æterno existentem: id enim de quacumque re dicitur, quod erat, post quàm facta est.*

Per totum. V. Terra 1. à in circa f. V. hæretici scripturæ corruptores. 3.

SED tu supercilia capitis, nutu digiti accommodato, altius tollens, & quasi retro jactas: *Erat*, inquis, quasi semper fuerit, scilicet innata & infecta, & idcirco materia credenda. At ego sine vllo lenocinio pronunciationis, simpliciter respondebo, de omni re posse dici, *Erat*; etiam de ea quæ facta, quæ nata sit, quæ aliquando non fuerit, & quæ materia non sit. Omne enim quod habet esse, vnde vnde habeat, siue per initium, siue sine initio, hoc ipso

quod est, etiam *Erat* dicetur. Cui competit prima verbi positio in definitionem, ejusdem etiam declinatio verbi decurret in relationem. *Est*, definitionis caput; *Erat*, relationi facit. Hæ sunt argutiæ, & subtilitates hæreticorum, simplicitatem communium verborum torquentes in quæstionem. Magna scilicet quæstio est, Si *erat terra*, quæ facta est.

CAPVT XXVIII.

Non facere Hermogeni verba scripta de terra, Inuisibilis, & incomposita.

Per totum. V. Terra. 1. in f.

Ibid. SANE discutiendum, an ei competat *inuisibilem, & rudem fuisse*, quæ facta est, an ei ex qua facta est, vt ejusdem sit *erat*, cujus & quod erat. Atquin non tantùm probabimus istum habitum huic terræ competisse, sed & illi alii non competisse. Nam si nuda materia Deo subjacebat, nullo scilicet elemento obstruente; si quidem nondum quicquam erat, præter ipsam, & Deum; vtique inuisibilis esse non poterat. Quia etsi tenebras volet in substantia fuisse materiæ, cui articulo respondere debebimus suo ordine, etiam homini tenebræ visibiles sunt; (hoc enim ipsum quod sunt tenebræ, videtur,) nedum Deo. Et vtique si inuisibilis esset, nullo modo cognosceretur qualitas ejus. Vnde ergo compertū est Hermogeni, informem, & confusam & inconditam illam fuisse, quæ vt inuisibilis latebat: aut si hoc à Deo reuelatū est, probare debet. Sic & an rudis dici potuerit, expostulo. Certè enim rude illud est, quod imperfectum est. Certè imperfectum non potest esse, nisi quod factū est. Quod enim minus factum est, imperfectum est. Certè, inquis. Ergo materia quæ facta non erat in totum, imperfecta esse non potuit. Quæ imperfecta non fuit, etiam rudis non fuit. Initium non habens, quia facta non fuit, caruit & rudimento. Initii enim accidens est, rudimentum. Terra verò quæ facta est, meruit & rudis dici. Statim enim vt facta est, habuit imperfectæ locum ante perfectionem.

CAPVT XXIX.

Non terra sola primò incomposita fuit, sed omnia opera sua Deus prius inculta, suo ordine composuit, & perfecit.

In p. dam. V. Progressus. 1. à m. ad f. V. Terra. 2.

SI quidem omnia opera sua Deus ordine consummauit, incultis primò elementis depalans quodammodo mundum, dehine exornatis velut dedicans. Nam & lumen non statim splendore solis impleuit, & tenebras non statim solatio lunæ temperauit, & cœlum non statim sideribus, stellisque signauit, & maria non statim belluis frequentauit, & ipsam terram non statim varia fœcunditate dotauit: Sed primò esse ei contulit; dehine non in
a Esa. 45. 18 vacuum esse, suppleuit. Sic enim & Esaias: a *Non in vacuum, ait, fecit illam, sed inhabitari.*
b Gen. 1. 1. Postea ergo quàm facta est, futura etiam perfecta, interim b *erat inuisibilis & rudis*. Rudis quidem, hoc quoq; ipso quòd inuisibilis, vt nec visui perfecta, simul & vt de reliquo nondum instructa. Inuisibilis verò, vt adhuc aquis, tanquam munimento genitalis humoris, obducta, qua forma, etiam adfinis ejus caro nostra producitur. Nam & Dauid ita canit:
c Psal. 23. 1. c *Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terræ, & omnes qui habitantius illa. Ipse super maria fundauit eam, & super flumina preparauit eam.* Segregatis enim aquis in cauationem sinuum, emicantior facta est arida, quæ ante hac aquis tegebatur. Exinde itaque & visibilis efficitur,
d Gen. 1. 9. dicente Deo: d *Congregetur aqua in congregationem vnam, & videatur arida. Videatur*, inquit, non fiat, iam enim facta erat, sed inuisibilis vsque tunc videri sustinebat. Arida autem, quòd erat futura ex diuórtio humoris, tamen terra. e *Et vocauit Deus aridam terram*,
e Ibid. 10. non materiam. Sic & perfectionem postea consecuta, definit rudis haberi, cùm pronuntiat
f Gen. 1. 11. Deus: f *Fruticet terra herbam fœni seminantem semen secundùm genus, & secundùm similitudinem, & lignum fructuosum faciens fructum, cuius semen in ipso in similitudinem.*
g Ibid. 23. Item: g *Producat terra animam viuam secundùm genus, & quadrupedia, & repentia, & bestias terræ secundùm genus.* Impleuit igitur ordinem suum scriptura diuina. Quam enim prædixerat inuisibilem, & rudem, ei & visionem reddidit, & perfectionem. Non alia autem materia erat inuisibilis & rudis. Ergo materia erit postea visibilis & perfecta. Volo itaque videre materiam; visibilis enim facta est. Volo & perfectā eam recognoscere, vt ex illa etiam fœni herbā, & ex illa decerpam lignum fructuosum, & ex illa animalia vsui meo famulentur. Sed materia quidem nusquā: terra verò, hæc, id est coram. Hanc video, hac perfruor,
h Esa. 45. 18 ex quo inuisibilis & rudis esse desiit, de qua manifestissimè Esaias: h *Hæc dicit Dominus qui fecit cœlum. Iste Deus qui demonstrauit terram, & fecit illam.* Certè eandem demonstrauit,
i Gen. 1. 9. quam & fecit. Quomodo demonstrauit? Vtique dicendo: i *Videatur arida.* Quare videri jubet, nisi quia retro non videbatur? vt sic quoque eam non in vacuum fecisset faciendo visibilem, & ita habilem. Et sic per omnia probatur nobis, hanc quam incolimus, eandem & factam esse à Deo & ostensam, nec aliam fuisse rudem & inuisibilem, quàm quæ & facta & ostensa est. atque ita, l *Terra autem erat inuisibilis & rudis*, ad eam pertinet quam Deus
l Gen. 1. 2. cum cœlo separauit.

CAPVT. XXX.

Hermogeni non fauent, imò aduersantur hæc verba: tenebræ super abyssum, & spiritus Dei ferebatur super aquas.

In p. V. Chaos In m. ad f. V. Materia. 10.

Sic & sequentia conjecturam Hermogenis instruere videbuntur: *Et tenebra super abyssum, & spiritus Dei super aquas ferebatur*; quasi & hæ confusæ substantiæ, massalis illius molis argumenta portendant. Atquin sigillatim definiens *tenebras, abyssum, spiritum Dei, aquas*, nihil confusum, nec in confusione incertum æstimari facit tam diuisa relatio certorum & distinctorum elementorum. Hoc quidem amplius, quum situs proprios eis adscribit, *tenebras super abyssum, spiritum super aquas*, negauit confusionem substantiarum, quarum demonstrando dispositionem, demonstrauit etiam distinctionem. Vanissimum denique, vt materia quæ informis inducitur, de tot formarum vocabulis informis adseueretur, non edito quid sit illud corpus confusionis, quod vnicum vtique credendum est, si informe est: vniforme etenim, quod informe est. Informe autem quod ex varietate confusum est, vnam habeat necesse est speciem, quod non habet speciem, dum ex multis vnam habet speciem. Cæterùm, aut habebat in se species istas materia, de quarum vocabulis intelligenda esset; tenebras dico, & abyssum, & spiritum, & aquas, aut non habebat. Gen. 1. 3.
Si enim habebat, quomodo inducitur non habens formas? Si non habebat, quomodo agnoscitur?

CAPVT. XXXI.

Solius cœli & terræ in principio facta mentio, nil pro Hermogene facit; sub illis enim cætera creatura continentur.

Per totum. V. Creatio. 4.

Sed & illud vtique captabitur: de cœlo solo, & de terra ista scripturam significasse, quod eam [a] *in principio Deus fecerit*: de speciebus autem supra dictis nihil tale: & ideo eas quæ factæ non significentur, ad infectam materiam pertinere. Respondebimus huic quoq; scrupulo. Scriptura diuina satis differeret, si summas ipsas rerum à Deo factas commendâsset cœlum & terram, habentes vtique suggestus suos proprios, qui in ipsis summis intelligi possent. Suggestus autem cœli & terræ primò tunc fuerint tenebræ, & abyssus, & spiritus, & aquæ. Nam terræ quidem suberat abyssus, & tenebræ. Si enim abyssus infra terram, tenebræ autem super abyssum, sine dubio & tenebræ, & abyssus, infra terram. Cœlo verò spiritus & aquæ subjacebant: nam si aquæ super terram, quæ eam texerant, spiritus autem super aquas, pariter & spiritus & aquæ super terram. Quæ verò super terram, ea vtique infra cœlum. Et sicut terra abysso & tenebris, ita & cœlum spiritui & aquis incubabat, & complectebantur. Et ita nouum non est, vt id solum quod continet nominetur, quà summale: in isto autem intelligatur & quod continetur, quà portionale. Ecce, si dicam, Ciuitas extruxit theatrum & circum: scena autem erat talis & talis, & statuæ super euripum, & obeliscus super omnia ferebatur: quia non & has species edixerim factas à ciuitate, non erunt ab ea cum circo & theatro? an ideo non adjeci factas has quoque species, quia inerant eis quæ facta prædixeram, & inesse quibus inerant, intelligi poterant? Sed vacet hoc exemplum, vt humanum: aliud de auctoritate scripturæ ipsius arripiam. [b] *Fecit*, inquit, *Deus hominem de terra, & adflauit in faciem eius flatum vitæ, & factus est homo in animam viuam.* Faciem quidem ejus hic nominat, sed nec ipsam factam à Deo dixit, Costam verò, & ossa, & carnem, & oculos, & sudorem, & sanguinem postea loquitur, quæ nec tunc facta à Deo significauit. Quid respondebit Hermogenes? Nunquid & membra hominis ad materiam pertinebunt, quia non nominatim facta referuntur? An & hæc in hominis factitatione censentur? Proinde membra erunt cœli, & terræ, abyssus, & tenebræ, spiritus, & aquæ. In corporibus enim membra sunt facta, in corporibus & membra sunt nominata. Nullum elementum non membrum est ejus elementi, quo continetur: Omnia autem elementa, cœlo, aut terra continentur.

a Gen. 1. 1.
Gen. 1. 2.
b Gen. 2. 7.

CAPVT XXXII.

Abyssus & tenebræ, à Deo factæ, materia Hermogenis innatæ non conueniunt.

In p. adulra m. V. Creatio. 4. à m V. materia. 11.

HÆc respondetim pro scriptura presenti, quatenus hic solotum corporum factitationem commendare videtur, cœli, & terræ. Sciuit esse qui vltro in corporibus & membra cognoscetent, & ideo compendio vsa est. Prouidit tamen & hebetes, & insidiosos, qui dissimulato tacito intellectu, ipsis quoque membris, verbum factitationis significatorium exigerēt. Itaque & propter istos singulas species factas docet aliis in locis. Habes
a Prou. 8. 24. Sophiam, a *Prior autem abysso genita sum*, dicentem: vt credas abyssum quoque genitam, id est factam, quia & filios facimus, licet generemus. Nihil interest facta, an nata sit abyssus, dum initium detur illi, quod non daretur, si materiæ subjecta esset. De tenebris verò
b Esa. 45. 7. ipse Dominus per Esaïam: b *Ego, qui struxi lucem, & feci tenebras.* De spiritu æque Amos:
c Amos. 4. 13. d Gen. 1. 2. c *Qui solidat tonitruum, & condit spiritum, & adnuntiat in homines Christum suum*: eum spiritum conditum ostendens, qui in terras conditas deputabatur, d *qui super aquas ferebatur*, librator, & adflator, & animator vniuersitatis: non, vt quidam putant, ipsum Deum
e Io. 4. 24. f Esa. 57. 16. significari spiritum, e *quia Deus spiritus*. Neque enim aquæ Dominum sustinere sufficerent;
g Prou. 8. 30. sed eum spiritum dicit, de quo etiam venti constiterunt, vt ait per Esaïam: f *Quia spiritus à me exiuit, & flatum omnem ego feci.* Item de aquis eadem Sophia: g *Et cùm firmos ponebat fontes eius quæ sub cælo est, ego eram modulans cum ipso.* Quum ergo & eas species probamus à Deo factas, etsi in Genesi tantummodo nominantur sine factitationis mentione, respon-
h Gen. 1. 2. debitur fortasse ex diuerso: Planè factas eas, sed ex materia. vt stilus quidem Moysi; h *Et tenebræ super abyssum, & spiritus Dei super aquas ferebatur*; materiam sonet: cæteræ verò scripturæ quæ ex materia factæ sint species, in disperso demonstrent. Ergo sicut terra de terra, ita & abyssus ex abysso, & tenebræ ex tenebris, & spiritus & aquæ, ex spiritu & aquis constiterunt. Et sicut suprà diximus, non potuit informis fuisse materia, si species habebat, vt & aliæ ex ea sint confectæ; nisi quòd non aliæ, sed ipsæ ex semetipsis: si quidem non capit diuersas fuisse quæ iisdem nominibus eduntur. quò jam operatio diuina otiosa videri possit, si quæ erant fecit: cùm generosior esset, quæ non erant facta, si fierent. Igitur vt concludam, aut materiam tunc significauit Moyses cùm scribit, *Et tenebræ super abyssum, & spiritus Dei super aquas ferebatur*: Aut quum hæ species alibi postea demonstrantur factæ à Deo, debuerunt æquè demonstrari ex materia, quam Moyses præmiserat, factæ: Aut si species istas, & non materiam significauit Moyses, vbi materia demonstrata sit quæro.

CAPVT XXXIII.

Omnia itaque constat à Deo facta, sine materia praiacente, quæ licet fuisset, à Deo facta inter omnia, vel ante omnia, credenda esset.

Per totum. V. Materia. 5.

SEd dum illam Hermogenes inter colores suos inuenit, (inter scripturas enim Dei inuenire non potuit) satis est quòd omnia & facta à Deo constat, & ex materia facta non constat: quæ etiam si fuisset, ipsam quoque à Deo factam credidissemus: quia nihil innatum præter Deum præscribentes, obtineremus. In hunc vsque articulum locus est retractatui, donec ad scripturas prouocata deficiat exhibitio materiæ. Expedita summa est:
Io. 1. 3. nihil inuenio factum, nihil ex nihilo, quia quod factum inuenio, non fuisse cognosco. Etiam si quid ex aliquo factum est, ex facto habet censum, vt ex terra herba, & fructus, & pecudes, & figuratio hominis ipsius: vt ex aquis natatiles, & volatiles animæ. Huiusmodi origines rerum ex his prolatarum, potero materias appellare; sed factas à Deo & ipsas.

CAPVT XXXIV.

Omnia ex nihilo facta suadet, vel ex eo quod omnia in nihilum redigenda putet, scriptura teste. Sed non proprie in nihilum, quale fuit, ex quo omnia facta sunt.

In p. ad. m. V. Creatio. 2. In m. V. scriptura nou. test. 3. à m. materia, 2. In f. V. Æternitas. 2.

a Esa 14. 4. Apoc. 6. 14. b Matth. 24. 35. c Apoc. 21. 1. d Psal. 101. 26. 27. 28. CÆTERVM, omne ex nihilo constitisse, illa posttremò dispositio suadebit quæ omnia in nihilum redactura est. Si quidem & a *cælum conuoluetur vt liber*, imò nusquam fiet cum ipsa terra, cum qua primordiò factum est. b *Cælum & terra præteribunt*, inquit, c *Cælum primum, & terra prima abierunt, & locus non est inuentus illis*: quia scilicet quod & finit, locum amittit. Sic & Dauid, d *Opera manuum tuarum cæli, & ipsi peribunt. Nam etsi muta-*

bit illos velut opertorium, & mutabuntur, sed mutari, perire est pristino statui, quem, dum mutantur, amittunt. [e] *Et stellæ quidem de cælo ruent, sicut fici arbor*, [f] *quum valido commota vento, acerba sua amittit.* [g] *Montes verò tanquam cera liquescent à conspectu Domini:* [h] *quum surrexerit, scilicet confringere terram.* [i] *Sed & paludes*, inquit, *arefaciam.* [l] *Et quærent aquam, nec inuenient, etiam mare hactenus.* Quæ omnia etsi alter putauerit spiritaliter interpretáda, non tamen poterit auferre veritatem ita futurorum, quomodo scripta sunt. Si quæ enim figuræ sunt, ex rebus consistentibus fiant necesse est, non ex vacantibus: quia nihil potest alii similitudinem de suo præstare, nisi sit ipsum, quod tali similitudine præstet. Reuertor igitur ad causam, definientem omnia ex nihilo edita, in nihilum peruentura. Ex æterno enim, id est ex materia, nihil Deus interibile fecisset, nec ex majoribus minora códidisset, cui magìs congruat ex minoribus majora producere, id est ex interibili æternum. quod & carni nostræ pollicetur; cujus virtutis, & potestatis suæ, hunc jam arrabonem voluit in nobis collocasse, vt credamus etiam illum vniuersitatem ex nihilo velut emortuam, quæ scilicet non erat, in hoc vt esset, suscitasse.

e Matth. 24. 29. 32.
f Apoc. 6. 13
g Psal. 96. 5.
h Esa. 2. 19.
i Esa. 40. 15.
l Esa. 41. 17. Apoc. 20. 1.

CAPVT XXXV.

Hermogenes sibi contradicit, materiam fingens non esse corporalem, neque incorporalem.

In m. ad f. V. materia. 9.

DE cætero verò statu materiæ, etsi non est retractandum, prius enim erat vt eám esse constaret, tamen ac si constiterit, persequendus est ordo: quò magìs eam non esse constet, cujus nec reliquus status consistat, simul vt contrarietates suas agnoscat Hermogenes. Prima, inquit, facie videtur nobis incorporalis esse materia: exquisita autem ratione recta, inuenitur neque corporalis, neque incorporalis. Quæ est ista ratio recta, quæ nihil recti renuntiat, id est nihil certi? Nisi fallor enim, omnis res aut corporalis, aut incorporalis sit necesse est: (vt concedam interim esse aliquid incorporale de substantiis duntaxat, cùm ipsa substantia corpus sit rei cuiusque) certè post corporale, & incorporale, nihil tertium. Age nunc sit & tertium; quod illa recta ratio Hermogeniana compererit, quæ neque corporalem, neque incorporalem materiam facit: vbi est? quale est? quid vocatur? quid describitur? quid intelligitur? Tantùm hoc ratio renuntiauit, nec corporalem materiam, nec incorporalem.

CAPVT XXXVI.

Materiam stulte inducit Hermogenes, partim corporalem, partim incorporalem.

à p. V. motus.

SED ecce contrarium subjicit, aut alia fortasse ratio ei occurrit, ex parte corporalem renuntians materiam, & ex parte incorporalem. Iam ergo nè neutrum sit, vtrumque materia censenda est? Erit enim corporalis, & incorporalis aduersus renuntiationem rectæ rationis illius, planè rationem non reddentis sententiæ suæ, sicut nec alia reddit. Corporale enim materiæ vult esse, de quo corpora edantur: incorporale verò, inconditum motum eius. Si enim, ait, corpus tantummodò esset, nihil ei incorporale appareret, id est motus. Si verò in totum incorporalis fuisset, nullum corpus ex ea fieret. Quantò hæc rectior ratio! nisi quòd si tam rectas lineas ducis, Hermogenes, quàm ratio ista, pictor te bardior non est. Quis enim tibi concedit motum in secundam partem substantiæ deputare? cùm substantiua res non sit, quia nec corporalis; sed accidens, si fortè, substantiæ & corpori, vt actus, & pulsus, vt lapsus, vt casus, ita & motus. Nam siue à semetipso quid mouetur, actus eius est motus, certè pars substantiæ non est, sicut tu motum substantiam facis materiæ incorporalem Omnia denique mouentur, aut à semetipsis, vt animalia; aut ab aliis, vt in,animalia: tamen nec hominem, nec lapidem & corporalem, & incorporalem dicemus, quia & corpus habeat & motum, sed vnam omnibus formam solius corporalitatis, quæ substantiæ res est: si qua incorporalia eis adsunt, aut actus, aut passiones, aut officia, aut libidines eorum, non portiones deputamus. Quò ergo facit, portionem materiæ in motum disponere, qui non ad substantiam pertinet, sed ad substantiæ habitum? Quid enim si immobilem placuisset tibi inducere materiam, nunquid immobilitas, secunda pars formæ videretur? Sic itaque nec motus. Sed de motu & alibi licebit.

CAPVT XXXVII.

Hermogenes sibi ipsi non congruit, hinc dicens materiam boni, & mali adfinem; inde nec bonam, nec malam.

Per totum. V. materia. 8. in f. V. mutatio. 2.

NVNC enim video te ad aliam rursus rationem reuerti, quæ tibi nihil certi renuntiare consueuit. Nam sicut nec corporalem, nec incorporalem infers materiam, ita nec bonam, nec malam adlegas: & proinde superargumentans; Si enim, inquis, esset bona, quæ semper hoc fuerat, non desideraret compositionem Dei: si esset natura mala, non accepisset translationem in melius: nec quicquam compositionis suæ adplicuisset illi Deus tali natura: Inuacuùm enim laborasset. Verba hæc tua sunt: quorum te & alibi meminisse oportuerat, nè quid his contrarium inferres. Sed quoniam de mali, & boni ambiguitate super materiam, in præteritis aliquid tractauimus, nunc ad præsentem, & solam propositionem & argumentationem tuam respondebo. Nec dicam, & hîc te certum aliquid debuisse pronuntiasse: aut bonam, aut malam, aut tertium aliquid: sed ne hîc, quod tibi libuit pronuntiasse, custodisse. Rescindis enim quod pronuntiasti, nec bonam, nec malam: quia cùm dicis, Si esset bona, non desideraret componi à Deo, malam portendis & cùm adponis, Si esset mala natura, non admitteret in melius translationem, bonam subostendis: atque ita & boni, & mali adfinem constituisti, quam nec bonam, nec malam pronunciasti. Vt autem argumentationem, qua putasti te propositionem tuam confirmaturum, retundam; oppono etiam illud; Si bona fuisset materia semper, quare non desiderasset in melius reformari? Quod bonum, non desiderat, aut non optat, aut non capit profectum? vt fiat de bono melius. Æquè, si mala natura fuisset, quare non potuerit à
a Matth. 3. Deo conuerti, vt à potentiore, vt ab eo [a] *qui lapidum quoque naturam conuertere valeat in*
9. *filios Abrahæ*? Nempe ergo non tantùm comparas Deum Materiæ, sed & subjicis, à quo natura materiæ deuinci & edomari! in melius non potuisset. Sed & quam hîc non vis naturam malam, alibi te confessum negabis.

CAPVT XXXVIII.

Hermogenes suam materiam in loco infra Deum statuens ipsi subiacentem; eam alibi asserit infinitam.

Per totum. V. materia. 13.

DE situ materiæ id tracto, quod & de motu, vt peruersitatem tuam traducat. Subjacentem facis Deo materiam, & vtique locum illi, qui sit infra Deum. In loco ergo materia. Si in loco, ergo intra locum, si intra locum, ergo determinatur à loco, intra quem est: si determinatur, habet lineam extremam, quam, quantum propriè pictor, agnoscis finem esse omni rei, cuius linea extrema est. Non ergo erit infinita materia, quæ dũ in loco est, à loco determinatur; & dũ determinatur ab illo, extrema cum linea patitur. At tu infinitam facis, dicens: Infinita est autem, eo quòd semper est. Et si qui discipulorum tuorum voluerit argumentari, quasi infinitatem æuo, non modo corporis intelligi velis: atquin corporaliter infinitam, corporaliter immensam, & incircunscriptam, sequentia ostendunt. Vnde, inquis, nec tota fabricatur, sed partes eius. Adeò corpore infinita, non tempore est. Et obduceris, corpore eam infinitam faciens, cùm locum ei adscribens, intra locum, & extremam loci lineam includis. Sed tamen cur non totam eam formauerit Deus, non scio; nisi quà aut inualidus, aut inuidus. Itaque dimidium eius, quæ non tota formata sit, quæro, vt qualis tota fuerit agnoscam. Debuerat enim Deus, vt exemplarium antiquitatis, ad gloriam operis palàm fecisse.

CAPVT XXXIX.

Hermogenes stultè materiam æternam dixit, quam alibi definitiuam, comprehensibilem, & mutabilem asserit.

Per totum. V. materia. 13.

SIT nunc definita, sicut rectius tibi videtur, per demutationes suas & translationes: sit & comprehensibilis, vt quæ fabricatur, inquis, à Deo, quia & conuertibilis, & demutabilis, & dispartibilis. Demutationes enim ejus, inquis dispartibilem eam ostendunt. Et hîc à lineis tuis excidisti, quibus circa personam Dei visus es, præscribens Deum illam non ex semetipso fecisse, quia in partes venire non posset, qui sit æternus & manens in æuum, ac per hoc immutabilis, & indiuisibilis. Si & materia eadem æternitate censetur, neque initium habens, neque finem, eadem ratione non poterit pati dispertitionem & demutationem, quà nec Deus. In æternitatis consortio posita, participet cum illo necesse est & vires, & leges, & conditiones æternitatis. Æquè cùm dicis, Partes autem ejus omnia

simul ex omnibus habent, vt ex partibus totum dinoscatur. Vtique eas partes intelligi vis, quæ ex illa prolatæ sunt, quæ hodie videntur à nobis. Quomodo ergo omnia ex omnibus habent, vtique ex pristinis, quando quæ hodie videntur, aliter habeant quàm pristina fuerunt? Dicis in melius reformatam materiam, vtique de deterioribus: & vis meliora deteriorum exemplarium ferre.

CAPVT. XXXX.

Hermogenes sibi non constat, dicens materiam in melius reformatam.

Per totum. V. Materia. 12.

CONFVSA res erat, nunc verò composita est. Et vis ex compositis, in composita præberi, Nulla res speculum alterius rei, id est non coæqualis. Nemo se apud tonsorem, pro homine nullum inspexit: nisi si qui putat in hac extructione mundi, dispositæ jam & comptæ, informem & incultam materiam respondere. Quid hodie informe in mundo, quid retro speciatum in materia, vt speculum sit mundus materiæ? Cùm ornamenti nomine sit penes Græcos mundus, quomodo inornatæ materiæ imaginem refert, vt dicas totum, eius partibus cognosci? Certè ex illo toto erit etiam hoc, quod non venit in deformationem. Et suprà edidisti, non totam eam fabricatum. Igitur vel hoc rude, & confusum, & incompositum, non potest in expolitis, & distinctis, & compositis recognosci, quæ nec partes materiæ appellari conuenit, cùm à forma eius, ex mutatione diuisa recesserunt.

CAPVT. XXXXI.

Motus materiæ perperam tribuitur ab Hermogene.

Per totum, V. materia. 14.

REVERTOR ad motum, vt vbique te lubricum ostendam. Inconditus, & confusus, & turbulentus fuit materiæ motus. Sic enim & ollæ vndique ebullientis similitudinem apponis. Et quomodo alibi alius à te adfirmatur? Cùm enim vis materiam nec bonam, nec malam inducere: Igitur, inquis, subjacens materia æqualis momenti habens motum, neque ad bonum, neque ad malum plurimùm vergit. Si æqualis momenti, jam non turbulentus, nec cacabacius; sed compositus, & temperatus; scilicet, qui inter bonum, & malum suo arbitrio agitatus, in neutram tamen partem pronus & præceps, mediæ (quod aiunt) aginæ, æquilibrato impetu ferebatur. Hæc inquies non est, hæc turbulentia & passiuitas non est; sed moderatio, & modestia, & iustitia motationis neutram in partem inclinantis. Planè si huc, & illuc, aut in alterum magis proclinaret, tunc inconcinnitatis, & inæqualitatis, & turbulentiæ denotari mereretur. Porro si neque ad bonum, neque ad malum pronior erat motus, vtique inter bonum, & malum agebatur: vt ex hoc quoque materiam determinabilem appareat, cujus motus nec malo, nec bono pronus, eò quòd in neutrum vergebat, intra vtrumque ab vtroque pendebat, & hoc nomine ab vtroque determinabatur. Sed & bonum, & malum in loco facis, cùm dicis motum materiæ in neutrum eorum fuisse propensum. Materia enim quæ in loco erat, neque huc neque illuc deuergens, in loca non deuergebat, in quibus erat bonum, & malum. Dans autem locum bono, & malo, corporalia ea facis, faciendo localia; quia quæ locum habent, prius est vt corporalia sint. Denique incorporalia proprium locum non haberent, nisi in corpore, cùm corpori accidunt. Ad bonum autem, & malum non deuergente materia, vt aut corporalia, aut localia non deuergebat. Bonum ergo, & malum, erras si substantias esse vis. Substantias enim facis, quibus loca adsignas. Loca autem adsignas, cùm materiæ motum ab vtraque regione suspendis.

CAPVT XXXXII.

Quantum sibi contrarietur Hermogenes.

Per totum. V. materia. 14

DISPERSISTI omnia, nè de proximo, quàm contraria sibi sint, relucerent. At ego colligam singula, & conferam. Inconditum adseueras motum materiæ, eamque adjicis sectari informitatem: dehinc alibi, desiderare componi à Deo. Desiderat formationem quæ sectatur informitatem? aut sectatur informitatem, quæ desidetat formationem? Non vis videri Deum æquati materiæ: & subjicis, habere illam cum Deo communionem. Impossibile enim, inquis, non habentem illam commune aliquid cum Deo, ornati eam ab ipso, atquin si commune aliquid habebat cum Deo, non desiderabat exor-

nati ab ipso, pars scilicet Dei per communionem. Aut & Deus poterat ornari à materia, habendo cum illa aliquid & ipse commune, & jam in hoc necessitati subjicis Deum, si fuit aliquid in materia, propter quod eam formaret. Commune autem inter illos f[illegible], quòd à semetipsis, & semper mouentur. Quid minus materiæ, quàm Deo adscribis? Totum consortium diuinitatis hoc erit, libertas, & æternitas motus. Sed Deus composit[illegible] materia inconditè mouentur. Tamen diuinum proinde, motu proinde libero, & æterno. Atquin plus materiæ das, cui licuit sic moueri, quomodo Deo non licuit.

CAPVT XXXXIII.

Hermogenes stultè certamen inquietum, & tarditatem materiæ, siue motui adscripsit.

In p. V. materia 14. in m. ad f. V. materia. 9.

DE motu & illud notauerim. Nam, secundùm ollæ similitudinem sic erat, inquis, materiæ motus, antequam disponeretur, concretus, inquietus, inadprehensibilis præ nimietate certaminis. Dehinc subjicis: Stetit autem in Dei compositionem, & inadprehensibilem habuit conditum motum, præ tarditate inconditi motus. Suprà certamen motui adscribis, hîc tarditatem. Nam de natura materiæ quoties cadas, accipe. Suprà dicis: Si autem esset materia naturâ mala, non accepisset translationem in melius: nec Deus aliquid compositionis accommodasset illi: in vacuum enim laborasset. Finisti igitur duas sententias; nec materiam naturâ malam, nec naturam ejus à Deo potuisse conuerti. Horum immemor, postea infers: At vbi accepit compositionem à Deo, & ornata est, cessauit à natura. Si in bonum reformata est, vtique de malo reformata est. Et si per compositionem Dei, cessauit à natura mali, natura cessauit ergo, & mala fuit natura antè compositionem, & desinere potuit à natura post reformationem.

CAPVT XXXXIV.

Hermogenes tam à Stoicis, quam à Prophetis dissidet dum disputat de creatione mundi.

Per totum. V. materia 15.

SED & qualiter operatum facias Deum, sequitur vt ostendam. Planè à Philosophis recedis, sed tamen & à Prophetis. Stoici enim volunt, Deum sic per materiam decurrisse, quomodo mel per fauos. At tu non, inquis, pertransiens illam facit mundum, sed solummodò adparens, & adpropinquans ei, sicut facit quid decor solummodò adparens, & Magnes lapis solummodò adpropinquans. Quid simile Deus fabricans mundum, & decor vulnerans animum, aut Magnes adtrahens ferrum? Nam etsi adparuit Deus materiæ, sed non vulnerauit illam, quod decor animam: & si adpropinquauit, sed non cohæsit illi, quod Magnes ferro. Puta nunc exempla tua competere. Certè si adparendo, & adpropinquando materiæ, fecit ex illa Deus mundum, vtique ex quo adparuit fecit, & ex quo adpropinquauit. Ergo quando non fecerat retro, nec adparuerat illi, nec adpropin-
Dan. 3. 57. quauerat. Et cui credibile est, Deum non adparuisse materiæ, vel quà consubstantiali suæ
& seq. per æternitatem? ab ea longè fuisse quem credimus vbique esse, & vbique adparere? cui etiam inanimalia, & incorporalia laudes canunt apud Danielem. Quantus hic locus, in quo Deus à materia tantùm distabat, vt neque adpareret, neque adpropinquaret ante mundi molitionem? credo peregrinatus est ad illam de longinquo, cùm primùm ei voluit adparere, & adpropinquare.

CAPVT XXXXV.

Prophetæ, & Apostoli, veriùs quam Hermogenes, docent Deum non solùm visu & accessu, sed in Verbo, & Spiritu sancto, modo inuestigabili, cuncta de nihilo creasse.

In p. 3d circa. f. V. Creatio. 3 in f. V. Hermogenis elogia. 4.

a Prou. 8. AT enim Prophetæ, & Apostoli non ita tradunt mundum à Deo factum, adparente
22. solummodò, & adpropinquante materiæ, qui nec materiam vllam nominauerunt:
b Io. 1. 3. sed primò Sophiam conditam, [a] *initium viarum in opera ipsius*: dehinc & sermonem pro-
c Psal. 32. 6. latum, [b] *per quem omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil*. Denique [c] *sermone ejus cæli*
Esa. 48. 13. *confirmati sunt, & spiritu ipsius vniuersæ virtutes eorum*. Hic est Dei dextra, & manus am-
d Psal. 101. bæ, per quas operatus est ea quæ molitus est. [d] *Opera enim manuum suarum*, inquit, *cæli*:
26. [e] *per quas & mensus est terram, & palmo cælum*. Noli ita Deo adulari, vt velis illum solo
e Esa. 40. 12 visu, & solo accessu, tot ac tantas substantias protulisse, & non propriis viribus instituisse.
f Hier. 51. 15. Sic enim & Hieremias commendat: [f] *Deus faciens terram in valentia sua, parans orbem in*

intelligentia sua, & suo sensu extendit cælum. Hæ sunt vires ejus, quibus enixus, totum
hoc condidit. Major est gloria ejus, si laborauit. Deniq. g *septima die requieuit ab operibus.* g Gen. 2. 2.
Vtrumque suo more. Aut si adparens solummodò, & adpropinquans fecit hunc mundum,
nunquid cùm facere desiit, rursus adparere, & adpropinquare cessauit? Atquin magis ad-
parere cœpit, & vbique conueniri Deus, ex quo factus est mundus. Vides ergo quemad-
modum operatione Dei vniuersa consistunt, *valentia facientis terram, intelligentia pa-
rantis orbem, & sensu extendentis cælum*: non adparentis solummodò, nec adpropinquan-
tis, sed adhibentis tantos animi sui nisus, sophiam, valentiam, sensum, sermonem, spi-
ritum, virtutem, quæ illi non erant necessaria, si adparendo tantummodò, & adpropin-
quando profectus fuisset. Hæc autem sunt h *inuisibilia ejus*, quæ secundùm Apostolum *ab* h Rom. 1. 20.
institutione mundi de factis eius conspiciuntur, non materiæ nescio quæ, sed sensualia ipsius.
i *Quis enim cognouit sensum Domini?* De quo exclamat, *O profundum diuitiarum & Sophiæ,* i Rom. 11.
vt ininuentibilia iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! Quid hæc magis sapiunt, quàm vt 34. 33.
ex nihilo omnia facta sint? quæ nec inueniri, nec inuestigari nisi à solo Deo possent; alio-
qui inuestigabilia, si ex materia sunt inuestigata, & inuenta. Igitur inquantum constitit
materiam nullam fuisse, ex hoc etiam quòd nec talem competat fuisse qualis inducitur,
intantùm probatur omnia à Deo ex nihilo facta; & nisi quòd Hermogenes eundem sta-
rum describendo materiæ, quo est ipse, inconditum, confusum, turbulentum, ancipitis,
& præcipitis, & feruidi motus, documentum artis suæ dum ostendit, ipse se pinxit.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
DE IDOLOLATRIA.

IN LIBRVM DE IDOLOLATRIA ARGVMENTVM.

Post editum, vt ex ipso Tertulliano constat, de Spectaculis librum, hunc de idololatria scripsit, in quo capite 13. mentionem facit præcedentis, his verbis: de spectaculis autem. & voluptatibus huiusmodi, suum jam volumen impleuimus. *Hunc imitatus est Cyprianus scribens de idolorum vanitate. B. quoque Isidorus libro 8. Originum cap. vltimo, agens de idoli nomine, ipsissimis Tertulliani verbis vtitur, ex cap. 3. libri de idololatria depromptis. Cæterùm persecutione perseuerante, scripsit hunc librum, vt Christianos, ignorantia crassa laborantes, & in solo idolorum cultu idololatriam consistere putantes, à qualibet eius specie penitus deterreret. Editus est liber iuxta Pamelium in eius vita An. Chr. ducentesimo quinto. Zephyrini sexto. Seueri duodecimo. Secundum Baronium autem An. Chr. ducentesimo sexto. Zephyrini quarto. Seueri duodecimo.*

CAPVT I.

Summum omnium crimen in quo omnia sunt, idololatria est: & in omni crimine idololatria inuenitur.

Per totum. V. idol. 3.

RINCIPALE crimen generis humani, summus seculi reatus, tota causa judicii, Idololatria. Nam etsi suam speciem tenet vnumquodque delictum, & si suo quoque nomine judicio destinatur, in idololatriæ tamen crimine expungitur. Omitte titulos, operas recognosce, idololatres, idem homicida est. quæris quem occiderit? si quid ad elogii ambitionem facit, non extraneum, nec inimicum, sed ipsum se. quibus insidiis? erroris sui. quo telo? offensa Dei. quot plagis? quotquot idololatriis. Qui negat idololatren perisse, is negabit idololatren homicidiũ fecisse. Proinde adulterium & stuprũ in eodem recognoscas. nam qui falsis deis seruit, sine dubio adulter est veritatis, quia omne falsum adulteriũ est. Sic & stupro mergitur. Quis enim immundis spiritibus operatus, non cõspurcatus &
constupratus incedit? Atque adeò scripturæ sanctæ stupri vocabulo vtuntur in idololatriæ Ezech. 23.
exprobratione. Fraudis conditio ea est, opinor, si quis alienum rapiat, aut alii debitum 31 & seq.
deneget, & vtique erga hominem admissa fraus maximi criminis nomen est. At enim idololatria fraudem Deo facit, honores illi suos denegans, & cõferens aliis, vt fraudi etiam contumeliam conjungat. Quòd si tam fraus, quam stuprum, atque adulterium mortem

adferunt, jam in his æque idololatria de homicidii reatu non liberatur. Post talia crimina, tam exitiosa, tam deuoratoria salutis, cætera quoque aliquem ad modum, & seorsum proinde disposita, & idololatria conditionem suam repræsentant. In illa & concupiscentiæ seculi. Quæ enim idololatriæ solemnitas, sine ambitione cultus & ornatus? In illa, lasciuiæ, & ebrietates, cum plurimùm victus, & ventris, & libidinis causa frequentantur. In illa, iniustitia: quid enim iniustius ea, quæ justitiæ patrem nescit? In illa etiam vanitas, quum tota ejus ratio vna sit! In illa, mendacium, quum tota substantia ejus mendax sit. Ita fit, vt omnia in idololatria, & in omnibus idololatria, deprehendatur. Sed & aliàs quum vniuersa delicta aduersus Deum sapiant, nihil autem quod aduersus Deum sapiat, non dæmoniis, & immundis spiritibus deputetur, quibus idola mancipantur, sine dubio idololatriam admittit, quicunque delinquit: id enim facit quod ad idolorum mancipes pertinet.

CAPVT II.

Idololatria in multos ramos diuiditur, & diuersimodè seruos Dei subuertit.

In p. V. Idol. 3, à p. ad f. V. oculus. 3.

SED vniuersa criminum discedant in operum suorum proprietates, remaneat idololatria in eo quod ipsa est: sufficit sibi tam inimicum Deo nomen, tam locuples substantia criminis, quæ tot ramos porrigit, tot venas diffundit, vt de hoc cùm maximè materia suscepta sit, quot modis nobis præcauenda sit idololatriæ latitudo. Quoniam multifariam seruos Dei, nec tantùm ignorata, sed etiam dissimulata subuertit. Plerique idololatriam simpliciter existimant his solis modis interpretandam, Si quis aut incendat, aut immolet, aut polluceat, aut sacris aliquibus, aut sacerdotiis obligetur: quemadmodum si quis existimet adulterium in osculis, & in amplexibus, & in ipsa carnis congressione censendum: aut homicidium in sola sanguinis profusione, & in animæ ereptione reputandum. Atenim Dominus quàm extensius ista disponat, certi sumus, cùm adulterium etiam in concupiscentia designat, si oculum quis impegerit libidinosè, & animam commouerit impudicè: cùm homicidium etiam in verbo maledicti vel conuicii judicat, & in omni impetu iræ, & in negligentia caritatis in fratrem; sicut Ioannes docet, [a] *homicidam esse qui oderit fratrem.* Alioquin in modico consisteret, & diaboli ingenium de malitia, & Dei Domini de disciplina, qua nos aduersus diaboli latitudines munit, si in his tantùm delictis judicaremur, quæ etiam nationes decreuerunt vindicanda. Quomodo [b] *abundabit iustitia nostra super Scribas & Pharisæos,* vt Dominus præscripsit, nisi abundantiam aduersariæ ejus, id est, injustitiæ perspexerimus? Quòd si caput injustitiæ idololatria est, prius est vt aduersus abundantiam idololatriæ præmuniamur, dum illam non solum in manifestis recognoscimus.

(Marginal notes: Matth. 5. 28 — Ibid. 22. — a 1. Io. 3. 15. — b Matth. 5. 20.)

CAPVT III.

Idololatriæ origo, & interpretatio. Nec tantùm hominis forma, sed quacunque alia specie consecrata, Idola censenda sunt.

In p. V. idol. participes. 1. in m. V. idol. 2. inf. idololatriæ participes. 2.

IDOLVM aliquandiù retrò non erat. Priusquàm huius monstri artifices ebulissent, sola templa, & vacuæ ædes erant, sicut in hodiernum quibusdam locis vetustatis vestigia permanent. Tamen idololatria agebatur, non in isto nomine, sed in isto opere. Nam & hodie extra templum, & sine idolo agi potest. At vbi artifices statuarum, & imaginum, & omnis generis simulacrorum diabolus sæculo intulit, rude illud negotium humanæ calamitatis, & nomen de idolis consequutum est, & profectum. Exinde jam caput facta est idololatriæ ars omnis quæ idolum quoquomodo edit. Neque enim interest, an plastes effingat, an celator exsculpat, an Phrygio detexat: quia nec de materia refert, an gypso, an coloribus, an lapide, an ære, an argento, an filo formetur idolum. Quando enim & sine idolo idololatria fiat: vtique cùm adest idolum nihil interest quale sit, qua de materia, qua de effigie, ne qui putet id solum idolum habendum, quod humana effigie sit consecratum. Ad hoc necessaria est vocabuli interpretatio. εἶδος Græcè formam sonat, ab eo per diminutionem εἴδωλον deductum, æquè apud nos formulam fecit. Igitur omnis forma, vel formula idolum se dici exposcit. Inde idololatria omnis circa omne idolum famulatus & seruitus. Inde & omnis idoli artifex, eiusdem & vnius est criminis: nisi parùm idololatriam populus admisit, quia simulacrum vituli, & non hominis sibi consecrauit.

(Marginal note: Exod. 32. 4.)

CAPVT IV.

Christiani idolorum artifices, rei sunt idololatriæ, vt cultores.

Per totum. idol. participes. 2.

IDOLVM tam fieri, quàm coli Deus prohibet. quantò præcedit vt fiat quod coli possit, tantò prius est ne fiat, si coli non licet. Propter hanc causam, ad eradicandam scilicet materiam idololatriæ, lex diuina proclamat: [a] *Ne feceris idolum.* Et conjungens, [b] *Neque similitudinem eorum quæ in cælo sunt, & quæ in terra, & quæ in mari.* Toto mundo ejusmodi artibus interdixit seruis Dei. Antecesserat Enoch prædicens, omnia elementa, omnem mundi censum, quæ cœlo, quæ mari, quæ terra continentur, in idololatriam versuros dæmonas, & spiritus desertorum angelorum, vt pro Deo, aduersus Dominum consecrarentur. Omnia igitur colit humanus error, præter ipsum omnium conditorem. Eorum imagines, idola; imaginum consecratio, idololatria. Quicquid idololatria committit, in artificem quemcunque, & cujuscunque idoli deputetur necesse est. Denique idem Enoch simul & cultores idoli, & fabricatores in comminatione prædamnat. Et rursus: *Iuro vobis, peccatores, quod in diem sanguinis & perditionis iustitia parata est. Qui seruitis lapidibus, & qui imagines facitis aureas, & argenteas, & ligneas, & lapideas, & fictiles, & seruitis phantasmatibus, & damonys, & spiritibus infamibus, & omnibus erroribus non secundum scientiam, nullum ab iis inuenietis auxilium.* Esaias verò: [c] *Testes, ait, vos estis, si est Deus absque me, & non erant tunc qui fingunt & exsculpunt. omnes vani qui faciunt libita sibi, quæ illis non proderunt.* Et deinceps tota illa pronuntiatio, quam artifices, quàm cultores detestatur: cujus clausula est, [d] *Cognoscite quod cinis sit cor illorum, & terra, & nemo animam suam liberare possit.* Vbi æquè Dauid, & factores. [e] *Tales fiant,* inquit, *qui faciunt ea.* Et quid ego modicæ memoriæ homo? vltra quid suggeram? quid recolam de scripturis? quasi aut non sufficiat vox Spiritus sancti, aut vltra deliberandum sit, an maledixerit atque damnauerit Dominus ipsos prius artifices eorum, quorum cultores maledicit & damnat.

a Exo. 20. 4.
b Ibid
c Esa. 44. 6. 8. & seq.
d Ibid. 20.
e Psal. 113. 8

CAPVT V.

Artifices idolorum non excusantur Apostoli opus manuum indicentis loco, artes enim tantùm à Deo non prohibitas & ab Ecclesia receptas, in opere manuum intellexit.

Per totum. V. idol. participes 4.

PLANE' impensius respondebimus ad excusationes huiusmodi artificum, quos nunquam in domum Dei admitti oportet, si quis eam disciplinam norit. Iam illa objici solita vox: Non habeo aliud quo viuam: districtius repercuti potest, Viuere ergo habes. quid tibi cum Deo est? si tuis legibus. Tum quòd & de scripturis audent argumentari, dixisse Apostolum, [a] *Vt quisque fuerit inuentus, ita & perseueret.* Possumus igitur omnes in peccatis perseuerare ex ista interpretatione. nec enim quisquam nostrum non peccator inuentus est, cùm Christus non alia ex causa descenderit, quàm peccatorum liberandorum. Item, Eumdem præcepisse dicunt, [b] *secundùm suum exemplum, & manibus vnusquisque operetur ad victum.* Si hoc præceptum ab omnibus manibus defenditur, credo & fures, & aleatores manibus suis viuere, & ipsos latrones manibus agere, quo viuant. item falsarios vtique non pedibus, sed manibus operari malas literas. histriones verò non manibus solis, sed totis membris victum elaborare. Pateat igitur ecclesia omnibus, qui manibus, & suo opere tolerantur, si nulla exceptio est artium, quas Dei disciplina non recipit. Sed ait quidam, aduersus similitudinis interdictæ propositionem, Cur ergo Moses in eremo simulacrum serpentis ex ære fecit? Seorsum figuræ, quæ dispositioni alicui arcanæ præstruebantur, non ad derogationem legis, sed ad exemplarium causæ suæ. Alioquin si hæc vt aduersarii legis interpretemur, nunquid & nos, quod & Marcionitæ, inconstantiam adscribimus omnipotenti? quem illi hoc modo destruunt, vt mutabilem, dum alibi vetat, alibi mandat. Si quis autem dissimulat illum effigiem ærei serpentis, suspensi in modum, figuram designasse Dominicæ crucis, à serpentibus, id est, ab angelis diaboli liberaturæ nos, dum per semetipsam diabolum, id est, serpentem interfectum suspendit, siue quæ alia figuræ istius expositio dignioribus reuelata est, dummodò Apostolus affirmet [c] *omnia tunc figurate populo accedisse*: benè quod idem Deus qui lege vetuit similitudinem fieri, extraordinario præcepto serpentis similitudinem indixit. Si eundem Deum obseruas, habes legem eius, [d] *Ne feceris similitudinem*: si & præceptum factæ postea similitudinis respicis, & tu imitare Moysen; ne facias aduersus legem simulacrum aliquod, nisi Deus jusserit.

a 1. Cor. 7. 20. 24.
b 1. Cor. 4. 12. 1. Tess. 4. 11.
Num. 21. 9.
c 1. Cor. 10. 6.
d Exo. 20. 4.

CAPVT VI.

Artifices idolorum soluunt pactum, quo in baptismo diaboli pompis renuntiauerunt: Deos plures facto confitentur, & eos colunt, qui colendos faciunt.

Per totum. V. idol. participes. 3.

SI nulla lex Dei prohibuisset idola fieri à nobis, si nulla vox Spiritus sancti fabricatoribus idolorum non minus quàm cultoribus comminaretur, de ipso sacramento nostro interpretaremur nobis, aduersas esse fidei ejusmodi artes. Quomodo enim renuntiauimus diabolo, & angelis eius, si eos facimus? Quod repudium diximus iis, non dico cum quibus, sed de quibus viuimus? Quam discordiam suscepimus in eos, quibus exhibitionis nostræ gratia obligati sumus? Potes lingua negasse, quod manu confiteris? verbo destruere, quod facto struis? vnum Deum prædicare, qui tantos efficis? verum Deum prædicare, qui falsos facis? Facio (ait quidam) sed non colo. quasi ob aliquam causam colere non audeat, nisi ob quam & facere non debeat. scilicet ob Dei offensam vtrubique. Immò tu colis, qui facis vt coli possint. Colis autem non spiritu vilissimi nidoris alicujus, sed tuo proprio: nec anima pecudis impensa, sed anima tua. Illis ingenium tuum immolas, illis sudorem tuum libas, illis prudentiam tuam accendis. Plus es illis, quàm sacerdos, cùm per te habeant sacerdotem. Diligentia tua numen nomen illorum est. Negas te quod facis, colere? Sed illi non negant, quibus hanc saginatiorem, & auratiorem, & majorem hostiam cædis, salutem tuam.

CAPVT VII.

Ecclesia arcet à Communione fidelium, manus artifices idolorum: & iure prohibet eas Domini corpus accipere, & multò magis in ordinem Ecclesiasticum assumi, qui dæmonibus corpora fabricant, & Corpus Domini quotidiè scandalizant, scilicet Ecclesiam, operibus suis, & manibus præscindendis.

Per totum. V. ad Eucharistiam dispositio 6. & V. Idololat. participes. 2.

TOTA die ad hanc partem zelus fidei perorabit, ingemens Christianum ab idolis in ecclesiam venire: de aduersarii officina, in domum Dei: attollere ad Deum patrem manus matres idolorum: his manibus adorare, quæ forìs aduersus Deum adorantur: eas manus admouere corpori Domini, quæ dæmoniis corpora conferunt. Nec hoc sufficit. Parùm sit, si ab aliis manibus accipiant, quod contaminant, sed etiam ipsi tradunt aliis, quod contaminauerunt. Adleguntur in ordinem ecclesiasticum artifices idolorum. Pro scelus! Semel Iudæi Christo manus intulerunt, isti quotidie corpus eius

a Matth. 5. 30. lacessunt. O manus præcidendæ! Viderint jam, an per similitudinem dictum sit, a *Si te manus tua scandalizat, amputa eam.* Quæ magis amputandæ, quàm in quibus Domini corpus scandalizatur?

CAPVT VIII.

Idololatræ sunt, templi, Aræ, ædiculæ, domus, bracteæ, & cuiusuis insignis & ornamenti idolorum opifices.

In p. V. idol. participes. 3. à p V. ad Eucharistiam dispositio. 6. à p. ad f. V. Ars. 2. in f. V. idololatriæ participes. 5.

SVNT & aliæ complurium artium species, quæ etsi non contingunt idolorum fabricationem, tamen ea sine quibus idola nihil possunt, eodem crimine expediunt. Nec enim differt, an extruas vel exornes: si templum, si aram, si ædiculam eius instruxeris: si bratteam expresseris, aut insignia, aut etiam domum fabricaueris: major est ejusmodi opera, quæ non effigiem confert, sed auctoritatem. Si ista ita necessitas exhibitionis obtenditur, habent & alias species, quæ sine exorbitatione disciplinæ, id est, sine idoli confictura opem victus præstent. Scit albarius tector & tecta sarcire, & tectoria inducere, & cisternam liare & cymatia distendere, & multa alia ornamenta, præter simulacra parietibus incrispare. Scit & pictor, & marmorarius, & ærarius, & quicunque cælator, latitudines suas vtique multo faciliores. Nam qui signum describit, quantò facilius abacum linit? qui de talia Martem exsculpit, quantò citius armarium compingit? Nulla ars non alterius artis, aut mater, aut propinqua est. Nihil alterius vacat. Tot sunt artium venæ, quot hominum concupiscentiæ. Sed de mercedibus, & manus pretiis interest. Proinde interest & de labore. Minor merces frequentiore actu repensatur. Quot parietes signa desiderant

desiderant? quot templa, & ædes idolis ædificantur? Domus verò, & prætoria, & balnea, & insulæ quantæ? Soccus, & baxa quotidie deaurantur, Mercurius, & Seraphis non quotidie. Sufficiat ad quæstum artificiorum. frequentior est omni superstitione luxuria, & ambitio. Lances, & scyphos facilius ambitio quàm superstitio desiderabit. Coronas quoque magis luxuria, quàm solemnitas erogat. Cùm igitur ad hæc artificiorum genera cohortemur, quæ idolum quidem, & quæ idolo competunt, non attingant, sint autem & hominibus communia sæpè, quæ & idolis, hoc quoque cauere debemus, ne quid scientibus nobis ab aliquibus de manibus nostris in rem idolorum postuletur. Quòd si concesserimus, & non remediis jam vsitatis egerimus, non puto nos à contagio idololatriæ vacare, quorum manus non ignorantium in officio, vel in honore, & vsu dæmoniorum deprehenduntur.

CAPVT. IX.

Magiæ, Mathematicæ, Astrologiæ Professores, Idololatriæ participant.

In p. ad m. V. Astrologia. 1, à p. in alphab. Error. V. Angeli amat. fœmin. 2. in m. V. Relapsus. 6. in f. V. magia. 4.

ANIMADVERTIMVS inter artes, etiam professiones quasdam obnoxias idololatriæ. De Astrologis, ne loquendum quidem est. Sed quoniam quidam istis diebus prouocauit, defendens sibi perseuerantiam professionis istius, paucis vtar. Non allego quod idola honoret, quorum nomina cœlo inscripsit, quibus omnem Dei potestatem addixit: quòd propterea homines non putant Deum requirendum, præsumentes stellarum nos immutabili arbitrio agi. vnum propono, Angelos esse illos desertores Dei, amatores fœminarum, proditores etiam huius curiositatis, propterea quoque damnatos à Deo, O diuina sententia, vsque ad terram pertinax, cui etiam ignorantes testimonium reddunt! Expelluntur Mathematici, sicut angeli eorum. Vrbs, & Italia interdicitur Mathematicis, sicut cœlum angelis eorum. eadem pœna est exilii discipulis, & magistris. Sed a *Magi, & Astrologi ab Oriente venerunt*. Scimus Magiæ, & Astrologiæ inter se societatem. Primi igitur stellarum interpretes natum Christum annuntiauerunt, primi munerauerunt. Hoc nomine Christum, (opinor) sibi obligauerunt. Quid tum? Ideo nunc & Mathematicis patrocinabitur illorum Magorum religio? De Christo scilicet est mathesis hodie; stellam Christi, non Saturni, & Martis, & cujusque ex eodem ordine mortuorum, obseruat & prædicat. At enim scientia ista vsque ad Euangelium fuit concessa, vt Christo edito nemo exinde natiuitatem alicujus de cœlo interpretetur. Nam & b *tus illud, & myrrham, & aurum, ideo infanti tunc Domino obtulerunt*, quasi clausulam sacrificationis, & gloriæ sæcularis, quam Christus erat adempturus. Quòd igitur iisdem Magis somnium, sine dubio ex Dei voluntate, suggessit, vt irent in sua, sed alia, non qua venerant, via; id est, ne pristina secta sua incederent, nonnè illos Herodes persequeretur; qui nec persequutus est, etiam ignorans alia via digressos, quoniam & qua venerant, ignorabat. Adeò viam rectam, & disciplinam intelligere debemus. Itaque magìs præceptum, vt exinde aliter incederent. Sic & alia illa species magiæ quæ miraculis operatur, etiam aduersus Moysen æmulata, patientiam Dei traxit ad Euangelium vsque. Nam exinde & Simon Magus jam fidelis, quoniam aliquid adhuc de circulatoria secta cogitaret, vt scilicet inter miracula professionis suæ, etiam Spiritũ sanctũ per manuum impositionem enundinaret, maledictus ab Apostolis de fide ejectus est. alter magus, qui cum Sergio Paulo, quoniam iisdem aduersabatur Apostolis, luminum amissione multatus est. Hoc & Astrologi retulissent credo, si qui in Apostolos incidissent. Attamen cùm magia punitur, cujus est species Astrologia, vtique & species in genere damnatur. Post Euangelium, nusquam inuenias aut sophistas, aut Chaldæos, aut incantatores, aut conjectores, aut magos, nisi planè punitos. c *Vbi sapiens, vbi liberator, vbi conquisitor huius æui? Nonne infatuauit Deus sapientiam huius sæculi*. Nihil scis, Mathematice, si nesciebas te futurum Christianum. si sciebas, hoc quoque scire debueras, nihil tibi futurum cum ista professione. Ipsa te de periculo suo instrueret, quæ aliorum climacterica præcanit. d *Non est tibi pars neque sors in ista ratione*. Non potest regna cœlorum spetare, cujus digitus aut radius abutitur cœlo.

Gen. 6. 2.
a Matth. 2. 1. 2.
b Matth. 2. 11.
Matth. 2. 12
Exod. 7. 11.
Act. 8 18.
Act 13. 8.
c 1. Cor. 1. 20.
d Act. 8. 21.

Iouioris reatus, præjudicium istud obseruo. Nam quòd mihi de stupro interdictum sit, aliis
ad eam rem nihil aut operæ, aut conscientiæ exhibeo. Nam quòd ipsam carnem meam à
lupanaribus segregaui, agnosco me, neque lenocinium, neque id genus lucrum, alterius
causa exercere posse. Sic & homicidii interdictio, ostendit mihi lanistam quoque ab ec-
clesia arceri: nec per se non faciet quod faciendum aliis subministrat. Ecce magis proxi-
mum præjudicium. Si publicarum victimarum redemptor ad fidem accedat, permittes
ei in eo negotio permanere? aut si jam fidelis id agere susceperit, retinendum in ecclesia
putabis? non opinor. nisi si quis & de turario dissimulabit. scilicet ad alios peruenit pro-
curatio sanguinis, ad alios odorum. Si antequam idola in sæculo essent, his mercibus ad-
huc informis idololatria transigebatur, si & nunc ferè sine idolo opus idololatriæ incen-
diis odorum perpetratur, ecquid majoris operæ & erga dæmonia turarius: nam facilius
sine idolo idololatria, quàm sine turarii merce. Ipsius fidei conscientiam perrogemus.
quo ore Christianus turarius, si per templa transibit, fumantes aras despuet, & exsuffla-
bit, quibus ipse prospexit? qua constantia exorcizabit alumnos suos, quibus domum suam
cellarium præstat? Illic quidem si excluserit dæmonium, non sibi placeat de fide. neque
enim inimicum exclusit. facilè debuit de eo impetrare, quem quotidie pascit. Nulla igi-
tur ars, nulla professio, nulla negotiatio, quæ quid aut instruendis, aut formandis idolis
administrat, carere poterit titulo idololatriæ: nisi si aliud omnino interpretemur idolo-
latriam, quàm famulatum idulorum colendorum.

CAPVT XII.

Præmissa opera, necessitatis humanæ prætextu calcato, relinquenda sunt, vt contraria fidei; cùm & Apostoli pro Domino, etiam licita dimiserint.

Per totum. V. Ats. 1. circa. f. V. fides. 6.

MALE nobis de necessitatibus humanæ exibitionis supplaudimus, si post fidem ob- [a] Luc.14.28
signatam dicimus, Non habeo quo viuam. Iam hîc enim plenius illi abruptæ pro-
positioni respondebo, Serò dicitur. ante enim fuit deliberandum, ex similitudine [a] *pro-* [b] Matth. 5.
uidentissimi ædificis illius qui prius sumptus operis cum viribus suis supputat, ne vbi cœperit, de- 3.
fectus, postea erubescat. Sed & nunc habes dicta Domini, & exempla adimentia tibi om- [c] Matth. 6.
nem causationem. Quid enim dicis? Egebo. Sed [b] *felices egenos* Dominus appellat. Vi- 25.
ctum nun habebo: Sed [c] *nolite*, inquit, *cogitare de victu.* [d] *Et vestitus habemus exemplum,* [d] Ibid. 30.
lilia. Substantia mihi opus erat: Atquin [e] *omnia vendenda sunt, & egentibus diuidenda.* [e] Matth. 19.
Sed filiis & posteritati prouidendum: [f] *Nemo aratro manum imponens & retro spectans, ap-* 21.
tus est operi. Sed conditionalis eram: [g] *Nemo duobus dominis seruire potest.* [h] *Si vis Domini* [f] Luc.9.62.
discipulus esse, crucem tuam tollas, & Dominum sequaris necesse est, id est, angustias & cru- [g] Matth. 6.
ciatus tuos, vel corpus solùm, quod in modum crucis est. [i] *Parentes, conjuges, liberi pro-* 24.
pter Deum relinquendi erunt. De artibus & negotiationibus, & de professionibus etiam, [h] Matth.16.
liberorum & parentum causa dubitas? jam tunc demonstratum est nobis & pignera, & 24.
artificia, & negotia propter Dominum derelinquenda, cum [l] *Iacobus & Ioannes vocati à* [i] Marc. 10.
Domino, & patrem nauemque derelinquunt. cum [m] *Matthæus de telonio suscitatur. cum etiam* 29.
[n] *sepelire patrem tardum fuit fidei.* Nemo eorum quos Dominus allegit, Non habeo, dixit, [l] Matt.4.21
quo viuam. Fides famem non timet. Scit etiam famem non minus sibi contemnendam [m] Matth.9.
propter Deum, quàm omne mortis genus. Didicit non respicere vitam, quantò magis 9.
victum? Quotusquisque hæc adimpleuit? Sed [o] *quæ penes homines difficilia, penes Deum* [n] Matth. 8. 21.
facilia. Sic tamen nobis de mansuetudine & clementia Dei blandiamur, vt non vsque ad Rom. 8.35. [o] Luc.18.27
idololatriæ adfinitates necessitatibus largiamur. Marc. 10. 17.

CAPVT XIII.

Non tantùm à spectaculis, & sacris idolorum, sed & à festis etiam illorum extraordinariis abstinendum.

Iup. V. ats. 1. à p. V. Christianus 25. inf. V. pudor. 1.

SED omnem adflatum eius vice pestis etiam de longinquo deuitemus, non his tantùm
quæ præmisimus, sed in vniuersa serie humanæ superstitionis, siue deis suis, siue de-
functis, siue regibus mancipatæ, vt ad eosdem spiritus immundos pertinentis, modò per
sacrificia & sacerdotia, modò per spectacula, & hoc genus, modò per festos dies. Sed de
sacrificiis & de sacerdotiis quid loquar? De spectaculis autem & voluptatibus ejusmodi
suum jam volumen impleuimus. Hoc loco retractari oportet de festis diebus, & aliis ex-
traordinariis solemnitatibus, quas interdum lasciuiæ, interdum timiditati nostræ subscri-

bimus, aduersus fidei disciplinam communicantes Nationibus in idolicis rebus. De hoc
a Rom. 12. quidem primò consistam, an cum ipsis quoque Nationibus communicare in hujusmodi
15. seruus Dei debear, siue habitu, siue victu, vel quo alio genere lætitiæ earum. a *Gaudere*
b 2. Cor. 6. *cum gaudentibus, & lugere cum lugentibus*, de fratribus dictū est ab Apostolo ad vnanimita-
15. tem cohortante. Cæterum ad hæc b *nihil communionis est lumini & tenebris, vita & mor-*
c Io. 16. 20. *ti*: aut scindimus quod est scriptum, c *Sæculum gaudebit, vos verò lugebitis*. Si cum sæculo
d Luc. 16. gaudemus, verendum est ne cum sæculo & lugeamus. Sæculo autem gaudente lugeamus,
22. & sæculo postea lugente gaudebimus. Sic & d *Lazarus apud inferos in sinu Abrahæ refrige-*
rium consecutus, contrà diues in tormento ignis constitutus, alternas malorum & bonorum
vices æmula retributione compensant. Sunt quidam dies munerum, quæ apud alios honoris
titulum, apud alios mercedis debitum expungunt. Nunc ergo, inquis, recipiam meum,
vel rependam alienum. Si hunc morem sibi homines de superstitione consecrauerunt, tu
extraneus ab omni eorum vanitate, quid participas idolothyta solemnia? quasi tibi quoque
præscriptum sit de die, quò minus id quod homini debes, vel tibi ab homine debetur,
citra diei obseruationem luas, vel recipias. Da formam qua velis agi tecum. Cur enim &
lateas, cùm ignorantia alterius tuam conscientiam contamines? si non ignoraris quod sis
Christianus, tentaris, & contra conscientiam alterius agis, tanquam non Christianus.
Enim-verò & dissimulaberis. tentatus, addictus es. Certè siue hac, siue illac, reus es con-
e Matth. 10. fusionis in Domino. e *Qui autem confusus super me fuerit penès homines, & ego confundar*
33. *super illo*, inquit, *penes patrem meum, qui est in cælis.*
Luc. 12. 9.

CAPVT. XIV.

Cùm Gentiles nullum diem festum nostrum obseruent, nec nos; etiam prætextu eos lucrandi per blasphemiam Dei, eorum Saturnalia, Ianuaria, aliaque id genus frequentare debemus.

In p. V. Scandalum. 3. à p. ad f. V. charitas proximi. 5.

SED enim plerique jam induxerunt animo, ignoscendum esse, si quando, quæ
ethnici, faciunt, nè nomen blasphemetur. Porro blasphemia quæ nobis omnino deui-
tanda est, hæc opinor est, Si quis nostrum ad justam blasphemiam ethnicum de-
ducat, aut fraude, aut injuria, aut contumelia, aliave materia dignæ querelæ, in qua
nomen meritò percutitur, vt meritò irascatur & Dominus. Cæterùm si de omni blasphe-
a Esa. 52. 5. mia dictum est, a *Vestri causa nomen meum blasphematur*, perimus vniuersi; cùm totus cir-
Rom. 2. 24. cus scelestis suffragiis nullo merito nomen lacessit. desinamus, & non blasphemabitur.
Immò blasphemetur, dum sumus in obseruatione, non in exorbitatione disciplinæ, dum
probamur, non dum reprobamur. O blasphemiam martyrii affinem! quæ tunc me testa-
tur Christianum, cùm propter eam detestatur. benedictio est nominis, maledictio custo-
b Gal. 1. 10. ditæ disciplinæ. *Si* b *hominibus*, inquit, *vellem placere, seruus Christi non essem*. Sed idem
c Rom. 15. 1. alibi jubet, c *Omnibus placere curemus*; d *Quemadmodum ego*, inquit, *omnibus per omnia pla-*
2. *ceo*. e Nimirum Saturnalia & Kalendas Ianuarias celebrans hominibus placebat? an mo-
d 1. Cor. 10. destia & patientia? an grauitate; an humanitate; an integritate? Proinde cùm dicit,
33.
e 1. Cor. 9. e *Omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifaciam*, nunquid idololatris idololatres? nun-
22. quid ethnicis ethnicus? nunquid sæcularibus sæcularis? Sed etsi non prohibet nos con-
uersari cum idololatris, & adulteris, & cæteris criminosis, dicens, f *Cæterùm de mundo exi-*
f 1. Cor. 5. *retis*: non vtique eas habenas conuersationis immutat, vt quoniam necesse sit & conuiue-
10. re nos & commisceri cum peccatoribus, idem & compeccare possimus. Ibi est cōmercium
vitæ, quod Apostolus concedit: ibi peccare, quod nemo permittit. Licet conuiuere cum
ethnicis, commori non licet. Conuiuamus cum omnibus: conlætemur ex communione
naturæ, non superstitionis. Pares anima sumus, non disciplina: compossessores mundi,
non erroris. Quòd si nobis nullum jus est communionis in ejusmodi cum extraneis, quan-
tò scelestius est hæc inter fratres frequentare? Quis hoc sustinere aut defendere potest?
g Esa. 1. 14. Iudæis dies suos festos exprobrat Spiritus sanctus. g *Sabbata*, inquit, *vestra, & neomenias,*
& ceremonias odit anima mea. Nobis, quibus sabbata extranea sunt, & neomeniæ, & feriæ
à Deo aliquando dilectæ, Saturnalia, & Ianuariæ, & Brumæ, & Matronales frequen-
tantur? munera commeant? strenæ consonant? lusus, conuiuia constrepunt? O melior
fides nationum in suam sectam: quæ nullam solemnitatem Christianorum vindicat! Non
Dominicum diem, non Pentecosten, etiam si nossent, nobiscum communicassent; ti-
merent enim nè Christiani viderentur. nos ne ethnici pronuntiemur, non veremur. Si
quid & carni indulgendum est, habes. non tamen dies tantùm, sed & plures. Nam ethni-
cis semel annuus dies quisque festus est; tibi octauus quisque dies. excerpe singulas solen-
nitates nationum, & in ordinem exsere, Pentecosten implere non poterunt.

CAPVT. XV.

Licet Magistratibus parere debeamus; Iuxta limites tamen Christianæ disciplinæ, Nec licet nobis in solemnibus Cæsarum, tabernas, aut Ianuas lucernis ornare, aut laureis coronare. Tum quòd varij sint ostiorum dii, tum quòd omnis idololatria cœperit ab hominum cultu, & dii gentium prius homines fuerint.

Per totum. V. idol. participes. 6. à p. V. Homo Imago Dei. 5. circa f. V. Rex. 3.

SED [a] *luceant*, inquit, *opera vestra*. At nunc lucent tabernæ, & januæ nostræ: plures jam inuenies ethnicorum fores sine lucernis, & laureis, quàm Christianorum. De [a Matth. 5. 16.] ista quoque specie quid videtur? Si idoli honor est, sine dubio idoli honor idololatria est. Si hominis causa est, recogitemus omnem idololatriam in hominis causam esse. Recogitemus omnem idololatriam in homines esse culturam, cùm & ipsos deos nationum homines retrò fuisse, etiam apud suos constet. Itaque nihil interest, superioris, an hujus sæculi viris superstitio ista præstetur. Idololatria non propter personas quæ apponuntur, sed propter officia ista damnata est, quæ ad dæmonas pertinent. [b] *Reddenda sunt Cæsari quæ sunt Cæsaris*. [b Matth. 22. 21.] benè quòd apposuit, *& quæ sunt Dei, Deo*. Quæ ergo sunt Cæsaris? scilicet de quibus tunc consultatio mouebatur, [c] *præstandusne esset census Cæsari, an non*. [Luc. 20. 25.] Ideo *& monetam ostendi sibi Dominus postulauit, & de imagine cujus esset requisiuit*. [c Ibid.] & cùm audisset, Cæsaris: *Reddite, ait, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*. id est imaginem [Ibid. supra.] Cæsaris Cæsari, quæ in nummo est; & imaginem Dei Deo, quæ in homine est: vt Cæsari quidem pecuniam reddas, Deo temetipsum. Alioquin, quid erit Dei, si omnia Cæsaris? Ergo, inquis, honor Dei est, lucernæ pro foribus, & laurus in postibus? non vtique quod Dei honor est, sed quod eius qui pro Deo hujusmodi officiis honoratur, quantum in manifesto est, salua operatione quæ est in occulto, ad dæmonia perueniens. Certi enim esse debemus, si quos latet per ignorantiam literaturæ sæcularis, etiam ostiorum deos apud Romanos, Cardeam à cardinibus appellatam, & Forculum à foribus, & Limentinum à limine, & ipsum Ianum à Janua: & vtique scimus, licet nomina inania atque conficta sint, cùm tamen in superstitionem deducuntur, rapere ad se dæmonia, & omnem spiritum immundum, per consecrationis obligamentum. Alioquin dæmonia nullum habent nomen sigillatim, sed ibi nomen inueniunt, vbi & pignus. Etiam apud Græcos Apollinem Thyræum, & Antelicos dæmonas ostiorum præsides legimus. Hæc igitur ab initio præuidens Spiritus sanctus, etiam ostia in superstitionem ventura, præcecinit per antiquissimum Propheten Enoch. Nam & aliàs alia ostia in balneis adorari videmus. Si autem eorum sunt quæ in ostiis adorentur, ad eos & lucernæ, & laureæ pertinebunt. Idolo feceris quidquid ostio feceris. Hoc in loco ex auctoritate quoque Dei contestor, quia nec tutum est subtrahere quodcumque vni fuerit ostensum, vtique omnium causa. Scio fratrem per visionem eadem nocte castigatum grauiter, quòd januam eius subitò annuntiatis gaudiis publicis serui coronassent. Et tamen non ipse coronauerat, aut præceperat, nam antè processerat, & regressus deprehenderat factum: adeò apud Deum in hujusmodi etiam disciplina familiæ nostræ æstimamur. Igitur quòd attineat ad honores regum, vel imperatorum, satis præscriptum habemus, in omni obsequio esse nos oportere, secundum Apostoli præceptum [d] *subditos magistratibus, & principibus, & potestatibus*; sed intra [d Rom. 13. 1. & seq.] limites disciplinæ, quousque ab idololatria separamur. Propterea enim & illud exemplum trium fratrum præcucurrit, qui aliàs obsequentes erga regem Nabuchodonosor, honorem imaginis eius constantissimè respuerunt, probantes idololatriam esse, quicquid [Dan. 3. 18] humani honoris modum ad instar diuinæ sublimitatis extollit. Sic & Daniel cætera Dario subnixus, tamdiu fuit in officio, quandiu à periculo disciplinæ vacaret. Nam id ne subiret, [Dan. 6, 16.] non magìs leones regios timuit, quàm illi regios ignes. Accendant igitur quotidie lucernas, quibus lux nulla est. adfingant postibus lauros postmodum arsuras, quibus ignes imminent; illis competunt & testimonia tenebrarum, & auspicia pœnarum. Tu [e] *lumen es mundi, & arbor virens semper*. [e Matth. 5. 14.] Si templis renuntiasti, nè feceris templum januam tuam. Minus dixi: si lupanaribus renuntiasti, nè indueris domui tuæ faciem [Psal. 1. 4.] noui lupanaris.

CAPVT XVI.

Possunt fideles interesse aliis solemnitatibus, communibus, & priuatis, sponsalium & Nuptiarum, non tamen idolorum his præsidentium sacrificiis.

In p. ad m. V. vestis. 7. à in m. ad f. V. officium. 1.

CIRCA officia verò priuatarum, & communium solemnitatum, vt togæ puræ, vt sponsalium, vt nuptialium, vt nominalium, nullum putem periculum obseruari de

flatu idololatriæ quæ interuenit: causæ enim sunt considerandæ quibus præstatur officium. eas mundas esse opinor per semetipsas: quia neque vestitus virilis, neque annulus, aut conjunctio maritalis, de alicujus idoli honore descendit. Nullum denique cultum a
a Deut. 22. 5. Deo maledictum inuenio, nisi muliebrem in viro. [a] *Maledictus enim*, inquit, *omnis qui muliebribus induitur*. Toga verò etiam appellationis virilis est. Nuptias quoque celebrari non magìs Deus prohibet, quàm nomen imponi. Sed his accommodantur sacrificia. Sim vocatus; nec ad sacrificiũ sit titulus officii & operæ meæ expunctio, quantum sibi libet Vtinam quantum sibi quidem; nec videre possemus, quæ facere nobis nefas est. sed quoniam ita Malus circundedit sæculum idololatria, licebit adesse in quibusdam, quæ nos homini non idolo officiosos habent. Planè ad sacerdotium & sacrificium vocatus non ibo, proprium enim idoli officium est; sed neque consilio, neque sumptu, aliave opera in ejusmodi fungar. Si propter sacrificium vocatus adsistam, ero particeps idololatriæ: si me alia causa conjungit sacrificanti, ero tantum spectator sacrificii.

CAPVT XVII.

Non licet seruis, dominorum suorum idololatria ministrare.

Per totum. V. officium 1.

CÆTERVM quid facient serui vel liberti fideles? item officiales sacrificantibus dominis, vel patronis vel præsidibus adhærentes? Sed si merum quis sacrificanti tradiderit, immò si verbo quoque aliquo sacrificio necessario adjuuerit, minister habebitur idololatriæ. Hujus regulæ memores, etiam magistratibus, & potestatibus officium possumus reddere secũdùm Patriarchas, & cæteros majores, qui regibus idololatris vsque ad finem idololatriæ apparuerunt. Hinc proximè disputatio oborta est; An seruus Dei, alicujus dignitatis, aut potestatis administrationem capiat, si ab omni specie idololatriæ intactum se
Gen. 41. per totum. Dan. 2. & 7. aut gratia aliqua, aut astutia etiam, præstare possit. secundùm quòd & Ioseph, & Daniel mundi ab idololatria, & dignitatem, & potestatem administrauerunt, in ornamento præfecturę totius Ægypti, siue Babyloniæ. Cedamus itaque succedere alicui posse, vt in quoquo honore, in solo honoris nomine incedat, neque sacrificet, neque sacrificiis auctoritatem suam accommodet, non hostias locet, non curas templorum deleget, non vectigalia eorum procuret, non spectacula edat de suo, aut de publico, aut edendis præsit; nihil solemne pronuntiet, vel edicat, nè juret quidem. jam verò quæ sunt potestatis, neque iudicet de capite alicuius, vel pudore; feras enim de pecunia, neque damnet, neque prædamnet, neminem vinciat, neminem recludat, aut torqueat; si hæc credibile est fieri posse.

CAPVT XVIII.

Christianus ab initio renunsiator pompæ diaboli, ab omni superfluo ornatu, & honorum apparatu, maxime idololatriæ proprio abstinere debet:

In p. ad m. V. Vestis. 9. in m. ad f. V. Vestis. 8.

IAM verò de solo suggestu & apparatu honoris retractandum. proprius habitus vniuscujusque est, tam ad vsum quotidianum, quàm ad honorem & dignitatem. Igitur pur-
Gen. 41. 42. Dan. 5. 29. pura illa & aurum, ceruicis ornamentum, eodem more apud Ægyptios, & Babylonios insignia erant dignitatis, quo more nunc prætextæ, vel trabeæ, vel palmatæ, & coronæ aureę sacerdotum, prouincialium, sed non eadem conditione. Tantùm enim honoris nomine conferebantur his qui familiaritatem regum merebantur. vnde & purpurati regum vocabantur à purpura, sicut apud nos à toga candida candidati: sed non vt suggestus ille sacerdotiis quoque aut aliquibus idolorum officiis adstringeretur. Nam si ita esset, vtique tantæ sanctitatis & constantiæ viri statim habitus inquinatos recusassent, statimque apparuisset, Danielem idolis non deseruisse, nec Belem nec draconem colere, quòd
Dan. 14. 3. 4. 24. multò postea apparuit. Simplex igitur purpura illa, nec jam dignitatis erat, sed ingenuitatis apud Barbaros insigne. Quemamodum enim & Ioseph qui seruus fuerat, & Daniel
Gen. 41. 42. Dan. 5. 29. qui per captiuitatem statum verterat, ciuitatem Babyloniam, & Ægyptiam sunt consecuti, per habitum barbaricæ ingenuitatis: sic penès nos quoque fideli, si necesse fuerit, poterit & puerilis prętexta concedi & puerilis stola, natiuitatis insignia, non potestatis; generis, non honoris; ordinis, non superstitionis. Cæterùm purpura, vel cætera insignia dignitatum & potestatum, insertæ dignitati & potestatibus idololatriæ ab initio dicata, habent profanationis suæ maculam. cùm præterea ipsis etiam idolis induantur prætextæ, & trabeæ, & laticlaui, fasces quoque & virgæ præferantur; & meritò: nam dæmonia

magiſtratus ſunt ſæculi. hujus collegii inſignia, faſces & purpuras, geſtant. Quid ergo
proficies, ſi ſuggeſtu quidem vtaris, opera verò eius non adminiſtres? Nemo in immun-
dis mundus videri poteſt. Tunicam ſi induas inquinatam per ſe, poterit forſitan illa non
inquinari per te, ſed tu per illam mundus eſſe non poteris. Iam nunc qui de Ioſeph, & Gen. 41. 42.
Daniel argumentatis, ſcito non ſemper comparanda eſſe vetera & noua, rudia & polita, Dan. 5. 29.
cæpta & explicita, ſeruilia & liberalia. nam illi etiam conditione ſerui erant. tu verò [a] *nul-* a 1. Cor. 6.
lius ſeruus, in quantum ſolius Chriſti, qui te etiam captiuitate ſæculi liberauit, ex forma 20.
Dominica agere debebis. Ille Dominus in humilitate & ignobilitate inceſſit, domicilio
incertus: nam [b] *filius*, inquit, *hominis non habet vbi caput collocet*. veſtitu incultus. neque b Luc. 9. 58.
enim dixiſſet, [c] *Ecce qui teneris veſtiuntur, in domibus regum ſunt*. [d] *vultu denique & aſpectu* c Matth. 11.
inglorius, ſicut & Eſaïas pronuntiauerat. Si poteſtatis jus quoque nullum nè in ſuos qui- 8.
dem exercuit, quibus ſordido miniſterio functus eſt; ſi regem denique fieri, conſcius ſui d Eſa. 53. 2. 3
regni, refugit, pleniſſimè dedit formam ſuis, dirigendo omni faſtigio, & ſuggeſtu, tam Io. 13. 4.
quàm dignitatis quàm poteſtatis. Quis enim magìs iis vſus fuiſſet quàm Dei filius? quales Io. 6. 15.
& quanti eum faſces producerent? qualis purpura de humeris eius floreret? quale aurum
de capite radiaret? niſi gloriam ſæculi alienam & ſibi & ſuis iudicaſſet? Igitur quam noluit
rejecit, quam rejecit damnauit, quam damnauit in pompa diaboli deputauit. Non enim
damnaſſet, niſi non ſua: alterius autem eſſe non poſſent, niſi diaboli, quæ Dei non ſunt.
Tu ſi diaboli pompam ejeraſti, quicquid ex ea attigeris, id ſcias eſſe idololatriam; vel
hoc te commonefaciat, omnes huius ſæculi poteſtates & dignitates non ſolum alienas,
verùm & inimicas Dei eſſe, quòd per illas aduerſus Dei ſeruos ſupplicia conſulta ſunt,
per illas & pœnæ ad impios paratæ irrogantur. Sed natiuitas, & ſubſtantia tua moleſtæ
tibi ſunt aduerſus idololatriam. Ad euitandum, remedia deeſſe non poſſunt; cùm etſi
defuerint, ſuperſit vnicum illud, quod felicior factus non in terris magiſtratus, ſed in
cœlis.

CAPVT XIX.

Militia ſub ſigno diaboli, vel immolationi, aut capitali iudicio addicta, non conuenit militanti ſub ſigno Chriſti.

Per totum. V. malitia. 5.

POSSET in iſto capitulo etiam de militia definitum videri, quæ inter dignitatem &
poteſtatem eſt. At nunc de iſto quæritur, an fidelis ad militiam conuerti poſſit, & an
militia ad finem admitti, etiam caligata, vel inferior quoque, cui non ſit neceſſitas im-
molationum, vel capitalium iudiciorum. Non conuenit ſacramento diuino & humano,
ſigno Chriſti & ſigno diaboli, caſtris lucis & caſtris tenebrarum: non poteſt vna anima
duobus deberi, Deo & Cæſari. Et virgam portauit Moyſes, fibulam & Aaron; cingitur Matt. 22. 21
loro & Ioannes; agmen agit & Ieſus Naue; bellauit & populus, ſi placet & ludere. Quo- Exod 4. 2.
modo autem bellabit, immò quomodo etiam in pace militabit, ſine gladio; quem Domi- Exo. 28. 13.
nus abſtulit? Nam & ſi adierant milites ad Ioannem, & formam obſeruationis accepe- Matth. 3. 4.
rant, ſi etiam Centurio crediderat; omnem poſtea militem Dominus in Petro exarman- Exo. 17. 10.
do diſcinxit. nullus habitus licitus eſt apud nos illicito actui aſcriptus. Luc. 3. 14.
Matth. 8. 10
Matth. 26.
52.

CAPVT XX.

Idola Deos dicere, aut iurare per eos, & dicere: me Hercule, me Dius Fidius, & ſimilia, *interdictum nobis.*

Per totum. V. idol. participes 10.

SED enim cùm conuerſatio diuinæ diſciplinæ non factis tantùm; verùm etiam verbis
periclitetur, nam ſicut ſcriptum eſt, [a] *Ecce homo & facta eius, ita: Ex ore tuo iuſtificaberis*, a Matth. 12.
meminiſſe debemus eſſe in verbis quoque idololatriæ incurſum præcauendum, aut de 37.
conſuetudinis vitio, aut timiditatis. Deos Nationum nominari lex prohibet, non vtique
nè nomina eorum pronuntiemus, quæ nobis vt dicamus conuerſatio extorquet. Nam id Exo. 23. 13.
plerumque dicendum eſt, In templo Æſculapii illum habes, & vico Iſidis habito, & ſa-
cerdos Iouis factus eſt, & multa alia in hunc modum, quando & hominibus hoc genus no-
mina inducuntur. Neque enim Saturnum honoro, ſi quem ita vocauero ſuo nomine;
tam non honoro, quàm Marcum, ſi vocauero Marcum. ſed ait: [b] *Nomen aliorum deorum* b Ibid.
neque commemorabitur, neque audietur de ore tuo. Hoc præcepit, ne deos vocemus illos.
Nam & in prima parte legis, [c] *Non ſumes*, inquit, *nomen Domini Dei tui in vano*, id eſt c Exo. 20. 7.
idolo. Cecidit igitur in idololatriam, qui idolum nomine Dei honorauerit. Quòd ſi deos

dicendum erit, adjiciendum est aliquid, quo appareat, quia non ego illos deos dico. Nam & scriptura deos nominat; sed adjicit suos, vel, nationum. Sicut Dauid cum deos nominasset, vbi ait: [d] *Dei autem nationum dæmonia.* Sed hoc mihi ad sequentia magis præstructum est. cæterùm consuetudinis vitium est *me Hercule dicere, me Dius fidius*, accedente ignorantia quorundam qui ignorant iusjurandum esse per Herculem. Porro quid erit dejeratio per eos quos ejerasti, quàm præuaricatio fidei cum idololatria? quis enim per quos dejerat, non honorat?

d Psal. 95. 5.

CAPVT XXI.

Nec iurare per idola licet, nec adiuranti acquiescere, nec per Deos imprecari.

Per totum. V. iuramentum. 2.

TIMIDITATIS est autem, cùm te alius per deos suos obligat juratione vel aliqua testificatione, & tu, ne intelligaris, quiescis. nam æquè quiescendo confirmas majestatem eorum, cuius causa videberis obligatus. Quid refert deos nationum dicendo deos, an audiendo confirmes? jures per idola, an ab alio adjuratus adquiescas? Cur non agnoscamus versutias Satanæ, qui quod ore nostro perficere non potest, id agit vt suorum ore perficiat, per aures inferens nobis idololatriam? Certè quisquis ille est, aut amica, aut inimica congressione adstringit. Si inimica, jam ad pugnam vocaris, & scis tibi dimicandum esse. si amica, quantò securius in Dominum transferes responsionem tuam, vt dissoluas obligationem eius, per quem te Malus honori idolorum, id est, idololatriæ quærebat annectere? Omnis patientia eiusmodi, idololatria. Honoras eos, quibus impositis obsequium præstitisti. Scio quendam, cui Dominus ignoscat, quum illi in publico per litem dictum esset, *Iupiter tibi sit iratus.* respondisse, *Immò tibi.* Quid aliter fecisset ethnicus, qui Iouem Deum credidit? etiam si non per eundem retorsisset maledictum, nec per vllum Iouis similem, confirmauerat Iouem Deum, per quem se maledictum indignè tulisse demonstrauerat remaledicens. Ad quid enim indigneris per eum maledictus quem scis nihil esse? Nam si insanis, jam esse confirmas, & erit idololatria professio timoris tui; quantò magìs cùm per ipsum remaledicis, eodem Ioui honorem facis, quo & ille qui te prouocauit? fidelis autem in eiusmodi ridere debet, non insanire. Immò secundùm præceptum, nè per Deum quidem remaledicere, sed planè benedicere per Deum, vt & idola destruas, & Deum prædices, & adimpleas disciplinam.

CAPVT XXII.

Non est ferendum, deos propitios nobis Ethnicum pro beneficio adprecari; sed Dei causa, nos fecisse, respondendum est.

Per totum. V. iuramentum. 2. & p. V. idol. participes. 11.

ÆQVE benedici per deos Nationum Christo initiatus non sustinebit, vt semper rejiciat immundam benedictionem, & eam sibi in Deum conuertens emundet. Benedici per deos nationum, maledici est per Deum. Si cui dedero eleemosinam, vel aliquid præstitero beneficii, & ille mihi deos suos, vel coloniæ genium, propitios imprecetur, jam oblatio mea, vel operatio, idolorum honor erit, per quæ benedictionis gratiam compensat. Cur autem non sciat me Dei causa fecisse, vt & Deus potius glorificetur, & dæmonia non honorentur in eo quod propter Deum feci? Sed Deus videt, quoniam propter ipsum feci. pariter videt quoniam propter ipsum fecisse me nolui ostendere, & præceptum eius idolothytum quodammodo feci. Multi dicunt, Nemo se debet promulgare. puto autem, nec negare: negat enim quicunque dissimulat, in quacunque causa pro ethnico habitus. Et vtique omnis negatio idololatria est, sicut omnis idololatria negatio, siue in factis, siue in verbis.

CAPVT XXIII.

Pecuniam mutuans ab Ethnico, nec debet scripto, sub iuramento promittere se redditurum: Christo prohibente iuramentum.

Per totum. V. iuramentum. 2.

SED est quædam ejusmodi species in facto, & in verbis, acuta & infesta vtrimque, licet tibi blandiatur, quasi vacet in vtroque, dum factum non videtur, quia dictum non tenetur. Pecuniam de ethnicis mutuantes, sub pignoribus fiduciati, fiducia jurati cauent, & sic negant scire. Volunt scilicet tempus persecutionis, & locum tribunalis, & personam

fiduciatis.

nam præsidis. Præscribit Christus a *non esse iurandum*. Scripsi, inquit, sed nihil dixi; lin- Matth.5 33 & seq.
gua, non littera occidit. Hic egò naturam, & conscientiam aduoco. naturam, quià
nihil potest manus scribere, etiamsi lingua in dictitando cessat immobilis & quieta,
quod non anima dictauerit, quamquam & ipsi linguæ anima dictauerit, aut à se con-
ceptum, aut ab alio traditum. Iam nè dicatur, Alius dictauit; hic conscientiam ap-
pello, an quod alius dictauit anima suscipiat, & siue comitante, siue residente lin-
gua ad manum transmittat. & benè quòd in animo conscientia delinqui Dominus b Matth.5.28
dixit? b *Si, inquit, concupiscentia vel malitia in cor hominis ascenderit, pro facto teneris.* Ca-
uisti igitur; quod in cor tuum planè ascendit, quod neque ignorasse te contendere
potes, neque voluisse. Nam cùm caueres scisti; cum scires, vtique voluisti, & es tam
in facto quàm cogitatu; nec potes leuiore crimine maius excludere, vt dicas fal-
sum planè effici cauendo, quod non facis. Tamen non negaui, quia non iuraui. Immò
etsi nihil tale fecisses, tamen dieeris deierare, si consenteris. Non valet tacita vox in
stilo, & mutus in litteris sonus. At enim Zacharias temporali vocis orbatione mul- Luc 1.20.
ctatus, animo collocutus; linguam irritam transit, manibus suis à corde dictat, & no-
men filij sine ore pronuntiat, loquitur in stilo, auditur in cera manus omni sono cla-
rior, litera omni vocalior. Quære an dixerit; qui dixisse compertus est. Dominum
oremus nè qua nos eiusmodi contractus necessitas circumsistat; & si ita inuenerit, det
fratribus operandi copiam, vel nobis obrumpendæ omnis necessitatis constantiam;
nè illæ litteræ negatrices Vicariæ oris nostri, in die iudicij aduersus nos proferantur,
signatæ signis, non iam aduocatorum, sed Angelorum.

CAPVT XXIV.

Epilogo concludit, inter tot Idololatriæ scopulos fidem nostram debere nauigare securam.

Per totum V. Idol. particip. c. 12.

INTER hos scopulos & sinus, inter hæc vada & freta Idololatriæ velificata Spiritu
Dei fides nauigat tuta, si cauta, secura si attonita. Cæterùm inenatabile excussis
profundum est, inextricabile impactis naufragium est, irrespirabile deuoratis hypo-
brychium in Idololatria: quicumque fluctus eius, offocant: omnis vortex eius ad infe-
ros desorbet. Nemo dicat, quis tam tutò præcauebit? Exeundum de sæculo erit.
Quasi non tanti sit exire, quàm Idololatren in sæculo stare. Nihil esse facilius potest,
quàm cautio Idololatriæ, si timor eius in capite sit. Quæcumque necessitas minor est,
periculo tanto comparata, propterea Spiritus sanctus, consultantibus tunc Apostolis Act. 15. 28
vinculum & iugum nobis relaxauit, vt Idololatriæ deuitandæ vacaremus. Hæc erit lex
nostra; quò expedita, hoc plenius administranda; propria Christianorum per quam
ab Ethnicis agnoscimur, & examinamur. Hæc accedentibus ad fidem proponenda,
& ingredientibus in fidem inculcanda est, vt accedentes deliberent, obseruantes per- Esa. 34. 11.
seuerent, non obseruantes, renuntient sibi. Viderimus enim si secundùm areæ ty- Matth. 7.15.
pum, & coruus, & miluus, & lupus, & canis, & serpens in Ecclesia erit. Certè Ido- Philipp 3.2.
lolatres in arcæ typo non habetur. Nullum animal in Idololatren figuratum est. Quod Luc. 10.19.
in arca non fuit, in Ecclesia non sit. Gen. 7. 7.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
DE IEIVNIIS.

In Librum de Ieiunijs Argumentum.

*In hoc quoque libro contra fideles quos vocat Psychicos, id est animales, & Spiritum Montani
non sequentes scribit, Montanistam se factum ostendit. Et à Hieronymo in Catal. Script.
Eccl. & Nicephoro lib. 4. hist. cap. 12. & 34 quartus hic liber contra Ecclesiam scriptus re-
fertur. Montanus autem Ieiunia noua & penitus inusitata inuexit, de quibus Baronius an.
Chri. 173. & Hiero. Epist. 54. notat Montanistas tres in anno fecisse quadragesimas, quasi
tres passi essent Saluatores: cùm Ecclesia ex traditione Apostolica, post passionem Christi,
vnicam celebret. Sed reuerà Montanus, non ideo tres inuexit, quod tres crederet saluatores,
sed plures idcirco celebrauit teste Tertulliano cap. 13. videlicet ad tentationes & clades im-
minentes auertendas, & ad exercendam abstinentiæ disciplinam. Sed hæc Ieiunia reprobauit
Ecclesia, nè Spiritum Montani approbaret, tum quòd indicere noua ieiunia, non Montani,*

ſed Epiſcoporum proprium eſſet, vt & hoc libro teſtatus eſt Tertullianus. Hieronymus porro libro 2. cont. Iouinianum Ieiuniorum hoſtem, quæ hic ſanè ſcripſit, ad verbum ferè tranſtulit. Suum eſſe hunc librum teſtatur ipſe, initio huius libri citans librum de Monogamia. Et libri de pudicitia cap. 1. Exit igitur & hic aduerſus Pſychicos titulus: *alludens ad hunc de Ieiunijs inſcriptum aduerſus Pſychicos. Pamelius ſcriptionem huius libri refert ad annum Chri.* 215. *Zephyr.* 16. *Antonini* 4. *Baro. ad Zephyr.* 14. *Antonini* 4.

CAPVT PRIMVM.

Carpit Pſychicos Monogamia, & abſtinentia à Montano, Priſcilla, & Maximilla Prophetiſſis eius, à viris abductis, indicta, aduerſantes.

In p. in Alphab. errorum V. Pſychici 2. à P. Vide Luxuria 10. V. ieiunij effectus 1. circa. M. V. Luxuria 1. in M. in alphab. errorum V. Paracletus 10. inf. V. ieiunij impugnatio. 1.

IRARER Pſychicos, ſi ſola luxuria tenderentur, qua ſæpius nubunt; & non etiam ingluuie lacerarentur, quæ ieiunia oderunt. monſtrum ſcilicet haberetur libido ſine gula, cùm duo hæc tam vnita atque concreta ſint, vt ſi disjungi omnino potuiſſent, ipſi prius ventri pudenda non adhærerent. Specta corpus, & vna regio eſt. denique pro diſpoſitione membrorum, ordo vitiorum; prior venter, & ſtatim cætera ſaginæ ſubſtructa laſciuia eſt: per edacitatem ſalacitas tranſit. Agnoſco igitur animalem fidem, ſtudio carnis qua tota conſtat, tam multiuorantiæ, quàm multinubentiæ pronam. vt meritò ſpiritalem diſciplinam pro ſubſtantia æmulam, in hac quoque ſpecie continentiæ accuſet; proinde gulæ frænos induentem, per nullas interdum, vel ſeras, vel aridas eſcas, quemadmodum & libidini, per vnicas nuptias. Piget iam cum talibus congredi, pudet & iam de eis altercari, quorum nec defenſio verecunda eſt. Quomodo enim protegam caſtitatem, & ſobrietatem ſine taxatione aduerſariorum? quinam iſti ſint ſemel nominabo, exteriores, & interiores botuli Pſychicorum. Hi Paracleto controuerſiam faciunt; propter hoc nouæ prophetiæ recuſantur; non quòd alium Deum prædicent Montanus, Priſcilla, & Maximilla, nec quòd Ieſum Chriſtum ſoluant, nec quod aliquam fidei aut ſpei regulam euertant; ſed quòd planè doceant ſæpius ieiunare, quàm nubere. De modo quidem nubendi iam edidimus Monogamiæ defenſionem. nunc de caſtigatione victus, ſecunda, vel magìs prima continentiæ pugna eſt. Arguunt nos quòd ieiunia propria cuſtodiamus, quòd ſtationes plerumque in veſperam producamus, quòd etiam xerophagias obſeruemus, ſiccantes cibum ab omni carne, & omni iurulentia, & vuidioribus quibusque pomis; ne quid vinoſitatis vel edamus, vel potemus. lauacri quoque abſtinentiam, congruentem arido victui. Nouitatem igitur obiectant, de cuius inlicito præſcribant; aut hæreſim iudicandam, ſi humana præſumptio eſt; aut pſeudoprophetiam pronuntiandam, ſi ſpiritalis indictio
a Gala. 1. 8. 9. eſt, dum quaqua ex parte *anathema audiamus, qui aliter adnuntiamus.*

CAPVT II.

Refellit Catholicorum obiectionem, qua dicebant vel ſtatutis per legem diebus, vel ex proprio arbitrio electis ieiunandum. & falſò dicit à nobis tanquam nouas recipi Xerophagias ſiue aridas eſcas.

Per totum V. ieiunij impugnatio 1.

NAM quòd ad ieiunia pertineat, certos dies à Deo conſtitutos opponunt, vt cùm
in Leuitico præcipit Dominus Moyſi decimam menſis ſeptimi, diem placationis,
Sancta a inquiens, erit vobis dies, & vexabitis animas veſtras; & omnis anima quæ vexata non
a Leuit. 23. 27. & ſeq. *fuerit illa die, exterminabitur de populo ſuo.* Certè in Euangelio illos dies ieiunijs deter-
minatos putant, in quibus ablatus eſt ſponſus, & hos eſſe iam ſolos legitimos ieiunio-
Matth. 9. 15. tum Chriſtianorum, abolitis legalibus, & propheticis vetuſtatibus. Vbi volunt enim,
agnoſcunt quid ſapiat, *Lex & Propheta vſque ad Ioannem.* Itaque de cæterò differenter
Matth. 11. 13. ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouæ diſciplinæ, pro temporibus & cauſis
vniuſcuiuſque. Sic & Apoſtolos obſeruaſſe, nullum aliud imponentes iugum certo-
Act. 15. 20. rum, & in commune omnibus obeundorum ieiuniorum; proinde nec ſtationum, quæ
& ipſæ ſuos quidem dies habeant quartæ feriæ, & ſextæ: paſſiuè tamen currant, ne-
Act. 10. 3. que ſub lege præcepti, neque vltra ſupremam diei, quando & orationes ferè hora
nona concludat de Petri exemplo, quod Actis refertur. Xerophagias verò nouum af-
fectati officij nomen, & proximum ethnicæ ſuperſtitioni; quales caſtimoniæ Apim,

Iudem, & magnam Matrem cert rum eduliorum exceptione purificant; cùm fides libera in Christo, ne Iudaicæ quidem legi abstinentiam quorundam ciborum debeat, semel in totum macellum ab Apostolo admissa, detestatore eorum [c] *qui sicut nubere prohibeant, ita iubeant cibis abstinere à Deo conditis*; & ideo nos esse jam tunc prænotatos [d] *in nouissimis temporibus abscedentes à fide, intendentes spiritibus, mundi seductoribus, doctrinis mendaciloquorum, inustam habentes conscientiam.* Quibus oro te ignibus? credo quibus nuptias sæpè deducimus, & cœnas quotidie coquimus. Sic & cum Galatis nos quoque percuti aiunt [e] *obseruatores dierum, & mensium, & annorum.* Iaculantur interea & Esaïam pronuntiasse, [f] *Non tale ieiunium Dominus elegit*, id est, non abstinentiam cibi, sed opera iustitiæ quæ subtexit. & ipsum Dominum in Euangelio ad omnem circa victum scrupulositatem, compendio respondisse, [h] *non his communicari hominem, quæ in os inferantur, sed quæ ore proferantur*; cùm & ipse manducaret, & biberet vsque in notationem, [i] *Ecce homo vorator, & potator.* sic & Apostolum docere, [l] *quòd esca nos Deo non commendet, neque abundantes si edamus, neque deficientes si non edamus.* His & hujusmodi sensibus eò jam iliter tendunt, vnusquisque pronior ventri vt possit superuacua nec adeò necessaria, æstimare sublati, vel diminuti, vel demorati cibi officia, præponente scilicet Deo, justitiæ, & innocentiæ opera. Et scimus quales sint carnalium commodorum suasoriæ; quàm facilè dicatur, Opus est de totis præcordiis credam, diligam Deum & proximum mihi. [m] *In his enim duobus præceptis tota Lex pendet, & Prophetæ*, non in pulmonum, & intestinorum meorum inanitate.

1. Cor. 10. 25.
c 1. Tim. 4. 3. &
d ibid. 1 2.
e Gal. 4. 10.
f Esa. 58. 5.
h Matth. 15. 11. & 20.
i Matth. 11. 19.
l 1. Cor. 8. 8.
m Matth. 22 40.

CAPVT III.

Authoritas abstinentiæ fundatur in prima lege data Adæ. Quam gula violatam par est ieiunio reparari.

à p. ad f. V. Gula. 2.

ITAQVE nos hoc prius affirmare debemus, quòd occulè subrui periclitatur, quantum valeat apud Deum inanitas ista, & antè omnia, vnde ratio ipsa processerit hoc modo promerendi Deum; tunc enim agnoscetur obseruationis necessitas, cùm eluxerit rationis auctoritas, à primordio recensendæ. Acceperat Adam à Deo legem non gustandi de arbore agnitionis boni & mali, moriturus si gustasset. verùm & ipse tunc in psychicum reuersus, post ecstasin spiritalem, in qua [a] *magnum illud sacramentum in Christum & Ecclesiam* prophetauerat; [b] *nec jam capiens quæ erant spiritus*, facilius ventri quàm Deo cessit, pabulo potius quàm præcepto annuit; salutem gula vendidit. manducauit denique & periit. saluus alioquin, si vni arbusculæ jeiunare maluisset. vt jam hinc animalis fides semen suum recognoscat, exinde deducens carnalium appetitionem, & spiritualium recusationem. Teneo igitur à primordio homicidam gulam, tormentis atque suppliciis inediæ puniendam, etiam si Deus nulla jeiunia præcepisset; ostendens tamen vnde sit occisus Adam, mihi reliquerat intelligenda remedia offensæ, qui offensam demonstrarat: vltro cibum, quibus modis, quibusque temporibus potuissem, pro veneno deputarem, & antidotum famem sumerem, per quam purgarem mortis à primordio causam, in me quoque cum ipso genere transductam; certus hoc Deum velle, cuius contrarium noluit, satìsque confidens placituram illi continentiæ curam, à quo damnatam comperissem incontinentiæ culpam. Porrò, cùm & ipse jeiunium mandet, & animam conquassatam, propriè vtique cibi angustiis, sacrificium appellet, quis jam dubitabit, omnium erga victum macerationum hanc fuisse rationem, qua rursus interdicto cibo, & obseruato præcepto, primordiale jam delictum expiaretur, vt homo per eandem materiam causæ satis Deo faciat, per quam offenderat, id est, per cibi interdictionem; atque ita salutem æmulo modo redaccenderet inedia, sicut extinxerat sagina, pro vnico illicito, plura licita contemnens.

Gen. 2. 17.
a Ephes. 5: 32.
b 1. Cor. 2. 14.
Gen. 3. 6. 19
Psal. 50. 19.

CAPVT IV.

Deus permisit initio ciborum omnium vsum, vt postea quosdam rationabiliter adimeret.

Per totum. V. ieiunii effectus. 2.

HÆC ratio seruabatur apud prouidentiam Dei, pro temporibus omnia modulantis, nè quis ex diuerso ad dejiciendam propositionem nostram; Cur ergo, dicat, non

ſtatim Deus aliquam victus cõſtituit caſtigationem? quinimò & auxit permiſſionem. Nam in primordio quidem herbidum ſolummodò & arboreum homini pabulum addixerat:
a Gen. 1. 29. a *Ecce dedi vobis omne fœnum ſementiuum ſeminans ſemen quod eſt ſuper terram; & omne lignum quod habet in ſemetipſo fructum ſeminis ſementiui, vobis erit in eſcam*: Poſtea verò ad Noë enumerata ſubjectione omnium beſtiarum terræ, & volatilium cœli, & mouentium
b Gen. 9. 3. & ſeq. in terra, & piſcium maris, & omnis viuentis; b *Erunt*, inquit, *vobis in eſcam*: *Velut olera fœni dedi vobis vniuerſa. verùm, carnem in ſanguine animæ ſuæ non edetis.* Nam & hoc ipſo quòd eam ſolam carnem eſui eximit, cujus anima non per ſanguinem effunditur, omnis reliquæ carnis vſum conceſſiſſe manifeſtum eſt. Ad hæc reſpondemus, non competiſſe onerari hominem aliqua adhuc abſtinentiæ lege, qui cum maximè tam leuem interdictio-
Gen. 2. 17. nem, vnius ſcilicet pomi, tolerare non potuit; remiſſum itaque illum libertate ipſa cor-
Gen. 9. 4. roborandum. Æquè poſt diluuium in reformatione generis humani, ſuffeciſſe vnam in-
c Gen. 9. 5. terim legem à ſanguine abſtinendi, promiſſo vſu cæterorum. Iam enim iudicium Dominus oſtenderat per diluuium; adhuc etiam comminatus fuerat c *per exquiſitionem ſanguinis de manu fratris, & de manu beſtiæ.* Omnis itaque iuſtitiam iudicii præminiſtrans, materiam libertatis emiſit, per veniam ſupparans diſciplinam; permitttens omnia, vt demeret quędam plus; exacturus, ſi plus commiſiſſet; abſtinentiam imperaturus, cùm indulgentiam præmiſiſſet; quò magis, vt diximus, primordiale delictum expiaretur majoris abſtinentiæ operatione, in majoris licentiæ occaſione.

CAPVT V.

Progreſſu temporis, vt hominem ad ieiunium diſponeret, quorundam immundorum animalium vſum inhibuit.

In p. V. ieiunij antiquitas. 2. à p. ad f. V. Gula. 3.

Leuit. 11. 1. & ſeq. DENIQVE, vbi jam & familiaris populus allegi Deo cœpit, & reſtitutio hominis imbui potuit, tunc leges diſciplinæque omnes impoſitæ, etiam quæ decerperent victum, ademptis quibuſdam veluti immundis, quò facilius aliquando jejunia toleraret homo, perpetua in quibuſdam abſtinentia vſus. Nam & primus populus primi hominis reſculpſerat crimen, pronior ventri, quàm Deo deprehenſus; cùm de duritia Ægyptiæ
Exo. 14. 4. ſeruitutis, valida manu Dei, & ſublimi brachio ereptus Dominus eius viſus, & terræ lacte
Exo 33. 3. & melle mananti deſtinatus; ſtatim autem ſolitudinis incopioſæ circumſpectu ſcandali-
a Exo. 16. 2. 3. & ſeq. zatus, ſaturitatis Ægyptiæ detrimenta ſuſpirans, in Moyſen & Aaron muſſitauit: a *Vtinam obiiſſemus percuſſi à Domino in terra Ægypti, quando ſuper ollas carnium ſedebamus, & panes in plenitudinem comedebamus. Quomodo eduxiſti nos in hac deſerta ad interficiendam ſynagogam iſtam fame*? Eadem ventris prælatione, deploratus erat eoſdem duces ſuos, &
b Num. 11. 5. 6. Dei arbitros, quos deſiderio carnis, & recordatu Ægyptiarum copiarum exacerbabat, b *Quis nos veſcet carne? venerunt in mentem nobis piſces quos in Ægypto edebamus gratis, & cucumeres, & pepones, & porri, & cepe, & allia. At nunc anima noſtra arida, nihil niſi manna vident oculi noſtri.* Ita & illis xerophagiæ panis angelici diſplicebant, allium potius & cepe, quàm cœlum fragrare malebant. Et ideo tam ingratis gratiora, & eſculentiora quæque detracta ſunt, puniendæ ſimul gulæ, & exercendæ continentiæ cauſa, vt illa damnaretur, iſta erudiretur.

CAPVT VI.

Ieiunos rebus diuinis aptiores eſſe probat natura, & ſcriptura, Moyſi & Eliæ exemplo.

In p. ad m. V. ieiunij effectus 5. à m. ad f. V. ieiunij effectus. 10.

NVNC ſi temerè rationes caſtigati à Deo victus, & caſtigandi propter Deum à nobis, ad primordiorum experimenta reuocauimus; conſcientiam communem conſulamus: ipſa natura enuntiabit, quales nos antè pabulum & potum, in virgine adhuc ſaliua, exhibere conſuerit rebus dumtaxat ſenſus agendis, quo diuina tractantur, ſi multò pollentioris mentis, ſi multò viuacioris cordis, quàm cùm totum illud domicilium interioris hominis, eſcis ſtipatum, vinis inundatum, decoquendis jam ſtercoribus æſtuans, præmeditatorium efficitur latrinarum; in quo planè nihil tam in proximo ſuperſit, quàm ad
a Exo. 32. 6. laſciuiam ſapere. a *Manducauit populus & bibit, & ſurrexerunt ludere.* Intellige ſanctæ ſcripturæ verecundiam: luſum niſi impudicum non denotaſſet. Cæterùm, quotusquiſq; meminerit religionis, occupatis memoriæ locis, impeditis ſapientiæ mẽbris? nemo ita vt decet, ita vt par eſt, ita vt vtile eſt, recordabitur Dei in eo tempore, quo ipſum ſibi hominem excidere ſolemne eſt. Omnem diſciplinam victus aut occidit, aut vulnerat. Mentior, ſi non

Dominus ipse obliuionem sui exprobrans Israëli, causam plenitudini deputat, [b] *Incrassa-* b Deut. 32.
tus est dilectus, & pinguefactus & dilatatus est, & dereliquit Deum qui fecit eum, & abces- 15.
sit à Domino salutificatore suo. Denique in eodem Deuteronomio, eandem causam præca-
uere jubens, *Nè*, inquit, *cùm manducaueris & biberis, & domos optimas ædificaueris, ouibus*
& bubus tuis multiplicatis, & argento & auro, extollatur cor tuum, & obliuiscaris Domini c Deut. 8. 12.
Dei tui. Præposuit corruptelæ diuitiarum edacitatis enormitatem, cui ipsæ diuitiæ pro-
curant. Per illas scilicet, [d] *incrassatum erat cor populi, ne oculis videret, & auribus audiret, &*
corde conjiceret, adipibus obstructo, quas nominatim esui abstulit, dedocens hominem sa- d Esa. 6. 10.
ginæ studere. Cæterùm, cui cor erectum potius inueniebatur, quàm impinguatum, qua-
draginta diebus, totidemque noctibus, supra humanæ naturæ facultatem jejunium peren- Exo. 24. 18.
nauit, spiritali fide virtutem subministrante; & vidit oculis Dei gloriam, & audiuit au-
ribus Dei vocem, & corde conjecit Dei legem, jam tunc docentis [e] *non in solo pane viuere* e Matth. 4.
hominem, sed in omni verbo Dei; cùm quidem nec ipsum Moysen Deo pastum, inediam- 4.
que eius nomine saginatam, constanter contemplari valeret pinguior populus. Meritò Exo. 34. 28.
igitur etiam in carne se Dominus ei ostendit collegæ iejuniorum suorum, non minus & & seq.
Heliæ. Nam & Helias hoc primum quòd famen fuerat imprecatus, satìs jam se ieiuniis Matth. 17. 3
vouerat. [f] *Viuit*, inquit, *Dominus, cui adsisto in conspectu eius, si erit ros istis annis, & im-* f 3. Reg. 17.
ber. Dehinc minantem Iezabel fugiens post vnicum pabulum & potum, quem ab angelo 1.
expergefactus inuenerat, & ipse quadraginta diebus & noctibus vacuo ventre, arido ore
peruenit in montem Choreb; vbi cùm in spelunca deuertisset, quam familiari congressu g 3. Reg. 19.
Dei exceptus est! [g] *Quid tu Helia hic?* multò amicior ista vox, quàm, [h] *Adam, vbi es?* 8.
Illa enim pasto homini minabatur, ista jeiuno blandiebatur. Tanta est circumscripti vi- h Gen. 3. 9.
ctus prærogatiua, vt Deum præstet homini contubernalem, parem reuera pari. Si enim i Esa. 40. 28.
[i] *Deus æternus non esuriet*, vt testatur per Esaïam, hoc erit tempus, quo homo Deo adæ-
quetur, cùm sine pabulo viuit.

CAPVT VII.

Exemplis veteris Testamenti filiorum Israël, Ezechiæ, Niniue, Achab, Annæ matris Samuë-
lis, Danielis, ieiunium commendat.

Per totum. V. ieiunij effectus. 7.

PROCESSIMVS itaque jam ad exempla, vtì reuolvamus vtilitatis efficacia, pot- 1. Reg. 7. 6.
states istius officii, quod etiam iratum Deum homini reconciliat. Deliquerat Israël, & 10.
in aquatione apud Maspha congregatus à Samuele, sed ita statim delictum ieiunio diluit,
vt periculum prœlii simul fugerit. Cùm maximè Samuël offerebat holocaustum, in nul-
lo magìs procuratam audimus Dei clementiam, quàm abstinentiâ populi. Et allophyli
prœlio admouebant, ibidem Dominus intonuit voce magna super allophylos, & confusi
sunt, & corruerunt in conspectu Israëlis; & processerunt viri Israël ex Maspha, & per-
secuti sunt allophylos, & vsque Bethcor cæciderunt pastos impasti, armatos inermes.
Hæ erunt vires jeiunantium Deo. cœlum pro eiusmodi militat. Habes formam præsidii,
etiam spiritalibus bellis necessariam. Proinde cùm rex Assyriorum Sennacherib, com- 4. Reg. 18.
pluribus jam ciuitatibus captis, Israëli per Rapsacen blasphemias & minas intentaret, 29. & cap. 19
nihil aliud illum à proposito in Æthiopias auertit. Dehinc, quid aliud centum & octo- 1. & seq.
ginta milia de exercitu eius per angelum absumpsit, quàm Ezechiæ regis humiliatio? Si-
quidem duritia hostis annuntiata, vestem scidit, saccum induit, eodemque habitu senio-
res sacerdotum ad Deum per Esaïam adire jussit, vtique jeiunio preces prosequente. ne-
que enim cibi tempus in periculo, nec saturitatis cultus in sacco. semper inedia mœroris
sequela est, sicut lætitia accessio saginæ. Per hanc mœroris sequelam & inediam, etiam
ciuitas illa peccatrix Niniue dè exitio prædicato liberatur. Satìs enim pœnitentia scele- Ionæ. 3. 7.
rum commendauerat Deo jeiunium triduò functa, etiam pecudibus enectis, quibus ira- Gen. 19. 24.
tus Deus non erat. Sodoma quoque, & Gomorra euasissent, si ieiunassent. Hoc reme-
dium agnoscit & Achab, cùm illi post transgressionem, & idololatriam, & necem Nabu-
thæ, propter vineam interempti à Iezabel, exprobrasset Helias, [a] *Qualiter occidisti, & hæ-* a 3. Reg. 21.
reditatem possedisti: in loco, quo sanguinem Nabuthæ canes delinxerant, tuum quoque delin- 19.
gent; destituit semetipsum, & saccum carni suæ imposuit, & ieiunauit, & dormiuit in
sacco. & tunc sermo Domini ad Heliam, [b] *Vidisti vt reueritus sit Achab à facie mea: pro eo* b Ibid. 27. &
quòd reueritus est, non superducam læsuram in diebus ipsius, sed in diebus filij eius superducam 29.
eam, qui non erat ieiunaturus. Ita ieiunium, in Deum reuerentiæ opus est, per quod Anna
quoque ambiens vxor Helcanæ, retro sterilis impetrauit facilè à Deo inanem cibo ven- 1. Reg. 1. 7.
trem filio implere, & quidem Propheta. sed non modò naturæ mutationem, aut periculo- 15.

rum auersionem, aut delictorum obliterationem; verùmetiam sacramentorum agnitio-
nem, ieiunia de Deo merebuntur. Adspice Danielis exemplum, circa somnium regis Ba-
Dan. 2. 16. bylonis omnes turbantut sophistæ, negant vltro de præstantia humana posse cognosci. so-
lusDaniel Deo fidens, & sciens quod ad demerendam Dei gratiam faceret, spatium tri-
dui postulat, eum sua fraternitate ieiunat, atque ita orationibus commendatis, & ordi-
nem, & significationem somnii per omnia instruitur, tyranni sophistis parcitur, Deus
glorificatur, Daniel honoratur; non minorem Dei gratiam & postea quoque relaturus
anno primo regis Darii, cùm ex recogitatu prædicatorum temporum ab Hieremia, dedit
faciem suam Deo in ieiuniis, & sacco, & cinere. Nam & angelus missus ad eum, hanc sta-
c Dan. 9. 23. tim professus est causam diuinæ dignationis: c *Veni*, inquit, *demonstrare tibi quatenus mi-
serabilis es*, ieiunando scilicet. Si Deo miserabilis, leonibus in lacu fuerat horribilis; vbi
Dan. 14. 36. quidem illi sex diebus jeiunanti, prandium angelus procurauit.

CAPVT VIII.

Exempla noui Testamenti, in Anna Prophetissa, Christo, Cornelio, Paulo, ieiunium honorant.

In p. V. ieiunij effectus. 9 in m. V. ieiunij effectus. 9 & ibid. ieiunij effectus. 12. in f. V. ieiunij effectus 8.

a Luc. 2. 37. REDDIMVS & cætera, ad noua enim nunc documenta properamus. In limine Euan-
gelii, a *Anna prophetis filia Phanuelis*, quæ infantem Dominum & agnouit, & multa
super eo prædicauit expectantibus redemptionem Israëlis, post egregium titulum veteris,
& vniuiræ viduitatis, ieiuniorum quoque testimonio augetur; ostendens in quib. officiis
assideri Ecclesiæ debeat, & à nullis magìs intelligi Christum, quàm semel nuptis, & sæpe
b Matth. 4. 2 ieiunis. Ipse mox Dominus baptisma suum, & in suo omnium, ieiuniis dedicauit, b *habens
c Matth. 11. efficere panes ex lapidibus*, etiam Iordanem vino fortasse manare, si c *ita vorator, & potator
19. fuisset*. Immò nouum hominem, in veteris sugillationem, virtute fastidiendi cibi initia-
bat, vt eum diabolo rursus per escam tentare quærenti, fortiorem fame tota ostentaret.
Præstituit exinde jeiuniis legem, sine tristitia transigendis. Cur enim triste, quod saluta-
Matth. 6. 16 re? Docuit etiam aduersus diriora dæmonia jeiuniis prœliandum. Quid enim mirum, si
Matth. 17. eadem operatione spiritus iniquus educitur, quà sanctus inducitur? Denique, vt in Cen-
20. Act. 10. 31. turionem Cornelium, necdum tinctum, dignatio Spiritus sancti, cùm charismate insuper
prophetiæ festinasset, jeiunia eius legimus exaudita. Puto autem & Apostolus in secunda
2. Cor. 11. Corinthiorum, inter labores suos, & pericula, & incommoda, post famem ac sitim, jeiu-
27. nia quoque plurima enumerat.

CAPVT IX.

Daniel & fratres eius, Elias, Dauid, Samuel, Aaron, Paulus & Timotheus, abstinentiam vini, & xerophagias commendant.

In p. ad m. V. abstinentia. 3. in m. ad f. V. abstinentia. 4.

PRINCIPALIS hæc species in castigatione victus, potest jam de inferioribus quo-
que abstinentiæ operationibus præjudicare, vt & ipsis pro modo vtilibus, aut necessa-
riis. Nam exceptio eduliorum quorundam, portionale jeiunium est. Inspiciamus igitur
& xerophagiarum nouitatem, aut vanitatem, si non & in his tam antiquissimæ, quàm
efficacissimæ religionis operatio est. Redeo ad Danielem, & fratres eius, leguminum pa-
a Dan. 1. 16. bulum, & aquæ potum, ferculis & œnophoris regiis præferentes, atque exinde formosio-
17. res, nè qui de specie quoque corpusculi metuat; cæterùm spiritu insuper cultos. a *Dedit
enim Deus in adolescentulis scientiam, & intelligentiam in omni literatura, & Danieli in omni
verbo, & in somniis, & in omni sophia*, qua hoc ipsum quoque saperet, quibus modis de
b Dan. 10. 2. Deo impetraretur agnitio sacramentorum. Anno denique tertio Cyri regis Persarum,
3. cùm in recogitatum incidisset visionis, aliam formam humiliationis prospexit. b *In illis*,
inquit, *diebus, ego Daniel eram lugens, per tres hebdomadas, panem suauem non edi, caro &
vinum non introierunt in os meum, oleo vnctus non sum, donec consumerentur tres hebdomades*:
c Ibid. versu quibus transactis, angelus emissus est taliter adloquens: c *Daniel, homo es miserabilis; nè
11. 12. timueris, quoniam ex die prima qua dedisti animam tuam recogitatui, & humiliationi coram
Deo, exauditum est verbum tuum, & ego introiui verbo tuo*. Ita xerophagiarum miseratio,
& humiliatio metum expellunt, & aures Dei aduertunt, & occultorum compotes faciunt.
3. Reg. 17. 6 Reuertor etiam ad Heliam, cùm corui illum pane, & carne saturare consuessent, cur post-
3. Reg. 19. 2 modum apud Bersabee Iudææ, excitato ei de somno, quidam ille angelus sine dubio pa-
nem solum & aquam obtulit? defecerant corui qui eum liberalius pascerent? an difficilè
angelo fuerat aliquem alicunde de conuiuio regis ministrum, cum instructissimo ferculo

raptum, ad Heliam transferre; sicut Danieli in lacum leonum esurienti, prandium me-
tentium exhibitum est? Sed constitui oportebat exemplum docens in tempore pressuræ,
& persecutionis, & cujuscunque circunstantiæ, xerophagiis esse viuendum. Tali victu Dan. 14. 35.
Dauid exomologesin suam expressit, ^d *cinerem quidem edens velut panem*, id est, panem 36.
velut cinerem aridum, & sordidum, *potum verò fletu miscens*, vtrique pro vino. Habet ^d Psal. 101.
enim & abstinentia vini suos titulos, quæ & Samuelem Deo vouerat, & Aaronem con- 10.
secrarat. Nam de Samuele mater, ^e *Et vinum*, inquit, *& ebriamen non bibet*: talis enim
& ipsa Deum orabat. Et Dominus ad Aaron, ^f *Vinum & siceram non bibetis, tu & filii tui* ^e 1. Reg. 1. 11
post te, si quando ingrediemini tabernaculum, vel ascendetis ad altare, & non moriemini. Adeò & ibid. verſu 15.
morientur qui non sobrii in Ecclesia ministrauerint. Sic & Israëli proximo exprobrat, ^f Leuit. 10.
^g *Et potum dabatis sanctificatis meis vinum*. Et hæc autem strictura potus, xerophagiæ por- 9.
tio est. quamquam vbi abstinentia vini, aut à Deo exigitur; aut ab homine vouetur, illic ^g Amos. 2. 12
intelligatur etiam pabuli pressura, formam præstruens potui. Qualis enim esus, talis & ^h 2. Cor. 11.
potus. Verisimile non est, vt quis dimidiam gulam Deo immolet, aquis sobrius, & cibis 27.
ebrius. An autem & Apostolus xerophagias norit, qui majora celebrauerat, ^h *sitim & fa-
mem & multa ieiunia*, ^i *qui ebrietates, & commessationes recusauerat*, vel de discipulo Timo- ^i Rom 13. 13
theo argumenti satis est, quem ^l *propter stomachum, & assiduas imbecillitates, modico vino* ^l 1. Tim. 5.
monens vti, quo ille non ex institutione, sed ex deuotione abstinebat, (cæterùm, sto- 23.
macho magìs consuetudo prodesset) hoc ipso abstinentiam vini dignam Deo suasit, quam
ex necessitate dissuasit.

CAPVT. X.

Stationem, siue statorum ac solemnium ieiuniorum productionem vsque ad vesperam probat exemplis Moysi, Iosue, Saulis, & Danielis.

In p. V. ieiunij antiquitas. 7. à p.. V. ieiunij antiquitas. 3. & V. orationis conditiones. 14. & V. Traditio. 3. in m. V. ieiunij antiquitas. 4 V. Chri. Passio. 27. à m. ad f. V. ieiunij antiquitas. 6.

ÆQVE stationes nostras, vt indignas; quasdam verò & in serum constitutas, noui-
tatis nomine incusant, hoc quoque munus & ex arbitrio obeundum esse dicentes,
& non vltra nonam detinendum, de suo scilicet more. Sed quod pertineat, ad interdi-
ctionis quæstionem, semel pro omnibus causis respondebo. Nunc ad proprium hujus
speciei articulum, de modo temporis dico, de ipsis prius expostulandum, vnde hanc for-
mam, nona dirimendis stationibus præscribant. Si, quia Petrus, & qui cum eo, ad ho-
ram nonam orationis templum introgressi leguntur, quis mihi probabit illos ea die statio-
ne functos, vt horam nonam ad clausulam, & expunctionem stationis interpretetur? At-
qui facilius inuenias Petrum hora sexta capiendi cibi causa, prius in superiora ad oran-
dū ascendisse, quò magìs sexta diei finiri officio huic possit, quæ illud absolutura post ora-
tionem videbatur. Porro, cùm in eodem commentario Lucæ, & tertia hora orationis de- Act. 2. 15.
monstretur, sub qua Spiritu sancto initiati, pro ebriis habebantur; & sexta, qua Petrus Act. 10. 9. 10
ascendit in superiora; & nona, qua templum sunt introgressi; cur non intelligamus, sal- Act. 3. 1.
ua planè indifferentia semper, & vbique, & omni tempore orandi, tamen tres istas ho-
ras, vt insigniores in rebus humanis, quæ diem distribuunt, quæ negotia distinguunt, quæ
publicè resonant; ita & solenniores fuisse in orationibus diuinis? quod etiam suadet Da-
nielis quoque argumentum, ter die orantis; vtique per aliquarum horarum exceptio- Dan. 6. 10.
nem; non aliarum autem, quàm insigniorum, exinde Apostolicarum, tertiæ, sextæ,
nonæ. Hinc itaque & Petrum dicam ex vetere potius vsu nonam obseruasse, tertio oran-
tem supremæ orationis munere. Hæc autem propter illos, qui se putant ex forma Petri Act. 3. 1.
agere, quàm ignorant, non quasi respuamus nonam, cui & quarta sabbati, & sexta plu-
rimùm fungimur: sed quia eorum quæ ex traditione obseruantur, tantò magìs dignam
rationem adferre debemus, quantò carent scripturæ auctoritate, donec aliquo cœlesti
charismate aut confirmentur, aut corrigantur. ^a *Et si qua*, inquit, *ignoratis, Dominus* ^a Philip. 3.
vobis reuelabit. Itaque seposito confirmatore omnium istorum Paracleto, duce vniuersæ 15.
veritatis, an dignior apud vos ratio adferatur in nonam obseruandi requiro, vt etiam
Petro ea ratio deputanda sit, si statione tunc functus est. Venit enim de exitu Domini, Act. 3. 1.
quem etsi semper commemorari oportet sine differentia horarum, impressius tamen tunc
ei secundùm ipsum stationis vocabulum addicimur. Nam & milites nunquam immemo-
res sacramenti, magìs stationibus parent. Itaque in eam vsque horam celebranda pressura
est, in qua ^b *à sexta contenebratus orbis* defuncto Domino lugubre fecit officium, vt tunc
& nos reuertamur ad jucunditatem, cùm & mundus recepit claritatem. Hoc si magìs ad ^b Matth. 27.
religionem sapit Christianam, dum magìs Christi gloriam celebrat, possum æquè seræ 45.

ſtationis ex eodem rei ordine ſtatum figere, vt ieiunemus ad ſerum, expectantes tempus Dominicæ ſepulturæ, cùm Ioſeph poſtulatum detulit corpus, & condidit. Inde & irre-
Math. 25. 58. ligioſum eſt, antè famulorum carnem refrigerare, quàm domini. Sed hoc ex argumentationum prouocatione commiſerim, coniecturas coniecturis, & tamen puto fidelioribus, repercutiens. Videamus an aliquid tale nobis de vetuſtatibus quoque patrocinetur. In Exodo, habitus ille Moyſi aduerſus Amalech orationibus prœliantis, vſque in occaſum
Exo. 17. 12. perſeuerans, nonnè ſtatio fuit ſera? Ieſum Naue debellantem Amorrhæos, prandiſſe illa
b Ioſue. 10. 12. & ſeq. die exiſtimamus, qua ipſis elementis ſtationem imperauit? [b] *Stetit ſol in Gabaon, & luna in Aialon, ſtetit ſol & luna in ſtatione, donec vltus eſt populus de inimicis ſuis & ſtetit ſol in medio cælo, & non accedebat in occaſum, & in finem diei vnius. Non fuit dies talis retro & in nouiſſimo, vtique tam prolixus; vt*, inquit, *exaudiret Deus hominem*, pa-
c 1. Reg. 14. 24. rem ſcilicet ſolis, inſtantem tandiu in officio, ſtationem etiam ſera longiorem. Certè Saül & ipſe in prœlio conſtitutus, manifeſtè munus iſtud indixit, [c] *Maledictus homo, qui ederit panem ad veſperam vſque, dum vlciſcar de inimico meo; & non guſtauit totus populus eius, & tota terra non prandebat.* Tantam autem Deus præſtitit auctoritatem edicto ſtationis illius, & Ionathan filius Saülis, quamquam ignarus ieiunationis in ſerum definitæ guſtum mellis admiſerat, & ſorte mox de delicto ſit traductus, & vix per precem populi
d Dan. 9. 21. periculo exemptus: gulæ enim, licet ſimplicis, reus fuerat. Sed & Daniel, anno primo regis Darii, cùm ieiunus in ſacco, & cinere exomologeſin Deo ageret. [d] *Et adhuc*, inquit, *loquente me in oratione, ecce vir quem videram in ſomnis initio, velociter volans adpropinquauit mihi, quaſi hora veſpertini ſacrificii.* Hæc erit ſtatio ſera, quæ ad veſperam ieiunans, pinguiorem orationem Deo immolat.

CAPVT XI.

Non nouam eſſe huiuſmodi ieiuniorum obſeruantiam, cùm partim à Deo præcepta ſit, partim ab homine per votum impleta.

In p. in alphab. Errorum. V. Pſychici. 3. à p V. ieiunij antiquitas 1. & V. ieiunij obligatio. 1.

OMNIA autem iſta credo ignota eis quia ad noſtra turbantur, aut ſola forſitan lectione, non etiam intentione comperta, ſecundum majorem vim imperitorum, apud glorioſiſſimam ſcilicet multitudinem Pſychicorum. Propterea per ſingulas dixerimus ſpecies ieiunationum, xerophagiarum, ſtationum, vt dum recenſemus ſecundùm vtriuſque Teſtamenti paraturam, quantum proficiant recuſati, vel reciſi, vel retardati pabuli officia, eos retundamus qui hæc velut vacantia infirmant. Item dum pariter oſtendimus, quo ſemper in ordine fuerint religionis, eos reuincamus qui hæc vt noua accuſant; nec nouum enim, quod ſemper; nec vacuum, quod vtile. Sed & illud in medio eſt, quædam ex his officiis à Deo homini imperata, legem conſtituiſſe; quædam ab homine Deo oblata, votum expunxiſſe: tamen & votum, cùm à Deo acceptatum eſt, legem in poſterum facit, per auctoritatem acceptatoris. exinde enim faciendum mandauit, qui factum comprobauit. Itaque & hinc in alia ſpecie altercatio diuerſæ partis obducitur, cùm dicunt, aut pſeudoprophetia eſt, ſi ſpiritualis vox ſolennia iſta conſtituit; aut hæreſis, ſi humana præſumptio adinuenit. Eam enim formam reprehendentes qua & vetera decucurrerunt, & ex ea retorquentes quæ & aduerſarii veterum aduerſus illa poterant retractare; aut & illa recuſare debebunt, aut certè iſta ſuſcipere neceſſariò, maximè cùm & iſta, à quocunque inſtitutore ſint, ſiue ſpiritali, ſiue tantùm fideli, eidem Deo currant, cui & vetera. indubitatè enim & hæreſis, & pſeudoprophetia diuinitatis diuerſitate iudicabuntur apud nos omnes, vnici Dei Creatoris, & Chriſti eius antiſtites, adeòque indifferenter hanc partem defendo, illis offerens in quo velint gradum figere. Spiritus diaboli eſt, dicis ô Pſychice. Et quomodo Dei noſtri officia indicit, nec alii offerenda quàm Deo noſtro? Aut contende diabolum cum Deo facere noſtro, aut Satanas Paracletus habeatur. Sed hominem Antichriſtum adfirmas; hoc enim vocantur hæretici nomine, penès Ioannem. Et quomodo quiſquis ille eſt in Chriſto noſtro, hæc erga Dominum noſtrum officia diſpoſuit, cùm & Antichriſti erga Deum, aduerſus noſtrum proceſſerint Chriſtum? Quo itaque putas laterum confirmatum apud nos ſpiritum, cùm imperat, an cùm probat quæ Deus noſter & imperauit ſemper, & probauit? Sed rurſus palos terminales figitis Deo, ſicut de gratia, ita de diſciplina; ſicut de chariſmatibus, & de ſolemnibus; vt proinde
a Luc. 16, 16 officia ceſſauerint, quemadmodum & beneficia eius; atque ita negetis vſque adhuc cum munia imponere, quia & hîc [a] *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem*: ſupereſt vt totum auferatis, quantum in vobis tam otioſum.

CAPVT

CAPVT. XII.

Peccata ieiuniis ablui, sapientiam Xerophagiis extorqueri, bella stationibus superari, per hæc fidelem ad martyria disponi.

à p. V. ieiunij antiquitas. ʃ. inf. in alphab. Errorum. V. paracletus. 11.

IAM enim & in ista specie ditati saturatique regnatis, non delicta incusantes, quæ ieiuniis elimentur, nec reuelationum scientia indigentes, quæ xerophagiis extorqueantur, nec bella propria metuentes, quæ stationibus discutiantur. Vt ab Ioanne Paracletus obmutuisset, ipsi nobis Prophetæ in hanc maximè causam extitissemus: jam non dico ad exorandam Dei iram, nec ad impetrandam tutelam eius, aut gratiam, sed ad præmuniendam per nosmetipsos nouissimorum temporum conditionem, indicentes omnem [illegible] cùm carcer ediscendus, & fames ac sitis exercendæ, & tam inediæ, quàm anxii victus tolerantia vsurpanda sit, vt in carcerem talis introeat Christianus, qualis inde prodisset; non pœnam illic passurus, sed disciplinam; nec sæculi tormenta, sed sua officia; eoque fidentior processurus ad certamen è custodia abusus, nihil habens carnis, sic vt nec habeant tormenta materiam; cùm sola, & arida sit cute loricatus, & contra vngulas corneus; præmisso jam sanguinis succo, tanquam animæ impedimentis, properante jam & ipsa, quæ iam sæpè ieiunans, mortem de proximo norit. Planè vestrum est, in carceribus popinas exhibere martyribus incertis, ne cõsuetudinem quærant, nè tædeat vitæ, nè noua abstinentiæ disciplina scãdalizentur, quã nec ille Pristinus vester, non Christianus martyr attigerat; quem & facultate custodiæ liberæ, aliquandiu fartum omnibus balneis, quasi baptismate melioribus, & omnibus luxuriæ secessibus, quasi Ecclesiæ secretioribus, & omnibus vitæ istius illecebris, quasi æternæ dignioribus, hoc puto obligatum nè mori vellet, postremo ipso tribunalis die, luce summa, condito mero, tanquam antidoto præmedicatum, ita eneruastis, vt paucis vngulis titillatus, hoc enim ebrietas sentiebat, quem Dominum confiteretur, interroganti præsidi respondere non potuerit amplius. atque ita de hoc iam extortus, cùm singultus, & ructus solos haberet, in ipsa negatione degessit. Ideò sobrietatis disciplinam qui prædicant, pseudoprophetæ; ideo hæretici, qui obseruant. Quid ergo cessatis Paracletum, quem in Montano negatis, in Apicio credere?

CAPVT XIII.

Respondet obiectionibus sibi ipsi factis supra capite. 2. & probat non esse relinquenda ieiunia cuiusuis arbitrio, cùm Episcopi soleant ea indicere vniuersæ plebi: præsertim in Græcia, vbi Concilia generalia colliguntur.

In p. in alphab. Errorum. V. paracletus, 11. à p. ad m. V. ieiunij impugnatio. 2 & V. seruus Dei t. in m. V. Episcopus. circa. f. V. Traditio. 4. in f. V. Concilium

PRÆSCRIBITIS constituta esse solennia huic fidei, scripturis, vel traditione maiorum, nihilque obseruationis amplius adiiciendum, ob illicitum innouationis. State in isto gradu si potestis. Ecce enim conuenio vos, & præter Pascha ieiunantes, citra illos dies quibus ablatus est sponsus, & stationum semiieiunia interponentes, & vero interdum pane & aqua victitantes, vt cuique visum est. denique respondetis hæc ex arbitrio agenda, non ex imperio. Mouistis igitur gradum, excedendo traditionem, cùm quæ non sint constituta, obitis. Quale est autem, vt tuo arbitrio permittas, quod imperio Dei non das? plus humanæ licebit voluntati, quàm diuinæ potestati? Ego me sæculo, non Deo liberum memini: sic meum est vltro officium facere Domino, sicut indicere illius est. non tantùm obsequi ei debeo, sed & adulari: illud enim imperio eius, hoc arbitrio meo præsto. Benè autem quòd & Episcopi vniuersæ plebi mandare ieiunia assolent; non dico de industria stipium conferendarùm, vt vestræ capturæ est; sed interdum & ex aliqua sollicitudinis Ecclesiasticæ causa. Itaque si & ex hominis edicto, & in vnum omnes [illegible] agitatis, quomodo in nobis ipsam quoque vnitatem ieiunationum, & xerophagiarum, & stationũ denotatis? nisi fortè in senatus consulta, & in principum mandata coitionibus opposita delinquimus. Spiritus sanctus, cùm in quibus vellet terris, & per quos vellet prædicaret, ex prouidentia imminentium, siue Ecclesiasticarum tentationum, siue mundialiũ plagarum, qua paracletus, id est aduocatus, ad exorandum iudicem, huiusmodi officiorum remedia mandabat. Puta nunc, ad exercendam sobrietatis & abstinentiæ disciplinam. hunc qui recipimus, necessario etiam quæ tunc constituit obseruamus. Adspice ad Iudaicos fastos, & inuenies nihil nouum, si quæ patribus sunt præcepta, omnis deinceps posteritas hæreditaria religione custodit. Aguntur præterea per Græcias, illa certis in locis concilia ex vniuersis Ecclesiis, per quę & altiora quæque in commune tractantur, & ipsa

Matth. 9. 15

repræſentatio totius nominis Chriſtiani magna veneratione celebratur. Et hoc quàm di-
a Pſal.132.1. gnum fide auſpicante, congregari vndique ad Chriſtum? a *Vide quàm bonum, & quam iucundum habitare fratres in vnum.* hoc tu pſallere non facilè noſti, niſi quo tempore
b Rom. 12. 15. cum compluribus cœnas. Conuentus autem illi ſtationibus prius, ieiunationibus operati; b *dolere cum dolentibus, & ita demum congaudere gaudentibus* norunt. Si & iſta ſolennia, quibus tunc præſens patrocinatus eſt ſermo, nos quoque in diuerſis prouinciis fungimur, in ſpiritu inuicem repræſentati, lex eſt ſacramenti.

CAPVT XIV.

Reſpondet Paulum ſcribentem ad Galatas, Iudaicas tantùm obſeruationes dierum, menſium, Annorum interdicere, non autem Chriſtianas: nos enim Annuum Paſcha menſe primo celebramus. A Paſchate, quinquaginta dies in omni exultatione decurrimus; Stationibus quartam & ſextam Sabbati, & paraſceuem ieiuniis conſecramus.

In p. V. feſtorum obſeruatio. 1. & V. ieiunij impugnatio. 4. in f. in alphab. Errorum V. quadrageſima.

a Gal. 4.10. HORVM igitur a *tempora obſeruantes, & dies & menſes & annos,* Galaticamur. Planè, ſi Iudaïcarum ceremoniarum, ſi legalium ſolennitatum obſeruantes ſumus; illas
Rom. 9. 4. enim Apoſtolus dedocet, compeſcens veteris Teſtamenti in Chriſto ſepulti perſeuerantiam,
b Gal. 6.15. & noui ſiſtens. Quòd b *ſi noua conditio in Chriſto,* jam noua & ſolennia eſſe debebunt; aut ſi omnem in totum deuotionem temporum, & dierum, & menſium, & annorum eraſit Apoſtolus, cur Paſcha celebramus annuo circulo, in menſe primo? cur quinquaginta exinde diebus in omni exultatione decurrimus? cur ſtationibus quartam, & ſextam ſabbati dicamus, & ieiuniis Paraſceuem? quamquam vos etiam ſabbatum, ſi quando continuatis, nunquam niſi in Paſcha ieiunandum, ſecundùm rationem alibi redditam; nobis certè omnis dies, etiam vulgata, conſecratione celebratur. Nec ergo apud Apoſtolum differentiæ ratio, diſtinguentem noua, & vetera: Sed & hîc inæqualitas veſtra ridebitur, cùm vetuſtatum formam nobis exprobratis, in quo cauſam nouitatis accuſatis.

CAPVT XV.

Apoſtolus prædicens hæreticos, cibos damnaturos, non Montanum, ſed Marcionem, Tatianum, & alios, opera Creatoris vt mala reſpuentes prædamnauit. Eſaias autem ieiunium potius confirmauit, quàm abſtulit.

In p. in alphab. Errorum. V. quadrageſima. In m. V. ieiunij impugnatio. à m. ad f. V. ieiunij obligatio. 2.

1. Tim. 4.3. REPROBAT etiam illos qui iubebant cibis abſtinere, ſed de prouidentia Spiritus ſancti, prædamnans jam hæreticos perpetuam abſtinentiam præcepturos, ad deſtruenda, & deſpicienda opera Creatoris: quales inueniam apud Marcionem, apud Tatianum, apud Iouem, hodiernum de Pythagora hæreticum; non apud Paracletum. Quantula eſt enim apud nos interdictio ciborum? duas in anno hebdomadas xerophagiarum, nec totas, exceptis ſcilicet ſabbatis, & dominicis, offerimus Deo, abſtinentes ab eis, quæ non re-
a Rom. 14. 20. jicimus, ſed differimus. Atquin ad Romanos ſcribens, vos nunc compungit detractatores hujus officii, a *Nè propter pabulum ſolueritis,* inquit, *opus Dei.* Quod opus? de quo ait,
b & 21. & verſu. 2.3.4 & 6. b *Bonum eſt carnem non edere, & vinum non portare. Nam qui in iſtis ſeruit, placabilis & propitiabilis Deo noſtro eſt. Quidam credit omnia manducanda eſſe, quidam autem infirmus olera veſcitur; qui manducat, nè nullificet non manducantem. Tu quis es, qui alienum ſeruum iudicas? Et qui manducat, & qui non manducat, Deo agit gratias.* Cùm autem humano arbi-
1. Cor. 10. 25. trio vetet controuerſiam fieri, quantò magis diuino? Ita, ſciebat quoſdam caſtigatores, & interdictores victus incuſare, qui ex faſtidio, non qui ex officio abſtinerent; probare
Rom. 8. 8. verò qui in honorem, non qui in conuitium Creatoris. Et ſi claues macelli tibi tradidit,
c 1. Cor. 8. 8. permittens eſui omnia, ad conſtituendam idolothytorum exceptionem, non tamen in macello regnum Dei incluſit. c *Nec enim,* inquit, *eſus aut potus, eſt* Dei *regnum.* &, *Eſca nos Deo non commendat;* non vt de arida dictum putes, ſed potius de vncta, & accurata.
Ibid. Siquidem ſubjiciens, *Nec ſi manducauerimus, abundabimus; nec ſi non manducauerimus,*
Matth. 11. *deficiemus;* tibi magìs inſonat, qui abundare te exiſtimas, ſi edas; & deficere, ſi non edas,
Matth. 4. 2. & ideo iſta detractas. Dominum quoque quàm indignè ad tuam libidinem interpretaris,
d Matt. 5. 6. paſſim manducantem, & bibentem. ſed puto quod etiam ieiunarit, qui d *beatos,* non
Io. 4. 32. ſaturatos, ſed *eſurientes & ſitientes,* pronuntiarit; qui eſcam profitebatur, non quam
e Io. 6. 27. diſcipuli exiſtimarant, ſed paterni operis perfectionem; docens e *operari eſcam, quæ*
e Io. 6. 21. *permanet in vitam æternam;* in ordinaria etiam oratione, panem mandans poſtulan-
Matth. 6. 11 & Luc. 11. 3. dum, non & Attalicas diuitias. Sic & Eſaïas, non negauit Deum elegiſſe ieiunium,

sed quale non elegerit, enumerauit. ^f *In diebus enim*, inquit, *ieiuniorum vestrorum*, *inueniuntur voluptates vestræ*, *& omnes subiectos vobis succutitis*, *aut ad conuitia & lites ieiunatis, & caeditis pugnis. non tale ieiunium ego elegi*; sed quale subjecit, & subjiciendo non abstulit, sed confirmauit. ^f Esa. 58. 3.

CAPVT XVI.

Deus infensus gulæ, & approbator ieiunii illud per Ioelem præcipit; quid quòd & Ethnicis in idolorum sacris abstinentia commendatur, gulosis verò Deus venter est?

à p. ad m. V. gula. 4. in m. V. ieiunij obligatio. 4. in f. V. gula. 6.

NAM & si mauult opera iustitiæ, non tamen sine sacrificio; quod est anima conflictata jeiuniis. ille certè Deus, cui nec populus incontinens gulæ placuit, nec sacerdos, nec prophetes. Manent adhuc monumenta concupiscentiæ, vbi sepultus est populus carnis auidissimus, vsque ad choleram, ortygomerras cruditando. Elidirur pro templi foribus senior Heli, filii eius in acie ruunt, nurus expirat in partu. hanc enim meruerat à Deo plagam domus impudens, sacrificiorum carnalium defraudatrix. Sameas, homo Dei, cùm exitum prophetasset idololatriæ introductæ à rege Hieroboam, post manum eius regis arefactam, & statim restitutam, post altare diffusum, ob hæc signa, & satisfactione inuitatus à rege, planè excusauit. Prohibitus enim à Deo fuerat, illic cibum in totum attingere; sed ab alio mox sene mentito prophetiam, temerè pastus, secundùm verbum Dei ibidem factum super mensam, non est in paternis sepultus. leonis enim in via occursu prostratur, & apud exteros conditus, pœnam deserti jeiunii luit. Hæc erunt exempla & populo, & episcopis, etiam spiritalibus, si quam incontinentiam gulæ admiserint. Sed nec apud inferos admonitio cessauit, vbi in diuite quidem conuiuia cruciantur, in paupere verò jejunia recreantur, habentia præceptores Moysen, & Prophetas. Nam & Iohel exclamauit, ^a *Sanctite ieiunium, & prædicate curationem*; prospiciens jam & tunc & alios Apostolos, & Prophetas sancituros jejunium, & prædicaturos officia curantia Deum. Vnde & qui in idolis comendis, & in aris ornandis, & ad singulas horas salutandis adulantur, curationem facere dicuntur. Sed & omnem ξηροφαγίαν ethnici agnoscunt. Cùm stupet cœlum, & aret annus, nudipedalia denuntiantur, magistratus purpuras ponunt, fasces retrò auertunt, precem indigitant, hostiam instaurant. Apud quasdam verò colonias prætereà annuo ritu saccis velati, & cinere conspersi, idolis suis inuidiam supplicem objiciunt, balnea & tabernacula in nonam vsque cluduntur. Vnus in publico ignis apud aras, aquæ nec in lancibus. Niniiticum credo justitium. Iudaïcum certè jeiunium vbique celebratur, cùm omissis templis, per omne litus, quocunque in aperto aliquando jam precem ad cœlum mittunt; & licet cultu, & ornatu mœroris munus infament, tamen fidem abstinentiæ adsectant, & stellæ auctoritatem demorantis suspirant. Sed benè, quòd in nostris xerophagiis blasphemias ingerens, Casto. Isidis, & Cybeles, eas adæquas. Admitto testimonialem comparationem. Hinc diuinam constabit, quam diabolus diuinorum æmulator imitatur. Ex veritate mendacium struitur, ex religione superstitio compingitur. Hinc tu eò irreligiosor, quantò ethnicus paratior. Ille denique idolo gulam suam mactat, tu Deo non vis. ^b *Deus enim tibi venter est*, & pulmo templum, & aqualiculus altare, & sacerdos cocus, & sanctus Spiritus nidor, & condimenta charismata, & ructus prophetia.

Num. 11. 33. 34.
1. Reg. 4. 17. 18.
3. Reg. 11. 22.
3. Reg. 13. 4. & seq.
Luc. 16. 25.
^a Ioel. 1. 14. & 2. 15.
Ionæ. 3. 5.
^b Philip. 3. 18.

CAPVT XVII.

Gulosus Esaü primogenita vendenti similis, cuius Deus venter est, & gula cognata luxuria. Inuehitur in Catholicos, abutens Apostoli locis.

In p. V. gula. 6. circa m. V. luxuria 18. in f. V. ieiunij effectus. 3.

VETVS es, vera si velimus dicere, tu qui tantum gulæ indulges, & meritò te priorem jactitas; semper agnosco sapere Esaü venatorem ferarum, ita passim indagandis turbis studes, ita de campo laxissimæ disciplinæ ruæ venis, ita spiritu deficis. si tibi lenticulam defruto infusatâ obtulero, statim toros primatus tuos vēdes; apud te agape in cacabis feruet, fides in culinis calet, spes in ferculis jacet. Sed major his est agape, quia per hanc adulescentes tui cum sororibus dormiunt. Appēdices scilicet gulæ lasciuia, atque luxuria quā societatem & Apostolus sciens, cùm præmisisset, ^a *Non in ebrietatibus, nec in comessationibus*; adjunxit, *Nec in cubilibus, & libidinibus* Ad elogium gulæ tuæ pertinet, quòd duplex apud te præsidentibus honor binis partibus deputatur; cùm Apostolus duplicem honorem dederit, vt & fratribus, & præpositis. Quis sanctior inter vos, nisi conuiuandi frequen-

^a Rom. 13. 13.

tior, nisi obsonandi pollucibilior, nisi calicibus instructior? Meritò homines solius animæ, & carnis, spiritalia recusatis. talibus si placerent Prophetæ, mei non erant. Cur ergo non
b Esa. 22. 13. constanter prędicatis *b Manducemus; & bibamus, cras enim moriemur.* Sicuti nos non dubitamus exertè mandare, Ieiunemus, fratres & sorores, nè fortè cras moriamur.
c Rom. 8. 8. Palàm disciplinas nostrâs vindicemus. Nos certi sumus, *c eos qui in carne sunt, Deo placere non posse*; non vtique in substantia carnis, sed in cura, sed in affectione, sed in operatione, sed in voluntate. Macies non displicet nobis: neque enim ad pondus
d Io. 3. 34. Deus carnem tribuit, *d sicut nec spiritum ad mensuram.* facilius si fortè per angustam salutis januam introibit caro exilior, citius resuscitabitur caro leuior, diutius in sepultura durabit caro aridior. Saginentur pugiles, & pyctæ Olympici: illis ambitio corporis competit, quibus & vites necessariæ, & tamen illi quoque xerophagijs inualescunt. sed nostra alia robora, aliæque vires, sicut & alia certamina; *e quibus non*
e Ephes. 6. 12. *est luctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus mundi potestates, aduersus spiritalia malitia.* aduersus hæc, non carne & sanguine, sed fide, & spiritu robusto oportet adsistere. Cæterum, saginatior Christianus vrsis, & leonibus fortè, quàm Deo, erit necessarius; nisi quòd aduersus & bestias maciem exercere debebit.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI CONTRA IVDÆOS.

In librum aduersus Iudæos,

ARGVMENTVM.

Pace adhuc Ecclesiæ vigente, tempore quo Mauri obsidebantur à Romanis, ante bellum Britannicum, Tertullianus scripsit hunc librum, occasione disputationis exortæ, inter Iudæorum proselytum, & Christianum, quem Pamelius ipsum Tertullianum fuisse suspicatur: qui cùm videret strepitu spectatorum, disputationis solutionem non posse plenè verbo absolui, scripto perfecit, solidè Iudæos confutans & confundens rationibus & testimonijs ex scriptura depromptis. Ex quo libro multa iisdem verbis retexit libro 3. contra Marcionem, sicut & Cyprianus duobus primis ad Quirinum scriptis contra Iudæos. Eusebius item in Chronico, Tertulliani sententiam refert hic de Christi natiuitate præscriptam. Et D. Hieron. commentario in Danielem, non exiguam partem capitis noni huius libri transcripsit. Pamelius suspicatur scriptum an. Chri. centesimo nonagesimo nono Zephyrini primo, Seueri sexto. Baro. contra, Zephyrini septimo, Seueri 13. anno Chri. 209.

CAPVT PRIMVM.

Probat Gentiles etiam ad Dei legem audiendam posse suscipi, nec eos à Dei gratia excludi nec esse quòd Iudæi aduersus Gentiles glorientur, cùm & ipsi ad Idola deflexerint à verbo Dei audiendo auersi.

à p. V. Gentilium laudabilia 4. in f. V. Iudæi 5.

ROXIME accidit. Disputatio habita est Christiano, & proselyto Iudæo. Alternis vicibus contentioso fune vterque diem in vesperam traxerunt. obstrepentib. etiam quibusdam ex partibus singulorum, nubilo quodam veritas obumbrabatur. Placuit ergo quod per concentum disputationis minus plenè potuit dilucidari, inspici curiosius, & lectionis stilo quæstiones retractatas terminare. Nam occasio quidem defendendi etiam Gentibus sibi diuinam gratiam,
Rom. 3. 28. habuit hinc prærogatiuam, quod sibi vindicare Dei legem instituerit homo ex gentibus, nec de prosapia Israëlitûm Iudæus. Hoc enim sat esse, posse gentes admitti ad
a Esa. 40. 15 Dei legem, ne Israël adhuc superbiat, quòd *a gentes velut stillicidium situla, aut puluis ex area deputentur.* Quamquam habeamus ipsum Deum idoneum pollicitatorem &
b Gen. 22. 17 fidelem sponsorem, qui Abrahæ promiserat quòd *b in semine eius benedicerentur omnes*
c Gen. 25. 22 23. *nationes terræ & quod c ex vtero Rebecca duo populi & duæ gentes essent processuræ*: vtique Iudæorum, id est Israël; & Gentium, id est noster. Vterque ergo populus & gens est ap-

pellatus, nè de nominis appellatione priuilegium gratiæ sibi quis audeat defendere. *Duos etenim populos & duas gentes processuras ex vnius feminæ vtero Deus* destinauit, nec discreuit gratiam in nominis appellatione, sed in partus editione: vt [d] *qui prior esset de vtero processurus, minori subijceretur*, id est posteriori. Sic namque ad Rebeccam Deus locutus est, dicens: *Duæ gentes in vtero tuo sunt, & duo populi de ventre tuo diuidentur, & populus populum superabit, & maior seruiet minori.* Itaque cùm populus seu gens Iudæorum anterior sit tempore, & major per gratiam primæ dignationis in lege, noster verò minor ætate temporum intelligatur, vtpote in vltimo sæculi spatio adeptus notitiam diuinæ miserationis; proculdubiò secundùm edictum diuinæ locutionis; prior, & major populus, id est Iudaïcus, seruiat necesse est minori; & minor populus, id est Christianus, superet majorem. Nam & secundùm scripturarum diuinarum memorias populus Iudæorum major, id est antiquior, derelicto Deo, idolis seruiuit, & diuinitate abrelicta simulacris fuit deditus, dicente populo ad Aaron: [e] *Fac nobis deos qui nos antecedant.* Quod cùm ex monilibus fæminarum, & annulis virorum, aurum fuisset igne conflatum, & processisset eis bubulum caput, huic figmento vniuersus Israël relicto Deo honorem dederunt dicentes: [f] *Hi sunt dei qui nos ejecerunt de terra Ægypti.* Sic namque posterioribus temporibus, quibus reges eis imperabant, & cum Hieroboam vaccas aureas, & lucos colebant, & Bahali se mancipabant: vnde probatur eos semper idololatriæ crimine reos designatos, ex instrumento diuinarum scripturarum. Noster verò populus minor, id est posterior, relictis idolis quibus antè deseruiebat, ad eundem Deum conuersus est, à quo Israël, vt supra memorauimus, abscesserat. Sic namque populus minor, id est posterior, populum majorem superauit, dum gratiam diuinæ dignationis consequitur, à qua Israël est repudiatus.

d Gen. 25. 23.
e Exod. 32. 1.
f Ibid. 4. 3. Reg. 12. 28. Iudic. 2. 17. Rom. 9. 12.

CAPVT II.

Legem Moysi Iudæis datam, lex primordialis, omnium fons præceptorum, primis parentibus in Paradiso data, & lex naturalis in Noë & Abraham, Sacerdotium denique Melchisedech ipsius quoque Gentilis, præcessit Iudæorum sacrificium.

In p. V. lex vetus 1. In M. V. lex prima 2. & V. lex prima 7. in f. V. legis veteris abrogatio. 1.

IGITVR gradum conferamus, & summam quæstionis ipsius certis lineis determinemus. cur etenim Deus vniuersitatis conditor, mundi totius gubernator, hominis plasmator, vniuersarum gentium sator legem, per Moysen vni populo dedisse credatur, & non omnibus gentibus attribuisse dicatur? Nisi enim omnibus eam dedisset, nullo pacto ad eam etiam proselytos ex gentibus accessum habere permitteret. sed vt congruit bonitati Dei & æquitati ipsius, vt pote plasmatoris generis humani, omnibus gentibus eandem legem dedit, quam certis & statutis temporibus obseruari præcepit, quando voluit, & per quos voluit, & sicut voluit. Namque in principio mundi, ipsi Adæ & Euæ legem dedit, nè de fructu arboris plantatæ in medio paradisi ederent: quod si contrà fecissent, morte morerentur. quæ lex eis sufficeret, si esset custodita. In hac enim lege Adæ data, omnia præcepta condita recognoscimus, quæ postea pullulauerunt data per Moysen, id est, [a] *Diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & ex tota anima tua. &; Diliges proximum tibi tanquam te, &, Non occides; non mœchaberis, non furaberis, falsum testimonium non dices. Honora patrem tuum, & matrem, &, Alienum non concupisces.* Primordialis lex est enim data Adæ & Euæ in paradiso, quasi matrix omnium præceptorum Dei. Denique si Dominum Deum suum dilexissent, contra præceptum eius non fecissent: si proximum diligerent, id est semetipsos, persuasioni serpentis non credidissent, atque ita in semetipsos homicidium non commisissent, excidendo de immortalitate, faciendo contra Dei præceptum. à furto quoque abstinuissent, si de fructu arboris clam non degustassent, nec à conspectu Domini Dei sui sub arbore delitescere gestissent. nec falsum asseueranti diabolo, participes efficerentur, credendo ei quòd similes Dei essent futuri. atque ita nec Deum offendissent vt patrem, qui eos de limo terræ quasi ex vtero matris figurauerat. si alienum non concupissent, de fructu illicito non gustassent. Igitur in hac generali & primordiali Dei lege, quam in arboris fructu obseruari Deus sanxerat, omnia præcepta legis posterioris specialiter indita fuisse cognoscimus, quæ suis temporibus edita germinauerunt. Eiusdem est enim postea subducere legem, qui antè præmiserat præceptum: quoniam & ipsius est erudire postea, qui antè iustos formare instituerat. Quid enim mirum, si is auget disciplinam, qui instituit? si is perficit, qui cœpit? Denique ante legem Moysi scriptam in tabulis lapideis, legem fuisse contendo non scriptam, quæ naturaliter intel-

Gen. 2. 17.
a Deut. 6. 5. Exod. 20. 13. Luc. 19. 18.
Gen. 6. 8. Iac. 2. 23.

ligebatur, & à patribus custodiebatur. Nam vnde Noë iustus inuentus, si non illum
naturalis legis iustitia præcedebat? vnde Abraham amicus Dei deputatus, si non de
b Gen. 14. 18. æquitate & iustitia legis naturalis? vnde b *Melchisedech sacerdos Dei summi* nuncupatus,
si non ante Leuiticæ legis sacerdotium Leuitæ fuerunt, qui sacrificia Deo offerebant?
Heb. 7. 1. sic enim post supraſcriptos Patriarchas data lex est Moysi, eo tempore postea quàm ab
Ægypto excesserunt. post interuallum multorum temporum & spatia Denique post
Exo. 20. 1. quadringentos & triginta annos Abrahæ data est lex. Vnde intelligimus Dei legem
Gal. 3. 17. etiam ante Moysen, nec in Choreb tantùm, aut in Sina & in eremo, sed antiquiorem
Exo. 33. 6. primùm in paradiso, post Patriarchis, atque ita & Iudæis certis temporibus reforma-
Exo. 20. 3. tam; vt non iam ad Moysi legem ita attendamus, quasi ad principalem legem, sed ad
subsequentem, quam certo tempore Deus & Gentibus exhibuit, & repromissam per
Prophetas in melius reformauit, & præmonuit futurum. vt sicuti certo tempore data
est lex per Moysen, ita temporaliter obseruata & custodita credatur: nec adimamus
hanc Dei potestatem, pro temporum conditione, legis præcepta reformantem in ho-
minis salutem. Denique qui contendit & sabbatum adhuc obseruandum quasi salutis
medelã, & circuncisionem octaui diei propter mortis comminationem; doceat in præte-
ritum iustos sabbatizasse, aut circuncidisse, & sic amicos Dei effectos. Nam si circun-
Gen. 3. 6. cisio purgat hominẽ, Deus Adam incircuncisum cùm faceret, cur eum non circuncidit
vel postea quam deliquit, si purgat circuncisio? Certè in paradiso constituens eum in-
circuncisum, colonum paradisi præfecit. Igitur cùm neq; circumcisũ neq; sabbatizan-
Gen. 4. 4. tem Deus Adam instituerit; consequenter quoque sobolem eius Abel offerentem sibi
c ibid. 7. sacrificia, incircuncisum, nec sabbatizantem laudauit, accepto ferens quæ offerebat
in simplicitate cordis, & reprobans sacrificium fratris eius Cain, c *qui quod offerebat,*
Gen. 6. 8. *non rectè diuidebat.* Noë quoque incircuncisum Deus, sed & non sabbatizantem de di-
Gen. 5. 24. luuio liberauit. nam & Enoch iustissimum non circuncisum, nec sabbatizantem de
hoc mundo transtulit, qui necdum mortem gustauit, vt æternitatis candidatus iam
d Gen. 14. 18 nobis ostenderet, nos quoque sine legis onere, Moysi Deo posse placere. d *Melchise-*
dech quoque summi Dei sacerdos incircuncisus, & non sabbatizans, ad sacerdotium Dei
Gen. 19. 16. allectus est. Probat & Loth frater Abrahæ, quod pro meritis iustitiæ, sine legis obser-
Gen. 17. 2, 4. 5. uatione, de Sodomitarum incendio sit liberatus.

CAPVT III.

*Circumcisio quidem carnalis Abrahæ data ad tempus, sed in signum tantùm, quo Iudæus dignoſ-
ceretur in extremis temporibus, nimirum quando pro suis meritis, ab ingressu sanctæ ciuitatis
arceretur; nunc vero obedienti populo Christiano indulta circumcisio spiritalis in salutem.*

In p. V. legis veteris abrogatio. I. à p. V. Circumcisio 3.

SED Abraham, inquit, circuncisus est. Sed antè Deo placuit quàm circuncidere-
tur, nec tamen sabbatizauit. Acceperat enim circuncisionem, sed quæ esset in si-
gnum temporis illius, non in salutis prærogatiuam. Denique sequentes Patriarchæ
incircuncisi fuerunt, vt Melchisedech, qui ipsi Abrahæ iam circunciso, reuertenti de
a Gen. 14. 18. prœlio, a *panem & vinum obtulit* incircuncisus. Sed & filius, inquit, Moysi tum ab an-
gelo præfocatus fuisset, si non Seffora mater eius calculo præputium infantis circun-
Exo. 4. 23. & seq. cidisset. Vnde, inquit, maximum periculum est si præputium carnis quis non circun-
ciderit. Et ideo si salutem circuncisio omni modo adferret, etiam ipse Moyses in filio
suo non intermisisset, quo minus octaua die circuncideret eum, quando constet Sef-
foram coactam ab angelo id fecisse in itinere. Consideremus itaque quod non potuerit
vnius infantis coacta circuncisio, omni populo præscribere, & quasi legem huius præ-
cepti condere. Nam prouidens Deus quòd haoc circuncisionem in signum, non in
salutem esset daturus populo Israël, idcirco filium Moysi ducis futuri instigat circun-
cidi, vt cùm cœpisset per eum populo dare præceptum circuncisionis, non aspernare-
tur populus, videns exemplum istud in ducis filio iam celebratum. Dari enim habebat
circuncisio, sed in signum: vnde Israël in nouissimo tempore dignoſci haberet, quan-
b Esa. 1. 7. do secundùm sua merita in sanctam ciuitatem ingredi prohiberetur, per verba pro-
c ibid 8. phetarum dicentium: b *Terra vestra deserta, ciuitates vestræ igni exustæ, regionem vestram*
d ibid. 2. *in conspectu vestro alieni comedent, & deserta & subuersa à populis extraneis*, c *derelinquetur*
filia Sion sicut casa in vinea, & sicut custodiarium in cucumerario, & quasi ciuitas quæ expugna-
e ibid. 15. *tur.* Et ideo subsequens sermo prophetæ exprobrat eis dicens, d *Filios generaui, & exal-*
f ibid. 4. *taui, ipsi autem spreuerunt me.* Et iterum: e *Et si extenderitis manus, auertam faciem meam*
à vobis: & si multiplicaueritis preces, non exaudiam vos. manus enim vestræ sanguine plenæ

sunt. Et iterum : [f] *Va gens peccatrix, populus plenus peccatis, filij scelerati, dereliquistis Deum* f ibid 4.
& in indignationem misistis sanctum Israël. Hæc igitur Dei prouidentia fuit, dandi cir-
cuncisionem Israël in signum, vnde dignosci posset, cùm adueniret tempus, quo me-
ritis suis suprà dictis in Hierusalem admitti prohiberetur : quod & quia futurum erat,
nuntiabatur; & quia factum videmus, recognoscimus. Sicut ergo circuncisio carnalis,
quæ temporalis erat, tributa est in signum populo contumaci, ita spiritalis data est in
salutem populo obaudienti; dicente Propheta Hieremia : [g] *Innouate vobis nouitatem,*
& nolite seminare in spinis. Circuncidimini Deo, & circuncidite præputium cordis vestri. Et g Hier. 4.3.
alio loco dicit : [h] *Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus, & disponam domus Iuda,* 4.
& domui Iacob testamentum nouum, non tale quale iam dedi patribus eorum, in die h Hier. 31. 31. Hebr. 8. 8.
quo eos eduxi de terra Ægypti. Vnde intelligimus & priorem circuncisionem tunc datam
cessaturam, & nouam legem non talem qualem iam dederat patribus processuram,
annuntiari, sicut Esaïas prædicauit dicens [i] *quòd in nouissimis diebus manifestus* i Esa. 2. 2. 3.
futurus esset mons Domini, & domus Dei super vertices montium : & exaltabitur,
inquit, super colles, venient super illum omnes gentes, & ambulabunt multi, & dicent : Venite
ascendamus in montem Domini, & in domum Dei Iacob; non in Esaü prioris filij, sed in
Iacob sequentis, id est populi nostri, [k] *cuius mons Christus est sine manibus concidentium*
præcisus, implens omnem terram, apud Danielem ostensus. Denique ex hac domo Dei k Dan. 2.
Iacob, etiam legem nouam processuram sequentibus verbis annuntiat Esaïas dicens : 34. 44.
[l] *De Sion enim exiet lex, & verbum Domini ex Hierusalem, & iudicauit inter gentes,* id est l Esa. 2. 3. 4.
inter eos qui ex gentibus sumus vocati : [m] *& concident,* inquit, *gladios suos in aratra, &* m ibid.
lanceas suas in falces, & non accipiet gens super gentem gladium, & iam non discent præliari.
Igitur intelliguntur alij quàm nos, qui noua lege edocti ista obseruamus, oblitterata
veteri lege, cuius abolitionem futuram actus ipse demonstrat? Nam vetus lex vltio-
ne gladij se vindicabat, [n] *& oculum pro oculo eruebat,* & vindictam injuriæ retribuebat. n Leuit. 24.
Noua autem lex clementiam designabat, & belli pristina in æmulos legis & hostis ex- 20.
secutionem, in pacificos actus arandæ, & colandæ terræ reformabat. Igitur, sicut
supra ostendimus, quod vetus lex & circuncisio carnalis cessatura pronuntiata est, ita
& nouæ legis, & spiritalis circuncisionis obseruantia, in pacis obsequia eluxit. [o] *Po-*
pulus enim, inquit, quem non noueram, seruiuit mihi, in obauditu auris obaudiuit me, Pro- o Psal. 17. 45.
phetæ annuntiauerunt. Quis autem populus qui Deum ignorabat, nisi noster, qui
retro Deum nesciebamus? & quis in auditu auris audiit, nisi nos, qui relictis idolis, ad
Deum conuersi sumus? Nam Israël qui Deo fuerat cognitus, quique ab eo in Ægypto Exo. 14. 18.
exaltatus fuerat, & per Erythræum pelagum transuectus est, quique in eremo manna 21.
cibatus, quadraginta annis ad instar æternitatis redactus, nec humanis passionibus Exo. 16. 15.
contaminatus, aut sæculi huius cibis pastus, sed angelorum panibus manna cibatus, & seq.
satisque beneficijs Deo obligatus, Domini & Dei sui oblitus est, dicens ad Aaron, Psal. 77. 24 25.
[p] *Fac nobis deos qui nos præcedant : Moyses enim ille, qui nos ejecit de terra Ægypti, dereliquit*
nos, & quid illi acciderit nescimus. Et ideo nos, [q] *qui non populus Dei, retro facti sumus po-* p Exo. 32. 1.
pulus eius, accipiendo nouam legem suprà dictam, & nouam circuncisionem ante q Osee. 1. 10 Rom. 9. 26.
prædictam.

CAPVT IV.

Sabbatum Iudæorum temporaneum fuit, & figura æterni sabbati, neque enim ante legem Moysi à sanctis Patriarchis, nec post eam ab omnibus perpetuò obseruatum, vt patet in Iosue, & Machabæis.

In p. ad vlt. a M. V. Sabbatum 12. à m. ad f. V. Sabbatum 7.

SEQVITVR itaque, vt quatenus circuncisionis carnalis, & legis veteris abolitio
expuncta suis temporibus demonstratur, ita sabbati quoque obseruatio temporaria
fuisse demonstretur. Dicunt enim Iudæi, quòd à primordio [a] *sanctificauerit Deus diem* a Gen. 2. 3.
septimum, requiescendo in eo ab omnibus operibus suis quæ fecit, & inde etiam Moysem b Exo. 20.
dixisse ad populum : [b] *Mementote diem sabbatorum : sanctificate eum. Omne opus seruile non* 10. & seq.
facietis in eo; præterquàm quod ad animum pertinet. Vnde nos intelligimus magis Leuit. 23. 3.
sabbatizare nos ab omni opere seruili semper debere, & non tantùm septimo
quoque die, sed per omne tempus. Ac per hoc quærendum nobis, quod sabba-
tum nos Deus vellet custodire. Nam sabbatum æternum, & sabbatum tempo- c Esa. 1. 14.
rale scripturæ designant. Dicit enim Esaïas propheta [c] *Sabbata vestra odit anima*
mea. Et alio loco dicit : [d] *Sabbata mea profanastis.* Vnde dignoscimus, sabbatum d Ezech. 22.
temporale esse humanum, & sabbatum æternum censeri diuinum, de quo per 8.

e Esa. 66. 23. Esaïam prædicat : e *Et erit, inquit, mensis ex mense, & dies de die, & sabbatum de sab-*
to, & veniet omnis caro adorare in Hierusalem, dicit Dominus. Quod intelligimus adim-
pletum temporibus Christi, quando omnis caro, id est omnis gens, adorare in Hieru-
salem venit Deum patrem, per Iesum Christum filium eius, sicut per Prophetam præ-
dicatum est : f *Ecce proselyti per me adse ibunt.* Sic igitur ante hoc sabbatum temporale,
f Esa. 54. 15. erat & sabbatum æternum præostensum & prædictum, quomodo & ante circum-
nem carnalem fuit & spiritalis circumcisio præostensa. Denique doceant, si
Gen. 4. 4. jam præloquuti sumus, Adam sabbatizasse : aut Abel hostiam Deo sanctam offeren-
Gen. 5. 24. tem, sabbati religione placuisse : aut Enoch translatum, sabbati cultorem fuisse : au
Gen. 6. 8. Noë arcæ fabricatorem propter diluuium immensum, sabbatum obseruasse : aut Ab
Gen. 22. 2. ham in obseruatione sabbati Isaac filium suum obtulisse, aut Melchisedech in suo
Gen. 14. 18. sacerdotio legem sabbati accepisse. Sed dicturi sunt Iudæi, ex quo hoc præceptum da-
tum est per Moysen, exinde obseruandum fuisse. Manifestum est itaque, non æter-
num, nec spiritale, sed temporale fuisse præceptum, quod quandoque cessaret. De-
nique adeò non in vacatione sabbati, id est, diei septimi, hæc solennitas celebranda
Iosue 6. 2. & seq. est, vt Iesus Naue, eo tempore quo Hiericho ciuitatem debellabat, præceptum sibi
à Deo diceret, vti populo mandaret, vt sacerdotes arcam testamenti Dei septem diebus
circumferrent in circuitu ciuitatis : atq; ita septimi diei circuitu peracto, sponte ruerunt
muri ciuitatis. Quod ita factum est, & finito spatio diei septimi, sicut prædictum erat
ruerunt muri ciuitatis. Ex quo manifestè ostenditur, in numero istorum dierum se-
ptem incurrisse diem sabbati. Septem enim dies vndecunque initium acceperint, sab-
bati diem secum concludant necesse est, quo die non tantum sacerdotes sint operati,
sed & in ore gladij præda facta sit ciuitas ab omni populo Israël. Nec dubium est, opus
1. Machab. 2. 41. seruile eos operatos, cùm prædas belli agerent ex Dei præcepto. Nam & temporibus
Machabæorum sabbatis pugnando fortiter fecerunt, & hostes Allophylos expugna-
uerunt, legemque paternam ad pristinum vitæ statum pugnando sabbatis reuocaue-
runt. Nec putem aliam legem eos deffendisse, nisi in qua de die sabbatorum meminc-
rant esse præscriptum. Vnde manifestum est ad tempus, & præsentis causæ necessita-
tem, huiusmodi præcepta valuisse, & non ad perpetui temporis obseruationem hu-
iusmodi legem eis Deum ante dedisse.

CAPVT II.

Constat ex Psalmis & Malachia, vetera sacrificia ab ipso Abel & Cain, & in Leuitico præ-
scripta, & oblata, fuisse figuras & prophetias sacrificiorum spiritualium : quæ prioribus
reprobatis, acceptabilia forent Domino.

In p V. sacrificia vet. 2. in m. ad f. V. Sacrificia vetera 2. in f. V. lex noua. 6.

SIc & sacrificia terrenarum oblationum & spiritualium sacrificiorum prædicata
ostendimus. Et quidem à primordio majoris filij, id est Israël, terrena fuisse in
Caïn præostensa sacrificia : & minoris filij Abel, id est populi nostri, sacrificia diuersa
demonstrata. Namque major natu a *Caïn de fructu terræ obtulit munera Deo : mi-*
a Gen. 4. 4. & seq. *nor verò filius Abel de fructu ouium suarum. Respexit Deus in Abel & in munera eius;*
in Cain autem & in munera eius non respexit. Et dixit Deus ad Cain : Quare concidit
vultus tuus? nonne si rectè quidem offeras, non rectè autem diuidas, peccasti? quiesce.
ad te enim conuersio tua, & ipse tui dominabitur. Et tunc dixit Caïn ad Abel fratrem
suum : Eamus in campum. & abiit cum eo illic, & interfecit eum. Et tunc dixit Deus
ad Cain : Vbi est Abel frater tuus? Et dixit : Nescio. nunquid custos fratris mei sum
ego? Et dixit ei Deus : Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. propter quod, ma-
ledicta terra quæ aperuit os suum ad excipiendum sanguinem fratris tui. gemens & tre-
mens eris super terram. Et dixit Cain ad Dominum : Maius delictum meum, quàm vt
remittatur mihi, & eijcies me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero gemens
& tremens super terram, & omnis qui me inuenerit, occidet. Ex hoc igitur duplicia
Deut. 12. 5. & seq. duorum populorum sacrificia præostensa iam tunc à primordio animaduertimus. De-
nique cùm per Moysen in Leuitico lex sacerdotalis conscriberetur, inuenimus præ-
scriptum populo Israëli, vt sacrificia nullo in loco offerrentur Deo, quàm in terra
repromissionis, quam Dominus Deus daturus esset populo Israëli & fratribus eo-
rum; vt introducto Israël, illic celebrarentur sacrificia, & holocausta tam pro
peccatis, quàm pro animabus, & nusquam alibi nisi in terram sanctam. Cur ita-
que postea per Prophetas prædicat Spiritus futurum, vt in omni terra, aut in omni
b Malach. 1. loco offerantur sacrificia Deo, sicut per Malachiam angelum vnum ex duodecim
10. 11. Prophetis dicit : b *Non recipiam sacrificium de manibus vestris, quoniam ab oriente sole vsq;*
ad

ad occidentem, nomen meum clarificatum est in omnibus gentibus, dicit Dominus omnipotens. Et in omni loco offeruntur sacrificia munda nomini meo. Item in Psalmis Dauid dicit: c *Afferte Deo patriæ gentium*: Indubitatè quòd in omnem terram exire habebat prædicatio Apostolorum. d *Afferte Deo claritatem & honorem, afferte Deo sacrificia nominis eius*: e *Tollite hostias, & introite in atria eius.* Namque quòd non terrenis sacrificijs, sed spiritalibus Deo litandum sit, ita legimus vt scriptum est: f *Cor contribulatum & humiliatum hostia Deo est.* Et alibi: g *Sacrifica Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.* Sic itaque sacrificia spiritalia laudis designantur, & h *cor contribulatum acceptabile sacrificium Deo* demonstratur. Itaque quomodo carnalia sacrificia reprobata intelliguntur, de quibus & Esaias loquitur, dicens, i *Quò mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum? dicit Dominus*: ita sacrificia spiritalia accepta prædicantur, vt Prophetæ annuntiant. k *Quoniam etsi adtuleritis, inquit, mihi similam, vanum supplicamentum, execramentum mihi est.* Et adhuc dicit: l *Holocaustomata & sacrificia vestra, & adipem hircorum, & sanguinem taurorum nolo: nec si veniatis videri mihi. quis enim exquisiuit hæc de manibus vestris?* De spiritalibus verò sacrificiis addit, dicens: m *Et in omni loco sacrificia munda offerentur nomini meo, dicit Dominus.*

c Psal. 65, 7. d Ibid. e Ibid. 8. f Psal. 50. 18. g Psal. 49. 15. h Psal. 50. 18. i Esa. 1. 11. k ibid. 13. l ibid 14. m Malach. 1. 11.

CAPVT VI.

Concludit ex prædictis, legem nouam, in veteris ceremonijs, prophetijsque promissam, venire debere: proinde disquirendum an nouæ legis lator jam venerit, an expectandus adhuc vt veniat.

In p. V. lex noua 6. in f. V. Christi aduentus primus 1.

IGITVR cùm manifestum sit, & sabbatum temporale ostensum, & sabbatum æternum prædictum; circuncisionem carnalem prædictam, & circuncisionem spiritalem prænidicatam: legem quoque temporalem, & legem æternalem denuntiatam: sacrificia carnalia & sacrificia spiritalia præostensa; sequitur vt præcedenti tempore datis omnibus istis præceptis carnaliter populo Israël, superueniret tẽpus, quo legis antiquæ, & ceremoniarum veterum præcepta cessarent, & nouæ legis promisso, & spiritalium sacrificiorum agnitio, & noui Testamenti pollicitatio superueniret, fulgente nobis a *lumine ex alto, qui sedebamus in tenebris, & in vmbra mortis detinebamur.* Itaque necessitas nobis incumbit, vt quoniam prædicatam nouam legem à Prophetis prædiximus, & non talem qualis iam data esset patribus eorum, eo tempore quo eos de terra Ægypti produxit, ostendere & probare debeamus, tam legem illam veterem cessasse, quam legem nouam promissam nunc operari. Et quidem in primis quærendum, an expectetur nouæ legis lator, & noui testamenti hæres, & nouorum sacrificiorum sacerdos, & nouæ circuncisionis purgator, & æterni sabbati cultor, qui legem veterem compescat, & nouum testamentum statuat, noua sacrificia offerat, & ceremonias antiquas reprimat, & circuncisionem veterem, cum suo sibi sabbato compescat b *& nouum regnum quod non corrumpatur,* adnuntiet. Nam etiam nouæ legis lator, sabbati spiritalis cultor, sacrificiorum æternorum antistes, regni æterni æternus dominator, quærendum an iam venerit necne. Etsi iam venit, seruiendum est illi: si necdum venit, sustinendus est, dummodò manifestum sit aduentu eius comprimi legis veteris præcepta, & operari debere nouæ legis exordia. & in primis definiendum est, non potuisse cessare Legem antiquam & Prophetias, nisi venisset is, qui per eandem Legem & per eosdem Prophetas venturus annuntiabatur.

a Luc. 1. 78. 79. b Dan. 7. 14.

CAPVT VII.

Probat iam venisse Christum, ex prophetijs regni eius super gentes, & regni æterni.

In p. V. Christi aduentus primus 1. à p. V. fides 1. in f. V. Christi elogia 11.

IGITVR in isto gradum conferamus, an, qui venturus Christus annuntiabatur, iam venerit, an venturus adhuc speretur, quod ipsum vt probari possit, etiam tempora sunt nobis requirenda, quando venturum Christum Prophetæ annuntiauerunt: vt si in ista tempora recognouerimus venisse eum, sine dubio ipsum esse credamus, quem venturum Prophetæ canebant, in quem nos, gentes scilicet, credituri annuntiabamur: & cùm constiterit venisse, indubitatè etiam legem nouam ab ipso datam credamus, & testamentum nouum in ipso, & per ipsum nobis dispositum non diffiteamur. Venturum enim Christum nec Iudæos refutare scimus, vtpote qui in aduentum eius spem suam porrigant. Nec de isto pluribus quærendum, cùm retro omnes Prophetæ de eo

a Esa. 45. 1. Præcinuerint, vt Esaïas dicit: a *Sic dicit Dominus Deus Christo meo Domino, cuius tenui dexteram, vt exaudiant illum gentes: fortitudines regum disrumpam, aperiam ante illum portas, & ciuitates non claudentur illi.* Quod ipsum adimpletum videmus. Cui enim dexteram tenet pater Deus, nisi Christo filio suo? quem exaudierunt omnes gentes, id est, cui omnes gentes crediderunt, cuius & prædicatores Apostoli in Psalmis Dauid osten-
b Psal. 18. 5. duntur: b *In vniuersa*, inquit, *terra exiit sonus eorum, & vsque ad terminos terræ verba eorum.* In quem enim alium vniuersæ gentes crediderunt, nisi in Christum qui iam ve-
c Act. 2. 9. & seq. nit? Cui enim & aliæ gentes crediderunt; c *Parthi, Medi, Elamitæ, & qui inhabitant Mesopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam; & incolentes Pontum, & Asiam, & Pamphiliam; immorantes Ægyptum, & regionem Africæ quæ est trans Cyrenem inhabitantes? Romani & incolæ;* tunc & in Hierusalem Iudæi, & ceteræ gentes: vt iam Getulorum varietates, & Maurorum multi fines; Hispaniarum omnes termini, & Galliarum diuersæ nationes, & Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo verò subdita; & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum; & abditarum multarum gentium; & prouinciarum, & insularum multarum nobis ignotarum, & quæ enumerare minus possumus? In quibus omnibus locis Christi nomen, qui iam venit, regnat: vt
d Esa. 45. 2. pote d *ante quem omnium ciuitatum portæ sunt apertæ, e & cui nullæ sunt clausæ: f ante quem*
e Apoc. 3. 7. *seræ ferreæ sunt comminutæ, & valuæ æreæ sunt apertæ.* Quamquam & ista spiritaliter sint in-
f Psal. 106. 16. telligenda, quo præcordia singulorum varijs modis à diabolo obsessa, fide Christi sint reserata: attamen perspicuè sunt adimpleta, vt pote in quibus omnibus locis populus nominis Christi inhabitet. Quis enim omnibus regnare potuisset, nisi Christus Dei fi-
Dan. 7. 14. lius; qui omnibus in æternum gentibus regnaturus nuntiabatur? Nam si Salomon re-
3. Reg. 4. 25 gnauit, sed in finibus Iudææ tantùm, à Bersabeæ vsque Dan termini eius regni signantur. Si verò Babyloniis & Parthis regnauit Darius, non habuit in omnibus gentibus potestatem. Si Ægyptiis Pharao, vel quisque ei in hereditate regni successit: illic tantùm potitus est regni sui dominium. Sic Nabuchodonosor cum suis regulis, ab India vsque Æthiopiam habuit regni sui terminos. Sic Alexander Macedo nunquam Asiam vniuersam, & cæteras regiones posteaquam deuicerat, tenuit. Sic Germani adhuc vsque limites suos transgredi non sinuntur. Britanni intra Oceani sui ambitum conclusi. Maurorum gens, & Getulorum barbaries à Romanis obsidentur, ne regionum suarum fines excedant. Quid de Romanis dicam, qui de legionum suarum præsidiis imperium suum muniunt, nec trans istas gentes porrigere vires regni sui possunt? Christi autem regnum & nomen vbique porrigitur, vbique creditur, ab omnibus gentibus suprà enumeratis colitur, vbique regnat, vbique adoratur, omnibus vbique tribuitur æqualiter; non regis apud illum major gratia; non Barbari alicuius inferior lætitia, non dignitarum aut natalium cuiusquam discreta merita, omnibus æqualis, omnibus rex, omnibus iudex, omnibus Deus & Dominus est. Nec dubites credere quod asseueramus, cùm videamus fieri.

CAPVT VIII.

Conuincit aduenisse Christum, ex natiuitate eius, ducatu, passione, exterminio Ierusalem à Daniele prophetatis in 70. hebdomadibus.

Per totum V. Heddomes. 70. à m. V. Christi obed. 9. circa f. in alphab. errorum V. Christus reuelat. 9. 1.

ITAQVE requirenda tempora prædictæ & futuræ natiuitatis Christi, & passionis eius, & exterminij ciuitatis Hierusalem, id est, vastationis eius. Dicit enim Daniel:
a Dan. 9. 26. a *& ciuitatem sanctam, & sanctum exterminari cum duce venturo, & destrui pinnaculum vsque ad interitum.* Venturi itaque Christi ducis sunt tempora requirenda, quæ inuestigabimus in Daniele: quibus computatis, probabimus venisse eum, etiam ex temporibus præscriptis, & ex signis competentibus, & ex operationibus eius. quæ probamus ex consequentibus quæ post aduentum eius futura adnuntiabantur, vt tam adimpleta omnia, quàm prospecta credamus. Sic igitur de eo Daniel prædicauit, vt & quando & quo in tempore gentes esset liberaturus, ostenderet, & quoniam post passionem Chri-
b Dan. 9. 1. sti ista ciuitas exterminari haberet. Dicit enim sic: b *In primo anno, sub Dario filio Assueri ex semine Medorum, qui regnauit super regnum Chaldæorum, ego Daniel intellexi in libris nu-*
c ibid. 20. & seq. *merum annorum.* c *Et adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem vidi in visione in principio, volans, & tetigit me, quasi hora sacrificij vespertini, & intelligere fecit me, & locutus est mecum, & dixit: Daniel, nunc exiui imbuere te intelligentia, in principio obsecrationis tuæ exiuit sermo. Et ego veni vt adnuntiem tibi, quia vir desideriorum tu es, & cogita in verbo, & intellige in visione. LXX. hebdomadæ breuiatæ sunt super plebem tuam, & super ciuitatem sanctam, quoadusque inueteretur delictum, & signentur peccata, & exorentur*

iniustitia, & inducatur iustitia æterna, vt & signetur visio & prophetes, & vt vngatur sanctus
sanctorum. Et scies & perspicies & intelliges à perfectione sermonis, integrando & readificando
Hierusalem vsque ad Christum ducem, hebdomadas septem & dimidiam, & LXII. *& dimi-*
diam, & conuertet, & ædificabitur in lætitiam, & conuallationem, & innouabuntur tempora,
& post hebdomadas has LXXII. *& exterminabitur vnctio, & non erit: & ciuitatem & san-*
ctum exterminabit cum duce aduemente, & concidentur quomodo in cataclysmo vsque ad finem
belli, quod concidetur vsque ad interitum. Et confirmabit testamentum in multis. Hebdomada
vna & dimidia hebdomadis, auferetur meum sacrificium & libatio, & in sancto execratio va-
stationis, & vsque ad finem temporis consummatio dabitur super hac vastatione. Animaduerta-
mus igitur terminum, quomodo in vero prædixit LXX. hebdomadas futuras, in qui-
bus si receperint eum, [d] *ædificabitur in latitudinem, & in longitudinem, & innouabuntur* d Dan 9.25.
tempora. Prouidens autem Deus quid esset futurum, & quoniam non tantùm non reci-
pient eum, verùm & insequentur, & tradent eum morti, & recapitulauit, & dixit: [e] *In* e ibid. 24.
sexaginta duabus hebdomadibus nasci illum, & vngi sanctum sanctorum. [f] *Hebdomades autem* f ibid. 25.
VII. *& dimidia cum implerentur, pati habere, & ciuitatem exterminari post vnam & dimi-*
diam hebdomadam, quo scilicet tempore septem & dimidia hebdomadæ completæ sunt.
Dicit enim sic: [g] *Et ciuitatem & sanctum exterminare cum duce venturo, & concidentur si-* g ibid. 26.
cut in cataclysmo, & destruet pinnaculum vsque ad interitum. Vnde igitur ostendimus quo-
niam venit Christus intra LXII. & dimidiam hebdomadas? Numerabimus autem à
primo anno Darii, quomodo in ipso tempore ostenditur Danieli visio ipsa. Dicit enim:
[h] *Et intellige, & coniice ad perfectionem sermonis respondente me tibi hæc.* Vnde à primo an-
no Darij debemus computare quando hanc visionem vidit Daniel. Videamus igitur
anni quomodo impleantur vsque ad aduentum Christi. Darius enim regnauit annis h ibid. 25.
XIX. Artaxerxes regnauit annis XL. Deinde rex Ochus, qui Cyrus, regnauit annis
XXIIII. Argus anno vno. Alius Darius, qui & Melas nominatus est, annis XXII.
Alexander Macedo annis duodecim. Deinde post Alexandrum, qui & Medis & Persis
regnarat, quos reuicerat, & in Alexandria regnum suum firmauerat, quando & nomi-
ne suo eam appellauit, regnauit illic in Alexandria Soter annis XXXV. cui succedens
Philadelphus, regnauit annis triginta nouem. Huic succedit Euergetes, annis XXV.
Deinde Philopator annis XVII. Post hunc Epiphanes, annis XXIV. Item alius Euer-
getes, annis XXIX. Soter annis XXXVIII. Ptolemæus annis XXXVIII. Cleopatra
annis XX. mensibus VI. Item adhuc Cleopatra conregnauit Augusto annis XIII. Post
Cleopatram Augustus alijs annis XLIII. Nam omnes anni imperij Augusti, fuerunt
anni LVI. Videmus autem quoniam quadragesimo & primo anno imperij Augusti, quo
post mortem Cleopatræ imperauit, nascitur Christus. Et superuixit idem Augustus,
ex quo nascitur Christus, annis XV. Et erunt reliqua tempora annorum in diem nati-
uitatis Christi anni XLI. Efficiuntur autem anni CCCCXXXVII. menses VI. vnde
adimplentur LXII. hebdomadæ & dimidia, quæ efficiunt annos CCCCXXXVIII.
menses VI. in diem natiuitatis Christi. [i] *Et manifestata est iustitia æterna, & vnctus est sanctus* i ibid. 24.
sanctorum, id est Christus, & signata est visio, & prophetia, & dimissa sunt peccata, quæ per
fidem nominis Christi, omnibus, in eum credentibus remittuntur. Quid est autem
quod dicit [k] *signari visum & Prophetiam?* Quoniam omnes Prophetæ nuntiabant de ipso k Dan. 9.24
quod esset venturus, & pati haberet: igitur quoniam adimpleta est prophetia per ad-
uentum eius, propterea signari visionem & prophetiam dicebat, quoniam ipse est si-
gnaculum omnium Prophetarum, adimplens omnia quæ retro de eo Prophetæ nuntia-
uerunt. Post enim aduentum Christi & passionem ipsius, [l] *iam non visio, neque prophetes* l Psal. 73.9.
est, qui Christum nuntiet venturum. Denique hoc si non ita est, exhibeant Iudæi Pro-
phetarum post Christum aliqua volumina, Angelorum aliquorum visibilia miracula,
quæ retro Patriarchæ viderunt vsque ad aduentum Christi, qui iam venit, ex quo *signa-*
ta est visio & prophetia, id est statuta. Et meritò Euangelista: [m] *Lex & Propheta vsque ad*
Ioanem baptizatorem. Baptizato enim Christo, id est, sanctificante aquas in suo baptis- Dan. 9.24.
mate, omnis plenitudo spiritalium retro charismatum in Christo cesserunt, signante m Matth. 11. 13.
visionem & prophetias omnes, quas aduentu suo adimpleuit. Vnde firmissimè dicit ad- Luc. 16. 16.
uentum eius *signare visum & prophetiam.* Itaque ostendentes & numerum annorum, &
tempus LX. duarum & dimidiæ hebdomadarum, adimpletum, tunc venisse Christum,
id est natum; videamus aliæ VII. & dimidia hebdomades, quæ sunt subdiuisæ in ab-
scissione priorum hebdomadarum, in quo actu sint adimpletæ. Post enim Augustum,
qui superuixit post natiuitatem Christi, anni XV. efficiuntur. cui successit Tiberius
Cæsar & imperium habuit annis XXII. mensibus septem, diebus viginti. huius
quintodecimo anno imperij passus est Christus, annos habens quasi XXX. quum pa-

teretur, Item Caius Cæsar, qui & Caligula, annis III. mensibus VII. diebus XIII. Nero Cæsar annis IX. mensibus IX. diebus XIII. Galba mensibus VII. diebus VI. Otho mensibus III. diebus v. Vitellius mensibus VIII. diebus x. Vespasianus anno primo imperii sui debellauit Iudæos, & fiunt anni numero quinquaginta duo, menses sex. Nam imperauit annis nouem: atque ita in diem expugnationis suæ Iudæi impleuerunt hebdomadas LXX. prædictas à Daniele. Igitur expletis his quoque temporibus, & debellatis Iudæis, postea cessauerunt illic libamina & sacrificia, quæ exinde illic celebrari non potuerunt. Nam
n Dan. 9. 25. & vnctio illic exterminata est post passionem Christi. Erat enim prædictum n *exterminari*
o Psal. 21. 18 *vnctionem*, sicut est in psalmis prophetatum: o *Exterminauerunt manus meas & pedes.* Quæ passio huius exterminii intra tempora LXX. hebdomadarum perfecta est sub Tiberio Cæsare, Coss. Rubellio Gemino, & Fusio Gemino, mense Martio, temporibus Paschæ,
Exo. 12. 15. die VIII. Calendarum Aprilium, die prima azymorum, quo agnum vt occiderent ad vesperam à Moyse fuerat præceptum. Itaque omnis synagoga filiorum Israël eum interfecit,
p Matt. 25. 25. dicentes ad Pilatum, cùm vellet eum dimittere: p *Sanguis huius super nos, & super filios nostros. &, Si hunc dimiseris, non es amicus Cæsaris: vt adimpleri possent omnia quæ de eo*
Io. 19. 12. *fuerant scripta.*
Act. 13. 33.

CAPVT IX.

Variis prophetiis prænuntiata Christi natiuitas, est impleta.

In p. V. Chri. aduentus primus. 2. à p. V. scripturæ sensus. 3. à p. ad vltra m. V. Chri. elogia. 18. à m. V. Iesus. 2. & V. Angelus. 10. & in alphab. Errorum. V. filius in carne visus. 1. circa. f. V. Chr. elogia. 24. inf. V. Christi Aduentus primus. 8.

INCIPIAMVS igitur probare natiuitatem Christi à Prophetis esse nuntiatam. Sic
a Esa. 7. 13. Esaïas dicit, a *Audite domus Dauid, non pusillum vobis certamen cum hominibus, quoniam Deus præstat certamen. propter hoc ipse Deus dabit vobis signum: Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium, & vocabitis nomen eius Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus.*
b Esa. 8. 4. *Butyrum & mel manducabit.* b *Quoniam prius quam cognoscat infans vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum.* Itaque dicunt Iudæi: Prouocemus istam prædicationem Esaïæ, & faciamus comparationem, an Christo qui jam venit, competat illi primò nomen quod Esaïas prædicauit, & insignia eius quæ de eo nuntiauit. Equidem Esaïas prædicat *eum Emmanuelem vocari oportere, dehinc virtutem sumpturum Damasci, & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum.* Porro, inquiunt, iste qui venit, neque sub eiusmodi nomine est editus, neque re bellica functus. At nos è contrario, admonendos eos existimauimus, vti cohærentia quoque huius capituli reco-
c Esa. 7. 14. gnoscant. subiuncta est enim & interpretatio. c *Emmanuel, Nobiscum Deus*, vti non solum sonum nominis spectes, sed & sensum. Sonus enim Hebraïcus, quod est *Emmanuel*, suæ gentis est. Sensus autem eius, quod est, *Deus nobiscum*, ex interpretatione communi est. Quæro ergo, an ista vox, *Nobiscum Deus*, quod est *Emmanuel*, exinde quo Christus inluxit, agitetur in Christo? Et puto ex toto non negabis. Nam qui ex Iudaïsmo credunt Christo, ex quo in eum credunt, Emmanuel cùm volent dicere, *nobiscum Deum* esse significant. Atque ita constat iam venisse illum qui prædicabatur Emmanuel, quia quod significat Emmanuel, venit, id est *Nobiscum Deus*. Æquè & sono nominis inducuntur, cùm *virtutem Damasci, & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum*, sic accipiunt, quasi bellatorem portendant Christum, non animaduertentes quid scriptura præmittat: d *Quoniam*
d Esa. 8. 4. *prius quàm cognoscat puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum.* Antè est enim inspicias ætatis demonstrationem, an virum iam Christum exhibere ista ætas possit, nedum imperatorem. Scilicet vagitu ad arma esset conuocaturus infans, & signum belli, non tuba, sed crepitacillo daturus: nec ex equo, vel de muro, sed de nutricis & gerulæ suæ dorso, siue collo, hostem destinaturus: atque ita Damascum & Samariam pro mammis subacturus. Aliud est, si penes vos infantes in prœlium erumpunt, credo ad solem vncti prius, dehinc pannis armati, & butyro stipendiati, qui antè norint lanceare, quàm lancinare. Enimverò si nusquam hoc natura concedit, antè militare, quàm virum facere, antè virtutem Damasci sumere, quàm patrem nosse, sequitur vt figuratè pronuntiatum videatur. Sed & virginem, inquiunt, parere natura non patitur, & tamen credendum est Prophetæ. Et meritò. Præstruxit enim
e Esa. 7. 14. fidem incredibili rei dicendo, quòd signum esset futurum: e *Propterea, inquit, dabitur vobis signum, Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium.* Signum autem à Deo, nisi nouitas aliqua monstruosa fuisset, signum non videretur. Denique si quando ad dejiciendos aliquos ab hac diuina prædicatione, vel conuertere singulos simplices quosque gestitis,

mentiri audetis quasi non virginem, sed iuuenculam concepturam & parituram scriptura contineat, hinc quoque reuincimini, quòd nihil signi videri possit res quotidiana, iuuenculæ scilicet prægnatus & partus. In signum ergo nobis posita virgo mater meritò creditur, infans verò bellator non æquè. Non enim & hîc signi ratio versatur, sed signo natiuitatis nouæ adscripto, exinde post signum alius iam ordo infantis educitur, *mel & butyrum manducaturi*. Nec hoc vtique in signum est, & hoc enim infantiæ est; sed *accepturum virtutem Damasci, & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum*, hoc est mirabile signum. Seruate modum ætatis, quærite sensum prædicationis. immò reddite veritati, quæ credere non vultis, & tam intelligitur prophetia, quàm renuntiatur expuncta. Maneant enim Orientales illi Magi infantiam Christi recentem auro & ture munerantes, & accepit infans virtutem Damasci sine prœlio & armis. Nam præter quod omnibus notum est, Orientis virtutem, id est vires, auro & odoribus pollere solitam, certum est, & ex diuinis scripturis, virtutem quoque cæterarum gentium aurum constituere. Sicut per Zachariam dicit: [f] *Et Iudas pertendet Hierusalem, & congregabit omnem valentiam populorum per circuitum, aurum, & argentum*. Nam de hoc auri munere etiam Dauid dixit: [g] *Et dabitur illi de auro Arabiæ*. Et iterum: [h] *Reges Arabum & Saba munera afferent illi*. Nam & Magos reges ferè habuit Oriens, & Damascus Arabiæ retro deputabatur, antequam transcripta esset in Syrophœnicem, ex distinctione Syriarum, cuius tunc virtutem Christus accepit, accipiendo insignia eius, aurum scilicet, & odores: spolia autem Samariæ, ipsos Magos, qui cùm illum cognouissent, & muneribus honorassent, quasi dominum & regem, sub testimonio inducis & ducis stellæ, spolia sunt facti Samariæ, id est idololatriæ, credentes videlicet in Christum. Idololatriam enim Samariæ nomine notauit, vt ignominiosæ ob idololatriam, qua desciuerat tunc à Deo sub rege Hieroboam. nec hoc enim nouum scripturis diuinis, figuratè vti translatione nominum, ex comparatione criminum. Nam & archontas Sodomorum appellat archontas vestros, & populum vestrum, populum Gomorrhæ vocat, cùm iam olim essent ciuitates istæ extinctæ. Et alibi per Prophetam ad populum Israël: [i] *Pater*, inquit, *tuus Amorrhæus, & mater tua Cethea*. quorum ex genere procreati non sunt, sed ob consimilem impietatem: quos aliquando etiam filios suos dixerat per Esaïam Prophetam: [k] *Filios generaui & exaltaui*. Sic & Ægyptus nonunquam totus orbis intelligitur apud illum, superstitionis & maledictionis elogio. Sic & Babylon apud Ioannem nostrum, Romanæ vrbis figura est, proinde & magnæ, & regno superbæ, & sanctorum debellatricis. Hoc itaque modo Magos quoque Samaritanorum appellatione titulauit, & despoliatos, quòd habuerant cum Samaritis, vt diximus, idololatriam. *Aduersus regem* autem *Assyriorum*, aduersus diabolum, qui ad hoc regnare putat, si sanctos à religione Dei deturbat. Adiuuabitur autem hæc nostra interpretatio, dum & alibi bellatorem Christum scripturæ designant, ob armorum quorundam vocabula, & eiusmodi verba. Sed ex reliquorum sensuum comparatione conuincentur Iudæi: [l] *Accingere*, inquit Dauid, *ensem supra femur*. Sed quid suprà legis de Christo, [m] *Tempestiuus decore super filios hominum, effusa est gratia in labiis tuis*. Valde autem absurdum est, si quem ad bellum ense cingebat, ei de tempestiuitate decoris, & labiorum gratia blandiebatur; de quo subiungens, dicebat: [n] *Extende: & prospera, & regna*, Et adiecit: [o] *Propter lenitatem, & iustitiam tuam*. Quis enim ense operabitur, & non contraria lenitati & iustitiæ exercet? id est, dolum, & asperitatem, & iniustitiam, propria scilicet negotia prœliorum. Videamus ergo an alius sit ensis ille, cuius est alius actus, id est [p] *Dei sermo diuinus, bis acutus* duobus testamentis, legis antiquæ, & legis nouæ, acutus sapientiæ suæ æquitate, reddens vnicuique secundùm actum suum. Licuit ergo & Christo Dei in psalmis sine bellicis rebus ensem sermonis Dei præcingi figuratò, cui prædicta tempestiuitas congruat cum gratia labiorum, quem tunc cingebatur super femur apud Dauid, quando venturus in terras ex Dei patris decreto nuntiabatur: [q] *Et deducet*, inquit, *te magnitudo dexteræ tuæ*, virtus scilicet gratiæ spiritalis, de qua Christi agnitio deducitur. [r] *Sagittæ tuæ*, inquit, *acutæ*, per volantia vtique Dei præcepta, minantes traductionem vniuscuiusque cordis, compungentes & transfigentes conscientiam quamque. *Populi sub te cadent*, vtique adorantes. Sic bellipotens & armiger Christus est, sic accipiet spolia, non solius Samariæ, verùm & omnium gentium. Agnosce & spolia figurata, cuius & arma allegorica didicisti. Atque ita in tantùm Christus qui venit, non fuit bellator, quia non talis ab Esaïa prædicabatur. Sed si Christus, inquiunt, qui venturus creditur, non Iesus dicitur, quare is qui venit, Iesus Christus appellatur? Constabit autem vtrumque nomen in Christo Dei, in quo inuenitur etiam Iesus appellatus. Disce erroris tui motem. Dum Moysi successor destinaretur Auses filius Naue, transfertur certè de pristino nomine, & incipit vocari Iesus. Certè, inquis. Hanc prius dicimus figuram futuri fuisse.

[f] Zach. 14. 14.
[g] Psal. 71. 15
[h] Ibid. 19.
Matth. 2. 2. & seq.
Esa. 1. 23.
[i] Ezech. 16. 3.
[k] Esa. 1. 2.
Esa. 19. 1. & seq.
Apoc. 17. 9.
[l] Psal. 44. 4
[m] Ibid. 3.
[n] Ibid. 5.
[o] Ibid. 6.
[p] Apoc. 1. 16
[q] Psal. 44. 5
[r] Ibid. 6.
Ibid.
Num. 13. 17

Nam quia Iesus Christus secundum populum ; quod sumus nos, nationes in sæculi deserto
commorantes antea, introducturus esset in terram repromissionis, melle & lacte manan-
tem, id est, in vitæ æternæ possessionem, quâ nihil dulcius: idque non per Moysen, id
est, non per legis disciplinam, sed per Iesum, id est, per nouæ legis gratiam prouenir
habebat circuncisis nobis petrina acie, id est, Christi præceptis (petra enim Christus,
multis modis & figuris prædicatus est) ideo is vir qui in huius sacramenti imaginem par-
1. Cor. 10. 4 batur, etiam nominis Dominici inauguratus est figura, vt Iesus nominaretur. Nam qui
Exo. 3. 2. & ad Moysem loquebatur, ipse erat Dei filius, qui & semper videbatur. [s] *Deum enim patrem*
c. 4. 5. & c. 6. *nemo vidit vnquam, & vixit*: & ideo constat ipsum Dei filium Moysi esse loquutum, & di-
3 & seq. xisse ad populum: [t] *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam*, id est populi, *qui te cu-*
s Exo. 33. 20 *stodiat in itinere, & introducat in terram quam praparaui tibi: Intende illi, & audi eum, &*
t Exo. 23. 20 *ne inobediens fueris ei: non enim celabit te, quoniam nomen meum super illum est.* Populum
Iosue. 3. 1. & seq. enim introducturus erat Iesus in terram repromissionis, non Moyses. Angelum quidem
dixit eum, ob magnitudinem virtutum, quas erat editurus (quas virtutes fecit Iesus
Iosue. 10. 12 Naue, & ipsi legitis) & ob officium Prophetæ, nuntiantis scilicet diuinam voluntatem,
u Malach. 3. 1. sicuti & præcursorem Christi Ioannem, futurum angelum appellat per Prophetam Spi-
ritus, dicens ex persona Patris: [u] *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam*, id est
x Matth. 11. 10. Christi, [x] *qui præparabit viam tuam ante te.* Nec nouum est Spiritui sancto angelos appel-
Marc. 1. 2. lare eos, quos ministros suæ virtutis Deus præfecit. Idem enim Ioannes non tantum an-
Luc. 7. 27. gelus Christi vocatus est, sed & lucerna, lucens ante Christum. [y] *Paraui enim lucernam*
Psal. 103. 5 *Christo meo*, Dauid prædicat. Quare ipse Christus veniens adimplere Prophetas, dicit ad
Marc. 1. 2. Iudæos: [z] *Ille fuit*, inquit, *lucerna ardens & lucens*: vt pote, qui non tantum [aa] *vias eius pa-*
Luc. 7. 27. *rabat in eremo, sed & agnum Dei demonstrando, illuminabat mentes hominum* præconio suo,
y Psal. 131. 17. vt eum esse intelligerent agnum, quem Moyses passurum nuntiabat. Sic & Iesus ob no-
minis sui futurum sacramentum: id enim nomen suum confirmauit, quod ipse ei indide-
z Io. 5. 35. rat, quia non angelum, nec Ausen, sed Iesum eum iusserat exinde vocari. Sic igitur
aa Io. 1. 22. 23. vtrumque nomen competit Christo Dei, vt & Iesus appellaretur. Et quoniam ex semine
Exo 12. 5. & seq. Dauid, genus trahere deberet virgo, ex qua nasci oportuit Christum, vt suprà memora-
uimus, euidenter Propheta in sequentibus dicit: [bb] *Et nascetur*, inquit, *virga de radice*
Num. 13. 17. *Iesse*, quod est Maria, *& flos de radice eius ascendet. Et requiescet super illum spiritus Dei, &*
bb Esa. 11. 1. *spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & virtutis, spiritus agnitionis & pietatis, spi-*
ritus Dei timoris implebit illum. Neque enim vlli hominum vniuersitas spiritalium docu-
mentorum competebat, nisi in Christum, flori quidem ob gratiam adæquatum, ex stirpe
autem Iesse deputatum, per Mariam scilicet inde censendum. Fuit enim de patria Be-
Luc. 2. 1. 2. thlehem, & de domo Dauid, sicut apud Romanos in censu descripta est Maria, ex qua
nascitur Christus. Expostulo etiam & quia à Prophetis prædicabatur ex Iesse genere ven-
turus, & omnem humilitatem, & patientiam, & tranquillitatem esset exhibiturus, an
venerit? atque ita is homo qui talis ostenditur, ipse erit Christus, qui venit. De hoc enim
cc Esa. 53. 3. 7. Propheta dicit: [cc] *Homo in plaga positus, & sciens ferre imbecillitatem: qui tanquam ouis ad*
victimam ductus est. & sicut agnus coram tondente se non aperuit os suum. [dd] *Si neque conten-*
dd Esa. 4. 2. *dit, neque clamauit, neque audita est foris vox eius, qui arundinem contusam*, id est quassam
ee Matth. 12. 20. Israëlis fidem, [ee] *non comminuit: qui linum ardens*, id est, momentaneum ardorem Gen-
tium *non extinxit*, sed lucere magis fecit ortu luminis sui, non potest alius esse, quam
qui prædicabatur. Oportet itaque actum Christi eius qui venit, ad scripturarum re-
gulam recognosci. Duplici enim, nisi fallor, operatione distinctum eum legimus, præ-
dicationis, & virtutis. Sed de vtroque titulo sic disponam: itaque specialiter dispunga-
mus ordinem cœptum, docentes prædicatorem adnuntiatum Christum, vt per Esaiam,
ff Esa. 58. 1. [ff] *Exclama*, inquit, *in vigore, & ne peperceris; exalta vt tuba vocem tuam, & adnuntia ple-*
bi meæ facinora ipsorum, & domui Iacob delicta eorum. Me de die in diem quærunt, & cognos-
cere vias meas cupiunt. Quasi populus qui iustitiam fecerit, & iudicium Dei non dereliquerit:
gg Esa. 35. 4. 5. & reliqua. Virtutes autem facturum à patre, Esaias dicit: [gg] *Ecce Deus noster iudicium re-*
tribuit, ipse veniet, & saluos faciet nos. Tunc infirmi curabuntur, & oculi cæcorum videbunt,
& aures surdorum audient, & claudus saliet velut ceruus, & mutorum lingua soluentur, &
cætera, quæ operatum Christum nec vos diffitemini, vt pote qui dicebatis, quod [hh] *pro-*
pter opera enim non lapidaretis, sed quoniam ista sabbatis faciebat.
hh Io. 10. 33

CAPVT X.

Figuræ & Prophetiæ de passione & cruce Dominica impletæ referuntur.

à p. V. Chri. passio. 6. & V. Crux. 1. & V. Christus iudex. 5. circa. m. V. Chri. passio. 13. & V. crux. 4. & V. crux. 5. in m. V. crux. 6. à m. V. crux. 7. & V. crux. 8. & V. Echaristia. 3. circa. f. V. Chri. passio. 3. in f. V. Chri. passio. 25.

DE exitu planè passionis eius ambigitis, negantes passionem crucis in Christum prædicatam, & argumentantes insuper non esse credendum, vt ad id genus mortis exposuerit Deus filium suum, quòd ipse dixit: [a] *Maledictus omnis homo qui pependit in ligno.* Sed huius maledictionis sensum antecedit rerum probatio. Dicit enim in Deuteronomio: [b] *Si autem fuerit in aliquo delicto, ita vt iudicium mortis sit, & morietur, suspendetis eum in ligno. Sed & sepultura sepelietis eum ipsa die: quoniam maledictus à Deo est omnis qui suspensus fuerit in ligno, & non inquinabitis terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi in sortem.* Igitur non in hanc passionem Christum maledixit; sed distinctionem fecit, vt qui in aliquo delicto iudicium mortis habuisset, & moreretur suspensus in ligno, hic maledictus à Deo esset, quia propter merita delictorum suorum suspenderetur in ligno. Alioquin Christus, qui dolum de ore suo locutus non est, quique omnem iustitiam & humilitatem exhibuit; & vt suprà de eo prædictum memorauimus, non pro meritis suis in id genus mortis expositus est: sed vt ea quæ prædicta sunt à Prophetis, per vos ei obuentura implerentur, sicut in psalmis ipse spiritus Christi iam canebat, dicens: [c] *Retribuebant mihi mala pro bonis:* &, [d] *Quæ non rapueram, tunc exsoluebam.* [e] *Exterminauerunt manus meas & pedes;* &, [f] *Miserunt in potum meum fel, & in siti mea potauerunt me aceto;* &, [g] *Super vestem meam miserunt sortem:* sicuti cætera quæ in illum commissuri essetis, prædicta sunt. Quæ quidem omnia ipsa perpessus, non pro actu suo aliquo malo passus est, sed vt scripturæ implerentur de ore Prophetarum. Et vtique sacramentum passionis ipsius figurari in prædicationibus oportuerat: quantóque incredibile, tantò magis scandalum futurum, si nudè prædicaretur: quantòque magnificum, tantò magis obumbrandum, vt difficultas intellectus gratiam Dei quæreret. Itaque in primis Isaac quum à patre hostia duceretur, & lignum ipsi sibi portaret, Christi exitum iam tunc denotabat, in victimam concessi à patre, lignum passionis suæ bajulantis. Ioseph & ipse Christum figurauit, vel hoc solo, ne cursum demorer ipse, quod persecutionem à fratribus passus est, & venundatus est in Ægyptum, ob Dei gratiam, sicut & Christus à Iudæis carnalibus fratribus venundatus, à Iuda quum traditur. Nam & benedicitur in hæc verba Ioseph: [h] *Tauri decor eius, cornua vnicornis cornua eius, in eis nationes ventilabit pariter ad summum vsque terræ.* Non vtique rhinoceros destinabatur vnicornis, vel minotaurus bicornis, sed Christus in illo significabatur: taurus ob vtramque dispositionem, aliis ferus vt iudex, aliis mansuetus vt saluator: cuius cornua essent crucis extima. nam & in antenna nauis, quæ crucis pars est, cornua extremitates vocantur: vnicornis autem media stipitis, palus. Hac denique virtute crucis, & hoc more cornutus, vniuersas gentes & nunc ventilat per fidem, auferens à terra in cœlum, & tunc ventilabit per iudicium, deiciens de cœlo in terram. Idem erit & alibi taurus apud eandem scripturam, cum Iacob in Simeonem & Leui porrexit benedictionem, de Scribis & Pharisæis prophetat: ex illis enim deducitur census illorum. interpretatur enim spiritaliter sic, [i] *Simeon & Leui perfecerunt iniquitatem ex sua secta,* qua scilicet Christum sunt persecuti. [k] *In concilium eorum ne venerit anima mea, & in stationem eorum ne incubuerint iecora mea: quoniam indignatione sua interfecerunt homines,* id est, Prophetas; *& in concupiscentia sua subneruauerunt taurum,* id est Christum, quem post necem Prophetarum interfecerunt, & neruos eius suffigendo clauis, desæuierunt. Cæterùm vanum, si post homicidium iam ab eis commissum, alicuius bouis ipsis exprobrat carnificinam. Iam verò Moyses, quid vtique tunc tantùm cùm Iesus aduersus Amalech prœliabatur, expansis manibus orabat residens; quando in rebus tam attonitis magis vtique genibus positis, & manibus cædentibus pectus, & facie humi voluta, orationem commendare debuisset? nisi quia illic vbi nomen Iesu dimicabat, dimicaturi quandoque aduersus diabolum, crucis habitus quoque erat necessarius, per quem Iesus victoriam esset relaturus. Idem rursus Moyses post interdictam omnis rei similitudinem, cur æneum serpentem ligno impositum, pendentis habitu in spectaculum Israëli salutare proposuit, eo tempore quo à serpentibus post idololatriam exterminabantur? nisi quod hic Dominicam crucem intentabat, qua serpens diabolus publicabatur, & læso cuique ab eiusmodi colubris, id est angelis eius, à delictorũ pecunia ad Christi crucis sacramenta intento, salus efficiebatur. Nam qui in illa tunc respiciebat, à morsu serpentium liberabatur. Age nunc, si legisti penes Prophetam in psalmis, [l] *Deus regnauit à ligno:* expecto quid intelligas,

- a Gal. 3. 13.
- b Deut. 21. 22. 23.
- c Psal. 34. 12.
- d Psal. 68. 5.
- e Psal. 21. 18.
- f Psal. 68. 22.
- g Psal. 21. 19.
- Gen. 22. 16.
- Gen. 37. 28.
- h Deut. 33. 17.
- i Gen. 49. 5.
- k Ibid. 6.
- Exo. 17. 11.
- Num. 21. 8.
- l Psal. 95. 10.

m Esa.9.6. ne forte lignarium aliquem regem significari putetis, & non Christum, qui exinde à
passione Christi superata morte regnauit. Proinde & Esaïas [m] *Quoniam puer*, inquit, *natus*
est nobis. Quid nouum, si non de filio Dei dicit? *Filius datus est nobis, cuius imperium fa-*
ctum est super humerum ipsius. Quis omnino regum insigne potestatis suæ humero præfert,
& non aut capite diadema, aut in manu sceptrum, aut aliquam propriæ vestis notam?
Sed solus nouus *rex sæculorum* Christus Iesus, nouæ gloriæ & potestatem, & sublimitatem
suam in humero extulit, crucem scilicet, vt secundùm superiorem prophetiam exinde
n Hier.11.19 *Dominus regnaret à ligno*. De hoc enim ligno etiam Deus insinuat per Hieremiam quòd
essetis dicturi: [n] *Venite, mittamus in panem eius lignum, & conteramus eum à terra viuorum,*
o Io. 6. 46. *& nomen illius non memorabitur amplius*. Vtique in corpus eius lignum missum est. Sic
Luc.22.19. enim Christus reuelauit, [o] *panem corpus suum appellans*, cuius retro corpus in panem Pro-
phetes figurauit. Si adhuc quæres Dominicæ crucis prædicationem, satis jam poterit tibi
p Psal.21.18 facere XXI. psalmus, totam Christi continens passionem, canentis jam tunc gloriam
q Ibid. 22. suam: [p] *Foderunt*, inquit, *manus meas & pedes*. quæ propria est atrocitas crucis. Et rursus
cùm auxilium patris imploraret: [q] *Saluum me fac*, inquit, *ex ore leonis*, vtique mortis, *&*
de cornibus vnicornuorum humilitatem meam: de apicibus scilicet crucis, vt suprà ostendi-
mus. quam crucem nec ipse Dauid passus est, nec vllus regum Iudæorum, nè putetis alterius
alicuius prophetari passionem, quàm eius qui solus à populo tam insigniter crucifixus est,
Nunc & si omnes interpretationes istas respuerit, & irriserit duritia cordis vestri, proba-
uimus sufficere posse mortem Christi prophetatam, vt ex hoc quòd non esset edita qua-
r Esa.57.12 litas mortis, intelligatur per crucem euenisse, nec alij deputandam fuisse passionem cru-
s Esa. 53.9. cis, quàm cuius mors prædicabatur. Nam mortem eius, & passionem, & sepulturam vna
voce Esaïæ volo ostendere: [r] *A facinoribus*, inquit, *populi mei perductus est ad mortem*, [s] *&*
t Esa.57. 2. *dabo malos pro sepultura eius, & diuites pro morte eius, quia scelus non fecit, nec dolus in ore*
eius inuentus est, & Deus *voluit eximere à morte animam eius*, &c. Dicit etiam adhuc, [t] *Se-*
u Esa.53.12. *pultura eius sublata est è medio*. Nec sepultus enim est nisi mortuus, nec sepultura eius su-
blata est è medio, nisi per resurrectionem eius. Denique subiungit [u] *Propterea ipse multos*
in hæreditatem habebit, & multorum diuidet spolia. Quis enim alius, nisi qui natus est, vt
suprà ostendimus, *pro eo quòd tradita est in mortem anima eius?* Ostensa enim causa gratiæ
eius, pro iniuria scilicet mortis repensandæ, pariter ostensum est, hæc illum propter
mortem consecuturum; post mortem vtique resurrectionem consecuturum. Nam quod
x Amos. 8. in passione eius accidit, vt media dies tenebresceret, Amos Propheta annuntiat, dicens:
9. 10. [x] *Et erit*, inquit, *in die illa dicit* Dominus, *occidet sol media die, & tenebrescet super terram*
dies luminis, & conuertam dies festos vestros in luctum, & omnia cantica vestra in lamenta-
Exo. 12. 1. *tionem, & imponam super lumbos vestros saccum, & super omne caput caluitium, & ponam*
& seq. *eum quasi luctum dilecti, & eos qui cum illo, quasi diem mœroris*. Hoc enim & Moyses ini-
& Ibid. 8. tio primi mensis nouorum facturos vos prophetauit, cùm omne vulgus filiorum Israël ad
y Ibid. 11. vesperam agnum esset immolaturus: & hanc solennitatem diei huius, id est Paschæ azy-
Matth. 16. morum, cum amaritudine manducaturos præcanebat: & adjecit, [y] *Pascha esse Domini*, id
17. est passionem Christi. Quod ita quoque adimpletum est, vt prima die azymorum inter-
z Tob.2.6. ficeretis Christum, & vt prophetiæ adimplerentur, properauit dies vesperam facere, id
est tenebras efficere: quæ media die factæ sunt: atque ita [z] *dies festos vestros conuertit Deus*
in luctum, & cantica vestra in lamentationem. Post passionem enim Christi etiam captiuitas
vobis & dispersio obuenit, prædicata per Spiritum sanctum.

CAPVT XI.

Ezechielis & Danielis Prophetia de clade Hierusalem propter Christicidiũ ventura impleta est.

In p. ad m. V. Christi passio. 25. à p. V. crux. 15. in f. V. Christi obedientia. 10.

NAM & pro istis meritis vestris, cladem vestram futuram Ezechiel nuntiat: & non
solùm in isto sæculo quæ jam euenit, sed in die retributionis quæ subsequetur. Qua
a Ezech. 8. clade nemo liberabitur, nisi qui passione Christi, quem respuitis, fuerit obsignatus. Sic
12.& seq. enim scriptum est: [a] *Et dixit Dominus ad me, Fili hominis, vidisti quæ seniores Israël fa-*
ciunt vnusquisque eorum in tenebris, vnusquisque in cubiculo absconso. quoniam dixerunt:
Non videt nos Dominus, dereliquit Dominus terram. & dixit ad me: Adhuc conuersus vide-
bis facinora majora quæ isti faciunt. Et introduxit me ad limina januæ domus Domini quæ aspi-
cit ad Aquilonem, & ecce illic mulieres sedentes, & plangentes Thammuz. & dixit Dominus
ad me: Fili hominis, vidisti? Nunquid modica domui Iuda, vt faciant facinora quæ fecerunt
& adhuc visurus es adfectiones maiores eorum. Et introduxit me in ædem domus Domini inte-
riorem, & ecce in liminibus templi Domini inter medium altaris, quasi viginti quinque viri
post-

posteriora sua dederunt ad templum Domini, & facies suas contra orientem, hi adorabant solem. & dixit ad me: Vides, fili hominis? Nunquid pusilla domus Iuda, vt faciant facinora quæ fecerunt hic? Quoniam impleuerunt impietates suas, & ecce ipsi quasi subsannantes. Ego faciam cum indignatione mea, non parcet oculus meus, neque miserebor. Exclamabunt ad aures meas voce magna, & non exaudiam eos, sed neque miserebor. [b] *Et clamauit in aures meas voce ma-* b Ezech. 9.
gna dicens: Adproximauit vindicta ciuitatis huius & vnusquisque habuit vasa exterminij in 1. & seq.
manu sua. Et ecce sex viri veniebant ad viam portæ altæ, quæ respiciebat ad Aquilonem, & vniuscujusque bipennis dispersionis erat in manu eius. Et vnus vir in medio eorum indutus podere, & zona saphiri in lumbis eius. Et introïerunt, & steterunt in proximis altaris ærei, & claritas Dei Israël ascendit à Cherubin, qui fuit super ea in subdiuàl domus. Et vocauit hominem qui indutus erat podere, qui habuit super lumbos suos zonam, & dixit ad eum Dominus: [c] *Transi* c Ibid. 4. &
mediam Hierusalem, & scribe signum Tau in frontibus virorum qui gemunt, & dolent super seq.
omnia facinora quæ fiunt in medio eorum. Et in his dixit ad audientem: Ite post eum in ciuitatem, & concidite, & nolite parcere oculis vestris, & ne misereamini senioris, aut iuuenis, aut virginis: & paruulos & mulieres interficite omnes, vt perdeleantur. Omnes autem super quos est Tau signum, ne accesseritis. Et à sanctis meis incipite. Huius autem signi sacramentum varijs modis prædicatū est, in quo vita hominibus præstruebatur, in quod Iudæi nō essent
credituri. Sicut Moyses antè nuntiabat in Exodo dicens: [d] *Ejiciemini de terra in quam* d Deut. 28.
introibitis, & in nationibus illis non eritis in requiem. Et non erit stabilitas vestigio pedis tui, 65.
& dabit tibi Deus cor tædians, & tabescentem animam, & oculos deficientes, vt non videant, & erit vita tua pendens in ligno ante oculos tuos: & non credes vita tuæ. Itaque quoniam impleta est prophetia per aduentum eius, id est per natiuitatem, quam suprà memorauimus,
& passionem quam euidenter ediximus, propterea & Daniel [e] *signari visionem & Prophe-* e Dan. 9. 24
tam dicebat, quoniam Christus est signaculum omnium Prophetarum, adimplens omnia
quæ retro erant de eo nuntiata: post enim aduentum eius & passionem ipsius [f] *jam non* f Psal. 73. 9.
visio neque prophetes. Vnde firmissimè dicit aduentum eius [g] *signare visum & prophetiam.* g Dan. 9. 24
Itaque ostendentes & numerum annorum, & tempus LXII. & dimidiæ hebdomadarum adimpletarum, probauimus tunc venisse Christum, id est natum: & septem dimidiæ hebdomadarum, quæ sunt subdiuisæ in abscisionem priorum hebdomadarum, intra quæ tempora passum ostendimus Christum: atque ita LXX. hebdomadibus conclusis, & ciuitate exterminata, & sacrificium & vnctionem exinde cessare. Sufficit hucusque de his interim ordinem Christi decurrisse, quo talis probatur qualis adnuntiabatur, etiam ex ista consonantia scripturarum, quas ex præiudicio majoris partis aduersum Iudæos, elocuti sumus. Neque enim in dubium deducant vel negent, quæ scripta proferimus: vt ex hoc quoque paria esse scripturis diuinis negare non possint: vt quæ post Christum futura prædicabantur, adimpleta cognoscantur. Neque enim dispositio expuncta inueniretur, nisi ille venisset post quem habebant expungi quæ nuntiabantur, quæ completa esse etiam probarentur.

CAPVT XII.

Testimonia scripturæ repetit de conuersione Gentium ad Christum.

Per totum. V. Chri. aduentus primus. 6.

ASPICE vniuersas nationes, de voragine erroris humani exinde emergentes ad Dominum Deum Creatorem, & ad Deum Christum eius; & si audes, nega
prophetatum. Statim tibi promissio patris occurrit in psalmis dicens [a] *Filius meus es tu,* a Psal. 2. 7.
ego hodie genui te. [b] *Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam & possessionem tuam ter-* b Ibid. 8.
minos terræ. Nec poterit eum magis Dauid filium dicere, quàm Christum: aut terminos terræ Dauid potius promissos, qui intra vnicam Iudæam regnauit, quàm Christo,
qui totum iam orbem Euangelij sui fide cepit, sicut per Esaïam dicit: [c] *Ecce dedi te in* c Esa. 42. 6.
dispositionem generis mei in lucem gentium, aperire oculos cæcorum, vtique errantium, *exsoluere de vinculis vinctos* id est, de delictis liberare; *& de domo carceris*, id est mortis; *sedentes in tenebris*, ignorantiæ scilicet. Quæ si per Christum eueniunt, non in alium erunt prophetata, quàm per quem expuncta consideramus.

CAPVT XIII.

Alijs scripturæ locis Christum iam venisse conuincit.

In p. V. Chri. aduentus primus. 6. & V. Chri. aduentus primus 4. & V. Chri. passio. 25. & V. Chri. passio. 5. & V. Maria. 3 & V. crux. 12. circa. m. V. Iudæi. 2. à m V. crux. 15. & V. Chri. passio. circa f. V. Chri. magnalia. 7. & V. Dei iustitia & bonitas. 6. & à m. ad f. V. Chri. passio. 24.

IGITVR quoniam filij Israël adfirmant nos errare recipiendo Christum, qui iam
venit, præscribamus eis ex ipsis scripturis iam venisse Christum qui prædicabatur.
Quamuis ex temporibus Danielis prædicantis probauerimus iam venisse Christum,
qui nuntiabatur. Nasci enim eum oportuit in Bethlehem Iudæ. sic enim scriptum est
a Micheę 5. in Prophęta: [a] *Et tu Bethlehem non minima es in ducibus Iuda. Ex te enim exiet dux qui pa-*
Matth. 2. 6. *scat populum meum Israel.* Si autem adhuc natus non est, qui processurus dux de tribu
Iuda ex Bethlehem nunciabatur, oportet enim eum de tribu Iuda & à Beth-
lehem procedere; animaduertimus autem nunc neminem de genere Israël in
ciuitate Bethlehem remansisse, & exinde quod interdictum est, ne in confinio ipsius
regionis demoretur quisquam Iudæorum, vt hoc quoque esset adimpletum per
b Esa. 1. 7. Prophetam: [b] *Terra vestra deserta, ciuitates vestræ igni exustæ*, id est, quod belli tem-
pore eis euenerit, *Regionem vestram in conspectu vestro exteri comedent, & deserta & sub-*
c Isa. 33. 17. *uersa erit à populis alienis.* Et alio loco sic per Prophetam dicitur: [c] *Regem cum claritate*
videbitis, id est, Christum facientem virtutes in gloria Dei patris, *& oculi vestri vide-*
bunt terram de longinquo: quod vobis pro meritis vestris, post expugnationem Hieru-
salem, prohibitis ingredi in terram vestram, de longinquo eam oculis tantùm videre
d Ibid. 18. permissum est. [d] *Anima*, inquit, *vestra meditabitur timorem*, scilicet quo tempore exci-
e Micheæ 5. 2. dium sui passi sunt. Quomodo igitur [e] *nascetur dux de Iudæa*, & quatenus *procedit de*
Bethlehem, sicut diuina Prophetarum volumina nuntiant, cùm nullus omnino sit illic
in hodiernum derelictus ex Israël, cuius ex stirpe possit nasci Christus? Si enim secun-
f Deut. 28. 36. 40. dùm Iudæos adhuc non venit, cùm venire cœperit, vnde vngetur? Lex enim præce-
pit, [f] *in captiuitate non licere vnctionem chrismatis regalis confici.* Si autem iam nec vnctio
g Dan. 9. 26 est illis, vt Daniel prophetauit: dicit enim, [g] *Exterminabitur vnctio*; ergo iam
non est illic vnctio, quia nec templum, vbi erat cornu, de quo reges vngebantur.
Si ergo non est vnctio, vnde vngetur dux qui nascetur in Bethlehem? aut quomodo
procedet de Bethlehem, cùm de germine Israël nullus omnino sit in Bethlehem? Ite-
ratò denique ostendamus, & iam Christum secundùm Prophetas, & passum, & in cœlis
iam receptum, & inde venturum secundùm prædicationes Prophetarum. Nam post
h Dan. 9. 26. aduentum eius secundùm Danielem, quòd ipsa ciuitas exterminari haberet legimus,
Micheæ 5. 2 & ita factum recognoscimus. Dicit enim scriptura: [h] *Sic & ciuitatem & sanctum simul ex-*
Matth 2. 6. *terminari cum duce*, indubitatè, qui de Bethlehem, & de tribu Iuda esset processurus.
i Esa. 65. 2. Vnde & manifestum est quòd ciuitas simul eo tempore exterminari deberet, cùm du-
cator eius in ea pati haberet, secundùm scripturas Prophetarum, dicentium: [i] *Expan-*
l Psal. 21. 18 *di manus meas tota die ad populum contumacem, contradicentem mihi. Qui ambulant viam*
non bonam, sed post peccata sua. Et in psalmis dicit: [l] *Exterminauerunt manus meas & pedes,*
m Psal. 68. 26. *dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi autem contemplati sunt, & viderunt me:* &, [m] *In siti*
mea potauerunt me aceto. Hæc Dauid passus non est, vt de se meritò dixisse videatur,
sed Christus qui crucifixus est. Manus autem & pedes non exterminantur, nisi eius
n Psal. 95. 10 qui à ligno suspenditur. Vnde & ipse Dauid [n] *regnaturum ex ligno* Dominum dicebat:
o Psal. 66. 5. Gen. 2. 5. nam & alibi Propheta ligni huius fructum prædicabat dicens: [o] *Terra dedit benedictio-*
nes suas. Vtique illa terra virgo nondum pluuiis rigata nec imbribus fœcundata, ex
p Ioel. 2. 22. qua homo tunc primum plasmatus est, ex qua nunc Christus secundùm carnem ex
Gen. 2. 17. virgine natus est. [p] *Et lignum*, inquit, *attulit fructum suum.* Non illud lignum in pa-
Gen. 3. 19. 66. radiso, quod mortem dedit protoplastis, sed lignum passionis Christi, vnde [q] *vita pen-*
dens à vobis credita non est. hoc enim lignum tunc in sacramento erat quo Moyses aquam
q Deut. 28. Exo. 15. 25. amaram indulcauit; vnde populus qui siti peribat in eremo, bibendo reuixit: sicuti
nos qui de sæculi calamitatibus extracti, in quo commorabamur, siti pereuntes, id est,
verbi diuini potu priuati, ligno passionis Christi aquam edulcatam baptismatis potan-
tes, fide quæ est in eum reueximus, à qua fide Israel excidit, secundùm Hieremiam di-
r Hier. 2. 10. & seq. centem: [r] *Mittite, & interrogate nimis, si facta sunt talia: si mutabant gentes deos suos, &*
isti non sunt dij. Populus autem meus mutauit gloriam suam, ex quo nihil proderit eis. Expauit
cælum super isto. Et quomodo & quando expauit? Indubitatè quando passus est Chri-
s Amos. 8. 9. stus, [s] *Et horruit*, inquit, *plurimum nimis, & sol media die tenebricauit.* Et quando horruit
t Matth. 27. 51. nimis, nisi in passione Christi, cùm [t] *terra quoque contremuit, & velum templi scissum est,*

monumenta disrupta sunt? [u] *Quoniam duo hæc mala fecit populus meus. Me, inquit, dereliquerunt fontem aquæ vitæ, & foderunt sibi lacus contritos, qui non poterunt aquam continere.* [u] Hier. 2. 12. & seq.
indubitatè non recipiendo Christum, [x] *fontem aquæ vitæ*: lacus contritos cœperunt habere, id est, synagogas in dispersiones gentium, in quibus iam Spiritus sanctus non immoratur, vt in præteritum in templo commorabatur ante aduentum Christi, qui est verum Dei templum. Nam & istam sitim diuini spiritus eos passuros dixerat Propheta Esaias dicens: [y] *Ecce qui seruiunt mihi, manducabunt, vos autem esurietis. Seruientes* [y] Esa. 65. 13.
mihi potabuntur, vos autem sitietis, & à contribulatione spiritus vlulabitis. Remittetis enim nomen vestrum, in societatem electis meis, vos autem interficiet Dominus. Eis autem qui seruiunt mihi, nomen nominabitur nouum, quod benedicetur in terris. Adhuc huius ligni sacramentum in Regnorum legimus celebratum. 4. Reg. 6. 6.
Nam cùm filij Prophetarum super flumen Iordanem lignum securibus cæderent, exiliit ferrum, & mersum est in flumine, atque ita Heliseo Propheta superueniente petunt ab eo filij Prophetarum, vt ferrum flumini quod mersum fuerat erueret. Atque ita Heliseus accepto ligno, & misso in eum locum vbi submersum fuerat ferrum, statim supernatauit, & lignum mersum est, quod receperunt filij Prophetarum. Ex quo intellexerunt quod Heliæ spiritus in eum sit repræsentatus. Quid manifestius huius ligni sacramento? quod duritia huius seculi mersa in profundo erroris, & à ligno Christi, id est passionis eius, in baptismo liberatur, vt quod perierat olim per lignum in Adam, id restitueretur per lignum Christi. nobis igitur qui successimus in loco Prophetarum, ea sustinentibus hodie in sæculo, quæ semper passi sunt Prophetæ propter diuinam religionem. Alios enim lapidauerunt, alios fugauerunt, plures verò ad mortis necem tradiderunt, quod negare non possunt. Hoc lignum sibi & Isaac filius Abrahæ ad sacrificium ipse portabat, cùm sibi eum Deus hostiam fieri præcepisset. Sed Gen. 22. 6.
quoniam hæc fuerant sacramenta, quæ temporibus Christi perficienda seruabantur: & Isaac cum ligno reseruatus est, ariete oblato in vepre cornibus hærente: & Christus Iob. 19. 17.
suis temporibus lignum humeris suis portauit, inhærens cornibus crucis, corona spinea in capite eius circundata. & ibid. 2.
Hunc enim oportebat pro omnibus gentibus fieri sacrificium, [aa] *qui tanquam ouis ad victimam ductus est, & velut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum.* [aa] Esa. 53. 7.
Hic enim Pilato interrogante nihil locutus est: [bb] *in humilitate enim iudicium eius sublatum est. Natiuitatem autem eius quis enarrabit?* quia nullus Iob. 19. 9. [bb] Esa. 53. 8.
omnino hominū natiuitatis Christi fuit conscius in conceptu, quum virgo Maria verbo Dei prægnans inueniretur. [cc] *Et quia tolleretur à terra vita eius.* Cùm vtique post resurre- [cc] Ibid.
ctionem eius à mortuis, quæ die tertia effecta est, cœli eum receperunt, secundùm prophetiam Osee emissam huiusmodi: [dd] *Ante lucem surgent ad me dicentes; Eamus, & reuertamur ad Dominum Deum, quoniam ipse eripiet, & liberabit nos. Post biduum, die tertia,* quæ est [dd] Osee. 6. 1. & seq.
resurrectio eius gloriosa, de terra in cœlos eum recepit, vnde & venerat ipse spiritus ad virginem, cuius neque natiuitatem, neque passionem Iudæi agnouerunt. Igitur quoniā adhuc contendunt Iudæi, necdum venisse Christum eorum quem tot modis adprobauimus venisse, recognoscant Iudæi exitum suum, quem post aduentum Christi relaturi prænunciabantur ob impietatem, qua eum & despexerunt, & interfecerunt. Primò enim [ee] Esa. 2. 8.
ex qua die, secundùm illud dictum Esaiæ, [ee] *proiecit homo abominamenta sua aurea, & argentea, quæ fecerunt adorandis vanis & nocturnis*: id est, ex quo gentes, nos, dilucidata per Christum veritate, proiecimus idola, (videant Iudæi) & quod sequitur, expunctum est. [ff] *Tulit enim Dominus sabaoth à Iudæis, & ab Hierusalem, inter cætera, & sapientem architectum,* qui [ff] Esa. 3. 3.
ædificat ecclesiam Dei templum, & ciuitatem sanctam, & domum Domini. Nam exinde destitit apud illos Dei gratia. [gg] *Et mandatum est nubibus ne pluerent imbrem super vineam Sorech,* id est cœlestibus beneficiis, ne prouenirent domui Israël. [hh] *Fecerat enim spinas, ex quibus Christum coronauerat: & non iustitiam, sed clamorem, quo in crucem eum extorserat:* & ita subtractis charismatis prioribus, [ii] *lex & Prophetæ vsque ad Ioannem* fuerunt: & [gg] Esa. 5. 6. [hh] Matth. 27. 29. [ii] Matth. 11. 13.
piscina Bethsaida vsque ad aduentum Christi, curando inualetudines ab Israël, desiit à Io. 5. 2.
beneficiis deinde, cùm ex perseuerantia furoris sui nomen Domini per ipsos blasphemaretur: sicut scriptum est, [ll] *Propter vos nomen Dei blasphematur in Gentibus.* Ab illis enim [ll] Esa. 52. 5.
incepit infamia, & tempus medium à Tiberio, vsque ad Vespasianum. Quæ cùm ita cōmisissent, [mm] *nec intellexissent Christum in tempore suæ visitationis inueniendum,* [nn] *Facta est terra eorum deserta, & ciuitates eorum igni exusta. Regionem ipsorum in conspectu eorum extranei deuorantes: derelicta est filia Sion tanquam specula in vinea, vel vt in cucumerario casula: ex quo scilicet Israël Dominum non cognouit, & populus eum non intellexit, sed dereliquit magis, & ad indignationem prouocauit sanctum Israel.* Sic & machæræ conditionalis [mm] Luc. 19. 44. [nn] Esa. 1. 7. 8. Ibid. 3.
comminatio: [oo] *Si nolueritis, nec obaudieritis, gladius vos comedet,* probauit Christum [oo] Esa. 1. 20.

pp Psal. 58. 11. fuiſſe, quem non audiendo perierunt. qui & in pſalmo diſperſionem eius poſtulat à Patre, dicens: pp *Diſperge illos in virtute tua.* qui & rurſum per Eſaiam exuſtionem eorum orat.
qq Eſa. 50. 11. qq *Propter me*, inquit, *hæc facta ſunt vobis, in anxietate dormietis.* Hæc igitur cùm pati prædicarentur Iudæi propter Chriſtum, & paſſos eos eſſe inueniamus, & in diſperſionem demorari cernamus, manifeſtum eſt propter Chriſtum Iudæis iſta accidiſſe, conſpirante ſenſu ſcripturarum cum exitu rerum, & ordinis temporum. Aut ſi nondum venit Chriſtus, propter quem hæc paſſuri prædicabantur, quum venerit ergo patientur. Et vbi tunc filia Sion relinquenda, quæ nulla hodie eſt? vbi ciuitates exurendæ, quæ jam in tumulu exuſtæ ſunt? vbi diſperſio gentis, quæ jam extorris? Redde ſtatum Iudææ quem Chriſtus inueniat, & alium contende venire.

CAPVT XIV.

Cæcitas Iudæorum arguitur, qui cùm primum Chriſti aduentum humilem non cognouerint, quem ſublimem expectant, ſecundum in ſublimitate & maieſtate non ſuſtinebunt. Sed venit in primo, & veniet in ſecundo talis omnino qualis eſt prophetatus.

In p. ad vltra. m. V. Chri. aduentus duplex. 1. à p. V. Chri. elogia. 14. à p. V. Euchariſtiæ effectus. 5. in f. V. Chri. Aduentus primus. 5.

DISCITE nunc ex abundanti erroris veſtri ducatum. Duos dicimus Chriſti habitus à Prophetis demonſtratos, totidem aduentus eius prænotaſſe. Vnum in humilitate
a Eſa. 53. 7. vtique primum, cùm [a] *tanquam ouis ad victimam duceretur, & tanquam agnus ante tondentem ſine voce, ſic non aperuit os ſuum.*
b Ibid. 2. nè aſpectu quidem honeſtus. [b] *Annuntiamus enim,* inquit, *de illo, ſicut puerulus, ſicut radix in terra ſitienti, & non erat ei ſpecies, neque gloria. Et vidimus eum, & non habebat ſpeciem neque decorem, ſed ſpecies eius inhonorata, deficiens*
c Rom. 9. 33. *citra filios hominum, homo in plaga, ſciens ferre infirmitatem*: ſcilicet vt poſitus à Patre [c] *in*
d Pſal. 8. 6. *lapidem offenſionis*; [d] *& minoratus ab eo modicum citra angelos.* [e] *vermem ſe pronuntiat, & non*
e Pſal. 21. 7. *hominem, ignominiam hominis, & abiectionem populi.* Quæ ignobilitatis argumenta, primo aduentui competunt: ſicut ſublimitatis ſecundo; cum fiet, iam non lapis offenſionis,
f Epheſ. 2. 20. nec petra ſcandali; ſed [f] *lapis ſummus angularis*, poſt reprobationem adſumptus, & ſublimatus in conſummationem: [g] *& petra ſanè illa apud Danielem de monte præciſa*, quæ ima-
g Dan. 2. 35. ginem ſæcularium regnorum comminuet & conteret. De quo ſecundo aduentu idem
h Dan. 7. 13. 14. Daniel dixit: [h] *Et ecce cum nubibus cæli tanquam filius hominis veniens, venit vſque ad veterem dierum, & aderat in conſpectu eius. Et qui adſiſtebant, adduxerant illum, & data eſt ei poteſtas regia, & omnes nationes terræ ſecundùm genus, & omnis gloria ſeruient illi; & poteſtas illius æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.* Tunc ſcilicet ſpe-
i Pſal. 44. 3. & ſeq. ciem honorabilem, & decorem habiturus eſt indeficientem ſupra filios hominum, [i] *tempeſtiuus enim decore citra filios hominum. Effuſa eſt gratia*, inquit, *in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in ſæcula. Accingere enſem tuum circa femur tuum potens tempeſtiuitate, &*
k Pſal. 8. 6. *pulchritudine tua.* cùm & Pater poſtea, cùm [k] *diminuit illum modicum qui citra angelos gloria*
l Zach. 12. 10. *& honore coronauit illum, & ſubiecit omnia ſub pedibus eius.* [l] *Et tunc cognoſcent eum, quem pupugerunt. Et cadent pectora ſua tribus ad tribum*, vtique quòd retro non agnouerint eum, in humilitate conditionis humanæ conſtitutum. Hieremias inquit,: [m] *Et homo eſt, &*
m Hier. 17. 19. *quis cognoſcet illum?* quia & [n] *Natiuitatem eius*, inquit Eſaïas, *quis enarrabit?* Sic & apud
n Eſa. 53. 8. Zachariam in perſona ipſius, immò & in ipſius nominis ſacramento, verus ſummus ſacerdos Patris Chriſtus Ieſus, duplici habitu in duos aduentus delineatur. Primò ſordidis indutus eſt, id eſt, carnis paſſibilis & mortalis indignitate, cùm & diabolus aduerſabatur ei, auctor ſcilicet Iudæ traditoris, qui eum etiam poſt baptiſmum tentauerat. Dehinc
o Zach. 3. 3. & ſeq. [o] *ſpoliatus priſtinas ſordes, exornatus podere & mitra, & cidari munda*, id eſt ſecundi aduen-
Io. 13. 2. tus: quoniam gloriam & honorem adeptus demonſtratur. Nec poteritis eum Ioſedech
Matth. 4. 3. filium dicere, qui nulla omnino veſte ſordida, ſed ſemper ſacerdotali fuit exornatus, nec vnquam ſacerdotali munere priuatus. Sed Ieſus iſte Chriſtus Dei patris ſummus ſacerdos, qui primo aduentu ſuo humana forma & paſſibilis venit in humilitate vſque ad paſſionem; ipſe etiam effectus hoſtia per omnia pro omnibus nobis, qui poſt reſurrectionem
p Pſal. 109. 5. ſuam indutus podere [p] *ſacerdos in æternum* Dei patris nuncupatus eſt. Sic enim & duorum
Leuit. 16. 5. & ſeq. hircorum, qui ieiunio offerebantur, faciam interpretationem. Nonne & illi vtrumque ordinem nominis Chriſti, qui jam venit, oſtendunt; pares quidem atque conſimiles,
Matth. 17. 28. & ſeq. propter eundem Domini conſpectum, qui non alia venturus eſt forma, vt qui agnoſci habet à quibus & læſus eſt. Vnus autem eorum circundatus coccino, maledictus, & conſputatus, & conuulſus, & compunctus, à populo extra ciuitatem abjiciebatur in perditionem, manifeſtis notatus inſignibus Chriſti paſſionis; qui coccinea circundatus veſte,

& consputatus, & omnibus contumeliis afflictus, extra ciuitatem crucifixus est. Alter Hebr.13.12. verò pro delictis oblatus, & sacerdotibus tantùm templi in pabulum datus, secundæ re- Leuit.16.7. præsentationis argumenta signabat: qua delictis omnibus expiati sacerdotes templi spiritalis, id est Ecclesiæ, Dominicæ gratiæ quasi visceratione quadam fruerentur, jeiunantibus cæteris à salute. Igitur quoniam primus aduentus & plurimis figuris obscuratus, & omni inhonestate prostratus, canebatur: secundus verò & manifestus, & Deo condignus: idcirco quem facilè & intelligere & credere potuerunt, eum solum intuentes, id est, secundum, qui est in honore & gloria, non immeritò decepti sunt circa indigniorem, certè obscuriorem, id est, primum. Atque ita in hodiernum negant venisse Christum suum, quia non in sublimitate venerit, dum ignorant in humilitate primò fuisse venturum. Sufficit hucusque de his, interim ordinem Christi decucurrisse, quo talis probatur, qualis annuntiabatur: vt jam ex ista consonantia scripturatum diuinarum intelligamus, & quæ post Christum futura prædicabantur, ex dispositione diuina credantur expuncta. Nisi enim ille venisset, post quem habebant expungi, nullo modo euenissent quæ in aduentum eius futura prædicabantur. Igitur si vniuersas nationes de profundo erroris humani exinde emergentes ad Deum Creatorem & Christum eius cernitis, prophetatum non audetis negare: quia etsi negaretis, statim vobis in psalmis, sicuti jam prælocuti sumus, promissio Patris occurreret, dicentis: [q] *Filius meus es tu, ego hodie genui te, Pete à* [q] Psal. 2.7. *me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*: nec poteritis in istam prædicationem magis Dauid filium Salomonem vindicare, quàm Christum Dei filium: nec terminos terræ, Dauid filio promissos, qui intra vnicam Iudæam regnauit, quàm Christo filio Dei, qui totum jam orbem Euangelii sui radiis illuminauit. Denique & [r] *thronus in æuum* magis Christo Dei filio competit, quam Salomoni, temporali scilicet [r] Psal.44.7. regi, qui soli Israël regnauit. Christum enim hodie [s] *inuocant nationes, quæ cum non scie-* Hebr.1.8. *bant*; & populi hodie ad Christum confugiunt, quem retro ignorabant. non potes futu- [s] Esa. 65.1. rum contendere, quod vides fieri. Hæc aut prophetata nega, quum coram videntur: aut adimpleta; quum leguntur: aut si non negas vtrumque, in eo erunt adimpleta, in quem sunt prophetata.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
ADVERSVS MARCIONEM LIBER PRIMVS.

In librum primum aduersus Marcionem.

ARGVMENTVM.

Anno Christi 146. Telesphori quinto, Antonij Pij VII. vt ibidem notat Baronius, Marcion Ponticus emersit, qui licet iuxta Tertullianum hîc cap. 19. docere cœperit Anno post Christi passionem 115. cum dimidio, mensisque medio; Christumque ipsum velit passum ætatis suæ 30. si quis ab eo tempore deducat præscriptum Annorum numerum, inueniet Marcionem Anno Christi 146. docere cœpisse. Marcionem porro Cerdonis discipulum facit noster Author, libro de præscr. cap. 51. qui duo principia inuexit, siue duos Deos, vnum bonum, alterum sæuuum. bonum superiorem, sæuum mundi Creatorem. legem & prophetas repudiauit. Deo Creatori renuntiauit. Christum Dei superioris filium asseruit, non verè, sed in phantasmate incarnatum, non natum, vel passum, sed quasi natum, & passum. Solius animæ resurrectionem probans, negauit carni. Solum Euangelium Lucæ, non tamen totum recepit. Epistolas Pauli neque omnes, nec integras. Acta Apostolorum, & Apocalypsin vt falsa reiecit. Epiphanio teste hæresi 42. à Simone Mago, & Saturnino, suam hausit hæresin, quam primò in Syria, deinde Romæ docuit. Marcion autem Cerdonis discipulus Ponticus genere, ex vrbe Sinope prodiit, ex Stoicorum schola Philosophus. filius fuit Episcopi pietate illustris. Marcion in prima ætate virginitatem coluit, & solitariam vitam: postea cum virgine corruptus est, ideoque à patre suo Episcopo Ecclesia pulsus, cum veniam ab eo impetrare non

posset, Romam venit post obitum Hygini, vbi nec receptus est, obstante patre. Quo factum est vt Cerdoni adhæserit. Hæc Tertull. de præscr. cap. 30. & 51. & Epiph. hæres. 42. verùm propter hæresin maximè quam docuerat, Roma pulsus est. Nam iuxta Irenæum, lib. 3. cap. 3. vel antè, vel sub Aniceto Romam venisse traditur, quo tempore S. Polycarpo occurrit: Tertullianus autem sub Eleutherio eiectum ab Ecclesia tradit de præscr. cap. 30. Philastrius lib. de hæres. cap. 30. scribit, eum primò in Asia errores suos docuisse, ibique à Ioannis Discipulis conuictum, Romam venisse. Hinc, quod ait Tertull. de prescr. cap. 30. eum in Catholicam primò doctrinam credidisse, intelligendum est, eum scriptis professum esse fidem Catholicam, vt reciperetur: sicut idem ait. 4. cont. Marc. cap. 4. & de carne Chri. cap. 2. sed sæpe ad vomitum recidit. Hic cum Cerdone duos Deos posuit. Malum, mundi, & legis authorem; bonum, legis nouæ, & Christi veteris solutoris parentem. Tertull. 1. cont. Marc. cap. 15. nouem deos induxisse refert. duos item Christos; carnem malam, à malo Creatore factam, non resurrecturam Veteris propagationem; coniugatos baptismo, & salute exclusit; virginitatem prædicauit. Orig. teste in Rom. 2. solos saluandos discipulos suos dixit. &c. contra hunc Tertull. pro vno Deo tuendo scripsisse se dicit, de resurr. cap. 2. Occursum est jam suo quoque titulo; de Deo vnico aduersus Marcionem. *librorum contra Marcionem tempus refere Pamelius ad An. Chri. 208. Zephyr. 9. Seuer 15. Baro. autem ad An Chri. 209. Zephyr. 7. Seueri 15. editum hunc librum ante præscriptiones constat.*

CAPVT PRIMVM.

Cùm Tertullianus iam aliquid contra Marcionem scripsisset, & quidam à fide excidens, librum mendosissimum propalasset, illud opus Author emendatum amplianit, quod ad quinque libros excreuit. Primò itaque inuehitur in Marcionem ex patria Barbara Ponticum; dehinc quid Deum blasphemiis onerarit, nuptias abstulerit, Euangelium corroserit, à Regula fidei desiderit.

à p. V. Marcion. 1. & V. Eucharistię effectus. 6. circa. f. V. Marcion. 3.

1. SI quid retro gestum est nobis aduersus Marcionem, iam hic viderit. Nouam rem aggredimur ex vetere. primum opusculum quasi properatum, pleniore postea compositione rescideram: hanc quoque nondum exemplarijs suffectam, fraude tunc fratris, dehinc apostatæ, amisi: qui fortè descripserat quædam mendosissimè, & exhibuit frequentiæ. Emendationis necessitas facta est. Innouationis eius occasio, aliquid adjicere persuasit. Ita stilus iste nunc de secundo tertius, & de tertio iam hinc primus, hunc opusculi sui exitum necessariò præfatur, nè quem varietas eius in disperso reperta confundat. Pontus qui dicitur Euxinus, naturâ negatur, nomine illuditur. Cæterùm, hospitalem Pontum, nec de situ æstimes: ita ab humanioribus fretis nostris, quasi quodam barbariæ suæ pudore secessit: gentes ferocissimæ habitabant, si tamen habitatur in plaustro. sedes incerta, vita cruda, libido promiscua, & plurimùm nuda, etiam cùm abscondunt, suspensis de iugo pharetris indicibus, nè temerè qui intercedat. Ita nec armis suis erubescunt. Parentum cadauera cum pecudibus cæsa, conuiuio conuorant. Qui non ita decesserint, vt escatiles fuerint, maledicta mors est. Nec feminæ sexu mitigantur, secundùm pudorem: vbera excludunt; pensum securibus faciunt; malunt militare, quàm nubere. Duritia de cœlo quoque: dies nunquam patens; Sol nunquam libens; vnus aër, nebula; totus annus, hibernum; omne quod flauerit, Aquilo est. Liquores ignibus redeunt, amnes glacie negantur, montes pruina exaggerantur. Omnia torpent, omnia rigent; nihil illic nisi feritas calet; illa scilicet, quæ fabulas scenis dedit, de sacrificiis Taurorum, & amoribus Cholcorum, & crucibus caucasorum. Sed nihil tam barbarum ac triste apud Pontum, quàm quod illic Marcion natus est, Scytha tetrior, Hamaxobio instabilior, Massageta inhumanior, Amazona audacior; nubilo obscurior, hyeme frigidior, gelu fragilior; istro fallacior, Caucaso abruptior. Quidni? penès quem verus Prometheus Deus omnipotens, blasphemiis lancinatur. Iam & bestiis illius barbariæ importunior Marcion. Quis enim tam castrator carnis castor, quàm qui nuptias abstulit? Quis tam comesor mus Ponticus, quàm qui Euangelia corrosit? Næ tu, Euxine, probabiliorem

feram philosophis edidisti, quàm Christianis. Nam illa canicula Diogenes, hominem inuenire cupiebat, lucernam meridie circumferens: Marcion, Deum quem inuenerat, extincto lumine fidei suæ amisit. Non negabunt discipuli eius, primam illius fidem nobiscum fuisse, ipsius litteris testibus: vt hinc iam destinari possit hæreticus, qui deserto quod prius fuerat, id postea sibi elegerit, quod retro non erat. In tantum enim hæresis deputabitur quod postea inducitur, in quantum veritas habebitur quod retro & à primordio traditum est. Sed alius libellus hunc gradum sustinebit aduersus hæreticos, etiam sine retractatu doctrinarum reuincendos, quòd hoc sint, dè præscriptione nouitatis. Nunc quatenus admittenda congressio est, interdum, nè compendium præscriptionis vbique aduocatum, diffidentiæ deputetur, regulam aduersarij prius prætexam, nè cui lateat in qua principalis quæstio dimicatura est.

CAPVT II.

Marcion secutus magistrum suum Cerdonem, duos deos induxit, nostrum quidem Creatorem, malum, suum verò, bonum.

Per totum. V. Marcionis Deus. 20.

DVos Ponticus deos adfert, tanquam duas symplegadas naufragij sui: quem negare non potuit, id est, Creatorem, id est nostrum, & quem probare non potuit, id est suum: passus infælix huius præsumptionis instinctum, de simplici capitulo Dominicæ pronuntiationis, in homines, non in deos disponentis exempla illa [a] *bonæ, & mala arboris, quòd neque bona malos, neque mala bonos proferat fructus*: id est, neque mens, vel fides bona, malas edat operas, neque mala bonas. Languens enim (quod & nunc multi, & maximè hæretici) circa mali quæstionem, Vnde malum? & obtusis sensibus ipsa enormitate curiositatis, inueniens Creatorem pronuntiantem, [b] *Ego sum, qui condo mala*; quantò ipsum præsumpserat mali auctorem, & ex aliis argumentis, quæ ita persuadent peruerso cuique, tantò in Creatorem interpretatus [c] *malam arborem, malos fructus condentem*, scilicet mala; alium Deum præsumpsit esse debere in partem bonæ arboris bonos fructus. Et ita in Christo quasi aliam inueniens dispositionem, solius & puræ benignitatis, vt diuersæ à Creatore, facilè nouam, & hospitam argumentatus est diuinitatem, in Christo suo reuelatam, [d] *modicoque exinde fermento totam fidei massam hæretico acore decepit.* Habuit & Cerdonem quendam, informatorem scandali huius. Quò facilius duos deos cæci perspexisse se existimauerunt. Vnum enim non integrè viderant. Lippientibus etiam singularis lucerna numerosa est. Alterum igitur deum, quem confiteri cogebatur, dè malo infamando destruxit: alterum, quem commentari conitebatur, dè bono præferendo construxit. Has naturas, quibus disposuerit articulis, per ipsas responsiones nostras ostendimus.

a Luc. 6.43. Matth. 7.17

b Isa. 45.7.

Matth. 7.17

d 1. Cor. 5.6.

CAPVT III.

Catholica veritas exertè docet Deum non esse, si vnicus non est; quia summus est tantus, cui nullus alius potest adæquari.

Per totum. V. Dei vnius notitia 9.

PRINCIPALIS itaque, & exinde tota congressio, dè numero; an duos deos liceat induci, si fortè poëtica, & pictoria licentia, & tertia iam hæretica. Sed veritas Christiana destrictè pronuntiauit: Deus, si non vnus est, non est: quia dignius credimus non esse, quodcunque non ita fuerit, vt esse debebit. Deum autem vt scias vnum esse debere, quære quid sit Deus, & non aliter inuenies. Quantum humana conditio de Deo definire potest, id definio, quod & omnium conscientia agnoscet: Deum, summum esse, magnum, in æternitate constitutum, innatum, infectum, sine initio, sine fine. Hunc enim statum æternitati censendum, quæ summum magnum Deum efficiat; dum hoc est in Deo ipsa, atque ita & cætera; vt sit Deus summum magnum, & forma, & ratione, & vi, & potestate. Cùm de isto conueniat apud omnes (nemo enim negabit, Deum summum magnum quid esse, nisi qui poterit Deum, imum modicum quid è contrario pronuntiare; vt Deum neget, auferendo quod Dei est) quæ erit iam conditio ipsius summi magni? nempe vt nihil illi adæquetur, id est, vt non sit aliud summum magnum; quia si fuerit, adæquabitur; & si adæquabitur, non erit iam summum magnum, euersa conditione, &, vt ita dixerim, lege, quæ summo magno nihil sinit adæquari. Ergo vnicum sit necesse est, quod fuerit summum magnum, par non habendo, nè non sit summum magnum. Ergo non aliter erit, quàm per quod habet esse, id & vnicum

omnino. Proinde Deus cùm summum magnum sit, rectè veritas nostra pronuntiauit: Deus, si non vnus est, non est. Non quasi dubitemus esse Deum, dicendo, Si non vnus, non est: sed quia quem confidimus esse, id eum definiamus esse, quod si non est, Deus non est; summum scilicet magnum. Porro, summum magnum, vnicum sit necesse est. Ergo & Deus vnicus erit. non aliter Deus, nisi summum magnum, nec aliter summum magnum, nisi parem non habens: nec aliter parem non habens, nisi vnicus fuerit. Certè quemcunque alium Deum induxeris, non alia poteris eum forma tueri Deum, quam vt & illi proprium diuinitatis adscripseris, sicut æternum, ita & summum magnum. Duo ergo summa magna quomodo consistent; cùm hoc sit summum magnum, par non habere? par autem non habere, cùm vni competat, in duobus esse nullo modo possit.

CAPVT IV.

Duo summè magna, suis etiam distincta finibus; non possunt consistere.

Per totum. V. Dei vnius notitia. 10.

SED argumentabitur quilibet, Posse & duo summa magna consistere, distincta, atque disjuncta in suis finibus, & vtique aduocabit exemplum; Regna terrarum tanta numero, & tamen summa magna in suis quibusque regionibus. & putabit vtique humana diuinis conferenda. Iam ergo si huic argumentationi locus dabitur, quid prohibet, non dico & tertium, & quartum Deum inducere, verùm tot iam numero, quot & gentium reges. Dè Deo agitur, cuius hoc principaliter proprium est, nullius exempli capere comparationem. Hoc natura ipsa, si non aliquis Esaias, vel ipse per Esaïam Deus concionabitur,[a] *Cui me similabitis?* Diuinis forsitan comparabuntur humana; Deo non ita. Aliud enim Deus, aliud quæ Dei. Denique, qui exemplo vteris regis, quasi summi magni, vide nè iam non possis eo vti. Rex enim, etsi summum magnum est in suo solio, vsque ad Deum, tamen infra Deum: comparatus autem ad Deum, excidet iam de summo magno translatio in Deum. Hoc si ita, quomodo vteris eius rei exemplo ad Dei comparationē, quæ dum ad comparationem accedit, amittitur? Quid nunc, si nec inter reges plurifarium videri potest summum magnum, sed vnicum & singulare; apud eum scilicet qui [b] *rex regum* ob summitatem magnitudinis, & subiectionem cæterorum graduum, quasi culmen dominationis excipitur? Sed etiā alterius formæ reges, qui singulares in vnione imperij præsunt, si minutalibus, vt ita dixerim, regnis vndique conferantur in examinationem, qua constet quis eorum præcellat in substantijs & viribus regni, in vnum necessè est summitas magnitudinis eliquetur, omnibus gradatim per comparationis exitum, dè magnitudinis summa expressis, & exclusis. Adeò & si in disperso multifarium videtur summum magnum, suis viribus, & sua natura, & suo statu vnicum est. Proinde cùm duo dij conferuntur, vt duo reges, & duo summa magna, in alterum concedatur necessè est vnio summi magni, ex sententia comparationis, qua summum victoria sua constat, superato æmulo alio magno, non tamen summo; atque ex defectione æmuli, solitudinem quandam dè singularitate præstantiæ suæ possidens, vnicum est. Ineluctabilis iste complexus, in hoc sententiam constringit, aut negandum Deum esse summum magnum, quod nemo patietur sapiens; aut nulli alij communicandum.

a Isa. 40.

b 1. Tim. 6. 15.

CAPVT V.

Si duo summè magna admittantur, poterunt & plura recipi; sicut & Valentinus diuinitatis examen, ad fatum vsque triginta Æonum effudit.

In p. V. Dei vnius notitia. 10. in m. ad f. V. Dei notitia. 11.

AVT quæ ratio, duo summa magna composuit? Primò enim exigam, cur non plura, si duo? quando locupletiorem oporteret credi substantiam diuinitatis, si competeret ei numerus. Honestior, & liberalior Valentinus, qui simul ausus est duos concipere, Bythom, & Sigen; cùm vsque ad triginta Æonum fœtus, tanquam Æneïæ scrophæ, examen diuinitatis effudit. Quæcunque ratio plura summa magna non patitur admitti; eadem nec duo, vt ipsa plura post vnum: post vnum enim, numerus. Quæ potuit duo admittere, eadem potuit & plura; post duo enim, multitudo; vnione iam excessa. Denique, apud nos vis rationis istius ipso termino plures deos credi non sinit, quòd nec duos, illa regula vnum Deum sistens, qua Deum id esse oporteat, cui nihil adæquetur, vt summo magno: vnicum autem sit, cui nihil adæquetur. Iam nunc, duo summa magna, duo paria, cui operæpretio, cui emolumento deputarentur? quid interfuit

quid interfuit numeri, cùm duo paria non differant vno? Vna enim res est, quæ eadem in duobus est. Etiam si plura essent paria, tantundem omnia vnum fuissent; nullo inter se differendo, quà paria. Porro, si neutrum ex duobus altero distat, iam vt ambo summa magna, quà Dei ambo, neutrum plus altero præstat, nullam rationem numeri sui ostendunt, præstantiam non habentes. Numerus autem diuinitatis summa ratione constare deberet; vel quoniam & cultura eius in anceps deduceretur. Ecce enim duos intuens deos, tam pares, quàm duo summa magna, quid facerem si ambos colerem? vererer nè abundantia officii, superstitio potius, quàm religio existimaretur; quia duos tam pares & in altero ambos possem in vno demereri: hoc ipsum testimonio præstans parilitati, & vnitati eorum, dum alterum in altero venerarer, dum in vno mihi duo sunt. Si alterum colerem, æquè recogitarem nè suffundere viderer numeri vanitatem, sine differentia superuacui; hoc est, tutius censerem neutrum colendum, quàm alterum cum scrupulo colendum, aut ambos vanè.

CAPVT VI.

Non tantùm duo dÿ pares, sed nec dispares constitui possunt.

Per totum. V. Dei vnius notitia. 11.

SIC adhuc videmur disputare, quasi Marcion duos pares constituat. Nam dum defendimus Deum summum magnum vnicum credi oportere, excludentes ab eo parilitatem, tanquam de duobus paribus, de his retractauimus: nihilominus tamen, docendo pares esse non posse secundùm summi magni formam, satis confirmauimus duos esse non posse. alioquin certi Marcionem dispares deos constituere; alterum iudicem, ferum, bellipotentem; alterum mitem, placidum, & tantummodò bonum, atque optimum. Dispiciamus æquè & hanc partem, an diuersitas saltim, duos capiat, si parilitas capere non potuit. Porro & hîc eadem regula summi magni patrocinabitur nobis, vt pote quæ totum statum vendicet diuinitatis. Conueniens enim, & quodammodo injectâ manu detinens aduersarii sensum, non negantis Creatorem Deum, iustissimè præscribo illi diuersitati locum non esse inter eos, qui ex æquo deos confessus, non potest facere diuersos. non quia non & homines licet, sub eadem appellatione diuersissimos esse; sed quia Deus non erit dicendus, quia nec credendus, nisi summum magnum. Cum ergo summum magnum cogatur agnoscere, quem Deum non negat, non potest admitti, vt summo magno aliquam adscribat diminutionem, quia subjiciatur alij summo magno. Definit enim, si subjiciatur. Non est autem Dei, desinere de statu suo, id est, de summo magno. Nam & in illo Deo potiore, periclitari poterit summum magnum, si depreciari capit in Creatore. Ita cùm duo dii pronuntiantur duo summa magna, necessè est neutrum altero aut majus sit, aut minus; neutrum altero aut sublimius, aut dejectius. Nega Deum, quem dicis deteriorem: nega summum magnum, quem credis minurem. Deum verò confessus, vtrumque duo summa magna confessus es. Nihil alteri adimes, aut alteri adscribes. Agnoscens diuinitatem, negasti diuersitatem.

CAPVT. VII.

Marcioni non fauet, quod alÿs à Deo vero, Dei nomen attribuitur: quia ideo quòd plures, dÿ vocentur, nulli eorum, sed tantùm vni Deo vero per essentiam, summè magni possessio competit.

In p. ad vltra m. V. nomen Dei. r.

TENTABIS adhæc de nomine Dei concutere retractatum, vt passiuo, & in alios quoque permisso, quia scriptum sit, [a] *Deus deorum stetit in ecclesia deorum: in medio autem deos dijudicabit. &,* [b] *Ego dixi, vos dÿ estis*: nec tamen idcirco eis competat possessio summi magni, quia dei cognominentur; ita nec Creatori. Respondebo & stulto, qui nec hoc recogitauerit, nè tantundem & in Deum Marcionis possit retorqueri, vt & illum Deum dictum, nec ideo tamen summum magnum probatum, sicut nec angeli, aut homines Creatoris. Si communio nominum conditionibus præiudicat, quanti nequam serui regum hominibus insultant, Alexandri, & Darii, & Holofernis? nec tamen ideo regibus, id quod sunt, detrahetur. Nam & ipsa idola gentium, dei vulgo; sed Deus nemo, ea re qua Deus dicitur. Ita ego non nomini Dei, nec sono, nec notæ nominis huius, summum magnum in Creatore defendo; sed ipsi substantiæ, cui nomen hoc contigit. Hanc inueniens solam innatam, infectam; solam æternam, & vniuersitatis conditricem; non nomini, sed statui; nec appellationi, sed conditioni eius, summum magnum & ad-

a Psal. 81. 1.
b Ibid. 6.

Dd

commendare debebo, quò constantius vtar rationis editæ patrocinio. antè omnia quidem, quale est, vt qui Deum agnoscis Creatorem, & priorem de notitia confiteris, non eisdem modis & alium scias tibi examinandum, quibus jam in alio didicisti, Deum nosse? Omnis res anterior, posteriori normam præministrauit. Duo nunc dii proponuntur, ignotus, & notus. De noto vacat quæstio: Esse eum constat, quia notus non fuisset, nisi esset. De ignoto instat altercatio: Potest enim & non esse; quia si esset, notus fuisset. Quod ergo quæritur quamdiu ignoratur, incertum est quamdiu quæritur: & potest non esse, quamdiu incertum est. Habes Deum certum, quà notum, & incertum, quà ignotum. Si ita est, ecquid tibi videtur iusta ratione defendi, vt ad normam, & formam, & regulam certorum, probentur incerta? Cæterùm, si ad hanc causam, & ipsam adhuc incertam, etiam argumenta de incertis adhibeantur, series implicabitur quæstionum, ex ipsorum quoque argumentorum æquè incertorum retractatu, periclitantium de fide per incertum; & ibitur in illas jam [b] *indeterminabiles quæstiones, quas Apostolus non amat.* [b] 1. Tim. 1. 4.
Sin de certis, & indubitatis, & absolutis regulæ, partibus incertis, & dubiis, & inexpeditis præiudicabunt, planè, in quibus diuersitas status inuenitur, fortasse an non prouocentur incerta ad formam certorum, vt liberata à reliqua comparationis prouocatione, per diuersitatem status principalis. Quum vero duo dii proponuntur, communis est illis status principalis. Quod enim Deus est, ambo sunt; innati, infecti, æterni. Hic erit status principalis. Cætera viderit Marcion, si in diuersitate disposuit. posteriora enim sunt in retractatu; immò nec admittentur, si de principali status constet. Porro constat, quia dei ambo: & ita de quorum statu constat communem esse, cùm sub eo ad probationem deuocantur; si incerta sunt, ad eorum certorum formam prouocanda erunt, cum quibus de communione status principalis censentur, vt proinde & de probatione communicent. Hinc itaque cônstantissimè dirigam, Deum non esse, qui sit hodiè incertus, quia retro ignotus: quando quem constat esse, ex hoc ipso constat, quòd nunquam fuerit ignotus, ideo nec incertus.

CAPVT X.

Deus ab initio semper cognitus, quem, anima, & conscientia etiam Ethnica, non ignorauit.

Per totum. V. Dei vnius notitia. 4.

SIQVIDEM à primordio rerum, conditor earum, cum ipsis pariter compertus est ipsis ad hoc prolatis, vt Deus cognosceretur. Nec enim si aliquanto posterior Moses, primus videtur in templo literarum suarum Deum mundi dedicasse, idcirco à Pentateucho natales agnitionis supputabuntur; cùm totus Mosis stilus notitiam Creatoris non instituat, sed à primordio enarret à paradiso, & Adam, non ab Ægypto, & Mose recensendam. Denique, maior popularitas generis humani, nè nominis quidem Mosis compotes, nedum instrumenti, Deum Mosis tamen norunt; etiam tantam idololatria dominationem obumbrante, seorsum tamen illum quasi proprio nomine Deum perhibent, *& Deum deorum, &, Si Deus dederit, &, Quod Deo placet, &, Deo commendo.* Vide an nouerint, quem omnia posse testantur. nec hoc vllis Mosis libris debent. Antè anima, quàm prophetia. Animæ enim à primordio conscientia, Dei dos est: eadem nec alia & in Ægyptiis, & in Syris, & in Ponticis. Iudæorum enim Deum, dicunt animæ Deum. Noli, barbare hæretice, priorem Abraham constituere, quàm mundum. Et si vnius familiæ Deus fuisset Creator, tamen posterior tuo non erat, etiam Ponticis antè eum notus. Accipe igitur ab antecessore formam, à certo incertus, à cognito incognitus. Nunquam Deus latebit, nunquam Deus deerit: semper intelligetur, semper audietur; etiam videbitur quomodo volet. Habet Deus testimonia, totum hoc quod sumus, & in quo sumus. Sic probatur & Deus, & vnus, dum non ignoratur; alio adhuc probari laborante.

CAPVT XI.

Deus esse non potest, ille quem Marcion inducit, qui nihil creauit cùm Deus omnium Dominus, Creationis iure esse debeat.

In p. ad m V. Dei vnius notitia. 4. in f. V. Marcionis Deus. 3.

ET meritò, inquiunt; quis enim non tam suis notus est, quàm extraneis? Nemo. Teneo & hanc vocem. Quale est enim, vt aliquid extraneum Deo sit, cui nihil extraneum esset, si quis esset? quia Dei hoc est, omnia illius esse, & omnia ad illum pertinere: vel nè statim audiret à nobis, Quid ergo illi cum extraneis? quod plenius suo loco audiet. At nunc satis est, nullum probari, cuius nihil probatur. Sicut enim

Creator, ex hoc & Deus, & indubitatus Deus, quia omnia ipsius, & nihil extraneum illi: ita & alius idcirco non Deus, quia omnia non eius, ideoque & extranea. Denique, si vniuersitatis Creatoris est, jam nec locum video Dei alterius. Plena & occupata sunt omnia suo auctore. Si vacat aliquid spatii alicuius diuinitati increaturis, planè falsæ vacabit. Patet mendacio veritas. Tanta vis idolorum, cur non recipiat alicubi Deum Marcionis? Igitur & hoc ex forma Creatoris expostulo, Deum ex operibus cognosci debuisse, alicuius proprii sui mundi, & hominis, & sæculi: quando etiam error orbis, propterea deos præsumpserit, quos homines interdum confitetur, quoniam aliquid ab vnoquoque prospectum videtur vtilitatibus, & commodis vitæ: Ita & hoc ex forma Dei creditum est diuinum esse, instituere, vel demonstrare quid aptum, & necessarium sit rebus humanis. Adeò inde auctoritas accommodata falsæ diuinitati, vnde præcesserat veræ. Vnam saltem cicerculam Deus Marcionis propriam protulisse debuerat, vt nouus aliquis Triptolemus prædicaretur. Aut exhibe rationem Deo dignam, cur nihil condiderit, si est; quia condidisset, si fuisset: illo scilicet præiudicio, quo & nostrum Deum non aliàs manifestum est esse, quàm quia totum condidit hoc. Semel enim præscriptio stabit, non posse illos & Deum confiteri Creatorem, & eum quem volunt æquè Deum credi, non ad eius formam probare, quam & ipsi, & omnes Deum: vt quando hoc ipso nemo Creatorem Deum dubitet, quia totum hoc condidit; hoc ipso nemo debeat credere Deum & illum qui nihil condidit, nisi ratio fortè proferatur. Duplex ista videatur necessè est, vt aut noluerit condere quid, aut non potuerit. Tertium cessat. Sed non potuisse, indignum Deo est. Noluisse, an dignum, volo inquirere. Dic mihi, Marcion, voluit Deus tuus cognosci se quocunque in tempore? annè alio proposito & descendit, & prædicauit, & passus resurrexit, quàm vtì cognosceretur? Et sine dubio si cognitus est, voluit: nihil enim circa eum fieret, nisi voluisset. Quid ergo tantopere notitiam sui procurauit, vt in dedecore carnis exhiberetur; & quidem majore, si
Deut. 21. 22 falsæ? Nam hoc turpius, si mentitus est substantiam corporis, & qui maledictum in se Creatoris admisit, ligno suspensus. Quanto honestius per aliqua propriæ molitionis in-
Esa. 44. 24 dicia cognitionem sui præstruxisset? maximè aduersus eum cognosci habens, apud quem ex operibus ab initio cognitus non erat. Nam & quale est, vt Creator quidem ignorans esse alium super se Deum, vt volunt Marcionitæ, qui solum se etiam iurans adseuerabat, tantis operibus notitiam sui armauerit, quam potuerat non ita curasse, secundùm singularitatis suæ præsumptionem: ille autem sublimior, sciens inferiorem Deum tam instructum, nullam sibi prospexerit agnoscendo paraturam? quando etiam insigniora, & superbiora opera debuisset condidisse, vt Deus ex operibus cognosceretur, secundùm Creatorem; & ex honestioribus, potior & generosior Creatore.

CAPVT XII.

Etsi Deum Marcionis esse daremus, cogeremur tamen dicere, eum frustra esse & sine causa, qui nullam rem haberet, cuius se Dominum meritò iactare posset.

In p. V. Marcionis Deus. 3.

CÆTERVM, etsi esse eum possemus confiteri, sine caussa esse eum deberemus argumentari. Sine caussa enim esset, qui rem non haberet: quia res omnis causa est, vt sit aliquis, cuius res sit. Porro, inquantum nihil oportet esse sine causa, id est sine rei quia si sine causa sit, perinde est atque si non sit, non habens rei causam, rem ipsam: in tantum Deum dignius credam non esse, quàm esse sine causa. Sine causa enim est, qui rem non habendo, non habet causam. Deus autem sine causa, id est sine re, esse non debet. Ita, quoties ostendo eum sine causa esse, tanquam sit, hoc constituo non esse illum: quia si fuisset, omnino sine causa non fuisset. Sic & ipsam fidem dico illum sine causa ab homine captare, aliter solito Deum credere ex operum auctoritate formatum, quia nihil tale prospexit, per quod homo Deum didicit. Nam etsi credunt plerique in illum, non statim ratione credunt, non habentes Dei pignus, opera eius Deo digna. Itaque hoc nomine cessationis, & defectionis operum, & impudentiæ, & malignitatis adfinis est: impudentiæ, qua fidem non debitam sibi captat, cui præstruendæ nihil prospexit: malignitatis, qua plures incredulitatis reos fecit, nihil fidei procurando.

CAPVT XIII.

Philosophis testibus probat, mundum esse opus non indignum Deo.

In p. ad circa. f. V. mundus. 1. inf. V. Dei potentia. 4.

QVVM Deum hoc gradu expellimus, cui nulla conditio tam propria, & Deo digna, quàm Creatoris, testimonium præsignarit, narem contrahentes impudentiâ huius Marcionitæ, conuertuntur ad destructionem operum Creatoris. Nimirum, inquiunt, grande opus, & dignum Deo, mundus. Nunquid ergo Creator minimè Deus? Planè Deus. Ergo nec mundus Deo indignus. nihil etenim Deus indignum se fecit: etsi mundum homini, non sibi fecit: etsi omne opus inferius est suo artifice. Et tamen si quale quid fecisse indignum est Deo, quantò indignius Deo est, nihil eum omnino fecisse vel indignum, quo posset etiam digniorum auctor sperari? Vt ergo aliquid & dè isto huius mundi indigno loquar, cui & apud Græcos ornamenti & cultus, non sordium nomen est, indignas videlicet substantias ipsi illi sapientiæ professores, dè quorum ingeniis omnis hæresis animatur, deos pronuntiauerunt, vt Thales aquam, vt Heraclitus ignem, vt Anaximenes aërem, vt Anaximander vniuersa cœlestia, vt Strato cœlum & terram, vt Zeno aërem & ætherem, vt Plato sidera; quæ genus deorum igneum appellat, quum dè mundo. Considerando scilicet & magnitudinem, & vim, & potestatem, & honorem, & decorem, opem, fidem, legem singulorum elementorum, quæ omnibus gignendis, alendis, conficiendis, reficiendisque conspirant, vt plerique Physicorum, formidauerunt initium ac finem mundo dare, nè substantiæ eius, tantæ scilicet, minus Dei haberentur; quas colunt & Persarum Magi, & Ægyptiorum Hierophantæ, Indorum Gymnosophistæ. Ipsa quoque vulgatis superstitio communis idololatriæ, cùm in simulacris, dè nominibus, & fabulis veterum mortuorum pudet, ad interpretationem naturalium refugit, & dedecus suum ingenio obumbrat, figurans Iouem in substantiam feruidam, & Iunonem eius in aëriam, secundùm sonum Græcorum vocabulorum, item Vestam in ignem, & Camenas in aquam, & Magnam matrem in terram seminalia demessam, lacertis aratam, lauacris rigatam. Sic & Osiris quod semper sepelitur, & in viuido quæritur, & cum gaudio inuenitur, reciprocarum frugum, & viuidorum elementorum, & recidiui anni fidem argumentantur: Sicut aridæ, & ardentis naturæ sacramenta leones Mithræ philosophantur. Et superiores quidem situ aut statu substantias sufficit facilius deos habitas, quàm Deo indignas. Ad humilia deficiam. Vnus, opinor, de sepibus flosculus, non dico de pratis; vna cuiuslibet maris conchula, non dico de Rubro; vna tetraonis pinnula, taceo de pauo, sordidum artificem pronuntiabit tibi Creatorem?

CAPVT XIV.

Minutissima quaque animalia Deum authorem clamant, vindicem lædendo, bonum iuuando. Aquam quoque Creatoris, oleum, & panem, quo suum corpus Christus repræsentat, hoc est præsens facit; Deus Marcionis in suis sacramentis probat.

In p. V. Dei potentia. 4. à p. ad f. V. Dei Potentia. 1.

AT quum & animalia irrides minutiora, quæ maximus artifex dè industria, ingenijs aut viribus ampliauit, sic magnitudinem in mediocritate probari docens, quemadmodum [a] *virtutem in infirmitate*, secundùm Apostolum; imitare, si potes, apis ædificia, formicæ stabula, aranei retia, bombycis stamina: sustine, si potes, illas ipsas lectuli, & tegetis tuæ bestias, cantharidis venena, muscæ spicula, culicis & tubam, & lanceam. Qualia erunt maiora, cùm tam modicis aut iuuaris, aut læderis, vt nec in modicis despicias Creatorem? Postremò, te tibi circumfer, intus ac foris considera hominem. placebit tibi vel hoc opus Dei nostri, quod tuus dominus ille Deus melior adamauit; propter quem in hæc paupertina elementa de tertio cœlo descendere laborauit; cuius causa in hac cellula Creatoris etiam crucifixus est. Sed ille quidem vsque nunc nec aquam reprobauit Creatoris, qua suos abluit; nec oleum, quo suos vnguit; nec mellis & lactis societatem, qua suos infantat; nec panem, quo ipsum corpus suum repræsentat; etiam in sacramentis propriis egens mendicitatib. Creatoris. At tu [b] *super magistrum discipulus, & seruus super dominum*, sublimius illo sapis, destruens quæ ille desiderat. Volo inspicere si ex fide saltem, vt non & ipse quæ destruis, appetas. Aduersaris cœlum; & libertatem cœli in habitationibus captas: Despicis terram; planè inimicæ iam tuæ carnis matricem; & omnes medullas eius victui extorques: Reprobas &

[a] 1. Cor. 12. 9.
[b] Matth. 10. 24.

mare; sed vsque ad copias eius, quas sanctiorem cibum deputas. Rosam tibi si obtulero, non fastidies Creatorem. Hypocrita, vt apocarteresi probes te Marcionitam, id est, repudiatorem Creatoris (nam hæc apud vos pro martyrio affectari debuisset, si vobis mundus displiceret) in quamcunque materiam resolueris, substantiam Creatoris vteris. Quanta obstinatio duritiæ tuæ? Deprecias, in quibus & viuis, & moreris.

CAPVT XV.

Pauper valde, & sine substantia est Deus Marcionis; tum quòd ad 15. vsque Seueri Annum, cælum, & mundum non habuerit proprium. Tum etiam quod nouem alioquin deos admittat Marcion.

Per totum. V. Marcionis Deus. 22. & à p. in alphab. Errorum. V. Christus reuelatus. 2.

POst hæc, vel antè hæc, quum dixeris esse & illi conditionem suam, & suum mundum, & suum cœlum; dè cœlo quidem illo tertio videbimus, si & ad Apostolum vestrum discutiendum peruenerimus; interim, quæcunque substantia est, cum suo vtique Deo apparuisse debuerat. At nunc quale est, vt Dominus à XII. Tiberij Cæsaris reuelatus sit, substantia verò ad decimum quintum iam Seueri Imperatoris, nulla omnino comperta sit, quæ friuolis Creatoris præcellens, vtique latere desisset, non latente iam Domino suo & auctore? Et ideo si ipsa non potuit manifestari in hoc mundo, quomodo Dominus paruit eius in hoc mundo? Si Dominum cepit hic mundus, cur substantiam capere non potuit, nisi Domino fortassè maiorem? Iam nunc dè loco quæstio est, pertinens & ad mundum illum superiorem, & ad ipsum Deum eius. Ecce enim, si & ille habet mundum suum infra se, supra Creatorem, in loco vtique fecit eum, cuius spatium vacabat inter pedes suos, & caput Creatoris. Ergo & Deus ipse in loco erat; & mundum in loco faciebat; & erit iam locus ille maior & Deo, & mundo. Nihil enim non maius est, id quod capit, eo quod capitur. & videndum, nè qua adhuc illic vacent subsiciua, in quib. & tertius aliqui stipare Deus secum mundo suo possit. Ergo iam incipe deos computare. Erit enim & locus, Deus; non tantùm quà Deo maior: sed & quà innatus, & infectus; ac per hoc, æternus, & Deo par; in quo semper Deus fuerit. Dehinc, si & ille mundum ex aliqua materia subiacente molitus est, innata, & infecta, & contemporali Deo, quemadmodum & de Creatore Marcion sentit, redigis & hoc ad maiestatem loci, qui & Deum, & materiam, duos Deos, clusit. Et materia enim Deus, secundùm formam diuinitatis; innata scilicet, & infecta, & æterna. Aut si dè nihilo molitus est mundum, hoc & dè creatore sentire cogetur, cui materiam subjicit in substantia mundi. Sed ex materia & ille fecisse debebit; eadem ratione occurrente illi quoque Deo, quæ opponetetur Creatori, vt æquè Deo. Atque ita tres interim mihi deos numera Marcionis, Factorem, & Locum, & Materiam. Proinde & Creatorem in loco facit; vtique eadem conditione censendo; & materiam ei subjicit, vtiq. innatam, & infectam, & hoc nomine æternam, vt Domino. Amplius, & Malum materiæ deputans, innatum innatæ, infectum infectæ, & æternum æternæ, quartum iam hinc Deum fecit. Habes igitur in superioribus tres substantias diuinitatis, in inferioribus, quatuor. His quum accedunt & sui Christi; alter qui apparuit sub Tiberio; alter qui à Creatore promittitur, manifestam iam fraudem Marcion patitur ab eis, qui duos inferre præsumunt, quum nouem assignet, licet nesciens.

CAPVT XVI.

Deus Marcionis Inuisibilium tantùm opifex dici non potest: quia idem author est visibilium & inuisibilium.

Per totum. V. Deus Creator. 3.

NOn comparente igitur mundo alio, sicut nec Deo eius, consequens est, vt duas species rerum, visibilia & inuisibilia, duobus auctoribus deis diuidant, & ita suo Deo inuisibilia defendant. Quis autem poterit inducere in animum, nisi spiritus hæreticus, eius esse inuisibilia, qui nihil visibile præmiserit; quàm eius qui visibilia operatus, inuisibilium quoque fidem fecerit: quum iustius multo sit aliquibus exemplaris
Coloss. 1.16 adnuere, quàm nullis? Videbimus, & Apostolus cui auctori inuisibilia deputet, quum & illum explorauerimus. Nunc enim communib. plurimùm sensibus, & argumentationibus iustis, secururæ scripturarum quoque aduocationi fidem sternimus, confirmantes diuersitatē hanc visibilium, & inuisibilium adeò Creatori deputandam, sicuti tota operatio eius ex diuersitatibus constat; ex corporalibus & incorporalibus, ex ani-

malibus & inanimalibus, ex vocalibus & mutis, ex mobilibus & statiuis, ex genitalibus & sterilibus, ex aridis & succidis, ex calidis & frigidis. Sic & hominem ipsum diuersitas temperauit, tam in corpore, quàm in sensu. Alia membra fortia, alia infirma: alia honesta, alia inhonesta: alia gemina, alia vnica: alia comparia, alia disparia. Proinde & in sensu nunc lætitia, nunc anxietas: nunc amor, nunc odium: nunc ira, nunc lenitas. Quod si ita est, vt æmula inter se conditionis vniuersitas, ista modulata sit, iam igitur & visibilibus inuisibilia debentur, non alteri auctori deputanda, quàm cui & æmula eorum, ipsum Creatorem diuersum notantia, iubentem quæ prohibuit, & prohibentem quæ iussit; percutientem, & sanantem. Cur in hac sola specie vniformem eum capiunt; visibilium solummodò conditorem, quem proinde credendum sit, & visibilia & inuisibilia condidisse, quemadmodum & vitam & mortem, & mala & pacem! Et vtique si illa inuisibilia maiora sunt visibilibus creaturis suo loco magnis, sic quoque congruit eius esse maiora, cuius & magna, quia nec magna, nedum maiora, ei comperant, cuius nec modica compatent.

CAPVT XVII.

Non sufficit Deo vnicum opus, quod suo tribuit Marcion, liberationis hominis: cùm Deus fateri per alia etiam opera, notum se mundo fecerit.

In p. V. Martionis Deus. 6. in m. V. Marcionis Deus. 7.

His compressi, erumpunt dicere: Sufficit vnicum hoc opus Deo nostro, quòd hominem liberauit summa & præcipua bonitate sua, & omnibus locustis anteponenda. O Deum maiorem, cuius tam magnum opus non potuit inueniri, quàm in homine Dei minoris! Enimverò, prius est vt eum probes esse, per quæ Deum probari oportet; per opera; tunc deinde per beneficia. Primò enim quæritur, an sit; & ita, qualis sit. Alterum de operibus, alterum de beneficiis dinoscetur. Cæterùm, non quia liberasse dicitur hominem, ideo esse eum constat: sed si esse constiterit, tunc & liberasse dicetur; vt & an liberauerit constet; quia potuerit & esse, & non liberasse. Quomodo ergo, quia liberasse diceretur, etiam esse crederetur? quum potuerit & esse, & non liberasse? Nunc in isto articulo ab ignoti Dei quæstione deductis, satis constitit, tam nihil illum condidisse, quàm debuisse condidisse, vti cognosceretur ex operibus, quia si fuisset, cognosci debuisset; & vtique à primordio rerum. Deum enim non decuisse latuisse. Regrediat necesse est ad originem quæstionis Dei ignoti, vt cæteros quoque ramulos eius excutiam. Primò enim quæri oportebit, qui postea se protulerit in notitiam; cur postea, & non à primordio rerum? quibus vtique necessarius, quà Deus, & quidem melior; quò necessarior, latere non debuit. Non enim potest dici non fuisse aut materiam, aut causam cognoscendi Deum, quum & homo à primordio esset in sæculo, cui nunc subuenit; & malitia Creatoris, aduersus quam vt bonus subuenit. Igitur aut ignorauit & causam, & materiam suæ reuelationis necessariæ, aut dubitauit, aut non potuit, aut noluit. Omnia hæc Deo indigna, maximè optimo. Sed & hunc locum alibi implebimus, exprobratione seræ reuelationis, sicut nunc sola demonstratione. Eccli. 11.14 Esa 45. 7.

CAPVT XVIII.

Deus ille Marcionis non rectè dicitur reuelatus, qui neque per naturam se suis operibus, neque per doctrinam, suis se scripturis & prophetiis reuelauit.

Per totum. V. Marcionis Deus. 9.

Processerit, age, iam in notitiam quando voluit, quando potuit, quando hora fatalis aduenit, fortasse enim anabibazon ei obstabat, aut aliquæ maleficæ, aut Saturnus quadratus, aut Mars trigonus. Nam & Mathematici plurimùm Marcionitæ: nec hoc erubescentes, de ipsis etiam stellis viuere Creatoris. Tractandum & hic de reuelationis qualitate, an dignè cognitus sit; vt constet an verè; & ita credatur esse, quem dignè constiterit reuelatum. digna enim Deo probabunt Deum. Nos definimus Deum, primò natura cognoscendum, dehinc doctrina recognoscendum: natura ex operibus, doctrina ex prædicationibus. Sed cui nulla natura est, naturalia instrumenta non suppetunt. Ergo vel prædicationibus reuelationem sui debuerat operari; maximè aduersus eum reuelandus, qui & conditionis, & prædicationis operibus tot ac tantis, vix tamen hominum fidem impleuerat. Quomodo itaque reuelatus est? Si per humanam coniecturam, nega Deum aliàs cognosci posse quàm per semetipsum: nec tantùm ad formam prouocans Creatoris, verùm & ad conditionem tam diuinæ magnitudinis,

quàm humanæ mediocritatis. nè maior Deo homo videri possit, qui eum non vltro volentem cognolei, suis viribus quodammodo in publicum agnitionis extraxerit: quum humana mediocritas facilius deos fingere sibi norit, secundùm totius æui experimenta, quàm verum sectari, quem naturâ iam intelligunt. Alioquin, si sic homo Deum commentabitur, quomodo Romulus Consum, & Tatius Cloacinam, & Hostilius Pauorem, & Merellus Alburnum, & quidam antè hoc tempus Antinoüm; hoc aliis licebit: nos Marcionem naucletum nouimus, non regem, nec imperatorem.

CAPVT XIX.

Deus Marcionis dici non potest in Christo suo reuelatus: tum quòd Christus plus quam 115. Annis aute Deum Marcionis apparuerit, cùm Deus Marcionis tantùm sub Antonino fuerit reuelatus: Tum quòd Christus præcesserit separationem illam Euangelij à lege veteri, quam Marcion in suo Antitheseon libro primus adinuenit.

A p. V. Martionis Christus. 4. à m. ad. f. V. Marcionis Deus. 21.

IMMÒ, inquiunt Marcionitæ, Deus noster, etsi non ab initio, etsi non per conditionem, sed per semeripsum reuelatus est, in Christo Iesu. Dabitur & in Christum, liber de omni statu eius. Distingui enim materias oportet, quò plenius & ordinatius retractentur. Interim satis erit, ad præsenté gradum ita occurrere, vt ostendam Christum Iesum non alterius Dei circumlatorem, quàm Creatoris; & quidem paucis. Anno xv. Tiberij, Christus Iesus dè cœlo manare dignatus est, spiritus salutaris: Marcionis salutem, qui ita voluit, quoto quidem anno Antonini maioris de Ponto suo exhalauerit aura canicularis, non curaui inuestigare. Dè quo tamen constat, Antoninianus hæreticus est, sub Pio impius. A Tiberio autem vsque ad Antoninum, anni ferè cxv. & dimidium anni, cum dimidio mensis. tantumdem temporis ponunt inter Christum, & Marcionem. Quum igitur sub Antonino primus Marcion hunc Deum induxerit, sicut
Luc. 3. 1. probauimus; statim, qui sapis, plana res est. Præjudicant tempora, quòd sub Antonino primùm processit, sub Tiberio non processisse, id est Deum Antoniniani imperij, Tiberiani non fuisse: atque ita non à Christo reuelatum, quem constat à Marcione primùm prædicatum. Hoc nunc vt probem constare, quod superest ab ipsis aduersariis sumam. Separatio Legis, & Euangelij, proprium & principale opus est Marcionis: nec poterunt negare discipuli eius, quod in summo instrumento habent, quo denique initiantur, & indurantur in hanc hæresin. Nam hæ sunt antitheses Marcionis, id est, contrariæ oppositiones; quæ conantur discordiam Euangelij cum Lege committere, vt ex diuersitate sententiarum vtriusque instrumenti, diuersitatem quoque argumententur deorum. Igitur, quum ea separatio Legis & Euangelij, ipsa sit quæ alium Deum Euangelij insinuauerit, aduersus Deum Legis; apparet antè eam separationem, Deum in notitia non fuisse, qui ab argumento separationis innotuit: atque ita non à Christo reuelatum, qui fuit antè separationem; sed à Marcione commentatum, qui instituit separationem aduersus Euangelij Legisque pacem, quam retro illæsam, & inconcussam, ab apparentia Christi, vsque ad audaciam Marcionis, illa vtique ratio seruauit, quæ non alium Deum & Legis, & Euangelij tuebatur, præter Creatorem; aduersus quem tanto post tempore separatio à Pontico immissa est.

CAPVT XX.

Nec dicat Marcion se non nouam fidei regulam texuisse, sed corruptam veterem emendasse, exemplo Pauli Petrum, reprehendentis: quia Paulus non fidem Creatoris in Petro, sed conuersationem reprehendit.

In p. V. Marcionitæ. 1. à p. ad. f. V. legis veteris abrogatio. 2.

HVIC expeditissimæ probationi defensio quoque à nobis necessaria est, aduersus obstrepitacula diuersæ partis. Aiunt enim Marcionem non tam innouasse regulam, separatione Legis & Euangelij, quàm retro adulteratam recurasse. O Christe patientissime Domine! qui tot annis interuersionem prædicationis tuæ sustinuisti, donec
a Gal. 2. 9. tibi scilicet Marcion subueniret. Nam & ipsum[a] *Petrum, cæterosque, columnas Apostolo-*
b 14. ibid. 4. *rum*, à Paulo reprehensos opponunt,[b] *quòd non rectè pede incederent ad Euangelij veritatem*;
c Gal. 2. 2. ab illo certè Paulo, qui adhuc in gratia rudis, trepidans denique[c] *nè in vacuum cucurrisset aut curreret, tunc primùm cum antecessoribus Apostolis conferebat.* Igitur si ferventer, vt adhuc neophytus, aduersus Iudaïsmum aliquid in conuersatione reprehendendum exi-
d 1. Cor. 9. 20. stimauit, passiuum scilicet conuictum, postmodùm & ipse vsu[d] *omnibus omnia futurus, vt omnes lucraretur, Iudæis quasi Iudæus, & eis qui sub lege, tanquam sub lege*: tu illam solius con-

conuersationis, placituræ postea accusatori suo, reprehensionem suspectam vis habere, etiam dè prædicationis erga Deum præuaricatione. Atquin dè prædicationis vnitate, quod suprà legimus, [e] *dexteras iunxerant*, & ipsa officij distributione, dè Euangelij societate condixerant: sicut & alibi, [f] *Siue ego, inquit, siue illi, sic prædicamus*. Sed etsi [g] *quosdam falsos fratres irrepsisse descripsit, qui vellent Galatas ad aliud Euangelium transferre*, ipse demonstrat adulterum illud Euangelij, non ad alterius nei & Christi fidem transferendam, sed ad disciplinam Legis conseruandam, habuisse intentionem, reprehendens scilicet illos circumcisionem vindicantes; [h] *& obseruantes tempora, & dies, & menses, annos* Iudaicarum ceremoniarum, quas iam exclusas agnouisse debuerant, secundùm innouatam dispositionem Creatoris, olim de hoc ipso prædicantis per Prophetas suos. vt per Esaiam: [i] *Vetera transierunt, inquit; ecce noua quæ ego nunc facio*. & alibi. [k] *Et disponam testamentum, non quale disposui ad patres vestros, cùm illos eduxissem de terra Ægypti*. sic & per Hieremiam: [l] *Renouate vobis nouamen nouum, & circumcidimini Deo vestro, & circumcidimini præputia cordis vestri*. Hanc ergo circumcisionem iam sistens Apostolus, & hoc nouamen, illas quoque vetustates cæremoniarum dissuadebat, dè quibus idem conditor earum quandoque cessaturis profitebatur, per Osee: [m] *Et auertam omnes iocunditates eius, & dies festos eius, & neomenias, & sabbata, & omnes ceremonias eius*. Sic enim & per Esaiam: [n] *Neomenias vestras, & sabbata, & diem magnum non sustineo: ferias & ieiunium, & dies festos vestros odit anima mea*. Quod si & Creator omnia hæc iampridem recusauerat, & Apostolus ea iam recusanda pronuntiabat, ipsa sententia Apostoli consentanea decretis Creatoris, probat non alium Deum ab Apostolo prædicatum, quàm cuius decreta cupiebat iam agnosci; falsos & Apostolos, & fratres notans in hac causa, qui Euangelium Christi Creatoris transferrent, à nouitate prænuntiata à Creatore, ad vetustatem recusatam à Creatore.

e Gal. 2. 9.
f 1. Cor. 15. 11.
g Gal. 1. 6.
Gal. 5. 2.
h Gal. 4. 10.
i Esa. 43. 19.
k Hier. 31. 31.
l Hier. 4. 4.
Gal. 5. 1. 2.
m Osee. 2. 11.
n Esa. 1. 14.
Gal. 1. 6.

CAPVT XXI.

Firma semper & sana fides mansit in Deum Creatorem, & Christum eius filium, non tantùm in Apostolis, sed & in Ecclesiis Apostolicis, in quibus Christus non alterius quàm Dei Creatoris filius ostenditur.

In p. V. legis veteris abrogatio. 2.

CÆTERVM, si quasi nouum Deum prædicans, veteris Dei legem cupiebat excludere, quare dè Deo quidem nouo nihil præscribit, sed dè vetere lege solummodò: nisi quoniam fide manente in Creatorem, sola lex eius cessare debebat? vt & Psalmus ille præcecinerat: [a] *Disrumpamus à nobis vincula eorum, & abiiciamus eorum iugum à nobis*: Ex quo scilicet [b] *tumultuatæ sunt gentes, & populi meditati sunt inania: adstiterunt reges terræ, & magistratus conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius*. Et vtique si alius deus prædicaretur à Paulo, nulla disceptatio esset seruandæ legis, necnè, non pertinentis scilicet ad Dominum nouum, & æmulum legis. Ipsa enim Dei nouitas atque diuersitas, abstulisset non modò quæstionem veteris & alienæ legis, verùm omnem eius mentionem. Sed hic erat totus status quæstionis, quòd cùm idem Deus legis in Christo prædicaretur, legi eius derogaretur. Stabat igitur fides semper in Creatore, & Christo eius; sed conuersatio, & disciplina nutabat. Nam & alij dè idolothyto edendo, alij dè mulierum velamento, alij dè nuptiis vel repudiis, nonnulli & dè spe resurrectionis, disceptabant; dè Deo, nemo. Nam si fuisset hæc quoque quæstio disceptata, & ipsa apud Apostolum inueniretur, vel quantò principalis. Quòd si post Apostolorum tempora, adulterium veritas passa est circa Dei regulam; ergo iam Apostolica traditio nihil passa est in tempore suo, circa Dei regulam, & non alia agnoscenda erit traditio Apostolorum, quàm quæ hodie apud ipsorum Ecclesias editur. Nullam autem Apostolici census Ecclesiam inuenias; quæ non in Creatore christianizet. Aut si hæ erunt à primordio corruptæ, quæ erunt integræ? nimirum aduersariæ Creatoris. Exhibe ergo aliquam ex tuis Apostolici census, & obduxeris. Igitur, cùm omnibus modis constet alium Deum in regula sacramenti istius non fuisse à Christo vsque ad Marcionem, quàm Creatorem, satis iam & probatio nostra munita est, qua ostendimus notitiam Dei hæretici, ex Euangelij & Legis separatione cepisse, & definitio superior instructa est, Non esse credendum Deum, quem homo de suis sensibus composuerit, nisi planè Prophetes, id est, non de suis sensibus. Quòd si, Marcion, poterit dici, debebit etiam probari. Nihil retractare oportebat: hoc enim cuneo veritatis, omnis extruditur hæresis, cùm Christus non alterius Dei, quàm Creatoris circumlator ostenditur.

a Psal. 2. 3.
b Versu. 1. & 2. ibid.

CAPVT XXII.

Deus Marcionis dici non potest naturaliter bonus, quod ab initio lapsum hominem non erexerit.

A p. V. Marcionis Deus. 11. in m. V. Dei bonitas. 2. à m. V. Marcionis Deus. 13.

SEd quomodo funditus euertetur Antichristus, nisi cæteris quoque iniectionibus eius elidendis locus detur, relaxata præscriptionum defensione? Accedamus igitur iam hinc ad ipsam Dei personam, vel potius vmbram, & phantasma, secundùm Christum ipsius, per idque examinetur, per quod Creatori præfertur. Et vtique erunt regulæ certæ ad examinandam Dei bonitatem. Sed prius est vt inueniam illam, & adprehendam, & ita ad regulas perducam. Quum enim circumspicio tempora, nusquam est à primordio materiatum, & introitu causarum, cum quibus debuerat inueniri, exinde agens quod agi habuit. Erat enim iam & mors, & *aculeus mortis delictum*, & ipsa malitia Creatoris; aduersus quam subuenire deberet alterius Dei bonitas, primæ huic regulæ diuinæ bonitatis occurrens, sise naturalem probaret, statim succurrens, vt causa cepit. Omnia enim in Deo naturalia, & ingenita esse debebunt, vt sint æterna, secundùm statum ipsius; nè obuenientia, & extranea reputentur; ac per hoc, temporalia, & æternitatis aliena. Ita & bonitas perennis & iugis exigetur in Deo, quæ in thesauris naturalium proprietatum reposita & parata, antecederet causas & materias suas; & primam quamque susciperet, non despiceret, & destitueret, si antecedebat. Denique, non minus & hic quæram, cur non à primordio operata sit bonitas eius, quam dè ipso quæsiuimus, cur non à primordio sit reuelatus: Quidni? qui per bonitatem reuelari haberet, si qui fuisset. Non posse quid, Deo non licet, nedum naturalibus suis fungi; quæ si continentur, quo minus currant, naturalia non erunt. Et otium enim sui natura non nouit. hinc censetur, si agat; si nec noluisse videbitur exercere bonitatem interim naturæ nomine. Natura enim se non potest nolle, quæ se ita dirigit, vt si cessauerit, non sit. Sed cessauit aliquando in Deo Marcionis, dè opere bonitas. Ergo non fuit naturalis bonitas, quæ potuit aliquandò cessasse, quod naturalibus nō licet. Et si nō erit naturalis, iam nec æterna credenda, nec Deo par; quia non æterna, dum non naturalis: quæ denique nullam sui perpetuitatem, aut dè præterito constituat, aut dè futuro repromittat. Nam & à primordio non fuit, & in finem sine dubio non erit. Potest enim & non esse quandoque, sicut non fuit aliquando. Igitur, cùm constet in primordio cessasse bonitatem Dei illius: (non enim à primordio liberauit hominem;) & voluntate potius eam, quàm infirmitate cessasse, iam voluntas suppressæ bonitatis, finis inuenietur malignitatis. Quid enim tam malignum, quàm nolle prodesse cùm possis? quàm vtilitatem cruciare? quàm iniuriam sinere? Totum denique Creatoris elogium in illum rescribetur, qui sæuitias eius, bonitatis suæ mora iuuit. Nam in cuius manu est quid nè fiat, eius iam deputatur, cùm fit. Homo damnatur in mortem, ob vnius arbusculæ delibationem, & exinde proficiunt delicta cum pœnis; & pereunt iam omnes, qui paradisi nullum cespitem norūt. Et hoc melior aliqui Deus aut nescit, aut sustinet? Si vt ex hoc melior inuenietur, quantò Creator deterior haberetur, satis & in isto consilio malitiosus, qui & illum voluit oneratum operationibus eius admissis, & sæculum in vexatione detinuit. Quid de tali medico iudicabis, qui nutriat morbum mora præsidij, & periculum extendat dilatione remedij, quò pretiosius aut famosius curet? Talis & in Deum Marcionis dicenda sententia est, mali permissorem, iniuriæ fautorem, gratiæ lenocinatorem, benignitatis præuaricatorem, quam non statim causæ suæ exhibuit. Planè, si natura bonus, exhibiturus, & non accessione: si ingenio optimus, & non disciplina: si ab æuo Deus, & non à Tiberio; immò (quod verius) à Cerdone, & Marcione. Tiberio nunc Deus ille præstiterit, vt imperio eius diuina bonitas in terris dedicaretur.

1. Cor. 15. 56.

CAPVT XXIII.

Marcionis Deus non est rationabiliter bonus, qui hominem ab alio Deo creatum adiuuerit.

In p. ad m. V. inimici dilectio. 3. à m. ad f. V. Marcionis Deus. 14.

ALIAM illi regulam prætendo; sicut naturalia, ita rationalia esse debere in Deo omnia. Exigo rationem bonitatis: quia nec aliud bonum haberi liceat, quod non rationaliter bonum sit, nedum vt ipsa bonitas irrationalis deprehendatur. Facilius malum, cui rationis aliquid adfuerit, pro bono habebitur, quàm vt bonum ratione desertum, non pro malo iudicetur. Nego rationalem bonitatem Dei Marcionis, iam hoc primò, quod in salutem processerit hominis alieni. Scio dicturos: arquin hanc esse principalem, & perfectam bonitatem, cùm sine vllo debito familiaritatis, in extraneos voluntaria & libera effunditur, secundùm quam, inimicos quoque

proximos & hoc nomine iam extraneos diligere iubeamur. Cùm ergo nō à primordio hominem respexit, à primordio extraneū, cessando præiudicauit cū extraneo nihil sibi esse. Matt. 5.44. Luc. 6.27.
Cæterùm ad disciplinam diligendi extraneum, vel inimicum, antecessit præceptum [a] *diligendi proximū tanquā seipsum.* Quod etsi ex lege Creatoris, & tu quoq; illud excipere debes, vt à Christo nō destructū, sed potius exstructū. Nam, quò magis proximū diligas, a Leuit. 19. 18.
diligere iuberis inimicum, & extraneum. Exageratio est debitæ bonitatis, exactio indebitæ. Antecedit autem debita indebitam, vt principalis, vt dignior ministra & comite sua, id est, indebita. Prior igitur cùm prima bonitatis ratio sit, in rem suam exhiberi ex iustitia; secunda autem in alienam, [b] *ex redundantia iustitiæ super Scribarum & Pharisæorū;* qua re est secundam ei rationem referri, cui deficit prima? non habenti proprium hominem, ac per hoc quoque exiguæ? Porro, exigua quæ suum non habuit, quomodo in alienum redundauit? Exhibe principalem rationem, & tunc vindica sequētem. Nulla res sine ordine rationalis potest vindicari, tātò abest vt ratio ipsa in aliquo ordinem amittat. b Matth. 5. 20. Luc. 11. 39. Rationis;
Sit nunc & à secundo gradu incipiens ratio bonitatis, in extraneum scilicet, nec secundus iste gradus ratione constabit, alio modo destructus. Tunc enim rationalis habebitur vel secunda in extraneum bonitas, si sine iniuria eius operetur, cuius est res. Quamcunque bonitatem, iustitia prima efficit rationalem. Sic & in principali gradu rationalis erit cum in rem suam exhibetur, si iusta sit, sic & in extraneum rationalis videri poterit, si non sit iniusta. Cæterùm, qualis bonitas, quæ per iniuriam constat, & quidem pro extraneo? Fortassè enim pro domestico aliquatenus rationalis habeatur bonitas iniuriosa: pro extraneo verò, cui nec proba legitimè deberetur, qua ratione tā iniusta rationalis defendetur? Quid enim iniustius, quid iniquius, & improbius, quā ita alieno benefacere seruo, vt domino eripiatur, vt alij vindicetur, vt aduersus caput domini subornetur, & quidem, quo indignius, in ipsa adhuc domo domini, dè ipsius adhuc horreis viuens, sub ipsius adhuc plagis tremens? Talis adsertor etiam damnaretur in sæculo, nedum plagiator. Non aliter Deus Marcionis inrumpens in alienum mundū, eripiens Deo hominem, patri filium, educatori alumnum, domino famulum; vt eum efficiat Deo impium, patri irreligiosum, educatori ingratum, domino nequam. Oro te, si rationalis bonitas talem facit, qualem faceret irrationalis? Non putem impudentiorē, quàm qui in aliena aqua, alij Deo tinguitur, ad alienum cœlum alij Deo expanditur, in aliena terra alij Deo sternitur, super alienum panē alij Deo gratiarum actionibus fungitur, dè alienis bonis, ob alium Deū, nomine eleemosynæ & dilectionis operatur. Quis iste Deus tam bonus, vt homo ab illo malus fiat? tam propitius, vt alium illi Deum, & Dominum quidem ipsius faciat iratum?

CAPVT XXIV.

Marcionis Deus non est perfectè bonus, quia solam animam saluat; non autem carnem: quam tamen baptizat, virginitati consecrat, & martyrio.

In p. V. Marcionis Deus. 17. ad circa. f. à p. V. Dei bonitas. 6. & V. electi. in m. V. carnis opera, vt instrumentu, &c. 8. in f. V. Marcionis Deus. 16.

SED Deus, sicut æternus, & rationalis, ita opinor & perfectus in omnibus. [a] *Eritis enim perfecti, quēadmodū Pater vester qui in cœlis est.* Exhibe perfectā quoq; bonitatē eius. Etsi de imperfecta satìs cōstat, quæ neq; naturalis inuenitur, neq; rationalis, nunc & alio ordine traducetur: nec iā imperfecta, immò & defecta, exigua, & exhausta, minor numero materiarū suarū, quæ nō in omnibus exhibetur. Nō enim omnes salui fiunt, sed pauciores omnibus & Iudæis, & Christianis Creatoris. Pluribus vero pereuntibus, quomodo perfecta defenditur bonitas ex maiore parte cessatrix? paucis aliqua, pluribus nulla, cedēs perditioni, partiaria exitij? Quòd si plures salui nō erunt, erit iā non bonitas, sed malitia perfectior. Sicut enim bonitatis operatio est, quæ facit saluos: ita malignitatis, quæ non facit saluos. Magìs autem nō faciens saluos, dum paucos facit, perfectior erit in nō iuuando, quàm iuuando. Non poteris & in Creatorem referre bonitatem, in omnes defectionem. Quem enim iudicem tenes, dispensatorē si fortè bonitatis ostendis intelligendum, non profusorem; quod Deo tuo vindicas. Vsqueadeò hac sola eum præfers bonitate Creatori; quam si solā profitetur, & totam, nulli deesse debuerat. Sed nolo iam de parte maiore pereuntium, imperfectum bonitatis arguere Deum Marcionis: sufficit ipsos, quos saluos facit, imperfectæ salutis inuentos, imperfectā bonitatem eius ostendere: scilicet anima tenus saluos, carne deperditos, quæ apud illum non resurgit. Vnde hæc dimidiatio salutis, nisi ex defectione bonitatis? Quid enim tam perfectæ bonitatis, quàm totum hominē redigere in salutem, totum damnatum à Creatore, totum à Deo a Matth. 6. 48.

optimo allectum? Quod sciam, & caro tinguitur apud illum, & caro de nuptiis tollitur, & caro in confessione nominis desæuitur. Sed & si carni delicta reputantur, præcedit animæ reatus, & culpæ principatus animæ potius adscribendus, cui caro ministri nomine occurrit. carens denique anima caro, hactenus peccat. Ita & in hoc iniusta bonitas, & sic quoque imperfecta; innocentiorem substantiam relinquens in exitium, obsequio, non arbitrio delinquentem: cuius Christus etsi non induit veritatem, vt tuæ hæresi visum est, imaginem tamen eius subire dignatus est Ipsum quod mentitus est illam, aliquid ei debuit debuisse. Quid est autem homo aliud quàm caro? Si quidem nomen hominis, materia corporalis, non animalis, ab auctore sortita est.

b Gen. 2. 7. [b] *Et fecit hominem Deus, inquit, limum de terra*; non animam: anima enim de adflatu. *Et factus est homo in animam viuam.* quid? vtique qui dè limo.

c Ibid. 8. [c] *Et posuit Deus hominem in paradiso*: quod finxit, non quod flauit: qui caro nunc, non qui anima. Itaque si ita est, quo ore contendens perfectum bonitatis titulum, quæ non iam à partitione speciali hominis liberandi defecit, sed à proprietate generali? Si plena est gratia, & solida misericordia, quæ soli animæ salutaris est; plus præstat hæc vita, qua toti, & integri fruimur. Cæterùm, ex parte resurgere, multari erit, non liberari. Erat & illud perfectæ bonitatis, vt homo liberatus in fidem Dei optimi, statim eximeretur dè domicilio atque dominatu Dei sæui. At nunc & febricitas, ô Marcionita, & cæteros tribulos, & spinas dolor carnis tuæ tibi edit; nec

Gen 3.18. fulminibus tantùm, aut bellis, & pestibus, aliisque plagis Creatoris, sed & scorpiis eius obiectus; in quo te putas liberatum dè regno eius, cuius te muscæ adhuc calcant? Si dè futuro erutus es, cur non & dè præsenti, vt perfectè Alia est nostra conditiò, apud auctorem, apud iudicem, apud offensum principem generis. Tu tantummodò bonum Deum præfers. non potes autem perfectè bonũ ostendere, à quo non perfectè liberaris.

CAPVT XXIII.

Deus verus, non est solius bonitatis causâ æstimandus.

A p. V. Dei iustitia & bonitas. 1. in m. V. Marcionis Deus. 12.

QVOD adtinet ad bonitatis quæstionem, his lineis deduximus eam minimè Deo adæquari, vt neque ingenitã, neque rationalem, neque perfectã; sed & improbam, & iniustã, & ipso iam bonitatis nomine indignam: quòd scilicet in quantum Deo congruat, in tantum Deum non esse conueniat, qui dè tali bonitate etiam præferatur, nec dè tali modo, verùm & sola. Iam enim & hoc discuti par est; An Deus dè sola bonitate censendus sit, negatis cæteris appendicibus, sensib. & affectibus, quos Marcionitæ quidem à Deo suo abigunt in Creatorem, nos verò & agnoscimus in Creatore, vt Deo dignos. Et ex hoc quoque negabimus Deum, in quo non omnia quæ Deo digna sint, constent. Si aliquem dè Epicuri schola, Deum adfectauit Christi nomine titulare, vt quod beatum, & incorruptibile sit, neque sibi, neque alij molestias præstet (hanc enim sententiam ruminans Marcion, remouit ab illo seueritates, & iudiciarias vires) aut in totum immobilem, & stupentem Deum concepisse debuerat; & quid illi cum Christo, molesto, & Iudæis per doctrinam, & sibi per sensum? aut & dè cæteris motibus eum agnouisse, & quid illi cum Epicuro, nec sibi nec Christianis necessario? Ecce enim hoc ipso quod retro quietus, qui nec notitiam sui aliquo interim opere curauerit, post tantum æui senserit in hominis salutem, vtique per voluntatem, nonnè cõcupiscibilis tunc fuit nouæ voluntati, vt & cæteris motibus videatur obnoxius? Quæ autem voluntas sine concupiscentiæ stimulo est? Sed & cura accedet voluntati. Quis volet, quod non concupiscet? Quis enim volet, quid & concupiscet, & non curabit? Igitur cùm & voluit, & concupiit in hominis salutem, iam & sibi, & aliis negotium fecit, Epicuro nolente, cõnsiliario Marcione. Nam & aduersarium sibi constituit, ipsum illud, aduersus quod & voluit, & concupiit, & curauit, siue delictum, siue mortem: in primis ipsum arbitrum eorum, & dominum hominis Creatorem. Porro, nihil sine æmulatione decurret, quod sine aduersario non erit. Denique volens, & concupiscens, & curans hominem liberare, hoc ipso iam æmulatur & eum à quo liberat; aduersus eum scilicet sibi liberaturus; & ea dè quibus liberat, in alia liberaturus. Proinde enim æmulationi concurrant necesse est officiales suæ, in ea quæ æmulatur, ira, discordia, odium, dedignatio, bilis, nolentia, offensa. Hæc omnia, si æmulationi adsistunt, æmulatio autem liberando homini procurat; liberatio autem hominis, operatio bonitatis est; non poterit ea bonitas sine sensibus, & affectibus, per quos administratur aduersus Creatorem; nè sic quoque irrationalis proscribatur, si careat & sensibus, & affectibus debitis. Hæc multò plenius defendemus in causa Creatoris, in qua & exprobrantur.

CAPVT XXVI.

Deus verus, etiam iustus, & vindex esse debet, & pœnarum pro meritis exactor.

In p. V. Dei iustitia, & bonitas. 2.

At hic sufficit, peruersissimum Deum ostendi, in ipso præconio solitariæ bonitatis, qua nolunt ei adscribere eiusmodi motus animi, quos in Creatore reprehendunt. Si enim neque æmulatur, neque irascitur, neque damnat, neque vexat, vtpote qui nec iudicem præstat; non inuenio quomodo illi disciplinatum ratio consistat, & quidem plenior. Quale est enim, vt præcepta constituat non executurus? vt delicta prohibeat, non vindicaturus? quia non iudicaturus: extraneus scilicet ab omnibus sensibus seueritatis, & animaduersionis. Cur enim prohibet admitti, quod non defendit admissum? cùm multò rectius non prohibuisset, quod defensurus non esset, quàm vt non defenderet quod prohibuisset: immò & permisisse directò debuit, sine causa prohibiturus, vt non defensurus. Nam & tunc tacitè permissum est, quod sine vltione prohibetur. Et vtique non aliud prohibet admitti, quàm quod non amat fieri. Stupidissimus ergo qui non offenditur facto quod non amat fieri: quando offensa comes sit frustratæ voluntatis. Aut si offenditur, debet irasci, si irascitur, debet vlcisci. Nam & vltio, fructus est iræ & ira, debitum offensæ; & offensa, vt dixi, comes frustratæ voluntatis. Sed non vlciscitur, ergo nec offenditur. Sed non offenditur; ergo nec læditur voluntas eius, cùm fit quod fieri noluit: & fit iam delictum secundùm voluntatem eius: quia non fit aduersus voluntatem, quod non lædit voluntatem. Aut si hoc erit diuinæ virtutis, siue bonitatis, nolle quidem fieri, & prohibere fieri; non moueri tamen, si fiat; dicimus iam motum esse illum qui noluit: & vanè non moueri ad factum, qui motus sit ad non faciendum, quando noluit fieri. Nolendo enim, prohibuit. non enim & iudicauit? nolendo fieri, & idcirco prohibendo; non faciendum enim iudicauit, & prohibendum pronuntiauit. Ergo & ille iam iudicat. Si indignum est Deum iudicare, aut si eatenus dignum est Deum iudicare, quà tantummodò nolit, & prohibeat; non etiam defendat admissum. Atquin nihil Deo iam indignum, quàm non exequi quod noluit, & prohibuit admitti. Primò, quòd qualicunque sententiæ suæ & legi, debeat vindictam, in auctoritatem, & obsequij necessitatem. Secundò, quia æmulum sit necessè est quod noluit admitti, & nolendo prohibuit. Malo autem parcere Deum, indignius sit, quàm animaduertere: & quidem Deo optimo, qui non aliàs planè bonus sit, nisi mali æmulus, vti boni amorem, odio mali exerceat, & boni tutelam expugnatione mali impleat.

CAPVT XXVII.

Si Deus tantùm bonus, non etiam vindex esset, sine timore viuerent peccatores, omni se nequitiæ mancipantes.

In m. V. Timor Dei. 7. in f. V. Marcionis Deus. 15.

Sed iudicat planè malum nolendo, & damnat prohibendo: dimittit autem non vindicando, & absoluit non puniendo. O Deum veritatis præuaricatorem, sententiæ suæ circumscriptorem! Timet damnare quòd damnat, timet odisse quod non amat: factum finit, quod fieri non finit: mauult ostendere quid nolit, quàm probare. Hoc erit bonitas imaginaria: disciplina, phantasma: & ipsa transfunctoria præcepta, secura delicta. Audite, peccatores, quique nondum hoc estis, vt esse possitis: Deus melior inuentus est, qui nec offenditur, nec irascitur, nec vlciscitur; cui nullus ignis coquitur in gehenna, cui nullus dentium frendor horret in exterioribus tenebris; bonus tantùm est. denique, prohibet delinquere, sed litteris solis. In vobis est, si velitis, illi obsequium subsignare, vt honorem Deo habuisse videamini: timorem enim non vult. Atque adeò præ se ferunt Marcionitæ, quòd Deum suum omnino non timeant. Malus autem, inquiunt, timebitur; bonus autem diligetur. Stulte, quem Dominum appellas, negas timendum: cùm hoc nomen potestatis sit, etiam timendæ? At quomodo diliges, nisi timeas non diligere? Planè nec pater tuus est, in quem competat & amor, propter pietatem; & timor, propter potestatem? nec legitimus dominus, vt diligas propter humanitatem, & timeas propter disciplinam? Sic denique plagiarij diliguntur, non etiam timentur. Non enim timebitur, nisi iusta & ordinaria dominatio. Diligi autem potest etiam adultera. Sollicitatione enim constat, non auctoritate; & adulatione, non potestate. Quid denique adulantius, quàm delicta non exequi? Age itaque, qui Deum non times quasi bonum, quid non in omnem libidinem ebullis?

ſummum, quod ſciam, fructum vitæ omnibus qui Deum non timent; quid non [illegible] tas tam ſolemneis voluptates circi furentis, & caueæ ſæuientis, & ſcenæ laſcimen[illegible] quid non & in perſecutionibus ſtatim oblata acerra, animam negatione lucraris? A[illegible] inquis, abſit. Ergo iam times delictum, & timendo probaſti illum timeri, qui prohi[illegible] delictum. Aliud eſt, ſi eadem Dei tui peruerſitate, quem non times, obſeruas, qua & ille quod non vindicat, prohibet. Multò adhuc vanius cum interrogati, quid fiet pecca tori cuique die illo? reſpondent, abjici illum quaſi ab oculis. Nonnè & hoc iudicio[illegible] rur? iudicatur enim abjiciendus, & vtique iudicio damnationis, niſi ſi in ſalutem abji[illegible]atur peccator, vt & hoc Deo optimo competat. Et quid erit abjici, niſi amittere id quod erat conſecuturus, ſi non abjiceretur? id eſt ſalutem. Ergo ſalutis in detrimentum a[illegible] jicietur: & hoc decerni non poterit niſi ab irato, & offenſo, & executore delicti, id [illegible] iudice.

CAPVT XXVIII.

Ridet Marcionis Deum non habentem neque quo puniat, neque quo delicta remittat, igne & aqua propria carens. Nec congruè regenerare poſſit homines, quos non genuit. Nec Spiritum ſanctum conferre, qui nec Animam contulit. &c.

Per totum V. Marcionis deus. 15.

EXITVS autem illi abiecto quis? Ab igne, inquiunt, Creatoris deprehendentur. Adeonè nullum habet elementum, vel in hanc cauſam prouiſum, quo peccatores [illegible] vel ſine ſæuitia relêget, nè illos dedat Creatori? Quid tunc Creator? Credo ſulph[illegible]tiorem eis gehennam præparabit, vt blaſphemis ſuis ſcilicet: niſi quòd [a] *Deus zelotes* fortaſſe an deſertoribus aduerſarii ſui parcat. O Deum vſquequaque peruerſum, vbique irrationalem, in omnibus vanum, atque ita neminem! cuius non ſtatum, non conditionem, non naturam, non vllum ordinem video conſiſtere; jam nec ipſum fidei eius ſacramentum. Cui enim rei baptiſma quoque apud eum exigitur? Si remiſſio delictorum eſt, quomodo videbitur delicta dimittere, qui non videbitur retinere? quia retineret, ſi iudicaret. Si abſolutio mortis eſt, quomodo abſolueret à morte, qui non deuinxit ad mortem? deuinxiſſet enim, ſi à primordio damnaſſet. Si regeneratio eſt hominis, quomodo regenerat, qui non generauit? Iteratio enim non competit ei, à quo quid nec ſemel factum eſt. Si conſecutio eſt Spiritus ſancti, quomodo ſpiritum adtribuet, qui animam non prius contulit? quia factura eſt quodammodo ſpiritus, anima. Signat igitur hominem, nunquam apud ſe reſignatum; lauat hominem, nunquam apud ſe coinquinatum; & in hoc totum ſalutis ſacramentum, carnem mergit exortem ſalutis. Nec ruſticus terram rigabit, fructum non relaturam, niſi tam vanus, quàm Deus Marcionis. Proinde, cur tantam, ſiue ſarcinam, ſiue gloriam, infirmiſſimæ, aut indigniſſimæ carni imponit ſanctitatem? Quid dicam autem de diſciplinæ vanitate, qua ſanctificat ſubſtantiam ſanctam? Quid aut onerat infirmam, aut exornat indignam? Quid non ſalute remunerat, quam onerat, vel exornat? Quid fraudat mercedem operis, non rependens carni ſalutem? Quid & honorem ſanctitatis in illa mori patitur?

a Exo. 20. 5.

CAPVT XXIX.

Marcionis hæreſis ſtulta, ſolos Baptizans cælibes, & virgines, tollens & omnino coniugium à Deo benedictum, quo & genus hominum propagatur; & virgines, cælibes, omnis denique ſpeciei ſancti naſcuntur.

In p. ad m. V. Nuptias impugnant hæretici. 3. in m. in alphab. Errorum V. nuptiæ. 6. à m. ad f. V. nuptias impugnant hæretici. 4.

NON tinguitur apud illum caro, niſi virgo, niſi vidua, niſi cælebs, diuortio baptiſma mercata, quaſi non etiam ſpadonibus ex nuptiis nata. Sine dubiò ex damnatione coniugij inſtitutio iſta conſtabit. Videamus an iuſta: non quaſi deſtructuri fælicitatem ſanctitatis, vt aliqui Nicolaitæ aſſertores libidinis atque luxuriæ; ſed qui ſanctitatem ſine nuptiarum damnatione nouerimus, & ſectemur, & præferamus; non vt malo bonum, ſed vt bono melius. Non enim projicimus, ſed deponimus nuptias: nec præſcribimus, ſed ſuademus ſanctitatem; ſeruantes & bonum, & melius pro viribus cuiuſque ſectando. Tunc denique coniugium exertè defendentes, cùm inimicè accuſatur ſpurcitiæ nomine, in deſtructionem Creatoris, qui proinde coniugium pro rei honeſtate benedixit, in crementum generis humani, quemadmodum & vniuerſum conditionis, in integros, & bonos vſus. Non ideo autem & cibi damnabuntur, quia operoſius exquiſiti in gulam com-

[...]nt. vt nec vestitus ideo accusabuntur, quia pretiosius comparati in ambitionem tumescunt. Sic nec matrimonii res ideo despuentur, quia in temperantius diffusæ in luxuriam inardescunt. Multum differt inter causam, & culpam; inter statum, & excessum. Ita huiusmodi non institutio, sed exorbitatio reprobanda est, secundùm censuram institutoris ipsius; cuius est tam, [a] *Crescite, & multiplicamini*, quàm &, [b] *Non adulterabis*, & [c] *Vxorem proximi tui non concupisces*: morte punientis & incestam, sacrilegam, atque monstrosam in masculos, & in pecudes libidinum insaniam. Sed & si nubendi iam modus ponitur, quem quidem apud nos spiritalis ratio, Paracleto auctore, defendit, vnum in fide matrimonium præscribens; eiusdem erit modum figere, qui modum aliquando diffuderat. is colliget, qui sparsit: is cædet siluam, qui plantauit: is metet segetem, qui seminauit: is dicet, [d] *Superest, vt & qui vxores habent, sic sint quasi non habeant*, cuius & retro fuit, [e] *Crescite, & multiplicamini*: eiusdem finis, cuius & initium. Non tamen vt accusanda cæditur silua, nec vt damnanda secatur seges; sed vt tempori suo parens. Sic & connubii res, non vt mala, securem & falcem admittit sanctitatis, sed vt matura defungi, vt ipsi sanctitati reseruata, cui cædendo præstat & esse. Vnde iam dicam Deum Marcionis cùm matrimonium vt malum, & impudicitiæ negotium reprobat, aduersus ipsam facere sanctitatem, cui videtur studere: Materiam enim eius eradit. Quia si nuptiæ non erunt, sanctitas nulla est. Vacat enim abstinentiæ testimonium, cùm licentia eripitur. Quoniam ita quædam in diuersis probantur. Sicut & [f] *virtus in infirmitate perficitur*, sic & abstinentia nubendi in facultate dinoscitur. Quis denique abstinens dicetur, sublato eo à quo abstinendum est? Quæ temperantia gulæ in fame? quæ ambitionis repudiatio in egestate? quæ libidinis infrænatio in castratione? Iam verò sementem generis humani compescere in totum, nescio an hoc quoque optimo Deo congruat. Quomodo enim saluum hominem volet, quem vetat nasci, de quo nascitur, auferendo? quomodo habebit in quo bonitatem suam signet, quem esse non patitur? quomodo diligit, cuius originem non amat? Timet forsitan redundantiam sobolis, nè laboret plures liberando, nè multos faciat hæreticos, nè generosiores habeat Marcionitas ex Marcionitis. Non erit immanior duritia Pharaonis, nascentium enecatrix: nam ille animas adimit, hic non dat. Ille aufert de vita, hic non admittit in vitam. Nihil apud ambos de homicidio differt: sub vtroque, homo interficitur; sub altero, iam editus; sub altero edendus. Gratus esses, ô Deo hæretice, si isses in dispositionem Creatoris, quòd marem & fæminam miscuit: vtique enim & Marcion tuus, ex nuptiis natus est.

[a] Gen. 1. 28.
[b] Exo. 20. 14
[c] Deut. 5. 21. Leuit. 20. 15
[d] 1. Cor. 7. 19.
[e] Gen. 1. 28.
[f] 2. Cor. 12. 9.
Exo. 1. 16.

CAPVT XXX.

Breui Epilogo, lectorem sequentibus libris præparat decurrendis.

SATIS hæc de Deo Marcionis, quem & definitiones vnicæ diuinitatis, & conditiones statuum eius, omnino non esse confirmant. Sed & totius opusculi series in hoc vtique succedit. Proinde, si cui minus quid videmur egisse, speret reseruatum suo tempori, sicut & ipsarum scripturarum examinationem, quibus Marcion vtitur.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

ADVERSVS MARCIONEM LIB. II.

In librum secundum aduersus Marcionem.

ARGVMENTVM.

Liber hic secundus, meritò à Pamelio inscriptus est, De Deo iusto, & tamen optimo. *quia diuinam bonitatem asserit, æquitate & iustitia potius compleri, quàm imminui; cùm Marcion suæ diuinitati solam bonitatem adscriberet. Cæterùm libro de Anima cap. 21. alludit ad capuc. 5. 6. 7. 8. in quibus hîc agit de libero arbitrio. vbi dicebat:* Hæc erit vis diuinæ gratiæ, potentior vtique natura, habens in nobis subiacentem sibi liberam arbitrii potestatem &c. Inesse autem nobis, τὸ αὐτεξούσιον naturaliter, iam & Marcioni ostendimus. *Vnde patet prius scripsisse contra Marcionem, quàm de Anima. Item libro de Resur. cap. 14.* Nisi, *inquit*, homo deliquisset, optimum solummodo Deum nosset, ex na-

turæ proprietate; At nunc etiam iustum eum patitur, ex causæ suæ necessitate; tamen & hoc ipso optimum, dum & iustum. Et bono enim iuuando, & malo puniendo, iustitiam exhibens, vtramque sententiam bono præstat, (id est, ex plenitudine bonitatis;) hinc vindicans istud, inde remunerans illud. Sed cum Marcione plenius disces, an hoc Dei sit totum. *Scorpiaci item cap. 5. huius etiam secundi libri mentionem facit, vbi ait:* longum est, vt Deum meum bonum ostendam; quod iam à nobis didicerunt Marcionitæ. *tempus quo[...]psit in libri primi argumento præscripsimus.*

CAPVT PRIMVM.

Cùm libro primo Te[...]llianus probauerit Deum Marcionis, Deum non esse, & vnicam esse diuinitatem: hoc secundo libro probat Deum nostrum verè Deum esse, nempe bonum, & vnicum quærendum, adorandum, & promerendum, & timendum.

Per totum. V. Dei vnius notitia. 2.

OCCASIO reformandi opusculi huius, cui quid acciderit primo libello præfati sumus, hoc quoque contulit nobis, vtì duobus diis aduersus Marcionem retractandis, sui cuique titulum, & volumen distingueremus, pro materiæ diuisione; alterum De[u]m definientes omnino non esse, alterum defendentes dignè Deum esse· quatenus ita Pontico placuit alterum inducere, alterum excludere. Non enim poterat ædificare mendacium, sine demolitione veritatis. Aliud subruere necesse habuit, vt quod vellet, exstrueret. Sic ædificat, qui propria paratura caret. Oportuerat autem in hoc solum disceptasse, quòd nemo sit Deus ille qui Creatori superducitur; vt falso Deo depulso, regulis certis, & vnicam & perfectam præscribentibus diuinitatem, nihil iam quæreretur in Deum verum: quem quanto constaret esse, sic quoque dum alium esse non constat, tantò qualemcunque sine controuersia haberi deceret, adorandum potius, quàm iudicandum; & demerendum magis, quàm retractandum, vel quàm timendum ob seueritatem. Quid enim amplius homini necessarium, quàm cura in Deum verum, in quem (vt ita dixerim) inciderat, quia alius Deus non erat.

CAPVT II.

Deus vnus non curiosè, & ex proprio sensu iudicandus, sed simplici fide credendus; non hæretica electione diiudicandus; quem Adam licet peccando vindicem fecerit, non tamen ex iustitia malum, vt Marcion blasphemauit.

In p. V. Dei vnius notitia. 2. à p. V. Dei vnius notitia. 1. in f. V. hæretici diuersi 1.

AT nunc negotium patitur Deus omnipotens, dominus & conditor vniuersitatis; ideo tantùm opinor, quia à primordio notus est, quia nunquam latuit, quia semper illuxit, etiam antè Romulum ipsum, nedum antè Tiberium: nisi quòd solis hæreticis cognitus non est, qui ei negotium faciunt: propterea alium Deum existimantes præsumendum, quia quem constat esse, reprehendere magìs possunt, quàm negare; de arbitrio sensus sui pensitantes Deum aliqui: proinde atque si cæcus, vel fluitantibus oculis, ideo alium solem præsumere velit mitiorem & salubriorem; quia quem videat, non videt. Vnicus Sol est, ô homo, qui mundum hunc temperat; & quando non putas, optimus & vtilis, & quum tibi acrior & infestior, vel etiam sordidior atque corruptior, rationi tamen suæ par est. Eam tu si perspicere non vales, iam nec vllius alterius Solis, si qui fuisset, radios sustinere potuisses, vtique maioris. Nam qui inferiorem Deum cæcutis, quid in sublimiorem? Quin potius infirmitati tuæ parcis, nec in periculum extenderis, habens Deum certum & indubitatum & hoc ipso satis visum, cùm id primùm conspexeris eum esse, quem non scias, nisi ex parte qua voluit ipse. Sed Deum quidem vt sciens non negas, vt nesciens retractas: immò & accusas quasi sciens; quem si scires, non accusares, immò nec retractares. Reddens nomen illi, negas substantiam nominis, id est magnitudinis, quæ Deus dicitur, non tantam eam agnoscens, quantam si homo omnifariàm nosse potuisset, magnitudo non esset. Esaïas iam tum Apostolus, prospiciens hæ-

a Esa. 40. 14 retica corda: [a] *Quis*, inquit, *cognouit sensum Domini, aut quis illi consiliarius fuit, aut ad quem consultauit? aut viam intellectus, & scientia quis demonstrauit ei?* Cui & Apostolus

b Rom. 11. 33. 34. condicet: [b] *O profundum diuitiarum, & sophia Dei! vt inuestigabilia iudicia eius!* vtique

Dei

Dei iudicis; *& inuestigabiles viæ eius!* vtique intellectus, & scientiæ, quas ei nemo monstrauit: nisi fortè isti censores diuinitatis, dicentes: Sic non debuit Deus; & Sic magis debuit. *[c] quasi si cognoscat aliquis quæ sunt in Deo, nisi spiritus Dei.* *[d] Mundi autem habentes spiritum, non agnoscentes in sapientia Dei, per sapientiam Deum*, consultiores sibimet videntur Deo. Quoniam sicut *[e] sapientia mundi, stultitia est penès Deum: ita & sapientia Dei, stultitia est penès mundum.* Sed nos scimus *stultum Dei sapientius hominibus, & inualidum Dei, validius hominibus.* Et ita Deus tunc maximè magnus, cùm homini pusillus: & tunc maximè optimus, cùm homini non bonus: & tunc maximè vnus, cùm homini duo, aut plures. Quod si à primordio, *[f] homo animalis non recipiens quæ sunt spiritus*, stultitiam existimauit Dei legem, vt quam obseruare neglexit; ideoque non habendo fidem etiam quod videbatur habere, ademptum est illi, paradisi gratia, & familiaritas Dei, per quam omnia Dei cognouisset, si obedisset: quid mirum si redhibitus materiæ suæ, & in ergastulum terræ laborandæ relegatus, in ipso opere prono & deuexo ad terram, vsurpatum ex illa spiritum mundi, vniuerso generi suo tradidit, duntaxat animali, & hæretico, non recipienti quæ sunt Dei? Aut quis dubitabit, ipsum illud Adæ delictum, hæresin pronuntiare, quod per electionem suæ potius, quàm diuinæ sententiæ admisit? Nisi quòd Adam nunquam *[g] figulo suo dixit, Non prudenter desinxisti me.* confessus est seductionem: non occultauit seductricem. rudis admodum hæreticus fuit. non obaudiit: non tamen blasphemauit Creatorem, nec reprehendit auctorem, quem à primordio sui bonum & optimum inuenerat: & ipse si fortè iudicem fecerat à primordio.

[c] 1. Cor. 2. 11
[d] 1. Cor. 1. 21
[e] 1. Cor. 1. 25
[f] 1. Cor. 2. 14
Luc. 8. 18.
[g] Rom 9. 20.

CAPVT III.

Dei bonitas etiam ante hominis formationem, bonis se operibus manifestauit.

In p. V. Dei vnius notitia. 6. à p. ad f. V. Dei bonitas. 3.

IGITVR oportebit ineuntes examinationem in Deum notum, si quæritur in qua conditione sit notus, ab operibus eius incipere, quæ priora sunt homine, vt statim cum ipso comperta bonitas eius, & exinde constituta atque præscripta, aliquem sensum suggerat nobis intelligendi, qualiter sequens rerum ordinatio euaserit. Possunt autem discipuli Marcionis cognoscentes bonitatem Dei nostri, dignam quoque Deo agnoscere per eosdem titulos, per quos indignam ostendimus in Deo illorum. Iam hoc ipsum, quod materia est agnitionis suæ, non apud alium inuenit, sed de suo sibi fecit. Prima denique bonitas Creatoris, qua se Deus noluit in æternum latere, id est, non esse aliquid, cui Deus cognosceretur. Quid enim tam bonum, quàm notitia, & fructus Dei? Nam etsi nondum apparebat, hoc bonum esse, quia nondum erat quicquam cui appareret; sed Deus præsciebat quid boni apparriturum esset: & ideo in suam summam commisit bonitatem, appariturì boni negotiatricem, non vtique repentinam, nec obuentitiæ bonitatis, nec prouocatitiæ animationis, quasi exinde censendam, quo cœpit operari. Si enim ipsa constituit initium, exinde quo cœpit operari, non habuit initium ipsa cùm fecit. Initio autem facto, ab ea etiam ratio temporum nata est, vt pote quibus distinguendis & notandis, sidera, & luminaria cœlestia disposita sunt. *[a] Erunt enim*, inquit, *in tempora, & menses, & annos.* Ergo nec tempus habuit antè tempus, quæ fecit tempus: sicut nec initium antè initium, quæ constituit initium. Atque ita carens & ordine initii, & modo temporis, de immensa & interminabili ætate censebitur; nec poterit repentina, vel obuentitia, & prouocatitia reputari, non habens vnde reputetur, id est, aliquam temporis speciem; sed & æterna, & Deo ingenita, & perpetua præsumenda, ac per hoc Deo digna, suffundens iam hinc bonitatem dei Marcionis, non dico initiis, & temporibus, sed ipsa malitia Creatoris posteriorem, si tamen malitia potuit à bonitate committi.

[a] Gen. 1. 14.

CAPVT IV.

Dei bonitas, homini domicilium mundi prospexit, suis operibus benedicens; dehinc hominem non verbo tantùm & iussu, sed & manu fecit eique viuam animam inspirauit, & delitias paradisi contulit, legem dedit, & transgressionis periculi admonuit.

In p. V. Dei bonitas. 5. in m. V. Maria 10. & Homo Imago Dei. 1. à m. V. Ecclesia. 7. in f. V. lex prima. 6.

IGITVR, quum cognoſcendo Deo, hominem proſpexiſſet bonitas Dei ipſius, etiam hoc præconio ſuo addidit, quòd prius domicilium homini commentata eſt, aliquam poſtmodum molem maximam, poſtmodum & majorem, vt in magna tanquam in minore proluderet, atque proficeret: & ita de bono Dei, id eſt de magno, ad optimum quoque eius, id eſt, ad majus habitaculum promoueretur. Adhibet operi bono optimum etiam miniſtrum, ſermonem ſuum. [a] *Eructauit*, inquit, *cor meum ſermonem optimum*. Agnoſcat hinc primum fructum optimum, vtique optimæ arboris Marcion: imperitiſſimus ruſticus quidem in malam, bonam inſeruit: ſed non valebit blaſphemiæ ſurculus, areſcet cum ſuo artifice, & ita ſe bonæ arboris natura teſtabitur. Adſpice ad ſummam, qualia ſermo fructificauerit. [b] *Et dixit Deus, Fiat, & factum eſt; & vidit Deus quia bonum*: non quaſi neſciens bonum, niſi videret: ſed quia bonum, ideo videns, honorans, & conſignans, & diſpungens bonitatem operum, dignatione conſpectus. Sic & benedicebat, quæ benè faciebat, vt tibi totus Deus commendaretur, bonus, & dicere, & facere. Maledicere adhuc ſermo non norat, quia nec malè facere. Videbimus cauſas, quæ hoc quoque à Deo exegerunt. Interim mundus ex bonis omnibus conſtitit, ſatis præmonſtrans quantum boni pararetur illi, cui præparabatur hoc totum. Quis denique dignus incolere Dei opera, quàm *ipſius imago, & ſimilitudo*? Eam quoque bonitas & quidem operantior operata eſt, non imperiali verbo, ſed familiari manu, etiam verbo blandiente præmiſſo, [c] *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Bonitas dixit, bonitas finxit hominem de limo, in tantam ſubſtantiam carnis, ex vna materia tot qualitatibus exſtructam. Bonitas inflauit animam, non mortuam, ſed viuam. Bonitas præfecit vniuerſis fruendis atque regnandis, etiam cognominandis. Bonitas amplius delicias adiecit homini, vt quamquam totius orbis poſſidens, in amœnioribus moraretur, tranſlatus in paradiſum, iam tunc de mundo in Eccleſiam. Eadem bonitas & adiutorium proſpexit, nè quid non boni; [d] *Non eſt enim*, inquit, *bonum, ſolum eſſe hominem*. Sciebat illi ſexum Mariæ, & deinceps Eccleſiæ profuturum. Sed & quam arguis legem, quam in controuerſias torques, bonitas erogauit, conſulens homini quo Deo adhæreret, nè non tam liber, quàm abiectus videretur, æquandus famulis ſuis cæteris animalibus, ſolutis à Deo, & ex faſtidio liberis: ſed vt ſolus homo gloriaretur, quòd ſolus dignus fuiſſet qui legem à Deo ſumeret; vtque animal rationale, intellectus & ſcientiæ capax, ipſa quoque libertate rationali contineretur; [e] *ei ſubiectus, qui ſubiecerat illi omnia.* Cuius legis obſeruandæ conſilium, bonitas pariter adſcripſit: [f] *Qua die autem ederitis, morte moriemini.* Benigniſſimè enim demonſtrauit exitum tranſgreſſionis, nè ignorantia periculi, negligentiam iuuaret obſequii. Porro, ſi legis imponendæ ratio præceſſit, ſequebatur etiam obſeruandæ, vt pœna tranſgreſſioni adſcriberetur; quam tamen euenire noluit, qui antè prædixit. Agnoſce igitur bonitatem Dei noſtri interim, vel hucuſque ex operibus bonis, ex benedictionibus bonis, ex indulgentiis, ex prouidentiis, ex legibus & præmonitionibus bonis, & benignis. Iam hinc ad quæſtiones omnes.

a Pſal. 44. 1.
b Gen. 1. per totum.
c Gen. 1. 26.
Gen. 2. 8.
d Gen. 2. 18.
e 1. Cor. 15. 28.
f Gen. 2. 17.

CAPVT V.

Quidquid oblatret Marcion, non Deo præſcio, & bono; ſed hominis arbitrio, eius imputandus eſt lapſus.

In p. ad vltra. m. V. blaſphemia. à m. V. libertas. 3. in f. V. libertas. 5.

Apoc. 22. 15 O canes, quos foras Apoſtolus expellit, latrantes in Deum veritatis! hæc ſunt argumentationum oſſa quæ obroditis. Si Deus bonus, & præſcius futuri, & auertendi mali potens, cur hominem, & quidem imaginem & ſimilitudinem ſuam, immò & ſubſtantiam ſuam, per animæ ſcilicet cenſum, paſſus eſt labi de obſequio legis in mortem, circumventum à diabolo? Si enim & bonus, qui euenire tale quid nollet, & præſcius qui euenturum non ignoraret, & potens qui depellere valeret, nullo modo eueniſſet, quod ſub his tribus conditionibus diuinæ maieſtatis euenire non poſſet. Quod ſi euenit, abſolutum eſt, è contrario Deum neque bonum credendum, neque præſcium, neque potentem. Siquidem in quantum nihil tale eueniſſet, ſi talis Deus, id eſt bonus, & præſcius, & potens; in tantum ideo euenit, quia non talis Deus. Ad hæc, Prius eſt iſtas ſpecies in Creatore defendere, quæ in dubium vocantur; bonitatem dico, & præſcientiam, Io. 10. 25. & potentiam. Nec immorabor huic articulo, præeunte definitione etiam ipſius

etiam ipsius Christi. Ex operibus ineundæ probationes. Opera Creatoris vtrumque testantur, & bonitatem eius, qua bona, sicut ostendimus; & potentiam qua tanta; & quidem ex nihilo. Nam etsi ex aliqua materia, vt quidam volunt, hoc ipso tamen ex nihilo, dum non id fuerunt, quod sunt. Postremò, vel sic magna, dum bona: vel sic Deus potens, dum omnia ipsius, vnde & omnipotens. De præscientia verò quid dicam? quæ tantos habet testes, quantos fecit prophetas? Quamquam quis præscientiæ titulus in omnium auctore, qua vniuersa vtique disponendo præsciit, & præsciendo disposuit. Certè ipsam transgressionem; quam nisi præsciisset, nec cautionem eius delegasset sub metu mortis. Igitur si & fuerunt in Deo istæ facultates; pro quibus nihil mali euenire homini aut potuisset, aut debuisset, & nihilominus euenit; videamus & hominis conditionem, ne per illam potius euenerit, quod per Deum euenire non potuit. Liberum, & sui arbitrii, & suæ potestatis inuenio hominem à Deo institutum, nullam magis imaginem & similitudinem Dei in illo animaduertens, quàm eiusmodi status formam. Neque enim facie & corporalibus lineis, tam variis in genere humano, ad vniformem Deum expressus est; sed in ea substantia, quam ab ipso Deo traxit, id est animæ, ad formam Dei respondentis, & arbitrii sui libertate, & potestate signatus est. Hunc statum eius confirmauit etiam ipsa lex, tunc à Deo posita. Non enim poneretur lex ei, qui non haberet obsequium debitum legi in sua potestate: nec rursus comminatio mortis transgressioni adscriberetur, si non & contemptus legis in arbitrii libertatem homini deputaretur. Sic & in postetis legibus Creatoris inuenias, [a] *proponentis antè hominem bonum & malum, vitam & mortem*: sed nec aliàs totum ordinem disciplinæ per præcepta dispositum, auocante Deo, & minante, & exhortante; nisi & ad obsequium, & ad contemptum libero & voluntario homine. Gen. 2. 17. a Eccli. 15. 18

CAPVT VI.

Dei bonitas, & humana natura perfectio exigebat, vt homo liber crearetur; alias non iustè bene, vel malè facti merces ei redderetur, qui non voluntate, sed necessitate, benè, vel malè ageret.

In p. V. libertas. 9. à p. V. Bonitas. 1. circa m. V. Dei bonitas. 4. & V. libertas. 2. & V. libertas. 3. inf. à m. V. libertas. 8. circa f. V. lex prima. 4. in f. V. libertas. 4.

SED quoniam ex hoc iam intelligimur, eò struentes liberam hominis potestatem arbitrii sui, vt quod ei euenit, non Deo, sed ipsi debeat exprobrari; ne & tu hinc iam opponas, non ita illum institui debuisse, si libertas & potestas arbitrii exitiosa futura esset; hoc quoque prius defendam, ita institui debuisse, quò fortius commendem, & ita institutum, & dignè Deo institutum, potiore ostensa ea causa quæ ita fecit institui. Bonitas Dei, & ratio eius, huic quoque instituto patrocinabuntur, in omnibus conspirantes apud Deum nostrum. Nec ratio enim sine bonitate, ratio est; nec bonitas sine ratione, bonitas: nisi fortè penès Deum Marcionis irrationaliter bonum, sicut ostendimus. Oportebat Deum cognosci: bonum hoc vtique, & rationale. Oportebat dignum aliquid esse, quod Deum cognosceret: quid tam dignum prospici posset, quàm imago Dei & similitudo? Et hoc bonum, sine dubio; & rationale. Oportebat igitur imaginem & similitudinem Dei, liberi arbitrii, & suæ potestatis institui, in qua hoc ipsum, imago & similitudo Dei deputaretur; arbitrii scilicet libertas & potestas: in quam rem ea substantia homini incommodata est, quæ huius status esset, adflatus Dei; vtique liberi & suæ potestatis. Sed & aliàs quale erat vt totius mundi possidens homo, non in primis animi sui possessione regnaret, aliorum dominus, sui famulus? Habes igitur & bonitatem Dei agnoscere ex dignatione, & rationem ex dispositione. Sola nunc bonitas deputetur, quæ tantum homini largita sit, id est, arbitrii libertatem. Aliud sibi ratio defendat in eiusmodi institutionem. Nam bonus natura Deus solus. Qui enim quod est sine initio habet, non institutione habet illud, sed natura. Homo autem, qui totus ex institutione est, habens initium, cum initio sortitus est formam qua esset: atque ita non natura in bonum dispositus est, sed institutione; non suum habens bonus esse quia non natura in bonum dispositus est, sed institutione, secundùm institutorem bonum, scilicet bonorum conditorem. Vt ergo bonum suum haberet homo, emancipatum sibi à Deo, & fieret proprietas iam boni in homine, & quodammodo natura, de institutione adscripta est illi, quasi libripens emancipati à Deo boni, libertas & potestas arbitrii, quæ efficeret, bonum, vt proprium, iam sponte præstari ab

homine; quoniam & hoc ratio bonitatis exigeret voluntariè exercendæ; ex libertate scilicet arbitrij, non fauente institutioni, non seruiente: vt ita demum bonus consisteret homo, si secundùm institutionem quidem, sed ex voluntate iam bonus inueniretur, quasi de proprietate naturæ: proinde vt & contra malum (nam & illud vtique Deus prouidebat) fortior homo prætenderet, liber scilicet & suæ potestatis: quia si careret hoc iure, vt bonum quoque non voluntate obiret, sed necessitate, vsurpabilis etiam malo futurus esset ex infirmitate seruitii, proinde & malo, sicut bono famulus. Tota ergo libertas arbitrii in vtramque partem concessa est illi, vt sui dominus constanter occurreret, & bono sponte seruando, & malo sponte vitando: quoniam & aliàs positum hominem sub iudicio Dei, oportebat iustum illud efficere de arbitrii sui meritis, liberi scilicet. Cæterùm, nec boni, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, non voluntate. In hoc & lex constituta est, non excludens, sed probans libertatem, de obsequio sponte præstando, vel transgressione sponte committenda; ita in vtrumque exitum libertas patuit arbitrii. Igitur si & bonitas, & ratio Dei inuenitur circa libertatem arbitrii concessam homini, non oportet omissa prima definitione bonitatis, atque rationis, quæ antè omnem tractatum constituenda est, pòst factis præiudicare, non ita Deum instituere debuisse, quia aliter quàm Deum deceret euasit; sed dispecto, quia ita debuerit instituere, saluo eo quod dispectum est, cætera explorare. Cæterùm, facilè est offendentes statim in hominis ruinam, antequam conditionem eius inspexerint, in auctorem referre quod accidit, quia nec auctoris examinata sit ratio. Denique, & bonitas Dei à primordio operum perspecta, persuadebit nihil à Deo mali euenire potuisse, & libertas hominis recogitata, se potius ream ostendet, quod ipsa commisit.

CAPVT VII.

Dei grauitas, fides, & constantia traditam semel homini, non debuit impedire libertatem, licet ea abusurum esse præsciret. Nec enim legislatori, præmonenti, terrenti, gratiam qua homo tentationem vinceret, & libertatem qua gratia sibi subiecta vti posset tribuenti, culpa imputanda est, sed homini, gratia & libertate sponte sua abutenti.

Ia p. V. libertas. 4. à p. ad f. V. libertas. 10.

HAc definitione omnia Deo salua sunt; & natura bonitatis, & ratio dispositionis, & præscientiæ, & potentiæ copia. Exigere tamen à Deo debes & grauitatem summam, & fidem præcipuam in omni institutione eius, vt desinas quærere, an Deo nolente potuerit quid euenire. Tenens enim grauitatem & fidem Dei boni, sed rationalibus institutionibus eius vindicandas, nec illud miraberis, quòd Deus non intercesserit aduersus ea, quæ noluit euenire; vt conseruaret ea, quæ voluit. Si enim semel homini permiserat arbitrii libertatem & potestatem, & dignè permiserat, sicut ostendimus, vtique fruendas eas ex ipsa institutionis auctoritate permiserat; fruendas autem quantum in ipso, secundùm ipsum; id est, secundùm Deum, id est, in bonum: quis enim aduersus se permittet aliquid? quantum verò in homine, secundùm motus libertatis ipsius? Quis enim non hoc præstat ei, cui semel frui præstat, vt pro animo & arbitrio suo fruatur? Igitur consequens erat, vti Deus recederet à libertate, semel concessa homini; id est, contineret in semetipso & præscientiam & præpotentiam suam, per quas intercessisse potuisset, quo minus homo malè libertate sua frui aggressus, in periculum laberetur: Si enim intercessisset, rescidisset arbitrii libertatem, quam ratione & boni-
Gen. 2.17. tate permiserat. Denique, puta intercessisse, puta rescidisse illum arbitrii libertatem,
Gen. 3.15. dum reuocat ab arbore, dum ipsum circumscriptorem colubrum à congressu fœminæ arcet, nonnè exclamaret Marcion? O dominum futilem, instabilem, infidelem, rescindentem quæ instituit! Cur permiserat liberum arbitrium, si intercedit? cur intercedit, si permisit? Eligat vbi semetipsum erroris notet, in institutione, an in rescissione. Nonnè tunc magìs deceptus ex impræscientia futuri videretur, cùm obstitisset? & quod quasi ignorans quomodo euasurum esset, indulserat, quis non diceret? Sed etsi præscierat malè hominem institutione sua vsurum, quid tam dignum Deo, quàm grauitas, quàm fides institutionum qualiumcunque? Vidisset homo, si non benè dispunxisset, quod benè acceperat; vt ipse legi reus fuisset, cui obsequi noluisset, non vt legislator ipse fraudem legi suæ faceret, non sinendo præscriptum eius impleri. Hæc dignissimè peroraturus in Creatorem, si libero arbitrio hominis, ex prouidentia & potentia, quas exigis, obstitisset; nunc tibi insusurra pro Creatore & grauitatem, & patientiam, & fidem, institutionibus suis functo, vt & rationalibus, & bonis.

CAPVT VIII.

Homini soli peccatum imputandum est, quem Deus ad rectè viuendum, in plena libertate & gratia creauerat.

In p. V. lex prima 5. à p. V. mors 8. In m. V. Hominis dignitas. 6. & V. lex prima 3. in f. V. libertas. 11. & in alphab. errorum. V. libertas.

NEQVE enim ad viuendum solummodò produxerat hominem, vt non ad rectè vi-
uendum, in respectu scilicet Dei, legisque eius. Igitur viuere quidem ille ipso
præstiterat, [a] *facto in animam viuam*, rectè verò viuere demandarat, admonito in legis
obsequium. Ita non in mortem institutum hominem probat, qui nunc cupit in vitam a Gen. 2. 3.
restitutum; [b] *mauult peccatoris pœnitentiam, quàm mortem*. Igitur, sicut Deus homini vitæ
statum induxit; ita homo sibi mortis statum attraxit. Et hoc non per infirmitatem, sicuti b Ezech. 18.
nec per ignorantiam, nè quid auctori imputaretur. Nam etsi angelus qui seduxit; sed 23.
liber, & suæ potestatis, qui seductus est; sed imago & similitudo Dei, fortior angelo; Gen. 1. 3.
sed adflatus Dei generosior spiritu materiali, quo angeli constiterunt. [c] *Qui facit, inquit,* Gen 3. 5.
spiritus angelos, & apparitores flammam ignis. Quia nec vniuersitatem homini subiecisset c Ps. 103. 4.
infirmo dominandi, & [d] *non potiori angelis*, quibus nihil tale subiecit. Sic nec legis pon- Hebr. 1. 7.
dus imposuisset, si grauis lex inualido sustinendi; nec quem excusabilem sciret nomine d Ps. 8. 6.
imbecillitatis, eum definitione mortis conuenisset. postremò, non libertate, nec pote-
state arbitrij fecisset infirmum, sed potius defectione earum. Atque adeò eundem ho-
minem, eandem substantiam animæ, eundem Adæ statum, eadem arbitrij libertas &
potestas, victorem efficit hodie de eodem diabolo, cùm secundùm obsequium legum Gen. 2. 3.
eius administratur.

CAPVT IX.

Deo peccatum hominis anima & voluntate libera commissum imputandum non est, ex eo quod anima ex afflatu Dei sit homini infusa, neque enim ideo debuit sicut Deus, sic impeccabilis esse anima; quæ licet rationalis, libera, immortalis, ad imaginem Dei Creata, aliquando etiam futuri sit præscia; tamen non ad omnem vim diuinitatis, & indefectibilitatis est prouecta.

In p. ad circa f. V. Animæ dignitas. 2. à m. V. Hominis dignitas. 7. in f. V. peccatum. 2.

QVOQVO tamen, inquis, modo substantia Creatoris delicti capax inuenitur,
quum adflatus Dei, id est anima, in homine deliquit: nec potest non ad originem
summam referri corruptio portionis. Ad hoc interpretanda erit qualitas animæ. In pri-
mis tenendum, quod Græca scriptura signauit, adflatum nominans, non spiritum. Qui-
dam enim de Græco interpretantes, non recogitata differentia, nec curata proprietate
verborum, pro adflatu, spiritum ponunt, & dant hæreticis occasionem spiritum Dei
delicto infuscandi, id est, ipsum Deum. & vsurpata iam quæstio est. Intellige itaque
adflatum minorem spiritu esse, etsi de spiritu accidit, vt aurulam eius, non tamen spiri-
tum. nam & aura vento rarior, etsi de vento aura, non tamen ventus aura. Capit etiam
imaginem spiritus, dicere flatum. nam & ideo homo imago Dei, id est, spiritus: [a] *Deus* a Io. 4. 24.
enim spiritus. Imago ergo spiritus, flatus. Porro, imago veritati non vsquequaque ad-
æquabitur. Aliud est enim secundùm veritatem esse; aliud ipsam veritatem esse. Sic &
adflatus, quum imago sit spiritus, non potest ita imaginem Dei comparare, vt quia ve-
ritas, id est spiritus, id est Deus, sine delicto est; ideo & adflatus, id est imago, non de-
buerit admisisse delictum. In hoc erit imago minor veritate, & adflatus spiritu inferior,
habens illas vtique lineas Dei, quà immortalis anima, quà libera & sui arbitrij, quà
præscia plerumque, quà rationalis, capax intellectus & scientiæ: tamen & in his ima-
go, & non vsque ad ipsam vim diuinitatis; sic nec vsque ad integritatem à delicto; quia
hoc soli Deo cedit, id est veritati; & hoc solùm imagini nō licet. Sicut enim imago, quū
omnes lineas exprimat veritatis, vi tamen ipsa caret, non habens motum: ita & anima,
imago spiritus, solā vim eius exprimere non valuit, id est, non delinquendi fœlicitatem.
Cæterū, nō esset anima, sed spiritus; nec homo, qui animā sortitus est, sed Deus. Et aliàs
autē, non omne quod Dei erit, Deus habebitur: vt expostules Deum & adflatum, id est,
vacuum à delicto, quia Dei sit adflatus. Nec tu enim si in tibiam flaueris, hominē tibiam
feceris, quamquam de anima tua flaueris. sicut & Deus de spiritu suo. Denique, quum
manifestè scriptura dicat: *Flasse Deum in faciem hominis; & factum hominē in animā viuam*, Gen. 2. 3.
non in spiritum viuificatorem; separauit eam à conditione factoris. Opus enim aliud sit
necessè est ab artifice, id est, inferius artifice. Nec vrceus enim factus à figulo, ipse erit

figulus; ita nec adflatus factus à spiritu, ideo erit spiritus. Ipsum quod anima, vocitatus est flatus. Vide etiam nè dè adflatus conditione, transierit in aliquam diminutiorem qualitatem. Ergo, inquis, dedisti animæ infirmitatem suprà negatam. Planè quum illam exigis Deo parem, id est, delicti immunem, dico infirmam: quum verò ad angelum prouocatur, fortiorem defendam necessè est dominũ vniuersitatis; [b] *cui iam angeli*

b Hebr. 1. 7. 14. *administrant*; [c] *qui etiã angelos iudicaturus est*, si in Dei lege cõstiterit, quod in primordio noluit. Hoc ipsum ergo potuit adflatus Dei admittere. Potuit, sed non debuit: potuisse

c 1. Cor. 6. 3. enim habuit, per substantiæ exilitatẽ, quà adflatus, non spiritus: non debuisse autẽ, per arbitrij potestatem, quà liber, non seruus; adsistente amplius demonstratione non delinquendi sub comminatione moriendi, qua substrueretur substantiæ exilitas, & regeretur sententiæ libertas. Itaque non per illud iam videri potest anima deliquisse, quod illi cum Deo affine est, id est, per adflatum: sed per illud quod substantiæ accessit, id est, per liberum arbitrium; à Deo quidem rationaliter attributum; ab homine verò, quà voluit agitatum. Quòd si ita se habent, omnis iam Dei dispositio, dè mali exprobratione purgatur. Libertas enim arbitrij non ei culpam suam respuet, à quo data est; sed à quo, non vt debuit, administrata est. Quod denique malum discribes Creatori? si delictum hominis; non erit Dei, quod est hominis: nec idem habendus est delicti auctor, qui inuenitur interdictor, immò & condemnator. Si mors malum, nec mors comminatori suo, sed contemptori faciet inuidiam, vt auctori. Contemnendo enim, eam fecit; non vtique futuram, si non contempsisset.

CAPVT X.

Quamuis in diabolum tentatorem transfunderetur hominis culpa, non tamen Deo eius Creatori deberet abscribi. Hunc enim Deus non diabolum, id est delatorem, sed Angelum & bonum fecit.

In p. V. peccatum 3. à p ad circa f. V. Angelus 2. in f. V. diabolus. 20.

a Ps. 103. 5. Hebr. 1. 7. SED etsi ab homine in diabolum transcripseris mali elogium, vt in instinctorẽ delicti; vti sic quoque in Creatorẽ dirigas culpam, vt in auctorẽ diaboli, [a] *qui facit angelos spiritus*: ergo quod factus à Deo est, id est angelus, id erit eius, qui fecit; quod autem factus à Deo non est, id est diabolus, id est delator, superest vt ipse sese fecerit, deferendo dè

Gen. 3. 3. & seq. Deo, & quidem falsum: primò, quòd Deus illos ex omni ligno edere vetuisset: dehinc quasi morituri non essent, si edissent: tertiò, quasi Deus illis inuidisset diuinitatem. Vnde igitur malitia mendacij & fallaciæ in homines, & infamiæ in Deum? à Deo vtique

Ezec. 28. 12 non, qui & angelum ex forma operum bonorum, instituit bonum. Denique sapientissimus omnium editur, antequam diabolus; nisi malum est sapientia. Et si euoluas Eze-

b Ezech. 28. 1. 12. & seq. chielis prophetiam, facilè animaduertes tam institutione bonum angelum illum, quàm sponte corruptum. In persona enim principis Sor, ad diabolum pronuntiatur: [b] *Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, sume planctum super principem Sor; & dices, Hæc dicit Dominus, Tu es resignaculum similitudinis*; qui scilicet integritatem imaginis & similitudinis resignaueris; *Plenus sapientia, corona decoris*; hoc vt eminentissimo angelorum, vt archangelo, vt sapientissimo omnium; [c] *In delicijs paradisi Dei tui natus es*; Illic enim,

c Ibid. 13. vbi Deus, in secunda animalium figuræ formatione, angelos fecerat. *Lapidem optimum indutus es; Sardium, topazium, smaragdum, carbunculum, saphirum, jaspin, lyncurium, achaten, amethystum, chrysolithum, beryllum, onychinum; & auro replesti horrea tua, & thesauros tuos. Ex qua die conditus es, cum Cherub posui te in monte sancto Dei. fuisti in medio lapidum igneorum. fuisti inuituperabilis in diebus tuis, ex qua die conditus es, donec inuenta sunt læsura*

d Ibid. 16. *tua.* [d] *De multitudine negotiationis tuæ promas tuas replesti, & deliquisti*: Et cætera. Quæ ad sugillationem angeli, non ad illius principis propriè pertinere manifestum est, eo quòd

Gen. 2. 15. nemo hominum in paradiso Dei natus sit; nè ipse quidem Adam, translatus potius

Ezec. 28. 14 illuc: nec cum Cherub positus in monte sancto Dei, id est, in sublimitate cœlesti, de

Luc. 10. 18. qua Satanam Dominus quoque decidisse testatur; nec inter lapides igneos demoratus,

Ezec. 28. 14. inter gemmantes siderum ardentium radios, vnde etiam quasi fulgur deiectus est Satanas. Sed ipse auctor delicti, in persona peccatoris viri denotabatur; retro quidem

Ibid. 15. *inuituperabilis à die conditionis suæ*, à Deo in bonum conditus, vt à bono conditore inuituperabilium conditionum, & excultus omni gloria angelica, & apud Deum consti-

Ibid. tutus, quà bonus, apud bonum: postea verò à semetipso translatus in malum. *Ex quo enim, inquit, apparuerunt læsuræ tuæ*: illi eas reputans, quibus scilicet læsit hominem ejectum à Dei obsequio: & ex illo, deliquit, ex quo delictum seminauit; atque ita exinde *negotiationis, id est, malitiæ suæ multitudinem exercuit*; delictorum scilicet & censuum, non

minus & ipse liberi arbitrij institutus, vt spiritus. Nihil enim Deus proximum sibi non libertate eiusmodi ordinasset. Quem tamen & prædamnando, testatus est ab institutionis forma, libidine propria conceptæ vltro malitiæ exorbitasse; & commeatum operationibus eius admetiendo, rationem bonitatis suæ egit; eodem consilio differens extinctionem diaboli, quo hominis restitutionem. Certamini enim dedit spatium, vt & homo eadem arbitrij libertate elideret inimicum, quà succiderat illi; probans suam, non Dei culpam; & ita salutem dignè per victoriam recuperaret; & diabolus amarius puniretur, ab eo quem eliserat antè deuictus; & Deus tantò magis bonus inueniretur, sustinens hominem gloriosiorem in paradisum, ad licentiam decerpendæ arboris vitæ, iam de vita regressurum.

CAPVT XI.

Non malitia Deo, sed bona iustitia adscribenda est; si post peccatum hominis, iudicem se, & seuerum exhibuit.

In f. V. Dei Iustitia & bonitas. 9. in f. V. Dei iustitia & miseric. 5.

IGITVR vsque ad delictum hominis, Deus à primordio tantùm bonus, exinde iudex, & seuerus, &, quod Marcionitæ volunt, sæuus. statim mulier in doloribus parere, & viro seruire damnatur: sed quæ antè sine vlla contristatione, per benedictionem, in crementum generis audierat; *Crescite* tantùm *& multiplicamini*: sed quæ in adiutorium masculo, non in seruitium fuerat destinata. statim & terra maledicitur; sed antè benedicta. statim tribuli & spinæ; sed antè fœnum, & herbæ, & arborum fructuosa. statim sudor, & labor panis; sed antè ex omni ligno victus immunis, & alimenta secura. exinde homo ad terram, sed antè de terra. exinde ad mortem, sed antè ad vitam. exinde in scorteis vestibus, sed antè sine scrupulo nudus. Ita prior bonitas Dei, secundùm naturâ; seueritas posterior, secundû causam. Illa ingenita, hæc accidens: illa propria, hæc accommodata: illa edita, hæc adhibita. Nec natura enim, inoperatam de buit continuisse bonitatem; nec causa, dissimulatam euasisse seueritatem. Alteram sibi, alteram rei Deus præstitit. Incipe nunc etiam iudicis statum, vt ad finem mali arguere; qui idcirco alium Deum somniasti solummodò bonum, quia non potes iudicem: quamquam & illum, vt iudicem ostendimus. Aut, si non iudicem, certè peruersum ac vanum, disciplinæ non vindicandæ, id est, non iudicandæ constitutorem. Non reprobas autem Deum iudicem, qui non iudicem Deum probas? Ipsam sine dubio iustitiam accusare debebis, quæ iudicem præstat, aut & eam in species malitiæ deputare, id est, iniustitiam in titulos bonitatis adscribere. Nunc enim iustitia malum, si iniustitia bonum. Porro, quum cogeris iniustitiam dè pessimis pronuntiare, eodem iugo vrgens, iustitiam dè optimis censere. Nihil est æmulum mali, non bonum; sicut & boni æmulum nihil, non malum. Igitur quantò malum iniustitia, tantò bonum iustitia. Nec species solummodò, sed tutela reputanda bonitatis; quia bonitas nisi iustitia regatur vt iusta sit, non erit bonitas, si iniusta sit. Nihil enim bonum, quod iniustum: bonum autem omne, quod iustum.

Gen. 3. 16.
Gen. 1. 28.
Gen. 1. 18.
Gen. 3. 16.
Gen. 1. 11.
Gen. 3. 18.
Gen. 2. 19.
Gen. 3. 19.
Gen. 2. 25.
Gen. 3. 21.

CAPVT XII.

Perperam hinc Deus bonus, inde alius Deus iustus à Marcione diuiditur, cùm indiuiso semper fœdere bonitas & Iustitia, in vno Deo vere coniunctæ sint.

In p. V. Dei Iust. & miseric. 3. à p. ad f. V. Dei Iustitia & bonitas. 5.

ITA si societas, & conspiratio bonitatis, atque iustitiæ, separationem earum non potest capere, quò ore constitues diuersitatem duorum deorum in separatione? seorsum deputans deum bonum, & seorsum deum iustum? Illic consistit bonum, vbi & iustum. A primordio denique Creator tam bonus, quàm & iustus: pariter vtrumque processit. Bonitas eius operata est mundum, iustitia modulata est. quæ etiam tum mundum iudicauit ex bonis faciendum; quia cum bonitatis consilio iudicauit. Iustitiæ opus est, quòd [a] *inter lucem & tenebras separatio pronuntiata est*, inter diem, & noctem; inter cœlum, & terram; inter aquam superiorem, & inferiorem; inter maris cœtum, & aridæ molem; inter luminaria maiora, & minora, diurna atque nocturna; inter marem & fœminam; inter arborem agnitionis mortis, & vitæ; inter orbem, & paradisum; inter aquigena, & terrigena animalia. Omnia vt bonitas concepit, ita iustitia distinxit. Totum hoc iudicatò dispositum & ordinatum est. Omnis situs, habitus elementorum,

[a] Gen. 1. 4. & 6.

effectus, motus, ſtatus, ortus, occaſus ſingulorum, iudicia ſunt Creatoris; nè putes eum exinde iudicem definiendum; quo malum cepit; atque ita iuſtitiam, dè cauſa mali offuſces. His enim modis oſtendimus eum, cum auctrice omnium bonitate prodiſſe, vt & ipſam ingenitam Deo & naturalem, nec obuentitiam deputandam, quæ in Domino inuenta ſit arbitratrix operum eius.

CAPVT XIII.

Omne opus Iuſtitia diuina, eius bonitati plurimum ſeruit, cùm iudicij timor homines non ad malum, ſed ad bonum impellat.

In p. V. Dei Iuſtitia, & bonitas. 5. à p. ad f. V. Dei Iuſtitia & bonitas. 7.

AT ENIM, vt malum poſtea erupit, atque inde iam cepit bonitas Dei eum aduerſario agere, aliud quoque negotium eadem illa iuſtitia Dei nacta eſt iam, ſecundum aduerſionem dirigendæ bonitatis, vt ſepoſita libertate eius, qua & vltro Deus bonus, pro meritis cuiuſque penſetur; dignis offeratur, indignis denegetur, ingratis auferatur; proinde omnibus æmulis vindicetur. Ita omne hoc iuſtitiæ opus, procuratio bonitatis eſt, quod iudicando damnat, quod damnando punit; quod, vt dicitu, ſæuit; vtique bono, non malo proficit. Denique timor iudicij ad bonum, non ad malum confert. Non enim ſufficiebat bonum per ſemetipſum commendari, iam ſub aduerſario laborans. Nam etſi commendabile per ſemetipſum, non tamen & conſeruabile, quia expugnabile iam per aduerſarium, niſi vis aliqua præeſſet timendi, quæ bonum etiam nolentes appetere, & cuſtodire compelleret. Cæterùm, tot illecebris mali expugnantibus bonum, quis illud appeteret, quod impunè contemneret? quis cuſtodiret, quod ſine periculo amitteret? Legis [a] *malè viam latam, & multo frequentiorem:*
a Matt. 7. 13. nonnè omnes illa laberentur, ſi nihil in illa timeretur? Horremus terribiles minas Creatoris, & vix à malo auellimur. quid ſi nihil minaretur? Hanc iuſtitiam, malum dices, quæ malo non fauet? Hanc bonum negabis, quæ bono proſpicit? Non qualem oportet Deum velles; qualem malles expediret? ſub quo delicta gauderent? cui diabolus illuderet? Illum bonum iudicares Deum, qui hominem poſſet magis malum facere, ſecuritate delicti? Quis boni auctor, niſi qui & exactor? Proinde, quis mali extraneus, niſi qui & inimicus? quis inimicus, niſi qui & expugnator? quis expugnator, niſi qui & punitor? Sic totus Deus bonus eſt, dum pro bono omnia eſt. Sic denique omnipotens, quia & iuuandi, & lædendi potens. Minus eſt, tantummodò prodeſſe, quia non aliud quid poſſit quàm prodeſſe. De eiuſmodi, qua fiducia bonum ſperem, ſi hoc ſolum poteſt; quomodo innocentiæ mercedem ſectet, ſi non & nocentiæ ſpectem? diffidam neceſſè eſt; nè nec alteram partem remuneretur, qui vtramque non valuit. Vſqueadeò iuſtitia etiam plenitudo eſt diuinitatis ipſius, exhibens Deum perfectum, & patrem, & dominum: patrem, clementia: dominum, diſciplina. patrem, poteſtate blanda: dominum, ſeuera. patrem, diligendum piè: dominum, timendum neceſſariè. diligendum, quia [b] *mauult miſericordiam, quàm ſacrificium;* & timendum, quia nolit pec-
b Oſee. 6. 6. Matt. 9. 13. catum. diligendum, quia [c] *mauult pœnitentiam peccatoris, quàm mortem;* & timendum, quia
c Ezec. 33. 11 nolit peccatores ſui iam non pœnitentes. Ideo lex vtrumque definit, [d] *Diliges Deum,*
d Deut. 6. 5. 13. [e] *& Timebis Deum.* Aliud obſecutori propoſuit, aliud exorbitatori.

CAPVT XIIII.

Deus in Scripturis mali pœna tantùm, non autem culpæ author dicitur.

In p. V. Dei Iuſtitia & bonitas. 7. & per totum. V. malum.

AD omnia tibi occurrit Deus idem. [a] *percutiens, ſed & ſanans;* [b] *mortificans, ſed & viuificans;* [c] *humilians, ſed & ſublimans; condens mala, ſed & pacem faciens.* vt etiam
a Deut. 32. 39. & hinc reſpondeam hæreticis: Ecce enim, inquiunt, ipſe ſe conditorem profitetur
b 1. Reg. 2. 6 7. malorum, dicens, *Ego ſum qui condo mala.* Amplexi enim vocabuli communionem, duas malorum ſpecies in ambiguitate turbantem; quia mala dicuntur, & delicta, & ſuppli-
c Eſa. 45. 7. cia; paſſim volunt eum conditorem intelligi malorum, vt & malitiæ auctor renun-
Ibid. tietur. Nos autem adhibita diſtinctione vtriuſque formæ, ſeparatis malis delicti, & malis ſupplicij, malis culpæ & malis pœnæ, ſuum cuique parti definimus auctorem: malorum quidem peccati & culpæ, diabolum: malorum verò ſupplicij & pœnæ, Deum creatorem; vt illa pars, malitiæ deputetur, iſta iuſtitiæ; mala condentis iudicia, aduerſus mala delicti. Dè his ergo Creator profitetur malis, quæ congruunt iudici. Quæ quidem illis mala ſunt, quibus rependuntur: cæterùm, ſuo nomine bona,

quà

quà iusta, & bonorum defensoria, & delictorum inimica, atque in hoc ordine, Deo Gen. 3.3.
digna. Aut proba ea iniusta, vt probes malitiæ deputanda, id est, iniustitiæ mala: quia Gen. 7.10.
si iustitiæ erunt, iam mala non erunt, sed bona; malis tantummodò mala, quibus Gen. 19.24.
etiam directò bona pro malis damnantur. Constitue igitur iniustè hominem diuinæ
legis voluntarium contemptorem id retulisse, quo voluit caruisse; iniustè malitiam
æui illius imbribus, dehinc & ignibus cæsam; iniustè Ægyptum fœdissimam, super-
stitiosam, amplius hospitis populi afflictatricem, decemplici castigatione percussam.
d *Indurat cor Pharaonis*: sed meruerat in exitium subministrari, qui iam negauerat d Exo. 7.17.
Deum; qui iam legatos eius toties superbus excusserat; qui iam populo laborem ope- & seq.
ris adiecerat: postremò, quà Ægyptius olim Deo reus fuerat gentilis idololatriæ, ibin Num. 11.1.
& crocodilum citius colens, quàm Deum viuum. Impendit & ipsum populum, sed in- & Num. 21.6.
gratum. Immisit & pueris vrsos, sed irreuerentibus in Prophetam. 4. Reg. 2.24.

CAPVT XV.

Iustitia, & proinde bonitas Dei est, quæ seueritas cæcorum oculis apparet.

In p. V malum. à p. ad f. V Dei Iustitia. 3.

IVSTITIAM ergo primò iudicis dispice, cuius si ratio constiterit, tunc & seueritas, & per quæ seueritas decurrit, rationi & iustitiæ reputabuntur. Ac nè pluribus immoremur, adserite causas cæteras quoque, vt sententias condemnetis, excusate delicta, vt iudicia reprobetis. Nolite reprehendere iudicem, sed reuincite malum iudi-
cem. Nam & si patrum delicta ex filiis exigebat, duritia populi talia remedia compu- Exo. 20.5.
lerat, vt vel posteritatibus suis prospicientes, legi diuinæ obedirent. Quis Gen. 12.3.
enim non magis filiorum salutem, quàm suam curet? Sed etsi benedictio patrum, se- Gen. 13.15.
mini quoque eorum destinabatur, sine vllo adhuc merito eius; cur non & reatus pa- 16.
trum in filios quoque redundaret? Sicut gratia, ita & offensa; vt per totum genus & Gen. 15.18.
gratia decurreret, & offensa. saluo eo quod postea decerni habebat: Non dicturos Gen. 17.7.
a *acidam vuam patres manducasse, & filiorum dentes obstupuisse*; id est, b *non sumpturum* Gen. 18.18. Hier. 11.29.
patrem delictum filij, nec filium delictum patris; sed vnumquemque delicti sui reum futurum; a Ezech. 18.
vt post duritiam populi, duritia legis edomita, iustitia iam non genus, sed personas iu- 2. & 18.19.
dicaret. Quamquam si euangelium veritatis accipias, ad quos pertineat sententia reddentis in filios patrum delicta cognosces. ad illos scilicet qui hanc vltro sibi sen-
tentiam fuerant irrogaturi, c *Sanguis illius super capita nostra, & filiorum nostrorum.* c Matth. 27.
Hoc itaque omnis prouidentia Dei censuit, quod iam audierat. 25.

CAPVT XVI.

Quæ ad iustitiam pertinent, non magis exprobranda sunt Iudici, quàm medico, vrendi, ligandi, secandi, instrumenta.

In p. V. Dei Iustitia. 3. à p. ad f. V. Passiones. & in m. in alphab. Errorum. V. Deus corporeus. 2.

BONA igitur & seueritas, quia iusta, si bonus iudex, id est iustus. Item cætera bona, per quæ opus bonum currit bonæ seueritatis, siue ira, siue æmulatio, siue sæuitia. Debita enim omnia hæc sunt seueritati, sicut seueritas debitum est iustitiæ. Vindicanda erit procacitas ætatis verecundiam debentis. Atque ita non poterunt iudici exprobrari, quæ iudici accedunt, carentia & ipsa culpa, sicut & iudex. Quid enim, si medicum quidem dicas esse debere, ferramenta verò eius accuses, quod secent, & inurant, & amputent, & constringent? quando sine instrumento artis, medicus esse non possit. Sed accusa malè secantem, importunè amputantem, temerè inurentem, atque ita ferramenta quoque eius, vt mala ministeria, reprehende. Proinde est enim, cùm
Deum quidem iudicem admittis, eos verò motus & sensus, per quos iudicat, destruis. Philip. 2.7.
Deum nos à Prophetis & à Christo, non à philosophis, nec ab Epicuro, erudimur. Qui credimus Deum etiam in terris egisse, & humani habitus humilitatem suscepisse ex causa humanæ salutis, longè sumus à sententia eorum qui nolunt Deum curare quidquam. Inde venit ad hæreticos quoque definitio eiusmodi: Si Deus irascitur, & æmulatur, & extollitur, & exacerbatur; ergo & corrumpetur, ergo & morietur. Benè autem quòd Christianorum est, etiam mortuum Deum credere, & tamen viuentem in æuo æuorum. Stultissimi, qui dè humanis diuina præiudicant, vt quoniam in homine corruptoriæ conditionis habentur huiusmodi passiones, idcirco & in Deo eiusdem status existimentur. Discerne substantias, & suos eis distribue sensus, tam di-

CAPVT XVIII.

Ad Marcionis antitheses progrediens; probat pœnam talionis, ciborum immundorum interdictionem, & onera sacrificiorum, ad Dei bonitatem pertinere.

In p. V. lex Vetus. 5. in m. V. lex vetus. 6. à m. ad f. V. lex vetus. 7.

SED quæ potius legis bona defendam, quàm quæ hæresis concupiit, vt talionis definitionem, [a] *oculum pro oculo, dentem pro dente, & liuorem pro liuore repetentis*? Non a Leuit. 24.
enim iniuriæ mutuo exercendæ licentiam sapit, sed in totum cohibendæ violentiæ 20.
prospicit, vt quia durissimo, & infideli in Deum populo longum, vel etiam incredibile
videretur à Deo expectare defensam, edicendam postea per Prophetam, [b] *Mihi defen-* b Deut. 32. 35
sam, & ego defendam, dicit Dominus: interim commissio iniuriæ, metu vicis statim occursuræ
repastinaretur; & licentia retributionis, prohibitio esset prouocationis; vt sic
improbitas astuta cessaret, dum secundâ permissâ, prima terretur; & primâ deterritâ,
nec secunda committitur, quà & aliàs facilior timor talionis, per eundem saporem
passionis. Nihil amarius quàm idipsum pati, quod feceris aliis. Et si lex aliquid cibis Deut 14. 3.
detrahit, & immunda pronuntiat animalia, quæ aliquando benedicta sunt, consilium & seq.
exercendæ continentiæ intellige, & frænos impositos illi gulæ agnosce, quæ quum pa- Gen. 1. 22.
nem ederet angelorum, cucumeres & pepones Ægyptiorum desiderabat. Agnosce 24.
simul & comitibus gulæ, libidini scilicet atque luxuriæ prospectum, quæ ferè ventris Psal. 77. 29.
castigatione frigescunt. [c] *Manducauerat enim populus, & biberat, & surrexerat ludere.* Num. 11. 5.
proinde vt & pecuniæ ardor restingueretur ex parte, qua de victus necessitate causa- c Exo. 32. 6.
tur, pretiosorum ciborũ ambitio detracta est. Postremò, vt facilius homo ad ieiunan-
dum Deo formaretur, paucis, & non gloriosis escis assuefactus, & nihil de lautioribus
esuriturus. Reprehendendus sanè Creator, quòd cibos potius populo suo abstulit, Leuit. 1. 1.
quàm ingratioribus Marcionitis. Sacrificiorum quoque onera, & operationum, & Leuit. 2. 2.
oblationum negotiosas scrupulositates nemo reprehendat, quasi Deus talia sibi pro- & seq.
priè desiderauerit, qui tam manifestè exclamat; [d] *Quò mihi multitudinem sacrificiorum* d Esa. 1. 11.
vestrorum? Et quis exquisiuit ista de manibus vestris? sed illam Dei industriam sentiat, qua 12.
populum pronum in idololatriam & transgressionem, eiusmodi officiis religioni suæ
voluit adstringere, quibus superstitio sæculi agebatur, vt ab ea auocaret illos, sibi iubens
fieri quasi desideranti, nè simulacris faciendis delinqueret.

CAPVT XIX.

Legis veteris cerimoniæ, Dei bonitatem commendant; ideo enim eas iniunxit; vt ne momento quidem à Dei cultu vacarent Hebræi.

Per totum. V. lex vetus. 7. in m. V. Ira. 1.

SED & in ipsis commerciis vitæ, & conuersationis humanæ, domi, ac foris, adus- Matt. 23. 25.
que curam vasculorum omnifariam distinxit, vt istis legalibus disciplinis occurrẽ-
tibus vbique, nè vllo momento vacarent à Dei respectu. Quid enim faceret [a] *beatum* a Psal. 1. 2.
hominem, quàm in lege Domini voluntas eius? & in lege Domini meditabitur die ac nocte.
Quam legem non duritia promulgauit auctoris, sed ratio summæ benignitatis, populi
potius duritiam edomantis, & rudem obsequio fidem, operosis officiis dedolantis:
vt nihil de arcanis attingam significantis legis, spiritalis scilicet, & propheticæ, & in
omnibus penè argumentis figuratæ. Sufficit enim in præsenti, si simpliciter hominem
Deo obligabat, vt nemo eam reprobare debeat, nisi cui non placet Deo deseruire. Ad
hoc beneficium, non onus legis adiuuandum, etiam Prophetas eadem bonitas Dei ordinauit,
docentes Deo digna; [b] *Auferre nequitias de anima, discere benefacere, ex-* b Esa. 1. 16
quirere iudicium, iudicare pupillo, & iustificare viduam, diligere quæstiones, fugere im-
proborum contactum, dimittere conflictam in integram, dissipare scripturam iniustam,
[c] *infringere panem esurienti, & tectum non habentem inducere in domum tuam; nudum* c Esa. 58. 6.
si videris, contegere, & domesticos seminis tui non despicere; [d] *compescere linguam à ma-* 7.
lo, & labia nè loquantur dolum; declinare à malo, & facere bonum; quærere pacem, & d Psal. 33. 13.
sectari eam; [e] *irasci, & non delinquere,* id est, in ira non perseuerare, siue sæuire; [f] *non* e Psal. 4. 5.
abire in concilium impiorum, nec stare in via peccatorum, nec in cathedra pestilentium se- f Psal. 1. 1.
dere. Sed vbi? [g] *Vide quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum,* [h] *medi-* g Psal. 132. 1.
tantes die ac nocte in lege Domini; [i] *Quia bonum scilicet fidere in Dominum, quàm* h Psal. 1. 2.
fidere in hominem; & sperare in Dominum, quàm sperare in principes. Qualis enim i Psal. 17. 8.

apud Deum merces homini? [k] *Et erit tanquam lignum quod plantatum est iuxta exitus*
k Psal. 1. 3. *aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo; & folium eius non decidet; & omnia*
quacunque facies, prosperabuntur illi. [l] *Innocens autem, & purus corde, qui non accepit*
l Psal. 23. 4. *in vanum nomen Dei, & non iurauit ad proximum suum in dolo: iste accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutificatore suo.* [m] *Oculi enim Domini super ti-*
m Ps. 32. 18. *mentes eum, sperantes in misericordiam ipsius, ad eliberandas animas eorum de morte*, vtique æterna, *& nutricandos eos in fame*, vtique vitæ æternæ. [n] *Multa enim pressura*
iustorum, & ex omnibus liberabit eos Dominus. [o] *Honorabilis mors in conspectu Domini*
n Ps. 33. 19. *sanctorum eius. Dominus custodit omnia ossa eorum: vnum ex ipsis non comminuetur. Re-*
o Ps. 115. 5. *dimet Dominus animas seruorum suorum.* Pauca ista de tantis scripturis Creatori in-
p Ps. 33. 20. tulimus, & nihil puto iam ad testimonium Dei optimi deest, quod satis & præcepta
bonitatis, & promissa consignant.

CAPVT XX.

Iustus & misericors Deus, iussit Ægyptios ab Hebræis spoliari, ad compensandam filiorum Occisorum, & sexcentorum millium hominum per tot annos operum iacturam.

In p. V. Dei bonitas. 1. à p. ad f. V. furtum.

Deut. 14. 10 SED ENIM sepiæ isti, quorum figura illud quoque pisculentum dè cibis
Lex recusauit, vt traductionem sui sentiunt, tenebras hinc blasphemiæ
interuomunt, atque ita intentionem vniuscuiusque iam proximam dispargunt,
iactitando & adscuerando ea quæ relucentem bonitatem Creatoris infuscent.
Exo. 11. 2. Sed & per istas caligines sequemur nequitiam, & in lucem extrahemus ingenia tenebrarum, objicientia Creatori vel maximè fraudem illam & rapinam
auri & argenti, mandatam ab illo Hebræis in Ægyptios. Age, infelicissime hæretice, teipsum expostulo arbitrum: cognosce in vtramque gentem prius, & ita
dè auctore præcepti iudicabis. Reposcunt Ægyptij dè Hebræis vasa aurea & ar-
Exo. 12. 35. gentea. contrà, Hebræi mutuas petitiones instituunt, allegantes sibi quoque eorundem patrum nomine, ex eodem scripturæ instrumento, mercedes restitui oportere
illius operariæ seruitutis, pro laterinis deductis, pro ciuitatibus & villis ædificatis.
Quid iudicabis, optimi Dei elector? Hebræos fraudem agnoscere debere, an Ægyptios compensationem? Nam & ajunt ita actum per legatos vtrinque; Ægyptiorum
Exo. 1. 11. quidem repetentium vasa, Iudæorum verò reposcentium operas suas: & tandem vasis
istis renuntiauerunt sibi Ægyptij. Hodie aduersus Marcionitas amplius allegant Hebræi, negantes compensationi satis esse quantumvis illud auri & argenti, si sexcentorum millium operæ, per tot annos, vel singulis nummis diurnis æstimentur. Quæ
autem pars maior? repetentium vasa, an incolentium villas & vrbes? Querela ergo
maior Ægyptiorum, an gratia Hebræorum? Vt solo iniuriarum iudicio Hebræi Æ-
Exo 5. 14. & 16. gyptios repercuterent, liberi homines in ergastulum subacti, vt solas scapulas suas
Scribæ eorum apud subsellia sua ostenderent, flagellorum contumeliosa atrocitate
laceratas: non paucis lancibus & scyphis, pauciorum vtique diuitum vbique, sed totis & ipsorum facultatibus, & popularium omnium collationibus, satisfaciendum
Hebræis pronuntiasses? Igitur si bona Hebræorum causa, bona iam & causa, id est,
mandatum Creatoris, qui & Ægyptios gratos fecit nescientes, & suum populum
in tempore expeditionis angusto aliquo solatio tacitæ compensationis expunxit.
Exo. 1. 16. 22 Planè minus exigi iussit: Hebræis enim etiam filios Ægyptij restituere debuerant.

CAPVT XXI.

Deus sibi contrarius non fuit, prohibens Sabbato operari, & iubens Sabbato arcam circumferri.

Per totum. V. Dei immutabilitas. 1.

SIc & in cæteris contrarietates præceptorum ei exprobras, vt mobili & instabili;
prohibentis sabbatis operari, & iubentis arcam circumferri per dies octo, id est,
Iosuë 6. 15. etiam sabbato, in expugnatione ciuitatis Hiericho. Nec sabbati enim inspicis legem,
opera humana, non diuina prohibentem. Siquidem, [a] *Sex, inquit, diebus operare, & facies omnia opera tua, septima autem die sabbata Domino Deo tuo; non facies in ea omne opus.*
a Exo. 20. 9. quod? vtique tuum. Consequens enim est, vt ea opera sabbato auferret, quæ sex
diebus suprà indixerat: tua scilicet, id est, humana, & quotidiana. Arcam verò cir-

cumferre, neque quotidianum opus videri poteſt, neque humanum; ſed & rarum, & Ioſuë 6. 15.
ſacroſanctum, & ex ipſo tunc Dei præcepto, vtique diuinum. quod & ipſe quid ſigni-
ficaret, ediſſererem, niſi longum eſſet figuras argumentorum omnium Creatoris ex-
pandere, quas forſitan nec admittis. Sed plus eſt, ſi dè abſolutis reuincamini, ſimpli-
citate veritatis, non curioſitate: ſicut & nunc certa diſtinctio eſt ſabbati, humana, non
diuina opera prohibentis. Ideoque qui ſabbatis lignatum ierat, morti datus eſt: ſuum
enim opus fecerat, lege interdictũ. Qui verò arcam ſabbatis circumtulerant, impunè Num. 15. 31. & ſeq.
geſſerunt: non ſuum enim, ſed Dei opus, ex præcepto ſcilicet ipſius adminiſtrauerant.

CAPVT XXII.

Non repugnat lex Idolorum, ſiue ſimilitudinum non adorandarum, cum ænei ſerpentis, & Cherubim Effigie. Iuſtéque ſibi Deus, non Idolis voluit offerri ſacrificia, quæ rurſus iuſtiſſimè reprobauit.

In p. V. Dei Immutabilitas. 2. in m. ad f. V. Dei immutabilitas. 3.

PROINDE & [a] *ſimilitudinem vetans fieri omnium quæ in cœlo, & in terra & in aquis,* a Exo. 20. 5.
oſtendit & cauſas, idololatriæ ſcilicet ſubſtantiam cohibentes. ſubjicit enim,
Non adorabitis ea, neque ſeruietis illis. Serpentis autem ænei effigies poſtea præcepta Num. 21. 9.
Moſi à Domino, non ad idololatriæ titulum pertinebat, ſed ad remediandos eos qui
à ſerpentibus infeſtabantur. Et taceo dè figura remedij. Sic & Cherubim, & Seraphim Exo. 25. 18.
aurea in arcæ figuratum exemplum, certè ſimplex ornamentum, accommodata ſug-
geſtui, longè diuerſas habendo cauſas ab idololatriæ conditione, ob quam ſimilitudo
prohibetur, non videntur ſimilitudinum prohibitarum legi refragari, non in eo ſimi-
litudinis ſtatu deprehenſa, ob quem ſimilitudo prohibetur. Diximus de ſacrificiorum
rationali inſtitutione, auocantis ſcilicet ab idolis ad Deum officia ea; quæ ſi rurſus
ejecerat, dicens, [b] *Quò mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum?* hoc ipſum voluit in- b Eſai. 1. 11.
telligi, quòd non ſibi ea propriè exegiſſet. [c] *Non enim bibam, inquit, ſanguinem tauro-* c Pſ. 49. 12. 13.
rum: quia & alibi ait, [d] *Deus æternus non eſuriet, nec ſitiet.* Nam etſi ad oblationes Abel d Eſa. 40. 28
aduertit; & holocauſta Noe odoratus eſt libenter, quæ iucunditas ſiue viſcerum ver- e Gen. 4. 4.
uecinorum, ſiue nidoris ardentium victimarum? Sed animus ſimplex, & Deum me- Gen. 8. 20.
tuens, offerentium ea quæ à Deo habebant, & pabuli, & ſuauis olentiæ gratia apud 21.
Deum deputabatur, non quæ fiebant exigentis, ſed illud propter quod fiebant, ob ho-
norem ſcilicet Dei. Si cliens diuiti, aut regi nihil deſideranti, tamen aliquid viliſſimi
munuſculi obtulerit, quantitas & qualitas muneris infuſcabit diuitem, & regem, an
delectabit titulus officij? At ſi cliens ei munera vltro, vel etiam edicta, ordine ſuo of-
ferat, & ſolemnia regis obſeruet, non ex fide tamen, nec corde puro, nec pleno circa
cætera quoque obſequia, nonnè conſequens, vt rex ille, vel diues exclamet: [e] *Quò* e Eſa. 1. 11.
mihi multitudinem munerum tuorum? Plenus ſum. &, Solemnitates, & dies feſtos, & veſtra
ſabbata odit anima mea: veſtra dicendo, quæ ſecundùm libidinem ſuam, non ſecun-
dùm religionem Dei celebrando, ſua iam, non Dei fecerant: conditionalem idcirco
& rationalem demonſtrauit recuſationem eorum quæ adminiſtranda præſcripſerat.

CAPVT XXIII.

Cùm boni ſit Iudicis, pro præſentibus meritis, Eligere, & reprobare; Deus abſque leuitate: ſecundùm præſentia merita, probat nunc, quandoque reprobandos, aut reprobat aliquando probatos.

Per totum. V. Dei Immutabilitas. 4.

SI verò etiam circa perſonas leuem vultis intelligi, quum reprobat aliquando pro-
batos; aut improuidum, quum probat quandoque reprobandos, quaſi iudicia ſua
aut damnet præterita, aut ignoret futura: atqui nihil tam bono & iudici conuenit,
quàm pro præſentibus meritis & reiicere, & adlegere. Adlegitur Saül, ſed nondum 1. Reg. 9. 2.
deſpector Prophetæ Samuelis. Reiicitur Salomon, ſed iam à mulieribus alienis &c. 15. 1.
poſſeſſus, & idolis Moabitarum, & Sidoniorum mancipatus. Quid faceret Crea- 3. Reg. 11. 4
tor, nè à Marcionitis reprehenderetur? Benè adhuc agenres prædamnaret iam pro- & ſeq.
pter futura delicta? Sed Dei boni non erat, nondum merentes prædamnare.
Proinde peccantes nunc non recuſaret propter priſtina benefacta. Sed iuſti iudicis
non erat, reſciſſis iam bonis priſtinis ſcelera donare. Aut quis hominum ſine delicto,
vt eum Deus ſemper adlegeret, quem nunquam poſſet recuſare? Vel quis item
ſine aliquo bono opere, vt eum Deus ſemper recuſaret, quem nunquam poſſet

posset adlegere? Exhibe bonum semper, & non recusabitur: exhibe malum semper, & nunquam adlegetur. Cæterùm, si idem homo, vt in vtroque pro temporibus, in vtroque dispungetur à Deo, & bono, & iudice, qui non leuitate, aut improuidentia sententias vertit; sed censura grauissima & prouidentissima, merita temporis cuiusque dispensat.

CAPVT XXIV.

Malè Marcion Dei pœnitentiam interpretatur, quæ apud Græcos non delicti confessionem, sed animi mutationem sonat, etsi Deus non animum suum, sed opera mutet.

· Per totum. V. Dei immutabilitas 5. & in m. V. Dei iustitia. 2.

SIc & pœnitentiam apud illum prauè interpretaris, quasi proinde mobilitate vel im-
prouidentia, immò iam ex delicti recordatione pœniteat: quoniam quidem dixerit,
[a] *Pœnituit quòd regem fecerim Saül*; præscribens scilicet, pœnitentiam confessionem sa-
a 1. Reg. 15. pere mali operis alicuius vel erroris. Porro non semper. Euenit enim in bonis factis
11. pœnitentiæ confessio, ad inuidiam & exprobrationem eius qui beneficii ingratus extite-
rit. sicut & tunc circa personam Saülis honorandam, annuntiatur à Creatore: qui non
deliquerat quum Saülem assumit in regnum, & sancto Spiritu auget: optimum enim ad-
huc; [b] *qualis*, inquit, *non erat in filiis Israëlis*, dignissimè adlegerat. sed nec ignorauerat
b 1. Reg 9. 2 ita euenturum. nemo enim te sustinebit improuidentiam adscribentem Deo ei, quem
& cap. 10. Deum non negans, confiteris & prouidum: hæc enim illi propria diuinitas constat. Sed
10. malum factum Saülis (vt dixi) onerabat pœnitentiæ suæ professione; quam, vacante
delicto circa Saülis adlectionem, consequens est inuidiosam potius intelligi, non crimi-
nosam. Ecce, inquis, criminosam eam animaduerto circa Niniuitas, dicente scriptura
Ionæ: [c] *Et pœnituit Dominum de malitia quam dixerat facturum se illis, nec fecit.* Sicut &
c Ionæ. 3. 10. ipse Ionas ad Dominum: [d] *Propterea præueni profugere in Tharsos, quia cognoueram te esse*
d Ionæ. 4. 2. *misericordem & miserescentem, patientem, & plurimum misericordiæ, pœnitentem malitia-
rum.* Benè igitur quòd præmisit optimi Dei titulum, patientissimi scilicet super malos,
& abundantissimi misericordiæ & miserationis super agnoscentes & deplangentes deli-
cta sua, quales tunc Niniuitæ. Si enim optimus qui talis, de isto prius cessisse debebis,
non competere in talem, id est in optimum, etiam malitiæ concursum. Et, quia Marcion
e Matt. 7. 18 defendit [e] *arborem bonam, malos quoque fructus non licere producere*, sed malitiam tamen
nominauit, quod optimus non capit, nunquid aliqua interpretatio subest etiam earum
malitiarum intelligendarum, quæ possint & in optimum decucurrisse? Subest autem.
Dicimus denique malitiam nunc significari, non quæ ad naturam redigatur Creatoris
quasi mali, sed quæ ad potestatem, quasi iudicis; secundùm quam enuntiarit, [f] *Ego sum*
f Esa. 45. 7. *qui condo mala. &*, [g] *Ecce ego emitto in vos mala.* non peccatoria, sed vltoria: quorum
g Hier. 18 11 satìs diluimus infamiam, vt congruentium iudici. Sicut autem, licet mala dicantur, non
reprehenduntur in iudice; nec hoc nomine suo malum iudicem ostendunt: ita & ma-
litia hæc erit intelligenda nunc, quæ ex illis malis iudiciariis deputata, cum ipsis competat
iudici. Nam & apud Græcos interdum malitiæ, pro vexationibus, & læsuris, non pro
malignitatibus ponuntur; sicut & in isto articulo. atque adeò, si eius malitiæ pœnituit
Io. 3. 4. Creatorem, quasi creaturæ reprobandæ scilicet, & delictum vindicandæ. Atqui nec vl-
lum admissum criminosum reputabitur Creatori qui iniquissimam ciuitatem dignè meri-
tòque decreuerat abolendam. Ita, quod iustè destinauerat, non malè destinans, ex iu-
stitia, non ex malitia destinarat; sed pœnam ipsam, malitiam nominauit, ex malo, &
merito passionis ipsius. Ergo, dices, si malitiam iustitiæ nomine excusas, quia iustè exitium
destinarat in Niniuitas, sic quoque culpandus est, qui iustitiæ, vtique non pœnitendæ,
pœnitentiam gessit. Immò nec iustitiæ, inquam, pœnitebit Deum; & superest iam
agnoscere quid sit pœnitentia Dei. Non enim si hominem ex recordatione plurimùm
delicti, interdum & ex alicuius boni operis ingratia pœnitet, ideo & Deum proinde. In
quantum enim Deus nec malum admittit, nec bonum damnat; in tantum nec pœni-
tentiæ boni, aut mali apud eum locus est. Nam & hoc tibi eadem scriptura determinat,
dicente Samuele Saüli, [h] *Discidit Dominus regnum Israël de manu tua hodie, & dabit illud*
h 1. Reg. 15. *proximo tuo, optimo super te; & scindetur Israel in duas partes; & non conuertetur, neque*
28. 29. *pœnitentiam aget; quia non sicut homo est ad pœnitendum.* Hæc itaque definitio, in omnibus
aliam formam diuinæ pœnitentiæ statuit, quæ neque ex improuidentia, neque ex leuitate,
neque ex vlla boni, aut mali operis damnatione reputetur, sicut humana. Quis ergo erit
mos pœnitentiæ diuinæ? Iam relucet, si non ad humanas conditiones eam referas. Nihil

enim aliud intelligetur, quàm simplex conuersio sententiæ prioris, quæ etiam sine reprehensione eius possit admitti, etiam in homine, nedum in Deo, cuius omnis sententia caret culpa. Nam & in Græco sono, pœnitentiæ nomen, non ex dilecti confessione, sed ex animi demutatione compositum est, quam apud Deum, pro rerum variantium sese occursu, regi ostendimus.

CAPVT XXV.

Marcion frustra ignorantiam arguit Dei nostri Creatoris, non intelligens ipse, quę sensu dixerit: Adam vbi es? vbi est Abel frater tuus? descendens videbo. *&c.*

In p. ad vltra m. V. Dei infirma. 3. circa f. V. Christi Incarnatio. 1. & V. confessio peccati. in f. V. Dei infirma. 4.

IAM nunc vt omnia eiusmodi expediam, ad cæteras pusillitates, & infirmitates, &
incongruentias (vt putatis) interpretandas, purgandasque pertendam. Inclamat Deus,
[a] *Adam vbi es?* scilicet ignorans vbi esset; & causato nuditatis pudore, an de arbore gu- a Gen. 3. 9.
stasset interrogat, scilicet incertus. Immò nec incertus admissi, nec ignorans loci. Enim-
verò oportebat conscientia peccati delitescentem, euocatum prodere in conspectum
Domini, non sola nominis inclamatione, sed cum aliqua iam tunc admissi sugillatione.
Nec enim simplici modo, id est, interrogatorio sono legendum est, *Adam vbi es?* sed im-
presso, & incusso, & imputatiuo; *Adam vbi es!* id est, in perditione es: id est, iam hic non es:
vt increpandi, & dolendi exitus vox sit. Cæterùm, [b] *qui totum orbem comprehendit manu,* b Esa. 10. 14
velut nidum; [c] *cuius cælum thronus, & terra scabellum,* nimirum huius oculos aliqua para- c Esa. 66. 1.
disi portio euaserat; quò minus illi vbicunque Adam antè euocationem viseretur, tam la-
tens, quàm de interdicta fruge sumens? Speculatorem vineæ, vel horti tui, lupus aut
furunculus non latet. Deum puto de sublimioribus oculatiorem aliquid subiecti præterire
non posse. Stulte, qui tantum argumentum diuinæ maiestatis, & humanæ instructionis,
naso agis. Interrogabat Deus, quasi incertus, vt & hîc liberi arbitrii probans hominem,
in causa aut negationis, aut confessionis daret ei locum sponte confitendi delictum, &
hoc nomine releuandi. sicut de Caïn sciscitatur, [d] *vbi nam frater eius;* quasi non iam d Gen. 4. 9.
vociferatum à terra sanguinem Abelis audisset: sed vt & ille haberet potestatem, ex eadem
arbitrii potestate, spontè negandi delicti, & hoc nomine grauandi; atque ita nobis con-
derentur exempla confitendorum potius delictorum, quàm negandorum: vt iam tunc
initiaretur euangelica doctrina [e] *Ex ore tuo iustificaberis, & ex ore tuo damnaberis.* Nam e Matth. 12.
etsi Adam propter statum legis deditus morti est, sed spes ei salua est, dicente Domino, 37.
[f] *Ecce Adam factus est tanquam vnus ex nobis:* de futura scilicet adlectione hominis, in di- f Gen. 3. 22.
uinitatem. Denique, quid sequitur? [g] *Et nunc nequando extendat manum, & sumat de* g Ibid.
ligno vitæ, & viuat in æuum. Interponens enim, & nunc, præsentis temporis verbum,
temporalem, & ad præsens dilationem vitæ fecisse se ostendit. Ideoque nec maledixit Gen. 4. 11.
ipsum Adam, nec Euam, vt restitutionis candidatos, vt confessione releuatos. Caïn
verò maledixit, & cupidum morte luere delictum, mori interim vetuit, vt præter ad-
missum, etiam negationis eius oneratum. Hæc erit ignorantia Dei nostri, quæ ideo si-
mulabitur, nè delinquens homo, quid sibi agendum sit, ignoret. Sed ad Sodomam, &
Gomorrham descendens, [h] *Videbo, ait, si secundum clamorem peruenientem ad me consu-* h Gen. 18. 21
ment, si verò non; vt agnoscam. Et hîc videlicet ex ignorantia incertus, & scire cupidus.
An hic sonus pronuntiationis necessarius, non dubitatiuus, sed comminatiuus expri-
mens sensum, sub sciscitationis obtentu? Quòd si descensum quoque Dei irrides, quasi
aliter non potuerit perficere iudicium, nisi descendisset; vide nè tuum æquè Deum pulses.
Nam & ille descendit, vt quod vellet, efficeret.

CAPVT XXVI.

Marcion perperam arguit Creatorem dicentem: Iuraui per memetipsum & sine me; & indignatus ira disperdam illos.

In p. V. iuramentum. 1. in m. ad f V. Dei infirma. 1. in f. V. Chri. Elogia. 10.

SED & iurat Deus. Nunquid fortè per Deum Marcionis? Immò, inquit, quod mul-
to vanius, per semetipsum. Quid velles faceret? si alius Deus non erat in conscientia
eius, hoc cùm maximè iurantis, [a] *alium absque se omnino non esse?* Igitur pejerantem de- a Esa. 45. 23
prehendis, an vanè dejerantem? Sed non potest videri pejerasse, qui alium esse non sci-
uit, vt dicitis. Quod enim scit, hoc dejerans verè, non pejerauit. Sed nec vanè dejerat,
alium Deum non esse. Tunc enim vanè dejeraret, si non fuissent qui alios deos crederent,

tunc quidem simulacrorum cultores, nunc verò & hæretici. Iurat igitur per semetipsum, vt vel iuranti Deo, credas alium Deum omnino non esse. Hoc vt Deus faceret, tu quoque Marcion coëgisti: iam tunc enim prouidebaris. Proinde, si & in promissionibus, aut comminationibus iurat, fidem in primordiis arduam extorquens, nihil Deo indignum est, quod efficit Deo credere. Satis & tunc pusillus Deus in ipsa etiam ferocia sua, cùm ob vituli consecrationem efferatus in populum, de famulo suo postulat Moyse, [b] *Sine me, & in ira disperdam illos, & faciam te in nationem magnam.* Vnde meliorem solctis affirmare Moysen Deo suo, deprecatorem, immò & prohibitorem iræ. [c] *Non facies*, inquit, *istud, aut & me vnà cum eis impende.* Miserandi vos quoque cum populo, qui Christum non agnoscitis in persona Mosi figuratum, patris deprecatorem, & oblatorem animæ suæ pro populi salute. Sed sufficit, si & Moysi propriè donatus est populus ad præsens: quòd vt famulus postulare posset à domino, id dominus à se postulauit. Ad hoc enim famulo dixit, *Sine me, & disperdam illos.* vt ille postulando, & semetipsum offerendo non sineret; atque ita disceres quantum liceat fideli, & Prophetæ apud Deum.

b Exo. 32. 10.
c Exo. 32. 32.
Ibid.

CAPVT XXVII.

Marcionitæ majores in Christo suo pusillitates admittunt, quàm quas objiciunt Creatori: Cùm apparitiones factæ in veteri Testamento, Christo sint adscribendæ.

In p. ad circa. f. V. Dei infirma. 2. & à p. in alphab. Errorum V. filius visus in carne. 3. & à m. ibid. 4. circa f. V. Christi incarnatio. 11. in f. V. Marcionitę. 3.

IAM nunc vt & cætera compendio absoluam, quæcunque adhuc vt pusilla, & infirma, & indigna, colligitis ad destructionem Creatoris, simplici & certa ratione proponam: Deum non potuisse humanos cõgressus inire, nisi humanos & sensus, & affectus suscepisset, per quos vim maiestatis suæ, intolerabilem vtique humanæ mediocritati, humilitate temperaret, sibi quidem indigna, homini autem necessaria; & ita iam Deo digna; quia nihil tam dignum Deo, quàm salus hominis. De isto pluribus retractarem, si cum ethnicis agerem; quamquam & cum hæreticis non multo diuersa congressio stet. Quatenus & ipsi Deum in figura, & in reliquo ordine humanæ conditionis diuersatum iam credidistis, non exigetis vtique diutius persuaderi, Deum conformasse semetipsum humanitati, sed de vestra fide reuincimini. Si enim Deus, & quidem sublimior, tanta humilitate fastigium maiestatis suæ strauit, vt etiam morti subjiceret, & morti crucis; cur non putetis nostro quoque Deo aliquas pusillitates congruisse, tolerabiliores tamen Iudaïcis contumeliis, & patibulis, & sepulchris? An hæ sunt pusillitates, quæ jam præjudicare debebunt Christum humanis passionibus objectum, ejus Dei esse, cui humanitates exprobrantur à vobis? Nam & profitemur Christum semper egisse in Dei Patris nomine; ipsum congressum cum Patriarchis, & Prophetis, filium Creatoris, sermonem ejus, quem ex semetipso proferendo, filium fecit; & exinde omni dispositioni suæ, voluntatique præfecit; a *Diminuens illum modico citra angelos*, sicut apud Dauid scriptum est: qua diminutione, in hæc quoque dispositus est à Patre, quæ vt humana reprehenditis, ediscens iam inde à primordio, iam inde hominem, quod erat futurus in fine. Ille est qui descendit; ille qui interrogat ille qui postulat; ille qui iurat. Cæterùm, patrem nemini visum, etiam commune testabitur euangelium, dicente Christo, [b] *Nemo cognouit patrem nisi filius*; Ipse enim & veteri Testamento pronuntiarat: [c] *Deum nemo videbit, & viuet*; patrem inuisibilem determinans, cuius auctoritate, & nomine ipse erat Deus, qui videbatur Dei filius. Sed & penès nos, Christus in persona Christi accipitur, quia & hoc modo noster est. Igitur quæcunque exigitis Deo digna, habebuntur in patre inuisibili, incongressibilique & placido, & (vt ita dixerim) philosophorum Deo. Quæcunque autem vt indigna reprehenditis, deputabuntur in filio, & viso, & audito, & congresso, arbitro patris & ministro, miscente in semetipso hominem & Deum; in virtutibus, Deum; in pusillitatibus hominem; vt tantum homini conferat, quantum Deo detrahit: totum denique Dei mei penès vos dedecus, sacramentum est humanæ salutis. Conuersabatur Deus, vt homo diuinè agere doceretur. Ex æquo agebat Deus cum homine, vt homo ex æquo agere cum Deo posset. Deus pusillus inuentus est, vt homo maximus fieret. Qui talem Deum dedignaris, nescio an ex fide credas Deum crucifixum. Quanta itaque peruersitas vestra erga vtrumque ordinem Creatoris? Iudicem eum dedignatis, & seueritatem iudicis secundùm merita causarum congruentem pro sæuitia exprobratis. Deum optimum exigitis, & lenitatem eius benignitati congruentem, pro captu mediocritatis humanæ deiectius conuersatam, vt pusillitatem depreciatis. Nec magnus vobis placet, nec modicus; nec iudex, nec amicus. Quid si nunc eadem & in vestro deprehendantur

Gen. 12. 1. & seq.
Gen. 17. 1. & seq.
Gen. 18. 1. & seq.
Philip. 2. 6.
Gen. 3. 9. & seq.
Gen. 12. 1. & seq.
Io. 1. 1. & 14.
a Psal. 8. 6.
Gen. 18. 21.
Gen. 3. 9. & seq.
Gen. 4. 6. & seq.
Exo. 32. 10.
b Gen. 22. 16
Matth. 11. 27
c Exo. 33. 20.

dantur? Iudicem quidem & illum esse iam ostendimus, in libello suo; de iudice necessarie seuerum, & de seuero sicut sæuum, si tamen sæuum.

CAPVT XXVIII.

Retorquet per recapitulationem in Deum Marcionis, quæ in Deum nostrum Creatorem torserat.

Per totum. V. Marcionitæ. 3. & in f. V. Verbum Dei 11. in fine.

NVNC & de pusillitatibus, & malignitatibus, cæterisque notis, & ipse aduersus Marcionem antitheses æmulas faciam. Si ignorauit Deus meus esse alium super se, etiam tuus omnino non sciuit esse alium infra se. Quod enim ait Heraclitus ille tenebrosus, eadem via sursum, & deorsum. Denique si non ignorasset, & ab initio ei occurrisset. Delictum, & mortem, & ipsum auctorem delicti, diabolum, & omne malum, quod Deus meus passus est esse: hoc & tuus, qui illum pati passus est. Mutauit sententias suas Deus noster: proinde quà, & vester. qui enim genus humanum tam serò respexit, eam sententiam mutauit, qua tanto æuo non respexit. Pœnituit in aliquo Deum nostrum: sed & vestrum. Eo enim quòd tandem animaduertit ad hominis salutem, pœnitentiam dissimulationis pristinæ fecit, debitam malo facto. Porro, malum factum deputabitur negligentia salutis humanæ, nonnisi per pœnitentiam emendata apud Deum vestrum. Mandauit fraudem Deus noster; sed auri & argenti. Quanto autem homo pretiosior auro, & argento, tantò fraudulentior Deus vester, qui hominem domino, & factori suo eripit. [a] *Oculum pro oculo* reposcit Deus noster; sed & vester vicem prohibens, iterabilem magis iniuriam facit. Quis enim non rursus percutiet, non repercussus? Nesciit Deus noster qualeis adlegeret: ergo nec vester. Iudam traditorem adlegisset, si præsciisset. Si & mentitum alicubi dicis Creatorem, longè maius mendacium est in tuo Christo, cuius corpus non fuit verum. Multos sæuitia Dei mei absumpsit: tuus quoque Deus, quos saluos non facit, vtique in exitium disponit. Deus meus aliquem iussit occidi: tuus semetipsum voluit interfici; non minus homicida in semetipsum, quàm in eum, à quo vellet occidi. Multos autem occidisse Deum eius probabo Marcioni. Nam fecit homicidam, vtique periturum, nisi si populus nihil deliquit in Christum. Sed expedita virtus veritatis, paucis amat. Multa mendacio erunt necessaria. [a] Exo. 21. 24

CAPVT XXIX.

Probat Deum verum, bonum & optimum, non tantùm lenitate, sed & seueritate constare debere: nec duos Deos propter duo attributa misericordiæ, & Iustitiæ, debere distingui.

Per totum. V. Dei Iustitia & miseric. 4.

CÆTERVM, ipsas quoque antitheseis Marcionis cominus cæcidissem, si operosiore destructione earum, egeret defensio Creatoris tam boni, quàm & iudicis; secundùm vtriusque partis exempla congruentia Deo, vt ostendimus. Quòd si vtraque pars bonitatis, atque iustitiæ, dignam plenitudinem diuinitatis efficiunt, omnia potentis; compendio interim possum antitheses retudisse, gestientes ex qualitatibus ingeniorum, siue legum, siue virtutum discernere, atque ita alienare Christum à Creatore, vt optimum à iudice, & mitem à fero, & salutarem ab exitioso. Magis enim eos coniungunt, quos in eis diuersitatibus ponunt quæ Deo congruunt. Aufer titulum Marcionis, & intentionem, atque propositum operis ipsius, & nihil aliud præstat; quàm demonstrationem eiusdem Dei optimi, & iudicis: quia hæc duo in solum Deum competunt. Nam & ipsum studium in eis exemplis opponendi Christum Creatori, ad vnitatem magis spectat. Adeò enim ipsa, & vna erat substantia diuinitatibus, bona, & seuera; & eisdem exemplis, & in similibus argumentis, vt bonitatem suam voluerit ostendere, in quibus præmiserat seueritatem. Quia nec mirum erit, diuersitas temporalis, si postea Deus mitior, pro rebus edomitis, qui retro austerior, pro indomitis. Ita per antitheseis facilius ostendi potest ordo Creatoris, à Christo reformatus, & repercussus, & redditus potius quàm exclusus; quum præsertim Deum tuum ab omni motu amariore secernas, vtique & ab æmulatione Creatoris scilicet. Nam si ita est, quomodo eum antitheseis singulas species Creatoris æmulatum demonstrant? agnoscam igitur & in hoc, per illas, Deum meum zelotem, qui res suas arbustiores in primordiis, bona & rationali æmulatione maturitatis, præcurauerit suo iure. Cuius antitheseis etiam ipse mundus eius agnoscet, ex contrarietatibus elementorum, summa

tamen ratione modulatus. Quamobrem, inconsideranrissime Marcion, alium Deum lucis ostendisse debueras, alium verò tenebrarum; quò facilius alium bonitatis, alium seueritatis persuasisses. Cæterùm eius erit antithesis, cuius est & in mundo.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI ADVERSVS MARCIONEM LIBER TERTIVS

In librum tertium aduersus Marcionem.

ARGVMENTVM.

Marcione superioribus libris de vnico Deo primò, dehinc Iusto, & tamen optimo conuicto; tertium nunc aggreditur de Christo eiusdem Dei Creatoris filio comprobando. Quem tertium librum supra promiserat, lib. 1. cap. 19. dabitur & in Christum liber, de omni statu eius. *Et libro de Resurr. cap. 2. sic præfatus fuerat de tribus prioribus libris Contra Marcionem: vocans eos:* de Deo vnico, & Christo eius. *Vnde & hic initio Capitis 1.* Iam hinc ordo de Christo. *de tempore quo scriptus est, consule libri primi argumentum.*

CAPVT PRIMVM.

Cùm duobus prioribus libris probauerit alium Deum præter Creatorem non esse credendum, hoc conuincere parat nec alium Christum esse, quàm filium Creatoris. Nec enim Apostolica, vel etiam hæretica Scriptura, ante Marcionis hæresim, alterius Dei vel Christi fecere mentionem.

In p. ad vltra. m. V. Deus Creator. 2.

SECVNDVM vestigia pristini operis, quod amussim reformare perseueramus, iam hinc ordo de Christo, licet ex abundanti, post decursam defensionem vnicæ diuinitatis. Satis etenim præiudicatum est, Christum non alterius Dei intelligendum, quàm Creatoris, quum determinatum est, alium Deum non credendum præter Creatorem, quem adeò Christus prædicauerit, & deinceps Apostoli non alterius Christum annuntiauerint, quàm eius Dei, quem Christus prædicauit, id est Creatoris, vt nulla mentio alterius Dei, atque ita nec alterius Christi agitata sit antè scandalum Marcionis. Facillimè hoc probatur Apostolicarum, & hæreticarum ecclesiarum recensu; illic scilicet pronuntiandam regulæ interuersionem, vbi posteritas inuenitur: quod etiam primo libello intexui. Sed & nunc congressio ista seorsus Christum examinatura, eò vtique proficiet, vt dum Christum probamus Creatoris, sic quoque Deus excludatur Marcionis. Decet veritatem totis viribus vti suis, non vt laborantem. Cæterùm, in præscriptionum compendijs vincit. Sed decretum est, vt gestienrem vbique aduersario occurrere, in tantum furenti, vt facilius præsumpserit eum venisse Christum, qui nunquam sit annuntiatus, quàm eum qui semper sit prædicatus.

CAPVT II.

Christus Marcionis tam subitus apparens, suspectus est, nullo patris mittentis, de misso filio, testimonio præmisso.

Per totum. V. Marcionis Christus. 1. inf. V. fides. 12.

HINC denique gradum confero, an debuerit tam subitò venisse. Primò, quia & ipse Dei sui filius; hoc enim ordinis fuerat, vt antè pater filium profiteretur, quàm patrem filius; & antè pater de filio restaretur, quàm filius de patre. Dehinc & quia missus, præter filij nomen. Proinde enim præcessisse debuerat mittentis patrocinium in testimonium missi, quia nemo veniens ex alterius auctoritate, ipse eam sibi ex sua affirmatione defendit; sed ab ipsa defendi se potius expectat, præeunte suggestu eius, qui auctoritatem præstat. Cæterùm, nec filius agnoscetur, quem nunquam pater nun-

pauit, nec missus credetur, quem nunquam mandator designauit; nuncupaturus pa r, & designaturus mandator, si fuisset. Suspectum habebitur omne, quod exorbitat à regula; rerumque principalis gradus non sinit posterius agnosci patrem post filium, & mandatorem post mandatum, & Christum post Deum. Nihil origine sua prius est in agnitione, quia nec in dispositione. Subitò filius, & subitò missus, & subitò Christus. Atquin nihil putem à Deo subitum, quia nihil à Deo non dispositum. Si autem dispositum, cur & non prædicatum, vt probari posset, & dispositum ex prædicatione, & diuinum ex dispositione? Et vtique tantum opus, quod scilicet humanæ saluti parabatur, vel eatenus subitum non fuisset, quà per fidem profuturum. In quantum enim credi habebat, vt prodesset; in tantum paraturam desiderabat, vt credi posset, substructam fundamentis dispositionis & prædicationis; quo ordine fides informata, meritò & homini indiceretur à Deo, & Deo exhiberetur ab homine; ex agnitione debens credere quia posset; quæ scilicet credere didicisset ex prædicatione.

CAPVT III.

Non sufficit quod ait Marcion, quod Christus signa fecerit, quibus se missum probaret; Pseudoprophetis etiam futura facillima prodigia, Christo testante. Maximè cùm & Creator, & serui eius quos reprobat Marcion, maxima ediderint.

p. ad circa. f. V. Marcionis Christus. 2. in f. V. Marcionis Christus. 3.

NOn fuit, inquis, ordo eiusmodi necessarius: quia statim se & filium, & missum, & Dei Christum rebus ipsis esset probaturus, per documenta virtutum. At ego negabo, solam hanc illi speciem ad testimonium competisse, quam & ipse postmodum exauctorauit. Siquidem [a] *edicens multos venturos, & signa facturos, & virtutes magnas edituros*; auersionem etiam electorum; nec ideo tamen admittendos; temerariam signorum, & virtutum fidem ostendit, vt etiam apud pseudochristos facillimarum Aut qualecst, si inde se voluit probari, & intelligi, & recipi; ex virtutibus dico, vnde cæteros noluit, æquè & ipsos tam subitò venturos, quàm à nullo auctore prædicatos? Si quia prior eis venit, & prior virtutum documenta signauit, idcirco, quasi locum in balneis, ita fidem occupauit, posteris quibusque præripuit, vide nè & ipse in conditione posteriorum deprehendatur, posterior inuentus Creatore, antè iam cognito, & proinde virtutes antè operato, & non aliter præfato non esse alijs credendum, post eum scilicet. Igitur si priorem venisse, & priorem de posteris pronuntiasse, hoc fidem cludet; prædamnatus erit & ipse iam ab eo quod posterior est agnitus, & solius erit auctoritas Creatoris, hoc in posteros constituendi, qui nullo posterior esse potuit. Iam nunc quum probaturus sim Creatorem easdem virtutes, quas solas ad fidem Christo tuo vindicas, interdum per famulos suos retro edidisse, interdum per Christum suum edendas destinasse, possum & ex hoc meritò præscribere, tantò magis Christum non ex solis virtutibus credendum fuisse, quantò illum non alterius quàm Creatoris interpretari potuissent, vt respondentes virtutibus Creatoris, & editis per famulos suos, & in Christum suum repromissis. Quamquam etsi alia documenta inuenirentur in tuo Christo, noua scilicet, facilius crederemus etiam noua eiusdem esse, cuius & vetera; quàm cuius tantummodò noua; egentia experimentis fidei victricis vetustatis; vt sic quoque prædicatus venire debuerit, tam prædicationibus proprijs exstruentibus ei fidem, quàm virtutibus; præsertim aduersus Christum Creatoris venturum, & signis & prophetis propriis munitum; vt æmulus Christi per omnes diuersitatum species reluceret Sed quomodo à Deo nunquàm prædicato Christus eius prædicaretur? Hoc est ergo quod exigit, nec Deum, nec Christum tuum credi, quia & Deus ignotus esse non debuit, & Christus agnosci per Deum debuit.

[a] Luc. 17. 23. Matt. 24. 24

Exo. 7. 10 & seq. Esa. 42. 7.

CAPVT IV.

Si Christus Marcionis ideo post Deum Creatorem apparuit, vt opera eius in melius reformaret: debuit quoque eadem causa, post Christum Creatoris apparere.

In p. V. Marcionis Christus. 3. à p. ad f. V. Marcionis Christus. 5.

DEDIGNATVS, opinor, est imitari ordinem Dei nostri, vt displicentis, vt cummaximè reuincendi. Nouus nouè venire voluit; filius antè patris professionem, & missus antè mandatoris auctoritatem; vt & ipsam fidem monstrosissimam induceret, qua antè crederetur Christum venisse, quàm sciretur fuisse. Competit mihi etiam illud retractare, cur non post Christum venerit. Nam cùm intueor dominum eius tanto æuo

patientissimum acerbissimi Creatoris adnuntiantis interea in homines Christum suū, quacunque id ratione fecit, tam reuelationem, quàm intercessionem suam differens: eadem ratione dico illum patientiam debuisse Creatori, in Christo quoque suo dispositiones suas executuro, vt perfecta & expleta omni operatione æmuli Dei, & æmuli Christi, tunc & ipse proprias dispositiones superduceret. Cæterùm, pœnitentia tantæ patientiæ fecit, quòd non in finem rerum Creatoris perseuerauerit. Vanè sustinuit prædicari Christum eius, quem non sustinuit exhiberi. Aut sine causa intercidit temporis alieni decursum; aut sine causa tamdiu non intercidit. Quid illum detinuit, quidve turbauit? Atquin in vtrumque commisit, post Creatorem quidem tam ta de reuelatus, antè Christum verò eius tam properè. Alterum verò iamdudum debuerat traduxisse, alterum nondum. Nè illum quidem tamdiu sæuientem sustinuisse: istum verò adhuc quiescentem inquietasse; circa ambos excidens ab optimi Dei titulo, certè varius & ipse, & incertus; tepidus scilicet in Creatorem, & calidus in Christum, & vanus vtrubique Non magìs enim compescuit Creatorem, quàm obstitit Christo. Manet & Creator, qualis omnino est; veniet & Christus, qualis & scribitur. Quid venit post Creatorem, quem emendare non valuit? Quid antè Christum eius reuelatus est, quem reuocare non potuerit? Aut si emendauit Creatorem, post illum reuelatus est, vt emendanda præcederent: ergo & Christum eius æquè emendaturus expectasse debuerat, proinde & illius posterior emendator futurus, sicut Creatoris. Aliud est, si & ipse post illum rursus adueniet; vt primo quidem aduentu processerit aduersus Creatorem, legem & Prophetas destruens eius; secundo verò procedat aduersus Christum, regnū redarguens eius. Tunc ergo conclusurus ordinem suum, tunc si fortè credendus est, aut si iam hinc perfecta res est eius; vanè ergo venturus est, nihil scilicet peracturus.

CAPVT V.

Probaturus Christum filium fuisse Creatoris, ipso testimonio Scripturæ eius quam impleuit; duo in prophetis pensanda docet. Primò in eis futura frequenter, pro iam transactis poni. Secundò pleraque in eis figuratè portendi.

A p. V. Scriptura. 5. 9. in m. ad f. V. Scripturæ sensus. 5.

HIs proluserim quasi dè gradu primo adhuc, & quasi dè longinquo. Sed & hinc iam ad certum & cominus dimicaturus, video aliquas etiam nunc lineas præducendas, ad quas erit dimicandum; ad scripturas scilicet Creatoris. Secundùm eas enim probaturus, Christum Creatoris fuisse, vt postea Christo suo adimpletas, necessè habeo ipsarum quoque scripturarum formam, & (vt ita dixerim) naturam demãdare, nè tunc in controuersiam deductæ, quum adhibentur ad causas, & sua & causarum defensione commixtæ, obtundant lectoris intentionem. Duas itaque causas prophetici eloquij adlego agnoscendas abhinc aduersariis nostris; Vnam, qua futura interdum pro iam transactis enuntiantur. Nam & diuinitati competit, quæcunque decreuerit, vt perfecta reputare, quia non sit apud illam differentia temporis, apud quam vniformem statum temporum dirigit æternitas ipsa, & diuinationi propheticæ magìs familiare est id quod prospiciat, dum prospicit, iam visum, atque ita iam expunctum, id est, omni mo-
a Esa. 50. 6. do futurum demonstrare, sicut per Esaïam, [a] *Dorsum meum posui in flagella, maxillas autem meas in palmas; faciem meam verò non auerti à sputaminibus.* Siue enim Christus iam tunc in semetipsum secundùm nos, siue Prophetes dè semetipso secundùm Iudæos pronuntiabat, nondum tamen factum pro iam transacto sonabat. Alia species erit, qua
pleraque figuratè protenduntur per ænigmata, & allegorias, & parabolas, aliter intelli-
b Ioel. 3. 18. genda quàm scripta sunt. Nam & [b] *montes legimus distillaturos dulcorem*; non tamen vt
c Exo. 3. 8. & cap. 13. 5. sapam dè petris, aut defrutum dè rupibus speres: & [c] *terram audimus lacte & melle manan-*
d Esa. 43. 20. *tem*; non tamen vt dè glebis credas te vnquam placentas & samias coacturum: quia nec
e Esa. 41. 18. 19. statim aquilicem & agricolam se Deus repromisit, dicens, [d] *Ponam flumina in regione sitienti*, [e] *& in solitudine cedrum, & buxum.* Sicut & prædicans dè Nationum conuersione:
f Esa. 43. 20. [f] *Benedicent me bestiæ agri, sirenes, & filiæ passerum*; non vtique ab hirundinum pullis, &
1. Cor. 9. 9. 10. vulpeculis, & illis monstruosis fabulosisque cantricibus fausta omnia relaturus est. Et
1. Cor. 10. 4. quid ego dè isto genere amplius? quum etiam hæreticorum Apostolus, ipsam legem
Gal. 4. 22. 24. indulgentem bubus terentibus ôs liberum; non dè bubus, sed dè nobis interpretetur:
& petram potui subministrando comitem, Christum adleget fuisse, docens proinde &
Ephes. 5. 32. Galatas, duo argumenta filiorum Abrahæ allegoricè cucurrisse, & suggerens Ephesiis,
quòd in primordio dè homine prædicatum est, relicturo patrem & matrem, & futuris duobus in vnam carnem, id se in Christum, & Ecclesiam agnoscere.

CAPVT VI.

Iudæorum error, quo Christum Creatoris velut extraneum crucifixerunt, quem ignorantes Dei filium, merum hominem crediderunt, Marcioni non fauet: quia & ipsammet eorum ignorantiam & errorem scriptura prædixit.

In p ad vltra.m.V.Marcionitæ. 5 & V.script. sensus.5.à m. in Alphab.errorum.V.filius visus in carne. 5. circa. f. V. Trinitas. 2. persona filius. 1. in f. V. Iudæi. 4.

SI satis constat de istis interim duabus proprietatibus Iudaicæ litteraturæ; memento,
lector, constitisse vt quum tale quid adhibuerimus, non retractetur de forma scripturæ,
sed de statu causæ. Quum igitur hæretica dementia eum Christum venisse præsumeret,
qui nunquam fuerat annuntiatus; sequebatur vt eum Christum nondum venisse contenderet,
qui semper fuerat prædicatus: atque ita coacta est cum Iudaico errore sociari,
& ab eo argumentationem sibi struere, quasi Iudæi certi & ipsi alium fuisse qui venit, non
modò respuerint eum vt extraneum, verùm & interfecerint eum vt aduersarium, agnituri
sine dubio, & omni officio religionis prosecuturi, si ipsorum fuisset. Scilicet nauclero
illi non quidem Rhodia lex, sed Pontica cauerat, errare Iudæos in Christum suum non
licere; quando etsi nihil tale prædicatum in illos inueniretur, vel sola vtique humana
conditio deceptui obnoxia, persuasisset, Iudæos errare potuisse, quà homines; nec statim
præiudicium sumendum de sententia eorum, quos credibile fuerit errasse. Porro, quum 1. Cor. 2. 8.
& prædicatum sit, non agnituros eos Christum, ideoque etiam perempturos; iam ergo
ipse erit & ignoratus, & interemptus ab illis in quem ita admissuri prænotabantur. Hoc
si probari exigis, non eas scripturas euoluam, quæ interemptibilem Christum edicentes
vtique & ignorabilem affirmant: Nisi enim ignoratus nihil scilicet pati posset: sed reseruatis
eis ad caussam passionum, eas prædicationes in præsenti sufficiet adhibere, quæ interim
ignorabilem probent Christum, & hoc breuiter, dum ostendunt omnem vim intellectus
ademptam populo à Creatore. [a] *Auferam*, inquit, *sapientiam sapientium illorum, &* a Esa. 29. 14.
prudentiam prudentiū eorum abscondam. &, [b] *Aure audietis, & non audietis: & oculis videbitis:* b Esa. 6. 9. 10
*& non videbitis: Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos
concluserunt, nè quando auribus audiant, & oculis videant, & corde conjiciant, & conuertantur,
& sanem illos.* Hanc enim obtusionem salutarium sensuum meruerant, [c] *labiis diligentes* c Esa. 27. 13.
Deum, corde autem longè absistentes ab eo. Igitur si Christus quidem annuntiabatur à Creatore,
[d] *solidante tonitrum, & concludente spiritum, & annuntiante in homines Christum suum,* d Amos. 4. 13.
secundùm Amos Prophetam: Si omnis spes Iudæorum, nè dicam etiam Gentium, in Christi
reuelationem destinabatur, sine dubio id demonstrabantur non agnituri, & non intellecturi, Hier. 14. 8
ablatis agnitionis & intelligentiæ viribus, sapientia atque prudentia, quod annuntiabatur,
id est Christus, erraturis in eum principalibus sapientibus eorum, id est
Scribis, & prudentibus eorum, id est Pharisæis: pariter & [e] *populo auribus audituro, & non* e Matt. 13. 14
audituro, vtique Christum docentem: *& oculis visuro, & non visuro*, vtique Christum f Esa. 42. 19.
signa facientem, secundùm quod & alibi: [f] *Et quis cæcus, nisi pueri mei? & quis surdus,
nisi qui dominatur eorum?* Sed & quum exprobrat per eundem Esaïam, [g] *Filios generaui,* g Es. 1. 2.
*& exaltaui: at illi me rejecerunt. Agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui:
Israël autem me non cognouit, & populus me non intellexit.* Nos quidem certi, Christum
semper in Prophetis locutum, spiritum scilicet Creatoris, sicut Propheta testatur, [h] *Spiritus* h Thren. 4. 20.
persona eius, Christus Dominus, qui ab initio vicarius patris, in Dei nomine & auditus
sit, & visus; scimus ipsius voces eiusmodi fuisse iam tunc Israëli exprobrantis, quæ in
illum commissuri prædicabantur, [i] *Dereliquistis Dominum, & in iram prouocastis Sanctum* i Esa. 1. 4.
Israel. Si verò non in Christum, sed in ipsum potius Deum volueris referre omnem Iudaicæ
ignorantiæ de pristino reputationem, nolens etiam retro sermonem & spiritum,
id est Christum Creatoris despectum ab eis, & non agnitum, sic quoque reuinceris. Non
negans enim filium, & spiritum, & substantiam Creatoris esse Christum eius, concedas
necessè est, eos qui patrem non agnouerint, nec filium agnoscere potuisse, per eiusdem
substantiæ conditionem; cuius si plenitudo intellecta non est, multò magìs portio; certè
quà plenitudinis consors. His ita dispectis, iam apparet quomodo & respuerint Iudæi
Christum, & interemerint, non vt extraneum Christum intelligentes, sed vt suum non
agnoscentes. Qui enim extraneum intelligere potuissent, de quo nihil vnquam fuerat
adnuntiatum, quum intelligere non potuissent, de quo semper fuerat prædicatum? Id
enim intelligi, vel non intelligi capit, quod habendo substantiam prædicationis, habebit
& materiam vel agnitionis, vel erroris. Quod verò materia caret, non admittit sapientiæ
euentum. Et adeò non quà alterius Dei, Christum auersati persecutique sunt; sed quà

solummodò hominem, quem planum in signis, & æmulum in doctrinis existimabant, vt & ipsum hominem, quà suum, id est Iudæum, sed Iudaïsmi exorbitatorem & destructorem, deduxerint in iudicium, & suo iure punierint, alienum scilicet non iudicaturi. Tantò abest vt alienum Christum intellexisse videantur, qui nec hominem eius vt alienum iudicauerunt.

CAPVT VII.

Marcionitæ & Iudæi conuincuntur de duobus Christi aduentibus prophetatis, quorum primum abiectum & humilem non cognouerunt.

In p. V. Marcionitæ. 4. in p. ad f. V. Christi aduentus duplex. 1. contra Iud. c. 24 in p. ad vltra. m. circa. f. V. Chri. passio. 14.

a Luc. 6.39. Matth, 15. 14. DISCAT nunc hæreticus ex abundanti cum ipso licebit Iudæo, rationem quoque errorum eius, à quo ducatum mutuatus, in hac argumentatione, [a] *cæcus à cæco in eandem decidit foueam.* Duos dicimus Christi habitus à Prophetis demonstratos, totidem
b Esa. 53.7. aduentus eius prænotasse: Vnum in humilitate, vtique primum; quum [b] *tanquam ouis ad*
c Versu. 2. & seq. *victimam deduci habebat, & tanquam agnus ante tondentem sine voce, ita non aperiens os suum; nec adspectu quidem honestus.* [c] *Adnuntiauimus enim,* inquit, *de illo; sicut puerulus, sicut radix in terra sitienti; & non est species eius, neque gloria. Et vidimus eum, & non habebat speciem,*
d Esa, 8. 14. *neque decorem; sed species eius inhonorata, deficiens citra filios hominum. homo in plaga, &*
e Psal. 8. 6. *sciens ferre infirmitatem.* vt positus à patre in [d] *lapidem offensionis, & petram scandali;* [e] *mi-*
f Psal 21. 7. *noratus ab eo modicum citra angelos;* [f] *vermem se pronunsians, & non hominem; ignominiam hominis, & nullificamen populi.* Quæ ignobilitatis argumenta primo aduentui competunt,
g Ephes. 2. 20. sicut sublimitatis secundo; quum fiet iam non lapis offensionis, nec petra scandali; sed [g] *lapis summus angularis,* post reprobationem assumptus, & sublimatus in consummationem
h Dan. 2. 34. templi, ecclesiæ scilicet; & [h] *petra sanè illa,* apud Danielem, *de monte præcisa,* quæ imaginem sæcularium regnorum comminuet & conteret. De quo secundo aduentu idem Pro-
i Dan. 7. 13. phetes: [i] *Et ecce cum nubibus cæli, tanquam filius hominis veniens, venit vsque ad veterem dierũ, & aderat in conspectu eius & qui assistebant, adduxerũt illum, & data est ei potestas regia, & omnes nationes terræ secundùm genera, & omnis gloria famulabunda; & potestas eius vsque in æuum, quæ non auferetur; & regnum eius, quod non vitiabitur.* Tunc scilicet habiturus & speciem honorabilem, & decorem indeficientem supra filios hominum. [k] *Tempe-*
k Psal. 44. 3. *stiuus enim,* inquit, *decore citra filios hominum; effusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æuum. Accingere ensem super femur tuum, potens tempestiuitate tua, & pulcritudine tua;* quum & pater, postea quam [l] *diminuit eum modicum quid citra angelos, gloria*
l Psal. 8. 6. m Zach. 12 10. *& honore coronabit illum, & subÿciet omnia sub pedibus eius.* Tunc & [m] *cognoscent eum, qui compugerunt; & cædent pectora sua tribus ad tribum;* vtique quod retro non agnouerunt eum
n Hier. 17. 9 in humilitate conditionis humanæ constitutum. [n] *Et homo est,* inquit Hieremias; *& quis*
o Esa. 53. 8. *cognoscet illum? quia &,* [o] *Natiuitatem eius,* inquit Esaïas, *quis enarrabit?* Sic & apud Za-
Zac. 3. 3. & seq. chariam, in persona Iesu, immò & in ipsius nominis sacramento, verus summus sacerdos patris Christus Iesus, duplici habitu in duos aduentus delineatur. Primò, sordidis
Io. 13. 2. Matth. 4. 3. indutus, id est, carnis passibilis & mortalis indignitate, quum & diabolus aduersabatur ei, auctor scilicet Iudæ traditoris, nè dicam etiam post baptisma tentator. Dehinc, despoliatus pristinas sordes, & exornatus podere, & mitra, & cidari munda; id est, secundi aduentus gloria & honore. Si enim & duorum hircorum qui ieiunio offerebantur faciam interpretationem, nonnè & illi vtrumque ordinem Christi figurant? Pares quidem atque consimiles propter eundem Dominum conspectum, qui non in alia venturus est forma, vt qui agnosci habeat, à quibus & læsus est. Alter autem eorum circumdatus coccino, maledictus, & consputatus, & conuulsus, & compunctus à populo extra
Leuit. 16. 7. & seq. ciuitatem abjiciebatur in perditionem, manifestis notatus insignibus Dominicæ passionis. Alter verò pro delictis oblatus, & sacerdotibus templi in pabulum datus, secundæ repræsentationis argumenta signabat, qua delictis omnibus expiatis, sacerdotes templi spiritalis, id est ecclesiæ, Dominicæ gratiæ quasi visceratione quadem fruerentur, ieiunantibus cæteris à salute. Igitur, quoniam primus aduentus & plurimum figuris obscuratus, & omni inhonestate prostratus canebatur; secundus verò & manifestus, & Deo condignus; idcirco, quem facilè & intelligere & credere potuerunt, eum solum intuentes, id est secundum, qui est in honore & gloria, non immeritò decepti sunt circa obscuriorem, certè indigniorem, id est primum. Atque ita in hodiernum negant venisse Christum suum, quia non in sublimitate venerit, dum ignorant etiam in humilitate fuisse venturum.

CAPVT VIII.

Probat Christum verè, in carne venisse, alias apertissimus mortis Christi & resurrectionis fructus negabitur. Marcionistas porro & eorum Authores à Ioanne dictos meritò Antichristos.

Per totum. V. Marcionis Christus. 6.

DESINAT nunc hæreticus à Iudæo, aspis (quod aiunt) à vipera mutuari venenum; euomat iam hinc proprii ingenii virus, phantasma vindicans Christum. Nisi quòd & ista sententia alios habebit auctores, præcoquos & abortiuos quodammodo Marcionitas, quos Apostolus Ioannes [a] *Antichristos pronuntiauit, negantes Christum in carne venisse*; & tamen non vt alterius Dei jus constituerent, quia & de isto notati fuissent; sed quoniam incredibile præsumpserant Deum carnem. quò magis Antichristus Marcion sibi eam rapuit præsumptionem; aptior scilicet ad renuendam corporalem substantiam Christi, qui ipsum Deum eius nec auctorem carnis induxerat, nec resuscitatorem: optimum videlicet, & in isto, diuersissimum à mendaciis & fallaciis Creatoris. Et ideo Christus eius nè mentiretur, nè falleret, & hoc modo Creatoris forsitan deputaretur, non erat quod videbatur, & quod erat mentiebatur; caro nec caro, homo nec homo: proinde Deus Christus, nec Deus. Cur enim non etiam Dei phantasma portauerit? An credam ei de interiore substantia, qui sit de exteriore frustratus? Quomodo verax habebitur in occulto, tam fallax repertus in aperto? Quomodo autem in semetipso veritatem spiritus fallacia carnis confundens, negatam ab Apostolo, lucis, id est veritatis, & fallaciæ, id est tenebrarum, commisit communicationem? Iam nunc quum mendacium deprehenditur Christi caro: sequitur vt omnia quæ per carnem Christi gesta sunt, mendacio gesta sint: congressus, contactus, conuictus: ipsæ quoque virtutes. Si enim tangendo aliquem liberauit à vitio, vel tactus ab aliquo: quod corporaliter actum, non potest verè actum credi, sine corporis ipsius veritate. Nihil solidum ab inani, nihil plenum à vacuo perfici licuit. Putatiuus habitus, putatiuus actus: imaginarius operator, imaginariæ operæ. Sic nec passiones Christi, eius fidem merebuntur. nihil enim passus est, qui non verè est passus. Verè autem pati phantasma non potuit. Euersum est igitur totum Dei opus. Totum Christiani nominis & pondus & fructus, mors Christi negatur, quam tam impresse Apostolus demandat, vtique veram, summum eam fundamentum Euangelii constituens, & salutis nostræ, & prædicationis suæ: [b] *Tradidi enim*, inquit, *vobis inprimis, quòd Christus mortuus sit pro peccatis nostris, & quòd sepultus sit, & quòd resurrexerit tertia die.* Porro, si caro eius negatur, quomodo mors eius aduersatur, quæ propria carnis est passio [c] *per mortem deuertentis in terram, de qua est sumpta*, secundùm legem sui auctoris? Negata verò morte, dum caro negatur, nec de resurrectione constabit. Eadem enim ratione non resurrexit, qua mortuus non est, non habendo substantiam scilicet carnis; cuius sicut & mors, ita & resurrectio est. Proinde resurrectione Christi infirmata, etiam nostra subuersa est. Nec ea enim valebit, propter quam Christus venit, si Christus non resurrexit. Nam sicut illi, qui dicebant resurrectionem mortuorum non esse, reuincuntur ab Apostolo, ex resurrectione Christi: ita resurrectione Christi non consistente, aufertur & mortuorum resurrectio. atque ita [d] *inanis est fides nostra, inanis est prædicatio Apostolorum. inueniuntur autem etiam falsi testes Dei, quòd testimonium dixerint quasi resuscitauerit Christum, quem non resuscitauit. & sumus adhuc in delictis. & qui in Christo dormierunt, perierunt.* sanè resurrecturi, sed phantasmate forsitan, sicut & Christus.

a 1. Io. 4. 2. 3
2. Cor. 6. 15.
Luc. 7. 39.
Luc. 8. 44.
Math. 8. 3.
15. & c. 9
20. 21. 29. & cap. 14. 36.
b 1. Cor. 15. 3
c Gen. 3. 19.
d 1. Cor. 15. 14.

CAPVT IX.

Perperam Marcionitæ, contra veram Christi carnem opponunt Angelos Creatoris in carne putatiua apparuisse Abrahæ, & Loth, & verè congressos & pastos, & in vera carne, licet non nata: ipse quoque Tertullianus erroneè dicit, in qua tamen quia nata non erat, nec pro nobis mori disposita fuit.

In p. V. Alphab. Error. V. Angeli. circa. m. in alphab. Error V. Angeli. 2. circa. f. V. Christi incarnat. a. & in alphab. Error. V. Angeli. 2. in f. & ibid. V. filius. in carne visus. 6. inf V. Resurrect. gloria & dotes. 9.

IN ista quæstione, qui putaueris opponendos esse nobis Angelos Creatoris, quasi & illi in phantasmate putatiuæ vtique carnis egerint apud Abraham, & Loth, & tamen verè sint & congressi, & pasti, & operati quod mandatum eis fuerat; primò, non admitteris ad eius Dei exempla, quem destruis. nam & quantò meliorem & perfectiorem Deum inducis, tantò non competunt illi eius exempla, quò nisi diuersus in totum, non erit omnino melior atque perfectior. Dehinc scito, nec illud concedi tibi, vt putatiua fuerit in angelis caro, sed veræ & solidæ substantiæ humanæ. Si enim difficile non fuit illi, putatiuæ carnis veros & sensus, & actus exhibere, multò facilius habuit veris & sensibus, & actibus

Gen. 18. 2. & seq.
Gen. 19. 1.

veram dedisse substantiam carnis, vel quà proprius auctor & artifex eius. Tuus autem Deus, eò quòd carnem nullam omnino produxerit, meritò fortasse phantasma eius intulerit, cuius non valuerat veritatem. Meus autem Deus, qui illam de limo sumptam, in hac reformauit qualitate, nondum ex semine coniugali, & tamen carnem; æquè potuit ex quacunque materia angelis quoque adstruxisse carnem, qui etiam mundum ex nihilo, in tot, ac talia corpora, & quidem verbo, ædificauit. Et vtique si Deus tuus veram quando-
a Matth. 22 30. doque substantiam angelorum hominibus pollicetur; [a] *Erunt enim*, inquit, *sicut angeli*; cur non & Deus meus veram substantiam hominum angelis accommodarit, vnde vnde sumptam? Quia nec tu mihi respondebis, vnde illa apud te angelica sumatur; sufficit mihi hoc definire, quòd Deo congruit; veritatem scilicet eius rei, quam tribus testibus sensibus obiecit, visui, tactui, auditui. Difficilius Deo mentiri, quam carnis veritatem vnde producere, licet non natæ. Cæterùm, & aliis hæreticis definientibus carnem illam in angelis ex carne nasci debuisse, si verè fuisset humana, certa ratione respondemus, quà & humana verè fuerit, & innata. Humana verè, propter Dei veritatem, à mēdacio & fallacia extranei; & quia non possent humanitus tractari ab hominibus, nisi in substantia humana. Innata autem, quia solus Christus in carnem ex carne nasci habebat, vt natiuitatem nostram natiuitate sua reformaret: atque ita etiam mortem nostram morte sua dissolueret; resurgendo in carne, in qua natus est, vt & mori posset. Ideoque & ipse cum angelis tunc
Gen. 18. 4. apud Abraham in veritate quidem carnis apparuit, sed nondum natæ; quia nondum moriturae; sed & discentis iam inter homines conuersari. Quò magis angeli neque ad mo-
Baruch. 3. 38 riendum pro nobis dispositi, breuem carnis commeatum non debuerunt nascendo sumpsisse, quia nec moriendo depositiuri eam fuerant. sed vnde vnde sumptam, & quoquo
b Psal. 103. 5 modo omnino dimissam, mentiti eam tamen non sunt. Si Creator [b] *facit angelos spiri-*
Matth. 22. 30. *tus, & apparitores suos ignem flagrantem*; tam verè spiritus, quàm & ignem; idem illos verè fecit & carnem: vt nunc recordemur, & hæreticis renuntiemus, eius esse promissum,
Gen. 18. 2. homines in angelos reformandi quandoque, qui angelos in homines formarit aliquando.

CAPVT X.

Si Christus carnem aspernatus esset, vt indignam; certè & eius imaginem, siue phantasma, debuisset dedignari.

In p. V. Marcionis Deus. 18. ad circa. f. à p. in alphab. Error. V. filius in carne visus. 7. in f. V. Chri. incarnatio. 13.

IGITVR non admissus ad consortium exemplorum Creatoris, vt alienorum, & suas habentium causas, velim edas & ipse consilium Dei tui, quo Christum suum non in veritate carnis exhibuit. Si aspernatus est illam, vt terrenam, &, vt dicitis, stercoribus infersam, cur non & simulachrum eius proinde despexit? Nullius enim dedignandæ rei imago dignanda est: sequitur statum similitudo. Sed quomodo inter homines conuersaretur, nisi per imaginem substantiæ humanæ? Cur ergo non potius per veritatem? vt verè conuersaretur, si necesse habeat conuersari? quantò dignius necessitas fidem, quam stropham, administrasset? Satìs miserum Deum instituis, hoc ipso, quod Christum suum non potuit exhibere, nisi in indignæ rei effigie, & quidem alienæ. Aliquantis enim indignis conueniet vti, si nostris; sicut alienis non congruet vti licet dignis. Cur enim non in aliqua alia digniore substantia venit, & in primis sua, nè & indigna, & aliena videretur eguisse? Si Creator meus per rubum quoque & ignem, idem postea per nubem & globum cum
Exo. 3. 2. & cap. 19. 16. & c. 24. 17. homine congressus est, & elementorum corporibus in repræsentationibus sui vsus est, satìs hæc exempla diuinæ potestatis ostendunt, Deum non eguisse aut falsæ, aut etiam veræ carnis paratura. Cæterùm, si ad certum spectamus, nulla substantia digna est, quam Deus induat. Quodcunque induerit ipse, dignum facit, absque mendacio tamen. Et ideo, quale est, vt dedecus existimarit veritatem potius, quàm mendacium carnis? Atquin honorauit illam fingendo. Quanta iam caro est, cuius phantasma necessarium fuit Deo superiori?

CAPVT XI.

Putatiuam in Christo carnem stultè Marcion agnouit, nè ex vera, natiuitatem quoque admittere cogeretur. Poterat quippe & putatiuam natiuitatem, simili carni confirmare. Cum autem Deo conuenientior sit veritas, quàm mendacium, omne phantasma tam carnis, quàm natiuitatis, excludendum est ab eo.

In p. ad m. V. Chri. caro. 7. à p. in alphab. Error. V. Angeli. 3. in m. V. mulier. 3. in f. V. Chri. nat. 1.

TOTAS istas præstigias putatiuæ in Christo corpulentiæ, Marcion illa intentione suscepit, nè ex testimonio substantiæ humanæ, natiuitas quoq; eius defenderetur, atque ita

ta Christus Creatoris vindicaretur, vt qui nascibilis, ac per hoc, carneus annuntiaretur. Stultissimè & hic Ponticus; quasi non facilius crederetur caro in Deo nō nata, quā falsa, præstruentibus vel maxime fidem istam Angelis Creatoris, in carne vera conuersatis, nec tamen nata. Nam & Philumene illa magis persuasit Apelli, cæterisque Gen. & seq. desertoribus Marcionis, ex fide quidem Christum circumtulisse carnem; nullius tamen natiuitatis; vt pote de elementis cammutuatam. Quòd si verebatur Marcion, nè fides carnis, natiuitatis quoque fidem induceret, sine dubio qui homo videbatur, natus vtique credebatur. nam & [a] *mulier quædam exclamauerat, Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ hausisti*, &c, [b] *Quomodo mater & fratres eius dicti sunt foris stare?* Et videbimus a Luc.11.27 de his capitulis suo tempore. Certè quum & ipse se filium hominis prædicaret, natum b Matt.12.47 fiducei profitebatur. Nunc vt hæc omnia ad Euangelij distulerim examinationem, tamen quod suprà statui, si omni modo natus credi habebat, qui homo videbatur, vanè natiuitatis fidem consilio imaginariæ carnis expungendam putauit. Quid enim profuit, non verè fuisse, quod pro vero haberetur, tam carnem, quàm natiuitatem? Aut si dixeris, viderit opinio humana: iam Deum tuum honoras fallaciæ titulo, si aliud se sciebat esse, quàm quod homines fecerat opinari. Iam tunc potuisti etiam natiuitatem imaginariam illi accommodasse, nè in hanc quoque impegisses quæstionem. Nam & mulierculæ nonnunquam prægnantes sibi videntur, aut sanguinis tributo, aut aliqua valetudine inflatæ. Et vtique debuerat phantasmatis scenam decucurrisse, nè originem carnis non desaltasset, qui personam substantiæ ipsius egisset. Planè natiuitatis mendacium recusasti: ipsam enim carnem veram edidisti. Turpissimum scilicet Dei, etiam vera natiuitas. Age iam, perora in illa sanctissima & reuerenda opera naturæ: inuehere in totum quod es: carnis atque animæ originem destrue: cloacam voca vterum, tanti animalis, id est, hominis producendi officinam: persequere & partus immunda, & pudenda tormenta, & ipsius exinde puerperij spurcos, anxios, ludicros exitus. Tamen quum omnia ista destruxeris, vt Deo indigna confirmes, non erit indignior morte natiuitas, & cruce infantia, & natura pœna, & carne damnatio. Si verè ista passus est Christus, minus fuit nasci. Si mendacio passus est, vt phantasma, potuit & mendacio nasci. Summa ista Marcionis argumenta, per quæ alium efficit Christum, satis opinor ostendimus non consistere omnino, dum docemus magis vtrique competere Deo veritatem, quàm mendacium eius habitus, in quo Christum suum exhibuit. Si veritas fuit, caro fuit: si caro fuit, natus est. Ea enim quæ expugnat hæc hæresis, confirmantur, quum ea per quæ expugnat destruuntur. Itaque si carneus habebitur, quia natus; & natus, quia carneus; quia phantasma non fuerit, ipse erit agnoscendus, qui in carne, & ex natiuitate venturus adnuntiabatur à Creatoris prophetis, vtpote Christus Creatoris.

CAPUT XII.

Esaiæ prophetia dè Christo Emmanuele vocando, impleta est, non quidem vocis sono, sed significatione nominis: nobiscum enim fuit Christus Deus homo.

A p. V. Chri Aduentus primus. 3.

PROVOCA nunc, vt soles, ad hanc Esaïæ comparationem Christi, contendens illam in nullo conuenire. Primò enim, inquis, Christus Esaïæ [a] *Emanuel* a Esa.7.14. b Esa.8.4. vocari habebit; dehinc [b] *virtutem sumere Damasci, & spolia Samariæ aduersum regem Assyriorum*. Porro, iste qui venit, neque sub eiusmodi nomine est editus, neque vlla rebellica functus est. At ego te admonebo, vti cohærentia quoque vtriusque capituli recognoscas. Subiuncta est enim & interpretatio [c] *Emmanuelis, Nobiscum Deus*, c Matth.1.13 vti non solùm sonum nominis spectes, sed & sensum. Sonus enim Hebraïcus, quod est *Emmanuel*, suæ gentis est. Sensus autem eius quod est, *Deus nobiscum*, ex interpretatione communis est. Quære ergo, an ista vox, *Nobiscum Deus*, quod est *Emmanuel*, exinde quod Christus illuxit, agitetur in Christo. Et puto nō negabis, vtpote qui & ipse dicas, *Deus nobiscū* dicitur, id est *Emmanuel*. Aut si tam vanus es, vt quia penes te, *Nobiscum Deus* dicitur, non *Emmanuel*, idcirco nolis venisse illum, cuius proprium sit vocari *Emmanuel*; quasi nō hoc sit & *Deus nobiscū*, inuenies apud Hebræos Christianos, immò & Marcionitas, Emmanuelē nominare, cùm volunt dicere, *Nobiscū Deus*: sicut & omnis gens, quoquo sono dixerit, *Nobiscum Deus*, Emmanuelem pronuntiabit, in sensu sonum expungens. Quod si *Emmanuel nobiscum Deus est*, Deus autem nobiscum Christus est, qui Gal. 3. 26. etiam in nobis est: (*quotquot enim in Christum tincti estis, Christum induistis*) tam proprius 27.

est Christus in significatione nominis, quod est, *nobiscum Deus*; quàm in sono nomin[is], quod est *Emmanuel*. Atque ita constat venisse iam illum qui prædicabatur Emmanuel, quia quod significat *Emmanuel, venit, id est, nobiscum Deus*.

CAPVT XIII.

Christum infantem adorandum à Magis, & spolia Samariæ, id est tria munera accepturum Isaias prophetauit.

In p. V. Chri. Elogia. 19. à p. V. Maria. 9. & V. Chri. Elogia. 20.

a Esa. 8. 4. ÆQVE & sono nominum duceris, cùm [a] *virtutem Damasci, & spolia Samariæ & regem Assyriorum*, sic accipis, quasi bellatorem portendant Christum Creator[em],
b Ibid. non animaduertens quid scriptura præmittat. [b] *Quoniam priusquam cognoscat puer vocare patrem & matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum.* Antè est enim inspicias ætatis demonstrationem, an hominem iam Christum exhibere possit, nèdum imperatorem. Scilicet vagitu ad arma esset conuocaturus [in]fans, & signa belli, non tuba, sed crepitacillo daturus. nec ex equo, vel dè curru, v[el] dè muro, sed dè nutricis aut gerulæ suæ collo, siue dorso hostem destinaturus: atqu[e] ita Damascum, & Samariam pro mamillis subacturus. Aliud est si penès Ponticos, Ba[r]bariæ gentis infantes in prælium erumpunt, credo ad solem vncti prius, dehinc pann[is] armati, & butyro stipendiati; qui antè norint lanceare, quàm lancinare. Enimverò, s[i] nusquam hoc natura concedit, antè militare quàm viuere; antè virtutem Damas[ci] [su]mere, quàm patris & matris vocabulum nosse, sequitur vt figurata pronuntiatio v[i]deatur. Sed & virginem, inquit, parere natura non patitur, & tamen creditur prophetæ. Et meritò. Præstruxit enim fidem incredibili rei, rationem edendo, quòd in [signum] esset futura, [c] *Propterea, inquit, dabit vobis Dominus signum: Ecce virgo concipiet in vtero, &*
c Esa. 7. 14 *pariet filium*. Signum autem à Deo, nisi nouitas aliqua monstruosa, tam dignum non fuisset. Denique & Iudæi, si quando ad nos dejiciendos mentiri audent, quasi non virginem, sed iuuenculam concepturam, & parituram scriptura contineat, hinc reuin[cuntur], quòd nihil signi videri possit res quotidiana, iuuenculæ scilicet prægnatus, & partus. In signum ergo disposita virgo & mater, meritò creditur: infans verò bel[lat]or non æquè. Non hîc signi ratio versatur. Sed signo natiuitatis nouæ adscripto, exinde post signum, alius ordo iam infantis edicitur, mel & butyrum manducaturi. Nec hoc
d Esa. 8. 4. vtique in signum est, malitiæ non assentaturi; & hoc enim infantia est; sed [d] *accepturi virtutem Damasci, & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum*. Serua modum ætati[s], & quære sensum prædicationis: immò, redde Euangelio veritatis, quæ posterior detraxisti; & tam intelligitur prophetia, quàm renuntiatur expuncta. Maneant enim orienta-
Matth. 2. 11. les illi Magi, in infantia Christum recentem auro, & thure munerantes; & *accepperit infans virtutem Damasci* sine prælio & armis. Nam præter quod omnibus notum est, Orientis virtutem, id est vim & vires, auro, & odoribus pollere solitam; certè est
e Zach. 14. 14. Creatori, virtutem cæterarum quoque gentium constituere; sicut per Zachariam, [e] *Et Iudas pertendet apud Hierusalem, & congregabit omnem valentiam populorum per*
f Psal. 71. 15. *circuitum, aurum, & argentum*. De illo autem tunc auri munere etiam Dauid, [f] *Et da-*
g Ibid. 10. *bitur illi ex auro Arabiæ*. & rursus, [g] *Reges Arabum & Saba munera adferent illi*. Nam & Magos reges habuit ferè Oriens, & Damascus Arabiæ retro deputabatur, antequam transcripta esset in Syrophœnicen, ex distinctione Syriarum; cuius tunc virtutem Christus accepit, accipiendo insignia eius; aurum scilicet, & odores. Spolia autem Samariæ, ipsos Magos: qui cùm illum cognouissent, & muneribus honorassent, & genu posito adorassent, quasi Deum, & regem, sub testimonio indicis & ducis stellæ, spolia
Esa. 1. 23. sunt facti Samariæ, id est idololatriæ, credentes videlicet in Christum. Idololatriam enim Samariæ nomine notauit, vt ignominiosæ, ob idololatriam, qua desciuerat tunc à Deo, sub rege Hieroboam. Nec hoc enim nouum est Creatori figurate vti transla-
h Ezech. 16. 3. & 45. tione nominum, ex comparatione criminum. Nam & archontas Sodomorum, appellat archontas Iudæorum; & populum ipsum, populum Gomorrhæ vocat. & idem ali-
i Esai. 1. 2. bi, [h] *Pater, inquit, tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa*; ob consimilem impietatem. quos
Esa. 19. 1. & seq. aliquando etiam suos filios dixerat, [i] *Filios generaui, & exaltaui*. Sic & Ægyptus, non-
Apoc. 17. 9. nunquam totus orbis intelligitur apud illum, superstitionis, & maledictionis elogi[o]. Sic & Babylon etiam apud Ioannem nostrum, Romanæ vrbis figura est; proinde magnæ, & regno superbæ, & sanctorum Dei debellatricis. Hoc itaque vsu, Magos quoque, Samaritarum appellatione titulauit; despoliatos, quod habuerant cum Samaritis,
k Esa. 8. 4. vt diximus, idololatriam. [k] *Aduersus regem autem Assyriorum*, aduersus Herodem intel-

lige, cui vtique aduersati sunt Magi tunc, non [l] *renuntiando* de Christo, quem interci- [l] Matt.2.12.
pere quærebat.

CAPVT XIV.

Psalterium, & Apocalypsis Christo arma bellica, non propriè sed figuratè adscribunt.

In p V Chri. Elogia 17. à p. V. ad circa f. lex vetus & noua. 4.

ADIVVABITVR hæc nostra interpretatio, dum & alibi bellatorem existimans
Christum, ob armorum quorundam vocabula, & eiusmodi verba, ex reliquorum
quoque sensuum comparatione conuinceris: [a] *Accingere*, inquit Dauid, *ense super fe-* [a] Psal.44.4.
mur. Sed quid suprà legis de Christo? [b] *Tempestiuus decore præter filios hominum: effusa est* [b] Ibid. 3.
gratia in labijs tuis. Rideo, si quem ad bellum ense cingebat, ei de tempestiuitate deco-
ris, & labiorum gratia blandiebatur. Sic item subiungens. [c] *Extende, & prosperare, &* [c] Ibid.5.
regna; adjecit, [d] *Propter veritatem, & lenitatem, & iustitiam.* Quis enim hæc ense opera- [d] Ibid. 6.
bitur, & non contraria potius lenitati, & iustitiæ, dolum & asperitatem & iniustitiam,
propria scilicet negotia præliorum? Videamus ergo, an alius sit ensis ille, cuius alius
est actus. Nam & Apostolus Ioannes in Apocalypsi, ensem describit ex ore Dei pro-
deuntem, bis acutum, præacutum; quem intelligi oportet sermonem diuinum, bis acu- Apoc.1.16. & c. 19. 15.
tum duobus Testamentis, Legis & Euangelij: acutum sapientia, infestum diabolo; [e] [e] Ephes.6.11 12.
armantem nos aduersus hostes spiritales nequitiæ & concupiscentiæ omnis, amputantem
etiam à carissimis ob Dei nomen. Quòd si Ioannem agnitum non vis, habes commu- [f] Ibid.14
nem magistrum Paulum, [f] *præcingentem lumbos nostros veritate, & lorica iustitiæ, & calcian-*
tem nos præparationem Euangelij pacis, non belli: [g] *adsumere iubentem scutum fidei, in quo* [g] Ibid.16.
possimus omnia diaboli ignita tela extinguere; & galeam salutaris, & gladium spiritus; quod [h] Mat.10.34
est, inquit, Dei sermo. [h] *Hanc & Dominus ipse machæram venit mittere in terram, non pacem.*
Si tuus Christus est, ergo & ipse bellator est. si bellator non est, machæram intentans
allegoricam, licuit ergo & Christo Creatoris in psalmo, sine bellicis rebus, ensem ser-
monis Dei præcingi figuratò, cui supradicta tempestiuitas congruat, & gratia labio-
rum; quem tunc iam cingebatur super femur, apud Dauid, quandoque missurus in
terram. Hoc est enim quod ait, [i] *Et extende, & prosperare, & regna.* Extendens sermonem [i] Psal.44.4.
in omnem terram ad vniuersarum gentium vocationem; prosperaturus successu fidei,
qua est recepturus; & regnans exinde, qua mortem resurrectione deuicit. [l] *Et deducet* [l] Ibid.6.
te, inquit, mirificè dextera tua; virtus scilicet gratiæ spiritalis, qua Christi agnitio dedu-
citur. [m] *Sagittæ tuæ acutæ*, per volantia vbique præcepta, & minæ, & traductiones cor- [m] Ibid. 7.
dis, compungentes & transfigentes conscientiam quamque. *Populi sub te concident*, vti-
que adorantes. Sic bellipotens & armiger Christus Creatoris. sic & nunc accipiens
spolia, non solius Samariæ, verum & omnium gentium. Agnosce & spolia figurata,
cuius & arma allegorica didicisti. Figuratè itaque & Domino eiusmodi loquente, & Esa. 8.4.
Apostolo scribente, non temerè interpretationibus eius vtimur, quarum exempla
etiam aduersarij admittunt: quo ita in tantum Esaïæ erit Christus qui venit, in quan-
tum non fuit bellator, quia non talis ab Esaia prædicatur.

CAPVT XV.

Marcionis Christo, vncti nomen non congruit, tum quòd vnus sit Christus, & hic Creatoris di-
ctus: tum quòd Phantasmati, non competat vngi.

Per totum. V. Chri. Elogia. 1.

DE quæstione carnis, & per eam natiuitatis, & vnius interim nominis Emmanuëlis
hucusque. De cæteris verò nominibus, & in primis Christi, quid pars diuersa res-
pondebit? Si proinde commune est apud vos Christi nomen, quemadmodum & Dei, vt
sicut vtriusque Dei filium Christum competat dici, sic vtrumque patrem Dominum,
certè ratio huic argumentationi refragabitur. Dei enim nomen quasi naturale diuinita-
tis, potest in omnes communicari, quibus diuinitas vindicatur, sicut & idolis, dicente
Apostolo, [a] *Nam & sunt qui dicuntur dij, siue in cælo, siue in terris.* Christi verò nomen, [a] 1.Cor 8 5.
non ex natura veniens, sed ex dispositione, proprium eius efficitur, à quo dispositum
inuenitur. Nec in communicationem alij Deo subiacet, maximè æmulo, & haben-
ti suam dispositionem, cui & nomina priuata debebit. Quale est enim quòd
diuersas dispositiones duorum commentati deorum, societatem nominum ad-
mittunt in discordiam dispositionum? quando nulla magis probatio adsisteret

duorum & æmulorum deorum, quàm si in dispositione eorum etiam diuersitas nominum inueniretur. Nullus enim status differentiarum, nonnisi proprietatibus appellationum consignatur. quibus deficientibus si quando, tunc Græca catachresis de alieno abutendo succurrit. Apud Deum autem deficere puto nihil debet, nec dè alieno instrui
Psal. 2. 7. dispositiones eius. Quis hic Deus est, qui filio quoque suo nomina à Creatore vindi-
Thren. 4. cat? non dico aliena, sed vetera & vulgata, quæ vel sic non competerent Deo nouo &
20. incognito. Quomodo denique docet, [b] *nouam plagulam non assui veteri vestimento, nec*
Esa. 45. 1. *vinum nouum veteribus vtribus credi*, adsutus ipse, & indutus nominum senio? Quomo-
Dan. 9. 16. do abscidit Euangelium à Lege, tota Lege vestitus? in nomine scilicet Christi. Quis
b Luc. 5. 36. illum prohibuit aliud vocari, aliud prædicantem, aliunde venientem? cùm propterea nec corporis susceperit veritatem, nè Christus Creatoris crederetur? Vanè autem noluit eum se videri, quem voluit vocari: quando etsi verè corporeus fuisset, magis Christus Creatoris non videretur, si non vocaretur. At nunc substantiam respuit, cuius nomen accepit, etiam substantiam probaturus ex nomine. Si enim Christus vnctus est, vngui vtique corporis passio est. Qui corpus non habuit, vngui omnino non potuit. qui vngui omnino non potuit, Christus vocari nullo modo potuit. Aliud est, si & nominis phantasma affectauit. Sed quomodo, inquit, irreperet in Iudæorum fidem, nisi per solenne apud eos & familiare nomen? Inconstantem, aut subdolum Deum narras; aut diffidentiæ, aut malitiositatis consilium est, fallendo quid promouere. Multò liberius atque simplicius egerunt Pseudoprophetæ, aduersus Creatorem in sui Dei nomine venientes. Sed nec effectum consilij huius inuenio: cùm facilius aut suum crediderint Christum, aut planum potius aliquem, quàm alterius Dei Christum, sicut Euangelium probabit.

CAPVT XVI.

Nomen Iesu competens Christo Creatoris, Christo Marcionis aduerso, Commune esse non potest.

Per totum. V. Iesus. 3.

Mat. 1. 16. 21 NVNC si nomen Christi, vt sportulam furunculus, captauit, cur etiam Iesus voluit
Luc. 1. 31. appellari, non tam exspectabili apud Iudæos nomine? Nec enim si nos per Dei gratiam intellectum consecuti sacramentorum eius, hoc quoque nomen agnoscimus Christo destinatum, ideo & Iudæis, quibus adempta est sapientia, nota erit res. Denique ad hodiernum, Christum sperant, non Iesum; & Heliam potius interpretantur Christum, quàm Iesum. Qui ergo & in eo nomine venit, in quo Christus non præsu-
Matt. 16. 13 mebatur, potuit in eo solo nomine venisse, quod solum præsumebatur. Cæterùm, cùm
Matt. 11. 14. duo miscuit, speratum, & insperatum, expugnatur vtrumque consilium eius. Siue enim
Matt. 17. 10 ideo Christus, vt interim quasi Creatoris irreperet, obstrepit Iesus; quia non sperabatur Iesus in Christo Creatoris: siue ideo Iesus, vt alterius haberetur, non finit Christus; quia non alterius sperabatur Christus, quàm Creatoris. Quid horum constare possit, ignoro. Constabit autem vtrumque in Christo Creatoris, in quo inuenitur etiam Iesus. Quomodo inquis? disce & hic cum partiarijs erroris tui Iudæis. Quum successor Moysi destinaretur Auses filius Naue, transfertur certè de pristino nomine, & incipit
Num. 13. 17. vocari Iesus? Certè, inquis. Hanc prius dicimus figuram futuri fuisse. Nam quia Iesus
Iosuë. 4. 18. Christus secundum populum, quod sumus nos nati in sæculi desertis, introducturus
& cap. 5. 12. erat in terram promissionis, melle & lacte manantem, id est, vitæ æternæ possessionem, qua nihil dulcius; idque non per Moysen, id est, non per legis disciplinam; sed per Iesum, id est, per Euangelij gratiam prouenire habebat, circumcisis nobis petrina acie,
1. Cor. 10. 4. id est Christi præceptis (petra enim Christus:) ideo is vir, qui in huius sacramenti imagines parabatur, etiam nominis Dominici inauguratus est figura, Iesus cognominatus. Hoc nomen ipse Christus suum iam tunc esse testatus est, quum ad Moysen loquebatur: Quis enim loquebatur, nisi spiritus Creatoris, qui est Christus? Cùm ergo man-
a Exo. 23. 20 daro diceret populo, [a] *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui te custodiat in via,*
Exo. 32. 34. *& introducat in terram, quam paraui tibi: intende illi, & exaudi eum; nè inobaudieris eum: non enim celauit te, quoniam nomen meum super illum est.* Angelum quidem eum dixit, ob magnitudinem virtutum, quas erat editurus; & ob officium Prophetæ, nuntiantis scilicet diuinam voluntatem: Iesum autem, ob nominis sui futuri sacramentum. Identidem nomen suum confirmauit, quod ipse ei indiderat; quia non angelum, nec Ausen, sed Iesum eum iusserat exinde vocitari. Ergo si vtrumque nomen competit in Christum
Num. 13. 17. Creatoris, tantò vtrumque nō competit in Christum non Creatoris; sicut nec reliquus

ordo Facienda est denique iam hinc inter nos certa ista & iusta præscriptio, & vtrique parti necessaria, qua determinatum sit, nihil omnino commune esse debere alterius Dei Christo cum Christo Creatoris. Nam & à vobis proinde diuersitas defendenda est, sicut à nobis repugnanda est: quia nec vos probare poteris, alterius Dei venisse Christum, nisi eum longè alium demonstraueritis à Christo Creatoris: nec nos eum Creatoris vindicare, nisi talem eum ostenderimus, qualis constituitur à Creatore. Dè nominibus iam obduximus. Mihi vindico Christum, mihi defendo Iesum.

CAPVT XVII.

Iisdem verbis retexit Scriptura testimonia de vili habitu Christi patientis, quæ iam libro contra Iudæos, præmiserat.

Per totum. V. Chri. passio. 8.

RELIQVVM ordinem eius cum scripturis conferamus. Quodcunque illud corpusculum sit, quoniam habitum, & quoniam conspectum fuit; si inglorius, si ignobilis, si inhonorabilis, meus erit Christus: talis enim habitu, & aspectu annunciabatur. Adest rursus Esaias, [a] *Annunciauimus, inquit, coram ipso; velut puerulus, velut radix in terra sitienti, & non est species eius, neque gloria; & vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem; sed species eius inhonorata, deficiens citra omnes homines.* Sicut & suprà patris ad filium vox. [b] *Quemadmodum expauescent multi super te, sic sine gloria erit ab hominibus forma tua.* Nam etsi [c] *tempestiuus decore*, apud Dauid, *supra filios hominum*; sed in allegorico illo statu gratiæ spiritalis, cùm [d] *accingitur ensem sermonis*, qui verè species, & decor, & gloria ipsius est: cæterùm habitu incorporabili apud eundem Prophetam; [e] *vermis etiam & non homo, ignominia hominis, & nullificamen populi.* Neque interiorem qualitatem eius, eiusmodi adnunciant. Si enim [f] *plenitudo in illo spiritus consistit, agnosco virgam de radice Iesse.* flos eius, meus erit Christus, in quo requieuit, secundùm Esaiam, *spiritus sapientia & intellectus, spiritus consilij & vigoris, spiritus agnitionis & pietatis, spiritus timoris Dei.* neque enim vlli hominum diuersitas spiritalium documentorum competebat, nisi in Christum: flori quidem, ob gratiam spiritus adæquatum; ex stirpe autem Iesse deputatum, per Mariam inde censendum. Expostulo autem dè proposito, si das ei omnis humilitatis, & patientiæ, & tranquillitatis intentionem? & ex his Esaiæ erit Christus, [g] *Homo in plaga, & sciens ferre imbecillitatem: qui* [h] *tanquam ouis ad victimam adductus est, & tanquam agnus antè tondentem non aperuit os.* [i] *qui neque contendit, neque clamauit, nec audita est foris vox eius: qui arundinem contusam*, id est, quassam Iudæorum fidem, *non comminuit: qui linum ardens*, id est, momentaneum ardorem Gentium *non extinxit*, sed lucernam magis fecit ortu luminis sui. Non potest alius esse, quàm qui prædicebatur. Oportet actum eius ad scripturarum regulam recognosci, duplici, nisi fallor, operatione distinctum, prædicationis, & virtutis. Sed dè vtroque titulo sic disponam, vt quoniam ipsum quoque Marcionis Euangelium discuti placuit, dè speciebus doctrinarum, & signorum, illuc differamus quasi in rem præsentem: hìc autem generaliter expungamus ordinem cœptum, docentes prædicatorem interim annunciari Christum per Esaiam: [k] *Quis enim, inquit, in vobis, qui Deum metuit? & exaudiat vocem filij eius?* Item medicatorem. [l] *Ipse enim, inquit, imbecillitates nostras abstulit, & languores portauit.*

a Esa. 53. 2.
b Esa. 52. 14.
c Psal. 44. 3.
d Ibid. 4.
e Psal. 21. 6.
f Esa. 11. 2. & seq.
g h. Esa. 53. 3 & 7.
i Esa. 42. 2. 3
Esa. 50. 10.
k Esa. 53. 4.

CAPVT XVIII.

Repetit vt supra quæ ex Pentatheucho Moysi de Christi cruce dixerat.

In p. V. Chri. passio. 8. à p. V. Scriptura sacra. 8. & V. Chri. passio. 10. & V. Crux. 2.

DE exitu planè puto diuersitatem tentatis inducere, negantes passionem crucis in Christum Creatoris prædicatam, & argumentantes insuper non esse credendum, vt in id genus mortis exposuerit Creator filium suum, quod ipse maledixerat? [a] *Maledictus, inquit, omnis qui pependerit in ligno.* Sed huius maledictionis sensum differo, dignæ sola prædicatione crucis, dè qua nunc maximè quæritur, quia & aliàs antecedit rerum probatio rationem. Dè figuris prius edocebo. Et vtique vel maximè sacramentum istud figurari in prædicatione oportebat; quantò incredibile, tantò magis scandalo futurum, si nudè prædicaretur: quantòque magnificum, tantò magis obumbrandum, vt difficultas intellectus gratiam Dei quæreret. Itaque in primis Isaac, quum à patre in hostiam deditus, lignum sibi ipse portaret, Christi exitum iam tunc denotabat, in victimam concessi à patre, & lignum passionis suæ baiulantis. Ioseph & ipse in

a Deut. 21. 23
1. Cor. 1 23.
Gen. 22. 6. 10. 19. 17.

Christum figuratus, nec hoc solo, nè demoretur cursum, quòd persecutionem à fratribus passus est, & venundatus in Ægyptum, ob Dei gratiam, sicut & Christus à Iudæ carnaliter fratribus venundatus, à Iuda cùm traditur. Nam & benedicitur in hæc verba, [b] *Tauri decor eius, cornua vnicornis cornua eius, in eis nationes ventilabit pariter ad summum vsque terræ:* non vtique rhinoceros destinabatur vnicornis, nec Minotaurus bicornis; sed Christus in illo significabatur, taurus ob vtramque dispositionem; alijs ferus, vt iudex; alijs mansuetus, vt saluator; cuius cornua essent crucis extrema: nam & in antenna nauis, quæ crucis pars est, extremitates cornua vocantur: vnicornis autem media stipitis, palus. Hac denique virtute crucis, & hoc more cornutus, vniuersas gentes & nunc ventilat per fidem, auferens à terra in cœlum; & tunc per iudicium ventilabit, dejiciens de cœlo in terram. Idem erit & alibi taurus apud eandem scripturam; quum Iacob in Simeonem, & Leui exporrigens benedictionem, id est, in Scribas & Pharisæos (ex illis enim deducitur census istorum) spiritaliter interpretatur: [c] *Simeon, & Leui perfecerunt iniquitatem, ex sua hæresi*, qua scilicet Christum sunt persecuti. [d] *In concilium eorum nè venerit anima mea, & in stationem eorum nè incubuerint iecora mea: quia indignatione sua interfecerunt homines*, id est Prophetas; *& in concupiscentia sua ceciderunt neruos tauro*, id est Christo, quem post necem Prophetarum interfecerunt, & suffigendo neruos eius clauis, desæuierunt. Cæterùm, vanum si post homicidia, alicuius bouis illis exprobrat carnificinam. Iam verò Moyses, quid vtique tunc tantum, cùm Iesus aduersus Amalech præliabatur, expansis manibus orabat residens; quando in rebus tam attonitis, magis vtique genibus depositis, & manibus cædentibus pectus, & facie humi volutante, orationem commendare debuisset, nisi quia illic vbi nomen Domini Iesu dimicabat, dimicaturi quandoque aduersus diabolum, crucis quoque erat habitus necessarius, per quam Iesus victoriam esset relaturus. Idem rursus Moyses post interdictam omnis rei similitudinem, cur æreum serpentem ligno impositum, pendentis habitu in spectaculum Israëli salutare proposuit, eo tempore, quo à serpentibus exterminati sunt? nisi quòd & hîc Dominicæ crucis vim intentabat, qua serpens diabolus publicabatur, & læso cuique à spiritalibus colubris, intuenti tamen & credenti in eam, sanitas morsuum peccatorum, & salus exinde prædicabatur.

b Deut. 33. 17

c Gen. 49. 5.
d Ibid. 6.

Exo. 17. 11.

Num. 21. 9.

CAPVT XIX.

Dicta de Christi cruce commemorat ex Psalmis & Prophetis.

Ap. V. Eucharistia. 4. in m. V. Crux 7. à m. V. Marcionis Christus. 7. inf. V. Chri. Passio. 4.

AGE nunc si legisti penès Dauid, [a] *Dominus regnauit à ligno*, expecto quid intelligas: nisi fortè lignarium aliquem regem significari Iudæorum, & non Christum, qui exinde à passione ligni superata morte regnauit. Etsi enim [b] *mors ab Adam regnauit vsque ad Christum*, cur Christus non regnasse dicatur à ligno, ex quo crucis ligno mortuus, regnum mortis exclusit? Proinde & Esaïas, [c] *Quoniam, inquit, puer natus est nobis, & datus est nobis filius*. Quid noui, si non de filio Dei dicit? *Cuius imperium factum est super humerum ipsius*. Qui omnino regum insigne potestatis suæ humero præfert, & non aut capite diadema, aut manu sceptrum, aut aliquam propriæ vestis notam? Sed solus nouus rex nouorum æuorum Christus Iesus, nouæ gloriæ & potestatem, & sublimitatem suam humero extulit, crucem scilicet, vt secundùm superiorem prophetiam exinde *Dominus regnaret à ligno*. Hoc lignum & Hieremias tibi insinuat, dicturis prædicans Iudæis, [d] *Venite, mittamus lignum in panem eius*. vtique in corpus. Sic enim Deus in Euangelio quoque vestro reuelauit. [e] *panem corpus suum appellans*, vt & hinc iam eum intelligas corporis sui figuram pani dedisse, cuius retro corpus in panē Prophetes figurauit, ipso Domino hoc sacramentū postea interpretaturo. Si adhuc quæris Dominicæ crucis prædicationē, satis iam tibi potest facere vigesimus primus psalmus, totā Christi continens passionem, canens iam tunc gloriam suam: [f] *Foderunt, inquit, manus meas, & pedes;* quæ propriè atrocitas crucis. Et rursus, quum auxilium Patris implorat, [g] *Saluum*, inquit, *fac me ex ore leonis*, vtique mortis; *& de cornibus vnicornis humilitatem*; de apicibus scilicet crucis, vt suprà ostendimus. Quam crucem nec ipse Dauid passus est, nec vllus rex Iudæorum; nè putes alterius alicuius prophetari passionem, quàm eius qui solus à populo tam insigniter crucifixus est. Nunc & si omnes istas interpretationes respuerit & irriserit hæretica duritia, concedam illi nullam Christi crucem significatam à Creatore: quia nec ex hoc probabit alium esse qui crucifixus est. nisi fortè ostenderit hunc exitum eius à suo Deo prædicatum; vt diuersitas passionum, ac per hoc etiam personarum; ex diuersitate prædica-

a Psal. 95. 9.
b Rom. 5. 14
c Esa. 9. 6.
d Hier. 11. 19
e Io. 6. 51.
Luc. 22. 19.
f Psal. 21. 18.
g Ibid. 22.

[illegible]eetur. Cæterùm, nec ipso Christo eius prædicato, nedum ctuce ipsius, [illegible] meum Christum solius mortis prophetia. Ex hoc enim quòd non est edita q[illegible] mortis, potuit & per crucem euenisse, tunc alij deputanda, si in alium fuisset p[illegible]um. n[illegible] si nec mortem volet Christi mei prophetatam; quò magìs erubescat, si suum quid[e]m Christum mortuum annuntiat, quem negat natum: meum verò mortal[e]m negat, quem nascibilem confitetur. Et mortem autem, & sepulturam, & resurr[e]cti[o]nem Christi mei, vna voce Esaiæ volo ostendere, dicentis: [b] *Sepultura eius sublata dè medio est.* Nec sepultus enim esset, nisi mortuus; nec sepultura eius sublata dè medio, n[isi] per re[s]urrectionem. Denique subiecit. [i] *Propterea ipse multos hæreditati habebit, & mu[lt]orum diuidet spolia.* Quis enim alius, nisi qui natus est, vt suprà ostendimus? *Pro eo quod tradita est anima eius in mortem.* Ostensa est enim causa gratiæ huius, pro iniuria s[ci]l[ice]t mortis repensandæ, pariter ostensum est, hæc illum propter mortem consecuturum, post mortem vtique, per resurrectionem consecuturum. b Esa. 57. 1. i Esa. 53. 12. l Esa. 53. 12.

CAPVT XX.

Probat ex psalmis conuersas Nationes ad Christum Creatoris, nec de Dauid, nec de Salomone posse intelligi.

In p. V. fides. 12. à p. ad f. V. Gentilium laudabilia. 2. in m. V. Maria. 4.

SVFFICIT hucusque de his interim ordinem Christi decucurrisse, quo talis probatus, qualiter adnunciabatur, non alius haberi debeat, quàm qui talis adnuntiabatur, vt iam ex ista consonantia rerum eius, & scripturarum Creatoris, illis etiam restituenda sit fides ex præiudicio maioris partis, quæ ad diuersas sententias, vel in dubi[um] deducuntur, vel negantur. Amplius nunc superstruimus ea quoque paria ex scripturis Creatoris, quæque post Christum futura præcinebantur. Nec enim dispositio expuncta inueniretur, si non ille venisset, post quem habebat euenire. Adspice vniuersas nationes dè voragine erroris humani, exinde emergentes ad Deum Creatorem, & ad Deum Christum; & si audes, nega prophetatum. Sed statim tibi in psalmis pr[o]missio Patris occurret, [a] *Filius meus es tu, ego hodie generaui te. Postula dè me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Nec poteris magìs Dauid filium eum vendicare, quàm Christum; aut terminos terræ Dauid potius promissos, qui intra vnicam Iudæorum gentem regnauit, quàm Christo, qui totum iam orbem Euangelij sui fide cepit. Sic & per Esaiam, [b] *Ecce dedi te in te in dispositionem generis mei, in lucem nationum aperire oculos cæcorum;* vtique errantium; *exsoluere dè vinculis vinctos;* id est dè delictis liberare; *& de cella carceris*, id est mortis; *sedentes in tenebris*, ignorantiæ scilicet. Quæ si per Christum eueniunt, non in alium erunt prophetata, quàm per quem eueniunt. Item alibi, [c] *Ecce testimonium cum nationibus posui, principem & imperantem nationibus. Nationes quæ te non sciunt, inuocabunt te, & populi confugient ad te.* Nec enim hæc in Dauid interpretabetis; quia præmisit, [d] *Et disponam vobis dispositionem æternam, religiosa & fidelia Dauid.* Atquin hinc magìs Christum intelligere debebis ex Dauid deputatum carnali genere, ob Mariæ virginis censum: de hoc enim promisso iuratur in psalmo ad Dauid; [e] *Ex fructu ventris tui collocabo super thronum tuum.* Quis iste venter est? ipsius Dauid? vtique non: neque enim pariturus esset Dauid. sed nec vxoris eius: non enim dixisset, *Ex fructu ventris tui;* sed potius, Ex fructu ventris vxoris tuæ. Ipsius ergo dicendo ventrem, superest vt aliquem dè genere eius ostenderit, cuius ventris futurus esset fructus Caro Christi, quæ ex vtero Mariæ floruit. Ideoque & fructum ventris tantùm nominauit, vt propriè ventris; quasi solius ventris, non etiam viri: & ipsum ventrem ad Dauid redegit; ad principem generis, & familiæ patrem. nam quia viro deputare non poterat virginis eum ventrem, patri deputauit. Ita, quæ in Christo noua dispositio inuenitur hodie, hæc erit quam tunc Creator pollicebatur, [f] *religiosa & fidelia Dauid* appellans, quæ erant Christi, quia Christus ex Dauid: immò ipsa erit caro eius; *religiosa & fidelia Dauid,* iam sancta religione, & fidelis ex resurrectione. Nam & Nathan propheta in secundo Basiliarum, professionem ad Dauid facit [g] *Semini eius quod erit, inquit, ex ventre ipsius.* Hoc si in Salomonem simpliciter edisseres, risum mihi incuties. Videbitur enim Dauid peperisse Salomonem. An & hic Christus significatur, ex eo ventre semen Dauid, qui esset ex Dauid, id est Mariæ? Quin & ædem Dei magìs Christus ædificaturus esset, hominem scilicet sanctum, in quo potiore templo inhabitaret Dei spiritus, & in Dei filium magìs Christus habendus esset, quàm Salomon filius Dauid. Denique & [h] *thronus in æuum, & regnum in æuum*, magìs Christo competit quàm Salomoni, temporali scilicet regi. Sed & à Christo misericordia Dei non abscessit, Sa-

a Psal. 2. 7. b Esa. 42. 6. 7. c Esa. 55. 4. d Ibid. 3. e Ps. 131. 11. f Esa. 55. 3. g 2. Reg. 7. 12. h Ps. 44. 7. Hebr. 1. 8.

3.Reg.11.9. lomoni verò etiam ira Dei accessit, post luxuriam, & idololatriam. Suscitauit enim [illegible]
Satan hostem Idumæum. Cùm ergo nihil horum competat in Salomonem, sed in Chri-
stum, certa erit ratio interpretationum nostrarum, ipso etiam exitu rerum probante,
quas in Christum apparet prædicatas: & ita in hoc erunt, *sancta & fidelia Dauid*. Hunc
Deus testimonium nationibus posuit, non Dauid: principem & imperantem nationibus
non Dauid, qui soli Israëli imperauit. Christum hodie [a] *inuocant Nationes, quæ eum non*
a Esa. 55.3.4 *sciebant*; & populi ad Christum hodie confugiunt, quem retro ignorabant. Non potest
futurum dici, quod vides fieri.

CAPVT XXI.

Probat scripturis, & Iudæos, & Gentiles ad Christum Creatoris conuertendos.

In p. ad circa. f. V. Gentilium laudabilia. 2. à p. V. Chri. Elogia. 32.

SIc nec illam injectionem tuam potes sistere ad differentiam duorum Christorum
quasi Iudaïcus quidem Christus, populo soli ex dispersione redigendo destinetur à
Creatore, vester verò omni humano generi liberando collatus sit à Deo optimo; quum
postremò priores inueniantur Christiani Creatoris, quàm Marcionis; exinde vocatis
a Psal 95.10 omnibus populis in regno eius, ex quo [a] *Deus regnauit à ligno*, nullo adhuc Cerdone, ne-
dum Marcione. Sed & reuictus de Nationum vocatione, conuertere iam in proselytos.
b Esa. 16. 4. Quæris qui de Nationibus transeant ad Creatorem, quando & proselyti diuersæ, & pro-
priæ conditionis seorsum à Propheta nominentur: [b] *Ecce inquit Esaias, proselyti per me ac-
cedent ad te*; ostendens ipsos quoque proselytos per Christum accessuros ad Deum [illegible]
Nationes, quod sumus nos, proinde suam habebant nominationem, sperantes in C[illegible]-
c Esa. 42.4. stum: [c] *Et in nomine*, inquit, *eius, Nationes sperabunt*. Proselyti autem, quos in Natio-
num prædicatione substituis, non in Christi nomine sperare solent, sed in Moysi ordine,
à quo institutio illorum est. Cæterùm, allectio Nationum à nouissimis diebus exorta est.
d Esa. 2. 2. Iisdem verbis Esaïas, [d] *Et erit*, inquit, *in nouissimis diebus manifestus mons Domini*; vtique
sublimitas Dei: *& ædes Dei super summos montes*; vtique Christus, catholicum Dei tem-
plum, in quo Deus colitur, constitutum super omnes eminentias virtutum, & potesta-
e Ibid. 2 .3. tum. [e] *Et venient ad eum vniuersæ Nationes; & ibunt multi, & dicent: Venite, ascendamus
in montem Domini, & in ædem Dei Iacob; & annuntiabit nobis viam suam, & incedemus*
f Ibid. 4. *in ea*. [f] *Ex Sion enim exibit lex, & sermo Domini in Hierusalem*. Hæc erit via sua, nouæ le-
gis Euangelium, & noui sermonis, in Christo jam, non in Moyse. *Et iudicabit inter Na-
tiones*; de errore scilicet earum. *Et reuincent populum amplum*, ipsorum in primis Iudæo-
rum, & proselytorum. *Et concident macharas suas in aratra, & sibynas in falces* id est, ani-
morum nocentium, & linguarum infestarum, & omnis malitiæ atque blasphemiæ inge-
nia, conuertent in studia modestiæ, & pacis. *Et non accipiet gens super gentem macharam*:
vtique discordiæ, *& non discent amplius bellare*, id est inimicitias perficere; vt & hîc dis-
cas Christum non bellipotentem, sed paciferum repromissum. Hæc aut prophetata nega,
quum coràm videntur; aut adimpleta, quum leguntur. Aut si non negas vtrumque in
eo erunt adimpleta, in quem sunt prophetata. Inspice enim adhuc etiam ipsum intro-
gressum, atque decursum vocationis in Nationes, à nouissimis diebus adeuntes ad Deum
Creatorem, non in proselytos, quorum à primis magìs diebus est allectio. Etenim fidem
istam Apostoli induxerunt.

CAPVT XXII.

Prædictum fuit, Dei Creatoris Apostolos, & fideles omnes eadem cum Christo passuros.

In p. ad m. V. Apostoli. 4. à p. V. legis veteris abrogatio. 3. à m. V. crux. 9. in f. V. Ecclesia. 13.

a Esa. 52. 7. HABES & Apostolorum opus prædicatum, [a] *Quam tempestiui pedes euangelizantium*
Rom. 10. 15. *pacem, euangelizantium bona*, non bellum, nec mala. Respondit & Psalmus, [b] *In*
b Psal. 18. 4. *omnem terram exiuit sonus eorum, & in terminos terræ voces eorum*; circumferentium scili-
c Esa. 2. 3. cet [c] *legem ex Sion profectam, & sermonem Domini ex Hierusalem*; vt fieret quod scriptum
d Esa. 46. 12 est: [d] *Longè quique à iustitia mea appropinquauerunt iustitia mea & veritati*. Quum huic
13. Act. 4. 19. negotio accingerentur Apostoli, renuntiauerunt presbyteris & archontibus, & sacerdo-
Act. 13. 46. tibus Iudæorum. An non vel maximè, inquit, vt alterius Dei prædicatores? Atquin
e Esa. 52. 11 ipsius eiusdem, cuius scripturam cum maximè implebant. [e] *Diuertite, diuertite*, incla-
mat Esaïas, *excedite illinc, & immundum ne attigeritis*; blasphemiam scilicet in Chri-
stum. *Excedite de medio eius*, vtique synagogæ; *separamini qui Dominica vasa portatis*.

Iam

[illegible] secundùm suprà scripta, [f] *reuelauerat Dominus brachio suo sanctum*, id est, virtute sua, Christum coram nationibus, [g] *vt viderint vniuersæ nationes, & summa terræ salutem, quæ erat à Deo.* Sic & ab ipso Iudaïsmo diuertentes, cùm legis obligamenta & onera Euangelica iam libertate mutarent, psalmum exequebantur, [h] *Disrumpamus vincula eorum, & abijciamus à nobis iugum eorum.* Postea certè quàm [i] *tumultuatæ sunt gentes, & populi meditati sunt inania: Astiterunt reges terræ, & principes congregati sunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.* Quæ dehinc passi sunt Apostoli? Omnem, inquis, iniquitatem persecutionum, ab hominibus scilicet Creatoris, vt aduersarij eius, quem prædicabant. Ecquid Creator, si aduersarius erat Christi, non modò prædicat hoc passuros Apostolus eius, verùm & exprobrat? Nam neque prædicaret alterius Dei ordinem, quem ignorabat, vt vultis; neque exprobrasset, quod ipse curasset. [k] *Videte quomodo perit iustus. neque quisquam excipit corde, & viri iusti auferuntur, nec quisquam animaduertit. A persona enim iniustitiæ, sublatus est iustus.* quis, nisi Christus? [l] *Venite,* inquiunt, *auferamus iustum, quia inutilis est nobis.* Præmittens itaque, & subiungens proinde passum etiam Christum, æquè iustos eius eadem passuros, tam Apostolos, quàm & deincepsomnes fideles prophetauit, signatos illa nota scilicet, de qua Ezechiel: [m] *Dicit Dominus ad me, Pertransi medio portæ in media Hierusalem, & da signum Tau in frontibus virorum.* Ipsa est enim littera Græcorum Tau, nostra autem T, species crucis, quam portendebat futuram in frontibus nostris, apud veram & catholicam Hierusalem, in qua fratres Christi, filios scilicet Dei, gloriam Patri Deo relaturos, psalmus vigesimus primus canit ex persona ipsius Christi ad Patrem, [n] *Enarrabo nomen tuum fratribus meis: in medio ecclesiæ hymnum tibi dicam.* Quod enim in nomine & spiritu ipsius hodie fieri habebat meritò à se futurum prædicabat. Et paulo infrà: [o] *A te laus mihi in ecclesia magna.* & in [illegible]gesimo septimo, [p] *In ecclesiis benedicite Dominum Deum*; vt pariter concurreret & Mala[chi]æ prophetia, [q] *Non est voluntas mea, dicit Dominus, & sacrificia vestra non accipiam; quoniam ab ortu solis, vsque in occasum nomen meum glorificatum est in nationibus, & in omni loco sacrificium nomini meo offertur, & sacrificium mundum*; gloriæ scilicet relatio, & benedictio, & laus, & hymni. Quæ omnia cùm in te quoque deprehendantur, & signaculum frontium, & ecclesiarum sacramenta, & munditiæ sacrificiorum, debes iam erumpere vt dicas, spatium Creatoris tuo Christo prophetasse.

f Io. 12. 38. Esa. 53. 1.
g Psal. 97. 1. 2. 3.
h Psal. 2. 3.
i Ibid. 2. 1.
k Esa. 57. 1.
l Sap. 2. 12.
m Ezech. 9. 4.
n Psal. 21. 23
o Ibid. 26.
p Psal. 67. 27
q Malach. 1. 10. & seq.

CAPVT XXIII.

Quia cum Iudæis Christum venisse Marcion negat, probat eorum ruinam prædictam impletam: Quæ quidem frustra fieret, si eam paterentur, propter alterius Dei, quàm ipsius Creatoris Christum, à potestatibus Creatoris: in crucem quippe agi non potuit phantasticus Christus: neque Creator alterum vlcisci, quàm Christum suum.

Inp. ad m. V. Iudæi. 7. à p. V. Chri. passio. 11. in f. V. Chri. Magnalia 10.

NVNC quia cum Iudæis negas venisse Christum eorum, recognosce & exitum ipsorum, quem post Christum relaturi prædicabantur, ob impietatem qua cum & despexerunt, & interemerunt. Primùm enim ex die, qua secundùm Esaïam, [a] *Proiecit homo aspernamenta sua aurea, & argentea, quæ fecerunt adorandis vanis, & nocturnis*; id est, ex quo genus hominum dilucidata per Christum veritate, idola projecit: vide an quod sequitur expunctum sit: [b] *Abstulit enim Dominus sabaoth à Iudæa, & ab Hierusalem inter cætera, & Prophetam, & sapientem architectum*; Spiritum scilicet sanctum, qui ædificat ecclesiam, templum scilicet, & domum, & ciuitatem Dei. Nam exinde apud illos destitit Dei gratia. [c] *Et mandatum est nubibus, ne pluerent imbrem super vineam Sorech*; id est, cœlestibus beneficiis, nè prouenirent domui Israëlis. *Fecerat e nim spinas*, ex quibus Dominum coronauerat; *& non sustitiam, sed clamorem*, quo in crucem eum extorserat. Et ita subtractis charismatum roribus, [d] *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem.* Dehinc, cùm ex perseuerantia furoris, & nomen Domini per ipsos blasphemaretur, sicut scriptum est: [e] *Propter vos blasphematur nomen meum in nationibus* (ab illis enim cœpit infamia) & tempus medium à Tiberio, vsque ad Vespasianum, non pœnitentiam intellexissent, [f] *facta est terra eorum deserta, ciuitates eorum exustæ igni, regionem eorum sub ipsorum conspectu extranei deuorant. derelicta est filia Sion, tanquam specula in vinea, vel in cucumerario casula*; ex quo scilicet [g] *Israel Dominum non cognouit, & populus eum non intellexit; sed dereliquit, in indignationem prouocauit Sanctum Israelis.* Sic & machæræ conditionalis comminatio: *Si nolueritis, nec audieritis me, machæra vos comedet*; probauit Christum fuisse, quem non audiendo perierunt: qui & in psalmo quinquagesimo octauo, dispersionem eis postulat à Patre: [i] *Disperge eos in virtute tua.* qui & rursus per Esaïam, in exustionem eorum perorans, [l] *Propter me,*

a Esa. 2. 20.
b Esa. 3. 1. 2. 3.
c Esa. 5. 6. 7.
Matth. 27. 26.
Luc. 23. 25.
d Matt. 11. 13
e Esa. supra. Esa. 52. 5.
f Esa. 1. 7. 8.
g Ibid. 3.
h Ibid. 20.
i Psal. 58. 12
l Esa. 50. 11.

m Esa. 53. 9. inquit, *hæc facta vobis. in anxietate dormietis.* Satis vanè, si hæc non propter eum passi sunt, qui propter se passuros pronuntiarat, sed propter Christum Dei alterius. Atquin Christum, inquam, alterius Dei dicitis, à Creatoris virtutibus & potestatibus, vt ab æmulis in crucem actum. Sed ecce defensus ostenditur à Creatore: [m] *& dati sunt pessimi pro sepultura eius*, qui scilicet subreptum eum asseuerauerant: *& locupletes pro morte eius*, qui scilicet & à Iuda traditionem redemerant, & à militibus falsum testimonium cadaueris subrepti. Igitur, aut non propter illum acciderunt ista Iudæis; sed reuinceris conspirante sensu scripturarum cum exitu rerum, & ordine temporum: aut si propter illum acciderunt, non potuit Creator vlcisci, nisi suum Christum, remuneraturus potius Iudam, si aduersarium Domini sui peremissent. Certè si nondum venit Christus Creatoris, propter quem hæc passuri prædicantur; quum venerit ergo, patientur. Et vbi tunc *filia Sion derelinquenda*, quæ nulla hodie est? *vbi ciuitates exurendæ*, quæ iam in tumulis? vbi *dispersio gentis*, quæ iam extorris? Redde statum Iudææ, quem Christus Creatoris inueniat, & alium contende venisse. Iam verò quale est, vt per cœlum suum admiserit, quem in terra sua esset interempturus; honestiore, & gloriosiore regni sui regione violata, ipsa
n Exo. 20. 5. aula sua, & arce calcata? An hoc magis adfectauit? Planè [n] *Deus zelotes*, tamen vicit. Erubesce, qui victo Deo credis. Quid sperabis ab eo qui se protegere non valuit? Aut enim per infirmitatem oppressus est à virtutibus, & hominibus Creatoris, aut per malitiositatem, vt tantum illis sceleris patientia infigeret.

CAPVT XXIV.

Cùm Marcion diceret à Deo suo restituendam esse Iudæam, remittit lectorem ad sequentem librum, de sinu Abrahæ scriptum, & ad opus quod periit; de spe fidelium: *vbi aget de restitutione Iudææ: hîc porro fusius tractat suum dè mille Annis post resurrectionem, in omni lætitia traducendis, errorem.*

In p. V. Marcionis Deus 9. à p. in alphab. Errorum. V. mille anni. 2. circa. m. V. Resurrect. gloria, & dotes. 10. in m. V. gloria cœli. 3 à m. V. Prædestinatio. circa. f. V. Chri. Elogia. 22. & V. ingratitudo & V. spes 2. in f. V. Marcionis Christus. 9.

IMMO, inquis, spero ab illo (quod & ipsum faciat ad testimonium diuersitatis) regnum Dei æternæ, & cœlestis possessionis. Cæterùm, vester Christus pristinum statum Iudæis pollicetur, ex restitutione terræ, &, post decursum vitæ, apud inferos in sinu
Luc. 16. 22. Abrahæ refrigerium. Deum optimum; si reddit placatus, quod & abstulerat iratus! O
a Esa. 45. 7. Deum tuum qui & [a] *cædit & sanat, condit mala, & facit pacem*! O Deum etiam ad inferos vsque misericordem! Sed de sinu Abrahæ, suo tempore. De restitutione verò Iudææ, quam & ipsi Iudæi, ita vt describitur, sperant, locorum & regionum nominibus inducti, quomodo allegorica interpretatio in Christum, & in ecclesiam, & in habitum, & fructum eius spiritaliter competat, & longum est persequi, & in alio opere digestum, quod inscri-
Apoc. 20. 4. bimus, *De spe fidelium*; & in præsenti vel eo otiosum, quia non de terrena, sed de cælesti
& cap. 21. 2. promissione sit quæstio. Nam & confitemur in terra nobis regnum repromissum; sed antè cœlum, sed alio statu; vt pote post resurrectionem, in mille annos, in ciuitate diuini
b Gal. 4. 26. operis Hierusalem cœlo delata, quam & Apostolus [b] *matrem nostram sursum* designat; &
c Philip. 3. 20. politeuma nostrum, id est, [c] *municipatum in cœlis esse* pronuntians, alicui vtique cœlesti ciuitati eum deputat. Hanc & Ezechiel nouit, & Apostolus Ioannes vidit, & qui apud
Ezech. 48. 31. fidem nostram est, nouæ prophetiæ sermo testatur, vt etiam effigiem ciuitatis antè repræsentationem eius conspectui futuram in signum prædicarit. Denique proximè expun-
Apoc. 21. 2. ctum est orientali expeditione. Constat enim, ethnicis quoque testibus, in Iudæa per dies quadraginta, matutinis momentis, ciuitatem de cœlo pependisse, omni mœniorum habitu euanescente de profectu diei, & aliàs de proximo nullam. Hanc dicimus excipiendis resurrectione sanctis, & refouendis omnium bonorum vtique spiritalium copia, in compensationem eorum quæ in sæculo vel despeximus, vel amisimus, à Deo prospectam. Siquidem & iustum, & Deo dignum, illic quoque exultare famulos eius, vbi sunt & afflicti in nomine ipsius. Hæc ratio regni terreni, post cuius mille annos, intra quam ætatem concluditur sanctorum resurrectio, pro meritis maturius, vel tardius resurgentium, tunc & mundi destructione, & iudicii conflagratione commissa, demutati in atomo, in an-
1. Cor. 15. 52. gelicam substantiam, scilicet per illud incorruptelæ superindumentum, transferemur in
Matth. 22. 30. cœleste regnum, de quo nunc sic ideo retractatur, quasi non prædicato apud Creatorem, ac per hoc alterius Dei Christum probante, à quo primo & solo sit reuelatum. Disce
Gen 13. 15. iam hinc illud & prædicatum à Creatore, & sine prædicatione credendum apud Creatorem. Quid tibi videtur, cùm Abrahæ semen, post primam promissionem, qua in multitu-

dinem ar næ repromittitur, ad instar quoque stellarum destinarur; nonnè & terrenæ, & Gen. 26. 4.
cœlestis di positionis auspicia sunt? Quum Isaac benedicens Iacob filium suum, [d] *Det, ait,* d Gen. 27. 28
tibi Deus de rore cæli, & de opimitate terræ; nonnè vtriusque indulgentiæ exempla sunt?
Denique animaduertenda est hic etiam structura benedictionis ipsius. Nam circa Iacob,
qui eadem posterioris, & prælatiotis populi figura est, id est nostri, prima promissio
cœlestis est roris; secunda, terrenæ opimitatis. Nos enim primò ad cœlestia inuitamur,
cùm à sæculo auellimur, & ita postea inuenimur etiam terrena consecuturi. Et Euange-
lium vestrum quoque habet, [e] *Quærite primùm regnum Dei, & hæc adjicientur vobis.* Cæ-
terum, ad Esaü promittit benedictionem terrenam, & subjicit cœlestem: [f] *De opimita-* e Luc. 12. 31.
te terræ dicens *erit inhabitatio tua, & à rore cæli.* Iudæorum enim dispositio in Esaü, prio- f Gen. 27. 39
rum natu, & posteriorum affectu filiorum, à terrenis bonis imbuta per legem, postea ad
cœlestia per Euangelium credendo deducitur. Quum verò [g] *Iacob somniat scalas obfirma-* g Gen. 28. 12
tas in terra ad cælum, & angelus alios ascendentes, & alios descendentes, innixum desuper
Dominum, temerè si fortè interpretabimur, scalis his iter ad cœlum demonstrari, quò
alii perueniant, vnde alij decidant, Domini constitutum esse iudicio. Cur autem vt euigi-
lauit, & primùm loci horrore concussus est, conuertitur ad interpretationem somnii?
Cum enim dixisset, [h] *Quàm terribilis est locus iste; Non est*, inquit, *aliud, sed ædes Dei, &*
hæc porta cæli. Christum Dominum enim viderat, templum Dei, & portam eundem, per h Gen. 28. 17.
quem aditur cœlum. Et vtique portam cœli non nominasset, si cœlum non aditur apud
Creatorem. Sed est & porta quæ recipit, & quæ perducit, strata iam à Christo; de quo
Amos. [i] *Qui ædificat in cælum ascensum suum*; vtique non sibi soli, sed & suis qui cum illo i Amos. 9. 6
erunt. &, [l] *Circumdabis enim illos tibi*, inquit, *tanquam ornamentum sponsæ.* Ita per illum l Esa. 49. 18.
ascensum ad cœlestia regna tendentes, miratur spiritus dicens, [m] *Volant velut qui sunt* m Esa. 31. 5.
milui. [n] *Vt nubes volant, & velut pulli columbarum ad me*; scilicet simpliciter, vt columbæ. n Esa. 60. 8.
[o] *Auferemur enim in nubibus obuiam Domino*, secundum Apostolum (illo scilicet filio ho- o 1. Thess. 4. 17.
minis veniente in nubibus, secundùm Danielem) *& ita semper cum Domino erimus*, ea- Dan. 7. 13.
tenus dum & in terra, & in cœlo, qui ob vtriusque promissionis ingratos, ipsa etiam ele-
menta testatur: [p] *Audi cælum, & in aures percipe terra.* Et ego quidem, etiam si nullam p Esa 1. 2.
spei cælestis manum mihi toties scriptura porrigente, satis haberem huius quoque pro-
missionis præiudicium, quòd iam terrenam gratiam teneam, expectarem aliquid & de
cœlo, a Deo cœli, sicut & terræ: ita crederem Christũ sublimiora pollicentẽ, eius esse qui
& humiliora promiserat, qui experimenta majorũ de paruulis fecerat; qui hoc inauditi si
fortè regni præconium soli Christo reseruauerat, vt per famulos quidem terrena gloria,
cœlestis verò per ipsum Deum annuntiaretur. At tu hinc quoque alium argumentaris
Christum, quòd regnum nouum annuntiet. Prius est, aliquod exemplum indulgentiæ
proferas, nè meritò dubitem de fide tantæ promissionis, quam sperandam dicis; immò
antè omnia est, vt quem cœlestia prædicas repromittere, aliquod cœlum probes eius. At
nunc vocas ad cænam, nec domum ostendis: allegas regnum, nec regiam monstras. An
quia Christus tuus cœleste regnum repromittit, non habens cœlum, quomodo & homi-
nem præstitit, non habens carnem? O phantasma inane! ô præstigia magnæ etiam pro-
missionis.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

ADVERSVS MARCIONEM LIBER QVARTVS

In librum quartum aduersus Marcionem.

ARGVMENTVM.

Aduersus opus Marcionis, inscriptum, Antitheses ex contrarietatum oppo-
sitionibus, *quo contendebat legem veterem & nouam aduersari sibi, & duos diuer-*
sos Deos inducebat, vnum veteris, alterum noui Testamenti Authorem; hunc quar-
tum librum contra Marcionem scribit. Quoties porro in alijs operibus suis Tertullianus
mentionem facit Euangelij Marcionis, toties alludit ad hunc librum quartum. Sicut
Cùm libro de carne Christi cap. 7. expendit hæc verba, Luc. 8. quæ mihi mater
& qui mihi fratres; Audiat inquit & Apelles, quid iam responsum sit à

etiam ipsorum sacrificiorum alia officia potiora, & quidem apud nationes destinari, dicente Malachia; [m] *Non est voluntas mea in vobis, inquit Dominus, & sacrificia vestra non excipiam de manibus vestris; quoniam à solis ortu vsque ad occasum; glorificatum est in nationibus nomen meum, & in omni loco sacrificium nomini meo offertur, & sacrificium mundum*, scilicet simplex oratio, de conscientia pura: necessè est, omnis demutatio veniens ex innouatione, diuersitatem ineat cum his quorum fit, & contrarietatem ex diuersitate. Sicut enim nihil demutatum, quod non diuersum; ita nihil diuersum, quod non contrarium. Eiusdem ergo deputabitur etiam contrarietas ex diuersitate, cuius fuerit demutatio ex innouatione. Qui disposuit demutationem, iste instituit & diuersitatem. qui prædicauit innouationem, iste prænuntiauit & contrarietatem. Quid differentiam rerum, ad distantiam interpretaris potestatum? quid antitheseis exemplorum distorques aduersus Creatorem, quas in ipsis quoque sensibus, & adfectionibus eius potes recognoscere? [n] *Ego, inquit, percutiam, & ego sanabo: Ego, inquit, occidam, & ego viuificabo*; [o] *condens scilicet mala, & faciens pacem*; quà etiam soles illum mobilitatis quoque, & inconstantiæ nomine reprehendere; prohibentem quæ iubet, & iubentem quæ prohibet. Cur ergo non & antitheseis ad naturalia reputasti, contrarij sibi semper Creatoris? nec mundum saltim recogitare potuisti, nisi fallor, etiam apud Ponticos, ex diuersitatibus structum æmulatum inuicem substantiarum? Prius itaque debueras alium Deum luminis, alium tenebrarum determinasse, vt ita posses alium Legis, alium Euangelij adseuerasse. Cæterùm, præiudicatum est ex manifestis, cuius opera, & ingenia per antitheseis constant, eâdem formâ constare etiam sacramenta.

m Malach. 1. 10. 11.
n Deut. 32. 39.
o Esa. 45. 7.

CAPVT II.

Præter Euangelium Lucæ, quod vnicum Marcion, sine titulo, & truncatum admittebat; reliqua tria Euangelia, authoritatem sibi vendicant.

In p. V. Euangelium. 2. in m. V. Marcion. 10. & 17. circa. f. V. Pauli doctrina. 2.

HABES nunc ad antitheses expeditam à nobis responsionem. Transeo nunc ad Euangelij, sanè non Iudaïci, sed Pontici, interim adulterati demonstrationem, præstructuram ordinem quem aggredimur. Constituimus in primis, Euangelicum Instrumentum Apostolos auctores habere, quibus hoc munus Euangelij promulgandi ab ipso Domino sit impositum. Si & Apostolicos, non tamen solos, sed cum Apostolis, & post Apostolos. Quoniam prædicatio discipulorum suspecta fieri posset de gloriæ studio, si non adsistat illi auctoritas magistrorum, immò Christi, qui magistros Apostolos fecit. Denique, nobis fidem ex Apostolis Ioannes, & Matthæus insinuant; ex Apostolicis, Lucas & Marcus instaurant, iisdem regulis exorsi, quantum ad vnicum Deum attinet Creatorem, & Christum eius, natum ex virgine, supplementum Legis & Prophetarum. viderit enim si narrationum dispositio variauit, dummòdo de capite fidei conueniat, de quo cum Marcione non conuenit. Contrà Marcion, Euangelio, scilicet suo, nullum adscribit auctorem, quasi non licuerit illi titulum quoque adfingere, cui nefas non fuit ipsum corpus euertere. Et possem hîc iam gradum figere, non agnoscendum contendens opus, quod non erigat frontem, quod nullam constantiam præferat, nullam fidem repromittat de plenitudine tituli, & professione debita auctoris. Sed per omnia congredi malumus, nec dissimulamus quod ex nostro intelligi potest. Nam ex iis commentatoribus quos habemus, Lucam videtur Marcion elegisse, quem cæderet. Porro, Lucas non Apostolus, sed Apostolicus; non magister, sed discipulus; vtique magistro minor; certè tanto posterior, quanto posterioris Apostoli sectator, Pauli sine dubio: vt & si sub ipsius Pauli nomine, Euangelium Marcion intulisset, non sufficeret ad fidem singularitas Instrumenti, destituta patrocinio antecessorum. exigeretur enim id quoque Euangelium quod Paulus inuenit, cui fidem dedit, cui mox suum congruere gestijt. Siquidem propterea [a] *Hierosolymam ascendit ad cognoscendos Apostolos, & consultandos, ne fortè in vacuum cucurrisset*, id est, nè non secundùm illos credidisset, & non secundùm illos euangelizaret. Denique, vt cum auctoribus contulit, & conuenit dè regula fidei, *dexteras miscuere*, & exinde officia prædicandi distinxerunt; vt illi in Iudæos, Paulus in Iudæos & in Nationes Igitur si ipse illuminator Lucæ, auctoritatem antecessorum & fidei, & prædicationi suæ optauit, quantò magìs eam Euangelio Lucæ expostulem, quæ Euangelio magistri eius fuit necessaria? Aliud est, si penès Marcionem à discipulatu Lucæ, cœpit religionis Christianæ sacramentum: cæterùm, si & retro decucurrit, habuit vtique authenticam paraturam, per quam ad Lucam vsque peruenit, cuius testimonio adsistente, Lucas quoque possit admitti.

Matt. 28. 19. 20.
a Gal. 2. 1. 2. & seq.
Ibid.

CAPVT III.

Paulus ad Galatas scribens, Apostolos de conuersatione tantummodò reprehendit, non autem de corruptione Euangeliorum, quæ à Pseudoapostolis fuere peruersa.

In p. V Pauli doctrina. 11. in f. V. Marcion. 11.

SED ENIM Marcion nactus epistolam Pauli ad Galatas, etiam ipsos Apostolos suggillantis, vt a *nonrecto pede incedentes ad veritatem Euangelij*, simul & accusantis Pseudapostolos quosdam peruertentes Euangelium Christi, connititur ad destruendum statum eorum Euangeliorum, quæ propria, & sub Apostolorum nomine eduntur, vel etiam Apostolicorum; vt scilicet fidem, quam illis adimit, suo conferat. Porro, etsi b *reprehensus est Petrus, & Ioannes, & Iacobus, qui existimabantur columnæ*, manifesta causa est. Personatum enim respectu videbantur variare conuictum. Et tamen, cùm ipse Paulus c *omnibus omnia fieret, vt omnes lucraretur*, potuit & Petro hoc in consilio fuisse, aliquid aliter agendi quàm docebat. Proinde, si & Pseudapostoli irrepserant, horum quoque qualitas edita est, circumcisionem vindicantium & Iudaïcos fastos. adeò non de prædicatione, sed dè conuersatione, à Paulo denotabantur; æquè denotaturo, si quid dè Deo Creatore, aut Christo eius errassent. Igitur distinguenda erunt singula. Si Apostolos præuaricationis, & simulationis suspectos Marcion haberi queritur, vsque ad Euangelij deprauationem, Christum iam accusat, accusando quos Christus elegit. Si verò Apostoli quidem integrum Euangelium contulerunt, dè sola conuictus inæqualitate reprehensi, Pseudapostoli autem veritatem eorum interpolauerunt, & inde sunt nostra Digesta; quod erit germanum illud Apostolorum Instrumentum, quod adulteros passum est? quod Paulum illuminauit, & ab eo Lucam? Aut si tam funditus deletum est, vt cataclysmo quodam, ita inundatione falsariorum oblitteratum, iam ergo nec Marcion habet verum. Aut si ipsum erit verum, id est Apostolorum, quod Marcion habet solus; & quomodo nostro consonat, quod non Apostolorum, sed Lucæ refertur; Aut si non statim Lucæ deputandum est, quo Marcion vtitur, quia nostro consonat, scilicet adulterato etiam circa titulum; cæterùm Apostolorum est. iam ergo & nostrum, quod illi consonat, æquè Apostolorum est, sed adulteratum de titulo quoque.

a Gal. 2. 11.
b Gal. 2. 9.
c 1. Cor. 9. 22.

CAPVT IV.

Tertullianus disputans dè Euangelio Lucæ, quod Marcion adulterans suum fecit, Tertullianus suum quoque facit meliori titulo integritatis conseruata, & antiquitates Iure; Corruptionem Marcioni imputat, qui de Catholico factus est hæreticus.

Per totum. V. Euangelium. 3.

FVNIS ergo ducendus est contentionis, pari hinc inde nisu fluctuante. Ego meum dico verum, Marcion suum. ego Marcionis adfirmo adulteratum, Marcion meum. Quis inter nos determinabit, nisi temporis ratio, ei præscribens auctoritatem, quod antiquius reperietur; & ei præiudicans vitiationem, quod posterius reuincetur? In quantum enim falsum corruptio est veri, in tantum præcedat necesse est veritas falsum. Prior erit res passione, & materia æmulatione. Alioquin, quàm absurdum, vt si nostrum antiquius probauerimus, Marcionis verò posterius; & nostrum antè videatur falsum, quàm habuerit dè veritate materiam, & Marcionis antè credatur æmulationem à nostro expertum, quàm est editum? & postremò id verius existimetur, quod est serius, post tot ac tanta iam opera, atque documenta Christianæ religionis sæculo edita, quæ edi vtique non potuissent sine Euangelij veritate, id est, antè Euangelij veritatem? Quod ergo pertinet ad Euangelium interim Lucæ, quatenus communio eius inter nos, & Marcionem, dè veritate disceptat, adeò antiquius Marcione est, quod est secundùm nos, vt & ipse illi Marcion aliquando crediderit; quum & pecuniam in primo calore fidei Catholicæ Ecclesiæ contulit, proiectam mox cum ipso postea quàm in hæresim suam à nostra veritate desciuit. Quid nunc si negauerint Marcionitæ primam apud nos fidem eius, aduersus epistolam quoque ipsius? Quid si nec epistolam agnouerint? Certè antitheses non modò fatentur Marcionis, sed & præferunt. ex his mihi probatio sufficit. Si enim id Euangelium quod Lucæ refertur penès nos (viderimus an & penès Marcionem) ipsum est quod Marcion per antitheses suas arguit, vt interpolatum à protectoribus Iudaïsmi, ad concorporationem Legis, & Prophetarum,

qua etiam Christum inde configerent, vtique non potuisset arguere, nisi quod inuenerat. Nemo post futura reprehendit quæ ignorat futura; emendatio culpam non antecedit. Emendator sanè Euangelij, à Tiberianis vsque ad Antoniniana tempora euersi, Marcion solus & primus obuenit, expectatus tamdiu à Christo pœnitente iam quod Apostolos præmisisse properasset sine præsidio Marcionis. nisi quod humanæ temeritatis, non diuinæ auctoritatis negotium est hæresis, quæ sic semper emendat Euangelia, dum vitiat; quum etsi discipulus Marcion, [a] *non tamen super magistrum*. & si Apostolus Marcion, [b] *Siue ego, inquit Paulus, siue illi, sic prædicamus*. & si Prophetes Marcion, & spiritus Prophetarum Prophetis erunt subditi: non enim euersionis sunt, sed pacis. Etiam si angelus Marcion, citius anathema dicendus, quàm euangelizator, quia aliter euangelizauit. Itaque dum emendat, vtrumque confirmat; & nostrum anterius, id emendans quod inuenit; & id posterius, quod de nostri emendatione constituens, suum & nouum fecit. a Matth. 10. 24. b 1. Cor. 15. 11. 1. Cor. 14. 3. Gal. 1. 8.

CAPVT V.

Constat, Euangelium Lucæ ab Apostolis traditum, Authoritatem habere ab Ecclesiis Apostolicis: & proinde alia tria Euangelia, sicut & Apocalypsim Ioannis.

In p. V. Euangelium. 3. à p. V. Euangelium. 4. & V. Lucas. 2 & V. Lucas. 1. in m. V. Marcion. 12. in f. V. Hæret. Script. corruptores. 5.

IN summa, si constat id verius quod prius, id prius quod & ab initio, id ab initio, quod ab Apostolis; pariter vtique constabit, id esse ab Apostolis traditum, quod apud Ecclesias Apostolorum fuerit sacrosanctum. Videamus quod lac à Paulo Corinthij hauserint; ad quam regulam Galatæ sint recorrecti; quid legant Philippenses, Thessalonicenses, Ephesij; quid etiam Romani de proximo sonent, quibus Euangelium & Petrus & Paulus sanguine quoque suo signatum reliquerunt. Habemus & Ioannis alumnas Ecclesias. Nam etsi Apocalypsin eius Marcion respuit, ordo tamen Episcoporum ad originem recensus, in Ioannem stabit auctorem. Sic & cæterarum generositas recognoscitur. Dico itaque apud illas, nec solas iam Apostolicas, sed apud vniuersas, quæ illis de societate sacramenti confœderantur, id Euangelium Lucæ ab initio editionis suæ stare quod commaximè tuemur: Marcionis verò, plerisque nec notum; nullis autem notum, vt non eo damnatum. Habet planè & illud ecclesias, sed suas; tam posteras quàm adulteras; quarum si censum requiras, facilius apostaticum inuenias, quàm apostolicum; Marcione scilicet conditore, vel aliquo de Marcionis examine. Faciunt fauos & vespæ: faciunt ecclesias & Marcionitæ. Eadem auctoritas ecclesiarum apostolicarum, cæteris quoque patrocinabitur Euangelijs, quæ proinde per illas, & secundùm illas habemus; Ioannis dico, & Matthæi; licet & Marcus quod edidit, Petri adfirmetur, cuius interpres Marcus. nam & Lucæ Digestum, Paulo adscribere solent. Capit magistrorum videri, quæ discipuli promulgarint. Itaque & de his Marcion flagitandus, quid omissis eis, Lucæ potius institerit; quasi non & hæc apud ecclesias à primordio fuerint, quemadmodum & Lucæ. Atquin hæc magis à primordio fuisse credibile est, vt priora, quà apostolica; vt cum ipsis ecclesiis dedicata. Cæterùm, quale est, si nihil Apostoli ediderunt, vt discipuli potius ediderint, qui nec discipuli existere potuissent, sine vlla doctrina magistrorum? Igitur dum constet hæc quoque apud ecclesias fuisse, cur non hæc quoque Marcion attigit, aut emendanda, si adulterata, aut agnoscenda, si integra? Nam & competit, vt si qui Euangelium peruertebant, eorum magìs curarent peruersionem, quorū sciebant auctoritatem receptiorem. ideo & Pseudapostoli, quòd per falsum Apostolos imitarentur. In quantum ergo emendasset quæ fuissent emendanda, si fuissent corrupta, in tantum confirmauit non fuisse corrupta, quæ non putauit emendanda. Denique emendauit, quod corruptum existimauit. Sed nec hoc meritò, quia non fuit corruptum. Si enim apostolica integra decurrerunt; Lucæ autem quod est secundùm nos, adeò congruit regulæ eorum, vt cum illis apud ecclesias maneat, iam & Lucæ constat integrum decucurrisse, vsque ad sacrilegium Marcionis. Denique, vbi manus illi Marcion intulit, tunc diuersum & æmulum factū est apostolicis. Igitur dabo consilium discipulis eius, vt aut & illa conuertant, licet serò, ad formam sui, quò cum apostolicis conuenire videantur (nam & quotidie reformant illud, prout à nobis quotidie reuincuntur:) aut erubescant de magistro vtrobique traducto, quum Euangelij veritatem nunc ex conscientia transmittit, nunc ex impudentia euertit. His ferè compendiis vtimur, quum de Euangelij fide aduersus hæreticos expetimur, defendentibus & temporum ordinem posteritati

1. Cor. 1. 2. Gal. 6. 1. Apoc. 2. 1. 8. 12. & seq. Apoc. 3. 1. 7. & seq. Gal. 1. 7. 2. Cor. 11. 13.

falsariorũ præscribentẽ, & auctoritatem Ecclesiarum traditioni Apostolorum patrocinantem: quia veritas falsũ præcedat necessè est; & ab eis procedat, à quibus tradita est.

CAPVT VI.

Probat nullam esse veteris & noui Testamenti contrarietatem: cùm Christus impleuerit Prophetias Creatoris, leges adiuuerit, promissiones effectu compleuerit.

In m. V. Marcionis Christus. 8. & V. Marcion. 13. circa. f. V. Chri. Obedientia. 3.

Luc. 3. 1. & Luc. 4. 23. & 31.

SED alium iam hinc inimus gradum, ipsum (vt professi sumus) Euangelium Marcionis prouocantes, sic quoque probaturi adulteratum. Certè enim totum quod elaborauit, etiam antithesis præstruendo, in hoc cogit, vt veteris & noui Testamenti diuersitatem constituat; proinde Christum suum à Creatore separatum, vt Dei alterius, vt alienum Legis & Prophetarum. Certè propterea contraria quæque sententiæ suæ erasit, conspirantia cum Creatore, quasi ab assertoribus eius intexta: competentia autem sententiæ suæ reseruauit. Hæc cõueniemus, hæc amplectemur, si nobiscum magìs fuerint; si Marcionis præsumptionem percusserint, tunc & illa constabit eodem vitio hæreticæ cæcitatis erasa, quo & hæc reseruata. sic habebit intentio & forma opusculi nostri, sub illa vtrique conditione, quæ ex vtraque parte condicta sit. Constituit Marcion alium esse Christum, qui Tiberianis temporibus à Deo quondam ignoto reuelatus sit in salutem omnium gentium: alium qui à Deo Creatore in restitutionem Iudaici status sit destinatus, quandoque venturus. Inter hos magnam, & omnem differentiam scindit, quantam inter iustum, & bonum, quantam inter Legem, & Euangelium, quantam inter Iudaïsmum, & Christianismum. Hinc erit & nostra præscriptio, qua defigimus, nihil Christo Dei alterius commune esse debere cum Creatore. cæterùm, Creatoris pronuntiandum, si administrauerit dispositiones eius; si impleuerit prophetias eius, si adiuuerit leges eius, si repræsentauerit promissiones eius, si restaurauerit virtutes eius, si sententias reformauerit, si mores, si proprietates expresserit. Huius pacti, & huius præscripti quæso te, lector, memineris vbique, & incipe recognoscere aut Marcionis Christum, aut Creatoris.

CAPVT VII.

Cùm Marcion erasis tribus primis capitibus Lucæ, & initio statim de cælo in terram pariter Creatoris Christum descendisse fingit: & in Synagogam aduehit; sciat non sibi legem, & prophetas soluisse Creatoris, sed impleße: quem & dæmonium, vtpote iam prophetatum, & Iesum, & sanctum agnouit. Marcion ex Scriptura ipsa quam admittit, conuincitur.

In p. V. Chri. Magnalia. 11. à p. V. Chri. Aduentus primus. 7. & V. Chri. Infirma. 1. Circa. m. V. Chri. Natiuitas. 5. in m. V. Chri. Verba. 10. à m. V. Christus Iudex. 4. inf. V. Chri. seueritas. 15

ANNO quintodecimo principatus Tiberiani, proponit eum descendisse in ciuitatem Galilææ, Capharnaum; vtique dè cœlo Creatoris, in quod de suo antè descenderat. Ecquid ergo ordinis fuerat, vt prius dè suo cœlo in Creatoris descendens describeretur? Cur enim non & ista reprehendam, quæ non implent fidem ordinariæ narrationis, deficientis in mendacio semper? Planè semel dicta sint, per quæ iam alibi retractauimus: An descendens per Creatorem, & quidem aduersus ipsum potuerit ab eo admitti, & inde tramitti in terram æquè ipsius. Nunc autem & reliquum ordinem descensionis expostulo tenens descendisse illum. Viderit enim sicubi apparuisse positũ est. Apparere, subitũ ex inopinato sapit conspectum, qui semel impegerit oculos in id quod sine mora apparuit. Descendisse autẽ, dum fit, videtur, & subit oculos, de facto etiã ordinem facit. Atque ita cogit exigere, quali habitu, quali suggestu, quonam impetu, vel temperamento, etiã quo in tempore diei, noctis vè descenderit. Præterea quis viderit descendentẽ, quis retulerit, quis asseuerauerit, rem vtique nec asseueranti facilè credendam. Indignũ denique vt Romulus quidẽ ascensus sui in cœlũ habuerit Proculum affirmatorẽ, Christus verò Dei, descensus dè cœlo suo sui non inuenerit annuntiatorem, quasi non sic & ille ascenderit iisdem mendacij scalis, sicut & iste descendit. Quid autem illi cum Galilæa, si non erat Creatoris? cui ista regio destinabatur ingressuro prædicationem, dicente Esaia, [a] *Hoc primum bibito, citò facito, regio Zabulon, & terra Nepthalim, & cæteri qui maritimam ad Iordanem, Galilæa nationum, populus qui sedetis in tenebris, videte lumen magnum. qui habitatis terram, sedentes in vmbra mortis, lumen ortum est super vos.* Benè autem quòd & Deus Marcionis, illuminator vindicatur nationum: quò magìs debuerit vel dè cœlo descendere, etsi vtique in Pontum potius

a Esa. 9. 1.

descen-

descendere, quàm in Galilæam. Cæterùm, & loco, & illuminationis opere, secundùm prædicationem occurrentibus Christo, iam eum prophetarum incipimus agnoscere, ostendentem in primo ingressu [b] *venisse se, non vt Legem & Prophetas dissolueret, sed vt potius adimpleret.* (b Matt. 5. 17.) Hoc enim Marcion, vt additum, erasit. Sed frustra negabit Christum dixisse, quod statim fecit ex parte. Prophetiam enim interim dè loco adimpleuit; dè cœlo statim ad synagogam vt dici solet, Ad quod venimus, hoc age. Marcion aufer etiam illud dè Euangelio: [c] *Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel. &, Non est auferre panem filijs, & dare eum canibus;* (c Matt. 15. 24 26.) nè scilicet Christus Israëlis videretur. Sufficiunt mihi facta pro dictis. Detrahe voces Christi mei, res loquentur. Ecce venit in synagogam: certè ad oues perditas domus Israelis. Ecce, doctrinæ suæ panē prioribus offert Israëlitis; certe vt filios præfert. Ecce, aliis eum nondum impertit; certè vt canes præterit. Quibus autem magìs impertisset, quàm extraneis Creatoris, si ipse in primis non fuisset Creatoris? Et tamen quomodo in synagogam potuit admitti tam repentinus, tam ignotus? cuius nemo adhuc certus dè tribu, dè populo, dè domo, dè censu denique Augusti? quem testem fidelissimum Dominicæ natiuitatis Romana archiua custodiunt. Meminerant certè, [d] *nisi circumcisum scirent, non admittendum in sancta sanctorum.* (d Deut. 12. 3. 7.) Sed etsi passim synagoga adiretur, non tamen ad docendum, nisi ab optimè cognito, & explorato, & probato, iam pridem in hoc ipsum, vel aliunde commendato cùm hoc munere. [e] *Stupebant autem omnes ad doctrinam eius.* Planè. *Quoniam, inquit, in potestate erat sermo eius.* (e Luc. 4. 32.) Non quoniam aduersus Legem & Prophetas docebat. Vtique enim eloquium diuinum & vim & gratiam præstabat, magìs exstruens quàm destruens substantiam Legis & Prophetarum. Alioquin non stuperent, sed horrerent; nec mirarentur, sed statim auersarentur destructorem Legis & Prophetarum; & vtique in primis alterius Dei prædicatorem: quia nec potuisset aduersus Legem & Prophetas docere, & hoc nomine aduersus Creatorem, non præmissa diuersæ atque æmulæ diuinitatis professione. Quum ergo nihil tale scriptura significet, nisi solam vim & potestatem sermonis admirationi fuisse, facilius ostendit, secundùm Creatorem docuisse illum, quia non negauit; quàm aduersus Creatorē, quia non significauit. Atque ita aut eius erit agnoscendus, secundùm quem docuit; aut præuaricator iudicandus, si secundùm eum, aduersus quem venerat, docuit. [f] *Exclamat ibidem spiritus dæmonis, Quid nobis & tibi est, Iesu? venisti perdere nos; scio qui sis, sanctus Dei.* (f Luc. 4. 34.) Hic ego non retractabo, an & hoc cognomentum competierit ei, quem nec Christum vocari oporteret, si non Creatoris. Alibi iam de nominibus expostulatum est. At nunc discepto, quomodo hoc eum vocari, cognouerit dæmon, nulla vnquam retro emissa prædicatione in illum, à Deo ignoto, & in id temporis muto, cuius nec sanctum eum contestari potuit, vt ignoti etiàm ipsi suo Creatori. Quid autem iam tale ediderat nouæ diuinitatis, per quod posset alterius Dei sanctus intelligi? tantum quod synagogam introgressus, & nec sermone operatus aliqnid aduersus Creatorem? Sicut ergo quem ignorabat, nullo modo poterat Iesum & sanctum Dei agnoscere; ita, quem norat, agnouit. (Num 13. 17.) Nam & Prophetam meminerat sanctum Dei prædicasse, & Iesum nomen Dei esse in filio Naue. (g Matt. 1. 20 Luc. 1. 31.) Hæc & ab angelo exceperat secundùm nostrum Euangelium, [g] *Propterea, quod in te nascetur, vocabitur sanctum filius Dei, & vocabis nomen eius Iesum.* Sed & habebat vtique sensum aliquem Dominicæ dispositionis (licet dæmon tamen) magìs quàm alienæ, & nondum satis cognitæ. Nam & præmisit, [g] *Quid nobis & tibi?* non quasi in extraneum Iesu, ad quem pertinent spiritus Creatoris. Nec enim dixit, *Quid tibi, & nobis? sed, quid nobis & tibi?* (g Luc. 4. 34.) se deplorans, & sorti suæ exprobrans: quam iam videns, adiicit, *Venisti perdere nos.* adeo iudicis & vltoris, & vt ita dixerim, sæui Dei filium agnouerat Iesum, non optimi illius & punire nescientis. Quorsum hunc locum præmisimus? vt Iesum & à dæmone nonalium doceamus agnitum, & à semetipso non alium confirmatum quàm Creatoris. (Ibid.) Atquin, inquis, [h] *increpuit illum Iesus.* (h Luc. 4. 35.) Planè vt inuidiosum, & in ipsa confessione petulantem, & malè adulantem; quasi hæc esset summa gloria Christi, si ad perditionem dæmonum venisset, & non potius ad hominum salutem; qui nec discipulos dè subactione spirituum, sed dè candida salutis gloriari volebat. Aut cur eum increpuit? Si quasi mentitum in totum, ergo non fuit Iesus, nec Dei sanctus omnino. Si quasi ex parte mentitum, quòd eum Iesum quidem & sanctum Dei, sed Creatoris existimasset, iniustissime increpuit hoc sentientem, quod sciebat sentiendum; & hoc non existimantem, quòd ignorabat existimandum, alium Iesum, & alterius Dei sanctum. Quòd si verisimiliorem statum non habet increpatio, nisi quem nos interpretamur, iam ergo & dæmon nihil mentitus est, non ob mendacium increpitus: ipse enim erat Iesus,

præter quem alium dæmon agnouiſſe non poterat, & Ieſus eum confirmauit, agnouerat dæmon, dum non ob mendacium increpat dæmonem.

CAPVT VIII.

Christus Nazaræus dictus, detentus & Captus, & tactu ſanans, & à dæmonibus agnitus, quos ſeuerè increpabat, & in ſolitudinem ſuccedens, de more Creatoris; ad Marcionem nullo modo pertinere poteſt.

In p. V. Chri. Elogia 23. à p. V. Christi caro. 13. in m. V. Chri. caro. 10. & Chri. ſeueritas. 2. circa. f. V. ſolitudo. 2.

Matth. 2. 23 Eſa. 11. 1. NAZARÆVS vocari habebat ſecundùm prophetiam Chriſtus Creatoris. vnde &
a Thren. 4. 7. ipſo nomine nos Iudæi Nazaræos appellant per eum. Nam & ſumus, dè quibus
ſcriptum eſt, a *Nazaræi exalbati ſunt ſuper niuem.* Qui ſcilicet retro luridati delinquen-
Matth. 2. 23 tiæ maculis, & nigrati ignorantiæ tenebris. Chriſto autem appellatio Nazaræi compe-
titura erat ex infantiæ latebris, ad quas apud Nazareth deſcendit, vitando Archelaum
filium Herodis. Hoc propterea non omiſi, quia Chriſtum Marcionis oportuerat om-
nem commercium eieraſſe, etiam locorum familiarium Chriſti Creatoris, habentem
Matth 17. 23. tanta Iudææ oppida, non ita Chriſto Creatoris per Prophetas emancipata. Cæterùm,
Luc. 4. 16. & ſeq. Prophetarum erit Chriſtus, vbicunque ſecundùm Prophetas inuenitur. Et tamen
apud Nazareth quoque nihil noui notatur prædicaſſe, dum aliò, merito vnius prouer-
Luc. 4. 29. bij, eiectus refertur. Hîc primum manus ei iniectas animaduertens, neceſsè habeo
iam de ſubſtantia eius corporali præfinire, quòd non poſſit phantaſma credi, qui con-
tactum, & quidem violentia plenum, detentus & captus, & ad præcipitium vſque pro-
tractus, admiſerit. Nam etſi per medios euaſit, ſed antè iam vim expertus, & poſtea di-
miſſus; ſcilicet ſoluto, vti adſolet, tumultu; vel etiam irrupto, non tamen per caligi-
Luc. 4. 40. nem eluſo, quæ nulli omnino tactui ſuccidiſſet, ſi fuiſſet. *Tangere enim & tangi, niſi cor-
pus, nulla poteſt res,* etiam ſecularis ſapientiæ digna ſententia eſt. Ad ſummam, & ipſe
mox tetigit alios, quibus manus imponens, vtique ſentiendas, beneficia medicinarum
conferebat, tam vera, tam non imaginaria, quàm erant per quas conferebat. Ipſe igi-
b Eſa. 53. 4. tur eſt Chriſtus Eſaiæ, remediator valetudinum. b *Hic, inquit, imbecillitates noſtras au-
fert, & languores portat.* Portare autem Græci etiam pro eo ſolent ponere, quod eſt,
tollere. Sufficit interim mihi generalis repromiſſio. Quodcunque curauerit Ieſus, meus
eſt. Veniemus tamen & ad ſpecies curationum. Cæterùm, & à dæmoniis liberare, cura-
c Luc. 4. 41. tio eſt valetudinis. Itaque ſpiritus nequam, quaſi ex forma iam prioris exempli eum
teſtimonio excedebant vociferantes. c *Tu es filius Dei.* Cuius Dei, vel hîc pateat. Sed
proinde increpabantur, & iubebantur tacere. Proinde enim Chriſtus ab hominibus,
non à ſpiritibus immundis, volebat ſe filium Dei agnoſci. Ille Chriſtus duntaxat, cui
hoc congruebat: quia præmiſerat per quos poſſet agnoſci, & vtique digniores prædi-
catores. Illius erat, præconium immundi ſpiritus reſpuere, cui ſancti abundabant. Por-
ro, qui nunquam fuerat annuntiatus, ſi tamen volebat agnoſci, (fruſtra autem venerat,
ſi nolebat) non eſſet aſpernatus teſtimonium alienæ & cuiuſcunque ſubſtantiæ, qui
propriæ non habebat, qui in aliena deſcenderat. Iam nunc & quà deſtructor Creato-
ris, nihil magìs geſtiſſet, quàm à ſpiritibus ipſius agnoſci, & diuulgari præ timore, niſi
quòd Marcion Deum ſuum timeri negat, defendens bonum non timeri, ſed iudicem,
apud quem ſint materiæ timoris, ira, ſæuitia, iudicia, vindicta, damnatio. Sed & dæ-
monia timore vtique cedebant. Ergo timendi Dei filium confitebantur, occaſionem
habitura non cedendi, ſi non timendi. Et ille iuſſu, & increpitu ea expellens, non ſua-
ſu quà bonus, timendum ſe exhibebat. Aut nunquid ideo increpabat, quia timebatur,
nolens timeri? Et quomodo ea volebat excedere, quod niſi timore non facerent? Ceci-
dit ergo in neceſſitatem, quà diſparem ſe naturæ ſuæ ageret: cùm poſſet, vt bonus ſe-
mel eis parcere. Cecidit & in aliam præuaricationis notam, quum ſe à dæmoniis quaſi
filium Creatoris ſuſtineret timeri, vt iam non propria poteſtate expelleret dæmonia,
Luc. 4. 42. ſed per Creatoris auctoritatem. In ſolitudinem procedit. Solennis & huiuſmodi regio
Exo. 19. 16. Creatoris. Oportebat ſermonem illic quoque videri in corpore, vbi egerat aliquando
d Eſa. 36. 1. & 41. 19. & in nube. Competebat & Euangelio habitus loci, qui placuerat & Legi. d *Captat ita-
e Luc. 4. 43. que iucunditatem ſolitudo,* hoc Eſaias promiſerat. Detentus à turbis. e *Oportet me, inquit,
& aliis ciuitatibus annuntiare regnum Dei.* Oſtenderat iam alicubi Deum ſuum? Non puto
adhuc vſque. Sed dè eis loquebatur, qui alium quoque Deum nouerant. Nec hoc cre-
do. Ergo ſi nec ille alium Deum ediderat, nec illi nouerant præter Creatorem, eiuſdem
Dei regnum portendebat, quem ſolum ſciebat notum eis qui audiebant.

CAPVT IX.

Christus, piscatores vocat, leprosos mundat, sacrificium pro mundatione indicit; quò probet se filium esse Creatoris, cuius legem implet.

In p. V. Apostoli. r à p. V Societas mala. 1. & V. Christus Medicus. 6. & V. Gentilium probra. 3. in m. V. Christus Medicus. 7. à m. V. Chri. Elogia. 31. & V. Vana gloria. 1 in f V. Chri. obedientia. 4

DE tot generibus operum, quid vtique ad piscaturam respexit, vt ab illa in Apo-
stolos sumeret Simonem, & filios Zebedæi? Non enim simplex factum videri po-
test, de quo argumentum processurum erat, dicens Petro trepidanti de copiosa inda- a Luc. 5. 10.
gine piscium: a *Nè time, abhinc enim homines eris capiens.* Hoc enim dicto, intellectum
illis suggerebat adimpletæ prophetiæ, se eum esse qui per Hieremiam pronuntiarat,
b *Ecce ego mittam piscatores multos, & piscabuntur illos;* homines scilicet. Denique c *reli-* b Hier. 16. 16
ctis nauiculis secuti sunt eum; ipsum intelligentes, qui cœperat facere quod edixerat. c Luc. 5. 11
Aliud est, si adfectauit de nauiculariorum collegio, adlegere, habiturus Apostolum
quandoque nauclerum Marcionem. Præstruximus quidem aduersus antitheses, nihil
proficere proposito Marcionis, quam putat diuersitatem legis & Euangelij, vt &
hanc à Creatore dispositam; denique prædicatam in repromissione nouæ legis, &
noui sermonis, & noui Testamenti. Sed quoniam attentius argumentatur apud illum
suum nescio quem συνταλαίπωρον, id est commiseronem, & συμμισούμενον, id est, co- Luc. 5. 13.
odibilem, in leprosi purgationem, non pigebit ei occurrere, & in primis figuratæ legis Num. 5. 2.
vim ostendere; quæ in exemplo leprosi non contingendi, immò ab omni commercio & seq.
submouendi, communicationem prohibebat hominis delictis commaculati; cum qua-
libus & Apostolus d *cibum quoque vetat sumere*: participari enim stigmata delictorum, d 1. Cor. 5. 11
quasi ex contagione, si quis se cum peccatore miscuerit. Itaque Dominus volens al-
tius intelligi Legem, per carnalia spiritalia significantem; & hoc nomine non de-
struens, sed magis exstruens, quam pertinentius volebat agnosci, e *Tetigit leprosum*, à e Luc. 5. 13
quo etsi homo inquinari potuisset, Deus vtique non inquinaretur, incontaminabilis
scilicet. Ita non præscribetur illi quod debuerit legem obseruare, & non contingere
immundum, quem contactus immundi non erat inquinaturus. Hoc magis meo Chri-
sto competere sic doceo, dum tuo non competere demonstro. Si enim vt æmulus legis
tetigit leprosum, nihil faciens præceptum legis, per contemptum inquinamenti, quo-
modo posset inquinari, qui corpus non habebat quod inquinaretur? phantasma enim
inquinari non posset. Qui ergo inquinari non poterat vt phantasma, iam non virtute
diuina incontaminabilis erit, sed phantasmatis inanitate: nec contempsisse videri po-
test inquinamentum, cuius materiam non habebat: ita nec legem destruxisse, qui in-
quinamentum ex occasione phantasmatis, non ex ostentatione virtutis euaserat. Si Luc. 4. 27.
autem Helisæus prophetes Creatoris, vnicum leprosum Naaman Syrum ex tot leprosis 4 Reg 5 10.
Israëlitis emundauit, nec hoc ad diuersitatem facit Christi; quasi hoc modo melioris, Luc. 5. 12.
dum Israëlitem leprosum emundauit extraneus, quem suus Dominus emundare non
valuerat; Syro facilius emundato, significato per Nationes emundationis in Christo
lumine earum, quæ septem maculis capitalium delictorum inhorterent, idololatria,
blasphemia, homicidio, adulterio, stupro, falso testimonio, fraude. Quapropter septies
quasi per singulos titulos in Iordane lauit: simul & vt toties hebdomadis caneret expia-
tionem, quia vnius lauacri vis & plenitudo Christo soli dicabatur, facturo in terris, sicut
sermonem compendiarum, ita & lauacrum. Nam & hoc opponit Marcion, Helisæum
quidem materia eguisse, aquam adhibuisse, & eam septies: Christum verò verbo solo, 4. Reg 5. 14
& hoc semel functum, curationem statim repræsentasse. Quasi non audeam & verbum Luc. 4. 36. 39.
ipsum in substantiam Creatoris vindicare. Nullius rei non ille potior auctor, qui prior. Luc. 5. 24.
Incredibile planè, vt potestas Creatoris verbo remedium vitij vnius operata sit, quæ
verbo tantam mundi molem semel protulit. Vnde magis dignoscitur Christus Crea-
toris, quàm ex verbi potestate? Sed ideo alius Christus, quia aliter quàm Helisæus,
quia potentior Dominus famulo suo. Quid constituis Marcion, proinde res agi à ser-
uis, quemadmodum ab ipsis dominis? Non times ne in dedecus tibi vertat, si ideo
Christum negas Creatoris, quia potentior fuerit famulo Creatoris, qui ad Helisæi pu-
sillitatem maior agnoscitur, si tamen maior? Par enim curatio, licet distet operatio.
Quid amplius præstitit tuus Christus, quàm meus Helisæus? Immo, quid magnum
præstitit tui Christi verbum? quum id præstiterit quod fluuius Creatoris. Secundùm
hæc, cetera quoque occurrunt. Quantũ enim ad gloriæ humanæ auersionẽ pertinebat,
vetuit eum diuulgare: quantum autem ad tutelam legis, iussit ordinem impleri: f *Vade,*

f Luc. 5. 14. *ostende te sacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyses.* Argumenta enim figurata vt po-
te prophetatæ legis, adhuc in suis imaginibus tuebatur, quæ significabant hominem
quondam peccatorem, verbo mox Dei emaculatum, offerre debere munus Deo apud
templum, orationem scilicet & actionem gratiarum apud Ecclesiam, per Christum
g Luc. 5. 14. Iesum catholicum Patris sacerdotem. Itaque adiecit, g *Vt sit vobis in testimonium.* Sine
h Matt. 5. 17. dubio, quo testabatur h *se legem non dissoluere, sed adimplere.* quo testabatur seipsum esse,
i Esa. 53. 4. i *qui morbos & valetudines eorum suscepturus adnuntiabatur.* Hanc tam congruentem &
debitam interpretationem testimonij, adulator Christi sui Marcion, sub obtentu
mansuetudinis & lenitatis quærit excludere. Nam & bonus, inquit, præterea sciens
omnem qui lepra esset liberatus, solennia legis executurum, ideo ita præcepit. Quid
tum? Perseurauitne in bonitate, id est, permissione legis, an non? Si enim bonus per-
seuerauit, nunquam destructor erit legis, nec Dei alterius habebitur, cessante legis
destructione, per quam alterius Dei vindicatur. Si non perseuerauit bonus, destruen-
do postea legem, falsum ergo testimonium postea collocauit apud illos in curatione
leprosi: deseruit enim bonitatem, dum destruit legem. Malus iam, quando legis euer-
sor: si bonus, quum legis indultor. Sed & eo quòd indulsit legi obsequium, bonam le-
gem confirmauit. Nemo enim malo obsequi patitur. Ergo & sic malus, si obsequium
malæ legi indulsit; & sic deterior, si bonæ legis destructor aduenit. Proinde si vt sciens,
omnem qui lepra liberatus esset, ita facturum, ideo præcepit munus offerre, potuit &
non præcepisse quod sciebat vltro futurum. In vanum ergo descendit, quasi legem de-
structurus, quum cedit obsecutoribus legis. Atquin quasi sciens formam eorum, magis
ab ea auertendos præuenire debuerat, si in hoc venerat. Cur ergo non tacuit, vt homo
solo suo arbitrio legi obediret? tunc enim aliquatenus posset videri patientiæ suæ præ-
stitisse. Sed adiicit etiam auctoritatem suam exaggeratam testimonij pondere. Cuius
iam testimonij, nisi legis assertæ? Certè nihil interest quomodo firmauerit legem, siue
quà bonus, siue quà superuacuus, siue quà patiens, siue quà inconstans, dum te, Mar-
l Matt. 5. 17. cion, de gradu pellam. Ecce præcepit legem impleri. Quocunque modo præcepit, eo-
dem potuit etiam illam præmisisse sententiam, l *Non veni legem dissoluere, sed adimplere.*
Quid ergo tibi fuit dè Euangelio erasisse quod saluum est? confessus es enim præ boni-
tate fecisse illum, quod negas dixisse. Constat ergo dixisse illum, quia & fecit; & te
potius vocem Domini dè Euangelio erasisse, quàm nostros iniecisse.

CAPVT X.

Paralyticum sanans Christus, & filius hominis peccata dimittens, legem implet Patris sui Creatoris.

In p. V. Christi Mirac. 4. à p. V. Chri. lenitas. 4. & V. Remissio peccati. circa. m. V. Chri. Elogia. 4. & à m. V. Martyres. 6. circa. f. V. Chri. lenitas. 5. in f. V. Christi Elogia. 5.

CVRATVR *& paralyticus*, & quidem in cœtu, spectante populo. a *Videbit
enim, inquit Esaias, populus sublimitatem Domini, & gloriam Dei.* Quam su-
a Luc. 5. 17. blimitatem, & quam gloriam? c *Conualescite manus dimissa & genua dissoluta*: hoc
b Esa. 35. 2. erit paralysis. *Conualescite nec timete.* Non otiose iterans, *Conualescite*; nec va-
c Ibid. 3. nè subiungens, *Nec timete*: quoniam cum redintegratione membrorum, vi-
d Luc. 5. 24. rium quoque repræsentationem pollicebatur. d *Exsurge, & tolle grabatum tuum*:
e Luc. 5. 21. simul & animi vigorem, ad non timendos qui dicturi erant, e *Quis dimittet pec-
cata, nisi solus Deus?* Habes itaque iam & specialis medicinæ dispunctam prophe-
tiam, & eorum quæ medicinam sunt secuta. Pariter & dimissorem delictorum Chri-
f Esa. 53. 12. stum recognosce apud eundem Prophetam, f *Quoniam, inquit, in plurimis dimittet de-
g Esa. 1. 18. licta eorum. &, Delicta nostra ipse aufert.* Nam & in priore, ex ipsius Domini persona, g *Et
si fuerint delicta vestra tanquam roseum, velut niuem exalbabo; & si tanquam coccinum, velut
h Micheæ. 7. 18. lanam exalbabo.* In roseo, sanguinem ostendens Prophetarum; in coccino, Domini,
vt clariorem. Etiam Micheas de venia delictorum, h *Quis Deus quomodo tu? eximens
iniquitates, & prætereiens iniustitias residuis hereditatis tuæ. Non tenuit in testimonium iram
suam, quia voluit misericordiam. Auertet, & miserebitur nostri. Demerget delicta nostra, &
demerget in profunda maris peccata nostra.* Sed etsi nihil tale in Christum fuisset prædica-
Ioan. 3. 10. tum, haberem huius benignitatis exempla in Creatore, promittentia mihi & in filio
patris affectus. Video Niniuitas scelerum veniam consecutos à Creatore, nè di-
xerim tunc quoque à Christo, quia à primordio egit in patris nomine. Lego &
i 2. Reg. 12. 14. Nathan prophetam agnoscenti Dauid delictum suum in Vriam, dixisse, i *Et
Dominus circumduxit delictum tuum, & non morieris.* Proinde & Achab regem,

maritum Iezabel, reum idololatriæ, & sanguinis Nabuthæ, veniam meruisse, pœniten- 3. Reg. 21.
tiæ nomine: Ionatham filium Saülis, resignati ieiunij culpam deprecatione delesse. Quid 28.
de ipso populo retexam, totiens delictorum indulgentia restituto? ab eo scilicet Deo, 1. Reg. 14.
qui [l] *mauult misericordiam quàm sacrificium*, & [m] *peccatoris pœnitentiam, quam mortem.* 45. [l] Osee. 6. 6.
Prius est igitur, neges Creatorem indulsisse aliquando delicta; consequens, vt ostendas [m] Ezech. 33.
nec in Christum suum tale quid eum prædicasse: & ita probabis nouam istam Christi noui 11.
scilicet benignitatem, si probaueris nec parem Creatori, nec prædicatam à Creatore.
Sed & peccata dimittere, an eius possit esse qui negetur tenere; & an eius sit absoluere,
cuius non sit etiam damnare; &, an congruat eum ignoscere, in quem nihil sit admissum;
alibi iam congressi maluimus admonere, quàm retractare. De filio hominis, duplex est
nostra præscriptio, neque mentiri posse Christum, vt se filium hominis pronuntiaret, si
non verè erat: neque filium hominis constitui, qui non sit natus ex homine, vel patre,
vel matre; atque ita discutiendum, cuius hominis filius accipi debeat, patris, an matris.
Si ex Deo patre est, vtique non ex homine. si non & ex homine, superest vt ex homine
sit matre. si ex homine, iam apparet quia ex virgine. Cui enim homo pater non datur,
nec vir matri eius deputabitur. porro, cui vir non deputabitur, virgo est. Cæterùm,
duo iam patres habebuntur, Deus, & homo, si non virgo sit mater. Habebit enim virum,
vt virgo non sit; & habendo virum duos patres faciet, Deum, & hominem, ei qui & Dei,
& hominis esset filius. Talem, si fortè, Castori, aut Herculi natiuitatem tradunt fabulæ.
Si hæc ita distinguuntur, id est, si ex matre filius est hominis, qui ex patre non est; ex
matre autem virgine, quia non ex patre homine; hic erit Christus Esaïæ, quem con- Esa. 7. 14.
cepturam virginem prædicat. Qua igitur ratione admittas filium hominis, Marcion,
circumspicere non possum. Si patris hominis, negas Dei filium; si & Dei, Her-
culem de fabula facis Christum; si matris tantùm hominis, meum concedis; si
neque patris hominis, ergo nullius hominis est filius; & necesse est mendacium
admiserit, qui se quod non erat, dixit. Vnum potest angustiis tuis subuenire,
si audeas aut Deum tuum patrem Christi hominem quoque cognominare, quod de
Æone fecit Valentinus; aut virginem hominem negare, quod ne Valentinus quidem
fecit. Quid nunc si ipso titulo filii hominis censetur Christus apud Danielem?
nonnè sufficiet ad probationem prophetici Christi? Quum enim id se appellat quod in
Christum prædicabatur Creatoris, sine dubio ipsum se præstat intelligi, in quem prædi-
cabatur. Nominum communio simplex, si fortè, videri potest, tamen nec Christum,
nec Iesum vocari debuisse defendimus, diuersitatis conditionem tenentes. Appellatio
autem, quod est filius hominis, in quantum ex accidenti obuenit, in tantum difficile est
vt & ipsa concurrat super nominis communionem Ex accidenti enim proprio est, maxi-
mè quum causa non conuenit eadem, per quem deueniat in communionem. Atque
adeò si & Christus Marcionis natus ex homine diceretur, tunc & ipse caperet appellatio-
nis communionem, & essent duo filii hominis, sicut & duo Christi, & duo Iesus. Ergo quum
appellatio propria est eius, in quo habet causam, si alij vindicetur, in quo est communio
nominis, non etiam appellationis, suspecta iam fit communio nominis quoque in eo,
cui vindicatur sine causa communio appellationis; & sequitur vt vnus idemque credatur,
qui & nominis, & appellationis capacior inuenitur, dum alter excluditur, qui non habet
appellationis communionem, carens causa; nec alius erit capacior vtriusque, quàm
qui prior, & nomen sortitus est Christi, & appellationem filii hominis; Iesus scilicet
Creatoris. Hic erat visus Babylonio regi in fornace, cum martyribus suis [n] *quartus, tan-* [n] Dan 3. 92
quam filius hominis; idem ipsi Danieli reuelatus directò [o] *filius hominis, veniens cum cæli*
nubibus iudex, sicut & scriptura demonstrat. Hoc dixi sufficere potuisse de nominatione [o] Dan. 7. 13.
prophetica, circa filium hominis. Sed plus mihi scriptura confert, ipsius scilicet Do-
mini interpretatione. Nam cùm Iudæi solummodò hominem eius intuentes, necdum
& Deum certi, quà Dei quoque filium, meritò retractarent non posse hominem delicta
dimittere, sed Deum solum, cur non secundùm intentionem eorum de homine eis respon-
debitis, [p] *Habere eum potestatem dimittendi delicta*, quando & filium hominis nominans, [p] Luc. 5. 24.
hominem nominaret? nisi quia ideo ipsa voluit eos appellatione filii hominis, ex instru-
mento Danielis repercutere, vt ostenderet Deum & hominem qui delicta dimitteret;
illum scilicet solum filium hominis apud Danielis prophetiam, consecutum iudicandi Dan. 7. 13.
potestatem, ac per eam vtique & dimittendi delicta. qui enim iudicat, & absoluit. vt 14.
scandalo isto discusso per scripturæ recordationem facilius eum agnoscerent, ipsum esse
filium hominis ex ipsa peccatorum remissione. Denique, nusquam adhuc professus est
se filium hominis, quàm in isto loco primùm, in quo primùm peccata dimisit, id est, in
quo primùm iudicauit, dum absoluit. Ad hæc, quodcunque diuersa pars fuerit argu-

mentata, quale sit, dispice. Nam in illam necesse est amentiam tendat, vt & filium hominis defendat, nè mendacem eum faciat; & ex homine neget natum, nè filium virginis concedat. Quòd si & auctoritas diuina, & rerum natura, & communis sapientia non admittunt insaniam hæreticam, occasio est & hìc interpellandi quàm breuissimè de substantia corporis aduersus phantasmata Marcionis. Si natus ex homine est; vt filius hominis, corpus ex corpore est. Planè facilius inuenias hominem natum, cor non habere, vel cerebrum, sicut ipsum Marcionem, quàm corpus, vt Christum Marcionis. Atque adeò inspice cor Pontici, aut cerebrum.

CAPVT XI.

Christus publicanum recipiens, cum peccatoribus manducans, sponsi nomen assumens; vinum nouum & vetus, sicut & pannum inducens in parabolam, se probat impletorem, non destructorem legis.

In p. V. Christus Medicus. 2. à p. ad m. V. Ioannes Baptista. 1. Circa m. V. Chri. Elogia. 27. à m. V. Nuptias Impugnant hæretici. 6 circa. f. V. Chri. obed. 6. & V. Hæretelogia. 3. in f. V. Chri. Verba. 6.

PVBLICANVM adlectum à Domino in argumentum deducit, quasi ab aduersario legis adlectum, extraneum legis, & Iudaïsmi prophanum. Excidit ei vel de Petro,
Luc. 5. 27. 28. Legis homine, & tamen non tantùm adlecto, sed etiam testimonium consecuto agnitionis præstitæ à patre. Nusquam legerat, lumen, & sp m, & expectationem Nationum,
Matth. 16. 17. prædicari Christum. Atquin probauit potius Iudæos, dicendo, *Medicum sanis non*
Luc. 9 21. *esse necessarium, sed malè habentibus.* Si enim malè valentes voluit intelligi ethnicos,
Esa. 42 1. & publicanos quos adlegebat, sanos Iudæos confirmabat, quibus medicum necessarium
Esa. 49. 22 negabat. Hoc si ita est, malè descendit ad legem destruendam, quasi ad malam valetu-
Gen 49. 10. dinem remediandam; in qua qui agebant, benè valebant, quibus medicus necessarius
Luc. 5. 31. non erat. Quale est autem, vt similitudinem medici proposuerit, nec impleuerit? Nam sicut sanis medicum nemo adhibet; ita nec in tantum extraneis, quantum est homo à Deo Marcionis, suum habens & auctorem, & protectorem, & ab illo potius medicum Christum. Hoc similitudo præjudicabat, ab eo magìs præstari medicum, ad quem pertinent qui languent. Vnde autem & Ioannes venit in medium? Subitò Christus, subitò & Ioannes. Sic sunt omnia apud Marcionem, quæ suum, & plenum habent ordinem apud Creatorem. Sed de Ioanne, certa alibi. Ad præsentes quosque articulos respondendum est. Nunc illud tuebor, vt demonstrem & Ioannem Christo, & Christum Ioanni conuenire, vtique Prophetæ Creatoris, quà Christum Creatoris; atque ita erubescat hæreticus, Ioannis ordinem frustra frustratus. Si enim nihil omnino administrasset Ioannes,
Esa. 40. 3. secundum Esaïam vociferator in solitudinem, & præparator viarum Dominicarum, per
Matth. 3. 1. 2 denuntiationem, & laudationem pœnitentiæ; si non etiam ipsum inter cæteros tinxisset,
Luc. 5. 33. nemo discipulos Christi manducantes & bibentes, ad formam discipulorum Ioannis, assiduè ieiunantium & orantium prouocasset. quia si qua diuersitas staret inter Christum, & Ioannem, & gregem vtriusque, nulla esset comparationis exactio, vacaret prouocationis intentio. Nemo enim miraretur, & nemo torqueretur, si diuersæ diuinitatis æmulæ prædicationes, de disciplinis quoque inter se non conuenirent, non conuenientes prius de auctoritatibus disciplinarum: adeò Ioannis erat Christus, & Ioannes Christi; ambo Creatoris, & ambo Lege & Prophetis, prædicatores, & magistri. Sed & Christus rejecisset Ioannis disciplinam, vt Dei alterius; & discipulos defendisset, vt meritò aliter incedentes, aliam scilicet & contrariam initiatos diuinitatem. At nunc humiliter reddens
a Luc. 5. 34. rationem, quod [a] *non possent ieiunare filii sponsi, quamdiu cum eis esset sponsus; postea verò ieiunaturos promittens, cum ablatus abeis sponsus esset*; nec discipulos defendit, sed potius excusauit, quasi non sine ratione reprehensos; nec Ioannis rejecit disciplinam, sed magìs concessit, tempori Ioannis eam præstans, vt tempori suo eam destinans; reiecturus alioquin eam, & defensurus æmulos eius, si non ipsius fuisset iam quæ erat. Teneo meum
b Psal. 18. 5. Christum, etiam in nomine sponsi, de quo psalmus, [b] *Ipse tanquam sponsus egrediens de thalamo suo: & à summo cæli profectio eius, & diuersio eius ad summum vsque eius.* Qui etiam
c Esa. 61. 10. per Esaïam, gaudens ad patrem, [c] *Exultet*, inquit, *anima mea in Domino: induit enim me indumentum salutaris, & tunicam iucunditatis velut sponso: circumposuit mihi mitram velut sponsæ.* In se enim, & Ecclesiam deputat, de qua idem Spiritus ad ipsum, *Et circumpones tibi omnes eos, velut ornamentum sponsæ.* Hanc sponsam Christus sibi etiam per Salomo-
Cant. 4. 8 nem, ex vocatione gentium accersit. Siquidem legisti, [d] *Veni sponsa de Libano.* Eleganter
Gen. 2. 24. Libani vtique montis mentione injecta, qui thuris vocabulum est penès Græcos. Dè ido-

Iolatria enim sibi sponsabat ecclesiam. Nega te nunc dementissimum, Marcion. Ecce Gen. 2. 24.
legem tui quoque Dei impugnas: Nuptias non conjungit, conjunctas non admittit, neminem tinguit nisi cœlibem, aut spadonem, morti, aut repudio baptisma seruat. Quid
itaque Christum eius sponsum facis? Illius hoc nomen est, qui [e] *masculum & feminam con-* e Matth. 19.
junxit, non qui separauit. Errasti in illa etiam Domini pronuntiatione, qua videtur noua, 6.
& vetera discernere. Inflatus es vtribus veteribus, & excerebratus es nouo vino; atque Luc. 5. 36.
ita veteri, id est, priori Euangelio pannum hæreticæ nouitatis adsuisti. In quo, alter
Creator (velim discere) quum per Hieremiam præcepit, [f] *Nouate vobis nouamen nouum*; f Hier. 4. 4.
nonnè à veteribus auertit? quum per Esaïam edicit, [g] *Vetera transierunt; ecce noua quæ* g Esa. 43. 18. 19.
ego facio, nonnè ad noua conuertit? Olim hanc statuimus destinationem pristinorum à 2. Cor 15. 17
Creatore potius repromissam, à Christo exhiberi, sub vnius & eiusdem Dei auctoritate, cuius sint & vetera, & noua. Nam & [h] *vinum nouum is non committit in veteres* h Luc. 5. 37.
vtres, qui & veteres vtres non habuerit; *& nouum additamentum nemo inijcit veteri vestimento*, nisi cui non defuerit & vetus vestimentum. Ille non facit quid, si faciendum non est, qui non habeat vnde faciat, si faciendum esset. Itaque si in hoc dirigebat similitudinem, vt ostenderet se Euangelii nouitatem separare à Legis vetustate, suam demonstrabat, & illam à qua separabat, alienorum separatione non fuisse notandam; quia nemo alienis sua adjungit, vt ab alienis separare possit. Separatio per coniunctionem capit, de qua fit. Ita, quæ separabat, & in vno ostendebat fuisse, sicut & fuissent, si non separaret. Et tamen sic concedimus separationem istam per reformationem, per amplitudinem, per profectum, sicut fructus separatur à semine, quum sit fructus ex semine: sic & Euangelium separatur à Lege, dum prouehitur ex Lege: aliud ab illa, sed non alienum; diuersum, sed non contrarium. Nec forma sermonis in Christo noua. quum similitudines
objicit, quum quæstiones refutat, de septuagesimo septimo venit psalmo, [i] *Aperiam*, i Psal. 77. 2.
inquit, *in parabolam os meum*, id est similitudinem: *eloquar problemata*, id est, edisseram quæstiones. Si hominem alterius gentis probare voluisses, vtique de proprietate loquelæ probares.

CAPVT XII.

Christus & discipuli eius, in operibus necessitatis, aut misericordiæ nō fuerūt Sabbati violatores.

In p. V. Chr, obed. 7. à p. V. Marcionis Deus, 2. & V. sabbatum. 9. & 3. & 6. in m. V. sabbatum. 11. à m. V. sabbatum. 10. &. 4. circa. f. V. sabbatum. 10. in f.

De sabbato quoque illud præmitto, nè hanc quæstionem consistere potuisse, si non
[a] *Dominum sabbati* circumferret Christus. Nec enim disceptaretur cur destrueret a Luc. 6. 5.
sabbatum, si destruere deberet. porro, destruere debere, si alterius Dei esset, nec quisquam miraretur facientem quod illi congruebat. Mirabantur ergo, quia non congruebat illi Deum Creatorem circumferre, & sabbatum eius impugnare. Et vt prima quæque decidamus, nè eadem vbique nouemus, ad omnem argumentationem aduersarii, ex aliqua noua Christi institutione nitentem: hæc iam definitio stabit, ideo de nouitate institutionis cuiusque disceptatum; quia de nouitate diuinitatis nihil erat vsque adhuc editum, sicuti nec disceptatum: nec posse retorqueri ex ipsa nouitate institutionis cuiusque satis aliam à Christo demonstratam diuinitatem, quando & ipsam nouitatem pronuntiatam à Creatore constiterit, in Christo non esse mirandam. Et oportuerit vtique prius alium Deum exponi, postea disciplinam eius induci; quia Deus auctoritatem præstet disciplinæ, non Deo disciplina: nisi si & Marcion planè tam peruersas non per magistrum litteras didicit, sed per litteras magistrum. Cætera de sabbato ita dirigo: Si sabbatum Christus interuertit, secundùm exemplum fecit Creatoris. Si quidem in obsidione ciui-
tatis Hierichuntis, circumlata per muros arca testamenti septem diebus, etiam sabbatum Iosue. 6. 1. &
operatione destruxit, vt putant qui hoc & de Christo existimant, ignorantes neque seq.
Christum sabbatum destruxisse, neque Creatorem, vt mox docebimus. Et tamen per Iesum tunc quoque concussum est sabbatum, vt & hoc in Christum renuntiaretur, etiam si odio insecutus est solennissimum Iudæorum diem, vt Christus non Iudæorum. Dè odio quoque sabbati professus Creatorem, vt Christus ipsius, sequebatur, exclamantem
ore Esaïæ, [b] *Neomenias, & sabbata vestra odit anima mea.* Sed & hæc quoquo modo di- b Esa. 1. 14.
cta sint, scimus adhibendam tamen in hac specie etiam abruptam defensionem, aduersus abruptam prouocationem. Nunc & ad ipsam materiam disceptabo, in qua visa est destruere sabbatum Christi disciplina. Esurierant discipuli; ea die spicas decerptas manibus
effrixerant, cibum operati ferias ruperant. Excusat illos Christus, & reus est sabbati læsi: Luc. 6. 1.
accusant Pharisæi, Marcion captat status controuersiæ (vt aliquid cludam cum mei

Domini veritate) scripti & volũtatis. dè scriptura enim sumitur Creatoris, & dè Christi
Ibid. 4. voluntate color, quasi dè exemplo Dauid introgressi sabbatis templum, & operati ci-
bum, audenter fractis panibus propositionis. Meminerat enim & ille hoc priuilegium
1. Reg. 21. 6. donatum sabbato à primordio, quo dies ipse compertus est: veniam ieiunij dico. Quum
Exo. 16. 26. enim prohibuisset Creator in biduum legi manna, solummodò permisit in parasceue,
vt sabbati sequentis ferias, pridiana pabuli paratura, ieiunio liberaret. Benè igitur
quòd & causam eandẽ secutus est Dominus in sabbati, si ita volunt dici, destructione:
benè quòd & adfectum Creatoris expressit, in sabbato non ieiunandi honore. Deni-
que, tunc demum sabbatum destruxisset, etiam ipsum Creatorem, si discipulos sabba-
to ieiunare mandasset, aduersus statum scripti, & voluntatis Creatoris. Sed quoniam
discipulos non constanter tuebatur, sed excusat, quoniam humanam opponit neces-
sitatem, quasi deprecatricem; quoniam potiorem honorem sabbati seruat, non con-
tristandi, quàm vacandi; quoniam Dauid, comitesque eius, cum discipulis suis æquat
in culpa, & in venia; quoniam placet illi, quia Creator indulsit; quoniam de exemplo
eius, ipse tam bonus est; ideo alienus est à Creatore. Exinde obseruant Pharisæi, si me-
dicinas sabbatis ageret, vt accusarent eum: certè quà sabbati destructorem, non quà
noui Dei professorem; fortasse enim hunc solum articulum vbique ingeram, alium
Christum nusquam prædicatum. In totum autem errabant Pharisæi circa sabbati le-
gem, non animaduertentes, conditionaliter eam indicentem ferias operum, sub certa
c Exo. 20. 10. specie eorum. Nam quum dè die sabbati dicit, [c] *Omne opus tuum non facies in ea*; dicen-
do, *Tuum*, de humano opere definiit, quod quisque ex artificio, vel negotio suo exe-
quitur, non dè diuino. Opus autem salutis, & incolumitatis, non est hominis, sed Dei
d Leuit. 23. 3 proprium. sicut & rursus in lege: [d] *Non facies, inquit, omne opus in ea*, nisi quod fiet omni
animæ, id est, in causa animæ liberandæ: quia opus Dei, etiam per hominem fieri po-
test in salutem animæ, à Deo tamen: quod facturus fuerat & Christus homo, quia &
Deus. In hunc ergo sensum legis inducere volens illos per manus arefactæ restitutio-
e Luc. 6. 9. nem, interrogat, [e] *Licetnè sabbatis benefacere, an non? animam liberare, an perdere?* Vt id
operis promittens, quod pro anima facturus esset, admoneret eos, quæ opera sabbati
lex prohiberet; humana scilicet: & quæ præciperet, diuina scilicet, quæ fierent animæ
f Luc. 6. 5. omni; [f] *Dominus sabbati* dictus, quia sabbatum, vt rem suam, tuebatur. Quod etiamsi
destruxisset, meritò, quà Dominus magis ille qui instituit. Sed non omnino destruxit,
Iosuë. 6. 1 & seq. quà Dominus; vt hinc iam apparere possit, nè tum quidem in arcæ circumlatione apud
Hierichuntem, sabbatum à Creatore destructum. Nam & illud opus Dei erat, quod
ipse præceperat, & quod propter animas diposuerat hominum suorum, in discrimine
g Esa. 1. 14. belli constitutas. Sed & si odium alicubi sabbatorum professus est, [g] *vestra sabbata* dicen-
do, hominum ea deputans, non sua, quæ sine Dei timore celebrat populus plenus de-
h Esa. 29. 13. lictis; [h] *labijs Deum diligens, non corde*; suis sabbatis, id est, quæcunque disciplina eius
i Esa. 58. 13. agerentur, alium statum fecit, quæ per eundem postea Propheten [i] *vera, & delicata*, &
Esa. 56. 2. non prophananda pronuntiat. Ita nec Christus omnino sabbatum rescindit, cuius le-
Luc. 6. 1. gem tenuit & suprà in causa discipulorum, pro anima operatus; esurientibus enim so-
latium cibi indulsit; & nunc manum aridam curans, factis vbique ingerens, [k] *Non veni*
Luc. 13. 15. *dissoluere legem, sed adimplere*; nec Marcion hac voce os ei obstruxit. Adimpleuit enim
Luc 6. 1. & 6 & hic legem, dum conditionem interpretatur eius, dum operum differentiam illumi-
k Matt. 5. 17. nat, dum facit quæ lex de sabbati ferijs excipit, dum ipsum sabbati diem benedictione
Patris à primordio sanctum, benefactione sua efficit sanctiorem; in quo scilicet diuina
præsidia ministrabat, quod aduersarius aliis diebus præstitisset, nè sabbatum Creato-
ris ornaret, nè opera debita sabbato redderet. In quo die, si & Helisæus prophetes Su-
namitis filium mortuum restituit in vitam, vides, Pharisæe, tuque Marcion, olim
Creatoris esse sabbatis benefacere, animam liberare, non perdere; nihil Christum noui
intulisse, quod sit ex forma, ex lenitate, ex misericordia, ex prædicatione quoque
l Esa. 35. 3. Creatoris. Nam & hic specialis medicinæ prophetiam repræsentat. [l] *Inualescunt manus
dissolutæ, sicut & genua dissoluta* in paralytico.

CAPVT XIII.

Christus in monte pernoctans in oratione, duodecim Apostolos eligens, Petro nomen mutans, Gentiles excipiens; veteri testamento se conformans.

In p. V. Chri. verba. 2. à p. ad m. V. Apostoli. 2. in m. V. Petri priuilegia. 3. in f. V. Ecclesia. 6.

a Esa. 40. 9. Rom. 10. 15. CERTE [a] *euangelizat Sion, & Hierusalem pacem & bona omnia.* certè [b] *ascendit in
b Luc. 6. 12. montem, & illic pernoctat in oratione*; & vtique auditur à Patre. Euolue igitur
Prophetas,

Prophetas, & ordinem totum recognosce. [c] *In montem excelsum*, inquit Esaïas, *ascende,* c Esa. 40. 9.
qui euangelizas Sion; extolle cum vigore vocem tuam, qui euangelizas Hierusalem. Adhuc d Luc. 4. 32.
in vigore obstupescebant in doctrina eius; [d] *Erat enim docens, tanquam virtutem habens,* e Esa. 52. 6.
& rursus, [e] *Propterea cognoscet populus nomen meum in illa die.* Quod nomen, nisi Christi?
Quod ego sum ipse qui loquebar. Tunc enim ipse erat qui in Prophetis loquebatur, sermo, f Esa. 52. 7.
filius Creatoris. *Adsum*, dum hora est, [f] *in montibus, vt euangelizans auditionem pacis,* Rom. 10. 15
euangelizans bono. Item Naum ex duodecim, [g] *Quoniam ecce veloces pedes in monte* g Nahum. 1.
euangelizantis pacem. Dè voce autem nocturnæ orationis ad Patrem, manifestè Psal- 15.
mus, [h] *Deus meus, clamabo per diem, & non exaudies; & nocte, & non in vanitatem mihi.* & h Psal. 21. 2.
alibi, de loco & voce eadem, Psalmus: [i] *Voce mea ad Dominum exclamaui, & exaudiuit* i Psal. 3. 4.
me de monte sancto suo. Habes nominis repræsentationem, habes actum euangelizantis,
habes locum montis, & tempus noctis, & sonum vocis, & auditum pacis; habes Christum Prophetarum. Cur autem duodecim Apostolos elegit, & non alium quemlibet
numerum? Næ & ex hoc meum Christum interpretari possem, non tantùm vocibus
Prophetarum, sed & argumentis rerum prædicatum. Huius enim numeri figuras
apud Creatorem deprehendo: [k] *Duodecim fontes Elim; &,* [l] *Duodecim gemmas in tu-* k Num. 33. 9
nica sacerdotali Aaronis; [m] *& duodecim lapides ab Iesu de Iordane electos, & in arcam testa-* l Exo. 28. 17
menti conditos. Totidem enim Apostoli portendebantur; proinde vt fontes & amnes, 18.
rigaturi aridum retro, & desertum à notitia orbem Nationum; sicut & per Esaïam, m Iosue. 4. 3.
[n] *Ponam in terra inaquosa flumina.* proinde vt gemmæ, illuminaturi sacram Ecclesiæ n Esa. 43. 20
vestem, quam induit Christus Pontifex Patris. proinde vt & lapides, solidi fide, quos
de lauacro Iordanis Iesus verus elegit, & in sacrarium testamenti sui recepit. Quid
tale de numeri defensione competit Christo Marcionis? Non potest simpliciter factum
ab illo quid videri, quod potest videri non simpliciter factum à meo Eius erit res, apud Luc. 6. 14.
quem inuenitur rei præparatura. Mutat & Petro nomen de Simone; quia & Creator Io. 4. 42
Abrahæ & Saræ, & Auseæ nomina reformauit, hunc vocando Iesum, illis syllabas ad- Gen. 17. 15.
iiciendo. Sed & cur Petrum? Si ob vigorem fidei, multæ materiæ solidæque nomen Num. 13. 17.
de suo accommodarent. An quia [o] *& petra, & lapis Christus?* Siquidem & legimus o Rom 9. 33
[p] *positum eum in lapidem offendiculi, & in petram scandali.* Omitto cætera. Itaque adfe- p 1. Petr. 2. 4.
ctauit carissimo discipulorum, de figuris suis peculiariter nomen communicate, puto 8.
propius quàm de non suis. [q] *Conueniunt à Tyro, & ex alijs regionibus multitudo etiam* Esa. 8. 14.
transmarina. hoc spectat Psalmus, [r] *Et ecce Allophili, & Tyrus, & populus Æthiopum,* q Luc 6 17.
isti fuerunt illic. Mater Sion dicet homo, & homo factus est in illa, (quoniam Deus homo r Psal. 86. 4
natus est) & ædificauit eam voluntate Patris: vt scias ad eum tunc Gentiles conuenisse, 5.
quia Deus homo erat natus, ædificaturus ecclesiam ex voluntate Patris, ex Allophylis
quoque. Sic & Esaïas, [s] *Ecce isti veniunt de longinquo; isti autem veniunt ab aquilone, &* s Esa. 49. 12.
mari; alij autem de terra Persarum. De quibus & rursus [t] *Attolle per circuitum oculos tuos, &* t Ibid. 18.
vide, & omnes congregati sunt. Dè quibus infrà, [u] *Vides ignotos, & extraneos: Et dices* u Ibid. 21.
corde tuo, quis istos genuit mihi? Porro, hos quis mihi educauit? At hi mihi vbi fuerunt?
Hic erit Christus non Prophetarum? Et quis erit Christus Marcionitarum? si peruersitas placet, qui non fuerit Prophetarum.

CAPVT XIV.

Sermonis Domini in monte dè octo beatitudinibus, cum veteri testamento concordia.

In p. V. Chri. Verba. 3. à p. V. Viduitas. 11. circa. m. V. spes. 3. & V. esurientes. à m. ad f. V. Tentatio. 5.

VENIO nunc ad ordinarias sententias eius, per quas proprietatem doctrinæ suæ inducit ad edictum (vt ita dixerim) Christi, [a] *Beati mendici (sic enim exigit interpre-* a Luc. 6. 20.
tatio vocabuli quod in Græco est) quoniam illorum est regnum cælorum. Iam hoc ipsum quod
à benedictionibus cepit, Creatoris est, qui vniuersa, provt edidit, nulla alia voce, quàm
benedictionibus dedicauit. [b] *Eructauit enim*, inquit, *cor meum sermonem optimum.* Hic b Psal. 44. 1.
erit sermo optimus, benedictionis scilicet, qui & noui quoque Testamenti initiator
agnoscitur de veteri exemplo. Quid ergo mirum est, si & ab affectibus Creatoris ingressus est per huiusmodi dictionem, semper mendicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, & pupillos vsque diligentis, consolantis, asserentis, vindicantis? vt hanc Christi
quasi priuatam benignitatem, riuulum credas de fontibus salutatoris. Reuerà quòd dirigam nescio, in tanta frequentia eiusmodi vocum, tanquam in silua, vel in prato, vel in
nemore pomorum, passim provt incidit, res petenda est. Inclamat Psalmus, [c] *Iudicate* c Psal. 81. 3.
pupillo, & mendico, & humilem & pauperem iuste tractate. Liberate pauperem, & 4.
mendicum de manu peccatoris eruite. Item Psalmus septuagesimus primus, [d] *Iustitia* d Psal. 71. 4.

Mm

e Ibid 18. *indicabit mendicos populi, & faciet saluos filios pauperum.* Et sequentibus de Christo, [e] *Om-*
f Ibid. 12. & seq. *nes nationes seruient ei.* Dauid autem vni genti Iudaicæ præfuit, nè quis in Dauid putet
dictum, quia & ille susceperat humiles, & necessitatibus laborantes. [f] *Quod liberauerit,*
inquit, *à dynasta mendicum, parcet mendico & pauperi, & animas pauperum saluas faciet.*
Ex vsura & iniu[st]itia redimet eorum animas, & honoratum nomen eorum in conspectu ipsius.
g Psal. 9. 18. 19. Item, [g] *Auertantur peccatores in inferos, omnes nationes quæ Dei obliuiscuntur; quoniam non*
h Psal. 112. 5. 6. *in finem obliuiscens habebitur mendicus: tolerantia pauperum non peribit in finem.* Item, [h] *Quis*
sicut Deus noster, qui habitat in excelsis, & humilia prospectat in cælo & in terra? Qui suscitat
mendicum de terra, & de stercore exaltat pauperem. vti sedere eum faciat cum principibus po-
puli; vtique in regno suo. Sic & retro in Basiliis, Anna mater Samuelis, spiritu gloriam
i 1. Reg. 2. 8. Deo reddens, [i] *Qui* inquit, *excitat pauperem de terra, & mendicum, vti sedere eum faciat*
cum dynastis populi; vtique in regno suo. *& in thronis gloriæ*; vtique regalibus. Per
l Esa. 3. 13. Esaïam verò, quomodo inuehitur in vexatores egenorum? [l] *Vos autem ad quid incendistis*
vineam meam, & rapina mendici in domibus vestris? Cur vos læditis populum meum, &
m Esa. 10. 1. *faciem mendicorum confunditis?* & rursus, [m] *Væ qui scribunt nequitiam; scribentes enim*
scribunt nequam, vitantes iudicia mendicorum, & diripientes iudicatum pauperum populi mei.
n Esa. 1. 17. 18. Quæ iudicia pupillis quoque & viduis exigit, vt & ipsis egenis solatii. [n] *Iudicate pupillo,*
& iustè tractate viduam, & venite conciliemur, dicit Dominus. Cui tantus adfectus in
omnem conditionem humilitatis Creatoris est, eius erit & regnum quod à Christo re-
promittitur; ad cuius adfectum jamdudum pertinent ii, quibus repromittitur. Nam
& si putas Creatoris quidem terrenas promissiones fuisse, Christi verò cœlestes: bene
quòd cœlum nullius alterius vsque adhuc Dei apparet, nisi cuius & terra. benè quod
Creator vel minora promisit, vt facilius illi & de majoribus credam, quàm qui nunquam
de minoribus prius fidem liberalitatis suæ struxit. [o] *Beati esurientes, quoniam ipsi satu-*
o Luc. 6. 21. *rabuntur.* Possem hunc titulum in superiorem transmisisse, quod non alii sunt esurientes,
quàm pauperes & mendici, si non & hanc promissionem Creator specialiter in Euange-
lii scilicet sui præstructionem destinasset. Siquidem per Esaïam, de eis quos vocaturus
p Esa. 5. 26. esset à summo terræ; vtique Nationes: [p] *Ecce*, inquit, *velociter & leuiter aduenient.*
Velociter, quà properantes sub finibus temporum. Leuiter quà sine oneribus pristinæ
q Esa. 49. 10. legis. [q] *Non esurient, neque sitient*: ergo saturabuntur. quod vtique nisi esurientibus
r Esa. 65. 13. & seq. & sitientibus non promittitur. Et rursus, [r] *Ecce*, inquit, *qui seruiunt mihi, saturabuntur;*
vos autem esurietis. Ecce qui seruiunt mihi, bibent; vos autem sitietis. Videbimus & con-
traria ista, an Christo præministrentur: interim quòd esurientibus saturitatem repro-
s Luc. 6. 21. mittit, Dei Creatoris est. [s] *Beati plorantes, quia ridebunt.* Decurre sententiam Esaiæ,
Esa. 65. 12. & seq. *Ecce qui seruiunt mihi, exultabunt in iucunditate; vos autem confundemini. Ecce qui seruiunt*
mihi, oblectabuntur; vos autem clamabitis præ dolore cordis. Et hæc contraria apud Chri-
stum recognosce. Certè oblectatio & exultatio in jucunditate illis promittitur, qui in
diuersa conditione sunt; mœstis, & tristibus, & anxiis. scilicet etiam Psalmus cxxv.
t Psal. 125. 6. [t] *Qui seminant*, inquit, *in lachrimis, in exultatione metent.* Porro, tam exultantibus,
& iucunditatem capientibus risus accedit, quàm merentibus & dolentibus fletus. Ita
Creator, materias risus, & fletus prædicans, risuros plorantes prior dixit. Igitur qui
à consolatione pauperum, & humilium, & esurientium, & flentium exorsus est, statim
u Esa. 61. 1. se illum repræsentare gestiuit, quem demonstrauerat per Esaïam: [u] *Spiritus Domini*
x Luc. 6. 20. *super me, propter quod vnxit me ad euangelizandum pauperibus.* [x] *Beati mendici, quoniam*
y Esa. 61. 2. *illorum est regnum cælorum;* [y] *misit me curare obtritos corde.* [z] Beati *qui esuriunt, quo-*
z Luc. 6. 21. *niam ipsi saturabuntur;* [aa] *aduocare languentes.* [bb] *Beati qui plorant, quoniam ridebunt;*
aa Esa. 61. 2. bb Luc. 6. 22. [cc] *dare lugentibus* Sionis *gloriam, & pro cinere, vnguenti iucunditatem, & gloriæ habitum*
cc Esa. 61. 3. *pro spiritu tædii.* Hæc si statim admissus Christus administrauit, aut ipse est, qui se ad
hæc venturum prædicauit, aut si nondum venit qui prædicauit, ridiculè, sed necessa-
dd Luc. 6. 22. riè dixerim, fortasse mandauerit Christo Marcionis: [dd] *Beati eritis, quum vos odio*
habebunt homines, & exprobrabunt, & eiicient nomen vestrum, velut nequam, propter
filium hominis. Hac pronuntiatione sine dubio ad tolerantiam exhortatur. Quid minus
ee Esa. 51. 7. Creator per Esaïam? [ee] *Nè metueritis ignominiam ab hominibus, & nullificatione eorum*
nè minuamini. Quæ ignominia? quæ nullificatio? quæ futura erat propter filium
hominis. Quem illum? qui est secundùm Creatorem. Vnde probabimus? excidio
ff Esa. 52. 5. in ipsum quoque prædicato? sicut per Esaïam ad auctores odii Iudæos, [ff] *Propter vos*
gg Esa. 49. 7. *blasphematur nomen meum in Nationibus.* & alibi, [gg] *Sancite eum qui circumscribit ani-*
mam suam, qui aspernamenta habetur à Nationibus, famulis, & magistratibus. Si enim
odium in illum filium hominis prædicabatur qui secundùm Creatorem est, Euangelium

autem nomen Christianorum, vtique à Christo deductum, odio futurum contestatur, propter filium hominis, quod est Christus, cum filium hominis in causa odii constituit, qui erat secundum Creatorem, in quem odium prædicabatur. Et vtique si nondum venisset, non potuisset nominis odium, quod agitur hodie, personam nominis antecessisse. Nam & sancitur penès nos, & animam suam circumscribit, propter nos eam ponens; & aspernamento habetur à Nationibus. Et qui natus est, ipse erit filius hominis, propter quem & nomen nostrum recusatur.

CAPVT XV.

Christus væ dicens Pharisæis, maledictionibus veteris testamenti respondit.

ip. V. Dei iustitia & bonitas. 10. & V. Vana gloria. 2. & V. diues. 2. circa. m. V. Diuitiæ. 6. circa. f. V. mundus. 6.

SECVNDVM *hæc*, inquit, *faciebant Prophetis patres eorum*. O Christum versipellem! nunc destructorem, nunc assertorem Prophetarum: destruebat vt æmulus, conuertens discipulos eorum; sibi asserebat vt amicus, sugillans insectatores eorum. Porro, in quantum non congruisset Christo Marcionis assertio Prophetarum, ad quorum venerat destructionem; in tantum congruit Christo Creatoris sugillatio in insectatores Prophetarum, quos in omnibus adimplebat; vel quia magis Creatoris est delicta patrum filiis exprobrare, quàm eius Dei, qui nec propria cuiusque castigat. Sed non statim, inquis, Prophetas tuebatur, si iniquitatem Iudæorum affirmatam volebat, quòd nec cum Prophetis suis piè egissent. Atquin nulla hìc iniquitas exprobranda erat Iudæis, laudandis potius & probandis, si eos figurauerunt, ad quorum destructionem post tantum æui Deus optimus motus est. Sed puto iam & non optimus, iam aliquid & cum Creatore moratus, nec in totum Epicuri Deus. Ecce enim demutat in maledictionem, & ostendit eum se esse,, qui nouit offendi, & irasci: Væ enim dicit. Sed sit nobis quæstio de verbi istius qualitate, quasi non tam maledictionis sit, quàm admonitionis. Et quid causæ interest, quando & admonitio non fit sine aculeo comminationis, maximè per Væ amarior facta? Et admonitio autem, & comminatio, eius erunt qui norit irasci. Nemo enim admonebit, & nemo comminabitur nè quid faciat, nisi qui factum vindicabit: nemo vindicarit, nisi qui norit irasci. Alii agnoscunt quidem verbum maledictionis, sed volunt Christum sic Væ pronuntiasse, non quasi ex sententia sua propriè, sed quòd Væ à Creatore sit, & voluerit illis asperitatem Creatoris opponere, quo suam suprà in benedictionibus sufferentiam commendaret. quasi non Creatori competat, quà vtrumque præstanti, & bonum Deum, & iudicem; vt quia præmiserat in benedictionibus benignitatem, subjiceret etiam in maledictionibus seucritatem, amplitudinem disciplinæ vtriusque instruendæ, tam ad benedictionem sectandam, quàm ad maledictionem præcauendam. Nam & ita præmiserat, [b] *Ecce posui ante vos benedictionem, & maledictionem*. Quod etiam in hanc Euangelii dispositionem portendebat. Alioquin, qualis est ille, qui vt suam insinuaret bonitatem, Creatoris opposuit asperitatem? Infirma commendatio est, quæ de alterius destructione fulcitur. Atqui opponens asperitatem Creatoris, timendum eum confirmauit. si timendum, magis vtique obaudiendum, quàm negligendum; & incipit iam Christus Marcionis Creatori docere. Tunc, si Væ Creatoris est, quòd in diuites spectat, ergo Christus non est diuitibus offensus, sed Creator; & ratas habet Christus diuitum causas, superbiam dico, & gloriam, & sæculi studia, & Dei incuriam, per quæ Væ merentur à Creatore. Sed quomodo non eiusdem sit diuites reprobare, qui suprà mendicos probarit? Nemo non contrarium eius quod probauerit, reprobat. Itaque si Creatori deputabitur maledictio in diuites, eiusdem defendetur benedictio in mendicos; & totum iam opus Christi, Creatoris est. Si Deo Marcionis adscribetur benedictio in mendicos, eiusdem imponetur & maledictio in diuites; & erit par iam Creatoris, tam bonus, quàm & iudex; nec erit iam discrimini locus, quo duo dei fiunt; sublatoque discrimine, supererit vnum Deum renuntiari Creatorem. Igitur Væ, si & vox maledictionis est, vel alicujus austerioris inclamationis, & à Christo dirigitur in diuites, debeo Creatorem diuitum quoque aspernatorem probare, sicut probaui mendicorum aduocatorem: vt Christum in hac quoque sententia Creatoris ostendam, locupletantis quidem Salomonem: Sed quia permissa sibi optione, maluit ea postulare, quæ sciebat Deo grata, sapientiam; meruerat etiam diuitias consequi, quas non magis voluit: quamquam & diuitias præstare, non incongruens Deo sit, per quas & diuites solatio iuuantur, & multa inde opera iustitiæ & dilectionis administrantur. Sed accidentia vitia diuitiis, illa in Euangelio quoque, [c] *Væ diuitibus*, adscribunt: *Quoniam*, inquit,

[a] Luc. 6. 23.
Luc. 16. 25. 26.
[b] Deut. 30. 19.
Luc. 6. 24.
Ibid. 10.
3. Reg. 3. 13.
[c] Luc. 6. 24.

recepistis aduocationem vestram. vtique ex diuitiis, de gloria earum, & sæcularibus fructi-
d Deut. 8. 12. & seq. bus. Itaque in Deuteronomio Moyses, [d] *Nè*, inquit, *cum manducaueris, & repletus*
fueris, & domos magnas ædificaueris, pecoribus & bubus tuis multificatis, & pecunia &
auro, exaltetur cor tuum, & obliuiscaris Domini Dei tui. Quemadmodum & Ezech[ia]m
regem thesauris inflatum, & de eis potius, quàm de Deo gloriatum apud illo[s] qu[i] ex
e Esa. 39. 6. Perside aduenerant, insilit per Esaïam, [e] *Ecce dies venient, & auferentur omnia quæ in*
domo tua sunt; & quæ patres tui congesserunt, in Babylonem transferentur. Sic & per H[ie]-
f Hier. 9. 19 remiam quoque edicit; [f] *Nè glorietur diues in diuitiis suis; & qui gloriatur, scilicet in Deo*
Esa 3. 16. & *glorietur.* Sic & in filias Sionis inuehitur per Esaïam, cultu & diuitiarum abunda[ntia i]n-
g Esa. 5. 14. flatas; comminabundus: & alibi nobilibus, & superbis: [g] *Dilatauit orcus animam su[am]*
Luc. 6. 24. *& aperuit os suum, & descendent inclyti, & magni, & diuites: (hoc erit Christi Væ, super*
diuites) & humiliabitur homo; vtique exaltatus diuitiis. *& inhonorabitur vir;* vtiqu[e ex]
h Esa. 10. 33. substantiam honorabilis. De quibus & rursus; [h] *Ecce Dominus virtutum conturbab[it] glo-*
riosos cum valentia, & elati comminuentur, & ruent gladio sublimes. qui magìs quàm di[uites?]
i Luc 6. 24. [i] *Quia receperunt scilicet aduocationem suam,* gloriam & honorem, sublimitatem ex diui[tiis.]
l Psal. 48. 17 A quibus auertens nos in psalmo quadragesimo octauo, [l] *Nè timueris*, inquit, *quum di[ues]*
factus fuerit homo, & quum abundabit gloria eius; quoniam quum morietur, non tollet om[nia,]
m Psal 61. 11 *nec descendet cum illo gloria sua.* Item in sexagesimo primo, [m] *Ne desideraueritis diui[tias,]*
& si relucent, nè adjeceritis cor. Idipsum postremò verbum Væ, olim per Amos in di[uites]
n Amos 6. 1. & seq. affluentes delitiis destinatur: [n] *Væ*, inquit, *qui dormiunt in lectis eburneis, & delitiis fluunt*
in thoris suis; qui edunt hædos de gregibus caprarum, & vitulos de gregibus boum lactante[s,]
complaudentes ad sonum organorum. tanquam perseuerantia deputauerunt, & non tanquam
Iuxta. 70. *fugientia: qui bibunt vinum liquatum, & vnguentis primariis vnguntur,* Igitur & si [tan]-
tummodò dehortantem à diuitiis ostenderem Creatorem, non etiam prædamnantem
diuites, etiàm verbo ipso quo & Christus, nemo dubitaret ab eodem adjectam ind[e] [et]
comminationem per Væ Christi, à quo ipsarum mareriarum, id est, diuitiatum d[e]h[or]-
tatio præcucurrisset. Comminatio enim dehortationis, accessio est. Ingerit, [o] *Væ*
o Luc. 6. 25. *etiam saturatis, quia esurient; etiam ridentibus nunc, quia lugebunt.* His respondebunt
p Esa. 65. 14 illa, quæ suprà benedictionibus opposita sunt apud Creatorem. [p] *Ecce qui mihi seruiunt,*
saturabuntur; vos autem esurietis; vtique quia saturati estis. *Et ecce qui mihi seruiunt, oble-*
ctabuntur; vos autem confundemini; vtique ploraturi qui nunc ridetis. Sicut enim in Psalmo,
q Psal. 125. 5 [q] *Qui seminant in lacrymis, in lætitia metent: ita in Euangelio, qui in risu seminant, scilicet*
ex lætitia, in lacrymis metent. Hæc olim Creator simul posuit, Christus solummodò di-
r Luc. 6. 26. stinguendo, non mutando, renouauit. [r] *Væ, quum vobis benedixerint homines. secundùm*
hæc faciebant & Pseudoprophetis patres illorum. Æquè Creator benedictionis & laudis h[uma]-
f Esa. 3. 12. næ sectatores incusat per Esaïam, [s] *Populus meus qui vos beatos dicunt seducunt vos, & vias*
pedum vestrorum disturbant. Prohibet & alias fidere omnino in hominem, sic & in laudem
t Hier. 17. 5 hominis, vt per Hieremiam, [t] *Maledictus homo, qui spem habet in homine.* Nam & in Psal-
u Psal. 117. 8. 9. mo centesimo decimo septimo, [u] *Bonum est fidere in Dominum, quàm fidere in hominem.*
Et bonum est sperare in Dominum, quàm sperare in principes. Ita, totum quod ab homine
captatur, abdixit Creator, nedum benedictionem. Pseudoprophetas autem laudatos
siue benedictos à patribus eorum, tam eius est exprobrare, quàm Prophetas vexatos &
rècusatos: sicut injuriæ Prophetarum non pertinuissent ad Deum ipsorum; ita nec gratiæ
Pseudoprophetarum displicuissent, nisi Deo Prophetarum.

CAPVT XVI.

Dilectionem proximi, & inimici, commendauit, & vltionem prohibuit Christus, iuxta veterem legem.

In p. V. inimicorum dilectio. 1. à p. V. Dei iustitia. 1. in m. V. Eleemosyn. 5. in f. V. charitas proximi. 3.

a Luc. 6. 27. 4. Esdræ. 15. 1. [a] SED *vobis dico*, inquit, *qui auditis*; ostendens hoc olim mandatum à Creatore;
Loquere in aures audientium. Diligite inimicos vestros, & benedicite eos qui vos ode-
runt, & orate pro eis qui vos calumniantur. Hæc Creator vna pronuntiatione clusit per
b Esa. 66. 5. Esaïam; [b] *Dicite, fratres nostri estis, eis qui vos oderunt.* Si enim qui inimici sunt, & ode-
runt, & maledicunt, & calumniantur, fratres appellandi sunt; vtique & benedici odientes,
& orari pro calumniatoribus iussit, qui eos fratres deputari præcepit. Nouam planè pa-
c Exo. 21. 24 tientiam docet Christus, etiam vicem iniuriæ cohibens, permissam à Creatore; [c] *oculum*
Luc. 6. 29. *exigente pro oculo, & dentem pro dente:* contrà, ipse alteram amplius maxillam offerri
iubens, & super tunicam pallio quoque cedi. Planè hæc Christus adiecerit, vt supple-

menta consentanea disciplinæ Creatoris. Atque adeò hoc statim renuntiandum est,
an disciplina patientiæ prædicatur penes Creatorem. Si per Zachariam præcepit,
[d] *Nè vnusquisque malitiæ fratris sui meminerit;* sed nec proximi. nam & rursus, [d]Zach. 7. 10.
[e] *Malitiam, inquit, proximi sui vnusquisque nè recogitet.* multò magis patien- [e]Zach. 8. 17.
tiam indixit iniuriæ, qui indixit obliuionem. Sed & quum dicit, [f] *Mihi vindictam,* [f]Deut. 32. 35. 43.
& ego vindicabo: proinde patientiam docet vindictæ expectatricem. In quantum ergo
non capit, vt idem videatur & [g] *dentem pro dente, oculum pro oculo*, in vicem iniuriæ exi- [g]Exo 21. 24
gere, qui non modò vicem, sed etiam vltionem, etiam recordationem & recogitatio- [h]Deut. 32. 35. 43.
nem iniuriæ prohibet: in tantùm aperitur nobis, quomodo [h] *oculum pro oculo, & dentem*
pro dente censuerit, non ad secundam iniuriam talionis permittendam, quam prohibue-
rat interdicta vltione; sed ad primam coercendam, quam prohibuerat opposito talio-
ne, vt vnusquisque respiciens licentiam secundæ iniuriæ, à prima semetipsum contine-
ret. Facilius enim vim comprimi scit repræsentatione talionis, quàm repromissione
vltionis. Vtrumque autem constituendum fuit pro natura, & fide hominum; vt qui
Deo crederet, vltionem à Deo expectaret. qui minus fideret, leges talionis timeret.
Hanc legis voluntatem dè intellectu laborantem, Dominus & sabbati, & legis, & om-
nium paternarum dispositionum, Christus & reuelauit, & compotem fecit, mandans
alterius quoque maxillæ oblationem; vt tantò magis vicem iniuriæ extingueret quam
& Lex per talionem voluerat impedisse, certè quam prophetia manifestè coercuerat;
& memoriam iniuriæ prohibens, & vltionem ad Deum redigens. Ita si quid Christus
intulit, non aduersario, sed adiutore præcepto, non destruxit disciplinas Creatoris.
Denique, si in ipsam rationem patientiæ præcipiendæ, & quidem tam plenæ atque
perfectæ, consideremus, non consistet, si non est Creatoris, qui vindictam repromittit,
qui iudicem præstat. Alioquin, si tantum patientiæ pondus, non modò non repercu- Luc. 6. 28. & seq.
tiendi, sed & aliam maxillam præbendi; & non modò non remaledicendi, sed etiam
benedicendi; & non modò non retinendi tunicam, sed amplius & pallium conceden-
dis mihi imponit, qui non sit me defensurus, in vacuum patientiam præcepit, non
exhibens mihi mercedem præcepti; patientiæ dico fructum, quod est vltio, quam mihi
permisisse debuerat, si ipse non præstat; aut si mihi non permittebat, ipse præstare. quo-
niam & disciplinæ interest, iniuriam vindicari: metu enim vltionis, omnis iniquitas
refrænatur. cæterùm, passim emissa libertate dominabitur; vtrumque oculum effossu-
ra, & omnem dentem excitatura, præ impunitatis securitate. Sed hoc est Dei optimi,
& tantùm boni, patientiæ iniuriam facere, violentiæ ianuam pandere, probos non de-
fendere, improbos non coercere. [i] *Omni petenti te, dato;* vtique indigenti: vel tantò ma- [i]Luc. 6. 30.
gis indigenti, si etiam & abundanti. Nè quis ergo indigeat, datori imperatam habes in
Deuteronomio formam Creatoris: [k] *Non erit, inquit, in te indigens; vti benedicens bene-* [k]Deut. 15. 4
dicens benedicat te Dominus Deus tuus; datorem scilicet, qui fecerit non esse indigentem.
Et plus hîc, non enim petenti iubet dari. *Sed non sit*, inquit, *indigens in te;* id est, cura Ibid.
vltro nè sit. quò magìs petenti præiudicat dandum, etiam in sequentibus: [l] *Si autem* [l]Ibid 7. 8.
fuerit indigens è fratribus tuis, non auertes cor tuum, nec constringes manum tuam à fratre tuo
indigente. Aperiens aperies illi manum, fœnus fœnerabis illi quantum desiderarit. fœnus
enim nisi petenti dari non sólet. Sed dè fœnore postmodum. Nunc si qui voluerit argu-
mentari, Creatorem quidem fratribus dari iussisse, Christum verò omnibus petenti-
bus; vt hoc sit nouum atque diuersum: immò vnum erit ex his, per quæ lex Creatoris
erit in Christo. Non enim aliud Christus in omnes præcepit, quàm quod Creator in
fratres. Nam etsi maior est bonitas quæ operatur in extraneos, sed non prior ea quæ
antè debetur in proximos. Quis enim non diligens proximos, poterit diligere extra-
neos? Quòd si secundus gradus bonitatis est in extraneos, qui in proximos primus est;
eiusdem erit secundus gradus, cuius & primus, facilius quàm vt eius sit secundus, cuius
non extitit primus. Ita, Creator & secundùm naturæ ordinem, primùm in proximos
docuit benignitatem, emissurus eam postea & in extraneos; & secundùm rationem
dispositionis suæ, primò in Iudæos, postea & in omne hominum genus. Ideoque, quam-
diu intra Israëlem erat sacramentum, meritò in solos fratres misericordiam mandabat.
At vbi Christo [m] *dedit gentes hæreditatem, & possessionem terminos terræ*, & cœpit expungi [m]Psal. 2. 8.
quod dictũ est per Osee, [n] *Non populus meus, populus meus; & non misericordiã consequuta mi-* [n]Osee 1. 9.
sericordiã consequuta, Natio scilicet: exinde Christus in omnes legẽ paternę benignitatis
extendit, neminem excipiens in miseratione, sicut in vocatione. Ita & si quid amplius
docuit, hoc quoque in hæreditatẽ gentiũ accepit. [o] *Et sicut vobis fieri vultis ab hominibus,*
ita & vos facite illis. In isto præcepto vtique alia pars eius subauditur: *Et sicut vobis non* [o]Luc. 6. 31.
vultis fieri ab hominibus, ita & vos nè faciatis illis. Hoc si nouus Deus & ignotus retro, &

nondum planè editus præcepit, qui me nulla ante hac institutione formauerit, qui prius scirem quid deberem mihi velle vel nolle, atque ita & aliis facere, quæ mihi vellem; non facere, quæ & mihi nollem, passiuitatem sententiæ meæ permisit, nec adstrinxit me ad conuenientiam voluntatis & facti, vt id aliis faciam quod mihi velim, & id nec aliis faciam quod mihi nolim. Non enim definiit quid mihi, atque aliis debeam velle, vel nolle, vt ad legem voluntatis parem factum; & possim alij non præstare, quod ab alio mihi velim præstitum, amorem, obsequium, solatium, præsidium, & eiusmodi bona: proinde nec alij facere, quod ab alio mihi fieri nolim, vim, iniuriam, contumeliam, fraudem, & eiusmodi mala. Denique, hac inconuenientia voluntatis & facti, agunt Ethnici nondum à Deo instructi. Nam etsi natura bonum & malum notum est, non tamen Dei disciplina: qua cognita, tunc demum conuenientia voluntatis & facti, ex fide vt sub metu Dei agitur. Itaque Deus Marcionis quum maximè reuelatus sit, tamen reuelatus non potuit huius præcepti, dè quo agitur, tam strictum, & obscurum, & cæcum adhuc, & facilius pro meo potius arbitrio interpretandum, compendium emittere, cuius nullam præstruxerat distinctionem. At enim Creator meus & olim, & vbique præcepit indigentes, pauperes, & pupillos, & viduas protegi, iuuari, refrigerari: sicut & per Esaiam; [p] *Infringito esurienti panem tuum; & mendicos qui sine tecto sunt, in domum tuam inducito; & nudum si videris, tegito.* Item per Ezechielem, dè viro iusto; [q] *Panem suum dabit esurienti, & nudum conteget.* Satis ergo tunc me docuit ea facere aliis, quæ mihi velim fieri. Proinde denuntians, [r] *Non occides, Non adulterabis, Non furaberis, Non falsum testimonium dices*: docuit nè faciam aliis quæ fieri mihi nolim; & ideo ipsius erit præceptum in euangelio, qui illud retro & præstruxit, & distinxit, & ad arbitrium disciplinæ suæ disposuit; & meritò iam compendio substrinxit, quoniam & aliàs [s] *recisum sermonem facturus in terris Dominus*, id est Christus, prædicabatur.

p Esa. 58. 7. — q Ezech. 18. 7. — r Exo. 20. 13. — s Esa. 10. 23.

CAPVT VII.

Fœnus, & vsuram omnem, Christus secundùm legem veterem interdixit.

In p V. Vsura. à p. V. Remissio iniuriæ. 3. in m. V. Dei Iustitia, & bonitas. 11. à m. V. hæreticorum Elogia. 5. circa f. V. Eleemosyna. 1. & V. Marcion. 18.

a Luc. 6. 34. HIc nunc de fœnore quum interponit, [a] *Et si fœneraueritis à quibus speratis vos recepturos, quæ gratia est vobis?* percurre sequentia Ezechielis, dè eodem viro iusto: [b] *Pecuniam, inquit, suam fœnori non dedit: & quod abundauerit, non sumet*; fœnoris scilicet redundantiam, quod est vsura. Prius igitur fuit, vt fructum fœnoris eradicaret, quo facilius assuefaceret hominem ipsi quoque fœnori, si fortè, perdendo, cuius fructum didicisset amittere. Hanc etenim dicimus operam Legis fuisse procurantis Euangelio. Quorundam tunc fidem paulatim ad perfectum disciplinæ Christianæ nitorem, primis quibusque præceptis, balbutientis adhuc benignitatis informabat. Nam & suprà; [c] *Et pignus*, inquit, *reddes*; vtique si non sit soluendo: quia soluturo vtique pignus restituendum esse, verum homo scriberet? Multò manifestius in Deuteronomio, [d] *Non dormies super pignus eius: Redditione reddes illi pallium circa solis occasum, & dormies in pallio suo.* Adhuc clarius suprà: [e] *Dimittes omne debitum quod tibi proximus debet, & fratrem tuum non reposces: quoniam remissio Domini Dei tui inuocata est.* Porro, quum debitum dimitti iubet, vtique non exsoluturo, plus etiam est; &, si exsoluturo, quum reposci vetat, quid aliud docet quàm non exsoluturo fœneremus, qui tam detrimentum fœnori indixit? [f] *Et eritis filij Dei.* Nihil impudentius, si ille nos sibi filios faciet, qui nobis filios facere non permisit, auferendo connubium. Quomodo in id nomen allecturus est suos, quod iam erasit? Filius spadonis esse non possum, maximè quum patrem habeam eundem, quem & omnia. Nam tam pater omnium, qui conditor vniuersitatis, quàm spado qui nullius substantiæ conditor. Et si marem ac fœminam non miscuisset Creator, & si non vniuersis quoque animalibus filios concessisset, hoc eram eius antè paradisum, antè delictum, antè exilium, antè duos, vnum. denuò factus filius sui statim, quum me manibus enixus est, quum dè suo halitu mouit. Ille me nunc rursus filium nuncupat, iam non in animam, sed in spiritum pariens. [g] *Quia ipse*, inquit, *suauis est aduersus ingratos & malos.* Euge, Marcion, satìs ingeniosè detraxisti illi pluuias, & soles, nè Creator videretur. Sed quis iste suauis, qui nè cognitus quidem vsque adhuc? quomodo suauis, à quo nulla beneficia præcesserunt? Hoc genus suauitatis, qua soles, & imbres qui fœnerauerat, non recepturus ab humano genere, vt Creator; qui pro tanta elementorum liberalitate, facilius idolis, quàm sibi debitum gratiæ referentes homines, vsque adhuc sustinet. Verè suauis etiam spiritalibus commodis. [h] *Eloquia enim*

b Ezech. 18. 8. — c Ibid. 7. — d Deut. 24. 12. 13. — e Deut. 15. 2. — f Luc. 6. 35. — Gen. 2. 3. — g Luc. 6. 35. Matth. 5. 45. — h Psal. 18. 11.

Domini dulciora super mel, & fauos. Ille igitur & ingratos sugillauit, qui gratos experiri merebatur. Cuius soles, & imbres tu quoque Marcion ingratus habuisti. Cæterùm, cuius non poterat iam queri ingratos, qui non patauerat gratos. Misericordiam quoque præcipiens: [i] *Estote, inquit, misericordes, sicut pater vester misertus est vestri.* Hoc erit, i Luc. 6.36.
[k] *Panem infringito esurienti, & mendicos sine tecto in domum tuam inducito, & nudum si videris, tegito, &c.* [l] *Iudicate pupillo, & iustificate viduam.* Agnosco doctrinam eius veterem, k Esa. 58.7. l Esa. 1.17.
qui [m] *mauult misericordiam, quàm sacrificium.* Aut si alius nunc misericordiam præcepit, m Osee. 6.6.
quia & ipse misericors sit; cur tanto æuo misericors mihi non fuit? [n] *Nolite iudicare, nè iudicemini. Nolite condemnare, nè condemnemini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam, pressam, ac fluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem qua mensi eritis mensura, remetietur vobis.* Vt opinor, hæc, retributionem pro meritis prouocatam sonant. A quo ergo retributio? Si ab hominibus tantùm; ergo humanam docet disciplinam, & mercedem, & in totum hominibus obediemus. Si à Creatore, vt à iudice & dispunctore meritorum; ergo illi nostrum impellit obsequium, apud quem constituit retributionem captandam, vel timendam, prout quisque iudicauerit, aut condemnauerit, aut dimiserit, aut mensus fuerit. Si ab ipso: ergo & ille iam iudicat, quod Marcion negat. Eligant itaque Marcionitæ, nè tanti sit dè magistri regula excidere, quanti Christum aut hominibus, aut Creatori docentem habere. Sed [o] *cæcus cæcum ducit in foueam.* Credunt aliqui Marcioni. Sed [p] *non est discipulus super magistrum.* Hoc & meminisse debuerat Apelles, Marcionis dè discipulo emendator. [q] *Eximat dè oculo suo trabem hæreticus, tunc in oculo Christiani si quam putat stipulam, reuincat.* Proinde & [r] *arbor bona non proferat malum fructum,* quia nec veritas hæresim: *nec mala bonum,* quia nec hæresis veritatem. Sic nec Marcion *aliquid boni dè thesauro Cerdonis malo protulit,* nec Apelles dè Marcionis; multò enim hæc congruentius in ipsos interpretabimur, quæ Christus in homines allegorizauit; non in duos Deos, secundùm scandalum Marcionis. Puto me non temerè huic vsque adhuc lineæ insistere, qua definio, nusquam omnino alium Deum à Christo reuelatum. In hoc solo adulterium Marcionis manus stupuisse miror, nisi quod etiam latrones timent. Nullum maleficium sine formidine est, quia nec sine conscientia sui. Tam diu ergo & Iudæi non alium Deum norant, quàm præter quem neminem adhuc norant; nec alium Deum appellabant, quàm quem solum norant. Si ita est; quis videbitur dixisse, [s] *Quid vocatis, Domine, Domine?* Vtrumnè qui nunquam hoc fuerat vocatus, vt nusquam adhuc editus? An ille qui semper Dominus habebatur, vt à primordio cognitus? Deus scilicet Iudæorum. Quis item adiecisse potuisset, *Et non facitis quæ dico?* Vtrumnè qui cùm maximè edocere tentabat, an qui à primordio ad illos, & Legis & Prophetarum eloquia mandauerat? qui & inobedientiam illis exprobrare posset, etiam si nunquam alias exprobrasset. Porro, qui antè Christum, [t] *populus iste me labijs diligit, cor autem eorum longè absistit à me,* concionatus est, veterem vtique illis contumaciam imputabat. Alioquin quàm absurdum, vt nouus Deus, nouus Christus, nouæ tantæque religionis illuminator, contumaces & inobsequentes pronuntiaret, quos non potuisset experiri.

o Luc. 6.39. p Et ibid. 40. q Ibid. 41. r Ibid. 43. s Luc. 6.46. Ibid. t Esa. 29.13.

CAPVT XVIII.

Christus fidem Centurionis extollens, & mortuos suscitans, & miracula faciens, Ioanne maior vbique filium Creatoris se probat, & veram suam carnem Magdalenæ contactu.

In p. V. Chri. Verba. 4. à p. ad Vlt. a. m. in alphab. Errorum. V. Ioannes. 3. circa f. V. Christi humilitas. in f. V. Magdalena.

PROINDE extollenda fide Centurionis, incredibile si is professus est [a] *talem se fidem nec in Israële inuenisse,* ad quem non pertinebat fides Israëlis. Sed nec exinde pertinere poterat adhuc cruda, vt probaretur vel compararetur, nè dixerim adhuc nulla. Sed cur non licuerit illi alienæ fidei exemplo vti? Quoniam si ita esset, dixisset talem fidem nec in Israële vnquam fuisse: cæterum, dicens talem fidem debuisse inueniri in Israële; quique ad hoc venisset, vt eam inueniret, Deus scilicet & Christus Israëlis, quam non sugillasset, nisi exactor & sectator eius. Æmulus verò etiam maluisset eam talem inuentam, ad quam infirmandam & destruendam magìs venerat, non ad comprobandam. Resuscitauit & mortuum filium viduæ, non nouum documentum. Hoc & Prophetæ Creatoris ediderant, quantò magìs filius? Adeò autem in illud vsque momenti, nullum alium Dominus Christus intulerat, vt omnes illic Creatori gloriam retulerint, dicentes, [b] *Magnus Prophetes prodijt in nobis, & respexit Deus populum suum.* Quis Deus? vtique cuius populus, & à quo Prophetæ. Quòd si illi quidem

a Luc. 7.9. Luc. 7.15. b Luc. 7.16.

Æque dè parabolis semel sufficiat probatum, hoc genus eloquij à Creatore promissũ. At nunc illa quoque pronuntiatio eius ad populum, [d] *Aure audietis, & non audietis*, dedit Christo frequenter inculcare, [e] *Qui habet aures, audiat*. Non quasi ex diuersitate, auditum permitteret Christus, quem ademisset Creator: sed quia comminationem exhortatio sequebatur, Primò, *aure audietis, & non audietis*; dehinc, *qui habet aures, audiat*. Non enim audiebant vltro qui aures habebant; sed ostendebat aures cordis necessarias, quibus illos audituros negarat Creator. Et ideo per Christum adijcit, [f] *Videte quomodo audiatis, & non audiatis*; non corde scilicet audientes, sed aure. Si dignum sensum pronuntiationi accommodes, pro sensu eius qui auditui suscitabat, etiam dicendo, *Videte quomodo audiatis*, non audituris minabatur. Sanè nominatur mitissimus Deus, quia nec iudicat, nec irascitur. Hoc probat etiam subiacens sensus, [g] *Ei qui habet, dabitur; ab eo autem qui non habet, etiam quod habere se putat, auferetur ei*. Quid dabitur? adiectio fidei, vel intellectus, vel salus ipsa. Quid auferetur? vtique quod dabitur. A quo dabitur, & auferetur? Si à Creatore auferetur, ab eo & dabitur. Si à Deo Marcionis dabitur, ab eo & auferetur. Quoquo tamen nomine comminatur ablationem, non erit eius, Dei qui nescit comminari, quia non nouit irasci. Miror autem quum [h] *lucernam negat abscondi solere*, qui se tanto sæculo absconderat maius & necessarius lumen, quum *omnia dè occulto in apertum repromittit*, qui Deum suum vsque adhuc obumbrat, expectans, opinor, nasci Marcionẽ. Venimus ad cõstantissimum argumentũ omnium qui Domini natiuitatem in controuersiam deferunt. Ipse, inquiunt, cõtestatur se non esse natũ, dicendo, [i] *Quæ mihi mater, & qui mihi fratres?* Ita semper hæretici, aut nudas, & simplices voces coniecturis quò volunt rapiunt; aut rursus conditionales, & rationales simplicitatis conditione dissoluunt, vt hoc in loco. Nos contrariò dicimus. primò non potuisse illi annuntiari, quòd mater, & fratres eius foris starent quærentes videre eum, si nulla illi mater, & fratres nulli fuissent; quos vtique norat qui annuntiarat, vel retro notos, vel tunc ibidem compertos, dum eum videre desiderant, vel dum ipsi nuntium mandant. Ad hanc primam propositionem nostram solet ex diuerso responderi, Quid enim, si tentandi gratia nuntiatum est ei? Sed hoc scriptura non dicit, quæ quantò significare solet ex tentatione quid factum, [l] *Ecce legis doctor adsurrexit tentans eum*; & de tributi consultatione, [m] *Et accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum*; tantò vbi non facit tentationis mentionem, non admittit tentationis interpretationem. Et tamen ex abundanti causas tentationis expostulo, cui rei tentauerint illum, per nominationem matris & fratrum. Si vt scirent natus né esset, an non; quando de hoc fuit quæstio, quam ex ista tentatione discuterent? Quis autem dubitaret natum, quem videret hominem, quem audisset filium se hominis professum? quem dè conspectu omnis humanæ qualitatis dubitarent Deum, aut filium Dei credere; Propheten facilius existimantes licet magnum aliquem, vtique tamen natum. Etiamsi in exploratione natiuitatis tentandus fuisset, quodcunque aliud argumentum tentationi competisset, quàm per eam personarum mentionem, quas potuit etiam natus non habere. Dic mihi: Omnibus natis mater adviuit? omnibus natis adgenerantur & fratres? non licet patres magis & sorores habere, vel & neminem? Sed & census constat actos sub Augusto nunc in Iudæa per Sentium Saturninum, apud quos genus eius inquirere potuissent. Adeò nullo modo constitit ratio tentationis istius. At verè mater & fratres eius foris stabant. Superest & dispicere sensum non simpliciter pronuntiantis, [n] *Quæ mihi mater, aut fratres?* quasi ad generis & natiuitatis negationem; sed & ex causæ necessitate, & conditione rationali. Tam proximas enim personas foris stare, extraneis intus defixis ad sermones eius, amplius & auocare eum à solenni opere quærentes, meritò indignatus est. Non tam abnegauit, quàm abdicauit. Atque adeò quum præmisisset: [o] *Quæ mihi mater, & qui mihi fratres?* subiungens, *Nisi qui audiunt verba mea, & faciunt ea?* transtulit sanguinis nomina in alios, quos magis proximos pro fide iudicaret. Nemo autem transfert quid, nisi ab eo qui habet id quod transfert. Si ergo matrem & fratres eos fecit qui non erant, quomodo negauit eos qui erant? meritorum scilicet conditione, non ex proximorum negatione; in semetipso docens, [p] *Qui patrem aut matrem, aut fratres præponeret verbo Dei, non esse dignum discipulum*. Cæterùm, ex hoc magis matrem & fratres confitebatur, quod illos nolebat agnoscere; quod alios adoptabat, confirmabat quos ex offensa negauit, quibus non vt veriores substituit, sed vt digniores. Denique nihil magnum, si fidem sanguini præposuit, quem non habebat.

CAPVT XX.

Christus ventis & mari imperat, dæmonum legionem pellit, hæmoroissam curat, & fidem eius laudat, probans se Deum & verum hominem, vbique legem implens.

[d] Esa. 6. 10.
[e] Luc. 8. 8.
[f] Ibid. 10.
[g] Luc. 8. 18. Matth. 13. 12
[h] Luc. 8. 16.
[i] Luc. 8. 21.
[l] Matth. 22. 35.
[m] Matth. 19. 3.
[n] Luc. 8. 21.
[o] Luc. 8. 21.
[p] Luc. 14. 26.

In p. V Chri. Miracula. 1 à p. V. Christus Medicus. 9. in m. V. Chri. infirma. 3. circa. f. V Christi Medicus 5. in f. V Christi Cato. 11.

a Luc. 8. 25. QVIS [a] *autem iste est, qui & ventis & mari imperat?* nimirum nouus dominator atque possessor elementorum, subacti iam, & exclusi Creatoris. Non ita est. Sed agnorant substantiæ auctorem suum, quæ famulis quoque eius obaudire cõsueuerant. Inspice Exodum, Marcion, adspice mari rubro, vastiori super omnia stagna Iudææ, virgam
Exo. 14. 21. Moysi impetrantem, vt funditus proscissum, & pari vtrimque stupore discriminis fixum, sicco populum pede, intestino itinere transmitteret, rursusque sub eiusdem virgæ nutu, redeunte natura, Ægyptium exercitum vndarũ concordia obrueret: in quod opus & Austri seruierunt. Lege & Sortes familiæ dirimendæ, in transitum eius Iordanis machæram fuisse, cuius impetum atque decursum planè & Iesus docuerat Prophetis transmeantibus stare. Quid ad hæc? Si tuus Christus est, non erit potentior famulis
Iosuë. 3. 1. & seq & 4. 10. Creatoris. Sed his solis exemplis vsus essem, si non etiam prædicatio marinæ istius ex-
b Psal. 28. 3. peditionis Christum antecessisset. Nam quum transfretat, Psalmus expungitur; [b] *Do-*
c Habac. 9. 3. *minus*, inquit, *super aquas multas*: quum vndas freti discutit, Abacuc adimpletur; [c] *Dispargens*, inquit, *aquas itinere*: quum ad minas eius eliditur mare, Naum quoque absolu-
d Naum. 1. 4 tus; [d] *Comminans*, inquit, *mare, & arefaciens illud*; vtique cum ventis, quibus inquietabatur. Vnde vis meum vindicem Christum? dè exemplis, an dè Prophetis Creatoris? Age nunc, qui militarem & armatum bellatorem prædicari putas, non figuratè, nec allegoricè, qui bellũ spiritale aduersus spiritales hostes, spiritali militia, & spiritalibus armis,
Luc. 8. 30. spiritaliter debellaturus esset: Quum inuenis in vno homine multitudinem dæmonum, legionem se professam; vtique spiritalem; disce & Christum expugnatorẽ spiritalium hostium, spiritaliter armatum, & spiritaliter bellicosum intelligendũ; atque ita ipsum esse, qui cum legione quoque dæmonum erat dimicaturus; vt & dè hoc bello Psalmus
e Psal. 23. 8. possit videri pronuntiasse, [e] *Dominus validus, Dominus potens in bello*. Nam cum vltimo hoste morte præliatus, per tropæum crucis triumphauit. Cuius autem Dei filium Iesum legio testata est? Sine dubio cuius tormenta & abyssum nouerant, & timebant, nec enim videntur posse ignorasse adhuc, quòd noui, & ignoti Dei virtus operaretur in terris; quia verisimile non est, Creatorem ignorasse. Si enim alium supra se Deum ignorauerat aliquando, tamen iam infra cœlum suum agentem, vtique cõpererat. Quod autem Dominus comperisset, iam & vniuersæ familiæ innotuisset in eodem mundo, & intra eundem ambitum cœli, quo peregrina diuinitas conuersaretur. In quantùm ergo & Creator scisset eam, & substantiæ eius, si fuisset; in tantum quia nulla fuit, non alium dæmones sciebant, quàm Dei sui Christum. Non depetunt ab alio, quod meminissent petendum sibi à Creatore, veniam scilicet abyssi Creatoris. Denique impetrauerunt. Quo merito? Quia mentiti erant; quia sæui Dei filium eum fecerant? Et qualis erit, qui mentitos iuuabat, qui infamantes sustinebat? Sed enim quia mentiti non erant, quia Deum abyssi, & suum cognouerant, ita eum se & ipse confirmauit, quem adcognouerunt dæmones, Iesum iudicem & vltoris Dei filium. Ecce aliquid & d[illegible]is pusillitatibus, & infirmitatibus Creatoris in Christo. Ignorantiã enim & ego adscribere ei volo. Permittite mihi aduersus hæreticum. Tangitur à fœmina quæ sanguine fluita-
f Luc. 8. 45. bat, & nesciuit à qua. [f] *Quis me*, inquit, *tetigit?* Etiam excusantibus discipulis, perseuerat in ignorantiæ voce, *Tetigit me aliquis*. idque dè argumento affirmat. *Sensi enim virtutem ex me profectam*. Quid dicit hæreticus? Sciebatnè personã? Et cur quasi ignorans lo-
g Gen. 3. 9. quebatur? Vt confessionem certè prouocaret: vt timorem probaret. Sic & Adam aliquando quæsierat, quasi ignorans, [g] *Adam vbi es?* Habes & Creatorem cum Christo ex-
Leuit. 15. 25. cusatum, & Christum Creatori adæquatum. Sed & hoc, qui aduersarius legis; vt quia lex à contactu fœminæ sanguinantis summouet, idcirco gestierit non tantũ contactum eius admittere, sed etiam sanitatem donare. O Deum non natura beneficum, sed æmu-
h Luc. 8. 48 latione! At enim si fidẽ mulieris inuenimus ita meruisse, quum dicit, [h] *Fides tua te saluam fecit*, quis es, vt æmulationẽ legis interpreteris in isto facto, quod ipse Dominus ex fidei remuneratione editũ ostendit? Sed hanc vis mulieris fidẽ constituere, qua contempserat legẽ. Et cui credibile, vt mulier nullius adhuc Dei cõscia, nullius adhuc nouæ legis initiata, legem irrumperet eam cui adhuc tenebatur? Qua denique fide irrupit? in quem Deum credens? quem spernens? Creatorẽ? Certè enim ex fide tetigit. Si ex fide Creatoris, quæ alium Deũ ignorabat; & quomodo legẽ eius irrupit? Tam enim irrupit, si irrupit, quá ex fide Creatoris. Quomodo enim vtrumque conueniet, vt & irruperit, & ex
i Osee. 6. 6. Matt. 9. 13. fide eam irruperit, propter quã irrupisse non debuit? Dicam. Fides hæc fuit primò, qua Deũ suum confidebat [i] *misericordiam malle, quàm ipsum sacrificiũ*: qua eum Deũ certa erat

operari in Christo: qua sic eum tetigit, non vt hominem sanctum, nec vt Prophetam, quem contaminabilem pro humana substantia sciret; sed vt ipsum Deum, quem nulla spurcitia pollui posse præsumpserat. Itaque non temerè interpretata est sibi legem, ea contaminari significantem, quæ essent contaminabilia: non Deum, quem in Christo confidebat. Sed & illud recogitauit, ordinarium & solennem menstrui, vel partualis sanguinis fluxum in lege taxari, qui veniat ex officio naturæ, non ex vitio valetudinis. Illa autem ex vitio valetudinis redundabat, cui non modum temporis, sed diuinæ misericordiæ auxilium necessarium sciebat. Atque ita potest videri legem non irrupisse, sed distinxisse. Hæc erit fides, quæ contulerat etiam intellectum. [f] *Nisi credideritis*, in- f Esa. 7. 9.
quit, *non intelligetis*. Hanc fidem probans Christus eius fœminæ, quæ solum credebat Creatorem, eius fidei se Deum respondit, quam probauit. Nec illud omittam, quòd Luc. 8. 43.
dum tangitur vestimentum eius, vtique corpori, non phantasmati, inditum corpus quoque demonstrabatur; non quasi iam dè hoc retractemus, sed quia ad præsentem conspirat quæstionem. Si enim non erat veritas corporis, phantasma vtique contaminari quâ res vacua, non posset. Qui ergo non potest contaminari ptæ inanitate substantiæ, quomodo voluisset? Vt æmulus legis mentiebatur, qui non verè polluebatur.

CAPVT XXI.

Christus Discipulos ad prædicandum mittit, & victus & vestitus curam prohibet, interrogat quem se putent homines, pascit in solitudine, & multiplicat panes, per conciones prædicit, & in his confessionem exigit, secundùm veterem legem.

In p. V. prouidentia. 1. à p. V. Christus Iudex 3. & V. prouidentia. 6. & V. Petri priuilegia. 1. in m. V. Martyres. 7. circa. f. V. Christi Caro. 8. in f. V. fides 23.

DIMITTIT discipulos ad prædicandum Dei regnum. Nunquid vel hic edidit, cuius? Prohibet eos, victui aut vestitui quid in viam ferre? Quis hoc mandasset, [a] *nisi qui & coruos alit, & flores agri vestit?* [b] *qui boui quoque terenti libertatem oris, ad ve-* Luc. 10. 4.
niam pabuli, ex opere summouendi, antè præcepit: quia dignus operarius mercede sua. Hæc a Luc. 12. 24 & seq.
Marcion deleat, dum sensui salua sint. At [c] *quum iubet puluerem excutere dè pedibus, in eos*
a quibus excepti non fuissent; & [d] *hoc in testimonium mandat fieri*: nemo testatur, quod non a 1. Tim. 5. 18.
iudicio destinatur: inhumanitatem qui in testationem redigi iubet, iudicem comminatur. Nullum Deum nouum à Christo probatum, illa etiam opinio omnium declarauit, quia [e] *Christum Iesam, alij Ioannem, alij Heliam, alij vnum aliquem ex veteribus Prophetis* Herodi asseuerabant. Ex quibus quicunque fuisset, non vtique ob hoc est suscitatus, vt alium Deum post resurrectionem prædicaret. Pascit populum in solitudine, dè pristino scilicet more. Aut si non eadem & maiestas, ergo iam minor est Creatore; qui non vno die, sed annis quadraginta, nec dè inferioribus materiis panis, & piscis, sed dè manna cœlesti, nec quinque circiter, sed sexcenta millia hominum protelauit. Luc. 10. 7. c Luc. 10. 11. Matt. 10. 14 d Luc 9. 5. e Luc. 9. 19. Luc. 9. 17. Exo. 12. 34. & 16. 13. 15.
Adeò autem ea fuit maiestas, vt & pabuli exiguitatem non tantùm sufficere, verumetiam exuberare, de pristino voluerit exemplo. Sic enim & in tempore famis sub Helia, viduæ Sareptensi modica, & suprema alimenta ex Prophetæ benedictione, per totum famis tempus redundauerant. Habes tertiam Basiliarum. si & quartam resoluas, inuenies totum hunc ordinem Christi circa illum Dei hominem, qui oblatos sibi viginti hordeaceos panes, quum populo distribui iussisset, & minister eius proinde comparata multitudine, & pabuli mediocritate, respondisset, [f] *Quid ergo hoc dem in conspectu centum hominum? Da*, inquit, *& manducabunt: quoniam hæc dicit Dominus, Et manducauerunt, & reliquerunt reliquias*, secundùm dictum Domini. O Christum & in nouis veterem! Hæc itaque quæ viderat, Petrus, & cum pristinis comparat, & non tantùm retro facta, sed & in futurum iam tunc prophetantia recognouerat, interroganti 3. Reg. 17. 13. & seq. f 4 Reg. 4. 42. & seq. Luc. 9. 17. Io. 6. 12.
Domino; quisnam illis videretur, quum pro omnibus responderet, [g] *Tu es Christus*: g Luc. 9 20.
non potest non eum sensisse Christum, nisi quem nouerat in scripturis, quem iam recensebat in factis. Hoc & ipse cōfirmat vsque adhuc patiens, immò & silentiū indicens. Si enim Petrus quidem non poterat alium eum confiteri, quàm Creatoris: Ille autem præcepit, [h] *ne cui hoc diceret*; vtique id noluit prouulgari, quod Petrus senserat. Immò, h Ibid. 21.
inquis, quia non rectè senserat, noluit mendaciū disseminari. Sed aliam silentij causam
edixit: [i] *Quia oportet filiū hominis multa pati, & reprobari à Presbyteris, & Scribis, & Sacerdo-* i Ibid. 22.
tibus, & interfici, & post tertiū diem resurgere. Quæ quum prædicata sint, & ipsa in Christum Creatoris, sicut suis locis implebimus, sic quoque ipsum se ostendit esse, in quē prædicabantur. Certè & si non essent prædicata, eam causam indicti silentij protulit, quæ non Petri errorē demonstraret; obeundarū passionū necessitatē. [l] *Qui voluerit*, inquit, *animā* l Luc. 9. 24

Dan.3.92. *suam saluam facere, perdet illam; & qui perdiderit eam propter me, saluam faciet eam.* Certè
filius hominis hanc sententiam emisit, Perspice igitur & tu cum rege Babylonio, for
nacem eius ardentem, & inuenies illic tanquam filium hominis; (nondum enim [illegible]erè
erat, nondum scilicet natus ex homine) iam tunc istos exitus constituentem. S[illegible]as
facit animas trium fratrum, qui eas pro Deo perdere conspirauerant: Chald[illegible]um
verò perdidit quas: li per idololatriam saluas facere maluerant. Quæ est ista noua d[illegible]
ctrina, cuius vetera documenta sunt? Quamquam & prædicationes martyriorum, tam
m Esa 57.1. futurorum, quàm a Deo mercedem relaturorum decucurrerunt. m *Vide,* inquit E[illegible]ias,
quomodo perit iustus, & nemo excipit corde. Et viri iusti auferuntur, & nemo considerat. Quan-
do magis hoc fit, quàm in persecutione sanctorum eius? Vtique non simplex, nec de
n Luc.9.24. naturæ lege communis, sed illa insignis, & pro fide militaris; in qua n *qui animam suam
propter Deum perdit, seruat illam*: vt & hîc tamen indicem adcognoscas, qui malum ani-
mæ lucrum, perditione eius, & bonum animæ detrimentum, salute eius remunerat[illegible]
o Luc.9.26. tus. Sed & zelotem Deum mihi exhibet, o *malum malo reddentem. Qui confusus,* inqui[illegible]
mei fuerit, & ego confundar eius. quando nec confusionis materia conueniat, nisi meo
Christo: cuius ordo magis pudendus, vt etiam hæreticorum conuitiis pateat, omnem
natiuitatis, & educationis fœditatem, & ipsius etiam carnis indignitatem, quanta a[illegible]
ritudine possunt perorantibus. Cæterùm, quomodo ille erit obnoxius confusionis, q[illegible]
eam non capit? non vulua, licet virginis, tamen fœminæ, coagulatus; & si non semine,
tamen ex lege substantiæ corporalis, ex fœminæ humore: non caro habitus antè for-
mam: non pecus dictus, post figuram: non decem mensium cruciatu deliberatus: non
subita dolorum concussione, cum tanti temporis cœno, per corporis cloacam effu[illegible]s
ad terram: nec statim lucem lacrymis auspicatus, & primo retinaculi sui vulnere n[illegible]e
multum ablutus; nec sale & melle medicatus: nec pannis iam sepulturæ inuolucrum
initiatus: nec exinde per immundirias inter sinus volutatus, molestus vberibus, diu
infans, vix puer, tardè homo: sed dè cœlo expositus, semel grandis, semel totus, statim
Christus, spiritus, & virtus, & Deus tantum. Cæterùm, vt non verus, qui non videba-
tur; ita nec dè crucis maledicto erubescendus, cuius carebat veritate, carens corpore.
p Luc.9.26. Non poterat itaque dixisse, p *Qui mei confusus fuerit.* noster hoc debuit pronuntiasse,
q Psal. 8.6. q *Minoratus à patre, modicò citra angelos:* r *Vermis, & non homo; ignominia hominis, & nulli-*
r Psal. 21.6. *ficamen populi*; quatenus ita voluit, s *vt liuore eius sanaremur*, vt dedecore eius salus nostra
s Esa.53.5. constaret. Et meritò se pro suo homine deposuit, pro imagine & similitudine sua, non
aliena; vt, quoniam homo non erubuerat lapidem, & lignum adorans, eadem con-
stantia non confusus dè Christo, pro impudentia idololatriæ, satìs Deo faceret per im-
pudentiam fidei. Quid horum Christo tuo competit, Marcion, ad meritum confusio-
nis? Planè pudere te debet, quòd illum ipse finxisti.

CAPVT XXII.

Transfigurationis Christi mysterium, per singulas partes in veteri lege delineatum.

In p. ad f. V. Chri. Magnalia. 6. à p. in Alphab. Errorum V. Ecstasis. 4. & ibid. V. Psychici. 1. à m. V. Verbum Dei. 2.

NAM & hoc vel maximè erubescere debuisti, quòd illum cum Moyse & Helia in
secessu montis conspici pateris, quorum destructor aduenerat. Hoc scilicet intel-
a Luc. 9. 35. & seq. ligi voluit vox illa dè cœlo, a *Hic est filius meus dilectus, hunc audite:* id est, non Moysen
iam, & Heliam. Ergo sufficiebat vox sola sine ostentatione Moysi, & Heliæ. Definien-
do enim quem audirent, quoscunque alios vetuisset audiri. Aut nunquid Esaiam, &
Hieremiam, cæterosque quos non ostendit, permisit audiri, si vetuit quos ostendit?
Nunc & si præsentia illorum fuit necessaria, non vtique in colloquio ostenderentur,
quod familiaritatis indicium est: nec in consortio claritatis, quod dignationis & gratiæ
exemplum est: sed in sordibus aliquibus, quod destructionis argumentum est, immò
in tenebris Creatoris; quibus discutiendis erat missus. longè etiam disceti à claritate
Christi, qui voces & litteras ipsas eorum, ab Euangelio suo erat separaturus. Sic in
alienos demonstrat illos, dum secum habet. Sic relinquendos docet, quos sibi iungit.
Sic destruit, quos de radiis suis exstruit. Quid faceret Christus ipsorum? Credo secun-
dùm peruersitatem, tales eos reuelasset, quales Christus Marcionis debuisset; aut
Exo. 34.6. quoscunque alios secum, quã Prophetas suos. Sed quid tam Christus Creatoris, quàm
3. Reg.17.18 & seq. secum ostendere prædicatores suos? cum illis videri, quibus in reuelationibus erat vi-
sus: cum illis loqui, qui eum fuerant locuti: cum eis gloriam suam communicare, à
4. Reg. 19. quibus Dominus gloriæ nuncupabatur: cum principalibus suis, quorum alter populi

...ormator aliquando, alter reformator quandoque; alter initiator veteris Testamen- Deut. 18.
ti, alter consummator noui? Igitur & Petrus meritò contubernium Christi sui agnof- 3. Reg. 17.
cens indiuiduitate eius, suggerit consilium, [b] *Bonum est nos hic esse*. Bonum plane, vbi Exo. 33.
Moyses scilicet, & Helias. Et, *Faciamus hic tria tabernacula; vnum tibi, & Moysi vnum,* 3. Reg. 19. Exo. 20.
& Heliæ vnum: sed nesciens quid diceret. Quomodo nesciens? vtrumne simplici errore, [b] Luc. 9. 33.
an ratione quam defendimus in causa nouæ prophetiæ, gratiæ ecstasin, id est, amen-
tiam conuenire? In spiritu enim homo constitutus, præsertim quum gloriam Dei con-
spicit, vel quum per ipsum Deus loquitur, necesse est excidat sensu, obumbratus sci-
licet virtute diuina; dè quo inter nos, & Psychicos quæstio est. Interim facile est amen-
tiam Petri probare. Quomodo enim Moysem & Heliam cognouisset nisi in spiritu? Matth. 17. 4
Nec enim imagines eorum vel statuas populus habuisset & similitudines, Lege prohi- Luc. 9. 3.
bente; nisi quia in spiritu viderat. & ita quod dixisset, in spiritu, non in sensu consti- Exo. 20. 4.
tutus, scire non poterat. Cæterùm, si sic nescit quasi errans, eo quod putaret illorum
esse Christum: ergo iam constat & suprà Petrum interrogatum à Christo, quem se
existimarent, vt dè Creatoris dixisse, [c] *Tu es Christus*; quia si tunc alterius Dei illum co- [c] Luc. 9. 20.
gnouisset, hic quoque non errasset. Quòd si ideo & hic errauit, quia & suprà; ergo cer-
tiores in illum diem quoque nullam nouam diuinitatem à Christo reuelatam, & vsque Matt. 16. 16.
adhuc non errasse Petrum, Christo vsque adhuc nihil eiusmodi reuelante; & tamdiu
non alterius deputandum Christum, quàm Creatoris, cuius omnem & hic ordinem
expressit. Tres dè discentibus arbitros futuræ visionis & vocis assumit; & hoc Crea-
toris est, [d] *In tribus*, inquit, *testibus stabit omne verbum*. In montem secedit. Agnosco Luc. 9. 28.
formam loci. Nam & pristinum populum apud montem & visione, & voce sua Crea- [d] Deut. 19. 15
tor initiarat. Oportebat in eo suggestu consignari nouum Testamentum, in quo con- Luc. 9. 28.
scriptum vetus fuerat sub eodem etiam ambitu nubis, quam nemo dubitauit dè aëre Exo. 19. 3.
Creatoris conglobatam, nisi & nubes suas illò deduxerat, quia & ipse per cœlum Crea- Ibid. 9.
toris iam ruperat; aut proinde & nubilo Creatoris precariò vsus est. Itaque nec nunc
muta nubes fuit, sed vox solita dè cœlo, & Patris nouum testimonium super Filio: at-
que in secundo Psalmo, [e] *Filius meus es tu: ego hodie genui te*. Dè quo & per Esaiam,
[f] *Quis Deum metuens, audiat vocem filij eius?* Itaque iam repræsentans eum [g] *Hic est filius* [e] Psal. 2. 7
meus, vtique subauditur, quem repromisi. Si enim repromisit aliquando, & postea di- [f] Esa. 50. 10.
cit, *Hic est*; eius est exhibentis voce vti in demonstratione promissi, qui aliquando [g] Luc. 9. 35.
promisit; non eius cui possit responderi, Ipse enim tu quis es qui dicas, *Hic est filius*
meus; dè quo non magis præmisisti, quàm teipsum, quod prius eras reuelasti? *Hunc igi-*
tur audite, quem ab initio edixerat audiendum in nomine Prophetæ, quoniam & Pro-
phetes existimari habebat à populo. [h] *Prophetam*, inquit Moyses, *suscitabit vobis Deus ex* [h] Deut. 18.
filijs vestris; secundùm carnalem scilicet censum: *tanquam me audieritis illum*. Omnis 15. 18. 19.
autem qui illum non audierit, exterminabitur anima eius de populo suo. *Sic & Esaias*,
[i] *Quis in vobis metuens, exaudiat vocem filij eius?* Quam & ipse pater commendaturus [i] Esa. 50. 10.
erat. Sistens enim verba filij sui, dicendo scilicet, *Hic est filius meus dilectus; hunc audite*
inquit. Itaque & si facta translatio sit auditionis à Moyse, & Helia in Christo, sed non
vt ab alio Deo, nec ad alium Christum, sed à Creatore in Christum eius, secundùm
decessionem veteris, & successionem noui Testamenti [k] *Non legatus*, inquit Esaias, *nec* [k] Esa. 63. 9.
nuntius, sed ipse Dominus saluos eos fecit. ipse iam prædicans & implens Legem, & Pro-
phetas. Tradidit igitur pater filio discipulos nouos; ostensis prius cum illo Moyse, & Luc. 9. 36.
Helia in claritatis prærogatiua, atque ita dimissis, quasi iam & officio & honore dispun-
ctis; vt hoc ipsum confirmaretur, propter Marcionem, societatem esse etiam claritatis
Christi cum Moyse, & Helia. Totum autem habitum visionis istius habemus etiam
apud Abacuc, vbi Spiritus ex persona interdum Apostolorum, [l] *Domine, audiui auditum* [l] Habac. 3. 2.
tuum, & extimui. Quem magis, quàm vocis cœlestis illius, [m] *Hic est filius meus dilectus,* [m] Luc. 9. 35.
hunc audite? [n] *Consideraui opera tua, & excidi mente*. Quando magis, quàm cùm visa clari- [n] Habac. 3. 2
tate eius, *nesciit quid diceret Petrus?* [o] *In medio duorum animalium cognosceris*, Moysi & He- [o] Luc. 9. 33.
liæ. Dè quibus & Zacharias vidit in figura duarum olearum, & duorum ramulorum [p] Habac. 3. 2 Exo. 7.
oleæ. Nam hi sunt, de quibus dictum est illi, [q] *Duo filij opimitatis adsistunt Domino vni-* [q] Zach. 4. 14
uersæ terræ. Et rursum idem Abacuc, [r] *Operuit cœlos virtus*; vtique nubilo illo. *Et splendor* [r] Habac. 3. 3
eius vt lux erit; vtique qua etiam vestitus eius refulsit. Et si commemoremur promissio- Luc. 9. 29.
nis Moysi, hic inuenietur expuncta. Quum enim desiderasset conspectum Domini
Moyses dicens, [s] *Si ergo inueni gratiam coram te, manifesta te mihi, vt cognoscenter videam* [s] Exo. 33. 13.
te; eum conspectum desiderans, in quo hominem esset acturus, quod Propheta scie-
bat. cæterùm, [t] *Dei faciem* (iam audierat) *nemo homo videbit, & viuet. Et hunc*, inquit, *ser-* [t] Exo. 33. 20.
monem quem dixisti, faciam tibi. Et rursus Moyses, [u] *Ostende mihi gloriam tuam*. Et Dominus [u] Ibid. 18.

x Ibid. 13. similiter de futuro, x *Ego præcedam in gloria mea.* & reliqua. Et in nouissimo *Ex tunc videbis posteriora mea.* Non lumbos, nec suras; sed quam desideraucrat gloriam in

y Num. 12. 6. posterioribus temporibus reuelandam. In qua, facie ad faciem visibilem se ei repromittit, etiam ad Araonem dicens, y *Si fuerit Propheta in vobis, in visione cognoscar illi, & in visione loquar ad eum, non quomodo ad Moysem; os ad os loquar ad eum in specie* (vtique hominis, quam erat gestaturus,) *non in ænigmate.* Nam & si Marcion noluit eum colloquentem

& Ibid. 8.

z Exo. 33. 11. Exo. 34. 35. Domino ostensum, sed stantem; & tamen z *& stans os ad os stabat, & faciem ad faciem cum illo*, inquit, non extra illum, in gloriam ipsius, nedum in conspectum. De qua gloria non aliter illustratus discessit à Christo, quàm solebat à Creatore: proinde tunc oculos percutiens filiorum Israelis, quemadmodum & nunc excæcati Marcionis, qui hoc quoque argumentum aduersus se facere non vidit.

CAPVT XXIII.

Aduentitium & nouellum Marcionis Christum exagitat, eiusque interpretationem ridet, quærens vnde veniat. Christus autem noster, iustus & lenis, pueros admittit, & volentem sequi repellit, arcet alium à sepultura patris, omnia iuxta legem veterem loquens, & agens.

In p. V. Chri verba. 7. à p. V. Humilitas. 1. in m. V. Dei iustitia, & bonitas. 13. & V. pueri, & V. Nuptias impugnant hæretici. 5. circa. f. V. Hypocrisis. 3. V. Sacerdotium. 3. in f. V. Relapsus. 1.

a Luc. 9. 41. SVSCIPIO in me personam Israelis. Stet Christ s Marcionis, & exclamet, a *O generatura incredula, quousque ero apud vos? quousque sustinebo vos?* Statim à me audire debebit, Quisquis es eperchomene, prius ede qui sis, & à quo venias, & quod in nobis tibi jus. Vtique adhuc Creatoris est totum apud te. Planè si ab illo venis, & illi agis, admittimus increpationem. Si verò ab alio, dicas velim quid nobis vnquam de tuo commisisti, quod credere debuissemus, vt exprobres incredulitatem, qui nec teipsum aliquando nobis reuelasti? Quàm olim apud nus agere cœpisti, vt tempus queraris? in quibus nos su-

b Luc. 9. 41. stinuisti, vt patientiam imputes? Asinus de Æsopi puteo modò venis, & jam exclamas. Suscipio adhuc & personam discipulorum in quos insiliit, b *O Natio incredula, quamdiu ero vobiscum, quàm diu vos sustinebo?* Hanc eruptionem eius vtique hoc modo iustissime repercuterem: quisquis es eperchomene, prius ede qui sis, à quo venias, quod tibi jus sit in nobis? vsque adhuc puto creatoris es, & ideo secuti sumus recognoscentes omnia illius in te. Quod si ab illo venis, admittimus increpationem. Si vero alli agis, oro te dicas quid nobis aliquando commisisti duntaxat de tuo, quod jam credidisse debuissemus vt exprobres incredulitatem, qui nec auctorem tuum vsque adhuc edis? Quàm olim autem apud nos agere cœpisti? vt tempus quoque opponas. In quibus autem nos sustinuisti, vt & patientiam jactes? Asinus de Æsopi puteo modò huc apparuit, & iam exclamat. Quis non ita iniustitiam increpationis retudisset, si eius eum credidisset, qui nondum queri debuisset? nisi quò nec ille eos insiliisset, si non olim apud illos in Lege, in Prophetis, in virtutibus & beneficiis deuersatus, incredulos semper fuisset expertus. Sed ecce

c Luc. 9. 47. & seq. c *Christus diligit paruulos, tales esse docens debere, qui semper majores velint esse.* Creator

4. Reg. 2. 24. autem vrsos pueris immisit, vlciscens Helisæum prophetem, conuicia ab eis passum. Satis impudens antithesis, quum tam diuersa committit, paruulos & pueros: innocentem adhuc ætatem, & iudicii iam capacem, quæ conuiciari poterat, nè dicam blasphemare.

Exo. 1. 15. Qua ergo iustus Deus, nec pueris impiis pepercit, exigens maiori ætati honorem, & vtique magis à minore. Quà verò bonus adeò diligit paruulos, vt apud Ægyptum benefecerit obstetricibus protegentibus partus Hebræos periclitantes edicto Pharaonis. Ita & hæc affectio Christi cum Creatore est. Iam nunc Deus Marcionis, qui connubium

Exo. 1. 16. aduersabatur, quomodo videri potest paruulorum dilector, quorum tota causa connubium est? Qui semen odit, fructum quoque execretur necesse est. Næ ille sæuior haben-

Gen. 2. 28. dus Ægyptio rege. nam Pharao educari non sinebat infantes: iste nec nasci, auferens vitam illis etiam decem mensium in vtero. Atenim quanto credibilius, vt eius deputetur

4. Reg. 1. 10. affectio in paruulos, qui benedicendo connubium in propagationem generis humani, ipsum quoque fructum connubii benedicendo promisit, qui de infantia primus est. Re-

Luc. 9. 54. præsentat Creator ignium plagam Helia postulante in illo Pseudopropheta. Agnosco iudicis seueritatem; è contrario, Christi lenitatem, increpantis eandem animaduersio-

d Esa. 42. 2. nem destinantes discipulos, super illum viculum Samaritarum. Agnoscat & hæreticus ab eodem seuerissimo iudice promitti hanc Christi lenitatem. d *Non contendet*, inquit, *nec vox eius in platea audietur. harundinem quassatam non comminuet, & linum fumigans*

e 3. Reg. 19. 12. *non extinguet.* Talis vtique multò magis homines non erat crematurus. Nam & tunc ad

Luc. 9. 57. Heliam, e *Non in igni* (*inquit Dominus*) *sed in spiritu miti.* Atenim humanissimus Deus,

[illegible]sat eum, qui se tam induiduum illi comitem offert? Si quia superbè, vel ex hy- Luc. 9.57.
pocrisi dixerat, *Sequar te quocunque ieris*; ergo aut superbiam, aut hypocrisin recusandam
[illegible]cando iudicem gessit. Et vtique damnauit, quem recusauit, non consecuturum scili-
cet salutem. Nam sicut ad salutem vocat, quem non recusat, vel etiam quem vltro vocat;
ita in perditionem damnat quem recusat. Illi autem caussato patris sepulturam, quum
responder, [f] *Sine, mortui sepeliant mortuos suos. tu autem vade, & annuntia regnum Dei*; f Luc. 9. 59.
vtramque legem Creatoris manifestè confirmauit, & de sacerdotio in Leuitico prohi- 60.
bentem sacerdotes supremis etiam parentum interesse: [g] *Super omnem*, inquit, *animam* g Leuit. 21. 1.
defunctam sacerdos non introibit, & super parentem suum non contaminabitur. Et de deuo- 11.
tione in Arithmis, Nam & illic, qui se Deo vouerit, inter cætera iubet, [h] *nè super vllam* h Num. 6. 6.
animam introeat defunctam, nè super patris quidem, aut matris, aut fratris. Puto autem & 7.
deuotioni, & sacerdotio destinabat, quem prædicando regno Dei imbuerat. Aut si non
ita est, satis impius pronuntiandus, qui nulla ratione legis intercedente, sepulturas pa- Luc. 9. 61. 62.
rentum despici à filiis imperabat. Quum verò & tertium illum, prius suis valedicere pa- Gen. 19. 17.
rantem, prohibet retro respectare, sectam Creatoris exequitur. Hoc & ille noluerat
fecisse, quos ex Sodomis liberarat.

CAPVT XXIV.

Discipulos septuaginta mittit Christus, eosque iubet omnia secundùm legem veterum exequi.

In p. V. Discipuli. & V. Prouidentia. 5. à p. V. Calceus. 2. & V. Deus iudex. 3. & V. Pax. 2. & V. salutatio in m. V misericordia. 2. à. m. V. iudicii tempus. 1. & V. Pastor. 3. circa. f. V. Christianus. 21. & V. Christianus. 19. in f. V. Christus medicus. 3.

[a] ADLEGIT *& alios septuaginta Apostolos* super duodecim. Quo enim a Luc. 10. 1.
duodecim? secundùm totidem fontes in Elim; si non & septuaginta, se- Num. 33. 9.
cundum totidem arbusta palmarum? Antitheses plurimum caussarum diuersitas fecit,
non potestatum. Sed qui diuersitatem caussarum non respexit, facilè eam potestatem
existimauit. Profectionem filiorum Israëlis, Creator, etiam illis spoliis aureorum, & ar-
genteorum, vasculorum, & vestium, præter oneribus consparsionum offarcinatam edu- Num. 33. 1.
xit de Ægypto: Christus autem nec virgam discipulis in viam ferre præscripsit. Illi enim Exo. 12. 34.
in solitudinem promouebantur; hi autem in ciuitates mittebantur. Considera caussa- & seq.
rum offerentiam, & intelliges vnam & eandem potestatem, quæ secundùm penuriam & Luc. 10. 4.
copiam expeditionem suorum disposuit; proinde per ciuitates abundaturam circunci-
dens, sicut & egituram per solitudinem struxerat. Etiam [i] *calciamenta portare vetuit illos.* Ipse i Luc. 10. 4.
enim erat, sub quo nec in solitudine per tot annos populus calciamenta detriuerat. [k] *Nemi-* Deut. 29. 5.
nem, inquit, *per viam salutaueritis.* O Christum destructorem Prophetarum, à quibus hoc k Luc. 10. 4.
quoq; accepit! Helisæus, quum Giezin puerum suum mitteret in viam ad filium Sunamiti-
dis resuscitandū dè morte, puto sic ei præcepit; [l] *Accinge lumbos tuos, & sume bacillum meum*
in manum, & vade: quemcumque conueneris in via, nè benedixeris eum; id est, nè saluta- l 4. Reg. 4. 28.
ueris: *& qui te benedixerit, nè responderis ei*, id est, nè resalutaueris. Quæ est enim inter Ibid.
vias benedictio, nisi ex occursu mutua salutatio? Sic & Dominus, [m] *In quam introissent* m Luc. 10. 5.
domum, pacem ei dicere; exemplo eodem est. Mandauit enim & hoc Helisæus, quum in-
troisset ad Sunamitin, diceret ei, [n] *Pax viro tuo, pax filio tuo* Hæc erunt potius nostræ n 4 Reg. 4.
antitheses, quæ comparant, non quæ separant Christum. [o] *Dignus est autem operarius* 26.
mercede sua quis magìs pronuntiarit quàm Deus iudex? Quia & hoc ipsum iudicare est, o Luc. 10. 7.
dignum facere mercede operarium. Nulla retributio non ex iudicatione constitit. Iam
nunc & hic lex consignatur Creatoris, etiam boues operantes dignos operarios mercede
iudicantis. [p] *Boui*, inquit, *terenti os non colligabis.* Quis tam præstans in homines, nisi qui p Deut. 25.
& in pecudes? Quòd si & Christus dignos mercede pronuntiat operarios, excusauit præ- 4. & 1. Cor.
ceptum illud Creatoris, de vasis aureis & argenteis Ægyptiorum auferendis. Qui enim 9. 9.
villas & vrbes operati fuerant Ægypriis, digni vtique operarii mercede, non ad fraudem & 1. Tim. 5.
sunt instructi, sed ad mercedis compensationem, quam aliàs à dominatoribus exigere non 18.
poterant. Regnum Dei, neque nouum, neque inauditum, sic quoque confirmauit, dum Exo. 12. 2. &
illud iubet annuntiari adpropinquasse. Quod enim longè fuerit aliquādo, id potest dici ad 35.
propinquasse. Si autem nunquam retro fuisset, antequam adpropinquasset, nec dici potuis- Exo. 1. 11.
set adpropinquasse, quod nunquam longè fuisset. Omne quod nouum & incognitum est, Luc. 10. 9.
subitum est. Omne quod subitum est, quum annuntiatur, tunc primùm speciem inducens,
tunc primum accipit tempus. Cæterùm, nec retro tardasse poterit, quamdiu non annun-
tiabatur nec ex quo annuntiari cœperit, adpropinquasse. Etiam adjicit, vt eis qui illos
non recepissent, dicerent; [q] *Scitote tamen adpropinquasse regnum Dei.* Si hoc non & commi- Luc. 10. 11.

q Luc. 10. 11. nationis gratia mandat, vanissimè mandat. Quid enim ad illos si adpropinquaret regnū, nisi quia cum iudicio adpropinquat? in salutē scilicet eorum, qui annuntiationem eius
Luc. 9. 5. recepissent. Quomodo? si comminatio non potest sine executione, habes Deum executorem in comminatore, & iudicem in vtroque? Sic & puluerem iubet excuti in illos, in testificationem, & hærentiam terræ eorum, nedum communicationis reliquæ. Si enim inhumanitas & inhospitalitas nullam ab eo relaturæ sunt vltionem, cui rei præmittit testificationem, minas vtique portendentem? Porro, quum etiam Creator in
Deut. 23. 3. Deuteronomio, Ammonitas, & Moabitas prohibeat recipi in Ecclesiam, quòd populum Ægypto profectum, inhumanè & inhospitaliter copiis defraudassent: ergo in Christum inde manasse constabit communicationis interdictum, vbi habet formam,
r Luc. 10. 16. [r] *Qui vos spernit, me spernit.* Hoc & Moysi Creator, [s] *Non te contempserunt, sed me.* Tam
s 1. Reg. 8. 7 enim Apostolus Moyses, quàm & Apostoli Prophetæ. Æquanda erit auctoritas vtriusque
t Luc. 10. 19. officij, ab vno eodemque Domino Apostolorum, & Prophetarum. Quis nunc [t] *dabit potestatem calcandi super colubros, & scorpios?* Vtrumnè omnium animalium Dominus, an nec vnius lacertæ Deus? Sed benè quòd Creator hanc potestatē etiam paruulis
u Esa. 11. 8. pueris per Esaïam repromisit, [u] *conijcere manum in cauernam aspidum, & in cubile natorum aspidum, nec omnino lædi.* Et vtique scimus (salua simplicitate scripturæ; nam nec & ipsæ
x Ephes. 6. 12 bestiæ nocere poterunt, vbi fides fuerit) figuratè scorpios & colubros portendi [x] *spiritalia malitiæ*, quorum ipse quoque princeps in serpentis, & draconis, & immanissimæ cuiusque bestiæ nomine deputetur, penès Creatorem, largitum hanc potestatem prius
y Ps. 90. 13. Christo suo; sicut nonagesimus Psalmus ad eum, [y] *Super aspidem, & basiliscum incedes, & conculcabis leonem, & draconem;* sicut etiam Esaïas, [z] *Illa die superducet Dominus Deus ma-*
z Esa. 27. 1. *cheram sanctam, magnam & fortem*, Christum scilicet suum, *in draconem illum colubrum*
aa Esa. 35. 8. *magnum, & tortuosum, & interficiet eum illa die.* Sed quum idem, [aa] *Via munda, & via sancta vocabitur, & non transibit illic immundum, nec erit illic via immunda: qui autem dispersi erunt, vadent in ea, & non errabunt; & non erit iam illic leo, nec ex bestijs pessimis quicquam ascendet in eam, nec inuenietur illic;* quum via fidem demonstret, per quam ad Deum perueniemus, iam tunc eidem viæ, id est fidei, hanc erogationem, & subiectionem bestiarum pollicetur. Denique & tempora promissionis congruere inuenias, si quæ antecedunt, legas. [bb] *Inualescite manus dimissæ, & genua resoluta. Tunc patefient oculi cæcorum, &*
bb Esa. 35. 3. & seq. *aures exaudient surdorum. Tunc saliet claudus vt ceruus, & clara erit lingua mutorum.* Igitur
Luc. 10. 19. vbi medicinarum edidit beneficia, tunc & scorpios, & serpentes sanctis suis subdidit,
Luc. 10. 22. 9. ille scilicet qui hanc potestatem, vt & aliis præstaret, prior acceperat à Patre, & secundùm ordinem prædicationis exhibuit.

CAPVT XXV.

Christus laudat Patrem quòd absconderit sua sapientibus; legis perito quid faciendum respondet.

In p. V. Marcionis Deus numero 10. à p. V. Humilitas. 2. circa. m. V. Chri. Magnalia. 5. à m. V. Apostoli. 3. à m. ad f. V. Amor Dei. 3.

QVIS Dominus cœli inuocabitur, qui non prius factor ostenditur? [a] *Gratias*
a Luc. 10. 21. *enim*, inquit, *ago, & confiteor, Domine cœli, quod ea quæ erant abscondita sapientibus, & prudentibus, reuelaueris paruulis.* Quæ ista? & cuius? & à quo abscondita? & à quo reuelata? Si à Deo Marcionis abscondita, & reuelata, qui omnino nihil præmiserat; in quo aliquid absconditum esse potuisset, non prophetias, non parabolas, non visiones, non vlla rerum, aut verborum, aut nominum argumenta, per allegorias & figuras, vel ænigmatum nebulas obumbrata; sed ipsam magnitudinem sui absconderat, quam cummaximè per Christum reuelabat, satis iniquè. Quid enim deliquerant sapientes & prudentes, vt absconderetur illis Deus? ad quem cognoscendum non suffecerat sapientia atque prudentia illorum, nulla via data ab ipso per aliquam operum prædicationem; vel vestigia, per quæ sapientes atque prudentes deducerentur. Quamquam & si in aliquo deliquissent erga Deum ignotum, pone tunc notum; non tamen zelotem eum experiri debuissent, qui dissimilis Creatoris inducitur. Igitur si nec materias præmiserat, in quibus aliquid occultasset; nec reos habuerat, à quibus occultasset; nec debuerat occultasse, etiam si habuisset; iam nec reuelator ipse erit, qui absconditor non fuit: ita nec Dominus cœli, nec Pater Christi; sed ille, in quem competunt omnia. Nam & abscondit præmisso obscuritatis propheticæ instrumento, cuius intellectum fides mereretur: [b] *Nisi enim credideri-*
b Esa. 7. 9. Rom. 1. 21. *tis, non intelligetis*; & reos habuit sapientes atque prudentes, ex ipsis operibus tot ac

tantis

tantis intelligibilem Deum non requirentes, vel perperam in illum philosophantes,
& ingenia hæreticis subministrantes; & nouissimè, [c] *zelotes est*. Denique olim hoc per c Exo. 20. 5.
iam concionabatur, quod Christus gratulatur; [d] *Perdam sapientiam sapientium, &* d Esa. 29. 14.
prudentiam prudentium celabo. Sicut & alibi tam abscondisse, quàm reuelatum esse signi- e Esa. 45. 3.
ficat, [e] *Et dabo illis thesauros absconditos; inuisibiles aperiam illis*. Et rursus, [f] *Quis alius di-* f Esa. 44. 25.
sijciet signa ventriloquorum, & diuinationes ex corde; auertens in posteriora sapientes, & cogi-
tationes eorum infatuans? Si autem & Christum suum illuminatorem Nationum desi-
gnauit, [g] *Posui te in lucem Nationum*; quas interpretamur in nomine paruulorum, sensu g Esa. 42. 6.
scilicet retro paruas, & imprudentia infantes; iam verò & humilitate fidei pusillas: fa- & cap. 49. 6.
cilius vtique credemus eundem etiam paruulis reuelasse per Christum, qui & retro
absconderit, & per Christum reuelationem repromiserit. Aut si Deus Marcionis, ea
quæ à Creatore abscondita retro fuerant, patefecit: ergo iam Creatori negotium ges-
sit, res eius edisserens. Sed in destructionem, inquis, vti traduceret eas: ergo illis tra-
duxisse debuerat, quibus Creator abscondidit, sapientibus & prudentibus. Si enim
benignitate faciebat, illis erat agnitio præstanda, quibus fuerat negata; non paruulis,
quibus nihil Creator inuiderat. Et tamen vsque adhuc, puto, probamus extructio-
nem potius Legis & Prophetarum inueniri in Christo, quàm destructionem. [h] *Omnia* h Luc. 10. 22.
sibi tradita dicit à Patre. Credas, si Creatoris est Christus, cuius omnia; quia non minori
se tradidit omnia filio Creator, quæ per eum condidit, per sermonem suum scilicet.
Cæterùm, si eperchomenos ille, quæ sunt omnia quæ illi à Patre sunt tradita? quæ sunt
Creatoris? Ergo bona sunt quæ Pater Filio tradidit; & bonus iam Creator, cuius om-
nia bona sunt; & ille iam non bonus, qui in aliena bona inuasit, vt filio traderet, do-
cens alieno abstinere. Certè mendicissimus, qui nec filium vnde ditaret habuit, nisi
de alieno. Aut si nihil dè Creatoris traditum est ei à Patre, & quomodo hominem
Creatoris sibi vendicat? Aut si solus homo ei traditus est; omnia homo non est. Scri-
ptura autem omnium edicit traditionem filio factam. Sed & si omnia ad hominum ge-
nera, id est, ad omnes Nationes interpretaberis; & has filio tradidisse Creatoris est:
[i] *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*. Aut si habet & ipse i Psal. 2. 8.
aliqua sua, quæ omnia filio traderet, pariter cum homine Creatoris, ostende vnum
aliquod ex omnibus, in fidem, in exemplum; nè tam meritò non credam eius esse om-
nia, cuius nihil video, quàm meritò credam, etiam quæ non video eius esse, cuius sunt
vniuersa quæ video. Sed, [k] *Nemo scit qui sit pater, nisi filius; & qui sit filius, nisi pater, &* k Luc. 10. 22.
cuicunque filius reuelauerit. Atque ita Christus ignotum Deum prædicauit. Hinc enim
& alij hæretici fulciuntur, opponentes Creatorē omnibus notum; & Israëli, secundùm
familiaritatē & rationibus secundùm naturam. Et quomodo ipse testatur nec Israeli
cognitum se? [l] *Israel autem me non cognouit, & populus me non intellexit;* nec Nationibus, l Esa. 1. 3.
[m] *Ecce enim nec dè Nationibus*, inquit, *nemo*; propter quod & [n] *illas stillicidium situlæ depu-* m Esa. 63. 3.
tauit, & [o] *Sionem tanquam speculam in vinea dereliquit*. Vide ergo an confirmatio sit pro- n Esa. 40. 15.
pheticæ vocis, exprobrantis ignorantiam in Deum humanam, quæ fuerit ad filium vs- o Esa. 1. 8.
que. Nam & ideo subtexuit, [p] *ab eo cognosci Patrem, cui Filius reuelauerit*: quoniam ipse p Luc. 10. 22.
erat, [q] *qui positus à Patre illuminatio Nationum annuntiabatur*, vtique dè Deo illuminan- q Esa. 4. 26.
darum; etiam Israëlis, vtique per agnitionem Dei pleniorem. Ita non proficient argu-
menta in fidem Dei alterius, quæ Creatori competere possunt: quia quæ non compe-
tent Creatori, hæc poterunt in fidem proficere Dei alterius. Si & sequentia inspicias,
[r] *Beati oculi qui vident quæ videtis: Dico enim vobis, quia Prophetæ non viderunt quæ vos vide-* r Luc. 10. 23.
tis; dè superiori sensu descendunt; adeo neminem, vt decuit, Deum cognouisse; quan-
do nec Prophetæ vidissent, quæ sub Christo videbantur. Nam si non meus esset Chri-
stus, nec Prophetarum hoc in loco mentionem collocasset. Quid enim mirum, si non
viderant res Dei ignoti, & tanto pòst æuo reuelati? Quæ autem fuisset fœlicitas eorum
qui tunc videbant quæ alij meritò vidisse non poterant, si non erant consecuti repræ-
sentationem eorum quæ nunquam prædicarant, nisi quoniam poterant vidisse, qui
Dei sui res quas etiam prædicauerant, non tamen viderant? Hæc autem fœlicitas
erit aliorum, qui videbant, quæ alij tantùm prædicauerant. Denique ostendemus, &
iam ostendimus, ea visa in Christo, quæ fuerant prædicata; abscondita tamen & ab
ipsis Prophetis, [s] *vt absconderentur & à prudentibus seculi*. In Euangelio veritatis, le- s Matth. 11. 25.
gis doctor Dominum aggressus, [t] *Quid faciens*, inquit, *vitam æternam consequar?*
In hæretico, vita solummodò posita est, sine æternæ mentione, vt doctor dè ea t Luc. 10. 25.
vita videatur consuluisse, quæ in lege promittitur à Creatore longæua; & Dominus Exo. 20. 12.
ideo illi secundùm legem responsum dedisse, [u] *Diliges Dominum Deum tuum ex toto* u Deut. 6. 5.
corde tuo, & ex tota anima tua, & totis viribus tuis; quoniam dè lege vitæ sciscitabatur. Luc. 10. 27.

Sed sciebat vtique legis doctor, quo pacto vitam legalem consequi posset, ... de ea interrogasset, cuius regulas etiam docebat. Sed quia & mortui jam suscitabantur à Christo, exsuscitatus ad spem æternæ vitæ, per exempla recidiuæ, nè plus aliquid obseruationis exigeret sublimior spes, idcirco consuluit de æternæ vitæ consecutione. Itaque Dominus vt nec ipse alius; nec aliud nouum inferens præceptum, quàm quod principaliter ad omnem salutem, & vtramque vitam facit, ipsum caput ei legis opponit, omnimodiam diligendi Dominum Deum suum. Denique si de vita longæua & ille consuluit, & Christus respondit, quæ sit penès Creatorem; non de æterna quæ sit penès Marcionis Deum, quomodo consequitur æternam? Non vtique eodem modo quo & longæuam. Pro differentia enim mercedum, operarum quoque credenda distantia est. Ergo non ex dilectione Dei tui consequetur vitam æternam Marcionites, sicut longæuam dilector Creatoris. Sed quale est, vt non magis diligendus sit, qui æternam pollicetur, si diligendus est qui longæuam repromittit? Ergo eiusdem erit vtraque vita, quum eadem est vtriusque vitæ captanda disciplina. Quod Creator docet, id & Christo opus est diligi, vt præ interueniente & hîc illa præscriptione, qua facilius apud eum debeant credi majora, apud quem minora præcedunt; quàm apud eum, cui nullam de majoribus fidem aliqua minora præparauerunt. Viderit nunc si æternam nostri addiderunt. Hoc mihi satis est, quod Christus ille æternæ, non longæ vitæ inuitator, de longæua consultus quam destrueb... non ad æternam potius exhortatus est hominem, quam inferebat. Quid oro te, si ... Christus Creatoris, si qui Creatori diligendo ædificauerat hominem, non erat Creatoris? Credo negasset diligendum Creatorem.

CAPVT XXVI.

Christus docet orationem dominicam, parabolas orationis inducit, dæmonium surdum expellit, mulier de turba ei acclamat.

In p V. Oratio. 4. à p. ad vltra. m. V. Oratio. 5. circa. f. V. Christus medicus. 8. inf. V. Christi. caro. 6. in f.

Luc. 11. 1. QVVM in quodam loco orasset ad patrem illum superiorem, satis impudentibus & temerariis oculis suspiciens ad cœlum Creatoris, à quo tam aspero & sæuo & grandine & fulmine potuisset elidi, sicut & Hierusalem suffigi ab eo potuit, aggressus

a Ibid. eum ex discipulis quidam, [a] *Domine*, inquit, *doce nos orare, sicut & Ioannes discipulos suos docuit*: scilicet quia alium Deum aliter existimaret orandum. Hoc qui præsumpserat, prius est probet alium Deum editum à Christo. nemo enim ante voluisset orare nosse, quàm didicisset quem oraret. Igitur si didicerat, proba. Si nusquam vsque adhuc probas, scito illum in Creatorem formam orationis postulasse in quam etiam discipuli Ioannis orabant. Sed quia & Ioannes nouum aliquem ordinem orationis induxerat, ideo hoc & à Christo discipulus eius postulandum non immeritò præsumpserat, vt & illi de proprio magistri sui instituto, non alium, sed aliter Deum orarent. Proinde nec Christus antè orationis notitiam discipulo contulisset, quàm Dei ipsius. Ita & ipse in eum docuit orationem, quem discipulus vsque adhuc nouerat. Denique sensus orationis quem Deum

Luc. 11. 2. sapiant recognosce. Cui dicam, Pater? ei qui me omnino non facit? à quo originem

Ibid. 13. non traho? an ei qui me faciundo, & instruendo generauit? A quo Spiritum sanctum

b Psal. 103. 5. postulem? à quo nec mundialis spiritus præstatur? [b] *an à quo fiunt etiam angeli spiritus*? cuius

c Gen. 1. 1. & in primordio [c] *spiritus super aquas ferebatur*? Eius regnum optabo venire, quem nun-

Luc. 11. 2. quam regem gloriæ audiui? [d] *in cuius manu etiam corda sunt regum*? Quis dabit mihi pa-

d Prou. 21. 1. nem quotidianum? qui nec milium mihi condit, an qui etiam de cœlo panem angelo-

Luc. 11. 3. rum quotidianum populo suo præstitit? Quis mihi delicta dimittet? qui ea non judican-

Psal. 77.

Luc. 11. 4. do non retinet? an qui si dimiserit, retinebit vt iudicet? Quis non sinet nos deduci

Luc. 11. 4. in tentationem? quam poterit tentator non timere, an qui à primordio tentatorem angelum prædamnauit? Hoc ordine, qui alii Deo supplicat, & non Creatori, non orat

Luc. 11. 9. illum, sed infamat. Proinde à quo petam, vt accipiam? apud quem quæram, vt inueniam? ad quem pulsabo, vt aperiatur mihi? Quis habet petenti dare, nisi cuius om-

Matth. 11. 25 nia? cuius sum etiam ipse qui peto. Quid autem perdidi apud Deum illum, vt apud eum quæram & inueniam? Si sapientiam atque prudentiam, has Creator abscondit: apud eum ergo quæram. Si salutem & vitam, & has apud Creatorem. Nihil alibi quæretur vt inueniatur, quàm vbi latuit vt appareat. Si nec aliorsum pulsabo, quàm vnde sum functus. Denique, si accipere, & inuenire, & admitti, laboris & instantiæ fructus est illi qui petiit, & quæsiuit, & pulsauit; intellige hæc à Creatore mandari, & repromitti. Ille enim Deus optimus, vltro veniens ad præstandum non suo homini, nullum illi laborem, nec instantiam indixisset. Iam enim non optimus, si non vltro daret non petenti, & inuenire præstaret non quærenti, & aperiret non pulsanti. Creator

... m potuit indicere ista per Christum, vt quia delinquendo homo offenderat Deum suum, laboraret, & instantia petendi acciperet, & quærendi inueniret, & pulsandi in... Sic & præmissa similitudo, nocturnum panis petitorem amicum facit, non alienum: & ad amicum pulsantem, non ad ignotum. Amicus autem etiamsi offendit, magis Creatoris est homo, quàm Dei Marcionis. Itaque ad eum pulsat, ad quem ius illi erat, ...us ianuam norat, quem habere panes sciebat, cubantem jam cum infantibus, quos ... volueras. Etiam quod sero pulsatur, Creatoris est tempus. illius & serum, cuius sæculum, & sæculi occasus. ad Deum autem nouum, nemo serò pulsasset, tantum quòd lu...escentem. Creator est, qui & ianuam olim Nationibus clauserit, quæ olim pulsabatur ... is & exurgit, & dat, & si iam non quasi amico, non tamen quasi extraneo homini, sed qu... molesto, inquit. Molestum autem tam citò Deus recens neminem pati potuit. A... ce igitur & Patrem, quem etiam appellas Creatorem. Ipse est qui scit quid filii po... lent. Nam & panem petentibus, de cœlo dedit manna; & carnem desiderantibus, ...it ortygometram; [e] *non serpentem pro pisce, nec scorpium pro ouo.* Illius autem erit non d... malum pro bono, cuius vtrumque sit. Cæterùm, Deus Marcionis non habens sco... pium, non poterat id se dicere non daturum, quod non habebat; sed ille qui habens & scorpium, non dat. Itaque & Spiritum sanctum is dabit, apud quem est & non sanctus. [f] *Quum surdum dæmonium expulisset,* (vt & ista specie curationis Esaiæ occurrisset) in Beelzebule dictus ejicere dæmonia: *Si ego*, inquit, *in Beelzebule ejicio dæmonia, filij vestri in quo ejiciunt?* hac voce quid magis portendit, quàm ejicere se, in quo & filii eorum? In virtute scilicet Creatoris. Nam si putas sic accipiendum, *Si ego in Beelzebule ejicio dæmonia, filii vestri in quo?* quasi illos sugillaret in Beelzebule ejicientes, resistet t... prior sensus, *non posse Satanam diuidi aduersus semetipsum.* Adeò nec illi in Beelzebule ejiciebant; sed, vt diximus, in virtute Creatoris: quam vt intelligi faceret, su...ngit, *Quòd si ego in digito Dei expello dæmonia, ergonè appropinquauit in vos regnum Dei?* Apud Pharaonem enim venefici illi adhibiti aduersus Moysen, virtutem Creatoris, digitum Dei appellauerunt: [g] *Digitus Dei est hoc.* quòd significaret etiam modicum, validissimum tamen. Hoc & Christus ostendens, commemorator, non obliterator vetustatum, scilicet suarum, virtutem Dei, *digitum Dei dixit;* non alterius intelligendam, quam eius apud quem hoc erat appellata. Ergo & regnum ipsius appropinquauerat, cuius & virtus digitus vocabatur. Meritò igitur applicuit ad parabolam [h] *fortis illius armati, quem validior alius oppressit*, principem dæmoniorum, quem Beelzebulem & Satanam suprà dixerat, significans digito Dei oppressum, non Creatorem ab alio Deo subactum. Cæterùm, quomodo adhuc staret regnum eius in suis terminis, & legibus, & officiis, quem licet integro mundo, vel sic potuisset videri superasse validior ille Deus Marcionis, si non secundùm legem eius etiam Marcionitæ morerentur, in terram defluendo, sæpè & à scorpio docti non esse superatum Creatorem. [i] *Exclamabat mulier de turba, Beatum vterum qui illum portasset, & vbera quæ illum educassent.* Et Dominus; *Immò Beati qui sermonem Dei audiunt & faciunt.* Quia & retrò sic rejecerat matrem aut fratres; dum auditores, & obsecutores Dei præfert. Nam nec hic mater adsistebat illi. Adeò nec retrò negauerat, vt nè tum quum id rursus audit. rursus proinde fœlicitatem ab vtero & vberibus matris suæ, transtulit in discipulos; à qua non transtulisset, si eam non haberet.

Luc. 11. 5. — Ibid. 7. — Exo. 16. 13. 15. — Nom. 11. 4. — e Luc. 11. 12. — f Luc. 11. 15. 14. & seq. — g Exo. 8. 19. — h Luc. 11. 21. — i Luc. 11. 28.

CAPVT XXVII.

Pharisæis signum petentibus, aliisque seuerè respondet in omnibus filius Creatoris.

à p. V. lauacrum. & V. mandata Dei. 1. circa. f. Chri. verba. 8. & V. Chri. verba. 9. & V. Christus iudex. 7. inf. V. Deus iudex. 6.

ALIBI malo purgare quæ reprehendunt Marcionitæ in Creatore. Hîc enim sufficit, si ea in Christo reperiuntur. Ecce inæqualis, & ipse inconstans, leuis, aliud docens, aliud faciens: Iubet [a] *omni petenti dare*, [b] *& ipse signum petentibus non dat.* Tanto suo lucem suam ab hominibus abscondit, & negat lucernam abstruendam; sed confirmat super candelabrum proponendam, vt omnibus luceat. Vetat remaledicere, multò magis vtique maledicere; & Væ ingerit Pharisæis, & doctoribus legis. Quis est tam similis Dei mei Christus, nisi ipsius? Sæpè jam fiximus, nullo modo potuisse illum destructorem legis denotari, si alium Deum promulgasset. Ideo & tunc Pharisæus, qui illum vocarat ad prandium, retractabat penès se, cur non prius tinctus esset, quàm recubuisset secundùm legem, qui Deum legis circumferret? Iesus autem etiam interpretatus est ei legem, dicens, [c] *Illos calicis, & catini exteriora emundare; interiora autem ipsorum*

a Luc. 6. 30. — b Luc. 11. 29. — Luc. 8. 16. — Luc. 6. 28. — Luc. 11. 42. 43. & seq. — c Luc. 11. 37. 38. 39.

plena esse rapina & iniquitate. vt significaret vasculorum munditias, [illegible]
telligendas apud Deum: quia & Pharisæus de homine, non de calice il oto, [illegible]
ctaucrat. *Ideo exteriora,* inquit, *calicis lauatis,* id e[illegible] *: interiora autem vestra non*
emundatis, id est animam. adjiciens, *Nonne qui exteriora fecit,* id est carnem; *& interiora*
d Osee. 6. 6. *fecit,* id est animam? quo dicto aperrè demonstrauit, cuius vtrumque sit, [d] *præponent*
e Luc. 11. 41. *misericordiam,* non modò lauacro hominis, *sed etiam sacrificio.* Subiungit enim, [e] *Date*
quæ habetis eleemosinam, & omnia munda erunt vobis. Quòd si & alius potest Deus [illegible]
sericordiam mandasse, non tamen antequam cognitus. Porro & hîc apparet, [illegible]
non de Deo increpitos, sed de eius disciplina, a quo illis & figuratè vasculorum
Luc. 11. 42. munditiæ, & manifestè misericordiarum opera imperabantur. Sic & oluscula [illegible]
mantes, vocationem autem & dilectionem Dei prætereuntes objurgar. Cuius D[illegible]
vocationem & dilectionem, nisi cuius & rutam & mentam, ex forma legis de[illegible]im
offerebant? Totum enim exprobrationis hoc erat, quod modica curabant; ei vtique
f Deut. 6. 5. cui majora non exhibebant, dicenti, [f] *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,*
& ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, qui te vocauit ex Ægypto. Cæterùm, nec tem
pus admisisset, vt Christus tam præcoquam, immò tam acerbam adhuc dilectio[illegible]
Luc 14. 7. expostularet nouo & recenti Deo, nè dixerim nondum palàm facto. Prim[illegible]um
que captantes locorum, & honorem salutationum, quum incusat, sectam Crea[illegible]
administrat, eiusmodi principes Sodomorum Archontas appellantis, prohibentis etiam
g Hier. 17. 5. confidere in præpositos, immò & in totum [g] *miserrimum hominem pronuntiantis, qui*
spem habet in homine. Quòd si propterea quis adfectat principatum, vt de officiis alio
rum glorietur, quia officia vetuit eiusmodi sperandi, & confidendi in hominem, idem
& adfectatores principatuum increpuit. Inuehitur & in doctores ipsos legis, quod
h Luc. 11. 46 [h] *onerarent alios importabilibus oneribus, qua ipsi nè digito quidem aggredi auderent,* non
legis onera sugillans, quasi detestator eius. quomodo enim detestator, qui cum ma[illegible]
potiora legis prætereuntes incusabat, eleemosinam, & vocationem, & dilectionem
i Ibid 42. Dei, nè hæc quidem grauia, [i] *nedum decimas rutarum, & munditias catinorum?* Cæte-
rùm, excusandos potius censuisset, si importabilia portare non possent. Sed quæ onera
taxat? quæ ipsi de suo exagerabant, docentes præcepta doctrinas hominum, commo-
k Esa. 5. 8. dorum suorum causa, [k] *jungentes domum ad domum, vt quæ proximi sunt, auferrent,*
l Ibid. [l] *clamantes populum,* [m] *amantes munera, sectantes retributionem, diripientes iudicata pau-*
m Esa. 1. 23. *perum;* [n] *vti esset illis vidua in rapinam, & pupillus in prædam.* Dè quibus idem Esaias
n Esa. 10. 2. [o] *Va qui valent in Hierusalem.* & rursus, [p] *Qui vos postulant, dominantur vestri.* Qui
o Esa. 5. 22. magìs quàm legis doctores? Hi si & Christo displicebant, vt sui displicebant. Alie[illegible]
p Esa. 3. 12. enim legis doctores non omnino pulsasset. Cur autem [q] *Va audiunt etiam, quod ædi-*
q Luc. 11. 47 *ficarent Prophetis monimenta, interemptis à patribus eorum,* laude potius digni, qui ex isto
r Exo. 20. 5. opere pietatis testabantur se non consentire factis patrum; si non erat [r] *zelotes,* qua-
lem arguunt Marcionitæ, *delicta patrum de filijs exigentem vsque in quartam natiuita-*
tem? Quam verò clauem habebant legis doctores, nisi interpretationem legis? ad cuius
Luc. 11. 52 intellectum neque ipsi adibant, non credentes scilicet: [s] *Nisi enim credideritis, non in-*
s Esa. 7. 9. *telligetis; neque alios admittebant.* vtique *docentes præcepta potius, & doctrinas hominum.*
Qui ergo nos ipsos introeuntes, nec aliis aditum præstantes, increpabat, obtrectator
habendus est legis, an fautor? Si obtrectator, placere debebant & præclusores legis
Luc. 11. 42. si fautor, iam non & æmulus legis. Sed hæc omnia ad infuscandum Creatorem inge-
& seq. rebat, vt sæuum, erga quem delinquentes, Væ habituri essent. Et quis sæuum non
potius timeret prouocare, deficiendo ab eo? Tantò magìs ergo demerendum docebat,
quem timendum ingerebat. Sic oportebat Christum Creatoris.

CAPVT XXVIII.

Christus discipulos monet cauere à Pharisæis, Deum timendum, se confitendum, daturum Spiritum quid loquatur, item de diuisione hæreditatis, & diuite sollicito de horreis secundum legem.

In p. V. Hypocrita. 2. à p. V. Timor Dei. 1. & V. Martyres. 11. & V. Spiritus. 5. 9. in m. V. Chri. verba. 5. in f. V. diuitiæ. 7.

MERITO itaque non placebat illi hypocrisis Pharisæorum, labiis scilicet amantium
Deum, non corde: [a] *Cauete,* inquit discipulis, *à fermento Pharisæorum, quod est hy-*
a Luc. 12. 1. *pocrisis,* non prædicatio Creatoris. Odit contumaces Patris Filius; non vult suos tales exi-
Esa. 29. 13. stere in illum: non in alium, in quem hypocrisis fuisset admissa, cuius exemplum à disci-
pulis caueretur. Ita Pharisæorum prohibet exemplum. In eum prohibebat illud admitti,

quem admittebant Pharisæi. Igitur quoniam hypocrisim eorum taxarat, vtique celantem occulta cordis, & incredulitatis secreta superficialibus officiis obumbrantem, [b] *quæ clauem agnitionis habens, nec ipsa introiret, nec alios fineret*: ideo adiicit, [c] *Nihil autem opertum, quod non patefiet; & nihil absconditum, quod non dignoscetur*: nè quis existimet illum Dei ignoti retro & occulti reuelationem, & adagnitionem intentare, quum subiiciat, etiam quæ inter se mussitarent vel tractarent, scilicet super ipso dicentes, [d] *Hic non expellit dæmonia nisi in Beelzebule*, in apertum processura, & in ore hominum futura, ex Euangelii promulgatione. Deinde conuersus ad discipulos; [e] *Dico autem*, inquit, *vobis amicis meis, nolite terreri ab eis qui vos solummodò occidere possunt, nec post hoc vllam in vobis habent potestatem*. sed iis erit Esaias prædicens, [f] *Vide quomodo iustus aufertur, & nemo aduertit.* [g] *demonstrabo autem vobis quem timeatis. timete eum, qui postquam occiderit, potestatem habet mittendi in gehennam*, Creatorem vtique significans. *itaque dico vobis, hunc timete.* Et hoc in loco sufficeret mihi, si, quem timeri iubet, offendi vetat; & quem offendi vetat, demereri iubet, & qui hæc mandat ipsius est, cui timendo, & non offendendo, & demerendo procurat. Sed habeo & dè sequentibus sumere: [h] *Dico enim vobis, Omnis qui confitebitur in me coram hominibus, confitebor in illo coram Deo.* Qui confitebuntur autem in Christo, occidi habebunt coram hominibus, nihil vtique amplius passuri post occisionem ab illis. Hic ergo erunt quos suprà præmonet, nè timeant tantummodò occidi; ideo præmittens non timendam occisionem, vt subiungeret substruendam confessionem: [i] *Et omnis qui negauerit me coram hominibus, denegabitur coram Deo*, ab eo vtique qui illum confitentem confessurus fuisset. Si enim confessorem confitebitur, ipse est qui & negatorem negabit. Porro, si confessor est, cui nihil timendum est post occisionem. negator erit cui timendum est etiam post mortem. Itaque quum Creatoris sit quod timendum est post mortem, gehennæ scilicet pœna, & negator ergo Creatoris est. Si autem & negator, & confessor, qui post occisionem nihil ab homine passurus est, à Deo planè passurus, si negaret. atque ita Christus Creatoris est, qui ostendit negatores suos, Creatoris gehennam timere debere. Post deterritam itaque negationem, sequitur & blasphemiæ formidandæ admonitio, [l] *Qui dixerit in filium hominis, remittetur illi; qui autem dixerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei.* Quòd si iam remissio, & retentio delicti, iudicem Deum sapiunt, huius erit Spiritus sanctus non blasphemandus, non remissuri scilicet blasphemiam; sicut & suprà non negandus, occisuri scilicet etiam in gehennam. Quòd si & blasphemiã Christus à Creatore auertit, quomodo aduersarius ei venerit, non scio. Aut si & per hæc seueritatem eius infuscat, non remissuri blasphemiam, & occisuri etiam in gehennam, superest vt & illius diuersi Dei impunè & Spiritus blasphemetur, & Christus negetur, & nihil intersit dè cultu eius, devè contemptu, & sicut dè contemptu nulla pœna, ita dè cultu nulla spectanda sit merces. Perductos ad potestates, prohibet ad interrogationem cogitare dè responsione: [m] *Sanctus enim*, inquit, *Spiritus docebit vos ipsa hora quid eloqui debeatis.* Si eiusmodi documentum Creatoris est, eius erit & præceptum, cuius præcessit exemplum. Balaam prophetes in Arithmis arcessitus à rege Balach, ad maledicendum Israëlem, cum quo prælium inibat, simul spiritu implebatur, non ad quam venerat maledictionem, sed quam illi ipsa hora spiritus suggerebat, benedictionem pronuntiabat, antè professus apud nuntios regios, mox etiam apud ipsum, id se pronuntiaturum quod Deus ori eius indidisset. Hæc sunt nouæ doctrinæ noui Christi, quas olim famuli Creatoris initiauerunt. Ecce planè diuersum exemplum Moysi, & Christi. Moyses rixantibus fratribus vltro intercedit, iniuriosum increpat, [n] *Quid proximum tuum percutis?* Et reiicitur ab illo, *Quis te constituit magistrum, aut iudicem super nos?* Christus verò postulatus à quodam, vt inter illum & fratrem ipsius diuidunda hereditate componeret, operam suam, & quidem tam probæ causæ denegauit. Iam ergo melior Moyses meus, Christo tuo, fratrum paci studens, iniuriæ occurrens. Sed enim optimi, & non iudicis Dei Christus: [o] *Quis me*, inquit, *iudicem constituit super vos?* Aliam vocem excusationis inuenire non potuit, nè ea vteretur qua improbus vir, & impius frater adsertorem probitatis atque pietatis excusserat. Denique probauit malam vocem, vtendo ea, & malum factum, pacis inter fratres componendæ declinatione. Aut nunquid indignè tulerit, hoc dicto fugatum Moysen? Ideoque in causa pari disceptantium fratrum, voluit illos commemoratione eiusdem dicti confudisse? Planè ita. Ipse enim tunc fuerat in Moyse, qui talia audierat, spiritus scilicet Creatoris. Puto iam alibi satis commendasse nos, diuitiarum gloriam damnari à Deo nostro, [p] *ipsos dynastas detrahente dè solio, & pauperes alleuante dè sterquilinio.* Ab eo ergo erit & parabola diuitis blandientis sibi dè prouentu agrorum suorum, cui Deus dicit, [q] *Stulte, hac nocte animam tuam reposcent: quæ*

b Luc. 11. 52.
c Luc. 12. 2.
d Luc. 11. 15.
e Luc. 12. 4.
f Esa. 57. 1.
g Luc. 12. 5.
Ibid.
h Luc. 12. 8.
i Luc. 12. 9.
l Luc. 12. 10.
m Luc. 12. 11. 12.
Num. 22. 12 & cap. 23. 5. & seq. & c. 24. 1. & seq.
n Exo. 2. 13. Luc. 12. 13.
o Luc. 12. 14.
p Dan. 5. 20. Luc. 1. 52. 1 Reg. 2. 8. Ps. 112. 7. 8.
q Luc. 12. 20.

autem parasti, cuius erunt? Sic denique rex de gazis, & apothecis delitiarum suarum apud Persas gloriatus, per Esaiam malè audiuit.

CAPVT XXIX.

Non agendam curam victus, & vestitus; lumbos succingendos: dè igne in terram misso, alijsque Christi verbis secundùm legem.

In p. V. Prouidentia. 2. à p. V. Seruus Dei. 4. à p. ad circa. f. V. Christus Iudex. 9. in f. V. Iuder. ...

Esa. 39. 2. & seq. & 4. Reg. 20. 13. & seq. Luc. 12. 23. & seq.

QVIS nollet curam nos agere animæ dè victu, & corporis dè vestitu, nisi qui ista homini antè prospexit? & exinde præstans, meritò curam eorum, tanquam æmulam liberalitatis suæ, prohibet? qui & substantiam ipsius animæ accommodauit potiorem esca, & materiam ipsius corporis figurauit potiorem tunica? cuius & corui non serunt, nec metunt, nec in apothecas condunt, & tamen aluntur ab ipso. Cuius & lilia & fœnum non texunt, nec nent, & tamen vestiuntur ab ipso; cuius & Salomon gloriosissimus, nec vllo tamen flosculo cultior. Cæterùm, nihil tam abruptum, quàm vt alius præstet, alius dè præstantia eius securè agere mandet, & quidem derogator ipsius. Denique, si quasi derogator Creatoris, non vult dè eiusmodi friuolis cogitari, dè quibus nec corui, nec lilia laborent, vltro scilicet pro sua vilitate subiectis, paulo post parebit. Interim cur illos modicæ fidei incusat, id est cuius fidei? eiusnè quam nondum poterant perfectam exhibere Deo, tantùm quòd velato, quum maximè discentes eum; an quam hoc ipso titulo debebant Creatori, vti c[r]ederent hæc illum vltro generi humano sumministrare, nec dè eis cogitarent? Nam & quum subiicit, [a] *Hæc enim nationes mundi quærunt*; non credendo scilicet in Deum conditorem omnium, & præbitorem, quos pares gentium nolebat, in eundem Deum modicos fidei increpabat, in quem gentes incredulas notabat. Porro cùm & adiicit, [b] *Scit autem Pater opus esse hæc vobis;* prius quæram quem patrem intelligi velit Christus. Si ipsorum Creatorem demonstrat, & bonum confirmat, quî scit quid filijs opus sit. Sin illum alium Deum, quomodo scit necessarium esse homini victum atque vestitum, quorum nihil præstitit? Si enim scisset, præstitisset. Cæterùm, si scit quæ sunt homini necessaria, nec tamen præstitit, aut malignitate, aut infirmitate non præstitit. Professus autem necessaria hæc homini, vtique bona confirmauit. Nihil enim mali necessarium. Et non erit iam depreciator operum & indulgentiarum Creatoris, vt quod suprà distuli, expunxerim. Porro, si quæ necessaria scit homini, alius & prospexit, & præstat, quomodo hæc ipse repromittit? An dè alieno bonus est? [c] *Quærite enim*, inquit, *regnum Dei, & hæc vobis adiicientur.* Vtique ab ipso. Quòd si ab ipso, qualis est qui aliena præstabit? Si à Creatore cuius & sunt, quis est qui aliena promittat? Ea si regno accedent, secundo gradu restituenda; eius est secundus gradus, cuius & primus; eius victus atque vestitus, cuius & regnum. Ita tota promissio Creatoris est, parabolarum status, similitudinum peræquatio, si nec alium spectant, quàm cui per omnia pariauerint. Sumus serui, Dominum enim habemus Deum. [d] *Succingere debemus lumbos*, id est, expediti esse ab impedimentis laciniosæ vitæ & implicitæ: Item, [e] *lucernas ardentes habere*, id est, mentes à fide accensas, & operibus veritatis relucentes; atque ita [f] *expectare Dominum*, id est Christum. Vnde redeuntem? si *à nuptijs*, Creatoris est, cuius nuptiæ. Si non Creatoris, nec ipse Marcion inuitatus ad nuptias isset, Deum suum intuens detestatorem nuptiarum. Defecit itaque parabola in persona Domini, si non esset, cui nuptiæ competunt. In sequenti quoque parabola satis errat, qui [g] *furem illum, cuius horam si paterfamilias sciret, non sineret suffodi domum suam*, in personam disponit Creatoris. Fur enim Creator, quomodo videri potest Dominus totius hominis? Nemo sua furatur, aut suffodit, sed ille potius qui in aliena descendit, & hominem à Domino eius alienat. Porro, quum furem nobis diabolum demonstret, cuius horam etiam in primordio si homo scisset, nunquam ab eo suffossus esset. propterea iubet [h] *vt parati simus, quia qua non putamus hora, filius hominis aduenies*; non quasi ipse sit fur, sed iudex, scilicet eorum qui se non parauerint, nec cauerint furem. Ergo si ipse est filius hominis, iudicem teneo, & in iudice Creatorem defendo. Si verò Christum Creatoris, in nomine filij hominis hoc loco ostendit, vt eum furem portendat, qui quando venturus sit, ignoremus, habes suprà scriptum, Neminem rei suæ furem esse, saluo & illo, quòd in quantum timendum Creatorem ingerit, in tantum illi negotium agens, Creatoris est. Itaque interroganti Petro in illos, an & in omnes parabolam dixisset; ad ipsos, & ad vniuersos qui Ecclesiis præfuturi essent, proponit actorum similitudinem, quorum qui benè tractauerit conseruos absentia Domini, reuerso eo omnibus bonis præponetur: qui verò secus egerit,

[a] Ibid. 30.
[b] Ibid.
[c] Ibid. 31.
[d] Luc. 12. 35.
[e] Ibid. 36.
[f] Ibid.
[g] Ibid. 39.
[h] Ibid. 40.
Ibid. 41.

uerso Domino qua die non putauerit, hora qua non scierit; illo scilicet filio hominis
Christo Creatoris, non fure, sed iudice; [i] *segregabitur, & pars eius cum infidelibus ponetur.* [i] Ibid. 46.
Proinde igitur, aut & hic iudicem Dominum opponit, & illi catechizat; aut si Deum
optimum, iam & illum iudicem affirmat, licet nolit hæreticus. Temperare enim ten-
tant hunc sensum, quum Deo eius vindicatur: quasi tranquillitatis sit, & mansuetu-
dinis, segregare solummodò, & partem eius cum infidelibus ponere, ac si non sit vo-
catus, vt statui suo redditus: quasi non & hoc ipsum iudicato fiat. Stultitia! Quis erit
exitus segregatorum? Nonnè amissio salutis? Siquidem ab eis segregabuntur, qui sa-
lutem consequentur. Quis igitur infidelium status? Nonnè damnatio? Aut si nihil pa-
tientur segregari & infideles, æquè in diuerso nihil consequentur retenti, & fideles. Si
verò consequentur salutem retenti & fideles, hanc amittant necesse est ex diuerso se-
gregati & infideles. Hoc erit iudicium, quod qui intendit, Creatoris est. Quem alium
intelligam, cædentem seruos paucis, aut multis plagis, & prout commisit illis, ita & Luc. 12. 47. 48.
exigentem ab eis, quàm retributorem Deum? Cui me decet obsequi, nisi remunera-
tori? Proclamat Christus tuus, [k] *Ignem veni mittere in terram;* ille optimus, nullius ge- [k] Luc. 12. 49
hennæ Dominus; qui paulò antè discipulos, nè ignem postularent inhumanissimo vi-
culo, coercuerat. quando iste Sodomam, & Gomorram nimbo igneo exussit? quando Gen. 19. 24.
cantatum est, [l] *Ignis antè ipsum præcedet, & cremabit inimicos eius?* quando & per Osee [l] Psal. 96. 3.
comminatus est, [m] *Ignem emittam in ciuitates Iuda?* [n] *Ignis exarsit ex indignatione mea?* [m] Osee. 8. 14
Non mentiatur. Si non est ille qui [o] *dè rubo quoque ardenti vocem suam emisit,* viderit quem [n] Esa. 30. 27
ignem intelligendum contendat. Etiam si figura est, hoc ipso quod dè meo elemento 30.
argumenta sensui suo sumit, meus est, qui dè meis vtitur. Illius erit similitudo ignis, [o] Exo. 3. 4.
cuius & veritas. Ipse melius interpretabitur ignis istius qualitatem, adiiciens, [p] *Putatis*
venisse me pacem mittere in terram? non, dico vobis, sed separationem. Machæram quidem [p] Luc. 12. 51.
scriptum est. Sed Marcion emendat, quasi non & separatio opus sit machæræ. Igitur
& ignem euersionis intendit, qui pacem negauit. Quale prælium, tale & incendium.
qualis machæra, talis & flāma: neutra congruens Domino. Denique, [q] *Diuidetur,* inquit, [q] Luc. 12. 52.
pater in filium, & filius in patrem; & mater in filiam, & filia in matrem; & nurus in socrum & 53.
socrus in nurum. Hoc prælium inter parentes, si in ipsis verbis tuba cecinit Prophetæ,
vereor nè Michæas Christo Marcionis prædicarit. Et ideo [r] *hypocritas pronuntiabat, cæli* Micheæ. 7. 6
quidem & terræ faciem probantes, tempus verò illud non dinoscentes. Quo scilicet adimplens [r] Luc. 12. 56
omnia quæ super ipsos fuerunt prædicata, nec aliter docens, debuerant agnosci. Cæ-
terum, quis posset eius tempora nosse, cuius per quæ probaret non habebat? Meritò
exprobrat etiam [s] *quòd iustum non à semetipsis iudicarent.* Olim hoc mandat per Zacha- [s] Luc 12. 57
riam: [t] *Iustum iudicium, & pacatorium iudicate.* Per Hieremiam, [u] *Facite iudicium & iusti-* [t] Zach. 8. 16
tiam. Per Esaïam, [x] *Iudicate pupillo, & iustificate viduam;* imputans etiam vineæ Sorech, [u] Hier. 22. 3.
[y] *quòd non iudicium fecisset, sed clamorem.* Qui ergo docuerat vt facerent ex præcepto, is [x] Esa. 1. 17.
exigebat vt facerent & ex arbitrio. Qui seminauerat præceptum, ille & redundantiam [y] Esa. 5. 7.
eius vrgebat. Iam verò quàm absurdum vt ille mandaret iustè iudicare, qui Deum iu-
stum destruebat. Nam & [z] *iudicem qui mittit in carcerem, nec ducit inde, nisi soluto etiam*
nouissimo quadrante; in persona Creatoris, obtrectationis nomine differunt. Ad quod [z] Luc. 12. 58
necesse habeo eodem gradu occurrere. Quotiescunque enim seueritas Creatoris op-
ponitur, totiens illius est Christus, cui per timorem cogit obsequium.

CAPVT XXX.

Christus Sabbato curat, & Parabolas sinapis, & fermenti inducit; alios eiiciendos, alios admit-
tendos regno, dicit filius Creatoris, & legis impletor.

In p. V. Sabbatum. 5. à p. V. Verbum Dei. 9. in m. V. Azyma. & V. Iudicij ordo & spectaculum. 4.

QVÆSTIONEM rursus dè curatione sabbato facta, quomodo discussit? [a] *Vnus-* [a] Luc. 13. 15.
quisque vestrûm sabbatis non soluit asinum, aut bouem suum à præsepi, & ducit ad
potum. Ergo secundùm conditionem legis operatus, legem confirmauit, non dis-
soluit, [b] *iubentem nullum opus fieri*, nisi quod fieret omni animæ, quanto potius huma- [b] Leuit. 23. 3
næ? Parabolarum congruentiam vbique recognoscor exigere. [c] *Simile est regnum Dei,*
inquit, *grano sinapis, quod accepit homo, & seminauit in horto suo.* Quis in persona hominis [c] Luc. 13. 19.
intelligendus? vtique Christus: Quia licet Marcionis, filius hominis est dictus, qui ac-
cepit à Patre semen regni; sermonem scilicet Euangelij; & seminauit in horto suo, vti-
que in mundo, puta nunc in homine. Sed cùm in suo horto dixerit, nec mundus au-
tem, nec homo illius sit, sed Creatoris; ergo qui in suum seminarit, nec Creator osten-
ditur. Aut si, vt hunc laqueum euadant, conuerterint hominis personam à Christo,

in hominem accipientem ſemen regni, & ſeminantem in horto cordi[illegible]
materia alij conueniet quàm Creatori. Quale eſt enim, vt leniſſimi Dei regnum [illegible]
ficet ſemen, quod etiam iudicij feruor lacrymoſa auſteritate ſubſequitur? Dè ſeque
Luc. 13. 21. ti planè ſimilitudine vereor, nè forte alterius Dei regno portendat. Fermento e[illegible]
Exo 12. 15. comparauit illud; non azymis, quæ familiariora ſunt Creatori. Congruit & hæc [illegible]
Exo. 23. 15. iectura mendicantibus argumenta. Itaque & ego vanitatem vanitate depellam, fe[illegible]
& 34 17. mentationem quoque congruere dicens regno Creatoris. quia poſt illam clibanus, vel
Luc. 12. 27. furnus gehennæ ſequatur. Quoties adhuc ſe iudicem oſtendit, & in iudice Creat[illegible]
Matth 13. 30 rem? Quoties vtique eiecit, & damnat reiiciendo. Sicut hîc quoque; [d] *Quum ſurrexe-*
d Luc. 13 25. *rit*, inquit, *paterfamilias*, Quò? niſi quò dixit Eſaïas, [e] *Quum ſurrexerit comminuere ter-*
e Eſa. 2. 19. *ram; & eluſerit oſtium*; vtique excludendis iniquis, *quibus pulſantibus reſpondebit*, *Ne[illegible]*
vnde ſitis. Et rurſus enumerantibus quòd coram illo ederint, & biberint, & in plateis
f Luc. 13. 27. eorum docuerit, adiicit, [f] *Recedite à me omnes operarij iniquitatis: illic erit fletus,[illegible]*
frendor dentium. Vbi? foris ſcilicet, vbi erunt excluſi, oſtio clauſo ab eo: erg[illegible]
pœna, à quo fit excluſio in pœnam, [h] *quum videbunt iuſtos introeuntes in regnum Dei*
verò detineri foris. A quo? Si à Creatore, quis erit ergo intus recipiens iuſtos in regnum?
Deus bonus. Quid ergo illuc Creatori, vt foris detineat in pœnam, quos aduerſari[illegible]
eius exclusit, ſuſcipiendos à ſe, vtique magis in aduerſarij bilem? Sed & ille exc[illegible]
ſurus iniquos, ſciat vtique Creatorem illos detenturum in pœnam, aut non ſciat opor-
tet. Ergo, aut nolente eo detinebuntur, & minor eſt illo qui detinet, cedens ei nol[illegible]
aut ſi vult ita fieri, ipſe ita faciendum iudicauit, & non erit melior Creatore, ipſe au-
ctor infamiæ Creatoris. Hæc ſi nulla ratione conſiſtunt, vt alius punire, alius liberare
credatur, vnius erit tam iudicium, quàm & regnum; & dum vnius eſt vtrumque, [illegible]
& iudicat, Creatoris eſt.

CAPVT XXXI.

Dè vocandis ad cœnam vel prandium, & dè cœna, ad quam multi vocati ſunt iuxta legem, & prophetas.

In p. V. Pauper. 2. à p. ad f. V. Cœna. 1.

AD prandium, vel ad cœnam quales vocari iubet? Quales oſtenderat per Eſaïam,
a Eſa. 58. 7. [a] *Confringe panem tuum eſurienti; & mendicos, & qui ſine tecto ſunt, induc in domũ tuam*
b Luc. 14. 14 qui ſcilicet [b] *humanitatis iſtius vicem retribuere non poſſint.* Hanc ſi Christus captari ve-
c Eſa. 1. 23. tat, in reſurrectione eam repromittens, Creatoris eſt forma, cui non placent [c] *aman-*
tes munera, ſectantes retributionem. Etiam inuitatoris parabola cui magis parti occur-
d Luc. 14 16. rat, expende. [d] *Homo quidam fecit cœnam, & vocauit multos*; vtique cœnæ paratura,
vitæ æternæ ſaturitatem figurat. Dico primò, extraneos, & nullius iuris affines inuitari
ad cœnam non ſolere; certè facilius ſolere domeſticos, & familiares. Ergo Creatoris
eſt inuitaſſe, ad quem pertinebant qui inuitabantur, & per Adam quà homines, & per
Patres quà Iudaïci; non eius, ad quem neque natura pertinebant, neque prærogatiua.
Ibid. 17. Dehinc, ſi is mittit ad conuiuas, qui cœnam parauit; ſic quoque Creatoris eſt cœna,
qui miſit ad conuiuas admonendos, antè iam vocatos per Patres, admonendos autem
per Prophetas: non qui neminem miſerit ad monendum, nec qui nihil prius egerit ad
vocandum, ſed ipſe deſcenderit ſubito: tantùm quòd innoteſcens, iam inuitans; tan-
tùm quòd inuitans, iam in conuiuium cogens; eandem faciens horam cœnandi, & ad
Ibid. 23. cœnam inuitandi. [e] *Excuſant ſe inuitati.* Si ab alio Deo, meritò, quia ſubito inuitati. Si
e Ibid. 18. non meritò, ergo nec ſubitò. Si autem non ſubitò inuitati; ergo à Creatore, à quo
olim. Cuius denique declinauerant vocationem tunc primò, dicentes ad Aaronem,
f Exo. 32. 1. [f] *Fac nobis Deos, qui præeant nobis.* atque exinde, [g] *Aure audientes, & non audientes*; vo-
g Eſa 6. 9. 10 cationem ſcilicet Dei; qui pertinentiſſimè ad hanc parabolam per Hieremiam, [h] *Au-*
h Hier. 11. 4. *dite*, inquit, *vocem meam, & ero vobis in Dominum, & vos mihi in populum; & ibitis in omni-*
i Ibid. 10. *bus vijs meis, quaſcunque mandauero vobis.* Ecce inuitatio Dei. [i] *Et non audierunt*, inquit, *&*
k Hier. 7. 23. *non aduerterunt aurem ſuam.* Ecce recuſatio populi. [k] *Sed abierunt in ijs quæ concupierunt*
24. *corde ſuo malo. Agrum emi, & boues mercatus ſum, & vxorem duxi.* Et adhuc ingerit, [l] *Et*
l Luc. 14 18. *emiſi ad vos omnes famulos meos Prophetas.* Hic erit Spiritus ſanctus admonitor conuiua-
& ſeq. rum, [m] *die, & antè lucem. Et non audijt populus meus, & non intendit auribus ſuis, & obdurauit*
m Hier. 7. 25 *collum ſuum.* Hoc vt patrifamilias renuntiatum eſt, motus tunc, (benè quòd & motus;
Luc. 14. 24. negat enim Marcion moueri Deum ſuum, ita & hoc meus eſt) mandat dè plateis, & vi-
Ibid. 21. cis ciuitatis facere ſublectionem. Videamus an eo ſenſu quo rurſus per Hieremiam,
n Hier. 2. 31. [n] *Nunquid ſolitudo factus ſum domui Iſraël? aut terra in incultum derelicta?* id eſt, Nunquid
non

non habeo quos adlegam, aut vnde adlegam? *quoniam dixit populus meus, Non venimus ad te.* Iraque misit ad alios vocandos, ex eadem adhuc ciuitate. Dehinc loco abundante, præcepit etiam dè vijs, & sepibus colligi; id est, nos iam dè extraneis gentibus. illa scilicet æmulatione, qua in Deuteronomio, ° *Auertam faciem meam ab eis, & monstrabo quid illis in nouissimis*, id est, alios possessuros locum eorum: *quoniam genitura peruersa est, filij in quibus fides non est. Illi obæmulati sunt me in non Deo, & prouocauerunt me in iram in idolis suis; & ego obæmulabor eos in non Natione, in Natione insipienti prouocabo eos in iram;* in nobis scilicet, quorum spem Iudæi gerunt, de qua illos gustaturos negat Dominus; *p derelicta Sione tanquam specula in vinea, & in cucumerario casula*, posteaquàm & nouissimam in Christum inuitationem recusauit. Quid ex hoc ordine secundùm dispositiones, & prædicationes Creatoris recensendo, competere potest illi, cuius nec ordinem habet, nec dispositionem, ad parabolæ conspirationem, qui totum opus semel fecit? Aut quæ erit prima vocatio eius, & quæ secundo actu admonitio? Antè debent alij excusare, postea alij conuenisse. Nunc autem pariter vtramque partem inuitare venit, dè ciuitate, dè sepibus, aduersus speculum parabolæ. nec potest iam fastidiosos iudicare, quos nunquam retro inuitauit, quos cum maximè aggreditur. Aut si dè futuro eos iudicat, contempturos vocationem; ergo & sublectionem loco eorum ex gentibus, dè futuro portendit. Planè ad hoc secundò venturus est, vt gentibus prædicet. Et si venturus est autem, puto non quasi vocaturus adhuc conuiuas, sed iam collocaturus. Interea qui cœnæ istius vocationem, in cœleste conuiuium interpretaris, spiritalis saturitatis, & iucunditatis, memento & terrenas promissiones vini, & olei & frumenti, & ipsius ciuitatis, æquè in spiritalia figurari à Creatore.

Luc. 14. 23. / o Deut. 32. 20. & seq. / Luc. 14. 24. / p Esa. 1. 8.

CAPVT XXXII.

De oue, & drachma perditis, & inuentis, iuxta prophetas, ab eodem, qui non vult mortem peccatoris.

Per totum. V. Pœnitens.

OVEM & drachmam perditam quis requirit? Nonnè qui perdidit? Quis autem perdidit? Nonnè qui habuit? Quis verò habuit? Nonnè cuius fuit? Si igitur homo non alterius est res, quàm Creatoris; is eum habuit, cuius fuit. Is perdidit, qui habuit. Is requisiuit, qui perdidit. Is inuenit, qui quæsiuit. Is exultauit, qui inuenit. Ita vtriusque parabolæ argumentum vacat circa eum, cuius non est ouis, neque drachma, id est homo. Non enim perdidit, quia non habuit; nec requisiuit, quia non perdidit; nec inuenit, quia nec requisiuit; nec exultauit, quia non inuenit. Atque adeò exultare illius est dè pœnitentia peccatoris, id est, dè perditi recuperatione; qui se professus est olim, [a] *malle peccatoris pœnitentiam, quàm mortem.*

Luc. 15. 4. / a Ezech. 18. 23. & 33. 11.

CAPVT XXXIII.

De Deo & Mammona, lege & Prophetis vsque ad Ioannem, secundùm legem, locutus est Christus.

Inp. adm. V. Dominus 3. à m. V. Dei scientia. 2. & V. Christus Iudex. 10. circa f. V. Ioannes Bapt. 3. inf. V. Veritas. 2.

QVIBVS duobus dominis neget posse seruiri, quia alterum offendi sit necessè, alterum defendi, ipse declarat, [a] *Deum proponens, & Mammonam.* Deindè Mammonam quem intelligi velit, si interpretem non habes, ab ipso potes discere. Admonens enim nos, de sæcularibus suffragia nobis prospicere amicitiarum, secundùm serui illius exemplum, *qui ab actu summotus, dominicos debitores, diminutis cautionibus, releuat in subsidium sibi. Et ego*, inquit, *dico vobis, facite vobis amicos de Mammona iniustitiæ*; dè nummo scilicet, dè quo & seruus ille. Iniustitiæ auctorem & dominatorem totius sæculi nummum scimus omnes. Cui famulatam videns Pharisæorum cupiditatem, ammentauit hanc sententiam, [b] *Non potestis Deo seruire, & Mammonæ.* Irridebant denique Pharisæi pecuniæ cupidi, quòd intellexissent scilicet Mammonam dè nummo dictũ, nè quis existimet in Mammona, Creatorem intelligendũ, & Christum à Creatoris illos seruitute reuocasse. Quid? nunc potius ex hoc disce, vnum à Christo Deũ ostensum. Duos enim dominos nominauit, Deum, & Mammonam, Creatorem & nummum. Denique, *non potestis Deo seruire*; vtique ei, cui seruire videbantur; *& Mammonæ*, cui magis destinabantur. Quòd si ipse alium se ageret, non duos dominos, sed tres demonstrasset. Et Creator enim Dominus, quia Deus. Et vtique magis dominus, quàm

a Luc. 16. 9. / Luc. 16. 3. & seq. / b Luc. 16. 15.

Mammonas; magísque obseruandus, quà magis Dominus. Quare est enim, vt qui
Mammonam Dominum dixerat, & cum Deo iunxerat, verè ipsorum Dominum tace-
ret, id est Creatorem? Aut nunquid tacendo eo, concessit seruiendum ei esse, si so-
lummodò sibi, & Mammonæ negauit posse seruiri? Ita, cùm vnum Deum ponit, no-
minaturus & Creatorem, si alius esset ipse, Creatorem nominauit, quem Dominum
c Luc.16.11. sine alio Deo non posuit. Et illud itaque relucebit, quomodo dictum, [c] *Si in Mammona*
iniusto fideles non extitistis, quod verum est, quis vobis credet? In nummo scilicet iniusto,
d Ibid. 12. non in Creatore, quem & Marcion iustum facit. [d] *Et si in alieno fideles inuenti non estis,*
quod meum est, quis dabit vobis? Alienum enim debet esse à seruis Dei, quod iniustum
est. Creator autem, quomodo alienus erat Pharisæis, proprius Deus Iudaicæ gentis?
Si ergo hæc non cadunt in Creatorem, sed in Mammonam, *quis vobis credet quod ve-*
Ibid. *rius est? & quis vobis dabit quod meum est?* non potest quasi alius dixisse dè alterius Dei
gratia. Tunc enim videretur ita dixisse, si eos in Creatorem, non in Mammonam in-
fideles notando, per Creatoris mentionem, distinctiones fecisset Dei alterius, non
commissuri suam veritatem infidelibus Creatoris. Quomodo tunc alterius videri po-
test, si non ad hoc proponatur, vt a re dè qua agitur, separetur? Si autem & iustifican-
tes se coram hominibus Pharisæi, spem mercedis in homine ponebant, illo eos sensu
e Hierem 17. 5. increpabat, quo & propheta Hieremias, [e] *Miser homo, qui spem habet in homine:* si & adii-
cit, [f] *Scit autem Deus corda vestra;* illius Dei vim commemorabat, qui [g] *lucernam se pronun-*
f Luc.16.15. *tiabat, scrutantem renes & corda:* si superbiam tangit, [h] *Quod elatum est apud homines,*
g Hier. 11. 20. *peros.um est Deo,* Esaiam ponit antè oculos; [i] *Dies enim Domini sabbaoth, in omnem*
h Luc.16.15. *contumeliosum & superbum, in omnem sublimem & elatum; & humiliabuntur.* Possum
i Esa. 2. 12. iam colligere, cur tanto æuo Deus Marcionis fuerit in occulto. Expectabat, opinor,
donec hæc omnia disceret à Creatore. Didicit ergo vsque ad Ioannis tempora, atque
k Luc.16.16 ita exinde processit annuntiare regnum Dei, dicens; [k] *Lex & Propheta vsque ad Ioan-*
nem, ex quo regnum Dei annuntiatur. Quasi non & nos limitem quendam agnoscamus
Ioannem constitutum inter vetera & noua, ad quem desineret Iudaismus, & à quo in-
ciperet Christianismus: non tamen vt ab alia virtute facta sit sedatio Legis & Pro-
phetarum, & initiatio Euangelij, in quo est Dei regnum, Christus ipse. Nam etsi pro-
bauimus & [l] *vetera transitura, & noua successura* prædicari à Creatore; si & Ioannes ante-
l Esa 43.18. Malach.3.1 cursor & præparator ostenditur viarum Domini, Euangelium superducturi, & regnum
Dei promulgaturi; & ex hoc iam quod Ioannes venit, ipse erit Christus, qui Ioannem
erat subsecuturus, vt antecursorem; & si desierunt vetera, & cœperunt noua interstite
Ioanne, non erit mirum quod ex dispositione est Creatoris, vt aliunde magis pro-
betur, quàm ex Legis & Prophetarum in Ioannem occasu & exinde ortu, regnum Dei.
[m] *Transeat igitur cœlum & terra citius, sicut & Lex & Prophetæ; quàm vnus apex verborum Do-*
m Luc 16.17 *mini. Verbum enim,* inquit *Esaias,* [n] *Dei nostri manet in æuum.* Nam quoniam in Esaia iam
n Esa. 40.8. o Ibid. 3. tunc Christus, sermo scilicet & spiritus Creatoris, Ioannem prædicarat, [o] *vocem cla-*
mantis in deserto parare viam Domini, in hoc venturum, vt Legis & Prophetarum ordo
exinde cessaret, per adimpletionem, non per destructionem, & regnum Dei à Christo
p Luc.16.17. annuntiaretur: ideo subtexuit, [p] *facilius elementa transitura, quam verba sua;* confirmans
hoc quoque quod de Ioanne dixerat, non preteriisse.

CAPVT XXXIV.

De Prohibito diuortio, deque approbato Coniugio, inferno & sinu Abrahæ, Moyse & Prophetis Commendatis à Christo filio Creatoris.

In p. ad m. V. Matrimonium. 4. à p. ad m. V. Repudium. 2. in m. V. Adulterium Herodis. à m V. Diues. 4. & V. Abraham. 1. & in Alphab. Errorum. V. Anima Iustorum exclusa cœlo ante resur-rect. 4. circa. f. V. Iudicii ordo & Spectac. 5. & V. Paradisus. in f. V. Verbum Dei. 3.

a Luc.16.18. SED Christus diuortium prohibet, dicens; [a] *Qui dimiserit vxorem suam, & aliam*
duxerit, adulterium committit: qui dimissam à viro duxerit, æquè adulter est. Vt
sic quoque prohibeat diuortium, illicitum facit repudiatæ matrimonium. Moyses
b Deut 24.1. verò permittit repudium in Deuteronomio; [b] *Si sumpserit quis vxorem, & habita-*
uerit cum ea, & euenerit non inuenire eam apud eum gratiam, eo quòd inuentum sit in illa
impudicum negotium, scribet libellum repudij, & dabit in manu eius, & dimittet illam de domo
sua. Vides diuersitatem Legis, & Euangelij, Moysi, & Christi? Planè. Non enim rece-
pisti illud quoque Euangelium eiusdem veritatis, & eiusdem Christi, in quo prohibens
c Matth. 19. diuortium, propriam quæstionem eius absoluit; [c] *Moyses propter duritiam cordis vestri,*
6. & seq. *præcepit libellum repudij dare: à primordio autem non fuit sic, quia scilicet, qui mare & fæmi-*

nam fecerat, Erunt duo, dixerat, in carne vna; Quod Deus itaque iunxit, homo disiunxerit? Hoc enim responso. & Moysi constitutionem protexit, vt sui; & Creatoris institutionem direxit, vt Christus ipsius. Sed quatenus ex his reuincendus es, quæ recepisti, sic tibi occurram, ac si meus Christus. Nonnè & ipse prohibens diuortium, & patrem tamen gestans eum qui marem & fœminam iunxit, excusauerit potius, quàm destruxerit Moysi constitutionem? Sed ecce sic tuus sit iste Christus, contrarium docens Moysi & Creatori, vt si non contrarium ostendero, meus sit. Dico enim illum conditionaliter nunc fecisse diuortij prohibitionem, si ideo quis dimittat vxorem, vt aliam ducat: d *Qui dimiserit*, inquit, *vxorem, & aliam duxerit, adulterium commisit, & qui a marito dimissam duxerit, æquè adulter est*: ex eadem vtique causa, qua non licet dimitti, vt alia ducatur: illicitè enim dimissam pro indimissa ducens, adulter est. Manet enim matrimonium, quod non ritè diremptum est. Manente matrimonio nubere, adulterium est. Ita si conditionaliter prohibuit dimittere vxorem, non in totum prohibuit. & quod non prohibuit in totum, permisit aliàs, vbi causa cessat ob quam prohibuit. Et iam non contrarium Moysi docet, cuius præceptum alicubi conseruat: nondum dico confirmat. Aut si omnino negas permitti diuortium à Christo, quomodo tu nuptias dirimis? nec coniungens marem & fœminam, nec alibi coniunctos ad sacramentum baptismatis, & Eucharistiæ admittens, nisi inter se coniurauerint aduersus fructum nuptiarum, vt aduersus ipsum Creatorem? Certè quid facit apud te maritus, si vxor eius commiserit adulterium? habebitnè illam? Sed nec tuum Apostolum sinere scis coniungi prostitutæ, e membra Christi. Habet itaque & Christum assectorem iustitia diuortij. Iam hinc confirmatur ab illo Moyses, ex eodem titulo prohibens repudium, quo & Christus, e *si inuentum fuerit in muliere negotium impudicum.* Nam & in Euangelio Matthæi; f *Qui dimiserit*, inquit, *vxorem suam præter causam adulterij, facit eam adulterari: atque ita adulter censetur & ille, qui dimissam à viro duxerit.* Cæterùm, præter ex causa adulterij, nec Creator disiungit, quod ipse scilicet coniunxit; eodem alibi Moyse constituente, eum qui ex compressione matrimonium fecerat, non posse dimittere vxorem in omne tempus. Quòd si ex violentia coactum matrimonium stabit, quantò magis ex conuenientia voluntarium? sicut & prophetiæ auctoritate, g *Vxorem iuuentutis tuæ non dimittes.* Habes itaque Christum vltro vestigia vbique Creatoris ineuntem, tam in permittendo repudio, quàm in prohibendo. Habes etiam nuptiarum, quoquo velis latere, prospectorem, quas nec separari vult, prohibendo repudium; nec cum macula haberi, tunc permittendo diuortium. Erubesce non coniungens, quos tuus quoque Christus coniunxit. Erubesce etiam disiungens sine eo merito, quo disiungi voluit & tuus Christus. Debeo nunc & illud ostendere, vnde hanc sententiam deduxerit Dominus, quòve direxerit. Ita enim plenius constabit, eum non ad Moysen destruendum spectasse, per repudij propositionem subitò interpositam: quia nec subitò interposita est, habens radicem ex eadem Ioannis mentione. Ioannes enim retundens Herodem, quòd aduersus legem vxorem fratris sui defuncti duxisset, habentis filiã ex illa, (non aliàs hoc permittente, immò & præcipiente lege, quàm si frater illiberis decesserit, vt à fratre ipsius, & ex costa ipsius suppareretur semen illi) coniectus in carcerem fuerat, ab eodem Herode postmodùm & occisus. Facta igitur mentione Ioannis Dominus, & vtique successus exitus eius, illicitorum matrimoniorum, & adulterij figuras iaculatus est in Herodem; adulterum pronuntians, etiam qui dimissam à viro duxerit: quò magis impietatem Herodis oneraret, qui non minus morte quàm repudio dimissam à viro duxerat; & hoc fratre habente ex illa filiam, & vel eo nomine illicitè, ex libidinis, non ex legis instinctu; ac propterea Propheten quoque assertorem legis occiderat. Hoc mihi differuisse proficiet, etiam subsequens argumentum diuitis apud inferos dolentis, & pauperis in sinu Abrahæ requiescentis. Nã & illud, quantũ ad scripturæ superficiem, subitò propositum est; quantum ad intentionem sensus, & ipsum cohæret mentioni Ioannis malè tractati, & sugillatui Herodis malè meriti, vtriusque exitum desormans, Herodis tormenta, & Ioannis refrigeria: vt iam audiret Herodes, h *Habent illic Moysen, & Prophetas, illos audiant.* Sed Marcion aliorsum cogit, scilicet vtramque mercedem Creatoris, siue tormenti, siue refrigerij apud inferos, determinat eis positã, qui Legi & Prophetis obedierint; Christi verò & Dei sui cœlestem definit sinum & portum. Respondebimus, & hac ipsa scriptura reuincente oculos eius, quæ ab inferis discernit Abrahæ sinum pauperi. i *Aliud enim inferi*, vt puto, aliud quoque *Abrahæ sinus. Nam & magnum ait intercedere regiones istas profundum, & transitum vtrimque prohibere. Sed nec allevasset diues oculos, & quidem de longinquo*, nisi in superiora, & de altitudinis longinquo, per immensam illam distantiam sublimitatis, & pro-

d Luc. 16. 18
e 1 Cor. 6. 15.
e Deut. 24. 1.
f Matt. 19. 9.
Luc. 16. 18.
Deut. 22. 28.
g Malach. 2. 15.
Matth. 14. 4.
Marc. 6. 17.
Luc. 3. 19.
Leuit. 20. 21.
Deut. 25. 5.
Luc. 16. 19. & seq.
Luc. 16. 23.
h Ibid. 29.
i Luc. 16. 26.

funditatis. Vnde apparet sapienti cuique, qui aliquando Elysios audierit, esse aliquam
localem determinationem, quæ sinus dicta sit Abrahæ, ad recipiendas animas filiorum
k Gen.17.4. eius, etiam ex Nationibus, [k] *patris scilicet multarum Nationum* in Abrahæ censum de-
putandarum, & ex eadem fide, qua & Abraham Deo credidit, nullo sub iugo legis, nec
in signo circumcisionis. Eam itaque regionem, sinum dico Abrahæ, etsi non cœlestem,
sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus iustorum, do-
Luc. 16. 23. nec consummatio rerum, resurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat:
tunc appatitura cœlesti promissione, quam Marcion suo vindicat, quasi non à Crea-
l Amos.9.6. tore promulgatam. Ad quam [l] *ascensum suum Christus ædificat in cœlum*, secundùm
m Esa.33.14 Amos; vtique suis, vbi est & locus æternus, dè quo Esaias, [m] *Quis annuntiabit
vobis locum æternum*, nisi scilicet Christus *incedens in iustitia, loquens viam rectam, odio
Gen. 15. 5. habens iniustitiam & iniquitatem*? Quòd si æternus locus repromittitur, & ascensus in
Luc. 16. 21. cœlum ædificatur à Creatore, promittente etiam semen Abrahæ velut stellas cœli fu-
turum, vtique ob cœlestem promissionem, salua ea promissione, cur non capiat, sinum
Abrahæ dici temporale aliquod animarum fidelium receptaculum, in quo iam de-
lineetur futuri imago, ac candida quædam vtriusque iudicij prospiciatur? admonens
quoque vos hæreticos, dum in vita estis, Moysen & Prophetas vnum Deum prædican-
tes Creatorem, & vnum Christum prædicantes eius, & vtrumque iudicium, pœnæ &
n Deut. 32. salutis æternæ, apud vnicum Deum positum; [n] *qui occidat & viuificet*. Immò, inquit,
39. nostri Dei monela dè cœlo, non Moysen & Prophetas iussit audiri, sed Christum;
1. Reg. 2. 6. [o] *Hunc audite*. Meritò. Tunc enim Apostoli satis iam audierant Moysen & Prophetas,
o Luc. 9.35. qui secuti erant Christum, credendo Moysi & Prophetis. Nec enim accepisset Petrus
Ibid. 20. dicere, *Tu es Christus*, antequam audiuisset, & credidisset Moysi & Prophetis, à quibus
solis adhuc Christus annuntiabatur. Hæc igitur fides eorum meruerat, vt etiam voce
p Esa. 52. 7. cœlesti confirmaretur, iubente illum audiri, quem agnouerant; [p] *euangelizantem pacem,
q Esa.33.14. euangelizantem bona*; [q] *annuntiantem locum æternum*; [r] *ædificantem illis ascensum suum in cœ-
r Amos.9.6. lum*. Apud inferos autem dè eis dictum est, [s] *Habent illic Moysen & Prophetas, audiant
s Luc.16.29. illos*: qui non credebant, vel qui nec omnino sic credebant esse post mortem superbiæ
diuitiarum, & gloriæ delitiarum, supplicia annuntiata à Moyse & Prophetis: decreta
t Luc. 1.52. autem ab eo Deo, [t] *qui dè thronis deponit dynastas, & dè sterculinis eleuat inopes*. Ita quum
1. Reg 2. 8. vtrinque pronuntiationis diuersitas competat Creatori, non erit diuinitatum statuen-
da distantia, sed ipsarum materiarum.

CAPVT XXXV.

De væ dicto scandali, venia danda fratri, de decem leprosorum mundatione, dè Aduentu Iudicis improuiso secundùm legem.

In p. V. Scandalum. 4. à p. ad vltram. V. Chri. Elogia. 33. & V. Correctio. & V. Remissio Iniuriæ. 1°
à m. V. Gratiarum actio. & V. Regnum Dei. 1. circa. f. V. Christus Iudex. 8.

a Luc.17.1.2 CONVERSVS ibidem ad discipulos, [a] *Væ, dicit, auctori scandalorum: expedisset si
natus non fuisset, aut si molino saxo ad collum deligato præcipitatus esset in profundum,
quàm vnum ex illis modicis, vtique discipulis eius, scandalizasset*. Æstima quale suppli-
cium comminetur illi. Nec enim alius vlciscetur scandalum discipulorum eius.
Agnosce igitur & iudicem; & illo adfectu pronuntiantem dè cura suorum, quo &
b Zach 2. 8. Creator retro: [b] *Qui tetigerit vos, ac si pupillam oculi mei tangat*. Idem sensus eiusdem est.
Luc. 17. 3. Peccantem fratrem iubet corripi; quod qui non fecerit, vtique deliquit, aut ex odio
volens fratrem in delicto perseuerare, aut ex acceptione personæ, parcens ei; habens
c Leuit.19.17 Leuiticum, [c] *Non odies fratrem tuum in animo tuo, traductione traducens proximum tuum,*
d Exo.23.4. vtique & fratrem; *& non sumes propter illum, delictum*. Nec mirum si ita docet, [d] *qui pe-
cora quoque fratris tui, si errantia in via inueneris, prohibet despicias; quo minus ea reducas fra-
Luc. 17. 4. tri tuo*: nedum ipsum sibi. Sed & veniam des fratri in te delinquenti iubet, etiam se-
pties. parum planè. Plus est enim apud Creatorem, qui nec modum statuit, in infini-
e Leuit. 19. tum pronuntians, [e] *Fratris malitiæ memor nè sis*. Nec petenti eam præstes mandat, sed &
18. non petenti. Non enim dones offensam vult, sed obliuiscaris. Lex leprosorum quantæ
Leuit. 13. 1. sit interpretationis erga species ipsius vitij, & inspectationis summi sacerdotis, nostrũ
& seq. erit scire: Marcionis, morositatem legis opponere, vt & hîc Christum æmulum eius af-
Leuit. 14. 2. firmet, præuenientem solennia legis etiam in curatione decem leprosorum, quos tan-
& seq. tummodò ire iussos vt se ostenderent sacerdotibus, in itinere purgauit, sine tactu iã, &
Luc. 17. 14. sine verbo, tacita potestate, & sola voluntate: quasi necessè sit, semel remediatore lan-
guorũ & vitiorũ annuntiato Christo, & dè effectibus probato, dè qualitatibus curatio-
nũ retractari: aut Creatorẽ in Christo ad legẽ prouocari; si quid aliter quã lege distinxit,

...se perfecit: cùm aliter vtique Dominus per semetipsum operetur, siue per filium; aliter per Prophetas famulos suos; maximè documenta virtutis & potestatis; quæ vt clariora & validiora, quà propria, distare à vicariis fas est. Sed eiusmodi & alibi jam dicta sunt, in documento superiore. Nunc etsi præfatus est, [f] *multos tunc fuisse leprosos apud Israelem in diebus Helisæi prophetæ, & neminem eorum purgatum nisi Naaman Syrum*: non vtique numerus faciet ad differentiam Deorum, in destructionem Creatoris, vnum remediantis, & prælationem eius qui decem emundarit. Quis enim dubitabit plures potuisse curari ab eo, qui vnum curasset, quàm ab illo decem, qui nunquam retro vnum? Sed hac cum maximè pronuntiatione diffidentiam Israëlis, vel superbiam pulsat; quòd cùm multi essent illic leprosi, & Prophetes non deesset, etiam edito documento, nemo decucurrisset ad Deum operantem in Prophetis. Igitur, quoniam ipse erat authenticus pontifex Dei Patris, inspexit illos secundùm legis arcanum, significantis Christum esse verum disceptatorem, & elimatorem humanarum macularum. Sed & quod in manifesto fuit legis, præcepit; [g] *Ite ostendite vos sacerdotibus.* Cur? si illos antè erat emundaturus. An quasi legis illusor, vt in itinere curatis ostenderet, nihil esse legem cum ipsis sacerdotibus? Et vtique viderit, si cui tam opiniosus videbitur Christus. immò digniora sunt interpretanda, & fidei iustiora. ideo illos remediatos, quà secundùm legem iussi abire ad sacerdotes, obaudierant: neque enim credibile est, emeruisse medicinam à destructore legis, obseruatores legis. Sed cur pristino leproso nihil tale præcepit? quia nec Helisæus Syro Naaman; & tamen non idcirco non erat Creatoris. Satis respondi; sed qui credidit, intelligit etiam altius aliquid. Disce igitur & causas. In Samariæ regionibus res agebatur, vnde erat & vnus interim ex leprosis. Samaria autem desciuerat ab Israële, habens schisma illud ex decem tribubus, quas auulsas per Achiam prophetam, collocauerat apud Samariam Hieroboam. Sed & aliàs semper sibi placentes erant Samaritani de montibus & puteis patrum; sicut in Euangelio Ioannis, Samaritana illa in colloquio Domini apud puteum, [h] *Ne tu maior sis*, & cætera. Et rursus, *Patres nostri in isto monte adorauerunt, & vos dicitis quia Hierosolymis oportet adorare.* Itaque, qui & per Amos, [i] *Væ* dixerit eis, *qui confident in monte Samariæ*; jam & ipsam restituere dignatus, de industria, iubet ostendere se sacerdotibus, vtique qui non erant, nisi vbi & templum; subjiciens Samaritam Iudæo, quoniam ex Iudæis salus Israëlitæ, & Samaritanæ. Tota enim promissio Tribui Iudæ Christus fuit: vt scirent Hierosolymis esse & sacerdotes, & templum, & matricem religionis, & fontem, non puteum, salutis. Et ideo, vt vidit agnouisse illos legem Hierosolymis expungendam, ex fide iam iustificandos, sine legis ordine remediauit. Vnde & vnum illum solutum ex decem, memorem diuinæ gratiæ Samariten miratus, non mandat offerre munus ex lege; quia satis jam obtulerat, gloriam Deo reddens, hoc & Domino volenti interpretari legem. Et tamen cui Deo gratiam reddidit Samarites, quando nec Israëlites alium Deum vsque adhuc didicisset? cui alii, quàm cui omnes remediati retro à Christo? Ideo, [k] *Fides tua te saluum fecit*, audit: quia intellexerat veram se Deo omnipotenti oblationem, gratiarum scilicet actionem, apud verum templum, & verum pontificem eius Christum facere debere. Sed nec Pharisæi possunt videri de alterius Dei regno consuluisse Dominum, quando venturum sit, quamdiu alius à Christo editus Deus non erat; nec ille de alterius regno respondisse, quàm de cuius consulebatur. [l] *Non venit*, inquit, *regnum Dei cum obseruatione: nec dicunt, Ecce hic, ecce illic: Ecce enim regnum Dei intra vos est.* Quis non ita interpretabitur, *intra vos est*, id est in manu, in potestate vestra: si audiatis, si faciatis Dei præceptum? Quod si in præcepto est Dei regnum, propone igitur contrà, secundùm nostras antitheses, Moysen, & vna sententia est. [m] *Præceptum*, inquit, *excelsum non est, nec longè à te. Non est in cælo, vt dicas, Quis ascendet in cælum, & deponet nobis illud, & auditum illud faciemus? nec vltra mare est, vt dicas, Quis transfretabit & sumet illud nobis, & auditum illud faciemus? Propè te est verbum, in ore tuo, & in corde tuo, & in manibus tuis facere illud.* Hoc erit, [n] *Non hic, nec illic; ecce enim intra vos est regnum Dei.* Et nè argumentetur audacia hæretica, de regno Creatoris, de quo consulebatur, non de suo respondisse eis Dominum, sequentia obsistunt. Dicens enim, [o] *Filium hominis antè multa pati, & reprobari oportere, antè aduentum suum*; in quo & regnum substantialiter reuelabitur, suum ostendit & regnum de quo responderat, quod passiones & reprobationes ipsius expectabat. Reprobari autem habens, & postea agnosci & assumi, & extolli, etiam ipsum verbum, reprobari, inde decerpsit, vbi in lapidis ænigmate, vtraque reuelatio eius apud Dauid canebatur; prima recusabilis, secunda honorabilis: [p] *Lapis*, inquit, *quem reprobauerunt ædificantes, iste factus est in caput anguli. A Domino factum est hoc.* Vanum enim, si credidimus Deum de contumelia, aut gloria scilicet alicuius prædicasse, vt non eum portenderet, quem &

[f] Luc. 4. 27. 4. Reg. 5. 14
[g] Luc. 17. 14
3. Reg. 11. 29 & seq.
[h] Io. 4. 20.
[i] Amos. 6. 1.
Luc. 17. 14.
[k] Luc. 17. 19
[l] Luc. 17. 20. 21.
[m] Deut. 30. 11. & seq.
[n] Luc. 17. 20. 21.
[o] Luc. 17. 25
[p] Psal. 117. 22. Dan. 2. 45. Esa. 8. 14.

in lapidis, & in petræ, & in montis figura portenderet. Sed si de suo loquitur aduentu, cur eum diebus Noë, & Loth comparat, tetris & atrocibus, Deus & lenis, & mitis? Cur
1. Cor. 10. 4 admonet, [g] *meminisse vxoris Loth*, quæ præceptum Creatoris non impunè contempsit,
g Luc. 17. 26 & 32. si non cum iudicio venit vindicandorum præceptorum suorum? Etiam si vindicat vt & ille, si iudicat me, non debuit per eius documenta formare quem destruit, nè ille me formare videatur. Si verò & hîc non de suo loquitur aduentu, sed de Iudæi Christi, expectemus etiam nunc nè quid de suo prædicet, illum interim esse credentes, quem omni loco prædicat.

CAPVT XXXVI.

Dè parabolis iudicis interpellati à vidua, publicani & pharisæi, iuuene iusso omnia vendere, cæco illuminato filium Dauid clamante.

In p. V. orationis conditiones. 11. à p. V. misericordia. 1. in m. ad f. V. Iesus. 4.

NAM & orandi perseuerantiam, & instantiam mandans, parabolam iudicis ponit,
a Luc. 18. 4. coacti audire viduam, instantia & perseuerantia interpellationum eius. Ergo iudicem Deum ostendit orandum, non se, si non ipse est iudex. Sed subjunxit, [a] *facturum Deum vindictam electorum suorum.* Si ergo ipse erit iudex, qui & vindex, Creatorem
b Ibid 7. 8. ergo meliorem Deum probauit, [b] *quem electorum suorum clamantium ad eum die ac nocte vindicem ostendit.* Et tamen, cùm templum Creatoris inducit, & duos adorantes diuer-
Luc. 18. 10. sa mente describit, Pharisæum in superbia, Publicanum in humilitate; ideoque alterum reprobatum, alterum iustificatum descendisse; vtique docendo qua disciplina sit orandum, eum & hîc orandum constituit, à quo relaturi essent eam orandi disciplinam, siue reprobatricem superbiæ, siue iustificatricem humilitatis. Alterius Dei nec templum, nec oratores, nec iudicium inuenio penès Christum, nisi Creatoris. Illum iubet adorare
Ibid 14. in humilitate, vt alleuatorem humilium; non in superbia, vt destructorem superborum. Quem alium adorandum mihi ostendit? qua disciplina? qua spe? Neminem opinor. Nam & quam docuit orationem, Creatori probauimus conuenire. Aliud est si etiam
c Luc. 18. 19 adorari quà Deus optimus, & vltro bonus non vult. Sed [c] *quis optimus, nisi vnus*, inquit, *Deus*, Non quasi ex duobus diis vnum optimum ostenderit; sed vnum esse optimum
d Matth. 5. 45. Deum solum, qui sic vnus sit optimus, quà solus Deus. Et vtique optimus, [d] *qui pluit super iustos & iniustos, & solem suum oriri facit super bonos & malos*, sustinens, & alens, &
e Luc. 18. 18. iuuans etiam Marcionitas. Denique interrogatus ab illo quodam [e] *Præceptor optime, quid faciens vitam æternam possidebo?* de præceptis Creatoris an ea sciret, id est faceret, expostulauit, ad contestandum, præceptis Creatoris vitam acquiri sempiternam. Cùm-
f Ibid. 22. que ille principaliora quæque affirmasset obseruasse se ab adolescentia: [f] *Vnum*, inquit, *tibi deest. Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me.* Age Marcion, omnesque jam commiserones, & coodibiles eius hæretici, quid audebitis dicere? Rescidit nè Christus priora præcepta, non occidendi, non adulterandi, non furandi, non falsum testandi, diligendi patrem & matrem? An & illa seruauit, & quod deerat, adjecit? quamquam & hoc præceptum largitionis in egenos vbique diffusum sit in Lege & Prophetis, vtì gloriosissimus ille obseruator præceptorum, pecuniam multo cariorem habiturus traduceretur. Saluum est igitur & hoc in Euangelio,
g Matth. 5. 17. [g] *Non veni dissoluere Legem & Prophetas, sed potius adimplere.* Simul & cætera dubitatione liberauit, manifestando vnius esse & Dei nomen, & optimi, & vitam æternam, & thesaurum in cœlo, & semetipsum; cuius præcepta supplendo, & conseruauit, & auxit;
Luc. 18. 19. secundùm Micheam quoque hoc loco recognoscendus, dicentem; [h] *Si annuntiauit tibi*
h Mich. 6. 8. *homo quid bonum? aut quid à te Dominus exquirit, quàm facere iudicium, diligere misericordiam, & paratum esse sequi Dominum Deum tuum?* Et homo enim Christus annuntians
i Luc. 18. 20 quid sit bonum, scientiam legis; [i] *Præcepta*, inquit, *scis? facere iudicium; Vende*, inquit, *quæ habes; diligere misericordiam; Et da*, inquit, *egenis; paratum esse ire cum Deo; Et veni*, inquit, *sequere me.* Tam distincta fuit à primordio Iudæa gens per tribus, & populos, & familias, & domos, vt nemo facilè ignorari de genere potuisset, vel de recentibus Augustianis censibus, adhuc tunc fortasse pendentibus. Iesus autem Marcionis, & natus non dubitaretur, qui homo videbatur; vtique quà non natus, nullam potuerat generis sui in publico habuisse notitiam, sed erat vnus aliqui deputandus ex iis, qui quoquo modo ignoti habebantur. Quum igitur prætereuntem illum cæcus audisset, cur exclamauit,
l Luc. 18. 38. [l] *Iesu fili Dauid, miserere mei*, nisi quia filius Dauid, id est, ex familia Dauid non temerè deputabatur; per matrem & fratres, qui aliquando ex notitia vtique annuntiati ei fuerant? Sed [m] *antecedentes increpabant cæcum; vtì taceret.* Meritò, quoniam quidem voci-
m Ibid. 39.

ferabatur, non quia de Dauid filio mentiebatur. Aut doce increpantes illos sciſſe, quòd
Ieſus non eſſet filius Dauid; vt idcirco ſilentium cæco indixiſſe credantur. Sed & ſi doceres,
facilius illos ignoraſſe præſumeretur, quàm Dominum falſam in ſe prædicationem
ſuſtinere potuiſſe. Sed patiens Dominus: Non tamen confirmator erroris, immò etiam
detector Creatoris; vt non prius hanc cæcitatem hominis illius enubilaſſet, nè vltra Ieſum
filium Dauid exiſtimaret. Atquin, nè patientiam eius infamaretis, nec vllam rationem
diſſimulationis illis affingeretis, nec filium Dauid negaretis, manifeſtiſſimè confirmauit
cæci prædicationem, & ipſa remuneratione medicinæ, & teſtimonio fidei. [a] *Fides*, inquit, [a] Ibid. 42.
tua te ſaluum fecit. Quid vis cæcum crediddiſſe? Ab alio Deo deſcendiſſe Ieſum, ad dejectionem
Creatoris? ad deſtructionem Legis & Prophetarum? non illum eſſe, [o] *qui ex radice Ieſſe*, [o] Eſa. 11.1.
& ex fructu lumborum Dauid deſtinabatur, cæcorum quoque remunerator? Pſal. 131.11.
Sed nondum puto eiuſmodi tunc cæci erant, qualis Marcion, vt hæc fuerit cæci illius Act. 2. 30.
fides, qua crediderit in voce, Ieſu filii Dauid. Qui hoc ſe & cognouit, & ab omnibus
cognoſci voluit, fidem hominis etſi melius oculatam, etſi veri luminis compotem, exteriore
quoque viſione donauit, vt & nos regulam, ſimulque mercedem fidei diſceremus.
Qui vult videre Ieſum, Dauid filium credat per virginis cenſum. Qui non ita credet, non
audiet ab illo: [p] *Fides tua te ſaluum fecit*. Atque ita cæcus remanebit, ruens in antitheſim, [p] Luc. 18. 42.
ruentem & ipſam antitheſim. Sic enim [q] *cæcus cæcum deducere ſolet*. Nam ſi aliquando [q] Luc. 6. 39.
Dauidem in recuperatione Sionis offenderant cæci reſiſtentes, quòminus admitteretur; 2. Reg. 5. 6. 9.
(in figuram populi proinde cæci, non admiſſuri quandoque Chriſtum filium Dauid)
ideo Chriſtus ex diuerſo, cæco ſubuenit, vt hinc ſe oſtenderet non eſſe filium Dauid, &
ex animi diuerſitate bonus cæcis, quos ille juſſerat cædi. Et cur fidei, & quidem prauæ,
præſtitiſſe ſe dixit? Atquin & hoc filius Dauid, & antitheſim de ſuo retundendam. Nam
& quid Dauid offenderant, cæci: nunc verò eiuſdem carnis homo ſupplicem ſe obtulerat
filio Dauid, idcirco ei ſatisfacienti quodammodo placatus filius Dauid, reſtituit lumina,
cum teſtimonio fidei, qua hoc ipſum crediderat, exorandum ſibi eſſe filium Dauid. Et
tamen Dauid audacia hominum puto offenderat, non valetudo. Luc. 19. 9.

CAPVT XXXVII.

De Zachæo excipiente Dominum, ſeruorum parabola, & fœnerata eis pecunia.

Inp. V. Zachæus, circa. f. V. Chri. elogia. 9.

CONSEQVITVR & Zachæi domus ſalutem. Quo merito? Nunquid vel ille crediderat
Chriſtum à Marcione veniſſe? Atquin adhuc in auribus erat omnium vox
illa cæci, [a] *Miſerere mei, Ieſu fili Dauid; Et omnis populus laudes referebat Deo*: non Mar- [a] Luc. 18. 38.
cionis, ſed Dauid. Enimverò Zachæus etſi allophylus fortaſſe, tamen aliqua notitia ſcri- 43.
pturarum ex commercio Iudaïco adflatus; plus eſt autem, & ignorans Eſaïam, præcepta
eius impleuerat. [b] *Confringito*, inquit, *panem tuum eſurienti; & non habentes tectum, in* [b] Eſa. 58. 7.
domum tuam inducito; hoc cum maximè agebat, exceptum domo ſua paſcens Dominum:
[c] *Et nudum ſi videris, contegito*; hoc cum maximè promittebat, in omnia miſericordiæ [c] Ibid.
opera dimidium ſubſtantiæ offerens; diſſoluens violentiorum contractuum obnexus, & Luc. 19. 6.
dimittens conflictatos in laxamentum, & omnem conſcriptionem iniquam diſſipans,
dicendo; [d] *Et ſi cui quid per calumniam eripui, quadruplum reddo*. Itaque Dominus, *Hodie*, [d] Luc. 19. 8.
inquit, *ſalus huic domui*. Teſtimonium dixit, ſalutaria eſſe quæ præceperat Prophetes
Creatoris. Cùm verò dicit, [e] *Venit enim filius hominis ſaluum facere quod periit*; jam non [e] Luc. 19. 10.
contendo eum veniſſe vt ſaluum faceret quod perierat, cuius fuerat, & cui perierat quod
ſaluum venerat facere; ſed in alterius quæſtionis gradum dirigo. Dè homine agi nulla
dubitatio eſt. Hic quum ex duabus ſubſtantiis conſtet, ex corpore, & anima, quærendum
eſt, ex qua ſubſtantiæ ſpecie periiſſe videatur. Si ex corpore, ergo corpus perierat,
anima non. *Quod perierat, ſaluum facit filius hominis*: habet igitur & caro ſalutem, ſi &
anima perierat, animæ perditio ſaluti deſtinatur: caro quæ non periit, ſalua eſt. Si totus
homo perierat ex vtraque ſubſtantia, totus homo ſaluus fiat neceſsè eſt; & eliſa eſt ſententia
hæreticorum negantium carnis ſalutem. Iam & Chriſtus Creatoris confirmatur,
qui ſecundùm Creatorem totius hominis, pollicebatur. Seruorum quoque parabola, qui
ſecundùm rationem fœneratæ pecuniæ dominicæ dijudicantur, iudicem oſtendit Deum,
etiam ex parte ſeueritatis; non tantùm honorantem, verùm & auferentem quod quis
videatur habuiſſe. Aut ſi & hic Creatorem finxerit [f] *auſterum, tollentem quod non poſuerit, &* [f] Luc. 19. 21.
metentem quod non ſeuerit; hìc quoque me ille inſtruit, cuius pecuniam vt fœnerem edocet.

Dauid Dominum eum appellat; quid hoc ad Christum? Non Dauid errorem Scribarum
obtundebat, sed honorem Christo Dauid procurabat; quem Dominum Christum ma-
gìs quàm filium Dauid confirmabat; quod non congrueret destructori Creatoris. At ex
nostra parte, quàm conueniens interpretatio? Nam qui olim à cæco illo filius Dauid fue- Luc. 18. 38.
rat inuocatus, quod tunc reticuit, non habens in præsentia Scribas, nunc vltro coram
eis dè industria protulit; vt se, quem cæcus secundùm Sribarum doctrinam filium tantùm
Dauid prædicarat, Dominum quoque eius ostenderet; remunerata quidem fide cæci,
qua filium Dauid crediderat illum; pulsata verò traditione Scribarum, qua non & Do-
minum eum norant. Quodcunque ad gloriam spectaret Christi Creatoris, sic non alius
tueretur, quàm Christus Creatoris.

CAPVT XXXIX.

Dè venturis in nomine Christi, cæterisque præcurrentibus iudicium iuxta Prophetas & Euangelium, diuersisque docendi temporibus.

In p. V. Marcionitæ. 6. à p. V. iudicium extremum. 5. & V. Martyres. 5. & 14. in m. V. Christus iudex. 6. à m. V. iudicium extremum. 3. circa f. V. iudicium extremum. 4. & V. bonitas. 3. in f. V. Christi verba. 1.

OLIM constitit de nominum proprietate, ei illam competere, qui prior & Christum
suum in homines annuntiaret, & Iesum transnominaret. Constabit itaque & de im-
pudentia eius, [a] *qui multos dicat venturos in nomine ipsius*; quòd non sit ipsius, si non Chri- a Luc. 21. 8.
stus & Iesus Creatoris est, ad quem proprietas nominum pertinet. amplius, & prohibeat
eos recipi, quorum & ipse par sit, vt qui proinde in nomine venit alieno, si non ipsius
erat à mendacio nominis præuenire discipulos, qui per proprietatem nominis possidebat
veritatem eius. [b] *Venient denique illi, dicentes, Ego sum Christus.* Recipies eos, qui b Ibid.
consimilem recepisti. Et hic enim in nomine suo venit. Quid nunc quòd & ipse veniet
nominum Dominus, Christus, & Iesus Creatoris? Rejicies illum? Et quàm iniquum,
quàm iniustum, & optimo Deo indignum, vt non recipias eum in nomine suo venien-
tem, qui alium in nomine eius recepisti? Videamus & quæ signa temporibus imponat. c Luc. 21. 9.
[c] *Bella, opinor, & regnum super regnum, & gentem super gentem, & pestem, & fames,
terræque motus, & formidines, & prodigia dè cælo*: quæ omnia seuero, & atroci Deo
congruunt. Hæc quum adjicit *etiam oportere fieri*, quem se præstat? destructorem an
probatorem Creatoris? cuius dispositiones confirmat impleri oportere, quas vt optimus
tam tristes, quàm atroces abstulisset potius, quàm constituisset, si non ipsius fuissent.
Antè hæc autem persecutiones eis prædicat & passiones venturas, in martyrium vtique
& in salutem. Accipe prædicatum in Zacharia; [d] *Dominus*, inquit, *omnipotens proteget* Luc. 21. 19. d Zach. 9. 15
*eos. Et consument illos, & lapidabunt lapidibus fundæ, & bibent sanguinem illorum velut
vinum, & replebunt pateras quasi altaris; & saluos eos faciet Dominus illo die, velut oues,
populum suum, quia lapides sancti voluntant.* Et nè putes hæc in passiones prædicari, quæ
illos tot bellorum nomine ab allophylis manebant; respice ad species. Nemo in præ-
dicatione bellorum legitimis armis debellandorum, lapidationem enumerat, populari-
bus cœtibus magìs, & inermi tumultui familiarem. Nemo tanta in bello sanguinis flu-
mina paterarum capacitate metitur, aut vnius altaris cruentationi adæquat. Nemo oues
appellat eos, qui in bello armati, & ipsi ex eadem feritate certantes cadunt; sed qui in
sua proprietate, atque patientia, dedentes potius semetipsos, quàm vindicantes truci-
dantur. Denique, quia [e] *lapides*, inquit, *sancti voluntant*, non quia milites pugnant. e Ibid.
Lapides enim sunt, & [f] *fundamenta, super quæ nos ædificamur; exstructi*, secundùm Paulum, f Ephes. 2.
super fundamentum Apostolorum, qui lapides sancti oppositi omnium offensui, volutabant. 20.
Et hic igitur ipse [g] *vetat cogitari, quid respondere oporteat apud tribunalia*, qui & Balaam, g Luc. 21. 14.
quod non cogitauerat, immo contra quam cogitauerat, suggessit; & Moysi causato lin- 15.
guæ tarditatem, os repromisit, & sapientiam ipsam, cui nemo resisteret, per Esaïam de- Num. 22. 38
monstrauit: [h] *Hic dicet, Ego Dei sum, & clamabit in nomine Iacob, & alius inscribetur in* & cap. 23. 5.
nomine Israëlis. Quid enim sapientius, & incontradicibilius confessione simplici & exer- & 24. 5.
ta, in martyris nomine, cum Deo inualescentis? quod est interpretatio Israëlis. Nec mi- Exo. 4. 10.
rum si his cohibuit præcogitationem, qui & ipse à Patre excepit pronuntiandi tempestiuè Luc. 21. 15.
subministrationem: [i] *Dominus mihi dat linguam disciplinæ, quando debeam proferre ser-* h Esa. 44. 5.
monem. Nisi Marcion Christum non subiectum Patri infert. A proximis quoque per- Gen. 32. 28.
secutiones, & nominis ex odio, vtique blasphemiam prædicatam, non debeo rursus osten- Esa. 50. 4.
dere. Sed [k] *per tolerantiam*, inquit, *saluos facietis vosmetipsos*; dè qua scilicet Psalmus: [l] *To-* k Luc. 21. 19
lerantia, inquit, *iustorum non peribit in finem.* Quia & alibi, [m] *Honorabilis mors iustorum*; l Psal. 9. 19.
ex tolerantia sine dubio, quia & Zacharias; [n] *Corona autem erit eis qui tolerane-* m Psal. 115. 5.
runt. Sed nè audeas argumentari, Apostolos, vt alterius Dei præcones, à Iudæis n Zach. 6. 14

vexatos; memento Prophetas quoque eadem à Iudæis passos, non tamen non alterius
o Luc.21.25. Dei Apostolos fuisse, quàm Creatoris. Sed monstrato dehinc tempore excidu, o *quum cœp.ss.t vallari exercitibus Hierusalem signa iam vltimi finis enarrat, solis & lunæ siderumque prodigia, & in terra angustias Nationum obstupescentium, velut à sonitu maris fluctuantis pro expectatione imminentium orbi malorum. Quod & ipsa vires cælorum concuti habeant,*
p Ioel. 2.30. accipe Ioelem: p *Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, sanguinem & ignem, & fumi vaporem. Sol conuertetur in tenebras, & in sanguinem luna, priusquam adueniet dies magnus*
q Habac. 3. *& illustris Domini.* Habes & Abacuc, q *Fluminibus disrumpetur terra, videbunt te. & parturient populi: Dispergcs aquas gressu: Dedit abyssus sonum suum; sublimitas timoris eius elata est: Sol & luna constitit in suo ordine, in lucem coruscationis tuæ ibunt in fulgorem: Fulgur scutum tuum, in comminatione tua diminues terram; & in indignatione tua depones Nationes.* Conueniunt, opinor, & Domini pronuntiationes, & Prophetarum, dè concussionibus mundi, & orbis, elementorum, & Nationum. Post hæc quid Do-
r Luc.21.27 minus? r *Et tunc videbunt filium hominis venientem de cælis cum plurima virtute.* s *Quum*
s Ibid. 28. *autem hæc fient, erigetis vos; & leuabitis capita, quoniam adpropinquouit redemptio vestra.*
t Ibid. 31. In tempore scilicet regni, de quo subjectarit ipsa parabola, t *Sic & vos quum videritis omnia hæc fieri, scitote adpropinquasse regnum Dei.* Hic erit dies magnus Domini, & illu-
u Dan.7.13. stris, venientis de cœlis filii hominis, secundùm Danielem, u *Ecce cum cæli nubibus tanquam filius hominis adueniens, &c. Et data est illi regia potestas*; quam in parabola
Luc.19.15. postulaturus exierat, relicta pecunia seruis, quæ fœneraretur: Et vniuersæ Nationes
x Psal. 2.8. quas promiserat ei in psalmo Patee, x *Postula de me, & dabo tibi gentes hereditatem*
y Dan.7.14. *tuam*: y *Et gloria omnis seruiens illi, & potestas eius æterna, quæ non auferetur, & re-*
z Luc.20.36. *gnum eius quod non corrumpetur*; quia nec morientur in illo, z *nec nubent, sed erunt sicut angeli.* Dè eodem aduentu filii hominis, & fructu eius apud Abacuc, aa *Existi*
aa Habac. 3.13. *in salutem populi tui, ad saluos faciendos Christos tuos*; erecturos scilicet se, & capita
Luc. 21.28. leuaturos in tempore regni redemptos. Igitur cùm & hæc quæ sunt promissionum, proinde conueniant, sicut & illa quæ sunt concussionum, ex consonantia Prophetarum, & Dominicarum pronuntiationum; nullam hîc poteris interstruere distinctionem; vt concussiones quidem referas ad Creatorem, sæuitiæ scilicet Deum, quas nec sinere, nedum expectare deberet Deus Optimus, promissiones verò Deo optimo deputes, quas Creator ignorans illum non prophetasset. Aut si suas prophetauit, non distantes à promissionibus Christi, par erit in libertate optimo Deo; nec plus videbitur à Christo tuo repromitti, quàm à meo filio hominis. Ipsum decursum scripturæ
Luc. 21. 7. & 30. Euangelium, ab interrogatione discipulorum, vsque ad parabolam fici, ita inuenies contextu sensus filio hominis, hinc atque illinc adhærere, vt in illum compingat & tristia, & læta; & concussiones, & promissiones; nec possis separare ab illo alteram partem. Vnius enim filii hominis aduentu constituto inter duos exitus, concussionum, & promissionum; necessè est ad vnum pertineant filium hominis, & incommoda nationum, & vota sanctorum: quia ita positus est in medio, vt communis exitibus ambobus, alterum conclusurus aduentu suo, id est, incommoda Nationum: alterum incipiens, id est, vota sanctorum; vt siue mei Christi concesseris aduentum filii hominis, quò mala imminentia ei deputes, quæ aduentum eius antecedunt, cogaris etiam bona ei adscribere, quæ ab aduentu eius oriuntur; siue tui malueris, quò bona ei adscribas, quæ ab aduentu eius oriuntur, cogaris mala quoque ei deputare, quæ aduentum eius antecedunt. Tam enim mala cohærent aduentui filii hominis, antecedendo, quàm & bona subsequendo. Quære igitur, quem ex duobus Christis, constituas in persona vnius filii hominis, in quem vtraque dispositio referatur. Aut & Creatorem optimum, aut Deum tuum asperum dedisti natura. In summa ipsius parabolæ considera exem-
bb Luc.21.30 plum: bb *Adspice ficum, & arbores omnes, quum fructum protulerint, intelligunt homines æstatem adpropinquasse. Sic & vos, quum videritis hæc fieri, scitote in proximo esse regnum Dei.* Si enim fructificationes arbuscularum, signum æstiuo tempori præstant, antecedendo illud; proinde & conflictationes orbis, signum prænotant regni, præcedendo illud. Omne autem signum eius est, cuius est res, cuius est signum. Et omni rei ab eo imponitur signum, cuius est res. Ita si conflictationes signa sunt regni, sicut fructificationes æstatis; ergo & regnum Creatoris est, cuius conflictationes deputantur, quæ signa sunt regni. Præmiserat oportere hæc fieri tam atrocia, tam dira, Deus optimus; certè à Prophetis & à Lege prædicata, adeò Legem & Prophetas non destruebat, quum quæ prædicauerant, confirmat perfici opportere. Adhuc ingerit; cc *Non*
cc Ibid. 21.33 *transituram cælum ac terram, nisi omnia peragantur.* Quænam ista? Si quæ à Creatore sunt, meritò sustinebunt elementa Domini sui ordinem expungi. Si quæ à Deo

[illegible] an sustineat cœlum & terra perfici, quæ æmulus statuit. Hoc si
patietur Creator, zelotes Deus non est. Transeat, age nunc, terra & cœlum. Sic enim
Dominus eorum destinauit, dum verbum eius maneat in æuum. sic enim & Esaias præ-
nuntiauit, Admoneantur & discipuli, [dd] *nè quando grauentur corda eorum crapula & ebrie-* dd Luc. 21.
tate, & sæcularibus curis; & insistat eis repentinus dies ille, velut laqueus; vtique oblitis 34. 35.
Deum ex plenitudine, & cogitatione mundi, Moysi erit admonitio. Adeò is *liberabit* Deut. 8. 12.
à laqueo diei illius, qui hanc admonitionem retro intulit. Erant & loca alia apud Hieru- Deut. 32. 15.
salem ad docendum, erant & extra Hierusalem adsecedendum; sed enim [ff] *per diem in* ee Psal. 90. 3
templo docebat; vt qui per Osee prædixerat, [gg] *In templo meo me inuenerunt, & illic dispu-* ff Luc. 21. 7
tatum est ad eos, Ad noctem verò in elæonem secedebat: Sic enim Zacharias demonstra- gg Osee. 12.
rat; [hh] *Et stabunt pedes eius in monte eleæone*. Erant horæ quoque auditorio competentes; 4.
Diluculo conueniendum erat; quia per Esaïam quum dixisset, [ii] *Dominus dat mihi lin-* hh Zach. 14.
guam disciplinæ, Adiecit, *Apposuit mihi mane aurem ad audiendum*. Si hoc est prophetias 4.
dissoluere, quid erit adimplere? ii Esa. 50. 4.

CAPVT XL.

De Iesu Pascha, Iudæ proditione, corporis & sanguinis Dominici distributione iuxta prophetas.

Pertotum. V. Eucharistia. 6. in m. V. Marcion. 2.

PROINDE scit & quando pati opportet eum, cuius passionem lex figurat. Nam è Leuit. 25. 5.
tot festis Iudæorum, Paschæ diem elegit: In hoc enim sacramentum pronuntiarat & seq.
Moyses, [a] *Pascha est Domini*. Ideo & adfectum suum ostendit, [b] *Concupiscentia concupiui* Luc. 25. 15.
Pascha edere vobiscum, antequam patiar. O legis destructorem, qui concupierat etiam Paf- a Exo. 12. 11.
cha seruare! Nimirum veruecina illum Iudaïca delectabat? An ipse erat, [c] *qui tanquam* b Luc 22 15.
ouis ad victimam adduci habens, & tanquam ouis coram tondente, sic os non aperturus; figuram c Esa. 53. 7.
sanguinis sui salutaris implere concupiscebat? Poterat & ab extraneo quolibet tradi; nè Luc. 22. 15.
dicerem & in hoc Psalmum expunctum, [d] *Qui mecum panem edit, leuabit in me plantam*. Psal. 40 10.
Poterat & sine præmio tradi: Quanta enim opera traditoris circa eum, qui populum co- d Luc. 22. 21
ram offendens, nec tradi magìs potuisset, quàm inuadi? Sed hoc alii competisset Christo, 47. & seq.
non qui prophetias adimplebat. Scriptum est enim, [e] *Pro eo quòd venundedêre iustum*. e Amos 2. 6
Nam & quantitatem & exitum pretii postea Iuda pœnitente reuocati, & in emptionem Matth. 27. 3
dati agri figuli, sicut in Euangelio Matthæi continetur, Hieremias præcanit, [f] *Et acce-* 6. 7.
perunt triginta argentea pretium appretiati, vel honorati, & dederunt ea in agrum figuli. Pro f Hier 32. 9.
fessus itaque *se concupiscentia concupisse edere Pascha*, vt suum (indignum enim vt quid alie- Zach. 11 12.
num concupisceret Deus) acceptum panem, & distributum discipulis, corpus illum suum 13.
fecit, [g] *hoc est corpus meum* dicendo, id est, figura corporis mei. Figura autem non fuisset, g Luc 22. 19
nisi veritatis esset corpus. Cæterùm, vacua res, quod est phantasma, figuram capere
non posset. Aut si propterea panem corpus sibi finxit, quia corporis carebat veritate:
ergo panem debuit tradere pro nobis. Faciebat ad vanitatem Marcionis, vt panis cruci-
figeretur. Cur autem *panem corpus suum appellat*, & non magìs peponem, quem Marcion Ibid.
cordis loco habuit? non intelligens veterem fuisse istam figuram corporis Christi dicentis
per Hieremiam, [h] *Aduersus me cogitauerunt cogitatum dicentes, Venite, conjiciamus lignum in* h Hier. 11. 19
panem eius, scilicet crucem in corpus eius. Itaque illuminator antiquitatum, quid tunc
voluerit significasse panem, satìs declarauit, corpus suum vocans panem. Sic & in calicis
mentione testamentum constituens sanguine suo obsignatum, substantiam corporis con-
firmauit. Nullius enim corporis sanguis potest esse, nisi carnis. Nam & si qua corporis qua-
litas non carnea opponetur nobis, certè sanguinem nisi carnea non habebit. Ita consistit
probatio corporis, dè testimonio carnis; probatio carnis, dè testimonio sanguinis. Vt au-
tem & sanguinis veterem figuram in vino recognoscas, aderit Esaïas, [i] *Quis*, inquit, *qui ad-* i Esa. 63 1.
uenit ex Edom? rubor vestimentorum eius ex Besor. Sic decorus in stola vinolenta cum fortitu-
dine? Quare rubra vestimenta tua? & indumenta sicut dè foro torcularis pleno conculcato: Spiritus
enim propheticus, velut jam contemplandus Dominum ad passionem venientem, carne
scilicet vestitum, vt in ea passum, cruentum habitum carnis, in vestimentorum rubore
designat, conculcatæ, & expressæ vi passionis, tanquam de foro torcularis; quia exinde
quasi cruentati homines, dè vini rubore descendant. Multo manifestius Genesis in be-
nedictione Iudæ, ex cuius tribu, carnis census Christi processurus, jam tunc Christum
in Iuda delineabat. [k] *Lauabit*, inquit, *in vino stolam suam, & in sanguine vuæ amictum* k Gen. 49.
suum, stolam, & amictum, carnem demonstrans, & vinum sanguinem. Ita & nunc san- 12.
guinem suum in vino consecrauit, qui tunc vinum in sanguine figurauit.

CAPVT XLI.

Imprecatur Iuda, & osculo eius; & de Christo, & Dei filio interrogatur.

In p. V. Chri. Passio. 1. & Eucharistia. 6. à p. ad f. V. Chri. passio. 2.

a Luc. 22. 22 VÆ, [a] *ait, per quem traditur filius hominis.* Ergo iam Væ, constat impr
comminationis inclamationem intelligendam, & irato & offenso depu
nisi si Iudas impunè erat tantum sceleris relaturus. Aut si impunè, vacat Væ. S
impunè, vtique ab eo puniendus, in quem scelus traditionis admisit. Porro, si
passus est hominem, quem ipse comitatui suo asciuerat, in tantum scelus ruere
iam de Creatore circa Adam retractare, quæ in tuum quoque Deum retorquent
ignorasse illum qui non ex prouidentia obstitit peccaturo, aut obsistere non potuiss
ignorabat; aut noluisse, si & sciebat, & poterat; atque ita malitiosum iudicandum,
Luc. 22. 33. 34. passus sit hominem suum ex delicto perire. Suadeo igitur agnoscas potius & in
Exo. 20. 5. Creatorem, quam parem illi Deum optimum, aduersus sententiam tuam facias. N
Luc. 22. 48. & Petrum præsumptoriè aliquid elocutum, negationi potius destinando, ze
b Esa. 29. 13. Deum tibi ostendit. Debuit etiam osculo tradi, propheticus scilicet Christus, vt e
Luc. 24. 66. scilicet filius, [b] *qui labijs à populo diligebatur.* Perductus in consessum, an ipse esset Ch
stus interrogatur. De quo Christo Iudæi quæsissent, nisi de suo? Cur ergo non vel
alium eis prodidit? Vt pati posset, inquis. Id est, vt ille optimus ignorantes a
c Ibid. 67. scelus mergeret. Atquin & si dixisset, passurus esset. [c] *Si dixero enim*, inquit, *vobis, non
credetis.* Porro non credituri, perseuerassent in necem eius. Et cur non magis pass
esset, si alterius Dei, ac per hoc, aduersarium Creatoris manifestasset? Ergo no
pateretur, alium se tunc quoque supersedit ostendere: sed quoniam ex ore eius
fessionem extorquere cupiebant, nec confesso tamen credituri, qui eum ex op
scripturas adimplentibus agnouisse debuerant: Ita eius fuit, occultasse se, c
d Luc. 22. 69 debebatur agnitio. Et tamen adhuc eis manum porrigens, [d] *Abhinc*, inquit, *erit*
Dan. 7. 13. *hominis sedens ad dexteram virtutis Dei.* Suggerebat enim se ex Danielis prophetia filium
e Ps. 109. 1. hominis, & è psalmo Dauid, [e] *sedentem ad dexteram Dei.* Itaque ex isto dicto, & scriptu-
f Luc. 22. 70 ræ comparatione illuminati, quem se vellet intelligi, [f] *Ergo*, inquiunt, *tu Dei filius*
Cuius Dei, nisi quem solum nouerant? Cuius Dei, nisi quem in psalmo meminer
dixisse filio suo, *Sede ad dexteram meam?* Sed respondit, *Vos dicitis quia ego sum.* Atq
confirmauit id se esse quod illi dixerant, dum rursus interrogant. Vnde autem proba
bis interrogatiuè, & non ipsos confirmatiuè pronuntiasse, *Ergo tu filius Dei es?* Vt quia
g Luc. 22. 70 obliquè ostenderat, se per scripturas filium Dei intelligendum, sic senserunt, [g] *Ergo tu
Dei es filius?* quod te non vis apertè dicere; æquè ita & ille, *Vos dicitis*, confirmatiuè res-
pondit; & adeò sic fuit pronuntiatio eius, vt perseuerauerint in eo, quod pronuntiatio
sapiebat.

CAPVT XLII.

Interrogatur Christus, & Iudicatur apud Pilatum & Herodem. Crucifigitur. Mortem eius elementa lugent. Sepelitur & hæc omnia implet secundum Prophetas.

In p. ad circa. m. V. Chri. passio. 2. à m. V. Angelus. 8. circa. f. V. Chri. obed. 8. in f. V. Christi caro. 14.

PERDVCTVM enim illum ad Pilatum onerare cœperunt, [a] *quod se regem diceret*
a Luc. 23. 2. Christum sine dubio Dei filium, [b] *sessurum ad Dei dexteram.* Cæterùm, alio eum ti-
b Luc. 22. 70 tulo grauassent, incertum an filium Dei se dixisset, nisi [c] *Vos dicitis* sic pronuntiasset, hoc
c Luc. 23. 3. se esse quod dicerent. Pilato quoque interroganti, *Tu es Christus*; proinde, *Tu dicis*; ne
metu potestatis videretur amplius respondisse. Constitutus est igitur Dominus in iu-
d Esa. 3. 14. dicio. [d] *Et statuit in iudicio populum suum. Ipse Dominus in iudicium venit cum presbyteris, &
archontibus populi*, secundùm Esaiam. Atque exinde omne scriptum passionis suæ im-
e Psal. 2. 1. 2. pleuit. [e] *Tumultuatæ sunt ibidem nationes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges
terræ, & archontes congregati sunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.*
Nationes, Romani qui cum Pilato fuerant. Populi, Tribus Israëlis. Reges, in Hero-
de; Archontes, in summis sacerdotibus. Nam & Herodi velut munus à Pilato missus,
f Osee. 10. 6. Osee vocibus fidem reddidit; de Christo enim prophetauerat, [f] *Et vinctum eum ducent*
Luc. 23. 8. *xenium regi.* Delectatus est denique Herodes viso Iesu, nec vocem vllam ab eo audi-
g Esa. 53. 7. uit. [g] *Tanquam agnus enim coram tondente, sic non aperuit os suum; quia Dominus dederat illi
linguam disciplinæ, vt sciret quomodo eum oporteret proferre sermonem.* Illam scilicet linguam,

[illegible] Psalm [illegible] h *adglutinatam gutturi suo* tunc probabat, non loquendo Et Ba[illegible]as h Psal [illegible]6.
[illegible] noce[illegible]us, vita, vt bonus, donatur. Christus verò iustissimus, vt homicida Luc. 23. 18.
[illegible] expostulatur. Sed & duo scelesti circumfiguntur illi, i *vt, inter iniquos scilicet de-* Ibid 33.
putaretur. Vestitum planè eius militibus diuisum, partim sorte con[illegible], Marcion i Esa. 53. 12.
[illegible]ht, respiciens Psalmi prophetiam, k *Dispertiti sibi sunt vestimenta mea, & in vestitum* Luc. 23. 34.
meum sortem miserunt. Aufer igitur & crucem ipsam. Idem tamen Psalmus dè eo k Psal. 21. 19
[illegible] *Foderunt manus meas, & pedes meos*. totus in illo exitus legitur: *Circumdede-* l Ibid. 18. &
runt me canes, synagoga maleficorum circumuallauit me. Omnes qui spectabant me, naso irride- seq.
bant me. Locuti sunt labijs, & capita mouerunt. Sperauit in Deum, liberet eum. Quò iam te-
[illegible]um vestimentorum? habe falsi tui prædam, totus Psalmus vestimenta sunt
C[illegible] Ecce autem & elementa concutiuntur. Dominus enim patiebatur ipsorum.
Cæterum, aduersario læso, cœlum luminibus floruisset, magis sol radijs insultasset,
[illegible]s dies stetisset, libenter spectans pendentem in patibulo Christum Marcionis.
Hæc argumenta quoque mihi competissent, etsi non fuissent prædicata. m *Cælum*, in- m Esa. 50. [illegible]
[illegible]t Esaias, *vestiam tenebris*. Hic erit dies, dè quo & Amos, n *Et erit illa die, dicit Domi-* n Amos 8. 9
nus, [illegible]*det sol meridie*; (*Habes & horæ sextæ significationem*) *& contenebrabit super terram*, o Luc. 23. 45.
[illegible]*um est & templi velum*, *angeli eruptione*, p *derelinquentis filiam Sion*, *tanquam in vi-* p Isa. 1. 8.
nea [illegible] *calam, & in cucumerario casulam*. O quantum perseuerauit, etiam trigesimo psal- Ps. 30. 6.
[illegible]o Christum ipsum reddere! q *Vociferatur ad Patrem*, vt & moriens vltima voce Pro- q Luc. 23. 46
pheias adimpleret. *Hoc dicto exspirauit*. Quis? spiritus semetipsum, an caro spiritum?
Sed spiritus semetipsum exspirare non potuit. Alius est qui exspirat, alius qui exspira-
tu[illegible]spiritus exspiratur, ab alio exspiretur necesse est. Quòd si solus spiritus fuisset,
[illegible]se potius diceretur, quàm exspirasse. Quis igitur exspirat spiritum, nisi caro?
quæ & [illegible]pirat, quando illum habet; & ita cum quum amittit, exspirat. Denique, si
car[illegible]n fuit, sed phantasma carnis; phantasma autẽ spiritus fuit; spiritus autem seme-
tipsum exspirauit, & exspirando discessit, sine dubio phantasma discessit, quum spiritus
[illegible]rat phantasma, discessit, & nusquam comparuit phantasma cum spiritu. Nihil ergo
[illegible]hilur in ligno. Nihil pependit etiã post exspirationẽ. Nihil dè Pilato postulatũ. Ni-
[illegible]l de patibulo detractũ. Nihil syndone inuolutũ, Nihil sepulcro nouo conditum. At-
qui [illegible]nihil. Quid igitur illud fuit? Si phantasma, adhuc ergo inerat & Christus. Si dis- Matt. 27 26
cesserat Christus, ergo abstulerat phantasma. Superest impudentiæ hæreticæ dicere, Marc 15. 19.
phantasma illic phantasmatis remansisse. Sed si & Ioseph corpus fuisse nouerat, quod Io. 19. 2. 17.
tota pietate tractauit: ille Ioseph, qui non consenserat in scelere Iudæis: r *Beatus vir* 34.
qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorũ non stetit, & in cathedra pestium non edit. Luc. 23. 52.
Oportuerat etiam sepultorem Domini prophetari, ac iam tunc merito benedici. 53.
r Psal. 1. 1.

CAPVT XLIII.

Mulieres vncturæ Christum, Angelos vident, Resurrectionem Annuntiant. Christus Discipulis Emmaus, & turbatis Apostolis apparet, cibum petit, Apostolos ad prædicandum mittit. In omnibus ipso Euangelio Marcionis, hoc est Lucæ, Marcion ipse per omnia conuincitur.

In p. V. Mulierum virtus. 6. à p. V. Angelus. 9. & V. Mulierum virtus. 7. à m. ad circa. f. Vide Chri. cato. 16.

SI nec mulierum illatum officium præterit prophetia, quæ antè lucem conuenerunt
ad sepulcrum, cum odorum paratura. De hoc enim per Osee, a *Vt quærant*, inquit, a Osee. 5 15.
faciem meam, antè lucem vigilabunt ad me, dicentes, Eamus, & conuertamur ad Dominum, quia Luc. 24. 3.
ipse eripuit, & curabit nos; percussit, & miserebitur nostri; sanabit nos post biduum, in die tertia b Esa 57. 2.
resurgemus. Quis enim hæc non credat in recogitatu mulierum illarum volutata, inter Luc. 24. 4.
dolorem præsentis destitutionis, qua percussæ sibi videbantur à Domino, & spem re-
surrectionis ipsius, qua restitui ritè arbitrabantur? Corpore autem non inuento, b *subla-
ta erat sepultura eius dè medio*, secundùm Esaïam. Sed & duo ibidem angeli apparuerunt.
Tot ferè latetensibus vti solebat, c *in duobus testibus consistens Dei sermo*. Reuertentes c Deut. 19 15
quoque à sepulcro mulieres, & ab illa angelorum visione prospiciebat Esaïas; *Mulie-
res*, inquit, *venientes à visione, venite*; ad renuntiandam scilicet Domini resurrectio- Luc. 24. 9.
nem. Benè autem, quod incredulitas discipulorum perseuerabat, vt in finem vsque de-
fensio nostra consisteret, Christum Iesum non alium se discipulis edidisse, quàm Pro-
phetarum. Nam quum duo ex illis iter agerent, & Dominus eis adhæsisset, non com- d Esa. 27. 11.
parens quòd ipse esset, etiam dissimulans dè conscientia rei gestæ; e *Nos autem putaba-* Luc. 24. 13.
mus, inquiunt, *ipsum esse redemptorem Israelis*; vtique suum Christum, id est Creatoris. e Ibid. 21.
adeo nec alium se ediderat illis. Cæterùm, non existimarent eum Creatoris; & quum

Creatoris existimaretur, non sustinuisset hanc de se existimationem, si non is esset qui existimatur: aut ipse erit auctor erroris, & præuaricator veritatis aduersus Dei optimi titulum. Sed nec post resurrectionem alium se eis ostendit, quàm quem existimatum sibi dixerant. Planè inuectus est in illos: [f] *O insensati, & tardi corde, in non credendo omnibus quæ locutus est ad vos*. Quæ locutus non alterius se Dei esse probat, sed eiusdem Dei. Nam eadem & angeli ad mulieres: Rememoramini quæ locutus sit vobis in Galilæa, dicens, [g] *Quòd oportet tradi filium hominis, & crucifigi, & tertia die resurgere.* Et quare oportebat, nisi quia ita à Deo Creatore scriptum? Igitur increpauit illos, vt de sola passione scandalizatos, & vt dubios de fide resurrectionis annuntiatæ sibi à fœminis, per quæ non crediderant ipsum fuisse, quem existimarant. Itaque quod existimauerant, id volens credi se, cum se confirmabat quem existimauerant, Creatoris scilicet Christum redemptorem Israelis. De corporis autem veritate, quid potest clarius? quum hæsitantibus eis ne phantasma esset, immò phantasma credentibus; [h] *Quid turbati estis* (inquit) *& quid cogitationes subeunt in corda vestra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum; quoniam spiritus ossa non habet, sicut me habentem videtis*. Et Marcion quædam contraria sibi, illa credo industria eradere de Euangelio suo noluit, vt ex his quæ eradere potuit, nec erasit, illa quæ erasit, aut negetur erasisse, aut meritò erasisse dicatur. Nec parcit nisi eis quæ non minus aliter interpretando quàm delendo subuertit. Vult itaque sic dictum; quasi, *spiritus ossa non habet, sicut me videtis habentem*; ad spiritum referatur, *sicut me videtis habentem*; id est, non habentem ossa, sicut & spiritus. Et quæ ratio tortuositatis istius: quum simpliciter pronuntiare potuisset, Quia spiritus ossa non habet, sicut me videtis non habentem. Cur autem inspectui eorum manus & pedes suos offert, quæ membra ex ossibus constant, si ossa non habebat? Cur adiicit, [i] *Et scitote quia ego sum*. quem scilicet corporeum retro nouerant? Aut si phantasma erat vsquequaque, cur illos phantasma credentes increpabat? Atquin adhuc eis non credentibus, propterea cibum desiderauit, vt se ostenderet etiam dentes habere. Impleuimus, vt opinor, sponsionem. Exhibuimus Iesum Christum Prophetarum doctrinis, sententiis, adfectibus, sensibus, virtutibus, passionibus, etiam resurrectione, non alium quàm Creatoris. Siquidem & Apostolos mittens ad prædicandum vniuersis Nationibus, [k] *in omnem terram exire sonum eorum, & in terminos terræ voces eorum*, Psalmum adimplendo, præcepit. Misereor tui, Marcion, frustrà laborasti. Christus enim Iesus in Euangelio tuo, meus est.

[f] Ibid. 25.
[g] Ibid. 46.
[h] Luc. 24. 38.
[i] Luc. 24. 39.
[k] Psal. 18.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

ADVERSVS MARCIONEM LIBER QVINTVS

In librum quintum aduersus Marcionem.

ARGVMENTVM.

Quia Marcion librum quoque Apostolicum inscripserat, & ex Epistolis Pauli mutilatis, & diuerso ordine redactis consarcinauerat, sicut & Euangelium Lucæ corruperat; Tertullianus præmisso libro 4. quo ex Euangelio Lucæ Marcionem conuicerat, Christum esse filium Creatoris, non destructorem, sed adimpletorem per omnia legis, & prophetarum eius: sic libro isto quinto probat, non alium Deum & Christum ab Apostolo prædicari, quàm Deum Creatorem, & filium eius Christum Iesum. Promiserat hunc librum Tertullianus cùm scriberet aduersus Marcionem lib. 1. cap. 15. Si inquit, & ad Apostolum vestrum discutiendum venerimus *Et cap. 16.* Videbimus, & Apostolus cui Author inuisibilia deputet, cùm & illum explorauerimus. *Cæterùm Marcion in totum Epistolas ad Timotheum, Titum, & Hebræos ex libro suo Apostolico reiecit, sicut & Actus Apostolorum: tempus quo scripsit, habes supra in primi libri argumento.*

CAPVT PRIMVM.

Originem petit à Marcione sui Apostoli Pauli, quam non potest ex Euangelio probare, sed tantum ex Actis Apostolorum quæ ipse reijcit.

In p. V. origo. à p V testimonium, 1. in m. V. Pauli conuersio. 2. à m. V. Pauli doctrina. 5. inf. V. Hæretici Scripturæ corruptores. 6.

NIHIL SINE ORIGINE, nisi Deus solus. quæ quantum præcedit in statu omnium rerum, tantum præcedat necesse est etiam in retractatu earum, vt constare de statu possit. Quia nec habeas dispicere quid quale sit, nisi certus an sit, quum cognoueris vnde sit. Et ideo ex opusculi ordine ad hanc materiam deuolutus, Apostoli quoque Pauli originem à Marcione desidero, nouus aliqui discipulus, nec vllius alterius auditor, qui nihil, interim credam, nisi nihil temerè credendum. temerè porro credi quodcunque sine originis agnitione creditur, quique dignissimè ad sollicitudinem redigam istam inquisitionem, quum is mihi affirmatur Apostolus, quem in albo Apostolorum apud Euangelium non deprehendo. Denique audiens postea eum à Domino electum, iam in cœlis quiescentem quasi improuidentiam existimo, si non antè sciuit illum sibi necessarium Christus; sed iam ordinato officio Apostolatus, & in sua opera dimisso, ex incursu, non ex prospectu adijciendum existimauit, necessitate, vt ita dixerim, non voluntate. Quamobrem, Pontice nauclere, si nunquam furtiuas merces, vel illicitas, in acatos tuas recepisti, si nullum omnino onus auertisti, vel adulterasti, cautior vtique & fidelior in Dei rebus; edas velim nobis quo symbolo susceperis Apostolum Paulum; quis illum tituli charactere percusserit? quis transmiserit tibi? quis imposuerit, vt possis eum constanter exponere? ne illius probetur. qui omnia Apostolatus eius instrumenta protulerit. Ipse se, inquit, Apostolum est professus, & quidem non ab hominibus, nec per hominem, sed per Iesum Christum. Planè profiteri potest semetipsum quiuis. Verùm professio eius alterius auctoritate conficitur. alius scribit, alius subscribit, alius obsignat, alius actis refert. Nemo sibi & professor, & testis est. Præter hæc vtique legisti, [a] *multos venturos qui dicant, Ego sum Christus.* Si est qui se Christum mentiatur, quantò magis qui se Apostolum prædicet Christi? Adhuc ego in persona discipuli, & inquisitoris conuersor, vt iam hinc & fidem tuam obtundam, qui vnde eam probes non habes; & impudentiam suffundam, qui vindicas, & vnde possis vindicare non recipis. Sit Christus, sit Apostolus, vt alterius, dum non probantur nisi de instrumento Creatoris. Nam mihi Paulum etiam Genesis olim repromisit. Inter illas enim figuras, & propheticas super filios suos benedictiones, Iacob quum ad Benjamin direxisset, [b] *Benjamin*, inquit, *lupus rapax, ad matutinũ comedet adhuc, & ad vesperã dabit escã.* Ex tribu enim Benjamin oriturũ Paulum prouidebat, lupum rapacem, ad matutinum comedentẽ, id est, prima ætate vastaturum pecora Domini, vt persecutorẽ Ecclesiarum; dehinc ad vesperam escã daturum, id est, deuergente iã ætate oues Christi educaturũ, vt doctorem Nationum. Nã & Saülis primò aspetitas insectationis erga Dauid, dehinc pœnitentia & satisfactio, bona pro malis recipientis; non aliud protendebat quàm Paulum in Saüle, secundũ tribus & Iesum in Dauid, secundũ virginis censum. Hęc figurarũ sacramenta si tibi displicent, certe Acta Apostolorum hunc mihi ordinem Pauli tradiderunt, à te quoque non negandum. Inde Apostolum ostendo persecutorem, [c] *non ab hominibus, neque per hominem*; inde & ipsi credere inducor; inde te à defensione eius expello; nec timeo dicentem, Tu ergo negas Apostolum Paulum? non blasphemo quem tueor. Nego, vt te probare compellam. Nego, vt meum esse conuincam. Aut si ad nostram fidem spectas, recipe quæ eam faciunt. Si ad tuam prouocas, ede quæ eam præstruunt Aut proba esse, quæ credis; aut si non probas, quomodo credis? Aut qualis es aduersus eum credens, à quo solo probatur esse quod credis? Habe nunc & Apostolum de meo, sicut & Christum; tam meum Apostolum, quàm & Christum. Iisdem & hîc dimicabimus lineis, in ipso gradu prouocabimus præscriptionis, Oportere scilicet & Apostolum, qui Creatoris negetur, immò & aduersus Creatorem proferatur, nihil docere, nihil sapere, nihil velle secundùm Creatorem, & in primis tanta constantia alium Deum edicere, quanta à lege Creatoris abrupit. Neque enim verisimile est, vt auertens à Iudaïsmo, non pariter ostenderet in cuius Dei fidem auerteret: quia nemo transire posset à Creatore, nesciens ad quem transeundum sibi esset Siue enim Christus iam alium Deum reuelauerat, sequebatur etiam Apostoli testatio; vel ne non eius Dei Apostolus haberetur, quem Christus reuelauerat; & quia non licebat abscondi ab Apostolo, qui iam reuelatus

a Luc. 21.8.

b Gen. 49.27

1 Reg. 18.9. & 11. & 19. 1.2. & c. 20. 33. & c. 23. 23. & c. 24. 3. & 17.18. Act. 9.1.5. & seq.

c Gal. 1.1.

fuisset à Christo. Siue nihil tale de Deo Christus reuelauerat, tantò magis ab Apostolo debuerat reuelari, qui iam non posset ab alio; non credendus sine dubio si nec ab Apostolo reuelatus. Quod ideirco præstruximus, vt iam hinc profiteamur nos proinde probaturos, nullum alium Deum ab Apostolo circumlatum, sicut probauimus, nec à Christo; ex ipsis vtique Epistolis Pauli, quas proinde mutilatas etiam dè numero, forma iam hæretici Euangelij præiudicasse debebit.

CAPVT II.

Ex capite primo ad Galatas, admittit quidem legis Mosaïca Cerimonias reprobatas, non tamen Authorem eius Creatorem, qui & mutandum vetus in nouum Testamentum pariter sum prædixit. Nec aliud esse Euangelium, quàm quod Paulus prædicauit secundùm Creatorem & Christum eius.

In p ad m V. Pauli doctrina. 7. à p. V. Ioannes Bapt. 4. in m. V. Euangelium. 1 à m. ad f. V. Acta Apost. 2.

PRINCIPALEM aduersus Iudaïsmum epistolam nos quoque confitemur, quæ Galatas docet. Amplectimur etenim omnem illam legis veteris abolitionem, vt & ipsam dè Creatoris venientem dispositione, sicut sæpè iam in isto ordine tractaui-
a Esa. 43. 18. 19. mus, dè prædicata nouatione à Prophetis Dei nostri. Quod si Creator quidem [a] *vetera, cessura promisit, noua scilicet oritura;* Christus verò tempus distinctionis istius, ([b] *Lex &*
b Luc. 16. 16. *Prophetæ vsque ad Ioannem,*) terminum in Ioanne statuens inter vtrumque ordinem, de-
2. Cor. 5. 17 finentium exinde veterum, & incipientium nouorum: necessariè & Apostolus in Christo post Ioannem reuelato vetera infirmat, noua verò confirmat: atque ita non alterius Dei fidem curat quàm Creatoris, apud quem & vetera decessura prædicabantur. Igitur & legis destructio, & Euangelij ædificatio, pro me faciunt in ista quoque epistola, ad eam Galatarum præsumptionem pertinentes, qua præsumebant Christum, vt putà Creatoris, salua Creatoris lege credendum: quod adhuc incredibile videretur, legem à suo auctore deponi. Porro, si omnino alium Deum ab Apostolo audissent, vltro vtique scissent abscedendum sibi esse à lege eius Dei quem reliquissent, alium secuti. Quis enim expectaret diutius discere, quò nouam deberet sectari disciplinam, qui nouum Deum recepisset? Immò quia eadem quidem diuinitas prædicabatur in Euangelio, quæ semper fuerat in Lege, disciplina verò non eadem, hic erat totus quæstionis status; An lex Creatoris ab Euangelio deberet excludi, in Christo Creatoris. Denique, aufer hunc statum, & vacat quæstio. Vacante autem quæstione, vltro omnibus agnoscentibus discedendum sibi esse ab ordine Creatoris, per fidem Dei alterius, nulla Apostolo materia competisset id tam pressè docendi quod vltro fides ipsa dictasset. Igitur tota intentio epistolæ iustius nihil aliud docet, quàm legis discessionem venientem dè Creatoris dispositione, vt adhuc suggeremus. Si item nullius noui Dei exerit mentionem, quod nusquam magis fecisset, quàm in ista materia, vt rationem scilicet ablegandæ legis, vnica hac & sufficientissima definitione proponeret nouæ diuinitatis, apparet quomodo scribat; [c] *Miror vos tam citò transferri,*
c Gal. 1. 6. *ab eo qui vos vocauit in gratiam, ad aliud Euangelium:* Ex conuersatione aliud, non ex religione, ex disciplina, non ex diuinitate. Quoniam quidem Euangelium Christi à lege euocare deberet ad gratiam, non à Creatore ad alium Deum. Nemo enim illos moue-
d Ibid. rat à Creatore, vt viderentur sic ad aliud Euangelium transferri, quasi dum ad Creatorem transferuntur. Nam & adjiciens, [d] *quòd aliud Euangelium omnino non esset*, Creatoris confirmat id, quod esse defendit. Si enim & Creator Euangelium repromittit, dicens per Esaïam, [e] *Ascende in montem excelsum, qui euangelizas Sion; extolle vocem in*
e Esa. 48. 9. *valentia tua, qui euangelizas Hierusalem.* Item ad Apostolorum personam, [f] *Quàm tem-*
f Esa. 52. 7. *pestiui pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona:* vtique & nationibus euange-
g Esa. 42. 4. lizantium; quoniam &, [g] *In nomine eius,* inquit, *nationes sperabunt*, Christi scilicet; cui
h Ibid. 6. ait, [h] *Posui te in lumen nationum.* Est autem Euangelium etiam Dei noui, quod vis tunc ab Apostolo defensum. Iam ergò duo sunt Euangelia apud duos Deos, & mentitus
i Gal. 1. 6. erit Apostolus, dicens [i] *quòd aliud omnino non est*, quum sit & aliud; quum sic suum Euan-
k Gal. 1. 8. gelium defendere potuisset, vt potius demonstraret, non vt vnum determinaret. Sed fortassè vt fugias hinc; & ideo, dices, subtexit, [k] *Licet angelus dè cælo aliter euangelizauerit, anathema sit;* quia & Creatorem sciebat euangelizaturum. Rursus ergo te implicas. Hoc est enim quo astringeris. Duo enim Euangelia confirmare, non est eius qui aliud iam negarit. Tamen lucet sensus eius qui suam præmisit personam. *Sed & si nos aut angelus dè cælo aliter euangelizauerit.* Verbi enim gratia dictum est. Cæterùm, si nec ipse

aliter

aliter euangelizaturus, vtique nec angelus. Ita angelum ad hoc nominauit, quò multò magis hominibus non esset credendum, quando nec angelo, nec Apostolo; non angelum ad Euangelium referret Creatoris. Exinde, decurrens ordinem conuersionis suæ, de persecutore in Apostolum; scripturam Actorum Apostolicorum confirmat, apud quam ipsa etiam epistolæ istius materia recognoscitur, [l] *intercessisse quosdam, qui dicerent circumcidi oportere, & obseruandam esse Moysi legem*: [Gal. 1.13.] [l Gal. 5.1.] tunc Apostolos dè ista quæstione consultos, ex auctoritate Spiritus renuntiasse, [m] *non esse imponenda onera hominibus, quæ patres ipsi non potuissent sustinere*. [m Act. 15.10.] [Act. 2.2.] Quòd si ex hoc congruunt Paulo Apostolorum Acta, cur ea respuatis iam apparet, vt Deum scilicet non alium prædicantia quàm Creatorem, nec Christum alterius quàm Creatoris, quando nec promissio Spiritus sancti aliunde probetur exhibita, quàm de instrumento Actorum. Quæ vtique verisimile non est, ex parte quidem Apostolo conuenire, quum ordinem eius secundùm ipsius testimonium ostendunt; ex parte verò dissidere, quum diuinitatem in Christo Creatoris annuntiant; vt prædicationem qnidem Apostolotum omnino sit secutus Paulus, qui formam ab eis deducendæ legis accepit.

CAPVT III.

Idem Confirmat ex Capite 2. & 3. ad Galatas, vbi, de ascensu Petri in Ierusalem, Circumcisione reiecta, conuersatione diuersa, eadem tamen fide in Deum Creatorem.

In p. V. Pauli doctrina. 3. à p. V. Pauli doctrina. 8. circa. m. V. Pauli doctrina. 10. & V. Pauli virtutes. 1. in m. V. Ioannes Bapt. a. à m. V fides, 5. circa. f. V. Benedictio & V. Chri. infirma. 8. in f. V. Abrahã. 2.

DENIQVE, ad patrocinium Petri cæterorumque Apostolorum, ascendisse Hierosolymam post annos quatuordecim, scribit, vt conferret cum illis dè Euangelij sui regula, [a] *nè in vacuum tot annis cucurrisset, aut curreret*; [a Gal. 2.1. & seq.] si quid scilicet citra formam illorum euangelizaret. Adeò ab illis probari, & constabiliri desiderarat. Quòd si quando vultis Iudaïsmi magis affines subintelligi, quum nec Titum dicit circumcisum; iam incipit ostendere solam circumcisionis quæstionem, ex defensione adhuc legis, [Gal. 2.3.] concussam ab eis, quos proprerea [b] *falsos & superinductitios fratres* appellat, [b Ibid. 4.] non aliud statuere pergentes quàm perseuerantiam legis, ex fide sine dubio integra Creatoris; atque ita peruertentes Euangeliũ, non interpolatione scripturæ, qua Christum Creatoris effingerent, sed retentione veteris disciplinæ ne legem Creatoris excluderent. Ergo, [c] *Propter superinductitios*, inquit, *falsos fratres, qui subintrauerant ad speculandam libertatem nostram, quam habemus in Christo, vt nos subigerent seruituti, nec ad horam cessimus subiectioni*. [c Gal. 2.4.] Intendamus enim & sensui ipsi, & causæ eius, & apparebit vitiatio scripturæ. Quum præmittit, [d] *Sed nec Titus, qui mecum erat, quum esset Græcus, coactus est circumcidi*: [d Ibid. 3.] dehinc subiungit, [e] *propter superinductitios falsos fratres*, & reliqua: [e Ibid. 4.] contrarij vtique facti incipit reddere rationem, ostendens propter quid fecerit; quod nec fecisset, nec ostendisset; si illud propter quod fecit, non accidisset. Denique, dicas velim, non subintroiissent falsi illi fratres ad speculandam libertatem eorum, cessissent subiectioni? non opinor. Ergo cesserunt, quia fuerunt propter quos cederetur. hoc enim rudi fidei, & adhuc dè legis obseruatione suspensæ competebat, ipso quoque Apostolo, *nè in vacuum cucurrisset, aut curreret*, suspecto. [Gal. 1.6. & c. 2.1. & seq.] Itaque frustrandi erant falsi fratres, speculantes libertatem Christianam, nè antè eam in seruitutem abducerent Iudaïsmi, *quàm Paulus sciret se non in vacuum cucurrisse*, quàm dexteras ei darent antecessores, quàm ex censu eorum in nationes prædicandi munus subiret. Necessariò igitur cessit ad tempus. Et sic ei ratio constat, Timotheum circumcidendi, & rasos introducendi in templum, [Act. 16.3. & c. 21.26.] quæ in Actis edicuntur, adeò vera, vt Apostolo consonent profitenti: [f] *Factum se Iudæis Iudæum, vt Iudæos lucrifaceret; & sub lege agentem, propter eos qui sub lege agerent; sic & propter superinductitios illos, & omnibus nouissimè omnia factum, vt omnes lucraretur*. [f 1. Cor. 9. 20. 21.] Si hæc quoque intelligi ex hoc postulant, id quoque nemo dubitauit, eius Dei & Christi prædicatorem Paulum, cuius legem, quamuis excludens, interim tamen pro temporibus admiserat, statim amoliendam si nouum Deum protulisset. Benè igitur quòd & [g] *dexteras Paulo dederunt Petrus, & Iacobus, & Ioannes; & dè officij distributione pepigerunt, vt Paulus in nationes, illi in circumcisionem; tantùm vt meminissent egenorum*. [g Gal. 2.9. 10.] & hoc secundùm legem Creatoris, pauperes & egenos fouentis, sicut in Euangelij vestri retractatu probatum est. Adeò constat dè lege sola fuisse quæstionem, dum ostenditur quid ex lege custodiri conuenerit. Sed [h] *reprehendit Petrum, non rectè pede incedentẽ ad Euangelij veritatẽ*. [h Gal. 2.11. & seq.] Planè reprehendit; nõ ob aliud tamen, quàm ob inconstantiã victus, quem pro personarũ qualitate

Ibid. 12. variabat, [i] *timens eos qui erant ex circumcisione*; non ob aliquam diuinitatis peruersitatem, dè qua & aliis in faciem restitisset, qui dè minore causa conuersationis ambiguæ, Petro ipsi non pepercit. Sed quomodo Marcionitæ volunt credi? Dè cætero pergat
k Ibid. 16. Apostolus, [k] *negans ex operibus legis iustificari hominem, sed ex fide.* eiusdem tamen Dei, cuius & lex. Nec enim laborasset fidem à lege discernere, quam diuersitas vltro ipsius diuinitatis discreuisset, si fuisset. Meritò [l] *non readificabat quæ destruxit.* destrui autem
Ibid. 18. m Luc. 3. 4. Esa. 40. 3 & seq. lex habuit, ex quo vox Ioannis clamauit in eremo, [m] *Parate vias Domini; vt fierent sinus, & colles, & montes repleti, & humiliati, & tortuosa & aspera, in rectitudinem, & in campos,* id est, Legis difficultates, in Euangelij facilitates. Meminerat iam & Psalmi esse tempus,
n Psal. 23. o Ibid. 1. 2. p Gal. 3. 11. q Habac 2. 4. [n] *Disrumpamus à nobis vincula eorum, & abyciamus à nobis iugum ipsorum: Ex quo tumultuatæ sunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & magistratus congregati sunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum ipsius; vt iam ex fidei libertate iustificetur homo, non ex legis seruitute:* [q] *Quia iustus ex fide viuit.* Quòd si Prophetas Abacuc prænuntiauit, habes & Apostolum Prophetas confirmantem, si & Christus. Eius ergo Dei erit *fides, in qua viuet iustus*; cuius & lex, in qua
r Gal. 3. 9. 10. 13. non iustificatur operarius. Proinde, si [r] *in lege maledictio est, in fide verò benedictio;*
s Deut 11. 26 vtrumque habes propositum apud Creatorem. [s] *Ecce posui,* inquit, *antè te maledictionem,*
t Gal. 3. 13. *& benedictionem.* Non potes distantiam vindicare; quæ etsi rerum est, non ideo aucto-
u Deut. 21. 23. rum; quæ ab vno auctore proponitur. Cur autem [t] *Christus factus sit pro nobis maledicti;* ipso Apostolo edocente manifestum est, quàm nobis. um faciat, id est, secundùm fidem Creatoris. Neque enim quia Creator pronuntiauit, [u] *Maledictus omnis in ligno suspensus;* ideo videbitur alterius Dei esse Christus, & idcirco à Creatore iam tunc in lege maledictus. Et quomodo præmaledixisset eum Creator, quem ignorat? Cur autem non magìs competat Creatori, filium suum dedisse maledictioni suæ, quàm illi Deo tuo subdidisse maledictioni, & quidem pro homine alieno? Denique, si atrox videtur hoc in Creatore circa filium, proinde tuo in Deo. Si verò rationale & in tuo; proinde
x Deut. 11. 26. & in meo, & magìs in meo. Facilius enim crederetur, eius esse, per maledictionem Christi, benedictionem prospexisse homini, qui & [x] *maledictionem aliquando, & bene-*
y Gal. 3. 14. *dictionem proposuerit ante hominem*, quàm qui neutrum vnquam sit apud te professus.
Habac. 2. 4. [y] *Accepimus igitur benedictionem spiritalem per fidem,* inquit, *ex qua scilicet viuet iustus* secundùm Creatorem. Hoc est ergo quod dico, eius Dei fidem esse, cuius est forma gra-
z Gal. 3. 26. tiæ fidei. Sed & quum adiicit, [z] *Omnes enim filij estis fidei*; ostenditur quid suprà hæretica industria erasserit; mentionem scilicet Abrahæ, qua nos Apostolus filios Abrahæ per
aa Gen. 15. 6 Rom 4. 3 Gal. 3. 6. fidem affirmat, secundùm quam mentionem, hîc quoque filios fidei notauit. Cæterùm, quomodo filij fidei? Et cuius fidei, si non Abrahæ? Si enim [aa] *Abraham Deo credidit, & deputatum est iustitiæ; atque exinde pater multarum nationum meruit nuncupari*: nos autem
bb Habac 2. 4. credendo Deo magìs, proinde iustificamur, sicut Abraham; & vitam proinde conse-
Gal. 3. 11. quimur, sicut [bb] *iustus ex fide viuit*; sic fit vt & suprà, filios nos Abrahæ pronuntiarit, quà patris fidei, & hîc filios fidei, per quam Abraham pater nationum fuerat repromissus. Ipsum, quòd fidem à circumcisione reuocabat, nonnè Abrahæ filios constituere quærebat, qui in carnis integritate crediderat? Denique, alterius Dei fides, ad formam Dei alterius non potest admitti, vt credentes iustitiæ deputet, vt iustos viuere faciat, vt nationes filios fidei dicat: Totum hoc eius est, apud quem antè iam notum est sub eadem Abrahæ mentione, dum ipso sensu reuincatur.

CAPVT IV.

Prosequitur ex capite 4. 5. & 6. ad Galatas dè veteri testamento, elementis mundi, adoptione filiorum per Spiritum, nec reuertendum ad elementa & obseruationes Iudaïcas. Item dè duobus Abrahæ filijs, & testamentis, Circumcisionis abrogatione, lege impleta per dilectionem, & Christi stigmatibus.

In p. V. Pauli virtutes. 2. à p. V. testamentum. 3. & V. Marcion. 4 & V. tempus. & V. Chri. obe. 1. & V. legis vet. abrogatio. 9. circa. m. V. testamentum. 1. & V. legis Veteris abrogatio. 4. in m. V. Marcion. 5. & V. Christianus. 13. à m. V. legis vet. abrogatio. 5. & V. legis Vet. abrogatio. 10. circa. f. V. Circumcisio. 1. & V. Charitas proximi. 2. & Deus Iudex. 7. inf. V. Stigmata.

a Gal. 4. 3. b Gal. 3. 15. ADHVC, [a] inquit, *secundùm hominem dico, dum essemus paruuli, sub elementis mundi eramus positi, ad deseruiendum eis.* Atquin non est hoc humanitus dictũ: Non enim exemplũ est, sed veritas. Quis enim paruulus, vtique sensu, quod sunt nationes, nõ elementis subiectus est mundi, quæ pro Deo suspicit? Illud autem facit, quod quum [b] *se-*

candum hominem dixisset, tamen testamentum hominis nemo spernit aut superordinat. Exemplo enim humani testamenti permanentis, diuinum tuebatur. [e] *Abrahæ dicta sunt promissiones, & semini eius. Non dixit, seminibus, quasi pluribus; sed semini, tanquam vni, quod Christus est.* Erubescat spongia Marcionis, nisi quòd ex abundanti retracto, quæ abstulit, quum validius sit illum ex his reuinci quæ seruauit. [d] *Quum autem euenit impleri tempus, misit Deus filium suum;* vtique is, qui etiam ipsorum temporum Deus est, quibus sæculum constat; qui signa quoque temporum ordinauit, soles, & lunas, & sidera, & stellas; qui filij denique sui reuelationem in extremitatem temporum & disposuit, & prædicauit. *In nouissimis diebus erit manifestus mons Domini.* & [f], *In nouissimis diebus effundam dè spiritu meo in omnem carnem*, secundùm Ioelem. Ipsius erat sustinuisse tempus impleri, cuius erat etiam finis temporis, sicut initium. Cæterum, Deus ille otiosus, nec operationis, nec prædicationis vllius; atque ita nec temporis alicuius; quid omnino egit quod efficeret tempus impleri? etiam implendum sustineri? Si nihil, satis vanum est, vt Creatoris tempora sustinuerit, seruiens Creatori. Cui autem rei [g] *misit filium suum? vt eos qui sub lege erant, redimeret:* hoc est, [h] *vt efficeret tortuosa in viã rectam, & aspera in vias leues*, secundùm Esaiam, [i] *vt vetera transirent, & noua orirentur;* [k] *Lex noua ex Sion, & sermo Domini ex Hierusalem;* & [l] *vt adoptionem filiorum acciperemus*, vtique nationes, quæ filij non eramus. [m] *Et ipse enim lux erit nationum*, [n] *& in nomine eius nationes sperabunt.* Itaque, vt certum esset nos filios Dei esse, [o] *misit spiritum suum in corda nostra, clamantem, Abba pater.* [p] *In nouissimis enim*, inquit, *diebus effundam dè meo spiritu in omnem carnem.* Cuius gratia, nisi cuius & promissio gratiæ? Quis pater, nisi qui & factor? Post has itaque diuitias, [q] *non erat reuertendum ad infirma, & mendica elementa.* Elementa autem apud Romanos quoque, etiam primæ litteræ solent dici. Non ergo per mundialium elementorum derogationem, à Deo eorum auertere cupiebat; etsi dicendo suprà, [r] *Si ergo his qui non natura sunt Dei seruitis;* physicæ, id est, naturalis superstitionis elementa, pro Deo habentis, sugillabat errorem, nec sic tamen elementorum Deum taxans. Sed quæ velit intelligi elementa, primas scilicet litteras legis, ipse declarat: [f] *Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos; & sabbata*, vt opinor, & cœnas puras, & ieiunia, & dies magnos. Cessare enim ab his quoque, sicut & circumcisione, oportebat ex decretis Creatoris, qui & per Esaïam; [t] *Neomenias vestras, & sabbata, & diem magnum non sustinebo: Ieiunium, & ferias, & ceremonias vestras odit anima mea.* & per Amos, [u] *Odi, reieci ceremonias vestras, & non odorabor in frequentijs vestris.* item per Osee, [x] *Auertam vniuersas iucunditates eius, & ceremonias eius, & sabbata, & neomenias eius, & omnes frequentias eius.* Quæ ipse constituerat, inquis, erasit? Magis quàm alius. aut si alius, ergo ille adiuuit sententiam Creatoris, auferens quæ & ille damnauerat. Sed non huius loci quæstio, cur leges suas Creator infregerit. Sufficit quòd infractarum probauimus, vt confirmetur nihil Apostolum aduersus Creatorem determinasse, cùm & ipsa amolitio legis à Crearote sit. Sed vt furibus solet aliquid excidere dè præda, in indicium; ita credo & Marcionem nouissimam Abrahæ mentionem dereliquisse, nullam magìs auferendam, etsi ex parte conuertit. Si enim [y] *Abraham duos liberos habuit, vnum ex ancilla, & alium ex libera: sed qui ex ancilla, carnaliter natus est; qui verò ex libera, per repromissionem. Quæ sunt allegorica*, id est, aliud portendentia. *Hæc sunt enim duo testamenta*, siue duæ ostensiones, sicut inuenimus interpretatum; *Vnum à monte Sina*, in synagogam Iudæorum, secundùm legem, *generans in seruitutem; Aliud super omnem principatum, generans vim, dominationem, & omne nomen quod nominatur, non tantùm in hoc æuo, sed & in futuro; quæ est mater nostra*, in quam repromisimus sanctam Ecclesiam: (ideoque adiicit, [z] *Propter quod, fratres, non sumus ancillæ filij; sed liberæ.*) Vtique manifestauit & Christianismi generositatem in filio Abrahæ ex libera nato, allegoriæ habere sacramentum; sicut & Iudaïsmi seruitutem legalem, in filio ancillæ: atque ita eius Dei esse vtramque dispositionem, apud quem inuenimus vtriusque dispositionis deliniationem. Ipsum quod ait, *Qua libertate Christus nos manumisit;* nonnè eum constituit manumissorem, qui fuit dominus? Alienos enim seruos nè Galba quidem manumisit, facilius liberos soluturus. Ab eo igitur præstabitur libertas, apud quem fuit seruitus legis. Et meritô. Non decebat manumissos rursus iugo seruitutis, id est, legis adstringi; iam Psalmo adimpleto, [aa] *Disrumpamus vincula eorum, & abyciamus à nobis iugum ipsorum: Postquam Archontes congregati sunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum ipsius.* De seruitute igitur exemptos, ipsam seruitutis notam eradere perseuerabat, circumcisionem; ex prædicationis scilicet propheticæ auctoritate; memor, dictum per Hieremiam, [bb] *Et circumcidimini præputia cordis vestri.* Quia & Moyses, [cc] *Circumcidetis duritiam cordis vestram*, id est, non carnem. Denique, si circum-

e Ibid. 16.
d Gal. 4. 4.
Gen. 1. 14.
e Esa. 2. 2.
f Ioël. 2. 28.
g Gal. 4. 5.
h Esa. 40. 3. 4
i Esa. 43. 18. 19.
k Esa. 2. 3.
l Gal. 4. 5.
m Esa. 11. 10.
n Esa. 42. 4.
o Gal. 4. 6.
p Ioel 2. 28. Act. 2. 2.
q Gal. 4. 9.
r Ibid. 8.
s Ibid. 10.
t Esa. 1. 14.
u Amos. 5. 21
x Osee. 2. 2.
y Gal. 4. 22. & seq.
Ephes. 1. 20.
z Gal. 4. 31.
Ibid.
Gal. 5. 1.
aa Psal. 2. 3. & 2.
Gal. 5. 1.
bb Hier. 4. 4
cc Deut. 10. 16.
dd Gal. 5. 6.

dd Gal. 5. 6. cisionem ab alio Deo veniens excludebat, cur etiam [dd] *præputiationem negat quicquam valere in Christo, sicut & circumcisionem*? præferre enim debebat æmulam eius, qu... pugnabat, si ab æmulo circumcisionis Deo esset. Porro, quia & circumcisio, & præputiatio vni Deo deputabantur, ideo vtraque in Christo vacabat, propter fidei præ-
ee Esa. 11. 10. lationem; illius fidei, de qua erat scriptum, [ee] *Et in nomine eius Nationes credent*; i...
ff Gal. 5. 6. fidei, quam dicendo [ff] *per dilectionem perfici*, sic quoque Creatoris ostendit. Siue
gg Deut. 5. 6. dilectionem dicit quæ in Deum, & hoc Creatoris est, [gg] *Diliges Deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis*: siue quæ in proximum; [hh] *& proximum*
hh Deut. 5. 20. 21.
ii Gal. 5. 10. *tuum tanquam te*, Creatoris est. [ii] *Qui autem turbat vos, iudicium feret*. A quo Deo? Ab optimo? Sed ille non iudicat. A Creatore? Sed nec ille damnabit adsertorem circumcisionis. Quòd si non erit alius qui iudicet nisi Creator, iam ergo non damnabit Le... defensores, nisi qui ipse eam cessare constituit. Quid nunc si & confirmat illam ex parte qua debet? [kk] *Tota enim*, inquit, *Lex in vobis adimpleta est*: *Diliges proximum tuum*
kk Gal. 5. 14. *tanquam te*. Aut si sic vult intelligi, *Adimpleta est*, quasi iam non adimplenda; ergo no... vult vt diligam proximum tanquam me, vt & hoc cum lege cessauerit. Sed perscu... randum erit semper in isto præcepto. Ergo lex Creatoris etiam ab aduersario proba... est; nec dispendium, sed compendium ab eo consecuta est, redacta summa in vnu... iam præceptum. Sed nec hoc alij magis competit, quàm auctori. Atque adeò quum ... cit [ll] *Onera vestra inuicem sustinete, & sic adimplebitis legem Christi*; Si hoc non potest fieri,
ll Gal. 6. 2. nisi quis diligat proximum suum tanquam se, apparet, [mm] *Diliges proximum tuum tan-*
mm Gal. 5. 14 *quam te*; per quod auditur, *Inuicem onera vestra portate*, Christi esse legem, quæ sit Cr... toris: atque ita Christum Creatoris esse, dum Christi est lex Creatoris. [nn] *Erratis, Deus*
nn Gal. 6. 7. *non deridetur*. atquin derideri potest Deus Marcionis, qui nec irasci nouit, nec v... sci. [oo] *Quod enim seminauerit homo, hoc & metet*. Ergo retributionis & iudicij Deu...
oo Ibid. 8.
pp Ibid. 9. intentat. [pp] *Bonum autem facientes non fatigemur*. &, [qq] *Dum habemus tempus, operemur bo-*
qq Ibid. 10. *num*. Nega Creatorem bonum facere præcepisse, & diuersa doctrina sit diuersæ di... nitatis. Porro, si retributionem prædicat, ab eodem erit & corruptionis messis, & vitæ.
rr Ibid. 9. [rr] *Tempore autem suo metemus*; quia & Ecclesiastes, [ss] *Tempus*, inquit, *est omni rei*. Sed &
ss Eccl. 3. 2. & seq. mihi famulo Creatoris [tt] *mundus crucifixus est*; *non tamen Deus mundi*; *& ego mundo*, non tamen Deo mundi. Mundum enim, quantum ad conuersationem eius posuit, cui re-
tt Gal. 6. 14. nuntiando mutuo transfigimur, & inuicem morimur; persecutores vocat Chri...
uu Ibid. 17. Quum verò adiicit, [uu] *Stigmata Christi in corpore suo gestare se* (vtique corporalia competunt) iam non putatiuam, sed veram &, solidam carnem professus est Christi, cuius stigmata corporalia ostendit.

CAPVT V.

Ex prima Corinth. cap. 1. notat Paulum, iuxta Esaïam, præfari pacem, & gratiam; Deo vtique Creatore offenso. Crucem item, & sapientum Confusionem, & stultorum in sacrificijs veteribus electionem, ad Creatorem pertinere.

In p V. Gratia Dei. 1. à p. V. Crux. 10. circa f. V. Chri. Infirma. 7. & V. mundus. 7. in f. V. lex vetus. 2.

PRÆSTRVCTIO superioris epistolæ ita duxit, vt dè titulo eius non retractauerim, certus & alibi retractari eum posse; communem scilicet, & eundem in epi-
a 1. Cor. 1. 3 stolis omnibus: quòd non vtique salutem præscribit eis quibus scribit, sed [a] *gratiam, & pacem*. Non dico, quid illi cum Iudaico adhuc more, destructori Iudaïsmi? Nam & hodie Iudæi, in pacis nomine, appellant, & retro in scripturis sic salutabant. Sed intel-
b Esa. 52. 7. ligo illum defendisse officio suo prædicationem Creatoris, [b] *Quàm maturi pedes euan-*
Nahum. 1. 15 *gelizantium bona, euangelizantium pacem!* Euangelizator enim bonorum, id est, gratiæ
Rom. 10. 15. Dei, paci eam præferendam sciebat. Hæc cùm [c] *à Deo Patre nostro, & Domino Iesu ad-*
c 1. Cor. 1. 3. *nuntians*, communibus nominibus vtatur, competentibus nostro quoque sacramento, non puto dispici posse, quis Deus Pater, & Dominus Iesus prædicetur, nisi ex accidentibus, cui magis competant. Primò quidem Patrem Dominum præscribo, non alium agnoscendum, quàm & hominis, & vniuersitatis Creatorem & institutorem. Porro, Patri etiam Domini nomen accedere ob potestatem, quod & filius per Patrem capiat. Dehinc, gratiam, & pacem non solùm eius esse, à quo prædicabantur, sed eius qui fuerit offensus; nec gratia enim fit, nisi offensæ, nec pax, nisi belli: & populus autem, per disciplinæ transgressionem, & omne hominum genus, per naturæ dissimulationem, & deliquerat, & rebellauerat aduersus Creatorem. Deus autem Marcionis & quia ignotus, non potuit offendi, & quia nescit irasci. Quæ ergo gratia à non offenso?

... pax à non rebellato? Ait [d] *crucem Christi stultitiam esse perituris, virtutem autem, & ... tiam Dei, salutem consecuturis*. Et vt ostenderet vnde hoc eueniret, adiicit, Scriptum ... enim, [e] *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium irritam faciam.* Si hæc ... atoris sunt, & quæ ad causam crucis pertinent, stultitiæ deputaræ; ergo & crux, & per crucem Christus, ad Creatorem pertinebit, à quo prædicatum est quod ad crucem pertinet. Aut si Creator, quà æmulus, idcirco sapientiã abstulit, vt crux Christi, scilicet aduersarij, stultitia deputetur; & quomodo potest aliquid ad crucẽ Christi nõ sui Creatorem pronunriasse, quem ignorabat quum prædicabat? Sed & cur apud Dominum optimum, & profusæ misericordiæ, alij salutem referunt, credentes crucẽ, virtutem & sapientiam Dei esse; alij perditionẽ, quibus Christi crux stultitia reputatur, si non Creatoris est, aliquam & populi, & humani generis offensam, detrimento sapientiæ atque prudenriæ multasse? Hoc sequentia confirmabunt, quum dicit, [f] *Nonnè infatuauit Deus sapientiam mundi?* Cùmque & hic adiicit; quare; [g] *Quoniam in Dei sapientia non intellexit mundus per sapientiam Deum: boni duxit Deus per stultitiam prædicationis saluos facere credentes*. Sed prius dè mundo disceptabo, quatenus subtilissimi hæretici hic vel maximè, mundum per Dominum mundi interpretantur: nos autem hominem qui sit in mundo, intelligimus ex forma simplici loquelæ humanæ, qua plerunque id quod continet, ponimus pro eo quod continetur; Circus clamauit, & Forum locutum est, & Basilica fremuit; id est, qui in his locis remegerunt. Igitur, quia homo, non Deus mundi, *in sapientia non cognouit Deum*, quem cognoscere debuerat, & Iudæus in sapientia scripturarum, & omnis gens in sapientia operum: ideo Deus idem, qui in sapientia sua non erat agnitus, statuit sapientiam hominum stultitia repercutere, saluos faciendo credentes quosque in stultam crucis prædicationẽ. [h] *Quoniã Iudæi signa desiderant*; qui iam dè deo certi esse debuerant: *Et Græci sapientiã quærunt*; qui suam scilicet, non Dei sapientiam sistunt. Cæterũ, si nouus Deus prædicaretur, quid deliquerant Iudæi signa desiderantes quibus crederent? aut Græci sapientiã sectantes, cui magis crederent? Ita & remuneratio ipsa in Iudæos, & Græcos, & zeloten Deũ confirmat, & iudicẽ, qui ex retributione æmula & iudice, infatuauerit sapientiã mũdi. Quòd si eius sunt & causæ, cuius adhibentur scripturæ; ergo dè Deo tractans Apostolus nõ intellecto, dè Creatore vtique docet intelligendum, etiam quòd [i] *scandalum Iudæis prædicat Christum*, prophetiam superioris consignat Creatoris dicentis per Esaiam, [k] *Ecce posui in Sion lapidem offensionis, & petram scandali: petra autem fuit Christus*, etiam Marcion seruat. Quid est autem [l] *stultum Dei sapientius hominibus*, nisi crux & mors Christi? Quid *infirmum Dei, fortius homine*, nisi natiuitas & caro Dei? Cæterùm, si nec natus ex virgine Christus, nec carne constructus; ac per hoc neque crucem, neque mortem verè perpessus est, nihil in illo fit stultum & infirmum; nec iam [m] *stulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientiam; nec infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia; nec inhonesta, & minima, & contemptibilia, quæ non sunt*, id est, quæ non verè sunt, *vt confundat quæ sunt*, id est, quæ verè sunt. Nihil enim à Deo dispositũ, est verè modicum & ignobile, & contemptibile, sed quod ab homine: apud Creatorẽ autem etiã vetera, stultitiæ, & infirmitati, & inhonestati, & pusillitati, & contemptui deputari possunt. Quid stultius, quid infirmius, quàm sacrificiorum cruentorum, & holocaustomatum nidorosorum à Deo exactio? Quid infirmius, quàm vasculorum, & grabatorum purgatio? Quid inhonestius, quàm carnis iam erubescentis, alia dedecoratio? Quid tam humile, quàm talionis indictio? Quid tam contemptibile, quàm ciborum exceptio? Totum, quod sciam, vetus Testamentum omnis hæreticus irridet. [n] *Stulta enim mundi elegit Deus, vt confundat sapientiam.* Marcionis Deus nihil tale. Quia nec æmulatur contraria contrariis redarguere, [o] *nè glorietur omnis caro*; vt quemadmodum scriptum est, [p] *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* In quo? vtique in eo qui hoc præcepit. nisi Creator præcepit, vt in Deo Marcionis glorietur.

d 1.Cor.1.18 e Ibid. 19. f Ibid. 20. g Ibid. 21. Ibid. h Ibid 22. i 1.Cor.1.23. k Esa. 8.14. Esa. 28.16. Rom. 9.33. 1.Cor.10.4. l 1.Cor.1.25 m Ibid. 27. Leuit 2 3.4. 5.6. Leuit.2.1. n 1.Cor.1 27 o 1.Cor.1 29 p 1.Cor.1 31

CAPVT VI.

Ex prima Corinth. cap. 2. & 3. Agit de Sapientia Dei abscondita, & Domino gloriæ ignoto Crucifixo à virtutibus. De prudentia autem architecti Pauli, sapientia mundi stulta apud Deum, iuxta prophetas scribente Apostolo.

p. V. lex vetus 2. à p. Deus Creator. 1. à p. ad vltra. m. V. Dei Sapientia. 1. circa. f. V. Templum. 3. & V. Doctrina Pauli. 12. in f. V. mundus. 5. & V. Spes. 1.

IGITVR per hæc omnia ostendit, [a] *cuius Dei sapientiam loquatur inter perfectos*: Eius scilicet, [b] *qui sapientiam sapientium abstulerit, & prudentiam prudentium* a 1.Cor.2.6 b 1.Cor.1.19 & seq.

eum, [p] *super quod prout quisque superstruxerit*, dignam scilicet, vel indignam doctrinam, p 1. Cor. 3.13
si opus eius per ignem probabitur, si merces illi per ignem rependetur, Creatoris est; *Quia*
per ignem iudicatur vestra superædificatio, vtique sui fundamenti, id est sui Christi: [q] *nes-* q Ibid. 16.
citis quòd templum Dei sitis, & in vobis inhabitet spiritus Dei, Si homo, & res, & opus, &
imago, similitudo, & caro per terram, & anima per adflatum Creatoris est; totus ergo in
alieno habitat Deus Marcionis, si non Creatoris sumus templum. [r] *Quod si templum Dei* r Ibid 17.
quis vitiauerit, vitiabitur, vtique à Deo templi. Vltorem intentans, Creatorem inten- s 1. Cor 3.18
tabit. [s] *Stulti estote, vt sitis sapientes.* Quare? *Sapientia enim huius mundi, stultitia est* 19.
penes Deum. Penès quem Deum? Si nihil nobis & adhuc sensuum pristina præjudicaue-
runt, benè quòd & hîc adstruit, Scriptum est enim, [t] *Deprehendens sapientes in nequitia* t Iob. 5. 13.
illorum. Et rursus, [u] *Dominus scit cogitationes sapientium, quod sint superuacua.* In totum u Psal. 93. 11
enim præscriptum à nobis, nulla illum sententia vti potuisse eius Dei, quem destruere x 1. Cor. 3. 21
deberet, si non illi doceret. [x] *Ergo*, inquit, *nemo glorietur in homine.* Et hoc secundùm y Hier. 17. 5.
Creatoris disciplinam, [y] *Miserum hominem, qui spem habet in hominem*; &, [z] *Bonum est* z Psal. 117. 8.
fidere in Deo, quàm fidere in homine: ita & gloriari.

CAPVT VII.

Ex prima Corinth. cap. 4. 5. 6. 7. 8. 9 & 10. Iuxta vetus testamentum, probat Christum illuminatorem occultorum, spectaculum se factum mundo, Christum Pascha immolatum, cauendum à fornicatione, templum Spiritus corrumpente, in Domino nubendum: Nihil esse idolum, manibus laborandum, omnia in figuris prius acta.

In p. V. Deus iudex. 1. à p. V. mundus. 3. & V. Pauli doctrina. 1. & V. Angelus. 3 11. à p. V. luxuria. 23. & V. ad Euchar. dispositio. 5 & V. luxuria. 8. & V. matrimonium. 3. circa. m. V. castit. cust. 12. & V. nuptiæ cum infideli prohibitio. 3. in m. V. idolum. 1. & V. mundus. 4. à m. V. Pauli virtutes. 10. circa f. V. Chri. Elogia. 15. & V. Marcionis deus. 4.

[a] ET *occulta tenebrarum ipse inluminabit*, vtique per Christum, qui Christum inlu- a 1. Cor 4. 5.
minationem repromisit; se quoque lucernam pronuntiauit [b] *scrutantem corda &* 1 Cor. 3. 21.
renes. Ab illo erit & laus vnicuique, à quo & contrarium laudis, vt à iudice. Certè, in- b Psal. 7. 10
quis, vel hìc mundum, Deum mundi interpretatur, dicendo, *Spectaculum facti su-* c 1. Cor. 4 5.
mus mundo, & angelis, & hominibus. Quia si mundum, homines mundi significasset,
non etiam homines postmodùm nominasset. Immò nè ita argumentareris, prouidentia
Spiritus sancti demonstrauit, quidnam dixisset, [d] *Spectaculum facti sumus mundo; dum* d 1. Cor. 4. 9
angelis qui mundum ministrant, *& hominibus* quibus ministrant. Verebatur nimirum
tantæ constantiæ vir, nè dicam Spiritus sanctus, præsertim ad filios scribens, [e] *quos in* e 1 Cor. 4 15
Euangelio generauerat; liberè Deum mundi nominare, aduersus quem, nisi exertè, non
posset videri prædicare. Non defendo secundùm legem Creatoris displicuisse illum, qui
mulierem patris sui habuit. communis & publicæ religionis secutus sit disciplinam. Sed
cùm eum damnat [f] *dedendum satanæ*, damnatoris Dei præco est. Viderit & quomodo di- f 1. Cor. 5. 5.
xerit *in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini*, dum & de carnis interitu, &
de salute spiritus iudicarit; & [g] *auferri iubens malum de medio*, Creatoris frequentissimam g Deut. 13. 5.
sententiam commemorauerit. [h] *Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut* & cap. 17. 7.
estis azymi. Ergo azymi figuræ erant nostræ apud Creatorem. [i] *Sic & pascha nostrum im-* h 1. Cor. 5. 7
molatus est Christus. Quare pascha Christus, si non pascha figura Christi, per similitudi- Exo. 12. 15.
nem sanguinis salutaris, & pecoris Christi? Quid nobis, & Christo, imagines imbuit so- i 1. Cor. 5. 7.
lemnium Creatoris, si non erant nostræ? Auertens autem nos à fornicatione; manifestat
carnis resurrectionem. [k] *Corpus*, inquit, *non fornicationi, sed Domino, & Dominus cor-* k 1. Cor. 6.
pori; vt templum Deo, & Deus templo. Templum ergo Deo peribit, & Deus templo. 13.
Atquin vides, [l] *Qui Dominum suscitauit, & nos suscitabit*, in corpore quoque suscitabit; l Ibid. 14.
quia corpus Domino, & Dominus corpori. Et benè quod aggerat, [m] *Nescitis corpora ve-* m Ibid. 15.
stra membra esse Christi? Quid dicet hæreticus? Membra Christi non resurgent, quæ no-
stra jam non sunt? [n] *Empti enim sumus pretio magno.* Planè nullo, si phantasma fuit Chri- n Ibid. 20.
stus, nec habuit vllam substantiam corporis, quam pro nostris corporibus dependeret.
Ergo Christus habuit quo nos redimeret; & si aliquo magno redemit hæc corpora, in quæ
eadem committenda fornicatio non erit, vt in membra jam Christi, non nostra: vtique
sibi salua præstabit, quæ magno comparauit. Iam nunc quomodo honorabimus? quo-
modo tollemus Deum in corpore perituro? Sequitur de nuptiis congredi, quas Marcion 1. Cor. 7 1.
constantior Apostolo prohibet. etenim Apostolus, etsi bonum continentiæ præfert, ta- 27.
men conjugium & contrahi permittit, & vsui esse, & magìs retineri, quàm disjungi sua- Matth. 19.
det. Planè Christus vetat diuortium, Moyses verò permittit. Marcion totum concubi- 6 8.
Deut. 24. 1.

bitum auferens fidelibus, (viderint enim catechumeni eius) repudium antè nuptæ jubens, cuius sententiam sequitur, Moysi, an Christi? Atquin & Christi Apostolus quum
o1.Cor.7.10 præcipit o *mulierem à viro non discedere; aut si discesserit, manere innuptam, aut reconciliari viro*; & repudium permisit, quod non in totum prohibuit; & matrimonium confirmauit, quod primò vetuit disjungi; & si fortè disjunctum, voluit reformari. Sed &
p1.Cor.7. 29. continentiæ quas ait causas? p *Quia tempus in collecto est*. Putaueram, quia Deus alius in Christo; & tamen à quo est collectio temporis, ab eo erit & quod collectioni temporis congruit. Nemo alieno tempori consulit. Pusillum Deum adfirmas tuum, Marcion,
q1.Cor.7. 39. quem in aliquo coangustat tempus Creatoris. Certè præscribens. q *Tantum in Domino esse nubendum*; nè qui fidelis ethnicum matrimonium contrahat, legem tuetur Creatoris,
Deut 7.3 allophylorum nuptias vbique prohibentis. r *Sed, & si sunt, qui dicuntur Dei, siue in cælo,*
r1.Cor.8.5 *siue in terris*; apparet quomodo dixerit, non quasi verè sint qui dicantur, quando non
sIbid. 4. sint: de idolis enim cœpit, de idolothytis disputaturus: s *Scimus quod idolum nihil sit*. Creatorem autem & Marcion Deum non negat; ergo non potest videri Apostolus Creatorem quoque inter eos posuisse, *qui Dei dicantur, & tamen non sint*; quando etsi fuissent,
t1.Cor.8 6 t *nobis tamen vnus esset Deus Pater*. Ex quo omnia nobis, nisi cuius omnia? Quænam ista?
u1.Cor.3. 22. Habes in præteritis, u *Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas; siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura*. Adeò omnium Deum Creatorem facit, à quo & mundus, & vita, & mors; quæ alterius Dei esse non possunt. Ab eo igitur inter omnia, & Christus. x *Ex labore suo vnumquemque docens viuere oportere*; satis exempla
x1.Cor.9. 8.9. præmiserat militum, pastorum, rusticorum; sed diuina illi auctoritas deerat. Legem igitur opponit Creatoris ingratis, quam destruebat: sui enim Dei nullam talem habebat.
yDeut.25.4 y *Boui*, inquit, *terenti os non obligabis*. & adjicit, z *Nunquid de bubus pertinet ad Do-*
z1.Cor.9. 10. *minum*? etiam & bubus propter homines benignum? *Propter nos enim scriptum est*, inquit. Ergo & legem allegoricam, secundùm nos probauit, & de Euangelio viuentibus patrocinantem; ac propter hoc non alterius esse Euangelizatores, quàm cuius lex, quæ prospexit illis, cùm dicit, *Propter nos enim scriptum est*. Sed noluit vti legis potestate, quia maluit gratìs laborare. Hoc ad gloriam suam retulit, quam negauit quenquam euacuaturum, non ad Legis destructionem, qua alium probauit vsurum. Ecce autem & in petram offendit cœcus Marcion,
aa1.Cor.10. 4. aa *de qua bibebant in solitudine patres nostri*. Si enim petra illa Christus fuit, vtique Creatoris, cuius & populus. Cui rei figuram extranei sacra-
Num. 20.11 menti interpretatur? An vt hoc ipsum doceret, figurata fuisse vetera in Christum ex illis
bb1.Cor.10. 6. recensendum? Nam & reliquum exitum populi decursurus, præmittit, bb *Hæc autem exempla nobis sunt facta*. Dic mihi à Creatore alterius quidem ignoti Dei, hominibus exempla sunt facta; an alius Deus ab alio mutuatur exempla, & quidem æmulo? Dè illo me terret sibi, à quo fidem meam transfert. Meliorem me illi aduersarius faciet? Iam si dereliquero eadem quæ & populus, eademnè passurus sum, an non? Atquin si non eadem, vanè mihi timenda proponit, quæ non sum passurus. Passurus autem à quo ero? Si à Creatore: qualia infligere ipsius est? & quale erit, vt peccatorem æmuli sui puniat magìs, quàm è contrario foueat Deus zelotes? Si ab illo Deo: Atquin punire non nouit. Ita, tota ista propositio Apostoli nulla ratione consistit, si non ad disciplinam Creatoris est. Denique & in clausula, præfationi respondet.
cc Ibid. 11. cc *Hæc autem quemadmodum euenerunt illis, scripta sunt ad nos commonendos, in quos fines æuorum decucurrerunt*. O Creatorem, & præscium jam, & admonitorem alienorum Christianorum! Prætereo, si quando paria eorum quæ retractata sunt quædam, & breuiter expungo. Magnum argumentum Dei alterius,
dd1.Cor.10 25. dd *permissio omnium obsoniorum*; *aduersus Legem*; quasi non & ipsi confiteamur Legis onera dimissa: sed ab eo qui imposuit, qui nouationem repromisit; ita & cibos qui abstulit, reddit, quod & à primordio præstitit. Cæterùm, si quis alius Deus fuisset destructor Dei nostri, nihil magìs suos prohibuisset, quàm de copiis aduersarii viuere.

CAPVT VIII.

Ex prima Corinth. cap. 11. 12. 13 & 14. caput viri Christum non velandum, sed mulierem, fugiendas hæreses. Dona Spiritus effusa, tacere debere mulieres viris subiectas, probat.

In p. V Chri. Elogia 29. à p. V. Chri. Elogia. 25. & V. Velandæ mul. 3. & in alphab. Errorum. V. Angeli amatores fœmin. 9. & V. Euchatisti. 2. à m. V. amor dei. 2. circa. f. V. mulierum virtus. 2. inf. V. abstinentia. 2. & in alphab. Errorum. V. Ecstasis. 5. & V. Marcionis Deus. 5.

a1.Cor.11.3 a CAPVT *viri Christus est*. Quis Christus, qui non est viri auctor? Caput enim ad auctoritatem posuit; auctoritas autem non alterius erit, quàm auctoris. Cuius
bIbid. 4. denique viri caput est? Certè de quo subjicit, b *Vir enim non debet caput velare, cùm sit Dei*

Dei imago. Igitur si Creatoris est imago, (ille enim Christum sermonem suum intuens hominem futurum, [c] *Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*;) c Gen. 1.26.
quomodo possum alterum habere caput, non eum cuius imago sum? Cùm enim imago sim Creatoris, non est in me locus capitis alterius. Sed & quare [d] *mulier potestatem super caput habere debebit? Si quia ex viro, & propter virum facta est* secundùm institutionem Creatoris sic quoque eius disciplinam Apostolus curauit, de cuius institutione causas disciplinæ interpretatur. Adjicit etiam, [e] *Propter angelos*. Quos? id est, cuius? Si Creatoris apostatas, meritò, vt illa facies quæ eos scandalizauit, notam quandam referat de habitu humilitatis, & obseruatione decoris. Si verò propter angelos Dei alterius, quid veretur, si nec ipsi Marcionitæ fœminas appetunt? Sæpè iam ostendimus hæreses apud Apostolum, inter mala vt malum poni, & eos probabiles intelligendos, qui hæreses vt malum fugiant. Proinde panis & calicis sacramento, iam in Euangelio probauimus corporis, & sanguinis dominici veritatem, aduersus phantasma Marcionis. Sed & omnem iudicii mentionem Creatori competere, vt Deo iudici, toto penè opere tractatum est. Nunc de spiritalibus dico, hæc quoque in Christum à Creatore promissa, sub illa præscriptione iustissima opinor, qua non alterius credenda sit exhibitio, quàm cuius probata fuerit repromissio. Pronuntiauit Esaïas, [f] *Prodibit virga de radice Iesse, & flos de radice ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini*. dehinc species eius enumerat: *Spiritus sapientiæ & intelligentiæ, spiritus consilii & valentiæ, & spiritus agnitionis & religionis. spiritus eum replebit timoris Dei*. Christum enim in floris figura ostendit, oriturum ex virga profecta de radice Iesse, id est virgine, generis Dauid filii Iessè, in quo Christo consistere habetet tota substantia spiritus; non quasi postea obuentura illi, qui semper spiritus Dei fuerit, antè carnem quoque; nè ex hoc argumenteris prophetiam ad eum Christum pertinere, qui vt homo tantùm, ex solo censu Dauid, postea consecuturus sit Dei sui spiritum. Sed quoniam exinde quo floruisset in carne sumpta ex stirpe Dauid, requiescere in illo omnis haberet operatio gratiæ spiritalis, & concessare, & finem facere quantum ad Iudæos; sicut & res ipsa testatur, nihil exinde spirante penès illos Spiritu Creatoris, [g] *ablato à Iudæa sapiente, & prudente architecto, & consiliario, & propheta*; vt hoc sit, [h] *Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem*. Accipe nunc quomodo & à Christo in cœlum recepto, charismata obuentura pronuntiarit. [i] *Ascendit in sublimitatem*, id est, in cœlum. [k] *captiuam duxit captiuitatem*, id est, mortem, vel humanam seruitutem. *data dedit filiis hominum*; id est donatiua, quæ charismata dicimus. Eleganter *Filiis hominum* ait, non passim hominibus; nos ostendens *filios hominum*, id est, verè hominum, Apostolorum. [l] *In Euangelio enim*, inquit, *Ego vos generaui*. &, [m] *Filii mei, quos parturio rursus*. Iam nunc & illa promissio Spiritus absolutè facta per Ioelem, [n] *In nouissimis diebus effundam de meo spiritu in omnem carnem, & prophetabunt filii filiæque eorum. Et super seruos & ancillas meas de meo spiritu effundam*. Et vtique si in nouissimos dies gratiam Spiritus Creator repromisit, Christus autem spiritalium dispensator, in nouissimis diebus apparuit, dicente Apostolo, [o] *At vbi tempus expletum est, misit Deus filium suum*. & rursus, [p] *Quia tempus iam in collecto est*; apparet & de temporum vltimorum prædicatione, hanc gratiam Spiritus ad Christum prædicatoris pertinere. Compara denique species Apostoli, & Esaïæ: [q] *Alij*, inquit, *datur per spiritum sermo sapientiæ*; statim & Esaïas [r] *spiritum sapientiæ* posuit. *Alij sermo scientiæ*: hic erit *sermo intelligentiæ & consilii. Alii fides in eodem spiritu*: hic erit *spiritus religionis & timoris Dei. Alii donum curationum, alii virtutum*: hic erit *valentiæ spiritus, Alii prophetia, alii distinctio spirituum, alij genera linguarum, alii interpretatio linguarum*: hic erit *agnitionis spiritus*. Vides Apostolum & in distributione facienda vnius Spiritus, & in specialitate interpretanda, Prophetæ conspirantem. Possum dicere, ipsum, qui corporis nostri per multa, & diuersa membra vanitatem, & charismatum variorum compagini adæquauit; eundem & corporis humani, & Spiritus sancti Dominum ostendit, qui meritum charismatum noluerit esse in corpore Spiritus, quæ nec in corpore humano collocauit, qui de dilectione quoque omnibus charismatibus præponenda, Apostolum instruxerit principali præcepto; quod probauit & Christus; [s] *Diliges Dominum de totis præcordiis, & totis viribus, & tota anima tua; & proximum tibi tanquam teipsum*. Quod, etsi in lege scriptum esset, commemorat: in aliis linguis, & in aliis labiis locuturum Creatorem, cum hac commemoratione charisma linguarum confirmat, nec hic potest videri alienum chrisma Creatoris prædicatione confirmasse. Æquè præscribens silentium mulieribus in Ecclesia, nè quid dicendi duntaxat gratia loquantur, (cæterùm prophetandi ius & illas habere iam ostendit, quum mulieri etiam prophetandi velamen imponit) ex lege accipit subijciendæ feminæ auctoritatem, quam (vt semel dixerim) nosse non debuit, nisi in destructionem.

c Gen. 1.26. d 1. Cor. 11. 10. e Ibid. Gen. 6.2. 1. Cor. 1. 11. 19. Luc. 22.19. 20. 1 Cor. 11.29 f Esa 11. 1. g Esa. 3. 1. h Luc. 16 16 i Psal. 67. 19 k Ephes. 4. 18. l 1. Cor 4.15 m Gal. 4 19. n Ioel. 2. 28. Act. 2. 17. o Gal 4.4. p 1. Cor. 7.29 q 1. Cor. 12. 8. r Esa. 11. 2. 1. Cor. 12. 12. 1. Cor. 13. 1. &. seq. s Matth. 22. 37. Luc. 10 27. Deut. 6. 5. 1. Cor. 14. 21 Esa. 28. 11. 1. Cor. 14. 34. 1. Cor. 15. 5. Gen. 3. 16.

Sed vt iam à spiritalibus recedamus, res ipsæ probare debebunt, quæ nostrum temerè Deo suo vendicet; & an nostræ parti possit opponi, h... Creator repromisit in suum Christum nondum reuelatum, vt Iudæi tantum ... tum, suas habitura in suo tempore, in suo Christo, & in suo populo operationes. E... itaque Marcion Dei sui dona, aliquos Prophetas, qui tamen non de humano sensu, ... de Dei Spiritu sint locuti; qui & futura prænuntiarint, & cordis occulta tr...

1. Cor. 14. 16 Edat aliquem psalmum, aliquam visionem, aliquam orationem, dumtaxat sp... in ecstasi, id est amentia, si qua linguæ interpretatio accessit. Probet mihi, eti... mulierem apud se prophetasse, ex illis suis sanctioribus feminis; magni ducam. Si ... omnia facilius à me proferuntur, & vtique conspirantia regulis, & dispositionibus, ... disciplinis Creatoris, sine dubio Dei mei erit & Christus, & Spiritus, & Apostolus.

CAPVT IX.

Caput 15. primæ Corinth. de resurrectione mortuorum exponit contra Marcionem.

In p. V. Deus Marcionis. 5. à p. V. Resurrectionem impugnant Hæret. 1 & V. Resurrectio. Pro... Rationibus. 11. circa. m. V. Chri. nat. 4. à m. V. Chri. Elogia 30. circa. f. V. mulier. 8. in f. V. C... Elogia. 13.

HABET professionem meam, qui voluerit eam exigere. Interim Marcionites nihil eiusmodi exhibebit, qui timet iam pronuntiare, cuius magis Christus nondum ... reuelatus. Sicut meus expectandus est, qui à primordio prædicatus est, illius, id... non est, quia non à primordio fit. Melius nos credimus in Christum futurum, quàm hæreticus in nullum. Mortuorum resurrectionem quomodo quidam tunc negarint, prius d... ciendum est. Vtique eodem modo quo & nunc. Siquidem semper resurrectio carnis ... gatur. Cæterùm, animam & sapientium plures diuinam vindicantes, saluam repromittunt; & vulgus ipsum ea præsumptione defunctos colit, qua animas eorum manere confidit. Cæterum, corpora aut ignibus statim, aut feris, aut etiam diligentissimè condita, temporibus tamen aboleri manifestum est. Si ergo carnis resurrectionem negantes Apostolus retundit, vtique aduersus illos tuetur, quod illi negabant, carnis scilicet resurrectionem. Habes cõpendio responsum. Cæteta jam ex abũdanti. Nam & ipsum quòd mortuorum resurrectio dicitur, exigit defendi proprietates vocabulorum. Mortuum itaque non est, nisi quod amisit animam, de cuius facultate viuebat. Corpus est quod amittit animam, & amittendo fit mortuum: ita Mortui vocabulum corpori competit. Porro, si resurrectio mortui est, mortuum autem non aliud est, quàm corpus, corporis erit resurrectio. Sic & Resurrectionis vocabulum non aliam rem vindicat, quàm quæ cecidit. Surgere enim potest dici & quod omnino non cecidit, quod semper retro iacuit. Resurgere autem non nisi eius quod cecidit. Iterum enim surgendo, quia cecidit, resurgere dicitur. Re enim syllaba, iterationi semper adhibetur. Cadere ergo dicimus corpus in terram, per mortem, sicut & res ipsa testatur, ex Dei leg. corpori enim dictum est, [a] *Terra es, & in*

a Gen. 3. 19. *terram ibis.* Ita quod de terra est, ibit in terram. Hoc abit, quod in terram ibit, hoc resurgit,

b 1. Cor. 15. 21. quod cadit. [b] *Quia per hominem mors, & per hominem resurrectio.* Hic mihi & Christi corpus ostenditur in nomine hominis, qui constat ex corpore, vt sepè iam docuimus. Quòd

c Ibid. 22. si [c] *sic in Christo viuificamur omnes, sicut mortificamur in Adam*: quando in Adam corpore mortificamur, sic necesse est & in Christo corpore viuificemur. Cæterùm, similitudo non constat, si non in eadem substantia mortificationis in Adam, viuificatio concurrat in Christo. Sed interposuit adhuc aliquid de Christo, & propter præsentem disceptationem non omittendum. Tantò magis enim probabitur carnis resurrectio, quantò Christum

d Psal. 109. 1. eius Dei ostendero, apud quem creditur carnis resurrectio. Quum dicit, [d] *Oportet enim regnare eum, donec ponat inimicos eius sub pedes eius*: jam quidem & ex hoc vltorem Deum edicit, atque exinde ipsum qui hoc Christo repromiserit, *Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum: Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion,*

4. Reg. 19. 1. & seq. & Esa. 37. 36 *& dominabitur in medio inimicorũ tuorum: Tecum,* &c. Sed necesse est, ad meam sententiã pertinere defendam eas scripturas, quas & Iudæi nobis auocare conantur. Dicunt deniq; hunc Psalmum in Ezechiam cecinisse, quia is sederit ad dexteram templi, & hostes eius

e Psal. 109. 4 Luc. 2. per totum. auerterit Deus, & absumpserit; Propterea igitur, &c. [e] *antè luciferum ex vtero generaui te*; in Ezechiam conuenire, & in Ezechiæ natiuitatem. Nos edimus Euangelia, (de quorum fide aliquid vtique iam in tanto opere istos confirmasse debemus) nocturna natiuitate declarantia Dominum, vt hoc sit antè luciferum, & ex stella Magis intellecta, & ex testimonio angeli, qui nocte pastoribus annuntiauit natum esse cummaximè Christum; & ex loco partus: in diuersorium enim ad noctem conuenitur. Porrasse an & mysticè factum

f Psal. 109. 4 sit vt nocte Christus nasceretur, lux veritatis futurus ignorantiæ tenebris. Sed nec [f] *gen-*

[ ]e ist, edixisset Deus, nisi filio puero. Nam etsi de toto populo ait, g *Filios generaui*; sed non adiecit, *Ex vtero*. Cur autem adiecit, *Ex vtero*, tam vanè: quasi aliquis hominum ex vtero natus dubitaretur? nisi quia curiosius voluit intelligi in Christum; *Ex vtero generaui te*, id est, ex solo vtero, sine viri semine; carni deputans ex vtero spiritus. Quod & in ipso hic accedit h *Tu es sacerdos in æuum*. Nec sacerdos autem Ezechias nec in æuum etsi fuisset. *Secundum ordinem*, inquit, *Melchisedec*. Quid Ezechias ad Melchisedec Altissimi sacerdotem, & quidem non circumcisum, qui Abraham circumcisum iam accepta decimarum oblatione benedixit? At in Christum conueniet ordo Melchisedec, quoniam quidem Christus proprius & legitimus Dei antistes, præputiati sacerdotij pontifex, tum in Nationibus constitutus, à quibus magis suscipi habebat, cognituram se quandoque circumcisionem, & Abrahæ gentem, cùm vltimò venerit, acceptatione & benedictione dignabitur. Est & alius Psalmus ita incipiens, i *Deus iudicium tuum regi da*; id est, Christo regnaturo: *Et iustitiam tuam filio regis*, id est populo Christi. Filii enim eius sunt, qui in ipso renascuntur. Sed & hic Psalmus Salomoni canere dicetur quæ tamen soli competunt Christo, docere non poterunt etiam cætera non ad Salomonem, sed ad Christum pertinere? k *Descendit*, inquit, *tanquam imber super vellus, & velut stillæ destillantes in terram*. Placidum descensum eius, & insensibilem describens de cœlo in carnem. Salomon autem etsi descendit alicunde, non tamen sicut imber, quia non de cœlo. Sed simpliciora quæque proponam: l *Dominabitur*, inquit, *à mari ad mare, & à flumine vsque ad terminos terræ*. Hoc soli datum est Christo. Cæterum, Salomon vni & modicæ Iudææ imperauit. m *Adorabunt illum omnes reges*: quem omnes, nisi Christum? *Et seruient ei omnes Nationes*: cui omnes, nisi Christo? n *Sit nomen eius in æuum*: cuius nomen in æternum, nisi Christi? *Antè solem manebit nomen eius*: antè solem enim sermo Dei, id est Christus. o *Et benedicentur in illo vniuersæ gentes*: in Salomone nulla natio benedicetur; in Christo verò omnis. Quid nunc si & Deum eum Psalmus iste demonstrat? Et beatum eum dicent: p *Quoniam benedictus Dominus Deus Israelis, qui facit mirabilia solus. Benedictum nomen gloriæ eius, & replebitur vniuersa terra gloria eius*. Contrà Salomon (audeo dicere) etiam quam habuit in Deo gloriam, amisit, per mulierem in idololatriam vsque pertractus. Itaque quum in medio psalmo illud quoque positum sit, q *Inimici eius puluerem lingent*; subiecti vtique pedibus ipsius, ad illud pertinebit, propter quod hunc psalmum & intuli, & ad meam sententiam defendi, vt confirmauerim & regni gloriam, & inimicorum subiectionem, secundùm dispositionem Creatoris, consecuturus, non alium credendum, quam Creatoris.

g Esa. 1. 2.
h Psal 109. 5
Gen. 14. 19. 20.
Heb. 6. 10. & 7. 1.
i Psal. 71. 1. & seq.
k Ibid. 6.
l Ibid. 8.
m Ibid 11.
n Ibid. 17.
o Ibid. 18.
p. Ibid. 19.
3. Reg. 11 4.
q. Ibid. 9.

CAPVT X.

Prosequitur exponere reliquam partem capitis 15. primæ Corinth. de resurrectione.

à p. V. Resurrect. probat. script. 14. & 15. & V. Resurrect. gloria & dotes. 8. à p. ad m. V. Chri. Elogia 3. circa m. in Alphab Errorum. V. Anima corp. & ethg. 8. à m. V. carnis infirmitas. 3. circa. f. V. Resurrect. impug hæret. 14. in f. V. mors 17.

Revertamvr nunc ad resurrectionem, cui & aliàs quidem proprio volumine satisfecimus, omnibus hæreticis resistentes; sed nec hîc desumus propter eos qui illud opusculum ignorant. a *Quid ait, facient qui pro mortuis baptizantur, si mortui non resurgunt?* Viderit institutio ista. Kalendæ si fortè Februariæ respondebunt illi, pro mortuis petere. Noli ergo Apostolum nouum statim auctorem, aut confirmatorem eius denotate, vt tantò magìs sisteret carnis resurrectionem, quantò illi qui vanè pro mortuis baptizarentur, fide resurrectionis hoc facerent. Habemus illum alicubi b *vnius baptismi* definitorem. Igitur & pro mortuis tingui, pro corporibus est tingui; mortuum enim ostendimus. c *Quid facient qui pro corporibus baptizantur, si corpora non resurgunt?* Atque adeò rectè hunc gradum figimus, vt & Apostolus secundam disceptationem æquè de corpore induxerit. d *Sed dicent quidam, Quomodo mortui resurgent? quo autem corpore venient?* Defensa etenim resurrectione quæ negabatur, consequens erat de qualitate corporis retractare, quæ non videbatur. Sed de ista cum aliis congredi conuenit. Marcion enim in totum carnis resurrectionem non admittens, & soli animæ salutem repromittens, non qualitatis, sed substantiæ facit quæstionem. Porro & ex his manifestissimè obducitur, quæ Apostolus ad qualitatem corporis tractat, propter illos qui dicunt, e *Quomodo resurgent mortui? quo autem corpore venient* (jam enim prædicauit resurrecturum esse corpus,) de corporis qualitate tractari. Denique si proponit *exempla grani tritici, vel alicuius eiusmodi, vel quibus det corpus Deus prout volet. Si vnicuique seminum, proprium ait esse corpus; & aliam quidem carnem hominum, aliam verò pecudum, & volucrum; & corpora cœlestia, atque terrena; & aliam gloriam solis, & lunæ aliam, & stellarum aliam*: nonnè carnalem, &

a 1. Cor. 15. 29.
b Ephes. 4. 5.
c 1. Cor. 15. 29.
d 1. Cor. 15. 35.
e 1. Cor. 15. 37. & seq.

corporalẽ portendit resurrectionẽ, quam per carnalia, & corporalia exempla com[...]
nonnè etiam ab eo Deo eam spondet, à quo sunt & excpla? *Sic & resurrectio*, inquit. Q[...]
modo? sicut & granum corpus seritur, corpus resurgit. Seminationem denique vocauit [...]
f Ibid. 43. solutionem corporis in terram; Quia [f] *seritur in corruptela, resurgit in honestatem, & virtute.*
Cuius ille ordo in dissolutione, si auferas corpus resurrectioni, quod dedisti dissolu-
g 1. Cor 15. 44. tioni, vbi consistet diuersitas exitus? Proinde & si [g] *seritur animale, resurgit spiritale.* E[...]
si habet aliquod proprium corpus anima vel spiritus, vt possit videri corpus animale
animam significare, & corpus spiritale spiritum; non ideo animam dicit in resurre-
ctione spiritum futurum, sed corpus, quod cum anima nascendo, & per animam vi-
uendo, animale dici capit, futurum spiritale, dum per spiritum surgit in æternitate.
Denique, si non anima, sed caro seminatur in corruptela, dum dissoluitur in terram,
iam non anima erit corpus animale, sed caro, quæ fuit corpus animale. Siquidem dè
animali efficitur spiritale, sicut & infrà dicit, [h] *Non primum quod spiritale.* Ad hoc enim
& dè ipso Christo præstruit, [i] *Factus primus homo Adam in animam viuam; nouissimus*
h Ibid. 46. i 1. Cor. 15. 45. *Adam in spiritum viuificantem*; licet stultissimus hæreticus noluerit ita esse. Dominum
enim posuit nouissimum, pro nouissimo Adam; veritus scilicet, nè si & Dominum no-
uissimum haberet, Adam, & eiusdem Christum defenderemus in Adam nouissimo,
cuius & primum. Sed falsum relucet. Cur enim primus Adam, nisi quia & nouissimus
Adam? Non habent ordinem inter se nisi paria quæque, & eiusdem vel nominis, vel
substantiæ, vel auctoris. Nam etsi potest in diuersis quoque esse aliud primum, aliud,
nouissimum; sed vnius auctoris. Cæterùm, si & auctor alius, & ipse quidem potest
nouissimus dici. Quod tamen intulerit primum est; nouissimum autem, si primo par
sit. Par autem primo non est, quia non eiusdem auctoris est. Eodem modo & in nomi-
ne hominis reuincetur. [k] *Primus*, inquit, *homo dè humo terrenus; secundus, Dominus dè*
k Ibid, 47. *cælo* Quare secundus, si non homo, quod & primus? Aut nunquid & primus Domi-
nus, & secundus? Sed sufficit, si in Euangelio filium hominis adhibet Christum & ho-
minem, & in nomine Adam, eum negare non poterit. Sequentia quoque eum com-
l Ibid. 48. primunt. Quum enim dicit Apostolus, [l] *Qualis qui dè terra*, homo scilicet, *tales & terre-
ni homines* vtique. Ergo & qualis qui dè cælo, homo; tales & qui dè cælo, homines.
Non enim poterat hominibus terrenis, non homines cælestes opposuisse, vt statum,
ac spem studiosius distingueret, in appellationis societate. Statu enim ac spe dicit ter-
renos, atque cælestes homines; tamen ex pari, qui secundùm exitum aut in Adam, aut
in Christo deputantur. Et ideo iam ad exhortationem spei cælestis: [m] *Sicut portauimus,*
m Ibid. 49. inquit, *imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis*; non ad substantiam vllam refe-
rens resurrectionis, sed ad præsentis temporis disciplinam. Portemus enim, inquit,
non portabimus; præceptiuè, nos promissiuè, volens nos sicut ipse incessit, ita ince-
dere, & à terreni, id est, veteris hominis imagine abscedere, quæ est carnalis operatio.
n 1. Cor. 15. 50. Denique, quid subiungit? [n] *Hoc enim dico, fratres, quia caro & sanguis regnum Dei non
possidebunt.* Opera scilicet carnis & sanguinis; quibus & ad Galatas scribens, abstulit
Gal. 5. 19. e. Dei regnum. solitus & aliàs substantiam pro operibus substantiæ ponere; vt quum di-
cit, [o] *Eos qui in carne sunt, Deo placere non posse.* quando enim placere Deo poterimus, nisi
o Rom. 8. 8. dum in carne hac sumus? aliud tempus operationis nullum opinor est. Sed si in carne
quanquam constituti, carnis opera fugiamus; tum, non erimus in carne, dum non in
substantia carnis non sumus, sed in culpa. Quod si in nomine carnis opera, non sub-
stantiam carnis iubemur exponere; operibus ergo carnis, non substantiæ carnis, in no-
mine carnis denegatur Dei regnum. Non enim id damnatur, in quo malè fit, sed id
quod fit. Venenum dare, scelus est; calix tamen in quo datur, reus non est. Ita & cor-
pus carnalium operum vas est, anima est autem quæ in illo venenum alicuius mali facti
temperat. Quale autem, vt si anima auctrix operum carnis merebitur Dei regnum, per
expiationem eorum quæ in corpore admisit, corpus ministrum solummodò, in dam-
natione permaneat? Venefico absoluto, calix erit puniendus? Et tamen non vtique
carni defendimus Dei regnum, sed resurrectionem substantiæ suæ, quasi ianuam re-
gni, per quam aditur. Cæterùm, aliud resurrectio, aliud regnum. Primò enim resur-
rectio, dehinc regnum. Resurgere itaque dicimus carnem, sed mutatam consequi
regnum. [p] *Resurgent enim mortui incorrupti*; illi scilicet, qui fuerant corrupti, dilapsis
p 1. Cor. 15. 52. corporibus in interitum. *Et nos mutabimur in atomo*, in oculi momentaneo motu. [q] *Opor-
tet enim corruptiuum hoc*; tenens vtique carnem suam dicebat Apostolus, *induere incor-
q Ibid. 53. ruptelam, & mortale hoc immortalitatem*; vt scilicet habilis substantia efficiatur regno
Dei. [r] *Erimus sicut angeli.* Hæc erit demutatio carnis resuscitatæ. Aut si nulla erit, quo-
r Matth. 22. 30. modo induet incorruptelam, & immortalitatem? Aliud igitur facta per demutatio-

……, tunc consequetur Dei regnum; iam non caro: nec sanguis, sed quod illi corpus f 1. Cor. 15.
Deus dederit. Et ideo rectè Apostolus, f *Caro & sanguis regnum Dei non consequentur*; de- 50.
mutationi illud adscribens, quæ accedit resurrectioni. Si autem t *tunc fiet verbum, quod* t 1. Cor. 15.
scriptum est apud Creatorem, *Vbi est, mors, victoria tua, vel contentio tua? Vbi est, mors* 54. 55.
aculeus tuus? Verbum autem hoc Creatoris est, per Prophetam; Eius erit & res, id est Osee. 13. 14.
regnum, cuius & verbum fiet in regno. Nec alij u *Deo gratias dicit, quòd nobis victoriam,* u 1. Cor. 15.
vtique dè morte, referre præstiterit; quàm illi à quo verbum insultatorium dè morte 57.
& triumphatorium accepit.

CAPVT XI.

Ex cap. r. 3. & 4. Ep. 2. ad Corinth. probat benedictum Deum Creatorem Patrem Christi, Deum misericordiarum, promisisse pro littera prius data, Spiritum; auferendum velamen Moysi, aperta facie contemplandum Christum, Deum sæculi excæcasse mentes infidelium, illuxisse cordibus fidelium. Thesaurum lucis in vase fictili, mortificationem & vitam Christi manifestari in corporibus nostris, interioris hominis renouationem.

Inp. V. Dei misericordia seorsim. 1. à p. Vide Iudæi. 3. & V. lex noua. 7. & V. lex vetus, & noua. 2. circa. m. V. Deus Iudex. 5. in m. V. Gentilium laudabilia. 5. à m. V. Chri. magnalia. 4. & V. Hæret. Script. corruptores. 8. circa. f. V. Hominis dignitas. 3. in f. V. Resurrect. gloria, & dotes. 4.

SI Deus commune vocabulum factum est vitio erroris humani, quatenus plu- a 2. Cor. 1. 3.
res Dei dicuntur atque creduntur in sæculo, a *Benedictus tamen Deus Domini no-* Gen. 1. per
stri Iesu Christi Pater, non alius quàm Creator intelligetur, qui & vniuersa bene- totum.
dixit; habes Genesim; & ab vniuersis benedicitur; habes Danielem. Proinde si Dan. 3. à
pater potest dici sterilis Dei nullius magis nomine, quàm Creatoris; *misericor-* versu 17. &
diarum tamen pater idem erit, qui b *misericors, & miserator*, c *& misericordiæ plu-* seq.
rimus est dictus: habes apud Ionam cum ipso misericordiæ exemplo, quam Niniui- b Ps. 110. 4.
tis exorantibus præstitit, facilis & Ezechiæ fletibus flecti, & Achab marito Iezabelis c Ion. 4. 1. &
deprecanti, sanguinem ignoscere Nabuthæ, & Dauid agnoscenti delictum statim in- 3. 10.
dulgere; d *malens scilicet pœnitentiam peccatoris, quàm mortem*, vtique ex misericordiæ af- 4. Reg. 20. 5
fectu. Si quid tale Marcionis Deus edidit, vel edixit, agnoscam patrem misericordia- 3. Reg. 21. 29
rum. Si verò ex eo tempore hunc titulum ei adscribit, quo reuelatus, quasi exinde sit 3. Reg. 12. 13
pater misericordiarum, quo liberare instituit genus humanum: atquin & nos ex eo d Ezech. 33.
tempore negamus illum, ex quo dicitur reuelatus. non potest igitur aliquid ei adscri- 1.
bere, quem nunc ostendit, cùm aliud ei adscribit. Si enim prius constaret eum esse, tunc
& adscribi ei potest. Accidens enim est quod adscribitur: accidentia autem antecedit
ipsius rei ostensio, cui accidunt; maximè cùm iam alterius est, quod adscribitur ei, qui
prius non sit ostensus. tantò magis negabitur esse, quantò per quod adfirmatur esse,
eius est, qui iam ostensus est. Sic & testamentum nouum non alterius erit, quàm qui
illud repromisit; & si non littera, at eius spiritus, hoc erit nouitas. Denique, qui litte- 2 Cor. 3. 6.
ram tabulis lapideis inciderat, idem & dè spiritu edixerat, e *Effundam dè meo spiritu in* Exo. 24. 12.
omnem carnem. Et si littera occidit, spiritus verò viuificat, eius vtrumque est, qui ait, f *Ego* e Ioel. 2. 28.
occidam, & ego viuificabo; percutiam, & sanabo. Olim duplicem vim Creatoris vindicaui- 2. Cor. 3. 6.
mus, & iudicis, & boni; litteræ occidentis, per Legem; & spiritu viuificantis, per Euan- f Deut. 32.
gelium. Non possunt duos Deos facere, quæ & si diuersa, apud vnum recenseri præue- 39.
nerunt. Commemorat & dè velamine Moysi, quo faciem tegebat incontemplabilem g 2. Cor. 3. 7
filijs Israel. Si ideo vt claritatem maiorem defenderet g *noui Testamenti, quod manet in* Exo. 34. 30.
gloria, quàm veteris, quod euacuari habebat; hoc & meæ conuenit fidei, præponenti Euan-
gelium Legi. & vide nè magis meæ. Illic enim erit superponi quid, vbi fuerit & illud
cui superponitur. At cùm dicit, h *Sed obtusi sunt sensus mundi*; non vtique Creatoris, sed h 2. Cor. 3.
populi qui in mundo est. Dè Israële enim dicit; i *Ad hodiernum vsque, velamen idipsum* 14.
in corde eorum. Figuram ostendit fuisse velamen faciei in Moyse, velaminis cordis in i Ibid.
populo; quia nec nunc apud illos perspiciatur Moyses corde, sicut nec facie tunc.
Quid est ergo adhuc velatum in Moyse, quod pertineat ad Paulum, si Christus Crea-
toris à Moyse prædicatus nondum venit? quomodo iam operta & velata adhuc deno-
tantur corda Iudæorum, nondum exhibitis prædicationibus Moysi, id est dè Christo,
in quo eum intelligere deberent? Quid ad Apostolum Christi alterius, si Dei sui sacra-
menta Iudæi non intelligebant, nisi quia velamen cordis illorum ad cæcitatem, qua k Ibid. 16.
non perspexerant Christum, Moysi pertinebat? Denique, quod sequitur, k *Quum verò*
conuersi erit ad Deum, auferetur velamen; hoc Iudæo propriè dicit, apud quem & est ve-
lamen Moysi: qui quum transierit in fidem Christi, intelligit Moysen dè Christo præ-

dicasse. Cæterùm, quomodo auferetur velamentum Creatoris in Christo Dei alterius,
l 2. Cor. 3. 18 cuius sacramenta velasse non potuit Creator; ignoti videlicet ignota? Dicit ergo, [l] *nos*
m Exo. 34. 29 30. & seq. *iam aperta facie*, vtique cordis, quod velatum est in Iudæis, *contemplantes Christum, eadem imagine transfigurari à gloria* (qua scilicet & Moyses transfigurabatur à gloria Domini) [m] *in gloriam*: ita corporalem Moysi inluminationem dè congressu Domini, & corporale velamen dè infirmitate populi proponens, & spiritalem reuelationem, &
n 2. Cor. 3. 18 spiritalem claritatem in Christo superducens, [n] *tanquam à Domino*, inquit, *spirituum*, totum ordinem Moysi, figuram ignorati apud Iudæos, agniti verò apud nos Christi fuisse testatur. Scimus quosdam sensus ambiguitatem pati posse, dè sono pronunciationis, aut dè modo distinctionis, quum duplicitas earum intercedit. Hanc Marcion
o 2. Cor. 4. 4. captauit sic legendo, [o] *In quibus Deus æui huius*: vt Creatorem ostendens Deum huius æui, alium suggerat Deum alterius æui. Nos contrà, sic distinguendum dicimus, [p] *In*
p Ibid. *quibus Deus*; dehinc; [q] *æui huius excæcauit mentes infidelium*; In quibus, Iudæis infideli-
q Esa. 29. 13. bus; in quibus opertum est aliquibus Euangelium adhuc sub velamine Moysi [r] *Ille*
Matth. 7. 6. *enim Deus labijs diligentibus eum, corde autem longè absistentibus ab eo*, minatus fuerat,
r Esa. 6. 9. 10 [s] *Aure audietis, & non audietis. Oculis videbitis, & non videbitis; Et nisi credideritis, nec in-*
s Esa. 7. 9. *telligetis; Et auferam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium irritam faciam.* Hæc
t Esa. 29. 14. autem non vtique dè Euangelio Dei ignoti abscondendo minabatur. Ita, etsi *huius æui Deus*, sed infidelium huius æui excæcat cor, quod Christum eius non vltro recognouerint, dè scripturis intelligendum. Et positum in ambiguitate distinctionis hactenus tractasse, nè aduersario prodesset contentus victoriæ, næ vltro possum & in totum contentionem hanc præterisse simpliciori responso. præ manu erit huius æui Domi-
u Esa. 14. 14. num, diabolum interpretari, qui dixerit, Propheta referente, [u] *Ero similis Altissimi, ponam in nubibus thronum meum*; sicut & tota huius æui superstitio illi mancipata est, qui excæcet infidelium corda, & in primis, apostatæ Marcionis. Denique, non vidit oc-
x 2. Cor. 4. 6. currentem sibi clausulam sensus, [x] *Quoniam Deus qui dixit ex tenebris lucem lucescere, reluxit in cordibus nostris, ad illuminationem agnitionis suæ, in persona Christi.* Quis dixit,
y Gen. 1. 3. [y] *Fiat lux*? Et de illuminatione mundi, quis Christo ait, [z] *Posui te in lumen Nationum, se-*
z Esa. 42. 6. *dentium scilicet in tenebris, & in vmbra mortis*? Cui respondet Spiritus in Psalmo, ex
aa Psal. 4. 7. prouidentia futuri, [aa] *Significatum est*, inquit, *super nos lumen personæ tuæ Domine*. Persona
bb Thren. 4. 20. autem Dei, [bb] *Christus Dominus*. Vnde & Apostoli suprà, [cc] *Qui est imago*, inquit, *Dei*.
cc 2. Cor. 4. 4. Igitur si Christus persona Creatoris dicentis, *Fiat lux*; & Christus, & Apostoli, & Euangelium, & velamen, & Moyses, & tota series, secundùm testimonium clausulæ,
Gen. 1. 3. Creatoris est Dei huius æui, certè non eius qui nunquam dixit, *Fiat lux*. Prætereo hic & de alia epistola, quam nos ad Ephesios præscriptam habemus, hæretici verò ad Lao-
dd Ephes. 2. 11. & 12. dicenos. Ait enim [dd] *meminisse Nationes, quòd illo in tempore cùm essent sine Christo, alieni ab Israële, sine conuersatione, & testamentis, & spe promissionis, etiam sine Deo essent, in mundo* vtique, etsi dè Creatore. Ergo si nationes sine Deo dixit esse, Deus autem illis diabolus est, non Creator, apparet Dominum æui huius eum intelligendum, quem Nationes pro Deo receperunt, non Creatorem quem ignorant. Quale est autem vt non
ee 2. Cor. 4. 7. eiusdem habeatur [ee] *thesaurus in fictilibus vasis nostris*, cuius & vasa sunt? Nam si gloria Dei est in fictilibus vasis tantum thesauri haberi; vasa autem fictilia Creatoris sunt; ergo & gloria Creatoris est, cuius vasa eminentiam virtutis Dei sapiunt, & virtus ipsa.
Ibid. Quia propterea in vasa fictilia commissa sunt, vt eminentia eius probaretur. Cæterùm, iam non erit alterius Dei gloria, ideoque nec virtus, sed magìs dedecus, & infirmitas,
ff 2. Cor. 4. 10. cuius eminentiam fictilia & quidem aliena ceperunt. Quod si hæc sunt [ff] *fictilia vasa, in quibus tanta nos pati dicit, in quibus etiam mortificationem circumferimus Domini*; satis ingratus Deus, & iniustus, si non & hanc substantiam resuscitaturus est, in qua pro fide eius tanta tolerantur, in qua & mors Christi circumfertur, in qua & eminentia virtutis
gg Ibid. 11. consecratur. Sed enim proponit, [gg] *Vt & vita Christi manifestetur in corpore nostro*, scilicet sicut & mors eius circumfertur in corpore. Dè qua ergo Christi vita dicit? qua nunc viuimus in illo? Et quomodo in sequentibus, non ad visibilia, nec ad temporalia, sed ad inuisibilia, & ad æterna; id est, non ad præsentia, sed ad futura exhortatur? Quod si dè futura vita dicit Christi, in corpore eam dicens apparituram, manifestè carnis re-
hh Ibid. 16. surrectionem prædicauit. [hh] *exteriorem quidem hominem nostrum corrumpi* dicens, & non quasi æterno interitu post mortem, verùm laboribus, & incommodis, dè quibus præ-
Ibid. misit, adiiciens, *Et non deficiemus. Nam & interiorem hominem nostrum renouari dè die in diem* dicens, hìc vtrumque demonstrat, & corporis corruptionem, ex vexatione tentationum, & animi renouationem, ex contemplatione promissionum.

CAPUT XII.

Ex cap. 5. 6. 7. 11. 12. & 13. Ep. 2. ad Corinth. probat domum nos habere non manu factam in cœlis superinducndos, deuorandum mortale à vita, interim pignoratos Spiritu, peregrinari à Domino, donec ad tribunal Christi pro merito recipiamus: noua facta omnia, mundanda inquinamenta, vt digna simus membra Virginis Ecclesiæ. Pseudapostolos transfiguratos, sicut Angelus malus. Creatoris esse paradisum, Apostolum colaphizatum; ipsumque sententiam iuxta Creatorem inducit.

In p. V. Resurrect. gloria, & dotes. 4. circa. m. V. mors. 15. in m. V. Iudicij ordo & spectac. 3, circa. f. V. Ecclesia 4. & V. Pauli Virtutes 12. in f. V. Timor Dei. 2.

TERRENI domicilij nostri. Non sic ait [a] *habere nos domum æternam, non manu fa-* a 2. Cor. 5. 1.
ctam in cœlis, quia quæ manu facta sit Creatoris, intereat, in totum dissoluta post
mortem. Hæc enim ad mortis metum, & ad ipsius dissolutionis contristationem con-
solandam, retractans etiam per sequentia manifestius, quum subiicit; [b] *Ingemere nos* b Ibid. 2.
de isto tabernaculo corporis terreni, quod de cœlo est superindui cupientes: siquidem & despoliati
non inueniemur nudi; id est, recipiemus quod despoliati sumus, id est corpus. Et rursus,
[c] *Etenim qui sumus in isto tabernaculo corporis, ingemimus quòd grauemur, nolentes exui, sed* c Ibid. 4.
superindui. Hîc enim expressit, quod in prima epistola strinxit, [d] *Et mortui resurgent in-* d 1. Cor. 15.
corrupti, qui iam obierunt; *& nos mutabimur*, qui in carne fuerimus deprehensi à Deo. 52.
Et illi enim resurgent incorrupti, recepto scilicet corpore, & quidem integro, vt & hoc
sint, incorrupti: & hi propter temporis vltimum iam momentum, & propter merita
vexationum Antichristi, compendium mortis; sed mutati consequentur, superinduti
magis quod de cœlo est, quàm exuti corpus. Ita si hi super corpus, induent cœleste il-
lud, vtique & mortui recipient corpus, super quod & ipsi induant incorruptelam de
cœlo; quia & de illis ait, [e] *Necesse est corruptiuum istud induere incorruptelam, & mortale* e Ibid. 53.
ad immortalitatem. Illi induunt, cùm receperint corpus; isti superinduunt, quia non
amiserint corpus. & ideo non temerè dixit, [f] *Nolentes exui corpore, sed superindui*; id est, f 2. Cor. 5. 4.
nolentes mortem experiri, sed vita præueniri; *vti deuoretur mortale hoc à vita*, dum eri-
pitur morti per superindumentum demutationis. Ideo quia ostendit hoc melius esse, Ibid.
nè contristemur mortis si fortè præuentu, & [g] *arrabonem nos spiritus dicit à Deo habere*, g Ibid. 5.
quasi pignoratos in eandem spem superindumenti; *& abesse à Domino, quamdiu in carne*
sumus, ac propterea debere boni ducere abesse potius à corpore, & esse cum Domino, vt & mortem
libenter excipiamus. Atque adeò, [h] *omnes ait nos oportere manifestari antè tribunal Christi,* h 2. Cor. 5. 10
vt recipiat vnusquisque quæ per corpus admisit, siue bonum, siue malum. Si enim tunc retribu-
tio meritorum, quomodo iam aliqui cum Deo poterunt deputari? Et tribunal autem
nominando, & dispunctionem boni, ac mali operis, vtriusque sententiæ iudicem
ostendit, & corporum omnium repræsentationem confirmauit. Non enim poterit,
quod corpore admissum est, non corpore iudicari. Iniquus enim Deus, si non per id
punitur quis aut iuuatur, per quod operatus est. [i] *Si qua ergo conditio noua in Christo, ve-* i 2. Cor. 5.
tera transierunt, ecce noua facta sunt omnia, impleta est Esaïæ prophetia. Si etiam iubet vt 17.
[k] *mundemus nos ab inquinamento carnis & sanguinis*; non substantiam capere regnum Dei; Esa. 43. 19.
& [l] *virginem sanctam destinat Ecclesiam assignare Christo*, vtique vt sponsam sponso: non k 1. Cor. 7. 1.
potest imago coniungi inimico veritatis rei ipsius. Si & Pseudapostolos dicit operarios l 2. Cor. 11. 2
dolosos, transfiguratores sui, per hypocrisin scilicet, conuersationis, non prædicatio-
nis adulteratæ reos taxat. adeò dè disciplina, non de diuinitate dissidebatur. Si [m] *trans-* m 2 Cor. 11.
figuratur Satanas in angelum lucis, non potest hoc dirigi in Creatorem. Deus enim, non 14.
angelus, Creator; in Deum lucis, non in angelum transfigurare se dictus esset, si non
eum Satanam significaret, quem & nos & Marcion angelum nouimus. Dè paradiso
suus stilus est, ad omnem quam patitur quæstionem. Hîc illud fortè mirabor, si pro- 4. Reg 2. 11.
prium potuit habere paradisum Deus, nullius terrenæ dispositionis, nisi si etiam para- 2. Cor. 12. 7.
diso Creatoris precariò vsus est, sicut & mundo. Et tamen hominem tollere ad cœlum n Dan. 5. 20.
Creatoris, exemplum est in Helia. Magìs verò mirabor Dominum optimum, percu- Luc. 1. 52.
tiendi, & sæuiendi alienum; nec proprium saltem, sed Creatoris angelum Satanæ, co- Iob. 2. 5.
laphizando Apostolo suo applicuisse, & ter ab eo obsecratum non concessisse. Emen- o 2. Cor. 12.
datigitur & Deus Marcionis secundum Creatorem, elatos æmulantem; vt [n] *deponen-* 9.
tem scilicet de solio dynastas. Aut nunquid ipse est, qui & in corpus Iob dedit Satanæ po- Gal. 1. 6.
testatem, [o] *vt virtus in infirmitate comprobaretur*? Quid & formam Legis adhuc tenet p Deut. 19. 15
Galatarum castigator, [p] *in tribus testibus præfiniens statuum omne verbum*? Quid & [q] *non* & Ibid. 3. 1.
parsurum se peccatoribus comminatur, lenissimi Dei prædicator? Immò & ipsam *duritia* q 2. Cor. 13.
1. 10.

agendi in præsentia potestatem à Domino datam sibi adfirmat. Nega nunc, hæretice, [...] Deum tuum, cuius Apostolus timebatur.

CAPVT XIII.

Ex Epistola ad Romanos cap. 1. 2. 3. 5. 6. & 7. Iustitiam Dei reuelatam, & iram proba[...] Iudicanda occulta hominum. Furantes argui. Deum blasphemari, Circumcisionem cordis praferri. Pacem apud Deum prius iratum haberi: legem & gratiam ab eodem Deo datam. Christum surrexisse. Per legem bonam cognitionem peccati.

À p. V. Marcion. 15. à m. V. Circumcisio. 4. & Pax. i. circa. f. V. lex vetus, & noua. 3. in f. V. le[x] vetus. 3.

QVANDO opusculum profligatur, breuiter iam retractanda sunt quæ rursus o[c]currunt; quædam verò tramittenda quæ sæpius occurrerunt. Piget de Le[ge] adhuc congredi, qui toties probauerim, * concessionem eius nullum argum[en]tum præstare diuersi Dei, in Christo, prædicatam scilicet, & repromissam in Chri[sto] apud Creatorem, quatenus & ipse Apostolus legem plurimum videtur excludere. Sed & iudicem Deum ab Apostolo circumferri sæpè iam ostendimus, & in iudice vltorem & Creatorem in vltore. Itaque & hîc cùm dicit, [a] *Non enim me pudet Euangely: Virtu[s] enim Dei est in salutem omni credenti, Iudao & Graco, quia iustitia Dei in eo reuelatur, ex [fid]e in fidem.* Sine dubio & Euangelium, & salutem iusto Deo deputat, non bono, vt ita dixerim, secundùm hæretici distinctionem, transferenti ex fide Legis, in fidem Euangelij; suæ vtique Legis, & sui Euangelij. Quoniam & [b] *iram dicit reuelari de cælo, super impietatem & iniustitiam hominum, qui veritatem in iniustitia detinent.* Cuius Dei ira? vtique Creatoris. Ergo & veritas eius erit, cuius & ira, quæ reuelari habet in vlt[ion]em veritatis. Etiam adiiciens, [c] *Scimus autem iudicium Dei secundùm veritatem esse;* & iram ipsam probauit, ex qua venit iudicium pro veritate, & veritatem rursus eiusdem Dei confirmauit, cuius iram probauit, probando iudicium. Aliud est, si veritatem Dei alterius in iniustitia detentam Creator iratus vlciscitur. Quantas autem foueas in ista vel maximè epistola Marcion fecerit, auferendo quæ voluit, de nostri instrume[n]ti integritate parebit. Mihi sufficit quæ proinde eradenda non vidit, quasi negligentias, & cæcitates eius accipere. Si enim [d] *iudicabit Deus occulta hominum*, tam eorum qui in lege deliquerunt, quàm eorum qui sine lege; quia [e] *& hi legem ignorant, & naturâ faciunt quæ sunt legis*, vtique is Deus iudicabit, cuius sunt & lex, & ipsa na[tur]a, quæ legis est instar, ignorantibus legem. Iudicabit autem quomodo? [f] *Secundùm Euangelium*, inquit, *per Christum*. Ergo & Euangelium, & Christus illius sunt, cuius & lex, & natura, quæ per Euangelium, & Christum vindicabuntur, adeò illo iudicio Dei quod & suprà, secundùm veritatem. Ergo quà defendenda *reueletur de cælo ira*, no[n] [n]isi à Deo iræ: ita & hic sensus pristino cohærens, in quo iudicium Creatoris edicitur, non potest in alium Deum referri, qui nec iudicat, nec irascitur; sed in illum, cuius dum hæc sunt, iudicium dico, & iram, etiam illa ipsius sint necesse est, per quem hæc habent transigi, Euangelium, & Christus. & ideo vehitur in transgressores Legis, docentes non furari, & furantes, vt homo Dei legis, non vt Creatorem ipsum his modis tangens, qui & furari vetans, fraudem mandauerit in Ægyptios auri & argenti, quemadmodum & cætera in illum retorquent. Scilicet Apostolus verebatur conuicium Deo palàm facere, à quo non verebatur diuertisse? Adeò autem Iudæos incesserat, vt ingesserit propheticam increpationem, [g] *Propter vos nomen Dei blasphematur.* Quàm ergo peruersum, vt ipse blasphemaret eum, cuius blasphemandi causa malos exprobrat. Præfert & circumcisionem cordis, præputiationi; apud Deum Legis, est facta [h] *circumcisio cordis, non carnis; spiritu, non littera.* Quod si hæc est circumcisio Hieremiæ, [i] *Etcircumcidemini praputia cordis*; sicut & Moysis, [k] *Circumcidemini duricordiam vestram*: tius erit spiritus circumcidens cor, cuius & littera metens carnem eius. &, [l] *Iudaus qui in occulto, cuius & Iudaus in aperto*; quia nec Iudæum nominare vellet Apostolus non Iudæorum, Dei seruum. *Tunc lex, nunc iustitia Dei per fidem Christi.* Quæ est ista distinctio? Seruiuit Deus tuus dispositioni Creatoris, dans ei tempus, & Legi eius: An eius tunc, cuius & nunc? eius lex, cuius & fides Christi distinctio dispositionum est, non deorum. Monet [n] *iustificatos ex fide Christi, non ex lege pacem ad Deum habere.* Ad quem? Cuius nusquam fuimus hostes, an cuius legi, & naturæ rebellauimus? Nam si in eum competit pax, cum quo fuit bellum, ei & iustificabimur, & eius erit Christus, ex cuius fide iustificabimur, ad cuius pacem competit redigi hostes eius aliquando. [o] *Lex autem*, inquit, *subintrouit, vt abundaret delictum.* Quare? *Vt superabundaret*, inquit, *gratia.* Cuius

Dei

* Cessionē.
a Rom. 1. 16.
b Rom. 1. 18.
c Rom. 2. 2.
d Rom. 2. 16
e Rom. 2. 11. 14
f Ibid. 16.
g Rom. 2. 24
h Rom. 2. 29
i Hier. 4. 4.
k Deut. 10. 16.
l Rom. 2. 28. 29.
m Rom. 3. 22
n Rom. 5. 1.
o Rom. 5. 20

Dei gratia, si non cuius & lex? nisi si Creator ideo legem intercalauit, vt negotium procuraret gratiæ Dei alterius, & quidem æmuli, nè dixerim ignoti; *vt quemadmodum apud ipsum regnauerat peccatum in mortem, ita & gratia regnaret in iustitia in vitam per Iesum Christum*, aduersarium ipsius. Propter hoc, [p] *omnia concluserat lex Creatoris sub delictum*, [q] *& totum mundum deduxerat in reatum*, & [r] *omne os obstruxerat, nè qui gloriaretur per illam; vt gratia seruaretur in gloriam Christi*, non Creatoris, sed Marcionis. Possum & hic de substantia Christi præstruere, ex prospectu quæstionis subsecuturæ. [f] *Mortuos enim nos*, inquit, *Legi*. Ergo corpus Christi & potest corpus contendi, non statim caro. Sed & quæcunque substantia sit; cùm eius nominat corpus, quem subiicit ex mortuis resurrexisse, non potest aliud corpus intelligi, quàm carnis, in quam lex mortis est dicta. Ecce autem & testimonium perhibet legi, & causa delicti eam excusat. [t] *Quid ergo dicemus? Quia lex peccatum? Absit.* Erubesce, Marcion: Absit. abominatur Apostolus criminationem legis. *Sed ego delictum non scio nisi per legem.* O summum ex hoc præconium legis, per quam liquuit delictum latere. [u] *Non ergo lex seduxit, sed peccatum per præcepti occasionem.* Quid Deo imputas Legis, quod Legi eius Apostolus imputare non audet? Atquin & accumulat, [x] *Lex sancta, & præceptum eius iustum, & bonum.* Si taliter veneratur legem Creatoris, quomodo ipsum destruat nescio. Quis discernit duos Deos, iustum alium, bonum alium; cùm is vtrumque debeat credi, cuius præceptum & bonum, & iustum est? Si autem & spiritalem confirmat legem; vtique & propheticam, vtique & figuratam. Debeo enim & hinc constituere Christum lege figuratè prædicatum, quò nec à Iudæis omnibus potuerit agnosci.

Ibid. / p Gal. 3. 22. / q Rom 3. 23. / r Ibid. 19. / f Rom. 6. 11. / t Rom. 7. 7. / Ibid. / u Ibid. 11. / x Ibid. 12. / Rom. 7. 14.

CAPVT XIV.

Ex Rom. cap. 8. 10. 11. 12. 13 & 14. In Christo probat veram carnem, similitudinem tantùm carnis peccati. Nos non esse debere in carnis operibus. Resurrectura corpora secundùm Christum. Iudæos zelari sine scientia. Finem legis Christum. Iudicia Dei inscrutabilia. Mali odium, fraternitatis amorem, spei gaudium, pacem cum omnibus habendam, Iudicij comminationem à Paulo doceri secundùm Creatorem.

In p. V. Chri. Infirma. 6. à p. V. Carnis Infirmitas. 4. & V. Chri. Magnalia. 8. circa. m. V. Iudæi. 5. circa. f. V. Charitas proximi. 1. & V. Vltio. 1.

HVNC [a] *si Pater misit in similitudiuem carnis peccati*; non ideo phantasma dicetur caro, quæ in illo videbatur. Peccatum enim carni suprà adscripsit, & illam fecit [b] *legem peccati habitantem in membris suis, & aduersantem legi sensus*: Ob hoc igitur [c] *missum Filium in similitudinem carnis peccati, vt peccati carnem simili substantia redimeret*, id est carnea, quæ peccatrici carni similis esset, quum peccatrix ipsa non esset. Nam & hæc erit Dei virtus, in substantia pari perficere salutem. Non enim magnum, si spiritus Dei carnem remediaret; sed si caro consimilis peccatrici, dum caro est, sed non peccati. Ita similitudo ad titulum peccati pertinebit, non ad substantiæ mendacium. Nam nec addidisset, peccati, si substantiæ similitudinem vellet intelligi, vt negaret veritatem. Tantùm enim carnis posuisset, non & peccati. Quum verò tunc sic struxerit, *carnis peccati*, & substantiam confirmauit, id est carnem; & *similitudinem* ad vitium substantiæ retulit, id est ad peccatum. Puta nunc similitudinem substantiæ dictam, non ideo negabitur substantiæ veritas. Cur ergo similis, vera? Quia vera quidem, sed non ex semine: de statu similis, sed vera de censu, non verò dissimilis. Cæterùm, similitudo in contrariis nulla est. Spiritus non diceretur carnis similitudo, quia nec caro similitudinem spiritus caperet; sed phantasma diceretur, si id quod non erat, videbatur. Similitudo autem dicitur, quum est quod videtur. Est enim, dum alterius par est. Phantasma autem, quà hoc tantùm est, non est similitudo. Et hîc autem ipse edisserens, quomodo nolit esse nos in carne, quum simus in carne; vt scilicet non simus in operibus carnis, ostendit hac ratione scripsisse, [d] *Caro & sanguis regnum Dei consequi non possunt*; non substantiam damnans, sed opera eius: quæ quia possunt non admitti à nobis in carne adhuc positis, non ad reatum substantiæ, sed ad conuersationis pertinebunt. Item si [e] *corpus quidem mortuum propter delictum, (adeò non animæ, sed corporis mors est) spiritus autem vita propter iustitiam*; ei vtique obueniet vita propter iustitiam, cui mors obuenit propter delictum, id est corpori. Non enim alicui restituitur quid, nisi qui illud amisit; & ita erit resurrectio mortuorum, dum est corporum. Nam & subiungit, [f] *Qui suscitauit Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra.*

a Rom. 8. 3. / b Rom. 7. 23. / c Rom. 8. 3. / d 1. Cor. 15. 50. / e Rom. 8. 10. / f Rom. 8. 11.

Adeò & carnis resurrectionem confirmauit, absque qua, nec corpus aliud
nec mortale aliud intelligi, & Christi substantiam corporalem probauit. Si
proinde viuificabuntur & mortalia corpora nostra, quemadmodum & ille resusci
est, non aliàs proinde, nisi quia in corpore. Salio & hîc amplissimum abruptum in
g Rom.10.2 citæ scripturæ; sed adprehendo testimonium perhibentem Apostolum Israeli, g *quòd*
zelum Dei habeant; sui vtique, *non tamen per scientiam. Deum enim*, inquit, *ignorantes, &*
suam iustitiam sistere quærentes, non subiecerunt se iustitiæ Dei. Finis enim legis Christus in iu-
stitiam omni credenti. Hic erit argumentatio hæretici, quasi Deum superiorem igno-
uerint Iudæi, qui aduersus eum iustitiam suam, id est, legis suæ constituerint, non r
cipientes Christum finem legis. Cur ergo & zelo eorum erga Deum proprium t
monium perhibet, si non & inscientiam erga eundem Deum eis exprobrat? *quod zelo*
quidem Dei agerentur, sed non per scientiam; ignorantes scilicet eum, dum dispositiones e
in Christo ignotant, consummationem legi statuto, atque ita suam iustitiam tue
aduersus illum. Atque adeò ipse Creator & ignorantiam erga se eorum contesta
h Esa. 1.3. [h] *Israel me non agnouit, & populus meus me non intellexit;* & [i] *quod iustitiam suam magis*
Rom. 10. *rent,* [k] *docentes doctrinas præcepta hominum; necnon &* [l] *congregati essent aduersus Dominum,*
k Luc.11.46 *& aduersus Christum ipsius;* ex inscientia scilicet. Nihil igitur potest in alium Deum e
l Psal. 2.2. poni, quod competit in Creatorem, quia & aliàs immeritò Apostolus Iudæos de ign
rantia sugillasset, erga Deum ignotum. Quid enim deliquerant, si iustitiam De
aduersus eum sistebant, quem ignorabant? Atquin exclamat, [m] *O profundum diuitiarum*
m Rom. 11. *& sapientiæ Dei, & inuestigabiles viæ eius!* Vnde illa eruptio? ex recordatione sc
33. scripturarum, quas retro reuoluerat, ex contemplatione sacramentorum, quæ suprà
disseruerat in fidem Christi, ex lege venientem. Hæc si Marcion de industria non er
sit, quid Apostolus eius exclamat, nullas intuens diuitias Dei tam pauperis & eg
quàm qui nihil condidit, nihil prædicauit, nihil denique habuit, vt qui in aliena d
cendit? Sed enim & opes & diuitiæ Creatoris olim absconditæ, nunc reseratæ. Si enim
te promiserat, [n] *Et dabo illis thesauros occultos, inuisibiles aperiam eis.* Inde ergo exclama
n Esa. 45. 3. tum est, [o] *O profundum diuitiarum & sapientiæ Dei*, cuius iam thesauri patebant: Id Esaiæ,
o Rom.11 33. & sequentia de eiusdem Prophetæ instrumento, [p] *Quis enim cognouit sensum Domini*
p Esa.40 13. *aut quis consiliarius eius fuit? Quis porrexit ei, & retribuetur illi?* Qui tanta, de scripturis
q Rom.12 9 ademisti, quid ista seruasti? quasi non & hæc Creatoris? Planè noui Dei præcepta vi-
r 1.Cor.5.13. deamus. [q] *Odio*, inquit, *habentes malum, & bono adhærentes.* Aliud est enim apud Crea-
1. Pet. 3. 11. torem, [r] *Aufer te malum de vobis, & declina à malo, & fac bonum. Amore fraternitatis inui-*
2. Pet.1.7. *cem adfectuosi.* Non enim idipsum est, [s] *Diliges proximum tanquam te. Spe gaudentes*; vti-
s Leuit. 19. que Dei. [t] *Bonum est enim sperare in Dominum, quàm sperare in magistratus.* [u] *Pressuram su-*
18. *stinentes;* [x] *Exaudiet enim te Dominus in die pressuræ.* Habes Psalmum, [y] *Benedicite, & no-*
Rom 12. 2. *lite maledicere.* Quis hoc docebit, quàm qui omnia benedictionibus condidit? [z] *Non*
t Psal.117.9. *altum sapientes, sed humilibus adsectantes, nè sitis apud vos sapientes.* Væ enim audiunt per
u Rom.12.12 Esaiam. [aa] *Malum pro malo nemini retribueritis; &* [bb] *malitiæ fratris vestri nè memineritis.*
x Psal 19.1 *Nec vosmetipsos vlciscentes.* [cc] *Mihi enim vindictam, & ego vindicabo, dicit Dominus. Pa-*
y Rom.12.14 *cem cum omnibus hominibus habetote.* Ergo & legalis talio non retributionem iniuriæ
Gen. 1. 22. permittebat, sed inceptionem, metu retributionis comprimebat. Meritò itaque to-
z Rom. 12. 16. tam Creatoris disciplinam principali præcepto eius conclusit, *Diliges proximum tanquam*
aa Rom.12. 17. *te.* Legis supplementum, si ex ipsa Lege est, quis sit Deus legis iam ignoto: Metuo nè
bb Leuit.19. 18. Deus Marcionis. Si verò Euangelium Christi hoc præcepto adimpletur, Christi au-
cc Deut. 32. 35. tem, non est Creatoris, quo iam contendimus, dixerit Christus an non, [ff] *Ego non veni*
dd Rom. 12. 18. *legem dissoluere, sed implere?* Frustra de ista sententia neganda Ponticus laborauit. Si
Deut.19.21. Euangelium Legem non adimpleuit, ecce Lex Euangelium adimpleuit. Benè autem
ee Rom.13.9 quod & in clausula, Tribunal Christi comminatur; vtique iudicis, & vltoris, vtique
Leuit 19.18. Creatoris; illum certè constituens promerendum, quem intentat timendum, etiamsi
ff Matth. 5. 17. alium prædicatet.

CAPVT XV.

1.Thess.2.15 *Ex Epistola 1. ad Thessalonicenses, cap. 2. 4. & 5. Breuitatem commendat. Queritur Paulus prophetas Creatoris, & Christum eius à Iudæis occisos. dicit Deum velle nostram sanctitatem, à stupro, non à connubio abstinere. rapiendos in aëra suscitandos. Spiritum non extinguendum, nec prophetas Creatoris contemnendos. hominem totum Christo saluatori in fine repræsentandum.*

In p. V. Verbum Dei. 12. à p. V. Dei vnius notitia. 12. & V. Hæret. Script. corruptores. 10. & V. Nuptiæ vt bonæ. 7. in m. V. Prophetia. 2. & V. Resurrect. gloria & dotes. 6. circa f. in Alphab. Ec-corum. V. Animæ corp. & effig. 9. in f. V. Resurrect. impug. hæret. 7.

BREVIORIBVS quoque epistolis non pigebit intendere. est sapor & in paucis.
Occiderant Iudæi Prophetas suos. Possum dicere, Quid ad Apostolum Dei alte-
rius, & quidem optimi, qui nec suorum delicta damnare dicatur, quique & ipse Pro-
phetas eosdem destruendo quodammodo perimat? Quid enim mali admisit apud illum
Israël, si occidit quos & ille reprobauit? si prior inimicam in eos sententiam statuit? de-
liquit autem apud Deum ipsorum. Is exprobrauit iniquitatem, ad quem pertinet læ-
sus: certè quiuis alius, quàm aduersarius læsi. Sed nec onerasset illos, imputando etiam
Domini necem, [a] *qui & Dominum interfecerunt*, dicendo, *& Prophetas suos*; licet suos, a Ibid.
adiectio sit hæretici. Quid enim tam acerbum, si alterius Dei prædicatorem Christum
interemerunt, qui sui Dei Prophetas contrucidauerunt? Status autem exaggeratio-
nis, quòd & Dominum & famulos eius peremissent. Denique, si alterius Dei Christum,
alterius Prophetas peremerunt, æquauit impietates, non exaggerauit. Æquanda au-
tem non fuit; ergo exaggerari non potuit, nisi in eundem Dominum commissa, ex vtro- b 1. Thess. 4.
que titulo. Ergo eiusdem Dei Christus, & Prophetæ. Quam autem [b] *sanctitatem nostram,* 3.
voluntatem Dei dicat, ex contrariis quæ prohibet, agnosceres. *Abstinere*, inquit, *à stupro*, c Ibid. 4. 5.
non à matrimonio. [c] *Scire vnumquemque suum vas in honore tractare.* Quomodo? *dum non
in libidine qua gentes.* Libido autem nec apud gentes matrimonio adscribitur, sed ex-
traordinarijs, & non naturalibus, & portentosis. Sanctitas, luxuriæ est, turpitudini quo-
que, & immunditiæ contraria, quæ non matrimonium excludat, sed libidinem; quæ
vas nostrum in honore matrimonij tractet. Hunc autem locum, salua alterius, id est,
plenioris sanctitatis prælatione, tractauerim; continentiam, & virginitatem nuptiis
anteponens; sed non prohibitis. destructores enim Dei nuptiarum, non sectatores ca-
stitatis retundo. Ait, [d] *Eos qui remanent in aduentum Christi, cum eis qui mortui in Christo* d 1. Thess. 4.
primi resurgent, quòd in nubibus auferentur in aërem obuiam Domino. Agnosco his iam tunc 17.
prospectis mirari substantias cœlestes [e] *ipsam Hierusalem quæ sursum est*, & per Esaïam e Gal. 4. 26.
pronuntiare, [f] *Quinam huc velut nubes volant, tanquam columbæ cum pullis ad me?* f Esa. 60. 8.
Hunc ascensum si Christus nobis præparauit, erit ille Christus, de quo Amos: [g] *Qui* g Amos. 9. 6.
ascensum suum ædificat in cælos, vtique sibi & suis: Exinde, à quo sperabo nunc, nisi
à quo hæc audiui? [h] *Quem spiritum prohibet extingui? & quas prophetias vetat nihili ha-* h 1. Thess. 5.
beri? vtique non Creatoris Spiritum, nec Creatoris prophetias, secundùm Marcio- 19. 20.
nem. Quæ enim destruxit, ipse iam extinxit, & nihili fecit, nec potest prohibere quæ
nihili fecit. Ergo incumbit Marcioni exhibere hodie apud Ecclesiam suam, exinde spi-
ritum Dei sui, qui non sit extinguendus, & prophetias quæ non sint nihili habendæ.
Et si exhibuit quod putat, sciat nos quodcunque illud ad formam spiritalis, & prophe-
ticæ gratiæ, atque virtutis prouocaturos, vt & futura prænuntiet, & occulta cordis re-
uelet, & sacramenta edisserat. Quum nihil tale protulerit ac probarit, nos proferemus
& spiritum, & prophetias Creatoris, secundùm ipsum prædicantes. Atque ita con-
stabit Apostolum de quibus dixerit, de eis scilicet quæ futura erant in Ecclesia eius
Dei, qui dum est, Spiritus quoque eius operatur, & promissio celebratur. Age nunc
qui salutem carnis abnuitis, & si quando corpus in huiusmodi prænominatur, aliud nes-
cio quid interpretamini illud, quàm substantiam carnis; quomodo Apostolus omnes
in nouis substantijs, certis nominibus distinxit? & omnes in vno voto constituit salutis;
Optans [i] *vt spiritus noster, & corpus, & anima sine querela, in aduentum Domini, & saluti fica-* i 1. Thess. 5.
toris nostri Christi conseruentur? Nam & animam posuit, & corpus, tam duas res, quàm 23.
diuersas: licet enim & animæ corpus sit aliquod suæ qualitatis, sicut & spiritus; cùm ta-
men & corpus, & anima distinctè nominantur, habet anima suum vocabulũ proprium,
non egens communi vocabulo corporis; id relinquitur carni, quæ non nominata pro-
prio, communi vtatur necessè est. Etenim aliam substantiam in homine non video, post
spiritum, & animam, cui vocabulum corporis accommodetur, præter carnem. Hanc
totiens in corporis nomine intelligens, quotiens non nominatur; multò magis hîc,
cùm quæ dicitur corpus, suo nomine appellatur.

CAPVT XVI.

Ex 2. ad Thessalonicens. cap. 1. 2. & 3. persecutores fidelium puniendos, eos autem in Iudicio quieturos. Antichristum antea reuelandum, ab Angelo Creatoris occidendum; Indignum cibo non operantem. Omnia loqui Paulum iuxta veterem legem Creatoris.

In p. V. Iudicium extremum. 7. in m. V. Antichristus. 1. in m. ad f. V. Antichristus. 2. in f. V. Labor.

COGIMVR quædã identidem iterare, vt cohærentia eis cõfirmemus; Dominũ & hic
retributorem vtriusque meriti, dicimus circumferri ab Apostolo, aut Creatorẽ,

aut (quod nolit Marcion) parem Creatoris, apud quem iustum sit afflictatori… stris rependi afflictationem; & nobis qui afflictemur requietem, [a] *in reuelatione Domini* [a 2. Thess. 1. 7] *Iesu venientis à cælo cum angelis virtutis suæ, & in flamma ignis*. Sed flammam, & ignem, delendo, hæreticus extinxit, nè scilicet nostratem Deum faceret. Lucet tamen vanitas lituræ. Cùm enim *ad vltionem venturum scribat Apostolus Dominum, exigendam de eis qui Deum ignorent, & qui non obaudiant Euangelio, quos ait pœnam luituros, e… tialem, æternam, à facie Domini, & à gloria valentiæ eius*: Sequitur vt flammam ignis inducat; scilicet veniens ad puniendum; ita & in hoc, nolente Marcione, crematoris Dei Christus est, & in illo Creatoris est, quòd etiam de ignorantibus Dominum vlciscitur, id est de ethnicis. Seorsum enim posuit Euangelio non obaudientes, siue Christianos peccatores, siue Iudæos. Porro de ethnicis exigere pœnas, qui Euangelium fortè non norint, non est Dei eius, qui naturaliter sit ignotus, nec vsquam nisi in Euangelio sit reuelatus, non omnibus scibilis. Creatori autem etiam naturalis agnitio debetur, ex operibus intelligendo, & exinde in pleniorem notitiam requirendo. Illius est ergo etiam ignorantes Deum plectere, quem non liceat ignorari. Ipsum quod ait, [b] *A facie Domini, & à gloria valentiæ eius*, verbis vsus Esaiæ, ex ipsa causa eundem [b Esa. 2. 19.] sapit *Dominum consurgentem, vt comminuat terram*. Quis autem est [c] *homo deli…* [c 2. Thess. 2. 3.] *filius perditionis, quem reuelari prius oportet ante Domini aduentum, extollens se super omne quod Deus dicitur, & omnem religionem; consessurus in templo Dei, & Deum se iactaturus*? Secundùm nos quidem, Antichristus, vt docent veteres & nouæ prophetæ, vt Ioannes Apostolus, qui [d] *iam Antichristos dicit processisse in mundum, præcursores* [d 1. Io. 2. 18. 1. Io. 4. 2.] *Antichristi spiritus, negantes Christum in carne venisse, & soluentes Iesum*, scilicet in Deo Creatore. Secundùm verò Marcionem, nescio, nè Christus sit Creatoris: nondum enim venit apud illum. Quisquis est autem ex duobus, quæro, cur [e] *veniat in* [e 2. Thess. 2. 9.] *omni virtute, & signis, & ostentis mendacij*? *Propterea*, inquit, *quòd dilectionem veritatis non susceperint, vt salui essent; & propter hoc erit eis instinctum fallaciæ, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati*. Igitur si Antichristus est secundùm nos, & Deus Deus erit Creator, qui eum mittit ad impingendos eos in errorem, qui non crediderunt veritati, vt salui fierent; eiusdem erit veritas, & sal…, qui ex submissu erroris vlciscitur, id est Creatoris, cui & competit zelus ipse, errore decipere, quos veritate non cepit. Si verò non est Antichristus secundùm nos, ergo Christus est Creatoris secundùm Marcionem. Et quale erit vt ad vlciscendam veritatem suam, Christum Creatori submittat? Sed & si dè Antichristo consentit. Proinde dixerim, quale est, vt [f] *illi Satanas angelus Creatoris sit necessarius? & occidatur ab eo, habens* [Esa. 11. 4.] *fallacia operatione fungi Creatoris*? In summa, si indubitatum est, eius esse & angelum, & [f 2. Thess. 2. 8.] veritatem, & salutem, cuius & ira, & æmulatio, & fallaciæ immissio, aduersus contemptores & desultores, etiam aduersus ignorantes, (vt iam & Marcion de gradu cedat, Deum quoque suum zeloten concedens) quis dignius irasceretur? puto qui à primordio rerum naturam operibus, beneficijs, plagis, prædicationibus, testibus ad agnitionem sui præstruxit, nec tamen agnitus est: an qui semel vnico Euangelij instrumento, & ipso incerto, nec palàm alium Deum prædicante, productus est? Ita cui competit vindicta, ei competet materia vindictæ: Euangelium dico, & veritas, & salus. [g] *Iubere autem operari eum qui velit manducare*, eius disciplina est, *qui boui trituranti os liberum iussit*. [g 2. Thess. 2. 3. 8. 10. 11.]

CAPVT XVII.

Ex Ep. ad Ephesios cap. 1. & 2. Mutatum eius titulum in Laodicenos queritur. Cœlum & terram Creatoris, probat ad Christum omnium caput esse redacta. Sperasse in Christum Iudæos antequam veniret, à prophetis promissum Spiritum: Christum regem gloriæ, cæcorum illuminatorem: principem aeris operari in filijs diffidentiæ, & iræ. Factum & conditum hominem in natura & gratia ab eodem Deo & Christo, à quo Gentiles alienati prius, prope facti sunt. In Christo Iudæum & Gentilem Pacificatos per crucem, & vnum lapidem angularem.

1 V. Traditio. 7. à p. V Spiritus. 5. 6. & V. Christi Incarnatio. 13. & V. Chri. Elogia. 8. circa. m. V. mundus 2. & V. diabolus. 4. in m. V. peccati diuisio. 2 à m. V. hominis dignitas. 4. circa. f. V. Chri. passio. 20. & V. Chri. obedientia. 5. in f. V. Chri. Incarnatio. 10. & V. Marcion. 5.

ECCLESIÆ quidem veritate epistolam istam ad Ephesios habemus emissam, non ad Laodicenos; sed Marcion ei titulum aliquando interpolare gestiit, quasi & in isto diligentissimus explorator. Nihil autem de titulis interest, cùm ad omnes Apostolus scripserit, dum ad quosdam: certè tamen eum Deum prædicans in Christo, cui

c[illegible]petunt quæ prædicantur. Cui ergo competent [a] *secundùm boni existimationem, quam* a Ephes. 1.10
proposuerit in sacramento voluntatis suæ, in dispensationem adimpletionis temporum (vt ita di-
xerim, sicut verbum illud in Græco sonat) recapitulare (id est, ad initium redigere, vel ab initio
recensere) omnia in Christum, quæ in cœlis, & quæ in terris; nisi cuius erunt omnia ab initio,
etiam ipsum initium, à quo & tempora, & temporum adimpletiones, dispensatio, ob
quam omnia ad initium, recensentur in Christo? Alterius autem Dei, quod initium,
id est vnde, cuius opus nullum? quæ tempora, sine initio? quæ adimpletio, sine tem-
poribus? quæ dispensatio, sine adimpletione? Denique, quid in terris egit iam olim, vt
[illegible] aliqua temporum adimplendorum dispensatio reputetur, ad recensenda omnia
in Christo, etiam quæ in cœlis? Nec in cœlis autem res ab altero actas existimabimus
quæcunque sunt, quàm ab eo, à quo & in terris acta omnibus constat. Quòd si non ca-
pit alterius omnia ista deputari ab initio, quàm Creatoris, quis credet ab alio ea recen-
seri in Christum alium, & non à suo auctore, & in suum Christum? Si Creatoris sunt,
diuersa sint necessè est à diuerso Deo. Si diuersa, vtique cõtraria. Quomodo ergo con-
traria recenseantur in eum, à quo denique destruuntur? Nam & sequentia quem re-
nuntiant Christũ, cùm dicit, [b] *Vt simus in laudem gloriæ nos qui præsperauimus in Christum*? b Ephes. 1.12
Qui enim præsperasse potuerunt, id est, antè sperasse in Deum, quàm venisset; nisi Iu-
dæi, quibus Christus prænuntiabatur ab initio? Qui ergo prænuntiabatur, ille & præ-
sperabatur. Atque adeò hoc ad se, id est, ad Iudæos refert, vt distinctionem faciat, con-
uersus ad Nationes: [c] *In quo & vos quum audissetis sermonem veritatis, Euangelium, in quo* c Ephes. 1.13
credidistis, & signati estis spiritu promissionis eius sancto. Cuius promissionis? factæ per
Iohelem, [d] *In nouissimis diebus effundam de meo spiritu in omnem carnem*; id est, & in Na- d Ioël. 2.28.
tiones. Ita & Spiritus & Euangelium in eo erit Christo, qui præsperabatur, dum præ-
dicabatur. Sed & Pater gloriæ ille est, cuius Christus rex gloriæ canitur in Psalmo as-
cendens, [e] *Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.* Ab illo spiritus sa- e Ps. 23.10.
pientiæ optatur, apud quem hæ quoque spiritalium species enumerantur, inter septem Ephes. 1.17.
spiritus per Esaïam, Ille dabit illuminatos cordis oculos; qui etiam exteriores oculos 18.
luce ditauit; cui displicet cæcitas populi. [f] *Et quis cæcus, nisi pueri mei? &, Excæcati sunt* f Esa. 11.2.
famuli Dei. Apud illum sunt & diuitiæ hæreditatis in sanctis; qui eam hæreditatem ex Esa. 42.19.
vocatione Nationum repromisit: [g] *Postula de me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* g Psal. 2.8.
Ille inoperatus est in Christum valentiam suam, suscitando eum à mortuis, & collo-
cando eum ad dexteram suam, & subiiciendo omnia; qui & dixit, [h] *Sede ad dexteram* h Ps. 109.1.
meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quia & alibi spiritus ad Pa-
trem de filio, [i] *Omnia subiecisti sub pedibus eius.* Si ex his alius Deus & alius Christus i Psal. 8.8.
infertur quæ recognoscuntur in Creatore, quæramus iam Creatorem. Planè puto in-
uenimus, quum dicit, [k] *Illos delictis mortuos, in quibus ingressi erant, secundum æuum mun-* k Ephes. 2.
di huius, secundùm principem potestatis aëris huius, qui operatur in filijs incredulitatis, Sed 1.2.
mundum non potest & hîc pro Deo mundi Marcion interpretari. Non enim simile est
creatum Creatori, factum factori, mundus Deo. Sed nec princeps potestatis aëris di-
cetur, qui est princeps potestatis sæculorum. Nunquam enim præses superiorum de
inferioribus notatur, licet & inferiora ipsi deputentur. Sed nec incredulitatis operator
videri potest, quam ipse potius à Iudæis, & à Nationibus paritur. Sufficit igitur, si hæc
non cadunt in Creatorem. Si autem & est in quem magis competant, vtique magis hoc
Apostolus scijt. Quis iste? Sine dubio ille, qui ipsi Creatori filios incredulitatis obstruit,
aëre isto potitus, sicut dicere eum profert, & refert: [l] *Ponam in nubibus thronum meum,* l Esa. 14.14.
Ero similis Altissimo. Hic erit diabolus, quem & alibi, (si tamen ita & Apostolũ legi vo- m 2. Cor. 4.
lunt) [m] *Deum huius* agnoscemus. Ita enim totũ sæculum mendacio diuinitatis impleuit. 4.
Qui planè si non fuisset, tunc hæc in Creatorẽ spectasse potuissent. Sed & in Iudaismo
conuersatus Apostolus, nõ quia interposuit, [n] *de delictis, in quibus & nos omnes conuersati* n Ephes. 2.2.
sumus, ideo delictorum Dominũ & principem aëris huius Creatorem præstat intelligi,
sed quia in Iudaismo vnus fuerat de filijs incredulitatis, diabolũ habens operatorem, Act. 9.1. &
quum persequeretur Ecclesiã, & Christũ Creatoris. Propter quod & [o] *iracundiæ filij fui-* seq.
mus, inquit, *sed natura.* Ne quia filios appellauit Iudæos Creator, argumẽtetur hæreticus o Ephes. 2.3.
Dominũ iræ Creatorẽ. Quum enim dicit, *Fuimus natura filij iracundiæ:* Creatoris autem & seq.
non natura sunt filij Iudæi, sed adlectione patrũ; *iræ filios* ad naturã retulit, non ad Crea- Ibid. sup.
torem. Ad summã subiungens, *Sicut & cæteri*; qui vtique filij Dei non sunt. Apparet cõ-
muni naturæ omniũ hominum & delicta, & concupiscentias carnis, & incredulitatem,
& iracundiã reputare, diabolo tamen captante naturã, quàm & ipse iam infecit delicti
semine illato. [p] *Ipsius*, inquit, *sumus factura, conditi in Christo.* Aliud est enim facere, aliud p Ephes. 2.
cõdere. Sed vtrumque vni dedit. Homo autẽ factura Creatoris est. Idẽ ergo condidit in 10.

Christo, qui & hoc fecit. Quantū enim ad substantiam, fecit, quantum ad gratiā, ...
q Ephes. 2. 11 Inspice & cohærentia: q *Memores vos aliquando nationes in carne fuisse, appellabamini præputium, ab ea quæ dicitur circuncisio in carne manu facta, quòd effetis illo in tempore sine Christo, alienati à conuersatione Israëlis, & peregrini testamentorum & promissionis eorum, spem non habentes, & sine Deo in mundo.* Sine quo autem Deo fuerunt nationes, & sine quo Ch...
r Ibid. 13. Vtique eo, cuius erat conuersatio Israëlis, & testamenta, & promissio. r *At nunc,* ... *in Christo, vos, qui eratis longè, facti estis propè in sanguine eius.* A quibus erant re... longè? A quibus suprà dixit: A Christo Creatoris, à conuersatione Israëlis, a testament... spe promissionis, à Deo ipso. Si hæc ita sunt, ergo his propè fiunt nunc nation... Christo, à quibus tunc longè fuerant. Si autem conuersationi Israëlis, quæ est in ... gione Dei Creatoris, & testamentis, & promissioni, & ipsi Deo eorum proxim... facti in Christo, ridiculum satìs, si nos alterius Dei Christus, de longinquo admou... Creatori. Meminerat Apostolus ita prædicatum de nationum vocatione ex lon...
f Esa. 46. 12. 13. quo vocandarum. f *Qui longè erant à me, appropinquauerunt iustitiæ meæ.* Tam enim i... tia, quàm & pax Creatoris in Christo annuntiabatur, vt sæpè iam ostendimus. s *Itaque*
s Ephes. 2. 14. *ipse est*, inquit, *pax nostra, qui fecit duo vnum*; Iudaïcum scilicet populum, & Gentium
Ibid. *quod propè, & quod longè, soluto medio pariete inimicitiæ, in carne sua.* Sed Marcion abst... lit sua vt inimicitiæ daret carnem, quasi carnali vitio, non Christo æmulæ. Sicubi al... dixit, & hîc, Non Marrucine, sed Pontice, cuius suprà sanguinem confessus es, hi ne...
u Ephes. 2. 15 gas carnem. Si u *legem præceptorum sententiis vacuam fecit*; adimplendo certè legem, ... a
x Exo. 20. 13. & seq. cat enim iam, x *Non adulterabis*, quum dicitur, *Nec videbis ad concupiscendum*: vacat *Non*
Matth. 5. 28 & seq. *occides*, quum dicitur, *Nec maledices*;) aduersarium legis de adiutore non potes facere
y *Vt duos conderet in semetipso.* Qui fecerat, idem condens, secundùm quod & ...
y Ephes. 2. 15 *Ipsius enim factura sumus, conditi in Christo. In vnum nouum hominem faciens pacem.* ... verè nouum, verè & hominem, non phantasma. Nouum autem, & nouè natum ex
z Ibid. 16. virgine, Dei spiritu z *vt reconciliet ambos Deo*; & Deo, quem vtrumque genus offenderat & Iudaïcum, & Gentile. *In vno corpore*, inquit, *cùm interfecisses inimicitiam in eo per crucem.* Ita & hîc caro corpus in Christo, quod crucem pati potuit. Hoc itaque aa *annuntiante*
aa Ibid. 17. 18. *pacem iis qui propè, & iis qui longè accessum consecuti simul ad Patrem*; bb *iam non sumus pe-*
bb Ibid. 19. *regrini, nec aduenæ, sed conciues sanctorum, sed domestici Dei*; vtique eius, à quo suprà
cc Ibid. 20. ostendimus alienos fuisse nos, & longè constitutos. cc *Superædificati super fundamentum*
Ephes. 2. 20. *Apostolorum.* Abstulit hæreticus, *& Prophetarum*; oblitus dd *Dominum posuisse in Ecclesia*
dd 1. Cor 12. 28. *sicut Apostolos, ita & Prophetas.* Timuit scilicet nè & ee *super veterum Prophetarum funda-*
ee Ephes. 4. 11 12. *menta, ædificatio nostra constaret in Christo*; cùm ipse Apostolus vbique nos de Prophe... exstruere non cesset. Vnde enim accepit *summum lapidem angularem dicere Christum*, ...
ff Ephes. 2. 20. de Psalmi significatione: *Lapis quem reprobauerunt ædificantes, iste factus est summo anguli?*
gg Psal. 117. 21. Dè manibus hæretici præcidentis non miror, syllabas subtrahit, quum paginas totas plerumque subducat.

CAPVT XVIIII.

Ex Epist. ad Ephes. 3. 4. 5. & 6. Apostolum notam fecisse dispensationem incarnationis principatibus, Christum captiuasse captiuitatem. Mendacium, & iram deponendam & ebrietatem. Psallendum Deo. Virum & mulierem inuicem diligendos. Filiorum & parentum debitum: luctandum armis spiritalibus contra dæmones. vinctum Paulum liberè prædicasse.

In p. V. Dei scientia. 2. à p. V. Chri. magnalia. 12. & V. lex vetus, & noua. 5. in m. V. Christi Elogia. 28. à m. V. matrimonium. 2. & V. filii. 4. &. V. Hæretici scripturæ corruptores. 7. circa. f. V. diabolus. 6. & in Alphab. Errorum. V. Angeli amat. fœmin. 8. in f. V. Hæret. scripturæ corruptores. 7.

a Ephes. 3. 8. 9. a DATAM, inquit *sibi Apostolus gratiam nouissimo omnium, illuminandi omnes: quæ dispensatio sacramenti occulti ab æuis in Deo, qui omnia condidit.* Rapuit hæreticus, *in*, præpositionem, & ita legi fecit, *Occulti ab æuis Deo, qui omnia condidit.* Sed emicat
b Ibid. 10. falsum. Infert enim Apostolus, b *Vt nota fiat principatibus, & potestatibus, in supercælestibus, per Ecclesiam, multifaria sapientia Dei.* Cuius dicit principatibus, & potestatibus? Si Creatoris, quale est vt principatibus, & potestatibus eius ostendi voluerit Deus ille sapientiam suam, ipsi autem non? quando nec potestates sine suo principe potuissent quid cognoscere. Aut si ideo Deum non nominauit hîc, quasi in illis & princeps ipse reputetur: Ergo & *occultatum sacramentum principatibus, & potestatibus eius, qui omnia condidit,* pronuntiasset; proinde in illis deputans ipsum. Quòd si illis dicit occultatum, illi debebat dixisse manifestum: Ergo non Deo erat occultatum, sed in Deo omnium conditore;
c Rom. 11. 34. occultum autem principatibus & potestatibus eius. c *Quis enim cognouit sensum Domini,*

au! qu... con... sarius es fuit? Hîc captus hæreticus fortaſſe mutauit, vt dicat, Deum ſuum
... poteſtatibus & principatibus notam facere voluiſſe diſpenſationem ſui ſacramenti,
quam ... noraſſet Deus conditor omnium. Et quò competebat prætendere ignorantiam
Cr... ... ranei, & longa ſeparatione diſcreti, quum domeſtici quoque ſuperioris Dei
nel... ... Tamen & Creatori notum erat futurum. An non vtique notum, quod ſub cœ-
lo in terra eius habebat reuelari? Ergo ex hoc confirmatur quod ſuprà ſtruximus. Si enim
Cr... cogniturus erat quandoque occultum illud Dei ſuperioris ſacramentum, & ita
ſcriptura habebat, *Occulti Deo, qui omnia condidit*; ſic inferre debuerat, *Vt nota fiat illi mul-
tifaria ſapientia Dei*, tunc & poteſtatibus & principatibus cuiuſcunque Dei, cum quibus
ſ... urus eſſet Creator. Adeo ſubtractum conſtat, quod & ſic veritati ſuæ ſaluum eſt. Vo-
lo n... ego tibi de allegoriis Apoſtoli controuerſiam nectere. Quas nouus in Prophe-
tis habuiſſet formas? [d] *Captiuam*, inquit, *duxit captiuitatem*. Quibus armis? quibus prœ- d Epheſ. 4.8
li... de cuiusgentis vaſtatione? de cuius ciuitatis euerſione? quas feminas, quos pueros, Pſal. 67.19.
quotve regulos catenis victor inſeruit? Nam & quum apud Dauid Chriſtus canitur [e] *ſue- e* Pſal. 44.4.
ncti... s gladio ſuper femur, aut apud Eſaïam [f] *ſpolia accipiens Samariæ & virtutem Damaſci*, f Eſa. 8. 3.
v... ... & viſibilem excondis prœliatorem; agnoſce igitur iam & armaturam, & mi-
litiam eius ſpiritalem, ſi iam didiciſti eſſe captiuitatem ſpiritalem, vt & hanc illius agnoſ-
cas: vel quia & captiuitatis huius mentionem de Prophetis Apoſtolus ſumpſit, à quibus
& mandata. [g] *Deponentes mendacium, loquimini veritatem ad proximum ſuum quiſque. &c*, g Epheſ. 4.
Iraſcimini, & nolite delinquere; ipſis verbis quibus Pſalmus exponeret ſenſus eius. [h] *Sol* 15.
non occidat ſuper iracundiam veſtram. [i] *Nolite communicare operibus tenebrarum.* [k] *Cum iuſto* Ibid. 26.
enim iuſtus eris, & cum peruerſo peruerteris. &c, [l] *Auferte malum de medio veſtrum. &c*, [m] *Exi-* Pſal. 45.
te de medio eorum; Immundum nè attigeritis. [n] *Separamini, qui fertis vaſa Domini. Sic &c*, h Epheſ. 4.
Inebriari vino, dedecor; inde eſt, vbi ſanctorum inebriatores increpantur: *Et* [p] *potum da-* 26.
bati ſanc... meis vinum. quod prohibitus erat potare & Aaron ſacerdos, & filii eius, cùm i Epheſ. 5.11
a... ent ad ſancta. Et, [q] *Pſalmis & hymnis Deo canere* docere illius eſt, qui cum tympanis k Pſal 17.27
po... & pſalteriis vinum bibentes incuſari a Deo norat. Ita, cuius inuenio præcepta, & l 1. Cor. 5.13
ſemina præceptorum, vel augmenta, eius Apoſtolum agnoſco. Cæterùm, [r] *mulieres vi-* m 2. Cor. 6.
ris ſubiectas eſſe debere, vnde confirmat? [s] *Quia vir*, inquit, *caput eſt mulieris*. Dic mihi, 17.
Marcion, de opere Creatoris Deus tuus legi ſuæ adſtruit auctoritatem? Hoc iam planè n Eſa 52. 11.
minus eſt, cùm & ipſi Chriſto ſuo, & Eccleſiæ eius inde ſtatum ſumit? [t] *Sicut & Chriſtus* o Epheſ. 5.
caput eſt Eccleſia. Similiter & cùm dicit, [u] *Carnem ſuam diligit, qui vxorem ſuam diligit,* 18.
ſicut & Chriſtus Eccleſiam. Quantum honoris carni datur in Eccleſiæ nomine? *Nemo*, in- p Amos. 2.12
quit, *carnem ſuam odio habet*, niſi planè Marcion ſolus: *ſed & nutrit, & fouet eam, ſicut &* Num. 6. 3.
Chriſtus Eccleſiam. At tu ſolus eam odiſti, auferens illi reſurrectionem. Odiſſe debebis Leuit. 10. 9.
& Eccleſiam, quia proinde diligitur à Chriſto. Atenim Chriſtus amauit & carnem ſicut q Epheſ. 5.19
Eccleſiam. Nemo non diliget imaginem quoque ſponſæ, immò & ſeruabit illam, & ho- Eſa. 5. 11.12.
norabit, & coronabit. Habet ſimilitudo cum veritate honoris conſortium. Laborabo r Epheſ. 5.
ego nunc eundem Deum probare maſculi, & Chriſti; mulieris, & Eccleſiæ; carnis, & 22.
ſpiritus; ipſo Apoſtolo ſententiam Creatoris adhibente, immò & diſſerente: [x] *Propter* ſ Ibid. 23.
hoc relinquet homo patrem & matrem, & erũt duo in carnem vnam. [y] *Sacramentum hoc magnum* t Epheſ 5.23
eſt. Sufficit inter iſta, ſi Creatoris magna ſunt apud Apoſtolum ſacramenta, minima u Ibid. 29.
apud hæreticos. Sed *ego autem dico*, inquit, *in Chriſtum & Eccleſiam*. Habet interpre- Epheſ. Ibid
tationem, non ſeparationem ſacramenti. Oſtendit figuram ſacramenti ab eo præmini- x Epheſ 5.
ſtratam, cuius erat vtique ſacramentum. Quid videtur Marcioni? Creator quidem 31.
ignoto Deo figuras præminiſtrare non potuit; etiam quia aduerſario, ſi noto. Deus ſu- y Ibid. 32.
perior, ab inferiore, & ad deſtruendum potius mutuari nihil debuit. [z] *Obaudiant & pa-* Ibid.
rentibus filii. Nam & ſi Marcion abſtulit, *Hoc eſt enim primum in promiſſione præceptum*; z Epheſ. 6. 1. 2.
Lex loquitur, *Honora patrem & matrem, &c*, [aa] *Parentes, enutrite filios in diſciplina & cor-* Exo. 20. 12.
reptione Domini. Audiſti enim & veteribus dictum, [bb] *Narrabitis hæc in auribus filiorum* aa Epheſ. 6.
veſtrorum, & filii veſtri æquè in auribus filiorum ſuorum. Quò iam mihi duos Deos, ſi vna 4.
eſt diſciplina? & ſi duo ſunt, illum ſequar qui prior docuit. Sed [cc] *aduerſus munditenentes* bb Deut. 6.
luctatio ſi nobis, ô quanti iam Dii Creatores! Cur enim non & hoc vindicem, vnum 7.
munditenentem nominari debuiſſe, ſi Creatorem ſignificabat, cuius eſſent quas præmiſit cc Epheſ. 6.
poteſtates? Porro, quum ſuprà quidem [dd] *induere nos iubeat armaturam, in qua ſtemus ad* 11.
machinationes diaboli; iam oſtendit diaboli eſſe, quæ diabolo ſubjungit, [ee] *poteſtates, &* dd Ibid. 12. ee Ibid. 12.
munditenentes tenebrarum iſtarum, quæ & nos diabolo deputamus. Aut ſi diabolus crea-
tor eſt, quis erit diabolus apud Creatorem? An ſicut duo Dei, ita & duo diaboli, & plu-
raliter poteſtates, & munditenentes? Sed quomodo Creator & diabolus & Deus idem?
cùm diabolus non idem & Deus & diabolus. Aut enim ambo & Dei, ſi ambo iam dia-

boli; aut qui Deus hic, & non diabolus, sicut nec diabolus Deus. Ipsum vo[illegible]
boli, quæro ex qua delatura competat Creatori: fortasse detulit aliquam Dei [illegible]
ris intentionem, quod ipse ab archangelo passus est, & quidem mentito. Non id[illegible]
Gen. 3. 4. interdixerat illius arbusculæ gustum, nè Dei fierent, sed nè de transgressione mor[illegible]
Gen. 2. 17. tur. [ff] *Nec spiritalia autem nequitiæ* ideo Creatorem significabant, quia adjecit *In*[illegible]
ff Ephes. 6. 12. Sciebat enim & Apostolus in cœlis operata esse spiritalia nequitiæ angelorum scan[illegible]
lizatorum in filias hominum. & quale erit, & ambiguitatibus, & per ænigmata n[illegible]
quæ, Creatorem taxaret: qui in catenis iam constitutus, ob libertatem prædicatio[illegible]
Gen. 6. 2. constantiam manifestandi sacramenti [gg] *in apertione oris*, quam ibi expostulare a[illegible]
mandabat, Ecclesiæ vtique præstabat.
gg Ephes. 6. 19.

CAPVT XIX.

Ex Epist. ad Colossenses cap. 1. 2. 3. & 4. Paulum inducit Euangelium vbique spargentem [illegible] dicantem Christum, Imaginem Dei inuisibilis, in quo omnia condita sunt; omnium reconc[illegible] torem per crucem. Paulum adimplere quæ desunt passionum Christi. Cauendum ab inani [illegible] losophia & humana traditione. Deum gratum delicta donare. de cibo, potu, & festis Iudæ[illegible] Christianos non iudicandos.

In p. V. fides. 9. inf. à p. V Chri. Magnalia. 3. & V. Trinit. 2. persona filius. 9. & V. Chri. passio. 1 circa. m. V. Chri. passio. 17. in m. V. fides. 22. inf. V. Chri. Obedientia. 2.

SOLEO in præscriptione aduersus hæreses omnes, de testimonio temporum co[illegible]
pendium figere, priorem vindicans regulam nostram omni hæretica poste[illegible] at
Hoc nunc probabit & Apostolus dicens, [a] *De spe reposita in cælis, quam audistis in sermone*
a Coloss. 1. 5. *veritatis Euangelij, quod peruenit ad vos, sicut & in totum mundum.* Nam si iam tum tradi-
tio Euangelica vbique manauerat, quantò magìs nunc? Porro, si nostra est, quæ vbi-
que manauit, magìs quàm omnis hæretica, nedum Antoniani Marcionis, nost[illegible]
Apostolica. Marcionis autem quum totum impleuerit mundum, nè tunc quid[illegible]
defendere poterit de Apostolica. Eam enim & sic constabit esse, quæ prior mundum
repleuit, illius scilicet Dei Euangelio, qui & hæc cecinit de prædicationibus eius. [b] *In*
b Psal. 18. 4. *omnem terram exijt sonus eorum, & in terminos orbis verba eorum. Inuisibilis Dei imaginem*
c Coloss. 1. 15 ait Christum. Sed nos enim inuisibilem dicimus Patrem Christi, scientes filium sem-
per retro visum, si quibus visus est in Dei nomine, vt imaginem ipsius: nè quam & hinc
differentiã scindat Dei visibilis & inuisibilis; cùm olim Dei nostri sit definitio, [d] *Deum*
nemo videbit, & viuet. Si non est Christus [e] *primogenitus conditionis*, [f] *vt sermo Creatoris per*
d Exo. 33. 20 *quem omnia facta sunt, & sine quo nihil factum est*; si non [g] *in illo condita sunt vniuersa in cæ-*
e Coloss. 1. 15. & seq. *lis, & in terris, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue po-*
testates; si non cuncta per illum & in illo sunt condita, (hæc enim Marcioni displicere opor-
f Io. 1. 3. tebat) non vtique tam nudè posuisset Apostolus, [h] *Et ipse est ante omnes.* Quomodo
g Coloss. supra. enim antè omnes, si non ante omnia? [i] *Quomodo antè omnia, si non primogenitus condi-*
h Coloss. 1. 17. *tionis?* si non sermo Creatoris? Vnde antè omnes probabitur fuisse, qui post omnia
apparuit? Quis scit priorem fuisse, quem esse nesciit? Quomodo item [k] *boni duxit om-*
i Coloss. 1. 15 & seq. *nem plenitudinem in semetipso habitare?* Primò enim, quæ est ista plenitudo, nisi ex illis
quæ Marcion detraxit, conditis in Christo, in cœlis & in terris, angelis & hominibus?
k Coloss. 1. 19. nisi ex illis inuisibilibus & visibilibus? nisi ex thronis, & dominationibus, & principa-
tibus, & potestatibus? Aut si hæc Pseudapostoli nostri, & Iudaïci euangelizatores de
suo intulerint, & ad plenitudinem Dei sui Marcion qui nihil condidit: cæterùm, qua-
le est vt plenitudinem Creatoris, æmulus & destructor eius in suo Christo habitare
l Coloss. 1. 20. voluerit? Cui denique [l] *reconciliat omnia in semetipsum, pacem faciens per crucis sua sangui-*
nem; nisi quem offenderant vna ipsa? aduersus quem rebellauerant per transgressio-
nem, cuius nouissimè fuerant? Conciliari enim extraneo possent, reconciliari verò
m Ibid. 21. non alij quàm suo. [m] *Ita & nos quondam alienatos, & inimicos sensu, malis operibus*, Crea-
Rom. 12. 5. tori redigit in gratiam, cuius admiseramus offensam, *colentes conditionem aduersus Crea-*
Ephes. 1. 22. 23. *torem*: Sicubi autem & Ecclesiam corpus Christi dicit esse, vt hîc ait, [n] *Adimplere se re-*
liqua pressurarum Christi in carne, pro corpore eius quod est Ecclesia; non propterea & in to-
n Coloss. 1. 24 tum mentionem corporis, transferes à substantia carnis. Nam & suprà [o] *reconciliari nos*
o Coloss. 1. 20. *ait in corpore eius per mortem*; vtique in eo corpore, in quo mori potuit per carnem; mor-
tuus est, non per Ecclesiam, planè propter Ecclesiam; corpus commutando pro cor-
Ephes. 2. 16. pore, carnale pro spiritali. At cùm monet [p] *cauendum à subtililoquentia, & philosophia, &*
p Coloss. 2. 8 *inani seductione, qua sit secundùm elementa mundi*; non secundùm cœlum aut terram,
dicens,

d...ens, sed secundùm literas seculares, & *secundùm traditionem*; scilicet hominum subtililoquorũ, & philosophorum. longum est quidem, & alterius operis, ostendere, hac sentẽtia omnes hæreses damnari, quòd omnes ex subtililoquentiæ viribus, & philosophiæ regulis constent. Sed Marcion principalem suæ fidei terminum, de Epicuri schola agnoscat, D...minum inserens hebetem, nè timeri eum dicat, collocans & cum Deo Creatore mate...am, de porticu Stoicorum: negans carnis resurrectionem, dè qua proinde nulla philosophia consentit. Cuius ingeniis tam longè abest veritas nostra, vt & iram Dei excitare formidet, & omnia illum ex nihilo protulisse confidat, & carnem eandem restiturum repromittat, & Christum ex vulua virginis natum non erubescat, ridentibus philosophis, & hæreticis, & ethnicis ipsis. [q] *Stulta enim mundi elegit Deus, vt confundat sapientes*: ille sine dubio, qui ex respectu huius suæ dispositionis [r] *perditurum se sapientiam sapientium præminabatur*. [q 1. Cor. 1. 27.] [r Esa. 29. 14] Hac simplicitate veritatis contraria subtililoquentiæ, & philosophiæ, nihil peruersi possumus sapere. Denique si nos Deos cum Christo viuificat, donans delicta nobis; non possumus credere ab eo delicta donari, in quem admissa non fuerint, vt retro ignotum. Age jam quum dicit, [s] *Nemo vos iudicet in cibo & potu, & in parte diei festi, & neomenia, & sabbati, quæ est vmbra futurorum, corpus autem Christi*; [s Coloss. 2. 16.] quid tibi videtur, Ma...ion? De lege jam non retractamus, nisi quòd & hîc quemadmodum exclusa sit edocet, dum scilicet de vmbra transfertur in corpus, id est, de figuris ad veritatem, quod est Chr...stus. Ergo & vmbra eius, cuius & corpus; id est & lex eius, & Christus. Segrega alii Legem, & alii Deo Christum, si potes aliquam vmbram ab eo corpore, cuius vmbra est, s...parare. Manifestè Legis est Christus, si corpus est vmbræ. Si autem & aliquos taxat, [t] *qui ex visionibus angelicis dicebant cibis abstinendum, nè attigeris, nè gustaueris, volentes in humilitate sensus incedere, non tenentes caput*; [t Coloss. 2. 18.] non ideo Legem, & Moysen pulsat, de angelica superstitione constituerit interdictionem quorundam edulium. Moysen enim a Deo accepisse Lege constat. Denique, hanc disciplinam, [u] *Secundùm præcepta*, inquit, *& doctrinam hominum* [u Ibid. 22.] deputauit in eos, qui caput non tenerent, id est, ipsum; in quo omnia recensentur, in Christum ad initium reuocata; etiam indifferentia escarum. Cætera præcep...orum, vt eadem, satìs sit jam alibi docuisse, quàm à Creatore manarint; qui cùm [x] *vetera prædicaret transitura, noua facturus vniuersa*, mandans etiam, [y] *Nouate vobis nouamen nouum* iam tunc docebat [z] *deponere veterem hominem, & nouum induere*. [x Esa. 43. 19] [y Hier. 4. 4.] [z Coloss. 3. 9.]

CAPVT XX.

Ex Epist. ad Philipenses cap. 1. 2. & 3. multos non quidem Deum alium, sed animo à Charitate alieno prædicare. Christum non in nuda Effigie, sed veritate Deum & hominem, vere crucis mortem passum. Paulum dicta lucra veteris legis, reputare detrimenta, non rejecto Deo legis, sed præposita fide & iustitia Christi filii Creatoris in lege promissi. Municipatum nostrum in cælis, cum stellis id est Abrahæ posteris. Vbi corpus nostrum suscitatum confirmabit corpori gloriæ suæ sublatum in cælum.

In p. V. Doctor. 2. à p. V. Eucharistia. 5. à m. V. Pauli doctrina. 6. in f. V. Resurrect. gloria & dotes. 5.

CVm prædicationis enumerat varietatem, [a] *Quòd alii ex fiducia vinculorum eius, audentius sermonem enuntiarent; alii per inuidiam & contentionem; quidam verò & per sermonis existimationem, plerique ex dilectione, nonnulli ex æmulatione, iam aliqui & ex simultate Christum prædicarent*; [a Philipp. 1. 14. & seq.] erat vtique vel locus taxandæ ipsius prædicationis, de diuersitate sententiæ, quæ tantam efficeret etiam animorum varietatem. Sed causas solas animorum, non regulas sacramentorum in diuersitate proponens, vnum tamen Christum, & vnum eius Deum, quocunque consilio prædicatum confirmat; & ideò, [b] *Nihil mea*, inquit, *siue causatione, siue veritate Christus annuntietur*; [b Philipp. 1. 18.] quia vnus annuntiabatur, siue ex causatione, siue ex veritate fidei. Ad finem enim prædicationis retulit mentionem veritatis, non ad regulæ ipsius: quia vna quidem erat regula, sed fides prædicantium quorundam vera, id est simplex, quorundam nimis docta. Quod quum ita sit, apparet eum Christum prædicatum, qui semper annuntiabatur. Nam si alius longè ab Apostolo induceretur, fecisset diuersitatem nouitas rei. Nec enim defuissent, qui prædicationem euangelicam nihilominus in Christum Creatoris interpretarentur; quum & hodie major pars sit omnibus in locis sententiæ nostræ quàm hæreticæ. Quò nè hîc Apostolus de diuersitatis denotatione & increpatione tacuisset. Ita quum diuersitas nè taxatur quidem, nouitas non probatur. Planè de substantia Christi putant & hîc Marcionitæ suffragari Apostolum sibi, quòd phantasma carnis fuerit in Christo, quum dicit, quod [c] *in effigie Dei constitutus, non rapinam existimauit pa-* [c Philip. 2. 6. & seq.]

riari Deo, sed exhausit semetipsum accepta effigie serui, non veritate; *& in similitudine hominis*, non in homine; *& figura inuentus homo*, non substantia, id est non carne: qu
non & figura, & similitudo, & effigies substantiæ quoque accedant. Benè autem qu
d Coloss. 1. 15. & alibi Christum, [d] *imaginem Dei inuisibilis appellat*. Nunquid ergo & hîc quà in effig
eum Dei collocat? Æquè non erit Deus Christus verè, si nec homo verè fuit in e
huminis constitutus. Vtrubique enim veritas necessè habebit excludi, si effigies, si
tudo, & figura phantasmati vindicabitur. Quòd si in effigie, & imagine, qua fil
tris verè Dei prædicatus est, etiam in effigie, & imagine hominis, qua filiu homin
verè hominem inuentum. nam & inuentum ratione posuit, id est certissimè homin
quod enim inuenitur, cōstat esse. Sic & Deus inuentus est per virtutem, sicut hom
e Philipp. 2. 8. carnem; quia nec morti subditum pronuntiasset, non in substantia mortali consti
Plus est autem quod adiecit, [e] *Et mortem Crucis*. Non enim exaggerat atrocitatem,
lendo virtutem subiectionis, quam imaginariam phantasmate scisset, frustrato potui
f Philipp. 3. 7. eam, quàm experto; nec virtute functo in passione, sed lusu. Quæ autem retro [f] *lucr
duxerat*; quæ & suprà numerat, *gloriam carnis, notam circumcisionis, generis Hebræi ex
Ibid. *Hebræo censum, titulum Tribus Benjamin, Pharisææ candida dignitatem: hac modo detrimen
g Ibid. 8. to sibi deputat*: non Deum, sed stuporem Iudæorum. [g] *Hæc ac si stercora existimat, præ compa-
h Ibid. 9. ratione agnitionis Christi*, non præ rejectione Dei Creatoris, [h] *habens iustitiam, non suam
iam quæ ex Lege, sed quæ per ipsum*, scilicet Christum, ex Deo. Ergo, inquis, hac d
ctione Lex non ex Deo erat Christi. Subtiliter satis. Accipe itaque subtilius. Quum enim
dicit, *Non quæ ex lege, sed quæ per ipsum*; non dixisset, Per ipsum, de alio, quam cuius
i Philip. 3. 20. fuit lex. [i] *Noster*, inquit, *municipatus in cælis*. Agnosco veterem ad Abraham promissio-
k Gen. 22. 17 nem Creatoris, [k] *Et faciam semen tuum tanquam stellas in cælo*. [l] *Ideo & stella à stella di
l 1 Cor. 15. 41. in gloria*. Quòd si Christus adueniens de cœlis, [m] *transfigurabit corpus humilitatis nostræ
conformale corpori gloriæ suæ*; resurget ergo corpus hoc nostrum, quod humiliatur in p
sionibus, & in ipsa lege mortis in terram dejectum. Quomodo enim transfigurauerit, si
m Philipp. 3. 21. nullum erit? Aut si de eis dictum, qui in aduentu Dei deprehensi in carne deputati ha-
n 1. Thess. 4. 17. bebunt, quid facient qui primi resurgent? Non habebunt de quo transfigurentur. At
quin, Cum illis, dicit, [n] *simul rapiemur in nubibus obuiam Domino*. Si cum illis sublati, vt
que cum illis & transfigurati.

CAPVT XXI.

Solam Epistolam ad Philemonem intactam reliquit Marcion, reiectis duabus ad Timotheum, & altera ad Titum de statu ecclesiastico tractantibus. hic ex Apostolo tractata iam alibi scripserat, non superuacua repetitione, nec dilatione suspecta.

ad Philemon. In p. V. Marcion. 14.

SOLI huic epistolæ breuitas sua profuit, vt falsarias manus Marcionis euaderet. Mi-
ror tamen, quum ad vnum hominem literas factas receperit, quid ad Timotheum
duas, & vnam ad Titum, de Ecclesiastico statu compositas recusauerit. Adfectauit, opi-
nor, etiam numerum epistolarum interpolare. Memento, inspector, quòd ea quæ pert-
ctata sunt, tetro de Apostolo quoque probauerimus; & si qua in hoc opus dilata erant,
expunxerimus; nè aut hîc superuacuam existimes iterationem, qua confirmauimus
spem pristinam; aut illic suspectam habeas dilationem, qua eruimus tempora ista. Si to-
tum opusculum inspexeris, nec hîc redundantiam, nec illic diffidentiam iudicabis.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
AD MARTYRAS.

In librum ad Martyras.

ARGVMENTVM.

Scripsit & hunc Christianus, ad hortandos Martyres in carcere constitutos, initio quintæ sub Seuero persecutionis. Quem imitatus est Cyprianus, tam libro de Exhortatione, & laude Martyrij, quàm in suis ad Martyres, & Confessores Epistolis. Tempus quo scripsit, Pamelius in eius vita, retulit ad Annum Christi ducentesimum secundum, Zephirini tertium, Seueri nonum. Baro. verò incidere facit cum hoc Christi anno Victoris nonum, & Seueri octauum.

CAPVT PRIMVM.

[illegible]arceratos Martyres ad pacem hortatur, vel ex eo quòd eam ab ipsis, & per ipsos, ab Ecclesiæ pace & communione præcisi soleant exorare.

In p. V. Martyres. 16. à p. V. Animæ dignitas. 6. & V. Spiritus. 5. 12. circa f. V. carcer. 1. in f. V. Martyres. 13. & V. pax. 4.

INTER carnis alimenta, benedicti Martyres designati, quæ vobis & domina mater Ecclesia de vberibus suis, & singuli fratres de opibus suis propriis in carcerem subministrant, capite aliquid & à nobis, quod faciat ad spiritum quoque educandum. Carnem enim saginari, & spiritum esurire non prodest. Immò si quod infirmum est curatur, æquè quod infirmius est negligi non debet. Nec tantus ego sum, vt vos alloquar. V[illegible]ntamen & gladiatores perfectissimos non tantùm magistri & præpositi sui, sed e[illegible]m idiotæ, & superuacuè quique adhortantur de longinquo, vt sæpè de ipso populo d[illegible]ta suggesta profuerint. In primis ergo benedicti, a *nolite contristare Spiritum sanctum*, qui vobiscum introiit carcerem. Si enim non vobiscum nunc introisset, nec vos [illegible]ic hodie fuissetis. Et ideo date operam, vt illic vobiscum perseueret: ita vos inde p[illegible]ucat ad Dominum. Domus quidem diaboli est & carcer, in qua familiam suam con[illegible]t[illegible]. Sed vos ideo in carcerem peruenistis, vt illum etiam in domo sua conculceris. I[illegible]m e[illegible]m foris congressi conculcaueratis. Non ergo dicat: In meo sunt, tentabo illos [illegible]bus scidiis, affectionibus, aut inter se dissentionibus. Fugiat conspectum vestrum, & [illegible]ima sua delitescat, contractus & torpens, tanquam coluber excantatus, aut effumiga[illegible]s. Nec illi tam benè sit in suo regno, vt vos committat: sed inueniat munitos, & [illegible]rd a armatos: quia pax vestra bellum est illi. Quam pacem quidam in ecclesia non habentes à martyribus in carcere exorare consueuerunt. Et ideo eam etiam propterea in vobis habere, & fouere, & custodire debetis: vt si fortè & aliis præstare possitis. a Ephes. 4. 30.

CAPVT II.

Carcer grauis censendus non est, vt pote qui Confessores grauissimo mundi carcere liberet, qui iudicia Dei subit, non alicuius iudicis. Et in carcere quidem, velut in eremo Prophe-ta Deo vacant, & necessaria vita à Christianis accipiunt.

In p. V. Martyres. 8. à p. V. Bonitas. 4. in m. ad f. V. carcer. 2.

CÆTERA æquè animi impedimenta vsque ad limen carceris deduxerint vos, quousque & parentes vestri. Exinde segregati estis à mundo. Si enim recogitemus ipsum mag[illegible] mundum carcerem esse, exisse vos è carcere, quàm in carcerem introisse intelligimus. Majores tenebras habet mundus quæ hominum præcordia excæcant. Grauiores catenas induit mundus, quæ ipsas animas hominum constringunt. Pejores immunditias expirat mundus, libidines hominum. Plures postremò mundus reos continet, scilicet vniuersum hominum genus. Iudicia denique non Proconsulis, sed Dei sustinet. Quò vos, benedicti, de carcere in custodiarium si fortè translatos existimetis. Habet tenebras, sed a *lumen estis ipsi*. Habet vincula, sed vos soluti Deo estis. Triste illic expirat, sed b *vos odor estis suauitatis*. Iudex expectatur, sed c *vos estis de iudicibus ipsis iudicaturi*. Contristetur illic qui fructum sæculi suspirat. Christianus etiam extra carcerem sæculo renuntiauit, in carcere autem etiam carceri. Nihil interest vbi sitis in sæculo, extra sæculum estis. Et si aliqua amisistis vitæ gaudia, negotiatio est aliquid amittere, vt majora lucreris. Nihil adhuc dico de præmio, ad quod Deus martyres inuitat. Ipsam interim conuersationem sæculi & carceris comparemus, si non plus in carcere spiritus acquirit, quàm caro amittit; immò & quæ iusta sunt, caro non amittit per curam ecclesiæ, agapen fratrum: & insuper quæ semper vtilia fidei spiritus adipiscitur. Non vides alienos deos, non imaginibus eorum incurris, nos solennes Nationum dies ipsa commixtione participas, non nidoribus spurcis verberaris, non clamoribus spectaculorum atrocitates, vel furores, vel impudicitias celebrantium cæderis: non in loca libidinum publicarum oculi tui impingunt; vacas à scandalis, à tentationibus, à recordationibus malis, iam & à persecutione. Hoc præstat carcer Christiano, quod eremus Prophetis. Ipse Dominus in secessu frequentius agebat, vt liberius oraret, vt sæculo cederet; gloriam denique suam discipulis in solitudine demonstrauit. Auferamus carceris nomen, secessum vocemus. Etsi corpus includitur, etsi caro detinetur, omnia sp[illegible]ui patent. Vagare spiritu, spatiare spiritu, & non stadia opaca, aut porticus longas p[illegible]nens tibi, sed illam viam quæ ad Deum ducit. Quotiens eam spiritu deambulaueri[illegible]s in carcere non eris. Nihil crus sentit in neruo, cùm animus in cœlo est. Totum

a Matth. 5. 14.
b 2. Cor. 2. 15.
c 1. Cor. 6. 2. & seq.
Marc. 1. 3.
Luc. 4. 1.
Matth 17. 1. 2.
Marc. 9. 1.
Luc. 6. 12.
Matth. 7. 13.

d Matth. 6. hominem animus circumfert, & quò velit transf[...]t. [d] *Vbi autem erit cor tuum [...]*
21. *thesaurus tuus.* Ibi ergo sit cor nostrum, vbi volumus habere thesaurum.

CAPVT III.

Carceris molestiam leuat cogitatio militia Christiana, cui nomen in baptismo dedimus. A [...] nostro prasidet Deus Pater, Xistonostro praest Spiritus, adstat adiutor Christus, qui no[...] locum certaminis adduxit, & exposuit lucta.

In p. V. Martyrium. 13. in m. ad f. V. gloria. cœli. 6.

SIT nunc, benedicti, carcer etiam Christianis molestus. Vocati sumus ad m[...]
Dei viui, iam tunc, cum in sacramenti verba respondimus. Nemo miles ad be[...]
cum deliciis venit, nec de cubiculo ad aciem procedit, sed de papilionibus exped[...]
substrictis: vbi omnis duritia, & imbonitas, & insuauitas constitit. Etiam in pace, la[...]
& incommodis bellum pati jam ediscunt: in armis deambulando, campum decurr[...]
fossam moliendo, testitudinem densando. Sudore omnia constant, nè corpora a[...]
animi expauescant: de vmbra ad solem, de sole ad cœlum, de tunica ad loticam, de [...]
lentio ad clamorem, de quiete ad tumultum. Proinde vos, benedicti, quodcumque [...]
durum est, exercitationem virtutum animi & corporis deputate. Bonum agonem su[...]
turi estis, in quo agonothetes Deus viuus est: xystarches Spiritus sanctus: corona [...]
nitas: brabium angelicæ substantiæ politia in cœlis, gloria in sæcula sæculorum. I[...]
epistates vester Christus Iesus, qui vos spiritu vnxit, & ad hoc scamma produxit, [...]
vos ante diem agonis ad duriorem tractationem à liberiore conditione seponere, v[...]
corroborarentur in vobis. Nempe enim & athletæ segregantur ad strictiorem d[...]
nam, vt robori ædificando vacent: continentur à luxuria, à cibis lætioribus, à pot[...]
cundiore: coguntur, cruciantur, fatigantur; quantò plus in exercitationibus labor[...]
rint, tantò plus de victoria sperant. [a] *Et illi*, inquit Apostolus, *vt coronam corruptibilem*
a 1 Cor 9. *consequantur. Nos æternam consecuturi*, carcerem nobis pro palæstra interpretemur, v[...]
25. stadium tribunalis, benè exercitati incommodis omnibus, producamur: quia virtus du-
ritia extruitur, mollitia verò destruitur.

CAPVT IV.

Carnis infirmitas à martyrio non excusat, nec suppliciorum timori; cùm vana intuitu gloria tot viri, & fœmina Gentilium, dura quæque pertulerint.

In p. V. carnis infirmitas. 6. à p. ad f. V. fortitudo. 1.

a Matt. 26. SCIMVS ex Dominico præcepto, [a] *quòd caro infirma sit, spiritus promptus.* Non ergo
41. nobis blandiamur, quia Dominus consensit, carnem infirmam esse. Propter [...] enim
prædixit spiritum promptum esse, vt ostenderet quid cui debeat esse subiectum, [...]
vt caro seruiat spiritui, infirmior fortiori, vt ab eo etiam ipsa fortitudinem assumat.
Colloquatur spiritus cum carne de communi salute, nec iam de incommodis carceris,
sed ipso agone & prælio cogitans. Timebit forsitan caro gladium grauem, & crucem ex-
celsam, & rabiem bestiarum, & summam ignium pœnam, & omne carnificis ingenium
in tormentis: sed spiritus contraponat sibi & carni, acerba licet ista, à multis tamen
æquo animo excepta, immò & vltro appetita, famæ & gloriæ causa; nec à viris tantum
sed etiam à fœminis, vt vos quoque, benedictæ, sexui vestro respondeatis. Longum est
si enumerem singulos qui se gladio confecerint, animo suo ducti. De fœminis ad manum
est Lucretia, quæ vim stupri passa, cultrum sibi adegit in conspectu propinquorum, vt
gloriam castitati suæ pareret. Mutius dexteram suam in ara cremauit, vt hoc factum
eius fama haberet. Minus fecerunt philosophi, Heraclitus, qui se bubulo stercore obli-
tum exussit; item Empedocles, qui in ignes Ætnæi montis desiliuit, & Peregrinus, qui non
olim se rogo immisit; cùm feminæ quoque contempserint ignes. Dido, nè post virum
dilectissimum nubere cogeretur: Item Asdrubalis vxor, quæ iam ardente Carthagine,
cùm maritum suum supplicem Scipioni videret, cum filiis suis in incendium patriæ de-
uolauit. Regulus, dux Romanorum captus à Carthaginiensibus cùm se vnum pro multis
captiuis Carthaginiensibus compensari noluisset, maluit hostibus reddi, & in arcæ
genus stipatus, vndique extrinsecus clauis transfixus, tot cruces sensit. Bestias fœ-
mina libens appetiit, & vtique aspides, serpentes, tauro, vel vrso horridiores, quas
Cleopatra immisit sibi, nè in manus inimici perueniret. Sed mortis metus non tantus
est, quantus tormentorum. Itaque, cessit carnifici meretrix Atheniensis; quæ conscia
coniurationis, cùm propterea torqueretur à tyranno, & non prodidit coniuratos, &

... linguam suam comestam in faciem tyranni expuit: vt nihil agere se scirent ... vltra perseuerarent. Nam quæ hodie apud Lacedæmonas solennitas ... διαμαστίγωσις, id est flagellatio, non latet. In quo sacro ante aram nobi... ... es flagellis affliguntur astantibus parentibus, & propinquis, & ... hortantibus. ornamentum enim & gloria deputabitur maiore qui... anima potius cesserit plagis, quàm corpus. Igitur si tantum terrenæ glo... corporis & animi vigore, vt gladium, ignem, crucem, bestias, tormenta ... sub præmio laudis humanæ, possum dicere, [b] *modica sunt ista passiones ad comparationem gloriæ cœlestis & diuinæ mercedis.* Si tanti vitrum, quanti margaritum? Quis ergo non libentissimè tantum pro vero habeat erogare, quantum alij pro falso? b Rom. 8. 18

CAPVT V.

Gladiatores tot acerba cum affectatione subeuntes, confundent in Iudicio Christianos, Martyria pro veritate, & salute perpeti recusantes.

Per totum. V. fortitudo 2.

OMITTO nunc gloriæ causam. Eadem omnia sæuitiæ & cruciatus certamina, iam apud homines affectatio quoque & morbus quidam animi conculcauit. Quot otiosos affectatio armorum ad gladium locat? Certè ad feras ipsas affectatione descendunt, & de morsibus & de cicatricibus formosiores sibi videntur. Iam & ad ignes quidam se autorauerunt, vt certum spatium in tunica ardente conficerent. Alij inter venatorum taureas scapulis patientissimis inambulauerunt. Hæc, benedicti, non sine causa Dominus in sæculum admisit, sed ad nos & nunc exhortandos, & in illo die confundendos, si reformidauerimus pati pro veritate in salutem, quæ alij affectauerunt pro vanitate in perditionem.

CAPVT VI.

Attendant pro Christo carcerati, quanta etiam liberis, ab ignibus, feris, latronibus, plerumque ferenda sint pericula, his maximè temporibus: quibus Imperatoris causa, inopinatos casus, vel ab eius aduersarijs, vel si ipsi contra eum steterint, patiantur ab illo.

Per totum. V. fortitudo. 3.

SED hæc exempla constantiæ omittamus de affectatione venientis. Conuertamur ad ipsam conditionis humanæ contemplationem, vt & illa nos instruant, si qua constanter adeunda sint, quæ & inuitis euenire consueuerunt. Quoties enim incendia viuos eremauerunt? quotiens feræ, & in siluis suis, & in medijs ciuitatibus elapsæ caueis, homines deuorauerunt? quot à latronibus ferro, ab hostibus etiam cruce extincti sunt, torti prius, immò & omni contumelia expuncti? Nemo non etiam hominis causa pati potest, quod in causa Dei pati dubitat. Ad hoc quidem vel præsentia nobis tempora documenta sint, quantæ qualesque personæ inopinatos natalibus, & dignitatibus, & corporibus, & ætatibus suis, exitus referunt, hominis causa: aut ab ipso, si contra eum fecerint, aut ab aduersarijs eius, si pro eo steterint.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

DE MONOGAMIA.

In librum de Monogamia.

ARGVMENTVM.

Cùm Anno ducentesimo decimo tertio, vt notat Nicephorus, primum suum, factus hæreticus, contra Ecclesiam de exhortatione Castitatis librum edidisset: secundum hunc scripsit de Monogamia, vt refert in eius vita Pamelius, anno Christi 214. Zephyrini. 15. Antonini. 3. Sed Pamelium corrigit, vno aut altero Anno frequenter errantem in Chronico, Cardinalis Baronius. Vult enim hunc secundum li-

brum contra Ecclesiam à Tertulliano editum Anno Chri. 216. Zephyrini 14. Antonini Caracallæ 4. In quo quidem iam olim, & nuper confutatas Cathaphrygum hæreses pertinacissimè defendit; & inter cæteras, Bigamiam ab Apostolo, & antiqua traditione permissam, Montanum secutus, improbauit, edito hoc de Monogamia libro, hoc ipso Anno, vt patet ex capite 13. eiusdem libri; in quo, à tempore scriptæ Epistolæ primæ Pauli ad Corinthios, hoc est, ab Anno Chri. 57. Centum sex numerat Annos. de qua eius hæresi S. Augustinus lib. de bono Viduitatis. cap. 4. Hinc, inquit, maximè Cataphrygarum, & Nouatianorum hæreses tumuerunt, quas buccis sonantibus, non sapientibus, Tertullianus inflauit, dum secundas nuptias tanquam illicitas maledico dente concidit, quas omnino licitas Apostolus sobria mente concedit. *Cæterùm tam validis argumentis pro Monogamiæ honestate luctatur, vt seposita hæresi, qua secundas nuptias tanquam inlicitas reprobat, ad vidualem prorsus continentiam seruandam lectorem inducat.*

CAPVT PRIMVM.

Monogamiam commendaturus, mediam se dicit tenere sententiam inter hæreticos nuptias omnino reÿcientes, & Catholicos Psychicos siue animales, eas iterantes.

In p. ad m. V. Alphab. Error. V. Nuptiæ 7. & V. Psychici. 5. in m. ibid. 6. à m. V. Castit. Custod. 10 & in Alphab. Error. V. Psychici. 7. in f. V. luxuria. 14.

HÆRETICI nuptias auferunt, Psychici ingerunt. Illi nec semel, isti non semel nubunt. Quid agis, Lex Creatoris? Inter alienos spadones, & vagas tuos, tantundē quereris de domestico obsequio quantū de fastidio extraneo; proinde & te lædunt qui abutuntur, quemadmodum qui non vtuntur. Verū neque continentia eiusmodi laudanda, quia hæretica est; neque licentia defendenda, quia psychica est. illa blasphemat, ista luxuriat; illa destruit nuptiarū Deum, ista confundit. Penès nos autē, quos Spiritales meritò dici facit agnitio spiritalium charismatum, continentia tam religiosa est, quàm licentia verecunda, quandoquidem ambæ cum Creatore sunt. Continentia legem nuptiarum honorat, licentia temperat. Illa non cogitur, ista regitur. Illa arbitrium habet, hæc modum. Vnum matrimonium nouimus, sicut vnum Deum. Magìs honorem refert lex nuptiarum, vbi habet & pudorem. Sed Psychicis non recipientibus spiritum, ea quæ sunt spiritus non placent. Ita, dum quæ sunt spiritus non placent, ea quæ sunt carnis placebunt, contraria spiritui. [a] *Caro, inquit, aduersus spiritum concupiscit, & spiritus aduersus carnem.* Quid autem concupiscet caro, quàm quæ magìs carnis sunt? Propter quod & in primordio extranea spiritus facta est: [b] *Non, inquit, permanebit spiritus meus in istis hominibus in æuum, eo quòd caro sint.*

a Gal. 5. 17.
b Gen. 6. 3.

CAPVT II.

Montanum Paracletum vocat, quem falsò asserit nihil contra veritatem docuisse; cùm tamen libro de Præscriptionibus cap. 52. inter hæreticos recenseat Cataphrygas, eo quod dicerent Paracletum in Montano plura, meliora, & maiora docuisse, quàm Christus in Euangelio. Hic autem docet Christum Ioannis 16. de Montano seueriorem disciplinam inducturo promisisse: Adhuc multa habeo loqui vobis, quæ non potestis portare modò; cùm autem venerit Spiritus paracletus, ille docebit vos omnem veritatem.

Per totum. In alphab. Errorum. V. Paracletus. 9.

ITAQVE Monogamiæ disciplinam in hæresim exprobrant. Nec vlla magìs ex causa Paracletum negare coguntur, quàm dum existimant nouæ disciplinæ institutorem, & quidem durissimæ illis, vt iam de hoc primùm consistendum sit in generali retractatu, An capiat, Paracletum aliquid talē docuisse, quod aut nouum deputari possit, aduersus Catholicam traditionem, aut onerosum, aduersus leuem sarcinam Domini? De vtroque autem ipse Dominus pronuntiauit. Dicens enim, [a] *Adhuc multa habeo quæ loquar ad vos, sed nondum potestis portare ea: quum venerit Spiritus sanctus, ille vos ducet in omnem veritatem;* satìs vtique prætendit ea acturum illum quæ & noua existimari

a Io 16. 12.

possint, vt nunquam retro edita, & aliquantò onerosa, vt idcirco non edita. Ergo, inquis, hac argumentatione quiduis nouum, & onerosum Paracleto adscribi poterit, etsi ab aduersario spiritu fuerit. Non vtique. Aduersarius enim spiritus, ex diuersitate prædicationis appareret, primò regulam adulterans fidei, & ita ordinem adulterans disciplinæ; quia cuius gradus prior est, eius corruptela antecedit, id est fidei, quæ prior est disciplina. Antè quis dè Deo hæreticus sit necessè est, & tunc dè instituto. Paracletus autem multa habens edocere, quæ in illum distulit Dominus, secundùm præfinitionem, ipsum primo Christum contestabitur, qualem credimus, cúm toto ordine Dei Creatoris, & ipsum glorificabit, & de ipso commemorabit; & sic de principali regula agnitus, illa multa quæ sunt disciplinarum reuelabit, fidem dicente pro eis integritate prædicationis, licet nouis, quia nunc reuelantur; licet onerosis, quia nec nunc sustinentur; non alterius tamen Christi, quàm qui habere se dixit, & alia multa, quæ à Paracleto edocerentur; non minus istis onerosa, quàm illis à quibus nondum tunc sustinebantur.

CAPVT III.

Monogamiam docet non esse nouam, vt pote cùm Christus & Apostolò continentiam prætulerint nuptijs.

Inp. V. Monogamia. 4. & in alphab. Errorum. V. Paracletus. 9. à p. V. permissio. 1. & in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 8. circa. m. V. Nuptiæ vt bonæ. 2. in m. V. Nuptiæ vt bonæ. 4. & in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 9. à m. V. Castit. excell. 6. in f. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ 10.

SEd an onerosa Monogamia, viderit adhuc impudens infirmitas carnis. An autem
noua, de hoc interim constet. Illud enim amplius dicimus, etiamsi totam & soli-
dam virginitatem siue continentiam Paracletus hodie determinasset, vt ne vnis qui-
dem nuptiis feruorem carnis despumare permitteret, sic quoque nihil noui inducere
videretur; ipso Domino spadonibus aperiente regna cœlorum, vt & ipso spadone; ad
quem spectans & Apostolus, propterea & ipse castratus, continentiam mauult. Sed
saluo, inquis, iure nubendi. Planè saluo. & videbimus quousque; nihilominus iam ex
ea parte destructo, qua continentiam præfert. [a] *Bonum*, inquit, *homini mulierem non con* Matt.19 12.
tingere. Ergo malum est contingere. Nihil enim bono contrarium, nisi malum. Ideo- 1. Cor. 7.7.
que [b] *superesse, vt & qui habeant vxores sic sint, quasi non habeant*; quò magis qui non ha- a1. Cor. 7. 1.
bent, habere non debeant. Reddit etiam causas cur ita suadeat; quod innupti de Deo b Ibid. 29.
cogitent; nupti vero quomodo in matrimonio quis suo placeat. Et possum contende-
re, non mere bonum esse, quod permittitur. Quod enim mere bonum est, non permit-
titur, sed vltro licet. Permissio habet causam, aliquando & necessitatis. Denique, in
hac specie non est voluntas permittentis nubere. Aliud enim vult: [c] *Volo vos*, inquit, c1. Cor. 7. 8.
omnes sic esse, quomodo & ego. Et quum ostendit melius esse, quid vtique se velle confir-
mat, quàm quod melius esse præmisit? Et ita, si aliud quàm quod voluit permittit, non
voluntate, sed necessitate permittens, non mere bonum ostendit, quod inuitus indul-
sit. Denique quum dicit, [d] *Melius est nubere quàm vri*; quale id bonum intelligendum d 1 C. 7
est, quod melius est pœna? quod non potest videri melius, nisi pessimo comparatum?
Bonum illud est, quod per se hoc nomen tenet, sine comparatione non dico mali, sed
etiam boni alterius; vt si & alij bono comparatum adumbretur, remaneat nihilomi-
nus in boni nomine. Cæterum, si per mali collationem cogitur bonum dici, non tam
bonum est, quàm genus mali inferioris, quod ab altiore malo obscuratum, ad nomen
boni impellitur. Aufer denique conditionem, vt non dicas, *Melius est nubere, quàm vri*;
& quæro an dicere audeas, *Melius nubere*; non adiiciens quo melius sit. Fit ergo iam Ibid.
non melius; & dum non melius, nec bonum; sublata conditione, quæ dum melius il-
lud facit alio, ita bonum haberi cogit. Melius est vnum oculum amittere, quàm duos:
si tamen discedas à comparatione mali vtriusque, non erit melius vnum oculum ha-
bere; quia nec bonum. Quid nunc, si omnem indulgentiam nubendi, de suo, id est, de
humano sensu accommodat ex necessitate qua diximus, Quia *melius sit nubere quàm*
vri? Denique, conuersus ad alteram speciem dicendo, [e] *Nuptiis autem denuntio, non ego,* Ibid. 6. & 9.
sed Dominus; ostendit illa quæ suprà dixerat, non Dominicæ auctoritatis fuisse, sed hu- e1. Cor. 7. 10.
manæ æstimationis. At vbi ad continentiam reflectit animos, [f] *Volo autem vos sic esse om-* f1 Cor. 7. 7.
nes. Puto autem, inquit, *& ego spiritum Dei habeo*; vt si quid indulserat ex necessitate, id
Spiritus sancti auctoritate reuocaret. Sed & Ioannes monens sic nos incedere debere Ibid. 40.
quemadmodum & Dominus, vtique etiam secundùm sanctitatem carnis admonuit 1. Io 2. 6.
incedere, adeo manifestè, [g] *Et omnis*, inquit, *qui spem istam in illo habet, castificat se, sicut* g1. Io. 3. 3.

b Leuit. 11. 44. *& ipse castus est.* Nam & alibi, [h] *Estote sancti, sicut & ille sanctus fuit*; scilicet carne. De spiritu enim non dixisset, quia spiritus vltro sanctus agnoscitur, nec exspectat sanctitatis admonitionem, quæ propria natura est eius. C... autem docetur sanctitatem, q... & in Christo fuit sancta. Igitur si omnia ista obliterarat licentiam nubendi, & c... tione licentiæ inspecta, & prælatione continentiæ imposita, cur non potuerit post

[i] Io. 16. 3. [k] Eccl. 3. 17. [l] 1. Cor. 7. 29. Apostolos idem [i] *spiritus superueniens ad deducendam disciplinam in omnem veritatem* ... gradus temporum, (secundùm quod Ecclesiastes, [k] *Tempus omni rei*, inquit) supre... iam carni fibulam imponere, iam non obliquè à nuptijs auocans, sed exerte qui... gis nunc [l] *tempus in collecto* factum fit, annis circiter C L X. exinde productis. N... ipse apud te retractates, Vetus hæc disciplina est, præmonstrata iam tunc in car... D... mini, & voluntate; dehinc in Apostolorum eius rami consilijs quam exempli... O... sanctitati huic destinabamur. Nihil noui Paracletus inducit. Quod præmonuit, d... finit: quod sustinuit, exposcit. Et nunc recogitans ista, facile tibi persuadebis m... magis vnicas nuptias competisse paracleto prædicare, qui potuit & nullas. ma... q... credendum temperasse illum, quod & abstulisse decuisset, si quæ velit Christus in... ligas. In hoc quoque Paracletum agnoscere debes aduocatum, quod à tota continentia infirmitatem tuam excusat.

CAPVT IV.

Monogamiæ antiquitatem probat ex vna vxore à Deo Adæ prouisa.

A p. V. Monogamia. 5. in m. V. Monogamia. 1. à m. ad f. V. Monogamia. 7.

SECEDAT nunc mentio Paracleti, vt nostri alicuius auctoris. Euoluamus communia... instrumenta scripturarum pristinarũ. Hoc ipsum demõstratur à nobis, neque n... neque extraneam esse Monogamiæ disciplinam, immo & antiquam, & propriam C... stianorum; vt Paracletum restitutorem potius sentias eius, quàm institutorem. Q... pertineat ad antiquitatem, quæ potest antiquior forma proferri, quàm ipse census ge-

Gen. 2. 21. neris humani? Vnam fœminam masculo Deus finxit, vna costa eius decerpta, & vi...

a Gen. 2. 18. ex pluribus. Sed & in præfatione ipsius operis, [a] *Non est*, inquit, *bonum homini, solum eum esse; faciamus adiutorium illi*. Adiutores enim dixisset, si pluribus eum vxoribus d...

b Gen. 2. 24. stinasset. Adiecit & legem de futuro. Siquidem prophetice dictum est, [b] *Et erunt duo in carnem vnam*; non tres, neque plures. Cæterùm, iam non duo, si plures. Stetit lex Denique, perseuerauit vnio coniugij in auctoribus generis ad finem vsque; non quia... erant feminæ aliæ, sed quia ideo non erant, ne primitiæ generis duplici matrimo... contaminarentur. Alioquin, si Deus voluisset, esse potuissent: certe de filiarum suarum numerositate sumpsisset, non minus ex ossibus & ex carne sua habens Euam, si hoc pie

Gen. 4. 8. 19 fieret. At vbi primum scelus, homicidium, in fratricidio dedicatum, tam dignum secundo loco scelus non fuit, quàm duæ nuptiæ. Neque enim refert duas quis vxores singulas habuerit, an pariter singulæ duas fecerint. Idem numerus coniunctorum & separatorum. Semel tamen vim passa institutio Dei per Lamech, constitit postea in

Gen. 4. 19 Gen. 6. 7. finem vsque gentis illius. Secundus Lamech nullus exstitit, quomodo duabus maritatus. Negat scriptura quod non notat. Aliæ diluuium iniquitates prouocauerunt, se-

c Gen. 4. 24. Gen. 9. 1. mel defensæ qualescunque fuerunt; non tamen [c] *septuagies septies*, quod duo matrimonia meruerunt. Sed & reformatio secundi generis humani Monogamia matre cense-

Gen. 6. 19. tur. Iterum duo in vnam carnem crescere & redundare suscipiunt. Noë & vxor, filijque eorum in vnicis nuptijs. Etiam in ipsis animalibus Monogamia recognoscitur, n...

d Gen. 7. 2. vel bestiæ de mœchia nascerentur. [d] *Ex omnibus*, inquit, *bestijs, ex omni carne, duo induces in arcam, vt viuant tecum masculus & fœmina. Erunt de animalibus volatilibus secundùm genus, & de omnibus serpentibus terræ, secundùm genus ipsorum; duo ex omnibus introibunt ad*

Gen. 7. 3. *te, masculus & fœmina.* Eadem forma & septena ex binis adlegi mandat ex masculo & fœmina, vno & vna. Quid amplius dicam? Immundis quoque alitibus cum binis feminis introire non licuit.

CAPVT V.

Recapitulatione omnium in Christo Virgine facienda, & exemplum Ecclesiæ sponsæ eius vnicæ sequendum.

In p. ad m. in alphabeto. Errorum. V. Nuptiæ. 11. in m. ad circa. f. V. Monogamia. 8. in f. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 12.

HÆc quantum ad primordiorum testimonium, & originis nostræ patrocinium, & diuinæ institutionis præiudiciũ. Quæ vtique lex est, non monimentum; quoniam

fi ita

ita factum est à primordio, inuenimus nos ad initium dirigi à Christo: sicut in quæstione repudij, dicens [a] *illud propter duritiam ipsorum à Moyse esse permissum; ab initio autem non ita fuisse*; sine dubio ad initium teuocat matrimonij indiuiduitatem. Ideoque [b] *quos Deus ab initio consunxit in vnam carnem duos, hodie homo non separabit.* Dicit & Apostolus scribens ad Ephesios, [c] *Deum proposuisse in semetipso ad dispensationem adimpletionis temporum, ad caput*, id est, ad initium *reciprocare vniuersa in Christo, quæ sunt super cælos & super terras in ipso.* Sic & duas Græciæ litteras summam & vltimam sibi induit Dominus, initij & finis concurrentium in se figuras: vti quemadmodum α ad ω vsque voluitur, & rursus ω ad α replicatur, ita ostenderet in se esse & initij decursum ad finem, & finis recursum ad initium; vt omnis dispositio in eum desinens, per quem cœpta est, per Sermonem scilicet Dei, [d] *qui caro factus est*, proinde desinat quemadmodum & cœpit. Et adeo in Christo omnia reuocantur ad initium, vt & fides reuersa sit à circumcisione ad integritatem carnis illius, sicut ab initio fuit; & libertas ciborum, & sanguinis solius abstinentia; sicut ab initio fuit & matrimonij indiuiduitas, sicut ab initio fuit, & repudij cohibitio, quod ab initio non fuit; & postremò totus homo in paradisum reuocatur, vbi ab initio fuit. Cur ergo vel Monogamum illo non debeat Adam referre, qui non potest tam integrum præstare, quàm inde missus est? Quantum pertinet itaque ad initij restitutionem, id à te exigit & dispositionis & spiritus ratio, quod ab initio fuit, secundùm initium quod tibi & in Adam censetur, & in Noë recensetur. Elige in quo eorum initium tuum deputes. In ambobus te sibi Monogamiæ censura defendit. Sed & si initium transmittit ad finem, vt α ad ω, quomodo finis remittit ad initium, vt ω ad α, atque ita census noster transfertur in Christum, animalis in spiritalem; quia [e] *non primò quod spiritale est, sed quod animale, dehinc quod spiritale*: proinde videamus, an idipsum debeas huic quoque censui secundo; an in eadem te formæ esse conueniat, in qua nouissimus quoque Adam, in qua & primus; quando nouissimus Adam, id est Christus, innuptus in totum, quod etiam primus Adam ante exilium. Sed donato infirmitati tuæ carnis suæ exemplo, perfectior Adam, id est Christus, eo quoque nomine perfectior quà integrior, volenti quidem tibi spado occurrit in carne. si vero non sufficis, Monogamus occurrit in spiritu, vnam habens Ecclesiam sponsam, secundùm Adam & Euæ figuram; quam Apostolus [f] *in illud magnum sacramentum interpretatur, in Christum & Ecclesiam*, competisse carnali Monogamiæ per spiritalem. Vides igitur quemadmodum etiam in Christo nouans censum, non possis eum sine Monogamiæ professione defette, nisi carne sis quod spiritu ille est, licet & quod fuit in carne, æquè esse debueris.

[a] Matt. 19. 8.
[b] Ibid.
[c] Ephes. 1. 9. 10.
Ibid.
Apoc. 1. 8. 18. & c. 22. 13.
[d] Io. 1. 14.
Gal. 4. 4. 5.
Act. 15. 28.
Matth. 19. 8
[e] 1. Cor. 15. 46.
[f] Ephes. 5. 32.

CAPVT VI.

Monogamiam Isaac, Ioseph, Aaronis, & Moysi, opponit Bigamiæ Abrahæ, Dauidis, & Salomonis.

Inp. ad vltra. m. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 12. inf. V. Iesus. 1. & V. Monogamia. 10.

SED adhuc nobis quæramus aliquos originis principes. Non placent enim quibusdam Monogami parentes, Adam & Noe, fortasse nec Christus. Ad Abraham denique prouocant, prohibiti patrem alium præter Deum agnoscere. Sit nunc pater noster Abraham, sit & Paulus. [a] *In Euangelio*, inquit, *ego vos generaui*. Etiam Abrahæ te filium exhibe. Non enim passiuus tibi census est in illo. Certum tempus est, quo tuus pater est. [b] *Si enim ex fide filij deputamur Abrahæ*, vt Apostolus docet, dicens ad Galatas, *Cognoscitis nempe, quia qui ex fide, isti sunt filij Abrahæ, quando* [c] *credidit Abraham Deo, & deputatum est ei in iustitiam?* opinor adhuc in Monogamia, quia in circumcisione nondum. Quod si postea in vtrumque mutatus est, & in Digamiam per ancillæ concubinatum, & in Circumcisionem per testamenti signaculum, non potes illum patrem agnoscere, nisi tunc, cùm Deo credidit; siquidem secundùm fidem filius eius es, non secundùm carnem. Aut si posteriorem Abraham patrem sequeris, id est Digamum, recipe & Circumcisum. Si reiicis Circumcisum, ergo recusabis & Digamum. Duas dispositiones eius binis inter se modis diuersas, miscere non poteris. Digamus cum Circumcisione esse orsus est, Monogamus cum Præputiatione. Recipis Digamiam, admitte & Circumcisionem. Tueris Præputiationem, teneris & Monogamiæ. Adeo autem Monogami Abrahæ filius es, sicut & Præputiati: vt si circumcidaris, iam non sis filius, quia non eris ex fide, sed ex signaculo fidei in præputiatione iustificatæ. Habes Apostolum, disce cum Galatis. Proinde etsi Digamiam tibi intuleris, non es illius Abrahæ filius, cuius fides in Monogamia præcessit. Nam etsi postea pater multarum nationum nuncupatur, sed earum quæ ex fide Digamiam præcedente filij habebant deputari Abrahæ.

Matth. 23. 9.
[a] 1. Cor. 4. 15
[b] Gal. 3. 7.
Ibid.
[c] Gen. 15. 6.
Gen. 16. 3.
Gen. 17. 10.
Gen. 15. 6.
Gal. 3. 6.

Exinde tes viderint. Aliud sunt figuræ, aliud formæ. Aliud imagines, aliud
nes. Imagines transeunt adimpletæ, definitiones permanent adimplendæ. I
ptophetant, definitiones gubernant. Quid Digamia illa Abrahæ portendat,
Apostolus edocet, interpretator vtriusque Testamenti, sicut idem semen nostr
Isaac vocatum determinat. Si ex libera es, ad Isaac pertinens, hic certè vnum ma
2 Reg. 3. 14. monium pertulit. Isti itaque sunt, vt opinor, in quibus censeor. Cæteros nescio. Q
2. Reg. 11. 15 rum si exempla circumspicis, alicuius Dauid etiam per sanguinem nuptias sibi
27. renis, alicuius Salomonis etiam vxoribus diuitis; meliora sectari iussus, habes &
3. Reg. 11. 3. seph vnijugum, & hoc nomine, audeo dicere, patre meliorem; habes Moysen, Dei
Gen. 41. 45. ptoximo arbitrum; habes Aaronem principalem sacerdotem. Secundus quoque Mo
Gen. 29. 31. & seq. & 30. ses populi secundi, qui imaginem nostram in promissionem Dei induxit, in quo pri
4. 26. nomen Domini dedicatum est, non fuit digamus.
Exo. 2. 14.
& Exo 6. 23.

CAPVT VII.

Num. 13. 17. *Lex vetus licet quoad onera Sacrificiorum & Ceremoniarum, sublata sit, manet integra quo
*præcepta Iustitiæ, quæ etiam in nobis debet superabundare. Vtraque porro lex sacerdotib
*Monogamiam inducit; omnes autem Christiani orationes offerendo sunt quodammodo sac
dotes.

In p. V. legis vet. abrogatio. 7. à p. in alphab Errorum. V. Nuptiæ. 13. à m. ad f. V. Monogamia.
& V. Nuptiæ cum infideli prohibitæ. 2.

POst vetera exempla originalium personarum, æquè ad vetera transeamus in
strumenta legalium scripturarum, vt per ordinem de omni nostra paratura ret
ctemus. Et quoniam quidam interdum nihil sibi dicunt esse cum lege, quam Chr
non dissoluit, sed adimpleuit; interdum quæ volunt legis arripiunt, plane & nos
cimus decessisse legem, vt onera quidem eius, quæ secundùm sententiam Apost
Act. 15. 10. rum nec Patres sustinere voluerunt, concesserint; quæ verò ad iustitiam spectant, non
tantum reseruata permaneant, verùm & ampliata; vt scilicet [a] *redundare possit iust*
a Matt 5. 20 *nostra super Scribarum & Pharisæorum iustitiam.* Si iustitia, vtique & pudicitia. Si
quoniam in lege præcipitur, vt quis fratris sui vxorem sine liberis defuncti in matri
Deut. 25. 5. nium adsumat, ad suscitandum fratri suo semen; idque sæpius euenire in vnam per
Matt. 22. 24 nam potest secundùm callidam illam quæstionem Sadducæorum, ideo & aliàs putant
permissam frequentiam nuptiarum, intelligere debebunt primò rationem ipsius præ-
cepti, & ita scient illam rationem iam cessantem ex eis esse quæ euacuata sunt le
Necessario succedendum erat in matrimonium fratris sine liberis defuncti. Primù
b Gen. 1. 28. quia adhuc vetus illa benedictio decurrere habebat, b *Crescite & redundate*; Dein
Exo. 20. 5. quoniam patrum delicta etiam de filijs exigebantur: Tertiò, quoniam spadones, &
Hier. 12. 30. steriles ignominiosi habebantur. Itaque, nè proinde maledicti iudicarentur, qui n
& Esa. 4. 1. naturæ reatu, at mortis præuentu orbi decessissent, ideo illis ex suo genere vicari, &
quasi postuma soboles supparabatur. At vbi &, *Crescite & redundate*, euacuauit extr
c 1. Cor. 7. mitas temporum, inducente Apostolo, c *Superest, vt & qui habent vxores, sic sint, ac si non*
29. *habeant, quia tempus in collecto est*, & desiit [d] *vua acerba à patribus manducata filiorum den-*
d Hier. 31. 29 *tes obstupefacere: vnusquisque enim in suo delicto morietur*; & spadones non tantùm ig o-
Esa. 56. 4. minia caruerunt, verùm & gratiam meruerunt, inuitati in regna cœlorum, sepulta
Leuit. 20. 21. lege succedendi in matrimonium fratris, contrarium eius obtinuit non succedendi
in matrimonium fratris. Et ita, vt prædiximus, quod cessauit valere, cessante ra-
tione, non potest alij argumentationem accommodare. Ergo non nubet defuncto
viro vxor, fratri vtique nuptura, si nupserit. Omnes enim nos fratres sumus: Et il
[e] *nuptura in Domino habet nubere*, id est, non ethnico, sed fratri; quia & vetus lex adi-
e 1. Cor. 7. 39 mit coniugium allophylorum. Cum autem & in Leuitico cautum sit, [f] *Quicunque sum-*
Exo. 34. 16. *pserit fratris vxorem, immunditia est, turpitudo, sine liberis morientur*; sine dubio dum i
f Leuit. 20. prohibetur denuo nubere, & illa prohibetur, non habens nubere nisi fratri. Quomo-
21. do ergo Apostolo conueniet & legi, quam non in totum impugnat, cum ad epistolam
ipsius venerimus, ostendetur. Interim quod pertineat ad legem, magis nobis compe-
tunt argumentationes eius. Denique prohibet eadem, Sacerdotes denuo nubere: Fi-
Leuit. 22. 13. liam quoque sacerdotis iubet viduã vel eiectam, si semen non fuerit illi, in domũ patris
sui regredi, & de pane eius ali. Ideo, si semen non fuerit illi; non, vt si fuerit, denuo nu-
bat, (quanto magis enim non nubet, si filios habeat?) sed vt si habuerit, à filio potius
alatur quàm à patre, quo & filius præceptum Dei exequatur, [g] *Honora patrem & matrem.*
g Exod. 20. Nos autẽ Iesus summus sacerdos & magnus patris, de suo vestiens, (quia qui in Christo
12.

cinguuntur, Christum induerunt) [b] *sacerdotes Deo patri suo fecit*; secundùm Ioannem. Nam & illum adolescentem festinantem ad exequias patris ideo reuocat, vt ostendat sacerdotes nos vocari ab eo, quos lex vetabat parentum sepulturæ adesse: [i] *Super omnem, inquit, animam defunctam sacerdos non introibit; & super patrem suum, & super matrem suam non contaminabitur.* Ergo & nos hoc interdictum obseruare debemus? Non vtique. Viuit enim vnicus pater noster Deus, & mater Ecclesia; & neque ipsi mortui sumus, qui Deo viuimus; neque mortuos sepelimus, quia & illi viuunt in Christo. Certe sacerdotes sumus à Christo vocati, Monogamiæ debitores ex pristina Dei lege, quæ nos tunc in suis sacerdotibus prophetauit.

b Apoc. 1. 6. Matth. 8. 21. *i* Leuit. 21. 10

CAPVT VIII.

Ipsa nouæ legis initia, Monogamiam præferunt in Zacharia, Anna vidua, Simeone Iusto, Ioanne Baptista Virgine, Petro Cælibe, cæterisque Apostolis.

In p. ad m. V. Monogamia. 11. à p. V. Alphabet. Errorum. V. Maria. 2. circa. m. V. Apostoli. 9. in f. V. Castitatis custodia. 7.

NVNC ad legem propriè nostram, id est, ad Euangelium, conuersi, qualibus excipimur exemplis? dum ad sententias peruenimus, ecce statim quasi in limine, duæ nobis antistites Christianæ sanctitatis occurrunt Monogamia & Continentia: alia pudica, in Zacharia sacerdote; alia integra, in Ioanne antecursore; alia placans Deum, alia prædicans Christum; alia totum prædicans sacerdotem, alia plus præferens quàm Propheten, scilicet eum, qui non tantùm prædicauerit, aut demonstrauerit coràm, verumetiam baptizauerit Christum. Quis enim corpus Domini dignius initiaret, quàm eiusmodi caro, qualis & concepit illud & peperit? Et Christum quidem virgo enixa est, semel nuptura post partum, vt vterque titulus sanctitatis in Christi censu dispungeretur, per matrem & virginem & vniuiram. At vbi infans templo exhibetur, quis illum in manus suscipit? quis in spiritu primus agnoscit? Vir iustus, & cautus, & vterque non Digamus, vel ne dignius mox Christus à fœmina prædicaretur vetere vidua & vniuira, quæ & templo dedita satis in semetipsa portendebat, quales spiritali templo, id est, Ecclesiæ debeant adhærere. Tales arbitros infans Dominus expertus, non alios habuit & adultus. Petrum solum inuenio maritum, per socrum; Monogamum præsumo, per Ecclesiam, quæ super illum ædificata, omnem gradum ordinis sui de Monogamis erat collocatura. Cæteros cùm maritos non inuenio, aut spadones intelligam necesse est, aut continentes. Nec enim si penès Græcos communi vocabulo censentur mulieres & vxores, pro consuetudinis facilitate, (cæterum, est proprium vocabulum vxorum) ideo Paulum sic interpretabimur, quasi demonstret vxores Apostolos habuisse. Si enim de matrimonijs disputaret, (quod in sequentibus facit, vbi magis Apostolus aliquod exemplum nominare potuisset,) rectè videretur dicere, [a] *Non enim habemus potestatem vxores circumducendi, sicut ceteri Apostoli & Cephas?* At vbi ea subiungit, quæ de victuaria exhibitione abstinentiam eius ostendunt, dicentis: [b] *Non enim potestatem habemus manducandi & bibendi?* non vxores demonstrat ab Apostolis circumductas; quas & qui non habent, potestatem tamen manducandi & bibendi habent; sed simpliciter mulieres, quæ illos eodem instituto quo & Dominum comitantes, ministrabant. Iam vero si Christus [c] *reprobat Scribas & Pharisæos, sedentes in cathedra Moysi, nec facientes quæ docerent*, quale est vt & ipse super cathedram suam collocaret, qui sanctitatem carnis præcipere magis, non etiam obire meminissent, quam illis omnibus modis insinuarat & docendam & agendam? in primis de suo exemplo, tunc de cæteris argumentis: Cùm [d] *puerorum dicit esse regnum cælorum*; cùm consortes illis facit alios post nuptias pueros; [e] *cùm ad simplicitatem columbæ prouocat*, auis non tantum innocuæ, verùm & pudicæ, quam vnam vnus masculus nouit; cùm [f] *Samaritanæ maritum negat*, vt adulterum ostendat numerosum maritum; cùm in reuelatione gloriæ suæ de tot Sanctis & Prophetis, Moysen & Heliam secum mauult: alterum monogamum, alterum spadonem. non enim aliud fuit Helias, quàm [g] *Ioannes, qui in virtute & spiritu venit Heliæ*; [h] *cùm ille vorator & potator homo, prandiorũ & cœnarũ cum publicanis & peccatoribus frequentator*, semel apud vnas nuptias cœnat multis vtique nubentibus. Totiens enim voluit celebrare eas, quotiens & esse.

Luc. 1. 5. 17 & 1. 37. Matth. 1 9. Luc. 2. 7. Luc. 2. 28. Ibid. 37. Matth. 8. 15. Matth. 16. 18 1. Tim. 3. 3. Tit. 1. 6. *a* 1. Cor. 9. 5. *b* Ibid. 4. *c* Matt. 23. 2. *d* Matth. 19. 14. Ibid. 12. *e* Matth. 10. 16. *f* Io. 4. 17. Matth. 17. 3. *g* Luc. 1. 17. *h* Matth. 11. 19. Io. 2. 2.

CAPVT IX.

Monogamiam erroneè probat ex illicito repudio, vultque morte soluto matrimonio, illud repetere cum altero coniuge esse adulterium, non minus quam si repudiata coniuge viua quis alteram duceret.

Per totum. V. Monogamia. 15. & in m. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 13.

SED hæ argumentationes potius existimentur de coniecturis coactæ, si non & sententiæ adstiterint, quas Dominus emisit in repudij retractatu, quod permissum aliquando iam prohibet; in primis, [a] *quia ab initio non fuit sic*, sicut matrimonij numerus tum, quia [b] *quos Deus coniunxit, homo non separabit*; scilicet nè contra Dominum faciat. Solus enim ille separabit, qui & coniunxit. separabit autem, non per duritiam repudij, quam exprobrat & compescit, sed per debitum mortis. Siquidem [c] *vnus ex passeribus duobus non cadit in terram sine patris voluntate*. Igitur, si quos Deus coniunxit, homo non separabit repudio; æquè consentaneum est, vt [d] *quos Deus separauit morte, homo non coniungat matrimonio*; proinde contra Dei voluntatem iuncturus separationem, atque si separasset coniunctionem. Hoc quantum ad Dei voluntatem non destruendam, & initij formam restruendam. Cæterùm, & alia ratio conspirat, immò non alia, sed quæ initij formam imposuit, & voluntatem Dei mouit ad prohibitionem repudij: Quoniam [e] *qui dimiserit vxorem suam, præterquam ex causa adulterij, facit eam adulterari; & qui dimissam à viro duxerit, adulterat vtique*. Non & nubere legitimè potest repudiata; & si quid tale commiserit sine matrimonij nomine, non capit elogium adulterij, quà adulterium in matrimonio crimen est? Deus aliter censuit citra quàm homines, vt in totum, siue per nuptias, siue vulgo, alterius viri admissio adulterium pronuntietur. Videamus enim quid sit matrimonium apud Deum, & ita cognoscemus quid sit æque adulterium. Matrimonium est, cùm Deus iungit duos in vnam carnem, aut iunctos deprehendens in eadem carne, coniunctionem signauit. Adulterium est, cùm quoquo modo disiunctis duobus, alia caro, immo aliena miscetur, de qua dici non possit, [f] *Hæc est caro ex carne mea, & hoc os ex ossibus meis*. Semel enim hoc & factum & pronuntiatum sicut ab initio, ita & nunc in aliam carnem non potest conuenire. Itaque sine causa dices, Deum viuo marito nolle repudiatam alij viro iungi, quasi mortuo velit; quando si mortuo non tenetur, proinde nec viuo; tam repudio matrimonium dirimente quàm morte, non tenebitur ei, cui per quod tenebatur, abruptum est; adeo non interest viuo an mortuo viro nubat. Neque enim in illum delinquit, sed in semetipsam. [g] *Omne delictum quod admiserit homo, extra corpus est: qui autem adulteratur, in corpus suum delinquit*. Adulteratur autem, sicut suprà præstruximus, qui aliam carnem sibi immiscet super illam pristinam, quam Deus aut coniunxit in duos, aut coniunctam deprehendit. Ideoque abstulit repudium, quod ab initio non fuit; vt [h] *quod ab initio fuit*, muniat duorum in vnam carnem perseuerantiam, ne necessitas vel occasio tertiæ concarnationis irrumpat, soli causæ permittens repudium, si forte præuenerit, cui præcauetur. Adeo autem repudium à primordio non fuit, vt apud Romanos post annum sexcentesimum Vrbis conditæ, id genus duritiæ commissum denotetur. Sed illi etiam non repudiantes adulteria commiscent; nobis etsi repudiemus, ne nubere quidem licebit.

a Matt. 19. 8
b Ibid. 6.
c Matth. 10. 29.
d Matt. 19. 6
e Matt. 19. 9
f Gen. 2. 23.
g 1. Cor 6. 18
h Matt. 19. 8

CAPVT X.

Idem rursus confirmat dicens, Dei voluntate facto per mortem coniugij etiam sancti & pacifici diuortio, non licere aliam ducere, cùm & adhuc iunctus sit defunctæ animo pro qua orat, & anniuersarium ei procurat, & consortium in prima resurrectione sperat. Vbi & errorem suum Millenariorum insinuat.

In p. ad vltra. m. V. Monogamia. 15. in m. ad f. V. Monogamia. 16. & V. Purgatorij pœnæ. 3.

VIDEO iam hinc ad Apostolum nos prouocari. Ad cuius sensum facilius perspiciendum, tanto instantius præculcandum est mulierem magis defuncto marito teneri, quo minus alium virum admittat. Recogitemus enim repudium, aut discordia fieri, aut discordiam facere; mortem verò ex lege Dei, non ex hominis offensa euenire. idque omnium esse debitum, etiam non maritorum. Igitur si repudiata quæ per discordiam, & iram, & odium, & causas eorum, iniuriam vel contumeliam, vel quamlibet querelam, & anima & corpore separata est, tenetur inimico, ne dicam marito; quanto magis illa, quæ neque suo, neque mariti vitio, sed Dominicæ legis euentu, à matrimonio non separata, sed relicta, eius erit etiam defuncti, cui etiam defuncto concordiam debet? A quo repudium non audijt, non diuertit; cui repudium non scripsit, cum ipso est; quem amisisse noluit, retinet. Habet secum animi licentiam, qui omnia homini quæ non habet, imaginario fructu repræsentat. Ipsam denique interrogo feminam, Dic mihi, soror, in pace præmisisti virum tuum? Quid respondebit? An in discordia? Ergo hoc magis ei vincta est, cum quo habet apud Deum causam. Non discessit, quæ tenetur. sed in pace. Ergo perseueret in ea cum illo necesse est,

quem iam repudiare non poterit, ne sic quidem nuptura si repudiare potuisset. Enim-
uero & pro anima eius orat, & refrigerium interim adpostulat ei, & in prima resurre-
ctione consortium, & offert annuis diebus dormitionis eius. Nam hæc nisi fecerit, ve-
re repudiauit quantum in ipsa est; & quidem hoc iniquius, quanto quomodo potuit,
quia non potuit; & hoc indignius, quanto iam indignius, si quia non meruit. Aut nun-
quid nihil erimus post mortem, secundùm aliquem Epicurum, & non secundùm Chri-
stum. Quod si credimus mortuorum resurrectionem, vtique tenebimur, cum quibus
resurrecturi sumus, rationem de alterutro reddituri. Si autem [i] *in illo auo neque nubent* i Matth. 22.
neque nubentur, sed erunt æquales angelis; non ideo non tenebimur coniugibus defunctis, 30.
quia non erit restitutio coniugij. Atquin eò magìs tenebimur, quia in meliorem statum
destinamur, resurrecturi in spiritale consortium, agniturì tam nosmetipsos quàm &
nostros. Cæterum, quomodo gratias Deo in æternum canemus, si non manebit in no-
bis sensus & memoria debiti huius? si substantia, non conscientia reformabimur? Ergo
qui cum Deo erimus, simul erimus, dum omnes apud Deum vnum (licet merces varia,
licet [k] *multæ mansiones penes Patrem eundem*) [l] *vno denario eiusdem mercedis operati*, id est k Io. 14. 2.
vitæ æternæ, in qua magìs [m] *non separabit quos coniunxit Deus*, quàm in ista minore vita l Matth. 20.
separari vetat. Cùm hæc ita sint, quomodo alij viro vacabit, quæ suo etiam in futurum 10.
occupata est? Vtrique autem sexui loquimur, etsi ad alterum sermo est; quia vna dis- m Matt. 19.6
ciplina præest. Alium habebit in spiritu, alium in carne? Hoc erit adulterium, vnius
feminæ in duos viros conscientia. si alter à carne disiunctus est, sed in corde remanet; Matth. 5. 28
illic (vbi etiam cogitatus sine carnis congressu, & adulterium antè perficit ex concu-
piscentia, & matrimonium ex voluntate) vsque adhuc maritus est, ipsum illud possi-
dens, per quod & factus est, id est animum: in quo si & alius habitabit, hoc erit crimen.
Cæterùm, non est exclusus, si à viliore commercio carnis decessit. Honoratior maritus
est, quando mundior factus est.

CAPVT XI.

Apostoli loco abutitur, quem intelligit de vxore ante fidem susceptam amissa, vbi permittit vxore defuncta, in Domino Nubere.

In p. V. Nuptiæ secundæ probrosæ. 4. à p. in alphab. Errorum. V. Psychici. 8. & ibid. 9. & V Purgatorij pœnæ. 5. à p. ad f. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 14. & à m. V. fides. 18. & circa. f. V. Psychici. 10.

VT igitur [a] *in Domino nubas* secundùm Legem & Apostolum, (si tamen vel hoc cu-
ras) qualis es id matrimonium postulans, quod eis à quibus postulas, non licet ha- a 1. Cor. 7. 39
bere; ab Episcopo monogamo, à Presbyteris & Diaconis eiusdem sacramenti, à Vi- 1. Tim. 3. 3.
duis, quarum sectam in te recusasti? Et illi plane sic dabunt viros & vxores, quomodo Tit. 1. 5.
buccellas. Hoc enim est apud illos, [b] *Omni petenti te dabis*. Et coniungent vos in Eccle- b Matt. 5. 42
sia virgine, vnius Christi vnica sponsa. Et orabis pro maritis tuis, nouo & vetere. Eli-
ge cui te adulteram præstes. Puto, ambobus. Quod si sapias, taceas defuncto. Repu-
dium sit illi, silentium tuum, alienis iam dotalibus scriptum. Hoc modo nouum
promereberis maritum, si veteris obliuiscaris. Debes magis illi placere, propter
quem Deo placere non maluisti. Hæc Psychici volunt Apostolum probasse, aut in to-
tum non recogitasse, cùm scriberet, [c] *Mulier vincta est in quantum temporis viuit vir eius;* c 1. Cor. 7.
si autem mortuus fuerit, libera est: cui vult, nubat; tantum in Domino. Ex hoc enim capitulo 39.
defendunt licentiam secundi matrimonij, immo & plurimi, si secundi: quod enim se-
mel esse desiit, omni obnoxium est numero. Quo autem sensu Apostolus scripserit, ita
relucebit, si prius constet, non hoc illum sensu scripsisse, quo Psychici vtuntur. Con-
stabit autem si quis ea recordetur, quæ huic capitulo diuersa sunt & apud doctrinam,
& apud voluntatem, & apud propriam ipsius Pauli disciplinam. Si enim secundas nu-
ptias permittit, quæ ab initio non fuerunt, quomodo adfirmat [d] *omnia ad initium recol-* d Ephes. 1.
ligi in Christo? Si vult nos iterare coniugia, quomodo semen nostrum in Isaac semel 10.
marito auctore defendit? Quomodo totum ordinem ecclesiæ de Monogamis dispo- Gal. 4. 31.
nit, si non hæc disciplina præcedit in laïcis, ex quibus ecclesiæ ordo proficit? Quomo- 1. Tim. 3. 3.
do in matrimonio adhuc positos, à fructu matrimonij auocat dicens, [e] *In collecto esse* Tit. 1. 6.
tempus, si per mortem matrimonio elapsos, iterum in matrimonium reuocat? Hæc si e 1. Cor. 7. 29
diuersa sunt ei capitulo, de quo agitur, constabit, vt diximus, non hóc illum sensu Ibid. 39.
scripsisse, quo Psychici vtuntur. Quia facilius est, vt aliquam rationem habeat vnum
illud capitulum, quæ cum ceteris sapiat, quàm vt Apostolus diuersa inter se docuisse
videatur. Eam rationem in ipsa materia poterimus recognoscere. Quæ ista materia

Apostolo fuit scribendi talia? tirocinium nouæ & cummaximè orientis ecclesiæ, quam
1.Co.3.2. lacte scilicet educabat, nondum solido cibo validioris doctrinæ: adeo vt præ illa infa[illegible]
fidei ignorarent adhuc quid sibi agendum esset circa carnis & sexus necessitatem. [illegible]us
etiam ipsas species ex rescriptis intelligimus, cùm dicit, De his autem quæ scrib[illegible]
f 1.Cor.7.1. [f] *Bonum est homini mulierem non attingere. propter fornicationes autem, vnusquisque vxorem*
suam habeat. Ostendit fuisse qui in matrimonio à fide deprehensi, verebantur ne non [illegible]
ceret eis matrimonio suo exinde vti, quia in carnem sanctam Christi credidissent. [illegible]
g Ibid. 6. men [g] *secundùm veniam concedit, non secundum imperium;* id est, indulgens, non præ[illegible]
h Ibid. 7. piens ita fieri. Cæterum, [h] *malebat omnes id esse quod & ipse.* Proinde & de repudio re[illegible]
bens, demonstrat quosdam de isto quoque cogitasse: vel maxime, qui & in ethnicis ma-
i Ibid. 25. trimoniis non putabant post fidem sibi perseuerandum. Quærebant & [i] *de virginibus con-*
k Ibid. 8. *silium, (præceptum enim Domini non erat)* [k] *Bonum esse homini si sic permaneat;* vtique q[illegible]o-
l 1.Cor.7.27 modo à fide fuerit inuentus. [l] *Vinctus es vxori, nè quæsieris solutionem. Solutus es ab vxore,*
ne quæsieris vxorem: Si autem acceperis vxorem, non deliquisti: Quia ante fidem soluto ab
vxore, non numerabitur post fidem secunda vxor, quæ post fidem prima est. A fide enim
m 28. Ibid. etiam ipsa vita nostra censetur. Sed hic [m] *parcere se dicit illis. Alioquin pressuram carnis sub-*
sequuturam, præ angustiis temporum impedimenta matrimonii recusantibus. quin potius de
Domino sollicitudinem habendam promerendo, quàm de marito. & ita reuocat quod
n Ibid. 20. permisit. Sic ergo in eodem ipso capitulo, quo definit, [n] *Vnumquemque, in qua vocatione*
o Ibid. 39. *vocabitur, in ea permanere debere;* adjiciens, [o] *Mulier vincta est, quamdiu viuit vir eius: si*
autem dormierit, libera est; cui volet nubat, tantum in Domino: hinc quoque eam demon-
strat intelligendam, quæ & ipsa sic fuerit inuenta soluta à viro, quomodo & vir solut[illegible]s
ab vxore; per mortem vtique, non per repudium facta solutione: quia repudiatis non
p Ibid. 28. permitteret nubere, aduersus pristinum præceptum. [p] *Itaque mulier si nupserit, non delin-*
quet, quia nec hîc secundus maritus deputabitur, quia est à fide primus; & adeo si[illegible] est, [illegible]
q Ibid. 39. proptereà adiecerit, [q] *Tantum in Domino;* quia de ea agebatur, quæ ethnicum habuerat
& amisso eo crediderat; nè scilicet etiam post fidem ethnico se nubere posse præ[illegible]me[illegible]
licet nec hoc Psychici curent. Sciamus plane non sic esse in Græco authentico, q[illegible]mo-
do in vsum exiit per duarum syllabarum aut callidam aut simplicem euersionem. S[illegible] dor-
mierit vir eius, quasi de futuro sonet; ac per hoc videatur ad eam pertinere, quæ jam in
fide virum amiserit. Hoc quidem si ita esset in infinitum emissa licentia, totiens virum
dedisset, quotiens amissus esset, sine vllo pudore nubendi, etiam ethnicis congruente.
r Ibi. 39. Sed etsi ita esset, quasi de futuro: [r] *Si cuius maritus mortuus fuerit,* tantundem & futurum
ad eam pertineret, cuius ante fidem morietur maritus. Quæuis accipe, dum cetera non
s 1.Cor.7. 22. euertas. Nam cùm & illa sententiæ cedant, [s] *Seruus vocatus es, ne curaueris:* [t] *Impræputia-*
t Ibid.18. *tus vocatus es, nè circumcidaris: Circumcisus vocatus es, nè adduxeris.* quibus conc[illegible]it,
u Ibid.27. [u] *Vinctus es vxori, nè quæsieris solutionem: solutus es ab vxore, nè quæsieris vxorem;* satis
manifestum est, ad eos hæc pertinere, qui in noua & recenti vocatione constituti, de his
consulebant, in quibus à fide fuerant deprehensi. Hæc erit interpretatio capituli istius
de hoc examinanda, an & tempori, & causæ, & tam exemplis & argumentis præceden-
tibus, quam & sententiis & sensibus subsequentibus; & in primis, an ipsius Apostoli &
consilio proprio congruat & instituto: nihil enim custodiendum est, quàm ne diuersus
sibi quis deprehendatur.

CAPVT XII.

Quod Paulus de clericis Monogamia deuinctis, hoc frustra cæteris fidelibus præceptum asserit.

Per totum. in alphab. Errorum. V. nuptiæ. 15. in m. V. Sacerdotium. 4.

AVDI & subtilissimam econtrario argumentationem. Adeò, inquiunt, permisit
Apostolus iterare connubium, vt solos qui sunt in Clero, Monogamiæ iugo adstri-
xerit: quod enim quibusdam præscribit, id non omnibus præscribit. Nunquid ergo &
quod omnibus præcipit, solis episcopis non præscribit; si quod episcopis præscribit, non
omnibus præcipit? An ideo omnibus, quia & episcopis? & ideo episcopis, quia & omni-
bus? Vnde enim episcopi & Clerus? nonne de omnibus? Si non omnes Monogamiæ te-
nentur, vnde Monogami in Clerum? An ordo aliqui seorsum debebit institui Mono-
a Apoc.1.6. gamorum de quo adlectio fiat in Clerum? Sed quum extollimur & inflamur ad-
uersus Clerum, tunc vnum omnes sumus; tunc omnes sacerdotes; quia [a] *sacerdotes*
nos Deo & Patri fecit: quum ad peræquationem disciplinæ sacerdotalis prouocamur,
deponimus infulas, & impares sumus. De Ecclesiasticis ordinibus agebatur, quales ordi-
nari oportet. Oportebat igitur omnem communis disciplinæ formam sua fronte pro-

poni, edictum quodammodo futurum vniuersis in præsessione; quo magis sciret plebs eum ordinem sibi obseruandum, qui faceret præpositos, & ne vel ipse honor aliquid sibi ad licentiam, quasi de priuilegio loci blandiretur. Prospiciebat Spiritus sanctus dicturos quosdam, omnia licent episcopis; sicut ille vester Vthinensis nec Scantidiam timuit. Quot enim & digami præsident apud vos, insultantes vtique Apostolo, certè non erubescentes, cùm hæc sub illis leguntur. Age iam qui putas exceptionem monogamiæ de episcopis factam, recede & à reliquis titulis disciplinæ, qui cum monogamia episcopis adscribuntur: Noli esse [b] *irreprehensibilis, sobrius, benè moratus, ornatus, hospitalis, docibilis; quin verò & vino deditus, & manu promptus ad caedendum, & pugnax, & pecuniæ amans, & domum non regens, nec filiorum curans disciplinam, sed nec ab extraneis bonam famam sectans.* Si enim iam habent episcopi legem circa monogamiam, etiam cætera quæ monogamiæ accedere oportebit, episcopis erunt scripta. Laicis verò, queis monogamia non conuenit, cætera quoque aliena sunt. Euasisti, Psychice, si velis, vincula disciplinæ totius. Præscribe constanter non omnibus præcipi, quæ quibusdam sint præcepta; aut si cætera quidem communia sunt, monogamia verò solis episcopis imposita est, nunquid illi soli Christiani pronuntiandi, in quos tota disciplina collata est?

b 1. Tim. 3. 3. & seq.

CAPVT XIII.

Aliis duobus Apostoli locis abutitur, sub adulterij pœna, obstringens Monogamiæ, eas quæ veteris legis indulgentiæ renuntiauerunt, vel infidelitati, gratiæ lege suscepta.

Per totum. in Alphab. Errorum. V. nuptiæ. 15. inf.

SED & Timotheo scribens, [a] *vult iuuenculas nubere, filios suscipere, matres familiæ agere.* Ad eas dirigit, quales suprà denotat, iuuenculas viduas, quæ in viduitate deprehensæ, & quandiu adlectatæ, [b] *postquam in delictis habuerunt Christum, nubere volunt, habentes iudicium quòd primam fidem resciderunt*; illam videlicet, à qua in viduitate inuentæ, & in professæ eam, non perseuerant. Propter quod vult eas nubere, nè primam fidem susceptæ viduitatis, postea rescindant; non vt totiens nubant, quotiens in viduitate tentata, immò & in deliciis habita, noluerint perseuerare. Legimus cum & ad Romanos scribentem: [c] *Quæ autem sub viro est mulier, viuenti viro vincta est; si autem obierit, euacuata est à lege viri. Nempe ergo viuente viro adulterare putabitur, si iuncta fuerit alteri viro: Si verò obierit vir, liberata est à lege*, quòd non sit adultera facta alii viro. Sed & sequentia recognosce, quò sensus iste, qui tibi blanditur, euadat: [d] *Itaque*, inquit, *fratres mei, morti sicamini & vos legi per corpus Christi, vt efficiamini alteri, ei scilicet qui à mortuis resurrexit, vt fructum feramus Deo. Cùm enim eramus in carne, passiones delictorum, quæ per legem, efficiebantur in membris nostris ad fructum ferendum morti: nunc autem euacuati sumus à lege, mortui in quo tenebamur, ad seruiendum Deo in nouitate spiritus, & non in vetustate litteræ.* Igitur si mortificari nos iubet legi per corpus Christi, quod est ecclesia, quæ spiritu nouitatis constat; non per litteram vetustatis, id est legis; auferens te à lege, quæ non tenet vxorem marito defuncto, quominus alii viro fiat; ad contrariam te redigit conditionem, nè amisso viro nubas; quantùmque non deputaueris adultera, facta alteri viro, post mortem mariti, si adhuc in lege agere deberes; tantò ex diuersitate conditionis, adulterii re præjudicat, post mortem mariti, alii nubentem: quia iam mortificata es legi, non potest tibi licere, cùm recessisti ab ea, apud quam tibi licebat.

a 1. Tim. 5. 14.
b 1. Tim. 5. 11.
c Rom. 7. 2.
d Ibid. 4.

CAPVT XIV.

Frustra Apostolum exponit quasi permiserit tantùm fidelibus, in primis nascentis Ecclesiæ cunabulis soluto morte matrimonio renubere, quod postea Spiritus sanctus in paracleto Montano, perfectiore iam Christianissimo interdixit.

Per totum. in alphab. Errorum V. nuptiæ. 16. in m. V. Monogamia. 18. & in alphab. Errorum. V. paracletus. 14. à m. V. nuptiæ secundæ probrosæ. 5. circa. f. V. nuptiæ secundæ probrosæ. 6. & in alphab. Errorum. V. paracletus. 15.

NVNC si & absolutè Apostolus permisisset in fide amisso matrimonio nubere, proinde fecisset quemadmodum & cætera, quæ aduersus formam regulæ suæ pro conditione temporum gessit, circumcidens Timotheum propter superinductitios falsos fratres; & rasos quosdam inducens in templum, propter obseruationem Iudæorum: ille qui Galatas in lege volentes agere, castigat. Sed ita res exigebant, [a] *vt omnibus omnia fieret, quo omnes lucrifaceret*, [b] *parturiens illos, donec formaretur Christus in ipsis*; & calefa-

Act. 16. 3.
Gal. 2. 3. 4.
Act. 21. 24.
a 1. Cor. 9. 21. 22.
b Gal. 4. 19.

1.Cor.7. 6. Ibid.39. ciens tanquam nutrix paruulos fidei, docendo quædam per veniam; non per imperium, (aliud est enim indulgere, aliud iubere:) proinde temporalem licentiam permittens denuò nubendi, propter infirmitatem carnis; quemadmodum Moyses repudiandi, propter Deut. 24. 1. duritiam cordis. Et hîc itaque reddemus supplementum sensus istius. Si enim Christus abstulit quod Moyses præcepit, [c] *quia ab initio non fuit sic*, nec sic ideo ab alia venisse virtute reputabitur Christus; cur non & Paracletus abstulerit, quod Paulus indulsit? quia & secundum matrimonium ab initio non fuit, nec ideo suspectus habendus sit, quasi spiritus alienus, tantùm vt Deo, & Christo dignum sit quod superducitur? Si Deo & Christo dignum fuit, duritiam cordis tempore expleto compescere, cur non dignius sit & Deo & Christo, infirmitatem carnis tempore iam collectiore discutere? Si iustum est, matrimonium non separari, vtique & non iterari honestum est. Denique, apud sæculum, vtrumque in bona disciplina deputatur, aliud Concordiæ nomine, aliud Pudicitiæ. Regnauit duritia cordis vsque ad Christum, regnauerit & infirmitas carnis vsque ad Paracletum. Noua lex abstulit repudium, habuit quod auferret. Noua prophetia, secundum matrimonium, non minus repudium prioris. Sed facilius duritia cordis Christo cessit, quàm infirmitas carnis. Plus hæc sibi Paulum defendit, quàm illa Moysen; si tamen defendit, quum indulgentem eum captat, præscribentem recusat; quæ potiores sententias, & perpetuas voluntates eius eludit; quæ non sinit nos hoc Apostolo præstare, quod mauult. Et quousque infirmitas ista impudentissima in expugnando meliora perseuerabit? Tempus eius donec Paracletus operaretur, fuit, in quem dilata sunt à Domino, quæ tunc sustineri non poterant, quæ iam nemini competit portare non posse; quia per quem datur portare posse, non deest. Quamdiu causabimur carnem? quia dixit Dominus, [d] *Caro infirma*. Sed præmisit &, *Spiritus promptus*; vt vincat spiritus carnem, vt cedat quod infirmum est fortiori. Nam &, [e] *Qui potest capere, capiat*, inquit; id est, qui non potest, discedat. Discessit & ille diues, qui non ceperat substantiæ diuidendæ egenis præceptum, & dimissus est sententiæ suæ a Domino. Nec ideo duritia imputabitur Christo, de arbitrii cuiuscunque liberi vitio: [f] *Ecce*, inquit, *posui antè te bonum & malum, elige quod bonum est*; si non potes, quia non vis, (posse enim te, si velis, ostendit; quia tuo arbitrio vtrumque proposuit,) discedas oportet ab eo, cuius non facis voluntatem.

c Matth. 19. 8. — Deut. 24. 1. Matt. 19. 8. 1. Cor. 7. 6. — Io. 16. 12. — d Matth. 26. 41. — e Matth. 19. 12. — f Eccli. 15. 18

CAPVT XV.

Hæresim suam defendit, de secundis nuptiis adulteris, nec Montanistas semel nubendo, & sæpius ieiunando, ab Apostolo prædamnatos; & magis dignos venia qui tormentis negant, quàm qui secundis nuptiis Dei voluntati & pudicitiæ renuntiant.

In p. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 16. in f. V. Luxuria. 12.

1. Tim. 4. 3. QVÆ igitur hîc duritia nostra, si non facientibus voluntatem Dei renuntiamus? Quæ hæresis, si secundas nuptias, vt illicitas, iuxta adulterium, iudicamus? Quid est enim adulterium, quàm matrimonium illicitum? Notat Apostolus eos, qui in totum nubere prohibebant, qui & de cibis interdicebant, quos Deus condidit. Nos verò non magis nuptias auferimus, si secundas recusamus; quàm cibos reprobamus, si sæpius ieiunamus. Aliud est auferre, aliud temperare; aliud est, legem non nubendi ponere; aliud, modum nubendi statuere. Planè qui exprobrant nobis duritiam, vel hæresim in hac causa, si in tantum fouent carnis infirmitatem, vt in nubendo frequenter, sustinendam putent; cur illam in alia causa neque sustinent, neque venia fouent, cùm tormentis expugnata est in negationem? Vtique enim illam magis excusari capit, quæ in prælio cecidit, quàm quæ in cubiculo; quæ in equuleo succubuit, quàm quæ in lectulo; quæ crudelitati cessit, quàm quæ libidini; quæ gemens deuicta est, quàm quæ subans. Sed illam quidem à communicatione depellunt, qui non sustinuit in finem; hanc verò suscipiunt, quasi & hæc sustinuerit in finem. Propone quid vtraque non sustinuerit in finem, & inuenies eius causam honestiorem, quæ sæuitiam, quàm quæ pudicitiam sustinere non potuit. Et tamen nec cruentam defectionem infirmitas carnis excusat, nedum impudicam.

Matth. 10. 22.

CAPVT XVI.

Varias excusationes secundò nubentium, explodit.

In p. V. nuptiæ secundæ probrosæ. 7. à p. V. Hermogenis Elogia. 5. & V. nuptiæ secundæ probrosæ. 10. & in Alphab. Errorum. V. Psychici. 11. in m. ad circa. f. in alphab. Errorum. V. nuptiæ. 17. in f. V. iudicii tempus. 3. & V. mulier. 4.

RIDEO autem cùm infirmitas carnis opponitur, quæ summa fortitudo dicenda est. Iterum nubere, est res virium; resurgere in opera carnis de continentiæ otio, substantia

stanta est laterum. Talis infirmitas, & tertio, & quarto, & vsque septimo forsitan matrimonio sufficit; vt quæ totiens fortior, quotiens fuerit infirmior, habitura iam non Apostolum auctorem, sed Hermogenem aliquem, plures solitum mulieres ducere, quàm pingere. materia enim in illo abundat, vnde & animam esse præsumens, multò magis spiritum à Deo non habet, iam nec Psychicus, quia non de afflatu Dei Psychicus. Quod si inopiam quis causetur, vt carnem suam apertè prostitutam profiteatur, exhibitionis causa nubentem, oblitus de victu & vestitu non esse cogitandum? habet Deum Matth. 6. 26
etiam coruorum educatorem, etiam florum excultorem. Quid si solitudinem domus 30.
obtendat quasi vna mulier frequentiam præstet, homini ad fugam proximo. habet viduam vtique, quam adsumat licebit. Non vnam generis huius vxorem, sed etiam plures habere concessum est. Quid si de posteritate quis cogitet iisdem animis, quibus oculis vxor Loth, vt ideo quis repetat matrimonium, quia de priore liberos non habuit: hæredes Gen. 19. 26.
scilicet Christianus quæret, sæculi totius exhæres? habet fratres, habet Ecclesiam matrem. Aliud est, si & apud Christum legibus Iuliis agi credunt, & existimant cœlibes & orbos ex testamento Dei solidum non posse capere. Nubant igitur huiusmodi in finem vsque, vt in ista confusione carnis; sicut Sodoma & Gomorrha, & diluuii dies, ab illo vltimo exitu sæculi deprehendantur. Adijciant tertium dictum, [a] *Manducemus, & bibamus*, & nubamus: *cras enim moriemur*; non recogitantes, [b] *Væ illud prægnantibus & lactantibus*, multò grauius & amarius euenturum in concussione totius mundi, quàm euenit in vastatione vnius particulæ Iudææ. Satis opportunos nouissimis temporibus fructus iteratis matrimoniis colligant, vbera fluitantia, & vteros nauseantes, & pipiantes. Parent Antichristo in quæ libidinosius sæuiat. Adducet illis carnifices obstetrices.

a Matth. 24. 38.
1. Cor. 15. 32
b Luc. 21. 23.
6.

CAPVT XVII.

Opponit fidelibus Ethnicorum Monogamorum, & Virginum exemplum, in confusionem.

In p. ad circa. f. V. Castit. custod. 8. in f. V. monogamia. 9.

HABEBVNT planè Christo quod adlegent, speciosum priuilegium, [a] *carnis vsquequaque imbecillitatem*. Sed hanc iudicabunt iam non Isaac monogamus pater noster, nec Ioannes aliqui Christi spado, nec Iudith filia Merari, nec tot alia exempla Sanctorum. Solent ethnici iudices destinari, Exurget regina Carthaginis, & decernet in Christianas, quæ profuga, & in alieno solo, & tantæ ciuitatis cummaximè formatrix, cùm regis nuptias vltro optasse debuisset; nè tamen secundas eas experiretur, maluit è contrario vri quàm nubere. Assidebit & illi matrona Romana, quæ etsi per vim nocturnam, nihilominus, experta alium virum, maculam carnis suo sanguine abluit, vt Monogamiam in semetipsam vindicaret. Fuerunt & quæ pro viris mori mallent, quàm post viros nubere. Idolis certè & monogamia, & viduitas apparent. Fortunæ muliebri coronam non imponit, nisi vniuira; sicut nec matri Matutæ. Pontifex maximus, & Flaminica nubunt semel. Cereris sacerdotes, viuentibus etiam viris & consentientibus, amica separatione viduantur. Sunt & quæ de tota continentia iudicent nos, virgines Vestæ, & Iunonis Achaïcæ, & Dianæ Scythicæ, & Apollinis Pythii. Etiam bouis illius Ægyptii antistites, de continentia, infirmitatem Christianorum iudicabunt. Erubesce caro, quæ Christum induisti. Sufficiat tibi semel nubere, in quod à primordio facta es, in quod à fine reuocaris. Redi in Adam, vel priorem, si in nouissimum non potes. Semel gustauit ille de arbore, semel concupiit, semel pudenda protexit, semel Deo erubuit, semel ruborem suum abscondit, semel de paradiso sanctitatis exulauit, semel exinde nupsit. Si in illo fuisti, habes tuam formam; si in Christum transisti, melior esse debebis. Exhibe tertium Adam, & hunc digamum, & tunc poteris esse, quod inter duos non potes.

a Matth. 26. 41.
Matth. 11. 10.
Iudith 8. 1.
Iudith. 16. 62.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

AD NATIONES LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM.

Quoniam duo ſequentes libri ad Nationes Inſcripti, ex antiquiſſimo primum codice Agobardi per Iacobum Godofredum Iuriſconſultum in lucem editi, & Bibliothecæ Regiæ donati, denuò opera Nicolai Rigaltij Doctiſsimi Viri, typis mandati, ſano eius Iudicio cæmenta magis, ac rudera Tertulliano fuerunt, quam perpoliti, & dedolati libri, quibus accuratius ipſe poſtea Apologeticum & laboratius elimauit; hæſi diutius, num in Alphabeto librorum eius etiam iſtos duos texerem, & propria ſingulis capitibus argumenta præfigerem, Scholiaque his congrua in Omnilequio rationali ſubſcriberem; Sed nè quid deeſſet operi tanto, & vt amicorum conſilio morigerum me præſtarem, hoc etiam iugum collo meo impoſui. Ad argumentum vtriuſque libri, quod attinet, idem vtrobique fuit ſcopus Authoris, vt Chriſtianam diſciplinam, & nomen, aduerſus Gentilium calumnias tueretur. Qui plura volet, conſulat Argumentum prolixum ſatis in librum eiuſdem Apologeticum aduerſus Gentes. Cæterùm frequens in iſtis libris helleniſmus non ſufficienter arguit, ſpeciales Græcè conſcriptos fuiſſe contra Gentiles libros: tum quòd in cæteris operibus frequentiſsimè græcizet: tum quòd vt apertiſsimè liquet, in toto Apologetico, eaſdem, vel ad verbum, vel ad ſenſum, mutato tantùm ordine, ſententias proferat. Vnde patet non ſine magna tam celebris Authoris iniuria poſſe cenſeri, perpetuâ ferè Battologia vel Apologeticum, vel duos ad Nationes libros fuiſſe contextos. Hieronymus certè æquus arbiter ſagaxque diſcretor, Apologeticum, à libris contra Gentes editis ſic diſcreuit; vt in Epiſt. ad Magnum, ſcriberet : Apologeticus eius, & aduerſus Gentiles libri, cunctam ſæculi continent diſciplinam. *Ego certè non pauca in his libris ad Nationes reperi, quæ nec in Apologetico; neque in alijs eius operibus inueniri poſſunt.*

CAPVT PRIMVM.

Eo ipſo iudices Ethnici exaggerant iniuſtitiæ ſuæ crimen, eoque apertè conuincuntur, quod Chriſtianos condemnent, quorum vitam ignorant, & Chriſtiana diſciplina ſanctitas gratis odio habetur ignorata ex induſtria, quæ cognita amatur.

Per totum. V. Chriſtiana Religio. *14*. inf.

ESTIMONIVM ignorantiæ veſtræ, quæ iniquitatem dum defendit, reuincit, in promptu eſt; quòd omnes qui vobiſcum retro ignorabant, & vobiſcum oderant, ſimul eis contigit ſcire, deſinunt odiſſe, qui deſinunt ignorare. Immò fiunt & ipſi quod oderant, & incipiunt odiſſe quod fuerant. Adeò quotidie adoleſcentem numerum Chriſtianorum ingemitis. Obſeſſam vociferamini ciuitatem: in agris, in Caſtellis, in inſulis Chriſtianos. Omnem ſexum, omnem ætatem, omnem denique dignitatem tranſgredi à vobis, quaſi detrimento, doletis: nec tamen hoc ipſo, ad æſtimationem alicuius latentis boni animos promouetis. Non licet rectius ſuſpicari, non licet propius experiri: hîc tantùm curioſitas humana inueniſſe. Mauultis neſcire, quia iam odiſtis; quaſi certè non odituros vos ſciatis. Atquin ſi nullum erit odij, reperietur optimum vtique, ab iniuſtitia priore diſcedere: ſin verò cauſa conſtiterit, nihil odio detrahetur: quod adeò amplius, iuſtitiæ ſcientia cumulabitur: niſi ſi emendari pudet, aut excuſari piget. Scio planè[1], qua reſponſione ſoletis redundantiæ noſtræ teſtimonium conuenire: non vtique eo bonum præiudicari, quia pleroſque conuertat, & ſibi rapiat, inquitis. Noui demutationem mentis in malas partes. Quot

desertores bonæ vitæ? Quot transfugæ in peruersum? Multi bona fide, immò iam plures pro extremitatibus temporum. Verùm, deficit adæquatio comparationis istius; Nam de malo ita constat apud omnes, vt nè ipsi quidem rei qui ad malum transeunt, & à vobis in peruersa diuertunt, defendere malum pro bono audeant. Turpia timori, pudori impia habent: denique gestiunt latere, deuitant apparere; trepidant deprehensi, negant accusati: nè torti quidem facilè, aut semper confitentur, certè damnati mœrent: exprobrant etenim quod erant, in semetipso: malæ mentis ab innocentia transitum, vel fato imputant: adeò nolunt suum esse, quia malum negare non possunt. Christiani verò quid tale cõsequuntur? Neminem pudet, neminem pœnitet, nisi tantùm pristinorum. Si denotatur, gloriatur: si trahitur, non subsistit: si accusatur, non defendit: interrogatus, confitetur: damnatus, gloriatur. Quod hoc malum est, in quo mali natura cessat?

CAPVT II.

Iudicum Ethnicorum peruersitas patet, & Christianæ disciplinæ sanctitas elucet, quod cùm cæteros reos torqueant, vt ad criminis sui confessionem cogant; solos Christianos excrucient, ut Christum, & seipsos Christianos esse negare compellant, quod vnicum est eorum crimen.

Per totum. V. Christiana Religio. 15. in f.

IN quo ipsi etiam contra formam iudicandotum malotum iudicatis. Nam nocentes quidem perductos, si admissum negent, tormentis vrgetis ad confessionem: Christianos verò sponte confessos, tormentis comprimitis ad negationem. Quæ tanta peruersitas, vt confessioni repugnetis, tormentorum officia mutetis, gratis reum suadere, inuitum compellentes negare. Præsides extorquendæ veritatis, de solis nobis mendacium exquiritis, vt dicamus nos non esse quod sumus. Opinor, non vultis nos malos esse: ideoque gestitis de isto nomine excludere! Sanè cæteros ad hoc tenditis, & carnificatis, vt negent esse quod dicuntur! Atquin illis negantibus non creditis: nobis, si negauerimus, statim creditis. Si certi estis nos nocentissimos esse, cur etiam in hoc aliter quàm nocentes, à vobis agimur? Non dico, quòd neque accusationi, neque recusationi spatium commodetis. Soletis & inaccusatos, & indefensos non temerè damnare. Sed verbi gratia, si de homicida * confutatur, non statim confesso eo nomen homicidæ, dispuncta causa est, aut satiata cognitio. Quanquam confessis difficilè creditis: verùm insuper consequentia exigitis; quotiens cædem egerit, quibus telis, quibus in locis, quibus spolijs, socijs, receptoribus; nè quid omnino mali hominis delitescat, aut desit aliquid instruendæ ad sententiam veritati. Porro dè nobis, quos atrocioribus, ac pluribus criminibus deputatis, breuiora, ac leuiora elogia conficitis. Credo, non vultis oneratos, quos omni opere perditos vultis; aut non putatis requirenda, quæ nostis: Hoc ergo peruersius, si cogitis negare, de quibus certissimè scitis. Immò, quod magis odio vestro competebat, forma iudicandi, proprio studio non ad negationem certare, nè quos odistis, liberaretis; sed ad confessionem singulorum scelerum, quò magis inimicitiæ satiarentur exaggeratione pœnarum, dum recognoscitur quòt quisque iã conuiuia illa celebrasset; quotiens in tenebris incursasset incesta. Quid? quòd eradicandi generis diffundenda erat requisitio, porrigenda quæstio in socios consciosque. Perducerentur infantarij, & coqui, & ipsi canes pronubi; emendata res esset. etiam spectaculis gratia adgregaretur. Quanto enim studio in caueam conueniretur, depugnaturo aliquo, qui centum infantes deuorasset? Sed enim tam horrenda, tamque monstruosa de nobis deferuntur; vtique erui debuerunt, nè incredibilia viderentur, & odium in nos publicum refrigesceret. Nam & plerique fidem talium temperant, horrentes naturam quærere pabulum ferinum, quam concubitus ab humano genere præclusit.

* Consultatur.

CAPVT III.

Solo nomine, absque vlla criminis inquisitione, Christiani à Iudicibus Ethnicis peruersissimè cruciantur, cùm nomen Christianum nil barbarum sonet aut infaustum, sed iucundum sit, & suaue.

Per totum. V. Christiana Religio. 16. in m.

VOs igitur, aliàs diligentissimi, ac pertinacissimi discussores scelerum longè minorum, cum talibus, tam horrendis, & omnem impietatem supergressis, eam diligentiam desetatis; neque confessionem recipiendo iudicantibus semper laborandam; neque exquisitionem digerendo; damnatoribus semper consulendam; iam apparet,

omne in nos crimen non alicuius ſceleris, ſed nominis dirigi. Adeo, ſi de ... veritate conſtaret, ipſa criminum nomina damnatis accommodarent, vt ita ... tiaretur in nos: illum homicidam, vel inceſtum vel quodcumque iactamur, d... figi ad beſtias dari placet. Porro, ſententiæ veſtræ nihil niſi Chriſtianum con... notant. Nullũ criminis nomen extat, niſi nominis crimen eſt. Hæc etenim eſt reuera ... tio totius odij aduerſus nos. Nomen in cauſa eſt, quod quædã occulta vis, per ve... ignorantiam oppugnat, vt nolitis ſcire pro certo, quod vos pro certo neſcire ce... & ideo nec creditis quæ probantur; & ne probentur facilè, non vultis inq... nomen inimicum, ſub præſumptione criminum puniatur. Adeò, vt de nomine inim... co recedatur, ideo negare compellimur; dehinc negantes liberamur, tota impunitat... præteritorum. Iam non cruenti neque inceſti, quia nomen illud amiſimus. Sed d... hæc ratio ſuo loco oſtenditur, vos quam inſequimini ad expugnationem nominis, e... te: quod nominis crimen? quæ offenſa? quæ culpa? præſcribitur enim vobis n... ſe crimina obicere, quæ neque inſtitutum dirigit, neque prolatio adſignat, neque ſe... tentia enumerat. Quod præſidi offeratur, quod de reo inquiratur, quod reſpondetur vel negatur, quod de conſilio recitatur, id reum agnoſco. Itaque de nominis m... ſi qui reatus eſt nominum, ſi qua accuſatio vocabulorum, ego arbitror nullam eſſe ... cabulo aut nomini querelam, niſi cùm quid aut barbarum ſonat, aut infauſtum ſap... vel aliter quàm enuntiantem deceat, aut audientem delectet. Hæc vocabulorum aut nominum crimina, ſicuti verborum, atque ſermonum barbariſmus eſt vitium, & ſ... læciſmus, & inſulſior figura: Chriſtianum verò nomen, quantum ſignificatio eſt, de vnctione interpretatur: etiam cùm corruptè à vobis Chriſtiani pronuntiamur, (nam nè nominis quidem ipſius liquido certi eſtis,) ſic quoque de ſuauitate, vel bonitate modulatũ eſt. Detinetis igitur in hominibus innoxijs etiam nomen innoxium noſtrũ, non incommodum linguæ, non auribus aſperum, non homini malum, non p... Apol.cap.4 feſtum: ſed & Græcum alijs, & ſonorum, & interpretatione iucundum. Et ... que ... n gladio, aut cruce, aut beſtijs punienda ſunt nomina.

CAPVT IV.

Cùm liceat diſcipulis Philoſophorum, Authorum ſuorum nomina ſumere, & in varias tranſire ſectas, & liberè in ipſos principes verbis inſultare; (licet ſapientiſſimus Socrate verè Deos plures abnegans, fuerit ab Ethnicis damnatus;) mirum quòd non liceat ad Chriſti nomen, & diſciplinam tranſire, & ſolidam eius veritatem profiteri; cùm eam profitentes ex pe... ſimis prius, in optimos euadant.

Per totum. V. Chriſtiana Religio 16. inf.

SED dicitis, ſectam nomine puniri ſui auctoris. Primò quidem, ſectam de auctoris appellatione notari, vtique probum vſitatumque ius eſt: dum Philoſophi quoque de auctoribus cognominentur, Pythagorici & Platonici, vt medici Eraſiſtrat... & Grammatici Ariſtarchij. Itaque ſi ob auctorem malum mala ſecta, tradux mali nominis plectitur. Atquin temeritate præſumeretur. Prius erat cognoſcere auctorem, vt cognoſceretur ſecta, quàm de ſecta inſpectionem auctoris retinere. At nunc neceſſariò ignorando ſectam, quia ignoratis auctorem, aut non recenſendo auctorem, quia nec ſectam recenſetis, in ſolum nomen impingitis, quaſi in illo detinentes ſectam, & auctorem, quos omnino non noſtis. Et tamen Philoſophis patet libertas tranſgrediendi à vobis in ſectam, & auctorem, & ſuum nomen; nec quiſquam illis odium mouet, cùm in mores, ritus, cultus, victuſque veſtros palàm ac publicè omnem eloquij amaritudinem elatrent; cum legum contemptu, ſine reſpectu perſonarum, vt quidam etia in principes ipſos libertatem ſuam; impunè iaculentur. Sed veritatem ſæculo operoſiſ-
Apol.c. 46. ſimam Philoſophi quidem affectant, poſſident autem Chriſtiani: ideoque qui poſſident, magìs diſplicent: quia qui affectat, inludit: qui poſſidet, defendit. Denique Socrates ex ea parte damnatus eſt, qua propius tentauerat veritatem, Deos veſtros deſtruendo.
Apoc. c.46. Quanquam nondum tunc in terris nomen Chriſtianum, tamen veritas ſemper damnabatur: itaque & ſapientem non negabitis, cui etiam Pythius veſter teſtimonium dixèrat: Virorum, inquit, omnium Socrates ſapientiſſimus: Vicit Apollinem veritas, vt ipſe aduerſus ſe pronuntiaret: confeſſus eſt enim, ſe Deum non eſſe, ſed eum quoque ſapientiſſimum affirmans, qui deos abnuebat: Porro apud vos eò minus ſapiens, quia deos abnuens: cùm ideo ſapiens, quia deos abnuens. Quo more etiam nobis ſoletis, Bonus vir Lucius Titius, tantum quòd Chriſtianus. item alius; Ego miror Gaium,
Apol. cap.4 Seium grauem virum factum Chriſtianum. Pro ſtultitiæ cæcitate laudant quæ ſciunt

properant quæ nesciunt, & id quod sciunt, eò quòd nesciunt, vitiant. Nemini subuenit ne ideo bonus quis & prudens, quia Christianus: aut ideo Christianus, quia prudens & bonus: cùm sit humanius occulta manifestis adiudicare, quàm manifesta de occultis præiudicare? Aliquos retro antè hoc nomen vagos, viles, improbos norant, emendatos repentè mirantur, & tamen mirari quàm assequi norunt. Alij tanta obstinatione certant, vt cum suis vtilitatibus depugnent, quas de commercio istius nominis capere possunt: Scio maritum, vnum atque alium, anxium retro de vxoris suæ moribus, qui nè mures quidem in cubiculum irrepentes sine gemitu suspicionis sustinebat, comperta causa nouæ sedulitatis, & insusitatæ captiuitatis, omnem vxori patientiam obtulisse, negasse zelotypum, maluisse lupæ, quàm Christianæ maritum. ipsi suam licuit in peruersum demutare naturam, mulieri non permisit in melius reformari. Pater filium de quo queri deberat exheredauit. Dominus seruum, quem præterea necessarium senserat, in ergastulum dedit: Simul quis intellexerit Christianum, mauult nocentem. nam & ipsa per se traducitur disciplina, nec aliunde prodimur, quàm de bono nostro: si & mali de suo malo radiant, cur nos soli contra instituta naturæ pessimi de bono denotamur? Quid enim insignè præferimus, nisi primam sapientiam, qua friuola humanæ manus opera non adoramus: abstinentiam, qua ab alieno temperamus: pudicitiam, quam nec oculis contaminamus: misericordiam, qua super indigentes flectimur: ipsam veritatem, qua offendimus: ipsam libertatem, pro qua mori nouimus? qui vult intelligere qui sint Christiani, istis indicibus vtatur necesse est.

CAPVT V.

Nomen Christiani Auaritiam, luxuriam, omne crimen excludit. Et qui criminosi sunt, sola superficie Christiani sunt. Et qui magno in bonorum numero pauci mali sunt, bonorum præstantiam sua peruersitate exaggerant & declarant.

V. Nomen. 1. in m.

QVod ergo dicitis, Pessimi, & probrosissimi auaritia, luxuria, improbitate: Non negabimus quosdam: sufficit & hoc ad testimonium nominis nostri, si non omnes, si non plures: Necesse est in corpore, & quantum velis integro, aut puro, vt næuus aliqui effruticet, aut verrucula exsurgat, aut lentigo sordescat: Cælum ipsum nulla serenitas tam colata purgat, vt non alicuius nubiculæ flocculo resignetur: Modica macula in fronte, in parte quadam exemplari visa, quo vniuersitas munda est: Maior boni portio modico malo ad testimonium sui vtitur. Cùm tamen aliquos de nostris malos probatis, iam hoc ipso Christianos non probatis: Quærite, secta cui malitiæ deputatur? Ipsi in conloquio, si quando aduersus nos, cur ille, inquitis, fraudator, si abstinentes Christiani? Cur immitis si misericordes? adeo testimonium redditis, non esse tales Christianos, dum cur tales sint, qui dicuntur Christiani, retorquetis. Multum distantiæ inter crimen, & nomen: inter opinionem, & veritatem. Nam & nomina sic sunt instituta, vt fines suos habeant inter, dici, & esse. quot denique Philosophi dicuntur, nec tamen legem Philosophiæ adimplent? Omnes nomen de professionibus gestant. Seducant nomen, sine professionis præstantia, qui superficie vocabuli infamant veritatem. Non statim sunt, qui dicuntur; sed quia non sunt, frustra dicuntur: & fallunt eos qui rem nomini addicunt, cùm de re, status nominis competat. Et tamen eiusmodi, neque congregant, neque participant nobiscum, facti per delicta denuò vestri: quando nè illis quidem misceamur, quos vestra vis atque sæuitia ad negandum subegit. Vtique enim facilius inter nos inuiti desertores disciplinæ, quàm voluntarij continerentur. Cæterùm sine causa vocatis Christianos, quos ipsi negant Christiani, qui se negare non norunt.

CAPVT VI.

Leges Gentilium stulta & iniusta, quæ non inquisita & ignorata gesta puniri volunt.

Per totum. V leges Gentilium 3. in f.

HIs propositionibus, responsionibusque nostris, quas veritas de suo suggerit, quotiens comprimitur, & coarctatur conscientia vestra, tacitæ ignorantiæ suæ testis, confugitis æstuantes ad arulam quandam, id est legum authoritatem, quòd vtique non plecterent sectam istam, nisi de meritis apud conditore legum constitisset Quid ergo prohibuit apud exsecutores quoque legum proinde constare, cùm de cæteris criminibus; quæ similiter legibus arcentur ac puniuntur, nisi prius requirantur, pœna

cessat? verbi gratia homicidam, adulterum, lege: discutitur tamen de ordine a[illegible] E[illegible] tamen cognitum est omnibus genus facti. Christianum puniunt leges: si quod est fact[illegible] Christiani, erui debet: nulla lex prohibet inquirere. atquin pro legibus facit inqu[illegible] quomodo enim legem obseruabis, cauendo quod lege prohibetur, adempta diligen[illegible]a uendi, per defectum agnoscendi quid obserues? nulla sibi lex debet conscientiam iu[illegible]æ suæ, sed eis à quibus captat obsequium: Cæterum suspecta lex est, si probari se non vult. Meritò igitur tamdiu iustæ in Christianos, & reuerendæ, & obseruandæ censentur quamdiu ignoratur quod persequuntur: meritò post agnitionem iniquissimæ repertæ cum suis machæris patibulis, & leonibus despuuntur. Legis iniustæ honor nullus e[illegible] Vt opinor autem dubitatur de iniquitate legum quarumdam, cum quotidie nouis consultis, constitutisque, duritias nequitiasque earum tempereris.

CAPVT VII.

Non est credendum famæ, vt potè plurimùm incertæ, & mendaci: quæ Christianis mysteriis imponit atrocissima & incredibilia infanticidii, esus humanæ carnis, & incestus crimina; quæ nec ab extraneis sciri, nec à Christianis, Ethnicis prodi potuerunt; nè tantorum criminum rei punirentur.

V. Christiana religio. 18. in m. & seq.

* Apoc. 7. m. VNDE ergo, inquitis, tantũ de vobis famæ licuit, cuius testimoniũ suffecerit fo[illegible] tan conditoribus legum? Quis oro, sponsor aut illis tunc, aut exinde vobis, de fide? fama est. Nonnè hæc est *fama malum, quo non aliud velocius vllum*? cur malum, si vera semper sit, non mendacio plurimum; quæ nè tum quidẽ cùm vera defert, à libidine mendacii cessat, vt non falsa veris intexat, adiciens, detrahens, varietate confundens. Qu[illegible]? quòd ea conditio illi, vt non nisi cùm mentitur, perseueret? Tamdiu enim viuit, quamdiu non probat quicquam: siquidem approbata cadit, & quasi officio nuntiandi functa, decedit; exinde res tenetur, res nominatur: nec quisquam dicit, verbi gratia, Hoc Romæ aiun[t] factum. aut Fama est, illum prouinciam sortitum: sed, ille prouinciam sortitus est: &, H[oc] factũ est Romæ. Nemo famam nominat, nisi incertus, quia nemo sit famâ, sed cõ[illegible], certus: nemo famæ credit, nisi stultus, quia sapiens non credit incerto. Fama quantacunque ambitione diffusa est, ab vno aliquando ore exorta sit necesse est, exinde in traduces quodammodo linguarum, & aurium serpit, & modicum originum vitium, rumores obscurat: vt nemo recogitet, nè primum illud os mendacia seminauerit; quod sæpe aut æmulationis ingenio, aut suspicionis arbitrio, aut etiam noua mentiendi voluptate. Sed benè, quòd omnia tempus reuelat, testibus sententiis, & prouerbiis vestris, ipsâque naturâ, quæ ita ordinata est, vt nihil lateat, etiam quod fama non prodidit. Videte qualem prodiciam aduersus nos subornastis, quia quod semel detulit, tantoque tempore ad

* Apoc. c. 7. ap. fidem corroborauit, vsque adhuc probare non potuit. * Principe Augusto nomen hoc o[r]tum est: Tiberio, disciplina eius inluxit: sub Nerone, damnatio inualuit, vt iam hinc de persona persecutoris ponderetis. Si pius ille princeps, impii Christiani: si iustus, si castus, iniusti, & incesti Christiani: si non hostis publicus, nos publici hostes: quales simus damnator ipse demonstrauit, vtique æmula sibi puniens: & tamen permansit, erasis omnibus, hoc solum institutum Neronianum: iustum denique, vt dissimile sui auctoris. Igitur ætati nostræ nondum anni CCL: Tot iniqui interea, tot cruces diuinitatem consecutæ, tot infantiæ trucidatæ, tot panes cruentati, tot strages lucernarum, tot errores nuptiarum: & adhuc Christianis sola fama decernit. Habet quidem grande fundamentum de vitio ingenii humani, fælicius in acerbis atrocibusque mentitur: quantò enim proni ad malitiam, tantò ad mali fidem opportuni estis: facilius denique falso malo, quàm vero bono creditur. Si quem tamen apud vos prudentiæ locum iniquitas reliquisset, ad explorandam famæ fidem, vtique iustitia poscebat dispicere, à quibus potuisset fama in

* Apoc. 8. vulgus, & ita in totum orbem dari: * Ab ipsis enim Christianis non opinor, cùm vel ex forma, ac lege omnium mysteriorum, silentii fides debeatur: quantò magìs talium, quæ prodita non euitarent interim, humana animaduersione, præsentaneum supplicium? Si ergo non ipsi proditores sui, sequitur vt extranei: Oro vos, extraneis vnde notitia? cùm etiam iusta, & licita mysteria omnem arbitrii extraneum caueant? nisi inlicita minus spernunt: Atquin extraneis tam honorare, quàm confingere magìs competit... domesticorum curiositas furata est per rimulas, & cauernas. Quid? cùm domestici eos vobis prodant? omnes à nullis magìs prodimur, quantò magìs, si atrocitas tanta sit, quæ iustitia indignationis omnem familiaritatis fidem rumpit, non potuerit continere, quod horruit, mens: quod expauit, oculus? Hoc quoque mirum, si & ille qui tanto impatientiæ

ſure proſiluit, deferre, non & probare geſtit, & ille qui audiit, & non videre curauit: ſi- quidem par ructus eſt & delatoris, ſi quod detulit probet: & auditoris, ſi quod audit, etiam ſibi credat. Tunc, inquitis, primò delatum & exhibitum eſt, auditum, & inſpectum eſt, atque exinde famæ commendatum. Hoc quidem ſuperſcendit omnem admirationem, ſi ſemel leprehenſum eſt, quod ſemper admittitur: niſi deſiuimus iam talia factitare. atquin & idem vocamur, & in iiſdem deputamur, & de die redundamus quod plures, hoc pluribus odioſi: magis increſcit odium, increſcente materia. proficiente multitudine reorum quid ita non proficit multitudo nuntiatorum? * Quod ſciam, & conuerſatio * Apoc.c.8. no ... facta eſt. ſcitis & dies conuentuum noſtrorum: itaque & obſidemur, & opprimimur, & in ipſis arcanis congregationibus detinemur. Quis vnquam tamen ſemeſo pueri ſuperuenit? quis in cruentato pane veſtigia dentium deprehendit? quis tenebris repentino lumine interruptis, inmunda aliqua, nè dixerim inceſta, indicia recognouit? Si præmio impetramus, nè tales in publicum extrahamur, quare & opprimimur? poſſumus & omnino non extrahi: quis enim proditionem criminis alicuius, ſine crimine ipſo, aut vendit, aut redimit? Sed quid extraneis ſpeculatoribus & indicibus detractem, quia talia obiciatis, quæ non ab ipſis nobis cum maxima vociferatione publicentur, aut ſtatim audita ſi pr... demonſtrantur, aut poſtea reperta ſi interim celentur? Sine dubio enim initiatum * Apoc.c. 9. ve...ntibus, mos eſt prius ad magiſtrum, * ſacrorum vel patrem adire: tum ille dicet, Infans ...bi qui adhuc vagetur neceſſarius qui immoletur, & panis aliquantum qui in ſanguine infringatur: præterea, candelabra quæ canes annexi deturbent, & offulæ quæ eoſdem canes: ſed & mater aut ſoror tibi neceſſaria eſt. Quid ſi nullæ erunt? opinor legitimus Chriſtianus eſſe non poteris? Hæc, oro vos, denunciata ab aliis ſuſtinent prodi? Dimetium opus. Non eſt ſcire illos: prius fallaciæ negotium perpetratur, ignaris & dapes, & nuptiæ ſubjiciuntur. Nihil enim vnquam retro de Chriſtianis myſteriis audierunt. Tamen poſtea cognoſcant neceſſe eſt, vel aliis quos inducunt præminiſtranda. Cæterùm quam vanum eſt profanos ſcire, quod neſciat ſacerdos? Tacent igitur, & accepto ferunt; & nihil tragœdiæ Thyeſtæ, vel Oedipodis erumpunt; & non protrahunt ad populum: fide in miniſtros; & magiſtris, & de ipſis, potiores morſus jam doctis.... rapiunt. Si nihil tale probetur, grande neſcio quid æſtimari oportet, cuius compenſatio tantarum atrocitatum tolerantia conſtat. Miſeræ atque miſerandæ Nationes, ecce proponimus vobis diſciplinæ noſtræ ſponſionem: Vitam æternam ſectatoribus & conſeruatoribus ſuis ſpondet, è contrario * profanis & æmulis ſupplicium æternum æterno igni comminatur: ad * Apoc.c.8. in p. vitamque cauſam mortuorum reſurrectio prædicatur. Viderimus de fide iſtorum, dum ſuo loco digeruntur: Interim credite, quemadmodum nos: volo enim ſcire, ſi per talia ſcelera adire parati eſtis, quemadmodum nos? Veni, ſi quis es, demerge ferrum in infantem; vel ſi alterius officium eſt, tu modò ſpecta morientem animam antequam vixit, certè excipe rudem ſanguinem in quo panem tuum ſaties, veſcere libenter: interea diſcumbens dinumera loca vbi mater, aut ſoror torum preſſerit: nota diligenter, vt cùm tenebræ inruerint, tentantes ſcilicet diligentiam ſingulorum, non erres, extraneam incurſans: piaculum feceris, niſi inceſtum. Hæc cùm expunxeris, viues in æuum. Cupio reſpondeas, ſi tanti facias æternitatem? immò idcirco nec credis, & iam ſi credideris, nego te velle; & iam ſi velles, nego te poſſe. cur autem alii poſſint, ſi vos non poteſtis? cur non poſſitis, ſi alii poſſunt? Impunitatem, æternitatem quanto conſtare vultis? An hæ nobis omni modo redimendæ videntur? an alii ordines dentium Chriſtianorum, & alii ſpecus faucium, & alii ad inceſti libidinem nerui? Non opinor: ſatis enim id eſt nobis, ſola veritate à veſtra poſitione diſcerni.

CAPVT VIII.

Christianos eſſe quoddam tertium hominum genus, & præ cæteris atrox & crudele, probari non poteſt, niſi ex fabulis Gentilium, Pſammetichi Regis Ægypti crudelitate, qui primum linguam & hominum genus inueſtigauit, truncata cuiuſdam nutricis lingua duos infantes educantis.

V. Chriſtiana. Religio. 18. à m.

PLANE,* Tertium genus dicimur. Cynopæſnè aliqui, vel Sciapodes: vel aliqui de * Apoc c.8. in m. ſubterranea Antipodes! Si qua iſtic apud vos ſaltem ratio eſt, edatis velim primum, & ſecundum genus, vt ita de tertio conſtet. Pſammethicus quidem putauit tibi ſe ingenio exploratum, ſi de primâ generis: dicitur enim, infantes recentiè partu ſeorſum à commercio hominum alendos tradidiſſe nutrici, quam & ipſam propterea elinguauerat, vt in totum exules vocis humanæ, non auditu formarent loquelam, ſed ſuo promentes, eam primam nationem deſignarent, cuius ſonum natura dictaſſet: Prima vox BEKKOS

renuntiata est: Interpretatio eius, *Panis* apud Phrygas nomen est: Phryges primi genus exinde habentur. Sed hoc vnũ erit de vanitatibus vestrarũ fabularum, non otiosè nobis retractandũ, quo fidẽ vestrã vanitatibus, quã veritatibus deditã demonstrare gestimus. An omnino credibile sit, tali membro delecto, vastato ipsius animæ organo, & vtique radicitus cæso, castratis faucibus, quæ etiam extrinsecus periculosè vulnerantur, exinde rabo in præcordia refluente, postremò aliquamdiu cessantibus alimentis, vitam nutrici perdurasse? Age nunc, perseuerauerit Philomelæ medicamentis .... quam & ipsam prudentiores, non linguæ cæde, sed pudoris rubore mutam interpretantur. si ergo vixit, potuit effutire aliquid obtusum; & exarticularum sonum, tinnitumque, sine modulatu labellorum, expanso ore; lingua stupente; dè solis faucibus cogi licet id fors tunc infantes, quia vnicum, facilius commentati; paulò modulatius, vt-pote linguatuli, in ventum alicuius interpretationis impegerint. Sint nunc primi Phryges, non tamen tertij Christiani: quantæ enim aliæ gentium series post Phrygas? Verum recogitate, nè quos Tertium genus dicitis, principem locum obtineant, si quidem non vlla gens non Christiana; itaque quæcunque gens prima, nihilominus Christiana. Ridicula dementia, nouissimos dicitis, & tertios nominatis. Sed de superstitione, tertium genus deputamur, non de natione; vt sint Romani, Iudæi, dehinc Christiani. Vbi autem Græci? vel si in Romanorum superstitionibus censentur, quandoquidem etiam deos Græciæ Roma sollicitauit; vbi saltem Ægyptij, & ipsi, quod sciam, priuatæ curiosæque religionis? Porro, si tam monstruosi qui tertij loci, quales habendi, qui primo, & secundo antecedunt?

CAPVT IX.

Gentiles probat stultos pariter & ambitiosos, qui omnem cladem publicam imputant Christianis; cùm ipsorum dij cultores suos à communibus calamitatibus non deffendant.

V. Christiana Religio. 12. in m.

SED quid ego mirer vana vestra, cùm ex forma naturali, concorporata & concreta intercessit malitia, & stultitia, sub eodem mancipe erroris? Sanè, quia non miror, enumerem necesse est, & vos recognoscendo miremini, in quantam stultitiam incidaris, * qui omnis cladis publicæ vel iniuriæ nos causas esse vultis; si Tiberis redundauerit, si Nilus non redundauit, si cœlum stetit, si terra mouit, ... tiua vastauit, si famis afflixit, statim omnium vox, Christi .... tum. Quasi modicum habeant, aut aliud metuere! Quid igitur? Opinor, vt contemptores deorum vestrorum, hæc iacula eorum prouocamus. Vt supra edidimus, ætatis nostræ nondum anni trecenti, quantæ clades antè id spatium supra vniuersum orbem, ad singulas vrbes, & prouincias ceciderunt? quanta bella externa, & intestina? quot pestes, fames, ignes, hiatus, motusque terrarum sæculum digessit? vbi tunc Christiani, cùm res Romana tot historias laborum suorum subministrauit? vbi tunc Christiani, cùm Hierennape, & Delphos, & Rhodos, & Creta insulæ multis cum millibus hominum pessum ierunt, vel quam Plato memorat maiorem Asiam, aut Africam in Atlantico mari mersam: cùm Vulsinios de cœlo, Tarpeios de suo monte perfudit ignis; cùm terræ motu mare Corinthium ereptum est? cùm totum orbem cataclysmus aboleuit? Vbi tunc non dicam contemptores deorum Christiani, sed ipsi Dei vestri, quos clade illâ posteriores, loca, oppida approbant, in quibus nati, morati, sepulti sunt, etiam quæ condiderunt: non aliàs enim superfuissent ad hodiernum, nisi postuma cladis illius?* Sed relegere & reuoluere non curatis testimonia temporum, aliter vobis renunciata, inprimìs nè deos vestros, iniustissimos pronuncietis, qui propter contemptores, etiam cultores suos lædunt: tunc enim vosmetipsos errare probatis, si deos traditis, qui vos à meritis profanorum non discernunt. Quòd si, vt vnus atque alius .... mus ait, idcirco vobis quoque irascuntur, quoniam de nostra eradicatione negligitis, absolutum est de infirmitate & mediocritate eorum: nam non irascerentur vobis in animaduersione cessantibus, si ipsi exsequi possent. Quamquam & aliàs confitemini istud, si quando illos supplicio nostro videmini vlcisci: Ab aliud, à maiore defenditur: Pudeat igitur deos ab homine defendi.

* Apol. cap. 40. in. p.

* Apol. cap. 40. in. m.

CAPVT X.

Retorquet in Gentiles calumnias impositas Christianis, & mutatas leges & disciplinas veteres exprobrat, maximè circa deorum cultum quem Gentiles ipsi peruertunt. Et quidem indignissimè contra Deos, Poëtæ, Philosophi, tragœdi, comœdi insultant.

V. Dij

V. Dij Gentium. 2. in m.

EFFVNDITE iam omnia venena, omnia calumniæ tela infligite huic nomini, non cessabo vltra repellere: at postmodum obtundentur expositione totius nostræ disciplinæ: nunc verò eadem ipsa de nostro corpore vulsa, in vos retorquebo; eadem vulnera criminum, in vobis defossa monstrabo; quò machæris vestris, admentationes vsque cadatis. Iam primò, quòd in nos generali accusatione dirigitis, diuortium ab institutis maiorum; considerate etiam atque etiam, nè vobiscum communicemus crimen illud. Ecce enim per omnia vitæ ac disciplinæ corruptam, imò deletam in vobis antiquitatem recognosco. De legibus quidem iam supra dictum est, quod eas nouis de die consultis, constitutisque obruistis. De reliqua verò conuersationis humanæ dispositione palàm subiacet, quanta à maioribus mutaueritis, cultu, habitu, apparatu, ipsoque victu, ipsoque sermone; nam pristinum, vt rancidum relegatis. exclusa vbique antiquitas in negotijs, in officijs. totam auctoritatem maiorum, vestra auctoritas deiecit. Sanè, quod vobis magìs probro est, laudatis semper vetustates, & nihilominus tecalatis; qua peruersitate tant..... maiorum apud vos permanere probari debuerunt, cùm ea quæ probatis, recusetis? Sed & ipsum quod videmini à maioribus traditũ fidelissimè custodire & defendere, vel quo maximè reos nos transgressionis postulatis, de quo totum odium Christiani nominis animatur, deorum dico cultutam, perinde à vobis destrui ac despici ostendam: nisi quòd non perinde: nos enim contemptores deorum haberi nulla ratio est, quia nemo contemnit, quod sciat omnino non esse.* Quod omnino est, id contemni potest; quod nihil est, nihil patitur. Igitur quibus est, ab eis patiatur necesse est. Quo magìs oneramini, credentes est, & contemnentes; colentès & despuentes, honorantes & lacessentes. Licet etiam hinc recognoscere, imprimìs, cùm alij alios Deos colitis, eos quos non colitis, vtique contemnitis. prælatio alterius, sine alterius contumelia esse non potest, nec vlla electio, non reprobatione componitur. qui de pluribus suscipit aliquem, eum quem non suscipit despexit. Sed, tot ac tanti ab omnibus coli non possunt: Iam ergo tunc primò contempsistis, non veriti scilicet ita instituere, vt omnes coli non possent. Atenim illi sapientissimi ac prudentissimi maiores, quorum institutis renuntiare non nostis, maximè in persona deorum vestrorum, ipsi quoque impij deprehenduntur. Mentior, si nunquam censuerant, Nè qui imperator fanum, quod in prælio vouisset, prius dedicasset, quàm Senatus probasset: * vt contigit M. Æmilio, qui vouerat Alburno deo. vtique enim impiissimum, immò contumeliosissimum admissum est, in arbitrio, & libidine sententiæ humanæ locare honorem diuinitatis, vt Deus non sit, nisi cui esse permiserit Senatus. * Sæpè Censores inconsulto populo adsolauerunt. certè Liberum patrem cum sacro suo Consules Senatus auctoritate, non vrbe solummodò, verùm tota Italia eliminauerunt. Cæterũ, Serapem, & Isidem, & Arpocratem, & Anubem prohibitos capitolio Varro cõmemorat, eorumque statuas à Senatu deiectas, nonnisi per vim popularium restructas, sed tamen & Gabinius Consul Kalendis Ianuarijs, cùm vix hostias probaret, præ popularium cœtu, quia nihil de Serape, & Iside constituisset, potiorem habuit Senatus censurã, quàm impetum vulgi, & aras institui prohibuit. Habetis igitur in maioribus vestris, etsi non nomen, attamen sectam Christianam, quæ Deos negligit. Horum; si vos saltem integrum honoribus vestris, rei esse læsæ religionis: sed inuenio conspirasse à vobis tam superstitionis, quàm impietatis profectum. quanto enim irreligiosiores deprehendimini? * Priuatos enim Deos, quos Lares, & Penates domesticã consecratione perhibetis, domesticã licentiã inculcatis, venditando, pignerando pro necessitate, ac voluntate. Essent quidem tolerabiliora eiusmodi contumaciæ sacrilegia, nisi quòd eo iam contumeliosiora; quod modica. Sed aliquo solatio priuatorum & domesticorum deorum querelæ iuuantur, quod publicos turpius contumeliosiusque tractetis. Iam primùm, quos in hastarium regessistis publicanis subd...tis, omni quinquennio inter vectigalia vestra proscriptos addicitis. sic Serapeum, sic Capitolium petitur, addicitur, conducitur....... sub eadem voce præconis, eadem exactione quæstoris. Sed enim agri tributo onusti viliores, hominum capita stipendio censa, ignobiliora nam hæ sunt captiuitate notæ pœna, Dei vero qui magìs tributarij, magìs sancti, immò qui magìs sancti, magìs tributarij; maiestas constituitur in questũ, negotiatio religione proscribitur, sanctitas locationẽ mendicat: exigitis mercedem pro solo templi, pro aditu sacri, pro stipitibus, pro ostijs: venditis totam diuinitatẽ, non licet eam gratis coli, plus denique publicanis reficitur, quàm sacerdotibus. Non suffecerat vectigalium deorum contumelia, de contemptu scilicet æstimanda, nec contenti estis deis honorem non habuisse, nisi etiam quemcunque habetis,

* Apol. c. 6.
* Apol. c. 13.
* Apol. c. 5.
* Apol. c. 6.
* Apol. c. 13.

depretietis aliqua indignitate. Quid enim omnino ad honorãdos eos facit, quod [illegible] etiam mortuis vestris ex æquo præbeatis? extruitis deis templa, æque mortuis [illegible] extruitis aras deis, æquè mortuis aras, eisdem titulis superscribitis literas; [illegible] tuis induciris formas, vt cuique ars, aut negotium, aut ætas fuit: senex de Saturno [illegible] berbis de Apolline, virgo de Diana figuratur, & miles in Marte, & in Vulcano [illegible] ferri consecratur. Nihil itaque mirum si hostias easdẽ mortuis, quas & deis cæditis, eodemque odores excrematis. Quis istam contumeliam excuset, quæ vt aur mortuos cum deis deputet? Regibus quidem etiam sacerdotia adscripta sunt, sacrique apparatus, vt tensæ, & currus, & solisternia, & lectisternia .... tic & ludi. Planè, quoniam illis cœlum patet, hoc quoque non sine contumelia deorũ. Primò quidem, quòd non decuerit alios eis adnumerari, quibus datum sit post mortem Deos fieri: Secundùm, quòd tam liberè atque manifestè coram populo non peieraret contemplator Proculus in cœlũ recept[um] nisi contemneret quos deieraret, quàm ipse, quàm ij qui ei peierare permittunt. Consentiunt enim ipsi nihil esse quod deierant, immò insuper & præmio afficiunt, quia publicè contempsetit periurij vindices. quanquam periurij apud vos vnusquisque pu[nitus] est. Immò iam per Deos deierandi periculũ euanuit, potiore habita religione, per Cæsarem deierandi, quod & ipsum ad offuscationem pertinet deorum vestrorum; facilius enim per Cæsarẽ peierantes punirentur, quàm per vllum Iouem. Sed contemptus honestior est, habens quandam superbiæ gloriam. venit enim aliquando etiam de fiducia, vel conscientiæ securitate, vel naturali sublimitate animi. Derisus verò quanto [gr]auior, tanto denotatior ad contumeliæ morsum.* Recognoscite igitur quã der[isores] in-
*Apol. c. 14. ueniamini numinũ vestroũ, non dico quales sitis in sacrificando, quòd enecta, & tabida quæque mactatis; de opimis autẽ, & integris, superuacua esui, capitula, & vngulas & plumarum, setarumque præuulsa, & si quid domi quoque habituri non fuissetis. O[mit]to quæ vulgæ, aut sacrilegæ gulæ videbuntur, maiorũ propè religionem conue[ni]re. atquin doctissimi, grauissimi, quatenus grauitas, atque prudentia, de doctrina proficere credunt, & in reuerentissimi erga Deos vestros semper existunt, nec eis cessit literatura, quàm vt aut turpia, aut vana, aut falsa de deis inferat. Ab ipso exordiar Homero vest[ro] eius vnda omnis, & omne æquot, cui quantum honorẽ additis, tantum deis vest[ris] derogastis, magnificando qui de eis lusit. Adhuc meminimus Homeri: ille opinor est, qui diuinã maiestatem humanã conditione tractauit, casibus, & passionibus humanis Deos imbuens, *qui de illis fauore diuersis, gladiatoria quodammodo paria commisit: Vene-
* Apol. 14. rem sauciat sagittã humanã, Martẽ tredecim mensibus in vinculis detinet, fortasse periturum; eadem Iouem penè perpessum à cœlitum plebe traducit, aut lacrimas eius super Sarpedonem excutit, aut luxuriantem cum Iunone fœdissimè inducit, commendato libidinis desiderio, per commemorationem, & enumerationem amicarum. Exinde quis non poëtarum, ex auctoritate principis sui, in Deos insolens, aut vera prodendo, aut falsa fingendo? Et tragici quidem, aut comici pepetcerunt, vt non ærumnas, ac pœnas Dei præfarentur?* Taceo de philosophis, quos superbia seueritatis, & duritia disci-
* Apol. 14. plinæ ab omni timore securos, nonnullus etiam afflatus veritatis, aduersus Deos erigit: denique & Socrates in contumeliam eorum quercum, & canem, & heram iurat. nam etsi idcirco damnatus est, cùm pœnituerit Athenienses damnationis, discriminatores quoque impenderit, restituitut testimonium Socrati; & possum retorquere, probatum esse in illo, quod nunc reprobatur in nobis. Sed & Diogenes nescio quid in Herculem lusit, & Romani stili Diogenes Varro trecentos Ioues, seu Iuppiteres dicendũ est, sine
* Apol. 15. capitibus inducit.* Cætera lasciuiæ ingenia, etiam voluptates vestras per dedecus deorum administrant. Dispicite apud vos Lentulorum, & Hostiorum sacrilegas venustates, vtrum mimos, an Deos vestros in strophis & iocis rideatis? Sed & histrionicas literas magna cum voluptate suscipitis, quæ omnem fœditatem designant deorum: constuprantut coram vobis maiestates in corpore impuro: famosum, & diminutum caput, imago cuiuslibet Dei vestit. luget Sol filium fulmine extinctũ, lætantibus vobis. Cybela pastorem suspirat fastidiosum, non erubescentibus vobis, & sustinetis Iouis elogia modulari. Planè religiosiores estis in gladiatorum cauea, vbi super sãguinem humanũ, supet inquinamenta pœnarum, proinde saltant Dei vestri argumenta, & historias nocentibus erogandis, aut in ipsis deis nocentes puniuntur. Vidimus sæpè castratũ Attin Deum à Pessinunte, & qui viuus cremabatur, Herculẽ induerat. Risimus & meridiani ludi de deis lusum, quo Dis Pater, Iouis frater gladiatoiũ exsequias cũ malleo deducit, quo Mercurius, in caluitio pennatulus, in caducæo ignitulus, corpora exanimata iam, mortemve simulantia è cauterio probat. Singula ista, quæque adhuc inuestigare quis possit, si honorem inquietant diuinitatis, si maiestatis fastigium adsolant, de contemptu

vtique censentur, tam eorum qui eiusmodi factitant, quàm eorum qui ita suscipiunt. Quare nescio, nè plus de vobis Dei vestri, quàm de nobis querantur........ ex alia parte adulauini, redimitis si qua delinquitis, & postremò licet vobis in eos, quos esse voluistis: nos verò in totum auersamur.

CAPVT XI.

Gentiles, Tacito Authore, finxerunt Christianos contempto deorum cultu, Deum Asinino capite colere; cùm ipsi omnis generis animalia colant.

V. Christiana Religio 6.

NEc tantùm in hoc nomine, rei desertæ communis religionis, sed superductæ monstruosæ superstitionis. nam, vt quidam somniastis, caput asininum esse Deum nostrum, hanc Cornelius Tacitus suspicionem fecit. * Is enim in quarta Historiarum suarum, vbi de bello Iudaico digerit, ab origine gentis exorsus, & tam de ipsa origine, quàm de nomine religionis, vt voluit, argumentatus; Iudæos refert in expeditione, vastis in locis aquæ inopia laborantes, onagris, qui de pastu aquam petituri æstimabantur, indicibus, fontibus vsos euasisse, ita ob eam gratiam, consimilis bestiæ superficiem à Iudæis coli. Inde opinor præsumptum, nos quoque vt Iudaicæ religionis propinquos, eidem simulacro initiari. Atenim idem Cornelius Tacitus, sanè ille mendaciorum loquacissimus, oblitus affirmationis suæ, in posterioribus refert, Pompeium magnum, Iudæis debellatis caprisque, Hierosolimis templum adisse, & perscrutatum nihil simulacri repperisse. Vbi ergo is Deus fuerit? vtique. nusquam magis quàm in templo tam memorabili, præsertim omnibus præter sacerdotibus clauso, quo non vererentur extraneum. Sed quid ego defendam, professus interim confessionem temporalem, omnium in vobis ex pari transferendorum? Creditur Deus noster, asinina aliqua persona: certè negabitis vos eadem habere nobiscum? Sanè vos totos asinos colitis, & cum sua Epona, & omnia iumenta, & pecora, & bestias, quæ perinde cum suis præsepibus consecraris. Et hoc forsitan crimini datis, quòd inter cultores omnium, tantum asinarij sumus!

Apol. 16. in p. Apoc c. 16. in p. & seq.

CAPVT XII.

Frustra Gentiles exprobrant Christianis cultum crucis, cùm eam ipsi in deorum suorum simulacris fingendis, tropæis & signis excolant.

V. Crux. 16. Circa. f.

SED & qui nos crucis antistites affirmat, consacraneus erit noster. Crucis qualitas, signum est de ligno: Etiam de materia colitis penès vos cum effigie. Quanquam sicut vestrum humana figura est, ita & nostrum sua propria; viderint nunc liniamenta, dum vna sit qualitas, viderit forma, dum ipsum sit Dei corpus. Quòd si de hoc differentia intercedit, quantò distinguitur à crucis stipite, Pallas Attica, & Ceres Pharia, quæ sine forma, rudi palo, & solo staticulo ligni informis repræsentatur? Pars crucis, & quidem maius, est omne robur, quod de recta statione defigitur. Sed nobis tota crux imputatur, cum antenna scilicet sua, & cum illo sedilis excessu. Hoc quidem vos inculabiliores, qui mutilum, & truncum dicastis lignum, quod alij pleuum, & structum consecrauerunt. Enimverò de reliquo integra est religio vobis integræ crucis, sicut ostendam. Ignoratis autem etiam originem istam deis vestris, de isto patibulo prouenisse: nam omne simulacrum, seu ligno, seu lapide desculpitur, seu ære defunditur, seu quacunque alia locupletiore materia producitur, plasticæ manus præcedant necesse est; plasta autem lignum crucis in primo statuit, quoniam ipsi quoque corpori nostro tacita, & secreta linea crucis situs est: quod caput, emicat; quod spina, dirigitur; quod humerorum obliquatio........ Si statueris hominem manibus expansis, imaginē crucis feceris. Huic igitur exordio, & velut statumini argilla desuper intexta paulatim membra complet, & corpus struit, & habitum quem placuit argillæ, intus cruci ingerit: inde circino, & plumbeis modulis præparatio simulacri in marmor, in lutum, vel æs, vel quodcunque placuit Deum fieri, transmigratur: A cruce, argilla; ab argilla, Deus: quodammodo transit crux in Deum, per argillam. Cruce igitur consecratis, à qua incipitur consecratur. Exempli gratia dictū erit, nempe de oliuæ nucleo, & nuce persici, & grano piperis sub terra temperato, arbor exsurgit in ramos, in comam, in speciem sui generis. eam si transferas, vel de brachijs eius in aliam subolem vraris, cui deputabitur quod de traduce prouenit? non illi grano, aut nuci, aut nucleo? Nam cùm tertius gradus secūdo adscribitur, æquè primo secūdus, sic tertius redigitur ad primū, transmissus per

Apol. 16. in m.

ſecundum. Nec diutius ſuper iſto argumentandū eſt, quando naturali præſcriptione omne omnino genus, cenſum ad originem refert; cantóque genus cenſetur origine, tantò origo conuenitur in genere. Si igitur in genere deorum, crucum originem colitis, hic erit nucleus, & granum primordiale, ex quibus apud vos ſimulacrorum ſiluæ propagantur. At manifeſta iam: Victorias, vt numina, & quidem auguſtiora, quantò lætiora, veneramini. Con .... one quid melius extollant, cruces erunt inteſtina quodammodo tropæorum. Itaque in victorijs, & cruces colit caſtrenſis religio, ſigna adorat, ſigna deierat, ſigna ipſi Ioui præfert. Sed ille imaginum ſuggeſtus, & totius auticulrus, monilia crucum ſunt. Sic etiam in cantabris atque vexillis, quæ non minore ſanctitate militia cuſtodit, ſiphara illa, veſtes crucum ſunt. Erubeſcitis, opinor, incultas, & nudas cruces colere.

CAPVT XIII.

Gentiles perperam imputant probro Chriſtianis cultum Solis, in die Dominico, & oratione verſus Orientem, quem & ipſi pariter colunt, quin etiam cum Iudæis communicant in cerimonijs.

V. Sol. 1. circa. f.

Apol. 16. à m. ALII planè humanius, Solem Chriſtianum Deum æſtimant, quòd innotuerit ad orientis partem facere nos precationem, vel die ſolis lætitiam curare. Quid vos minus facitis? Non plerique affectatione adorandi aliquando etiam cæleſtia, ad ſolis initium labra vibratis? Vos certè eſtis, qui etiam in laterculum ſeptem dierum ſolem recepiſtis, & ex diebus ipſum prælegiſtis, quo die lauacrum ſubtrahatis, aut in veſperam differatis, aut otium, & prandium cureris: quod quidem facitis, exorbitantes & ipſi à veſtris, ad alienas religiones: Iudæi enim feſti, ſabbata, & cœna pura, & Iudaici ritus lucernarum, & ieiunia cum azymis, & orationes litorales; quæ vtique aliena ſunt à dijs veſtris. Quare, vt ab exceſſu reuertar, qui ſolem, & diem eius nobis exprobratis, agnoſcite vicinitatem; non longè à Saturno, & ſabbatis veſtris ſumus.

CAPVT XIV.

Gentiles Iudæo cuidam apoſtatæ & impoſtori, Deum Chriſtianorum aſininum renunciantí credunt, & nobis inſultant, cùm ipſi Deos plurimos animalium capita vel pennas auium habentes colant.

V. dij Gentilium 7. in f.

Apol. 16. in f. NOVA iam de Deo noſtro fama ſuggeſſit. adeò nuper quidam perditiſſimus in iſta ciuitate, etiam ſuæ religionis deſertor, ſolo detrimento cutis Iudæus, vtique magis poſt beſtiarum morſus, ad quas ſe locando quotidie toto iam corpore decutit, cùm incedit, picturam in nos propoſuit ſub iſta proſcriptione, ONOCHOETES. Is erat auribus canteriorum, & in toga, cum libro, altero pede vngulato; & credidit vulgus Iudæo. Quod enim aliud genus ſeminarium eſt infamiæ noſtræ? Itaque in tota ciuitate Onochoetes prædicatur. Sed & hoc, tamque heſternum, & auctoritate temporis deſtitutum, & qualitate auctoris infirmum, libenter excipiam ſtudio retorquendi. Videamus igitur, an hìc quoque nobiſcum deprehendamini. neque enim intereſt quâ formâ, dum de formâ ſimulacra curemus. Sunt penès vos, & canino capite, & leonino, & de boue, & de ariete, & hirco cornuti dij, caprigenæ, vel anguini, & alites plantâ, fronte & tergo. Quid itaque noſtrum vnicum denotatis? Plures Onochoetæ penès vos deprehenduntur.

CAPVT XV.

Gentiles crudeliores infanticidæ Chriſtianis, & auidiores humanæ carnis & ſanguinis, ſæuitiam cum voluptate coniungentes.

V. Sanguis humanus. 3. in f.

*Apol. 9. in m. SI in deis æqualitate concurrimus, ſequitur vt ſacrificij, vel ſacti quoque inter nos diuerſitas nulla ſit, vt ex alia ſpecie comparationis ſatisfiat. Nos infanticidio litamus, ſiue initiamus: Vos, ſi de memoria abierunt, quæ cæde hominis, quæque infanticidijs tranſegiſſe, recognoſcetis ſuo ordine: nunc enim differimus pleraque, nè eadem videamur vbique retractare. Interim, vt dixi, ex alia parte non deeſt adæquatio: nam etſi nos aliter, tamen non aliter vos quoque infanticidæ, qui infantes editos enecantes, legibus quidem prohibemini, ſed nullæ magis leges tam impunè, tam ſecurè ſub

omnium conſcientia, vnius æ . . . . . . tabellis eluduntur. Sed nec eo diſtant, ſi vos non ritu ſacri, neque Deo necatis: atquin hoc aſperius, quòd frigore, & fame, aut beſtiis . . . . . . , tis, aut longiore in aquis morte demergitis. At & ſi quo . . . . diſſimilius penès vos ſit, eo adiecite, quo veſtra pignora ex . . . . s, & ſupplebitur, immò ſuperaceruabitur in vobis quicquid . . . . ratione defecerit. Sed de ea impieratis hoſtia dicimur . . . . dum ita quoque in vobis recognoſcitur, vbi opportunius poſitum eſt, non multo ſecernimur à veſtra voracitate; ſi illa impudica eſt, noſtra verò crudelis; coniungimur ſi fortè naturâ, quà ſemper ſæuitia cum impudicitia concordat. Quamquam quid minus, imò quid non amplius facitis? parum ſcilicet humanis viſceribus inhiatis, quia viuos, & puberes deuoratis? parum humanum ſanguinem lambitis, quoniam futurum ſanguinem elicitis? parum infante veſcimini, quia infantem totum præcoquum perhauritis?

CAPVT XVI.

Non eſt quod Gentiles verecundos ſaltem in tenebris inceſtus Caſtiſſimis chriſtianis obijciant, quos ipſi palàm exercent; & Oedipum inceſtum per ignorantiam ad miſſum flentem rident, & ludunt in ſcena, & in alio adoleſcente Romano iudicis autoritate compenſant.

V. Gentilium probra. 7. à m.

VENTVM eſt ad horam lucernarum, & caoinum miniſterium, & ingenia tenebrarum. Quo in loco metuo nè cedã. Quid enim tale in vobis detinebo? Verùm iam laudate conſilium inceſti verecundi, quòd adulteram noctem commenti ſumus, nè aut lucem aut veram noctem contaminaremus; quòd etiam luminibus terrenis parcendum exiſtimauimus; quòd noſtram quoque conſcientiam ludimus: quodcunque enim facimus, ſi volumus, ſuſpicamur. Cæterùm inceſta veſtra, pro ſua libertate, & luce omni, & nocte omni, & totâ cœli conſcientiâ fruuntur, quodque felicius proueniat, cùm palam miſceatis inceſta toto conſcio cœlo, ſoli ipſi ignoratis: nos verò etiam in tenebris, ſcelera noſtra recognoſcere poſſumus.* Planè Perſæ, Cteſias edit, tam ſcientes, quàm noo horrentes cum matribus liberè fiunt. ſed & Macedones, id quod probauerunt, palàm eſt factitare; ſiquidem cùm primus ſcenam eorum Oedipus intrauit, trucidatus oculos, riſu ac deriſu exceperunt: Tragœdus conſternatus retractâ perſonâ. Nunquid, ait, Domini, diſplicui vobis? reſponderunt Macedones: Immò tu quidem pulcrè. Aut ſcriptor vaniſſimus ſi finxit, aut Oedipus dementiſſimus ſi ita fecit; atque exinde alterum. ΕΛΑΥΝΕ, dicebat, ΕΙϹ ΤΗΝ ΜΗΤΕΡΑ. Sed, vna vel alia geos, quantula macula totius orbis? nos enim omnem infecimus ſolem, omnem polluimus oceanum! Dare igitur aliquam nationem vacantem ab eis quæ omne hominum genus ad inceſtum trahunt. ſi qua gens concubitu ipſo, & ætatis, ac ſexus neceſſitate, nè dixerim libidine, & luxuria caret, ea erit quæ carebit inceſto: ſi qua ab humana conditione, priuatâ quadam natura remota eſt, vt neque ignorantiæ, neque caſui oppoſita ſit, ea erit quæ ſola Chriſtianis reſpondere conſtantius poſſit. Reſpicite igitur luxuriam inter errores, & ventos fluctuantem, ſi deſunt populi, quos ad hoc ſceleris incurſent lata vada, & aſpera erroris? Inprimis, cùm infantes veſtros alienæ miſericordiæ exponitis, aut in adoptionem melioribus parentibus, obliuiſcimini quanta materia inceſti ſubminiſtratur, quaota occaſio caſibus aperitur? Planè ex aliqua diſciplina ſeueriores, aut certo reſpectu eiuſmodi euentuum, à libidine temperatis, quocunque loco, domi, aut peregrè; vt non diſperſio ſeminum, & ſaltus vbique luxuriæ, neſcientibus filios edat, quos aut ipſi poſtmodum parentes, aut alij . . . . . . iocurſent, quando etiam ætatum moderatio, libidine excluſa ſit. Quotcunque adulteria, quotcunque ſtupra, quotcunque publicatæ libidinis . . . . ſiue ſtatiuo, vel ambulatorio titulo, tot ſanguinis mixtiones, tot compagines generis, tot inde traduces ad inceſtum; vnde adeò mimis, & comœdis argumentorum venæ fluunt; vnde iſta quoque, talis antè tragœdia, erupit. Fuſciano præfecto Vrbi, iudicata punitione reatus, fortuitâ negligentiâ comitum vltra ianuam progreſſus iter, prætereuntibus tractus, domo excidit. Græculus (vel à limine) Græculo more captauerat (intrans.) inde mutatus Aſiæ ætate, Romam in venalicio refertur. emit imprudens pater, & vtitur Græco, dehinc, vt veſtra, adoleſcentem Dominus io agrum, & vincula legat. illic iamdudum pædagogus, & nutrix pœnas dabant. repræſentatur eis rota cauſa; referunt inuicem exitus ſuos. illi, quòd alumnus in pueritia periſſet. ille, ſe quoque à pueritia periſſe. Cæterùm, eodem euenru Romæ natum honeſtâ domo. forſitan & ſigna quædam retexuerit. Igitur, Dei voluntate, vt tanta ſæculo macula exprobraretur, ſpiritus de die concutit: tempora

Apol. c. 9 à m.

cum ætate respondent, aliquid & oculi de lineamentis recordantur, proprietates nonnul-læ in corpore recensentur. dominos, immò iam parentes, tantùm prolatæ inquisitionis diligentia impellit. inuestigatur venaliciarius, infeliciter inuenitur. reuelato scelere, parentes sibi laqueo medentur. bona filio malè superstiti præfectus adscribit, non ad hereditatem, sed ad stipendium stupri, & incesti. Satis erat vnum istud exemplum publicæ erubescentiæ eiusmodi scelerum delitescentium in vobis. Nihil semel euenit in rebus humanis; semel planè erui potest. De sacramentis nostræ religionis opinor intentatis & sunt paria vestris etiam non sacramentis.

CAPVT XVII.

Gentiles plus rei sunt læsæ maiestatis imperatoriæ, suis factionibus & irrisionibus, quam Christiani per eorum Genios non iurantes.

V. Imperator. 4. in f.

DE obstinationibus verò, vel præsumptionibus, si qua proponitis, nè istæ quidem ad communionem comparationis absistunt. Prima obstinatio est, quæ secunda ab religio constituitur Cæsarianæ maiestatis, quòd inreligiosi dicamur in Cæsares, neque

Apoc. 50. à p. imagines eorum repropitiando, neque genios dejerando: Hostes populi nuncupamur Ita verò sit; cùm ex vobis nationibus, quotidie Cæsares, & Parthici, & Medici, & Germanici fiant. Hoc loco Romana gens viderit, in quibus indomitæ, & extraneæ nationes; vos tamen de nostris aduersus nostros conspiratis. Agnoscimus sanè Romanam in Cæsares fidem! Nulla vnquam conjuratio erupit, nullus in senatu, vel in palatiis ipsis sanguinis Cæsaris notam fixit! nulla in prouinciis affectata maiestas! Adhuc Syriæ cadauerum odorib. spirant. adhuc Galliæ Rhodano suo non lauant. Sed omitto vesaniæ [illegible]na, quia nec ista Romanum nomen admittunt. Vanitatis sacrilegia conueniam, & ipsius vernaculæ gentis inreuerentiam recognoscam, & festiuos libellos, quos statuæ [illegible]ciunt, & illa obliqua nonnunquam dicta à concilio, atque maledicta, quæ Circi sonant. si non armis, saltim lingua semper rebelles estis. Sed aliud, opinor est, non iurare per genium Cæsaris. Dubitatur enim de perjuris iure, cùm nè per deos quidem vestros ex fide dejeretis. Sed non dicimus, Deum imperatorem, super hoc enim, quod vulgo aiunt, sannam facimus. Immò quid Deum Cæsarem dicitis, & deridetis, dicendo quod non est; & maledicitis, quia non vult esse quod dicitis: mauult enim viuere, quàm Deus fieri.

CAPVT XVIII.

Stultè Gentiles obstinationem & duritiem imponunt Christianis, spe Resurrectionis & immortalis gloriæ tormenta gaudenter subeuntibus; cum Gentiles tam dura pertulerint pro vana gloria, vt patet exemplis.

V. Martyres. 1. circa. f.

Apoc. 35. & 32. RELIQVVM obstinationis in illo capitulo collocatis: quòd neque gladios, neque cruces, neque bestias vestras, non ignem, non tormenta, ob duritatem, ac contemptum mortis, animo recusemus. Atenim hæc omnia apud priores, majoresque vestros non contemni modò, sed etiam magná laude pensari ac virtute didicerunt. Gladius quot, & quantos viros voluntarios: piget prosequi. Crucis verò nouitatem, numerosæ, abstrusæ, Regulus vester libenter dedicauit. Regina Ægypti bestiis suis vsa est. Ignes post Carthaginensem feminam Asdrubale marito in extremis patriæ constantiorem docuerat inuadere ipsa Dido. Sed & tormenta mulier Attica fatigauit tyranno negans: postremò, nè cederet corpus, & sexus, linguam suam pastam expuit, totum eradicatæ confessionis ministerium. Sed vestris ista ad gloriam, nostris ad duritiam deputatis. Destruite nunc gloriam majorum, quò nos quoque destruatis: contenti estote detrahere etiam laudi parentum ad præsens, nè nobis locum detis. De his forsitan & temporum qualitas, robustioris antiquitatis exegerit ingenia duriora: at nunc tranquillitas pacis, & ingenia mitiora, & mentes hominum etiam in extraneos.... Ergo, inquitis, veteribus vos comparate: nobis necesse est in vobis odio prosequi, quod à nobis non probatur, quia nec inuenitur in nobis. Responde igitur ad singulas species. non eadem voce exempla deposco. Si contemptu scilicet mortis, gladius de majoribus fabulas fecit, vtique non vitæ amore, gladio vos ad lanistas auctoratis; sed mortis nomen militiæ datis. Si feminæ alicui de bestiis famosa mors est, medio quotidie pacis, sponte liberâ ad bestias itis. Si crucem, configendi corporis machinam, nullus adhuc ex vobis Regulus pepigit, attamen iam ignis contemptus euasit, ex quo se quidam proximè vestiendum incendiali tu-

nica ad certum vſquequaque locum auctorauit. Si flagris mulier inſultauit, hoc quoque proximè inter venatorios ordine tranſcurſo, remenſus eſt, vt taceam de Laconica gloria.

CAPVT XIX.

Stultius Ethnici iudicium, pœnas & mercedes, & metempſychoſin credunt, quàm Chriſtiani Dei iudicium extremum & reſurrectionem ad vitam, vel mortem æternam.

V. nouiſſima hominis. in f.

HVCVSQVE, opinor, horrenda obſtinationum Chriſtianarum; quæ ſi vobiſcum communicamus, ſupereſt deridenda perſonarum conferamus: quamquam de perſuaſionibus omnis obſtinatio noſtra præſtruitur: mortuorum enim præſumimus reſurrectionem. Spes reſurrectionis, faſtidium eſt mortis. Ridete igitur quantumlibet ſtupidiſſimas mentes, quæ moriuntur, vt viuant: ſed quò facilius rideatis, & reſolutius decachinnetis, arreptâ ſpongiâ, vel interim linguâ delete literas interim veſtras, quæ ſimiliter aſſeuerant animas in corpora redituras. Attamen quantò acceptabilior noſtra præſumptio eſt, quæ in eadem corpora redituras defendit? vobis autem quantò vanius traditum eſt, hominis ſpiritum in carne, vel mulo, aut pauone rediturum? Item, Iudicium annuntiamus à Deo pro cuiuſque meritis poſt interitum deſtinatum. id vos Minoi, & Radamantho adſcribitis, juſtiore interim Ariſtide recuſato. Eo iudicio iniquos æterno igni, pios & inſontes amœno in loco dicimus perpetuitatem tranſituros. apud vos..... quoque Pyriphlegetontis, & Elyſii non alia conditio diſponitur. Nec Mythici, ac Poëtici ſoli talia canunt, ſed & Philoſophi de animarum reciprocatione, & iudicii diſtributione confirmant.

Apoc. 47. in f.

CAPVT XX.

Epilogo concludit, Gentiles debere Chriſtianos diligere, ſaltem tanquam ſibi in impietate, & duritia ſimiles. Quòd ſi ex ipſa ſimilitudinis æmulatione, eos oderint, ſaltem non eos inauditâ & inexcuſſâ, & probatâ cauſa, non iudicent; ſeipſos ſcrutentur, & emendent, & auferant trabem de oculo ſuo, vt arguant feſtucam in noſtro.

V. Gentilium probra. 9. in m.

QVONIAM igitur vſque, inquiſſimæ Nationes, non agnoſcitis, immò inſuper execramini veſtros, ſi nihil inter nos diuerſitas habet, ſi vnum & eidem ſumus? Quia non audiſtis quod eſtis, date dextras potius, compingite oſcula, miſcete complexus, cruenti cum cruentis, inceſti cum inceſtis, coniurati cum coniuratis, obſtinati & vani cum æqualibus. pariter deorum numina læſimus, pariter indignationem eorum prouocamus. Habetis & vos Tertium genus, etſi non de tertio ritu, attamen de tertio ſexu. illud aptius de viro, & fœmina, viris & fœminis iunctum. Aut numquid ipſo vos collegio offendimus? Solet æqualitas æmulationis materiam ſumminiſtrare. ſic figulus figulo, faber fabro inuidet. Immò iam de fine ſimulata confeſſio redigit conſcientiam ad veritatem, & ad conſtantiam veritatis, (nam omnia iſta in nobis ſolis erunt, & à nobis ſolis reuincuntur quibus inlata ſunt, agnitione ſcilicet diuerſæ partis, vnde ſcientia inſtructa, & conſilium inſpirat, & iudicium gubernat. Veſtra denique ſententia eſt, Nè cauſam quis iudicet, niſi duobus auditis. quod in nobis ſolis negligitis. naturæ vitio ſatisfacitis, vt quæ in nobis non refutetis, in aliis...... tis, aut quorum reatum in vobis memineritis, ea in alios jactetis...... opere occupatiores eritis, in extraneos caſti, in voſmetipſos inceſti. exertiores foris, ſubiecti domi. Hæc eſt iniquitas, vt gnari ab ignaris, abſoluti à reis iudicemur. [a] *Auferte ſtipulam de oculo veſtro, aut trabem de oculo veſtro, vt ſtipulam de alieno extrahatis.* emendate voſmetipſos prius, vt Chriſtianos puniatis: Niſi, quod emendaueritis, non punietis, immò eritis Chriſtiani; immò ſi fueritis Chriſtiani, eritis emendati. Diſcite quod in nobis accuſetis, & non accuſabitis. recognoſcite quid in vobis non accuſetis & accuſabitis. Patet etiam hinc vobis, quantum aperire potuerimus, è paucis iſtis libellulis, erroris inſpectio, & veritatis recognitio. damnate veritatem, ſed inſpectam ſi poteſtis, & probare errorem, ſed repertum ſi putatis. Quòd ſi præſcribitur vobis, errorem amare, & odiſſe veritatem; cur quod amatis & oditis, non noueritis?

a Luc. 6. 41. 42.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

AD NATIONES LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM.

Totus est in hoc libro Tertullianus in confutanda irridendaque tripartita Theologia Gentilium, quæ diuidit Deos in genus Physicum, Posticum, & Gentile, siue ciuile. Et conuincit neque cœlos & astra propter motum, nec elementa, vel homines mortales, & maximè criminosos, posse meritò deos reputari, neque rerum à Deo vero conditarum inuentores. Illudit etiam innumeræ turbæ deorum quos rebus omnibus, & actibus humanis seruientibus præficiunt. Adeò vt ridiculum sit & impium dicere Romanum imperium à talibus diis foueri & propagari, quod vnus & verus Deus instituit, prouexit, & ad statutum vsque tempus conseruabit.

CAPVT PRIMVM.

Gentiles arguit, colentes deos ab hominibus factos; ridetque sapientissimum authorem gentilium Varronem, omnem Theologiam, & deorum notitiam diuidentem in fabulosam, phy[sicam], & gentilem, siue ciuilem.

Vide Dij gentium. 1.

NVNC de deis vestris, miserandæ Nationes, congredi vobiscum def[en]sio nostra desiderat, prouocans ipsam conscientiam vestram, ad co[gnoscen]dum, an verè dei, vt vultis; an falsò, vt scire non vultis? H[æc] c[...] materia est erroris humani, per artificem eius, nè ignorantia err[...] quò magis rei sitis. Patent oculi, nec vident; hiant aures, nec audiunt cor stupet saliens, nescit animus quod agnoscit. Denique, si tantam peruersitatem vna præscriptione discuti liceret, in expedito esset nuntiatio, cù[m] om[nes] istos deos ab hominibus institutos, non......... hinc excidere fidem veræ diuinitatis, quod nihil vtique aliquando cœptum, diuinum videri jure possit. Sed enim multa sunt, quibus teneritas conscientiæ obduratur in callositatem voluntarii erroris. Ingenti manu veritas obsidetur. at ipsa de sua virtute secura est. quidni? quoscunque vult de ipsis aduersariis socios, protectoresque sibimet assumit, & omnem illam expugnatorum m[ultitu]dinem prosternit. Aduersus hæc igitur nobis negotium est, aduersus institutiones majorum, auctoritates receptorum, leges dominantium, argumentationes prudentium; aduersus vetustatem, consuetudinem, necessitatem; aduersus exempla, prodigia, miracula, quæ omnia adulterinam istam diuinitatem corroborauerunt. Quare secundum vest[ros] commentarios, quos ex omni Theologiæ genere cepistis, gradum conferens, quoniam major in huiusmodi penès vos auctoritas litterarum, quàm rerum est, elegi ad compendium Varronis opera, qui rerum diuinarum, ex omnibus retro digestis, commentus idoneum se nobis scopum exposuit. Hunc si interrogem, qui insinuatores deorum aut philosophos designat, aut populos, aut poëtas. Triplici enim genere, deorum censum distinxit: vnum esse physicum, quod philosophi retractant; aliud mythicum, quod inter poëtas volutetur; tertium gentile, quod populi sibi quique adoptauerunt. Igitur cum philosophi physicum coniecturis concinnarint, poëtæ mythicum de fabulis traxerint populi gentile vltrò præsumpserint, vbinam veritas collocanda? in coniecturis? sed incerta conceptio est; in fabulis? sed fœda relatio est; in adoptationibus? sed passiua & municipalis adoptatio est. Denique apud philosophos incerta, quia varia; apud poëtas omnia indigna, quia turpia; apud populos passiua omnia, quia volũtaria. Porro diuinitas, si veram retractes, ea definitione est, vt istud neque argumentationibus incertis colligatur, neque fabulis indignis contaminetur, neque adoptationibus passiuis iudicetur. haberi enim debet, sicut est, certa, integra, communis, quia scilicet omnium. Cæterùm, quem Deum credam? quem suspicio æstimauit, quem historia jactauit, quem ciuitas voluit? Dignius multo neminem credam, quàm dubitandum, aut pudendum, aut adoptiuum.

CAPVT II.

CAPVT II.

Philosophi Gentiles veri Dei timore destituti, qui est initium sapientia, veram eius cognitionem habere non possunt: & licet scripturas sanctas ex parte legerint, eas corruptas in suum sensum detorserunt: ac in varias sectas opinionum diuersitate diuisi sunt.

V. scriptura sancta. 4.

SED Physicorum auctoritas philosophorum, vt mancipium sapientiæ patrocinatur. Sat è mera sapientia philosophorum, cuius infirmitatem prima hæc contestatur, varietas opinionum, veniens de ignorantia veritatis. Quis autem sapiens, expers veritatis, qui ipsius sapientiæ ac veritatis patrem & dominum Deum ignoret? ......, diuina aliàs enunitatio Salomonis, * *Initium*, inquit, *sapientia, metus in Deum.* Porro timoris origo, notitia est: quis enim timebit quod ignorat? Ita qui Deum timuerit, omnium notitiam & veritatem adsecutus, plenam atque perfectam sapientiam obtinebit. * Hoc autem philosophiæ non liquido successit. licet enim per curiositatem omnimodæ literaturæ inspiciendæ, diuinis quoque scripturis, vt antiquioribus, possint videri incursasse, & inde nonnulla dempsisse, cum tamen .....nt, probant sese aut omnia despexisse, aut non omnibus ...., nam & alias veritatis simplicitas per scrupulositatem ...... ve fide nutat, & ita accedente libidine gloriæ, ad proprii ingenii opera mutasse, per quod incertum abiit etiam quod inuenerant, & facta est argumentationum inundatio, de stillicidio vno, atque alio veritatis; inuento enim solummodò eo, non vt inuenerunt exposuerunt, vt de qualitatis eius, & de naturâ, etiam de sede disceptent. Platonici quidem, curantem rerum, & arbitrum, & iudicem: Epicurei, otiosum & inexercitum, &, vt ita dixerim, neminem. positum verò extra mundum, Stoici: intra mundum, Platonici. quem non penitus admiserant, neque nosse potuerunt, neque timere, nec inde sapere, exorbitantes scilicet ab initio sapientiæ, id est, metu in Deum. Extant testimonia tam ignoratæ, quàm dubitatæ inter philosophos diuinitatis. Diogenes consultus, quid in cœlis agatur? Nunquam, inquit, ascendi. Item, an dei essent? Nescio, inquit, nisi vt sint, expedire. Thales Milesius, Crœso sciscitanti, quid de deis arbitraretur? post aliquot deliberandi commeatus, nihil renuntiauit. Socrates ipse deos istos, quasi certus negabat. idem Æsculapio gallinacium secari quasi certus iubebat. Et ideo cùm tam incerta & inconstans definiendi de Deo philosophia deprehenditur, quem potuit......... re eius, quem non liquidò tenebat determinare? De mundo.... dicimus? Hunc enim physicum theologiæ genus cogunt: q...... ta deos tradiderunt, vt Dionisius Stoicus trifariam deos diuidat: vnam vult speciem, quæ in promptu sit, vt solem, lunam...... aliam, quæ non compareat, vt Neptunum: reliquam, quæ de hominibus ad diuinitatem transisse dicitur, vt Herculem, Amphiaraum. Æquè Arcesilaüs trinam formam diuinitatis ducit, Olympios, Astra, Titaneos; de Cœlo & Terra ex his, Saturno & Ope Neptunum, Iouem, & Orcum, & cæteram successionem. Xenocrates Academicus bifariàm facit, Olympios & Titanios, qui de cœlo & terra. Ægyptiorum plerique quatuor deos credunt, solem & lunam, cœlum ac terram. Cum reliquo igni superno, deos ortos Democritus suspicatur, cuius instar vult esse Naturam Zeno. Vnde & Varro ignem mundi animum facit, vt perinde in mundo ignis omnia gubernet, sicut animus in nobis. Atqui vanissimè: nam cùm est, inquit, in nobis, ipsi sumus; cùm exiuit, emorimur. Ergo & ignis cum de mundo per fulgura proficiscitur, mundus emoritur.

*Eccli. 1. 16.

* Apol. 47. à p.

CAPVT III.

Gentiles perperam elementa mundi deos esse credidere, & cælum & astra animalia à motu, diuina stultè censuerunt, à quibus dy quoque orti, animales, & mortales fuisse conuincuntur.

V. Dei vnius notitia. 3. in f.

HIs ita expeditis, videmus physicum istud ad hoc subornatum, vt deos elementa contendat, cùm ex his etiam alios deos natos alleget: Dei enim nonnisi de deis nascerentur, quos quoniam in mythico, apud poëtas plenius suo loco examinabimus, tamen quod de ipsis interim retractandum est, quod ad præsentem speciem facit, simul & de præsenti specie ad ipsos..... an ostensuri sumus, deos nullo modo videri posse, qui de elementis nati dicuntur, vt jam hinc præiudicatum sit, deos elementa non esse, cùm qui de elementis nati dicuntur, dei non sunt: æquè demonstrando, orta deos non esse ad illam agnatorum speciem præstruemus rectè, non esse defendi, quorum parentes, id est elementa, dei non sunt. Scitum, Deum è Deo nasci, quemadmodum de non deo, non

Deum. Igitur, quod elementa contineat mundus iste, vt summaliter tractem [illegible] sitate, partibus eius præministrans; nam quæ conditio eius, eadem vtique er[illegible] & [illegible] torum & membrorum, aut ab aliquo institutus sit necesse est, quà Platonis h[illegible] aut à nullo, quà Epicuri duritia. Etsi institutus est, habendo initium, habebit & finem, ita quod aliquando non fuit ante initium, & quandoque non erit post finem, non capit vtique videri Deus, carens substantia diuinitatis, id est, æternitate, quæ sine initio & [illegible] ne censetur. Si verò institutus omnino non est, ac propterea Deus habendus, quod vt Deus neque initium, neque finem sui patitur, quomodo quidam assignant elementis, quæ deos volunt, generationem, cum Stoici negent quicquam Deo nasci? Item, quomodo volunt, quos de elementis natos ferunt, deos haberi, cùm Deum negent nasci? Itaque q[illegible]d mundi erit, hoc elementis adscribetur, cœlo dico, & terræ, & sideribus, & igni, quæ deos & deorum parentes aduersus negatam generationem Dei & natiuitatem frustra credi proposuit Varro. & qui Varro indicauerat animalia esse cœlum & astra. Quòd si ita est, etiam mortalia sint necesse est, secundùm animalis formam nam etsi immo[illegible] a-lem constat animam, ipsi hoc soli licebit, non etiam illi cui adnectitur, id est corpori, nemo autem negabit mortale corpus esse; cùm & contingamus ea, & contingamur ab [illegible], certa corpora ex illis decidere videamus. Ergo si animaliæ, depositâ ratione animæ qua corporum conditio, mortalia, non vtique dii elementa. Et tamen vnde animalia Var[illegible] ni videntur elementa? Quoniam mouentur. Ac, nè ex diuerso proponatur, mul[illegible] a[illegible] moueri, vt rotas, vt plaustra, vt machinas cæteras, vltro præuenit dicens, eò animalia credita, quòd per semetipsa mouerentur, nullo extrinsecus apparente motatore eorum aut minatore, sicut apparet qui rotam compellit, & plaustra voluit, & machinam te[illegible] perat. Igitur nisi animalia, non mobilia per se. Porro allegans, quid non app[illegible], ostendit quid quæsisse debuerat, id est, artificem & arbitrum motus; neque enim statim non est, quod quia non videmus, non credimus esse. Immò eo altius inuestigandum e[illegible] quod non videatur, vt quod videatur, quale sit scire possumus. Alioqnin si tantùm ea q[illegible] comparent, ideo esse creduntur quia comparent, quomodo deos etiam eos recipitis, q[illegible] non comparent? si autem videntur esse qui non sunt, cur non sint & qui non videntur? Motatorem dico cœlestium rerum. Sint ergo & animalia, quia mobilia per se, & iam mobilia per se, quia non per alium; tamen illa non statim Dei, quia animalia, ita nec deo quia per se mobilia; aut quid vetat vniuersa animalia, vt mobilia per se, Deos haberi? [illegible] Ità sanè vanitate Ægyptiis licet.

CAPVT IV.

Stultè Gentiles Deos suos à motu & cursu dixerunt, cùm plerique sint immobiles. Nec Zenoni materia Deus est, multò minus elementa ex ea facta. Nec sol Deus est, aut qualibet astra, sed Deus vnus verus immutabilis opifex mundi, quem si Thales contemplatus esset, non cælum, in foueam non cecidisset.

V. mundus, 1. circa. f.

AIVNT quidam propterea Deos fuisse appellatos, quod θεῖν & σαλεύεσθαι procurrere, ac motari interpretatio est. Sanè vocabulum istud non est alicuius maiestatis; à cursu enim, & motu, non ab diuinitatis denominatione formatum est. Sed cùm etiam ille vnus Deus quem colimus, Θεὸς cognominetur, nec tamen aut motus vllus, aut cursus eius appareat, quia nec visibilis cuiquam sit, palàm est, vt vocabulum istud .... sumptum propriumque, quia senatiuum, diuinitatis inuentum .... interpretationis eius astutiâ verisimilis est non à cursu & motu Θεοὺς dictos, sed de appellatione veri Dei mutuatum, vti quos æquè Deos excudissetis, Θεοὺς cognominaretis. Denique quàm ita sit, probatio suppetit, cùm etiam vniuersos Deos vestros, in quibus nullius cursus aut motus officium denotatur, Θεοὺς communiter appelletis. itaque si æquè Θεοὺς æquè immobiles, disceditur vocabuli interpretatione pariter, & diuinitatis opinione, quæ à cursu, & motu modulata rescinditur. Quòd si nomen istud proprium diuinitatis, & simplex, nec interpretatorium in illo Deo reprehensum, in cætera quæ Deos vultis, docete etiam qualitatis inter illos esse consortium, vt iure consistat collegium nominis, communione substantiæ. Porro Θεὸς ille iam hoc solo, quòd non sit in promptu, vacat à comparatione eorum quæ in promptu sunt & visui, & sensui. sed sensui tatìs, quod est testimonii ad diuersitatem occulti, & manifesti renuntiatio; si elementa palàm proposita omnibus; si contra Deus, nemini, quomodo poteris ex ea parte quam non vidisti, quæ vides congredi? Cùm ergo non habes conjungere sensu, ...: ratione, quid vocabulo conjungis, vt conjungas etiam potestate? Ecce enim Zeno quoque materiam mundialem à Deo separat, vel eum per illam, tanquam mel per fauos transisse dicit. Itaque materia & Deus, duo

vocabula, duæ res. pro discrimine vocabulorum etiam res separantur, etiam materiæ conditio, vocabulum sequitur. quòd si materia non est, quia sic & appellatio præscribit, quomodo quæ sunt in materia, id est elementa, dei habebuntur, cum membra à corpore aliq.... esse non possint? Sed quid ego cum argumentationibus physiologicis? S....... ascendere debuit de statu mundi, non in incerta descen .... lo Platonica forma, quadratum eum, angulatumque com.......... do circino rotundo ita collegit, quod sine capite, solum credi laborat. Sed Epicurus qui dixerat, Quæ super nos, nihil ad nos; cum & ipse cœlum inspicere desiderat, solis orbem pedalem deprehendit. adhuc scilicet frugalitas & in cœlis agebatur. Denique vt ambitio profecit, etiam sol aciem suam extendit, ita illum orbem majorem Peripatetici denotauerunt. Oro vos, quid sapit conjecturarum libido? Quid probat tanta præsumptione asseuerationis otium, affectatæ morositatis eloquii artificio adornatum? Meritò ergo Milesius Thales, dum totum cœlum examinat & ambulat oculis, in puteum cecidit..... r, multum inrisus Ægyptio illi: In terra, inquit, nihil perspiciebas, cœlum tibi speculandum existimas? Itaque casus eius per figuram....... s notat, scilicet eos qui stupidam exerceant curiositatem..... naturæ, quam prius in artificem eius & præsidem, in vacuum..... ndum habituros.

CAPVT V.

Varronis Theologia Physica aberrat à vero, Deos, faciens elementa, cœlos, astra Deo vero, omnium authori, & ex eius prouidentia, hominis vtilitati, vel castigationi famulantia.

V. Sol. 1. circa. f

QVIN ergo ad humaniorem aliquanto con..... imur opinionem, quæ de communi omnium sensu, & simplici cog...... deducta videatur? Nam & Varro meminit eius, creditam præterea dicens elementorum diuinitatem, quòd nihil omnino sine suffragio illorum gigni, ali, prouehi possit, ad vitæ humanæ, & terræ sationem; quando nè ipsa quidem corpora, aut animas sufficere licuisset, sine elementorum temperamento, quo habitatio ista mundi, circulorum conditionibus fœderata præstatur, nisi quòd hominum incolatui denegauit enormitas frigoris, aut caloris. Itaque Deos credi: solem, qui diei de suo cumulet, fruges caloribus. p...... & annum stationibus seruet: lunam, solatium noctium, patrocinium mensium gubernaculis. item sidera, signacula quædam temporum ad mutationen notandorum. ipsum denique cœlum, sub quo omnia; terram, super quam omnia, & quicquid illorum inter se ad commoda humana conspirat. Nec tantùm beneficiis, fidem diuinitatis elementis conuenire, sed etiam de diuersis quæ tanquam de ira & offensa eorum incidere soleant, vt fulmina, vt grandines, vt ardores, vt auræ pestilentes: item diluuia: item hiatus motusque terrarum. Et iure credi Deos, quorum natura honoranda sit in secundis, metuenda sit in aduersis: domina scilicet juuandi & nocendi. Porro, si ita sentiuntur in..... conuersatione, non perinde rebus ipsis quibus juuantur, siue læduntur, aut gratias referunt, aut querelas intendunt; sed his sub quorum ducatu & potestate operatio rerum decurrit. Nam in voluptatibus vestris non tibiæ aut citharæ coronam ad præmium adiudicatis, sed artifici, qui tibiam & citharam suauitatis temperet vi. Æquè, cùm quis valetudine malè est, non lanis, nec antidotis, aut malagmatis ipsis gratiam meministis; sed medicis, quorum operâ atque prudentiâ remedia proueniunt. Item in aduersis, qui ferro sauciantur, non gladium ipsum, aut lanceam accusant; sed hostem, vel latronem. Et quos .... tegulas aut imbrices arguunt, sed vetustatem, sicut & naufragi non petris & fluctibus imputant, sed procellæ. Meritò. Certum enim est, quodcunque est, ei adscribendum, non per quod fit, sed à quo fit; quia is est caput facti, & qui vt fiat, & per quid fiat, instituit. Et sunt in omnibus rebus tres tituli isti, quod est, per quod est, & à quo est; quia prius est, qui quid velit fieri, & quod possit, inueniri. Et ita rectè in cæteris agitis, auctorem considerantes. At in physicis contra naturam regula vestra, qua in cæteris sapientiam iudicatis, auferendo summum gradum auctoris, & quæ fiunt, non à quo fieri, ... ita credere contingit elementorum potestates & ar...esse, quæ sunt seruitutes, & officia. Non in ista inuestigatione ali.....us artificis intus & domini, seruitutis autem non tendimus elementorum, ... operis eorum quas facis potestatis. Sed Dei non seruiunt: ea igitur quæ seruiunt, Dei non sunt. Aut doceant vulgo fieri, vt de licentia passiuitatis, libertas approbetur; de libertate, dominatio; de dominatione, diuinitas intelligatur. Nam si omnia hæc super nos certis curriculis, legitimis decursibus, propriis spatiis, æquis vicibus sub legis instar constituta vol..ndis temporibus, & exercendis temporum ducatibus occurrere

meminerunt, ... ex ipsa obseruatione conditionum suarum, & fide ... & instantia .... & cura demutationum, memoriâ reciprocatorum, ... dominationem sibi præesse persuadeant vobis, cui apparere videatur vniuer... tiatio mundialis, perueniens ad humani generis vtilitatem, & ..... nem? Non enim ... tes dicere, ea sibi agere ista, ac sibi curare, nec quicquam hominum causâ dispon... cùm propterea defendas elementis diuinitatem, quod ab illis aut iuuarire, aut lædi sentias: nam si sibi præstant, nihil eis debes.

CAPVT VI.

Licet tolerabilior sit Error Elementa & astra colentium, iuxta Physicorum Theologiam, quàm secundum mythicam Poëtarum, Deos commentitios adorantium, dij tamen esse non possunt creaturæ mutabiles, ortui, occasui, defectibus obnoxia.

V. Sol. 1. in f.

AGE iam, conceditisnè diuinitatem non modò non seruiliter currere, sed in pr... mis integrè stare, neque minui, neque intercipi, neque currumpi debere? C... rum abiit omnis felicitas eius, si quid patitur vnquam. Ecce autem & astra inte... & intercidisse se attestantur. Confitetur & luna quantum amiserit, cùm resumit... maiora eius detrimenta soletis in aquæ speculo considerare, vt nihil amplius v... ..... credam quod magi norunt. Ipse etiam sol sæpè defectione tentatus est. Fin... quaslibet rationes cœlestium casuum, non volet Deus aut minor fieri, aut esse de... re. Viderint igitur humanæ doctrinæ patrocinia, quæ coniectandi artificio sapien... mentiuntur, & veritatem. Nam aliàs natura sic est, vt qui melius dixerit, hic verius ... xisse videatur: non qui verius, is melius. Cæterùm cui res examinabitur, verisimi... vtique dicet, elementa ista ab aliquo regi, quàm vltro .....: igitur non Deos, quæ ... aliquo. At si in isto erratur, melius est simpliciter, quàm, vt physici, diligenter. Sed enim si ad mythic...... tes, melius iam in physico mortalitas errat, eis diuinitatem adscribendo, quæ super hominem putat sirit, & vi, & magnitudine, & diuinitate sentit: qu... enim super hominem, credas Deo proximum.

CAPVT VII.

Gentilium Theologia Mythica ridicula & obscæna, homines indignos cælo donat, & transcribit in Deos.

V. Dij Gentilium. 10. circa. m.

CÆTERVM vt ad mythicum transeamus, quod poëtis deputatur, nescio an t... tum .... mediocritati nostræ, an tanti de documentis diuinitatis conf.......... vt Mopsus Africanus, & Bœotus Amphiaraus. delibanda enim nunc est species ista, cuius suo loco ratio reddetur. Interim, hos certè homines fuisse, vel eò palam est, quod non constanter Deos illos, sed heroas appellatis. Quid ergo contendimus? si addicenda mortuis diuinitas erat, non vtique talibus. Ecce vos, cum eadem licentiâ præsumptionis, sepulcris regum vestrorum cœlum infamatis, nonnè probatos quosque iustitia, virtute, pietate, & omni bono, eiusmodi consecrationis solatio honestatis, contenti pro talibus etiam irrideri peierantes. At è contrario impios, turpes etiam, pristinis humanæ gloriæ præmijs aufertis, decreta eorum, & titulos lancinatis, imagines detrahitis, monetam repercutitis. Ille autem conspector omnium, comprobator, immo largitor bonorum, tantæ indulgentiæ suæ ordinationem vulgo prostituet, & plus d...ig...ntiæ atque iustitiæ hominibus licebit in distribuendis diuinitatibus sapere? Mundiores erunt regum & principum comites, quàm summi Dei? Atquin horretis & auersamini vagos, exules, ...s, debiles, sordidè natos, inhonestè institutos: contra incestos, adulteros, raptores, paricidas etiam legibus exerendis. Ridendum, an irascendum sit, tales Deos credi, quales homines esse non debeant? Sedenim in isto mythico genere, quod poëtæ ferunt, quàm incerti agitis circa conscientiæ pudorem, & pudoris defensionem. Nam quotiens mise..... turpia, vel atrocia deorum exprobramus, allegationem poëti .... é vt fabulosa defenditis? quotiens vltro siletur de eiusmodi poetica? Non modò non horretis, sed insuper honoratis, vtque in necessarijs artibus habetis. denique per hanc initiatricem literaturæ, ingenuitatis studia producitis. Criminatores deorum poëtas eliminari Plato censuit: ipsum Homerum sanè coronatum ciuitate pellendum. At cùm excipiatis illos, & retineatis, cur non credatis talia retexentibus de deis vestris? Igitur si creditis poëtis, cur tales Deos colitis? Si ideo colitis, quia non

credditis poëtis, cur laudem mendacibus fertis, nec cauetis ne offendatis eos, quorum delectatores honoratis? Sanè fides à poëtis non exigenda! Nonnè qui dicitis Deos post mortem factos, homines confitemini antè mortem? Quid ergo noui, si qui homines fuerint, humanis aut casibus, aut criminibus, aut fabulis polluuntur? Non creditis poëtis: cùm de relationibus eorum, etiam sacra quædam disposueritis? Cur rapitur sacerdos Cereris, si non tale * Ceres passa est? cur Saturno alieni liberi immolantur, si ille suis pepercit? cur Ideæ masculus amputatur, si nullus illi fastidiosior adolescens, libidinis frustratæ dolore castratus est? cur Herculeum pollutum mulieres Lanuuinæ non gustant, si non mulierum causa p...... Mentiuntur sanè poëtæ: sed non ideo quòd talia gesserint........ homines quas defuerint, nec quod diuinas adscripserint fo...... diuinitatis, cùm interim vobis credibilius visum est Deos fuisse, sed non tales; quàm tales, sed non Deos. * Apol. c. 15.

CAPVT VIII.

Theologia Gentilis quæ cultum cuiusque Dei priuati vrbium, & Oppidorum docet, vilis est, ridicula, & Ægyptiaca superstitio ad bestias vsque colendas deiecta, non contenta suo Serapi, siue Ioseph prouido nutritore, nisi etiam Anubim semi-hominem & canem adoraret.

V. Dij Gentium. 2. circa. f.

SVPEREST gentile illud genus inter populos deorum, quos libidine sumptos, non pro notitia veritatis, docet priuata notitia. Deum ergo existimo vbique notum, vbique præsentem, vbique dominantem, omnibus colendum, omnibus demerendum. Atenim cùm illi quoque quos totus orbis communiter colit, excidant probationi veræ diuinitatis; quantò magis isti, quos ne ipsi quidem municipes sui norunt? Nam quæ idonea auctoritas præcucurrit eiusmodi theologiæ, quam etiam fama destituit? Quanti sunt qui norint visu, vel auditu Atargatin Syrorum: Cælestem Afrorum: Varsutinam Maurorum: Obodan & Dusaren Arabum: Belenum, Noticum: vel, quos Varro ponit, Casiniensium Deluentinum, Narniensium Visidianum: Atheniensium Numentinum: Æsculanorum Ancharium, & quam Præuerim: Vulsiniensium Nortiam, quorum nè nominum quidem dignitas humanis cognominibus distat? satis rideo etiam Deos decuriones cuiusque municipij, quibus honor intra muros suos determinatur. Hæc libertas adoptandorum Deorum, quousque profecerit, Ægyptiorum superstitiones docent, qui etiam bestias priuatas colunt sp.... crocodilos, & anguem suum. Parum est, si etiam hominem consecrarunt. Illum dico, quem non iam Ægyptus aut Græcia, verùm totus orbis...... Afri iutant; De cuius statu quid conijci potest, apud nostras literas, vt verisimile videtur, positum est. Nam * Serapis iste, quidam olim Ioseph .... fuit de genere sanctorum, iunior inter cæteros fratres, sed excelsior........ ab ijsdem fratribus, per liuorem venum in Ægyptum datus, seruiebat in familiâ regis Ægyptiorum Pharao: à regina minus pudicâ desideratus: sed quia non obsequebatur, è contrario ab eadem delatus, à rege in carcerem datur. Illic somnia quibusdam non perpetam interpretatus, vim spiritus sui ostendit. Interea rex quoque somnia terribilia quædam illi, detractis quos conuocauerat, voluit exponere. Ioseph expedimenta de carcere edocuit, somnium regi aperit: illos boues septem opimissimos, defluentes, totidem annorum vbertatem significare: Posteriores æquè septem ineptos, subsequentium septem annorum inopiam. Prædicare itaque sæpè de recondendis præsidijs in futuram famem, de copia priore. Credidit rex: exitus rerum & prudentem, & sanctum semper, & necessarium probauit. Itaque Pharao vniuersæ Ægypto & frumentandæ, & exinde curandæ eum præfecit. Hunc Serapidem ex suggestu, quo caput eius ornatum, vocauerunt: cuius suggestus modialis figura, frumentationis memoriam obsignat; & curam frugum super caput eius fuisse, ipsis spicis, quibus per ambitum notatur, apparet. Propterea & canem, quem apud inferos deputant, sub dexterâ eius dicauerunt, quòd sub manu eius compressatus Ægyptiorum: & Phariam adiungunt, quam filiam regis Pharao deriuatio nominis esse demonstrat: nam & tunc Pharao, inter cætera honorum & remunerationum, filiam quoque in matrimonium ei dederat. Sed quia & feras, & homines colere susceperant, vtramque faciem in vnum Anubin conculcerunt, in quo naturæ conditionisque suæ potius argumenta videri posset consecrasse gens rixosa, suis regibus reconrrans, in extraneis deiecta, sanè & gula, & spurcitia .... etiam serui ipsa. * Apol. 6. circa. f.

CAPVT IX.

Arguit Varronem diuidentem Deos Romanorum in Deos certos & incertos. Ipse vero partitur in Communes & proprios, in assumptos & factos ex hominibus, & natos ex ipsis hominibus dijs factis Deos. Cùm autem ob merita vitæ, Romani deificauerint mortales homines, Æneam & Romulum in multis indignos, plures melius meritos à diuinitate excluserunt.

V. Dij Gentium. 5. circa. f.

HÆc secundùm tripertitam dispositionem .... diuinitatis, aut notiora, aut insigniora digessimus, vt possit iam videri satìs responsum de Physico genere, de Poëtico, de gentibus. Et quoniam omnis substitutio, non iam Philosophorum, nec poëtarum, nec populorum à quibus tradita est, sed Dominantium Romanorum, à quibus occupata est, auctoritatem sibi extruxit; alia iam nobis ineunda est humani erroris latitudo: immò silua cædenda, quæ vndique conceptis superstitionum seminibus, vitij pueritatem obumbrauit. Sed & Romanorum Deos Varro bifariàm disposuit, incertos, & electos. Tantam vanitatem? Quid enim erat illis cum incertis, si certos habebant? nisi si atticos stupores recipere voluerunt? nam & Athenis ara est inscri-
aAct.17.23. cripta, [a] *Ignotis Deis*. Colit ergo quis quod ignorat? Tùm si certos habebant, contenti esse debuerunt, nec electos desiderare. In quo etiam inreligiosi deprehenduntur. Si enim Dei, vt bulbi, seliguntur; qui non seliguntur, reprobi pronuntiantur. Nos vero bifariam Romanorum Deos recognoscimus, communes, & proprios, id est, quos cum omnibus habent, & quos ipsi sunt commenti. Et numquid hi sunt publici, & aduentitij dicti? Hoc enim aræ docent, Aduentitiorum, ad fanum Carnæ: Publicorum, in Palectio. Quare? cùm communes Dei, quàm* Physico quàm in mythico comprehendantur; actum est de istis speciebus. De proprijs dicere ...... &. De Romanis stupeamus, tertium illud genus hostilium deorum ...... e eò quòd nulla gens alia tantum sibi superstitionis inuenerit, ... duas species dirigimus; alios de hominibus assumptos, alios inde conceptos. Igitur quoniam idem illis color suppetit consecrationis mortuorum, tanquam ob merita vitæ, eandem & nos responsionem opponamus necesse est; neminem ex his quoque tanti fuisse. Patrē diligentem Ænean crediderūt, militē numquam gloriosum, lapide debilitatum: Quod telum quantum volgare, atque caninum, tanto ignobile volnus! Sed & proditor Patriæ Æneas inuenitur. tam Æneas, quàm Antenor. Ac si hoc verum nolunt, Æneas certè patriâ flagrante; dereliquit socios; feminæ Punicæ subijciendus, quæ maritum Hasdubralem, Æneæ timiditate supplicantem hosti, non comitata, raptis secum filijs, formam & Patrem sibi habere non in fugam sapit, sed in ignes ardentis Carthaginis, vt in amplexus patriæ pereuntis incubuit. Pius Æneas, ob vnicum Puerum, & decrepitum senem, Priamo & Astyanacte destitutis: Atquin Romanis magis detestandus, qui pro salute principum & domus eorum, aduersus liberos, & coniuges, & omne pignus suum deierant. Consecrat filium Veneris, & hoc Volcanus sciens patitur, & Iuno concedit. Si veredi Parentum in cœlo sedent, cur non Potiùs Argiui Iuuenes Dei habiti, quòd matrem, nè in sacris piaculum committeret, plus quàm humano more, iugales prouexerunt? Cur non magìs dea, quæ magìs pia, illa filia Patris in carcere fame defecti vberibus suis educatrix? Quid aliud Æneæ gloriosum, nisi quòd prælio Laurentino nusquam comparuit? Rursus forsitan solito more, quasi desertor è prælio fugerit. Romulus æquè post mortem Deus, si quia vrbem condidit, Deus; & alij, vsque in feminas, vrbium auctores. Sanè Romulus & fratrem interfecit, & alienas virgines dolo rapuit. ideo Deus, ideo Quirinus est, quia tunc parentibus quiritatum est per illum! Quid Sterculus meruit ad diuinitatem? si agros stercoribus iuuando diligens fuit, Plus fimi Augias conferebat. Si Faunus Pici filius in ius agitabatur mente ictus, curari eum magis, quā consecrari decebat. si Fauni filia pudicitia præcellebat, vt nè conuersaretur quidem inter viros, aut barbariâ, aut conscientiâ deformitatis, aut rubore insaniæ paternæ, quanto dignior Bona Dea Penelopa, quæ inter tot vilissimos amatores diuersata, obsessam castitatem tenerè protexit? Est & Sanctus, propter hospitalitatem à rege Plotio fanum consecutus: Potuit & Vlixes de humanissimo Alcinoo vnum amplius Deum vobis contulisse.

CAPVT X.

Scriptores Gentilium pudere debuerat in Deos referre Parentinam scortum Herculis, iactantem se eo functam per somnum, Ganymedem chariorem Ioui quam Antinoum Adrianum.

V. Dij Gentilium. 10. circa. f.

AD fœdiota festino. Non Puduit Auctores vestros de Larentina palàm facere. scortum hæc meritorium fuit, siue dùm Romuli nutrix, & ideo lupa, quia scortum: siue dum Herculis amica est, etiam mortui Herculis, id est, iam Dei. Nam ferunt, æd tuum eius solum fotie in æde calculis ludentem, vt sibi conclusorem, quem non habebat, repræsentaret, vnâ manu Herculis nomine, aliâ ex sua persona lusum inisse, si ipse vicisset, cœnulam, & scortulum ex stipitibus Herculis sumeret: si verò Herculis, id est, manus altera, eadem Herculi exhiberet. Vicit manus Herculis. (id quoque p... tuit duodecim titulis eius adscribi.) Æditus cœnam Herculi dependit, scortum Larentinam conducit: cœnat ignis, qui sol, & ipsius Herculis co ....nia ara consumpsit: Larentina in æde sola dormit....... de lenonio ludo iactitat se somniis functâ, & potuit, dum animo contemplatur, somnio pati. Eam de æde progredientem mane primo quidam Adolescens, tertius quod aiunt Hercules concupiscit: ad se .... iddictum sibi ab Hercule, vtique .... ceantut. non enim impune licue .... dem quoque scribit: mox illa prop .... per Herculem fuerat insecuta, agrum .... diuinitatem & filiabus suis, quas vtipsas h .... dium à Larentina Romanorum numina digni ....la de tot vxoribus Herculi cata, sola enim diues .... or Cerere quæ mortuo placuit. Tot exemplis & vo .... quis non Deus affirmari potuit? Quis denique Antinoo controuersiam diuinitatis agitauit, quod decorior Ganymedes, aut Carior suo amatori,.... ?apud vos mortuis cœlum, viam ab inferis, ad astra subigitis: Pass....... ea ascendunt, nè multum putetis vos præstare regibus vestris.

CAPVT XI.

Gentiles vacuas vmbras Deos præfecerunt singulis hominis rebus & statibus, conceptui, natali, nutritioni, &c.

V. Angelus. 4. in f.

NON contenti eos Deos asseuerare, qui visi tetro, auditi, contrectatique sunt, quorum effigies descriptæ, negotia digesta, memoria propagara, vmbras nescio quas incorpotales, inanimales, & nomina de rebus efflagitant, deosque sanciunt, diuidentes omnem statum hominis singulis potestatibus ab ipso quidem vteri conceptu: vt sit Deus Conseuius quidam, qui consationibus concubitalibus præsit; & Fluuionia, quæ infantem in vtero .... hinc Vitumnus, & Sentinus, per quem, viuiscat infans & sentiat........ dehinc Diespiter, qui puerum perducat ad partum. Cum prin .... & Candelifera, quoniam ad candelæ lumina pariebant, & quæ .. ..us dictæ. Peruerse natos .... to Prosæ Carmentis esse prouin ....: & ab effatu Farmus, & alijs à lo ....uem ad cauendum sumministrat ....tix & Albana, & vna Runcinia. Mirum .... non esse prouisos. Exinde & primi cibi sum ...., Potina & Edula, & statuendi infantis sta .... do, Abeona, & Domiducam, & habent Edeam ....æ & Malam. Item volunratis, Volumnum, Voletam .... Pauentinam, Pauoris: Spei Veniliam: Voluptaris, Volupiam.........., ntiæ, Præstitiam: æquè ab actu Peragenorem: à Consiliis Consum: Iuueniam, nouorum togatorum: virorum iam, fortuna barbata......... nuptialibus disseram. Affetenda est, ab afferendis dotibus ordinara: .... dor & Mutunus, & Turunus, & dea Pertunda, & Subigus, & Prema...... Parcite Dei impudentes, luctantibus sponsis nemo interuenit, ... quorum votum est, foris gaudentes erubescunt.

CAPVT XII.

Ridet vanitatem Gentilium circa deorum cultum, quorum varietatem primò diuidit, dehinc probat omnes fuisse homines, ab ipso primo Deo Saturno, cuius originem fuse probat; & Phisologiam explodit, de tempore ab doctis eorum expositam, & de Saturno profert Sybilla testimonium, antiquius, & credibilius omnibus eorum labtis.

V. Dij Gentilium. 3. circa. f.

ET quoniam vsque Deos .... quia differendum quales Deos tecepetitis, quantum vobis erubes ..... * Rideam vanitatem, an exprobrem cæcitatem, est admodum incertum. Nam quot Deos, & quos vtique producam? Maiores, an & minores? veteres, an & nouicios? mates, an & feminas? cœlibes, an & Ic ...... ?artifices, an & inertes? *Apol.c.10.

rusticos, an & vrbanos? ciues, an & peregrinos? Tot enim familiæ, tot nation census bona fide quærunt, vt dispici, & distingui, describique non possint: vt quanto diffusa res est, tanto substringenda nobis erit. & ideo, qui in ista specie vnum tuemur propositum, demonstrandi illos omnes homines fuisse; non quidem vt cognoscatis, nam quasi oblita agitis; compendio, ab ipsa dispiciendi ratione, summam originem generis illorum retractando, Origo enim, totius posteritatis. Ea origo deorum vestrorum, Saturno, vt opinor, signatur. Neque enim si Varro antiquissimos Deos Iouem, Iunonem, & Mineruam refert, nobis excidisse debet, omnem Patrem filijs antiquiorem, tam Saturnum Ioue, quàm cœlum Saturno: * De cœlo enim & Terra Saturnus. & tamen cœli & Terræ originem omitto. Erant vnde cœlibes Diu & orbi, antequam mariti & parentes. Longo scilicet æuo crescendum illis fuit ad tantam proceritatem. Denique, simul cœpit & cœlo vox insolescere, & vbera Terræ lapillescere, faciunt nuptias inter se. Credo, aut cœlum descendit ad sponsam, aut terra ascendit ad sponsum: Concepit tamen Terra de cœlo, & peperit illa Athos: Athos Saturnum: mira ratione. Vtri Parentum similis? Sed & peperit; certè ante Saturnum neminem procreauerunt, nisi vnam postea opem, exinde de subole cessatum est. Nam Saturnus quidem cœlum castrauit dormientem, legimus cœlum genere masculino: Cæterùm quomodo pater, nisi masculinus? Sed & vnde castrandum? falx illi: Hoc f..l....? Nondum enim Vulcanus artifex ferti. Terra vero orbata distulit, etsi adhuc iuuenili ætate, alij nubere. Sed nec habebat cœlum ..... tamen nisi illam mare amplectitur, sed olet salsuginem .... aquis assueta. Ita Saturnus vnicus masculus cœli atque Terræ. Sed ipse pubescens sorori suæ iungitur. Nondum leges quæ incesta prohiberent, nec quæ parricidium plecterent. Itaque filios virili sexu deuorabat; melius ipse quàm lupi, si exponeret: Timebat scilicet, nè quis illorum de Paterna falce didicisset. Nato mox, & abalienato Ioue, saxum infantis ementiti deglutiuit. Hoc ingenio diu securus, tandem filio quem nondum digesserat, in tenebris adulto, oppressus, regnoque priuatus est. Hunc vobis patriarcham deorum, cœlum & Terra, poëtis obstetricantibus, procreauerunt. Sed eleganter quidam sibi videntur Physiologicè per allegoricam argumentationem de Saturno interpretati; Tempus esse, & ideo cœlum & Terram parentes, vt & ipsos origini nullos, & ideo falcatum, quia tempore omnia detrimantur. & ideo voratorem suorum, quòd omnia ex se edita in seipsum consumat. Nominis quoque testimonium compellant: Cronium dictum græcè, vt Chronon: Æquè Latini vocabuli à sationibus rationem ....nt, qui eum procrearorem coniectantur: per eum seminalia cœli in terram deferri: Opem adiungunt, quòd opem viuendi semina conferant: & quòd opere semina euadant. Quæ, oro, huius translationem....... ponas. Aut Saturnus fuit, aut Tempus? Quomodo Saturnus .... quomodo Tempus? vtrumque enim non potes, corporale in-eo ...... mare. Quid autem prohibuit Tempus coli in sua qualitate? .... hominis, aut fabulam hominis in sua specie, non in tempo .... ? Quid sibi vult intellectio ista, nisi fœdas materias mentitis argumentationibus colorare? Saturnum neque ideo qui .. d .... tempus, aut dum eum Tempus facis, iam nec hominem vis fuisse. Pla .... s omnino Saturnus in terris humanæ qualitatis apud veteres memorias recensetur. Potest incorporaliter fingi quoduis, quod non fuerit omnino: vacat fingendi locus, vbi veritas est. Cùm autem Saturnum constat vixisse, frustra demutatis: non conceditur vobis, quem non negabitis fuisse hominem, qui neque Deus, neque tempus defendi potest. Exstat apud literas vestras vsquequaque Saturni Census: legimus apud Cassium Seuerum, apud Cornelios, Nepotem & Tacitum, apud Græcos quoque Diodorum, quiue alij antiquitatum canos collegerunt. Nec fideliora vestigia .... quam in ipsa Italia signata sunt: Nam post plurimas terras, & Attica hospitia, Italiæ, vel, vt tunc vocabatur, Oenotriæ, consedit: Exceptus ab Iano, siue Iane, vt si alij vocant: Mons quem coluerat, Saturnius dictus: vrbs, quam depalauerat, Saturnia vsque nunc est: tota denique Italia de Saturno vocabatur: Tali teste, terram, quæ nunc dominatur orbi, etiamsi de origine Saturni dubitatur, de actu tamen constat hominem illum fuisse. Ita si homo Saturnus, proculdubio d ....: Immò, quia homo, non vtique de cœlo atque Terra, sed cui parentes ignoti, quibusdam facilè illum deorum filium dici, quorum possunt omnes videre. Quis enim non cœlum ac Terram Patrem ac matrem venerationis gratia appellet? An de consuetudine humanâ, quâ ignoti quique, ex inopinato apparentes, de cœlo aduenisse dicuntur. Proinde .....semper eg..... repentino, vbique inoleuit cœlitem dici. Nam & volgo generis incertos, Terræ filios iactitamus. Nihil allego de statu antiquitatis, qua ... rudes tunc agebantur & oculi, & mentes hominum, & cuiuslibet noui viri aspectu, quasi diuino commouerentur, nedum

* Apol. c. 10.

nedum & regis, & quidem primi. Adhuc de Saturno immorabor, quòd & cæteris compendium præstruam, satiatâ primordiorum disputatione: nec prætermittam potiora testimonia diuinarum literarum, quibus fides pro antiquitate superior debetur. Antè enim sibylla, quàm omnis literatura extitit. Illa scilicet sibylla veri vera vates, & cuius vocabula dæmoniorum vatibus induistis. Ea Senario versu in hunc sensum de Saturni prosapia, & rebus eius exponit: *Decimâ, inquit, genitura hominum, ex quo cataclysmum prioribus accidit, regnauit Saturnus, & Titan, & Iamfetus, Terra & cæli fortissimi filij.* Si qua ergo, vel vestris .... oribus literis vestris superioribus, sed id circo magis proximis ..... in i lius ætatis, fides adiacet.

CAPVT XIII.

Deos natos & mortales proinde conuincit, nec factos nisi ab hominibus Deos, nec ob meritas eum Saturnus crudelis, Iupiter Incestus, libidinosus & impius fuerit.

V. Dij Gentilium. 5. circa. f.

Satis de Saturno & prosapia eius ..... um est, homines fuisse: Tenemus compendium, in cæteros originis præscriptionem, nè per singulos euagemur. Qualitas Posteritatis à principibus generis ostenditur, mortalia de mortalibus, terrena de terrenis, gradus ad gradus comparantur; nuptiæ, conceptus, natales cucurrerunt, Patriæ sedes, regna, monumenta I......... qui natos non possunt negare, mortuos credant: qui mortuos confitentur, Deos non putent. Sed enim manifestis vis sua adsistit: Quos à primordio non .... diuinitatem, affirmando illos post mortem Deos factos, vt Varro, & qui cum eo somniauerunt. * Hic igitur consisto: ..... alle .... in hoc nomen & numen, vt in ordinem senatorium, ... vestra .... cedatis iam necesse est, aliquem summum dominatorem ...... allegendi potestatem, & quasi Cæsarem: neque quisquam alijs præstare potest, qui non ipse dominetur. Cæterùm si potuerunt Deos sese facere post mortem, a .... deterioris conditionis ab initio esse voluerunt; aut si nemo est qui Deos fecerit, quomodo facti dicentur, qui non nisi ab alio fieri potuissent? Ita nullus vobis datur renuendi locus, esse mancipem quemdã diuinitatis. Perspiciamus itaque causas allegendæ mortalitatis in cœlũ. Harum duplicẽ rationem credo proferetis: Aut enim illu ...... quis idem præstans facit, vt habeat vel amminicula, vel munimenta, vel etiã ornamenta fastigij sui: aut meritorum necessitas .... s dignis quibusque. Aliud quid suspicari non datur. Nemo .... giendo alicui, aut non sua, aut illius causa facit. Sed neque ...... petere numini inest tanta & potestas, vt scilicet ..... faciat, & si tanta humanitas inrogetur, qui egeat operã vel adiumento quorumdam, & quidem mortuorum, quo mirum magis, cum alios sibi immortales instituere potuisset. Nec diutius de .... tus conquiret, qui humana diuinis comparauit, sa .... rior opinio est. discuu debet, si Deus renimis .... buta si pristinis viris .... recogitandum, quod exinde nemo dig .... si capere iam locus non potest. Tantis videlicet ....a meruerit antiquiras. Ergo an meruerit, re .... meruisse, proponatipsius merita. Si quid in cunabulis .... litatis, Valent, ad suffragium diuinitatis, incestorum .... Opem & Saturnum fratres recepistis. Furtiuus Infans ..... ter indignus & tecto, & vbere humano, meritoque incre ..... tam mala manebant. Adultus denique qualemcumque genitorem .... licissimum, regem aurei scilicet sæculi, sub quo labo-tis inopiæ ...... æ pax quiescebat: sub quo nulli subigebant arua coloni, ... tellus nullo poscente ferebat. Sed oderat Patrem incestum eius .... castratorem. Ecce autem & ipse cum Sorore miscetur, vt huic primũ dictum putem, τῷ πατρὸς τὸ παιδίον, Tam Pius pater, quam Pius filius si iam tunc legibus ageretur, in duos Culleos diuidi Iouem decuit ..... dubitaret, libidine ab incesto corroborata, in leuiora, id est, ... & stupra diffundere? de quo Poëtica sic lusitauit. * Quomodo ...... de fugitiuo palam factum solemus & operam eius percon .... abusui nundinare, modo in pretia luxutiæ eum figurando .... bouem, aut pretium bouis pensauerit, & imbrem Pergulis ... aditum pecuniâ ruperit: modo in similitudines actuum ip ...... im, qui rapuit, cycnum, qui cantauerat. Adeò non fabulæ istæ sunt de fa .... sit an non Lasciu .... na hominum, quos .... emissa iam pridem à fide per incr .... non est nobis extensius agendum. si enim & re .... pibus & proseminatoribus suis morata plebs eademq......... natura, alibi auctoritas exigebat similitudinem morum ......, quanto deterior, qui non melior? Priuato enim titulo Iouem optimum ...... tis, est & Vergilij æquus Iupiter optimus. Proinde incesti in suos, impudici in extraneos, impij, iniusti, cui nullam insignem infami iam fabula reliquit.. Deus fieri non fuit dignus.

* Apol. 11.

* Apol. 11.

CAPVT XIV.

Gentiles stulti & Impij transcribentes in diuos Herculem Lasciuum, auarum Æsculapium, Theseum Ariadnæ seruatricis suæ desertorem.

V. Dij Gentilium. 10. circa f.

SED quoniam alios seorsum volunt in diuinitatem ab hominibus receptos, & distingui inter natiuos, & factos, secundùm Dionysium Stoïcum, de istá quoque specie adiciam. De ipso quidem Hercule .... ma responsionis, an dignus cœlo & diuinitate, sic enim pro v....... meritis addicunt diuinitatem? si ob virtutem, quòd feras constan .... rit, quid tam memorabile? nonne ludo puniti, vel etiam ad ...... arenariæ vilitatis plurimas in vnum, & quidem studiosiores ..... ciunt? Si ob peragratum orbem, quantis & locupletibus dulcis .... tas, aut Philosophis famulatoria mendicitas idem præstitit? non meminerunt Asclepiadem Cynicum vnicâ vacculâ, cuius & dorso vehebatur, & si quando vbere alebatur, orbem totum oculis subegisse? si .... etiam ad inferos adijt, quis hoc nesciat, Viam ad inferos omni .... as plurimas .... si ille Pompeius .... qui nec hostias al .... n vnum agnulum Byrsæ Cartha .... re: Quo magis Scipio quàm Hercules ob .... ti deputatur? Adicire potius Hercula .... rum, vxorum, & fœtas Omfales, & ob decori pueri amissio .... desertam militiam Argonautarum: Adicite ad gloriam post turpitudinem tantam, etiam furias eius: Auctorate sagittas, quæ filios & vxorem confixerunt: Qui tunc dignius rogo se se inrogasset præ dolore parti .... Qui vxoris ob Lasciuiam, venenis circumuentus, magìs metu, quàm honestâ morte moreretur. Hunc vos de pyrâ in cœlum subleuate tanta facilitate, qua & alium ignis & diuini confectum, qui pauca e ... ingenia commentus, dicebatur mortuos ad vitam recurasse ...... filius, tam homo, quàm Iouis nepos, Saturni pronepos .... spurius vt incerto patre, vt Argiuus Socrates detulit ...... repertum, turpius Ioue educatum, canino scilicet vbere .... nemo
*Apol.c.14 negare potest, fulmine haustus est. * Malus Iupiter si fulmen ipsius est; impius in ne potem, inuidus in artificem. Sed enim pin ...... um eius non occultauit, cupiditatem & auaritiam lucri ...... atam, qua quidem ille viuos ad mortem, non mortu ...... , præuaricatione venalis medicinæ agebat. Dicitur etiam mater eius eodem casu obisse: merito sam m ...... bestiam ediderat, isdem quasi scalis ad cœlum erupisse. Et tamen Athenienses scient eiusmodi Deis sacrificare. Nàm Æsculapio & matri inter mortuos parentant, quasi non & ipsi Thesea suum adorent. Mer. ..... Deum, qui nisi conseruatricem suam in littore peregrino dereliquit, eadem obliuione, immò amentia, quæ Patri causa mortis fuit.

CAPVT XV.

Stultitiam Romanorum irridet, homines mortuos inter astra referentes, singulis rebus & locis, numina præficientes, rerum inuentores pro dijs colentes, & fœlicitatem Imperij Romani deorum cultum & protectioni imputantes, non verò fortitudini bellicæ, vel Deo vero, qui regit omnia, dat omnia, & regna dispensat iusto arbitrio.

V. Dij Gentium. 15. circa. f.

LONGVM foret recensere etiam de illis quos in Sidera sepelistis, & audaciter Dei .... tratis. Sic opinor digni de cœlo Castores, & Perseus, & Erigona, quemadmodum & Iouis exoletus. Sed quid mirandum? etiam Canes, & scorpios, Cancros in cœlum transtulistis. Differo de his quos in oraculis .... & testimonium hic diuini, qui & Tristitiæ Deos arbitros esse voltis .... dius, qui animam corpore viduet, quem intra muros cludi non permittendo, damnastis? Item cæculus, qui oculos sensu exanimet, Orbana, quæ in orbitatem semina extinguat, & ipsius mortis ..... vt cætera transuolem, etiam locorum vrbis, vel loca, Deos ar ...... patrem, & diua Arquis, & Iana, & montium septemontium: ... illi faciunt, qui in ijsdem locis aras vel ædes habent, præterea .... in alieno loco, aut mercedibus habitant. Taceo Ascensum ..... & Leuicolam à cliuis. Taceo Deos Forculum, à foribus, & Cardeam à cardinibus; & liminum Limentinum, siue qui alij inter Vicinos ap .... num Ianitorum adorantur. Quid enim magnum? Cum & habeant in Lupanaribus, in Culinis, & in imo Carcere: in L ...... itaque propr .... alijsque Romanorum Deis, quibus totius vitæ officia distribuuntur, taliter vt cæteris opus non sit. Immò, cùm priuatim apud Romanos deputentur, quos supra signauimus, nec facile foris cogniti, quomodo ea omnia quibus illos præf-

...oluerunt, in omni genere humano, & in omni gente prouenniunt? Vbi prædes eo-... non modo honore, sed ipsa quoque notitia carent. Sed enim quidam fructus, & ...essitatia victui demonstrauerunt? Quæso vos, cùm dicitis inueniſſe illos, non con-... prius fuiſſe quæ inuenirentur. Cur ergo non auctorem potius honoratis, cuius hæc ... : sed auctorem transfertis in repertores? ..... quàm inueniſſet, vtique au... ori gratias egit, vtique illum Deum senſit: .... miniſterium inſtitutoris, à quo & ... inſtitutus eſt qui inuenit .... ſum quod inuenirentur. Ficum viridem Romæ ne-... nouerat ....um Cato ſenatui intulit, vt quo iam prouincia hoſtilis eſſet, cui ſub ... . ſemper inſtabat exprimeret. * Ceraſum Cn. Pompeius de Ponto .... Italiæ pro-uolga... Potuerunt mihi nouorum apud Romanos pomorum ....fuiſſe præconium d...itatis. Tam vanum hoc, quàm etiam .... commenta Deos haberi: quibus ſi c...arentur noſtræ ætatis .... o dignius poſteris, quàm prioribus conſectatio com-pet...t ..on in omnibus iam artificijs antiquitas exoleuit, vſu quotidiano inſtruente nou... tem: atque adeò quos ob artes ſanctiſi. ..... in ipſis artibus & prouocatis in æmu-lis in...petatos. * Denique ... toribus ſuis non negatis omnibus his quos Deos antiqui-...s voluit, Poſteritas c......... ſuperſtitionum .... I..,præſumptio, cui .... bemus: Pro-p... ea ſcilicet Romanos totius orbis domi ...... (e, quod officiis religionum meruerint domina. ... cis præualeant. Nimirum Sterculus ...... hoc Imperium .... ſeu Roma-norum diſtin .... tem extraneo potius. ..... tores & deſtitutores in .... ti, Sepulti-que ſunt. * Ita nempe .... oblitus antrum illud idæum .... diſſimum odorem. N...ne omni Capitolio .... vt illa potius terra regnaret, ... poſthabita Samo di-..., & vtique Æneadatum ignibus adoleri .... . *Hic illius arma, hic currus fuit, hoc regnum dea gentibus eſſe, ſi qua fata ſinant, iam tunc tenditque fouetque.* Miſera aduerſus ... n valuit. Nec tamen tantum honoris Romani fatis decreuerint, vt debentibus Ca... maginem ſibi, quantum Larentinæ. Si Dei iſti conferendi in pote...... uit enim Iupiter Cretæ, & Saturnus Italiæ, & Iſis Ægypto .... regnauerunt, quibus etiam ope-ram plerique traduntur. Itaque ...... mines facit, & dedititius Admeti Ciues Romanos impet ...... lem cultorem ſuum Crœſum ambiguis ſortibus fallendo .... timebat Deum Verum conſtanter prænuntiare regno exc .... poteſtate regnandi quoque velut in vrbes ſuas tueri ....., potuiſſent. Si Romanis præſtitiſſe valuerunt, Cur Athenas à Xerxe Minerua non defendit? Vel cur Delfos de manu Pyrrhi Apollo non eruit? Seruarint vrbem Romanam, qui ſua perdiderunt? Si hoc Religioſitas Romana meruit. Atqui, non poſt ſummum imperium auitis iam rebus ſuperſtitio quæſita eſt? & ſi à Numa facta introducta ſunt, nondum tamen aut ſimulachris, aut templis res veſtras diuina fruſtrabant.* Frugi religio, & Paupertina ſuperſtitio, altaria temeraria, & vaſa ſordida, & nidor .... ex illis, & Deus ipſe nuſquam ...... religioſi, quàm maiores, quia religioſi. Atquin quomodo .... religionem, & Deorum profundiſſimam Curam imperium Romanis .... videri poſſit, quod læſis potius Deis auctum eſt? Niſi fallor enim, omne regnum vel imperium bellis quæritur, & bellis ampliatur. Porro .... ib & Dei vi bis, nam eadem Strages & mœnium, & templorum, pares cædes & Ciuium, & Sacerdotum, eædem rapinæ profanorum & ſacrorum. Tot ſacrilegia Romanorum, quot trophæa: tot de deis, quot de gentibus triumphi. Manent & ſimulacra captiua, & vtique ſentientes Deos non amant. Sed quia nihil ſentiunt, impunè læduntur & qui non læduntur, fruſtra adorantur. Itaque quorum Faſtigium .... adultum eſt, non poſſunt videri religionis meritis excreuiſſe .... nis ſiue lædendo creuerunt. Regnum vniuerſæ nationes temporibus habuerunt, vt Aſſyrij, vt Medi, vt Perſæ, vt Ægyptii: .... aut penes quoſdam, & tamen qui amiſerunt, non ſine religionibus & Cultu, & de Propitiorum deorum mora .... Ceſſit vniuerſa penè dominatio. Sors temporum ita voluitat ..... Quærite quis temporum vices ordinauit. Idem regnat, diſpenſat, & nunc penes Romanos eam ſummam, tanquam pecuniam de multis nominibus exactam in vnam arcam congregauit. Quid de ea ſtatuerit, ſciunt proximi ei.

*Apol. c. 11.
* Apol. 25.
* Apol. c. 25
* Apol. c. 25
Apol. c. 26

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

IN LIBRVM DE ORATIONE, ARGVMENTVM.

Orationis Dominicæ laudem, & expositionem, antequam fieret Hæreticus aggressus est; quem & Cyprianus imitatus est; & S. Hilarius vtriusque in hac causa commentarij memor Canone 5. in Mathæum. Magdeburgenses frustra ad Errorem Montanistarum referunt, quæ hoc libro tam lucidè de Sacrosancto Missæ Sacrificio, & corpore Domini scripsit, cùm Hilarius exertè dicat, hunc librum ab eo scriptum, antequam impingeret in hæresim Montanistarum. Vt & constat prius scripsisse librum de Pœnitentia, quàm incideret in dogma Nouatianorum. Scriptionem huius libri ramelius in eius vita retudit in Annum Chri. ducentesimum primum, Zephyrini tertium, Seueri octauum. A quo discrepat Baro. vt prænotauimus, Victoris octauum, & Seueri septimum, eidem Chri. Anno substituens.

CAPVT PRIMVM.

Orationem Dominicam ab ipso Christo eius Authore, & Noui Testamenti Discipulis traditam, commendat, quam & totius Euangelicæ Disciplinæ compendium prædicat.

In p. V. Chri. Magnalia. 1. & V. Oratio. 1 à p. V. lex noua. 2. circa. m. V. Oratio. 2. & in alphab. Errorum. V. Ioannes. 1. in m. V. orationis conditiones. 10. à m. ad f. V. oratio. 6.

DEt spiritus, & Dei sermo, & Dei ratio, sermo rationis, & ratio sermonis, & spiritus, vtrumque Iesus Christus Dominus noster, nobis, di[illegible]pulis noui Testamenti, nouam orationis formam determinauit. Oportebat enim in hac quoque specie [a] *nouum vinum nouis vtribus recondi, & nouam plagulam nouo adsui vestimento.* Cæterùm quicquid retro fuerat, aut demutatum est, vt circumcisio: aut suppletum, vt reliqua lex: aut impletum, vt prophetia: aut perfectum, vt fides ipsa. Omnia de carnalibus, in spiritalia renouauit noua Dei gratia, superducto Euangelio expunctore totius retro vetustatis, in quo & Dei spiritus, & Dei sermo, & Dei ratio approbatus est Dominus noster Iesus Christus: spiritus quo valuit, sermo quo docuit, ratio qua venit. Sic igitur oratio à Christo constituta ex tribus constituta est. ex sermone, quo enuntiatur: ex spiritu, quo tantùm potest: ex ratione, qua suscipitur. Docuerat & Ioannes discipulos suos adorare. sed omnia Ioannis, Christo præstruebantur, donec ipso aucto, sicut idem Ioannes prænuntiabat, [b] *illum augeri oportere, se verò deminui*, totum præministri opus, cum ipso spiritu transiret ad Dominum. Ideo nec exstat in quæ verba docuerit Ioannes adorare, quòd terrena cœlestibus cesserint. [c] *Qui de terra est*, inquit, *terrena fatur; & qui de cœlis adest, quæ vidit, ea loquitur.* Et quid non cœleste, quod Domini Christi est; vt hæc quoque orandi disciplina? Consideremus itaque, benedicti, cælestem eius sophiam, in primis de præcepto secretè adorandi: quo & fidem hominis exigebat, vt Dei omnipotentis, & conspectũ, & auditum sub tectis, & in abditis etiam adesse confideret: & modestiam fidei desiderabat, vt quem vbique audite, & videre fideret, ei soli religionem suam offerret, sequente sophia in sequenti præcepto. quod et si proinde pertineat ad fidem & modestiam fidei, si non agmine verborum adeundum putemus ad Dominum, quem vltro suis prospicere certi simus; attamen breuitas ista, quod ad tertium sophiæ gradum faciat, magnæ ac beatæ interpretationis substantia fulta est: quantùmque substringitur verbis, tantùm diffunditur sensibus. Neque enim propria tantùm orationis officia complexa est, venerationem Dei, aut hominis petitionem, sed omnem penè sermonem Domini, omnem commemorationem disciplinæ, vt re-vera in oratione breuiarium totius Euangelij comprehendatur.

Matth. 6.9. Luc. 11. 1. [a] Matth. 9. 16. [b] Io. 3. 30. [c] Io. 3. 31. Matth. 6.6.

CAPVT II.

Orationis Dominicæ præfatio, fidem commendat; & Deum orari docet.

Per totum. V. Trinit. 1. Persona Pater. 1.

INCIPIT à testimonio Dei, & merito fidei, quum dicimus, [a] PATER QVI IN a Matt.6.9.
COELIS ES. Nam & Deum oramus, & fidem commendamus, cuius meritum est b Io 1.12.
hæc appellatio. Sctiptum est, [b] *Qui in eum crediderint, dedit eis potestatem vt filii Dei vo* Matth.7.9.
centur. Quamquam frequentissimè Dominus patrem nobis pronuntiauit Deum. immò & c.10.29.
& præcepit [c] *nè quem in terris patrem vocemus, nisi quem habemus in cælis.* Itaque sic ado- & 16.17. &
rantes etiam præceptum obimus. Fælices qui patrem agnoscunt. Hoc est quod Israëli 21.13.
exprobratur, quod cœlum ac terram Spiritus contestatur; [d] *Filios*, dicens, *genui*, *& illi* c Matth.23.
me non agnouerunt. Dicendo autem patrem; Deum quoque cognominamus. Appellatio 9.
ista & pietatis, & potestatis est. Item in patre filius inuocatur. [e] *Ego enim*, inquit, *& pater* d Esa.1.2.
vnum sumus. Nè mater quidem Ecclesia præteritur. Si quidem in filio & patre mater re- e Io.10.30.
cognoscitur, de qua constat & patris, & filii nomen. Vno igitur genere aut vocabulo, & Gen.32.29.
Deum cum suis honoramus, & præcepti meminimus, & oblitos patris denotamus. Exo.3 6.14 Matth.21.9

CAPVT III.

Prima petitione, quærimus, vt in nobis nomen Domini in seipso sanctum, sanctificetur.

In p. V. Trinit. 1. Persona, Pater. 1. à p. V. nomen. Dei. 2.

NOMEN Dei patris nemini proditum fuerat. Etiam qui de ipso interrogauerat Moy-
ies, aliud quidem nomen audierat. Nobis reuelatum est in filio. Iam enim filius a Io.5 42 &
nouum patris nomen est. [a] *Ego veni*, inquit, *in nomine patris.* Et rursus, [b] *Pater glorifica* Io b 12.28.
nomen tuum. Et apertius, *Nomen tuum manifestaui hominibus.* Id ergo vt SANCTIFICETVR Io.17.6.
postulamus. Non quòd deceat homines benè Deo optare, quasi sit & alius de quo ei pos- Matth.6.9.
sit optari aut laboret nisi optemus. Planè [c] *benedici Deum omni loco ac tempore* condecet, ob Psal.33.1.
debitam semper memoriam beneficiorum eius ab omni homine. Sed & hoc benedictionis c Psal.103.22
vice fungitur. Cæterùm quando non sanctum & sanctificatum est per semetipsum nomen d Esa.6 3.
Dei, cum cæteros sanctificet ex semetipso? Cui illa [d] *angelorum circunstatia non cessant di-* Apoc.4.8.
cere, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Proinde igitur & nos angelorum, si meminerimus, can-
didati iam hinc cœlestem illam in Deum vocem, & officium futuræ claritatis ediscimus.
Hoc quantum ad gloriam Dei. alioquin quantùm ad nostram petitionem, cum dicimus,
[e] *Sanctificetur nomen tuum*, id petimus vt sanctificetur in nobis, qui in illo sumus: simul e Matth.6.9
& in cæteris quos adhuc gratia Dei expectat, vt & huic præcepto pareamus, [f] *orando pro* f Matth.5.
omnibus, etiam pro inimicis nostris. Ideoque suspensa enuntiatiune non dicentes; Sancti- 44.
ficetur in nobis, in omnibus dicimus.

CAPVT IV.

Secunda petitio poscit vt voluntas Dei planè in nobis fiat, tam in terra nostra, id est carne, quàm in cælo, id est spiritu; & cum Dei voluntas sit salus nostra, tam hic in terra, quàm illic in cælo, salui simus. Nec quidquam etiam in aduersis mali nobis Dei voluntate venire credamus. & exemplo Christi patientia nos, Dei voluntati conformantes, offeramus.

Per totum. V. Dei voluntas. 2.

SECVNDVM hanc formam subjungimus, [a] FIAT VOLVNTAS TVA IN COELIS a Matth.6.
ET IN TERRA, non quòd aliquis obsistat quo minus voluntas Dei fiat, & ei suc- 10.
cessum voluntatis suæ oremus, sed in omnibus petimus fieri voluntatem eius. Ex inter-
pretatione enim figurata carnis & spiritus, nos sumus cœlum, & terra. Quamquam etsi
simpliciter intelligendum est, idem tamen est sensus petitionis, vt in nobis fiat voluntas
Dei in terris, vt possit scilicet fieri & in cœlis. Quid autem Deus vult quàm incedere nos
secundùm suam disciplinam? Petimus ergo substantiam, & facultatem voluntatis suæ
subministret nobis, vt salui simus & in cœlis, & in terris; quia summa est voluntatis eius,
salus eorum quos adoptauit. Est & illa Dei voluntas, quam Dominus administrauit præ- Io.6.39.
dicando, operando, sustinendo. Sic enim ipse pronuntiauit, *non suam, sed Patris facere*
si voluntatem. Sine dubio quæ faciebat, ea erant voluntàs patris, ad quæ nunc nos velut Io.6.38.
ad exemplaria prouocamur, vt prædicemus, & operemur, & sustineamus ad mortem
vsque. Quæ vt implere possimus, opus est Dei voluntate. Ita dicentes, *Fiat voluntas tua*,
vel eò nobis benè optamus, quòd nihil mali sit in Dei voluntate, etiam si quid pro meritis
cuiusque secus irrogatur. Iam hoc dicto, ad sufferentiam nosmetipsos præmonemus.
Dominus quoque cùm sub instantiam passionis, infirmitatem carnis demonstrare iam in
sua carne voluisset, [b] *Pater*, inquit, *transfer poculum istud. Et recordatus, nisi quod mea non,* b Luc.22.42
sed tua fiat voluntas. Ipse erat voluntas, & potestas patris; & tamen ad demonstrationem
sufferentiæ debitæ, voluntati se patris tradidit.

CAPVT V.

Cùm semper regnet, petimus vt nobis citò regnum eius, consummatio sæculi, & resur... adueniat à Martyribus exoptata.

Per totum. V. Regnum Dei. 2.

Matth.5.10. a Prou.21.1. VENIAT quoque REGNVM TVVM, ad id pertinet, quod & *Fiat voluntas* ... in nobis scilicet. Nam Deus quando non regnat? a *in cuius manu cor omnium regum est.* Sed quicquid nobis optamus, in illum auguramur, & illi deputamus, quod ab illo expectamus. Itaque si ad Dei voluntatem, & ad nostram suspensionem, pertinet regni Dominici repræsentatio, quomodo quidam protractum quendam sæculo postulant; cum regnum Dei, quod vt adueniat oramus, ad consummationem sæculi tendat? Optamus maturius regnare, & non diutius seruire. Etiam si præfinitum in oratione non esset, de
b Heb.4.11. postulando regni aduentu, vltro eam vocem protulissemus, b *festinantes ad spei nostræ*
c Apoc.6.9. 10. *complexum.* c *Clamant ad Dominum inuidia animæ martyrum sub altari: Quonam vsque non*
d Matth.6. 10. *vlcisceris, Domine, sanguinem nostrum de incolis terræ?* Nam vtique vltio illorum à sæculi fine dirigitur. Immò quam celeriter d *veniat, Domine, regnum tuum:* Votum Christianorum, confusio nationum, exultatio angelorum, propter quod conflictamur, immo potius propter quod oramus.

CAPVT VI.

Panem carnis, eique necessaria petimus, & animæ quotidianam & perpetuam corporis Christi participationem, & indiuiduam ab Ecclesia & sacramentorum eius communione societatem.

In p. V. orationis conditiones. 16. à p. V. Eucharistiæ effectus. 7. in m. ad f. V. orationis conditiones. 1

SED quàm eleganter diuina sapientia ordinem orationis instruxit? vt post cœlestia, id est, post Dei nomen, Dei voluntatem, & Dei regnum, terrenis quoque necessitati-
a Matth.6. 33. bus petitioni locum faceret? nam & edixerat Dominus: a *Quærite prius regnum, & tunc vobis etiam hæc adjicientur.* Quamquam PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS
Matth.6.11 HODIE, spiritaliter potius intelligamus. Christus enim panis noster est, quia vita Chri-
b Io.6.35. stus, & vita panis. b *Ego sum*, inquit, *panis vitæ.* Et paulo supra: c *Panis est sermo Dei viui,*
c Ibid. 33. *qui descendit de cælis.* Tum quod & corpus eius in pane censetur: d *Hoc est corpus meum.*
d Luc.22.19 Itaque petendo panem quotidianum, perpetuitatem postulamus in Christo, & indiuiduitatem à corpore eius. Sed & quia carnaliter admittitur ista vox, non fine religione potest
Matth.6.11 fieri & spiritalis disciplinæ. Panem enim peti mandat, quod solum fidelibus necessarium
e Ibid.32. est: e *cætera enim nationes requirunt.* Ita & exemplis inculcat, & parabolis retractat, cùm
f Matth.15. 26. dicit: f *Nunquid panem filiis pater aufert, & canibus tradit?* Item, g *Nunquid filio panem postulanti lapidem tradit?* Ostendit enim quid à patre filii expectent. Sed & h *nocturnus ille pul-*
g Matth.7.9 h Luc 11.5. *sator panem poscebat.* Meritò autem adiecit; i *Da nobis hodie*, vt qui præmiserat; k *Nolite*
i Matth. 6. 11.34. *de crastino cogitare quid edatis.* Cui rei parabolam quoque accommodauit l *illius hominis, qui prouenientibus fructibus ampliationem horreorum & longæ securitatis spatia cogitauit, in*
k Luc. 11.3. l Luc.12.16. *ipsa nocte moritur.*

CAPVT VII.

Confessio delicti, petitione veniæ exprimitur, & ipsum delictum debitum est, quod nisi conferatur remittenti, non remittetur; sed exigetur vsque ad quadrantem nouissimum.

à p. ad circa. f. V. peccatum. veniale. 2.

Io. 8. 46. Matth.6.12. CONSEQVENS erat, vt obseruata Dei liberalitate, etiam clementiam eius precaremur. quid enim alimenta proderunt, si illi reputamur reuera quasi taurus ad victimam? Sciebat Dominus se solum fine delicto esse. Docet itaque, petamus DIMITTI NOBIS DEBITA NOSTRA. Exomologesis est, petitio veniæ: quia qui petit veniam,
a Ezech.33. 11. delictum confitetur. Sic & pœnitentia demonstratur acceptabilis Deo, quia a *vult eam, quàm mortem peccatoris.* Debitum autem in scripturis delicti figura est, quod perinde
b Matth. 5. 25. iudicio debeatur, & b *ab eo exigatur, nec euadat iustitiam exactionis; nisi donetur exactio,*
Matth.18. 32. *sicut illi seruo dominus debitum remisit.* Huc enim spectat exemplum parabolæ totius. Nam & quòd c *idem seruus à domino liberatus, non perinde parcit debitori suo, ac propterea delatus*
c Matth. 5. 26. *penes dominum, tortori delegatur ad soluendum nouissimum quadrantem, id est, modicum vsque delictum, competit, quod remittere nos quoque profitemur debitoribus nostris.* Iam & alibi ex
d Luc. 6.37. specie orationis: d *Remittite*, inquit, *& remittetur vobis.* Et cum e *interrogasset Petrus, si*
e Matth. 18. 22. *septies remittendum esset fratri: Immo*, inquit, *septuagies septies*; vt legem in melius refor-

maret, quod in Genesi [f] *de Cain septies, de Lamech autem septuagies septies vltio reputata est.* f Gen 4. 24

CAPVT VIII.

Non modò orare docemur dimitti nobis admissa delicta, sed & admittenda, à nobis amoliri: nec in tentationem nos Deus patiatur inferri.

Per totum. V. diabolus. 19.

ADIECIT ad plenitudinem tam expeditæ orationis, vt non de remittendis tantùm, sed etiam de auertendis in totum delictis supplicaremus, [a] NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM, id est, ne nos patiaris induci, ab eo vtique qui tentat. Cæterùm absit vt Dominus tentare videatur, quasi aut ignoret fidem cuiusque, aut dejicere gestiens: Diaboli est & infirmitas, & malitia. Nam & Abrahamum non tentandæ fidei gratia, sacrificare de filio jusserat, sed probandæ, vt per eum faceret exemplum præcepto suo, quo mox præcepturus erat, neque pignora Deo cariora habenda. Ipse à Diabolo tentatus, præsidem & artificem tentationis demonstrauit. Hunc locum posterioribus confirmat: [b] *Orate, dicens, ne tentemini.* Adeò tentati sunt Dominum deserendo, qui somno potius indulserant, quàm orationi. Eo respondet clausula interpretans quid sit, [c] *Ne nos deducas in tentationem.* Hoc est enim, SED DEVEHE NOS A MALO.

a Matth. 6. 13. Iac. 1. 13. Gen. 22. 1. b Luc. 22. 46 c Matth. 6. 13.

CAPVT IX.

Præter substantiales petitiones, Deus misericors ius dedit & alia etiam ab eo poscere: quæ sunt orationes, siue collectæ missarum.

In p. V. Oratio. 7. in m. V. oratio. 3. in f. V. orationes. 1.

COMPENDIIS paucorum verborum, quot attinguntur edicta Prophetarum, Euangeliorum, Apostolorum, sermones Domini, parabolæ, exempla, præcepta? quot simul expunguntur officia? Dei honor in patre, fidei testimonium in nomine, oblatio obsequii in voluntate, commemoratio spei in regno, petitio vitæ in pane, exomologesis debitorum in deprecatione, sollicitudo tentationum in postulatione tutelæ. Quid mirum? Deus solus docere potuit, vt se vellet orari. Ab ipso igitur ordinata religio orationis, & de spiritu ipsius, jam tunc cùm ex ore diuino ferretur, animata suo priuilegio ascendit in cœlum, commendans patri quæ filius docuit. Quoniam tamen Dominus prospector humanarum necessitatum, seorsum post traditam orandi disciplinam, [d] *Petite*, inquit, *& accipietis.* & sunt quæ petantur pro circunstantia cuiusque, præmissa legitima & ordinaria oratione, quasi fundamento, accidentium jus est desideriorum, jus est superfluendi extrinsecus petitiones, cum memoria tamen præceptorum, nè quantum à præceptis, tantùm ab auribus Dei longè simus.

d Luc. 11. 9.

CAPVT X.

Accessuros ad Altare, orationis & sacrificii causa, memores oportet esse præceptorum Dei, & vacuos ira, & omni animi perturbatione: ne sanctus & quietus Dei Spiritus, inquinatum & inquietum hominis spiritum non admittat, sed nec agnoscat quidem.

In p. V. ira. 2. per totum. V. orationis conditiones. 2.

MEMORIA præceptorum viam orationibus sternit ad cœlum, quorum præcipuum est: [a] *Ne prius ascendamus ad Dei altare, quàm si quid discordiæ vel offensæ cum fratribus contraxerimus, resoluamus.* Quid est enim ad pacem Dei recedere sine pace? ad remissionem debitorum cum retentione? Quomodo placabit patrem, iratus in fratrem, cùm omnis ira ab initio interdicta sit nobis? Nam & Ioseph dimittens fratres suos ad perducendum patrem: [b] *Et nè*, inquit, *irascimini in via.* nos scilicet monuit. Aliâs enim via cognominatur disciplina nostra. Tum nè in via orationis constituti, ad patrem cum ira incedamus. Exinde apertè Dominus amplians legem, iram in fratrem homicidio superponit; nè verbo quidem malo permittit expungi; [c] *etiamsi irascendum est, non vltra solis receptum, vt Apostolus admonet.* Quàm autem temerarium est, aut diem sine oratione transigere, dum cessas fratri satisfacere, aut orationem perseuerante iracundia perdere. Nec ab ira solummodo, sed omni omnino confusione animi, libera debet esse orationis intentio, de tali spiritu emissa, qualis est spiritus ad quem mittitur. Neque enim agnosci poterit à Spiritu sancto, spiritus inquinatus; aut tristis à læto, aut impeditus à libero: Nemo aduersarium recipit, nemo nisi comparem suum admittit.

a Matth. 5. 23. Gen. 4. 5. b Gen. 45. 24. Psal. 118. 2. & seq. Matth. 5. 22. c Ephes. 4. 26. Sap. 1. 4.

CAPVT XI.

Non decet lotis manibus & corde sordido Iudaico more orare Christianum, qui expandens orando manus Christum crucifixum repræsentat.

In p. ad circa. f. V. Orationis conditiones 3.

CÆTERVM quæ ratio est, manibus quidem ablutis, spiritu verò sordente orationem obire? quando & ipsis manibus spiritales munditiæ sint necessariæ, vt a falso, à cæde, à sæuitia, à veneficijs, ab idololatria, cæterisque maculis quæ spiritu conceptæ manuum opera transfiguntur, puræ alleuentur. Hæ sunt veræ mundities, non quas plerique superstitiosè curant, ad omnem orationem etiam cum lauacro totius corporis aquam sumentes. Id cùm scrupulosè percontarer, & rationem requirerem, comperi commemorationem esse in Domini deditionem. Nos Dominum adoramus, non dedimus. immò & aduersari debemus deditoris exemplo, nec propterea manus abluere, nisi quòd conuersationis humanæ inquinamentum conscientiæ causa lauemus. Cæterùm satis mundæ sunt manus, quas cum toto corpore in Christo semel lauimus.
Esa. 1.15. mus. Omnibus licet membris lauet quotidie Israel, nunquam tamen mundus est. Certè manus eius semper immundæ sanguine prophetarum, & ipsius Domini cruentatæ in æternum. Et ideo conscientia patrum hereditarij rei, nec attollere eas ad Dominum audent, ne exclamet aliquis Esaias, ne exhorreat Christus. Nos verò non attollimus tantùm, sed etiam expandimus è Dominica passione modulatum, & orantes confitemur Christo.

CAPVT XII.

Gentiles imitari non debemus ex superstitione penulas orando deponentes, multo minus sub sacrificij & orationis finem quasi tadio confectos coram Dei maiestate, & angelo orationis præside, segniter assidere dedecet.

In p. ad m. V. Orationis conditiones. 8. in m. ad f. V. Orationis conditiones. 9. in f. V. Angelus. 6.

SED quoniam vnum aliquod attigimus vacuæ obseruationis, non pigebit cætera quoque denotare, quibus meritò vanitas exprobranda est; siquidem sine vllius aut Dominici, aut Apostolici præcepti auctoritate fiunt. huiusmodi enim non religioni, sed superstitioni deputantur, affectata & coacta, & curiosi potius, quàm rationalis officij; certè vel eo coërcenda, quòd gentilibus adæquent. Vt est quorundam, expositis pænulis orationem facere: sic enim adeunt ad idola Nationes. Quod vtique si fieri
1. Cor. 11. 4. oporteret, Apostoli qui de habitu orandi docent, comprehendissent, nisi si qui putant
2. Tim. 4. 13 Paulum pænulam suam in oratione penès Carpum reliquisse. Deus scilicet non audiat
Dan. 3. 21. pænulatos, qui tres sanctos in fornace Babylonij regis orantes cum sarabaris & tyaris
24. suis exaudiuit? Item quod adsignata oratione, assidendi mos est quibusdam, non perspicio rationem, nisi si Hermas ille, cuius scriptura ferè Pastor inscribitur, transacta oratione non lectum assedisset, verùm aliud quid fecisset, id quoque ad obseruationem vindicaremus. Vtique non. Simpliciter enim & nunc positum est, *Cùm adorassem, & as-*
Luc. 1. 11. *sedissem super lectum*, ad ordinem narrationis, non ad instar disciplinæ. Alioquin nusquam erit adorandum, nisi vbi fuerit lectus. Immò contra scripturam fecerit, si quis in cathedra, aut subsellio sederit. Porro cùm perinde faciant Nationes, adoratis sigillaribus suis residendo, vel propterea in nobis reprehendi meretur, quod apud idola celebratur. Eò apponitur & irreuerentiæ crimen, etiam ipsis Nationibus, si quid saperent, intelligendum. Si quidem irreuerens est assidere sub conspectu, contraque conspectum eius, quem quammaximè reuerearis ac venereris: quantò magis sub conspectu Dei viui, angelo adhuc orationis astante, factum istud irreligiosissimum est, nisi exprobramus Deo quòd nos oratio fatigauerit.

CAPVT XIII.

Humiliter, & modestè, nec elatâ voce, & strepitu proximis importuno, orandum est, & adorandum numen Diuinum.

Per totum. V. Orationis conditiones. 9.

ATQVI cum modestia, & humilitate adorantes magis, commendabimus Deo
Luc. 18. 10. preces nostras, ne ipsis quidem manibus sublimius elatis, sed temperatè ac probè
11. elatis. ne vultu quidem in audaciam erecto. Nam ille Publicanus, qui non tantùm prece, sed & vultu humiliatus atque deiectus orabat, iustificatior Pharisæo procacissimo

simo discessit. Sonos etiã vocis subiectos esse oportet. aut quantis arteriis opus est, si pro sono audiamur? Deus autem non vocis, sed cordis auditor est, sicut conspector. Dæmonum oraculi Pythij: [a] *Et mutum*, inquit, *intelligo, & non loquentem exaudio.* Dei aures sonum expectant? Quomodo ergo oratio Ionæ de ventre ceti, per tantæ bestiæ viscera, ab ipsis abyssis, per tantam æquoris molem, ad cœlum potuit euadere? Quid amplius referent isti qui clarius adorant, nisi quòd proximis obstrepunt? Immò prodendo petitiones suas, quid minus faciunt, quàm si in publico orent? a Ionæ. 2. 3.

CAPVT XIV.

Arguit ieiunantes, & habita oratione, osculum fratribus subtrahentes, cum iniuria sacrificij, à quo non est recedendum sine osculo, pacis signaculo. Illos item carpit, qui statum ac solemne ieiunium solui putabant Dominici corporis sumptione: cùm & illud accipere, & reseruare possent, & vtrique debito satisfacere, ieiunium scilicet integrum seruando, & sacrificio participando.

Inf. V. Pax. 3. in m. V. Statio. à m. V. osculum 2. in f. V. Orationis conditiones. 7.

ALIA iam consuetudo inualuit, ieiunantes habita oratione cum fratribus, subtrahunt osculum pacis, quod est signaculum orationis. Quando autem magis conferenda cum fratribus pax est, nisi cùm oratio commendabilior ascendit, vt ipsi de nostra operatione participes, iam audeant de sua pace fratri transigere? Quæ oratio cum diuortio sancti osculi integra? quem Domino officium facientem impedit pax? quale sacrificium est, à quo sine pace receditur? Quæcunque operatio sit, non erit potior præcepti obseruatione, quo iubemur ieiunia nostra celare. Iam enim de abstinentia osculi agnoscimur ieiunantes. Sed & si qua ratio est, ne tamen huic præcepto reus sis, potes domi, si fortè, inter quos latere ieiunium in totum non datur, differre pacem. Vbicumque autem alibi operationem tuam abscondere potes, debes meminisse præcepti: ita & disciplinæ foris, & consuetudini domi satisfacies. Sic & die Paschæ, quo communis & quasi publica ieiunij religio est, meritò deponimus osculum, nihil curantes de occultando quòd cum omnibus faciamus. Similiter & Stationum diebus, non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quòd Statio soluenda sit, accepto corpore Domini. Ergo deuotum Deo obsequium Eucharistia resoluit? An magis Deo obligat? Nonnè solemnior erit Statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini, & reseruato, vtrumque saluum est; & participatio sacrificij, & executio officij. Si Statio de militari exemplo nomen accipit; nam & [a] *militia Dei sumus*, vtique nulla lætitia, siue tristitia obueniens castris, Stationes militum rescindit. a 2. Cor. 10. 4. 1. Tim. 1. 18.
Nam lætitia libentius, tristitia sollicitius administrabit disciplinam. De habitu verò duntaxat feminarum, varietas obseruationis efficit, post sanctissimum Apostolum, nos vel maximè nullius loci homines impudenter retractare: nisi quòd non impudenter, si secundum Apostolum retractemus. De modestia quidem cultus & ornatus, aperta præscriptio est etiam Petri, cohibentis eodem ore, quia eodem & spiritu, & vestium gloriam, & agri superbiam, & crinium lenonem operositatem. Sed quod promiscuè obseruatur per Ecclesias, quas .... *Cætera desunt in omnibus nostris Codicibus.* 1. Tim. 2. 9. 10. 1. Pet. 3. 3.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
IN LIBVM DE PALLIO
ARGVMENTVM.

Tertullianus, pace orbi Romano reddita, Seueri Imperatoris Anno tertio, vna cum Antonino, & Geta filijs Augustis creatis regnante, cùm dimissa Toga, Pallium induisset, seueriorem Christianæ disciplinæ regulam amplexatus, vt notat Baronius An. Chri. 197. Cùm idcirco leuitatis & inconstantiæ notam apud Carthaginenses incurrisset, hunc librum de Pallio, scripsit, quo facti sui rationem reddit. Sed non Victoris Anno decimo, sed quarto; nec Seueri secundo, sed tertio, vult hunc librum editum Cardinalis Baronius.

CAPVT PRIMVM.

Pallij laudes ab eius primò vetustate commendat, quòd & Carthagini, & Vtica, & toti Africæ in vsu fuerit. Afri quippe veteres Tunicis strictioribus Pallium superinduere solebant.

quod erat Sacerdotum Æsculapij Indumentum. Toga porro quæ à Pelasgis ad Lydas, & ab his transiit ad Romanos, non nisi extremis patriæ suæ temporibus, vsu recepta est.

In p. V. Carthaginense s. 1. à p. V. Carthag. 2. & V. otium. 2. in f. V. Carthag 3.

PRINCIPES semper Africæ, viri Carthaginienses, vetustate nobiles, nouitate fælices, gaudeo vos tam prosperos temporum, cùm ita vacat, ac iuuat, habitus denotare. Pacis hæc & annonæ otia: ab imperio, & à cœlo benè est. Tamen & vobis habitus aliter olim; tunicæ fuere, & quidem in fama de subteminis studio, & luminis concilio, & mensuræ temperamento: quod neque trans crura prodigæ, nec intra genua inuerecundæ, nec brachiis parcæ, nec manibus artæ, sed nec cingulo sinus diuidere expetitum: quadrata iustitia beatæ in viris stabant. Pallium, extrinsecus habitus, & ipse quadrangulus, ab vtroque laterum regestus, & cerdicibus circunstrictus, in fibulæ morsu humeris acquiescebat. Instar eius hodie Æsculapio iam vestro sacerdotium est. Sic & in proximo soror ciuitas vestiebat, & sicubi alibi in Africa Tyros. At cum sæcularium sortium variauit vrna, & Romanis Deus maluit, soror quidem ciuitas [illegible] pte arbitrio mutare properauit, vt adpulsum Scipionem antè iam de habitu salutasset Romanum præcoqua. Vobis verò post iniuriæ beneficium, vt senium non fastigium exemptis, post Gracchi obscæna omina, & Lepidi violenta ludibria, post trinas Pompeij aras, & longas Cæsaris moras, vbi mœnia Statilius Taurus imposuit, solennia Sentius Saturninus enarrauit, cùm concordia iuuat, toga oblata est. Pro/quantum circumeauit, à Pelasgis ad Lydos, à Lydis ad Romanos, vt ab humeris sublimioris populi Carthaginienses complecteretur: Exinde tunicam longiorem cinctu arbitrante suspenditis, & pallij iam teretis redundantiam tabulata congregatione fulcitis: & si quid prætereà conditio, vel dignitas, vel temporalitas vestit, pallium tamen generaliter vestrum immemores, etiam denotatis. Equidem haud miror præ documento superiore. Nam & arietem, non quem Laberius reciprocicornem, lanicutem, testitrahum, sed trabes machina est, quæ muros frangere militat, nemini vnquam adhuc libratum, illa dicitur Carthago *studij asperrima belli*, prima omnium armasse in oscillum penduli impetus, commentata vim tormenti de bile pecoris caput vindicantis. Cùm tamen vltimant tempora patriæ, & aries iam Romanus in muros quondam suos audet, stupuere illico Carthaginienses, vt nouum, extraneum ingenium: *Tantum aut longinqua valet mutare vetustas.* Sic denique nec pallium agnoscitur.

CAPVT II.

Non mirum si vestem verterit; cùm totus orbis primùm diluuio sit mutatus; dehinc assidua temporum vicissitudine, cœlum, astra, tellus, Maria, Insulæ, regna & populi aliò commeantes, mutationi subiaceant.

In p. V. Carthag. 3. & V. Mutatio. 4. circa. m. Mutatio. 5. à m. V. Mutatio. 6. & V. Mutatio. 7. ad f. & V. Scriptura Sac. 3. circa. f. V. Seuerus Imperator.

SIT nunc aliunde res, nè Pœnicum inter Romanos aut erubescat, aut doleat. Certè habitū vertere naturæ totius solenne munus est. Fungitur & ipso mundus interim iste quem incumbimus. Viderit Anaximander si plures putat: viderit si quis vspiam alius ad Meropas, vt Silenus, penes aures Midæ blattit, aptas sanè grandioribus fabulis. Sed & si quem Plato æstimat, cuius imago hic sit, etiam ille habeat necesse est proinde mutare. Quippe si mundus, ex diuersis substantijs officijsque constabit, ad formam eius quod mundus hic est: neque enim mundus, si non vt mundus proinde. Diuersa in vnum, ex demutatione diuersa sunt. Denique diuersitatis discordiam vices fœderant. Ita mutando erit mundus omnis, qui & diuersitatibus corporatus, & vicibus rēperatus. Nostra certè metatio, quod clausis vel in totū Homericis oculis liquet, totum versiforme est. Dies & nox inuicē vertunt. Sol stationibus annuis, luna modulationibus menstruis variat. Siderum distincta confusio interdum deicit quid, interdum resuscitat. Cœli ambitus, nunc subdiuo splendidus, nunc nubilo sordidus: aut imbres ruunt, aut si qua missilia cum imbribus, dehinc substillum, & denuò sudum. Sic & mari fides infamis, dum & flabris æquè mutantibus, de tranquillo probum, de flustris temperatum, & extemplò de decumanis inquietat. Sic & terram si recenseas temporatim vestiri amantem, propè sis eandem negare, memor viridem cùm conspicis flauam, mox visurus & canam. Cæteri quoque eius ornatus si quid, non aliud ex alio mutant, & montium scapulæ decurrendo, & fontium venæ cauillando, & fluminum viæ obhumando? Mutauit & totus orbis aliquando, aquis omnibus obsitus. Adhuc maris echæ, & buccinæ

peregrinantur in montibus, cupientes Platoni probare etiam ardua fluitasse. Sed & Gen. 7. 30. & 24.
enatando rursus in forma: mutauit rursus orbis, alius idem. Mutat & nunc localiter Gen. 8. 1. & seq.
habitus, cùm situs læditur: cùm inter insulas nulla iam Delos, arenæ Samos, & Sibylla
non mendax: cùm in Atlantico Libyā aut Asiam adæquans quæritur: cùm Italię quon- Gen. 9. 1. & seq.
dam latus, Hadria Tyrrhenoque quassantibus mediotenus interceptum, reliquias Sici-
liam facit: cùm tota illa plaga discidij, cōtentiosos æquorū coitus angustis retorquens,
nouum vitij mari imbuit, non exspuentis naufragia, sed deuorantis. Patitur & conti-
nens de cœlo, aut de suo. Aspice ad Palæstinam, qua Iordanes amnis finium arbiter, va-
stitas ingens, & orba regio, & frustra ager: at vrbes retro, & populi frequentes, & solus
audiebat: dehinc vt Deus censor est, impietas ignium meruit imbres. Hactenus Sodo- Gen. 19. 24.
ma, & nulla Gomorrha, & cinis omnia, & propinquitas maris iuxta cum solo mortem
viuit. Ex huiuscemodi nubilo, & Tuscia Vulsinios pristinos deusta, quò magis dę mon-
tibus suis Campania speret, erepta Pompeios. Sed absit. Vtinam & Asia secura iam sit
de soli ingluuie. Vtinam & Africa semel voraginem pauerit, vnicis castris fraudatis ex-
piata Multa & alia huiusmodi detrimenta habitum orbis mutauere, situsque mouere.
Bellis quoque plurimùm licuisse & tristitia perget, non minus quàm regnorum vices
recensere. Quoties & ista mutauerunt, iam inde à Nino Beli progenie? si tamen Ninus
regnare primus, vt autumat superiorum profanitas. Fermè apud vos vltra stilus non
solet. Ab Assyrijs, si fortè, æui historiæ patescūt. Qui verò diuinas lectitamus, ab ipsius Gen. 1. 1.
mundi natalibus compotes sumus. Sed læta iam malo: quippe & læta mutant. Denique
si quid mare diluit, cœlum deussit, terra subduxit, gladius detotondit, alias versura cō-
pensati redit. Nam & primitus maiorem ambitum terra cassa, & vacans hominum, &
sicubi aliqua gens occuparat, sibimet soli erat. Itaque colere omnia (si demum intelli- Gen. 46. 1. & seq.
gis alibi stipantem copiam, alibi deserentem) runcare atque rustare instituit, vt inde
velut ex surculis & propaginibus, populi de populis, vrbes de vrbibus, per vbique or- Gen. 50. 23.
bis pangerentur. Trans volauere redundantium gentium examina. Scythæ exuberant Psal. 113. 1.
Persas: Phœnices in Africam eructant: Romanos Phryges pariunt: Chaldæum semen
in Ægyptum educatur, dehinc cùm inde transducitur Iudæa gens est. Sic & Herculea
posteritas, Temeno pariter Peloponesum occupando producunt. Sic & Iones Nelei
comites Asiam nouis vrbibus instruunt. Sic & Corinthij cum Archia mœniunt Syra-
cusas. Sed vanum iam antiquitas, quando curricula nostra coram. Quantum reforma-
uit orbis sæculum istud? quantum vrbium aut produxit, aut auxit, aut reddidit præsen-
tis imperij triplex virtus; Deo tot Augustis in vnum fauente, quot census transcripti?
quot populi repurgati? quot ordines illustrati? quot barbari exclusi? Reuerà orbis, cul-
tissimum huius imperij rus est, eradicato omni aconito hostilitatis, & cacto, & rubo
subdolæ familiaritatis, concultus & amœnus super Alcinoi pometum, & Midæ rose-
tum. Laudans igitur orbem mutantem, quid denotas hominem?

CAPVT III.

Animalia quoque formam pro veste mutant, vt pauus, serpens, hyæna, Chamæleon, homo denique varias indumentorum formas quotidie mutat, & qui prius nudus, inde ficulneis verenda tectus, tum pelliceis indutus, vt addictus labori; tandem iam non tegendo; sed ornando potius vestibus corpori studet.

In p. ad m. V. Mutatio. 8. in m. ad circa. f. V. Mutatio. 9. circa. f. V. Bombix. in f. V. Pallium. 4.

MVTANT & bestiæ pro veste formam: quamquam & pauo pluma vestis, & qui-
dem de cataclistis: immò omni conchylio pressior, quà colla florent: & omni pa-
tagio inauratior, quà terga fulgent: & omni syrmate solutior, quà caudæ iacent: multi-
color, & discolor, & versicolor: nunquā ipsa, semper alia, etsi semper ipsa quando alia,
toties denique mutāda, quoties mouenda. Nominandus est & serpens licet ponè pauū:
nam & iste quod sortitus est conuertit, corium & æuum. Si quidē vt senium persensit, in
angustias stipat, pariterque specū ingrediens, * ab ipso statim limine erasus, exuuijs ibi- * Et cute egrediens.
dem relictis nouus explicat: cum squamis & anni recusantur. Hyæna, si obserues, sexus
annalis est; marem & feminā alternat. Taceo ceruum, quòd & ipse ætatis suæ arbiter,
serpente pastus, veneno languescit in iuuentutē. Est & quadrupes, tardigrada, agrestis,
humilis, aspera. testudinē Pacuuianam putas? non est: capit & alis * bestiola versiculū, * Alia.
de mediocribus oppidò, sed nomen grande. Chamæleontē qui audieris, haud ante gna-
rus, iā timebis aliquid amplius cū leone. at cùm offenderis apud vineā fermè sub pampi-
no totū, ridebis illico audaciam & Græciā nominis: quippe nec succus est corpori, * quo * Qui.
minutioribus multò liquet. Chamæleon, pellicula, viuit. capitulum statim à dorso, nam
deficit ceruix. itaq; durū reflecti, sed circumspectu emissicij ocelli, immò luminis pun-
cta vertiginant. hebes, fessus vix à terra suspendit, molitur incessū stupēs & promouet,

gradum magis demonstrat, quã explicat, ieiunus scilicet semper & indefectus, oscitans vescitur, follicans ruminat, de ventro cibus. Tamen & chamæleon mutare totus, ne alius, valet. Nam quum illi coloris proprietas vna sit, vt quid accessit, inde suffunditur. Hoc soli chamæleonti datum, quod vulgò dictum est, de corio suo ludere. Multa dicendum fuit, vt ad hominem præstructim perueniretur. Hunc quoquo primordio accipitis, nudus certè & inuestis figulo suo constitit: post demum sapientiam, haud dum licitum, præreptam potitur. ibidem quod in nouo corpore indebitum adhuc pudori erat, protegere festinans, in ficulneis folijs interim circumdat: dehinc cùm de ongiinis loco exterminat, * pellitus orbi vt metallo datur. Sed arcana ista, nec omnium nosse.

Gen. 3. 7. & 21.
* Quippe deliquerat.
* Vasit.

Cedo iam de vestro, quod Ægyptij narrant, & Alexander digerit, & matre legit. ca tempestate Osiridis, qua ad illum ex Libya Ammon facit, * ouium diues. Denique cum ipsis Mercurium autumant fortè palpati arietis mollitie delectatum, diglubasse ouiculam: dumque pertentat, & quod facilitas materiæ suadebat, tractu prosequente filum eliquat, * in restis * pristini modum, quem philyræ tenus iunxerat, exisse. Sed vos omnem lanicij dispensationem, structuramque telarum Mineruæ maluistis, cùm penes Arachnen diligentior officina. Exinde materia: nec de ouibus dico Milesiis, & Selgicis, & Altinis, aut quis Tarentum, vel Bætica cluit, natura colorante, sed quoniam & arbusta vestiunt, & lini herbida post virorē lauacro niuescunt nec fuit satis tunicam pangere & serere, ni etiam piscari vestitum contigisset: Nam & de mari vellera, quo muscosæ lanositatis plautiores * conchæ comant. Prorsus haud latet bombycem, vermiculi genus est, quæ per aërem liquando, araneorum horoscopis idonius sedes tendit, dehinc deuorat, mox aluo reddere: proinde si necaueris, animata iam stamina volues. Tantam igitur paraturam materiarum, ingenia quoque vestificinæ prosecuta, primùm tegendo homini, quà necessitas præcessit; dehinc & ornando, immò & inflando, quà ambitio successit, varias indumentorum formas promulgauere: quarum pars gentilitus inhabitantur, cæteris incommunes: pars verò passiuitus omnibus vtiles, vt hoc pallium, etsi Græcum magìs, sed lingua iam penes Latium est: cum voce vestis introiuit. Atque adeò ipse qui Græcos præter vrbem censebat, literas eorum vocemque senex iam eruditus, idem Cato iuridicinæ suæ in tempore humerum exertus, haud minus palliato habitu Græcis fauit.

* Eliquasse.
* In vestis pristinæ.
*Lautiores

CAPVT IV.

Honorabile esse, habitum mutare, vt Deus colatur Religiosius. Probrosum autem, si sexus in habitu muteur, sicut Achylles in Virginem, Hercules in Omphalem, Omphales in Herculem, Cleomachus in Cinadum transfiguratus. Aut Physco Sardanapalus, Nero & alij pariter immutarunt. Carpit item Empedoclem, Alexandrum, Vespillonem, Lenonem, Lanistam, feminas quoque habitum matronæ mutantes.

In p. V. Carthag. 4. à p. V. Capillus. 2. & V. Mutatio. 10. ad circa. m.

QVID nunc, si est Romanitas omni salus, nec honestis tamen modis ad Graios estis? Aut, ni ita est, vnde gentium in prouincijs melius exercitis, quas natura agro potius eluctando commodauit, studia palæstræ malè senescentia, & cassum laborantia, & lutea vnctio, & puluerea volutatio, & arida saginatio? Vnde apud aliquos Numidas, etiam equis cæsariatos, iuxta cutem tonsor, & cultri vertex solus immunis? Vnde apud hirtos & hirsutos, tam rapax à culo resina, tam furax à mento volsella? Prodigium est hæc sine pallio fieri. Illius est hæc tota res Asiæ. Quid tibi Libya, & Europa cum xysticis munditijs, quas vestire non nosti? Reuerà enim quale est, Grætatim depilari magis quàm amiciri? Habitum transferre ita demum culpæ propè est, si non consuetudo, sed natura mutetur. Sat refert inter honorem temporis, & religionem. Det consuetudo fidem tempori, natura Deo. Naturam itaque concussit Larissæus heros, in virginem mutando: ille ferarum medullis educatus, vnde & nominis concilium, quandoquidem labijs vacuerat ab vberum gustu; ille apud rupicem, & syluicolam, & monstrum eruditorem scrupea schola eruditus. Feras, si in puero matris sollicitudinem patiens, certè iam * histriculus, certè iam virum alicui clanculus functus, adhuc sustinet stolam fundere, comam struere, cutem fingere, speculum consulere, tollum demulcere, aurem quoque foratu effeminatus, quod illi apud Sigæum strongyla seruat. Planè postea miles est: necessitas enim reddidit sexum. De prælio sonuerat, nec arma longè. Ipsum, inquit, ferrum virum attrahit. Cæterùm si post incentiuum quoque puellam perseuerasset, potuit & nubere. Ecce itaque mutatio, monstrum equidem geminum, de viro femina, mox de femina vir, quando neque veritas negari debuisset,

* Hirticulus. hystriculus.

neque fallacia confiteri. Vterque habitus mutandi malus: alter aduersus naturam, alter contra salutem. Turpius adhuc libido virum cultu trásfigurauit, quàm aliqua materna formido, tametsi adoratur à vobis, qui potius erubescendus est, scytalo sagittipelliger ille, qui totam epitheti sui sortem cum muliebri cultu compensauit. Tantum Lydiæ clancularię licuit, vt Hercules in Omphale, & Omphale in Hercule prostitueretur. Vbi Diomedes, & cruenta præsepia? vbi Busiris & bustuaria altaria? vbi Geryon ter vnus? Cerebris adhuc eorum, claua fœtere malebat, cùm vnguentis offunderetur. Vetus iam Hydræ, Centaurorumque sanguis in sagittis, pumice speculi excludebatur, insultante luxuria, vt post monstra transfixa, coronam forsitan suerent. Ne sobriæ mulieris quidē, aut viraginis alicuius scapulæ, sub exuuias bestiæ tantæ introire potuissent, nisi diu mollitas, & euigoratas, & exeducatas, quod apud Omphale balsamo, aut telino spero factum. Credo & iubas pectinem* passas; nè ceruicem eneruem inureret sciria leonina, hiatus crinibus infarsus, genuini inter antias adumbrati. Tota oris contumelia mugiret, si posset: Nemea certè, si quis loci genius, ingemebat: tunc enim se circumspexit leonem perdidisse. Qualis ille Hercules in serico Omphales fuerit, iam Omphale in Herculis scorto designata descripsit. Sed & qui antè Tirynthium accesserat pugil Cleomachus, post Olympiæ cum incredibili mutatu de masculo fluxisset, intra cutem cæsus & vltra, inter fullones iam Nouianos coronandus, meritòque mimographo Lentulo in Catinensibus commemoratus, vtique sicut vestigia cæstuum virijs occupauit, ita & endormidis soloecam aliqua multicia synthesi extrusit. Physconem, & Sardanapalum tacendum est, qui nisi insignes libidinum, alias reges nemo nosset. Tacendum autem, nè quid & illi de Cæsaribus quibusdam vestris obmussitent, pariter propudiosis: nè caninæ fortè constantiæ mandatum sit, impudentiorem Physcone, & molliorem Sardanapalo Cæsarem designare, & quidem Subneronem. Nec tepidior vis vanæ quoque gloriæ mutandis induuijs, & iam viro saluo. Calor est omnis affectus: verùm cùm in affectationem flabellatur, iam de incendio gloriæ ardor est. Habes igitur ex isto fomite æstuantem magnum regem, sola gloria minorem. Vicerat Medicam gentem, & victus est Medica veste. Triumphalem cataphracten amolitus, in captiua Sarabara decessit: pectus squamarum signaculis disculptum, textu pellucido tegendo nudauit, & anhelum adhuc ab opere belli, vt mollius, ventilante serico extinxit. Non erat satis animi tumens Macedo, ni illum etiam vestis inflatior deiectasset. Nisi quòd & philosophi puto ipsi aliquid eiusmodi affectant. Audio enim & in purpura philosophatum. Si philosophus in purpura, cur non & in baxa? Tyrium calciati nisi auro, minimè Græcatur. Dicet, atquin alius & sericatus, & crepidam æratus incessit? dignè quidem, vt bacchantibus indumentis aliquid subtinniret, cymbalo incessit: Quòd si iam tunc locorum Diogenes de dolio latraret, non cænulentis pedibus, vt thori Platonici sciunt, sed omnino totum Empedoclem in adyta Cloacinarum detulisset, vt qui se cœlitem delirarat, sorores prius suas, dehinc homines Deus salutaret. Tales igitur habitus qui de natura & modestia transferunt, & acie figere, & digito destinare, & nutu tradere merito sit. Prorsus si quis * Menandrico fluxu delicatam vestem humi protrahat, audiat * penes se & comicus, *Qualem demens iste chlamydem disperdit?* Enimverò iam dudum censoriæ intentionis episcynio disperso quantum denotatui, passiuitas offert libertinos in equestribus, subuerbustos in liberalibus, dediticios in ingenuis, rupices in vrbanis, scurras in forensibus, paganos in militaribus: vespillo, leno, lanista tecū vestiuntur. Conuerte & ad fœminas, habes spectare quod Cæcina Seuerus grauiter senatui impressit, matronas sine stola in publico. Denique Lentuli Auguris consultis, quæ ita sese exauctorasset, pro stupro erat pœna: quoniam quidem indices custodesque dignitatis habitus, vt lenocinij factitandi impedimenta, sedulò quædam desuefecerant. At nunc in semetipsas lenocinando, quò planius adeantur, & stolam, & supparum, & crepidulam, & caliendrum, ipsas quoque iam lecticas, & sellas, queis in publico quoque domesticè ac secretè habebantur, eierauere. Sed alius extinguit sua lumina, alius non sua accendit. Aspice lupas popularium libidinum nundinas, ipsas quoque frictrices, & si præstat oculos abducere ab eiusmodi propudijs occisæ in publico castitatis, aspice tamen vel sublimis, iam matronas videbis. Et cùm latrinarum antistes sericum ventilat, & immundiorem loco ceruicē monilibus consolatur, & armillis quas ex virorum fortium donis, ipsæ quoque matronæ temerè vsurpassent, omnium pudendorum conscias manus inserit, impuro cruri purum, aut mulleolum inducit calceum: cur istos non spectas, vel illos item habitus qui nouitati suæ stare religionem mentiuntur? cùm ob cultum omnia candidatum, & ob notam vittæ, & priuilegium galeri, Cereri initiantur: cùm ob diuersam affectionem tenebricæ vestis, & tetrici supra

* Passus, nè.
* Mæandrico.
* Pone se quod.

caput velleris, in Bellonæ, mentes fugantur: cùm larioris purpuræ ambitio, & galatici ruboris superiectio Saturnum commendat: cùm ipsum hoc pallium morosius ordinatum, & crepidæ Græcatum Æsculapio adulantur. Quantò tunc magìs arguas illud, & vrgeas oculis, & si jam simplicis, & inaffectatæ, tamen superstitionis reum? Enimverò cum hanc primum sapientiam vestit, quæ vanissimis superstitionibus renuit, tunc certissimè pallium super omnes exuuias & peplos augusta vestis: superque omnes apices & tutulos sacerdos suggestus. Deduc oculos suadeo, reuerere habitum vnius interim erroris tui renuntiatorem.

CAPVT V.

Pallii simplicitatem, facilitatemque commendat, cui non vt in Toga induenda, sit opus artificio. Togam siue Togatos plus Respublica nocuisse, quam milites loricatos. Pallium autem à strepitu fori & belli procul esse, non adulari vitiis, sed ambitionem & gulam arguere, quarum exempla commemorat, Tullii, Sullæ, Drusillani, Vedii, Hortensii, &c.

In p. V. Pallium. 1. à p. V. Calceus. 1. circa. m. V. Pallium. 2. in m. ad f. V. Pallium. 4. à m. V. Dominus. 2.

TAMEN, inquis, ita à toga ad pallium? quid enim si à diademate & à sceptro? an aliter mutauit Anacharsis, cùm regno Scythiæ philosophiam præuertit? Nulla in melius transgressi sint signa, est habitus iste quod faciat. Prius etiam ad simplicem captatelam eius, nullo tædio constat: adeò nec artificem necesse est, qui pridie rugas ab exordio former, & inde deducat in talias, totumque contracti vmbonis figmentum custodibus forcipibus assignet, dehinc diluculo tunica prius cingulo correpta, quam præstabat moderatiorem texuisse, recognito rursus vmbone, & si quid exorbitauit reformato, partem quidem de læuo promittat, ambitum verò eius ex quo sinus nascitur jam deficientibus tabulis, retrahat à scapulis, & exclusa dextera in læuam, adhuc congerat cum alio pari tabulato in terga deuoto, atque ita hominem sarcina vestiat. Conscientiam denique tuam perrogabo, qui te prius in toga sentias indutum, annè onustum? habere vestem, an bajulare? Si negabis, domum consequar, videbo quid statim à limine propetes. Nullius profectò alterius indumenti expositio quàm togæ gratulatur. Calceos nihil dicimus, proprium togæ tormentum, immundissimam pedum tutelam, verum & falsam. quem enim non expediat in algore, & ardore rigere nudipedem, quàm in calceo vincipedem? magnum incessui munimentum sutrinæ Venetiæ prospexere, perones effæminatos. At enim pallio nihil expeditius, etiam si duplex, quod Cratetis. mora nusquam vestiendo, cùm ponitur: quippe tota molitio eius, operire est solutim. Id ex vno circumjectu licet, equidem nusquam inhumano, ita omnia hominis simul contegit. Humerum velans, exponit, vel includit, cæteroquin humerum adhæret, nihil circumfulcit, nihil circumstringit, nihil de tabularum fide laborat, facilè sese regit, facilè reficit: etiam cùm exponitur, nulli cruci in crastinum demandatur. Si quid interulæ subter est, vacat zonæ tormentum: si quid calcearus inducitur, mundissimum opus est: aut pedes nudi magìs, certè viriles magìs quàm in calceis. Hæc pro pallio interim, quantum nomine comitiasti. Iam verò & de negotio prouocat. Ego, inquit, nihil foro, nihil campo, nihil curiæ debeo: nulli officio aduigilo, nulla rostra præoccupo, nulla prætoria obseruo: canales non, * odoro, cancellos non adoro, subsellia non contundo, jura non conturbo, causas non elatro, non iudico, non milito, secessi de populo. in me vnicum negotium mihi est. nisi aliud non curo, quàm ne curem. Vita meliore magìs in secessu fruare, quàm in promptu, sed ignauiam infamabis. Scilicet patriæ, & imperio, reique viuendum est. Erat olim ista sententia. *Nemo aly nascitur moriturus sibi.* Certè cùm ad Epicuros, & Zenonas ventum est, sapientes vocas, totum quietis magisterium, qui eam summæ atque vnicæ voluptatis nomine consecrauere. Tamen propemodum mihi quoque licebit in publicum prodesse. Soleo de qualibet margine, vel ara medicinas moribus dicere, quæ felicius publicis rebus & ciuitatibus, & imperiis bonas valetudines confetent, quàm tuæ operæ. Quippe si pergam ad acuta tecum, plus togæ læsere rempublicam, quàm loricæ. Atquin nullis vitiis adulor, nullis veternis parco, nulli impetigini. Adigo cauterem ambitioni, qua M. Tullius quingentis millibus nummum orbem citri emit: qua bis tantum Asinius Gallus pro mensa eiusdem Mauritaniæ numerat. Hem quantis facultatibus æstimauere ligneas maculas! item qua lances centenarii ponderis Sulla molitur! Vereor sanè nè parua sit ista trutina, cùm Drusillanus, equidem seruus Claudii, quinquagenariam promulsidem ædificar, suprascriptis fortasse mensis necessariam, cui si officina extructa est, debuit & triclinium. Immergo æquè scapellum acerbitati ei qua Vedius

* adoro

Pollio seruos murænis inuadendos obiectabat. Noua scilicet sæuitia delectato terrenæ bestiæ, & edentulæ, & exunguis, & excornis; de piscibus placuit feras cogere, vtique statim coquendis, vt in visceribus earum, aliquid de seruorum suorum corporibus & ipse gustaret. Præcidam gulam, qua Hortensius orator primus pauum cibi causa potuit occidere: qua Aufidius Lurco primus sagina corpora vitiauit, & coactis alimentis in adulterinum prouexit saporem: qua Asinius Celer mulli vnius obsonium sex sestertiis detulit: qua Æsopus histrio ex auibus eiusdem pretiositatis, vt canoris & loquacibus quibusque, centum millium patinam confiscauit. Filius eius post tale pulpamentum potuit sumptuosius esurire: marguarita namque vel ipso nomine pretiosa dehausit, credo ne mendicius patre cœnasset. Taceo Nerones, & Apicios, & Rufos. dabo catharticum impuritati Scauri, & aleæ Curii, & vinolentiæ Antonii. & memento istos interim ex multis togatos fuisse, * Quales apud pallium? Haud facilè has purulentias ciuitatis quis eliciet, & exsuppurabit, ni sermo palliatus.

* Quales apud pallium haud facilè. Has purulentias, &c.

CAPVT VI.

Pallij ipso occursu, mores improbi compescuntur, hoc non modo philosophum, sed omnium artium liberalium professores induit; contrà, Toga etiam vilissimos cerdones, & gladiatores. Pallium tandem nunquam gloriosius extollitur, quàm cùm à philosopho Gentili, in Christianum deuoluitur.

Per totum. V. Pallium. 4.

SERMONI, inquit, me suasisti, medicamine sapientissimo. Verùm etsi eloquium quiescat, aut infantia subductum, aut verecundia retentum, nam & elinguis philosophia vita contenta est, ipse habitus sonat. Sic denique auditur philosophus, dum videtur. De occursu meo vitia suffundo. Quis non æmulum suum, cùm videt, patitur? Quis oculis in eum potest, in quem mentibus non potest? Grande pallii beneficium est, sub cuius recogitatu improbi mores vel erubescunt. Viderit nunc philosophia quid prosit: nec enim sola mecum est. Habeo & alias artes in publico vtiles. De meo vestiuntur, & primus informator literarum, & primus enodator vocis, & primus numerorum arenarius, & Grammaticus, & Rhetor, & Sophista, & Medicus, & Poëta, & qui Musicam pulsat, & qui Stellarem conjectat, & qui volaticam spectat. Omnis liberalitas studiorum quatuor angulis tegitur. Planè post Romanos Equites, verùm & accedones, & omnis gladiatorum ignominia, togata producitur. Hæc nimirum indignitas erit, *à toga, ad pallium*. Sed ista pallium loquitur. At ego iam illi etiam diuinæ sectæ ac disciplinæ commercium confero. Gaude pallium, & exulta, melior jam te Philosophia dignata est, ex quo Christianum vestiore cœpisti.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
IN LIBRVM DE PATIENTIA
ARGVMENTVM.

Patientiæ laudes fusissimè hoc libro prosequitur Tertullianus, & captata lectoris sui beneuolentia, eam sibi potissimum exoptat. Hunc secutus est Cyprianus scribens & ipse librum de bono patientiæ, in quem multa de suo Magistro verba transcripsit: Scriptus est liber referente supra Pamelio, eodem Anno, quo liber ad Martyras; Christi scilicet ducentesimo secundo, Zephyrini tertio, Seueri nono. secundum Baron. autem erit Annus Victoris nonus, & Seueri octauus.

CAPVT PRIMVM.

Philosophi Gentiles, omnem sapientiæ suæ gloriam, ex affectata patientia traxerunt.

In p. ad m. V. patientia 1. in m. V. patientiæ necessitas, 1. à m. V. patientia, 2. in f. V. patientia in quibus exercenda. 1.

ONFITEOR ad Dominum Deum, satis temere me, si non etiam impudenter, de patientia componere ausum, cui præstandæ idoneus omnino non sim, vt homo nullius boni: quando oporteat demonstrationem, & commendationem alicuius rei adortos, ipsos prius in administratione eius rei deprehendi, & constantiam cómonendi, propriæ conuersationis auctoritate dirigere, ne dicta factis deficientibus erubescát. Atque vtinam erubescere istud remedium ferat, vti pudor non exhibendi quod aliis suggestum imus, exhibendi fiat magisterium: nisi quòd bonorum quorumdam, sicuti & malorum, intolerabilis magnitudo est: vt ad capienda & præstanda ea, sola gratia diuinæ inspirationis operetur. Nam quod maximè bonum, id maximè penès Deum, nec alius id, quàm qui possidet dispensat, vt cuique dignatur. Itaque velut solatium erit disputare super eo quod frui non datur; vice languentium, qui cum vacent à sanitate, de bonis eius tacere non norunt. Ita miserrimus ego, semper æger caloribus impatientiæ, quam non obtineo patientiæ sanitatem, & suspirem, & inuocem, & perorem necesse est, cùm recordor, & in meæ imbecillitatis contemplatione digero, bonam fidei valetudinem, & Dominicæ disciplinæ sanitatem, non facilè cuiquam, nisi patientia adsideat, prouenire. Ita proposita Dei rebus est, ut nullum præceptum obire quis, nullum opus Domino complacitum perpetrare, extraneus à patientia possit. Bonum eius, etiam qui cæci viuunt, summæ virtutis appellatione honorant. Philosophi quidem, qui alicuius sapientiæ animalia deputantur, tantum illi assignant, vt cùm inter sese variis sectarum libidinibus & sententiarum æmulationibus discordent, solius tamen patientiæ in commune memores huic vni studiorum suorum commiserint pacem. in eam conspirant, in eam fœderantur, illam adfectatione virtutis vnanimiter student, omnem sapientiæ ostentationem de patientia præferunt. Grande testimonium eius est, cùm etiam vanas sæculi disciplinas ad laudem & gloriam promouet. Aut numquid potius iniuria, cùm diuina res in secularibus artibus volutatur? Sed viderint illi, quos mox sapientiæ suæ cum sæculo destructæ ac dedecoratæ pudebit.

CAPVT II.

Deus ipse tanta patientia in ferendis hominum nequitiis præbet exemplum, vt sua gloria detrahere videatur: adeò vt Gentiles Deum esse dubitent tamdiu vindictam differentem.

Per totum. V. Patientiæ exempla. 5.

NOBIS exercendæ patientiæ auctoritatem, non affectatio humana caninæ æquanimitatis stupore formata, sed viuæ ac cœlestis disciplinæ diuina dispositio delegat, Deum ipsum ostendens patientiæ exemplum jam primum, [a] *qui rorem lucis huius super iustos & iniustos æqualiter spargit*: qui temporum officia, elementorum seruitia, totius genituræ tributa, dignis simul, & indignis patitur simul occurrere, sustinens ingratissimas Nationes, ludibria artium & opera manuum suarum adorantes, nomen cum familia ipsius persequentes, luxuriam, auaritiam, iniquitatem, malignitatem quotidie insolescentem, vt sua sibi patientia detrahat: plures enim Dominum idcirco non credunt, quia sæculo iratum tamdiu nesciunt.

a Matth. 5. 45.

CAPVT III.

Christus propius & familiarius hominibus, factus est in omnibus exemplum patientiæ.

Per totum. V. Patientiæ exempla. 6.

ET hæc quidem diuinæ patientiæ species, quasi de longinquo, fors vt de supernis æstimetur. Quid illa autem quæ inter homines palàm in terris quodammodo manu apprehensa est? Nasci se Deus in vtero patitur matris, & expectat, & natus adolescere sustinet, & adultus non gestit agnosci, sed contumeliosus insuper sibi est, & à seruo suo tinguitur, & tentatoris congressus solis verbis repellit. Cùm de domino fit magister, docens hominem euadere ad salutem, scilicet veniam offensæ patientiæ eruditus, [a] *non contendit, non reclamauit, nec quisquam in plateis vocem eius audiuit, arundinem quassatam non fregit, linum fumigans non restrinxit*. Nec enim mentitus fuerat propheta, imò ipsius Dei contestatio, spiritum suum in filio cum tota patientia collocantis. Nullum volentem sibi adhærere non suscepit: nullius mensam tectumvè despexit. Aquam ipse lauandis discipulorum pedibus ministrauit. Non peccatores, non publicanos aspernatus est. Non illi saltem ciuitati quæ eum recipere noluerat iratus est, cùm etiam discipuli tam contumelioso oppido cœlestes ignes repræsentari voluissent. Ingratos curauit, insidiatoribus cessit. Parum hoc, si non etiam proditorem suum secum habuit, nec constanter denotauit.

a Esa. 41. 2. Io. 13. 4. Matth. 9. 10 Luc. 9. 52. & seq. Luc. 17. 18. Matth. 14. 13. Matth. 26. 4.

uit. Cùm verò traditur, cùm adducitur, vt pecus ad victimam; sic enim [b] *non magis apertos, quàm agnus sub tondentis potestate.* [c] *Ille cui legiones angelorum, si voluisset, vno dicto de cælis affuissent, ne vnius quidem discentis gladium vltorem probauit. Patientia Domini in Malcho vulnerata est. Itaque & gladij opera maledixit in posterum, & sanitatis restitutione ei quem non ipse vexauerat satisfecit* per patientiam misericordiæ matrem. Taceo quod figitur. in hoc enim venerat. Nunquid tamen subeundæ morti etiam contumeliis opus fuerat? Sed saginari voluptate patientiæ discessurus volebat. Despuitur, verberatur, deridetur, fœdis vestitur, fœdioribus coronatur. Mira æquanimitatis fides. Qui in hominis figura proposuerat latere, nihil de impatientia hominis imitatus est. Hinc vel maximè Pharisæi Dominum agnoscere debuistis. patientiam huiusmodi nemo hominum perpetraret. Talia tantaque documenta, quorum magnitudo penes Nationes quidem detractatio fidei est, penes nos verò ratio & structio, satis apertè non sermonibus modò in præcipiendo, sed etiam passionib. in sustinendo probant his [d] *quibus credere datum est*, patientiam Dei esse naturam, effectum, & præstantiam ingenitæ cujusdam proprietatis.

b Esa. 53. 7.
c Matth. 26. 53.
Io. 18. 11.
Matth. 26. 52.
Matth. 27. 35.
d Philipp. 1. 29.

CAPVT IV.

Exemplo seruorum & pecudum à quibus exigimus obedientiam patientem, inducimur ad eam summo omnium Domino, largissimo & æquissimo remuneratori præstandam

In m. V. Seruus Dei. 2. inf. V. patientiæ necessitas. 4.

IGITVR si probos quosque seruos & bonæ mentis; pro ingenio dominico conuersari videmus (siquidem artificium promerendi, obsequium est: obsequii verò disciplina, morigera subjectio est) quantò magìs nos secundùm Dominum moratos inueniri oportet? Seruos scilicet Dei viui, cujus iudicium in suos, non in compede, aut pileo vertitur, sed in æternitate aut pœnæ, aut salutis. Cui seueritati declinandæ, vel liberalitati inuitandæ, tanta obsequij diligentia opus est, quanta sunt ipsa quæ aut seueritas comminatur, aut liberalitas pollicetur. Et tamen nos non de hominibus modò seruitute subnixis, vel quolibet alio jure debitoribus obsequii, verùm etiam de pecudibus, etiam de bestiis obedientiam exprimimus, intelligentes vsibus nostris à Domino prouisas traditasque. Meliora ergo nobis erunt in obsequii disciplina, quæ nobis Deus subdit? Agnoscunt denique quæ obediunt. nos cui soli subditi sumus, Domino scilicet, auscultare dubitamus? At quàm injustum est, quàm etiam ingratum, quod per alterius indulgentiam de aliis consequaris, idem illi per quem consequeris de temetipso non rependere? Nec pluribus de obsequii exhibitione debita à nobis Domino Deo. Satis enim agnitio Dei quid sibi incumbat, intelligit. Ne tamen vt extraneum de obsequio videamur interjecisse, ipsum quoque obsequium de patientia trahitur. Nunquam impatiens obsequitur, aut patiens quis obluctatur. Quam ergo dominus omnium bonorum & demonstrator & acceptator Deus in semetipso circumtulit, quis de bono eius latè retractet? cui item dubium sit *omne bonum, qui ad Deum pertineat*, pertinentibus ad Deum tota mente sectandum? Per quæ in expedito & quasi in præscriptionis compendio de patientia constitutum est.

CAPVT V.

Patientia bonum, ex impatientia malo dignoscitur. Hæc primò in diabolo orta est, qua & mulierem, & per eam dejecit Adam, & exinde velut seminarium omnis delicti facta est, qua & Cain primus homicida, & homines in varia crimina delapsi.

à p. ad m. V. impatientia. 1. in m. V. impatientia. 2. à m. ad f. V. impatientia. 3.

VERVNTAMEN procedere disputationem de necessariis fidei non est otiosum, quia nec infructuosum. Loquacitas in ædificatione nulla turpis, si quando turpis. Itaque si de aliquo bono sermo est, res postulat contrarium quoque boni recensere. Quid enim sectandum sit, magìs illuminabis, si quod vitandum sit, proinde digesseris. Consideremus igitur de impatientia: an sicut patientia in Deo, ita aduersaria eius in aduersario nostro nata atque comperta sit. vt ex isto appareat, quàm principaliter fidei aduersetur. Nam quod ab æmulo Dei conceptum est, vtique non est amicum Dei rebus. Eadem discordia est rerum, quæ & auctorum. Porro, cùm Deus optimus, diabolus è contrario pessimus, ipsa sui diuersitate testantur neutrum alteri facere, vt nobis non magìs à malo aliquid boni, quàm à bono aliquid mali editum videri possit. Igitur natales impatien-

Gen. 1. 26. tiæ in ipso diabolo deprehendo, jam tunc cùm Dominum Deum vniuersa opera quæ fecisset, imagini suæ, id est, homini subjecisse impatienter tulit. Nec enim doluisset, si sustinuisset: nec inuidisset homini, si non doluisset. Adeò decepit eum, quia inuiderat. Inuiderat autem, quia doluerat. Doluerat, quia patienter vtique non tulerat. Quid primùm fuerit ille angelus perditionis, malus an impatiens, contemno quærere: palam cùm sit, impatientiam cum malitia, aut malitiam ab impatientia auspicatam; deinde inter se conspirasse, & indiuiduas in vno patris sinu adoleuisse. At enim quam primus senserat, per quam delinquere intrauerat, de suo experimento quid ad peccandum adjutaret instructus, eandem impingendo in crimen homini aduocauit. conuenta statim illi mulier, Gen. 3. 1. non temerè dixerim, per colloquium ipsum eius afflata est spiritu impatientia infecto. vsque adeò nunquam omnino peccasset, si diuino interdicto patientiam perseruasset. Quid quòd non sustinuit sola conuenta, sed apud Adam nondum maritum, nondum aures sibi debentem, impatiens etiam tacendi est? ac traducem illum eius quod à Malo hauserat, facit. Perit igitur & alius homo per impatientiam alterius: perit mox & ipse per impatientiam suam vtrubique commissam, & circa Dei præmonitionem, & circa diaboli circumspectionem: illam seruare, hanc refutare non sustinens. Hinc prima iudicii, vnde delicti origo: hinc Deus irasci exorsus, vnde offendere homo inductus. Inde in Deo prima patientia, vnde indignatio prima. Qui tunc maledictione sola contentus, ab animaduersionis impetu in diabolo temperauit. Aut quod crimen ante istud impatientiæ admissum homini imputatur? Innocens erat, & Deo de proximo amicus, & paradisi colonus. At vbi semel succidit impatientiæ, desiuit Deo sapere, desiuit Gen. 3. 17. & seq. cœlestia sustinere posse. Exinde homo terræ datus, & ab oculis Dei ejectus, facilè vsurpari ab impatientia cœpit in omne quod Deum offenderet. Nam statim illa semine diaboli concepta, malitiæ fœcunditate iram filium procreauit: editum suis artibus erudiit. Gen. 4. 1. Quod enim ipsum Adam & Euam morti immerserat, docuit & filium ab homicidio incipere. Frustra istud impatientiæ adscripserim, si Caïn ille primus homicida, & primus fratricida, oblationes suas à Domino recusatas æquanimiter nec impatienter tulit: si iratus Gen. 4. 8. fratri suo non est, si neminem denique interemit. Cùm ergo non occidere potuerit nisi iratus, nec irasci nisi impatiens, demonstrat quod per iram gessit, ad eam referendum, à qua ira suggesta est. Et hæc quidem impatientiæ tunc infantis quodammodo incunabula. Cæterùm quanta mox incrementa? nec mirum. Nam si prima deliquit, consequens est vt quia prima, idcirco & sola sit matrix in omne delictum, defundens de suo fonte varias criminum venas. De homicidio quidem dictum est. Sed ira editum à primordio, etiam quascumque postea causas sibi inuenit, ad impatientiam vt ad originem sui confert. Siue enim quis inimicitiis, siue prædæ gratia id scelus conficit, prius est vt aut odii, aut auaritiæ fiat impatiens. Quicquid compellit, sine impatientia sui non est vt perfici possit. Quis adulterium sine libidinis impatientia subiit? Quod & si pretio in feminis cogitur, venditio illa pudicitiæ, vtique impatientia contemnendi lucri ordinatur. Hæc vt principalia penes Dominum delicta. Nam vt compendio dictum sit, omne peccatum impatientiæ ascribendum. Malum impatientia est boni. Nemo impudicus non impatiens pudicitiæ, & improbus probitatis, & impius pietatis, & inquietus quietis. Vt malus vnusquisque fiat, bonus perseuerare non poterit. Talis igitur excetra delictorum: cur non Dominum offendat improbatorem malorum? An non ipsum quoque Israël Exo. 16. 3. per impatientiam semper in Deum deliquisse manifestum est? exinde quum oblitus brachii cœlestis quo Ægyptiis afflictationibus fuerat exactus, de Aaron sibi deos duces postulat; quum in idolum auri sui collationes defundit: tam necessarias enim Moysis cum Exo. 17. 2. Domino congredientis impatienter exceperat moras. Post mannæ escatilem pluuiam, post petræ aquatilem sequelam desperant de Domino, tridui sitim non sustinendo. nam hæc quoque illis impatientia à Domino exprobratur. Ac nè singula peruagemur, numquam non per impatientiam delinquendo perierunt. Quomodo autem manus prophetis Act. 7. 25. 56. intulerunt, nisi per impatientiam etiam videndi? Quòd si patientiam inissent, liberarentur.

CAPVT VI.

Patientia fidem Abrahæ præcessit & secuta est. Christus legem nouam veteri superponens, iram patientia vincere docuit.

In p. ad m. V. patientiæ necessitas, 6. in m. ad f. V. patientiæ necessitas. 12.

a Gal. 3. 6. Gen. 15. 6. IPSA adeò est, quæ fidem & subsequitur, & antecedit. Denique a *Abraham Deo credidit, & iustitia deputatus ab illo est*: sed fidem eius patientia probauit, quum filium

immolare iussus est, ad fidei non tentationem dixerim, sed typicam contestationem. Cæterum Deus, quem iustitiæ deputasset, sciebat. Tam graue præceptum quod nec Domino perfici placebat, patienter & audiuit, & si Deus voluisset, impleuisset. Meritò ergo benedictus, quia & fidelis: meritò fidelis, quia & patiens. Ita fides patientia illuminata, quum in nationes seminaretur per semen Abrahæ quod est Christus, gratiamque legi superduceret, ampliandæ adimplendæque legi adiutricem suam patientiam præfecit, quod ea sola ad iustitiæ doctrinam retro defuisset. Nam olim & *oculum pro oculo*, & *dentem pro dente repetebant*, & *malum malo fænerabant*. nondum enim patientia in terris, quia nec fides. scilicet interim impatientia occasionibus legis fruebatur. Facile erat, absente Domino patientiæ & magistro. qui postquam superuenit, & gratiam fidei patientia composuit, jam nec verbo quidem lacessere, [b] *nec Fatuè quidem dicere sine iudicii periculo licet.* Prohibita ira testricti animi, compressa petulantia manus, exemptum linguæ venenum. plus lex quàm amisit, inuenit: dicente Christo: [c] *Diligite inimicos vestros, & maledicentibus benedicite: & orate pro persecutoribus vestris, vt filii sitis patris vestri cœlestis.* Vides quem nobis patrem patientia acquirat? Hoc principali præcepto vniuersa patientiæ disciplina succincta est, quando nè dignè quidem malefacere concessum est.

Gen. 22. 2.
Gal. 3. 16.
Exo. 21. 24.
Deut. 19. 21.
b Matth. 5. 22.
c Ibid. 44.

CAPVT VII.

Diuitiarum contemptus, & cupiditatum euersio, patientiæ exercitatio est.

In p. ad m. V. patientia in quibus exercenda. 5. à p. V. Christi infirma. 4. in m. ad f. V. eleemosina. 4. à m. V. patientiæ necessitas. 5.

IAM verò percurrentibus nobis causas impatientiæ, cætera quoque præcepta suis locis respondebunt. Si detrimento rei familiaris animus concitatur, omni penè in loco de contemnendo sæculo scripturis Dominicis commonetur: nec major ad pecuniæ contemptum exhortatio subjacet, quàm quòd ipse Dominus in nullis diuitiis inuenitur. semper pauperes iustificat, diuites prædamnat. Ita detrimentum patientiæ, fastidium opulentiæ præministrauit, demonstrans per abiectionem diuitiarum, læsuras quoque earum computandas non esse. Quod ergo nobis appetere minimè opus est, quia nec Dominus appetiuit, detruncatum vel etiam ademptum non ægrè sustinere debemus. [a] *Cupiditatem omnium malorum radicem* spiritus Domini per Apostolum pronuntiauit. Eam non in concupiscentia alieni tantùm constitutam interpretemur: nam & quod nostrum videtur, alienum est: nihil enim nostrum, quoniam Dei omnia, cujus ipsi quoque nos. Itaque si damno affecti impatienter senserimus, de non nostro amissum dolentes, adfines cupiditatis deprehendemur. Alienum quærimus, quum alienum amissum ægrè sustinemus. Qui damni impatientia concitatur, terrena cœlestibus anteponendo, de proximo in Deum peccat. Spiritum enim quem à Domino sumpsit secularis rei gratia concutit. Libentes igitur terrena amittamus, cœlestia tueamur. Totum licet sæculum pereat, dum patientiam lucrifaciam. Iam qui minutum sibi aliquid aut furto, aut vi, aut etiam ignauia, non constanter sustinere constituit, nescio an facilè, vel ex animo ipse rei suæ manum inferre posset in causa eleemosinæ. Quis enim ab alio secari omnino non sustinens, ipse ferrum corpori suo ducit? Patientia in detrimentis exercitatio est largiendi & communicandi. Non piget donare eum, qui non timet perdere. Alioquin quomodo [b] *duas habens tunicas alteram earum nudo dabit, nisi idem sit, qui auferenti tunicam, etiam pallium offerre possit?* Quomodo [c] *amicos de mammona* fabricabimus nobis, si eum in tantùm amauerimus, vt amissum non sufferamus? Peribimus cum perdito. Quid hîc inuenimus, vbi habemus amittere? Gentilium est omnibus detrimentis impatientiam adhibere, qui rem pecuniariam fortasse animæ anteponant. Nam & faciunt, cùm lucri cupiditatibus quæstuosa pericula mercimoniorum in mari exercent: cùm pecuniæ causa etiam in foro nihil damnationi timendum aggredi dubitant. cùm denique ludo & castris sese locant, cùm per viam in mores bestiarum latrocinantur. Nos verò secundùm diuersitatem, qua cum illis sumus, non animam pro pecunia, sed pecuniam pro anima deponere conuenit; seu sponte in largiendo, seu patienter in amittendo.

Matth. 5. 3.
Luc. 6. 20.
a 1. Tim. 6. 10.
b Matth. 5. 40.
c Luc. 16. 9.

CAPVT VIII.

Patientia non tantùm graues, sed & leues sufferre docet iniurias.

In p. V. eleemosina. 4. à p. ad f. V. patientia in quibus exercenda. 4.

IPSAM animam, ipsumque corpus in sæculo isto expositum omnibus ad injuriam gerimus, ejusque injuriæ patientiam subimus: minorum deliberatione lædemur? Absit à seruo

Christi tale inquinamentum, vt patientia majoribus tentationibus præparata in fructu
excidat. Si manu quis tentauerit prouocare, præstò est Dominica monela *Verberanti*
Matth.5.39. *te*, inquit, *in faciem, etiam alteram genam obuerte*. Fatigetur improbitas patientia tua.
Quiuis ictus ille sit dolore & contumelia constrictus, grauius a Domino vapulat. Plus
improbum illum cædis sustinendo. Ab eo enim vapulabit, cuius gratia sustines. Si lin-
a Matth.5.11 guæ amaritudo, maledicto siue conuicio eruperit, respice dictum: [a] *Quum vos maledi-*
12. *xerint, gaudete.* [b] *Dominus ipse maledictus in lege est, & tamen* [c] *solus est benedictus.* Igitur
b Deut. 21. dominum serui consequamur, & maledicamur patienter; vt benedicti esse possimus. Si
23. parum æquanimiter audiam dictum aliquod in me proteruum aut nequam, reddam & ipse
c Gal. 3. 13. amaritudinis vicem necesse est, aut cruciabor impatientia muta. Quum ergo percussero
d Matth.15. maledicto, quomodo secutus inueniar doctrinam Domini qua traditum est, [d] *non vas-*
17.& seq. *culorum inquinamentis, sed eorum quæ ex ore promuntur, hominem communicari?* Item: Ma-
Matth. 12. nere nos omnis vani & superuacui dicti reatum? Sequitur ergo, vt à quo nos Dominus
36. arcet, idem ab alio æquanimiter pati admoneat. Hic jam de patientiæ voluptate. Nam
omnis injuria, seu lingua, seu manu incussa, cum patientiam offenderit, eodem exitu
dispungetur, quo telum aliquod in petra constantissimæ duritiæ libratum & obtusum.
Concidet enim ibidem irrita opera & infructuosa, & nonnunquam repercussum in eum
qui emisit reciproco impetu sæuiet. Nempe idcirco quis te lædit, vt doleas; qui fructus
lædentis in dolore læsi est. Ergo cùm fructum eius euerteris non dolendo, ipse doleat
necesse est amissione fructus sui. Tunc tu non modò illæsus abis, quod etiam solum tibi
sufficit, sed insuper aduersarii tui & frustratione oblectatus, & dolore defensus. Hæc est
patientiæ vtilitas, & voluptas.

CAPVT IX.

Parentum & amicorum amissionem, & ex ea dolorem temperat virtus patientiæ.

Per totum. V. patientia in quibus exercenda. 5.

NE illa quidem impatientiæ species excusatur in amissione nostrorum, vbi aliqua doloris patrocinatur affectio. Proponendus est enim respectus denuntiationis Aposto-
a 1.Thess.4. stoli, qui ait: [a] *Ne contristemini dormitione cuiusquam, sicut Nationes quæ spe carent.* Et
13.& seq. meritò. *Credentes enim resurrectionem Christi, in nostram quoque credimus, propter quos ille & obiit, & resurrexit.* Ergo cùm constet de resurrectione mortuorum, vacat dolor mortis, vacat & impatientia doloris. Cur enim doleas, si periisse non credis? Cur impatienter feras subductum interim, quem credis reuersum? Profectio est, quam putas mortem. Non est lugendus qui antecedit, sed planè desiderandus. Id quoque desiderium patientia temperandum. Cur enim immoderatè feras abiisse, quem mox subsequeris? Cæterùm impatientia in huiusmodi, & spei nostræ malè ominatur, & fidem prævaricatur. Et Christum lædimus, cùm euocatos quosque ab illo, quasi miserandos, non
b Philip.1.23 æquanimiter accipimus. [b] *Cupio*, inquit Apostolus, *recipi jam, & esse cum Christo.* quantò melius ostendit votum Christianorum? ergo votum si alios consequutos impatienter dolemus, ipsi consequi nolumus.

CAPVT X.

Appetitum vindictæ, gloria aut malitia conceptum, patientia prohibet, eam Deo seruatam immolans.

In p. ad m. V. impatientia. 4. circa. f. V. iudicium temerarium. 3. in f. V. impatientia. 5.

EST & alius summus impatientiæ stimulus, vltionis libido, negotium curans aut gloriæ, aut malitiæ. Sed & gloria vtique vana, & malitia nunquam non Domino odiosa, hoc quidem loco maximè, cùm alterius malitia prouocata, superiorem se in exequenda vltione constituit, & remunerans nequam duplicat, quod semel factum est. Vltio
* certè. penes errorem, solatium videtur doloris: penès veritatem, * certamen redarguitur malignitatis. Quid enim refert inter prouocantem, & prouocatum, nisi quòd ille prior in maleficio deprehenditur, at ille posterior? Tamen vterque læsi hominis Domino reus est: qui omne nequam & prohibet & damnat. Nulla in maleficio ordinis ratio est: nec locus secernit, quod similitudo conjungit. Absolutè itaque præcipitur [a] *malum malo*
a Rom. 12. *non rependendum*. Par factum, par habet meritum. Quomodo id obseruabimus, si fa-
17. stidiri ante in fastidio vltionis non erimus? Quem autem honorem litabimus domino Deo, si nobis arbitrium defensionis arrogauerimus? Nos vtres, vasa fictilia, seruulis nostris assumentibus sibi de conseruis vltionem, grauiter offendimur: eosque qui nobis

patientiam obtulerint suam, vt memores humilitatis, seruitutis, ius Dominici honoris diligentes, non probamus modò, sed ampliorem quàm ipsi sibi præsumpsissent, satisfactionem facimus: id nobis in Domino tam iusto ad æstimandum, tam potenti ad perficiendum periclitatur? Quid ergo credimus iudicem illum, si non & vltorem? Hoc se nobis repromittit dicens: [b] *Vindictam mihi & ego vindicabo*. id est, Patientiam mihi, & ego patientiam remunerabo. Cùm enim dicit, [c] *Nolite iudicare ne iudicemini*, nonne patientiam flagitat? Quis enim non iudicabit alium, nisi qui patiens erit non defendi? Quis idcirco iudicat, vt ignoscat? Ac si ignoscet, tamen iudicantis impatientiam cauit, & honorem vnici iudicis, id est, Dei abstulit. Quantos verò casus huiusmodi impatientia incursare consueuit? Quoties pœnituit defensione? quoties instantia eius deterior facta est causis suis? Quoniam nihil impatientia susceptum, sine impetu transigi nouit: nihil impetu actum, aut non offendit, aut corruit, aut præceps abiit. Iam si leuius defendaris, insanies: si vberius, onerabéris. Quid mihi cum vltione, cuius modum regere non possum per impatientiam doloris? Quòd si patientiæ incubabo, non dolebo: si non dolebo, vlcisci non desiderabo. b Deut. 32. 35. 43. c Matt. 7.1.

CAPVT XI.

Patientia innumeras tentationes diaboli retundit, & regni cælestis mercedem repositam expectat.

In p. V. Patientia in quibus excercenda. 2. à p. ad m. V. Patientia in quibus habenda. 6. à m. ad f. V. Patientia. 3.

POST has principales impatientiæ materias, vt potuimus regestas, quid inter cæteras euagemur, quæ domi, quæ foris? Lata atque diffusa est operatio Mali, multiplicia spiritus incitamenta iaculantis, & modò paruula, modò maxima. Sed paruula de sua mediocritate contemnas, maximis pro sua exuperantia cedas. Vbi minor iniuria, ibi nulla necessitas impatientiæ. At vbi maior iniuria, ibi necessarior iniuriæ medela, patientia. Certemus igitur quæ à Malo infliguntur sustinere, vt hostis studium æmulatio nostræ æquanimitatis eludat. Si verò quædam ipsi in nos, aut imprudentia, aut sponte etiam superducimus, æquè patienter obeamus quę nobis imputamus. Quòd si à Domino nonnulla credimus incuti, cui magìs patientiam quàm Domino præbeamus? Quin insuper gratulari & gaudere nos docet, dignatione diuinæ castigationis. [a] *Ego*, inquit, *quos diligo, castigo*. O seruum illum beatum, cuius emendationi Dominus instat! cui dignatur irasci! quem admonendi dissimulatione non decipit! Vndique igitur adstricti sumus officio patientiæ administrandæ. Quaqua ex parte, aut erroribus nostris, aut Mali insidijs, aut admonitionibus Domini interuenit vsus eius officij, magna merces, felicitas scilicet. Quos enim felices Dominus nisi patientes nuncupauit? dicendo, [b] *Beati pauperes spiritu, illorum est enim regnum cælorum*. Nullus profectò spiritu pauper, nisi humilis. Quis enim humilis nisi patiens? quia nemo subiicere sese potest, sine prima patientia subiectionis ipsius. [c] *Beati*, inquit, *flentes atque lugentes*: Quis talia sine patientia tolerat? itaque talibus & aduocatio, & risus promittitur. [d] *Beati mites*: hoc quidem vocabulo impatientes non licet omnino censeri. Item cùm eum [e] *pacificos eodem titulo felicitatis notat, & filios Dei* nuncupat, nunquid impatientes pacis affines? Stultus hoc senserit. Quum vero, [f] *Gaudete & exultate, dicit, quoties vos maledicent & persequentur: merces enim vestra plurima in cælo*. id vtique non exultationis impatientiæ pollicetur: quia nemo in aduersis exultabit, nisi antè ea contempserit: nemo contemnet, nisi patientiam gesserit. a Apoc. 3.19. b Matth. 5.3. c Ibid. 5. d Ibid. 4. e Ibid. 9. f Ibid 12.

CAPVT XII.

Patientia, pacis, pœnitentiæ, fidei, spei, Charitatis est ministra.

In p. V. Patientiæ necessitas. 10. à p. ad m. V. Patientiæ necessitas. 3. in m. V. Patientiæ necessitas. tr. in f. V. Patientiæ necessitas.

QVOD ad pacis gratissimæ Deo attinet disciplinam, quis omnino impatientiæ natus, vel semel ignoscet fratri suo? [a] *nè dicam septies, sed & septuagies septies*? Quis iudicium cum aduersario suo dirigens, negotium conuenientia soluet, nisi prius animi dolorem, duritiam, amaritudinem, venena scilicet impatientiæ amputarit? Quomodo [b] *remittes, & remittetur tibi*? si tenax iniuriæ, per absentiam patientiæ fueris? [c] *Nemo conuulsus animum in fratrem suum, munus apud altare perficiet, nisi prius reconciliando fratri reuersus ad patientiam fuerit*. [d] *Sol super iram nostram si occiderit*, periclitamur. Non licet a Matth. 18. 22. Matt. 5. 25. b Luc. 6.37. c Matt. 5.23. 24. d Ephes. 4. 26.

nobis vna die sine patientia manere. Atenim cùm omnem speciem salutaris dif
gubernet, quid mirum quòd etiam pœnitentiæ ministrat, solitæ lapsis subuenire
disiuncto matrimonio, ex ea tamen causa, qua licet seu viro, seu feminæ ad viduitatis
perseuerantiam substineri; hæc expectat, hæc exoptat, hæc exorat, pœnitentiam quandoque inituris, salutem: Quantùm boni vtrique confert? alterum non adulterum facit, alterum emendat. Sic & illis Dominicarum similitudinum exemplis de patientia
e Luc. 15. 4. sanctis adest e *Erroneam ouem patientia pastoris requirit & inuenit*. Nam impatientia vnam
facilè contemneret. Sed laborem inquisitionis patientia suscipit, f *& humeris insuper
f Ibid. 20. *aduehit baiulus patiens peccatricem derelictã. Illum quoque prodigum filiũ patientia patris & recipit, & vestit & pascit, & apud impatientiã irati fratris excusat. Saluus est igitur qui perierat*,
quia pœnitentiam init. Pœnitentia non perit, quia patientiam inuenit. Nam dilectio
summum fidei sacramentum, Christiani nominis thesaurus, quam Apostolus totis viribus sancti Spiritus commendat, cuius nisi patientiæ disciplinis eruditur? g *Dilectio*,
g 1. Cor. 13. 4. & seq. inquit, *magnanimis est*: ita patientiam sumit. *Benefica est*: malum patientia non facit.
Non æmulatur: id quidem patientiæ proprium est. *Nec proteruum sapit*: modestiam de
patientia traxit. *Non inflatur, non proterit*: non enim ad patientiam pertinet. *Nec sua
requirit*, si offert sua, dum alteri prosit: *Nec incitatur*. Cæterùm quid impatientiæ reliquisset? Ideo, inquit, *dilectio omnia sustinet, omnia tolerat*. vtique quia patiens. Merito
h 1. Cor. 13. 8 ergo h *nunquam excidet: nam cætera euacuabuntur, consummabuntur. Exhauriuntur linguæ,
scientiæ, prophetiæ: permanent fides, spes, dilectio*. Fides, quam Christi patientia induxit:
spes, quam hominis patientia expectat: dilectio, quam Deo magistro patientia comitatur.

CAPVT XIII.

Patientia non tantùm in animo, sed & in corpore multipliciter Deum honorat & promeretur, Ieiunia, continentiam in omni statu, & quaslibet persecutionum molestias pro Deo constanter sustinere suadens.

In p. V. Patientiæ necessitas. 8. in m. V. Patientiæ exempla. 3. & V. Patientiæ necessit: 8. in inf. V. Patientiæ necessitas. 9.

VSQVE huc de patientia tandem simplici, & vniformi, & tantùm in animo
* Eadem. constituta: cùm * eandem etiam in corpore, demerendo Domino, multipli-
* Adlaboret. citer adlaborem: * vt pote quæ ab ipso Domino in corporis quoque virtute edita est;
si quidem rector animus facilè communicat Spiritus inuecta, cùm habitaculo suo. Quæ
igitur negotiatio patientiæ in corpore? In primis *adflictatio carnis, hostia Domino placatoria* per humiliationis sacrificium, quum sordes cum angustia victus Domino libat, contenta simplici pabulo, puroque aquæ potu, quum ieiunia coniungit, quum cineri &
sacco inolescit. Hæc patientia corporis precationes commendat, deprecationes affirmat: hæc aures Christi Dei aperit, seueritatem dispergit, clementiam elicit. Sic ille
Dan. 4. 29. rex Babylonius offenso Domino cùm squalore & pædore septenni, ab humana forma
exulasset, immolata patientia corporis sui, & regnum recuperauit, & quod optabilius
est homini, satis Deo fecit. Iam si altiores & feliciores gradus corporalis patientiæ digeramus, eadem sanctitati quoque procurat continentiam carnis. hæc & viduam tenet, & virginem adsignat, & voluntarium spadonem ad regna cœli leuat. quod de vir-
Matt. 19. 12.
tute animi venit, in carne perficitur, carnis patientia. In persecutionibus denique præliatur. Si fuga vrgeat, aduersus incommoda fugæ caro militat. Si & carcer premat,
caro in vinculis, caro in ligno, caro in solo, & in illa paupertate lucis, & in illa penuria
mundi. Quum verò producitur ad experimentum fælicitatis, ad occasionem secundæ
intinctionis, ad ipsum diuinæ sedis ascensum, nulla plus illic quàm patientia corporis.
a Matth. 26. 41. Si a *spiritus promptus, sed caro sine patientia infirma*, vbi salus spiritus & carnis ipsius. At
cùm hoc Dominus de carne dicit infirmam pronuntians, quid ei firmandæ opus sit,
ostendit, patientia scilicet aduersus omnem subuertendæ fidei, vel puniendæ paraturam, vt verbera, vt ignem, vt crucem, bestias, gladium constantissimè toleret, quæ
Prophetæ, quæ Apostoli sustinendo vicerunt.

CAPVT XIV.

Patientia suffulti viribus, Iob, Isaias, Stephanus, præclara nobis eius exempla reliquerunt.

In p. V. Patientiæ necessitas. 9. à p. ad f. V. Patientiæ exempla. 4.

HIs patientiæ viribus secatur Esaias, & de Domino non tacet. lapidatur Stephanus, & veniam hostibus suis postulat. O fœlicissimum illum quoque, qui omnem patientiæ speciem aduersus omnem diaboli vim expunxit: quem non abacti greges, non illæ in pecore diuitiæ, non filij vno ruinæ impetu adempti, non ipsius denique corporis in vlcere cruciatus, à patientia & fide Domino debita exclusit; quem diabolus totis viribus frustra cæcidit. Neque enim à respectu Dei tot doloribus auocatus ille est, sed constituit nobis in exemplum & testimonium, tam spiritu quàm carne, tam animo quàm corpore, patientiæ perpetrandæ: vt neque damnis sæcularium, nec amissionibus carissimorum, nec corporis quidem conflictationibus succidamus. Quale in illo viro feretrum Deus * diabolo exstruxit? Quale vexillum de inimico gloriæ suæ extulit; cùm ille homo ad omnem aceruum nuntiorum nihil ex ore promeret, nisi *Deo gratias*; cùm vxorem iam malis delassatam, & praua remedia suadentē execraretur? Quid? ridebat Deus: quid? dissecabatur Malus, quum Iob immundam vlceris sui redundantiam magna æquanimitate destringeret, cùm erumpentes bestiolas inde in eosdem specus & pastus * refotmosæ carnis ludendo reuocaret. Itaque operarius ille victoriæ Dei, retusis omnibus iaculis tentationum lorica, clypeoque patientiæ, & integritatem mox corporis à Deo recuperauit, & quæ amiserat conduplicata possedit. Et si filios quoque restitui voluisset, pater iterum vocaretur. Sed maluit in illo die reddi sibi. Tantùm gaudij, securus de Domino, distulit. sustinuit tam voluntariam orbitatem, ne sine aliqua patientia viueret.

Hebr 11.37. Act. 7. 58. * Deus, de. Iob. 1.21.& 2.10. *Foraminosæ.

CAPVT XV.

Patientia omnibus Dei mandatis nos subijciens, cum detinet debitorem; qua in omni sexu & ætate formosa, & fidelem delectat, & sua specie Gentilem inuitat.

In p. ad m. V. Patientiæ necessitas. 13. in m. ad f. V. Patientiæ exempla. 7.

ADeò satis idoneus patientiæ sequester Deus. Si iniuriam deposueris penes eum, vltor est: si damnum, restitutor est: si dolorem, medicus est: si mortem, resuscitator est. Quantum patientiæ licet, vt Deum habeat debitorem? Nec immeritò. Omnia enim placita eius tuetur: omnibus mandatis eius interuenit. Fidem munit, pacem gubernat, dilectionem adiuuat, humilitatem instruit, pœnitentiam expectat, exomologesin adsignat, carnem regit, spiritum seruat, linguam frænat, manum continet, tentationes inculcat, scandala pellit, martyria consummat: pauperem consolatur, diuitem temperat, infirmum non extendit, valentem non consumit, fidelem delectat, Gentilem inuitat: seruum Domino, Dominum Deo commendat, fœminam exornat, virum approbat: amatur in puero, laudatur in Iuuene, suspicitur in sene. In omni sexu, in omni ætate formosa est. Age iam, si & effigiem habitumque eius comprehendamus. Vultus illi tranquillus & placidus, frons pura, nulla mœroris aut iræ rugositate contracta: remissa æquè in lætum modum supercilia; oculis humilitate, non infœlicitate deiectis: os taciturnitatis honore signatum: color qualis securis & innoxiis: motus frequens capitis in diabolum, & minax risus. Cæterùm amictus circum pectora candidus, & corpori impressus, vt qui nec inflatur, nec inquinatur. Sedet enim in throno Spiritus eius mitissimi & mansuetissimi, qui non turbine glomeratur, non nubilo liuet, sed est tenerè serenitatis, apertus & simplex, quem tertiò vidit Helias: Nam vbi Deus, ibidem & alumna eius, patientia scilicet. Cùm ergo Spiritus Dei, * indiuidua patientia comitatur eum. Si non eam cum Spiritu admiserimus, in nobis morabitur semper? Immò nescio an diutius perseueret. Sine sua comite ac ministra, omni loco ac tempore angatur necesse est. Quodcumque inimicus eius inflixerit, solus sustinere non poterit, carens instrumento sustinendi.

3. Reg. 19.12. * Descendit.

CAPVT XVI.

Patientia quam laudauit, non est Gentilis, & à diabolo Dei æmulo persuasa, sed vera, Christiana, & cælestis.

Per totum. V. Patientiæ exempla. 1.

HÆc patientiæ ratio, hæc disciplina, hæc opera cœlestis, & veræ, scilicet Christianæ, non vtilla patientia gentium terræ, falsa, probrosa. Nam vt in isto quoque Domino diabolus æmularetur, quasi planè ex pari, nisi quòd ipsa diuersitas mali & boni, æqualiter magnitudinis par est, docuit & suos patientiam propriam: illam dico, quæ maritos dote venales, aut lenocinijs negotiantes, vxorum potestatibus

subiicit: quæ aucupandis orbitatibus, omnem coacti obsequij laborem mentis affectionibus tolerat: quæ ventris operarios, contumeliosis patronis subiectione libertatis addicit. Talia nationes patientiæ studia nouerunt: & tanti boni nomen fœdis operationibus occupant: patientes riualium, & diuitum, & inuitatorum. Impatientes solius Dei vinunt. Sed viderit sua, & sui præsidis patientia, quam subter ignis expectat. Cæterùm nos amemus patientiam Dei, patientiam Christi: rependamus illi quam pro nobis ipse dependit. Offeramus patientiam spiritus, patientiam carnis, qui in resurrectionem carnis & spiritus credimus.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI IN LIBRVM DE POENITENTIA.

ARGVMENTVM.

Ante persecutionem sub Seuero fidelibus intentatam, Tertullianus scripsit hunc librum, peccatorem se confitens omnium notarum, & nulli rei, nisi pœnitentiæ natum; *cuius mentionem facit S. Pacianus Episcopus Barcinonensis Sympronianο scribens contra Nouatianos, D. autem, Cyprianus lib. de lapsis, actum pœnitentiæ ex eo deprompsit, vt pater sub finem; Magistrum suum in reliquis imitatus. Tres porro Vaticani codices manuscripti, sub Tertulliani titulo hunc librum agnoscunt; vt mirum sit Rhenanum, & Erasmum, in dubium reuocasse hunc inter legitimos Tertulliani fœtus esse censendum. Teste Pamelio in eius vita scripsit hunc librum An. Chri. ducentesimo primo, Zephyrini tertio, Seueri octauo: à quo dissidet Baronius Annum Chri. præfatum, cum Victoris octauo, Seueri Septimo compingens.*

CAPVT PRIMVM.

Negat germanam esse definitionem Pœnitentiæ à Gentilibus inductam: quã dicebant, eam esse quandam animi passionem, prioris sententiæ retractatiuam, quam etiã in bene gestis adhibent.

In p. V. Pœnitentia. 1. in m. ad f. V. Pœnitentia. 2.

POENITENTIAM, hoc genus hominum quod & ipsi retro fuimus, cæci sine Domini lumine, natura tenus norunt, passionem animi quandam esse, quæ veniat de offensa sententiæ prioris. Cæterùm à ratione eius tantùm absunt, quantùm ab ipso rationis auctore. Quippe res Dei ratio. Quia Deus omnium conditor, nihil non ratione prouidit, disposuit, ordinauit; nihil non ratione tractari intelligique voluit. Igitur ignorantes quique Deum, rem quoque eius ignorent necesse est: quia nullus omnino thesaurus extraneis patet. Itaque vniuersam vitæ conuersationem sine gubernaculo rationis transfretantes, imminentem sæculo procellam vitare non norunt. Quàm autem in pœnitentiæ actu irrationaliter deuersentur, vel vno isto satis erit expedire, cùm illam etiam in bonis factis suis adhibent. Pœnitet fidei, amoris, simplicitatis, patientiæ, misericordiæ. prout quid in ingratiam cecidit, semetipsos execrantur, quia benefecerint: eamque maximè pœnitentiæ speciem, quæ optimis operibus irrogatur, in corde figunt: meminisse curantes nè quid boni rursus præstent: contra, pœnitentiæ malorum leuius incubant. Denique facilius per candem delinquunt, quàm per eam rectè faciunt.

CAPVT II.

Vera pœnitentia procedit ex metu Dei, concepto, de malis & delictis in eum commissis: pœnitentiam Deus in seipso dedicauit, rescindens iræ ac vindictæ in hominem conceptæ sententiam. Ioannes Baptismum pœnitentiæ præ ministrauit. Pœnitentiæ acceptator & remunerator est Deus, vtpote Iustus, boni & mali arbiter, & redditor.

In p. V. Pœnitentia. 2. & V. Timor. Dei. 8. à p. V. Pœnitentiæ conditiones. 4. à p. ad m. V. Pœnitentia. 4. circa. m. V. Pœnitentia. 5. à m. V. Ratio. à m. ad f. V. Pœnitentia. 3.

Quòd

QVOD si Dei, ac per hoc rationis quoque compotes agerent, merita primò pœnitentiæ expenderent, nec vnquam eam ad argumentum peruersæ emendationis adhiberent: modum denique pœnitendi temperarent, quia & delinquendi tenerent, timentes Dominū scilicet. Sed vbi metus nullus, emendatio proinde nulla: vbi emendatio nulla, pœnitentia necessario vana: quia caret fructu suo, cui eam Deus sæuit, id est, hominis saluti. Nam Deus post tot ac tanta delicta humanæ temeritatis à principe generis Adam auspicata, post condemnatum hominem cum sæculi dote, post eiectum paradiso, mortique subiectum: quum rursus ad suam misericordiam maturauisset, iam inde in semetipso pœnitentiam dedicauit, rescissa sententia irarum pristinarum, ignoscere pactus operi & imagini suæ. Itaque & populum sibi congregauit, & multis bonitatis suæ largitionibus fouit, & ingratissimū totiens expertus, ad pœnitentiam semper hortatus est, & prophetando vniuersorum prophetarum emisit ora: mox gratiam pollicitus, quam in extremitatibus temporum per spiritum suum vniuerso orbi illuminaturus esset, præire intinctionem pœnitentiæ iussit, vt quos per gratiam vocaret ad promissionem semini Abraham destinatam, per pœnitentiæ subsignationem ante componeret. Non tacet Ioannes: a *Pœnitentiam initiate dicens*: iam enim salus nationibus appropinquabit, Dominus scilicet afferens, * secundùm Dei promissum. Cui præministrans, pœnitentiam destinabat purgandis mentibus præpositam: vti quicquid error vetus inquinasset, quicquid in corde hominis ignorantia contaminasset, id pœnitentia verrens & radens, & foras abjiciens, mundam pectoris domum superuenturo Spiritui sancto paret, quo se ille cum cœlestibus bonis libens inferat. Horum bonorū vnus est titulus, salus hominis, criminum pristinorum abolitione præmissa. Hæc pœnitentiæ causa, hæc opera, negotium diuinæ misericordiæ curans: quod homini proficit, Deo seruit. Cæterùm ratio eius quam cognito Domino discimus, certam formam tenet, nè bonis vnquam factis cogitatisue quasi violenta aliqua manus injiciatur. Deus enim reprobationem bonorum ratam non habet, vtpote suorum: quorum cùm auctor & defensor sit, necesse est proinde & acceptator. si acceptator, etiam remunerator. Viderit ergo ingratia hominum, si etiam bonis factis pœnitentiam cogit. Viderit & gratia, si captatio eius ad benefaciendum incitamento est. terrena, mortalis vtraque. Quantulum enim compendij, si grato benefeceris? vel dispendij, si ingrato? Bonum factū Deum habet debitorem, sicut & malum: quia iudex omnis remunerator est causæ. At cùm iudex Deus iustitiæ carissimæ sibi exigendæ tuendæque præsideat, & in eam, omnē summam disciplinæ suæ sanciat, dubitandum est, sicut in vniuersis actibus nostris, ita in pœnitentiæ quoque causa iustitiam Deo præstandam esse? quod quidem ita impleri licebit, si peccatis solummodò abhibeatur. Porro peccatum, nisi malum factum dici non meretur, nec quisquam benefaciendo delinquit: quòd si non delinquit, cur pœnitentiam inuadit delinquentium priuatum? cur malitiæ officium, bonitati suæ imponit? Ita euenit, vt cùm aliquid vbi non oporter adhibetur, illic vbi oportet, negligatur.

Gen. 3. 19. 23.
Gen. 6. 6.
Gen. 8. 21.
Gen. 9. 11.
a Matth 3 2.
* Afferes secundū Dei promissum.

CAPVT III.

Pœnitentiæ addicta sunt, carnis & operis, spiritus & voluntatis peccata, quibus vtriusque hominis, interioris & exterioris Author Deus offenditur. Voluntas autem adeò est origo peccati, vt omne peccatum voluntate committatur, eique imputetur omne delictum, præter ea quæ ignorantiæ, casui, vel necessitati deputantur.

A p. V. Peccati mortalis grauitas. 4. à p. ad f. V. Peccati diuisio. 4.

QVORVM ergo pœnitentia iusta & debita videatur, id est, quæ delicto deputanda sint, locus quidem expostulat denotare, sed otiosum videri potest. Domino enim cognito, vltro spiritus à suo auctore respectus, emergit ad notitiam veritatis, & admissus ad Dominica præcepta, ex ipsis statim erudisur in peccato deputandum, à quo Deus arceat. quoniam cùm Deum grande quid boni constet esse: vtique bono nisi malùm non displiceret, quod inter contraria sibi nulla amicitia est. Perstringere tamen non pigebit, delictorum quædam esse carnalia, id est, corporalia: quædam verò spiritalia. Nā cùm ex hac duplicis substantiæ congregatione confectus homo sit, non aliunde delinquit, quàm vnde constat. Sed non eo inter se differunt, quòd corpus & spiritus duo sunt: alioqui eo magis paria sunt, quia duo vnum efficiunt: nè quis pro diuersitate materiarum peccata eorum discernat, vt alterum altero leuius, aut grauius existimet. Siquidem & caro, & spiritus, Dei res: alia manu eius expressa, alia adflatu eius consummata. Cùm ergo ex pari ad Dominū pertineant, quodcumque eorum deliquerit, ex pari Dominū offendit. An tu discernas actus carnis & spiritus? quorum & in vita, Gen. 2. 17. & 3.

& in morte, & in resurrectione, tantùm communionis atque consortij est, vt pariter tunc aut in vitam, aut in iudicium suscitentur: quia scilicet pariter aut deliquerint, aut innocentes egerint. Hoc eò præmiserimus, vt non minorem alteri, quàm vtrique parti, si quid deliquerit, pœnitentiæ necessitatem intelligamus impendere. Communis reatus amborum est, communis & iudex, Deus scilicet: communis igitur & pœnitentiæ medela. Exinde spiritalia & corporalia nominantur, quod delictum omne, aut agitur, aut cogitatur: Vt corporale sit quod in facto est: quia factum, vt corpus & videri & contingi habet: spiritale verò, quod in animo est, quia spiritus neque videtur, neque tenetur. Per quod ostenditur, non facti solùm, verum & voluntatis delicta vitanda, & pœnitentia purganda esse. Neque enim si mediocritas humana facti solum iudicat, quia voluntatis latebris par non est: idcirco crimina eius etiam sub Deo negligamus. Deus in omnia sufficit. Nihil à conspectu eius remotum, vnde omnino delinquitur. Quia non ignorat, nec omittit, quominus in iudicium decernat. Dissimulator & præuaricator perspicaciæ suæ non est. Quid? quod voluntas facti origo est: Viderint enim, si qua casui, aut necessitati, aut ignorantiæ imputantur, quibus exceptis, iam non nisi voluntate delinquitur. Cùm ergo facti origo est, non tantò potior ad pœnam est, quanto principalis ad culpam, quæ nè tunc quidem liberatur cùm aliqua difficultas perpetrationem eius intercipit. Ipsa enim sibi imputatur, nec excusari poterit per illam perficiendi infelicitatem, operata quod suum fuerat. Denique Dominus, quemadmodum se adiectionem legi superstruere demonstrat, nisi & voluntatis
Matth. 5. 28 interdicendo delicta? quum adulterum, non eum solum definit, qui cominus in alienũ matrimonium cecidisset; verumetiam illum, qui a spectus concupiscentia contaminasset. adeò quod prohibetur administrare, satìs periculosè animus sibi repræsentat, & temerè per voluntatem expungit effectum. Cuius voluntatis cùm vis tanta sit, cur non, solatium sui saturans, pro facto cedat? pro facto ergo plectetur. Vanissimum est dicere: Volui, nec tamen feci. Atquin perficere debes, quia vis: aut nec velle, quia nec perficis. Sed ipse conscientiæ tuæ confessione pronuntias. Nam si bonum concupisceres, perficere gestisses: porro sicut malum non perficis, nec concupiscere debueras. Quaquã te constitueris, crimine astringeris: quia aut malũ volueris, aut bonum non adimpleueris.

CAPVT IV.

Pœnitentia peccatori amplexanda est, vt naufrago tabula, quam non modo imperat Deus, sed ad eam etiam inuitat proposito præmio.

In p. V. Peccati diuisio. 4. per totum. V. Pœnitentia. 9. in m. V. Mandatum Dei 3. circa. f. V. Contritio.

OMNIBVS ergo delictis, seu carne, seu spiritu, seu facto, seu voluntate commissis, qui pœnam per iudicium distinauit, idem & veniam per pœnitentiam
a Ezech. 18. 21. 30. spopondit, dicens ad populum: [a] *Pœnitere, & saluum faciam te.* Et iterum: [b] *Viuo*, inquit, *Dominus, & pœnitentiam malo quam mortem.* Ergo pœnitentia vita est, cùm præponitur
Ezech. 18. 13 morti. Eam tu peccator, mei similis (immò me minor; ego enim præstantiam in delictis
b Ezec. 33. 11. meam agnosco) ita inuade, ita amplexare, vt naufragus alicuius tabulæ fidem. Hæc te peccatorum fluctibus mersum proleuabit, & in portum diuinæ clementiæ protelabit. Rape occasionem inopinatæ felicitatis: vt ille tu, nihil quondam penes Deum, nisi
c Esa. 40. 15. [c] *stilla situlæ, & areæ puluis, & vasculum figuli; arbor exinde fias illa quæ penes aquas seritur, &*
Dan. 2. 35. *in folijs peremnat, & tempore suo fructus agit; quæ non ignem, non securim videbit;* Pœniteat
Psal. 1. 3. errorum reperta veritate, pœniteat amasse quæ Deus non amat; quando ne nos quidem
Hier. 19. 11. ipsi, seruulis nostris ea quibus offendimur, non odisse permittimus. Obsequij
Matth. 3. 10. enim ratio in similitudine animorum constituta est. De bono pœnitentiæ enumeran-
Matt. 7. 19. do diffusa, & per hoc magno eloquio committenda materia est. Nos verò pro nostris angustiis vnum inculcamus, bonum atque optimum esse quod Deus præcipit. Audaciam existimo de bono diuini præcepti disputare. Neque enim quia bonum est, idcirco auscultare debemus, sed quia Deus præcepit. Ad exhibitionem obsequij, prior est maiestas diuinæ potestatis. Prior est auctoritas imperantis, quàm vtilitas seruientis. Bonum est pœnitere, an non? Quid reuoluis? Deus præcipit. At enim ille non præcipit
d Ezech. 33. 11. tantùm, sed etiam hortatur. Inuitat præmio, salute; iurans, etiam: [d] *Viuo*, dicens, cupit credi sibi. O beatos nos, quorum causa Deus iurat! O miserrimos, si nec iuranti Domino credimus! Quod igitur Deus tantopere commendat, quod etiam humano more sub deieratione testatur, summa vtique grauitate & aggredi & custodire debemus; vt in asseueratione diuinæ gratiæ permanentes, in fructu quoque eius & emolumento proinde perseuerare possimus.

CAPVT V.

Poenitentia functus, caueat à relapsu delicti. Si enim Ignorantia Dei non excusat à culpa, quantò grauius & periculosius post eius agnitionem, acceptamque pœnitentiam denuo peccatur? Nec satis est Deum corde & Animo suscipere, & negare facto, nec potest quis saluâ fide & Dei timore, peccare rursus, in gehennam absque dubio detrudendus.

In p. ad vltra. m. V. Relapsus. 4. In f. V. peccator. 2.

HOc enim dico, pœnitentiam quæ per Dei gratiam ostensa & indicta nobis, in gratiam nos Domino reuocat, semel cognitam atque susceptam, nunquam posthac iteratione delicti resignari oportere. Iam quidem nullum ignorantiæ prætextum tibi patrocinatur; quòd Domino agnito præceptisque eius admissis, denique pœnitentia delictorum functus, rursus te in delicta restituis. Ita, in quantum ignorantia segregaris, in tantum contumaciæ adglutinaris. Nam si idcirco te deliquisse pœnituerat, quia Dominum cœperas timere, cur quod metus gratia gessisti, rescindere maluisti, nisi quia metuere desisti? Neque enim timorem alia res quàm contumacia subuertit. Cùm etiam ignorantes Dominum nulla exceptio tueatur à pœna, (quia Deum in aperto constitutum, & vel ex ipsis cœlestibus bonis comprehensibilem ignorari non licet) quantò cognitum despici periculosum est? Despicit porro qui bonorum ac malorum intellectum ab illo consecutus, quod intelligit fugiendum, quodque iam fugit, resumens, intellectui suo, id est, Dei dono contumeliam facit: respuit datorem, cùm datum deserit; negat beneficum, cùm beneficium non honorat. Quemadmodum ei potest placere, cuius munus sibi displicet? Ita in Dominum non modo contumax, sed etiam ingratus apparet. Cæterùm non leuiter in Dominum peccat, qui quum æmulo eius diabolo pœnitentia renuntiasset, & hoc nomine illum Domino subiecisset, rursus eundem regressu suo erigit, & exultationem eius seipsum facit: vt denuò Malus, recuperata præda sua aduersus Dominum, gaudeat. Nonnè, quod dicere quoque periculosum est, sed ad ædificationem proferendum est, diabolum Domino præponit? Comparationem enim videtur egisse, qui vtrumque cognouerit; & iudicatò pronuntiasse, eum meliorem cuius se rursus esse maluerit. Ita, qui per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, diabolo per aliam pœnitentiam satisfaciet; eritque tantò magis perosus Deo, quantò æmulo eius acceptus. Sed aiunt quidam: Satis Deum habere, si corde & animo suspiciatur, licet actu minus fiat. Itaque, se saluo metu ac fide peccare; hoc est, salua castitate, matrimonia violare: salua pietate, parenti venenum temperare. Sic ergo & ipsi, salua venia, in gehennam detrudentur: dum saluo metu peccant. Primum exemplum peruersitatis: quia timent, delinquunt: opinor non delinquerent, si non timerent. Igitur qui Deum nolit offensum, nec revereatur omnino, si timor offendendi patrocinium est. Sed ista ingenia de semine hypocritarum pullulare consueuerunt, quorum indiuidua cum diabolo amicitia est, quorum pœnitentia nunquam fidelis.

CAPVT VI.

Quamuis ritè Baptizandi certi sint de omnium abolitione delictorum, non ideo tamen debent Catechumeni opera pœnitentiæ detrectare: quia debet peccator ante veniam, & promissam æternæ vitæ mercedem, peccata sua deplorare.

In p. V. Nouitius. 1. à p. V. Pœnitentiæ conditiones. 1. & V. Pœnitentiæ Conditiones. 2. in m. V. Confessio peccati. 5. & V. Dei misericordia. 4. à m. V. Nouitius. 4. & Relapsus. 5. circa. f. V. opera bona. 2. in f. V. Nouitius. 3.

QVICQVID ergo mediocritas nostra ad pœnitentiam semel capessendam, & perpetuò continendam suggerere conata est, omnes quidem deditos Domino spectat, vt omnis salutis in promerendo Deo petitores; sed præcipuè nouitiolis istis imminet: qui, cùm maximè incipiunt diuinis sermonibus aures rigare, quique catuli infantiæ adhuc recentis, nec perfectis luminibus incerta reptant; & dicunt quidem pristinis renuntiare, & pœnitentiam assumunt, sed includere eam negligunt. Interpellat enim illos ad desiderandum ex pristinis aliquid, ipse finis desiderandi: velut poma, cùm iam in acorē vel amaritudinem senescere incipiunt, ex parte aliqua tamen adhuc ipsi gratiæ suæ adulantur. Omne præterea cunctationis & tergiuersationis erga pœnitentiā vitium, præsumptio intinctionis importat. Certi enim indubitatæ veniæ delictorum, medium tempus interim furantur; & commeatum sibi faciunt delinquendi, quàm eruditionem non delinquendi. Quàm porro ineptum, quàm iniquum, pœnitentiam non

adimplere, & veniam delictorum sustinere? hoc est, pretium non exhibere, ad mercem manum emittere. Hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit; hac pœnitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem. Si ergo qui venditant, prius nummum quo paciscuntur examinant, ne scalptus, neve rasus, ne adulter: etiam Dominum credimus, pœnitentiæ probationem prius inire; tantam nobis mercedem, perennis scilicet vitæ, concessurum. Sed differamus tantisper pœnitentiæ veritatem. Tunc opinior emendatos liquebit, cùm absoluimur. Nullo pacto. Sed cùm pendente venia, pœna prospicitur: cùm adhuc liberari non meremur, vt possimus mereri: cum Deus comminatur, non cùm ignoscit. Quis enim seruus, posteaquam libertate mutatus est, furta sua & fugas sibi imputat? Quis miles, postquam castris suis emissus, pro notis suis satagit? Peccator ante veniam deflere se debet, quia tempus pœnitentiæ idem quod periculi & timoris. Neque ego renuo, diuinum beneficium, id est, abolitionem delictorum, inituris aquam omnimodo saluum esse; sed vt eò peruenire contingat, elaborandum est. Quis enim tibi tam infidæ pœnitentiæ viro, asperginem vnam cuiuslibet aquæ commodabit? Furto quidem aggredi, & præpositum huius rei asseuerationibus tuis circumduci facile est. Sed Deus thesauro suo prouidet, nec sinit obrepere indignos. Quid denique ait? [a] *Nihil occultum, quod non reuelabitur.* quantascunque tenebras factis tuis superstruxeris, [b] *Deus lumen est.* Quidam autem sic opinantur: quasi Deus necesse habeat præstare etiam indignis, quod spopondit; & liberalitatem eius faciunt seruitutem. Quòd si necessitate nobis symbolum mortis indulget, ergo inuitus facit. Quis enim permittit permansurum, id quod tribuerit inuitus? non enim multi postea excidunt? non à multis donum illud aufertur? Hi sunt scilicet, qui obrepunt, qui pœnitentiæ fidem aggressi, [c] *super arenas domum ruituram collocant.* Nemo ergo sibi aduletur, quia inter Auditorum tirocinia deputatur, quasi eò etiam nunc sibi delinquere liceat. Dominum simul cognoueris, timeas: simul inspexeris, reuerearis. Cæterùm quid te cognouisse interest, cùm iisdem incubas, quibus retro ignarus? Quid autem te à perfecto Dei seruo separat? An alius est intinctis Christus, alius audientibus? num spes alia? vel merces: alia formido iudicij, alia necessitas pœnitentiæ? Lauacrum illud obsignatio est fidei, quæ fides à pœnitentiæ fide incipitur, & commendatur. Non ideo abluimur, vt delinquere desinamus, sed quia desiimus: quoniam iam corde loti sumus. Hæc enim prima Audientis intinctio est, metus integer. exinde quoad Dominum senseris, fides sana, conscientia semel pœnitentiam amplexata. Cæterùm si ab aquis peccare desistimus, necessitate, non sponte innocentiam induimus. Quis ergo in bonitate præcellens, cui non licet, an cui displicet malo esse? qui iubetur, an qui delectatur à crimine vacare? Ergo nec à furto manus auertamus, nisi claustrorum duritia repugnet; nec oculos à stupri concupiscentijs refrænemus, nisi à custodibus corporum obstructi; si nemo Domino deditus, delinquere desinet, nisi intinctione alligatus. Quòd si qui ita senserit, nescio an intinctus magìs contristetur, quod peccare desierit, quàm lætetur quod euaserit. Itaque Audientes, optare intinctionem, non præsumere oportet. Qui enim optat, honorat: qui præsumit, superbit. In illo verecundia, in isto petulantia apparet. Ille satagit, hic negligit. Ille mereri cupit, at hic vt debitum sibi repromittit. Ille sumit, hic inuadit. Quem censeas digniorem, nisi emendatiorem? quem emendatiorem, nisi timidiorem, & idcirco vera pœnitentia functum? Timuit enim adhuc delinquere, ne non mereretur accipere. At ille præsumptor, cum sibi repromitteret, securus scilicet, timere non potuit: sic nec pœnitentiam impleuit, quia instrumento pœnitentiæ, id est metu caruit. Præsumptio, inuerecundiæ portio est: inflat petitorem, despicit datorem. Itaque decipit nonnunquam. Antè enim quàm debeatur repromittit, quo semper is qui est præstaturus offenditur.

a Luc. 8. 17. Matt. 10. 26
b 1. Io. 1. 5.
c Matth. 7. 26.

CAPVT VII.

Non ideo debet quis malus esse, & sua peccata reiterare, quia Deus bonus secundæ post baptismum pœnitentiæ locum dedit. Si tamen relabimur, iterum pœnitentiam agamus, rursum à Deo misericordiam consecuturi.

In p. ad circa. f. V. Pœnit. conditiones. 5. in f. V. Pœnitentia. 7. & V. Relapsus. 14.

HVCVSQVE, Christe Domine, de pœnitentiæ disciplina seruis tuis discere, vel audire contingat, quousque etiam delinquere non oportet audientibus: vel nihil iam de pœnitentia nouerint, nihil eius requirant. Piget secundæ, immò iam vltimæ spei subtexere mentionem: ne retractantes de residuo auxilio pœnitendi, spatium adhuc delinquendi demonstrare videamur. Absit vt aliquis ita interpretetur, quasi eò

sibi etiam nunc pateat ad delinquendum, quia patet ad pœnitendum: & redundantia clementiæ cœlestis, libidinem faciat humanæ temeritatis. Nemo idcirco deterior sit, quia Deus melior est, totiens delinquendo, quotiens ignoscitur. Cæterùm finem vtique euadendi habebit, cum offendendi non habebit. Euasimus semel, hactenus periculosis nosmetipsos inferamus, etsi iterum euasuri videmur. Plerique naufragio liberati, exinde repudium & naui, & mari dicunt, & Dei beneficium, salutem suam scilicet, memoria periculi honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam: nolunt iterum diuinæ misericordiæ oneri esse; formidant videri inculcare, quod consecuti sunt: bona certè sollicitudine iterum experiri vitant, quod semel didicerunt timere. Ita modus temeritatis, testatio est timoris. Timor autem hominis, Dei honor est. Sed enim peruicacissimus hostis ille, nunquam malitiæ suæ otium facit. Atquin tunc maximè sæuit, cùm hominem plenè sentit liberatum: tunc plurimùm accenditur, dum extinguitur. Doleat & ingemiscat necesse est, venia peccatorum permissa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis retrò suæ erasos. Dolet, quòd ipsum, & angelos eius Christi seruus, ille peccator iudicaturus est. Itaque obseruat, oppugnat, obsidet: si quâ possit aut oculos concupiscentia carnali ferire, aut animum illecebris sæcularibus irretire, aut fidem terrenæ potestatis formidine euertere: aut à via certa peruersis traditionibus detorquere: non scandalis, non tentationibus deficit. Hæc igitur venena eius prouidens Deus, clausa licet ignoscentiæ ianua, & intinctionis sera obstructa, aliquid adhuc permisit patere. Collocauit in vestibulo pœnitentiam secundam, quæ pulsantibus patefaciat; sed iam semel, quia iam secundò, sed amplius nunquam, quia proximè frustra. Non enim & hoc semel satis est? Habes quod iam merebaris: amisisti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accommodat vnde restituas quod amiseras, iterato beneficio gratus esto, nedum ampliato: maius est enim restituere, quàm dare: quoniam miserius est perdidisse, quàm omnino non accepisse. Verum non statim succidendus ac subruendus est animus desperatione, si secundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit, pigeat sane peccare rursus, sed rursus pœnitere non pigeat; pigeat iterum periclitari, sed non iterum liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis, iteranda medicina est. Gratus in Dominum extiteris, si quod tibi Dominus offert, non recusaueris. Offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentem.

CAPVT VIII.

Clementia diuina in recipiendis pœnitentibus, multis locis Scriptura contestatur.

In p. ad circa. f. V. Pœnitentia. 7. in m. V. peccator. 1. in f. V. Confessio peccati. 2.

ID si dubitas, euolue quæ spiritus ecclesiis dicat: [a] *Desertam dilectionē Ephesiis imputat:* a Apoc. 2. 4.
[b] *Stuprum & idolothytorum esum Thyatirenis exprobrat:* [c] *Sardos non plenorū operum incu-* b Apoc. 2. 20
sat: Pergamenos docentes peruersa reprehendit: Laodicenos fidentes diuitijs obiurgat: & tamen c Et 3. 2. & 2. 12. 15.
omnes ad pœnitentiam commonet sub cōminationibus quidem. Non comminaretur autē non d Et 3. 17. 20.
pœnitenti, si non ignosceret pœnitenti. Dubium, si non & alibi hanc clementiæ suæ
profusionem demonstrasset. Non ait, [e] *qui ceciderit, resurget; & qui auersatus fuerit, con-* e Hier. 8. 4.
uertetur? Ille est scilicet, ille est qui [f] *misericordiam mauult, quàm sacrificium.* [g] *Lætantur* f Osee. 6. 6.
cœli, & qui illic angeli, pœnitentia hominis. Heus tu peccator bono animo sis: vides vbi de Matt. 9. 13.
tuo reditu gaudeatur. Quid illa similitudinum Dominicarum argumenta nobis vo- g Luc. 15. 18
lunt? Quod *mulier drachmam perdidit, & requirit, & reperit, & amicas ad gaudium inuitat:*
nonnè restituti peccatoris exemplum est? [h] *Errat & vna pastori ouicula, sed grex vna ca-* h Luc. 15. 4.
rior non erat: vna illa conquiritur, vna pro omnibus desideratur, & tandem inuenitur, & hu-
meris pastoris ipsius refertur: multùm enim errando laborauerat. Illum etiam mitissimum
patrem non tacebo, qui [i] *prodigum filium reuocat, & post inopiam pœnitentem libens suscipit,* i Ibid. 11. & seq.
immolat vitulum præopimum, conuiuio gaudium suum exornat. Quidni? filium enim inuenerat, quem amiserat, cariorem senserat, quem lucrifecerat. Quis ille nobis intelligendus pater? Deus scilicet, tam pater nemo; tam pius nemo. Is ergo te filium suum, etsi acceptum ab eo prodegeris, etsi nudus redieris, recipiet, quia redisti: magisque de regressu tuo, quàm de alterius sobrietate lætabitur. Sed si pœniteat ex animo, si famem tuam cum saturitate mercenariorum paternorum compares, si porcos immundum relinquas pecus, si patrem repetas vel offensum: [k] *Deliqui, dicens, pater, nec dignus ego iam* k Ibid. 21.
vocari tuus. Tantum releuat confessio * delictorum, quantùm dissimulatio exaggerat. * Delictorū.
Confessio enim satisfactionis consilium est, dissimulatio, contumaciæ.

CAPVT IX.

ἐξομολόγησις Græca vox opus exprimit pœnitentiæ. hæc humiliandi hominis ars est, cinerem, squalorem, jejunia, fletus adgeniculationes, fratrum pedibus, & supplicationes carni peccatrici, & animo delinquenti, mœrorem inducens,

In p. V. Confessio peccati. 2. & Exomologesis. 1. à m. V. Exomologesis. 3. à m ad f. V. pœnitentia. in p. V. Confessio peccati. 3.

HVIVS igitur pœnitentiæ secundæ & vnius, quantò in arto negotium est tanto operosior probatio est; vt non sola conscientia præferatur, sed aliquo etiam actu administretur. Is actus qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidem vt ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conuersationem injungens misericordiæ illicem, de ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus dejicere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare: cæterùm & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerumque verò jejuniis preces alere, ingemiscere, lacrymari, mugire dies noctesque ad Dominum Deum suum, presbyteris aduolui, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ injungere. Hæc omnia exomologesis, vt pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipsa pronuntians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna supplicia non dicam frustretur, sed expungat. Cùm igitur prouoluit hominem, magis releuat: cùm squalidum facit, magis mundatum reddit, cum accusat, excusat, cum condemnat, absoluit. In quantùm non peperceris tibi, in tantùm tibi Deus, crede, parcet.

CAPVT X.

Peccator ne similis sit ægro in verecundioribus partibus Medico celandis, nec pœnitentiam differat, & in suo pudore pereat.

Per totum. V. Pudor. 3. in f. V. Confessio. 4. & Exomolog. 2.

PLEROSQVE tamen hoc opus, vt publicationem sui aut suffugere, aut de die in diem differre, præsumo, pudoris magis memores, quàm salutis: velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione, conscientiam medentium vitant, & ita cum erubescentia sua pereunt. Intolerãdum scilicet pudori, Domino offenso satisfacere, saluti prodactæ reformari. Næ tu verecundia bonus, ad delinquendum expandens frontem, ad deprecandum verò subducens. Ego rubori locum non facio, cùm plus de detrimento eius acquiro; cùm ipse hominem quodammodo exhortatur, Ne me respexeris dicens, pro te mihi melius est perire. Certè periculum eius tunc, si fortè, onerosum est, cùm penes insulaturos irrisiloquio consistit, vbi de alterius ruina alter attollitur, vbi prostrato superscenditur. Cæterùm inter fratres atque conseruos, vbi communis spes, metus, gaudium, dolor, passio (quia communis spiritus de communi Domino & patre) quid tu hos aliud quàm te opinaris? Quid consortes casuum tuorum, vt plausores fugis? Non potest corpus de vnius membri vexatione lætum agere: condoleat vniuersum, & ad remedium conlaboret, necesse est. In vno altero Ecclesia est, Ecclesia verò Christus. Ergo cùm te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras. Æquè illi cùm super te lacrymas agunt, Christus patitur, Christus patrem deprecatur. Facilè impetratur semper, quod filius postulat. Grande planè emolumentum verecundiæ, occultatio delicti pollicetur. Videlicet, si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proinde & Deum celabimus. Adeonè existimatio hominum, & Dei conscientia comparabitur? An melius est damnatum latere, quàm palam absolui? Miserum est sic ad exomologesin peruenire. Malo enim ad miseriam peruenitur: sed vbi pœnitendum est, desinit miserum, quia factum est salutare. Miserum est secari, & cauterio exuri, & pulueris alicujus mordacitate cruciari: tamen quæ per insuauitatem medentur, ea & emolumento curationis offensam sui excusant, & præsentem injuriam, superuenturæ vtilitatis gratia commendant.

CAPVT XI.

Timenda non sunt in agenda pœnitentia carnis incommoda, cùm vel vnius Anni magistratum ambientes, multas etiam contumelias vexationesque vltro subeant.

In p. V. satisfactio. 2. in m. ad f. V. æternitas. 5.

QVID si præter pudorem, quem potiorem putant, etiam incommoda corporis reformident, quòd inlotos, quòd sordulentos, quòd extra lætitiam oportet deuersari, in asperitudine sacci, & horrore cineris, & oris de jejunio vanitate? Num ergo in coccino, & Tyrio pro delictis supplicare nos condecet? Cedo acum crinibus distinguendis, & puluerem dentibus elimandis, & bisulcum aliquid ferri vel æris vnguibus repastinandis: si quid ficti nitoris, si quid coacti ruboris, in labia aut genas vrgeat: præterea exquirito balneas lætiores hortulani maritimive secessus: adjicito ad sumptum: conquirito altilium enormem saginam, defæcato senectutem vini: cùmque quis interrogarit, cuinam ea largiaris? Deliqui dicito in Deum, & periclitor in æternum perire: itaque nunc pendeo, & maceror, & excrucior, vt Deum reconciliem mihi, quem delinquendo læsi. Sed enim illos qui ambitus obeunt capessendi magistratus, neque pudet, neque piget incommodis animæ & corporis, nec incommodis tantùm, verùm & contumeliis omnibus eniti in causa votorum suorum. Quas non ignobilitates vestium affectant? quæ non atria nocturnis & crudis salutationibus occupant? ad omnem occursum majoris cuiusque personæ decrescentes, nullis conuiuiis celebres, nullis comessationibus congreges, sed exules à libertatis & lætitiæ felicitate: idque totum propter vnius anni volaticum gaudium. Nos, quod securium virgarumve petitio sustinet, in periculo æternitatis tolerare dubitamus? & castigationem victus atque cultus offenso Domino præstare cessabimus quæ Gentiles nemine omnino læso sibi irrogant? Hi sunt de quibus scriptura commemorat: [a] *Væ illis* [a] Prou. 5. 22
qui delicta sua velut procero fune nectunt.

CAPVT XII.

Si quis de agenda pænitentia tergiversetur, ignis æterni gehennam æthnæis fornacibus, inferni fumariolis depictum ob oculos ponat: Ceruum, & hyrundinem, in medicina pænitentiæ imitetur: regem Babylonium, & Adamum paradiso, & regno per pænitentiam restitutos, recogitet.

In p. ad m. V. Æ. 5. in m. & V. Exomologesis. 4. à p. ad f. V. Pœnitentia. 8.

SI de exomologesi retractas, gehennam in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet: & pœnæ prius magnitudinem imaginare, vt de remedii adeptione non dubites. Quid illum thesaurum ignis æterni æstimamus, quum fumariola quædam eius, tales flammarum ictus suscitent, vt proximæ vrbes aut jam nullæ extent, aut idem sibi de die sperent? Dissiliunt superbissimi montes ignis intrinsecus fœtu; &, quod nobis iudicii perpetuitatem probat, cùm dissiliant, cùm deuorentur, nunquam tamen finiuntur. Quis hæc supplicia interim montium, non iudicii minantis exemplaria deputabit? quis scintillas tales, non magni alicuius & inæstimabilis foci missilia quædam & exercitoria jacula consentiet? Igitur cùm scias aduersus gehennam, post prima illa intinctionis Dominicæ munimenta, esse adhuc in exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam deseris? cur cessas aggredi, quod scias mederi tibi? Mutæ quidem animæ & irrationales, medicinas sibi diuinitus attributas in tempore agnoscunt. Ceruus sagitta transfixus, vt ferrum, & irreuocabiles moras eius de vulnere expellat; scit sibi dictamno medendum. Hirundo si excæcauerit pullos, nouit illos oculare rursus de sua chelidonia. Peccator restituendo sibi institutam à Domino exomolegesin sciens, præteribit illam, quæ Babylonium regem Dan. 4. 30.
in regna restituit? Diu enim pœnitentiam Domino immolarat, septenni squalore exo- 33.
mologesin operatus, vnguium aquilinum in morem efferatione, & capilli incuria horrorem leoninum præferente. Pro malæ tractationis! Quem homines perhorrebant, Deus recipiebat. Contrà autem Ægyptius imperator, qui populum Dei aliquando afflictum Exo. 14. 28
diu Domino suo denegatum persecutus, in prœlium irruit, post tot documenta plagarum, discidio maris, quod soli populo peruium licebat, reuolutis fluctibus perit. Pœnitentiam enim & ministerium eius exomologesin abjecerat. Quid ego vltra de istis duabus humanæ salutis quasi plancis, stili potius negotium, quàm officium conscientiæ meæ curans? Peccator enim omnium notarum cùm sim, nec vlli rei nisi pœnitentiæ natus, non facilè possum super illa tacere, quam ipse quoque & stirpis humanæ, & offensæ in Dominum princeps Adam, exomologesi restitutus in paradisum suum, non tacet.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
DE PRÆSCRIPTIONE HÆRETICORVM.

In librum de Præscriptione Hæreticorum.

ARGVMENTVM.

Contra hæreticos, eorumque hæreses ad sua vsque tempora grassantes scripsit hunc librum. Cùm enim videret parum disputationibus cum hæreticis cauillatoribus profici, aptius iudicauit certis eos præscriptionibus, sine doctrinarum retractatu conuincere. Huius libri meminit libro de carne Christi, vbi ait: sed plenius inquit, eiusmodi præscriptionibus aduersus omnes hæreses alibi jam vsi sumus; *& lib. 1. cont. Marc.* alius libellus hunc gradum sustinebit, Aduersus hæreticos etiam sine retractatu doctrinarum reuincendos, quòd hoc sint (id est hæretici conuicti) de præscriptione nouitatis. *Ita etiam initio libri contra Hermogenem, libro aduersus Praxean, & 4. cont. Marcionem eandem repetit præscriptionem quam inculcat hoc libro cap. 28. 29. & 31.* Id verum esse, quòd prius sit traditum: falsum & hæreticum quod posterius & nouum. *Scripsit hunc secundùm Pamelium in eius vita, Ann. Chri. ducentesimo tertio, Zephyrini quarto, Seueri decimo. dissonat Baron. ab eo, Zephyrini primum, & Seueri nonum, An. Chri. prædicto subscribens.*

CAPVT PRIMVM.

Eo ipso quod prædicta sunt futura hæreses, cùm de nouo oriuntur, nullam fidelibus admirationem excitare debent.

Per totum. V. Hæresis. 5.

Matth. 24. CONDITIO præsentium temporum etiam hanc admonitionem prouocat
11. 24. nostram, non oportere nos mirari super hæreses istas: siue quia sunt; fu-
1. Cor. 11. 19 turæ enim prænuntiabantur: siue quia fidem quorundam subuertunt; ad
a Rom. 5. 4 hoc enim sunt, vt fides habendo [a] *tentationem, haberet etiam probationem.* Vanè ergo & inconsideratè plerique hoc ipso scandalizantur quòd tantùm hæreses valeant. Quantùm si non fuissent? Cùm quid sortitum est vt omnimodò sit, causam accipit ob quam sit. Hæc vim consequitur per quam, nè esse non possit.

CAPVT II.

Præcauendæ & abominandæ sunt hæreses vt mortiferæ, non timendæ, aut mirandæ; vt pote quæ nullas habeant vires, nisi apud infirmos in fide.

Per totum. V. hæresis 5.

FEBREM denique inter cæteros mortiferos, & cruciarios exitus, erogando homini deputatos, neque quia est, miramur, est enim: neque quia erogat hominem, ad hoc enim est. proinde hæreses ad languorem, & interitum fidei productas, si expauescimus hoc eas posse; prius est vt expauescamus hoc eas esse; quædam sunt, quæ habent posse; & dum possunt, habent esse. Sed enim febrem & malum, & de causa, & de potentia sua vt notum est, abominamur potius, quàm miramur; & quantum in nobis est præcauemus; non habentes abolitionem eius in nostra potestate: hæreses verò mortem æternam, & majoris ignis ardorem inferenteis, malunt quidam mirari quòd hoc possint quàm deuitare nè possint: cùm habeant deuitandi potestatem. Cæterùm, nihil valebunt, si illas tantum valere non mirentur. Aut enim dum mirantur, in scandalum subministrantur: aut quia scandalizantur, ideò mirantur, quasi quòd tantum valeant, ex aliqua veniat veritate. Mirum scilicet, vt malum vires suas habeat: nisi quòd hæreses apud eos multum valeant, qui in fide non valent. In pugilum & gladiatorum, plerumque non quia fortis est, vincet quis, aut quia non potest vinci; sed quoniam ille qui victus est, nullis viribus fuit: adeò idem

idem ille victor, benè valenti postea comparatus, etiam superatus recedit. Non aliter hæreses, de quorundam infirmitatibus habent, quod valent; nihil valentes, si in benè valentem fidem incurrant.

CAPVT III.

Cùm personæ ex fide commendentur, non autem fides ex personis; scandalum sumendum non est, nec vacillandum in fide, si ipsi fidei principes ab ea deficiant.

In p. V. scandalum. 1. à p. V. Chri. Innocentia. 2. & V. fides. 21. circa m. V. perseuerantia. in f. V. Apostatæ. 1.

SOLENT quidem isti infirmiores, de quibusdam personis ab hæresi captis ædificari in ruinam. Quare ille, vel ille fidelissimi, prudentissimi, & vsitatissimi in Ecclesia, in illam partem transierunt? quis hoc dicens, non ipse sibi respondet: Neque prudentes, 1. Reg. 9. 2.
neque fideles, neque vsitatos æstimandos, quos hæreses potuerint demutare? & hoc mirum, opinor, vt probatus aliqui retro, postea excidat? Saül bonus præ cæteris liuore postea euertitur. Dauid vir bonus [a] *secundùm cor Domini*; postea cædis & stupri reus est. Solomon omni gratia & sapientia donatus à Domino, ad idololatriam à mulieribus inducitur. Soli enim Dei filio seruabatur sine delicto permanere. Quid ergo si episcopus, si diaconus, si vidua, si virgo, si doctor, si etiam martyr lapsus à regula fuerit, ideo hæreses veritatem videbuntur obtinere? Ex personis probamus fidem, an ex fide personas? Nemo sapiens est, nisi fidelis: nemo major, nisi Christianus. nemo autem Christianus, nisi [b] *qui ad finem vsque perseuerarit.* Tu, vt homo, extrinsecus vnumquemque nosti: putas quod vides: vides autem quousque oculos habes. Sed [c] *oculi*, inquit, *Domini alti. Homo in faciem, Deus in præcordia contemplatur. Et ideo* [d] *cognoscit Dominus qui sunt eius*, [e] *& plantam quam non plantauit pater, eradicat: &* [f] *de primis nouissimos ostendit*, & [g] *ventilabrum in manu portat ad purgandam aream suam.* Auolent quantum volent paleæ leuis fidei quocunque afflatu tentationum, eò purior massa frumenti in horrea Domini reponetur. Nonne ab ipso Domino quidam discentium scandalizati deuerterunt? Nec tamen propterea cæteri quoque discedendum à vestigiis eius putauerunt. Sed qui scierunt illum [h] *vitæ esse verbum, & à Deo venisse*, perseuerarunt in comitatu eius vsque ad finem: cùm illis, [i] *si vellent & ipsi discedere, placidè obtulisset.* Minus est si & Apostolum eius aliqui Phygellus, & Hermogenes, & Phyletus, & Hymenæus reliquerunt: ipse traditor Christi de Apostolis fuit. Miramur de Ecclesiis eius, si à quibusdam deseruntur, cùm ea nos ostendant Christianos, quæ patimur ad exemplum ipsius Christi: [k] *Ex nobis*, inquit, *prodierunt, sed non fuerunt ex nobis. si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum.*

a Reg. 13. 14. Act. 13. 22. Psal 88. 21. 1. Reg. 13. 14. 3. Reg. 11. 4. & 14. b Matth. 10. 22. c 1. Reg. 16. 7. d 2. Tim. 2. 19. e Matth. 15. f Matth. 20. 16. g Matth. 3. 12. h Io. 5. 6. 16. i Io. 6. 67. 1. Tim. 1. 20. 2. Tim. 2. 17. k 1. Io. 2. 19.

CAPVT IV.

Recordemur Christum & Apostolos futuras hæreses prædixisse, & fugiendas præcepisse.

In p. V. Hæresis 6. in m. V. Hæresis. 7. in f. V. Hæret. Elogia. 19.

QVIN potius memores simus tam Dominicarum prænunciationum, quàm Apostolicarum litterarum, quæ nobis & futuras hæreses prænuntiarunt, & fugiendas præfinierunt: & sicut esse illas non expauescimus, ita posse id propter quod fugiendæ sunt, non miremur. Instruit Dominus multos esse venturos; [a] *sub pellibus ouium rapaces lupos.* Quænam istæ sunt pelles ouium, nisi nominis Christiani extrinsecus superficies? Qui lupi rapaces, nisi sensus & spiritus subdoli, ad infestandum gregem Christi extrinsecus delitescentes? Qui pseudoprophetæ sunt, nisi falsi prædicatores? Qui pseudapostoli, nisi adulteri euangelizatores? Qui antichristi interim & semper, nisi Christi rebelles? Nunc sunt hæreses, non minus doctrinarum peruersitate Ecclesiam lacessentes, quàm tunc antichristus persecutionum atrocitate persequetur: nisi quòd persecutio & martyras facit, hæresis apostatas tantùm. Et ideo [b] *hæreses quoque oportebat esse, vt probabiles quique manifestarentur*, tam qui in persecutionibus steterint, quàm qui ad hæreses non exorbitauerint. Neque enim eos probabiles intelligi jubet, qui in hæresim fidem demutant: sicut ex diuerso sibi interpretantur, quia dixit alibi: [c] *Omnia examinate, quod bonum est tenete.* Quasi non liceat omnibus malè examinatis in electionem alicuius mali impingere per errorem.

a Matth. 24. 11. 24. Matth. 7. 15. 2. Cor. 11. 13. 15. 1. Io. 2. 18. 22. b 1. Cor. 11. 19. Ibid. c 1. Thess. 5. 21.

CAPVT V.

Non tantùm schismata & dissensiones, sed & ipsas hæreses, scriptura futuras, & fugiendas esse prædixit.

Per totum. V. Hæresis, 11.

b 1. Cor. 11. 19. — 1. Cor. 1. 11. & seq. & 1. Cor. 11. 18. 19. — c Rom. 15. 16.

PORRO, si dissensiones & schismata increpat, quæ sine dubio mala sunt, & in continenti hæreses subjungit. quod malis adjungat, malum vtique profitetur, & quidem majus: cùm ideo credidisse se dicat de schismatibus & dissentionibus, quia sciret [b] *etiam hæreses oportere esse*. ostendit enim grauioris mali prospectu de leuioribus se facilè credidisse. certè non vt ideo de malis crediderit, quia hæreses bonæ essent, sed vti de pejoris quoque notæ tentationibus præmoneret non esse mirandum, quas diceret tendere *ad probabiles quosque manifestandos*, scilicet quos non potuerint deprauare. Denique si totum capitulum ad vnitatem continendam, & separationes coërcendas sapit: hæreses v... non minus ab vnitate diuellunt, quàm schismata & dissensiones, sine dubio & hæreses in ea conditione reprehensionis constituit, in qua schismata & dissentiones· ac per hoc non eos probabiles facit, qui in hæreses diuerterint, cùm maximè diuerti ab eiusmodi objurget, edocens [c] *vnum omnes loqui, & idipsum sapere*, quod etiam hæreses non sinunt.

CAPVT VI.

Hæreses Apostolus insinuat ab electione dictas, qua quis vtitur, ad eas instituendas, aut suscipiendas.

In p. V Hæresis. 11. à p. V. Hæresis. 1. in f. V. Apelles. 1.

Gal. 5. 20. — a Tit. 3. 10. 11. — ad Tit. 3. 11. — b Gal. 1. 8. — c 2. Cor. 11. 14.

NEc diutius de isto, si idem est Paulus, qui & alibi hæreses inter carnalia crimina numerat, scribens ad Galatas; & qui Tito suggerit, [a] *hominem hæreticum post primam correptionem recusandum, quod peruersus sit eiusmodi & delinquat, vt à semetipso damnatus*. Sed & omni penè epistola, de adulterinis doctrinis fugiendis inculcas, hæreses taxat, quarum opera sunt adulteræ doctrinæ: hæreses dictæ Græca voce ex interpretatione electionis, qua quis siue ad instituendas, siue ad suscipiendas eas vtitur. Ideo & sibi damnatum dixit hæreticum, quia & in quo damnatur, sibi elegit. Nobis verò nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt; sed acceptam à Christo disciplinam fideliter nationibus adsignauerunt. Itaque [b] *etiamsi Angelus de cælis aliter euangelizaret, anathema diceretur à nobis*. Prouiderat jam tunc Spiritus sanctus futurum in virgine quadam Philemene [c] *angelum seductionis, transfigurantem se in angelum lucis*, cuius signis & præstigiis Apelles inductus, nouam hæresin induxit.

CAPVT VII.

Hæreses à philosophia inuecta, ex quo, & curiositatis nomine præscribit Apostolus eas canendas esse.

Inf. V. fides. 16.

a 2. Tim. 4. 3. — b 1. Tim. 1. 4. — c Coloss. 2. 8.

HÆ sunt doctrinæ hominum & dæmoniorum, [a] *prurientibus auribus* natæ de ingenio sapientiæ sæcularis, quam Dominus stultitiam vocans, stulta mundi in confusionem etiam philosophiæ ipsius elegit. Ea est enim materia sapientiæ sæcularis, temeraria interpres diuinæ naturæ & dispositionis. Ipsæ denique hæreses à philosophia subornantur. Inde Æones, & formæ nescio quæ, & trinitas hominis apud Valentinum: Platonicus fuerat. Inde Marcionis Deus melior de tranquilitate: à Stoïcis venerat. Et vt anima interire dicatur, ab Epicureis obseruatur. Et vt carnis restiturio negetur, de vna omnium philosophorum schola sumitur. Et vbi materia cum Deo æquatur, Zenonis disciplina est: Et vbi aliquid de igneo Deo allegatur, Heraclitus interuenit. Eadem materia apud hæreticos, & philosophos volutatur, idem retractatus implicantur. Vnde malum, & quare? & vnde homu, & quomodo? & quod proximè Valentinus proposuit, Vnde Deus? Scilicet de ethymesi, & ectromate. Miserum Aristotelem! qui illis dialecticam instituit, artificem struendi & destruendi, versipellem in sententiis, coactam in conjecturis, duram in argumentis, operariam contentionum, molestam etiam sibiipsi, omnia retractantem, ne quid omnino tractauerit. Hinc [b] *illæ fabulæ & genealogiæ interminabiles, & quæstiones infructuosæ, & sermones serpentes velut cancer*; à quibus nos Apustolus refrænans, nominatim philosophiam contestatur caueri oportere, scribens ad Colossenses: [c] *Videte ne quis vos circumueniat per philosophiam & inanem seductionem, secundùm traditionem hominum, præter prouidentiam Spiritus sancti.* Fuerat Athenis, & istam sapientiam humanam, affectatricem, & interpolatricem veritatis, de congressibus nouerat,

veritatis, de congressibus nouerat, ipsam quoque in suas hæreses multipartitam varie-
tate sectarum inuicem repugnantium. Quid ergo Athenis & Hierosolymis? quid Aca-
demiæ & Ecclesiæ? quid hæreticis & Christianis? Nostra institutio de porticu Salomo- d Sap. 1. 1.
nis est, qui & ipse tradiderat [d] *Dominum in simplicitate cordis esse quærendum*. Viderint qui
Stoicum, & Platonicum, & Dialecticum Christianismum protulerunt.

CAPVT VIII.

Christus excitans nos, vt quæramus & pulsemus, non inuitat ad curiositatem credentes, sed Deum non adhuc agnoscentes, vt quæstionibus instruantur.

Per totum. V. fides. 16. & à p. in alphab. Errorum. V. Ioannes. 3. inf.

NOBIS curiositate opus non est post Christum Iesum, nec inquisitione post Euan-
gelium. Cum credimus, nihil desideramus vltra credere. Hoc enim prius credi-
mus non esse quod vltra credere debeamus. Venio itaque ad illum articulum, quem &
nostri prætendunt ad ineundam curiositatem, & hæretici inculcant ad importandam
scrupulositatem: Scriptum est inquiunt; [a] *Quærite, & inuenietis*. Quando hanc vocem a Matth. 7.
Dominus emisit, recordemur. Puto in primitiis ipsis doctrinæ suæ, cum adhuc dubita- 7.
retur apud omnes, an Christus esset: & cùm adhuc nec Petrus illum Dei filium pronun- Matth. 16.
tiasset: cùm etiam Ioannes de illo certus esse desisset Meritò ergo tunc dictum est, [b] *Quæ*- 16.
rite & inuenietis, quando quærendus adhuc erat, qui adhuc agnitus non erat. Et hoc b Matth. 11. 2
quantum ad Iudæos. ad illos enim pertinet totus sermo suggillationis istius, qui habebant c Luc. 16. 29.
vbi quærerent Christum. [c] *Habent*, inquit, *Moysen & Helias*, *id est Legem & Prophetas* d Io. 5. 39.
Christum prædicantes: secundum quod & alibi apertè: [d] *Scrutamini*, inquit, *scripturas*,
in quibus salutem speratis. *illa enim de me loquuntur*. Hoc erit, [e] *Quærite & inuenietis*. e Matth. 7.
nam & sequentia in Iudæos competere manifestum est, *Pulsate & aperietur vobis*. Iudæi 7.
retro penes Deum fuerant, dehinc ejecti ob delicta, extra Deum esse cœperunt. Natio f Esa. 40. 15.
nes verò nunquam penes Deum, [f] *nisi stillicidium de situla, & puluis ex area*; & foris sem- 1. Cor. 5. 12.
per. Itaque qui foris semper, quomodo pulsabit eò vbi nunquam fuit? quam januam 13.
nouit, in quam nec receptus, nec ejectus aliquando? an qui scit se intus fuisse & foras & Coloss. 4
actum, is potius pulsauit, & ostium nouit? Etiam, *Petite & accipietis*, ei competit, qui 5.
sciebat à quo esset petendum, à quo & erat aliquid repromissum: à Deo scilicet Abra- 1. Tim. 3. 2.
ham, Isaac & Iacob, quem nationes non magis nouerant quàm vllam repromissionem Matth. 7. 7.
eius. Et ideo ad Israël loquebatur: [g] *Non sum*, inquit, *missus*, *nisi ad oues perditas domus* Exo 3. 6.
Israel. *Nondum canibus jactabat panem filiorum*: [h] *nondum in viam nationum ire mandabat*. g Matth. 15.
Siquidem in fine præcepit, vt vaderent ad docendas & tinguendas nationes; consecuturi 24. 26.
mox [i] *Spiritum sanctum paracletum, qui illos deducturus esset in omnem veritatem*. Et hoc h Matth. 10.
ergo illò facit. Quod si nationibus destinati doctores Apostoli, ipsi quoque doctorem 5.
consequuturi erant paracletum; multò magis vacabat erga nos, [k] *Quærite & inuenietis*: Matth. 28.
quibus vltro erat obuentura doctrina per Apostolos, & ipsis Apostolis per Spiritum san- 19.
ctum. Omnia quidem dicta Domini omnibus posita sunt. per aures Iudæorum ad nos tran- i Io. 16. 13.
sierunt; sed pleraque in personas directa, non proprietatem admonitionis nobis, consti- k Matth. 7.
tuerunt, sed exemplum. Rom. 15. 19.

CAPVT IX.

Plenè credentibus, nihil vlterius est quærendum.

In p. V. scripturæ sensus. 4. à p. V. fides. 1. 5

CEDO nunc sponte de gradu isto. omnibus dictum sit, [l] *Quærite & inuenietis*; l Matth. 7. 7
tamen & hîc expedit sensu certare cum interpretationis gubernaculo. Nulla vox diuina ita dissoluta est & diffusa, vt verba tantum defendantur, & ratio verborum non constituatur. Sed in primis hoc propono: Vnum vtique & certum aliquid institutum esse à Christo, quod credere omnimodo debeant nationes, & idcirco quærere, vt possint, cùm inuenerint, credere. Vnius porro & certi instituti, infinita inquisitio non potest esse. quærendum est donec inuenias, & credendum vbi inueneris? & nihil amplius, nisi custodiendum quod credidisti: dum hoc insuper credas, aliud non esse credendum, ideoque nec requirendum, cùm id inueneris & credideris quod ab eo institutum est, qui non aliud tibi mandat inquirendum, quàm quod instituit. De hoc quidem si qui dubitat, constabit penes nos esse id quod à Christo institutum est. Interim ex fiducia probationis præuenio, admonens quosdam nihil esse quærendum vltra quæ crediderunt id esse quod quæ- m Matth. 7.
rere debuerunt: nè, [m] *Quærite & inuenietis*, sine disciplina rationis interpretentur. 7.

CAPVT X.

Si semper quærimus, nusquam inueniemus, numquam credemus.

Per totum. V. fides. 15.

RATIO autem dicti huius in tribus articulis constitit: In re, in tempore, in modo. In re, vt quid sit quærendum consideres. In tempore, vt quando. In modo, vt quousque. Igitur quærendum est quod Christus instituit. vtique quando non inuenis. vtique donec inuenias. Inuenisti autem, cùm credidisti. nam non credidisses, si non inuenisses: sicut nec quæsisses, nisi vt inuenires. Ad hoc ergo quæris vt inuenias, & ad hoc inuenis vt credas. Omnem prolationem quærendi & inueniendi, credendo fixisti. hunc tibi modum statuit fructus ipse quærendi. hanc tibi fossam determinauit ipse, qui te non vult aliud credere, quàm quod instituit, ideoque nec quærere. Cæterum si quia & alia tanta ab aliis sunt instituta, propterea in tantum quærere debemus, in quantum possumus inuenire, semper quæremus, & nunquam omnino credemus. Vbi enim erit finis quærendi? vbi statio credendi? vbi expunctio inueniendi? Apud Marcionem? sed & Valentinus proponit, *Quærite & inuenietis*. Apud Valentinum? sed & Apelles hac me pronuntiatione pulsabit, & Hebion, & Simon, & omnes ordine non habent aliud, quo semihi
a Matth. 7. 7. insinuantes, me sibi addicant. Ero itaque nusquam dum vbique conuenio, [a] *Quærite & inuenietis*, & velut si nusquam, & quasi qui nunquam apprehenderim illud quod Christus instituit, quod quæri oportet, quod credi necesse est.

CAPVT XI.

Is solus quærit, qui vel perdidit, vel numquam habuit.

Per totum· V. fides 16.

IMPVNE erratur nisi delinquatur; quamuis errare, delinquere est. impunè, inquam, vagatur, qui nihil deserit. At enim si quod debui credere credidi, & aliud denuò puto requirendum, spero vtique & aliud esse inueniendum, nullo modo speraturus istud, nisi quia aut non credideram qui videbar credidisse, aut desii credidisse. Ita fidem meam deserens, negator inuenior. Semel dixerim, Nemo quærit, nisi qui aut non habuit, aut
a Luc. 15. 4. & seq. Luc. 11. 4. Luc 18. 2. & seq. perdidit. [a] *Perdiderat vnam ex decem drachmis anus illa*, & ideo quærebat: vbi tamen inuenit, quærere desiit. Panem vicinus non habebat, & ideo pulsabat: vbi tamen apertum est ei, & accepit, pulsare cessauit. Vidua à judice petebat audiri, quia non admittebatur: sed vbi audita est, hactenus institit. Adeò finis est & quærendi, & pulsandi, & pe-
b Luc. 11. 8. tendi. [b] *Petenti enim dabitur*, inquit, *& pulsanti aperietur, & quærenti inuenietur*. Viderit qui quærit semper, quia non inuenit. illic enim quærit vbi non inuenietur. Viderit qui semper pulsat, quia nunquam aperietur. illic enim pulsat, vbi nemo est. Viderit qui semper petit, quia nunquam audietur. ab eo enim petit qui non audit.

CAPVT XII.

Si fideles, quid vltra quærimus, id à nostris, in nostro, de nostro quæramus, non ab hæreticis quos fugere iubemur.

Per totum. V. fides. & in alphab. Errorum. Baptismus hæret. 1.

NOBIS etsi quærendum esset adhuc & semper, vbi tamen quæri oportet? apud hæreticos? vbi omnia extranea & aduersaria nostræ veritati; ad quos vetamur accedere. Quis seruus cibaria ab extraneo, nè dicam ab inimico domini sui speraret? Quis miles ab infœderatis, nè dicam ab hostibus regibus, donatiuum & stipendium captat: nisi
2 Io. 1. 10. Luc. 15. 4. Luc. 11 4. Luc. 18. 2. planè desertor, & transfuga, & rebellis? Etiam anus illa intra tectum suum drachmam requirebat. etiam pulsator ille vicini januam tundebat. etiam vidua illa non inimicum, licet durum, iudicem interpellabat. Nemo inde instrui potest, vnde destruitur. nemo ab eo illuminatur, à quo contenebratur. Quæramus ergo in nostro, & à nostris, & de nostro: idque duntaxat quod salua regula fidei potest in quæstionem deuenire.

CAPVT XIII.

Regula siue Symbolum fidei, ideo nobis traditum est, vt simpliciter profiteamur, non autem de eo curiosè quæramus.

Per totum, V. Fides. 17. & in. p. V. Spiritus. S. 2. in. m.

REGVLA est autem fidei, vt iam hinc quid defendamus profiteamur, illa scilicet qua creditur: Vnum omnino Deum esse; nec alium præter mundi conditorem, qui vniuersa de nihilo produxerit, per verbum suum primò omnium demissum: Id Verbum filium eius appellatum, in nomine Dei variè visum à Patriarchis, in Prophetis semper auditum, postremò delatum ex spiritu patris Dei & virtute, in virginem Mariam, carnem factum in vtero eius, & ex ea natum egisse Iesum Christum: exinde prædicasse nouam legem, & nouam promissionem regni cœlorum: virtutes fecisse: fixum cruci; tertia die resurrexisse: in cœlos ereptum sedisse ad dexteram Patris: misisse vicariam vim Spiritus sancti, qui credentes agat: venturum cum claritate, ad sumendos sanctos in vitæ æternæ, & promissorum cœlestium fructum, & ad profanos adiudicandos igni perpetuo, facta vtriusque partis resuscitatione cum carnis restitutione.

CAPVT XIV.

Regula fidei nobis à Christo tradita, nullas apud nos recipit quæstiones, nisi eas quæ hæreticos faciunt, & quas hæretici inuehunt.

In p. ad m. V. Fides. 17. à m. ad f. V. Hæretici quomodo tractandi. 2.

HÆC regula à Christo, vt probabitur, instituta, nullas habet apud nos quæstiones, nisi quas hæreses inferunt, & quæ hæreticos faciunt. Cæterùm manente forma eius in suo ordine; quantumlibet quæras & tractes, & omnem libidinem curiositatis effundas, si quid tibi videtur vel ambiguitate pendere, vel obscuritate obumbrari: est vtique frater aliqui doctor, gratia scientiæ donatus: est aliqui inter exercitatos conuersatus; aliqui tecum curiosus, tecum tamen quærens: nouissimè ignorare melius est, nè quod non debeas noris, quia quod debeas nosti. [a] *Fides*, inquit, *tua te saluum fecit*: non exercitatio scripturarum. Fides in regula posita est: habes legem, & salutem de obseruatione legis: exercitatio autem in curiositate consistit, habens gloriam solam de peritiæ studio. Cedat curiositas fidei, cedat gloria saluti. Certè aut non obstrepant, aut quiescant. Aduersus regulam nihil scire, omnia scire est. Vt non inimici essent veritatis hæretici, vt de refugiendis eis non præmoneremur, quale est conferre cum hominibus, qui & ipsi adhuc se quærere profiteantur? Si enim adhuc verè quærunt, nihil adhuc certi reppererunt: & ideo quæcunque videntur interim tenere, dubitationem suam ostendunt quandiu quærunt. Itaque tu qui perinde quæris, spectans ad eos qui & ipsi quærunt, dubius à dubijs, incertus ab incertis, [b] *cæcus à cæcis, in foueam deducaris necesse est*. Sed quum decipiendi gratia prætendunt se adhuc quærere, vt nobis per sollicitudinis iniectionem tractatus suos insinuent: denique vbi adierint ad nos, statim, quæ dicebant quærenda esse, defendunt: iam illos sic debemus reputare, vt sciant nos non Christo, sed sibi negatores esse. Cùm enim quærunt adhuc, nondùm tenent: cùm autem non tenent, nondum crediderunt. cùm autem nondùm crediderunt, non sunt Christiani. At cùm tenent quidem & credunt, quærendum tamen dicunt vt defendant: antequam defendant, negant quod confitentur se nondum credidisse, dum quærunt. Qui ergo nec sibi sunt Christiani, quantò magis nobis? Qui per fallaciam veniunt, qualem fidem disputant? cui veritati patrocinantur, qui eam à mendacio inducunt?

a Luc. 18. 42

b Matth. 15. 14.

CAPVT XV.

Hæretici nullo modo admittendi sunt ad disputationem de Scripturis.

Per totum. V. Hæret. quomodo tractandi. 4.

SED ipsi de scripturis agunt, & de scripturis suadent. Aliunde scilicet loqui possent de rebus fidei, nisi ex litteris fidei? Venimus igitur ad propositum: hoc enim dirigebamus, & hoc præstruebamus adlocutionis præfatione, vt iam hinc de eo congrediamur de quo aduersarij prouocant. Scripturas obtendunt, & hac sua audacia statim quosdam mouent: in ipso verò congressu firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum scrupulo dimittunt. Hunc igitur potissimùm gradum obstruimus, non admittendos eos ad vllam de scripturis disputationem. Si hæ sunt illæ vires eorum, vti eas habere possint, dispici debet cui competat possessio scripturarum, nè is admittatur ad eam, cui nullo modo competit.

CAPVT XVI.

Apostolus audiendus est, qui disputationem cum hæretico sic prohibuit, vt post vnam correptionem prorsus vitandum iusserit.

Per totum. V. Hæretici quomodo tractandi. 4.

HOc de consilio diffidentiæ, aut de studio aliter ineundæ constitutionis induxerim, nisi ratio constiterit, in primis illa, quòd fides nostra obsequium Apostolo debeat, prohibenti quæstiones inire, nouis vocibus aures accommodare, [a] *hæreticum post vnam correptionem conuenire*, non post disputationem. Adeò interdixit disputationem, correptionem designans causam hæretici conueniendi: & hoc vnam, scilicet, quia non est Christianus: nè more Christiani, semel & iterum, & [b] *sub duobus aut tribus testibus* castigandus videretur; cùm ob hoc sit castigandus, propter quod non sit cum illo disputandum: deinde quoniam nihil proficiat congressio scripturarum, nisi planè vt stomachi qua ineat euersionem, aut cerebri.

1. Tim. 6. 4. 40. a Tit. 3. 10. b Matth. 18. 16.

CAPVT XVII.

Nil proficit cum hæretico congressus de Scripturis. Quasdam enim non recipiunt, receptas autem addendo, vel detrahendo corrumpunt: aut non recipiunt integras, vel receptas diuersis expositionibus, à vero sensu uertunt.

Per totum. V. Hæretici quomodo tractandi. 4.

ISta hæresis non recipit quasdam scripturas: & si quas recipit, non recipit integras adiectionibus & detractionibus ad dispositionem instituti sui interuertit: & si aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones commentata conuertit. Tantùm veritati obstrepit adulter sensus, quantùm & corruptor stilus. variæ præsumptiones. necessariò nolunt agnoscere ea per quæ reuincuntur. his nituntur quæ ex falso composuerunt, & quæ de ambiguitate ceperunt. Quid promouebis exercitatissime scripturarum, cùm si quid defenderis, negetur: ex diuerso, si quid negaueris, defendarur. Et tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentione: nihil consequeris, nisi bilem de blasphematione.

CAPVT XVIII.

Is etiam cuius instruendi causa, cum hæretico de Scriptura disputas, pari vtrimque disceptatione confusus, incertior exit quàm venerat.

Per totum. V. Hæretici quomodo tractandi. 4.

ILle verò, si quis est cuius causa in congressum descendis scripturarum, vt eum dubitantem confirmes, ad veritatem, an magis ad hæreses deuerget? hoc ipso motus, quòd re videat nihil promouisse, æquo gradu negandi & defendendi aduersa parte, statu certè pari, altercatione incertior discedet, nesciens quam hæresin iudicet. Hæc vtique & ipsi habent in nos retorquere. Necesse est enim & illos dicere à nobis potius adulteria scripturarum & expositionum mendacia inferri, qui proinde sibi defendant veritatem.

CAPVT XIX.

Id vnum decertandum, cui fides & Scriptura competat: à quo, per quos, & quibus tradita sit Regula, qua fiunt Christiani.

In p. V. Hæretici quomodo tractandi. 4. inf. V. Doctor. 1.

ERgo non ad scripturas prouocandum est: nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta victoria est, aut par incertæ. Nam etsi non ita euaderet conlatio scripturarum, vt vtramque partem parem sisteret, ordo rerum desiderabat illud priùs proponi, quod nunc solum disputandum est: Quibus competat fides ipsa: Cuius sint scripturæ: A quo, & per quos, & quando, & quibus sit tradita disciplina quâ fiunt Christiani. vbi enim apparuerit esse veritatem & disciplinæ, & fidei Christianæ, illic erit veritas scripturarum, & expositionum, & omnium traditionum Christianarum.

CAPVT XX.

Christus vnicam fidei vnius doctrinam tradidit Apostolis, quam ipsi promulgarunt Gentibus, & in vnaquaque ciuitate instituerunt Ecclesias, ex quibus quotidie aliæ fiunt Ecclesiæ, quæ cum illa prima ab Apostolis condita, de qua ortæ sunt, omnes vna sunt.

Per totum. V. Doctor. 1. & à p. V. Apostoli. 7. in m. V. Spiritus. S. 2. in f. In f. V. Ecclesia. 10.

CHRISTVS Iesus Dominus noster, permittat dicere interim, quisquis est, cu-
iuscunque Dei filius, cuiuscunque materiæ homo & Deus, cuiuscunque fidei præ-
ceptor, cuiuscunque mercedis repromissor, quid esset, quid fuisset, quam patris volun-
tatem administraret, quid homini agendum determinaret, quamdiu in terris agebat,
ipse pronuntiabat, siue populo palàm, siue discentibus seorsum. ex quibus, duodecim
præcipuos lateri suo adlegerat destinatos Nationibus magistros. Itaque vno eorum
decusso, reliquos vndecim digrediens ad patrem post resurrectionem, [a] *iussit ire, & do-* Matth. 10. 2.
cere Nationes, intinguendas in Patrem, & in Filium, & in Spiritum sanctum. Statim igitur Matt. 27. 3.
Apostoli (quos hæc appellatio Missos interpretatur) [b] *assumpto per sortem duodecimo* a Matth. 28. 19.
Matthia in locum Iudæ, ex auctoritate prophetiæ, quæ est in psalmo Dauid, consecuti b Act. 1. 26.
promissam vim Spiritus sancti ad virtutes & eloquium, primò per Iudæam contestata Psal. 106. 7.
fide in Iesum Christum, & Ecclesiis institutis; dehinc in orbem profecti, eandem do- Psal. 40. 10.
ctrinam eiusdem fidei Nationibus promulgauerunt, & proinde Ecclesias apud vnam- Act. 2. 3.
quamque ciuitatem condiderunt, à quibus traducem fidei, & semina doctrinæ, cæteræ Act. 8. 9. 11.
exinde Ecclesiæ mutuatæ sunt, & quotidie mutuantur vt Ecclesiæ fiant. ac per hoc & Act. 13. 13.
ipsæ Apostolicæ deputantur, vt soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Omne genus ad Marc. 16. 20
originem suam censeatur necesse est. Itaque tot ac tantæ Ecclesiæ, vna est illa ab Apo- Act. 13. 1.
stolis prima, ex qua omnes. Sic omnes prima, & Apostolicæ. dum vna omnes probant Act. 14. 20. & seq.
vnitatem: dum est illis communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contessera- Act. 14. 22.
tio hospitalitatis. quæ iura non alia ratio regit, quàm eiusdem sacramenti vna traditio.

CAPVT XXI.

Recipiendi non sunt alij prædicatores, præter eos quos Christus instituit; nec alia doctrina quàm illa, quam Apostoli verbo vel scripto, Ecclesiæ tradiderunt, quamque ipsi à Christo, Christus à Deo suscepit. Hoc proinde testimonium erit veritatis doctrinæ nostræ, quod in omnibus communicamus cum Apostolicis Ecclesiis.

Per totum. V. Fides. 14. & in p. V. Doctor. 1.

HINC igitur dirigimus præscriptionem, si Dominus Iesus Christus Apostolos Matth 10. 5.
misit ad prædicandum, alios non esse recipiendos prædicatores, quàm Christus a Matt. 11. 27
instituit; quia [a] *nec alius patrem nouit nisi filius, & cui filius reuelauit*, nec alijs videtur re- Matth. 10. 1. & seq.
uelasse filius, quàm Apostolis quos misit ad prædicandum, vtique quod illis reuelauit. Luc. 10. 1. & seq.
Quid autem prædicauerint, id est, quid illis Christus reuelauerit, & hîc præscribam
non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, 2. Thess. 2. 14.
ipsi eis prædicando, tam viua, quod aiunt, voce, quàm per epistolas postea. Si hæc ita
sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis matri-
cibus & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam; sine dubio tenentem quod
Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo accepit: omnem
vero doctrinam de mendacio præiudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesia-
rum, & Apostolorum, & Christi, & Dei. Superest ergo vti demonstremus, an hæc no-
stra doctrina, cuius regulam suprà edidimus, de Apostolorum traditione censeatur, &
ex hoc ipso, an ceteræ de mendacio veniant. Communicamus cum Ecclesiis Apostoli-
cis, quod nulli doctrina diuersa. hoc est testimonium veritatis.

CAPVT XXII.

Quidquid oblatrent hæretici, Apostoli omnia necessaria sciuerunt & tradiderunt: quibus Christus exposuit Scripturas, & misit Spiritum sanctum veritatis totius Magistrum.

In p. V. Fides. 14. in f. à p. ad f. V. Apostoli. 5. & V. Ioannes Euangelista circa m. V. Petri priuilegia. 4. inf. V. Acta Apost. 1.

SED quoniam tam expedita probatio est, vt si statim proferatur, nihil iam sit retra-
ctandum, ac si prolata non sit à nobis, locum interim demus diuersæ parti, si quid
putant ad infirmandam hanc præscriptionem mouere se posse. Solent dicere, Non
omnia Apostolos scisse, eadem agitati dementia, qua rursus conuertunt: Omnia qui-
dem Apostolos scisse, sed non omnia omnibus tradidisse; in vtroque Christum repre-
hensioni subjicientes, qui aut minus instructos, aut parum simplices Apostolos mi-
serit. Quis igitur integræ mentis credere potest aliquid eos ignorasse, quos magistros
Dominus dedit, indiuiduos habens in comitatu, in discipulatu, in conuictu; quibus a Matt. 13. 11
obscura quæque seorsim disserebat, illis dicens [a] *datum esse cognoscere arcana, quæ populo* Luc. 8. 10.
intelligere non liceret? Latuit aliquid Petrum, ædificandæ Ecclesiæ petram dictum, b Matt. 16. 18

c Io. 21. 20. [b] *claues regni cælorum consecutum, & soluendi & alligandi in cælis & in terris potestatem?*
Io. 13. 24. Latuit & Ioannem aliquid, [c] *dilectissimum Domino, pectori eius incubantem, cui soli Do-*
Io. 19. 26. *minus Iudam traditorem præmonstrauit, quem loco suo filium Mariæ demandauit?* Quid eos
d Matt. 17. 3. ignoràsse voluit, [d] *quibus etiam gloriam suam exhibuit, & Moysen & Heliam, & insuper e*
Luc. 9. 33. 35. *cælo Patris vocem?* non quasi cæteros reprobans, sed quoniam [e] *in tribus testibus stabit om-*
e Deut. 19. 15 *ne verbum*. Ignorauerunt itaque & illi, quibus post resurrectionem quoque [f] *in itinere*
f Luc. 24. 25 *omnes scripturas edisserere dignatus est*. Dixerat planè aliquando: [g] *Multa habeo adhuc vo-*
g Io. 16. 11. *loqui, sed non potestis modò ea sustinere.* tamen adiiciens: [h] *Cùm venerit ille spiritus veritatis*
h Ibid. 13. *ipse vos deducet in omnem veritatem*: ostendit illos nihil ignorasse, quos omnem verita-
tem consecuturos per spiritum veritatis repromiserat; & vtique impleuit repromis-
Act. 2. 3. & seq. sum, probantibus Actis Apostolorum descensum Spiritus sancti. Quam scripturam
qui non recipiunt, nec Spiritus sancti esse possunt, qui needum spiritum possint agnos-
cere discentibus missum, sed nec Ecclesiam defendere, qui, quando, & quibus incu-
nabulis institutum est hoc corpus, probare non habent. Tanti est enim illis non habere
probationes eorum quæ defendunt, nè pariter admittantur traductiones eorum quæ
mentiuntur.

CAPVT XXIII.

Paulus non arguit in Petro ignorantiam, sed conuersationem.

In p. V. Apostoli. 5. in m. ad f. V. Pauli doctrina. 9.

PROPONVNT ergo ad sugillandam ignorantiam aliquam Apostolorum, quòd
a Gal. 2. 11. Petrus & qui cum eo, [a] *reprehensi sint à Paulo*. Adeò, inquiunt, aliquid eis defuit, vt
ex hoc etiam illud struant, potuisse postea pleniorem scientiam superuenire, qualis
obuenerit Paulo reprehendenti antecessores. Possumus & hic Acta Apostolorum re-
pudiantibus dicere: Prius est vti ostendatis quis iste Paulus, & quid ante Apostolum,
& quomodo Apostolus: quatenus & alias ad quæstiones plurimùm eo vtuntur. Neque
enim, si ipse se Apostolum de persecutore profitetur, sufficit vnicuique examinare cre-
denti; quando nec Dominus ipse de se testimonium dixerit. Sed credant sine scriptu-
ris, vt credant aduersus scripturas: tamen doceant, ex eo quod allegant Petrum à
Gal. 2. 11. Paulo reprehensum, aliam Euangelij formam à Paulo superductam, citra eam quam
Act. 9. 1. & seq. præmiserat Petrus, & cæteri. Quin demutatus in prædicatorem de persecutore, dedu-
citur ad fratres à fratribus, vt vnus ex fratribus, & ad illos ab illis qui ab Apostolis
Act. 21. 40. fidem induerant. Dehinc, sicut ipse enarrat, [b] *ascendit in Hierosolyma cognoscendi Petri*
b Gal. 1. 18. *causa*, ex officio & iure scilicet eiusdem fidei & prædicationis. Nam & illi non essent
mirati, de persecutore factum prædicatorem, si aliquid contrarium prædicaret. nec
c Gal. 2. 9. Dominum præterea magnificassent, quia aduersarius eius Paulus obuenerat. Itaque
& [c] *dexteram ei dederunt*, signum concordiæ & conuenientiæ: & inter se distributionem
officij ordinauerunt, non separationem Euangelij: nec vt aliud alter, sed vt alius alter
prædicarent; Petrus in Circumcisionem, Paulus in Nationes. Cæterùm si reprehensus
est Petrus, quòd cùm conuixisset ethnicis, postea se à conuictu eorum separabat, per-
sonarum respectu: vtique conuersationis fuit vitium, non prædicationis. non enim ex
hoc alius Deus, quàm Creator; & alius Christus, quàm ex Maria; & alia spes quàm
resurrectio annuntiabatur.

CAPVT XXIV.

Tempora, persona, & causa diuersè Apostolum agere monuerunt circa circumcisionem: qui Petro in martyrio æqualis, nec in cælum raptus, diuersam à Petro doctrinam accepit.

In p. ad m. V. Pauli doctrina. 9. in m. V. Petri priuilegia. 9.

NON mihi tam benè est, immò non mihi tam malè est, vt Apostolos committam.
Sed quoniam peruersissimi isti illam reprehensionem ad hoc obtendunt, vt su-
spectam faciant doctrinam superiorem, respondebo quasi pro Petro: ipsum Paulum
a 1. Cor. 9. 22 dixisse, [a] *factum se esse omnibus omnia, Iudæis Iudæum, non Iudæis non Iudæum, vt omnes*
lucrificaret. Adeò pro temporibus, & personis, & causis quædam reprehendebant, in
quæ & ipsi æquè pro temporibus, & personis, & causis committebant: quemadmodum
si & Petrus reprehenderet Paulum, quòd prohibens circuncisionem, circunciderit ipse
Gal. 6. 12. 13 Timotheum. Viderint qui de Apostolis iudicant. Benè quòd Petrus Paulo & in mar-
b 2. Cor. 12. 4. & seq. tyrio adæquatur. Sed etsi [b] *in tertium vsque cælum ereptus Paulus, & in paradisum delatus*
audijt quædam illic, non possunt videri fuisse, quæ illum in aliam doctrinam instructiorem
præsta-

præstarent, cùm ita fuerit conditio eorum, *vt nulli hominum proderentur.* Quòd si ad alicuius conscientiam manauit, nescio quid illud, & hoc se aliqua hæresis sequi affirmat, aut Paulus secreti proditi reus est, aut & alius postea in paradisum ereptus debet ostendi, cui permissum sit eloqui, quæ Paulo mutire non licuit.

CAPVT XXV.

Apostoli qui nihil necessarium ignorauerunt, nil pariter fidelibus occultauerunt.

Pertotum. V. Pauli doctrina. 4.

SED, vt diximus, eadem dementia est; cùm confitentur quidem, nihil Apostolos ignorasse, nec diuersa inter se prædicasse; non tamen omnia volunt illos omnibus reuelasse: quædam enim palàm, & vniuersis; quædam secretò, & paucis demandasse: quia & hoc verbo vsus est Paulus ad Timotheum:[a] *O Timothee, depositum custodi.* Et rursum:[b] *Bonum depositum serua.* Quod hoc depositum est tacitum, vt alteri doctrinæ deputetur? An illius denuntiationis, de qua ait:[c] *Hanc denuntiationem commendo apud te, fili Timothee.* Item illius præcepti, de quo ait:[d] *Denuntio tibi ante Deum, qui viuificat omnia, & Iesum Christum, qui testatus est sub Pontio Pilato bonam confessionem, custodias præceptum.* Quod autem præceptum, & quæ denuntiatio? Ex supra & infra scriptis intelligetur; non nescio quid subostendi hoc dicto de remotiore doctrina, sed potius inculcari de non admittenda alia præter eam, quam audierat ab ipso: & puto palam:[e] *Coram multis*, inquit, *testibus.* Quos multos testes, si nolunt Ecclesiam intelligi, nihil interest, quando nihil tacitum fuerit, quod sub multis testibus proferebatur. Sed nec quia voluit[f] *illum hæc fidelibus hominibus demandare, qui idonei sint & alios docere*; id quoque ad argumentum occulti alicuius euangelij interpretandum est. Nam cùm dicit, *Hæc*, de eis dicit, de quibus in præsenti scribebat: de occultis autem, vt de absentibus apud conscientiam, non *hæc*, sed *illa* dixisset.

a 1. Tim. 6. 20.
b 2. Tim. 1. 14.
c 1. Tim 1. 18
d 1. Tim. 6. 13.
e 1. Tim. 6. 12
f 2. Tim. 2. 2.
Ibid.

CAPVT XXVI.

Apostoli non promiscuè & temerè mysteria canibus & porcis proiecerunt, licet lucernam non absconderint sub modio, aliquo timore perterriti, omnes vniformes in tradenda regula veritatis.

Per totum. V. Pauli Doctrina. 4.

PORRO consequens erat, vt cui demandabat euangelij administrationem, non passim, nec inconsideratè administrandam, adjiceret secundùm Dominicam vocem, ne[a] *margaritam porcis, & sanctum canibus iactaret.* Dominus palàm edixit, sine vlla significatione alicuius tecti sacramenti. Ipse præceperat,[b] *si quid in tenebris & in absconditu audissent, in luce & in tectis prædicarent.* Ipse per similitudinem præfigurauerat,[c] *ne vnam mnam*, id est vnum verbum eius, *sine fructu in abdito reseruarent.* Ipse docebat,[d] *lucernam non sub modium abstrudi solere, sed in candelabrum constitui, vt luceat omnibus qui in domo sunt.* Hæc Apostoli, aut neglexerunt, aut minimè intellexerunt, si non adimpleuerunt, abscondentes aliquid de lumine, id est, de Dei verbo, & Christi sacramento. Neminem, quod scio, verebantur, non Iudæorum vim, non ethnicorum: quò magis vtique in Ecclesia liberè prædicabant, qui in synagogis, & in locis publicis non tacebant. immò neque Iudæos conuertere, neque ethnicos inducere potuissent, nisi quod credi ab eis volebant, ordine exponerent, multò magis iam credentibus Ecclesiis nihil subtraxissent, quod aliis paucis seorsum demandarent. Quamquam etsi quædam inter domesticos, vt ita dixerim, disserebant, non tamen ea fuisse credendum est, quæ aliam regulam fidei superducerent, diuersam & contrariam illi, quam catholicæ in medium proferebant: vt alium Deum in Ecclesia dicerent, alium in hospitio: aliam Christi substantiam designarent in aperto, aliam in secreto: aliam spem resurrectionis apud omnes annuntiarent, aliam apud paucos: cùm ipsi obsecrarent in epistolis suis,[e] *vt id ipsum & vnum loquerentur omnes, & non essent schismata & dissensiones in Ecclesia, quia siue Paulus, siue alij, eadem prædicarent.* Alioquin meminerant,[f] *Sit sermo vester, est, est: non, non: quod amplius, hoc à malo est*, nè scilicet euangelium in diuersitate tractarent.

a Matt. 7. 6.
b Matth. 10. 27.
c Luc. 19. 23.
d Matt. 5. 15.
Act. 4. 2.
e 1. Cor. 1. 10.
f Matt. 5. 37

CAPVT XXVII.

Licet Ecclesias corripiat Apostolus, aliqualiter aberrantes à Disciplina, emendatas sciant hæretici, quæ eandem fidem & scientiam & conuersationem cum alys stantibus tenuerunt.

Per totum. V. Apostoli. 8.

SI ergo incredibile est, vel ignorasse Apostolos plenitudinem prædicationis, vel non omnem ordinem regulæ omnibus edidisse, videamus ne fortè Apostoli quidem simpliciter & plenè, Ecclesiæ autem suo vitio aliter acceperint, quàm Apostoli proferebant. Omnia ista scrupulositatis incitamenta inuenias prætendi ab hæreticis.
a Gal. 3. 1. Tenent correptas ab Apostolo Ecclesias, [a] *O insensati Galatæ, quis vos fascinauit?* & [b] *Tam*
b Gal. 5. 7. *benè currebatis, quis vos impediit?* ipsumque principium, [c] *Miror quod sic tam cito trans-*
c Gal. 1. 6. *ferimini ab eo qui vos vocauit in gratia, ad aliud euangelium.* item ad Corinthios scriptum
d 1 Cor. 3. 2. quòd [d] *essent adhuc carnales, qui lacte educarentur, nondum idonei ad pabulum;* [e] *qui putarent*
e 1 Cor. 8. 2. *se scire aliquid, quando nondum scirent quemadmodum scire oporteret.* Cùm correptas Eccle-
Rom. 1. 8. sias opponunt, credant emendatas. sed & illas recognoscant, de quarum fide, & scien-
Rom. 15. 14. tia, & conuersatione Apostolus gaudet, & Deo gratias agit: quæ tamen hodie cum illis
Eph. 1. 16. correptis vnius institutionis iura miscent.
Philipp. 1. 3.

CAPVT XXVIII.

Erratum censeri non debet, sed traditum, quod apud multos vnum & idipsum inuenitur.

Per totum. V. Ecclesia. 11. in f. V. Traditio. 9.

AGE nunc, omnes errauerint; deceptus sit & Apostolus de testimonio reddendo.
a Io. 14. 26. nullam respexerit Spiritus sanctus, [a] *vti eam in veritatem deduceret*, ad hoc missus a
& 16. 31. Christo, ad hoc postulatus de Patre, vt esset doctor veritatis: neglexerit officium, Dei villicus, Christi vicarius, sinens Ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere, quod ipse per Apostolos prædicabat: ecquid verisimile est, vt tot ac tantæ in vnã fidem errauerint? nullus inter multos euentus vnus est. exitus variasse debuerat error doctrinæ Ecclesiarum. cæterùm, quod apud multos vnum inuenitur, non est erratum, sed traditum. Audeat ergo aliquis dicere illos errasse qui tradiderunt?

CAPVT XXIX.

Hæreses, vera vtique Doctrina posteriores, errauerunt.

In f. V. Fides. 8.

QVOQVO modo sit erratum; tam diu vtique regnauit error, quàm diu hæreses non erant. Aliquos Marcionitas, & Valentinianos liberanda veritas expectabat: interea perperam euangelizabatur, perperam credebatur, tot millia millium perperam tincta, tot opera fidei perperam administrata, tot virtutes, tot charismata perperam operata: tot sacerdotia, tot ministeria perperam functa: tot denique martyria perperam coronata. aut si non perperam, nec in vacuum, quale est vt antè res Dei currerent, quàm cuius Dei notum esset? antè Christiani, quàm Christus inuentus? antè hæresis, quàm vera doctrina? Sed enim in omnibus veritas imaginem antecedit: post rem similitudo succedit. Cæterùm, satìs ineptum, vt prior in doctrina hæresis habeatur,
Matth. 24. vel quoniam ipsa est quæ futuras hæreses cauendas prænuntiabat. Ad eius doctrinæ
5. 11. 24. Ecclesiam scriptum est, immo ipsa doctrina ad Ecclesiam scribit: [a] *Etsi Angelus de cælo*
a Gal. 1. 19. *aliter euangelizauerit citra quàm nos, anathema sit.*

CAPVT XXX.

Valentinus, & Marcion sub Eleuthero Pontifice, Doctrinæ Catholicæ in Ecclesia Romana traditæ primò crediderunt, donec ob curiositatem inquietam bis ejecti, tandem extremo Anathemate præcisi, suas hæreses seminarunt. Sicut & alij hæretici qui miraculis Apostolatus sui nouitatem probare non possunt.

In p. V. Fides. 8. & V. Marcion. 20. à p. V. Hæresis. 2. circa. m. V. Apelles. 2. in f. V. Hæretici quomodo tractandi. 9.

VBI tunc Marcion, Ponticus nauclerus, Stoïcæ studiosus? Vbi Valentinus Platonicæ sectator? Nam constat illos, neque adeò olim fuisse, Antonini ferè principatu, & in Catholicæ primò doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem, sub episcopatu Eleutherij benedicti, donec ob inquietam semper eorum curiositatem, quam fratres quoque vitabant, semel & iterum eiecti, Marcion quidem cum ducentis sestertijs quæ Ecclesiæ intulerat, nouissimè in perpetuum discidium relegati, venena

doctrinarum suarum disseminauerunt. Postmodum idem Marcion pœnitentiam confessus, cum conditioni datæ sibi occurrit, ita pacem recepturus, si cæteros quos perditioni erudisset, Ecclesiæ restitueret, morte præuentus est. [b] *Oportebat enim hæreses esse.* b 1. Cor. 11. 19.
nec tamen ideo bonum hæreses, quia eas esse oportebat. Quasi non & malum oportuerit esse. nam & Dominum tradi oportebat, sed [c] *væ traditori*: nè quis etiam hinc hæreses c Marc. 14. 21
defendat. Si & Apellis stemma retractandum est, tam non vetus & ipse, quam Marcion institutor & præformator eius: sed lapsus in fœminam, desertor continentiæ Marcionensis, ab oculis sanctissimi magistri Alexandriam secessit. inde post annos regressus non melior, nisi tantum quà iam non Marcionites, in alteram fœminam impegit, illam virginem Philumenen, quam suprà edidimus, postea verò immane prostibulum & ipsam, cuius energemate circumuentus, quas ab ea didicit Phaneroseis scripsit. Adhuc in sæculo supersunt qui meminerint eorum, etiam proprij discentes & successores ipsorum, nè se posteriores negare possint. Quamquam & *de operibus suis*, vt dixit Dominus, *reuincuntur*. Si enim Marcion nouum Testamentum à vetere separauit, posterior eo quod separauit, quia separare non posset, nisi quod vnitum fuit: vnitum ergo antequam separaretur, postea separatum, posteriorem ostendit separatorem. Item Valentinus, aliter exponens, & sine dubio emendans, hoc omnino quicquid emendat, vt mendosum retro, anterius fuisse demonstrat. Hos vt insigniores & frequentiores adulteros veritatis nominamus. Cæterùm & Nigidius nescio quis, & Hermogenes, & multi alij qui adhuc ambulant peruertentes vias Dei, ostendant mihi ex qua auctoritate prodierunt. Si alium Deum prædicant, quomodo eius Dei rebus, & litteris, & nominibus vtuntur aduersus quem prædicant? si eundem, quomodo aliter? Probent se nouos Apostolos esse. dicant Christum iterum descendisse, iterum ipsum docuisse, iterum crucifixum, iterum mortuum, iterum resuscitatum: sic enim Apostolos solet facere, dare illis præterea virtutem, eadem signa edendi, quæ & ipse. Volo igitur & virtutes eorum proferri: nisi quòd agnosco maximam virtutem eorum, qua Apostolos in peruersum æmulantur. illi enim de mortuis viuos faciebant, isti de viuis mortuos faciunt.

CAPVT XXXI.

Quod prius traditum est, verum ac Dominicum censendum est, quod autem posterius, falsum.

Per totum. V. Fides. 9.

SED ab excessu, reuertar ad principalitatem veritatis, & posteritatem mendacitatis Marc. 16. 17. 20.
disputandam, ex illius quoque parabolæ patrocinio, quæ [a] *bonum semen frumenti à Domino seminatum* in primore constituit, auenarum autem sterilis foeni adulterium ab a Matth. 13.
inimico diabolo postea superducit. Propriè enim doctrinarum distinctionem figurat, quia & alibi [b] *verbum Dei seminis similitudo est*. Ita ex ipso ordine manifestatur, id esse b Luc. 8. 11.
Dominicum & verum, quod sit priùs traditum: id autem extraneum & falsum, quod sit posterius immissum. Ea sententia manebit aduersus posteriores quasque hæreses, quibus nulla constantia de conscientia competit ad defendendam sibi veritatem.

CAPVT XXXII.

In Communicationem recipiendi non sunt hæretici, licet sint Apostolorum coëtanei, qui probare non possunt ordinem Episcoporum suorum, sic ab initio decurrentium, vt primus eorum Episcopus habeat aliquem ex Apostolis, aut Apostolicis viris antecessorem: sicut exertè probat Smyrnensis & Romana Ecclesia.

Per totum. V. Hæretici quomodo tractandi, 10. in p. ad vltra. m. V. Ecclesia. 12.

CÆTERVM, si quæ audent interserere se ætati Apostolicæ, vt ideo videantur ab Apostolis traditæ, quia sub Apostolis fuerunt, possumus dicere: Edant ergo origines Ecclesiarum suarum: euoluant ordinem episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt: sicut Smyrnæorum Ecclesia Polycarpum ab Ioanne conlocatum refert: sicut Romanorum, Clementem à Petro ordinatum itidem. perinde vtique & cæteræ exhibent, quos ab Apostolis in episcopatum constitutos Apostolici seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Quid enim illis post blasphemiam inlicitum est? Sed etsi confinxerint, nihil promouebunt. Ipsa enim doctrina eorum cum Apostolica comparata, ex diuersitate &

contrarietate sua pronuntiabit, neque Apostoli alicuius auctoris esse, neque Apostolici: quia sicut Apostoli non diuersa inter se docuissent, ita & Apostolici non contraria Apostolis edidissent. nisi illi qui ab Apostolis didicerunt, aliter prædicauerunt. Ad hanc itaque formam probabuntur ab illis Ecclesiis, quæ licet nullum ex Apostolis, vel Apostolicis, auctorem suum proferant, vt multò posteriores, quæ denique quotidie instituuntur. tamen in eadem fide conspirantes, non minus Apostolicæ deputantur, pro consanguinitate doctrinæ. Ita omnes hæreses ad vtramque formam à nostris Ecclesiis prouocatæ, probent se quaquà putant Apostolicas. Sed adeò nec sunt: nec probare possunt quod non sunt: nec recipiuntur in pacem & communicationem ab Ecclesiis quoquo modo Apostolicis. scilicet, ob diuersitatem sacramenti, nullo modo Apostolicæ.

CAPVT XXXIII.

Ab initio demonstrata & damnata sunt ab Apostolis hæreses, ex quibus cætera sua semina deprompserunt.

Per totum. V. Hæresis. 13.

ADHIBEO super hæc, ipsarum doctrinarum recognitionem, quæ tunc sub Apostolis fuerunt, ab iisdem Apostolis & demonstratæ & deiectatæ. Nam & sic facilius traducentur: dum aut iam tunc fuisse deprehendentur, aut ex illis quæ iam tunc fuerunt, semina sumpsisse. Paulus in prima ad Corinthios, notat negatores & dubi-
1. Cor. 12. 15 & seq. tores resurrectionis. hæc opinio propria Sadducæorum. partem eius vsurpat Marcion, &
Gal. 5. 1. & seq. Apelles, & Valentinus, & si qui alij resurrectionem carnis infringunt. Et ad Galatas
scribens, inuehitur in obseruatores & defensores circuncisionis & legis. Hebionis
1. Tim. 4. 3. hæresis est. Timotheum instruens, nuptiarum quoque interdictores suggillat: ita in-
2. Tim. 2. 17 18. tuunt Marcion & Apelles eius secutor. Æquè tangit eos, qui dicerent factam iam re-
surrectionem: id de se Valentiniani adseuerant. Sed cùm [a] *genealogias indeterminatas*
a Tit. 3. 9. *nominat*, Valentinus agnoscitur: apud quem Æon ille nescio qui noui & non vnius
nominis, generat è sua Charitate Sensum & Veritatem: & hi æquè procreant duos,
Sermonem & Vitam: dehinc & isti generant Hominem & Ecclesiam. estque hæc prima ogdoas Æonum. exinde decem alij, & duodecim reliqui Æones miris nominibus
b Gal. 4. 3. 9. oriuntur, in meram fabulam triginta Æonum. Idem Apostolus, cùm [b] *improbat elementis seruientes*, aliquid Hermogenis ostendit, qui materiam non natam introducens
Deo non nato eam comparat, & ita matrem elementorum deam faciens, potest ei seruire quam Deo comparat. Ioannes verò in Apocalypsi idolothyta edentes, & stupra
Apoc. 2. 20. committentes iubetur castigare. Sunt & nunc alij Nicolaitæ, Caïana hæresis dicitur.
c 2. Io. 1. 7. At in epistola eos maximè [c] *antichristos vocat, qui Christum negarent in carne venisse, &*
Coloss. 2. 18 *qui non putarent Iesum esse Filium Dei.* Illud Marcion, hoc Hebion vindicauit. Simonia-
Act. 8. 10. næ autem magiæ disciplina angelis seruiens, vtique & ipsa inter idololatrias deputabatur, & à Petro Apostolo in ipso Simone damnabatur.

CAPVT XXXIV.

Nouellæ hæreses ab Apostolis prænuntiatæ, commune habent cum primis & suæ prænuntiationis, & prædamnationis consortium.

Per totum. V. Hæresis. 13.

HÆC sunt, vt arbitror, genera doctrinarum adulterinarum, quæ sub Apostolis fuisse, ab ipsis Apostolis discimus: & tamen nullam inuenimus institutionem, inter tot diuersitates peruersitatum, quæ de Deo Creatore vniuersorum controuersiam mouerit. Nemo alterum Deum ausus est suspicari. Facilius de Filio, quàm de Patre hæsitabatur, donec Marcion præter Creatorem alium Deum solius bonitatis induceret: Apelles Creatorem, angelorum nescio quem gloriosum superioris Dei, faceret Deum legis & Israëlis, illum igneum affirmans: Valentinus Æonas suos spargeret, & vnius Æonis vitium in originem deduceret Dei Creatoris. His solis, & his primis reuelata est veritas diuinitatis. maiorem scilicet dignationem, & pleniorem gratiam à diabolo consecutis, qui Deum sic quoque voluerit æmulari, vt de doctrinis venenorum,
a Luc. 6. 40. quod Dominus negauit, ipse faceret, [a] *discipulos super magistrum.* Eligant igitur sibi tempora vniuersæ hæreses, quæ quãdo fuerint, dummodo interfit quæ quando, dũ de veritate non sint. vtique quæ ab Apostolis nominatæ non fuerunt, sub Apostolis fuisse non possunt. si enim fuissent, nominarentur & ipsæ vt & ipsæ coërcendæ quæ verò sub Apo-

quæ fuerunt, in sua nominatione damnantur. Siue ergo eædem nunc sunt aliquanto posteriores, quæ sub Apostolis rudes, habent suam exinde damnationem: siue aliæ quidem fuerunt, aliæ autem postea obortæ, quiddam ex illis vsurpauerunt, habendo cum eis consortium prædicationis, habeant necesse est etiam consortium damnationis; præcedente illo fine supradicto posteritatis, quo etsi nihil de damnatitiis participarent, de ætate sola præiudicarentur: tantò magis adulteræ, quantò nec ab Apostolis nominatæ. Vnde firmius constat, has esse, quæ adhuc tunc nuntiabantur futuræ.

CAPVT XXXV.

Disciplina Christiana nulla prædictarum præscriptionum censura argui potest.

In p. V. Hæresis. 13. à p ad f. V. Fides 10.

HIS definitionibus prouocatæ à nobis & reuictæ hæreses omnes, siue quæ posteræ, siue quæ coætaneæ Apostolorum, dummodo diuersæ: siue generaliter, siue specialiter notatæ ab eis, dummodo prædamnatæ; audeant respondere & ipsæ aliquas eiusmodi præscriptiones aduersus nostram disciplinam. Si enim negant veritatem eius, debent probare illam quoque hæresin esse, eadem forma reuictam, qua ipsæ reuincuntur: & ostendere simul vbinam quærenda sit veritas, quam apud illas non esse iam constat. Posterior nostra res non est. immò omnibus prior est: hoc erit testimonium veritatis, vbique occupantis principatum. ab Apostolis vtique non damnatur. immò defenditur: hoc erit indicium proprietatis. Quam enim non damnant, qui extraneam quamque damnauerunt, suam ostendunt, ideoque & defendunt.

CAPVT XXXVI.

Constat percurrenti Ecclesias Apostolicas, quarum in Cathedris etiamnum præsident Episcopi, & Romanam maximè, vbi Petrus & Paulus sunt martyrio coronati; suam ab Apostolis hausisse fidem, per quam Baptismi, Confirmationis, & Eucharistiæ, Sacramenta ministrat.

Per totum. V. Ecclesia. 9. circa. f. V. Eucharistiæ effectus. 8. & V. Spiritus S. 5.

AGE iam qui voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsident, apud quas ipsæ authenticæ litteræ eorum recitantur, sonantes vocem, & repræsentantes faciem vniuscuiusque. Proxima est tibi Achaia? habes Corinthum. Si non longè es à Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiæ adiaces, habes Romam, vnde nobis quoque auctoritas præstò est. Ista quàm felix Ecclesia! cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt: vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur: vbi Paulus Ioannis exitu coronatur: vbi Apostolus Ioannes posteaquàm in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur. videamus quid didicerit, quid docuerit, cum Africanis quoque Ecclesiis contesserarit. Vnum Deum nouit, Creatorem vniuersitatis, & Christum Iesum ex virgine Maria filium Dei Creatoris, & carnis resurrectionem. Legem & Prophetas cum Euangelicis & Apostolicis litteris miscet, & inde potat fidem: eam aqua signat, sancto Spiritu vestit, Eucharistia pascit, martyrium exhortatur, & ita aduersus hanc institutionem neminem recipit. Hæc est institutio, non dico iam quæ futuras hæreses prænuntiabat; sed de qua hæreses prodierunt. Sed non 1. Io. 2. 19.
fuèrunt ex quo factæ sunt aduersus illam. Etiam de oliuæ nucleo mitis, & opimæ, & necessariæ asper oleaster oritur, etiam de papauere ficus gratissimæ, & suauissimæ, ventosa & vana caprificus exsurgit. Ita & hæreses de nostro frutice, non nostro genere, veritatis grano, sed mendacio siluestres.

CAPVT XXXVII.

Cùm eandem veritatis Regulam, ab Apostolis Ecclesiæ traditam teneamus, nullo modo debemus hæreticos admittere ad disputationem de Scripturis. Quia cùm non sint Christiani; exhæredati sunt à possessione litterarum Christianarum.

Per totum. V. Hæretici quomodo tractandi. 1.

SI hæc ita se habent, vt veritas nobis adiudicetur, quicunque in ea regula incedimus, quam Ecclesia ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo tradidit, constat ratio propositi nostri, definientis non esse admittendos hæreticos ad ineundam de scripturis prouocationẽ, quos sine scripturis probamus ad scripturas non pertinere.

Si enim hæretici ſunt, Chriſtiani eſſe non poſſunt, non à Chriſto habendo, quod de ſua electione ſectati hæreticorum nomina admittunt. Ita non Chriſtiani, nullum jus capiunt Chriſtianarum litterarum. ad quos merito dicendum eſt, Qui eſtis? quando, & vnde veniſtis? quid in meo agitis, non mei? quo denique Marcion jure ſiluam meam cædis? qua licentia Valentine fontes meos transvertis: qua poteſtate Apelles lim[...] meos commoues? mea eſt poſſeſſio. quid hîc cæteri ad voluntatem veſtram ſeminat[...] & paſcitis? mea eſt poſſeſſio, olim poſſideo, prior poſſideo, habeo origines firmas, ab [...] auctoribus quorum fuit res. ego ſum hæres Apoſtolorum. ſicut cauerunt teſtamento [...], ſicut fidei commiſerunt, ſicut adjurauerunt, ita teneo. vos certè exhæredauerunt [...] & abdicauerunt, vt extraneos, vt inimicos. Vnde autem extranei & inimici Apoſt[...] hæretici, niſi ex diuerſitate doctrinæ, quam vnuſquiſque de ſuo arbitrio, aduerſus Apoſtolos aut protulit, aut recepit?

CAPVT XXXVIII.

Non eſt diſputandum de ſcriptura cum hæreticis. Cùm enim corruptio Doctrinæ eorum procedat à corruptione ſcripturæ, quam multipliciter peruertunt & deprauant, non poteſt ex corrupta ſcriptura erui ſana Doctrina.

Par totum. V. Hæretici quomodo tractandi. 1.

ILLIC igitur & ſcripturarum, & expoſitionum adulteratio deputanda eſt, vbi diuerſitas doctrinæ inuenitur. Quibus fuit propoſitum aliter docendi, eos neceſſitas coegit aliter diſponendi inſtrumenta doctrinæ. Alias enim non potuiſſent aliter docere, niſi a[...] haberent per quæ docerent. Sicut illis non potuiſſet ſuccedere corruptela doctrinæ, ſine corruptela inſtrumentorum eius: ita & a nobis integritas doctrinæ non competiſſ[...] ſine integritate eorum, per quæ doctrina tractatur. Etenim quid contrarium nob[...] in noſtris? quid de proprio intulimus, vt aliquid contrarium ei quod eſſet in ſcripturis deprehenſum, detractatione, vel adjectione, vel tranſmutatione remediaremus? Quod ſumus, hoc ſunt ſcripturæ ab initio ſuo: ex illis ſumus, antequam aliter fuit; antequam à vobis interpolarentur. Cum autem omnis interpolatio poſterior credenda ſit, veniens vtique ex cauſa æmulationis, quæ neque prior, neque domeſtica vnquam eſt eius quod æmulatur, tam incredibile eſt ſapienti cuique, vt nos adulterum ſtilum intuliſſe videamur ſcripturis, qui ſumus à principio & primi, quàm illos non intuliſſe qui ſunt & poſteri & aduerſi. Alius manu ſcripturas, alius ſenſus expoſitione interuertit. Neque enim ſi Valentinus integro inſtrumento vti videtur, non callidiore ingenio, quàm Marcion manus intulit veritati. Marcion enim exertè & palàm machæra, non ſtilo vſus eſt: quoniam ad materiam ſuàm cædem ſcripturarum confecit. Valentinus autem pepercit: quoniam non ad materiam ſcripturas, ſed materiam ad ſcripturas, excogitauit: & tamen plus abſtulit, & plus adjecit auferens proprietates ſingulorum quoque verborum, & adjiciens diſpoſitiones non comparentium rerum.

CAPVT XXXIX.

Hæretici ſimiles ſunt Centonum conſarcinatoribus.

In p. ad circa. f. V. Hæretici quomodo tractandi 1. in f. V. hæreſis. 3.

a Epheſ. 6. 12. ERANT ingenia de [a] *ſpiritalibus nequitiæ, cum quibus luctatio eſt nobis* fratres; meritò contemplanda, fidei neceſſaria, [b] *vt electi manifeſtentur*, vt reprobi detegantur. Et
b 1.Cor.11. 19. ideo habent vim, & in excogitandis inſtruendiſque erroribus fælicitatem: non adeò mirandam, quaſi difficilem & inexplicabilem, cùm de ſæcularibus quoque ſcripturis exemplum præſtò ſit eiuſmodi facilitatis. Vides hodie ex Virgilio fabulam in totum aliam componi, materia ſecundùm verſus, verſibus ſecundùm materiam concinnatis. denique Hoſidius Geta Medeam tragœdiam ex Virgilio pleniſſimè exſuxit. meus quidem propinquus, ex eodem poëta inter cætera ſtili ſui otia, Pinacem Cebetis explicuit. Homerocentones etiam vocari ſolent, qui de carminibus Homeri propria opera more centonario, ex multis hinc inde compoſitis, in vnum ſarciunt corpus. Et vtique fœcundior diuina literatura ad facultatem cuiuſque materiæ. Nec periclitor dicere, ipſas quoque ſcripturas ſic eſſe ex Dei voluntate diſpoſitas, vt hæreticis materias ſubminiſtrarent, cum
c 1.Cor.11. 19. legam: [c] *Oportere hæreſes eſſe*, quæ ſine ſcripturis eſſe non poſſunt.

CAPVT XXXX.

Eadem arte diabolus suasit hæreticis, vt scripturas peruerterent, æmulatione veritatis, qua diuina sacramenta in idolorum cultu æmulatur, lauans, in fronte signans, panis oblationem celebrans.

In p. V. Hæresis.3. in p. ad circa. f. V. diabolus.7. in f. V. Hæresis.4.

SEQVETVR, à quo intellectus interpretetur eorum quæ ad hæreses faciant? A diabolo scilicet, cujus sunt partes interuertendi veritatem, qui ipsas quoque res sacramentorum diuinorum, idolorum mysteriis æmulatur. Tingit & ipse quosdam, vtique credentes & fideles suos: expositionem delictorum de lauacro repromittit; & si adhuc memini, Mithra signat illic in frontibus milites suos: celebrat & panis oblationem, & imaginem resurrectionis inducit, & sub gladio redimit coronam. Quid quòd & summum Pontificem vnius nuptiis statuit; habet & virgines, habet & continentes. Cæterùm si Numæ Pompilii superstitiones reuoluamus, si sacerdotalia officia, insignia, & priuilegia, si sacrificalia ministeria & instrumenta, & vasa ipsorũ sacrificiorum, ac piaculorum & votorum curiositates consideremus, nonnè manifestè diabolus morositatem illam Iudaicæ legis imitatus est? Qui ergo ipsa res de quibus sacramenta Christi administrantur, tam æmulanter affectauit exprimere in negotiis idololatriæ, vtique & idem & eodem ingenio gestit, & potuit instrumenta quoque diuinarum rerum & sanctorum Christianorum, sensum de sensibus, verba de verbis, parabolas de parabolis, profanæ & æmulæ fidei attemperare. Et ideo, neque à diabolo immissa esse [a] *spiritalia nequitiæ*, ex quibus etiam hæreses veniunt, dubitare quis debet, neque ab idololatria distare hæreses, quum & auctoris & operis eiusdem sint, cuius & idololatria. Deum aut fingunt alium aduersus Creatorem; aut si vnicum Creatorem confitentur, aliter eum differunt, quàm in vero est. Itaque omne mendacium quod de Deo dicunt, quodammodo genus est idololatriæ. a Ephes. 6. 12.

CAPVT XXXXI.

Omnia apud hæreticos sunt confusa, quis sit fidelis aut Catechumenus, non discernitur. Promiscuè mulieres exorcisant & tingunt. Ministeria pariter, & officia communia laicis, & clericis, & omnis conuersatio inordinata.

Per totum. V. Hæret. Elogia. 12.

NON omittam ipsius etiam conuersationis hęreticę descriptionem, quàm futilis, quàm terrena, quàm humana sit; sine grauitate, sine auctoritate, sine disciplina; vt fidei suæ congruens. In primis quis catechumenus, quis fidelis, incertum est: pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant: etiam ethnici si superuenerint, [a] *sanctum canibus, & porcis margaritas*, licet non veras, jactabunt. Simplicitatem volunt esse, prostrationem disciplinæ, cuius penes nos curam lenocinium vocant. pacem quoque passim cum omnibus miscent. Nihil enim interest illis, diuersa tractantibus, dum ad vnius veritatis expugnationem conspirent. Omnes tument, omnes scientiam pollicentur. Antè sunt perfecti catechumeni, quàm edocti. Ipsę mulieres hęreticæ, quàm procaces! quę audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere. Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconstantes. nunc neophytos conlocant, nunc sæculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur, quàm in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, promereri est. Itaque alius hodie Episcopus, cras alius: hodie Diaconus, qui cras Lector; hodie Presbyter, qui cras Laïcus. nam & Laïcis sacerdotalia munera injungunt. a Math. 7. 6.

CAPVT XXXXII.

Id vnum satagunt hæretici in administratione Verbi Dei, non vt conuertant ethnicos, sed vt peruertant catholicos. Suis item præsidibus reuerentiam non exhibent. vnde & schismata inter se pariunt, in sua fidei regula non consonant, nec cum authoribus suis.

In p. ad m. V. Hæret. Elogia. 12. à p. V. Hæret. Elogia. 15.

DE verbi autem administratione quid dicam; cùm hoc sit negorium illis, non ethnicos conuertendi, sed nostros euertendi? hanc magìs gloriam captant, si stantibus ruinam, non si jacentibus eleuationem operentur: quoniam & ipsum opus eorum non de suo proprio ædificio venit, sed de veritatis destructione. Nostra suffodiunt, vt sua ædi-

ficent. Adime illis Legem Moysi, & Prophetas, & Creatorem Deum; accusa[illegible]nem eloqui non habent. Ita fit vt ruinas facilius operentur stantium ædificiorum, quàm ext[illegible]ctiones jacentium ruinarum. Ad hæc solummodo opera humiles, & blandi, & [illegible] agunt. Cæterùm, nec suis Præsidibus reuerentiam nouerunt. Et hoc est quòd [illegible] apud hæreticos ferè non sunt: quia cùm sint, non parent. schisma est vnitas ipsis. Ment[illegible] si non etiam à regulis suis variant inter se, dum vnusquisque proinde suo arbitrio mod[illegible]latur quæ accepit, quemadmodum de suo arbitrio ea composuit ille qui tradidit. Agn[illegible] naturam suam, & originis suæ mortem, profectus rei. Idem licuit Valentinianis q[illegible]od Valentino, idem Marcionitis quod Marcioni, de arbitrio suo fidem innouare. Den[illegible]ue penitus inspectæ hæreses omnes in multis cum auctoribus suis dissentientes depre[illegible]duntur. Plerique nec Ecclesias habent, sine matre, sine sede, orbi fide extorres, sine[illegible] vagantur.

CAPVT XLIII.

Hæreticorum, cum Philosophis, Astrologis, circulatoribus, Magis, conuersatio praua, index verus est, doctrina eorum non vera.

In p. V. Hæret. Elogia. 8. à p. ad f. V. Timor. Dei. 6. & V. opera bona. 1.

[a Matth. 7. 7] NOTATA sunt etiam commercia hæreticorum cùm magis quàmpluribus: cum cir[illegible]latoribus, cum astrologis, cum philosophis, curiositati scilicet deditis. [a] *Quærite & inuenietis*, vbique meminerunt. Adeò & de genere conuersationis qualitas fidei æstimari potest: doctrinæ index disciplina est. Negant Deum timendum. Itaque libera[illegible] illis omnia & soluta. Vbi autem Deus non timetur, nisi vbi non est? Vbi Deus non est, nec veritas vlla est. Vbi veritas nulla est, meritò & talis disciplina est. At vbi Deus, ibi [b Psal. 110. 1.] [b] *metus in Deum, qui est initium sapientiæ.* Vbi metus in Deum, ibi grauitas honesta, & diligentia adtonita, & cura sollicita, adlectio explorata, & communicatio deliberata & promotio emerita, & subjectio religiosa, & apparitio deuota, & processio modesta, & Ecclesia vnita, & Dei omnia.

CAPVT XLIV.

Prouocat hæreticos ad Christi tribunal, & exterret metu futuri iudicij, si nihil his præscriptionibus moueantur; eos item, qui hæreticos audiunt.

In p. V. Timor. Dei. 6. in p. ad m. V. Hæret. Elogia. 10.

PROINDE hæc pressioris apud nos testimonia disciplinæ ad probationem veritatis [a 2. Cor. 5. 10.] accedunt: à qua deuertere nemini expedit, qui meminerit futuri iudicii, [a] *quo omnes nos necesse est apud Christi tribunal astare, reddentes rationem*, in primis ipsius fidei. Quid ergo dicent qui illam stuprauerint adulterio hæretico, virginem traditam à Christo? Credo allegabunt, nihil vnquam sibi ab illo, vel ab Apostolis eius, de feris & peruersis doctrinis futuris prænuntiatum, & de cauendis abominandisque præceptum. Agnoscant suam potius culpam, quàm illorum, qui nos tantò antè præstruxerunt. Adjicient prætereа multa de auctoritate cuiusque doctoris hæretici, illos maximè doctrinæ suæ fidem confirmasse, mortuos suscitasse, debiles reformasse, futura significasse, vti meritò Apo- [b Matth. 24 11. 24.] stoli crederentur. Quasi nec hoc scriptum sit, [b] *venturos multos, qui etiam virtutes maximas ederent, ad fallaciam muniendam corruptæ prædicationis.* Itaque veniam merebuntur: qui verò memores Dominicarum, & Apostolicarum denuntiationum in fide integri steterint, credo de venia periclitabuntur, respondente Domino: Prænuntiaueram planè futuros fallaciæ magistros in meo nomine, & Prophetarum, & Apostolorum etiam; & discentibus meis eadem ad vos prædicare mandaueram, semel euangeliũ, & eiusdem regulæ doctrinam Apostolis meis delegaueram: sed quum vos non crederetis, libuit mihi postea aliqua inde mutare. resurrectionem promiseram, etiam carnis; sed recogitaui nè implere non possem. natum me ostenderam ex virgine; sed postea turpe mihi visum est. patrem dixeram, qui solem & pluuias facit; sed alius me pater melior adoptauit. prohibueram vos aurem accommodare hæreticis, sed erraui. Talia capit opinari eos qui exorbitant, & fidei veritatis periculum non cauent.

CAPVT XLV.

Specialiter recenset hæreticos qui ad sua vsque tempora paruerunt, incipiens à Iudaismo, Dositheo, Sadducæis, Pharisæis.

Per totum. V. Hæretici diuersi. 2.

Sed nunc quidem generaliter actum est à nobis aduersus hereses omnes, certis, & iustis, & necessariis præscriptionibus repellendas à conlatione scripturarum. De reliquo, si Dei gratia annuerit, etiam specialiter quibusdam respondebimus. Hæc in fide veritatis ci........legentibus pax & gratia Domini nostri Iesu Christi in æternum.

CONTRA HÆRETICOS EXPLICIT.

Sequentia non leguntur in vetustissimo codice Agobardi.

Vorvm hæreticorvm, vt plura præteream, pauca perstringam. Taceo enim Iudaïsmi hæreticos. Dositheum inquam Samaritanum, qui primus ausus est Prophetas, quasi non in Spiritu sancto locutos, repudiare. Taceo Sadducæos, qui ex hujus erroris radice surgentes, ausi sunt ad hanc hæresim etiam resurrectionem carnis negare. Prætermitto Pharisæos, qui additamenta quædam Legi adstruendo à Iudæis diuisi sunt: vnde etiam hoc accipere ipsum quod habent nomen, digni fuerunt: cum his etiam Herodianos, qui Christum Herodem esse dixerunt. Matth. 22. Matth. 16. 1. 12. Matth. 22. 16.

CAPVT XLVI.

Hæretici ab initio Ecclesiæ & Euangelij, fuere, Simon Magus, Menander, Saturninus, Basilides, Nicolaus.

Per totum. V. Hæretici diuersi. 2. à p.

Ad eos me conuerto, qui ex Euangelio hæretici esse voluerunt: ex quibus est primus omnium Simon Magus, qui in Actis Apostolorum condignam meruit ab Apostolo Petro iustamque sententiam. Hic ausus est summam se dicere virtutem, id est, summum Deum. mundum autem ab angelis suis institutum. à dæmone se oberrante, qui esset sapientia, descendisse quærendum apud Iudæos. se in phantasmate Dei non passum, sed esse quasi passum. Post hunc Menãder discipulus ipsius, similiter Magus, eadem dicens quæ Simon ipse: quicquid se Simon dixerat, hoc se Menander esse dicebat, negans habere posse quẽquam salutem, nisi in nomine suo baptizatus fuisset. Secutus est post hæc & Saturninus, & hic similiter dicens, Innascibilem virtutem, id est Deum, in summis & illis infinitis partibus & in superioribus manere, longè autem distantes ab hoc angelos inferiorem mundũ fecisse: & quia splendor quidam luminis desursum in inferioribus refulsisset, ad similitudinem illam superiorem, propter illius luminis angelos hominem instituere, angelos curasse: hunc super terram jacuisse reptantem: cujus lumen illud & virtutem misericordiam, scintillam saluam esse, cætera hominis perire. Christum in substantia corporis non fuisse, & phantasmate tantùm quasi passum fuisse. resurrectionem carnis nullo modo futuram esse. Postea Basilides hæreticus erupit: hic esse dicit summum Deum nomine Abraxam, ex quo mentem creatam, quam Græce ΝΟΥΝ appellat. Inde Verbum. Ex illo prouidentiam, ex prouidentia virtutem, & sapientiam: Ex ipsis inde principatus, & potestates, & angelos factos, deinde infinitas angelorum editiones & probolas: ab istis angelis trecentos sexaginta quinque cælos institutos: & mundum in honore Abraxæ cujus nomen hunc in se habebat numerum computatum. In vltimis quidem angelis, qui hunc fecerunt mundum, nouissimum ponit Iudæorum Deum, id est, Deum Legis & Prophetarum: quem Deum negat, sed angelum dicit. Huic sortitò obtigisse semen Abrahæ, atque ideo hunc de terra Ægypti filios Israël in terram Chanaam transtulisse. Hunc turbulentiorem præ cæteris angelis, atque ideo & seditiones frequenter & bella conturbere, sed & humanum sanguinem fundere. Christum autem, non ab hoc qui fecerit mundum, sed ab illo Abraxa missum venisse in phantasmate: sine substantia carnis fuisse: hunc passum à Iudæis non esse, sed vice ipsius Simonem crucifixum esse: vnde nec in eum credendum esse qui sit crucifixus, nè quis confiteatur in Simonem credidisse. Martyria negat esse facienda. Carnis resurrectionem grauiter impugnat, negans salutem corporibus repromissam. Alter hæreticus Nicolaüs emersit: hic de septem Diaconis, qui in Actis Apostolorum allecti sunt, fuit. Hic dicit tenebras in concupiscentia luminis, & quidem fœda & obscena, fuisse: ex hac permixtione pudor est dicere quæ fœtida & immunda sunt. Æones enim refert quosdam turpitudinis natos, & complexus, & permixtiones execrabiles obscenasque conjunctas, & quædam ex ipsis adhuc turpiora.

Act. 8. 10.

Act. 6. 5.

natos præterea dæmones, & deos, ſpiritus ſeptem, & alia ſatis ſacrilega pariter & fœda: quæ referre erubeſcimus, & jam præterimus. Satis eſt nobis quòd totam iſtam hæreſim Nicolaïtarum, Apocalipſis Domini grauiſſima ſententiæ auctoritate damnat,
a Apoc. 2. 6. dicendo: [a] *Quia hoc tenes, odiſti doctrinam Nicolaitarum, quam odi & ego.*

CAPVT XLVII.

Ophitarum, Cainæorum, Setthoitarum, hæreſes.

Per totum. V. Hæretici diuerſi. 2. à p.

ACCESSERVNT his hæretici etiam illi, qui Ophitæ nuncupantur. Nam ſerpentem magnificant in tantùm, vt illum etiam ipſi Chriſto præferant. Ipſe enim, inquiunt, ſcientiæ nobis boni & mali originem dedit. Huius animaduertens potentiam
Gen. 3. 4. 5. & majeſtatem Moyſes, inquiunt, æreum poſuit ſerpentem: & quicunque ipſum aſpe-
Num. 21. 9 xerunt, ſanitatem conſecuti ſunt. Ipſe, aiunt præterea, Chriſtus in Euangelio imi-
a Ioan. 3. 14. tatur ſerpentis ipſius ſacram poteſtatem, dicendo: [a] *Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis.* Ipſum introducunt ad benedicenda Euchariſtia ſua. Sed tota iſtius erroris & ſcena, & doctrina inde fluxit. Dicunt enim de illo ſummo primario Æone complures alios Æones extitiſſe inferiores; omnibus tamen iſtis Æonem anteſtare, cujus ſit nomen Ialdabaoth. Hunc autem conceptum eſſe ex altero Æone Æonibus inferioribus permixto: ſeque poſtea, cùm in ſuperiora voluiſſet eniti, grauitate materiæ permixta ſibi, non potuiſſe ad ſuperiora peruenire, in medietate relictum, extendiſſe totum, effeciſſe ſic cœlum. Ialdabaoth tamen inferius deſcendiſſe, & fuiſſe ſibi, filios ſeptem: quem occluſiſſe ſuperiora dilatatione; vt quia angeli quæ ſuperiora eſſent, ſcire non poſſent, ipſum ſolum Deum putarent. Virtutes igitur illas, & angelos inferiores hominem feciſſe: & quia ab infirmioribus & mediocribus virtutibus inſtitutus eſſet, quaſi vermem jacuiſſe reptantem. Illum verò Æonem ex quo Ialdabaoth proceſſiſſet, inuidia commotum, ſcintillam quandam jacenti homini immiſiſſe, qua excitatus per prudentiam ſaperet, & intelligere poſſet ſuperiora. Sic rurſum Ialdabaoth iſtum in indignationem conuerſum, ex ſemetipſo ediſiſſe virtutem, & ſimilitudinem ſerpentis: & hanc fuiſſe virtutem in paradiſo, id eſt, iſtum fuiſſe ſerpen-
Gen. 3. 4. 5. tem, cui Eua quaſi filio Dei crediderat. Decerpſit, inquiunt, de fructu arboris, atque ideo generi humano ſcientiam bonorum & malorum contribuit. Chriſtum autem non in ſubſtantia carnis fuiſſe. ſalutem carnis ſperandam omnino non eſſe. Necnon etiam erupit alia quoque hæreſis, quæ dicitur Caïnorum. Et ipſi enim magnificant Caïn, quaſi ex quadam potenti virtute conceptum, quæ operata ſit in ipſo. Nam Abel ex inferiore virtute conceptum, procreatum: & ideo inferiorem repertum. Hi qui hoc aſſerunt, etiam Iudam proditorem defendunt, admirabilem illum & magnum eſſe memorantes, propter vtilitates quas humano generi contuliſſe jactatur. Quidam enim ipſorum, gratiarum actionem Iudæ propter hanc cauſam reddendam putant. Animaduertens enim, inquiunt, Iudas, quòd Chriſtus vellet veritatem ſubuertere, tradidit illum, ne ſubuerti veritas poſſet. Et alii ſic contrà diſputant & dicunt: Quia poteſtates huius mundi nolebant pati Chriſtum, nè humano generi per mortem ipſius ſalus pararetur, ſaluti conſulens generis humani, tradidit Chriſtum, vt ſalus, quæ impediebatur per virtutes, quæ obſidebant nè pararetur Chriſtus, impediri omnino non poſſet: & ideo per paſſionem Chriſti non poſſet ſalus humani generis retardari. Sed & illa hæreſis proceſſit, quæ dicitur Sethoïtarum. Hujus peruerſitatis doctrina hæc eſt: Duos homines ab angelis conſtitutos, Caïn & Abel: propter hos magnas inter angelos contentiones & diſcordias extitiſſe; ob hanc cauſam illam Virtutem quæ ſuper omnes virtutes eſſet, quam matrem pronuntiant, dum Abel interfectum dicerent, voluiſſe concipi & naſci hunc Seth loco Abelis, vt euacuarentur angeli illi, qui duos priores illos homines condidiſſent, dum hoc ſemen mundum moritur, & naſcitur. Permixtiones enim dicunt angelorum & hominum iniquas fuiſſe: ob quam cauſam illam Virtutem, quam (ſicut diximus) pronuntiauit matrem, ad vindictam etiam cataclyſmum inducere, vt & illud permixtionis ſemen tolleretur: & hoc ſolum ſemen, quod eſſet purum, integrum cuſtodiretur. Sed enim illos qui ſeminis illos prioris inſtituiſſent, occultè & latenter, & ignorante illa matre Virtute, cum illis octo animabus in arcam miſiſſe etiam ſemen Caïn, quo ſemen malitiæ non periret, ſed cum cæteris conſeruatum, & poſt cataclyſmum terris redditum, exemplo

cæterorum excresceret, & effunderetur, & totum orbem & impleret & occuparet. De Christo autem sic sentiunt, vt dicant illum tantummodo Seth, & pro ipso Seth ipsum fuisse.

CAPVT XLVIII.

Carpocrates, Cerinthus, Habion, hæretici.

Per totum. V. Hæretici diuersi.1.in m.

CARPOCRATES præterea hanc tulit sectam. Vnam esse dicit Virtutem in superioribus principalem; ex hac prolatos angelos, atque virtutes: quos distantes longè à superioribus virtutibus, mundum istum in inferioribus partibus condidisse: Christum non ex virgine Maria natum, sed ex semine Ioseph, hominem tantummodo genitum, sanè præ ceteris justitiæ cultu, vitæ integritate meliorem: hunc apud Iudæos passum: solam animam ipsius cœlo receptam, eò quòd & firmior & robustior cæteris fuerit: ex quo colligeret, tentata animarum sola salure, nullas corporis resurrectiones. Post hunc Cerinthus hæreticus erupit, similia docens. Nam & ipse mundum institutum esse ab illis dicit: Christum ex semine Ioseph natum proponit, hominem illum tantummodò sine diuinitate contendens, ipsam quoque legem ab angelis datam perhibens: Iudæorum Deum non Dominum, sed angelum promens. Hujus successor Hebion fuit, Cerintho non in omni parte consentiens, quòd à Deo dicat mundum, non ab angelis factum: & quia scriptum sit, [a] *Nemo discipulus super magistrum, nec seruus super dominum.* Legem etiam proponit, scilicet ad excludendum Euangelium, & vindicandum Iudaïsmum. a Matth.10. 24.

CAPVT XLIX.

Valentinus, eiusque Discipuli Ptolomæus, Secundus, Heracleon.

Per totum. V. Hæretici diuersi. 1. à m.

VALENTINVS autem hæreticus multas introducit fabulas. has ego circumducens breuiter expediam. Introducit enim Pleroma, & Æones triginta: exponit autem hos per syzygias, id est, conjugationes quasdam. Nam dicit in primis, esse Bythom & Silentium; ex his processisse semen, Mentem & Veritatem: ex quibus erupisse Verbum & Vitam: de quibus rursum creatum Hominem & Ecclesiam. Sed enim ex his quoque processisse duodecim Æonas; de Sermone autem & Vita, Æonas alios decem: hanc esse Æonum triacontada, quæ sit in Pleromate ex ogdoade & decade, ac dyodecade. Tricesimum autem Æonem, Bython illum videre voluisse, & ad videndum illum ausum esse in superiora Pleromatis conscendere. Et quoniam ad magnitudinem ipsius videndam capax non fuit, in defectione fuisse, & penè dissolutum esse, nisi quia missus ad constabiliendum illum, ille quem appellant Horon, confirmasset illum dicto Iao. Hoc pronuntiatio appellat. Istum autem Æonem in defectionem factum Achamoth dicit in passionibus desiderii quibusdam fuisse, & ex passionibus materias edidisse. Expauit enim, inquit, & extimuit, & contristata est, & ex his passionibus concepit & edidit. Hinc fecit cœlum & terram, & mare, & omnia quæcunque sunt in eis, ob quam causam omnia infirma esse & fragilia, & caduca, & mortalia quæcunque sunt ab ipso facta: quoniam quidem ipse fuerit de aporiatione conceptus atque prolatus: hunc tamen instituisse istum mundum ex his materiis, quas Achamoth, vel pauendo, vel timendo, vel contristando, vel sudando præstiterat. Nam ex pauore, inquit, tenebræ factæ sunt: ex timore & ignorantia spiritus nequitiæ & malignitatis: ex tristitia & lacrymis, humida fontium, fluminum materia, marisque. Christum autem missum ab illo propatore qui est Bythos. Hunc autem in substantia corporis nostri non fuisse, sed spiritale nescio quod corpus de cœlo deferentem, quasi aquam per fistulam, sic per Mariam virginem transmeasse, nihil inde vel accipientem, vel mutuantem. Resurrectionem huius carnis negat, sed alterius. Legis & Prophetarum quædam probat, quædam improbat: id est, omnia improbat, dum quædam reprobat. Euangelium habet etiam suum, præter hæc nostra. Post hunc extiterunt Ptolomæus, & Secundus hæretici, qui cum Valentino per omnia consentiunt. In illo solo differunt. Nam cùm Valentinus Æonas tantùm triginta finxisset, isti addiderunt alios complures. quatuor enim primùm, deinde alios quatuor aggregauerunt. Et quod dicit Valentinus Æonem trigesimum excessisse de pleromate, vt in defectionem, negant isti. Non enim ex illa triacontade fuisse hunc, qui fuerit

in defectionem, propter desiderium videndi propatoris. Extitit præterea Heracleon alter hæreticus, qui non Valentino paria sentit, sed nouitate quadam pronuntiationis vult videri alia sentire. Introducit enim in primis illud fuisse quod pronuntiat, & deinde ex illa monade duo, ac deinde reliquos Æonas, deinde introducit totum Valentinum.

CAPVT L.

Marcus & Colarbasus, hæretici.

Per totum. V. Hæretici diuersi. a. à m.

NON defuerunt post hos Marcus quidam, & Colarbasus, nouam hæresin ex Græcorum alphabeto componentes. Negant enim veritatem sine istis posse litteris inueniri; immò totam plenitudinem & perfectionem veritatis in istis literis esse dispositam. Propter hanc enim causam Christum dixisse: Ego sum A & Ω Denique Iesum Christum descendisse, id est, columbam in Iesum venisse, qui Græco nomine quum περιστερὰ pronuntietur, habeat secundùm numerum, DCCCI. Percurrunt isti ω, ψ, χ, φ, υ τ totum vsque ad Alpha Beta, & computant ogdoadas & decadas, ita vt adserere illorum omnes vanitates ineptum sit & otiosum, quod tamen non tantum jam vanum, sed etiam periculosum sit. Alterum Deum fingunt præter Creatorem. Christum in substantia negant carnis fuisse. negant carnis resurrectionem futuram.

CAPVT LI.

Cerdon, Marcion, eiusque sequaces Lucasus, & Apelles.

Per totum. V. Hæretici diuersi. 2. à m.

ACCEDIT his Cerdon quidam. hic introducit initia duo, id est duos deos, vnum bonum, & alterum sæuum. bonum superiorem: sæuum hunc, mundi Creatorem. Hic Prophetas & Legem repudiat, Deo Creatori renuntiat, superioris Dei filium Christum venisse tractat: hunc in substantia carnis negat, in phantasmate solo fuisse pronuntiat: nec omnino passum, sed quasi passum: nec ex virgine natum, sed omnino nec natum. resurrectionem animæ tantummodo probat, corporis negat. solum euangelium Lucæ, nec tamen totum recipit. Apostoli Pauli neque omnes, neque totas epistolas sumit. Acta Apostolorum, & Apocalypsin quasi falsa rejicit. Post hunc discipulu ipsius emersit Marcion quidam nomine, Ponticus genere, Episcopi filius, propter stuprum cujusdam virginis ab Ecclesiæ communicatione abjectus. Hic ex occasione qua dictum

a Matth. 7. 17. sit, [a] *Omnis arbor bona bonos fructus facit; mala autem malos*, hæresin Cerdonis approbare conatus est, eadem dicere, quæ ille superior hæreticus antè dixerat. Extitit post hunc Lucanus quidam nomine, Marcionis sectator atque discipulus: & hic per eadem vadens blasphemiæ genera, eadem docet quæ Marcion & Cerdon docuerant. Post hos subsequitur Apelles, discipulus Marcionis, qui posteaquam in carnem suam lapsus est, à Marcione segregatus est. hic introducit vnum Deum infinitis superioribus partibus. hunc potestates multas, angelosque fecisse: propterea & aliam virtutem quam dicit, Dominum dicit, sed angelum ponit. Hoc vult videri mundum institutum ad imitationem mundi superioris, cui mundo permiscuisse pœnitentiam; quia non illum tam perfectè fecisset, quam ille superior mundus institutus fuisset. Legem & Prophetas repudiat. Christum neque in phantasmate dicit fuisse, sicut Marcion, neque in substantia veri corporis, vt Euangelium docet, sed eo quod è superioribus partibus descenderet, ipso descensu sideream sibi carnem & aërem contexuisse: hunc in resurrectione singulis quibusque elementis, quæ in descensu suo mutuata fuissent in ascensu reddidisse, & sic dispersis quibusque corporis sui partibus, in cœlo spiritum tantùm reddidisse. hic carnis resurrectionem negat; solo vtitur & Apostolo, sed Marcionis, id est non toto. Animarum solarum dicit salutem. Habet præterea priuatas, sed extraordinarias lectiones suas, quas appellat phanerosеis Philumenes cujusdam puellæ, quam quasi prophetissam sequitur. Habet præterea suos libros, quos inscripsit Syllogismorum, in quibus probare vult, quod omnia quæcunque Moyses de Deo scripserit, vera non sint, sed falsa sint.

CAPVT LII.

Tatianus, iam ij qui secundum Phrygas dicebantur, κατὰ Proclum: ac secundùm Æschinem, Montanistæ.

Per totum. V. Hæretici diuersi. a. circa. f.

HIs hæreticis omnibus accedit Tatianus quidam alter hæreticus. hic Iustini martyris discipulus fuit; post hunc diuersa sentire cœpit. totus enim secundùm Valentinum sapit, adiiciens illud, Adam nec salutem consequi posse: quasi non, si rami salui fiant, & radix salua sit. Accesserunt alij hæretici, qui dicuntur secundùm Phrygas: sed horum non vna doctrina est. Sunt enim qui Kata Proclum dicuntur, sunt qui secundum Æschinem pronuntiantur. Hi habent aliam communem blasphemiam, aliam blasphemiam non communem, sed peculiarem & suam: & communem quidem illam, qua in Apostolis quidem dicant Spiritum sanctum fuisse, Paracletum non fuisse: & qua dicant Paracletum plura in Montano dixisse, quàm Christum in Euangelium protulisse; nec tantùm plura, sed etiam meliora atque maiora. Priuatam autem blasphemiam illi qui sunt Kata Æschinem, hanc habent, qua adijciunt etiam hoc, vt dicant Christum ipsum esse filium & patrem.

CAPVT LIII.

Blastus, vterque Theodotus, Praxeas, & Victorinus.

Per totum. V. Hæretici diuersi. a. inf.

ESt præterea his omnibus etiam Blastus accedens, qui latenter Iudaïsmum vult introducere. Pascha enim dicit non aliter custodiendum esse, nisi secundùm legem Moysi XIV. mensis. Quis autem nesciat, quoniam Euangelica gratia euacuatur, si ad Legem Christum redigit? Accedit his Theodotus hæreticus Byzantius: qui posteaquàm Christi pro nomine comprehensus negauit, in Christum blasphemare non desitit. doctrinam enim introduxit, qua Christum hominem tantummodò diceret, Deum autem illum negaret, ex Spiritu quidem sancto natum ex virgine, sed hominem solitarium atque nudum, nulla alia præ ceteris, nisi sola iustitiæ auctoritate. Alter post hunc Theodotus hæreticus erupit, qui & ipse introduxit alteram sectam, & ipsum hominem Christum tantummodò dicit ex Spiritu sancto, ex virgine Maria conceptum pariter & natum; sed hunc inferiorem esse quàm Melchisedech, eo quòd dictum sit de Christo [a] *tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Nam illum Mel- a Ps.109.4.
chisedech præcipuæ gratiæ cœlestem esse virtutem: eo quòd agat Christus pro hominibus deprecator & aduocatus ipsorum factus. Melchisedech facere pro cœlestibus angelis atque virtutibus: nam esse illum vsque adeò Christo meliorem, [b] *vt apator sit,* b Hebr. 7.3.
ametor sit, agenealogetus sit, cuius neque initium, neque finis comprehensus sit, aut comprehendi possit. Sed post hos omnes, etiam Praxeas quidam hæresim introduxit, quam Victorinus corroborare curauit. Hic Deum Patrem Omnipotentem Iesum Christum esse dicit; hunc crucifixum passumque contendit & mortuum: præterea seipsum sibi sedere ad dexteram suam, cum prophana & sacrilega temeritate proponit.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI ADVERSVS PRAXEAM.

In librum aduersus Praxeam.

ARGVMENTVM.

Praxeas, in cuius hæresim hic Tertullianus inuehitur, Asiaticus fuit, vel saltem in Asia conuersatus, Montanistarum hæresim hauserat. Non quòd Montanus ipse circa Trinitatis mysterium errauerit, vt testis est Theodoretus, libro 3. hæret. fabularum: sed quòd eius Scholæ varij discipuli in varios errores impegerint. Inter alios Æschines magistri sui disciplinam peruertit, & cum Filio Patrem in Trinitate confudit. Praxeas itaque ab Æschine virus haustum in Asia, effudit in Romam. Quod cùm apud Catholicos etiam proprio Chyrographo eierasset, relapsus vt canis

ad vomitum, communi Patrum calculo Ecclesia deiectus. Augustinus libro de hæresibus cap. 41. Praxeas, inquit, & Hermogenes eadem sentientes, in Africa fuisse dicuntur, nec tamen plures sectæ, sed vnius sectæ plura nomina. *Praxeani eius discipuli dicti sunt, Patropaßiani, & Monarchiani, quòd in vna deitatis persona eius Monarchiam assererent, & in filio Patrem crucifigerent. De hæresi Praxeæ Tertullianus supra libro de præscr. cap.* 53. Post hos omnes, inquit, etiam Praxeas quidam hæresim introduxit, quam Victorinus corroborare curauit. Hic Deum Patrem omnipotentem, Iesum Christum esse dixit: hunc crucifixum, passumque contendit; mortuum præterea seipsum sibi sedere ad dexteram suam, cum profana & sacrilega temeritate proponit. *Cæterùm hunc librum contra hæreticos priuatos vltimum scripsit Tertullianus ipse iam hæreticus & Montanisectarius, vt patet ex eo quod ipse scribit hic cap. 1. questus de Praxea suis artibus Pontificem Romanum à Prophetißis Montani, Prisca & Maximilla approbandis deterruisse.* Duo inquit, negotia diaboli Praxeas Romæ procurauit, prophetiam expulit, & hæresim intulit, paracletum fugauit, & Patrem crucifixit & cæt. & nos quidem postea agnitio paracleti atque defensio disiunxit à Psychicis. *Pamelius refert conscriptum hunc librum à Tertulliano, cùm Roma Carthaginem rediisset Anno. Chri. 210. Zephyrini. 11. Seueri. 17. Sed Baronius hunc Christi Annum Zephyrini 8. & Seueri 16. coniungit, Additque Anno Chri. 210. Tertullianum scripsisse de Pallio. Quod si verum est, fieri non potest vt contra Praxeam eodem Anno scripserit. Pallium enim induit cùm factus esset Christianus, & sub fidei eius adhuc calentis initijs. Contra Praxeam autem, vt ipse fatetur, iam disiunctus à Psychicis, & Montanista factus. Praxeam porro prodiisse testatur Baronius Anno Christi 196. Victoris 3. & Seueri 2. Aduertat lector, durè satis & impropriè plurima hic à Tertulliano de Trinitate scripta; nec mirum; nondum enim hoc mysterium à Concilijs & Patribus, proprijs terminis expressum fuerat. Quod postea Athanasius, Hilarius, Augustinus, cæterique præstitere. duriora quæque in omniloquij rationalis scholijs inueniet emollita, & exposita.*

CAPVT PRIMVM.

Praxeam Asiaticum, paracleti sui profligatorem carpit, dicentem, Patrem descendisse in virginem, & ex ea natum, & passum, ipsumque esse Iesum Christum.

In p adm V. Trinitas. 1. in m. V Martyrium. 11. & in Alphab. errorum V. Ecstasis 7. & V. paracletus 6. à m. V. hæresis 14. circa f. in Alphab. errorum V. Ecstasis. 6. & V. paracletus. 7. inf. V. hæresis 15.

ARIE diabolus æmulatus est veritatem. Adfectauit illam aliquando defendendo concutere. Vnicum Dominum vindicat omnipotentem, mundi conditorem, vt & de vnico hæresim faciat. Ipsum dicit patrem descendisse in virginem, ipsum ex ea natum, ipsum passum, denique ipsum esse Iesum Christum. Excidit sibi coluber, quia Iesum Christum post baptisma Ioannis tentans, vt filium Dei adgressus est; certus filium Deum habere, vel ex ipsis scripturis, de quibus tunc tentationem struebat; [a] *si tu es filius Dei, dic vt lapides isti panes fiant*: item, [b] *si*
a Matt. 4.3. *tu es filius Dei, deiyce te hinc: scriptum est enim* [c] *quòd mandauit angelis suis super te*, vtique
b Ibid. pater, [d] *vt te manibus suis tollant, necubi ad lapidem pedem tuum offendas.* Aut numquid
c Psal. 90.14. mendacium Euangelijs exprobrauit, dicens, Viderit Matthæus, & Lucas: cæterùm,
d Ibid. ego ad ipsum Deum accessi, ipsum omnipotentem cominus tentaui. Ideo & accessi, ideo & tentaui. Cæterùm, si filius Dei esset, nunquam illum fortasse dignaret. Sed
e Io. 8. 44. enim ipse potius [e] *à primordio mendax est*; & si quem hominem de suo subornauerit, vt Praxean. Nam iste primus ex Asia hoc genus peruersitatis intulit Romæ: homo & aliàs inquietus; insuper de iactatione martyrij inflatus, ob solum, & simplex, & breue carceris tædium; quando *etsi corpus suum tradidisset exurendum, nihil profecisset*, [f] *dilectionem*
f 1. Cor. 13.3.

Dei non habens, cuius charismata quoque expugnauit. Nam idem tunc Episcopum Romanum, agnoscentem iam Prophetias Montani, Priscæ, Maximillæ, & ex ea agnitione pacem Ecclesiis Asiæ, & Phrygiæ inferentem, falsa de ipsis prophetis, & Ecclesiis eorum adseuerando, & præcessorũ eius auctoritates defendendo, coëgit & litteras pacis reuocare iam emissas, & à proposito recipiendorum charismatum concessare. Ita duo negotia diaboli Praxeas Romæ procurauit, prophetiam expulit, & hæresim intulit; paracletum fugauit, & patrem crucifixit. Frutificauerant auenæ Praxeanæ; hic quoque [a]*superseminata; dormientibus multis* in simplicitate doctrinæ; traductæ dehinc per quem Deus voluit, etiam euulsæ videbantur. Denique cauerat pristinum; doctor de emendatione sua; & manet Chirographum apud Psychicos, apud quos tunc gesta res est, exinde silentium. Et nos quidem postea agnitio paracleti, atque defensio, disiunxit à Psychicis. Auenæ verò illæ vtique tunc semen excusserant. Ita aliquandiu per hypocrisin subdola viuacitate latitauit, & nunc denuò erupit. Sed & denuò eradicabitur, si voluerit Dominus, in isto commeatu; si quo minus, [b] *die suo colligentur omnes adultera fruges, & cum cæteris scandalis igni inextinguibili cremabuntur.*

a Matth. 13. 25.
b Matth. 13. 25. 30.

CAPVT II.

Symbolum fidei contrarium est hæresi Praxeana, quo ab initio Euangelij docemur hanc esse Oeconomiam, siue dispositionem, vt credamus in vnitate deitatis, diuinarum personarum Trinitatem, Patrem, & filium & Spiritum sanctum.

Ap. V. Christi Incarnat. 4. & in alphab. Errorum. V. Ectasis. 8. in m. ad f. V. Trinitas. 4.

ITAQVE post tempus pater natus, & pater passus: ipse Deus, Dominus omnipotens, Iesus Christus prædicatur. Nos verò & semper, & nunc magis, vt instructiores per [a] *Paracletum deductorem scilicet omnis veritatis*, vnicum quidem Deum credimus: sub hac tamen dispensatione, quam œconomiam dicimus, vt vnici Dei sit & filius, sermo ipsius, qui ex ipso processerit, [b] *per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil.* hunc missum à Patre in virginem, & ex ea natum hominem & Deum, filium hominis, & filium Dei, & cognominatum Iesum Christum. hunc passum, hunc mortuum & sepultum secundùm scripturas, & resuscitatum à Patre, & in cœlos resumptum, sedere ad dexteram Patris, venturum iudicare viuos & mortuos. qui exinde miserit, secundum promissionem suam, à Patre Spiritum sanctum Paracletum, sanctificatorem fidei eorum qui credunt in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. Hanc regulam ab initio Euangelij decucurrisse, etiam antè priores quosque hæreticos, nedum antè Praxeam hesternum, probabit tam ipsa posteritas omnium hæreticorum, quàm ipsa nouellitas Praxeæ hesterni. Quo peræquè aduersus vniuersas hæreses iam hinc præiudicatum sit, id esse verum quodcumque primum; id esse adulterum, quodcunque posterius. Sed salua ista præscriptione, vtique tamen propter instructionem, & munitionem quorundam, dandus est etiam retractatibus locus: vel nè videatur vnaquæque peruersitas, non examinata, sed præiudicata damnari, maximè hæc, quæ se existimat meram veritatem possidere, dum vnicum Deum non aliàs putat credendum, quàm si ipsum eundemque & Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum dicat: quasi non sic quoque vnus sit omnia, dum ex vno omnia, per substantiæ scilicet vnitatem; & nihilominus custodiatur œconomiæ sacramentum, quæ vnitatem in Trinitatem disponit, tres dirigens, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. Tres autem non statu, sed gradu; nec substantia, sed forma; nec potestate, sed specie: vnius autem substantiæ, & vnius status, & vnius potestatis; quia vnus Deus, ex quo & gradus isti, & formæ, & species, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti deputantur. Quomodo autem numerum sine diuisione patiuntur, procedentes retractatus demonstrabunt.

a Io. 16. 13.
b Io. 1. 3.

CAPVT III.

Monarchiam Dei sic admittimus, vt non negemus; Patrem filium habere à se distinctum, nec dicamus Patrem seipsum sibi filium fecisse.

Per totum. V. Trinitas. 4.

SIMPLICES enim quique, nè dixerim imprudentes, & idiotæ, quæ maior semper credentium pars est, quoniam & ipsa regula fidei à pluribus Diis sæculi, ad vnicum & verum Deum transfert; non intelligentes vnicum quidem, sed cum sua œconomia esse credendum, expauescunt ad œconomiam. Numerum & dispositionem trinitatis, diuisionem præsumunt vnitatis; quando vnitas ex semetipsa deriuans trinitatem, non

destruatur ab illa, sed administretur. Itaque duos, & tres iam iactitant à nobis prædicari, se verò vnius Dei cultores præsumunt, quasi non & vnitas irrationaliter collecta, hæresim faciat; & trinitas rationaliter expensa, veritatem constituat. Monarchiam, inquiunt, tenemus. Et ita sonum ipsum vocaliter exprimunt etiam Latini, etiam Opici, vt putes illos tam benè intelligere monarchiam, quàm enuntiant. Sed monarchiam sonare student Latini, œconomiam intelligere nolunt etiam Græci. At ego, si quid vtriusque linguæ præcerpsi, monarchiam nihil aliud significare scio, quàm singulare & vnicum imperium: non tamen præscribere monarchiam, ideo, quia vnius sit, eum cuius sit, aut filium non habere, aut ipsum se sibi filium fecisse, aut monarchiam suam, non per quos velit, administrare. Atquin nullam dico dominationem ita vnius sui esse, ita singularem, ita monarchiam, vt non etiam per alias proximas personas administretur, quas ipsa prospexerit officiales sibi. Si verò & filius fuerit ei, cuius monarchia sit, non statim diuidi eam, & monarchiam esse desinere, si particeps eius adsumatur & filius: sed proinde illius esse principaliter, à quo communicatur in filium & dum illius est, proinde monarchiam esse, quæ à duobus tam vnitis continetur. Igitur si & monarchia diuina, per tot legiones, & exercitus angelorum administratur,
a Dan.7.10. sicut scriptum est, [a] *Millies millia adsistebant ei, & millies centena millia apparebant ei*: nec ideo vnius esse desiit, vt desinat monarchia esse, quia per tanta millia virtutum procuratur: quale est vt Deus diuisionem, & dispersionem pati videatur in Filio, & in Spiritu sancto, secundum & tertium sortitis locum, tam consortibus substantiæ Patris, quas non patitur in tot angelorum numero, & quidem tam à substantia alienis? Membra, & pignora, & instrumenta, & ipsam vim, ac totum censum monarchiæ, euersionem deputas eius, non rectè. Malo te ad sensum rei, quàm ad sonum vocabuli exerceas. Euersio enim monarchiæ illa est tibi intelligenda, quum alia dominatio suæ conditionis, & proprij status, ac per hoc æmula, superducitur; quum alius Deus infertur aduersus Creatorem. Tunc malè, quum plures, secundùm Valentinos, & Prodicos: tunc in monarchiæ euersionem, quum in Creatoris destructionem.

CAPVT IV.

Probat ex Apostolicis Epistolis contra Praxeam, Patrem, & Filium, & Spiritum, à Patre per Filium, diuersas esse personas.

Per totum. V. Trinitas. 4.

a Io.5.19. CÆTERVM, qui filium non aliunde deduco, sed de substantia Patris, [a] *nihil facientem sine Patris voluntate, omnem à Patre consecutum potestatem*, quomodo possum de fide destruere monarchiam, quam à Patre Filio traditam, in filio seruo? Hoc mihi & in tertium gradum dictum sit, quia Spiritum non aliunde puto, quàm à Patre, per Filium. Vide ergo nè tu potius monarchiam destruas, qui dispositionem, & dispensationem eius euertis in tot nominibus constitutam, in quot Deus voluit. Adeò autem manet in suo statu, licet trinitas inferatur, vt etiam restitui habeat Patri, à filio. Siquidem
b 1. Cor.15. 24. & seq. Apostolus scribit de vltimo fine, [b] *quum tradiderit regnum Deo, & Patri. Oportet enim eum regnare vsque dum ponat inimicos eius Deus sub pedes ipsius*; scilicet secundùm Psal-
c Ps.109.1.2 mum, [c] *Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* [d] *Cum*
d 1. Cor.15. 28. *autem subiecta erunt illi omnia, vtique absque eo qui ei subiecit omnia, tunc & ipse subijcietur illi, qui ei subiecit omnia, vt sit Deus omnia in omnibus.* Videmus igitur non obesse monarchiæ filium; etsi hodie apud filium est; quia & in suo statu est apud filium, & eum suo statu restituetur Patri à filio. Ita eam nemo hoc nomine destruet, si filium admittat, cui & traditam eam à Patre, & à quo quandoque restituendam Patri constat. Hoc vno capitulo Epistolæ Apostolicæ potuimus iam & Patrem, & Filium ostendisse duos esse, prætetquàm ex nominibus patris, filij, etiam ex eo quod qui tradidit regnum, & cui traditur; item qui subiecit, & cui subiecit, duo sint necesse est.

CAPVT V.

Filius in Scripturis, Dei Patris ratio, & non ipse Pater dicitur.

In p. V. Trinitas. 4. à p. ad f. V. Trinitas. 5. à m. in alphab. Errorum, V. Anima origo ex substantia Dei. 2.

SED quia duos vnum volunt esse, vt idem Pater & Filius habeatur, oportet & totum de filio examinari, an sit, & qui sit, & quomodo sit; & ita res ipsa formam suam scripturis, & interpretationibus earum patrocinantibus vindicabit. Aiunt quidem & Genesim

Genesim in Hebraico ita incipere, [a] *In principio Deus fecit sibi filium.* Hoc vt firmum non sit, alia me argumenta deducunt ab ipsa Dei dispositione, qua fuit antè mundi constitutionem, adusque filij generationem. Antè omnia enim Deus erat solus, ipse sibi & mundus, & locus, & omnia. Solus autem; quia nihil aliud extrinsecus præter illum. Cæterùm, nè tunc quidem solus; habebat enim secum, quam habebat in semetipso; rationem suam scilicet. Rationalis enim Deus, & ratio in ipso prius; & ita, ab ipso omnia. Quæ ratio, sensus ipsius est. Hanc Græci λόγον dicunt, quo vocabulo etiam sermonem appellamus. Ideoque iam in vsu est nostrorum, per simplicitatem interpretationis, [b] *Sermonem dicere in primordio apud Deum fuisse*; cùm magis rationem competat antiquiorem haberi; quia non sermonalis à principio, sed rationalis Deus etiam antè principium; & quia ipse quoque sermo ratione consistens, priorem eam vt substantiam suam ostendat. Tamen & sic, nihil interest. Nam etsi Deus nondum sermonem suum miserat, proinde eum cum ipsa, & in ipsa ratione, intra semetipsum habebat, tacitè cogitando, & disponendo secum, quæ per sermonem mox erat dicturus. Cum ratione enim sua cogitans atque disponens, sermonem eam efficiebat, quam sermone tractabat. Idque quo facilius intelligas, ex teipso antè recognosce, vt ex imagine & similitudine Dei, quam habeas & tu in temetipso rationem, qui es animal rationale, à rationali scilicet artifice non tantùm factus, sed etiam ex substantia ipsius animatus. Vide quum tacitus tecum ipse congrederis, ratione hoc ipsum agi intra te, occurrente ea tibi cum sermone ad omnem cogitatus tui motum, & ad omnem sensus tui pulsum. Quodcunque cogitaueris, sermo est; quodcunque senseris, ratio est. Loquaris illud in animo necesse est; & dum loqueris, conlocutorem pateris sermonem, in quo inest hæc ipsa ratio, qua cum eo cogitans loquaris, per quem loquens cogitas. Ita secundus quodammodo in te est sermo, per quem loqueris cogitando, & per quem cogitas loquendo. ipse sermo alius est. Quanto ergo plenius hoc agitur in Deo, cuius tu quoque imago & similitudo censeris, quòd habeat in se etiam tacendo rationem, & in ratione sermonem? Possum itaque non temerè præstruxisse, & tunc Deum antè vniuersitatis constitutionem solùm non fuisse, habentem in semetipso proinde rationem, & in ratione sermonem, quem secundum à se faceret agitando intra se.

a Gen. 1.1. b Io. 1. 1. Gen. 1. 27.

CAPVT VI.

Filius Dei Patris Sophia à Patre distincta persona vocatur.

Per totum. V. Trinitas. 3.

HÆc vis, & hæc diuini sensus dispositio, apud scripturas etiam in Sophiæ nomine ostenditur. Quid enim sapientius ratione Dei, siue sermone? Itaque Sophiam quoque exaudi, vt secundam personam conditam. Primo, [a] *Dominus creauit me initium viarum in opera sua, priusquàm terram faceret, priusquàm montes collocarentur: antè omnes autem colles generauit me*; in sensu suo scilicet condens, & generans. Dehinc adsistentem eam, ipsa separatione cognosce, [b] *Cùm pararet*, inquit, *cælum, aderam illi simul; & cùm fortia faciebat super ventos, qua sursum nubila; & cùm tutos ponebat fontes eius quæ sub cælo, ego eram cum illo compingens; ego eram ad quam gaudebat: quotidie autem oblectabar in persona ipsius.* Nam vt primùm Deus voluit ea quæ cum sophiæ ratione, & sermone disposuerat intra se, in substātias, & species suas edere, ipsum optimum protulit sermonem, habentem in se indiuiduas suas, Rationē, & Sophiam; vt per ipsum fierent vniuersa, per quem erant cogitata atque disposita, immò & facta iam, quantùm in Dei sensu. Hoc enim eis deerat, vt coràm quoque in suis speciebus, atque substātijs cognoscerētur & tenerētur.

a Prou. 8. 22. b Ibid. 27. & seq.

CAPVT VII.

Filius Dei Patris Sermo vocatur.

In p. ad m. V. Trinitas. 3. in m. ad f. V. Trinit. 2. persona filius. 3. circa. f. in alphab. Errorum. V. Deus corporeus. 3.

TVnc igitur etiam ipse sermo speciem, & ornatum suum sumit, sonum, & vocem, cùm dicit Deus, [a] *Fiat lux.* Hæc est natiuitas perfecta sermonis, dum ex Deo procedit: conditus ab eo primùm ad cogitatum, in nomine Sophiæ, [b] *Dominus condidit me initium viarum.* Dehinc generatus ad effectum: [c] *Cùm pararet cælum, aderam illi simul.* Exinde eum parem sibi faciens, de quo procedendo filius factus est, primogenitus, vt antè omnia genitus; & vnigenitus, vt solus ex Deo genitus: propriè de vulua cordis ipsius, secundùm quod & pater ipse testatur, [d] *Eructauit cor meum sermonem optimum.*

a Gen. 1. 3. b Prou. 8. 22. c Ibid. 27. Coloss. 1. 15. Io. 1. 18. d Psal. 44. 1.

e Psal. 2. 7. Adquem deinceps gaudens, proinde gaudentem in persona illius, [e] *Filius meus es tu,*
f Ps. 109. 4. *ego hodie genui te.* & , [f] *Antè luciferum genui te.* Sic & filius ex sua persona profitetur
g Prou. 8. 22. patrem, in nomine Sophiæ, [g] *Dominus condidit me initium viarum in opera sua. Ante om-*
h Io. 1. 3. *nes autem colles generauit me.* Nam si hîc quidem Sophia videtur dicere conditam se à
i Psal. 32. 6. Domino, in opera & vias eius: alibi autem per sermonem ostenditur [h] *omnia facta esse,*
& sine illo nihil factum: sicut & rursum, [i] *Sermone eius cæli confirmati sunt, & spiritu eius*
k Prou. 8. 22 *omnes vires eorum*; vtique eo spiritu qui sermoni inerat: apparet vnam eandemque
Psal. 32. 6. vim esse nunc in nomine Sophiæ, nunc in appellatione Sermonis; quæ [k] *initium accepit*
l Io. 1. 3. *viarum, in Dei opera*; & quæ cœlum confirmauit; [l] *per quam omnia facta sunt, & sine qua*
nihil factum est. Nec diutius de isto, quasi non de ipso sit sermo, & in sophiæ, & in ra-
tionis, & in omnis diuini animi, & spiritus nomine, qui filius factus est Dei, de quo
prodeundo generatus est. Ergo, inquis, das aliquam substantiam esse Sermonem, spi-
ritu, & Sophiæ traditione constructam? Planè. Non vis enim eum substantiuum ha-
bere in re, per substantiæ proprietatem, vt res, & persona quædam videri possit, & ita
capiat secundus à Deo constitutus, duos efficere, patrem & filium, Deum & sermo-
nem. Quid est enim, dices, sermo, nisi vox & sonus oris, & (sicut Grammatici tradunt)
aër offensus, intelligibilis auditu; cæterùm, vacuum nescio quid, & inane, & incorpo-
rale? At ego nihil dico de Deo inane & vacuum prodire potuisse, vt non de inani &
vacuo prolatum; nec carere substantia, quod de tanta substantia processit, & tantas
substantias fecit. fecit enim & ipse quæ facta sunt per illum. Quale est vt nihil sit ipse,
m Io. 1. 3. [m] *sine quo nihil factum est*? vt inanis solida, & vacuus plena, & incorporalis corporalia
sit operatus? Nam etsi potest aliquando quid fieri diuersum eius, per quod fit, nihil
tamen potest fieri per id quod vacuum, & inane est. Vacua & inanis res est sermo Dei,
n Io. 1. 1. qui filius dictus est, qui ipse Deus cognominatus est, [n] *Et sermo erat apud Deum, & Deus*
o Exo. 20. 7. *erat sermo*? Scriptum est; [o] *Non sumes nomen Dei in vanum.* Hic certè est; [p] *qui in effigie*
p Philipp. 2. *Dei constitutus, non rapinam existimauit esse se æqualem Deo.* In qua effigie Dei? vtique in
7. alia, non tamen in nulla. Quis enim negabit Deum corpus esse, etsi [q] *Deus spiritus est*?
q Io. 4. 24. Spiritus enim corpus sui generis, in sua effigie. Sed & inuisibilia illa quæcunque sunt,
habent apud Deum & suum corpus, & suam formam, per quæ soli Deo visibilia sunt:
quantò magis quod ex ipsius substantia missum est, sine substantia non erit? Quæcun-
que ergo substantia sermonis fuit, illam dico personam, & illi nomen filij vindico; &
dum filium agnosco, secundum à patre defendo.

CAPVT VIII.

Licet Valentinus vocem probationis vsurpauerit, stultè proferens tot Æones, verè dicimus filium absque diuisione & separatione essentiæ prolatum, siue genitum à Patre, velut fruticem à radice, radium à Sole, fluuium à fonte & Spiritum sanctum velut apicem, ex radio procedentem à Patre & filio.

In p. V. Hæret. quomodo tractandi. 3. per totum. V. Trinitas. 13.

HOc si qui putauerit me προβολὴν aliquam introducere, id est, prolationem rei
alterius ex altera, quod facit Vaentinus, alium atque alium Æonem de Æone
producens; primò quidem dicam tibi, non ideo non vtitur & veritas vocabulo isto,
& re ac censu eius, quia & hæresis vtitur; immò hæresis potius ex veritate accepit,
quod ad mendacium suum strueret. Prolatus est sermo Dei, an non? Hîc mecum gra-
dum fige. Si prolatus est, cognosce probolam veritatis, & viderit hæresis si quid de
veritate imitata est. Iam nunc quæritur, quis, quomodo vtatur aliqua re, & vocabulo
eius. Valentinus probolas suas discernit & separat ab auctore; & ita longè ab eo po-
nit, vt Æon patrem nesciat. Denique, desiderat nosse, nec potest; immò & penè de-
a Matth. 11. uoratur, & dissoluitur in reliquam substantiam. Apud nos autem [a] *solus filius patrem*
27. *nouit*, [b] *& sinum patris ipse exposuit*, & [c] *omnia apud patrem audiuit, & vidit; & quæ man-*
b Io. 1. 18. *datus est à patre, ea & loquitur.* [d] *Nec suam, sed patris perfecit voluntatem*, quam de proxi-
c Io. 8. 28. 38 mo, immo de initio nouerat. [e] *Quis enim scit quæ sint in Deo, nisi spiritus qui in ipso est?*
d Io. 6. 38. Sermo autem spiritu structus est, & vt ita dixerim, sermonis corpus est spiritus. Sermo
e 1. Cor. 2. 11. ergo & in patre semper, sicut dicit, [f] *Ego in patre.* Et apud Deum semper, sicut scriptum
f Io. 14. 10. est, [g] *Et sermo erat apud Deum.* Et nunquam separatus à patre, aut alius à patre; quia,
g Io. 1. 1.
h Io. 10. 30. [h] *Ego, & pater, vnum sumus.* Hæc erit probola veritatis, custos vnitatis, qua prolatum
dicimus filium à patre, sed non separatum. Protulit enim Deus sermonem, quemad-
dum etiam Paracletus docet, sicut radix fruticem, & fons fluuium, & sol radium. Nam
& istæ species probolæ sunt earum substantiarũ, ex quibus prodeunt. Nec dubitauerim

filium dicere, & radicis fruticem, & fontis fluuium, & solis radium; quia omnis origo parens est; & omne quod ex origine profertur, progenies est: multò magis sermo Dei, qui etiam propriè nomen filij accepit: nec frutex tamen à radice, nec fluuius à fonte, nec radius à sole discernitur, sicut nec à Deo sermo. Igitur secundùm horum exemplorum formam profiteor me duos dicere, Deum, & sermonem eius, patrem & filium ipsius. Nam & radix & frutex duæ res sunt, sed coniunctæ. Et fons & flumen duæ species sunt, sed indiuisæ. Et sol & radius duæ formæ sunt, sed cohærentes. Omne quod prodit ex aliquo, secundum sit eius necesse est de quo prodit, non ideo tamen est separatum. Secundus autem vbi est, duo sunt. Et tertius vbi est, tres sunt. Tertius enim est Spiritus à Deo, & filio, sicut tertius à radice, fructus ex frutice. Et tertius à fonte, riuus ex flumine. Et tertius à sole, apex ex radio. Nihil tamen à matrice alienatur, à qua proprietates suas ducit. Ita trinitas per consertos, & connexos gradus à patre decurrens, & monarchiæ nihil obstrepit, & œconomiæ statum protegit.

CAPVT IX.

Licet dicamus alium Patrem, alium Filium, alium Spiritum sanctum, non substantia, sed persona nomine: inseparabilem & vnicam deitatis essentiam in tribus confitemur.

In p. ad circa f. V. Trinitas. 13. inf. V. Trinitas. 5.

HANC me regulam professum, qua inseparatos ab alterutro Patrem, & Filium & Spiritum testor, tene vbique; & ita, quid quomodo dicatur, agnosces. Ecce enim dico alium esse patrem, & alium Filium, & alium Spiritum. Male accipit idiotes quisque, aut peruersus hoc dictum, quasi diuersitatem sonet, & ex diuersitate separationem protendat, Patris, & Filij, & Spiritus. Necessitate autem hoc dico, cùm eundem patrem, & filium, & spiritum contendunt, aduersus œconomiam monarchiæ adulantes, non tamen diuersitate alium filium à patre, sed distributione; nec diuisione alium, sed distinctione; quia non sit idem pater, & filius, vel modulo alius ab alio. Pater enim tota substantia est; filius verò deriuatio totius & portio, sicut ipse profitetur, [a] *Quia pater maior me est. A quo & minoratus canitur* in Psalmo, [b] *modicum quid citra angelos.* Sic & pater alius à filio, dum filio maior; dum alius qui generat, alius qui generatur; dum alius qui mittit, alius qui mittitur; dum alius qui facit, alius per quem fit. Benè quòd & Dominus vsus hoc verbo in persona Paracleti, non diuisionem significauit, sed dispositionem: [c] *Rogabo enim*, inquit, *patrem, & alium aduocatum mittet vobis, Spiritum veritatis.* Sic alium à se paracletum, quomodo & nos à patre alium filium, vt tertium gradum ostenderet in paracleto, sicut nos secundum in filio, propter œconomiæ obseruationem. Ipsum quod pater & filius dicuntur, nonnè aliud ab alio est? Vtique enim omnia quod vocantur, hoc erunt; & quod erunt, hoc vocabuntur: & permiscere se diuersitas vocabulorum non potest omnino, quia nec rerum, quarum erunt vocabula. [d] *Est est, non non: nam quod amplius est, hoc à malo est.*

a Io. 14. 28.
b Psal. 8. 6.
c Io. 14. 16.
d Matt. 5. 37

CAPVT X.

Mendacium arguit Monarchianorum dicentium Patrem seipsum sibi filium fecisse, quòd correlata & diuersa sint Pater & filius. Et licet nihil impossibile sit Deo, cuius velle est posse, probari tamen non posse, id Deum voluisse quòd non fecisse probetur.

In p. ad m. V. Trinitas. 5. in m. ad f. V. Trinitas. 2. inf. V. Dei potentia. 5.

ITA aut pater aut filius est, & neque dies eadem & nox, neque pater idem & filius, vt sint ambo vnus, & vtrumque alter; quod vanissimi isti Monarchiani volunt. Ipse se, inquiunt, filium sibi fecit. Atquin pater filium facit, & patrem filius. Et qui ex alterutro fiunt, à semetipsis sibi fieri nullo modo possunt, vt pater se sibi filium faciat, & filius se sibi patrem præstet. Quæ instituit Deus, etiam ipse custodit. Habeat necesse est pater filium, vt pater sit; & filius patrem, vt filius sit. Aliud est autem habere, aliud esse. Verbi gratia, vt maritus sim, habeam oportet vxorem; non ipse mihi ero vxor. Sic etiam, vt pater sim, filium habeo; non ipse mihi ero filius, & vt filius sim, patrem habeo, non ipse mihi ero pater. Quæ enim me faciunt si habuero, tunc ero pater, si filium habeam; filius ero, si patrem. porro, si ipse ero quid eorum, iam non habeo quod ipse ero: nec patrem, quia ipse ero pater; nec filium, quia ipse ero filius. In quantum autem alterum ex his habere me oportet, alterum esse; in tantum si vtrumque fuero, alterum non ero, dum alterum non habeo. Si enim ipse ero filius qui & pater, iam non habeo filium, sed ipse sum filius. Non habendo autem filium, dum ipse sum filius,

quomodo pater ero? Habere enim filium debeo, vt pater sim. Non sum ergo filius, quia patrem non habeo, qui facit filium. Æquè si ipse sum pater, qui & filius, iam non habeo patrem, sed ipse sum pater. Non habendo autem patrem, dum ipse sum pater, quomodo filius ero? Habere enim patrem debeo, vt filius sim. Non ergo ero pater, quia filium non habeo, qui facit patrem. Hoc erit totum ingenium diaboli, alterum ex altero excludere, dum vtrumque in vnum, sub monarchiæ fauore concludens, neutrum haberi facit. Vt & pater non sit, qui scilicet filium non habet; & filius non sit, qui æque patrem non habet. Dum enim pater est, filius non erit. Sic monarchiam tenent, qui patrem, nec filium continent. Sed nihil Deo difficile. Quis hoc nesciat? e *& impossibilia apud seculum, possibilia apud Deum* quis ignoret? f *Et stulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientiam.* Legimus omnia. Ergo, inquiunt, difficile non fuit Deo, ipsum se & patrem, & filium facere, aduersus traditam formam rebus humanis. nam & sterilem parere, contra naturam, difficile Deo non fuit, sicut nec virginem. Planè nihil Deo difficile. Sed si tam abruptè in præsumptionibus nostris hac sententia vtamur, quidvis de Deo confingere poterimus, quasi fecerit, quia facere potuerit. Non autem quia omnia potest facere, ideo vtique credendum est illum fecisse, etiam quod non fecerit. Sed an fecerit, requirendum. Potuit, ita saluus sim, Deus pennis hominem ad volandum struxisse, quod & miluis præstitit; non tamen quia potuit, statim & fecit. Potuit & Praxeam, & omnes pariter hæreticos statim extinxisse; non tamen quia potuit, extinxit. g *Oportebat enim* & miluos esse, *& hereticos*: oportebat & patrem crucifigi. Hac ratione erit aliquid & difficile Deo; id scilicet quodcunque non fecerit. non quia non potuerit, sed quia noluerit. Dei enim posse, velle est; & non posse, nolle. quod autem voluit, & potuit, & ostendit. Ergo quia si voluit semetipsum sibi filium facere, potuit, & quia potuit, fecit: tunc probabis illum & potuisse, & voluisse, si probaueris illum fecisse.

e Matth. 19. 26.
f 1. Cor. 1. 27.
g 1. Cor. 11. 19.

CAPVT XI.

Cùm apertè Scriptura distinguat Patrem & filium: nullibi dicit, Patrem seipsum fecisse filium.

In p. V. Dei potentia 5. & in p. ad circa f. V. Trinitas. 2. in f. V. Trinitas. 14.

PROBARE autem tam apertè debebis ex scripturis, quàm nos probamus illum sibi filium fecisse sermonem suum. Si enim filium nominat, filius autem non alius erit, quàm qui ex ipso prodiit; sermo autem prodiit ex ipso, hic erit filius, non ipse de quo prodiit. Non enim ipse prodiit ex semetipso. Porro, qui eundem patrem dicis, & filium eundem & protulisse ex semetipso facis, & prodisse quod Deus est. Si potuit fecisse, non tamen fecit. Aut exhibe probationem quam expostulo meæ similem; id est, scripturas eundem filium, & patrem ostendere, quemadmodum apud nos distinctè pater, & filius demonstrantur; distinctè, inquam, nun diuisè, sicut ego profero dictum à Deo, a *Eructauit cor meum sermonem optimum.* Sic tu contrà opponas, alicubi dixisse Deum, b *Eructauit me cor meum sermonem optimum*; vt ipse sit qui & eructauit, & quod eructauit; & ipse qui protulerit, & qui prolatus sit, si ipse est & sermo, & Deus. Ecce ego propono patrem filio dixisse, c *Filius meus es tu, ego hodie generaui te.* Si vis vt credam ipsum esse patrem & filium, ostende sic pronuntiatum alibi, *Dominus dixit ad se, filius meus sum ego, ego hodie generaui me.* proinde &, d *Antè luciferum generaui me.* &, e *Dominus condidi me initium viarum in opera mea; ante omnes autem colles generaui me*; & si qua alia in hunc modum sunt, Quem autem verebatur Deus Dominus vniuersitatis, ita pronuntiare, si ita res erat; an verebatur nè non crederetur, si simpliciter se & patrem & filium pronuntiasset? Vnum tamen veritus est, mentiri. Veritus autem semetipsum, & suam veritatem. Et ideo veracem Deum credens, scio illum non aliter quàm disposuit pronuntiasse. nec aliter disposuisse, quàm pronuntiauit. Tu porro eum mendacem efficias, & fallacem, & deceptorem fidei huius, si cùm ipse esset sibi filius, alij dabat filij personam, quando scripturæ omnes & demonstrationem, & distinctionem trinitatis ostendant. A quibus & præscriptio nostra deducitur, non posse vnum atque eundem videri qui loquitur, & de quo loquitur, & ad quem loquitur: quia neque peruersitas, neque fallacia Deo congruat; vt cùm ipse esset ad quem loquebatur, ad alium potius, & non ad semetipsum loquatur. Accipe igitur & alias voces patris de filio per Esaiam, f *Ecce filium meum quem elegi, dilectus meus in quem benè sensi. Ponam Spiritum meum super ipsum, & iudicium Nationibus annuntiabit.* Accipe & ad ipsum. g *Magnum tibi est, vt voceris filius meus, ad statuendas tribus Iacob, & h ad conuertendam dispersionem Israelis. Posui te in lucem Nationum, vt sis salus in extremum terræ.* Accipe nunc & filij voces de patre, h *Spiritus Domini super me; quapropter vnxit me, ad euangelizandum hominibus.*

a Psal. 44. 1.
b Psal. 44. 1.
c Psal. 2. 7.
d Psal. 109. 4.
e Prou. 8. 22.
f Esa. 42. 1.
g Esa. 49. 6.
h Esa. 61. 1. 27.

Item ad patrem in Psalmo, de eodem; [i] *Ne dereliqueris me, donec annuntiem brachium tuum nationi vniuersæ venturæ.* Item in alio, [k] *Domine, quid multiplicati sunt qui comprimunt me?* Sed & omnes pene Psalmi, Christi personam sustinent; filium ad patrem, id est, Christum ad Deum verba facientem repræsentant. Animaduerte etiam Spiritum loquentem ex tertia persona de patre, & filio, [l] *Dixit Dominus Domino meo, sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Item per Esaiam, [m] *Hæc dicit Dominus Domino meo Christo.* Item per eundem ad patrem de filio, [n] *Domine, quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est? Annuntiauimus de illo, sicut puerulus, sicut radix in terra sitienti, & non erat forma eius, nec gloria.* Hæc pauca de multis. Nec enim adfectamus vniuersas scripturas euoluere, cùm & in singulis capitulis plenam maiestatem, & auctoritatem contestantes, maiorem congressum in retractatibus habeamus. His itaque paucis, tamen manifestè distinctio Trinitatis exponitur. Est enim ipse qui pronuntiat Spiritus, & pater ad quem pronuntiat, & filius de quo pronuntiat. Sic & cætera quæ nunc ad patrem de filio, vel ad filium, nunc ad filium de patre, vel ad patrem; nunc ad Spiritum pronuntiantur, vnamquamque personam in sua proprietate constituunt.

[i] Psal. 70. 20.
[k] Ps. 4. 3. 1.
[l] Ps. 109. 1.
[m] Esa. 45. 1.
[n] Esa. 53. 1. 2.

CAPVT XII.

Pluralitas personarum in hominis Creatione inducitur, & Deus singularis.

In p. ad m. V. Trinitas. 14. & V. Homo Imago Dei. 2. & 4. in m. ad f. V. Trinitas. 6.

Si te adhuc numerus scandalizat Trinitatis, quasi non connexæ in vnitate simplici, interrogo quomodo vnicus & singularis pluraliter loquitur? [a] *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*; cùm debuerit dixisse, Faciam hominem ad imaginem & similitudinem meam; vtpote vnicus & singularis. Sed & in sequentibus, [b] *Ecce Adam factus est tanquam vnus ex nobis.* fallit aut ludit; vt cùm vnus, & solus, & singularis esset, numerosè loqueretur: aut nunquid angelis loquebatur, vt Iudæi interpretantur, quia nec ipsi filium agnoscunt; an quia ipse erat pater, filius, Spiritus, ideo pluralem se præstans, pluraliter sibi loquebatur? Immò quia iam adhærebat illi filius, secunda persona, sermo ipsius; & tertia, Spiritus in sermone, ideo pluraliter pronuntiauit, *Faciamus*, &, *Nostram*, &, *Nobis*. Cum quibus enim faciebat hominem, & quibus faciebat similem? cum filio quidem, qui erat induturus hominem; Spiritu verò, qui erat sanctificaturus hominem, quasi cum ministris & arbitris, ex vnitate trinitatis loquebatur. Denique, sequens scriptura distinguit inter personas. [c] *Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum.* Cur non, suam, si vnus qui faciebat, & non erat ad cuius faciebat? Erat autem ad cuius imaginem faciebat: ad filij scilicet; qui homo futurus certior & verior, imaginem suam fecerat dici hominem, qui tunc de limo formari habebat, imago veri & similitudo. Sed & in antecedentibus operibus mundi quomodo scriptum est? Primùm quidem, nondum filio apparente, [d] *Et dixit Deus, Fiat lux, & facta est*: ipse statim [e] *sermo lux vera, quæ illuminat hominem venientem in hunc mundum*, & per illum mundialis quoque lux. Exinde autem in sermone Christo adsistente & administrante, Deus voluerit fieri, & Deus fecit. [f] *Et dixit Deus, Fiat firmamentum, & fecit Deus firmamentum; & dixit Deus, Fiant luminaria. & fecit Deus luminare maius, & minus.* Sed & cætera vtique idem fecit qui & priora, id est [g] *sermo Dei, per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil.* Qui si ipse Deus est, secundùm Ioannem, *Deus erat sermo*; habes duos, alium dicentem vt fiat, alium facientem. Alium autem quomodo accipere debeas, iam professus sum; personæ, non substantiæ nomine; ad distinctionem, non ad diuisionem. Cæterùm, etsi vbique teneo vnam substantiam in tribus cohærentibus, tamen alium dicam oportet ex necessitate sensus, eum qui iubet, & eum qui facit. Nam nec iuberet, si ipse faceret, dum iuberet fieri per eum. Tamen iubebat, haud sibi iussurus si vnus esset; aut sine iussu facturus, quia non expectasset vt sibi iuberet.

[a] Gen. 1. 26.
[b] Gen. 3. 22.
[c] Gen. 1. 26.
[d] Gen. 1. 3.
[e] Io. 1. 9.
[f] Gen. 1. 6.
[g] Io. 1 1. Ibid.

CAPVT XIII.

Licet Deum, ac Dominum, tres personas agnoscamus, non tamen tres Deos, aut Dominos dicimus. Sicut Solis radium Solem dicimus, non duos Soles.

In p. ad m. V. Trinitas. 6. à p. in alphab. Errorum. V. paracletus. 8. inf. V. Trinitas. 16.

Ergo, inquis, si Deus dixit, & Deus fecit; si alius Deus dixit, & alius fecit, duo dij prædicantur. Si tam durus es, puta interim; & vt adhuc amplius hoc putes, accipe & in Psalmo duos deos dictos, [a] *Thronus tuus Deus in æuũ, virga regni tui: Dilexisti iustitiam,*

[a] Ps. 44. 8.

& odisti iniquitatē, propterea vnxit te Deus, Deus tuus. Si ad Deum loquitur, & vnctum D
b Esa.45.14. à Deo adfirmat; scilicet hic duos deos proponit. Inde & Esaias ad personam Chr [illegible] b *E*
Sabain, inquit, *viri elati ad te transibunt, & post te sequentur vincti manibus, & te adora[*
quia in te Deus est. Tu enim es Deus noster, & nesciebamus, Deus Israelis. Et hic enim
cendo, Deus in te, &, tu Deus, duos proponit, qui erat, & in quo erat; Christum
c Io.1.1. Spiritum. Ipsum plus est, quòd in Euangelio totidem inuenies, c *In principio erat sermo*,
sermo erat apud Deum, & Deus erat sermo. Vnus qui erat, [illegible] ius penes quem erat S
d Psal.109.1. nomen Domini in duobus lego; d *Dixit Dominus Domino meo, sede ad dexteram mea*.
e Esa.53.1. Et Esaias hæc dicit, e *Domine quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuela-*
tum est? Brachium enim tuum, nomen Domini dixisset, si non Dominum patrem, &
f Gen.19.24 Dominum filium intelligi vellet. Etiam adhuc antiquior Genesis, f *Et pluit Dominus*
super Sodomam & Gomorram sulphur, & ignem de cælo, à Domino. Hæc aut nega scripta
aut quis es, vt non putes accipienda quemadmodum scripta sunt, maximè quæ no
allegoriis, & parabolis, sed in definitionibus, & certis, & simplicibus habent sensum. Q
si ex illis es qui tunc Dominum non sustinebant, Dei se filium ostendentem, ne em
g Psal. 81.1. 6. Dominum crederent, recordare tu cum illis scriptum esse, g *Ego dixi, vos dij estis, &*
filij altissimi, &, Stetit Deus in ecclesia deorum; vt si homines per fidem filios Dei fact
deos scriptura pronuntiare non timuit; scias illam multò magìs vero & vnico Dei
Dei nomen jure contulisse. Ergo, inquis, prouocabo te, vt hodie quoque ex aucto
istarum scripturarum constanter duos deos, & duos dominos prædices. Absit. Nos eni
qui & tempora, & causas scripturarum per Dei gratiam inspicimus, maximè Paracl
non hominum discipuli, duos quidem definimus, patrem & filium, & jam tres cum Spi-
ritu sancto, secundùm rationem œconomiæ, quæ facit numerum: nè vt vestra per
sitas infert) pater ipse credatur natus & passus; quod non licet credi, quoniam non
traditúm est. Duos tamen deos, & duos dominos nunquam ex ore nostro prof
non quasi non & Pater Deus, & filius Deus, & Spiritus sanctus Deus, & Deus vnusquis
sed quoniam retrò & duo dii, & duo domini prędicabantur; vt, vbi venisset Christus, &
Deus agnosceretur, & Dominus vocaretur, quia filius Dei & Domini. Si enim vna per-
sona & Dei & Domini in scripturis inueniretur, meritò Christus non esset adm at
nomen Dei & Domini. Nemo enim alius, præter vnus Deus, & vnus Dominus prædi-
cabatur, & futurum erat vt ipse pater descendisse videretur, quia vnus Deus & vnus Do-
minus legebatur; & tota œconomia eius obumbraretur, quę in materiam fidei prospecta,
atque dispensata est. At vbi venit Christus, & cognitus est à nobis, quòd ipse sit qui nu-
merum retro fecerat, factus secundus à patre, & cum Spiritu tertius, & jam pater
ipsum plenius manifestatus; redactum est jam nomen Dei & Domini in vnionem: vt quia
Nationes à multitudine idolorum transierunt ad vnicum Deum, & differentia constitue-
h Ephes.5.8 retur inter cultores vnius, & plurimæ diuinitatis. Nam & h *lucere in mundo Christianos*
oportebat, vt filios lucis, lumen mundi vnum & Deum, & Dominum colentes, & nomi-
nantes. Cæterùm, si ex conscientia, qua scimus Dei nomen & Domini, & patri, & filio,
& Spiritui conuenire, deos & dominos nominaremus, extinxissemus faces nostras etiam
ad martyria timidiores, quibus euadendi quoque pateret occasio jurantibus statim per
deos & dominos, vt quidam hæretici, quorum dii plures. Itaque deos omnino non di-
cam, nec dominus; sed Apostolum sequar, vt si pariter nominandi fuerint pater, & filius,
Rom.1.1. Deum patrem appellem, & Iesum Christum Dominum nominem. Solùm autem Chri-
i Rom.9.5. stum potero Deum dicere, sicut idem Apostolus. i *Ex quibus Christus, qui est*, inquit,
Deus super omnia benedictus in æuum omne. Nam & radium solis seorsum solem vocabo
solem autem nominans cuius est radius, non statim & radium solem appellabo. Nam etsi
soles duos non faciam, tamen & solem, & radium eius, tam duas res, & duas species vnius
indiuisæ substantiæ numerabo, quàm Deum, & sermonem eius, quàm patrem, & filium.

CAPVT XIV.

Pater & filius diuersa persona sunt. Vnde & vetus testamentum patrem inuisibilem, filium visibilem dicit.

Per totum. V. Trinit. 2. persona. filius. 7.

ADHVC & illa nobis regula adsistit duos vindicantibus patrem, & filium, quæ inui-
sibilem Deum determinauit. Cùm enim Moyses in Ægypto desideraret Domini
Exo.33.13. 20. conspectum dicens, a *Si ergo inueni gratiam coram te, manifesta mihi te, vt cognoscenter*
videam te. Non potes videre, inquit, *faciem meam. Non enim videbit homo faciem meam,*
& viuet; id est, morietur qui viderit. Inuenimus enim & à multis Deum visum, & ne-

minem tamen eorum qui eum viderant, mortuum. Visum quidem Deum, secundùm Gen. 12. 7.
hominum capacitatem, non secundùm plenitudinem diuinitatis. Nam Patriarchæ Deum & 17. 1. &
vidisse referuntur, vt Abraham, & Iacob; & Prophetæ, vt Esaïas, vt Ezechiel; & tamen 18. 1. & 26.
mortui non sunt. Igitur aut mori debuerant, si eum viderant; [b] *Deum enim nemo videbit,* 2. & 32.30.
& viuet: aut si Deum viderunt, & mortui non sunt, scriptura mentitur, Deum dixisse, Esa. 7. 3.
Faciem meam homo si viderit non viuet: aut scriptura mentitur, cùm inuisum, aut cùm Ezech. 1. 1.
visum Deum profert. Iam ergo alius erit qui videbatur, quia non potest idem inuisibilis [b] Exo. 33. 20
definiri, qui videbatur; & consequens erit, vt inuisibilem patrem intelligamus, pro plenitudine majestatis; visibilem verò filium agnoscamus, pro modulo deriuationis: Sicut nec solem nobis contemplari licet, quantum ad ipsam substantiæ summam quæ est in cœlis; radium autem eius toleramus oculis, pro temperatura portionis quæ in terram inde porrigitur. Hic ex diuerso volet aliquis etiam filium inuisibilem contendere, vt sermonem, vt spiritum; & dum vnicam conditionem patris & filii vindicat, vnum potius atque eundem confirmare patrem, & filium. Sed diximus scripturam differentiæ patrocinari, per visibilis, & inuisibilis distinctionem. Nam & illud adjiciunt ad argumentationem:
Quòd si filius tunc ad Moysen loquebatur, ipse [c] *faciem suam nemini visibilem* pronun- [c] Exo. 33. 20
tiaret, quia scilicet ipse inuisibilis pater fuerit in filii nomine. Ac per hoc, sic eundem volunt accipi visibilem, & inuisibilem, quomodo eundem patrem & filium: quoniam &
paulo suprà, antequam faciem Moysi negasset, scriptum sit, [d] *Dominum ad Moysen lo-* [d] Ibid. 11.
cutum coràm, velut si quis loquatur ad amicum suum, non minus quàm & Iacob: [e] *Ego vidi,* [e] Gen. 32. 30
inquit, *Dominum facie ad faciem*. Ergo visibilis & inuisibilis idem. Et quia idem vtrumque, ideo & ipse, quà pater, inuisibilis; & quà filius, visibilis. Quasi non expositio scripturæ quæ fit à nobis, filio competat, patre seposito in sua inuisibilitate. Dicimus enim & filium suo nomine eatenus inuisibilem, quà sermo, & spiritus Dei, ex substantiæ conditione jam nunc, & quà Deus, & sermo, & spiritus: visibilem autem fuisse antè carnem
eo modo quo dicit ad Aaron, & Mariam, [f] *Et si fuerit Prophetes in vobis, in visione cognoscar illi, & in somnio loquar illi non quomodo Moysi: Os ad os loquar illi in specie*, id est verita- [f] Num. 12. 6. 7.
te; & non in ænigmate, id est, non in imagine. sicut & Apostolus, [g] *Nunc videmus tan-* [g] 1. Cor. 13. 12.
quam per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Igitur quum Moysi seruat con- Exo. 33. 11.
spectum suum, & colloquium facie ad faciem in futurum, (nam hoc postea adimpletum 13.
est in montis secessu, sicut legimus in Euangelio visum cum illo Moysen conloquentem) Matth 17. 3.
apparet retro semper in speculo, & ænigmate, & visione, & somnio Deum, id est, filium Luc. 9. 30.
Dei, visum tam Prophetis, & Patriachis, quàm & ipsi adhuc Moysi. Et ipse quidem Do- Esa. 17. 9.
minus si fortè coràm ad faciem loquebatur, non tamen vt est, homo faciem eius videret, Gen. 12. 7.
nisi fortè in speculo & in ænigmate. Denique, si sic Moysi locutus est Dominus, vt & Exo. 33. 11.
Moyses faciem eius cominus sciret, quomodo statim atque ibidem desiderat faciem eius videre: quam quia viderat, non desideraret? Quomodo æquè & Dominus negat videri faciem suam posse, quam ostenderat, si tamen ostenderat? Aut quæ est facies Dei, cujus
conspectus negatur, si erat quæ visa est? [h] *Vidi*, inquit Iacob, *Deum facie ad faciem, &* [h] Gen. 32. 30
salua facta est anima mea. Alia debet esse facies, quæ si videatur, occidit. Aut nunquid filius quidem videbatur, & sic facies, sed ipsum hoc in visione, & somnio, & speculo, & ænigmate: quia sermo, & spiritus, nisi imaginaria forma videri non potest. Faciem autem suam dicit, inuisibilem patrem. Quis enim pater non facies erit filii, nomine auctoritatis, quam genitus à patre consequitur? Non enim & de aliqua majore persona con-
gruit dicere, Facies mea est ille homo, &, faciem mihi præstat. [i] *Pater*, inquit, *major me* [i] Io. 14. 28.
est. Ergo facies erit filii pater. Nam & scriptura quid dicit? [k] *Spiritus persona eius, Chri-* [k] Thren. 4.
stus Dominus. Ergo si Christus personæ paternæ spiritus est, meritò cuius spiritus perso- 20
na erat, id est patris, eum faciem suam, ex vnitate scilicet, pronuntiauit. Mirarer planè,
an facies filii pater accipi possit; qui est caput eius. [l] *Caput enim Christi Deus.* [l] 1. Cor. 11. 3

CAPVT XV.

Nouum testamentum vel in eo Patrem distinguit à filio; quòd illum inuisibilem, istum visibilem doceat.

In p. ad circa. f. V. Trinitatis 2. persona filius. 7. in m. V. Trinit. 2. persona filius. 4. à m. V. Pauli conuersio. 2. in f. V. Trinit. 1. persona Pater. 2.

SI hunc articulum quæstionibus scripturæ veteris non expediam, de nouo Testamento sumam confirmationen nostræ interpretationis; nè quodcunque in filium reputo, in patrem proinde defendas. Ecce enim & in Euangeliis, & in Apostolis, visibilem & inuisibilem Deum deprehendo, sub manifesta & personali distinctione conditionis vtriusque.

Adam vsque ad Patriarchas & Prophetas, in visione, in somnio, in speculo, in ænigma- Exo. 3. 2.
[illegible]tdinem suum præstruens ab initio semper, quem erat persecuturus in finem. ita sem- Esa. 7. 3.
[illegible]ediscebat, & [f] *Deus in terris cum hominibus conuersari* non alius potuit quàm sermo, f Baruch. 3.
qui c[illegible]ro erat futurus. Ediscebat autem, vt nobis fidem sterneret, vt facilius crederemus 38.
filium Dei descendisse in sæculum, si & retro tale quid gestum cognosceremus. [g] *Propter* g 1. Cor. 10.
nos enim sicut scripta sunt, ita & gesta sunt, *in quos æuorum fines decurrerunt*. Sic etiam ad- 11.
[illegible]s humanos sciebat jam tunc, suscepturus etiam ipsas substantias hominis, carnem &
[illegible]am; interrogans Adam quasi nesciens, [h] *vbi es Adam?* [i] *pœnitens quod hominem fe-* h Gen. 3. 9.
cisset, quasi non præsciens; tentans Abraham, quasi ignorans quid sit in homine; offen- i Gen. 6. 6.
sus, reconciliatus eisdem: & si qua hæretici apprehendunt quasi Deo indigna, ad destru- Gen. 22. 2.
ctionem Creatoris, ignorantes hæc in filium competisse, qui etiam passiones humanas, Exo 32. 27.
& [illegible]n, & esuriem, & lachrymas, & ipsam natiuitatem, ipsamque mortem erat subitu- k Psal 8. 6.
[illegible]s. Propter hoc [k] *minoratus à patre modicum quid citra angelos*. Sed hæretici quidem nec
filio Dei deputabunt conuenire, quæ tu ipsi patri inducis, quasi ipse se deminorauerit pro-
pter nos; cum scriptura alium dicat ab alio minoratum, non ipsum à semetipso. Quid si
& alius *qui coronabatur gloria & honore*, alius qui coronabat, vtique filium pater? Cæte- Ibid.
[illegible], quale est, vt Deus omnipotens ille inuisibilis, [l] *quem nemo vidit hominum, nec vide-* l 1. Tim. 6.
re potest: ille [m] *qui inaccessibilem lucem habitat: ille qui non habitat in manu factis*; à [n] *cuius* 16.
conspectu terra contremiscit, [o] *montes liquescunt vt cera*; [p] *qui totum orbem manu adprehendit* m Act. 17.
velut nidum, [q] *cui cœlum thronus, & terra scabellum*; in quo omnis locus, non ipse in loco; 24.
qui [illegible]niuersitatis extrema linea est; ille altissimus, in paradiso ad vesperam deambulaue- n Io. 2. 10.
[illegible], quærens Adam; & arcam post introitum Noë clauserit; apud Abraham sub quercu o Psal. 96. 5.
refrigerauerit; & Moysen de rubo ardenti vocarit; & in fornace Babylonii regis quartus p Esa. 10. 14.
apparuerit, (quamquam filius hominis est dictus) ni hæc in imagine, & speculo, & æni- q &c. 66. 1.
[illegible] fuissent? Scilicet & hæc nec de filio Dei credenda fuisse, si scripta non essent; for- Gen. 3. 8.
[illegible]n credenda de patre, licet scripta, quem isti in vuluam Mariæ deducunt, & in Pi- Gen. 7. 16.
lati tribunal imponunt, & in monumento Ioseph concludunt. Hinc igitur apparet error Gen. 18. 1.
[illegible]lorum. Ignorantes enim, à primordio omnem ordinem diuinæ dispositionis per filium Exo. 3. 2.
decucurrisse, ipsum credunt patrem & visum, & congressum, & operatum, & sitim & Dan. 3. 92.
esurientem passum, (aduersus Prophetam dicentem, [r] *Deus æternus non sitiet, nec esuriet* Matth. 27. 2
omnino quantò magis nec morietur, nec sepelietur) ita vnum Deum semper egisse, id est 59.
patrem, quæ per filium gesta sunt. r Esa. 40. 28

CAPVT XVII.

Nomina patris, filio competunt; Dei Omnipotentis, Altißimi, Domini virtutum, Regis Israël.

In p. V. Trinit. 2. persona. filius. 8. à p. ad f. V. Trinit. 2. persona. filius. 5.

FACILIVS existimauerunt patrem in filii nomine egisse, quàm filium in patris; di- a Io. 5. 43.
cente ipso Domino, [a] *Ego veni in patris mei nomine*. Item ad ipsum patrem, [b] *Nomen* b Io. 17. 6.
tuum manifestaui hominibus. Condicente etiam scriptura, [c] *Benedictus qui venit in nomine* c Matth. 21.
Domini; vtique filius in patris nomine. Sed & nomina patris, [d] *Deus omnipotens*, [e] *Altis-* 9.
simus, [f] *Dominus virtutum*, [g] *Rex Israelis*, [h] *Qui est*. Quatenus ita scripturæ docent, hæc d Gen. 28. 3.
dicimus & in filium competisse, & in his filium venisse, & in his semper egisse, & sic ea e Gen. 14.
[illegible]e hominibus manifestasse. [i] *Omnia*, inquit, *patris, mea sunt*. Cur non & nomina? Cùm 18
ergo legis *Deum omnipotentem, & Altissimum, & Deum virtutum, & Regem Israëlis, &* f Psal. 23. 7.
Qui est; vide nè per hæc filius etiam demonstretur; suo jure Deus omnipotens, quà ser- 10.
mo Dei omnipotentis, quaque omnium accepit potestatem; Altissimus, quà dextra g Esa. 44. 6.
Dei exaltatus, sicut Petrus in Actis concionatur; Dominus virtutum, quia omnia subje- h Exo. 3. 14.
cta sunt illi à patre; Rex Israëlis, quia ille propriè excidit sors gentis istius; Item, *Qui est*, i Io. 16. 15.
quoniam multi filii dicuntur, & non sunt. Si autem volunt & Christi nomen patris esse, Exo. 3. 14.
audient suo loco. Interim, hîc mihi promotum sit responsum aduersus id quod & de Apo- Matth. 28.
ca[illegible]ypsi Ioannis proferunt: [k] *Ego Dominus qui est, & qui fuit, & venit omnipotens*; & sicubi 18.
alibi Dei omnipotentis appellationem non putant etiam filio conuenire: quasi qui ventu- Act. 2. 33.
rus est, non sit omnipotens: cùm & filius omnipotentis tam omnipotens sit, quàm Deus 1. Cor. 15. 25
Dei filius. 28.
Exo. 3. 14.
k Apoc. 1. 8.

CAPVT XVIII.

Scriptura Deum vnicum prædicantes, excludunt idola, non verò vnicum Dei filium.

Per totum, V. Trinitas. 7.

SED hanc societatem nominum paternorum in filio nè perspiciant, p
scriptura, si quando vnicum Deum statuit: quasi non eadem & deos,& dominos duo
proposuerit, vt suprà ostendimus. Ergo quia duos & vnum, inquiunt, inuenimus,
ambo vnus atque idem, & filius & pater. Porro, non periclitatur scriptura, vt illi de
argumentatione succurras, nè sibi contraria videatur. Habet rationem & quum vnicum
Deum statuit, & quum duos patrem & filium ostendit; & sufficit sibi. Filium nominat
ab ea constat. Saluo enim filio rectè vnicum Deum potest determinasse, cuius est filiu
Non enim desinit esse, qui habet filium ipse vnicus, suo scilicet nomine, quotiens n
filio nominatur. Sine filio autem nominatur, quum principaliter determinatur, vt
ma persona, quæ antè filii nomen erat proponenda; quia pater antè cognoscitur, & post
l Esa.45.5. patrem filius nominatur. [l] *Igitur vnus Deus pater, & alius absque eo non est.* Quod ipse inferens, non filium negat, sed alium Deum. Cæterùm, alius à patre filius non est. Denique, inspice sequentia hujusmodi pronuntiationum, & inuenies ferè ad idolorum facta-
tores, atque cultores, definitionem earum pertinere; vt multitudinem falsorum deo m
vnio diuinitatis expellat, habens tamen filium, quantò indiuiduum & insep atum a patre, tantò in patre reputandum, etsi non nominatum. Atquin si nominasset illum, pa
rasset, ita dicens; Alius præter me non est, nisi filius meus Alium enim etiam filium fec
set, quem de aliis excepisset. Puta solem dicere: Ego sol, & alius præter me non est n
radius meus; nonnè denotasses vanitatem; quasi non & radius in sole deputetur. qu
præter semetipsum non esse alium Deum, hoc propter idololatriam tam Nation m
quàm Israëlis: etiam propter hæreticos, qui sicut Nationes manibus, ita & ipsi ver o-
la fabricantur, id est, alium Deum, & alium Christum. Igitur & cùm se vnum pronun
tiabat, filio pater procurabat, nè ab alio Deo Christus venisse credatur, sed ab
m Ibid. 22. prædixerat, [m] *Ego Deus, & alius absque me non est;* qui se vnicum, sed cum filio ost
cum quo cœlum solus extendit.

CAPVT XIX.

Locus Esaiæ, extendi cœlum solus, *non excludit Trinitatem personarum, vt patet ex alijs loci*
à p. V. Trinit. 2. persona filius. 6. Inf. V. Trinitas. 11.

a Esa.44.24 QVIN & hoc dictum eius, in argumentum singularitatis arripient: [a] *Extendi,*
cœlum solus. Quantum ad cæteras virtutes, solus, præstruens aduersus co
hæreticorum, qui mundum ab angelis, & potestatibus diuersis volunt structum q
Ibid.. ipsum Creatorem aut angelum faciunt, aut ad alia quæ extrinsecus, vt opera mundi, ign
rantem quoque subornatum. Aut si sic *solus cœlum extendit*, quomodo isti præsumun
b Prou. 8.27 peruersum hæretici, quasi singularis non amittatur Sophia illa dicens [b] *Cum pareret cœ*
c Rom 11.34 *ego aderam illi simul.* Et si dixit Apostolus, [c] *Quis cognouit sensum Domini? quis illi con*
d Prou 8.30 *fuit?* vtique præter Sophiam ait, quæ illi aderat. In ipso tamen, & [d] *cum illo vniuersa*
pingebat, non ignorante quid faceret. Præter Sophiam autem, præter filium dicit, qui
e 1. Cor. 2.11 Christus, Sophia & virtus Dei, secundùm Apostolum, solus sciens sensum patri [e] *Quis*
enim scit quæ sunt in Deo, nisi spiritus qui in ipso est? non qui extra ipsum. Erat ergo qui non
f Io. 1.3. solum Deum faceret, nisi à cæteris solum. Sed & Euangelium recusetur, quòd dicat [f] *om-*
g Psal. 32.6. *nia per sermonem à Deo facta esse, & sine eo nihil factum.* Nisi enim fallor, & alibi scriptum
est, [g] *Sermone eius cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnes virtutes eorum.* Et Sermo autem, Virtus, & Sophia, ipse erit Dei filius. Ita si per filium omnia, cœlum quoque per
h Esa.44.24 filium extendens, non [h] *solus extendit*, nisi illa ratione, qua à cæteris solus. Atque ad
i Ibid. 25. statim de filio loquitur, [i] *Quis alius dejecit signa ventriloquorum & diuinationes à corde, auertens sapientes retrorsum, & consilium eorum infatuans? sistens verba filij sui*, dicendo
k Matth. 17 5. licet, [k] *Hic est filius meus dilectus; hunc audite.* Ita filium subjungens, ipse interpretator
l Esa.44.24 est, quomodo [l] *cœlum solus extenderit*, scilicet cum filio solus, sicut cum filio vnum. Pro-
m Psal. 32.6 inde & filii erit vox, *Extendi cœlum solus; quia* [m] *sermone cœli confirmati sunt.* Quia, Sophia,
Prou. 8.27 id est, Sermone adsistente [n] *paratum est cœlum; &, Omnia per Sermonem sunt facta* compe-
o Io. 1.3. tit & filium solum extendisse cœlum, quia solus operationi patris ministrauit. Idem
p Esa 41.4. erit dicens, [p] *Ego primus, & insuper ventura ego sum.* Primum scilicet omnium, sermo, [q] *In*
q Io. 1.1. *principio erat sermo*; in quo principio prolatus à patre est. Cæterùm, pater non habens initium, vt à nullo prolatus, vt innatus, non potest videri. Qui solus fuit semper, ordinem habere non potuit. Igitur si propterea eundem & patrem & filium credendum putauerunt, vt vnum Deum vindicent, salua est vnio eius, qui quum sit vnus, habet & filium, æquè & ipsum eisdem scripturis comprehensum. Si filium nolunt secundùm a patre reputari, nè secundus duos faciat deos dici, ostendimus etiam duos deos in scriptura relatos, & duos dominos; & tamen nè de isto scandalizentur, rationem reddimus; quà Dei,

Dei, non duo dicantur, nec Domini, sed quà pater & filius duo; & hoc non ex separatione substantiæ, sed ex dispositione, quum indiuiduum & inseparatum filium à patre pronuntiamus; nec statu, sed gradu alium; qui etsi Deus dicatur, quando nominatur singularis, non ideo duos deos faciat, sed vnum, hoc ipso quòd & Deus ex vnitate patris vocari habeat.

CAPVT XX.

Praxeæ non fauet Christus dicens: Ego & pater vnum sumus, qui me videt, videt & patrem: Ego in patre, & pater in me.

Per totum. V. Hæret. script. corruptores. 4. & à p. V. Trinitas. 9.

SED argumentationibus eorum adhuc retundendis opera præbenda est, si quid de scripturis ad sententiam suam excerpent, cætera nolentes intueri, quæ & ipsa regulam seruant, & quidem salua vnione diuinitatis, & monarchiæ sonitu. Nam sicut in veteribus nihil aliud tenent quàm, [a] *Ego Deus, & alius præter me non est*; ita in Euangelio, res- a Esa. 45 5.
ponsionem Domini ad Philippum tuentur, [b] *Ego & pater vnum sumus. &*, [c] *Qui me vide-* b Io 10 30.
rit, videt & patrem. &, Ego in patre, & pater in me. His tribus capitulis totum instrumen- c Io.14 9.10
tum vtriusque Testamenti volunt cedere, cùm oporteat secundùm plura, intelligi pauciora. Sed proprium hoc est omnium hæreticorum. Nam quia pauca sunt, quæ in silua inueniri possunt, pauca aduersus plura defendunt, & posteriora aduersus priora suscipiunt. Regula autem omni rei semper ab initio constituta, ex prioribus, in posteriora præscribit, vtique & in pauciora.

CAPVT XXI.

Ex Euangelio Ioannis, Patris persona, à filij persona alia & distincta conuincitur.

Per totum. V. Trinitas. 9.

ADSPICE itaque quanta præscribant tibi etiam in Euangelio, antè omnem argumentationem tuam. Et in primis, ipsa statim præfatio Ioannis Euangelizatoris de-
monstrat, quod retro fuerit, qui caro fieri habebat: [a] *In principio erat sermo, & sermo erat* a Io.1. & seq.
apud Deum, & Deus erat sermo. Hic erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Nam si hæc non aliter accipi licet, quàm quomodo scripta sunt, indubitanter alius ostenditur, qui fuerit à principio, alius apud quem fuit: alium sermonem esse, alium Deum; licet & Deus sermo; sed quà Dei filius, non quà pater: alium per quem omnia, alium à quo omnia. Alium autem quomodo dicamus, sæpè jam edidimus; quo alium dicamus necesse est, non eundem; alium autem, non quasi separatum, sed dispositione alium, non diuisione. Hic ergo factus est caro non ipse cujus erat sermo.
[b] *Hujus gloria visa est tanquam vnici à patre*, non tanquam patris. [c] *Hic vnus sinum pa-* b Ioh.1 14.
tris disseruit, non sinum suum pater. Præcedit enim, [d] *Deum nemo vidit vnquam.* Idem c Io. 1. 18.
& agnus Dei ab Ioanne designatur, non ipse cujus est dilectus. Certè filius Dei semper, d Ibid. 29.
sed non ipse cujus est filius. Hoc eum Nathanaël statim sensit, sicut & alibi Petrus, [e] *Tu* e Matth. 16.
es filius Dei. Hoc & ipse rectè sensisse illos confirmat, Nathanaëli quidem respondens, 16.
[f] *Quia dixi, vidi te sub ficu, ideo credis*; Petrum verò [g] *beatum adfirmans, cui non caro,* f Io 1.48.
neque sanguis reuelasset (quòd & patrem senserat,) *sed pater qui in cælis est.* Quo dicto, g Matth.16.
vtriusque personæ constituit distinctionem, & filii in terris, quem Petrus agnouerat Dei 17.
filium; & patris qui in cœlis, qui Petro reuelauerat, quod Petrus agnouerat Dei filium Christum. Cùm in templum introiit, Ædem patris appellat, vt filius. Cùm ad Nicode-
mum dicit, [h] *Ita dilexit Deus mundum, vt filium suum vnicum dederit, in quem omnis qui* h Io. 3. 16.
crediderit, non pereat, sed habeat vitam sempiternam. Et rursus; [i] *Non enim misit Deus filium* i Io 3.16.17.
in mundum, vt judicet mundum, sed vt saluus sit mundus per eum. Qui crediderit in illum, non judicatur: qui non crediderit in illum, jam judicatus est; quia non credidit in nomine
vnici filij Dei. Ioannes autem cùm interrogaretur, quid de Iesu contingeret. [k] *Pater*, in- k Io.3.35 36
quit, *diligit filium, & omnia tradidit in manu eius. Qui credit in filium, habet vitam æter-* l Io. 4.25.
nam: qui non credit in filium Dei, non videbit Deum, sed ira Dei manebit super eum. Quem verò Samaritidi ostendit? [l] *Messiam qui dicitur Christus*, filium vtique se, non patrem demonstrauit: qui & alibi Christus Dei filius, non pater dictus est. Exinde discipulis, [m] *Meum est*, inquit, *vt faciam voluntatem eius qui me misit, vt consumem opus eius.* Et
ad Iudæos, de paralitici sanitate, [n] *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor.* Pater, m Io.4 34.
& ego, filius dicit. Denique, propter hoc magis Iudæi illum interficere volebant: n Io. 5. 17.

non tantùm quòd solueret sabbatum, sed quòd patrem suum Deum diceret æqua-
o Io. 5. 19. & seq. se Deo. Tunc ergo dicebat ad eos, [o] *Nihil filius facere potest à semetipso, nisi viderit patrem facientem. Quæ enim ille facit, eadem & filius facit. Pater enim diligit filium, & omnia demonstrauit illi quæ ille facit, & majora istis opera demonstrauit illi, vt vos miremini. Quomodo enim suscitat mortuos & viuificat, ita & filius quos vult viuificat. Neque enim pater iudicat, sed omne iudicium dedit filio, vti omnes honorent filium, sicut honorant patrem. Qui non honorat filium, non honorat patrem, qui filium misit. Amen amen dico vobis, quod qui audit sermones meos, & credit ei qui me misit, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transit de morte in vitam. Amen dico vobis, quod veniet hora, qua mortui audient vocem filij Dei; & cùm audierint, viuent. Sicut enim pater habet vitam æternam a semetipso, ita &*
p Io. 5. 36. *filio dedit vitam æternam habere in semetipso, & iudicium dedit illi facere in potestate, quia filius hominis est*; per carnem scilicet, sicut & filius Dei per spiritum eius. Adhuc ad- [p] *Ego autem habeo majus quàm Ioannis testimonium. Opera enim quæ pater mihi dedit consummare, illa ipsa de me testimonium perhibent, quod me pater miserit. Et qui me misit pater, ipse testimonium dixit de me.* Subjungens autem, [q] *Neque vocem eius audistis vnquam, neque formam*
q Io. 5. 37. *eius vidistis*; confirmat retro non patrem, sed filium fuisse, qui videbatur & audi-
r Io. 5. 43. Denique dicit, [r] *Ego veni in patris mei nomine, & non me recepistis?* Adeo semper in Dei, & regis, & domini, & omnipotentis, & altissimi nomine. Interrogan- au-
f Io 6. 28. 29. & seq. tem quid facere deberent, respondit, [f] *Vt credatis in eum quem Deus misit. Panem quoque se adfirmat, quem pater præstaret de cælo.* [t] *Ergo omne quod ei daret pater ad se venire, nec*
t Io. 6. 37. *rejecturum se, quia de cælo descendisset, non vt suam, sed vt patris faceret voluntatem. Voluntatem autem patris esse, vt qui viderit filium, & crediderit in eum, vitam & resurre-*
u Io 6. 44. & seq. *ctionem consequatur.* [u] *Neminem porro ad se venire posse, nisi quem pater adducat. Omnem qui à patre audisset & didicisset, venire ad se. Non quasi patrem aliquis viderit*, ad- & hic, vt ostenderet patris esse sermonem, quem docti fiant. Atquum di- eo multi, & Apostolis suis offert, si velint discedere & ipsi; quid respondit Simon?
x Io. 6. 69. [x] *Quò discedimus? verba vitæ habes, & nos credimus quod tu sis Christus.* Patrem
Io. 7. 15. illum esse, an patris Christum?

CAPVT XXII.

Idipsum ex eodem Euangelio probat.

Per totum. V. Trinitas. 9.

a Io. 7. 28. CVIVS autem doctrinam dicit, ad quam mirabantur? suam an patris? Æquè a- gentibus inter se, nè ipse esset Christus, vtique non pater, sed filius: [a] *neque me nostis*, inquit, *vnde sim, & non veni à meipso; sed est verus qui me misit, quem vos non nostis.*
Ibid. 29. *Ego noui illum, quia ab illo sum, & ille me misit.* Non dixit, Quia ipse sum, & ipse me misi: sed ille me misit. Item, cùm misissent ad inuadendum eum Pharisæi: [b] *Modicum adhuc*
b Ibid. 33. *temporis, ait, vobiscum sum, & vado ad eum qui me misit.* At vbi se negat esse solum:
c Io. 8. 16. [c] *Sed ego*, inquit, *& qui me misit pater*; nonnè duos demonstrat, tam duos, quam inseparatos? immò totum erat hoc quod docebat inseparatos duos esse. Siquidem & legem
d Ibid. 18. proponens duorum hominum testimonium confirmantem, subjungit: [d] *Ego testimonium dico de me, & testimonium dicit de me, qui me misit pater.* Quod si vnus esset, dum idem est & filius & pater, non vteretur legis patrocinio fidem imponentis, non vnius testimonio, sed duorum. Item, interrogatus [e] *vbi esset pater, Neque se, neque patrem notum esse*
e Ibid. 19. *illis* respondens, duos dixit ignotos: quòd si ipsum nossent, patrem nossent; non quidem quasi ipse esset pater & filius, sed quia per indiuiduitatem neque agnosci, nec
f Ibid. 26. ignorari alter sine altero potest. [f] *Qui me, ait, misit, verax est; & ego quæ ab eo audiui ea*
Ibid. 27. *loquor in mundum.* Interpretante extrinsecus scriptura, non cognouisse illos quod de patre dixisset, cùm scilicet cognoscere debuissent sermones patris in filio esse, legendo
g Hier. 1. 9. apud Hieremiam, [g] *Et dixit mihi Dominus, Ecce dedi sermones meos in os tuum.* Et apud
h. Esa 50 4. Esaïam, [h] *Dominus dat mihi linguam disciplinæ ad cognoscendum quando oporteat dicere ser-*
i Io. 8. 28. *monem.* Sicut ipse rursus [i] *Tunc*, inquit, *cognoscetis quòd ego sim, & à memetipso nihil loquar: sed sicut me docuit, ita & loquor; quia & qui me misit, mecum est.* Et hoc ad testimonium indiuiduorum duorum. Item, in altercatione Iudæorum, exprobrans quod occi-
k Ibid. 38. dere eum vellent: [k] *Ego*, inquit, *quæ vidi penès patrem meum, loquor; & vos quod vidistis penès patrem vestrum, id facitis: & nunc vultis occidere hominem veritatem vobis loquutum,*
l Ibid. 42. *quam audiuit à Deo.* &c, [l] *Si Deus esset pater vester, dilexissetis me. Ego enim ex Deo exiui & veni* (& tamen non separantur, licet exisse dixerit, vt quidam arripiunt hujus

dicti occasionem. Exiuit autem à patre, vt radius ex sole, vt riuus ex fon-
te vt frutex ex semine. [m] *Ego dæmonium non habeo, sed honoro patrem meum.* m Ibid. 49.
&, [n] *Si ego me ipse glorificem, nihil est gloria mea. Est qui me glorificet pater, quem vos* n Ibid. 54.
dicitis Deum esse vestrum; nec nostis illum, at ego naui eum. Et si dicam, Non noui, ero
similis vestri mendax: sed noui illum, & sermonem eius seruo. Ac cùm subiungit, [o] *Abra-* o Ibid. 56.
ham diem meum vidit, & lætatus est; nempe demonstrat filium Abrahæ retro visum, non
patrem. Item, super cæcum illum [p] *patris opera dicit se facere oportere.* Cui post restitutio-
nem luminum: [q] *Tu,* inquit, *credis in filium Dei?* & interroganti quis esset iste, ipse se p Io. 9. 4.
demonstrans, vtique filium demonstrauit, quem credendum esse dixerat. Dehinc, co- q Ibid. 35 37.
gnosci se profitetur à patre, & patrem à se. Et ideo [r] *se diligi à patre, quòd animam suam* r Io. 10. 15.
ponat; quia hoc præceptum accepisset à patre. Et interrogatus à Iudæis, si ipse esset Christus, 17.
(vtique Dei; nam vsque in hodiernum Iudæi Christum Dei, non ipsum patrem spe-
rant; quia nunquam Christus pater scriptus est venturus:) [s] *Loquor,* inquit, *vobis, & non* s Io. 10. 24.
creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris, ipsa de me testimonium dicunt. Quod testimo- 25.
nium? ipsum scilicet esse, de quo interrogabant, id est Christum Dei. De ouibus etiam
eius, quòd [t] *nemo illas de manu eius eriperet. Pater enim quod mihi dedit, maius est omnibus.* t Io. 10. 28.
&, [u] *Ego & pater vnum sumus.* Hîc ergo iam gradum volunt figere stulti, immò cæci, 29.
qui non videant: primò, *ego, & pater,* duorum esse significationem; dehinc in nouis- u Ibid. 30.
simo, *sumus,* non ex vnius esse persona, quod pluraliter dictum est; tum quòd, *vnum* Ibid.
sumus, non, vnus sumus. Si enim dixisset, vnus sumus, potuisset adiuuare sententiam
illorum. Vnus enim singularis numeri significatio videtur. Adhuc cùm duo, masculini
generis. Vnum dicit, neutrali verbo, quod non pertinet ad singularitatem sed ad vni-
tatem, ad similitudinem, ad coniunctionem, ad dilectionem patris, qui filium diligit;
& ad obsequium filij, qui voluntati patris obsequitur. *Vnum sumus,* dicens, *ego & pater,*
ostendit duos esse, quos æquat & iungit. Adeò addit etiam [x] *multa se opera à patre osten-*
disse, quorum nihil lapidari mereretur. Et nè putarent ideo se illum lapidare debere, quasi x Io. 10. 32.
se Deum ipsum, id est patrem voluisset intelligi; quia dixerat, *Ego & pater vnum sumus;* y Ibid. 30.
quà filium Dei Deum ostendens, non quà ipsum Deum. [z] *Si in lege,* inquit, *scriptum est,* z Io. 10. 34. & seq.
Ego dixi, vos dij estis; & non potest solui scriptura; quem pater sanctificauit, & misit in mun-
dum, vos enim blasphemare dicitis, quia dixi, filius Dei sum? Si non facio opera patris mei, noli-
te credere: si verò facio, & mihi credere non vultis, vel propter opera credite. Et scitote quod ego
in patre sim, & pater in me. Per opera ergo erat pater in filio, & filius in patre; & ita per
opera intelligimus vnum esse patrem, & filium. Adeò totum hoc perseuerabat indu-
cere, vt duo tamen crederentur in vna virtute: quia aliter filius credi non posset, nisi
duo crederentur.

CAPVT XXIII.

Item ex alijs verbis Christi, distinctio personarum conuincitur.

Per totum. V. Trinitas. 9.

POST hæc autem Martha filium Dei eum confessa, non magis errauit, quàm Pe-
trus, & Nathanaël; quanquam etsi errasset, statim didicisset. Ecce enim ad susci- Io. 11. 27.
tandum fratrem eius à mortuis, ad cœlum, & ad patrem Dominus suspiciens: [a] *Pater,* Matt. 16. 16. Io 1. 49.
inquit, (*vtique filius*) *gratias ago tibi, quòd me semper exaudias. Propter istas turbas circun-* a Io. 11. 41.
stantes dixi, vt credant quod tu me miseris. Sed & in conturbatione animæ, [b] *Et quid di-* b Io. 12. 27.
cam? Pater, saluum me fac de ista hora. Atqui in propter hoc veni in istam horam. Verùm, pater, 28.
glorifica nomen tuum; in quo erat & filius. *Ego,* inquit, *veni in patris nomine.* Inde scilicet c Io. 5. 43.
suffecerat filij ad patrem vox. Ecce ex abundantia respondet de cœlo pater, filio con- d Matt. 17. 5.
testatur: [d] *Hic est filius meus dilectus, in quo bene sensi, audite illum.* Ita & in isto, [e] *Glori-* e Io. 12. 28.
ficaui, & glorificabo: rursus quot personæ tibi videntur, peruersissime Praxea, nisi quot
& voces? habes filium in terris, habes patrem in cœlis. Non est separatio ista, sed dis-
positio diuina. Cæterùm, scimus Deum etiam intra abyssos esse, & vbique consistere,
sed vi & potestate. Filium quoque, vt indiuiduum, cum ipso vbique. Tamen in ipsa
œconomia, pater voluit filium in terris haberi, se verò in cœlis; quò & ipse filius suspi-
ciens, & orabát & postulabat à patre, quò & nos erectos docebat orare: [f] *Pater noster qui* f Matt. 6. 9.
es in cœlis. Et cùm sit & vbique, hanc sedem suam voluit pater; [g] *Minorauit filium mo-* g Psal. 8. 6.
dico citra angelos, ad terram demittenda; gloria tamen & honore coronaturus illum, in cœlos
resumendo. Hæc iam præstabat illi, dicens, [h] *Et glorificaui, & glorificabo.* Postulat filius h Io. 12. 28.
de terris, pater promittit à cœlis. Quid mendacem facis & patrem, & filium, si aut pa-
ter de cœlis loquebatur ad filium, cùm ipse esset filius apud terras; aut filius ad patrem

precabatur, cùm ipse esset pater apud cœlos? Quale est vt filius item postularet à semet ipso, postulando à patre, si filius erat pater? aut iterum pater sibi ipse promitteret, promittendo filio, si pater erat? vt sic duos diuisos diceremus, quomodo iactitatis; tolerabilius erat duos diuisos, quàm vnum Deum versipellem prædicare. Itaque ad [illegible]
i Io. 12. 30. tunc Dominus pronuntiauit, *Non propter me ista vox venit, sed propter vos: vt credantur*, & patrem & filium, in suis quemque nominibus, & personis, & locis. Sed adhuc exclamat
k Ibid. 44. mat Iesus & dicit, *Qui credit in me, non in me credit, sed in eum credit qui me misit,* (quia per filium in patrem creditur, & auctoritas credendi filio, pater est.) *& qui conspicit me, conspicit eum qui me misit.* Quomodo? *Quoniam scilicet a memetipso non sum locutus, sed qui me misit*
m Esa. 50. 4. *pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar.* *Dominus enim dat mihi linguam*
n Io. 12. 50. *disciplinæ, ad cognoscendum quando oporteat dicere sermonem quem ego loquor.* *Sicut mihi pater dixit, ita & loquor.* Hæc quomodo dicta sint, Euangelizator, & vtique tam clarus,
o Io. 13. 1. 3. discipulus Ioannes, magìs quàm Praxeas nouerat, ideoque ipse de suo sensu, *Ante autem solemnitatem Pascha*, inquit, *sciens Iesus omnia sibi tradita à patre esse, & se ex Deo exisse, ad Deum vadere.* Sed Praxeas ipsum vult patrem de semetipso exisse, & ad semet
p Ibid. 2. ipsum abisse, vt *diabolus in cor Iudæ*, non filij traditionem, sed patris ipsius im[misisse]. Nec diabolo benè, nec hæretico, quia nec in filio, bono suo diabolus operatus est traditionem. Filius enim traditus est Dei, qui erat in filio hominis, sicut scriptura subiungit,
q Ibid. 31. *Nunc glorificatus est filius hominis, & Deus glorificatus est in illo.* Qui Deus [illegible] que non pater, sed sermo patris, qui erat in filio hominis, id est in carne, in qua & glorificatus iam; virtute verò & sermone, & antè Iesum. Et
r Ibid. 32. *Deus*, inquit, *glorificauit eum in semetipso*, id est, pater filium in semetipso habens, etsi porrectum ad terram, mox per resurrectionem glorificauit, morte deuicta.

CAPVT XXIV.

Distinctio personarum probatur ex interrogatione Philippi, & responso Christi.

Per totum. V. Trinitas. 9.

a Io. 14. 5. ERANT planè qui & tunc non intelligerent. Quoniam & Thomas aliquandiu in-
b Ibid. 6. credulus: *Domine enim*, inquit, *non scimus quò eas, & quomodo viam nouimus?* Et Iesus, *Ego sum via, veritas, & vita. Nemo venit ad patrem nisi per me. Si cognouissetis me, cognouissetis & patrem: sed abhinc nostis illum, & vidistis illum.* Et peruenimus iam ad Phi-
c Ibid. 8. lippum, qui spe excitatus videndi patris, nec intelligens quomodo visum patrem au-
d Ibid. 9. disset: *Ostende*, inquit, *nobis patrem, & sufficit nobis.* *Et Dominus; Philippe, tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me?* Quem dicit cognosci ab illis debuisse, (hoc enim solum discuti oportet) quasi patrem, an quasi filium? Si quasi patrem, doceat Praxeas, tanto tempore Christum cum eis conuersatum, patrem aliquando non dico intelligi, verùm vel æstimari potuisse. Nobis omnes scripturæ, & veteres Christum Dei, & nouæ filium Dei præfiniunt. Hoc & retro prædicabatur, hoc & ab ipso Christo pronuntiaba-
e Matt. 17. 5. tur; immò iam & ab ipso patre coram de cœlis filium profitente, & filium glorificante
f Io. 12. 28. *Hic est filius meus.* &, *Glorificaui, & glorificabo.* Hoc & à discipulis credebatur, hoc & à Iudæis non credebatur: hoc se volens credi ab illis, omni hora patrem nominabat, & patrem præferebat, & patrem honorabat. Si ita est, ergo non patrem tanto tempore secum conuersatum ignorauerant, sed filium. Et Dominus eum se ignoranti exprobrans, quem ignorauerant, eum vtique agnosci volebat, quem tanto tempore non agnosci exprobrauerat, id est filium. Et apparere iam potest quomodo dictum sit,
g Io. 14. 9. *Qui me videt, videt & patrem.* Scilicet quo & suprà, *Ego & pater vnum sumus.* Quare?
h Io. 10. 32. quia, *Ego ex Deo exiui & veni.* &, *Ego sum via. Nemo ad patrem venit, nisi per me.* &, *Ne-*
i Io. 8. 14. [sic: 8. 42]
k Io. 14. 6. *mo ad me venit, nisi pater eum adduxerit.* &, *Omnia mihi pater tradidit.* &, *Sicut pater viui-*
l Io. 6. 44. *ficat, ita & filius.* &, *Si me cognouistis, & patrem cognouistis.* Secundùm hæc enim, vica-
m Io. 13. 3. rium se patris ostenderat, per quem pater & videretur in factis, & audiretur in ver-
n Io. 5. 21. bis, & cognosceretur in filio, facta & verba patris administrante; quia inuisibilis pater,
o Io. 14. 7. quod & Philippus didicerat in lege, & meminisse debuerat: *Deum nemo videbit, &*
p Exo. 33. 20 *viuet.* Et ideo sugillatur patrem videre desiderans quasi visibilem, & instruitur visibi-
q Io. 14. 9. lem eum in filio fieri ex virtutibus, non ex personæ repræsentatione. Denique si pa-
r Ibid. 10. trem eundem filium vellet intelligi, dicendo, *Qui me videt, patrem videt*: quomodo subijcit: *Non creditis quia ego in patre, & pater in me est?* Debuerat enim subiunxisse, Non creditis quia ego sum pater? Aut quò exaggerauit, si non illud manifestauit quod voluerat intelligi, se scilicet filium esse? Porro dicendo, *Non creditis quia ego in patre, &*
s Ibid. 10.

pater in me: propterea potius exaggerauit, nè quia dixerat, *Qui me videt, & patrem* f Ibid 10.
videt, pater existimaretur: quod nunquam existimari se voluit, qui semper se filium,
& a patre venisse profitebatur. Igitur & manifestam fecit duarum personarum con-
iunctionem, nè pater seorsum quasi visibilis in conspectu desideraretur, & vt filius re-
præsentator patris haberetur. Et nihilominus hoc quoque interpretatus est, quomodo
pater esset in filio, & filius in patre. t *Verba*, inquit, *quæ ego loquor vobis, non sunt mea* t Ibid. 10.
vtique quia patris. Pater autem manens in me, facit opera. Per opera ergo virtutum, & verba
doctrinæ, manens in filio pater per ea videtur, per quæ manet, & per eum in quo ma-
net: ex hoc ipso apparente proprietate vtriusque personæ, dum dicit: u *Ego sum in pa-* u Ibid. 10.11
tre, & pater in me. Atque adeò, *Credite*, ait. Quid? Me patrem esse? Non puto scriptum
esse; sed, *Quia ego in patre, & pater in me. Si quominus, vel propter opera credite.* Ea vtique
opera, per quæ pater in filio, non visu, sed sensu videbatur.

CAPVT XXV.

Confirmatur distinctio personarum vsque ad finem Euangelij Ioannis.

In p. V. Spiritus S. 1. à p ad f. V. Trinitas. 10.

POST Philippum, & totam substantiam quæstionis istius, quæ in finem Euangelij, Io. 14. 9 10.
perseuerant in eodem genere sermonis, quo pater & filius in sua proprietate di-
stinguuntur, a *paracletum quoque a patre se postulaturum, quum ascendisset ad patrem, & missu-* a Ibid. 16.
rum repromittit & quidem alium, sed iam præmisimus quomodo alium. Cæterùm, b *de* b Io. 16 14.
meo sumet, inquit, sicut ipse de patris. Ita connexus patris in filio, & filij in paracleto,
tres efficit cohærentes, alterum ex altero: qui tres vnum sint, non vnus: quomodo di- c Io. 10. 30.
ctum est, c *Ego & pater vnum sumus*; ad substantiæ vnitatem, non ad numeri singulari- d Io. 15. 1.
tatem. Percurre adhuc, & inuenies quem patrem credis, vice patris dictum. d *Et patrem* e Matt. 27.
agricolam, vtique in terra tu putas fuisse. Hunc rursus in cœlis à filio agnosci, cùm illuc 46.
respiciens, discipulos suos patri tradit. Sed & si in isto Euangelio non esset reuelatum;
e *Deus meus, ad quid me dereliquisti?* &, f *Pater, in tuis manibus depono spiritum meum*: ta- f Luc. 23 46
men post resurrectionem, & deuictæ gloriam mortis, exposita necessitate omnis hu-
militatis, cùm iam patrem se posset ostendere tam fideli feminæ, ex dilectione, non
ex curiositate, nec ex incredulitate Thomæ, tangere eum aggressæ: g *Nè*, inquit, *conti-* g Io. 20. 17.
geris me, nondum ascendi ad patrem meum. Vade autem ad fratres meos (*quin & in hoc se filium*
ostendit; Filios enim appellasset illos, si pater fuisset) *& dices eis, Ascendo ad patrem meum* h Ibid. 31.
& patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum. Pater ad patrem, & Deus ad Deum;
an filius ad patrem, & sermo ad Deum? Ipsa quoque clausula Euangelij, propter quid
consignat hæc scripta, nisi h *vt credatis*, inquit, *Iesum Christum filium Dei*? Igitur quæ-
cunque ex his putaueris ad demonstrationem eiusdem patris, & filij proficere tibi pos-
se, aduersus definitiuam Euangelij sententiam niteris. Non ideo enim scripta sunt, vt
patrem credas Iesum Christum, sed vt filium.

CAPVT XXVI.

Personarum distinctio probatur ex alijs Euangelijs, & forma baptismi iniuncta.

Per totum. V. Trinitas. 10.

PROPTER vnum Philippi sermonem, & Domini responsionem ad eum, videmus
Ioannis Euangelium decucurrisse, nè tot manifestè pronuntiata, & antè & po-
stea vnus sermo subuertat secundùm omnia potius, quàm aduersus omnia, etiam ad-
uersus suos sensus interpretandus. Cæterùm, vt alia Euangelia non interponam, quæ
de natiuitate Dominica idem confirmant, sufficit eum qui nasci habebat ex virgine,
ab ipso annuntiari angelo, filium Dei determinatum: a *Spiritus Dei superueniet in te, &* a Luc. 1. 35.
virtus Altissimi obumbrabit te. Propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Vo-
lent quidem & hic argumentari, sed veritas præualebit. Nempe, inquiunt, filius Dei
Deus est, & virtus Altissimi, Altissimus est. Nec pudet illos inijcere, Quòd
si esset, scriptum fuisset. quem enim verebatur, vt non apertè pronuntiaret, Deus su-
perueniet, & Altissimus obumbrabit te? Dicens autem spiritus Dei, & si spiritus Dei
Deus, tamen non directò Deum nominans, portionem totius intelligi voluit, quæ
cessura erat in filij nomen. Hic spiritus Dei, idem erit sermo. Sicut enim Ioanne dicen-
te, b *Sermo caro factus est*; spiritum quoque intelligimus in mentione sermonis: ita & hîc b Io. 1. 14.
sermonem quoque agnoscimus in nomine spiritus. Nam & spiritus substantia est ser-
monis, & sermo operatio spiritus, & duo vnum sunt. Cæterùm, alium Ioannes pro-

fitebitur carnem factum, alium angelus carnem futurum, si non & spiritus sermo & sermo spiritus. Sicut ergo sermo Dei, non est ipse, cuius est, ita nec spiritus & Deus dictus est, non tamen ipse est, cuius est dictus. Nulla res alicuius, ipsa est, cu est. Planè cùm quid ex ipso est, & sic eius est, dum ex ipso sit, potest tale quid esse, q le & ipse, ex quo est, & cuius est. Et ideo spiritus Dei Deus, & sermo Dei Deus q a ex Deo, non tamen ipse, ex quo est. Quod si Deus Dei, tanquam substantiua res, n n erit ipse Deus, sed hactenus Deus, quia ex ipsius Dei substantia, quà & substant res est, & vt portio aliqua totius. Multò magis virtus altissimi, non erit ipse altissi , quia nec substantiua res est quod est spiritus, sicut nec sapientia, nec proud & hæc enim substantiæ non sunt, sed accidentia vniuscuiusque substantiæ. Virtus spir tui accidit, nec ipsa erit spiritus. His itaque rebus quodcunque sunt, spiritu Dei, & sermone, & virtute collatis in virginem, quod de ea nascitur, filius Dei est. Hoc se & in istis Euangelijs ipse testatur statim à puero: c *Non scitis*, inquit, *quod in patris mei me oportet*? Hoc & Satanas eum in tentationibus nouit, [d] *Si filius Dei es*. Hoc & exinde dæ
c Luc.2.49. monia confitentur. [e] *Scimus qui sis, filius Dei*. Patrem & ipse adorat. Christum se D
d Matt.4.3. Petro agnitum non negat. Insultans in spiritu ad patrem: [f] *Confiteor*, inquit, *tibi pat*
e Marc 1.24 *quod absconderis hæc à sapientibus*. Hîc quoque patrem nemini notum nisi filio a
f Matth.16. [g] *Et patris filium confessurum confessores, & negaturum negatores suos apud patrem*; indu
17. parabolam filij, non patris, in vineam missi post aliquot seruos, & occisi à malis c
Matt.11 26. cis, & à patre defensi, [h] *ignorans & ipse diem, & horam vltimam soli patri notam*; [i] *disp*
27. *regnum discipulis, quomodo & sibi dispositum dicit à patre*, [k] *habens potestatem legiones ange-*
g Matth.10. *lorum postulandi ad auxilium à patre, si vellet*, [l] *exclamans quod se Deus reliquisset*, [m] *in patris*
32. *manibus spiritum ponens*; & post resurrectionem spondens missurum se discipul p
Matt.21 37. missionem patris; & [n] *nouissimè mandans, vt tinguerent in patrem, & filium, & spi ium*
h Matth 24. *sanctum*, non in vnum. Nam nec semel, sed ter, ad singula nomina, in personas si
36. las tinguimur.
i Luc.22.29
k Matth.26.
27.

CAPVT XXVII.

l Matth.27.
46. *Praxeanos constat seipsos destruere, dicentes se in vna persona distinguere Patrem, sp*
m Luc. 23. *tum, & filium carnem, cùm filius carnem tantùm induerit, non autem in eam fuerit trans*
46. *formatus. Perseuerauit enim in forma Dei, nec desiit esse quod fuerat.*
n Matth.28.
19. A p. V. Trinit. 2. persona filius. 2. & V. Christi Incarnat. 3 in m. ad circa. f. V. Christi incarnat 5 in f. V. Trinitas. 12.

ET quid ego in tam manifestis moror, quum ea aggredi debeam, de quibus ma i-festa obumbrare quærunt? Vndique enim obducti distinctione patris, & fil , qu m manente coniunctione disponimus, vt solis, & radij, & fontis, & fluuij, per indiuiduum tamen numerum duorum, & trium: aliter eam ad suam nihilominus sententiam interpretari conantur, vt æquè in vna persona vtrumque distinguant, patrem & filium, dicentes filium carnem esse, id est hominem, id est Iesum: patrem autem spiritum, id st Deum, id est Christum. Et qui vnum eundemque contendunt patrem & filium, iam in-cipiunt diuidere illos potius, quàm vnare. Si enim alius est Iesus, alius Christus; alius erit filius, alius pater; quia filius Iesus, & pater Christus. Talem monarchiam apud Va-lentinum fortasse didicerunt, duos facere, Iesum & Christum. Sed hæc iniectio eorum ex prætractatis iam retusa est, quòd sermo Dei, vel spiritus, Dei & virtus altissimi dictus sit, quem patrem faciunt. Non enim ipsæ sunt, cuius dicuntur, sed ex ipso, & ipsius. Et aliter tamen in isto capitulo reuincentur. Ecce, inquiunt, ab angelo p -
carum est, [a] *Propterea quod nascetur sanctum, vocabitur filius Dei*. Caro itaque nata est,
a Luc.1.35. Caro vtique erit filius Dei: Immò de spiritu Dei dictum est. Certè enim [b] *de Spiritu*
b Luc 1.31.35 *sancto virgo concepit*; & quod concepit, id peperit: id ergo nasci habebat, quod erat con-
c Matt.1.23. ceptum, & pariundum; id est spiritus, [c] *cuius & vocabitur nomen Emmanuel, quod est in-*
d Luc.1.35. *terpretatum, Nobiscum Deus*. Caro autem Deus non est, vt de illa dictum sit, [d] *Quod nascetur sanctum, vocabitur filius Dei*: sed ille qui in ea natus est, Deus; de quo & Psalmus,
e Psal 86.5. [e] *Quoniam Deus homo natus est in illa, & ædificauit eam voluntate patris*. Quis Deus in ea natus? Sermo & spiritus, qui cum sermone de patris voluntate natus est. Igitur sermo in carne, dum & de hoc quærendum, quomodo sermo caro sit factus; vtrumnè quasi transfiguratus in carne, an indutus carnem? Immò indutus. Cæterùm, Deum immutabilem, & informabilem credi necesse est, vt æternum. Transfiguratio autem, interemptio est pristini. Omne enim quodcunque transfiguratur in aliud, desinit esse quod fuerat, & incipit esse quod non erat. Deus autem neque desinit esse, neque aliud

potest

potest esse. [f] *Sermo autem Deus; & sermo Domini manet in æuum*, perseuerando scilicet f Io. 1. 1.
in sua forma. Quem si non capit transfigurari, consequens est, vt sic caro factus intel- Esa. 40. 8.
ligatur, dum fit in carne, & manifestatur, & videtur, & contrectatur per carnem: quia
& cætera sic accipi exigunt. Si enim sermo ex transfiguratione, & demutatione sub-
stantiæ, caro factus est, vna iam erit substantia Iesus ex duabus, ex carne & spiritu
mixtura quædam, vt electrum ex auro, & argento; & incipit nec aurum esse, id est spi-
ritus; neque argentum, id est caro, dum alterum altero mutatur, & tertium quid effici-
tur. Neque ergo Deus erit, Iesus. Sermo enim desiit esse, qui caro factus est; neque
caro, id est homo. caro enim non propriè est, qui sermo fuit. Ita ex vtroque neutrum
est; aliud longè tertium est, quàm vtrumque. Se denim inuenimus illum directò, &
Deum & hominem expositum, ipso hoc Psalmo suggerente, [g] *Quoniam Deus homo na- g Psal. 86. 5.
tus est in illa, ædificauit eam voluntate patris*; certè vsquequaque filium Dei, & filium ho-
minis, cùm Deum & hominem, sine dubio secundùm vtramque substantiam, in sua
proprietate distantem: quia neque sermo aliud quàm Deus, neque caro aliud quàm
homo. Sic & Apostolus de vtraque eius substantia docet: [h] *Qui factus est*, inquit, *ex se- h Rom. 1. 3.
mine Dauid*. Hic erit homo & filius hominis, [i] *qui definitus est filius Dei secundùm spiri- i Rom. 1. 3.
tum* Hic erit Deus, & sermo Dei filius. Videmus duplicem statum, non confusum, sed
coniunctum in vna persona, Deum & hominem Iesum. De Christo autem differo. Et
adeo salua est vtriusque proprietas substantiæ, vt & spiritus res suas egerit in illo; id est Matth. 4. 2.
virtutes, & opera, & signa; & caro passiones suas functa sit, esuriens sub diabolo, sitiens Io. 4. 7.
sub Samaritide, flens Lazarum, anxia vsque ad mortem; denique & mortua est. Quòd Io. 11. 35.
si tertium quid esset, ex vtroque confusum, vt electrum, non tam distincta documenta Matt. 26. 38.
parerent vtriusque substantiæ. Sed & spiritus carnalia, & caro spiritalia egissent, ex
translatione; aut neque carnalia, neque spiritalia, sed tertiæ alicuius formæ confu-
sione: immò aut sermo mortuus esset, aut caro mortua non esset, si sermo conuersus
esset in carnem; aut caro enim immortalis fuisset, aut sermo mortalis. Sed quia sub-
stantiæ ambæ in statu suo quæque distinctè agebant, ideo illis & operæ, & exitus sui
occurrerunt. Disce igitur cum Nicodemo, [k] *Quia quod in carne natum est, caro est; & quod
de spiritu, spiritus est*. Neque caro spiritus fit, neque spiritus caro. In vno planè esse pos- k Io. 3. 6.
sunt. Ex his Iesus constitit, ex carne homo, ex spiritu Deus, quem tunc angelus ex ea Luc. 1. 35.
parte qua spiritus erat, Dei filium pronuntiauit, seruans carni filium hominis dici. Sic l 1. Tim. 2. 5.
& Apostolus etiam [l] *Dei & hominum appellans sequestrem*, vtriusque substantiæ confir-
mauit. Nouissimè qui filium Dei, carnem interpretaris, exhibe qui sit filius hominis.
Aut nunquid spiritus erit? sed spiritum patrem ipsum vis haberi, quia [m] *Deus spiritus*, m Io. 4. 24.
quasi non & Dei spiritus: sicut & [n] *sermo Deus*, & Dei sermo. n Io. 1. 1.

CAPVT XXV.

Stultè Praxeani faciunt Patrem Christum, & filium Iesum, vnctio quippe à qua dicitur Christus, non competit Patri: & Scriptura vbique eumdem filium, & Christum Iesum, & Dei Christum appellant.

In p. ad circa. f. V. Trinitas. 12. In f. V. Chri. Infirma. 5.

ITAQVE Christum facis patrem, stultissime, qui nec ipsam vim inspicias nominis
huius, si tamen nomen est Christus, & non appellatio potius; vnctus enim significa-
tur. Vnctus autem non magìs nomen est, quàm vestitus, quàm calceatus, accidens no-
mini res. An tu, si ex aliquo argumento vestitus quoque vocaretur Iesus, quomodo
Christus ab vnctionis sacramento, æquè Iesum filium Dei diceres, vestitum verò pa-
trem crederes? Nunc de Christo. Si pater Christus est, pater vnctus est, & vtique ab
alio. Aut si à semetipso, proba. Sed non ita docent Acta Apostolorum, in illa exclama-
tione Ecclesiæ ad Deum, [a] *Conuenerunt enim vniuersi in ista ciuitate aduersus sanctum filium* a Act. 4. 27.
tuum Iesum, quem vnxisti: Herodes & Pilatus cum Nationibus; ita & filium Dei Iesum
contestati sunt, & filium à patre vnctum. Ergo Iesus idem erit Christus, qui à patre
vnctus est; non pater, qui filium vnxit. Sic & Petrus, Firmissimè [b] *itaque cognoscat omnis* b Act. 4. 10.
domus Israel, quod & Dominum, & Christum, id est vnctum, *fecerit eum Deus hunc Iesum,
quem vos crucifixistis*. Ioannes autem, etiam [c] *mendacem notat eum, qui negauerit Iesum
esse Christum: contrà, de Deo natum omnem, qui crediderit Iesum esse Christum*: Propter c 1. Io. 2. 22.
quod & hortatur vt credamus nomini filij eius Iesu Christi, [d] *vt scilicet communio sit* d 1. Io. 1. 3.
nobis cum patre, & filio eius Iesu Christo. Sic & Paulus vbique Deum patrem po- e Rom. 1. 8.
nit, & Dominum nostrum Iesum Christum. Cùm ad Romanos scribit [e] *Gratias
agit Deo per Dominum nostrum Iesum Christum*. Cùm ad Galatas; [f] *Non ab hominibus* f Gal. 1. 1.

se Apostolum præfert, nec per hominem, sed per Iesum Christum, & Deum patrem.
Et habes tota instrumenta eius, quæ in hunc modum pronuntiant, & duos pr
ponunt, Deum patrem, & Dominum nostrum Iesum Christum filium patris, & I
sum ipsum esse Christum, in altero quoque nomine Dei filium. Nam exinde eo iure
quo vtrumque nomen vnius est, id est Dei filij, etiam alterum sine altero eiusdem e
Et siue Iesus tantummodò positum est, intelligitur & Christus; quia Iesus vnctu
Siue solummodò Christus idem est Iesus, quia vnctus est Iesus. Quorum nominum
alterum est proprium, quod ab angelo impositum est: alterum accidens, quod ab vn-
ctione conuenit; dum tamen Christus filius sit, non pater. Postremò, quàm cæcus st
qui nec in Christi nomine intelligit alium Deum portendi, si Christo nomen
g Io. 20. 17. adscribat? Si enim Christus pater Deus est, qui dicit, g *Ascendo ad patrem meum, & pa-
trem vestrum, & Deum meum, & Deum vestrum*; vtique alium patrem super se & Deum
h Amos. 4. 13 ostendit. Si item pater Christus est, alius est h *qui solidat tonitruum, & condit spiritum, &*
i Psal. 2. 1. *adnuntiat in homines Christum suum.* Et si i *adstiterunt reges terræ, & archontes congregati sunt
in vnum, aduersus Christum ipsius*; alius erit Dominus, contra cuius Christum congre-
k Esa. 45. 1. gati sunt reges, & archontes. Et si, k *Hæc dicit Dominus Domino meo Christo*; alius erit Do-
l Ephes. 1. 17 minus qui loquitur ad patrem Christi. Et cùm Apostolus scribit, l *Vti Deus Domini no-
stri Iesu Christi det vobis spiritum sapientiæ, & agnitionis*; alius erit Deus Christi Ies cha-
m Rom. 8. 11 rismatum spiritualium largitor. Certè, nè per omnia euagemur, m *qui suscitauit Chri-
stum, suscitaturus est & mortalia corpora nostra*; iamque alius erit suscitator, quàm pater
mortuus, & pater suscitatus, si Christus qui est mortuus, pater est.

CAPVT XXIX.

*Nos credimus, & dicimus Christum filium Dei crucifixum & mortuum, secundùm humanam na-
turam: Patrem autem dici non posse compassum, quia tantùm Deus est, & impasibilis na-
tura.*

In p. ad circa. f. V. Chri. infirma. 5. à p. V. Christi Incarnat. 6. in f. V. Spiritus S. 10.

OBMVTESCAT, obmutescat ista blasphemia: sufficiat Christum filium Dei
mortuum dici: & hoc, quia ita scriptum est. Nam & Apostolus non sine onere
a 1. Cor. 15. 3 pronuntians a *Christum mortuum*, adiecit, *secundùm scripturas*, vt duritiam pronuntiatio-
nis, scripturarum auctoritate molliret, & scandalum auditori euerteret. Quamquam
cùm duæ substantiæ censeantur in Christo Iesu, diuina, & humana, constet autem im-
mortalem esse diuinam, sicut mortalem quæ humana sit, apparet, quatenus eum mor-
tuum dicat; id est, quà carnem, & hominem, & filium hominis, non quà spiritum, &
sermonem, & Dei filium. Dicendo denique, b *Christus mortuus est*, id est vnctus: id
b 1. Cor. 15. 3 quod vnctum est, mortuum ostendit, id est carnem. Ergo, inquis, & nos eadem ratione
Patrem mortuum dicentes, quà vos Filium, non blasphemamus in Dominum Deum:
non enim ex diuina, sed ex humana substantia mortuum dicimus. Atquin blasphema-
c Deut. 21. 23. tis non tantum, quia mortuum dicitis patrem, sed & quia crucifixum. c *Maledictione
enim crucifixi*, quæ ex lege in filium competit, (quia d *Christus pro nobis maledictio factus
d Gal. 3. 13. est*, non pater,) Christum in patrem conuertentes, in patrem blasphematis. Nos au-
tem dicentes Christum crucifixum, non maledicimus illum, sed maledictum legis re-
ferimus; quia nec Apostolus hoc dicens blasphemauit. Sicut autem, de quo quid ca-
pit dici, sine blasphemia dicitur; ita quod non capit, blasphemia est, si dicatur. Ergo
nec compassus est pater filio; sic enim directam blasphemiam in patrem veriti, diminui
eam hoc modo sperant, concedentes iam patrem, & filium duos esse; si filius quidem
patitur, pater verò compatitur. Stulti & in hoc. Quid est enim compati, quàm cum
alio pati? Porro, si impassibilis pater, vtique & incompassibilis. Aut si compassibilis,
vtique passibilis. Nihil ei vel hoc timore tuo præstas. Times dicere passibilem, quem
dicis compassibilem. Tam autem incompassibilis pater est, quàm impassibilis etiam
filius, ex ea conditione qua Deus est. Sed quomodo filius passus est, si non compas-
sus est & pater? Separatur à filio, non à Deo. Nam & fluuius si aliqua turbu-
lentia contaminatur, quamquam vna substantia de fonte decurrat, nec secernatur
à fonte, tamen fluuij iniuria non pertinebit ad fontem. Et licet aqua fontis sit,
quæ patiatur in fluuio; dum non in fonte patitur, sed in fluuio, non fons patitur, sed
fluuius qui ex fonte est. Ita, etsi spiritus Dei quid pati posset in filio, quia tamen
non in patre pateretur, sed in filio, pater passus non videretur. Sed sufficit nihil spi-
ritum Dei passum suo nomine; quia si quid passus est, in filio quidem passus est, in quo
erat & pater, cùm filius pateretur in carne; quia hoc retractatum. Nec quisquam ne-
gabit, quando & nos pati pro Deo non possumus, nisi spiritus Dei sit in nobis, qui &

loquitur de nobis, quæ sunt confessionis; non ipse tamen patiens, sed pati posse præstans.

CAPVT XXX.

Tam non abest ut filio compassus sit Pater; quinimo filius ad patrem exclamauit: Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?.

In p. V. Chri. passio. 16. inf. V. Trinitas. 15. & in Alphab. Errorum. V. Ecstasis 9.

ALIOQVIN si vltrà pergas, potero tibi durius respondere, & tecum ipsius Domini pronuntiatione committere, vti dicam, quid de isto quæris? habes ipsum
exclamantem in passione, [a] *Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquisti?* Ergo aut filius a Matth. 27.
patiebatur à patre derelictus, & pater passus non est, qui filium dereliquit; aut si pater 46.
erat qui patiebatur, ad quem Deum exclamabat? Sed hæc vox carnis & animæ, id est Psal. 21. 1.
hominis, non sermonis; nec spiritus, id est non Dei, propterea emissa est, vt impassibilem Deum ostenderet, qui sic filium dereliquit, dum hominem eius tradidit in mortem Hoc & Apostolus sensit, scribens, [b] *Si pater filio non pepercit.* Hoc & Esaïas prior b Rom 8. 32
pronuntiauit, [c] *Et Dominus eum tradidit pro delictis nostris.* Sic reliquit, dum non parcit: c Esa. 53. 5.
sic reliquit, dum tradit. Cæterùm, non reliquit pater filium, [d] *in cuius manibus filius* Psal. 30. 6.
spiritum suum posuit. Denique posuit, & statim obiit: Spiritu enim manente in carne, d Luc. 23. 46
caro omnino mori non potest. Ita, relinqui à patre, mori fuit filio. [e] *Filius igitur & mo-* e 1. Cor. 15. 3
ritur, & resuscitatur à Patre, secundùm scripturas. Filius *ascendit in superiora cælorum, qui &* f Io 3. 13.
descendit in interiora terræ: [g] *hic sedet ad dexteram patris*, non pater ad suam. Hunc videt g Marci 16. 19.
Stephanus cùm lapidatur, adhuc stantem ad dexteram Dei, vt exinde sessurum, [h] *donec* Act. 7. 55.
ponat illi pater omnes inimicos sub pedibus suis. [i] Hic & venturus est rursus super nubes, h Ps. 109. 2.
cæli, talis, qualis & ascendit. Hic interim acceptum [l] *à patre munus effudit Spiritum san-* i Act. 1. 11.
ctum, tertium nomen diuinitatis, & tertium gradum maiestatis, vnius prædicatorem k Act. 2. 2.
Monarchiæ, sed & œconomiæ interpretatorem, si quis sermones nouæ prophetiæ Io. 16. 13.
eius admiserit, & [k] *deductorem omnis veritatis*, quæ est in patre, & filio, & Spiritu sancto, secundùm Christianum Sacramentum.

CAPVT XXXI.

Iudaicum est, vnum Deum tantùm Patrem agnoscere, cui populo non ita expressa fides trium personarum reuelata est in veteri lege, sicut nobis in noua manifestata est expressè Trinitas. Antichristorum porro est negare patrem & filium.

Per totum. V. Trinitas. 15.

CÆTERVM, Iudaïcæ fidei ista res, sic vnum Deum credere, vt filium adnumerare ei nolis, & post filium, Spiritum. Quid enim erit inter nos, & illos, nisi differentia ista? Quod opus Euangelij, quæ est substantia noui Testamenti, statuens a *legem* a Matth. 11.
& prophetas vsque ad Ioannem, si non exinde pater, & Filius, & Spiritus, tres crediti, 13.
vnum Deum sistunt? sic Deus voluit nouare sacramentum, vt nouè vnus crederetur per filium, & Spiritum, vt coram iam Deus in suis propriis nominibus, & personis cognosceretur, qui & retro per Filium, & Spiritum prædicatus, non intelligebatur. Viderint igitur [b] *Antichristi, qui negant Patrem, & filium.* Negant enim patrem, dum eun- b 1. Io. 2. 22.
dem filium dicunt; & negant filium, dum eundem patrem credunt, dando illis quæ non sunt, auferendo quæ sunt. [c] *Qui verò confessus fuerit Christum filium Dei*, non patrem, [d] *Deus in illo manet, & ipse in Deo. Nos credimus testimonio Dei, quo testatus est de filio* c 1. Io. 4. 15.
suo, Qui filium non habet, nec vitam habet. Non autem filium, qui eum alium, quàm filium d 1. Io. 5. 11.
credit. 12.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
DE PVDICITIA.

In librum de Pudicitia.

ARGVMENTVM.

Argumentum huius libri suggerit nobis S. Hieronymus Epist. 146. ad Damasum de duobus filiis. Vehementer, inquit, admiror Tertullianum in eo libro,

sunt femina; nec eruditi, ita deserta sunt studia; nec cogi, ita exarmata sunt iura. Deni-
que, de qua incipimus, eousque iam exoleuit, vt non eiuratio, sed moderatio libidi-
num, Pudicitia credatur; isque satis castus habeatur, qui minus castus fuerit. Sed vi-
derit sæculi pudicitia cum sæculo ipso, cum suo ingenio si nascebatur, cum suo studio
si conciliabatur, cum suo seruitio si cogebatur; nisi quòd infelicior etiam, si stetisset, vt
infructuosa, quæ non apud Deum egisset. Malim nullum bonum, quàm vanum. Quid
prodest esse, quod esse non prodest? Nostrorum bonorum status iam exigitur, Chri-
stianæ pudicitiæ ratio concutitur: quæ omnia de cœlo trahit, & naturam per lauacrum
regenerationis, & disciplinam per instrumentum prædicationis, & censuram per iudi-
cia ex vtroque Testamento, & coacta constantius ex metu, & voto æterni ignis, & re-
gni. Aduersus hanc nonnè dissimulare potuissem? Audio etiam edictum esse propo-
situm, & quidem peremptorium; Pontifex scilicet Maximus, quod est, Episcopus
Episcoporum, edicit: Ego & mœchiæ, & fornicationis delicta, pœnitentia functis di-
mitto. O edictum, cui adscribi non poterit Bonum factum! Et vbi proponetur libera-
litas ista? Ibidem, opinor, in ipsis libidinum ianuis, sub ipsis libidinum titulis. Illic eius-
modi pœnitentia promulganda est, vbi delinquentia ipsa versabitur. Illic legenda est
venia, quò cum spe eius intrabitur. Sed hoc in Ecclesia legitur, & in Ecclesia pronun-
tiatur, & virgo est. Absit, absit à sponsa Christi tale præconium. Illa quæ vera est, quæ
pudica, quæ sancta, carebit etiam aurium maculis. Non habet quibus hoc repromit-
tat. Et si habuerit, non repromittit: quoniam & [a] *terrenum Dei templum citius spelunca la-* a Matth. 21.
tronum appellari potuit à Domino, quàm mœchorum & fornicatorum. Erit igitur & hic 13.
aduersus Psychicos titulus, aduersus meæ quoque sententiæ retro penès illos societa-
tem, quò magìs hoc mihi in notam leuitatis obiectent. Nunquam societatis repudium
delicti præiudicium est: quasi non facilius sit errare cum pluribus, quando veritas cum
paucis ametur. Atenim me non magìs dedecorabit vtilis leuitas, quàm ornarit no-
cens. Non suffundor errore quo carui, quia caruisse delector, quia meliorem me & pu-
diciorem recognosco. Nemo proficiens erubescit. Habet & in Christo scientia ætates
suas, per quas deuolutus est & Apostolus. [b] *Quum paruulus*, inquit, *essem, tanquam paruu-* b 1. Cor. 13.
lus loquebar, tanquam paruulus sapiebam. At vbi vir sum factus, ea quæ paruuli fuerant, eua- 11.
cuaui. Adeò diuertit à sententiis pristinis, nec idcirco deliquit, quòd [c] *æmulator factus* c Gal. 1. 14.
est, non paternarum traditionum, sed Christianarum; [d] *optans etiam vt præciderentur, qui cir-* d Ibid. 7.
cumcisionem detinendam suadebant. Atque vtinam & isti, qui meram, & veram integrita-
tem carnis obtruncant, amputantes non summam superficiem, sed intimam effigiem
pudoris ipsius, quum mœchis & fornicatoribus veniam pollicentur, aduersus principa-
lem Christiani nominis disciplinam, quam ipsum quoque seculum vsque adeò testa-
tur, vt, si quando, eam in feminis nostris inquinamentis potius carnis, quàm tormentis
punire contendat, id volens eripere, quod vitæ anteponant. Sed iam hæc gloria extin-
guitur, & quidem per eos, quos tantò constantius oportuerat eiusmodi maculis nul-
lam subscribere veniam, quantò propterea quotiens volunt, nubunt, nè mœchiæ &
fornicationi succidere cogantur: quoniam [e] *melius est nubere quàm vri.* Nimirum pro-
pter continentiam, incontinentia necessaria est, incendium ignibus extinguetur. Cur e 1. Cor. 7. 9.
ergo & crimina postmodùm indulgent pœnitentiæ nomine, quorum remedia præsti-
tuunt multinubentiæ iure? Nam & remedia vacabunt, cùm crimina indulgentur; &
crimina manebunt, si remedia vacabunt. Itaque vtrobique de sollicitudine, & negli-
gentia ludunt, præcauendo vanissimè quibus parcunt; & parcendo ineptissimè quibus
præcauerunt; cùm aut præcauendum non sit, vbi parcitur; aut parcendum non sit, vbi
præcauetur. Præcauent enim, quasi nolint admitti tale quid; indulgent autem, quasi
velint admitti, quando si admitti nolint, non debeant indulgere; si indulgere velint,
non debeant præcauere. Nec enim mœchia & fornicatio de modicis, & de maximis
delictis deputabuntur, vt vtrumque competat & sollicitudo quæ præcauet, & securitas
quæ indulget. Sed cùm ea sint, quæ culmen criminum teneant, non capit & indulgeri
quasi modica, & præcaueri quasi maxima. Nobis autem maxima, aut summa sic quo-
que præcauentur, dum nec secundas quidem post fidem nuptias permittitur nosse,
nuptialibus, & dotalibus si fortè tabulis à mœchiæ & fornicationis opere diuersas.
Et ideo durissimè nos infamantes, Paracletum, disciplinæ enormitate, digamos foris
sistimus, eundem limitem liminis mœchis quoque & fornicatoribus figimus, ieiunas
pacis lacrymas profusuris, nec amplius ab Ecclesia quàm publicationem dedecoris re-
laturis.

CAPVT II.

Scripturas iustitiæ & seueritati diuinæ fauentes opponit eidem scripturæ misericordiam & indulgentiam erga peccatores commendanti. Discernit autem ex eadem quædam peccata remissibilia, quædam autem irremißibilia.

In p. in alphab. Errorum. V. Remißio. 2. à p. ad vltra. m. in alphab. errorum. V. Remisßio. 3. in m. V peccati diuisio. 3. in f. in Alphab. Errorum. V remisßio. 3.

CÆTERVM, Deus, inquiunt, bonus, & optimus, & misericors, & miserator, & misericordiæ plurimus, quam omni sacrificio anteponit, non tantì ducens peccatoris mortem, quàm pænitentiam [a] *saluificator omnium hominum, & maximè fidelium.* Itaque & filios Dei misericordes, & pacificos esse opportebit, [b] *donantes inuicem sicut & Christus donauit nobis;* [c] *non iudicantes, nè iudicemur.* [d] *Domino enim suo stat quis vel cadit. tu quis es, vt seruum iudices alienum?* [e] *dimitte, & dimittetur tibi.* Talia & tanta futilia eorum, quibus & Deo adulantur, & sibi lenocinantur, effeminantia magis, quàm vigorantia disciplinam. quantis & nos contrariis possumus repercutere, quæ & Dei seueritatem intentent, & nostram constantiam prouocent? Quia etsi bonus natura Deus, tamen & iustus. Ex causa enim, sicut sanare nouit, ita & cædere; [f] *faciens pacem, sed & condens mala,* [g] *pænitentiam malens,* sed & Hieremiæ mandans, nè pro populo peccatore deprecaretur. [h] *Quoniam si ieiunauerint,* inquit, *non exaudiam obsecrationem eorum.* & rursus, [i] *Et tu nè adoraueris pro populo, & nè postulaueris pro his in prece & oratione, quoniam non exaudiam in tempore quo inuocauerint me, in tempore afflictionis suæ.* Et adhuc suprà, idem misericordiæ prælator, quàm sacrificij, [k] *Et tu nè adoraueris pro populo isto. &, Nè postulaueris misericordiam consequi eos. &, Nè accesseris pro his ad me, quoniam non exaudiam* vtique misericordiam postulantes, vtique ex pœnitentia flentes & jejunantes, & adflictationem suam offerentes Deo. [l] *Deus enim zelotes, & qui naso* [m] *non deridetur,* adulantium scilicet bonitati eius. Et qui licet patiens, tamen per Esaïam comminetur patientiæ finem. [n] *Tacui, nunquid & semper tacebo, & sustinebo? Quieui, velut parturiens exsurgam, & arescere faciam.* [o] *Ignis enim præcedet antè faciem ipsius, & exuret inimicos eius,* [p] *non solùm corpus, verùm & animas occidens in gehennam.* Cæterùm, iudicantibus quomodo Dominus comminetur, ipse demonstrat. [q] *Quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabitur de vobis.* Ita non prohibuit iudicare, sed docuit. Vnde & Apostolus iudicat, & quidem in causa fornicationis, [r] *dedendum eiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis,* increpans etiam quòd fratres non apud sanctos iudicarentur. Adjiciens enim inquit, [s] *Vt quid mihi eos qui foris sunt, iudicare? Dimittis autem, vt dimittatur tibi à Deo.* Delicta mundantur, quæ quis in fratrem, non Deum admiserit. Debitoribus denique dimissuros nos in oratione profitemur. Sed non decet vltrà de auctoritate scripturarum eiusmodi funem contentiosum alterno ductu in diuersa distendere, vt hæc restringere frenos disciplinæ, illa laxare videantur, quasi incertæ, & pœnitentiæ subsidium, illa prosternere per lenitatem, hæc negare per austeritatem. Porro & auctoritas scripturæ in suis terminis stabit, sine alterutra oppositione, si & pœnitentiæ subsidium suis conditionibus determinatur, sine passiua concessione, & ipsæ prius causæ distinguantur, sine confusa propositione. Causas pœnitentiæ delicta condicimus. Hæc diuidimus in duos exitus. Alia erunt remissibilia, alia irremissibilia. Secundum quod nemini dubium est alia castigationem mereri, alia damnationem. Omne delictum aut venia expungit, aut pœna: venia, ex castigatione; pœna, ex damnatione. De ista differentia jam & quasdam præmisimus altercationes scripturarum, hinc retinentium, hinc dimittentium delicta. Sed & Ioannes docebit, [t] *Si quis scit fratrem suum delinquere delictum non ad mortem, postulabit, & dabitur vita ei; quia non ad mortem delinquit,* hoc erit remissibile [u] *Est delictum ad mortem: non pro illo dico vt quis postulet,* hoc erit irremissibile. Ita, vbi est conditio vel ratio postulationis, illic etiam remissionis: vbi nec postulationis, ibi æquè nec remissionis. Secundùm hanc differentiam delictorum, pœnitentiæ quoque conditio discriminatur. Alia erit, quæ veniam consequi possit, in delicto scilicet remissibili. Alia quæ consequi nullo modo possit, in delicto scilicet irremissibili. Et superest specialiter de mœchiæ, & fornicationis statu examinare, in quam delictorum partem debeant redigi.

Io. 2. 13. Osee. 6. 6. Ezech. 33. 11. a 1. Tim. 4. 10. Luc. 6. 35. b Eph. 4. 32. c Matth. 7. 1. d Rom. 14. 4. e Luc. 6. 37. Psal. 7. 12. Deut. 32. 39. f Esa. 45. 7. Ezech. 33. g 11. h Hier. 14. i Hier. 11. 14. 12. Osee 6. 6. k Hier. 7. 16. l Exo. 20. 5. m Gal. 6. 7. n Esa. 42. 14. o Psal. 96. 3. p Matth. 10. 28. q Matth. 7. 2. r 1. Cor. 5. 3. 4. 1. Cor. 6. 1. s 1. Cor. 5. 12. Luc. 6. 37. Matth. 6. 12. t 1. Io. 5. 16. u Ibid.

CAPVT III.

Licet sint quædam peccata irremißibilia per hominem, sunt tamen remißibilia per Deum, apud quem agenda est pœnitentia cum spe veniæ.

Per totum. in alphab. Errorum V. Remisßio. 3.

SED prius decidam intercedentem ex diuerso responsionem ad eam pœnitentiæ speciem, quam cummaximè definimus venia carere. Si enim, inquiunt, aliqua pœnitentia caret venia, jam nec in totum agenda tibi est. Nihil enim agendum est frustrà. Porro frustrà agetur pœnitentia, si caret venia. Omnis autem pœnitentia agenda est. Ergo omnis veniam consequatur, nè frustrà agatur; quia non erit agenda, si frustrà agatur. Porrò, frustrà agetur, si venia carebit. Meritò vtique ita opponunt, quoniam hujus quoque pœnitentiæ fructum, id est veniam, in sua potestate vsurpauerunt. Quantum enim ad illos, à quibus pacem humanam consequitur: quantum autem ad nos, qui solùm Dominum meminimus delicta concedere, & vtique mortalia, non frustrà agetur. Ad Dominum enim remissa, & illi exinde prostrata, hoc ipso magis operabitur veniam, quòd eam à solo Deo exorat, quòd delicto suo humanam pacem sufficere non credit, quòd Ecclesiæ mauult erubescere, quàm communicare. Adsistit enim pro foribus eius, & de notæ suæ exemplo cæteros admonet, & lacrymas fratrum sibi quoque aduocat, & redit plus vtique negotiata, compassionem scilicet, quàm communicationem. Et si pacem hic non metit, apud Dominum seminat. Nec amittit, sed præparat fructum. Non vacabit ab emolumento, si non vacauerit ab officio. Ita nec pœnitentia hujusmodi vana, nec disciplina ejusmodi dura est. Deum ambæ honorant: illa nihil sibi blandiendo, facilius impetrabit; ista nihil sibi adsumendo, plenius adiuuabit.

CAPVT IV.

Docet sub fornicationis & Mœchiæ nomine, omnia carnis, & libidinis complecti peccata.

In p. in alphab. Errorum. V. Remissio. 3. à p. V. luxuria. 7. circa. f. V. Nuptiæ in Ecclesia contrahendæ. 2.

POSSVMVS igitur demandata pœnitentiæ distinctione, ad ipsorum jam delictorum regredi sensum, an ea sint quæ veniam ab omnibus consequi possint. In primis, quod mœchiam & fornicationem nominamus; vsus expostulat: habet & fides quorundam nominum familiaritatem: ita in omni opusculo vsum custodimus. Cæterùm, & si adulterium, & si stuprum dixero, vnum erit contaminatæ carnis elogium. Nec enim interest nuptam alienam, an viduam quis incurset, dum non suam fœminam. Sicut nec locis refert, in cubiculis, an in curribus pudicitia trucidetur. Omne homicidium extra siluam, latrocinium est. Ita & vbicunque, vel in quamcunque, semetipsum adulterat, & stuprat, qui aliter quàm nuptiis vtitur. Ideo penès nos occultæ quoque conjunctiones, id est, non prius apud Ecclesiam professæ, iuxta mœchiam & fornicationem iudicari periclitantur. Nec inde consertæ obtentu matrimonii crimen eludant. Reliquas autem libidinum furias impias, & in corpora, & in sexus, vltra iura naturæ, non modò lumine, verùm omni Ecclesiæ tecto submouemus; quia non sunt delicta, sed monstra.

CAPVT V.

Probat ex scriptura Mœchiam, idololatriæ, & homicidio comparari.

In p. ad circa. f. V. luxuria. 4. in f. in alphab. Errorum. V. Remissio. 4.

ERGO mœchia, quod etiam fornicationis est res, secundùm opus criminis, quanti æstimanda sit sceleris, prima lex Dei præstò est. Siquidem post interdictam alienorum deorum superstitionem, ipsorumque idolorum fabricationem; post commendatam sabbati venerationem; post imperatam in parentes, secundam à Deo religionem, nullum aliud in talibus titulis firmandis, monendisque substruxit præceptum, quàm, [a] *Non mœchaberis.* Post spiritalem enim castitatem, sanctitatemque, corporalis sequebatur integritas. Et hanc itaque muniuit, hostem statim eius prohibendo, mœchiam. Quale delictum jam intellige, cujus cohibitionem post idololatriæ ordinauit. Nihil secundùm, longinquat à primo. Nihil tam proximum primo, quàm secundum. Quod fit ex primo, aliud quodammodò primum est. Itaque mœchia adfinis idololatriæ. Nam & idololatria mœchiæ nomine, & fornicationis sæpè populo exprobrata, etiam sorte conjungetur illi, sicut & serie; etiam damnatione cohærebit illi, sicut & dispositione. Eò amplius præmittens, *Non mœchaberis*; adiungit, [b] *Non occides.* Onerauit vtique mœchiam, quam homicidio anteponit. In prima itaque fronte sanctissimæ legis, in primis titulis cœlestis edicti, principalium vtique delictorum præscriptione signata, de loco modum, de ordine statum, de confinio meritum cuiusque dignoscas. Est & mali dignitas, quod in summo, aut in medio pessimorum collocatur. Pompam quandam atque suggestum adspicio mœchiæ, hinc deducatum idololatriæ antecedentis, hinc comitatum homicidij insequentis. Inter duos

[a] Exo. 20.
Exo. 34. 15.
[b] Exo. 20. 14

dam, & turpes de prostitutione nuptias, propter Osee; & non tantùm frequentatas, ve- Osee.1.2.
rùm & semel plures, propter patres nostros: vtique enim dignum est peræquari nunc Gen 16 3.
quoque gratiam circa omnia retro indulta, si de pristino aliquo exemplo venia mœchiæ Gen.30. 26
vindicatur. Habemus quidem & nos eiusdem vetustatis exempla pro sententia nostra,
non modo non indulti, verumetiam repræsentati iudicij fornicationis. Et vtique sufficit
tantum numerum viginti quatuor millium populi fornicantis in filias Moab, vna plaga
fuisse. Sed malo in gloriam Christi, à Christo deducere disciplinam. Habuerint pristina
tempora omnis impudicitiæ, si volunt Psychici, etiam potestatem. Luserit antè Chri-
stum caro, immò perierit antequam à Domino suo requisita est; nondum erat digna dono
salutis, nondum apta officio sanctitatis: adhuc in Adam deputabatur cum suo vitio, faci- Gen. 3 6 7.
lè quod se speciosum viderat concupiscens, & ad inferiora respiciens, & de ficulneis foliis
pruriginem retinens: inhærebat vsquequaque libidinis virus, & iactæ sordes non ablui
idoneæ, quod nec ipsæ adhuc aquæ lauerant. At vbi sermo Dei descendit in carnem, nè
nuptiis quidem resignatam; ° *& sermo caro factus est*, nè nuptiis quidem resignanda, quæ ° Io.1.14.
ad lignum, non incontinentiæ, sed tolerantiæ accederet; quæ non dulce aliquid, sed
amarum aliquid inde gustaret; quæ non ad inferos, sed ad cœlum pertineret; quæ non
lasciuiæ frondibus, sed sanctimoniæ floribus præcingeretur; quæ munditias suas aquis
traderet; exinde caro quæcunque in Christo reliquas sordes pristinas soluit; alia iam res
est, noua emergit iam, non ex seminis limo, non ex concupiscentiæ fimo, sed ex aqua
pura & spiritu mundo. Quid itaque illam de pristino excusas? Non corpus Christi; non 1.Cor.12.27
membra Christi; non templum Dei vocabatur, cùm veniam mœchiæ consequebatur. & c.6.15.19
Itaque si exinde quo statum vertit, & in Christum tincta, induit Christum, & magno 2.Cor.6 16.
redempta est, sanguine scilicet Domini & Agni; tenes aliquot exemplum, siue præce- Gal.3.27.
ptum, siue formam, siue sententiam indultæ siue indulgendæ fornicationis atque mœchiæ; 1.Cor.6.20.
habes etiam temporis à nobis definitionem, ex quo deputetur ætas quæstionis.

CAPVT VII.

Fusè prosequitur parabolam ouis, & drachmæ perditæ, quam Ethnico, & non fideli vult aptari.

In p. in alphab. Errorum. V. Remissio. 6. & V. Chri. lenitas. 2. in m. in Alphab. errorum. V. remissio. 6. in f. & V. spectacula. 21. circa. f. V. luxuria. 3.

A Parabolis licebit incipias, vbi est ouis perdita à Domino requisita, & humeris eius
reuecta. Procedant ipsæ picturæ calicum vestrorum, si vel in illis perlucebit in- Luc. 15 4. 5.
terpretatio pecudis illius, vtrumnè Christiano, an ethnico peccatori de restitutione con-
liniet. Præscribimus enim ex naturæ disciplina, ex lege auris & linguæ, ex mentis sanita-
te, ea semper responderi, quæ prouocantur, id est, ad ea quæ prouocant. Prouocabat,
vt opinor, quòd Pharisæi publicanos & peccatores ethnicos admittendum Dominum, &
cum illis de victu communicantem indignati mussitabant. Ad hoc Dominus, Pecudis per-
ditæ restitutionem, cui alii configurasse credendum est, quàm ethnico perdito, de quo
agebatur; non de Christiano, qui adhuc nemo? aut quale est, vt Dominus quasi cauilla-
tor responsionis, omissa specie præsenti quam repercutere deberet, de futura laboret?
Sed ouis propriè Christianus, & grex Domini, Ecclesiæ populus, & pastor bonus Chri-
stus, & ideo Christianus in oue intelligendus, qui ab Ecclesiæ grege errauerit. Ergo nihil
ad Pharisæorum mussitationem respondisse vis Dominum, sed ad tuam præsumptionem.
Et tamen ita eam vindicare debebis, vt neges in ethnicum competere, quæ in Christianum
existimas conuenire. Dic mihi, nonnè omne hominum genus vnus Dei grex est? Nonnè
vniuersarum gentium idem Deus, & Dominus, & pastor est? Quis magìs perit à Deo,
quàm ethnicus, quamdiu errat? Quis magìs requiritur à Deo, quàm ethnicus, quando
reuocatur à Christo? Denique, antecedit hic ordo in ethnicis. Siquidem non aliter
Christiani ex ethnicis fiunt, nisi prius perditi, & à Deo requisiti, & à Christo reportati.
Ita etiam hunc ordinem seruari oportet, vt in eos tale aliquid interpretemur, in quibus
prius est. At tu, opinor, hoc velles, vt ouem non de grege perditam faceret, sed de arca,
vel de armario. Sic, etsi ethnicorum reliquum numerum iustum ait, non ideo Christia-
nos esse ostendit, cum Iudæis agens, & illos cummaximè obtundens, quòd indignaren-
tur spei ethnicorum: sed vt exprimeret aduersus liuorem Pharisæorum suam gratiam,
& beneuolentiam, etiam circa vnum ethnicum, præposuit vnius peccatoris salutem ex
pœnitentia, quàm illorum ex iustitia. Aut nunquid non iusti Iudæi, & quibus pœni-
tentia opus non esset, habentes gubernacula disciplinæ, & timoris instrumenta,
Legem, & Prophetas? Posuit igitur illos in parabola, & si non quales erant, sed quales
esse debuerant, quò magìs suffunderentur, & aliis, & non sibi pœnitentiam audientes

necessariam. Proinde in drachmæ parabola, vt ex eadem materia prouocata, æquè ethnicum drachmam interpretamur; etsi in domo amissam, quasi in Ecclesia; etsi ad lucernæ lumen repertam, quasi ad Dei verbum. Atquin totus hic mundus vna omnium domus est, in quo, magis in ethnico gratia Dei inlucet, qui in tenebris inuenitur, quam Christiano, qui iam in Dei luce est. Denique, & oui, & drachmæ vnus error adscribitur. Nam si iam in Christianum peccatorem desingerentur, post fidem perditam, & iterata amissio eorum, & restitutio notaretur. Decedam nunc paulisper de gradu isto, quo magis eum etiam decedendo commendem, cùm sic quoque obduxero diuersæ partis præsumptionem. Condico Christianum iam peccatorem in parabola vtraque portendi non tamen ideo eum adfirmandum, qui de facinore mœchiæ, & fornicationis restitui per pœnitentiam possit. Licet enim perisse dicatur, erit & de perditionis genere tractatus quia & ouis non moriendo, sed errando; & drachma non intereundo, sed latitando perierunt. Ita, licet dici perisse, quod saluum est. Perit igitur & fidelis elapsus in spectaculum quadrigarii furoris, & gladiatorii cruoris, & scenicæ fœditatis, & xysticæ vanitatis, in lusus, in conuiuia sæcularis solennitatis, in officium, in ministerium alienæ idololatriæ; aliquas artes adhibuit curiositatis: in verbum ancipitis negationis, aut blasphemiæ impegit, ob tale quid extra gregem datus est, vel & ipse fortè ira, tumore, æmulatione, quid denique sæpe fit, dedignatione castigationis abrupit, debet requiri, atque reuocari. Quod potest recuperari, non poterit, si foris perseuerauerit. Benè interpretaberis parabulam, viuentem adhuc reuocans peccatorem. Mœchum verò, & fornicatorem, quis non mortuum statim admisso pronuntiauit? Quo ore mortuum restitues in gregem, ex parabolæ eius auctoritate, quæ non mortuum pecus reuocat? Denique si
a Ezech. 34. 3. & 4. meministi Prophetarum, cùm pastores increpantur, puto Ezechielis est vox, a *Pastores, ecce lac deuoratis, & lanis vestimini; quod forte est, occidistis; quod infirmum est, non curastis, quod comminutum est, non ligastis, quod expulsum est, non conuertistis; quod periit, non requisistis.* Nunquid & de mortuo exprobrat, quòd non & illud in gregem reficere curauerint? Planè ingerit, quòd perire oues fecerint, & à bestiis agri comedi: neque possunt nec perire in mortem, nec comedi, si relinquantur, vt non perditæ in mortem & comestæ resumantur. Iuxta drachmæ quoque exemplum, etiam intra
Luc. 15. 8. domum Dei Ecclesiam, licet esse aliqua delicta, pro ipsius drachmæ modulo ac pondere mediocria, quæ ibidem delitescentia, mox ibidem & reperta, statim ibidem cum gaudio emendationis transigantur. Mœchiæ verò, & fornicationis non drachma, sed talentum, quibus exquirendis, non lucernæ spiculi lumine, sed totius solis lancea opus est. Simul apparuit, statim homo de Ecclesia expellitur, nec illic manet, nec gaudium confert repertrici Ecclesiæ, sed luctum; nec congratulationem aduocat vicinarum, sed contristationem proximarum fraternitatum. Commissa itaque etiam hac nostra, cum illorum interpretatione, eò magis in ethnicum spectabunt, & ouis, & drachmæ argumenta, quantò nec in eius delicti Christianum competere possunt, propter quòd in Christianum de diuersa parte coguntur.

CAPVT VIII.

Parabolam filij prodigi vult non Iudæo & fideli, sed ethnico competere.

Pertotum. V. scriptura noui testamenti. 4. à p. ad m. V. Iudæi. 9.

SEd enim plerosque interpretes parabolarum idem exitus decipit, quem in vestibus purpura oculandis sæpissimè euenire est; quum putaueris rectè conciliasse temperamenta colorum, & credideris comparationes eorum inter se animasse, erudito mox vtroque corpore, & luminibus expressis, errorem omnem traducta diuersitas euomet. Ea-
Luc. 15. 11. & seq. dem itaque caligine, circa filiorum quoque duorum parabolam quibusdam ad præsens concolorantibus figuris, à vero lumine exorbitant eius comparationis, quam parabolæ materia prætexit. Duos enim populos in duobus filiis collocant, Iudaïcum majorem, Christianum minorem. Nec enim possunt exinde Christianum peccatorem in filio mi-
Rom. 9. 4. nore disponere veniam consecuturum, nisi in majore Iudaïcum expresserint. Porro, si Iudaïcum ostendero deficere à comparatione filii majoris, consequenter vtique nec Christianus admittetur ad configurationem filii minoris. Licet enim filius audiat &
a Luc. 15. 29. b Esa. 6. 10. c Esa. 29. 21. Iudæus, & major, quia prior in adoptione; licet & Christiano reconciliationem Dei Patris inuideat, quod vel maximè diuersa pars carpit, sed non erit Iudæi dictum ad Patrem, a *Ecce quot annis tibi seruio, & præceptum tuum nunquam præterii.* Quando enim non transgressor legis Iudæus, b *aure audiens, & non audiens?* c *odio habens tre-*

ducentem in pertis, & aspernamento sermonem sanctum? Sic nec Patris ad Iudæum erit vox,
[d] *Tu semper mecum es, & omnia mea, tua sunt.* Iudæi enim apostatæ filii pronunciantur, d Luc. 15. 31.
generati quidem, & in altum elati, sed [e] *qui non computauerint Dominum, & qui dereliquerint Dominum, & in iram prouocauerint Sanctum Israë is.* Omnia planè Iudæo concessa di- e Esa. 1. 3. 4.
cemus, cui etiam conditio gratior quæque de gula erepta est, nèdum ipsa terra paternæ
promissionis. Atque adeò non minus hodie Iudæus, quam minor filius prodacta substan-
tia Dei in aliena regione mendicat, seruiens vsque adhuc principibus eius, id est, sæculi Luc. 15. 13.
hujus. Quærant igitur alium Christiani suum fratrem; Iudæum enim parabola non re- 14.
cipit. Multo aptius Christianum majori, & Iudæum minori filio adæquassent secundum
fidei comparationem, si ordo vtriusque populi ab vtero Rebeccæ designatus, permitte-
ret demutationem, nisi quod & clausula refragaretur. Christianum enim de restitutione
Iudæi gaudere, & non dolere conueniet: siquidem tota spes nostra, cum reliqua Israelis Gen. 25. 22.
expectatione conjuncta est. Ita & si quædam faciant, sed aliis contrà sapientibus intere- Luc. 15. 28.
mitur exemplorum peræquatio. Quanquam etsi omnia ad speculum respondere possint, Rom. 11. 5.
vnum sit præcipuum periculum interpretationum, nè aliorsum temperetur felicitas com- 12. 25.
parationum quam quò parabolæ cuiusque materia mandauit. Meminimus enim & histrio-
nes, cum allegoricos gestus adcommodant canticis, alia longè à præsenti & fabula, &
scena, & persona, & tamen congruentissimè exprimentes. Sed viderit ingenium extra-
ordinarium. Nihil enim ad Andromacham. Sic hæretici easdem parabolas quò volunt
tribuunt, non quò debent aptissimè excludunt. Quare aptissimè? quoniam à primordio
secundùm occasiones parabolarum, ipsas materias confinxerunt doctrinarum. Vacauit
scilicet illis solutis à regula veritatis, ea conquirere atque componere, quorum parabolæ
videntur.

CAPVT IX.

Prosequitur eandem parabolam prodigi ad pœnitentiam admissi, gentili adaptare.

In p. V. scriptura noui test. 4. in f. à p. V. publicani, & V. scriptura noui test. 5. & V. Christianus. 23. & V. Dei misericordia. 3. in m. in alphab. Errorum. V. Remissio. 7. & V. gentilium probra. 3. à m. V. ad Eucharistiam dispositio. 3. circa f. V. Martyres. 9.

NOs autem, quia non ex parabolis materias commentamur, sed ex materiis para-
bolas interpretamur, nec valde laboramus omnia in expositione torquere, dum con-
traria quæque caueamus: quare centum oues? & quid vtique decem drachmæ? & quæ
illæ scopæ? Necesse erat, qui vnius peccatoris salutem grauissimam Deo volebat expri-
mere, aliquam numeri quantitatem nominaret, de quo vnum quidem perisse describeret; Luc 15. 4.
necesse erat vt habitus requirentis drachmam in domo, tam scoparum, quàm lucernæ
adminiculo adcommodaretur. Huiusmodi enim curiositates, & suspecta faciunt quædam,
& coactarum expositionum subtilitate plerunque deducunt à veritate. Sunt autem quæ
& simpliciter posita sunt ad struendam, & disponendam, & texendam parabolam, vt illuc
perducantur, cui exemplum procuratur. Et duo vtique filii illuc spectabunt, quò &
drachma, & ouis. Quibus enim cohærent, eandem habent causam, eandem vtique mus-
sitationem Pharisæorum erga commercium Domini ethnicorum: aut si quis dubitat eth-
nicos fuisse publicanos apud Iudæam, vsurpatam iam pridem Pompeii manu, atque Lu-
culli, legat Deuteronomium; [a] *Non erit vectigal pendens ex filiis Israel.* Nec tam execra-
bile esset nomen publicanorum apud Dominum, nisi extraneum, vendentium ipsius cœli, a Deut. 20. 11. & 23. 19.
& terræ, & maris transitus. Peccatores autem cùm adjungit publicanis, non statim Iu- Luc. 15. 2.
dæos ostendit, etsi aliqui fuisse potuerunt. Sed vnum genus ethnicorum alios ex officio
peccatores, id est publicanos; alios ex natura, id est, non publicanos, pariter ponendo
distinxit. Cæterum, nec denotaretur cum Iudæis communicans victum, sed cum ethni-
cis, quorum mensa, Iudaïca disciplina depellit. Nunc de filio prodigo id prius conside- Luc. 15. 13.
randum est quod vtilius. Non enim admittetur exemplorum adæquatio, licet imagini con- 14.
gruentissima, si fuerit saluti nocentissima. Totum autem statum salutis in tenore discipli-
næ constitutum subuerti videmus ea interpretatione, quæ ex diuerso affectatur. Nam si
Christianus est, qui acceptam à Deo patre substantiam (vtique baptismatis, vtique Spiritus
sancti, & exinde spei æternæ) longè euagatus à patre prodigit ethnicè viuens, si exutus bo-
nis mentis, etiam principi sæculi, (cui alii quàm diabolo?) seruitium suum tradidit, & ab eo,
porcis alendis, immundis sc. spiritibus curandis præpositus, resipuit ad patrem reuerti: jam
non mœchi & fornicarii, sed idololatræ & blasphemi & negatores, & omne apostatarum
genus, hac parabola patri satisfacient; & elisa est verissimè hoc magis modo tota sub-
stantia sacramenti. Quis enim timebit prodigere, quod habebit postea recuperare?

Quis curabit perpetuò conseruare, quod non perpetuo poterit amittere? securitas delicti etiam libido est eius. Recuperabit igitur & apostata vestem priorem, indumentum Spiritus sancti, & anulum denuò signaculum lauacri, & rursus illi mactabitur
Matth.22. 12. Christus, & recumbet eo in thoro, de quo indignè vestiti, à tortoribus solent tolli, & abijci in tenebras, nedum spoliati. Plus est igitur, si nec expedit in Christianum conuenire ordinem filii prodigi. Quod si nec in Iudæum integrè filii imago concurrit, ad propositum Domini simpliciter interpretatio gubernabitur. Venerat Dominus vtique, [b] *vt*
b Luc 19 10. c Matth.9. 12. *quod perierat, saluum faceret*; [c] *medicus languentibus magis quàm sanis necessarius.* Hoc & in parabolis figurabat, & in sententiis prædicabat. Quis perit hominum? qui labat de valetudine, nisi qui Deum nescit? Quis saluus ac sanus, nisi qui Deum nouit? Has duas species de genere fraternas hæc quoque signabit parabola. Vide an habeat ethnicus substantiam in Deo patre censùs, & sapientiæ, & naturalis agnitionis in Deum; per quàm &
d 1.Cor.1.21 Apostolus notat [d] *in sapientia Dei non cognouisse mundum per sapientiam Deum*, quam vtique à Deo acceperat. Hanc itaque prodegit longè à Domino moribus factus inter errores &
Luc.15.12. 13. illecebras & libidines sæculi, vbi fame veritatis compulsus, tradidit se principi huius æui. Ille eum præfecit porcis, vt familiare id dæmonum pecus pasceret) vbi nec ille côpos esset
Luc.15.15. & seq. vitalis escæ, simulque alios videret in opere diuino abundantes pane cœlesti. Recordatur patris Dei, satisfacto redit, vestem pristinam recipit; statum scilicet eum, quem Adam transgressus amiserat. Anulum quoque accipit tunc primum, quo fidei pactionem interrogatus obsignat, atque ita exinde opimitate Domini corporis vescitur, Eucharistia scilicet. Hic erit prodigus filius, qui nunquam retro frugi; qui statim prodigus, qui non statim Christianus. Hunc & Pharisæi de sęculo ad patris complexus reuertentem, in publicanis, & peccatoribus mœrebant. Et ideo ad hoc solum majoris fratris accommodatus est liuor; non quia innocentes, & Deo obsequentes Iudæi, sed quia inuidentes nationibus salutem, planè quos semper apud patrem esse oportuerat. Et vtique Iudæus ad primam statim vocationem Christiani gemit, non ad secundam restitutionem. Illa enim etiam ethnicis relucet, hæc verò quæ in Ecclesiis agitur, nè Iudæis quidem nota est. Puto me & materiæ parabolarum, & congruentiæ rerum, & tutelæ disciplinarum accommodatiores interpretationes reddidisse. Cæterùm, si in hoc gestit diuersa pars ouem, & drachmam, & filii luxuriam, Christiano peccatori configurare, vt mœchiam & fornicationem pœnitentia donent, aut & cætera delicta pariter capitalia concedi oportebit, aut paria quoque eorum mœchiam, & fornicationem inconcessibilia seruari. Sed plus est, quod nihil aliud argumentari licet citra id de quo agebatur. Denique, si aliorsum parabolas transducere liceret, ad martyrium potius dirigeremus spem illarum, quod solum om-
Luc. 15. 20. & seq. ni substantia prodacta restituere filium poterit, & drachmam inter omnia, licet in stercore repertam, cum gaudio prædicabit, & ouem per aspera quæque & abrupta fugitiuam, humeris ipsius Domini in gregem referet. Sed malumus in scripturis minus si fortè sapere, quàm contrà. Proinde sensum Domini custodire debemus, atque præceptum. Non est leuior transgressio in interpretatione, quàm in conuersatione.

CAPVT X.

Pœnitentiam peccatoribus & publicanis competere; & Ouem pastoris humero impositam in calice pictam, non esse ad secundam pœnitentiam detorquendam.

In m. V. castitatis custodia. 3. & in alphab. Errorum. V. Psychici. 14. à m. in alphab. Errorum. V. Remissio. 6. in f. in f. V. pœnitentiæ, conditiones. 5.

EXCVSSO igitur iugo in ethnicum differendi parabolas istas, & semel dispecta, vel recepta necessitate non aliter interpretandi, quàm materia propositi est; contendunt iam nec competere ethnicis pœnitentiæ denuntiationem, quorum delicta obnoxia ei non sint, ignorantiæ scilicet imputanda, quam sola natura ream Deo faciat. Porro, nec remedia sapere, quibus pericula ipsa non sapiant; illic autem pœnitentiæ constare rationem, vbi conscientia, & voluntate delinquitur, vbi & culpa sapiat, & gratia; illum
Ionæ.4.1.& seq. lugere, illum volutari qui sciat & quid amiserit, & quid sit recuperaturus, si pœnitentiam Deo immolarit, vtique eam magis filiis offerenti, quàm extraneis. Num ergo & Ionas idcirco ethnicis Niniuitis non putabat pœnitentiam necessariam, cùm cauillaretur in prędicationis officio? an potius misericordiam Dei prouidens etiam in extraneos profusam, quasi destructuram præconium, verebatur? atque adeò propter ciuitatem profanam, nondum Dei compotem, adhuc ignorantia delinquentem, penè periit Prophetes? nisi quòd exemplum passus est Dominicæ passionis, ethnicos quoque pœnitentes redempturæ. Benè quòd & Ioannes Domini vias sternens, non minus militantibus, & publicanis, quàm

filijs Abraham, pœnitentiæ erat præco. Ipse Dominus Sidoniis, & Tyriis præsumpsit pœnitentiam, si virtutum documenta vidissent. Atquin ego illam naturalibus magis peccatoribus competere contendam, quàm voluntariis. Magis enim merebitur fructum eius, qui nondum eo vsus est, quàm qui iam & abusus est; magisque sapient remedia prima, quàm exoleta. Nimirum Dominus ingratis benignus magis, quàm ignaris, & citius reprobatis misericors, quàm nondum probatis; vt non magis irascatur contumeliis elementiæ suæ, quàm blandiatur; & non libentius extraneis eam impertiat, quàm in filiis perdidit, cùm gentes sic adoptauerit, dum Iudæi de patientia ludunt. Sed hoc volunt Psychici, vt Deus iudex, eius *a peccatoris pœnitentiam malit quàm mortem*, qui mortem pœnitentia maluit. Quod si ita est, peccando promeremur. Age tu funambule pudicitiæ & castitatis, & omnis circa sexum sanctitatis, qui tenuissimum filum disciplina eiusmodi veri auia, pendente vestigio ingrederis, carnem spiritu librans, animam fide moderans, oculum metu temperans, Quid itaque in gradu totus es? perge sane si potueris, si volueris, dum tam securus & quasi in solido es. Nam si qua te carnis vacillatio, animi auocatio, oculi euagatio de tenore decusserit, Deus bonus est. suis, non ethnicis, sinum subiicit; secunda te pœnitentia excipiet; eris iterum de mœcho Christianus. Hæc tu mihi benignissime Dei interpres. Sed cederem tibi, si scriptura Pastoris, quæ sola mœchos amat, diuino instrumento meruisset incidi, si non ab omni concilio Ecclesiarum etiam vestrarum, inter apocrypha & falsa iudicaretur, adultera & ipsa, & inde patrona sociorum; à qua & aliàs initiaris; cui ille si fortè patrocinabitur pastor, quem in calice depingis, prostitutorem & ipsum Christiani sacramenti, meritò & ebrietatis idolum, & mœchiæ asylum post calicem subsecuturæ, de quo nihil libentius bibas, quàm ouem pœnitentiæ secundæ. At ego eius pastoris scripturas haurio, qui non potest frangi. Hunc mihi statim Ioannes offert eum pœnitentiæ lauacro & officio dicentem, *b Facite dignos pœnitentiæ fructus; & ne dixeritis, Patrem habemus Abraham, (ne scilicet rursum blandimenta delinquentia de patrum resumerent gratia.) Potest enim Deus de lapidibus istis filios suscitare Abrahæ.* Sic & nos sequitur, vt eos qui hactenus deliquerint facientes dignum pœnitentiæ fructum. Quid enim ex pœnitentia maturescit, quàm emendationis effectus? Sed & si venia potius est pœnitentiæ fructus, hanc quoque consistere non licet sine cessatione delicti. Ita cessatio delicti radix est veniæ, vt venia sit pœnitentiæ fructus.

a Ezech. 18, 23.
b Matth. 3. 8
Ibid. 9.

CAPVT XI.

Peccatores, & mœchos maximè à Christo potestatis plenitudine receptos, idque ante passionem.

In p V. Chri. lenitas. 3. per totum. in alphab. Errorum. V. Remissio. 8.

Exinde quod ad Euangelium pertinet, parabolarum quidem discussa iam quæstio est. Si verò & factis aliquid tale pro peccatoribus edidit Dominus, vt cùm peccatrici feminæ etiam corporis sui contactum permittit lauanti lacrymis pedes eius, & crinibus detergenti, & vnguento sepulturam ipsius inauguranti; vt cùm Samaritanæ sexto iam matrimonio, non mœchæ, sed prostitutæ, etiam quod nemini facilè, quis esset ostendit, nihil ex hoc aduersariis confertur, etsi iam Christianis veniam delictorum præstitisset. Nunc enim dicimus, soli Domino hoc licet: hodie potestas indulgentiæ eius operetur. Ad illa tamen tempora quibus in terris egit, hoc definimus, nihil aduersum nos præiudicare, si peccatoribus etiam Iudæis venia conferebatur. Christiana enim disciplina à nouatione Testamenti, & vt præmisimus, à redemptione carnis, id est, Domini passione censetur. Nemo perfectus antè repertum ordinem fidei; nemo Christianus antè Christum cœlo resumptum; nemo sanctus antè Spiritum sanctum de cœlo repræsentatum, ipsius disciplinæ determinatorem.

Luc. 7. 37. & seq.
Matth. 26. 8
Io. 4. 17. & seq.

CAPVT XII.

Prouocat Catholicos à Spiritu sancto extraneos, vt probent post baptismum lapsis datam veniam ab Apostolis. & legem nouam veteri strictius, à fornicatione coercere sicut ab Idololatria & homicidio.

In p. in Alphab. Errorum. V. Remissio. 8. à p. V. Luxuria. 5. in m. V. lex noua. 5. in f. V. lex noua. 8.

Itaque isti qui alium Paracletum in Apostolis, & per Apostolos receperunt, quem nec in Prophetis proprius agnitum, iam nec in Apostolis possident, age nunc vel de Apostolico instrumento doceant, maculas carnis post baptisma respersæ, pœnitentia

dilui posse. nos in Apostolis quoque veteris legis formam salutamus, circa mœchiæ quanta sit, demonstrationem; nè fortè lenior existimetur in nouitate disciplinarum, quàm in vetustate. Cùm primùm intonuit Euangelium, & vetera concussit, vt de legis retinendæ necnè statu disceptaretur, primam hanc regulam de auctoritate Spiritus sancti, Apostoli emittunt ad eos, qui iam ex nationibus allegi cœperant. a *Visum est*, in-
a Act. 15. 28. quiunt, *Spiritui sancto, & nobis, nullum amplius vobis adycere pondus, quàm eorum à quibus necesse est abstineri, à sacrificys, & à fornicationibus & sanguine: à quibus obseruando rectè agitis. vectante vos Spiritu sancto.* Sufficit & hîc seruatum esse mœchiæ, & fornicationi locum honoris sui, inter idololatriam, & homicidium. Interdictum enim sanguinis multò magis humani intelligemus. Porro, qualia videri volunt Apostoli crimina, quæ sola in obseruatione de lege pristina excerpunt? quæ sola necessariò abstinenda præscribunt? Non quòd alia permittant, sed quòd hæc sola proponant, vtique non remissibilia, qui ethnicorum causa, cætera legis onera remissibilia fecerunt. Cur ergo ceruicem nostram à tanto iugo excusant, nisi vt illi compendia ista disciplinæ semper imponant? Cur tot vincula indulgent, nisi vt perpetuò ad necessariora constringant? Soluerunt à pluribus, vt nocentioribus obseruandis obligaremur. Compensatione res acta est: lucrati sumus multa, vt aliqua præstemus. Compensatio autem reuocabilis non est, iisdemque reuocabitur, iteratione mœchiæ vtique, & sanguinis, & idololatriæ. Tota enim iam lex sumetur, si veniæ conditio soluetur. Sed non leuiter nobiscum pactus est Spiritus sanctus, etiam vltro pactus, quò magìs honorandus. Sponsionem eius nemo dissoluet, nisi ingratus. Iam nec recipiet quæ dimisit, nec dimittet quæ retinuit. Nouissimi Testamenti semper indemutabilis status est, & vtique tecta eo decreti, consiliumque illud cum sæculo desinet. Satìs denegauit veniam eorum, quorum custodiam elegit; vindicauit, quæ non proinde concessit. Hinc est quòd neque sanguini pax ab Ecclesiis redditur. De qua finitione tua Apostolos excidisse, puto, non licet credere; aut si credere quidam possunt, debebunt probare.

CAPVT XIII.

Corinthio fornicatori indulgentiam concessam ab Apostolo discutit, quem prius Sathanæ dederat, vt & Hymenæum, & Alexandrum blasphemos.

A p. V. Ira. 3. & in alphab. Errorum. V. Remissio. 9. in m. V. Pauli virtutes. 13. circa. f. V. fides. 19. in f. in alphabeto Errorum. V. Remissio. 9. in f.

NOVIMVS planè & hìc suspiciones eorum. Reuerà enim suspicantur, Apostolum Paulum in secunda ad Corinthios, eidem fornicatori veniam dedisse, quem in prima dedendum Satanæ in interitum carnis pronuntiarit; impium patris de matrimonio heredem, quasique ipsum postea stilum verterit scribens; a *Si quis autem contrista-*
a 1. Cor. 2. 5. & seq. *uit, non me contristauit; sed ex parte, nè vos onerem omnes. Satis est talis increpatio quæ à multis fit. Vt è contrario magis vos donare & aduocare, ne forte abundantiore tristitia deuoretur eiusmodi. Propter quod oro vos, constituatis in eum dilectionem. In hoc enim & scripsi, vti cognoscam probationem vestram, quòd in omnibus obauditis mihi. Si cui autem donaueritis, & ego. Nam & ego si quid donaui, donaui in persona Christi, ne fraudemur à Satana: quoniam non ignoramus iniectiones eius.* Quid hîc de fornicatore? quid de paterni thori contaminatore? Quid de Christiano ethnicorum impudentiam supergresso intelligitur? Cum proinde vtique speciali venia absoluisset, quem speciali ira damnasset. Obscurius miseretur, quàm indignatur. Apertior est in austeritate, quàm in lenitate. Atquin facilius ira, quàm indulgentia obliqua est. Magìs tristiora cunctantur, quàm lætiora. De modica scilicet indulgentia agebatur; quæ si fortè nunc æstimaretur, quando maxima quæque non soleant etiam sine prædicatione donari, tantò abest, sine significatione. Et tu quidem pœnitentiam mœchi, ad exorandam fraternitatem in Ecclesiam inducens, conciliciatum, & concineratum, cum dedecore & horrore compo-
Luc. 15. 4. situm, prosternis in medium antè viduas; antè presbyteros, omnium lacinias inuadentem, omnium vestigia lambentem, omnium genua detinentem, inque eum hominis exitum, quantis potes misericordiæ inlecebris, bonus pastor, & benedictus papa concionaris, & in parabola ouis, capras tuas quæris; tua ouis nè rursus de grege exiliat; quasi non exinde iam liceat, quod nec semel licuit: cæteras etiam metu complees cummaximè indulgens. Apostolus verò sceleratam libidinem, fornicationis incesto onustam tam proiectè ignouisset, vt nec hunc saltem habitum legatum pœnitentiæ, quem ab ipso didicisse deberes, ab eo exegerit, nihil de postero sit comminatus, nihil de cætero allocutus? Quinimmò & vltro obsecrat constituerent in eum di-

lectionem, quasi satisfaciens, non quasi ignoscens. Et tamen dilectionem audio, non
communicationem. Quod & ad Thessalonicenses, [b] *Si quis autem non obaudit sermoni* b 2. Thess. 3.
nostro per epistolam, hunc notate, ne commisceamini illi, vt reuereatur; non quasi inimicum de- 14.
putantes, sed quasi fratrem obiurgantes. Adeò potuisset dicere & fornicatori dilectionem
solummodò concessam, non & communicationem. Incesto verò nec dilectionem,
quem scilicet [c] *auferri iussisset de medio ipsorum*, multò magis vtique de animo. Sed vere- c 1. Cor. 5. 2.
batur ne fraudarentur à Satana circa eius personæ amissionem, [d] *quem Satanæ ipse proie-* d 1. Cor. 5. 2.
cerat; [e] *aut ne abundantia mœroris deuoraretur, quem in interitum carnis addixerat.* Hîc iam e 2. Cor. 2. 7
carnis interitum in officium pœnitentiæ interpretantur, quòd videatur ieiuniis, & sor- 1. Cor. 5. 5.
dibus, & incuria omni, & dedita opera malæ tractationis, carnem exterminando satis
Deo facere; vt ex hoc argumententur fornicatorem, imò incestum illum, non in per-
ditionem Satanæ ab Apostolo traditum, sed in emendationem; quasi postea veniam
ob interitum, id est conflictationem carnis consecuturum: igitur & consequutum.
Planè idem Apostolus [e] *Hymenaum, & Alexandrum Satanæ tradidit, vt emendarentur non* e 1. Tim. 1.
blasphemare, sicut Timotheo suo scribit: Sed & ipse [f] *datum sibi ait sudem, angelum Sata-* 10.
næ, à quo colaphizaretur ne se extolleret. Si & hoc tangunt vt traditos Satanæ ab illo, in f 2. Cor. 12.
emendationem, non in perditionem intelligamus, quid simile blasphemia, & ince- 7.
stum, & anima ab his integra, immò non aliunde quàm ex summa sanctitate, & ex
omni innocentia elata, quæ in Apostolo colaphis si fortè cohibebatur, per dolorem, vt
aiunt, auriculæ, vel capitis. Incestum verò atque blasphemia totos homines in posses-
sionem ipsi Satanæ, non angelo eius tradidisse meruerunt. Et de hoc enim interest,
immò & ad hoc plurimùm refert, quòd illos traditos ab Apostolo legimus Satanæ;
Apostolo verò angelum datum Satanæ. Postremò, cùm deprecatur Dominum Paulus, 1. Cor. 5. 3. 4
quid audit? [g] *Satis habe gratiam meã; virtus enim in infirmitate perficitur.* Hoc qui Satanæ g 2. Cor. 12.
deduntur, audire non possunt. Hymenæi autem, & Alexandri crimen si & in isto & in 9.
futuro æuo irremissibile est, blasphemia scilicet, vtique Apostolus non aduersus ter-
minum Domini sub spe veniæ *dedisset Satanæ, iam à fide in blasphemiam mersos.* Vnde &
naufragos eos iuxta fidem pronuntiauit, non habentes iam solatium nauis Ecclesiæ. Illis 1. Tim. 1. 19.
enim venia negatur, qui de fide in blasphemiam impegerunt. Cæterùm, ethnici, &
hæretici quotidie ex blasphemia emergunt. Sed & si dixit, [h] *Tradidi eos Satanæ, vti dis-* h Ibid. 20.
ciplinam acciperent non blasphemandi; de cæteris dixit, qui illis traditis Satanæ, id est, ex-
tra Ecclesiam proiectis, erudiri haberent blasphemandum non esse. Sic igitur & ince-
stum fornicatorem non in emendationem, sed in perditionẽ tradidit Satanæ, ad quem
iam super ethnicos delinquendo transierat; vt discerent fornicandum nõ esse. Denique 1. Cor. 5. 5.
in interitum, inquit, *carnis*, non in cruciatum; ipsam substantiam damnans, per quam
exciderat, quæ exinde iam perierat baptismate amisso; [i] *vt spiritus*, inquit, *saluus sit in* i Ibid.
die Domini. Et de hoc enim quæratur si spiritus hominis ipsius saluus erit. Ergo saluus
erit spiritus tanto scelere pollutus, propter hoc perdita carne, vt saluus sit in pœna.
Ergo pœnam sine carne censebit contraria interpretatio, si resurrectionẽ carnis amit-
timus. Superest igitur vt eum spiritum dixerit, qui in Ecclesia censetur, saluum, id est,
integrum præstandum in die Domini ab immunditiarum contagione, eiecto incesto
fornicatore. Siquidem subiungit, [l] *Non scitis quod modicum fermentum totam despiat con-* l Ibid. 6.
spersionem? Et tamen fornicatio incesta non erat modicum, sed grande fermentum.

CAPVT XIV.

Examinat veniam datam incesto Corinthio, aliasque seueras Pauli correptiones; grauiusque actum cum incesto latà sententiâ, quàm cum inflato sola comminatoria. Nec latam rescidisse sententiam.

Ap. adm. V. Pauli doctrina. 14. circa. m. V. excommunicatio. 2.

ET his itaque discussis quæ intercesserant, regredior ad secundam Corinthiorum,
vt probem illud quoque Apostoli dictum. Sufficiat eiusmodi homini increpatio
ista quæ à multis, non in fornicatoris personam conuenire. Si enim dedendum Sa-
tanæ pronuntiauerat in interitum carnis, vtique damnauerat eum magìs, quàm in-
crepauerat. Alius ergo erat, cui voluit sufficere increpationem. Siquidem fornicator
non increpationem de sententia eius retulerat, sed damnationem. Nam & hoc ipsum
dispiciendum tibi offero, an fuerint in epistola prima & alij qui Apostolum contrista-
uerint inconditè agentes; & contristati sint ab illo, increpationẽ referentes iuxta sen-
sum epistolæ secundæ, ex quibus in ea veniam aliquis potuerit adipisci. Animaduerta-
mus autẽ totam epistolã primam, vt ita dixerim, non atramento, sed felle conscriptam,

tumentem, indignantem, dedignantem, comminantem, inuidiosam, & per singulas
causas in quosdam quasi mancipes earum figuratam. Sic enim exegerant schismata, &
æmulationes, & dissensiones, & præsumptiones, & elationes, & contentiones, vt &
inuidia onerarentur, & correptione retunderentur, & superbia elimarentur, & auste-
a 1.Cor.1.14 ritate deterrerentur. Et qualis inuidia humilitatis aculeus? [a] *Deo gratias ago, quod ne-*
15. *minem vestrûm tinxerim, nisi Crispum, & Gaium; ne qui dicat quòd in nomine meo tinxerim.*
b 1 Cor.2.2. [b] *Nec enim iudicaui scire aliquid in vobis, quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum.* [c] *Et pu-*
c 1.Cor.4.9. *to, nos Deus Apostolos nouissimos elegit velut bestiarios, quoniam spectaculum facti sumus huic*
mundo, & angelis, & hominibus, [d] *& purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripse-*
d Ibid.13. *ma. &,* [e] *Non sum liber, non sum Apostolus, non Christum Iesum Dominum nostrum vidi.* De
e 1 Cor.9.1. quali contrà supercilio pronuntiare compulsus est, [f] *Mihi autem in modico est, vt à vobis*
f 1.Cor.4.3. *interroger, aut ab humano die: neque enim conscius mihi sum. &,* [g] *Gloriam meam nemo ina-*
g 1.Cor.9.15 *niet:* [h] *Non scitis quod angelos sumus iudicaturi?* Cæterùm libertas quàm apertæ obiurga-
h 1.Cor.6.3. tionis, quàm exerta acies machæræ spiritalis? [i] *Iam ditati estis, iam saturati estis, iam re-*
i 1 Cor.4.8. *gnatis.* &, [k] *Si quis se putat scire, nondum scit quemadmodum oporteat eum scire.* Nonnè &
k 1.Cor.8.2 tunc in faciem alicuius impingens? [l] *Quis enim,* inquit, *te discernit? Quid autem habes*
l 1.Cor.4.7. *quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Nonne & illos in-
m 1. Cor. 8. cædit? [m] *Quidam autem in conscientia vsque nunc quasi idolothytum edunt. Sic autem delin-*
10.12. *quentes, percutiendo conscientias fratrum infirmas, in Christum delinquent.* Iam verò & no-
n 1.Cor.9.4. minatim, [n] *Aut non habemus potestatem manducandi & bibendi, & mulieres circumducendi,*
5. *sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? &, Si alij de potestate vestra consequun-*
o 1. Cor. 10. *tur, non magis nos?* Æquè & illos singulari stilo figit, [o] *Propterea qui se putat stare, videat*
12. *ne cadat.* &, [p] *Si quis contentiosus videtur, nos talem consuetudinem non habemus, neque Eccle-*
p 1. Cor. 11. *sia Domini.* Tali clausula maledicto detexta, [q] *Si quis non amat Dominum Iesum, sit ana-*
16. *thema, maranatha;* aliquem vtique percussit. Sed illic magis stabo, vbi Apostolus magis
q 1. Cor. 16. feruet, vbi ipse fornicator alijs quoque negotium fecit. [r] *Quasi non sim venturus ad vos*
22. *inflati sunt quidem; Veniam autem citius, si permiserit Dominus, & cognoscam non sermonem*
r 1. Cor. 4. *eorum qui inflati sunt, sed virtutem. Non enim in sermone est regnũ Dei, sed in virtute. Et quid*
18. *vultis veniam ad vos, in virga, an in spiritu lenitatis?* Quid enim suberat? [s] *Auditur in vobis*
s 1. Cor.5.1. *in totũ fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec in gentibus, vt vxorem patris sui quis habeat. Et*
vos inflati estis, & non luxistis potius, vt auferatur de medio vestrũ qui tale facinus admisit? Pro
1.Cor. 5.13. quo lugerent? vtique pro mortuo. Ad quem lugerent? vtique ad Dominum. Quomo-
do? *vt auferatur de medio illorum?* non vtique vt extra Ecclesiam detur; hoc enim non à
Deo postularetur quod erat in præsidentis officio, sed vt per mortem hanc quoque
communem & propriam carnis ipsius, quæ iam cadauer, quæ capulum esset immun-
ditia irrecuperabili tabiosum, plenius de Ecclesia deberet auferri. Et ideo, quomodo
t Ibid. 5. interim potuit auferri, [t] *iudicauit dedendum eiusmodi Satanæ in interitum carnis.* Maledici
enim eam sequebatur, quæ diabolo projiciebatur, vt sacramento benedictionis exau-
ctoraretur, nunquam in castra Ecclesiæ reuersura. Videmus itaque hoc in loco diuisam
Apostoli seueritatem, in quendam inflatum, & in quendam incestum; in alterum vir-
ga, in alterum sententia armatum. Virga, quam minabatur; sententia, quam exeque-
batur: illam adhuc coruscantem, hanc statim fulminantem, quà increpabat, quaque
damnabat. Certumque est exinde increpitum quidem sub intentatione virgæ tremuis-
se, damnatum verò sub repræsentatione pœnæ perisse: statim ille timens plagam, abiit
ille luens pœnam. Cùm ad Corinthios eiusdem Apostoli litteræ iterant veniam; fit
planè, sed incertum cui, quia nec persona, nec causa proscribitur. Res cum sensibus
conferam. Si incestus opponitur, ibidem erit & inflatus. Sanè relatio satìs habetur,
cùm inflatus increpitus est, incestus verò damnatus est. Inflato ignoscitur, sed incre-
pito: incesto non videtur ignotum, vt damnato. Si ei ignoscebatur, cui deuoratio ex
mœrore nimio timebatur, deuorari adhuc increpitus periclitabatur, deficiens ob com-
minationem, & mœrens ob increpationem: damnatus verò & culpa, & sententia, iam
deuoratus deputabatur, qui non mœrere haberet, sed pati quod antè passionem mœre-
re potuisset. Si idcirco ignoscebatur, ne fraudaremur à Satana, in eo vtique detrimen-
rum præcauebatur, quòd nondum perisset: nihil de transacto præcauetur, sed de ad-
huc saluo. Damnatus autem, & quidem in possessionem Satanæ, iam tunc perierat
Ecclesiæ, cùm tale facinus admiserat, nedum cùm & ab ipsa eierabatur. Quomodo ve-
reretur fraudem pati eius, quem iam & ereptum amiserat, & damnatum habere non
poterat? Postremò, quid iudicem indulgere conuenier, quod pronuntiatione deci-
derit? an quod interlocutione suspenderit? & vtique eum iudicem, qui non solet ea
quæ destruxit, reædificare, ne transgressor habeatur. Age iam si non tot personas prima
epistola

epistola contristasset, si neminem increpuisset, neminem terruisset, solum incestum cecidisset, si nullum in causam eius in pauorem misisset, inflatum consternasset; nonne melius suspicareris, & fidelius argumentareris aliquem potius longè alium apud Corinthios tunc in eadem causa fuisse, vt increpitus, & territus, & mœrore iam sauciatus, propterea permittente modulo delicti, veniam postea ceperit, quàm vt eam incesto fornicatori interpretareris? Hoc enim legisse debueras, & si non in epistola, sed in ipsa Apostoli secta, à pudore clarius quàm stilo eius impressum; nè scilicet Paulum Apostolum Christi, doctorem Nationum in fide, & veritate, vas electionis, Ecclesiarum conditorem, censorem disciplinarum, tantæ leuitatis inficeres, vt aut damnauerit temerè, quem mox esset absoluturus; aut temerè absoluerit, quem non temerè damnasset, ob solam licet fornicationem simplicis impudicitiæ, nedum ob incestas nuptias, & impiam luxuriam, & libidinem parricidalem, quam nec nationibus comparat, nè consuetudini deputaretur; quam absens iudicarat, nè spatium reus lucraretur, quam aduocata etiam Domini virtute damnauerat, ne humana sententia videretur. Lusit igitur & de suo spiritu, & de Ecclesiæ angelo, & de virtute Domini, si quod de consilio eorum pronuntiauerat, rescidit.

CAPVT XV.

Locos Pauli profert Moechiam & fornicationem damnantes, & continentiam commendantes, quibus confirmat Paulum non dedisse veniam incesto.

Ad circa. f. à p. in Alphabeto Errorum. V. Remissio. 11. inf. V. Pauli virtutes. 4.

SI etiam sequentia illius epistolæ ad intentionem Apostoli extendas, nec ipsa comparabuntur ad obliterationem incesti, ne & hic suffundatur Apostolus posteriorum incongruentia sensuum. Quale est enim vt cummaximè incesto fornicatori postliminium largitus Ecclesiasticæ pacis, statim ingesserit de auersatione immunditiarum, de amputatione macularum, de exhortatione sanctimoniarum, quasi nihil contrarium paulò antè decreuerit? Compara denique an eius sit dicere, [a] *Propterea habentes ministrationem istam, secundùm quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus, sed abdicamus occulta dedecoris;* qui non dedecoris tantùm, sed & sceleris manifestum dedamnauerit. An eiusdem sit excusare aliquam impudicitiam, qui inter titulos laborum suorum, post angustias atque pressuras, post ieiunia & vigilias, castimoniam quoque prædicarit? An eiusdem sit recipere in communicationem reprobos quosque qui scribat: [b] *Quæ enim societas iustitiæ, & iniquitati? quæ autem communicatio luci, & tenebris? quæ consonantia Christo, & Belial? aut quæ pars fideli, cum infideli? aut quis consensus templo Dei, & idolis?* Nonnè constanter audire debebit, Et quomodo discernis, quæ supra incesti restitutione iunxisti? Illo enim concorporato rursus Ecclesiæ, & iustitia cum iniquitate sociatur, & tenebræ cum luce communicant, & Belial consonat Christo, & infidelis cum fideli sacramenta participat. Et videtint idola, ipse templi Dei vitiator in templum Dei conuenit. Nam & hic, [c] *Vos enim*, inquit, *estis templum Dei viui. dicit enim. Quia inhabitabo in vobis, & inambulabo, & ego Deus illorum, & illi erunt mihi populus. Propter quod discedite de medio eorum, separamini, immundum nè attigeritis.* Hoc quoque euoluis, ô Apostole, vt cummaxime ipse tanto immunditiarum gurgiti manum tradis, immò & adhuc superdicis, [d] *Habentes igitur promissionem istam dilecti, emundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes castimoniam in Dei timore.* Oro te, qui talia infigit mentibus nostris, reuocauerat aliquem fornicatorem in Ecclesiam? an ideo scribit, nè tibi nunc reuocasse videatur? Hæc sicuti & præteritis præscribere, ita & sequentibus præiudicare debebunt. In finem enim epistolæ dicens; [e] *Nè rursus cùm venero humiliet me Deus, & lugeam multos eorum qui ante deliquerunt, & pœnitentiam non egerunt super immunditia quam admiserunt, fornicatione, & vilitate:* Non vtique recipiendos constituit, si pœnitentiam inissent, quos in Ecclesia inuenturus erat, sed lugendos, & sine dubio eiciendos, vt pœnitentiam perderent. Et cæterùm, non competit eum de communicatione aliquid hic ostendisse, qui eam suprà luci & tenebris, iustitiæ & iniquitati negarat. Sed ignorant Apostolum omnes isti, qui aliquid contra naturam atque propositum hominis ipsius, contra formam & regulam doctrinarum eius intelligunt, vt sanctitatis omnis etiam ex semetipso magistrum, impuritatis omnis execratorem & expiatorem, & vbique talem, citius incesto, quàm alicui humaniori reo Ecclesiam reddidisse præsumant.

a 2. Cor. 4. 1
b 2. Cor. 6. 15
c Ibid. 16.
d 2. Cor. 7. 1
e 2. Cor. 12. 21.
1. Cor. 7. 7.
1. Cor. 5. 13.

CAPVT XVI.

Mœchiæ fugam, & templi Dei sanctimoniam, & imaginis eius curam, ex Apostolo commendat.

In p. V. Pauli virtutes. 4. & in Alphabeto Errorum V. Remissio. 12. à p. V. Pauli Virtutes. 5. circa. m. V. Luxuria. 9. in m. V. Pauli virtutes. 6. à m. in alphabeto errorum. V. Remissio. 13. circa. | V. Nuptiæ vt bonæ. 6. & Pauli virtutes. 7. in f. V. Hæretici Scipt. corruptores. 9.

NECESSE est igitur vsque illis Apostolum ostendi, quem ego & in secunda Co
rinthiorum talem defendam, qualem in omnibus litteris noui. qui & in prima
a 1. Cor. 3. 16 primus omnium templum Dei dedicauit: a *Non scitis vos templum Dei esse? & in vobis*
Dominum habitare? qui & templo sanciendo, purificandoque æditualem legem scripsit,
b Ibid. 17. b *Si quis templum Dei vitiauerit, vitiabit illum Deus: templum enim Dei sanctum est, quod*
estis vos. Age iam quis omnino vitiatum Deo redintegrauit, id est, traditum Satanæ
c 1. Cor. 3. 18. in interitum carnis, cùm idcirco substruxerit, c *Nemo seducat semetipsum*, id est, nemo
præsumat vitiatum, Deo redintegrari denuò posse. Sicut rursus inter cætera, immo &
d 1. Cor 6. 9 antè cætera, d *mœchos, & fornicatores, & molles, & masculorum concubitores negans regnum*
consecuturos, præmisit, *Ne erraueritis*; scilicet si putaueritis eos consecuturos. Quibus
autem regnum adimitur, vtique nec vita permittitur, quæ inest regno. Etiam inge-
e Ibid. 11. 3 rens, e *Sed hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini Iesu*
Christi, & in spiritu Dei nostri. Quantò delicta ista antè lauacrum accepto facit, tanto
f 1 Cor. 6. 13 post lauacrum irremissibilia constituit. Siquidem denuo ablui non licet. Agnosce & in
sequentibus Paulum, columnam immobilem disciplinarum, f *Cibi ventri, & venter*
g Gen. 1. 26 *cibis; Deus & hunc & illos conficit; corpus autem non fornicationi, sed Deo* g *Faciamus enim*
h 1. Cor. 6. 13 *hominem*, ait Deus, *ad imaginem & similitudinem nostram. & fecit hominem Deus: ad ima-*
i Io. 1. 14. *ginem & similitudinem Dei fecit illum.* h *Dominus corpori;* i *& sermo enim caro factus est.*
k 1. Cor 6. 14. k *Deus autem & Dominum suscitauit, & nos suscitabit per virtutem suam;* propter corporis
l Ibid. 15. scilicet nexũ cum illo. Et ideo, l *Scitis corpora vestra membra Christi;* quia & Christus Dei
m Io. 2. 19. templũ; m *Euertite templum hoc, & ego illud in triduo resuscitabo.* n *Auferens membra Christi,*
n 1. Cor. 6. *faciã membra fornicariæ? Nõ scitis quòd qui adglutinatur fornicariæ, vnũ corpus efficitur? Erũt*
15. & seq. *enim duo in vnam carnem. Qui autẽ adglutinatur Domino, vnus est spiritus. Fugite fornicatio-*
o Ephes. 6. 31 *nem.* Si reuocabilem venia, quomodo fugiã, mœchus denuò futurus? nihil profecero, si
eam fugero; vnum ero corpus, cui communicando adglutinabor. p *Omne delictum quod*
p 1. Cor. 6. 18 *admiserit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.* Ac nè hoc dictum
in licentiam fornicationis inuaderes, vt in rem tuam, non Domini delicturus, aufert
te tibi, & Christo sicut disposuerat adicit, *Et non estis vestri.* Statim apponens, q *Em-*
q Ibid. 20. *pti enim estis pretio*; sanguine scilicet Domini. *Glorificate, & tollite Dominum in corpore*
vestro. Hoc qui præcipit, vide an ignouerit ei qui dedecorauerit Dominum, & qui eie-
cerit eum de corpore suo, & quidem per incestum. Si vis omnem notitiam Apostoli
ebibere, vt intelligas quanta securi censuræ omnem siluam libidinum cædat, & era-
dicet, & excaudicet, nè quidquam de recidiuo fruticare permittat, adspice illum à
iusta fruge naturæ, à matrimonij dico pomo animas ieiunare cupientem. r *De qui-*
r 1 Cor. 7. 1. *bus autem scripsistis, Bonum est homini mulierem non contingere: sed propter fornicationem*
vnusquisque vxorem suam habeat; vir vxori, & vxor viro debitum reddat. Huius boni
fibulam quis illum nesciat inuitum relaxasse, vt fornicationi obuiam esset; quam sicut
indulsit, vel indulget, vtique consilium remedij sui infregit: & tenebitur iam frænan-
dis continentiæ coniugiis, si fornicatio, ob quam permittuntur, non timebitur. Non
enim timebitur quæ ignoscetur. Et tamen ignouisse se profitetur matrimonij vsum,
s 1. Cor. 7. 7 non imperasse. s *Vult enim omnes sibi adhærere.* Si autem licita ignoscuntur, illicita
t 1. Cor. 7. 8 qui sperant? t *Innuptis quoque & viduis bonum esse dicit exemplo eius perseuerare. si vero*
deficerent, nubere; quia præest nubere quàm vri. Quibus oro ignibus deterius est vri
concupiscentiæ, an pœnæ? Atquin si fornicatio habet veniam, non vrit concu-
piscentia eius. Apostoli autem magis est pœnæ ignibus prouidere. Quòd si pœ-
na est quæ vrit, ergo veniam non habet fornicatio, quam manet pœna. Interea
u Matt. 5. 32 & diuortium prohibens, pro eo aut viduitatis perseuerantiam, aut reconciliatio-
nem pacis, dominico præcepto, aduersus mœchiam procurat; quia, u *Qui dimiserit*
vxorem, præter causam mœchiæ, facit eam mœchari; & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.
Quanta remedia Spiritus sãctus instaurat, nè id scilicet denuò admittatur, quod ignos-
x 1. Cor. 7. 27. ci denuò non vult. Iam si vsquequaque optimum dicit homini sic esse, x *Iunctus es vxori,*
nè quæsieris solutionem, vt mœchiæ locum non des. *Solutus es ab vxore, ne quæsieris vxorem,*

vt opportunitatem tibi serues. *Quod & si duxeris uxorem, & nupserit virgo, non peccat:*
pressuram tamen carnis habebunt huiusmodi. Et hic parcendo permittit. y *Cæterùm, tempus*
in collecto constituit, vt & qui habent vxores, sic sint tanquam non habentes. Præterit enim ha- y 1. Cor 7. 29.
bitus huius mundi; iam scilicet non desiderantis, z *Crescite, & multiplicamini.* Sic vult
nos præter sollicitudinem degere, quia aa *innupti de Domino curent, quomodo placeant* z Gen. 1. 25.
Deo, nupti verò de mundo recogitent, quomodo placeant coniugio. Sic melius facere pronun- aa 1. Cor. 7. 34.
tiat virginis conseruatorem, quàm erogatorem. Sic & illam beatiorem decernit, quæ
amisso viro fidem ingressa amauerit occasionem viduitatis. Sic hæc omnia continen-
tiæ consilia vt diuina commendat; bb *Puto*, inquit, *& ego spiritum Dei habeo.* Quis iste est
assertor audacissimus omnis impudicitiæ, mœchorum, & fornicatorum, & incestorum bb Ibid 40.
planè fidelissimus aduocatus, quibus honorandis suscepit hanc causam aduersus Spi-
ritum sanctum, vt falsum testimonium recitet de Apostolo eius? Nihil tale Paulus in-
dulsit, qui totam carnis necessitatem, de probis etiam titulis obliterare conatur. In-
dulget sanè, non adulteria, sed nuptias. Parcit sanè matrimoniis, non stupris. Tentat 1. Cor. 7. 6. 28.
nè naturæ quidem ignoscere, nè culpæ blandiatur; studet compescere benedictionis
concubitum, ne maledictionis excusetur. Hoc ei supererat, carnem vel à sordibus pur-
gare; à maculis enim non potest. Sed est hoc solenne peruersis, & idiotis, & hæreticis,
iam & Psychicis vniuersis, alicuius capituli ancipitis occasione aduersus exercitum
sententiarum instrumenti totius armari.

CAPVT XVII.

Peccata carnis vbique damnante Paulo, & sanctimoniam commendante, credibile non est eum incesto Corinthio veniam indulsisse.

In p V. Pauli virtutes. 8. à p. ad vltra. m. V. Relapsus. 8. circa f. V. Pauli virtutes. 9. & V. luxuria. 19. inf. in Alphab. Errorum. V. Remissio. 14.

PROVOCA ad Apostolicam aciem; adspice epistolas eius, omnes pro pudicitia,
pro castitate, pro sanctitate prætendunt, omnes in luxuriæ, & lasciuiæ, & libidi- a 1. Thess. 2. 3.
nis negotia iaculantur. Quid denique & Thessalonicensibus scribit? a *Aduocatio enim*
nostra non ex seductione, nec ex immunditia. &, b *Hæc est voluntas Dei, sanctimonia vestra,* b 1. Thess 4. 3. 4.
abstinere vos à fornicatione, scire vnumquemque vas suum possidere in sanctimonia, & honore,
non in libidine concupiscentiæ, sicut Nationes quæ Deũ ignorant. Quid Galatæ legunt? c *Mani-* c Gal. 5. 19.
festa sunt opera carnis. Quænam ista? In primis posuit *fornicationẽ, immunditiam, lasciuiam,*
quæ prædico vobis sicut prædixi, quod qui talia agunt, regnũ Dei non sunt consecuturi hereditate. d Rom. 6 1. & seq.
Romani verò quid magis discunt, quàm non derelinquere Dominũ post fidem? d *Quid*
ergo dicemus? perseuerabimus in delinquentia, vt superet gratia? Absit. Qui mortui sumus de-
linquentiæ, quomodo viuemus in ea adhuc? An ignoratis, quod qui tincti sumus in Christo Iesu,
in mortem eius sumus tincti? Consepulti ergo illi sumus per baptismum in mortem; vt sicut
Christus resurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ incedamus. Si enim consepulti su-
mus simulacro mortis eius, sed & resurrectionis erimus, hoc scientes, quod vetus homo noster
confixus est illi. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quod & conuiuemus cum illo;
scientes quod Christus suscitatus à mortuis, iam non moriatur, mors non iam dominetur eius.
Quod enim mortuus est delinquentiæ, mortuus est semel: quod autem viuit, Deo viuit. Ita &
reputate vosmetipsos mortuos quidem delinquentiæ, viuentes autem Deo per Christum Iesum.
Igitur semel Christo mortuo, nemo potest post Christũ mortuus delinquentiæ, & ma-
ximè tantæ, reuiuiscere. Aut si possit fornicatio, & mœchia denuò admitti, poterit &
Christus denuò mori. Instat autem Apostolus prohibens regnare delinquentiam in
corpore nostro mortali, cuius infirmitatẽ carnis nouerat. e *Sicut enim exhibuistis membra* e Ibid 19.
vestra famula immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatẽ; ita & nunc exhibete ea famula iustitiæ, f Rom. 7. 18
in sanctimoniam. Nam etsi f *habitare bonũ in carne sua negauit*, sed secundùm legẽ litteræ,
in qua fuit; secundũ autem legẽ spiritus, cui nos adnectit, liberat ab infirmitate carnis. g Rom. 8. 2.
g *Lex enim*, inquit, *spiritus vitæ manumisit te à lege delinquentiæ, & mortis.* Licet enim ex
parte ex Iudaïsmo disputare videatur; sed in nos dirigit integritatem, & plenitudinem h Rom. 8. 3.
disciplinarum, propter quos h *laborantes in lege per carnem, miserit Deus filium suum in simi-*
litudinem carnis delinquentiæ; & propter delinquentiam damnauerit delinquentiam in carne; i Rom. 8. 4. & seq.
vt ius legis, inquit, i *impleretur in nobis, qui non secundùm carnem, sed secundùm spiritum in-*
cedimus. Qui enim secundùm carnem incedunt, ea quæ carnis sunt, sapiunt; & qui secundùm k Rom. 8. 3.
spiritum, ea quæ sunt spiritus. Sensum autẽ carnis, mortẽ adfirmauit esse. Dehinc & inimi- l Rom. 8. 13.
citiã & in Deum, & k *eos qui sunt in carne*, id est in sensu carnis, *Deo placere non posse.* &, l *Si*

secundùm carnem viuitis, inquit, futurum est vt moriamini. Quid autem intelligimus carnis sensum, & carnis vitam, nisi quodcunque pudet pronuntiare? Cætera enim c[illegible]
m Ephes. 2. 3. & Apostolus nominasset. Proinde & Ephesiis pristina reputans, de futuro monet. m In quibus & nos conuersati sumus, facientes concupiscentias, & voluptates carnis. Notans denique illos qui se negassent, scilicet Christianos, eo quòd n se tradidissent in operationem
n Ephes. 4. 20.
o Ibid. 18. 19. immunditiæ omnis: o Vos autem, inquit, non sic didicistis Christum. Et iterum sic dicit, p [illegible]
p Ibid. 28. furabatur, iam non furetur. Sed & qui mœchabatur, hactenus non mœchetur; & qui fornicabat[illegible]
q Ephes. 4. 29. hactenus non fornicetur. Adiecisset enim & hæc, si talibus veniã porrigere consuesset, vel porrigi omnino voluisset, qui nec verbo pollui volens, q Omnis, inquit, sermo turpis non
r Ephes. 5. 3. procedat ex ore vestro. Item, r Fornicatio autem, & immunditia omnis nè nominetur quidem inter vos, sicut decet sanctos, (tantò abest vt excusetur) hoc scientes, quod omnis fornicator aut immundus non habeat Dei regnum. Nemo vos seducat inanibus verbis. Propter hoc venit ira Dei super filios incredulitatis. Quis seducit inanibus verbis, nisi qui concionatur remissibilem esse mœchiam? non intuens etiam fundamenta eius ab Apostolo effossa; cum
s Rom. 13. 13 s ebrietates, & comessationes compescit, sicut & hîc, t Et nolite inebriari vino, in quo est luxu-
t Ephes. 5. 18 ria. Demonstrat & Colossensibus, quæ u membra mortificent super terram, fornicationem,
u Coloss. 3. 5 immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & turpiloquium. Concede iam tot ac talibus sententiis vnum illud quod tenes. pauca multis, dubia certis, obscura manife[illegible]
Gal. 5. 1. adumbrantur. Etiam si pro certo Apostolus Corinthio illi fornicationem donasset [illegible] set aliud quod semel contra institutum suum pro ratione temporis fecerat. C[illegible] dit Timotheum solum, & tamen abstulit circumcisionem.

CAPVT XVIII.

Ex locis veteris testamenti, & Pauli, Moechos excommunicatos fuisse, demonstrat; solique Deo, & non Episcopis, grauia & irremissibilia relinquenda peccata.

In p. ad m. in Alphabeto Errorum V. Remissio. 14. à p. V. Societas mala. 2. circa f. in Alphab. E[illegible]rum. V. Remissio. 15.

SED hæc, inquit, ad interdictionem pertinebunt omnis impudicitiæ, & ad [illegible]nem omnis pudicitiæ, saluo tamen loco veniæ, quæ non statim denegatur, [illegible]licta damnantur, quando veniæ tempus cum damnatione concurrat, quam exclud[illegible]. Sequebatur & hoc Psychicos sapere, & ideo reseruauimus huic loco, quæ ape[illegible]tè ad communicationem Ecclesiasticam causis eiusmodi negandam, etiam antiquitù[illegible] sunt. Nam & in Prouerbiis Salomon, quæ Parœmias dicimus, specialiter de mœc[illegible]
a Prou. 6. 32 nusquam expiabili, a Mœchus autem, inquit, per indigentiam sensuum perditionem animæ suæ acquirit; dolores, & dehonestationes sustinet. Ignominia autem eius non abolebitur in æuum. Plena enim zeli indignatio viri non parcet in die iudicij. Hoc si de ethnico putaueris
b 2. Cor. 6. 17. dictum, certè de fidelibus iam audisti per cassum, b Excedite de medio eorum, & separamini, & immundum ne tetigeritis. Habes statim in Psalmis, c Beatum virum qui non
c Psal. 1. 1. abierit in concilio impiorum, & in via peccatorum non steterit, & in cathedra pestilentiæ non
d Psal. 25. 4. sederit. Cuius & postea vox, d Non sedi cum consessu vanitatis, & cum inique agentibus non introibo, (hoc de Ecclesia malè agentium) & cum impiis non sedebo. &, Lauabo cum innocentibus manus meas, & altare tuum circundabo, Domine, vt solus plures; quoniam qu[illegible]
e Psal. 17. 28. 29. dem, e Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruersus eris. Et alibi, f Peccatori autẽ dicit Dominus, Vt quid tu exponis iustificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Si videbas furem, currebas cum eo, &
f Ps. 49. 17. 18. cum adulteris portionem tuam ponebas. Hinc igitur informatus & Apostolus, g Scripsi, in-
g 1. Cor. 5. 9. & seq. quit, vobis in epistola, non commisceri fornicatoribus, non vtique fornicatoribus huius mundi, & reliqua. Cæterùm, oportebat vos exire de mundo, nunc autem scribo vobis, si quis frater nominatur in vobis fornicator, aut idololatres, (quid enim tam coniunctum?) aut fraudator (quid enim tam propinquum?) & cætera, cum talibus ne cibum quidem sumere, nedum Eucharistiam. h Modicum scilicet fermentum totam desipit consparsionem. Item ad Timotheum,
h 1. Cor. 5. 9. i Manus nemini citò imponas, neque communices delictis alienis. Item ad Ephesios, k No-
i 1. Tim. 5. 22. lite ergo participes esse eorum. Fuistis enim aliquando tenebræ. Et adhuc pressius, Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, immò & reuincite ea. Quæ enim in occulto ab eis
k Ephes. 5. 7. 8. fiunt, turpe est edicere. Quid turpius impudicitiis? Si autem & ab otiosè incedente fra-
Ibid. tre denuntiat subduci Thessalonicensibus, quantò magis & à fornicatore? Hæc enim
2. Thess. 3. 6. consultata sunt Christi l Ecclesiam diligentis, qui se pro ea tradidit vti eam sanctificet, emun-
l Ephes. 5. 25 & seq. dans lauacro aquæ in verbo, vt sistat sibi Ecclesiam gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, vtique post lauacrum; sed sit sancta, & sine opprobrio, exinde scilicet sine ruga

vetustatis, vt virgo; *sine macula* fornicationis, vt sponsa; sine probro vilitatis, vt emundata. Quòd si & hic respondere concipias, adimi quidem peccatoribus, vel maximè carne pollutis, communicationem, sed ad præsens, restituendam scilicet ex pœnitentiæ ambitu, secundùm illam clementiam Dei, [m] *maulit peccatoris pœnitentiam, quàm mortem.* hoc enim fundamentum opinionis vestræ vsquequaque pulsandum est. Dicimus itaque, clementiæ diuinæ, si ita esse competisset, demonstrationem sui etiam post fidem lapsis, ita Apostolus diceret, [n] *Nolite communicare operibus tenebrarum*, nisi pœnitentiam egerint.&, [o] *Cum talibus nec ibum quidem sumere*, nisi posteaquam caligas fratrum volutando detcrserint. &, [p] *Qui templum Dei vitiauerit, vitiabit illum Deus*, nisi omnium focorum cineres in Ecclesia de capite suo excusserit. Debuerat enim, quæ damnauerat, proinde determinasse, quoniam vsque, & sub conditione damnasset; si tempor.. ., & conditionali, & non perpetua seueritate damnasset. Porro, cùm in omnibus epistolis, & post fidem, talem prohibeat admitti, & admissum à communicatione detrudat, sine spe conditionis vllius, aut temporis, nostræ magis sententiæ adsistit; eam [q] *pœnitentiam ostendens Dominum malle*, quæ antè fidem, quæ ante baptisma, morte peccatoris potior habeatur, semel diluendi per Christi gratiam, [r] *semel pro peccatis nostris morte functi.* Nam hoc etiam in sua persona Apostolus statuit. Adfirmans enim [s] *Christum ad hoc venisse, vt peccatores saluos faceret, quorum primus ipse fuisset*, quid adicit? [t] *Et misericordiam sum consecutus, quoniam ignorans feci in incredulitate.* Ita clementia illa Dei, [u] *malentis pœnitentiam peccatoris, quàm mortem*, ad ignorantes adhuc, & adhuc incredulos spectat, quorum causa liberandorum venerit Christus, non qui iam Deum norint, & sacramentum didicerint fidei. Quòd si clementia Dei ignorantibus adhuc, & infidelibus competit, vtique & pœnitentia ad se clementiam inuitat, salua illa pœnitentiæ specie post fidem, quæ aut leuioribus delictis veniam ab Episcopo consequi poterit; aut maioribus, & irremissibilibus à Deo solo.

m Ezech 33. 11.
n Ephes.5.11
o 1 Cor. 5.11.
p 1.Cor.3 17
q Ezech 33.
r Rom.6.10
s 1.Tim.1.15
t Ibid. 13.
u Ezech. 33 11.

CAPVT XIX.

Apocalypsim Ioannis, & Epistolam, nec non rursum Paulum, Moechos ad pœnitentiam non recipere contendit.

Per totum. In alphab. Errorum. V. Remissio. 16. à p. in Alphab. Errorum. V. Baptismus. hæret. 3. & V. Scriptura. S. 6. circa m. V. Chri. passio. 22. circa f. V. peccatum veniale 1.

SED quonam vsque de Paulo, quando etiam Ioannes nescio quid diuersæ parti supplaudere videatur; quasi in Apocalypsi manifestè fornicationi posuerit pœnitentiæ auxilium, vbi ad angelum Thyatirenorum [a] *spiritus mandat habere se aduersus eum, quòd teneret mulierem Iezabel, quæ se Prophetin dicit & docet, atque seducit seruos meos ad fornicandum, & edendum de idolothytis. Et largitus sum illi temporis spatium, vt pœnitentiam iniret, nec vult eam inire nomine fornicationis. Ecce dabo eam in lectum, & mœchos eius cum ipsa in maximam pressuram, nisi pœnitentiam egerint operum eius.* Benè autem quòd Apostolis & fidei & disciplinæ regulis conuenit. [b] *Siue enim ego*, inquit, *siue illi, sic prædicamus.* Totius itaque sacramenti interest, nihil credere ab Ioanne concessum, quod à Paulo sit denegatum. Hanc æqualitatem Spiritus sancti qui obseruauerit, ab ipso deducetur in sensus eius. Hæreticam enim feminam, quæ quod didicerat à Nicolaïtis, docere susceperat, in Ecclesiam latenter introducebat, & meritò ad pœnitentiam vrgebat. Cui enim dubium est hæreticum institutione deceptum, cognito postmodum casu, & pœnitentia expiato, & veniam consequi, & in Ecclesiam redigi? Vnde & apud nos vt ethnico par, immò & super ethnicum hæreticus, etiam per baptisma veritatis, vtroque homine purgatus admittitur. Aut si certus es mulierem illam, post fidem viuam, in hæresin postea expirasse, vt non quasi hæreticæ, sed quasi fideli peccatrici, veniam ex pœnitentia vindices, fanè agat pœnitentiam, sed in finem mœchiæ, non tamen & restitutionem consequutura. Hæc enim erit pœnitentia, quam & nos deberi quidem agnoscimus multò magis, sed de venia Deo rescruamus. Denique ea Apocalypsis in posterioribus, propudiosos, & fornicatores, sicut timidos, & incredulos, & homicidas, & veneficos, & idololatras, qui tale quid in fide fuerint, in stagnum ignis sine vlla conditionali damnatione decreuit. Non enim de ethnicis videbitur sapere, cùm de fidelibus pronuntiarit, [c] *Qui vicerint, hereditate habebunt ista, & ero illis Deus, & illi mihi in filios*: & ita subiunxerit, *Timidis autem, & incredulis, & propudiosis, & fornicatoribus, & homicidis, & veneficis, & idololatris particula in stagno ignis, & sulphuris, quod est mors secunda.* Sic & rursus, *Beati qui ex praeceptis agunt*, [d] *vt in lignum vitæ habeant potestatem, & in portas ad introeundum in sanctam ciuitatem. Canis, veneficus,*

a Apoc. 2. 20.
b 1 Cor. 15. 11.
Apoc. 21. 8.
c Apoc. 21. 7. 8.
d Apoc. 22. 14.

fornicator, homicida foras. vtique, qui non ex præceptis agant. Illorum est enim foras
e 1. Cor. 5.14 dari, qui intus fuerunt. Cæterum, [e] *quid mihi eos qui foris sunt iudicare?* præcesserat De
f 1. Io. 1. 7. epistola quoque Ioannis carpunt statim, Dictum est, [f] *Sanguis filij eius emundat nos ab omni*
delicto. Semper ergo, & omnifariàm delinquemus, si semper, & ab omni delicto emun
g Ibid. 5. dat nos ille; aut si non semper, non etiam post fidem; & si non ab omni delicto, n n
etiam à fornicatione. Vnde autem exorsus est? [g] *Lumen prædixerat Deum, & tenebras u*
esse in illo, & mentiri nos si dicamus, nos communionem habere cum eo, & in tenebris ince
mus. Si verò, inquit, *in lumine incedamus, communionem cum eo habebimus, & sangui n*
Iesu Christi Domini nostri emundat nos ab omni delicto. Ergo in lumine incedentes delinq
h Ibid. 9. mus, & in lumine delinquentes emundabimur? Nullo pacto. [h] *Qui enim delinquit, non*
in lumine est, sed in tenebris. Vnde & ostendit quomodo emundabimur à delicto in lum
incedentes, in quo delictum agi non potest. adeo sic *emundari* nos ait, non qua delinqu
i 1. Io. 1. 7. mus, sed quà non delinquamus. [i] *Incedentes enim in lumine, tenebris verò non communican*
tes emundati agemus, non deposito, sed non admisso delicto. Hæc est enim vis Domi
sanguinis, vt quos iam delicto mundarit, & exinde in lumine constituerit, mund s e
k Ibid. 8. 9. inde præstet, si in lumine incedere perseuerauerint. Sed subjicit, inquis, [k] *Si dicamus*
deli ium non habere, seducimus nosmetipsos, & veritas non est in nobis. Si confitemur deli
l Ibid. 10. *nostra, fidelis & iustus est vt dimittat ea nobis, & emundet nos ab omni iniustitia.* [l] nunquid
immunditia? Aut si ità est, ergo & ab idololatria. Sed aliud in sensu est. Ecce en m
rursus, *Si dicamus, ait, nos non deliquisse, mendacem fa mus illum, & sermo eius non e in*
m 1. Io. 2. 1 *nobis.* Eo amplius, [m] *Filioli, hæc scripsi vobis, nè delinquatis; & si deliqueritis, aduocatum*
bemus apud Deum Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse placatio est pro delictis nostris. Se
cundum hæc, inquis, & delinquere nos, & veniam habere constabit. Quid ei
quum procedens aliud inuenio? Negat enim nos omnino delinquere, & in hoc u
tractat, vt nihil tale concedat, proponens semel à Christo delicta deleta, non ha
postea veniam, in quo nos sensus ad admonitionem castimoniæ demandat. [n] *Omni*
n 1. Io. 3. 3. quit, *qui habet spem istam, castificat semetipsum, quia & ille castus est. Omnis qui facit deli*
ctum, & iniquitatem facit & delictum est iniquitas. Et scitis quod ille manifestat s sit, vt au-
o Ibid. 6 & seq. *ferat delicta*; vtique hactenus admittenda. Siquidem subjungit, [o] *Omnis qui manet in*
non delinquit. Omnis qui delinquit, neque vidit, neque cognouit eum. Filioli, nemo vos
ducat. Omnis qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est. Qui facit delictum, ex dia-
bolo est, quoniam diabolus à primordio delinquit. In hoc enim manifestatus est filius Dei,
Coloss. 2. 14 *soluat opera diaboli.* Nam & soluit, liberans hominem per lauacrum, donato chirograp
p 1. Io. 3. 9. mortis. [p] *Et ideo omnis qui ex Deo nascitur, non facit delictum, quia semen Dei manet in illo*
& non potest delinquere, quia ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filij Dei, & filij diabo
In quo? nisi illi non delinquendo, ex quo de Deo nati sunt; isti delinquendo, quia d
q Ibid. 10. diabolo sunt; perinde atque si nunquam sint ex Deo nati. Quòd si dicit; [q] *Qui non*
iustus, ex Deo non est; qui non pudicus, quomodo rursus ex Deo fiet, qui jam esse desi
1. Io. 1. 8. 10 Iuxta est igitur, vt excidisse sibi dicamus Ioannem, in primore quidem epistola negan-
1. Io. 3. 9. tem nos sine delicto esse; nunc verò præscribentem non delinquere omnino: & i qui-
dem aliud de venia blandientem, hic verò districtè negantem, filios Dei quicunque de-
1. Io. 3. 16. liquerint. Sed absit. Nam nec ipsi excidimus à qua digressi sumus distinctione delictorum.
Psal. 4. 5. Et hîc enim illam Ioannes commendauit, quòd sint quædam delicta quotidianæ incursio-
Ephes. 4. 26 nis, quibus omnes simus obiecti. Cui enim non accidit, aut irasci iniquè, & vltra solis
Esa. 58. 13. occasum; aut & manum immittere, aut facilè maledicere, aut temerè iurare, aut fide
Matth. 5. 34 pacti destruere; aut verecundia, aut necessitate mentiri: in negotiis, in officiis, in quæ-
stu, victu, in visu, in auditu quanta tentamur, vt si nulla sit venia istorum, nemini salus
competat. Horum ergo erit venia per exoratorem Patris Christum. Sunt autem & con-
traria istis, vt grauiora & exitiosa, quæ veniam non capiant, non homicidium, idolola-
tria, fraus, negatio, blasphemia, vtique & mœchia, & fornicatio, & si qua alia violatio
templi Dei. Horum vltrà exorator non erit Christus; *hæc non admittet omnino, qui natus*
ex Deo fuerit, non futurus Dei filius, si admiserit. Ita Ioanni ratio constabit diuersitatis,
distinctionem delictorum disponenti, cùm delinquere filios Dei nunc adnuit, nunc ab-
nuit. Prospiciebat enim clausulam litterarum suarum, & illi præstruebat hos sensus, di-
r 1. Io. 5. 16. cturus in fine manifestius, [r] *Si quis scit fratrem suum delinquere delictum non ad mortem, po-*
Hier. 7. 16. & cap. 14. 11 *stulabit, & dabit ei vitam Dominus, qui non ad mortem delinquit. Est enim delictum ad mor-*
tem: non de eo dico vt quis postulet. Meminerat & ipse Hieremiam prohibitum a Deo de-
s 1. Io. 5. 16. 17. precari pro populo mortalia delinquente. [s] *Omnis iniustitia delictum est, & est delictum ad*
mortem. Scimus autem quod omnis qui ex Deo natus sit, non delinquit; scilicet delictum quod
ad mortē est. Ita nihil iam superest, quàm aut neges mœchiam, & fornicationem mortalia

esse delicta, aut inremissibilia fatearis, pro quibus nec orari permittitur

CAPVT XX.

Ex Leuitico, & Epistola ad Hebraeos, prorsus abjiciendos Ecclesia mœchos, tanquam leprosos, frustra probat; quasi caro semel lota excludat mœchum à venia.

Per totum. V. in alphab. Errorum. V Remissio. 16. in m. & f. à p. V Pauli doctrina. 15. in f V. luxuria. 11.

DISCIPLINA igitur Apostolorum propriè quidem instruit, ac determinat principaliter sanctitatis omnis erga templum Dei antistitem, & vbique de Ecclesia eradicantem omne sacrilegium pudicitiæ, sine vlla restitutionis mentione. Volo tamen ex redundantia alicujus etiam comitis Apostulorum testimonium superducere, idoneum confirmandi de proximo iure disciplinam magistrorum. Exstat enim & Barnabæ titulus ad Hebræos. adeò satis auctoritatis viro, vt quem Paulus iuxta se constituerit in abstinentiæ tenore: [a] *aut ego solus & Barnabas non habemus hoc operandi potestatem?* Et vtique receptior apud a 1. Cor 9 6
Ecclesias epistola Barnabæ, illo apocrypho Pastore mœchorum. Monens itaque discipulos, omissis omnibus initiis, ad perfectionem magis tendere, nec rursus fundamenta pœnitentiæ jacere ab operibus mortuorum; [b] *Impossibile est enim*, inquit, *eos qui semel in-* b Hebr. 6. 4.
luminati sunt, & donum cæleste gustauerunt, & participauerunt Spiritum sanctum, & verbum Dei dulce gustauerunt, occidente jam æuo cùm exciderint, rursùs reuocari in pœnitentiam, refigentes cruci in semetipsos filium Dei, & dedecorantes. Terra enim quæ bibit sæpius deuenientem in se humorem, & peperit herbam aptam his propter quos & colitur, benedictionem Dei consequitur. Proferens autem spinas reproba, & maledictioni proxima, cujus finis in exustionem. Hoc qui ab Apostolis didicit, & cum Apostolis docuit, nunquam mœcho, & fornicatori secundam pœnitentiam promissam ab Apostolis norat. Optimè enim legem interpretabatur, & figuras eius jam in ipsa veritate seruabat. Ad hanc denique speciem disciplinæ de leproso cautum fuit, [c] *Si autem varietas effloruerit in cutem, & totam cutem texerit à capite* c Leuit. 13. 12
vsque ad pedes, per omnem conspectum, & sacerdos cùm viderit, emundabit eum, quoniam conuertit in album, mundus est. Qua verò die visus fuerit in eiusmodi color viuus, inquinatus est. Conuersum enim hominem de pristino carnis habitu in candorem fidei, quæ vitium & macula æstimatur in sæculo, & totum nouatum mundum voluit intelligi, qui jam nun sit varius, non sit de pristino & nouo aspersus. *Si verò post abolitionem in vetustatem aliquid ex illa reuixerit, rursum in carne eius quod emortuum delicto habebatur, immundum judicari, nec expiari jam à sacerdote.* Ita mœchia de pristino recidiua, & vnitatem noui coloris, à quo fuerat exclusa, commaculans, immundabile est vitium. Item de domo, [d] *Si* d Leuit. 14.
qua macula, & cauositates adnuntiata in parietibus sacerdoti fuissent, priusquam introiret ad 37.
inspiciendam eam, iubet auferri de domo omnia, ita immunda non futura quæ domus essent. Dehinc introgressus sacerdos, si inuenisset cauositates viridicantes, vel rubescantes, & adspectum earum humiliorem citra parietinam formam; exiret ad januam, & secerneret domum illam septem diebus. Dehinc, die septima regressus, si animaduertisset diffusum in parietibus tactum illum, imperaret extrahi eos lapides, in quibus lepra fuisset, & abjici extra ciuitatem in locum immundum, sumi alios lapides politos, & solidos, & reponi loco pristinorum, & pulvere alio inlini domum. Oportet enim cùm peruenitur ad summum sacerdotem Patris Christum, de domo hominis nostri, in tempore hebdomadis, auferri omnia impedimenta prius, vt munda sit quæ remanet domus, caro, & anima; & vbi introierit eam sermo Dei, & inuenerit maculas ruboris, & viroris, extrahi statim & abjici foras sensus mortiferos,
& cruentos: (nam & Apocalypsis viridi equo mortem, russeo autem prœliatorem imposuit) proque illis politos, & in compaginem aptos, & firmos substruit lapides, in Abrahæ fiunt, vt ita homo habilis Deo sit. Quòd si post recuperationem, & reformationem, rursus sacerdos animaduerterit in eadem domo, de pristinis causis aliquid & maculis, immundam eam pronuntiauit, & iussit deponi materias, & lapides, & omnem structuram eius, abjici in locum immundum. Hic erit homo caro atque anima, qui post babtisma, & introitum sacerdotum reformatus, denuò resumit scabra, & maculas carnis, & abjicitur extra ciuitatem in locum immundum; [e] *deditus scilicet Satanæ in carnis interitum*; nec amplius reædificatur in Ecclesia post ruinam. Sic & de famulæ concubitu, quæ homini esset reseruata, necdum redempta, necdum liberata. [f] *Prospicitur*, inquit, *illi, & non morietur*, quia nondum est manumissa cui seruabatur. Nondum enim caro à Christo manumissa cui seruabatur, impunè contaminabatur, ita jam manumissa non habet veniam.

Apoc 6. 4. 8 Matth. 3. 9. Leuit 14. 44.

e 1. Cor. 5 3. 4.

f Leuit. 19. 20.

[...]ipse est Spiritus, in quo est trinitas vnius diuinitatis, Pater, & Filius, & Spiritus
sanctus. Illam Ecclesiam congregat, quam Dominus in tribus posuit. Atque ita ex- Matth. 18.
inde etiam numerus omnis qui in hanc fidem conspirauerint, Ecclesia ab auctore & 20.
consecratore censetur. Et ideo Ecclesia quidem delicta donabit; sed ecclesia Spiritus,
per spiritalem hominem; non ecclesia, numerus episcoporum. Domini enim, non fa-
muli est jus & arbitrium; Dei ipsius, non sacerdotis.

CAPVT XXII.

Inuehitur in Martyres siue Confessores carceratos adhuc de sua salute periclitantes, qui veniam & pacem Ecclesiæ fidei negatoribus & vi tormentis subuersis negabant, quam Mœchis indulgebant, ea vtique indignioribus.

Per totum. in alphab. Errorum. V. Remissio. 17. à p. V. Christi. passio. 19. circa. f. V. Baptismus sanguinis. 1.

AT tu jam & in martyras tuos effundis hanc potestatem, vt quisque ex consensione
vincula induit adhuc mollia in nouo custodiæ nomine, statim ambiunt mœchi,
statim adeunt fornicatores, iam preces circumsonant, iam lacrymæ circumstagnant
maculati cuiusque; nec vlli magìs aditum carceris redimunt, quàm qui Ecclesiam per-
diderunt. Violantur viri ac fœminæ in tenebris planè ex vsu libidinum notis, & pacem
ab his quærunt, qui de sua periclitantur. Alii ad metalla confugiunt, & inde com-
municatores reuertuntur, vbi iam aliud martyrium necessarium est delictis post mar-
tyrium nouis. Quis enim in terris, & in carne, sine culpa? quis martyr sæculi incola,
denariis supplex, medico obnoxius, & fœneratori? Putà nunc sub gladio iam capite
librato, putà in patibulo iam corpore expanso, putà in stipite iam leone concesso;
putà in axe, iam incendio adstructo, in ipsa dico securitate & possessione martyrij, quis
permittit homini donare, quæ Deo reseruanda sunt? à quo ea sine excusatione dam-
nata sunt; quæ nec Apostoli, quod sciam, martyres & ipsi, donabilia iudicauerunt.
Denique iam ad bestias depugnauerat Paulus Ephesi; cùm interitum decernit ince-
sto. Sufficiat martyri propria delicta purgasse. Ingrati, vel superbi est, in alios quoque 1 Cor. 15. 32
spargere, quod pro magno fuerit consecutus. Quis alienam mortem sua soluit, nisi 1. Cor. 5. 5.
solus Dei filius? Nam & in ipsa passione liberauit latronem. Ad hoc enim venerat, vt
ipse à delicto purus, & omnia sanctus, pro peccatoribus obiret. Proinde qui illum Luc. 23. 43.
æmularis donando delicta, si nihil ipse deliquisti, planè patere pro me. Si verò pecca- Hebr. 7. 26
tores, quomodo oleum faculæ tuæ sufficere, & tibi, & mihi poterit? Habeo etiam
nunc quo probem Christum. Si propterea Christus in martyre est, vt mœchos, & for-
nicatores martyr absoluat, occulta cordis edicat, vt ita delicta concedat, & Christus
est. Sic enim Dominus Iesus Christus potestatem suam ostendit, [a] *Quid cogitatis ne-
quam in cordibus vestris? Quid enim facilius est, dicere paralytico, Dimittuntur tibi peccata;* a Matth. 9.
an, Surge & ambula? Igitur vt sciatis filium hominis habere dimittendorum peccatorum in 4).
terris potestatem, tibi dico, paralytice, Surge & ambula. Si Dominus tantum de potesta-
tis suæ probatione curauit, vti traduceret cogitatus, & ita imperaret sanitatem, nè
non crederetur posse delicta dimittere; non licet mihi eandem potestatem, in aliquo,
sine eisdem probationibus credere. Quum tamen mœchis, & fornicatoribus à martyre
expostulas veniam, ipse confiteris eiusmodi crimina nonnisi proprio martyrio diluen-
da, qui præsumis alieno. Quod si est, iam & martyrium aliud erit baptisma. [b] *Habeo
enim*, inquit, *& aliud baptisma.* Vnde & [c] *ex vulnere lateris Dominici aqua, & sanguis,* b Luc. 12 50.
vtriusque lauacri paratura, manauit. Debeo ergo & primo lauacro alium liberare, si c Io. 19. 34.
possum secundo; ingeramusque in sinum necesse est, Quæcunque auctoritas, quæ-
cunque ratio mœcho, & fornicatori pacem ecclesiasticam reddit, eadem debebit &
homicidæ, & idololatræ pœnitentibus subuenire; certè negatori, & vtique illi, quem
in prælio confessionis tormentis colluctatum sæuitia dejecit. Cæterùm, indignum
Deo, & illius misericordia, qui pœnitentiam peccatoris morti præuertit, vt facilius Ezech. 33. 11
in Ecclesiam redeant, qui subando, quàm qui dimicando ceciderunt. Vrget nos dicere
indignitas. Contaminata potius corpora reuocabis, quàm cruentata? Quæ pœnitentia
miserabilior, titillatam prosternens carnem, an verò laniatam? Quæ justior venia in
omnibus caussis, quam voluntarius, an quam inuitus peccator implorat? Nemo volens,
negare compellitur; nemo nolens, fornicatur. Nulla ad libidinem vis est, nisi ipsa;
nescit quodlibet cogi. Negotiationem porro quanta compellunt ingenia carnificis,
& genera pœnarum? Quis magis negauit, qui Christum vexatus, an qui delectatus
amisit? qui quum amitteret, doluit; an qui quum amitteret, lusit? Et tamen illæ cica-
trices Christiano prælio insculptæ, & vtique inuidiosæ apud Christum, quia vicisse

cupierunt, & sic quoque gloriosæ, quia non vincendo cesserunt; in quas adhuc [illegible] bolus ipse suspirat, cum sua infelicitate, sed casta; cum pœnitentia mœrente, sed non erubescente ad Dominum de venia. Denuò dimittitur eis, qui piaculari [illegible] runt. Solis illis[d] *caro infirma*. Atqui nulla tam fortis caro, quàm quæ spiritum eli[illegible]

[d] Luc 22.34 Matth. 20. 41.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI DE RESVRRECTIONE CARNIS.

In librum de Resurrectione carnis,

ARGVMENTVM.

Tractatum amplissimum aduersus hæreticos aggreditur: veritatem resurrectionis in eadem carne futuræ in sæculi fine, selectissimis ex scriptura locis, & solidissimis rationibus probat, nodos omnes & perplexitates scripturarum, in contrarium ab aduersariis proferri solitas exponens. Hunc librum verè à Tertulliano conscriptum conuincit, quòd in eo aliorum à se scriptorum faciat mentionem. Capite enim secundo citat librum de Anima, de carne Christi, & librum secundum, & tertium contra Marcionem, quorum alterum rursum citat cap. 14. & lib. de Anima cap. 17. & 45. lib. autem de carne Christi sub finem; Resurrectio, inquit, nostræ carnis, alio libello defendenda. hic habebit præstructionem, manifesto iam [illegible] qua[lis] fuerit, quod in Christo resurrexit. *Item lib. 5. contra Marcionem cap. 10 primam ad Corinthios explicans:* Reuertamur, inquit, nunc ad resurrectionem, & aliàs quidem proprio volumine satisfecimus, omnibus hæreticis resisten[tes]: sed nec hìc desumus, propter eos qui illud opusculum ignorant. *[S]ic etiam liber, sicut & de Carne Christi, teste Pamelio, scriptus est Anno Christi ducentesimo octauo, Zephyrini Nono, Seueri decimoquinto. Baronius Chronicon mutat, & ponit Zephirini sextum, Seueri decimum quartum.*

CAPVT PRIMVM.

Resurrectio mortuorum explosa vulgo gentilibus, & ab Epicuro & Seneca, Platonicis & Pythagoricis, licet errantibus subodorata; spes est firmissima Christianorum.

In p. V. Resurrectionis fides. 1. à p. ad m. V. Animæ immortalitas. 4. in m. ad f. V. Animæ immortalitas. 3. & V. Resurrect. impug. hæret. 5.

FIDVCIA CHRISTIANORVM, resurrectio mortuorum. illâ, credentes sumus, hoc credere veritas cogit. Veritatem Deus aperit. Sed vulgus irridet, existimans nihil superesse post mortem: Et tamen defunctis parentant; & quidem impensissimo officio, pro moribus eorum, pro temporibus esculentorum; vt quos negant sentire quicquam, escam desiderare præsumant. At ego magis ridebo vulgus, tunc quoque, quum ipsos defunctos atrocissimè exurit, quos postmodum gulosissimè nutrit; iisdem ignibus & promerens, & offendens. O pietatem de crudelitate ludentem! sacrificat, an insultat, quum crematis cremat? Planè cum vulgo interdum & sapientes sententiam suam iungunt. Nihil esse post mortem, Epicuri schola est. Ait & Seneca, omnia post mortẽ finiri, etiam ipsam. Satìs est autem, si non minor philosophia Pythagoræ, & Empedocli. Sed Platonici immortalem animam è contrario reclamant: immò adhuc proximè etiam in corpora remeabilem affirmant; etsi non in eadem, etsi non in humana tantummodò; vt Euphorbus in Pythagoram, Homerus in pauum, recenseantur. Certè recidiuatum animæ corporalem pronuntiauerunt; tolerabilius mutata, quàm negata qualitate: pulsata saltem, licet non adita veritate. Ita sæculum, resurrectionem mortuorum, nec quum errat, ignorat.

CAPVT II.

Sadducæi Epicureis affines, resurrectionem negant; Marcion, Basilides, Valentinus, & Apelles, veram in Christo carnem; & veram eius, & nostram resurrectionem abnuunt. solius animæ resurrectionem admittunt hæretici, quam immortalem credunt, excepto Lucano.

In p. V. Resurrect. impug hæret. 2. circa. m. V. Hæret. Elogia. 13. in f. V. Animæ immortal. 1.

SI verò & apud Deum aliqua secta est, Epicuræis magis adfinis, quàm Prophetis; sciemus quid audiant à Christo Sadducæi. Christo enim seruabatur, omnia retrò occulta nudare, dubitata dirigere, prælibata supplere, prædicata repræsentare. mortuorum certè resurrectionem, non modò per semetipsum, verùm etiam in semetipso probare. Nunc autem ad alios Sadducæos præparamur, partiarios sententiæ illorum. Ita dimidiam agnoscunt resurrectionem, solius scilicet animæ; aspernati carnem, sicut & ipsum dominum carnis. Nulli denique alii salutem corporali substantiæ inuident, quàm alterius diuinitatis hæretici. Ideoque & Christum aliter disponere coacti, nè Creator carnis habeatur, in ipsa prius carne eius errauerunt; aut nullius veritatis contendentes eam, secundum Marcionem, & Basilidem; aut propriæ qualitatis secundùm hæreses Valentini, & Apellem. Atque ita sequitur, vt salutem eius substantiæ excludant, cuius Christum consortem negant; certi illam summo præiudicio resurrectionis instructam, si iam in Christo resurrexit caro. Propterea & nos volumen præmisimus, De carne Christi, quo eam & solidam probamus, aduersum phantasmatis vanitatem, & humanam vindicamus, aduersus qualitatis proprietatem; cuius conditio, Christum & hominem, & filium hominis inscripserit. Carneum enim atque corporeum probantes eum, proinde & obducimus, præscribendo nullum alium credendum Deum præter Creatorem, dum talem ostendimus Christum, in quo dignoscitur Deus, qualis promittitur à Creatore. obducti, dehinc de Deo carnis auctore, & de Christo carnis redemptore, iam & de resurrectione carnis reuincentur. Congruenter scilicet. & hoc fermè modo dicimus ineundam cum hæreticis disceptationem. Nam & ordo semper à principalibus deduci exposcit, vt de ipso prius constet, à quo dicatur dispositum esse, quod quæritur. Atque adeò & hæretici, ex conscientia infirmitatis, nunquam ordinariè tractant. Certi enim, quàm laborant in alterius diuinitatis insinuatione, aduersus Deum mundi, omnibus naturaliter notū de testimoniis operum; certè & in sacramentis priorem, & in prædicationibus manifestiorem; sub obtentu quasi vrgentioris causæ, id est, ipsius humanæ salutis ante omnia requirendæ, à quæstionibus resurrectionis incipiunt: quia durius creditur resurrectio carnis, quàm vna diuinitas: atque ita tractatum, viribus ordinis sui destitutum, & scrupulis potius oneratum depreciantibus carnem, paulatim alterius diuinitatis temperant sensum, ex ipsa spei concussione, & demutatione. Dejectus enim vnusquisque vel motus de gradu eius spei quam susceperat apud Creatorem, facilè jam declinatur ad alterius spei auctorem, etiam vltro suspicandum. Per diuersitatem enim promissionum, diuersitas insinuatur deorum. Sic multos irretitos videmus; dum antè de resurrectione carnis eliduntur, quàm de vnione diuinitatis eliduntur. Igitur, quantum ad hæreticos, demonstrauimus quo cuneo occurrendum sit à nobis; & occursum est iam suo quoq; titulo. de Deo quidem vnico, & Christo eius, aduersus Marcionem: de carne verò Domini, etiam aduersus quatuor hæreses; ad hanc maximè quæstionem præstruendam, vti nunc de sola carnis resurrectione ita digeram, tanquam penès nos incertum, dum sit quoq; certum penès Creatorem. Nam & multi rudes; & plerique sua fide dubii, & simplices: plures, quos instrui, dirigi, muniri oportebit; quia & hoc latere, vnio diuinitatis defendetur. Sicuti enim negata carnis resurrectione, cōcutitur; ita vindicata, constabilitur. Animæ autē salutem credo retractatu carere. Omnes enim ferè hæretici eam quoquo modo velint, tamen non negant. Viderit vnus aliqui Lucanus, nec huic quidem substantiæ parcens, quam secundùm Aristotelem dissoluens, aliud quid pro ea subijcit, quasi sit tertium quiddam resurrecturum, neque anima, caro, id est non homo, sed vrsus forsitan, quà Lucanus. Habet & iste à nobis plenissimum de omni statu animæ stilum, quam in primis immortalem tuentes, solius carnis & defectionem agnoscimus, & refectionem cùm maximè adserimus; redactis in ordinarium materiæ corpus, si qua & alibi pro causarum incursione præstricta distulimus. Nam vt quædam prælibari solemne est, ita & differri necesse est, dummodò & prælibata suppleantur suo corpore, & dilata reddantur suo nomine.

Matth. 22. 24. & seq.

CAPVT III.

Ethnici quidem audiendi sunt, cùm de Deo & Anima secundùm veritatem sentiunt, sed cùm hæretici à philosophis gentilium aut plebe contraria fidei mutuantur; sunt omninò respuendi, & intra scripturæ limites eiusque simplices & germanos sensus, coërcendi.

In p. V. Animæ immortalitas. 1. in m. V. Hæret. Elogia. 7. in f. V. Hæres. Elogia. 18. & V. scripturæ sensus. 1.

EST quidem & de communibus sensibus sapere in Dei rebus, sed in [illegible] veri, non in adiutorium falsi; quod sit secundùm diuinam, non contra [illegible] dispositionem. Quædam enim natura nota sunt, vt immortalitas animæ pene [illegible] vt Deus noster penes omnes. Vtar ergo & sententia Platonis alicuius pronuntian[illegible] *Omnis anima immortalis.* Vtar & conscientia populi, contestantis Deum deorum. [illegible] & reliquis communibus sensibus, qui Deum iudicem prædicant; *Deus videt, &,* [illegible] *commendo.* At cùm aiunt, *Mortuum, quod mortuum; &, Viue, dum viuis; &, Post mortem omnia finiuntur, etiam ipsa;* tunc meminero, & [a] *cor vulgi cinerem à Deo deputatum, & ipsam sapientiam sæculi, stultitiam pronuntiatam.* Tunc si & hæreticus ad vulgi vitia [illegible] sæculi ingenia confugerit, Discede, dicam, ab ethnico, hæretice; etsi vnum estis [illegible] nes, qui Deum fingitis, dum hoc tamen in Christi nomine facis, dum Christianus [illegible] videris, alius ab ethnico es: redde illi suos sensus, quia nec ille de tuis instruitur. [b] *Quid cæco duci inniteris,* si vides? quid vestiris à nudo, si Christum induisti? quid alie[illegible]no vteris clypeo, si ab Apostolo armatus es? Ille potius à te discat carnis resurrecti[illegible]nem confiteri, quàm tu ab illo diffiteri. quia si & à Christianis negari oporteret, [illegible] ceret illis de sua scientia, non de vulgi ignorantia instrui. Adeò non erit Christ[illegible]us qui eam negabit, quam confitentur Christiani, & his argumentis negabit, quibus vti[illegible]tur non Christianus. Aufer denique hæreticis, quæ cum ethnicis sapiunt; vt de scrip[illegible]ris solis quæstiones suas sistant, & stare non poterunt. Communes enim sensus simp[illegible]citas ipsa commendat, & compassio sententiarum, & familiaritas opinionum; eo[illegible] fideliores existimantur, quia nuda, & aperta, & omnibus nota definiunt. Ratio autem diuina, in medulla est, non in superficie; & plerumque æmula manifestis.

a Isa. 44. 20. & 25. 1. Cor. 1. 20.

b Matth. 15. 14.

CAPVT IV.

Hæretici frustra cum Ethnicis resurrectionem impugnant, tantæ gloriæ, eius ignobilitatem [illegible] ponentes.

In p. V. Hæret. Elogia. 18. & V. scripturæ sensus. 1. à p. ad f. V. Resurrect. impug. hæret. 4.

ITAQVE hæretici inde statim incipiunt, & inde præstruunt; dehinc in[illegible]st[illegible]uunt vnde sciunt facilè capi mentes, de communione fauorabili sensuum. An aliud prius, vel magis audias tam ab hæretico, quàm ab ethnico? & non protinus, & non vbique conuicium carnis, in originem, in materiam, in casum, in omnem exitum eius? [illegible] mundæ à primordio ex fæcibus terræ, immundioris deinceps ex seminis sui limo [illegible] uolæ, infirmæ, criminosæ, onerosæ, molestæ? & post totum ignobilitatis elogium, caducæ in originem terram, & cadaueris nomen; & de isto quoque nomine perituræ in nullum inde iam nomen, in omnis iam vocabuli mortem? Hanc nè ergo vis sapien[illegible] & visui, & contactui, & recordatui tuo ereptam, persuadere quòd se receptui a quandoque sit in integrum de corrupto, in solidū de casso, in plenum de inanito, in a[illegible]d omnino de nihilo; & vtique redhibentibus eam ignibus, & vndis, & aluis ferarum, & rumis alitum, & lactibus piscium, & ipsorum temporum propria gula? Adeonè autem eadem sperabitur quæ intercidit, vt claudus, & luscus, & cæcus, & leprosus, & paral[illegible]ticus reuertantur, vt redisse non libeat pristinum? an integri, vt iterum talia pa[illegible]meant? Quid tum de consequentiis carnis? Rursusnè omnia necessaria illi, & in pri[illegible]mis pabula, atque potacula; & pulmonibus natandum, & intestinis æstuandum, & pudendis non pudendum, & omnibus membris laborandū? rursus, vlcera, & vulnera & febris, & podagra, & mors redoptanda? Nimirum hæc erunt vota carnis recupe[illegible]randæ, iterum cupere de ea euadere. Et nos quidem hæc aliquanto honestius pro stili pudore. Cæterùm, quantum etiam spurciloquij licet illorum in congressibus exper[illegible], tam ethnicorum, quàm hæreticorum!

CAPVT V.

Indigna non est resurrectione caro, quam Deus ipse fecit.

In p. V. Resurrect. impug. hæret. 4. à p. V. carnis dignitas. 4. V. circa. m. carnis dignitas. 5. in m. ad circa f. V. carnis dignitas. 8. in f. V. carnis excell in ord. ad Animam. 1.

IGITVR quoniam & rudes quique de communibus adhuc sensibus sapiunt, & dubii, & simplices, per eosdem sensus denuò inquietantur; & vbique primus iste in nos aries temperatur, quo carnis conditio quassatur; necessariò & à nobis carnis primùm conditio munietur. Vituperationē, laudatione depellas. Ita nos rhetoricari quoq; prouocant hæretici, sicut etiam philosophari. Futile, & friuolum illud corpusculum, quod

...m denique appellare non horrent, etsi angelorum fuisset operatio, vt Menandro, & Marco placet; etsi ignei alicuius exstructio, æquè angeli, vt Apelles docet; sufficeret ad auctoritatem carnis, secundæ diuinitatis patrocinium. Angelos post Deum nomi-m... Iam nunc, quisquis ille summus Deus hæretici cuiusque est, non immeritò ab ipso quoque deducerem carnis dignitatem, à quo voluntas producendæ ei adfuisset. Vtique enim prohibuisset fieri, quam fieri sciisset, si fieri noluisset. Ita & secundùm illos, æquè caro, Dei res. Nihil operis, non eius est, qui passus est esse. Benè autem, quòd plures, & duriores quæque doctrinæ, totam hominis figulationem Deo nostro cedunt. Quantus hic sit, satis nosti, qui vnicum credidisti. Incipiat iam tibi caro placere, cuius artifex tantus est. Sed & mundus, inquis, Dei opus est, & tamen [a] *præterit habitus huius mundi*, Apostolo quoque auctore: nec idcirco restitutio mundi præiudicabitur, quia Dei opus est. Et vtique si vniuersitas irreformabilis post decessum, quid portio? Planè, si portio vniuersitati adæquatur. Ad distantiam enim prouocamus. Primò quidem, quòd [b] *omnia sermone Dei facta sunt; & sine illo nihil.* Caro autem & sermone Dei constitit propter formam, nè quid sine sermone. *Faciamus enim hominem*, antè præmisit. & [c] amplius, manu, propter prælationem; nè vniuersitati compararetur. [d] *Et finxit*, inquit, *Deus hominem.* Magnæ sine dubio differentiæ ratio, pro conditione scilicet rerum. Minora enim, quæ fiebant, eo cui fiebant. Siquidem homini fiebant, cui mox à Deo addita sunt. Meritò igitur, vt famula, iussu & imperio, & sola vocali potestate vniuersa processerant. Contrà, homo, vt Dominus eorum, in hoc ab ipso Deo exstructus est, vt Dominus esse posset, dum fit à Domino. Hominem autem memento carnem propriè dici, quæ prior vocabulum hominis occupauit: [e] *Et finxit Deus hominem, limum de terra.* Iam homo, qui adhuc limus. *Et insufflauit in faciem eius, flatum vitæ; & factus est homo,* id est limus, *in animam viuam. Et posuit Deus hominem, quem finxit, in paradiso.* Adeò homo figmentum primò, dehinc totus. Hoc eò commendarim, vti quicquid omnino homini à Deo prospectum atque promissum est, non soli animæ, verùm & carni scias debitum: vt si non ex consortio generis, certè vel ex priuilegio nominis.

a 1. Cor. 7. 31
b Io. 1. 3.
c Gen. 1. 26.
d Gen. 1. 27.
e Gen. 2. 7. 8

CAPVT VI.

Caro resurrectione digna, quam Deus propria sua manu extruxit.

In p. V. Carnis dignitas. 5. à p. V. Carnis dignitas. 9. & V. Homo imago Dei. 3. in m. V. Carnis dignitas. 2. in f. V. Carnis dignitas. 1.

PERSEQVAR itaque propositum, si tamen tantum possim carni vindicare, quantum contulit ille qui eam fecit, iam tunc gloriantem, quòd illa pusillitas, limus, in manus Dei quæcunque sunt, peruenit; satis beatus, etsi solummodò contactus. Quid enim si nullo amplius opere, statim figmentum de contactu Dei constitisset? Adeò magna res agebatur, qua ista materia exstruebatur. Itaque toties honoratur, quoties manus Dei patitur, dum tangitur, dum decerpitur, dum deducitur, dum effingitur. Recogita totum illi Deum occupatum ac deditum, manu, sensu, opere, consilio, sapientia, prouidentia, & ipsa in primis adfectione, quæ liniamenta ducebat. Quodcunque enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus, quod & limus, & caro sermo, quod & terra tunc. Sic enim præfatio Patris ad Filium, [a] *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Et fecit hominem Deus.* id vtique quod finxit. *ad imaginem Dei fecit illum*, scilicet Christi. [b] *Et sermo enim Deus, qui in effigie Dei constitutus, non rapinam existimauit pariari Deo.* Ita limus ille iam tunc imaginem induens Christi futuri in carne, non tantùm Dei opus erat, sed & pignus. Quò nunc facit, ad infuscandam originem carnis, nomen terræ ventilare, vt sordentis, vt iacentis elementi? cùm, etsi alia materia excudendo homini comperisset, artificis fastigium recogitari oporteret, qui illam & eligendo dignam iudicasset, & tractando fecisset. Phidiæ manus, Iouem Olympium ex ebore molitæ, adorantur; nec iam bestiæ, & quidem insulsissimæ deus est; sed summum sæculi numen; non quia elephantus, sed quia Phidias tantus. Deus viuus, & Deus verus, quamcunque materiæ vilitatem non de sua operatione purgasset, & ab omni infirmitate sanasset? An hoc supererit, vt honestius homo Deum, quàm hominem Deus finxerit? Nunc, etsi scandalum limus; alia iam res est. Carnem iam teneo, non terram: licet & caro audiat, [c] *Terra es, & in terram ibis*: origo recensetur, non substantia reuocatur. Datum est esse aliquid origine generosius, & demutatione fælicius. Nam & aurum terra, quia de terra: hactenus tamen terra: ex quo aurum, longè alia materia, splendidior atque nobilior de obsoletiore matrice. Ita & Deo licuit, carnis aurum, de limi, quibus putas, sordibus, excusato, censu eliquasse.

a Gen. 1. 26.
Ibid.
b Philipp. 2. 6.
c Gen. 3. 19.

CAPVT VII.

Caro licet primò fuerit limus, in Carnis dignitatem à Deo mutatus fuit.

In p. V. Carnis dignitas. 6. à p V. Carnis excell. in ord. ad animam. 5 in m. V. Carnis dignitas. V. Carnis excell. in ord. ad animam. 4. & à m. ad f. V. carnis excell. in ord. ad animam.

SED dilutior videatur auctoritas carnis, quia non & ipsam propriè manus diuina tractauit, sicuti limum. Quando in hoc tractauit limum, vt postmodum caro fieret ex limo, carnis vtique negotium gessit. Sed adhuc velim discas, quando & quomodo
Gen. 3. 21. caro floruerit ex limo. Neque enim, vt quidam volunt, illæ pelliciæ tunicæ, quas Adam & Eua, paradisum exuti induerunt, ipsæ erunt carnis ex limo reformatio: quum aliquanto prius & Adam, substantiæ suæ traducem, in fœmina iam carne recognouerit
d Gen. 2. 23. [d] *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea*; & ipsa delibatio masculi in fœminam carne suppleta sit; limo, opinor, supplenda, si Adam adhuc limus. Obliteratus igitur & deuoratus est limus in carnem. Quando? quum [e] *factus est homo in animam viuam*,
e Gen. 2. 3. de Dei flatu, vapore scilicet, idoneo torrere quodammodo limum in aliam qualitatem; quasi in testam, ita in carnem. Sic & figulo licet argillam temperato ignis adflatu, in materiam robustiorem recorporare, & in aliam ex alia fingere speciem, aptiorem pristina, & sui iam generis ac nominis. Nam etsi scriptum est, [f] *Nunquid argilla dicet figulo*, id est, homo Deo; etsi Apostolus, *In testaceis, ait, vasculis*; tamen & argilla homo, quia limus antè; & testa caro, quia ex limo per adflatus diuini vaporem, quam
f Rom. 9. 20. postea pelliciæ tunicæ, id est, cutes superductæ, vestierunt. Vsque adeò, si detraxeris cutem, nudaueris carnem: Ita, quod hodie spolium efficitur, si detrahatur, hoc indumentum cùm superstruebatur. Hinc & Apostolus, circuncisionem, [g] *despoliationem carnis* appellans, tunicam cutem confirmauit. Hæc cùm ita sint, habes & limum
g Ad Coloss. 2. 11. de manu Dei gloriosum, & carnem de adflatu Dei gloriosiorem, quo pariter caro & limi rudimenta deposuit, & animæ ornamenta suscepit. Non es diligentior Deo, vel tu quidem Scythicas, & Indicas gemmas, & rubentis maris grana candentia, non plumbo, non ære, non ferro, nè argento quoque oblaquees; sed electissimo, & insuper operosissimo descrobes auro; vinis item, & vnguentis pretiosissimis quibusque vasculorum prius congruentiam cures; proinde perfectæ ferruginis gladijs, vaginarum adæques dignitatem: Deus verò animæ suæ vmbram, spiritus sui auram, oris sui operam, vilissimo alicui commiserit capulo, & indignè collocando, vtique damnauerit. Collocauit autem, an potius inseruit, & immiscuit carni? tanta quidem concretione, vt incertum haberi possit, vtrumnè caro animam, an carnem anima circumferat: vtrumnè animæ caro, an anima appareat carni: Sed & magìs animam inuehi atque dominari credendum est, vt magìs Deo proximam. hoc quoque ad gloriam carnis exuberat, quod proximam Deo & continet, & ipsius dominationis compotem præstat. Quem enim naturæ vsum, quem mundi fructum, quem elementorum saporem, non per carnem anima depascitur? quidni? per quam omni instrumento sensuum fulta est, visu, auditu, gustu, odoratu, contactu; per quam diuina potestate respersa est, nihil non sermone perficiens, vel tacitè præmisso. & sermo enim de organo carnis est; Artes per carnem; studia, ingenia, per carnem; opera, negotia, officia, per carnem: atque adeò totum viuere animæ, carnis est, vt non viuere, animæ nihil aliud sit, quàm à carne deuertere. Sic etiam ipsum mori carnis est, cuius & viuere. Porro, si vniuersa per carnem subiacent animæ, carni quoque subiacent. per quod vtaris, cum eo vtaris necesse est: ita caro, dum ministra, & famula animæ deputatur, consors, & cohæres inuenitur. si temporalium, cur non & æternorum?

CAPVT VIII.

Carnis dignitas pensatur ex eo quòd per eam anima Sacramentorum gratiam percipiat, virtutes exerceat, martyrij gloriam adipiscatur.

In p. V. Carnis dignitas in ord. ad gratiam. 1. à p. V. Ordo sacer. 1. in m. V. Eucharistiæ effectus. 3. in m. ad f. V. Resurrect. probatur rationibus. 8.

ET hæc quidem, velut de publica forma humanæ conditionis, in suffragium carni procurauerim. Videamus nunc de propria etiam Christiani nominis forma, quanta huic substantiæ friuolæ ac sordidæ, apud Deum prærogatiua sit: etsi sufficeret illi, quòd nulla omnino anima salutem possit adipisci, nisi dum est in carne, crediderit: adeò caro salutis est cardo. Denique cùm anima Deo allegitur, ipsa est quæ efficit, vt anima

allegi poſſit. Scilicet caro abluitur, vt anima emaculetur. Caro vngitur, vt anima conſecretur. Caro ſignatur, vt & anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur, vt & anima ſpiritu illuminetur. Caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, vt & anima de Deo ſaginetur. Non poſſunt ergo ſeparari in mercede, quas opera coniungit. Nam & ſacrificia Deo grata, conflictationes dico animæ, ieiunia, & ſeras, & aridas eſcas, & adpendicces huius officij ſordes, caro de proprio ſuo incommodo inſtaurat. Virginitas quoque, & viduitas, & modeſta in occulto matrimonij diſſimulatio, & vna notitia eius, de bonis carnis Deo adolentur. Age iam, quid de ea ſenris, quum pro nominis fide in medium extracta, & odio publico expoſita, decertat? quum in carceribus maceratur, teterrimo lucis exilio, penuria mundi, ſqualore, pædore, contumelia victus; nè ſomno quidem libera; quippe ipſis etiam cubilibus vincta, ipſiſque ſtramentis lancinata; quum iam & in luce, omni tormentorum machinatione laniatur; quum denique ſupplicus erogatur, eniſa reddere Chriſto vicem, moriendo pro ipſo, & quidem per eandem crucem ſæpè, nèdum per atrociora quoque ingenia pœnarum? Næ illa beatiſſima, & glorioſiſſima, quæ poteſt apud Chriſtum Dominum parere debiro tanto, vt hoc ſolum debeat ei, quòd ei debere deſierit: hoc magis vincta, quod abſoluta.

CAPVT IX.

Quidni Carni Chriſtus reſurrectionem conferat, quam licet infirmam, & carnem peccati dictam, dilexit?

Pertotum. V. Reſurrectio probatur rationibus. 10.

IGITVR, vt retexam, quam Deus manibus ſuis ad imaginem Dei ſtruxit, quam de Gen. 1. 28
ſuo adflatu ad ſimilitudinem ſuæ viuacitatis animauit, quam incolatui, fructui, do- Gen. 2. 3. 8
minatui, totius ſuæ operationis præpoſuit, quam ſacramentis ſuis diſciplinisque veſti-
uit; cuius mundicias amat, cuius caſtigationes probat, cuius paſſiones ſibi adpreciat;
hæccinè non reſurget, totiens Dei? Abſit, abſit, vt Deus manuum ſuarum operam, in-
genij ſui curam, adflatus ſui vaginam, molitionis ſuæ reginam, liberalitatis ſuæ hære-
dem, religionis ſuæ ſacerdotem, teſtimonij ſui militem, Chriſti ſui ſororem, in æter-
num deſtituat interitum. Bonum Deum nouimus: ſolum, optimum, à Chriſto eius ad- Luc. 18. 19.
diſcimus; qui dilectionem mandans, poſt ſuam, in proximum, faciet & ipſe quod præ- Matt. 22. 39.
cepit: diliget carnem, tot modis ſibi proximam. &, [a] *ſi infirmam, ſed virtus in infirmita-* a 2. Cor. 12.
te perficitur: &, ſi imbecillam, ſed [b] *medicum non deſiderant, niſi malè habentes*: &, ſi inho- 9.
neſtam, ſed [c] *inhoneſtioribus maiorem circundamus honorem*: &, ſi perditam, ſed [d] *ego*, in- b Luc. 5. 31.
quit, *veni, vt quod perijt ſaluum faciam*: &, ſi peccatricem, ſed [e] *malo mihi*, inquit, *ſalutem* c 1. Cor. 12. 9
peccatoris, quàm mortem: &, ſi damnatam, ſed [f] *ego*, inquit, *percutiam, & ſanabo*. Qui ea ex- d Luc. 19. 10.
probras carni, quæ Deum expectant? quæ in Deum ſperant? quæ honorantur ab illo? e Ezech. 18.
quibus ſubuenit? Auſim dicere, ſi hæc carni non accidiſſent, benignitas, gratia, miſeri- 23.
cordia; omnis vis Dei benefica, vacuiſſet. f Deut. 32. 39.

CAPVT X.

Scriptura ſacra, humanam Carnem prædicat & exaltat.

Pertotum. V. Reſurrectio probatur rationibus. 10.

TENES ſcripturas, quibus caro infuſcatur: tene etiam, quibus inluſtratur. Legis
cùm caro deprimitur: adige oculos, & cùm caro releuatur. [a] *Omnis caro fœnum.* a Eſa 40. 7.
non hoc ſolùm pronuntiauit Eſaïas; ſed &, [b] *Omnis caro videbit ſalutare Dei.* Notatur in b Ibid. 5.
Geneſi dicens Deus, [c] *Non manebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quia caro ſunt.* Sed & c Gen. 6. 3.
auditur per Ioëlem, [d] *Effundam de ſpiritu meo in omnem carnem.* Apoſtolum quoque nè d Ioel. 2. 28.
de vno ſtilo noris, quo carnem plerumque compungit. Nam, etſi negat [e] *habitare boni* e Rom. 7. 18
quicquam in carne ſua; etſi adfirmat [f] *eos qui in carne ſint, Deo placere non poſſe*, [g] *quia concu-* f Rom. 8. 8.
piſcat aduerſus ſpiritum: &, ſi qua alia ita ponit, vt carnis non tamen ſubſtantia, ſed actus g Gal. 5. 17.
inhonoretur: dicemus quidem alibi, nihil propriè carni exprobrari oportere, niſi in
animæ ſugillationem, quæ carnem miniſterio ſibi ſubigit. Verùm interim & in illis
litteris Paulus eſt; quum [h] *ſtigmata Chriſti in corpore ſuo portat*: quum noſtrum, vt [i] *Dei,* h Gal. 6. 17.
templum vitiari vetat: quum [k] *corpora noſtra, membra Chriſti facit*: quum monet, [l] *Tollere, &* i 1. Cor. 3. 16
magnificare Deum in corpore noſtro. Itaque, ſi ignominiæ carnis reſurrectionem eius ex- 17.
pellunt, cur non dignitates potius inducent? Quoniam Deo magìs congruit in ſalutem k 1. Cor. 6. 15
redigere, quod reprobarit interdum, quàm in perditionem dedere, quod etiam ali- l Ibid. 20.
quando probauit.

CAPVT XI.

Qui Carnis resurrectionem negant, lautius eam tractant: eius porro resurrectio, Dei potentiam non excedit.

In p V. Resurrect. impug. hæret. 5. à p. in alphab. Errorum. V. Ectasis. 2. & V. paracletus. 3. à p [illegible] V. Resurrectio probat. exemplis. 4.

HVCVSQVE de præconio carnis aduersus inimicos, & ni[illegible]ominus a[illegible]mos eius. Nemo enim tam carnaliter viuit, quàm qui negant car[illegible]s resurre[illegible] o[illegible]em. Negantes enim eius pœnam, despiciunt & disciplinam. De quibus luculenter & P[illegible]a-cletus per prophetidem Priscam, *Carnes sunt, & carnem oderunt.* Quam si tanta au[illegible]tas munit, quanta illi ad meritum salutis patrocinari possit, nunquid etiam D[illegible]us potentiam, & potestatem, & licentiam recensere debemus, an tantus sit, qui valcat [illegible] lapsum, & deuoratum, & quibuscunque modis ereptum tabernaculum carnis [illegible]ædificare, atque restituere? An & aliqua nobis exempla huius sui iuris in publico na[illegible] promulgauit, nè qui fortè adhuc nesciant Deum nosse, qui non alia lege cred[illegible] est, quàm vt omnia posse credatur? Planè apud Philosophos habes, qui m[illegible]nd[illegible]unc innatum infectumque defendant: sed multò melius, quod omnes ferè hæreses nat[illegible]m, & factum mundum annuentes, conditionem Deo nostro adscribunt. Igitur confide illum, totum hoc ex nihilo protulisse, & Deum nosti, fidendo quod tantum Deu[illegible]a-leat. Nam & quidam, infirmiores hoc prius credere, d[illegible] materia potius subiace[illegible] v[illegible]lunt ab illo vniuersitatem dedicatam secundùm Philosophos. Porro, etsi ita in ver[illegible] haberetur, quum tamen longè alias substantias, longèque alias species ex reforma-tione materiæ diceretur protulisse, quàm fuisset ipsa materia; non minus defende[illegible] ex nihilo eum protulisse, si ea protulerat, quæ omnino non fuerant Quo eni[illegible] ex nihilo quid proferri, an ex aliquo, dum quod non fuit, fiat? quando etiam non[illegible]se nihil sit fuisse. Sic & fuisse è contrario, non nihil est fuisse. Nunc, etsi interest ta-men vtrumque mihi adplaudit. Siue enim ex nihilo Deus molitus est cuncta, pot[illegible]t & carnem in nihilum perductam, exprimere de nihilo. Siue de materia modula[illegible]e alia, poterit & carnem quocunque dehaustam euocare de alio. Et vtrique idoneu[illegible]e reficere, qui fecit; quantò plus est fecisse, quàm refecisse: initium dedisse, quàm red-didisse. Ita restitutionem carnis faciliorem credas institutione. Aspice nunc ad p[illegible]a quoque exempla diuinæ potestatis.

CAPVT XII.

Dei potentia resurrectionis exempla profert in dies, & noctis, hyemis, & æstatis, rerumque vicissitudinibus, & resurrectionibus.

Per totum. V. Resurrect. probatur Exemplis. 4.

DIES moritur in noctem, & tenebris vsquequaque sepelitur. Funestatur mun[illegible] honor: omnis substantia denigratur. Sordent, silent, stupent cuncta: vbique iu-stitium est. Ita lux amissa lugetur: tamen rursus cum suo cultu, cum dote, cum sole, eadem & integra, & tota vniuerso orbi reuiuiscit; interficiens mortem suam, noctem; rescindens sepulturam suam, tenebras; hæres sibimet existens, donec & nox reu[illegible]is-cat, cum suo & illa suggestu. Redaccenduntur enim & stellarum radij, quos matutina succensio extinxerat, reducuntur & siderum absentiæ, quas temporalis distinctio exe-merat. redornantur & specula lunæ, quæ menstruus numerus adtriuerat. reuoluuntur hyemes, & æstates, verna, & autumna, cum suis viribus, moribus, fructibus. Quippe etiam terræ de cœlo disciplina est arbores vestire post spolia, flores denuò colorare, herbas rursus imponere, exhibere eadem quæ absumpta sint semina; nec prius exhi-bere, quàm absumpta. Mira ratio: de fraudatrice seruatrix; vt reddat, intercipit, vt custodiat, perdit; vt integret, vitiat; vt etiam amplict, prius decoquit. Siquidem vbe-riora & cultiora restituit, quàm exterminauit. reverà fœnore interitu, & iniuria vsura, & lucro damno. Semel dixerim, vniuersa conditio recidiua est. *Quodcunque conueneris, fuit: quodcunque amiseris, nihil non iterum est.* Omnia in statum redeunt, quum abscesse-rint: omnia incipiunt, quum desierint: ideo finiuntur, vt fiant. Nihil deperit, ni[illegible]n salutem. Totus igitur hic ordo reuolubilis rerum, testatio est resurrectionis mortuo-rum. Operibus eam præscripsit Deus, antè quàm litteris: viribus prædicauit, antè quàm vocibus. Præmisit tibi naturam magistram, submissurus & prophetiam, quò facilius credas prophetiæ, discipulus naturæ: quò statim admittas, quum audieris quod vbique

iam

iam videris: nec dubites Deum carnis etiam resuscitatorem, quem omnium noris restitutorem. Et vtique si omnia homini resurgunt, cui procurata sunt, porro non homini nisi & carni; quale est vt ipsa depereat in totum propter quam, & cui nihil deperit?

CAPVT XIII.

Phœnix, humanæ resurrectionis insigne speculum.

Per totum. V. Resurrect. probat. Exemplis. 5.

SI parum vniuersitas resurrectionem figurat; si nihil tale conditio signat, quia singula eius non tam mori, quàm desinere dicantur; nec redanimari, sed reformari existimentur; accipe plenissimum, atque firmissimum huius spei specimen. Siquidem, animalis est res, & vitæ obnoxia & morti, illum dico autem Orientis peculiarem, de singularitate famosum, de posteritate monstruosum: qui semetipsum libenter funerans renouat, natali fine decedens, atque succedens: iterum phœnix; vbi iam nemo; iterum ipse, qui non iam; alius idem. Quid expressius atque signatius in hanc causam? aut cui alij rei tale documentum? Deus etiam scripturis suis, a *Et florebit enim*, inquit, *velut phœnix*, id est, de morte, de funere: vti credas, de ignibus quoque substantiam corporis exigi posse. b *Multis passeribus antistare nos Dominus pronuntiauit*: si non & phœnicibus, nihil magnum. [a Psal 91.12] [b Matth. 10. 31.]

CAPVT XIV.

Dei omnium arbitri in bono maloque pensando iudicium, certum est resurrectionis argumentum.

A p. ad m. V. Dei Iustitia & bonitas. 8. à p. ad f. V. Resurrect. probatur rationibus. 9 circa. f V. iudicium extremum æternum. 1.

SED homines semel interibunt, auibus Arabiæ de resurrectione securis? Talia interim diuinarum virium liniamenta, non minus parabolis operato Deo, quàm loquuto, veniamus & ad ipsa edicta, atque decreta eius, quò cummaximè diuisionem istam materiæ ordinamus. Exorsi enim sumus ab auctoritate carnis, an ea sit cui dilapsæ salus competat: dehinc, prosecuti de potentia Dei, an tanta sit quæ salutem conferre dilapsæ rei soleat: nunc, si probauimus vtrumque, velim etiam de causa requiras; an sit aliqua tam digna, quæ resurrectionem carnis necessariā, & rationi certè omnimodò debitam vindicet. quia subest dicere, etsi caro capax restitui, etsi diuinitas idonea restituendi, sed causa restitutionis præesse debebit. Accipe igitur & causā, qui apud Deum discis, tam optimū, quàm & iustum: de suo optimum; de nostro iustum. Nisi enim homo deliquisset, optimū solummodò Deū nosset, ex naturæ proprietate; at nunc etiā iustum eum patitur, ex causæ necessitate: tamen & hoc ipso optimum, dum & iustum. Et bono enim iuuando, & malo puniendo, iustitiam exhibens, vtramque sententiam, bono præstat: hinc vindicans istud, inde remunerans illud. Sed cum Marcione plenius disces, an hoc sit Dei totū. Interim talis est noster; meritò iudex, quia Dominus; meritò Dominus quia auctor; meritò auctor, quia Deus. Hinc & ille, nescio quis hæreticorum. meritò non iudex; non enim Deus: merito non Dominus; non enim auctor. nescio iam si Deus, qui nec auctor, quod Deus; nec Dominus, quod auctor. Igitur si Deo, & Domino & auctori congruentissimum est, iudicium in hominē destinare, de hoc ipso, an Dominum, auctorem suum agnoscere, & obseruare curarit, an non: vtique iudicium resurrectio expunget. Hæc erit tota causa, immò necessitas resurrectionis; congruentissima scilicet Deo, destinatio iudicij: de cuius dispositione dispicias, an vtrique substantiæ humanæ diiudicandæ censura diuina præsideat, tam animæ, quàm & carni. Quod enim congruet iudicari, hoc competet etiam resuscitari. Dicimus plenum primo, perfectumque credendum iudiciū Dei, vt vltimum iam, atque exinde perpetuum: vt sic quoque iustum, dum non in aliquo minus: vt sic quoque Deo dignum, dum pro tanta eius patientia, plenum atque perfectū. Itaque plenitudinem perfectionemque iudicij, non nisi de totius hominis repræsentatione constare. Totum porro hominē ex vtriusque substantiæ concretione parere: idcircoque in vtraque exhibendum, quem totum oporteat iudicari: qui nisi totus, vtique non vixerit. Qualis ergo vixerit, talem iudicari; quia de eo quod vixerit, habeat iudicari. Vita est enim causa iudicij; per tot substantias dispungenda, per quot & functa est.

CAPVT XV.

Animæ cum carne, tam in bono quàm in malo opere societas, debet cum carne suscitata communicare mercedem.

Per totum. V. Resurrectio probat. Rationibus. 9.

AGE iam, scindant aduersarij nostri carnis, animæque contextum, prius in vitæ administratione, vt ita audeant scindere illud, etiā in vitæ remuneratione. Negent operarum societatem, vt meritò possint etiam mercedem negare. Non sit particeps in

ſententia caro, ſi non fuerit & in cauſa. Sola anima reuocetur, ſi ſola decedit, [illegible] non magis ſola decedit, quàm ſola decucurrit illud, vnde decedit: vitam h[illegible] Adeò autem non ſola anima tranſigit vitam, vt nec cogitatus, licet ſolos, licet n[illegible] effectum per carnem deductos, auferamus à collegio carnis. Siquidem in carne, & per carnem agitur ab anima, quod agitur in corde. Hanc denique carnis ſpeciem, arcem animæ, etiam Dominus in ſugillationem cogitatuum taxat, [a] *Quid cogitatis in cordibus veſtris nequam?* & [b] *Qui conſpexerit mulierem ad concupiſcendum, iam adulterauit in corde.* Adeò & ſine opere, & ſine effectu, cogitatus, carnis eſt actus. Sed etſi in cerebro, vel in medio ſuperciliorum diſcrimine, vel vbi philoſophis placet, principalitas ſenſuum conſecrata eſt, quod hegemonicon appellatur, caro erit omne animæ cogitatorium. Nunquã anima ſine carne eſt, quandiu in carne eſt. Nihil non cum illa agit, ſine qua non eſt. Quære adhuc an cogitatus quoque per carnem adminiſtrentur, qui per carnem dinoſcuntur extrinſecus. Voluet aliquid anima, vultus operatur indicium. facies intentionũ omnium ſpeculum eſt. Negent factorum ſocietatem, cui negare non poſſunt co[illegible]rum. Et illi quidẽ delinquentias carnis enumerant: ergo peccatrix tenebi[illegible] Nos verò etiam virtutes carnis opponimus: ergo & benè operata tenebitur [illegible] Et ſi anima eſt, quæ agit & impellit in omnia, carnis obſequium eſt: Deum non licet au[illegible] iniuſtum iudicem credi, aut inertem: iniuſtum, ſi ſociam bonorum operum à præ[illegible] arceat; inertem, ſi ſociam malorum à ſuppliciis ſecernat: quum humana cen[illegible] perfectior habeatur, quò etiam miniſtros facti cuiuſque depoſcit, nec p[illegible] nec inuidens illis, quo minus cum auctoribus aut pœnæ, aut gratiæ communicent fructum.

a Matt. 9. 4.
b Matth. 5. 28.

CAPVT XVI.

Caro vaſculum quidem animæ eſt, ſed ſocia, ſimul boni, maliue comminiſtra, reſurgere debet, receptura promeritis.

Per totum. V. Reſurrect. probat. rationibus. 9.

SED quum imperium animæ, obſequium carni diſtribuimus, proſpiciendum eſt [illegible] & hoc alia argumentatione ſubuertant; vt velint carnem ſic in officio animæ [illegible] locare, non quaſi miniſtram, nè ex hoc ſociam cogantur agnoſcere. Dicent, enim, miniſtros, & ſocios habere arbitrium miniſtrandi, atque ſociandi, & poteſtatem ſuæ voluntatis in vtrumque; homines ſcilicet & ipſos: idcirco cum auctoribus merita communicare, quibus operam ſponte accommodant: Carnem autem, nihil ſapientem nihil ſentientem per ſemetipſam, non velle, non nolle de ſuo habentem, vice potius vaſculi apparere animæ, vt inſtrumentum, non vt miniſterium. Itaque animæ ſolius iudicium præſidere, qualiter vſa ſit vaſculo carnis; vaſculum verò ipſum non eſſe ſententiæ obnoxium: quia nec calicem damnari, ſi quis eum veneno temperarit; nec gladium ad beſtias pronuntiari, ſi quis eo latrocinium fuerit operatus. Iam ergo innocens caro, ex ea parte qua non reputabuntur illi operæ malæ: & nihil prohibet innocentiæ nomine ſaluam eam fieri. Licet enim nec bonæ operæ reputentur illi, ſicut nec malæ; diuinæ tamen benignitati magìs competit innocentes liberare. beneficis enim debet. optimi eſt autem, etiam quod non debetur, offerre. Et tamen calicem, non dico venenatum, in quem mors aliqua ructarit, ſed fictricis, vel archigalli, vel gladiatoris, aut carnificis ſpiritu infectum, quæro an minus damnes, quàm oſcula ipſorum? noſtris quoque ſordibus nubilum, vel non pro animo temperatum, elidere ſolemus, quò magìs puero iraſcamur: gladium verò latrociniis ebrium quis non à domo tota, nedum à cubiculo, nedum à capitis ſui officio relegarit; præſumens ſcilicet, nihil aliud ſe quàm inludia animarum ſomniaturum, vrgentium, & inquietantium ſanguinis ſui concubinum? At enim & calix benè ſibi conſcius, & de diligentia miniſterij commendatus, de coronis quoque potatoris ſui inorabitur, aut aſpergine florum honorabitur: & gladius benè debello cruentus, & melior homicida, laudem ſuam conſecratione penſabit. Eſt ergo & in vaſcula, & in inſtrumenta ſententiam figere, vt dominorum, & auctorum meritis & ipſa communicent: vt huic quoque argumentationi ſatis fecerim, licet ab exemplo vacet diuerſitas rerum. Omne enim vas, vel inſtrumentum aliunde in vſus venit, extranea omnino materia à ſubſtantia hominis: caro autem ab exordio vteri conſata, conformata, congenita animæ, etiam in omni operatione miſcetur illi.
a 1. Theſſ. 4. 4. Nam etſi vas vocatur apud Apoſtolum, [a] *quam iubet in honore tractari*, eadem tamen
2. Cor. 4. 16. ab eodem *homo exterior* appellatur: ille ſcilicet limus, qui prior titulo hominis inci-
Gen. 2. 5. ſus eſt, non calicis, aut gladij aut vaſculi vllius. Vas enim, capacitatis nomine dicta

est, quà animam capit & continet: homo verò, de communione naturæ, quæ eam non instrumentum in operationibus præstat, sed ministerium. Ita & ministerium tenebitur iudicio, etsi de suo nihil sapiat: quia portio est eius, quæ sapit, non supellex. Hoc & Apostolus sciens, nihil carnem agere per semetipsam, quod non animæ deputetur; nihilominus [b]*peccatricem iudicat carnem*; ne eo quod ab anima videtur impelli, iudicio liberata credatur. Sic & cùm aliquas laudis operas carni indicit, [c]*Glorificate*, inquit, *& tollite Deum in corpore vestro*, certus & hos conatus ab anima agi; idcirco tamen & carni eos mandat, quia & illi fructum repromittit. Alioquin nec exprobratio competisset in alienam culpæ, nec adhortatio in extraneam gloriæ; & exprobratio enim, & exhortatio vacarent erga carnem, si vacaret & merces, quæ in resurrectione captatur.

b Rom. 8.3.
c 1. Cor. 6. 20.

CAPVT XVII.

Licet anima separata principium in se sensus habens, aut doleat, aut gaudeat: debet tamen & carnem operum suorum administram, vtriusque sensus facere participem.

In p. in Alphab. Errorum. V. Animæ corp. & effig. 5. circa. m. V. Animæ passibilitas. 4 in f. V. Resurrectio probatur rationibus. 9.

SIMPLICIOR quisque fautor sententiæ nostræ, putabit, carnem etiam idcirco repræsentandam esse iudicio, quia aliter anima non capiat passionem tormenti, seu refrigerij, vtpote incorporalis: hoc enim vulgus existimat. Nos autem animam corporalem & hîc profitemur, & in suo volumine probamus, habentem proprium genus substantiæ, soliditatis, per quam quid & sentire, & pati possit. Nam & nunc animas torqueri, foueriquе penès inferos, licet nudas, licet adhuc exules carnis, probauit Lazari exemplũ. Dedi igitur aduersario dicere: Ergo, quæ habet corpulentiam propriam, de suo sufficiet ad facultatem passionis, & sensus, vt non egeat repræsentatione carnis. Immò eatenus egebit; non quà sentire quid sine carne non possit, sed quà necesse est illam etiam cum carne sentire. Quantum enim ad agendum de suo sufficit, tantum & ad patiendum. Ad agendum autem, minus de suo sufficit. Habet enim de suo solummodò cogitare, velle, cupere, disponere: ad perficiendum autem, operam carnis expectat. Sic itaque & ad patiendum, societatem carnis expostulat; vt tam plenè per eam pati possit, quàm sine ea plenè agere non potuit. Et ideo in quæ de suo sufficit, eorum interim sententiam pendit, concupiscentiæ, & cogitatus, & voluntatis. Porro, si hæc satìs essent ad plenitudinem meritorum, vt non requirerentur & facta, sufficeret in totum anima ad perfectionem iudicij, de his iudicanda, in quæ agenda sola suffecerat. Quum verò etiam facta deuincta sint meritis; facta autẽ per carnem administrentur; iam non sufficit animam sine carne foueri, siue cruciari, pro operibus etiã carnis; etsi habet corpus, etsi habet membra; quæ proinde illi non sufficiunt ad sentiendum plenè, quemadmodum nec ad agendum perfectè. Idcirco, pro quoquo modo egit; pro eo & patitur apud inferos, prior degustans iudicium, sicut prior induxit admissum: expectans tamen & carnem, vt per illam etiam facta compenset, cui cogitata mandauit. Denique, hæc erit ratio in vltimum finem destinati iudicij, vt exhibitione carnis, omnis diuina censura perfici possit. Alioquin non sustineretur in finem, quod & nunc animæ decerpunt apud inferos, si solis animabus destinaretur.

CAPVT XVIII.

Recapitulatione facta priorum pro resurrectione rationum, eandem ex Scripturis probare aggreditur.

In p. V. Resurrect. probatur ex Script. 5. à p. ad f. V. Resurrect. impug. hæret. 6. à m. V. Animæ immort. 8.

HVCVSQVE præstructionibus egerim, ad muniendos sensus omnium scripturarum, quæ carnis recidiuatum pollicentur. Cui quum tot auctoritates iustorum patrociniorum procurent, honores dico substantiæ ipsius, tum vires Dei, tum exempla earum, tum rationes iudicij, & necessitates ipsius: vtique secundùm præiudicia tot auctoritatum, scripturas intelligi oportebit, non secundùm ingenia hæreticorum, de sola incredulitate venientia: quia incredibile habeatur restitui substantiam interitu subductam; non quia aut substantiæ ipsi inemeribile sit, aut Deo impossibile, aut iudicio inhabile. Planè incredibile, si nec prædicatum diuinitus fuerit: nisi quòd, etsi prædicatum id à Deo non fuisset, vltro præsumi debuisset, vt propterea non prædicatum, quia tot auctoritatibus præiudicatum. At cùm diuinis quoque vocibus personet, tantò abest vt aliter intelligatur, quàm desiderant illa, à quibus etiam sine diuinis vocibus

persuadetur. Videamus igitur hoc primum, quonam titulo spes ista proscrip[illegible]
opinor apud omnes edictum Dei pendet, Resurrectio mortuorum. Duo ver[illegible]
decisa, detersa. Ipsa conu[illegible]nam, ipsa discutiam, cui se substantiæ addica[illegible]
dio resurrectionem homini imminere, quæram necesse est, quid eius cade[illegible]
sit. Siquidem nihil resurgere expectabit, nisi quod ante [illegible]uc[illegible]iderit. Qui ignorat [illegible]
cadere per mortem, potest eam nec stantem nosse per v[illegible]tam. Sententiam Dei [illegible]
pronuntiat, [a] *Terra es, & in terram ibis.* Et qui non audiuit, vi[illegible]t nulla mors n[illegible]
a Gen.3.19. na membrorum est. Hanc corporis sortem Dominus quoque expressit, qu[illegible] fa[illegible]
b Io.2.19. stantia indutus, [b] *Diruite*, inquit, *templum istud, & ego illud triduo resuscitabo* O[illegible]
dit enim, cuius sit dirui, cuius elidi, cuius iacere; cuius & releuari, & re[illegible]
c Matth.26.38. rari: quamquam & animam circumferret [c] *trepidantem vsque ad mortem*, sed non c[illegible]
tem per mortem. Quia & scriptura, [d] *De corpore*, inquit, *suo dixerat.* Atqui adeò caro
d Io.2.21. quæ morte subruitur, vt exinde à cadendo cadauer renuntietur. A[illegible]ima [illegible]
cabulo cadit, quia nec habitu ruit. Atquin ipsa est, quæ ruinam corpori [illegible] q[illegible]
efflata est: sicut ipsa est, quæ illud de terra suscitabit ingressa. Non potest [illegible]
suscitauit ingressa. Non potest ruere, quæ elidi egressa. Attius dicam, ne in somn[illegible]
quidem cadit anima cum corpore, nè tum quidem sternitur cum carne. Etenim ag[illegible]
tur in somnis, & iactitatur; quiesceret autem, si iaceret; & iaceret, si caderet. [illegible]
in veritatem mortis cadit, quæ nec in imaginem eius ruit. Sequens nunc vocabu[illegible]
Mortuorum, æquè dispice, cui substantiæ insidat: quamquam in hac materia adm[illegible]
mus, interdum mortalitatem animæ assignari ab hæreticis: vt, si anima mortalis re[illegible]
rectionem consecutura est, præiudicium sit & carni non minus mortali re[illegible]
communicaturæ. Sed nunc proprietas vocabuli vindicanda est suæ sorti. Iam [illegible]
eo ipso quòd resurrectio caducæ rei est, id est carnis, eadem erit & in nomine m[illegible]
quia caducæ rei est resurrectio, quæ dicitur mortuorum. Sic & per Abraham p[illegible]
fidei, diuinæ familiaritatis virum, discimus. Postulans enim Saræ humandæ locum
e Gen.23.4. filiis Chet, [e] *Date ergo*, inquit, *mihi possessionem sepulcri vobiscum, & humabo mortuum me*[illegible]
carnem scilicet. Neque enim animæ humandæ spatium desiderasset, etsi anima [illegible]
lis crederetur, etsi mortuus dici mereretur. Quod si mortuus, corpus est, corpor[illegible]
resurrectio, quum dicitur mortuorum.

CAPVT XIX.

Perperam hæretici Scripturas ad litteram resurrectionem asserentes, in allegoricum sensum detorquent.

Per totum. V. Resurrect. Impug. hæret. 6.

ET hæc itaque dispectio tituli, & præconij ipsius, fidem vtique defendens vo[illegible]bu-
lorum, illuc proficere debebit, vt si quid pars diuersa turbat, obtentu figura[illegible]m,
& ænigmatum, manifestiora quæque præualeant; & de incertis certiora præscrib[illegible]nt.
Nacti enim quidam solemnissimam eloquij prophetici formam, allegorici & figurat[illegible]
plerunque, non tamen semper, resurrectionem quoque mortuorum manifestè annun-
tiatam, in imaginariam significationem distorquent; asseuerantes, ipsam etiam mor-
tem spiritaliter intelligendam. Non enim hanc esse in vero, quæ sit in medio, discidi[illegible]
carnis atque animæ; sed ignorantiam Dei, per quam homo mortuus Deo, non min[illegible]
in errore iacuerit, quàm in sepulcro. Itaque & resurrectionem eam vindicandam, q[illegible]
quis adita veritate redanimatus, & reuiuificatus Deo, ignorantiæ morte discussa, velut
de sepulcro veteris hominis eruperit: quia & Dominus Scribas & Pharisæos [a] *sepulcris*
a Matth.23.27. *dealbatis* adæquauerit. Exinde ergo, resurrectionem fide consecutos, cum Domino
esse, quum eum in baptismate induerint. Hoc denique ingenio etiam in colloquiis
sæpè nostros decipere consuerunt: quasi & ipsi resurrectionem carnis admittant. Væ,
inquiunt, qui non in hac carne resurrexerit: nè statim illos percutiant, si resurrectio-
nem statim abnuerint. Tacitè autem, secundùm conscientiam suam, hoc sentiunt, Væ
qui non, dum in hac carne est, cognouerit arcana hæretica: hoc est enim apud illos re-
surrectio. Sed & plerique ab excessu animæ resurrectionem vindicantes, de sepulcro
exire, de sæculo euadere interpretantur; quia & sæculum mortuorum sit habitaculum,
id est, ignorantium Deum: Vel etiam de ipso corpore, quia & corpus vice sepulcri con-
clusam animam, in sæcularis vitæ morte detineat.

CAPVT XX.

Prophetæ non allegoricè & figuratiuè omnia scripserunt. Si enim omnia sint figura, non sunc-

...entur res, quarum illæ sunt figuræ. Et in Christo patet, Prophetias pulchriores ad litteram vere fuisse impletas.

In p. V. Resurrect. impug. hæret. 6. & V. Resurrect. probat. Script. 6. & à p. ad f. V. scripturæ sensus. ... V. Resurrect. probat. Script. 6.

OB huiusmodi igitur coniecturas, primam præstructionem eorum depellam, qua volunt omnia Prophetas per imagines concionatos: quando si ita esset, nè ipsæ quidem imagines distingui potuissent, si non & veritates prædicatæ fuissent, ex quibus imagines deliniarentur. Atque adeò, si omnia figuræ, quid erit illud, cuius figuræ? quomodo speculum obtendes, si nusquam est facies? Adeo autem non omnia imagines, sed & veritates: nec omnia vmbræ, sed & corpora: vt in ipsum quoque Dominum
insigniora quæque luce clarius prædicarentur. Nam & virgo concepit in vtero, non
figuratè; & *[a] peperit Emmanuelem, nobiscum Deum Iesum*, non obliquè: etsi oblique, *[b] Ac-* a Esa. 7. 14.
cepturum virtutem Damasci, & spolia Samariæ. sed manifestè, *[c] Venturum in iudicium cum* b Esa. 8. 4.
presbyteris & archontibus populi. Nam & *tumultuatæ sunt gentes* in persona Pilati, *& [d] populi* c Esa. 3. 14.
meditati sunt inania, in persona Israël. *[e] Astiterunt reges terræ*, Herodes: *& archontes con-* d Psal. 2. 1.
gregati sunt in vnum, Anna & Caiphas *aduersus Dominum, & aduersus Christum eius [f] qui* e Ibid. 2.
& tanquam ouis ad iugulationem adductus est, & tanquam agnus ante tondentem, scilicet Herodem, *[g] sine voce; [h] sic non aperuit os suum; [i] dorsum suum ponens ad flagella, [k] & maxillas ad* f Esa. 53. 7.
palmas, & [l] faciem non auertens à sputaminum taedio, deputatus etiam inter iniquos; perfossus g Luc. 23. 9.
manus & pedes; sortem passus in vestimento; & potus amaros, & capitum irridentium nutus; [m] tri- h Esa. 53. 7.
ginta argenteis adpreciatus à proditore. Quæ hîc figuræ apud Esaiam? quæ imagines apud i Esa. 50. 6. & seq.
Dauid? quæ ænigmata apud Hieremiam? nè virtutes quidem eius per parabolas profatas. k Psal. 37. 18
Aut nunquid nec *[n] oculi patefacti sunt cæcorum? nec inclarauit lingua mutorum? nec manus* l Esa. 53. 12. Ps. 21. 18. 19
aridæ, & genua dissoluta reualuerunt? nec claudi salierunt vt cerui? Quæ etsi ipsi spiritaliter m Zach. 11. 13.
quoque interpretari solemus, secundùm comparationem animarum vitiorum à Do- n Esa. 3. 53. 6
mino remediatorum; quum tamen & carnaliter adimpleta sunt, ostendunt Prophetas vtramque speciem prædicasse; saluo eo quo plures voces eorum nudæ, & simplices, & ab omni allegoriæ nubilo puræ, defendi possint: vt quum casus gentium & vrbium sonant, Tyri, & Ægypti, & Babylonis, & Idumææ, & Carthaginiensium nauium: vt quum ipsius Israelis plagas aut venias, captiuitates, restitutiones, vltimæque dispersionis exitum perorant. Quis hæc interpretabitur magìs, quàm recognoscet? res in litteris tenentur, vt litteræ in rebus leguntur. Ita non semper, nec in omnibus allegorica forma est prophetici eloquij; sed interdum, & in quibusdam.

CAPVT XXI.

Tot ac tanta sunt exerta Scripturæ testimonia pro resurrectione Carnis, vt nullam relinquant Allegoriæ suspicionem.

In p. V. Resurrect. probat. Script. 6. inf. in m. ad f. V. iudicium extremum æternum 3.

SI ergo interdum, & in quibusdam, inquis, cur non & in edicto resurrectionis, spiritaliter intelligendæ? Quoniam quidem plurima ratio intercedit. Primò enim, quid facient tot ac talia instrumenta diuina, ita apertè corporalem contestantia resurrectionem, vt nullam admittant figuratæ significantiæ suspicionem? Et vtique æquum sit, quod & suprà demandauimus; incerta de certis, & obscura de manifestis præiudicari. vel nè inter discordiam certorum, & incertorum, manifestorum, & obscurorum, fides dissipetur, veritas periclitetur, ipsa diuinitas vt inconstans denotetur: tum quòd verisimile non est, vt ea species sacramenti, in quam fides tota committitur, in quam
disciplina tota connititur, ambiguè annuntiata, & obscurè proposita videatur: quan- Esa. 13. 1.
do spes resurrectionis, nisi manifesta de periculo & præmio, neminem ad eiusmodi & seq. & c.
præsertim religionem, publico odio, & hostili elogio obnoxiam, persuaderet. Nullum 19. 1. & seq.
opus certum est, mercedis incertæ. Nullus timor iustus est periculi dubij. Et merces au- & c. 21. 1. &
tem, & periculum, in resurrectionis pendet euentu. Sed etsi temporalia, & localia, & seq. & c. 24.
personalia Dei decreta, atque iudicia in vrbes, & gentes, & reges, tam apertè prophe- 1. & seq. ad
tia iaculata est; quale est, vt æternæ dispositiones eius, & vniuersales in omne homi- 32.
num genus, lucem sui fugerint? quantò maiora, tantò clariora esse deberent, vt maiora crederentur. Et putò Deo nec liuorem, nec dolum, nec inconstantiam, nec lenocinium adscribi posse, per quæ ferè promulgatio maiorum cauillatur.

animo ostendit resurgere, quod solo adhuc possumus cœlestia attingere; quæ non quæreremus, nec saperemus, si possideremus. Subjicit etiam: [e] *Mortui enim estis*, scilicet delictis non vobis; *& vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Nondum ergo apprehensa est, quæ abscondita est. Sic & Ioannes, [f] *Et nondum, ait, manifestatum est, quid futuri simus. Scimus quia si manifestauerit, similes eius erimus.* Tantò abest, vt simus iam quod nescimus: vtique scituri, si iam essemus. Adeò contemplatio est spei in hoc spatio per fidem, non repræsentatio; nec possessio, sed expectatio. De qua spe & expectatione Paulus ad Galatas, [g] *Nos enim spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus*: non ait, tenemus. Iustitiæ autem Dei dicit, ex iudicio, quo iudicabimur de mercede. ad quam pendens & ipse, quum Philippensibus scribit, [h] *Si quà*, inquit, *concurram in resuscitationem quæ est à mortuis. non, quia iam accepi, aut consummatus sum.* Et vtique crediderat, & omnia sacramenta cognouerat, Vas electionis, Doctor Nationum; & tamen adjicit, *Persequor autem si adprehendam in quo sum adprehensus à Christo. Eo amplius, Ego me, fratres, non puto adprehendisse. vnum planè: oblitus posteriorum in priora me extendens, secundùm scopam persequor ad palmam incriminationis, per quam concurrerem*: vtique in resuscitationem à mortuis; suo tamen tempore, sicut ad Galatas, [i] *Benè autem facientes nè tædeat. tempore enim suo metemur.* sicut & ad Timotheum de Onesiphoro, [k] *Det illi Dominus inuenire misericordiam in illo die.* In quem diem ac tempus, & [l] *ipsi præcipit custodire mandatum immaculatum, inreprehensibile, in apparentiam Domini Iesu Christi, quam suis temporibus ostenderet, beatus & solus potentatar, & rex regnantium, & dominus dominantium*; de Deo dicens. De quibus temporibus & Petrus in Actis, [m] *Pœniteat itaque vos, & resipiscite ad abolenda delicta vestra, vt tempora vobis superueniant refrigerij, ex persona Dei, & mittat prædesignatum vobis Christum, quem oportet accipere cœlos, adusque tempora exhibitionis omnium, quæ locutus est Deus, ore sanctorum Prophetarum.*

[e] Ibid.
[f] 1. Io. 3. 2.
[g] Gal. 5. 5.
[h] Philipp. 3. 11. & seq.
[i] Gal. 6. 9.
[k] 2. Tim. 1. 18.
[l] 1. Tim. 6. 14.
[m] Act. 3. 19.

CAPVT XXIV.

Apostolus in vtraque ad Thessalonic. apertè confirmat veram carnis resurrectionem.

à p. V. iudicium extremum. 6. à m. ad f. V. iudicij tempus. 4.

QVÆ hæc tempora, cum Thessalonicensibus disce. Legimus enim, [a] *Qualiter conuersi sitis ab idolis, ad seruiendum viuo & vero Deo, ad expectandum è cœlis filium eius, quem suscitauit ex mortuis, Iesum.* Et rursus, [b] *Quæ enim spes nostra, vel gaudiũ, vel exultationis corona, quàm & vos coram Domino nostro Iesu Christo, in aduentu ipsius?* Item, [c] *Coram Deo & patre nostro, in aduentu Domini nostri Iesu Christi, cum vniuersis sanctis eius.* De quorum dormitione minus mœrenda docens, simul & tempora resurrectionis exponit dicens, [d] *Si enim credimus quòd Iesus mortuus sit, & resurrexerit; sic & Deus eos qui dormierunt, per Iesum adducet cum ipso. Hæc enim dicimus vobis in sermone Domini, quod nos qui viuimus, qui remanemus in aduentum Domini nostri, non præueniemus eos qui dormierunt, Quoniam ipse Dominus in iussu, & voce archangeli & tuba Dei descendet de cœlo, & mortui in Christo primi resurgent: deinde nos qui viuimus: qui simul cum illis tollemur in nubibus obuiam Christo in aërem, & ita semper cum Domino erimus.* Quæ vox archangeli, quæ tuba Dei audita iam? nisi fortè in cubiculis hæreticorum? Nam etsi tuba Dei, euangelicus sermo dici potest, qui illos iam vocaret; sed aut mortui erunt iam corporaliter, vt resurrexerint, & quomodo viuunt? aut in nubes erepti; & quomodo hîc sunt? miserrimi reuerà, vt Apostolus pronuntiauit, *qui in ista tantùm vita sperantes habebuntur*; excludendo, dum rapiunt, quod post illam repromittitur; [e] *frustrati circa veritatem, non minus quàm Phygellus, & Hermogenes.* Et ideo maiestas Spiritus sancti perspicax eiusmodi sensuum, & in ipsa ad Thessalonicenses epistola suggerit; [f] *De temporibus autem, & temporum spatiis, fratres, non est necessitas scribendi vobis. ipsi enim certissimè scitis quòd dies Domini, quasi fur nocte, ita adueniet. quum dicent, Pax; &, Tuta sunt omnia; tunc illis repentinus insistet interitus.* Et in secunda, pleniore sollicitudine ad eosdem; [g] *Obsecro autem vos, fratres, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & congregationem nostram ad illum, ne citò commoueamini animo, neque turbemini, neque per spiritum, neque per sermonem*, scilicet pseudoprophetarum; *neque per epistolam*, scilicet pseudapostolorum, *ac si per nostram, quasi insistat dies Domini. Nè quis vos seducat vllo modo. quoniam nisi veniat abscessio primò*, huius vtique regni, *& reueletur delinquentiæ homo*, id est Antichristus, *filius perditionis, qui aduersatur, & superextollitur in omne quod Deus dicitur, vel religio; vti sedeat in templo Dei adfirmans Deum se. Nonnè meministis, quòd cùm apud vos essem, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat scitis, ad reuelandum eum in suo tempore. Iam enim arcanum iniquitatis agitatur; tantùm qui nunc tenet, teneat; donec de medio fiat.* quis, nisi Romanus status?

[a] 1. Thess. 1. 9.
[b] 1. Thess. 3. 19.
[c] Ibid. 13.
[d] 1. Thess. 4. 14. & seq.
[e] 1. Cor. 15. 19. 2. Tim. 1. 15
[f] 1. Thess. 5. 1.
[g] 2. Thess. 2. 1. & seq.

cuius abscessio in decem reges dispersa, Antichristum superducet. *& tunc reuelabitur iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & euacuabit apparentia aduentus sui; cuius est aduentus secundùm operationem satanæ, in omni virtute, & signis, atque portentis mendacij, & in omni seductione iniustitiæ, eis qui pereunt.*

CAPVT XXV.

Ioannes item in Apocalypsi, ipsum tempus Resurrectionis notat.

In p. in alphab. Errorum. V. mille anni. 1. à p. ad f. V. Resurrect. impug. hæret. 8.

a Apoc. 6. 9. ETIAM in Apocalypsi Ioannis, ordo temporum sternitur, quem a *martyrum quoque animæ sub altari, vltionem, & iudicium flagitantes sustinere didicerunt*; vt prius &
Apoc. 15. 7. orbis de pateris angelorum plagas suas ebibat, & prostituta illa ciuitas à decem regi-
& c. 16. 1. & bus dignos exitus referat, & bestia Antichristus, cum suo pseudopropheta certamen
seq. Ecclesiæ Dei inferat, atque ita diabolo in abyssum interim relegato, primæ resur-
& cap. 17. 6. rectionis prærogatiua de solijs ordinetur, dehinc & igne dato, vniuersalis resurrectionis
& cap. 19. 19 censura de libris iudicetur. Quum igitur & status temporum vltimorum scripturæ
& cap 20. 3. notent, & totam Christianæ spei frugem in exodio sæculi collocent; appatet, aut
tunc adimpleri totum quodcunque nobis à Deo repromittitur; & vacat quod hic iam ab hæreticis vindicatur; aut, si & agnitio sacramenti, resurrectio est, salua vtique illa creditur, quæ in vltimo prædicatur; & sequitur, vt eo ipso, quo hæc spiritalis vindicatur, illa corporalis præiudicetur. quia si nulla tunc annuntiaretur, merito sola hæc, & tantummodò spiritalis, vindicaretur. quum verò & in vltimum tempus edicitur, corporalis agnoscitur, quia non & tunc spiritalis annuntiatur. Cur enim iterum annuntiaretur resurrectio eiusdem conditionis, id est spiritalis; quum aut nunc eam debceret expungi, sine vlla differentia temporum; aut tunc, sub omni clausula temporum? Ita nobis magis competit etiam spiritalem defendere resurrectionem, ab ingressu fidei, qui plenitudinem eius agnoscimus exitum sæculi.

CAPVT XXVI.

Scriptura etiam figuratè, terræ nomine carnis resurrectionem expressit.

In p. ad m. V. Resurrectio probatur ex scriptura. 1. circa. m. V. carnis dignitas in ord. ad glor. 6 in m. ad circa. f. V. mandata Dei. 2 à m. V. Eucharistiæ effectus 1. in f. V. carnis dignitas in ord ad gloriam. 5.

VNVM adhuc respondebo ad propositionem priorem allegoricarum scripturarum, licere & nobis corporalem resurrectionem, de patrocinio figurati proinde eloquii prophetici vindicare. Ecce enim, diuina in primordio sententia, terram ho-
a Gen. 3. 19. minem pronuntiando, a *Terra es, & in terram ibis*, secundùm substantiam scilicet carnis, quæ de terra erat sumpta, & quæ prior homo fuerat appellata, sicut ostendimus, dat mihi disciplinam, in carnem quoque interpretandi, si quid iræ, vel gratiæ in terram Deus statuit: quia nec propriè terra iudicio eius obnoxia est, quæ nihil boni, seu mali
b Gen. 4. 11. admisit. b *maledicta quidem, quæ hauserit sanguinem*; sed & hoc ipsum in figuram carnis homicidæ. Nam etsi iuuari, seu lædi habet terra, id quoque propter hominem; vt ille iuuetur, siue lædatur, per consistorii sui exitus; quò magis ipse pensabit, quæ propter illum etiam terra patietur. Itaque & quum comminatur terræ Deus, carni potius comminari eum dicam; & quum quid terræ pollicetur, carni potius polliceri eum intelli-
c Psal. 96. 1. gam. vt apud Dauid, c *Dominus regnauit, exultet terra*, id est, caro sanctorum, ad quam
d Ibid. 4. pertinet regni diuini fructus. dehinc subiungit, d *Vidit, & concussa est terra: Montes sicut*
e Io. 19. 37. *cera liquefacti sunt à facie Domini*; caro scilicet prophanorum: &, e *Videbunt enim eum in quem confixerunt*. Atque adeò si simpliciter de terra elemento, vtrumque existimabitur prænuntiatum, quomodo congruet, & concuti, & liquefieri eam à facie Domini, quo supra regnante exultauit? Sic & apud Esaiam, f *Bona terræ edetis*; bona carnis intel-
f Esa. 1. 19. ligentur, quæ illam manent in regno Dei reformatam, & angelificatam, & consecu-
g 1. Cor. 2. 9. turam g *quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt*. Alioquin, satis vanum, vt ad obsequium, Deus fructibus agri, & cibariis vitæ huius inuitet, quæ etiam inreligiosis, & blasphemis, semel homini addicta conditione, communicat;
h Matth. 5. h *pluens super bonos, & malos, & solem suum emittens super iustos, & iniustos*. Felix nimirum
45. fides, si ea consecutura sunt, quibus hostes Dei, & Christi non modò vtuntur, verùm
i Rom. 1. 25. etiam abutuntur, i *ipsam conditionem colentes aduersus conditorem*. Bulbos, & tubera, in
Deut. 8. 3.
k Matth. 4. terræ bonis deputabis, Domino pronuntiante, k *nè in pane quidem victurum hominem*.

Sic

Sic Iudæi terrena solummodò sperando, cœlestia amittunt, ignorántes & panem, de cœlesti repromissum, & oleum diuinæ vnctionis, & vinum spiritus, aquam animæ vigorantis, ex vite Christi. sicut & ipsam terram sanctam, Iudaïcum propriè solum reputant, carnem potius Domini interpretandam, quæ exinde & in omnibus Christum indutis, sancta sit terra. verè sancta, per incolatum Spiritus sancti. verè *lacte & melle manans*, per suauitatem spei ipsius. verè Iudæa, per Dei familiaritatem. [l] *non enim, qui in manifesto, Iudæus; sed qui in occulto.* vt & templum Dei eadem sit, & Hierusalem; audiens ab Esaia, [m] *Exurge, exurge Hierusalem, induere fortitudinem brachij tui; Exurge sicut in primordio diei.* scilicet in illa integritate, quæ fuerat antè delictum transgressionis. Quæ enim in eam Hierusalem voces eiusmodi competent exhortationis, & aduocationis; [n] *quæ occidit Prophetas, & lapidauit ad se missos, & ipsum postremò Dominum suum confixit?* Sed nec vlli omnino terræ salus repromittitur, quam oportet cum totius [o] *mundi habitu præterire.* Etiam, si quis audebit terram sanctam, paradisum potius argumentari, quam & Patrum dici capiat, Adæ scilicet, & Euæ: proinde & in paradisum restitutio carni videbitur repromissa, quæ eum incolare, & custodire sortita est. vt talis illuc homo reuocetur, qualis inde pulsus est.

Exo. 3. 5.
l Rom. 2. 28
m Esa. 51. 9.
n Matth. 23. 37. Luc. 13. 34.
o 1. Cor. 7. 31

CAPVT XXVII.

Vestimentorum & cellarum nomine in scriptura, resurrectio delineatur.

In p. V. carnis dignitas. in ord ad gloriam. 3 in m. ad f. V. Resurrect probatur ex scrip. 4.

HABEMVS etiam vestimentorum in scripturis mentionem, ad spem carnis allegorizare, quia & Apocalysis Ioannis, [a] *Hi sunt, ait, qui vestimenta sua non coinquinauerunt cum mulieribus; virgines* scilicet significans, & [b] *qui semetipsi castrauerunt propter regna cœlorum.* itaque [c] *in albis erunt vestibus*, id est, in claritate innubæ carnis. Et in Euangelio, indumentum nuptiale, sanctitas carnis agnosci potest. Itaque Esaias docens, [d] *quale ieiunium elegerit Dominus*, quum subjicit de mercede bonitatis, [e] *Tunc*, inquit, *lumen tuum temporaneum erumpet, & vestimenta tua citius orientur:* non subsericam vtique, nec pallium, sed carnem volens accipi, ortum carnis resurrecturæ de mortis occasu prædicauit. adeò nobis quoque suppetit allegorica defensio corporalis resurrectionis. Nam & quum legimus, [f] *Populus meus, introite in cellas promas quantulum, donec ira mea prætereat*; sepulchra erunt cellæ promæ, in quibus paulisper requiescere habebunt, qui in finibus sæculi sub vltima ira, per Antichristi vim excesserint. Aut cur cellarum promarum potius vocabulo vsus est, & non alicuius loci receptorij; nisi quia in cellis promis caro salita, & vsui reposita seruatur, depromenda illinc suo tempore? Proinde enim & corpora medicata condimentis sepulturæ, mausoleis, & monumentis sequestrantur, processura inde cùm iusserit Dominus. Quod cùm ita intelligi congruat; & quæ enim ab ira Dei cellariorum nos refugia seruabunt? hoc ipso quod ait, donec ira prætereat, quæ extinguet Antichristum; post iram, ostendit processuram carnem de sepulcro, in quo antè iram fuerit illata. nam & de cellariis non aliud effertur, quàm quod infertur; & post Antichristi eradicationem, agitabitur resurrectio.

a Apoc 3. 4.
Apoc 14. 4.
b Matth 19. 12.
c Apoc. 3. 4.
d Esa. 58 5.
e & 8.
f Esa. 26. 20.

CAPVT XXVIII.

Non tantùm verbis, sed & factis, vt pote Moysi manu viuificata, & sanata resurrectio figuratur.

In p. ad m. V. Resurrectio probatur ex scriptura. 2. à m. ad f. V. Resurrect. impug. hæret. 10. circa f. V. scriptura S. 8. inf.

SCIMVS autem, sicut vocibus, ita & rebus prophetatum. tam dictis, quàm & factis prædicatur resurrectio. Quum Moyses manum in sinum condit, & emortuam profert; & rursus insinuat, & viuidam explicat, nonnè hoc de toto homine portendit? Siquidem trina virtus Dei, per illa trina signa denotabatur cum suo ordine. primò diabolum serpentem, quamquam formidabilem, subactura homini: dehinc carnem de sinu mortis retractura: atque ita omnem sanguinem executura iudicio. De quo apud eundem Prophetam, [a] *Quoniam & vestrum*, inquit Deus, *sanguinem exquiram de omnibus bestijs, & de manu hominis, & de manu fratris exquiram.* Porrò, nihil exquiritur, nisi quod reposcitur; nihil reposcitur, nisi quod & reddetur. Et vtique reddetur quod vltionis nomine reposcetur & exquiretur. neque enim vindicari poterit, quod omnino non fuerit. Erit autem, dum restituitur, vti vindicetur. In carnem itaque dirigitur, quicquid in sanguinem prædicatur, sine qua non erit sanguis. caro suscitabitur, vt sanguis vindicetur. Sunt & quædam ita pronuntiata, vt allegoriæ quidem nubilo careant, nihilominus tamen ipsius simplicitatis suæ sitiant interpretationem, quale est apud

Exo. 4. 6. 7.
Ibid.
a Gen. 9. 5.

b Esa. 38. 16. 1. Reg. 2. 6. Deut. 32. 39. Esaïam, [b] *Ego occidam, & viuificabo.* certè posteaquam occiderit, viuificabit. Ergo per mortem occidens, per resurrectionem viuificabit. caro est autem quæ occiditur per mortem; caro itaq; & viuificabitur per resurrectionem. certè, si occidere, carni animam eripere est; viuificare, contrarium eius, carni animam referre est; caro resurgat necesse est, cui anima per occisionem erepta, referenda est per viuificationem.

CAPVT XXIX.

Exemplum resurrectionis, facta est visio Ezechielis.

Per totum. V. Resurrect. impug. hæret. 10.

IGITVR, si & allegoricæ scripturæ, & argumenta rerum, & simplices voces, resurrectionem carnis, quamquam sine nominatione ipsius substantiæ subtadiant; quantò magis, quæ hanc spem in ipsas substantias corporales speciali mentione determinat, non erunt deducendæ in quæstionem? Accipe Ezechielem: [a] *Et facta est*, inquit, *super me manus Domini, & extulit me in spiritu Dominus, & posuit me in medio campi. is erat ossibus refertus. & circumduxit me super ea per circuitum, & ecce multa super faciem campi, & ecce arida satis. Et ait ad me, Fili hominis, si viuent ossa ista? Et dixi, Adonai Domine, tu scis. Et ait ad me, Propheta in ossa hæc, & dices, Ossa arida, audite sermonem Domini. Hæc dicit Dominus Adonai ossibus istis: Ecce ego affero in vos spiritum, & viuetis, & dabo in vos neruos, & reducam vos in carnes. circumdabo vobis cutem, & dabo in vobis spiritum, & viuetis, & cognoscetis quod ego Dominus. Et prophetaui secundùm præceptum, & ecce vox dum propheta, & ecce motus, & accedebant ossa ad ossa. Et vidi, & ecce super ossa nerui, & caro ascendit, & circumposita sunt eis cutes, & spiritus in eis non erat. & ait ad me, Propheta ad spiritum, fili hominis; propheta, & dices ad spiritum, Hæc dicit Dominus Adonai: A quatuor ventis veni spiritus, & aspira in istis interemptis, & viuant. Et prophetaui ad spiritum, sicut præcepit mihi & introiuit in ea spiritus, & vixerunt, & constiterunt super pedes suos valentia magna satis. Et ait ad me: Fili hominis, ossa ista omnis domus Israel est. Ipsi dicunt, Exaruerunt ossa nostra, perit spes nostra, auulsi sumus in eis. Propterea propheta ad eos, Ecce ego patefacio sepulcra vestra, & educam vos de sepulcris vestris, populus meus; & inducam vos in terram Israel; & cognoscetis quòd ego Dominus aperuerim sepulcra vestra, & eduxerim vos de sepulcris vestris, populus meus; & dabo vobis spiritum, & viuetis, & requiescetis in terra vestra, & cognoscetis quod ego Dominus locutus sim & fecerim, dicit Dominus.*

[margin: a Ezech. 37. 1. & seq.]

CAPVT XXX.

Visionem Ezechielis resurgentium mortuorum, perperam hæretici de solo volunt allegoricè populi Israëlis statu intelligi.

Per totum. V. Resurrect. impug. hæret. 10.

HANC quoque prædicationem scio qualiter concutiant in allegoriæ argumentationem. quia dicendo, [a] *Ossa ista omnis domus Israel est*, imaginem ea fecerit Israël, & à propria conditione transtulerit: atque ita figuratam esse, non veram resurrectionis prædicationem. Statum enim Iudæorum deformari, quodammodo emortuum, & exaridum & dispersum in campo orbis. itaque & imaginem resurrectionis in illum allegorizari, quia recolligi habeat, & recompingi os ad os, id est, tribus ad tribum, & populus ad populum, & recorporari carnibus facultatum, & neruis regni, atque ita de sepulcris, id est, de habitaculis captiuitatis tristissimis, atque teterrimis educi, & refrigerij nomine respirare, & viuere exinde in terra sua Iudæa. Et quid post hæc? morientur sine dubio. Et quid post mortem? nulla opinor resuscitatio, si non hæc erit ipsa, quæ Ezechieli reuelatur. Sed enim & aliàs prædicatur resurrectio: ergo & hæc erit, & temerè in statum eam Iudaïcarum rerum conuertunt. At si alia est illa quam defendimus, mea interest, dum sit & corporum resurrectio, sicut & rerum Iudaïcarum. Denique, hoc ipso quod recidiuatus Iudaici status, de recorporatione, & redanimatione ossium figuratur, idquoque euenturum ossibus probatur. Non enim posset de ossibus figura componi, si non idipsum & ossibus euenturum esset. Nam & si figmentum veritatis in imagine est; imago ipsa, in veritate est sui; necesse est esse prius sibi, quò alij configuretur. de vacuo similitudo non competit, de nullo parabola, non conuenit. Ita oportebit ossium quoque credi reuisceratione, & respirationem qualis dicitur, de qua possit exprimi Iudaicarum rerum reformatio, qualis affingitur. Sed magìs religiosum est, veritatem de suæ auctoritate simplicitatis defendi, quam sensus diuinæ propositionis expostulat. Si enim ad res Iudaïcas spectaret hæc visio, statim reuelato situ ossium, subjecisset, [b] *Ossa ista,*

[margin: a Ezech. 37. 11. — b Ezech. 37. 11.]

omnis domus Israelis est; & cætera deinceps. At cum ostensis ossibus, de propria spe eorum qui obloquitur nundum nominato Israele, & fidem tentat Prophetæ, [c] *Fili hominis, si viuent ossa hæc* vt & ille responderet, *Domine, tu scis*, non vtique Deus Prophetæ fidem de ea retentasset, quæ futura non esset, quam nunquam Israël audisset, quam credi non oporteret. Sed quoniam prædicabatur quidem resurrectio mortuorum, Israel vero pro sua incredulitate diffidens, scandalizabatur; & aspiciens habitum senescentis sepulturæ, desperabat resurrectionem; vel non in eam potius animum dirigebat, sed in circunstantias suas; idcirco Deus, & Prophetam, qua & ipsum dubium, præstruxit ad constantiam prædicationis, reuelato ordine resurrectionis; & populo id credendum mandauit, quod Prophetæ reuelauit, ipsos dicens esse ossa quæ erant resurrectura, qui non credebant resurrectura. Denique in clausula, *Et cognoscetis*, inquit, *quòd ego Dominus locutus sim, & fecerim*: id vtique facturus, quod fuerat locutus, cæterùm, non id facturus quod locutus, si aliter facturus.

[c & 3. Ibid. & seq.]

CAPVT XXXI.

Licet Ezechielis visio allegoricè intelligeretur, alia sunt aperta de vera resurrectione oracula.

Per totum. V. Resurrect. impug. hæret. 10.

PLANE si & populus allegoricè mussitaret ossa sua arefacta, & spem suam perditam, dispersionis exitu querulus, meritò videretur & Deus figuratam desperationem figurata promissione consolatus. Sed quum dispersionis quidem iniuria nondum populo accidisset, resurrectionis verò spes apud illum sæpissimè cecidisset, & manifestus, est, de corporum interitu labefactans fiduciam resurrectionis: ita & Deus eam restruebat fidem, quam populus destruebat. Quamquam etsi aliqua præsentium rerum tunc conflictatione mœrebat Israël, non idcirco in parabola accipienda esset reuelationis intentio, sed in testationem resurrectionis, vt in illam spem erigeret illos, æternæ scilicet salutis, & necessarioris restitutionis, & auerteret à respectu præsentium rerum. Ad hoc enim & alij Prophetæ, [a] *Exibitis de sepulcris, veluti vituli de vinculis soluti, & conculcabitis inimicos.* Et rursum, [b] *Gaudebit cor vestrum, & ossa vestra velut herba orientur*: quia & herba de dissolutione & corruptela seminis reformatur. In summa, si propriè in Israelis statum resurgentium ossium imago contenditur, cur etiam non Israëli tantummodò, verùm & omnibus gentibus eadem spes annuntiatur, & recorporandarum, & redanimandarum reliquiarum, & de sepulcris exsuscitandorum mortuorum? De omnibus enim dictum est, [c] *Viuent mortui, & exurgent de sepulcris: ros enim qui à te est, medela est ossibus eorum.* Item alibi, [d] *Veniet adorare omnis caro in conspectu meo, dicit Dominus.* Quando? quum [e] *præterire cœperit habitus mundi huius.* Suprà enim, Quemadmodum [f] *cælum nouum, & terra noua, quæ ego facio in conspectu meo, dicit Dominus; ita stabit semen vestrum.* Tunc ergo quod subjicit, implebitur, [g] *Et exibunt (vtique de sepulcris) & videbunt artus eorum qui impiè egerunt, quoniam vermis illorum non decidet, & ignis eorum non extinguetur, & erunt conspectui omni carni*; scilicet quæ resuscitata & egressa de sepulcris, Dominum pro hac gratia adorabit.

[a Malach. 4. 2.] [b Esa. 66.14] [c Esa. 26.19.] [d Esa. 66.23] [e 1 Cor. 7.31] [f Esa. 65.17. & 66.22.] [g Ibid. 24.]

CAPVT XXXII.

Alijs scripturæ locis probatur, aliunde quàm ex sepulcris mortuos esse reproducendos; nec animam in scriptura semper de anima rationali, sed etiam de vita intelligi animali

Per totum. V. Resurrect. impug. hæret. 10.

SED nè solummodò eorum corporum resurrectio videatur prædicari, quæ sepulcris demandantur, habes scriptum, [a] *Et mandabo piscibus maris, eructabunt ossa quæ sunt comesa, & faciam compaginem ad compaginem, & os ad os.* Ergo, inquis, & pisces resuscitabuntur, & cæteræ bestiæ & alites carniuoræ, vt reuomant quos comederunt: quia & apud Moysen legis, [b] *exquiri sanguinem de omnibus bestijs*? Non vtique. Sed idcirco nominantur bestiæ, & pisces in redhibitionem carnis, & sanguinis, quò magis exprimatur resurrectio etiam deuoratorum corporum, quum de ipsis deuoratoribus exactio edicitur. Puto autem huius quoque diuinæ potestatis documentum idoneum Ionam, quum incorruptus vtramque substantiam, carnem atque animam, de aluo piscis euoluitur. Et vtique tridoò concoquendæ carni viscera ceti tam suffecissent, quàm capulum, quàm sepulcrum, quàm senium requietæ, atque reconditæ alicuius sepulturæ, saluo eo, quòd & bestias, feros in Christianum vel maximè nomen homines, vel

[a Apoc. 20: 13.] [b Gen. 9. 5.] [Ionæ. 2. 1. & 11.] [Luc. 11. 30.]

ipsos etiam iniquitatis angelos figurauit, de quibus sanguis exigetur per vltionem pensandam. Quis ergo discendi magis adfinis, quàm præsumendi; & credendi diligentior quàm contendendi; & diuinæ potius sapientiæ religiosus, quàm suæ libidinosus, audiens aliquid à Deo destinatum in carnes, & cutes, & neruos, & ossa, aliud quid commentabitur, quasi non in hominem destinetur, quod in istas substantias prædicatur? Aut enim nihil in hominem destinatur; non liberalitas regni, non seueritas iudicij, non quodcunque est resurrectio: aut si in hominem destinatur, necesse est in eas substantias destinetur, ex quibus homo structus est, in quem destiuatur. Illud etiam de argutissimis istis demutatoribus ossium, & carnium, & neruorum, & sepulcrorum requiro; cur si quando in animam quid pronuntiatur, nihil aliud animam interpretantur, nec transfingunt eam in alterius rei argumentum: quum verò in aliquam speciem corporalem quid edicitur, omnia potius asseuerant, quàm quod nominatur? Si corporalia parabolæ, ergo & animalia. si non & animalia, ergo nec corporalia. Tam enim corpus homo, quàm & anima, vt non possit altera species admittere ænigmata, altera excludere.

CAPVT XXXIII.

Christum in Euangelio non parabolicè semper, sed & propriè, maximè verò de resurrectione carnis sermonem habuisse, in qua debitam mercedem cuique reddet.

à p. V. scriptura noui test. 2. in m. V. Resurrect. probat. script. 7. in f. V. Resurrect probat. rationib. 11.

SATIS hæc de Prophetico instrumento. ad Euangelia nunc prouoco; hîc quoque
occursus prius eidem astutiæ eorum, qui proinde & Dominum omnia in parabolis
pronuntiasse contendunt, quia scriptum est, [a] *Hæc omnia locutus est Iesus in parabolis,*
a Matth. 13. 34. *sine parabola non loquebatur ad illos*, scilicet ad Iudæos. nam & discipuli, [b] *Quare, aiunt*
b Ibid. 10. *in parabolis loqueris?* & Dominus; [c] *Propterea in parabolis loquor ad eos, vt videntes non videant,*
c Ibid. 13. *& audientes non audiant*, secundùm Esaiam. Quod si ad Iudæos in parabolis, iam
Esa. 6. 9. non ad omnes: si non ad omnes in parabolis, iam non semper, nec omnia parabolæ
sed quædam, cùm ad quosdam. ad quosdam autem, dum ad Iudæos. nonnunquam
planè & ad discipulos. Sed quomodo referat scriptura, considera: [d] *Dicebat autem &*
d Luc. 18. 19 *parabolam ad eos*: ergo & non parabolam dicebat, quia non notaretur quum parabolam
loquebatur, si ita semper loquebatur. Et tamen nullam parabolam non aut ab ipso in-
Matth. 13. 3. & seq. uenias edissertatam: vt de seminatore in verbi administratione; aut à commentatore
Euangelij præluminatam, vt iudicis superbi, & viduæ instantis ad perseuerantiam
Luc. 18. 2. & seq. orationis; aut vltro coniectādam, vt arboris fici, dilatæ in spem, ad instar Iudaïcæ infru-
Luc 13. 6. & seq. ctuositatis. Quòd si nec parabolæ obumbrant Euangelij lucem; tantò abest, vt senten-
tiæ & definitiones, quarum aperta natura est, aliter quàm sonant sapiant. Definitio-
nibus autem & sententiis Dominus edicit, siue iudicium, siue regnum Dei, siue resur-
rectionem: [e] *Tolerabilius erit*, inquit, *Tyro, & Sidoni in die iudicij: &*, [f] *Dicite illis, quod*
e Matth. 11. 24. *appropinquauerit regnum Dei: &*, [g] *Retribuetur tibi in resurrectione iustorum.* Si nomina ab-
f Matth. 10. 7. soluta sunt rerum, id est, iudicij, & regni Dei, & resurrectionis, vt nihil eorum in para-
bolam comprimi possit; nec ea in parabolas compellantur, quæ ad dispositionem, &
g Luc. 14. 14. transactionem, & passionem regni, iudicij, & resurrectionis prędicantur; atque ita cor-
poralia defendentur, vt corporalibus destinata; id est, non spiritalia, quia non figura-
ta. Nam & ideo præstruximus, tam corpus animæ, quàm & carnis, obnoxium esse mercedibus, pro communi operatione pensandis; nè corporalitas animæ occasionem subministrans figurarum, corporalitatem carnis excludat: quum vtramque participem & regni, & iudicij, & resurrectionis oporteat credi. Et nunc eò pergimus, vti corporalitatem carnalem propriè demonstremus à Domino significari in omni resurrectionis mentione, salua animali, quam & ipsam pauci receperunt.

CAPVT XXXIV.

Totius saluator hominis Christus, saluabit & carnem quam perire non sinet.

Per totum. V. Resurrect. probatur rationibus. 12.

a Luc. 10. 10 IMPRIMIS, cùm [a] *ad hoc venisse se dicit, vti quod perijt, saluum faciat, quid dicas perisse?*
hominem, sine dubio. Totumnè, an ex parte? Vtique totum. Siquidem transgressio,
quæ perditionis humanæ causa est, tam animæ instinctu, ex concupiscentia, quàm &
carnis actu, ex degustatione commissa, totū hominem elogio transgressionis inscripsit,
Luc. 15. 4. atq; exinde merito perditionis impleuit. Totus itaque saluus fiet, qui perit totus delin-
quendo. nisi si & ouis illa sine corpore amittitur, & sine corpore reuocatur. Nam si caro

quoque eius, cum anima (quod pecus totũ eſt) humeris boni paſtoris aduehitur, ex vtraque vtique ſubſtãtia reſtituendi hominis exemplũ eſt. aut quàm indignũ Deo, dimidiũ hominem redigere in ſalutem? pœnè minus facere. cùm etiam ſæcularium principum plena ſemper indulgentia vindicetur. Diabolus validior in hominis iniuriam intelligitur, totum eum elidens: Deus infirmior renuntiabitur, non totum eum releuans? Atquin & Apoſtolus ſuggerit, [b] *Vbi delictum abundauerit, illic gratiam ſuperabundaſſe.* [b Rom 5.20] Quomodo denique ſaluus habebitur, qui poterit & perditus dici? carne ſcilicet perditus, anima verò ſaluus. niſi quòd iam & anima in perdito conſtituatur neceſſe eſt, vt ſalua effici poſſit. id enim ſaluum effici oportebit, quod perditum fuerit. Porro autem recipimus animæ immortalitatem, vt perdita non in interitum credatur, ſed in ſupplicium, id eſt, in gehennam. Et, ſi ita eſt, iam non animam ſpectabit ſalus; ſaluam ſcilicet ſua natura, per immortalitatem; ſed carnem potius, quam interibilem conſtat apud omnes. Aut ſi & anima interibilis, id eſt non immortalis, quod & caro; iam & carni forma illa ex æquo proficere debebit, proinde mortali & interibili; quia id quod perit, ſaluum facturus eſt Dominus. Nolo nunc contentioſo fune deducere, hac, an illac hominem perditio depoſtulet, dum vtrimque eum ſalus deſtinet, in ambas ſubſtantias peræquata. Ecce enim, ex quacunque ſubſtantia hominem periſſe præſumpſeris, ex altera non perit. Saluus ergo erit iam ex qua non perit, & ſaluus nihilominus fiet, ex qua perit. Habes totius hominis reſtitutionem; dum & quodcunque eius perit, ſaluum facturus eſt Dominus; & quodcunque non perit, vtique non erit perditurus. Quis vltra de vtriuſque ſubſtantiæ ſecuritate dubitabit, quum altera ſalutem conſecutura ſit, altera amiſſura eam non ſit? Et tamen adhuc ſenſum rei exprimit Dominus, [c] *Ego, dicens, veni; non vt meam, ſed vt Patris qui miſit me, faciam voluntatem.* [c Io. 6.38.] Quam, oro te? *Vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo quicquam, ſed reſuſcitem illud in nouiſſima die.* [Ibid.] Quid à Patre Chriſtus acceperat, niſi quod & induerat? hominem ſine dubio, carnis animæque texturam. Neutrum ergo eorum quæ accepit, perire patietur: immò nec quicquam vtriuſque; immò nec modicum. quod ſi modicum caro, ergo nec carnem; quia nec modicum: nec quicquam, quia nec quicquam. Atquin, ſi non & carnem reſuſcitabit nouiſſima die, iam non modicum patietur perire de homine; ſed, pro tanta dixerim parte, propè totum. Ingerens amplius, [d] *Hæc eſt Patris voluntas, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ſuſcitem illum nouiſſima die.* [d Ibid. 40.] plenitudinem extruit reſurrectionis. diſtribuit enim vtrique ſubſtantiæ, per officia, propriam mercedem ſalutis; & carni per quam filius aſpiciebatur, & animæ per quam credebatur. Ergo, dices, illis erit promiſſa res, à quibus Chriſtus videbatur. Sit planè ita, vt & ad nos eadem ſpes inde manauerit. Nam ſi videntibus, & idcirco credentibus, fructuoſa tunc fuerunt opera carnis, atque animæ; multò magìs nobis. [e] *Fœliciores enim*, inquit, *qui non viderunt, & crediderunt*; [e Io. 20.29.] quando etſi illis negaretur carnis reſurrectio, certè fœlicioribus competiſſet. Quomodo enim fœlices, ſi ex parte perituri?

CAPVT XXXV.

Animam & corpus perdere in gehennam æternam minitatus Chriſtus; ſupponit reſurrectionem, ſicut aſſiſtentia ouium & hædorum à dextris & ſiniſtris in Iudicio, & nullius capilli deperditio, & pedum & manuum conſtrictio, & in tenebras miſſio.

In p. ad m. V. Reſurrect. probat. Script. 8. in m. V. infernus. 5. à m. ad f. V. Reſurrect. probat. Script. 8.

SED & præcipit, [a] *Eum potius timendum, qui corpus, & animam occidat in gehennam*, id eſt Dominum ſolum; [a Matth. 10. 28.] *non qui corpus occidant, anima autem nihil nocere poſſint*, id eſt, humanas poteſtates. Adeò hîc & anima immortalis natura recognoſcitur, quæ non poſſit occidi ab hominibus; & carnis eſſe mortalitatem, cuius ſit occiſio; atque ita reſurrectionem quoque mortuorum carnis eſſe, quæ in gehennam, niſi reſuſcitata, non poterit occidi. Sed quoniam & hîc de interpretatione corporis quæſtio cauillatur; ego corpus hominis non aliud intelligam, quàm omnem iſtam ſtruem carnis, quoquo genere materiarum concinnatur atque variatur; quod videtur, quod tenetur. quod denique ab hominibus occiditur. Sic & parietis corpus, non aliud admittam, quàm cæmenta, quàm ſaxa, quàm lateres. Si quis arcanum aliquod corpus inducit, oſtendat, reuelet, probet ipſum eſſe etiam quod occidatur ab homine, & de illo erit dictum. Item ſi animæ corpus opponitur, vacabit aſtutia. Cùm enim vtrumque proponitur, *corpus atque animam occidi in gehennam*, diſtinguitur corpus ab anima, & relinquitur intelligi corpus id quod in promptu ſit; caro ſcilicet, quæ ſicut occidetur in gehennam, ſi non magìs à Deo timuerit occidi; ita & viuificabitur in vitam æternam, ſi maluerit

ab hominibus potius interfici. Proinde si quis occisionem carnis, atque animæ in gehennam, ad interitum & finem vtriusque substantiæ arripiet, non ad supplicium, (quasi consumendarum, non quasi puniendarum) recordetur ignem gehennæ æternum prædicari in pœnam æternam, & inde æternitatem occisionis agnoscat, propterea humanæ, vt temporali, prætimendam. Tunc & æternas substantias credet, quarum æterna sit occisio in pœnam. Certè cùm post resurrectionem, corpus cum anima occidi habeat à Deo in gehennam, satis de vtroque constabit, & de carnali resurrectione, & de æterna occisione. Absurdissimum alioquin, si idcirco resuscitata caro occidatur in gehennam, vtì finiatur, quod & non resuscitata pateretur. In hoc scilicet reficietur, ne sit, qui non esse iam euenit. Eidem nos spei fulciens, passerum quoque subiunxit exemplum,

b Matth. 10. 31. quod [b] *ex duobus non cadat alter in terram sine Dei voluntate*: vt & carnem, quæ ceciderit in terram, proinde credas & resurgere posse, per eiusdem Dei voluntatem. Nam etsi passeribus hoc non licet; sed *nos multis passeribus antistamus*, eò quòd cadentes resurgamus. *Quorum denique capillos capitis omnes numeratos affirmat*, saluos vtique repromittit,

c Io. 6. 39. Perituros enim, quæ ratio in numerum redegisset? nisi quia hoc est, [c] *vt omne quod Pater mihi dedit, non perdam ex eo quicquam*, id est, nec capillum, sicut nec oculum, nec

d Matt. 8. 12 *e* Matth. 22. 13. dentem. Cæterùm, vnde [d] *erit fletus, & dentium frendor in gehenna*, nisi ex oculis, & dentibus? occiso scilicet etiam corpore in gehennam, & [e] *detrusi in tenebras exteriores*, quæ oculorum propria sunt tormenta; si quis in nuptiis, minus dignis operibus fuerit indu-

f Matt. 8. 11. *g* Apoc. 2. 7. Matt. 22. 24 tus, *constringendus statim manibus & pedibus*. vtpote qui cum corpore surrexit. Sic ergo & [f] *recumbere ipsum in Dei regno, & sedere in thronis Christi, & assistere ad dexteram tunc vel sinistram*, [g] *& edere de ligno vitæ*, corporalis dispositionis fidelissima indicia sunt.

CAPVT XXXVI.

Contra Sadducæos Christus probauit resurrectionem, & innuptis Angelicam similitudinem eius resurrectionis repromisit.

Per totum. V. Resurrect. probat. Script. 8. à m. V. Resurrect. gloria & dotes. 11.

VIDEAMVS nunc, an & Sadducæorum versutiam elidens, nostram magis sententiam erexerit. Causa, opinor, quæstionis, fuit destructio resurrectionis. Siquidem Sadducæi, neque animæ, neque carnis admittunt salutem: & ideo ex qua vel maximè specie resurrectionis fides labefactatur, ex ea argumentum problemati suo accommodauerunt. de carnis scilicet obtentu, nupturæ, necne, post resurrectionem, sub eius mulieris persona, quæ septem fratribus nupta, in dubio haberetur, cui eorum restitueretur. Porro, seruentur sensus tam quæstionis quàm responsionis, & controuersiæ occursum est. Si enim Sadducæi quidem respuebant resurrectionem, Dominus autem eam confirmabat, & scripturarum ignaros increpans, earum scilicet quæ resurrectionem prædicassent, & virtutis Dei incredulos, idoneæ vtique mortuis resuscitandis, postremò subjiciens, *Quoniam autem mortui resurgant*; sine dubio, &

Ibid. 31. confirmando, esse quod negabatur; id est, resurrectionem mortuorum apud Deum viuorum, talem quoque eam confirmabat esse, qualis negabatur; vtriusque scilicet substantiæ humanæ. Neque enim si nupturos tunc negauit, ideo nec resurrecturos demonstrauit. Atquin [a] *filios resurrectionis* appellauit, per eam quodammodo nasci habentes;

a Luc. 20. 34 35. *b* Matth. 22. 30. post quam [b] *non nubent*, sed resuscitati: *similes enim erunt angelis*; quà non nupturi, quia nec morituri; sed quà transituri in statum angelicum, per indumentum illud incorruptibilitatis, per substantiæ, resuscitatæ tamen, demutationem. Cæterùm, nec quæreretur, nupturi, siue morituri, necnè, rursus essemus, si non eius vel maximè substantiæ restitutio in dubium vocaretur, quæ propriè & morte, & nuptiis fungitur, id est carnis. Habes igitur Dominum confirmantem aduersus hæreticos Iudæorum, quod & nunc negatur apud Sadducæos Christianorum, solidam resurrectionem.

CAPVT XXXVII.

Frustra obijciunt hæretici illud Christi: Caro non prodest quidquam *& quomodo Verbum caro factum sit Spiritus, & vita suscitaturus mortuos Christus, non tantùm peccatores ad gratiam, sed carne mortuos, ad carnis vitam.*

In p. ad vltra. m. V. Eucharistia. 1. in m. ad f. V. Resurrect. ration. probatur. 13.

a Io. 6. 64. SIc, etsi [a] *carnem ait nihil prodesse*, ex materia dicti dirigendus est sensus. Nam quia durum & intolerabilem existimauerunt sermonem eius, quasi verè carnem suam

Ibid. illis edendam determinasset; vt in spiritum disponeret statum salutis, præmisit, *Spiritus*

est qui viuificat. atque ita subiungit, *Caro nihil prodest;* ad viuificandum scilicet. Exequitur etiam quid velit intelligi spiritum, *Verba quæ locutus sum vobis, spiritus sunt, vita sunt.* sicut & suprà, [b] *Qui audit sermones meos, & credit in eum qui me misit, habet vitam æternam, & in iudicium non veniet, sed transiet de morte ad vitam.* Itaque sermonem constituens viuificatorem, quia spiritus & vita sermo, eundem etiam carnem suam dixit; quia & [c] *sermo caro erat factus;* proinde in causam vitæ appetendus, & deuorandus auditu, & ruminandus intellectu, & fide digerendus. Nam & paulò antè, carnem suam, [d] *panem quoque cælestem* pronuntiarat; vrgens vsquequaque per allegoriam necessariorum pabulorum, memoriam patrum, qui panes & carnes Ægyptiorum præuerterant diuinæ vocationi. Igitur conuersus ad recogitatus illorum, quia senserat dispergendos, [e] *Caro, ait, nihil prodest.* Quid hoc ad destruendam carnis resurrectionem? Quasi non liceat esse aliquid, quod etsi nihil prosit, aliud tamen ei prodesse possit. *Spiritus prodest,* viuificat enim. Caro nihil prodest, mortificatur enim. Itaque, secundùm nos magis collocauit vtriusque propositionem. Ostendens enim quid prosit, & quid non prosit; pariter illuminauit, quid cui prosit: spiritum scilicet carni mortificatæ viuificatorem. [f] *Veniet enim hora,* inquit, *quum mortui audient vocem filij Dei; & qui audierint, viuent.* Quid mortuum, nisi caro? & quid vox Dei, nisi sermo? & quid sermo, nisi spiritus? Meritò carnem resuscitaturus, quod factus est ipse; & ex morte, quam passus est ipse; & ex sepulcro, quo illatus est ipse. Denique quum dicit, [g] *Ne miremini, quod veniet hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei; & procedent, qui bona fecerunt, in vitæ resurrectionem; qui mala, in resurrectionem iudicij:* nemo iam poterit aliud mortuos interpretari, qui sint in monumentis, nisi corpora & carnem: quia nec ipsa monumenta aliud, quàm cadauerum stabula. siquidem & ipsi homines veteres; id est, peccatores; id est, mortui per ignorantiam Dei, quos monumenta intelligendos argumentantur hæretici, de monumentis processuri in iudicium, apertè prædicantur. Cæterùm, quomodo de monumentis monumenta procedent?

b Io. 5. 24.
c Io. 1. 14.
d Io. 6. 31. & 49. 59.
e Io. 6. 64.
f Io. 5. 25.
g Io. 5. 25 & seq.

CAPVT XXXVIII.

Mortui à Christo suscitati, fidem disposuerunt credendæ omnium resurrectioni, non iam quoad animam, cùm omnium non sit fides & gratia, sed quoad carnem.

Per totum. V. Resurrect. gloria & dotes. 3. à p. V. Dei potentia. 6.

POST dicta Domini, facta etiam eius quid sapere credamus, de capulis, de sepulcris, mortuos resuscitantis? Cui rei istud? Si ad simplicem ostentationem potestatis, aut ad præsentem gratiam redanimationis, non adeò magnum illi, denuò morituros suscitare. Enimverò, si ad fidem potius sequestrandam futuræ resurrectionis, ergo & illa corporalis præscribitur, de documenti sui forma. Nec sustinebo dicentes, idcirco tunc resurrectionem animæ soli destinatam, in carnem quoque præcucurrisse, quia non potuisset aliter ostendi resurrectio animæ inuisibilis, nisi per visibilis substantiæ resuscitationem. Malè Deum norunt, qui non putant illum posse, quod non putant; & tamen sciunt potuisse, si instrumentum Ioannis norunt. Qui enim animas adhuc solas martyrum sub altari quiescentes, conspectui subdidit, posset vtique & resurgentes oculis exhibere sine carne. At ego Deum malo decipere non posse, de fallacia solummodò infirmum; nè aliter documenta præmisisse, quàm rem disposuisse videatur. immò, nè si exemplum resurrectionis sine carne non valuit inducere, multò magis plenitudinem exempli in eadem substantia exhibere non possit. Nullum verò exemplum maius est eo, cuius exemplum est. Maius est autem, si animæ cùm corpore resuscitabuntur, in documentum, sine corpore resurgendi; vt tota hominis salus dimidiæ patrocinaretur: quando exemplorum conditio illud potius expereret, quod minus haberetur; animæ dico solius resurrectionem, velut gustum, carnis etiam resurrecturæ suo in tempore. Atque adeò, secundùm nostram verò æstimationem, exempla illa mortuorum à Domino suscitatorum, commendabant quidem & carnis, & animæ resurrectionem; nè cui substantiæ negaretur hoc donum: quæ tamen exempla, eo minus aliquid edebant (non enim in gloriam, nec in incorruptibilitatem; sed in mortem aliam suscitabantur) quàm ediderit Christus.

Matth 9. 25
Luc. 7. 15.
Io. 11. 11.
Apoc. 6. 9.

CAPVT XXXIX.

Resurrectionem mortuorum Paulus in Actis contestatur

Per totum. V. Resurrect. ex Script. probat. 10.

RESVRRECTIONEM Apostolica quoque instrumenta testantur. nam & Apostolis nullum aliud negotium fuit, dumtaxat apud Israelem, quàm veteris Testamenti resignandi, & noui consignandi, & potius iam Dei in Christo concionandi. Ita & de resurrectione nihil noui intulerunt, nisi quòd & ipsam in gloriam Christi annuntiabant; de cætero, simplici & nota iam fide receptam, sine vlla qualitatis quæstione, solis refragantibus Sadducæis. adeò facilius fuit negari in totum mortuorum resurrectionem, quàm aliter intelligi. Habes Paulum, apud summos sacerdotes, sub Tribuno,
a Act. 23. 6. inter Sadducæos, & Pharisæos, fidei suæ professorem, [a] *Viri*, inquit, *fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum; de spe nunc & de resurrectione iudicor apud vos*: Vtique communi; nè quia iam transgressor legis videbatur, de præcipuo fidei totius articulo, id est de resurrectione, ad Sadducæos sapere existimaretur. Ita, quam nolebat videri rescindere, fidem resurrectionis vtique confirmabat secundùm Pharisæos, respuens nega-
Act. 26. 21. tores eius Sadducæos. Proinde & apud Agrippam, nihil se ait proferre, citra quam Prophetæ annuntiassent. Ergo seruabat resurrectionem quoque, qualem Prophetæ annuntiarant. Nam & de resurrectione mortuorum apud Moysen scriptum comme-
b Gen. 9. 5. morans, corporalem eam norat; in qua scilicet [b] *sanguis hominis exquiri habebit*. Itaque talem prædicabat, qualem & Pharisæi susceperant, & Dominus ipse defende-
Act. 17. 32. rat; & Sadducæi, nè talem quoque crederent, in totum esse noluerant. Sed nec Athenienses aliam intellexerant à Paulo portendi. denique irriserant: non irrisuri omnino, si animæ solius restitutionem ab eo audissent. suscepissent enim vernaculæ suæ philosophiæ frequentiorem præsumptionem. At vbi nationes præconium resurrectionis inauditæ retro, ipsa nouitate concussit; & digna incredulitas rei tantæ, quæstionibus fidem torquere cœpit; tunc & Apostolus per totum penè instrumentum fidem huius spei corroborare curauit, & esse eam ostendens, & nondum transactam: & (de quo magìs quærebatur) corporalem: & quod insuper dubitabatur, non aliter corporalem.

CAPVT XL.

Frustra hæretici abutuntur Apostoli loco, de interioris, & exterioris hominis corruptione, & renouatione loquente: caro enim Christo compassa conregnabit.

Per totum. V. Resurrect. impug. hæret. 9.

NIHIL autem mirùm, si & ex ipsius instrumento captentur argumenta, quum
a 1. Cor. 11. 19. [a] *oporteat hæreses esse*; quæ esse non possent, si non & perperam scripturæ intelligi possent. Nactæ denique hæreses duos homines ab Apostolo editos; interiorem, id est animam; & exteriorem, id est carnem: salutem quidem animæ, id est interiori homini;
b 2. Cor. 4. 16. exitium verò carni, id est exteriori, adiudicauerunt: quia scriptum sit Corinthiis, [b] *Nam etsi homo noster exterior corrumpitur, sed interior renouatur die & die*. Porro, nec anima per semetipsam homo, quæ figmento, iam homini appellato, postea inserta est: nec caro sine anima, homo, quæ post exilium animæ, cadauer inscribitur. Ita vocabulum, homo, consertarum substantiarum duarum quodammodo fibula est. sub quo vocabulo non possunt esse nisi cohærentes. Porro, Apostolus interiorem hominem, non tam animam quàm mentem atque animum intelligi mauult; id est, non substantiam ipsam, sed
c Ephes. 3. 17 substantiæ saporem. Siquidem Ephesiis scribens, [c] *in interiorem hominem habitare Christum*, sensibus vtique initiandum Dominum significauit. Denique adiunxit, *Per fidem*: &, *In cordibus vestris*: &, *In dilectione*. Fidem quidem, & dilectionem, non substantiua animæ ponens, sed conceptiua. In cordibus autem dicens, quæ substantiua sunt carnis, iam & ipsum interiorem hominem carni deputauit, quem in corde constituit. Inspice
d 2. Cor. 4. 16. nunc quomodo [d] *exteriorem quidem hominem corrumpi allegarit, interiorem verò renouari die, ac die*. Nec illam corruptelam carnis affirmes, quam ex die mortis, in perpetuum defectura patiatur: sed quam in istius vitæ spatio, antè mortem, & vsque ad mortem, vexationibus & pressuris, tormentis atque suppliciis, nominis causa experietur. Nam & *homo interior* hic vtique renouari habebit per suggestum spiritus, proficiens fide, & disciplina *die, ac die*: non illic, id est, non post resurrectionem: vbi non vtique *die, ac die renouari* habemus, sed semel ad summam. De sequentibus disce: [e] *Quod enim ad præ-*
e Ibid. 17. *sens est*, inquit, *temporale, & leue pressuræ nostræ, per supergressum, in supergressum, æternum gloriæ pondus perficiet in nobis, non intuentibus quæ videntur*, id est passiones; *sed quæ non videntur*, id est mercedes. *Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ verò non videntur, æterna.* Pressuras enim & læsuras, quibus corrumpitur homo exterior, vt leues & temporales, idcirco contemnendas affirmat, præferens mercedum æternarum, inuisibilium, &

gloriæ

gloriæ pondus in compensationem laborum, quos hîc caro patiendo corrumpitur. Adeò non illa est corruptio, quam in perpetuum carnis interitum, ad resurrectionem expellendam exteriori homini adscribunt. Sic & alibi: [f] *Siquidem, ait, compatimur, vti* f Rom. 8 17.
& conglorificemur. reputo enim non dignas esse passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ in nos habet reuelari. Et hic minora ostendit incommoda præmijs suis. Porro, si per carnem compatimur, cuius est propriè passionibus corrumpi, eiusdem erit & quod pro compassione promittitur. Atque adeò carni adscribit pressurarum proprietatem, vt & suprà dicat: [g] *Quum venissemus autem in Macedoniam, nullam remissionem habuit* g 2. Cor. 7. 5.
caro nostra. Dehinc, vt animæ daret compassionem: *In omnibus*, inquit, *compressi. Extrinsecus pugnæ*; debellantes scilicet carnem: *Intrinsecus timor*; affligens scilicet animam. Adeo *etsi corrumpitur homo exterior*, non vt amittens resurrectionem, sed vt susti- 2 Cor. 4. 16.
nens vexationem, corrumpi intelligetur. & hoc non sine interiore. Ita amborum erit etiam conglutificari, sicut & compati. Secundùm collegia laborum, consortia etiam decurrant necesse est præmiorum.

CAPVT XLI.

Domicilium, & mansio in cælo carni promittitur à Paulo.

Per totum. V. Resurrect. probat. Script. 11.

EANDEM adhuc sententiam exequitur, remunerationes vexationibus præferens. [a] *Scimus enim*, inquit, *quoniam etsi terrena domus nostra huius tabernaculi dissoluatur,* a 2. Cor. 5. 1.
habemus domum non manufactam, æternam in cælis; id est, per hoc quod dissoluetur caro nostra per passiones, domicilium consecuturi sumus in cœlis. Meminerat Euangelicæ definitionis: [b] *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quia illorum est regnum* b Matt. 5. 10
cælorum. Non tamen carnis restitutionem negauit, si compensat omnem mercedis oppositum; cùm ipsi compensatio debeatur, cui dissolutio deputatur, scilicet carni. Sed quia domum dixerat, carnem, eleganter voluit & in mercedis comparatione, vocabulo domus vti; ipsi domui, quæ dissoluerur per passionem, meliorem domum repromittens per resurrectionem. Nam & Dominus [c] *multas mansiones*, quasi domus, *apud Patrem* re- c Io. 14 2.
promittit. Quanquam nec de domicilio mundi potest intelligi; quo dissoluto, æterna sedes repromittatur in cœlis: quia & quæ sequuntur, ad carnem manifestè pertinentia, ostendunt priora omnino ad carnem pertinere. Diuisionem enim facit Apostolus, quum subjicit: [d] *Nam & hoc gemimus; domicilium nostrum, quod de cælo est, superindui desideramus; siquidem induti, non nudi inueniamur*; id est, antè volumus superinducere virtutem cœlestem æternitatis, quàm carne exuamur. Huius enim gratiæ priuilegiũ illos manet, qui ab aduentu Domini deprehendentur in carne, & propter duritias temporum Antichristi merebuntur, compendio mortis per demutationem expunctæ, concurrere cum resurgentibus; sicut Thessalonicensibus scribit, [e] *Hoc enim dicimus vobis* e 1 Thess. 4.
in sermone Domini, quòd nos qui viuimus, qui remanemus in aduentu Domini, non præueniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus, in iussu, & voce archangeli, & in tuba Dei, descendet de cælo; & mortui in Christo resurgent primi: dehinc nos cum ipsis simul rapiemur in nubibus obuiam Domino in aera, & ita semper cum Domino erimus. 15. & seq.

CAPVT XLII.

Demutatio in melius, & raptus in aera carni suscitatæ promittitur, & mortale hoc deuorabitur à vita, cùm ossa penitus aliqua non deuorantur à morte.

Per totum. V. Resurrect. probat. Script. 11. in m.

HORVM demutationem ad Corinthios reddit, dicens [a] *Omnes quidem resurgemus, non autem omnes demutabimur, in atomo, in momentaneo motu oculi, in nouissima tuba*; sed illi scilicet soli, qui inuenientur in carne. [b] *Et mortui*, inquit, *resurgent primi, & nos demutabimur.* Hac ergo prius dispositione prospecta, reliqua reuocabis ad superiorem sensum. Nam cùm adjicit, [c] *Oportet enim corruptiuum istud induere incorruptelam, & mortale istud induere immortalitatem*; hoc erit illud domicilium de cœlo, quod gementes in hac carne superinduere desideramus; vtique super carnem, in qua deprehendemur; quia [d] *grauari nos ait, qui sumus in tabernaculo; quod nolimus exui, sed potius superindui; vti deuoretur mortale à vita*, scilicet dum demutatur, superinduendo quod est de cœlis. Quis enim non desiderabit, dum in carne est, superinducere immortalitatem, & continuare vitam, lucrifacta morte per vicariam demutationem, [e] *ne inferos experiatur, vsque nouissimum quadrantem exacturos?* Cæterùm, demutationem

a 1. Cor. 15. 51.
b 1. Thess. 4. 16.
c 1. Cor. 15. 53.
d 2. Cor. 5. 4
e Matt. 5. 26

etiam post resurrectionem consecuturus est, inferos iam expertus. Abhinc enim definimus, carnem quidem omni modo resurrecturam, atque illa ex demutatione superuentura, habitum angelicum suscepturam. Aut si in his solis qui inuenientur in
f 1. Cor. 54. carne, demutari eam oportebit, *f vti deuoretur mortale à vita*, id est caro ab illo superindumento cælesti & æterno: ergo qui mortui deprehendentur, vitam non consequentur, priuati iam materia, &, vt ita dixerim, esca vitæ, id est carne. Aut necesse est recipiant eam & illi, vt & in ipsis mortale deuorari possit à vita, si vitam sunt consequuturi. Sed in mortuis, inquis, iam deuoratũ erit mortale istud. Non vtique in omnibus. Quantos enim licebit vel pridianos inueniri, tam recentia cadauera, vt nihil in illis deuoratum videri possit? Vtique enim deuoratum non aliud existimas, quàm interceptum, quàm abolitum, quàm omni sensu ereptum: quod comparere omni genere cessauit. Nec gigantum autem antiquissima cadauera deuorata constabit, quorum crates adhuc viuunt. Diximus iam de isto alibi. Sed & proximè in ista ciuitate, quum Oder fundamenta, tot veterum sepulturarũ sacrilega, collocarentur; quingentorum ferè annorum ossa, adhuc succida, & capillos olentes populus exhorruit. Constat, non tantum ossa durare, verùm & dentes incorruptos perennare; quæ vt semina retinentur fructificaturi corporis in resurrectione. Postremò, etsi tunc deuoratum inuenietur mortale in omnibus mortuis, certè à morte, certè ab æuo, certè per ætatem; nunquid à vita, nunquid à superindumento, nunquid ab immortalitatis ingestu? Porro, qui ab his ait deuoratum iri mortale, ab aliis negauit. Et vtique hoc à diuinis viribus, non à naturalibus legibus perfici præstarique conueniet. Ergo cùm à vita habeatur deuorari quod mortale est, id exhiberi omnifariam necesse est vt deuoretur; & deuorati, vt demutetur. Si ignem dicas accendi oportere, non potes id per quod accenditur, alibi necessarium adfirmare,
g 1. Cor. 5. 3. alibi non. Sic & cùm infulcit: *g Siquidem exuti, non inueniemur nudi*, de eis scilicet qui non in vita, nec in carne deprehendentur à die Domini; non aliàs negauit nudos, quos prædixit exutos, nisi quia reuestitos voluit intelligi eadem substantia, qua fuerant spoliati. Vt nudi enim, inuenientur; carne deposita, vel ex parte discissa, siue detrita. (& hoc enim nuditas potest dici) dehinc recipient eam, vt redinduti carnem, fieri possint etiam superinduti immortalitatem. Superindui enim, nisi vestito iam, conuenire non poterit.

CAPVT XLIII.

Non fauet Paulus hæreticis loquens de peregrinatione à corpore, cùm expresse subÿciat nos recepturos per corpus, quidquid in eo gessimus.

In p. ad m. V. Martyres. 15. in m. ad f. V. Resurrect. probat. Script. 12.

a 1. Cor 5. 6. 7. PROINDE cùm dicit: *a Itaque confisi semper, & scientes quod cùm immoramur in corpore, peregrinamur à Domino: per fidem enim incedimus, non per speciem*; manifestum est hoc quoque non pertinere ad offuscationem carnis, quasi separantis nos à Domino. Et
b Ibid. 7. hîc enim exhortatio fastidiendæ vitæ huius obuertitur; siquidem *b peregrinamur à Domino quamdiu viuimus: per fidem incedentes, non per speciem*; id est spe, non re: & ideo sub-
c Ibid. 8. iungit. *c Fidentes autem, & bonum ducentes magis peregrinari à corpore, & immorari ad Dominum*: scilicet vt per speciem magìs incedamus, quàm per fidem; per rem potius, quàm per spem. Vides quàm & hîc corporum contemptum ad martyriorum præstantiam referat. Nemo enim peregrinatus à corpore, statim immoratur penes Dominum, nisi ex martyrij prærogatiua: paradiso scilicet, non inferis, deuersurus. Defecerant autẽ Apostolo verba ad significandum de corpore excessum. An ratione etiam nouè loquitur? temporalem enim absentiam à corpore volens significare, peregrinari nos ab eo dixit, quoniam qui peregrinatur, etiam reuertetur in domicilium. Exinde etiam ad omnes:
d 1. Cor. 5. 9 *d Et ideo gestimus*, inquit, *siue peregrinantes, siue immorantes placibiles Deo esse. Omnes enim*
e Ibid. *manifestari nos oportet pro tribunali Christi Iesu.* Si omnes, & totos: si totos, & interiores & exteriores, id est, tam animas, quàm & corpora; *e vti vnusquisque*, inquit, *reportet quæ per corpus secundùm quæ gessit, bonum, seu malum.* Hoc iam quomodo legas, quæro. quasi turbatè enim per hyperbaton struxit. verumnè quæ per corpus reportanda erunt, an quæ per corpus gesta sunt? Sed & si quæ per corpus reportanda sunt, corporalis indubitatè resurrectio est: & si quæ per corpus gesta sunt, per corpus vtique pensanda sunt, per quod & gesta sunt. Ita & totus hic à capite tractatus Apostoli, tali clausula detextus qua carnis resurrectio ostenditur, secundùm hæc erit intelligendus quæ cum clausula consonant.

CAPVT XLIV.

Vas quidem fictile corpus theſaurum continet, & ſepulchrum Chriſti dicitur, dum hic mortificatur: ſed in reſurrectione eiuſdem, vita Chriſti merito empta, & ſimilis vita immortali Chriſti, in eodem manifeſtabitur.

Per totum. V. Reſurrect. probat. Script. 12. à p. ad f. V. Carnis excell. in ord. ad gratiam. 2.

SI enim adhuc ad ſuperiora reſpectes, vnde mentio hominis exterioris & interioris inducta eſt, nonnè & dignitatem, & ſpem carnis integram inuenies? Dum enim [a] *de lumine, quod illuxerit Deus in cordibus noſtris, ad illuminationem agnitionis gloriæ ſuæ, in perſona Chriſti, dicit habere nos theſaurum iſtum in teſtaceis vaſis*, ſcilicet in carne: vtrumne quia teſtacea eſt, ſecundùm originem in limo deſtruetur; an quia diuini theſauri conditorium eſt, extolletur? Atquin, ſi lumen ipſum illud verum, quod eſt in perſona Chriſti, vitam in ſe continet, eaque vita cum lumine committitur in carnem; peritura eſt, in quam vita committitur? Planè, ſi periturus & ipſe theſaurus. perituris enim peritura creduntur; ſicut [b] *veteribus vtribus, nouum vinum*. Cùm item ſubijcit, [c] *Semper mortificationem Chriſti Ieſu circumferentes in corpore noſtro*; qualis iſta res eſt, quæ poſt Dei templum, iam & ſepulcrum Chriſti poteſt dici? Cur autem [d] *mortificationem Domini circumferimus in corpore? vt & vita*, inquit, *manifeſtetur*. vbi? in corpore. in quo? in mortali. Ergo, in carne planè mortali, ſecundùm culpam; ſed & vitali, ſecundum gratiam. vide quantam; *vt in illa, vita Chriſti manifeſtetur*. In re ergo aliena ſalutis, in ſubſtantia perpetuæ diſſolutionis, manifeſtabitur vita Chriſti æterna, iugis, incorrupta, iam & Dei vita? aut cuius temporis, vita Domini manifeſtabitur in corpore noſtro? Illa quidem quam vixit vſque in paſſionem; quæ non modò apud Iudæos in manifeſto fuit, verùm etiam omnibus nunc gentibus prodita eſt. Adcò eam ſignificat, quæ [e] *portas adamantinas mortis, & æneas ſeras inferorum infregit*, quæ exinde iam noſtra eſt. Denique, manifeſtabitur in corpore. quando? poſt mortē. quomodo? dum reſurgimus in corpore, ſicut & Chriſtus. Ne enim quis argumentetur, nunc habere [f] *manifeſtari vitam Ieſu in corpore noſtro* per diſciplinam ſanctitatis, & patientiæ, & iuſtitiæ, & ſapientiæ, quibus Domini vita floruerit, prouidentiſſima Apoſtoli intentio ingerit: *Si enim nos qui viuimus, in mortem tradimur, propter Ieſum, vt vita eius manifeſtetur in corpore noſtro mortali*. ideo defunctis nobis hoc ait futurum in corpore noſtro. Quòd ſi tunc, quomodo niſi reſuſcitato eo? proinde & in clauſula: [g] *Scientes, ait, quòd qui ſuſcitauit Ieſum, & nos ſuſcitabit cum ipſo, quia iam reſurrexit à mortuis*: niſi quia, cum ipſo, ſicut ipſum, ſapit? Si verò ſicut ipſum, non vtique ſine carne.

[a] 2. Cor. 4. 6
[b] Matt. 9. 17
[c] 2. Cor. 4. 10.
[d] Ibid. 11.
[e] Pſ 106. 16.
[f] 2 Cor. 4. 11
Ibid.
[g] Ibid. 14.

CAPVT XLV.

Hæretici abutuntur Apoſtolo, in depoſitione veteris hominis, non enim carnem morte deponi præcipit, vt eam acceleremus, ſed veterem & corruptam conuerſationem.

Per totum. V. Homo vetus & nouus. 3. in f. in Alphab. Errorum. V. Animæ corp. & effigies. 6.

SEd & rurſus alia cæcitate in duos homines impingunt; in veterem, & in nouum; monente Apoſtolo, [a] *deponere nos veterem hominem*, qui corrumpitur per concupiſcentiam ſeductionis; renouari autem ſpiritu ſenſus; [b] *& induere nouum hominem, qui ſecundum Deum conditus eſt, in iuſtitia, & religione veritatis*; vt & hic ad duas ſubſtantias diſtinguendo, vetuſtatem ad carnem, nouitatem ad animam, corruptionem perpetuam veteri defendat, id eſt carni. Porro, ſi ſecundùm ſubſtantias, nec anima nouus homo, quia poſterior; nec caro ideo vetus, quia prior. quantulum enim temporis inter manum Dei, & adflatum? auſim dicere, etiamſi multò prior anima caro, eo ipſo quod anima impleri ſe exſpectauit, priorem eam fecit. Omnis enim conſummatio atque perfectio, etſi ordine poſtumat, effectu tamen anticipat. Magis illud prius eſt, ſine quo priora non poſſunt. Si caro vetus homo; quando iſtud? à primordio? atquin Adam nouus totus, & ex nouo vetus nemo. nam & exinde à benedictione geniture, caro atque anima ſimul fiunt, ſine calculo temporis; & quæ ſimul in vtero etiam ſeminantur, quod docuimus in commentario animæ, contemporant fœtu, coætant natu duos iſtos homines; ſanè ex ſubſtantia duplici, non tamen & ætate. ſic vnū edunt, dum prior neuter eſt. [*] Scitius eſt, totos nos aut veteres, aut nouos eſſe: quà enim alterū poſſimus eſſe, neſcimus. Sed Apoſtolus veterē hominē manifeſtè notat: [*] *Expone enim*, inquit, ſecundū vet.

[a] Epheſ. 4. 22.
[b] Ibid.
[*] Citius.
[*] Exponen.

c Ephes. 4. 22. pristinam conuersationem, *veterem hominem*, non secundùm alicuius substantiæ [illegible]nium. Neque enim carnem præcipit deponamus, sed quæ & alibi carnalia o[illegible]nd[illegible]
Gal. 5. 19. opera, non corpora accusans, de quibus & hîc subjicit: [d] *Deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque ad proximum suum, quoniam membra alterutrum sumus. Irascimini autem, & nolite delinquere. Sol non occidat super iracundiam vestram. Neque dederitis locum diabolo. Qui furabatur, iam non furetur, immò potius laboret operando manibus, vt [illegible]beat impartire indigenti.* [e] *Omnis sermo turpis non procedat ex ore vestro, sed qui sit optimus ad ædificationem fidei, vt gratiam audientibus præstet. Et nolite contristare Spiritum Dei sanctum, in quo signati estis, in redemptionis die. Omnis amaritudo, & ira, & clamor, & blasphemia, & indignatio auferatur à vobis, cum omni malitia. Estote autem in alterutrum benigni, mi[illegible]des, donantes inuicem, sicut & Deus vobis donauit in Christo.* Igitur qui carnem, ve[illegible]em hominem existimant, cur non mortem sibi properant, vt vetere homine deposito, præceptis Apostoli occurrant? Nos enim qui totam fidem in carne administ[r]andam credidimus, immò & per carnem, cuius est & os ad proferendum optimum quemque s[er]monem, & lingua ad non blasphemandum, & cor ad non indignandum, & manu[s] [ad] operandum & largiendum; tam vetustatem hominis, quàm nouitatem; ad mor[e]m non ad substantialem differentiam pertinere defendimus. Atque ita, pariter agnos[ci]mus, hominem qui secundùm pristinam conuersationem vetus fuerit, eundem & corrumpi, ita dictum secundùm concupiscentiam seductionis, quemadmodum & ve[te]rem, secundùm pristinam conuersationem, non secun[d]um carnem, per int[illegible] petuum. Cæterùm, carne tam saluum quàm eundem, vtpote vitiosam disciplinam, non corpulentiam exutum.

(Margin: d Ephes. 4. 25. Psal 4. 5. Ephes. 4. 27. e Ibid. 29. & seq.)

CAPVT XLVI.

Apostolus non carnis substantiam, sed opera carnis & peccata damnat.

Per totum. V. Carnis infirmitas. 2.

Ephes. 4. 22. TALEM vbique Apostolum recognoscas, ita carnis opera damnantem, vt carnem damnare videatur: sed nè ita quis existimet, ex aliorum vel cohærentium se[n]suum suggestu procurantem. Nam & dicens: [a] *Eos qui in carne sunt, Deo placere non posse*, statim de prauo intellectu, ad integrum reuocat, adjiciens: [b] *Vos autem non estis in carne, sed in spiritu.* Eos enim quos in carne esse constabat, negando in carne esse, in operibus carnis non esse monstrabat: atque illos demum Deo placere non posse; non qui in carne essent, sed qui carnaliter viuerent: placere autem Deo illos, qui [c] *in carne po[siti], secundùm spiritum incederent.* Et rursus: [d] *Corpus quidem ait, mortuum, sed propter delinquentiam: sicut spiritum, vitam, propter iustitiam.* Vitam autem morti opponens in carne constitutæ, sine dubio illic & vitam repromisit ex iustitia, vbi mortem determinauit ex delinquentia. Cæterùm, frustrà opposuit vitam morti, si non est illic vbi est & ipsa, cui eam opposuit, excludendæ vtique de corpore. Porro, si vita mortem de corpore excludit, non potest id perficere, nisi illuc penetret, vbi est quod excludit. Et quid ego nodosius, cùm Apostolus absolutius? [e] *Si enim*, inquit, *spiritus eius qui suscitauit Iesum, habitat in vobis; qui suscitauit Iesum à mortuis, suscitabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum eius in vobis*: vt & si animam quis corpus mortale præsumpserit, quum hoc & carnem negare non possit, carnis quoque resuscitationem cogatur agnoscere, secundùm eiusdem status communionem. Ex sequentibus adhuc discas, opera carnis damnari, non ipsam. [f] *Itaque, fratres, ait, debitores sumus, non carni, vt secundùm carnem viuamus: si enim secundùm carnem vixeritis, futurum est vt moriamini: si verò spiritu, carnis actus mortificaueritis, viuetis.* Porro, vt ad singula quæque respondeam; si in carne constitutis, secundùm spiritum tamen degentibus, salus repromittitur; iam non caro aduersatur saluti, sed operatio carnis. Operatione autem carnis exclusa, quæ causa est mortis, salua iam caro ostenditur, causa carens mortis. [g] *Lex enim*, inquit, *spiritus vitæ in Christo Iesu, manumisit me à lege delinquentiæ, & mortis*: certè quam præmisit, [h] *habitare in membris nostris.* Ergo iam membra nostra lege mortis non tenebuntur, quia nec delinquentiæ, à quibus manumissa sunt. [i] *Quod enim inualidum erat legis, in quo infirmabatur per carnem, misso Deus filio suo in simulacro carnis delinquentiæ, & per delinquentiam, damnauit delinquentiam in carne*, non carnem in delinquentia: neque enim domus cum habitatore damnabitur. [k] *Habitare enim peccatum dixit in corpore nostro.* Damnata autem delinquentia, caro absoluta est: sicut indemnata ea, legi mortis & delinquentiæ obstricta est. Sic & [l] *sensum carnis, mortem appellauit, dehinc & inimicitiam ad Deum*, sed non carnem ipsam. Cui ergo, dices, reputabitur sensus carnis, si non sub-

(Margin: a Rom. 8. 8. b Ibid. 9. c Rom. 8. 4. d Rom. 8. 10. e Rom. 8. 11. f Rom. 8. 12. g Rom. 8. 2. h Rom. 7. 23. i Rom. 8. 3. k Rom. 7. 20. l Rom. 8. 7.)

stantiæ ipsi? Planè, si probaueris aliquid carnē de suo sapere. Si verò sine anima nullius est sensus, intellige sensum carnis ad animam esse referendum; carni interdum deputatum, quia per carnem administratur: Et ideo [m] *habitare ait delinquentiam in carne*, quia & anima, à qua delinquentia inducitur, inquilina est carnis, mortificatæ quidem, sed non suo, verùm delinquentiæ nomine. Nam & alibi: [n] *Quomodo*, inquit, *etiam nunc, velut viuentes in mundo, sententiam fertis?* non ad mortuos scribens, sed ad eos qui desinere deberent, mundialiter viuere. m Rom. 7. 20. n Coloss. 2. 20.

CAPVT XLVII.

Paulus è contra vitam & salutem carni repromittit, & non soli animæ, sed totius hominis substantiæ.

In p. V. Carnis infirmitas. 2. in m. ad circa. f. V. Baptismi effectus. 1. circa. f. V. Hæretici scripturæ S. corruptores. 1. in f. V. Resurrect. gloria & dotes. 2. in f. V. Christus Iudex. 2.

HÆc enim erit vita mundialis, qua [a] *veterem hominem dixit confixum esse Christo*; a Rom. 6. 6.
non corporalitatem, sed mortalitatem. Cæterùm, si non ita accipimus, non est corporalitas nostra confixa, nec crucem Christi caro nostra perpessa est; sed quemadmodum adiecit, [b] *Vt euacuetur corpus delinquentiæ*; per emendationem vitæ, non per in- b Rom. 6. 8.
teritum substantiæ; sicut ait, *Vt hactenus delinquentiæ seruiamus*. & vt hac ratione commortui Christo, credamus, quòd etiam conuiuamus illi. [c] *Sic enim*, inquit, *& vos reputate mortuos quidem vos*. Cuinam? carni? non, sed delinquentiæ. Ergo salui erunt carni; c Ibid. 11.
viuentes autem Deo in Christo Iesu; per carnem vtique; cui mortui non erunt; delinquentiæ scilicet mortui, non carni. Nam & adhuc ingerit: [d] *Ne ergo regnauerit in corpore vestro mortali delinquentia, ad obaudiendum illi, & ad exhibendum membra vestra arma iniustitiæ, delinquentiæ; sed exhibete vosmetipsos Deo, velut ex mortuis viuos*; non velut viuos, sed velut ex mortuis viuos: *& membra vestra, arma iustitiæ*. Et rursus: [d] *Sicut exhibuistis membra vestra famula immunditiæ, & iniquitatis ad iniquitatem; ita & nunc exhibete membra vestra famula iustitiæ, in sanctificium. Quum enim serui essetis delinquentiæ, liberi eratis iustitiæ. Quem ergo fructum habebatis super his, de quibus nunc confundimini? finis enim illorum mors. Nunc vero liberi facti à delinquentia, famulati autem Deo, habetis fructum vestrum in sanctificium; finem autem, vitam æternam. Stipendia enim delinquentiæ, mors: donatiuum autem Dei, vita æterna in Christo Iesu Domino nostro.* Ita per totam hanc sensuum seriem, ab iniustitia, & delinquentia membra nostra diuellens, & iustitiæ, & sanctimoniæ adiungens, & transferens eadem à stipendio mortis, ad donatiuum vitæ æternæ; carni vtique compensationem salutis repromittit, cui nullam omnino competisset imperari propriam sanctimoniæ & iustitiæ disciplinam, si non ipsius esset & præmium disciplinæ: sed nec ipsum baptisma committi, si per regenerationem, non etiam restitutioni inaugurearetur, hoc quoque Apostolo ingerente: [e] *An ignoratis, quod quicunque in Christum Iesum tincti sumus, in mortem eius tincti sumus? consepulti ergo illi sumus per baptisma in mortem, vti quemadmodum surrexit Christus à mortuis, ita & vos in nouitate vitæ incedamus.* Ac ne de ista tantùm vita putes dictum, quæ ex fide per baptisma in nouitate viuenda est, prouidentissimè adstruit: [f] *Si enim complantati fuerimus simulacro mortis Christi, ita & resurrectionis erimus.* Per simulacrum enim morimur in baptismate, sed per veritatem resurgimus in carne, sicut & Christus. [g] *Vt sicut regnauit in morte delictum; ita & gratia regnet per iustitiam in vitam sempiternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.* Quomodo ita, si non æquè in carne? Vbi enim mors, ibi & vita post mortem; quia & vita ibi antè, vbi postea mors. Nam si regnum mortis nihil operatur, quàm carnis dissolutionem; proinde, vitam contrariam morti, contrarium oportet operari; id est, carnis redintegrationem; vt sicut deuorauerat mors inualescendo, ita & mortali deuorato ab immortalitate, audire possit, [h] *Vbi est, mors, aculeus tuus? vbi est, mors, contentio tua?* Sic enim & [i] *gratia illic superabundabit, vbi & iniquitas abundauit.* [k] *Sic & virtus in infirmitate perficietur.* [l] *quod perijt, saluum faciens; quod mortuum est, viuificans; quod percussum est, sanans; quod languit, medicans; quod ereptum est, redimens; quod famulatum est, liberans; quod seductum est, reuocans; quod elisum est, suscitans.* & quidem de terra [m] *in cælum, vbi nostrum municipatum.* Philippenses quoque ab Apostolo discunt: Vnde & *salutificatorem nostrum expectamus Iesum Christum, qui transfigurabit corpus nostræ humilitatis, conformale corpori gloriæ suæ*; sine dubio post resurrectionem, quia nec ipse Christus glorificatus est antè passionem. Hæc erunt corpora nostra, quæ Romanos [n] *obsecrat exhibere, hostiam viuam, sanctam, placibilem Deo.* Quomodo viuam, si peritura sunt? quomodo sanctam, si prophana sunt?

Rom. 6. 12. d Rom. 6. 19 & seq. e Rom. 6. 3. f Ibid. 5. g Rom. 5. 21 h 1. Cor. 15. 55. i Rom 5. 20. k 2. Cor. 12. 9. l Ezech. 34. 16. m Philipp. 3. 20. n Rom. 12. 1.

quomodo placibilem, si damnata sunt? Age iam, quod ad Thessalonicenses ipsius solis radio putem scriptum; ita claret; qualiter accipient lucifugæ isti scripturarum: [o 1. Thess. 5. 23.] *o Ipse autem Deus pacis sanctificet vos totos?* Non sufficit, sed sequitur. *Et integrum corpus vestrum, & anima, & spiritus sine querela conseruentur in præsentia Domini.* [Ibid.] Habes omnem substantiam hominis saluti destinatam, nec alio tempore, quàm in aduentu Domini, qui clauis est resurrectionis.

CAPVT XXXXVIII.

Caro & sanguis, corruptibilis scilicet, regnum Dei non possidebunt. Sed resurrectio apertè probatur ex prima Corinth. 15.

à p. V. Resurrectionis fides. 2. & V. Resurrect. ration. probatur. 14. in m. V. carnis dignitas in ord. ad gloriam. 4. à m. V. Resurrect. probat. scrip 13.

[a 1 Cor. 15. 50.] SED *a caro, inquis, & sanguis, regnum Dei hereditati possidere non possunt.* Scimus hoc quoque scriptum est: de industria distulimus hucusque, vt quod aduersarij in prima statim acie obstruunt, in vltima congressione prosterneremus, omnibus quæstionibus, quasi auxilijs, eius, antè dejectis. Sed & nunc expectent præcedentia recognosci, vt & huic sensui sua origo præiudicet. Opinor, Apostolus disposita ad Corinthios omni distinctione Ecclesiasticæ disciplinæ, summam & sui Euangelij, & fidei illorum, in Dominicæ mortis, & resurrectionis demandatione concluserat; vt & nostræ spei regulam inde deduceret, vnde constaret. [b 1 Cor. 15. 12. & seq.] Itaque subjicit: *b Si autem Christus prædicatur, quòd à mortuis resurrexit, quomodo quidam dicunt in vobis, resurrectionem mortuorum non esse? quasi non est, nec Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra. inueniemur enim falsi testes Dei, qui testimonium diximus quòd resuscitauerit Christum, quem non resuscitauit. Nam c si mortui non resurgunt, nec Christus resurrexit.* [c 1. Co. 15. 16 & seq. ibid. 14. & 17. 18.] *Si Christus non resurrexit, vana est fides vestra; quia adhuc in delictis vestris estis; & qui in Christo dormierunt, perierunt.* Per hæc, cui nos rei credendæ videtur exstruere? Resurrectioni, inquis, mortuorum, quæ negabatur. Certè sub exemplo Dominicæ resurrectionis volens eam credi. Certè, inquis. Exemplum porro ex diuersitate, an ex parilitate componitur? Vtique, inquis, ex parilitate. Quomodo autem Christus resurrexit? in carne, an non? sine dubio, si mortuum, si sepultum audis secundùm scripturas, non aliàs quàm in carne; æquè resuscitatum in carne concedis. Ipsum enim quod cecidit in morte, quod jacuit in sepultura, hoc & resurrexit; non tam Christus in carne, quàm caro in Christo. Igitur, si ad exemplum Christi resurgemus qui resurrexit in carne, iam non ad exemplum Christi resurgemus, si non in carne & ipsi resurgemus: [d Ibid. 21.] quia *d per hominem*, inquit, *mors, & per hominem resurrectio*: vt separaret quidem auctores; mortis Adam; Christum, resurrectionis; eiusdem autem constitueret substantiæ resurrectionem, cuius & mortem, per ipsorum auctorum in nomine hominis comparationem. [e Ibid. 22.] Si enim *e sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur*; carne viuificabuntur in Christo, sicut in Adam carne moriuntur. [f 1 Cor. 15. 1. 23] *f Vnusquisque autem in suo ordine*, scilicet quia & in suo corpore. Ordo enim non aliud quàm meritorum dispositor. Merita autem quum corpori quoque adscribantur, ordo quoque corporum disponatur necesse est, vt possit esse meritorum. [g 1. Co. 15. 29.] *g Si autem & baptizantur quidam pro mortuis*; videbimus an ratione; certè illa præsumptione hoc eos instituisse contendit, qua alij etiam carni, vt vicarium baptisma, profuturum existimarent ad spem resurrectionis; quæ nisi corporalis, non aliàs hic baptismate corporali obligaretur. [h Ibid. 10.] *h Quid & ipsos baptizari, ait, si non quæ baptizantur corpora resurgunt?* Anima enim, non lauatione, sed responsione sancitur. [i Ibid. 31.] *Quid & nos*, inquit, *omni hora periclitamur?* vtique per carnem. [k Ibid. 32.] *i Quotidie morior.* vtique periculis carnis, per quam & *k depugnauit ad bestias Ephesi*: illas scilicet bestias Asiaticæ pressuræ, de qua in secunda ad eosdem: [l 2. Cor. 1. 8.] *l Nolumus enim vos ignorare, fratres, de pressura nostra apud Asiam, quod superquàm supra grauati sumus extra vires, vti de vita hæsitaremus.* Omnia hęc, nisi fallor, eò enumerat, vt, nolens vanam credi carnis conflictationem, indubitatè velit credi carnis resurrectionem. Vana enim habenda est conflictatio eius, cuius nulla erit resurrectio. [m 1. Cor. 15 35.] *m Sed dicet quis, Quomodo resurgent mortui? quo autem corpore venient?* Iam hîc de qualitatibus corporum disserit; an eadem ipsa, resumantur. Sed quum eiusmodi quęstio posterior habeatur, sufficiet interim ex hoc quoque corporalem definiri resurrectionem, quum de qualitate corporum quæritur.

CAPVT XXXXIX.

Differentia vtriusque Adæ, & vtriusque in nobis imago diuersa: & quomodo caro, & sanguis regnum Dei non possideat.

à p. V. Christi. Elogia. 2. à m. ad f. V. Resurrect. impug. hæret. 12.

VENTVM est nunc ad carnem, & sanguinem reuerà totius quæstionis: quas
substantias, quali conditione exhæredauerit Apostolus à Dei regno, æquè de
antecedentibus discere est. [a] *Primus*, inquit, *homo de terra choicus*, id est limacius, id est [a] 1. Cor. 15. 47
Adam. *Secundus homo de cælo*, id est sermo Dei, est Christus: non aliàs tamen homo,
licet de cœlo, nisi quia & ipse caro atque anima, quod homo, quod Adam. Nam &
suprà [b] *nouissimus Adam* dictus, de consortio substantiæ commercium nominis traxit; [b] Ibid. 46
quia nec Adam ex semine caro, quod & Christus. [c] *Qualis ergo choicus, tales & choici;* [c] Ibid. 48.
qualis cælestis, tales & cælestes. Substantia tales? an primò disciplina? dehinc & digni-
tate, quam & disciplina captauit? Atquin, substantia nullo modo separabuntur choi-
ci, atque cœlestes, semel ab Apostolo homines dicti. Si enim Christus solus verè cœle-
stis, immò & supercœlestis; homo tamen, quà caro atque anima, nihilo ex ista sub-
stantiarum conditione, à choica qualitate discernitur: proinde & qui cœlestes secun-
dùm illum, non de substantia præsenti, sed de futura claritate cœlestes prædicati in-
telliguntur, quia & retro, vnde distinctio ista manauit de dignitatis differentia, osten-
sa est [d] *alia supercælestium gloria, alia superterrenorum; & alia solis, alia lunæ, alia stellarum.* [d] Ibid. 40. & 41.
quia & stella à stella differt in gloria, non tamen in substantia. Denique, præmissa diffe-
rentia dignitatis in eadem substantia, & nunc sectandæ, & tunc capessendæ, subiungit
etiam exhortationem, vt hîc habitum Christi sectemur ex disciplina, & illic fastigium
consequamur ex gloria: [e] *Sicut portauimus imaginem choici, portemus etiam imaginem super-* [e] Ibid. 49.
cælestis. Portauimus enim imaginem choici per collegium transgressionis, per consor-
tium mortis, per exilium paradisi. Nam etsi in carne hîc portatur imago Adæ, sed
non carnem monemur exponere. Si non carnem, ergo conuersationem, vt proinde &
cœlestis imaginem gestemus in nobis; non iam Dei, nec iam in cœlo constituti; sed
secundùm lineamenta Christi incedentes [f] *in sanctitate, & iustitia, & veritate.* Atque [f] Ephes. 5. 8.
adeò ad disciplinam totum hoc dirigit, vt hîc dicat portandam imaginem Christi in
ista carne, & in illo tempore disciplinæ. *Portemus* enim præceptiuo modo, dicens, huic
tempori loquitur, in quo homo nulla alia substantia est, quàm caro, & anima; aut si
quam aliam, id est, cœlestem substantiam hæc fides spectat, huic tamen repromissa
sit, cui ad illam elaborare, mandatur. Quum igitur imaginem choici, & cœlestis in con-
uersatione constituat; illam ejerandam, hanc verò sectandam; dehinc adiungat,
[g] *Hoc enim dico*, (id est, propter ea quæ suprà dixi: coniunctio est enim, sensus supple- [g] 1. Cor. 15. 50.
mentum antecedentibus reddens) *quòd caro & sanguis regnum Dei hæreditati possidere*
non possunt. nihil aliud intelligi mandat carnem, & sanguinem, quàm supradictam
imaginem choici: quæ si in conuersatione censetur vetustatis, conuersatio autem ve-
tustatis, non capit Dei regnum, proinde caro, & sanguis non capiendo Dei regnum,
ad conuersationem rediguntur vetustatis. Planè, si nunquam Apostolus pro operibus
substantiam posuit, nec hîc ita vtatur. Si verò [h] *in carne adhuc constitutos, negans esse in* [h] Rom. 8. 9.
carne, in operibus carnis negans esse; formam eius subruere non debes; non substan-
tiam, sed opera substantiæ alienantis à Dei regno. Quibus etiam ad Galatas manifesta- [i] Gal. 5. 21.
tis, [i] *prædicere se, & prædixisse profitetur; quòd qui talia agunt, regnum Dei non sunt hæreditá-*
te consecuturi, non portantes scilicet imaginem cælestis, sicut portauerant choici; ideoque ex
vetere conuersatione, nihil aliud deputandi quàm caro, & sanguis. Nam & si subitò in
hanc definitionē erupisset Apostolus: [k] *eliminandam carnem, & sanguinem à Dei regno*, sine
vllius suprà sensus præstructione, nonnè duas istas substantias proinde hominem vete- [k] 1. Cor. 15. 50.
rem interpretaremur, carni & sanguini deditum, id est, esui & potui; cuius sit dicere
aduersus fidem resurrectionis, [l] *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur?* Et hoc [l] Ibid. 32.
enim insulciens Apostolus, carnem & sanguinem de fructibus ipsorum, manducandi
& bibendi, sigillauit.

CAPVT L.

Resurrectio etiam carni reproba dabitur, sed non Dei regnum.

Per totum. V. Resurrect. impug. hæret. 12.

SED & omissis huiusmodi interpretationibus, carnis & sanguinis opera taxanti-
bus, ipsas quoque substantias non aliter, quàm sunt, intellectas, licebit resurrectioni

vindicare. Non enim resurrectio carni & sanguini directò negatur, sed Dei regnum,
Io. 5. 29. quod obuenit resurrectioni, (est autem & in iudicium resurrectio) immò & confirmatur carnis resurrectio generalis, quum specialis excipitur. Dum enim in quem statum non resurgat edicitur, in quem resurgat subauditur. Atque ita dum pro meritis distinctionem resurrectionis opus substantiæ, non genus, patitur, apparet hinc quoque carnem & sanguinem, nomine culpæ, non substantiæ, arceri à Dei regno; nomine tamen
a1. Cor. 15. 50 formæ resurgere in iudicium, quia non resurgant in regnum. Adhuc dicam: [a] *Caro & sanguis regnum Dei hæreditate possidere non possunt.* Meritò, sola, & per semetipsa; vt ostenderet adhuc spiritum illis necessarium.
b Io. 6. 63. [b] *Spiritus enim est qui viuificat* in regnum Dei, caro nihil prodeste. Prodesse tamen illi aliud potest, id est spiritus, & per spiritū, opera quoque spiritus. Resurgunt itaque ex æquo, omnis caro & sanguis, in qualitate sua. Sed quorum est adire regnum Dei, induere oportebit vim incorruptibilitatis, & immortalitatis, sine qua regnum Dei adire non possunt, antequam consequi eam possint. Meritò ergo caro & sanguis, vt diximus, sola, regnum Dei capere deficiunt. Iam vero
c1. Co 15. 53 quum [c] *deuorari habeat corruptiuum istud, ab incorruptibilitate*, id est caro: *& mortale istud, ab immortalitate*, id est sanguis, post resurrectionem ex demutatione, meritu, non demutata,
d1. Cor. 15. 50. [d] *caro & sanguis, regnum Dei hæreditati possidere non possunt*, non tamen resuscitari. Sunt qui carnem & sanguinem, Iudaismum velint accipi, propter circumcisionem alienum & ipsum à Dei regno; quia & ille vetustati deputetur, & hoc titulo iam & a
e Gal. 1. 16. bi ab Apostolo denotetur, qui [e] *post reuelatum in se filium Dei, ad euangelizandum eum in nationibus, statim non retulerit ad carnem & sanguinem*, id est, circuncisionem, id est, ad Iudaismum, sicut ad Galatas scribit.

CAPVT LI.

Christus in vera carne suscitatus, & assumptus in cœlum, caput nostrum, suo corpori resurrectionem, & mortis absorbendæ victoriam, per Apostolum repromittit.

In p. V. Resurrect. Rationibus probatur. 15 à p. ad f. V. Resurrect. impug hæret. 15.

SED pro omnibus iam stabit, quod in clausulam reseruauimus, etiam pro Apostolo ipso, reuerà maximæ inconsiderantiæ reuincendo, si tam abruptè, vt quidam volunt, clausis (quod aiunt) oculis, sine distinctione, sine conditione, omnem passim carnem & sanguinem à regno Dei extrusit; vtique & ab ipsa regia cœlorum: quum illic adhuc
a Marc. 16. 19. [a] *sedeat Iesus ad dexteram Patris*; homo, etsi Deus; *Adam nouissimus*, etsi sermo primarius; caro & sanguis, etsi nostris puriora,
b Act. 1. 2. [b] *ibidem & tamen & substantia, & forma qua ascendit talis etiam descensurus*, vt angeli adfirmant;
c Io. 19. 37. [c] *agnoscendus scilicet eis, qui illum conuulnerauerunt.* Hic
d1. Tim. 2. 5 [d] *sequester Dei atque hominum* appellatus, ex vtriusque partis deposito commissu sibi, carnis quoque depositum seruat in semetipso, arrabonem summæ totius. Quemadmodum enim [e] *nobis arrabonem spiritus reliquit*, ita & à nobis arrabonem carnis
e2 Cor. 5. 5. accepit, & vexit in cœlum pignus totius summæ illuc quandoque redigendæ. Securæ estote, caro & sanguis; vsurpastis & cœlum, & regnum Dei in Christo. Aut si negent
f1. Cor. 15. 50 vos in Christo, negent & in cœlo Christum, qui vobis cœlum negauerunt. [f] *Ita nec corruptela*, inquit, *incorruptelam hæreditati habebit.* non vt carnem & sanguinem existimes corruptelam, quando ipsa sint potius obnoxia corruptelæ, per mortem scilicet. siquidem mors est, quæ carnem & sanguinem non modo corrumpit, verùmetiam consumit. Sed quoniam opera carnis & sanguinis non posse consequi regnum Dei edixerat, quò magis hoc exaggeraret, ipsi quoque corruptelæ, id est morti, cui carnis & sanguinis opera proficiunt, hæreditatem incorruptelæ ademit. Nam & paulòpost, ipsius mortis quodammodo mortem expressit:
g1 Co. 15. 54 55. [g] *Deuorata est mors, dicens, in contentionem. Vbi est, mors, aculeus tuus? vbi est, mors contentio tua? Aculeus autem mortis delinquentia*; hæc erit
h Ibid. 56. corruptela. [h] *Virtus autem delinquentiæ, lex.* illa sine dubio, quam constituit [i] *in membris*
i Rom. 7. 23 *suis militantem aduersus legem animi sui*: ipsam scilicet vim delinquendi contra volunta-
k1. Cor. 15. 26. tem. Nam & suprà, [k] *nouissimum inimicum, mortem, euacuari ait.* Hoc modo [l] *nec corruptela hæreditatem incorruptelæ consequetur*; id est, nec mors perseuerabit. Quando, &
l Ibid. 50.
m Ibid 52. 53. quomodo defectura? [m] *Cùm in atomo, in momentaneo oculi motu, in nouissima tuba & mortui resurgent incorrupti.* Qui hi, nisi qui antè corrupti? id est, corpora, id est, caro & sanguis? *Et nos demutabimur.* De qua habitudine; nisi in qua deprehendemur? *Oportet enim corruptiuum istud induere incorruptionem, & mortale istud induere immortalitatem.* Quid mortale, nisi caro? quid corruptiuum, nisi sanguis? Ac nè putes aliud sentire Apostolum prouidentem tibi, &, de carne dictum intelligas, laborantem; quum

dicit,

dicit, iſtud corruptiuum, & iſtud mortale, cutem ipſam tenens dicit. Certè iſtud niſi de ſubiecto, niſi de comparenti pronuntiaſſe non potuit. Demonſtrationis corporalis eſt verbum. Aliud autem corruptiuum, aliud corruptela; & aliud mortale, & aliud mortalitas. Aliud enim quod patitur, aliud quod pati efficit. Ita, quæ patiuntur corruptelam, mortalitatem, caro ſcilicet, & ſanguis, ea neceſſe eſt patiantur & incorruptelam, & immortalitatem.

CAPVT LII.

Apoſtolus mortuos aſſerit in eodem corpore ſuſcitandos.

Per totum. V. Reſurrect. impug. hæret. 18. & in m. V. Martyres. 12. & V. gentilium probra. 1.

VIDEAMVS iam nunc quo corpore venturos mortuos diſputet. Et benè, quòd a 1. Cor. 15. 36.
erupit ſtatim oſtendere; quaſi quis eiuſmodi quærat. [a] *Stulte*, inquit, *tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi mortuum fuerit.* Hoc ergo iam de exemplo ſeminis conſtet,
non aliam viuificari carnem, quàm ipſam quæ erit mortua. Et ita ſequentia relucebunt. b Ibid. 7.
Nihil enim aduerſus regulam exempli licebit intelligi. nè quia ſequitur, [b] *Et quod ſeminas, non corpus quod futurum eſt, ſeminas*, idcirco aliud reſurrecturum corpus, quàm
quod moriendo ſeminatur, exiſtimes, cæterum, excidiſti ab exemplo. Nunquam
enim frumento ſeminato, & in terra diſſoluto, hordeum erumpit, & non idipſum
genus grani, eademque natura, & qualitas, & forma. Denique, vnde, ſi non idipſum?
& corruptela enim ipſum eſt, dum ipſius eſt. Non enim & ſuggerit, quomodo non, c Ibid. 38.
quod futurum eſt, corpus ſeminatur? dicens; [c] *Sed nudum granum, ſi fortè, frumenti, aut alicuius eiuſmodi: Deus autem dat illi corpus, prout vult.* Certè ei grano, quod nudum
ſeminari ait. Certè, inquis. Ergo ſaluum eſt, cui date habet Deus corpus. Quomodo
autem ſaluum eſt, ſi nuſquam eſt? ſi non reſurgit? ſi non idipſum reſurgit? Si non reſurgit, ſaluum non eſt. Si non eſt ſaluum, accipere corpus à Deo non poteſt. Sed enim
ſaluum omni modo conſtat. Ad quid ergo dabit illi Deus, prout vult, corpus, habenti
vtique proprium corpus illud nudum, niſi vt iam non nudum reſurgat? ergo additum
erit quod corpori ſuperſtruitur: nec exterminatur illud, cui ſuperſtruitur, ſed augetur. Seritur enim ſolummodò granum ſine folliculi veſte, ſine fundamento ſpicæ, ſine
munimento ariſtæ, ſine ſuperbia culmi. Exurgit autem copia fœneratum, compagine
ædificatum, ordine ſtructum, cultu munitum, & vſquequaque veſtitum. Hæc ſunt
ei corpus à Deo aliud; in quod, non abolitione, ſed ampliatione mutatur. Et vnicuique ſeminum ſuum corpus deputauit; non ſuum, id eſt, non priſtinum: vt tunc & illud ſuum ſit, quod extrinſecus à Deo adquirit. Serui igitur exemplo; & conſerua ſpeculum eius, carni; eandem credens fructificaturam, quæ ſit ſeminata; ipſam, etſi
pleniorem; non aliam, etſi aliter reuertentem. Accipiet enim & ipſa ſuggeſtum &
ornatum, qualem illi Deus voluerit ſuperducere ſecundùm merita. Sine dubio ad d Ibid. 39.
hoc dirigit, [d] *Non omnis caro, eadem caro*: non ad denegandam ſubſtantiæ communionem, ſed prærogatiuæ peræquationem; corpus, honoris, non generis, in differentiam
redigens. In hoc & figurata ſubjicit exempla animalium, & elementorum. [e] *Alia* e 1. Cor. 15.
caro hominis, id eſt ſerui Dei, qui verè homo eſt: *alia iumenti*, id eſt ethnici, de quo & 39.
Propheta: [f] *Adſimilatus eſt*, inquit; *homo irrationabilibus iumentis* [g] *Alia caro volucrum*, f Pſal. 48. 13. 21.
id eſt martyrum, qui ad ſuperiora conantur: *alia autem piſcium*, id eſt, quibus aqua g 1. Cor. 15.
baptiſmatis ſufficit. Sic & de ſupercœleſtibus corporibus argumenta committit. [h] *Alia* 39.
ſolis gloria, id eſt, Chriſti: *& alia lunæ*, id eſt Eccleſiæ: *& alia ſtellarum*, id eſt ſeminis h Ibid. 43.
Abrahæ. *Et ſtella enim à ſtella differt in gloria; corpora terrena, & cæleſtia*; Iudæus ſcilicet,
& Chriſtianus. Cæterum, ſi non figuratè, ſatis vanè mulorum, & miluorum carnes, *& corpora cæleſtium luminum* appoſuit humanis, non pertinentia ad conditionis comparationem, ſicut nec ad reſurrectionis conſecutionem. Poſtremò, cùm per hæc, differen-
tiam gloriæ, non ſubſtantiæ, concluſiſſet: [i] *Sic*, inquit, *& reſurrectio mortuorũ*. Quomodo? i Ibid. 42.
non de alio aliquo, ſed de ſola gloria differens. Rurſus enim reſurrectionem ad eandem
ſubſtantiam reuocans, & ad granum denuò ſpectans, [k] *Seminatur*, inquit, *corruptela, re-* k Ibid. 43.
ſurgit incorruptela: ſeminatur in dedecoratione, reſurgit in gloria: ſeminatur in infirmitate, reſurgit in virtute: ſeminatur corpus animale, reſurgit ſpiritale. Certè non aliud reſurgit, quàm
quod ſeminatur: nec aliud ſeminatur, quàm quod diſſoluitur humi: nec aliud diſſoluitur humi, quàm caro. hanc enim ſententia Dei eliſit: [l] *Terra es, & in terram ibis*; quia & de l Gen. 3. 19.
terra erat ſumpta. Hunc & Apoſtolus concepit ſeminari eam dicere, quũ redhibetur in

Ibid. terram, quia & seminibus sequestratorium terra est, illic deponendis, & inde repetendis. Ideoque & reconsignat imprimens, *Sic enim scriptum est*: nè aliud existimes esse seminari, quàm *In terram ibis, ex qua es sumptus*: sic nè alterius quàm carnis, sic enim scriptum est.

CAPVT LIII.

Apostolus verom carnem, non verò animam, per corpus animale intellexit.

In p. V. Resurrect. impug. hæret. 15. à p. V. Carnis. excell in ord. ad animam. 2. in m. ad f. V. Resurrect. gloria & dotes. 7. & in m. in Alphab. Errorum. V. Animæ corp. & effig. 7.

SED corpus animale, animam quidam argumentatur, vt illum à carne auocent recidiuatum. Porro, quum constet, fixumque sit, illud resurrecturum corpus, quod fuerit seminatum, ad ipsius rei exhibitionem prouocabuntur. Aut ostendant animam seminatam post mortem, id est mortuam, id est humi elisam, disjectam, dissolutam, quod in illam à Deo decretum non est: proponant corruptelam eius, & dedecorationem, infirmitatem, vt ipsius sit etiam exsurgere in incorruptelam, & in gloriam, & in
Io. 11. 11.
virtutem. Sedenim in Lazaro, præcipuo resurrectionis exemplo, caro iacuit in infirmitate, caro penè computruit in dedecorationem, caro interim putoit in corruptionem; & tamen Lazarus caro resurrexit; cum anima quidem; sed incorrupta; quam nemo vinculis lineis strinxerat, nemo in sepulcro collocarat, nemo iam fœtere senserat, nemo quatriduò viderat seminatam. Totum habitum, totum exitum Lazari, omnium quoque caro hodie experitur, anima verò nullius. In qua ergo stilus Apostoli
a 1 Cor. 15. 44.
comparet; de qua eum loqui constat; ea erit a *& corpus animale, quum seminatur, &*
b Ibid.
spiritale, quum suscitatur. Nam vt ita intelligas, manum adhuc porrigit, æquè de eiusdem scripturæ auctoritate, b *factum retexens primum hominem Adam in animam viuentem.* Si Adam homo primus, caro autem homo antè animam, sine dubio caro erit facta in animam. facta porro in animam, cùm esset corpus, vtique animale corpus est facta. Quid eam appellari velint, quàm quod per animam facta est? quàm quod antè animam non fuit? quàm quod post animam non erit, nisi quum resurgit? Recepta enim anima, rursus animale corpus efficitur, vt fiat spiritale. Non enim resurgit, nisi quod fuit. Ita, vnde carni competit corpus animale dici, inde animæ nullo modo competit. Caro enim antè corpus, quàm animale corpus. Animata enim, postea facta est corpus animale. Anima verò, etsi corpus; tamen, quia ipsa est corpus non animatum, sed animans potius, animale corpus non potest dici, nec fieri quod facit. Alij enim accidens facit illud animale: non accidens autem alij, quomodo se faciet animale? Sicut ergo ante animale corpus, caro, recipiens animam; ita & postea spiritale, induens spiritum. Hunc ordinem Apostolus disponens, in Adam quoque, & in Christo eum merito di-
1. Cor. 15. 22.
stinguit, vt in capitibus distinctionis ipsius. Et quum Christum, nouissimum Adam appellat, hinc eum recognosce ad carnis, non ad animæ resurrectionem omnibus doctrinæ viribus operatum. Si enim & primus homo Adam caro, non anima, qui denique
c Ibid. 45.
c *in in animam viuam factus est: & nouissimus Adam Christus*, ideo Adam, quia homo:
d Ibid. 46.
ideo homo, quia caro, non quia anima: atque ita subjungit, d *Non primum quod spiritale, sed quod animale, postea quod spiritale*, secundùm vtrumque Adam. Et quid tibi videtur corpus animale, & corpus spiritale in eadem carne distinguere, cuius distinctionem in vtroque Adam, id est, in vtroque homine præstruxit? Ex qua enim substantia pariant, inter se Christus, & Adam? Scilicet ex carne. licet & ex anima. Sed carnis nomine, homo vterque sunt. Prior enim caro, homo. Ex illa & ordinem admittere potuerunt, vt alter primus, alter nouissimus homo, id est Adam, deputarentur. Cæterùm, diuersa in ordinem disponi non possunt; de substantia duntaxat. de loco enim, aut tempore, aut conditione, forsitan possint. Hic autem de substantia carnis, primus
e Ibid. 47.
& nouissimus dicti sunt: sicut & rursus, e *primus homo de terra, & secundus de cælo.* quia etsi de cœlo secundùm spiritum, sed homo secundùm carnem. Itaque, cùm carni conueniat ordo in vtroque Adam, non animæ; vt *primus homo in animam viuam, nouissimus in spiritum viuificantem*, distincti sint; æquè distinctio eorum, carni distinctionem præ-
f Ibid. 46.
judicauit; vt de carne sit dictum, f *Non primum quod spiritale, sed quod animale, postea quod spiritale*: atque ita eadem sit & suprà intelligenda, & quæ g *seminetur corpus animale,*
g Ibid. 44.
& quæ resurgat corpus spiritale; quia non primum quod spiritale, sed quod animale: quia primus Adam in animam, nouissimus Adam in spiritum. totum de homine, totum de carne, quando de homine. Quid ergo dicemus? nonnè & nunc habet caro spiritum ex fide? vt quærendum sit, quomodo corpus animale dicatur seminari

Planè accepit & hic spiritum caro, sed arrabonem; animæ autem non arrabonem, sed plenitudinem. Itaque etiam propterea maioris substantiæ nomine, animale corpus nuncupata est, in qua seminatur; futura proinde per plenitudinem spiritus insuper spiritale, in qua resuscitatur. Quid mirum, si magis inde vocitata est, vnde conferta est, quàm vnde respersa?

CAPVT LIV.

Vita quidem resurrectionis, quod in carne mortale est, non autem ipsam carnis substantiam deuorabit.

Per totum. V. Resurrect. impug hæret. 16.

ITA de vocabulorum occasionibus plurimùm quæstiones subornantur, sicut & de
verborum communionibus. Nam, quia & illud apud Apostolum positum est, [a] *Vt*
deuoretur mortale à vita; caro scilicet; deuorationem quoque ad perditionem scilicet [a] 2. Cor. 5. 4.
carnis arripiunt: quasi non bilem, & dolorem dicamur deuorare, id est, abscondere, ac
tegere, & intra nosmetipsos continere. Denique, quum & illud scriptum sit, [b] *Oportet*
mortale hoc induere immortalitatem, ostenditur quomodo mortale deuoretur à vita, dum [b] 1. Cor. 15.
indutum immortalitate absconditur, & tegitur, & intus continetur; non dum absumi- 53.
tur, & amittitur. Ergo & mors, inquis, salua erit, quum fuerit deuorata. Ideo discerne
pro sensibus, communionem verborum, & integre intelligis. Aliud enim mors, & aliud
mortale. Aliter itaque deuorabitur mors, & aliter mortale. Mors non capit immortalitatem, mortale autem capit. Denique & scriptum est, quod *necesse sit mortale hoc induere*
immortalitatem Quomodo ergo capit? dum *deuoratur à vita*. Quomodo deuoratur à vita?
dum recipitur, & redigitur, & includitur in ipsam. Cæterum, mors meritò in interitum deuoratur, quia & ipsa in hoc deuorat. [c] *Deuorauit*, inquit, *mors inualescendo, &*
ideo deuorata est in contentionem. [d] *Vbi est, mors, aculeus tuus? vbi est, mors, contentio tua?* [c] 1. Cor. 5. 4
Proinde & vita, mortis scilicet æmula, per contentionem deuorabit in salutem, quod [d] 1. Cor. 15.
per contentionem deuorauerat mors in interitum. 55.

CAPVT LV.

Demutatio carnis in melius, non est substantiæ eius destructio.

In p. ad m. V. Resurrect. impug. hæret. 16. à m. ad f. V. Resurrect. impug. hæret. 17.

QVAMQVAM igitur resurrecturam carnem probantes, hoc ipso non aliam resurrecturam probemus, quàm de qua agitur; tamen singulæ quæstiones, & causæ earum, proprios quoque flagitant congressus, licet aliunde iam cæsæ. Interpretabimur itaque plenius & vim, & rationem demutationis, quæ fermè subministrat alterius carnis resurrecturæ præsumptionem; quasi demutari, desinere sit in totum, & de pristino perire. Discernenda est autem demutatio, ab omni argumento perditionis. Aliud enim demutatio, aliud perditio. Porro, non aliud, si ita demutabitur caro, vt pereat. Peribit autem demutata, si non ipsa permanserit in demutatione, quæ exhibita fuerit in resurrectione. Quemadmodum enim perit, si non resurgit; ita etsi resurgit quidem, verùm in demutationem subducitur, æquè perit. Æquè enim non erit, ac si non resurrexerit. Et quàm ineptum, si in hoc resurgit, vt non sit: quæ potuit non resurrexisse, nec esse; quia non esse iam cœperat. Non miscebuntur omnino diuersa, mutatio atque perditio; operibus vtique diuersa. perdit hæc, illa mutat. Quomodo ego, quod perditum est, mutatum non est: ita quod mutatum est, perditum non est. Perisse enim est, in totum non esse quod fuerit: mutatum esse, aliter esse est. Porro, dum aliter est, idipsum potest esse: habet enim esse quod non perit. Mutationem enim passum est, non perditionem. Atque ideò potest & demutari quid, & ipsum esse nihilominus. vt & totus homo in hoc æuo substantia quidem ipse sit, multifariàm tamen demutetur, & habitu, & ipsa corpulentia, & valetudine, &
conditione, dignitate, & ætate, studio, negotio, artificio, facultatibus, legibus, moribus; nec quicquam tamen amittat hominis; nec ita alius efficiatur, vt cesset idem
esse: immò nec alius efficiatur, sed aliud. Hanc formam demutationis diuina Exo. 4. 6.
etiam documenta testantur Mutatur Mosi manus, & quidem adinstar emortuæ, Exo. 34. 30.
exanguis; & ex albida, frigida; sed & recepto calore, & refuso colore, eadem caro & 1. Cor. 3. 7.
sanguis est. Mutatur postea & facies eiusdem, incontemplabili claritate. Sed Moses & seq.
erat proinde, qui non non videbatur. Sic & Stephanus angelicum iam fastigium in Act. 6. 15.
duerat, sed non alia genua lapidationi succiderant. Dominus quoque in secessu mon- & cap. 7. 55.
tis etiam vestimenta luce mutauerat, sed liniamenta Petro agnoscibilia seruauerat. Matth. 17. 2. 3.

vbi etiam Moses, & Helias; alter in imagine carnis nondum receptæ, alter in veritate,
4.Reg. 2. 11. nondum defunctæ, eandem tamen habitudinem corporis, etiam in gloria perseuerare
a Philipp. 3. 21. docuerunt. De quo exemplo instructus & Paulus, a *Qui transfigurabit*, inquit, *corpus humilitatis nostræ, conformale corpori gloriæ suæ.* Quòd si & transfigurationem, & conuersionem, in transitum substantiæ cuiusque defendis, ergo & b *Saul in alium virum conuersus*, de corpore excessit; & ipse c *Satanas, quum in angelum lucis transfiguratur*, qualitatem suam amittit; non opinor. Ita & in resurrectionis euentum mutari, conuerti, reformari licebit, cum salute substantiæ.

b 1. Reg. 10. 6.

c 2. Cor. 11. 14.

CAPVT LVI.

Non debet alia carnis substantia pro meritis remunerari, quàm ipsa quam nunc constat benè, vel malè operari.

Per totum. V. Resurrectionis fides. 5.

ETENIM quàm absurdum, quàm verò & iniquum; vtrumque autem quàm Deo indignum, aliam substantiam operari, aliam mercede dispungi; vt hæc quidem caro per martyria lanietur, alia verò coronetur: item è contrario, hæc quidem caro in spurcitiis volutetur, alia verò damnetur. Nonnè præstat omnem semel fidem à spe resurrectionis abducere, quàm de grauitate, atque iustitia Dei ludere? Marcionem pro Valentino resuscitari? quando neque mentem, neque memoriam, neque conscientiam hominis hodierni credibile sit aboleri, per indumentum illud mutatorium immortalitatis, & incorruptelæ; vocaturo scilicet emolumento, & fructu resurrectionis, & statu diuini vtrobique iudicij. Si non meminerim me esse qui merui, quomodo gloriam
Psal. 95. 2. Deo dicam? quomodo canam illi nouum canticum, nesciens me esse qui gratiam Deo debeam? Cur autem solius carnis demutatio excipitur, non & animæ simul, quæ in omnibus præfuit carni? quale est, vt eadem anima, quæ hac in carne totum vitæ ordinem decucurrit, quæ in hac carne Deum didicit, & Christum induit, spem salutis se-
Gal. 6. 6. 7. minauit, in alia, nescio qua, metat fructum? Næ illa gratiosissima caro, cui gratis vita constabit. Quod si non & anima mutabitur, iam nec animæ resurrectio est; nec ipsa enim resurrexisse credetur, si non alia resurrexerit.

CAPVT LVII.

Scriptura vult nos credere integram, & perfectam carnis resurrectionem.

In p. ad m. V. Resurrectionis gloria & dotes. 1. à m. ad f. V. Æternitas. 4.

HINC iam illa vulgaris incredulitatis est: *Si*, inquiunt, ipsa, eademque substantia reuocatur, cum sua forma, linea, qualitate; ergo & cum insignibus suis reliquis: Itaque & cæci, & claudi, & paralytici; vt quis insignis excesserit, ita & reuertetur. Quid nunc? etsi ita dedignaris tantam gratiam qualiscunque à Deo consequi. Non enim & nunc animæ solius admittens salutem, dimidiatis hominibus eandem adscribis? Quid est, credere resurrectionem, nisi integram credere? Si enim caro de dissolutione reparabitur, multò magis de vexatione reuocabitur. Minoribus majora præscribunt. Cuiuscunque membri detruncatio, vel obtusio, nonnè mors membri est? si vniuersalis mors resurrectione rescinditur, quid portionalis? Si demutamur in gloriam, quantò magis in incolumitatem? Vitiatio corporum, accidens res est, integritas propria est. in hac nascimur. etiamsi in vtero vexemur, iam hominis est passio. Prius est genus, quàm casus. Quomodo vita confertur à Deo, ita & refertur. Quales eam accipimus, tales & recipimus. Naturæ, non iniuriæ reddimur. quod nascimur, non quod lædimur, reuiuiscimus. Si non integros Deus suscitat, non suscitat mortuos. Quis enim mortuus integer, etsi integer moritur? Quis incolumis, qui exanimis? quod corpus inlæsum, quum interemptum? quum frigidum? quum expallidum? quum edurum? quum cadauer? Quomodo magis homo debilis, nisi quum totus? quando magis paralyticus, nisi quum immobilis? Ita, nihil aliud est mortuum resuscitari, quàm integrum fieri; nè ex ea parte mortuus adhuc sit, ex qua nunc resurrexit. Idoneus Deus reficere quod fecit. Hanc suam & potestatem, & liberalitatem satis iam in Christo spopondit, immò & ostendit, non tantùm resuscitatorem carnis, verùm etiam redintegratorem.
a 1. Cor. 15. 52. Atque adeo & Apostolus: a *Et mortui*, inquit, *resurgent incorrupti.* Quomodo? nisi integri, qui retro corrupti, tam vitio valetudinis, quàm & senio sepulturæ? Nam & suprà, vtrumque
b Ibid. 53. proponens, b *oportere & corruptiuum istud induere incorruptelā, & mortale istud immortalitati*

non iterauit sententiam, sed differentiã demandauit. Immortalitatem enim ad rescis- a 1 Thess. 5. 23
sionem mortis; incorruptelam, ad obliterationem corruptelæ diuidendo; alteram ad
resurrectionem, alteram ad redintegrationem temperauit. Puto autem & Thessalo-
nicensibus omnis substantiæ integritatem repromisit. Itaque nec in posterum time-
buntur corporum labes. Nihil poterit amittere integritas, vel conseruata, vel restitu-
ta, ex quo illi etiam si quid amiserat, redditur. Præscribens enim adhuc easdem pas-
siones obituram carnem, si eadem resurrectura dicatur, naturam aduersus Dominum
suum temerè defendis, legem aduersus gratiam impiè asseris. quasi Domino Deo non
liceat & mutare naturam, & sine lege seruare. Quomodo ergo legimus, c *Quæ impos-* c Matth. 19.
sibilia apud homines, possibilia apud Deum sunt? &, d *Stulta mundi elegit Deus, ut sapientiam* 26.
mundi confundat? Oro te, si famulum tuum libertate mutaueris, quia eadem caro atque d 1. Cor. 1.
anima permanebunt, quæ flagellis, & compedibus, & stigmatibus obnoxiæ retro fue- 27.
rant, idcircone illa eadem pati oportebit? non opinor. Atquin & vestis albæ nitore,
& aurei annuli honore, & patroni nomine, ac tribu mensaque honoratur. Permitte
hanc & Deo potestatem, per vim illius demutationis, conditionem, non naturam re-
formandi; dum & passiones auferuntur, & munitiones conferuntur. Ita manebit qui-
dem caro etiam post resurrectionem, eatenus passibilis quà ipsa, quà eadem; ea tamen
impassibilis, quà in hoc ipsum manumissa à Domino, nè vltra pati possit.

CAPVT LVIII.

Resurrectio omnem mœrorem, & gemitum ablegabit, & incorruptos restituet, eadem potestate,
qua Deus vestes, calceamenta Hebræorum, ipsumque Ionam à cæto, tres pueros à fornace, He-
noch & Heliam à morte seruauit.

Per totum. V Æternitas. 4.

IOCVNDITAS, a inquit *Esaïas*, *æterna super caput eorum.* Nihil æternum, nisi a Esa. 35 10.
post resurrectionem. *Aufugit*, inquit, *dolor, & mœror, & gemitus ab illis.* Proinde Ibid.
& Ioanni angelus: b *Et delebit Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.* Vtique ex iisdem b Apoc. 7. 18
oculis qui retro fleuerant, quique adhuc flere potuissent, si non omnem lacrymæ im-
brem indulgentia diuina siccaret. Et rursus: c *Deus enim delebit omnem lacrymam ab ocu-* c Apoc. 21. 4
lis eorum; & mors hactenus. Igitur & corruptela hactenus: proinde per incorruptelam
fugata, quemadmodum mors per immortalitatem. Si dolor, & mœror, & gemitus,
ipsaque mors ex læsuris & animæ, & carnis obueniunt, quomodo auferentur, nisi ces-
sauerint causæ, scilicet læsuræ carnis, atque animæ? vbi casus aduersi apud Deum? aut
vbi incursus infesti apud Christum? vbi dæmoniaci impetus apud Spiritum sanctum;
iam & ipso diabolo cum angelis suis ignibus merso? Vbi necessitas, aut quod dicitur
fortuna, vel fatum? quæ resuscitatis plaga post veniam? quæ reconciliatis ira post gra-
tiam? quæ infirmitas post virtutem? quæ imbecillitas post salutem? Quod d *vestimenta* d Deut. 29. 5
& calciamenta filiorum Israelis quadraginta illis annis indetrita, & inobsoleta manserunt:
quòd & in ipsis corporibus vnguium, & capillorum facilia crementa, habilitatis & dignitatis
iustitia defixit; nè etiam enormitas corruptelæ deputaretur: quòd Babylonij ignes,
trium fratrum nec tiaras, nec sarabara, quamquam Iudæis aliena, læserunt: quòd Dan. 3. 94.
Ionas deuoratus à bellua maris, in cuius aluo naufragia digerebantur, triduò post in- Ion. 2. 11.
columis expuitur: quòd hodie Enoch & Helias, nondum resurrectione dispuncti, Gen. 5. 24.
quia nec morte functi; quà tamen de orbe translati, & hoc ipso iam æternitatis candi- 4. Reg. 2. 11.
dati, ab omni vitio, & ab omni damno, & ab omni iniuria, & contumelia, emunita-
tem carnis ediscunt, cuinam fidei testimonium signant, nisi qua credi oportet, hæc
futuræ integritatis esse documenta? e *Figura enim nostra fuerunt* Apostolo auctore, quæ e 1. Cor. 10.
scripta sunt, vt & Dominum potentiorem credamus omni corporum lege, & carnis ma- 6. 11.
gis vtique conseruatorem, cuius etiam vestimenta, etiam calciamenta protexit. Deut. 29. 5.

CAPVT LIX.

Anima simul & caro, salutis, aut pœnæ sententiam accipiet.

In p. V. Æternitas. 1. à p ad f. V. Resurrectionis fides. 4.

SED futurum, inquis, æuum alterius est dispositionis, & æternæ: igitur huius æui
substantiam non æternam, diuersa possidere non posse. Planè si homo propter dis-
positionem futuram, & non dispositio propter hominem. Sed enim Apostolus scribens,
a *Siue mundus, siue vita, siue mors, siue futura, siue præsentia, omnia vestra sunt*, eosdem con- a 1. Cor. 3.
stituit hæredes etiam futurorum. Nihil tibi largitur Esaïas dicens, b *Omnis caro fœnum.* 22.

b Esa. 40.7. & 5. Luc. 3. 6. & alibi: *Et videbit omnis caro salutare Dei.* Exitus, non substantias distinxit. Quis enim iudicium Dei non in sententia duplici statuit, salutis & pœnæ? *Omnis igitur caro fœnum,* quæ igni destinatur; & *omnis caro videbit salutare Dei,* quæ saluti ordinatur. Ego me scio neque alia carne adulteria commisisse, neque nunc alia carne ad continentiam eniti. Si quis est bina pudenda circumferens, potest iam & demere fœnum carnis immundæ, & solam sibi reseruare, quæ visura sit Dei salutare. Sed quum idem Prophetes etiam
Esa. 40. 15. & 42. 4. & 55. 5. nationes ostendat, nunc deputatas velut puluerem & saliuam; nunc speraturas & credituras in nomen & in brachium Domini, nunquid & de nationibus fallimur? & aliæ quidem sunt crediture, aliæ in puluerem deputatæ, ex diuersitate substantiæ? Sed & Christus intra oceanum, & de isto cœlo quod nobis incubat, verum lumen nationibus offulsit; & ipsi Valentiniani hic errare didicerunt; nec alia erit forma nationum cre-
Esa. 60 3. dentium, nisi quæ & non credentium, de carne, de anima. Sicut ergo easdem nationes non genere, sed sorte distinxit; ita & carnes, quæ in ipsis nationibus vna substantia est, non materia, sed mercede disiunxit.

CAPVT LX.

Resurrectio eumdem sexum, & membra restituet, licet tunc ab operibus vitæ necessarijs vacatura.

Per totum. V. Resurrectionis fides 4. inm.

ECCE autem, vt adhuc controuersiam exaggerent, carni maximè eidem, de officijs quoque membrorum argumentantur, aut & ipsa dicentes permanere debere in suis operibus & fructibus, vt eidem corpulentiæ adscripta: aut, quia constet discessura esse officia membrorum, corpulentiam quoque eradant; cuius scilicet perseuerantia credenda non sit, vtique sine membris, quia nec membra credenda sint sine officijs. Quò enim iam, inquiunt, spelunca hæc oris, & dentium statio, & gulæ lapsus, & compitum stomachi, & alui gurges, & intestinorum perplexa proceritas, quum esui, & potui locus non erit? Quò huiusmodi membra admittunt, subigunt, deuoluunt, diuidunt, digerunt, egerunt? quò manus ipsæ, & pedes, & operarij quique artus, quum victus etiam cura cessabit? quò renes conscij seminum, & reliqua genitalium vtriusque sexus, & conceptuum stabula, & vberum fontes, discessuro concubitu, & fœtu, & educatu? postremò, quò totum corpus? totum scilicet vacaturum? Ad hæc ergo præstruximus, non oportere committi futurorum, atque præsentium dispositiones, intercessura tunc demutatione. & nunc superstruimus officia ista membrorum necessitatibus vitæ huius, eò vsque consistere, donec & ipsa vita transferatur à temporalitate in
a 1. Cor. 15. 53. æternitatem, sicut a *animale corpus in spiritale, dum mortale istud induet immortalitatem, & corruptiuum istud incorruptelam;* & ipsa autem liberata tunc vita à necessitatibus, liberabuntur & membra ab officiis; nec ideo non erunt necessaria. Licet enim officijs libe-
2. Cor. 5. 10. rentur, sed iudicijs retinentur: vt quis referat per corpus, prout gessit. Saluum enim hominem tribunal Dei exigit: saluum verò sine membris non liquet eum, ex quorum non officijs, sed substantijs constat. Nisi fortè, & nauem sine carina, sine prora, sine puppi, sine compaginis totius incolumitate saluam adseuerabis. Et tamen nauem procella dissipatam, vel carie dissolutam, redactis, & recuratis omnibus membris, eandem sæpè conspeximus etiam titulo restitutionis gloriantem. De Dei artificio, & arbitrio, & iure, torquemur? Porro, si diues Dominus & liberalis, adfectui, aut gloriæ suæ præstans solam nauis restitutionem, hactenus eam voluerit operari, idcirco tu negabis necessariam illi compaginem pristinam, vt exinde iam vacaturam, cùm soli saluti nauis sine operatione conueniat? Igitur hoc tantummodò discere sufficit, an Dominus hominem saluti destinando, carnem destinarit; an eandem velit denuò esse; quam non debebis, ex futura membrorum vacatione, præscribere denuò esse non posse? Licet enim esse quid denuò, & nihilominus vacare; nec potest autem dici vacare, si non sit. Atenim si sit, poterit & non vacare: nihil enim apud Deum vacabit.

CAPVT LXI.

Cùm membra nostra Dei laudibus in resurrectione sint impendenda, non frustra resurgent; maximè cùm & hîc ieiuni dentibus & faucibus, cibis; & spadones voluntarij voluptatibus carnis abstineant.

Per totum. V. Resurrectionis fides. 4. in f. & à m. V. ieiunij effectus. 11.

SED accepisti, homo, os ad vorandum atque potandum. cur non potius ad eloquendum, vt à cæteris animalibus distes? cur non potius ad prædicandum Deum, vt

etiam hominibus antistes? Denique, Adam antè nomina animalibus enuntiauit, quàm de arbore decerpsit; antè etiam prophetauit, quàm vorauit. Sed accepisti dentes ad macellum corrodendum: cur non potius ad omnem hiatum, & rictum tuum coronandum? cur non potius ad pulsus linguæ temperandos? ad vocis articulos offensione signandos? denique & edentulos audi, & vide, vt honorem oris, & organum dentium quæras. Forata sunt inferna in viro, & in fœmina. nimirum quà libidines fluitent. cur non magìs quà potuum defruta colentur? Est adhuc fœminis intus, quò semina congerantur. an quò sanguinis onera secedant, quem pigrior sexus discutere non sufficit? Dicenda enim & hæc, quatenus quæ volunt, & quorum volunt, & qualiter volunt, officia membrorum ludibriosè, de industria suffundendæ resurrectionis, oblatrant; non recogitantes, ipsas prius causas necessitatis tunc vacaturas; cibi, famem; & potus, sitim; & concubitus, genituram; & operationis victum. Sublata enim morte, neque victus fulcimenta ad præsidia vitæ, neque generis supparatura grauis erit membris. Cæterùm, & hodie vacare intestinis & pudendis licebit. Quadraginta diebus Moses, & Helias ieiunio functi, solo Deo alebantur. Iam tunc enim dedicabatur [a] *Non in pane viuet homo, sed in Dei verbo*. Ecce virtutis futuræ liniamenta. Nos quoque, vt possumus, os cibo excusamus: etiam sexum à congressione subducimus. Quot spadones voluntarij? quot virgines Christo maritatæ? quot steriles vtriusque naturæ, infructuosis genitalibus structi? Nam si & hìc iam vacare, est & officia, & emolumenta membrorum temporali vacatione, vt in temporali dispositione; nec homo tamen minus saluus est: proinde homine saluo, & quidem magìs tunc, vt in æterna dispositione, magìs non desiderabimus, quæ iam hìc non desiderare consueuimus.

Gen. 2. 20. 23. Gen. 3. 6. a Exo. 24. 18 3. Reg. 19 8. Deut. 8. 3. Matth. 4. 4

CAPVT LXII.

Erimus in resurrectione, non quidem Angeli substantia, sed sicut Angeli, gloria.

Per totum. V. Carnis dignitas in ord. ad glor. 7.

SED huic disceptationi finem Dominica pronuntiatio imponit. [a] *Erunt*, inquit, *tanquam angeli*. Si non nubendo, quia nec moriendo; vtique nec vlli simili necessitati succidendo corporalis conditionis. Quia & angeli aliquando tanquam homines fuerunt, edendo & bibendo, & pedes lauacro porrigendo. humanam enim induerant superficiem, salua intus substantia propria. Igitur, si angeli facti tanquam homines, in eadem substantia spiritus carnalem tractationem susceperunt, cur non & homines facti tanquam angeli, in eadem substantia carnis spiritalem subeant dispositionem; non magìs solennibus carnis obnoxij sub angelico indumento, quàm angeli tunc solennibus spiritus sub humano? Nec ideo non permansuri in carne, quia non & in solennibus carnis, quum nec angeli ideo non & in spiritu permanserint, quia non & in solennibus spiritus. Denique, non dixit, *Erunt angeli*, nè homines negaret: sed, *tanquam angeli*, vt homines conseruaret. Non abstulit substantiam, cui similitudinem attribuit.

a Matth 22. 30.

CAPVT LXIII.

Concludit resurrecturam Carnem, & quidem omnem, & ipsammet, & integram.

In p. ad m. V. Mors. 16. in p. V. Carnis dignitas in ord. ad gloriam. 2. à p. V. Christi Incarnat. 12. circa. m. V. Carnis dignitas in ord. ad glor. 8. in f. in Alphab. Errorum. V. Ectasis. 3. & V. Paracletus. 4.

RESVRGET igitur caro, & quidem omnis, & quidem ipsa, & quidem integra. In deposito est vbicumque apud Deum, per fidelissimum [a] *sequestrem Dei & hominum, Iesum Christum*, qui & homini Deum, & hominem Deo reddet, carni spiritū, & spiritui carnē. Vtrumque iam in semetipso fœderauit, sponsam sponso, & sponsum sponsæ comparauit. Nam & si animam quis contenderit sponsam, vel dotis nomine, sequetur animam caro. Non erit anima prostituta, vt nuda suscipiatur à sponso. habet instrumentum, habet cultum, habet mancipium suum carnem; vt collactanea comitabitur. Sed caro est sponsa, quæ & in Christo Iesu spiritum sponsum per sanguinem pacta est. Huius interitum quem putas, secessum scias esse. Non sola anima seponitur. Habet & caro secessus suos interim, in aquis, in ignibus, in alitibus, in bestijs. quum in hæc dissolui videtur, velut in vasa transfunditur. Si etiam ipsa vasa defecerint, quum de illis quoque effluxerit, in suam matricem terram quasi per ambages resorbetur, vt rursus ex illa repræsentetur Adam; auditurus à Domino, [b] *Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est*: verè tunc compos mali quod euasit, & boni quod inuasit. Quid anima inuides carni?

a 1. Tim. 2. 5 b Gen. 3. 22.

nemo tam proximus tibi, quem post Dominum diligas: nemo magis frater tuus, qui tecum etiam in Deo nascitur. tu potius illi exorare debueras resurrectionem; per forte, deliquit. Sed nihil mirum si odisti, cuius auctorem quoque respuis, quam & Christo, aut negare, aut mutare consuesti. proinde & ipsum sermonem Dei, qui caro factus est, vel stilo, vel interpretatione corrumpens, arcana etiam apocryphorum perducens, blasphemiæ fabulas. Atenim Deus omnipotens aduersus hæc incre-
c Ioel. 2. 28. 29. tis, & peruersitatis ingenia, prouidentissima gratia sua c *effundens in nouissimis diebus de suo spiritu in omnem carnem, in seruos suos & ancillas*, & fidem laborantem resurrectionis carnalis animauit, & pristina instrumenta manifestis verborum, & sensuum lumini-
d 1. Cor. 11. 19. ab omni ambiguitatis obscuritate purgauit. Nam, quia d *hæreses esse oportuerat, vt probabiles quique manifestarentur*; hæ autem sine aliquibus occasionibus scripturarum audere non poterant; idcirco pristina instrumenta quasdam materias illis videntur subministrasse, & ipsas quidem iisdem litteris reuincibiles. Sed quoniam nec dissimulare Spiritum sanctum oportebat, quò minus & eiusmodi eloquiis superinundaret, quæ nullis hæreticorum versutijs semina subspargerent, immò & veteres eorum cespites vellerent; idcirco iam omnes retro ambiguitates, & quas volunt parabolas, aperta atque perspicua totius sacramenti prædicatione discussit, per nouam prophetiam de Paracleto inundantem; cuius si hauseris fontes, nullam poteris sitire doctrinam; nullus te ardor exuret quæstionum; resurrectionem quoque carnis vsquequaque potando, refrigerabis.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI AD SCAPVLAM.

In librum ad Scapulam ARGVMENTVM.

Cùm agnosceret Author parum adeò se profecisse Apologetico suo Romanis Iudicibus, initio quintæ persecutionis scripto, & Scapulam Africæ præsidem crudelius Carthagini in Christianos sæuire, hunc libellum ei inscripsit. An. Chri. secundùm Pamelium, in eius vita, ducentesimo tertio, Zephyrini quarto, Seueri Imper. decimo. Baronius autem, eodem quidem Christi anno, sed Zephyrini primo, Seueri non vult editum, vbi ait: Saturnino Africæ Proconsuli subrogatum Scapulam, à Plantiano, rerum Occidentalium summam tenente absente imperatore, persecutionem mouisse nullo adhuc ab imperatore edicto promulgato. Tertullianus reuersus Carthaginem, declamatorium potius, quàm supplicem, hunc contra Scapulam librum scripsit.

CAPVT PRIMVM.

Christiani magis damnari gaudent, quàm absolui, nec sua tormenta timent, sed vltionem Dei imminentem persecutoribus suis, quos Dei lege diligere, & pro eis orare iubentur.

In p. V. Christianus. 12. in m. V. inimici dilectio. 2.

Nos quidem neque expauescimus, neque pertimescimus ea quæ ab ignorantibus patimur: cùm ad hanc sectam vtique susceptа conditione eius pacti venerimus, vt etiam animas nostras auctorati in has pugnas accedamus, ea quæ Deus repromittit, consequi optantes, & ea quæ diuersæ vitæ comminatur, pati timentes. Denique cum omni sæuitia vestra concertamus, etiam vltro erumpentes: magisque damnati, quàm absoluti gaudemus. Itaque hunc libellum non nobis timentes misimus, sed vobis & omnibus inimicis nostris, nedum amicis.
* Ista. * Ita enim disciplina iubemur a *diligere inimicos quoque, & orare pro eis qui nos persequuntur*; vt hæc sit perfecta, & propria bonitas nostra, non communis. b *Amicos enim diligere omnium est, inimicos autem, solorum Christianorum*. Qui ergo dolemus de ignorantia vestra, & miseremur erroris humani, & futura prospicimus, signa eorum cottidie inten-
a Luc 6. 35. b Ibid. 32.

intentari videmus, necesse est vel hoc modo erumpere ad proponenda vobis ea, quæ pa làm non vultis audire.

CAPVT II.

Innocentes fuit Christiani, nullius hostes sunt, multò minus imperatoris, pro quo, (à Deo) suo instituto, eiusque Imperio Romano in finem vsque seculi duraturo, orant & sacrificant.

In p. V. Dei vnius notitia. 8 à p. V. Religio. 1. & V. Deus Iudex. 4. & V. Christianus. 15. circa. f. V. Christianus. 6. & V. Christianus. 20. in f. V. vltio. 4.

NOs vnum Deum colimus, quem omnes naturaliter nostis: ad cuius fulgura & tonitrua contremiscitis, ad cuius beneficia gaudetis. Cæteros & ipsi putatis deos esse, quos nos dæmonas scimus. Tamen humani iuris, & naturalis potestatis est vnicuique quod putauerit colere: nec alij obest, aut prodest alterius religio. Sed nec religionis est, cogere religionem, quæ sponte suscipi debeat, non vi: cùm & hostiæ ab animo libenti expostulentur. Ita & si nos compuleritis ad sacrificandum, nihil præstabitis dijs vestris: ab inuitis enim sacrificia non desiderabunt, nisi contentiosi sunt: contentiosus autem Deus non est. Denique qui est verus, omnia sua ex æquo & prophanis, & suis præstat. Ideoque & iudicium constituit æternum de gratis, & ingratis. Tamen nos, quos sacrilegos existimatis, nec in furto vnquam deprehendistis, nedum in sacrilegio. Omnes autem qui templa despoliant, & per deos iurant, & eosdem colunt, & Christiani non sunt, & sacrilegi tamen deprehenduntur. Longum est, si retexamus quibus alijs modis & derideantur & contemnantur omnes dij ab ipsis cultoribus suis. Sic & circa maiestatem imperatoris infamamur. tamen nunquam Albiniani, nec Nigriani, vel Cassiani inueniri potuerunt Christiani. sed iidem ipsi, qui per genios eorum in pridie vsque iurauerant, qui pro salute eorum hostias & fecerant & vouerant, qui Christianos sæpè damnauerant, hostes eorum sunt reperti. Christianus nullius est hostis, nedum imperatoris: quem sciens à Deo suo constitui, necesse est vt & teuereatur, & honoret, & saluum velit, cum toto Romano imperio, quousque sæculum stabit: tandiu enim stabit. Colimus ergo & imperatorem sic, quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, vt hominem à Deo secundum; & quicquid est, à Deo consecutum, & solo Deo minorem. Hoc & ipse volet. Sic enim omnibus maior est, dum solo vero Deo minor est. Sic & ipsis dijs maior est, dum & ipsi in potestate sunt eius. Itaque & sacrificamus pro salute imperatoris, sed Deo nostro & ipsius, sed quomodo præcepit Deus, pura prece. non enim eget Deus, conditor vniuersitatis, odoris aut sanguinis alicuius. hæc enim dæmoniorum pabula sunt. dæmones autem non tantùm respuimus, verùm & reuincimus, & cottidie traducimus, & de hominibus expellimus, sicut plurimis notum est. Ita nos magis oramus pro salute imperatoris, ab eo eam postulantes, qui præstare potest. Et vtique ex disciplina patientiæ diuinæ agere nos satis manifestum esse vobis potest, cùm tanta hominum multitudo, pars penè maior ciuitatis cuiusque, in silentio & modestia agimus, singuli fortè noti magis quàm omnes, nec aliunde noscibiles, quàm de emendatione vitiorum pristinorum. Absit enim vt indignè feramus ea nos pati quæ optamus, aut vltionem à nobis aliquam machinemur, quam à Deo expectamus.

Deut 6.4. Psal. 143. 6. 1. Thess 2.3. 1. Tim. 2.2. 8.

CAPVT III.

Dolere se dicit, imminere ipsi Scapulæ, vrbibusque Christiani sanguinis sitientibus, iram Dei proximam; cuius signa præcesserant, vel nimiæ pluuiæ, vel sterilitatis; ignis item cælestis in mœnia Carthaginensia proximè pendentis, magni Solis deliquij, nec non prematuri quorumdam præsidum Christianis infensorum exitus.

Per totum. V. vltio. 4. & in m. V. Sol. 2.

TAMEN (sicut supra diximus) doleamus necesse est, quod nulla ciuitas impunè latura sit sanguinis nostri effusionem. sicut & sub Hilariano præside, cùm de areis sepulturarum nostrarum adclamassent: AREÆ NON SINT: areæ ipsorum non fuerunt. messes enim suas non egerunt. Cæterùm & imbre anni præteriti, quid commeruerit genus humanum, apparuit, cataclysmum scilicet & retro fuisse propter incredulitatem & iniquitates hominum: & ignes qui super mœnia Carthaginis proximè pependerunt per noctem quid minati sint, sciunt qui viderunt, & pristina tonitrua quid sonuerint, sciunt qui obdurauerunt. Omnia hæc signa sunt imminentis iræ Dei, quam necesse est quoquo modo possumus, vt & annuntiemus, & prædicemus, & deprece-

mur interim localem eſſe. Vniuerſalem enim & ſupremam ſuo tempore ſentient, qui exempla eius aliter interpretantur. Nam & Sol ille, in conuentu Vticenſi, extincto penè lumine adeò portentum fuit, vt non potuerit ex ordinario deliquio hoc pati, poſitus in ſuo hypſomate, & domicilio. Habetis Aſtrologos. Poſſumus æque & exitus quorundam præſidum tibi proponere, qui in fine vitæ ſuæ recordati ſunt deliquiſſe quòd vexaſſent Chriſtianos. Vigellius Saturninus qui primus hic gladium in nos egit, lumina amiſit. Claudius Herminianus in Cappadocia, cùm indignè ferens vxorem ſuam ad hanc ſectam tranſiſſe, Chriſtianos crudeliter tractaſſet, ſoluſque in prætorio ſuo vaſtatus peſte cùm viuus vermibus ebuliſſet: Nemo ſciat, aiebat, ne ſpe gaudeant Chriſtiani. Poſtea cognito errore ſuo, quòd tormentis quoſdam à propoſito ſuo excidere feciſſet, penè Chriſtianus deceſſit. Cæcilius Capella in illo exitu Byzantino, *Chriſtiani gaudete*, exclamauit. Sed & qui videntur tibi impunè tuliſſe, venient in diem diuini iudicij. Tibi quoque optamus admonitionem ſolam fuiſſe, quòd cùm Adrumeticum Mauilum ad beſtias damnaſſes,. & ſtatim hæc vexatio ſubſecuta eſt, & nunc ex eadem cauſa interpellatio ſanguinis. Sed memento de cætero.

CAPVT IV.

Scapulam admonet, nè contra Deum belligeret. Subijciens eum poſt ſaluo iure Præfecturæ, humanitatis iura ſeruare, exemplo Seueri Imperatoris Patris Antonini, qui Proculum Chriſtianum (quem & Antoninus Chriſtiano lacte nutritus probè nouerat, vſque ad mortem in ſuo charum habuerit Palatio, eo quòd ab eo fuiſſet ol . aliquando ſanatus. Idem etiam vtriuſque ſexus perſonas laudibus exornauit, & furenti in Chriſtianos plebi palam reſtitit.

Ap. V. Iudex. 2. & V. Gentilium pobra. 6. & Gentilium laudabilia. 1 circa. m. V. Chriſtianus. 11. circa. f. V. Chriſtianus. 10.

NON te terremus, qui nec timemus. ſed velim vt omnes ſaluos facere poſſimus, monendo μὴ θεομαχεῖν. Potes & officio iuriſdictionis tuæ fungi; & humanitatis meminiſſe, vel quia & vos ſub gladio eſtis. Quid enim amplius tibi mandatur, quàm nocentes confeſſos damnare, negantes autem ad tormenta reuocare? Videtis ergo quomodo ipſi vos contra mandata faciatis, vt confeſſos negare cogatis. Adeò confitemini innocentes eſſe nos, quos damnare ſtatim ex confeſſione non vultis. Si autẽ contenditis ad elidendos nos, iam ergo innocentiam expugnatis. Quanti autem præſides, & conſtantiores, & crudeliores, diſſimulauerunt ab huiuſmodi cauſis? vt Cincius Seuerus, qui Thyſdri ipſe dedit remediũ quomodo reſponderent Chriſtiani, vt dimitti poſſent. vt Veſpronius Candidus, qui Chriſtianum, quaſi tumultuoſum ciuibus ſuis ſatisfacere, dimiſit. vt Aſper, qui modicè vexatum hominem, & ſtatim deiectum, nec ſacrificium compulit facere, antè profeſſus inter aduocatos & adſeſſores, dolere ſe incidiſſe in hanc cauſam. Pudens etiam miſſum ad ſe Chriſtianum, in elogio concuſſione eius intellecta, dimiſit, ſciſſo eodem elogio, ſine accuſatore negans ſe auditurum hominem, ſecundùm mandatum. Hæc omnia tibi & de officio ſuggeri poſſunt, & ab eiſdem aduocatis, qui & ipſi beneficia habent Chriſtianorum, licet adclament quæ volunt. Nam & cuiuſdam notarius, cùm à dæmone præcipitaretur, liberatus eſt: & quorundam propinquus, & puerulus. Et quanti honeſti viri (de vulgaribus enim non dicimus) aut à dæmoniis, aut valetudinibus remediati ſũt? Ipſe etiam Seuerus, pater Antonini, Chriſtianorum memor fuit. Nam & Proculum Chriſtianum, qui Torpacion cognominabatur, Euhodiæ procuratorem, qui eum per oleũ aliquando curauerat, requiſiuit, & in palatio ſuo habuit vſque ad mortem eius: quem & Antoninus optimè nouerat, lacte Chriſtiano educatus. Sed & clariſſimas feminas, & clariſſimos viros Seuerus ſciens huius ſectæ eſſe, non modò non læſit, verùm & teſtimonio exornauit, & populo furenti in nos palàm reſtitit. Marcus quoque Aurelius, in Germanica expeditione Chriſtianorum militum orationibus ad Deum factis, imbres in ſiti illa impetrauit. Quando non geniculationibus & ieiunationibus noſtris etiam ſiccitates ſunt depulſæ? Tunc & populus adclamans, DEO DEORVM QVI SOLVS POTENS EST, in Iouis nomine Deo noſtro teſtimonium reddidit. Præter hæc, depoſitum non abnegamus, matrimonium nullius adulteramus, pupillos piè tractamus, indigentibus refrigeramus, *nulli malum pro malo reddimus*. Viderint qui ſectam mentiuntur, quos & ipſi recuſamus. Quis denique de nobis alio nomine queritur? Quod aliud negotium patitur Chriſtianus, niſi ſuæ ſectæ? quam inceſtam, quam credulam, tanto tempore nemo probauit. Pro tanta innocentia, pro tanta probitate, pro iuſtitia, pro pudicitia, pro fide, pro veritate, pro Deo viuo cremamur; quod nec ſacrilegi, nec hoſtes publici, verùm nec tot majeſtatis rei

pati solent. Nam & nunc à præside Legionis, & à præside Mauritaniæ vexatur hoc nomen, sed gladio tenus, sicut & à primordio mandatum est animaduerti in huiusmodi.

CAPVT V.

Hortatur vt parcat Carthagini decimandæ, suisque propinquis, & eorum amicis, ipsi denique prouinciæ, concussioni militum iam expositæ. Frustra enim Christiana secta caditur, qua persecutionibus augetur.

In p. V. Martyrium. 15. circa. f. V. timor Dei 4. in f. V. Christiana religio. 21.

SED majora certamina, maiora sequuntur præmia. Crudelitas vestra gloria est nostra. Vide tantùm ne hoc ipso, quod talia sustinemus, ad hoc solum videamur erumpere, vt hoc ipsum probemus, nos hæc non timere, sed vltro vocare. Arrius Antoninus in Asia cùm persequeretur instanter, omnes illius ciuitatis Christiani ante tribunalia eius se manu facta obtulerunt. cùm ille, paucis duci iussis, reliquis ait, ὦ δειλοί, εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν, κρημνοὺς ἢ βρόχους ἔχετε. Hoc si placuerit & hic fieri, quid facies de tantis millibus hominum, tot viris ac feminis, omnis sexus, omnis ætatis, omnis dignitatis, offerentibus se tibi? Quantis ignibus, quantis gladiis opus erit? Quid ipsa Carthago passura est decimanda à te, cùm propinquos, cum contubernales tuos illic vnusquisque cognouerit, cùm viderit illic fortasse & tui ordinis viros & matronas, & principales quasque personas, & amicorum tuorum vel propinquos vel amicos? Parce ergo tibi, si non nobis. parce Carthagini, si non tibi. parce prouinciæ, quæ visa intentione tua, obnoxia facta est concussionibus & militum & inimicorum suorum cuiusque. [a] *Magistrum neminem habemus, nisi Deum solum.* Hic ante te est, nec abscondi potest, sed cui nihil facere possis. Cæterùm quos putas tibi magistros, homines sunt, & ipsi morientur quandoque. Nec tamen deficiet hæc secta; quam tunc magis ædificari scias, cùm cædi videtur. Quisque enim tantam tolerantiam spectans, vt aliquo scrupulo percussus, & inquirere accenditur, quid sit in causa; & vbi cognouerit veritatem, & ipse statim sequitur.

[a] Matth. 23. 8. 10.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
SCORPIACE, SIVE CONTRA GNOSTICOS.

ARGVMENTVM.

Inscriptionem huic libro apposuit Author; Scorpiacum aduersus Gnosticos, *quasi diceret hoc se libro Pharmacum & antidotum præparare contra venenum Gnosticorum, qui inter cætera errorum suorum, à martyrij patientia & gloria, fideles deterrebant, & blanda specie primùm aggredientes; in cauda; & fine suum virus effundebant. In hos inuehitur Tertullianus, & ad bonum Martyrij exhortatur, primùm eius necessitatem, dehinc vtilitatem inducens. Ad hunc librum alludit ipse, de corona militis cap. 1. huncque librum promittit his verbis:* de quæstionibus Confessionum, (id est Martyriorum) alibi docebimus. *Gnostici porro teste Epiphanio hæresi 27. omnes turpitudines; easque abominabiles perpetrabant. & hæresi. 32. eorum Ecclesias lupanaria fuisse tradit, quas paradisum nominabant; vbi non nisi nudos commorari liceret. Vt non mirum sit eos qui omnibus carnis voluptatibus indulgebant, passiones in carne, & martyria pro Christo exhorruisse. Cyprianus in libro de exhortatione Martyrij, Tertullianum imitatur, & verba eius frequenter refert. Hieronymus libro contra Vigilantium huius libri meminit & tituli.* Scribit, inquit, aduersus hæresim tuam quæ erupit aduersus Ecclesiam; ne & in hoc, quasi repertor noui sceleris glorieris; Tertullianus vir eruditissimus insigne volumen quod Scorpiacum vocat rectissimo nomine; quia arcuato vulnere in Ecclesiæ corpus venena diffudit, quæ olim appellabatur Caiana hæresis, & multo tempore dormiens vel sepulta, nunc à Dormitan-

cio suscitata est. Miror quòd non dicas, nequaquam perpetranda martyria; Deum qui sanguinem hircorum taurorumque non quærat, multò magis hominum non requirere. Quod cùm dixeris, Immò & si non dixeris, ita habeberis, quasi dixeris. Qui enim reliquias martyrum adseris calcandas esse, prohibes sanguinem fundi, qui multo honore dignus est. *Quæ ex capite primo Scorpiaci ex parte deprompsit. Scriptus est hic liber referente Pamelio Anno Chri. ducentesimo nono, Zephyrini decimo, Seueri decimo sexto. Discrepat in Annis Baronius, recensens acta An. Chri. ducentesimo nono, ad Annum septimum Zephyrini, & decimum quintum Seueri.*

CAPVT PRIMVM.

Gnosticos Scorpijs, quos pulchrè describit, similes dicit, persecutionis æstu sæuientes in infirmos & timidos; quos primò blande aggrediuntur, dicentes indignum esse, sectam nemini molestam crudeliter tractari, dehinc inducentes in blasphemiam, quòd Deus qui saluare deberet, morti trahat: quasi vero Christus mortuus vicem sibi mortis rependi petat. Tum Scorpium calcibus conterendum monet, huncque pro remedio librum legendum.

In p. V. Scorpius. à p. V. Martyrium à m. V. fides. 7. & V. Tentatio. 4. in f. V. Martyrium. 14.

MAGNVM de modico malum Scorpios terra suppurat, tot venena quot genera; tot pernicies, quot & species; tot dolores, quot & colores Nicander scribit, & pingit: & tamen vnus omnium violentiæ gestus, nocere de cauda; quæ cauda erit, quodcumque de postumo corporis propagatur, & verberat. Proinde Scorpij series illa nodorum, venenatâ intrinsecus venulâ subtilis, arcuato impetu surgens, hamatile piculum in summo, tormenti ratione stringit: vnde & bellicam machinam, retractu tela vegetantem, de Scorpio nominant. Id spiculum, & fistula est, patula tenuitate in vulnus, & virus, quà figit, effundit. Familiare periculi tempus, æstas: Austro & Africo sæuitia velificat. In remedijs, naturalia plurima. Aliquid & magia circumligat: Medicina cum ferro, & poculo occurrit: nam & præbibunt quidam, festinando tutelam sed concubitus exhaurit, & denuò sitiunt. Nobis fides, præsidium, si non & ipsa percutitur diffidentiâ signandi statim, & adiurandi, & vrgendi bestiæ calcem. Hoc denique modo etiam Ethnicis sæpè subuenimus; donati à Deo ea potestate, quam Apostolus dedicauit, quum morsum viperæ spreuit. Quid & ergo promittit stilus iste, si fides de

Luc 10.9. suo tuta est? vt & aliàs de suo tuta sit, quum suos Scorpios patitur. Acerba mediocritas & istis, & genus varium, & vno modo armantur, & certo tempore subornantur, nec alio quàm ardoris: Hoc apud Christianos persecutio est. Quum igitur fides æstuat, & Ecclesia exuritur de figura rubi, tunc Gnostici erumpunt, tunc Valentiniani proserpunt, tunc omnes martyriorum refragatores ebulliunt, calentes & ipsi offendere, figere, occidere. Nam quòd sciant multos simplices ac rudes, tum infirmos, plerosque verò in ventum, & si placuerit, Christianos; nunquam magìs adeundos sapiunt, quàm quum aditus animæ formido laxauit; præsertim quum aliqua atrocitas fidem martyrum coronauit. Itaque primò trahentes adhuc caudam de adfectibus adplicant, aut quasi in vacuum flagellant. Hæccinè pati homines innocentes? Vt putes fratrem, aut de melioribus ethnicum; siccinè tractari sectam nemini molestam? dehinc adigunt: perire homines sine caussa: perire enim, & sine caussa. Prima fixura exinde iam tædunt. Sed nesciunt simplices animæ, quid, quomodo scriptum sit, vbi, & quando, & coram quibus confitendum: nisi quod nec simplicitas ista, sed vanitas; immò dementia, pro Deo mori. Et, quis me saluum faciat, si is occidet, qui saluum facere debebit? semel Christus pro nobis obijt, semel occisus est ne occideremur. Si vicem repetit, num & ille salutem de mea nece exspectat? An Deus hominum sanguinem flagitat,

a Ps 49.14. maximè si ^a *taurorum & hircorum recusat?* certè *peccatoris pænitentiam mauult quàm mortem.*

15. Et quomodo non peccatorum desiderat mortem? Hæc, & si qua alia admenta hæreti-

b Ezech.18. corum venenorum, quem non vel in scrupulum figant, si non in exitium? vel in bilem,

23. & c.33.11 si non in mortem? At tu, fides si vigilat, ibidem Scorpio pro solea anathema inlidito, & relinquito in suo sopore morientem. Cæterùm, si plagam satiauerit, intimat virus, & properat in viscera; statim omnes pristini sensus retorpescunt, sanguis animi gelascit, carne spiritus exolescit, nausea nominis inaccrescit. Iam & ipsa mens sibi quo vomat quærit. Atque ita semel infirmitas quæ percussa est, sauciatâ fidem vel in hæresim,

vel in sæculum expitat. Et nunc præsentia rerum est medius ardor, ipsa canicula per-
secutionis, ab ipso scilicet cynocephalo. Alios ignis, alios gladius, alios bestiæ Chri-
stianos probauerunt. Alij fustibus interim, & vngulis insuper, degustata martyria in
carcere esuriunt. Nos ipsi vt lepores, destinata venatio, de longinquo obsidemur, &
hæretici ex more grassantur. Itaque tempus admonuit aduersus nostrates bestiolas
promptam mederi, theriacam stilo temperare. qui legetis, bibetis. non amarum po-
tio. Si [c] *eloquia Domini dulcia super mella & fauos*, inde pigmenta sunt: si lacte & melle c Psal. 18.11.
promissio Dei manat, hoc sapiunt quæ illuc faciunt. *Væ autem qui dulce in amarum, &* Exo. 3. 8.
lumen in tenebras conuertunt Perinde enim & qui martyrijs refragantur, salutem perdi- Esa. 5.20.
tionem interpretantes, tam dulce in amarum, quàm lucem in tenebras reformant, at-
que ita miserrimam hanc vitam illi beatissimæ præuertendo, tam amarum pro dulci,
quàm tenebras pro luce supponunt.

CAPVT II.

Hæreticos non lenitate, sed seueritate ad officium compellendos. Martyrium non vtile tantùm, sed & necessarium. Ex veteri lege Idololatriam funditus euerti, cuius causa persecutio fauit in Christianos.

In p. V. Martyrium. 7. à p. V. Hæretici quomodo tractandi. 6. & à p. ad f. V. Idololatriæ crimen. 4.

SED nondum de bono Martyrij, nisi debito primùm; nec antè de vtilitate eius, quàm
de necessitate discendum. Auctoritas diuina præcedit, an tale quid voluerit atque
mandauerit Deus, vt qui negant bonum, non suadeantur accommodum, nisi quum
subacti fuerint. Ad officium hæreticos compelli, non inlici dignum est. duritia vincen-
da est, non suadenda. Et vtique satis optimum præiudicabitur, quod probabitur à Deo
constitutum atque præceptum. Sustineant Euangelia paulisper, dum radicem eorum
exprimo Legem; dum inde elicio Dei voluntatem, vnde & ipsum recognosco. [a] *Ego* a Exo. 20. 2.
sum, inquit, *Deus tuus, qui te eduxi de terra Ægypti. Non erunt tibi Dij alij præter me. Non* & seq.
facies tibi simulacrum eorum quæ in cælo, & quæ in terra deorsum, & quæ in mari infra terram.
Non adorabis ea, neque famulaberis eis. Ego enim sum Dominus Deus tuus. Item in eadem
Exodo, [b] *Ipsi vidistis quòd de cælo locutus ad vos sim. Non facietis vobis Deos argenteos, &* b Ibid 22.23
Deos aureos non facietis vobis. Secundùm hæc & in Deuteronomio, [c] *Audi, Israel, Domi-* c Deut. 6.4.
nus Deus tuus vnus est. &, [d] *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima* d Ibid. 5.
tua, & ex totis viribus tuis. & rursus, [e] *Ne obliuiscaris Domini Dei tui, qui te eduxit de terra* e Ibid. 13.
Ægypti & domo seruitutis. Dominum Deum tuum timebis, & illi famulaberis soli, & illi ad-
glutinaberis; Et in nomine eius deierabis. [f] *Non ibitis post Deos alienos ex Dijs nationum, quæ* f Ibid. 14.
circum vos, quia æmulatur Deus Deus tuus in te: ne iratus indignetur, & exterminet te à fa-
cie terræ. Sed & proponens benedictiones & maledictiones: Benedictiones, inquit,
[g] *si audieritis præcepta Domini Dei vestri quæcunque ego præcipio vobis hodie: Et, Non errau-* g Deut. 11 13. 22.
eritis de via, quam mandaui vobis, vt abeuntes seruiatis Deis alijs, quos non scitis. De quibus
omnifariam extirpandis: [h] *Perditione perdetis*, inquit, *omnia loca, in quibus seruierunt Na-* h Ibid. 12. 2.
tiones Deis suis, quas vos possidebitis hæreditate: subter montes & colles, & sub arbores densas
quasque effodietis aras earum, euertetis & comminuetis statiuncula earum, & excidetis lucos ea-
rum, & sculptilia ipsorum Deorum concremabitis igni, & disperdetis nomen eorum de loco illo.
Adhuc ingerit quum introissent terram promissionis, & exterminassent nationes eius:
[i] *Caue tibi ne sequaris eas posteaquam exterminata fuerint à facie tua, ne requisieris Deos illa-* i Ibid. 30.
rum, dicens: Quemadmodum faciunt nationes Deis suis, & ego ita faciam. Sed & id, [k] *Si* k Deut. 13. 1.
Prophetes, inquit, *exsurrexerit in te, aut somnium somnians, & dederit tibi signum vel osten-* & seq.
tum, & euenerit, & dixerit; Eamus, & seruiamus Deis alijs, quos non scitis: ne audiatis sermo-
nem Prophetæ, aut somniatoris illius; quia tentat vos Dominus Deus vester, an ex toto corde
vestro, & ex tota anima vestra timeatis eum. Post Dominum Deum vestrum abibitis, & hunc
timebitis, & præcepta eius custodietis, & vocem eius audietis, & illi seruietis, & illi adijcie-
mini. Prophetes autem & somniator ille morietur: locutus est enim ad seducendum te à Domino
Deo tuo. Sed & alio capitulo: [l] *Si autem rogauerit te frater tuus ex patre vel matre, aut filius* l Ibid. 6. &
tuus, aut filia tua, aut mulier quæ in gremio tuo est, aut amicus qui animæ tuæ par est, clam di- seq.
cens, Eamus, & seruiamus Deis alijs, quos non scis, nec patres tui, ex Deis nationum quæ cir-
cum te proximè sunt, aut longè, ne velis ire cum illo, & ne audieris eum. Non parcet oculus tuus
super eum. nec misereberis, nec celabis eum. adnuntians adnuntiabis de eo. manus tuæ erunt in
primis ad occidendum, & manus omnis populi in nouissimis, & lapidabitis illum, & morietur, Ibid. 15.
quoniam quæsiuit auertere te à Domino Deo tuo. Subijcit etiam de ciuitatibus, si quam ex
his constituisset suasu iniquorum hominum transisse ad Deos alios, vt interficerentur

omnes incolentes eam, & deuotamenta fierent vniuersa eius, & colligerentur omnia spolia eius in omnes exitus eius, & igni cremarentur cum omnibus vasis suis, & cum
m Ibid. 16 omni populo in conspectu Domini Dei. [m] *Et non erit habitabilis*, inquit, *in æternum, non reædificabitur amplius, nec adhærebit quidquam manibus tuis ex deuotamento eius, vti auertatur Dominus ab indignatione iræ suæ.* Maledictionum quoque ordinem ab idolorum ex-
n Deut. 27. 15. secratione commisit: [n] *Maledictus homo qui fecerit scalptile, aut fusile, aspernamentum Domino, opus manuum artificis, & collocauerit illud in abscondito.* In Leuitico verò: [o] *Non se-*
o Leuit. 19. 4 *quimini*, inquit, *idola, & Deos fusiles non facietis vobis. Ego Dominus Deus vester.* Et alibi,
p Ibid. 25. 55. [p] *Filij Israel famuli pueri mei; Hi sunt quos eduxi de terra Ægypti. Ego Dominus Deus vester.*
Ibid. 26. 1. *Non facietis vobis manu facta, nec scalptile staticulum statuetis vobis. Nec lapidem scopum ponetis in terra vestra. Ego Dominus Deus vester.* Et hæc quidem prima per Moysen dicta sunt à Domino, vtique pertinentia quoscunque Dominus Deus Israelis perinde de Ægypto superstitiosissimi sæculi, & de domo humanæ seruitutis eduxerit. Sed & deinceps omne os Prophetarum eiusdem Dei vocibus sonat, eandem legem suam, eorundem præceptorum instauratione cumulantis, nec aliud primum tam principaliter denuntiantis, quàm ab omni factura, atque cultura idolorum cauere. vt per Dauid:
Psal. 113. 4. & seq. & Psal. 134. 15. & seq. *Dei nationum argentum & aurum; oculos habent, nec vident; aures habent, nec audiunt, nares habent, nec odorantur; os, nec loquuntur; manus, nec contrectant; pedes, nec ingrediuntur. Similes erunt illis qui faciunt ea, & qui fidunt in illis.*

CAPVT III.

Fidem desertam, & idololatriam susceptam, meritò Deus vltus est in populo suo; vt probat locis Exodi, Numerorum & Iudicum.

In p. V. Idol. 4. à p. V. Verbum Dei. 7. à p. ad f. V. Idol. 5. & V. peccator. 3.

NEc putem disceptandum, an dignè Deus prohibeat nomen, & honorem suum mendacio addici, an dignè quos ab errore superstitionis auulserit, rursus in Ægyptum regredi nolit; an digne à se non patitur absistere quos sibi adlegit. Ita nec illud expectabit retractari à nobis, an obseruari voluerit disciplinam quam voluit instituere, & an merito vlciscatur desertam, quam voluit obseruatam: quando frustra instituisset, si obseruari eam noluisset, & frustra obseruari voluisset, si vindicare noluisset. Sequitur enim vt has definitiones Dei aduersus superstitiones, tam euictas, quàm etiam vindi-
Exo. 32. 3. & seq. catas probem, quoniam ex his tota martyriorum ratio constabit. Aberat apud Deum in monte Moyses, quum populus tam necessariam absentiam eius impatiens, Deos sibi producere quærit, quos potius ipse perdiderit. Vrgetur Aaron, & iubet inaures fœmi-
Exo. 32. 2. & seq. natum suarum in ignem conferri. Amissuri enim erant in iudicium sibi vera ornamenta aurium, Dei voces. Sapiens ignis effigiem vituli defundit illis, sugillans *illic cor ha-*
Matth. 6. 21. *bentes, vbi & thesaurum*, apud Ægyptum scilicet, inter cætera animalia, bouis etiam
Num. 25. 1. & seq. cuiusdam consecratricem. itaque tria millia hominum à parentibus proximis cæsa, quia tam proximum parentem Deum offenderant, transgressionis & primordia, & merita
1 Cor. 10. 8. dedicauerunt. In Arithmis, quum diuertisset Israël apud Sethim, abeunt libidinatum
Psal. 105. 28 ad filias Moab, inuitantur ad idola, vt & spiritu fornicarentur; edunt denique de pol-
Iudic. 2. 19. lutis eorum: dehinc & adorant Deos gentis, *& Beelphegor initiantur.* Ob hanc quoque
Iud. 3. 7. & cap. 4. 1. & seq & 6. &c. idololatriam, mœchiæ sororem, viginti tria millia domesticis obtruncata gladiis, diuinæ iræ litauerunt. Defuncto Iesu Naue, derelinquunt Deum patrum suorum, & seruiunt idolis Baalim, & Astartis; & iratus Dominus tradidit eos in manibus diripientium; & diripiebantur ab illis, & venundabantur inimicis, nec poterant omnino subsistere à facie inimicorum suorum; quocunque processerant, manus erant super illos in mala, & compressati sunt valdè. Post quæ instituit super illos Deus Critas, quos Censores intelligimus. sed nec istis obaudire perseuerauerunt. vt quis Critarum obierat, illi ad delinquendum, supra quàm patres eorum, abeundo post deos aliorum, & seruiendo, & adorando eos. Itaque Dominus iratus, *Quoniam quidem*, ait, *transgressa*
Iudic. 2. 19. 20. *est gens ista pactum meum, quod disposui patribus eorum, & non audierunt vocem meam, & ego non aduertam ad auferendum virum à facie eorum ex Nationibus quas reliquit decedens Iesus:* Atque ita omnes penè annales Critarum, & deinceps Regum, reseruatis gentium circumcolarum viribus, bello, & captiuitate, & iugo allophylorum iram dispensauit Israël, quotienscunque ab illo, maximè in idololatriam exorbitauerunt.

CAPUT IV.

Martyria subeunda, docent exempla & praecepta praemissa. Nam si diuina mandata de non colendis Idolis obseruando vim patimur, intelligimus oportere nos pati, & martyrium subire, esse à Deo mandatum, ne idola colamus. Praesertim cùm ad id nos in baptismo iusiurando obstrinxerimus, velut milites pro duce suo ad sanguinem vsque pugnaturos.

In p. V. Idol. 5. per totum. V. Martyrium. 8.

HANC igitur si à primordio constat & prohibitam, de tot tantisque praeceptis; & nunquam impunè commissam, de tot tantisque documentis; nec vllum tam superbum crimen apud Deum deputari, quàm huiusmodi transgressionem, vltro intelligere debemus diuinarum & denuntiationum, & executionum intentionem, iam tunc martyriis patrocinatam, non modò non dubitandis, verùm etiam sustinendis; quibus scilicet locum fecerat, prohibendo idololatriam: aliter enim martyria non euenirent; & vtique auctoritatem suam praestruxerat, volens ea euenire quibus locum fecerat. Nunc enim de Dei voluntate compungimur, & ingeminat scorpius plagam, hanc negans, hanc accusans voluntatem, vt aut alium Deum insinuet, cuius haec non sit voluntas; aut nostrum nihilominus destruat, cuius talis sit voluntas; aut omnino neget voluntatem Dei, si ipsum negare non poterit. Nos autem de Deo alibi dimicantes, & de reliquo corpore haereticae cuiusque doctrinae, nunc in vnam speciem congressionis certas praeducimus lineas, non alterius Dei, quàm Israëlis, eam defendentes voluntatem, quae martyriis locum fecerit, tam ex praeceptis prohibitae semper, quàm ex iudiciis punitae idololatriae Si enim praeceptum obseruatum vim patitur, hoc erit quodammodo obseruandi praeceptum, vt id patiar, per quod potero obseruare praeceptum; vim scilicet, quaecunque mihi imminet cauenti ab idololatria. Et vtique qui imponit praeceptum, extorquet obsequium. non potuit ergo noluisse ea euenire, per quae constabit obsequium. Praescribitur mihi, nè quem alium Deum dicam; nè vel dicendo, non minus lingua, quàm manu Deum fingam; nè quem alium adorem, aut quoquo modo venerer, praeter vnicum illum qui ita mandat; quem & iubeor timere, ne ab eo deserar; & de omni substantia diligere, vt pro eo moriar. Huic sacramento militans ab hostibus prouocor. par sum illis, si illis manus dedero. hoc defendendo, depugno in acie, vulneror, concidor, occidor. quis hunc militi suo exitum voluit, nisi qui tali eum sacramento consignauit?

Exo. 23. 13. Deut. 6. 2. 5. 13.

CAPUT V.

Vt Medicina dolores vtiles adfert: sic & martyrium vtile & bonum, licet amarum, quod nos ab Idololatriae malo liberet.

Per totum. V. Martyrium. 8. & circa. m. V. poenitentia. 10. in f. V. patientiae exempla. 2.

HABES igitur Dei mei voluntatem. occursum est huic plagae. In alium ictum consideremus, de voluntatis qualitate. Longum est vt Deum meum bonum ostendam, quod iam à nobis didicerunt Marcionitae. Deum interim sufficit dici, vt necesse sit bonum credi. Malum enim Deum qui praesumpserit, constare in vtroque non poterit. aut Deum negare debebit, quem malum existimarit: aut bonum dicere, quem Deum pronuntiarit. Bona igitur erit & voluntas eius, qui nisi bonus, non erit Deus. Probabit hoc etiam ipsius rei bonitas, quam Deus voluit; martyrij dico. Quia bonum non nisi bonus voluit. Bonum contendo martyrium apud eundem Deum, à quo & prohibetur, & punitur idololatria. Obnititur enim, & aduersatur idololatriae martyrium. Malo autem obniti & aduersari nisi bonum non potest. Non quasi negemus esse aemulationem, tam malorum inter se, quàm & bonorum. Sed alia conditio est huius tituli. Martyrium enim non de communi aliqua militia certat cum idololatria, sed cum sua gratia. liberat enim ab idololatria. quod à malo liberat, quis non bonum pronuntiabit? quid aliud est aduersatio idololatriae, atque martyrij, quàm mortis & vitae? in tantum vita martyrio deputabitur, quantum morti idololatria. Vitam qui malum dixerit, habet mortem quam bonum dicat. Est & haec peruersitas hominum, salutaria excutere, exitiosa suscipere, periculosa quaerere, medica malè vitare; mori denique citius, quàm curari desiderare. Nam & medicinae praesidium plures refugiunt. plures enim stulti, plures timidi, & malè verecundi. Et est planè quasi saeuitia medicinae, de scalpello, déque cauterio, de sinapis incendio: non tamen secari, & inuri, & extendi, idcirco malum, quia dolores vtiles adfert. nec quia tantummodò

contristat, recusabitur; sed quia necessariè contristat, adhibebitur. Horrorem operis fructus excusat. Vlulans denique ille, & gemens, & mugiens inter manus medici, postmodum easdem mercede cumulabit, & artifices optimas prædicabit, & sæuas iam negabit. Sic & martyria desæuiunt, sed in salutem. licebit & Deo in vitam æternam per ignes, & gladios, & acerba quæque curare. Sed medicum quidem miraberis etiam in illo, quòd ferme pares adhibet qualitates medelarum, aduersus qualitates querelarum, quum quasi de peruerso auxiliatur, per ea subueniens per quæ laboratur. Nam & calores caloribus amplius onerando compescit, & ardores siti potius macerando restinguit, & fellis excessus amaris quibusque potiunculis colligit, & sanguinis fluxus desusa insuper venula reuocat. Deum verò, & quidem zelotem, culpandum existimabis, si voluit certasse cum causa, & iniuriæ æmulando prodesse; mortem morte dissoluere, occisionem occisione dispargere, tormentis tormenta discutere, supplicia suppliciis euaporare, vitam auferendo conferre, carnem lædendo iuuare, animam eripiendo seruare. Peruersitas quam putas, ratio est; quod sæuitiam existimas, gratia est; ita Deo de momentaneis æterna medicante. Magnifica bono tuo Deum tetrum. incidisti in manus eius, sed feliciter incidisti. incidit & ille in ægritudines tuas. Homo semper

Gen. 2. 17. medico prior negotium facit. denique sibimetipse periculum mortis attraxit. acceperat à Domino suo, vt à medico, satìs vtilem disciplinam, secundùm legem viuendi, vt

Gen. 3. 5. & seq. omnia quidem ederet, ab vna solummodò arbuscula temperaret, quam ipse medicus importunam interim nouerat. audiit ille quem maluit, & abstinentiam rupit. edit inlicitum. & transgressione saturatus, in mortem cruditauit. dignissimus bona fide, in totum perire, qui voluit. Sed Dominus sustentata feruura delicti, donec tempore medicina temperaretur; paulatim remedia composuit, omnes fidei disciplinas, & ipsas æmulas vitio, verbum mortis verbo vitæ rescindentes, auditum transgressionis auditu deuotionis limantes. ita & quum mori præcipit medicus ille, veternum mortis excludit. Quid grauatur pati nunc homo ex remedio, quod non est tunc grauatus pati ex vitio? Displicet occidi in salutem, cui non displicuit occidi in perditionem? Nauseabit ad antidotum, qui hiauit ad venenum?

CAPVT VI.

Martyrium non vtilè tantum, sed & gloriosum, corona proposita donandum, in quo baptismo sanguinis abluimur, secundo post lauacrum solatio.

In p. V. Martyrium. 8. in f. V. Martyres. 4.

SED si certaminis nomine Deus nobis martyria proposuisset, per quæ cum aduersario experiremur, vt à quo libenter homo elisus est, eum iam constanter elidat, hìc quoque liberalitas magìs quàm acerbitas Dei præest. Euulsum enim hominem de diaboli gula per fidem, iam & inculcatorem eius voluit efficere per virtutem; nè solummodò euasisset, verùmetiam euicisset inimicum. Amauit, qui vocauerat in salutem, inuitare & ad gloriam; vt gaudeamus liberati, exultemus etiam coronati. Agonas istos, contentiosa solennia, & superstitiosa certamina Græcarum, & religionum, & voluptatum, quanta gratia sæculum celebret, etiam Africæ liquuit. Adhuc Carthaginem singulæ ciuitates gratulando inquietant, donatam Pythico agone, post stadij senectutem. Ita ab æuo dignissimum creditum est, studiorum experimentum, committere artes, corporum, & vocum præstantiam exprimere præmio indice, spectaculo iudice, sententia voluptate: qua nulla sunt prælia, nonnulla vulnera. pugni quassant, calces arietant, cestus dilaniant, flagella dilacerant: nemo tamen agonis præsidem sugillauerit, quòd homines violentiæ obiectat. iniuriarum actiones, extra stadium. sed quantum liuores illi, & vibices negotiantur intendet: coronas scilicet, & gloriam, & dotem, priuilegia publica, stipendia ciuica, imagines, statuas, & qualem potest præstare sæculum de fama æternitatem, de memoria resurrectionem. pyctes ipse non queritur dolere se, nam vult. corona premit vulnera, palma sanguinem obscurat; plus victoria tumet, quàm iniuria. hunc tu læsum existimabis, quem vides lætum? sed nec victus ipse, de agonotheta casum suum exprobrabit. Deum dedecebit artes & disciplinas suas educere in medium, in hoc sæculi spatium, in *spectaculum hominibus, & angelis,*

1. Cor. 4. 9. & vniuersis potestatibus? carnem, atque animam probare de constantia atque tolerantia? dare huic palmam, huic honorem, illi ciuitatem, illi stipendia? etiam quosdam reprobare, & castigatos cum ignominia summouere? Nimirum præscribes Deo, quibus temporibus, aut modis, aut locis de familia sua iudicet; quasi non & præiudicare iudici congruat. Quid nunc, si non certaminis nomine in martyria fidem exposuisset,

sed

sed & proprij profectus; nonnè oportebat illam habere aliquem spei cumulum, cui studium suum cogeret, votumque suspenderet, quò eniteretur ascendere, quum terrena quoque officia in gradus æstuent? Aut quomodo *multa mansiones apud Patrem*, Io. 14. 2. si non pro varietate meritorum? quomodo *& stella à stella distabit in gloria*, nisi pro diuersitate radiorum? Porro, & si fidei propterea congruebat sublimitatis, & claritatis aliqua prolatio, tale quid esse oportuerat illud emolumenti, quod magno constaret labore, cruciatu, tormento, morte. Sed respice compensationem: cùm caro, & anima dependitur, quibus in homine carius nihil est; alterum manus Dei, alterum flatus; ipsa dependi in profectu, quorum est profectus; ipsa erogari, quæ lucrifiant; eadem pretia, quia & merces. Prospexerat & has Deus imbecillitates conditionis humanæ, aduersarij insidias, rerum fallarias, sæculi retia, etiam post lauacrum periclitaturam fidem, perituros plerosque rursum post salutem, qui vestitum obsoletassent nuptialem, qui faculis oleum non præparassent, qui requirendi per montes & saltus, & humeris essent reportandi. Posuit igitur secunda solatia, extrema præsidia, dimicationem martyrij, & lauacrum sanguinis exinde securum. De cuius felicitate Dauid, *Beati quorum dimissa sunt delicta, & quorum operta sunt iniquitates. Beatus vir cui non imputauerit Deus delictum.* Propriè enim martyribus nihil iam reputari potest, quibus in lauacro ipsa vita deponitur. Sic *dilectio operit multitudinem delictorum, quæ Deum scilicet diligens ex totis viribus suis*, quibus in martyrio decertat; *ex tota anima sua*, quam pro Deo ponit, hominem martyrem excudit. Hæc tu remedia, consilia, iudicia, spectacula, etiam Dei atrocitatem iudicabis? Sanguinem hominis Deus concupiscit? Et tamen ausim dicere, si & homo regnum Dei, si homo certam salutem, si & homo secundam regenerationem. Nulli compensatio inuidiosa est, in qua aut gratiæ, aut iniuriæ communis est ratio.

1.Cor. 15. 41

Matt. 22. 11.
Matt. 25. 5.
Luc. 15. 4.

Psal. 31. 1. 2.

CAPVT VII.

Deus per tormenta varia fidem suorum examinat.

Per totum. V. Martyres. 4.

INEVTIAT adhuc scorpius, homicidam Deum ventilans, horrebo planè spurcum blasphemiæ flatum de hæretico ore fœtentem: sed & talem Deum de fiducia rationis amplectar, qua ratione etiam ipse se plus quàm homicidam pronuntiauit ex Sophiæ suæ persona, voce Salomonis: *Sophia*, inquit, *iugulauit filios suos*. Sophia, sapientia est. Sapienter vtrique iugulauit, dum in vitam; & rationaliter, dum in gloriam. O parricidij ingenium! ô sceleris artificium! ô argumentum crudelitatis, quæ idcirco occidit, nè moriatur quem occiderit! Et ideo quid sequitur? *Sophia in exitibus cantatur hymnis*: cantatur enim & exitus martyrum. *Sophia in plateis de constantia agit*, benè enim *filios suos iugulat*. *Super summos autem muros confisa dicit*, quum quidem secundùm Esaiam hic exclamat, *Ego Dei sum: & hic vociferatur, In nomine Iacob. & alius scribit, In nomine Israelis.* O bonam matrem! opto & ipse in filios eius redigi, vt ab ea occidar. Opto occidi, vt filius fiam. Solùm autem iugulat filios suos, an & torquet? Audio enim & alibi dicentem Deum, *Vram illos sicuti vritur argentum, & probabo illos sicuti probatur aurum.* Vtique per tormenta ignium, & suppliciorum, per martyria fidei examinatoria. Scit & Apostolus qualem Deum adscripserit, quum scribit, *Si Deus filio suo non pepercit, sed pro nobis tradidit illum, quomodo non & cum illo omnia condonauit nobis?* Vides quomodo etiam proprium suum filium primogenitum & vnigenitum sophia diuina iugulauerit; vtique victurum, immò & cæteros in vitam redacturum. Possum dicere cum sophia Dei, *Christus est qui se tradidit pro delictis nostris.* Iam & semetipsam sophia trucidauit. Verba non sono solo sapiunt, sed & sensu: Nec auribus tantummodò audienda sunt, sed & mentibus. Crudelem Deum, qui non intelligit, credit. Quamquam & non intelligenti posita sententia est, quæ temeritatem cohibeat aliter intelligendi. *Quis enim*, inquit, *cognouit sensum Dei? aut quis illi consiliarius fuit, qui eum instruat: aut viam intelligentiæ quis demonstrauit illi?* Sed enim Scytharum Dianam, aut Gallorum Mercurium, aut Afrorum Saturnum, hominum victima placari apud sæculum licuit. & Latio ad hodiernum Ioui, media in vrbe humanus sanguis ingustatur; nec quisquam retractat, aut non rationem præsumit aliquam, aut inæstimabilem Dei sui voluntatem. Si noster quoque Deus, propriæ hostiæ nomine, martyria sibi de-

Prou. 9. 2.

Prou. 1. 20. 21.
Prou. 9. 2.
Esa. 44. 5.
Zach. 13. 9.

Rom. 8. 32.

Gal. 1. 20.

Rom. 11. 34.
1.Cor. 2. 16.
Esa. 40. 13. & seq.

postulasset, quis illi exprobrasset funestam religionem, & lugubres ritus, & aram rogum, & pollinctorem sacerdotem? & non beatum amplius reputasset, quem Deus comedisset?

CAPVT VIII.

Exempla Martyriorum in veteri lege præmissa nos inuitant.

In p. in Alphabeto Errorum. V. Fuga. 7. à p. V. Martyrium. 3. & V. Ioannes Bapt. 7. à m. V. Martyres. 18 in f. V. Martyrium. 4.

VNVM igitur gradum insistimus, & in hoc solùm prouocamus, an præcepta sint à
Deo martyria, vt credas ratione præcepta, si præcepta cognoueris: quia nihil
Psal. 115. 5. Deus non ratione præceperit, Siquidem *honorata est apud illum mors religiosorum ipsius*,
vt canit Dauid; non opinor ista communis, & omnium debitum. atquin ista etiam
ignominiosa est, ex elogio transgressionis, & merito damnationis; sed illa quæ in
ipso aditur ex testimonio religionis, & prælio confessionis, pro iustitia & sacramen-
Esa 57 1. to; sicut Esaïas, *Videte*, inquit, *quomodo perit iustus, & nemo excipit corde; & viri iusti
auferuntur, & nemo animaduertit; à facie enim iniustitia perit iustus. & erit honor sepulturæ
eius*. Habes hîc quoque & prædicationem, & remunerationem martyriorum. A pri-
Gen. 4. 8. mordio enim iustitia vim patitur. Statim vt coli Deus cœpit, inuidiam religio sortita
1. Reg. 18. 10 & seq. est. qui Deo placuerat, occiditur, & quidem à fratre. quò procliuius impietas alienum
2. Reg. 15. 14 sectaretur, à suo auspicata est. Denique non modò iustorum, verumetiam & prophe-
& seq. tarum. Dauid exagitatur, Helias fugatur, Hieremias lapidatur, Esaïas secatur, Za-
3 Reg 19. 2. charias inter altare & ædē trucidatur, perennes cruoris sui maculas silicibus adsignans.
Heb. 11. 37. Ipse clausula Legis & Prophetarum; nec prophetes, sed angelus dictus, contumeliosa
2. Paral. 24. 21. cæde truncatur, in puellæ psaltriæ lucar. Et vtique qui spiritu Dei agebantur, ab ipso
in martyria dirigebantur, vt & iam patiendo quæ & prædicassent. Proinde & trina fra-
Marc. 6. 17. 28. terniras, quum dedicatio imaginis regiæ vrbem vrgeret officio, non ignorauerunt
Dan. 3. 18. quid fides, quæ sola in illis captiua non fuerat, exigeret; moriendum scilicet aduersus
idololatriam. Meminerant enim & Hieremiæ scribentis ad eos, quibus illa captiuitas
Baruch. 6. 3. imminebat: *Et nunc videbitis Deos Babyloniorum aureos, & argenteos, & ligneos por-*
4. 5. *tari super humeros, ostentantes nationibus timorem. Cauete igitur nè & vos consimiles sitis
Allophylis, & timore capiamini, dum aspicitis turbas adorantes retro eos, & antè: sed dicite
in animo vestro, Te Domine, adorare debemus*. Itaque dixerunt à Deo concepta fidu-
Dan. 3. 16. cia, quando vigore animi conditionales minas regis excutiunt: *Non habemus neces-
sitatem respondendi huic tuo imperio. Est enim Deus noster quem colimus, potens eruere nos
Dan. 3. 24. de fornace ignis, & ex manibus tuis; & tunc manifestum fiet tibi, quod neque idolo tuo fa-
mulabimur, nec imaginem tuam auream, quam statuisti, adorabimus*. O martyrium &
sine passione perfectum! satìs passi, satìs exusti sunt, quos propterea Deus texit,
Dan. 6. 10. 13 nè potestatem eius mentiri viderentur. Nam & Danielem nullius præter Dei suppli-
cem, & idcirco à Chaldæis delatum ac depostulatum, statim vtique conclusa & vitata
feritas leonum deuorasset, si Darij digna præsumptio de Deo falli debuisset; Cæ-
terùm, pati oportebat omnem Dei prædicatorem atque cultorem, qui ad idololatriam
prouocatus, negasset obsequium, secundùm illius quoque rationis statum, qua & præ-
sentibus tunc, & posteris deinceps commendari veritatem oportebat, pro qua fidem
diceret passio ipsorum defensorum eius; quia nemo voluisset occidi; nisi compos veri-
tatis. Talia à primordio & præcepta, & exempla debitricem martyrij fidem ostendunt.

CAPVT IX.

Christus in nouo testamento præcipit, esse pro confessione eius subeunda martyria.

In p. ad m V. Martyrium. 4. à m. V. Confessio. fidei. 1. in f. V. Pudor. 2.

SVPEREST, ne antiquitas suum quoque habuerit sacramentum, nouitatem Chri-
stianam recensere, quasi & de Deo aliam, ac proinde disciplina quoque æmulam,
a Prou. 9. 2. cuius [a] *sophia filios suos iugulare* non norit. Planè alia in Christo & diuinitas, & voluntas,
& schola, martyria aut nulla in totum, aut aliter intelligenda mandarit, qui neminem
ad huiusmodi discrimen hortetur, qui pro eo passis nihil repromittat, quia pati eos
b Matt. 5. 10. nolit. Et ideo præceptorum principia deducens; [b] *Beati*, inquit, *qui persecutionem pa-
tiuntur ob iustitiam, quoniam illorum est regnum cælorum*. Hoc quidem absolutè ad om-
c Ibid. 11. nes, dehinc propriè ad Apostolos ipsos; [c] *Beati eritis cùm vos dedecorauerint, & per-*

secuti fuerint, & dixerint aduersus vos omnia mala propter me: [d] *Gaudete & exultate, quo-niam merces vestra plurima in cælo. Sic enim faciebant & Prophetis patres eorum:* [d Et Luc. 6. 22.] vt etiam prophetaret, quod & ipsi occidi haberent ad exemplum Prophetarum. Quamquam & si omnem hanc persecutionem conditionalem in solos tunc Apostolos destinasset, vtique per illos cum toto sacramento, cum propagine nominis, cum traduce Spiritus sancti, in nos quoque spectasset etiam persecutionis obeundæ disciplina, vt in hæreditarios discipulos, & Apostolici seminis frutices. Nam & rursus ad Apostolos dirigit, [e] *Ecce ego mitto vos tanquam oues in medio luporum, & cauete ab hominibus: Tradent enim* [e Matth. 10. 16.] *vos in consessus, & in synagogis suis flagellabunt vos, & ad præsides & reges perducemini, mei causa, in testimonium illis, & nationibus, &c.* Quum autem subjicit, [f] *Tradet au-* [f Ibid. 21.] *tem frater fratrem, & pater filium in mortem, & insurgent filij in parentes, & mortificabunt eos;* manifestè iniquitatem istam in cæteros pronuntiauit, quam in Apostolis non inuenimus. Nemo enim eorum aut fratrem, aut patrem passus est traditorem, quod plerique iam nostri. Dehinc ad Apostolos reuocat, [g] *Et eritis odio omnibus pro-* [g Ibid. 22.] *pter nomen meum.* Quantò magìs nos, quos à parentibus quoque tradi oportet? Ita, ipsa hac permistione nunc ad Apostolos, nunc ad omnes disponendo, eundem in vniuersos nominis exitum effudit, in quibus consederit nomen, cum odij sui lege. [h] *Qui autem* [h Ibid.] *sustinuerit vsque in finem, iste saluus fiet.* Quid sustinendo, nisi persecutionem, nisi traditionem, nisi occisionem? Nec enim aliud est sustinere in finem, quàm pati finem. Et ideo [i] *non est discipulus super magistrum.* Statim sequitur, *Nec seruus super Dominum* [i Ibid. 24.] *suum:* quia cùm magister & Dominus ipse perpessus sit persecutionem, & traditionem, & occisionem; multò magìs serui & discipuli eandem expendere debebunt, nè quasi superiores, exempti de iniquitate videantur; quando hoc ipsum sufficere eis ad gloriam debeat, æquari passionibus Domini & Magistri; ad quarum tolerantiam ædificans monet, [k] *non eos timendos, qui solum corpus occidant, animam autem interficere non* [k Ibid 28.] *valeant; sed illi potius metum consecrandum; qui & corpus, & animam occidere, & perdere possit in gehenna.* Quinam hi solius corporis interemptores, nisi præsides & reges supradicti? homines opinor. Quis etiam animæ dominator, nisi Deus solus? Quis iste ignium comminator, nisi is, [l] *sine cuius voluntate nec passerum alter in terram cadit;* [l Matth. 10. 29.] id est, nec altera ex duabus substantiis hominis, caro, aut anima? Quia & capillorum apud eum regestus est numerus. [m] *Nolite ergo metuere,* quum super dicit, [n] *Mul-* [m Ibid. 30.] *tis passeribus antistatis;* non frustrà, id est, non sine emolumento casurus in terram re- [n Ibid 31.] promittit, si magìs ab hominibus, quàm à Deo occidi eligamus. [o] *Omnis igitur qui in* [o Ibid. 32.] *me confessus fuerit coram hominibus, & ego confitebor in illo coram Patre meo qui in cælis est. Et omnis qui negauerit me coram hominibus, & ego negabo illum coram Patre meo qui in cælis est.* Manifesta, vt opinor, definitio & ratio est, tam confessionis, quàm negationis, etsi dispositio diuersa est. Qui se Christianum confitetur, Christi esse testatur. Qui Christi est, in Christo sit necesse est. Si in Christo est, in Christo vtique confitetur, cùm se Christianum confitetur. Hoc enim non potest esse, nisi sit in Christo. Porro, in Christo confitendo, Christum quoque confitetur qui sit in Christo, dum & ipse in illo est, vtpote Christianus. Nam & si diem dixeris, lucis rem ostendis, quæ diem præstat, licet non dixeris lucem. ita, & si non directò pronuntiauit; [p] *Qui me* [p Matth. 10. 33.] *confessus fuerit;* non est diuersus actus quotidianæ confessionis, à sensu Dominicæ pronuntiationis. Quod enim est qui se confitetur, id est Christianum; etiam id per quod est, confitetur; id est Christum. Proinde qui se negauit Christianum, in Christo negauit, negando se in Christo esse, dum negat se Christianum. & Christum autem in se negando, dum se in Christo negat, Christum quoque negabit. Ita & qui in Christo negauerit, Christum negabit. Et qui in Christo confessus fuerit, Christum confitebitur. Suffecisset igitur, & si de confitendo tantummodò Dominus pronuntiasset. ex forma enim confessionis, contrario quoque eius præiudicaretur, id est negationi; perinde negationi negationem rependi à Domino, quemadmodum confessioni confessionem. Et ideo quum in forma confessionis, etiam negationis conditio intelligatur, apparet ad alium modum negationis pertinere, quòd de ea aliter Dominus pronuntiauit, quàm de confessione, dicendo, *Qui me negauerit;* non, *Qui in me.* [Ibid.] Prospexerat enim, & hanc vim plerumque in expugnatione nominis subsecuturam; vt qui se Christianum negasset, [* Auspice.] ipsum quoque Christū compelleretur blasphemando negare. Sicut non olim pro * ... spice, eum tota fide quorundam colluctatum hoc modo, horruimus. Itaque frustra erit dicere, Etsi me negauero Christianum, non negabor à Christo; non enim ipsum negaui. Ex illa enim negatione tantundem tenebitur, qua se Christianum negando, Christum in se negans, etiam ipsum negauit. Plus est autem, quòd & confusioni confusio-

q Matth. 10. 33. Luc. 12. 9. nem comminatur: q *Qui me confusus fuerit coram hominibus, & ego confundar eum coram Patre meo qui in cælis est.* Sciebat enim à confusione vel maximè formari negationem: Mentis statum in fronte consistere; priorem esse pudoris, quàm corporis plagam.

CAPVT X.

Stultè Valentinus, & in hoc Gnosticus, & auersator martyrij, in cælo dicebat confessionem nominis Christi faciendam, quam hic Christus apud homines fieri præcepit.

In p. V. Confessio fidei. 2. circa. m. ad f. V. Confessio fidei. 3.

QVæ verò non hîc, id est, non intra hunc ambitum terræ, nec per hunc commeatum vitæ, nec apud homines huius naturæ communis, confessionem putant constitutam, quanta præsumptio est aduersus omnem ordinem rerum in terris istis, & in vita ista, & sub humanis potestatibus experiundarum? Nimirum quum animæ de corporibus excesserint, & per singula tabulata cœlorum, de recepto dispici cœperint, & interrogari arcana illa hæreticorum sacramenta, tunc confitendum apud veras potestates, & veros homines, Theletos scilicet, & Abascantos, & Acinetos Valentini. Nostrates enim, inquiunt, nec ipse Demiurgus constanter homines probabat veros esse,

a Esa. 40. 15. 17. a *quos stillicidium situlæ, & puluerem areæ, & sputamen, & locustas deputauit, etiam irrationalibus iumentis adæquauit.* Planè ita scriptum: non tamen idcirco aliud hominis genus intelligendũ præter nos; quos quia constat esse, cõparatione potuit induere, salua & proprietate generis, & singularitate. Neque enim si vita vitiata est, vt despectui iudicata, despectis compararetur, statim natura sublata est, vt alia in nomine eius deputaretur. Atquin seruatur natura, etsi suffunditur vita; nec alios nouit Christus homines quam

b Matth. 16. 13. c Matt. 7. 12. de quibus dicit, b *Quem me aiunt esse homines?* &, *Quomodo vultis vt faciant vobis homines, & ita vos facite illis.* Vide an seruauerit genus, à quibus & testimonium sui exspectet & in quos iustitiæ vicem mandat. Illos autem cœlestes homines si expostulem mihi ostendi, facilius Aratus, Persea, & Cephea, & Erigonam, & Ariadnam inter sidera deliniabit. Quis autem prohibuit Dominum, illic etiam confessionem hominum faciendam manifestè determinare, vbi suam futuram apertè pronuntiauit? Vt ita esset po-

d Matth. 10. 32. Et Luc. 9. 26. situm, d *Qui in me confessus fuerit coram hominibus in cælis; & ego in illo confitebor coram Patre meo qui in cælis est.* Eripere me debuit ex isto terrenæ confessionis errore, quam suscipi noluisset, si cœlestem præcepisset; quia nullos alios homines noueram præter incolas terræ; nè ipso quidem adhuc tunc in cœlis homine conspecto. Quæ porro fides rerum, vt post excessum ad superna subleuatus, illic probarer, quo non nisi iam probatus imponerer? illic de recepto examinarer, quò nisi admittendus peruenire non possem? Christiano cœlum antè patet, quàm via; quia nulla via in cœlum, nisi cui patet cœlum; quod qui attigerit, intrabit. Quas mihi potestates ianitrices adfirmas iuxta Romanam superstitionem, Ianum quendam, & Forculum, & Limentinum? quas à

e Psal. 23. 7. f Amos. 9. 6. cancellis ordinas potestates? Si vnquam legisti apud Dauid, e *Auferte portas principes vestri, & subleuentur portæ æternæ, & intrabit rex gloriæ.* Si item audisti apud Amos, f *Qui ascensum suum ædificat in cælos, & profusionem suam fundat in terras*: Scito & ascensum illum exinde complanatum vestigijs Domini, & introitum exinde reseratum viribus Christi, nec vllam moram, aut quæstionem in limine Christianis occursuram, qui non dinosci habeant illic, sed agnosci; nec interrogari, sed admitti. Nam & si adhuc clausum putas cœlum, memento claues eius hîc Dominum Petro, & per eum, Ecclesiæ reliquisse, quas hic vnusquisque interrogatus atque confessus feret secum. Sed adseuerat diabolus illic confitendum, vt suadeat hîc negandum. Pulcra videlicet docu-

Matt. 16. 19. Matth. 8. 18 g Matth. 10. 28. menta præmittam, bonas mecum claues feram, g *timorem eorum, qui solum corpus occidunt, anima autem nihil faciunt*: commendatus ero huius præcepti desertione; honestè in cœlestibus stabo, qui in terrenis stare non potui; sustinebo maiores potestates, qui minoribus cessi; merebor denique admitti, iam exclusus. Suppetit adhuc dicere, si in cœlestibus confitendum, & hîc negandum est. nam vbi alterum, ibi vtrumque. æmula enim quæque concurrunt. etiam persecutionem in cœlis agitari oportebit, quæ confessionis negationis verè materia est. Quid itaque cessas, audacissime hæretice, totum ordinem Christianæ concussionis in superna transferre, & in primis, ipsum nominis odium illic collocare, vbi ad Patris dexteram præsidet Christus? Illic constitues & synagogas Iudæorum, fontes persecutionum, apud quas Apostoli flagella perpessi sunt,

Matt. 10. 17. Act. 5. 41. Matth. 10. 17. & seq. & populos nationum cum suo quidem circo, vbi facilè conclamant, Vsquequo genus tertium? Sed & fratres nostros, & patres, & filios, & socrus, & nurus, & domesticos nostros ibidem exhibere debebis, per quos traditio disposita est: item reges, &

præsides, & armatas potestates, apud quos causa purganda est. Erit certè etiam carcer
in cœlo, carens sole, aut ingratis luminosus, & vincula fortasse de zonis, & equuleus,
axis ipse qui torquet. tum si lapidandus Christianus, grandines aderunt; si vrendus,
fulmina præ manu sunt; si trucidandus, Orionis armati manus operabitur; si bestijs
finiendus, vrsas septentrio emittet, zodiacus tauros, & leones. [h] *Hæc qui sustinuerit in* b Matth. 10.
finem, iste erit saluus. Ergonè & finis in cœlis, & passio, & occisio, & prima confessio? 21.
Et vbi caro, omnibus istis necessaria? vbi corpus? [i] *quod solum ab hominibus habet occidi.* i Ibid. 28.
Hæc nobis etiam ludicrum in modum certa ratio mandauit, nec vllus obicem præscri-
ptionis illius extrudet, vt non omnem ordinem persecutionis, omnem eius causæ fir-
mam paraturam illuc transferre cogatur, vbi confessioni forum dederit. Siquidem
confessio à persecutione deducitur, & persecutio in confessione finitur. Nec possunt
non vna sequi, quæ & aditum, & exitum, id est, initium finemque disponunt. Porro
& odium nominis hîc erit, & persecutio hîc erumpit, & traditio hîc producit, & inter-
rogatio hîc compellit, & carnificina hîc desæuit, & totum hunc ordinem in terris con-
fessio, vel negatio expungit. Igitur si cætera hîc: nec confessio alibi; si confessio alibi,
nec cætera hîc. Enimverò non alibi cætera; itaque nec confessio in cœlo. Aut si aliam
volunt esse rationem interrogationis, & confessionis cœlestis, vtique & ordinem suum
illi struere debebunt alium longè, & ab ista dispositione diuersum, quæ scripturis no-
tatur. & possimus dicere, Viderint, dum hic ordo terrenæ interrogationis, & confes-
sionis, ex materia decurrens persecutionis, & discordiæ publicæ in nomen, saluus sit
suæ fidei; vt ita credendum sit, sicut & scribitur; ita intelligendum sit, sicuti auditur.
Hic omnem ordinem sustineo, ipso Domino non aliam regionem mundi destinante.
Quid enim post confessionis, & negationis terminum subiungit? [k] *Ne putaueritis venisse* k Matth. 10.
me vt pacem mittam in terram, non veni, sed vt machæram, certè in terram. Veni enim diui- 34. & seq.
dere hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & socrum aduersus nurum
suam; & inimici hominis domestici sui. Sic enim efficitur, vt [l] *tradat frater fratrem in mor-* l Ibid. 11. 12.
tem, & pater filium, & insurgant filij in parentes, & mori eos faciant. & qui sustinuerit in finem,
hic saluus erit. Adeò totus hic ordo dominicæ machæræ, non in cœlum missæ, sed in
terram; illic constituit etiam confessionem, quæ in finem sustinendo passura est mor-
tem.

CAPVT XI.

Probat Christum alijs Euangelij locis approbasse martyria.

Per totum. V. Confessio fidei. 3.

EADEM igitur forma, cætera quoque ad martyrij statum pertinere defendimus.
[a] *Qui pluris*, inquit, *fecerit etiam animam suam quam me, non est me dignus*; id a Matth 10.
est, qui maluerit viuere me negando, quàm mori confitendo. [b] *Qui animam suam in-* 39.
uenerit, perdet illam: qui verò perdiderit mei causa, inueniet illam. Proinde enim inuenit Luc. 14. 26.
eam, qui negarit lucrifaciendo vitam; sed perdet in gehennam, qui se putat negando b Matth. 10.
lucrifacere eam. Perdet autem ad præsens, qui confessus occiditur; sed inuenturus 39.
eam in vitam æternam. Ipsi denique præsides quum hortantur negationi, Serua ani-
mam tuam, dicunt; & Noli animam tuam perdere. Quomodo loqueretur Christus,
nisi quomodo tractaretur Christianus? Sed quum [c] *prohibet meditari responsionem ad tri-*
bunal, famulos suos instruit, Spiritum sanctum responsurum repromittit; & quum in c Matth. 10.
carcere fratrem vult aduersari, confessoris imperat curam; & quum [d] *Deum vindictam* 19.
facturum electorum suorum adfirmat, passiones consolatur illorum: etiam in parabola Matth. 25.
seminis, post cespitem arefacti, persecutionum figurat ardorem. Hæc si non ita acci- 36.
piuntur, quemadmodum pronuntiantur, sine dubio præter quàm sonant, sapiunt; & d Luc. 18. 1.
aliud in vocibus erit, aliud in sensibus; vt allegoriæ, vt parabolæ, vt ænigmata. Quem- & seq.
cumque igitur conceperint ventum argumentationis Scorpij isti, quocunque se acu- Matth. 13. 6.
mine impegerint, vna iam linea est; ad ipsas res prouocabuntur, an secundùm scripturas
transfigantur. Siquidem tunc aliud significabitur in scripturis, si non idipsum reperiatur
in rebus. Quod enim scriptum est, hoc euenire oportebit. Porro, tunc eueniet quod est
scriptum, si non aliud eueniet. Ecce autem & odio habemur ab omnibus hominibus,
nominis causa, quomodo & scriptum est; & tradimur etiam à proximis, quomodo & Matth. 10.
scriptum est; & perducimur ad potestates, & interrogamur, & torquemur, & confite- 22.
mur, & trucidamur, quomodo & scriptum est. Sic Dominus edixit. Si aliter edixit
hæc, cur non aliter eueniunt quàm edixit? id est, quemadmodum edixit? Atquin non

aliter eueniunt quàm edixit; ergo ſicut eueniunt, ita edixit, & ſicut edixit, ita eueniunt. Nam nec licuiſſet aliter euenire, quàm edixit; nec ipſe aliter edixiſſet, quàm euenire voluiſſet. Ita, non aliud ſignificabunt ſcripturæ, quam in rebus recognoſcimus. Aut ſi nondum aguntur illa quæ prædicantur, quomodo hæc aguntur, quæ prædicata non ſunt? Non ſunt enim hæc prædicata quæ aguntur, ſi alia ſunt quæ prædicantur, & non hæc quæ aguntur. At nunc, quia ipſa ſunt in rebus, quæ in vocibus, aliter dicta creduntur; quid fieret ſi aliter facta inuenirentur? Sed hęc eſt peruerſitas fidei, probata non credere, non probata præſumere. Cui peruerſitati illud quoque opponam, vt ſi hæc quæ ſic aguntur quemadmodum ſcripta ſunt, non erunt ipſa quæ prædicantur, illa quæ non debeant ſic agi, quemadmodum ſcripta ſunt, nè & ipſa horum exemplo periclitentur, excludi. ſiquidem aliud in vocibus, aliud in rebus eſt; & relinquitur, nec prędicata videri, quum euenerint, ſi aliter prædicantur, quàm euenire habent. Et quomodo credentur quæ non erunt prædicata quia non ita erunt prędicata quomodo eueniunt? Ita hæretici quæ prædicantur, non vt probata ſunt credendo, ea quæ nec prædicata ſunt, credunt.

CAPVT XII.

Martyria approbantur ex Epiſtolis Petri, & Ioannis, eiuſdemque Apocalypſi.

In p V. Apoſtoli. 6. & V. Pauli virtutes. 11. à p. ad circa. f. V. martyrium. 6. circa. f. V. martyrium. 9. in f. in alphab. Errorum. V. fuga. 7. in f.

QVIS nunc medullas ſcripturarum magìs noſſet, quàm ipſa Chriſti ſchola? quos & ſibi diſcipulos Dominus adoptauit, omnia vtique edocendos; & nobis magi-
Matth. 17. 5. 6. ſtros adornauit, omnia vtique doctuos. Cui potius figuram vocis ſuæ declaraſſet, quàm cui effigiem gloriæ ſuæ reuelauit, Petro, Iacobo, Ioanni, & poſtea Paulo? quem
2. Cor. 12. 2. 4. paradiſi quoque compotem fecit antè martyrium? An & illi aliter quàm ſentiunt, ſcribunt, fallaciæ magiſtri, non veritatis? Petrus quidem ad Ponticos, [a] *Quanta enim*,
a 1. Pet. 2. 20 inquit, *gloria, ſi non vt delinquentes puniamini, ſuſtinetis. Hæc enim gratia eſt, in hoc & vocati eſtis, quoniam & Christus paſſus eſt pro nobis, relinquens vobis exemplum ſemetipſum, vt adſequamini veſtigia ipſius.* Et rurſus, [b] *Dilecti, nè expaueſcatis vſtionem, quæ agitur in vo-*
b 1. Pet. 4. 12 *bis in tentationem, quaſi nouum accidat vobis: Etenim ſecundùm quod communicatis paſſionibus Chriſti, gaudete, vti & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Si dedecoramini in nomine Chriſti, beati eſtis, quoniam gloria, & Dei ſpiritus requieſcit in vobis, dum nè quis veſtrûm patiatur, vt homicida, aut fur, aut maleficus, aut alieni ſpeculator. Si autem vt Chriſtianus, nè erubeſcat, glorificet autem Dominum in nomine iſto.* Ioannes verò, [c] *vt etiam pro*
c 1. Io. 3. 16. *fratribus noſtris animas ponamus*, hortatur, negans timorem eſſe in dilectione. [d] *Perfecta enim*
d 1. Io. 4. 18 *dilectio foras abjicit timorem: quoniam timor pœnam habet; & qui timet, non eſt perfectus in dilectione.* Quem timorem intelligi præſtat, niſi negationis auctorem? quam dilectionem perfectam adfirmat, niſi fugatricem timoris, & animatricem confeſſionis? quam
Matth. 10. 33. pœnam timore puniat, niſi quam negator relaturus eſt, cum corpore, & anima occidendus in gehenna? Quòd ſi pro fratribus, quantò magìs pro Domino moriendum docet? ſatìs de Apocalypſi quoque ſua inſtructus hæc ſuadere. Mandauerat etenim ſpiritus ad angelum Eccleſiæ Smyrnæorum, [e] *Ecce diabolus ex numero tuo conjiciet in carce-*
e Apoc. 2. 10 *rem, vt tentemini diebus decem. eſto fidelis ad mortem vſque, & dabo tibi vitæ coronam.* Item
Ibid. 12. ad Pergamenorum, de Antipa fideliſſimo martyre interfecto in habitatione Satanæ.
Apoc. 3. 10. Item ad Philadelphenorum, quòd à tentatione vltima liberaretur, qui Domini no-
Apoc 2. 7. 10. men non negarat. Exinde victori cuique promittit nunc arborem vitæ, & mortis veniam ſecundæ: nunc latens manna cum calculo candido, & nomine ignoto: nunc ferreæ virgæ poteſtatem, & ſtellæ matutinæ claritatem: nunc albam veſtiri, nec deleri de libro vitæ, & columnam fieri in Dei templo, in nomine Dei & Domini, & Hieru-
Apoc. 3. 5. 12 ſalem cœleſtis inſcripta: nunc reſidere cum Domino in throno eius, quod aliquando Zebedæi filijs negabatur. Quinam iſti tam beati victores, niſi propriè martyres? Illo-
Matth. 20. 23. rum etenim victoriæ, quorum & pugnæ; eorum verò pugnæ, quorum & ſanguis. Sed & interim ſub altari martyrum animæ placidum quieſcunt, & fiducia vltionis patien-
Apoc. 6. 9. tiam paſcunt, & indutę ſtolis, candidam claritatis vſurpant, donec & alij conſortium illarum gloriæ impleant. Nam & rurſus innumera multitudo albati, & palmis victoriæ
Apoc. 7. 14. inſignes reuelantur; ſcilicet de Antichriſto triumphantes, ſicut vnus ex presbyteris;
f Ibid. [f] *Hi ſunt, ait, qui veniunt ex illa preſſura magna, & lauerunt veſtimentum ſuum, & candidauerunt ipſum in ſanguine agni.* veſtitus enim animæ, caro. Sordes quidem baptiſmate
Eſa. 1. 18. abluuntur, maculæ verò martyrio candidantur. Quia & Eſaias ex ruſſeo, & coccino,

nineum & laneum repromittit. Magna etiam Babylon quum describitur ebria sancto- Apoc.17.6.
rum cruore, sine dubio ebrietas eius, martyriorum poculis ministratur, quorum for- g Apoc.21.8
mido quid relatura sit, æquè ostenditur. Inter omnes enim reprobos; immò antè om- h 1 Io.4.18.
nes. g *Timidis autem*, inquit, dehinc cæteris, *particula in stagno ignis & sulphuris*. Sic Act 9.1.5.& seq.
h *timor* eius in epistola eius, *quem dilectio foras abijcit, habet pœnam*.

CAPVT XIII.

Martyria comprobantur ex beati Pauli Epistolis.

· Per totum. V. Pauli conuersio. 5.

PAVLVS verò Apostolus de persecutore, qui primus Ecclesiæ sanguinem fudit,
postea a *gladium stilo mutans*, *& conuertens machæram in aratrum*; b *lupus rapax Ben-* a Esa.2.4.
jamin, dehinc ipse adferens escam secundùm Iacob, qualiter martyria, iam & sibi optabi- b Gen.49.
lia, commendat: quum Thessalonicensibus gaudens, c *Vti*, inquit, *gloriemur in vobis*, 27.
in Ecclesijs Dei, pro tolerantia vestra & fide, in omnibus persecutionibus, & pressuris, quibus c 2.Thess.1.
sustinetis ostentamen iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno eius, pro quo & patimini. 4.
Sicut & ad Romanos, d *Non solùm autem, verùm etiam exultantes in pressuris; scientes quòd* d Rom.5.3.
pressura tolerantiam perficit, tolerantia verò probationem, probatio autem spem, spes verò non
confundit. Et rursus, e *Quòd si filij, & hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes verò Christi:* e Rom.8.17
siquidem compatimur, vti & cum illo glorificemur. Reputo enim passiones huius temporis non
esse dignas ad gloriam, quæ in nobis reuelabitur. Et ideò postmodùm, f *Quis*, inquit, *se-* f Ibid.35.
parabit nos à dilectione Christi? pressura, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an
machæra? secundùm quod scriptum est, g *Tui causa mortificamur tota die, deputati sumus vt peco-* g Psal.43.22
ra iugulationis: sed in omnibus istis superuincimus pro eo qui nos dilexit. Persuasum enim ha-
bemus, quòd neque mors, neque vita, neque virtus, neque sublimitas, neque profundum, neque
alia conditio poterit nos à dilectione Dei separare, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Sed &
Corinthiis passiones suas enumerans, patiendum vtique præfiniuit: h *In laboribus abun-* h 2.Cor.11.
dantius, in carceribus plurimum, in mortibus sæpius; à Iudæis quinquies quadragenas citra 23.
vnam accepi; ter virgis cæsus, semel lapidatus, & reliqua. Quæ si magìs incommoda quàm
martyria videbuntur, tamen rursus, i *Propter quod*, inquit, *bene duco in infirmitatibus, in* i 2.Cor.12.
iniurijs, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustijs pro Christo. Etiam in superio- 10.
ribus, k *Qui in omnibus tribulemur, sed non coangustemur; & indigeamus, sed non perindi-* k 2.Cor.4.
geamus; quoniam persecutionibus agitemur, sed non derelinquamur; qui deijciamur, sed non 8.
pereamus: semper mortificationem Christi Iesu in corpore nostro circumferentes. l *Sed etsi*, inquit, l Ibid.16.& seq.
exterior homo noster vitiatur, caro scilicet, vi persecutionum; *sed interior renouatur die, &*
die; anima scilicet, spe promissionum. *Nam quod ad præsens, temporale, & leue pressuræ*
nostræ, per supergressum, in supergressum, æternum pondus gloriæ perficit nobis, non intuentibus
quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia, de incommodis di-
cens; *quæ verò non videntur, æterna*, de præmiis spondens. Thessalonicensibus verò de
vinculis scribens, vtique beatos adfirmauit, m *quibus donatum esset, non tantùm credere in* m Philipp.1
in Christum, sed etiam pro ipso pati. Eundem, inquit, *agonem habentes quem & in me vidistis,* 29.30.
& nunc audistis. n *Nam & si libor super sacrificium, gaudeo & congaudeo omnibus vobis, per-* n Ibid 2.17.
inde & vos gaudete & congaudete mihi. Vides quam martyrii definiat felicitatem, cui de
gaudio mutuo acquirit solemnitatem. vt proximus denique voti sui factus est, qualiter
de prospectu eius exultans Thimotheo scribit? o *Ego enim iam libor, & tempus disiunctio-* o 2.Tim.4.
nis instat. agonem bonum decertaui, cursum consummaui, fidem custodiui: superest corona, quam 6.
mihi Dominus illa die reddet, scilicet passionis. Satis & ipse suprà allocutus, p *Fidelis ser-* p 2.Tim.2.
mo. si enim commortui sumus Christo, & conuiuemus; si sufferimus, & conregnabimus; si nega- 11.12.
uerimus, & ille nos negabit; si non credimus, ille fidelis est, negare se non potest. Ne ergo con-
fundaris martyrio Domini nostri, neque me vinctum eius; quia prædixerat, q *Non enim dedit* q 2.Tim.1.7
nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, dilectionis, & sanæ mentis. Virtute enim patimur
ex dilectione in Deum, & sana mente, quum ob innocentiam patimur. Sed & sicubi
tolerantiam præcipit, quibus magìs eam quàm passionibus prospicit? sicubi ab idolola-
tria diuellit, quid ei magìs quàm martyria præuellit.

CAPVT XIV.

*Pauli verba Roman. 13. quibus monet potestatibus subijci, nil Gnosticis fauent: sed de subiectio-
ne tantum intelligenda sunt, quæ fidei non aduersatur.*

Per totum. V. Rex. 2.

a Rom. 13. 1. & seq. PLANE monet Romanos [a] *omnibus potestatibus subjici; quia non sit potestas nisi à Deo, quia non sine causa gladium gestet, & quia ministerium sit Dei; sed & vltrix*, inquit, *iræ ei qui malum fecerit.* Nam & præmiserat, *Principes enim non sunt timori bono operi, sed malo. Vis autem non timere potestatem? fac bonum, & laudem ab ea referes. Dei ergo ministra est tibi in bonum. Si vero malum facias, time.* Ita, non in occasione frustrandi martyrii iubet te subjici potestatibus, sed in prouocatione benè viuendi, etiam sub illarum respectu, quasi adiutricum iustitiæ, quasi ministrarum diuini iudicii, hîc etiam de nocentibus præiudicantis. Dehinc & exequitur quomodo velit te subjici potestatibus,
b Rom. 13. 7 reddere iubens, [b] *cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal*, id est, [c] *quæ sunt*
c Matth. 22. 21. *Cæsaris, Cæsari; & quæ Dei Deo*; solius autem Dei homo. Condixerat, scilicet Petrus,
[d] *Regem quidem honorandum*; vt tamen tunc rex honoretur, quum suis rebus insistit,
d 1. Petr. 2. 13 quum à diuinis honoribus longè est; quia & pater & mater diligentur cum Deo non comparabuntur. Cæterùm, super Deum diligi nec animam licebit.

CAPVT XV.

Martyriorum exempla in Stephano, Iacobo, Petro, & Paulo, à Nerone Romæ occisis, tam Acta Apostolorum quam vera traditio profert, quos Prodicus & Valentinus, aliique Scorpii Gnostici auertissent à gloria martyrii si tum vixissent.

Inp. ad circa. f. V. martyrium. 16. à p. V. Petri priuilegia. 8. in f. V. martyrium. 2.

NVM ergo & Apostolorum litteræ mobiles? & nos vsquèquaque simplices animæ, & solummodò columbæ, libenter errantes? credo viuendi cupiditate. Ita verò fit, vt recedant a litteris suis sensus. Quæ tamen passus Apostolos scimus, manifesta doctrina est, hanc intelligo solam Acta decurrens; nihil quæro; carceres illic, & vincula, & flagella, & saxa, & gladii, & impetus Iudæorum, & cœtus Nationum, & Tribunorum elogia, & Regum auditoria, & Proconsulum tribunalia, & Cæsaris nomen
Luc. 14. 26. interpretem non habent. Quod Petrus cæditur, quòd Stephanus opprimitur, quod
Act. 4. 1. 2. Iacobus immolatur, quòd Paulus distrahitur, ipsorum sanguine scripta sunt. Etsi fi-
Act. 5. 18. 40 dem Commentarii voluerit hęreticus, instrumenta Imperii loquentur, vt lapides Ie-
Act. 7. 58. rusalem. Vitas Cæsarum legimus; orientem fidem Romæ primus Nero cruentauit.
Act. 12. 2. Tunc Petrus ab altero cingitur, quum cruci adstringitur, Tunc Paulus ciuitatis Ro-
Act. 14. 18. manæ consequitur natiuitatem, quum illic martyrii renascitur generositate. Hæc vbi-
Ioan. 21. 18. cumque iam legero, pati disco; nec mea interest quos sequar martyrii magistros: sen-
Act. 25. 10. 11. susnè, an exitus Apostolorum; nisi quòd & sensus in exitibus recognosco. Nihil enim passi fuissent, quod non prius patiendum esse sensissent. Quum vincula Paulo Agabus
Act. 21. 11. gestu quoque prophetasset, discipuli flentes, & orantes nè se Hierosolyma committeret, frustra orauerunt. Ille enim quod semper docuerat, animatus; [a] *Quid fletis*, in-
a Act. 21. 13. quit, *& contristatis cor meum? At ego non modò vincula Hierosolymis pati optauerim, verùm etiam mori pro nomine Domini mei Iesu Christi.* [b] *Atque ita cesserunt, dicendo, Fiat volun-*
b Ibid. 14. *tas Domini*; fidentes scilicet, passiones ad voluntatem Dei pertinere. Non enim dehortationis consilio, sed dilectionis, retinere tentauerant, vt Apostolum desiderantes, non vt martyrium dissuadentes. Quòd si iam tunc Prodicus, aut Valentinus adsisteret, suggerens, Non in terris esse confitendum apud homines; minus verò, nè Deus humanum sanguinem sitiat, nec Christus vicem passionis, quasi & ipse de ea salutem consecuturus exposcat; statim audisset à seruo Dei, quod audierat à Domino diabolus, [c] *Recede, Satana, scandalum mihi es*: [d] *Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi*
c Matth. 4. 10. *soli seruies.* Sed & nunc audire debebit, quatenus multò post, venena ista suffudit,
d Matth. 1. 23. nulli infirmorum facilè nisi nocitura, si qui non hanc nostram ex fide præbiberit, vel etiam superbiberit potionem.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI DE SPECTACVLIS.

In librum de Spectaculis,

ARGVMENTVM.

Tertullianus hunc librum scripsit, vt moneret Christianos nè ignorantia, vel dissimulatione

mulatione peccarent in spectandis ludis sæcularibus; indictis Romæ Anno 12. Seueri Imperatoris, quos & aliæ prouinciæ ad exemplar Romæ, & proinde Carthago imitari solebat. Meminit Author huius libri libro. 1. de cultu mulierum. libro autem de corona militis, non Latinè tantùm, sed & Græcè se de Spectaculis scripsisse testatur. Scriptum itaque vult Pamelius Anno Christi ducentesimo quinto, Zephyrini sexto, Seueri duodecimo. Mauult Baron. An. Chri. ducentesimosexto, Zephyrini quarto, Seueri duodecimo.

CAPVT PRIMVM.

Duas profert gentilium rationes quibus probabant primò Spectacula non repugnare Christianæ disciplinæ, sed oculis aliquod solatium tantùm afferre. Secundò per hæc instrui Christianum gladiatorum pugnis, ad huius vitæ contemptum. Quasi verò propter Deum mori pigeret Christianos.

In p. ad m. V. voluptas. 3. in f. V. Voluptas. 2.

QVI STATVS FIDEI, quæ ratio veritatis, quod præscriptum disciplinæ, inter cætera secularium errorum etiam spectaculorum voluptates adimat, Dei serui cognoscite, qui cùmmaximè ad Deum acceditis, recognoscite qui iam accessisse vos testificati & confessi estis, ne aut ignorando, aut dissimulando quis peccet. Tanta est enim voluptatum vis, vt ignorantiam protelet in occasionem, & conscientiam corrumpat in dissimulationem. Ad vtrumque adhuc forsan alicui opiniones ethnicorum blandiantur, qui in ista causa aduersus nos ita argumentari consueuerunt: Nihil obstrepere religioni in animo, & in conscientia, tanta solatia extrinsecus oculorum, vel aurium, nec verò Deum offendi oblectatione hominis, qua saluo erga Deum metu & honore, suo in tempore, & suo in loco frui scelus non sit. Atquin hoc cùmmaximè paramus demonstrare, quemadmodum ista non competant veræ religioni, & vero obsequio erga Deum verum. Sunt qui existimant Christianos, expeditum morti genus, ad hanc obstinationem abdicatione voluptatum erudiri, quò facilius vitam contemnant, amputatis quasi retinaculis eius, nec desiderent, quam iam superuacuam sibi fecerunt, vt hoc, consilio potius, & humano prospectu, non diuino præscripto definitum existimetur. Pigebat scilicet etiam perseuerantes in voluptatibus, propter Deum mori. Quamquam & si ita esset, tam apto consilio, tantæ obstinatio disciplinæ debebat obsequium.

CAPVT II.

Non tantùm pendendum est, omnia quibus constant spectacula, bona esse vt à Deo bono condita; sed pensandum maximè, & à diabolo in prauum vsum esse conuersa. Alias nulla malorum species esset illicita, quæ pariter ex Dei operibus constant.

* In p. ad vltram. V. Spectacula. 23. à p. ad f. V. Creatura. & V. Voluptas. 4.

IAM verò nemo est, qui non hoc quoque prætendat, Omnia à Deo instituta, & homini attributa, sicut prædicamus, & vtique bona, vt omnia boni auctoris. inter hæc Gen. 1. 18. deputari vniuersa ista, ex quibus spectacula instruuntur, Equum verbi gratia, & leonem, & vires corporis, & vocis suauitates. Igitur neque alienum videri posse, neque inimicum Deo, quod de conditione constet ipsius: neque culpæ deputandum, quod Dei non sit inimicum, quia nec alienum. Planè & ipsæ extructiones locorum, quòd saxa, quòd cæmenta, quòd marmora, quòd columnæ, Dei res sunt, quia ea ad instrumentum terræ dedit: sed & ipsi actus sub cœlo Dei transiguntur. Quàm sapiens argumentatrix sibi videtur ignorantia humana! præsertim cùm aliquid eiusmodi de gaudiis & fructibus sæculi metuit amittere. Plures denique inuenias, quos magis periculum voluptatis, quàm vitæ, auocet ab hac secta. Nam mortem, etiam stultus, vt debitam non extimescit; voluptatem etiam sapiens, vt tantam, non contemnit: cùm alia non sit & stulto, & sapienti vitæ gratia, nisi voluptas. Nemo negat, quia nemo ignorat quod vltro natura suggerit, Deum esse vniuersitatis conditorem, eamque vniuersitatem, tam bonam, quàm homini mancipatam. Sed * quia non penitus Deum norunt, nisi naturali * Quia iure, non etiam familiari, de longinquo non de proximo, necesse est ignorent, qualiter administrari iubeat, cùm instituit. simul quæ vis æmula ex aduerso, adulterandis vsibus diuinæ conditionis: quia neque voluntatem, neque aduersarium noueris eius, quem minus noueris. Non ergo hoc solum respiciendum est, à quo omnia sint instituta, sed à quo conuersa. Ita enim apparebit cui vsui sint instituta, si appareat cui non. Multum

interest inter corruptelam, & integritatem; quia multum est inter institutorem, & interpolatorem. Cæterùm omnes species malorum, quæ etiam ethnici vt indubitata & prohibent, & defendunt, ex operibus Dei constant. Vis homicidium ferro, veneno, magicis deuinctionibus perfici. Tam ferrum Dei res est, quàm herbæ, quàm angeli. Nunquid tamen in hominis necem auctor ista prouidit? Atquin omnem homicidii speciem vno & principali præcepto interimit: [a] *Non occides.* Proinde aurum, æs, argentum, ebur, lignum, & quæcunque fabricandis idolis materia captatur, quis in sæculo posuit, nisi sæculi actor Deus? Nunquid tamen vt hæc aduersus ipsum adorentur? Atquin summa offensa penès illum idololatria. Quid non Dei est, quod Deum offendit? sed cùm offendit, Dei esse desiit; & cùm desiit, offendit. Ipse homo omnium flagitiorum auctor, non tantùm opus Dei, verumetiam imago est: & tamen & corpore, & spiritu desciit à suo institutore. Neque enim oculos ad concupiscentiam sumpsimus, & linguam ad maliloquium, & aures exceptaculum maliloquii, & gulam ad gulæ crimen, & ventrem ad gulæ societatem, & genitalia ad excessus impudicitiæ, & manus ad vim, & gressus ad vagam vitam: aut spiritus ideo insitus corpori, vt insidiarum, vt fraudium, vt iniquitatum cogitatorium fieret. non opinor. Nam si omnem malignitatem, & si tantùm malitiam excogitatam, Deus exactor innocentiæ odit, indubitatè quæcunque condidit, non in exitum operum constat condidisse, quæ damnat, licet eadem opera, per ea quæ condidit administrentur, quando hæc sit tota ratio damnationis, peruersa administratio conditionis. Nos igitur qui Deo cognito, etiam æmulum eius inspeximus; qui institutore comperto, etiam interpolatore vnà deprehendimus, nec mirari, neque dubitare oportet; cùm ipsum hominem, opus & imaginem Dei, totius vniuersitatis possessorem, illa vis interpolatoris & æmulatoris angeli, ab initio de integritate dejecerit, vniuersam substantiam eius pariter cum ipso integritati institutam, pariter cum ipso in peruersitatem demutauit aduersus institutorem: vt quam doluerat homini concessam, non sibi, in ea ipsa & hominem reum Deo faceret, & suam dominationem collocaret.

CAPVT III.

Respondet Christianis objicientibus, nil in scripturis nominatim prohibitum de spectaculorum inspectu, imò verò & primo psaltery versu pronuntiatum, beatus qui non abiit in concilio impiorum. *quo spectaculorum conuentus prohibetur.*

Per totum. V. Spectacula. 16.

HAc conscientia instructa aduersus opinionem ethnicorum, conuertamur magis ad nostrorum retractatus. Quorũdam enim fides aut simplicior, aut scrupulosior, ad hanc abdicationem spectaculorum, de scripturis auctoritatem exposcit, & se in incertum constituit, quod non significanter, neque nominatim denuntietur seruis Dei abstinentia eiusmodi. Planè nusquam inuenimus quemadmodum apertè positum est,
[a] Exo. 20. 13 [a] *Non occides. Non idolum coles, non adulterium, non fraudem admittes:* ita expressè definitum, Non ibis in circum, non in theatrum: agonem, munus non exspectabis. Sed inuenimus
[b] Psal. 1. 1. ad hanc quoque speciem pertinere illam primam vocem Dauid, [b] *Felix vir,* inquit, *qui non abyt in concilium impiorum, & in via peccatorum non stetit, nec in cathedra pestium sedit.* Nam etsi iustum illum videtur prædicasse, quod in concilio, & in sessu Iudæorum de necando Domino consultantium non communicauit, latè tamen semper scriptura diuina diuiditur, vbicunque secundùm præsentis rei sensum etiam disciplina munitur, vt hîc quoque non sit aliena vox à spectaculorum interdictione. Si enim paucolos tunc Iudæos impiorum concilium vocauit, quantò magis tantum conuentum ethnici populi? minus impij ethnici, minus peccatores, minus hostes Christi, quàm tunc Iudæi? Quid quòd & cætera congruunt? Nam apud spectacula. & in via statur. Vias enim vocant & cardines balteorum per ambitum, & discrimina populatium per procliuum. Cathedra
[c] Psal. 1. 1. quoque nominatur, ipse in anfractu ad consessum situs. Itaque contrariò [c] *infelix qui in quodcunque concilium impiorum abierit, & in quacunque via peccatorum steterit, & in quacunque cathedra pestium sederit.* Generaliter dictum intelligamus, cùm quid etiam specialiter quædam pronuntiata, generaliter sapiunt. Cùm Deus Israelitas admonet discipli-
Exo. 12. 12. næ, vel obiurgat, vtique ad omnes habet: cùm Ægypto, & Æthiopiæ exitium com-
Esa. 19. 1. & seq. minatur, in omnem gentem peccatricem præjudicat. Sic omnis gens peccatrix, Ægy-
ptus, & Æthiopia, à specie ad genus. quemadmodum etiam de origine spectaculorum,
[d] Psal. 1. 1. omne spectaculum [d] *concilium vocat impiorum,* à genere ad speciem.

CAPVT IIII.

Continetur Christianis omnino prohibita Spectacula, cùm in baptismo & professione fidei diabolo & Angelis eius, & pompis renunciarunt: & cùm ex idololatria constet omnis Spectaculorum apparatus.

Per totum. V. Spectacula 17.

NE quis argumentari nos putet, ad principalem auctoritatem conuertar ipsius signaculi nostri. Cùm aquam ingressi Christianam fidem in legis suæ verba profitemur, renuntiasse nos diabolo, & pompæ, & angelis eius ore nostro contestamur. Quid erit summum atque præcipuum, in quo diabolus, & pompæ, & angeli eius censeantur, quàm idololatria? ex qua omnis immundus & nequam spiritus, vt ita dixerim, quia nec diutius de hoc. Igitur si ex idololatria vniuersam spectaculorum paraturam constare constiterit, indubitatè præiudicatum erit, etiam ad spectacula pertinere renuntiationis nostræ testimonium in lauacro, quæ diabolo, & pompæ, & angelis eius sint mancipata, scilicet per idololatriam. Commemorabimus origines singulorum, quibus in cunabulis in sæculo adoleuerint: exinde titulos quorundam, de quibus nominibus nuncupentur: exinde apparatus, superstitionibus instruantur: tum loca, quibus præsidibus dicentur: artes, quibus auctoribus deputentur. Si quid ex his non ad idolum pertinuerit, id neque ad idololatriam, neque ad nostram ejerationem pertinebit.

CAPVT V.

Origo ludorum, in honorem deorum, & inter ritus superstitionum instituta est, & inter festa & templa deorum reputantur.

Per totum. V. Spectacula. 17. à p.

DE originibus quidem, vt secretioribus & ignotis penes plures nostrorum, altiùs, nec aliunde inuestigandum fuit, quàm de instrumentis ethnicalium literarum. Extant auctores multi, qui super ista re commentarios ediderunt. Ab his ludorum origo sic traditur. Lydos ex Asia transuenas in Hetruria consedisse Timæus refert, duce Tyrrheno, qui fratri suo cesserat regni contentione. Igitur in Hetruria inter cæteros ritus superstitionum suarum, spectacula quoque religionis nomine instituunt. Inde Romani accersitos artifices mutuantur, tempus, enunciationem, vt ludi à Lydis vocarentur. Sed & si Varro ludos à ludo, id est à lusu interpretatur, sicut & Lupercos ludos appellabant, quod ludendo discurrant: tamen eum lusum iuuenum & diebus festis, & templis, & religionibus reputat. Nihil iam dè causa vocabuli, dum rei causa idololatria sit. Nam & cum promiscuè ludi liberalia vocarentur, honorem Liberi patris manifestè sonabant. Libero enim à rusticis primo fiebant, ob beneficium quod ei adscribunt, demonstrata gratia vini. Exinde ludi Consualia dicti, qui initio Neptunum honorabant. Eundem enim & Consum vocant. Dehinc Equiria quis Marti Romulus dixit: quamquàm & Consualia Romulo defendunt, quòd ea Conso dicauerit deo, vt volunt, consilij: eius scilicet, quo tunc Sabinarum virginum rapinam militibus suis in matrimonia excogitauit. Probum planè consilium, & nunc quoque inter ipsos Romanos iustum & licitum, & ne dixerim penes Deum. Facit enim & hoc ad originis maculam, ne bonum existimes, quod initium à Malo accepit, ab impudentia, à violentia, ab odio, à fratricida institutore, à filio Martis: & nunc ara Conso illi in Circo defossa est ad primas metas sub terra, cum inscriptione huiusmodi, CONSVS CONSILIO, MARS DVELLO, LARES COILLO POTENTES. Sacrificant apud eam nonis Iuliis sacerdotes publici, XII. Kalend. Septembres flamen Quirinalis, & virgines. Dehinc idem Romulus Ioui Feretrio ludos instituit in Tarpeio, quos Tarpeios dictos, & Capitolinos Piso tradit. Post hunc Numa Pompilius Marti, & Robigini. Nam & Robiginem deam finxerunt. Dehinc Tullus Hostilius. Dehinc Ancus Martius, & cæteri. Qui, quotque, per ordinem, & quibus idolis ludos instituerunt positum est apud Suetonium Tranquillum, vel à quibus Tranquillus accepit. Sed hæc satis erunt ad originis de idololatria reatum.

CAPVT VI.

Ludi tam sacri, quàm funebres, idolis & eorum cultui deputati sint, vt patet ex ipsorum titulis, quibus constat cui sint dicati.

Per totum. V. Spectacula. 17. circa. f.

ACCEDIT ad testimonium antiquitatis subsecuta posteritas, formam originis titulis huius quoque temporis præferens, per quos signatum est cui idolo, & cui superstitioni vtriusque generis ludi notarentur, Megalenses enim, Apollinares, item Cereales, & Neptunales, & Latiares, & Florales in commune celebrantur: reliqui ludorum, de natalibus & sollemnibus regum, & publicis prosperitatibus, & municipalibus festis superstitionis causas habent. inter quos etiam priuatorum memoriis legatariæ editiones parentent: id quoque secundum institutionis antiquitatem. Nam & à primordio bifariam ludi censebantur, sacri, & funebres; id est diis Nationum, & mortuis. Sed de idololatria nihil differt apud nos, sub quo nomine, & titulo, dum ad eodem spiritus perueniat, quibus renuntiamus, licet mortuis. licebit diis suis faciant, proinde mortuis faciunt. vna conditio partis vtriusque est, vna idololatria, vna renuntiatio nostra aduersus idololatriam.

CAPVT VII.

Spectacula, maximè Circensia, idololatriam sapiunt, in quibus præcedit pompa, simulacrorum series, agmen imaginum; in quibus præcedunt, intercedunt, succedunt sacra, & sacrificia, & ad ea pertinentia.

In p. V. Spectacula. 17. in f. à p. ad f. V. Spectacula. 3. in f. V. peccati mortalis grauitas. 3.

COMMVNIS origo ludorum vtriusque generis, communes & tituli, vt de communibus causis, perinde apparatus communes habeant, necesse est de reatu generali idololatriæ conditricis suæ. Sed Circensium paulò pomparior suggestus, quibus propriè hoc nomen, pompa præcedens, quorum sit, in semetipsa probat de simulacrorum serie, de imaginum agmine, de curribus, de thensis, de armamaxis, de sedibus, de coronis, de exuuiis. quanta præterea sacra, quanta sacrificia præcedant, intercedant, succedant; quot collegia, quot sacerdotia, quot officia moueantur, sciunt homines illius vrbis in qua dæmoniorum conuentus consedit. Ea si minore cura per prouincias, pro minoribus viribus administrantur, tamen omnes vbique Circenses illuc deputandi, vnde & petuntur; inde inquinantur, vnde sumuntur. Nam & riuulus tenuis ex suo fonte, surculus modicus ex sua fronde, qualitatem originis continet. Viderit ambitio, siue frugalitas eius. Deum offendit qualiscunque pompa Circi. & si pauca simulacra circumferat, in vno idololatria est, & si vnam thensam trahat, Iouis tamen plaustrum est: quæuis idololatria sordidè instructa vel modicè locuples & splendida est censu criminis sui.

CAPVT VIII.

Circus ipse Soli specialiter dedicatus est, & quot sunt ornamenta eius, tot debent templa reputari: Et licet loca spectaculi non polluant, & extra spectaculi tempus adiri possint, ea tamen quæ ibi fiunt spectari licitè non possunt.

In p. ad m. V. Spectacula. 4. à m. ad f. V. Spectacula 15.

ET vt de locis secundùm propositum exequar; Circus Soli principaliter consecratur: cuius ædes medio spatio, & effigies de fastigio ædis emicat, quod non putauerunt sub tecto consecrandum, quem in operto habent. Qui spectaculum primum à Circa habent, Soli patri suo editum adfirmant: ab ea & Circi appellationem argumentantur. Planè venefica eis vtique negotium gessit hoc nomine, quorum sacerdos erat, dæmoniis, & angelis scilicet. Quot igitur in habitu loci ipsius idololatrias recognoscis? singula ornamenta Circi, singula templa sunt. Oua honori Castorum adscribunt, qui illos ouo editos credendo, de cycno Ioue non erubescunt. Delphinos Neptuno vouunt columnæ: Sessias à sementationibus, Messias à messibus, Tutelinas à tutela fructuum, sustinent. antè has tres aræ trinis diis parent, magnis, potentibus, valentibus. Eosdem Samothracas existimant. Obelisci enormitas, vt Hermateles adfirmat, Soli prostituta: scriptura eius, vnde eius & census, de Ægypto superstitio est. Frigebat dæmonum concilium sine sua Matre magna; ea itaque illic præsidet euripo. Consus, vt diximus, apud metas sub terra delitescit Murcias. has quoque idolum fecit. Murciam enim deam marcoris volunt, cui in illa parte ædem vouêre. Animaduerte Christiane, quot nomina immunda possederint Circum. Aliena est tibi religio, quam tot diaboli spiritus occupauerunt. De locis quidem locus est retractandi, ad præueniendam quorundam interrogationem. Quid enim, inquis, si alio in tempore Circum adiero, periclitabor de inquinamento? Nulla est præscriptio de locis. nam non sola ista conciliabula spectaculorum, sed etiam tēpla ipsa sine periculo disciplinæ adire seruus Dei potest, vrgente

causa simplici duntaxat, quæ non pertineat ad proprium eius loci negotium, vel officium. Cæterùm & plateæ, & forum, & balneæ, & stabula, & ipsæ domus nostræ sine idolis omnino non sunt. totum sæculum Satanas, & angeli eius repleuerunt. non tamen, quòd in sæculo sumus, à Deo excidimus, sed si quid de sæculi criminibus attigerimus. Proinde si Capitolium, si Serapeum sacrificator vel adorator intrauero, à Deo excidam, quemadmodum circum vel theatrum spectator. Loca nos non contaminant per se, sed quæ in locis fiunt, à quibus & ipsa loca contaminari altercati sumus: de contaminatis contaminamur. Propterea autem commemoramus quibus eiusmodi loca dicentur, vt eorum demonstremus esse quæ in his locis fiunt, quibus ipsa loca dicantur.

CAPVT IX.

Cùm Circenses ludi, dijs, vel elementis deputentur, & elementorum cultus pariter & deorum sit vetitus, ipsi quoque sunt interdicti.

Per totum. V. Spectacula. 5.

NVNC de artificio quo Circenses exhibentur. Res equestris retro simplex * agebatur, & vtique communis vsus reus non erat. Sed cùm ad ludos coactus est, transiit à Dei munere ad dæmoniorum officia. Iraque Castori & Polluci deputatur hæc species, quibus equos à Mercurio distributos Stesichorus docet. Sed & Neptunus equestris est, quem Græci Hippion appellant. Quadrigas Soli, bigas Lunæ sanxerunt. Sed & *primus Erichthonius currus, & quatuor ausus iungere equos, rapidisque rotis insistere victor.* Erichthonius Mineruæ & Vulcani filius, & quidem de caduca in terram libidine, portentum est dæmonicum, imò diabolus ipse, non coluber. Si verò Trochilus Argiuus auctor est currus, patriæ Iunoni id opus suum dedicauit. Si Romæ Romulus quadrigam primus ostendit, puto & ipse inter idola conscriptus est, si idem est Quirinus. Talibus auctoribus quadrigæ productæ, meritò & aurigas coloribus idololatriæ vestierunt. Nam equi initio duo soli fuerunt, albus & russeus. Albus hiemi, ob niues candidas: russeus æstati, ob Solis ruborem, voti erant. Sed postea tam voluptate, quàm superstitione prouecta, russeum alij Marti, alij album Zephyris consecrauerunt: prasinum verò Terræ matri, vel verno: venetum Cœlo & Mari, vel autumno. Cùm autem omnis species idololatriæ damnata sit à Deo, vtique etiam illa damnatur, quæ elementis mundialibus profanatur.

* De dorso.

CAPVT X.

Quæ spectant Scenam, vt theatra, dijs etiam sacra sunt; Fanum quippe Veneris à Pompeio superpositum est theatro, quod Veneris templum nuncupauit. Bacchi quoque theatrum domus est. A templis & aris, itur ad theatrum. Scenæ autem quæ voce, modulis & organis aclitantur, Apollines, Musas, Mineruas, Mercurios, habent patronos.

In p. ad vltram. V. Spectacula. 6. à p. V. Luxuria. 20. inf. V. Spectacula. 24.

TRANSEAMVS ad scenicas res, quarum & originem communem, & titulos pares, secundùm ipsam ab initio ludorum appellationem, & administrationem coniunctam cum re equestri iam ostendimus. Apparatus etiam ex ea parte consortes, quà ad scenam. nam à templis & aris, & illa infelicitate turis, & sanguinis, inter tibias & tubas itur, duobus inquinatissimis arbitris, funerum, & sacrorum, designatore & haruspice. Ita cùm de originibus ludorum ad Circenses transimus, inde nunc ad scenicos ludos dirigimus, à loci initio. Theatrum propriè sacrarium Veneris est. Hoc denique modo id genus operis in sæculo euasit. Nam sæpè Censores nascentia cummaximè theatra destruebant, moribus consulentes, quorum scilicet periculum ingens de lasciuia prouidebant, vt iam hinc ethnicis in testimonium cedat sententia ipsorum nobiscum faciens, & nobis in exaggerationem disciplinæ, etiam humanæ prærogatiua. Itaque Pompeius Magnus, solo theatro suo minor, cùm illam arcem omnium turpitudinum extruxisset, veritus quandoque memoriæ suæ Censoriam animaduersionem, Veneris ædem superposuit, & ad dedicationem edicto populum vocans, non theatrum, sed Veneris templum nuncupauit, Cui subiecimus, inquit, gradus spectaculorum. ita damnatum & damnandum opus templi titulo prætexit, & disciplinam superstitione delusit. sed Veneri, & Libero conuenit, duo ista dæmonia conspirata & coniurata inter se sunt, ebrietatis & libidinis Itaque theatrum Veneris, Liberi quoque domus est. Nam & alios ludos scenicos Liberalia propriè vocabant, præter quàm Libero deuotos, quod sunt Dionysia penès Græcos, etiam à Libero institutos. Et est

planè in artibus quoque scenicis, Liberi, & Veneris patrocinium. Quæ priuata & propria sunt scenæ, de gestu & flexu corporis, mollitiæ Veneris, & Liberi immolant; illi per sexum, illi per luxum, dissolutis. quæ vero voce & modis, & organis, & lyris transiguntur, Apollines, & Musas, & Mineruas, & Mercurios mancipes habent. Oderis Christiane, quorum auctores non potes non odisse. Iam nunc volumus suggerere de artibus, & de his quorum auctores in nominibus execramur. Scimus nihil esse nomina mortuorum, sicut & ipsa simulacra eorum. Sed non ignoramus, qui sub istis nominibus institutis simulacris operentur, & gaudeant, & diuinitatem mentiantur nequam spiritus, scilicet dæmones. Videmus igitur etiam artes eorum honoribus dicatas esse, qui nomina incolunt auctorum, nec ab idololatria vacare, quarum institutores etiam propterea dij habentur. Imò quod ad artes pertinet, altiùs præscripsisse debemus, dæmonas ab initio prospicientes sibi inter cætera idololatriæ, etiam spectaculorum inquinamenta, quibus hominem à Deo auocarent, & suo honori obligarent, eiusmodi quoque artium ingenia inspirasse. neque enim ab alijs procuratum fuisset, quod ad illos peruenturum esset. nec per alios tunc homines edidissent, quàm per ipsos in quorum nominibus, & imaginibus, & historijs fallaciam, consecrationis sibi negotium acturi constituerant.

CAPVT XI.

Agones seu sacri, seu funebres sint, aut dijs, aut mortuis fiunt, & omnis eorum apparatus Idololatria polluitur. Stadium quoque circum æmulatur; & artes Gymnicæ Castori, Herculi, Mercurio deputantur.

Per totum. V. Spectacula. 1.

VT ordo peragatur, ineamus etiam agonum retractatum. Origo istis de ludorum propinquitate est. Inde & ipsi sacri, vel funebres instituti, aut dijs nationum, aut mortuis fiunt. Proinde tituli, Olympia Ioui, quæ sunt Romæ Capitolina; * item Herculi Nemea, Neptuno Isthmia; cæteri mortuarij agones. Quid ergo mirum, si apparatus agonum idololatria conspurcat, de coronis profanis, de sacerdotalibus præsidibus, de collegiatijs ministris, de ipso postremò boum sanguine. Vt de loco suppleam, ac de loco communi, pro collegio artium Musicarum, & Minerualium, & Apollinarium, etiam Martialium, per duellum, per tubam, stadio circum æmulantur, quod vtique templum est, & ipsum eius idoli cuius solennitates agit. Sed & gymnicas artes Castorum, & Herculum, & Mercuriorum disciplinæ prodiderunt.

* Apollini Pythia.

CAPVT XII.

Munus in honorem mortuorum institutum, quos humano sanguine primùm placari creditum est, dehinc placuit hanc crudelitatem voluptate Spectaculi velare, gladiatores in theatrum inducendo. Cuius Spectaculi feritas eò processit, vt & feris homines exponerent Gentiles, in quorum idolis dæmonia latebant, Amphitheatra porrò crudelioribus erant sacra dæmonibus.

Per totum. V. Spectacula. 1.

SVPEREST illius insignissimis spectaculi acceptissimi recognitio. Munus dictum est ab officio: quoniam officium etiam muneris nomen est. Officium autem mortuis hoc spectaculo facere se veteres arbitrabantur, posteaquàm illud humaniore atrocitate temperauerunt. Nam olim quoniam animas defunctorum humano sanguine propitiari creditum erat, captiuos, vel mali status seruos mercati, in exequijs immolabant. Postea placuit impietatem voluptate adumbrare. Itaque quos parauerant, armis quibus tunc & qualiter poterant eruditos, tantùm vt occidi discerent; mox edicto die Inferiarum apud tumulos erogabant. Ita mortem homicidijs consolabantur. Hæc muneri origo, sed paulatim prouecti ad tantam gratiam, ad quantam & crudelitatem, quia ferarum voluptati satis non fiebat, nisi & feris humana corpora dissiparentur. Quod ergo mortuis litabatur, vtique parentationi deputabatur. Quæ species proinde idololatria est, quoniam & idololatria parentationis est species. Tam hæc, quàm illa mortuis ministrat. In mortuorum autem idolis dæmonia consistunt, vt & titulos consideremus: licet transierit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum, ad honores viuentium, quæsturas dico, & magistratus, & flaminia, & sacerdotia: cùm tamen nominis dignitas idololatriæ crimine teneatur, necesse est quidquid dignitatis nomine administratur, communicet etiam maculas eius, à qua habet causas. Idem de apparatibus interpretabimur in ipsorum honorum suggestu deputandis, quòd purpuræ, quòd fasciæ, quòd vittæ, quòd coronæ, quòd denique conciones, & edicta, & pultes pri-

dianæ, sine pompa diaboli, sine inuitatione dæmonum non sunt. Quid ego de horrendo loco perorem, quem nec perjuria sustinent? Pluribus enim & asperioribus nominibus amphitheatrum consecratur, quàm capitolium. Omnium dæmonum templum est. Tot illic immundi spiritus considunt, quot homines capit. Vt & de artibus concludam, Martem, & Dianam vtriusque ludi præsides nouimus.

CAPVT XIII.

Idolum quidem nihil est, sed quæ idolis exhibentur, seu sacrificia, seu spectacula, in honorem dæmonum fiunt, in quibus habitant. Siuè autem dijs, siue mortuis honor ille deferatur, idololatria pariter reos facit.

Per totum. V. Spectacula. 1.

SATIS, opinor, impleuimus ordinem, quot & quibus modis spectacula idololatriam committant, de originibus, de titulis, de apparatibus, de locis. De sacrificijs quidem, certi sumus nulla ex parte competere nobis ea, qui bis idolis renuntiauimus. a *non quòd idolum sit aliquid* (vt Apostolus ait) *sed quod quæ faciunt, dæmonijs faciunt*, consisteutibus scilicet in consecrationibus idolorum, siue mortuorum, siue (vt putant) deorum. Propterea igitur, quoniam vtraque species idolorum conditionis vnius est, dum mortui, & dij vnum sunt, vtraque idololatria abstinemus: nec minus templa, quàm monumenta despuimus: neutram aram nouimus, neutram effigiem adoramus: non sacrificamus, non parentamus, sed neque de sacrificato, & parentato edimus, quia b *non possumus cœnam Dei edere, & cœnam dæmoniorum.* Si ergo gulam & ventrem ab inquinamentis liberamus, quantò magis augustiora nostra, oculos, & aures ab idolothytis, & necrothytis voluptatibus abstinemus, quæ non intestinis transfiguntur, sed in ipso spiritu & anima digeruntur: quorum munditia magis ad Deum pertinet, quàm intestinorum.

a 1. Cor. 8. 4
b Ibid.

CAPVT XIV.

Spectacula non tantùm propter idololatriam, sed & propter sæculi concupiscentiam, sunt prohibita.

Per totum. V. Spectacula. 22. in p.

NVNC interposito * nomine idololatriæ, quod solum subjectum sufficere debet ad abdicationem spectaculorũ, alia iam ratione tractemus ex abundanti: propter eos maximè qui sibi blandiuntur, quòd non nominatim abstinentia ista præscripta sit, quasi parum etiã de spectaculis pronuntietur, cùm c *concupiscentia sæculi damnantur.* Nam sicut pecuniæ, vel gulæ vel dignitatis, vel libidinis, vel gloriæ: ita & voluptatis cõcupiscentia est. Species autem voluptatis etiam spectacula. Opinor generaliter nominatæ concupiscentiæ, continent in se & voluptates. æquè generaliter intellectæ voluptates specialiter & in spectacula differuntur. Cæterùm retulimus supra de locorum conditione, quòd non per semetipsa nos inquinent, sed per ea quæ illic geruntur, per quæ simul inquinamentum combiberint, & tum alterò respuunt.

* Nosse.
c 1. Io. 2. 16.

CAPVT XV.

Spiritus sanctus lenis & pacificus, repugnat Spectaculis, in quibus regnant passiones omnes, & vanitas.

Per totum. V. Spectacula. 22. à p. & V. Spiritus. 11.

VIDERIT ergo, vt diximus, principalis titulus, idololatria, reliquas ipsarum rerum qualitates contra Dei omnes feramus. Deus præcepit, Spiritum sanctum, vtpote pro naturæ suæ bono tenerum, delicatum, tranquillitate, & lenitate, & quiete, & pace tractare: non furore, non bile, non ira, non dolore inquietare. Huic quomodocum spectaculis poterit conuenire: Omne enim spectaculum sine concussione spiritus non est. Vbi enim voluptas, ibi & studium, per quod scilicet voluptas sapit. Vbi studium, ibi & æmulatio, per quam studium sapit. Porro & vbi æmulatio, ibi & furor & bilis, & ira & dolor, & cætera ex his quæ cùm his non competunt disciplinæ. Nam & si qui modestè & probè spectaculis fruitur, pro dignitatis, vel ætatis, vel etiam naturæ suæ conditione: non tamen immobilis animi est, sine tacita spiritus passione. Nemo ad voluptatem venit sine adfectu, nemo adfectum sine casibus suis patitur. Ipsi casus incitamenta sunt adfectus. Cæterùm si cessat adfectus, nulla est voluptas, & est reus iam

Ephes. 4. 30.

ille vanitatis, eò conueniens, vbi nihil consequitur. Puto autem etiam vanitas extranea est nobis. Quid quòd & ipse se iudicat, inter eos positus, quorum se similem nolens, vtique detestatorem confitetur? Nobis satis non est, si ipsi nihil tale faciamus, nisi & talia facientibus non conferamur. a *Si furem*, inquit, *videbas, concurrebas cum eo.* Vtinam nè in sæculo quidem simul cum illis moraremur: sed tamen in secularibus separamur, quia sæculum Dei est, secularia autem diaboli.

a Ps. 49.18.

CAPVT XVI.

Circi præsidem esse furorem, & in eo, sponsionum pro aurigis factarum causa nasci discordias.

Per totum. V. Spectacula. 22. inf.

CVM ergo furor interdicitur nobis, ab omni spectaculo auferimur, etiam à Circo, vbi propriè furor præsidet. Aspice populum ad spectaculum iam cum furore venientem, iam tumultuosum, iam cæcum, iam de sponsionibus concitatum. Tardus est illi prætor. semper oculi in vrna eius cum sortibus voluntantur. Dehinc ad signum anxij pendent. vnius dementiæ vna vox est. Cognosco dementiam de vanitate: *Misit*, dicunt, & nunciant inuicem, quod simul ab omnibus visum est. Teneo testimonium cæcitatis. Non vident missum quid sit. mappam putant: sed est diaboli ab alto præcipitati gula. Ex eo itaque itur in furias, & animos, & discordias, & quidquid non licet sacerdotibus pacis. Inde maledicta, conuicia, sine iustitia odij; etiam suffragia sine merito amoris. Quid enim suum consecuturi sunt qui illic agunt, qui sui non sunt? nisi fortè hoc solù, per quod sui non sunt. de aliena infelicitate contristantur, de aliena fælicitate lætantur. Quidquid optant, quidquid abominantur, extraneum ab illis est. ita & amor apud illos otiosus, & odium iniustum. An fors sit, tam sine causa amare liceat, quam sine causa odisse? Deus certè etiam cum causa prohibet odisse, qui b *inimicos diligi iubet.* Deus etiam cum causa maledicere non sinit, qui c *maledicentes benedici præcipit.* Sed Circo quid amarius, vbi ne principibus quidem, aut ciuibus suis parcunt? Si quid horum quibus Circus furit alicubi competit sanctis, etiam in Circo licebit: si verò nusquam, ideo nec in Circo.

b Matt. 5. 44
c Rom. 13. 1. 9.

CAPVT XVII.

Theatrum consistorium impudicitiæ, propter comædias & tragædias, fomenta libidinum, & scelerum.

Per totum. V. Spectacula. 7.

Impudicitiam omnẽ amoliri iubemur.

SIMILITER nec impudicitiam omnem amare iubemur. Hoc igitur modò etiam à theatro separamur, quod est priuatum consistorium impudicitiæ, vbi nihil probatur, quàm quod alibi non probatur. Ita summa gratia eius de spurcitia plurimùm concinnata est, quam Atellanus gesticulatur, quam mimus, etiam per mulieres repræsentat, sexum pudoris exterminans, vt facilius domi, quàm in scena erubescant; quam denique pantomimus à pueritia patitur in corpore, vt artifex esse possit. Ipsa etiam prostibula, publicæ libidinis hostiæ in scena proferuntur, plus miseræ in præsentia feminarum, quibus solis latebant, perque omnis ætatis, omnis dignitatis ora transducuntur, locus, stipes, elogium, etiam quibus opus non est, prædicatur. Taceo de reliquis, etiam quæ in tenebris, & in speluncis suis delitescere decebat, ne diem contaminarent. Erubescat senatus, erubescant ordines omnes. Ipsæ illæ pudoris sui interemptrices, de gestibus suis ad lucem & populum expauescentes, semel anno erubescant. Quod si nobis omnis impudicitia execranda est, cur liceat audire quæ loqui non licet, cùm etiam a *scurrilitatem & omne* b *vanum verbum, iudicatum à Deo sciamus*? Cur æquè liceat videre, quæ facere flagitium est? Cur quæ c *ore prolata communicant hominem*, ea per oculos & aures admissa non videantur hominem communicare: cum spiritui appareant aures, & oculi, nec possit mundus præstari, cuius apparitores inquinantur? Habes igitur & theatri interdictionem, de interdictione Impudicitiæ.

a Ephes. 5. 4
b Matth. 12. 36.
c Matt. 7. 20

CAPVT XVIII.

Quæ aguntur in Stadio, diaboli negotia sunt, indigna Christiano, licet Stadium à Paulo nominetur.

In p. V. Spectacula. 7. à p. ad f. V. Spectacula. 8.

Sin &

CAPVT XVIII.

Quæ aguntur in Stadio, diaboli negotia sunt, indigna Christiano, licet Stadium à Paulo nominetur.

In p. V. Spectacula. 7. à p. ad f. V. Spectacula. 8.

SIN & doctrinam sæcularis literaturæ, vt [a] *stultitiam apud Deum deputatam*, aspernamur, satis præscribitur nobis & de illis speciebus spectaculorum, quæ sæculari literatura lusoriam, vel agonisticam scenam dispungunt. Quod si tragœdiæ, & comœdiæ scelerum, & libidinum actrices, cruentæ & lasciuæ, impiæ & prodigæ, nullius rei aut atrocis, aut vilis commemoratio melior est. quod in facto reijcitur, etiam in dicto non est recipiendum. Quod si & *stadium* contendas in scripturis nominari, sanè obtinebis. sed quæ in stadio geruntur, indigna conspectui tuo non negabis, pugnos, & calces, & colaphos, & omnem petulantiam manus, & quamcunque humani oris, id est diuinæ imaginis, depugnationem. Non probabis vsquam vanos cursus, & iaculatus, & saltus vaniores. nusquam tibi vires aut iniuriosæ, aut vanæ placebunt; sed nec cura factitij corporis, vt plasticam Dei supergressa. Et propter Græciæ otium, altiles homines oderis. Et palæstrica diaboli negotium est. Primos homines diabolus elisit. Ipse gestus colubrina vis est, tenax ad occupandum, tortuosa ad obligandum, liquida ad elabendum. Nullus tibi coronarum vsus est. quid de coronis voluptates aucuparis?

[a] 1. Cor. 3. 19.
1. Cor. 9. 24
Gen. 3. 1. 4.

CAPVT XIX.

Scriptura Amphitheatri feritatem, impietatemque condemnat.

Per totum. V. Spectaculum 12.

EXPECTABIMVS nunc & amphitheatri repudium de scripturis. Si sæuitiam, si impietatem, si feritatem permissam nobis contendere possumus, eamus in amphitheatrum. Si tales sumus quales dicimur, delectemur sanguine humano. Bonum est, cum puniuntur nocentes. Quis hoc nisi nocens negabit? Et tamen innocens de supplicio alterius lætari non potest, cùm magis competat innocenti dolere, quòd homo, par eius, tam nocens factus est, vt tam crudeliter impendatur. Quis autem mihi sponsor est, nocentes semper vel ad bestias, vel ad quodcunque supplicium decerni, vt non innocentiæ quoque inferatur, aut vltione iudicantis, aut infirmitate defendentis, aut instantia quæstionis? Quàm melius ergo est nescire cùm mali puniuntur, ne sciam & quum boni pereunt; si tamen bonum sapiunt. Certè quidem gladiatores innocentes in ludum veniunt, vt publicæ voluptatis hostiæ fiant. Etiam qui damnantur in ludum, quale est vt de leuiore delicto in homicidas emendatione proficiant? Sed hæc ethnicis respondi. Cæterùm absit vt de istius spectaculi auersione diutius discat Christianus: quamquam nemo hæc omnia plenius exprimere potest, nisi qui adhuc spectat. malo non implere, quàm meminisse.

CAPVT XX.

Scriptura satis Spectacula prohibet, damnando peccata quæ in eis regnant. Nec vt de Deo, & Sole Innocuè ea spectantibus, idem de hominibus dici potest.

In p. V. Spectacula. 12. à p. ad f. V. Spectacula. 9.

QVAM vana igitur, immò desperata argumentatio eorum, qui, sine dubio tergiuersatione amittendæ voluptatis, obtendunt, Nullam eius abstinentiæ mentionem specialiter in scripturis determinari, quæ directò prohibeat eiusmodi conuentibus inseri seruum Dei? Nouam proximè defensionem suauiludij cuiusdam audiui. Sol (inquit) immò etiam ipse Deus de cœlo spectat, nec contaminatur. Sanè Sol & in cloacam radios suos defert, nec inquinatur. Vtinam autem Deus nulla flagitia hominum spectaret, vti omnes iudicia euaderemus. Sed spectat & latrocinia, spectat & falsa, & adulteria, & fraudes, & idololatrias, & spectacula ipsa. Et idcirco ergo nos non spectabimus, nè videamur ab illo qui omnia spectat. Comparas homo reum & iudicem: reum, qui quia videtur, reus est: iudicem, qui quia videt, iudex est. Nunquid ergo & extra limites circi furori studemus, & extra cardines theatri impudicitiæ intendimus, & insolentiæ extra stadium, & immisericordiæ extra amphitheatrum, quòd Deus etiam extra cameras, & gradus, & apulias oculos habet? Erramus, nusquam & nunquam excusatur quod Deus damnat. Nusquam & nunquam licet, quod semper & vbique non licet. Hæc est veritatis integritas, & quæ ei debetur disciplinæ plenitudo, & æqualitas

timoris,& fides obsequij,nō immutare sententiā,nec variare iudiciū. Non potest aliud esse,quod verè quidē est bonum,seu malum. Omnia autē penès veritatē Dei fixa sunt.

CAPVT XXI.

Ethnici defectu fidei, & constantis vbique veritatis, domi reprobant quiduis impudicum & ferum, quod in spectaculo probant & laudant.

Per totum. V. Spectacula. 9.

Ethnici quos penès nulla est veritatis plenitudo, quia nec doctor veritatis Deus,malum ac bonum pro arbitrio ac libidine interpretantur, alibi bonum,quod alibi malum, & alibi malum, quod alibi bonum. Sic ergo euenit, vt qui in publico vix necessitate vesicæ tunicam leuet, idem in circo aliter non exultet,nisi totum pudorem in faciem omnium intentet. & qui filiæ virginis ab omni spurco verbo aures tuetur, ipse eam in theatrum ad illas voces, gesticulationesque deducat. & qui in plateis litem manu agentem aut compescit, aut detestatur,idem in stadio grauioribus pugnis suffragium ferat. & qui ad cadauer hominis communi lege defuncti exhorret, idem in amphitheatro derosa & dissipata, & in suo sanguine squalentia corpora patientissimis oculis desuper incumbat. immò qui propter homicidæ pœnam probandam ad spectaculum veniat, idem gladiatorem ad homicidium flagellis & virgis compellat inuitum. & qui insigniori cuique homicidæ leonem poscit, idem gladiatori atroci petat rudem, & pileum. illum verò confectum etiam oris spectaculo repetat,libentius recognoscens de proximo,quem voluit occidere de longinquo: tantò durior si non voluit.

CAPVT XXII.

Magna Ethnicorum peruersitas, quæ simul probat, & reprobat Spectaculorum exhibitores, quos laudat, & honoribus priuat.

Per totum. V. Spectacula. 9.

Qvid mirum inæquata ista hominū, miscentium & commutantiū statum boni,& mali, per inconstantiā sensus,& iudicij varietatē? Etenim ipsi auctores & administratores spectaculorum, quadrigarios,scenicos,xysticos,arenarios illos amantissimos, quibus viri animas; feminæ,aut illi etiam, corpora sua substernunt; propter quos in ea committunt, quæ reprehendunt; ex eadem arte, qua magnifaciunt, deponunt; immò manifestè damnant ignominia, & capitis minutione, arcentes curia, rostris, senatu, equite, cæterisque honoribus omnibus simul ac ornamentis quibusdam. Quanta peruersitas! Amant quos multant,depreciant quos probant,artem magnificant,artificem notant. Quale iudicium est, vt ob ea quis offuscetur,per quæ promeretur? immò quanta confessio est malæ rei, cuius auctores,quum acceptissimi sint,sine nota non sunt.

CAPVT XXIII.

Cùm & ipsi Gentiles mulctent Spectacularum artifices, quantò magis diuina in eos iustitia deseuiet, quorum opera eius Scriptura prohibet?

In p. ad m. V. Spectacula. 14. à m. ad citra f. V. Spectacula. 15. in f. V. Spectacula. 1.

Qvvm igitur humana recordatio, etiam obstrepente gratia voluptatis, damnandos eos censeat, ademptis bonis dignitatum, in quendam scopulum famositatis; 4.Reg.4.11. quantò magis diuina iustitia in eiusmodi artifices animaduertit? An Deo placebit auriga ille tot animarum inquietator, tot furiarum minister, tot statuarum; velut sacerdos coronatus, vel coloratus vt leno, quem curru rapiendum diabolus aduersus Heliam exornauit? Placebit qui vultus suos nouacula mutat? infidelis erga faciem suam, a Matt.5.39 quam non contentus Saturno, & Isidi, & Libero proximam facere, insuper contume- b Luc.12.25. lijs alaparum sic objicit, quasi de præcepto Domini ludat? Docet scilicet & diabolus Matth.6.27 [a] *verberandam maxillam patienter offerre.* sic & tragædos cothurnis extulit, quia [b] *nemo* c Exo.20.4. *potest adjicere cubitum vnum ad staturam suam.* mendacem facere vult Christum. Iam verò ipsum opus personarum, quæro an Deo placeat, [c] *qui omnem similitudinem vetat fieri*, quanto magis imaginis suæ. Non amat falsum auctor veritatis: adulterium est apud illum omne quod fingitur. Proinde vocem, sexus, ætates mentientem, amores, iras, ge- d Deut.22.5 mitus, lacrimas adseuerantem non probabit, qui omnem hypocrisin damnat. Cæterùm cùm in lege præscribit, [d] *maledictum esse qui muliebribus vestietur*, quid de pantomimo iudicabit, qui etiā muliebribus curatur? Sanè & ille artifex pugnorum impunitus ibit? Tales enim cicatrices cæstuum, & callos pugnorū, & auriū fungos, à Deo, cū plasmaretur ac-

cepit. Ideo illos oculos Deus cõmendauit, vt vapulando deficiãt. Taceo de illo, qui hominem leoni præ se opponit, ne parum sit homicida, qui eundem postmodum iugulat.

CAPVT XXIV.

Non tantùm in baptismo Spectaculis, in pompis diaboli censendis renuntiauimus, sed & Gentiles, ex eorum repudio aliquem Christianum factum intelligunt.

Per totum. V. Spectacula. 18. in p.

QVOT adhuc modis perorabimus, nihil ex his quæ spectaculis deputantur, placitum Deo esse, aut congruens seruo Dei, quod Deo placitum non sit. Si omnia propter diabolum instituta, & ex diaboli rebus instructa monstrauimus: (nihil enim non diaboli est, vel quidquid Dei non est, vel Deo displicet.) hoc erit pompa diaboli, aduersus quam in signaculo fidei ejeramus. Quod autem ejeramus, neque facto, neque dicto, neque visu, neque prospectu participare debemus. Cæterùm nonne eieramus, & rescindimus signaculum, rescindendo testationem eius? Nunquid ergo superest, vt ab ipsis ethnicis responsum flagitemus? Illi iam nobis renuntient, an liceat Christianis spectaculo vti. Atquin hinc vel maximè intelligunt factum Christianum, de repudio spectaculorum. Itaque negat manifestè, qui per quod agnoscitur, tollit. Quid autem spei superest * huiusmodi homine? nemo in castra hostium transit, nisi proiectis armis suis, nisi destitutis signis, & sacramentis principis sui, nisi pactus simul perire. * In.

CAPVT XXV.

Spectacula omnem Dei memoriam abigunt. Pudeat de Ecclesia, & manibus ad Deum leuatis, eiusque laudibus, ad diaboli templum, plausum, & laudem histrionum procedere.

Per totum. V. Spectacula. 18. in m.

AN ille recogitabit eo tempore de Deo, positus illic vbi nihil est de Deo? pacem opinor habebit in animo, contendens pro auriga? pudicitiam edisce t, attonitus in mimos? immo in omni spectaculo nullum magis scandalum occurret, quàm ille ipse mulierum, & virorum accuratior cultus. ipsa consensio, ipsa in fauoribus aut conspiratio, aut dissensio inter se de commercio scintillas libidinum conflabellant. Nemo denique in spectaculo ineundo prius cogitat, nisi videri & videre. Sed tragædo vociferante, exclamationes ille alicuius prophetæ retractabit? & inter effeminati histrionis modos, psalmum secum cominiscetur? & cum athletæ agent, ille dicturus est repercutiendum non esse? poterit & de misericordia moueri, defixus in morsus vrsorum, & spongias retiariorum? Auertat Deus à suis tantam voluptatis exitiosæ cupiditatem. Quale est enim de Ecclesia Dei, in diaboli Ecclesiam tendere? de cœlo (quod aiunt) in cœnum? illas manus quas ad Deum extuleris, postmodum laudando histrionem fatigare? ex ore quo Amen in sanctum protuleris, gladiatori testimonium reddere? εἰς αἰῶνας ἀπ' αἰῶνος, alij omnino dicere nisi Deo, & Christo?

CAPVT XXVI.

Spectacula frequentantes, dæmonio, & morte puniti.

In p. ad. m. V. Spectacula. 18. in f. in f. V. Spectacula. 19. in p.

CVR ergo non huiusmodi etiam dæmoniis penetrabiles fiant? Nam & exemplum accidit Domino teste, eius mulieris quæ theatrum adijt, & inde cum dæmonio rediit. itaque in exorcismo cùm oneraretur immundus spiritus, quod ausus esset fidelem adgredi; constanter, *Et iustissimè quidem* (inquit) *feci, in meo eam inueni.* Constat & alij linteum in somnis ostensum eius diei nocte, qua tragœdum audierat, cum exprobratione nominatim tragœdi, nec vltra quintum diem eam mulierem in sæculo fuisse. Quot vtique & alia documenta cesserunt de his qui cùm diabolo apud spectacula communicando, à Domino exciderunt? [a] *Nemo enim potest duobus dominis seruire.* [b] *Quid luci cum tenebris?* quid vitæ & morti? Odisse debemus istos conuentus & cœtus ethnicorum, vel quòd illic nomen Dei blasphematur, illic in nos quotidiani leones expostulantur, inde persecutiones decernuntur, inde tentationes emittuntur.

a Matth. 6. 24.
b 2. Cor. 6. 15. 16. Eccli. 33. 15.

QVID facies in illo suffragiorum impiorum æstuario deprehensus: non quasi aliquid illic pati possis ab hominibus. nemo te cognoscit Christianum. sed recogita quid de te fiat in cœlo. Dubitas enim illo momento, quo diabolus in Ecclesiam furit, omnes angelos prospicere de cœlo, & singulos denocare, quis blasphemiam dixerit, quis audierit, quis linguam, quis aures diabolo aduersus Deum ministrauerit? Non ergo
Psal. 1. 1. fugies sedilia hostium Christi, *illam cathedram pestilentiarum*, ipsumque aërem qui desuper incubat scelestis vocibus constupratum? Sint dulcia licet, & grata, & simplicia, etiam honesta quædam. Nemo venenũ temperat felle & elleboro, sed cõditis pulmentis, & benè saporatis, & plurimùm dulcibus id mali injicit: ita & diabolus letale quod conficit, rebus Dei gratissimis & acceptissimis imbuit. omnia illic seu fortia, seu honesta, seu sonora, seu canora, seu subtilia, proinde habe, ac si stillicidia mellis de * ranunculo venenato: nec tantì gulam facias voluptatis, quantì periculum per suauitatem.

* Libacunculo.

CAPVT XXVIII.

Ethnici pascantur Spectaculis, lugeant Christiani, qui non in hoc sæculo gaudere debent, sed in cœlo.

Per totum. V. Voluptas. 1.

SAGINENTVR eiusmodi dulcibus conuiuæ sui. & loca, & tempora, & inuitator ipsorum est. nostræ cœnæ, nostræ nuptiæ nondum sunt: non possumus cum illis discumbere, quia nec illi nobiscum. vicibus disposita res est. nunc illi lætantur, nos conflictamur. a *Sæculum*, inquit, *gaudebit, vos tristes eritis*. Lugeamus ergo dum ethnici
a Io. 16. 20. gaudent, vt cùm lugere cœperint, gaudeamus, nè pariter nunc gaudentes, tunc quoque pariter lugeamus. Delicatus es, Christiane, si & in sæculo voluptatem concupiscis, immò nimium stultus, si hoc existimas voluptatem. Philosophi quidam hoc nomen quieti & tranquillitati dederunt, in ea gaudent, in ea auocantur, in ea etiam gloriantur. Tu mihi metas, & scenas, & puluerem, & arenam suspiras? Dicas velim: Non possumus viuere sine voluptate, qui mori cum voluptate debemus? Nam quod est aliud votum nostrum, quàm quod & b *Apostoli, exire de sæculo, & recipi apud Dominum*? Hic
b Philipp. 1. 23. voluptas, vbi & votum.

CAPVT XXIX.

Non carent suis, & quidem suauioribus Spectaculis Christiani; pro circo, cursum sæculi; pro harmonia theatri, Ecclesiæ canticas; pro agonibus, de mundo & diabolo triumphato coronam, pro gladiatorum sanguine, Christi sanguinem habentes.

Per totum. V. Voluptas. 1.

IAM nunc puta delectamentis exigere spatium hoc. Cur tam ingratus es, vt tot, & tales voluptates à Deo contributas, tibi satìs non habeas, neque recognoscas? Quid enim jocundius, quàm Dei patris & Domini reconciliatio, quàm veritatis reuelatio, quàm errorum recognitio, quàm tantorum retro criminum venia? Quæ maior voluptas, quàm fastidium ipsius voluptatis? quàm sæculi totius contemptus? quàm vera libertas? quàm conscientia integra? quàm vita sufficiens? quàm mortis timor nullus, quòd calcas Deos Nationum? quòd dæmonia expellis? quòd medicinas facis? quòd reuelationes petis? quòd Deo viuis? Hæ voluptates, hæc spectacula Christianorum: sancta, perpetua, gratuita. in his tibi Circenses ludos interpretare, cursus sæculi intuere, tempora labentia, spatia dinumera, metas consummationis expecta, societates Ecclesiarum defende, ad signum Dei suscitare, ad tubam angeli erigere, ad martyrum palmas gloriare. Si * scientiæ, doctrinæ delectant, satis nobis literarum est, satis versuum est, satìs sententiarum, satìs etiam canticorum, satìs vocum; nec fabulæ, sed veritates; nec strophæ, sed simplicitates. Vis & pugilatus, & luctatus? præstò sunt non pauca simul. Aspice impudicitiam deiectam à castitate, perfidiam cæsam à fide, sæuitiam à misericordia contusam, petulantiam à modestia adumbratam. & tales sunt apud nos agones, in quibus ipsi coronamur. Vis autem & sanguinis aliquid? habes Christi.

* Scenicæ.

CAPVT XXX.

Aduentus vltimus Christi magnum exhibebit Spectaculum, orbis ardentis, Iouis & Regum, & Philosophorum vinctorum gemitus, acerbiora quàm martyrum, præsidum & persecutorum tormenta, gloriam æternam quam nec oculus vidit & cæt.

Per totum. V. Iudicij ordo & Spectaculum. 1.

QVALE autem spectaculum in proximo est, aduentus Domini iam indubitati, iam superbi, iam triumphantis? Quæ illa exultatio angelorum, quæ gloria resurgentium sanctorum? quale regnum exinde iustorum? qualis ciuitas noua Hierusalem? Atenim supersunt alia spectacula, ille vltimus, & perpetuus iudicij dies, ille nationibus insperatus, ille derisus: cùm tanta sæculi vetustas, & tot eius natiuitates vno igne haurientur. Quæ tunc spectaculi latitudo? quid admirer? quid videam? vbi gaudeam? vbi exultem? tot spectans Reges, qui in cœlum recepti nuntiabantur, cum ipso Ioue, & ipsis suis testibus, in imis tenebris congemiscentes? item præsides persecutores Dominici nominis, sæuioribus, quàm ipsi contra Christianos sæuierunt, flammis insultantibus liquescentes; præterea sapientes illos Philosophos coram discipulis suis vna conflagrantibus erubescentes, quibus nihil ad Deum pertinere suadebant; quibus animas aut nullas, aut non in pristina corpora redituras adfirmabant; etiam poëtas non ad Rhadamanti, nec ad Minois, sed ad inopinati Christi tribunal palpitantes. Tunc magìs, tragædi audiendi, magis scilicet vocales in sua propria calamitate: tunc histriones cognoscendi, solutiores multò per ignem: tunc spectandus auriga in flammea rota totus ruber: tunc xystici contemplandi, non in gymnasiis, sed in igne iaculati: nisi quòd nec tunc quidem illos velim visos, vt qui malim ad eos potius conspectum insatiabilem conferre, qui in Dominum desæuierunt. [a] *Hic est ille, dicam, fabri, aut quæstuariæ Filius, Sabbati destructor, Samarites & dæmonium habens: hic est quem à Iuda redemistis: hic est ille arundine, & colaphis diuerberatus, sputamentis dedecoratus, felle & aceto potatus. Hic est quem clam discentes subripuerunt, vt resurrexisse dicatur, vel hortulanus detraxit.* Nè lactucæ suæ frequentia commeantium adlæderentur. Vt talia spectes, vt talibus exultes, quis tibi Prætor, aut Consul, aut Sacerdos de sua liberalitate præstabit? & tamen hæc iam quodammodò habemus, per fidem spiritu imaginante repræsentata. Cæterùm qualia illa sunt, [b] *quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt?* Credo circo, & vtraque caueâ, & omni stadio gratiora.

a Marc. 6. 3. Io. 9. 16. Io. 8. 48. Matth. 26. 15. Matt. 28. 13.

b Esa. 64. 4. 1. Cor. 2. 9.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI ADVERSVS VALENTINIANOS.

In librum aduersus Valentinianos,

ARGVMENTVM.

Tertullianus hoc libro Valentinianorum fabulas ventilat, & subsannat, eas dicens risu magis quam serio congressu discutiendas. Scripsisse Tertullianum contra eos, testis est ipse Tertull. huius libri cap. 16. vbi de materia corporali, & incorporali tractat: Hæc, inquit, erit materia, quæ nos commisit cum Hermogene, cæterisque qui Deum ex materia; non ex nihilo operatum cuncta præsumunt. *Eodem quo supra Anno, contra Hermogenem, scripsit aduersus Valentinianos secundùm Pamelium, Christi nempe ducentesimo sexto, Zephyrini septimo, Seueri decimo tertio. Sed Baronius id refert ad Annum Christi ducentesimum nonum, Zephyrini septimum, Seueri decimum quintum.*

CAPVT PRIMVM.

Valentinianos numerosissimos Apostatas veritatis, esse similes in hoc Eleusinia sacra professis, quod mysteria sua fabulasque quantum possint occultent, & suspendant alto silentio sua disciplina nouitios.

Per totum. V. Hæret. Elogia. 6. & V. Valentiniani. 2.

VALENTINIANI, frequentissimum planè collegium inter hæreticos, quia plurimum ex apostatis veritatis, & ad fabulas facilè est, & disciplina non terretur; nihil magìs curant quàm occultare quod prædicant; si tamen prædicant, qui occultant. Custodiæ officium, conscientiæ officium est. Confusio prædicatur, dum religio adseueratur. Nam & illa Eleusinia, hæresis & ipsa Atticæ superstitionis, quòd tacent, pudor est. Idcirco & aditum prius cruciant, diutius initiant, linguam consignant, cùm epoptas antè quinquennium instituunt; vt opinio-

nem suspendio cognitionis ædificent: atque ita tantam maiestatem exhibere videantur, quantam præstruxerunt cupiditatem. Sequitur iam silentii officium. adtentè custoditur quod tardè inuenitur. Cæterùm tota in adytis diuinitas, tota suspiria epoptarum, totum signaculum linguæ, simulacrum membri virilis reuelatur. Sed naturæ venerandum nomen allegorica dispositio prætendens, patrocinio coactæ figuræ sacrilegium obscurat, conuicium falsi, simulacris excusat. Proinde quos nunc destinamus hæreticos, sanctis nominibus, & titulis, & argumentis veræ religionis, vanissima atque turpissima figmenta configurantes, facili caritati, ex diuinæ copiæ occasione, quia de multis multa succedere est, Eleusinia Valentiniani fecerunt lenocinia, * sancta silentio magno, sola taciturnitate cœlestia. Si bona fide quæras, concreto vultu, suspenso supercilio, Altum est, aiunt. Si subtiliter tentes, per ambiguitates bilingues communem fidem adfirmant. Si scire te subostendas, negant quidquid agnoscunt. Si cominus certes, fatuam simplicitatem sua cæde dispergunt. Ne discipulis quidem propriis antè committunt, quàm suos fecerint. Habent artificium quo prius persuadeant, quàm edoceant. Veritas autem docendo persuadet, non suadendo docet.

* lenocinia sancta, silentio magna.

CAPVT II.

Frustra Valentiniani simplicitatem exprobrant Christianis, quam scriptura sancta commendat.

Per totum. V. Simplicitas. 1.

IDEOQVE simplices notamur apud illos, vt hoc tantùm, non etiam sapientes: quasi statim deficere cogatur à simplicitate sapientia, Domino vtramque iungente. ^a *Estote prudentes vt serpentes, & simplices vt columbæ.* Aut si nos propterea insipientes, quia simplices; num ergo & illi propterea non simplices, quia sapientes? Nocentissimi autem, qui non simplices, sicut stultissimi, qui non sapientes. Et tamen malim in eam partem meliori sumi vitio. Si fortè præstat minus sapere, quàm pejus; errare, quàm fallere. Porro, ^b *facies Dei spectat in simplicitate quærentes*, vt docet ipsa Sophia, non quidem Valentini, sed Salomonis. Deinde infantes testimonium Christi sanguine litauerunt. Pueros vocem, qui crucem clamant? nec pueri erant, nec infantes, id est simplices non erant. Repuerascere nos, & Apostolos iubet secundùm Deum, ^c *vt malitia infantes* per simplicitatem, ita demum *sapientes sensibus*; simul dedi in sapientiæ ordinem de simplicitate manantis. In summa Christum columba demonstrare solita est, serpens verò tentare. Illa & à primordio diuinæ pacis præco: Ille à primordio diuinæ imaginis prædo. Ita facilius simplicitas sola Deum & agnoscere poterit, & ostendere; prudentia sola, concutere potiùs, & prodere.

a Matth. 10. 16.
b Sap. 1. 1.
c 1 Cor. 14. 20.
Matth. 3. 16
Gen 3. 1. 4.
Gen. 8. 11.
Gen. 3. 4.

CAPVT III.

Veritas Christiana vltro se prodit & cultores eius quantumuis simplices, Valentinianorum latere gestientium fabulas, & genealogias indeterminatas ab Apostolo prædictas, detegunt, & ipsa detectione simplici destruunt.

In p. V. simplicitas in m. ad f. V. Æonum fabulæ. in f. V. Hæresis. 9.

ABSCONDAT itaque se serpens quantùm potest, totamque prudentiam in latebrarum ambagibus torqueat; altè habitet, in cæca detrudatur, per amfractus seriem suam euoluat, tortuosè procedat, nec semel totus, lucifuga bestia. Nostræ columbæ etiam domus simplex, in editis semper, & apertis, & ad lucem. Amat figura Spiritus sancti Orientem, Christi figuram. Nihil veritas erubescit, nisi solummodò abscondi: quia nec pudebit vllum aures ei dedere, eum Deum recognoscere, quem iam illi natura commisit, quem quotidie in operibus omnibus sentit, hoc solo minus notum, quòd vnicum non putauit, quòd in numero nominauit, quòd in aliis adorauit. Alioquin à turba eorum, & aliam frequentiam suadere, à domestico principatu, ad incognitum transmouere, à manifesto, ad occultum retorquere, de lumine fidem offendere est. Iam si & in totam fabulam initietur, nonnè tale aliquid dabitur te in infantia inter somni difficultates à nutricula audisse, Lamiæ turres, & pectines Solis? Sed qui ex alia conscientia venerit fidei, si statim inueniat tot nomina Æonum, tot coniugia, tot genimina, tot exitus, tot euentus, fælicitates, infælicitates, dispersæ atque concisæ diuinitatis, dubitabitnè ibidem pronuntiare ^a *has*

Zach. 3. 8. & 6. 12.
a 1. Tim. 1. 4 & ad Tit. 3. 9.

ipse fabulas, & genealogias indeterminatas, quas Apostoli spiritus, his iam tunc pullulantibus feminibus hæreticis, damnare præuenit? Meritò itaque non simplices, meritò tantummodò prudentes, qui talia neque facilè producunt, neque exertè defendunt, sed nec omnes quos edocent, perdocent: vtique astutè, vt pudenda: cæterùm inhumanè, honesta. Et tamen simplices nos, omnia scimus. Denique hunc primum cuneum congressionis armauimus, detectorem & designatorem totius conscientiæ illorum, primamque hanc victoriam auspicamur: quia quod tanto impendio absconditur, etiam solummodò demonstrare, destruere est.

CAPVT IV.

Valentiniani originem ducentes à Valentino: à quo Ptolomæus, Heracleon, Secundus, Magus Marcus, & Theotimus discipuli recesserunt, licet Valentiniani dicantur: cùm Axionicus Antiochenus solus pura eius dogmata retinuerit.

In p. ad vltra.m. V. Valentiniani. circa. f. V. Hæret. Elogia. 14.

NOVIMVS, inquam, optimè originem quoque ipsorum, & scimus cur Valentinianos appellemus licet non esse videantur. Abscesserunt enim à conditore, sed minimè origo deletur; & si fortè mutatur, testatio est ipsa mutatio. Sperauerat episcopatum Valentinus, quia & ingenio poterat, & eloquio: sed alium ex martyrii prærogatiua, loci potitum indignatus, de ecclesia authenticæ regulæ abrupit, (vt solent animi pro prioratu exciti, præsumptione vltionis accendi) ad expugnandam conuersus veritatem: & cuiusdam veteris opinionis semen nactus, Colarbaso viam deliniauit. eam postmodum Ptolomæus instrauit, nominibus, & numeris Æonum distinctis in personales substantias, sed extra Deum determinatas, quas Valentinus in ipsa summa diuinitatis, vt sensus, & adfectus, & motus incluserat. Deduxit & Heracleon inde tramites quosdam, & Secundus, & Magus Marcus. Multum circa imagines legis Theotimus operatus est. Ita nusquam iam Valentinus; & tamen Valentiniani, qui per Valentinum. Solus ad hodiernum Antiochiæ Axionicus memoriam Valentini integra custodia regularum eius consolatur. Alioquin tantùm se huic hæresi suadere permissum est, quantùm lupæ fœminæ formam quotidie superare solemne est. Quidni? quum spiritale illud semen suum sic in vnoquoque recenseant. Si aliquid noui adstruxerint, reuelationem statim appellant præsumptionem, & charisma ingenium; nec vnitatem, sed diuersitatem. Ideoque prospicimus, seposita illa solemni dissimulatione sua, plerosque diuidi; quibusdam articulis, etiam bona fide dicturos, Hoc ita non est; &, Hoc aliter accipio; &, Hoc non agnosco. Varietate enim innouatur regularum facies. habet etiam colores ignorantiarum,

CAPVT V.

Tertulliano cum magistris huius sectæ disceptatio initur, nec suppositiitiis fictisque materijs congreditur. Sed de hiis disputat quas ipsius coæui Valentini, Iustinus Martyr, Miltiades, Ireneus Proculusque retulerunt.

In p. V. Hæret. quomodo tractandi. 5. àp. V. Hæresis. 11.

MIHI autem cum Archetypis erit limes principalium magistrorum, non cum adfectatis ducibus passiuorum discipulorum. Nec vndique dicemur ipsi nobis finxisse materias, quas tot iam viri sanctitate, & præstantia insignes, nec solùm nostri antecessores, sed ipsorum hæresiarcharum contemporales, instructissimis voluminibus & prodiderunt, & retuderunt: vt Iustinus Philosophus & Martyr, vt Miltiades Ecclesiarum sophista, vt Irenæus omnium doctrinarum curiosissimus explorator, vt Proculus noster, virginis senectæ, & Christianæ eloquentiæ dignitas: quos in omni opere fidei, quemadmodum in isto, optauerim assequi. Aut si in totum hæreses non sunt, vt qui eas pellunt, finxisse credantur, mentietur Apostolus prædicator illarum. Porro si sunt, non aliæ erunt, quàm quæ retractantur. Nemo tam otiosus fertur stilo, vt materias habens, fingat.

CAPVT VI.

Perfunctoria expugnatione, & risu dignas fabulas, spondet se discussurum, solamque nullam arcani Valentiniani demonstrationem se facturum esse promittens.

Inf. V. hæresis. 10.

IGITVR hoc libello, quo demonstrationem solùm promittimus illius ar[illegible] quem ex nominibus tam peregrinis, & coactis, & compactis, & ambiguis, cal[illegible]go suffundat, quomodo eis vsuri sumus, prius demandabo. Quorundam enim de Græco interpretatio non occurrit, ad expeditam proinde nominis formam, quorundam nec de sexu genera conueniunt, quorundam vsitatior in Græco notitia est. Itaque plurimum Græca ponemus; significantiæ per paginarum limites aderũt; nec Latinis quidem deerunt Gręca, sed in lineis desuper notabuntur, vt signum hoc sit personalium nominum, propter ambiguitates eorum quæ cum alia significatione communicant. Quamquam autem distulerim congressionem, solam interim professus narrationem sicubi tamen indignitas meruerit suggillari, non erit delibatione transfunctoria expugnatio. Congressioni lusionem deputa, Lector, ante pugnam. Ostendam, sed non imprimam vulnera. Si & ridebitur alicubi, materiis ipsis satisfiet. multa sunt sic digna reuinci; nè grauitate adorentur. Vanitati propriè festiuitas cedit. Congruit & veritati ridere, quia lætans; de æmulis suis ludere, quia secura est. Curandum planè ne risus eius rideatur, si fuerit indignus. Cæterùm vbicunque dignus risus, officium est. Denique hoc modo incipiam.

CAPVT VII.

Orditur fabulam à prima Ogdoade, siue duplici Tetrade Æonum Valentinianorum, in qua ex Bytho ac Sige, nascitur Nus & Veritas. qui Sermonem & Vitam generant. Et hi Hominem, & Ecclesiam.

Pertotum. V. Valentiniani. 4. in p. V. gloria cœli. 2. à p. V. Otiosus.

PRIMVS omnium Ennius poëta Romanus, *Cænacula maxima cæli* simpliciter p[illegible]nunciauit, de lati situs nomine, vel quia Iouem illic epulantem legerat apud [illegible]merum. Sed hæretici quantas supernitates supernitatum, & quantas sublimitates sublimitatum, in habitaculum Dei sui cuiusque suspenderint, extulerint, expanderint, mirum est. Etiam Creatori nostro Enniana cœnacula, in ædicularum disposita sunt f[illegible]ma, aliis atque aliis pergulis superstructis, & vnicuique Deo per totidem scalas di[illegible]butis, quot hæreses fuerint. Meritorium factus est mundus. insulam Fælicula[illegible]das; tanta tabulata cœlorum. nescio vbi. Illic enim Valentinianorum Deus ad summas tegulas habitat. Hunc substantialiter quidem αἰῶνα τέλειον appellant, personaliter verò, προαρχὴν & τὴν ἀρχὴν etiam Bython; quod in sublimibus habitanti minimè congruebat. Innatum, immensum, infinitum, inuisibilem, æternumque definiunt: quasi statim probent esse, si talem definiant, qualem scimus esse debere; vt sic & antè omnia fuisse dicatur. Sed vt sit, expostulo: nec aliud magis in huiusmodi denoto, quàm quòd post omnia inueniuntur, qui antè omnia fuisse dicuntur, & quidem non sua. Sit itaque Bythos iste infinitis retro æuis, in maxima & altissima quiete, in otio plurimo, placidæ & (vt ita dixerim) stupentis diuinitatis, qualem iussit Epicurus. Et tamen quem solum volunt, dant ei secundam in ipso, & cum ipso personam, Enneam, quam & Charin, & Sigen insuper nominant. Et fortè accedunt in illa cõmendatissima quiete, monere eum de proferendo tandem initio rerum à semetipso. Hoc vice seminis, in Siges suæ veluti genitalibus vuluæ locis collocat. Suscipit illa statim, prægnans efficitur, & parit vtique silentio Sige, & quem parit Nus est, simillimum patri, & parem per omnia. denique solus hic capere sufficit immensam illam, & incomprehensibilem magnitudinem patris. Ita & ipse Pater dicitur, & initium omnium, & propriè Monogenes. Atquin non propriè, siquidem non solus agnascitur. Nam cum illo processit & fæmina, Veritas. Monogenes, quia prior genitus, quanto congruentius Protogenes vocaretur? Ergo Bythos & Sige, Nus & Veritas, prima quadriga defenditur Valentinianæ factionis, matrix & origo cunctorum. Namque ibidem Nus, simul accepit prolationis suæ officium, emittit & ipse ex semetipso Sermonem & Vitam; quæ si retro non erat, vtique nec in Bytho. Et quale est vt in Deo vita non fuerit? Sed & hæc soboles, ad initium vniuersitatis, & formati Pleromatis totius emissa, facit fructum Hominem & Ecclesiam procreat. Habes Ogdoadem, Tetradem duplicem, coniugationibus masculorum & fæminarum; cellas, vt ita dixerim, primordialium Æonum: fraterna connubia Valentinianorum deorum: census omnis sanctitatis, & maiestatis hæreticæ: nescio criminum, an numinum turbam; certè fontem reliquæ fæcunditatis.

CAPVT

CAPVT VIII.

Ex secunda Tetrade Sermo, & Vita, decem Æones simul fuderunt: homo autem & Ecclesia, duodecim. vt sic Pleroma sine plenitudo, tricenaria diuinitatis impleretur.

Per totum. V. Valentin. 4.

Ecce enim secunda Tetras, Sermo & Vita, Homo & Ecclesia, quòd in Patris gloriam fruticasset. Hinc numero gestientes & ipsi tale quid Patri de suo offere, alios ebuliunt fœtus, proinde coniugaleis, per copulam vtriusque naturæ: Hac Sermo & Vita decuriam æonum simul fundunt: illac Homo & Ecclesia duos amplius, æquiparando parentibus, quia & ipsi duo, cum illis decem tot efficiunt, quot ipsi procreauerunt. Reddo nunc nomina, quos decuriam dixi. Byrhos & Mixis: Agerâtos & Henosis: Autophyes & Hedone: Acinetos & Syncrasis: Monogenes & Macaria. Contrà, duodenarius numerus hi erunt: Paracletus & Pistis: Patricos & Elpis: Metricos & Agape: Ainus & Synesis: Ecclesiasticus & Marcariotes: Thelerus & Sophia. Cogor hic, quid ista nomina desiderent, proferre de pari exẽplo. In scholis Carthaginiensibus fuit quidam frigidissimus rhetor Latinus, Phosphorus nomine. quum virum fortem peroraret, Venio, inquit, ad vos, optimi ciues, de prœlio, cum victoria mea, cum fœlicitate vestra, ampliatus, gloriosus, fortunatus, maximus, triumphalis. Et scholastici statim. Familiæ Phosphori, Pheu. Audisti Fortunatam, & Hedonem, & Acinetum, & Theletum. acclama, Familiæ Ptolomæi, Pheu. Hoc erit Pleroma illud arcanũ, diuinitatis tricenariæ plenitudo. Videamus quæ sint istorum priuilegia numerorum, quarernarii, & octonarii, & duodenarii. Interim, in tricenario fœcunditas tota deficit; castrata est vis, & potestas, & libido genitalis æonum. Quasi non & numerorùm tanta adhuc coagula superessent, nulla alia de pædagogio nomina. Quare enim non & quinquaginta, & centum procreantur? quare non & stercolæ, & sytrophi nominantur?

CAPVT IX.

Tota porro fœcunditate deficiente, Sophia confirmata à nouissimo Æone, Hero, ne dissolueretur; nulla interueniente opera coniugij, ex sola vi Passionis, abortiuum fœtum Enthymesin exposuit.

Per totum. V. Valent. ibid.

Sed & hoc exceptio personatum est, quòd solus ille Nus ex omnibus immensi patris fruitur notione, gaudens & exultans, illis vtique mœrentibus. Planè Nus, quantum in ipso fuit, & voluerat, & tentauerat cæteris quoque communicare quæ norat, quantus & quàm incomprehensibilis parer, sed intercessit mater Sige, illa scilicet, quæ & ipsis hæreticis suis tacere præscribit: etsi de patris nutu aiunt factum, volentis omnes in desiderium sui accendi. Itaque dum macerantur intra semetipsos, dum tacita cupidine cognoscendi patrem vruntur, penè scelus factum est. Namque ex illis duodecim æonibus, quos Homo & Ecclesia ediderant, nouissima natu æon, viderit Solœcismus, Sophia enim nomen est, incontinentia sui, sine coniugis Phileti societate, prorumpit in patrem inquirere, & genus cõtrahit vitii, quod exorsum quidem fuerat in illis aliis qui circa Nun, in hunc autem, id est in Sophiam deriuarat, vt solent vitia in corpore alibi connata, in aliud membrum perniciem suam efflare. Sed enim sub prætexto dilectionis in patrem, æmulario superabat in Nun solum de patre gaudentem. Vt verò impossibilia contendens Sophia frustrarat, & vincitur difficultate, & extenditur affectione, modico abfuit præ vi dulcedinis, & laboris deuorari & in reliquam substantiam dissolui: nec aliàs quàm pereundo cessasset, nisi bono fato in Horon incusasset, (quædam & huic vis est, fundamentum, vniuersitatis illius extrinsecus custos) quem & Crucem appellant, & Lytroten, & Carpisten, Ita Sophia periculo exempta, & tarde persuasa, declinata inuestigatione patris conquieuit, totam Enthymesin, id est, animationem, cum Passione quæ insuper acciderat exposuit.

CAPVT X.

Sophia, coniugi suo Phileto restituta est, intercedente pro ea debita propinquitate: Enthymesis verò extra Pleroma relegata est & crucifixa.

Per totum. V. Valent. ibid. à p. V. Maria. 1 & V. Monica.

Sed quidam exitum Sophiæ, & restitutionem, aliter somniauerunt. Post irritos conatus, & spei deiectionem, deformatam eam pallore credo, & macie, & incuria

formæ, vti quæ patrem non minus denegatum dolebat, quàm amissum. Dehinc in [illegible] mœrore, ex semetipsa sola, nulla opera coniugii, concepit, & procreat fœminã Mirans hæc? Et gallina sortita est de suo parere. Sed & vultures, fœminas tantùm aiunt. & tamen sine masculo mater. Primò quidem contristari propter inconsummationem generationis: metuere postremò nè finis quoque insisteret: hærere de ratione casus: curare de occultatione. Remedia nusquam. Vbi enim iam tragœdiæ, & comœdiæ, à quibus forma mutuaretur exponendi, quod citra pudorem erat natum? Dum in malis res est, suspicit, conuertit ad patrem. sed incassùm enisa, & vires defecerant in pr[illegible] succidit. Tota etiam propinquitas pro ea supplicat, vel maximè Nus. quidni causa mali tanti. Nullus tamen Sophiæ exitus vacuit. omnes ærumnæ eius operantur. Siquidem & illa tunc conflictatio, in Materiæ originem peruenit. ignorantia, pauor, mœror, substantiæ fiunt. Ibi demum pater aliquando motus, per Monogenen Nun, quem supra diximus Horon, in hæc promit in imagine sua feminamare, quia de patris sexu ita variant. Adijciunt autem, Horon etiam Metagogea (id est circunductorem) vocari, & Horotheten. Huius prædicant opera, & repressam ab illicitis, & purgaram à malis, & deinceps confirmatam Sophiam, & coniugio restitutam, & ipsam quidem in Pleromatis censu remansisse: Enthymesin verò eius, & illam appendicem Passionem, ab Horo relegatam, & crucifixam, & extra eum factam, Malum, quod aiunt, foras spiritalem tamen substantiam illam, vt naturalem quendam impetum Æonis, sed informem & inspeciatam, quatenus nihil apprehendisset: ideoque fructum infirmum, & fœminam pronuntiatam.

CAPVT XI.

Ne rursum talis apud Æonas concussio fieret; Nus nouam copulationem edidit, Christum scilicet & Spiritum sanctum.

Per totum. V. Valent. ibid.

IGITVR post Enthymesin extorrem, & matrem eius Sophiam coniugi reducem, ille iterum Monogenes, ille Nus, otiosus planè de patris cura atque prospectu, solidandis rebus, & Pleromati muniendo, iamque figendo, ne qua eiusmodi rursus concussio incuteret, nouam excludit copulationem, Christum & Spiritum sanctum. impissimum par duorum masculorum: aut fœmina erit Spiritus sanctus: & vulneratur à fœmina masculus. Numen his datur vnum, procurare concinnationem Æonum. Et ab eius officij societate, duæ scholæ protinus, duæ cathedræ, inauguratio quædam diuidendæ doctrinæ Valentini. Christi erat, inducere Æonas naturam coniugiorum, (vides quam rem planè,) & innati coniectationem, & idoneos efficere generandi in se agnitionem patris, quòd capere eum non sit, neque comprehendere, non visu denique, non auditu compotiri eius, nisi per Monogenen. Et tamen tolerabo quòd ita discunt patrem nosse ne nossent. Illam magis doctrinæ denotabo peruersitatem, quòd docebantur, incomprehensibile quidem patris, causam esse perpetuitatis ipsorum: Comprehensibile verò eius, generationis illorum, & formationis esse rationem. Hac enim dispositione illud opinor insinuatur; expedire, Deum non apprehendi: siquidem inapprehensibile eius, perpetuitatis est causa: apprehensibile autem, non perpetuitatis, sed natiuitatis & formationis, egentium perpetuitatis. Filium autem constituunt apprehensibilem patris. Quomodo tamen apprehendatur, tum prolatus Christus edocuit. Spiritus verò sancti propria, vt de doctrinæ studio omnes peræquati, gratiarum actionem prosequi nossent, & veram inducerentur quietem.

CAPVT XII.

Tum ex omnibus simul Æonibus concurrentibus, perfectus Pleromatis fructus compactus est Iesus, quem Soterem, Christum, Sermonem vocant, & satellites eius Angelos.

Per totum. V. Valent. ibid. à p. V. gaudia nautica. circa. f. V. Hominis dignitas. f.

ITAQVE omnes forma & sapientia peræquantur, facti omnes quod vnusquisque: nemo aliud, quia alteri omnes. Refunditur in Nus, in Sermones, in Homines, in Philetos. Æquè feminæ in Sigas, in Zoas, in Ecclesias, in Fortunatas: vt Ouidius Metamorphoseis suas deleuisset, si hodie maiorem cognouisset. Exinde refecti sunt, & constabiliti sunt, & in requiem ex veritate compositi, magno cum gaudii fructu, hymnis patrem concinunt. Diffundebatur & ipse lætitia, vtique benè cantantibus filiis,

& nepotibus. Quidni diffunderetur omni iocunditate, Pleruinare liberato? Quis nauclerus non etiam cum dedecore lætatur? Videmus quotidie nauticorum lasciuias gaudiorum. Itaque vt nauiæ ad symbolam semper exultant; tale aliquid & Æones; vnum iam omnes etiam forma, nedum sententia; conuenientibus ipsis quoque nouis fratribus, & magistris Christo, & Spiritu sancto, quod optimum, atque pulcherrimum vnusquisque florebat, conferunt in medium. Vane opinor. Si enim vnum erant omnes ex supradicta peræquatione, vacabat symbolæ ratio quæ fermè ex varietatis gratia constat. Vnum omnes bonum conferebant, quod omnes erant. De modo forsitan fuerit ratio, aut de forma ipsius iam peræquationis. Igitur ex ære collatitio, quod aiunt, in honorem & gloriam patris, pulcherrimum Pleromatis sidus, fructumque perfectum compingunt, Iesum: Eum cognominant Soterem, & Christum, & Sermonem, de patruitis. & Omnia iam, vt ex omnium defloratione constructum; Graculum Æsopi, Pandoram Hesiodi, Acci Patinam, Nestoris Cocetum, Miscellaneam Ptolomæi. Quàm propius fuit de aliquibus Atticis curis Pancarpon vocari, à tam otiosis auctoribus nominum? Vt autem tantum sigillarium extriniecus quoque inotnarent, satellites ei Angelos proferunt: par genus. si inter se, potest fieri: si verò Soteri consubstantiuos, (ambiguè enim positum inueni) quæ erit eminentia eius inter satellites coæquales?

CAPVT XIII.

Hactenus fuerit prima tragœdiæ scena: superest alia extra Pleroma cothurnatio.

Per totum. V Valent. ibid.

CONTINET hic igitur ordo primam processiunem pariter & nascentium, & nubentium, & generantium Æonum: Sophiæ ex desiderio patris, periculosissimum casum, Hori opportunissimum auxilium, Enthymeseos, & coniunctæ Passionis expiatum, Christi & Spiritus sancti pædagogatum, Æonum tutelarem reformatum, Soteris pauoninum ornatum, Angelorum comparatitium antistauum. Quod superest, inquis, Vos valete, & plaudite. Immò quod superest, inquam, vos audite, & proiicite. Cæterùm, hæc intra cœtum Pleromatis decucurrisse dicuntur; prima tragœdiæ scena. Alia autem transiparium cothurnatio est, extra Pleroma dico. & tamen si talis sub sinu patris, intra ambitum Hori custodis, qualis extra iam in libero, vbi Deus non erat?

CAPVT XIV.

Enthimesis siue Noui nominis interpretabilis Achamoth eiecta in vacuum & inane Epicuri, licet à Christo cum Spiritu sancto è superioribus misso ex prius informi fætu, formata, ab Horo extremi Pleromatis custode exclusa, mœrore, metu, consternatione, ignorantia, afflicta est, quòd ad lumen Pleromatis non potuisset attingere.

Per totum V. Valent. ibid.

NAMQVE Enthymesis, siue iam Achamoth (quod adhinc scriptum, hoc solo ininterpretabili nomine) vt eum vitio indiuiduæ Passionis explosa est in loca luminis aliena, quod Pleromatis res est, in vacuum atque inane illud Epicuri, miserabilis etiam de loco est. Certè nec forma, nec facies vlla, defectiua scilicet, & abortiua genitura. Dum ita rerum habet, flectitur à superioribus Christus, deducitur per Horon, aborsum vt illud informet de suis viribus, solius substantiæ, non etiam scientiæ forma. Et tamen cum aliquo peculio. relinquitur interim odor incorruptibilitatis, quo compos casui, potiorum desiderio suppuraretur. Hac misericordia functus, non sine Spiritus sancti societate, recurrit Christus in Pleroma. Vsus est rerum, ex liberalitatibus quoque nomina accedere. Enthymesis de actu fuit; Achamoth vnde, adhuc quæritur; Sophia de Patre manat; Spiritus sanctus ex Angelo apud Christum, à quo derelicta statim senserat desiderium. Itaque prosiluit & ipsa lumen eius inquirere; quem si omnino non nouerat, vt inuisibiliter operatum. quomodo lumen eius ignotum cum ipso requirebat? Tamen tentauit, & fortasse apprehendisset, si non idem Horos, qui matri eius tam prosperè venerat, nunc tam importunè filiæ occurrisset, vt etiam inclamarit in eam, Iao, quasi Porro Quirites, aut, Fidem Cæsaris. inde inuenitur Iao in scripturis. Ita depulsa quominus pergeret, nec habens superuolare Crucem, id est Horon, quia nullum Catulli Laureolum fuerit exercitata, vt destituta Passioni illi suæ, in trica multiplici atque perplexa, omni genere eius cœpit adfligi. mœrore, quòd non perpetrasset inceptum: metu, ne sicut luce, ita & vita orbaretur, consternatione, tum ignorantia. Nec vt mater eius. Illa enim Æon: at hæc pro conditione deterius: insurgente adhuc & alio fluctu conuersionis scilicet in Christum, à quo viuificata fuerat. & in hanc ipsam conuersionem temperata.

CAPVT XV.

Ex Moerore & metu dicant ortam materiam, à Pythagoricis, Stoicis, & Platone, reputatam innatam, ipsaque pariter elementa ex eodem cùm materia principio producta.

Per totam. V. Valen. ibid. in m. V. lacrymæ.

AGE nunc discant Pythagorici, agnoscant Stoïci, Plato ipse, vnde Materia, quam innatam volunt, & originem, & substantiam traxerit in omnem hanc struem mundi, quòd nec Mercurius ille Trismegistus magister omnium Physicorum recogitauit. Audisti Conuersionem, genus aliud Passionis; ex hac omnis anima huius mundi dicitur constitisse, etiam ipsius Demiurgi, id est Dei nostri. Audisti mœrorem, & timorem; ex his initiata sunt cætera. Nam ex lacrymis eius vniuersa aquarum natura manauit. Hîc æstimandum, quem exitum duxerit, quantis lacrymarum generibus inundarit. Habuit & salsas, habuit & amaras, & dulces, & calidas, & frigidas guttas, & bituminosas, & ferruginantes, & sulphurantes, vtique & venenatas, vt & Nonacris inde sudaerit, quæ Alexandrum occidit; & Lyncestarum inde defluxerit, quæ ebrios efficit; & Salmacis inde se soluerit, quę masculos molles. Cœlestes imbres pipiauit Achamoth: & nos in cisternis etiam alienos luctus, & lacrymas seruare curamus. Proinde ex consternatione, & pauore corporalia elementa ducta sunt. Et tamen in tanta circunstantia solitudinis, in tanto circumspecto destitutionis, ridebat interdum, quà conspecti Christi recordans, eo de gaudio risus lumen effulsit. Cuius hoc prouidentiæ beneficium, quale illam ridere cogebat, idcirco nec semper nos in tenebris moraremur? Nec obstupescas, qui lætitia eius tam splendidum elementum radiauerit mundo, cùm mœstitia quoque eius tam necessarium instrumentum defluxerit sæculo? O risum illuminatorem! ô fletum rigatorem! Et tamen poterat remedio iam agere cum illius loci horrore. Omnem enim obscuritatem eius discussisset, quoties ridere voluisset, vel nè cogeretur desertores suos supplicare.

CAPVT XVI.

Enthimesis ad preces conuersa, misso ad se Paracleto, Sotere, Iesu, denuo confirmata, & ab omnibus passionis iniurijs detersa, animales corpulentias ex ista conuersione produxit.

Per totum. V. Valent. ibid.

CONVERTITVR enim ad preces & ipsa, more materno. Sed Christus, quem iam pigebat rursus extra Pleroma proficisci, vicarium præfecit Paracletum. Soterem (hic erit Iesus, largito ei patre vniuersorum Æonum summam potestatem, subjiciendis eis omnibus; vt in ipso secundùm Apostolum *omnia conderentur*) ad eam emittit, cum officio, atque comitatu coætaneorum Angelorum; credas & cum duodecim fascibus. Ibi demum aduentu pompatico eius concussa Achamoth, protinus velamentum sibi obduxit, ex officio primo venerationis, & verecundiæ: dehinc contemplatur eum, fructiferumque suggestum. Quibus inde conceperat viribus occurrit illi, κύριε χαῖρε. Hîc opinor susceptam ille confirmat, atque conformat agnitione iam, & ab omnibus iniurijs Passionis expumicat, non eadem negligentia in exterminium discretis, quæ acciderat in casibus matris. Sed enim exercitata vitia, & vsu vitiosa confudit: atque ita massaliter solidata, defixit seorsum in materiæ corporalem paraturam, commutans ex incorporali passione indita, habilitatem, atque naturam, qua peruenire mox posset in æmulas æquiparantias corpulentiarum; vt duplex substantiarum conditio ordinaretur: de vitiis, pessima; de conuersione, passionalis. Hæc erit materia quæ nos commisit cum Hermogene, cæterisque qui Deum ex materia, non ex nihilo operatum cuncta, præsumunt.

CAPVT XVII.

Inde Enthymesis ex contemplatione Soteris, & Angelicorum comitantium eum luminum, spiritales præ gaudio produxit substantias. Et sic facta est Trinitas generum; corporalium scilicet elementorum, animalium, & spiritalium.

Per totum. V. Valent. ibid.

ABHINC Achamoth expedita tandem de malis omnibus, ecce iam proficit, & in opera maiora frugescit. Præ gaudio enim tanti ex infelicitate successus concale-

facta, simulque contemplatione ipsa angelicorum luminum, vt ita dixerim, subfermentata, pudet, sed aliter exprimere non est, quodammodo subauit intra se ipsa in illos, & conceptu statim intumuit spiritali, ad imaginem ipsam, quam vis lætantis, & lætitia prurientis inteotionis imbiberat, & sibi intimarat. Peperit denique, & facta exinde trinitas generum est, ex trinitate causarum. Vnum materiale, quod ex passione: Aliud animale, quod ex conuersione: Tertium spiritale, quod ex imaginatione.

CAPVT XVIII.

Demiurgus, Deus noster Rex vniuersorum, ex animali substantia productus, execrandâ blasphemiâ, dicitur.

Per totum. V. Valent. Ibid.

HAc auctoritate trium scilicet liberorum, agendis rebus exercitior facta, formare singula genera constituit. Sed spiritale quidem oon ita potuit attinggre, vt & ipsa spiritalis. Ferè enim paria & consubstantiua, in alterutrum valere societas naturæ negauit. Eo animo, vnum ad animale conuertit; prolatis Soteris disciplinis. Et primum (quod cum magno horrore blaspheonæ & pronuntiandum, & legendum est, & audiendum) Deum fingit hunc nostrum & omnium, præter hæreticorum, patrem, & Demiurgum & regem vniuersorum, quæ post illum. Ab illo enim omnia, si tamen ab illo, & non ab ipsa potius Achamoth, à qua occultò, nihil sentiens eius, & velut sigillario extrinsecus ductu, in omnem operatiooem mouebatur. Denique ex hac personarum in operibus ambiguitate, nomen illi Metropatoris miscueruot, distioctis appellationibus cæteris, secundùm status, & situs operum: vt animalium quidem substantiarum, quas ad dexteram commendant, patrem nuncupent: materialium verò quas ad læuam delegant, Demiurgum nominent: Regem autem communiter in vniuersitatem.

CAPVT XIX.

De Demiurgo, inter se non conueniunt Valentiniani.

Per totum. V. Valent. Ibid.

SEd nec nominum proprietas competit proprietati operum, de quibus nomina omoia, cùm deberet illa, hæc omnia vocitari, à qua res agebantur, nisi quod iam necab illa. Cùm eoim dicant Achamoth in honorem Æonum imagines commentatam, rursus hoc in Soterem auctorem detorquent, qui per illam sit operatus: vt ipsam quidem, imaginem patris inuisibilis & incogniti daret; incognitam scilicet & inuisibilem Demiurgo, eundem autem Demiurgum Nun filium effingeret, Archangeli verò Demiurgi opus, reliquos Æonas exprimerent. Cùm imagines audio tantas trium, quæso, Non vis nunc vt imagines rideam peruersissimi pictoris illorum? fœminam Achamoth, imaginem patris? & ignarum matris Demiurgum, multò magis patris? imaginem Nus ignorantis patrem? & Angelos famulos simulacra dominorum? Hoc est mulum de asino pingere, & Ptolomæum describere, de Valentino.

CAPVT XX.

Demiurgus extra Pleromatis limites constitutus, ex materialibus substantijs hunc mundum condidit: septemplicem autem cœlorum scenam ex incorporalibus.

Per totum. V. Valent. Ibid.

IGitur Demiurgus extra Pleromatis limites coolstitutus, in ignominiosa æterni exilij vastitate nouam prouinciam condidit, hunc mundum: repurgata confusione, & distincta diuersitate duplicis substantiæ illius, de strue animalium & materiarum. Ex incorporalibus corpora ædificat, grauia, leuia; sublimantia atque vergentia; cœlestia, atque terrena. tum ipsam cœlorum septemplicem scenam, solio desuper suo finit; vnde & sabbatum dictum, ab hebdomade sedis suæ; & Ogdoas mater Achamoth, ab argumento Ogdoadis primogenitalis. Cœlos autem noeros deputant, & interdum angelos eos faciunt, sicut & ipsum Demiurgum; sicut & Paradisum, archangelum quartum; quoniam & hunc supra cœlum tertium pangunt, ex cuius virtute sumpserit Adam, diuersatus illic inter nubeculas, & arbusculas. Satis meminerat Ptolomæus puerilium dicibulorum, in mari poma nasci, & in arbore pisces: sic & in cœlestibus nuceta præsumpsit. Operatur Demiurgus ignorans, & ideo fortasse non scit arbores in sola terra institui oportere. Planè mater sciebat. Quidni suggerebat? quæ & effectum

ſuum miniſtrabat. Sed tantum faſtigium filio exſtruens, per ea opera quæ illum & patrem, & Deum, & regem, ante Valentinianorum ingenia teſtantur, cur ſibi quoque iſta noluit eſſe nota, poſtea quæram.

CAPVT XXI.

Varia Achamoth ſiue Sophiæ ſecundæ nomina. Demiurgus autem Deum ſe ſolum iactare non auſus ſciens ſe factum.

Per totum. V. Valent. Ibid.

INTERIM tenendum, Sophiam cognominari & Terram, & Matrem, quaſi Matrem terram, & quod magis rideas, etiam Spiritum ſanctum. Ita omnem illi honorem contulerunt fœminæ, puto & barbam, ne dixerim cætera. Alioquin Demiurgus adeò rerum non erat compos, de animalibus ſcilicet, cenſu inualetudinis, ſpiritalia accedere, vt ſe ſolum, ratus, concionaretur, [a] *Ego Deus, & abſque me non eſt.* Certè tamen non fuiſſe ſe retro ſciebat. Ergo & factum intelligebat, & factitatorem facti eſſe quemcunque. Quomodo ergo ſolus ſibi videbatur, etſi non certus, ſaltem ſuſpectus de aliquo factitatore?

a Eſa. 45. 6.

CAPVT XXII.

Valentiniani diabolum mundi tenentem vocant, & eum opus Demiurgi eſſe aſſerunt.

Per totum. V. Valent. Ibid

TOLERABILIOR infamia eſt apud illos in diabolum, vel quia origo ſordidior capit. ex nequitia enim mœroris illius deputatur; ex qua Angelorum, & dæmonum, & omnium ſpiritalium malitiarum genituras notant. Et tamen diabolum quoque opus Demiurgi affirmant, & Mundi tenentem appellant, & ſuperiorum magis gnarum defendunt, vt ſpiritalem natura, quàm Demiurgum, vt animalem. Meretur, ab illis prælationem, cui omnes hæreſes procurantur.

CAPVT XXIII.

Suis ſingulas poteſtates, Pleromia, Horum, Achamoth, Demiurgum, finibus locant, quibus ignem inflabellatum addunt.

Per totum. V. Valent. Ibid. in m. V. aëris Elogia.

SINGVLARIVM autem poteſtatum arces his finibus collocant. In ſummis ſummitatibus præſidet tricenarius Pleroma, Horo ſignante lineam extremam. Inferius illum metatur medietatem Achamoth, filium calcans. ſubeſt enim Demiurgus in Hebdomade ſua, magìs diabolus, in iſto nobiſcum communi mundo coëlementato & concorporificato, (vt ſuprà editum eſt) ex Sophiæ vtiliſſimis caſibus, quà nec aërem haberet reciprocandi ſpiritus ſpatium, teneram omnium corporum veſtem, colorum omnium indicem, organum temporum, ſi non & iſtum Sophiæ mœſtitia colaſſet: ſicut animalia metus, ſicut conuerſio eius, ipſum Demiurgum. His omnibus elementis, atque corporibus ignis inflabellatus eſt. cuius originalem Sophiæ paſſionem, quia nondum ediderunt, ego interim argumentabor, motiunculis eius excuſſum. Credas enim illam in tantis vexationibus etiam febricitaſſe.

CAPVT XXIV.

Demiurgus carnem homini creat, non ex limo terræ, ſed ex materia quadam Philoſophica.

Per totum. V. Valent. Ibid.

QVVM talia de Deo, vel de deis, qualia de homine figmenta? Molitus enim mundum Demiurgus, ad hominem manus confert, & ſubſtantiam ei capit, non ex iſta, inquiunt, arida, quam nos vnicam nouimus terram, (quaſi non etſi arida poſtmodum, adhuc tamen tunc aquis antè ſegregatis ſuperſtite limo ſiccauerit:) ſed ex inuiſibili corpore materiæ illius ſcilicet philoſophicæ, de fluxili & fuſili eius: quod vnde fuerit, haud queo æſtimare, quia nuſquam eſt. Si enim fuſile & fluxile, liquoris eſt qualitas, liquor autem omnis de Sophiæ fletibus fluxit, ſequitur vt limum ex pituitis & gramis Sophiæ conſtitiſſe credamus, quæ lacrymarũ proinde ſunt fæces. ſicut aquarum, quod deſidet, limus eſt. Figulat ita hominem Demiurgus, & de àdflatu ſuo animat: ſic erit & choicus, & animalis, ad imaginem & ſimilitudinem factus: quadruplex

res. vt imago quidem, choïcus deputetur; materialis scilicet; etsi non ex materia Demiurgus; similitudo autem, animalis: hoc enim & Demiurgus. Habes duos. Interim Carnalem superficiem postea aiunt choïco supertextam, & hanc esse pelliceam tunicam obnoxiam sensui.

CAPVT XXV.

Demiurgus hominis corpori formato afflat animam, eique pariter Achamoth spiritale semen infundit, quod vocant Ecclesiam.

Per totum. V. Valent. Ibid.

INERAT autem in Achamoth ex substantia Sophiæ matris, peculium quoddam seminis spiritalis: sicut & ipsa Achamoth in filio Demiurgo sequestrauerat, nè hoc quidem gnaro. Accipe industriam clandestinæ prouidentiæ huius. Ad hoc enim & deposuerat, & occultauerat, vt quum Demiurgus animam mox de suo adflatu in Adam communicaret, pariter & semen illud spiritale, quasi per canalem deriuaretur in choïcum: atque ita fœturarum in corpore materiali, velut in vtero, & adultum illic, idoneum inueniretur suscipiendo quandoque Sermoni perfecto. Itaque cùm Demiurgus traducem animæ suæ committit in Adam, latuit homo spiritalis, flatu insertus, & pariter corpori inductus, quia non magis semen nouerat matris Demiurgus, quàm ipsam. Hoc semen Ecclesiam dicunt, Ecclesiæ supernæ speculum, & hominis censum: proinde eum ab Achamoth deputantes, quemadmodum animalem à Demiurgo: choïcum, substantia ἀρχῆς: carnem, materia. Habes nouum, id est quadruplum Geryonem.

CAPVT XXVI.

Hinc tria hominum genera faciunt, materiale siue carnale, animale, & spiritale, quæ diuersos exitus sortiuntur.

Per totum. V. Valent. Ibid. & in m. V. Christi caro. r.

SIc & exitū singulis diuidunt. Materiali quidem, id est carnali, quem & sinistrum vocant, indubitatū interitū: Animali verò, quem & dextrū appellant, dubitatum euentum: vtpote inter materialem, spiritalemque nutanti, & illac debito, quà plurimum adnuerit. Cæterùm spiritalē emitti, in animalis comparationē, vt erudiri cum eo, & exerceri in conuersationibus possit. Indiguisse enim animalē, etiam sensibilium disciplinarum: in hoc & paraturam mundi prospectam: in hoc & Soterem animalem in mundo repræsentatum, in salutem scilicet animalis. Alia adhuc compositione monstruosum, volunt illum proseias earum substantiarum induisse, quarum summam saluti esset redacturus: vt spiritalem quidem susceperit ab Achamoth; animalem verò, quem mox à Demiurgo induit, Christum: cæterùm corporalem, ex animali substantia, sed miro & inenarrabili rationis ingenio constructum, administrationis causa, vim contulisse, quò congressui, & conspectui, & contactui, & defunctui ingratis subjaceret. Materiale autem nihil in illo fuisse, vtpote salutis alienum. quasi alijs fuerit necessarius, quàm egentibus salute. Et totum hoc, vt carnis nostræ habitum alienando à Christo, à spe etiam salutis expellant.

CAPVT XXVII.

Demiurgus Christum filium suum non ex virgine, sed per virginem, in quem Soter specie columba deuolauit, & in Christo impassibilis mansit: Christus autem animalis est passus.

Per totum. V. Valent. Ibid. per totum. V. Valent. Ibid. & à p. V. Christi caro. 2.

NVNC reddo de Christo: In quem tanta licentia Iesum inserunt quidam, quanta spiritale semen animali, cum inflatu infulciunt, fartilia nescio quæ commenti, & hominum; & deorum suorum. Esse enim Demiurgo suum Christum filium naturalem. Denique animalem prolatum ab ipso, promulgatum Prophetis: in Præpositionum quæstionibus positum, id est per virginem, non ex virgine editum: quia delatus in virginem transmeatorio motu, quàm generatorio processerit; per ipsam, non ex ipsa; non matrem eam, sed viam passus. Super hunc itaque Christum deuolasse tunc in baptismatis sacramento Soterem, per effigiem columbæ. Fuisse autem & in Christo etiam ex Achamoth spiritalis seminis condimentum, nè marcesceret scilicet reliqua farsura. Nam in figuram principalis Tetradis, quatuor eum substantijs stipant; spiritali

Achamothiana; animali Demiurgina; corporali inenarratiua; & illa Sotericiana, id est columbina. Et Soter quidem permansit in Christo impassibilis, inlæsibilis, inapprehensibilis. Denique cùm ad apprehensiones venitur, discessit ab illo, in cognitione Pilati. Proinde nec matris semen admisit iniurias, æquè insubditiuum, & nè ipsi quidem Demiurgo compertum. Patitur verò animalis & carneus Christus, in delineationem superioris Christi, qui ad Achamoth formandam, substantiuali, non agnitionali forma, Cruci, id est Horo fuerat innixus. Ita omnia in imagines vrgent, planè & ipsi imaginarij Christiani.

CAPVT XXVIII.

Meliores & nobiliores animæ, in prophetas, Sacerdotes, & Reges, adleguntur.

Per totum. V. Valent. Ibid.

INTEREA Demiurgus omnium adhuc nescius, etsi aliquid & ipse per Prophetas concionabitur, nè huius quidem operis sui intelligens: (diuidunt enim & prophetiale patrocinium in Achamoth, in semen, in Demiurgum) vbi aduentum Soteris accepit, properè & ouanter accurrit, eum omnibus viribus suis, Centurio de Euangelio Et de omnibus inluminatus, ab illo etiam spem suam discit, quòd successurus sit in locum matris. Ita exinde securus, dispensationem mundi huius, vel maximè Ecclesiæ protegendæ nomine, quanto tempore oportuerit, insequitur.

Matth. 8 5.

CAPVT XXIX.

Occasione Cain, Abel, & Seth, tria hominum genera faciunt, Choicum siue materiale, Animale, & spiritale.

Per totum. V. Valent. Ibid. & in f. V. opera bona. 3.

COLLIGAM nunc ex disperso, ad concludendum, quæ de totius generis humani dispositione disserant. Triformem naturam primordiò professi, & tamen inunitam in Adam, inde iam diuidunt per singulares generum proprietates, nacti occasionem distinctionis huiusmodi, ex posteritate ipsius Adæ, moralibus quoque differentijs tripartitæ. Cain, Abel, & Seth, fontes quodammodo generis humani, in totidem deriuant argumenta, naturæ atque essentiæ. Choïcum, saluti degeneratum, ad Cajn redigunt: Animale, mediæ spei deliberatum, ad Abel componunt: Spiritale, certæ saluti præjudicatum, in Seth recondunt. Sic & animas ipsas duplici proprietate discernunt, bonas, & malas: secundùm Chojcum statum ex Cajn, & animalem ex Abel, spiritalem ex Seth. De obuenientia superducunt iam non naturam, sed indulgentiam, vt quos Achamoth in superioribus in animas bonas depluat, id est animali censui inscriptas. Chojcum enim genus, id est malas animas, nunquam capere salutaria. Immutabilem enim & irreformabilem naturam pronuntiauerunt. Id ergo granum seminis spiritalis modicum & paruulum jactu, sed eruditu huius fides augetur atque prouehitur, ceu suprà diximus: animæque hoc ipso ita cæteris præuertunt, vt Demiurgus tunc ignorans magnì eas fecerit. Ex earum ergo laterculo, & in reges, & in sacerdotes allegere consueuerat: quæ nunc quoque si plenam atque perfectam notitiam apprehenderint istarum næniarum, naturificatæ iam spiritalis conditionis germanitate, certam obtinebunt salutem, immò omnimodò debitam.

CAPVT XXX.

Spiritalibus, quales se iactant, dicunt neque opera bona, neque martyria necessaria esse, sed nobis Psychicis, id est animalibus.

In p. V Opera bona. 3. per totum. V. Valent. Ibid. & in m. V. opera bona. 4. in f. V. nuptiæ ab hæret. impugnatæ .1.

IDEOQVE nec operationes necessarias sibi existimant, nec vlla disciplinæ munia obseruant: martyrij quoque eludentes necessitatem, qua volunt interpretatione. Hanc enim regulam Animali semini præstitutam, vt salutem quam non de priuilegio status possidemus, de suffragio actus elaboremus. Nobis enim inscriptura huius seminis, qui imperfectæ essentiæ sumus, quia amoribus Phileti, & vtique abortui deputamur, quod mater illorum. Sed nobis quidem væ, si excesserimus in aliquo disciplinæ jugum: si obtorpuerimus in operibus sanctitatis atque iustitiæ: si confitendum alibi, nescio vbi, & nō sub potestatibus istius sæculi, apud tribunalia præsidum, optauerimus.

Illi

[illegible] verò & de passiuitate vitæ, & diligentia delictorum, generositatem suam vindicent, blandiente suis Achamoth, quoniam & ipsa delinquendo profecit. Nam & honorandorum coniugiorum supernorum gratia dicitur apud illos, meditandum atque celebrandum semper sacramentum, comiti, id est fœminæ adhærendo; alioquin degenerem, nec legitimum veritatis, qui diuersatus in mundo non amauerit fœminam, nec se ei iunxerit. Et quid facient spadones, quos videmus apud illos?

CAPVT XXXI.

Quod spectat ad mercedem in mundi exitu dispensandam, dicunt Achamoth de medio tabulato in pleroma transferendum, excipiendumque à sponso suo Sotere ex Æonum omnium defloratione compacto: Demiurgum item de hebdomade sua, hoc est septena mansione sub cælesti, transiturum in vacuum matris suæ Achamoth locum.

In p. V. Nuptias hæret. impugnant 1. per totum V. Valent. Ibid.

SVPEREST de consummatione, & dispensatione mercedis. Vbi totam messem Achamoth seminis sui presserit, dein colligere in horreum cœperit, vel cùm ad molas delatum, & desarinatum, in conspersionis aluearia absconderit, donec totum confermentetur, tunc consummatio vrgebit. Igitur in primis ipsa Achamoth, de regione medietatis, de tabulato secundo in summum transfertur, restituta Pleromati: & statim excipit compactitius ille Soter, sponsus scilicet: ambo conjugium nouum. Et hic erit in scripturis sponsus & sponsa, & sponsale Pleroma. Credas enim, vbi de loco in locum transmigratur, leges quoque Iulias interuenire, sicut & cœnam. Et Demiurgus tunc de Hebdomade subcœlesti in superiora mutabit, in vacuum iam cœnaculum matris, sciens iam nec videns illam. Nam si ita erat, semper ignorare maluisset.

CAPVT XXXII.

Materiale porro hominum genus, cui & anima mortalis est, exceptis qui fide salutem inuenerint, in plenum & totum interitum habiturum. Psychicorum iustorum animas in medium tabulatum transituras: spiritualium denique, hoc est Valentinianorum, ad summum Pleromatis palatium traducendas in sponsas Angelorum.

Per totum. V. Valent. Ibid. & à p. ad f. V. nuptias impugnant hæret. 1.

HVMANA verò gens in hoc exitus ibit: choïcæ & materialis notæ, in totum interitum: quia [a] *omnis caro fœnum.* & anima mortalis apud illos, nisi quæ salutem fide inuenerit. Iustorum animæ, id est nostræ, ad Demiurgum in medietatis receptacula, transmittentur. Agimus gratias, contenti erimus cum Deo nostro deputari, quo ascensus. Nihil animale in Pleromatis palatium admittitur, nisi spiritale examen Valentini. Illic itaque primo despoliantur homines ipsi, id est interiores. Despoliari autem est, deponere animas, quibus induti videbantur, easque Demiurgo suo reddent, quas ab eo auerterant. Ipsi autem spiritus in totum fient intellectuales, neque detentui, neque conspectui obnoxij: atque ita inuisibiliter in Pleroma recipientur. Furtim, si ita est. quid deinde? Angelis distribuentur satellitibus Soteris. In filios putas? Non: Sed in apparitores? Ne istud quidem. Sed in imagines? Vtinam vel hoc. In quid ergo, si non pudet dicere? In sponsas. Tunc illi Sabinas raptas inter se de matrimonijs plaudent. Hæc erit Spiritalium merces, hoc præmium credendi. Fabulæ tales vtiles, vt Marcus, aut Cajus in hanc carnem barbatus, & hæc omnia; seuerus maritus, pater, auus, proauus, certè quod sufficit, masculus, in Nymphone Pleromatis ab Angelo, tacendo iam dixi, & forsitan patias aliquem Onesimum Æonem. His nuptijs rectè deducendis, pro face & flammeo, tunc credo ille ignis arcanus erumpet, & vniuersam substantiam depopulatus, ipse quoque decineratis omnibus in nihilum finietur; & nulla iam fabula. Sed næ ego temerarius, qui tantum sacramentum etiam inludendo prodiderim. Verendum mihi est, nè Achamoth, quæ se nec filio agnitam voluit, insaniat; ne Philetus irascatur; ne Fortuna acerbetur. Et tamen homo sum Demiurgi, illuc habeo deuertere, vbi post excessum omnino non obnubitur: *vbi superindui potius quàm despoliari*: vbi etsi despolior sexui meo, deputor angelis; non angelus, non angela. nemo mihi quicquam faciet, quem & tunc masculum inuenient. Matt. 22. 30. 2. Cor. 5 2

Aaaa

CAPVT XXXIII.

Emendatores Ptolemaei in hoc à Valentino dissident, quòd duas Bytho deus coniuges, cogitationem scilicet & voluntatem. Ex cogitatione porro genitam veritatem; ex voluntate autem Monogenem.

Per totum. V. Valent. Ibid.

PRODVCAM denique velut epicithatisma post fabulam tantam, etiam illa quæ nè ordini obstreperent, & lecturis intentionem interjectione dispargerent, hunc malui in locum distulisse, aliter atque aliter commendata ab emendatoribus Ptolomæi. Extiterunt enim de schola ipsius *discipuli super magistrum*, qui duplex coniugium Bytho suo adfingerent, Cogitationem & Voluntatem. Vna enim satis non erat Cogitatio, qua nihil produceere potuisset, ex duabus facillimo prolatu. Primum coniugium, Monogenem & Veritatem: ad imaginem quidem Cogitationis, fœminam Veritatem: ad imaginem Voluntatis, marem Monogenem. Voluntatis enim vis, vti quæ effectum præstat Cogitationi, maris obtinet censum.

CAPVT XXXIV.

Alij vel nullum sexum affingunt Bytho, vel Hermaphroditum effingunt.

Per totum. V. Valent. Ibid.

PVDICIORES alij, honorem diuinitatis recordati, vt etiam vnius coniugij dedecus ab eo auellerent, maluerunt nullum Bytho sexum deputare: & fortasse Hoc Deum, non Hic Deus, neutro genere pronuntiant. Alij contrà magis, & masculum & fœminam dicunt, nè apud solos Lunenses Hermaphroditum existimet Annalium commentator Fenestella.

CAPVT XXXV.

Sunt qui non principatum, sed postumatum Bytho tribuant post Ogdoadem primam: quæ ex Tetrade orta, sed alijs nominibus dicta est.

Per totum. V. Valent. Ibid. & in f. V. Ignorantia. 2.

SVNT qui nec principatum Bytho defendant, sed postumatum; Ogdoaden ante omnia præmittentes, ex Tetrade quidem & ipsam, sed & alijs nominibus deriuatam. Primò enim constituunt Proarchen, secundò Anennoëton, tertiò Atrheton, quartò Aoratun. Ex Proarche itaque processisse primo & quinto loco Archen: ex Anennoëto, secundo & sexto loco Acatalepton: ex Atrheto, tertio & septimo loco Anonomaston: ex Inuisibili, quarto & octauo loco Agenneton. Hoc quæ ratio disponat, vt singula binis locis, & quidem tam intercisis, nascantur, malo ignorare quàm discere. Quid enim recti habent, quæ tam peruersè proferuntur?

CAPVT XXXVI.

Alij malunt integram Ogdoadem illam vno partu, ex patre Bytho, & Ennœa matre effusam.

Per totum. V. Valent. Ibid. in p. V. Ignorantia. 2.

QVANTÒ meliores qui totum hoc tædium de medio amoliti, nullum Æonem voluerunt alium ex alio, per gradus reuera Gemonios, structum, sed mappa (quod aiunt) missa, semel octojugem istam, ex Patre, & Ennœa eius exclusam. Ex ipso denique eius motu nomina gerunt. Quum, inquiunt, cogitauit proferre, hoc Pater dictus est. Quum protulit, quia vera protulit, hic Veritas appellata est. Quum semetipsum voluit probari, hoc Homo pronuntiatus est. Quos autem præcogitauit, cùm protulit, tunc Ecclesia nuncupata est. Sonuit Homo sermonem, & hic est primogenitus filius: Sermoni accessit Vita, & Ogdoas prima conclusa est. Sed hoc tædium non pusillum.

CAPVT XXXVII.

Est & alius Valentinianorum Pontifex qui Monotetа, & Henoteta primos facit Æonum parentes, ex quibus geniti sunt Monas, & Vnio; ex quibus rursum cæteri prognati sunt Æones.

Per totum. V. Valent. Ibid.

ACCIPE alia ingenia Curruccæ Enniani, insignioris apud eos magistri, qui & Pontificali sua auctoritate in hunc modum censuit. Est, inquit, ante omnia Proarche, inexcogitabile, & inenarrabile, & innominabile, quod ego nomino Monoteta. Cum hac, erat alia virtus, quam & ipsam appello Henoteta. Monotes & Henotes, id est Solitas & Vnitas, cùm vnum essent, protulerunt non proferentes initium omnium intellectuale, innascibile, quod sermo Monada vocauit. Huic adest consubstantiua virtus, quam appellat Vnio. Hæ igitur virtutes Solitas, Singularitas, Vnitas, Vnio, cæteras prolationes Æonum propagarunt. O differentia! Mutetur Vnio & Vnitas, Singularitas, & suum Solitas, quamquam designaueris, vnum est.

CAPVT XXXVIII.

Secundus quidam inter cæteros humanior, duas Tetradas diuidit in dextram, & sinistram; lumen & tenebras. Negat autem abortiuum illum fœtum dictum Achamoth, ab vllo Æonum deriuari.

Per totum. V. Valent. Ibid.

HVMANIOR iam Secundus, vt breuior, Ogdoadem in duas Tetradas diuidens, in dextram & sinistram, in lumen & tenebras; tantùm quod desulticem & defectricem illam virtutem non vult ab aliquo deducere triginta Æonum, sed à fluctibus de substantia eorum venientibus.

CAPVT XXXIX.

Maior inter Valentinianos diuersitas est circa Iesum. Hunc enim Valentinus ex omnium Æonum flosculis, alij ex decem tantùm, alij ex duodecim, alij à Christo solum & Spiritu sancto, alij denique aliunde ortum confingunt. Vt sic Doctrina Valentinianorum in Syluas exoleuerit Gnosticorum.

Per totum. V. Valent. Ibid. & in f. V. Valentinianæ fabulæ. 3.

DE ipso iam Domino Iesu, quanta diuersitas scinditur? Hi ex omnium Æonum flosculis eum construunt: illi ex solis decem constitisse contendunt, quos Sermo & Vita protulerunt; inde & in ipsum Sermonis & Vitæ concurrerunt oculi: isti ex duodecim potius, ex Hominis & Ecclesiæ fœtu: ideoque Filium hominis aiunt pronuntiatum: alij à Christo & Spiritu sancto constabiliendæ vniuersitati prouisis, confictum: & iure, paternæ appellationis hæredem. Sunt qui filium hominis aliunde conceperint dicendum: quamquam ipsum Patrem, pro magno nominis Sacramento, Hominem appellasse præsumpserint; vt quid amplius speres de eius Dei fide, cui nunc adæquatis? Talia ingenia supetfruticant apud illos, ex matetni feminis redundantia. Atque ita molescentes doctrinæ Valentinianorum, in siluas iam exoleuerunt Gnosticorum.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI
DE VELANDIS VIRGINIBVS.

In librum de Velandis Virginibus,

ARGVMENTVM.

Contrariam Apostolico præcepto consuetudinem suggillat hoc libro; & contendit non tantùm nuptas, sed & Virgines sæculares, & ad nuptias aspirantes, sed & Deo sacras velari debere, præsertim in Ecclesiis. Qua in causa iam græcè se scripsisse dicit, & in calce operis hoc opus suum esse subscribit, quem imitatus est Cyprianus, libro de disciplina & habitu Virginum. Scripsit autem referente Pamelio in eius vita Anno Chri. ducentesimo decimo, Zephyrini vndecimo, Seueri decimo septimo. Sed in computo Baronij annus Chri. 210. respondet Zephyrini. 8. & Seueri. 16.

CAPVT PRIMVM.

Consuetudo aduersus veritatem praescribere non debet. Regula quippe fidei semel data, reformationi non subiacet; cùm caetera quae ad conuersationem, & morum disciplinam spectant, de nouo in melius corrigi, & reformari possint.

In p V Velandae Virg. 11. in p. V. Consuetudo. à p. V. fides. 4. in m. ad circa. f. V. progressus. 2. & V. Spiritus S. 2. in f. V Spiritus. S. 2.

PROPRIVM iam negotium passus meae opinionis, latinè quoque ostendam virgines nostras velari oportere, ex quo transitum aetatis suae fecerint: hoc exigere veritatem, cui nemo praescribere potest, non spatium temporum, non patrocinia personarum, non priuilegia regionum: ex his enim ferè consuetudo initium, ab aliqua ignorantia, vel simplicitate sortita, in vsum per successionem corroboratur, & ita aduersus veritatem vindicatur. Sed Dominus noster Christus, veritatem se, non consuetudinem cognominauit, si semper Christus, & prior omnibus, aequè veritas sempiterna, & antiqua res. Viderint ergo quibus nouum est quod sibi vetus est. Haereses non tam nouitas, quàm veritas reuincit. Quodcumque aduersus veritatem sapit, hoc erit haeresis, etiam vetus consuetudo. Caeterum suo vitio quis quid ignorat. Quod autem ignoratur, fuit tam requirendum, quàm recipiendum quod agnoscitur. Regula quidem fidei vna omnino est, sola immobilis, & irreformabilis, credendi scilicet in vnicum Deum omnipotentem, mundi conditorem, & filium eius Iesum Christum, natum ex Virgine Maria, crucifixum sub Pontio Pilato, tertia die resuscitatum à mortuis, receptum in coelis, sedentem nunc ad dexteram Patris, venturum iudicare viuos & mortuos, per carnis etiam resurrectionem. Hac lege fidei manente, caetera iam disciplinae & conuersationis, admittunt nouitatem correctionis, operante scilicet, & proficiente vsque in finem gratia Dei. Quale est enim, vt diabolo semper operante, & adijciente quotidie ad iniquitatis ingenia, opus Dei, aut cessauerit, aut proficere destiterit? cùm propterea Paracletum miserit Dominus; vt quoniam humana mediocritas omnia semel capere non poterat, paulatim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur disciplina, ab illo Vicario Domini Spiritu sancto. [a] *Adhuc*, inquit, *multa habeo loqui vobis, sed nondum potestis ea baiulare: cùm venerit ille Spiritus veritatis, deducet vos in omnem veritatem, & superuenientia renuntiabit vobis.* Sed & supra de hoc eius opere pronuntiauit. Quae est ergo paracleti administratio, nisi haec quòd disciplina dirigitur, quòd scripturae reuelantur, quòd intellectus reformatur, quòd ad meliora proficitur? nihil sine aetate est, & omnia tempus expectant. Denique Ecclesiastes; [b] *Tempus*, inquit, *omni rei.* Aspice ipsam creaturam paulatim ad fructum promoueri. Granum est primò, & de grano frutex oritur, & de frutice arbuscula enititur: deinde rami, & frondes inualescunt, & totum arboris nomen expanditur: inde germinis tumor, & flos de germine soluitur, & de flore fructus aperitur; is quoque rudis aliquandiu, & informis, paulatim aetatem suam dirigens, eruditur in mansuetudinem saporis. Sic & iustitia (nam idem Deus iustitiae & creaturae) primò fuit in rudimentis, natura Deum metuens: dehinc per Legem & Prophetas promouit in infantiam: dehinc per Euangelium efferbuit in iuuentutem: nunc per Paracletum componitur in maturitatem. Hic erit solus à Christo magister & dicendus & verendus. [c] *Non enim ab se loquitur, sed quae mandantur à Christo.* Hic solus antecessor, quia solus post Christum. Hunc qui receperunt, veritatem consuetudini anteponunt. Hunc qui audierunt vsque nunc, non olim prophetantem, virgines contegunt.

Io 14.6.

a Io. 16. 12. 13.

b Eccle 3.1.

CAPVT II.

Consuetudo velandarum Virginum in Ecclesiis Apostolicis conseruata, praeualet consuetudini in Africam inuectae, quae proinde pristinis illis conformanda est; cùm vna sit Africa, & illarum fides, spes, Sacramenta, idem Deus, Christus, & Ecclesia.

A m. ad f. V. oculus. 2. & circa. f. V. Virgo. 2. in f. Velandae Virg. 1.

SED nolo interim hunc morem veritati deputare. Consuetudo sit tantisper, vt consuetudini etiam consuetudinem opponam. Per Graeciam, & quasdam Barbarias eius, plures Ecclesiae virgines suas abscondunt. Est & sub hoc coelo institutum istud alicubi, nè quis gentilitati Graecanicae, aut Barbaricae consuetudinem illam ascribat. Sed eas ego Ecclesias proposui, quas & ipsi Apostoli vel Apostolici viri cōdiderunt, & puto ante quosdam. Habent igitur & illae eandem consuetudinis auctoritatem, tempora, &

antecessores opponunt magìs quàm posteræ istæ. * Quid obseruabimus, quid deligemus? Non possumus respuere consuetudinem, quam damnare non possumus, vtpote non extraneam, quia non extraneorum, cum quibus scilicet communicamus ius pacis, & nomen fraternitatis. Vna nobis & illis fides, vnus Deus, idem Christus, eadem spes, eadem lauacri sacramenta. Semel dixerim, vna Ecclesia sumus. Ita nostrum est, quodcunque nostrorum est. Cæterùm, diuidis corpus. Tamen hic, sicut in omnibus variè institutis. & dubijs & incertis fieri solet, adhibenda fuit examinatio, quæ magìs ex duabus tam diuersis consuetudinibus, disciplinæ Dei conueniret. Et vtique ea deligenda, quæ virgines includit, soli Deo notas, quibus, præter quòd à Deo, non ab hominibus captanda gloria est, etiam ipsum bonum suum erubescendum est. Virginem magìs laudando, quàm vituperando confundas: quia delicti durior frons est, ab ipso, & in ipso delicto, impudentiam docta. Nam illam consuetudinem, quæ virgines negat, dum ostendit, nemo probasset, nisi aliqui tales, quales virgines ipsæ. Tales enim oculi volent virginem visam, quales habet virgo quæ videri volet. Inuicem se eadem oculorum genera desiderant. Eiusdem libidinis est videri, & videre. Tam sancti viri est subfundi, si virginem viderit, quam sanctæ virginis, si à viro visa sit. * Quod.

CAPVT III.

Cùm cuiusque Virginis arbitrio relictum esset, aut velari, & nubere, aut secus facere; arguit audaciam virginum sæcularium, quæ aduersus virgines Deo sacras insurgerent, eo quod ipsæ velatæ incederent, & grauiter increpat, quòd manu sacrilega detraherent habitum, id est velum à sanctis Dei virginibus electum.

In p. ad m. V. Velandæ Virg. 1. à p. V. Scandalum. 1. circa. f. V. Velandæ Virg. 9. in f. V. Velandæ Virg. 2.

SED nec inter consuetudines dispicere voluerunt illi sanctissimi antecessores. Tamen tolerabilius apud nos ad vsque proximè, vtrique consuetudini communicabatur. Arbitrio permissa res erat, vt quæque voluisset, aut tegi, aut prostitui, sicut & nubere: quod & ipsum neque cogitur, neque prohibetur. Contenta erat veritas pacisci cum consuetudine, vt tacitè sub consuetudinis nomine frueretur se, vel ex parte. Sed quoniam cœperat agnitio proficere, vt per licentiam vtriusque moris, indicium melioris partis emergeret, statim ille aduersarius bonorum, multòque institutorum, opus suum fecit. Ambiunt virgines hominum, aduersus virgines Dei, nuda planè fronte in temerariam audaciam excitatæ. Et virgines videntur quæ aliquid à viris petere possunt, nedum tale factum, vt scilicet æmulæ earum, tantò magis liberæ, quantò Christi solius ancillæ, dedantur illis. Scandalizamur, inquiunt, quia aliæ incedunt: & malunt scandalizari, quàm prouocari. Scandalum, nisi fallor, non bonæ rei, sed malæ exemplum est, ædificans ad delictum. Bonæ res neminem scandalizant, nisi malam mentem. Si bonum est modestia, verecundia, fastidium gloriæ soli Deo captans placere, agnoscant malum suum, quæ de tali bono scandalizantur. Quid enim si & incontinentes dicant se à continentibus scandalizari, continentia reuocanda est? & nè mulnnubi scandalizentur, monogamia recusanda est? Cur non magìs hæ querantur scandalo sibi esse petulantiam, impudentiam ostentatitiæ virginitatis? Propter eiusmodi igitur capita nundinatitia, trahantur virgines sanctæ in Ecclesiam, erubescentes quòd cognoscantur in medio, pauentes quòd detegantur accersitæ quasi ad stuprum. Non minus enim & hoc pati nolunt. Omnis publicatio virginis bonæ, stupri passio est. Et tamen vim carnis pati, minus est; quia de officio naturæ venit. Sed cùm spiritus ipse violatur in virgine, sublato velamine didicit amittere quod tuebatur. O sacrilegæ manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt! Quid prius aliquis persecutor fecisset, si hoc à virgine electum cognouisset? Denudasti puellam à capite, & tota iam virgo sibi non est: alia est facta. Exurge igitur, veritas, exurge, & quasi de patientia erumpe: nullam volo consuetudinem defendas, nam iam & illa, sub qua te fruebaris, * expungitur. Te esse demonstra quæ virgines tegis. Ipsa scripturas tuas interpretare, quas consuetudo non nouit. Si enim nosset, nunquam esset. * Expugnatur.

CAPVT IV.

Licet Apostolus de velo tractans, expressam non fecerit Virginum mentionem; sub generali tamen fœminæ & mulieris nomine, etiam virgines comprehendit.

In p. ad circa. m. V. Velandæ Virg. 2. in m. V. mulier. 2. à m. V. Verbum Dei. 11. in f. V. nomen. 2.

QVATENVS autem & de scripturis aduersus veritatem argumentari consuetudo est, statim opponitur nobis; nullam mentionem virginum ab Apostolo factam, vbi de velamine præfinit, sed tantùm mulieres nominatas: cùm si voluisset & virgines tegi, de virginibus quoque, cum mulieribus nominatis pronuntiasset: quomodo, inquit, vbi de nuptijs tractat, quid obseruandum sit etiam de virginibus, declarat. Itaque non contineri eas lege velandi capitis, vt non nominatas in hac lege: immò ex hoc reuelari, quia non iubentur, quæ nec nominantur. Sed & nos eandem argumentationem retorquemus. Qui enim sciebat alias vtriusque generis facere mentionem, virginis dico, & mulieris, id est non virginis, ex causa distinctionis, in his in quibus non nominat virginem, non faciens distinctionem, ostendit conditionis communionem. Cæterùm potuit hic quoque constituere differentiam inter virginē, & mulierem, sicut alibi dicit: a *Diuisa est mulier, & virgo*. Igitur quas non diuisit, tacendo inseruit. Nec tamen quia illic diuisa est & mulier & virgo, hic quoque patrocinabitur illa diuisio, vt quidā volunt. Quanta enim alibi dicta non valent, vbi dicta scilicet nō sunt, nisi eadem sit causa, quæ alibi, vt sufficiat semel dictum? Illa autem causa virginis mulieris, longè diuisa est ab hac specie. *Diuisa est*, inquit, *mulier & virgo*. quare? quoniam *innupta, id est virgo, cogitat ea quæ sunt Domini, vt sit sancta, & corpore & spiritu. Nupta autem (id est, non virgo,) cogitat quomodo placeat viro.* Hæc erit interpretatio diuisionis illius, nullum habens locum in isto capitulo, in quo neque de nuptijs, neque de animo & cogitatu mulieris, & virginis, pronunciarum, sed de capite velando. Cuius nullam volens esse discrepationem Spiritus sanctus, vno nomine mulieris, etiam virginem intelligi voluit, quam propriè non nominando, à muliere non separauit, & non separando coniunxit ei à qua non separauit. Nouum est nunc ergo principali vocabulo vti, & cæteram hominus in eo vocabulo intelligi, vbi nulla est necessitas singillatim distinguendæ vniuersitatis? Naturaliter compendium sermonis & gratum, & necessarium est: quoniam sermo laciniosus, & onerosus & vanus est. Sic & generalibus vocabulis contenti sumus comprehendentibus in se specialium intellectum. Ergo iam de vocabulo ipso. Naturale vocabulum est fœmina. Naturalis vocabuli generale mulier. Generalis etiam speciale, virgo, vel nupta, vel vidua, vel quot etiam ætatis nomina accedunt. Subiectum igitur est generali speciale, quia generale prius est: & subcessiuum antecessiuo, portionale vniuersali: & in ipso intelligitur cui subijcitur, & in ipso significatur, quia in ipso continetur. Sic nec manus, nec pes, nec vllum membrorum desiderat significari corpore nominato. Et si mundum dixeris, illic erit & cœlum, & quæ in eo, sol & luna, & sidera, & astra, & terra, & freta, omnis census elementorum. Omnia dixeris cùm id dixeris quod ex omnibus constat. Sic & mulierem nominando, quicquid est mulieris nominauit.

CAPVT V.

Nomen mulieris, non gradum sexus, sed sexum ipsum in genere significat. Eua enim adhuc virgo, mulier est appellata.

Per totum, V. mulier. 1. à p. V. Castit. excell. 5. à m. V. Matrimonium. 1.

SED quoniam ita mulieris nomen vsurpant, vt non putent competere illud nisi ei soli quæ virum passa sit; probari à nobis oportet, proprietatem eius vocabuli, ad sexum ipsum, non ad gradum sexus pertinere, quo communiter etiam virgines censeantur. Cùm hoc genus secundi hominis à Deo factum est, a *in adiutorium hominis*, fœmina illa, statim mulier est cognominata, adhuc felix, adhuc digna paradiso, adhuc virgo. *Vocabitur*, inquit, *mulier*. Habes itaque nomen, non dico iam virgini commune, sed proprium. quod à principio virgo sortita est. Sed ingeniosè quidam de futuro volunt dictum, *Vocabitur mulier*: quasi quæ hoc futura esset, cùm virginitatem resignasset: quoniam & adjecit, b *Propterea relinquet homo patrem & matrem, & conglutinabitur mulieri suæ, & erunt duo in carne vna.* Ostendant igitur primò, vbi sit subtilitas ista, si de futuro mulier cognominata est, quod interea vocabulum acceperit? Non potest enim sine vocabulo præsentis qualitatis suæ fuisse. Cæterùm quale est, vt quæ in futurum vocaretur nomine designato, in præsenti nihil cognominaretur? c *Omnibus animalibus Adam nomina imposuit*, & nemini ex futura conditione, sed ex præsenti institutione, cui conditio quæcunque seruiret, hoc appellata, quod à primordio voluit. quid ergo tunc vocabatur? Atquin quotienscunque in scriptura nominatur, mulier appellatur, antequam nupta, & nunquam virgo, cùm virgo. Hoc nomen tum vnum illi fuit, & quando nihil prophetico modo dictum est. Nam

a Gen. 2.23.

b Gen. 2.24.

c Gen. 2.20.

Gen. 2.25.

cum scriptura refert fuisse nudos duos, Adam & mulierem eius, nec hoc de futuro sapit, quasi mulierem dixerit eius in præsagio vxoris, sed quoniam & innupta illius mulier, vt de substantia ipsius: [d] *Hoc*, inquit, *os ex ossibus meis, & caro ex carne mea, vocabitur mulier.* Hinc ergo tacita conscientia naturæ, ipsa diuinitas animæ in vsum sermonis eduxit nescientibus hominibus (sicut & alia multa, quæ ex scriptura fieri, & dici solere alibi poterimus ostendere) vti mulieres nostras dicamus vxores. Quanquam & impropriè quædam loquamur. nam & Græci qui magis vocabulo mulieris in vxore vtuntur, alia habent propria vocabula vxoris. Sed malo hunc vsum ad scripturæ testimonium deputare. Vbi enim [e] *duo in vnam carnem efficiuntur per matrimonij nexum, caro ex carne, & os ex ossibus*, vocatur secundùm originem mulier eius, ex cuius substantia incipit censeri facta vxor. Ita mulier non natura nomen est vxoris, sed vxor conditione nomen est mulieris. Denique mulier & non vxor dici potest, non mulier autem, vxor dici non potest, quia nec esse. Constituto igitur nomine nouæ fœminæ, quod est mulier, & explicito quod prius fuit, id est nomine assignato, conuertit iam ad propheticam rationem, vt diceret, [f] *Propter hanc relinquet homo patrem & matrem.* Adeò separatum est nomen à prophetia, quantùm & ab ipsa persona, vt non vtique de ipsa Eua dixerit, sed in illas fœminas futuras, quas in matrice generis fœminini nominarit. Alioqui non *Adam relicturus erat patrem & matrem* quos non habebat, propter Euam. Ergo non ad Euam pertinet, quia nec Adam, quod propheticè dictum est. De maritorum enim conditione prædictum, qui ob mulierem parentes suos erant relicturi, quod in Euam cadere non potuit, quia nec in Adam. Si ita res est, apparet non propter futurum, mulierem cognominatam, ad quam futurum non pertinebat. Eò accedit, quod ipse rationem eius nominis edidit. Cùm enim dixisset, [g] *Vocabitur mulier*, addidit, *Quoniam ex viro suo sumpta est*, & ipso adhuc virgine. Sed dicemus & de viri nomine suo loco. Nemo itaque nomen ad prophetiam interpretetur, quod ex alia significatione deductum est: præsertim cùm apparet, vbi de futuro nomen acceperit, illic scilicet, vbi. Eua cognominatur, personali iam vocabulo, quia naturale præcesserat. Si enim [h] *Eua mater viuentium est*, ecce ex futuro cognominatur, ecce vxor, & non virgo prænunciatur. hoc erit vocabulum nuptiuræ. Ex nupta enim mater. Ita hìc quoque ostenditur non de futuro mulierem tunc nominatam, quæ postmòdum acceptura erat futuræ conditionis suæ nomen. Responsum satis est ad hanc partem.

d Gen. 2. 23.
e Ibid.
f Gen. 2. 24.
g Ibid. 23.
h Gen. 3. 20.

CAPVT VI.

Licet Hebion Deiparam neget virginem, Gabriel tamen ad virginem missus legitur, & benedicta inter mulieres deputatur; & Paulus Christum factum ex muliere contestatur, vt & Christus matri dixit: quid mihi & tibi est mulier? Et rursum, Mulier Ecce filius tuus.

Per totum. V. Mulier. 1.

VIDEAMVS nunc si & Apostolus formam vocabuli istius secundùm Genesim obseruet, sexui deputans illud, sic mulierem vocans virginem Mariam, quemadmodum & Genesis Euam. Scribens enim ad Galatas, [i] *Misit*, inquit, *Deus filium suum factum ex muliere.* quam vtique virginem constat fuisse, licet Hebion resistat. agnosco & [k] *Angelum Gabrielem ad virginem missum*: Sed cùm [l] *benedicit illam, inter mulieres*, non inter virgines deputat: *Benedicta tu inter mulieres.* sciebat & Angelus mulierem etiam virginem dici. Sed & ad hęc duo ingeniosè quidam respondisse sibi visus est, Quoniam quidem desponsata est Maria, idcirco & ab Angelo, & ab Apostolo mulierem pronuntiatam. desponsata enim, quodammodo nupta. Tamen inter quodammodo, & verum, satis interest, dumtaxat hoc in loco. Nam alibi ita sanè habendum est. Nunc verò non quasi iam nuptam mulierem Mariam pronuntiauerunt, sed quasi nihilominus fœminam, etiamsi nun sponsam, quasi hoc à primordio dictam. Illud enim preiudicet necesse est, à quo forma descendit. Cæterùm quod pertineat ad hoc capitulum, si hìc desponsatæ adæquatur, vt ideo mulier dicta sit Maria, non quà fœmina, sed quà marita, iam ergo Christus ex virgine natus est, quia ex desponsata, quæ virgo esse desierit hoc nomine. Quod si ex virgine natus est, licet ex desponsata, tamen integra, agnosce mulierem etiam virginem, etiam integram dici. Hìc certè nihil propheticè dictum videri potest, vt futuram mulierem, id est, Apostolus nominarit, dicendo, [m] *factum ex muliere.* Non enim poterat posteriorem mulierem nominare, de qua Christus nasci non habebat, id est, virum passam: sed illa quæ erat præsens, quæ erat virgo, & mulier, vocabatur per vocabuli huius proprietatem, secundùm primordii formam, virgini, & ita vniuerso mulierum generi defensam.

i Gal. 4. 4.
k Luc. 1. 28
l Ibid. 42.
m Gal. 4. 4.

obnoxiæ inuicem, hinc velandi, inde nudandi. Igitur si eò quòd dictum sit *omnis vir*, commune est nomen viri, etiam nondum viri, masculi inuestis: commune autem cùm sit nomen secundùm naturam, communis est & lex non velandi eius, qui inter viros virgo est secundùm disciplinam: cur non præjudicatum sit proinde & mulierem, virginem omnem, muliere nominata contineri consortio nominis, vt contineatur & communione legis. Si virgo mulier non est, nec vir inuestis est. Si non operitur virgo, quia mulier non sit, operiatur inuestis, quia vir non sit. Eiusdem virginitatis æqua sit venia. Sicut virgines non coguntur velari, ita pueri non iubeantur reuelari. Cur ex parte definitionem Apostoli agnoscimus absolutam circa omnem virum, nec retractamus quarenon & puerum nominarit: ex parte autem præuaricamur, æquè absoluta ea circa omnem mulierem? [c] *Si quis*, inquit, *contentiosus est, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.* Ostendit contentionem aliquam de ista specie fuisse, ad quam extinguendam toto compendio vsus est: neque virginem nominans, vt ostenderet dubitandum de velanda non esse, & omnem nominans mulierem, cùm nominasset virginem. Sic & ipsi Corinthij intellexerunt. Hodie denique virgines suas Corinthij velant. * Quid docuerint Apostoli, qui didicerunt approbantes. *

Ibid. 3.

c 1. Cor. 11. 16.

* Quod docuerint & cæt.

* Approbat.

CAPVT IX.

Quæcumque mulieri iubet aut prohibet Ecclesiastica disciplina, eadem similiter virgini præscribit: adeo vt nec virgini quantumlibet Deo sacra, sicut nec mulieri, fas sit in Ecclesia docere, baptizare, offerre, aut aliquo sacerdotali munere fungi.

A p. V. Virgo. 3. inf. V. Viduitas. 8.

VIDEAMVS nunc, an sicut naturæ & causæ argumenta virgini quoque competere monstrauimus, ita etiam disciplinæ Ecclesiasticæ præscripta de muliere, in virginem spectent. a *Non permittitur mulieri in Ecclesia loqui*, sed nec docere, nec tinguere, nec offerre, nec vllius virilis muneris, nedum sacerdotalis officij sortem sibi vindicare. Quæramus an aliquid horum virgini liceat. Si virgini non licet, sed in omnibus eadem conditione subijcitur, & necessitas humilitatis cum muliere censetur, vnde illi vnum hoc licebit, quod omni feminæ non licet? Quid prærogatiuæ meretur aduersus conditionem suam, si qua virgo est, & carnem suam sanctificare proposuit? Idcirco velaminis venia sit illi, vt in Ecclesiam notabilis & insignis introeat, vt honorem sanctitatis in libertate capitis ostendat? Potuit dignius honorari aliqua prærogatiua virilis, aut gradus, aut officij. Planè scio alicubi virginem in viduatu ab annis nondum viginti collocatam: cui si quid refrigerij debuerat Episcopus, aliter vtique saluo respectu disciplinæ, præstare potuisset, nè tale nunc miraculum, ne dixerim monstrum, in Ecclesia denotaretur: virgo vidua, hoc quidem portentuosior, quòd nec quà vidua caput texit, vtrumque se negans, & virginem quæ vidua deputetur, & viduam quæ virgo dicatur. Sed ea auctoritate illic sedet intecta, qua & virgo. Ad quam sedem præter *annos sexaginta, non tantùm vniuiræ, sed et nuptæ*, * *aliquando eliguntur*, sed & matres, & quidem educatrices filiorum: scilicet, vt experimentis omnium affectuum structæ, facilè norint cæteras & consilio, & solatio iuuare, & vt nihilominus ea decucurrerint, per quæ fæmina probari potest. adeò nihil virgini ad honorem de loco permissum est.

a 1. Cor. 14. 34.

* Nuptæ aliquando.

1. Tim. 5. 9.

CAPVT X.

Cùm tot sint viri Virgines & spadones voluntarij, quorum Virginitas est laboriosior quam in fæminis, non debent Virgines fæminæ, priuata Virginitatis insignia gestare, reuelatis capitibus procedendo: cùm nullum speciale insigne sumant sibi viri virgines.

Per totum. V. Castitatis species. 2. & ām in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 2.

SIc nec de aliquibus insignibus. Cæterùm satis inhumanum, si fæminæ quidem per omnia viris subditæ, honorigetam notam virginitatis suæ præferant, quasi suspiciantur, & circumspiciantur, & magnificentur à fratribus, viri autem tot virgines, tot spadones voluntarij, cæco bono suo incedant, nihil gestantes, quod & ipsos faceret illustres. Debebunt etiam & ipsi aliqua sibi insignia defendere, aut pennas Garamantum, aut stropulos Barbarorum, aut cicadas Atheniensium, aut cittos Germanorum, aut stigma a Britonū: aut ex diuerso fiat, capite velati in Ecclesia lateant. Certi sumus Spiritum sanctum magis masculis tale aliquid subscribere potuisse, si fæminis subscripsisset: cum præter sexus auctoritatem, etiam ipsius continentiæ nomine masculos potius honorari oportuisset; quorum quantò sexus auidior & calidior in fæminas, tantò continentia maioris ardoris laborator, ideoque dignior omni ostentatione: si

ostentatio, virginitatis est dignitas. Non enim & continentia virginitati antistat, siue viduorum, siue qui ex consensu contumeliam communem iam recusauerunt? Nam virginitas gratia constat, continentia verò virtute. Non concupiscendi, cui concupiscendo inolueueris, grande certamen est. Cuius autem concupiscendi ignoraueris fructum, facilè non concupisces, aduersatium non habens, concupiscentiam fructus. Quomodo ergo non magìs viris aliquid tale Deus in honorem subscripsisset, vel quia familiatiori, scilicet imagini suæ, vel quia plus laboranti? Si autem nihil masculo, multò magìs fœminæ.

CAPVT XI.

Nec sequitur puellulas ab ipsa natiuitate velandas, sed ex quo seipsam virgo nubilem intelligit & viro maturam. Rebecca enim velata sponso suo occurrit, & virgines adhuc ethnicorum nuptura, ad viros velata ducuntur: Quid ergo Christi Virgines reuelandæ?

In p. ad m. V. Velandæ Virg. 12. circa m. V. Nuptiæ vt contrahendæ. 1. in m. V. Nuptiæ vt contrahendæ. 3. à m. V. Osculum. 3. circa f. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 3. in f. V. Nuptiæ vt contrahendæ. 2.

SED quod supra intermisimus, ex parte subsequutæ disputationis, nè cohærentiam eius dispergeremus, nunc responso expungemus. Vbi enim gradum fiximus de Apostoli absoluta definitione, [a 1. Cor. 11. 5.] a *Omnem mulierem* etiam omnis ætatis intelligendam, respondere ex diuerso habebat. Ergo à natiuitate & à primo nomine ætatis, virginem operiri oporrere. Non ita est autem, sed ex quo se intelligere cœperit, & censum naturæ suæ intrare, & de virginis exire, & pati nouum illud quod alterius ætatis est. Nam & principes generis [Gen. 2. 25.] Adam & Eua quàm diu intellectu carebant, nudi agebant. At vbi de arbore [Gen. 3. 7.] agnitionis gustauerunt, nihil primùm senserunt quam erubescendum. Itaque sui quique [b 1. Cor. 11. 10.] sexus intellectum tegmine notauerunt. Sed & si b *propter Angelos velanda est*, sine dubio ab ea ætate lex velaminis operabitur, à qua potuerunt filiæ hominum concupiscentiam sui adducere, & nuptias pati. Ex illo enim virgo desinit, ex quo potest non esse. Et ideo penes Israël illicitum est ad virum tradere, nisi post contestatam sanguino maturitatem: ita ante hunc indicem acerba res est. Igitur si tam diu virgo, quàm diu acerba est, desinit virginem, cùm matura cognoscitur, & vt non virgo iam legi applicatur, sicut & nuptiis. Et desponsatæ quidem habent exemplum Rebeccæ, quæ cùm ad sponsum ignotum adhuc ignota perduceretur, simul ipsum cognouit esse, quem de [Gen. 24. 64.] longinquo prospexerat, non sustinuit dexteræ colluctationem, nec osculi congressionem, nec salutationis communicationem, sed confessa quod senserat, id est spiritu nuptam, negauit virginem velata ibidem. O mulierem iam de Christi disciplina! Ostendit enim etiam nuptias de aspectu & animo fieri, quemadmodum stuprum. Nisi quòd etiam Rebeccam quidam adhuc velant: de cæteris verò, id est, quæ desponsatæ non sunt, viderit parentum procrastinatio ex angustijs, vel scrupulositate descendens, viderit & ipsum continentiæ votum. Nihil pertinet ad ætatem sua spatia currentem, suaque debita maturitati luentem. Alia in occulto mater, natura: & alius in latenti pater, [Matt. 5. 28.] tempus, filiam suam legibus suis maritarunt. Aspice nuptam iam illam tuam virginem, & animam expectatione, & carnem transfiguratione, cui tu secundum paras maritum. Iam & vox obsolefacta est, & membra completa sunt, & pudor vbique vestitur, & menses tributa dependunt: ac tu mulierem negas quam muliebria pati dicis. Si congressio viri mulierem facit, non tegantur, nisi post ipsam nuptiarum passionem. Atquin etiam apud ethnicos velatæ ad virum ducuntur. Si autem ad desponsationem velantur, quia & corpore & spiritu masculo mixtæ sunt per osculum, & dexteras, per quæ primum resignarunt pudorem spiritus, per commune conscientiæ pignus, quo totam condixerunt confusionem, quantò magis tempus illas velabit, sine quo sponsari non possunt, & quo vrgente sine sponsalibus virgines desinunt esse? Tempus etiam ethnici obseruant, vt ex lege naturæ iura sua ætatibus reddant. Nam fœminas quidem à duodecim annis, masculum verò à duobus amplius ad negotia mittunt, pubertatem in annis, non sponsalibus aut nuptijs decernentes. Mater familiæ vocatur licet virgo, & paterfamiliæ licet inuestis. A nobis nec naturalia obseruantur, quasi alius sit Deus naturæ quàm noster.

CAPVT XII.

Cuius inferiora nuda non sunt, sed à natura tecta, superiora velanda sunt. Nec sunt imitandæ quæ solo capitis reuelato nuditate suam nundinant virginitatem, & prostituunt.

Per totum. V. Nuptiæ vt contrahendæ. 4.

AGNOSCE & mulierem, agnosce & nuptam, de testimonijs & corporis, & spiritus, quæ patitur & in conscientia, & in carne. Hæ sunt tabellæ priores naturalium sponsalium & nuptiarum. Impone velamen extrinsecus, habenti tegumen intrinsecus. tegantur etiam superiora, cuius inferiora nuda non sunt. Vis scire quæ sit ætatis auctoritas? Propone vtramque, immaturè compressam in habitu mulieris, & quæ maturitate progressa in virginitate duret cum suo habitu, facilius illa mulier negabitur, quàm ista virgo credetur. Tanta est adeò fides ætatis, vt nec habitu obstrui possit. Quid quòd etiam hæ nostræ etiam habitu mutationem ætatis confitentur, simulque se mulieres intellexerunt, de virginibus educantur, à capite quidē ipso deponentes quod fuerunt: vertunt capillum, & acu lasciuiore comam sibi inserunt, crinibus à fronte diuisis, apertam professæ mulieritatem. Iam & consilium formæ à speculo petunt, & faciem morosiorem lauacro macerant, forsitan & aliquo eam medicamine interpolant, pallium extrinsecus iactant, calceum stipant multiformem, plus instrumenti ad balneas deferunt. Quid singula persequar? Sola autem manifesta paratura totam circumferunt mulieritatem. Sed virginari volunt sola capitis nuditate, vno habitu negantes quod toto suggestu profitentur.

CAPVT XIII.

Cùm virgines totam suam, spiritus & carnis substantiam Deo consecrent, saltem in Ecclesia, se abscondant, vt in occulto à Deo tanti boni præmium accipiant: cùm & nupturæ virgines Ethnicæ propter homines caput velent.

Per totum. V. Vana gloria. 3.

SI propter homines habitu abutuntur, impleant illum etiam in hoc, vt & apud ethnicos caput velent. Certè in Ecclesia virginitatem suam abscondant, quam extra Ecclesiam celant. Timent extraneos, reuereantur & fratres: aut constanter audeant, & in vicis virgines videri, sicut audent in Ecclesijs. Laudabo vigorem, si aliquid & apud ethnicos virginitatis nundinarint. Eadem natura foris quæ & intus, eadem institutio apud Dominum eadem libertate constat. Quo ergo foris quidem bonum suum abstrudunt, in Ecclesia verò prouulgant? Exposco rationem. Vtrumne vt fratribus placeant, an vt ipsi Deo? Si vt ipsi Deo: tam idoneus est ad conspicienda quæ in occulto fiunt, quàm iustus ad remuneranda quæ soli sibi fiunt. Denique præcipit, [a] *nihil debuccinemus eorum quæ apud illum mercedem merebuntur, nec ea ab hominibus compensemus.* Quod si vnius Victoriati, vel [b] *quamcunque eleemosyna operationem, sinistra conscia facere probibemur*, quantum tenebrarum circumfundere debemus, cùm tantam oblationem Deo offerimus, ipsius corporis & ipsius spiritus nostri, cùm illam ipsam naturam consecramus? Ergo quod non potest videri propter Deum fieri, quia sic fieri Deus non vult, sequitur vt hominum gratia fiat: vtique primò illicitum, vt gloriæ libidinosum. Gloria enim illicitum est eis, quorum probatio in omni humiliatione constat. Et si à Deo confertur continentiæ virtus; [c] *Quid gloriaris quasi non acceperis? Si vero non accepisti, quid habes quod datum tibi non est?* Hoc ipso autem constat à Deo datam tibi non esse, quod illam non soli Deo præstas. Videamus ergo quod humanum est, an firmum sit & verum.

a Matt. 6.2.
b Ibid.
Sap. 8.21.
c 1. Cor. 4.7

CAPVT XIV.

Refellit virgines vanas & stultas, priuilegio reuelati capitis, alias se ad numerum virginum augendum, solicitare dicentes: quia sic cogunt eas, quæ proinde ex infirmitate in multa turpia ruunt: vnde fit vt non minus sine velo procedentes, virgines se esse mentiantur, contra conscientiam Deo notam.

In p. ad vltra. m. V. Vana gloria 3. in m. V. mulier. 7. inf. V. pulchritudo. 2.

REFERVNT aliquando dictum à quadam, cùm primum quæstio ista tentata est, Et quomodo cæteras sollicitabimus ad huiusmodi opus? Scilicet fælices nos facient, si plures erunt, & non Dei gratia, vel merita cuiusque. Virgines Ecclesiam, an Ecclesia virgines ornat Deo, siue commendat? Confessa est igitur gloriam esse in causa. Porro vbi gloria, illic sollicitatio? vbi sollicitatio, illic coactio; vbi coactio, illic necessitas; vbi necessitas, illic infirmitas. Meritò itaque dum caput non tegunt, vt sollicitentur gloriæ causa, ventres tegere coguntur infirmitatis ruina. Æmulatio enim illas, non religio producit: aliquando & ipse *venter Deus earum*, quia facilè virgines fraternitas suscipit. Nec tantùm autem ruunt, sed & funem longum delictorum sibi adtrahunt.

Prolatæ enim in medium, & publicato bono suo elatæ, & à fratribus omni honore & caritatis operatione cumulatæ, dum non latent vbi quid admissum est, tantum dedecoris cogitant, quantùm honoris habuerunt. Si intectum caput virginitati ascribitur, si qua virgo exciderit de gratia virginitatis, ne prodatur, intecto permanet capite: & tunc iam alieno ambulat habitu, id est quem sibi vindicat virginitas: permanet nihilominus in habitu, vel tunc saltem alieno, ne scilicet mutatione prodatur. Consciæ mulieritatis iam indubitatæ, audent nudo capite ad Deum adire. Sed æmulator Deus & Dominus, qui dixit, [a] *Nihil occultum quod non reuelabitur*, plerasque etiam in conspectum deducit. Non enim confitebuntur, nisi ipsorum infantium suorum vagitibus proditæ. Quantum autem plures, non etiam de pluribus sceleribus suspectas habebis? Dicam, licet nolim, difficilè mulier semel fit, quæ non timet fieri, quæque iam facta, potest virginem mentiri sub Deo. Quant[illegible] item circa vterum suum audebit, nè etiam mater det[illegible] gatur? Scit Deus quot iam infantes & perfici, & perduci ad partum integros du[illegible] debellatos aliquandiu à matribus. Facillimè semper concipiunt, & felicissimè p[illegible] huiusmodi virgines, & quidem simillimos patribus. Hæc admittit flagitia coacta & [illegible] uita virginitas. Ipsa concupiscentia non latendi, non est pudica. patitur aliquid quod virginis non sit, studium placendi. vtique & viris. Quantum velis bona mente con[illegible] necesse est publicatione sui periclitetur, dum percutitur oculis incertis & mul[illegible] digitis demonstrantium titillatur, dum nimium amatur, dum inter amplexus & o[illegible] assidua concalescit. Sic frons duratur, sic pudor teritur, sic soluitur, sic discitur a[illegible] iam placere desiderare.

a Matth. 10. 26.

CAPVT XV.

Vera & sincera virgines, etiam fæminarum oculos timent. & contra tentationes, & fascinum ethnicis familiare, ad velum, tanquam clypeum confugiunt.

Per totum V. Velandæ Virg. 10.

SED enim vera, & tota, & pura virginitas, nihil magìs timet quàm semetipsam. etiam fæminarum oculos pati non vult. alios ipsa oculos habet. confugit ad velamen capitis, quasi ad galeam, quasi ad clypeum, qui bonum suum protegat aduersus ictus tentationum, aduersus iacula scandalorum, aduersus suspiciones, & susurros, & æmulationem, ipsum quoque liuorem. Nam est aliquid etiam apud ethnicos metuendum, quod fascinum vocant, infæliciorem laudis & gloriæ enormioris euentum. Hoc nos interdum Diabolo interpretamur: ipsius est enim, boni odium. interdum Deo deputamus: illius est enim, superbiæ iudicium, *extollentis humiles, & deprimentis elatos.* Timebit itaque virgo sanctior, vel in nomine fascini, hinc aduersariū, inde Deum: illius liuidum ingenium, huius censorium lumen: & gaudebit sibi soli & Deo nota. Sed & si cui innotuerit, sapit si tentationibus gradum obstruxerit. Quis enim audebit oculis suis premere faciem clausam, faciem non sentientem? faciem (vt dixerim) tristem? Quicumque malus cogitatus ipsa seueritate frangetur. Iam se etiam mulierem negat, quæ virginem celat.

CAPVT XVI.

Concludit de velandis Virginibus latam à Scriptura legem, à natura contestatam, exigi à disciplina Christiana à virginibus Christi: qui multo magis id à suis sponsis meritò deposcit, quàm à coniugibus alienis.

In p. V. Velandæ Virg. 3. in m. V Velandæ mulieres 4 In f. V. Velandæ Virgines. 4.

IN his consistit defensio nostræ opinionis secundùm scripturam, secundùm naturam, secundùm disciplinam. Scriptura legem condit, natura contestatur, disciplina exigit. Cui ex his consuetudo opinionis prodest, vel qui diuersæ sententiæ color est? Dei est scriptura, Dei est natura, Dei est disciplina quicquid contrarium est istis, Dei non est. Si scriptura incerta est, natura manifesta est & de eius testimonio scriptura incerta non potest esse. Si de natura dubitatur, disciplina quid magìs Deo ratum sit ostendit. Nihil est illi carius humilitate, nihil acceptius modestia, nihil perosius gloria, & studio hominibus placendi. Illud itaque sit tibi & scriptura, & natura, & disciplina, quod ratum Deo inueneris, sicut iuberis [a] *omnia examinare, & meliora quæque sectari.* Superest etiam vt ad ipsas conuertamur, quo libentius ista suscipiant. Oro te siue mater, siue soror, siue filia virgo, secundùm annorum nomina dixerim, vela caput: si mater, propter filios: si soror, propter fratres: si filia, propter patres. omnes in te ætates

a 1. Thess. 5. 21.

periclitantur, indue armaturam pudoris, circumduc vallum verecundiæ, murum sexui tuo struę, qui nec tuos emittat oculos, nec admitiat alienos. Adimple habitum mulieris, vt statum virginis serues. Mentire aliquid ex his quæ intus sunt, vt soli Deo exhibeas veritatem. quamquam non mentiris nuptam. nupsisti enim Christo: illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam. Incede secundum sponsi tui voluntatem. Christus est qui & alienas sponsas & maritatas velari iubet, vtique multò magis suas.

CAPVT XVII.

Tandem nuptas monet, ne momento quidem sine velo appareant, maximè in oratione vel psalmis, aut aliqua Dei mentione, siue verbi Dei auditione. Tum ob Apostoli præceptum, tum ob mulierum Arabicarum, tum ob cuiusdam ab Angelo percussæ exemplum.

In p. V. Velandæ mulieres. 5. in m. V. Velandæ mulieres. 7. à m. ad f. V. Velandæ mulieres. 6.

SED & vos admonemus alterius pudicitiæ, mulieres, quæ in nuptias incidistis, ne sic a disciplina velaminis exolescatis, ne quidem in momento horæ, vt quia rejicere illam non potestis, alio modo destruatis, neque tectæ, neque nudæ incedentes. Mitris enim, & lanis, quædam non velant caput, sed colligant; à fronte quidem protectæ, quà propriè autem caput est, nudæ. Aliæ modicè linteolis, credo ne caput premant, nec ad aures vsque demissis cerebro tenus operiuntur. Misereor, si tam infirmo auditu sunt, vt per tegmen audire non possint. Sciant quia totum caput, mulier est. limites & fines eius eo vsque porriguntur, vnde incipit vestis. quantum resoluti crines occupare possunt, tanta est velaminis regio, vt ceruices quoque ambiantur. ipsæ enim sunt quas subiectas esse oportet, propter quas [b] *potestas supra caput haberi debet*: velamen iugum [b 1. Cor. 11. 10.] illarum est. Iudicabunt vos Arabiæ fœminæ ethnicæ, quæ non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, vt vno oculo liberato, contentæ sint dimidiam frui lucem, quàm totam faciem prostituere. * quas propterea infelicissimas ait Romana quædam regina, quòd adamare magìs, quàm adamari possint. cùm sint vel ex alterius infælicitatis, & quidem frequentioris immunitate felices, quia facilius adamari quàm adamare fœminæ possint. [* mauult fœmina videre, quam videri.] Et ethnicæ quidem disciplinæ meracior, & (vt ita dixerim) barbarior modestia. Nobis Dominus etiam reuelationibus, velaminis spatia metatus est. Nam cuidam sorori nostræ Angelus in somnis ceruices quasi applauderet, verberans; Elegantes, inquit ceruices, & meritò nudæ. bonum est vsque ad lumbos à capite veletis, nè & tibi ista ceruicum libertas non prosit. Et vtique quod vni dixeris, omnibus dixeris. Quantam autem castigationem merebuntur etiam illæ, quæ inter psalmos, vel in quacunque Dei mentione retectæ perseuerant? Meritòne etiam quæ in oratione ipsa facillimè fimbriam, aut villum, aut quodlibet filum cerebro superponunt, & tectas se opinantur? Tantì caput suum metiuntur. Aliæ, quibus planè major est palma omni fimbria, & filo, non minus capite suo abutuntur, vt bestia quædam magìs quàm auis, licet pennata, breui capite, protracta ceruice, cætera altegradia. Hanc aiunt, cùm delitescendum habet, caput solum planè totum in condensum abstrudere, reliquam se in aperto relinquere. Ita dum in capite secura est, nuda quà maior est, capitur tota cum capite. Tales erunt & istæ, minus quàm vtile est, tectæ. Oportet ergo omni tempore, & omni loco memores legis incedere, paratas & instructas ad omnem Dei mentionem: qui si fuerit in pectore, cognoscetur & in capite fœminarum. Hæc cum bona pace legentibus, veritatem consuetudini præponentibus, pax & gratia à Domino nostro Iesu redundet, cum Septimio Tertulliano, cuius hoc opusculum est.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI

AD VXOREM LIB. I.

In librum primum ad Vxorem,

ARGVMENTVM.

Cùm Tertullianus de Vxoris consensu continens & presbiter factus esset, persecutione adhuc Ecclesiæ regnante, Vxorem, nè post obitum suum ad secundas nuptias conuolaret,

hortatur hoc libro; ex quo Hieronymus de continentia scribens, non pauca ... Pamelius in eius vita vult scriptos esse duos sequentes ad Uxorem libros, An. C ... ducentesimo quinto, Zephyrini sexto, Seueri duodecimo. sed vt præmisimus, Baronius hunc annum Christi cum Zephyrini tertio, & Seueri vndecimo copulat.

CAPVT PRIMVM.

Ad bona cælestia, & æterna continentiæ præmissa bona, hortatur Uxorem, & de non repetendis post obitum suum nuptijs, hoc monitorium velut legatum eius fidei committit.

In p. V. testamentum. 4 circa. m. V. Viduitas. 1. in m. ad f. V. Resurrectionis gloria & dotes. 12. circa. f. in alphab. Errorum. V. Nuptiæ. 1.

DIGNVM duxi, dilectissima mihi in Domino conserua, quid tibi ... ctandum sit post discessum de sæculo meum, si prior te fuero vocatus, iam hinc prouidere, vt prouisum obserues, mandare fidei tuæ. N... sæcularibus satis agentes sumus, & vtrique nostrum consultu... mus. talibus tabulas ordinamus, cur non magis de diuinis atque cælestibus posteritati nostræ prospicere debeamus, & legatum quodammodo prælegare, admonitionem & demonstrationem eorum, quæ ex bonis immortalibus & hereditate cœlorum deputarur? Tu modò vt solidum capere possis hoc meæ admonitionis ac fidei commissum, Deus faciat, [a] cui sit honor, gloria, claritas, dignitas, & potestas & nunc & in sæcula sæculorum. Præcipio igitur tibi, quanta continentia potes, post excessum nostrum renuncies nuptiis, nihil mihi isto nomine collatura, nisi quod tibi proderis. Cæterùm Christianis sæculo digressis nulla restitutio nuptiarum in die resurrectionis repromittitur, translatis scilicet in Angelicam qualitatem & sanctitatem. Proinde sollicitudo nulla quæ de carnis zelo venit, etiam illam septem maritorum resurrectionis dies offendet, nec quisquam illam confusurus expectat. quæstio Sadducæorum cessit sententiæ Domini. Nec putes propter carnis tuæ integritatem mihi perseuerandam, de contumeliæ dolore suspectum, insinuare iam hinc ... consilium viduitatis. Nihil tunc inter nos dedecoris voluptuosi resumetur. Non enim tam friuola, iam spurca Deus suis pollicetur. Sed an tibi, vel cuicumque alij fæminæ ad Deum pertinenti proficiet quod suademus, licet pertractare.

[a] Apoc. 5. 13. & cap. 7. 13. Matth. 22. 30. Ibid. 25. & seq.

CAPVT II.

Nuptias quidem à Deo benedictas & permissas, sed vnicas tantum, iam hæreticè dicit.

In p. V. Monogamia. 6. à p. ad f. V. Monogamia. 5.

NON quidem abnuimus coniunctionem viri & fæminæ benedictam à Deo seminarium generis humani, & replendo orbi, & instruendo sæculo, excogitatam, atque exinde permissam; vnam tamen. Nam & Adam vnus Euæ maritus, & Eua vna vxor illius, vna mulier, vna costa. Sanè apud veteres nostros, ipsosque Patriarchas, non modò nubere, sed etiam plurifariam matrimoniis vti fas fuit. Erant & concubinæ. Sed licet figuraliter in Synagoga Ecclesia intercesserit, vt tamen simpliciter interpretemur, necessarium fuit instituere, quæ postea aut amputari aut temperari mererentur. Superuentura enim lex erat. Oportebat legis adimplendæ causas præcucurrisse. Item mox legi succedere habebat Dei sermo, circumcisionem inducens spiritalem. Igitur per licentiam tunc passiuam, materiæ subsequentium emendationum præministrabantur, quas Dominus Euangelio suo, dehinc Apostolus in extremitatibus sæculi aut excidit redundanties, aut composuit inconditas.

Gen. 16. 3. Gen. 30. per totum.

CAPVT III.

Licet Nuptias non legamus prohibitas, vt hæreticè censuit Marcion; continentium tamen eis prætulit Apostolus, cui similis est cælibatus.

In p. V. Monogamia. 3. à p. V. Monogamia. 17. à p. ad m. V. Noptiæ vt bonæ. 5. in m. V. permissio. 2

SED non ideo præmiserim de libertate vetustatis, & posteritatis castigatione vt præstruam Christum separandis matrimoniis, abolendis coniunctionibus aduenisse, quasi iam hinc finem nubendi præscribam. Viderint qui inter cætera peruersitatum suarum disjungere docent carnem in duobus vnam, negantes eum qui fœminam de masculo mutuatus, duo corpora ex eiusdem materiæ consortio sumpta, rursus in se

matrimonii computatione compegit. Denique prohiberi nuptias nusquam omnino legimus, vt bonum scilicet. Quid tamē bono isto melius sit, accipimus ab Apostolo permittente quidem nubere, sed abstinentiam præferente: illud propter insidias tentationum, hoc propter angustias temporum. Qua ratione vtriusque pronunciationis inspecta, facilè dinoscitur, necessitate nobis concessam esse nubendi potestatem. quod autem necessitas præstat, depreciat ipsa. Quod denique scriptum est,[a] *Melius est nubere quàm vri*: [a] 1. Cor. 7. 9
quale hoc bonum est, oro te, quod mali comparatio cōmendat? vt ideo melius sit nubere, quia deterius est vri. At enim quantò melius est, neque nubere; neque vri? Etiam in persecutionibus melius est ex permissu fugere de oppido, quàm comprehensum & distortum negare: atque isto beatiores, qui valent beata testimonii confessione non excidere. Possum dicere, Quod permittitur, bonum non est. Quid enim? Necesse est mori mihi. Si ploro, bonum est. * Quod si timeo quod permittitur, suspectam habet permissionis suæ causam. Quod autem melius est, nemo permisit, vt indubitatum, & sua sinceritate manifestum. Non propterea appetenda sunt quædam, quia non vetantur: etsi quodammodo vetantur, cùm alia illis præferuntur. Prælatio enim superior, dissuasio est infirmorum. Non ideo quid bonum est, nec ideo malum non est, quia non obest. Porro plenè bonum hoc antecedit, quod non modo non obest, sed insuper prodest. namque malle debes quod prodest, quàm quod non obest. Ad primum enim locum certamen omne contendit: secundus solatium habet, victoriam non habet. Quòd si Apostolo auscultamus, [b] *obliti posteriorum, & extendamur in priora*, & meliorum donatiuorum sectatores simus. Sic nobis, [c] *etsi laqueum non imponit, quid vtilitatis sit ostendit*, dicens: [d] *Innupta de Dominicis cogitat, vti corpore & spiritu sancta sit. Nupta verò sollicita est quomodo coniugi suo placeat.* Cæterùm nusquam ita nuptias permittit, vt non potius ad suum exemplum nos eniti malit. Fælicem illum, qui Pauli similis extiterit.

* alij delent, Quod.

[b] Philipp. 3. 13.

[c] 1. Cor. 7. 35

[d] Ibid. 34.

CAPVT IV.

Secundas Nuptias aut concupiscentia carnis, aut ambitio sæculi persuadet: Vtramque autem refrenat seruitus Christi, cuius serui malunt Deo nubere, & in viduitate Deo oppignorata perseuerare.

Inp. V. carnis infirmitas. 7. à p. V. Nuptiæ secundæ probrosæ. 8. in m. V. carnis infirmitas. 5. à m. ad f. V. Nuptiæ secundæ probrosæ. 9 in f. V. seruus Dei. 3.

SED [a] *carnem legimus infirmam*, & hinc nobis adulamur in quibusdam. Legimus tamen & *spiritum firmum*. Nam in vno sensu vtrumque positum est. Caro terrena [a] Matth. 26. 41.
materia est, spiritus verò cœlestis. Cur ergo ad excusationem proniores, quæ in nobis infirma sunt, opponimus; quæ verò fortia, non tuemur? Cur cœlestibus terrena non cedant? Si spiritus carne fortior, quia & generosior, nostra culpa infirmiorem sectamur. Nam disjunctis à matrimonio, duæ species humanæ imbecillitatis necessatias 1. Io. 2. 16.
nuptias faciunt. Prima quidem potentissima, quæ venit de concupiscentia carnis: Sequens de concupiscentia sæculi. Sed vtraque repudianda est à seruis Dei, qui & luxuriæ & ambitioni renunciamus. Carnis concupiscentia ætatis officia defendit, decoris messem requirit, gaudet de contumelia sua: dicit virum necessarium sexui, vt auctoritatis & solatii causam, vel vt à malis rumoribus tuta sit. Et tu, aduersus consilia hæc eius, adhibe sororum nostrarum exempla, quarum nomina penes Dominum, quæ nullam formæ, vel ætatis occasionem, præmissis maritis, sanctitati anteponunt. malunt enim Deo nubere: Deo speciosæ, Deo sunt puellæ. cum illo viuunt, cum illo sermocinantur: illum diebus & noctibus tractant: orationes suas, velut dotes, Domino adsignant: ab eodem dignationem velut munera dotalia quotiescunque desiderant, consequuntur. Sic æternum sibi bonum donum Domini occupauerunt, ac iam in terris nubendo, de familia angelica deputantur. Talium exemplis fœminarum ad æmulationem te continentiæ exercens, spiritali affectione carnalem illam concupiscentiam humabis; temporalia & volatica desideria formæ, vel ætatis, immortalium bonorum compensatione delendo. Cæterùm hæc secularis concupiscentia causas habet, gloriam, cupiditatem, ambitionem, insufficientiam, per quas necessitatem nubendi subornat: videlicet cœlestia repromittens, dominari in aliena familia, in alienis opibus incubare, cultum de alieno extorquere, sumptum, quem non sentias, edere. Hæc procul à Fidelibus, quibus nulla cura tolerandæ vitæ, nisi si diffidimus de promissis Dei, [b] *qui lilia* [b] Matth. 6. 26. 30.
agri tanta gratia vestit, qui volatilia cæli nullo ipsorum labore pascit, qui prohibet de crastino victu vestituque curare, spondens scire se quid cuique seruorum suorum opus sit. Non quidem

monilium pondera, non vestium tædia, non Gallicos multos, nec Germanicos baiulos, quæ nuptiarum gluriam accendunt, sed sufficientiam, quæ modestiæ & pudicitiæ apta est. Præsume, oro te, nihil tibi opus esse, si Domino appareas: imò omnia habere, si habeas Dominum, cuius omnia. Cœlestia recogita, & terrena despicies. Nihil viduitati apud Deum subsignatæ necessarium est, quàm perseuerare.

CAPVT V.

Fideles non repetunt nuptias prætextu posteritatis, quam cùm habent, præmittere cupiunt ad Dominum, quam post se relinquere.

Per totum. V. Nuptiæ secundæ probrosæ. 11 & in f. V. Viduitas. 9.

ADIICIVNT quidem sibi homines causas nuptiarum de sollicitudine posteritatis,
& liberorum amarissima voluptate. Nobis otiosum est. Nam quid gestiamus liberos
gerere, quos cùm habemus, præmittere optamus, respectu scilicet imminentium
angustiarum, cupidi & ipsi iniquissimo isto sæculo eximi, & recipi ad Dominum? quod
Philipp. 1. etiam Apostolo votum fuit. Nimirum necessaria soboles seruu Dei. Satis enim de sa-
23. lute nostra securi sumus, vt liberis vacemus: quærenda nobis onera sunt, quæ etiam à
Gentilium plerisque vitantur, quæ legibus coguntur, quæ parricidiis expugnantur,
nobis demum plurimùm importuna, quantum fidei periculosa. Cur enim Dominus,
a Matth. 24 [a] *Væ prægnantibus & nutricantibus*, cecinit, nisi quia filiorum impedimenta testatur in
19. illa die expeditionis incommodum futura? ea vtique nuptiis imputantur. Istud autem
ad viduas non pertinebit: ad primam Angeli tubam expeditæ prosilient: quamcumque
præssuram persecutionemque liberè perferent, nulla in vtero, nulla in vberibus
æstuante sarcina nuptiarum. Igitur siue carnis, siue sæculi, siue posteritatis gratia nubitur,
nihil ex istis necessitatibus competit Dei seruis, vt non satis habeant, semel alicui
earum succubuisse, & vno matrimonio omnem concupiscentiam huiusmodi expiasse.
Nubamus quotidie, & nubentes à die illo timoris deprehendamur, vt Sodoma
Gen. 19. 14. & Gomorrha. Nam illic non vtique nuptias & mercimonia solummodò agebant: sed
b Matth. 24 cùm dicit, [b] *Nubebant & emebant*, insigniora ipsa carnis & sæculi vitia denotat, quæ
38. à diuinis disciplinis plurimum auocent: alterum per lasciuiendi voluptatem, alterum
Luc. 17. 28. per acquirendi cupiditatem. Et tamen illa tunc cæcitas longè à finibus sæculi habebatur.
Quid ergo fiet, si quæ olim detestabilia sunt penes Dominum, ab iis nunc nos arceat?
c 1. Cor. 7. [c] *Tempus*, inquit, *in collecto est. superest, vt qui matrimonia habent, tanquam non ha-*
29. *bentes, agant.*

CAPVT VI.

Si continentia videtur esse difficilis, virginum à baptismo, pari consensu continentium, coniugatorum, gentilium denique sacerdotum, virginum & viduarum exempla recogitent.

In p. V. Nuptiæ secundæ vt probrosæ. 11. in p. ad circa. f. V. Viduitas. 9. à p. ad f. V. Castitatis custodia. 1.

QVOD si habentes obliterare debent quod habent, quantò magìs non habentes prohibentur repetere quod non habent; vt cuius maritus de rebus abiit, exinde requiem sexui suo nubendi abstinentia iniungat: quam plæreque Gentilium fœminarum memoriæ carissimorum maritorum parentant. Cùm quid difficile videtur, difficiliora alios obeuntes recenseamus. Quot enim sunt qui statim à lauacro carnem suam obsignant? Quot item qui consensu pari inter se matrimonii debitum tollunt? voluntarii spadones pro cupiditate regni cœlestis. Quod si saluo matrimonio abstinentia toleratur, quantò magis adempto? Credo enim difficilius saluum derelinqui, quàm amissum non desiderari. Durum planè & arduum satìs, continentia sanctæ fœminæ post viri excessum, Dei causa, cùm Gentiles Satanæ suo, & virginitatis, & viduitatis sacerdotio perferant. Romæ quidem quæ ignis illius inextinguibilis imaginem tractant, auspicia pœnæ suæ cum ipso dracone curantes, de virginitate censentur. Achææ Iunoni apud Ægium oppidum virgo sortitur: & quæ Delphis insaniunt, nubere nesciunt. Cæterum viduas Africanæ Cereri assistere scimus, durissima quidem obliuione
* æteonum. à matrimonio allectas. Nam manentibus in * vita viris, non modò decedunt, sed & alias eis vtique ridentibus loco suo insinuant, adempto omni contactu, vsque ad osculum filiorum: & tamen durante vsu perseuerant in tali viduitatis disciplina, quæ pietatis etiam sanctæ solatia excludit. Hæc diabolus suis præcipit, & auditur. prouocat nimirum Dei seruos continentia suorum, quasi ex æquo. Continent etiam gehennæ sacerdotes

sacerdotes. Nam inuenit quomodo homines etiam in bonis sectationibus perderet: & nihil apud eum refert, alios luxuriâ, alios continentiâ occidere.

CAPVT VII.

Continentiam nos docuit Dominus, cuius nutu matrimonium morte dissoluitur, Apostolus ad hæc & Ecclesiastica disciplina bigamos arcet à Sacerdotio, & viduam vniuiram tantùm ad ministerium admittit.

In p. V. castitatis custodia. 1. à p. V. Mors. 12. à p. ad m. V. Nuptiæ secundæ probrosæ. 3. à m. ad f. V. Viduitas 7.

NOBIS continentia ad instrumentum æternitatis demonstrata est à Domino salutis, ad testimonium fidei, ad commendationem carnis istius exhibendæ superuenturo indumento incorruptibilitatis, ad sustinendam nouissimè voluntatem Dei. Super hæc enim recogites moneo, neminem non ex Dei voluntate de sæculo educi, si nè folium quidem ex arbore sine Dei voluntate delabitur. Idem qui nos mundo infert, idem & educat necesse est. Igitur defuncto per Dei voluntatem viro, etiam matrimonium Dei voluntate defungitur. Quid tu restaures, cui finem Deus posuit? Quid libertatem oblatam tibi, iterata matrimonii seruitute fastidis? [c] *Obligatus es,* inquit, *matrimonio, ne quæsieris solutionem. solutus es matrimonio, ne quæsieris obligationem. Nam etsi non delinquas renubendo, carnis tamen pressuram subsequi dicit.* Quare facultatem continentiæ, quantum possumus, diligamus: quam primùm obuenerit, imbibamus: vt quod in matrimonio non valuimus, in viduitate sectemur. Amplectenda occasio est, quæ adimit quod necessitas imperabat. Quantum detrahant fidei, quantum obstrepant sanctitati nuptiæ secundæ, disciplina Ecclesiæ, & præscriptio Apostoli declarat, [d] *cùm digamos non sinit præsidere, cùm* [e] *viduam adlegi in ordinem, nisi vniuiram, non concedit.* Aram enim Dei mundam proponi oportet. Tota illa Ecclesię candida de sanctitate conscribitur. Sacerdotium viduitatis, & cęlibatium est apud Nationes. Pro Diaboli scilicet æmulatione Regem sæculi, Pontificem Maximum rursus nubere nefas est.

c 1. Cor. 7. 27.
d 1. Tim. 3. 3.
e 1. Tim. 5. 9

CAPVT VIII.

Vxorem viduitatis honoribus mouet, & viduam in aliquo virgine fortiorem esse probat.

In p V. Viduitas. 7. & V. Viduitas. 11. in f. à p. V. Viduitas. 10. in m. ad circa f. V. Viduitas. 14. circa f. V. Luxuria 21.

QVANTVM Deo sanctitas placet, cùm illam etiam inimicus adfectat? non vtique vt alicuius boni adfinis, sed vt Dei domini placita cum contumelia adfectans. Nam de viduitatis honoribus, apud Deum vno dicto eius per Prophetam expeditum est: [a] *Iustè facite viduæ, & pupillo, & venite disputemus, dicit Dominus.* Duo ista nomina in quantùm destituta auxilio humano, intantùm diuinæ misericordiæ exposita suscipit tueri pater omnium. Vide quàm ex æquo habetur, qui viduæ benefecerit. quanti est vidua ipsa, cuius adsertor cum Domino disputabit. Non tantùm virginibus datum opinor. Licet in illis integritas solida, & tota sanctitas de proximo visura sit faciem Dei, tamen vidua habet aliquid operosius: quia facilè est non appetere quod nescias, & auersari quod desideraueris numquam. Gloriosior continentia, quæ jus suum sentit: quæ quid viderit, nouit. Poterit virgo feliciot haberi, at vidua laboriosior. illa quod bonum semper habuit, ista quod bonum sibi inuenit. In illa gratia, in ista virtus coronatur. Quædam enim sunt diuinæ liberalitatis, quædam nostræ operationis. Quæ à Domino indulgentur, sua gratia gubernantur: quæ ab homine captantur, studio perpetrantur. Stude igitur ad virtutem continentiæ, quæ pudori procurat, fedulitati, quæ nugas non facit: frugalitati, quæ sæculum spernit. Conuictus atque colloquia Deo digna sectare, memor illius versiculi, sanctificati per Apostolum: [b] *Bonos corrumpunt mores con gressus mali.* [c] *Loquaces, otiosæ, vinosæ, curiosæ contubernales,* vel maximè proposito viduitatis officiunt. Per loquacitatem inrepunt verba pudoris inimica: per otium à seueritate deducunt: per vinolentiam quiduis mali insinuant: per curiositatem æmulationem libidinis conuehunt. Nulla huiusmodi fæminarum de bono vniuiratus loqui nouit: [d] *Deus enim illis (vt ait Apostolus) venter est,* ita & quæ ventri propinqua. Hæc tibi iam hinc commendo, conserua carissima, post Apostolum quidem ex abundanti tractata, sed tibi etiam solatio futura, quod meam memoriam, si ita euenerit, in illis frequentabis.

a Esa. 1. 17. 18.
b 1. Cor. 15. 33.
c 1. Tim. 5. 13
d Philipp. 3. 19.

Q. SEPT. FLOR. TERTVLLIANI AD VXOREM LIB. II.

In librum secundum ad Vxorem.

ARGVMENTVM.

Considerata infirmitatis humanæ sorte, hunc librum Vxori scripsit consulens, vt si denuò post obitum suum nubat, à matrimonio cum Gentili saltem abstineat. Editus est eodem ferè tempore quo primus.

CAPVT PRIMVM.

Apostolus non tantùm suadet, sed & præcipit abstinere à Gentilium coniugio, dicens. nubat qui volet, tantum in Domino. *hoc est, cum fideli colente verum Deum & Dominum.*

à p. V. Repudium. 3. à p. ad f. V. Nuptiæ cum infideli prohibitæ. 1. in f. V. Mandata Dei. 4.

PROXIME tibi, dilectissima in Domino conserua, quid feminæ sanctæ, matrimonio quacumque sorte adempto, sectandum sit, vt potui, prosequutus sum. Nunc ad secunda consilia conuertamur, respectu humanæ infirmitatis, quarundam exemplis admonentibus, quæ diuortio, vel mariti excessu, oblata continentiæ occasione, non modo abjecerunt opportunitatem tanti boni, sed nè in nubendo quidem disciplinæ meminisse voluerunt, [a] *vt in Domino potissimum nuberent.* Itaque mihi confusus est animus, nè qui nuper te ad vniuiratus, & viduitatis perseuerantiam hortatus sum, nunc mentione nuptiarum, procliuium tibi cadendi, ablationem faciam. Quòd si integrè sapis, certè istud seruandum. ibi esse, quod sit vtilius. Quod verò difficile est, & non sine necessitatibus, hoc maximum propositum vitæ, subresedi. nec mihi de isto quoque referendi ad te causæ fuissent, nisi grauiorem in ea sollicitudinem comprehendissem. Nam quantò grandis est continentia carnis quæ viduitati ministrat, tanto si non sustineatur, ignoscibile videri potest. difficilium enim facilis est venia. Quanto autem [b] *nubere in Domino* perpetrabile est, vti nostræ potestatis, tantò culpabilius est non obseruare quod possis. Eò accedit, quod Apostolus de viduis quidem & innuptis, vt ita permaneant suadet, cùm dicit: [c] *Cupio autem omnes meo exemplo perseuerare*: de nubendo vero in Domino, cùm dicit, [d] *Tantùm in Domino*, iam non suadet, sed exertè iubet. Igitur in ista maximè specie, nisi obsequimur, periclitamur. Quia suasum impunè quis negligat, quàm iussum: quòd illud de consilio veniat, & voluntati proponatur: hoc autem de potestate descendat, & necessitati obligetur: illic libertas, hìc contumacia delinquere videatur.

a 1. Cor. 7. 39.
b 1. Cor. 7. 39.
c Ibid. 7.
d Ibid. 39.

CAPVT II.

Nemo sibi blandiatur de loco Apostoli dicentis, non dimittendum coniugem infidelem: id enim intelligitur de matrimonio iam contracto, in quo alteruter Dei gratia vocatur ad fidem; non autem de contrahendo à iam fideli, cum infideli.

Per totum. V. Nuptiæ cum infid. contractæ, non soluendæ. 1.

IGITVR cùm quædam istis diebus nuptias suas de Ecclesia tolleret, ac Gentili conjungeretur, idque ab aliis retro factum recordarer, miratus aut ipsarum petulantiam, aut consiliariorum præuaricationem, quòd nulla scriptura eius facti licentiam profert, Nunquid, inquam, de illo capitulo sibi blandiuntur, primæ ad Corinthios, vbi scriptum est: [a] *Si quis fratrum infidelem habet vxorem, & illa matrimonio consentit, ne dimittat eam. Similiter mulier fidelis, infideli nupta, si consentaneum maritum experitur, ne dimiserit eum. Sanctificatur enim infidelis vir à fideli vxore, & infidelis vxor à fideli marito. caeterùm immundi essent filij vestri.* Hanc monitionem fors de fidelibus iunctis simpliciter intelligendo, putent etiam infidelibus nubere licere. Qui ita interpretatur, absit vt sciens se circumscribat. Cæterùm manifestum est scripturam istam eos fideles designare, qui in matrimonio Gentili inuenti à Dei gratia fuerint, secundùm verba ipsa: [b] *Si quis*, inquit, *fidelis vxorem habet infidelem.*

a 1. Cor. 7. 12.
b Ibid.

Non dicit, *Vxorem ducit infidelem*; ostendit iam in matrimonio agentem mulieris infidelis, mox gratia Dei conuersum, perseuerare cum vxore debere. scilicet propterea, nè qui fidem consecutus, putaret sibi diuertendum esse ab aliena iam & extranea quodammodo fæmina. Adeò & rationem subjicit; [c] *In pace nos vocari ad Dominum Deum, & posse infidelem à fideli per vsum matrimonij lucrifieri.* Ipsa etiam clausula hoc ita intelligendum esse confirmat, [d] *Vt quisque, ait, vocatur à Domino, ita perseueret.* vocantur autem Gentiles, opinor, non fideles. Quòd si de fidelium tantùm matrimonio pronunciasset absolutè, permiserat sanctis vulgò nubere. Si verò permiserat, nunquam tam diuersam, atque contrariam permissui suo pronunciationem subdidisset, dicens: [e] *Mulier defuncto viro, libera est; cui vult nubat, tantùm in Domino.* Hic certè nihil retractandum est: nam de quo retractati potuisset, Spiritus cecinit: Nè quod ait, *Cui velit nubat*, malè vteremur, adjecit, *Tantum in Domino*, id est in nomine Domini; quod est indubitatè, Christiano. Ille igitur Spiritus sanctus, qui viduas, & innuptas integritati perseuerare mauult, qui nos ad exemplum sui hortatur, nullam aliam formam repetundarum nuptiarum, nisi in Domino, præscribit. huic soli conditioni continentiæ detrimenta concedit. *Tantùm*, inquit, *in Domino.* Adjecit pondus, legi suæ; *Tantùm.* Quo sono, & modo enunciaueris dictum istud, onerosum est: & iubet, & suadet; & præcipit, & hortatur; & rogat, & comminatur. districta, expedita sententia est, & ipsa sui breuitate facunda. Sic solet diuina vox: vt statim intelligas, statim obserues. Quis enim non intelligere possit multa pericula, & vulnera fidei, in huiusmodi nuptiis quas prohibet, Apostolum prouidisse: & primò quidem carnis sanctæ, in carne Gentili inquinamentum praecauisse? Hoc loco dicit aliquis, Quid ergo refert inter eum, qui in matrimonio Gentilis à Domino allegitur, & olim, id est, ante nuptias, fidelem, vt non proinde carni suæ caueant? cùm alter à nuptiis infidelis arceatur, alter in eis perseuerare iubeatur? cur si à Gentili inquinamur, non ille dijungitur, quemadmodum iste non obligatur? Respondebo, si Spiritus dederit, ante omnia allegans Dominum magìs ratum habere matrimonium non contrahi, quàm omnino disjungi: denique diuortium prohibet, nisi stupri causa, continentiam verò commendat. Habeat igitur ille perseuerandi necessitatem, hic porro etiam non nubendi potestatem. Tunc si secundùm scripturam, qui in matrimonio Gentili à fide deprehenduntur, propterea non inquinantur, quia cum ipsis alii quoque sanctificantur; sine dubio isti, qui ante nuptias sanctificati sunt, si extraneæ carni commisceantur, sanctificare eam non possunt, in qua non sunt deprehensi. Dei autem gratia illud sanctificat, quod inuenit. Ita quod sanctificari non potuit, immundum est: quod immundum est, cum sancto non habet partem, nisi vt de suo inquinet, & occidat.

Margin: c Ibid. 15. — d Ibid. 20. — e Ibid. 39. — Ibid. — Ibid.

CAPVT III.

A communione fidelium arcendi sunt, tanquam rei stupri carnem sanctam, & membrum Christi cum Gentili, membro diaboli miscentes, nubendo Gentili.

Per totum. V. Nuptiæ cum infideli prohibitæ. 6.

HÆc cùm ita sint, fideles Gentilium matrimonia subeuntes, stupri reos esse constat, & arcendos ab omni communicatione fraternitatis, ex litteris Apostoli dicentis, [a] *cum eiusmodi nec cibum quidem sumendum.* Aut, numquid tabulas nuptiales die illo apud tribunal Domini proferemus? & allegabimus quod vetuit ipse? Non adulterium est quod prohibitum est. non stuprum est. Extranei hominis admissio minus templum Dei violat? minus membra Christi cum membris adulteræ commiscet? Quod sciam, [b] *non sumus nostri, sed pretio empti: & quali pretio? sanguine Dei.* Lædentes igitur carnem istam, cum lædimus de proximo. Quid sibi voluit ille qui dixit, delictum quidem esse extraneo nubere, sed minimum, cùm alias seposita carnis injuria ad Dominum pertinentis, omne delictum voluntarium in Domino grande sit? Quantò enim potestas vitandi fuit, tantò contumaciæ crimine oneratur. Recenseamus nunc cætera pericula aut vulnera, vt dixi, fidei ab Apostolo prouisa, non carni tantùm, verum etiam ipsi spiritui molestissima. Quis enim dubitet obliterari quotidie fidem commercio infideli? [c] *Bonos corrumpunt mores, confabulationes malæ*: quantò magìs & conuictus, & indiuiduus vsus? Quæuis mulier fidelis Deum obseruet necesse est. Et quomodo [d] *potest is duobus dominis deseruire*, Domino, & marito, adde Gentili? Gentilem enim obseruando, gentilia exhibebit, formam, extructionem, munditias sæculares, blanditias turpiores, ipsa etiam matrimonii secreta maculosa: non vt penes sanctos officia sexus, cum honore ipsius necessitatis, tanquam sub oculis Dei modestè & moderatè transiguntur.

Margin: a 1. Cor. 5. 11 — 1. Cor. 3. 16. 17. — 1. Cor. 15. — b Ibid. 19. 20. — c 1. Cor. 15. — d Matth. 6. 24.

CAPVT IV.

Fœmina Christiana disciplinæ Ecclesiasticæ in stationibus, ieiuniis, processionibus, vigiliis nocturnis, cœna Dominica, infanticidii suspectæ apud Ethnicos, satisfacere non potest, si Gentili nupserit.

Per totum. V. Nuptiæ cum infideli prohibitæ. 6. in m. V. Eucharistia. 7.

SED viderit qualiter viro officia pendat. Domino certè non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli seruum, procuratorem domini sui, ad impedienda fidelium studia & officia; vt si statio facienda est, maritus de die condicat ad balneas: si ieiunia obseruanda sunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: si procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio obueniat. Quis autem sinat coniugem suam visitandorum fratrum gratia, vicatim aliena & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? Quis nocturnis conuocationibus, si ita oportuerit, à latere suo adimi libenter feret? Quis denique solemnibus Paschæ abnoctantem securus sustinebit? Quis ad conuiuium illud Dominicum, quod infamant, sine sua suspicione dimittet? Quis in carcerem ad osculanda vincula martyris reptare patietur? Iam verò alicui fratrum ad osculum conuenire? aquam sanctorum pedibus offerre? de cibo, de poculo inuadere, desiderare, in mente habere? Si pereger frater adueniat, quod in aliena domo hospitium? Si cui largiendum erit, horreum, proma, præclusa sunt.

CAPVT V.

Esto maritus Gentilis ferat, vxorem implere omnem Ecclesiæ disciplinam: vel hoc crimen est, quod Gentiles irrisores sancta nostra nouerint, quæ maritos latere non possunt, aut si suspectam habeant, sibi ipsis timeant.

Per totum. V. Nuptiæ cum infideli prohibitę. 6. in m. V. Crux. 18. circa. f. V. ad Eucharistiam dispositio. 8.

SED aliquis sustinet nostra, nec obstrepit. Hoc est igitur delictum, quod Gentiles nostra nouerunt, quod sub conscientia iniustorum sumus, quod beneficium eorum est, si quid operamur. Non potest nescire, qui sustinet: aut si celatur quia non sustinet,
2. Cor. 6. 3. timetur. Cùm autem scriptura vtrumque mandet; & sine alterius conscientia, & sine
14. & seq. nostra pressura operari Domino: nihil interest in qua parte delinquas, aut in conscien-
a Matth. 7. tiam mariti, si sit patiens: aut in conflictationem tui, dum vitatur impatiens. [a] *Nolite,*
6. inquit, *marguaritas vestras porcis iactare, ne conculcent eas, & conuersi vos quoque euertant.* Marguaritæ vestræ sunt, etiam quotidianæ conuersationis insignia. Quantò curaueris ea occultare, tantò suspectiora feceris, & magis captanda Gentili curiositati. Latebisnè tu, cùm corpusculum tuum signas, cùm aliquid immundum flantis explodis, cùm etiam per noctem exurgis oratum? & non magiæ aliquid videberis operari? non sciet maritus quid secretò ante omnem cibum gustes? & si sciuerit panem, non illum credit esse qui dicitur? Et hæc, ignorans quisque rationem, simpliciter sustinebit? sine gemitu? sine suspicione panis, an veneni? Sustinent quidam. sed vt inculcent, vt inludant huiusmodi fæminis: quarum arcana in periculum quod credunt reseruent, si fortè lædantur. Sustinent, quarum dotes, subiectione nominis, mercedem silentii faciant. scilicet apud arbitrum speculatorem litigaturi.

CAPVT VI.

Vxor fidelis omnem inuita sustinebit à viro Gentili idololatriæ abominationem, nec cantica diuina, nec Scripturæ sacræ lectionem, benedictionem, sed omnia contraria fidei audiet & videbit.

à p. ad f. V. Nuptiæ cum infideli prohibitæ. 5.

QVOD pleræque non prouidentes, aut re excruciata; aut fide perdita recognoscere
* laribus. consuerunt. Moratur Dei ancilla cum * laboribus alienis, & inter illos omnibus nominibus dæmonum, omnibus solennibus regum, incipiente anno, incipiente mense, nidore thuris agitabatur; & procedet de ianua laureata & lucernata, vt de nouo consistorio libidinum publicarum. discumbet cum marito in sodaliriis, sæpe in popinis: & ministrabit nonnunquam iniquis, solita quondam sanctis
a 1. Cor. 6. 3 ministrare. & non hinc præiudicium damnationis suæ agnoscet, eos obseruans [a] *quos erat iudicatura*? Cuius manum desiderabit? de cuius poculo participabit? Quid maritus suus illi, vel marito quid illa cantabit? Audiat sanè, audiat aliquid de scena, de taberna,

deganea. Quæ Dei mentio? quæ Christi inuocatio? vbi fomenta fidei de scripturarum interiectione? vbi spiritus? vbi refrigerium? vbi diuina benedictio? Omnia extranea, omnia inimica, omnia damnata, adterendæ saluti à Malo immissa.

CAPVT VII.

Non est par ratio vxoris quæ iam contracto matrimonio, assumpta est ad fidem: quia cùm à Deo & Apostolo approbetur in tali coniugio perseuerantia, faciliùs lucri fiunt coniuges per conuersationem fidelem.

In p. ad m. V. Nuptiæ cum infid. cōtractæ non soluendę 2. à m. ad f. V. Nuptię cū infideli prohibitæ. 7.

HÆc si illis quoque euenire possint quæ in matrimonio Gentili fidem adeptæ morantur, tamen excusantur, vt in ipsis deprehensæ à Deo, *& iubentur perseuerare, & sanctificantur, & spem lucrationis accipiunt.* Si ergo ratum est apud Deum matrimonium huiusmodi, cur non & prosperè cedat, vt pressuris, & angustiis, & impedimentis, & inquinamentis non ita lacessatur, habens iam ex parte diuinæ gratiæ patrocinium? Nam & * aliquam virtutem cœlestem, documentis dignationis alicuius, * vo- * al
catus * ille de Gentibus terrori est Gentili, quo minus sibi obstrepat, minus sciat, mi- * vocata
nus speculetur. Sensit magnalia, vidit experimenta, scit meliorem factam; sic & ipse * illa.
Dei candidatus est timore. Ita faciliùs huiusmodi lucrifiunt, in quos Dei gratia consuetudinem fecit. Ceterùm aliud est, vltro & sponte in prohibita descendere. Quæ Domino non placent, vtique Dominum offendunt, vtique à Malo inferunt. Hoc signi erit, quòd solis pejoribus placet nomen Christianum. ideo inueniuntur qui tales non exhorreant, vt exterminent, vt abripiant, vt à fide excludant. Habes causam, qua non dubites, nullum huiusmodi matrimonium prosperè decurri, dum à Malo conciliatur à Domino verò damnatur.

CAPVT VIII.

Ius quoque ciuile prohibet seruos extraneas à Domino suo coniuges ducere, & addicit seruituti vxores quæ cum seruis alienis in consuetudine perseuerant, post denuntiationem Dominorum.

Per totum. V. Nuptiæ cum infideli prohibitæ. 7. In m. V. diues. 1.

AD hoc quæramus an iure quasi reuerà dispectores diuinarum sententiarum. Nonne etiam penes Nationes seuerissimi quique domini & disciplinę tenacissimi seruis suis foras nubere interdicunt? scilicet nè in lasciuiam excedant, officia deserant, dominica extraneis promant. Nonnè insuper censuerunt seruituti vindicandos, qui cum alienis seruis, post dominorum denunciationem in consuetudine perseuerauerunt? Seueriores habebuntur terrenę disciplinæ cœlestibus præscriptis? vt Gentiles quidem extraneis iunctæ, libertatem suam amittant: nostræ verò diaboli seruos sibi coniungant, & in statu suo perseuerent. Scilicet negabunt sibi à Domino per Apostolum eiusdem denunciatum. Quam huius amentiæ causam definiam, nisi fidei imbe- 2. Cor. 6. 14. & seq.
cillitatem pronam semper in concupiscentiam sæcularium gaudiorum? Quod quidem plurimùm in lautioribus deprehensum est. Nam quantò diues aliqua est matronæ nomine inflata, tantò capaciorem domum oneribus suis requirit, vt campum in quo ambitio decurrat. Sordent talibus Ecclesiæ. Difficilè in domo Dei diues, ac, si quis est, Matth. 19. 23.
difficile cælebs. Quid ergo faciant? Vnde nisi à diabolo maritum petant idoneum exhibendę sellæ, & mulabus, & cinerariis peregrinæ proceritatis? Christianus ista etiam Luc. 18. 24.
diues fortasse non pręstet. Quæso te, Gentilium exempla proponas tibi. Pleræque & genere nobiles, & re beatę, passim ignobilibus & mediocribus ibi coniunguntur, ad luxuriam inuentis, aut ad licentiam sectis. * Christianam fidelem fideli re minori nubere piget, locupletatiorem futuram in viro paupere? Nam si [a] *pauperum sunt regna cœlorum*, quia diuitum non sunt, plus diues in paupere inueniet. maiore dote dotabitur de bonis eius qui in Deo diues est. Sit illa ex æquo in terris, quę in cœlis forsitan non erit.

* Apud Pamel. Nonnullæ se libertis, & seruis suis conferunt, omnium hominum existimatione despecta, dummodo habeãt à quibus nullum impedimentum libertatis suæ timeant.

CAPVT IX.

Fœlix illud coniugium Ecclesia iungit, & solemnis oblatio confirmat. Vbi duo fideles, simul orant, ieiunant nec furtiuè aut scrupulosè diuinis intersunt, nec tacitè benedicunt.

[a] Matth. 5. 3

In p. V. Nupt. cum infid. prohibitæ. 7. & per totum. V. Nupt. in Ecclesia contrahendæ. 1.

DVBITANDVM, & inquirendum, & identidem deliberandum est, an idoneus sit iniectis dotalibus, cui Deus censum suum credidit? Vnde sufficiamus ad

enarrandam fælicitatem eius matrimonii, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignat benedictio, Angeli renunciant, pater ratò habet? nam nec in terris filii sine consensu patrum rectè & iure nubunt. Quale iugum fidelium duorum vnius spei, vnius voti, vnius disciplinæ, eiusdem seruitutis? Ambo fratres, ambo conserui, nulla spiritus carnisve discretio. atquin verè [b] *duo in carne vna*. Vbi caro vna, vnus & spiritus. Simul orant, simul voluntantur, & simul ieiunia transigunt, alterutro docentes, alterutro hortantes, alterutro sustinentes. in Ecclesia Dei pariter vtrique, pariter in conuiuio Dei, pariter in angustiis, in persecutionibus, in refrigeriis. neuter alterum celat, neuter alterum vitat, neuter alteri grauis est. liberè æger visitatur, indigens sustentatur. eleemosynæ sine tormento, sacrificia sine scrupulo, quotidiana diligentia sine impedimento, non furtiua signatio, non trepida gratulatio, non muta benedictio, sonant inter duos psalmi & hymni, & mutuò prouocant quis melius Deo suo cantet. Talia Christus videns & audiens gaudet. his pacem suam mittit. [c] *vbi duo, ibi & ipse*: vbi & ipse, ibi & Malus non est. Hæc sunt quæ Apostoli vxor illa sub breuitate intelligenda nobis reliquit. Hæc tibi suggere, si opus fuerit. His te ab exemplis quarundam reflecte. Non licet aliter fidelibus nubere: non expedit.

b Gen. 2. 24.
c Matth. 18. 20.
1. Cor. 7. per totum.

LIBRORVM TERTVLLIANI

FINIS.

INDEX ALPHABETICVS
Librorum Tertulliani & quot ſinguli capita contineant.

Præmonitio necessaria Lectori ad emendationem Erratorum occurrentium in textu, & scholis.

TYpographorum incuria fit, vt omnis hodie Authorum industria, & labor sudet in vanum: tum quòd perfunctoriè postremæ correctioni vacent, tum quòd eam interdū prorsus omittant: tum denique quòd dum typicas formas dissoluunt, in capsas non suas, literas consimiles mittant, vnde litteræ passim pro literis sumuntur. Mutationes, itemq; omissiones, additiones, inuersiones characterū, in solecismos, & barbarismos, turpi lapsu degenerant. Quod in literis duplicibus, ss. ff. st. sl. si. fi. pariter accidit: Quo præmonito breuitatis gratia, prudens lector supplebit in huiusmodi, vt & in diphtongis, & accentibus; vel recurret ad textum in duobus sequentibus tomis Omniloquij Rationalis distributum in locos communes. Similiter in emendandis marginum textus Erratis; diligenter aduertendo in fine argumentorum cuiuscumque capitis, ad quod verbum Omniloquij rationalis remitto lectorem. Hic interea notabiliora, quibus sensus euertitur, aduerto, principium, medium, & finem paginæ his literis signans, p. m. f.

Errata in textu Tertulliani sic corriges.

IN Præfat. pag. 1. in m. vtrisque. In textu pag. 30. in m. animas. 38. in f. contrectet. 39. à p. comarum. 51. in m. probat religionem. 53. in p. confusam: negat inquirendos, vt innocentes: & mandat puniendos, vt nocentes: ibid. in m. audire. 55. à m. teriore. 58. à m. credatis. & ibid. à m. Persas. 62. à p. liberatum. 74. à m. libidinis. 76. in f. precationibus. 80. à p. quam gent. 87. in m. spiritualiter. 96. in m. subducebatur. 97. in m. erunt. 104. à p. ferre. ibid. formam. 108. à m. adimpleri. 117. à p vniuira. 118. à p. ciuitatem. 123. à p. communio. ibid arx, 129. in p. conterere. 134. in p. fœminas. 140. in p. atquin. 154. in m. dum, ibid. materia. 162. à m. placeo. 165. à p. tam dignitatis, quàm. 176. à m. potare. 181. à p. colendæ. 183. in m. sacrificiorum. 184. in m. regionum. ibid. à m. interitum. 187. à m. nonnumquam. 196. in m. desciuerit. ibid. Igitur. 234. à m. portenduntur. 235. in m. auribus. 241. in f. admittunt: atque. 243. in p. poteritis. 245. in m. ecce dedi te in. ibid. in m. carceris. 247. à p. Apostolos. 280. in p. exsuscitatus. 306. in f. partis. 311. in f. Charisma. 315. à p. genesim. vniuersis. 318. in f. eius. 324. in m. potuit. In summo. 327. à p. restituturum. legem. 329. in titulo. ad Martyras. 330. in m. timor. 338. in f. tenetur. 347. in f. conditores. 357. in f. probate. 358. in p. Poëticum. 359. in m. Philosophos. 367. in f. infamiam. 374. in m. decet. 375. à p. subtrahunt. 378. tit. de Oratione. 381. tit. de Pallio. ibid. à p. Philosophia. ibid. à m. Vestire. 390. à p. Patet. 396. in m. insultaturos. 414. à p. circulatoribus. 430. in m. inaccessibilem. 431. in m. esuriem. 433. in f. consummem. si Messiam. 446. in m. Cataphrygibus. 462. in p. iam. 493. à p. exsurge. 495. à m. impugnant. 497. in f. concinnatur. 498. à m. Deum. 506. à p. demandatione. 508. à p. prodest. 511. à m. Ergo. ibid. in f. non videbatur. ibid. secessu. 515. in f. sponsæ. 525. in tit. Scorpiacè. 526. in m. Adorate. 542. à m. spectaculorum. 547. in f. Miltiades. 551. à m. sappararetur. 552. à p. sudauerit. 557. in m. abiturum. 579. in m. portentosior. 584. in f. continentiam. 586. in marg. æternum. 591. in f. identidem.

SECVNDA PARS:

IN QVA TEXITVR, DISCVTITVR, ET DILVITVR Alphabetum Errorum perperam adſcriptorum. S. Auguſtino, in quos Tertulliano adfinis minùs acutè cernentibus viſus eſt impegiſſe.

VBI PACIFICE, MERO AC SIMPLICI veritatis, ac debita tanto Patri pietatis inſpectu, tota S. Auguſtini Doctrina, maximè de Prædeſtinatione, Gratia, & Libero Arbitrio, non jam priuata Doctoris vnius, ſed CATHOLICA, & Eccleſiæ Apoſtolicæ ac Romanæ Doctrina, & ad S. Scripturæ, Patrum, Conciliorum, SS. Pontificum, & Tridentinæ quammaximè Synodi, & Conſtitutionis Innocentij X. in quinque propoſitionum cenſura, Regulas exactè reducta, prorſus Orthodoxa conuincitur.

CVM DVPLICI INDICE, ALTERO S. SCRIPTVRÆ Selectioris ibidem illuſtratæ, altero rerum notabilium.

Operâ F. CAROLI MOREAV Auguſtiniani communitatis Bituricenſis.

Mendaces oſtendit qui maculauerunt illum, & dedit illi claritatem æternam. Sap. 10. 14.

PARISIIS,

M. DC. LVII.

INDEX ALPHABETICVS

RERVM NOTABILIVM,

QVÆ CONTINENTVR IN REFVTATIONE ERRORVM PERPERAM adſcriptorum S. Auguſtino. In quibus viſus eſt Tertulliano adfinis minus acutè cernentibus aberraſſe. Prior numerus paginam, ſecundus columnam indicat, cum intermediis litteris A, B, C, D, E.

INDICEM SCRIPTVRÆ SACRÆ HABES, cum erratis correctis in calce huius ſecundæ partis.

Bona propria repetere coram judice num liceat.

Christus mortuus pro omnibus.

Coniugij actus, prolis, aut voluptatis causa.

Coniuges non possunt jus copulæ etiam ex consensu, tertiæ personæ tradere.

Creatio mundi an fuerit in instanti.

Doctrina S. Augustini non est priuata, sed Catholica.

Eucharistiæ realitas figurâ non excluditur.

Gratia per se efficacia, non tollit libertatem.

Hæretici Augustino abutuntur, nullâ eius culpâ.

Infantibus Eucharistia quo sensu necessaria.

Infantes non Baptizatos pœnâ sensus torqueri omnium leuissimâ.

Maria Virgo sine peccato originali concepta, omni caruit actuali.

Prædestinat Deus reprobos ad pœnam, non autem ad culpam.

Retractationes Augustini laudabiles.

Veritatis terminos non transilit Augustinus Doctrinâ transcendens alios Patres.

Virtutes Morales infidelium, quales.

FINIS.

PRÆLECTIO TOTIVS DOCTRINÆ S. P. AVGVSTINI

de gratia, cæterisque connexis, cuicumque huius Operis lectori pernecessaria. Quâ breuiter, & clarè mens Sanctissimi Doctoris, Omniloquij Tertulliani illustratoris præclarissimi, eiusdemque censoris æquissimi aperitur; & visa imperitis eius dogmata duriora molliuntur: quâque conuincitur, ea non, vt autumant, fuisse ab Innocentio X. in quinque Propositionum censurâ damnata: sed ex aduerso, dictæ Propositiones, ex Sancti Doctoris & Patris nostri principijs damnatæ reuincuntur. Quâ tandem Autor huiusce operis, velut amussi exactissima librari, & quicquid in hac maximè causâ toto opere tractatum est, intelligendum esse exertè declarat.

APERNAITAS retulo mussitantes, & Christi verbis super oleum & chrisma nominis emollitis, Io. 6. 60.
de suauissimo carnis suæ ferculo, & virginei sanguinis poculo duritiem caussantes; cùm sincera ac liquida
S. P. Augustini doctrina seueritatem audio, ne dicam, reprobam cruditatem obiectantes. Et cùm beatæ
memoriæ Innocentius X. ex eiusdem Catholica doctrina, ab omnibus præcessoribus suis in hodiernum receptissima
principijs, quinque propositiones erroneas, impias, hæreticasque dedamnauerit, vti conceptis eiusdem
verbis ac sententijs, sacro-sancta Synodus Tridentina, Lutheranam ac Caluinianam hæresim prædamnarat;
ipsammet Augustini doctrinam, ab initio mendax & calumniator diabolus indoctæ plebiculæ In. 8. 44.
suasit ab eodem Pontifice fuisse damnatam.

Mihi certè liceat indignissimo, & omnium discipulorum eius minimo, vel vt fidem meo adstruam operi, vel vt gloriæ
Patris tuendæ collaborem, incumbit; Catholicam in omnibus tanti Patris ac Magistri defensare doctrinam; & quod ipse pro In. 6. 61.
Domini Capernaitis, hoc pro ipso eius obtrectatoribus respondere, ipsi duri, non sermo. In quo quidem inscripto censuræ Pon- Aug. in Psal. 88.
tificiæ elogio, duæ lippientibus oculis species cæcitatis concurrunt: vt quæ non sunt in hac doctrina, videre videantur: Tertull. Apol. 9.
& quæ sunt, aut non videant, aut si vident, inuideant. Sic hominū mentibus serpens antiquus illudit: sic callidus veterator,
& interpolator veritatis, imperitos ludificat paruulorum sensus: vt qui stantis ab exordio hominis, contra Dominum infla-
tæ, etiam lapsi, quantùm arte præualet, erigat libertatem. Tantâ peruersitate tortuosus, tam veri denuò ac recti coluber,
vt Regiam omnipotentis Dei Maiestatem, nullius indigam, homuncioni vilissimo subdito, Dominum Optimum mancipio Psal. 15. 2.
pessimo; strenuissimum Ducem timido ac transfugæ in hostis castra militi gregario; patrem pientissimum ac beneficentissimum
ingratissimo filio; iudicem denique æternæ pœnæ arbitrum capitaliter offensum, reo sceleratissimo, sua faciat indul-
gentia & gratia debitorem; iniquitatis futurum aliàs iniquissimum vindicem. Qui ergo per inuidiam tumidus semper Matth. 20. 15.
& ferox saeuit in Dominum; mirum si primordialis superbiæ tenacissimus, gratiæ veræ, hoc est indebitæ, humilitatisque
perpetuo defensori, & fidelissimo gloriæ Dominicæ curatori, calumniæ aliquid atrocioris indulgeat. Quoniam itaque
sæpè in inuidiam tracta est sincerissima Sanctissimi Patris doctrina, non solùm ab aduersarijs gratiæ Pelagianis, dum viueret;
sed etiam eo ad felicem metam propiùs accedente; post ipsius quoque obitum à Massiliensibus & Genuensibus: hac verò tem-
pestate à plerisque diuersarum partium scriptoribus: id vnum mihi propositum, in huius primi Tomi Operis calce, integerrimi
Doctoris impetita crebriùs dogmata, ab omni erroris labe & censurâ purgare; donec differo in secundi Tomi præfatione Apo-
logeticâ, ex sancti Prosperi subtilissimi Augustinianæ Doctrinæ Disquisitoris mente, veram & genuinam Patris nostri in
præmissis omnibus argumentis sententiam aperire. Priùs hîc breuiter & exertè quid ipse longâ & indefessâ librorum S. P.
Augustini lectione, cum Præcessorum, coæuorum, & posteriùs eius Patrum, Pontificum, & Conciliorum peruigili conla-
tione perdoctus, de Prædestinatione Sanctorum, reprobatione malorum, gratiâ Dei verâ, hoc est gratuitâ, & libero hominis
arbitrio sentiam, enarrabo.

Primùm itaque dico & sentio, Deum Opt. Max. omnium ab æterno præscium futurorum, in Adamo generis Principe,
quem fecerat rectum, voluntariè exorbitante, vniuersam humani generis massam præsensisse corruptam. Quam cùm iustè Eccle. 7. 30.
posset totam cum capite, æterno damnare supplicio, non ex operibus iustitiæ, sed secundùm misericordiam suam, gratis Tit. 3. 5.
quos voluit, elegit, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam, multos voca- Rom. 9. 23.
uit ex Iudæis & Gentibus: ex quibus turbam magnam ex omni tribu, lingua, populo, natione, terris vndique ex Matth. 20. 16.
omni plaga patentibus ianuis, ad Ierusalem cælestis beatitudinem prædestinauit electos. Et his quidem gratias & bene- Apoc. 7. 9.
ficia præparauit, quibus certissimè simul ac liberrimè, nullâ coactione, nullâ necessitate liberentur. Illos adoptionis & Apoc. 21. 13.
Regni filios, suâ gratiâ sanctificatos, suâ numquam gubernatione destituit: quibus, licet originalis culpa, & æterna pœna Aug. l. de dono perseuer. c. 14.
reatu dimisso; adluctam, & cum adiutorio gratiæ victoriam, concupiscentiâ & quotidianâ diaboli tentatione relictâ, spi- Aug. lib. 11. de Gen. ad Litt.
ritum precum misericorditer infundit, in quo clamamus Abba Pater, vt ille qui nouit figmentū nostrū, misereatur, c. 6.
quomodo Pater miseretur filiorū. Ex gratiâ quippe adoptionis velut fonte diuinæ bonitatis, manat in omnibus iustificatis Zach. 12. 10.
adiumēdis, sufficiēs orationis donū, quo possint, & in singulis tētationibus suis diurnū poscere, & in Spiritu sancto, actualiter Rom. 8. 15.
adiuuāte infirmitatem nostram, & nomine Iesu in ipso inuocato, quidquid saluti congruit, postulantes sicut oportet, au- Psal. 102. 14.
xiliū obtinere. Quod quisquis peruicaciter negat, totū frustratur Euangeliū, & Paulum; & indignum Deo Patre miseri- Rom. 8. 26.
cordiarum, Filio Redemptore, & Spiritu adoptionis Sancto, dogma sustinet execrandum. Si credimus, bibimus; & 1. Cor. 12. 3.
vnusquisque in seipso debet agnoscere si bibit, & si viuit ex eo quod bibit: non enim nos deserit fons, si non de- Rom. 8. 26.
seramus fontem. Diligenter autem aduertendum est in curandis languidæ naturæ nostræ morbis longè aliter à Medicis Aug. tract. 32. in Io. 7. & de
ægre solitum Deum. Nam Medicis homo, cùm sanauerit hominem iam de cætero sustentandum elementis & ali- nat. & grat. c. 26.

**

mentis corporalibus, vt eadem sanitas apto studio conualescat atque persistat, Deo dimittit. ipse autem Deus per Mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum spiritaliter sanat ægrum, vel viuificat mortuum, id est, iustificat impium; & cum ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam, iustitiamque perduxerit, non deserit nisi deseratur, vt piè semper, iustéque viuatur. Sicut enim oculus corporis, etiam plenissimè sanus, nisi candore lucis adiutus non potest cernere: sic homo etiam perfectissimè iustificatus, nisi æternâ luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non potest viuere. Sanat ergo Deus, non solùm vt deleat quod peccauimus, sed vt præstet etiam ne peccemus. *Sed quoniam licet iustificati & sanati gratiâ medicinali Saluatoris, ex innata superbia diuini beneficij simus ingrati*, citò potest subrepere animo humano, vt quod benè operatur suum quodammodo existimet, & dicat in abundantia sua, non mouebor in æternum; ideo qui in voluntate sua præstiterat decori eius virtutem, auertit paululum faciem suam, vt qui hoc dixerat, fieret conturbatus: quoniam ipsis est tumor ille sanandus doloribus. *Intumuerat Petrus, & mori (pro Domino posse præsumens, se enim nuspiam negaturum contra Dominum contestatus, exteriùs interiùsque admonitus, vt vigilaret, & oraret, ne in tentationem intraret, humilitatem, vigilantiam, orationem, inspirationem iteratam Domini deseruit, & ad modicū à Domino desertus, quantùm ad gratiæ efficacis auxilium, spernens* modica, & paulatim decidens, *mortale scelus negationis incurrit. Ita prorsus iustis plerumquè euenit.* Deserit aliquantum Deus, vnde superbis; *quia superbis, non vt superbias: prior enim superbiendo Deum deseris, tuis viribus, non eius gratiæ benefacta tua, eius vera beneficia referendo*; vt scias non tuum, sed eius esse, & discas non superbus esse.

Quod autem Deum Psaltes deprecatur, adiutor meus esto, nè derelinquas me, Spiritum sanctum tuum ne auferas à me: benedictus Deus qui non amouit orationem meam, & misericordiam suam à me: *vel cùm S. Augustinus scribit*: gratiam subtrahi, aliquibus non dari, alijs ad tempus dari, cor indurari, &c. *Non sic accipienda sunt hujusmodi verba, quasi Deus auferat quod dedit*; nemo enim amittit, nisi qui dimittit: *sed quòd iustè gratiam efficacem conferre cesset ingratis, qui sæpius interiori gratiæ resistentes*, & primam charitatem relinquentes, ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedentes, *Deum gradatim deserunt, eiusque timorem abjiciunt. Qui tandem*, cùm venerint in profundū, contemnunt, & secundùm duritiam cordis, & impœnitens cor, thesaurizant sibi iram Dei. *Et quia gratiam efficacem, non confert iratus; & duritiem cordis molliendo non aufert: amouere, vel auferre, siue subtrahere dicitur, non sufficientia quidem, sed efficacia S. Spiritus auxilia; qui* postulat pro sanctis, *id est postulare facit*, adiuuans infirmitatem *cùm ex aduerso, non imprecans quidem, sed Prophetans Dauid, de impio & obdurato cecinerit*. cùm iudicatur exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum.

Quia porro iuxta Doctorem Angelicum, qui propter semetipsum vniuersa operatus est Dominus, *non vno Patris & misericordiæ nomine, sed & iusti vindicis honore gloriatur, vt ostenderet in reprobis, sicut in Esau & Pharaone, vasis iræ & contumeliæ, virtutem iustitiæ suæ: occulto licet, iusto tamen iudicio, in perditionis massa reliquit, quos ab æterno præsciuit vel in originali peccato, vel in actuali mortali voluntario morituros.* De suo bonus *in electis*, de nostro iustus *in reprobis. Ex his infantes plurimi sine regenerationis lauacro decedentes, cum Augustino, Fulgentio, Gregorio magno, venerabili Beda, alijsque tam pœnâ damni quàm sensus*, licet omnium mitissimâ, *non improbabiliter dixi puniendos. Cùm enim ex multorum Summistarum sententiâ constet, (nudè & simpliciter refero)* opinionem aliquam esse probabilem, quam vel vnus grauis Doctor asserat, nec errare qui probabiliori relictâ secutus fuerit probabilem: *quis mihi iure succenseat, si tot grauissimis Patribus, in scriptura & ratione fundatissimis vltrò subscribam? Atenim quis Originalis peccati grauitate pensatâ, natos iræ filios, proindéque gehennæ, possit concipere in Adam actualiter peccante, habitualiter à Deo auersos; quin simul ac semel intelligat, cum eodem primo parente, actuali complacentiâ in creaturam, hoc est Euam secundùm Augustinum, peruersè conuerso, habitualiter esse conuersos? Quòd si auersioni à Deo, maximam omnium damni pœnam, in cuius comparatione omnis alia pœna sensus penè nulla reputatur, respondere fatentur; quid tergiuersamur leuissimam conuersioni ad creaturam, non baptizatis infantibus esse debitam? Itaut eis sicut Adæ auersio, ita & conuersio imputetur. Maximè cùm & baptizatis superstitibus, donec vsum rationis attigerint, & actu peccare potuerint, non iniustè sciamus, grauissimos morbos, & etiam dæmonum, quorum dominio, adoptionis gratiâ sunt eruti, dirissimas interdum vexationes infligi. Denique tùm* delictum ex vno in omnes in condemnationem, *& non tantùm* magni, sed & pusilli *sint extremo iudicio iudicandi: & paruuli non baptizati exclusi regno, vitâ æternâ, & Christi dexterâ, sint ad sinistram ignis supplicio, & combustioni deputati, scripturâ testante, & duos tantùm à iudicio terminos definiente: non video quid feritatis, & barbariæ, S. Augustini sententia, sit imputandum, quâ leuissimâ omnium pœnâ sensus docuit esse plectendos*: vbi sapiens flamma, & ignis quædam subterranei rationalis disciplina, tantùm exigit à singulis pœnæ, quantùm fuerit in reis culpæ. *Hinc non miror nostrum Fulgentium id* firmiter, & nullâ dubitatione credidisse, contrariamque damnasse sententiam: *& nostrum pariter Gregorium Ariminensem Ordinis Eremitici Generalem, omnes in contrarium objectiones dissoluisse, nec Patrum sententiam temerè quemquam reprobare debere, & hoc dum Parisijs Doctor Sorbonicus, & Theologiæ Professor ageret, perspicacissimè docuisse.*

Gentiles adultos præter originale mortalia committentes, in ijsque morientes vtraque pœnâ plecti prorsus indubium: qui quia sine lege Moysi & Christi contra legem naturæ scriptam in corde peccauerunt, sine lege, inexcusabiles peribunt. Certum mihi tamen est, ex his plurimos, ex reliquijs insitæ naturaliter rationis, quâ Dei verbum illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, aliqua virtutum moralium opera peregisse, licet multùm concupiscentiæ, vanitatis & amoris proprij actibus admixta: in quibus æquus arbiter meritorum Deus, rectum à prauo discriminans, illud mercede terrena diuitiarum & gloriæ temporalis, istud in hac & futurâ vita secundum mensuram delicti, *pœnâ meritâ solitus repensare. Augustinum itaque, Chrysostomum, Hieronymum, Prosperum, Gregorium magnum, Bedam, nostrumque Casalium in libro super his Concilio Tridentino dicato, cæterosque suo loco citandos secutus, hæc summatim elicio. Primò opera ipsa moralia Gentilium ex genere suo, siue vt loquitur Augustinus, ex officio bona esse & laudabilia. 2. Ab ipso Deo bona, in quantum bona, mercede suâ transitoria munerata. 3. Eorum intuitu Gentiles minus prioribus & sceleratis in inferno puniendos. 4. Eos ex signato rationis lumine non penitus extincto, humanitatis aliquid secundum hominem sanum sapere & agere potuisse ex Deo naturaliter cognito, & proclius in sui similem affectus pondere, alteri non faciendo, quod sibi fieri noluissent. Tamen non iuxtà Augustinū solum, sed & plures Patres, & ipsa Apostoli verba in hac causa etiam a Bonif. II. Papâ relata, secundùm Deum* omne quod non est ex fide peccatum esse, *& nihil infidelem, non tantùm vitæ æternæ meritorium, sed propter concupiscentiam & peccatum originale in Ethnicis plenissimè vigens, grauioresque tentationes diaboli, vix vtait Augustinus, ipsos aliquid verè ac solidè boni, ex integrâ scilicet causâ, operatos fuisse Gentiles, intentionis maximè rectæ defectu: finis quippe præ cæteris causis in moralibus est pensandus.*

Tertium genus est, hominum reproborum, qui perceptâ fide & baptismi gratiâ, gustato dono cœlesti, in vacuum gratiam Dei receperunt, *& interiori gratiæ sæpius resistentes*, abysso abyssum inuocante, *non cessantes*

Aug. ibid. c. 27.
Psal. 29. 9.
Eccle. 19. 1.
Aug. ibid. Sup. c. 28.
Psal. 16. 13.
Psal. 50. 12.
Psal. 65. 19.
Aug.
Apoc. 2. 4.
Luc. 8. 13.
Prou. 18. 3.
Rom. 2. 5.
Rom. 8. 27.
Rom. 8. 26.
Psal. 108. 6.
Prou. 16. 4.
Rom. 9. 17.
D. Thom. ibid.
Tertull. de Resur. c. 14.
V. infra p. 2. 81. & seq. Aug. enchir. c. 93.
Layman. Theol. mor. lib. 1. tr. 1. c. 5. §. 2. n. 6.
Tannerus Theol. schol. dis. 2 q. 6. dub. 3.
Filiucius quæst. mor. tract. 21. c. 4. n. 118.
Sanches in summ. lib. 1. c. 9. n. 7.
Chrysost. t. 2. homil. 24. à m. in Matth. c. 7.
Rom. 5. 18.
Apoc. 20. 12.
Io. 3. 5.
Matth. 25. 33. & seq.
Tertul. Scorp. 7.
Aug. homil. 16. ex 50.
Fulgent. de fide ad Petrum c. 27. & c. 44.
Gregor. Ariminen. in 2. sent. dist. 61. q. 3. vide infra pag. 83.
Rom. 2. 12.
Io. 1. 9.
Aug. de Ciuit.
Deut. 25. 2.
Vide alph. ect. imput. de Gentil. virt. pag. 131. & seq.
Bonifac. 2. in epist. ad Cæsar.
Rom. 14. 23.
Hebr. 6. 4.
2. Cor. 6. 1.
Psal. 41. 8.

non necessariò, sed suâ sponte, etiam cum voluptate peccantes, ac Deum Patrem misericordiarum iterato relapsu deserentes, ab eorundem, quantum ad auxilia efficacia iustissimè deserti, cuius nutibus vita nostra momenta decurrunt, morte peccatorum pessimâ in finali impœnitentia peccato moriuntur, quod iustus iudex, cum toto præcedentium peccatorum contextu præsciens Deus, eos ab æterno meritissimè reprobauit, & grauioribus pœnis à gentilibus, ingratitudinis merito destinauit.

Trifariam porrò Christi Passionem pro omnibus impensam, ex pluribus Augustini locis apertè distinxi, satiatissimè profitens, Christum Dominum primò quidem quantum ad se, & voluntatem antecedentem, & quoad sufficientiam, pro omnibus omnino hominibus, ipso etiam reprobissimo Iudâ, natum, passum, ac mortuum. 2. Efficaciter pro omnibus fidelibus, & quibuscumque, vt habet Consilium Tridentinũ, siue Iudæis, siue Gentibus, meritum passionis eius communicatur. 3. Efficacissimè pro omnibus prædestinatis, qui sunt oues eius propriæ, quas Pastor bonus ab æterno separauit ab hædis, & in die iudicij ad æterna pascua nominatim est vocaturus à dextris. Quod tamen omnibus à Deo detur adoptionis gratia & fidei, qua possint etiam infideles Deum verum, & Dominum nostrum Iesum Christum pijs & fidelibus orationibus inuocare, apertè repugnat Apostolicæ veritati. Non enim omnium est fides. Et qoomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Gratiam adoptionis sine caligine manifestum est non dari paruulis sine baptismo decedentibus. Quantùm ad actualem efficacem, scimus iustis ad singulos actus dari, sine quâ nec iustè viuant, nec bonum aliquod supernaturale cogitent, velint, operentur, vt par est. Quibos non datur, iusto iudicio non dari. Peccatori autem & Dei hosti gratiam deberi, quis sanum dicat? Et hanc tamen ex misericordia, quam in ira non continet Deus, optimus pessimis frequentissimè præstat.

Psal. 33. 12. Io. 3: 4. 5. Proposit. ab Innoc. damnata ex princip Aug. v. a p.p.17. Sessione 6. cap. 2. & 3. Io. 10. 3. Matth. 25 34. 2. Thess. 3 2. Rom. 10. 14. Aug. in ep. 107. ad Vital. & ep. 106. ad Paul. bis repetit. Prosp. c. 10. cont. Collat. Psal. 76. 10.

Nec inficior, immo indubitanter affirmo cum Paulo, sine pœnitentia esse dona & vocationem Dei: & gratiam Dei, esse vitam æternam, nisi eam, Spiritum extinguens, librè peccans, & iustitiam suam sponte deserens, peccato interimat. Qui enim biberit ex hac aqua gratiæ, quantum in ipsa est, fiet in eo fons aquæ salienös in vitam æternam. Quotidianis enim sufficientis gratiæ iuuatur auxilijs, quibus interius mouentibus, diuinis homo possit obedire mandatis, nisi voluntarium ipse ponens obicem, præualente concupiscentia resistat, & diuinæ bonitatis auxilia ingratè respuat, contumeliam faciens Spiritui sancto, & sanguinem testamenti pollutum ducens, Christumque rursum in corde suo crucifigens. Si enim edomitâ per gratiam excitantem & iuuantem, quam sufficientem Thomistæ vocant, cupiditate, vberrimis dies, feruenti oratione posceret auxilium, ad omnia Dei præcepta actu seruanda, Sacramentorum etiam piâ susceptione, non tantùm gratiæ habitualis augmentum, sed & ad singulos actus pios actualem gratiam efficacem, secundùm Dei promissa obtineret, & in finem vsque, cum speciali auxilio, vt habet Concil. Trid, perseuerare posset.

Rom. 11. 29. Rom. 6. 23. 1. Thess. 5. 19. Io. 4. 14. Hebr. 10. 29. Aug. de grat. & lib. arbit. c. 15. Aug. concione 27. in Psal. 118.

Impossibilia autem, vt ait Augustinus, non præcipit Deus, sed iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis; vt expressissimè verbis eius Sancta Synodus Tridentina definiuit. Quapropter prima & secunda ex quinque propositionibus, ipsissimis S. Augustini principijs, Innocentij X. Pontificis Maximi constitutione meritissimâ damnatione proscripta sunt: Omnis etenim culpa, etiam vltimi lapsus quem quilibet iustificatus incurrit, illius est contumacia imputanda: cùm nullâ coactione, vel necessitate labatur. Nulli enim sanctificato vires obedientiæ Deũ subtrahere, id est auxilia gratiæ sufficiẽtis subducere, cũ D. Prospero credimus, & fusius in Vindicijs Augustinianæ doctrinæ in limine secundi tomi præmittendis videbimus. Qui quidem sicubi ab Augustino dicatur subtrahere vires iratus, non de communi sufficiente gratia, quæ dat posse, sed de efficaci ad actionem applicante, intelligendum esse profiteor. Tantũ enim abest, vt iustis aliqua Dei præcepta sint impossibilia, vel vt desit ipsis gratia quâ possibilia fiant; quin ex aduerso sentiens scripserit Augustinus, nec aliquid potuisse impossibile imperare qoi iustus est: nec damnaturum hominem pro eo qood non potuit vitare qui pius est. Nemo enim melius quantum possumus nouit, quàm qui nobis ipsum posse donauit.

Sess 6 can. 12. 1. Propositio ab Innoc damnata ex verbis Aug. Concil. Trid. sess. 6. cap. 11. & Can. 10. Aug. de nat. & grat. c. 43. de grat. & lib. arb. c. 6. In Respons. lib. 1. cap. 11. & lib. 3. cap. 9.

Cæterùm quando iusti per adjutorium gratiæ efficacis bonum opus peragunt, id totum plenâ animi libertate operantur, quæ ad meritum, vel demeritum, expressè, nec semel, iuxta constitutionem Innocentij X. non præcisè in sola libertate à coactione, sed etiam in ipsa indifferentia, & libertate à necessitate dixi consistere: quâ licet gratia efficaciter operante, potest libertas dissentire si velit: agere, vel non agere; tentationi cedere, vel resistere. Vnde quoties Augustinus docuit, Deo volenti saluum facere, nollum homiois resistere arbitrium: gratiam quâ duritia cordis aufertur, à nullo duro corde respui; & Gregorius magnus, sicut nemo obsistit largitati vocantis, ita nullus obuiat iustitiæ relinquentis. Includere ergo Dei est, claosis non aperire: obdurare, quippe per iustitiam dicitur Deus, quando cor reprobum, per gratiam non emollit; Non intelligi de quacumque sufficiente interiore gratia, sed solummodo efficaci, & de absoluta voluntate Dei, quâ suauiter & fortiter disponens omnia, liberè facit ex nolentibus volentes, praua in directa faciens, & aspera in vias planas. Cui tamen gratiæ quatumuis efficaci, possent homines dissentire si vellent: sed implicat eos de facto consentire simul, & dissentire: & gratiam efficacem esse, & non efficacem, propter actuum incompossibilitatem. Et hanc plenissimam, tàm à coactione, quàm à necessitate libertatem, contra Manichæos propugnauit Augustinus; nec à gratia an- ... violari, sed potius eius munere ad bonum peragendum, ad singulos actus iuuari ac perfici docuit scribens contra Pelagianos: ac miris modis à Deo conciliari libertatis & gratiæ concordiam, vtraque saluâ & integrâ permanente. Vnde cùm gratiam efficacem inuincibilem, indeclinabilem, &c. vocat; nec cogentem dixit, nec impositâ ad vnum amplectendum necessitate, & sublatâ omni indifferentiâ, eligendum determinantem, intelligi voluit; sed infallibilem tantùm effectum ei tribuit, cui tamen libera potest humana voluntas resistere, si velit; licet ei numquam de facto resistat. Frustra aliàs Ecclesiasticum ipse scribentem induceret: Qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala & non fecit. Ideo stabilita sunt bona illius in Domino. Sicubi verò necessitatem inducere videatur Augustinus, neutiquam eam humanæ libertati imposuit, sed ex Psalte, & Apostolo, vel consuetudini mala, vel ex originali peccato concupiscentia relicta, quam inuiti toleramus; licet ei liberi, sicut & gratiæ efficaci consentire, vel dissentire possimus. Sic enim Psaltes de necessitatibus animam suam liberari poscebat, sicut Apostolus, quis me liberabit de corpore mortis huius? quo sub lege peccati captiuatus, non quod volo bonum, inquit, illud ago, sed quod nolo malum istud facio: & rursum sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest: & iterum, caro concupiscit aduersus spiritum, &c. Vt non quæcumque vultis, illa faciatis. Quæ omnia cum Augustino Patres de concupiscentiæ motibus, quos rationalis appetitus patitur, vniformiter exponunt. Quod si fortè sapius libertatem vtramque, à necessitate, & coactione conjunxi, non tamen vtramque confudi, sed nisi semel atque iterum factâ expressâ mentione libertatis à necessitate, crebrius superuacua repetitionis tædio lectorem afficere.

1. Proposit. ab Innocent. damnata ex S. Aug. princip. Aug. ser. 61. de temp. 3. Proposit ab Innocent. damnata, ex princip. S. Aug. Vide infra pag. 61. col 1. d. & col. 2. a. & seq. & p. 63. d. 1. & parte 3. 85. d. 2. Aug. de prædest. SS. c. 8 Greg. 12. mor c. 5. 4. Proposit. ab Innoc. damnata. Concil. Trid. sess. 6. cap. 4. Augustinus de fide Cont. Manich. c. 9 & 10. de act. cum Felice, c. 5. & Cont. Secund. c. 14. Aug de corrept. & grat. c. 12. de prædest. SS. c. 5.

Cum Angelico Doctore gratiam actualem partior in operantem, & cooperantem. Quatenus enim voluntatem monet ad benè volendum & agendum, dicitur operans, siue excitans: & quatenus cooperatur cum voluntate nostra bonum ad quod monet, dicitur cooperans, seu adiuuans, vel auxilians. Quod pulchrè ibidem explicat, his verbis; Operatio, inquit, alicuius effectus non tribuitur mobili, sed mouenti. In illo ergo effectu, in quo mens nostra est mota, & non mouens, solus autem Deus mouens, operatio Deo attribuitur, & secundùm hoc dicitur gratia operans. In illo

Aug. ser. 113. de diuer. Eccli. 31. 10. 1 2. q. 111 a. 2. ad 4 Ibid. in corp.

autem effectu in quo mens nostra & mouetur, & mouet, operatio non solùm attribuitur Deo, sed etiam animæ;
& secundùm hoc dicitur gratia cooperans. *Quam doctrinam Scholæ Angelus à superioris ordinis Archangelo ne di-*
S. Aug. l. de grat. & lib. arb. c. 17. *cam Cherubino hausit Augustino*: Qui, inquit, vult facere Dei mandatum, & non potest, *supple proximè & com-*
pletè, iam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc paruam, & inualidam: poterit autem, *proximè, & actu fa-*
ciet, cùm magnam habuerit & robustam. Quando enim Martyres magna illa mandata fecerunt, magna vtique
voluntate, hoc est magna charitate fecerunt, &c. Ipsam charitatem Apostolus Petrus nondum habuit, quando
1. Io. 4. 18. timore Dominum ter negauit. Timor enim non est in charitate: sicut ait Ioannes Euangelista in Epistola sua;
sed perfecta charitas foras mittit timorem. Et tamen quamuis parua & imperfecta, non deerat, *en gratia sufficiens*
qua iusto nunquam deest; quando dicebat Domino, animam meam pro te ponam. Putabat enim se posse, quod
se velle sentiebat. Et quis istam, etsi paruam dare cœperat charitatem, nisi ille qui præparat voluntatem, & coo-
perando perficit quod operando incipit? Quoniam ipse vt velimus operatur incipiens, qui volentibus coopera-
tur perficiens. Propter quod ait Apostolus: certus sum, quoniam qui operatur in nobis opus bonum, perficiet
Philip. 1. 6. vsque in diem Christi Iesu *diem mortis, & iudicij; vel iustorum semitâ sicut lux crescente vsque ad perfectam diem*. Vt
ergo velimus, sine nobis operatur; cùm autem volumus, & sic volumus, vt faciamus, nobiscum cooperatur:
Philipp. 2. 13. tamen sine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus.
Rom. 8. 28. De operante illo vt velimus, dictum est: Deus est enim qui operatur in vobis & velle, *à quo omnis sufficientia*
nostra ad cogitandum, quod velle præcedit. De cooperante illo cùm iam volumus, & volendo facimus; scimus, in-
quit, quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, &c. Quid est omnia, nisi & ipsas terribiles sæ-
uasque passiones? Sarcina quippe illa quæ infirmitati grauis est, leuis efficitur charitati. Talibus enim Dominus
dixit esse suam sarcinam leuem, qualis Petro fuit, quando passus est pro Christo, non qualis fuit quando negauit
Christum. Istam charitatem, idest diuino amore ardentissimam voluntatem commendans Apostolus, dicit:
quis nos separabit a charitate Christi? &c. *Si quid porrò infra legenti occurrerit, quo neminem scripserim posse solis ar-*
bitrij liberi viribus, gratiam sufficientem absque maiori, & speciali Dei auxilio reddere efficacem; id primo dictum ve-
lim, absque gratia Thomisticæ sufficientis præiudicio, qua simplex posse tribuit, & libertatem non applicat actioni; aut
licet interiori, ex duritia cordis & concupiscentia præpollente, malo denique libertatis vsu resistimus. Secundò non posse,
Inf. p. 114. col. 1. & 2. parte. 2. alphab. error. imput. *in genere dixi, vsitatâ Christo, Paulo, Concilio Tridentino, Innocentio primo, Zozymo, Celestino citatis, scribendi normâ,*
qui nullum aliud posse, cum antiquis Patribus agnouerunt, quàm illud quod proximè dat agere, quo gratiam efficacem
propriè intellexerunt, antequam argutiores Scholæ formulæ inuentæ fuissent, quibus difficultates enodarentur, explicatio
distinguendo gratiam actualem, in sufficientem & efficacem. Sufficientem porrò non vacuo nomine, aut exitu frustrato
Aug. in Psal. 106. in versum 8. Confiteantur Domino, &c. *dixero; cùm magno Dei miserentis dono, sufficiat interim illuminando intellectus, & monendo affectus, vt nostram in*
agendo insufficientiam, & infirmitatem cognoscentes, ex propria culpa, & reluctantiâ cognitâ suffusi humiliemur, humi-
liati, amplius, hoc est efficax Dei auxilium, implorare compellamur; quem ordinem bellè describit Augustinus.

Suàres parte prima op. trip. de grat. proleg. 6. cap. 6. *Ad commendationem eius doctrinæ quod attinet, lubet cum Suare concludere.* Prosper dicit eum Apostolicè scri-
psisse, vel quia suam de gratia doctrinam ex Apostolo Paulo præcipuè sumpsit, & validissimis eius testimoniis
illam confirmauit; vel certè, quia tam verè ac fideliter de gratia scripsit, vt Apostolica Sedes Augustini doctri-
nam in his quæ ad dogmata pertinent, suam fecerit, ac probauerit, &c. Vnde tandem concludo, non tantùm in
rebus quas Augustinus certas existimat, sed etiam in his omnibus quæ simpliciter tanquam vera & probabiliora
constanter & vbique amplectitur, sententiam eius esse præferendam, nisi communis Patrum, vel Ecclesiæ au-
thoritas obstare videatur, quod rarò, vel numquam continget. Nam si alicubi id occurrerit, explicandus erit Au-
Vide infra citatũ Suar. parte 1. p. 41 c. 1. & 51. c. 1. & seq. gustinus potiùs, quàm reprobandus. *Videant, qui eius dogmata præsumunt, vt erronea, Innocentij X. constitutione*
damnata, directè, vel indirectè, verbis scriptisque famosis publicare. Neque verò quemquam puto sic à recta ratione alienum,
vt Dominicanos, cæterosque Thomistas, Angelico Doctori; Franciscanos aliosque Scotistas, suo pariter subtilissimo Scoto
laudabiliter mordicus adhærere censeat: Et me Augustinianum, licet indignum, tanti Patris ac Doctoris Ecclesiæ dogmata
profitentem, vocet in crimen. Huic vni, ceu Viro Apostolico, & in solida petra fundato, sic tutus adhæsit, consensitque de-
sertissimus Consentius, vt his ad eum verbis gratulatorijs, & deprecatorijs scriberet. Tu non editorum iam à me libro-
Consent. Ep. 219 ad Aug. in Supplem. parte 1. pag. 4, 6. rum lector, sed probandorum emendator electus es. Nam in illa Epistola, quam in illis meis libellis velut præfa-
tiunculam prætuli, huiusmodi verba conscripta sunt: placuit fluctuantem fidei nostræ cymbam B. Augustini Epis-
copi stabilire sententiâ. Cur ergo VIR DOCTRINÆ HVIVS QVÆ IN CHRISTO EST, CVLMEN, arguere palàm,
corrigendum de cætero filium dubitas, cùm SENTENTIÆ TVÆ ANCHORA, nisi morsum altiùs presserit, nos cer-
tiùs stabilire non possit? &c. DOCTRINÆ TVÆ, INGENIIQVE SERENITAS, ita nebulam nostræ mentis abstergat,
vt quod nunc cogitare non possumus, à te declaratum, oculis cordis videre valeamus.

Prudentem in hac prælectionis clausula Lectorem admonitum velim, vt quæcumque in his argumentis, tam in calce huius
primi tomi, quàm in duobus sequentibus occurrerint, iuxta præmissa, & Summorum Pontificum, & Innocentij X. me-
moratam maximè constitutionem, eiusdemque & Successorum eius mentem, & Conciliorum decreta, ad amussim exa-
ctissimam reducta accipiat: Et me non proprio ac singulari meo sensu, sed Sanctorum Patrum, Cypriani, Ambrosij, Hie-
ronymi, Prosperi, Primasij, Fulgentij, Gregorij magni, Isidori Hispalensis, Venerabilis Bedæ, Anselmi, Bernardi, Thomæ
Aquinatis, Gregorij nostri Ariminensis, aliorumque probatissimorum Doctorum lectu & perpensis attentè scriptis in ipsis-
met fontibus, totam prælectam sæpiùs S. P. Augustini doctrinam, germano, quoad tenuitati meæ per Deum licuit, sensu
intellectam exposuisse cognoscat.

Huius doctrinæ acerrimos Vindices, per omnes fermè suorum operum paginas, opto Lectores studiosos frequenter euoluere
SS. Prosperum, & Fulgentium. ex quorum alterius ad Gallos, Vincentium, & Genuenses, doctissimis disertissimisque
Responsis, calumnias olim impactas Augustino, & ab imperitis hodie refricatas, in limine secundi tomi diluens, vindex
pacificus confutabo. Nonam præmittens diaboli machinam, quam apertiùs detegam, & confringam fortiùs, quâ suasit
imprudentibus & incautis, Augustini doctrinam in dictarum quinque propositionum condemnatione fuisse proscriptam.

Cæterùm omnibus votis, S. R. Ecclesiæ, SS. Pontificum, Patrum, Conciliorum, & Doctorum eius sententiæ me Dei mu-
nere & gratiâ fuisse in hodiernum, & arctissimo ad mortem vsque fore vinculo colligatum, sacro iureiurando contestor.
S. Aug. lib. 4. ad Bonifac. c. 9 de Prædestin. SS. c. 8. Sap. 12. 18. *Ita me Deus Optimus Maximus adiuuet & Catholicam S. P. Augustini doctrinam aduersus omnes obtrectatores seruet*
incolumem, eamque Dominus & motor cordium suis aduersarijs, ex nolentibus, volentes faciens, *absque coactione &*
necessitate, & ea qua nouit, suauitate, cui subest, cùm voluerit, posse, *reddat acceptam.*

IN ALPHABETVM SENTENTIARVM,

IN QVIBVS ERRARE VISVS EST MINVS acutè cernentibus, Tertulliano adfinis Augustinus.

PRÆFATIO.

IN calce huius primi Tomi, hæreticas, erroneas, durioresque Tertulliani sententias, sanâ S. P. N. August. doctrinâ molliturus, correcturus, & in duobus sequentibus Tomis vbique vera & sincera eiusdem Tertull. dogmata, vero Sanctissimi Doctoris sapientiæ sale, sicut in totius operis Præfatione generali promisi, conditurus; operæpretium duxi, impactos primùm, minori quàm par est reuerentiâ, tanto Patri, à tot sæculis exhibitâ, & etiamnum debitâ, errores diluere, compositâ eiusdem indiuisim cum Tertulliani dogmatibus, doctrinâ Catholicâ: ne si fortè tacitus in parentis opprobrium iactata dissimulauero; vel supinâ ignauiâ eius dedecori subscribere, vel superuacuo labore, emendatione digna in Tertull. mendosiore Augustino corrigere; vel futili nulliusque authoritatis viro, profunda ac solida Tertulliani placita confirmare; vel tandem infatuato sale mittendo foras, & ab omnibus conculcando, Tertulliani scripta omnia videar infra, suprave sobrietatem sapientibus, aspergere.

In quo quidem instituto meo, & iustius priori huic volumini complendo, & duobus aliis exonerandis hac parte, aliàs hinc inde pro rerum & verborum in Alphabeto rationali occurrentium causâ dispergenda; & texendorum argumentorum ordini meliori prouidi consultius, si Alphabeto errorum Tertull. falsò adscriptos August. errores in Alphabetum reductos præmitterem; in quibus eidem videtur affinis. Veniam dabit eruditus & sapiens lector Filio pro Patre, discipulo pro magistro, Regulam Augustini ab adolescentia, & sincerissimam eius, ex limpidissimis ac nullo extraneæ fæculentiæ cæno turbatis fontibus haustam, & longo, nec pœnitendo labore professo doctrinam; si hanc ad censuram immeritam vocatam, ad recti iudicij, & tranquillæ conscientiæ, nulloque perturbationis nubilo ac turbine concussæ tribunal prouocans, cum omni inculpatæ tutelæ moderamine, absque vlla controuersia, merò ac sincero tuendæ apertissimæ veritatis inspectu propugnem.

Tertullianum recolo, leonis mihi cuiusdam mansuetudinem suggerentem, & in suam nutriculam animum demulcentem; quem certè me non imitari pro modulo, puderet. Planè obliuiscetur feritatis leo, mansuetudinis eruditione præuentus; & cum toto suggestu iubarum, delicium fiet Berenices alicuius Reginæ, linguâ genas eius emaculans: mores bestiam relinquent, scientia naturalium permanebit. Non obliuiscetur quidem naturalium pabulorum, naturalium remediorum. *Ego verò & leoninæ prorsus bilis oblitus, omni stili superbientis suggestu posito, non atratam felle Epistolam, qualem Tertull. laudauit in Paulo, sed ipso Solis radio scriptam pacificam S. P. August. defensionem aggrediar, vt cælestis filius agnosci* Tertull. de Anima cap. 24.

promeretur. Scientia nihilominus naturalium permanebit. *Vt progenuina filij in Patrem & nutricium pietate*, delicium eius factus, *calamo linguæ Vicario*, genas eius & frontem asperlas variorum errorum sordibus emaculem. Nec remediorum naturalium immemor; *non errores, multò minus hæreses, sed* naturalia pabula, *quinimo supernaturalia, & diuina, in omnibus eius libris sums conuincam. Per*
Io. 10.9. *Christum* ostium intrans, ingrediar, & egrediar, & pascua inueniam. In loco pas-
Ps. 22.2. cuæ, ibi me collocauit. *In tanti inquam Patriarchæ Ordine, Regula, doctrina, sensu quo vult & præcipit, Summorum Pontificum, Patrum, Conciliorum oraculis, sancta Mater Ecclesia Catholica ac Romana*, ibi me collocauit. *Quicquid obstrepant, nigredinem in niue, in Sole maculas, in fonte sordes, in veritate errores, in monte Galaad pascuis medicinalibus consito, cicutas & aconita permixta arguentes; hymnum cum Ecclesia in August. solemniis decantabo*: Tu de verbis Saluatoris, dulcem panem conficis, & propinas potum vitæ de Psalmorum nectare.

Ad hæc, monenti Apostolo Iacobo morigerum me, Deo donante, præstabo. Quis, in-
Iac. 3.13. quit, sapiens & disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Quòd si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari, & mendaces esse aduersus veritatem. Non est enim ista sapientia desursum descendens: sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. Quæ autem est de sursum est sapientia, primùm quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione. Fructus autem iustitiæ in pace seminatur facientibus pacem. *Parebo & Apostolo prohibenti*: Nemini dans
2. Cor. 6. 3. vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum. *Deum veracem primamque veritatem ex intimis animi medullis deprecatus, vt discussa omni caligine, detersò mentis oculo, limpidam ac sinceram hauriant omnes deposito affectu prauo, veritatis saltem apertæ notitiam.*

INDEX ALPHABETICVS.

ANgelos esse corporeos.

Animas ex traduce transmitti.

Animas iustorum vsque ad iudicium extremum suspendi à gloria & visione Dei.

Baptismum ioco datum, validum esse, nec repetendum.

Bona propria non posse à Christiano in iudicio reperi sine peccato.

Christum pro solis prædestinatis esse mortuum.

Coniugij actum extra intentionem prolis, & solo fine voluptatis, esse peccaminosum.

Coniuges posse ius corporis alteri ex consensu tradere.

Creationem mundi in instanti fuisse factam.

Doctrinam eius de gratia, prædestinatione, & libero arbitrio, non esse Catholicam, sed priuatam.

Eucharistia Sacramentum, esse figuram & significationem corporis Christi.

Gratiæ efficacis doctrinam tollere libertatem, & inducere necessitatem Caluinisticam.

Hæreticos omnes in eius doctrina fundatos.

Infantibus necessariam ad salutem esse Eucharistiæ sumptionem.

Infantes non baptizatos non tantum pœnâ damni, sed & sensus pœnâ torqueri.

Mariam Virginem non tantùm peccato originali, sed etiam actuali fuisse obnoxiam.

Necessitatem inducendo suo de gratia dogmate, meritum per consequens tollere bonorum operum.

Patres Augustino priores in causa gratiæ potius audiendos & sequendos, quam priuatam eius in ea doctrinam.

Peccata oblita, nec in anima, nec in corpore esse peccatoris, sed in legibus æternis.

Petrum Apostolum caput esse Pelagianorum, si in doctrina August. verum est, eum non peccasse mortaliter donec Christum negaret.

Petrum saltem in amputatione auriculæ Malchi, magni criminis reum extitisse.

Prædestinatos esse multos ad malum.

Retractationes Augustini satis probare, ipsum perperam multa scripsisse, nec tamen omnia errata retractasse.

Veritatis terminos excessisse, dum pro tuenda fide contra hæreticos disputaret.

Virtutes morales Gentilium peccata censuisse.

ANGELOS CORPOREOS ESSE, QVO SENSV SCRIPSERIT Augustinus, & an cum Tertulliano errauerit.

ERTVLLIANVM *infra videbimus pluribus locis asserentem Angelos in vera carne sæpius apparuisse firmissimè tenentem, eiusque errorem exponemus & confutabimus. Sed nunc nobis pro Augustino certandum est, quem volunt à Con- Lateranensi sub Innocentio 3. damnatum, eiusque singulariter opinionem reiectam, cap. Firmiter de summa Trinitate, quòd Angelos corporeos esse sustinuerit, scribens maximè in Psalm. 85. & 145. & Epistol. 115.*

Cui censura vt breuiter, & plenè ac planè respondeam, quæro primò cur tot ex Patribus, Basilio Magno, Athanasio, Methodio & cæteris cum Augustino sentientibus, vnum elegerint Augustinum, cuius in caput Concilij Lateranensis decretum incidat. Secundò num Concilium Lateranense, vtique Generale, secundam Nicænam Synodum hoc decreto damnauerit, quæ etiam fuerat septima Synodus Gener. vt sic honestè liceat Synodos cum Synodis committere. Quanquàm sciã quòd in hac Synodo magis ageretur de retinendo vsu imaginũ, & Angelos pingi posse, quàm vtrũ corporei essent? Tertiò. Falsò, sit definitum in Concilio Lateranensi, Cano. 1. de fide Catholica. Vnus est Deus, indiuisus in essentia, & discretus in personis, Creator omnium, &c. Is ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam, corporalem, & spiritalem; Angelicam scilicet, & mundanam. *Non tamen hac diuisione facta, negauit Angelos, corpora missionibus suis & operationibus congrua, vt humano more, cum hominibus quoties Deo placitum foret, congrederentur, assumpsisse. Nec vspiam alio sensu Augustinus Angelos corporeos appellauit, aut censuit; cùm apertissimè eos spiritus, siue vt loquitur Concilium, creaturas, siue substantias spiritales appellauerit, & senserit: nihil in hoc à Dionysio Areopagita cælestis Hierarchiæ cap. 2. Athanasio libro de communi essentia Patris & Filij, & Spiritus sancti; Chrysost. homil. 22. in Genesin, alijsque dissentiens. Quid enim planius, quàm quod scribit in Psalm. 103.* Spiritus, inquit, Angeli sunt, & cùm spiritus sunt, non sunt Angeli; (*id est* Aug. *missi, vt appareant hominibus, eisque diuina nuntient*) cùm verò mittuntur, fiunt Angeli. Angelus officij nomen est, non naturæ. Quæris nomen huius naturæ, spiritus est; quæris officiũ, Angelus est; & ex eo quod est, spiritus est; ex eo quod agit, Angelus est. *Et lib. 15. de Ciuit. cap 23.* Scriptum est, inquit, Aug. qui facit Angelos suos spiritus, id est, eos qui naturà spiritus sunt, facit esse Angelos suos, iniungendo eis officium nuntiandi. *Quid clarius? Quid expressius? Quid Concil. Lateranensi conformius? Piget super ea re plura congerere: euolue lector à nobis dicenda super errore Tertulliani. Cæterùm quoties occurrerit Augustinum legenti, corporeos dixisse spiritus, intellige non innata & concreta corpora putasse habere Angelos, aut esse substantias homini similes, ex spiritu & corpore conflatas; sed substantias ex natura merè spiritales, corpora suis apta ministerijs, vel prolibito, vel pronutu diuino assumentes. Nec arguendus est Augustinus si Epist. 115. ad Nebridium scripsit:* Cùm

A cogitamus aliquid, neque id nobis in nostro corpore apparet, apparere tamen posse aëreis æthereisue animantibus, quorum & sensus acerrimus, & in cuius comparatione noster ne sensus quidem putandus est. *Non enim intellexit Angelos, siue dæmones, animare aërea vel æthera corpora, per veram animationem & informationem corporum, cum quibus eorum spiritus faciant vnum compositum; sed quòd hæc corpora moueant animantium modo apparente. Hoc enim paucis interiectis ibidem explicat:* Eos qui aëreo vel æthereo corpore aliquid in corporibus agunt, quæ naturali ordine penetrant, longè maiore vti facilitate ad mouendum quidquid volunt. *Ad hæc, quid durius scripsit Augustinus, Angelos animantia vocans, quàm Ezechiel de quatuor animalibus mysticis loquens? Et quidem non de inferioris Hierarchiæ spiritibus agebat, sed de ipsis Cherubim, secundum ordinem Hierarchiæ prima tenentibus, quos tamen animalia non semel dicere, sed &*
B *pluries inculcare non dubitauit. Ezech. 1.5.* Similitudo quatuor animalium, & hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis, &c. Facies hominis & facies leonis à dextris ipsorum quatuor: facies autem bouis à sinistris ipsorum quatuor, & facies aquilæ desuper ipsorum quatuor. *Quid quòd & aliquid monstruosius interserit, nisi quòd ad omnem formam in corporibus assumptis habilitatem exprimendam significaueris: versu 6.* Quatuor, inquit, facies vni, & quatuor pennæ vni. *Capite autem decimo v. 15.* Et eleuata sunt Cherubim: ipsum est animal quod videram iuxta fluuium Chobar. *Similiter & Ioannes Apocal. 4. 7.* In circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante & retro, &c. Et requiem non habebant die ac nocte dicentia; Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. *Et quænam illa, nisi Cherubim & Seraphim apud Esa. c. 6. 3.* Clamabant alter ad alterum Sanctus? &c.

Quantum ad locum Augustino obiectum ex eius
C *enarratione in Psalmum 85 Nihil in ea de corporeis Angelis lego, vel intelligo, nisi extremâ violentiâ detorqueatur. Nullibi enim in hunc Psalmum aduerto mentionem factam Angelorum, nisi in versiculum:* Non est similis tui in dijs Domine. *Vbi quidem de dæmonibus agit, quos Gentiles in Idolis colebant.* Fingant, inquit, sibi deos pagani quos volunt, adducant fabros argentarios, aurifices, expolitores, sculptores, faciant Deos. Quales Deos? oculos habentes & non videntes, &c. Sed ista non colimus, ait, non colimus: hæc signa sunt. Et quid colitis? Aliud aliquid peius: quoniam dij gentium dæmonia. Et quid? Nec dæmonia, inquiunt, colimus. Planè nihil aliud habetis in templis, nihil aliud implet vates vestros, quàm dæmonium. Sed quid dicitis? Angelos colimus, Angelos habemus Deos. Non planè nostis Angelos. Angeli enim vnum Deum colunt. Inuenimus Angelos Apoc. 19. prohibentes homines, ne se adorarent, sed verum Deum. Sed Angelos dicant, homines dicant, quia dictum est, ego dixi dij estis, &c. Non est similis tibi in dijs Domine. Quodlibet aliud cogitet homo, non est simile quod factum est, illi qui

5. Aug.

fecit, &c. Deus instabilis est, &c. Angelos cogita, virtut[illegible], Potestates, Archangelos, Thronos, Sedes, Dominationes, non est hoc Deus. Et quid est hoc ? Solum potui dicere quid non sit. Quæris quid sit ? Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Quid quæris vt ascendat in linguam, quod in cor non ascendit: Non est similis tibi in dijs Domine. *Expectabam certe vt Augustinus subderet e* Deus Spiritus est. Deum nemo vidit vnquam. Regi sæculorum immortali & inuisibili, soli Deo. Qui solus habet immortalitatem, &c. *Sed quantis ambagibus & verborum anfractu opus habet, qui hoc loco probare voluerit sensisse Augustinum Angelos aut dæmones esse corporeos ? Nec magis vrget tertius in eum locus adductus ex enarratione in Psalm. 145. versu primo.*

S. Aug. Lauda anima mea Dominum. Cùm fuerit, inquit, tale corpus nostrum, corpus iam cœleste & spiritale, corpus Angelicum, in societate Angelorum, nec sic dabit consilium animæ. Semper enim corpus, quoniam corpus est, infra animam est, & quæuis anima vilis (*ignorans, peccatrix*) excellentissimo corpore excellentior inuenitur, &c. Natura animæ præstantior est, quam natura corporis, excellit multum, res spiritalis est, res incorporea est, vicina est substantiæ Dei. Inuisibile quiddam est, regit corpus, mouet membra, dirigit sensus, præparat cogitationes, exerit actiones, capit rerum infinitarum imagines. Et quis est tandem, fratres charissimi, qui sufficiat in laudibus animæ ? Et si in animæ laudibus deficitur, quæ laus est eius qui animam condidit? &c. Expedit tibi deficere laudando Deum, quàm proficere laudando te, &c. Sed licet corpus Angelicum inferius est quàm anima, consilium superiori (*scilicet animæ hominis, vel spiritui Angelo*) dare non potest, &c. Quando potest caro dare hoc consilium animæ ? Quis est ergo qui dicit, Lauda anima mea Dominum ? Nihil inuenimus amplius in homine, quàm carnem & animam. Totus homo hoc est, spiritus & caro. An fortè ipsa anima sibi dicit, & sibi quodammodo imperat, & se exhortatur atque excitat ? *Hic rogo an de Angelo dicat, vt de homine composito, totus Angelus, spiritus & corpus ? Rogo num quamquam corpus Angelicum sit inferius anima, spiritus Angelus dicatur ab Augustino inferior anima ? Annon res saltem æquè spiritalis, incorporea, & vicina est substantiæ Dei ? Sed dices, corpus tamen bis hoc loco dicit Angelicum. Quidni ? Sed spiritale pronuntiauit, quale futurum est nostrum cùm immortale surrexerit. Verum non ait S. Doctor, Angelum esse corpus, aut spiritum corporeum, aut ex corpore & spiritu compositum, aut spiritum corpus animantem & informantem Angelicum. Sed corpus Angelicum dixit, quale sumpserunt Angeli in claritate apparentes Pastoribus nato Domino, & mulieribus suscitato.*

S. Aug. *Miror locum expressiorem non oppositum lib. 13. de Ciuit. cap. 22.* Neque in phantasmate Angelos edisse credendum est, quando eos homines hospitio susceperunt: quamuis vtrum Angeli essent, ignorantibus, consimili nobis indigentia vesci viderentur. Gen. 18. Vnde est quod ait Angelus in lib. Tobiæ: Videbatis me manducare, sed visu vestro videbatis: id est, necessitate reficiendi corporis, sicut vos facitis, me cibum sumere putabatis. *Et quidem Hallensis 2. p. quæst. 35. Membro 4. Scotus 2. d. distinct. 8. tenent Angelos verè comedere in assumpto corpore, licet non operatione vitali. Et rursum August. Epist. 99. ad Deogratias quæst. 1. dicit Angelos non ficte nec inanis phantasmate, sed manifesta*

A *veritate, non tamen necc[illegible] se. Sed nunquam volu[illegible] A[illegible] principio commun[illegible]a, & [illegible] edisse, ver[illegible] tamen cibos in corpus [illegible]manum, per os human[illegible] similes ra[illegible] 1. p. quæst. 51. a. 3 d[illegible] cit cibum ab[illegible] non potuisse in eorum corpus conue[illegible] doretus q. 68. in Gen. Dicit e[illegible] A[illegible] edisse in phantasmate, quia vero [illegible] ra licet non animata, vel vincuciat an[illegible] dendus Suares, qui & ab hoc errore pu[illegible] A[illegible]*

B

Animas ex traduce propagari, An cum [illegible] liano, scripserit August.

Consulat lector quæ infra in Te[illegible] fusissime diccmus, refellendo eius de[illegible] ma ex traduce; & ex ibi dicendis col[illegible] viueret Augustinus, ab vllo Conc[illegible] Origine animæ; hoc enim tantummodo dete[illegible] fuit in Concil. Lateranensi sessione 8. 19. De[illegible] anno 1513. præsidente Leone 10. Nunc[illegible] cantâ grauis inuratur inscitiæ nota, vel erro[illegible] inscribatur Augustino, cum liberum ante de[illegible] Ecclesia esset cuique sentire, quod vellet. N[illegible] A[illegible] stinus ita propendebat in opinionem animæ tr[illegible] parentibus, vt non esset dispositus contrariam [illegible] veritas ei constaret. Nec ideo succenseba[illegible]

C *quòd ipse animas à Deo ex nihilo creari, contre[illegible] quòd eas peccatum originale non contrahere perti[illegible]ter, contra fidem Ecclesiæ omniumque Patrum communem sensum increetur. Id vnum certe, de quo a[illegible]tur, constantissime docebat & toto animi nisu conte[illegible]debat; omnem humanam animam filiorum Adam, [illegible] conceptus instanti, peccatum originale contrah[illegible] Quantum enim paratus esset, aliorum po[illegible] Patrum, quàm suum in hac causa quam maxime [illegible] sequi, abunde testatus est, in Epist. 28. ad Hier[illegible]mum vt videmus. Cum enim dixisset.* Obic[illegible] quomodo hæc opinio defenditur, qua c[illegible] animę, non ex illa vna primi hominis fieri [illegible] sed sicut illa vna vni, ita singulis singulæ. *S[illegible] post multa.* Doce igitur quid sentire, quid di[illegible]

D debeamus, vt constet nobis ratio nouarum animarum sigillatimque factarum singulis corporibus. *Et post multa:* Quærenda, inquit, causa est atque reddenda, quare damnentur animę quę nouæ creantur singulis quibusque nascentibus, si præter Christi Sacramentum paruuli moriantur. Damnari enim eas, si sic de corpore exierint, & sancta Scriptura, & sancta est testis Ecclesia. Vnde illa de animarum nouarum creatione s[illegible]ntia, si hanc fidem fundatissimam non oppugnat, sit & mea: si oppugnat, non sit & tua. *Quis hoc contradicat, quis insultet Augustino quasi repugnanti Ecclesiæ & Conciliorum sensui, quæ nihil adhuc a Spiritu sancto acceperat suis fidelibus reuelandum? Quis non magis miretur paratum eius, non tantum ad totius Ecclesiæ Catholicum aliquod dogma, sed & vnius*

E *Hieronymi sensum, proprio deposito sequendum, animum supra omnem docilitatem humilem ? licet obiectos ei locos Scripturæ non plene conuincere, & aliter exponi posse subijciat.* Nolo, inquit, mihi dicatur pro hac sententia (*de creatis sigillatim singulis animabus*) debere accipi quod scriptum est: qui finxit spiritum hominis in ipso: & qui finxit sigillatim corda eorum. Aliquid fortissimum, atque inuictissimum requirendum est, quod nos c[illegible]gat Deum credere nullarum animarum, sine culp[illegible] aliqua damnatorem. *Sic enim Pelagiani argumentabantur: si animæ singulis noua creantur, non traxe* Aug.

[illegible] catum ex anima Adæ, neque ex Deo creato [illegible] ex [illegible] carne quæ nunc [illegible] peccati, [illegible] legitimo, quæ [illegible] rudior inter- [illegible] tantum est, nec pro [illegible] potest infantis [illegible] mare [illegible] mortali. Vnde equitur [illegible] sine baptismo mor[illegible] iniuste damnari. [illegible] Augustinus ante determinationem [illegible] putabat nec inter rationeprobabili animas po- [illegible] ex traduce fluere, & sic peccatum ex Adamo [illegible] trahere quasi ex radice & fonte corrupta manan- [illegible] quam, a Deo immediate crearentur, à quo nihil [illegible] sordidum [illegible] vitiosum procedere potest. Cæterùm sic [illegible] ipsos locos exponit & alios. Tantumdem va- [illegible] vel [illegible] est forsitan, creare, quàm fingere: & [illegible] scriptum est: Cor mundum crea in me [illegible]. Nec [illegible] putari potest anima hoc loco [illegible] fieri, priusquam aliquid esset. Sicut er- [illegible], creatur innouatione iustitiæ, sic [illegible], fingitur & conformatione doctri- [illegible]. Nec illud quod in Ecclesiaste scriptum est: [illegible] conuertetur in terram puluis, sicut fuit, & [illegible] reuertetur ad Dominum qui dedit illum: [illegible] firmat sententiam, quam volumus esse [illegible]. Plus enim hoc suffragatur eis, qui ex [illegible] omnes esse animas. Nam sicut con- [illegible], inquiunt, puluis in terram sicut fuit: & [illegible] caro, de qua hoc dictum est, ad hominem [illegible] uertitur, ex quo propagata est, sed ad ter- [illegible] primus homo factus est: sic & spiritus [illegible] vnius spiritu propagatus, non tamen ad [illegible] reuertitur, sed ad Dominum à quo illi datus [illegible]. Verum quia hoc testimonium ita pro istis so- [illegible] vt non omnimodò huic opinioni quam de- [illegible] volo, videatur esse contrarium; admonen- dam tantùm credidi prudentiam tuam, ne talibus [illegible] ex his angustiis me conetis eruere. Nam licet nemo faciat optando, vt verum sit, quod verum non est: tamen, si fieri posset, opta- rem vt hæc sententia vera esset: sicut opto, vt si vera est, abs te liquidissimè, atque inuictissimè defendatur, &c. Illam verò opinionem, quod ex vna fiant omnes animæ, non discutere volo nisi necesse sit. Atque vtinam ista de qua nunc agi- mus, si vera est, sic abs te defendatur, vt hoc ne- cesse iam non sit. (*Discutere scilicet illam.*) Quamuis au- tem desiderem, rogem, votis ardentibus exoptem & expectem, vt per te mihi Dominus huius rei auferat ignorantiam: tamen si, quod absit, mini- mè meruero, patientiam mihi petam à Domino Deo nostro: in quem sic credimus, vt aliqua no- bis non aperiri etiam pulsantibus, nullo modo aduersus eum murmurare debeamus. Memini prius [illegible] Apostolis dictum: multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo. In his, quantum ad me attinet, etiam hoc deputem. Ne- que qui hoc sciam me indignor indignum, ne hoc ipso etiam conuincar indignior: Multa enim alia similiter nescio, quæ commemorare, vel enu- merare non possum.

Hic satis mirari non possum insultari Augustinum modestia, qui omnibus tanta tamque varia rerum omnium scientiâ imbutus, tantam cum ingenij subli- mitate & scientia profunditate animi demissionem v- bique coniungens, omnibus sanum aliquid sapientibus venerentia deberet esse & stupori.

Atque vt pateat se parum curare vndecumque pe- tenda sit origo animæ necdum ab Ecclesia definita, mo- do firmiter peccatum originale a singulis hominibus contrahi teneatur, sic concludit Epistolam. Et hoc, in- quit, tolerabiliter ignorarem, nisi metuerem me aliqua illarum opinionum (*ageret etiam de eorum*

A *opinione qui credebant animas ab initio creatas, à Deo suo tempore mitti in corpora & aliorum dicen- tium animas prius in aliqua superiore vita peccasse, & inde præcipitari in carceres corporum*) contra illud quod firmissima retinemus fide, incautus obrepe- ret mentibus. Sed antequam sciam quænam ea- rum potius eligenda sit, (*ex traduce, vel ex vna A- damo procedentes*) hoc me non temere sentire pro- fiteor, eam quæ vera est, non aduersari robustissi- mæ ac fundatissimæ fidei, qua Christi Ecclesia nec paruulos homines recentissime natos, à dam- natione credit nisi per gratiam nominis Christi, quam in suis Sacramentis commendauit, posse liberari.

B *In Epist. porro 157. ad Optatum, quid de animarum origine tunc certum esset, quid adhuc salu. fidei reti- tudine quæri vel nesciri posset. declarat.* Verum, in- quit, animæ, vt corpora propagatione nascantur, sintque ex illa vna quæ primo homini creata est. An creator omnipotens, qui vtique vsque nunc operatur, si nulla propagatione nouas faciat sin- gulis proprias: sinceritatem tuam scire volo in tam multis opusculis meis numquam me fuisse ausum de hac quæstione definitam ferre senten- tiam, &c. Vt in neutram assertionem meus incli- netur assensus, sed adhuc inter vtramque disce- ptem, nimis longum est hac Epistola exprimere, &c. Vnde si origo animæ lateat, dum tamen re- demptio clareat, periculum non est. Nequeenim in Christum credimus vt nascamur, sed vt renaf-

C camur, quomodocumque nati fuerimus. Hacte- nus autem dicimus sine periculo latere animæ originem, vt non tamen eam partem Dei esse cre- damus, sed creaturam, nec de Deo natam, sed ab illo factam atque in eius genus adoptandam mi- tabili dignatione gratiæ, non parili dignitate naturæ. Nec eam corpus esse, sed spiritum: non creatorem vtique, sed creatum. Nec ideo venisse in hoc corpus corruptibile quo grauatur, quòd illuc eam vitæ in cœlestibus, vel in quibuslibet aliis partibus mundi antea malè gestæ merita compulerint, &c. Illa tamen sit fides salua, qua credimus, nullum hominum, siue maioris, siue paruulæ quamlibet & recentis ætatis, liberari à

D contagione mortis antiquæ, & obligatione pec- cati quod prima natiuitate contraxit, nisi per v- num mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, &c.

Deinde sub finem narratâ condemnatione Pelagij & Celestij per Pontifices Innocentium & Zozymum; subdit causam à nobis prætaxatam. Hi, inquit, non ideo sunt hæretici quia dicunt animas originem de illa prima peccatrice non ducere, quod vel ali- qua fortassis ratione vera dici potest, vel sine fidei labe nesciri: sed hinc conantur efficere, vnde om- nino apertissimi hæretici iudicantur; animas par- uulorum nihil mali ex Adam trahere, quod sit la-

E uacro regenerationis expiandum. Nam Pelagij de hac re argumentatio, quæ inter alia eius dam- nabilia, etiam litteris Apostolicæ Sedis adiuncta est, ita se habet; (*nota argumentum hoc in litteris In- nocentij & Zozymi contentum, à quibus est eodem- natus Pelagius:*) Si anima, inquit, ex traduce non est, sed sola caro tantùm habet traducem peccati, sola ergo pœnam meretur. Iniustum est enim, vt hodie nata anima, non ex massa Adæ, tam anti- quum peccatum portet alienum: quia nulla ratió- ne conceditur, vt Deus qui propria peccata di- mittit, vnum imputet alienum.

S. Aug.

Dehinc liberum facit Optato, credere nouam ani- marum creationem cum Pelagio, modo cum Zozymo

& Ecclesia credat omnem animam originali peccato S. August. *obnoxiā.* Non enim, inquit, est falsa etiam in paruulorum baptismate remissio peccatorum, nec verbo tenus dicitur, sed veraciter agitur. Nam vt iam verbis vtar quæ in ipsa Epistola beatissimi Antistitis Zozymi leguntur: fidelis Dominus in verbis suis: eiusque baptismus re ac verbis, id est opere, confessione, & remissione vera peccatorum, in omni sexu, ætate, conditione generis humani eandem plenitudinem tenet. Nullus enim nisi qui peccati seruus est, liber efficitur: nec redemptus dici potest, nisi qui verè per peccatum fuerit antè captiuus: sicut scriptum est; si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Per ipsum enim renascimur spiritaliter, per ipsum crucifigimur mundo: ipsius morte, mortis ab Adam omnibus nobis introductæ, atque transmissæ vniuersæ animæ illud propagatione contractum chirographum rumpitur, in quo nullus omnino natorum, antequam per baptismum liberetur, non tenetur obnoxius. In his verbis Apostolicæ sedis, tam antiqua atque fundata, certa & clara est Catholica fides, vt nefas sit de illa dubitare Christiano.

Rursum indecisam de Origine animæ quæstionem parum interesse soluere, testatur, modo indubitatum sit omnem animam originale peccatum ex Adamo propagatione contrahere lib. 5. cont. Iulianum cap. 3. circa finem. S. Aug. Vt, inquit, anima & caro pariter vtrumque puniatur, nisi quod nascitur, renascendo emendetur, profectò aut vtrumque vitiatum ex homine trahitur, aut alterum in altero, tanquam in vase vitiato corrumpitur, vbi occulta iustitia diuinæ legis includitur. Quid autem horum sit verum, libentius disco, quàm dico, ne audeam docere quod nescio. Hoc tamen scio, id horum esse verum, quod fides vera, antiqua, Catholica, qua creditur & asseritur originale peccatum, non esse conuicerit falsum. Ista fides non negetur; & hoc quod de anima latet, aut ex otio discitur, aut sicut alia multa in hac vita sine salutis labe nescitur. Magis enim curandum est, siue in paruulis, siue in grandibus quo anima sanetur auxilio, quam quo vitiata sit merito. Quæ tamen si vitiata negabitur, nec sanabitur.

Imponitur item Augustino, dum scribitur Pelagius certo tenuisse animam non ex traduce transfundi, sed à Deo creari: vt dubius cum loquebatur de anima Pelagius. Quod expressè notauit August. lib. 3. de peccatorum merit. cap. 10. S. Aug. Attende, inquit, obsecro te, quemadmodum circunspectus vir Pelagius, nam ex eius libro hæc quæ modò posui verba transcripsi, sensit quàm in difficili de anima quęstione versetur. Non enim ait, quia anima non est ex traduce: sed si anima non est ex traduce', sed sola caro, ipsa tantùm habet traducem peccati, & ipsa sola pœnam meretur. Rectissimè faciens, de re tam obscura, de qua nulla in Scripturis sanctis certa & aperta testimonia possumus inuenire, aut difficilè possumus, cunctanter loqui, potius quàm fidenter. *Vbi quæso super hac re in Pelagium querela? Vbi insultatio, & non potius cunctationis & prudentia in re obscura definienda laudatio? Hæreticus nimirum laudibus effertur, & depretiatur Sanctissimus Doctor Augustinus. Quo fine scit Dominus. Esto autem, magis Augustinus inclinauerit in partem animarum ex traduce propagatarum, quòd ex hac opinione facilius & Dei iustitiam, & peccati originalis inomne animas deriuationem intelligeret, non primato suo sensu, sed communi totius Occidentalis Eccle-*

A *sia, necdum a Deo* [illegible] *hanc difficul*[illegible] *quid inde insultatur August*[illegible] *Q*[illegible] *fuisse perperam* [illegible] *fundamento lallat*[illegible] *eum credere animas à Deo immediate ex* [illegible] *tas: & quod longe durius auditu, id*[illegible] *Augustini tempore fuisse determinatum* [illegible] *cum sit in postremis tantum his s*[illegible] *culis, e*[illegible] *fuerit in Concilio Lateranensi sub Leone 10* [illegible] *quinquaginta annis definitum. Quod vt* [illegible] *notescat, ipsius Augustini verba refero, fic* [illegible] *benets circa finem Epistola 157. Ne*[illegible] *ex* [illegible] *sed ipsius Hieronymi iam tum animarum creat*[illegible] *sentientis.* A me, inquit, cum quæ[illegible] mi[illegible] hi charissimus, & diuinarum studiosi[illegible]
B rarum, quid de hac quæstion[illegible] mota verecundia, hin[illegible] æstus meos & [illegible] tiam falsus essem, scripsit, inde [illegible] ad doctissimum virum *Hieronymum* [illegible] psit ille, vt potius me consuleret, n[illegible] iam fecerat, nec aliquid à me certum [illegible] tum audire potuerat. *Respondeatur hic m*[illegible] *in Oriente, vbi tum versabatur Hieronymu*[illegible] *que Doctissimus & Catholica veritatis tena*[illegible] *aliquod Concilium super ea re sanxi*[illegible]*et, en* [illegible] *scripsisset amico Augustini, nihil de hoc dubite*[illegible]
C *sed certa fide tenendum vtpote ab Eccle*[illegible]*ia per* [illegible] *lium definitum, animas non ex traduce propagar*[illegible] *à Deo immediate ex nihilo creari? An illum* [illegible] *gustinum interrogandum misisset de huiusmodi quæstione, quam solutam & definitam indubie resc*[illegible] *debuisset? Sed quid subijciat Augustinus, attende.* Significauit tamen, inquit, in eadem breui Epistola sua, se potius fieri, quam propagari animas credere, simul etiam admonens animarum pro[illegible]ginem, quia ipse in Oriente est, Occidentalem Ecclesiam solere sentire. *En vt totus Oriens & Occidens nihil adhuc liquido credit & tenet de animæ origine. En vt Occidentalis Ecclesia animarum propaginem cum Augustino sentire solet, & vnus tamen* [illegible] *tota Ecclesia Latina eligitur Augustinus, cui sine causa insultetur. Prosequitur modestia solita, de Hieronymo loquens:* Aug. Hac ego maiore occasion[illegible] con[illegible]
D ta, scripsi ad eum non breuem librum, *prolixam intellige Epistolam 28.)* consulens eum & pet[illegible], vt prius me doceat, & tunc ad me mitt[illegible] qu[illegible] doceam. Qui liber meus, non vt Doctoris, s[illegible] di[illegible]quisitoris, & potius discere cupienti[illegible], apud me legi potest: mitti verò vspiam non debet, vel cuiquam foras dari, nisi cùm rescripta Domino adiuuante percepero: id quod ille sentit, promptissimè ac libentissimè defensurus, si me docere potuerit, quomodo animæ non ex Adam veniant, & tamen ex illo iustam sortem damnationis inueniant, nisi ad remissionem peccatorum renascendo perueniant.

Quantum ab aduersariis Augustini eiusque doctri-
E *næ contemptu abfuerit D. Hieronymus, eadem Epistola 28. qua tota est de inquisitione originis animæ, & 29. de loco Epistolæ Iacobi Apostoli, testatur in responsione sua qua est Epistola 30. apud Augustinum.* Domino verè Sancto, & omni mihi affectione Venerabili Papæ Augustino Hieronymus in Christo salutem. Virum honorabilem fratrem meum filium dignationis tuæ Orosium Presbyterum, & sui merito, & te iubente suscepi, &c. (*Lator fuerat Orosius Epistolarum*) duobus libellis tu[illegible], quos meo nomine dedicasti, eruditissimis, & omni eloquentiæ splendore fulgentibus ad tempu[illegible] r[illegible]spondere non potui. Non quod quicquam in [illegible] reprehendendum putem) *& certe multum repra-*

breuiendus fuisset non tantum quod contra ipsum Hieronymum, sed multo amplius contra Conciliorum & Ecclesiæ fidem scripsisset, quæ Hieronymus utique non ignorasset.) Sed quia iuxta Apostolum, vnusquisque in suo sensu abundat, alius quidem sic, alius autem sic. Certè quicquid dici potuit, & sublimi ingenio de scripturarum sanctarum hauriri fontibus, à te positum, atque dissertum est. Sed quæso reuerentiam tuam, parumper patiaris me tuum laudare ingenium. Nos enim inter nos eruditionis causa disserimus. Cæterùm æmuli, & maximè hæretici, si auersas inter nos sententias viderint, de animi calumniabuntur rancore descendere. Mihi autem decretum est te amare, te suspicere, colere, mirari, tuaque dicta quasi mea defendere. *Longè alia vox, calamus, animus Hieronymo viris que doctissimis, ab æmulis & obtrectatoribus. Nec pigebit hanc quæstionem claudere eiusdem beati Hieronymi verbis, in eius Epist. apud Augustinum 27. in qua scribit Marcellino & Anapsychiæ de origine animarum interrogantibus.* Super animæ statu memini vestræ quæstiunculæ, imò maximè Ecclesiasticæ quæstionis: (*necdum ergo definitum erat, sed tantum quæstione variá ventilatum in Ecclesia*) vtrum lapsa de cœlo sit, vt Pythagoras Philosophus, omnesque Platonici, & Origenes putant anima. An à propria Dei sobstantia, vt Stoici, Manichæus, & Hispaniæ Priscilliani hæreses suspicantur. An in thesauro habeantur Dei olim conditæ, vt quidam Ecclesiastici stultâ persuasione confidunt. An quotidie à Deo fiant, & mittantur in corpora, secundùm illud quod in Euangelio scriptum est: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. An certè ex traduce, vt Tertullianus, Apollinaris, & maxima pars Occidentalium autumant: vt quo modo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima, & simili com brutis animantibus conditione subsistant, (*magna tamen differentia, nam Augustinus Epist. 28. Quid, inquit, de Anima firmissimè teneam, non tacebo; anima hominis immortalis est, &c.*) Super quo quid mihi videatur in opusculis contra Ruffinum scripsisse me noui. *Nec tamen sua in hoc sententia, de anima à Deo creatione, sed Augustino potius credendum, eum que super hoc interrogandum esse subiecit.* Certè, inquit, habes ibi virum sanctum, & eruditum, Augustinum Episcopum, qui viuà, vt aiunt, voce, docere te poterit, & suam, imò per se nostram explicare sententiam. *Nec dubito aduersantes Augustino, aliter scripturos fuisse, si negotium, de quo hic, accuratius & penitius inspexissent. Vnum optandum est, vt Patrum veterum exemplo, modestius in posterum ac religiosius de tanto Doctore loquantur, & scribant.*

An animas Iustorum à regno cælesti & visione Dei, ad iudicium vsque suspendi, scripserit cum Tertulliano, Augustinus.

T*Ertulliani errorem in hac causa proprio loco in Alphabeto errorum eius accuratius excussuri multis & expressis in contrarium Augustini sententiis, hic tantùm vnam referam ex libro 1. de peccatorum meritis cap. 20. Vbi agit de paruulo, post susceptum baptisma moriente.* Si, inquit, percepto baptismate de hac vita emigrauerit, soluto reatu; cui originaliter erat obnoxius, perficietur IN ILLO LVMINE VERITATIS, quòd incommutabiliter manens, IN ÆTERNVM IVSTIFICATOS PRÆSENTIA CREATORIS ILLVMINAT. *Et quid est,* in lumine videre lumen Deum videre facie ad faciem, *frui visione beatificâ; Quàm, vt ait Augustinus,* perfici in lomine veritatis, in æternum præsentia illuminari Creatoris? *Cuius gloriæ essentialis causam subijcit, sine vlla mora, & dilatione beatificam Dei præsentiam:* Peccata enim, inquit, sola separat inter homines & Deum, quæ soluuntur Christi gratia, per quem mediatorem reconciliamur, cùm iustificat impium. *Quòd si duo sunt quæ animam iusti ab intima Dei præsentia & clara Dei visione retardant: vita præsens, & mortalitas carnis, de qua dixit Deus:* non videbit me homo & viuet: *& reatus culpæ vel pœnæ, certè cùm infans in baptismo, vel quilibet iustus pœnitentia, & bonorum operum lauacro, prorsus à culpa & pœna liber per indulgentias satisfactione debita præstita decedit, statim absque mora in cælum migrat, & Dei visione potitur: vel saltem si quas peccati reliquias moriens vsque ad nouissimum quadrantem expiatricibus purgatorij flammis eluerit, statim beatus mundo corde, quoniam ipse Deum videbit. Hinc decernitur in Concil. Flor. in decreto de baptismo.* Baptizatis nulla pro peccatis præteritis iniungenda est satisfactio, sed morientes antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum cælorum & Dei visionem perueniunt, *hic tantùm rem notatu dignissimam à doctissimo viro Frizonio Doctore Theologo facultatis Parisiensis in sua Gallia purpurata relatam lib. 1. in Ioanne 22. retexo.* Ioannes, inquit, pro concione recitauit, Tertulliani, Lactantij, Victorini, Prudentij, Bernardi, & Græcorum Iustini Martyris, Irenæi, Origenis, Theodoreti, Oecumenij, Theophylacti, Euthymij opinionem, de visione Dei nondum ab Ecclesia damnatam, differeodo, non decernendo, dixit animas vsque ad diem iodicij præstolari. *Hic miror eruditissimum Pontificem, inter tot Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis Patres, Tertulliani opiniones vel præcedentes, vel subsequentes, nullam prorsus Augustini fecisse mentionem, si inter eos recensendus foret qui vel in Enchiridio ad Laurentiū c. 108. quem Author tam in corpore sui libri quàm in margine profert, siue in aliis libris quos ipse nusquam legisse conuincitur, scripsisset ac docuisset animas iustorum à beatifica visione differri vsque ad tempus iudicij.*

Pergit ibidem Frizonius: Multi Doctores Parisienses, & Dominicani, litteras ad Pontificem misere dogmaticas. Quæstio propterea mota, an diuorum animæ è sæculo commigrantes intuitiuè, vt loquũtur Theologi, diuinam essentiam, seu facie ad faciem, vt sanctus Paulus, videant & contemplentur antè anastasim; an verò tantùm Christi humanitatem. Certissimum est, Sanctorum aoimas in cœlum recipi, & frui visione Dei intuitiuâ. Ita docuerunt Vrbanos quartus, Clemens 4. Gregorius 10. Nicolaus 3. & Nicolaus 4. ante Ioannem 22. Vnde sanctos Hieronymus in Epistol. ad Magnum Orat. Roman. dixit Victorino Martyri in eius libris eruditionem, non eruditionis voluntatem defuisse. Docuerat enim Victorinus, Sanctorum animas sob terra esse, & eorum in nouissimo die remunerationem veoturam. *Tum claudit hanc causam constitutione ab ipso facta, & litteris eadem causa scriptis Francorum Regi.* Ante obitum edidit Coostitutionem tertio Nonas Decembres, Pontificatus anno vltimo, quâ asseruit animas Sanctorum videre diuinam essentiam facie ad faciem. Antea scripserat Parisios ad Regem super ea re. *Inscriptio litteræ*

hac fuit, Regi Franciæ illuſtri. Litteras Regias ſuper reſponſione cæterorum Prælatorum accepimus. Adhuc in eiſdem Regiis vidimus contineri, quod à pluribus dicebatur, quòd nos miſeramus dilectum filium Geraldum Othonis, Generalem Miniſtrum fratrum Minorum Pariſios, ad docendum & prædicandum, quòd animæ ſeparatæ à corpore, & à peccatis purgatæ, diuinam eſſentiam vſque poſt reſurrectionem corporum non videbant. Ad quod dicimus, & aſſerimus coram Deo, quòd nunquam hoc cor noſtrum intrauit, nec exiuit ab ore; imò ſupponebamus firmiter, quod inibi latè expoſitâ legatione ſuâ excellentiæ Regiæ, eiuſque audito beneplacito, an vellet pro eodem negotio aliquos nuntios vel aliquem deſtinare, &c. Et quia procuratorem prædictum Regis Scotiæ Pariſiis credimus adhuc eſſe, excellentiam Regiam precamur attentè, vt cum dicto procuratore ſe informare debeat de præmiſſis: & ſi hæc quæ præmiſimus inuenerit eſſe vera, velit celſitudo Regia relatoribus talibus minorem in aliis fidem adhibere. Datum Auenione 6. Idus Martij anno 18. *Certè ſi ſuperſtes eſſet Auguſtinus ab hac ſe calumnia non minus verè purgaret, quàm Ioannes 22. Sed ſuperſtes eſt in libris ſuis, & per ſe calumnia diluitur, vt ſatiatiſſimè præmiſſo loco probaui. Vnum eodem cum Pontifice rogo, vt quiſquis huiuſmodi in Auguſtinum ſcripta legerit*, & ſi hæc quæ præmiſimus inuenerit eſſe vera, velit relatoribus talibus minorem in aliis fidem adhibere.

Baptiſmumne ioco datum, validum, nec repetendum affirmauerit S. Auguſtinus.

TErtullianum videbimus baptiſmum hæreticorum prorſus reiicientem, & D. Cyprianum eius diſcipulum eumdem baptiſmum vt irritum; proindeque baptizandum ab hæretico baptizatum ſentientem: cuius exemplo & authoritate ſubnixi Donatiſtæ rebaptizabant, ſed cum eo vnitatem Eccleſiæ non ſeruabãt; quod eis exprobrat Auguſt. l. 2. de baptiſmo contra Donatiſtas c. 7. Nolite, inquit, nobis authoritatem obiicere Cypriani ad baptiſmi repetitionem, ſed tenete nobiſcum exemplum Cypriani ad vnitatis conſeruationem. Nondum enim erat diligenter illa baptiſmi quæſtio pertractata; ſed tamen ſaluberrimam conſuetudinem tenebat Eccleſia, in ipſis quoque ſchiſmaticis & hæreticis corrigere quod prauum eſt, non iterare quod datum eſt; ſanare quod vulneratum eſt, non curare quod ſanum eſt. Quam conſuetudinem credo ex Apoſtolica traditione venientem, ſicut multa non inueniuntur in litteris eorum, neque in Conciliis poſteriorum, & tamen quia per vniuerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, non niſi ab ipſis tradita, & commendata creduntur. Hanc ergo ſaluberrimam conſuetudinem, per Agrippinum prędeceſſorem ſuum dicit ſanctus Cyprianus quaſi cœpiſſe corrigi. Sed ſicut diligentius inquiſita veritas docuit, quæ poſt magnos dubitationis fluctus, ad plenarij Concilij confirmationem perducta eſt, verius creditur per Agrippinum corrumpi cœpiſſe, non corrigi. Irruente itaque tam magna quæſtione, cùm de remiſſione peccatorum, & de ſpiritali hominis regeneratione, vtrum poſſet apud hæreticos, vel apud ſchiſmaticos fieri, difficilè ratio redderetur, & præcederet authoritas Agrippini, & nonnullorum qui ei conſentientium hominum in hac quæſtione deficientium, qui maluerunt aliquid nouum moliri, quàm eam conſuetudinem, cuius defenſionem non inueniebant, irruerunt in oculos animæ veriſimiles ratiocinationes, & intercluſerunt iter peruestigandæ veritatis.

Pergit in excuſatione Cypriani, quòd inde rationes ſuæ præualere ſibi viderentur conſuetudini malæ, inde etiam quod paratus eſſet rationibus in contrarium melioribus cedere. Ibidem cap. 8. Quia, inquit, tunc non extiterant, niſi qui ei conſuetudinem opponerent; defenſiones autem ipſius conſuetudinis non tales afferrent, quibus illa talis animo moueretur; noluit vir grauiſſimus rationes ſuas, ſibi veras, quod eum latebat, ſed tamen non vicit, veraci quidem, ſed tamen nondum aſſertæ (*regatæ veraci & ab Apoſtolis traditæ*) conſuetudini cedere. Quam tamen conſuetudinem niſi prior ante Agrippinus, & nonnulli per Africam Coëpiſcopi eius, etiam per Concilij ſententias diſſerere tentauiſſent, non auderet iſte ſaltem ratiocinari aduerſus eam, ſed in tam obſcura quæſtione ... batus, & vbique intuens vniuerſalem robuſtamque conſuetudinem, coarctaret ſe potius, ... ce & intentione mentis ad Deum, vt quod postea plenario Concilio viſum eſt, id verum eſſe perſpiceret & doceret. Sed cùm fatigatum, præcedentis Concilij quod per Agrippinum factum eſt, excepiſſet authoritas, maluit prædeceſſorum ſuorum tanquam inuentum defendere, quàm inquirendo amplius laborare. Nam in fine Epiſtolę ad Quintum ita oſtendit, in quo tanquam lectulo authoritatis, quaſi feſſus acquieuerit. Quod quidem, inquit, & Agrippinus bonæ memoriæ vir cum cæteris Coëpiſcopis ſuis, qui in illo tempore in Prouincia Africa, & Numidia Eccleſiam Domini gubernabant, ſtatuit, & deliberatâ Concilij communis examinatione firmauit, quorum ſententiam religioſam & legitimam, ſalutarem fidei, & Eccleſiæ Catholicæ congruentem, nos etiam ſecuti ſumus. *Tum verò ſic rurſum benignè excuſat Cyprianum cap. 9.* Hâc, inquit, atteſtatione ſatis oſtendit multo magis ſe fuiſſe commemoraturum, ſi quod de hac re tranſmarinum, vel vniuerſale Conciliũm factum eſſet. Nondum autem factum erat, quia conſuetudinis robore tenebatur orbis terrarum, & hæc ſola opponebatur inducere volentibus nouitatem, quia non poterant apprehendere veritatem. Poſtea tamen dum inter multos ex vtraque parte tractatur & quæritur, non ſolum inuenta eſt, ſed etiam ad plenarij Concilij authoritatem roburque perducta, poſt Cypriani quidem paſſionem, ſed antequam nos nati eſſemus, &c. Quapropter illud vnum iſti conſiderent quod omnibus patet: ſi authoritas Cypriani ſequenda eſt, magis eam ſequendam eſſe in vnitate ſeruanda, quàm in Eccleſiæ conſuetudine commutanda. Si autem Concilium eius attenditur, huic eſt vniuerſæ Eccleſiæ poſterius Concilium prędonendum, cuius ſe membrum gaudebat, & vt ſe in totius corporis compage retinenda cæteri imitarentur, ſæpius admonebat. Nam & Concilia poſteriora prioribus apud poſteros præponuntur, & vniuerſum partibus ſemper iure optimo præponitur.

Sed quorſum iſta? quid tot & tanta hoc loco in Cypriani excuſationem ab Auguſtino tranſcripta? Quid tandem in eius defenſione proficiunt? Multum quidem per omnem modum. *Primò vt miremur, imitemur-*

temurque Sanctissimi Patris Nostri, in Patribus etiã errantibus, si quis locus est, excusandis benignitatem; detestemur & fugiamus in eos insultantium insolentiam, in culpandis ijs fors apertius grauiusque errauerint, cautam planique Aug. modestiam pra oculis habeamus. Secundo vt in causa, de qua contra Augustinum agitur, aduertamus, & sequamur, in rebus necdum ab Ecclesia definitis, sensus proprij praepropere scribendi, & loquendi, iuxta Iacobum tarditatem. Tertiò in dubiis, vt de Cypriano suspicatus est, secundum charitatis, nil perperam agentis, non cogitantis malum, omnia in melius interpretantis affectum, habeamus & ad Deum, & orationem recursum. Quartò dicamus consuetudinem & traditionem Ecclesiasticam sequi, & Concilij maxime plenarij in nondum definitis expectare sententiam. Quintò sciamus, propter odium Donatistarum rebaptizantium, quos tum maxime exagitabat, & ob recentem rebaptizantium errorem, nouissime Concilio Generali condemnatum, summopere cauisse, ne baptismum ioco datum iterandum temerè affirmaret. Caeterum August. Ep 48. ad Vincentium. Et l. 2. de baptismo cont. Donat. c. 4. putat Cyprianum ante obitũ errorem deposuisse. Quanto, inquit, citius ipse cum Concilio Prouinciae suae, vniuersi orbis authoritate, patefactâ veritate, cessisset, qoia profectò & vni verum dicenti, & demonstranti posset facillimè consentire tam sancta anima, tam pacata, & fortasse factum est, sed nescimus, &c. Ideo plerumque doctioribus minus aliquid reuelatur, vt eorum patiens & humilis charitas, in qua fructus maior est, comprobetur: vel quo modo teneant vnitatem, cùm in rebus obscurioribus diuersa sentiunt; vel quo modo accipiant veritatem, cùm contra id quod sentiebant, declaratum esse cognoscunt? Quorum duorum manifestatum tenemus vnum in beato Cypriano: id est quomodo tenuerit vnitatem cum eis à quibus diuersum sentiebat. Ait enim, neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem, si diuersum senserit, amouentes. Alterum autem, id est quomodo accipere potuerit veritatem, contra id quod sentiebat inuentam: & si litterae taceant, merita clamant; si Epistola non inuenitur, corona testatur: si Concilium non indicat Episcoporum, consortium indicat Angelorum. Non enim paruum documentum est pacatissimae animae, in ea vnitate martyrium meruisse, vnde se diuersum sentientes noluit separare. Homines enim sumus; vnde aliquid aliter sapere quàm se res habet, humana tentatio est: Nimis autem amando sententiam suam, vel inuidendo melioribus vsque ad praecidendae communionis, & condendi schismatis, vel heresis sacrilegium peruenire, diabolica praesumptio est: in nullo autem aliter sapere, quàm res habet, Angelica perfectio est. Quia itaque homines sumus, sed spe Angeli sumus, quibus ęquales in resurrectione futuri sumus, quandiu perfectionem Angeli non habemus, praesumptionem diaboli non habeamus. Ideo dicit Apostolus, tentatio vos non apprehendat; nisi humana. Humanum est ergo aliquid aliter, quàm se res habet sapere. Propterea dicit alio loco: quotquot ergo perfecti, hoc sapimus, & si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis Deus reuelabit.

Aug.

Iam ex praemissis regulis modestiae & charitatis S. August. iudicemus, & primò, verum verum sit quod ei imponitur de baptismo ioco dato discutiamus; & an decreto Eugenij in Concilio Florent. §. hac omnia. & Trident sess. 7. Can. 11. damnatus sit error eius, discutiamus.

Err. Imput. Tert. & Aug.

S. Aug.

Libro itaque 7. de bapt. c. 53. Solet, inquit, quęri, vtrum approbandum sit baptisma, quod ab eo qui non accepit, accipitur, si fortè hoc curiositate aliqua didicit, quemadmodum dandum sit; & vtrum nihil intersit, quo animo accipiat ille cui datur, cum simulatione, an sine simulatione: si cum simulatione, vtrum fallens, sicut in Ecclesia, vel in ea quę putatur Ecclesia: an iocans, sicut in mimo: & quod sit sceleratius, in Ecclesia fallaciter accipere; an in haeresi, vel schismate, sine fallacia, id est animo non simulato: & vtrum in haeresi fallaciter, an in mimo cum fide, si quisquam inter agendum (*in ipsa actitatione mimica*) repentinâ pietate moueatur. Quamquam talem, si etiam illi conferamus qui in ipsa Catholica fallaciter accepit, mirum si dubitatur, quis eoi praeferendus sit: Quid enim prosit animus veraciter dantis, fallaciter accipienti non video. Sed arbitremur etiam fallaciter aliquem dantem cùm & tradens, & accipiens fallaciter agunt in ipsa vnitate Catholica; vtrum hoc magis baptisma sit acceptandum, an illud quod in mimo datur, si quis existat fideliter subitò accipiens commutus; quantum ad ipsos quidem attinet homines, plurimum distat inter credentem in mimo, & irridentem in Ecclesia; ad ipsius autem Sacramenti integritatem, nihil interest. (*Posito quòd materia, & forma non differat*) si enim nihil interest ad integritatem Sacramenti in ipsa Catholica, vtrùm id aliqui fallaciter, an veraciter agant, cùm tamen hoc idem vtrique agant; cur extra intersit non video: quando ille qui accipit, non simulatione palliatus, sed religione mutatus est. An plus valent ad confirmandum Sacramentum, illi veraces inter quos agitur; quàm ad frustrandum illi fallaces à quibus agitur, & in quibus agitur? Et tamen si postea prodatur, nemo repetit; sed aut excommunicando punitur illa simulatio, aut pœnitẽdo sanatur. Sed nobis tutũ est est, in ea non progredi aliqua temeritate sententiae, quae nullo in Catholico regionali Concilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata sunt: id autem fit cura, securę vocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri, & Saluatoris Iesu Christi vniuersalis Ecclesiae consensione roboratum est. Veruntamen, si quis fortè me in eo Concilio constitutum, vbi talium rerum quaestio versaretur, non praecedentibus talibus, quorum sententias sequi mallem, vrgeret vt dicerem quid ipse sentirem: si eo modo affectus essem, quo eram, cùm ista dictarem, nequaquam dubitarem habere eos baptismum, qui vbicumque, & à quibuscumque illud verbis Euangelicis consecratum, sine sua simulatione & cum aliqua fide accepissent: quanquam eis ad salutem spiritalem non prodesset, si charitate caruissent; quâ Catholicae insererentur Ecclesiae. *Vide lector vbique Augustini modestiam. Vide huc vsque clarum & perspicuum eius mentem. Quod autem asserit, nihil interesse, fallaciter an veraciter, intra vel extra Ecclesiam, à Catholico vel haeretico dari, prodesse tamen quantum ad valorem neque repetendum, etiamsi fallaciter suscipiatur; proculdubio intelligit, non fallaciam in materia, & forma aut intentione ministri, qui vel non intenderet facere quod facit Ecclesia, vel in alia materiâ quàm aqua elementari, vel forma corrupta essentialiter, daret; sicut Canone 46. Apostolorum tale baptisma corruptum ab haereticis prohibetur; & in Conc. Niceno 1. Can* 19. De Paulianistis (*id est Pauli Samosateni sectariis qui formam corrumpebant, Christum purum hominem docentes*) ad Ecclesiam Catholi-

cam confugientibus, definitio prolata est, vt baptizentur omnimodis. *Sed fallaciam innuit & dantis, & accipientis, qui cum in heresi esset Donati vel alterius, quam putaret & iactaret veram esse Ecclesiam, & sic falleret semetipsum, tamen intenderet facere quod facit Ecclesia, & materiam & formam Ecclesiæ vera seruaret. Vel fallaciam accipit ministri vel recipientis, qui simulat pietatem. Vnde communiter Scholastici dicunt, quod qui simulato & ficto animo baptisma suscipit, hoc est volens quidem baptizari & Catholicus fieri, non vult renuntiare peccato, recipit quidem characterem, sed non percipit Sacramenti gratiam, quam deposita, & recedente huiusmodi fictione, & peccati obstaculo, tunc cùm verè ad Deum conuertitur, recipit.*

5 August. *Maior difficultas est in sequentibus:* Vbi autem, inquit, neque societas vlla esset ita credentium, neque ille qui ibi acciperet, ita crederet; sed totum ludicrè, & mimicè ageretur, vtrum approbandus esset baptismus, qui sic daretur; diuinum iudicium per alicuius reuelationis oraculum, cócordí oratione, & impensis supplici deuotione gemitibus implorandum esse censerem. Ita sanè, vt post me dicturos sententias, ne quid iam exploratum & cognitum afferrent, humiliter expectarem: quantò magis ergo nunc, sine præiudicio diligentioris inquisitionis, vel maioris authoritatis istud dixisse accipiendus sum? *Et hic tamen magnum præiudicium honoris infertur Augustino, qui currente calamo sibi hanc quæstionem obyciens, sine præiudicio diligentioris inquisitionis, repente respondit, in dubio, diuinum implorandum auxilium, & ipsi à Catholicis cum ludibrio insultatur.*

Aduertamus, quæso, tanta scientia, tantaque animi præsentia & perspicacitatis ingenij virum, non sine causa suum in huius dubij solutione suspendisse iudicium; ne reprobans baptismum, qui totus ludicrè, mimicè & iocularitur ageretur, incideret in rebaptizantium errorem, qui tunc maximè reprehendebatur ab ipsomet, in Donatistis. Ad hæc, baptismi materiam nouerat aquam, secundùm Hieronymum, & Tertullianum, ab exordio mundi Spiritus sancti vehiculum, qui cùm superferretur aquis, *eas iam tum Sanctus sanctificans, lauacro salutari baptismi destinabat. Recolebat & Christum Dominum Iordanis aquas proprio sanctificasse baptismo, eodem Spiritu sancto, Sanctum Sanctorum in specie vngente columba. Cogitabat eumdem Christum institutorem Sacramenti, materiam eius & formam Apostolis præscripsisse, dicendo:* Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. *Et rursum, in ipso ascensus in cælum procinctu, dixisse discipulis:* Euntes docete omnes gentes baptizantes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. *Didicerat à Sapiente, quia* sermo illius potestate plenus est. *A psalte hauserat, quòd* fidelis Deus in omnibus verbis suis; & quæ procedunt de labiis suis non faceret irrita.

Hæc apud se recogitans, & nullam habens Ecclesiæ definitionem, baptismum ioco datum irritantem, quid faceret? Quò, nisi ad Deum, & orationem se conuerteret? Præterea nosse poterat, quod sancto Athanasio puero inter pueros ludenti & mimicè vtique, sicut grandiorum, & maturarum actionum mimi sunt & simia pueri, acciderat, baptismum coæuis suis ministranti. Referente quippe Ruffino, libro primo, cap. 14. & Sozomeno libro secundo, cap. 16. cùm Athanasii socij Presbyteros & Diaconos fingerent, & quæ in Ecclesiis fieri solent, actitarent, ipse Episcopum agens, aliquos Catechumenos baptizauit [illegible] *dens eminus Alexander Patriarcha A*[illegible] *eademque ritè & iuxta morem Ecclesiæ* [illegible] *gens, statuit eos non esse rebaptizandos,* [illegible] *supplenda quæ à Sacerdotibus agi solent. A*[illegible] *sium verò cum aliis instruendum primò* [illegible] *de eum conuictorem suum & scribam fecit.* [illegible] *tamen & ipse in vita Sancti Antonij, non tempore cum Alexandro mansisse, sed profectum in eremum magno illi Antonio se adhæsisse testatur. Hic quero quis gereret Athanasius puer, nisi ludum & iocum,* [illegible] *ipsius Episcopi personam? Sed quia materiam* [illegible] *mam baptismi applicabat, & rogatus qui*[illegible] *ro, hoc inquit, quod vidi in Ecclesia fa*[illegible] *baptismum huiusmodi Patriarcha noluit reprob*[illegible]

B *Sed de gentilibus, & extra Ecclesiam & fœ*[illegible] *ris est sermo. Pensitat Augustinus &* [illegible] *præcipitare sententiam. Supponit enim* [illegible] *secularitorlicet, inter eos fieri circa baptisma, quod* [illegible] *ri solet in Ecclesia.*

Quid si non tantùm ioco, sed in ipsius [illegible] *ludibrium intendat tam conferens, quam* [illegible] *facere quod facit Ecclesia, & de facto faciat* [illegible] *cit Ecclesia, quid respondeat Augustinus in* [illegible] *mentis angina, hinc iocum & multò* [illegible] *brium S. Matris Ecclesiæ, & tanti myster*[illegible] *legam perosus prophanationem. inde* [illegible] *iudicium, potentiam omnem defectum supplere* [illegible] *tem, sapientiam prudentum, prudentiam infatuantem, misericordiam Christi etiam pro subsannatoribus*

C *suis in cruce orantem, & cum sanguine aquam ex latere in baptisma salutare fundentem; quid inquam certi in incerto hactenus articulo pronunciet, ac non magis humilis & deuotus oratione supplex diuinum expectet oraculum?*

Quin etiam probabilissimum est, dubia fuisse cogitatione fluctuantem, quomodo proposita nodum difficultatis solueret, nec baptismum huiusmodi irritum liquidò declararet, cum centum circiter annis priusquam hæc scriberet, casus similis accidisset, Anno Christi 303. quem refert Martyrologium Romanum 25. Augusti & acta eius apud Surium tom. 4 sub Diocletiano & Maximiano Imperantibus, Anno 20. Et Marcellini Papa octauus Genesius mimus, imperatore spectante, cum in theatro in lecto decumbens fingeret se velle suscipere baptismum, aliis actoribus ministros agentibus, repente Dei virtute mutatus est, Angelo sibi reuelante omnia antecacta vita peccata aquâ salutari diluenda, si verè Christum induere proponeret. seriò agere cœpit quod iocularitur hactenus actitauerat: vsque adeo vt se Christianum publicè proclamans & Imperatorem, populumque ab idolorum cultu ad Christi fidem abducere tota vocis & animi contentione laborans, post multa tormenta martyrij palmam sit consecutus. Hæc mutatio dexteræ excelsi. *Fœliciorem longè sortem adeptus Genesius Deo miserante, quam miser alter Deo vltore furentis Aiacis personam referens, quem Lucianus de Saltat. Circa finem narrat tantopere raptum affectu, animoque perturbatum, vt in insaniam fuerit verissimè conuersus. Martyrologium item & Menologium Græcum 18. Kal. Maij idem quod Genesio, Ardaleoni pariter Dei gratia contigisse referunt, qui ex mysteriorum Ecclesiæ mimo, serio factus est Christianus & Martyr. Quid quod & Augustinus Alipio iam senis scribens cum magna exultatione animi recitat cuiusdam Dioscori Archiatri conuersionem Ep. 67. qui cùm diu in ludendis Christianis* Aug. *rebus iocularitur effusus fuisset, post multos renisus sacrum baptisma suscepit.*

A … r, inquit, etiam Dioscorus Christianus … t simul (*cum altero Gabiniano*) gratiam consecutus. Audi etiam quemadmodum: … cum ceruicula illa, vel lingua, nisi aliquo prodigio domarentur. Filia eius in qua vnica … cebat, ægrotabat, & vsque ad totam desperationem salutis temporalis, &c. Dicitur ille … eundem conuersus ad implorandam Christi misericordiam, voto se obligasse Christianum fore, si illam saluam videret. Factum est. At ille quod vouerat dissimulabat exsoluere: sed adhuc manus excelsa: nam repentinâ cæcitate suffunditur, statimque venit in mentem vnde illud esset: E clamauit confitens atque iterum se recepto lumine impleturum esse quod vouerat. Recepit, impleuit, & adhuc manus excelsa. Symbolum non tenuerat, aut fortè tenere recusauerat, & se non potuisse excusauerat. Deus viderit. Iam tum post festa omnia receptionis suæ, (*vel vt alij legunt post confessa omnia deceptionis suæ*) in paralysim … itur, multis ac penè omnibus membris & … iam linguâ. Tunc somno admonitus, confitetur … scripturam, ob hoc sibi dictum esse accidisse quod Symbolum non reddiderit. Post illam confessionem redduntur officia omnium membrorum, nisi linguæ solius: se tamen didicisse Symbolum, ideoque memoria iam tenere, nihilominus in eadem tentatione litteris fassus est: sicque omnis est ab eo deleta nugacitas, quæ vt scis, multùm decolorabat naturalem quandam eius benignitatem, eumque insultantem Christianis faciebat valdè sacrilegum. Quid dicam, nisi Domino hymnum canamus, & superexaltemus eum in sæcula?

Quòd si prioris sæculi & sua etiam ætatis experientia doctus August. Dei misericordiam nedum iocularitet baptismum agentibus, sed & impietate sacrilega sacris eius mysterijs illudentibus; post tot crimina, & quod amplius est, in ipso flagranti delicto baptismi gratiam nouerat indulsisse Paganis: quid tam sannis aneo dignum & vituperio reperitur, si hæsitante animo, non tantùm iculariter, licet in totum mimicè actus & susceptus baptismus, Deo interius dantem & suscipientem mouente, & ratum faciente baptismum, omnemque primæ intentionis per subitam inspirationis gratiam, aut alia sibi nota via supplente defectum, dimini ipse ignarus consilij reprobare deberes, aut iterandum pronuntiare, nisi diuino dubium omne tollente oraculo?

Ne quis ergo id in posterum, vt menti infirmæ, vel ad singula hæsitanti animæ vertat opprobrio: vel quod grauius est eum in hac causa ab Eugenio 4. in Concilio Flor. & à Tridentino damnatũ, minus reuerenter obtrudat; Verba ipsa vtriusque refero, quo ne verbulo quidem aut syllaba perstringitur Aug. Sic enim habet decretum Concilij Florentini, primò quidem de omnibus Sacramentis: Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materiâ, verbis tanquam formâ, & personâ ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia. Quorum si aliquid desit, non perficitur Sacramentum. Inter hæc Sacramenta tria sunt, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, quæ characterem, id est spirituale quoddam signum à cæteris distinctum imprimunt in anima indelebile, vnde in eadem persona non reïterantur: reliqua verò quatuor, characterem non imprimunt, & reïterationem admittunt, &c. *Tum de baptismo sigillatim:* Materia huius Sacramenti est aqua vera & naturalis, nec refert frigida sit, an calida: forma autem est, Ego te baptizo, in nomine Patris, &c. non tamen negamus, quin & per illa verba baptizetur talis seruus Christi, in nomine Patris, &c. Quoniam cùm principalis causa, ex quo baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas, instrumentalis autem sit minister qui tradit exterius Sacramentum, si exprimitur actus qui per ipsum exercetur ministrum, cum sanctæ Trinitatis inuocatione, perficitur Sacramentum. Minister huius Sacramenti est Sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In causa autem necessitatis, non solùm Sacerdos vel Diaconus, sed etiam laïcus, & mulier, imo etiam Paganus, & hæreticus baptizare potest dummodo formam seruet Ecclesiæ, & facere intendat, quod facit Ecclesia. *Canon autem Concilij Tridens. sess. 7. non secundus est, sed 4. de baptismo.* Si quis dixerit baptismum qui etiam datur ab hæreticis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum baptismum, anathema sit.

Quid hic reijcit aut damnat opinionẽ Augustini? De sola intentione lis est, quam etiam Pagani & illusores habere possunt, intendentes etiam in ludibrium Christi & Ecclesiæ, baptizando facere quod facit Ecclesia: vel in ipso irrisionis actu Deo vocantis & insultantis etiam animum conuertente. Qui actus intentionis cùm sit occultus, nil de hoc voluit, aut debuit Augustinus definire, nulla adhuc Ecclesia expressa declaratione facta. Videamus quid de intentione ministri senserit doctor Angelicus quem etiam nũc lego dum hæc scribo, à Summis Pontificibus, Doctoribus, Vniuersitatibus, non modo Pariari laudibus Augustino, sed etiam superferri. Qui ore Ioann. 22. quot articulos tot edidisse miracula refertur. Quem Innocent. 3. plusquam Salomonem appellauit, cuius opiniones qui sequitur, nunquam à semita veritatis aberrabit. Et hic tamen quantuscunque vocetur, vbique & per omnes penè articulos & paginas August. dogmatibus solidis fundatur, sententiis ornatur, doctrina decoratur. Hic itaque præmissis à nobis circa defectum intentionis ministri sic respondet, 3. p. q. 64. art. 8. Quando vnum est indifferens ad multa, verbi gratia ablutio, debet ad vnum effectum determinari per intentionem. *In conclusione sic habes:* Cùm, inquit, ea quæ in Sacramentis geruntur, possint diuersimodè, & propter diuersa agi, necessaria est in Sacramentorum administratione intentio ministrantis, seu Ecclesiæ: *Et in corpore.* Cùm minister sit instrumentum animatum causæ principalis, id est Christi, debet suâ intentione se subijcere principali agenti, mouendo membra sua, & applicando materiam & formam. *Et in responsione ad secundum, refert duplicem opinionem: quarum prima tenet, defectum intentionis ministri supplere Christum, intus baptizantem puerum: in adultis autem, fidem & deuotionem suscipientis, non quidem characterem, sed iustificationem. Quod & factum est in baptismo Genesij, deuotione eius & fide, & Christo simul supplente defectum intentionis recta ministri, imo quod licet intenderet facere in repræsentatione sua mimica, quod facit Ecclesia, Ecclesiam tamen, & Christum ipsum irridere volebat. Secundam opinionem præfert, quæ dicit ministrum agere in persona totius Ecclesiæ, cuius est minister; cùm in verbis quæ profert, exprimatur intentio Ecclesiæ, quæ sufficit ad perfectionem Sacramenti, nisi contrarium exprimatur ex parte ministri, vel recipientis Sacramentum. Ad tertium denique:* Cùm non sit in potestate hominis, iuxta psaltem dicentem, cor meum dereliquit me, actualis aduertentia, & intentio; sufficit virtualis. *Quibus positis sic rursum Augustinum excusandum puto. Cùm enim sciret Christũ hunc*

posse intentionis supplere defectum, nec posset arcanum eius super salute generis humani in tali baptismo, absque reuelatione nosse iudicium; certumque sit, quemcumque hominem etiam hæreticum & paganum posse esse huius Sacramenti ministrum; ideo rectissimè censendus est dixisse, in hac causa incerta, diuinum expectandum oraculum.

Baptismi-ne gratiam peccati remissiuam, impedire malitiam ministri, scripserit Tert. consentiens Augustinus.

L*Ongè in hac causa diuersa nedum, sed & aduersa mens Augustini & Tert. Hic enim, vt in eius errore de baptismo per Aug. refutato videbimus; de baptismo c.15.* Circa hæreticos, inquit, quid custodendum sit dignè quis retractet, ad nos enim editum est. Hæretici autem, nullum habent consortium nostræ disciplinæ, quos extraneos vtique testatur ademptio communicationis. Non debeo in illis cognoscere, quod mihi est præceptum; quia non idem Deus est nobis & illis, nec vnus Christus, id est idem: ideoque nec baptismus vnus, quia non idem. Quem cùm ritè non habeant, sine dubio non habent: nec capit numerari, quod non habetur: ita nec possunt accipere, quia non habent. *Errorem hunc à magistro suo Tertulliano hauserat Cyprianus. Sed Aug l.2. contra Cresconium cap.32.* Non accipio quod de baptizandis & schismaticis beatus Cyprianus sensit, quia hoc Ecclesia non accipit, pro qua beatus Cyprianus sanguinem fudit, &c. Ita hoc Cypriani non accipio, quamuis inferior incomparabiliter Cypriano: sicut illud Apostoli Petri Galat. 2. quòd Gentes Iudaizare cogebat, nec accipio, nec facio, quamuis inferior incomparabiliter Petro, &c. Audi ex Epistolâ quam de vnitate conscripsit: Auelle, inquit, radium Solis à corpore, diuisionem lucis vnitas non capit; ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit: à fonte præcide riuum, præcisus arescit. In his Cypriani verbis, non intelligimus lucem non capere diuisionem, nisi in sanctis regno Dei prædestinatis, qui diuidi ab Ecclesia nullo modo possunt. (*Intellige vel iam introductis in regnum, vel si viuunt adhuc, finaliter diuidi non possunt, licet ad tempus humanâ fragilitate possint diuidi.*) Et non germinare ramum fractum, salutis æternæ germine, accipimus: ariditatem verò riui à fonte præcisi, in eo quòd S. Spiritu vacuantur, qui ab vnitate separantur, agnoscimus; non in Sacramento baptismi, quod & boni, & mali habere possunt, ita foris apertè, quemadmodum intus occultè ab Ecclesiæ sanctitate separati. *Habere autem & conferre posse Sacramentum baptismi dixit, tam bonos quàm malos, quod prudenter & cautè discernendum est, propter duplicem effectum baptismi, characterem videlicet, & gratiam remissiuam peccati. Nam apud hæreticos baptismus quidem verè & idem qui confertur in Ecclesia, quantum ad characterem pertinet & gratiam, datur infanti nihil ponenti obstaculi: adulto autem schismatico qualis erat Donatista, & hæretico, sensu fidei, & cordis diuisione, ab vnitate Ecclesiæ separato, quandiu talis est, non tantùm ab hæretico, sed ne à Catholico quidem conferri potest gratia remissiua peccati: sicut nec cuicumque adulto, baptismum quidem suscipere volenti ex animo, sed peccato vel vni mortali renuntiare nolenti.*

S. Aug.

His positis, plana & facilis est responsio ad locum

A *quem non intelligentes aliqui turpissimam ... erroris impingunt Sanctissimo Doctori, l. 5. de b... contra Donatistas cap.21. & 22. quasi senserit ... tiam Sacramentorum quibus fit remissio peccat... pendere à sanctitate vel iniquitate ministri. P... Pictauiensis sententiarum parte 3. c.16. Et Ma... sententiarum, l.4. dist.19. c.1. vbi de potestate ... & soluendi:* Cùm constet, inquit, n... non ... cerdotes, illas duas claues habere, qui ... discernendi plerique carent: de altera ... est potentia ligandi & soluendi, quæritur v... um omnes Sacerdotes eam habeant. Quidam enim hanc potestatem putant illis solis esse conce... m qui do-
B ctrinam simul ac vitam Apostolorum ... ruan... las enim claues promisit Dominus Petro & ... tatoribus eius tantum vt aiunt. Qui etiam a... ritatibus vtuntur in munimentum suæ opi... Hoc enim dicunt Augustinum sensisse, vbi ait, remissionem peccatorum vel per seipsum ... Deus, vel per columbæ membra. Dicit et... idem peccata dimitti, vel teneri à sanct... I... super Exodum, vbi de lamina aurea ... in fronte Sacerdotis. Hęc, inquit, significat fiduci... bonæ vitæ, quam qui verè perfectèque, non ... gnificatione, sed veritate Sacerdos habet, sol... potest auferre peccata. Item Gregorius hom. 26. in Euangelia: Illi soli habent in hac carne positi, potestatem ligandi & soluendi sicut san... Apostoli, qui illorum exempla simul cum doctri-
C na tenent. Item ex dictis Origenis, hæc potestas soli Petro concessa est & imitatoribus Petri. Nam quicumque vestigia Petri imitantur, habent rectè ligandi & soluendi potestatem. *Sed c. 2. opinionem alteram præfert:* Alius, inquit, videtur quod & mihi placere fateor, cunctis Sacerdotibus hanc clauem dari, scilicet ligandi & soluendi: sed non eam rectè & dignè habent, nisi qui vitam & doctrinam Apostolicam seruant. N... præmissæ authoritates, malus Sacerdotes hanc potestatem negant habere, sed illos solos dignè ac rectè hac potestate vti significant, qui prædit... sunt vitâ & doctrinâ Apostolicâ, &c. & per Dominum tantùm, vel per Sanctos, in quibus habi-
D tat Spiritus sanctus, dignè & rectè fit remissio, vel retentio peccatorum. Fit tamen & per illos qui sancti non sunt, sed non dignè vel rectè. Dat enim Deus benedictionem dignè poscenti, etiam per indignum ministrum. *Quod & confirmat ex Hieronymo in verba Christi ad Petrum, Matth. 16.* tibi dabo claues, &c. Habent enim, inquit, eandem iudiciariam potestatem alij Apostoli, habet & omnis Ecclesia in Episcopis & Presbyteris (*supple Parochis, vel approbatis.*) Sed ideo Petrus eam specialiter accepit, vt omnes intelligant, quia quicumque ab vnitate fidei & societate Ecclesiæ se separauerit, nec à peccatis solui, nec cælum potest ingredi. *Atqui locus August citatus ex l.5. de baptismo agebat, in quo fit remissio peccatorum. quam neque Donatistæ hæretici & schismatici, vtpote excommunicati & suspensi, vinctâ & ligatâ potestate cla-*
E *uium, licet Presbyteri & Episcopi forent, in Sacramento pœnitentiæ dare non poterant: nec ipsi, aut quicumque Laici, in baptismo gratiam peccati remissiuam, cuicumque adulto schismatico & ab vnitate Ecclesiæ diuiso conferre.*

Et hunc esse genuinum sensum August. clarissimum erit verba eius attentè considerants. Ita enim scribit l. 5. de baptismo cont. Don. c.21. & 22. Sacramentum, inquit, gratiæ dat Deus per malos; ipsam verò gratiam non nisi per seipsum, vel per sanctos suos: (*scil. vt suprà, per malos non dat, scilicet rectè &*

Ri.. . ge ant enim grauiter in malo statu Sacramentum gratia ministrantes,) & ideo remissionem peccatorum, vel per seipsum facit, vel per illius columbæ membra, *(Ecclesia videlicet de qua in Cant. vna est columba mea: à qua præcisi ve membra putrida, excommunicati & suspensi Donatista, in Sacramento pœnitentia remissionem dare non poterant: neque in baptismo conferre adultis schismaticis, suo schismate & odio Catholicorum obicem gratia ponentibus)* quibus ait, si cui dimiseritis, dimittentur, si cui tenueritis, tenebuntur. Baptismum verò *(quoad characterem indelebilem, & initerabilem)* quod Sacramentum remissionis peccatorum, *(supple est,)* quia nulli dubium est, habere etiam homicidas posse, qui in tenebris sunt vsque adhuc, B quia de cordibus eorum fraternum odium non exclusum est; siue nulla eis peccata dimissa sint, si non in melius mutato corde baptizati sunt: siue continuò, dimissa redierint: & per seipsum, quia Dei est, sanctum esse cognoscimus: & siue tradatur, siue accipiatur à talibus, nullâ eorum peruersitate violari, siue intus, *(quoad characterem, vel in Ecclesia)* siue foris. *Id est in materia & forma: vel apud hæreticos & schismaticos datum, legitimum est baptisma, nec repetendum, quamuis eius ministri sancti non sint, id est in charitate vniti tanquam membra Ecclesia, nec participes Spiritus sancti qui sponsus est vnica columba; quique in Christum baptizatum in Iordane specie columba descendit. Prosequitur Augustinus & clarius mentem suam aperit.*

Aug. Proinde consentimus Cypriano *(in Ep. 12. id scribenti,)* hæreticos remissionem dare non posse, baptismum autem dare posse, quod quidem illis & dantibus, & accipientibus valeat ad perniciem, *(quia in malo statu, & diuisionis, non ab vno priuato proximo, sed à tota Ecclesia Catholica,)* tanquam tanto munere Dei malè vtentibus: sicut etiam maligni & inuidi, quos & intus esse testatur, *(de quibus 1. Io. 2. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis sicut area cum trituratur, quicquid inde volat, non est triticum, sed non quicquid ibi est, triticum est. Sunt enim multi hæretici & schismatici fingentes se esse Catholicos,)* remissionem peccatorum dare non possunt, cùm eos baptismum dare posse omnes fateamur. *(Quod vtique intelligendum est dare non posse, defectu accipientis, qui per hæresim aut schisma est incapax remissione peccatorum, quandiu retinet in corde maximum peccatorum, contra maximã virtutum omnium concepto & retento odio in Catholicam Ecclesiam*

Aug. *& omnem Christianum.)* Si enim de his qui in nos peccauerunt dictum est, si non dimiseritis peccata hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra: quanto magis fieri non potest, vt eis peccata dimittantur, qui fratres à quibus diliguntur oderunt, & in ipso odio baptizantur, quibus tamen postea correctis, non rursus baptismus datur, sed ipsa venia quam tunc accipere non meruerunt, in vera conuersione præstatur?

Alter locus quem aduersantes August. ex Magistro Sententiarum contra ipsum opponunt, petitur ex Exo. 28. 36. & seq. Facies & laminam de auro purissimo: in qua sculpes opere cælatoris sanctum Domino. *(Sanct. Pagn. ex Hebr. sanctitas Domino. 70. sanctificationem Domini. Paraph. Chald. sculpes super ea scriptura distincta sanctum Domino)* ligabisque eam vittâ hyacinthinâ, & erit super thiaram imminens fronti Pontificis. Portabitque Aaron iniquitates eorum quæ obtulerunt & sanctificauerunt filij Israël, in cunctis muneribus & donariis suis. Erit autem lamina semper in fronte eius, vt placatus sit eis Dominus. *Locum sic exponit*

A *Aug. l. 2. quæst. in Eptateuchum q. 120.* Ibi, inquit, dicit Sacerdotem Sanctorum auferre peccata quæcumque sanctificabunt, inquit, filij Israel omnis datus Sanctorum eorum. Quod arbitror dictum in eis sacrificiis quæ offerunt pro peccatis suis: vt non sanctorum hominum intelligamus, sed sanctorum, ab eo quod sunt sancta quæ offeruntur. Cùm ergo de lamina dixisset, adiunxit atque ait, & auferet Aaron peccata eorum, quæcumque sanctificabunt filij Israel omnis datus *(Sept. apud nos habent in translatione, omnis muneris, quod æquiualet datus,)* Sanctorum eorum: id est, Sacerdos auferet quæcumque offerunt pro peccatis suis; quæ dicuntur & sancta, quia iustificantur, & peccata, quia pro peccatis offeruntur, sicut multis locis B hoc ipsum euidenter scriptura commemorat. *Tum subijcit euidentissimã propositi obscure dubij solutionem.* Quod autem, inquit, adiungit, & dicit: erit super frontem Aaron semper acceptum illis in conspectu Domini, ad laminam illam reuertitur. In quo aduertendum si inueniri potest, qui non habeat necessitatem pro suis offerre peccatis, præter Christum, qui solus potest omnium auferre peccata. Intelligitur frontis ornamentum, fiducia bonæ vitæ, quam qui verè perfectéque, non significatione, sed veritate Sacerdos habet, solus potest auferre peccata, nec habet necessitatem offerre pro suis. *Stupendum planè, qu d truncato loco sic turpiter imponatur Augu*st. *Videt lector duo hic ab Augustino præstari. Primò enim* C *opponit Sacerdotem Sacerdoti, Aaronem Christo, figuratiuum vero, merum hominem & peccatorem, homini Deo, ab omni peccato immuni & perfectè sancto & iusto, nec solà significatione, sed perfecta veritate solum atque vnicum, agnum* [illegible] *Pontificem, qui possit omnia auferre peccata. Secundo, in huius veritatis confirmationem profert locum ex Apostolo depromptum. Hebr. 7. 26.* Talis enim decebat vt nobis esset Pontifex, Sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, excelsior cælis factus: qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum Sacerdotes, *(transl. Syr. nec ei est necesse quotidie, vti summo Sacerdoti)* prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim *(supplo postremum, &* D *pro populi, non pro suis,)* fecit semel seipsum offerendo. *Præclaram rationem addit Paulus*: Lex enim homines constituit Sacerdotes infirmitatem habentes: sermo autem iusiurandi *(de quo supra dixerat: Iurauit Dominus, &c. Tu es Sacerdos in æternum)* qui post legem est, *(Syr. factus est post legem psalte nimirum longè post Moysem dicente)* filium in æternum perfectum. *Rogo quid hic August. de Sacramenti ministro malo, qui non possit conferre peccatorum remissionem? Non de ministro certò loquitur, sed de Christo Pontifice Maximo & Sanctissimo. Confirmat idipsum l. 2. cont. Ep. Parmen. c. 7.* Euigilemus, inquit, aliquando atque videamus, in Sacerdotibus illius temporis cùm corporalia vitia E vitabantur, illum præfigurari, qui cùm esset Deus, factus est propter nos homo, solus verus agnus immaculatus, & Sacerdos sine vitio. Ideoque & tunc Sacerdos solus intrabat in Sancta Sanctorum, populus autem stabat foris: sicut nunc ille Sacerdos post resurrectionem suam intrauit in secreta cælorum, vt ad dexteram Patris interpellet pro nobis; populus autem cuius ille Sacerdos est, adhuc foris gemit, &c. Vsque adeo tunc quando sine vlla macula & sine vllo vitio, quia non poterant animi Sacerdotum, corpora quærebantur; solus ille Pontifex noster præfigurabatur, non isti superbi & impij, *(Donatista)* qui fornicantem

S. Aug.

animam non zelant sponso, sed ei audent se ostentare pro sponso.

Quod autem ministrorum malitia ipsis solis noceat, nec officiat validitati Sacramenti, neque illud dignè recipienti vbique testatur Augustinus, & sententiarum multitudine nos obruit, l. 2. cont. Cresconiũ cap. 8. vbi de malis ministris. Si, inquit, etiam talis (*prauus etiam hæreticus*) ius sibi baptismatis vsurpauerit, & dederit, non eum sibi vsurpare debuisse dico, non autem dedisse non dico: Ille verò qui accipit, si homo bonus ab homine malo, si fidelis à perfido, si pius ab impio; perniciosum erit danti, non accipienti. Illud quippe sanctum malè vtentem iudicat, benè accipientem sanctificat. Si autem & ille qui accipit, iniquè acceperit, nec sic rescissum, sed agnitum quod per se obterat, correcto proderit Sacramentum, &c. Sicut iste peccator si ius sibi prædicandi testamenti diuini vsurpauerit, sibi nihil prodest, audientibus autem & facientibus, non ipse, sed quod prædicati prodest: ita & ille qui ius baptismatis, sibi vsurpare non debuit, sibi nocet qui bonum malè vsurpauit, non ei qui bonum benè percepit. *Et l. 2. cont. literas Petiliani cap. 48.* Si satis absolutum tibi videtur quod dixisti, qui non fuerit innocens, non habet sanctitatem. Quæro, si non habebat Saül Sacramenti sanctitatem, quid in eo Dauid venerabatur? Si autem habebat innocentiam, quare innocentem persequebatur? Nam eum propter Sacrosanctam vnctionem, & honorauit viuum, & vindicauit occisum. Et quia vel panniculum ex eius veste præscidit, percusso corde trepidauit. Ecce Saül non habebat innocentiam, & tamen habebat sanctitatem, non vitæ suæ, sed vnctionis: nam hoc si[illegible]innocentia nemo potest, sed Sacramenti Dei, quod & in malis hominibus sanctum est. *Et l. 5. de baptismo, cont. Donat. cap. 19.* Non de sola consuetudine, sed etiam de veritatis ratione præsumit, qui nullorum hominum peruersitate peruersum fieri dicit Dei Sacramentum, quod etiam in peruersis esse declaratur. Certè Ioannes Apostolus apertissimè dicit. 1. 2. qui odit fratrem suum, in tenebris est vsque adhuc. Et iterum, qui odit fratrem suum, homicida est. Cur ergo intus tales baptizant, quos in malevola anima fuisse, Cyprianus ipse commemorat? Quomodo aquam mundat & sanctificat homicida? Quomodo benedicunt oleum tenebræ? Si autem Deus adest Sacramentis, & verbis suis, per qualeslibet administrentur; & Sacramenta Dei vbique recta sunt, & mali homines quibus nihil prosunt, vbique peruersi sunt: illud quale est, vt ideo putetur hæreticus non habere baptismum, quia non habet Ecclesiam? *Et c. 20.* Cur ad verba quæ præcedunt ex ore homicidæ, possit tamen Deus oleum sanctificare, & in altari quod hæretici posuerunt, non possit, nescio; nisi fortè cor hominis, quem fallaciter conuersum intus non impedit, lignum fallaciter positum impedit foris, quò minus Sacramentis suis adesse dignetur, nullis hominum falsitatibus impeditus. Si ergo ad hoc valet quod dictum est in Euangelio, Deus peccatorem non audit, vt per peccatorem Sacramenta non celebrentur; quomodo exaudit homicidam, vel super aquam baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum quibus manus imponitur? Quæ omnia tamen, & fiunt, & valent etiam per homicidas, id est per eos qui oderunt fratres, etiam in ipsa intus Ecclesia: cùm dare nemo possit quod non habet. Quomodo dat homicida Spiritum sanctum, & tamen ipse intus etiam [illegible] Deus ergo dat etiam ipso baptisante S[illegible] sanctum. *Et l. 2. cont. literas Petil. c. 32.* N[illegible] mus tale cuique sacrificium fieri, qu[illegible] vt offerat, & qualis accedit vt sumat & [illegible] de sacrificiis talium manducare, qui ad il[illegible] cedunt, quales & illi sunt. Itaque [illegible] malus, & accipiat inde bonus, tal[illegible] qualis quisque fuerit: quia & illud [illegible] Tit. 1. omnia munda mundis. Per hanc [illegible] tiam iuridicam & Catholicam, etiam v[illegible] sacrificio non estis polluti, si facta eius d[illegible] bant vobis. Nam vtique panis illius, pan[illegible] erat, sub cuius iniquitatibus Africa total[illegible] sed panem luctus omnibus vobis commu[illegible] se omnium vestrum malum schismaticis facit. *Et l. 6. cont. Donat. cap. 43.* Vnum baptisma om[illegible]ibus est, quod nullo iniquitatis opere violatur. *Et l. 2. cont. Crescon. cap. 21.* Baptizant ergo, quantum [illegible]net ad visibile ministerium & boni & mali, inuisibiliter autem per eos baptizat, cuius est & visibile baptisma, & inuisibilis gratia. *Præmiserat c. 19.* Cùm enim Iudas sicut Apostolus baptizaret, quandoquidem malus erat, quia fur erat, & ea quæ mittebantur, in commissos sibi locul[illegible] ferebat; non vtique conscientia eius attende[illegible]ur, sed Deus & Christus in quem credebatur. Neque enim & ipsius mali hominis falsò bona fama credentes & accipientes abluebat: nec generabat in homine gratiam diuinæ veritatis, falsitas humanæ opinionis. *Et cap 20.* Dic ergo quod dicimus, quia hoc est verum, hoc est sanum, hoc est Catholicum, quòd Christus mundat accipientium conscientias, siue per bonos ministros baptismi sui, siue per malos: quoniam de illo scriptum est, Ephes. 5. Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt eam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo.

Sed quæret aliquis quod Cresconius Grammaticus quærebat ab Augustino, in hoc saltem Petiliano sapientior, qui conscientiam sanctè dantis Sacramentum, abluere accipientem; num melius fit à bono, quàm à malo ministro suscipere Sacramentum. Ita ergo lib. 4. cont. Crescon. c. 20. Quæris per quem melius fiat, quod à Christo fieri concedis: vbi & tu, quantum video, non negas hoc fieri posse per ministrum malum, sed dicis melius posse, si per bonum. Quid enim aliud quod dicis? Hoc & nos suademus, hoc volumus: sed quærimus per quem melius fiat. Ac per hoc abluit Christus, & per maculosam non sanctè dantis, sed melius per mundam sanctè dantis conscientiam. Dat fidem Christus & per ministrum malum, sed melius per bonum: fit Christus origo Christiani, & per dispensatorem infidelem, sed melius per fidelem: Christianus radicem in Christo figit, per colonum reprobum, sed melius per probum: potest Christus esse caput Christiani, & per Felicianum, sed melius existimas per Primianum. Parua itaque inter nos in hac re, aut fortassè nulla dissensio est. Nam & ego dico melius per bonum ministrum quam per malum dispensari Sacramenta diuina. Verùm hoc propter ipsum ministrum melius est, vt eis rebus quas ministrat, vitâ & moribus congruat; non propter illum, qui etiam si incurrerit in ministrum malum dispensantem veritatem, securitatem accipit à Domino suo monente ac dicente, Matth. 23. quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Addo etiam, ad hoc esse melius, vt ille cui ministratur, ministri boni probita-

[illegible] diligendo, facilius mittetur: A [illegible] veriora & sanctiora sunt quæ ministrantur, quia per meliorem ministrantur. Illa [illegible] per seipsa, sancta & vera sunt, propter [illegible] verum & sanctum, cuius sunt; & ideo fiet [illegible], vt accedens ad societatem populi Dei, [illegible] à quo facilè baptizetur, alium [illegible] salubriter mittetur: certus est enim, sanctum esse Sacramentum Christi, etiam si per minus [illegible], vel non sanctum hominem ministratum est; se autem eiusdem ipsius Sacramenti [illegible] punıri, si indignè acceperit, si malè vsus fuerit, si ei non conuenienter & congruè vixerit. *Et cap. 21: circa f. vbi de haeretico, vel schismatico ministro:* Baptismum Christi si dederit, datum erit, si acceperit, acceptum erit; non ad vitam æternam, sed ad pœnam æternam, si in eo sacrilegio perseuerauerit: non in malum conuertendo B bonum quod habet, sed malo suo habendo bonum, quandiu malus habet. *Atque ex dictis lucet, quam absit Augustinus ab errore qui ei imputatur, ex locis truncatis; quos non apud Magistrum sententiarum, sed in ipsis S. August. fontibus legere præstitisset.*

Bona sua non posse Christianum absque peccato apud Iudicem repetere, & litem sustinere contra raptorem propriæ substantiæ, ad familiæ suæ sustentationem necessariæ, num, & quo sensu scripserit Augustinus, cum Tertulliano conspirans. C

TErtullianus lib. ad Martyras c. 2 *bonorum temporalium iacturam, non damnum, sed lucrosum commercium æstimauit.* Et si, inquit, aliqua amisistis vitæ gaudia, negotiatio est aliquid amittere, vt maiora lucreris. *De repetendis autem bonis, aut per iudicem inter cohæredes partiendis 4. cont. Marc. cap. 28.* Christus, inquit, postulatus à quodam, vt inter illum & fratrem ipsius diuidunda hæreditate componeret; operam suam, & quidem tam probæ causæ denegauit. *Denique & vltionem & vindictam apud Iudicem prorsus reprobat quæ vix absque aliqua gloria, malitia, & impatientia vitio, in litibus assueto, reposci potest. Libro de patientia c. 10.* D Est & alius summus impatientiæ stimulus, vltionis libido, negotium curans aut gloriæ, aut malitiæ. Sed & gloria vtique vana, & malitia numquam non Domino odiosa, hoc quidem loco maximè, cùm alterius malitia prouocata, superiorem se in exequenda vltione constituit, & remunerans nequam duplicat, quod semel factum est, &c. Quid enim refert inter prouocantem, & prouocatum, nisi quod ille prior in maleficio deprehenditur, at ille posterior? tamen vterque læsi hominis Domino reus est, qui omne nequam & prohibet, & damnat. Nulla in maleficio ordinis ratio est: nec locus secernit, quod similitudo con- E iungit. Absolutè itaque præcipitur, Roman. 12. 17. malum pro malo non rependendum. Par factum, par habet meritum, &c. Quem autem honorem habimus Domino Deo, si nobis arbitrium defensionis arrogauerimus? &c. Quid ergo credimus iudicem illum, si non & vltorem? Hoc se nobis repromittit dicens, Deuter. 32. 35. Vindictam mihi, & ego vindicabo. Id est, patientiam mihi, & ego patientiam remunerabo. *Quid quod & ipse Apostoli loco arguit apud Iudices gentiles litigantes: quo & ipse Augustinus: ex 1. Cor. 6.* Apostolus iudicat, & quidem in causa fornicationis, dedendum eiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis; increpans etiam quòd fratres non apud sanctos iudicarentur. Adijciens enim, inquit: vt quid mihi eos qui foris sunt iudicare? *Et libro de corona militis cap. 11.* Prœlio operabitur filius pacis, cui nec litigare conuenit: & vincula, & carcerem, & tormenta, supplicia administrabit nec suarum vltor iniuriarum? *Locum item adducit Euangelij per omnia sana Augustino respondens lib. de patientia, cap. 7.*

Patientia in detrimentis, exercitatio est largiendi & communicandi. Non piget donare eum, qui non timet perdere. Alioquin quomodo duas habens tunicas, alteram earum nudo dabit, nisi idem sit qui auferenti tunicam, etiam pallium offerre possit? Quomodo amicos de mammona fabricabimus nobis, si eum in tantum amauerimus, vt amissum non sufferamus, peribimus cum perdito. Quid hic inuenimus, vbi habemus amittere? Gentilium est, omnibus detrimentis impatientiam adhibere, qui rem pecuniariam fortassè animæ anteponant. Nam & faciunt, cùm lucri cupiditatibus quæstuosa pericula mercimoniorum in mari exercent: Cum pecuniæ causâ, etiam in foro nihil damnationi timendum aggredi dubitant: cùm denique ludo, (*gladiatorio in arena*) & castris sese locant: cùm per viam, in mores bestiarum latrocinantur. Nos verò secundùm diuersitatem quâ cum illis sumus, non animam pro pecunia, sed pecuniam pro anima deponere conuenit; seu sponte in largiendo; seu patienter in amittendo. *Et l. 4. contra Marcionem cap. 16. ex Luca 6. Vbi suadet patientiam in quibusuis iniurijs sic recipienda à Deo vindice retributionis.* Si, inquit, tantum patientiæ pondus, non modo non repercutiendi, sed & aliam maxillam præbendi, & non modò non remaledicendi, sed etiam benedicendi; & non modò non retinendi tunicam, sed amplius & pallium concedendi, is mihi imponit qui non sit me defensurus, in vacuum patientiam præcepit, non exhibens mihi mercedem præcepti, patientiæ dico fructum quod est vltio; quam mihi permisisse debuerat, si ipse non præstat? aut si mihi non permittebat, ipse præstaret.

Iam quid Augustinus de hac coram iudice bonorum non repetenda vindicta senserit, & num in hac causa errauerit in suo ad Laurentium Enchiridio, cap. 78. quem ei malè de eius doctrina sentientes obijciunt, pensitemus. Agebat hoc loco de peccatis venialibus, sicut ipsa veluti capitis præfatio notat. Quæ sint, inquit, leuia, & quæ grauia peccata, non humano, sed diuino pensanda sunt iudicio. Videmus enim quædam ab ipsis quoque Apostolis ignoscendo fuisse concessa. *Qualem subijcit immediatè esse libidinis causa & non prolis actum coniugij exercere, de quo sequenti capite dicturi sumus. Tum verò de bonis coram iudice repetendis:* Tale quiddam est vbi dicit. 1. Corinth. 6. Audet quisquam vestrum aduersus alterum negotium habens iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? *Et paulo post,* sæcularia igitur iudicia si habueritis, inquit, eos qui contemptibiles sunt in Ecclesia, hos collocate ad iudicandum. Ad reuerentiam vobis dico, sic non est inter vos quisquam sapiens qui possit inter fratrem & fratrem iudicare: sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles. Nam & hic posset putari iudicium habere aduersus alterum, non esse peccatum, sed tantummodo id extra Ecclesiam, velle iudicari, nisi secutus adiungeret; iam quidem omnino delictum est inter vos, quia iudicia habetis vobiscum. Et ne quis- S. Aug.

quam hoc ita excusaret, vt diceret iustum se habere negotium, sed iniquitatem se pati, quā velit à se iudicū sententiā remoueri, continuò talibus cogitationibus vel excusationibus occurrit, atque ait: quare non magis iniquitatem patimini? Quare non potius fraudamini? Vt ad illud redeatur quod Dominus ait: Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium. Matth. 5. Et alio loco. Luc. 6. Qui abstulerit, inquit, tua, noli repetere. Prohibuit itaque suos de sæcularibus rebus cum aliis hominibus habere iudicium. Ex qua doctrina; dicit Apostolus esse delictum. Tamen cùm sinit in Ecclesia talia iudicia finiri inter fratres fratribus iudicantibus, extra Ecclesiam verò terribiliter vetat, manifestum est etiam hic quid secundùm veniam concedatur infirmis. Propter hæc atque huiusmodi peccata, licet ijs minora quæ fiunt verborum & cogitationum offensionibus, Apostolo Iacobo confitente ac dicente, in multis enim offendimus omnes; oportet vt quotidie crebróque oremus Dominum, atque dicamus, dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. *Non video quid hic arguendum sit in Augustino, qui non vocat in crimen, qui tanquam peccatum mortale non damnat, sed inter leuissima deputat huiusmodi apud iudices fideles contentionem quam post Christum Apostolus prohibet, corripit, cui tandem veniam tanquam peccato veniali concedit: Hunc ipsum Pauli locum retexit libro de* S. Aug. *corrept. & gratia cap. 3.* Præcipit, inquit, Apostolus dicens: Omnia vestra in charitate fiant. Corripit dicens; iam quidem omnino delictum est in vobis, quia iudicia habetis vobiscum. Quare enim non magis iniquitatem patimini? Quare non potius fraudamini? Sed vos iniquitatem facitis, & fraudatis, & hoc fratribus? An nescitis quia iniusti regnum Dei non possidebunt? Audiamus & orantem. 1. Thessal. 5. Vos autem, inquit, Dominus multiplicet, & abundare faciat in charitate in inuicem, & in omnes. Præcipit, vt habeatur charitas: corripit, quia non habetur charitas: orat, vt abundet charitas. *Licet ergo qui iustè repetit coram iudice fideli propria bona, non peccet contra iustitiam, peccat tamen frequentissimè & vt plurimum contra charitatem, & Dei præcipientis vel saltem hortantis, & suam ipsius, cum amore inordinato rerum temporalium, & perturbatione animi, & vlciscenda iniuria libidine, &c. & plerumque contra proximi charitatem, quem odio prosequuntur, vel saltem cum aliqua animi auersione, intercluso colloquio,* S. Aug. *salutatione & aliorum scandalo, qua nemo sapiens negauerit esse peccata. Tum concludit caput.* O homo, in præceptione cognosce quid debeas habere: in correptione cognosce, tuo te vitio non habere: in oratione cognosce, vnde accipias quod vis habere. *Addam & ego iuxta præmissa ex Enchiridio pro huiusmodi delictis, dic in oratione Dominica, dimitte, &c. Et si Paulo credis, in posterum noli iudicio contendere, sed fraudem magis pati.*

Locum alterum in Enchiridio ex Euangelio citatum explicat, lib. 1. de sermone Domini in monte cap. S. Aug. 36. Illud, inquit, quod sequitur, qui voluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, remitte illi & vestimentum; ad præparationem cordis, non ad ostensionem operis præceptum, rectè intelligitur. Sed de tunica & vestimento quod dictum est, non in eis solis, sed in omnibus faciendum est, quæ aliquo iure temporaliter nostra esse dicimus. Si enim de necessarijs hoc imperatum est, quanto magis superflua con-

A temnere conuenit? &c. *Et cap. 37.* O[illegible] bus improbitatem aliquam patiuntur, [illegible] nera diui[illegible]untur: quorum alterum [illegible] tus non potest, alterum quo[illegible] potest. [illegible] quod restitui non potest vind[illegible]ctæ solati[illegible] ri solet. Q[illegible]d enim prodest quòd percussus [illegible] percutis? Numquid propte[illegible] aliquid quod corpore læsum est, restituetur in integrum? [illegible] tumidus animus talia fomenta desiderat [illegible] autem firmumque ista non iuuant. quin potius misericorditer perferendam alt[illegible] tem iudicat, quam alieno suppl[illegible]io [illegible]uam [illegible] gandam, quæ nulla est.

B *Atque vt constet Augustinum non omnem iustam & rectam vindictam & correptionem reprobare, subiicit:* Neque hic ea vindicta prohibetur quæ [illegible] correptionem valet, etiam ipsa enim p[illegible] misericordiam: Neque impedit ill[illegible] quo quisque paratus est, ab eo quem [illegible] esse vult, plura perferre. Sed huic [illegible]indictæ [illegible] rendæ non est idoneus, nisi qui odium, quo solent flagrar[illegible] qui se vindicare desiderant [illegible] dil[illegible]ectionis magnitudine superauerit. Non enim metuendum est, ne odisse paruulum filium parent[illegible] videantur, cùm ab eis vapulat peccans, ne peccet vlterius. Et certè perfectio dilectionis [illegible] ipsius Dei Patris imitatione nobis proponitur, c[illegible] sequentibus dicitur: Diligite inimicos vestr[illegible] C &c. Et tamen de ipso dicitur per Prophetam Quem enim diligit Dominus corripit, fla[illegible] autem omnem filium quem recipit, &c. Non ergo quæritur, nisi vt & ille vindicet cui rerum ordine potestas data est, & eâ voluntate vindicet, quâ Pater in paruum filium, quem per ætatem odisse nondum potest. Hinc enim aptissimum exemplum datur, quo satis appareat, posse peccatum amore potius vindicari, quam impunitum relinqui: vt illum in quem vindicat, non pœnâ miserum, sed correctione beatum velit: paratus tamen si opus sit, æquo animo plura tolerare ab eo illata, quem vult esse correctum, siue in eum habeat potestatem coërcendi, siue non habeat. D Magni autem & sancti viri (*quorum subiecit exempla, Heliæ, Petri, Pauli, Thomæ Apostoli*) qui iam optimè scirent mortem istam quæ animam dissoluit à corpore, non esse formidandam; secundum eorum tamen animum qui illam timerent, nonnulla peccata morte punierunt; quò & viuentibus, vtilis metus incuteretur; & illis qui morte puniebantur, non ipsa mors noceret, sed peccatum quod augeri posset, si viuerent. Non temerè illi iudicabant, quibus tale iudicium donauerat Deus. *Dehinc cap. 39. modum ponit, vt fiat repetitio & vindicta sine peccato:* Tenebitur ergo in hoc iniuriarum genere, quod per vindictam luitur; iste à Christianis modus, vt accepta iniuria Aug. E non surgat in odium, sed infirmitatis misericordiâ paratus sit animus plura perpeti, nec correctionem negligat, quâ vel consilio vel authoritate, vel potestate vti potest, &c. In his ergo omnibus generibus iniuriarum Dominus docet, patientissimum, & misericordissimum, & ad plura perferenda paratissimum animum Christiani esse oportere. *Quid hic reprehensione dignum? Quid non potius in doctrina morali & verè Catholica commendatissimum?*

Sed quid circa hæc alij Patres senserint ponderemus. Hilarius Canone 4. in Matth. Extensam, inquit, fidei nostræ in æternum spem, ipsis Dominus vult probari: vt ipsa dissimulandæ iniuriæ tolerantia, testis iudicij sit futuri. Lex infidelem Israël

raël

rael intra metum, meto continebat, & iniuriæ voluntatem, iniuriæ vicissitudine coërcebat: fides aut in null'ius tam grauem dolorem esse patitur iniuriæ, vt vltionem expetat, & illatæ sibi quisquam vindex sit contumeliæ: quia in iudicio Dei, & perpessis iniuriam plus est consolationis, (*lætabitur enim iustus cum viderit vindictam*) & [illegible] seuerior iniuriosis. Atque ita non solùm ab in[illegible] tibus nos abesse Euangelia præcipiunt, verum etiam vl[illegible]ndæ iniuriæ exigunt dissimulationem. Nā accepta alapa, maxillam alteram iubemur offerre, & mille passibus onus vehentes, progredi in spatium passuū duûm millium, iniuriæ augmento profectum vltionis habituri; ipso virtutum cælestium Domino, ad incrementum gloriæ, & maxillas palmis, & flagris scapulas offerente. Non solùm autem iudicij humani refugienda esse arbitria præcipit, verùm etiam cum damni voluntate, vitanda: (*sic Augustinus supra vult animum paratum, ad maius damnum*) vt tunicam nobis volenti iudicio exuere, remittamus & pallium: & per spem bonam, sæcularem supellectilem contemnentes, inanem gentium copiditatem, & vanitatem infructuosæ auaritiæ arguamus. *Et Canone* 5. Cùm ad iniuriam (*ferendam*) pronos iubet esse, & ad damnum voluntarios, & ad vltionem negligentes, & ad diligendum promiscuos, & ad humanam gloriam incuriosos: confirmare nos in spem bonorum æternorum laborat. Plures enim & amor præsentium, & desperatio futurorum incertos facit: & aut illecebris capit, aut infidelitate confundit.

Quantum ad locum Apostoli. 1. *Cor*. 6. Omnino delictum est in vobis quòd iudicia habetis inter vos. Theophylactus & Occumenius post Chrysostomū duplex malom aduertunt, primò quòd frater aduersus fratrē iudicio agat; secundò quòd apud Iudices infideles. Delictum autem & Chrysostomus crimen vocat, id est peccatum, iustâ Pauli accusatione dignū. Et Sedulius ac Primasius delictum interpretantur peccatū. In Græco vox ἥττημα, ex Theophylacto condemnationē, ex alijs minorationem, diminutionem, defectum. Quasi dicat, imperfectio, deiectio impotentia animi est in vobis, quòd iræ, lucri, contentionis affectu vincimini, & pudor est & condemnatio, vobis, qoòd nihil pati & sufferre potestis. Vnde & Cajetanus delictum dicit, quòd iudicia non exerceantur sine peccato saltem alterius colliti-gaotium; quia necesse est alterutrum habere iniustam causā. Quod & Augustinus confirmat scribens in Ps. 80. Vbi dicit Christianum sua repetentem in iudicio, ædificare super fundamentum quod est Christus, lignum, fœnum, stipulam, adducto loco Pauli, qui eiusmodi iudicia delicta esse dicit.

Et concione 24. *in Psalm*. 118. *vocat* sic litigantium, vitiosas & negotiosas cupiditates. [Aug.] *Non quod per se malum sit in iudicio sua repetere, sed quia vt doctissimus ait Estius, malam non vnum, sed multa ferè coniuncta habet. Nam suscipiuntur huiusmodi lites vt plurimum ex inordinato rerum temporalium amore. Accipe August. in Ps*. 80. [Aug.] Contendit, inquit, Christianus pro rebus terrenis, amplius quā decet eum cui promissum est regnum cælorum: nec totum cor sursum leuat, sed aliquam partem eius trahit ad terram. *Hinc Basilius magnus hom*. 5. *Narrat S. Iulittam martyrem, res suas iniustè occupatas à quodam homine potente, eoque infideli, repetisse apud Iudices infideles; ea tamen Christiani animi integritate*

seruata, vt cū ius ei impij iudices denegarent nisi prius fidem eiurares, maluit cum bonis & vitam amittere, quàm fidem.

Aduerte autem Paulum rectè dixisse, & arguisse Christianos quod iudicio contenderent apud iniquos, quos postea dixit infideles. Nam vt benè iuxta Augustinum exposuit Cornelius à Lapide Societatis Iesu cōmentator Pauli: Iniquns opponit Sanctis, & Gentiles infideles Christianis, qui sancti vocabātur. Ita Chrysostomus, Theophyl. Anselmus, Græcè est, ἐπὶ τῶν ἀδίκων, id est apud iniustos, qoia infideles carent fide, qua iustus viuit, ac consequenter iniusti sunt, & sæpè propriè iniustitiam cōmittunt. *Notandum item, hoc sæcularium causarū iudicium commissum fuisse Presbyteris & Episcopis. Ita Clemens* 2. *Const*. 49. 50. 51. *& Ep*. 1. *ad Iacobum fratrem Domini*. Si qui fratres negotia habent inter se, apud cognitores sæculi ne iudicentur, sed apud Presbyteros Ecclesiæ, quidquid est illud, dirimatur & omnimodo obediant statutis eorum.

Quin etiam lex est 11. *q*. 1. *can*. Quicumq; *& can*. volumus, *qua Theodosius Imperator statuit, & Carolus magnus confirmauit, vt etiam lite iam apud iudicem sæcularem contestatâ, liceret cuicumq; tā actori quàm reo, Ecclesiasticum adire tribunal: Sic S. Ambrosius, vt liquet ex l*. 2. *officiorum*. *c*. 29. *iniusta etiam Imperatorum iudicia irritare se dixit. Sic Gregorius Thaumaturgus teste Nysseno. Sinesius vt patet ex Ep*. 57. 58 *lites dirimebant. Sed postea oppressionere Episcopi, hac ad iudices sæculares remiserunt. Iuxta institutū S. Petri, de quo sic Clemens Ep*. 1. Nec, inqoit, iudicē aut cognitorem sæcularium negotiorū vult hodie te ordinatum Christus, ne præfocatus præsentibus, non possis verbo Dei vacare, & secundū veritatis regulam, secernere bonos à malis. *Inde etiam grauatus hoc onere quærebatur S. P. Augustinus, præeligens Monachus, vt fusè in præfatione generali probauimus, cum Monachis manibus operari, quā tot litibus componendis insudare. Ita enim l. de Opere Monachorum*, *c*. 29. [S. Aug.] Non alligamus onera grauia, & vestris humeris imponimus, quæ nos digito attingere nolumus. Quærite & agnoscite labores occupationum nostrarum, & in aliquibus nostrorum etiam corporum infirmitates, & Ecclesiarū quibus seruimus talem iam consuetudinem, vt nos ad illa opera ad quæ vos hortamur, vacare non siuant. Quanquam enim dicere possemus, (*vt* 1. *Cor*. 9. *Paulus*) quis militat suis stipendijs vnquam? Quis plantat vineā, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Tamen Dominum Iesum, in cuius nomine securus hæc dico, testem inuoco super animam meam, (*aduerte & inuictum factum Presbyterum, & Episcopum priorem vitam Monasticam suspirasse, & ægrè in Episcopali mansisse, licet vt in præfatione probauimus, semper retento habitu Monachali*:) quoniam quantum attinet ad meum commodum, multò mallem per singulos dies certis horis, quantum in benè moderatis Monasterijs constitutum est, aliquid manibus operari, & cæteras horas habere ad legendum, & orandum, aut aliquid de diuinis litteris agendum liberas: quàm tumultuosissimas perplexitates causarum alienarum pati de negotijs sæcularibus, vel iudicando dirimendis, vel interueniendo præcidendis; quibus nos molestijs idem affixit, non vtique suo, sed eius qui in eo loquebatur arbitrio: quas tamen ipsum perpessum fuisse non legimus: aliter enim se habebat Apostolatus eius discursus. Nec dixit, sæcularia igitur iudicia si habueri-

tis, ad nos deferte, aut nos constituite ad iudicandum: sed eos, qui contemptibiles sunt in Ecclesia, hos, inquit, collocate: ad reuerentiam vobis dico. Sic non est inter vos quisquam sapiens, qui possit inter fratrem suum iudicare, sed frater cum fratre iudicatur, & hoc apud infideles. Sapientes ergo qui in locis consistebant, fideles & sanctos, non qui hac atque illac propter Euangelium discurrebant, talium negotiorum examinatores esse voluit. Vnde nunquam dictio scriptum est, quòd aliquando talibus vacauerit, à quibus nos excusare non possumus, etiam si contemptibiles simus, quia & hos collocari voluit, si sapientes defuissent, potius quàm vt negotia Christianorum deferrentur in forum. Quem tamen laborem non sine consolatione Domini suscipimus, pro spe vitæ æternæ, vt fructum feramus cum tolerantia. Serui enim sumus eius Ecclesiæ, & maximè infirmioribus membris, quantalibet, in eodem corpore membra sumus. Omitto alias innumerabiles Ecclesiasticas curas, quas fortasse nemo credit nisi qui expertus est. Non ergo alligamus onera grauia, & humeris vestris imponimus, quæ nos digito non attingimus; quandoquidem si officij nostri saluâ ratione possemus, videt ille qui probat corda nostra, mallemus hæc agere, quæ vt agatis hortamur, quàm ea quæ nos agere cogimur.

Sed vt ad scopum redeam de iudicio sæculari, iuxta Paulum, Augustinum, & Patres præcitatos prohibito, maximè coram infidelibus iudicibus, Diuus Thomas, lect. 1. in 1 Cor. 6. Inordinatum multipliciter dicit. Primò, quia per hoc derogatur authoritati fidelium; Secundò, datur occasio infidelibus iudicibus contemnendi fideles, quos dissentire vident, eosque calumniandi & opprimendi, quos odio habent propter ritus diuersitatem. Et ideo dicitur, Deuteron. 1. tuli de tribubus vestris viros sapientes & nobiles, præcepique eis dicens: audite illos, & quod iustum est iudicate, &c. Nec prohibet Apostolus sub infidelibus constitutos, eorum iudicio comparere si vocentur, hoc enim esset contra subiectionem debitam: sed prohibet eligere voluntariè infidelium iudicium, *Vocati itaque & compulsi debent comparere coram Iudice infideli: coram fideli autem iuxta D. Thomã Ibid. lect. 2. & alios licet, pro bono communi, & pauperum, imò & pro priuato commodo, ex motiuo charitatis, ne proximus fiat deterior; ex odio autem, vel auaritia, vel cum ira, & vana gloria alijsque prauis affectibus, quibus plerumque lites comitantur, nunquam licet. Chrysostomus homi. 1 2. operis imperfecti:* Primû, inquit, indigna res est, vt homo fidelis stet in iudicio ante conspectum iudicis infidelis. Nam & si infidelis non est, certè sæcularis est; & qui te venerari debuerat propter dignitatem fidei, iudicat te propter necessitatem causæ, & perdes dignitatem Christi, propter negotium mundi. Deinde propter lucem, necesse est vt coram eo te abijcias. Demum omne iudicium irritatio cordis est, & cogitationum malarum. Si semel in iudicium ingressus fueris, non iam desideras vt veritas causæ appareat, sed vt quocumque modo victor existas. *Et hoc vanitas est, & afflictio spiritus, & vt supra Tertullianus* negotium curans gloriæ: *quæ nisi fallor peccata sunt. Hieronymus item aduersus Vigilantium scribens, citatus in Glossa:* Iniuriam, inquit, meam patienter fero, iniuriam autem Dei ferre non possum. *Sed quotus quisque est qui de bonis ablatis, & iniurijs illatis, ideo coram iudice queritur,*

A *quòd Deus sit ab aduersario læsus, & non magis iniuria priuata. Cer[illegible] iuxta Hilarium [illegible]* Re[illegible]g[illegible] sum est odium [illegible] Dei. *Et Augustinus citatus à Glo[illegible] Parmenianum.* Præcepta Euangelica d[illegible] eorum, & misericordia impe[illegible] eatenus intelligenda sunt, non [illegible] tur impunitas, sed vt delinqu[illegible] naturæ ministretur subsi[illegible]um d[illegible] tiam iudicis ademptâ spe correct[illegible] collatur exercitium.

Hinc doctor Angelicus [illegible]. 2 in 1. C[illegible] nans Apostoli verba: Iam quidem [illegible] B ctum est in vobis, quia iudicia [illegible]. Quare non magis iniuriam accip[illegible] quam, inquit, Apostolus reprehendit C[illegible] de hoc, quod coram infidelibus iudicib[illegible] bant: hic reprehendit eos quantum ad [illegible] la vi[illegible], &c. Dicit ergo primò. Dictum est qu[illegible] cum fratre in iudicio contendit. quod [illegible] malû est, quia apud infideles contendit[illegible] quidem post conuersionem vestram [illegible] lictum est in vobis, id est ad delictum [illegible] tatur, quia iudicia habetis inter vos [illegible] scilicet debet esse pax. Quia dicitur [illegible] Tim[illegible] 24. Seruum Domini non oportet lit[illegible] mansuetû esse ad omnes, docibilem, pati[illegible]tẽ, & Apparet autem ex hoc, vt dicit hic glossa Au[illegible] quòd peccatû & iudiciû habere contra aliqu[illegible] C *Tum inducit aduersarium Augustini obijcientem, quem tamen postea refellit, secutus Augustinum.* [illegible] hoc videtur esse falsum: quia si peccatum est iudicium habere, videtur sequi, quòd etiam peccatum sit, iudices constituere, cùm hoc si[illegible] nem dare iudicium habentibus: cum tamen dicatur Deuteron. 1. Audite illos, & quod iustum est, iudicate: & postea subditur; quia Dei iudicium est. Soluitur autem in glossa, quia infirmis permittitur in iudicio sua repetere, non autem perfectis, quibus licet sua repetere, sed non in iudicio. Est autem sciendum hic, quòd aliquid est perfectis illicitum, aliquid autem omnibus. Perfecti quidem proprium non habent, secundum illud, D Matth. 19. Si vis perfectus esse, &c. Et ideo non licet eis in iudicio repetere quasi propria [illegible] eis non liceat habere proprium: licet tamen eis in iudicio repetere ea quæ sunt communia: non enim hoc faciendo peccant, sed magis merentur. Est enim opus charitatis, defendere, vel recuperare res pauperum, secundùm illud Psalmi: eripite pauperem & egenum de manu peccatoris liberate. Sed iudicium aduersus aliquem est illicitum omnibus, quantum ad tria. Primò quidem quantum ad causam ex qua aliquis iudicium habet, puta ex cupiditate & auaritia. Vnde Luc. 12. Dominus dixit, quis me constituit iudicem ad diuidendum inter vos? Postea subdit: Videte & cauete ab omni auaritia. Secundò quantum ad modû iudicij, quia scilicet cum contentione, & detrimento pacis iudicium prosequuntur. Vt E enim dicitur. Iac. 3. 16. Vbi zelus, & contentio, ibi inconstantia, & omne opus prauum. (*Et cap. 4. 1. Vnde bella & lites in vobis? Nonne hinc? Ex concupiscentijs vestris quæ militant in vobis.*) Et hoc videtur Apostolus in eis reprehendere, vt patet ex hoc quod supra dixit, frater cum fratre iudicio contendit. Tertiò ex peruersitate iudicij: puta cùm aliquis iniustè & fraudulenter in iudicio procedit: secundum illud Esa. 10. Vt opprimerent pauperem, & vim facerent causæ humilium po-

[illegible] hoc etiam Apostolus in eis reprehen[illegible] per id quod subdit: sed vos in[illegible]. Quartò propter scandalum quod [illegible] hoc & Dominus mandat. Matth. 5. [illegible] iudicio contendere, & tunicam [illegible] dimitte ei & pallium. Ex charitate [illegible] *sed hem quam raru. & sic defacata*) sua in iu[illegible] repetere licitum est. Vnde Gregor. dicit [illegible] curam rerum nobis necessitas [illegible], quidam dum ea rapiunt, solummodo [illegible]. quidam verò seruatâ charitate [illegible]: scilicet ne rapientes non sua, [illegible] perdant. *Et per hæc patet, quanta iniuria fiat sanctissimo Doctori, quasi eius doctrina priuata sit, & nimis irrationabilis & seuera, cùm tot ac tanti Patres in principijs eius, rationibus & argumentis vnanimiter conueniant.*

Christum pro solis prædestinatis mortuum num censuerit Augustinus, cum Tertulliano.

TErtullianus quidem libro contra Iudæos, cap. 14. *Vtrumque Christi aduentum, in duobus hircis Leuit. 16. 5. & seq. delineatum agnoscit.* Duorum, inquit, hircorum qui ieiunio offerebantur, faciam interpretationem. Nonne & illi vtrumque C ordinem nominis Christi, qui iam venit, ostendunt? Pares quidem, atque consimiles, propter eundem Domini conspectum, qui non aliâ venturus est formâ, vt qui agnosci habet, à quibus & læsus est. Vnus autem eorum circundatus coccino, maledictus, & consputatus, & conuulsus, & compunctus, à populo extra ciuitatem abiectus est in perditionem, manifestis notatus insignibus Christi passionis; qui coccinea circundatus veste, & consputatus, & omnibus contumelijs afflictus, extra ciuitatem crucifixus est. Alter verò pro delictis oblatus, & Sacerdotibus tantùm templi in pabulum datus, secundæ repræsentationis (*Aduentus*) argumenta signabat: D quâ delictis omnibus expiati Sacerdotes templi spiritalis, id est Ecclesiæ, Dominicæ gratiæ quasi visceratione quadam fruerentur, jejunantibus cæteris à salute. *Quo quidem loco graphicè descriptus est Christus; in primo quidem hirco Anathematis, pro omnibus passus extra portam omnium in corpore suo delicta portauit, causâ omnium passus; & vt apud Ioannem legitur*, agnus tollens peccatum mundi, *quod omnes homines in Adam, exceptâ Deiparâ, originaliter contraxerunt. Qui licet in primo aduentu omnes sub iugo peccati laborantes & oneratos ad se venire inuitauerit, & ad cœnã suam conuocauerit; in secundo tamen aduentu, non omnes in templum spiritale superna Ierusalem, & Ecclesiam triumphantem,* E *ad* conuiuium pinguium, conuiuium medullatorum, & vindemiæ defæcatæ *admissurus est; sed solos Sacerdotes, delictis omnibus expiatos, Dominica gratia visceratione, hoc est gloria suæ plenitudine cibaturus electos, qui in Apocalypsi Ioannis, Deo & Agno benedicentes, cantabunt:* Fecisti nos Deo nostro regnum, & Sacerdotes: *remanentibus cæteris ab æterna salute. Licet enim nunc Ecclesia sit* sagenæ similis, ex omni genere piscium congregans, *& boni cum malis in Ecclesia permixti sint; in iudicij littore, & in extremis maris sæculi, separabunt Angeli malos de medio iustorum, tritici fasciculi à zizanijs segregabuntur, palea à frumentis eiusdem areæ, virgines fatuæ à sapientibus, excludentur à nuptijs agni remanentes à* A *salute. Hic ego quid sentiam, aperiè & vnde, & sincerè profiteor, me in omnibus, & per omnia credere, quidquid sancta mater vult me credere Romana Ecclesia, & detestabilem errorem, à B. memoriæ Innocentio X. damnatum execror, & detestor, in quinta propositione contentum, quæ sic habet.* Semipelagianũ est, dicere Christum pro omnibus omninò hominibus mortuũ esse, aut sanguinẽ fudisse. *Quinimò Catholicam & Apostolicam assero, sententiam, & calamo scribo*, & ore profero ad salutem, & corde credo ad iustitiam. *1. Tim. 2. 5.* Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui dedit Redemptionem semetipsum pro omnibus. *2. Cor. 5. 14.* Charitas Christi vrget nos: B æstimantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. *Et sensu, quo vult intelligam Ecclesia, eo prorsus intelligere volo, & vsque modo intellexisse profiteor.*

Subscribo lubens Concil. Tridentino, sess. 6. can 17. quo dicitur: Si quis iustificationis gratiam, non nisi prædestinatis ad vitam contingere dixerit, reliquos verò omnes qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, vtpote diuinâ potestate prædestinatos ad malum, Anathema sit. *Per omnia sequor quod habet eadem S. Synodus eadem* C *sess. cap. 2. & 3.* Quòd, factum est vt cælestis Pater misericordiarum & Deus totius consolationis, Christum Iesum filium suum ante legem, & legis tempore, multis sanctis Patribus declaratum ac promissum, cùm venit illa beata plenitudo temporis, ad homines miserit, vt & Iudæos, qui sub lege erant, redimeret, & gentes quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solùm autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi. *Et cap. 3. sic prosequitur:* Verùm, & si ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius D beneficium recipiunt, sed ij dumtaxat quibus meritum passionis eius communicatur. Nam sicut reuera homines, nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cùm eâ propagatione, per ipsum, dum concipiuntur, propriam iniustitiam contrahant: Ita nisi in Christo renascerentur, nunquam iustificarentur: cùm eâ renascentiâ, per meritum passionis eius, gratia quâ iusti fiunt, illis tribuatur.

Hoc posito fides mea, quæ est fides Ecclesiæ Romanæ, fundamento, videndum est, vtrum Augustino debuerit hic error imputari, quasi censuerit, Dominum Iesum Christum, pro solis prædestinatis passum & mortuum. Hoc ita doctrinæ eius repugnat, vt vbique scribat, nul- E *lum siue infantem, siue adultum iustificationis gratiam consecutum, nisi merito passionis & mortis eius: Et aliunde locis innumeris probet, quos superfluum censeo recensere; ex tot vocatis ad fidem, ex tot baptizatis, quibus certissimè meritum passionis eius communicatum est, & qui mortis eius beneficium, hoc est gratiam peccati originalis in infantibus remissiuam, & præter originale actualiũ in adultis, qui tamẽ post acceptam in lauacro, vel Sacramento pœnitentiæ millies à millibus iustificationis & redemptionis gratiam, in peccata mortalia relabuntur, & tandem sponte suâ, & prauo liberi arbitrij vsu, in impœnitentia finali moriuntur; iusteque Dei præscientia reprobati, infelicissimum, tantoque miseriorem, quo voluntarium exitum prauidente, suo tempore Deo vindice, & iusto*

ultore, æternis suppliciis condemnamur: nullum inquam, nisi per Christi meritum gratiam sequutum.

Id in vno, pro omnibus, Iuda traditore manifestum est, qui licet omnium reproborum capitis, Christus non modicam redemptionis sortem, sed & ipsius Apostolatus contulit dignitatem. De quo Augustinus in Psal. S. August. 108. *enarratione prima.* Constitue super eum peccatorem: tanquam, inquit, intendens in eum qui se tradidit talibus, de qualibus suis inimicis loquebatur superius. (*Posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea.*) Cùm igitur hic Iudam traditorem secundum scripturam Actuum Apostolorum supplicio debito prænuntiet puniendum, quid est, constitue super eum peccatorem, nisi eum quem sequenti versu iudicat, cùm dicit, & diabolus stet à dextris eius? Hoc vtique meruit, vt super se diabolum habeat, id est diabolo subditus sit, qui Christo subditus esse noluit. Stet autem à dextris eius, dictum est, quia opera diaboli præposuit operibus Dei. Hoc enim cuique non immeritò dextrum dicitur, quod præponit; sicut sinistræ dextra præponitur. Ideo & de illis qui sæculi huius gaudia præponentes Deo, beatum dixerunt populum cui hæc sunt, rectissimè dictum est, Psal. 143. Dextera eorum, dextera iniquitatis, &c. Contra, beatus populus cuius est Dominus Deus ipsius: huic enim non diabolus est à dextris, sed Dominus, sicut & alibi dicit, Psal. 15. Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear. Diabolus ergo stetit à dextris eius, quando præposuit auaritiam sapientiæ, (S. Aug. *Cuius comparatione sapiens aurum, diuitias, margaritas, nihil esse duxit.*) Et pecuniam saluti suæ, vt eum traderet, à quo debuit possideri vt ab ipso possideretur, cuius opera ipse Christus soluit, à quo noluit possideri. Cùm iudicatur, exeat condemnatus. Noluit enim talis esse, cui diceretur, intra in gaudium Domini tui: sed talis, de quo dicitur, Proijcite eum in tenebras exteriores. Et oratio eius fiat in peccatum, quoniam non est iusta oratio, nisi per Christum, quem vendidit immanitate peccati. Oratio autem quæ non fit per Christum, non solùm non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum. Quando autem Iudas ita orare potuerit, vt oratio eius non fieret in peccatum, quæri potest. Credo antequam Dominum traderet, & de illo tradendo iam cogitaret: non enim iam poterat orare per Christum. Nam posteaquàm illum tradidit, eumque pœnituit, si per Christum oraret, indulgentiam rogaret: si indulgentiam rogaret, spem haberet: si spem haberet, misericordiam speraret: si misericordiam speraret, non sibi desperatione collum ligaret, & Et oratio eius fiat in peccatum illi, quia non fit per Christum, quem noluit sequi, sed persequi. Fiant dies eius pauci. Dies eius dixit, dies Apostolatus eius, quia pauci fuerunt, quoniam ante passionem Domini scelere ipsius & morte consumpti sunt. Et tanquam diceretur, quid ergo fiet de sacratissimo numero duodenario, in quo non frustra Dominus duodecim habere primos Apostolos voluit? Continuò subiecit, & Episcopatum eius accipiat alter, tanquam dicens, & ipse pro suo merito puniatur, & ille numerus suppleatur.

Et enarratione secunda in eundem Psalm. 108. Et dilexit maledictionem & veniet ei. Quanquam & Iudas maledictionem dilexerit, & furando de loculis, & Dominum vendendo atque

A tradendo: tamen apertius p[illegible] maledictionem, quando dixit [illegible] nos, & super filios nostros. E[illegible] Et Iudas quidem quia Christum [illegible] est æterna benedictio; sed apertius [illegible] dictionem populus Iudæorum, cui [illegible] minatus à Domino. Io. 9. Num [illegible] tis discipuli eius fieri. & noluit ben[illegible] & pro maledicto habuit, & r[illegible] cipulus eius. Et longè facta est b[illegible] quia transitum fecit ad gentes. *Hinc p[illegible] miserat supra de populo Iudæorum*: Co[illegible] eum peccatorem, &c. quem [illegible] sic in isto populo intelligendum est, qu[illegible]

B à se Christo factus est subditus di[abolo] [illegible] suasiones eius in omnibus prauis & te[illegible] piditatibus, præposuit æternæ saluti. C[illegible] catur, exeat condemnatus. Quia [illegible] in infidelitate persistens, thesaurizat si[illegible] die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. E[illegible] tio eius fiat in peccatum, quia non fit per me[diatorem] Dei & hominum, hominem I[illegible] stum, & Sacerdotem magnum in æt[illegible] dum ordinem Melchisedech. Fi[illegible] pauci. Secundùm regnum accipiendum est [illegible] dæorum, quia non diu postea perseuera[illegible] regnum Iudæorum. Et Episcopatum eius [illegible] alter, ipsum Dominum Christum non [illegible] congruenter intelligi existimo Episcopatum po[puli] Iudæorum, quia de tribu Iuda factus est [illegible]

C dùm carnem, &c. Ipse ait, non sum missus [n]isi ad oues quæ perierunt domus Israël, quia & [illegible] exhibuit in carne præsentiam: & Magi qui [ab] Oriente venerunt, hoc dixerunt, vbi est qui natus Rex Iudæorum? Et hoc in titulo [illegible] erat, super crucifixum: Vnde illud mutare [illegible] tibus, non frustra respondit Pilatus, quod [illegible], scripsi. Hunc ergo Episcopatum populi Iudæorum, id est Dominum Christum, accepit alter, id est populus gentium. Fiant filij eius orphani de quibus dicitur. Matth. 8. Filij autem regni huius eijcientur in tenebras exteriores. Facti sunt autem orphani amisso ipso regno, & Patre perdito. Quanquam & Deum Patrem benè intelliguntur amisisse: qui enim filium non habet, ait veritas. 1. Io. 2. nec Patrem habet.

D *Nec vxorem præterijt psaltes, Synagogam scilicet Christo sponso suo quem crudeliter occidit, viduatam, cui tamen, saltem ex parte filiorum, sanguinem suum iuxta Gregor. magnum, misericorditer effudit. Ita enim homil. 20. in Euangelia relata in Breuiario Romano Sabbato quatuor temporum aduentus.* Redemptoris, inquit, nostri præcursor, quo tempore prædicationis officium cœperit, memorato Romanæ Reipublicæ Principe, & Iudææ Regibus designatur. Quia enim illum prædicare veniebat, qui ex Iudæa quosdam & multos ex Gentibus redempturus erat: per Regem Gentium, & principes Iudæorum, prædicationis eius tempora designantur. *Præcesserat Augustinus tractatu 31. in Io.*

E *relatus in Breuiario Romano Feria 2. Dominica Passionis. Cùm enim ad exhortationem Petri multos compunctos retulisset dicentes, quid faciemus? sic ratiocinatur in gloriam Redemptoris etiam pro suis crucifixoribus orantis.* Viderunt, inquit, se ingenti crimine impietatis adstrictos, quando illum occiderunt quem venerari & adorare debuerant: Et hoc putabant esse inexpiabile. Magnum enim facinus erat, cuius consideratio faceret illos desperare: sed non debebant desperare, pro quibus in cruce pendens Dominus dignatus est orare. Di- Aug.

[illegible] : Pater ignosce illis, quia nesciunt [illegible]. Videbat quosdam suos (*electos*) inter [illegible] alienos, (*reprobos*) illis iam petebat [illegible], à quibus adhuc accipiebat iniuriam. [illegible] enim attendebat quod ab ipsis moriebatur, [illegible] quia pro ipsis moriebatur.

Vt omnes porro in mediatorem Dei & hominum, omniumque Redemptorem sperarent, nullusque omnium de sua salute desperaret, sicut Christus, Augustinos ille, vt dicam in errores Tertulliani V. Remissio, pag.128.2. D. primam Eucharistiam Iudæ vt & cæteris Apostolis tradens, dixit, quod pro vobis traditur, qui pro vobis effundetur : *adeò vt nec ipse traditor excluderetur à salute, si gratiæ cooperatus esset; ita & pro ipsis crucifixoribus suis sanguinem fudit, quo & plerique efficienter redempti sunt, quem pro omnibus,* copiosa apud eum redemptione effundebat. *Et nisi ipse Iudas pretium sanguinis Christi repulisset, iuxta illud Psalmista de eo & similibus eius loquentis :* Veruntamen pretium meum cogitauerunt repellere; *currebat Christus in sitis moriendi pro eo. Sic Augustinus enarrat. 2. in Psal. 68.* Aug. Pati vtique venerat, & puniuit per quem passus est. Nam Iudas traditor punitus est, & Christus crucifixus est. Sed nos redemit sanguine suo, & puniuit illum de pretio suo. Proiecit enim pretium argenti, quo ab illo Dominus venditus erat, nec agnouit pretium quo ipse à Domino redemptus erat. Factum est hoc in Iuda. *Qui & iam tum pretium repulit dum inito venditionis Domini sui pacto cum Iudæis, Dominum suum, corpus eius & sanguinem in omnium salutem traditum, suam indignus suscepit ad mortem Ita August. tract. 6. in Io. 1.* Aug. Certe fratres nouimus quid accipiamus, & vtique sanctum est quod accipimus, & nemo dicit, non est sanctum. Et quid ait Apostolus? Qui autem manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Non ait, quia illa res mala est; sed quia ille malus malè accipiendo, ad iudicium accipit, bonum quod accipit. Non enim mala erat buccella quæ tradita est Iudæ à Domino : absit; medicus non daret venenum. Salutem medicus dedit, sed indignè accipiendo, ad perniciem accepit, quia non pacatus accepit. *Et tractat. 55. in Io. 13.* Aug. Adhuc cœnabatur, cùm Dominus surrexit, & pedes lauit discipulis suis : nam postea recubuit, & buccellam suo traditori postea dedit, vtique cœnâ nondum finitâ, hoc est, dum adhuc panis esset in mensa. Cœnâ ergo factâ, dictum est, iam paratâ, & ad conuiuantium mensam vsumque perducta, &c. Factum ergo iam fuerat per immissionem diabolicam, vt traderet discipulus magistrum, sed quem non didicerat Deum: iam talis venerat ad conuiuium explorator Pastoris, insidiator Saluatoris, venditor Redemptoris: iam talis venerat, & videbatur, & tolerabatur, & se ignorari arbitrabatur : quia in eo quem volebat fallere, fallebatur. At ille isto, in ipso corde intus inspecto nesciente scienter vtebatur. *Et eo ignorante & reprobo, ad omnium salutem vtebatur.* Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus. Ergo & ipsum traditorem. Nam si eum in manibus non haberet, non vtique illo vteretur, vt vellet. Proinde iam traditor traditus erat ei quem tradere cupiebat, atque ita malum tradendo faciebat, vt de illo tradito bonum fieret quod nesciebat. Sciebat enim Dominus quid faceret pro amicis, qui patienter vtebatur inimicis. Ac sic omnia dederat Pater in manus eius, & in vsum mala, & in effectum bona.

Err. Imput. & Aug.

Et tract. 62. S. Aug. Quid erat panis traditori datus, nisi demonstratio cuius gratiæ fuerat ingratus. Intrauit autem Satanas post hunc panem, in Domini traditorem, vt sibi iam traditum plenius possideret, in quem prius intrauerat, vt deciperet. *Inde dicit deceptos qui Eucharistiam prius datam omnibus iuxta Lucam, non distinguunt buccellam intinctam apud Ioannem Iudæ traditam, &c. Deinde concludit* S. Aug. cùm homini, inquit, ingrato intrasset panis in ventrem, hostis in mentem: adhuc tanti mali iam corde concepti, plenus restabat effectus, cuius iam præcesserat damnandus affectus. Itaque cum Dominus panis viuus, panem (*Eucharisticum primò*) mortuo tradidisset, & panem (*intinctum & non consecratum*) tradendo, panis traditorem ostendisset, (*de quo dixerat, panis quem ego dabo, &c. Ego sum panis viuus, &c. Quod pro vobis tradetur. &c.*) Quod facis, inquit, fac citius. Non præcepit facinus, sed prædixit Iudæ malum, nobis bonum. Quid enim Iudæ peius, & quid nobis melius quam traditus Christus ab illo, aduersus illum, pro nobis, præter illum? (*Non quod ipsum excluderet à salute, qui tot gratias à Saluatore acceperat, sed quod præter eius intentionem fieret.*) Quod facis fac citius. O verbum libentius parati ad passionem, quàm irati ad vindictam! O verbum non tam pœnam exprimens venditoris, quàm mercem significans Redemptoris! Dixit enim, quod facis, fac citius. non tam in perniciem perfidi sæuiendo, quàm in salutem fidelium festinando: (*aduerte iam, non dicere tantum electorum, sed simpliciter fidelium, quos etiam ex infidelitate Iudæorum se petentium ad mortem de perfido Iuda fideles, etiam ad tempus plurimos facturus erat, quod & apertius scribit in sequentibus de Ecclesia, non ex electis tantum, sed & plurimis reprobis conflata.*) S. Aug. Quia traditus est propter delicta nostra, & dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea : Vnde & de seipso dicit Apostolus; qui dilexit me, & tradidit seipsum pro me. Nisi ergo se traderet Christus, nemo traderet Christum. Quid habet Iudas nisi peccatum? Neque enim in tradendo Christo salutem nostram cogitauit, propter quam traditus est Christus, sed cogitauit pecuniæ lucrum, & inuenit animæ detrimentum. Accepit mercedem quam voluit, sed nolenti est data quam meruit. Tradidit Iudas Christum, tradidit Christus seipsum : ille agebat negotium suæ venditionis, iste nostræ redemptionis. Quod facis, fac citius : non quia tu potes, sed quia hoc vult, qui omnia potest. *Pater scilicet æternus*, qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

Quid quod & pro crucifixoribus ipsis passus est Christus. Ita enim Augustinus tract. 92. in Io. S. Aug. Venit, inquit, die Pentecostes Spiritus sanctus in centum viginti homines congregatos, in quibus & Apostoli omnes erant, qui illo adimpleti, cùm linguis omnium gentium loquerentur, plures ex his qui aderant tanto miraculo stupefacti, quandoquidem viderunt loquente Petro, tam magnum atque diuinum testimonium perhiberi de Christo, vt ille qui occisus ab eis inter mortuos deputabatur, resurrexisse, & viuere probaretur, compuncti corde conuersi sunt, & tanti sanguinis, tam impiè atque immaniter fusi, indulgentiam perceperunt, ipso redempti sanguine quem fuderunt: Christi enim sanguis, sic in remissionem peccatorum omnium fusus est, vt ipsum etiam peccatum posset delere, quo fusus est.

Vt plenius capiamus quomodo & incarnatio Christi totum genus humanum de vilitate pulueris erexerit in diuinam dignitatem hominem assumente Verbo, & carnem & sanguinem assumptum pro omnibus omnino hominibus impenderit in ligno; nec pro solis efficienter electis, sed & pro fidelibus omnibus, nec pro Iudæis tantùm, sed & pro gentibus sanguinem fuderit, & pro totu Ecclesia toto orbe dispersa, nec electis tantummodo, sed & reprobis conflata, expressis textibus Augustini probemus. Quantum ad primum in Psal. 109. Eo ipso, inquit, qu[illegible]d erat filius Dauid, Christus factus est Dominus Dauid. Illud enim quod natum est ex semine Dauid, ita honoratum est, vt esset & Dominus Dauid. Ita admiraris hoc? Quasi & in rebus humanis ista non fiant: si enim contingat filium cuiusquam Regem fieri Patre priuato, nonne erit Dominus Patris? Admirabilius est quòd potest contingere, vt non solùm Rex factus priuati filius, Dominus sit Patris sui, sed & Episcopus factus Laici filius, sit Pater Patris sui. Ergo & eo ipso quòd carnem accepit Christus, quod in carne mortuus est, quòd in eadem carne resurrexit, quòd in eadem carne ascendit in cælum, & sedet ad dexteram Patris, & in eadem ipsa carne, sic honorata, sic clarificata, sic in cælestem habitum commutata, & filius est Dauid, & Dominus est Dauid. Secundùm enim hanc dispensationem transitus Christi, (*à Verbo ad carnem, à vita ad mortem, à crucis ignominia ad resurrectionis gloriam, & in Ascensione ad paterna dexteræ sessionem*) etiam illud ab Apostolo dicitur Phil. 2. Propter quod & Deus exaltauit illum, &c. Donauit ei nomen quod est super omne nomen; Christo secundùm hominem mortuo; Christo secundùm carnem resurgenti, ascendenti, donauit nomen quod est super omne nomen; vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Vbi erit Dauid, vt non ei sit Dominus? In cælo sit, in terra sit, in inferno sit, Dominus eius erit, qui est Dominus cælestium, terrestrium & infernorum. Gaudeat ergo nobiscum & Dauid filij sui natiuitate honoratus, dominatu liberatus, & gaudens dicat, vt à gaudentibus audiatur: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, &c. Sede, non solùm in alto, sed & in occulto: excellens, vt domineris; latens, vt credaris. Quæ enim esset merces fidei, nisi lateret quod credimus.

S. Aug.

Credimus ergo, confitemur, exultamus in Deo Iesu nostro, *non minus quàm si rex potentissimus, ex infima plebe sororem nostram duxisset vxorem; omnes enim ex nostra progenie in nostro assumpto sanguine honoraret, & propter sororem, magnis donis singulos cumularet. Fortissimus hic Rex, superueniens forti armato omnia ei arma abstulit, omne genus humanum eius dominatu liberauit. Raphael noster Asmodeum religauit in deserto, & ex quo factus est homo, vires tentationum eius omnibus & singulis hominibus succurrens imminuit. Ac velut Raphael interpretatur medicina Dei, Sacramentorum baptismatis, & pœnitentiæ piscinæ aquam salutiferam mero suæ misericordia motu omnibus languentibus & peccatoribus, magna originalis & generalis ægritudinis labe laborantibus, & actualibus quibuscumque, absque vlla exceptione venialis, & mortalis, nulla distinctione maris & fœminæ, serui & liberi, Græci ac Barbari, Gentilis aut Iudæi, voluntate antecedente volens omnes saluos fieri prouidentissimâ largitate præparauit. Ita magnus Augustini discipulus S. Prosper in Responsione ad primam obiectionem Vincentianam.* Quod ad magnitudinem & potentiam pretij, & quod ad vnam pertinet causam generis [illegible] Christi, redemptio est totius mundi [illegible] sæculum sine fide Christi, & sine [illegible] Sacramento pertransierunt, Redem[illegible] sunt. (*Intellige secundùm efficientiam, & [illegible] reprobi sunt; non quoad sufficientiam. Sufficiebat enim & pro ipsis, nisi & iuste ob peccatum originale, sine baptismo damnati, aut propter actualia [illegible] me impœnitentiam finalem à Deo [illegible] tam, sunt ab æterno reprobati:*) cùm itaque propter omnium naturam, & vnam omnium [illegible] Domino nostro in veritate suscep[illegible] tam [illegible] nes dicuntur redempti, & tamen n[illegible] captiuitate sint eruti; redemptionis propr[illegible] haud dubiè penes illos est, [illegible] mundi missus est foras [illegible] & iam [illegible] sed membra sunt Christi, &c. Po[illegible]lum immortalitatis, quod confectum est de [illegible] te nostra, & virtute diuina, habet quidem [illegible] vt omnibus prosit, sed si non bibitur, non [illegible] tur. *Ita & Doctor Angelicus in 1 Timoth. 2.* [illegible] duo, inquit, solus omnium hominum [illegible] se considerata habet rationem, vt [illegible] Apostolus [illegible] ita loquitur. & sic eius volun[illegible] est antecedens. Sed si consideretur bonum [illegible] tiæ, & quod peccata puniantur, sic non [illegible], & hæc est voluntas consequens. Et subdit [illegible] tionem veritatis venire. Qui salus [illegible] per agnitionem veritatis. Io. 8. Agno[illegible] tatem, & veritas liberabit vos. Deinde [illegible] vnus enim mediator, &c. Quia vnus est D[illegible] omnium qui saluat. Roman. 3. An Iudæorum [illegible] tantùm? An non & gentium? Imò & gentium: quoniam quidem vnus Deus. Tunc p[illegible] nem ex parte Christi, ibi: vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, &c. Non quorumdam, sed inter Deum, & omnes homines, & hoc non fuisset, nisi vellet omnes saluare, & [illegible] mediator est secundùm quod homo: sic enim communicat cum vtroque extremo: In Deo enim sunt duo, scilicet iustitia & immortalitas. in hominibus verò est iniustitia & mortalitas. Med[ia] ergo sunt duo; vnum in quo est iustitia & mortalitas, aliud est in quo est immortalitas & iniustitia, & vtrumque est medium: [illegible] medium conuenit Christo, secundùm verò diabolo; & ideo diabolus medium est disiungens, quia per iniustitiã suam disiungit nos à diuina iustitia: sed Christus est medium coniungens, quia est iustus & mortalis, & per suam mortem coniungit nos Dei iustitiæ. 1. Io. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed & pro totius mundi. Pro aliquibus efficaciter, sed pro omnibus sufficienter: quia pretium sanguinis eius est sufficiens ad salutem omnium: sed non habet efficaciam, nisi in electis propter impedimentum. *Quod quidem non ponit Deus*, apud quem non est iniquitas: quoniam non volens iniquitatem tu es: *Sed impedimentum in omnibus absque baptismo in peccato originali solo decedentibus, est ipsum originale peccatum: in adultis actuale mortale peccatum, & præ cæteris finalis impœnitentia peccatum.*

Quod dixit Doctor Angelicus pretium sanguinis Christi non habere efficaciam nisi in electis, propter tanti Doctoris reuerentiam, exponam non minus tamen verè quàm benignè: sufficienter ita [illegible] pro omnibus omnino hominibus Christum gustasse mortem, dicente Paulo Hebr. 2. 9. Eum autem, qui modico quàm Angeli minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coro-

natum, vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. *Vbi & D. Thomas lect.* 3. Pro omnibus, inquit, dupliciter potest intelligi. Vel vt sit distributio accommoda, scilicet pro omnibus prædestinatis (*subaudi plenè & perfectè*) pro istis enim tantum habet efficaciam. (*Consummatam scilicet. Nam & pro omnibus fidelibus, & quibuscumque quantumuis reprobis habet aliquam efficaciam, quibus secundum Concilium Tridentinum facta fuit aliqua communicatio meriti passionis Christi.*) Vel absolute pro omnibus, quantum ad sufficientiam. Sufficiens enim quantum ad se omnibus est, 1. Timoth. 4. qui est Saluator omnium, maximè autem fidelium. Chrysostomus, pro omnibus hominibus generaliter mortuus est, quia omnibus pretium sufficit. Et si omnes non credunt, ipse tamen quod suum est, impleuit. Gustaret. Ecce modus. Gustat enim qui non multum comedit & bibit. (*Non quod paruus fuerit eius dolor cùm subijciat in fine ex Thren.* 1. *O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte si est dolor sicut dolor meus. Sed ob breuitatem temporis,*) quia ergo Christus non perseuerauit in morte, sed statim surrexit, ideo gustauit. Psal. De torrente in via bibit. Viatoris [illegible]. Item gustus est discretiuus saporis: Vnde qui gustat, magis discernit, quàm qui bibit. Vt ergo designet, quòd mortem & dolorem sensit, & sic mors non fuit phantastica, vt dicit Manichæus & Apollinaris, ideo dicit, gustauit.

Tres ergo classes & gradus passionis Christi apud Paulum aduerto, primò quod sit ex parte sua Christus Saluator omnium hominum quantum ad sufficientiam. Secundò fidelium omnium quoad aliquam efficaciam, pro quibus omnibus efficaciter gustauit mortem; illis enim fructum aliquem suæ passionis iustificationem scilicet communicauit. Sed tertio gradu plenam & consummatam tribuit suis electis, non simpliciter electis pro tempore ad gratiam, sicut & Iudam ipsum elegerat, de quo dixit, nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus est? *Sed de electis ad æternam gloriam; de quibus Paulus immediatè subdit:* Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem salutis eorum per passionem consummari. Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex vno omnes. *Vbi D. Thomas lect.* 3. Conueniens, inquit, fuit ex parte causæ, quia vt dictum est fuit gratia Dei. (*Siue Christus ipse, siue gratuita Dei misericordia.*) Gratia autem ordinatur ad gloriam, Romanor. 6. Gratia Dei vita æterna. Deus autem ab æterno prædestinauit, quos debet adducere in gloriam. Et isti sunt omnes illi qui sunt participes filiationis eius, quia si filij & hæredes, Romanor. 8.17. Et ideo dicit qui multos filios. (*Multi enim sunt vocati ad fidem, sed pauci ad gloriam; qui licet ex Augustino multi sint in se considerati, pauci sunt in comparatione reproborum,*) ipse habet vnum filium perfectum naturaliter, qui est splendor gloriæ: alij autem sunt adoptiui; & ideo adducendi sunt in gloriam. Vnde dicit, qui adduxerat, id est, adducendos præordinauerat. Et quid decebat eum? Hoc scilicet, quia ipse est qui est actor salutis eorum. Quæ salus in duobus consistit: scilicet quòd fiant filij, & quòd inducantur in hæreditatem. Quòd autem sint filij, habent per filium naturalem. Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui, Roman. 8. Gloriam autem & hæreditatem non consequuntur nisi per eum, cuius naturaliter est hæreditas, qui est splendor gloriæ: quia

A ergo per filium consequimur ista duo, ideo ipse conuenienter dicitur author salutis, Matth. 1. Ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et infra Hebr. 12. Aspicientes in authorem fidei & consummatorem Iesum.

De quibus rursum electis ad gloriam, Hebr. 10. Omnis quidem Sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpè offerens hostias, quæ non possunt auferre peccata. Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei: de cætero expectans, donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. *Vbi D. Thomas lect.* 1. Ista, inquit, ex-
B pectatio non mouit aliquam anxietatem in Christo, sicut in hominibus spes quæ differtur affligit animam, vt dicitur Prouerb. 13. Sed designat voluntatem miserendi quam Deus habet erga nos. Esa. 30. Expectat Dominus vt misereatur nostri. (*Donec impleatur numerus fratrum electorum.*) Subijciuntur ergo pedibus, id est humanitati Christi aliqui volentes: & in hoc salus ipsorum consistit, in faciendo voluntatem eius. Exo. 10. Vsquequo non vis mihi subijci? Sed mali nolentes, ipsi subditi sunt: quia & si voluntatem eius per se non implent, tamen de ipsis impletur quantum ad opus iustitiæ. Et sic omnia sunt ei subiecta aliquo istorum modorum. Psal. Omnia subie-
C cisti sub pedibus eius. Deinde cùm dicit, vna enim oblatione, &c. Hostia quam Christus obtulit aufert omnia peccata. Supra Hebr. 9. Christus semel oblatus est, ad multorum exhaurienda peccata. Et ideo dicit, quòd vna oblatione consummauit, id est perfecit: quod fecit reconciliando, & coniungendo nos Deo tanquam principio sanctificatos in sempiternum: quia hostia Christi, qui Deus est & homo, habet virtutem æternam sanctificandi. Infra cap. 13. Iesus vt sanctificaret per suum sanguinem populum, &c. Rom. 5. Per quem accessum habemus ad Deum.

Rursum non de omnibus, sed de electis ad gloriam intelligit illud Pauli Hebr. 9. Ideo noui testamenti
D mediator est, vt morte intercedente in redemptionem earum præuaricationũ quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hæreditatis, &c. Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. *Vbi iterum D. Thomas lect.* 5. Mors, inquit, Christi est destructiua peccati. Ideo dicit, ad multorum exhaurienda peccata, id est remouenda. Nec dicit omnium, quia mors Christi etsi sit sufficiens pro omnibus, non tamen habet efficaciam nisi quantum ad saluandos, non enim omnes subijciuntur ei per fidem & bona opera. *Et licet omnes baptizati, & operantes etiam ex fide per dilectio-*
E *nem operante, ad tempus salutis sint participes, non tamen vocati sunt inter eos qui salutis æternæ participes sunt prædestinati, pro quibus consummandis in sempiternum, plenam & consummatam efficaciam habet passio Christi, quæ licet omnibus omnino hominibus, etiam in indiuiduo resurrectionem à morte produxerit efficaciter, non tamen omnibus nisi sufficienter ex parte sua resurrectionem ad gloriam, cuius effectum soli consequentur electi. Pro quibus tantummodo plenè orauit ex D. Thom. 3. parte q. 21 art. 4. ad 2. quorum propriè & plenè Saluator est. Tertia parte q. 8. a. 3. in corp. & ad primum. Vnde & l. 4. contr. Gentiles c. 55. circa f.* Quamuis, inquit, sufficienter pro peccatis humani generis sua morte satisfecerit, sunt tamen vnicuique remedia propriæ salutis quærenda. Mors enim Christi est quasi quædam vniuer-

ſalis caoſa ſalutis: ſicut peccatum primi hominis fuit quaſi vniuerſalis cauſa damnationis. Oportet autem, voiuerſalem cauſam applicari ad vnum quodque ſpecialiter, vt effectum vniuerſalis cauſæ participet. Effectus igitur peccati primi parentis peruenit ad vnumquemque per carnis originem. Effectus autem mortis Chriſti pertingit ad vnumquemqoe per ſpiritualem regenerationem, per quam bomo Chriſto quodammodo coniungitur & incorporatur, & ideo uportet quod vnuſquiſque (*ſcilicet adultus, inſtructus auditu fidei per verbum Chriſti, & obediens Euangelio, veniens ad Chriſtum trahente Patre, & intus docente ſpiritus vnctione,*) quærat regenerari per Chriſtum, & alia ſuſcipere, in qnibus virtus mortis Chriſti operatur.

Hinc etiam Concil. Valentinum habitum in Gallia Anno 855. tempore Leonis Papæ 4. docet Chriſtum ſanguinem fudiſſe pro fidelibus, & damnat erroris contrarium ſentientes. Verba Concilij Valentini ſunt hæc tom. 3. Conciliorum parte 1. cap. 4. De redemptione ſanguinis Chriſti, propter nimium errorem qui de hac cauſa exortus eſt, itavt quidam, ſicut eorum ſcripta indicant, etiam pro illis impijs qui à mundi exordio vſque ad paſſionem Domini in ſua impietate mortui, & æterna damnatione puniti ſunt, effuſum definiant, contra illud propheticum Oſee 13. Ero mors tua, ó mors, ero morſus tuus, inferne, (*id eſt ex Greg. magno, partem abſtulit, & partem reliquit, ſed quos voluit: eripuit damnationis periculo:*) illud nobis ſimpliciter & fideliter tenendum, ac docendum placet iuxta Euangelicam & Apoſtolicam veritatem; quòd pro illis hoc datum pretium teoeamos, de quibus ipſe Domious noſter dicit Io. 3. ſicut Moſes exaltaoit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium bominis, vt omnis qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium ſuum voigenitum daret, vt omois qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Et Apoſtolus, Chriſtus, inquit, ſemel oblatus eſt ad moltorum exhaurienda peccata. *Id eſt fidelium qui credunt in eum. Abſit vt Auguſtinus vnquam ſenſerit Chriſtum non fuiſſe mortuum, vel ſufficienter pro omnibus hominibus; vel efficienter pro omnibus fidelibus, licet efficientiſſimè ac pleniſſimè, & vt ita dicam principaliſſimè, pro prædeſtinatis diriſſimam crucis ſæpius inculcauerit ſubiſſe paſſionem. Quoties enim dixit Chriſtum pro Eccleſia paſſum, quæ diffuſa eſt toto orbe terrarum, quæque non ex Iudæis tantum, ſed & gentibus conflata eſt? ſicut Concil. Tridentinum bis repetit, pro duobus his populis totum mundum componentibus paſſum. Ita enim ſeſſ. 6 cap. 1. & 2. Expreſſius vbi dicit miſſum ad homines Dei filium,* vt & Iudæos qui ſub lege erant redimeret, & gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atque omoes adoptionem filiorum reciperent. *Vnde ſtatim authoritate Ioannis id confirmat, qui cum Iudæus eſſet, non tantum pro Iudæis fudiſſe ſanguinem dicit, ſed etiam pro peccatis totius mundi, id eſt Eccleſiæ toto orbe diſperſæ, collecta maximè ex gentibus, Auguſtinus tract. 5. in Epiſt. Ioannis.*

Mundus, inquit, eſt plenitudo terræ, ſicut dixit ipſe Ioannes: Non ſolum autem noſtrorum, ſed & totius mundi. Mundi dicit, omnium fide-
S. Auguſt. lium per orbem ſparſorum. *Ep. 48.* Totius mundi, propter triticum quod eſt per totum mundum. *Et tractat. 87. in Io. 15.* Si de mundo eſſetis,
S. Auguſt. mundus quod ſuum erat diligeret. Vniuerſæ vtique hoc dicit Eccleſiæ, quam plerumque etiam

A ipſam mundi nomine appellat, ſi[illegible] Cor. 5. Deus erat in Chriſtu mun[illegible] lians ſibi. Iterumque illud Io. [illegible] N[illegible] hominis vt iudicet mundum, ſed [illegible] mundus per ipſum. & in Epiſtola [illegible] ait: aduocatum habemus apud Patre[illegible] Chriſtum iuſtum, & ipſe propitiator eſt peccatorum noſtrorum, non tantum noſtrorum, [illegible] totius mundi, totus ergo mundus Eccle[illegible], totus mundus odit Eccleſiam.

Et tract. 1. in Ep. Io. Quid eſt hoc fratre[illegible] inoenimus in campis ſ[illegible]tuum, inuenimus E[illegible]cleſiam io omnibus gentibus. Ecce C[illegible] propitiatio eſt peccatorum noſtrorum, non [illegible] noſtrorum, ſed & totius mundi. E[illegible] habes E[illegible]
B cleſiam per totum mundum. Noli ſequi fa[illegible] iuſtificatores, & veros præcipitatores. I[illegible] illo monte eſto qui impleuit orbem terrarum, Dan. 2. Quia Chriſtus propitiatio eſt peccatorum noſtrorum, oon tantum noſtrorum, ſe[illegible] & totius mundi, quem ſuo ſanguine comparauit. *Et l. cont. Donat. contra collatorem, cap. 8.* Deus erat in C[illegible]ſto mundum reconcilians ſibi, qui vtique non [illegible]bi reconciliat niſi ſolam Eccleſiam. Neque e[illegible]im reconciliari Deo, & ſaluari per ipſum mundus poteſt, niſi mundi nomine intelligatur Eccleſia, quæ ſola per Deum reconciliata ſaluatur. Aug.

Sed notandum eſt ex eodem Auguſtino, quod Eccleſia militans in qua ſumus, bonos ſimul cum malis habet admixtos. Libro 3. contra lit. Petiliani, c. 9. Sæpè, in- Aug.
C quit, dixi, & vehementer inculco, qualeſcumque nos ſimus, ſecuri eſtis qui Deum Patrem & eius Eccleſiam matrem habetis. Quamuis enim ſimul hœdi cum ouibus paſcantur, non ſtabunt ad dexteram: quamuis ſimul palea cum tritico trituretur, non intrabit in horreum: quamuis piſces mali cum bonis intra retia Dominica natent, non mittentur in vaſicula. Nemo glorietur, nec in homine bono, (*Sacramentorum miniſtro*) nemo bona Dei fugiat, nec in homioe malo. *Et l. 1 cont.* Aug.
Creſconium cap. 22. In ſcriptura ſancta quæ neminé fallit, area dicta eſt Eccleſia Dei, Dominumque ipſum cum ventilabro eſſe venturú, & mundaturum aream ſuam, vt frumenta recondat in
D horreo, paleam verò comburat igni inextinguibili. *Vides vt palea nunc cum frumento ſit mixta eodem l. cap. 34. Ex Cypriano in Epiſt. ad Maximum:* Aug.
Et ſi videntor, inquit, in Eccleſia eſſe zizania; non tameo impediri debet aut fides, aut charitas noſtra, vt quoniam zizania eſſe in Eccleſia cernimus, ipſi de Eccleſia recedamus. Nobis tantúmodo laboraudum eſt, vt frumeotum eſſe poſſimus, vt cùm cœperit frumentum Dominicis horreis condi, fructum pro opere noſtro & labore capiamus. Apoſtolus in Epiſtola ſua dicit, 1. Timoth. 2. in domo autem magna, non ſolùm vaſa ſunt aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictilia: & quædam quidem honorata, quædam inhonorata.
E Nos operam demus, & quantum poſſumus laboremus, vt vas aureum & argenteum ſimus. Cæterum fictilia vaſa confringere, Domino ſoli conceſſum eſt, cui virga ferrea data eſt. Eſſe non poteſt maior Domino ſuo ſeruus, oec quiſquam ſibi, quod ſoli filio Pater tribuit, veodicare: vt ſe putet aot ad aream ventilandam, & purgandam paleam, ventilabrum iam ferre poſſe, aut à frumento vniuerſam zizaniam humano iudicio ſeparare. Superba eſt iſta obſtinatio, & ſacrilega præſumptio, quam ſibi furor prauus aſſumit. Et dum ſibi ſemper quidam plus quàm mitis iuſtitia depoſcit, aſſumunt, de Eccleſia pereunt, &

dum

dum se insolenter extollunt, ipso suo tumore cæcati, veritatis lumen amittunt. Vides frater secundum scripturas diuinas hoc præcepisse Cyprianum, etiam propter malos. Qui cùm sint à bonis vita moribusque spiritaliter separati, corporaliter tamen eis in Ecclesia videntur esse permixti vsque in diem iudicij, quo etiam corporaliter debitas separabuntur ad pœnas. Non est deserenda Ecclesia, tanquã frumenta propter paleam vel zizania, sicut nec domus magna, propter vasa inhonorata. Vides, audis, sentis, capis, intelligis, quanto scelere, propter eos qui vobis, siue rectè, siue cùm fallimini, displicent, separemini ab Ecclesia quæ toto orbe diffunditur, cui secundum scripturas diuinas, tam magnum, tã firmum, tam clarum atque luculentum testimoniũ perhibet Cyprianus. *Tandem vt alios prætertam locos, ep. 48. ad Vincentium contra Donatist.* Congregantur, inquit, in cõmunionem Sacramentorum eius etiam peruersi, & perseuerant omnino maligni, sed tamen tanquam palea de area Dominica non nisi vltima ventilatione separandi. Non extingunt isti frumenta Dominica, in eorum quidem comparatione pauca, sed multa per seipsa. Non extinguũt electos Dei congregandos in fine sæculi, sicut Euangelium loquitur, à quatuor ventis, à sũmis cælorum, vsque ad terminos eorum. *Et lib. 3. cont. Cresconium c. 50.* Nec propter zizania segetem Christi, nec propter paleas aream Christi, nec propter vasa inhonorata, domum magnam Christi, nec propter pisces malos, retia Christi derelinquunt.

Aug.

Vides hinc quàm apertè scribat Augustinus Ecclesiam ex bonis malisque permixtis esse contextam: Et ex alia parte non pro solis electis, sed pro tota Ecclesia suum sanguinem effudisse, vt Augustini calamo scripserit Synodus Trident. sess. 6. in decreto de Reformatione c. 1. ubi præcipit Ecclesiæ præfectis, vt attendant sibi & vniuerso gregi, in quo Spiritus S. posuit eos regere Ecclesiã Dei, quam acquisiuit sanguine suo. *Non est tamen dubiũ quod licet pro tota Ecclesia ex electis & reprobis in Christum credentibus cõposita passus sit Christus, specialiter tamen, & præcipua dilectione, & abundantiori gratiæ plenitudine, mortuus est pro electis & prædestinatis. Vide August. tr. 87. in Io. 15.* Totus mundus Ecclesia est, & totus mundus odit Ecclesiam. Mundus igitur odit mundũ, inimicus reconciliatum, damnatus saluatũ, inquinatus mundatum. Sed iste mundus, quem Deus in Christo reconciliat sibi, & qui per Christum saluatur, & cui per Christum peccatum omne donatur, de mundo electus est inimico, dãnato, contaminato. Ex eadem quippe massa, quæ tota in Adam perijt, fiunt vasa misericordiæ, in quibus est mundus pertinens ad reconciliationem, quam mundus odit ex eadem massa pertinens ad vasa iræ quæ perfecta sunt ad perditionem Rom. 9. &c. Ergo & ipsi inde erant; vnde vt non essent, electi sunt inde, non meritis suis, quorum nulla bona præcesserant opera: non naturâ, quæ tota fuerat per liberum arbitrium in ipsa radice vitiata; sed gratuitâ, hoc est verâ gratiâ. Qui enim de mundo mundum elegit, fecit quod eligeret, non inuenit: quia reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt Rom. 11. Si autem gratia, inquit, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. *Et tr. 111. in Io.* Ipsi, inquit, sunt quos à Patre accepit, quos ipse elegit de mundo atq; elegit, vt iam non sint de mundo, sicut non est ipse de mundo; & sint, tamen etiam ipsi mundus credens & cognoscens

Aug.

quòd Christus à Deo Patre sit missus, vt mundus ex mundo liberaretur, ne mundus Deo reconciliatus cũ mundo inimicissimo damnaretur. Sic enim ait in huius orationis exordio: dedisti ei potestatẽ omnis carnis, id est omnis hominis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam ęternã. Vbi ostendit potestatem se quidem omnis hominis accepisse, vt liberet quos voluerit, damnet quos voluerit: *(hos iustitia, illos misericordiâ)* qui viuos & mortuos iudicabit. Sed eos sibi esse datos, quibus omnibus det vitam æternam: sic enim ait, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. Proinde non ei dati sunt *(donatione perfecta & plena)* quibus vitam non dabit æternam: quamuis & ipsorum potestas data sit, cui potestas data est omnis carnis, id est omnis hominis. Ita mundus reconciliatus *(pace firma & perseuerante gratia)* ex inimico liberabitur mundo: cùm in illo exeret potestatem suam, vt eum in mortem mittat æternam: hunc autem facit suum, cui vitam donat ęternam. Quapropter omnibus prorsus ouibus suis bonus Pastor, omnibus membris suis magnum caput, promisit hoc præmium, vt vbi ipse est, & nos cum illo simus: nec poterit nisi fieri, quod omnipotenti Patri se velle dixit omnipotens filius; ibi enim & Spiritus S. pariter æternus, pariter Deus, Spiritus vnus duorum, & substantia voluntatis amborũ. *Et l. 21. de Ciu. c. 24. in fine.* Conclusit, inquit, Deus omnes in infidelitate, vt omnibus misereatur. Quos omnes nisi de quibus loquebatur, tanquam dicens, & vos, & illos? Deus ergo & Gentiles, & Iudæos quos præsciuit, & prędestinauit conformes fieri imaginis filij sui: omnes in infidelitate conclusit: vt de amaritudine infidelitatis suæ pœnitendo confusi, & ad dulcedinem misericordiæ Dei credendo conuersi, clamarent illud in Psalmo: quam multa multitudo dulcedinis tuæ Domine quã abscondisti timentibus te. Perfecisti autem sperantibus non in se, sed in te. Omnium itaque miseretur vasorum misericordiæ. Quid est omnium? & eorum scil. quos ex gentibus, & eorum quos ex Iudæis prędestinauit, vocauit, iustificauit, glorificauit: non omnium hominum; sed istorum omnium neminem damnaturus. S. Aug.

Tract. pariter 45. in Io. 10. Qui proprio filio suo nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo etiã non cum illo omnia donauit? Sed quibus? Nobis pręscitis, prędestinatis, iustificatis, glorificatis; de quibus sequitur, quis accusabit aduersus electos Dei? *Et tr. 52. in Io. 12.* Deus erat in Christo mundũ reconcilians sibi 2. Cor. 5. hi sunt ex quorum cordibus princeps huius mundi eijcietur foras. Cùm ergo dixisset, nunc princeps huius mundi eijcietur foras, & ego, inquit, si exaltatus fuero à terra omnia trahã post me, &c. Quæ omnia, nisi ex quibus ille eijcitur foras? Non autem dixit, omnes, sed omnia: non enim omnium est fides. 2. Thess. 3. Non itaq; hoc ad vniuersitatem omnium retulit, sed ad creaturæ integritatem, id est Spiritum, animam & corpus: & illud quo intelligimus, & illud quo viuimus, & illud quo visibiles & contrectabiles sumus. Qui enim dixit, capillus capitis vestri nõ peribit, omnia trahit post se. Aut si omnia, ipsi homines intelligendi sunt, omnia prædestinata ad salutem possumus dicere, ex quibus omnibus ait nihil esse periturum, cùm supra de suis ouibus loqueretur, aut certè omnia hominum genera, siue in linguis omnibus, siue in ætatibus omnibus, siue in gradibus honorum omnibus, siue in S. August.

diuersitatibus ingeniorum omnibus, siue in artium licitarum & vtilium professionibus omnibus, & quicquid aliud dici potest secundum innumerabiles differentias, quibus inter se, præter sola peccata, homines distant ab excelsissimis vsque ad humillimos, à Rege vsque ad mendicum, omnia, inquit, traham post me, vt sim caput eorum, & illi membra mea.

5. Aug. *Et tandem vt præteream cætera, loquens de tributo mortis pro electis præcipuè soluto, quos persona Petri gerebat sermone 6. de verbis Apostoli circa med.* Prorsus quòd fecit de tributo, hoc fecit de morte. Exigebatur tributum, didrachma. Matth. 17. Quare, inquit, tu & discipuli tui non redditis tributum? Vocauit ad se Petrum & ait ei: Reges mundi à quibus exigunt tributum? à filijs suis, an ab alienis? Responsum est ab alienis. Ergo, inquit, liberi sunt filij. Tamen ne scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & qui primus surrexerit, id est primogenitus à mortuis: Aperi, inquit, os eius, & inuenies ibi staterem, id est duas didrachmas, quatuor drachmas: quia didrachma, id est duo drachmata in capite, (*id est pro singulis exigebatur.*) Inuenies ibi staterem, hoc est quatuor drachmata, da eis pro me & te. Quid est? Ipse Christus, Petrus, Ecclesia Christi, Ecclesiæ quatuor Euangelia. Mysterium latebat, Christus tamen tributum non debitum persoluebat. Sic persoluit & mortem. Non debebat, & persoluebat, &c. (*Vt diceret sicut præmiserat Augustinus ex Psal. 68. Quare ergo me occidit? quia quæ non rapui tunc exsoluebam.*) Deus Pater, Christum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit. (*Id est sacrificium pro peccato*) vt nos simus iustitia Dei in ipso. Videte duo: Iustitia Dei, non nostra; in ipso, non in nobis. Inde illi magni sancti de quibus dicit Psalmus, iustitia tua sicut montes Dei, &c. Quasi quæreretur, vt quid ergo aliqui nascuntur, qui non pertinent ad iustitiam Dei? Subjecit iudicia tua sicut abyssus multa. Quid est sicut abyssus multa? altum est, impenetrabile est, inaccessum est humanæ intentioni. Diuitiæ enim Dei inscrutabiles, inscrutabilia iudicia eius, inuestigabiles viæ eius. Ergo & huc misit Deus filium suum propter præscitos, & prædestinatos, vocandos, iustificandos & glorificandos, vt montes Dei dicant, Rom. 8. si Deus pro nobis, quis contra nos?

Hic ergo piscis primogenitus ex mortuis ex mari rubro passionis & mortis ascendit, mortuus propter peccata nostra, resurrexit propter iustificationem nostrã, *tributum soluens pro Petro, id est Ecclesia quidem omni, sed maximè pro* Ecclesia electorum conscriptorum in cælis.

Venit quidem Pastor bonus ad ouem vnam, relictis nouem Angelorum choris, venit ad hominem quem tulit humeris, & indutus factus homo, vt in natura humana assumpta, omnes primo homines honoraret; dehinc Pastor ipse factus ouis, in cruce coram tondente se obmutuit, *& sanguinem sufficienter pro omnibus fudit. Deinde bonus Pastor efficienter pro omnibus ouibus, id est fidelibus, tam electis quàm reprobis animam posuit, omnibus de lauacro baptismi ascendentibus, characterem crucis & Sacramenti signum indelebile imposuit, omnes Eucharistico pane & calice pauit, sed fatendum est ad electas oues speciali misericordia in æternum saluandas*, obedientem factum vsque ad mortem, mortem autem crucis. *Hæ sunt* quas nemo rapiet de manu eius, *de quibus Augustinus, tract. 45. in Io. 10.* Nouit Dominus qui sunt eius. Nouit præscitos, nouit prædestinatos. De illo quippe dicitur, quos præsciuit & prædestinauit, &c. Adde adhuc, qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus, &c. Sed quibus? nobis præscitis, & prædestinatis, &c. Nouit Dominus qui sunt eius. Ipsæ sunt oues. Aliquando ipsæ nesciunt, sed Pastor nouit eas, secundum istam prædestinationem, secundùm istam Dei præscientiam, secundùm electionem ouium ante constitutionem mundi. Nam de hoc dicit Apostolus, Ephes. 5. sicut elegit nos in ipso ante constitutionem mundi. Secundùm ergo istam præscientiam Dei & prædestinationem, quàm multæ oues foris, quàm multi lupi intus? & quàm multæ oues intus, & quàm multi lupi foris? Quid est quod dixi, quàm multæ oues foris? Quàm multi modò luxuriantur, casti futuri? Quàm multi blasphemant Christum, credituri in Christum? Quàm multi se inebriant, futuri sobrij? Quàm multi rapiunt res alienas, donaturi suas? &c. Item quàm multi intus laudant, (*in Ecclesia & præsenti iustitia*) blasphematuri? Casti sunt, fornicaturi: Sobrij sunt, se vino postea sepulturi? Stant casuri, & non sunt oues. De prædestinatis enim loquimur de his loquimur quos nouit Dominus qui sunt eius. Et tamen ipsi quandiu rectè sapiunt, Christi vocem audiunt. *Sed sua culpa & propria voluntate in hædos mutandi, & in iudicio ab ouibus à dextris positis separandi; pro quibus in æternum consummandis perfectè & plenè mortuus est Christus. Quid hic non sanum, non sanctum, non Catholicum in doctrina Augustini?*

Coniugij actum, & legitimam copulam carnalem, extra intentionem prolis, & solo fine voluptatis, non esse sine peccato, num, & quo sensu scripserit Augustinus in aliquo Tertulliano affinis.

TErtullianus inter Catharos & Montanistas hæreticos iure deputandus, ab Ecclesia condemnatus est, & à nobis infra suo proprio loco expressissimis testimonijs Augustini refellendus, quòd secundas nuptias, castitatis amantior præpostera, quàm Catholicæ veritatis tenax assertor, damnauerit. Parum ei fuerat, petulanter in digamos, tanquam in stupri reos insurgere, nisi & actum legitimi connubij, cum fœdissimo actu stupri compeneret. Sic enim errorem suum exaggerat libro de exhortatione castitatis cap 9. Ecquid, inquit, videtur tibi stupri adfine esse matrimonium? quoniam ea in illo deprehendo, quæ stupro competunt. Interim Dominus ipse dicit, qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendam eam, iam stuprauit eam in corde suo. Qui autem ad ducendum viderit, minus perfecit? Quid si etiam duxerit? quod non faceret, nisi ad ducendum concupisset, &c. Omnis mulier zeluira est, quandiu aliena, (*id est etiam innupta deperit viri complexum*) nec per alium fit marita, nisi per quem & adultera. (*Non per alium sexum quàm virilem, nec per alium actum, quàm per copulam carnalem,*) legis videtur matrimonij, & stupri differentia. Alioquin res (*negotium connubij*) & viris, & fœminis eadem imponit; est enim & matrimonium, & stuprum, commixtio carnis. Scilicet certandum, cuius concupiscentia nos stupro adæquauit. Ergo, inquis, iam & primas, id est vnas nuptias

destruis. Nec immeritò: quoniam & ipsæ ex eo constant, quo & stuprum. Et ideo optimum est homini mulierem non tangere 1. Cor. 7. quia chara est, stupri adfinitate. *Longè tamen distat mens Augustini sapiens & recta, ab errore Tertulliani: veridicus enim Doctor & magnus Interpres Apostoli,* honorabile in omnibus connubium, *agnoscit: & magnam in eodem actu coniugij, fornicatoris & mœchi, ac legitimi coniugis differentiam interponit. In adultero quippe libido laxatis habenis voluptati furiose & ad instar muli & equi debacchatur: In coniugio, Sacramenti gratia aliquo saltem castimoniæ fræno lasciuientem naturæ impetum moderatur. Ita enim Augustinus libro primo de nuptijs & concupiscentia cap. 12. vbi & de nuptijs beatissimi Ioseph cum sanctissima Deipara Maria.* Solus, inquit, ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati, fieri non poterat sine vlla carnis pudenda concupiscentia, quæ accidit ex peccato: sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato, non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati: Vt hinc etiam doceret, omnem quæ de concubitu nascitur, carnem esse peccati, quandoquidem sola quæ non inde nata est, non fuit caro peccati. *Deinde pergit ad actum concubitus in cæteris legitimis coniugijs?* [Aug. / Aug.]

Quamuis, inquit, coniugalis concubitus, qui fit intentione generandi, non sit ipse peccatum: quia bona voluntas animi sequentem ducit, non ducentem sequitur corporis voluptatem: nec humanum arbitrium trahitur subiugante peccato, cùm iustè redigitur in vsum generandi plaga peccati. (*Quid scribi potest in hac causa honestius, elegantius, sapientius?*) Huius plagæ quidam prurius in adulteriorum & fornicationum, & quorumlibet stuprorum, atque immunditiarum fœditatibus regnat, in connubiorum necessitudinibus seruit. Ibi de Domino tali, turpitudo damnatur; hic de pedissequo tali, honestas verecundatur. Non est igitur hæc libido nuptiarum bonum, sed obscœnitas peccantium, necessitas generantium; lasciuiarum ardor, nuptiarum pudor. Cur ergo non coniuges maneant, qui ex consensu concumbere desinunt; si manserunt coniuges Ioseph & Maria, qui concumbere non cœperunt?

Capite autem 14. cùm in præcedentis fine laudasset fideles, religiosos, continentes coniuges, sic orditur causam de qua hic agimus, in qua volunt errasse Augustinum veracissimè nihilominus sic scribentem. Verùm, inquit, in coniugatis, vt hæc optanda atque laudanda, sic alia toleranda sunt, ne in damnabilia flagitia, id est in fornicationes vel adulteria corruatur: propter quod vitandum malum, etiam illi concubitus coniugum, qui non fiunt causâ generandi, sed victrici concupiscentiæ seruiunt, in quibus iubentur non defraudare inuicem, ne tentet eos Satanas propter intemperantiã suam; non quidem secundùm imperium præcipiuntur, & tamen secundùm veniam conceduntur. Sic enim scriptum est 1. Cor. 7. Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. *(Vides ex iustitia debitum non prohibere, imo præcipere.)* Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier: Nolite inuicem fraudare, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: Et iterum ad ipsum estote, ne tentet vos Satanas propter intemperantiam vestram. Hoc autem dico secundùm veniam, non secundùm imperium. Vbi ergo venia danda est, aliquid esse culpæ, nulla ratione negabitur. (*Et quod ita scripserit Augustinus errasse sine ratione asseratur.*) Cùm igitur culpabilis non sit generandi intentione concubitus, qui propriè nuptijs imputandus est: quid secundùm veniam concedit Apostolus, nisi quòd coniuges, dum se non continent, debitum ab alterutro carnis exposcunt, non voluntate propaginis, sed libidinis voluptate? Quæ tamen voluptas, non propter nuptias cadit in culpam, *(sed ob concupiscentiam & libidinis immodicum feruorem)* sed propter nuptias accipit veniam. Quocirca etiam hinc sunt laudabiles nuptiæ, quia & illud quod non pertinet ad se, ignosci faciunt propter se: neque enim etiam iste concubitus, quo seruitur concupiscentiæ, sic agitur, vt impediatur fœtus, quem postulant nuptiæ. [Aug.]

Tum verò cap. 15. de eadem culpa veniali, alijsque mortalibus quæ etiam coniugibus prauis accidunt: Sed tamen aliud est, non concumbere nisi sola voluntate generandi, quod non habet culpam; aliud, carnis concumbendo appetere voluptatem, sed non præter coniugem, quod venialem habet culpam: quia etsi non causâ propagandæ prolis concumbitur, nec tamen huius libidinis causâ propagationi prolis obsistitur, siue voto malo, siue opere malo. Nam qui hoc faciunt, quamuis vocentur coniuges, non sunt, nec vllam nuptiarum retinent veritatem, sed honestum nomen velandæ turpitudini obtendunt. Produntur autem, quando eò vsque progrediuntur vt exponant filios qui nascuntur inuitis. Oderunt enim nutrire, vel habere, quos gignere metuebant. Itaque cùm in suos sæuit quos nolens genuit tenebrosa cupiditas, clara iniquitate in lucem promitur, & occulta turpitudo manifestâ crudelitate conuincitur. Aliquando eò vsque peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam sterilitatis venena procuret; & si nihil valuerit, conceptos fœtus aliquando intra viscera extinguat, ac fundat, volendo suam prolem prius interire, quàm viuere: aut si in vtero iam viuebat, occidi antequam nascatur. Prorsus si ambo tales sunt, coniuges non sunt; etsi ab initio tales fuerunt, non sibi per connubium, sed per stuprum potius conuenerunt. Si autem non ambo sunt tales, (*sed alterutter*) audeo dicere, aut illa est quodammodo meretrix mariti, aut ille adulter vxoris. [S. Aug.]

Sed cùm nobis non sit hic sermo de grauibus & abominabilibus istis interdum in connubio criminibus perpetratis, sed de veniali tantùm quod ex feruore libidinis, & fine voluptatis, non intuitu prolis suscipienda contrahitur, discutiamus, num in hoc errauerit Augustinus. Vnus inter varios locos quibus hanc ipsam veritatem confirmat, vnus ab aduersario locus electus est ex Enchiridio ad Laurentium cap. 78. vbi ait: Videmus quædam ab ipsis Apostolis ignoscendo fuisse concessa. quale illud est, quòd Venerabilis Paulus coniugibus ait: nolite fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum ad idipsum reuertimini, ne vos tentet Satanas propter incontinentiam vestram: quod putari posset non esse peccatum, misceri scilicet coniugi, non filiorum procreandorum causa, quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiam voluptatis: vt fornicationis, siue adulterij, siue cuiusquam alterius immunditiæ mortiferum malum, quod turpe est etiam dicere, quò potest tentante Satana libido pertrahere, incontinentium deuitet infirmitas. Posset ergo, vt dixi, hoc putari non esse peccatum, nisi addidisset: hoc autem [S. August.]

Err. Imput. Tert. & Aug.

A dico secundùm veniam, non secundùm imperium. Quis autem iam esse peccatum neget, cùm dari veniam facientibus Apostolica authoritas fateatur?

S. Aug. *Quid hic arguendum? cùm non graue, sed veniale dicat esse peccatum, cùm pramiseris Augustinus, vt supra vidimus de litibus & contentionibus in iudicio, hac esse peccata venialia,* quæ non humano, sed diuino pensanda sunt iudicio. *Quid si fatentur omnes in ipsis absolutè necessarijs vita alimentis, in cibo & potu leuem intemperantiam, auidiorem sumptionem, sensualitatem nimiam, non posse esse sine peccato veniali, licet excessus non sit grauis, quis abnuat in sensibilissima omnium voluptate, feruidiori pra cateris, impetu libidinis, ex arce, vt ait Augustinus alibi, deijciente animum virilem, non esse peccatum veniale?*

Dicam amplius iuxta eundem Augustinum, tantam esse inordinationem in concubitu solius causa voluptatis, & non fine generanda prolis, vt ipsis bestiis animalior esse conuincatur, qui voluptatis fine concumbit. Ita Augustinus lib. de concupisc. & nuptiis cap. 4. Copulatio maris & fœminæ generandi

S. Aug. causa, bonum est naturale nuptiarum: sed isto bono malè vtitur, qui bestialiter vtitur, vt sit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis. Quanquam in nonnullis animalibus rationis expertibus, sicut in plerisque alitibus, & coniugiorum quasi quædam confœ- C deratio custoditur, & societatis nidificandi solertia, vicissimque ouorum dispertita tempora fouendorum, & nutriendorum opera alterna pullorum: magis eas videri faciunt agere cùm coëunt negotium substituendi generis, quàm explendæ libidinis. Quorum duorum, illud est in pecore simile hominis, (*nempe prolis generanda inclinatio & intentio,*) hoc est in homine simile pecoris, *nempe voluptas.*

Mira prosequitur in hanc causam Sermone

S. Aug. *244. de tempore, vbi orditur à grauibus coniugatorum peccatis, deinde procedit ad venialia concubitus.* Nulla, inquit, mulier potationes ad abortum D accipiat, nec filios aut conceptos, aut iam natos occidat: quia quæcumque fecerit hoc, ante Christi tribunal sciat se illic eorum causam quos occiderit esse daturam. Sed nec alias diabolicas potationes mulieres debent accipere. Mulier autem quæcumque fecerit hoc, per quod iam non possit concipere, quantoscumque parere poterat, tantorum homicidiorum se ream esse cognoscat. Mulier autem ingenua, quæ mortiferas potationes accipit, vt non concipiat, velim scire si hoc ancillas vel colonas suas facere velit. Et ideo, sicut vnaquæque vult vt sibi mancipia nascantur quæ illi seruiant, ita illa quoscumque conceperit, aut ipsa nutriat, aut nutriendos alijs tradat: E ne fortè illos aut concipere nolit, aut quod grauius est, occidere velit, qui boni Christiani poterant fieri, generati. *Et sic Christum Ecclesiam, rempublicam, iniustè fraudat subditis.*

Deinde ibidem pergit contra peccata venialia coïtus coniugalis. Quoties, inquit, ad Ecclesiam in qua-

S. Aug. libet solemnitate venitis, & Sacramenta Christi percipere volueritis, ante dies plures castitatem seruate, vt cum secura conscientia, (*sine scrupulo irreuerentia, mente minus distracta, tranquillâ & purâ conscientiâ azymâ, azymum panem comedere,*) ad altare Dei possitis accedere. Quam rem etiam per totam quadragesimam, & vsque ad clausulam Paschæ fideliter custodite, vt vos solemnitas Paschalis castos & puros inueniat. *Inde etiamnum* A *hoc tempore clauduntur in Ecclesia solemnes nuptia, qua celebrari possunt extra tempus Aduentus & Quadragesima. Coniuges autem tanto tempore continere non valentes, ad fornicationem vitandam conuenire possunt, non tamen sine voluptatis, absque peccatis veniali, vnde subijcit.* Qui bonus est C[hri]st[ianus] Aug. noo solùm ante dies pluries quàm commu[nicet] castitatem seruat, sed & vxorem suam ex[tra] desiderio filiorum non agnoscit. qu[ia vx]or n[on] propter libidinem, sed propter filiorum procreationem accipitur. Denique & ipsæ tabul[æ] matrimoniales hoc continent, liberorum, inquit, (*lex sine formula*) procreandorum causa. Videte q[uia] B non dixit, libidinis causa, sed liberorum procreandorum. *Quod & prior Augustino docuit Clemens Alexandrinus 3. Strom. cap 8. in verba Pauli 1. Cor. 7.* Bonum est homini mulierem non tangere, &c. Non, inquit, ijs qui continenter vtuntur matrimonio propter solam liberorum procreationem; dicit, propter incontinentiam: [se]d ijs q[ui] etiam finem liberorum procreationi[s] [...] transilire.

Augustinus rursum aliam aduertit inordinationem in actu [coniugij] sine voluptatis, qua frequenter est contra generationem prolis, cùm frequentior est vsus copula carnalis. Velim, inquit [...] fratres Aug charissimi, ille qui vxore sua incontinenter vtitur, si quoties eam luxuriâ victus agnouit, toties C suum agrum in vno anno arauerit, vel [...], qualem messem colligere possit? Qui ergo se continere nolunt, si toties terram quandam [...], cùm iam seminauerunt, iterum arent & seminent, videamus qualiter de eius fructu gaudebunt. Quia sicut optimè nostis, nulla terra poterit dare legitimum fructum, in qua frequenter in vno anno fuerit seminatom. Quod ergo non vult aliquis in agro suo, quare facit in corpore suo? (*id est in vxore de qua Paulus*) nemo carnem suam odio habuit: iam non sunt duo, sed vna caro. *Adhac, in eodem sermone 244. sub grauibus pœnis, qua tamen respectu purgatorij venialibus luendis destinati nulla sunt; aut modica; minatur incontinen-* D *tibus, & admonet à concubitu abstinere.* An[te] omnia, inquit, quoties dies Dominicus, aut aliæ festiuitates veniunt (*excepto scilicet fornicationis periculo, & propter reuerentiam Sacramenti suscipi solita*) vxorem suã nullus agnoscat. Et quoties fluxum sanguinis mulieres patiuntur, similiter obseruandum est: propter quod ait Propheta Ezech. 18. Ad mulierem menstruatam ne accesseris. Nam qui vxorem suam in profluuijs positã agnouerit, aut in die Dominico, aut in alia qualibet solẽnitate se continere noluerit, qui tunc concepti fuerint, aut leprosi, aut Epileptici, aut etiam fortè dæmoniaci nascentur. (*Quin & ipsi septem mariti Sara à dæmonio strangulati propter libidinem, teste* E *Raphaële referuntur,*) & reuera fratres, si animalia sine intellectu non se contingunt nisi certo & legitimo tempore, quantò magis homines qui ad imaginem Dei facti sunt, hoc obseruare deberent? Sed quod peius est, sunt aliqui ita luxuriosi, vel ebriosi, qui aliquotiens nec prægnantibus vxoribus parcunt: & ideo si se non emendauerint, ipsi videant si non peiores animalibus iudicandi sint. Istis talibus clamat Apostolus dicens 1. Thessal. 4. vt sciat vnusquisque vas suum possidere in honore & sanctificatione, non in passione desiderij, sicut & Gentes quæ spem non habent, &c. Rogo vos fratres, vt mihi indulgeatis, quia pro salute animæ vestræ, & cum grandi timore & verecundia de talibus rebus vos admo-

nere videor, quia & hoc mihi expediat dicere, & vos oportet audire.

Aug. *Tum verò obijcit iuuenem, & feruidum voluptatis amatorem.* Sed dicet aliquis: homo iuuenis sum, continere non possum. Ne fortè (*supple vide*) ideo non te contineas, quia plus manducas quàm expedit, & plus vinum accipis quàm oportet. Fortè etiam turpibus cogitationibus occupas mentem tuam, & luxuriosa verba non solùm libenter, sed etiam frequenter, aut ipse dicere, aut alijs dicentibus audire, nec metuis, nec erubescis. Incipe cum Dei adiutorio gulæ concupiscentias refrænare, castis cogitationibus, & honestis sermonibus mentem, vel linguam tuam iugiter occupare, & videbis quia Deo auxiliante, castitatem poteris custodire. Et si hoc non infideliter faciens, vides te adhuc carnis impugnationibus fatigari, & fortè aliquoties, excepto filiorum desiderio, ad cognoscendam vxorem propriam vinci, secundum vires tuas, quotidianas eleemosynas adde; quoniam scriptum est Eccl. 3. Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum, &c. Sed dicis, vxorem excepto desiderio filiorum agnoscere, peccatum non est. In tantum peccatum est, vt Propheta pœnitens clamet: In iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea, &c. Denique mulieres quando maritos accipiunt, (*tanta erat Augustini tempore reuerentia templi, & castitatis obseruantia*) per triginta dies intrare in Ecclesiam non præsumant. Quod etiam similiter viri obseruare deberent. Sed dicis, peccatum quidem est, sed tamen paruum est. Nec nos dicimus, quia capitale peccatum est: sed tamen si frequentius exerceatur, & ieiunijs, vel eleemosynis non redimatur, nimis immundam animam facit. Noli despicere peccata tua quia parua sunt: nam & pluuiarum guttæ sunt, sed flumina implent, & moles trahunt, & arbores cum suis radicibus tollunt. Tu qui dicis quia paruum peccatum est, velim scire quoties tale peccatum admittis, si tot paruulas plagas in corpore, & tot maculas aut scissuras in vestibus tuis fieri velis? &c. Ac sic quicumque hoc fecerit, plus amat vestem & carnem suam, quàm animam. Cùm enim ad imaginem Dei facti simus, quoties aliquid turpe aut loquimur, aut facimus, toties imaginem Dei sordidamus, &c. Et cùm nullus homo velit cùm tunica, sordibus plena ad Ecclesiã conuenire, nescio qua conscientia, cùm anima per luxuriam sic inquinata, præsumit ad altare accedere, &c. Si erubescimus ac timemus Eucharistiam sordidis manibus tangere, plus debemus timere, ipsam Eucharistiam intus in anima polluta suscipere. Et quia, sicut dixi, in anima nostra facti sumus ad imaginem Dei, si in tabula aut lignea, aut lapidea faceres imaginem tuam, & aliquis impudens homo vellet illam imaginem, aut lapidibus frangere, aut aliquibus sordibus inquinare, velim scire si contra eum non moueretur animus tuus? Rogo te, si imaginem pictam in tabula mortua sic zelaueris, putas qualem iniuriam patitur Deus, quando in nobis imago sua per luxuriam sordidatur? Et ideo si nobis non parcimus, propter nosmetipsos; nobis parcamus, vel propter imaginem Dei, ad quam facti sumus.

Lyranus in glossa pulchrè discernit, quid boni, quid mali sit in actu coniugali. Sciendum, inquit, quòd actus coniugalis aliquando est sine omni culpa, vt cùm ordinatur ad procreandam prolem ad cultum Dei; vel cùm fit causâ reddendi debitum: quia primò modo est actus religionis; secundò, iustitiæ. Et si fiat ex charitate, non solum est sine culpa, sed etiam meritorius; quia omnis actus virtutis factus ex charitate, meritorius est. Si verò actus matrimonialis exercetur ad satisfaciendum concupiscentiæ, tunc habet culpam annexam venialem; quando sistit intra limites matrimoniales: Mortalem verò quando non sistit: vtpote quia vtitur vxore modo indebito, vel quia æquè libenter aliam cognosceret. Primò modo, actus matrimonialis non requirit indulgentiam, sed præmium. Secundò modò habet indulgentiam, in quantum consentiens concupiscentiæ, in sua vxore tamen, non in alia, non fit reus peccati mortalis, sed tantùm venialis. Tertiò modo, indulgentiam non habet (*tam facilem.*) quia reus est peccati mortalis.

Et quidem Tobias iunior Tob. 8. 4. Hortatus est virginem Saram, vt triduò orarent, antequam se cognoscerent. Et versu quinto rationem reddit: Filij quippe, inquit, Sanctorum sumus, & non possumus ita coniungi, sicut Gentes quæ ignorant Deum. *Et versu nono.* Et nunc Domine tu scis, quia non luxuriæ causâ accipio sororem meam coniugem, sed solâ posteritatis dilectione, (*Vo. sed super veritatem. Id est veram matrimonij causam, verum finem*) in qua benedicatur nomen tuum. *Hinc timenti a dæmonio septem maritos Saræ occidente, cap. 6. 16.* Tunc Angelus Raphaël dixit ei: audi me & ostendam tibi qui sunt, quibus præualere potest dæmonium. Hi namque, qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se, & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet dæmonium potestatem super eos, &c. Transactâ autem tertià nocte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quàm libidine ductus, vt in semine Abrahę benedictionem in filijs consequaris.

Nec sufficit finis, & causa generandi, si non referatur ad sanctam prolis educationem, in qua benedicatur nomen Dei, vt ait Tobias, & præscribit Angelus, & confirmat Augustinus libro primo, de nuptijs, & concupiscentia, capite quarto. Quod dixi, inquit, ad naturam pertinere nuptiarum, vt mas & fœmina generandi societate iungantur, & ita inuicem non fraudent, sicut omnis societas fraudulentum socium naturaliter pati non vult, &c. Illam concupiscentiam carnis qua caro concupiscit aduersus spiritum, in vsum iustitiæ (*qua inuicem debitum reddunt*) fidelium nuptiæ. Habent quippe intentionem generandi regenerandos; vt qui ex eis sæculi filij nascuntur, in Dei filios renascantur. Quapropter qui non hac intentione, hac voluntate, hoc fine generant filios, vt eos ex membris hominis primi, in membra transferant Christi, sed infideles parentes de infideli prole glorientur; etiam si tanta sit obseruantia, vt secundùm matrimoniales tabulas nonnisi liberorum procreandorum causâ concumbant, non est in eis vera pudicitia coniugalis. *Quis ergo audeat post Angeli, Tobiæ, Pauli testimonium, in hoc vel inscitiæ, vel seueritatis nimiæ, vel erroris arguere Augustinum?* S Aug.

Plura possem hoc loco testimonia eiusdem Augustini congerere. Libro de bono coniugali capite sexto, & sequent. coniugalis concubitus generandi gratiâ, non habet culpam: concupiscentiæ verò satiandæ, sed tamen cum coniuge, propter fidem thori, venialem habet culpam. *Sermone 41. de sanctis.*

S. Aug.

Sermen. 63. de diuersis capite 13. libro de bono coniugali capite sexto & sequent. Euidenter, inquit, dum tribuit, veniam denotat culpam. *Ait, lib. de peccat. original. capite 38. Et libro de bono coniugali capite 10.* Quis, inquit, ambigat absurdissimè dici, non eos peccasse quibus venia datur. *Nec dicat Erasmus cum aliquibus Græcis apud Paulum legi κατ' γνώμην, id est,* iuxta sententiam vel consilium, *pro, κατ' συγγνώμην,* secundùm veniam: *licet enim sic habeatur in fine capitis, non tamen hic legitur; vnde non solum Augustinus, sed & Cyprianus libro tertio ad Quirinum capite 32. Ita legunt.* Hoc dico secundùm veniam, non secundùm imperium. *Siue vt alij accipiunt, secundum permissionem. Paulus quippe cùm dixisset propter fornicationem vnusquisque vxorem suam habeat; dehinc ex consensu consuluisset abstinere à thoro propter orationem; dehinc ad vitandam incontinentiam dixisset, vt reuerterentur in idipsum, ne ad grauiora tentarentur, ne hoc præcipiendo dixisse crederetur, explicauit se, dicens, se id scripsisse ex quadam indulgentia, permissione & venia qua solent minora quædam mala concedi, ad euitanda maiora.*

Nunc videamus quid in hac causa senserit Magnus Augustini discipulus S. Thom. lect. 1. in 1. Cor. 7. Considerandum est, inquit, quod actus generatiuæ virtutis, ordinatur ad conseruationem speciei, per generationem filiorum: Et quia mulier data est viro in adiutorium generationis, prima necessitas tangendi mulierem est propter procreationem filiorum. Vnde & Genesis 1. dicitur; masculum & fœminam creauit eos, & benedixit eis Deus, & ait: Crescite & multiplicamini, &c. Sed hæc necessitas fuit circa institutionem humani generis, quandiu oportuit multiplicari populum Dei, per successionem carnis. Sed Apostolus considerans humanum genus iam multiplicatum, & populum Dei iam esse augmentatum; non propagatione carnis, generatione quæ est ex aqua & Spiritu sancto, vt dicitur Io. 3. prætermisit hanc necessitatem, quâ scilicet primitus institutum fuerat matrimonium in officium naturæ: & proponit secundam necessitatem, secundùm quam institutum est in remedium culpæ. Quia enim carnalis concupiscentia adhuc post baptismum in fidelibus remanet, licet non dominetur, instigat homines maximè ad actus Venereos, propter vehementiam delectationis. Et quia maioris virtutis est, totaliter hanc concupiscentiam superare, quàm possit hominibus conuenire: Secundùm illud Matth. 19. Non omnes capiunt verbum hoc: necessarium est, quòd in parte, concupiscentiæ cedatur, & in parte superetur. Quod quidem fit, dum actus generationis ratione ordinatur, & non totaliter homo concupiscentiâ ducitur, sed magis concupiscentia subditur rationi. Habet autem hoc ratio naturalis, quod homo vtatur generationis actu, secundùm quod conuenit generationi, & educationi filiorum. Hoc autem in brutis animalibus inuenitur, quod in quibusdam speciebus animalium sola fœmina non sufficit ad educationem prolis; masculus nutrit prolem cum fœmina: & ad hoc exigitur, quòd masculus cognoscat propriam prolem. Et ideo in omnibus talibus animalibus, vt in columbis, turturibus, & huiusmodi, naturaliter indita est sollicitudo de educatione prolis; & propter hoc in huiusmodi non sunt vagi & indifferentes concubitus, ex quibus sequeretur incertitudo prolis; sed masculus determi-

A natus determinatæ fœminæ coniungitur, [illegible] differenter quilibet cuilibet; sicut accidit in [illegible]nibus, & alijs huiusmodi animalibus, in quibus sola fœmina nutrit prolem. Maximè autem in specie humana masculus requiritur ad prolis educationem: quæ non solùm attenditur secundùm corporis nutrimentum, sed magis secundum nutrimentum animæ, secundum illud Hebr. 12. Patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos: Et ideo ratio naturalis dictat, quòd in specie humana non sint vagi & incerti concubitus, quales sunt concubitu fornicarij, sed sint determinati viri ad determina-

B tam fœminam: quæ quidem determinatio fit per legem matrimonij. Sic igitur triplex bonum habet matrimonium: primũ quidem quod est in officium naturæ, prout scilicet ordinatur ad generationem, & educationem prolis: & hoc bonum, est bonum prolis. Secundum bonum habet, [illegible]vt est in remedium concupiscentiæ, quand[illegible] licet coarctatur ad determinatam personam. Et hoc bonum dicitur fides, quam scilicet vir [illegible]uat vxori suæ, non accedens ad aliam, & similiter vxor viro. Tertium bonum habet prout in fide contrahitur Christi: quod quidem bonum dicitur Sacramentum, in quantum significat coniunctionem Christi & Ecclesiæ, secundum illud Eph. 5. Sacramentum hoc magnum est, ego autem in Christo dico & Ecclesia.

C *Subijcit de debito vtrimque ex æquo reddendo.* Quia, inquit, quantũ ad hoc paria debita iudicantur. Vnde mulier non est formata de pedibus viri [illegible] tanquã ancilla, néc de capite, tanquã domina, sed de latere tanquã socia, &c. Assignat & debiti rationem, dicens, mulier non habet potestatem sui corporis, scilicet ad actum generationis; vt scilicet possit proprio arbitrio vel continere, vel alteri se tradere, &c. Hinc dicit nolite fraudare inuicem, vt scilicet velit vir continere inuitâ vxore, aut etiam è conuerso; quod Apostolus fraudem nominat, quia vnus subtrahit alteri, quod ei debetur: quod ad fraudem pertinet, non minus in actu matrimonij, quàm in alijs rebus. Vnde & Prouerb. 12.

D dicitur: Non inueniet fraudulentus lucrum suum; quia scilicet ille qui tali fraude continentiam Deo offert, non lucratur meritum vitæ æternæ. Sicut enim dicit Augustinus, non vult Deus tale lucrum tali damno compensari. Vt dum vnus coniugum altero inuito continet, ille incidat in damnabiles corruptelas. *Subijcit Diuus Thomas intermissionem actus coniugalis tria exigere; primò consensum, de quo Eccle. 25. vir & mulier benè sibi consentientes. Secund. ad tempus Eccle. 3.* Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus. *Tertiò debitum finem, scilicet causâ spiritualium actuum, ad quos continentia reddit magis aptos. Ioel 2.* Sacrificium & libamen Domino Deo nostro. *Vnde subijcit, quid tunc sit agendum.* Egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo.

Aug.

E *Tandem in hoc reddendo debito, & ad idipsum reuertendi permissionem Apostoli subijcit, sicut in præcedentibus omnibus merum sequutus sensum, & doctrinam Augustini.* Post continentiam determinati temporis, iterum reuertamini in idipsum. Hoc autem dico, secundùm indulgentiam, id est, parcens infirmitati vestræ. non secundum imperium: quasi scilicet vobis necessarium ad salutem. Sunt enim subditis quædam eorum infirmitati indulgenda, & non ad bona imperio cogendi,

&c. Sed videtur Apostolus inconuenienter loqui. Indulgentia enim non est nisi de peccato, & sic videtur exprimere, quod matrimoniú sit peccatum. (*Id est actus matrimonij.*) Sed ad hoc potest responderi dupliciter. Vno modo, vt indulgentia sumatur hic pro permissione. Est autem duplex permissio : vna quidem de minus malo, sicut dicitur Matth. 19. Quod Moyses permisit Iudæis dare libellum repudij, propter duritiam cordis eorum, scilicet ad vitandum vxoricidium, ad quod erant proni. Talis enim permissio non fit in nouo Testamento, propter sui perfectionem, secundum illud Hebr. 6. ad perfectum feramur. Alia autem est permissio de minus bono, cùm scilicet homo per præceptú non cogitur ad maius bonum. Et hoc modo Apostolus hic indulget, id est permittit matrimonium, quod est minus bonum quàm virginitas, quæ non præcipitur, quia est maius bonum. Alio modo potest accipi indulgentia, prout respicit culpam, secundum illud Esa. 26. Indulsisti Domioe, indulsisti genti. Et secundùm hoc, indulgentia refertur ad actum coniugalem, secundùm quod habet annexam culpam, venialem tamen propter bona matrimonij, sine quibus esset mortalis. *Vides vt continuò relegas vestigia Magistri Augustini, & per omnia sequatur doctrina Thomæ Discipuli.* Vnde considerandum est, quòd actus coniugalis quandoque quidem est meritorius, & absque omni culpa mortali, vel veniali, puta cùm ordinatur ad bonum prolis procreandæ, & educandæ, ad cultum Dei : sic enim est actus religionis: vel cùm fit caosâ reddendi debitum; sic enim est actus iustitiæ. Omnis autem actus virtutis, est meritorius, si fit cum charitate. Quandoque verò est cum culpa veniali scilicet cum quis ad actum matrimonialem excitatur concupiscentiâ, quæ tamen extra limites matrimonij sistit; vt scilicet cum sola vxore sit contentus. Quandoque verò est culpa mortalis, puta cùm concupiscentia fertur extra limites matrimonij; scilicet cùm aliquis accedit ad vxorem, æquè libenter vel libentius ad aliam accessurus. Primo ergo modo, actus matrimonij non requirit indulgentiam : Secundo modo habet indolgentiam, in quantum aliquis consentiens concupiscentiæ in vxorem, non fit reus peccati mortalis. Tertio modo omnino indulgentiam non habet.

Concludamus cum Augustino, libro primo ad Bonifacium capite 16. vbi de lege membrorum & pruritu libidinis, sic concludit. Itaque, inquit, sua culpa (*Adæ & posterum*) sibi accidens malum natura humana permittatur agnoscere, ne cogatur, aut quod est impudentissimum, de his suis motibus non erubescere; aut quod est ingratissimum de sui creatoris operibus erubescere. (*Id est potentia generandi, vel iustitiâ rebellionem animæ, carnis rebellione plectente.*) Quo tamen malo, propter bonum generationis filiorum, benè vtuntur pudica coniugia. Solius autem carnalis voluptatis causâ libidini consentire, peccatum est: quamuis coniugatis secundùm veniam concedatur.

Ceterùm, vt supra diximus, & ex Diuo Thoma retulimus, ex ipso vnde deprompsit Originali Augustini in calce huius quæstionis; ad continentiam lectorem hortantes reponimus libro primo de nupt. & concup. cap. 13. Hæc, inquit, propagatio filiorum quæ in sanctis Patribus, propter generandum & conseruandum populum Dei, in quo Prophetiam Christi præcedere oportuit, officiosissima fuit; nunc iam non habet illam necessitatem. Patet quippe iam ex omnibus gentibus spiritaliter gignendorum, vndecumque carnaliter nati fuerint, (*siue ex Iudæis, siue ex Gentibus,*) copia filiorum. Et quod scriptum est, tempus amplectendi, & tempus continendi ab amplexu; per illud atque hoc tempus, agnoscitur distributum. Illud quippe fuit amplectendi, hoc autem continendi ab amplexu. Itaque & Apostolus, cùm hinc loqueretur, ait. 1. Cor. 7. hoc autem dico, fratres, tempus breue est, reliquum est, vt & qui habent vxores, tanquam non habentes sint, &c. Hæc omnia, vt exponendo aliquid hinc breuiter dicam, sic existimo intelligenda. Hoc, inquit, dico, fratres, tempus breue est; non adhuc populus Dei propagandus est generatione carnaliter, sed iam regeneratione spiritaliter colligendus. Reliquum est ergo, vt & hi qui vxores habent, nou carnali concupiscentiæ subiugentur: & qui flent tristitiâ præsentis mali, gaudeant spe futuri boni : & qui gaudent propter temporale aliquod commodum, timeant æternum iudicium : & qoi emunt, sic habendo possideant, vt amando non hæreant : & qui vtuntur hoc mundo, transire se cogitent non manere : præterit enim figura huius mundi, &c. Qoi sic habent vxores, vt cogitent ea quæ sunt Domini, quomodo placeant Domino, &c. Tanquam non habentes sint : quod facilius fit, quando & vxores tales sunt, vt eis mariti non ideo placent, quia diuites, quia sublimes, quia genere nobiles, quia carne amabiles : sed quia fideles, quia religiosi, quia pudici, quia viri boni sunt. *Quid moralius? Fodiant sibi alij cisternas dissipatas quæ continere non valent aquas : post Scripturam imò ex Scriptura Augustine,* apud te est fons vitæ, & aqua sapientiæ salutaris, & in lumine tuo videmus lumen.

Coniuges posse ius corporis alteri, ex consensu tradere, num à Tertulliano dissidens, scripserit Augustinus.

T*Ertullianus, vt supra vidimus quæstione præcedenti, castitatis seuerissimus exactor, nunquam huic quæstioni suum calculum tribuisset, nec virum mulieri, aut mulierem viro, quantumuis sui corporis inuicem potestatem habenti, ius suum etiam mutuò consensu, tertiæ personæ tradere concessisset; cùm & solà multiplicandæ prolis gratiâ, vix Polygamiam in veteribus Patriarchis admitteret; & vxorum communitatem in Romanis ethnicis arguens, indiuiduam ex aduerso in Christianis, & thori immaculati fidem mirificè commendaret. Quantum ad primum sic scribit in libro de Exhortatione ad castitatem capite quinto, Monogamiam primò laudat, vt sequenti capite sexto, Polygamiam excludat.* Cùm, inquit, Apostolus in Ecclesiam & Christum interpretatur, erunt duo in vnam carnem, secundùm spiritales nuptias Ecclesiæ & Christi, vnus Christus, & vna eius Ecclesia : agnoscere debemus duplicatam, & exaggeratam esse nobis vnius matrimonij, tam secundùm generis fundamentum, (*in Adam & Eua Monogamis*) quàm secundùm Christi firmamentum. Vno matrimonio censemur vtrobique, & carnaliter in Adam, & spiritaliter in Christo. Duarum natiuitatum vnum est Monogamiæ præscriptum. Vtraque degenerat, qui de Monogamia exorbitat. Numerus Matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit. *Tum ca-*

pite sexto, sic inducit Polygamiæ defensorem : Sed & benedicti, inquis, Patriarchæ, non modo pluribus vxoribus, verùm etiam concubinis coniugia miscuerunt. Ergo propterea nobis quoque licebit in numerum nubere. Sanè licebit, si qui adhuc typi alicuius futuri Sacramenti supersunt, quos nuptiæ tuæ figurent : aut si etiam nunc locus est vocis illius, crescite & multiplicamini : id est, si nondum alia vox superuenit, tempus iam in collecto esse restare, vt & qui vxores habent, tanquam non habentes agant. Vtique enim continentiam indicens, & compescens concubitum seminarium generis, abolescit, crescite illud & multiplicamini, *&c.*

De secundo autem sic Apolog. capite 39. Qui animo, inquit, animaque miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiscreta sunt apud nos præter vxores : in isto loco consortium soluimus, in quo solo cæteri homines (*Romani & Græci*) consortium exercent. Qui non amicorum solummodo matrimonia vsurpant, sed & sua amicis patientissimè subministrant, ex illa credo maiorum & sapientissimorum disciplina, Græci Socratis, & Romani Catonis, qui vxores suas amicis communicauerunt, quas in matrimoniũ duxerant liberorum causâ, & alibi creandorum, nescio quidem an inuitas. Quid enim de castitate curarent, quam mariti tam facilè donauerant ? O sapientiæ Atticæ, ô Romanæ grauitatis exemplum ! Leno est Philosophus, & Censor. Quid ergo mirum, si tanta charitas conuiolatur.

Theodoretus quoque libro de Græc. Affect. curat. hanc quoque sententiam de vxorum communione ascribit Platoni, sicut & Lactantius libro tertio Instit. cap. 21. & 22. Augustinus lib. de fide & operib. capite septimo. Catoni imputat sed quali, non dicit, Vticensi an Censorio & Romano; cui specialiter id adscribit libro de bono coniugali capite 18. Tertulliano conformis.

S. Aug. Sicut, inquit, Sacramentum pluralium nuptiarum illius temporis significauit futuram multitudinem Deo subjectam in terrenis omnibus gentibus : sic Sacramentum nuptiarum singularum nostri temporis significat vnitatem omnium nostrum subiectam Deo futuram in vna cælesti ciuitate. Itaque sicut duobus pluribusve dijs scilicet seruire, sic à viro viuo in alterius transire connubium, nec tunc licuit, nec nunc licet, nec vnquam licebit. Apostatare quippe ab vno Deo (*animæ sponso*) & ire in alterius adulterinam superstitionem semper est malum. Nec causa ergo numerosioris prolis fecerunt sancti nostri, quod Cato dicitur fecisse Romanus, vt traderet viuus vxorem, etiam alterius domum filijs impleturam. In nostrarum quippe nuptijs, plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.

Non incongruè subijciam hoc loco quæstionem mihi ipsi à viro grauissimo, & non mediocris literaturæ, aduersus Augustinum propositam, & ex libro primo, de sermone Domini in Monte capite 29. decerptam, vbi agitur de concubitu, debito coniugali, de tradita mutua coniugum corporis potestate. Textum integrum licet per totum caput diffusum & satis oblongum proferam, quia exemplum & casus in eo relatus, & curiosus & scitu dignus est.

S. Aug. Quæritur, inquit, vtrum si vxoris permissu, siue sterilis, siue quæ concubitum pati non vult, adhibuerit sibi alteram vir, non alienam (*non alteri viro nuptam*) neque à viro sejunctam, (*diuortio*) possit esse sine crimine fornicationis ? Et in historia quidem veteris testamenti inuenitur exemplum : sed nunc [illegible]pta maiora sunt, in quæ per illum gra[illegible] ratio humana peruenit. Tractanda [illegible] distinguendas ætates dispensationis diuinæ prouidentiæ, quæ humano generi ordinatissimè subuenit : non autem ad viuendi regulas vsurpandas. Sed tamen, vtrum quod ait Apostolus 1. Corinth. 7. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir; similiter & vir non habet pot[illegible]tem sui corporis, sed mulier : possit in tantum valere, vt permittente vxore, quæ maritalis corporis potestatem habet, possit vir cum altera quæ nec aliena vxor sit, nec à viro disiuncta concumbere : sed non ita est existimandum, ne hoc etiam fœmina viro permittente facere posse videa[illegible], quod omnium sensus excludit. Quanquam non nullæ causæ possint existere, vbi & vxor mariti consensu, pro ipso marito hoc facere debe[illegible] videatur : sicut Antiochiæ factum esse perhibetur ante quinquaginta fermè annos, Constantij temporibus. Nam Ascindinus tunc Præfectus, qui etiam Consul fuit, cùm quendam libræ auri debitorem fisci exigeret, nescio vnde commotus, quod plerumque in istis potestatibus perniciosum est, quibus quodlibet licet, aut potius putatur licere; comminatus est iurans, & vehementer affirmans, quòd si certo die quem constitu[illegible], memoratum aurum non exsolueret, occideretur. Itaque cùm ille teneretur immani custodia, nec se posset debito illo expedire, dies metuendus imminere, & propinquare cœpit. Et forte habebat vxorem pulcherrimam, sed nullius pecuniæ, qua subuenire posset viro. Cuius mulieris pulchritudine cùm quidam diues esset accensus, & cognouisset maritum eius in illo discrimine constitutum, misit ad eam pollicens, pro vna nocte si ei misceri vellet, auri libram daturum. Tum illa quæ se sciret non habere sui corporis potestatem, sed virum suum; pertulit ad eum, dicens paratam se esse pro marito id facere, si tamen ipse coniugalis corporis Dominus, cui tota illa castitas deberetur, tanquam de re sua pro vita sua vellet id fieri. Egit ille gratias, & vt id fieret imperauit : nullo modo iudicans adulterinum esse concubitum, quòd & libido nulla, & magna mariti charitas, se iubente, & volente flagitaret. Venit mulier ad villam illius diuitis, fecit quod voluit impudicus : sed illa corpus non nisi marito dedit, non concumbere, vt solet, sed viuere cupienti, accepit aurum. Sed ille qui dedit, fraude subtraxit quod dederat, & supposuit simile ligamentum cum terra. Quod vbi mulier iam domui suæ posita inuenit, prosiliuit in publicum, eadem mariti charitate clamatura quod fecerat, quia facere coacta est. Interpellat Præfectum, fatetur omnia, quam fraudem passa esset, ostendit. Tum verò præfectus, primò se reum quòd suis minis ad id ventum esset, pronuntiat, tanquam in alium sententiam diceret: de Ascindini bonis auri libram fisco inferendam : illam verò mulierem dominam in eam terram, vnde pro auro terram accepisset, induci. Nihil hic in alteram partem disputo, liceat cuique æstimare quod velit. Non enim de diuinis authoritatibus deprompta est. Sed tamen narrato hoc facto, non ita respuit hoc sensus humanus, quod in illa muliere viro iubente commissum est, quemadmodum ante cùm sine vllo exemplo res ipsa poneretur horruimus ?

Cùm mihi primò crudiuscùlè proposita fuisset quæstio, num ex viri consensu posset vxor ad vita ipsius con-

conseruationem cum altero in fieri, & rogarem quid in hoc casu Sanctus Augustinus respondisset, necdum enim legeram locum, respondit ille nihil definisse Augustinum, sed liberum cuique fecisse, vt quod vellet existimaret: obstupui illico, & ob personæ interrogantis meritum, unde ac simpliciter, quo tomo, quo libro, vt scriberet exquisiui; quod cum ille nescire se pracisè dixisset: exquirendum diligentius, & locum discutiendum censui, nec enim in re tam plana, tamque secundum fidem Catholicam euidenti, dubium hæsisse in responsione Augustinum credidi. Euolui libros, locum reperi, vigilanter excussi quid responderit, & quam plenè satisfecerit dubitationi aduerti. Per singula itaque nunc decurro. Ac primo quidem exempla duo in historia veteris testamenti inuenio, Genes. 16. Sarai vxor Abram non genuerat liberos: sed habens ancillam Ægyptiam nomine Agar: dixit marito suo: Ecce conclusit me Dominus, ne parerem: ingredere ad ancillam meam, si fortè saltem ex illa suscipiam filios. Cumque ille acquiesceret deprecanti, (*Sanct. Pagn. ex Hebr. & paruit Abram voci Sarai. 70. & Paraph. Chald. obediuit*) tulit Agar ancillam suam, &c. & dedit eam viro suo vxorem, qui ingressus est ad eam. *De quo exemplo idem Augustin. libr. 15. de Ciuit. capite tertio.* Sara, inquit, sterilis erat, & desperatione prolis, saltem de ancilla sua concupiscens habere, quod de seipsa non se posse cernebat, dedit eam fœtandam viro, de quo parere voluerat, nec potuerat. Exegit itaque etiam sic debitum de marito, vtens iure suo in vtero alieno. Natus est ergo Ismaël sicut nascuntur homines permixtione sexus vtriusque vsitata lege naturæ.

Sed valdè pensandum est quod ait, vsam Saram iure suo in vtero alieno. *Quod ius indicat Paulus 1. Corinth. 7 dicens.* Vir corporis sui potestatem non habet, sed mulier. *Verum licet ius suum in cæteris possit quilibet alteri transmittere, equi, domus, fundi, pecuniæ, non tamen in hoc casu potest vir, aut vxor, ius suum alteri tradere. Sed cùm illo tempore Polygamia esset licita, nec ad fornicationem ancillam suam traderet Sara, tanquam concubinam, sed pro se alteram & secundam coniugem, ad multiplicationem generis humani, tunc licitè exegit hoc debitum Sara de marito. Quod & satis innuit Augustinus pracitato loco capitis 29. libri primi de serm. Domini in monte, Ait enim & expressè quidem soluendo dubium, & tempora legis naturæ vel Moysi, à tempore gratiæ distinguendo, vt tunc liceret plures ducere vxores, aut ius suum alteri tradere ad propagationem humani generis, quod iam omnino non licet, proinde secundum legem & disciplinam Christianam, quæ nos ad perfectiora prouexit, satis docet, & virum illum peccasse pro conseruatione vitæ suæ dando potestatem vxori vt concumberet cum illo fornicario, & proinde eius libidini & peccato consentiret, imò & cum eo concurreret, licet absque sua libidine, & ex viri charitate. Ita enim scripsit Augustinus.* In historia, inquit, veteris testamenti inuenitur exemplum: sed nunc præcepta maiora sunt, in quæ per illum gradum, (*scilicet Polygamia licita, & consensus mutui in alterum concubitum causâ prolis,*) generatio humana peruenit, *scilicet ad Monogamiam, id est viuat tantùm coniugis, dum viuit, complexum, sine fidem coniugalem. Vnde vt cœpit, sic clausit his verbis*, non de diuinis, inquit, authoritatibus deprompta historia est.

Sic rursum excusat factum Saræ in expositione capite quart. ad Galat. Abraham, inquit, propagandæ prolis operam, ad Agar ancillæ fœcunditatem, ab vxoris Saræ sterilitate transtulit; ipsâ tamen permittente, & vltro offerente, vt maritus eius de ancilla susciperet filios. *Et libr. 22. contr. Faustum cap. 31. vbi respondet Fausto, qui pracedenti capite dixerat:* Habendæ, inquit, prolis insana flagrans cupidine, & Deo qui id iam sibi de Sara coniuge promiserat, minimè credens, cum pellice volutatus sit. *Cui statim respondet Augustinus:* Insanâ verò iste Faustus criminandi cupiditate cæcatus, & hæresis suæ nefas prodidit, & Abrahæ concubitum nesciens, erransque laudauit. Sicut enim lex illa æterna, id est voluntas Dei creaturarum omnium conditoris, conseruando naturali ordini consulens, non vt satiandæ libidini seruiatur, sed vt saluti generis prospiciatur, ad prolem tantummodo propagandam, mortalis carnis delectationem dominatu rationis in concubitum relaxari sinit: sic è contrario peruersa lex Manichæorum, ne Deus eorum, quem ligatum in omnibus seminibus plangunt, in conceptu fœminæ arctius colligetur, prolem ante omnia deuitari à concumbentibus iubet, vt Deus eorum turpi lapsu potius effundatur, quàm crudeli nexu vinciatur. Non igitur Abraham prolis habendæ insanâ cupiditate flagrabat, sed Manichæus prolis vitandæ insanâ vanitate delirabat. Proinde ille naturæ ordinem seruans, nihil humano concubitu agebat nisi vt homo nasceretur: Iste peruersitatem fabulæ obseruans, nihil in quolibet concubitu timebat, nisi ne Deus captiuaretur.

Vbi autem Faustus in facto Abrahæ velut conscientiam culpat vxoris, ibi verò malo quidem animo & intentione vituperandi, sed tamen nesciens vtrumque collaudat. Neque enim conscientiam suam flagitio coniugis miscuit, quo ille suam libidinem turpi & illicita voluptate satiaret: sed etiam illa naturali ordine filios volens, seque sterilem sciens, ancillaris vteri fœcunditatem in vsum iuris sui potestate licita vendicauit: non cedens viro concupiscenti, sed iubens obedienti. Neque hoc inordinatâ superbiâ: quis enim nescit vxorem marito tanquam Domino debere seruire? Sed quod ad membra corporis attinet, quibus sexus ipse distinguitur, Apostolus dicit: similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier; vt cùm in cæteris actibus ad humanam pacem pertinentibus, mulier debeat viro seruitutem, huius vnius rei, quâ sexus carnali sorte discernitur, & carnali commixtione concernitur, similem in se habeant potestatem, vir in vxorem, & vxor in virum. Prolem igitur quam de se habere Sara non poterat, de ancilla habere voluit: ex eo tamen semine, ex quo & de se, si posset, habere debebat. Nunquam hoc faceret mulier, si in corpore viri carnali concupiscentiâ teneretur: zelaret enim potius pellicem, non faceret matrem: Nunc verò propterea sic propagandi voluntas pia fuit, quia concumbendi voluptas libidinosa non fuit.

Dehinc cap. 32. refellit obiectionem Fausti calumniantis Abraham, quasi incredulus fuisset Dei promissis, Genes. 12. 9. De terra & innumerabili semine; quia Deus non prædixerat, an semine, vel adoptione, an ex Sara vel alia propagaret, & cum Gen. 15. 4. Cogitaret Eliezer seruum facere heredem suum, Deus dixerit: Non hic erit hæres tuus, sed qui exibit de vtero tuo, ipse erit hæres tuus. Iam tunc, inquit, adoptionis cogitatione sublata, cùm de seipso semen speraret Abraham, restabat incertum, vtrum

Err. Imput. Tert. & Aug.

ex Sara, an ex alia: quod illi Deus occultare voluit, donec prius ex ancilla vetus testamentum figuraretur.) *Alludit ad Paulum ad Galat. vetus in Ismaël ex Agar, legem seruilem timoris, & nouum in Isaac ex Sara libera significans.*) Quid ergo mirum, si videns Abraham sterilem vxorem cupientem sibi prolem quam parere ipsa non potuit, ex famula sua, & ex marito prouenire; non suæ carnali cupiditati cessit, sed coniugali potestati obtemperauit: credens hoc Saram ex Dei nutu voluisse, (*& quidem Iosephus scripsit id reuelatum à Deo Sara,*) qui iam ex seipso illi hæredem promiserat, sed ex qua fœmina non prædixerat. (S. Aug.)

Aliud exemplum traditæ potestatis corporis maritalis alteri fœminæ, profert Genesis 30. 3. in Rachele, quæ cùm infœcunda, & Lia sorori inuideret, insultans etiam viro Iacob, ideoque irato: Habeo, inquit, famulam Balam: Ingredere ad illam, vt pariat super genua mea, & habeam ex illa filios. Deditque illi Balam in coniugium. *Sed nec hoc exemplum iustificat factum istius mulieris: neque enim accedebat ad maritum, sed ad fornicarium, qui libidinis intentione, auro dato, ea frui volebat. Vnde & peccabat & vir carceratus, tradens potestatem, & vxor hanc sibi à viro petens, vt alieno peccato consentiens concurreret, licet bono fine. Nam ex Augustino, non sunt facienda mala, vt eueniant bona, bonum enim ex integra causa, & malum ex quocumque defectu.*

De hac rursum corporis potestate, quam vxorati non habent; Augustinus non secus à Iuliano, quam supra in facto Abrahæ à Fausto reprehensus, agit libro quinto Operis imperfecti contra Iulianum, capite 4. quòd alia membra, præter sexum discernentia, & rationi rebellantia, nutui parerent voluntatis: Non sunt, inquit, verba mea inter se contraria, quamuis te patiantur, vel non intelligendo, vel alios intelligere non sinendo, contrarium. Si enim pars corporis non posset nomine corporis nuncupari, non diceret Apostolus, mulier non habet sui corporis potestatem, sed vir. &c. Ipsa vtique membra sic appellans corporis nomine, quibus discernitur sexus, peragiturque concubitus. Quis est enim qui dicat virum sui potestatem corporis non habere, si in his verbis Apostoli, totum corpus intelligas, quod constat omnibus membris? Ac per hoc, ego secundùm Apostolum etiam solum genitale membrum nomine corporis nuncupaui, quod non voluntate, sicut manum vel pedem, sed libidine moueri agnoscit sensus humanus, qui te deridet in rebus manifestis impudentes nebulas excitantem, vt nos diutius de pudendis rebus cogat & necessitas loqui, & honestas circumloqui. *Certè in simili causa, vel non intelligunt, vel alios intelligere non sinunt, qui deridendi sunt obtrectatores Augustini, in re manifesta nebulam excitantes: quasi dubius, & palpans in tenebris, in Antiochena mulieris facto condemnando, haserit Augustinus. Ex ipso quippe contextu, quatuor vt minimum locis, purgatur imposita ei vel ignorantia, vel dubitatio.* (S. August.)

Primò enim agebatur de loco Apostoli, & quærebatur: Vtrum quod ait Apostolus, mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir, similiter, &c. possit in tantùm valere, vt permittente vxore, quæ maritalis corporis potestatem habet, possit vir cum altera quæ nec aliena vxor sit, nec à viro disiuncta, concumbere? *Et exertè sine hasitatione respondet:* non ita existimandũ; ne hoc etiam fœmi- (S. Aug.)

A na, viro permittente, facere posse videatur; quod omnium sensus excludit. *Nimirum propter sexus honestatem, & verecundiam.*

Secundò quod subijcit: Nonnullas causas posse existere, vbi & vxor mariti consensu, pro ipso marito hoc facere debere videatur. *Vt prima si de vita viri seruanda ageretur. Sed ponderandum est illud quod dixit: videatur: Secundum videlicet apparentes rationes humanas, affectumque naturalem & carnalem, cui hoc licitum, quin etiam debitum videri potest; non autem dixit absolute, in tali etiam casu fieri debere, sed videri tantum debere fieri. Nam secundum fidem, & legem diuinam potius moriendum est corpore, & vxore, & viro, quàm peccandum mortaliter, mortali peccato proximi consentiendo, & concurrendo.* (Aug.)

B Anima enim quæ peccauerit, ipsa morietur. *Et vita corporis postponenda est, vitæ animæ: Et viri vita, legi Dei.* Qui enim diligit Patrem, matrem, virum plusquam me, &c. Et qui non odit Patrem, & matrem, &c. Adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus, non est me dignus.

Tertiò id maximè videri potest excusabile in illa Antiochena muliere, quæ certè probabilissimè erat infidelis. Nam licet dicat Augustinus quod illa te sciret non habere sui corporis potestatem, sed virum suum, pertulit ad eum dicens: Paratam se esse pro marito id facere, si tamen ipse coniugalis corporis dominus, cui tota illa castitas deberetur, tanquam de re sua vellet id fieri. *Cuius sententiæ priora verba minus attento videri possent de muliere fideli, & Apostolum audiente dicta. Sed & de iure naturali, & contractu ciuili, promiscuum est, tam fideli, quàm infideli, vt tradità inuicem inter coniuges corporum potestate, fides vtrimque seruetur. Deinde nec apud fideles vspiam rigor iste inualuit, vt pro summo fisco debita, maximè si debitor soluendo non fuerit, capitali pœna, & mortis sententia plecteretur. Præterea de fideli muliere nusquam dixisset Augustinus:* Marito coniugalis corporis Domino, totam illam castitatem debitam: *Cum enim de fideli scriberet, sic dicebat:* Præsens sit vir, absens sit vir, nunquam est absens cui debet illa vt non peccet. *Tandem non habet vir potestatem, quam possit alteri viro tradere; Apostolo de fornicatione fugienda dicente.* 1. Cor. 6. 19. (Aug.) C

D An nescitis quoniam membra vestra templũ sunt Spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno.

In quem locum Augustinus libro de duobus generibus peccatorum citatus à Beda: Duo, inquit, sunt peccata, & duo genera peccatorum. Aut enim in Deum peccat homo, aut in hominem. Peccatur autem in Deum, etiam corrumpendo templum eius in te; etenim Deus redemit te sanguine filij sui, quanquam & antequam redimereris, cuius eras, nisi eius qui condidit omnia? Peculiariter quodammodo te voluit habere, redemptum sanguine filij sui. Non estis, inquit, vestri: Empti enim estis pretio magno, glorificate & portate Dominum in corpore vestro. Ergo ille à quo redemptus es, fecit te domum suam. Nunquid tu vis euerti domum tuam? Sic ne Deus suam, hoc est teipsum. Si tibi non parcis propter teipsum, parce tibi vel propter Deum, qui te fecit templum suum. Tẽplum enim Dei sanctum est, quod & vos estis. Et qui templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. *Quartò. Esto, mulier, nec contra humanam peccaret iustitiam, volens marito non facere iniuriam, sed gratiam: nec* (Aug.) E

animo libidinoso, hoc est voluptatis causa, sed mariti charitate concumberet: an non fornicatori sua pulchritudinis amore succenso consentiebat? Talis concubitu, propriũ corpus non polluebat? nõ Deo Creatori, etsi fidelis erat, Christo Redemptori iniustissimè subtrahebat? Sententiam Apostoli non incurrebat? Non iam in carne vna duos, sed tres miscebat? Sacramentum hoc magnum in Christo & Ecclesia, *& Verbi cum carne, sacrilega non soluebat? Aut haec crimina fortè Augustinus qui toties ea seuerissimè redarguit, in illo facto Antiochenae mulieris dissimulauit? Sed non aduertit aduersarius quid praemiserit dicto capitulo 29. nec qua clausula idipsum caput absoluerit. Praemiserat certè iuxta notatum in margine locum, ex primo Retr. c. 19. vbi lib. de ser. Do. in monte relegebat, & de fornicatione tractabat.* B

Aug. De praecepto, inquit, quo prohibetur vxor non dimitti, nisi propter fornicationem, hic quidem scrupulosissimè disputaui. Sed quam velit Dominus intelligi fornicationem, propter quam liceat dimittere vxorem, vtrum eam quae damnatur in stupris; an illam de qua dicitur Psal. 72. Perdidisti omnem qui fornicatur abs te. In qua vtique & ista est: neque enim non fornicatur à Domino, qui tollens membra Christi, facit ea membra meretricis: etiam atque etiam cogitandum est, atque requirendum. Nec volo in re tanta, tamque ad dignoscendum difficili putare lectorem, istam sibi nostram disputationem debere sufficere: sed legat & alia, siue nostra quae postea scripta sunt, siue aliorum melius considerata, atque tractata: vel ipse, si potest, ea quae hic meritò mouere possunt, vigilantiore, atque intelligentiore mente discutiat. *Proinde idem August. mille locis consulendus. Vno aut altero, breuitatis causa contentus, profero primum ex sermon. 18. de verbis Apostoli.*

Aug. Corpora nostra membra esse Christi dixit, quoniam Christus caput nostrum est, eo quod homo factus est propter nos, &c. Si ergo vnusquisque cupiens fornicari, vilescat sibi, & in seipso contemnat seipsum, saltem non in se contemnat Christum, &c. Parce in te Christo, agnosce in te Christum. D Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? &c. & fortè ipsa Christiana tollit membra Christi, & facit membra adulteri. Inuicem in vobis contemnitis Christum, nec agnoscitis Dominum vestrum, nec cogitatis pretium vestrum, &c. Propter corpus Christi, corpora nostra mẽbra sunt Christi. Propter inhabitantem Spiritum Christi, corpora nostra templa sunt Spiritus sancti. Quid horum in te contemnis? Christum, cuius mẽbrum es? An Spiritum sanctum, cuius templum es? *Sed si haec mulier Christiana non erat, nec fidelis ille, qui eius pulchritudinem deperibat, & libra auri pacto cum ea concumbebat;* Aug. E *vterque certè Dei opus erat, & ad imaginem Dei factus erat. Vnde Augustin. libr. de decem chordis contra fornicatores agebat:* Ne dicas, inquit, cùm ad meretricem eo, cùm meipsum polluo, cui facio quod pati nolo? (*lex quippe naturae dictat, naturalis iustitia postulat, vt quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris:*) quod grauius est ipsi Deo. Etenim quod tibi fieri non vis, &c. ad duo praecepta pertinet. Ad proximi quidem pertinet, ad dilectionem proximi, ad septem chordas: (*ad secundam tabulam septem mandata continentem, circa proximum obseruanda,*) quomodo autem ad Deum?

A *Et respondet:* Si, inquit, quod non vis pati ab homine, ipsi Deo vis facere? Quid est hoc? Non facis alteri quod pati non vis? Charior tibi factus est homo, quàm Deus? Ergo quomodo iniuriam facio, inquis, ipsi Deo? corrumpis teipsum. Et vnde iniuriam facio Deo, quia corrumpo meipsum? Vnde facit tibi iniuriam qui voluerit fortè lapidare imaginem tuam, nec sentientem, nec loquentem, nec videntem? Cum verò imaginem Dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes, facis alteri quod tu pati non vis.

Quintò. Si sub finem capitis post relatam historiam ait, Nihil hic in alteram partem disputo: *si non* S. Aug. B *disputat, nil resoluit hoc loco, quia per transennam tantum proposuerat hanc quaestionem. Agebatur enim ex professo de sola causa diuortij, fornicatione scilicet, vnde & caput 29. sic conclusit:* Sed in hoc, inquit, Euangelij capitulo, nihil fortius considerandum est, quàm tantum malum esse fornicationis, vt cùm tanto vinculo sibi coniugia constringantur, haec vna causa solutionis excepta sit. *Hic itaque nil disputat, sed vbique in libris suis, maximè autem de mendacio, & contra, probat nec pro honore, bonis, vita, siue propria, siue aliena, vel leuiter mentiendum: quanto minus igitur pro vita mariti, fornicatori consentiendum, corpusque Dei opus foedandum censuisset, si hoc loco rem discussisset? Rursum quod ait:* Liceat cuique aestimare quod velit: *Hoc dicit, rationis humana trutinâ, in qua alius charitatem aestimans vxoris, factum eius laudaret: alius pensitans sexus honestatem, reprobaret. Sed cũ subijcit causam nullius suo discussionis, dicens:* Non enim de diuinis authoritatibus deprompta historia est: *satis indicat, de infidelibus, prophanum exemplum non ad se pertinere, vt illud approbet aut condemnet: quasi cum Paulo dicens:* Quid mihi de his quae foris sunt iudicare? *Sara autem sanctissima foemina sacrum exactè discutere debuit contra Faust. exemplum. Denique quod scribit:* S. August. Narrato hoc facto, non ita respuit hoc sensus humanus quod in illa muliere viro iubente commissum est, quemadmodum ante cùm sine vllo exemplo res ipsa poneretur, horruimus. *Quis* D *caecus non videt, non diuino & Christiano, sed humano sensu locutum Augustinum, nec de fidelibus coniugatis, sed infidelibus, in quibus humano sensu vtcumque tolerabile videtur pro vita viri, nulla intercedente voluntaria libidine, nulla debiti coniugalis fraude vterque coniux fornicatoris libidini consensit, quod in Christianis apertum peccatum mortale fuisset. Nec enim habet fidelis ita sui corporis potestatem, vt possit ius diuinum, quod sibi reseruat Deus, cuicumque, & quacumque vrgentissima causâ, contra voluntatem eius tradere. Nec praetereundum quod dixit, ante relatum exemplum, cùm cruda quaestio proponeretur,* num permittente vxore quae maritalis S. Aug. corporis potestatem habet, possit vir cum altera E concumbere, *plus horruisse sensum humanum, quàm post relatum exemplum, comparationem enim facit horroris sensus humani, maioris cum minore. Vt manifestum sit, & ipso sensu humano, animum Augustini abhorruisse ab hoc facto, licet minus quàm cùm sine exemplo quaestio proponeretur. Vides lector quantis, & quam solidis rationibus confutata sit contra doctrinam S. P. Augustini, ex hoc exemplo deprompta obiectio.*

Creationem mundi, num factam in instanti definierit, sex autem diebus negauerit Augustinus, in aliquo Tertulliano conformis.

T*Ertullianus contra Hermogenis materiam scribens, exertè quidem tuetur. Deum cuncta ex nihilo fecisse. Simul quidem primum inculta omnia, dehinc suo ordine consummata. Contra Hermogenem, cap. 29.* Omnia opera sua Deus ordine consummauit, incultis primò elementis depalans quodammodo mundum, dehinc exornatis velut dedicans. Nam & lumen non statim splendore Solis impleuit, & tenebras non statim solatio lunæ temperauit, & cælum non statim syderibus stellisque signauit, & maria non statim belluis frequentauit, & ipsam terram non statim varia fœcunditate dotauit, sed primo esse ei contulit, deinde non in vacuum esse suppleuit. *Nec hunc rerum ordinem & dispositionem abnuit Augustinus, nec definitò statuit, cuiusque sententiam absolutam, qua diceret, opificium mundi non fuisse ad litteram sex dierum diuersorum spatio distinsto à Deo constitutum, licet & rationibus plurimis, & authorum magna doctrina numero, & littera sacra testimonio valde probabilis sit opinio, qua scripsit mundum fuisse creatum in instanti. Nec video cur in hoc argumento vlla ei labes erroris, aut priuata opinionis nota possit aspergi.*

Quod vt liquidò constet, textus eius primò referam, quibus non fixam eius fuisse sententiam, sed opinionem tantùm probabilem oculos habenti lectori demonstrabimus. lib. 11. de Ciuit. cap. 6. Cùm tempore, inquit, factus est mundus, si in eius conditione factus est mutabilis motus, sicut videtur se habere etiam ordo ille primorum sex, vel septem dierum, in quibus mane & vespera nominantur, donec omnia quæ his diebus Deus fecit, sexto perficiantur die, septimoque, in magno mysterio, Dei vacatio commendetur. Qui dies cuiusmodi sunt, aut perdifficile nobis, aut etiam impossibile est cogitare, quanto magis dicere? *Vides quàm longè absit à statuenda certa definitione. Dehinc prosequitur cap. 7. difficultatem soluendæ quæstionis.* Videmus quippe istos dies notos non habere vesperam nisi de Solis occasu, nec mane, nisi de Solis exortu. Illorum autem priores tres dies, sine Sole peracti sunt, qui quarto die factus refertur. Et primitus quidem lux Verbo Dei facta, atque inter ipsam & tenebras Deus separasse narratur, & eandem lucem vocasse diem, tenebras autem noctem: sed qualis illa sit lux, & quo alternante motu, qualemque vesperam & mane fecerit, remotum est à sensibus nostris: nec ita vt est, intelligi à nobis potest, quod tamen sine vlla hæsitatione credendum est. *Ita & lib. 2. de Gen. ad litteram cap. 5. dicit de aquis supra firmamentum quales sint, & quomodo ibi sint, minimè dubitandum.* Quia, inquit, maior est huius scripturæ veritas, quàm omnis humani ingenij capacitas. *Tū verò supra de eius. de luce cœptū sermonē prosequitur, quo satis ostendit & dies indubitanter esse credendos, siue literaliter, siue allegoricè sicut & ipsam lucem:* Aut enim, inquit, aliqua lux corporea est, siue in superioribus mundi partibus, longè à conspectibus nostris, siue vnde Sol postmodum accensus est. *Ita Dionysius de diuinis nominibus cap. 4. Basilius hom. 1. in Hexam. Ambr. l. 1. hexa. c. 9 Chrysost. hom. 2 in Gen. D. Thomas. 1. parte q. 67. a. 4. ad 2.* Et Dionysius quidem supra dicit quod lumen Solis primo die informe quarto die formatum est. Et ipsa, inquit, est illa lux quæ primo distinxit nostrorum dierum Trinitatem. *Id est tres primos dies antequam Sol fieret, qui primo informis cum cætera massa factus erat. Postea Augustinus pergit ad spiritualem lucem.* Aut, inquit, lucis nomine significata est sancta ciuitas in sanctis Angelis, & spiritibus beatis, de qua dicit Apostolus. Gal. 4. Quæ sursum est Ierusalem, mater nostra æterna in cælis. Ait quippe & alio loco. 1. Thessalon. 5. Omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei: non sumus noctis, neque tenebrarum. Fit tamen & vespera diei huius, & mane aliquatenus, quoniam scientia creaturæ, in comparatione scientiæ Creatoris, quodammodo vesperascit, itemque lucescit, & mane fit, cùm & ipsa refertur ad laudem dilectionemque Creatoris; nec in noctem vergitur, vbi non Creator creaturæ dilectione relinquitur. Denique Scriptura, cùm illos dies dinumeraret ex ordine, nusquam interposuit vocabulum noctis. Non enim ait alicubi, facta est nox: sed facta est vespera, & factum est mane dies vnus. Ita secundus, & cæteri. Cognitio quippe creaturæ in seipsa, decoloratior est vt ita dicam, quàm cùm in Dei sapientia cognoscitur, velut in arte qua facta est. Ideo vespera congruentius quàm nox dici potest; quæ tamen vt dixi, cùm ad laudandum & amandum refertur Creatorem, recurrit in mane. Et hoc cùm facit in cognitione sui ipsius, dies vnus est. (*Dies lucis primus est cognitionis Angelica. Quod congruit Dionysio de diuinis nominib. cap. 4. Vox lucis recensetur inter nomina intelligibilia Dei qui in Scriptura lux dicitur, & Pater luminum. Et ipse Aug. l. 4. de Gen. ad litt. c. 28. notat lucem in spiritalibus propriè dici & non figuratè; vnde & Christus propriè lux dicitur, figuratè autem lapis.*) Cùm in cognitione firmamenti quod inter aquas inferiores & superiores cælum appellatum est, fit dies secundus. Cùm in cognitione terræ ac maris, omniumque gignentium quæ radicibus continuata sunt terræ, dies tertius. Cùm in cognitione luminarium, maioris & minoris omniumque syderum, dies quartus. Cùm in cognitione omnium, ex aquis animalium natatilium, atq; volatilium dies quintus. Cùm in cognitione omnium animalium terrenorum, atque ipsius hominis, dies sextus.

Et lib. 4. de Gen. ad litt. cap. 23. Multum, inquit, interest inter cognitionem rei cuiusque in Verbo Dei, & cognitionem in natura eius, vt illud merito ad diem pertineat, hoc ad vesperam. In comparatione enim lucis illius quæ in Verbo Dei conspicitur, omnis cognitio qua creaturam quamlibet in seipsa nouimus, non immerito nox dici potest: quæ rursus tantum differt ab errore vel ignorantia eorum qui nec creaturam ipsam sciunt, vt in eius comparatione, non incongruè dicatur dies. Sicut ipsa vita fidelium quæ in hac carne, & in hoc sæculo ducitur, in comparatione vitæ infidelis atque impiæ non irrationabiliter lux & dies appellatur, dicente Apostolo, fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.

Et cap. 14. de eadem in Verbo & extra, cognitione Angelica. Non remanet, inquit, Angelica scientia in eo quod creatum est, quin hoc continuò referat ad eiusdem laudem atque claritatem, in quo id non factum esse, sed faciendum fuisse cognoscitur, in qua veritate stando, dies est. Nam si vel

S. Aug. (margin, at lib. 11. de Ciuit.)
S. August. (margin, at lib. 2. de Gen.)
Aug. (margin, at l. 4. de Gen. c. 28.)
Aug. (margin, at cap. 14.)

ad ſeipſam natura Angelica conuerteretur, ſeque amplius delectaretur, quàm illo cuius participatione beata eſt, intumeſcens ſuperbiâ caderet ſicut diabolus. *Et cap. 26.* Per omnes illos dies, non iſtorum dierum conſuetudine intelligendus, quos videmus Solis circuitu determinari, atque numerari; ſed alio quodammodo, &c: Quapropter quoniam illum diem, vel illos dies qui in eius repetitione numerati ſunt, in hac noſtra mortalitate terrena experiri ac ſentire non poſſumus, & ſi quid ad eos intelligendos conari poſſumus, non debemus temerariam præcipitare ſententiam, tanquam de his aliud ſentiri congruentius, probabiliuſque non poſſit. *Et cap. 27. & 28. probat non tantum figurate, ſed propriè dictam* Aug. *lucem & mane & veſperam.* Vbi enim, inquit, melior & certior lux, ibi verior etiam dies: cur ergo non etiam verior veſpera, & verius mane? Nam ſi in iſtis diebus habet quandam declinationem ſuam lux in occaſum, quam veſpere nomine nuncupamus; & ad ortum iterum reditum quod mane dicimus, cur & illic veſperam non dicamus, cùm à contemplatione Creatoris, creatura deſpicitur; & mane cùm à cognitione creaturæ in laudem Creatoris aſſurgitur, &c. *Tum expreſſe non in hac ſententia ſe fixum hærere, vel alijs hærendum eſſe teſtatur.* Quiſquis ergo non eam quam pro noſtro modulo, vel indagare, vel putare potuimus, ſed aliam requirit in illorum dierum enumeratione ſententiam, quæ non in prophetia figuratè, ſed in hac creaturarum conditione, propriè meliuſque poſſit intelligi, quærat, & diuinitus adiutus inueniat. Fieri enim poteſt, vt etiam ego aliam his diuinæ ſcripturæ verbis congruentiorem fortaſſis inueniam.

Nec puto quenquam ſic aduerſarium Auguſtino, vt eum conſque deſipuiſſe ſentiat, quaſi non potuerit capere quod rudiores quique facile intelligunt, ſex diſtinctis diebus Deum hunc mundum creaſſe, vel primo in maſſa factum in inſtanti, ſex poſtea diebus diſtinctis ordinaſſe, cùm & alias ſæpe tum maxime in Pſal. 92. ſex ætates mundi, ſex primis diebus creationis aptauerit. Recordantes, inquit, per omnes dies quid fecerit Deus quando creauit, & ordinauit vniuerſa, à prima die, vſque ad ſextum diem: ſeptimum enim ſanctificauit, quia in illo requieuit poſt omnia opera quæ fecit valde bona: & inuenimus eum ſexto die feciſſe, qui dies hic commemoratur *(in titulo Pſalmi qui eſt: laus cantici ipſius Dauid, in die ante Sabbatum, quando fundata eſt terra)* quia dicit ante Sabbatum, omnia animalia in terra, deinde ipſo die fecit hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. Non autem ſine cauſa illi dies ſic ſunt ordinati, niſi quia & ſæcula ſic curſura erant, antequam requieſcamus in Deo.

Vides ad litteram intellexiſſe Auguſtinum, & litteram fuiſſe figuram ſæculorum. Sicut, inquit, ſexto Aug. die fecit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, ſic inuenimus ſexto ſæculo veniſſe Dominum Ieſum Chriſtum, vt reformaretur homo ad imaginem Dei. *Sed poſtea probat nec ipſum huius Pſalmi titulum, ad litteram poſſe intelligi; non enim die ante Sabbatum fundata eſt terra, ſed in principio creauit, & vt ait pſaltes,* Initio tu Domine terram fundaſti: & die tertia apparuit arida. *Quomodo ergo ſexta dies quæ eſt ante Sabbatum, qua creatus eſt homo, poteſt intelligi ad litteram fundata terra; niſi aut iuxta opinionem Auguſtini, omnia ſimul condiderit Deus; aut ad allegoriam recurramus?*

Err. Imput. Tert. & Aug.

A Audiamus, inquit, ipſum Pſalmum, ipſum interrogemus, quomodo fundata eſt terra; ne fortè tunc facta ſit terra: nec in Geneſi ſic legimus. Quando ergo fundata eſt terra? Quando, niſi cùm fit quod lectum eſt modò in Apoſtolo. 1. Cor. 15. ſi tamen ſtatis in fide, vt ſtabiles, & immobiles? Cùm omnes qui credunt per vniuerſam terram immobiles ſunt in fide, fundata eſt terra: tunc fit homo (*de terra factus*) ad imaginem Dei: (*qui immutabilis eſt*) quod ſignificat ſextus ille dies in Geneſi. Sed quomodo fecit illud Deus? quomodo fundata eſt terra? Chriſtus venit vt fundaret terram. 1. Cor. 3. Fundamentum enim aliud nemo B poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus.

Sed ad diem Angelicum cum Auguſtino reuertamur ſupra lib. 4. de Geneſ. ad lit. cap. 31. Nonne, inquit, per omnes ſex dies, cum ea quæ per ſingulos Deo condere placuit, conderentur, primò hæc accipiebat Angelica ſocietas in Verbo Dei, vt in eius notitia primitus fierent cùm dicebatur, & ſic eſt factum: Deinde cùm facta eſſent in ſua propria natura qua ſunt, Deoque placuiſſent, quia bona ſunt; tunc itidem ea cognoſcebat alia quadam inferiore cognitione, quæ nomine veſperæ ſignificata eſt: ac deinde factâ veſperâ, fiebat mane, cùm de ſuo Deus opere laudaretur, & alterius creaturæ quæ deinceps facienda erat, ex Dei Verbo notitia, priuſquam fieret, acciperetur? S. August. C Non ergo tunc ſimul omnia, & dies, & veſpera, & mane, ſed ſingillatim per ordinem quem ſcriptura commemorat. An etiam tunc ſimul omnia, quia non ſecundùm temporum moras, ſicut fiunt dies iſti, cum oritur Sol, & occidit quotidie Sol, & in locum ſuum redit, vt rurſus oriatur; ſed ſecundùm potentiam ſpiritalem mentis Angelicæ, cuncta quæ voluerit ſimul notitia facillima comprehendentem? Nec ideo tamen ſine ordine quo & apparet connexio præcedentium, conſequentiumque cauſarum.

Tum cap. 33. interrogat: Si omnia mens ſimul Angelica poteſt, quæ ſingillatim per ordinem cõnexarum cauſarum ſermo diſtinguit, nunquid D etiam quæ fiebant venit ipſum firmamentum, &c. Simul omnia facta ſunt, an etiam per interualla temporum ſecundùm præfinitos dies? An fortè non ſicut ea ſecundum motus eorum naturales nunc experimur, ita etiam cùm primitus inſtituta ſunt, cogitare debemus, ſed ſecundùm mirabilem atque ineffabilem virtutem ſapientiæ Dei, quæ attingit à fine ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, &c. De quo enim Creatore ſcriptura ipſa narrauit, quòd ſex diebus conſummauerit omnia opera ſua, de illo alibi non vtique diſſonanter ſcriptum eſt, quod creauerit omnia ſimul. Ac per hoc, & iſtos dies ſex, vel ſeptem, vel potius vnum ſexies ſeptieſue repetitum ſimul fecit, qui fecit omnia ſimul. Quid ergo opus erat ſex dies tam diſtinctè diſpoſiteque narrari? Quia ſcilicet ij qui non poſſunt videre *(in-* E *telligere præ tarditate ingenij)* quod dictum eſt, creauit omnia ſimul: niſi cum eis ſermo tardius incedat, ad id quò eos ducit, peruenire non poſſunt, &c.

Libro autem quinto capite primo, cùm finiſſet præcedentem librum magis dubius & incertus, ex replicatione verborum Geneſis magis confirmatur vt credat omnia ſimul facta. Ita enim Geneſ. 2. 4. Iſtæ S. Aug. ſunt generationes cæli & terræ, *ſiue vt legit ipſe Auguſtinus iuxta 70. hic eſt liber generationis cæli*

& terræ, cùm factus est dies. (*Nos habemus iuxta 70. Cum facta sunt, qua die fecit Dominus calum & terram & omne viride agri antequam esset super terram.*) 5. Aug. Nunc certè, inquit, firmior fit illa sententia qua intelligitur vnum diem fecisse Deum, vnde iam illi sex, vel septem dies vnius huius repetitione numerari potuerunt: quandoquidem apertius iam sancta Scriptura, concludens quodammodu cuncta quæ ab initio vsque ad hunc locum dixerat, atque infert: hic est liber creaturæ, vel facturæ cæli & terræ, cùm factus est dies, &c. Hoc quod positum est, cùm; & sic adiunctum, factus est dies, cuiuis contentioso extorqueat, alium esse intellectum non posse, &c. Deinde cùm dictum esset, fecit Deus cælum & terram, additum est, & omne viride agri; quæ certè manifestum est tertio die facta: vnde liquidius apparet, eumdem illum esse voum diem quem fecit Deus: quo repetito, factus est secundus, & tertius, & cæteri vsque ad septimum diem. *Cap. eiusdem tertio.* Cùm audis tuuc facta omnia cùm factus est dies, illam senariam, vel septenariam repetitionem sine interuallis morarum spatiorumque temporalium factam, si possis, apprehendas: si autem non possis, relinquas conspicienda valentibus. Tu autem cum Scriptura non deserente infirmitatem tuam, & materno incessu tecum tardius ambulante proficias: quæ sic loquitur, vt altitudine superbos irrideat, profunditate attentos terreat, veritate magnos pascat, affabilitate paruulos nutriat.

Quid hoc loco arguendus sit erroris, & non potius admirandus sublimis simul & humilis Augustinus, non inuenio. Nodum in scirpo quærunt, qui errores in scriptis eius inueniri volunt. Nec tanquam aliquid plenè certi ipsum definisse testatur Cornelius à Lapide, nec eius interpretatio Angelico Doctori displicuit, 1. p. q. 58. art 6. Et certè quanquam sciam spatia dierum vera censuisse Basilium, Ambrosium, Chrysostomum, tamen & Augustini opinioni faueo quod cùm Deus sit agens perfectissimum, & nulla in creatione mundi ex nihilo facta, & parte creatura esset resistentia, & actus ipse creationis sit instantaneus, non video cur necesse fuerit Moysem tot diebus factum, aut dispositum mundum scribere; nisi vt se hominum, & maxime crassiorum Hebræorum tarditati scriptura componeret, vt bene notauit Cardinalis Caietanus in Gen. 1. Nec desunt graues authores qui cum Caietano sententiam Augustini sunt amplexati, quòd Deus omnia creauerit simul. Inter quos est eruditissimus & disertissimus Hebræorum Philo Iudæus, Procopius Gazæus, Melchior, Canus, quos vide apud Bannem parte 1. q. 74. art. 2. verba Philonis referam. Libro de opificio mundi statim à principio, vbi de Moyse authore libri Geneseos.

Quoniam, inquit, visibilis sensibilisque hic mundus est, factum esse consequitur necessariò, quapropter non alienum fuit ab authoris proposito, generationem eius scripto prodere, idque admodum grauiter ac Theologicè. Sex autem diebus fabricatum ait mundum, non quòd temporis spatio opus habuerit conditur: Deum enim non iussu solùm, verùm & cogitatu operari, creditur: sed quoniam opus erat res creari quodam ordine; ordini autem numerus est proprius. Inter numeros verò lege naturæ aptissimus generationi est senarius. Nam post vnitatem primus occurrit perfectus, parilibus constans partibus è quibus conficitur: & ternione scilicet sui dimidio, è binario parte tertia, & ex vnione parte sexta: qui, vt ita dicam, mascula simul ac fœminea natura præditus est, & compositus ex vtriusque viribus. Masculus enim in rebus censetur impar numerus, sicut par fœmina. Imparium autem principium ternio, parium binarius: Ex amborum verò viribus constat senio. Oportet enim mundum, cùm sit creaturarum omnium absolutissimus, iuxta perfectum numerum compingi, nempe senarium. Et quia in seipso complexurus erat generationes è binaria copula, formari ad numerum mixtum, eum qui primus pariter impar est, vt in se contineret tum prosemìnantis masculi, tum fœminæ genituram suscepturæ speciem.

Singulis autem diebus attribuit aliquam vniuersi portionem, excepto primo die, quem ne nominat quidem primum, ne connumeretur cæteris: sed vnum nominans apto vtitur vocabulo, consideratâ vnionis naturâ, appellationeque eius hic conuenientissimâ, &c. Dehinc comparat Deum Architecto vrbis Regiæ, formam primò eius animo suo concipienti, antequam opus extra proferat. Aug. Deus, inquit, vbi pro sua Deitate præuidit, imitamentum pulchrum non posse absque exemplari pulchro existere, nec sensibile quicquam reprehensionis expers fore, quod non Archetypo intelligibilis Ideæ respondeat; postquam decreuit visibilem huncce mundum condere, prius formauit simulachrum eius intelligibile, vt ad exemplar incorporei Deoque simillimi, corporeum absolueret mundum, recentiorem hunc antiquioris effigiem, totidem complexurum sensibilia genera, quot in illo intelligibilia. *Platonicum hic se probat Philo. Malim ego cum Augustino Verbum Patris & Sapientiam vnicam credere, omnia Patri repræsentantem iuxta psaltem canentem:* Omnia in sapientia fecisti. *Ita enim Augustinus tract. 1. in Io. 1.*

Prius, inquit, cor generat consilium vt aliquam fabricam construas, aliquid amplum in terra moliaris, iam natum est consilium, & opus nondum completum est, &c. Attendunt homines mirabilem fabricam, & mirantur consilium fabricantis: stupeot quud vident, & amant quod oon vident, &c. Si ergo ex magna aliqua fabrica laudatur humanum consilium; vis videre quale consilium Dei est? Dominus Iesus Christus, id est Verbum Dei. Attende fabricam istam mundi: vide quæ sint quæ facta sunt per Verbum, & tunc cognosces quale sit Verbum, &c. Dixit Moyses, in principio fecit Deus cælum & terram, & omnia sic enumerat, dixit Deus, fiat, & factum est. Si dixit, quis dixit? Vtique Deus. Et quid factum est? Creatura aliqua. Inter dicentem Deum, & factam creaturam, quid est per quod factum est, nisi Verbum? Quia dixit Deus, fiat, & factum est. Hoc Verbum incommutabile quāuis mutabilia per Verbum fiant, ipsum incommutabile est, &c. Quod factum est, in ipso vita est, &c. Dicitur in Psalmo, Omnia in Sapientia fecisti. Si ergo Christus est Sapientia Dei, & Psalmus dicit; Omnia in Sapientia fecisti, omnia sicut per illum facta, ita in illo facta sunt, &c. Quid est hoc? Facta est terra, sed ipsa terra quæ facta est, non est vita. Est autem in ipsa Sapientia spiritaliter ratio quædam qua terra facta est, hæc vita est, &c. Arca in opere non est vita: arca in arte vita est: quia viuit anima artificis, vbi sunt ista omnia antequam proferantur, &c. Terram vides, est in arte terra; cælum vides, est in arte cælum: Solem & Lunam vides, sunt & ista in arte; sed

foris corpora sunt, in arte vita sunt. *Hanc artem consilium, Sapientiam Patris in vna illa die sexies repetita viderunt Angeli per singulas partes bona, & simul valde bona simul condita Dei opera; deinde in ipsis creaturis vespere, tum denique mane Astra illa matutina laudarunt & benedixerunt filij Dei cum iubilatione ex operibus suis opificem.*

Idem Philo libro primo Allegoriarum legis in principio ex verbis Moysi, Et perfecti sunt cæli, & omnis eorum militia, & compleuit Deus die sexto opus suum quod fecerat. Rusticanæ, inquit, simplicitatis est, putare sex diebus, aut vtique certo tempore mundum conditum: quia totus mundus vicissitudo est dierum ac noctium, quam Solis motus super terram, sub terraque meantis necessariò conficit. Sol autem pars cæli censetur: vt fatendum sit, tempus posterius mundo esse, quippe quod mundi est effectus: nam cæli motus indicauit naturam temporis. Ergo cùm audis, compleuit sexto die opera, intelligere non debes de diebus aliquot, sed de senario perfecto numero; quia primus in tres partes æquales diuiditur, dimidiam, tertiam, sextam, & ex æquilateris duobus constat, bis tribus. Binarius quidem & ternarius excedunt iuxta corpus æqualitatem: alter materiæ imago, quæ diuiditur secaturque tanquam mortalis: alter verò solidi corporis, quod iuxta triplicem dimensionem potest diuidi. Quin & organicorum animalium motibus cognatus est. Sic enim organicum corpus natum est, vt suopte ingenio moueri queat, prursum (*ante*) retrorsum, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsumue. Vult igitur indicare Propheta, tum incorruptibilia genera ex proprijs constitisse numeris: Mortalia, vt dixi, senario metiens, beata verò & fœlicia, septenario. Primum igitur septimu die requiescēs à mortalibus, alias diuiniores formationes incipit; (*opera salutis humanæ de quibus Christus, Pater meus vsque modo operatur, & ego operor.*) Nunquam enim Deus operari desinit: sed sicut proprium est ignis vrere, & niuis refrigerare; ita Dei quoque operari: idque multo magis, eo quod ipse alijs etiam rebus omnibus operandi author est: rectè sanè dicitur, quiescere fecit, non quieuit. (*Vnde sic legerit, nusquam inuenio. Hebræa enim, Septuag. & vulgata pariter legunt, requieuit: Paraphr. autem Chaldaïca similiter, nisi quod sic versum secundum capite 2. Vbi Hebr. perfecit, Septuag. consummauit Deus in die sexto, vulgata compleuit, die septimo, habet: delectatus est Deus in die septimo opere suo quod fecerat, & requieuit in die septimo, &c. Nisi dicat iuxta Scripturæ morem, nunc cognoui, quia cognoscere fecit: & Spiritus postulat, quia postulare facit.*) Quiescunt enim quæ videntur operari, ipsa non agentia: at factor ille non quiescit. Ideo subinfertur: quiescere fecit quæ exorsus est. Quæcumque enim nostris artibus fabricantur, ea semel absoluta, stant manentque. At quæ Deus perficit suâ scientiâ, mouentur denuo: fines enim eorum, aliorum sunt principia: vt diei finis, noctis initium, &c. Itidem dum alia corrumpuntur, gignuntur alia: & dum alia gignuntur, corrumpuntur alia; vt verè dictum sit perire nihil eorum quæ generati sunt: sed aliud accedens ad aliud, aliam formam repræsentat. Aug. *Altiori sensu Augustinum alibi videbimus iuxta Paulum dicentem in operibus gratiæ Deum semper operari, qui si vt Sol deserat, lux nostra in tenebras vertitur, vnde Paulus optabat:* qui cœpit in vobis opus bonum, ipse perficiet vsque in aduentum Domini.

Procopius item Gazæus in Genes. 1. Moyses, inquit, in descriptione opificij mundi, sex dierum distinctione vsus est, docendi gratiâ, ob tarditatem videlicet, ruditatemque Iudæorum, qui tot simul non poterant capere.

Non tacicior tamen Eccli. 18. 1. Qui viuit in æternum, creauit omnia simul; *in Græco haberi κοινῇ, id est, pariter, concorditer, nullo excepto. Vbi Lyran.* Simul cum Angelis cælum: simul cum informi materia, omnia corporalia quæ post, sex diebus distincta sunt. *Gregor. 32. Moral. capite 9.* Cùm simul cælum & terra describitur; simul spiritualia, & corporalia: simul quidquid de cælo oritur; simul factum quicquid de terra producitur, indicatur, &c. Primo die creata terra dicitur, & tertio arbusta condita. &c. Sed hoc quod die tertio se in specie protulit, primo die in ipsa de qua ortū est terræ substantia, conditum fuit.

Subtilius Rupertus lib. 2. in Genes. capite 18. Benè & excellenter: vt sæpè iam dictum est, quod factum est in ipso vita erat. Proinde cùm dicitur: qui viuit in æternum, &c. Subaudiamus antequam faceret, creauit omnia simul in sua Sapientia, vt vnumquodque illorum faceret in sua propria essentia. *Hugo Cardinal. singula verba librat.* Deus, inquit, qui viuit, ad differentiam falsorum deorum, & Idolorum. In æternum: ad differentiam Deorum adoptiuorum, id est hominum, & Angelorum. Creauit, id est ex nihilo fecit: ad differentiam artificum, qui ex materia operantur. Omnia: contra Manichæos qui dicunt visibilia esse à malo Deo, & inuisibilia sola esse à bono Deo. Simul secundum materiam, quoad corporalia: vel in exemplo & similitudine, quoad spiritalia. Vnde glossa: rerum substantia simul creata est, sed non simul per species formata: & quod simul extitit per substantiam materiæ, non simul apparuit per speciem formæ. Vel simul, in causa vna. Vel aliquid simile. *Eligat lector quid hic malit, vel quem malit sequi. Certè & Augustino blanditur littera, & arridet intelligentibus sublimis eius intelligentia. Nec irridenda, sed stupenda. Cæterùm claudam hanc quæstionem præclaro illo apud Iob 40. 10.*

Ecce Behemoth quem feci tecum. *Quem plerique de Angelo intelligunt, vt & sequentia indicant versu 14.* Ipse est principium viarum Domini. *Vel vt Septuag. adhuc clarius.* Hoc est principium formationis Domini factum, vt illuderetur ab Angelis eius. *Si primo die conditus est Lucifer, sexto die homo; quomodo intelligi potest* quem feci tecum, *nisi quia creauit omnia simul. Aut simul formatione, vt intelligit Augustinus, aut simul, paritate vt alij*, id est, sicut illum, sic & te feci, *ad illudendum addidit, quia* draco iste factus ad illudendum ei, *postquam cecidit superbiâ: & homo illusus est;* ecce Adam quasi vnus ex nobis.

An doctrina S. Augustini, sicut & Tertulliani, multis erroribus aspersa sit; de gratia autem libero arbitrio, & prædestinatione ab eo scripta non sit Catholica, sed priuata.

TErtullianum certè in Alphabeto sequenti videbimus, posito candore fidei, simplicitatis omen exutum, & errorum & hæreseon multiplici varietate par-

dum indutum. Quo fato functus sit Tertullianus ignoro. Nescio fatum: factum hereticum scio, & ab Ecclesia iubente vigile & sancto, iusta sententia securi succisum. Dan. 4. 8. & seq. Magna arbor, & proceritas eius contingens cælum. Aspectus illius erat vsque ad terminos vniuersæ terræ; folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, & esca vniuersorum in ea. Subter eam habitabant animalia & bestiæ, & in ramis eius conuersabantur volucres cæli, & ex ea vescebatur omnis caro. (*Tanta doctrina abundantia plenus melius depingi non potuit Tertullianus, sub quo & heretici, velut bestia iam corrupto pascuntur, & spiritales aliique Catholici sana eius doctrina vescuntur.*) Videbam in visione capitis mei super stratum meum, & ecce vigil & sanctus de cælo descendit. (*Pontifex vtique sanctus Zephyrinus*) clamauit fortiter, & sic ait: succidite arborem, & præcidite ramos eius: excutite folia eius, & dispergite fructus eius. *Præcidemus vtique ramos, & in Omnilogio rationali fructus eius optimos dispergemus: folia autem eius in huius tomi calce excutiemus erronea, & heretica, & anathematis fulmine ab Ecclesia percussa. Verùm vt ipse ait Septimius:* Qui de cælo tangitur saluus est, vt nullo iam igni decinerascat. *Fors resipuit: & pœnitentiá concineratus occultá, olim se confitens* omnium notarum peccatorem, & nulli rei nisi pœnitentiæ natum; *Exomologesi posthumá heresi, Dei gratiá fortasse an restitutus, excessit è viuis.* Quis enim scit consilium Domini, terribilis super filios hominum? Aut quid cogitauerit de illo Deus? Num vigil de cælo clamauerit, (*Dan. 4. 12.*) veruntamen germen radicum eius in terra sinite, & alligetur vinculo ferreo & æreo in herbis quæ foris sunt, & rore cæli tingatur? *Enimuerò cùm eius legamus hereses, anathema sciamus, pœnitentiam ignoremus, interea Augustini ventilabro,* quasi ore Dei, pretiosum à vili separabimus: *hereticum proprio gladio truncabimus: & salute ex inimico sumpta, arma bellica ex hostis arte munitissima, euertendis heresibus, & Ecclesia Romanensi, eiusque Hierarcha Pontifici Maximo Episcoporum Episcopo, ab eo licet corrupto iam, nominato & agnito, contra nouatores tutando promemus.*

Nunc autem exactè nobis discutiendum venit, vti iam fecimus, & deinceps Alphabetum errorum sancto Augustino impositorum, discutiemus: Num doctrina eius de gratia, libero arbitrio, & prædestinatione, priuati hominis & doctoris propria sit, an Catholica, & ab Ecclesia Romana recepta. Hanc enim, non tanquam suam, aut errori alicui obnoxiam, sed veram & sanam vniuersalis Ecclesiæ fidem esse vbique asserit, qua docet saluo semper vsu liberi arbitrij, & bonorum operum merito, diuina gratia in eo quod benè agimus, gloriam debere imputari. Eximios in hanc rem S. Aug. *ex innumeris ab eo scriptis locos seligam. Ac primò quidem ex homil. 14. ex quinquaginta.* Ecce, inquit, retribuit mercedem operibus bonis. 2. Tim. 4. bonũ certamen certaui, &c. In reliquo reposita est mihi corôna iustitiæ, &c. Retribuit bona, sed quibus bonis? quæ ipse dedit. An non ipse dedit vt bonum certamen certares? Si non ipse dedit, quid est quod alio loco dicis, plus illis omnibus laboraui, non autem ego, sed gratia Dei mecum? Ecce iterum dicis, cursum consummaui: non & ipse dedit, vt cursum consummares? Si non ipse dedit, vt cursum consummares, quid est quod alio loco dicis, non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei? Fidem seruaui. Seruasti, agnosco & probo: fateor seruasti: sed nisi Dominus cu-

A stodierit ciuitatem, in vanum vigilat qui custodit eam. Ab illo ergo ipso iuuante, ipsoque donante, & bonum agonem certasti, & cursum consummasti, & fidem seruasti. Da veniam Apostole, propria tua non noui, nisi mala. Da veniam Apostole, dicimus quia tu docuisti. Audio confitentem, non inuenio ingratum. Prorsus tua à te tibi parata non nouimus nisi mala. Cum ergo Deus coronat merita tua, nihil coronat, nisi dona sua. HANC FIDEM, ET VERAM PIETATEM, ne quis extollatur de libero arbitrio in bonis operibus, quisquis sic accipit, vt nouerit dantem, aut quisquis datori non sit ingratus, medico non superbiat, vel insanus adhuc, vel non à se sanus: B HANC, inquam, FIDEM SVAM, ATQVE PIETATEM NVLLÆ ARGVMENTATIONES EVELLANT DE CORDIBVS VESTRIS, seruate quod accepistis. Quid enim habetis, quod non accepistis? hoc est DEO CONFITERI, *hæc est confessio fidei,* dicere quod ait Apostolus. 1. Cor. 2. 12. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus. Spiritus huius mundi, facit superbos; spiritus huius mundi facit inflatus; spiritus huius mundi facit, vt putet se quisque aliquid esse, cùm nihil sit. Sed quid ait Apostolus contra spiritum huius mundi inflatum, superbum, tumidum, elatum, non sordidum? quid ait? Nos non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est. Vnde probas? vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Audiamus ergo Dominum dicentem, (FIDES C AVTEM EX AVDITV. AVDITVS AVTEM PER VERBVM CHRISTI.) Io. 15. sine me nihil potest facere. Et illud Io. 19. Nemo habet quidquam, nisi datum fuerit ei desuper. Et Io. 6. Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Et illud Io. 15. Ego sum vitis, vos palmites, sicut palmes non potest facere fructum à semetipso nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. Et illud Iac. 1. quod Iacobus Apostolus protestatur dicens: omne datum bonum, & omne donum perfectum, de sursum est, descendens à Patre luminum. Et quod Apostolus Paulus. 1. Cor. 4. ad reprimendam præsumptionem illorum, qui de libero arbitrio gloriantur, clamat, & dicit: quid habes quod non accepisti, &c. & illud D Ephes. 2. Gratia salui facti sumus per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, vt ne quis extollatur. Et illud Philipp. 1. Vobis donatum est pro Christo, non solùm vt in eum credatis, sed etiam, vt pro ipso patiamini. Et illud Philipp. 1. Deus qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet. Hæc ergo & his similia diligenter, ac FIDELITER cogitantes, non acquiescamus eis, qui liberum arbitrium in superbiam extollentes, præcipitare magis, quam eleuare conantur: sed humiliter consideremus illud quod Apostolus dicit, Deus operatur in vobis, & velle, & perficere. *Quis tam densæ nubi testimoniorum, tot fulmina, quot verba iaculantium contra liberi arbitrij defensores, iaculantis contra* INDVBIAM FIDEM, *obsistat? Idipsum inculcat Augustinus, & non suam priuatam opinionem, sed* Aug. E ECCLESIÆ FIDEM *in hoc se profiteri clamat, Epist. 105. ad Sixtum in medio.* Hoc, inquit, NIHIL SALVBRIVS FIDES CREDIT, QVIA NIHIL VERIVS INTELLECTVS INVENIT. Et debemus audire Prophetam dicentem. Esa. 7. NISI CREDIDERITIS, NON INTELLIGETIS, sed non omnes obediunt Euangelio, non omnium est fides. Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.

Et

Aug. *Et de gratia Christi c.10.* Hanc, inquit, debet Pelagius gratiam confiteri, si vult non solum vocari, verum etiam esse Christianus. *Et de corrept. & gratia, capite primo.* Hæc fides sine dubio vera, & prophetica & Apostolica, & Catholica fides est. *Humiliemur itaque fratres, quotquot intelligimus, quia credimus:* Credidi, propter quod locutus sum. *Nec insultemus non intelligentibus, sed eorum cæcitati compatiamur; & assidue precemur Dominum, vt sicut nobis, non nostris meritis, sed eius gratia, sic & illis aperiat sensum, vt credant, & Scripturas tam aperte fidei, credentes intelligant.*

Rursum, Ep.107. ad Vitalem, vbi non ex suo ingenio concepta, sed indubitata fide, duodecim dogmata Ecclesiæ Catholicæ contra Pelagianos tradita præscribit. Peruenimus, inquit, in ea QVÆ AD FIDEM VERAM, ET CATHOLICAM PERTINERE FIRMISSIME SCIMVS, in quibus ita nobis ambulandum est, adiuuante illo, atque miserante, cui dicimus Ps. 85. Deduc me Domine in via tua, & ambulabo in veritate tua: VT AB EIS NVLLO MODO DEVIEMVS, (*& quid est deuiare, nisi ab via errare? Et quis dicat in hoc debuisse seipsum S. Augustinum retractare, in quo dicit se nullo modo debere deuiare?*

Aug. Quoniam ergo propitio Christo, CHRISTIANI CATHOLICI SVMVS, scimus nondum natos nihil egisse in vita propria boni, seu mali, &c. Sed tamen secundùm Adam carnaliter natos, contagiũ mortis antiquæ, primâ natiuitate contrahere, nec liberari A SVPPLICIO mortis æternę (*en pœna sensus, quam sæpius alibi confirmat, & retuli, cùm de peccato originali, iuxta Tertullianum tractaui,*) quod trahit ex vno, in omnes iusta damnatio, nisi per gratiam renascantur in Christo. SCIMVS gratiam Dei nec paruulis, nec maioribus, secundùm merita nostra dari. SCIMVS, maioribus ad singulos actos dari.

SCIMVS non omnibus hominibus dari; & quibus datur, non solùm secundùm merita operum non dari, sed nec secundùm merita voluntatis eorum quibus datur, quod maximè apparet in paruulis. SCIMVS eis quibus datur, misericordiâ Dei gratuitâ dari. SCIMVS eis quibus non datur, iusto iudicio Dei non dari. SCIMVS quòd omnes, (*etiam paruuli, vt subijcit, qui per sponsores baptizati crediderunt, vel non,*) adstabimus ante tribunal Christi, vt ferat vnusquisque secundùm ea quæ per corpus gessit, non secundùm ea, quæ si diutius viueret gesturus fuit, siue bonum, siue malum. SCIMVS, etiam paruulos secundùm ea quæ per corpus gesserunt, recepturos vel bonum vel malum, &c. SCIMVS fœlices esse mortuos, qui in Domino moriuntur, nec ad eos pertinere, quidquid acturi fuerant, si tempore diuturniore vixissent. SCIMVS eos, qui corde proprio credunt in Dominum, sua id facere voluntate, ac libero arbitrio. SCIMVS pro eis qui nolunt credere, nos qui iam credimus, rectâ fide agere, cùm Deum oramus, vt velint.

SCIMVS, pro eis, qui ex illis crediderunt, tanquam de beneficijs, rectè atque veraciter debere nos Deo agere gratias, & solere. Recognoscis me, vt puto, in ijs quæ nos scire dixi, non omnia quæ AD FIDEM CATHOLICAM pertinent, commemorare voluisse, sed ea tantùm, quæ ad istam, quæ inter nos agitur, de Dei gratia, quæstionem: Vtrum præcedat hæc gratia, an subsequatur hominis voluntatem. Hoc est, vt planius loquar, vtrum ideo nobis detur, quia volumus, an per ipsam (*tanquam gratiam creatam, informantem, de qua infra Bonauentura*) Deus etiam (*vt causa efficiens de qua idem Bonauentura disputabat,*) hoc EFFICIAT, VT VELIMVS. Si ergo istas DVODECIM SENTENTIAS, QVAS NOS DIXI SCIRE, AD FIDEM RECTAM, ET CATHOLICAM PERTINERE, etiam tu frater, nobiscum tenes, ago Deo gratias, quas profectò non veraciter agerem, nisi gratia Dei fieret, vt teneres.

Quæ tibi tenenti, nullum omnino remanet nobiscum de hac quæstione certamen. *Et post multa, idipsum inculcat:* Nempe manifestum est, ex illis duodecim sententijs, quas PERTINERE AD CATHOLICAM FIDEM NEGARE NON SINERIS, NON SOLVM OMNIBVS VERVM ETIAM SINGVLIS id confici, vt confiteamur gratia Dei præueniri hominum voluntates, & per hanc eas potius præparari, (*quoniam ita est præparatio eius, vt immittat cogitationem bonam, qua intellectus videat quod verum & rectum est, vt cum gratiâ, media sins congruere dignoscat, & congrua indicata, voluntas eligat & diligat, Deo eiusque gratia operante velle, id est, volitionem ipsam bonam, & perficere.*) Quàm propter eorum meritum dari. S. Aug.

Tum hortans Vitalem, vt si de aliquo horum dubitet, ad se rescribat, plenius informandus, nec sua opinioni pertinaciter hæsurus: Ego enim, inquit, HÆRETICVM QVIDEM PELAGIANVM TE ESSE NON CREDO, sed ita te esse volo, vt nihil illius ad te transeat, vel in te relinquatur erroris. *Et libro de corrept. & gratia, capite primo, hortatur Valentinum & Monachos eius, vt non semel, sed frequenter legant & relegant, quæ de Gratia scripsit, fratremque Florum de libro suo intellecto laudat, & fidem Apostolicam in hoc contineri asserit, quod de gratia & libero arbitrio scribit.* S. August.

Semel, inquit, lectum nullo modo arbitremini, satis vobis innotescere potuisse. Si ergo eum fructuosissimum habere vultis, non vos pigeat relegendo habere notissimum, vt diligentissimè sciatis, quibus, & qualibus quæstionibus soluendis atque sanandis, non ibi humana, sed diuina occurrat Authoritas, à qua recedere non debemus, si volumus peruenire quò tendimus. Dominus autem ipse, non solùm ostendit nobis, à quo malo declinemus, & quod bonum faciamus, quod solum potest legis litera: Verùm etiam adiuuat nos, vt declinemus à malo, & faciamus bonum, quod nullus potest sine spiritu gratiæ: Quæ si desit, ad hoc lex adest, vt reos faciat, & occidat. Propter quod dicit Apostolus: Litera occidit, spiritus autem viuificat, primæ Corinth. quarto. Qui ergo legitimè lege vtitur, discit in ea malum & bonum: & non confidens in virtute sua, confugit ad gratiam; quâ præstante declinet à malo, & faciat bonum. Quis autem confugit ad gratiam, nisi cum à Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius volet? Psalmo 36. S. August.

Ac per hoc, & desiderare auxilium gratiæ, initium est gratiæ: de quo ait ille, Psalmo 76. Et dixi nunc cœpi, hæc est mutatio dexteræ excelsi. Liberum itaque arbitrium, & ad malum, & ad bonum faciendum confitendum est nos habe-

re : sed in malo faciendo, liber est quisque iustitiæ, seruusque peccati : In bono autem liber esse nullus potest , nisi fuerit liberatus ab eo qui dixit. Io.8. si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Nec ita , vt cùm quisque fuerit à peccati damnatione liberatus , iam non indigeat sui liberatoris auxilio ; sed ita potius, vt ab illo audiens. Io. 15. sine me nil potestis facere : dicat ei & ipse : adiutor meus esto , ne derelinquas me. Psal.26. 15. HANC FIDEM QVÆ SINE DVBIO VERA, ET PROPHETICA ET APOSTOLICA FIDES EST , etiam in fratre nostro Floro inuenisse me gaudeo: Vnde hi potius corrigendi sunt, quos quidem propitio Deo correctos esse iam existimo, qui cum non intelligebant.

Hic rogo, an mihi liceat in dubium reuocare, omnes & singulos præfatos articulos, esse DE CATHOLICA FIDE, *cùm totiens in vna Epistola repetat,* SE SCIRE EOS ESSE DE FIDE, *horteturque Vitalem, vt singulis, tanquam* FIDEI CATHOLICÆ ARTICVLIS ASSENTIATVR. NE SI CVI PERTINACITER ADVERSETVR, *in aliquo* HÆRETICVS PELAGIANVS HABEATVR.

Rogo iterum, an S. Augustino, Ecclesiæ Doctori Maximo, aliquam in rebus fidei inscitiam, vel errorem, non dissimulanda temeritate affingant , qui duodecies vnica in columna , inconcussa columna fidei Orthodoxæ, nil nutans, nil dubius, firmiter, & constanter SE SCIRE *profitetur. Quid verè ac propriè de gratia diuina, hominis libertate, prædestinatione, cæterisque senserit Augustinus, planissimè exertissimeque liquet ex duobus de prædestinatione Sanctorum, & dono perseuerantiæ libris , quibus plenissimè clarissimeque respondet omnibus , & singulis quæstionibus , ac dubiis, quibus vrgebantur à Massiliensibus, Prosper & Hilarius ; quorum Epistolæ præmittuntur his libris continentes quæcumque hodie aduersantes Augustini doctrinæ nobis obtrudunt argumenta, tam ex ratione naturali, quàm ex diuino instrumento, vel ipsius Augustini prioribus scriptis, petita. Cùm itaque in dictis libris maxime suam omnibus mentem aperuerit Augustinus, & instructior factus,* DEO SIBI REVELANTE, *quid traderet ; ibique inter cætera definierit , de prædestinatione scribens capite 19. à qua velut annulo summo , tota pendet omnium quæstionum concatenatio.*

Hoc scio, inquit, neminem contra istam prædestinationem, quam secundùm Scripturas sanctas defendimus , NISI ERRANDO disputare potuisse. *Quæcumque proinde alibi iunior, aut indoctior, vt fatetur; contraria, vel disparia scripserit, reijcienda: quæcumque similia , tanquam ex vera eius sententia tenenda , & ex his postremis priora æstimanda, non ex prioribus postrema, commendauit. Nec tantummodò quæ vera sit & germana S. Aug. sententia, sed quæ fides Catholica. S. Hormisdas Pontifex Summus cum laude , omnium Patrum, & Doctorum encomia singulariter excellente, declarauit in suo ad possessorem rescripto.*

S. Aug.

De arbitrio libero, & gratia Dei, quid Romana, hoc est Catholica sequatur & seruet Ecclesia, licet ex varijs libris beati Augustini, & maximè ad Prosperum & Hilariũ abundè possit agnosci, tamen & in scrinijs Ecclesiasticis expressa capitula continentur. *Vrgeo tertiò, præsupposito Pauli, & fidei fundamento. Rom. 9. Vbi cum de tremendo illo prædestinationis Arcano, c.9. ad Roman. ageret, versiculo 20. sic interrogat* : O homo, tu quis es, qui respondeas Deo ? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit : quid me fecisti sic ? An non habet potestatem figulus luti , ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem , aliud verò in contumeliam ? quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam , sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum: (*Syriaca. consummata ad exitium* ,) vt ostenderet diuitias gloriæ suæ, in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam. &c. *Quænam hæc massa luti, nisi genus humanum, quod ex vno fecit figulus Deus? sed massam à bono Creatore conditam propria libertate abusus , totius generis caput Adam sua voluntate corrupit ; de qua , quos voluit* misericors, & iustus Dominus, *ab æterno elegit & præparauit in gloriam ; quos voluit iustitiâ deseruit & reliquit in massa corrupta , quam ipse non fecit, sed diabolus suadendo, homo consentiendo infecit, vasa iræ in interitum, & perditionem æternam.*

Hinc sequitur, prædestinatio gratuita electorum ad gloriam , queis præparauit quæ nec oculus vidit; *quos nullo suo , nisi damnationis merito , prælegit ad vitam æternam , quos non ex operibus, nec iustitiis, sed ex misericordia vocauit, & iustificauit, & iustificatos gratis etiam merito bonorũ operum consequente glorificauit, & voluit conformes fieri imagini filij sui, hunc* misit redemptionem populo suo : *qui licet totam naturam, incarnatione sua honorauerit , sicut & pro natura peccato sanguinem fudit, sufficientissimum pro omnibus omnino & singulis pretiũ, illius tamen, vt ait Concilium Trid. non omnes beneficium , accipiunt; & vt habet Augustinus, Ep. 107. ad Vitalem.* Quomodo dicitur omnes homines eam (*gratiam*) fuisse accepturos, si non illi QVIBVS NON DONATVR, eam sua voluntate respuerent , quoniam Deus vult omnes homines saluos fieri : Cùm multis non detur paruulis, & sine illa plerique moriantur, qui non habent contrariam voluntatem, festinantibusq; parentibus, ministris quoq; volentibus ac paratis, &c. (*nõ fato, nõ causis naturalibus, sed iustæ Dei volũtati, ex cuius præscripto, hora & termino præfinito morimur , sine quo nec passer moritur, peccati originalis merito reprobationem imputat*) cùm repente antequam detur, expirat, pro quo vt acciperet, currebatur, &c. Sed sicut illud quod dictum est. 2. Corinth. 15. omnes in Christo viuificabuntur, cùm tam multi æterna morte puniantur, ideo dictum est , quia omnes , quicumque vitam æternam percipiunt , non percipiunt nisi in Christo: ita quod dictum est , omnes homines vult Deus saluos fieri, ideo dictum est, quia omnes qui salui fiunt , nisi ipso volente non fiunt : Etsi quo alio modo illa verba Apostolica intelligi possunt, &c. Quomodo vt detur gratia diuina , voluntas meretur humana, si eis quibus datur, gratuitâ misericordiâ datur, vt vera sit gratia ? Quomodo in hac re merita pensantur voluntatis humanæ , quandoquidem illis quibus ista gratia non datur, nullo plerumque merito , nullo voluntate distantibus, sed similem cum eis quibus datur, habentibus causam , iusto tamen iudicio Dei non datur?

Ex hoc itaque firmissimo, & stabili Dei fundamento, de quo Paulus ; firmum fundamentum Dei stat, nouit Dominus qui sunt eius , *concludit Augustinus* : Nouit qui permaneant ad pœnam, nouit qui permaneant ad coronam. *Et qui ab æterno filios lucis discreuit à tenebrarum filiis , ex communi massa perditionis ; sicut ab exordio mundi diuisit lucem à tenebris: Ex eadem massa vasa fecit in honorem, alia reliquit in contumeliam.* Aug.

Atque vt primum illud & summum agens, & per-

spicatissimè intelligens, media ad finem aptissima, & A *commodissima elegit,* non meriti prærogatiuâ, non Aug. fati necessitate, non temeritate fortunæ, sed altitudine diuitiarum sapientiæ & scientiæ suæ, *vt ait Aug. Ep. 105. ad Sixtum, miro contextu & côncatenatione sic disposuit omnia fortiter, atque suauiter; vt quamuis certissimâ scientiâ, & immutabili proposito, omnia circa electos, & reprobos, æterno consilio decreta sint, nulla tamen alterutrum vis illata fuerit arbitrio, sed gratiâ in electis sanante naturam, & bonam, cum bonis operibus, operante voluntatem, ipsi vt Dei filij à Spiritu bono liberè aguntur in bonum. Concupiscentia verò in reprobis proficiente semper in peius, nullâ coactione, vel necessitate, sed voluptate, etiam exultanter pertrahuntur in malum.*

B

Memini Catena, cuius inspectu S. Augustinus obstupuit, lib. 21. de Ciu. c. 4. Magnetem, inquit, lapidem nouimus, Aug. mirabilem ferri esse raptorem, quod cùm primùm vidi, vehementer inhorrui. Quippe cernebam à lapide ferreum annulum, raptum atque suspensum; deinde tanquam ferro quod rapuerat, vim dedisset suam, communemque fecisset, idem annulus admotus est alteri, eumque suspendit, atque vt ille prior lapidi, sic alter annulus priori annulo cohærebat. Accessit eodem modo tertius, accessit & quartus. Iamque sibi per mutua connexis circulis, non implicatorum intrinsecus, sed extrinsecus adhærentium, quasi catena pependerat annulorum. Quis istam vim lapidis non stuperet, quæ illi non solùm inerat, verùm etiam per tot suspensa transibat, & inuisibilibus ea vinculis subligabat? *Concatenatam S. Augustini de prædestinatione, gratia, & libero arbitrio doctrinam & contextum eius cum Ecclesiæ definitionibus omninò sequendum docuit Suarez Prol. 6. c. 6. de gratia, vbi commendata eius doctrina cuius dictum secuta est Romana Ecclesia:* Hinc, inquit, colligere possumus, quidquid Augustinus de gratia docet, quod cum illis Ecclesiæ definitionibus sit necessariò connexum, omnino sequendum, & tanquam certum tenendum esse: quia totum illud licet non expressè, virtute tamen est ab Ecclesia probatum.

Certè si videns Augustinus miram hanc ex natura lapidis proprietate catenam, obstupuit, quanto magis inhorruit, & cum Paulo attonitus de inscrutabili prædestinationis mysterio exclamauit. O Altitudo diui- Aug. tiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! Nobis, inquit, stupor & admiratio, quia nulla penetratio. Per iustitiam, (*id est gratiam iustificantem*) fiunt montes (*sancti & magni, vnde venit auxilium nobis:*) per iudicia, profundi in peccatis. Quod horum misereris, hos excæcas; nulli sunt penetrabilia. Iudicia tua abyssus multa, *O mirabilem stupendamque catenam; contextum annulorum insolubilem, nullam tamen humanæ libertati, siue in electis, siue in reprobis necessitatem imponentem.*

Ridet Augustinus Astrologos, positioni syderum subijcientes liberam hominis voluntatem, libro 5. de Ciu. cap. 7. Quasi verò soli homines inter cæteras crea- Aug. *turas liberi, fatorum necessitati subiaceant.* Solos, inquit, syderibus subdent homines, quibus solis in terra Deus dederit liberas voluntates. *Capite autem 9. contra Ciceronem, hoc modo ratiocinantem:* Si præscita sunt omnia futura, hoc ordine venient; certus est ordo rerum præsciente Deo: & si certus est ordo rerum, certus est ordo causarum. Non enim aliquid fieri potest, quod non aliqua causa præcesserit. Si autem certus est ordo causarum, quo fit omne quod fit: Fato, inquit, fiunt omnia quæ fiunt. Quod si ita est, nihil est in nostra potestate, nullumque est arbitrium voluntatis. Quod si concedimus, inquit, omnis humana vita subuertitur. Frustra leges dantur, frustra obiurgationes, laudes, vituperationes, exhortationes adhibentur, neque vllâ iustitiâ bonis præmia, & malis supplicia constituta sunt. &c. Si elegerimus præscientiam futurorum, tolli voluntatis arbitrium: si elegerimus voluntatis arbitrium, tolli præscientiam futurorum. Ipse vt vir magnus & doctus, & vitæ humanæ plurimum consulens, ex his duobus elegit liberum voluntatis arbitrium, quod vt confirmaretur, negauit præscientiam futurorum: atque ita dum vult facere liberos, facit sacrilegos. Religiosus autem animus vtrumque elegit, vtrumque confitetur, & fide pietatis vtrumque confirmat. &c. Nos aduersus istos sacrilegos ausus, atque impios, & Deum dicimus omnia scire, antequam fiant, & voluntate nos facere, quicquid à nobis non nisi volentibus fieri sentimus. &c. Ordinem autem causarum, vbi voluntas Dei plurimum potest, neque negamus, neque fati vocabulo nuncupabimus. &c. Non est autem consequens, vt si Deo certus est omnium ordo causarum, ideo nihil sit in nostræ voluntatis arbitrio. Et ipsæ quippe no-

C

stræ voluntates in causarum ordine sunt, qui certus est Deo, eiusque præscientia continetur; quoniam & humanæ voluntates humanorum operum causæ sunt. Atque ita, qui omnes rerum causas præsciuit, profectò in eis causis etiam nostras voluntates ignorare non potuit. &c. Spiritus ergo vitæ, qui viuificat omnia, creatorque est omnis corporis, & omnis creati spiritus, ipse est Deus, vtique Spiritus non creatus. In illius voluntate summa potestas est, qui creatorum spirituum voluntates bonas adiuuat, malas iudicat, omnes ordinat, & quibusdam tribuit potestatem, quibusdam non tribuit. Sicut enim omnium naturarum Creator est, ita omnium potestatum dator,

D

non voluntatum: malæ quippe voluntates ab illo non sunt, quoniam contra naturam sunt, quæ ab illo est. &c. Omnia maximè Dei voluntati subdita sunt, cui etiam voluntates omnes subijciuntur, quia non habent potestatem, nisi quam ille S. Aug. concedit. Causa itaque rerum quæ facit, nec fit, Deus est. Aliæ verò causæ, & faciunt, & fiunt, sicut sunt omnes creati spiritus, & maximè rationales. Corporales autem causæ, quæ magis fiunt, quàm faciunt, non sunt inter causas efficientes annumerandæ, quoniam hoc possunt, quod ex ipsis faciunt spirituum voluntates.

E

Tum concludit, liberam esse, quamuis præscitam à Deo, hominis voluntatem. Quomodo igitur, in- S. August. quit, ordo causarum qui præscienti certus est Deo, id efficit, vt nihil sit in nostra voluntate, cùm in ipso causarum ordine magnum habeant locum nostræ voluntates? *Et capite 10. Idipsum perspicuè conuincit:* Non, inquit, propterea nihil est in nostra voluntate, quia Deus præsciuit quid futurum esset in nostra voluntate. Non enim qui hoc præsciuit, nihil præsciuit. Porrò si ille qui præsciuit quid futurum esset in nostra voluntate, non vtique nihil, sed aliquid præsciuit; profectò, & illo præsciente est aliquid in nostra voluntate. Quapropter nullo modo cogimur, aut retentâ præscientiâ Dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio, Deum, quod nefas est, nega-

re præscium futurorum: sed vtrumque FIDELITER ET VERACITER CONFITEMVR, illud vt BENE CREDAMVS: hoc, vt benè viuamus. Malè autem viuitur, si de Deo non benè creditur. Vnde absit à nobis eius negare præscientiam, vt liberi esse velimus, quo ADIVVANTE SVMVS LIBERI, VEL ERIMVS. (*Quod dicit erimus, intelligit* S. August. *de perfecta in gloria libertate, tam ab omni culpa quàm pœna & miseria*) proinde non frustra sunt leges, obiurgationes, laudes, & vituperationes: quia & ipsas futuras esse præsciuit: & valent plurimum, quantum eas valituras esse præsciuit: & preces valent ad ea impetranda, quæ se precantibus concessurum esse præsciuit: Et iusta præmia bonis factis, & peccatis supplicia constituta sunt. Neque enim ideo peccat homo, qoia Deus illum peccaturum præsciuit: imò ideo non dubitatur ipsum peccare, (*propria voluntate*) dum peccat: quia ille, cuius præscientia falli non potest, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccaturum esse præsciuit; qui si nolit, omnino non peccat: sed si peccare noluerit, hoc etiam ille præsciuit.

His positis, tanquam de fide certissimis fundamentis, catenam contextumque, tam ex parte Dei, quam hominis, siue electi, siue reprobi diligenter aduerte. Præsciuit Deus, & ab æterno decreuit, hominem liberum, rectum, iustum, innocentem, & ad imaginem suam facere. Præsciuit eum libero, nullo cogente peccaturum arbitrio. Præsciuit in Adam humani generis principe voluntariè peccante, & captiuante se sub lege Diaboli & peccati, in eo tanquam capite, radice, fonte, singulos homines, velut membra, ramos, riuulos in origine sua corrumpendos. AN NON HOC DE FIDE *clamat Apostolus?* per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt?

Attende nunc vim magneticam, ex consertis annulis catenam connectentem, & in singulas vim suam mirabiliter & suauiter transfundentem: eiusque pariter in sinuero dedignantis absentiâ, alterius aduersi lapidis influxu reprobos contrarij annuli peccatorum catenâ fabricatâ circumplectentem; quorum personam induens, & in se transfigurans psaltes, exclamabat. Funes peccatorum circumplexi sunt me. *An non magnus, & magnæ quidem virtutis in Deo, diuinus amor?* Prior dilexit nos, *ait discipulus quem diligebat Iesus*: perpetua charitate dilexi te. *Quid inde? O magneticam vim amoris!* Ideo, inquit, attraxi te, miserans tui. Cùm esses sub ficu, vidi te, *cùm in Adamo sub ficulneis folijs latitans fugeres, in lumbis Patris, innocentia spoliatus.* Sub arbore malo suscitaui te, ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua.

Proh pudor, & serpenti subacta Parum fuerat, nil nocuerat posteris, nisi & virum ex quo ipsa, & nos ex ipso, & ipsa, corruptibili generatione peccatores eriuandi, amica inimicitiâ blanditijsque veneficis corrupisset. Sed diuina pietas, quæ massam totam à primo homine corrumpendam certissima præscientia nouerat, & ex ea omnia vasa iræ in contumeliam iustissimè poterat reprobare; partem aliquam ex eadi secreuit, de qua dilectos nullo suo merito, sed ex mero beneplacito suo, faceret electos ad gloriam. Vide contextum, vide magnetis in singulos catenæ annulos influxum. Rom. 8. 28. Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ijs qui secundùm propositum vocati sunt sancti. (*Syr. quos praeordinauit, vt sint vocati.*) Nam quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui, (*Syr. & à principio cognouit eos, & ipsos obsignauit in* A *similitudine imaginis filij sui,*) vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.

Vbi notandum est iuxta Augustinum à nobis relatum alibi, & de fide certum; nos, vt nec Apostolos, elegisse Deum, aut priores dilexisse eum; nec proinde ex præscientia nostri meriti, quod nullum erat in massa, nisi perditionis æternæ; nec futurum præsitum [illegible] si ex electione gratiæ, nos esse prædestinatos; vnde Paulus Eph. 1. 4. Elegit nos in ipso (*Christo*,) ante mundi constitutionem; (*Non quia eramus, aut futuri ex nobis eramus, vt ait Augustinus.*) sed vt essemus Aug. sancti, & immaculati, in conspectu eius in charitate. Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, secundum B propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo, in quo habemus Redemptionem per sanguinem eius. *Et toto hoc cap. 1. & 2. proposito, beneplacito, & bonæ voluntati, & dilectioni diuinæ imputat gratiam, fidem, voluntatem bonam, opera, salutem, & totum prædestinationis contextum, & non humanæ libertatis merito.*

Hinc supra ad Rom. 8. Catenam ex annulis contexit hoc modo, versu 30. & seq. Quos autem prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit hos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos & glorificauit. *Quis eam abneget,* DE FIDE ESSE, CATHOLICAM ESSE, *S. Augustini de prædestina-* C *tione, gratia, libero arbitrio, Christi morte, & efficaci sanguinis eius applicatione, cæterisque necessario connexis, Orthodoxam & tenendam, si sapimus sanè, & rectè credimus, sententiam, quà dixit libro de dono perseuerantiæ, à S. Hormisda Papa fidem Ecclesiæ continere* Aug. *declarato, c. 14.* Hæc prædestinatio Sanctorum, nihil aliud est, quàm præscientia scilicet, & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicumque liberantur. *Quid enim est aliud præparare, nisi præscire & prædestinare? Et quæ sunt ista beneficia, nisi media ad finem vltimum consequendum, ab ipsa Dei sapientia æterna indicata, & praeordinata congruentissima? fortè dices iuxta Paulum, & Esaiam, parata esse diligentibus se, ac proinde* D *ex præscito in scientia media, libera dilectionis merito. Rogo enim, an suis viribus, suo libero arbitrio, sine Deo operante cogitare ipsum, & velle pro bona voluntate, Deum possumus diligere? statutum quidem est, & ab Apostolo sancitum*, quòd diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: *sed qua tandem charitate? An ex homine nata? An à Deo infusa? Apostolum interroga, & dicet tibi*: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, (*non per liberum arbitrium nostrum,*) sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis.

Vrgeo, & inculco; quibus & quomodo diligentibus, omnia cooperantur in bonum? An secundum propositum liberæ hominis voluntatis? Non sic Paulus: Sed E ijs, inquit, qui secundùm propositum vocati sunt; non ex operibus vtique, ne quis extollatur, sed vocante Deo, secundùm propositum Dei vocati sunt sancti. *Ad hæc accedit, quod ista præparatio, non tantùm Dei sit ab æterno circa electos beneficiorum dispositio, sed & ad singulos actus bonos, & meritorios, voluntatis humanæ per gratiam efficacem per se præparatio. Vnde vbi vulgata, Prou. 8. 35.* Hauriet, inquit, salutem à Domino, 70. *legunt*: paratur voluntas à Domino. *Vt sciamus, non à nobis, prolibito nostro, sufficientem gratiam in efficacem redigentibus, quod esset haurire salutem à nobis, sed à Domino non aliter haurire, quàm cùm paratur voluntas à Domino. Quin etiam ipse Origenes hom. 3. in Ps. 36.* Apud Dominum gressus hominis dirigentur, & viam

A eius volet. Non sufficit, inquit, homini volenti illud iter incedere, sola propositi sui voluntas, nisi & Dominus direxerit gressus eius per illam viam quæ dicit, ego sum via. &c. Cupiet enim qui à Deo dirigitur, Christum, & desiderabit permanere semper in Christo. *Hoc est, persinerare, quod est proprium electorum donum. Frequenter autem vtitur Augustinus præmisso prouerbiorum loco, hom.14. in p. l. 2. de pec. merit. c. 18. l. 1. ad Bon. contra duas Ep. Pelag. c. 18. & l. 2. c. 8. bis, & l. 4. c. 6. de gratia & lib. arb. c. 16. de prædest. sanct. c. 20. quem cùm citesset Ep. 107. ad Vitalem à principio :* Et multa, inquit, huiusmodi quibus commendatur vera gratia, quæ non secundùm merita nostra datur, B sed dat merita ipsa cùm datur, quia præuenit hominis voluntatem bonam, nec eam cuiusquam inuenit, sed facit.

Aug.

Addidit Augustinus præclara illi beneficiorum præparationi : quibus certissimè liberantur, quicumque liberantur, *O fiduciam electorum ! ô spei firmitatem !* firmamentum est Dominus timentibus eum, & testamentum ipsius, vt manifestetur illis. *Et quia Paulus de mediatore noui testamenti, Rom. 8 31. & seq.* Quid ergo dicemus ad hæc ? si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum : quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit ? (*Media ad salutem fidem, spem, charitatem, Sacramenta, cogitationes, verba, opera bona, perseuerantiam in eis vsque ad mortem.* C *Adeo vt Paulus omnia sustinens propter electos, omnia eorum esse dicat, quorum saluti omnia deseruiunt, & cooperantur in bonum.*) Quis accusabit aduersus electos Dei : (*proiectus est accusator fratrum suorum.*) Deus qui iustificat, quis est qui condemnet ? Christus Iesus qui mortuus est, imò qui & resorrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. *Quis ergo præualeat accusator aduersus electos, iustificante Deo, Christo aduocato interpellante, & certissimè, vocatione sua sancta, & donis non pænitendis liberante ? Hinc insultat aduersarijs omnibus vas electionis Paulus, versu 35.* Quis ergo nos separabit à charitate Christi ? tribulatio ? an angustia ? an fames ? an nuditas ? an periculum? D an persecutio ? an gladius ? &c. Sed in his omnibus (*gratiâ victrice*) superamus, propter eum qui dilexit nos. (*Omnia possum in eo qui me confortat.*) Certus sum enim (*dic certissimus Apostole:*) quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

Quid certius? quid firmius ? Consilium Domini in æternũ manet. Nemo rapiet eas de manu mea, *inquit Christus Pastor bonus, de omnibus electis.* Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. *Quantò securius, & tutius cum psalte dicimus :* In manibus tuis sortes meæ. *vt ex inuiolabili eius proposito, sors nostra, pars nostra,* E *hereditas nostra, & ex eius gratia efficaci pendeat; quàm ex mobili semper, & nutanti arbitrio nostro? Securus agit, quasi certus, quòd ex eo pendeat salus tua; quòd cùm volueris, etiam in extremis, gratia tibi sufficienti debita, efficaciam libera tua voluntate præstare possis, si velis;* ligas nempe Spiritum Dominum, & contines *velut seruum* in manibus tuis, *vt contra scripturam* præpares voluntatem tuam, & haurias *à te, non* à Domino salutem. *Et vbi Propheta dicens :* Perditio tua; ex me tantummodo auxilium

A tuum ? *Non expauescis ad tonitruum tantum ? Non euigilas ad comminationes intentatas?* Vocaui, & renuistis, ego quoque in interitu vestro ridebo. *Haccine est gratia sufficiens; Dei risus, & subsannatio? Quid si te omnisciens Deus, & finit tui præscius, te non cooperaturum in extremis, gratia sufficienti prævideris, & in impœnitentia finali, & nullo alio, quam damnationis merito moriturum ? quid si tibi media congrua non dederit, qui vtique talia dare non tenetur quibus certissimè saluerit ?* Humiles certè spiritu saluabit; non in se, sed in Domino gloriantes, *& ipsius efficaci gratiæ, liberum tamen arbitrij consensum, & cooperationem tribuentes; sine quo, si nihil pos-* B *sunt facere, nec certè consentire, quod est aliquid facere.*

Vidistis catenam electorum, vi magnetica dilectionis diuina, opere misericordiæ concinnatam. Videamus & breuiter, vt alter magnes peccati primi hominis, serpentina suggestione corrupti, massam generis infecit humani; partem eius, Deo per misericordiam sanare volente, quam totam iustissimè si vellet in pari reatus pœna relinquere potuisset; alteram, maledictioni addixit æterna. Ex hac massa aliquos ad tempus, pro suo beneplacito, gratia fidei, spei, charitatis, bonorum operum, Sacramentorum etiam participatione donauit; quibus tamen donum perseuerantiæ nulli debitum, iusto iudicio, licet occulto, denegauit. De quibus Augustinus. Ep. 107. ad Vitalem : Cur quidam non permansuri in fide, & sanctitate Christiana, tamen C accipiant, ad tempus hanc gratiam, & dimittantur hic viuere, donec cadant, (*sine, vt habet canticum Moysi Deut. 32. 35. Mea est vltio, & ego retribuam in tempore, vt labatur pes eorum.*) Cùm possint rapi de hac vita, ne malitia mutet intellectum eorum; quod de sancto immatura ætate defuncto scriptum est in libro sapientiæ, quærat quisq; qui potuerit. *Et paulo infra.* Vt intelligant, inquit, quibus datur, quàm gratis eis detur : quando iustè vtique non daretur; quoniam similem habentibus causam (*massam corruptionis*) iustè non datur. Quomodo non gratiæ Dei est, non solum credendi voluntas ab initio, verùm etiam perseuerandi vsque in finem, cùm finis ipse vitæ huius, non in hominis, sed in Dei sit potestate; & D possit vtique Deus etiam hoc beneficium non perseueraturo conferre vt rapiatur ex corpore, ne malitia mutet intellectum illius. *Et l. de bono perseuerantia, c. 22.*

S. August.

S. Aug

Si qui obediunt, & in regnum eius, & gloriam prædestinati non sunt, temporales sunt, nec vsque in finem, in eadem obedientia permanebunt. *Et adultos quidem in vita relinquit*, maledictionem sicut vestimentum indutos, traditos in desideria cordis eorum, in passiones ignominiæ, & sensum reprobum, vt impleant peccata sua semper, & mensuram Patrum suorum. *De quibus psaltes: Non optando sed prophetando, vt ait Augustinus :* Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum E semper incurua. *In quem locum Augustinus;* Quid est hoc ? Quis non expauescat? Deo dicitur, Appone iniquitatem. &c. Vnde apponet Deus iniquitatem ? Habet iniquitatem quam apponat ? Scimus enim verum esse quod dictum est per Paulum Apostolum : Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas est apud Deum ? Vnde ergo appone iniquitatem. &c. Meritò erant sic excæcati, vt filium Dei non agnoscerent, & hoc fecit Deus, apponens iniquitatem super iniquitatem ipsorum, non vulnerando, sed non sanando. Quo-

S. Aug.

S. August.

modo enim auges febrem, auges morbum, non morbum adhibendo, sed non succurrendo; sic qui tales fuerunt, vt curari non mererentur, in ipsa malitia quodammodo profecerunt, (*abysso abyssum inuocante*) sicut dictum est, 2. Timoth. 3. Mali autem & facinorosi proficiunt in peius: *Et sicut de electis dicitur*, ibunt de virtute in virtutem, &c. *Ita & de reprobis, sua voluntate corrupta, relictis, & magnete gratia efficacis non tactis, nulla necessitate, sed & voluptate in malum euntibus, & peccata peccatis connectentibus, & funibus iniquitatis circumnexis, Ps. 80, 11.* Dimisi eos secundùm desideria cordis eorum, ibunt (*non ire cogentur, sed ibunt sponte, & cum voluptate, & affectu cordis*) in adinuentionibus suis.

S. Aug. *Vbi Augustinus*: Dimisi eos, non secundùm salutem præceptorum meorum, sed secundùm affectiones cordis eorum, donaui eos sibi. Dicit & Apostolus Roman. 1. 24. Tradidit illos Deus in concupiscentias cordis eorum: dimisi eos secundùm affectiones cordis eorum. Inde est quod horretis, &c. *sic peccati magnes in omnes reprobi actus influit, vt impleatur illud*: Trahunt peccata sua sicut restem longam. *Et ad Tit. 1. 15.* Omnia munda mundis, coinquinatis autem, & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum & mens, & conscientia. Confitentur se nosse Deum (*quidam Gentiles, Cretenses, ex lumine naturæ*) factis autem negant, cùm sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum REPROBI. *Hi sunt tamen, Deum, eiusque iustitiam, vt vasa iræ à seipsis perfecta in perditionem, glorificantes. Rom 9. 17.* Dicit enim Scriptura Pharaoni: quia in hoc ipsum (*non vt malus, & durus esses, sed vt malus impunè non esses. Non malum in te peccati, sed bonum naturæ feci.*) vt ostendam in te virtutem meam: potentiam in signis, & prodigijs; quæ quia neglexisti, quibus obdurauisti excitaui te, vt ostendam virtutem (*& iustitiam*) meam, & vt annuntietur nomen meum in vniuersa terra. Ergo cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

Neque verò ex sententia Augustini (vt dictitant aliqui) plus timoris, vel etiam desperationis, incutitur, imò verò minus, quàm ex opinione prædestinationis, ex præuisis meritis. Cùm enim par vtrisque sit metus ex æquali periculo, & incerta vtrimque nobis Dei præscientia: Nescimus enim quid etiam proxima, & superuentura pariat dies: *Tutius interim erit audire Paulum dicentem*, Cùm timore & tremore, salutem vestram operamini: *& indubitanter credere quod sequitur; nil nos ex nobis, sed & cogitatum bonum, & voluntatem & opus, & initium, & finem à Dei gratia liberum nostrum præmouente arbitrium; quin, ab ipso gratiam efficacem parturiente arbitrio, emanare.* Deus est enim qui operatur in nobis velle & perficere, pro bona voluntate, *& sua vtique non nostra, vel sua, nostram efficaciter operante.*

Desperent magis, qui non in Domino, sed in virtute sua confidunt, *qui se non à Deo dilectos prius, & electos, sed Deum, ex sui præscientia meritis ipsos elegisse, & prædestinasse præsumunt*: Et in multitudine

S. Aug. diuitiarum suarum gloriantur. *Audiant Augustinum, l. de bono perseuerantiæ c. 17. in huiusmodi sui temporis homines ita scribentem*: Hanc, inquit, quotidie poscit, qui dicit, ne nos inferas in tentationem: etsi exauditur, hanc accipit. Ac per hoc quotidie vt perseueret, petens (*petet autem, si hanc ei Deus cogitationem bonam immiserit, & hoc velle petere fuerit operatus, alias cum psalte dicet, aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum,*) profectò perseuerantiæ suæ spem, non in [illegible] sed in Deo ponit. Ego autem nolo [illegible] verbis mei [illegible], sed illis cogitandum potius [illegible] quo, vt videant, quale sit quod sibi persuaserunt, prædicatione prædestinationis, audientibus plus desperationis, quàm exhortationis afferri. Hoc enim est dicere, tunc de sua salute hominem desperare, quando spem suam non in seipso, sed in Deo didicerit ponere: cùm Propheta clamet. Ierem. 17. Maledictus omnis qui spem ponit in homine. (*Et certè ipse homo est, qui confidit in se.*) hæc vtique dona Dei quæ dantur electis SECVNDVM PROPOSITVM VOCATIS, (*non secundum meritum præscitum*,) in quibus donis est & incipere credere, & in fide (*formata sc. & per dilectionem operante*) vsque ad vitæ huius terminum perseuerare, sicut tanta rationum atque authoritatum contestatione probauimus: Hæc inquam Dei dona, si nulla est prædestinatio quam defendimus (*id est gratuita*) non præsciuntur à Deo: præsciuntur autem, hæc est igitur prædestinatio.

Et libro de bono perseuerantiæ c. 17. in p. Videtis iam, quàm sit ALIENVM A VERITATE, negare donum Dei esse perseuerantiam vsque in finem huius vitæ, cum vitæ huic, quando voluerit, ipse det finem: quem si dat ante imminentem lapsum, facit hominem perseuerare vsque in finem. Sed mirabilior, & fidelibus euidentior largitas bonitatis Dei est, quod etiam paruulis, quibus obedientia non est (*actus voluntatis obediendi*) illius ætatis, vt detur, datur & gratiâ. Ista igitur sua dona, quibuscumque Deus donat, procul dubiò donaturum se esse præsciuit (*& non ex meritis*) & in sua præscientia præparauit. Quos ergo prædestinauit, ipsos & vocauit vocatione illa, quam me sæpè commemorare non piget: de qua dictum est: sine pœnitentia sunt dona, & vocatio Dei. Nam in sua, quæ falli mutarique non potest, præscientia, opera sua futura disponere, id omnino, nec aliud quicquam est prædestinare. *Neque verò hæc sententia quempiam in bono opere frigidum facit, aut in correptione timidum.* Sicut ille quem castum futurum esse præsciuit, quamuis id incertum habeat, agit vt castus sit: ita ille quem castum futurum prædestinauit (*præscit autem, quem prædestinauit, & verè proposuit ad castitatem mouere, & operari in illo velle castum esse*,) quamuis id incertum habeat, non ideo non agit, (*quod potest ex se, Deo tamen præmouente*) vt castus sit, quoniam Dei dono se audit futurum esse quod erit: Imò etiam gaudet eius charitas, nec inflatur, tanquam id non acceperit. Non solùm ergo prædicatione prædestinationis, ab hoc opere, non impeditur, verùm ad hoc adiuuatur, vt cùm gloriatur, in Domino glorietur. *Ita & habet alibi de correptione à qua non retardamur, licet incerti de emendatione; imò quia incerti sumus, quis forte corrigetur proximus, cum corripere debemus, & vt proficiat correptio, Deum pro ipso, vt cor eius tangat, orare. Sicut & Niniuitas corripuit Ionas, de quibus in Ps. 50. Aug. in versum.* incerta & occulta: De incerto, inquit, pœnitentiam egerunt, & certam misericordiam meruerunt. *Deo dante gratiam, qua ad pœnitentiam mouerentur; & per eam misericordiam mererentur.*

Cui per omnia consonat quod habet in suo ad Laurentium Enchir. c. 94. vsque ad cap. 99. vbi de extremo iudicio agebat, in quo iudicia Dei occulta manifestabuntur, quæ nunc homines latent, maximè circa prædestinationem ex gratia & mera Dei misericordia, & reprobationem impiorum ex recta & æqua in-

stitia: quæ cùm posset omnes omnino homines in massa corrupta prævaricationis Adæ inuolutos perdere, multos voluit ex ea sua benignitate eripere. Cur autem in eadem causa damnationis debita, hunc misereatur, & non illi, nos latet, quod tunc patebit. Tunc, inquit,
Aug. rebus ipsis euidentibus apparebit quod in Psalmo scriptum est: misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Quia nisi per indebitam misericordiam nemo liberatur, & nisi per debitum iudicium nemo damnatur. Tunc non latebit, quod nunc latet, cùm de duobus paruulis vnus assumendus esset per Dei misericordiam, alius per iudicium relinquendus; in quo is qui assumebatur agnosceret quid sibi per iudicium deberetur, nisi misericordia subueniret: cur ille potius quàm iste fuerit assumptus, cùm causa vna esset ambobus. Cur apud quosdam non factæ sint virtutes, quæ si factæ fuissent, egissent illi homines pœnitentiam; & factæ sint apud eos qui non fuerant credituri? Apertissimè namque Dominus dicit: Væ tibi Corozaim, & væ tibi Bethsaïda, quia si in Tyro & Sidone factæ fuissen tvirtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Nec vtique Deus iniustè noluit saluos fieri, cum possent salui esse, si vellet.

Mendosissimè hoc loco in plurimis codicibus, Typographorum, vel correctorum incuriâ legitur; si vellent. *Mirorque Louanienses ad marginem huius loci posuisse:* fortè, si vellet. *Indubiè enim, & non fortè sic legendum fuit, aliàs sensus Augustini & totus prædicterum capitum eluditur. Quod eximiter inculcat:* Tunc rebus ipsis euidentibus apparebit, &c. Tunc non latebit quod nunc latet, &c. Tunc in clarissima luce sapientiæ videbitur, &c. *Si scriptum esset,* possent salui esse si vellent: *quid ibi latens, & non potius manifestum? quenam hæc essent* iudicia Dei abyssus multa, altitudo diuitiarum sapientiæ Dei, inuestigabiles viæ, incomprehensibilia iudicia. *Quid Paulus, vt habet c. 98. de Iacob & Esaü, & 99. de Pharaone dixisset ex Paulo,* quoniam cuius vult miseretur, & quem vult indurat, miserebor cui misertus ero. Numquid iniquitas apud Deum? O homo tu quis es qui respondeas Deo? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere, aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? &c. Nam voluntati eius quis resistit? &c. *Quis inquam, non videt apertè, iustè damnari eos, qui si voluissent, potuissent saluari? Sed quòd & patraris miracula coram ciuibus Corozaim & Bethsaida, licet sciret eos malâ vtique sua voluntate & obduratione & malitiâ, non conuertendos. sicut ex aduerso, noluit ea facere coram Tyrijs & Sidonijs, quos præsciebat bonâ pariter sua voluntate, gratiâ suâ interiore conuertendos, si ipso hanc eis misericordiam prærogare voluisset: hoc planè nunc latet, hoc occultum est iudicium eius, quod suo nobis iudicij tempore reuelabit; qui nunc,* cuius vult miseretur, & quem vult indurat. *Vnde Augustinus concludit c. 98.*

Aug. Quis enim, inquit, nisi insipiens Deum iniquum putet, siue iudicium pœnale ingerat digno, siue misericordiam præstet indigno? Denique infert & dicit: igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, &c. *Et cap. 99.* Ergo cuius vult miseretur Deus, & quem vult obdurat. Miseretur scilicet magnâ bonitate, obdurat nullâ iniquitate: (*vel, vt alibi dicit, non infundendo gratiam, sed non impertiendo malitiam:*) vt nec liberatus de suis meritis glorietur, nec damnatus nisi de suis meritis conqueratur. Sola enim gratia redemptos discernit à perditis, quos in vnam perditionis concreuerat massam, ab origine ducta causa communis, &c. Magnum habet pondus, quod dictum est, ô homo tu quis es? & in talibus quæstionibus, ad suæ capacitatis considerationem reuocat hominem, verbo quidem breui, sed re ipsa magna est redditio rationis. Si enim non capit hæc, quis est qui respondeat Deo? Si autem capit, magis non inueniet quid respondeat. Videt enim, si capit, vniuersum genus humanum tam iusto iudicio diuino, in apostatica radice damnatum, vt etiamsi nullus inde liberaretur, nemo rectè posset Dei vituperare iustitiam: & qui liberantur, sic oportuisse liberari; vt ex pluribus non liberatis, atque in damnatione iustissima derelictis, ostenderetur quid meruisset vniuersa conspersio, & quò etiam istos debitum iudicium Dei duceret, nisi eius indebita misericordia subueniret: vt volentium de suis meritis gloriari, omne os obstruatur, & qui gloriatur, in Domino glorietur.

Et quidem non sola ratione quanquam sufficientissima, vtpote euidentissima contentus, hoc loco legendum dixi pro textu mendoso, cum possent salui esse si vellent, si vellet, *nisi & antiquissimis prius Bibliothecis manuscriptis tam S. Germani, quàm S. Victoris Parisiensium studiosissime consultis. Nam in tribus codicibus Victorianis, quorum vnus quingentorum, alter sexcentorum, tertius octingentorum Annorum antiquitatem habet, expertorum iudicio: duo pariter S. Germani, sexcentorum, vnus, & alter octingentorum fertur, nullo discrimine, similiter omnes habent:* Nec vtique Deus iniustè noluit saluos fieri, cùm possent salui esse, si vellet. *Sic & Magister sententiarum l. 1. dist. 43. c. 2. frustra probaret hoc Enchiridij loco Deum plura posse facere quæ non vult:* Quod, inquit, vt certius firmiusque teneatur, Scripturæ testimonijs asseramus, Deum plura posse facere quàm facit, &c. Potuit enim facere vt duodecim legiones Angelorum pugnarent pro eo, & filius poterat rogare, quod non rogabat, & Pater exhibere, quod non exhibebat, &c. Nec vtique iniustè Deus noluit saluos fieri, cùm salui possent esse, si vellet. S. Aug

Item Augustinus de natura & gratia c. 7. Dominus Lazarum suscitauit in corpore: Numquid dicendum est, non potuit Iudam suscitare in mente? potuit quidem, sed noluit. His authoritatibus alijsque multis apertè docetur, quòd Deus possit multa facere, quæ non vult: quod etiam ratione probari potest: non enim vult Deus omnes homines iustificare, & tamen quis dubitat eum posse? *Hactenus Magister sententiarum, apud quem legi in codice emendato, locum Augustini prætactum, sicut supra dixi, me meis legisse oculis in quinque codicibus manuscriptis. Nec aliter Magister sententiarum rectè probaret sententiam suam, si legeret,* cùm possent salui esse, si vellent. *Ita & legit D. Bonauen. l. 1. sent. dist. 43. edit. Moguntinæ. Anno* 1609. S. Aug

Tanto itaque rationis, & antiquitatis munimine fultus, sic legere non trepido. Et hos quidem iniustè noluit gratia sua, & miraculis ad pœnitentiam conuertere, quia præter occulta iudicia suo tempore reuelanda, Tyrij & Sidonij, Gentiles erant, & Idololatræ, qui nec salutem æternam nouerant, quia fide carebant, sine qua nec salutem æternam cognoscere, nec eam amare, aut velle poterant, licet in quantum homines, fidei, spei, charitatis, capaces essent. Hi itaque præter peccatum

originale, actualia multa commiserant, quibus seipsos indignos Dei gratia præstiterant. Et ideo quia ipso lumine naturæ abutebantur, quid eis ex iustitia nisi damnatio debebatur? Non itaque Deus iniustè noluit eos saluos fieri, cum possent salui esse, si vellet Deus cum exteriori miraculorum gratia, interiorem eorum cordibus fidem & charitatem infundere. Sicut & iustè habitatoribus Corozaim & Bethsaïda eandem interiorem gratiam noluit tribuere, qua visis exterius miraculis monerentur, quibus excæcati, & inexcusabiles, pro sua obduratione voluntaria meritissimè damnarentur. Et hæc sunt occulta Dei iudicia.

S. Aug. *Ad hæc aduertendum iuxta Augustinum, quòd licet vnusquisque possit ex se solo damnari, si velit, quia sola sua voluntate peccat; & vnicatam in infantibus in Adamo volente se suosque perdere, quàm adultis sponte & liberè peccantibus, causa damnationis sit peccatum voluntarium: tamen non ita si vult, sua sola voluntate saluatur: sed decies inculcat Augustinus iuxta vetus & nouum testamentum:* Paratur voluntas à Domino, dicente, faciam vt in iustificationibus meis ambuletis. Deus est enim qui operatur in nobis & velle & operari. Et qui cœpit in nobis bonum opus, ipse perficiet. Et non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei. Et cuius vult miseretur: cui nemo potest dicere, quare sic facis? Numquid est iniquitas apud Deum? Quoniam non volens iniquitatem tu es.

S. Aug. *Accipe lector Augustinum rursum iustum æquè ac omnipotens Dei velle in omnibus prædicantem Enchir. cap. 95. 96. & 97.* Tunc, inquit, in clarissima luce sapientiæ videbitur quod nunc piorum fides habet antequam manifesta cognitione videatur, quàm certa & immutabilis, & efficacissima sit voluntas Dei: quàm multa possit, & non velit: nihil autem velit, quod non possit: quamque sit verum quod in Psalm. 113. canitur: Deus autem noster in cælo sursum, in cælo & in terra omnia quæcumque voluit fecit; quod vtique non est verum, si aliqua voluit, & non fecit: & quod est indignius, voluntas hominis impediuit. Non ergo fit aliquid, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo vt fiat, vel ipse faciendo. Nec dubitandum est Deum facere benè, etiam sinendo fieri quæcumque fiunt malè. Non enim hoc nisi iusto iudicio sinit. Et profectò bonum est omne quod iustum. Quamuis ergo ea quæ mala sunt, in quantum mala sunt, non sint bona: tamen vt non solùm bona, sed etiam sint & mala, bonum est. (*Vt contraria iuxta se posita, magis elucescant.*) Nam nisi esset hoc bonum, vt essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotente bono. Cui proculdubiò quàm facile est quod vult facere, tam facile est, quod non vult esse, non sinere. HOC NISI CREDAMVS, PERICLITATVR IPSVM NOSTRÆ FIDEI CONFESSIONIS INITIVM, QVA NOS IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM CREDERE CONFITEMVR. Neq; enim veraciter ob aliud vocatur omnipotens, nisi quia quicquid vult potest, nec voluntate cuiuspiã creaturę voluntatis omnipotẽtis impeditur effectus. Quamobrem videndũ est quemadmodum fit de Deo dictum, quia & hoc Apostolus verissimè dixit, quia omnes homines vult saluos fieri. Cùm enim non omnes, sed multo plures non fiunt salui, videtur vtique non fieri quod Deus vult fieri, humana scilicet voluntate impediente voluntatem Dei. Quando enim quæritur causa, cur non omnes salui fiant, responderi solet, quia hoc ipsi nolunt. Quod quidem de paruulis dici non potest, quorum nondum est velle, seu nolle. Nam quod infantili motu faciunt, si eorum voluntati iudicaretur esse tribuendũ, quando baptizantur, cùm resistunt quantùm possunt, etiam nolentes saluos eos fieri diceremus. Sed apertius Dominus in Euangelio compellans impiam ciuitatem: Matth. 23. Quoties, inquit, volui colligere filios tuos, sicut gallina pullos suos, & noluisti? Tanquam Dei voluntas superata sit hominum voluntate, & infirmissimis nolendo impedientibus, non potuerit facere potentissimus quod volebat. Et vbi est illa omnipotentia, qua in cælo & in terra omnia quæcumq; voluit fecit, si colligere filios Ierusalem voluit, & non fecit? An potius & illa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, sed ea quoque nolente, filios eius collegit ipse quos voluit, (*& ipsum adhuc spirantem minarum & cædis Saulum ex nolente volentem facit.*) Quia in cælo & in terra, non quædam voluit & fecit, quædam verò voluit, & non fecit: sed omnia quæcumque voluit fecit. Quis porrò tam impiè desipiat, vt dicat Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, vbi voluerit, in bonum non posse conuertere? Sed cum facit, per misericordiã facit; cùm autem non facit: per iudiciũ non facit, quoniam cuius vult miseretur, quem vult indurat. *Nec est qui tanta Scriptura munitã authoritate S. P. Nostri Aug. doctrinam Catholicam possit abnuere. Maximè cùm Augustinus huius libri cap. 4. Sic Laurentio petenti sibi præscribi quid credendum, quid sperandum, quid amandum sit,* Aug. *Ita respondet:* Vis, inquit, tibi, vt scribis, librum à me fieri, quem Enchiridion, vt dicunt, habeas, & de tuis manibus non recedat, continens postulata, id est, quid sequendum maximè, quid propter diuersas principaliter hæreses, sit fugiendum: in quantum ratio pro religione contendat; vel quid in ratione, cùm fides sit sola, non conueniat: quid primum, quid vltimum teneatur? quæ totius definitionis summa sit, quod certum, propriumque fidei Catholicæ fundamentum. Hæc autem omnia quæ requiris, proculdubiò scies, diligenter sciendo, quid credi, quid sperari debeat, quid amari. Hęc enim maximè, imò verò sola religione sequenda sunt. His qui contradicit, aut omnino à Christi nomine alienus est, aut hæreticus. Hæc sunt defendenda ratione, quæ vel à sensibus corporis inchoata, vel ab intelligentia mentis inuenta. Quæ autem nec corporeo sensu experti sumus, nec mente assequi valuimus, aut valemus, eis sine vlla dubitatione credenda sunt testibus, à quibus ea quæ diuina vocari iam meruit Scriptura confecta est: qui ea siue per corpus, siue per animum, diuinitùs adiuti, vel videre, vel etiam præuidere potuerunt. *Ne ergo dicatur, Augustinum non esse regulam fidei, sed ipse nobis dicit quæ sit regula fidei, & inquirenti Laurentio quid sibi credendum sit, maximè vt à diuersis hæresibus sibi caueat, profectò non ei hæretica vel erronea, sed* CATHOLICA DOGMATA, DOCTOR CATHOLICVS *toto hoc libro præscripsit, & post exempla præmissa de Corozaim & Bethsaida, Tyro & Sydone, sicut & de infantibus quos iusto iudicio Deus volens iustè in massa perditionis relinquere, noluit vtique saluare, cùm possent salui esse, si vellet: aut succurrere baptismo infantibus, aut actuali gratia efficaci adultos conuertere, concludit.* Nisi esset hoc, bonum, vt essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotente bono: cui proculdubiò quàm facile est quod vult facere, tam facile est, quod non vult esse, non sinere. HOC NISI CREDAMVS, PERICLI-

RICLITATVR IPSVM NOSTRÆ FIDEI CONFESSIONIS INITIVM, QVA NOS IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM CREDERE CONFITEMVR.

Finem huic dissertationi ponet Augustinus ipse lib. de bono perseu. cap. 12. Aug. Neque, inquit, fato cogitur Deus illis infantibus subuenire, illis autem non subuenire, cùm sit vtrisque causa communis: aut res humanas in paruulis non diuinâ prouidentiâ, sed fortuitis agi casibus opinabimur; cùm rationales vel damnandæ, vel liberandæ sint animæ; quandoquidem nec passer cadit in terram sine voluntate Patris nostri qui in cælis est. *De quo & Tertullianus libr. de Resur.* Multis passeribus antistare nos Dominus pronuntiauit, nisi etiam phœnicibus nihil magnum. *Tum prosequitur Augustinus:* Aut parentum negligentiæ sic tribuendum est, quòd paruuli sine baptismo moriuntur, vt nihil ibi agant superna iudicia: tanquam ipsi qui hoc modo malè moriuntur, parentes sibi negligentes, voluntate propria, de quibus nascerentur, elegerint. Quid dicam, quod paruulus aliquando antequam illi per ministerium baptizantis succurri possit, expirat? Plerumque enim festinantibus parentibus, & paratis ministris, vt baptismus paruulo detur, Deo tamen nolente, nō datur, qui eum paruulum in hac vita non tenuit; vt daretur. Quid etiam, quod aliquando paruulis infidelium potuit, ne irent in perditionem, & filijs fidelium non potuit baptismate subueniri? Vbi certè ostenditur, quòd personarum apud Deum non sit acceptio: alioquin cultorum suorum potius, quàm inimicorum filios liberaret. *Nec est quod cruda nimis & seuera à criticis Augustini doctrina arguatur, in his maximè verbis, quibus dixit* vt paruulo baptismus detur, Deo tamen nolente, non dari. *Quod & bis iam inculcauerat in Ep. 107. ad Vitalem.*

Quomodo, inquit, dicitur omnes homines Aug. gratiam fuisse accepturos, si non illi quibus non donatur, eam sua voluntate respuerent, cùm multis non detur paruulis, & sine illa plerique moriantur, qui non habent contrariam voluntatem, & aliquando cupientibus festinantibusque parentibus, ministris quoque volentibus ac paratis, Deo nolente, non detur, cùm repente antequam detur, expirat, pro quo vt acciperet, currebatur? Vnde manifestum est, eos qui huic resistunt tam perspicuæ veritati, non intelligere omnino qua locutione sit dictum, quòd omnes homines vult Deus saluos fieri, cùm tam multi salui non fiant, non quia ipsi, sed quia Deus non vult, quod sine vlla caligine manifestatur in paruulis, &c. Videmus tam multos volentibus hominibus, sed Deo nolente saluos non fieri. *Quod quidem nisi verum & Catholicum esset, toties sanctissimus Doctor & Catholicissimus non inculcasset, maxime in præcitato libro de bono perseuerantiæ, qui vnus est ex duobus libris quos præ cæteris S. Hormisdas Pontifex Maximus in sua ad possessorem Epistola ita commendat, vt non priuatam alicuius Doctoris, sed totius Ecclesiæ Romanæ doctrinam in eis contineri exertè declaret: cuius hæc verba sunt teste S. Fulgentio infra plenius adducendo in Epistola Synodali ad Episcopos Africæ.* De arbitrio libero, & gratia Dei, quid Romana, hoc est CATHOLICA SEQVATVR ET SERVET ECCLESIA ex varijs libris B. Augustini, & maximè ad Prosperum & Hilarium, abundè potest agnosci, &c.

Secundò quod dixit Augustinus, Deo nolente, *nemo contradicet Paulo dicenti quòd siue misereatur,*

A *siue induret, siue ex eadem massa vas in contumeliam, siue aliud faciat in honorem, non est iniquitas apud Deum Rom. 9. Tertiò quæro an teneatur omnes, quid dico, vel vnum ex iustitia eruere de massa cùm omnes posset iustè in ea relinquere? Quartò an debeat æterno decreto, contraire! quo, præscita massa, & merito originalis peccati statuit plurimos ex iustitia reprobare? Quintò interr ogo an licet certū sit quòd omnibus & singulis sufficientissimum passionis Christi, & baptismi remedium præparauerit ex misericordia, illud omnibus & singulis teneatur efficienter applicare ex iustitia? Et si vtique vellet illud absolutè præstare, non faceret? Quid est ergo quod non facit, nisi quia vt ait Augusti-* B *nus absolute non vult? Et licet voluntate antecedenti velit, tamen ex consequenti & præscito peccato originali, vel actuali, maximi finalis impœnitentiæ, iusto decreto non vult. An quia ordinem causarum turbare non vult, & puerum necessitate dispositionis organorum moriturum, non vult per miraculum morti præripere, nec casum illum impedire? Sed quis nescit causarum secundarum ordinem, à prima pendere, quem quoties vult, & voluit centies millies in miraculis innumeris impedire, vt votis piorum annueret, & frequenter in rebus temporalibus longè minoris momenti, quàm sit salus æterna tot infantium qui sine baptismo moriuntur, cùm frequenter acciderit vt & supra causarum naturalium ordinem, & matrem & puerum moriturum, miraculosè seruet à morte, & quamplurimos tam infantes quàm adultos à mortuis excitauerit, & sus-* C *penso etiam definitiuo iudicio, quos saluare volebat, ad vitam reuocauit? Quid est hoc, nisi quod cuius vult miseretur, cuius vult non miseretur? Et in his omnibus non est iniquitas apud Deum. Nec error aut priuata doctrina circa hæc apud Augustinum. Quæro tandem, fato, an casibus, an causarum secundarum necessitati mors millium infantium, de quorum æterna salute agitur, minor fit Dei prouidentia, quam duorum passerū? an errat Ecclesia cùm Deo dicit,* Deus cuius nutibus vitæ nostræ momenta decurrunt, &c. Inclina Domine aurem tuam ad preces nostras quibus misericordiam tuā supplices deprecamur vt animam famuli tui quam de hoc sæculo migrare iussisti; &c. Breues dies hominis sunt, numerus mensium D eius apud te est, constituisti terminos eius qui præteriri non poterunt?

Accipite Augustinum sic de eadem circa infantes prouidentia fantem: Epist. 105. ad Sixtum paulò post medium. S. August. Cur, inquit, prouidentia Dei cui nostri capili numerati sunt, sine cuius voluntate non cadit passer in terram, quæ nec fato premitur, nec fortuitis casibus impeditur, nec vlla iniquitate corrumpitur, vt renascantur ad hæreditatem cœlestem, non consulit omnibus paruulis filiorum suorum, & nonnullis consulit etiam paruulis impiorum? Iste infans de fidelibus coniugatis ortus; lætitia parentum susceptus, matris vel nutricis somnolentia suffocatus, fit exterus *(exsors)* & expers suorum fidei; ille infans de sacrilego stupro nascitur, crudeli timore matris exponitur, alienorum misericordi pietate colligitur, eorum Chri- E stiana sollicitudine baptizatur, fit æterni consors & particeps regni. Ista cogitent, ista considerent: hinc audeant dicere Deum, vel acceptorem in sua gratia personarum, vel remuneratorem præcedentium meritorum. *Cui ergo tam diuersos exitus, nisi iustitiæ Dei circa reprobatos, & misericordiæ circa electos vijs inuestigabilibus imputabimus? Audite rursum Augustinum in eadem Epistol. post initium.* S. Aug.

Quod, inquit, personarum acceptorem Deum se credere existimant, si credant, quòd sine vllis præ-

cedentibus meritis, cuius vult miseretur, & quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit: parum attendunt, quod debita reddatur pœna damnato, indebita gratia liberato: vt nec ille se indignum queratur, nec dignum se iste glorietur: atque ibi potius acceptionem nullam fieri personarum, vbi vna eademque massa damnationis, & offensionis inuoluit: vt liberatus de non liberato discat, quòd etiam sibi supplicium conueniret, nisi gratia subueniret. Si autem gratia, vtique nullis meritis reddita, sed gratuitâ bonitate donata. Sed iniustum est, inquiunt, in vna eademque mala causa, hunc liberari, illum puniri. Nempe ergo iustum est vtrumque puniri. Quis hoc negauerit? Agamus ergo gratias Saluatori, dum nobis redditum non cernimus, quod in damnatione similium, etiam nobis debitum fuisse cognoscimus. Si enim vtrique liberarentur, lateret quid peccato per iustitiam debeatur: si nemo, quid gratia largiretur. Vt ergo in hac difficillima quæstione verbis potius vtamur Apostoli. Rom. 9. Volens Deus ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia vasa iræ quæ perfecta sunt in perditionem: & vt notas faceret diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ; cui non potest figmentum dicere, quare sic me fecisti? Cùm habeat potestatem ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam. Vbi, quia vniuersa ista massa meritò damnata est, contumeliam debitam reddit iustitia, honorem donat indebitum gratia: non meriti prærogatiuâ, non fati necessitate, non temeritate fortunæ, sed altitudine diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam non aperit, sed clausam miratur Apostolus, clamans Rom. 11. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit, aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Et libro de bono perseuerantiæ c. 13. Quid est quod morituro non baptizato subuenitur, ne sine baptismate moriatur, & baptizato casuro non subuenitur, vt ante moriatur? (*antequam scil. cadat in peccatum mortale, qui si mortuus fuisset, sicut ille qui raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, damnatus non fuisset*) nisi fortè illi adhuc absurditati auscultabimus, qua dicitur, nihil prodesse cuiquam mori antequam cadat, quia secundùm eos actus iudicabitur, quos eum præsciuit Deus acturum fuisse, si viueret. Hanc peruersitatem SANITATI FIDEI, tam vehementer aduersam, quis patienter audiat, quis ferat? Et tamen hoc dicere vrgentur, qui non fatentur gratiam Dei non secundùm merita nostra dari. Qui autem nolunt dicere, intuentes QVAM MANIFESTA FALSITATE, & tanta absurditate dicatur; non eis remanet cur dicant, QVOD IN PELAGIANIS DAMNAVIT, ET AB IPSO PELAGIO DAMNARI FECIT ECCLESIA, GRATIAM DEI, SECVNDVM MERITA NOSTRA NON DARI. Cùm videant alios paruulos non regeneratos, ad æternam mortem, alios autem regeneratos ad æternam vitam TOLLI DE HAC VITA: Ipsos quoque regeneratos, alios perseuerantes vsque in finem hinc ire: alios, QVOVSQVE DECIDANT, hic teneri: (*de quibus dixit tract. 45. in Io. stant casuri, non sunt oues:*) qui vtique non decidissent, si antequam laberentur, hinc issent: & rursus quosdam lapsos, quousque redeant, non exire de hac vita, qui vtique perirent, si antequam redirent, exirent.

Hæc est altitudo, sublimitas, & profundum sapientiæ & scientiæ Dei, à fine, ad finem fortiter attingentis, & suauiter omnia disponentis. Hæc incomprehensibilia iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius; qui omnia propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque (*quem non ipse, sed homo seipsum impium fecit,*) in diem malum. *Et concludit Augustinus:* Vnde satis dilucidè ostenditur, & inchoandi, & vsque in finem perseuerandi gratiam Dei, non secundùm merita nostra dari, sed donari secundùm secretissimam, eandemque iustissimam, beneficentissimam, sapientissimam voluntatem: quoniam quos prædestinauit, hos & vocauit; vocatione illa, de qua dictum est, sine pœnitentia sunt (*irretractabilia, immutabilia, in finem vsque perseuerantia*) sunt dona & vocatio Dei. Ad quam vocationem pertinere, nullus est homo ab hominibus certa asseueratione dicendus, nisi cùm de hoc sæculo exierit: In hac autem vita humana, quæ tentatio est super terram, qui videtur stare, videat ne cadat. Ideo quippe non perseueraturi, perseueraturis prouidentissimâ Dei voluntate miscentur, vt esse discamus non alta sapientes, sed humilibus consentientes; & cum timore & tremore nostram ipsorum salutem operemur. Deus est enim qui operatur in nobis, &c. Nos ergo volumus, sed Deus in nobis operatur & velle: Nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur & operari pro bona voluntate. Hoc nobis EXPEDIT, ET CREDERE, ET DICERE, HOC EST PIVM, HOC VERVM, vt sit humilis, & submissa confessio, & detur totum Deo (*tota gloria, de omnibus Deo, non quòd nihil operetur homo*) cogitantes credimus, cogitantes loquimur, cogitantes agimus quicquid agimus: quod autem attinet ad pietatis viam, & verum Dei cultum, non sumus idonei cogitare aliquid tanquam ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Non enim est in potestate nostra cor nostrum & nostræ cogitationes. *Tandem de bono perseuer. c. 18. sic concludit:* HOC SCIO, NEMINEM CONTRA ISTAM PRÆDESTINATIONEM, QVAM SECVNDVM SCRIPTVRAS SANCTAS DEFENDIMVS, NISI ERRANDO DISPVTARE POTVISSE. *Viderint, S. August. qui contra disputant, & aduersus eum etiam sultanter insurgunt.*

NEQVE VERO, *solus huius saluberrimæ doctrinæ author extitit Augustinus, sed qui eum præcessere, Cyprianus, Ambrosius, & Gregorius Nazianzenus; omnia Dei gratiæ, non vero liberi arbitrij merito, iuxta* FIDEM CATHOLICAM *retulerunt. Testes enim ipsos, & assertores suæ sententiæ adhibuit: Cyprianum quidem de prædestinat. Sanctorum, capite tertio, ex libr. eius ad Quirinum, capite quarto, à nobis præcitato, & rursum de bono perseuerantiæ, capite secundo & 19. Ambrosium autem, capite octauo. Vbi eum inducit libro de fuga sæculi, capite primo, sic cum psalte loquentem:* Declina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam, non enim in potestate nostra est cor nostrum, & cogitationes nostræ, quæ improuisè offusæ, mentem, animumque confundunt, atque aliò trahunt, quàm tu proposueris: ad sæcularia reuocant, mundana inferunt, voluptaria ingerunt, illecebrosa intexunt, ipsoque in tempore, quo eleuare mentem paramus, incerti inanibus cogitationibus ad terrena plerumque deijcimur.

Non itaque in hominum, sed in Dei est potestate, vt habeant homines potestatem filij Dei fieri. Ab ipso quippe accipiunt eam, qui dat cordi humano cogitationes pias, per quas habeant fidem, quæ operetur per dilectionem: ad quod bonum sumendum, & tenendum, & in eo perseueranter vsque ad finem proficiendum, non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est, in cuius est potestate cor nostrum, & cogitationes nostræ.

Etc. 19. retexens eumdem Ambrosium, & Cyprianum in oratione Dominica, qua non peteremus, quod in nostra esset potestate, alium profert Ambrosii locum ex eius Proëmio in Lucam in verba eius: Visum est mihi. Non enim, inquit, voluntate tantùm humana visum est, sed sicut placuit ei, qui in me loquitur Christus; qui vt id quod bonum est, nobis quoque videri bonum possit, operatur: quem enim miseratur, & vocat. Et ideo qui Christum sequitur, potest interrogatus cur esse voluerit Christianus, respondere, visum est mihi: quod cùm dicit, non negat Deo visum: à Deo enim præparatur voluntas hominum: vt enim Deus honorificetur à sancto, Dei gratia est. Itemque in eodem opere, hoc est in expositione eiusdem Euangelij, cùm ad illum venisset locum, vbi Dominum ad Ierusalem pergentem Samaritani recipere noluerunt: simul disce, inquit, quia recipere noluit non simplici mente conuersos. (*Cur autem conuersi non fuerint, subijcit rationem:*) Nam si voluisset, ex indeuotis, fecisset deuotos. Cur autem non receperint eum, Euangelista ipse monstrat, dicens: Luc. 9. Quia facies eius erat euntis in Ierusalem, discipuli autem recipi intra Samariam gestiebant. Sed Deus quos dignatur, vocat; & quem vult, Religiosum facit. Quid euidentius, QVIN IVSTIVS, à verbi Dei tractatoribus quærimus, si & ab ipsis quod IN SCRIPTVRIS CLARVM EST, audire delectat?

Ad faciem tamen euntis in Ierusalem, & auersionem à Samaritanis, ab Ambrosio relatam, plurimùm facit, quod ex eodem Ambrosio libr. 10. in Lucam cap. 96. retulit lib. de gratia Christi cap. 45. Ipsam, inquit, pœnitentiam, quam proculdubiò voluntas agit, Domini misericordia & adiutorio fieri vt agatur, in decimo eiusdem operis libro beatus dicit Ambrosius, ita loquens: bonæ lachrymæ, quæ culpam lauant: Denique quos Iesus respicit, plorant delictum. Negauit primò Petrus, & non fleuit; quia nō respexerat Dominus: negauit secundò, & non fleuit, quia adhuc non respexerat Dñs: negauit & tertiò, respexit Iesus, & amarissimè fleuit: legant isti Euangelium & videant Dominum Iesum tunc intus fuisse, cùm à Sacerdotum principibus audiretur; Apostolum verò Petrum foris, & deorsum in atrio cum seruis ad focum: nunc sedentem, nunc stantem, sicut veracissima, & concordissima Euangelistarum narratione monstratur. Vnde non potest dici, quòd corporalibus oculis eum Dominus visibiliter admonendo respexerit. Et ideo quod ibi scriptum est: respexit eum Dominus, intus actum est, in mente actum est, in voluntate actum est. Misericordià Dominus latenter subuenit, cor tetigit, memoriam reuocauit, interiore gratia sua visitauit Petrum, interioris hominis, vsque ad exteriores lachrymas mouit, & produxit affectum, &c. Item in eodem libro, idem sanctus Ambrosius: Nam si Petrus, inquit, lapsus est, qui dixit, etsi alij scandalizati fuerint, ego non scandalizabor: Quis alius iure de se præsumat? Denique Dauid, quia dixerat, ego dixi in mea abundantia, non mouebor in æternum: suam sibi iactantiam obfuisse profitetur, dicens, auertisti faciem tuam, & factus sum conturbatus. Audiat iste tantum virum docentem, imitetur credentem, cuius fidem doctrinamque laudauit. Audiat humiliter; imitetur fideliter, non de se pertinaciter præsumat, ne pereat. Quid eo pelago (*liberi arbitrij fiducia, præsumptione, superbia*) vult mergi Pelagius, vnde per petram liberatus est Petrus?

Pergit & lib. de bono perseuer. cap. 19. Sed his, inquit, duobus qui sufficere debuerunt, sanctum Gregorium (*Nazianzenum*,) addamus & tertium, qui & credere in Deum, & quod credimus, confiteri, Dei donum esse testatur. Dicite Trinitatem, inquit, vnius esse naturæ; & Deus vocem dari vobis à sancto Spiritu deprecabitur: id est rogabitur Deus, vt permittat vobis dari vocem, qua quod creditis, confiteri possitis. Dabit enim, certus sum: qui dedit quod primum est, dabit & quod secundum: qui dedit credere, dabit & confiteri. Isti tales, tantique Doctores, dicentes non esse aliquid, de quo tanquam de nostro, quod Deus nobis non dederit, glorientur. &c. Numquid quisquam eos dicturus est, ita confessos istam Dei gratiam, vt auderent negare eius præscientiam, quam non solùm docti, sed indocti etiam confitentur? Porrò si hæc ita Deum nouerant dare, vt non ignorarent eum daturum se esse præscisse, & quibus daturus esset, non potuisse nescire: Proculdubiò nouerant, prædestinationem, quam PER APOSTOLOS PRÆDICATAM, contra nouos hæreticos operosius diligentiusque defendimus.

Tandem ipsam prædestinationem hoc modo, id est Apostolico, & verbo & scripto prædicandam, firmiter docet ibidem, capite 20. Quamobrem, inquit, si & APOSTOLI, ET DOCTORES ECCLESIÆ QVI EIS SVCCESSERVNT EOSQVE IMITATI SVNT, vtrumque faciebant, id est, & Dei gratiam quæ non secundùm merita nostra datur, VERACITER PRÆDICABANT, & piam obedientiam præceptis salubribus instruebant: quid est quòd inuicta conclusi violentia VERITATIS, rectè se isti nostri dicere existimant: etsi VERVM EST, quod dicitur de prædestinatione beneficiorum Dei, non est tamen populis prædicandum? PRÆDICANDVM EST PRORSVS, vt qui habet aures audiendi audiat. Quis autem habet si non accepit ab illo qui ait; dabo eis cor cognoscendi me, & aures audientes? Certè qui non accipit, reijciat: dum tamen qui capit, sumat, & bibat: bibat, & viuat. Sicut enim prædicanda est pietas, vt ab eo, qui habet aures audiendi, Deus rectè colatur, prædicanda est pudicitia. &c. prædicanda est charitas, vt ab eo qui habet aures audiendi, Deus & proximus diligatur: (*vt enim Propheta dicat: Dominus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico:*) ita & prædicanda est ista præparatio beneficiorum Dei, vt qui habet aures audiendi, non in seipso, sed in Domino glorietur. *Et huc tota collimat Dei prædestinantis intentio,* qui omnia propter semetipsum operatus est, vt humiles spiritu saluet, *& omnes electi, nunc Ecclesia* vnanimes habitantes in domo, in templo cæli omnes dicant gloriam.

Quid hic referam Hieronymum, Prosperum, Fulgentium, CATHOLICAM PRORSVS *sancti Augustini de gratia sententiam conclamantes? Hieronymus quidem, cùm multa scripturæ testimonia in præclara illa contra Pelagium ad Ctesiphontem Epistola congessisset, & inter cætera:* Iniuriam tibi fieri putas, &

d.strui arbitrij libertatem, si ad Deum semper authorem recurras, si ex illius pendeas voluntate, & dicas: Oculi mei semper ad Dominum? &c. Si suo arbitrio regitur, vbi est auxilium Dei? Quomodo scribit Ieremias, non est in homine via eius, & à Domino gressus hominis diriguntur? &c. Sic philosophatur, & disputat: si nihil ago absque Dei auxilio, & per singula opera, eius est omne quod gessero, &c. liberum dedit arbitrium Deus, quod aliter liberum non erit, nisi fecero quod voluero. &c. Qui hæc dicit, quàm non excedit blasphemiam? Quæ hæreticorum venena non superat? Et ignorans scriptum; quid habes quod non accepisti? &c. Sciamus nos nihil esse, nisi quod donauit, in nobis ipse seruauerit, dicente Apostolo; non est volentis, &c. Velle & currere meum est: sed ipsum meum, sine Dei semper auxilio, non erit meum. Dicit enim idem Apostolus: Deus est qui operatur in nobis, & velle & perficere. Et Saluator in Euangelio: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Semper largitor, semperque donator est. Non mihi sufficit quod semel donauit, nisi semper donauerit: *Cùm inquam, multa alia in hanc rem contulisset vir tantus, tantusque apud omnes famæ, non blandiendo, sed veritati seruiendo, Augustino omnes Doctores in causâ maximè gratiæ longè superanti, hoc elogium inscripsit in fine libri tertij contra Pelagium.* Supersedendom, inquit, huic labori censeo, ne dicatur mihi illud Horatij; in Syluam ne ligna feras. Aut enim eadem dicemus ex superfluo, aut si noua voluerimus dicere, A CLARISSIMO INGENIO OCCVPATA SVNT MELIORA. *Et Epist. 30. ad August.* Mihi decretum est te amare, & suspicere, colere & mirari, tuaque dicta, quasi mea defendere.

Et Epist. 25. ad eundem. Contra flantes ventos ARDORE FIDEI PERSTITISTI. &c. Macte virtute, in orbe celebraris. CATHOLICI TE CONDITOREM ANTIQVÆ RVRSVM FIDEI VENERANTVR. *Agnoscis, nempe Augustinum, antiquam hoc est, Apostolicam fidem, maximè in causa gratiæ, aduersus Pelagianos, ex Scripturis sacris & Apostolicis, quasi denuo condere, & rescribere. S. Prosper in Epistola ad Ruffinum, sic pulsat obtrectatores Augustini, vt in eos quoque qui hodie in eum insurgunt torqueri possint:* Nouerunt non solùm ROMANAM AFRICANAMQVE ECCLESIAM, sed & per omnes mundi partes, vniuersos promissionis filios, CVM DOCTRINA HVIVS VIRI, SICVT IN TOTA FIDE, ITA IN GRATIÆ CONFESSIONE CONGRVERE. *Tum in calce Epistolæ sic Ruffinum hortatur:* Te autem dilectissime, & venerande mihi frater, si VERE de his quæstionibus instrui desideras, sicut desiderare te conuenit, ipsis B. Augustini disputationibus cognoscendis impende curam, vt in confitenda Dei gratia. DEFÆCATISSIMAM, AC SALVBERRIMAM EVANGELICÆ APOSTOLICÆQVE DOCTRINÆ, intelligentiam consequaris. *Et in libro contra collatorem:* Gratiam, inquit, Dei qua Christiani sumus, QVIDAM DICERE AVDENT, à sanctæ memoriæ Augustino Episcopo NON RECTE esse defensam. Viginti amplius annis contra inimicos gratiæ DEI, CATHOLICA ACIES, HVIVS VIRI DVCTV PVGNAT ET VINCIT. *Et ibid. cap. 41.* Sanctæ memoriæ, inquit, Papa Bonifacius primus, cùm esset doctissimus, tamen aduersus libros Pelagianorum beati Augustini RESPONSA POSCEBAT.

Sanctus Fulgentius Eremitici nostri fulgidum Sydus Ordinis, & meritissimus in omnibus S. P. Augustini discipulus, Ruspensis Episcopus, libr. 2. de veritate prædestinatus. c. 18. vbi inter cætera, doctrinam eius de gratia Catholicam, & Apostolicam planè pronuntiat. Hæc, inquit, CATHOLICORVM PATRVM APOSTOLICIS INSTITVTIONIBVS TRADITA PERMANET IN ECCLESIIS SINE ALIQVA DVBITATIONE DOCTRINA, &c. IN QVA B. AVGVSTINVS INDVTVS VIRTVTE EX ALTO, ABVNDANTIVS OMNIBVS LABORAVIT, & PROINDE MEMORATVS DEI PONTIFEX TVRRIM FORTITVDINIS IPSAM GRATIAM TENENS, EXINDE CVNCTA HOSTILIVM MACHINAMENTA TELORVM CÆLESTIS IVVAMINIS VIRTVTE confringens, non solùm ipse de hoste victoriam referens triumphauit, quin etiam posteris certandi & vincendi ordinem; I QVANDO VICTA PRAVITAS RECIDVO AVSV INIANDVM CAPVT ERIGERE NITERETVR, ostendit. SENSVM QVIPPE CHRISTI HABENS, tam gratiæ Dei, quam humani arbitrij officia discreuit, & merita, semper diuinis humana subijciens, ET VERACITER DOCENS, diuinitus homini, & gratuitò iustificationis donum, & bonæ voluntatis exordium, & plenum tribui glorificationis effectum. HVNC LEGAT OMNIS QVI SALVTEM ÆTERNAM ADIPISCI DESIDERAT, Humiliter orans misericordię Dominũ, vt eumdem spiritum intelligentiæ legens accipiat, quem ille accepit, vt scriberet: & eandem illuminationis gratiam adipiscatur, vt discat, quam ille adeptus est vt doceret.

CATHOLICAM AVTEM, ET DE FIDE TSNSNDAM EIVS DE GRATIA, LIBERD ARBITRIO, ET PRÆDESTINATIONE DOCTRINAM, *libro de fide ad Petrum sic docet capitulo* 22. Firmissimè tene & nullatenus dubites, primos homines, id est Ada, & mulierem eius, bonos & rectos, & sine peccato creatos esse cum libero arbitrio, quo possent, si vellent humili & bona voluntate seruire atque obedire: quo arbitrio etiam possent, si vellent, propria voluntate peccare; eosq; non necessitate, sed propria volũtate peccasse: illoq; peccato SIC IN DETERIVS MVTATAM HVMANAM NATVRAM, vt non solùm in ipsis primis hominibus per peccatum mors obtineret regnum, sed etiam in omnes homines transiret PECCATI MORTISQVE DOMINIVM. *Capitulo autẽ 28.* Firmissimè tene & nullatenus dubites, neminem hic posse hominum pœnitentiam agere, nisi quem Deus illuminauerit, & gratuita sua miseratione conuertit. *Et cap. 29.* Firmissimè tene, &c. posse quidem hominem; quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas, vel aduersitas, verba sanctæ legis & Euangelij, siue legere, siue ex ore cuiusquam prædicatoris audire: SED DIVINIS MANDATIS OBEDIRE NEMINEM POSSE, nisi quem Deus gratia sua præuenerit: vt quod audit corpore, corde etiam percipiat, & accepta diuinitus bona voluntate, atque virtute, mandata Dei FACERE, ET VELIT, ET POSSIT, &c. Deus est enim qui etiam operatur in nobis, & velle, & perficere pro bona voluntate. *Et cap. 30.* Firmissimè tene, &c. Deo incommutabili non solùm præterita, & præsentia, sed etiam futura omnia incommutabiliter esse notissima, cui dicitur. Deus qui occultorum es cognitor, qui scis omnia antequam fiant. *Et cap. 31.* Firmissimè tene, &c. Trinitatem Deum incommutabilem, rerum omnium atque operum, tam suorum, quàm humanorum certissimum cognitorem, ante omnia sæcula scire quibus esset

per fidem gratiam largiturus, sine qua nemo potest ex initio mundi vsque in finem, à reatu peccati, tam originalis, quàm actualis absolui. Quos enim Deus præsciuit, & prædestinauit, &c. *Et cap. 32.* Firmissimè tene, &c. Omnes quos vasa misericordiæ GRATVITA BONITATE Deus fecit, ante constitutionem mundi, in adoptionem filiorum Dei PRÆDESTINATOS A DEO: neque perire posse aliquem eorum quos Deus prædestinauit ad regnum cælorum: nec quenquam eorum quos non prædestinauit ad vitam, vlla posse ratione saluari. (*Possunt tamen & electi gratiæ dissentire si velint; & reprobi possunt eidem oblata Deo voluntatem præparante, consentire si velint.*) Prædestinatio enim illa GRATVITÆ DONATIONIS EST PRÆPARATIO. qua nos Apostolus Ephes. 1. ait prædestinatos in adoptionem filiorum Dei per Iesum Christum.

Hæc autem omnia indubiè, ET CERTISSIMA FIDE TENENDA *sic concludit:* Hæc, inquit, quadraginta capitula, AD REGVLAM VERÆ FIDEI FIRMITER PERTINENTIA, fideliter crede, fortiter tene, veraciter, patienterque defende; & si quem contraria his dogmatizare cognoueris, TANQVAM PESTEM FVGE, ET TANQVAM HÆRETICVM ABIICE. Ita enim illa QVÆ POSVIMVS, FIDEI CATHOLICÆ CONGRVVNT, VT SI QVIS NON SOLVM OMNIBVS, SED ETIAM SINGVLIS VOCIFERIT CONTRARIIS, in eo quod singulis eorum CONTVMACITER REPVGNAT, ET HIS CONTRARIA DOCERE NON DVBITAT, HÆRETICVS, ET CHRISTIANÆ FIDEI INIMICVS, ATQVE EX HOC OMNIBVS CATHOLICIS ANATHEMATIZANDVS APPAREAT.

Præterea breuitatis gratiâ, probatissimos Doctores, & Patres doctrinæ August. Catholicæ subscribentes, vt probatissimos ex societate Iesu classicos authores breuiter referam, Suarem, & Vasquem. hunc quidem disputatione 89. capite primo, in primam partem sancti Thomæ vbi ingenue fatetur Augustinum in hac maxime causa velut Solem cæteris omnibus prælucere. Multò, inquit, melius nobis est cum Augustino, quàm cum aliis sentire, qui, vt dixi, in materia de gratia, & de prædestinatione, inter cæteros Ecclesiæ Patres, non aliter quàm Sol inter cætera minora sydera præfulget. *Et ibidem cap. 4.* Tametsi, inquit, aliorum Patrum authoritas in omni controuersia magni ponderis apud omnes esse debeat; in hac tamen de qua nunc agitur, vnus pro multis erit mihi semper Augustinus. *Et disputat. 91. capite nono, illum Patribus Græcis in difficilis huius quæstionis explicatione præposuit, licet aliter senserint quàm postea docuit Augustinus.* Res, inquit, admodum subtilis, & difficilis erat ad explicandum, donec Augustinus ingenij sui fœlicitate, vt multa alia, eam nobis explicauit. *Et rursum ibidem:* Quid mirum, inquit, si Patres Græci, qui cum Pelagio parum disputauerant, non tam exactè de gratia senserint, sicut Augustinus, qui longo tempore bellum cum Pelagio eiusque reliquiis fœlicissimè sustinuit.

Suares autem Prol. 6. capite sexto, de gratia: Apostolica, inquit, sedes, sancti Augustini doctrinam de gratia in his quæ ad dogmata pertinent, suam effecit, ac probauit. *Tum refert verba Ioannis 2. Papæ dicentis:* Sancti Augustini doctrinam secundum prædecessorum meorum statuta, Romana sequitur, & seruat Ecclesia. *Et subiicit:* Hæc maximè habere locum in doctrina quam Augustinus de gratia tradidit: nam illius ductum & iudicium secuta Romana Ecclesia, inimicos gratiæ Christi prorsus euertit, ac de illis triumphauit, &c. Vlterius addimus, quidquid in hac materia Augustinus vt certum affirmat, & ad dogmata fidei pertinens, à quolibet prudente & erudito Theologo esse tenendum ac defendendum, etiamsi non certo constet expressè ab Ecclesia definitum, virtute est ab Ecclesia probatum, &c. Magna esset temeritas priuati doctoris, qui Augustino aliquid de gratia Dei, tanquam Orthodoxum docenti contradicere sudaret; præsertim cùm tot annis, tanta sapientia, tanto ingenio, tanta diligentia & instantia, & quod caput est, tot Dei donis, & auxiliis præditus, pro diuina gratia tuenda, & explicanda laborauerit. Nihil tam admirandum & suspiciendum Ecclesiæ reddidit Augustinum quam doctrina de gratia.

Quatuor Cardinalium testimonia profero. Ac primo quidem Cardinalis Bellarmini, libro 2. de libero arbitrio capite 11. Gelasius, inquit, in Concilio septuaginta Episcoporum, non solùm PROBAVIT OMNIA SCRIPTA S. AVGVSTINI, & Sancti Prosperi, sed etiam contra damnauit libellos Ioannis Cassiani, & Fausti Rhegiensis, cùm tamen non ignoraret potissimam contentionem inter Prosperum, & Cassianum, ac deinde inter Fulgentium & Faustum, de scriptis sancti Augustini de prædestinatione Sanctorum, & de dono perseuerantiæ fuisse. Itaque SEDES APOSTOLICA, non tantùm semel, sed etiam secundò, & tertiò aduersus Pelagianorum reliquias, pro defensoribus gratiæ, & prædestinationis, sententiam tulit: vt iam hæc sententia, non quorumuis Doctorum, sed FIDES ECCLESIÆ CATHOLICÆ, dici debeat.

E. Cardinalis Baronius in Appendice tomi 10: notat Patribus Concilij 2. Arausicani aduersus hostes gratiæ Dei, & defensores liberi arbitrij pugnaturis: Nullo potentiori modo id facere visum esse, quàm AVTHORITATI SACRO-SANCTÆ APOSTOLICÆ SEDIS INNITI, cui obniti vel minimum illicitum esse scirent. Recitant igitur capita in Gallias ab ipso Romano Pontifice missa, numero 24. profitentes ea cuncta haud recentem esse Ecclesiæ doctrinam, sed antiquorum Patrum definitionem, eandemque, vt audisti, Apostolicæ Sedis authoritate firmatam, quæ, vt suis locis superius declaratum est, S. AVGVSTINI SE PROFESSA EST, DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO PROBARE SENTENTIAM, nihil igitur præterea NOVITAS sibi vendicet, & præsumptio humana præsumat.

E. Cardinalis quoque Peronius, in suo contra Iacobum Britanniæ Regem doctissimo opere, libro primo, capite 12. Augustinum vocat maximum post Apostolos prædestinationis doctorem: OS, ET LINGVAM VETERIS ECCLESIÆ, quantum ad illam de gratia Dei doctrinam spectat.

Addam & Eminentissimum Cardinalem de Berulle, institutorem & primum Generalem Congregationis Oratorij, De quo Germanus Habert Abbas de Cerisy, libro tertio, vita eius, capite 12. Post Scripturam, inquit, sacram, sancti Augustini libros longè cæteris omnibus, Patrum, & Doctorum scriptis præferre solebat, ob præcellens eius acumen ingenij, singularemque doctrinam. Quem idcirco magnificè extollebat, quòd DOCTOR, ET DEFENSOR GRATIÆ IESV CHRISTI, ET QVODAMMODO DEI, CONTRA HOMINEM PROTE-

ctor extitisset: IS UENVM, QVI GLORIAM CREATORIS PERFECTE SVPRA DILECTIONEM ET RVINAS CREATVRÆ EXTVLISSET. Præcepit etiam suis, vt per totam octauam festi eius, in Ecclesijs Congregationis perpetuis temporibus, commemoratio fieret. Frequenter etiam in laudes eius erumpens: Videte, inquit, & stupete singularis & humanitus incompatibilia Dei in sanctum Augustinum gratiæ priuilegia: mira est & rara cæteris, huic assidua confœderatio sublimis & excelsæ eum profundissima humilitate scientiæ: præ cunctis speculatiuus est, & simul præ omnibus affectiuus; & cùm in alijs plerumque doctoribus, sola inueniatur scientia, in hoc quoddam reperitur sapientiæ sal, & condimentum, seu sapida scientia, quam suis scriptis aspergit, & legentis animum intus afficit. Adeout priuilegio non communi, sensum veritatis ab legentis intellectu, in cor sapientis admirabili suauitate traijciat. Dicere tandem familiaribus suis consueuerat, inter alia cordis sui anxia, dolere se plurimum, tempus sibi deesse, quo assiduè cum lectione Augustini versari posset.

Hunc sat eruditissimi quique & celeberrimi Congregationis Oratorij in Gallia filij, sequuti, & verbo & scripto, in libris & pulpitis etiamnum S. Patris Augustini doctrina palam zelatores & defensores existunt. Prætereo, ne sim repetitionibus onerosus, Concilia Africana, Milcuit. & Carthag. quibus hæresis Pelagiana detruncata est, Augustini gladio triumphantis; quorum omnium linguam, & ingenium fuisse testatus est *Sanctus Prosper Carmine de ingratis.*

Concilium Arausicanum, quod totum pro defensione gratiæ institutum est, omnes suos Canones ex libris Augustini, & verbis ipsius expressissimis deprompsit; & easdem Scriptura supra à nobis relatas authoritates. In Proëmio sic habetur. Peruenit ad nos esse aliquos, qui de gratia & libero arbitrio minus cautè, & non secundùm fidei Catholicæ Regulam sentire velint. Vnde & nobis secundùm authoritatem & admonitionem sedis Apostolicæ, iustum & rationabile visum est; vt pauca capitula AB APOSTOLICA NOBIS SEDE TRANSMISSA, quæ ab antiquis Patribus, de certis Scripturarum voluminibus, in hac præcipuè causa collata sunt, ad docendos eos qui ALITER QVAM OPORTET SENTIVNT, ab omnibus obseruanda proferre, & manibus nostris subscribere deberemus. *Quid hic referam Concil. quintum Generale S. P. Augustini doctrina subscribeas:* Sequimur per omnia sanctum Augustinum, & suscipimus omnia quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum exposuit. *Et octaua Synodus Toletana capite secundo.* Augustinus vir sanctissimus vestigationis acumine cautus, inueniendi arte præcipuus, disserendi copiâ profluus, eloquentiæ flore venustus sapientiæ fructu fœcundus. *Concil Florentinum:* Sed nunc, inquit, Sanctorum Doctorum authoritates in medium afferamus, ac in primis Augustini illustrissimi Latinorum Doctoris, quem quinta Synodus consecrauit. *Concil. tandem Trident. suos Canones de gratia, libertate, prædestinatione, &c. Sicut & antiqua Concilia ex limpidis prompsit fontibus August.*

Supremam manum huic Apologetico pro CATHOLICA S. AVGVSTINI DOCTRINA, *Summi S. R. Ecclesiæ Pontifices imponent, quorum authoritate munita Concilia, & probata Patrum scripta, robur inuiolabile, & fidē apud omnes verè Catholicos obtinent.*

Extant apud Augustinum tres Innocentij 1. Pontificis Epistol. 91. 93. & 95. Aduersus Pelagianam hæresim, quæ respondens in nonagesima tertia, Epistola à Patribus Milenitani Concilij Augustini genio conscripta: Multifarijs, inquit, ad destruendum tale Magisterium (*dogma Pelagij*) vti possemus exemplis, nisi sciremus sanctitatem vestram AD PLENVM SCRIPTVRAS OMNES CALLERE DIVINAS; præsertim cum vestra relatio tantis ac talibus testimonijs sit referta, vt his solis valeat præsens dogma rescindi, opusque non esse reconditis, cùm ex ijs quę facilè vobis occurrentia posuistis, NEC AVDEANT OBVIARE, NEC POSSINT. Ergo Dei gratiam conantur auferre, quam necesse est etiam restitutâ nobis status pristini libertate, (*reatu culpa soluto, & deleto peccato originali, fomite remanente*) quæramus: quippe nec aliàs diaboli machinas, nisi eadem possumus iuuante vitare, &c. Quare Pelagium, Celestiumque Ecclesiastica communione priuari Apostolici vigoris authoritate censemus. *Consule præcitata Innoc. 1. verba, in Epistolis ad Concilium Carthag. & Numidia.*

Celestinus primus, in Epistola ad Episcopos Galliæ, contra Presbyteros Massilienses: Augustinum, inquit, sanctæ recordationis virum, pro vita sua, atque meritis, in nostra communione semper habuimus, nec vnquam hunc sinistræ suspicionis saltem rumor aspersit: quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, vt inter MAGISTROS OPTIMOS, etiam à meis semper decessoribus haberetur. Benè ergo de eo omnes in cōmune senserunt, vtpote qui VBIQVE CVNCTIS ET AMORI FVERIT, ET HONORI. *Hæc habet c. 2. præmiserat in primo:* In talibus causis non caret suspicione taciturnitas, quia occurreret veritas, si falsitas displiceret. Meritò namque causa nos respicit, si cum silentio faueamus errori. Ergo corripiantur huiusmodi, non sit his liberum habere pro voluntate sermonem, desinat, si ita res sunt (*quas Prosper, & Hilarius de Massiliensibus in doctrinam S. Augustini insultantibus scripserant*) INCESSERE NOVITAS VETVSTATEM, DESINAT ECCLESIARVM QVIETEM INQVIETVDO TVRBARE. Conantur sæpè naufragio mergere, quos intra portum stantes statio facit fida securos.

Hormisdas à S. Fulgentio citatus in Epistola sua Synodali ad Episcopos Africæ: Præ omnibus, inquit, studium gerite libros sancti Augustini quos ad Prosperum, & Hilarium scripsit, memoratis fratribus legendos ingerere, quorum mentionem B. Memoriæ Hormisda Sedis Apostolicæ gloriosus Antistes, in Epistola quam consulenti se Sancto fratri consacerdotiq; nostro Possessori rescripsit, cum magno præconio CATHOLICÆ LAVDIS inseruit, cuius hæc verba sunt. De arbitrio libero, & gratia Dei, quid ROMANA, hoc est CATHOLICA sequatur & seruet Ecclesia, licet in varijs libris beati Augustini, & maximè ad Prosperum & Hilarium, abundè possit agnosci, tamen & in scriniis Ecclesiasticis, expressa capitula continentur.

Felix quartus contra Semipelagianos capitula scripsit ex Augustino excerpta, quæ misit in Galliam: cuius instantiâ Concilium Arausicanum habitum, & illo mortuo à Bonifacio secundo eius successore probatum est, damnatique Semipelagiani, potissimè quòd Antiquis Patribus, & specialiter Augustino aduersarentur, vt patet ex Epistola Bonifacij 2. edita à Sirmundo inter Concilia Galliæ.

Ioannes 2. libro de duabus nat. in Christo, contra Eutych. Sanctus, inquit, Augustinus, cuius doctrinam secundùm prædecessorum meorum statuta, Romana sequitur, & seruat Ecclesia.

Sanctus Gregorius Magnus, in omnibus his argumentis vestigia relegens August. lib. 8. Ep. 37. ad Innocentium Africæ Præfectum, sic eum supra se extollit, dicens : Si delitioso cupitis pabulo saginari, beati Augustini opuscula legite : & ad comparationem siliginis illius, nostrum furfurem ne quæratis.

Martini 5. sermonem translationis S. Monicæ, cuius Autographum in Archiuio nostro Romano seruatur, vide in præfatione generali. Nec humiliori commendatione prosecutus est & tutatus incorruptam sanctissimi Patris nostri doctrinam Clemens 8. qui in Congregatione de auxiliis inter alia præfatus est: Sanctus Augustinus nihil videtur prætermisisse eorum quæ ad præsentes controuersias dirimendas pertinent : quandoquidem si agatur de necessitate gratiæ, eam describit; dicens : Necesse esse vt nos præueniat, comitetur, & sequatur. Si de vi, asserit vires efficacissimas præbere voluntati. Si de effectu, testatur facere de nolente volentem. Si de modo, asserit Deum id facere omnipotentissima facilitate. Denique sic dissoluit obiectiones, vt doceat liberum arbitrium non tantùm benè cum illa gratia quam defendit cohærere, sed etiam fieri liberius, quando ab illa fuerit liberatum. Vnde cùm multi Pontifices prædecessores nostri doctrinæ sancti Augustini de gratia, tam acres fuerint assertores ac vindices, vt quasi HÆREDITARIO IVRE EAM IN ECCLESIA relinqui voluerint : ÆQVVM NON EST, VT PATIAR ILLAM HAC QVASI HÆREDITATE PRIVARI, &c. Ita inquirendæ & indagandæ veritati operam nauetis, vt à vero sensu scripturarum, & A DEFÆCATA S. AVGVSTINI DOCTRINA, QVAM ET ECCLESIÆ DOCTRINAM ESSE NEMO VESTRVM IGNORAT, &c. Et à vetustissimis illis & sanctissimis viris, Hieronymo, Ambrosio, Prospero & alijs, qui nullis vigilijs, aut labori parcentes aduersus Pelagianos constantissimè dimicarunt, eorum artes discusserunt, venenum retexerunt, falsos sensus aperuerunt, & argumentationes omnes dissoluerunt, &c. Non discedatis.

Nec degener Innocentius X. pluries vt constat ex variis oratoris Regij literis, & etiam indignissimo mihi à maxima authoritatis & fidei Viro à me super Summi Pontificis de doctrina S. P. N. Augustini sensu consulto rescriptis, pluries memoratus fælicis recordationis Pontifex, viua vocis oraculo declarauit Constitutione sua quinque propositiones meritissimè condemnante, nullam omnino fieri velle inuiolabili S. Augustini doctrinæ iniuriam, aut tantillum eius authoritati detrahi se esse passurum, etiam contracto aduersus interrogantes supercilio, & elata fortiter voce, non sine iusta bile contestatus.

Et quidem grande piaculum foret, aliter de sanctissimo Domino Nostro Papa Alexandro 7. suspicari, cùm & S. Augustini Iconem diu noctuque pectori affixam gerat, & pietatis eius, & doctrinæ se probet zelantissimum amatorem.

An Eucharistia veritatem, & realem Christi corporis & sanguinis in ea præsentiam excluserit Augustinus, figuram eam, aut significationem eius esse scribens, cum Tertulliano?

TErtulliano pariter & Augustino abutuntur hæretici sacramentarij, veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia contineri negantes, quòd vterque carnem nihil prodesse, & spiritum viuificare, *post Dominum scripserit; & pluries Eucharistiam signum, figuram, vel imaginem corporis Christi asseruerit, quasi veritatem eius, & substantiam excluserit. Tertullianus quidem de Resur. cap. 37.* Etsi carnem ait, nihil prodesse, ex materia dicti dirigendus est sensus. Nam quia durum & intolerabilem existimauerunt sermonem eius, quasi verè carnem suam illis edendam determinasset ; (*hic exultat hæreticus, non intelligens, Tertullianum non excludere realitatem traiectionis corporis Christi per os in stomachum, de qua tam expressè eodem lib. c. 8. dixerat, caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur: sed verè, id est carnaliter, & cum dissectione, & laniatione carnis Christi dentibus facta, sicut Capharnaitæ intelligebant, non sumi corpus Christi*) vt in spiritum disponeret statum salutis, præmisit: spiritus est qui viuificat. Atque ita subiunxit, caro nihil prodest, ad viuificandum scilicet, &c. Itaque Sermonem constituens viuificatorem, quia spiritus & vita Sermo, eundem etiam carnem suam dixit; quia & Sermo caro erat factus; proinde in causam vitæ appetendus, & deuorandus auditu, & ruminandus intellectu, & fide digerendus.

Mens itaque Tertulliani ponderanda est, qui cùm ageret de Resurrectione carnis nostræ per Christum Verbum incarnatum facienda, sic concludit, vt probet nec carnem Christi quidquam ad propriam resurrectionem, sine Verbo cui vnita erat, profuisse. Ostendens, inquit, quid prosit, & quid non prosit; pariter illuminauit, quid cui prosit : Spiritum scilicet carni mortificatæ viuificatorem. Veniet enim hora, inquit. Io. 5. 25. cùm mortui audient vocem filij Dei ; & qui audierint, viuent. Quid mortuum, nisi caro ? & quid vox Dei nisi Sermo ? & quid Sermo, nisi spiritus ? (*Deus enim spiritus est, Io. 4.*) Meritò carnem resuscitaturus, quod factus est ipse, & ex morte, quam passus est ipse, & ex sepulchro, quò illatus est ipse.

Augustinus pariter tract. 27. in Io. 6. Illi, inquit, putabant eum erógaturum corpus suum (*diuisurum per partes*) ille autem dixit se ascensurum in cælum, vtique integrum. Cùm videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius ; certè vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis, erogat corpus suum. Certè vel tunc intelligetis, quia gratia eius (*corpus in Eucharistia contentum, quod est bona & perfecta gratia,*) non consumitur morsibus, &c. Quid est ergo quod adiungit, spiritus est qui viuificat, caro non prodest quidquam ? Dicamus ei, patitur enim nos non contradicentes, sed nosse cupientes. O Domine, magister bone, quomodo caro non prodest quidquam, cùm tu dixeris : nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam in se ? An vita non prodest quicquam ? Et propter quid sumus, quod sumus, nisi vt habeamus vitam æternam, quam tua carne promittis? Quid est ergo, non prodest quicquam ? Caro non prodest quicquam ; sed quomodo illi intellexerunt : carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur (*integra & viua manens,*) proinde sic dictum ; caro non prodest quicquam, quomodo dictum est. 1. Cor. 8. scientia inflat. Iam ergo debemus odisse scientiam ? Absit. Et quid est, scientia inflat ? Sola, sine charitate. Ideo adiunxit, charitas verò ædificat. Adde ergo scientiæ charitatem, & vtilis erit scien-

9. ad leg. Iul. de Adult. & l. 8. C. quemodo & quando. Sic & ipse Tertullianus 4. cont. Marc. c. 22. dicit Patrem in transfiguratione, repræsentasse filium suum, id est præsentem ostendisse, dicendo : Hic est filius meus dilectus. *Et lib. de Resurrect. capite decimo septimo, dicit carnem nostram repræsentandam esse in iudicio.*

Augustinum nunc de signo & figura corporis Christi scribentem varijs locis excutiamus. Tomo sexto, libro cont. Adimantum Manichæi discipulum, capite 12. vbi ex Deuteron. 12. 23. Ne sanguinem comedas : sanguis enim eorum pro anima est: *Vbi Sept. Hebr. & Chald. expressius & vrgentius :* Quia sanguis eius, anima est, *id est pecoris.* Ex eo, inquit, quod scriptum est, sanguinem pecoris animam eius esse, præter id quod supra dixi non ad me pertinere quid agatur de pecoris anima, possum etiam interpretari præceptum illud in signo esse positum. Non enim Dominus dubitauit dicere : Hoc est corpus meum, cùm signum daret corporis sui. (S. Aug.)

Vbi per signum intelligit accidentia panis & vini, quæ licet vere non sint corpus & sanguis Christi, sed accidentia tantummodo, vere tamen continent substantiam corporis & sanguinis eius. Sicut enim sanguis pecorum, anima dicta est, vt vidimus, quia ipse est signum animæ non absentis, sed præsentis, sic accidentia panis & vini consecrati, dicuntur corpus & sanguis Christi, quia signa sunt eius, non quidem absentis, sed realiter præsentis. Ita enim l. 3. in Eptateuchum quæst. 57. in Leu. 17. Quid est, inquit, quod prohibens edendum sanguinem, dicit, anima omnis carnis sanguis eius est, &c. An quia tale aliquid est in sanguine, quia per ipsum maximè in hac carne viuitur, qui in omnibus venis, & corporis iunctura diffunditur; ipsam vitam corporis vocauit animam, non vitam quæ migrat ex corpore, sed quæ morte finitur, &c. Vita itaque ista temporalis, maximè sanguine continetur in corpore. (S. Aug.)

Vnde vides vt dixit ex Scriptura sanguinem esse animam, id est vitam, quia signum est animæ, hoc est vitæ, quam vere continet in corpore: sic panis & vini species dicuntur corpus & sanguis Christi, quia signa sunt eorum repræsentatiua, quæ verè & realiter continent. Vinum enim separatim à pane, & panis seorsim à vino consecrata figurant, repræsentant, & significant in quotidiano & iugi sacrificio incruento, semel oblatum cruentum in crucis ara Christi sacrificium. Sicut enim Christus pridie quam pateretur accepto primum pane, deinde separatim calice, diuino sermone, qui ex Paulo viuus est & efficax penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens ad diuisionem animæ & spiritus, *vi verborum, præcisè faciens & operans quod forma Sacramenti significat, corpus suum consecrauit, panem mutans in suam carnem : (quia tamen viua erat caro, viuam vtique consecrabat, & per concomitantiam, animam, sanguinem, personam suam diuinam, totam Trinitatem sub signo ponebat.)*

Similiter & calicem postquam cœnauit dicens : Hic est calix sanguinis mei, &c. *Sanguinem præcisè vi verborum consecrauit in calice, sequenti die & pro nobis effundendum, & cum anima separandum à carne; altera concomitanter. Vt facta ista diuisione & partiali consecratione, primum sacrificium incruentum, signum esset non vacuum sed plenum, figura non nuda sed plena, repræsentatio non imperfecta, sed perfecta per suammet sub signis latentem licet & inuisibilem, realem tamen & actualiter inexistentem præsentiam, subsecuturi cruenti sacrificij. Et per hæc absque alia deinceps interpretatione necessaria, subsequentes Augustini locos intelliges nil prorsus fauere hæreticis, quibus neutiquam, nominibus signi, figuræ, &c. realitatem sanctus & subtilissimus Doctor exclusit, sed semper vt expressè alibi pluries scripsit exerte, supposuit : qui carnalem tantum, & crudelem effusionem sanguinis & corporis Christi, per partes & membra sectionem & laniationem longe à mentibus fidelium eliminare voluit.*

Sic itaque intelligendus est in Epist. 23. ad Bonifacium circa finem. Nonne, inquit, semel immolatus est Christus in seipso ? Et tamen in Sacramento, non solum per omnes Paschæ solemnitates, sed omni die populis immolatur, nec vtique mentitur, qui interrogatus eum responderit immolari ? Si enim Sacramenta quandam similitudinem earum rerum quarum Sacramenta sunt, non haberent, omnino Sacramenta non essent. (*Sacramenta quippe signa sunt rei sacræ, sed non vacua signa, sed plena ipsius rei, cui similia sunt, & quam significant, & in se continent, vt baptisma animum lauat, sicut aqua abluit corpus, &c.*) Ex hac autem similitudine, plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundùm quendã modum Sacramentum corporis Christi, (*accidentia, signa & species*) corpus Christi est : Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est. (*Propter contentum, quod significat, id ipsum vocatur quod continet, vt de facto metonymicè calix ab ipso Christo dictus est pro nobis effundi, calice nomen gerente sanguinis quem continebat, & cuius similitudinem habebat : nec enim soliditatem calicis, halitue sui, aut manus calore soluit : aut auro vel argento vel lapide pretioso redempti sumus, sed sanguine agni immaculati*) ita Sacramentum fidei, fides est, &c. Sicut de ipso baptismo Apostolus. Roman. 6. Consepulti, inquit, sumus Christo per baptismum in mortem. Non ait, sepulturam significamus: sed prorsus ait, consepulti sumus. Sacramentum ergo tantæ rei, non nisi eiusdem rei vocabulo nuncupauit. (S. Augustin.)

Eodem prorsus sensu accipiendum est quod habet, libro tertio de doctrina Christiana, capite nono, præferens meritò pauca signa & plena nouæ legis, innumeris veteris testamenti seruilibus & vacuis signis & elementis. Hoc, inquit, tempore, posteaquam Resurrectione Domini nostri Iesu Christi, manifestissimum iudicium nostræ libertatis indulsit, nec eorum quidem signorum, quæ iam intelligimus, operatione graui onerati sumus : sed quædam pauca pro multis, eadémque factu facillima, & intellectu augustissima, & obseruatione castissima, (*Vbi non gladius petrinus circumcisionis, & crudelis sanguinis effusio, sed lenis aqua baptismi : nec tanta carnificina pecorum cruenta, sed munda panis & vini consecrati oblatio.*) Ipse Dominus, & Apostolica tradidit disciplina : sicuti est baptismi Sacramentum, & celebratio Corporis & Sanguinis Domini. Quæ vnusquisque cùm percipit, quò referantur imbutus agnoscit, vt ea non carnali seruitute, sed spiritali potius libertate veneretur. (S. Aug.)

Capite autem 10. notat quomodo discernenda sit in scriptura propria locutio à figurata. Demonstrandus, inquit, est prius modus inueniendæ locutionis, propriane, an figurata sit. Et iste omnino modus est, vt quicquid in sermone diuino, neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem (S. Aug.)

propriè referri poteſt, figuratum eſſe cognoſcas. Morum honeſtas ad diligendum Deum, & proximum: Fidei veritas ad cognoſcendum Deum & proximum pertinet: ſpes autem ſua cuique eſt in conſcientia propria, quemadmodum ſe ſentit ad dilectionem Dei & proximi, perfectionemque proficere. *De quibus rurſum Euchariſtia applicatis cap. 15. & 16.* Si, inquit, præceptiua locutio eſt, aut flagitium, aut facinus vetans, aut vtilitatem, aut beneficentiam iubens, non eſt figurata: ſi autem flagitium, aut facinus videtur iubere, aut vtilitatem, aut beneficentiam vetare, figurata eſt. Niſi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, facinus vel flagitium videtur iubere. (*Si enim modo intelligendi Capharnaitarum cruente gladio vel dentibus, ingularetur Chriſtus, per partes membratim ſcinderetur, & vi ſanguis exprimeretur ex carne, quantum flagitium & ſacrilegium eſſet?*) figura eſt ergo (*id eſt iſta manducatio qua præcipitur, quanquam realis ſit, iuxta Verbum Chriſti. Io. 6. caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus, figurat tamen & ſignificat Dominicam paſſionem, cui communicamus, dicente Paulo: panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Chriſti eſt? Et calix cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? cuius memoriam crucifixi, ipſo præſente recolimus, habentes in Sacramento & ſacrificio, ſignum, memoriale, figuram, repræſentationem mortis eius, quam ſecundum Paulum & Domini traditionem, quotieſcumque accipimus, annuntiamus donec veniat. Et hoc eſt quod ait Auguſtinus;*) figura eſt ergo, præcipiens paſſioni Domini eſſe communicandum, & ſuauiter atque vtiliter recondendum in memoria, quòd pro nobis caro eius crucifixa & vulnerata ſit. S. Aug.

Longè quippe alio ſenſu SS. Sacramentum ſignum eſt & figura Chriſti, quàm fuerint alia figura & ſigna veteris teſtamenti, à Paulo nuncupata vmbra & vacua elementa. Nec enim noſtra ſpecies & ſigna ſunt, ſicut lapis à Iacob erectus in titulum, aut virga Moyſi mutata in colubrum, aut ſerpens æneus exaltatus in ligno. Hæc enim ſigna quædam fuere Chriſti, ſed in ſolidis licet ſigna vacua ſubſtantiis: ſed quamuis leuiſſima, & proprijs deſtituta ſubſtantijs ſint ſigna & accidentia panis & vini, veram tamen ac ſolidam continent corporis & ſanguinis Domini cum toto redemptionis humanæ cenſu ſubſtantiam. Accipe Auguſtinum l. 3. de Trin. c. 10. Aliquando, inquit, fit ſpecies vel aliquantulum manſura, ſicut potuit ſerpens ille æneus exaltatus in eremo, ſicut poſſunt & litteræ: vel peracto miniſterio tranſitura, ſicut panis (*species ſc. eius corruptibilis*) ad hoc factus, in accipiendo Sacramento conſumitur, &c. S. Aug.

Sicut vnctio lapidis ſignificauit Chriſtum in carne, in qua vnctus eſt oleo exultationis præ participibus ſuis: ita virga Moyſi conuerſa in ſerpentem, ipſum Chriſtum factum obedientem vſque ad mortem crucis. Vnde ait, ſicut exaltauit Moyſes ſerpentem in deſerto, ſic oportet exaltari filium hominis, vt omnis qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sicut intuentes illum ſerpentem exaltatum in eremo, ſerpentum morſibus non peribant Numer. 21. Vetus enim homo noſter confixus eſt cruci cum illo, vt euacuetur corpus peccati. Roman. 6. Per ſerpentem enim intelligitur mors quæ facta eſt à ſerpente in Paradiſo, modo locutionis, per efficientem id quod efficitur demonſtrante. Ergo virga

A in ſerpentem, Chriſtus in mortem: & ſerpens rurſus in virgam, Chriſtus in reſurrectionem: totus cum corpore ſuo quod eſt Eccleſia, quod in fine temporis erit, quem ſerpentis cauda ſignificat, quam Moyſes tenuit vt rediret in virgam.

Sicut pſaltes ait: In manu tua Domine omnes fines terræ. *Homo enim de terra ſumptus, reſumptus in terram, à terra in fine ſæculi per manum & filium dexteræ Dei reuocabitur ad vitam. Sed nec lapidis erectio in titulum, aram & altare ſignificans, nec virga Moyſi tranſmutatio ſic mirabilis eſt, vt panis & vini in altari tranſubſtantiatio, nec exaltatus ſerpens in deſerto vitam æternam dabat, ſicut Chriſtus exaltatus & adoratus in Sacramento.* B Qui enim manducat hunc panem viuet in æternum. *Et hæ ſpecies panis & vini, nobis communicantibus incorporatæ, ſignum eſt vnionis noſtræ intimæ cum pane vitæ, Chriſto dicente*: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus; qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem in me manet, & ego in eo.

Vt autem præcitato loco doceret Auguſtinus, ſignum iſtud vacuum non eſſe, ſed plenum diuinitatis ſubſtantia, inſeparabiliter comitante corpus & ſanguinem Chriſti, licet ſpecies ſub quibus continetur ſint corruptibiles & tranſitoria, nec infantes quibus tunc Euchariſtia dabatur, myſterium poſſent diſcernere: Aug. Infantes, inquit, non nouerunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione conſumi- C tur, vnde, vel quo modo conficiatur, vnde in vſum religionis aſſumatur: Etſi nunquam diſcant experimento vel ſuo, vel aliorum, & nunquam illam ſpeciem rerum videant, niſi inter celebrationes Sacramentorum, cùm offertur, & datur, dicaturque illis authoritate grauiſſima (*Euangeliorum, Pauli, Eccleſiæ,*) cuius corpus & ſanguis ſit, (*quid expreſſius ad realitatem ſub ſpecie contentam?*) nihil aliud credent, niſi omnino in illa ſpecie Dominum oculis apparuiſſe mortalium, & de latere tali percuſſo, liquorem illum omnino fluxiſſe.

Tandem in titulum Pſ. 3. vbi Iudam cum Abſalone confert: In hiſtoria, inquit, noui teſtamenti ipſa Aug. Domini noſtri tanta & tam miranda patientia, quòd eum tandiu pertulit tanquam bonum, cùm D eius cogitationes non ignoraret, cùm adhibuit ad conuiuium, in quo corporis & ſanguinis ſui figuram diſcipulis commendauit & tradidit. *Quo loco & ſi quibus alijs Dominicum conuiuium, & ſacra Euchariſtia, ſignum, figura, repræſentatio corporis & ſanguinis Chriſti ab Auguſtino appellata eſt, ſenſu quo ſupra diximus locutus eſt, quo non excludunt realitatem, vel corporis ſui realis crucifigendi, & ſui ſanguinis effundendi viſibiliter. Sacroſanctum ſacrificium eſt vere figura & ſignum. Vel ſpecies ipſa panis, & vini ex multis granis vuæ & tritici, in vnum panem & vinum conflata, figura ſunt & ſignum vnitatis corporis eius myſtici quod eſt Eccleſia, vt in errore perperam afficto Auguſtino de Euchariſtia infantibus danda ex* E *neceſſitate, fuſiſſimè videbimus. De qua vnitate & charitate Paulus*: Vnus, inquit, panis, vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. *Interea Auguſtinũ profero l. 3. de conſenſu Euangeliſtarum c. 25. à p. Vbi de apertis oculis diſcipulorum in fractione panis*: Aug. Oculis, inquit, eorum aliquid acciderat, quod ita manere permiſſum eſt vſque ad fractionem panis, certi myſterij cauſa, vt eis in illo alia oſtenderetur effigies, & ſic eum non niſi in fractione panis agnoſcerent, ſicut Lucâ nar-

rante monstratur: promerito quippe mentis eorum, adhuc ignorantis, quòd oportebat Christum mori & resurgere, simile aliquid eorum oculi passi sunt: non veritate fallente, sed ipsis veritatem percipere non valentibus, & aliud Aug. quàm res est, opinantibus: (*dehinc immediatè mysterium explicat*,) ne quisquam se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est Ecclesiæ: cuius vnitatem in Sacramento panis commendat Apostolus dicens, vnus panis, vnum corpus multi sumus: vt cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. *Postea dicit permittente Christo, Satanam oculos eorum aliquo impedimento ligasse, non quod Christus aliam veram effigiem sumpsisset se transformando. Et aptissimè ad transsubstantiationem panis, coram eisdem facta iuxta Hieronymum, Bedam & alios.* Non qoia, inquit, Dominus non poterat transformare carnem suam, vt alia reuera esset effigies quàm solebant illi contueri; quandoquidem & ante passionem suam transformatus est in monte, vt facies eius claresceret sicut Sol. Quale vult enim admirabile corpus, de qualicumque corpore, verum de vero facit, qui de aqua vera verum vinum fecit. *Sic de vero pane & vino, seipsum viuum panem qui de cælo descendit, frumentum electorum & vinum germinans virgines fecit, & in Sacramento seipsum verè continente sub speciebus panis & vini, ante mortem omnibus discipulis dedit, signum verum vnius panis & corporis Ecclesiæ suæ. Et vt perseuerantiam fidelium post ascensionem suam in communicatione fractionis panis, & communionis sub vna specie futura prælibaret, post resurrectionem voluit consecrans corpus suum sub vna specie, duobus discipulis innotescere in fractione panis, & ideo mysterium hoc signo denotare, quo simul & vnà fractum panem participantes*, solliciti essent seruare vnitatem spiritus, in vinculo pacis, & fieri vnum corpus & vnus panis. *Hinc prose-* Aug. *quitur Augustinus.* Non ita, inquit, fecerat (*non se transfigurarat*) cùm apparuit illis duobus alia effigie. Non enim aliter quàm erat, sed sicut erat apparuit eis, quorum oculi tenebantur, ne agnoscerent. Non autem incongruenter accipimus, hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuisse, ne agnosceretur Iesus: sed tamen à Christo est facta permissio vsque ad Sacramentum panis: vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci. *Vides quàm clarè & à discipulis realem corporis Christi participationem factam, & simul eandem vnitatis corporis eius mystici, quod est Ecclesia fuisse figuram; vt verè scripserit Hieronymus per consecrationem tunc factam à Christo sui corporis in transsubstantiatione panis*, domum Cleophæ Ecclesiam consecratam.

Cæterùm, si hæretici aut alij abutentes præmissis locis Tertulliani & August. volunt signum, effigiem, figuram, repræsentationem, memoriam corporis & sanguinis Christi in mysterio altaris, excludere realem eius in Sacramento præsentiam; conuincam expressis tribus locis Apostoli, eos in Arianismum incidere, & Christum Dei filium æqualem Patri & consubstantialem non esse, quem Paulus effigiem, figuram, imaginem substantiæ Patris asserit. Quin etiam huiusmodi peruersos Patrum interpretatores, Marcionitas & Manichæos esse, & veram Christi carnem humanitatemque negare, cùm dixerit Paulus ad Phil. 2. In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: *Vbi non hominem, sed homini similem, & vt* A *hominem, dixit. Sed longè aliter Patres Apostolum exponunt. 2. Cor. 4. 4.* Deus huius sæculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illis illuminatio Euangelij (*Syr. vt non credant*) gloriæ Christi, qui est imago Dei. *Col. 1. 15.* Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. *Hebr. 1. 3.* Splendor gloriæ, & figura (*Syr. imago*) substantiæ eius. *Quibus Tertullianus quartum addidit locum, quo Marcionitas vrget, veritate & substantiâ Deitatis, concludens substantiam & veritatem carnis, aut vtramque pariter excludens, ex Philip. 2. 6.*

B *Quinto cont. Marc. c. 20.* Planè, inquit, de substantia Christi putant & hic Marcionitæ suffragari Apostolum sibi, quòd phantasma carnis fuerit in Christo, cùm dicit, quòd in effigie Dei constitutus, non rapinam existimauit pariari Deo, sed exhausit semetipsum acceptâ effigie serui, non veritate, & in similitudine hominis, non in homine; & figurâ inuentus vt homo, non substantiâ, id est non carne: quasi non & figura, & similitudo, & effigies, substantiæ quoque accedunt. (*Id est eius accidentia sint, supponentia substantiam in rebus creatis, quæ tamen in Deo substantia ipsa Dei sunt.*) Benè autem quod & alibi Christum imaginem Dei inuisibilis appellat. Nunquid ergò & hic qua in effigie eum Dei col- C locat, æquè non erit Deus Christus verè, si nec homo fuit verè in effigie hominis constitutus? Vtrobique enim veritas necesse habebit excludi: si effigies, & similitudo, & figura phantasmati vindicabitur. Quòd si in effigie, & imagine, qua filius Patris verè Dei prædicatus est, etiam in effigie, & imagine hominis, qua filius hominis, verè hominem inuentum. Nam & inuentum, ratione posuit, id est, certissimè hominem: quod enim inuenitur, constat esse. Sic & Deus inuentus est per virtutem, sicut homo per carnem: quia nec morti subditum pronuntiasset, non in substantia mortali constitutum. Plus est autem quod adiecit; & mortem crucis. Non enim exaggerat atrocitatem, extollendo virtutem subiectionis, quam imaginariam phantasmate scisset, frustrato potius eam, quàm experto, nec virtute D functo in passione, sed lusu.

Similiter & frustra Christus tantâ inculcatione exaggerasset: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, &c. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. Panis quem ego dabo, caro mea est, &c. Accipite & manducate: Hoc est enim corpus meum, &c. & Paulus stultè pro frusto panis & vini gutta, pro nuda figura traditum sibi à Domino dixisset, &c. Et pro signo & figura tantùm examẽ & probationem indixisset, sub reatu corporis & sanguinis Domini, si effigies, figura, signum panis, cælestis panis veritatem contentam non habuisset. *Sic Augustinus* S. Aug. E *l. 83. qq. quæst. 12.* Si phantasma, inquit, fuit corpus Christi, fefellit Christus. Et si fallit, veritas non est. Est autem veritas Christus, non igitur phantasma fuit corpus eius.

Nemo ergo dubitet de veritate carnis & sanguinis Christi in Sacramento, licet vocetur à Patribus signum & figura corporis eius realis, aut mystici; qui absque præiudicio consubstantialitatis filij eum cum Paulo vocat figuram & imaginẽ substantiæ Patris. De qua Athanasius oratione contra Gentes circa f. Potentia, inquit, Patris dicitur, & Sapientia, & Ratio: non ex eo quòd aliqua ex parte istarum rerum

communionem adipiſcatur, aut iſta aliunde adnentitia, & ſuperuentitia eius naturam imbuant; quales ſunt qui iſtarum rerum participes fiunt, ac propterea ſapientes, fortes, rationales efficiuntur: ſed quòd per ſe ſit ipſiſſima Sapientia illa, per ſe illa ipſiſſima ratio ac propria potentia Patris, illa ipſa lux, illa ipſa veritas, illa ipſa iuſtitia, illa ipſa virtus, & character, & iubar, & imago, &, vt compendio dicam, fructus Patris vndequaque perfectus, ac ſolus filius, & per omnia ſimilis imago Patris. *Hilarius item l. de Synodis fidei Catholicæ contra Arianos Anathemate 3. probat imaginis nomen non contradicere conſubſtantialitati filij*: Si quis audiens vnigenitum filium, inuiſibilis Dei ſimilem, non dixerit eſſentiæ filium, qui eſt imago Dei inuiſibilis, cuius imago & iuxta eſſentiam intelligitur, quaſi non verè dicens filium: anathema ſit. Indiſcreta, inquit, confirmatur indiſſimiliſque natura. Cùm enim vnigenitus filius, & imago inuiſibilis Dei ſit: neceſſe eſt per ſpeciem atque naturam ſimilis eſſentia ſit. Aut quomodo inter filium & Patrem natura diſcernitur generis indifferentis, cùm in his quæ Patris ſunt propria, ſubſiſtens filius, per naturam in ſe genitam conſiſtat, gloriæ ſcilicet, virtutis, poteſtatis, inuiſibilitatis, eſſentiæ; atque ita in his paribus diuinitatis bonis intelligitur, neque ille minor eſſe cùm filius ſit: neque hic præſtare cùm Pater ſit, cùm Patri filius & coimaginatus ad ſpeciem ſit; nec ſit diſſimilis in genere, quia diuerſitatem ſubſtantiæ geniti ex ſubſtantia Patris, filij ſimilitudo non recipit: & omnem in ſe diuinitatis paternæ, qualis & quanta eſt, formam, inuiſibilis Dei filius, & imago complectitur: Et hoc verè eſt eſſe filium; paternæ ſcilicet formæ veritatem, coimaginatæ in ſe naturæ perfecta ſimilitudine retuliſſe. *Dicamus & nos anathema dicenti Euchariſtiam nudam eſſe imaginem, ſignum vacuum, ſimilitudinem inanem corporis & ſanguinis Chriſti; quam nos Catholici, & propter veritatem Sacramenti, & myſtery, ſignum eſſe imaginemque & figuram rei ſacræ, corporis ſc. & ſanguinis Chriſti viſibiliter immolati in cruce: ſed ſignum, figuram, imaginem rei ſacræ, corporis eiuſdem & ſanguinis, iugi & incruento ſacrificio immolati Chriſti, quem indiuiſibiliter, vt & inuiſibiliter verè & propriè continet cum tota diuinitate, & concomitante indiuidua Trinitate, appellamus.*

Ambroſius pariter l. 1. de fide in expoſitione dogmatis Ariani, c. 3. Diſſimilem, inquit, Patri dicunt eſſe Dei filium. Hoc ſi homini obijciatur, iniuria eſt. Ex tempore cœpiſſe dicunt Dei filium, cùm conditor ipſe ſit temporum. Homines ſumus, & eſſe nolumus temporales. Ex tempore cœpimus, & ſine tempore futuros eſſe nos credimus, &c. Creatum dicunt. Quis authorem inter opera ſua deputet, vt videatur id eſſe quod fecit. Negant verum Dei filium, negant omnipotentem, cùm fateantur omnia facta per filium, &c. *Et c. 4.* Sed quem potiſſimum legam? Eudoxium, Eunomium, an Arium, vel Ætium eius magiſtros? Plura enim nomina, ſed vna perfidia. Impietate non diſſonans, communione diſcordans: non diſſimilis fraude, ſed coïtione diſcreta. (*Idem dicam de Capharnaïtis, Berengario, Caluino, cæteriſque Sacramentarijs,*) &c. Apoſtolus dicit imaginem Patris filium eſſe, ait enim Coloſſ. 1. quòd ipſe ſit imago Dei inuiſibilis, primogenitus vniuerſæ creaturæ. Primogenitus, inquit, non primò creatus: vt & genitus pro naturâ, & primus pro perpetuitate credatur. Alibi quoque Apoſtolus aſſeruit (*Hebr. 1.*) quòd ipſum poſuit hæredem omnium, per quem fecit & ſæcula; qui eſt ſplendor gloriæ, & character ſubſtantiæ eius. Imaginem Apoſtolus dicit, & Arius dicit eſſe diſſimilem. Cur imago, ſi ſimilitudinem non habet? In picturis homines nolunt eſſe diſſimiles, & Arius diſſimilem Patrem contendit in filio, & vult vt Pater diſſimilem genuerit ſibi, quaſi impotens qui generare ſimilem non potuerit, &c. Prophetæ dicunt Sap. 7. Splendor eſt lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei majeſtatis, & imago bonitatis illius. Vide quanta dicantur: ſplendor quòd claritas paternæ lucis in filio ſit: ſpeculum ſine macula, quòd Pater videatur in filio: imago bonitatis, quòd non corpus in corpore, ſed virtus in filio tota cernatur. Imago docet non eſſe diſſimilem, character expreſſum eſſe ſignificat, ſplendor ſignat æternum. Imago itaque non vultus eſt corporalis, non fucis compoſita, non ceris: ſed ſimplex de Deo, egreſſa de Patre, expreſſa de fonte. Per hanc imaginem Philippo Patrem Dominus demonſtrauit dicens: Philippe qui videt me, videt & Patrem, &c. Imago iſta veritas eſt, imago iſta iuſtitia eſt, imago iſta Dei virtus eſt, non muta, quia Verbum eſt: non inſenſibilis quia Sapientia eſt: non inanis, quia virtus eſt: non vacua, quia vita eſt: non mortua, quia reſurrectio eſt.

Ego vero quid de hæreticis ſub figuræ, ſigni, imaginis, nominibus, diuinæ ſapientiæ, poteſtati, veritati, bonitati illudentibus loquar? Cùm Ambroſio memorato capite dicam: Hæreſis velut quædam hydra fabularum, vulneribus ſuis creuit. Et dum ſæpè reciditur, pullulauit, igni debita, incendioque peritura. Aut velut quædam monſtruoſi Scylla portenti, in varias formas diſtincta perfidiæ, velut ſuperuacuum Chriſtianæ ſectæ nomen obtendit. Sed quos in illo impietatis ſuæ freto miſeros inter naufragia fidei repererit fluctuantes, belluinis ſuccincta prodigijs, tetri dogmatis ſæuo dēte dilacerat. Cuius ſpeluncam, vt ferunt nautæ, cæcis latebris inhorrentem, omnemque eius viciniam ceruleis canibus inter perfidiæ ſaxa reſonantem, clauſa quodammodo præterire aure debemus. Scriptum eſt enim Eccl. 28. ſepi aures tuas ſpinis. Et alibi: (*Phil. 3.*) Videte canes, videte malos operarios. Et iterum Tit. 3. Hæreticum poſt primam correptionem deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt qui eiuſmodi eſt. Itaque tanquam boni gubernatores quo tutius prætermeare poſſimus, fidei vela tendamus, Scripturarumque relegamus ordinem.

Quid ait Chriſtus? Caro mea verè eſt cibus, &c. Negas potentiam eius qui cuncta de nihilo fecit verbo ſuo, poſſe verbo de pane corpus ſuum facere? Negas ſapientem modum id præſtandi inuenire poſſe? Quæris quomodo poteſt carnem ſuam dare ad manducandum? Negas bonum qui ſeipſum ſub his ſpeciebus & figuris, promiſſi tenax, communicare non velit. Imaginem putas? Eſt imago quidem, ſed rei quam continet & verè præſentem inuiſibiliter exhibet, repræſentatio? Imago iſta veritas eſt. Caro mea verè eſt cibus. Imago iſta iuſtitia eſt, qua iuſtus ex fide viuit. Imago iſta Dei virtus eſt, vt inhabitet in nobis virtus Chriſti. Non muta, quia Verbum eſt, & verbo Verbi in Sacramento producta: de qua cum pſalte canimus: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. *Non inſenſibilis, quia ſapientia eſt: O ſapida ſcientia, aqua ſapientiæ ſalutaris,* guſtate & videte quoniam ſuauis eſt Dominus. *Non inanis, quia virtus eſt,* & panis ſapientiæ & intellectus confirmans cor homi-

nis. *Non vacua, quia vita est, plena Deo viuo & vero dicente:* Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem, & qui manducat me, & ipse viuet propter me. *Imago denique non mortua, quia resurrectio est.* Qui manducat hunc panem viuet in æternum. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. *Ne ergo insultet libertinus & hæreticus Tertulliano & Augustino optimo sensu & Catholico scribentibus Eucharistiæ Sacramentum signum esse, imaginem, aut figuram corporis Christi. Et nos iuxta Paulum dijudicemus corpus Domini, & accedentes ad altare, de quo edere non habent qui tabernaculo deseruiunt, cum psalte dicamus:* Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo & doloso (*hæretico*) erue me. *E Prosperum audiamus August. verbis concludentem sententia 189.* Ad altare Dei inuisibile, quò non accedit iniustus, ille peruenit, qui ad hoc præsens iustificatus accedit. Inueniet enim illic vitam suam, qui hic discreuerit causam suam.

An gratiæ per se efficacis doctrina in qua Tertulliano conformis est Augustinus tollat hominis libertatem, & inducat necessitatem Caluinisticam.

TErtullianus *l. de Anima c. 21. vim diuinæ gratiæ per se efficacis, absque vlla tamen lege coactionis, aut necessitatis imposita humanæ libertati, expressis verbis exhibet, & mutabilem per diuinam gratiam, ex malo in bonum iuxta Euangelium, hominis voluntatem.* Non dabit, inquit, arbor mala bonos fructus, si non inseratur: & bona malos dabit, si non colatur. Et lapides filij Abrahæ fient, si in fidem Abrahæ formentur. Et genimina viperarum fructum pœnitentiæ facient, si venena malignitatis expuerint. HÆC ERIT VIS DIVINÆ GRATIÆ, POTENTIOR VTIQVE NATVRA, HABENS IN NOBIS SVBIACENTEM SIBI LIBERAM ARBITRII POTESTATEM, quod (*liberum scilicet arbitrium*) αὐτεξούσιον dicitur; quæ cùm sit & ipsa naturalis, atque mutabilis, quoquò vertitur, naturâ conuertitur. Inesse autem nobis τὸ αὐτεξούσιον naturaliter, iam & Marcioni ostendimus, & Hermogeni. *Sic Patres Græci, authoresque prophani, qui aliquid recti de homine senserunt, liberum hominis arbitrium vocant quod ex natura sua, & per se habeat, vt hinc inde mutari possit, & Nazianzenus, hominem dicit τῷ αὐτεξουσίῳ τιμηθέν, libero Arbit. honoratum, quòd non seruiliter vt bruta, sed per se regio veluti & spontaneo quocumque voluerit, flectatur arbitrio.*

Fatendum tamen est, saluâ licet hominis libertate, quam nec fato, nec necessitati, vel coactioni cuicumque subiacere credimus, per omnia subiecti S. Romanæ Ecclesiæ, & Innocentij X. Constitutioni sanctissimæ parentes, qua damnat, & anathematizat Tertiam propositionem, qua dicebatur: Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiri in homine libertatem à necessitate, sed sufficere libertatem à coactione: *Fatendũ inquam, est quod habet Catechismus Romanus, ex decreto Conc. Trid. & Pij V. Pontificis Maximi iussu editus, in expositione artic. 1. Symboli Apost. sub f. Omnia non solùm à Deo esse, sed & conseruari, & ad singulos qualibet agentia actus impelli, absque tamen vlla violentia, sed secundùm naturam, docuit etiam præmoueri.* Non solùm, inquit, Deus, vniuersa quæ sunt, prouidentiâ tuetur, atque administrat, verùm etiam quæ mo-

A uentur, & agunt aliquid, intimâ virtute, ad motum, atque actionem ITA IMPELLIT, vt quamuis secundarum causarum efficientiam non impediat, PRÆVENIAT tamen, cùm EIVS OCCVLTISSIMA VIS, ad singula pertineat, & quemadmodum Sapiens testatur, Sap. 8. Attingat à fine vsque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter. Quare ab Apostolo dictum est. Act. 17. Cùm apud Athenienses annuntiaret Deum, quem ignorantes colebant: non longè est ab vnoquoque nostrum: in ipso enim viuimus, & MOVEMVR, & sumus.

Et quidem cùm nihil fit à seipso, & nihil de nouo B *producatur sine Deo, non solùm res qualibet agens, à Deo fit, sed & eius actio, sine præmouente Deo, fieri non potest, cùm & ipsa fiat de nouo; quamquam indiderit Deus cuilibet agenti principium internum, quo possit agere, & moueri. Sed sicut, nisi Deo creante, & faciente, esse non potest: sic sine Deo præueniente, & impellente, in bonum, agere non potest. Nulla tamen, vi internâ diuinâ præueniente, fit illi violentia. Quia licet à fine ad finem, id est ab initio ad terminum actionis, attingat fortiter, impellens & mouens; suauiter tamen disponit omnia, lapidem secundùm naturam deorsum mouens, vt ignem sursum; & hominis intellectum in verum, voluntatem in bonum suapte naturâ propensam præmouens, non vt instrumentum inanime, & nihil faciens; sed intellectum verè, & propriè intel-* C *ligentem, & voluntatem verè proprieque & liberè volentem. Quòd si verum est in actionibus merè naturalibus, quantò magis in supernaturalibus? Tantùm ergo abest, vt humana libertas determinet gratiam, eamque faciat efficacem, quin potius gratia Dei per se efficax, libertatem hominis, in vero intelligendo, & bono volendo, & amplexando, verè & propriè reddit efficacem. Iuxta Paulum, de cogitationibus ipsis 2. Cor. 3.*
5 Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra (*Syr. virtus nostra*) ex Deo est. *De volitione, & opere, Phil. 2. 12.* Cùm metu, & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis, & velle, & perficere pro bona voluntate. D *Syriaca lectio:* Deus enim ipse agit in vobis, vt & velitis, & perficiatis id quod vultis. *Vbi D. Thom. lect. 3.*

Excludit, inquit, quatuor falsas existimationes. Vnam, hominum credentium, quòd homo per liberum arbitrium possit saluari, absque diuino auxilio. Contra hoc dicit, Deus est qui operatur. Io. 14. Pater in me manens ipse facit opera. (*Quòd si & in ipso Christo, quanto amplius in nobis?*) Io. 15. Sine me nihil potestis facere. Alij omnino negant liberum arbitrium; dicentes, quòd homo necessitatur à fato, vel à prouidentia diuina. Et hoc excludit, cùm dicit in vobis: quia interius per instinctum mouet voluntatem ad benè ope- E randum. Esa. 26. 12. Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Tertia Pelagianorum, sicut & primi, dicentium, electiones in nobis; sed prosecutiones operum, in Deo: quia velle est à nobis, sed perficere est à Deo. Et hoc excludit dicens: & velle, & perficere. Rom. 9. Non est volentis: sc. velle, sine auxilio Dei: nec currẽtis sc. currere: sed miserentis Dei. Quarta, quia Deus facit omne bonum in nobis: & hoc per merita nostra. Et hoc excludit, cùm dicit pro bona voluntate, scil. sua: non pro meritis nostris: quia ante gratiam Dei, nihil boni meriti est in nobis. Psal. 50. Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion. *Et quidem frustra Paulus diceret, cum timore & tremore; & vanè*

causam timoris subijceret, dicens : Deus est enim qui operatur.

Quæ enim causa timoris, & tremoris esset, si pro libito, quotiescumque vellemus, & bonum cogitare, & velle, & operari, & efficaciam gratiæ libero nostro arbitrio non subiecto gratia, vt vult Tertullianus. sed ipsam sibi subijciente, dare possemus? sed magna timoris causa, quòd totum pendeat à bona Dei voluntate; quòd Spiritus vbi vult spiret, *quòd* non omnium sit fides; *quòd* quem velit induret, & obcæcet, & auferat cor durum, *vel relinquat : rursum, si nil ageret liberum arbitrium, non dixisset,* vestram salutem operamini : *Nil detrahendum est libero arbitrio, sed longè amplius Deo, & eius gratiæ præmouenti est tribuendum. Vnde Augustinus l.1. retract. c.9. vbi fusè exponit, quæ initio, cum adhuc Romæ esset, scripserat, in commendationem liberi arbitrij. Vbi inter cætera:*

S. Aug. In his, inquit, atque huiusmodi verbis meis quia gratia Dei commemorata non est, de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani, vel putare possunt, suam nos tenuisse sententiam. Sed frustra hoc putant, voluntas quippe est, quâ & peccatur, & rectè viuitur, quòd his verbis egimus : voluntas ergo ipsa, nisi Dei gratia liberetur à seruitute qua facta est serua peccati, & vt vitia superet, adiuuetur, rectè piéque viui à mortalibus non potest. Et hoc diuinum beneficium, quo liberatur, nisi eam præueniret, iam meritis eius daretor, & non esset gratia, quæ vtique gratis datur. Quod in alijs opusculis nostris satis egimus, istos inimicos gratiæ, nouos hæreticos refellentes. Quamois & in his libris, qui non contra illos omnino, quippe illi nondum erant, sed contra Manichæos conscripti sunt de libero arbitrio, non omnimodo de ista Dei gratia reticuimus, quam nefanda impietate conantur auferre. Diximus quippe in secundo libro, non solùm magna, sed etiam minima bona, non esse posse nisi ab illo, à quo sunt omnia bona, hoc est Deo, &c. Et alio loco : tu tantùm inconcussam pietatem tene, vt nullum tibi bonum, vel sentienti, vel intelligeoti, vel quoquomodo cogitanti occurrat, quod non sit ex Deo, &c. & in libro 3. cùm dixissem, quod & Pelagium de meis opusculis vsum fuisse commemoraui ; quis peccat in en quod nullo modo caueri potest ? peccatur autem : caueri igitur potest. Continuò secutus adiunxi : & tamen etiam per ignorantiam facta quædam improbantur, & corrigenda iudicantur, sicut in diuinis authoritatibus legimus. Ait enim Apostolus, misericordiam Dei consecutus som, quia ignorans feci. Ait & Propheta : delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memioeris. Sicut etiam necessitate facta improbanda, vbi vult homo rectè facere, & non potest, (*necessitatem intelligit, non omnimodam libertatis amissionem. sed pœnalem concupiscentiam qua licet inuiti ad malum trahimur, & à bono retrahimur ; licet malo nisi volentes & liberi, consentiamus, & bonum tum Dei gratia libere item amplecti possimus. Sed loquitur, de graui iugo imposito super omnes filios Adæ, à die ortus, ad diem exitus illorum.*) Nam vnde sunt istæ voces : non enim quod volo facio bonum, sed quod odi malum, hoc ago? Et illud, velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio ? Et illud : caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, hæc enim inuicem aduersantor, vt non ea quæ vultis, faciatis ? Sed hæc omnia hominum sunt, ex illa mortis damnatione venientium. Nam si non est ista pœna hominis, sed natura, nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus est, ita vt melius esse non possit, ea quæ debet facit, cùm hæc facit. Si autem bonus homo esset, aliter esset. Nunc autem quia ita est (*post corruptionem naturæ in peccato Adæ*) non est bonus, nec habet in potestate vt bonus sit, siue non videndo qualis esse debeat (*propter ignorantiam*) siue videndo, & non valendo esse, (*propter infirmitatem voluntatis, & concupiscentiam rationi & libertati rectæ præualentem*) qualem se debere esse videt : pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna si iusta est, peccati pœna est, & supplicium nominator. Si autem iniusta est pœna, quoniam pœnam esse nemo ambigit, iniusto aliquo dominante homini imposita est. Porro quia de omnipotentia Dei, & iustitia dubitare dementis est, iusta hæc pœna est, & pro peccato aliquo penditur, &c. Et alio loco: (*sc. l. 3. de lib. arb. c.18.*) approbare falsa pro veris, vt erret inuitus, & resistente atque torquente calore (*alias dolore*) carnalis vinculi, non posse à libidinosis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati, &c.

Prosequitur eodem lib. & cap. retract. Quamuis, inquit, ignorantia, & difficultas, etiamsi essent hominis primordia naturalia, nec sic culpandus esset Deus, sed laudaudus esset, sicut in eodem libro 3. disputauimus : quæ disputatio contra Manichæos habenda est, qui non accipiunt scripturas sanctas veteris instrumenti, in quibus originale peccatum narratur ; & quidquid inde in literis Apostolicis legitur, detestabili impudentia immissum fuisse contendunt à corruptoribus scripturarum, tanqoam non fuerit ab Apostolis dictum. Contra Pelagianos autem hoc defendendum est, (*sc. per peccatum vitiatam esse naturam*) quod vtraque Scriptura commendat, quam se accipere profitentur. *Vbi vides contra Manichæos Scripturas respuentes, egisse ratione, & Deum irreprehensibilem probasse, licet hominem minus bonum condidisset, non tamen malum, quem vt sic, summè bonus creare non potuisset.* Aug.

Cæterùm quod spectat ad plenam, & perfectam libertatem, qua cum simplici gratia sufficientis auxilio homo primo conditus rectus, vti poterat, eam non ad statum præsentem naturæ corruptæ retulit, eodem c. 9. l.1. retract. Aug. Cùm, inquit, de libera voluntate rectè faciendi loquimur, de illa scil. in qua homo factus est, loquimur. Ecce tam longè, antequam Pelagiana hæresis extitisset, sic disputauimus, velut iam contra illos disputaremus. Cùm enim omnia bona, dicerentur ex Deo, id est, & magna, & media, & minima : In medijs quidem bonis inuenitur liberum voluntatis arbitrium, quia & malè illo vti possumus; sed tamen tale est, quòd sine illo rectè viuere nequoamus. Bonus autem vsus eius, iam virtus est quæ in magnis reperitur bonis, quibus malè vti nullus potest. Et quia omnia bona, sicut dictum est, & magna, & media, & minima, ex Deo sunt, sequitur vt ex Deo sit & bonus vsus liberæ voluntatis, quæ virtus est, & in magnis numeratur bonis. (*Et proinde iuxta præmissa, quilibet actus bonus intellectus & voluntatis, nisi Deo & vi eius gratia præuia & impellente, fieri omnino non potest.*) Deinde dictum est ; ex qua miseria peccantibus iustissimè inflicta, (*quia & intellectu & voluntate, hoc est libertate sana & integra, habentes sibi subiectam sufficientem gratiam, qua inferiorem appetitum regere, & tentationi facile resistere poterat, nulla adhuc concupiscentia abstrahente, & illiciente intrinsecus iustissimè nunc, carne concupiscente aduersus Spiritum, potentiori natura gratia, & vi*

eius predominãti subiecta est, absque tamen coactione, & necessitate, vt bene agat.) Ex qua, inquit, miseria peccantibus iustissimè inflicta, liberet Dei gratia: quia sponte homo, id est libero arbitrio cadere potuit, non etiam surgere. Ad quam miseriam iustæ damnationis pertinet ignorantia, & difficultas quam patitur omnis homo ab exordio natiuitatis suæ, nec ab isto malo, nisi Dei gratia quisquam liberatur. Quam miseriam Pelagiani nolunt ex iusta damnatione descendere, negantes originale peccatum. *Nunc autem plerique licet agnoscant originale peccatum, fingunt sibi, reatu culpa, & pœna aeternæ, per baptismum ablato, ita plenam restitutam esse fidelibus liberi arbitrij sanitatem, vt quandocumque libuerit, possint si velint, sine gratia efficaci, benè agere, siue sufficientem tantummodo gratiam, per suum liberum arbitrium reddere efficacem, quisquis autem hoc sentit, audiat Augustinum, lib. de predest. sanct. c. 2. & 3.* Quasi componat homo cum Deo, vt partem fidei sibi vendicet, atque illi partem relinquat; & quod est elatius, primam tollit ipse, sequentem dat illi, & in eo quod dicit esse amborum, priorem se facit, posteriorem Deum. Non sic pius atque humilis Doctor ille sapiebat, Cyprianum beatissimum loquor, qui dixit, libro 3. ad Quirinum c. 4. in nullo gloriandum, &c. quod vt ostenderet, adhibuit Apostolum testem, dicentem; quid autem habes, &c. *Si iam post lapsum humana natura penes hominem est, vt gratiam sufficientem, omnibus à Deo datam, nulli penitus denegatam, quilibet propria libertate, absque alio adiutorio amplioris possit gratia reddere efficacem, nil in hoc differimus à primæuo statu Innocentiæ. Si idem nunc possumus, nec ampliori egemus gratia, vt quid eam petimus, quam in manu nostra & potestate tenemus? Si non plus post aduentum Christi accipimus gratiæ; quid erat necesse vt veniret Christus? Si Deus tantùm sufficientem porrigit gratiam, quam voluntate nostra facimus efficacem, cùm gratia efficax sit longè sufficiente præstantior, melius aliquid facit homo, præstat homo, quã Deus. Et vbi erit veritas verbi Dominici,* sine me nihil potestis facere? *ergo non potest, Christo veridico testante, sufficientem gratiã, sine adiutorio efficaci, humanum efficacem exhibere arbitrium. Non aduertunt Apostolum, non tantùm baptizatum, sed & vas electionis electum, sentientem in membris legem carnis, &c. Non quod vult bonum agentem, ex se non sufficientem cogitare; Deum operantem, & velle, & perficere, &c. Ad hæc respõdeo, ex doctrina S. Aug. de gratia efficaci, non tolli, sed magis confirmari veram hominis libertatem. Licet enim ex hypothesi, siue in sensu composito, supposito quod gratia per se efficaciter moneat, & impellat voluntatem ad actum amoris Dei, odij peccati, obedsentia mandato Dei, &c. Implicet non moueri, & proinde determinatus sit ille actus: manet tamen semper libera voluntas, vt possit dissentire, si velit. Potentia itaque manet indifferens in se, licet actus sit determinatus. Si enim tunc occurreret menti aliud motiuum praualens, & concupiscentia suauitati gratiæ prapolleret; proculdubiò actus illos supernaturales libertas humana non exerceret. Sed vt cum Tertulliano retexam:* Hæc est vis diuinæ gratiæ, potentior vtique natura, habens subiectam sibi liberi arbitrij potestatem.

Vnde secundùm Euangelium, forti armato superuenit fortior, & omnia eius arma in quibus confidebat, eripit, *& prædominante concupiscentia, gratia cœlestis suauissima voluptate, nulla coactione, aut necessitate posita, in bonum & meritorium actum, liberrimè, & secundùm naturam quàm maxime, verum suadendo intellectui, & bonum voluntati, allicit humanum arbitrium. Non aduertunt quomodo cum efficaci gratia stare, & saluari possit arbitrium liberum: nec vident totam salutem humanæ libertatis, per Spiritum gratiæ liberatricis, non solum à seruitute peccati liberari, sed & insuper redintegrata per Christum ad bonum libertate, in Adamo peccante debilitata, saluâ semper ad vtrumlibet, etiam in actu determinato, potestate, pro naturali indifferentia sua, dum viuit in via, nulla coactione, nulla necessitate, sed pro suo libito liberrimè ferri. Quantum ad indifferentiam, in qua ponebant Pelagiani Dei in homine imaginem, de thesauro Augustini, noua simul, & vetera depromo; vetera inquam manuscripta, de nouo in lucem edita. Ex quamplurimis hæc pauca excerpo l. 5. operis perfecti cont. Iulianum, sect. 38. Vbi Iulianus dixit:* Ideo, inquit, potuit oriri mala voluntas, vt oriri posset, & bona: hæc libertas est, in qua se ratio exercet, propter quod ad imaginem Dei homo factus asseritur, per quam creaturis cæteris antecellit. Si ergo quod in homine mala voluntas potuit oriri, nihil est aliud quàm arbitrij libertas; ad hoc tantùm est, vt per eius insignia, cæteris antistet animantibus. Tu qui hanc possibilitatem profiteris, ideo fuisse in homine, non quia à Deo, sed quia de nihilo factus est, nouo dogmatis prodigio, illud nihil, id est antiquam inanitatem, tanti boni, id est liberi arbitrij causam pronuntias, &c. *Augustinus respondit.* Quid est, inquit, quod ita respondendum putasti, &c. Cùm ego non necessitatem tribuerim tali causæ, sed possibilitatem mali: quia non dixi, ideo esse ortum, sed ideo potuisse oriri ex bono malum; & accusasti tandiu nihil, & violentum fecisti nihil, quasi peccare Angelum & hominem ineuitabili necessitate cõpulerit nihil, &c. Possibilitatem dedi huic causæ, non necessitatem. Rationalis quippe creatura, cùm primùm facta est, ita facta est, vt si peccare nollet, nulla necessitate vrgeretur vt vellet, aut etiam non volens, id est inuita peccaret, & non quod vellet faceret bonum, sed malũ quod nollet, hoc ageret. Vbi iam *(post Adæ peccatum exortâ concupiscentiâ)* non peccatum illud, quod simpliciter peccatum dicitur, sed etiam pœna peccati est. *(Quam inuiti patimur.)* Veruntamen malè aliquid velle, vel mali aliquid etiam nolens facere omnino non posset, nisi de nihilo facta esset, id est si Dei natura esset. Sola enim Dei natura de nihilo facta non est, quia nec facta est, & ideo nullo prorsus modo mutari potest, &c. *(Potuit autem mutari in malam bona voluntas hominis creata, quia de nihilo facta est.)* Sed, inquis, ideo potuit oriri voluntas mala, vt oriri posset & bona. Quasi non cum bona voluntate sit factus, vel Angelus, vel homo. Factus est rectus, sicut dicit Scriptura: Non ergo quæritur, vnde in illo potuerit oriri bona voluntas, cum qua factus est; sed vnde mala, cum qua factus non est. Et tu dicis, non attendens quid dicas, ideo potuit oriri voluntas mala, vt oriri posset & bona: Et hoc putas ad naturam liberi arbitrij pertinere, vt possit vtrumque, & peccare scil. *(quod non est potestas, sed infirmitas, & defectibilitas ex nihilo procedens)* & non peccare. Et in hoc existimas hominem factum ad imaginem Dei, cùm Deus ipse non possit vtrumque. Neque enim demens quisquam dixerit, Deum posse peccare, aut tu dicere audes, Deum liberum arbitrium non habere. Dei ergo, non nihili munus est liberum arbitrium; sed in ipso Deo summum est arbitrium, qui peccare non potest. Quoniam si iniustus esse posset, etiã Deus non esse vtique posset: Si enim Deus est, consequentissimè iustus est, &

ideo summè maximéque habens liberum arbi- A trium. Peccare autem non potest Deus. Angelus ergo, vel homo propterea peccare potuit, ideo propterea isto Dei munere quod est liberum arbitrium malè vti potuit, quia non est Deos; hoc est de nihilo factus est à Deo, non de ipso Deo. Intellige, & tace; aut quod intellexeris, non autem

S. August. quod non intellexeris, loquere. *Et ibid. sect. 41. vbi de mala hominis voluntate.* Quære, inquit, vnde orta sit, quam negare non potes ortam esse, quia negare non potes, non fuisse, & cœpisse: quære inquam, vnde orta sit, & inuenies ipsum hominem; ex illo qoippe orta est voluntas mala, quæ in illo ante non fuit. Quære etiam qualis erat ho- B mo, antequam voluntas mala oriretur ex illo, & inuenies bonum; ea quippe voluntate factus est malus, quæ antequam oriretur ea illo, talis erat, qualis à bono factus erat, id est bonus. Hoc est igitur quod ait meus Doctor, & tuus destructor Ambrosius, ex bonis igitur mala orta sunt: qood tu negandu, & dicodo; rerum ratio non sinit, vt de bono malum, & de iosto iniustum aliquid proferatur: tantum adiouas Manichæos, ad introducendam naturam mali, de qua dicunt oriri mala, vt te Patronum sui gratulentur erroris, nisi cum eis & ipse vincaris. Tu es enim qui mirabi- C li eloquentia, vel potius amentia defendis paruulos, vt à Saluatore separes, (*negans eos originaliter peccasse, & gratia Saluatoris egere;*) sic oppugnas Manichæos, vt contra Saluatorem subleues. *Si enim peccatum à natura mali oritur, vel ab aterno nihilo, peccatum necessitate contraxit Adam, & ei non imputatur; nec proinde eguit Saluatore.*

Necessitati Augustino impositæ, iam supra satisfactum est, vbi verba Catechismi Romani retuli, & exposui; & aliò passim, vbi de gratia suauitate, nullam coactionem, aut necessitatem inferente, sed voluptatem plurimam insinuante tractaui, maxime, V. Gratia Dei, *num. 3. tomo 2. dicemus. Vide item dicenda Verbo* libertas hominis, *in Alphabeto errorum; vbi iuxta Concilium Trid. etiam de possibilitate mandatorum dicturi sumus; Nec Caluinisticâ necessitate, vel vt inanima instrumenta, nullum ex se motum ha- D bentia, sed proprie, & secundum naturam suam, liberè homines agere probabimus. Bene autē ex se nō posse sine gratia, propter infirmatam peccato originali libertatem. Et hæc subijcio ex Augustino, l. 3. operis perfecti. cont. Iulianum. sect. 113. vbi respondet Iuliano dicenti:* Nomen libertati, captiuitatis negatione tribuendum, vt quoniam id quod liberum non erat, alteri de contrarijs cogeretur adhærere.

S. August. *Augustinus respondet.* Quid aperta implicas loquacitate perpleaa? Ad malum liber est, qui voluntate agit mala, aut opere, aut sermone, aut certè sola cogitatione. Hoc autem grandioris ætatis quis hominum non potest? Ad bonū autem liber est, qui volūtate bona agit, bona etiam ipse, E aut opere, aut sermone, aut certè sola cogitatione; sed hoc sine Dei gratia nullus hominū potest. Quod si dicis aliquem posse, contradicis ei, qui dixit, sine me nihil potestis facere. Contradicis etiam ei qui dicit: non quia idonei sumus cogitare aliquid, &c. Puto quod aliquid boni, non mali, se dixit, non ea semetipso cogitare idoneum, sed ea Deo. De cogitatione autem bona, & sermo bonus est, & opus bonum. Ac per hoc qui cogitare aliquid boni idoneus non est ex semetipso, profectò nec loqui est idoneus, nec agere aliquid boni ex semetipso; sed si est SVA GRATIA, *sc. prædominante, imperante, subijciente voluntatem,*

A *sine coactione, sine necessitate, sed sub leui onere, iugo suaui, cum voluptate, proprijs obiectis intellectus & voluntatis, veri, & boni, suauiter, & secundum naturam, licet supernaturaliter applicatis.*) Sufficientia eius ex Deo est. Vnde dictum est. Matth. 10. 20. Non estis vos qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Et Romanor. 8. 14. quotquot Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Hæc ergo intuens, neminem esse liberum ad agendum bonum, sine adiutorio Dei, dixi. *Quod adiutorium, & impulsus, non impedit, aut necessitat, aut cogit, sed vel ipso nomine, adiuuat liberum arbitrium; & impeditum, & vinctum soluit:* quia vbi Spiritus Domini, ibi libertas; *vbi charitas, nulla ne-* B *cessitas. Dissinguit autem perlucidè August. statū naturæ integræ, & corruptæ, & peccatum primum quod homo in natura integra commisit, quod tantummodo peccatum erat, & non poterat esse pœna alterius præcedentis peccati, & merè liberum fuit, quod nulla concupiscentia pertrahente, & innata commisit: aliud autem quod iam corruptâ naturâ, lege in membris contra spiritum vigente committere tentatur, est pœna peccati. Sic enim August. l. 5. operis perfecti cont. Iulianum, sect. 40.* Angelus, & homo qui propterea S. Aug. peccauit, quia voluit, potuit & nolle peccare. Et ita homo creatus est, vt possit, & nolle, & velle, C & quodlibet horum habeat in potestate. Sed aliud est originale peccatum, quod & si trahunt sine propria voluntate nasceotes, tamen per voluntatem primi hominis ipsa est origo vitiata: sicut aliud etiam est in maiore homine; propter quod dicit: non enim quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago: nec tamen ista necessitas insanabilis est ei (*Deo per gratiam sananti liberum arbitrium, in quo mansit ad vtrumque flexibilitas, in malum vtique ex seipso, sed in bonum non sine adiutore Deo cui dicitur*) de necessitatibus meis erue me.

Et sect. 50. Attende, inquit, eum qui dicit, quod S. Aug. nolo malum, hoc ago; & responde vtrū oecessitatē non habeat agendi malum quando quod vult non facit bonū, sed quod non vult malū hoc agit. D Quod si Apostolo repugnare non audes, ecce homo à necessario, malè agens, dissensiones tuas dirumpit & dissipat: necessitate quippe malum agit, qui non vult & agit. Hoc autem quod oolens agit, si tantommodò concupiscere est carne, sine vlla mentis consensione, membrorumque operatione, mala est concupiscentia carnis, etiam si non ei consentiatur ad malum; quam tamen te laudare delectat. Si autem tantum cogitur iste qui clamat, hoc ago qood nolo malum, vt etiam sua membra exhibeat arma peccato, non solùm concopiscuntur à necessario mala, verùm etiam committuntur.

Hoc loco non voluit S. Doctor dicere nos necessitate E *& coactione peccare, sed à malo concupiscentia, quod inuiti, coacti, necessitati volimus nolimus, ex Dei iustitia in pœnam peccati patimur, nos non tantum ad concupiscendum, sed etiā ad consentiendum, peccandumque actu pertrahi, illici, tentari, quanquam libere, & plenè voluntate, quin etiam sæpissime voluptate peccemus. Aliàs nec peccatum esset, si voluntariū non esset, vt nec in bono opere meritum. Et concludit:* Quid est qood dicis, Ecce ego oon quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago. Notum est, quòd homo primus voluntate malum egit, non necessitate: (*accipit semper necessitatem pro innata concupiscentia, infallibiliter absque sanante gratia, ad peccatum pertrahente; quàm necessitatem non patiebatur*

batur homo in statu innocentia (sed iste qui dicit, quod nolo malum, hoc ago, necessitate (*inclinatione natura corrupta*) se ostendit malum agere, non voluntate; & flens miserias suas, eidet diffinitiones tuas.

Et rursum sect. 31. Iuliano dicenti : Vt possit malum, & bonum facere, necessarium est : vt autem malum faciat, non necessario, sed possibili suo debet. Vbi autem possibilitas est partis vtriusque, necessitas neutra est. Sic fit, vt nihil sit aliud peccatum, quàm voluntas agendi quod iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere, &c. *Augustinus respondit* : Iam te omnino negligit, qui ea quæ tibi supra respondimus legit. Quoniam qui dicit, non quod volo facio bonum, &c. Necessitate se ad agendum malum premi, satis apertè indicat, & ostendit falsum esse quod dicis, vt malum faciat, non necessario; sed possibili suo, debet; & cætera talia quæ garris inaniter. Sic fit, vt illa diffinitio, qua dicitur, esse peccatum, voluntas agendi quod iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere; illud peccatum complectatur, sicut iam superius dixi, quod tantummodo peccatum est; non quod etiam pœna peccati. Tali namque pœnà, iste agebat quod nolebat malum, vnde illi si liberum esset abstinere, nequaquam diceret, non quod volo, &c. Sicut ergo nos agnoscimus hominem in corpore vitæ illius beatum, vbi habuit liberum arbitrium, quod vellet agere siue bonum, siue malum: (*nullo tunc à bono retrahente & in malum impellente concupiscentia mala*) sic & tu cognosce hominem in corpore mortis huius miserum, vbi perdita libertàte perfecta audis eum dicere, non quod volo, &c. Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? *Subijcit Paulus* : Gratia Dei, per Iesum Christum Dominum nostrum. *Aduerte dixisse, perditam libertatem, non absolutè destructam; sed infirmatam iuxta psaltem* : Infirmata est in paupertate virtus mea.

Cùm spoliatus thesauris innocentiæ, intellectus ignorantiæ, voluntas concupiscentiæ iugo in pœnam inobedientiæ mancipata est. Vnde factum est vt iam non ita plenè liber esset sicut erat prius ad cognoscendum verum, & amandum bonum. Ex quo fit vt tam necessaria sit illi gratia medicinalis Redemptoris ad singulos actus, vt ait Ep. 107. ad Vitalem, vt peccato resistat, siue vt declinet à malo, & faciat bonum: *quàm ab innata iam, & facta necessaria, & naturali, corruptione peccati, inclinatur ad malum; cui infallibiliter assentietur, nisi diuina gratia per seipsam efficaci adiuuetur. Quid enim per se potest infirma natura, cui sola possibilitas, id est flexibilitas in bonum relicta est, nisi in illud à gratia sanante impellatur? Non sic tamen vt nihil agat, sed vt gratia oculum mentis sanante, videat & intelligat verum; & gratiâ concupiscentiam superante, & voluntatem charitatis dulcedine perfundente, ipsa verè & propriè eligat & diligat summum bonum.*

Aug. *Prosequitur, idem argumentum lib. 6. op. perfecti cont. Iul. sect. 17.* Cùm quis ignorat quod facere debeat, & ideo facit, quod facere non debeat, non ei fuit liberum abstinere (*intellige perfectè liberum*) vnde abstinendum esse non nouerat. Itemque ille qui, vt dicitis, non origine, sed consuetudine premitur, (*quam supra l. 5. sect. 59. iuxta doctos dixit esse secundam naturam, cui & comparat violentiam pœnalem summi illius maximique peccati primi hominis, in omnibus qui erant in lumbis eius, per eius concupiscentiam exorturi,*) vt exclamet, non quod volo, &c. Quomodo ei liberum est, abstinere ab eo malo quod non vult, & facit; & odit, & agit? His autem pœnis carere, si esset in hominum potestate, non Deus rogaretur, & contra cæcitatem, vbi ei dicitur. Psal. 12. 4. Illumina oculos meos. Et contra iniquam cupiditatem, vbi ei dicitur. Psal. 118. Non dominetur mihi omnis iniquitas. Porrò si etiam ista peccata non essent, quia non ab eis liberum est abstinere, non diceretur Psal. 24. 7. delicta iuuentutis meæ, & ignorantiæ meæ ne memineris. Non diceretur. Iob. 14. 17. signasti peccata mea in sacculo, & adnotasti (*Pagn. ex Hebr. signata est ligamine forti pœna praeuaricationis mea, & addidisti pœnam pœna*) si quid inuitus admisi. *Sicut legunt Sept. Idem iam dixerat tom. 4. lib. Annot. in Iob. 14.* Inuitum, inquit, errare, pœna peccati est. Et quidem mons cadens defluit (*Iob. ibid. versu 18.*) Ita & homo ex altitudine & firmitate sua cecidit: & petra veterascit in loco suo, vt homo in genere suo, & conditione sua: & alluuione frequentium gurgitum, quasi & homo ita ad exilitatem perductus est, cùm crebris cupiditatum alluuionibus atteritur. *Quid ad ruinas peccati originalis aptius?*

Lubet amplum & clarius locum Pauli per Augustinum explanare l. 1. de nuptijs & concupisc. c. 27. Agit, inquit, aliquid concupiscentia carnis, & quando (*etiam*) non exhibetur ei vel cordis assensus vbi regnet, vel membra, vel arma quibus impleatur quod iubet. Agit autem quid, nisi ipsa desideria mala & turpia? Non enim si bona & licita essent, eis obedire prohiberet Apostolus, dicens: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desiderijs eius. Roman. 6. Non enim ait, ad habenda desideria eius: sed ad obediendum desiderijs eius: vt quoniam sunt in alijs maiora, in alijs minora, prout quisque in hominis interioris nouitate profecerit, in hoc agonem iustitiæ pudicitiæque seruemus, ne illis obediamus: vt tamen nec ipsa sint desideria, velle debemus, etiamsi in corpore mortis huius id obtinere non possumus. Hinc enim & alio loco idem Apostolus loquens, velut ex suæ personæ introductione nos instituit dicens. Roman. 7. Non enim quod volo hoc ago, sed quod odi illud facio: id est concupisco: quia & hoc nollet facere, (*sc. concupiscere*) vt esset omni ex parte perfectus. Si autem quod nolo, inquit, hoc facio, consentio legi, quoniam bona est; quia hoc & illa non vult, quod & ego nolo. Non vult enim vt concupiscam, quæ dicit Exod. 20. Non concupisces: & ego nolo concupiscere. In hoc itaque consentiunt voluntas legis, & mea. Verùm quia concupiscere nolebat, & tamen concupiscebat, sed eidem concupiscentiæ nequaquam consentiendo seruiebat, adiunxit atque ait; nunc autem iam non ego operor illud (*ipsum concupiscere*) sed id quod inhabitat in me peccatum. *Id est pœna peccati, fomes ille, & concupiscentia relicta, etiam in Apostolo. Pergit sequenti capite* : Multum autem fallitur homo, qui consentiens concupiscentiæ carnis suæ, & quod illa desiderat decernens facere & statuens, putat sibi adhuc esse dicendum, non ego operor illud, etiamsi oderit, quia consentit. Simul enim est vtrumque: & ipse odit, quia malum esse nouit: & ipse facit, quia facere statuit. Iam verò, si & illud addat quod Scriptura prohibet, dicens: neque exhibueritis membra vestra arma iniquitatis peccato: vt quod facere statuit in corde, etiam corpore compleat; & ideo dicat, non ego operor

illud, sed quod habitat in me peccatum: quia cùm id decernit, & facit, & displicet sibi; tantùm errat, vt nec seipsum agnoscat, quando cùm ex toto ipse sit, & corde statuente, & corpore implente, adhuc seipsum esse non putat. *Captiuitatis autem huiusmodi nexus multiplicantur, & compedes aggrauantur, cùm malo non tantum illo corrupta naturæ, corpore peccati, fomite concupiscentiæ quam inuiti, velimus, nolimus, ad mortem vsque necessariò portamus, vt etiam nolentes secundùm appetitum superiorem & rationalem, concupiscamus tamen secundùm inferiorem carnalem, cui tamen non nisi volentes & liberi consentimus: si consensum præbemus, iam annulum vnum catenæ nostræ seruitutis teximus. Cùm verò per corpus & actu peccatum implemus, alium annulum fabricamus. Cùm actus multiplicamus, catenam porrigimus, & malo habitu velut aliâ superadditâ captiuitate implicamur.*

Tantum porro abest vt hæc voluntaria necessitas, inuitum ac nolentem impellat & cogat ad peccandum, quinimo faciliùs & habitu, liberiusque peccatur, cùm voluntati voluptas additur. Ex aduerso, cum gratiæ efficaci ad bonum virtutis impellenti consentimus, nulla vis, coactio nulla, vel necessitas violat libertatem; imò quo pluribus gratijs actuabus, secundum naturã rationalem, nos ad perfectionem nostram finem & beatitudinem, quam omnes appetunt, mouentibus assentimur, quò plures actus virtutis suauiter & delectabiliter, gratiâ ad singulos actus datâ, operamur, malos sensim habitus excutientes, & nos catenis prius voluntarijs, filio veritate intellectum liberante, Spiritu sancto bonitate sua concupiscentiam malam minuente, Patris omnipotentiâ infirmitatem naturæ roborante, liberiores in dies euadimus. Et qui prius inuiscati glutino concupiscentiæ duabus alis, pedibusque laqueo præpeditis, ignorantia, & concupiscentia, a diabolo decepti, à propria concupiscentia abstracti & illecti, *verum & solidum bonum, nec agnoscebamus, nec amabamus*, sed mundum totum in maligno positum, & quæ in mundo sunt, charitatem Patris non habentes, adulteri diligebamus, *& volentes, & liberi, etiam cum voluptate eligebamus: subitò conuersi retrorsum cum Iordane, toto impetu reducibus aquis in caput, & originem ac principium nostrum, & bonorum omnium fontem Deum optimum maximum,* in odorem vnguentorum eius tracti *nullâ necessitate vel coactione, sed voluntate, libertate plenissima, quin etiam voluptate currimus. Quis enim intellectus inuitus primæ ac summæ veritati se subijcit? Quæ voluntas summo bono coacta seruit? Quis auarus thesauro, ambitiosus Imperio, voluptuosus obiecto pulcherrimo, & sensuum omnium delicijs sibi propositis inuitus, necessitatus, coactus, & non lubens & volens afficitur? Quæ auis caueà vel laqueo expedita pro suæ libertatis modulo libero aëre non gaudet, non exultat? Sic authori gratiæ & libertatis suæ gratulabatur psaltes Regius: qui cùm prius sub catenarum pondere captiuum se ingemeret:* Funes peccatorum circumplexi sunt me. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Qui instanter orabat, rugiens à gemitu cordis sui. *Ps.24.17.* Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt, de necessitatibus meis erue me. *Tandem liberatori gratulatus.* Dirupisti, inquit, vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Anima nostra sicut passer erepta est, de laqueo venantium. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus, *& quo adiutore?* Adiutorium, inquit, nostrum in nomine Domini.

Dicat ipse Augustinus liberam captiuitatem suã, & captiuam libertatem, l.8.conf.c.5. Suspirabam, (S. Aug.) inquit, ligatus, non ferro alieno, sed meâ ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & constrinxerat m[e]. Quippe ex voluntate peruersa, facta est libido, [&] dum seruitur libidini, facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est nec[es]sitas. Quibus quasi ansulis quibusdam sibimet innexis, vnde catenam appellaui, tenebat me obstrictum dura seruitus. Voluntas autem noua, *in initium gratia, sufficientis quidem ad volendum, sed non satis efficacis, ad perficiendum* quæ mihi [es]se cœperat, vt te gratis colerem, fruique te vellem, Deus, sola certa iucunditas (*& quidem ea fruenda violentum & coactum, aut necessitati violentæ subiectum?*) Nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam. Ita duæ voluntates meæ, vna vetus, alia noua, illa carnalis, illa spiritalis, confligebant inter se, atque d[i]scord[an]do dissipabant animam meam. Sic intellig[e]bam ipso experimento meo, id quod legeram quomodo concupisceret caro aduersus spiritu[m] & spiritus aduersus carnem, &c. Frustra condelectabar legi tuæ secundùm interiorem hominem, cum lex alia in m[e]mbris meis repugnaret legi mentis meæ, & captiuum me duceret in legem peccati, quæ in membris meis erat. Lex enim peccati est violentia consuetudinis, quâ trahitur, & tenetur etiam inuitus animus, eo merito, quo in eam volens illabitur. Miserum ergo me, quis l[i]berabit me de corpore mortis huius, nisi gratia tua per Iesum Christum Dominum nostrum?

Sed quomodo solutus sit hâc catenâ, dicam, cum exposuerit ipse versiculum Ps.30. Quia re[s]pexi[sti] humilitatem meam, (S. Aug.) saluam fecisti de necessitatibus animam meam. Quæ sunt, inquit, necessitates vincendarum vetustissimarum, & annosarum malarum consuetudinum? Vincere consuetudinem, dura pugna, nosti. Vides quàm mal[e] facias, quàm detestabiliter, quàm infœliciter & facis tamen. Fecisti heri, facturus es hodie. Si sic tibi displicet cùm disputo, quomodo displicet tibi, cùm cogitas? & tamen facturus es hoc. Vnde raperis? Quis te captiuum trahit? An illa l[e]x in membris tuis repugnans legi mentis tuæ? Clama ergo, infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: & impletur in te quod modo diximus; ego autem in Domino speraui, exultabo & iocundabor in tua misericordia, quia respexisti humilitatem meam, saluam fecisti de necessitatibus animam meam. Vnde enim facta est salua de necessitatibus anima tua, nisi quia respecta est humilitas tua? Nisi prius humiliareris, nó te exaudiret, qui te à necessitatibus liberaret. Humiliatus est qui dixit, infœlix ego homo, &c. Non sunt humiliati, qui ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. *Id est gratia iustificanti, & ad iustitiam ampliorem, ad singulos actus virtutis excitanti, vt qui iustus est, iustificetur adhuc, & quantò per gratiam subijcientem sibi liberum arbitrium, fit Deo subiectior, tantò à necessitatibus pristinis cupiditatum & consuetudinum malarum fit liberior. Vnde Augustinus ibidem.* (Aug.) Cupiditates, inquit, nostræ quando validæ sunt, & quando eis seruimus, necessitates vocantur. Liberante autem Deo animam nostram de necessitatibus nostris, quid erit quod in nobis teneat inimicus, vt concludamur, in manibus eius? Statuisti in loco spatioso pedes meos. Certè angusta via est: laboranti angusta est,

amanti lata est. Eadem quæ angusta est, lata fit. In spatioso dicit posuisti pedes meos, ne angustiati pedes mei irent in se, & incurrendo in se, deijcerent me. Ergo quod ait, posuisti in spatioso pedes meos: planè fecisti mihi facilem iustitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis, hoc est posuisti in spatioso pedes meos.

[Aug.] *Sed iucundius est ipsum audire confitentem libro nono, confess. capite primo.* Domine, ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Laudet te cor meum, & lingua mea, & omnia ossa mea dicant, Domine quis similis tui? Dicam, & responde mihi, & dic animæ meæ, salus tua ego sum. Quis ego, & qualis ego? Quid non mali ego? An facta mea, aut si non facta, dicta mea, aut si non dicta, voluntas mea fuit? Tu autem Domine bonus, & misericors, & dextera tua respiciens profunditatem mortis meæ, & à fundo cordis mei exhauriens abyssum corruptionis. Et hoc erat totum, nolle quod volebas. & velle quod nolebas. Sed vbi erat tam annoso tempore, & de quo imo altoque secreto euocatum est in momento liberum arbitrium meum, (*viden etiam in abysso corruptionis liberè noluisse quod volebat Deus, & voluisse quod nolebat, sed vide, quam liberè etiam & suauiter sit conuersus*) quo subderem ceruicem leni iugo tuo, & humeros leui sarcinæ tuæ, Christe Iesu, adiutor meus, & redemptor meus? Quàm suaue mihi subitò factum est carere suauitatibus nugarum, & quas amittere metus fuerat, iam dimittere gaudium erat. Eijciebas enim eas à me vera tu, & summa suauitas: Eijciebas, & intrabas pro eis omni voluptate dulcior, sed non carni & sanguini: omni luce clarior, sed omni secreto interior: omni honore sublimior, sed non sublimibus in se. Iam liber erat animus à curis mordacibus ambiendi, & acquirendi, & volutandi, atque scalpendi scabiem libidinum: & garriebam tibi claritati meæ (*quasi auis laqueo liberata ad ortum solis*) & diuitijs meis, & saluti meæ, Domino Deo meo. *Quid ibi non suaue, non volupe, non liberum in bonis? Quid ibi necessum, quid coactum, quid violentum in gratia? Sicut prius dum in voluptatibus suis lubens & volens gaudebat & se sponte volutabat, voluntarias sibi catenas intexens, & liberè suam* venundatus sub peccato, *libertatem oppignerans.*

Quantum absit à necessitate Caluinistica mens Augustini, vnâ vel alterâ sententiâ conuincam. Caluinus enim l. 2. instit. c. 3. num 10. Deus, inquit, voluntatem mouet, non qualiter multis sæculis traditum est, & creditum, vt nostræ postea sit electionis, motioni aut obtemperare, aut refragari; sed illam efficaciter efficiendo. *Augustinus enim præcurrens Concil. Trid electionem semper liberam reliquit voluntati,* [Aug.] vt possit dissentire si velit: *Licet ex hipothesi quod efficaciter moueat, actu nunquam voluntas dissentiat. Sic enim contra Caluinum antidotum praeparauit, l. 5. de Ciu. c. 10.* Manifestum est, inquit, voluntates nostras, quibus rectè vel perperam viuitur, sub tali necessitate non esse. Multa vtique facimus, quæ si nollemus, non vtique faceremus, &c. Sunt igitur nostræ voluntates & ipsæ faciunt quicquid volendo facimus, quod non fieret si nollemus. *Et libro de gratia & libero arbitrio c. 20.* Gratia est quâ voluntas humana non tollitur, sed ex mala mutatur in bonam, & cùm bona fuerit, adiuuatur. *Proinde nec nisi volentem à Satana superari, sicut nisi volens à Dei gratia efficaci mouetur, scribens in Ps. 91. testatur.* Satanas fecit, di-

A cit, ipse mihi persuasit: quasi Satanas habeat potestem cogendi. Astutiam suadendi habet. Sed si Satanas loqueretur, & taceret Deus, haberes vnde te excusares. Modò aures tuæ positæ sunt, inter monentem Deum, & suggerentem serpentem; quare hac flectuntur, hinc auertuntur? Non cessat Satanas suadere malum: sed nec Deus cessat admonere bonum. Satanas autem non cogit inuitum. In tua potestate est consentire, aut non consentire. *Et l. 5. operis imperfecti cont. Iul.* Multa [S. Aug.] sunt quæ agunt homines mali à quibus liberum est abstinere. *Tandem vt lectori non sim onerosus, l. 3. de lib. Arbitrio c. 1.* In eo dissimilis (*motus sc. lapidis, motu voluntatis,*) quod in potestate non habet **B** lapis cohibere motum quo fertur inferius: Animus verò cùm non vult, non ita mouetur. Vt superioribus desertis, inferiora diligat. Et ideo lapidi naturalis est motus, animo verò iste voluntarius. Hinc est quòd lapidem si quis dicat peccare, quod pondere suo tendit in infima, non dicam ipso lapide stolidior, sed profectò demens iudicatur. Animum verò peccati arguimus, cùm eum conuincimus, superioribus desertis, ad fruendum inferiora præponere. Propterea quid opus est quærere, vnde iste motus existat, quo voluntas auertitur ab incommutabili bono, ad cômmutabile bonum; cum eum non nisi animi & voluntarium, & ob hoc culpabilem esse fateamur, **C** omnisque de hac re disciplina vtilis ad id valeat, vt eo motu improbato, atque cohibito, voluntatem nostram ad fruendum sempiterno bono, à lapsu temporalium conuertamus.

Cui conuictus respondet Euodius: Video, inquit, & quodammodo tango ac teneo vera esse quæ dicis. Non enim quicquam tam firmè atque intimè sentio, quàm me habere voluntatem, eaque me moueri ad aliquid fruendum: Quid autem meum dicam prorsus non inuenio, si voluntas, quâ volo, & nolo, non est mea. Quapropter cui tribuendum est, si quid per illam malè faciam, nisi mihi? Cùm enim bonus Deus me fecerit, nec benè aliquid faciam, nisi per voluntatem, ad hoc potius **D** (*benè agendum scil.*) datam esse à bono Deo, satis apparet. Motus autem quo huc atque illuc voluntas conuertitur, nisi esset voluntarius, atque in nostra potius potestate; neque laudandus cùm ad superiora, neque culpandus homo esset, cùm ad inferiora detorquet quasi quendam cardinem voluntatis. Neque omnino monendus esset, vt istis neglectis, æterna vellet adipisci: atque vt malè nollet viuere, vellet autem benè. Hoc autem monendum non esse hominem quisquis existimat, de hominum numero exterminandus est.

Licet autem eximiè vterque interlocutor, Augustinus & Euodius, ratiocinentur in his libris initio conscriptis contra Manichaeorum errorem naturam mali introducentem; **E** *plenam & integram à Deo ab initio homini datam libertatem; quâ posset pariter benè velle & malè; longè tamen aliter de libertate hominis, post eius lapsum pertractauit. Licet enim lapso, in vtrumque flexibilitas, indifferentia, & libertas relicta sit, vt possit vtrumque eligere & diligere: tamen ex corruptione peccati, ignorantia, & concupiscentia, in falsum & malum, intellectum & voluntatem peruertente, vt potenti & forti gratiâ indigeat, quâ & intellectus ab ignorantia; & voluntas à concupiscentia liberata, eligat & diligat verum bonum, & sibi gratia per se efficax, iuxta Tertullianum & Augustinum potentior vtique natura, vi sua subijciat liberam arbitrij potestatem, non coactione, vel necessitate, sed magna suauitate & voluptate faciens, vt tantò liberius velit*

S. Aug. *quod secundùm naturam eius rationalem est, cognoscere sc. verum, & amare summum bonum. Ita enim l. 1. retract. c. 9. præfatum locum expositurus, præmonuerat:* De gratia, inquit, Dei, quâ suos electos sic prædestinauit, vt eorum, qui iam in eis libero vtuntur arbitrio, ipse etiam præparet voluntates, nihil in his libris disputatum. *Libro autem de gratia Christi, c. 12.* Hæc, inquit, gratia qua virtus in infirmitate perficitur, prædestinatos, & secundùm propositum vocatos, ad summam perfectionem, glorificationemque perducit. Quâ gratiâ agitur, non solum vt facienda nouerimus verùm etiam vt cognita faciamus: nec solum vt diligenda credamus, verùm etiam vt credita diligamus. *Vnde & orat Ecclesia.* Deus à quo bona cũcta procedunt, largire supplicibus tuis, vt cogitemus te inspirante quæ recta sunt, & te gubernante eadem faciamus. *Sic gratia captiuum & infirmum liberat arbitrium, & vincula intellectus, & voluntatis, cæcitatis, & concupiscentiæ soluit.*

Sed quid expressius ad seruitutem, & captiuitatem primaua libertatis, quàm quod habet Apostolus, Roman. 7. 23. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati quæ est in membris meis. *Vbi D. Thom. lect. 4.* Lex est fomes peccati: quia sicut lex inducit ad bonum faciendum, ita fomes inducit ad peccandum, &c. Ipsum peccatum, quod in peccante dominium accepit, ei legem imposuit, quæ est fomes, sicut Dominus seruo victo legem imponit. Alia causa fomitis est Deus, qui hanc pœnam homini peccanti indidit, vt rationi, eius inferiores vires non obedirent. Et secundùm hoc, ipsa inobedientia inferiorum virium quæ dicitur fomes, lex dicitur, in quantum est per legem diuinæ iustitiæ introducta, &c. Hæc autem lex duos effectus in homine habet: Primò namque resistit rationi, & quantum ad hoc dicit, repugnantem legi mentis meæ, id est legi Moysi, vel legi naturali, quæ naturaliter menti indita est. Secundus effectus est, quòd hominem in seruitutem redigit: & quantum ad hoc subdit, & captiuantem me, vel captiuum me ducentem secundùm aliam literam, in lege peccati. Lex autem peccati captiuat hominem dupliciter; vno modo, hominem peccatorem, per consensum, & operationem; alio modo, hominem sub gratia constitutum quantum ad concupiscentiæ motum. Infœlix ego homo. Quod quidem est per peccatum, quod in homine habitat, siue quantum ad carnem tantùm, sicut in iusto: siue etiam quantum ad mentẽ, sicut in peccatore. Prou. 14. Miseros facit populos peccatum. Et Psalmus: Miser factus sum & curuatus sum (*qui rectus factus eram*) vsque in finem. Quis me liberabit, &c. Videtur conquestio esse desiderantis, secundùm illud Psalmi: Educ de carcere animam meã. Deinde cùm dicit, gratia Dei, &c. respondet quæstioni: non enim homo proprijs viribus potest liberari à corporis corruptione, nec etiam animæ, quamuis consentiat rationi contra peccatum, sed solùm per gratiam Christi; secundùm illud. Io. octauo. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis.

Concludamus hanc partem eximia authoritate In-
S. August. *nocentij I. quam profert Augustin. lib. 6. operis perfecti sect. 11.* Hic etiam, inquit, persistenti tibi, atque asseueranti, libertatem benè agendi vel malè, suo malo vsu perire non posse, respondeat, & B. Papa Innocentius, Romanæ Antistes Ecclesiæ, qui rescribens in causa nostra Episcopalibus Conci-

A lijs Africanis: Liberum, inquit, arbitrium olim ille perpessus, dum suis inconsultius vtitur bonis, cadens, in præuaricationis profunda demersus, nihil quemadmodum exinde surgere posset, inuenit: Suaque in æternum libertate deceptus, huius ruinæ latuisset oppressus, nisi eum post, pro sua gratia, Christi releuasset aduentus. Vide ne quid faciat per ministrum suum CATHOLICA FIDES? Vide possibilitatem standi, & cadendi, sic habuisse hominem, vt si cecidisset, non eadem possibilitate, qua ceciderat, surgeret; culpam scilicet sequente supplicio. Propter quod, Christi gratia, cui miserabiliter estis ingrati, quæ iacen-
B tem releuaret, aduenit. In alia quoque Epistola, quam de vobis ipsis scripsit ad Numidas: Ergo, inquit, Dei gratiam conantur auferre, quam necesse est, etiam restituta nobis status pristini libertate quæramus. (*Vt baptizatis non sufficiat, per Christum erutos esse de seruitute diaboli, & macula peccati originalis ablutos, nisi continuò gratia actualis influxu, operetur in nobis Deus, & cogitare, & velle, & operari, pro bona sua voluntate.*) Audis restitui libertatem, & non perijsse contendis; atque humana voluntate contentus, diuinam non petis gratiam, quam libertas nostra, etiam in statum pristinum restituta, sibi esse intelligit necessariam. Quæro autem à te, vtrum iam in pristinum statum ita fuerit restituta libertas eius, qui dicit, non quod volo ago, &c. Et velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Et quibus dici-
C tur Galat. 5. 17. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non quæcunque vultis, illa faciatis. Puto quod non vsque adeo desipis, vt in his dicas esse status pristini libertatem. Et tamen si nulla eis esset, id quod sanctum, & iustum, & bonum est, nec velle potuissent. Sunt enim quos peccare ita delectat, vt nolint, oderintque iustitiam, quam nec velle aliquis potest, nisi paretur voluntas à Domino (*Prou. 8. iuxta 70.*) vt ad perficiendam iustitiam præcedat desiderium voluntatis, & paulatim effectus potestatis accedat, alijs citius, alijs tardius vnicuiq; sicut Dñs dedit, qui solus potest hominis salutem reparare, atque augere iam perditam, & donare etiam hoc, VT IAM PERIRE NON POSSIT, &c.
D Redimuntur ergo (*de seruitute, captiuitate, necessitate, vt supra;*) quicunque redimuntur ab eo qui venit quærere quod perierat: & qui antequã veniret, per fidem ipsam, (*quæ ex Paulo non est omnium*) redemit, quâ credebatur esse venturus. Redimuntur autem in libertatem beatitudinis (*quâ plenè liberat electos Deus à peccato, à concupiscentia, à morte, corruptione, tentatione, & omni miseria*) sempiternam, vbi iam peccato seruire non possint. Nam si tu dicis, boni, malique voluntarij possibilitas, sola libertas est, non habet libertatem Deus, in quo peccandi possibilitas non est. Hominis verò liberum arbitrium congenitum, & omnino inamissibile si quærimus, illud est, quo beati omnes esse volunt, etiam hi, qui ea nolunt quæ ad beatitudinem ducunt.

E *Quod & inculcat ibidem sect. 12.* Immutabilis, S. Aug.
inquit, cum qua homo creatus est & creatur, illa libertas est voluntatis, quâ Beati omnes esse volumus, & nolle non possumus. Sed hæc, vt beatus sit quisque, non sufficit, nec vt viuat rectè, per quod beatus sit: quia non ita est homini congenita libertas mutabilis voluntatis, qua velit, possitque benè agere: sicut congenita est, qua velit beatus esse, quod omnes volunt, & qui rectè agere nolunt.

Et ibidem : Beatus, inquit, Ambrosius, in vmbra vitæ dicit Adam esse factum, de qua posset cadere, non necessitate, sed voluntate. In qua vtique si maneret, acciperet eam vitam, cuius illa vmbra erat, quam sancti accepturi sunt, ex qua omnino cadere non poterunt. *Hanc & nos habere nusquam negauit Augustinus, qui vbique nos voluntate libera peccare testatus est, licet non ita plena, qua peccauit Adam, nullâ concupiscentiâ abstractus & illectus, cui nos omnes ex iusta peccati pœna subiecti, non integrâ, sicut Adam sed valdè infirmata libertate longè proniùs faciliùsque peccamus. Vnde & cum Paulo clamamus.* Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Non quod volo bonum hoc ago, &c. *A quo loco periculum metuens* S Aug. *Augustinus serm. 43. de verbis Domini.* Periculosè, inquit, auditur, si non intelligitur. Multi concupiscentijs carnalibus & damnabilibus victi committunt quæque facinora atque flagitia, & immunditijs pessimis volutantur, quod turpe est etiam dicere; & dicunt isti ista verba Apostoli. Vide quid dicit Apostolus, vt non ea quò vultis faciatis. Roman. 7. Nolo facere, cogor, compellor, vincor, facio quæ nolo, sicut ait Apostolus, quia caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem, vt non illa quæ vultis faciatis. Videtis quàm periculosè auditur, si non intelligatur. Videtis quemadmodum pertineat ad officium Pastoris opertos fontes aperire, & aquam putam innoxiam sitientibus ouibus ministrare.

Noli ergo vinci quando pugnas, &c. Si spiritus concupiscit aduersus carnem lectam video, victum non video. Pugna est, concupiscit caro aduersus spiritum; delectat adulterium, fateor quia delectat: sed spiritus concupiscit aduersus carnem, delectat & castitas. Ergo vincat spiritus carnem, aut certè non vincatur à carne, &c. Sed delectat & adulterium, contradicatur, resistatur, repugnetur. Non enim non habes vnde pugnes? Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi: & tamen permittitur ipsa caro concupiscere aduersus spiritum, (*imò ex D. Thoma supra ex lege iustitia diuina, & iuge impositae necessario portatur, licet non nisi liberè consentiatur.*) Suggestionibus prauis & delectationibus genuinis. Fiat quod ait Apostolus Roman. 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. (*Vides imperium quo regina libertas cùm adiutorio gratiæ imperantis & liberè sibi subijcientis hominis voluntatem, regno peccati repugnat & vincit.*)

Non dixit, non sit, iam enim est ibi: quod ideò peccatum vocatur, quia merito peccati contigit. Non enim in Paradiso caro concupiscebat aduersus spiritum, aut erat ibi ista pugna, vbi pax erat sola: sed factâ transgressione, postquam homo noluit seruire Deo, & donatus est sibi, nec sic donatus sibi, vt possit saltem possidere se: sed ab eo possessus, à quo deceptus; cœpit caro concupiscere aduersus spiritum, &c. Spiritus Dei est qui pugnat in te aduersus te, aduersus illud quod est in te contra te, &c. Dedit tibi Deus potestatem per Spiritum sanctum vt membra tua teneas. Surgit libido, tene tu membra, &c. tene pedes, ne eant ad illicita, tene manus ab omni scelere, tene oculos ne malè attendant, tene aures ne verba libidinis libenter audiant, tene totum corpus, tene latera, tene summa, tene ima. Quid facit libido? Surgere nouit, vinci non nouit? *Viden vt per omnia Augustinus & libertatis, & gratiæ perpetuus assertor est, nec gratia vel peccato necessitatem Galu-*
A *nisticam imponit humano arbitrio, quòd tàm liberè bene agere possit, & mereri, quàm male operando seipsum in æternum damnare.*

An hæreticorum fundamentum sicta sit Augustini doctrina, sicut & Tertulliani.

TErtullianus hæreticum se & schismaticum ore proprio & calamo confessus est. Diuisionem enim suam ab Ecclesia Romana, secessum à fide Catholica & ad partes Montani recessum scripsit, libro aduersus Praxeam, cap. 1. Vbi & Summum Pontificem arguit, quòd litteras pacis Montano & Prophetissis eius datas
B *reuocauerit, vrgente Praxea.* Idem, inquit, tunc Episcopum Romanum agnoscentem iam Prophetias Montani, Priscæ, Maximillæ, & ex ea agnitione pacem Ecclesijs Asiæ & Phrygiæ inferentem, falsa de ipsis Prophetis, & Ecclesijs eorum adseuerando, & præcessorum eius authoritates defendendo, coëgit & litteras pacis reuocare iam emissas, & à proposito recipiendorum charismatum cessare. *Augustinus ex aduerso, vt supra vidimus, Summis Pontificibus fuit semper acceptus;* quem ne leuis quidem suspicionis læuæ rumor alpersit.

Cum quibus pacem inuiolato fœdere Catholicæ doctrinæ conseruauit. Tertullianus autem præcitato libro, & capite, suum à Catholicis, quos Psychicos vocat,
C *factus videlicet ipse Spiritalis, infamis Apostasia defectionem,* exultans in rebus pessimis, & ponens os suum in cælum *glorians confitetur:* Et nos quidem, inquit, postea agnitio Paracleti, atque defensio, disiunxit à Psychicis. *Et libro de Monogamia c. 15.* Quæ igitur hic duritia nostra, si non facientibus voluntatem Dei renuntiamus? Quæ hæresis, si secundas nuptias, iuxta adulterium iudicamus? Quid est enim adulterium, quam matrimonium illicitum? *Et de pudicitia c. 1.* Erit igitur & hic aduersus Psychicos titulus, aduersus meæ quoque sententiæ retro penes illos societatem, quò magis hoc mihi in notam leuitatis obiectent. Nunquam societatis repudium, delicti præiudicium est. Quasi non facilius sit errare cum pluribus,
D quando veritas cum paucis ametur. Atenim me non magis dedecorabit vtilis leuitas, quàm ornarit nocens. Non suffundor errore, quo carui; quia caruisse delector, quia meliorem me, & pudiciorem recognosco. Nemo proficiens erubescit. Habet & in Christo scientia ætates suas, per quas deuolutus est & Apostolus. Cùm paruulus, inquit, essem, tanquam paruulus loquebar, tanquam paruulus sapiebam. At vbi vir sum factus, ea quæ paruuli fuerant, euacuaui.

Augustinus, non retrorsum conuersus, ex quo Manichæos deseruit, nec cum Tertulliano fascinatus, aut cum Galatis, non obediens veritati, nec de luce fidei, in
E *tenebras erroris turpiter retrocedens,* sed vt iusti semita quasi lux procedens, creuit vsque ad perfectum diem. *Senior factus, simul doctior & sapientior, in causa quammaximè gratiæ, libertatis, & prædestinationis, euasit. Profectum enim suum dilucidè, sicut suum Tertullianus defectum impudenter, agnouit. Libro de bono perseuerantiæ c. 12. vbi de Pelagianis.* Ipsi, inquit, potius Dei gratiam fato in paruulis tribuunt, qui dicunt fatum esse, vbi meritum non est: nulla quippe merita etiam secundùm ipsos Pelagianos possunt in paruulis inueniri, cur alij eorum mittantur in regnum, alij alienentur à regno. Sicut autem nunc vt ostenderem gratiam

Dei, non ſecundùm merita noſtra dari, ſecundùm vtrumque ſenſum hoc defendere malui: & ſecundùm noſtrum ſcilicet, qui obſtrictos originali peccato paruulos dicimus. Et ſecuodùm Pelagianorum ſenſum, qui originale negant eſſe peccatum. Nec tamen ideo mihi eſt ambigendum, habere paruulos quod eis dimittat, qui ſaluum facit populum ſuum à peccatis eorum. Ita & in tertio libro de lib. Arbit. *(cap. 23.)* ſecundùm vtrumque ſenſum reſtiti Manichæis, ſiue ſupplicia, ſiue primordia naturæ ſint, ignorantia, & difficultas, ſine quibos nullus hominum naſcitur; & tamen vnum borum teneo. (*Nempe eſſe ſupplicia* :) Ibi quoque à me ſatis euidenter expreſſum eſt, quòd non ſit iſta natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati. *Inde ſtatim reſpondet, quod hodiernis obtrectatoribus doctrina eius reſponderi,* S. August. *abſque controuerſia poteſt, quam profeſſionis mea memor non attingam.* Fruſtra itaqoe mihi de illius libri mei vetuſtate præſcribitur, ne agam caoſam, ſicut debeo agere paroulorum, & inde gratiam Dei non ſecundùm merita hominum dari, perſpicuæ veritatis luce conuincam. Si enim quando libros de libero arbitrio Laicus Romæ cœpi, & in Africa Preſbyter explicaui, adhuc de damnatione infantium non renaſcentiom, & de naſcentiom liberatione dubitarem (*quod tamen falſiſſimum eſt*) nemo, vt opinor, eſt tam iniuſtus, atque inuidus, qoi me PROFICERE prohiberet, atque in hac dubitatione mihi remanendum eſſe iudicaret. Cùm verò rectius poſſit intelligi, non me propterea de hac re dubitaſſe credi oportere: quia contra qoos mea dirigebatur intentio, ſic mihi viſi ſont refellendi, vt ſiue pœna eſſet peccati originalis in paruulis, quod veritas habet: ſiue non eſſet, quod nonnulli errantes opinantur; nullo modo tamen, quam Manichæorum error inducit, duarum naturarum, boni ſcilicet & mali permixtio crederetur: abſit vt cauſam paruulorum ſic relinquamus, vt nobis eſſe dicamus incertum, vtrum in Chriſto regenerati ſi moriantur paruoli, tranſeant in æternam ſalotem, non regenerati aotem tranſeant in mortem ſecundam.

S. Aug. *Et eodem libro capite 21. confirmans quæ ſcripſerat ad Simplicianum, Paulinum, Sixtum, contra Pelagianos, mira modeſtia profectum ſuum in diuinis litteris confitetur.* Recolant, inquit, aduerſus hæreſim Pelagianam, iam ante aliquot annos iſta dicta eſſe atqoe conſcripta, (*de initio fidei, & perſeuerantia quæ gratuitò & ſine merito dantur,*) quæ nunc eis diſplicere mirandum eſt: quamuis neminem velim ſic amplecti omnia mea, vt me ſequatur, niſi in ijs quibus me non errare perſpexerit. Nam propterea nunc facio libros in quibus opuſcula mea retractanda ſuſcepi, vt nec meipſom in omnibos me ſecutum fuiſſe demonſtrem. SED PROFICIENTER ME EXISTIMO DEO MISERANTE SCRIPSISSE, non tamen à perfectione cœpiſſe: qoandoquidem arrogantius loquor, qoàm verius, ſi vel nunc dico me ad perfectionem ſine vllo errore ſcribendi, iam in iſta ætate veniſſe. Sed intereſt, quantum, & in quibus rebus erretur, & quàm facilè quiſque corrigat, vel quantâ pertinaciâ ſuum defendere conetur errorem. Bonæ quippe ſpei eſt homo, ſi eum ſic proficientem dies vltimus vitæ hoius inuenerit, vt adijciantur ei quæ proficienti defuerunt, & perficiendus, quàm puniendus potius iudicetur.

Hic inſultatur erroneè Auguſtino, cui mirabiliter debuerat applaudi. Sed benè eſt quòd Deus per A *Summos Pontifices, vt ſuperius vidimus, humilem exaltauit. Quod præ cæteris S. Hormiſdas hos poſtremos eius libros de prædeſtinatione Sanctorum, & bono perſeuerantiæ, quibus omnia quæcumque alibi de gratia, libero arbitrio, & prædeſtinatione ſcripſit, lucidiſſimè continentur, vt ait in præclara ſua Epiſtola ad Poſſeſſorem, quæ extat tom. 4. Bibliotheca Patrum, ſic libros Auguſtini, & hos nominatim ad Proſperum & Hilarium inſcriptos S. Pontifex Canonicos expreſſerit, vt in eos haberi dicat, ſicut in ſcrinijs Eccleſiaſticis,* quid Romana & Catholica ſentiat & teneat in hac cauſa Eccleſia. *Benè quòd ipſe quantumuis humilis exiſtimet ſe proficientem ſcripſiſſe. Optimè verò quòd quidquid ei modeſtia, dum hæc ſcriberet ſuggeſſerit,* B *poſt mortem eius, ſcripta eius tanquam Canonica, & fidem Orthodoxam continere Apoſtolica authoritas ſanxerit. Æquiſſimè quod Celeſtinus Papa in Epiſtola ad Galliarum Epiſcopos mandat inſultatores Auguſtini corripiendos.* Corripiantur, inquit, huiuſmodi, non ſit his liberum habere pro voluntate ſermonem. Deſinat, ſi ita res ſunt, inceſſere nouitas vetuſtatem. Deſinat Eccleſiarum quietem inquietudo turbare.

Nec deſinit tamen, & in cauſa libertatis & gratiæ Auguſtino graues imponuntur errores & hæreſes, ab Eccleſia damnata; & vt inſcitia plebis & mediocriter erudita turba, incautis oculis, periculoſa Auguſtini doctrina cauenda videatur, ſeries longa phantaſmatum errorum texitur, & per multa ab Auguſtino ſæcula decurritur, quibus varij hæretici & libri citantur, in Auguſtini doctrina fundati, quæ omnia conferentis commentitia conficta que conuicta ſunt. Quo ſine? vt nempe exploſa, quin etiam exoſa fiat Auguſtini doctrina. C

Nec pigebit inculcare quæ ſupra V. Doctrina *præſcripſi; vbi quantumuis modeſtus & humilis & abiectè de ſeipſo ſentiens, memor illius ſententiæ Sapientis,* ooli eſſe humilis in ſapientia tua, *ſecurè ac confidenter de ſua certitudine ſcientia ſcripſit: de bono perſeuerantia, capite 18.* S. Aug. Hoc ſcio, inquit, neminem contra iſtam prædeſtinationem, quam ſecundùm Scripturas ſanctas defendimus, niſi errando diſputare potuiſſe. *Quibus verbis clauſo capite, ſtatim orditur decimum* Aug. *nonum his verbis*: Poto, inquit, eis qui de hac re ſententias tractatorum requirunt, ſanctos, & in D fide atque doctrina Chriſtiana laodabiliter vſquequaque diffamatos viros, Cyprianum & Ambroſium (*quibus infra addit Gregorium Nazianzenum*) quorum tam clara teſtimonia poſuimus, debere ſufficere, & debere ad vtrumque, id eſt, vt gratiam Dei gratuitam, ſicut credenda atque prædicanda eſt, per omnia credentes, per omnia prædicent: & eandem prædicationem, prædicationi qua hortamur pigros, vel corripimus malos, non arbitrentur aduerſam. *Quid quod & ſub finem contrarium à ſe ſentientes non obſcurè erroris inſimulat, vbi prædeſtinationem ipſius Chriſti capitis noſtri, & per conſequens omnium electorum membro-* Aug. *rum eius conſtanter aſſeuerat*: Qui fecit, inquit, il- E lum homioem ſine vllis eius præcedentibus meritis, nullum quod ei dimitteretur, vel origine trahere, vel voluotate perpetrare peccatum: ipſe nullis eorum præcedentibus meritis facit credentes io eum, quibus dimittat omne peccatum. Qui fecit illum talem, vt ounquam habuerit, habiturusque ſit voluntatem malam, ipſe facit io membris eius ex mala voluntate booam. Et illum ergo, & nos prædeſtinauit: quia io illo, vt eſſet caput noſtrum, & in nobis, vt eius corpus eſſemus, non præceſſura merita noſtra, ſed opera ſua futu-

ra præsciuit. Qui legunt hæc, si intelligunt, agant Deo gratias: qui autem non intelligunt, orent, vt eorum ille sit Doctor interior, à cuius facie est scientia & intellectus. QVI VERO ERRARE ME EXISTIMANT, ETIAM ATQVE ETIAM DILIGENTER QVÆ SVNT DICTA CONSIDERENT, NE FORTASSIS IPSI ERRENT.

Stupendum plane post hac, quomodo possint errores in his maxime argumentis Doctoris gratia ab Ecclesia prædicate, & toties commendato, imputari, vel qua securitate sanctissima & defæcatissimâ doctrina eius impugnari. Sed parum est: cùm eum, eiusque famam eousque legamus publicari, vt hæreticorum veluti Patriarcha, quod de Philosophis ait Tertullianus, sæculorum seriem aduersario texente, declaretur, cuius scriptis gaudeant, cuius dogmatibus hæreses suas farciant hæresum conditores. Fuerit hoc sane impune licitum in Platonem Septimio, qui libro de Anima c. 18. *de Platonis ideis agens.* Vult, inquit, Plato esse quasdam substantias inuisibiles, incorporales, supermundiales, diuinas & æternas, quas appellat ideas, id est formas, exempla & causas naturalium istorum manifestorum, & subiacentium corporalibus sensibus: & illas quidem esse veritates, hæc autem imagines earum. Relucent ne iam hęretica semina Gnosticorú & Valentinianorum? Hinc enim arripiunt differentiam corporalium sensuum, & intellectualium virium, quam etiam parabolæ decem virginum adtemperant. vt quinque stultæ, sensus corporales figurauerint, stultos videlicet, quia deceptui faciles: sapientes autem, intellectualium virium notam expresserint; sapientium scilicet, quia contingentium veritatem illam arcanam, & supernam, & apud pleroma constitutam hæreticarum idearum Sacramenta.

Augustinum pariter inter stultas deputat, & velut sal infatuatum foras mittit, vtique deinceps conculcandum. Quid dico? Condiendis hæreticorum somnijs Augustini sal censetur aptissimum. Adeò vt cum Tertulliano prosequar non illepide, si non flere magis in argumento tam lugubri, quam ridere liceret. Libro de Anima c. 23. Doleo bonâ fide Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum. *Verum hæreticorum genium Scripturas & Patres corrumpentium probè callebat Tertullianus. Libro de Resurr. c.* 47. Ipsius etiam Solis radio scripta, isti lucifugæ Scripturarum, *in tenebras vertunt. Et cont. Hermog. c.* 19. Occasiones sibi sumunt quorundam verborum, vt hæreticis ferè mos est, simplicia quæque torquere. *Et ibid. c.* 27. Hæ sunt argutiæ & subtilitates hæreticorum, simplicitatem communium verborum torquentes in quæstionem. *Et contra Praxeam c.* 20. Si quid de Scripturis ad sententiam suam (*facit scil.*) excerpent, cætera nolentes intueri, &c. *Tum profert tres breues locos quibus abutuntur Praxeani ad probandam confusionem personarum.* His, inquit, tribus capitulis, totum instrumentum vtriusque testamenti volunt cedere, cùm oporteat secundùm plura, intelligi pauciora. Sed proprium hoc est omnium hæreticorum. Nam quia pauca sunt, quæ in sylua inueniri possunt, pauca aduersus plura defendunt. *Ita prorsus factum est, & etiamnum fit tam ab hæreticis, quàm alijs aduersarijs Augustini. Paucula quædam, eaque perperam intellecta, vel ab ipsomet retractata, vel clarius exposita testimonia, aduersus libros integros ne volumina dicam locorum armare non erubescunt, quibus sanam per omnia, Orthodoxam ac Catholicam doctrinam Sanctissimi Doctoris impugnent.*

Ego verò, duos tantùm, aut tres authores, ad eorum, si non correctionem, saltem confusionem profero. Hieronymum in primis, Ep. 25. *ad Augustinum supramemorata ex industria retexens, quòd ad causam hæreticorum faciat.* Contra flantes ventos ardore fidei perstitisti, maluistique quantum in te fuit, solus liberari de Sodomis, quàm cum pereuntibus cōmorari. Scit quid dicam prudentia tua. Macte virtute, in orbe celebraris; Catholici TE CONDITOREM ANTIQVÆ RVRSVM FIDEI (*ab Apostolis tradita, maxime circa gratiam veram ac gratis datam*) VENERANTVR ATQVE SVSPICIVNT. Et quod signum maioris gloriæ est, OMNES HÆRETICI DETESTANTVR; & me pari persequuntur odio; vt quos gladijs nequeunt, VOTO INTERFICIANT. Incolumé & mei memorem te Christi Domini clementia tueatur, Domine venerande, & beatissime Papa. *Quantum à condimentario hæreticorum abfuerit Augustini doctrina, & infatuato sale, expressit magnus ille & eloquens Ecclesiæ Nolanæ Paulinus Antistes, Epist.* 31. *apud Aug.* O verè sal terræ, quo præcordia nostra, ne possint sæculi vanescere errore, condiuntur. O lucerna dignè supra candelabrum Ecclesiæ posita, quæ latè Catholicis vrbibus, de septiformi ligno pastum oleo lætitiæ lumen effundens, DENSAS LICET HÆRETICORVM CALIGINES DISCVTIS, ET LVCEM VERITATIS, A CONFVSIONE TENEBRARVM SPLENDORE CLARIFICI SERMONIS ENVBILAS. Vides frater vnanime, admirabilis in Christo Domino, & suspiciende, quàm familiariter agnouerim te, quanto admirer stupore, quàm magno amore complectar, qui quotidie colloquio litterarum tuarum fruor, & oris tui spiritu vescor. Os enim tuum, fistulam aquæ viuæ, & venam fontis æterni merito dixerim, quia fons vitæ aquæ salientis in vitam æternam Christus effectus est. Cuius desiderio sitiuit in te anima mea, & vbertate tui fluminis inebriari terra mea concupiuit. Ideoque cùm hoc Pentateucho tuo (*quinque libris aduersus Manichæos scriptis, quos ipsi dono miserat*) contra Manichæos me satis armaueris, si qua in alios quoque HOSTES CATHOLICÆ FIDEI MVNIMINA COMPARASTI, quia hostis noster, cui mille nocendi artes, tam varijs expugnandus est telis, quàm oppugnat insidijs, quæso PROMERE MIHI DE ARMAMENTARIO TVO, ET CONFERRE NON ABNVAS ARMA IVSTITIÆ. *Quid Cassiodorum referam in Prologo Psalmorum, sic Augustinum ab omni erroris labe purgantem?* Est, inquit, litterarum omnium egregius Magister: & quod in vbertate rarum est, cautissimus disputator. Decurrit quippe tanquam fons purissimus nulla fæce pollutus, sed in INTEGRITATE FIDEI PERSEVERANS, NESCIT HÆRETICIS LOCVM DARE, vnde sese possint aliqua colluctatione defendere TOTVS CATHOLICVS, TOTVS ORTHODOXVS INVENITVR. ET IN ECCLESIA DOMINI suauissimo nitore resplendens, superni luminis claritate radiat.

Exstat & in calce operum D. Irenæi conflictus Arnobij Catholici, & Serapionis, de Deo Trino & vno, duabus in Christo substantijs in vnitate personæ; gratiæ & liberi arbitrij concordia. *Operâ Reuerendi Patris Francisci Feuardentij Ordinis Minorum in facultate Parisiensi Doctoris Theologi, ex antiquissimo manuscripto Monasterij Diui Iacobi Leodij in lucem editus anno* 1595. *Quem quidem Arnobium, non illum fuisse conuincit qui sub Diocletiano septem libros aduersus gentes edidit; tum ob magnam stili diuersitatem, tum propter Arianorum, Photinia-*

norum, Nestorianorum reprehensionem: Augustini autem, Ambrosii, Cyrilli, Alexandrini, Damasi & Leonis laudem. Putat itaque & conijcit rectè hunc esse Arnobium, qui breues Commentarios scripsit in Psalmos: tum ex acie animi, breuitate stili neglecti, tum ex sensibus & verbis, eisdemque hæresibus refutatis, denique ex concursu ætatis cum Leone Pontifice. Accedit, inquit, Alcuini Caroli Magni præceptoris huiusmodi testimonium Epistol. ad Flauium Martum. Arnobius, inquit, in conflictu quem habuit cum Serapione, rubum posuit masculini generis, &c. Quæ hîc, inquit Feuardentius, ad verbum reperiuntur. *Alium locum profert eiusdem Alcuini l. 6. contra Felicem Vrgelitanum* Arnobius vir acris ingenij, in conflictu quem cum Serapione habuit. *Vnde colligit ante Alcuini tempora falsissimè tributum hunc conflictum S. Augustino, citabatur enim hoc titulo:* Contra Arianos Augustinus in altercatione Arnobij & Serapionis. *Concludit autem Feuardentius, ex hoc libello:* Omnia pia, Orthodoxa, & aduersus nouos Arianos, Nestorianos, Pelagianos commodissima sub finem itaq; huius conflictus, *vbi de Aug. eiusque doctrina est sermo:* Serapiō dixit: testor Deum quia sollicitudini meæ vniuersa ambiguitate eliminas, fide his eius mihi diffinita proferas, & de omnibus quæ transacta sunt euidentia eius adferas documenta. Fateor enim, me eius assertiones ita probatas habere, vt seipsum ore suo hæreticum detegat, qui Augustinum putauerit in aliquo reprehendendum eloquio. Arnobius dixit: meo sensu locutus es. Nam ea quæ eius nunc profero, ac si SACRATISSIMA APOSTOLORVM SCRIPTA, SIC CREDO, ET TENEO ET DEFENDO. (*Nec mirum cùm supra Hieronymus Epist. 30. apud August. scripserit: certè quidquid dici potest, & sublimi ingenio de Scripturarum sanctarum hauriri fontibus à te positum, atque dissertum est.*) Ait enim, inquirens in diuinis Scripturis, quid sit gratia, vtrum liberum arbitrium esset gratia, siue gratiam esse peccatorum, (*id est, iustificantem & remissiuam peccatorum,*) siue gratiam esse legis præcepta, & nihil eorum cognoui, quæ per administrationem Spiritus sancti pertineant ad concupiscentias tentationesque vincendas, quam ditissimè effundet super nos qui ascendit in cælum, & captiuans captiuitatem dedit dona hominibus. Hinc & oramus, vt peccatorum tentationes superare possimus, & Spiritus Dei, vnde pignus accepimus, adiuuet infirmitatem nostram. Qui autem orat & dicit, ne nos induci patiaris in tentationes, non vtique id orat vt homo sit, quod est naturâ: neque id orat, vt habeat liberum arbitrium, quod iam accepit cùm creatur ipsa natura: neque orat peccatorum remissionem, quia hoc superius dicitur, dimitte nobis debita; neque orat vt accipiat mandatum, sed orat planè vt faciat mandatum: orat vt non peccet, hoc est, ne quid faciat mali: quod pro Corinthijs orat Apostolus dicens: oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali. Vnde satis apparet, quia ad non peccandum, id est ad non malefaciendum, quamuis esse non dubitetur liberum arbitrium voluntatis, tamen eius potestas non sufficiat, nisi adiuuetur Infirmitas. Ipsa igitur oratio, est clarissima gratiæ testificatio. Hæc ille confiteatur qui denegat, & eum gaudemus siue rectum, siue correctum. Distinguenda ergo est lex & gratia, lex non iuberet, nisi esset voluntas, nec gratia iuuaret, nisi esset infirmitas. Iubetur vt habeam intellectum, vbi dicitur, nolite fieri sicut equus & mulus, &c. Et tamen oramus vt habeamus intellectum, vbi dicitur; da mihi intellectum vt discam mandata tua. Iubetur vt habeamus sapientiam, vbi dicitur: stulti aliquando sapite. & tamen oramus, vt habeamus sapientiam, vbi dicitur: si quis vestrûm indiget sapientiâ, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Iubemur habere continentiam, vbi dicitur: contine teipsum, & tamen oratur, vt habeamus continentiam, vbi dicitur: Cùm scirem quia nemo potest continens esse nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum, & accessi ad Dominum, & deprecatus sum eum. Postremò, ne nimium longum sit cuncta percurrere, iubemur vt non faciamus mala, vbi dicitur: Declina à malo, & fac bonum; & tamen oratur vt non faciamus malum, vbi dicit Apostolus: oramus autem ad Dominum, ne quid mali faciatis. Iubemur vt non faciamus malum, & faciamus bonum, vbi dicitur: Declina à malo, & fac bonum: & tamen oratur vt faciamus bonum, vbi dicitur: Non cessamus pro vobis orantes, vt ambuletis dignè Deo, in omnibus beneplacentes Deo, & in omni opere bono. Si ergo agnoscimus voluntatem cui hæc præcipiuntur: sic debemus agnoscere gratiam, quomodo sine Dei gratia, quæ implere cupimus, nullum sortiuntur effectum. Serapion dixit: quomodo magna hæc assertio sancti viri tanta est æquitate subnixa, vt contra hæc mentis homo venire non possit? Nosse cupio, si etiam de his quæ anteriori tempore egimus, tali ab eo fuerint sensu vel sermone definita.

Ad hæc, quis Serapionem, aut Arnobium, tam præclarum Augustino testimonium reddentes, MENTIS HOMO, *audeat, aut velit arguere? Aliquis forte Arnobium dicet videri tanquam hæreticam censuisse Augustini de prædestinatione sententiam, dum scriberet in Psalm. 108. & 117. Sed benè profectò res habet, quod aduersarius non afferat, censuisse, sed videri* censuisse. *Nec enim eadem lingua* maledixisset, & benedixisset Augustino, idemque fons dulcem & amaram aquam manasset. *Verba ipsa Arnobij quæ aduersarius ex industria subticuit, in medium proferamus, & nihil prorsus eo ipso Augustino aduersari videamus. Ita enim scribit in suo commentariolo explicans breuiter versum Psalm. 108.* Dilexit maledictionem, & veniet ei, &c. Dilexit, inquit, maledictionem Adæ, quæ per Christum aufertur, & veniet ei: noluit benedictionem quæ per Christum affertur, & vtique elongabitur ab eo. Nota ex arbitrio euenisse vt nollet: PROPTER HÆRESIM, quæ dicit Deum alios prædestinasse ad benedictionem, alios ad maledictionem. Hic enim ex dilectione sua maledictionem habere probatur, & nolle suum benedictionis præmium non habere. Vnde & adiecit, quod ipse se induerit maledictionem sicut vestimentum. Sicut enim per fidem dicitur nobis, Christum induistis: ita per infidelitatem induit se homo maledictum, id est diabolum, qui intrat, sicut aqua sanctis, ad liberandum, ita istis ad necandum. Et sicut oleum sanctis, ad exhilarandum; ita impijs ad tribulandum: sitque eis ipsa maledictio sicut vestimentum quo induti sunt, & sicut zona qua præcinguntur. S. Aug.

Certè non aduertit aduersarius totum Augustinianum esse Arnobium, qui hic potius eius sententiam confirmat, quam condemnat. Et dum plenius differo tractare de errore siue hæresi imposita Augustino circa prædestinationem ad malum, de quo proprio verbo Aug.

verbo fusius alturi sumus: nunc in rem Arnobij pauca pralibo qua lectori erudito sufficient. Notat ex arbitrio euenisse vt nollet *reprobus scilicet benedictionem, hoc est gratiam, qua per Christum affertur. Egregiè, & ad mentem penitus Augustini, & Catholica veritatis. Siue enim de infantibus, sine baptismi gratia in peccato originali morientibus sermo est: quanquam dici non possit, eos proprio quo per atatem vti non possunt, arbitrio noluisse benedictionem gratia per Christum allata, & voluisse maledictionem peccati originalis qua est maledictio Ada, in quo omnes peccauerunt: tamen vt rami in radice, riui in fonte, membra in capite, libero arbitrio peccante, & benedictionem ab omnibus elongante, & maledictionem omnibus suis posteris liberè eligente, & diligente, liberè peccauerunt. Si de adultis loquimur, ipsi certe propria libertate peccant, & peccato originali peccata actualia libere superaddunt, & maledictionem sponte induunt sicut vestimentum, ponuntque voluntate sua obicem peccati liberi, à quo possent continere si vellent, nulli enim nisi sua propria libidine & libertate volentes peccant. Per maledictionem itaque, maledictum peccatum intelligit, quod est causa maledictionis aternæ pœna, in qua cùm sit ordo optimus & laudatione dignissimus diuina iustitia, qua neminem à benedictione gratia & gloria exclusit ab aterno; sicut neminem aterna pœna addixit & destinauit nisi prascito & cognito finali eius peccato, siue originali, siue actuali proprio: Arnobius Augustini sententiam de vtraque pradestinatione, siue ad gloriam ex gratia gratuita & sine prascientia meriti electis conferendam: siue ad pœnam pro peccatis prascitis, iustissimè reprobis inferendam; quibus in extremo iudicio dicet.* Discedite à me maledicti in ignem æternum: qui paratus est Diabolo & Angelis eius: *Statim causam iusta maledictionis pœna, maledictioni culpa debita subijcit.* Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c.

Quod vtique voluntate & libertate facere noluerunt, sicut & contraria peccata vsura, rapina, &c. Libertate commiserunt. Errat ergo aduersarius Augustini, dum sibi videre videtur Arnobium haresim damnare Augustini. Sed damnat haresim dicentium Deum authorem peccati; qui alios pradestinarit ad bonum virtutis, quod non ipsi libere eligant & diligant; quos proinde sine vllo merito bonorum operum, quia sine libero arbitrio, quasi mero pradestinationis sua facto, in bonum impulsi egissent, quidquid boni fecissent. Sicut alij ex aduerso à Deo pradestinati ad malum, siue maledictionem peccati, vt sua pradestinationis, necessitate compulsi, & per hoc aternis supplicijs, non voluntarij peccati merito, sed pradestinationis aterna fato, ad malum, siue maledictionem ineuitabilem peccati, necessitate vrgente destinati. Quod impium, blasphemum & hareticum est: sicut & tantam haresim imponere Augustino, criminis nomen condignum non inuenio; nec ego sine crimine, de Arnobio viro Laudatissimo, Doctissimo, in Augustinum affectissimo, audeam suspicari.

Alter Àrnobij locus ab aduersario citatus ex eius Commentario in Psal. 117. Omnino & per omnia Catholicam sapit Augustini doctrinam, quam ad eam confirmandam lubens hoc loco subscribam. Sic enim exponit versum Psalmi, Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine. *Vbi dixerat Augustinus:* Nemo, inquit, bonus nisi solus Deus; & cùm videatur adiuuare homo vel Angelus; cùm hoc vera dilectione faciunt, ille per eos facit, qui eos pro modo eorum bonos fecit, &c. (Aug.) Fortitudo mea & laus mea Dominus, &c. Qui ergo, inquit, cadunt, cùm impelluntur, nisi qui sua sibi fortitudo, & sua sibi volunt esse laudatio, &c. Quapropter cuius fortitudo & laudatio est Dominus, tam non cadit, quàm non cadit Dominus; & ideo factus est eis in salutem: non quia ipse aliquid factus est quod ante non erat: sed quia ipsi cùm in eum crederent, facti sunt quod non erant: & iam ipse non sibi, sed illis, quod auersis à se non erat, salus cœpit esse conuersis.

Arnobius autem sic fusius: Nota, inquit, tibi confidentiam quam teneas Christiane. Noli confidere in te; noli dicere sic te liberum habere arbitrium, vt tu tibi in teipso confidas. Habes quidem liberum arbitrium, sed noli de eo præsumere; de Deo præsume, quia vinci non potest: nam liberum arbitrium vinci potest. Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine, aut in principibus. Si enim confidas in Domino, tunc poteris dicere: omnes gentes circumdederunt me, & in nomine Domini vltus sum eos. Hoc libertas arbitrij dicere non potest: aut si dixerit, docebo eam apertè mentiri, aut certè ab initio sæculi det mihi, qui sine Dei auxilio euaserit, siue visibiles, siue inuisibiles inimicos. Attende etiam in auxilio positus quid accidat. Impulsus sum, inquit, versatus sum, vt caderem, & Dominus suscepit me. Et subiungat si potest, (*quia sine gratia Dei non potest, sine qua nihil potest*) fortitudo mea & laus mea, libertas arbitrij, & ipsa facta est mihi in salutem. Hoc si non potest dicere, imo quia non potest iustè dicere, dicat se à Domino suscipi, & fortitudinem omnem auxilijs diuinis adscribat. Eius enim dextera fecit virtutem, si quam in nobis habemus. Eius dextera exaltat nos ex inferno inferiore. Ipse facit vt viuamus, & non moriamur, vt narremus opera eius. Ipse castigans castigat nos in misericordia, & morti non tradet nos. Nunc fortè audiat me prædestinationem docens, & arbitrium hominum infringens, (*alludit ad pramissam haresim de pradestinatione necessitatem imponente humana voluntati,*) putet me libertatem arbitrij ita excludere, vt peccantes existimem Dei abiectione peccare, (*quasi ex pradestinatione in malum peccati, non posit illud euitare, sed necessario peccare cogatur.*) Quod peccamus nostri arbitrij docebituri, quòd contemnimus gratiam. Vide quanta libertas est arbitrij tui: negatur à seruo Dominus: vt dicat homo Deo: nolo tibi credere: & faciat sibi templum, vbi idolum colat, aut Synagogam, vbi suum abneget Saluatorem. Quod ergo malum facimus, per libertatem incurrimus: quia non dignatur Dominus iustus coacta seruitia. Si verò aliquid boni fecerimus, imputabimus largitori, qui bona omnia ad se confugientibus præstat, secundùm illud quod ipse dignatus est repromittere: omnis qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur. Pulsemus ergo, & cum Propheta in isto Psalmo cantemus; aperite mihi portas iustitiæ, & ingressus in eas confitebor Domino. Hæc nos clamamus adminiculis auxilijsque diuinis: (*quia nescimus quid petamus, nisi Spiritus adiuuans infirmitatem nostram postulet pro nobis, id est postulare faciat gemitibus inenarrabilibus.*) Vnde nobis vox responsionis eorum videtur audiri: Hæc porta quam pulsstis, non est hominis libertate concessa, sed est in Domini auxilio constituta, & soli iusti introibunt per eam. Confiteamur ergo Domino, quoniam ipse exaudit nos, & ipse nobis efficitur in salutem.

Nec magis vrget, quod ait aduersarius, Bedam ex

Arnobio testimonia, & ex ipso eius adducere psalterios cùm & Alcuinus coætaneus Bedæ eidem suum suffragium conferat, & Hieronymus superstiti Augustino. Quod si Laurentio & Rustico idem opus inscripsit, non hi profectò qui cum Augustino Concilio Carthaginensi interfuerunt, sed alijs ipsorum cognominibus. Cæterùm Bellarminus libro de Script. Eccl. hunc conflictum probat his verbis Arnobius, inquit, non ille qui scripsit contra Gentes, & sub Diocletiano floruit, sed alius iunior, qui paulò post S. Leonem Papam vixisse videtur, scripsit librum titulo conflictus Catholici cum Serapione, de Deo Trino & vno: Item de duabus in Christo substantijs in vnitate personæ: Itẽ de gratiæ & liberi arbitrij concordia, qui libri editi sunt. Neque est improbabile huius Arnobij iunioris esse Cõmentarios in Psalmos, qui sub Arnobij nomine circumferuntur: de quibus vide quæ diximus supra in Arnobio, sæculo tertio. *Hi porro Commentarij, post dictum conflictum editi sunt, & inserti tomo quinto, parte tertia magnæ Bibliothecæ Patrum editionis Coloniæ Agrippinæ, anno 1618. in quo Authores sæculi quinti repositi sunt, & scripta Præfati Arnobij libros S. Prosperi consequuntur; quod & indicium est secundùm compilatores Coloniensis Vniuersitatis Theologos, hunc Arnobium Prospero coætaneum, vel saltem eodem sæculo floruisse.*

Sed his non obstantibus aduersùs Augustinum iactatur ex Vincentij Lyrinensis testimonio, quantacumque sit Augustinus Catholicitas, hæreticos de more sapiarum, obscuris eius locis immersos sub eius velut vmbra latitasse. Cũ sub alieno nomine hæresim concinnare machinantur, captant plerumq; veteris cuiuspiã viri scripta paulò inuolutiùs edita, quæ pro ipsa sui obscuritate, dogmati suo quasi congruant. *Nouerat hoc imprimis hæreticorum ingenium Tertul. cùm scriberet de Pudic. capite 16.* Est hoc solemne peruersis, & idiotis, & hæreticis, alicuius capituli ancipitis occasione, aduersus exercitum sententiarum instrumenti totius armari. *Ita planè & ad Augustinum appositè, cuius volumen integrum, ne dicam totum, ex quibusdam pauculis sententiis cernimus impugnari. & vt cum eodem Tertulliano de Epistola prima ad Thessalonicenses scribente, de clarissimis Augustini de prædestinatione, gratia, & libero arbitrio scriptis loquar, de Resurr. capite 47.* Ipsius Solis radio putem scriptum, ita claret. *Quodcumque scripsit*, qualiter tandem accipiant lucifugæ isti Scripturarum *hæretici, compertum est.*

Atenim & Ioannes Vuiclefus, & alter Ioannes Hus, teste Valdensi, vnico se potentes, impotenter Augustino triumpharo iactabant; adeo vt Vuiclefi discipuli, magistrum suum, Ioannem à sancto Augustino, *dictitarent. Caluinus porro libro 3. de libero arbitrio:* Gloriatus sum, inquit, de Augustino, illum prorsus nostrum esse. *Sed esto: abutantur Augustino, ipsius scripturæ sacræ corruptores & mutilatores hæretici. Nam ideo sacra Scriptura, & Euangelij veritas deserenda est, aut conculcanda Augustini doctrina, vt ad fabulas, & hominum commenta conuertamur? Bellè quidem cum Augustino agitur, vt & in hac calumniæ nota, eodem cum Paulo Doctore gratiæ inscribatur elogio. Quid de Paulo Petrus scripserit attendamus. 2. Pet. 3. 14.* Satagite, inquit, immaculati, inuiolati, ei inueniri in pace: & Domini nostri longanimitatem, salutem arbitremini: sicut & charissimus frater noster Paulus, secundùm datam sibi sapientiam scripsit vobis, sicut & in omnibus Epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. *Et Beda quidem hæc refert ad omnes Epistolas Pauli, quas ad Ecclesias scripsit:* Quia, inquit, & si Paulus ad quasdam specialiter scripsit Ecclesias, omnibus tamen generaliter, quæ per orbem sunt, quæque vnam Catholicam faciunt, scripsisse probatur Ecclesijs. *Oecumenius putat Petrum intelligere Epistolam Pauli ad Romanos, id est tam Gentiles quàm Iudæos conuersos ad Christum habitantes Romæ. Cap. enim 2. & 12. ad Roman. Paulus recolit longanimitatem Dei, & ad sanctitatem hortatur. In eaque Epistola sunt quædam de prædestinatione difficilia intellectu. Alij volunt esse Epistolam ad Hebræos, quæ sola specialiter ipsis inscribitur, & cap. 10. eadem habentur, de quibus hic Petrus.*

Sed quænam sunt maximè, quæ indociles seu discere nolentes, & infirmi deprauant in Paulo? Omnes penè interpretes putant respicere ad doctrinam Pauli, qua docuit non ex lege, neque ex operibus hominem iustificari, sed gratis per fidem Iesu Christi. Inde enim, iuxta Epiphanium & Theodoretum, Simoniani colligebant opera bona non esse ad salutem necessaria. Vnde & Iacobus capite secundo, fidem sine operibus mortuam docet, & ad bona opera instanter hortatur. Item quod de electione & reprobatione scripsit Paulus, ad fomentum cupiditatum suarum, & negligentiam bonorum operum detorquebant. Vnde & Augustinus de fide & operibus capite 14. Iam, inquit, illud videamus, quod excutiendum est à cordibus religiosis, ne mala securitate salutem suam perdant, si ad eam obtinendam sufficere solam fidem putauerint; benè autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum, non intellectis quibusdam subobscuris sententijs Apostoli Pauli, *(sub finem capitis Præfatum locum Pauli retexit.)* Hoc eum quidam arbitrati sunt dicere: faciamus mala, vt veniant bona: quia dixerat, Romanor. 5. Lex subintrauit vt abundaret delictum, vbi autem abundauit delictum superabundauit gratia. Quod ideo verum est, quia legem accipientes homines, qui de suis viribus superbissimè præsumebant, nec diuinum adiutorium vincendarum malarum concupiscentiarum, recta fide impetrantes, pluribus grauioribusque delictis, etiam lege præuaricata onerati sunt. Ac sic magno reatu compellente, confugerunt ad fidem, qua misericordiam indulgentiæ mererentur, & auxilium à Domino qui fecit cælum & terram, &c. Cùm ergo dicit Apostolus arbitrari se iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Roman. quinto, non hoc agit, vt percepta ac professa fide, opera iustitiæ contemnantur: sed vt sciat se vnusquisque per fidem posse iustificari, etiamsi legis opera non præcesserint. Sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum, &c. Quoniam ergo hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apostolicæ Epistolæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra eam maximè dirigunt intentionẽ, vt vehementer astruant, fidem sine operibus nihil prodesse: sicut etiam ipse Paulus, non qualemlibet fidem qua in Deum creditur, sed eam salubrem, planéque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt. Gal. 5. & fides, inquit, quæ per dilectionem operatur.

Et lib. de gratia & libero arbitrio, capite 7. Ne dicerent se suis operibus donum tale (*fidem*) meruisse, continuò subiecit: non ex operibus, ne fortè quis extollatur. Nõ quia negauit, aut euacuauit opera bona, cùm dicat Deum vnicuique reddere secundùm opera eius: sed quia opera sunt ex

fide, non ex operibus fides: ac per hoc, ab illo sunt nobis opera iustitiæ, à quo est ipsa fides, de qua dictum est, Iustus ex fide viuit. Homines autem non intelligentes quod ait ipse Apostolus, arbitrantur iustificari hominem per fidem sine operibus legis Rom. 3. putauerunt eum dicere, sufficere homini fidem, etiamsi malè viuat, & bona opera non habeat: quod absit vt sentiret vas electionis: qui cùm dixisset quodam loco, Gal. 5. In Christo enim Iesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: mox addidit, sed fides quæ per dilectionem operatur. Ipsa est fides quæ fideles Dei separat ab immundis dæmonibus. nam & ipsi, sicut dicit Apostolus Iacobus, cap. 2. Credunt & contremiscunt, sed non benè operantur. Non ergo habent istam fidem ex qua iustus viuit, id est quæ per dilectionem operatur, vt reddat ei Deus vitam æternam, secundùm opera eius. Sed quia & ipsa bona opera nobis ex Deo sunt, à quo nobis & fides est, & dilectio: Propterea idem ipse Doctor Gentium etiam ipsam vitam æternam, gratiam nuncupauit. *Discussuri infra, num gratia necessitatem imponat, & tollat meritum bonorum operum, cum Petro claudemus hoc caput 2. Pet. 3. 17. Vbi de indoctis deprauatoribus Pauli:* Vos igitur, fratres, præscientes custodite, ne insipientium errore traducti, excidatis à propria firmitate. (*Fides Christianorum propria.*) Crescite verò in gratia, & in cognitione Domini nostri, & Saluatoris Iesu Christi. Ipsi gloria & nunc, & in diem æternitatis. Amen.

An infantibus Eucharistiam censuerit Augustinus cum Tertulliano necessariam, ad vitam æternam.

T*Ertullianus quidem libro de Baptismo capite 16. id insinuare videtur, vbi ait de Christo loquens:* Venerat per aquam & sanguinem, sicut Ioannes scripsit, 1. Io. 5. 8. Vt aqua tingueretur, sanguine glorificaretur; proinde nos faceret aquâ vocatos, sanguine electos. Hos duos baptismos de vulnere perfossi lateris emisit, quatenus qui in sanguinem eius crederent, aqua lauarentur: qui aqua lauissent, etiam sanguinem potarent. *Sed vt hanc quæstionem morosius, & plenius euoluamus: Quantum ad communionem paruulorum, primò certum est, non nisi baptizatis, & Spiritum sanctum consecutis, paruulis, & adultis solitam dari communionem. Sic enim agi consuetum tempore Cypriani ipse testatur, libro secundo Epistol. 3. ad Cecilium: Ex Esaia* 48. Si sitierint, inquit, per deserta, adducet illos, aquam de Petra producet illis; findetur Petra, & fluet aqua, & bibet plebs mea. Quod in Euangelio adimpletur, quando Christus, qui est Petra, finditur ictu lanceæ in passione, (*appositè ad textum Tertulliani:*) qui & admonens, quid per Prophetam sit ante prædictum, clamat & dicit: Io. 7. si quis sitit, veniat & bibat, &c. Atque vt magis posset esse manifestum, quia non de calice, sed de baptismo illic loquitur Dominus, addidit Scriptura dicens, hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant qui in eum credebant. Per baptisma enim Spiritus sanctus accipitur, & sic à baptizatis, & Spiritum sanctum consecutis, ad bibendum calicem Domini peruenitur. *Idetiam docet sanctus Iustinus Martyr in Apol. ad Antoninum infantes baptizari, & sacra communione pasci* *solitos testatur Dionysius libr. de Eccles. Hierarch. cap. 7.*

Quòd, inquit, infantes quoque, qui per ætatem nequeunt intelligere, diuinæ regenerationis, sanctissimorumque diuinæ cõmunionis mysteriorum participes fiant, videtur, vt inquis, (*Timotheo scribit,*) hominibus prophanis non immeritò risu dignum, quòd Pontifices eos erudiant qui nequeunt audire, sanctasque traditiones non intelligentibus frustra tradant: Neque minus ridiculum est, quòd alij (*sponsores & patrini*) pro ijs abrenuntiationes, sacrasque professiones pronuntiant. Verùm non oportet tam sanctam prudentiam errantibus (*ignorantibus*) indignari, sed religiosè ad eorum institutionem, cum charitate rationem reddere, & obiectiones eorum soluere; atque illud insuper secundùm sacram sanctionem addere, quomodo diuina omnia nequaquam nostrâ intelligentiâ commensuranda sint, sed plurima quæ nos latent, causas habere Deo dignas, quas nos quidem ignoremus, verùm ab ordinibus nobis præstantioribus perspicuè cognoscuntur. Plurima item latent supremas illas sublimissimasque substantias, quæ soli sapientissimæ, sapientificæque diuinitati nota sunt. Veruntamen hac de re id quoque dicimus, quòd Deiformes præceptores nostri ab antiqua traditione acceptum nobis transcripserunt, (*diutissime enim vixit, & a sancto Paulo institutus est.*) Aiunt enim, quod & verum est, infantes, si in lege sacra instituantur, ad sanctum animi statum peruenturos esse omni errore liberos, & sine vllo impuræ vitæ periculo. Hoc enim, cùm in mentem venisset diuinis nostris institutoribus, placuit admitti pueros hoc sancto modo, vt oblati paruuli parentes naturales, filium vni ex fidelibus tradant, qui præclarè in diuinis rebus puerum erudiat, sub cuius deinceps cura sit, tanquam sub Patre diuino, sanctæque salutis susceptore. Hunc itaque Antistes, sanctè promittentem se puerum ad sanctam vitam informaturum, iubet profiteri abrenuntiationes, sacrasque professiones: Non enim, vt illi subsannatores aiunt, alium pro alio diuinis rebus imbuit: neque enim sponsor dicit; ego pro puero abrenuntiationes facio, sacrasue professiones: sed hoc modo puerum asserit renuntiare ac profiteri, ac si dicat: profiteor me huic puero, cùm per ætatem intelligere sacra poterit, diuinis meis institutionibus persuasurum, vt aduersarijs nuntium omnino remittat, & diuina promissa profiteatur, & exsoluat. Nihil ergo, vt opinor, absurdum est, si ad diuinum institutum puer adducitur, eùm ducem ac sponsorem habeat, qui eum & diuinarum rerum scientiâ imbuat, & ab aduersarijs tutum custodiat.

Tum regreditur ad Sacramentorum administrationem à Pontifice etiam infantibus largiendam. Porro, inquit, Pontifex puerum consortem facit sacrorum mysteriorum, vt in eis educetur, neque agat vitam aliam, quàm eam quæ diuina semper spectet, & huiusmodi sancta communione proficiat, atque in his sacrum habitum possideat, & à susceptore Deiformi studiosè promoueatur.

Confirmat vsum communionis paruulorum, eumque sub vini specie, faciliori vtique paruulis vbera sugentibus, nec dentes adhuc ad edendum panem Dominicum habentibus, idem Cyprianus in præclara illa & magna orat. de lapsis. Vbi circa finem, horrendis exemplis, ab indigna communione deterret. Præsente,

inquit, ac teste meipso, accipite quid euenerit. (*Vrgente persecutione, & ad Idololatriam compellente,*) parentes fortè fugientes, dum trepidi minus sibi consulunt, sub nutricis alimento paruulam filiam reliquerunt; relictam nutrix detulit ad Magistratus. Illi, ei apud Idolum quo populus confluebat, quòd carnem needum posset edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipsum de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed facinus puella commissum, tam loqui & indicare non potuit, quàm nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoratione igitur obreptum est, vt sacrificantibus nobis, eam secum mater inferret.

Sed enim puella mixta cum sanctis, (*non pollutis ab Idolothytis*) precis nostræ & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu cœpit fluctuabunda iactari, & velut tortore cogente, quibus poterat indicijs, conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Vbi verò solemnibus adimpletis, calicem Diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus eius aduenit; faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere, os labijs obturantibus premere, calicem recusare. Præstitit tamen Diaconus, & reluctanti licet, de Sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus, & vomitus. In corpore, atque ore violato, Eucharistia manere non potuit. Sanctificatus in Domini sanguine potus, de pollutis visceribus erupit; tanta est potestas Domini, tanta maiestas. Secreta tenebrarum, sub eius luce detecta sunt, Sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hæc circa infantem, quæ ad eloquendum alienum circa se crimen necdum habuit ætatem.

S. Aug. *Augustinus Epistol. 23. ad Bonifacium, eandem ex Cypriano refert historiam, eumque excusat, quòd in eadem oratione, siue Epistola dixisset:* Amiserunt paruuli quod in primo statim natiuitatis exordio fuerant consecuti, &c. Amiserunt, inquit, in eorum mente, ac voluntate, qui in illos tantum facinus commiserunt. Nam si in seipsis amisissent, remansissent vtique diuinâ sententiâ, sine vlla defensione damnandi. Quod si sanctus Cyprianus arbitraretur, non eorum defensionem continuò subijceret, dicens: Nonne illi, cùm iudicij dies venerit, dicent: Nos nihil fecimus, nec DERELICTO CIBO ET POCVLO DOMINI, ad prophana contagia sponte properauimus: perdidit nos aliena perfidia, parentes sensimus parricidas. Illi nobis Ecclesiam *matrem*, illi Patrem Deum negauerunt, vt dum parui, & improuidi, & tanti facinoris ignari, per alios ad consortium criminis iungimur, aliena fraude caperemur. Hanc defensionem non subnecteret, nisi iustissimam crederet, & in Dei iudicio profuturam. Si enim verè dicitur: nos nihil fecimus: anima quæ non peccauerit (*peccato actuali de quo est sermo*) ipsa cur morietur? &c. Illud verò quod in eadem commemoratur Epistola, quandam paruulam turbatis in fugam parentibus nutrici derelictam, atque ab eadem nutrice dæmonum sacrilegijs impactam, illatam sibi Eucharistiam, miris motibus respuisse: ideo mihi videtur diuinitus factum, ne maiores putarent, nihil se in paruulis in illa iniquitate peccare, sed potius intelligerent per illum significantem quodammodo gestum corporis eorum qui loqui non poterant, se mirabiliter admoneri, quid ipsi facere deberent, qui post tantum illud nefas, Sacramentis salutaribus irruebant, vnde se vtique pœnitendo abstinere deberent. Nec cùm tale aliquid diuina prouidentia per infantulos agit, ipsos id agere scientiâ vel ratione credendum est. Neque enim quia cuiusdam Prophetæ dementiam Deus voluit, etiam asina loquente coërcere, ideo admiranda est asinorum sapientia. Porro sicut per animal irrationale sonuit aliquid homini simillimum, quod miraculo diuino, non cordi asinino tribuendum fuit: ita potuit omnipotens per infantis animam, non vbi ratio nulla erat, sed vbi adhuc sopita erat, gestu corporis eius ostendere, quid illi, qui & in se, & in paruulos suos peccauerant, curare deberent.

Iam quid post alios Patres de communione infantum senserit videamus. Libro primo ad Bonifacium contra duas Epistolas Pelagianorum, capite 22. Nouimus, inquit, quomodo non secundùm Paulum Apostolum, sed secundum Pelagium hæreticum ista dicatis: paruulis videlicet baptismum necessarium, non propter remissionem peccatorum, sed tantummodo propter regnum cælorum. Datis enim eis extra regnum Dei locum salutis, & vitæ æternæ, etiamsi non fuerint baptizati. Nec attenditis quod scriptum est: qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui autem non crediderit, condemnabitur. Propter quod in Ecclesia Saluatoris, per alios paruuli credunt, sicut ex alijs, ea quæ illis in baptismo remittuntur, peccata traxerunt. Nec illud cogitatis eos vitam habere non posse, qui fuerint expertes corporis & sanguinis Christi, dicente ipso: nisi manducaueritis carnem meam, &c. Non habebitis vitam in vobis. Aut si Euangelicis vocibus cogimini confiteri, nec vitam, salutemque posse habere paruulos de corpore exeuntes, nisi fuerint baptizati, quærite cur compellantur non baptizati secundæ mortis subire supplicium, (*alibi pluries ex Matth. 25. legit combustionem & actionem ignis*) iudicante illo qui neminem damnat immeritum, & inuenietis, quod non vultis originale peccatum. Aug

Et libro quarto, ad eundem Bonifacium capite quarto, circa finem ex Roman. quinto, vbi de reconciliatione omnibus necessaria per Christi sanguinem. Quid, inquit, tergiuersantur Pelagiani? Si omnibus necessaria est reconciliatio per Christum, per omnes transijt peccatum, quo inimici fuimus, vt omnes reconciliari haberemus. Hæc reconciliatio est in lauacro regenerationis, & Christi carne & sanguine, sine quo nec paruuli possunt habere vitam in semetipsis. Sicut enim fuit vnus ad mortem propter peccatum, sic est vnus ad vitam propter iustitiam. Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Aug.

Et libro primo, contra Iul. capite quarto, se post Innocentium primum Pontificem id sensisse testatur. Sancto, inquit, Innocentio vide quid respondeas, qui nihil aliud de hac re sapit, quàm quod isti, in quorum te conuentum, si tamen prodest aliquid, introduxi, (*præmiserat Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Ambrosium, vt & infra Gregorium Nazianzenum, Basilium, Ioannem Constantinopolitanum, Hieronymum,*) cum his etiam ipse considet, etsi posterior tempore, prior loco. De miseris paruulis ab originali malo quod trahitur ex Adam, per Christi gratiam liberandis, vnam cum eis tenet Christianam veramque sen-

teotiam, qui omne præteritum vitium primi scilicet hominis qui libero arbitrio est in profunda demersus, Christum dixit sui lauacro purgasse baptismatis. Qoi denique PARVVLOS DEFINIVIT NISI MANDVCAVERINT CARNEM FILII HOMINIS, VITAM PRORSVS HABERE NON POSSE. Huic responde, imò ipsi Domino cuius ille Antistes vsus est testimonio: & dic vnde imago Dei tam capitali supplicio puniatur, vt vita priuetur, si peccatum à nascentibus originale non trahitur. *Subijciam infra ipsissima S. Innocentij Papæ verba.*

Inculcat idem Augustinus libro primo, contra Iulianum, capite sexto, vbi refert S. Ioannem Constantinopolitanum in homil. de baptizatis. Non, inquit, tantùm sunt liberi, sed & sancti; non tantùm sancti, sed & iusti: non solum iusti, sed & filij, non solum filij, sed & hæredes; noo solum hæredes, sed & fratres Christi: nec tantùm fratres Christi, sed & cohæredes: non solum cohæredes, sed & membra: non tantùm membra, sed & templum: non tantùm templum, sed & organa Spiritus. Vides quot sunt baptismatis largitates; & nonnulli deputant cælestem gratiam, in peccatorum tantùm remissione consistere. Nos autem honores computauimus decem. Hac de causa etiam infantes baptizamus, cùm non sint coinquinati peccato, (*actuali sc. & proprio*) vt eis detur vel addatur (*detur absolutè per baptismum, addatur per Eucharistiam.*) Sanctitas, iustitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, vt eius membra sint, &c. Absit vt Constantinopolitanus Ioannes de baptismate paruulorum, eorumque à paterni chyrographi liberatione per Christum, tot ac tantis Coepiscopis suis, maximéque Romano Innocentio, Carthaginensi, Cypriano, Cappadoci, Basilio, Gregorio, Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sont in quibos inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ Catholicæ defensores, salua fidei compage oon consonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit, & verius. Hoc aotem vnde nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta, &c. Omnino & paruulorum Saluator est Christus. Omnino nisi ab illo redimantur, peribunt, quoniam sine carne eius & sanguine vitam habere non possunt. Hoc sensit, hoc credidit, hoc didicit, hoc docuit & Ioannes. Sed tu eius verba in vestrum dogma conuertis: peccata dixit paruulos non habere, sed propria: Vnde illos Innocentes meritò nuncupamus, secundùm id quod ait Apostolus Roman. 9. Nondum natos nihil egisse boni siue mali: non secundùm id quod ait: Roman. 5. per vnius inobedientiam, peccatores constituti sunt multi. *Et libro tertio,*

Aug. *contra Iulianum capite primo.* An dicente Christo, si non manducaueritis meam carnem & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis: dicturus fueram, paruulum habiturum vitam, qui sine isto Sacramento finisset hanc vitam? *Et libro 1. de pecc. meritis, cap. 20. expressius vbi de paruulo.*

Aug. Si, inquit, percepto baptismate de hac vita emigrauerit, soluto reatu, cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, qood incommutabiliter manens, in æternum iustificatos præsentia Creatoris illuminat. Peccata enim sola separant inter homioes & Deum, quæ soluuntur Christi gratiâ, per quem mediatorem reconciliamur, cùm iustificat impium. Terrentur autem ista sententia Domini dicentis: Nisi

A quis natus fuerit denuò, non videbit regnum Dei. Quod cùm exponeret, ait, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum cælorum: Et propterea conantur paruulis nun baptizatis, innocentiæ merito salutem ac vitam æternam tribuere, sed quia baptizati non sunt, eos à regno cælorum facere alienos, ooua quadam & mirabili præsumptiooe, quasi salus ac æterna vita possit esse præter Christi hæreditatem, præter regnum cælorum. Habent enim videlicet quò confugiant, atque vbi delitescant, quia non ait Dominus, si quis non renatus fuerit ex aqua & spiritu, non habebit vitam: sed ait, non intrabit

B in regnum Dei. Nam si illud dixisset, nulla hinc dubitatio posset oboriri. Auferatur ergo iam dubitatio, Dominum audiamus, non suspiciones coniecturasque mortalium. Dominum audiamus inquam, non quidem hoc de Sacramento lauacri dicentem, sed de Sacramento sanctæ mensæ suæ, quò nemo ritè nisi baptizatus accedit: Nisi manducaueritis carnem meam, &c. Non habebitis vitam in vobis. Quid vltra quærimus? Quid ad hoc respondere poterunt, nisi pertinacia pugnaces neruos aduersus constantiam perspicuæ veritatis intendát? An verò quisquam etiam hoc dicere audebit, quòd ad paruulos hæc sententia noo pertineat, possintque sine participatione corporis huius & sanguinis in se habere vitam,

C quia non ait; qui non manducauerit: sicut de baptismo, qui non renatus fuerit, sed ait: si non manducaueritis: velut eos alloquens qui audire & intelligere poterant, quod vtique non valent paruuli? Sed qui hoc dicit, non attendit, quia nisi omoes ista seotentia teneat, vt sine corpore & saoguine filij hominis vitam habere non possint, frustra etiam ætas maior id curat, &c. Ad hoc etiã pro paruulorum vita caro data est, quę data est pro sæculi vita, & si non manducauerint carnem filij hominis, nec ipsi habebunt vitam, &c. Qui credit in filium habet vitam æternam: qui autem incredulus est filio, non habebit vitam, sed ira

D Dei manet super eum. In quo igitur horum genere ponemus infantes: in eorum qui credunt in filium, an in eorum qui sunt increduli filio? In neutro, ait aliquis, quia cùm adhuc credere non possunt, nec increduli deputandi sunt. Non hoc iudicat Ecclesiastica regula, quæ baptizatos infantes fidelium numero adiungit. Porro si isti qui baptizantur, propter virtutem celebrationemque tanti Sacramenti, quamuis suo corde atque ore non agant, quod ad credendum confitendumque pertioeat, tamen in numero credentium computantur: profectò illi quibus Sacrameotum defuerit, in eis habendi sunt, qui non credunt filio: atqoe ideo, si huius inanes gratiæ

E de corpore exierint, sequetur eos quod dictum est, non habebunt vitam, sed ira Dei manet super eos. Et vnde hoc, quando eos clarum est peccata propria non habere, si nec originali peccato teneantur obooxij? Benè autem non ait, ira Dei veniet super eum: sed; manet super eum.

In Epistol. etiam ad Vitalem in octauo articulo inter duodecim, de quibus concludit ibidem: Nempe manifestum est ex illis duodecim sententijs, quas pertinere ad Catholicam fidem negare noo sineris, noo solum omnibus, verùm etiam singulis id confici, vt confiteamur gratiâ Dei præueniri hominum voluntates, & per hanc potius eas præparari, quàm propter eorum meritum dari. *Sicut & præmiseras*: Peruenimus; inquit, in ea quæ ad S. August.

fidem veram, & Catholicam pertinere firmissimè scimus, in quibus ita nobis ambulandum est, adiuuante illo atque miserante cui dicimus: Deduc me Domine in via tua, & ambulabo in veritate tua, vt ab eis nullo modo deuiemus. Quoniam ergo propitio Christo Christiani Catholici sumus, &c. Scimus etiam paruulos, secundùm ea quæ per corpus gesserunt, recepturos vel bonum, vel malum: gesserunt autem non per seipsos, sed per eos, quibus pro illis respondentibus, & renuntiare Diabolo dicuntur, & credere in Deum; vnde & in numero fidelium computantur, pertinentes ad sententiam Domini dicentis: qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Propter quod, & illis qui hoc Sacramentum non accipiunt, contingit quod sequitur: qui autem non crediderit condemnabitur. Vnde & ipsi, sicut dixi, si in illa parua ætate moriuntur, vtique secundùm ea quæ per corpus gesserunt, id est tempore quo in corpore fuerunt, quando per corda & ora gestantium crediderunt, vel non crediderunt: quando baptizati, vel non baptizati sunt: quando carnem Christi manducauerunt, vel non manducauerunt: quando & sanguinem biberunt, vel non biberunt, secundùm hæc ergo quæ per corpus gesserunt, non secundùm ea quæ si diu hic viuerent, gesturi fuerant, iudicantur.

His. & alqs, si qui sunt, (velut 1. ad Bonifac. capite 22. & libro secundo, cap. 4. 3. contra Iulianum. capite 1. & l. 3. c. 12.) similibus locis abutuntur, quicumque doctrinam Augustini imperitis odiosam & contemptibilem facere conantur, quasi Eucharistiam absolutè necessariam infantibus ad salutem censuerit Augustinus. Hinc & aduersarius Sanctissimo Doctori insultat: Cùm, *inquit, vernacula sua lingua,* medium non relinquat Augustinus locum, nec præter Paradisum & infernum baptizatis, vel non baptizatis seruet: certum sit autem baptizatos & renatos infantes consequi regnum Dei, si ante vsum rationis ex hac vita decedant: & ex eodem Augustino constet eosdem infantes absque participatione corporis & sanguinis Christi vitam non posse assequi sempiternam: quo tandem loco suspensæ huiusmodi infantum animæ remanebunt?

Sunt & alij qui grauiorem adhuc Augustini fronti notam aspergant, vtpote qui fuerit à Concilio Tridētino hac causa censurâ perstrictus. Vtrisque responsione pacifica satisfacio. Primò supponens, vt liquido constat ex supradictis, veterem fuisse vsum Ecclesiæ, infantibus baptizatis sacram Eucharistiam præbere, quem vsum rationabilibus de causis, maximè ob frequentem ex vomitu, alijsque periculis irreuerentiam, eadem Ecclesia sustulit. Secundò numquam Augustinum, aliosque Patres hunc vsum necessarium, nec necessitate præcepti, nec medij censuisse infantibus impositum. Tertiò vt patet intelligenti præmissos contra Pelagianos locos, Augustinum hoc eos argumento conuincere voluisse. Cùm enim ipsi fateri cogerentur necessarium esse baptismum infantibus, quod sine eo regnum cælorum consequi non possent, sine quo tamen vitam æternam habere possent: Augustinus altero Ioannis testimonio vtitur, vt probet eos sine participatione corporis Christi, quod non nisi baptizatis dabatur, à vita etiam æterna exclusos: Quo quidem loco non eos obstringit ad realem Sacramenti susceptionem, sed ad eius effectum, siue mysterium participandum.

Cùm enim effectus Sacramenti Eucharistiæ sit vnio cum Christo & incorporatio cum eo & eius corpore mystico quod est Ecclesia, cuius ipse caput est Christus, de Eucharistia dicens: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo: *Profectò quicumque incorporatur Christo & eius corpori, ipse manducat & bibit, & percipit huius Sacrosancti mysterij effectum. Proinde quicumque infans in Adam mortuus, ex aqua & Spiritu sancto renascitur, quicumque baptizatur, & recipit fidei sacramentum, hic credit in filium Dei, hic vnitur Christo, hic corpori eius, quod est Ecclesia, sub eius capite Christo communicat, & per consequens, si in hoc statu migret è vita, simul cum regno cælorum habet vitam æternam.*

Quòd hic sit verus sensus Augustini, absque præiudicio realitatis corporis Christi in Eucharistia, quam toties in hoc opere ex eiusdem sententijs comprobauimus, attende lector & pondera quæ subijcio. Augustinus itaque tractat. 26. in Io. 6. sic explicat mysterium participationis corporis Christi: Caro mea, inquit, est pro mundi vita. Norunt fideles corpus Christi, si corpus Christi non negligunt esse. Fiant corpus Christi, si volunt viuere de spiritu Christi, &c. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Hanc ergo non habet, qui istum panem non manducat, nec istum sanguinem bibit: Nam temporalem vitam sine illo habere homines possunt, æternam vero omnino non possunt, &c. Hunc itaque cibum & potum, societatem vult intelligi corporis, & membrorum suorum, quod est S. Ecclesia, in prædestinatis, & vocatis, & iustificatis, & glorificatis sanctis & fidelibus eius. Quorum primum iam factum est, id est prædestinatio: secundum & tertium factum est, & fit, & fiet, id est vocatio, & iustificatio: quartum verò nunc in spe est, in re autem futurum est, id est glorificatio. Huius rei Sacramentum, id est vnitatis corporis & sanguinis Christi, alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum, in Dominica mensa præparatur, & de mensa Dominica sumitur, quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium. Res vero ipsa, cuius & Sacramentum est (*id est signum & repræsentatio*) omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicumque eius particeps fuerit. S. Aug.

Scilicet vnio ipsa & compago charitatis membrorum Ecclesiæ, cuius ipsa Eucharistia est sacramentum & Symbolum. Vbi vides Augustinum distinguere duo Christi corpora duasque participationes, realem vnam, alteram mysticam, cuius realis est Symbolum. Vnde subijcit: Propterea, inquit, sicut ante nos hoc intellexerunt homines Dei, Dominus noster Iesus Christus corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis. Namque aliud (*panis*) in vnum ex multis granis conficitur, & constat: aliud (*vt vinum*) ex multis acinis confluit, &c. Hoc est ergo manducare illam escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & illum manentem in se habere. Aug.

Quod & de charitate dictum est: Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. *Et charitas perfectionis vinculum vnit membra, & corpus capiti, & vnum facit. Vnde Paulus, inquit, ibid. supra Augustinus:* Exponens nobis Apostolus hunc panem; vnus panis, inquit, vnũ corpus multi sumus, (*qui de eodem pane participamus.*) O Sacramentum pietatis, ô signum vnitatis, ô vinculum charitatis! Qui vult viuere, habet vbi viuat, habet vnde viuat: accedat, credat, incorporetur, vt viuificetur. S. Aug.

Cùm itaque infantes per baptismum corpori Christi

mystico incorporentur, viuificantur, & habent vitam, & absque reali participatione Eucharistiæ, effectum habent Eucharistiæ, scilicet, vitam, cum Christo, & eius corpore mystico vnionem, & regni, salutis, & vitæ æternæ participationem.

Hoc & apertissime sensit Innocentius primus in Epistol. Patribus Concilij Mileuitani inscripta quæ est apud August. 93. Ex qua Diuus Augustinus suam vel potius Ecclesiæ Romanæ sententiam, vel primo deprompsit, vel tantâ authoritate suam confirmauit. S. Aug. Dei, inquit, gratiam conantur auferre, quam necesse est etiam restitutâ nobis status pristini libertate quæramus: quippe nec aliàs Diaboli machinas, nisi eadem possumus iuuante, vitare. Illud verò quod eos vestra fraternitas asserit prædicare, paruulos æternæ vitæ præmijs, etiam sine baptismatis gratia, posse donari, perfatuum est: Nisi enim manducauerint carnem filij hominis, & biberint sanguinem eius, non habebunt vitam in semetipsis.

Quæ enim est ista consequentia, nisi Summus Pontifex intelligeret eundem esse Eucharistiæ & baptismatis effectum, nempe incorporationem cum Christo, & vitam æternam ex vnione cum ipso, quam adipiscuntur paruuli regenerati in Christo? Non quòd vt ad marginem huius loci, qua plerique decepti sunt satis imprudenter adnotauit Erasmus: Etiam Romana Ecclesia crediderit Eucharistiam paruulis necessariam: *Sed quod paruuli in peccato originali concepti non possint vitam æternam consequi sine pane vitæ, qui de cælo descendit; & qui dixit, panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita: quam vna cum sanguine etiam pro paruulis posuit in cruce: cuius fiunt in baptismo participes, vt facti membra eius viuant de Spiritu eius. Quos quia cum toto genere humano Adam inuoluit in culpa, Christus excludere noluit à venia. Quod & Innocentius statim declarat in sequentibus.* Qui autem hanc (*vitam*) eis sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismum velle cessare; cùm prædicant hos habere, quod in eos creditur non nisi baptismate conferendum, &c. Verum vt superfluorum hominum praua doctrina celeri possit veritatis ratione discindi, proclamat hoc Dominus in Euangelio dicens: Sinite infantes venire ad me, & nolite eos prohibere, talium est enim regnum cælorum.

Superest, vt obstruamus ora loquentium iniqua, & apertissimam sancti Fulgentij, & sancti Augustini super ista manducatione, sententiam proferamus. Ille enim in præclara illa Epistola ad Ferrandum Diaconum de baptismo Æthyopis moribundi, capite 11. & vltimo: Nullus, inquit, debet moueri fidelium, in illis qui etsi legitimè sana mente baptizantur, præueniente velocius morte, carnem Domini manducare, & sanguinem bibere non sinuntur: propter illam videlicet sententiam Saluatoris, qua dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c.

Quod quisquis non solùm secundùm veritatis mysteria, sed secundùm mysterij veritatem considerare poterit, in ipso lauacro sanctæ regenerationis hoc fieri prouidebit. Quid enim agitur Sacramento sancti baptismatis, nisi vt credentes membra Domini nostri Iesu Christi fiant, & ad compagem corporis eius Ecclesiastica vnitate pertineant? Ipsis enim dicit beatus Apostolus, vos estis corpus Christi, membra de membro. Quos ostendit, non solum ipsius sacrificij participes, sed ipsum sanctum sacrificium esse, dum eos iubet viuam hostiam seipsos Deo humiliter exhibere, &c.

Vnde cùm quodam loco dixisset, calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Vt nos esse ipsum verum panem, verumque corpus ostenderet, continuò subiunxit; quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane participamus. 1. Cor. 10. 16. & 17. Vnde alio loco dixit, Ephes. 4. 4. Vnum corpus & vnus spiritus, sicuti vocati estis in vna spe vocationis vestræ, &c. Nam & carnem Domini nos esse confirmans, ait Ephes. 5. 29. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam, quoniam mêbra sumus corporis eius, & de ossibus eius. Quocirca, quoniam vnus panis, & vnum corpus multi sumus, tunc incipit vnusquisque particeps esse illius vnius panis, quando cœperit membrum esse illius vnius corporis; quod in singulis membris, quando in baptismo capiti Christo subiungitur, tunc iam Deo viua hostia veraciter immolatur. Illo enim natiuitatis munere sic fit sacrificium, sicut fit & templum. Quod beatus Apostolus docens ait: Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Qui ergo membrum corporis Christi fit, quomodo non accipit quod ipse fit? Quando vtique illius fit verum corporis membrum, cuius corporis est in sacrificio Sacramentum? Hoc ergo fit ille regeneratione sancti baptismatis, quod est de sacrificio sumpturus altaris.

Sumpturus autem est de Altaris sacrificio corpus Christi, ergo fit in baptismo de corpore Christi quod est Ecclesia, membrum Christi. Tum concludit, quod etiam sanctos Patres indubitanter credidisse, ac docuisse cognoscimus. B. quoque Augostinus de hac re sermonem fecit admodum luculentum, & aptum ædificationi atque instructioni fidelium. Quem sermonem totum Epistolæ malui subiungere, quia nec est prolixus, & in ipsa breuitate, magnæ instructionis ac suauitatis est plenus.

Subijcit itaque sermonem inscriptum: Sermo S. Augustini Episc. ante Altare, ad infantes de Sacramento.

Hoc quod videtis in Altari Dei, etiam transacta nocte vidistis: sed quid esset, quid sibi vellet, S. Aug. quam magnæ rei Sacramentum contineret, nondum audistis. Quod ergò vidistis, panis est, & calix; quod etiam oculi vestri renuntiant. Quod autem fides vestra postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix sanguis Christi. *Nectamen hic Lutheranorum impanationi fauet. Dixit enim, quod videtur, non verò quod est. Neque enim substantia est, sed sola sunt accidentia panis & vini quæ nomen retinent prioris substantiæ. Neque enim panis pro mundi vita datus est, sed panis in carnem Christi conuersus, qui prioris substantiæ retinet nomen, propter eadem accidentia.* S. August. *Pergit Augustinus:* Breuiter quidem hoc dictum est, quod fidei fortè sufficiat: sed fides instructionem desiderat. Dicit enim Propheta Esa. 7. Nisi credideritis, non intelligetis. Potestis ergo modò dicere mihi: præcepisti, vt credamus, expone vt intelligamus. Potest enim in animo cuiuspiam cogitatio talis oboriri. Dominus noster Iesus Christus nouimus vnde acceperit carnem, de Virgine Maria: infans lactatus est, nutritus est, creuit, ad iuuenilem ætatem perdu-

ctus est, à Iudæis persecutionem passus est, ligno A suspensus est, in ligno interfectus est, de ligno depositus est, sepultus est, tertia die resurrexit, quo die voluit in cælum ascendit: illuc leuauit corpus suum, vnde est venturus, vt iudicet viuos & mortuos. Ibi est modò sedens ad dexteram Patris. Quomodo est panis corpus eius, & calix, vel quod habet calix, quomodo est sanguis eius? Ista, fratres, ideo dicuntur Sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur speciem habet corporalem, (*en species sacramentales & accidentia sensibilia:*) quod intelligitur, fructum habet spiritalem.

B *Aduerte sequentia vt præmonui supra absque præiudicio dictæ realis præsentiæ corporis Christi; sed illud mysterium quid subinnuat, & cuius rei sit Sacramentum & signum, iuxta præmissa planissimè docet.*

S. August. Corpus ergo Christi si vis intelligere, Apostolum audi dicentem fidelibus; vos estis corpus Christi, & membra. Si ergo vos estis corpus Christi, & membra, mysterium vestrum in mensa Domini positum est: mysterium Domini accipietis. Ad id quod estis, Amen respondetis, & respondendo subscribitis. Audis ergo corpus Christi, & respondes, Amen. Esto membrum corporis Christi, & verum sit Amen. Quare ergo in pane? Nihil hîc de nostro afferamus: ipsum Apostolum item audiamus. Cùm ergo de isto Sacramento loqueretur, ait: Vnus panis, vnum corpus multi sumus. Intelligite & gaudete. C Vnitas, pietas, veritas, charitas! Vnus panis, vnum corpus multi sumus. Recolite enim quia panis non fit de vno grano, sed de multis. Quando exorcizabamini, quasi molebamini: quando baptizati estis, quasi conspersi estis: quando Spiritus sancti ignem accepistis, (*in Confirmatione*) quasi cocti estis. Estote quod videtis, (*intellectu fidei videtis corpus Christi sub specie panis*,) & accipite quod estis. (*Accipite corpus Christi, iam facti membra corporis Christi, quod est Ecclesia.*) Hoc Apostolus de pane dixit, iam de Calice quid intelligeremus, etiam hoc dictum satis ostendit. Sicut enim, vt sit species visibilis panis, multa grana in vnum conspergantur; tanquam illud fiat, quod D de fidelibus ait Scriptura sancta: erat illis anima & cor vnum in Deum. Sic & de vino fratres, recolite vnde sit vinum. Grana multa pendent ad botrum, sed liquor granorum in vnitate confunditur. Ita Dominus Iesus Christus nos significauit, nos ad se pertinere voluit: Mysterium pacis & vnitatis nostræ, in sua mensa consecrauit. Qui accipit mysterium vnitatis, & non seruat vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se.

Adeo vt Christus hoc maximè fine instituerit Eucharistiæ sacramentum, vt de vno pane & calice participantes, vnum inter se & secum faceret, sicut in Sermone cœnæ poscebat à Patre, Io. 17. Vt sicut tu & ego vnum sumus, sic & illi vnum sint, &c. *Et præceptum quo dixit*: Nisi manducaueritis, &c. *iuxta Paulum*: Finis præcepti sit charitas: *Et hoc* E *præceptum secundùm finem & intentionem legislatoris in infantibus baptizatis, & ante sumptionem Eucharistiæ morte præuentis impleatur; cum vi baptismi, tanquam membra vnitatis corporis Christi, hoc est Ecclesiæ per fidem, spem & charitatem incorporentur: sine qua vnitate & charitate tantùm abest vt adultis prosit realis sumptio corporis & sanguinis Christi, quin potius quisquis indignè manducat & bibit, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini* A *sacramentum esse vnitatis & charitatis. Proinde recte concludat supra Fulgentius in relato Augustini sermone.*

Arbitror, sancte frater, disputationem nostram præclare Doctoris Augustini sermone firmatam, nec cuiquam esse aliquatenus ambigendum, tunc vnumquenque fidelium corporis sanguinisque Dominici participem fieri, quando in baptismate membrum corporis Christi efficitur: Nec alienari ab illo panis calicisue consortio, etiamsi antequam panem illum comedat, & Calicem bibat, de hoc sæculo in vnitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius B participatione ac beneficio non priuatur, quando ipse, hoc quod illud Sacramentum significat, inuenitur.

De eadem per sacramentum Baptismi cum Christo & eius Ecclesia incorporatione, libro tertio, de peccatorum meritis, &c. capite 11. Illud quod ait Apostolus Roman. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt, sic accipiamus, ne tot tantisque apertissimis diuinarum Scripturarum testimonijs, quibus docemur, præter Christi societatem, quæ in illo, & cum illo fit, cùm Sacramentis eius imbuimur, & eius membris incorporamur, vitam, salutemque æternam adipisci neminem posse, nimis insipienter, atque infœliciter repugnare iudice- C mur. Aug.

Et libro primo de peccat. merit. capite 24. Quis audeat dicere non esse Christum infantum Saluatorem, nec redemptorem? Vnde autem saluos facit, si nulla in eis est ægritudo peccati? Vnde redimit, si non sunt per originem primi hominis venundati sub peccato? Nulla igitur ex arbitrio nostro, præter baptismum Christi salus æterna promittatur infantibus, quam non promittit Scriptura diuina omnibus ingenijs humanis præferenda. Optimè Punici Christiani, baptismum ipsum nihil aliud quàm salutem, & Sacramentum corporis Christi, nihil aliud quam vitam vocant. Vnde nisi ex antiqua, vt existimo, & Apo- D stolica traditione, qua Ecclesiæ Christi insitum tenent, præter baptismum & participationem mensæ, non solùm non ad regnum Dei, sed nec ad salutem & vitam æternam posse quenquam hominum peruenire. Hoc enim & scriptura testatur, &c. Nam quid aliud tenent qui baptismum nomine salutis appellant, nisi quod dictum est ad Tit. 3 Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis: & quod Petrus ait 1. 3. sic & vos simili forma baptisma saluos facit. Quid aliud etiam qui Sacramentum mensæ Dominicæ vitam vocant, nisi quod dictum, Io. 6. Ego sum panis vitæ, &c. Et panis quem ego dabo, &c. Etsi non manducaueritis, &c. Si ergo vt tot & tanta diuina testimonia concinunt, nec salus, nec vita æterna sine baptismo & corpore & sanguine Domini cuiquam speranda est, frustra sine his promittitur paruulis. Porro si à salute ac vita æterna, ho- E minem nisi peccata non separant, per hæc Sacramẽta non nisi peccati reatus in paruulis soluitur, de quo reatu scriptum est, Iob. 25. Neminem esse mundũ, nec si fuerit vnius diei vita eius. Vnde est & illud in Psalmis: Ego enim in iniquitatibus cõceptus sum, & in peccatis mater mea me in vtero aluit. Aut enim ex persona generali ipsius hominis dicitur, aut si propriè de se Dauid hoc dicit, non vtique de fornicatione, sed de legitimo

con-

connubio natus fuit. Non itaque dubitemus etiam pro infantibus baptizatis sanguinem fusum, qui priusquam funderetur, sic in Sacramento ditus, & commendatus est, vt diceretur, hic est sanguis meus qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Quomodo autem intelligat istam manducationem & potum de incorporatione qua fit in Ecclesia per baptismum apertè declarat, nec tantùm semel aduerte, Aug. *lib. enim 3. de peccat. merit. c. 4.* Quid apertius, inquit, tot tantisq; testimonijs diuinorum eloquiorum, quibus dilucidissimè apparet, nec præter Christi societatem ad vitam salutemque æternam posse quenquam hominum peruenire, nec diuino iudicio posse aliquem iniustè damnari: hoc est ab illa vita ac salute separari. Vnde fit consequens, vt quoniam nihil aliud agitur, cum paruuli baptizantur, nisi vt incurporentur Ecclesiæ, id est Christi corpori, membrisque socientur, manifestum sit eos ad damnationem, nisi hoc eis collatum fuerit, peruenire: Non autem damnari possent, si peccatum vtiqne non haberent. *Et rursum ibid c. 11.* Nunc illud quod ait Apostolus Rom. 5. per vnum hominem peccatum, &c. Sic accipiamus, ne tot tantisque apertissimis dininarum scripturarum testimonijs, quibus docemur præter Christi societatem quæ in illo, & cum illo fit, cùm Sacramentis eius imbuimur, & eius membris incorporamur, vitam salutemque æternam adipisci neminem posse, nimis insipienter atque infœliciter repugnare iudicemur.

Quod non pigebit rursum inculcare ex alijs locis ex Augustino decerptis. In supplem. parte 1. ser. 9 in Psal. 22. Dominus regit me, in verba in loco pascuæ ibi me collocauit. Aug. Super aquam refectionis educauit me. Agnosce, inquit, homo quid fueris, vbi fueris, sub quo fueris. Ouis errans eras, in inuio & inaquosu, spinis & tribulis pascebaris: Sub mercenario posita, veniente lupo secura non eras, &c. De pascuis clamat Pastor ad oues: operamini cibum qui non perit. Ideo autem non perit, quia Verbum Domini manet in æternum. Verbum Domini cibus tuns est: & non solum cibus, sed & potus. Audi eum per Prophetam dicentem veteri populo: Eccl. 24. qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me adhuc sitient. Item per semetipsum, caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Non sunt autem longè pascua hæc ab aquâ refectionis. (*In baptismo enim reficimur, & in Eucharistia reficimur, & in vtroque anima ad Deum conuertitur.*) Vnus his locus est Ecclesia Dei Catholica, vbi mandata vitæ, sunt pascua tua; (*quæ mandata? Nisi quibus præcipit vt incorporati, & facti membra Ecclesia participes simus vita eius per carnem & sanguinem eius*) & fons aquæ salientis in vitam æternam.

Quod si quaras quando hoc fiat, quando carnis & S. Aug. *sanguinis particeps, quando edas pascua vita, statim subijcit hoc fieri in baptismo.* Cuius reficieris fluentis, cùm baptizaberis reparandus in Christo, &c. Cùm ergo per aquam refectionis Christi cœperis esse idoneus, vt sapore pascuarum dulcium satieris, tunc cognosces & clamabis gaudens, & dices, animam meam conuertit. Diabolus per peccatum animam tuam euertit, & à Deo auertit: quam Deus Pater per Christum, non meritis tuis ad se, sed propter nomen suum conuertit. Iam ergo illuminatus, iam conuersus, iam credens, (*pondera sequentia,*) iam diuinis pascuis, per aquam refectionis satiatus dices, animam meam conuertit.

Vides eo ipso quo quis aquâ baptismi reficitur, ipsum pascuis corporis & sanguinis Christi participare. Et ibidem sermone 83. in die sancti Pascha eadem penè habet qua supra retulit Fulgentius ex sermon. ad infantes, hoc est Neophitos inter catera. S. Aug. Panis, inquit, ille quem videtis in Altari, sanctificatus per Verbum Dei, corpus est Christi. Calix ille, imo quod habet calix, sanctificatum per Verbum Dei, sanguis Christi est. Per ista voluit Dominus commendare corpus & sanguinem suum, quem pro vobis fudit in remissionem peccatorum. Si benè accipitis, Apostolus dicit, vnus panis, vnum corpus multi sumus. Sic exposuit Sacramentum mensæ Dominicæ. Vnus panis, vnum corpus multi sumus. Commendat vobis in isto pane quodammodo vnitatem amare, &c. Deinde post sanctificationem sacrificij, dicitur, qua nosipsos voluit esse sacrificium suum, quod demonstratum est primo illo, sacrificium Dei, & nostri: id est signum rei quod sumus: (*scilicet vnum cum Deo, & inter nos.*) Ecce vbi est peracta sanctificatio, dicimus orationem Dominicam quam accepistis & reddidistis. Post ipsam dicitur, pax vobiscum, & osculantur se Christiani in osculo sancto, quod est signum pacis, si quod ostendunt labia, fiat in conscientia: id est, quomodo labia tua ad labia fratris tui accedunt, sic cor tuum à corde eius non recedat: Magna ergo Sacramenta, & valde magna. *Quod autem hic dicit de adultis, supra probauimus de infantibus baptizatis eos participare Sacramento vnitatis. Et in eodem supplemento p. 2 l. 3. operis perfecti cont. Iulian. sect. 38.*

Quoniam, inquit, profiteris te esse Christianum, quamuis ostendas Antichristum id efficere moliens, vt Christus gratis mortuus sit, quæro à te, vtrum si homo faciat opera illa iustitiæ, quæ Propheta Ezechiel, capite 18. toties repetendo commemorat, etiam non regeneratus, vita viuat? Si dicis eum vita viuere, contradicit Christns Antichristo, & dicit, nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis. Quem cibum & potum ad regeneratos pertinere, velis, nolis, cogeris confiteri. *Exertè hic probat regenerationem effectum tribuere Eucharistia. Quod tunc temporis, sic notum supponit hunc Ioannis locum intelligi solitum, vt inuitum dicat Iulianum compelli confiteri. Quod vtique satis abruptè dixisset vir tantus, tamque circumspectus. Vnde & Epistola 106. ad Paulinum probat hoc certum* APOSTOLICÆ SEDIS AVTHORITATA, *hoc est sententia pracitata S. Innocentij Papa.*

Pelagius, inquit, in Ecclesiastico iudicio, S. August. vt aliquo modo Catholicus pronuntiaretur, anathematizare compulsus est, infantes etiamsi non baptizentur, habere vitam æternam. Hac enim negata, quid nisi mors æterna remanebit. Ac per hoc contra sententiam Domini disputabit, dicentis: Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis qui de cælo descendit, vt si quis ex ipso manducauerit, nó moriatur: non enim de ista morte loquebatur, quam necesse est patiantur, etiam qui de ipso pane manducant. Et paulò post: Amen, Amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. Non habebitis vitam in vobis: vtique illam, quæ post hanc mortem futura est. Et contra Apostolicæ

Err. Imput. Tert. & Aug. LLLl ij

Sedis authoritatem, vbi de hac ipsa re cùm ageretur, (*Epistol. 93. Innocentij I. ad Patres Concilij Milenitans*) hoc testimonium adhibitum est Euangelicum, ne paruuli non baptizati vitam posse habere credantur. Et contra ipsos Pelagij verba apud Episcopos, à quibus audiebatur, expressa, vbi anathematizauit eos qui dicerent, infantes non baptizatos habere vitam æternam, &c. Si autem cedunt Sedi Apostolicæ, vel potius ipsi magistro & Domino Apostolorum, qui dicit nõ habituros vitam in semetipsis; nisi manducauerint carnem filij hominis, & biberint sanguinem, quod nisi baptizati vtique non possunt, nempe aliquando fatebuntur, paruulos non baptizatos vitam habere non posse, ac per hoc quamlibet tolerabilius omnibus, qui etiam propria peccata committunt, tamen æterna morte mulctari. Quæ cùm ita sint, audeant disputare, & quibus possunt persuadere contendant, Deum iustum apud quem non est iniquitas, paruulos à peccatis proprijs innocentes, si nec illo ex Adam obligati & obstricti sunt, morte perpetua damnaturum. Quod si absurdissimum est, & à iustitia Dei penitus alienum, & tamen nullus qui se meminit Catholicæ fidei Christianum, negat, aut dubitat paruulos, non acceptâ gratiâ regenerationis in Christo, sine cibo carnis eius & sanguinis potu, (*intellige vt supra implicite, spiritualiter, & secundum effectum incorporationis accepta in lauacro*,) non habere in se vitam, ac per hoc pœnæ sempiternæ obnoxios: profectò restat, vt quia ipsi non egerunt aliquid boni aut mali, ideo mortis eorum iusta sit pœna, quia in illo moriuntur, in quo omnes peccauerunt. Vnde in isto solo iustificantur, à quo peccatum nec originale trahi potuit, nec proprium perpetrari.

S. Aug.

Tandem quod Eucharistia necessitas non fuerit paruulis quantum ad sacramentum sed quoad effectum; siue, non quantum ad realem manducationem, sed quantum ad spiritalem, docuit Diuus Thomas, lect. septima, in capite sexto Ioannis in hæc verba: Amen, Amen dico vobis, nisi manducaueritis, &c. Vbi primò ponit virtutem sumptionis huius cibi. Secundò manifestat eam ibi: qui manducat meam carnem, &c. Circa primum tria facit. Primo ponit carnis manducandæ necessitatem: Secundo eius vtilitatem; tertio subdit eius veritatem, ibi: Caro mea verè est cibus. Dixit ergo Iesus, Amen, Amen dico vobis, &c. Quasi diceret, vos reputatis impossibile & incongruum, quòd carnem meam manducetis: sed non solùm non est impossibile, sed etiam est valde necessarium: in tantum quòd nisi manducaueritis, &c. Id est non poteritis habere in vobis vitam spiritalem. Nam sicut cibus corporalis, ita est necessarius ad vitam corporalem, quod sine eo esse non possit: ita cibus spiritualis necessarius est, &c. Notandum autem quod hæc sententia potest referri vel ad spiritualem manducationem vel ad sacramentalem. Sed si referatur ad spiritalem, nullam dubitationem habet sententia. Ille vero spiritualiter carnem Christi manducat, & sanguinem bibit, qui particeps fit Ecclesiasticæ vnitatis quæ fit per charitatem. 1. Cor. 10. Omnes vnum corpus estis in Christo. Qui ergo non sic manducat, est extra Ecclesiam, & per consequens extra charitatem. Ideo non habet vitam in semetipso. 1. Io. 3.

Qui non diligit manet in morte. Si verò referatur ad sacramentalem, dubium habet. Nam supra Io. 3. dicitur; Nisi quis renatus fuerit, &c. ita, Nisi manducaueritis, &c. Cùm ergo baptismus sit Sacramentum necessitatis, videtur etiam quod Eucharistia. Sed hoc quidem Græci concedunt: Vnde & pueris baptizatis dant Eucharistiam, & in hoc habent pro eis ritum Dionysij: qui dicit, quod perceptio cuiuslibet Sacramenti debet consummari in communione Eucharistiæ, quæ est consummatio omnium Sacramentorum. Sed hoc verum est in adultis, non autem in pueris cùm in sumente Eucharistiam exigatur actualis reuerentia & deuotio, quam illi qui non habent vsum liberi arbitrij, sicut sunt pueri, & amentes, habere non possunt: & ideo nullo modo eis est danda, &c. Sed ille habet vitam æternam qui manducat & bibit, non solùm sacramentaliter sed etiam spiritualiter. Ille verò sacramentaliter manducat & bibit. qui sumit ipsum Sacramentum: spiritaliter verò qui contingit ad rem Sacramenti, quæ est duplex. Vna contenta & significata, quæ est Christus integer, qui continetur sub speciebus panis & vini. Alia res est significata & non contenta, & est corpus Christi mysticum, quod est in prædestinatis, vocatis, & iustificatis. (*Malim tamen & quoscunque etiam reprobos baptizatos, & donec à Christi corpore præscindantur anathemate, vel impœnitentia finali, ad Christi corpus & Ecclesiam pertinere quandiu fideles sunt.*)

Sic ergo spiritaliter manducat carnem, & bibit sanguinem, per comparationem ad Christum contentum, & significatum, qui coniungitur ei per fidem & charitatem; ita qood transformatur in Christum, & efficitur eius membrum. Non enim cibus iste conuertitur in eum qui sumit, sed manducantem conuertit ad se, secundùm Augustinum, cui dixit: Cibus sum grandium: cresce & manducabis me: Nec tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me. Ideo est cibus diuinum hominem facere volens, & diuinitate inebrians. Item per comparationem ad corpus mysticum signatum tantùm, si fiat particeps vnitatis Ecclesiasticæ.

Aug.

Et hoc sensu necessaria est spiritaliter sumpta Eucharistia. Quia per fidem & charitatem quam accipiunt in baptismo, corpori mystico Christi vniuntur infantes. Vnde Augustinus, libro primo de peccatorum merit. capite 20: Etiam, inquit, pro paruulorum vita caro data est, quæ data est pro sæculi vita: & si non manducauerint carnem filij hominis, nec ipsi habebunt vitam. Io. 3. Qui credit in filium, habet vitám æternam: qoi autem incredulus est filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. In quo igitur horum genere ponemus infantes? In eorum qui credunt in filium, an in eorum qui sunt increduli filio? In neutro, ait aliquis: quia cùm adhuc credere non possint, nec increduli deputandi. Non hoc iudicat Ecclesiastica regula, quæ baptizatos infantes fidelium numero adjungit, &c. Profectò illi quibus Sacramentum defuerit, in eis habendi sunt qui non credunt filio: atque adeo si huius inanes gratiæ de corpore exierint, sequetur eos qood dictum est, non habebunt vitam, sed ira Dei manet super eos.

S. Aug.

Cùm itaque baptizati, per fidem infusam credentes fiant, incorporentur Ecclesiæ, vitam habeant, spiritualiter proinde carnem Christi manducant. Eodem prorsus sensu Concilium Florentinum in Decreto de septem sacramentis Baptismi effectum esse dicit, in-

corporationem cum Ecclesia, in qua efficimur membra Christi, sine qua gratia non possumus intrare in regnum cælorum. Proximum omnium, inquit, Sacramentorum locum tenet baptismus, quòd vitæ spiritualis ianua est: per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesiæ. Et cùm per primum hominem mors introierit in vniuersos, nisi ex aqua & Spiritu sancto renascimur, non possumus, vt inquit Veritas, in regnum cælorum introire.

Atque vt nullus in posterum tam alienum à mente Augustini & Patrum veterum, & ipsi sancto Innocentio Papæ, totique Ecclesiæ Romanæ imponat errorem, eumque à Sacra Synodo Tridentina damnatum, quo censuerint realem & sacramentalem communionem paruulis necessariam propria verba Canonis & capitis attentè legas. Sic enim sessione 21. can. quarto. Si quis dixerit paruulis, antequam ad annos discretionis peruenerint, necessariam esse Eucharistiæ communionem anathema sit. *Et ibidem capite quarto, omnino iuxta mentem Augustini:* Eadem sancta Synodus docet paruulos vsu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ Communionem: siquidem per baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam, in illa ætate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando seruauit. Vt enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt: ita certè eos NVLLA SALVTIS NECESSITATE, id fecisse, SINE CONTROVERSIA CREDENDVM est. *Desinant ergo negotium facere & controuersiam in hac causa mouere Augustino.*

An infantes non baptizatos, pœna damni, & sensus torqueri, perperam, & crudeliter senserit Augustinus, cum Tertulliano, eos filios iræ, & gehennæ, excludens Regno, & addicens inferno.

Tertullianus, omnem omnino animam originali peccato in Adam generis principe inquinatam agnoscit, libro de anima capite 40. Omnis, inquit, anima, eousque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur: tandiu immunda, quandiu recenseatur. *Hoc est in Christo per baptismum regeneretur. Rursum ibidem capite 16. iuxta Platonem partientem animam in rationalem appetitum, & irrationalem.* Est, inquit, & illud ad fidem pertinens, quòd Plato bifariam partitur animam, per rationale, & irrationale. Cui definitioni, & nos quidem adplaudimus; sed non vt naturæ deputetur vtrumque. Naturale enim, rationale credendum est, quod animæ à primordio sit ingenitum, à rationali videlicet authore. Quid enim non rationale quod Deus iussu quoque ediderit, nedum id quod propriè adflatu suo emiserit? Irrationale autem posterius intelligendum est, vt quod acciderit ex serpentis instinctu, ipsum illud transgressionis admissum, atque exinde inoleuerit & coadoleuerit in anima, ad instar iam naturalitatis, quia statim in naturæ primordio accidit.

Vbi per irrationale, non appetitum inferiorem sensitiuum intelligit, qui in statu innocentiæ plenè subditus erat rationi; sed concupiscentiam irrationalem, & rebellem rationi. ex quo homo rebellis fuit Deo per A *transgressionem præcepti. Vnde subijcit:* Igitur à diabolo irrationale, à quo & delictum, extraneum à Deo, à quo est irrationale alienum. Proinde diuersitas horum, ex distantia auctorum. *Et 5. contra Marcionem capite 17. eodem cum Augustino principio, totam in peccato Adami naturæ corruptionem, ex Apostoli loco Ephes. 2. 3. probauit.* Fuimus, inquit, naturâ filij iracundiæ, sicut & cæteri. Apparet, inquit, communi naturæ omnium hominum, & delicta, & concupiscentias carnis, & incredulitatem, & iracundiam reputare: diabolo tamen captante naturam, quam & ipse iam infecit, delicti semine illato. *Ex suggestu quippe serpentis, iuxta sapientem, à muliere initium peccati:* B *Quæ mortale virus per aures exceptum, in cor viri transfudit; qui blandienti consentiens peccato & mendacio, delictum, & concupiscentiam carnis, ex incredulitate sua ad mittens, seipsum primùm ira Dei dignum; & in se corrupto omnia sua membra, & posteros iræ Dei filios, & proinde gehennæ ignis vtique secundùm Augustinum filios genuit.*

Quod si iuxta Cornelium à Lapide, scribentem in Roman. quinto. In quo omnes peccauerunt. Quod, inquit, Adam fecit, omnes eius posteri fecisse censentur *(bellè herclè, & ad Tertullianum appositè, supra dicentem, omnem animam eousque in Adam censeri, donec in Christo recenseatur, hoc est consepeliatur Christo per baptismum in mortem, complantatus similitudini mortis eius.)* Adam enim quasi Pater C & princeps, omnes suos posteros REPRÆSENTABAT, sicut Rex repræsentat regnum, & Magistratus repræsentat ciuitatem. Ita Origenes, Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, & passim Patres Græci & Latini. *Certè sicut Adam non solùm peccauit auersus à Deo, sed & conuersus ad creaturam, vxoris scilicet complacentiam, & esum ligni vetiti: Idem planè omnes eius posteri in eo contenti, quasi radice, parente, & principio suo, repræsentatiuè fecisse censendi sunt. Et proinde non tantùm cum eo à Deo actualiter auerso, ipsi omnes habitualiter auersi sunt; sed etiam in illo actualiter ad creaturam conuerso, habitualiter quoque ad eandem conuersi sunt: cùm impossibile sit, ab Oriente, verbi gratia, auerti, quin eodem momento fiat ad Occidentem conuersio.* D *Quo posito, cùm secundùm omnes auersioni à Deo respondeat pœna damni, omnium pœnarum maxima, dicente Chrysostomo:* Decem millia quis ponat gehennas, nihil tale dicet, quale est à gloria æterna excidere, & à Christo audire, nescio vos: *Certè non video quid causæ sit, aduersus Augustinum insurgendi, si præter pœnam damni, minimam omnium pœnam sensus infantes non baptizatos ex hac vita migrantes incurrere scripserit; vtpote qui nullius actualis peccati rei, sed tamen in primo parente iræ filij, & proinde gehennæ filij, absque reconciliationis sacramento decesserint; maximè cùm teste Cornelio à Lapide, omnes Adæ posteri idipsum quod Adam fecit actualiter, tot testibus Patribus Græcis ac Latinis, habitualiter.* E *fecisse censeantur.*

Et quidem Tertullianus libr. de Anima capite 58. licet erroneè, in eo quod, vt suo loco videbimus, solas martyrum animas cœlo collocet vsque ad tempus iudicij, cæteras verò iustorum, & peccatorum reponat in inferis. Omnes, inquit, animæ penes inferos, inquis? Velis, ac nolis, & supplicia iam illic, & refrigeria, &c. Cur enim non putes, animam & puniri, & foueri in inferis interim sub expectatione vtriusque iudicij, in quadam vsurpatione, & candida eius? *Ex quo & infantum animas originali peccato inquinatas & reas torqueri supponit. Nec mirum si grauitatem criminis aborsus exagitans, hoc cri-*

men, & tantum nefas, non tam corporis, quàm animæ paruuli damnatione exaggeret, de exhortatione cast. capite 12. Quid facies, inquit, si nolis, (*vxorem ductam post mortem alterius, alios filios procreare;*) si nouam vxorem de tua conscientia impleueris? Dissoluas medicaminibus conceptum? puto nobis non magis licere nascentem nocere, quàm natum.

*Et libro de Anima cap.*37. Ex eo igitur fœtus in vtero homo, à quo forma completa est. Nam & Moysis lex. Exo.21.22. Tunc abortus reum talionibus iudicat, cùm iam hominis est causa, cùm iam illi vitæ & mortis status (*præsertim æternæ*) deputatur; cùm & fato (*secundùm Gentiles loquitur, vel fati nomine casum accipit, vel multò melius secundùm fidem dixisset, cùm iam exitum prædestinationis & reprobationis sua sortitur, vt nomen eius in libro vitæ, vel scriptum ab æterno, vel expungendum habeatur in executione suscipiendi necne baptismi,*) etsi adhuc in matre viuendo, cùm matre plurimum communicat sortem. *Et Apol. capite* 9. Nobis homicidio semel interdicto, etiam conceptum in vtero, dum adhuc sanguis in hominem deliberatur, dissoluere non licet. Homicidij festinatio est, prohibere nasci. Nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo est, & qui futurus. Etiam fructus omnis iam in semine est.

Et quid putas toties inculcare huius criminis abominabilis grauitatem? Æternæ certè potius, quàm temporalis vitæ iacturam, & infantis nascituri vel nati damnationem æternam præuidebat, quam certissimam absque baptismo infantum suorum parricidæ, animam simul & corpus suorum pignorum perdentibus in gehennam prohibebat. Nec ignorabat quod prædixerat de baptismo capite 12. Præscribitur, inquit, nemini sine baptismo competere salutem, ex illa maximè pronuntiatione Domini, qui ait Io. 3. 5. Nisi natus ex aqua quis erit, &c. Præiudicatum est de cæterorum periculo, qui careant aqua Christi, &c. *Et cap.*13. Hic, inquit, scelestissimi prouocant quæstiones. Adeò dicunt, baptismus non est necessarius, quibus fides satis est: nam & Abraham nullius aquæ, nisi fidei Sacramento, Deo placuit. Sed in omnibus posteriora concludunt, & sequentia antecedentibus præualent. Fuerit salus retro per fidem nudam, ante Domini passionem & resurrectionem: at vbi fides aucta est, credendi in natiuitatem, passionem, resurrectionemque eius, addita est ampliatio Sacramento, obsignatio baptismi, vestimentum quodammodo fidei, quæ retro erat nuda; nec potest iam (*non sufficit, saluare non potest, maximè infantes, extra baptismum fidei incapaces,*) sine sua lege. Lex enim tinguendi imposita est, & forma præscripta. Ite, inqoit, docete nationes, tinguentes eas in nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Huic legi collata definitio illa: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum cælorum. Obstrinxit fidem ad baptismi necessitatem. *Quod si infantes absque baptismo decedentes exclusi sunt regno, vbi ira filios & gehennæ repones, ait Pelagio Augustinus, nisi in inferno?*

Grauiter & serio pensare debent, quicumque, & quomodocumque procurant aborsum, & fœtum iam animatum extinguunt. Nec sibi de campis elysiis, vel nescio qua imaginaria beatitudine naturali, absque vlla pœna damni, & sensus, infantibus absque baptismo, siue in vtero, siue ab vtero morientibus gratulantur. Libet fusius de hac causa tractare, & primò nimium ab aliquibus plusculum misericordiæ diuinæ blandientibus, iniuriosius Augustino insultantibus effusum abstergere. Augustinum immitem infantum carnificem etiam aliqui vocitare non erubescunt, quòd absque baptismo migrantes, seu matrum incuria, seu aborsum procurantium furiâ, seu quauis infirmitate, Dei prouidentiâ ordinante, sine qua nec passerculus in terram cadit, excedentes, non cælesti tantum regno excluserit, sed & alicui pœnæ sensus addixerit. Crudelis prorsus, & omnium posterum suorum parricida scelestus Adã: sed & in hac causa iustitiæ, & æquitatis diuinæ propugnator, ac defensor, sicut & gratiæ, & misericordiæ eius prædicator indefessus Augustinus, expressis Scripturæ locis, & authoritate diuina fundatus; non fabellis, & vanis argumentationibus, humano sensui adludentibus, innititur.

Narrauerunt mihi fabulationes (*alij delectationes,*) sed non vt lex tua. Et lex tua veritas, in lege quid scriptum est? quomodo legis. *Rom.* 5.12. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt, *id est in vno homine Adamo, vel vt legit Syriaca,* in ipso quod omnes peccauerunt: *Ideo mortui sunt, quia in vno peccauerunt, & rursum versu* 16. Iudicium quidem ex vno, in condemnationem: Syr. extitit iudiciom ab vno, ad condemnationem. *Si in vno omnes peccauerunt, ergo etiam infantes, quo argumento vtitur Augustinus aduersus Iulianum, libro secundo de nupt. & concupiscent. capite* 28.

Quid est, inquit, quod dicit, non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat iste qui condidit, per quas rimas inter tot præsidia innocentiæ peccatum fingis ingressum? (*inquit Iulian. cui respondet Aug.*) Quid quærit, inquit, latentē rimam, cùm habeat apertissimam ianuam Per vnom hominem, ait Apostolus, per vnum delictum, ait Apostolus, per inobedientiā vnius hominis, ait Apostolus. Quid quærit amplius? Quid quærit apertius? Quid quærit inculcatius? Si peccatum, inquit, ex voluntate est, mala voluntas, quæ peccatum facit: si ex natura, mala natura, citò respondeo, ex voluntate peccatum est. Quærit fortè, vtrum & originale peccatum? Respondeo, prorsus & originale peccatum: quia & hoc ex voluntate primi hominis seminatum est, vt & in illo esset, & in omnes transiret, &c. Nec ideo tamen (*siue in homine, siue in Angelo primo homine peccante*) potuit ex bono oriri voluntas mala, quia bonum factum est à Deo bono, sed quia de nihilo factum est, non de Deo. (*Defectibilitas quippe venit à mutabilitate creaturæ, quæ de nihilo facta est, & ex se tendit in nihilum & defectum, nisi à Deo immutabili & semper bene sustentetur.*) Diaboli opus, id est peccatum, per ipsum diabolum exortum, qui factura vel opus est Dei, per aliud opus Dei, id est hominem pertransijt, opus operis diaboli per opus Dei. Et ideo Deus est solus immutabilis, & potentissimæ bonitatis, qui & antequam esset vllum malum, bona opera fecit omnia, & de malis quæ in bonis ab eo factis orta sunt, benè operatur per omnia. *Adeout etiam benè, quia iustè & laudabiliter, & non crudeliter infantes originalis peccati reos excludas regno, & ob meritum originalis peccati, iustè inferni, leuissimo tamen addicas supplicio.*

Et quid ait insuper Apostolus? Eramus naturâ (*supple corrupta in Adam*) filij iræ, sicut & cæteri. Ephes. 2. 3. *In quem locum Augustinus in Io.*14. Omnes, qui nascuntur mortales, habent secum iram Dei: quam iram Dei? quam excepit primus

Adam. *Et tract. 44. in Io. 9.* Genus humanum est (Aug.) iste cæcus. Hæc enim cæcitas contigit in primo homine per peccatum, de quo omnes originem duximus, non solum mortis, sed etiam iniquitatis, &c. Si filij iræ, filij vindictæ, filij pœnæ, filij gehennæ, quomodo naturâ, nisi quia peccante primo homine, vitium pro natura inoleuit: *Quos Augustini locos retulit etiam Beda, eumdem sensum sequens, in exposit. 2. cap. ad Ephes. Hanc de fide sententiam, hoc est damnationem omnium etiam paruulorum sine baptismo morientium, vt indubiam supponit baptismi necessitas; sine quo nullus à chirographo, & debito mortis æternæ liberatur; eamque semper tenuit Sancta Sedes Apostolica.* (Aug.) Non est enim falsa, etiam in paruulorum baptismate, remissio peccatorum: Nec verbo tenus dicatur, sed veraciter agitur. Nam vt iam verbis vtar, quæ in ipsa Epistola beatissimi Antistitis (*Summi Pontificis*) Zozymi leguntur: fidelis Dominus in verbis suis; eiusque baptismus, re, ac verbis id est opere, & confessione, (*confitentur enim parentes & patrini pro paruulo, nec mundum esse à peccato infantem, cuius est vita vnius diei super terram,*) Et remissione vera peccatorum, in omni sexu, ÆTATE, conditione generis humani, eandem plenitudinem tenet. Nullus enim nisi qui peccati seruus est, liber efficitur: nec redemptus dici potest, nisi qui verè per peccatum fuerit ante captiuus: sicut scriptum est; si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Per ipsum enim renascimur spiritaliter, per ipsum crucifigimur mundo; ipsius morte, mortis ab Adam omnibus nobis introductæ, atque transmissæ vniuersæ animæ; illud propagatione contractum chirographum rumpitur, in quo nullus omnino natorum, antequam per baptismum liberetur, non tenetur obnoxius. In his verbis Apostolicæ Sedis, tam antiqua, atque fundata, certa, & clara est Catholica fides, vt nefas sit de illa habitare Christiano.

Ait Augustinus Ep. 157. ad Optatum his positis, vt indubijs; chirographo obstrictos fuisse damnationis, & ira Dei, & vindictæ filios; miror aliquos fideles etiam pœnam damni in pueris iustam agnoscentes, quæ incomparabiliter omnem pœnam sensus excedit, eamdem pœnam sensus, licet in paruulis solius originalis peccati reis mitissimam, tanquam diuinæ misericordia, vel iustitiæ repugnantem auersari. Et quidem vt iam dixi, cum pœna damni respondeat auersioni à Deo; sicut infantes habitualem auersionem à Deo, in Adam contraxerunt, in eodem pariter, ad creaturam habitualiter conuersi sunt: Nec potest omnino concipi quæcumque ab Oriente auersio, sine conuersione ad Occidentem: ita, nec auersio à Deo, sine conuersione ad creaturam: vnde si iusta censetur pœna damni inflicta infantibus, pro peccato originali, id est auersione à Deo habituali; iusta quoque pœna sensus habenda est, irrogata pro conuersione ad creaturam habituali, quod cum actu contraxit Adam, nos ex corrupta eius radice & fonte manantes & progeniti, habitu contraximus.

(Aug.) Non Aristoteles (*ait August. 5. cont. Iul. cap. 9.*) Cuius cathegorias insipienter sapis, sed Apostolus dicit: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per omnes homines transijt. Nec sanè tibi dialectica illa mentitur, sed tu non intelligis. *Quid si iuxta mentem S. Iob, vulnera Deus* etiam sine causa multiplicet? *In quem locum Magnus ille Gregorius Ecclesiæ Doctor & Pontifex Maximus, per omnia Catholicorum Augustini dogmatum sectator perpetuus, infantes sine baptismo morientes, etiam pœna sensus iustè addictos propter peccatum originale asseruit: Lib. 8. mor. cap. 12. in caput 9. Iob:* Perpendit, inquit, adhuc in præsentis vitæ itinere constitutus, humanis actibus exactor operum quàm districtus appareat: qui quosdam tunc reatu culpæ originalis adstrictos, etiam sine operibus damnat. Vnde rectè vir sanctus, ex humani generis voce protinus adiunxit: & multiplicabit vulnera mea, etiam sine causa. Nonnulli etenim prius à præsenti luce subtrahuntur, quàm ad proferenda bona malaue merita actiuæ vitæ perueniant. Quos quia à culpa originis Sacramenta salutis non liberant, & hic ex proprio nihil egerunt, & illuc AD TORMENTA perueniunt. Quibus vnum vulnus est corruptibiliter nasci; aliud carnaliter emori. Sed quia post mortem quoque æterna mors sequitur, occulto eis, iustoque iudicio, etiam sine causa vulnera multiplicantur. PERPETVA QVIPPE PERCIPIVNT, qui nihil ex propria voluntate peccauerunt. Hinc namque scriptum est, non est mundus in conspectu eius, nec vnus diei infans super terram, Hinc per semetipsam veritas dicit: nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Hinc Paulus ait: eramus naturâ filij iræ. Qui itaque nullum proprium adiungens ex solo originis reatu perimitur; quid iste in illo extremo examine, quantum ad humani sensus æstimationem, nisi sine causa vulneratur? Sed tamen sub diuina districtione iustum est, vt propago mortalis, velut infructuosa arbor, & in ramis seruet amaritudinem, quam traxit ex radice.

Et quid ad Aquilonem cadens arbor sterilis & mala, & in radice corrupta, ad Aquilonem inquam, ex diaboli parte, vbi & olla succensa, ibi non in æternum sit, & ardeat, licet incendio mitiori, quàm patientur cremandi, qui originali, actualia peccata addiderunt? Ait ergo, (*inquit Greg. ibid.*) In turbine conteret me; & multiplicabit vulnera mea etiam sine causa: Ac si apertè, humani generis damna considerans, dicat: districtus Iudex, qua eos animaduersione trucidat, quos culpa propriæ actionis damnat, si & illos IN ÆTERNVM PERCVTIT, quos reatus arbitrij non addicit? *Pergant sanè, & cum Augustino, infantum carnificem appellitare Gregorium. Et hanc D. Augustini & S. Gregorij magni sententiam fusissimè prosequitur noster Gregorius Ariminensis, prior quondam generalis nostri Ordinis, & Sacræ Theologiæ Doctor & Professor Parisiensis, in 2. sent. dist. 31. q. 3. Omnibus plenè respondens obiectionibus aduersariæ sententiæ. Ad id quidem quod opponitur extra. de bapt. & eius effectu.* Pœna originalis peccati, est carentia visionis Dei: actualis verò peccati pœna, gehennæ perpetuæ cruciatus. *Vnde videtur quòd gehenna pœna sensibilis non sit pœna peccati originalis. Ad hæc ex glossa ibidem dicitur:* Paruuli qui sine baptismo decedunt, in tenebris manent.

Sed cùm constet, quòd peccati actualis pœna, non sit tantum gehennæ cruciatus, sed etiam carentia diuinæ visionis: sic nec ex eo quod dicitur originalis peccati pœna, carentia diuinæ visionis, non conuincitur quod non sit etiam gehennæ cruciatus, licet omnium lenissimus. Gregorij autem magni sententiam confirmat his verbis. Tormentum, inquit, propriè cruciatus & pœna sensibilis dicitur, &c. Occulto eius, iustoque iudicio etiam sine causa vulnera multiplicantur: perpetua quippe tormenta percipiunt, qui nihil ex propria voluntate peccauerunt. Vn-

Err. Imput. Tert. & Aug.

de posset etiam satis fortis ratio formari ad propositum, vt videtur: quoniam si nullam aliam pœnam quàm damni præcisè infantes tales post mortem paterentur; sequitur quòd eis multo melius post mortem esset, & etiam post finalem eorum damnationem, quàm fuerit in vita ista, in qua multas sẽsibiles pœnas, & cruciatus patiuntur, & cum his, carent diuina visione: post eorum autem damnationem, nullam pœnam sentirent, sed tantùm diuina visione carerent. Sed consequens videtur falsum: nam omnium damnatorum peior post iudicium finale futura videtur esse conditio, & hoc etiam videtur probare in speciali quantum ad propositum textus allegatus, iuxta expositionem Gregorij, cùm dicitur: multiplicabit vulnera mea. B Non enim multiplicarentur, sed potius minuerentur, si nullam pœnam, præter illam carentiam diuinæ visionis haberent, &c. Vulneratio, autem vt patet, pro pœna sensibili capitur. Et quamuis secundùm humanam æstimationem non deberetur ei, qui nullum propriæ actionis peccatum habuit: secundùm tamen occultam Dei iustitiam, debetur ei qui originalem culpam contraxit.

Addam ego & Gregorio nostro, cùm vna sit, & non multiplex pœna damni, necessario de pœnis, tormentis, & vulneribus sensus, igne, frigore, tenebris, vermibus, fœtore, dæmonum visione, tormenta illa multiplicia Gregorium magnum intellexisse. Licet iuxta Augustinum sint hæ pœnæ leuissima infantum, respectu adultorum, de quibus torquendis in loco tormentorum cum meretrice Babylonis, hac voce iudicis ad tortores C *dicitur:* Tantum date illis tormentum, quantum se in delicijs glorificauerunt. *Ariminensis porro, licet neutram ex professo amplectatur sententiam, ne quem offenderet; concludit tamen his verbis:* Tremendum, inquit, mihi videtur negare authoritates Sanctorum. *Non vnicam pœnam damni, sed secundùm Gregorium & Augustinum tormenta sensus, & multiplices pœnas infantulos non baptizatos pati, testis est Isidorus Hispal. lib. 1 sent. cap. 24.* Pro solo, inquit, reatu originali luunt in inferno nuper nati infantuli pœnas, si renouati per lauacrum non fuerint. Proinde Adæ causâ nuper natus infans, si non regeneratur, damnatur, quia originis noxietate perimitur.

Augustinum insecutus, ante Gregorium, D. Leo & ipse Pontifex Summus, in Epistola Decretali 86. ad Nicetam Aquileiensem Episcopum, vbi hæresim Pelagianam, & Celestianam inter cætera damnat, quòd infantes absque baptismo mortuos, nulli peccato obnoxios, æterna pœna damnari censerent iniustum. Ideo, inquit, etiam dicunt paruulos, si sine baptismo hinc de sæculo exieriut, NON POSSE DAMNARI, neque reos in peccato Adæ teneri, sed ad Regnum Dei, vel ad vitam æternam, *(nota Pelagij & Celestij reliquias, non de regno Dei, quod coacti sunt Patriarchæ illorum profiteri, sed à vita æterna arcere iniustum censuisse:)* sine vlla cunctatione venire. E Cùm Apostolus dicat: per vnum hominem peccatum, &c. Propter quod & ipsi paruuli baptizantur, &c. Ideo enim quisque renascitur, vt soluatur in eo, quidquid peccati est, cum quo nascitur, &c. Parentum quoque peccatis paruulos obligari, non solum primorum hominum, sed etiam suorum, de quibus nati sunt, non improbabiliter dicitur. Illa quippe sententia, Exo. 20. Reddam peccata Patrum in filios, tenet eos vtique, antequam per regenerationem, ad testamentum nouum incipiant pertinere, &c. Ac per hoc, non est instituta regeneratio, nisi quia vitiosa est

A generatio. Vsque adeo, vt etiam de legitimo matrimonio procreatus, dicat: in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis mater mea in vtero me aluit. Neque hic dixit, in iniquitate, vel in peccato, cùm hoc rectè dici posset, sed iniquitates & peccata dicere maluit: quia & in illo vno quod in omnes homines pertransiuit, &c. & alia parentum, quæ licet non possunt mutare naturam, reatu tamen obligant filios, nisi gratuita gratia, & misericordia diuina subueniat. *Quod hic aduertendum venit, primum est, quòd hæreticam notet summus Pontifex S. Leo sententiam eorum, qui negant damnandos infantes non baptizatos, pro peccato originali. Secundò damnationis vocem, ab Augustino Pelagianorum destructore deprompt am; qui cum* B *de pœna animarum in Purgatorio per suffragia minuenda ageret, dixit ideo offerri Deo,* vt tolerabilior fiat ipsa damnatio. *Quæ vox vtramque pœnam, & sensus maximè capit, cum pœna damni sit indiuisibilis. Tertiò & propter plura peccata in vno Adæ peccato collecta, & ab eodem supra notata, & propter propriorum parentum scelera, etiam sine causa propria, tam damni, quàm sensus à Deo iuste multiplicari dictorum infantium vulnera.*

Sanctus quoque Remigius Episcopus Rhemensis, ad cuius festi celebrationem hortatoria Epistola D. Leonis ad Francos, ex Authographo Archiuij Rhemensis Ecclesiæ desumpta, extat apud Baronium & tom. 3. Conciliorum nouissimè edito: scribens in c. 5. Rom. pariter Pelagianos eiusdem hæresis damnat: Considerandum autem, quia cùm dicit, iudicium venire C ex vno homine in condemnationem, loquitur contra Pelagianos, qui negant originale peccatum trahi ab infantibus, quando nascuntur: dicentes quia non per originem illud peccatum trahitur, sed per imitationem, quod omnino falsissimum est. Si enim ita esset, vt illi delirant, nequaquam Dominus ita expresse in Euangelio diceret, si quis non renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum. In veteri quoque testamento nequaquam diceret, masculus, cuius caro circumcisa non fuerit, peribit de populo, quia pactum meum irritum fecit: non per se, sed in Patre suo Adam in Paradiso. *Et paulò supra:* Iudicium, inquit, siue DAMNATIO ex D vno homine Adam, vel vno peccato originali, venit in condemnationem hominum. *Vides, vt eadem damnationis voce, & iudicio, contra pueros, ante D. Leonem vtatur.*

Nec prætereibo nostrum Fulgentium, eiusdem hæresis resuscitatæ profligatorem, l. 5. de veritate prædest. c. 14. Causa, inquit, maiorum atque minorum, qui sine baptismate cursum vitæ præsentis in infidelitate consummant, quantum attinet ad communionem originalis peccati, vna est: ex hac vtrique ibunt in ignem æternum, qui paratus est diabolo, &c. quia in eis chirographum, quo sibi eos deceptoris nequitia subdidit, Saluatoris gratia non deleuit, &c.

E *Subijcit tamen grauius puniendos, præter originale, actualibus inquinatos.* Vt, inquit, non solum pro originali peccato æternis ignibus ardeant, quibus arsuri sunt sine baptismo morientes etiam paruuli, qui nihil boni aut mali egerunt: sed etiam pro sua voluntate mala, tantò deterius torqueantur, quanto amplius propriæ iniquitatis adijciunt. *Ex libro de incarnatione & gratia Christi capite 30.* Sine baptismate mortuos infantes æternis cruciatibus damnat, cùm in eis nullam culpam malæ voluntatis inueniat, &c. Nulla interueniente vel bonitate vel malitia voluntatis, a-

hos vident (*baptizantes*) potiri regno ; illos interminabili deputatos incendio , &c. DEVS CRVDELIS NON est in infantibus damnandis, quibus baptismatis beneficium non tribuit ; sicut iniustus non est in maioribus, cùm bonam non donat voluntatem. Et sicut illos voluntas sua mala, sic istos iure puniri facit origo damnata. Deus autem in hominibus nec maculam vitiatæ originis, nec malitiam condidit propriæ voluntatis.

Et libro de fide ad Petrum Diaconum capite 27. inter quadraginta capitula tanquam de certa fide tenenda posuit damnationem paruulorum. (Aug.) Firmissimè, inquit, tene & nullatenus dubites, non solum B homines iam ratione vtentes, verum etiam paruulos, siue in vteris matrum qui viuere incipiunt, & ibi moriuntur; siue iam de matribus nati sine Sacramento Baptismi sancti, quod datur in nomine Patris, &c. De hoc sæculo transeunt, ignis æterni sempiterno supplicio puniendos : quia etsi peccatum propriæ actionis nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem, carnali conceptione & natiuitate traxerunt. *Præcedenti capite dixerat:* Firmissimè tene, omnem hominem qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortique subiectum, & ob hoc naturà iræ filium nasci, de qua dicit Apostolus, eramus enim & nos natura filij iræ sicut & cæteri. *Quod expressè habetur de consecr. distinct. 4. cap. firmissimè D. item Thomas lect. 1. in caput secundũ, Eph. ijsdem cum Augustino terminis explicat iræ filios:* Peccatum, inquit, originis insinuat dicens, eramus naturà filij iræ. Quod quidem peccatum ex primo parente, non solùm in Gentiles, sed etiam in Iudæos transfunditur. Rom. 5. Per vnum hominem in hunc mundum peccatum intrauit, &c. In quo omnes peccauerunt. Et sic homines per baptismum mundantur à peccato originali, solùm quantum ad personas proprias : Vnde generant filios baptizandos : ita circumcisio mundabat ab originali personas solùm ; sed generabant adhuc circumcidendos. Et hoc est quod dicit: eramus naturâ, &c. Id est per originem naturæ. D Non quidem naturæ, vt natura est; quia sic bona est, & à Deo; sed naturæ, vt vitiata est. Filij iræ, id est VINDICTÆ, POENÆ, ET GEHENNÆ : Et hoc sicut cæteri, id est Gentiles. *Fateor tamen D. Thomam solam pœnã damni infantibus tribuisse. Sed gehenna quid in Scriptura, nisi tormentum ignis, tenebrarum, fletus, & stridoris dentium sonat? iuxta illud :* Reus erit gehennæ ignis. *Et hanc pœnam etiam sensus in infantibus non baptizatis tanquam certam, & de fide tenendam censuit D. Fulgentius. Cum enim supra citato c. 27. de fide ad Petrum, dixisset,* eos ignis æterni supplicio puniendos: *sic concludit c. 44.* Hæc, inquit, quadraginta capitula, ad regulam veræ fidei firmissimè pertinentia, fideliter crede, fortiter tene, veraciter, patienterque defende. Et si quem contraria his dogmatizare cognoueris, tanquam pestem fuge, & tanquam E hæreticum abijce. Ita enim ista quæ posuimus fidei Catholicæ congruunt, vt si quis non solùm omnibus, sed etiam singulis, (*inter quæ hoc insigne est,*) voluerit contraire, in eo quòd singulis horum contumaciter repugnat, & his contraria docere non dubitat, hæreticus, & Christianæ fidei inimicus, atque ex hoc omnibus Catholicis anathematizandus appareat.

Nolim ego contrariam Augustino sententiam, vt hæreticam damnare, propter D. Thomã, Bonauentu- A *ra, aliorumque reuerentiam, quam vtinam æque debitam Augustino exhiberent aduersarij. Duo tamen hic monebo : primò Fulgentium tam ex certa & Catholica fide peccati originalis in infantibus, certam quoque iuxta Augustinum in Paulo & recta ratione fundatum, totamque eius doctrinam de gratia Catholicam ab Ecclesia declaratam, contrariam in dictis articulis vt hæreticam damnasse. Secundo salua D. Bonauenturæ pace, Augustinum non ex odio Pelagianorum, sed ex amore veritatis sibi comperta, infantes non baptizatos leuissima pœna sensus reatum incurrere, censuisse. Ego verò, nullum mihi iure succensere debere credo, si in omnibus Sanctissimi Patris mei Augustini doctrinam meram & defæcatam, & hactenus indamnatam ab Ecclesia, non aliunde quàm ex viuis eius fontibus haustam bibam, cæterisque propinem.* B

Quid sanctum Primasium referam, ex Trithemio, Archiepiscopum Vticensem, D. Aug. discipulum, qui sub Theodosio 2. floruit anno 440 quique iuxta Bellarminum de Script. Eccl. sub Vigilio Papa Constantinopoli fuit, cùm quinta Synodus generalis celebraretur, hic per omnia vestigia Augustini lambens, inter cætera in locum præcitatum Pauli ad Rom. 5. In hoc loco, inquit, contra abruptum Pelagianæ impietatis errorem, mortem studet ostendere, non à Deo factam, sed per culpam transgressionis illatam, &c. Mors tam animæ quàm corporis pertransijt ex originali peccato, & in Abraham, & in Isaac, & in Iacob ; sed Dei sunt viuificati gratiâ, de C quibus dicitur, non est Deus mortuorum, &c. per omnes ramos vitium suum radix corrupta transmisit, &c. Fortè dicet aliquis : Caro quæ ex transgressore venit, iustè trahit originale peccatum ; vt si non baptizatus infans moriatur, IN ÆTERNVM DAMNETVR? Audiat, agnoscat, quia magis anima primùm in Adam pro appetitu diuinitatis, quàm caro peccauit. Isto verò loco, omnino cauenda est opinio quæ dicit ; sicut caro ex carne Adæ, ita anima nostra ex anima Adæ, occulta Dei operatione creatur, &c. Quæ nisi hîc fuerit liberata per gratiam, perpetuâ pœnâ in æternum damnabitur. Nam iudicium subauditur mortis, ex vno in condemnationem. *Et in caput 2. ad Ephes.* D Eramus naturâ. Ita nos paternæ originis mala consuetudo possedit, (*pulchrè in consuetudine, habitualem auersionem intellexit.*) Vt omnes ad damnationem nasceremur. Filij iræ, sicut & cæteri, filij iræ, sicut supra diffidentiæ, filij Adæ, filij vindictæ. Hæc audiant, & erubescant, qui tantum vitiatæ naturæ tribuunt, vt Apostolo contradicant ; & à fide exorbitent. *Addo* nescientes Scripturas, *& infantes tam grauis culpa reos, & iræ filios, & iniustè à Deo damnari, & ab Augustino velut crudeli tortore flammis inferni vltricibus condemnari conquerantur.*

Audiant & Bedam fidelem Augustini sectatorem, in caput 2. Eph. Tenebatur iusta damnatione genus humanum, & omnes erant iræ filij, de qua ira scriptum est, Psalmo 89. & in ira tua defecimus; de qua ira dicit etiam Iob 14. homo natus ex mu- E liere, breuis vitæ, & plenus iræ ; de qua dicit & Dominus Iesus, qui non credit in filio, non habet vitam, sed ira Dei manet super eum. Non ait, venit, sed manet; cum hac quippe omnis homo nascitur ; propter quod dicit Apostolus, fuimus enim & nos naturâ filij iræ, &c. Translato vocabulo, vindicta eius QVÆ NON NISI IVSTA EST, iræ nomen accepit. *Et in cap. 5. Rom. vbi de iudicio ex vno in condemnationem :* Quia, inquit, sufficeret ad condemnationem, etiamsi non esset in hominibus, nisi originale peccatum. *Et rursum,*

potest rectè dici, paruulos sine baptismo de corpore exeuntes, in damnationem omnium mitissimam futuros. Multum autem fallit, & fallitur, qui eos in damnationem prædicat non futuros, dicente Apostolo, iudicium ex vno delicto, in condemnationem.

Huic iungo Anselmum, de concept. Virginis, & peccato originali cap. 27. contra illos qui putant infantes non debere damnari. Impossibile, inquit, est aliquem hominem cum aliquo peccato (*supple mortali*) saluari: quare si quod dixi, originale peccatum est, necesse est omnem hominem in eo natum, in illo non dimisso damnari. *Et vbi & quo loco, nisi gehenna, & pœna reponi? idem Anselmus ib. cap. 22.* In hoc, inquit, similis est, & personalis, & originalis peccati damnatio; quòd nullus admittitur ad regnum Dei, ad quod factus est homo, nisi per mortem Christi; sine quo non redditur, quod pro Adæ peccato debetur: quamuis non omnes pariter in inferno torqueantur: (*quod pœnam sensus tangit, nam pœna damni, quæ est essentialis, siue exclusio à regno, gradus non habet, & magis & minus non admittit, sicut pœna sensus, de qua scriptum est, secundum mensuram delicti, & plagarum modus.*) Nam post diem iudicij, nullus erit Angelus, aut homo, nisi aut in regno Dei, aut in inferno. *Quod ex Augustin. desumpsit, vt infra videbimus.*

Satis superque authoritates irrefragabiles Scripturarum, & Patrum, in eiusdem veritatis confirmationem protulimus; duo nunc Oecumenica Concilia in eiusdem veritatis immobilem authoritatem proferamus. Sic ergo in Decreto de peccato originali definit, de statu animarum decedentium ex hac vita: Eugenius 4. in Concilio Oecumenico Florentino, anno Do. 1439. pridie nonas Iuly, Pontificatus sui anno 9. decretum edidit, quod Latine Cardinalis S. Sabinæ Iulianus, Græcè verò Bessario Archiepiscopus Nicænus pronunciauit. Diffinimus animas illorum qui in actuali mortali peccato, VEL SOLO ORIGINALI DECEDVNT, MOX IN INFERNVM DESCENDERE, POENIS TAMEN DISPARIBVS PVNIENDAS. *Atqui pœna damni par est; ergo hoc de pœna sensus à Concilio definitum esse videtur, & cùm par sit vtrisque pœna damni; dispar est pœna sensus, minor vtique infantibus. Concilium item Trid. sess. 5. in decreto de peccato originali. Canone 2.* Si quis soli Adæ præuaricationem suam, non alijs etiam, & eius propagini asserit nocuisse, acceptam à Deo sanctitatem, & iustitiam quam perdidit, non nobis, sed sibi soli perdidisse; inquinatoque illo per inobedientiæ peccatum, mortem, & pœnas corporis tantùm, in omne genus humanum, & secundùm communem legem transfudisse; non autem & peccatum, cui pro pœna debetur vtraque mors, corporis videlicet, & animæ; Anathema sit: cùm contradicat Apostolo dicenti, per vnum hominem peccatum intrauit, &c. In quo omnes peccauerunt. *Morti autem primæ animæ, iuxta Aug. respondet secunda mors tam animæ, quàm corporis in pœna damni & sensus. Augustinus nusquam ab Apostolo recedens, sic in hac causa definit præsentem quæstionem.*

Libro 13. de Ciuit. cap. 3. In primo homine, per S. August. fœminam in progeniem transiturum vniuersum genus humanum fuit, quando illa coniugum copula diuinā sententiam suę damnationis excepit. Et quod homo factus est, non cùm crearetur, sed cùm peccaret, & puniretur, hoc genuit, quantum quidem attinet ad peccati, & mortis originem. *Quod si vrgeas, cuius mortis originem trahat misera, & damnata proles ab Adamo, ita respondet eodem libro c. 12.* Cum requiritur, quam mortem Deus Aug. primis hominibus fuerit comminatus, si ab eo mandatum transgrederentur acceptum, nec obedientiam custodirent: vtrum animæ, an corporis, an totius hominis, an illam quæ secunda dicitur; (*æterna scilicet*) respondendum est, omnes. Prima enim constat ex duabus: secunda ex omnibus totam, &c. Vt sit prima totius hominis mors, cum anima sine Deo, & sine corpore, ad tempus pœnas luit: secunda verò, vbi anima sine Deo cum corpore pœnas æternas luit. *Vnde sequitur, omnes infantes sine regenerationis Sacramento mortuos, vtriusque mortis sententiam subire, & proinde nunc primæ mortis supplicio plecti, donec secundâ post iudicium extremum torqueantur. De qua idem Aug. l. 6. de Ciu. c. 15.* S. Aug. Si anima in pœnis viuit æternis, quibus & ipsi spiritus cruciabuntur immundi, mors illa potius æterna dicenda est, quàm vita. Nulla quippe maior, & peior est mors, quā vbi non moritur mors. Sed quòd animæ natura, per id quod immortalis creata est, sine qualicumque vita esse non potest; summa mors eius est, alienatio à vita Dei, in æternitate supplicij. *In eo quod paruuli à vita Dei, à fonte & lumine vitæ, & gloria alienati sunt, poena damni puniuntur: in quantum cum diabolo ignis æterni supplicio puniuntur, poenam sensus vtique patiuntur. Et quoniam nulla inter Orthodoxos de pœna damni difficultas est, pœnam sensus vbique asserit August. Est alius locus Augustini poenam sensus nomine secundæ mortis supplicium de more intelligens l. 1. ad Bonifacium c. 22.* Si Euangelicis vocibus Aug. cogimini confiteri, nec vitam salutemque posse habere paruulos de corpore exeuntes nisi fuerint baptizati, (*præmiserat vitam habere non posse, qui fuerint expertes corporis & sanguinis Christi, dicente ipso: Nisi manducaueritis, &c.*) Quærite cur compellantur non baptizati secundæ mortis subire supplicium, iudicante illo qui neminem damnat iniustè, & inuenietis quod non vultis originale peccatum.

Nec præterijt poenam damni, lib. 6. cont. Iulia. c. 4. Aug. Quid eum offenderunt, quos pariter innocentes, (*vt volebat Iulianus*) mundos, à se ad imaginem suam creatos. Innumerabiles ab isto munere alienat, nec eorum voluntatem huius ineffabilis præuenit beneficij largitate, separans tot imagines suas à regno suo? Si hoc eis non erit malum, non ergo amabunt regnum Dei, tot innocentes imagines Dei. Si autem amabunt, & tantum amabunt, quantum innocentes amare debent regnum eius, à quo ad ipsius imaginem creantur, nihil ne mali de hac ipsa separatione patientur? *Nullam poenam sentient?*) postremò, vbilibet sint, quomodolibet sint sub Deo iudice, qui nec fato premitur, nec personarum acceptione corrumpitur, in illius regni fœlicitate non erunt; vbi erunt qui pariter nihil boni maliue meruerunt? (*loquitur ex sensu Iuliani.*) Sed si nihil meruissent mali, nunquam priuarentur in communi causa communione tanti boni. In eis ergo, vt sæpè diximus, iræ vasis, notas fecit secundum Apostolum, Deus diuitias gloriæ suæ, in vasa misericordiæ; ne glorientur tanquam de meritis vitæ suæ, (*post baptismum morientes*) cùm cognoscunt hoc sibi iustissimè reddi potuisse, quod vident reddi paribus consortibus moreis suæ.

Idiam prænotauerat, l. 4. cont. Iulia. c. 8. Certum Aug. & immobile teneamus, non esse iniquitatem apud Deum, quanquam sine malis meritis damnet: & esse bonitatem apud Deum, qua multos sine

boni

bonis meritis liberet: demonstrans in eis quos damnat, quid omnibus debeatur: vt hinc discant quos liberat, quæ sibi pœna debita relaxetur, & quæ indebita gratia condonetur, &c. Ecce pusilli qui fari nequeunt, vos potius assertores fati esse conuincunt. Nos autem, cùm vitiatæ originis mala merita esse dicamus, gratia dicimus intrare paruulos in regnum Dei, quoniam bonus est Deus, & alium meritò non intrare, quoniam iustus est Deus: & in neutro esse fatum, quoniam quod vult facit Deus, &c. Ideo non vtrumque in honorem, ne hoc meruisse se existimet tanquam inculpata natura: Ideo non vtrumque in contumeliam, vt iudicio superexultet misericordia: ac per hoc nec damnatus ex debito, de supplicio iustè queritur, nec liberatus gratis, de B merito superbè gloriatur: sed potius humiliter gratias agit, quando in illo à quo debitum exigitur; quid in eadem causa sibi donetur agnoscit. *Vides iram iustam, ob peccati originalis debitum, in infantis non baptizati supplicio, quid querimur nos ab eo liberati, dono prorsus indebito?*

S. Aug. *Nunc præcise quid de pœna sensus dixerit videamus. Epistol. 28. ad Hieronymum, vbi de origine animarum.* Certus sum, inquit, animam nulla Dei culpa, nulla Dei necessitate, vel sua; sed propria voluntate in peccatum esse collapsam; nec liberari posse de corpore mortis huius, vel suæ voluntatis virtute, tanquam sibi ad hoc sufficiente, vel ipsius corporis morte; sed gratiâ Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: Nec omnino esse animam vllam in genere humano, cui non sit necessarius ad liberationem mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Quæcumque autem sine gratia mediatoris, & Sacramento eius, in QVALIBET ÆTATE CORPORIS exierit, *(ac proinde in infantia)* & in pœnam futuram, & vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam. Si autem post generationem humanam, quæ facta est ex Adam, regeneretur in Christo, ad eius pertinens societatem; & requiem, post mortem corporis, habituram; & corpus ad gloriam recepturam. Hæc sunt quæ de animâ firmissimè teneo. *Et ex his ego, pœnam sensus apertissimè colligo; cùm pœna corporis, vel animæ in corpore inclusio pœnalis, non sit pœna damni, sed sensus. In quo turpiter errauit, Erasmus & suam in Theologicis inscitiam aperuit, in margine notans,* recepturam corpus, ad pœnam damni.

S. Aug. *Idem Augustinus in Enchir. ad Laur. capite 92.* Quicumque ab illa perditionis massa quæ facta est per hominem primum, non liberantur per vnum mediatorem Dei & hominum, resurgent quidem etiam ipsi, vnusquisque cum carne sua, sed vt cum diabolo, & Angelis eius puniantur, &c. Non est vera vita nisi vbi fœliciter viuitur, nec vera incorruptio, nisi vbi salus, nullo dolore corrumpitur. Vbi autem infælix mori non finitur, vt ita dicam, mors ipsa non moritur? & vbi dolor perpetuus non interimit, sed affligit, ipsa E corruptio non finitur. Hæc in sanctis Scripturis *(Apocal. 2. & 20.)* Secunda mors dicitur. Nec prima tamen mors, qua suum corpus anima relinquere cogitur, nec secunda, qua pœnale corpus animam relinquere non permittitur, homini accidisset, si nemo peccasset. MITISSIMA SANE OMNIVM POENA ERIT eorum, qui præter peccatum quod originale traxerunt, nullum insuper addiderunt: & in cæteris qui addiderunt, tanto quisque tolerabiliorem ibi habebit damnationẽ, quanto hic minorem habuit iniquitatem, rema-

A nentibus itaque Angelis, & hominibus reprobis in æterna pœna, tunc sancti scient plenius quid bonieis contulerit gratia. Tunc rebus ipsis euidentibus apparebit, quod in Psalmo scriptum est, misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Quia nisi per indebitam misericordiam nemo liberatur, & nisi per debitum iudicium nemo damnatur.

Cui adde quod supra Beda hausit ex Aug. lib 1. de pecc. meritis c. 15. Potest rectè dici paruulos sine baptismo de corpore exeuntes, in dãnatione omnium mitissima futuros. *Expressissimè autem serm. 14. de verb. Apost.* Venturus est, inquit, Dominus, & iudicaturus de viuis & mortuis, sicut Euangelium loquitur, duas partes facturus est, dexteram & sinistram. Sinistris dicturus est, ite in ignem æternum, &c. Dextris dicturus, venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c. Hanc regnum nominat, hanc cum diabolo damnationem. Nullus relictus est medius locus, vbi ponere queas infantes. De viuis & mortuis iudicabitur, alij erunt ad dexteram, alij ad sinistram, non noui aliud. Qui inducis medium recede de medio, &c. si ergo dextera erit & sinistra, &c. qui ibi non est, in sinistra est. Quid erit in sinistra? Ite in ignem æternum, &c. qui non in dextera, proculdubio in sinistra. Ergo qui non in regno, proculdubio in ignem æternum. Certè habere non potest vitam æternam, qui non baptizatur, non erit in dextera, id est in regno non erit. *(Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. Io. 3.)* Vitam æternam computas ignem sempiternum? &c. Extrema autem sententia, vt doceret quid sit regnum, & quid sit ignis æternus: Tunc, inquit, abibunt isti in combustionem æternam, iusti autem in vitam æternam. Ecce exposuit tibi quid sit regnum, & quid sit ignis æternus: vt quando confiteris paruulum non futurum in regno, fatearis futurum in ignem æternum, regnum enim cælorum est vita æterna.

S. Augusti. (margin)

Dices, hoc loco Matt. 25. agi tantùm de adultis, qui opera misericordiæ neglexerunt. Sed licet opera misericordiæ neglecta condemnet in extremo iudicio, & expressa tantum fiat omissionis mentio; quis audeat dicere non iudicanda tot scelera, & crimina commissionis? An Gentilium Idololatria, Iudæorum perfidia, Christianorum sacrilegia non iudicabuntur? Et vbi illud Christi, qui non credit iam iudicatus est? *vbi illud Pauli Rom. 2.12.* Quicumque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur, &c. Inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die cum iudicabit Deus occulta hominum secundum Euangelium meum per Iesum Christum. *Et rursum, 1. Cor. 6.3.* Nescitis quoniam Angelos iudicabimus? *Neque verò solos adultos, sed & paruulos iudicaturus est Dominus. Apoc. 20.12.* Vidi mortuos, magnos, & PVSILLOS, stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. Et dedit mare mortuos qui in eo erant; & mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: Et iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Et infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis. *Sed paruuli non sunt scripti sanguine agni in libro vitæ, ergo mittendi sunt in stagnum ignis.*

Nec dicas hic scriptum, mortuos iudicandos secun-

dum opera ipsorum. Et Paulum dixisse : Nos omnes manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque prout gesserit in corpore suo, siue bonum, siue malum. *Nam paruuli baptizati, in regno ponendi, nil gesserunt proprium, sed Christi noui Adæ meritum acceperunt. Ergo & non baptizati infantes morem, sine actu proprio, sed tantùm pro contracto ex Adam veteri debito, iuste iudicabuntur, & exclusi regno, igni cum diabolo adiudicabuntur. August. libro 6. contra Iulianum capite 4.* Quod Apostolum dixisse commemoras ; omnes nos manifestari oportet, &c. 2. Cor. 5.10. Quomodo in paruulis accipis ? Vtrum & ipsi ante tribunal Christi manifestabuntur, an non ? Si non manifestabuntur, quid te adiuuat ista sententia, quando ad eos non pertinet, quorum nunc agitur causa ? Si autem manifestabuntur, quomodo reportat eorum quisque quod gessit, qui nihil gessit : nisi quia pertinet ad eos, quod per corda, & ora gestantium, (*patrinorum*) siue credunt, siue non credunt? propria corporis sui enim dixit, quod ad vnumquemque in seipso iam viuentem pertinet. (*Adde & per proprium corpus, vel recipere, vel non recipere baptisma.*) Nam quomodo reportat bonum, vt intret in regnum Dei, si hoc reportat quisque quod gessit, nisi quia pertinet ad paruulum, etiam quod per alterum gessit, id est credidit? (*cùm per susceptorem, respondit credo.*) Sicut itaque quod credidit, pertinet ad eum, vt reportet bonum, hoc est, percipiat Dei regnum: sic ad eum pertinet etiam, si non credidit, vt reportet condemnationis iudicium ; quia Euangelica est ipsa sententia, qui non crediderit, condemnabitur. Et Apostolus dicendo, omnes nos, &c. vt recipiat, &c. siue bonum, siue malum; nihil voluit intelligi medium, (*nullus medius locus, extra regnum, & infernum.*) Vide ergo quàm importunè nolis paruulum de alieno peccato reportare malum, & velis eum de alieno rectè facto reportare bonum, non qualecumque, sed Dei regnum. Alienum quippe opus est, cùm credit per alterum, sicut alienum opus fuit, cùm peccauit in altero.

S. Aug.

Et Epist. 28. præcitata, cùm ex Ioannis 5. dixisset: Audiui, & credidi, propter quod locutus sum, quia veniet hora, quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent qui benè fecerunt, in resurrectionem vitæ. Ipsa est de qua dicitur. 1. Cor. 15. & per vnum hominem resurrectio mortuorum. Ipsa est, quà in Christo omnes viuificabuntur. Qui autem malè egerunt, in resurrectionem iudicij, *id est condemnationis. Cùm, inquam, dixisset de his qui benè vel malè fecerint, sic interrogat* : Quid hic ergo de illis infantibus intelligendum est ; qui priusquam possent agere vel benè, vel malè, sine baptismo corpore exuti sunt ? Nihil hic de talibus dictum est. Sed si caro eorum ideo non resurget, quia nec boni aliquid egerunt, nec mali, nec illorum resurrectura est, qui percepta baptismi gratia, in illa ætate defuncti sunt, in qua nihil benè, vel malè agere potuerunt. Si autē illi inter sanctos resurgent, id est inter eos qui benè egerunt; inter quos & illi resurrecturi sunt, nisi inter eos qui malè egerūt, ne aliquas humanas animas credamus corpora sua non recepturas, siue in resurrectionem vitæ, siue in resurrectionem iudicij ? *Quo, sententiâ communi, æterno igni, cum corporibus torquenda cum diabolo damnabuntur.*

Vnum miror, plurimos, de pœna damni nil dubitare, de pœna sensus sic conqueri, vt crudelitati imputent August. sententiam. Et cum longè vt initio dixi, maxima sit pœna damni, & sine vlla cōparatione pœnalior quā qualibet vexatio sensus; quid de ea conqueruntur? Hic libet obijcere quod olim Pelagianis Aug. ser. 14. de verb. Apost. Si enim innocens est puer, quare patrimonium regni cælorum abripitis Innocenti, &c. quæ est ista iustitia ? &c. quid offendit paruulus non baptizatus, nullam habens culpam, nec suā, nec de parente tractam ? (*vt sentiebant Pelagiani, qui tamen ob expressam Christi sententiam, nisi quis renatus, &c. non audebant paruulos donare Dei regno, sed eximebant ab ignis supplicio.*) Quid offendit, dic mihi, vt no intret in regnum cælorū, vt separetur à sorte Sanctorum, vt sit exul à societate Angelorum ? Videris enim tibi misericors, quia non aufers ei vitam, (*dicebant enim excludi regno sed non à vita æterna*) damnas tamen, quem separas à regno cælorum. Damnas: non eum percutis, sed in exilium mittis. Nam & qui exulant, viuunt; si sani sunt, in doloribus corporis non sunt, nec torquētur, non carceris tenebris affliguntur, hæc illis sola pœna est, non esse in patria. Si amatur patria, magna pœna : si autem non amatur patria, peior est cordis pœna, (*cæcitas & insensibilitas.*) Paruum malum est in hominis corde, qui societatem non quærit Sanctorum, qui non desiderat regnum cælorum? si non desiderat, pœna est de peruersitate si autem desiderat, pœna est de fraudata charitate. *Cur maiorem fatentur pœnam, minoremq; reijciunt, vt crudelem ? An forte quia appetitu sensitiuo, per sensus corporis anima paruuli, deserto Deo Creatore, conuersa non est ad creaturam, ideo non iustum est ea nunc separatam, & in iudicio reunitam corpori, pœnis sensus affligi, quia nihil actu proprio, & sensu deliquit & iustum videtur, maxima damni pœna puniri, quia actu proprio, cùm necdum esset existens, non potuit per seipsa auerti à Deo. Sed Adamo vtroque modo peccante, in radice corruptos ramos excidi, & in ignem mitti, Dei visione priuari, & pœna sensus affligi, iustissimum cum Augustino, Gregorio, Beda, cæterisque citatis Patribus existimo.*

Aug.

Dicunt rursum Patroni puerorum: esto, locus non supersit medius; exclusi regno, deputentur igni æterno, sed non supplicio. Ergone in loco tormentorum, quem dixit purpuratus diues, erunt absque tormento? An locus ille in imo terræ carcer tenebrosus, animæ rationali conueniret, nisi pœnales tenebras, culpa originalis exigeret? forte ira & vindicta filij, vt tres pueri amici Dei, in media fornace inferni, pro ignis supplicio, Angeli visione, & roris consolabuntur refrigerio? Idipsum olim tota Ecclesia Lugdunensis, Anno Christi 850. obijciebat Ioanni Erigena, cognomento Scoto, vt habetur in libro contra ipsum, to. 9. Bibliotheca Patrum in fine. Illi, inquit, qui solo originalis peccati reatu obstringuntur, & sic absque remedio salutari de corpore exeunt, secundùm propria corporis mala damnantur: quia in corpore vtique, & cum corpore illud originale debitum contraxerunt, vnde in æternum damnari merentur. Omnes itaq; manifestari oportet, sicut Apostolus dicit, ante tribunal Christi, vt referat & reportet vnusquisq; propria sui corporis, id est quæ in corpore gessit, siue contraxit, &c. *Et rursum*: Apostolus dicit, effecti sunt, non voluntate, sed natura filij iræ. Verè enim naturâ efficiuntur filij iræ omnes, qui ex illa vitiata radice nascuntur, non qualis ipsa natura à Deo condita est, sed qualis per eam peccādo effecta est. *Et iterum* : Quid iam restat, nisi vt sicut de illis Scriptura dicit, quia Angelus Domini descendit cum Azaria, & socijs eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit mediū

[illegible] verum [illegible] stan[illegible] tecti- [illegible] ontritur nec [illegible] mo- [illegible] ea& de istis mir bili [illegible] affit- [illegible] t, &c. Si nulla erit pœna in æterno [illegible], consequenter nulla erit etiam [illegible] in æterna remuneratione iustorum. *Subycit quod ex August. de temp. ser. 14. de verb. Apost. hi pro supplicio, quod Matthæi 25. adiungitur igni æterno, vertit combustionem; exprimens ignis actionem.*

Si quærimus qui [illegible] credere debeamus il[illegible] ignem æternum, audimus nihilominus fideli[illegible] supplicium [illegible], &c. De quo supplicio ignis æterni, apertè B. Ioannes in Apo[illegible] testatur, dicens missi sunt in stagnum igni B & sulphuris. & cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum. Et alio loco, fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum. *Quod [illegible] ipsi ab August. lib. 21 de Ciu. cap. 16. Videant [illegible] nunc abe rent à veritatis scopo, qui ab Aug. dissentientes, vel vtraque poena liberant infantes absque baptismo migrantes: vel meram negationem visionis beatificæ [illegible] cæcitatis impropria [illegible] non visionis in pariete, [illegible] non veram priuationem agnoscunt, quasi nullam humana natura in statu innocentiæ conatam habuerit aptitudinem, nullum ius ad eam. Attendant & hi qui solum poenam damni inesse admittunt, se ab antiquo Ecclesiæ & Patrum sensu remotissimos. Sed [illegible] am[illegible] aberrantes, qui Paradisum quemdam, naturalis beatitudinis delitijs consitum, illis præparant, in quibus est natura corrupta, terram nouam nusquam renouatis in Christo phantasticè affingentes.*

Sed præ cæteris horreant, & expauescant, qui abortus procurant. & fœtus animatos extinguũt, bis homicidæ, & gemino parricidio cruenti, vtriusque vita, temporalis, & æterna, contra propria sæpe pignora immaniter crudeles; animas & corpora suorum sine misericordia perdentes in gehennam, & æterna animas, & corpora, beatitudine frustrantur.

An B. Virginem Mariam, peccato originali & actuale obnoxiam, cum Tertulliano censuerit Augustinus.

T*Ertullianus, Deum solum, & filium eius Dominum nostrum Iesum Christum ab omni labe peccati, tam originalis, quam actualis immunem expresse testatus est; sed & omnem hominem, ex lege communi vtrique obnoxium, post Apostolum, totamque scripturam, sicut & Augustinus ipse & omnes Orthodoxi, confitentur; nec tamen est quòd hinc vterque vocetur in crimen, quasi sanctissimæ Deiparæ priuilegijs infensus. Tertull. quidem libro de Anima c.* 41. Solus, inquit, Deus sine peccato, & solus homo sine peccato Christus, quia & Deus Christus. *Et libro de præscriptionibus c. 3. de peccato actuali scribens expressius*: Et hoc, inquit, mirum, o[illegible], vt prob[illegible]atus E aliqui retro, postea excidat? S[a]ul bonus præ cæteris, liuore postea euertitur. Dauid vir bonus, secundùm cor Domini, postea cædis & stupri reus est. Salomon omni gratia & sapientia donatus à Domino, ad idololatriam à mulieribus inducitur. Soli enim Dei filio seruabatur, sine delicto permanere.

Omnem quoque animam humanam trahere ex Adam originale peccatum, quam & ex traduce simul cum semine propagari credidit, apertè declarauit libro de anima c. 40. Omnis, inquit, anima eousque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur:

Ert. Imput. Tert. & Aug.

A tamdiu immunda, quamdiu recenseatur. Peccatrix autem, quia immunda, recipiens ignominiam ex carnis societate. *Et nos quidem rectâ fide credimus, in ipso instanti quo creatur anima, & suo corpori [illegible]iatur, contrahere maculam originalem: Sed ex quo definiuit Ecclesia non ex traduce, sed ex Deo immediate produci, societatem istam, & animæ simul cum carne propagationem denegamus. Paulum etiam authorem adducit ex Epist. Eph. 2. 3. Et non ex natura bona a Deo condita, sed per peccatum, ex suggestu diaboli, sponte & liberè ab homine conceptum omnes naturâ filios iræ contestatur. 5. contr. Marc. c.* 17. Propter quod inquit, & iracundiæ filij fuimus, inquit, sed naturâ. Ne quia filios appellauit Iudæos Creator, argumentetur hæreticus, B Dominum iræ Creatorem. Cum enim dicit; fuimus naturâ filij iracundiæ Creatoris autem non naturâ sunt filij Iudæi, sed adlectione Patrum; iræ filios, ad naturam (*corruptam*) retulit, non ad Creatorem. Ad summam subiungens, sicut & cæteri; qui vtique filij Dei non sunt: apparet communi naturę omnium hominum & delicta, & concupiscentias carnis, & incredulitatem, & iracundiam reputare; diabolo tamen captante naturam, quam & ipse iam infecit, delicti semine illato.

Superuacuum hoc loco duxi Augustini testimonia de peccato originali ab Adam in omnes eius posteros transfuso producere, cum & librum integrum contra Pelagium & Celestium sub hoc titulo scripserit, & C duodecim aduersus Iulianum libris, & vbique passim Apostolicam de hoc argumento doctrinam promulgarit. De vno nobis B. Deipara nunc agendum, cuius causa sic aduersarius sanctissimum, aquè ac in beatissimam Virginem, deuotissimum Doctorem Aug. infamat, vt eum omnibus exosum, efficiat, adeout & eum supponat à Sacrosancta Tridentina Synodo damnatum. Verba ipsius ipsissima fidelissime ex Gallica lingua in Latinam transfero, authoris nominis, & meritissimi stili seueritati Christianâ & Religiosâ modestia parcens. Sanctus hic Pater, inquit, scribens contra Iulianum, tenet, quòd quicumque in peccato D originali nascitur, cum eius ætatis est, quâ peccati capax est, indubiè peccatum aliquod actuale committit. Secundò dicit, excepto Iesu Christo nato ex Virgine, nullum esse hominem, qui cùm ad maturos rationis annos peruenerit, aliquod peccatum actuale non commiserit. Vnde sequitur secundùm sanctum Augustinum, quòd cùm B. Virgo concepta fuerit in peccato originali, aliquod per consequens peccatum actuale in sua vita commiserit: quod à sancto Concilio Tridentino condemnatum fuit. Post hęc si Augustini aliquem discipulum consulamus pręfert sanctum Augustinum, sancto Concilio Tridentino. Cui si dicamus, sanctum hoc Concilium declarasse, hanc esse Ecclesiæ sententiam, quòd priuilegio Dei speciali, B. Virgo nunquam pec- E catum actuale, mortale aut veniale commisit; in contrarium pro sua ratione proferet, aduersus hoc Concilium Oecumenicum, & generalem Ecclesię sententiam: Augustinus dixit: ergo illud credendum & tenendum est.

Nullius hic causam suscipio, nisi Patris; nulli me Patronum nisi Patris deuoueo: nec sic tamen gloriæ eius tuendæ defensorem, vt sanctissimæ Deiparæ, & omnium fidelium matris immaculatissimæ conceptioni, quam semper tenui, & quoad per valetudinem licuit publicè in sacris exedris coram populo prædicaui, velim vlla ex parte refragari. Vnum miror, quòd cùm tot tantique Patres & Doctores Ecclesiæ. & Doctor præ

cæteris Angelicus, quem aduersus Euangelij veritatem, aduersarius Augustini, discipulum supra magistrum, extollit, expreßè, contra immaculatum Virginis conceptum scripserint, vnum aggrediatur Augustinum. Certè nec sanctus Iob, nec Paulus vllum hominem a peccati originalis reatu excepit. Nemo, inquit ille, mundus à sorde, nec infans, cuius est vita vnius diei super terram, *& Apostolus, Rom. 5. 12.* Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt.

Quo loco ita permotus est D. Thomas, vt cùm prius teneret, B. Virginem immaculatè conceptam, maturius rem cogitans, priorem sententiam in sua Summa retractarit. B *Prius siquidem scribens in primum sententiarum dist. 44. a. 3. ad 3. in edit. Lugdunensi Iacobi Myt. anno 1520. recognita ad vnguem per Magistrum Lambertum Campestrem ordinis prædicatorum, quanquam id in Antuerpiensi edit. 1612. non fit.* Potest, inquit, aliquid creatum inueniri, quo nihil purius potest esse in rebus creatis, si nulla contagione peccati inquinatum sit; & talis fuit puritas beatæ Virginis, quæ à peccato originali, & actuali immunis fuit; fuit tamen sub Deo; in quantum erat in ea potentia ad peccandum. *Et rursum exponens salutationem Angelicam;* Ipsa, inquit, purissima fuit, quantum ad omnem maculam: quia neque originale, neque mortale, neque veniale peccatum incurrit. *Augustinus certè omnem hominem, generatione naturali, & via* C *communi conceptum, peccatum originale ex Adamo trahere vbique testatur; nec B. Virginem, cuius cæteros gratia, virtutum, gloria, præ cunctis Doctoribus & Scriptoribus est mirabilis prædicator, ab eo genere generationis excepit. Ita enim l. 10. de gen. ad lit. cap. 18.*

S. August. Corpus, inquit Christi, quamuis ex carne fœminæ assumptum est, quæ de illa carnis peccati propagine concepta fuerat: tamen quia non sic in ea conceptum est, quomodo fuerat illa concepta: nec ipsa erat caro peccati, sed similitudo carnis peccati.

Et paulò supra: Quid, inquit, incoinquinatius illo vtero Virginis, cuius caro etiamsi de peccati propagatione venit, non tamen de peccati propagine concepit: vt ne ipsum quidem corpus D Christi ea lex seuerit in vtero Mariæ, quæ in membris posita corporis mortis, repugnat legi mentis: quam sancti Patres coniugati refrenantes, non quidem nisi quousque licebat, in concubitum relaxauerunt, nec tamen tantummodo quousque licebat, eius impetum pertulerunt. *Et ibid. cap. 20. vbi de Leui decimato à Melchisedech in lumbis Abrahæ.*

S. Aug. Secundùm, inquit, rationem illam seminalē ibi fuit Leui, qua ratione per concubitum venturus erat in matrem: secundũ quã rationem non erat ibi Christi caro; quamuis secundùm ipsam ibi fuerit Mariæ caro, &c. Cum enim sit in semine & visibilis corpulentia, & inuisibilis ratio, vtrumque cucurrit ex Abraham, vel E etiam ex Adam, vsque ad corpus Mariæ, quia & ipsum eo modo conceptum, & exortum est: Christus autem visibilem carnis substantiam de carne Virginis sumpsit. Ratio verò conceptionis eius,

S. August. non à semine virili, sed longè aliter ac desuper venit. *Et in Psal. 34. concione 2.* Peccatum, inquit, Domini, *(id est mors, & hostia pro peccato)* quod factum est de peccato, quia inde carnem assumpsit, de massa ipsa quæ mortem meruerat ex peccato. Etenim vt celerius dicam, Maria ex Adam mortua propter peccatum Adæ; Adam mortuus

A est propter peccatum; & caro D[illegible] mortua est propter delenda pec[illegible]. *Item lib. 4. operis perfecti cont. Iulianum sectione 22.* Mari[illegible]dem mater eius de qua carnem sumpsit, de carnali concupiscentia nata est: non autem Christum sic ipsa concepit, quem non de virili semine, sed de Spiritu sancto procreauit. *Ideo & Ioannem & Ieremiam in peccato conceptos ait, quia de Patrum semine sunt geniti. In supplemento parte secunda, ser. de S. Ioanne, vbi cum verba Iob & Pauli retulisset:* Iam, inquit, tu excipe Ioannem, si separaueris ab hominibus, si separaueris ab illo tramite propaginis humanæ, si separaueris à compl[e]xu masculi & fœminæ, etiam ab ista sententia [se]parabis. B Nam ille qui voluit ab ea esse separat[us], per Vir[g]inem venire est dignatus. Vt quid me cogis discutere merita Ioannis? In vtero Dominum salutauit, sed puto quod eum salutauit à quo salutem desiderauit. Non quærit tuam [pe]rniciosissimam defensionem.

Et libro quarto operis perfecti sect. 133. Quid, inquit, Ieremiam, quid Ioannem, cùm ori vestr[æ] frontis apponimus, quando ipsum Christum non discernitis à carne peccati, nullamque carnem dicentes originaliter esse peccati? Sic illum cæteris coæquatis, vt etiam ipsum habuisse genuinam negare conemini sanctitatem, qui natus est de Spiritu sancto & Virgine Maria, expers omnino delicti, quia expers illius conceptionis quæ commixtione fit sexuum. Quia & Ieremias, & C Ioannes, quamuis sanctificati in vteris matrum, traxerunt tamen originale peccatum. Nam quo alio merito interirent eorum animæ de po[pul]o suo, nisi die octauo circumciderentur, nisi ad Christi gratiam peruenirent, quem die octauo, id est post septimum Sabbati resurrecturum propter iustificationem nostram, carnis ill[a] circumcisio figurabat? *(Aduerte id non referri ad Ieremiam & Ioannem præcisè, quia sanctificati erant in vtero, sed de Israelitis infantibus in genere. Nisi id intelligatur de necessitate præcepti, sed non medij. Vel quòd aliàs non censerentur inter Abrahæ circumci[sos fi]lios, nisi circumcisi)* Erant ergo illi & naturâ fi[lij i]ræ [a]b vteris matrum, & gratiâ filij misericordiæ ab vteris matrum: quia nec illa eis adhuc inerat [i]n- D dictas, quæ vinculum solueret successionis [o]bnoxiæ, quod suo tempore solui oportebat, & inerat tamen quę præconem Christi à maternis visceribus designabat, &c. Nec vtique vt Manichæus desipit, vel insanit, alienæ naturæ (*mali*) commixtio, sed nostræ deprauatio, inuexit hoc vitiũ.

Expreßius de Virgine loquutus videtur ipse libro quarto, operis perfecti contra Iulian. sect. 121. vbi obijcienti sibi de Iouiniano cui similem, imò peiorem faciebat Augustinum, sicut & eius aduersarius hodiernus non erubescit eum facere hæreticum, erroneum, à Concilio Tridentino condemnatum. Ille, inquit, Virginitatem Marię, partus conditione dissoluit; tu ipsam Mariã diabolo nascendi conditione transcribis. Ille meliora bonis æquat, id est integrita- E tem connubio, tu vero commixtionem coniugij morbidũ vocas, & castitatem fœdissimę rei collatione depretias, &c. *Cui respondet Aug.* Quàm bellus tibi videris. Tu me Iouiniano comparans, peiorem conaris ostendere. Verùm hanc quoque contumeliam mendacissimam, cum Ambrosio me à te accipere gaudeo: sed te sic insanire contristor: ea quippe causa me Iouiniano dicis esse peiorem, qua me dicis etiam Manichæum. Et quid est hoc? Illud scilicet originale pec[ca]tum quod vos negatis cum Pelagio, nos verò cùm

Ambrosio confitemur. Cum illo igitur secun- [illegible] vos sumus Manichæi, & peiores Iouiniano, & quidquid nos aliud ore proteruo, nec sanè veridico, sed maledico dixeritis, docuit nos Deus gaudere & exultare, quando qualiacumque maledicta, non ex veritate audiamus, sed quia pro veritate certamus. Ecce ergo non dico mali necessitatem, quia nec Ambrosius; & tamen dicimus paruulos à malitia reformari, quod & Ambrosius: & ideo mali nulla est necessitas; quia & illud Deo sanabile est quod trahit natiuitas: quanto magis quod addit voluntas? Non dico nec per gratiam homines liberari, quod absit vt dicat Ambrosius, sed quod non vis dicimus, non [illegible] per gratiam liberari, non solùm vt eis debi- [illegible] dimittantur, verum etiam ne in tentationem [illegible] eratur. Non transcribimus Mariam diabo- [illegible] conditione nascendi; (*quasi nuptia à diabolo inuenta sint. ex quibus concepta sit Maria: vel quod ex natura, sine principio mali, caro eius sit orta, & proinde ipsa nascendi conditione ad diabolum pertineret:*) sed ideo, quia ipsa conditio soluitur, gratiâ renascendi.

Per conditionem, intelligit debitum quod ex Adam & in Adam omnis eius posteritas contrahit, quisquis via communi concipitur; sicut & ipsa Virgo concepta est. Quod quidem debitum soluitur gratiâ Christi, per quam peccato mortui renascimur. Unde alibi dicit: Debet quod Adam, qui nascitur ex Adam. *Sed esto, dixerit Augustinus Mariam hoc debitum contraxisse, eo ipso quod via communi ex Ioachim & Anna fœtus ipse virgineus sit formatus. Sed cùm massa illa fœtus in fœminis octoginta diebus formetur, & disponatur, antequam anima infundatur, nec peccatum originale contrahatur, nisi eo instanti quo anima corpori disposito infunditur; non negauit Augustinus à Deo purgari potuisse, quidquid concupiscentia carnalis, ex vtroque parente, sicut & in cæteris, fuerat in semen & materiã illam corporis ex Adami propagatione transfusum:* Vt sanctificaret tabernaculum suum altissimus, *& gratia opus naturæ præuerteret, & sanctificato corpori anima sanctissima creata vniretur: vt ab ipso instanti diuina Prophetia impleretur:* Ipsa conteret caput tuum: *sicut vulgata legit, licet Hebr. & Septuaginta id ad semen virginis referant. Et illud Cant. 4. 7.* Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. *Et illud Psalmi:* Quæretur peccatum illius, & non inuenietur. Et redemisti virgam hæreditatis tuæ, mons Sion in quo habitasti in eo. *An non virga Iesse, de qua flos Christus, speciali modo, præseruante gratia redempta? Mons in quo Dei filius habitauit,* præparatus in vertice montium, cuius fundamenta in montibus sanctis? *Hoc est ipsa Conceptio erecta & fundata super ipsam Ieremiæ, & Baptistæ sanctificatorum in vtero; sed & super originalem Adæ & Euæ, quin etiam Angelorum, quorum erat Domina, sanctitatem; qua debuit* terra Sacerdotalis communi tributo fieri immunis.

Quomodo filia ira conciperetur, quæ Ps. 44. repente concepta, subitò: Astitit Regina à dexteris tuis, in vestitu deaurato, circundata varietate? *Vbi alij legunt:* Columnauit se. *Instar columnæ firmiter stetit, nec cum cæteris omnibus cadentibus cecidit, sed columnâ fortior stetit. Circumamicta varietatibus, tanquam Iride pacis nuntia coronata. Quomodo ira filia, quæ dicit Cant. 8. 10.* Ego murus: & vbera mea sicut turris, ex quo facta sum, coram eo (*ex quo concepta sum*) quasi pacem reperiens. *Vel vt habet sanctes Pagn.* Tunc fui in oculis eius sicut reperiens pacem. *Tunc, hoc est ab exordio.* Emissiones tuæ, Paradisus malorum punicorum, Hebr. plantationes tuæ Paradisus malorum punicorum, *Cant. 4. 13. Id est quo plantata es in vtero matris, sicut malogranata coronata es, non serua peccati, sed Regina. Signum certè magnum in vtero Annæ velut cælo: Luna maculas sub pedibus habes; stellarum natiuo lumine coronaris, Sole indueris,* & ipsi luci comparata purior inuenieris. *An non electa* vt Sol: *vt gratiæ lumen in te, conceptus instanti primo fulgeat, & sicut Sol iustitiæ Christus impeccabilis est per naturam, tu nulli peccato subiaceas per priuilegij gratiam.* O primogenita ante omnem creaturam: *Quàm verè dicis:* Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram! *Quid ita? Nisi quia* licet gigantes gemant sub aquis: *& maximi sancti, cum Philistæi gygantis victore Pastore, sub aquis, id est miseriis & abyssis peccati originalis, gemant & lugeant communem hominum sortem illud lugubre canentes:* Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: *Regali ex progenie Maria tympanistria exultat, & cantat:* Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram. *Ab æterno in mente Dei cum filio electa* vt Sol: ab æterno ordinata sum, augurata sum princeps, *vt alij legunt, & à massa perditionis & seruitutis peccati præerepta, à Decreto, & chirographo communis debiti priuilegio speciali exempta.*

Quid plura? Hæc fortè nos tantilli ratiocinari potuimus, & tantus Doctor Augustinus potuit ignorare? Non sic Volusianus Epist. 2. apud Augustinum: Cùm ad Antistitem, inquit, Augustinum venitur, legi deest, quicquid contigerit ignorari. *Sed de via communi, de lege ordinaria scribebat Augustinus, quâ cum morte peccatum in omnes homines pertransiit, & vsque ad vnum Christum exclusiuè:* Omnes declinauerunt, vsque ad vnum. *Sed esto, demus Augustinum cum tot Doctoribus & sanctis viris scripsisse, & credidisse Deiparam fuisse in peccato originali conceptam: cùm nil adhuc super ea, sancta definierit Ecclesia, quid eius sententiam præcurrit aduersarius? Recolere certè debuerat si fors legerat illud Ambrosii:* Iniuria iudicis est, si ante cognitionem eius à seruo procedat iudicium. *Quid enim condemnat, quem sancta Synodus nec voluit iudicare? Ita enim sess. 5. in decreto de peccato originali.* Declarat non esse suæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam Virginem Mariam Dei genitricem; sed obseruandas esse constitutiones felicis recordationis Xisti Papæ 4. sub pœnis in eis Constitutionibus contentis, quas innouat. *In his autem vtrimque prohibetur alterutram damnare sententiam. Licet in concionibus, & thesibus publicis, contra immaculatam beatissimæ Virginis Conceptionem tractare sit nefas.*

Atenim Augustinus ex eo quod nullum præter Christum, non in carne peccati, sed in similitudine tantùm carnis peccati, solum sine peccato conceptum asserit, apertè concludit cæteros omnes qui peccatum originale contraxerunt, in aliquod peccatum actuale saltem veniale prolapsos, quod à Concilio Trid. damnatum est. Omnia suo discutiamus ordine, & quanta càlumnia sanctissimo Doctori imponatur, qui nec Virginem ab actuali culpa excepisse, proindeque à Sacrosancta Synodo idcirco damnatus esse, intolerabili scandalo scriptis publicis, sub Regio priuilegio, nulla Doctorum approbatione propalatur. Nec fuit certè quibus suffragari & suam Symbolum conferre debuerit. Producit aduersarius in hanc rem testimonium ex ipso Augustino contra ipsum libro quinto contra Iulianum c. 9. circa finem. Sed ego paulò superius verba eius repeto, ad quæstionis huius contextum

pleniorem. Quid est, inquit, quod laboras magnis S. Aug. argumentationibus peruenire ad impietatis [illegible] ruptam, vt Christi caro, qui de Maria natus est, cuius Virginis caro (*pondera non loqui de anima Virginis, carnem informante, ut de Virgine concepta sed de sola carne,*) sicut cæterorum omnium ex Adam fuerat propagata, nihil distet a carne peccati, & sine vlla distinctione Apostolus dixisse credatur, eum fuisse missum in similitudine carnis peccati, aut nullam carnem esse peccati aut si sit, quia inde venit, inde etiam esse Christi contendit hæreticus: imò potius instat vt nulla sit caro peccati, ne hoc sit & Christi. Quid est ergo carnis peccati similitudo, si nulla est caro peccati? Sed hanc Apostolicam sententiam me non intellexisse dixisti, nec eam tamen exposuisti, vt te Doctore nossemus, quòd aliqua res possit esse similis ei rei quæ non est. Quod si dementis est dicere, & sine dubio caro Christi non est caro peccati, (*quia non ex copula carnali,*) sed similis carni peccati (*quia ex Maria vero inuicta viro quem non cognouit, & nosse putata est a dicentibus, nonne hic est filius fabri?*) Quid restat vt intelligamus, nisi [illegible] excepta, omnem reliquam humanam carnem esse peccati? Et hinc apparet illam concupiscentiam, per quam Christus concipi noluit, fecisse in genere humano propaginem mali; quia Mariæ corpus, quamuis inde venerit, tamen eam non traiecit in corpus, quod non inde concepit. (*Eodem Augustino dicente alibi, quod eum non concupiscentia carnis, sed obedientia genuit mentis.*) Cæterùm corpus Christi inde dictum esse in similitudine carnis peccati, quia omnis alia hominum caro peccati est, quisquis negat, & carnem Christi ita carni comparat nascentium hominum cæterorum, vt asserat vtramque esse puritatis æqualis, detestandus hæreticus inuenitur.

Vnum itaque velim vt hic mihi respondeatur: Num B. Virgo Maria de Spiritu sancto & Anna Virgine concepta sit, sicut Christum ipsa concepit? Quis hactenus hoc insomnio & phantasmate laborauit? Quis Virginem ex castissimo licet Ioachim & Annæ coniugio carnem traxisse negauit? Sed aliam subijcit Augustinus in Christo similitudinem carnis peccati, S. August. *nempe mortalitatem.* Occultâ, inquit, tabe carnalis concupiscentiæ suæ, tabificauit in se omnes de sua stirpe venturos. Non itaque carnem tabificauit, in cuius conceptu tabes ista non fuit. Caro itaque Christi, mortalitatem de mortalitate materni corporis traxit, quia mortale corpus eius inuenit; contagium verò peccati originale non traxit, quia concumbentis concupiscentiam non inuenit. Si autem nec mortalitatem, sed solam substantiam carnis de matre sumpsisset, non solùm caro eius caro peccati, sed nec similitudo carnis peccati esse potuisset. Sed comparas me & coæquas Apollinaris errori, qui carnis sensum fuisse negauit in Christo, vt imperitis nebulas vndecumque commoueas, ne lucem veritatis attendant. Aliud est sensus carnis, sine quo nullus fuit, aut est, aut erit in corpore viuens homo: & aliud est concupiscentia qua caro concupiscit aduersus Spiritum, sine qua fuit ante peccatum primus homo; qualem nobis exhibuit humanam naturam Christus homo: quia sicut ille ex terra (*inseminata, inarata Virgine,*) sic iste sine tali concupiscentia est creatus ex fœmina: Assumens tamen ex illa etiam mortalitatis infirmitatem, qualis non erat ante peccatum in carne hominis primi; vt esset ista, quod tunc illa non fuit, similitu-

[illegible] V[illegible] erg[illegible] [illegible] non habuit [illegible] tulit [illegible] doloribus pro[illegible] bi[illegible] tibus f[illegible].

Instat aduersarius subijcere Augustinum [illegible] tamen [illegible] h[illegible] Christi nostræ nat[illegible] [illegible] sed vero nostro dissimi[illegible] [illegible] ratione [illegible] homo q[illegible] [illegible]. *Ergo inquit nec [illegible] Augustinus [illegible] Virgo. Sed quis non [illegible] Augustinum [illegible] communi, & [illegible] ordinaria, & generali omnium [illegible] te, & de propagatione carnis peccati quam [illegible] ne ex Adam traductam in parentes [illegible] concupiscentia carnali, quam licet in B. Virgine* B *[illegible] minuenda, etiam in castis eius par[illegible]tibus, an [illegible] licet, & [illegible] maxime matre gra[illegible] [illegible] moderatam æstimet quis pius ac deuotus [illegible] fius, [illegible] tamen [illegible] qui [illegible] dixit [illegible] Augustinus [illegible] Mariana, de [illegible] munica tune peccati tractabat, quam in Vir[illegible] pusculo, per [illegible] ginta die efformando, & [illegible] tionibus & purificationibus sanctissimæ [illegible] cipienda, non merita conaiguitate [illegible] potentissimo Patre, sapientissimo Filio, [illegible] Spiritu sancto [illegible] suadet pietas, & fides except[illegible] tholicorum [illegible] communi ab aliquibus C[illegible] ment[illegible] oraculis expectat; ordinatissime pro[illegible] sum certissime scripsisset Augustinus [illegible] aliquo interrogatus. Verum inter[illegible]* C *Patrum verba Iob aut Apostoli de peccato [illegible] exponens quod omnes partic ex primo paren[illegible] runt, vllam vnquam fecit ex hac lege communi [illegible] Virginis exceptionem. [illegible] Societatis [illegible] Apostoli verba exponit.* Per vnum [illegible] catum intrauit in mundum, &c. [illegible] peccauerunt. Concilium, inquit, M[illegible] Canone 2. docet hunc Apostoli locum [illegible] telligi de peccato originali quod [illegible] transfunditur. Respondet Erasmus Con[illegible] Mileuitanum fuisse particulare, ideoque [illegible] decretis non teneri: sed errat: nam approb[illegible] est hoc Concilium ab Innocentio primo, [illegible] tet ex eius Epistola ad illud Concilium [illegible] D decretum, ijsdem verbis renouauit Co[illegible] Tridentinum, quod fuit Oecumenicum, [illegible] 5. Cano. 4. (*Sed magnâ differentia: nam vt supra diximus Concilium Trid. hoc decreto voluit comprehendere B. Virginem, de qua nihil omnino dixit Mileuitanum cui subscripsit Augustinus, quem aduersarius vnicum eligit quem præ cæteris scil. diligit an odit in quem insultet zelotes Virginis, quem ibidem citat Cornelius l. 1. de peccat. meritis c. 8. 9. 10.*) Rectè inquit, annotauit Augustinus peccatum intr[illegible], & per peccatum mortem: ergo per peccatum non intelligit mortem, sed peccatum propriè dictum, quod est causa mortis.

E *Quid quod & ibidem relatâ opinione Caietani, dicentis probabile esse B. Virginem non incurrisse peccatum originale quòd Apostolus tantùm dicat omnes Adæ posteros incurrisse debitum, seu necessitatem peccati originalis, non autem quòd de facto omnes incurrant ipsum peccatum.* Sed certum est, inquit, hunc Apostoli locum intelligi debere, non tantum de necessitate contrahendi peccatum originale, sed etiam de ipso peccato originali, quod de facto omnes contrahunt. Ita enim hunc locum intelligit, & semper intellexit Ecclesia, quæ in Concilio Arausicano 2. & Mileuitano, can. 2. & Trid. sess. 5. Cano. 2. 3. 4. ex hoc Apostoli loco probat & definit omnes homines, etiam paruulos pec-

catum originale contrahere, &c. Ad argumentum Cajetani respondeo, priuilegium & exceptionem vnius beatæ Virginis, vel paucorum aliorum, de quibus alibi dicendum est, non infirmare legem generalem. Nulla enim lex tam generalis, quæ non patiatur exceptionem. *Pergit exponere verba Apostoli*, in quo omnes peccauerunt. Id est vno homine. Ita sanctus Augustinus libro primo de peccatorum meritis cap. 10. Quia, inquit, omnes homines fuerunt ille vnus homo scilicet Adam: quod intellige, non formaliter, sed originaliter, radicaliter, seminaliter, & repræsentatiuè: quia scilicet omnes homines in primo illo homine quasi radice, parente, & principio suo contenti, censi, & comprehensi fuerunt: quodque Adam fecit, omnes eius posteri fecisse censentur. Adam enim quasi Pater & princeps, omnes suos posteros repræsentabat, sicut rex repræsentat regnum, & magistratus repræsentat ciuitatem. Ita Origenes, Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, & passim Patres Græci & Latini. *Hactenus Cornelius cui dissimilis noster aduersarius, ignorantia vel malitia prauentus necne, Augustinum suggillare præsumpsit, cùm nil in hac causa plus cæteris omnibus Patribus antiquis errauerit.*

Vrget tamen, à Concilio Tridentino merito damnatum Augustinum, quod non tantum peccati originalis, sed propter illud, etiam actualis ream, nulla exceptione facta, quod pluries inculcent, vt eum deuotulis imperitis vt plurimum, exosum reddat, insimulauerit Sanctissimam Virginem, quod nullus ferat, etsi totius æquanimitatis & patientia scriptor. Et hoc nobis restat excutiendum. Augustinus itaque lib. 5. operis imperfecti contra Iulianum cap. 9. circa finem. Illud, inquit, sanè magnum verumque dixisti, cùm posuisses testimonium Apostoli Petri dicentis, primæ 2. qui peccatum non fecit, notandum esse quod indicauerit Apostolus, sufficere ad ostendendum, in Christo nullum fuisse peccatum, quia dixit nullum eum fecisse peccatum: vt doceret, inquis, quia quis non fecit, habere non potuit. Omnino verissimum est. Profectò enim peccatum etiam maior fecisset, si paruulus habuisset. Nam propterea nullus est hominum præter ipsum, qui peccatum non fecerit grandioris ætatis accessu; quia nullus est hominum præter ipsum, qui peccatum non habuerit infantilis ætatis exortu.

Hic exultat, hic tripudiat, hic triumphans insultat Augustino aduersarius, & indignum eum prædicat, quidquid eum tota commendauerit in causa maximè gratiæ Ecclesia, cui vtpote primario Doctori, in rebus gratiæ pluries erraunti, & non Catholico Doctori, fides habentur. Videtur, legitur à mulierculis veruncula idiomatis, & super eo tacetur, non exiguo certè totius Ecclesiæ scandalo & hæreticorum omnium applaudentium, aut explodentium susurranti cachinno dissimulatur. Ego vero propositæ memor modestiæ à meritissima verborum censura parco. Dominus iudicet inter ipsum & August. Imo vero pnecat nescientes quid scribat, & sensum illi aperiat vt scripturas & Augustinum intelligat. Aduertat primo Augustinum non sua sed Iuliani verba retexere. Secundo de peccatis actualibus, sicut supra de originali, via & lege communi, non verò ex priuilegio, & prærogatiua tractare. Tertio, adeo falsum esse quod Augustinus, de peccatis actualibus agens, Deiparam ab eis non exceperit, quin etiam ex professo, bis in vna periodo, expressissimam de ea mentionem faciens, fecerit exceptionem: Adeo vt nonnulli A *ex eius testimonio tam luculento scripserint Augustinum, non ab actualibus tantummodo, sed etiam originali B. Virginem certissimè exemptam credidisse. Sic enim ipse libr. de natura & gratia cap. 35. contra Pelagium scribens sibi fingentem iustos sine peccato saltem aliquos vixisse:* Acutè, inquit, videtur interrogare quomodo istos sanctos de hac vita abiisse credendum sit, cum peccato, an sine peccato? Vt si responsum fuerit, cum peccato, putetur eos secuta damnatio, quod nefas est credere. Si autem sine peccato dictum fuerit, eos exisse de hac vita, probet hominem saltem propinquante morte sine peccato fuisse in hac vita. Vbi parum attendit cùm B sit acutissimus, non frustra etiam iustos in oratione dicere, dimitte nobis debita nostra, &c. Dominumque Christum, cùm eandem orationem docendo explicuisset, veracissimè subdidisse: si enim dimiseritis peccata hominibus, dimittet vobis Pater vester peccata vestra. Per hoc enim quotidianum spiritale quodammodo incensum, quod ante Deum in altari cordis, quod sursum habere admonemur, infertur, etiamsi non hic viuatur sine peccato, licet mori sine peccato, dum subinde veniâ deletur, quod subinde ignorantiâ vel infirmitate committitur. S. August.

Vbi certum est, non de originali peccato, sed de actualibus esse sermonem. Sic autem prosequitur cap. 36. Deinde, inquit, commemorat (*Pelagius sc.*) eos qui non modò non peccasse, verum etiam iustè vixisse referuntur, Abel, Enoch, Melchisedech, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Iesum Naue, Phineem, Samuël, Nathan, Heliam, Helisæum, Michæam, Daniel, Ananiam, Azariam, Misaël, Ezechiel, Mardochæum, Simeon, Ioseph cui desponsata erat Virgo Maria, Ioannem. Adiungit etiam fœminas, Debboram, Annam Samuëlis matrem, Iudith, Hester, alteram Annam filiam Phanuel, Elizabeth, ipsam etiam Domini ac Saluatoris nostri matrem, quam dicit sine peccato confiteri necesse esse pietati. EXCEPTA ITAQVE SANCTA VIRGINE MARIA, (*oculos hic aperiat, & videat ab August. exceptam*,) de qua propter honorem Domini, nullam prorsus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem. Inde enim sciD mus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum OMNI EX PARTE peccatum, quæ concipere, ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum: (*omni autem ex parte non vicisset, si originali victa & subiecta fuisset:*) HAC ERGO EXCEPTA (*audiat monentem se cum illo Angelo Laodicea cæcutiente similem filio hominis, Apoc. 3. 18. Collyrio inunge oculos tuos vt videas:*) Si omnes illos sanctos, & sanctas cùm hic viuerent, congregare possemus, & interrogare, vtrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus? Verum hoc quod iste dicit, an quod Ioannes Apostolus? Rogo vos: Quantalibet fuerint in hoc corpore excellentiâ sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, vna voce clamassent, 1. Io. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, &, veritas in nobis non est. An illud E humilius responderent fortassè, quàm verius? Sed huic iam placet, & rectè placet, laudem humilitatis, in parte non ponere falsitatis. Itaque hoc si verum dicerent, haberent peccatum quod humiliter confiterentur, quia veritas in eis esset. Si autem hoc mentirentur, nihilominus haberent peccatum, quia veritas in eis non esset. S. Aug.

En tibi conuictum verè falsitatis aduersarium.

Agnoscat ad hæc eadem iniuria scriptum à se quod dixit, Augustinum contra communem sensum Ecclesiæ sentientē à Synodo Tridentina damnatum: *cū ipsummet Conc. sess. 6. Can. 23. iuxta germanam S. August. doctrinam, Mariam à peccatis venialibus speciali priuilegio decernat immunem.* Si quis hominem semel iustificatum, dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, atque ideo eum qui labitur & peccat, nunquam verè fuisse iustificatum: aut contra, posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei priuilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia, anathema sit.

Ego verò ex loco ab aduersario citato ex l. 5. operis imperfecti cap. 9. contra ipsum ex purissimis August. verbis, cum Scholasticis communiter sic argumentum retorqueo, & probo B. Virginem non ab actuali modo, sed & ab ipso originali prorsus exceptam. Profectò, [S. Aug.] inquit, peccatum fecisset, si peccatum originis habuisset, sed Maria nón fecit actuale: ergo non habuit originale. *Vt quod dixit de filio, idipsum concludam de matre. Rursum sic ex eodem arguo, l. 3. de l. arb. c. 5.* Quidquid, inquit, tibi verâ ratione melius occurrerit, scias fecisse Deum, tanquam bonorum omnium conditorem. Non est autem vera ratio, sed inuidiæ infirmitas, cùm aliquid melius faciendum fuisse cogitaueris, &c. Credat ergo fecisse, quod vera ratione ab eo faciendum fuisse cognouit. *Atenim verâ & meliori ratione probatur medicinam præseruatiuam optabiliorem esse purgatiuâ, præuentionem lapsus, erectione; præreptionem à captiuitate, ereptione: exemptionem à parentis debito, solutione: melius est Reginam aliquo priuilegio gaudere, quàm seruum: Dei matrem Angelis omnibus & primis parentibus in gratia creatis anteponi, ab animæ potius, quàm carnis, in conceptu, partu, morte, corruptione seruari, melior tandem est status innocentiæ in-* [S. August.] *tegræ & stantis, quàm lapsæ & reparatæ.* Cùm igitur vera tibi ratione melius occurrerit; scias fecisse Deum tanquam bonorum omnium conditorem. *Scias denique Augustinum Tertulliano consentire, dicenti libro de pœnitentia, cap. 2.* Res Dei ratio. Quia Deus omnium conditor, nihil non ratione prouidit, disposuit, ordinauit: nihil non ratione tractari, intelligique voluit.

Sciat tandem aduersarius, Augustinum Deiparæ Virginis eximium præ cunctis Patribus encomiastem; cuius è fontibus, Damascenus, Ildefonsus, Anselmus, Bernardus, alijque priuilegiorum eius ac charismatum præcipui laudatores, conceptus omnes acceptos haustosque referunt. Hic enim vbique per cuncta sua volumina, non contensus circumquaque latissimè flores & gemmas coronis ei tanquam omnium sanctorum Angelorumque Reginæ texendis, plenis manibus spargere; in suo maximè de sancta Virginitate libro, Festis ac solemnitatibus eius præcipuis, quatuor de Symbolo libris inscriptis, 24. sermonibus de natiuitate Saluatoris, alijsque, quos longum esset commemorare, totus in Virginis laudes raptus effunditur, vbique lectori miros, suaues, castos in Virginem amores stuporesque conciliat: eamque fœminis omnibus, virginibus, coniugatis, viduis proponit in refugium, & speculum: ab eo didicit Ecclesia singulariter orare pro deuoto fœmineo sexu. Qui licet Christi lateri assiduâ contemplatione defixus, pasceretur ex vulnere; vnde & Episcopali annulo gestabat hominem oculos suo figentem in latere: virgineo tamen suspensus lactari gestiebat ab vbere; quo tandem se verteret nesciens. Vno omnia Virginis encomia verbo August. absoluo, ser. 2. de Assumpt. O Virgo Dei genitrix gloriosa, ô sublimis puerpera, cuius visceribus author cæli terræque committitur! O fœlicia oscula lactentis labijs impressa, cùm inter crebra indicia reptantis infantiæ, vtpote verus ex te filius, tibi matri alluderet, cùm verus ex Patre Dominus imperaret! Nam authorem tuum ipsa concipiens edidisti in tempore puberem, quem habebas ante tempora conditorem. O fœlix puerperium, lætabile Angelis, optabile sanctis, necessarium perditis, congruum profligatis! Qui post multas assumptæ carnis iniurias, & ad vltimum verberatus flagris, potatus felle, affixus patibulo, vt te veram matrem ostenderet, verum se hominem patiendo monstrauit. Sed quid dicam pauper ingenio, cùm de te quicquid dixero, minor laus est, quàm dignitas tua mereatur: Si cælum te vocem, altior es. Si matrem gentium dicam, præcedis. Si formam Dei te appellem, digna existis. *Et hæc perpetuum obtrectatoribus August. silentium, & nobis super hoc veritatis & doctrinæ sanctissimi Patris suscepto patrocinio finem imponant negotio.*

An necessitatem inducat, & proinde meritum bonorum operum tollat Augustini & Tertulliani dogma, de efficaci per seipsam gratia.

T*Ertullianum supra vidimus liberum hominis arbitrium, ante Augustini tempora, vi gratiæ,* potentiori vtique naturâ subijcientem: *nulla tamen necessitate, vel coactione, sed præpotenti suauitate ad bonum impellente; vtpote natura suâ, infirmatâ licet per peccatum Adami, transfusamque in omnes posteros concupiscentiam, non tamen omnino destructâ & penitus euersâ, in vtrumque, ad meritum vel demeritum, sponte conuertibile; sic enim præfatus est Afer lib. de Anima c. 21.* Cùm, inquit, & ipsa naturalis, atque mutabilis, quoquò vertitur, naturâ conuertitur. *Præluxerat in hoc Augustino, vt siue in bono, siue in malo merito; seu Deo per gratiam in statu naturæ sufficientē, sicut in infirmata, efficacem, siue diabolo in malum & peccatum per suam suggestionem impellente, nulla necessitate, vel coactione, liberum hominis arbitrium solueretur. Sic enim l. 2. cont. Marc. c. 6.* Tota, inquit, libertas arbitrij in vtramque partem concessa est illi, vt sui Dominus constanter occurreret, & bono sponte seruando, & malo sponte vitando: quoniam & aliàs positum hominem sub iudicio Dei, oportebat iustum illud (*id quod rectum & bonum est,*) efficere de arbitrij sui meritis, liberi scilicet. Cæterùm nec boni, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, non voluntate.

Ex bono igitur, vel malo vsu libertatis, etiam in statu infirmæ naturæ in quo nunc sumus, bono quidem cum adiutorio efficacis gratiæ, malo autem ex pura mala voluntate, iustum Dei iudicium vnicuique pro meritis condigna retribuet. Hinc Tertullianus lib. de pœnit. cap. 2. Bonum, inquit, factum, Deum habet debitorem, (*ex compromisso. Nam ex Aug. debitorem se fecit, non accipiendo, sed promittendo:*) sicut & malum: (*ex sua iustitia, qui ex Tertulliano, de suo bonus, de nostro iustus,*) quia iudex omnis remunerator est causæ. *Et l. de Anima testimonio c. 3.* Affirmamus te manere post vitæ dispunctionem, (*vitæ finem*) & expectare diem iudicij, proque meritis, aut cruciatui destinari, aut refrigerio, vtro-

que

que sempiterno. Quibus sustinendis necessariò tibi substantiam pristinam, eiusdemque hominis materiam, & memoriam reuersuram, quòd & nihil mali ac boni sentire possis sine carnis passionalis facultate, (*hunc errorem suo loco refellemus.*) & nulla ratio sit iudicij, sine ipsius exhibitione qui meruit iudicij passionem. *Quia nisi in eadem carne, in qua anima libera, bonum aut malum opus egit, iudicio sisteretur, non iuste mercedem aut pœnam acciperet. Vnde Paulus:* Nos omnes manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque prout gessit in corpore suo, siue bonum, siue malum. *Idem Tertullianus Apol.* 18. Obseruantibus quæ præmia destinarit, vt qui producto æuo isto iudicaturus sit, suos cultores in vitæ æternæ retributionem: Prophanos in ignem æquè perpetem & iugem: suscitatis omnibus ab initio defunctis, & reformatis, & recensitis, ad vtriusque meriti dispunctionem. *Et ibid. cap.* 48. Cum finis & limes medius, qui interhiat, adfuerit, vt etiam mundi ipsius species transferatur æquè temporalis, quæ illi dispositioni æternitatis aulæi vice oppansa est: tunc restituetur omne humanum genus, ad expungendum (*persoluendum & recipiendum*) quod in isto æuo boni seu mali meruit, & exinde pendendum immensam æternitatis perpetuitatem.

Iam quid in hoc senserit Augustinus, & liberum, & ab omni necessitate & coactione immune, & ad vtrumlibet conuertibile, siue ad meritum, siue ad demeritum, licet supra Verbo gratia plenè dixerimus, & infra in Alphabeto sequenti errorum Tertulliani Verbo libertas fusissimè dicturi simus: Nunc & de eodem argumento dicamus, & quomodo homo ex seipso malè, & non nisi ex Dei gratia bene operari, & mereri possit, proindeque libere, videamus. Supplementi parte 1. lib. de Gestis Pelagij c. 3. cuius ipse meminit Aug. l. 2. retract. c. 47. Adiecit, inquit, Episcopalis Synodus, & ait: Legatur aliud capitulum, (*Synodi Palestinæ quatuordecim Episcoporum*) & lectum est, in eodem

S. Aug. libro suo posuisse Pelagium, omnes voluntate propriâ regi. Quo lecto Pelagius respondit, & hoc dixi, propter liberum arbitrium, cui Deus adiutor est eligenti bona, homo verò peccans ipse in culpa est, quasi liberi arbitrij. Quo audito Episcopi dixerunt: neque hoc alienum est ab Ecclesiæ doctrina. Quis enim condĕnaret liberum arbitriũ vel negaret eum, (*fidelem*) à quo Dei adiutorium prædicatur, &c. (*Dehinc prosequitur contra Pelagij fraudes Catholicam doctrinam simulantis:*) Qui, inquit, agitur, agere aliquid vix intelligitur; & tamen tantum præstat voluntatibus nostris gratia Saluatoris, vt non dubitet Apostolus dicere: quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere potest, quàm vt illi se & agenda commendet, qui malè agere non potest: & hoc cùm fecerit, ab illo se vt faceret, adiutum non dubitet, cui dicitur in Psalmo, Deus meus, misericordia eius præueniet me, &c. (*Tum ex Sap.* 7. 1.) Nonne, inquit, luce clarius apparet, quemadmodum iste consideratâ miseriâ fragilitatis humanæ, non est ausus se regendum sibi committere, sed optabit, & datus est ei sensus de quo dicit Apostolus: nos autem sensum Domini habemus, & inuocauit & venit in eum spiritus sapientiæ? Hoc enim spiritu, non viribus propriæ voluntatis reguntur, & aguntur, qui filij sunt Dei. Nam & illud quod posuit de Psalmo 108. in eodem capitulorum libro, vt quasi probaret omnes voluntate propria regi: dilexit maledictionem, & veniet ei, & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo: quis nesciat hoc vitium esse, non naturæ sicut Deus eam condidit, sed voluntatis humanæ quæ recessit à Deo? Veruntamen si non dilexisset maledictionem, & voluisset benedictionem; & in hoc ipso voluntatem suam diuina gratia negaret adiutam, ingratus, siue impius, sibi regendus dimitteretur, vt sine rectore Deo præcipitatus, non se à seipso regi potuisse, pœnis experiretur. Sic etiam illo testimonio, quod in eodem libro eidem titulo subdidit: (*& aduerte lector; hodiernum aduersarium Augustini eadem cum antiquis testimonia retexere, & eandem prorsus argumentorum incudem tundere, eodem quo retro casso & irrito conatu & ictu:*) Eccl. 15. 17. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod vis porrige manum tuam. Ante hominem bonum & malum, vita & mors; quod placuit ei, dabitur illi. Manifestum est, quòd si ad ignem manum mittit, & malum, & mors ei placet, id voluntas hominis operatur: si autem bonum, & vitam diligit, non solùm voluntas id agit, sed diuinitus adiuuatur. Sufficit enim sibi oculus ad non videndum, hoc est ad tenebras; ad videndum verò, lumine suo non sibi sufficit, nisi illi extrinsecus adiutorium clari luminis præbeatur.

Sicut autem supra Tertullianus ex vsu arbitrij, bonorum & malorum operum meritum vtrimque in iudicio pendendum scripsit. Epist. 46. ad Valentinum, in qua & liberum arbitrium & gratiam, & meritum bonorum operum asserit. Venerunt, inquit, ad nos duo iuuenes, Cresconius & Felix de vestra congregatione se esse dicentes, qui nobis retulerunt Monasterium vestrum nonnulla dissensione turbatum, eo quod quidam in vobis sic gratiam prædicent, vt negent hominis esse liberum arbitrium. Et quod est grauius, dicant quòd in die iudicij non sit redditurus Deus vnicuique secundùm opera eius. Etiam hoc tamen indicauerunt, quòd plures vestrûm non ita sentiant, sed liberum arbitrium adiuuari fateantur per Dei gratiam, vt recta sapiamus atque faciamus: vt cùm venerit Dominus reddere vnicuique secundum opera eius, inueniat opera nostra bona, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Hoc qui sentiunt, benè sentiunt, &c. Primò enim Dominus noster Iesus Christus, sicut scriptum est in Euangelio Ioannis Apostoli, non venit vt iudicaret mundum, sed vt saluaretur mundus per ipsum. Postea verò sicut scripsit Apostolus Paulus, iudicabit Deus mundum quando venturus est, sicut tota Ecclesia in Symbolo confitetur; iudicare viuos & mortuos. Si igitur non est gratia, quomodo saluat mundum? Et si non est liberum arbitrium, quomodo iudicat mundum? Proinde librum vel Epistolam meam, quam secum ad vos supradicti attulerunt, secundùm HANC FIDEM intelligite, vt neque negetis Dei gratiam, neque liberum arbitrium, sic defendatis, vt à Dei gratia separetis: tanquam sine illa vel cogitare aliquid, vel agere secundùm Deum vlla ratione possimus, quod omnino non possumus. Propter hoc enim Dominus, cùm de fructu iustitiæ loqueretur, (*hoc est de bonis operibus*) ait discipulis suis, sine me nihil potestis facere. Vnde supra dictam Epistolam ad Sixtum Romanæ Ecclesiæ Presbyterum, contra nouos hæreticos Pelagianos noueritis esse conscriptam, qui dicunt gratiam Dei secundùm merita nostra dari, vt qui gloriatur, non in S. Aug.

S. August. Domino, sed in seipso glorietur, quod prohibet A Apostolus, &c. Propter quod ego in hac Epistola quæ ad vos peruenit, probaui per testimonium sanctarum Scripturarum quę ibi potestis inspicere, & bona opera nostra, & pias orationes, & rectam fidem nullo modo in nobis esse potuisse, nisi hæc acceperimus ab illo, de quo dicit Iacobus Apostolus cap. 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à Patre luminum. Nec quisquam dicat meritis operum suorum, vel meritis orationum suarum, vel meritis fidei suæ sibi traditam Dei gratiam, & putetur verum esse, quod illi hæretici dicunt, gratiam Dei secundum merita nostra dari, (*loquitur de prima gratia quæ est principium meriti, B quâ acceptâ potest & oratione & bonis operibus iustificatus eius augmentum, & gloriam promereri, quod vbique commendat:*) quod omnino falsissimum est. Non quia nullum est meritum, vel bonum piorum, vel malum impiorum: alioquin quomodo iudicabit Deus mundum? Sed misericordia & gratia Dei conuertit hominem, de qua Psalmus dicit; Deus meus misericordia eius præueniet me Psal. 58. Vt iustificetur impius, hoc est, ex impio fiat iustus, & incipiat habere meritum bonum quod Deus coronabit, quando iudicabitur mundus.

Nusquam ergo necessitatem impesuit ex efficacia gratiæ, hominis libertati, nunquam bonorum operum meritum negauit Augustinus, qui bona opera, æternæ vitæ meritoria vsquequaque commendauit, & centies in die iudicij, non nuda fide, sed bonis misericordiæ operibus, sigillatim à Iudice collaudatis æternæ vitæ & regni retributionem certissimam inculcauit, & integrum de fide & operibus librum scripsit. Sed Deo gloriam ex ipsis bonis operibus reddi, nec inde liberum hominis arbitrium inflari satagit. Vnicum proferam locum libro de gratia & libero arbitrio cap. 8.

S. Aug. Nascitur, inquit, non parua quæstio, quæ Domino donante soluenda est. Si enim vita æterna bonis operibus redditur, sicut apertissimè dicit Scriptura; quoniam Deus reddet vnicuique secundùm opera eius: quomodo gratia est vita æterna, cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, ipso Apostolo dicente. Roman. 4. 4. Ei qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm debitum. Et iterum Roman. 11. 5. Reliquiæ, inquit, per electionem gratiæ, saluæ factæ sunt. Et mox addidit: si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Quomodo est ergo gratia vita æterna, quę ex operibus sumitur? An fortè vitam æternam, non dixit Apostolus gratiam? Imò verò sic dixit, vt omnino negari non possit: nec intellectorem acutum, sed tantummodo intentum desiderat auditorem. Cùm enim dixisset Roman. 6. 23. Stipendium peccati mors: continuò subdidit: gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. Ista ergo quæstio nullo modo mihi solui posse videtur, nisi intelligamus, & ipsa opera bona nostra, quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere: propter illud quod ait Dominus Iesus Io. 15. sine me nihil potestis facere: & ipse Apostolus Ephes. 2. 8. Cùm dixisset: gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne fortè quis extollatur: vidit vtique putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat: & rursus posse homines de bonis operibus extol-

A li, velut ad ea facienda sibi sufficiant: mox itaque addidit: ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quid est hoc, quod cum Dei gratiam commendans dixisset non ex operibus, ne fortè quis extollatur: cur hoc dixerit rationem reddens, ipsius enim sumus, inquit, figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis? Quomodo ergo non ex operibus, ne fortè quis extollatur? Sed audi & intellige, non ex operibus dictum, tanquam tuis, ex teipso tibi existentibus; sed tanquam his in quibus te Deus finxit, id est formauit & creauit, &c. Non illa creatione, qua homines facti sumus, sed ea de qua dicebat, B qui vtique iam homo erat: Cor mundum crea in me Deus: & de qua dicit Apostolus. 2. Cor. 5. 17. Si qua ergo in Christo noua creatura, vetera transierunt. Ecce facta sunt noua. Omnia autem ex Deo. Fingimur, id est formamur & creamur in operibus bonis, quę non præparauimus nos, sed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. (*Non vt nos otiosi, & nil agentes velut instrumenta mortua, quod damnat Concil. Trid. haeramus, sed vt libero gratiæ cooperante arbitrio, in illis ambulemus, sicut ibi aduertit Doctor Angelicus*) Itaque charissimi, vita bona nostra, nihil aliud est, quàm Aug. C Dei gratia: sine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodo gratia est: hæc autem quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est, pro gratia, (*Io. 1. 16. de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia*) tanquam merces pro iustitia: vt verum sit, quoniam verum est, quia reddet vnicuique Deus secundum opera eius.

Non negat ergo perspicacissimus Doctor humanum arbitrium, nullum imponit ei per efficaciam gratiæ necessitatis vel coactionis in bonis operibus iugum; imò asserit, iam ex gratia iustificante præsupposita, ex bono libero opere, gratia cooperante, & Deo adiuuante meritum, & iusto iudice & remuneratore præmium. Merces quippe, ex Dei pacto, debita merito, non frauda- D *tur, nisi meritum ipsum, libertatis violatione, imperfectâ gratiæ efficacis necessitate cassetur: quæ vtique cum nulla sit, nullamque inferat humanæ libertati iniuriam, quinimò eam magis expediat, suisque soluat ignorantiæ, infirmitatisque compedibus, boni operis meritum, eiusque mercedem non exinanit, aut minuit, sed statuit, & amplificat. Ad meritum, ni fallor, status viatoris, plena libertatis vsus, hoc est ad vtrumlibet indifferentia, qua possit acceptare vel reijcere gratiam, & gratia diuina habitualis, quasi principium meriti, & actualis, ad singulos actus meritorios excitans exigitur. Quid vltra deposcunt obtrectatores Augustini? Et quid horum vspiam abnuit? quinimò; cùm Deus* superbis resistat, humilibus E autem det gratiam, & spiritus eius requiescat super humilem, & trementem sermones eius, & *vt ait ipse Augustinus,* inflatores liberi arbitrij, id magis præcipitent, quàm extollant: *Haud dubiè quicumque hanc Augustini* regulam sequuntur, vt in suis infirmitatibus cum Paulo glorientur, vt cum tremore salutem operentur, quoniam Deus est qui operatur in illis velle, & operari: pax super illos, & super Israël Dei; quoniam Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. *Et in quo Bernardus veram, & sinceram ponit humilitatis essentiam?* Virtus est, inquit, qua homo vera sui cognitione sibi ipsi vilescit.

Enimuerò quid vilius? quid infirmius eo, qui nihil

ex se boni sufficit cogitare, quantò minus loqui, & facere? Sed quid eo fortius, quid potentius, cuius virtus in infirmitate perficitur, qui potens est, dum infirmatur; qui omnia potest in eo qui se confortat? *Hæc omnia Paulo, hæc Augustino, hæc cuicumque non alta sapienti, sed humilibus consentienti & timenti vera suggerit humilitas. Non quod falso, & præpostero sensu, se nihil agere putet, & quasi instrumentum inanime, solida, Christiana, humilisque libertas; sed quòd sine Deo, eiusque adiutorio efficaci nil prorsus boni cogitare, loqui, agere, medullitus agnoscat. Vnde Paulus*: Abundantius, inquit, omnibus laboraui: non ego, sed gratia Dei mecum. *Non ego prior, aut gratia sola: sed gratia prior, me excitans, me ad opus mouens, deinde mecum operans. Hanc inuocabat Salomon, dicens*: Mitte illam de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret, vt sciam quid acceptum sit apud te: scit enim illa omnia, & intelligit, & deducet me in operibus meis sobriè, (*sunt enim qui alta sapiunt de se, & plusquam oportet, & vltra sobrietatem*,) & custodiet me in sua potentia. Et erunt accepta opera mea, &c. Quis enim hominum poterit scire consilium Dei? Aut quis poterit cogitare quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ. Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem; & difficile æstimamus quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore. Quæ autem in cælis sunt, quis inuestigabit? Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam & miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis, ET SIC CORRECTÆ sint semitæ eorum qui sunt in terris. Vnde psaltes, apud Dominum gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Dirige me in semitam mandatorum tuorum, quia ipsam volui. *Vult vterque, sed prior Deus, vt non sit pedissequa vt ait Augustinus gratia, sed prodroma*: Quoniam, inquit, Salomon antecedebat me ista sapientia, omnium artifex. *Vnde subijcit*, & quæ tibi placent didicerint homines? Nam per sapientiam sanati sunt, quicumque placuerunt tibi Domine à principio. *Et qui Deo placent, nisi qui grati sunt Deo? & quomodo sine gratia grati? Procul ingrati à merito, procul à cælo, procul à mercede, procul a gloria retributione.* Quis prior dedit ei, & retribuetur ei? *An non* gratiam, & gloriam dabit Dominus; qui coronat te in misericordia & miserationibus?

Nihil ergo, inquis, boni agimus? Quid ais? & agis, & ageris, & tunc bene agis, si à bono agaris. *Audi psaltem*: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, quia spiritus meus malus deduxit me in terram peruersam. *Errantem Pastor bonus baiulus suis humeris reduxit ouem, multum enim errando laborauerat.* Ambulet certè ducem Pastorem sequens vocem eius audiat, audiet autem si à Patre audiat, & discat. Sed timeat ne ingratitudinis merito, excæcet oculos eius & aures aggrauet; vt videns non videat, & audiens non intelligat.

Neque verò Dei nos adiutores, & cooperatores inficior. Nec abnuo certè, sed firmiter ac constanter cum Aug. *S. P. Augustino, bonorum operum meritum ac mercedem assero: nec ignoro quod palam millies Scriptura testatur*: Non est iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri boni. Repositam scio Paulo cæterisque fidelibus, & bonis operarijs coronam iustitiæ, his qui diligunt aduentum eius; statutum diem in quo nos manifestari oportet ante tribu-

A nal Christi, vt recipiat vnusquisque prout gesserit in corpore. *Dicturum vineæ Dominum Patrem procuratori filio*. Voca operarios, & redde illis mercedem. *Ipsumque statutis à dextris ouibus*: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c. *Causamque publicaturum meritis, quod tamen bono Dei proposito, & prædestinationi Dei gratuitæ ante præuisa merita tribuit dicens*: Quod vobis paratum est à constitutione mundi, quod præparauit Deus diligentibus se. *Vnde & prædestinatio definitur ab Augustino*, Præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicumque liberantur: *fatendum tamen est, & hoc inter beneficia reputandum,* B *quod per bona opera misericordia à Deo inspirata, & ex eius gratia promotione facta, merces in executione danda sit gloria; vnde ait iustus iudex*: Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c. *Sed in his omnibus plurimum gratia diuina, pusillum verò libero debemus arbitrio, vt cum Psalmista indefessa voce grati cantemus*: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam: *Et cum Apostolo*: Quis prior dedit ei, & retribuetur illi? quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula.

Deo nos præmonenti efficaciter, cooperari, & aliquid nostrum in bonum opus influere. S. Leo Magnus, ser. 5. de Quadragesima præclarè testatur: Quamuis, inquit, ædificium nostrum sine ope sui non subsistat artificis, nec fabrica nostra possit esse incolumis, nisi ei protectio profuerit conditoris: tamen C quia rationabiles lapides sumus, & viua materies, sic nos authoris nostri extruxit manus, vt cum opifice suo, etiam is qui reparatur, operetur. Gratiæ Dei igitur obedientia se humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest bona esse deficiat; aut si quid sibi impossibile, aut arduum in mandatorum effectibus experitur, non in se remaneat, sed ad adiuuantem se recurrat. Qui ideo præceptũ dat vt excitet desiderium, & præstet auxilium, &c. Cùm aluntur esurientes, vestiuntur nudi, fouentur infirmi, nonne auxilium Domini manus explet ministri, & beni- D gnitas serui, munus est Domini? Qui cùm ad effectus misericordiæ suæ, adiutore non egeat, ita suam omnipotentiam temperauit, vt laboribus hominum, per homines subueniret. Et meritò Deo gratiæ referuntur, de pietatis officijs, cuius opera videntur in famulis. Propter quod ipse Dominus discipulis suis ait; sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. *Quæ ad verbum transcripta sunt ex S. Augustino, serm. 63. de temp. Gregorius item magnus, hom. 22. in Ezech. vbi de Gazophilacio cantorum*: Mens, inquit, illius fit Gazophilacium cantorum, vt per diuitias misericordiæ quas accipit, lætus pergat ad iudicium, quod iam non pertimescit. *Et l. 33. mor. cap. 20. vbi cum retulisset Paulum dicentem, non* E *sumus sufficientes, &c. Inducit Deum sanctum Iob rogantem*; Quis ante dedit mihi, & reddam ei? Bonum, inquit, quod agimus, & Dei est, & nostrum: Dei per præuenientem gratiam, nostrum, per obsequentem liberam voluntatem. Si enim Dei non est, vnde ei gratias in æternum agimus? Rursum, si nostrum non est, vnde nobis retribui præmia speramus?

Quæ rursum ex Gregorio mutuatus est S. Isidorus Hispal. qui opera bona & Dei, & hominis esse docuit, l. 2. de differentijs spiritualibus, cap. 27. Dei, inquit, est bonum quod agimus, propter gratiam præuenientem, & subsequentem; nostrum verò est, pro-

pter obſequentem (*imperio videlicet gratia, iuxta Tertullianum, potentiori vi natura,*) liberi arbitrij voluntatem. Nam ſi Dei non eſt, cur illi reddimus gratias? Etſi noſtrum non eſt, cur retributionem bonorum operum expectamus? Proinde ergo, in eo quòd gratia præuenimur, Dei eſt: in eo verò quòd ad benè operandum præuenientem ſequimur, noſtrum. Nemo enim meritis antecedit, vt tenere eum poſſit quaſi debitorem. *Et l. 2. Sent. c. 5. de gratia*: Sciendum eſt quod & noſtra ſit iuſtitia in his quæ rectè agimus, & Dei gratia, eo quod eam mereamur. Hæc enim & dantis Dei, & accipientis eſt hominis: ſicut & panem noſtrum dicimus, quem tamen à Deo accipere poſtulamus.

Dixit autem nos eam mereri, quod certum eſt de bonis operibus in gratia, & iuſtitia factis, qua augmentum gratia merentur. Sed vt fiant bona, prius datur peccatori indebita gratia habitualis, deinde iuſte, vt benè operetur, neceſſaria eſt gratia actualis. Quàm parum autem, eidem merito ex arbitrij noſtri viribus conferamus, docuit S. Greg. l. 18. mor. c. 22. vbi de pretio ſapientia. Neſcit homo pretium eius. Huius, inquit, ſapientiæ pretium neſcire, eſt digni operis meritum, quo illam percipiat, non inuenire. Non eſſe huius ſapientiæ pretium cognouerat, qui dicebat: quis prior dedit ei & retribuetur ei? Gratiâ ſalui facti eſtis, & non ex vobis, &c. Gratiâ Dei ſum id quod ſum, &c. Ad indignam mentem veniens Deus, dignam ſibi exhibet veniendo, & facit in ea meritum quod remuneret, qui hoc ſolum inuenerat, quod puniret. *Et l. 29. mor. c. 12.* Per quam viam lux ſpargitur? Dum, inquit, dura corda emollio, dum rigida inflecto, dum aſpera mitigo, dum frigida accendo, dum debilia roboro, dum vaga ſtabilio, dum nutantia confirmo, intuere ſi vales, (*ait Spiritus ſanctus, quem ſic inducit Gregorius*) incorporaliter veniens, quibus ea meatibus illoſtro. *Et l. 2. in 1. Reg. 2. in verba*: Ædificabo ei domum fidelem, *cùm ageret de multis in domo Patris manſionibus*: Et, inquit, domus ædificari nunc dicitur, quia ex piæ vitæ actionibus præparatur. Veruntamen ad eam promerendam, indignum eſt opus hominis, ſi non hoc agat gratia miſericordis Dei. Hinc Paulus ait, Deus eſt qui operatur in vobis, &c. non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei, quia verò vocantem ſe gratiam ex arbitrij voluntate ſequuturus erat, adiungitur: & ambulabit coram Chriſto meo, cunctis diebus.

Non aliter Venerabilis Beda, & ipſe fidelis Auguſtini diſcipulus, ſcribens in c. 2. ad Epheſios ſubſcribit, ſiue potius tranſcribit dicta ab Auguſtino, libro ad Bonifacium, & de gratia, & libero arb. in Ench. ad Laurentium, in Pſal. 144. ſer. 15. de verb. Apoſtoli, de prædeſtinatione ſanctorum, de gen. ad lit. & in Pſ. 18 ſufficiet poſtremus locus. Annuntiat firmamentum. Quid? inquit, opera manuum eius; gratia Dei illa, qua ſalui facti ſumus, qua creati in bonis operibus ſumus. Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis. Non ſolùm quippe homines, ſed etiam iuſtos, ſi tamen ſumus, ipſe fecit nos & non ipſi nos. *Et D. Anſelmus lib. de medit. redempt. hum. cap. 7.* Totum, inquit, quod ſum, tuum eſt conditione, fac totum tuum dilectione. Ecce Domine coram te eſt cor meum: conatur, ſed per ſe non poteſt, fac tu, quod ipſum non poteſt, &c. Qui me facis petere, fac & accipere. Das quærere, da inuenire. Doces pulſare, aperi pulſanti: Cui das, ſi negas petenti?

Auguſtinum etiam per omnia ſequitur in hoc argumento Bernardus, in magno illo & eximio tractatu de gratia, & libero arbitrio, ex quo ſequentia decerpſi. Vbi inter catera, creaturas rationales, a lapidibus & brutis ſecernens: Nec, inquit, pecudes, cùm per eas bonum quodcumque fit, aut malum, boni quippiam merentur, aut mali: Non habent quippe vnde bono, maloue conſentiant. Multò autem minus lapides, cùm nec ſentiant. Cæterum diabolus, vel homo malus, cùm vigeant, & vigilent ratione, iam quidem merentur, ſed non niſi pœnam, pro eo quòd à bono diſſentiunt. Paulus autem qui volens Euangelizat, & cæteri, quoniam quidem ex conſenſu voluntatis obediunt, repoſitam ſibi eſſe confidunt coronam iuſtitiæ, &c. Vtitur Deus in ſalutem ſuorum, irrationabili, & item inſenſibili creatura, tanquam iumento, & inſtrumento, quæ iam expleto opere, neſquam erunt. Vtitur creatura rationali, ſed nolente, quaſi diſciplinæ virga, &c. Vtitur & Angelis, & hominibus bonæ voluntatis, tanquam commilitonibus, & coadiutoribus ſuis, quos peractâ victoriâ ampliſſimè munerabit. Hinc coadiutores Dei, & cooperatores Spiritus ſancti, promeritores regni nos eſſe præſumimus, quòd per conſenſum, voluntarium vtique, voluntati diuinæ coniungimur. Quid igitur? HOC ERGO TOTVM LIBERI ARBITRII OPVS, HOC SOLVM EIVS MERITVM, QVOD CONSENTIT? Et prorſus. Non equidem, quòd vel ipſe conſenſus, in quo omne meritum conſiſtit, ab ipſo ſit: cùm nec cogitare, quod minus eſt quàm conſentire, aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſufficientes ſimus. Verba ſunt, non mea, ſed Apoſtoli: qui omne quod boni eſſe poteſt, id eſt, cogitare, velle, & perficere pro bona voluntate, attribuit Deo, non ſuo arbitrio. Si ergo Deus tria hæc, hoc eſt cogitare, &c. operatur in nobis; primum profectò ſine nobis, ſecundum nobiſcum, tertium per nos facit. Siquidem immittendo bonam cogitationem, nos præuenit; Immutando etiam malam voluntatem, ſibi per conſenſum iungit: miniſtrando & conſenſui facultatem, foris per apertum opus noſtrum, internus opifex innoteſcit.

Vnde ſupra diximus ex Euangelio. Sic luceat lux veſtra, non abſcondita ſub modio, vt ſit à prudentibus apud ſemetipſos; vt videant opera veſtra bona, (*lux veſtra, opera veſtra, ob conſenſum veſtrum, bona propter gratia Dei adiutorium, ſine quo nihil poteſtis facere; Ac per conſequens* (videant opera veſtra bona, & glorificent (*non vos adiutores & cooperatores, ſed*) Patrem veſtrum opificem qui in cœlis eſt. *Concludit idcirco Bernardus, & ſane conſulit.* Cauendum ergo, ne cùm hæc inuiſibiliter, intra nos, ac nobiſcum actitari ſentimus, aut noſtræ voluntati attribuamus, quæ infirma eſt; aut Dei neceſſitati, quæ nulla eſt; ſed ſoli gratiæ, qua plenus eſt. Ipſa liberum excitat arbitrium, cùm ſeminat cogitatum: ſanat, cùm immutat affectum; roborat, vt perducat ad actum; ſeruat, ne ſentiat defectum.

Quid Doctorem Angelicum, Thomam Aquinatem referam, & alium pium aquè, ac doctum Thomam à Kempis, idipſum expertiſſime profitentes? prior quidem, lectione 3. in Epheſ. 2. Non, inquit, ſufficit ad credendum, liberum arbitrium; eo quòd ea quæ ſunt fidei, ſunt ſupra rationem. Nec datur ex operibus præcedentibus; ipſe enim fecit nos. Creare enim, eſt ex nihilo facere. Pſal. Emitte Spiritum tuum, & creabuntur. Eſa. 36. Omnia opera noſtra operatus es in nobis. Vnde Paulus Epheſ. 2,

10. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo A Iesu in operibus bonis, quę præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quæ præparauit, id est, disposuit se daturum nobis. Et ne quis excluderet liberum arbitrium, subdit, vt in illis ambulemus, Dei enim adiutores sumus, perficiendo. *Nec tamen sine Deo, cùm dicat Apostolus*, qui cœpit in vobis opus bonum, ipse perficiet. *Hinc gratia Dei, ab eodem dicta est vita æterna. Rom. 6. In quem locum lect. 4.*

Stipendia, inquit, merces militum, quia retribuitur. Ideo stipendia peccati mors. Gratia autem Dei vita ęterna, quia opus mercede dignum, habet meritum à gratia, gratiam & gloriam dabit Dominus. In quantum enim opera sunt à libero B arbitrio, non merentur ex condigno, sed ex gratia saliente in vitam æternam. *Thomas à Kempis vir ille sanctissimus, cuius opera ex medulla Scripturæ, & defæcatissima Theologia contexta, in omnem penè linguam translata sunt; vbique naturam corruptam agnoscit, liberum arbitrium infirmum profitetur, Dei gratiam vbique commendat. Pauca ex multis accipe, libro tertio de imitatione Christ. capite 42.* Tantò, inquit, homo altius ad Deum ascendit, quantò profundius in se descendit, & plus sibi ipsi vilescit. Qui autem sibi aliquid boni attribuit, gratiam Dei in se venire impedit: quia gratia Spiritus sancti, cor humile semper quærit. *Et libro secundo capite 5.* Non possumus nobis ipsis nimis credere, quia sæpe gratia (*efficax sc. & plena*) nobis deest, & sensus, modicum lumen est C in nobis, & hoc citò per negligentiam amittimus. *Maximè autem l. 3. c. 55. cui titulus* de corruptione naturæ, & efficacia gratiæ diuinæ, *inter alia:* Concede mihi hanc gratiam, quam ostendisti tam magnam, & necessariam ad salutem, vt vincam pessimam naturam meam, trahentem ad peccata, & in perditionem, &c. Nec possum resistere passionibus eius, nisi assistat tua sanctissima gratia, cordi meo ardenter infusa. Opus est gratia tua, & magna gratia, vt vincatur natura, ad malum semper prona ab adolescentia sua, &c. Nam modica vis quę remansit, est tanquam scintilla quædam latens in cinere. Hæc est ipsa ratio naturalis, circumfusa magna caligine, adhuc iudicium habens boni, & mali, veri falsique distantiam, D licet impotens sit adimplere omne quod approbat, nec pleno iam lumine veritatis, nec sanitate affectionum suarum potiatur, &c. Hinc est quod velle bonum mihi adiacet, perficere autem non inuenio. Hinc sæpè multa bona propono, sed quia gratia deest (*efficax & plena,*) ad adiuuandum infirmitatem meam, ex leui resistentia resilio, & deficio, &c. Dona naturæ bonis, & malis sunt communia, electorum autem proprium donum est gratia, siue dilectio, qua insigniti, digni habentur vita æterna, &c. Quid sum sine ea, nisi aridum lignum, & stips inutilis ad eijciendum?

Tum concludit breui oratione Ecclesia Catholica, gratiam efficacem per se agnoscentis: Tua ergo me E Domine gratia semper & præueniat, & sequatur, & bonis operibus iugiter præstet esse intentum. Per Christum Dominum nostrum. *D. Bonauentura B. Thomæ coætaneus, & condiscipulus insignis, doctrinæ, & humilitatis præcipuus magister, Augustini sententiam aduersariæ, tanquam securiorem, & saluti conuenientiorem anteponit, 2. sent. distinct. 26. quæst. 2.* Hoc, inquit, piarum mentium est, vt nihil sibi tribuant, sed totum gratiæ Dei: Vnde

quantumcumque aliquis det gratiæ Dei, à pietate non recedit, etiamsi multa tribuendo gratiæ Dei, aliquid subtrahat potestati naturæ, vel libero arbitrio: cùm verò aliquid gratiæ subtrahitur, & naturæ tribuitur, quod est gratiæ, ibi potest periculum interuenire. Et propterea cùm ista positio quæ ponit gratiam creatam, & increatam, (*id est Spiritum sanctum*) plus gratiæ Dei tribuat, quàm alia; & maiorem ponat in natura nostra indigentiam, hinc est quòd pietati, & humilitati magis est consona; & propterea magis est secura: Esto enim quòd esset falsa, quia tamen à pietate, & humilitate non declinat, tenere ipsam non est nisi bonum & tutum. Præferenda igitur est hęc opinio priori, pro eo quòd est securior, & magis recedit ab errore Pelagij.

Claudet agmen, qui cæteris ducatum præbuit Augustinus Epistola 105. ad Sixtum vbi psaltis verba exponit: Qui coronat te in misericordia & miserationibus. Nunquid, inquit, non corona bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in nobis operatur, ad Philipp. 2. Ideo dicit Psalmus, qui coronat te, quia eius miseratione bona operamur, quibus corona redditur, &c. Et stipendia peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Vide quanta breuitate, quàm vigilanter verba posuerit; quibus diligenter consideratis, quæstionis huius aliquantulum dilucescat obscuritas. Cùm enim dixisset, stipendium peccati mors: quis non congruentissimè, & consequenter addere iudicaret; stipendium autem iustitiæ, vita æterna? & verum est, quia sicut merito peccati, tanquam stipendium redditur mors, ita merito iustitiæ, tanquam stipendium, vita æterna, &c. Sed beatus Apostolus aduersus elationem, quæ vsqueadeo magis tentat irrepere, vt & sibi propter ipsam dicat datum Angelum Satanæ, à quo colaphizaretur, ne verticem pręsumptionis erigeret; aduersus hanc ergo elationis pestem, vigilantissimè militans, stipendium, inquit, peccati mors. Rectè stipendium, quia debetur, quia dignè retribuitur, quia meritò redditur. Deinde, ne iustitia de humano se extolleret bono merito, sicut humanum meritum malum non dubitat esse peccatum, non à contrario retulit dicens: stipendium iustitiæ, vita æterna, sed gratia, inquit, Dei vita ęterna. Et hæc ne præter mediatorem aliqua alia via quęreretur, adiecit, in Christo Iesu Domino nostro, tanquam diceret; Audito quod stipendium peccati sit mors, quid te disponis extollere, ô humana non iustitia, sed nomine iustitiæ, planè superbia, quid te disponis extollere, & contrariam morti vitam ęternam, tanquam debitum stipendium flagitare, cui debetur vita ęterna, vera iustitia est: si autem vera iustitia est, ex te non est, desursum est, descendens à Patre luminum. Vt haberes eam, si tamen habes, eam profectò accepisti. Quid enim habes, quod non accepisti? Quapropter, ô homo si accepturus es vitam ęternam, iustitiæ quidem stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est, & ipsa iustitia. Tibi enim tanquam debita redderetur si ex te tibi esset iustitia, cui debetur. Nunc ergo de plenitudine eius accepimus, non solùm gratiam, qua nunc iustè in laboribus, vsque in finem viuimus, sed etiam gratiam, pro hac gratia, vt in requie postea sine fine viuamus. S. Aug.

Vide in eandem rem paulò supra in ipsamet Epistola. Et libro de gratia, & libero arbitrio, capite 15. 16. 20. & 21. homil. 14. ex quinquaginta. in Psal. 102. S. August.

in versum, qui coronat te, &c. Et alibi passim. vbi fusissime probat argumentis ex tota Scriptura sane intellecta deductis, nulla sine gratia per se efficaci esse liberi arbitrij merita, Denique gratiæ omnem nostram iustitiam imputandam, ac per consequens gloriam, & vitæ æternæ mercedem: cæterum id certum ex Sanctissimi Patris Augustini doctrina teneamus libro tertio operis imperfecti contra Iulianum capite 18. Bonus est Deus, iustus est Deus. Potest aliquos sine bonis meritis liberare (*sicut infantes, & plurimos adultos statim post baptismum morituros,*) quia bonus est: non potest quenquam sine meritis, (*malis*) damnare, quia iustus est.

B

An Patres Augustino priores, in causa gratiæ potius sequendi sint: Tertulliani exemplo, qui præcessores est insequutus.

Tertulliani lectoribus constat, ipsum, Patrum antecessorum suorum vestigia sequutum in multis, & eorum authoritati plurimum tribuisse. Irenæum etenim imitatus est ad verbum, stilum exerens aduersus Valentinianos, cuius etiam pleraque verba transcripsit. Et in Apologetico suo Iustinus Martyris Apologias contra gentes sequitur, quem etiam Philosophum appellat; & Miltiadem Ecclesiarum Sophistam, & C *Proculum quem adhuc Catholicum vocat Christianæ eloquentiæ dignitatem. Hos omnes vna periodo complexus est libro contra Valentinianos, capite quinto.* Nec, inquit, vndique dicemur ipsi nobis finxisse materias, quas tot iam viri sanctitate & præstantia insignes, nec solum nostri antecessores, sed ipsorum Hæresiarcharum contemporales, instructissimis voluminibus & prodiderunt, & retuderunt: vt Iustinus Philosophus & Martyr, vt Miltiades Ecclesiarum Sophista, vt Irenæus omnium doctrinarum curiosissimus explorator, vt Proculus noster virginis senectæ, & Christianæ eloquentiæ dignitas: quos in omni opere fidei, quemadmodum in isto, optauerim assequi. *Nec degener Afer ab Afro, Aurelius à Septimio, Augustinus noster à Tertulliano,* D *quem supra vidimus in ipsis gratiæ & liberi arbitrij argumentis, plurimos pro se Ecclesia Patres in sua, quid dico? Ecclesiæ Catholicæ doctrinæ confirmationem adducentem. Legat aduersarius scriptos ab eo contra Iulianum libros, aliosque contra Pelagianos, in quibus frequentissime citat Iren. Cyprianum, Basilium, Reticium, Ioannem Episcopum Constantinopolitanum, Gregorium Nazianzenum, Hilarium. Ambrosium, Hieronymum, &c. Quorum authoritate fultus, non tantùm, vt vult aduersarius, probat omnes Adæ filios ex Patre trahere originale peccatum, sed eo licet lauacro salutari deleto, omnes contra relictam concupiscentiam luctari, nec sine diuina gratia vincere posse,* E declinare à malo & facere bonum, *per omnia conuincit. Vno aut altero August. loco contentus, cæteros breuitatis causa subticebo. Libro primo operis imperfecti contra Iulianum capite 4.*

S. August. I, nunc, & mihi obijce originale peccatum, dissimula ab istis, finge te nescire quid dicant, & sanctæ Ecclesiæ tot tantosque Doctores, qui vitâ optime gestâ debellatisque suorum temporum erroribus, gloriosissimè de hoc seculo antequam vos ebulliretis, exierunt; velut eis non visis, in me impetum faciens, & velut nesciens, quòd illi sub meo nomine lacerentur, tanquam securus insulta, &c. Cernis quàm tibi perniciosum sit tam horribile crimen obijcere talibus (*naturam mali cum Manichæis inducere*) & quàm mihi gloriosum sit quodlibet crimen audire cum [illegible]bus, &c.

A

Et cap. 6. vbi Ioannis Constantinopolitani causam tuetur eiusque probat cum cæteris Patribus consensum, eo quod dixisset infantes peccata non habere, sed propria; cum & cum alijs locis expressè id docentem inducat. Absit, inquit, vt Constantinopolitanus Ioannes de baptismate paruulorum, eorumque à paterni chirographi liberatione per Christum, tot ac tantis Coepiscopis suis, maximéque Romano Innocentio, Carthaginensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ Catholicæ defensores, saluâ fidei compage non consonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem vnde nunc agimus ad ipsa fidei pertinet fundamenta, &c. *Supra autem vidimus in quæstione de doctrina Augustini, non tantum eius sensum de peccato originali & perditionis massa communi, sed & cætera ei necessario connexa, prædestinationem scil. gratuitam, & media ad finem vltimum consequendum necessaria beneficia gratis omnino à Deo dari, Denique in nobis efficaci gratiâ operari, velle & operari; incipere bonum opus, & perficere vsque in aduentum Domini, [illegible] ptura, Patrum, Conciliorum, Pontificum authoritate, satis superque conuicit, vt mirum sit aliquod in posterum attento lectori super huiuscemodi, dubium posse suboriri.* (Aug.)

Quod autem Augustinus eodem libro 1. contra Iul. cap. 7. paries sancti Ioannis Constantinopolitani su[illegible]nens, hoc ego aptissime in aduersarium Augustini retorqueo, solitum pauculos locos Augustini contra libros & tomos integros opponere, quibus in locis, vel nondum ortis Pelagianis gratia necdum examinatis argumentis, locis insuper ab eodem rem accuratius ex professo tractante retractatis perperam abutitur. Cui ipsius August. verbis respondeo. Quid te, inquit, adiuuit, quod Ioannis Constantinopolitani, (*audiat Augustinus*) tanquam tibi suffragetur, testimonium posuisti? An vt vnum verbum quasi ab eo prætermissum; velut acuta calliditate captares, & tot verborum eius quibus obrueris, tam ingentem tibi aggerem commoueres? In tantum improuidus & incautus, vt nec in ipsa homilia, vbi vix vnum, de quo malè intellecto decepti deciperetis, testimonium reperire potuistis. Aduerteres S. Ioannem Constatinopolitanum satis euidenter expressisse, omnes homines exceptis debitis proprijs, paterni esse chirographi debitores. *Verba eius Græcè relata sic transtulit cap. 6.* Venit semel Christus, inuenit nostrum chirographum paternum quod scripsit Adam. Ille initium induxit debiti, nos fœnus auximus posterioribus peccatis. Numquid contentus fuit dicere, paternum chirographum, nisi adderet nostrum? Vt sciremus, antequam fœnus peccatis nostris posterioribus augeremus, iam illius chirographi paterni ad nos debitum pertinere. (Aug.) (S. Aug.)

Sed deleto Christi sanguine in baptismo chirographo, concupiscentia tamen repugnans legi mentis, extincta non est, cui, ad singulos actus virtutis debellandæ, necessaria est gratia medicinalis Redemptoris. Vnde l. 2. cont. Iul. cap. 5. adducto Ambrosio, Cypriano, Gregorio, Naz. Agnosce, inquit, fili Iuliane consonas Catholicas voces, & ab eis desine dissonare cum dicit beatus Gregorius, intra nosmetipsos proprijs vitijs ac passionibus impugnamur, & diu noctuque ignitis stimulis corporis humilitatis huius, & corporis mortis vrgemur, baptizatus loquitur,

de baptizato loquitur, cùm dicit lege peccati quæ est in membris nostris, legi spiritus repugnanti, baptizatus loquitur, de baptizato loquitur: Christianorum est ista pugna fidelium, non infidelium Iudæorum. Crede, si non pugnas, agnosce si pugnas, & in ista pugna rebellem quoque superbiam Pelagiani erroris expugna. Iamne discernis, iamne perspicis, iamne respicis, & in baptismate fieri omnium remissionem peccatorum & cum baptizatis quasi ciuile bellum interiorum remanere vitiorum? *Et quis dabit victoriam in singulis conflictibus nisi in singulis actibus det gratiam Deus & victoriam per Iesum Christum? Et cui dabit, nisi petenti in nomine Iesu, vt non inducatur in tentationem? Et cur petet si semper habet, & tenetur ei dare Deus semper & vbique gratiam sufficientem, quam semper possit suo libero arbitrio reddere efficacem? Et quomodo petet nisi habeat in se Spiritum sanctum Abba clamantem, spiritum precum & gratiarum dantem, cum nesciamus orare sicut oportet, nec simus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis, & prius de orando debeamus cogitare, quam actu incipiamus orare? An non hoc de fide certum est? Non hoc tota Scriptura clamat, Patres, Concilia Augustino respondent? An suo sensu priuato, vel Ecclesiæ communi scripsit hæc, & totiens sui similis inuenicanit? Tacco quòd non sustinent aduersarius, Ambrosio, Leoni, Greg. homini morali, Hieronymo laborioso bono, Augustinum aquilam cunctis Ecclesiæ Doctoribus superferri:* Faciem aquilæ desuper ipsorum quatuor, *ferre impatiens; non eius modo sed & omnium Patrum veterum authoritati detrahit, dum nec ipsius, nec aliorum dogmatibus Catholicis plus fidei tribuendum asserit, quàm cum aliquis hodiernus Doctor, quid dico, quicumque hæreticus, sanum aliquid cum Ecclesia sapiens scribit. Quod absit vt aliquis lector fidelis credat, audeat, vel legat patienter. Neque* enim speciosa laus est in ore peccatoris: *& hoc posito, subruitur & penitus euanescit omnis traditionis authoritas. Nec iã efficacius Ecclesiastes in suggestu, Doctor in cathedra, scriptor Catholicus in libro, Trinitatis v.g. veritatem suadebit ex Athanasio, Hilario, August. quàm ex Caluino, vel Luthero sententiam proferens.*

Sed mihi nunc priuata res est cum Augustini doctrina de gratia & libero arb. Patribus eius præcessoribus, non modo congrua, sed & necessissimè, tanquam accuratiori, semper ab Ecclesia prælata. In quo negotio Tertullianus duo mihi suggerit in commendationem eius aptissima. Primum ex libro de baptismo c.13. decerpo, In omnibus, inquit, posteriora concludunt, & sequentia antecedentibus præualent. *Vbi agebat de necessitate baptismi, ante cuius institutionem sola fides vt ait sufficiebat ad salutem.* Fuerit, inquit, salus retro per fidem nudam ante Domini passionem & resurrectionem: at vbi fides aucta est credendi in natiuitatem, passionem, resurrectionemque eius, addita est Sacramento obsignatio baptismi, vestimentum quodammodo fidei, quæ retro erat nuda, nec potest iam sine sua lege. *Dicam pariter, fuerit retro, nuda fides gratia penes Patres antecessores Augustini, priusquam orta Pelagiana hæresis ab Augustino discussa foret, & liberi arbitrij infirmitas, & gratia efficacis necessitas, eo duce cognita, & à Concilijs & Pontificibus Romanis canonicè sancita. At vbi fides aucta est credendi, addita est ampliatio: nec iam à dogmatibus August. sacris Canonibus insertis, & ab Apostolica sede receptis & confirmatis recedere fas est. Adeo vt si nunc superstes ageret Augustinus humilis ille quondam suorum scriptorum retractator, quæ de gratia scripsit; in libris maximè ad Prosperum & Hilarium scriptis, retractare non posset, quoniam non suam iam, sed Ecclesiæ factam propriam non liceret ei retractare doctrinam. Nec pigebit iterò inculcare illud sancti Pontificis Hormisdæ in Epistola sua ad Possessorem Episcopum Africanum.* De arbitrio libero & gratia Dei quid Romana, hoc est Catholica sequatur, & seruet Ecclesia, licet in varijs libris beati Augustini, & maximè ad Hilarium & Prosperum possit cognosci, tamen in scrinijs Ecclesiasticis expressa capitula continentur; quæ si tibi desunt, & necessaria creditis destinabimus: quanquam qui diligenter Apostoli dicta considerat, quid sequi debeat, euidenter cognoscat.

Apostolum porro in omnibus & per omnia secutus est Augustinus: ex quibus scriptis, & expressis verbis concepti sunt Canones secundi Concilij Arausicani approbati à Bonifac. 2. vt patet ex eius Epistola ad Cæsarium Arelatensium Episcopum cuius supplicatione confirmat in hac Synodo definita. Hæc Epistola à Rener. P. Sirmundo societatis Iesu deprompta est ex duobus manuscriptis codicibus Fossatensi & Laudunensi: & præponebatur Conc. Arausicano, cum hac Epigraphe, in hoc codice continetur Synodus Arausicana, quam per authoritatem. S. Papa Bonifacius confirmauit. Et ideo quicumque aliter de gratia & libero arbitrio crediderit, quàm vel ista authoritas continet, vel in ista Synodo constitutum est, contrarium se Sedi Apostolicæ & vniuersæ per totum mundum Ecclesiæ esse cognoscat: *Et hæc sunt scrinia Ecclesiastica & capitula quorum meminit S. Hormisdas.*

Cardinalis Bellarminus l. 2. de gratia & lib. arbitrio cap. 10. Hos duos maxime libros asserit à Gelasio Pontifice approbatos: Sanctus Gelasius, inquit, in Concilio Septuaginta Episcoporum non solum PROBAVIT OMNIA SCRIPTA S. AVGVSTINI, ET S. PROSPERI: sed etiam contra damnauit libellos Ioannis Cassiani, & Faosti Regiensis, cùm tamen non ignoraret potissimam contentionem inter Prosperum & Cassianum, ac deinde inter Fulgentium & Faustum, de scriptis sancti August. DE PRÆDESTINATIONE SANCTORVM, ET BONO PERSEVERANTIÆ fuisse. Itaque SEDES APOSTOLICA NON TANTVM SEMEL, SED ETIAM SECVNDO ET TERTIO, ADVERSVS PELAGIANORVM RELIQVIAS PRO DEFENSORIBVS GRATIÆ ET PRÆDESTINATIONIS SENTENTIAM TVLIT, VT IAM HÆC SENTENTIA NON QVORVMVIS OPINIO, SED FIDES ECCLESIÆ CATHOLICÆ DICI DEBEAT.

Nec supprimenda est S. Remigij Archiepisc. Lugdunensis totiusque eius Ecclesiæ, S. Augustini libris suffraganea authoritas de tenenda veritate Scripturæ, c. 9. De beati Augustini libris & scriptis, in quibus ex necessitate nouæ, id est Pelagianæ hæresis destruendæ, ET FIDEI CATHOLICÆ DEFENDENDÆ instantissima intentione, de natura & gratia, de gratia & libero arbitrio, de correptione & gratia, de prædestinatione Sanctorum & bono perseuerantiæ, ac baptismo paruulorum iuxta profunditatem scripturæ sanctæ, ET EVANGELICÆ ATQVE APOSTOLICÆ DOCTRINÆ REGVLAM MVLTIPLICITER DISPVTAVIT; adhuc ipso viuente, sicut Prosper & Hilarius ad eundem scribunt; & multo magis post obitum eius, propter obscuritatem rerum, (*nota non dicere scriptionis obscuritatem, sed rerum, siue argumentorum fidei obscuritatem, nam lucidissimè de obscuris tractat, nisi tarditas ingenij lectoris, aut odium & auersio contrariæ sententiæ præpediat,*) & tarditatem minus intelligentium, multiplex querela, maximè intra Gal-

lias exorta eft : fed continuò per diuinæ mifericordiæ prouidentiam, ET CONCILIIS AC STATVTIS BEATISSIMORVM PATRVM, ET DECRETIS ATQVE AVTHORITATE APOSTOLICÆ SEDIS PONTIFICVM SOLERTISSIME SEDATA ATQVE SANATA: ITAVT STVLTIS, ET INOISCIPLINATIS QVÆSTIONIBVS SILENTIVM IMPONERETVR, ET SANCTISSIMI AC SINCERISSIMI DOCTORIS AVTHORITAS IN OMNIBVS ECCLESIIS, ATQVE IN IPSA SEDE APOSTOLICA CONFIRMARETVR.

Nec immeritò quidem cæteris Patribus hæc Auguftini doctrina, ab Ecclefia Catholica præfertur, qui tefte fancto Ifidoro Hifpalenfi lib. 6. Etym. cap. 6. De noftris, inquit, apud Græcos Origenes, in Scripturarum labore, tam Græcos, quàm Latinos, operum fuorum numero fuperauit. Denique Hieronymus fex millia librorum eius, legiffe fatetur. Horum tamen omnium ftudia AVGVSTINVS INGENIO ET SCIENTIA SVA VICIT. *Alij per tranfennam, leniter & argumenta perftrinxerunt, hic ex profeffo tot annis, tanta cura & folertia difcuffit, & ad expreffiffima fcriptura, Euangelij, & Pauli quam maximè Doctoris gratia regulas adeo ftudiosè confcripfit, vt nulla aliorum iniuria cunctis fit meritus anteponi.*

Alterum peto à Tertulliano, in huius pofitionis meæ & vt verius dicam ipfius Ecclefiæ fententia confirmationis principium. Omne, inquit, genus ad originem fuam cenfeatur, neceffe eft. *Libro de præfcript. c. 20. Genus itaque doctrinæ de gratia, libero arbitrio, prædeftinatione Sanctorum, cæterifque connexis, ab origine fua neceffum eft recenferi, ab ætate nempe exorta hærefis Pelagianæ, quam vtique, ficut & alias omnes fecundum Apoftolum effe oportuit:* Ad hoc enim funt, vt fides habendo tentationem, haberet etiam probationem, *ait idem Tertullianus libr. de præfcr. c. 1. Et vt veritas oppugnata lucidior & fortior difcuffis erroris tenebris fuo de contrario emicaret. Auguftinum quamuis humillimum non fua tantum, fed vt verius dicam totius Ecclefiæ fententia teftimonium perhibentem accipite libro de prædeftinatione fanctorum cap. 14.*

Auguft. Certè, inquit, fi de diuinarum fcripturarum tractatoribus, QVI FVERVNT ANTE NOS proferrem defenfionem huius fententiæ, quam nunc SOLITO DILIGENTIVS ATQVE COPIOSIVS, contra nouum Pelagianorum defendere vrgemur errorem. Hoc eft gratiam Dei non fecundùm merita noftra dari, & gratis dari cui datur: quia neque volentis, neque currentis, fed miferentis eft Dei: iufto autem iudicio non dari cui non datur, quia nòn eft iniquitas apud Deum: fi huius ergo fententiæ defenfionem ex diuinorum eloquiorum nos præcedentibus Catholicis tractatoribus promerem, profectò hi fratres pro quibus nunc agimus, acquiefcerent: hoc enim fignificaftis litteris veftris. Quid igitur opus eft, vt eorum fcrutemur opufcula, qui priufquam ifta hærefis oriretur; non habuerunt neceffitatem in hac difficili ad foluendum quæftione verfari: quod proculdubio facerent, fi refpondere talibus cogerentur? Vnde factum eft, vt de gratia Dei quid fentirent, BREVITER QVIBVSDAM SCRIPTORVM SVORVM LOCIS, ET TRANSEVNTER ATTINGERENT: immorarentur verò in eis quæ aduerfus alios inimicos Ecclefiæ difputabant, & in exhortationibus ad quafcumque virtutes quibus Deo viuo & vero pro adipifcenda vita æterna & vera fœlicitate feruitur: frequentationibus autem orationum fimpliciter apparebat Dei gratia quid valeret: Non enim pofcerentur à Deo quæ præcepit fieri, nifi ab illo donar[et]ur, vt fierent. *Quod fæpius in ijfdem argumentis repetit. Fruftra enim peto à Deo gratiam efficacem fi tenetur ille mihi femper dare fufficientem quam folo libero meo arbitrio poffim reddere efficacem.*

Et eodem lib. cap. 3. errorem fuum iuftus vtique accufator fui fatetur, cum initia fidei fibi alias & liberi arbitrij fui viribus per ignorantiam tribuiffet: Non fic, inquit, pius atque humilis Doctor fapiebat, Aug.
Cyprianum beatiffimum loquor, qui dixit, in nullo gloriandum, quando noftrum nihil fit. Quod vt oftenderet adhibuit Apoftolum teftem dicentem. 1. Cor. 4. Quid autem habes quod non accepifti? & fi accepifti quid gloriaris quafi non acceperis? Quo præcipuè teftimonio etiam conuictus fum, cùm fimiliter ERRAREM, putans fidem qua in Deum credimus, non effe donum Dei, fed à nobis effe in nobis, & per illam nos impetrare dona Dei, quibus temperanter, & iuftè & piè viuamus in hoc fæculo. Neque enim fidem putabam Dei gratiâ præuenir[i], vt per illam nobis daretur quod pofceremus vtiliter, nifi quia c[re]dere non poffemus fi non præcederet præconium veritatis. Vt autem prædicato nobis Euangelio confentiremus, noftrum effe proprium, & nobis ex nobis effe arbitrabar. QVEM MEVM ERROREM nonnulla opufcula mea fatis indicant ante Epifcopatum meum fcripta, &c. Nondum diligentius quæfiueram nec adhuc inueneram qualis fit electio gratiæ, &c. Parum de ipfa vocatione differui, quæ fit fecundùm propofitum Dei: non enim omnium qui vocantur talis eft, fed tantum electorum.

Et cap. 4. fe Deo reuelante, poft laborem affiduum, & in Scripturis profectum ingenuè teftatur. Ecce, inquit, quare dixi fuperius, hoc Apoftolico præcipuè teftimonio etiam meipfum fuiffe conuictum, Aug.
cùm de hac re ALITER SAPIREM QVAM MIHI DEVS IN HAC QVÆSTIONE SOLVENDA, CVM AD EPISCOPVM SIMPLICIANVM SCRIBEREM REVELAVIT, &c. Sed ne hoc quidem poteft dici, quamuis non habeam perfectam fidem, habeo tamen eius initium, quò in Chriftum primitus credidi: quia & hic refpondetur, quid autem habes quod non accepifti? &c. *Et de omni cogitatione, volitione, confenfu, verbo, opere bono fimiliter omnino iuxta Apoftolum quærendum eft, & cum omni humilitate dicendum:* Quid habes quod non accepifti?

Cùm igitur, & omnes Patres Auguftini præceffores, Orthodoxæ eius doctrinæ confentiant, fufficientiffimè confitentes in orationis neceffitate nos affiduè in vincendis tentationibus, & bonis operibus exercendis perpetuo Dei præuenientis, cooperantis, fubfequentis egere auxilio, & coætanea Auguftino Concilia Mileuitana, & Carthaginenfia, & ei Pofthuma Araufícana, & Valentina, omnefque Pontifices, Patres, celeberrimofque Doctores, Profperum, Fulgentium, Primafium, Gregorium Magnum, Ifidorum Hifpalenfem, Venerabilem Bedam, Bernardum, Thomam, Hugonem Richardumque Victorinos, Ægidium Romanum, Gregorium Ariminenfem, Harech etiam noftros Doctores Parifienfes, aliofque innumeros maximi nominis Authores, à duodecim fæculis, S. Auguft. dogmatibus vnanimes fubfcripfiffe.

Quid quod & Molina q. 23. a. 4. & 5. difp. 1. membro vltimo fatetur ante ortum hærefis Pelagianæ Patres hanc caufam non plenè difcuffiffe. An, inquit, initium falutis adultorum, ad credendum, fperandum, pœnitendum, ac diligendum, vt ad falutem oportet, effet ab adultis ipfis per proprium arbitrium,

…rum, ita vt gratiam Dei preuenirent; an verò à Deo per gratiam preuenientem & excitantem, vt …veritas habet; antequam occasione heresis Pelagianę res esset dilig ntius discussa, non erat quicquam inter eos omnino certum & constitutum; qua de … usa mirandum non est, si Chrysostomus, aut alij ex ijs, qui ante illa tempora scripserunt, contrarium allęruerint, & de eadem re in initio Pelagianæ heresis, Galli aduersus Augustinum contenderint.

Ne ergo deinceps quasi priuata, sed communis Ecclesiæ, Pontificum Romanorum, Conciliorum, Patrum ac Doctorum Orthodoxa & Catholica doctrina habeatur, eique debitus honor, reuerentia, assensus ab omnibus vt par est tribuatur; & sancti Prosperi contra Collatorem sententia teneatur: Gratiam, inquit, Dei qua Christiani sumus, quidam dicere audent, à sanctæ memorię Augustino Episcopo, non rectè esse defensam. Viginti amplius annis contra inimicos gratiæ Dei Catholica acies huius viri ductu pugnat, & vincit.

Peccata præterita, oblita, nec in anima, nec in corpore esse peccatores, eorumque reatum esse seruatum in legibus æternis., quo sensu cum Tertulliano scripserit Augustinus.

TErtullianus vtrumque reatum, tam culpæ quàm pœnæ satis apertis verbis expressit libro de baptismo capite quarto. Quoniam, inquit, vice sordium delictis, inquinamur, aquis abluamur. Sed delicta sicut non in carne comparent, quia nemo super cutem portat maculam idololatrię, aut stupri, aut fraudis: ita eiusmodi in spiritu sordent, qui est author delicti. Spiritus enim dominatur, caro famulatur: tamen vtrumque inter se communicant reatum, spiritus ob imperium, caro ob ministerium. *Vbi per reatum tam culpam commissam animi voluntate, quàm externo corporis actu & opere, & obligationem vtriusque partis, animæ & carnis ad pœnam, legibus æternis secundùm mensuram delicti prætaxatam intelligit.*

Et libro de pœnitentia cap. 3. peccatum Dei offensam vocat, communemque animæ & carnis esse reatum affirmat: Caro, inquit, & spiritus, Dei res: alia manu eius expressa, alia adflatu eius consummata. Cùm ergo ex pari ad Dominum pertineant, quodcumque eorum deliquerit, ex pari Dominum offendit. An tu discernas actus carnis & spiritus? Quorum & in vita, & in morte, & in resurrectione tantum communionis atque consortij est, vt pariter tunc aut in vitam, aut in iudicium suscitentur: quia scilicet pariter aut deliquerint, aut innocenter egerint, &c. Communis reatus amborum est, communis & iudex, Deus scilicet: communis igitur & pœnitentiæ medela. Exinde spiritalia, & corporalia nominantur, quòd delictum omne aut agitur, aut cogitatur: vt corporale sit, quod in facto est. quia factum, vt corpus, & videri, & contingi habet: spiritale verò quod in animo est, quia spiritus neque videtur, neque tenetur. Per quod ostenditur, non facti solum, verum & voluntatis delicta vitanda, & pœnitentiâ purganda esse. Neque enim si mediocritas humana facti solùm indicat, quia voluntatis latebris par non est: idcircò crimina eius etiam sub Deo negligamus. Deus in omnia sufficit. Nihil à conspectu eius remotum, vnde omnino delinquitur. Quia non ignorat nec

A omittit, quò minus in iudicium decernat. Dissimulator & præuaricator suæ perspicaciæ non est, &c. Quaquà te constitueris, crimine astringeris, quia aut malum volueris, aut bonum non impleueris. *Et capite 4. de reatu ad pœnam ex iudicio Dei vel spontanea pœnitentia subeundam, sic exertè pancis:* Omnibus ergo delictis, seu carne, seu spiritu, seu facto, seu voluntate commissis, qui pœnam per iudicium destinauit, idem & veniam per pœnitentiam spopondit, dicens ad populum, Ezech. 18. 21. & 30. pœnitere, & saluum faciam te. *Sic paucis Afer absoluit vtrumque peccati reatum, & culpæ nigredinem, maculam, deformitatem, captiuitatemque describens, & reatum pœnæ à iusto Dei iudicio exigendæ expedijt, nisi pœnitentiâ contracta debita dissoluantur.*

B *Augustinus Tertulliano per omnia sanum aliquid sapienti conformis, licet & Orthodoxus, circa hoc argumentum pecca i reatus, quasi reus priuati dogmatis iniustè arguitur, vt textum eius plenum attente legenti constabit. Sic itaque libro 6. operis imperfecti cont. Iulianum capite 19. in magnis tomis, cap. autem 8 in paruis editionis Parisiensis Anni 1644. quibus frequentius vtor.* S. Aug. Dici sanè quomodo maneant peccata reatu, quæ præterierunt actu: sic è contrario fieri potest, vt concupiscentia maneat actu, & prætereat reatu. Quod error quidem tuus falsum esse dicit, sed verita verum esse conuincit. Nam tu id non valendo refellere, primò dialecticas tenebras imperitis conaris offundere; dicens te cogitare non posse, in qua dialexi inuenerim C contrariorum omnium reciprocationem. *(Ita prorsus agit cum Augustino hodiernus aduersarius minus eum intelligens quàm par esset, censoris ac iudicis personam assumendi.)* Quam sententiam tuam si exponere voluero, & ad eorum perducere intelligentiam, qui nunquam ista didicerunt, opus erit pleno fortasse volumine. Sed nunc satis est, quod ipse dixisti, in nulla dialexi posse inueniri contrariorum omnium reciprocationem. Hinc enim ostendisti aliquorum esse posse, non omnium. In his ergo aliquibus, & hoc reperi, &c. Sed vtrum in his etiam hoc sit quod à me positum est, restat ostendere. Id est vtrum sicut verum est, reatu manere D peccata, quæ præterierunt actu: ita sit verum, quod concupiscentia maneat actu, & prætereat reatu. Quod tu fieri non posse volens ostendere, hoc dixisti, quod ego non dixi. Ego enim de concupiscentia dixi, quæ est in membris repugnans legi mentis, quamuis reatus eius in omnium peccatorum remissione transierit: sicut è contrario, sacrificium Idolis factum, si deinceps non fiat, præterijt actu, sed manet reatu: *(hic non distinguit inter reatum culpæ & pœnæ, sed vtrumque supponit, nisi reatus culpæ per contritionem, & pœnæ per pœnitentiam & satisfactionem debitam absoluatur:)* nisi per indulgentiam remittatur. Quiddã enim tale est, sacrificare Idolis, vt opus ipsum cùm fit, prætereat, eodemq; præterito, reatus eius maneat veniâ E resoluendus. Tale est carnis concupiscentia, vt maneat in homine secum per continentiam confligente, quamuis eius reatu (*hic apertè peccatum originale, tam quoad culpæ, quàm quoad pœnæ reatum intelligit,*) qui fuerat generatione contractus, iam sit regeneratione transactus. Actu enim manet, non quidem abstrahendo & illiciendo mentem, (*scilicet vsque ad consensum, neque enim ignorabat illud Apostoli quod sæpius retexui alibi: vnusquisque tentatur à propria concupiscentia abstractus & illectus: nam subijcit iuxta eundem Apostolum;*) eiusque consensu, concipiendo & pariendo peccata, sed mala

qoibus mens resistat, desideria commouendo. Ipse quippe motus, actus est eius, quamuis mente non consentiente desit effectus. Inest enim hominis malum, & præter istum actum, id est præter hunc motum, vnde surgit hic motus, quem morum dicimus desiderium. Non enim semper est desiderium contra quod pugnemus; sed si tunc non est quando non occurrit quod concupiscatur siue animo cogitantis, siue sensibus corporis; fieri potest vt insit qualitas mala, sed nulla sit tentatione commota: (*sicut limus in fundo fontis, & sicut de puella mox suscitanda Christus dixit, non est mortua puella, sed dormit: sic concupiscentia donec excitetur obiecto, sopita videtur,*) sicut inest timiditas

S. August. homini timido, & quando non timet. Cùm verò occurrit quod concupiscatur, nec desideria mala, nobis etiam nolentibus, commouentur, sanitas plena est. Hoc ergo vitium non potest nisi reatu tenere hominem, (*reatum pœnæ intelligit, quo concupiscentia manens contra rationem insurgit quandiu viuimus, donec omnino in resurrectione tollatur, & caro plenè cum concupiscentijs suis sublatis, animæ imperio fuerit subiugata & summissa,*) quamuis eiusdem mali bono vsu, de castis coniugibus procreatum. Qui reatus (*iam transit ad reatum culpæ originalis, quo in baptismo sublato, manet tamen malum & reatus pœnalis concupiscentiæ*) quamuis eo manente malo, soluitur in remissione omnium

C peccatorum per Dei gratiam, (*quæ duplex est, & vita præsentis, in remissione peccati, & futura in abolitione infirmitatis pœnalis concupiscentiæ, de qua subijcit:*) qua liberamur (*pro liberabimur, præsens pro futuro sumens & vsurpans,*) ab omni malo; cùm Dominus non solùm propitius fit omnibus iniquitatibus nostris, verùm etiam sanat omnes languores nostros. *Dehinc probat istã perfectionẽ sanitatis consummatæ à languoribus omnibus concupiscentiæ, futuram in resurrectione, figuratã à Christo in suo corpore quod est Ecclesia, dum in proprio tertia die resurrexit.* Nam recole, inquit, quid responderit liberator

S. Aug. ipse atque Saluator his qui ei dixerant, vt exiret de Ierosolymis: Ecce, inquit, eijcio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consummor. Lege Euangelium, & vide post quantũ

D tempus passus fuerit, & resurrexerit. Ergo mentitus est? absit. Sed significauit aliquid quod ista inter nos quæstione versatur. Expulsio quippe est dæmonum, remissio peccatorum: perfectio sanitatum, quæ fit proficiendo post baptismum. Tertia consummatio est, quam suæ quoque carnis immortalitate monstrauit, incorruptibilium beatitudo gaudiorum. Et vtique expulsio dæmoniorum, est remissio peccatorum: tanquam resoluta causa, per quam hominis animam possidebat: perfectio sanitatum, dum de die in diem proficit Ecclesia, & corruptionis, cuius reatus ablatus est, passio quotidianâ renouatione minuitur: tertia

E consummatur, dum resurrectionem in seipso initiandam monstrauit Ecclesiæ, qua ad incorruptionis consummationem, summamque perueniat sanitatem. Se verò consummari dixit, & initium & finis ipse: ipse caput, & plenitudo corporis, in membris suis ipse perficitur. Tu autem in exemplum rei de qua loquebaris, sacrilegum sacrificiũ posuisti, atque dixisti; quicquid ad hoc genus pertinet, de isto vno posse monstrari: quoniam si semel aliquis Idolis sacrificauerit, potest donec consequatur veniam, premi iniquitate commissi, & manet reatus actione finita. Nullo autẽ pacto, inquis, fieri potest, vt maneat actio, & abscedat reatus, id est, vt dæmonibus iniquis sacrificare nõ desinat, & tamen liber à prophanitate videatur.

Hoc de sacrificio Idolis oblato verissimè d[illegible] ctus est enim qui opere ipso peragitur, & nõ [illegible] & si iterũ fit, alterum fit, (*saltem numero*) impietas verò ipsa qua hæc fiunt, tandiu manet donec idolis renuntietur, & credatur in Deum. Idolis itaq; sacrificatum, factum est transiens, non vitium manens. Impietas verò qua sacrificatum est, quia & illo peracto manet, videtur esse concupiscentiæ similis, qua commissum est adulterium. Sed errore sublato, quo illa impietas etiam pietas putabatur, nunquid Idolis aliquem sacrificare delectat, & in illo huiusmodi desiderium commouetur? Nullo modo igitur simile est, quod pro simili ponendum putasti. Nullo modo, inquam, simile est sacrificium transiens manenti cõcupiscentiæ, quę hominem iam non committentem quod solet ei consentiendo committere, iam plena fide & cognitione retinentem non esse talia facienda, stimulus tamen illicitorum desideriorũ quibus resistit castitas, inquietare non cessat: neq; scientia finitur vt non sit, sed continentiâ refrænatur, vt quo tendit, peruenire non possit. Quapropter sicut Idolis immolatio, quæ iam nec in actione est, quia præterijt, nec in voluntate, quia error quo fiebat absũptus est; manet tamen reatus eius (*culpæ præterita macula obligans ad pœnam*) donec in lauacro regenerationis, peccatorũ omnium remissione soluatur: sic è contrario, quãuis reatus (*culpæ originalis, & obligationis ad pœnam, vel etiam actualis in adulto infideli*) malæ concupiscentiæ eodem baptismate sit solutus; manet tamen ipsa, donec ab eo qui post eiecta dæmonia perficit sanitates, medicinâ perficiente sanetur.

Prosequitur vrgens Iulianum ex concesso reatu manente, facti transacti Idololatriæ: Sed quæso te, inquit, cùm & ipse concedas peccati facti atque transacti reatum manere, nisi sacro fonte diluatur; dic mihi reatus iste quis sit, & vbi maneat iam homine correcto, recteque viuente, non tamen peccatorum remissione liberato? Subiectum est reatus iste, id est substantia, sicut spiritus, sicut corpus? An in subiecto, sicut febris, aut vulnus in corpore? Siue auaritia, vel error in animo? in subiecto esse dicturus es. Neq; enim reatum affirmabis esse substantiam. In quo igitur tibi videtur esse subiecto? Cur quæram vt respondeas, & non potius verba tua ponam? Actu, inquis, prætereunte, manet eius reatus in illius conscientia qui reliquit, donec dimittatur. Ergo in subiecto est, hoc est, in animo eius qui deliquisse se meminit, & scrupulo angitur conscientiæ, donec fiat delicti remissione securus. Quòd si obliuiscatur se deliquisse, nec eius conscientia stimuletur, vbi reatus ille quem transeunte peccato manere concedis, donec remittatur? Non est certè in corpore, quia non est eorum accidentium quæ accidunt corpori. Non est in animo, quia eius memoriam deleuit obliuio: & tamen est. Vbi est igitur, cùm iam benè viuat homo, nihil tale committens? Nec dici possit, eorum peccatorum, eius reatum manere qui meminit, eius verò qui oblitus est non manere. Manet quippe omnino donec remittatur. Vbi ergo manet nisi in occultis legibus Dei, quæ conscriptæ sunt quodammodo in mentibus Angelorum, vt nulla sit iniquitas impunita, nisi quam sanguis mediatoris expiauerit, cuius signo crucis consecratur vnda baptismatis, vt ea diluatur reatus tanquam in chirographo scriptus in notitia spiritalium potestatum, per quas pœna exigitur peccatorum?

Huic chirographo nascuntur obnoxij, omnes in carne, de carne carnaliter nati eius ab hoc debito

sanguine liberādi, qui in carne quidem, & de carne, non tamen carnaliter, sed spiritaliter natus est. Natus est enim de Spiritu sancto, ex Virgine Maria. De spiritu scilicet sancto, ne esset in illo caro peccati: ex Virgine autem Maria, vt esset in illo similitudo carnis peccati. (*Dum similis cæteris ex Maria nupta, Ioseph filius putabatur, passibilis & mortalis, vt cæteri.*) Ideo illi chirographo non venit obnoxius, & ab illo soluit obnoxios. Neque enim nulla est iniquitas (*imò verò iura omnia peruertuntur; & rectus ordo subuertitur,*) cùm in vno homine, vel superiora inferioribus turpiter seruiunt, vel inferiora superioribus contumaciter reluctantur, etsi*m*si vincere non sinantur. Hanc iniquitatem si homo ab homine altero forinsecus auersante pateretur, quia in illo non esset, sine illo vtique puniretur. Quia vero in illo est, aut cum illo punietur, aut illo ab eius reatu liberato, sic in certamine aduersus spiritum perseuerat, vt hominem iam non reum, ad nulla post mortem tormenta transmittat, non alienet à regno Dei, nulla damnatione faciat detineri: Neque vt ea penitus careamus, velut aliena natura seiungatur à nobis, sed quia nostræ naturæ languor est, sanetur in nobis.

Quid hic non sanum, non sapidum, non sublime, non cœleste? Et tamen quasi ad ridiculam, infantinam, explosibilem ratiocinationem, toto cachinno debacchatur aduersarius, qui certè si locum intelligeret plus admirationis quàm irrisionis, & sumeret sibi & suo lectori tribueret. Cùm enim truncatum locum Augustini posuisset: Ergo, inquit, secundùm Augustinum, reatus peccati commissi & præteriti, donec remittatur, non manet, neque in corpore, neque in anima eius qui eo pollutus est, sed in Angelorum, ad punitionem peccatorum deputatorum, notitia & intellectu. Et hic est eius particularis & priuatus sensus, quantum ad hoc argumentum. *Ex industria, quod præcipuum est, in sua conclusione præteriit, nempe quod absolutè, & principaliter dixit Augustinus, & id quod tantùm* quodammodo *scripsit, principale fecit, vt mala fides eius eluceat. Ita enim Augustinus:* Vbi ergo manet, nisi in occultis legibus Dei, quæ conscriptæ sunt quodammodo in mentibus Angelorum. *Pergit aduersarius:* quòd si petamus quid circa hanc causam in Ecclesia credere debeamus, nos mittet aliquis ad præscriptum textum huius sancti Patris, nullamque aliam proferet asserti sui rationem, præter istam. Sanctus Augustinus dixit; ergo id credendum est. Atqui hæc Augustini propositio quam nunc examinauimus, gratiam Iesu Christi respicit. *Quod examen, rogo, quæ discussio in his adhibita, ne verbo quidem examen attigit, & solidissimam, quam non capit, Eminentissimi omnium Doctoris sententiam carpit, & à doctissimis quibusque receptam explodit, & quasi particularem excludit, & vt plebiculæ ignorantis oculis illudat, ad causam gratiæ detorquet hunc locum, & sensu priuato locutum Augustinum fingit, vt à fide doctoris gratiæ incautos lectores abducat.*

Sed donec rem accuratius expendam, alium August. locum quem non legit aduersarius, similem profero. Libro primo de nuptijs & concupiscentia capite 26. In eis, inquit, qui regenerantur in Christo, cùm remissionem accipiunt prorsus omnium peccatorum, vtique necesse est, vt reatus etiam huius licet adhuc manentis concupiscentiæ remittatur, vt in peccatum sicut dixi, non imputetur. Nam sicut eorum peccatorum quæ manere non possunt, quoniam cùm fiunt, prætereunt; reatus tamen manet, & nisi remittatur, in æternum manebit: sic illius concupiscentiæ quando remittitur, (*peccatum originale intelligit, quod concupiscentia carnali contrahitur, quod baptismo prorsus remittitur quantum ad vtrumque reatum, licet maneat fomes & concupiscentia illiciens ad actualia peccata,*) reatus aufertur. Hoc est enim non habere peccatum, reum non esse peccati.

Tum subijcit exemplum peccati actualis. Nam si quisquam, verbi gratia, fecerit adulterium, etiam si numquam deinceps faciat, reus est adulterij, donec reatus ipsius indulgentiâ remittatur. Habet ergo peccatum, quamuis illud quod admisit iam non sit, quia cum tempore quo factum est præterijt. Nam si à peccando desistere, hoc esset non habere peccatum, sufficeret vt hoc nos moneret scriptura Eccl. 21. Fili, peccasti, non adijcias iterum: Non autem sufficit, sed addidit; & de pristinis deprecare vt tibi remittantur. Manent ergo, nisi remittantur. Sed quomodo manent, si præterita sunt, nisi quia præterierunt actu, manent reatu: (*Quid clarius? Quid absolutius ad vinciendum, conuincendum, vincendumque aduersarium?*) Sic itaque fieri è contrario potest, vt etiam illud maneat actu, (*peccatum enim ab Apostolo ipsa concupiscentia dicitur, vbi de eius motibus dicit, non ego operor illud, sed quod manet in me peccatum:*) prætereat reatu. Agit enim aliquid concupiscentia carnis, & quando non exhibetur ei, vel cordis assensus vbi regnet, vel membra, vel arma quibus impleatur; agit autem quid, nisi ipsa desideria mala & turpia?

Satis superque suam mentem Augustinus aperuit; sed ne quid superfit dubij, rem totam planius & plenius propter tardiores exponam. Certè manere non possunt actus quibus peccata committuntur, quia actus ipsi prætereunt. Atq; vt ordine procedam: videamus quomodo Augustinus peccatum definit, libro 22. contra Faustum capite 27. Peccatum est, factum, vel dictum, vel concupitum aliquid contra æternam legem. Lex verò æterna, est ratio diuina, vel voluntas Dei, ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans. Quisnam igitur sit in homine naturalis ordo, quærendum est: constat enim homo ex anima & corpore. Sed hoc & pecus. Nulli autem dubium est animam corpori naturali ordine præponendam. Verùm animæ hominis inest ratio quæ pecori non inest. Proinde sicut anima corpori, ita ipsius animæ ratio, cæteris eius partibus quas habent & bestiæ, naturæ lege præponitur. In qua ista ratione, quæ partim contemplatiua est, partim actiua, proculdubiò contemplatio præcellit. In hac enim & imago Dei est, qua per fidem, ad speciem reformamur. Actio itaque rationalis contemplationi rationali debet obedire; siue per fidem imperanti, sicut est quandiu peregrinamur à Domino: siue per speciem, quod erit quando similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est; effecti etiam in spiritali corpore, ex gratia eius, æquales Angelis eius, receptâ stolâ primâ immortalitatis & incorruptionis, qua induetur hoc mortale & corruptibile nostrum, vt absorbeatur mors in victoriam, (*ipsa concupiscentia sublata quæ nunc illicit ad peccandum*) iustitiâ perfectâ per gratiam. Quia & sancti ac sublimes Angeli habent contemplationem, & actionem suam: id enim sibi agendum imperant, quod ille quem contemplantur iubet, cuius æterno imperio liberaliter, quia suauiter, seruiunt. Nos verò, quorum corpus mortuum est propter peccatum, (*& continuò exhalat fatæ*

rem concupiscentia) antequam viuificet Deus mortalia corpora nostra per inhabitantem spiritum eius in nobis; pro modulo infirmitatis nostræ secundùm æternam legem, qua naturalis ordo seruatur, iustè viuimus, si viuamus ex fide non ficta quæ per dilectionem operatur, habentes in conscientia bona spem repositam in cœlis immortalitatis & incorruptionis, & ipsius perficiendæ iustitiæ vsque ad quandam ineffabiliter suauissimam saturitatem, quam in ista peregrinatione oportet esuriri & sitiri, quandiu per fidem ambulamus, non per speciem.

Tum verò capite 28. declarat eximiè quomodo homo recedens ab æterna lege & recto ordine, & ipso lumine rationis & fide peccet. Quapropter, inquit, S. August. hominis actio seruiens fidei seruienti Deo, refrenat omnes mortales delectationes & eas coërcet ad naturalem modum, meliora inferioribus, ordinata dilectione præponens. Si enim nihil delectaret illicitum, nemo peccaret. Peccat ergo, quia delectationem illiciti relaxat potius quàm refrenat. Est autem illicitum, quod lex illa prohibet, qua naturalis ordo seruatur. Vtrum autem sit aliqua rationalis creatura, quam nihil possit illicitum delectare, magna quæstio est. Quod si est, non in eo genere factus est homo, nec illa natura Angelica quæ in veritate non stetit; sed in eo genere ista rationalia facta sunt, vt inesset eis possibilitas frenandi ab illicito, quam non frenando peccauerunt. Magna est itaque & humana creatura, quandoquidem per eam possibilitatem instauratur, (*libertatem scilicet adiutam gratia efficaci,*) per quam si voluisset, nec cecidisset. Magnus ergo Dominus & laudabilis valde, qui condidit eam. Condidit enim & inferiores, quæ peccare non possunt, condidit & meliores, (*sanctos Angelos*) quæ nolunt peccare. Bestialis enim natura non peccat, quia nihil facit contra æternam legem, cui sic subdita est, vt eius particeps esse non possit. Rursus Angelica sublimis natura non peccat, quia ita particeps est legis æternæ, vt solus eam delectet Deus, cuius voluntati sine vllo experimento tentationis obtemperat. Homo autem cuius propter peccatum tentatio est vita super terram, subdat sibi quod habet commune cum bestijs; subdat Deo quod habet commune cum Angelis; donec iustitiâ & immortalitate perfectâ atque perceptâ, ab istis exaltetur, illis æquetur.

Pergit capite 29. ostendere quomodo licitæ vel illicitæ sint huius vitæ mortalis delectationes, siue ad conseruationem speciei, siue ad singulorum hominum salutem temporalem, in rerum omnium vsu. S. Aug. Mortales autem delectationes vsque ad reparandam, seu custodiendam istam mortalem salutem, siue vniuscuiusque hominis, siue ipsius humani generis, vel excitandæ, vel relaxandæ sunt: vltra si prolapsæ fuerint, & contra temperantiæ rationem, hominem non se regentem abripuerint, libidines erunt profectò illicitæ ac turpes, & dignæ doloribus emendari. Quòd si etiam perturbatum rectorem, (*animam rationalem,*) in tantam voraginem perditæ consuetudinis mergant, vt vel inultas fore credens, confessionis, & pœnitentiæ negligat medicinam, qua correctus emergat; vel peiore morte cordis, contra illam æternam prouidentiæ legem, blasphemum eis patrocinium defensionis adhibeat, *vel à natura mali permixta secundùm Faustum, contra quem agebat, vel ex stellarum fato vt volebant Priscillianistæ & Mathematici, vel ex necessitate prædestinationis ad malum, vt hæretici & libertini*) atque ita diem fungatur extremum; non iam emendatione, sed damnatione dignum, lex illa irreprehensibilis censet.

His positis vt necessarijs fundamentis, cum eodem Augustino ibidem capite 30. de Adamo quæro, quod ipse de Abrahamo quærebat, de quo cum Fausto, vt supra vidimus de actu coniugij loquentes, erat quæstio. S. Aug. Æternâ ergo lege consultâ, quæ ordinem naturalem conseruari iubet, perturbari vetat: videamus quid peccauerit, id est quid contra legem istam fecerit Pater *Adam. Et quid eius posteri agant, cùm peccant. Et vbi tandem maneat peccatum, vt ordine singula discutiamus, & quam iniustè ab aduersarijs suggilletur Augustinus, pacificè communicamus. Adam certè & Eua contra æternam legem Dei, contra voluntatem Dei, contra rationem diuinam, ordinem naturalem conseruari iubentem, perturbari vetantem, egerunt. Ratio & æquitas naturalis exigebat, vt Deo potius veraci, quàm diabolo mendaci crederetur. Lex æterna poscebat, vt Deo potius præcipienti, quàm eius aduersario suadenti pareretur. Mandabat ratio, vt temporalia æternis, vita morti, salus parentum & posterorum omnium, damnationi omnium præferretur: vt Adam Deo potius quàm vxori complaceret. Quid factum? Vidit mulier lignum, audijt suggerentem diabolum, concupijt illicitum, edit vetitum, & seducta à serpente induxit virum vt comederet prohibitum sibi suisque mortiferum. Vides factum, dictum, concupitum contra æternam legem, agnoscis ordinem naturalem perturbatum ac violatum: Actus istos omnes, voluntatis in concupiscendo, linguæ in suadendo, & gustando, manuum in carpendo, sic præteritos & transactos, vt nil omnino actus illius, siue animæ, siue corporis iam præteriti, remaneat. Actus quibus peccatum commissum est omnino non sunt; ipsum peccatum quid est? Et vbi est? Substantiam Augustinus esse meritò negauit, qui & in Psalmum 68. 3.* Infixus sum in limo profundi, & non est substantia: Aug. Deus, inquit, hominem substantiam fecit, atque vtinam maneret in eo quod fecit; si maneret homo in eo quod fecit Deus, non illo infixus esset quem genuit Deus. Porro autem quia per iniquitatem lapsus est homo à substantia in qua factus est; iniquitas quippe ipsa non est substantia, non enim iniquitas est natura quam formauit Deus, sed iniquitas est peruersitas quam fecit homo: Venit Filius Dei ad limum profundi & infixus est, & non erat substantia in qua infixus est, quia in iniquitate illorum infixus est. *Alibi dixit:* Peccatum, non est substantia vel natura, sed mala valetudo.

Comparat item cum illo homine ab Ierico in Ierusalem descendente, spoliato, vulnerato. Et ex eodem cùm malum dicatur, quia bono priuat, *pessimum omnium malum peccatum est, quia bonis omnibus priuat, & substantia maximè, diuitijsque gratiæ & gloriæ, confert peccatum cum tenebris, cæcitate, deformitate, cicatricibus, fœtore, & cæteris quæ cùm sint priuationes formarum supernaturalium, mala quidem sunt, & tanto grauiores sunt, quò melioribus bonis priuant: sed tamen rectè dixit, actu peccati transeunte, nihil remanere in peccante, nihil scilicet boni, nihil mali positiui. Manet quidem macula, deformitas, inordinatio. & vt ait,* Ierem. 17. 1. Peccatum Iuda scriptum est stilo ferreo in vngue adamantino exaratum super latitudinem cordis eorum, & in cornibus ararum eorum.

In Adamo porrò actibus omnibus internis & externis transeuntibus, nullo eorum remanente, mansit, vt doctè dixit Augustinus, quantum ad reatum tam culpæ, quàm pœnæ. Et etiam reatu culpæ per pœniten-

tiam & Dei gratiam ablato, mansit reatus multiplicis A *pœnæ & miseriæ, & mortis, & pœnalis vsque ad mortem concupiscentiæ. In qua concupiscentia filios generans, totam posteritatem originali peccato, & concupiscentia infecit: quo peccato, ex concupiscentia deriuato, licet ea quoad actum in generatione transeunte, & reatu culpæ, & pœna æterna per lauacrum regenerationis ablato, manet in omnibus Adæ filijs ex lege communis reatus concupiscentiæ, abstrahens & illiciens ad peccatum actuale vsque ad mortem. Quod quidem sic in Adæ filijs, sicut in primis parentibus, contra legem æternam committitur, vt habet Augustinus libro primo de ser. Dom. in monte cap. 23.* Sanè, inquit, considerandum est, quod non dixit omnis qui concupierit mulierem, sed qui viderit mulierem ad B concupiscendam eam, id est hoc fine, & hoc animo attenderit, vt eam concupiscat: quod iam non est titillari delectatione carnis, sed plenè consentire libidini, ita ut non refrenetur illicitus appetitus, sed si facultas data fuerit, satietur. Nam tria sunt quibus impletur peccatum, suggestione, delectatione, & consensione. Suggestio siue per memoriam fit, siue per corporis sensus, cùm aliquid videmus, aut audimus, vel olfacimus, vel gustamus, vel tangimus. Quo si frui delectauerit, delectatio illicita refrenanda est. Velut cùm ieiunamus, & visis cibis palati appetitus assurgit, non fit nisi delectatione, sed huic tamen non consentimus, si eam dominantis rationis iure cohibemus: si autem consensio facta fuerit, plenum pec- C catum erit: notum autem Deo in corde nostro, *(in legibus æternis vt infra dicemus,)* etiamsi facto non innotescat hominibus. Ita ergo sunt isti gradus, quasi à serpente suggestio fiat, id est lubrico, & volubili, hoc est temporali corporum motu: quia & si qua talia phantasmata intus versantur in anima, de corpore forinsecus tracta sunt: & si quis occultus præter istos quinque sensus motusque corporis animum tangit, est etiam ipse temporalis & lubricus: Et ideo quanto illabitur occultius vt cogitationem contingat, tanto conuenientius serpenti comparatur. Tria ergo hæc, vt dicere cœperam, similia sunt illi gestæ rei quæ in Genesi scripta est, vt quasi à serpente fiat suggestio, & quædam suasio, in appetitu autem car- D nali, tanquam in Eua delectatio: in ratione verò tanquam in viro consensio: quibus peractis, tanquam de Paradiso, hoc est de beatissima luce iustitiæ, *(& tranquillitate & pace animæ; vnde & ex Paulo tribulatio & angustia in animam operantis malum)* in mortem homo expellitur, iustissimè omnino. Non enim cogit, qui suadet. Et omnes naturæ in ordine suo, gradibus suis pulchræ sunt, sed de superioribus in quibus rationalis animus ordinatus est, ad inferiora non est declinandum. *(Quod fit peccando contra legem æternam.)* Nec quisquam hoc facere cogitur; & ideo si fecerit, sine iusta defensione punitur. Verumtamen de- E lectatio ante consensionem, vel nulla est, *(scilicet culpa,)* vel tam tenuis vt prope nulla sit: *(vt ex D. Thoma motus iræ, inuidiæ, &c. Etiam in Iustis peccata venialia sunt)* cui consentire magnum peccatum est, cùm illicita est. Cùm autem quisque consenserit, committit peccatum in corde suo. Si autem etiam in factum processerit, videtur satiari, & extingui cupiditas. Sed postea cùm suggestio repetitur, maior accenditur delectatio: quæ tamen adhuc multo minor est quàm illa quæ assiduis factis in consuetudinem vertitur. Hanc enim vincere difficillimum est: & tamen etiam ipsam con-

Aug.

suetudinem, si se quisque non deserat, & Christianam militiam non reformidet, illo duce atque adiutore superabit: ac si pristinam potestatem atque ordinem; & vir Christo, & mulier viro subijcitur. *Id est animus legi Dei, & caro legi mentis: vt per hoc relicto peccato virtus ametur, & secundùm legem æternam* abnegata impietate, & sæcularibus desiderijs, sobriè quoad seipsum, iustè quoad proximum, pieque viuatur quoad Deum.

Cæterùm cum suggestionis, delectationis, consensus, & ipsius per corpus actus peccati transierit, & ita præterierit, vt nihil eius supersit, nihilque præterea reale peccati maneat in animo peccatoris, cùm vt diximus sit pura priuatio, manet tamen animus ipse auersus à Deo, mente cæcus, voluntate corruptus, ipso peccati pondere cum psalte curuatus in terrena, & ad alia peccata pronus, & ad relapsum experta delectatione procliuis. Hæc omnia varijs in locis testatur Augustinus. Sed quando nihil aliud quàm quod præfato in Iulianum loco ab aduersario insultanter obiecto scripsisset, sufficienter in verbo reatus quicquid dicendum fuit expressit. Siue enim de peccato originali sit sermo, de quo cum Pelagianis agebatur, certum est primum parentem eius authorem, peccato suo actuali reatum contraxisse, tam culpæ quàm pœnæ. Certum est rursum iuxta Augustinum, reatu culpæ per pœnitentiam & Dei gratiam ablato, mansisse in eo reatum pœnæ, & pœnalis concupiscentiæ. Certum est tertiò omnes Adæ posteros ex concupiscentia genitos, reatum & culpæ & pœnæ æternæ contrahere. Certum est quartò vtrumque reatum in infantibus baptizatis, ante vsum rationis decedentibus penitus aboleri. Certum est quintò in adultis baptizatis reatu culpæ soluto, reatum pœnæ concupiscentiæ vsque ad mortem manere. Certum est sextò quemcumque adultum peccantem mortaliter, amissa iustificationis gratia, dictum vtrumque reatum incurrere, culpæ & pœnæ æternæ, & præter hæc ignem fomitis & concupiscentiæ feruorem adaugere. Qui si excitante gratia efficaci conuertatur, habituali gratia iustificatur, & reatu culpæ absoluitur, & pro modo contritionis, & satisfactionis, maximè in Sacramento pœnitentiæ, vel ex parte, vel ex toto etiam à reatu pœnæ fit liber: obstrictus tamen vsque ad mortem pœnali reatu concupiscentiæ.

Iam verò si quæritur de eo qui vel prorsus oblitus est peccati, vel de eo nullam contritionem pœnitentiamque concepit, præclarè de eo scripsit Augustinus. Non est certè in corpore, quia non est eorum accidentium, quæ accidunt corpori, non est in animo, quia eius memoriam deleuit obliuio, &c. Vbi ergo manet, nisi in occultis legibus Dei, quæ conscriptæ sunt quodammodo in mentibus Angelorum, vt nulla sit iniquitas impunita, nisi quam sanguis mediatoris expiauerit. *Cùm ergo, inquit, nec in corpore sit, nec in animo oblito, nec in conscientia impœnitente, videtur August. reatum culpæ in tali peccatore non agnoscere. Imo verò agnoscit. sed Iulianum vt liquet ex proprijs eius verbis exagitat, quem vult conuincere, & cogere confiteri peccatum originale quod negabat, eiusque relictum in baptizatis reatum concupiscentiæ: sicut & in adultero vel idololatra cessante actu adulterij, vel idololatriæ, fatebatur reatum manere, donec dilueretur sacro baptismate. Et expressè supra lib. 1. de nuptijs & concupiscentia c. 26.* Hoc est non habere peccatum, reum non esse peccati. Nam si quisquam verbi gratia fecerit adulterium, etiamsi nunquam deinceps faciat, reus est adulterij, donec reatus ipsius indulgentia remittatur. Habet ergo peccatum, quamuis illud quod admisit, iam non sit, quia cum tempore quo fa-

S. Aug.

ctum est, præterijt. *Quid vltra negotium sit Augustino, tam clarè dicenti illum habere peccatum, illum esse reum, illum contraxisse reatum, hoc est maculam culpæ donec abluatur, & debitum pœnæ donec pœnitentiâ peccatoris, & Dei indulgentiâ dimittatur. Tertium addam expressissimum Augustini locum, quo reatum culpæ siue maculam ex actu præterito concupiscentiæ relictam, in anima concepti infantis docuit* S. August. *libro primo de peccatorum merit. cap. 24.* Si, inquit, à salute ac vita æterna hominem nisi peccata non separant, per hæc Sacramenta non nisi peccati reatus in paruulis soluitur, de quo reatu scriptum est, neminem esse mundum, nec si vnius diei fuerit vita eius.

Vbi quæro quid immunditia illa significet, nisi maculam, quam infans contrahit ex primo parente per concupiscentiam carnalem conceptus. De qua rursum macula originali, omnium actualium per concupiscentiam relictam, reatumque pœnalem etiam in baptizatis repugnantem legi mentis, cum adoleuerint, seminarium & fomitem, ibidem Augustinus subijcit: S. Aug. Vnde & illud est in Psalmis: Ego enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis mater mea me in vtero aluit. Aut enim ex persona generali ipsius hominis dicitur, aut si propriè de se Dauid hoc dicit, non vtique de fornicatione, sed de legitimo connubio natus fuit. *Proinde non ad parentum propriorum, propriorumque peccatum respicit, sed ad originale, omnium actualium originem, quod ex Adamo, per concupiscentiam carnalem conceptus in vtero fuit. Tandem vt supra diximus, peccati originalis maculam & reatum in fine eiusdem capitis, alterius priuationis specie, tenebrarum scil. expressit ex loco Ioannis 12.* S. August. Ego, inquit, lux in sæculum veni vt omnis qui crediderit in me, non maneat in tenebris. Hoc dicto, quid ostendit, nisi in tenebris esse omnem qui non credit in eum, & credendo efficere ne maneat in tenebris? Has tenebras, quid nisi peccata intelligimus? *Sicut enim tenebræ sunt priuatio lucis, vt nox diei, sic peccatum originale est priuatio lucis originalis iustitiæ, fidei & gratiæ in anima infantis. Vnde & tract. 44. in Io. 9.* Genus, inquit, genus humanum est ille cæcus: hæc enim cæcitas contigit in primo homine per peccatum, de quo omnes originem duximus, non solum mortis, sed etiam iniquitatis. Si enim cæcitas est infidelitas, & illuminatio fides, quem fidelem quando venit, Christus inuenit? *Hinc & supra l. 1. de pecc. mer.* S. Aug. Sed quodlibet, inquit, aliud intelligantur hæ tenebræ, profectò qui non credit in Christum, manebit in eis, & vtique pœnales sunt, non quasi nocturnæ ad quietem animantium necessariæ. Proinde paruuli, si per Sacramentum quod ad hoc diuinitus institutum est, in credentium numerum non transeant, profectò in his tenebris remanebunt.

Et hic confirmat pœnas sensus in tenebris pœnalibus, quas cum igne paruulos pati superius fusissimè probauimus. Sed quid voluit Augustinus dicens oblita peccata, vel pœnitentiâ non deleta, manere in legibus æternis, paucis exponam, & duobus modis intelligi dicam. Primò quidem cùm lex sit iusta & recta regula agendorum, & lex æterna sit ratio & voluntas diuina, naturalem ordinem seruari iubens & perturbari vetans, videt Deus in iustitia sua, sanctitate sua, sapientia sua, & recto ordine rerum omnium, quasi in opposito & contrario, inordinationem, peruersitatem, iniustitiam, insipientiam peccatoris. Pulchrè Augustinus in Psal. 34. Concione secunda. Quæ ignorabam interrogabant me. Quod, inquit, alienum est ab

A opere, alienum est à conscientia; quod alienum est à conscientia, alienum videtur à scientia. Ita dicitur Deus nescire, quomodò ars non nouit vitia, & tamen per artem cognita dijudicantur, &c. Numquid non nouerat, quos damnabat? Aut potest iustè damnari nisi qui malus cognoscitur? Et tamen bonus cognitor non est mentitus dicendo, non noui vos; non coaptamini corpori meo, non hæretis regulis meis, vitijs hæsistis, ego autem ars ipsa sum quæ non habet vitium, & in qua quisque non discit, nisi non facere vitium.

Christus itaque petra est in qua serpens vestigium non reliquit, sicut nec in sanctissima sua matre. Peccatum B *autem originale & actuale viæ sunt colubri, quas videt Deus vt maculas in anima peccatoris, vt obiectum odij sui. Videt in legibus æternis prohibentibus, vnde in Christo filio innocente cui Augustinus supra.* Aug. Domine quid ignorabas? Quid tu potuisti interrogari quod nesciebas? Respondit, iniquitates ignorabam, de iniquitatibus interrogabar, &c. Peccatum ignorabat, non quasi non iudicando, sed non committendo. *Adhac, quantumcumque peccati actus, & ex eo sumpta delectatio prætereat, & à memoria, vel conscientia peccatoris impœnitentis præterfluat; manet nihilominus anima peccatrix & rea, & vtique tam culpæ quàm pœnæ reatui obnoxia, & offensi Dei oculis irati; & legibus eius æternis opposita. Præterijt certè actus peccati, sed manet violatum* C *licet à peccatore inuiolabile mandatum offensi iudicis Dei, qui* præceptum posuit, & non præteribit.

Audi quid comminatur iratus peccatori. Existimasti, inique, quòd ero tibi similis? Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Intelligite hæc qui obliuiscimini Deum, nequando rapiat, & non sit qui eripiat. *Vt ergo concludam & absoluam paucis, rectissimè dixit Augustinus, in animo peccatoris obliti, nec pœnitentis, peccati præteriti reatum manere donec remittatur, lauacro scil. baptismi, vel pœnitentia ex magna Dei misericordia. Rectissimè dixit nihil, actu præterito, reale scil. & positiuum manere in anima peccatoris, neque in anima, neque in corpore, manere tamen in legibus & rationibus æternis: tum quod Deus per suam perfectionem & sanctitatem, semper seipsum intuens videt attributa sua contraria deformitati peccati, sicut regula rectissima semper arguens* D *distortas lineas, & suæ rectitudini repugnantes. Tum quod in eisdem rectis regulis & legibus æternis, decreto iustitiæ diuinæ, seruat debitam & prætaxatam ab æterno singulis peccatoribus pœnam, quorum reatus tam quoad maculam, quàm ad pœnæ obligationem, manet in anima peccatoris. In quo manet ordo & relatio rationis ad dictam pœnam, cui est merito à Deo deputatus. Nec priuata est hæc Augustini sententia, nec erronea, sed vera. Videndus Medina in primam 2. q. 86. a. 2. ad primum. Scotus in 4. dist. 14. q. 5. Gabriel in 4. dist. 14. q. 1. docet, quod homo post actum transactum denominatur peccator ab ordinatione diuina, qua ad pœnam propter peccatum, debitam ordinatur ad pœnam. Ex quo infert peccatum dici deleri,* E *ex eo quod qui prius erat ordinatus ad pœnam, postmodum ordinatur ad vitam. Vnde & dicit maculam offensam, & reatum idem esse. Almaynus, Holcot & quidam alij iuxta Medinam supra, scribunt hominem appellari peccatorem ab actu peccati præterito, propter quem manet obligatus ad pœnam. Notandum tamen est iuxta Gamachium eadem q. 86. in D. Tho. c. 2. num. 3. in fine, Pium V. & Greg. 13. damnasse assertionem. 53. Michaëlis Bay quæ sic habebat:* Tran-

A seunte actione peccati, nihil manere præter reatum & obligationem ad pœnam, & in Sacramentis baptismi & pœnitentiæ remoueri tantùm hunc reatum.

Sed longè est ab ista sententia mens Augustini, vtrumque reatum & culpæ & pœnæ agnoscens; præter quem in Sacramentis remotum, (in quo maximè damnatus est Baius) gratiam, fidem, iustitiam, sanctitatem, & cætera dona supernaturalia iustificatis realiter infundi vbique constanter asserit. Claudamus hoc argumentum eiusdem Sanctissimi Doctoris eximio loco, quo sic inducit Dauid peccatorem orantem in Psal. 50. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & B omnes iniquitates meas dele. (*Sed tu lector aduerte maculam in anima quam deleri poscit,*) Auerte, inquit, faciem tuam, non à me, sed à peccatis meis. Alibi quippe orans dicit; ne auertas faciem tuam à me. Qui non vult a se auerti faciem Dei, vult auerti faciem Dei à peccatis suis. Peccatum enim vnde se Deus non auertit, aduertit. Si aduertit, animaduertit. Auerte faciem tuam à peccatis meis, &c. Satagit de illo grandi peccato, (*adulterij & homicidij*) plus præsumpsit, omnes deleri vult, deleri omnes iniquitates suas. Præsumit de medici manu, de magna illa misericordia quam in principio Psalmi inuocauit: Omnes iniquitates meas dele. Auertit faciem suam Deus, & sic delet: aduertendo scribit. Audisti auertendo delentem, audi aduertendo quid facientem. C Psalmo 33. Vultus autem Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. (*Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur: recedentes à te in terra scribentur: ait idem psaltes.*) Hic autem quid rogat? Auerte faciem tuam à peccatis meis. Benè rogat. Ipse enim non auertit faciem à peccatis suis, dicens: Quoniam peccatum meum ego cognosco. Meritò rogas, & benè rogas, vt Deus auertat faciem à peccato tuo, si tu inde non auertis faciem. Si verò tu peccatum tuum in dorso ponis, Deus ibi faciem ponit; tu peccatum tuum ante faciem tuam conuerte, si vis vt inde Deus faciem suam auertat. *Maculam tuam, deformitatem agnosce, erubesce, confitere, poenitere, & Deus ignoscet. Paulò supra præmiseras:* D Non Domine, non erit impunitum peccatum meum. Noui iustitiam eius, cuius quæro misericordiam; non impunitum erit, sed ideo nolo vt tu me punias, quia ego peccatum meum punio: ideo peto vt ignoscas, quia ego agnosco, & delictum meum coram me est semper. *Video maculam, eius imploro deletionem & ablutionem.*

Superest vt vno verbo expediam quod de Angelis dixit Augustinus: Vbi ergo manet nisi in occultis legibus Dei, quæ conscriptæ sunt quodammodo in mentibus Angelorum, &c. In notitia spiritalium potestatum, per quas pœna exigitur peccatorum? *Quo loco nil omnino ambiguum video. Quid enim clarius & euidentius dicere potuit? Supposito quod peccator præteriti delicti immemor & prorsus oblitus, nec facti poenitens esse possit cuius omnino non recordatur, nullo conscientia verme mordente, vel* E *benè iam viuente homine, & à præteritis quidem cessante peccatis, sed eorum pœnitentiam non agente: cum eorum reatus maneat donec remittantur:* Vbi manent nisi in occultis legibus Dei, (*modis quos supra diximus,*) conscriptis quodammodo in mentibus Angelorum? *Siue quod etiam occulta cordium, Deo reuelante cognoscant: siue, quod sua iustitia ministris, & sententiæ diuinæ executoribus notum faciat, & grauitatem culpæ delinquentium,* & pro mensura delicti plagarum modum: *siue iuxta psaltem, quod & frequentius est: fiant* immissiones per Angelos malos: *Vt & Paulus incestum Corinthium* Tradidit Satanæ in interitum carnis: *Siue nonnunquam prout iudici placuerit etiam per bonos & beatos id ministerium exerceat Angelos; sicut, referente ipso Hieronymo, coram tremendo eius tribunali seuerissimis ipsum corripuere flagellis, quod ciceronianus esset, & huius oratoris potius, quàm Scripturæ sacræ lector assiduus. Ita & 2. Machabæorum cap. 3. 25. Heliodorus expilator ærarij templi ab Angelis magnis est affectus plagis.*

Apparuit quidam equus terribilem habens sessorem optimis operimentis adornatus: isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit, qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea. Alij etiam apparuerunt duo iuuenes virtute decori, optimi gloria, speciosique amictu: qui circumsteterunt eum & ex vtraque parte flagellabant, sine intermissione multis plagis verberantes, &c. *Quid referam* Angelum primogenita Ægypti ab homine vsque ad pecus, *percutientem? Quid alium 185. millia hominum de exercitu Sennacherib Deo mandante cædentem? Supersedeo plura de re notissima dicere, vnum aduersarium Augustini correctione fraterna velim admonitum, vt ab huiusmodi scriptorum Augustini censuris de cætero abstinens pœniteat; vel non paruum reatum contraxisse se nouerit,* in legibus æternis, conscriptis quodammodo in mentibus Angelorum, in notitia spiritalium potestatum, per quas pœna non leuis exigetur talium peccatorum.

An S. Petrus præsumens se moriturum pro Christo non peccarit mortaliter, & ideo dicendus sit caput Pelagianorum; quidue circa hæc cum Tertulliano docuerit Augustinus.

TErtullianum eximium priuilegiorum Petri Apostolorum principis prædicatorem lego, sed nuspiam criminatorem agnosco, 4. contra Marc. cap. 13. Affectauit, inquit, charissimo discipulorum de figuris suis peculiariter nomen communicare, &c. Mutat & Petro nomen de Simone, &c. Si ob vigorem fidei, multæ materiæ, solidæque nomen de illo accommodarent. An quia & Petra, & lapis Christus? Siquidem & legimus eum in lapidem offendiculi, & in Petram scandali. *Sapientiam eius diuinam prædicat 4. cont. Marc. c. 21.* Interroganti Domino, quisnam illis videretur, cùm pro omnibus responderet, tu es Christus: non potest non eum sensisse Christum, nisi quem nouerat in Scripturis, quem iam recensebat in factis. *Et libr. de præscr. c. 22.* Latuit aliquid Petrum, ædificandæ Ecclesiæ Petram dictum, claues regni cælorum consequutum, & soluendi & alligandi in cælis & in terris potestatem? *Et libro de pudic. c. 21.* In ipso, inquit, Ecclesia extructa est, id est per ipsum; ipse clauem induit, &c. Ipse primus in Christi baptismo reserauit aditum cælestis regni, quo soluuntur alligata retro delicta, & alligantur quæ non fuerint soluta, secundùm veram salutem; & Ananiam vinxit vinculo mortis, & debilem pedibus absoluit vitio valetudinis.

Quid plura? Et diuino suspensus Christi transfigurati spectaculo, & tonante de nube Patris oraculo stupefactus, adeò Magistri sui amore raptus, & suimet oblitus est, vt de eo scripserit Tertull. l. 4. cont. Marc. c. 22. Petrus, inquit, meritò contubernium Chri-

sti sui agnoscens indiuiduitate eius suggerit consilium : bonum est nos hic esse. Bonum planè vbi Moyses & Helias: (*lex & Prophetæ simul testimonium Christo perhibentes*) & faciamus hic tria tabernacula, &c. Sed nesciens quid diceret. Quomodo nesciens ? Vtrumne simplici errore, an ratione, quam defendimus in causa nouæ prophetiæ, gratiæ ecstasim, id est amentiam conuenire? In spiritu enim homo constitutus, præsertim cùm gloriam Dei conspicit, vel cùm per ipsum Deus loquitur, necesse est excidat sensu, obumbratus scilicet virtute diuina.

Atque vt indiuiduus Christi latero, à charissima eius præsentia absentari impatiens, licet, & Petrus petra scandali ipsi Christo petræ, lapis offensionis fuerit, B *ipsum à passionis iniuria, & baptismo sanguinis tam concupito deuertens : adeò vt ei Christus increpatione grauissima dixerit :* Vade post me Satana, scandalum es mihi. *Esto Christo dicenti Io. 13. 36. quod prius dixerat cæteris versu 33.* Sicut dixi Iudæis, quo ego vado, vos non potestis venire, & vobis dico. *Petrus singulariter dixerit Domino :* Quare non possum sequi modo ? Animam meam pro te ponam. *Et responderit Iesus:* Animam tuam pro me pones? Amen, Amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges. *Quod post cœnam dictũ & cæteri* C *Euangelistæ, in monte Oliueti, hymno dicto respondisse testantur. Nam Matth. 26. 33.* Respondens Petrus ait illi: & si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. *Quod & habetur Marci 14. 29. Lucæ autem 22. 23. simpliciter ait :* Tecum paratus sum, & in carcerem, & in mortem ire. *Quid hic singulariter Petro præsumptio imponitur? cùm Matth. 26. 35. immediatè subijciatur arrogantiæ Petri:* Similiter, (*Syr. itidem etiam omnes*) & omnes discipuli dixerunt. *Et Marc. 14. 31.* At ille amplius loquebatur : etsi oportuerit me simul commori tibi, non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant. *Transl. Syr.* Itidem autem vt ipse & omnes dicebant. *Esto tandem & se temerè cum cæteris pro Domino moriturum esse spoponderit, & cum cæteris pariter incautè, passionis tempus præproperum illis Domino indicanti præposterè responderit, &* D *feruidius cunctis, maioribus donis præ omnibus fidem suam suo oppigneratam Domino sentiens, commoriturum se ei fuerit contestatus, absit vt Augustin. mortali crimine & præsumptione lethali, Petrum obstrictum & non potius amore præferuido, & zelo quantumlibet indiscreto, veniabili tamen, peccasse conscripserit.*

Caluino certè, Magdeburgensibus hæreticis, eorumq; Patriarchis, quibus ex odio Petri, & Sedis Apostolicæ in eo constitutæ, nil in licitum debacchari, ad quatuordecim vsque mortifera piacula gradatim Petrum ad extremum Trinæ Domini abnegationis scelus disponentia, Apostolorum principi summâ impietate imponere sit permissum: sed Christianos, & Romanæ Sedis filios Senatus Apostolici capiti insultare, & iuxta Sãctis- E *simi Doctoris Aug. dogmata, S. Petrum huius præsumptionis causâ :* Pelagianorum omnium caput ac principem scribere, si sanctus & iustus in ea, & cum ea iactantia, & sponsione permanserit, pronuntiare, *quis oculus fidelis sine lacrymis legat, quæ auris Catholica audire non exhorreat?*

Tertullianus quidem, Petrum non prorsus excusat, præsumptione elocutum clamat : *Sed non præsumptione mortali, licet & venialis temeritas, eodem authore, mortalem sæpè disponat ad noxam. Ita enim de cultu fœminarum lib. 2. cap. 2. Curiosam habitus corporis venustatem, ad grauia luxuriæ & adulterij scelera viam pandere, & præsumptionem in his lenibus bonæ conscientiæ, scandalum & ruinæ occasionem plu-*

A *rimis esse declarauit.* Debemus, inquit, ita sanctè totâ fidei substantiâ incedere, vt confessæ & securæ simus de conscientia nostra; optantes perseuerare id in nobis, non tamen præsumere. Nam qui præsumit, minus veretur, minus præcauet, plus periclitatur. Timor, fundamentum salutis est : præsumptio, impedimentum timoris. Vtilius ergo, si speremus nos posse delinquere: sperando enim timebimus, timendo cauebimus, cauendo salui erimus. Contra, si præsumamus, neque timendo, neque cauendo, difficilè salui erimus. Qui securus agit, non est sollicitus, non possidet tutam & firmam securitatem. At qui sollicitus est, is verè poterit esse securus.

B *Demus ergo, fateamur Petrum non satis sibi ab humana fragilitate timuisse, timoris defectu, & aliquo præsumptionis, sed longe maioris charissimi sui Magistri dilectionis affectu peccasse; iustitiamne ideo prorsus omnem sanctitatemque eiurasse, & nomen sancti sic exuisse dicendus est, & scriptis posteritati relinquendum, vt nostræ fidei commissum, vnà geminam in Apostolorum & Doctorum principem Petrum & Augustinum combinatâ & conduplicatâ calumnia?* Si doctrina Augustini vera est, si temeritatis & præsumptionis reus habendus est Petrus; qualem agnouit Augustinus, & cum ea iustus & sanctus C habendus est, Pelagianorum princeps, Archipelagianus reputandus est Petrus, & insigniores quique in præsumptionis crimine Pelagiani, insigniores proinde sancti censendi sunt, & honorandi.

Petrus Apostolorum humillimus, vix in suam Christum præ profunda humilitate, nauiculam admittens, exi, dicens, à me Domine, quia homo peccator sum, *in abyssum abiectionis vsque descendens, in cælum vsque Apostatici Satanæ elationis cælum ascenderit ? Petrus vix lauari sibi à Domino pedes, nisi sub Anathemate passus, suum caput, ad principatum vsque Pelagianæ præsumptionis extulerit ? Qui non amore sui, & superbiâ, qua Pelagianorum secta turgebat, sed ardentissimo Christi amore, vt postea præsentiæ impatiens Dominicæ in mare præcipitem daturus* D *erat, sic se commoriturum Domino & omnium tormentorum gurgitem se amoris impetu missurum esse promittebat, mortali scelere suam polluerit animam? Et cum septies in die absque præiudicio iustitiæ cadat iustus, sanctitatis nomen amiserit, & sancti dignitatem? Odiosissimum Pelagianorum capitis elogium incurrat? Augustini doctrinæ veritas certa in dubium, sancta & Catholica vocetur in crimen? Et si vera & Catholica censenda est, inter eximios, eximij præsumptuosi sanctos Pelagiani recenseantur? Huccine mores, ac modestia Christiana cùm sæculorum finibus deuenerunt?*

At enim & August. ipse pluries præsumptionem arguit Petri. Nec dissimulo, nec locos ab aduersario, in E *cumulum exaggeratos retexo. Sed nil de mortali, quod vnum quæritur, apud ipsum, crimine inuenio. De quo præcecinerat psaltes:* Quæretur peccatum illius, & non inuenietur. *Amore quippe longè amplius, quam timore peccauit. Et quis credat, quis Theologus sentiat, posse cum amicitia & charitate Christi, peccatum mortale consistere ? Patres hoc loco prætereo, ad nudum & sincerum Euangelij tribunal prouoco, & Christi ipsius audio, pro Petro pronuntiantis, sicut & pro cæteris; tam ante, quam post, pro eo mori spondenti; mundos omnes attestantis oraculum. Ioannis quippe 13. 10. præmiserat Christus :* Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus: & vos mundi estis, sed non omnes; sciebat enim quisnam esset qui traderet eum : propterea dixit:

non

non estis mundi omnes. *Vides vt nullum præter Iudam traditorem, tum dixerit immundum. Enimverò hoc testimonium Petri temeritatem p accessit. Nam eodem capite versu 37. Christo respondit* Quare non possum sequi modo? Animam meam pro te ponam.

Quod & cæteri, vt vidimus, pariter responderunt. Num ergo desiderium quo flagrabat, etsi præposterum, reum ipsum peccati mortalis coram inspice Domino, & cordium scrutatore sistebat? Sed benè est quod & post tantam, vt volunt, præsumptionem, persenerauit in Petro & cæteris iustitia & sanctitas, quæ non potest nisi lethali crimine violari. Rursum enim Christus Io. 15. 3. eadem inculcauit: Iam, inquit, vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. *Et iterum cap 17. 19.* Pro eis sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate, &c. Vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus, &c. Vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis. *Et c. 16. 27.* Ipse Pater amat vos, quia vos me amastis. *Denique Io. 15. 5.* Ego sum vitis vos palmites, qui manet in me & ego in eo, hic fert fructum multum, &c. Manete in dilectione mea. *Atqui vera munditia, sanctificatio, amicitia Dei, dilectio Dei, vnitas cum Christo Deo sicut palmitis cum vite, consistere non potest, cum diuisione, auersione, immunditia peccati mortalis, inimicitia Dei: Vnde manifestè consequitur præsumptionem Petri, aliorumque similiter cum eo loquentium, non fuisse mortalem. Et valde notandum est quod & ipse prior aduertit Augustin. eodem verbo vsum fuisse Christum, post Petri aliorumque quantumuis temerariam pro Domino, & cum Domino moriendi promissa, quibus Petro dicenti* non tantum manus, sed & pedes & caput: *Responderat.* Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis. *Sic enim ipsa verba retexuit:* Iam vos mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis, *id est etiamnum; adhuc iam baptismalem sanctitatem retinentis. Ita enim Aug. tract. 80. in Io. 15.* Ecce, inquit,

Aug. & ipse mundator est palmitum: quod est agricolæ, non vitis officium, &c. Excedit hoc humanam humilitatem, excedit Angelicam sublimitatem, nec omnino pertinet nisi ad agricolam Trinitatem. Iam vos mundi estis. Mundi scilicet; atque mundandi. Neque enim nisi mundi essent, fructum ferre potuissent: & tamen omnem qui fert fructum, purgat agricola, vt fructum plus afferat. Fert fructum, quia mundus est: atque vt plus afferat, purgatur adhuc. Quis est enim in hac vita sic mundus, vt non sit magis magisque mundandus? Vbi si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est: si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & iustus, qui dimittet nobis peccata, & mūdabit nos ab omni iniquitate. 1. Io. 1. Mundet itaque mundos, hoc est fructuosos; vt tanto sint fructuosiores, quanto fuerint mundiores. IAM VOS MVNDI ESTIS, propter verbum quod locutus sum vobis. Quare non ait, mundi estis propter baptismum quo loti estis, sed ait, propter verbum quod locutus sum vobis: nisi quia & in aqua verbum mundat? Detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum & fit Sacramentum, etiam ipsum tanquam visibile verbum *(Sicut alias diximus ex eodem Augustino supra de Eucharistia figura, quod ipsa caro Christi, detracto Verbo non proderat quidquam, sed omnino profuit ex quo Verbum & plenitudo diuinitatis corporaliter in ea apparuit.)* Nam & hoc vtique

A dixerat, quando pedes discipulis lauit qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.

(Nil enim in baptizatis Apostolis culpæ originalis, vel actualis mundandum superetat: toti mundi erant, sed pedes, hoc est affectus carnales ex concupiscentia relictis, quotidie puluerem & sordes contrahentes, magis ac magis lauandi erant: quibus etiam in verba præsumptionis aliquando eruperant.) Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo: non quia dicitur, sed quia creditur? &c. Vnde in Actibus Apostolorum legimus, capite 15. fide mundans corda eorum. Et in Epistola sua. 1. 3. Beatus Petrus: Sic &

B vos, inquit, baptisma saluos facit, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio, hoc est verbum fidei quod prædicamus; quo sine dubio, vt mundare possit, consecratur & baptismus. Christus quippe nobiscum vitis, cum Patre agricola, dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. Lege Apostolum, & vide quid adiungat, Ephes. 5. 26. Vt eam sanctificaret, inquit, mundans eam lauacro aquæ in Verbo. Mundatio igitur nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, nisi adderetur, in Verbo. Hoc verbum fidei, tantum valet in Ecclesia Dei, vt per ipsam credentem, offerentem, benedicentem, tangentem, etiam tantillum mundet infan-

C tem, quamuis nondum valentem corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem. Totum hoc fit per verbum, de quo Dominus ait: IAM VOS MVNDI ESTIS, propter verbum quod locutus sum vobis.

Certè si iam tum, cum Christus ipsa veritas, verè hæc diceret Apostolis, mundus erat cum cæteris Petrus, & ea munditia quam eis dederat baptismus, quomodo verè dici potest, & Christo contradici, cum dicitur, & scribitur Petrus peccato mortali præsumptionis immundus? Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat, quis est qui condemnet? *Accusantur nihilominus & iudicantur & Apostolorum humillimus capitalis Pelagiana superbia, & Docto-*

D *rum Maximus ridicula prorsus & explodenda ab omnibus inscitia.*

At enim Petrus ex ea præsumptione prolapsus est: Abysso, abyssum inuocante, *in profundum baratrum negationis & perfidiæ, quod cum Augustini doctrina stare non potest, multo minus cum diuina iustitia, & Concilij Trid. sententia quæ sic habet sessione 6. c. 11.* Deus sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. *Quo loco ad marginem Concilij citatur Aug. libro de natura & gratia c. 26.* Ipse autem Deus, cùm per mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum, spiritaliter sanat ægrum, vel viuificat mortuum, S. Aug.

E id est iustificat impium, & cùm ad perfectam sanitatem, hoc est perfectam vitam iustitiamque perduxerit, non deserit si non deseratur, vt piè semper iusteque viuatur. Sicut enim oculus corporis plenissimè sanus, nisi candore lucis adiutus, non potest cernere: sic homo etiam perfectissimè iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non potest viuere. Sanat ergo Deus, non solùm vt deleat quod peccauimus, sed vt præstet etiam ne peccemus. *Vides continuo egere iustos gratia actualis influxu, sine quo benè agere, & in bono perseuerare non potest, tum ne in tentationem inducatur, tum vt ad bona opera facienda moueatur. Certè Petrus licet antequam mortali negatione peccaret, Christum non deseruerat actuali*

noxa, suam munditiem non amiserat, sed tamen monitum Christi primo deseruerat, de suo futuro lapsu præmonentis, secundo oblinioni tradidit sicut & Ioannes & Iacobus obdormiens, illud de orationis & vigilantiæ necessitate præceptum Matth. 26. 41. Venit ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes, & dicit Petro: sic non potuistis vna hora vigilare mecum? Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

Vbi non quasi mortiferi criminis reos seuerè increpat, sed somnolentos ex infirmitate excusans peccatum veniale, exertat. Quod & Marc. 14. 37. repetitur Lucæ autem 22. 31. cum dixisset Dominus Petro: Simon ecce Satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. *Ille autem verba Christi non intelligens, aut se peruertendum, nec defecturum à fide, aut fidelitate Domino debita non putans, tum propter efficaciam orationis Christi, tum propter fiduciam quam in corde suo naturaliter generoso, & præ cæteris Apostolis erga Christum amore feruido, præsumendo plus æquo de se, & se alijs condiscipulis in hoc sensu carnali præferendo, ac proinde veram humilitatem, infirmitatis propriæ cognitionem, iustumque timorem prædicta negatione deserendo, multimodè certe licet venialiter peccando prior Christum deseruerat. Vnde & iusto Dei iudicio desertus est. Tum vt deinceps humilior, cautior, vigilantior, in oratione feruentior, & ex proprio lapsu maior sanctior surgeret: Tum vt Pontifex constitutus recipiendis lapsis pœnitentibus sibi similibus indulgentior esset atque clementior.* Diligentibus enim Deum, omnia (*etiam ex Augustino peccata*) cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti.

Et quidem si semel iustificatis semper gratiam actualem efficacem, Deus influere ex iustitia teneretur, & non eam pro libito gratis largiretur, iam non gratia esset, sed debitum. Dehinc quicumque baptizatus, aut aliàs iustificatus esset, contra Concilium Tridentinum esset de dono perseuerantiæ securus, & amplius peccare non posset. Ex hypothesi quod semper gratiam efficacem acciperet. Vnde ergo peccat? Propria sua voluntate, negligentia, concupiscentia, fragilitate, defectibilitate naturali, in mortalia aut venialia corruunt. Et licet venialiter tantum Deum deserant, à Deo iusto & secreto iudicio deserti, quantum ad gratiam, vt dixi, efficacem, & perseuerantiam, quam nulli ex iustitia debet, etiam illi post suam desertionem deserti, propria voluntate in peccata quæ nullo cogente committunt, à propria concupiscentia abstracti & illecti prolabuntur. Numquid enim Lucifer, Adam, Dauid, Salomon, Petrus, omnes baptizati, & iustificati, antequam peccarent mortaliter, iusti erant? An quando peccarunt, efficace gratia adiuti erant? Vnde ergo nisi propria voluntate, & creaturæ defectibilitate peccarunt? Numquid iniquitas est apud Deum?

S. Aug. *Augustinum accipite sic versiculum Psalmi 26. exponentem:* Ne auertas faciem tuam à me, ne declines in ira à seruo tuo. Magnificè, nihil dici diuinius potest. Sentiunt hoc qui verè amāt, &c. Vnde timet iratum? Ne auferat quod amauit. Quid amauit? Vultum tuum Domine. Ideo hanc putat iram Domini, si auertat ab illo vultum suum, &c. Quid si te faciet in delicijs istis, & voluptate gaudiorum terrenorum immortalem? Respondet amator talis, nolo. Quicquid mihi præter illum est, dulce non est. Quicquid mihi vult dare Dominus meus, auferat totum, & se mihi det, &c. Auertat faciem suam à peccatis tuis, sed non auertat faciem suam à te. (*Quam vtique si non aliquando auerteret, vel offensus prius, vel occulto & iusto iudicio, non oraret vtique ne auerteret. Etsi non aliquando non derelinqueret, non peteret:*) Adiutor meus esto ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus. Ecce enim, inquit, in via sum; petiui à te vnam, habitare in domo tua per omnes dies vitæ meæ, contemplari delectationem tuam, protegi à templo tuo. Hanc petiui vnam: sed vt ad illam perueniam, in via sum. Fortè dices mihi, vt irem, ambula, liberum arbitrium tibi dedi, voluntatis tuæ es, prosequere viam, quære pacem, & sequere eam. Noli à via declinare, noli ibi remanere, noli retro respicere. Perseuera in ambulando, quoniam qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Iam tu accepto libero arbitrio, quasi præsumis vnde ambules. Noli de te præsumere, si te DERELIQVERIT, (*prius deserentem præsumptione tua, sicut Petrus aliqua temeritate, somnolentia orandi, negligentia sua, modica spernens, vel parum aduertens, ancillaris, & seruili timore, & mortis timore, & Dominum captiuum confitendi timore, & mortis tremore in crimen negationis cecidit, & Pastor ouium futurus, qui aberrantes oues reducturus erat, prior à Christo vera via errauit sicut ouis quæ perijt.*) In via deficies, cades, aberrabis, remanebis. Dic ergo illi: voluntatem quidem liberam dedisti mihi, sed sine te, nihil est mihi conatus meus. Adiutor meus esto, ne derelinquas me, &c. Tu enim adiuuas qui condidisti, tu non deseris quem creasti. Aug.

Et libro de gratia & libero arbitrio c. 6. Planè cum data fuerit gratia, incipiunt esse etiam merita nostra bona, per illam tamen: nam si illam subtraxerit, (*pondera verbum subtraxerit, dereliquerit, deseruerit, te videlicet ipsum prius deserente aliqua infidelitate, ingratitudine, occulta superbia tua,*) cadit homo, non erectus, sed præcipitatus libero arbitrio. Quapropter, quando cœperit homo habere merita bona, non debet sibi tribuere illa, sed Deo, cui dicitur in Psalmo; Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Ostendit quia si derelictus fuerit, nihil boni valet ipse per se. Vnde & ille ait, (*quod & Petrus dixit de se plus æquo confidens, si oportuerit me mori tecum non te negabo, impossibile putans cognito suo cordis affectu, vt Christum dilectum negaret, & quod ei prædicebat, minando potius, vel monendo, quam prophetando, dictum est arbitratus.*) Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Putauerat enim suum fuisse bonum, quod sic ei abundabat, vt non moueretur. Sed vt ostenderetur illi cuius esset illud bonum, de quo tanquam suo cœperat gloriari paulullum gratia Dei deserente admonitus dicit: Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Ideo necessarium est homini vt gratia Dei non solùm iustificetur impius, id est, ex impio fiat iustus, cùm redduntur ei bona pro malis: sed etiam cùm fuerit iam iustificatus ex fide, ambulet cum illo gratia, & incumbat super ipsam ne cadat. Propter hoc scriptum est in Cantico Canticorum de ipsa Ecclesia, Cant. 8. Quæ est ista quæ ascendit dealbata, incumbens super fratruelem suum? Dealbata est enim quæ per seipsam alba esse non posset. Et à quo dealbata est, nisi ab illo qui per Prophetam dicit: Si fuerint peccata vestra, vt phœnicium, sicut niuem dealbabo. Quando ergo dealbata est, nihil boni merebatur: Iam verò alba facta, bene ambulat, sed si super

eumà quo dealbata est, perseueranter incumbat: propter quòd & ipse Iesus super quem incumbit dealbata, dixit discipulis Io. 15. Sine me nihil potestis facere. *Petrus autem & lotus, & totus mundus, & dealbatus, auertente Christo faciem propter eius præsumptionem, qua non cogitans se non posse sine illo quicquam facere, putauit ex præferuido animi sui Christum diligentis impetu posse, & non negare, posse & mortem ferre: & vt disceres, humilior & cautior esse, non ad aciem gladij militis, non ad tribunal Pilati iudicis, sed ad vocem ancillulæ ostio sermeatu, factus est conturbatus, & à peccatis venialibus, iusto Dei iudicio desertus, & suæ infirmitati relictus in negationis crimen miserabiliter corruit.*

Nos verò ex Sanctorum lapsu de nostris viribus non præsumere, & Deum ne nos meritò deserat instanter oremus. Vtendum enim quod S. Gregorius Papa lib. 19. Moralium cap. 2. in fine notauit: Cùm, inquit, diuini operis mysterium sic misericordia peragat, vt tamen & ira comitetur, quatenus occultus arbiter alios respiciens redimat, alios DESERENS, perdat, &c. *Assiduè petamus:* Auerte faciem tuam à peccatis meis, ab occultis meis munda me, ne auertas faciem tuam à me, ne declines in ira a seruo tuo. Adiutor meus esto. *Hunc iustorum timorem expendit idem Greg. l. 7. mor. cap. 7. circa finem in hæc verba Iob.* Hæc mihi sit consolatio vt affligens me dolore, non parcat. Electi, Inquit, quique cum perpetrasse se illicita nouerunt, sed perscrutantes inueniunt, quia nulla pro illis aduersa perpessi sunt, immensæ formidinis terrore tabescunt, pauore æstuant, sinistris agitati suspicionibus laborant: NE IN ÆTERNVM SE GRATIA DESERAT, quos in præsenti vita mali sui retributio nulla castigat: timent ne vltio quæ suspenditur, grauior in fine seruetur: feriri paterna correptione desiderant, & dolorem vulneris, medicamina salutis putant, &c. Quia ideo hic quibusdam parcit, vt eos in perpetuum feriat, ideo me hic feriat, vt non parcendo, in perpetuum parcat.

Et libro 5. Moral. cap. 7. Iusti, inquit, viri deflent & pauent, & magnis se lamentis cruciant, QVIA DESERI FORMIDANT, & quamuis de correptione sua gaudeant, eorum tamen trepidam mentem correptio ipsa perturbat: ne malum quod tolerant, non pia percussio disciplinæ sit, sed animaduersio iusta vindictæ. Quod benè Psalmista considerans ait, Psalmo 89. Quis nouit potestatem iræ tuæ? Potestas quippe diuinæ iræ, nostra non potest mente comprehendi: quia eius dispensatio obscuris super nos dispositionibus, sæpè vnde æstimatur DESERERE, inde nos recipit: & vnde nos recipere creditur, inde DERELINQVIT, vt plerumque hoc fiat gratia, quod ira dicitur: & hoc aliquando ira sit, quod gratia putatur. Nonnullos enim flagella corrigunt; nonnullos ad impatientiæ vesaniam perducunt: & alios prospera quia demulcent, ab insania mitigant. alios quia eleuant, funditus ab omni spe conuersionis eradicant. Cunctos autem vitia ad ima pertrahunt. Sed tamen quidam eò ab his facilius redeunt, quò se in eis corruisse altius, erubescunt. (*Vt noster Petrus Christo intrinsecus respiciente conuersus.*) Et semper virtutes ad superna subleuant: sed nonnunquam quidam dum tumorem de virtutibus concipiunt, per ipsum tramitem ascensionis cadunt. *Sic & Petrus ad quasuo elatione in aliquo humilitatis oblitus & modestiæ, derelictus à Deo, ad tempus est deiectus.*

Aug. *Vnum miror, aduersarium Augustini contendere, Petrum non ob veniale peccatum, sed ob mortale præcedens, fuisse à Deo desertum. Sed rogo si in peccatum mortale negationis, Deo deserente non cecidisset, nisi prius mortali peccato præsumptionis & arrogantiæ peccasset, quo priore peccato mortali, & præsumptionem antecedente, meritò desertus, in illam incidit? Similiter interrogo cùm baptizatus, ad annos vsus perfectæ rationis peruenit, antequam primum peccatum mortale committat, cuius prioris peccati merito, à Deo desertus tentationi succumbit? Quod & de quouis iustificato, & verè iusto, in primum peccatum mortale relabente quæro. certè non datur prius primo, nec progressus in infinitum. Vnde licet certissimum sit ex Concilio Trid. ipsissima Augustini verba referente,* iustum à Deo non deseri, nisi priusà iusto deseratur: *Nec iustitiam suam deserere, hoc est gratiam habitualem amittere, nisi peccando lethaliter: necessariò consequitur, vt peccati alicuius venialis merito, & incomprehensibili nobis Dei iudicio, nunquam iniustè deseratur.*

Rursum velim hic mihi liquidò responderi, sincerissimè vera ac solida responsioni cessuro, & absque vlla tergiuersatione credituro: licet vltro fatear, quod de fide certum est, nullam, quantumuis acrem & grauem tentationem, ab omnibus simul Satanæ Angelis, infirmissimo licet homini intentatam, eum inuitum ac nolentem posse ad peccandum cogere: Etsi indubiè teneam, nullum sine libera voluntate committi peccatum: Vtrum quispiam cum sola gratia sufficientis auxilio, actu & efficaciter huiusmodi tentationi resistat? Vrgeo enim frustra præceperit Dominus in oratione Dominica postulari: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. *Num supernacuè Christus Petro Iacobo, & Ioanni contra infernalis cribratoris tritici votum, vigilantiam & orationem indixerit, ne intrarent in tentationem? Frustra certè vigilandi daretur, & orandi præceptum, si debito omnibus & præsenti semper gratiæ sufficientis adiutorio, & congenita libertate posset suis homo viribus vincere tentatorem. Fatendum est igitur ne præceptis Dominicis vt inutilibus & vanis temerè illudamus, nos efficacem à Deo gratiam, vigilando, & orando, enixè flagitare debere, sine qua omnino necessaria. Satanam vincere, declinare à malo, & benè supernaturaliter operari non possumus. Vnde & S. Celestinus in Epistola ad Episcopos Galliæ cap. 6. Sententiam S. Innocentij Papæ retexens:* Neminem, inquit, etiam baptismatis gratia renouatum, (*qualis erat Petrus, de quo agimus,*) idoneum esse ad euincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adiutorium Dei, perseuerantiam bonæ conuersationis acceperit, quod eiusdem Antistitis (*S. Innocentij Papæ*) in ijsdem paginis (*Epist. ad Concil. Carthag.*) Doctrina confirmat dicens: Nam quamuis hominem redemerit à præteritis ille peccatis, tamen sciens illum iterum posse peccare, ad reparationem sibi quemadmodum posset illum, & post ista corrigere, multa seruauit, atque quotidiana præstat ille remedia, quibus nisi freti, confisique innitamur, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Necesse est enim vt quo auxiliante vicimus, eo iterum non adiuuante vincamur.

Nullum autem præsentius auxilium oratione dono dedisse Deum testatur ibidem cap. 11. Præter beatissimæ & Apostolicæ Sedis inuiolabiles sanctiones, quibus nos piissimi Patres pestiferæ nouitatis elatione deiecta, & bonæ voluntatis exordia, & incrementa probabilium studiorum, & in eis vsque ad finem perseuerantiam, ad Christi gratiam referre docuerunt: Obsecrationum quoque Sacerdotalium

Sacramenta respiciamus, (*orationes Ecclesiæ*) quæ Apostolis tradita in toto mundo, atque in omni Catholica Ecclesia vniformiter celebrantur, VT LEGEM CREDENDI, LEX STATVAT SVPPLICANDI, &c. Hæc autem non perfunctoriè, neque inaniter à Domino peti, rerum ipsarum monstrat effectus.

Quod autem in omni bono opere cogitando, volendo, agendo; maloque ex tentationibus irruentibus declinando, ad orationem confugere debeamus, ibidem probat ex Epistola S. Zozymi Papæ ad omnes orbis Episcopos. Quod ita, inquit, Deus in cordibus hominum atque in ipso libero operetur arbitrio, vt sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus. Ad hanc enim nos professionem idem Doctor instituit (*sanctus Zozymus*) qui cùm ad totius orbis Episcopos de diuinæ gratiæ opitulatione loqueretur, quod ergo, ait, tempus interuenit, quo eius non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus causisque, cogitationibus, motibus adiutor & protector orandus est. Superbum est enim, vt quicquam sibi humana natura præsumat, clamante Apostolo, non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed contra principes & potestates aëris huius, contra spiritalia nequitiæ in cælestibus. *Et Christus nontantum præmonuerat vt diximus, Petrum Luc. 22. 31.* Simon ecce Satanas expetiuit vt vos cribraret sicut triticum, &c.

Sed & versu 40. Orate ne intretis in tentationem: *& post percussum Malchum & sanatum, ad principes Sacerdotum versu 53.* Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum: *Et orare neglexit Petrus. Et hanc orandi & vigilandi incuriam, non minus quàm venialem Petri præsumptionem, lapsus eius, & Dei ad tempus secundùm efficacis gratiæ auxilium desertionis causam, non hæsitanter assero. Tandem peto, num Deus iustificatis omnibus ex iustitia teneatur, semper & ad singulos virtutis actus, & ad singulas peccati tentationes gratiam dare efficacem, sine qua in confesso est apud omnes Thomistas, quòd quacumque tandem sufficiente gratia, humanum iuuante arbitriũ, nullus sequetur effectus. Etenim si Deus ex iustitia teneatur, iam non erit gratia, si debita, & ipsum perseuerantiæ donum, non erit gratuitum misericordiæ donum, sed iustitiæ debitum; & cùm non sit potior ratio vnius virtutis actus, aut tentationis incursus, quàm alterius; quisquis semel fuerit iustificatus, nunquam erit à gratia efficaci desertus, & sic de baptismi sui veritate certus, de sua, contra Concilium Tridentinum, erit prædestinatione securus.*

Sancta quippe Synodus cùm cap. 11. dixisset de iustis, qualem Petrum, ante negationem fuisse conuincor: Licet, inquit, in hac mortali vita quantumuis sancti & iusti, in leuia saltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur peccata, quandoque cadant, non propterea desinunt esse iusti: nam iustorum illa vox est & humilis & verax: Dimitte nobis debita nostra: *Vbi ad marginem Conc. Milen. cap. 7. 8. 9. ex verbis August. profertur: statim subjicit:* Quo fit, vt iusti ipsi eò magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiæ sentire debeant, quò liberati iam à peccato, serui autem facti Deo, sobriè, iustè, & piè viuentes, proficere possint per Christum Iesum, per quem accessum habuerunt in gratiam istam. Deus namque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. *Quod indubiè intelligit de homine venialiter deserente, aliàs nulla esset vt vidimus de mortaliter peccante, & iustitiam suam deserente difficultas. Cæterùm de perseuerantia neminem posse certum esse definit Canone 16.* Si quis magnum illud vsque in finem perseuerantiæ donum, se certò habiturum, absoluta & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit, anathema sit. *Et can. 22.* Si quis dixerit iustificatum, vel sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseuerare posse, vel cum eo non posse, anathema sit. *Et can. 23.* Si quis hominem semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, anathema sit. *Præmiserat sancta Synodus de perseuerantiæ munere cap. 13.* Similiter de perseuerantiæ munere, de quo scriptum est, qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit: quod quidem aliunde haberi non potest, nisi ab eo qui potens est eum qui stat, statuere, vt perseueranter stet; & eum qui cadit, restituere: Nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur: tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare & reponere omnes debeant. Deus enim, nisi ipsi illius gratiæ defuerint, sicut cœpit opus bonum, ita perficiet, operans velle, & perficere. Veruntamen qui se existimant stare, videant ne cadant, & cum timore ac tremore salutem suam operentur, in laboribus, in vigilijs, in eleemosynis, in orationibus, & oblationibus, in ieiunijs & castitate. *Petrus itaq; quia gratia Dei defuit, hoc est Christi monitis, vigilijs, orationibus, necessarium non petens ad vincendas tentationes gratiæ efficacis auxilium, non stetit in gratia, sed cecidit. Cæterùm cauendum est ne contra Concilij Trid. sententiam sentiamus.* Nemo, inquit, perseuerandi munus sibi absoluta certitudine polliceatur: *sed absoluta certitudine sibi polliceri potest, qui hinc credit Deum obligatum esse semper gratiam sufficientem porrigere, & se semper eam solo suo libero arbitrio reddere efficacem. Hoc enim posito, & in bonis operibus perseuerare, & prima, secunda, tertia, omni denique in finem vsque tentationi efficaciter resistere posse absoluta certitudine sibi polliceri potest: proindeq; cùm nullo timore ac tremore, sed tota securitate & animi alacritate suam solo suo arbitrio gratia sufficientis mera ac nuda ex parte Dei auxilio adiuto efficaciter aduersus expressa Apostoli verba operari: Contra veritatem Euangelij, non tantum aliquid sine Deo facere, sed plusquam Deus faciat, homunculus ipse præstare: cùm certissimum sit sufficienti gratiæ, efficacem infinitâ distantia præpollere.*

Sed ad lapsum Petri venialem, antequam à Deo quantum ad auxilium efficax, præcedente sua culpa desertus, in crimen negationis incideret, & ad DEI super hoc iudicium occultum, tremendum nobis, & ipsi Petro inde etiam promouendo altius ex diuina dispositione iucundum, cum Augustino discutiendum, in huius quæstionis clausula veniamus. Augustinus itaque præclarè vtrumque in Petro peccatum, & veniale præsumptionis, & negationis mortale discernit, & per præsumptionem venialem iustè deserente Deo, ad negationem peruenisse mortalem, tract. 66. in Io. 13. Cùm Aug. Dominus Iesus sanctam dilectionem, qua se inuicem diligerent, discipulis commendaret, dicit ei Simon Petrus: Domine quo vadis? Sic vtique hoc Magistro discipulus, & Domino seruus, tanquam sequi paratus, (*hîc nil reprehensibile censet, sed paratum animum hactenus laudat;*) propterea quippe Dominus qui eius animum vidit, quare hoc interrogauerit sic ei respondit: quò ego vado, non potes me sequi modò: tanquam diceret, propter quod interrogas, non potes modò: non ait, non potes; sed non potes modò: dilationem intulit, non spem tulit: & eandem spem quam

non tulit, sed potius dedit, sequenti voce firmauit, addendo atque dicendo, sequeris autem postea, quid festinas Petre? Nondum te suo spiritu solidauit Petra, noli extolli præsumendo, non potes modò, noli deijci desperando, sequeris posteà.

Sed adhuc ille quid dicit? (*En incipit immorem Petri & præsumptionem vanam suggillare*). Quare te non possum sequi modo? Animam meam pro te ponam. Quid in animo eius esset cupiditatis videbat, (*bona erga Magistrum voluntatis qua vtique excusabilis erat, cupiebat enim Dominum comitari vsque ad mortem:*) quid virium, non videbat. Voluntatem suam iactabat infirmus, (*non dixit mortuum peccato mortali, sed infirmum veniali:*) sed inspiciebat valetudinem Medicus. Iste promittebat, ille prænoscebat: qui nesciebat, audiebat: qui præsciebat, docebat quantum sibi assumpserat; Petrus intuendo quid vellet, ignorando quid posset. Quantum sibi assumpserat, (*aduerte peccatum Petri in hoc fuisse ignorantiæ & fragilitatis, valde excusabile nondum dato Spiritu sancto, & maximè veniale ex affectu carnali licet quem in corde sentiebat pro tam amabili Magistro, à quo cæteris omnibus fuerat propositus:*) Cùm venisset Dominus animam suam pro amicis suis ponere, ac per hoc & pro ipso, ille hoc Domino offerre consideret, & nondum pro se positâ animâ Christi, animam suam polliceretur se positurum esse pro Christo.

Respondit ergo Iesus, animam tuam pro me pones? Itane facies pro me, quod ego nondum feci pro te? Animam tuam pro me pones? Præire potes, qui sequi non potes? Quid tantum præsumis? Quid de te sentis? Quid esse te credis? Audi quid sis, Amen, Amen dico tibi, non cantabit gallus donec ter me neges. Ecce quomodo tibi citò apparebis, qui magna loqueris, & te paruulum nescis. Qui mihi promittis mortem tuam, ter negabis vitam tuam. Qui te iam putas mori posse pro me, prius viue pro te, (*hactenus venialia, & excusabilia notauit, quæ sinsim iustè Deo deserente, vt suam infirmitatem agnosceret, & Pontifex factus lapsis compati & indulgere disceret, in mortale crimen negationis & inexcusabile incidit.*) Nam timendo mortem carnis tuæ, mortem dabis animæ tuæ. Quanta enim vita est confiteri Christum, TANTA MORS EST NEGARE CHRISTVM. An Apostolus Petrus, sicut eum quidam fauore peruerso excusare nituntur, Christum non negauit, quia interrogatus ab ancilla, hominem se nescire respondit, sicut alij Euangelistæ contestantur expressius? Quasi verò qui hominem Christum negat, non Christum neget. Et hoc in eo negat quod factus est propter nos, ne periret quod fecerat nos. Ergo qui ita confitetur Christum Deum, vt hominem neget; non pro illo mortuus est Christus: quia secundùm hominem mortuus est Christus. Qui negat hominem Christum, non reconciliabitur per mediatorem Deo: Vnus enim Deus, & vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Qui negat hominem Christum, non iustificabitur: quia sicut per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi, ita & per obedientiam vnius hominis iusti constituentur multi Roman. 5. Qui negat hominem Christum, non resurget in resurrectionem vitæ; quia per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur, 1. Cor. 15. Per quid autem caput est Ecclesiæ, nisi per hominem? Quod Verbum caro factum est, id est Dei Patris vnigenitus Deus homo

A factus est. Quomodo est igitur in corpore Christi, qui negat hominem Christum? (*caput homogeneum*) qui enim caput negat, quomodo est membrum? Sed quia multis immoror, cùm ipse Dominus abstulerit omnes argumentationis ambages? Non enim ait, non cantabit gallus, donec hominem neges: aut sicut loqui familiariore cum hominibus dignatione consueuit: non cantabit gallus, donec filium hominis ter neges, sed ait; donec me ter neges. Quid est me, nisi quòd erat? Et quid nisi Christus erat? Quidquid ergo eius negauit, ipsum negauit, Christum negauit, Dominum Deum suum negauit. Quia & ille condiscipulus eius Thomas, quando exclamauit, B Dominus meus, & Deus meus: Non Verbum, sed carnem tetigit, non incorpoream Dei naturam, sed hominis corpus purioris manibus contrectauit. Hominem itaque tetigit, sed Deum cognouit. Si ergo quod iste tetigit, hoc Petrus negauit; quod iste exclamauit, hoc Petrus offendit. Non cantabit gallus, donec ter me neges. Dicas licet, nescio hominem: dicas licet, homo, nescio quid dicis: Dicas licet, non sum ex discipulis eius; me negabis. Si, quod dubitare nefas est, Christus dixit, verumque prædixit, proculdubiò Petrus Christum negauit. Non accusemus Christum, cùm defendimus Petrum: peccatum agnoscat infirmitas, nam mendacium non habet veritas. C Agnouit planè peccatum suum infirmitas Petri, (*quia ex infirmitate præsumpsit, & ideo cecidit, & Deo propter infirmitatem præsumptionis deserente vt eam agnosceret cecidit*) prorsus agnouit, ET QVANTVM MALI CHRISTVM NEGANDO COMMISERIT, plorando monstrauit. Ipse suos redarguit defensores, (*non excusatores infirmitatis venialis, sed defensores negationis mortalis,*) & vnde eos conuincat, producit lacrymas testes. Neque nos cùm ista dicimus, primum Apostolorum accusare delectat; sed hunc intuendo, admoneri nos oportet, ne homo quisquam de humanis viribus fidat. Nam quid aliud pertinuit ad Doctorem saluatoremque nostrum, nisi vt nobis nequaquam de se D quenquam præsumere debere, in ipso primo Apostolorum demonstraret exemplo? *Tandem concludit, tum demum Petrum peccasse mortaliter, & non prius, cùm in sui negationem Domini miserabiliter est prolapsus.* In anima itaque Petri, contigit, quod offerebat in corpore. (*Quid autem offerebat Christo, nisi mori in corpore pro eo? In anima itaque mortuus est, quando negauit*) non tamen pro Domino quod temerè præsumebat, præcessit, sed aliter quàm putabat. Namque ante mortem & resurrectionem Domini, ET MORTVVS EST NEGANDO, ET REVIXIT PLORANDO, (*causam autem mortis subijcit, sicut morbi disponunt ad mortem:*) E SED MORTVVS EST, QVIA SVPERBE PRÆSVMPSIT, REVIXIT AVTEM, QVIA BENIGNE ILLE RESPEXIT. *Aduerte non dixisse mortuum præsumendo, promittendo, alijs se præferendo, contra Christi responsionem instando, ignorando quid posset, dormiendo, non orando; sed dixit,* MORTVVS EST NEGANDO; *quia scil. præsumpsit se posse mori, temerè promittendo. Longè certè aberat à Pelagianorum errore, post quadringentos annos orituro Apostolus: qui licet temeritate, & præsumptione peccauerit, ignorantia magis suæ infirmitatis, quam arbitrij sui, in contemptum gratiæ Saluatoris defensique errauit. Vnde patet quanta iniuria tam aduersus Apostolorum principem, quam omnium Ecclesiæ Doctorum lumen sit scriptum:* QVOD SI DOCTRINA AVGVSTINI VERA EST, PETRVS OMNIVM PELAGIANORVM CAPVT EST.

An sanctum Petrum mortaliter peccasse amputando auriculam Malchi, cum Tertulliano docuerit Augustinus.

TErtullianum præcedenti quæstione vidimus indefessum meritorum Petri Apostolorum principis encomiastem. *Ad præsentem quod attinet, læsam in aliquo Christi quæcumque pro nobis opprobria sufferre volentis patientiam aduertit, bonum pro malo in omnibus rependere nos sua exemplo docentem. Sed nil mortalis criminis, ex amputatione auriculæ serui Pontificis, à Domino medicata, ingerit Petro. Ita enim lib. de patientia cap. 3.* Cùm, inquit, traditur, cùm adducitur, vt pecus ad victimam: sic enim non magis aperuit os, quàm agnus sub tondentis potestate. Ille cui legiones Angelorum si voluisset, vno dicto de cælis affuissent, ne vnius quidem discentis (*discipuli Petri*) gladium vltorem probauit.) *Sed nec tanquam homicidam, mutilatorem, vel irregularem graui aliqua obiurgatione increpauit, sed blandissimè tantùm vt gladium inuaginaret mitissimus admonuit.*) Patientia Domini in Malcho vulnerata est, (*non mortaliter offensa, sed tantum venialiter, vulnerata.*) (C) Itaque & gladij opera maledixit in posterum. (*Nota in posterum. siquidem prius Luc 22. 36. dixerat: Nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Syr. comparet sibi gladium. Dico enim vobis quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me: & cum iniquis deputatus est. Etenim ea quæ sunt de me, finem habent. Syr. Omnia quæ de me scripta fuerant, finem habent. At illi dixerunt, Domine ecce duo gladij hic. At ille dixit eis, satis est. Syr. sufficiunt.*) Et sanitatis restitutione ei quem non ipse vexauerat, satisfecit per patientiam misericordiæ matrem. *Quod dixit deinceps opera gladij à Christo maledicta, deprompsit ex Matthæi 26. 51. Vbi post osculum traditoris præeuntis turba multa cum gladijs;* accesserunt, & manus (D) iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum. Et ecce vnus ex his qui erant cum Iesu, extendens manum, exemit gladium suum, & percutiens seruum principis Sacerdotum, amputauit auriculam eius. Tunc ait illi Iesus: conuerte gladium tuum in locum suum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. *Marci autem 14. 46. Nihil de hac reprehensione Christi dicit, vt nec Lucas. qui solùm notat cap. 22. 49.* Videntes autem hi qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei, Domine, si percutimus in gladio? Syr. percutiemus eos gladijs? & percussit vnus ex illis seruum principis Sacerdotum, & amputauit auriculam eius dextram. Respondens autem Iesus ait: sinite vsque huc. Syr. satis est huc vs- (E) que. Et cùm tetigisset auriculam eius sanauit eum.

Ioannes denique cap. 18. 3. Iudas ergo cùm accepisset cohortem, & à Pontificibus & Pharisæis ministros, venit illuc cùm laternis & facibus & armis, &c. Vt ergo dixit eis, ego sum: abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram, &c. Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, & percussit Pontificis seruum: & abscidit auriculam eius dexteram. Erat autem nomen seruo Malchus. Dixit ergo Iesus Petro, mitte gladium tuum in vaginã. Calicem quem dedit mihi Pater, non bibam illum? *Quid hic durum, quid asperum? Quid peccatum mortale sonans? quod vtique* (A) *dura fuerat correctione puniendum? Quis seruus videns traditorem domesticum, cohortis armatæ ducem irruentis in Dominum, & tantum Dominum, tam dilectum, in vita Domini, & propria euidentissimo periculo, gladium non eximat? vim vi non repellat? Maximè cum & iussisset Dominus, ad tunicam vsque propriam vnumquemque vendere, ad gladium sibi suæque legitima tutela inculpata comparandum: adhæc, visa irruente armata militum & ministrorum manu, illis dicentibus; Domine ecce duo gladij hic, Christoque annuente, satis esse, & sufficere: voce sua insuper omnes in terram prosternente; tandem interrogantibus ipsis: Domine si percutimus in gladio? Ipsoque, vt daret locum miraculo restituenda Malchi au-* (B) *ricula, suâ taciturnitate consentiente, quid mirum, quid criminosum si Petrus feruidior cæteris, tot præcedentibus circumstantijs, Malchi auriculam amputauit?*

Caluinus certè hæresiarcha feratur; eiusque in Petrum, & eius causâ Romanum Pontificem sedemque Apostolicam, eius gladio, & fuso sanguine, crudelem insimulet. Sed quis ferat, quis patienter sustineat, Doctores Catholicos, vnicum Petrum in hac causa homicidij voluntarij reum aut mutilationis arguentes & damnantes, qui cæteros omnes, ex primo impetu plenum rationis vsum præuertente à reatu peccati letha- (C) *lis excusant, quando in sui capitis aut Domini sui inculpatam tutelam iniustos insidiatores & inuasores, fustis, aut gladij percussione, etiam sine authoritate publica, vim vi repellentes insurgunt?*

Esto, non auriculam, sed caput ministri principis Sacerdotum amputauerit Petrus, summi Sacerdotis & Regis Regum caput quæsitum, comprehensum ad mortem, seruus ab iniustissima violentia protegebat. Esto, in posterum Dominus sub gladij pœna gladium exercere, & coperontere prohibuerit. Esto, deinceps, vt ait Septimius, opera gladij maledixerit. Et vt habet libro de Idol. cap. 19. Omnem postea militem Dominus in Petro exarmando discinxerit. *Et lib. de corona militis cap. 11.* Licebit in gladio conuersari, Domino pronuntiante, gladio periturum, qui gladio fuerit vsus? *Et libro de fuga cap. 8.* Refugit & ipse vim (D) interdum, sed eadem ratione qua Apostolu fugere præceperat, donec scilicet, doctrinam suam impleret; quâ consummatâ, non dico stetit, sed nec auxilium à Patre Angelorum exercituum desiderauit, increpito etiam Petri gladio. *Sed rogo, num priusquam Petrus gladio percuteret, opus gladij inhibuerat Christus, qui & ex summa vendita tunica gladios emere iusserat, & rogantibus an gladijs percuterent, suo silentio visus omnibus fuerat annuere, omnium Dominus Rex gloriæ, iudex viuorũ & mortuorum, ius summum vitæ & necis habens potuerat prohibere?*

Ridet sanè insulsos huius loci littera interpretes Hilarius Canone 32. in Matth. Conuerte gladium tuum in locum suum, omnes enim qui gladio (E) vtuntur, gladio peribunt. Ergo, inquit, hic ipse iam iudicatus est; (*Petrus*) quia gladio vtens, gladio interibit. (*Petrus enim non gladio, sed cruce, non homicida supplicium gladio, sed passionis gloriosæ martyrium patibulo consummauit.*) Sed non omnibus gladio vtentibus mors solet esse per gladium. Nam plures, aut febris, aut alius accedens casus absumit; qui gladio, aut iudicij officio, aut resistendi latronibus necessitate sunt vsi. (*Et qui nisi latrones & iniusti authoris vitæ inuasores erant.*) *quorum vnus Petrus percussit, omnes si potuisset famulus generosus meritoriè & laudabiliter consumpturus, quos & Dominus sua etiam voce prostrauerat. Nec dubito non fuisse Petrum vnius auriculæ abscissione contentum quem à summo vertice ad pedes vsque*

machæra sua medium findere, & totam cohortem falce demetere, si eam præ manibus habuisset, & flagello totam conterere præ amore & zelo Domini strenuus miles habuisset in votis. Hilarium itidem pro Petro russato ministri sanguine calculum mittentem candidum accipite. Turba, inquit, omnis aduersus Dominum gladijs armata processerat. Recondi gladium præcepit, quia eos non humano, sed oris sui gladio esset perempturus. *(Ait enim Ioannes Apoc. 1. describens venientem Christum iudicem: gladius vtraque parte acutus exibat de ore eius.)* Cæterùm, si secundùm sententiam eius omnis gladio perimeretur, qui gladio vtitur: rectè ad necem eorum gladius exerebatur, qui eodem vtebantur ad facinus. *Quod si rectè, ex tanti Doctoris sententia, gladio vsus est Petrus: non rectè certè à nonnullis doctoribus, supremam sedem quæ à nemine iudicatur, iudicantibus, Senatus Apostolici princeps iudicato & damnato, sed temerè iudicatus est Petrus.*

Et quidem toto iure Canonico, communi omnium ore clamante, in amputatione auriculæ Malchi & defensione Magistri adeo excusatus est Petrus, vt nisi pro suo posse, & quantum in se fuit, innocentem Dominum suum ab iniusta detentione & violenta irruentium armatorum turba defendisset, deserti Domini & debiti sui reus habendus esset. Ita cum secunda parte decreti causa 23. q. 3. c. 4. Vbi citatur Augustinus libro 2. contra litt. Petilian, cap. 88. Vbi cum Aug. *Petilianus Augustino obiecisset:* Ecce vobis plenissimum documentum, quòd Christiano non liceat in pernicie aliena versari. Disciplinæ autem eius initium Petro est constitutum, sicut scriptum est: percussit Petrus auriculam serui principis Iudæorum, & abscidit eam, dixitque illi Iesus, Petre, reconde gladium tuum in theca: qui enim gladio vtitur, gladio morietur. *Cui respondit Augustinus:* Cur ergo non tali voce compescitis arma Circumcellionum? An præter Euangelium vos loqui arbitramini, si dixeritis, qui fuste vsus fuerit, fuste morietur, &c. Insani, gladius Petri, quamuis adhuc carnali motu animi tamen pro Christi corpore in corpus persecutoris exertus est: vestra verò arma aduersus Christum diuisa sunt: corpus verò cui ille caput est, id est Ecclesia eius per omnes gentes est: ipse hoc dixit, & ascendit in cælum. Quò cum furor Iudæorum sequi non potuit, & membra eius in corpore quod ascendens commendauit, furor vester oppugnat. Pro istis membris aduersus vos sæuiunt, & vobis resistunt, quicumque in Catholica, paruæ adhuc fidei eo animo sunt, quo tunc Petrus fuit, cùm ferrum pro Christi nomine strinxit. *(Necdum probas aduersarius Augustinum scripsisse Petrum peccati mortalis reum, quem potius laudat, quàm accusat.)* Sed multum interest inter vestram persecutionem, & istorum. *(Qui Circumcellionum furias armis etiam iustis compescebant, & legibus Imperatorum Christianorum coërcebant.)* Vos similes estis seruo Sacerdotis Iudæorum, quia seruientes principibus vestris, aduersus Ecclesiam Catholicam, id est aduersus Christi corpus armamini: isti autem tales sunt, qualis tunc Petrus fuit: qui pro Christi corpore, id est pro Ecclesia etiam corporaliter pugnauit. Sed si ipsis dicitur quod quiescant, sicut Petro tunc dictum est; *(qui non vltra processit,)* quanto magis vobis dicendum est, vt hæretico errore deposito, *(alij legunt furore,)* ad ea membra pertineatis, pro quibus illi sic dimicant. Sed læsi à talibus, etiam nos odistis: Et tanquam aures dexteras perdideritis, Christum sedentem ad Patris dexteram, non auditis. Sed quibus loquar? Aut quando eis loquar? Quibus nec horam inuenio, vinum etiam mane ructantibus, siue iam ebrijs, siue adhuc. *Id est vsque mane. Vt Martialis de Acerra.*

Hesterno fœtere mero qui credit Acerram
Fallitur, in lucem semper Acerra bibit.

Sed seria iam malo. Eadem secunda parte decreti, causa & quæstione præmissa, sed capite septimo, citatur hæc Ambrosij sententia, in Petri certè fauorem non violenter adducenda. Qui socij non repellit iniuriam, similis est ei qui facit. Prouerbiorum 24. Eripe eum qui ducitur ad mortem. *Et quo violenta turba crudelioribus Circumcellionum furiosorum fustibus & armis accincta Dominum pertrahebat, & raptabat? An non ad mortem, mortem autem crucis? Quid hic ageret fidelis comes & seruus? Iniuriam non repelleret à Domino? Similem se iniuriam inferentibus exhiberet? Cassiodorus insecutus Ambrosium sic in versum psalmi:* Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Cùm possis, inquit, obuiare peruersis, si desinas aduersari, consensus erroris est. *Ibidem item cap. 8. citatur Anastasius & Damasus Pontifices; & hic quidem Epistola 3. ad Stephanum cap. 8.* Malorum, inquit, impietati fauet, qui eis obuiare cessat. *Tandem rursum Augustinus ibidem cap. 11. in testem adducitur scribens in Psalm.* S. August. 81. Non sunt immunes à scelere, qui non liberant eos quos possunt à facto liberare. *Tantum igitur abest vt Petrus debuerit ex iusta Domini sui defensione culpari, quin potius si à defensione abstinuisset, excors & iners ab omnibus debuerat æstimari.*

Origenes certè, secundùm legem, & potestatem datam Iudæis, Petrum egisse declarat, licet, nondum eâ abrogatâ, per nouam legem publicatam, Euangelij perfectionem in hoc facto non impleuerit. Sic enim tract. 35. in Matth. 26. Vnus, inquit, eorum qui erant cum Iesu, nondum manifestè concipiens apud se Euangelicam patientiam illam traditam sibi à Christo, nec pacem suam dedit discipulis suis per legem de inimicis, extendens manum accepit gladium & percossit seruum principis Sacerdotũ. *Chrysostomus item homilia 85 in Matth.* Quisnam, inquit, est vnus iste qui auriculam serui amputauit? Petrum certè fuisse Ioannes testatur, cuius ardentissimo animo iure ista res attribuitur, &c. Sed vndenam ibi gladij sunt inuenti? Quamobrem Christus illud permisit? Vt facilius crederent quod traderetur, propterea dixit eis, emat gladium, &c. Sed vndenam ibi gladij sunt inuenti? A cœna & mensa tunc iam exiuerant, vbi propter agnum gladios esse oportuit. Illi verò quoniam audissent venturos aduersus eum aliquos esse, quasi Magistrum defensuri, secum gladios acceperunt. Quæ res discipulorum animus solummodo erat. Propterea Petrus gladio vsus, comminatione & quidem vehementi reprehenditur. Vltus enim seruum magno ardore animi est; quod tamen non ad sui, sed ad Magistri fecit defensionem. Christus verò nullum detrimentum fieri permisit. Confestim enim illum curauit, & hac magnitudine miracoli, & lenitatem, & potentiam suam ostendit. Tu verò discipuli quoque & amorem pium & humilitatem considera: alterum enim ex diligenti feruore, alterum ex obedientia fecerat. Nam cùm audisset, mitte gladium tuum in vaginam, statim obtemperauit, & nusquam postea istud fecit. Alius autem Euangelista dicit interrogasse discipulos, si gladio

percutiendum erat, non solum prohibuisse, verum etiam percussum sanasse. Sed Petrum acriter, & quidem minando increpat, vt eum & cæteros simul, huiuscemodi defensione deterreat. *Et enarratione breui in caput 26. Matth. in calce tomi 2.* Ioannes, inquit, ait fuisse Petrum: eius namque feruore dignum fuit facinus, &c. Discipulos autem, cùm quosdam aduersus eos venturos audissent, ob idipsum verisimile est nonnullos ex eis secum in auxilium gladios accepisse, tanquam pro Magistro pugnaturos, tantus animus illorum, &c. Ad hęc & magnum discipuli amorem, & mansuetudinem patefecit: Nam alterum quidem ex amoris pietate, alterum verò, gladij videlicet in vaginam conuersionem, ex obedientia fecit. Cuius autem rei gratia dixit: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt? Quo scilicet discipulorum animos insidiantium supplicio consolaretur. *Theophylactus item citatus in glossa;* Zelo, inquit, discipuli armati sunt. *Et Beda hoc loco:* Duo, inquit, gladij sufficiunt ad testimonium sponte passi Saluatoris: vnus qui & Apostolis audaciam pro Domino certandi, & euersa ictu eius auricula, Domino etiã morituro pietatem, virtutemque doceret inesse medicandi: Alter qui nequaquam vaginâ exemptus ostenderet, eos nec totum quod potuere, pro eius defensione facere permissos, &c. *Et rursum:* Gladium, inquit, iubet sumere, vel non habitum emere, vt sciant legentes, non facultatem resistendi deesse discipulis, sed Magistro amorem potius inesse patiendi.

Ambrosius lib. 10. in Lucam 22. O Domine, inquit, cur emere me iubes gladium, qui ferire me prohibes? Cur habere præcipis quem vetas promi? Nisi fortè vt sit parata defensio, non vltio necessaria; & videar potuisse vindicari, sed noluisse. Lex tamen referire non vetat, & ideo fortasse Petro duos gladios offerenti, satest, dicis: quasi licuerit vsque ad Euangelium: vt sit in lege æquitatis eruditio, in Euangelio bonitatis perfectio. Multis hoc iniquum videtur, sed non iniquus Dominus, qui cùm posset vlcisci, maluit immolari. Est & gladius spiritalis, vt vendas patrimonium, emas verbum, quo nuda mentis penetralia vestiuntur, &c. Monet adhuc quòd duos gladios discipuli protulerunt: Num fortè vnum noui, alterum veteris intelligamus testamenti, quibus aduersus diaboli armamur insidias? Denique dicit Dominus, satis est: quasi nihil desit ei quem vtriusque testamenti doctrina munierit, &c. Est etiam gladius passionis, vt exuas corpus, (*hoc est vendas tunicam pelliceam*) & immolatæ carnis exuuijs, ematur tibi sacri corona martyrij: quod est ex benedictionibus Dominicis colligere, qui summam omnium coronarum, si quis persecutionem patiatur pro iustitia, prædicauit. *Et ibid. post multa zelum Petri approbat.* Volenti, inquit, inijcit manus turba, nectuntur vincula. O amentes & perfidi! non sic comprehenditur Sapientia, non sic tenetur iustitia. Nec discipulorum studia defuerunt. Vnde Petrus eruditus in lege, promptus affectu, qui sciret Phineæ reputatum ad iustitiam quòd sacrilegos peremisset, percussit principis seruum. *Deinde exponens mysterium Petri, simul approbat factum. Sed de mysterio inferius.*

Vidimus hactenus Patres omnes feruorem hic Petri certatim collaudantes; vnus Augustinus ab aduersario eligitur, qui nedum venialis, sed & mortalis criminis reum Petrum in abscissione auriculæ Malchi scripsisse refertur, vt solitus à communi Patrũ sensu recedere conuincatur. Sed Deo gratias, quòd & in hoc, sicut in cæteris omnibus sanctissimo Doctori impositum esse reuincatur; vbique enim, & quacumque occasione data de hoc argumento scripsit, maximè loco confusè ab aduersario citato contra Faustum, nec libro, nec capite notato, cùm 32. numero libros scripserit aduersus Faustum Manichæum; vel Petrum excusauerit, vel ad summum peccatum veniale in eo arguerit, vel cum Ambrosio Apostolorum principis laudauerit zelum. Libro quidem 3. de consensu Enang. cap. 5. Quod Lucas dixit interrogantibus discipulis, si percuterent in gladio, Dominum respondisse, sinite vsque huc; quasi post illam percussionem ita dictum fuerit, vt placuerit ei vsque huc factum, sed amplius fieri noluerit: cùm in verbis quæ Matthæus posuit, intelligatur potius totum factum quo vsus est gladio Petrus, Domino displicuisse. Illud enim veriùs est, quòd cùm eum interrogassent dicentes, Domine si percutimus in gladio, tunc respondit, sinite vsque huc; id est, non vos moueat quod futurum est: permittendi sunt huc vsque progredi: hoc est, vt me apprehendant, & impleantur quæ de me scripta sunt. *Dehinc excusat Petrum ex feruore dilectionis:* Sed inter moras verborum interrogantium Dominum, & illius respondentis, Petrus defensionis auiditate, & maiori pro Domino commotione percussit, &c. Videri autem posset contrarium, si Dominus ex illa responsione, sinite vsque huc, prohibuisse lethale vulnus, vsum tamen spontaneum approbasse demonstretur. *Sicut supra alij Patres intellexerunt.* Quomodo autem, inquit, sit intelligendum, sinite vsque huc, iam exposui: etsi aliter melius potest, ita sit: dum tamen Euangelistarum veritas constet.

Vbi vides, preter excusationem Petri, in qua longe est à sententia peccati mortalis, eum ab expositione aliorum Patrum non dissentire. Doctor Angelicus Lect. 2. in Io. 18. Ponit, inquit, zelum discipuli in serui percussione, &c. Simon Petrus cæteris discipulis ardentior habens gladium eduxit eum, & percussit Pontificis seruum qui erat inter ministros, & abscidit auriculam eius dexteram. Non ex sua principali intentione, cùm eum intenderet occidere. Sed ictus quem dirigebat ad caput, relapsus est ad aurem. Ideo enim ictum dirigebat ad caput, vt facilius moneat quod faciebat ex zelo Domini sui, 3. Reg. 19. Zelo zelatus sum, &c. Quæritur quòd cùm Dominus dixisset eis, quòd non resisterent malo Matth. 5. Quid est quod Petrus percussit seruum principis? Ad quod dicendum, quod Dominus prohibuit, quod non resisterent alicui ad defendendum seipsos, non autem ad defendendum Dominum. Vel dicendum, quod nondum confirmati erant virtute superueniente ex alto Luc. vlt. Ideo non erant adhuc perfecti, vt omnino malo non resisterent. *Vbi D. Thomas non modo percussionem, sed & occidendi intentionem propter zelum defensionis Domini excusat à graui peccato, & etiam simplici perfectionis defectui imputat, qua carebat nondum accepto Spiritu sancto.*

Sed ad Augustinum redeo. Serm. 124. de temp. venialem satis in hac causa Petri indicat noxam, vbi ait: Erat, inquit, reuera hic Petrus paulo durior & seuerus, sicut austeritatem truncata OB CHRISTI INIVRIAM, serui principis Sacerdotum declarat auricula. *Et tract. 112. in Io. 18. licet factum Petri*

Petri improbatum dicat à Christo, cum tamen ex defensione Domini sui benignus excusat. Factum, inquit, Petri Dominus improbauit, & progredi vltra prohibuit dicens: mitte gladium, &c. Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum? In suo quippe facto ille discipulus MAGISTRVM DEFENDERE VOLVIT, non quod significatum est cogitauit. Et ille igitur ad patientiam commonendus fuerat, & hoc ad intelligentiam conscribendum.

Quantum ad locum ex libro 22. contra Faustum cap. 69. Vbi primò Moysem à Fausti calumnia vindicat. Ex ore, inquit, omnino Dei Moysem seruum eius & amamus, & admiramur, & quantum possumus, imitamur, cùm simus longè illius meritis inferiores, etiam nullo Ægyptio, vel occiso, vel exspoliato, nullo bello gesto, quorum ille aliud futuri indole defensoris, alia imposito imperio Dei fecit. *Capite autem 70. zelum eius, ut Pauli & Petri tantum abest vt reprobet, quin & futuri aliquid magni præsagum existimat.* Vt interim omittam, quod cùm percussisset Ægyptium, quanquam illi Deus non præciperet, in persona tamen prophetica, ad hoc diuinitus fieri permissum est, vt futurum aliquid præsignaret. Vnde nunc non ago, sed omnino tanquam nihil significauerint facta illa disentio: consultâque illâ æternâ lege, reperio non debuisse hominem ab illo, qui nullam ordinatam potestatem gerebat, quamuis iniuriosum & improbum, occidi. Verumtamen animæ virtutis capaces ac fertiles, præmittunt sæpè vitia, quibus hoc ipsum indicent, cui virtuti sint potissimum accommodatæ, si fuerint præceptis excultæ. Sicut enim & agricolæ quam terram viderint, quamuis inutiles, tamen ingentes herbas progignere, frumentis aptam pronunciant; & vbi fœlicem aspexerint, licet eradicandam sciant, validis vitibus habilem intelligunt: & quem montem oleastris syluescere aspexerint, oleis esse vtilem cultura accedente non dubitant: sic ille animi motus, quo Moyses peregrinum fratrem à ciue improbo iniuriam perpetientem, non obseruato ordine potestatis, multum esse non pertulit: non virtutum fructibus inutilis erat, sed adhuc incultus, vitiosa quidem, sed magnæ fertilitatis signa fundebat. Ipse denique per Angelum suum diuinis Moysen vocibus euocauit in Sina, per quem liberaretur ex Ægypto populus Israël: cumque miraculo visionis in rubo flãmante, & non ardente, verbis Dominicis ad frugem obedientiæ præparauit. Qui etiã Saulum Ecclesiam persequentẽ, de cælo vocauit, prostrauit, erexit, impleuit: tanquam percussit, amputauit, inseruit, fœcundauit. Illa namque Pauli sæuitia, cùm secundùm æmulationem Paternarum traditionum persequebatur Ecclesiam, putans officium Deo se facere, tanquam syluestre erat vitium, sed magnę fertilitatis iudicium. Hinc erat etiam ILLVD PETRI, CVM EVAGINATO GLADIO VOLENS DEFENDERE DOMINVM, AVREM PERSECVTORIS ABSCIDIT, quod factum Dominus satis minaciter cohibuit dicens, recondе gladium: qui enim gladio vsus fuerit, gladio cadet. Ille autem vtitur gladio, qui nulla superiori ac legitima potestate, vel iubente, vel concedente, in sanguinem alicuius armatur. Nam vtique Dominus iusserat vt ferrum discipuli eius ferrent, sed non iusserat vt ferirent. Quid ergo incongruum, si Petrus post hoc peccatum, (*non dixit mortale sed maximè veniale, & magnæ virtutis & zeli præsagum.*) factus est Pastor Ecclesiæ, sicut Moyses post percussum Ægyptium factus est rector illius Synagogæ? Vterque enim NON DETESTABILI IMMANITATE, (*non mortali crimine*, sed emendabili (*veniali,*) animositate, iustitiæ regulam excessit: vterque odio improbitatis alienæ, sed ille fraterno, ISTE DOMINICO, licet adhuc carnali, tamen AMORE PECCAVIT, resecandum hoc vitium, vel eradicandum; sed tamen TAM MAGNVM COR, tanquam terra frugibus, ita serendis virtutibus excolendum.

Quantum ad mysterium præcisæ auriculæ quod
B *supra attigerat Augustinus tract. 112. in Io. 18.* Solus, inquit, hic Euangelista etiam nomen huius serui expressit, sicut Lucas solus, quòd eius auriculam Dominus tetigerit, & sanauit eam. Malchus autem interpretatur regnaturus. Quid ergo auris pro Domino amputata, & a Domino sanata significat, nisi auditum amputata vetustate renouatum, vt sit in nouitate spiritus, & non in vetustate litteræ? Roman 7. Quod cui præstitum fuerit à Christo, quis dubitet regnaturum esse cum Christo? Quòd autem seruus dictus est, & hoc ad illam pertinet vetustatem, quæ in seruitutem generat, quod est Agar. Galat. 4. Sed cùm accessit sanitas, figurata est libertas. *Hieronymus alio sensu scribens in Marc. 14. Per gladium intelligent*
C *verbum.* Prædicatio, inquit, Petri auditum à Iudæis abscidit regni Dei. *Hilarius Canone 32. in Matth. 26.* Ab Apostolo, inquit, seruo principis Sacerdotum auricula desecatur: populo videlicet Sacerdotio seruienti, per Christi discipulum inobediens auditus exciditur, & ad capacitatem veritatis, hoc quod erat inauditus amputatur. *Origenes tract. 35. in Matth. 26.* Sicut dicit Ioannes ei dextram auriculam amputauit, apud quem & nomen serui dicitur, quia Malchus vocabatur. Et forsitan quod agebat Petrus mysterium erat, quoniam Iudaïci populi dextra auditio fuerat amputanda, propter malitiam eorum demonstratam in Iesum. Nam & si videntur audire legem modò, cùm sinistro auditu audiunt vmbram traditionis de lege, non veritatem: cùm sint serui sermonis profitentis seruitium Dei, non autem seruientis
D in veritate. Huius sermonis mysterium erat aduersus Christum, aduersarius Christi princeps Sacerdotum Caiphas. Videtur autem mihi, quoniam qui ea gentibus crediderunt, omnes vnus populus constituti in Christo, per hoc ipsum quod crediderunt in Christum, facti sunt causa vt præcideretur Iudæorum auditio dextra, secundùm quod fuerat prophetatum de eis: grauа aures populi huius, & oculos eorum deprime, vt ne videntes videant, & audientes intelligant, & conuertantur, & sanem eos.

Elegantius Ambrosius libro 10. in Luc. 22. Dominus, inquit, vulnera cruenta detersit, mysteria diuina subiecit; vt seruus principis mundi, non
E naturæ conditione, sed culpæ, sæcularium famulus potestatum, auris suæ vulnus exciperet, quia non audisset verba sapientiæ. Omnis denique qui facit peccatum seruus est peccati. Peccatis, inquit, Esa. 50. vestris venditi estis. Venditio propter peccata nostra, propter bonitatem autem Dei, redemptio peccatorum. Aut si Petrus volens, (*hoc est cum hac intentione præcisè*) percussit aurem, docuit quòd aurem habere in specie non deberent, quam in mysterio non habebant. Sed bonus Dominus & ipsi refundit auditum, secundùm prophetica dicta demonstrans, & ipsos, si conuertantur, posse sanari, qui in passione Domini vulnerati sunt, eo quod omne peccatum fidei

mysterio abluatur. Tollit ergo Petrus aurem. Quare Petrus? Quia ipse est qui accepit claues regni cælorum. Ille enim condemnat qui & absoluit, quoniam idem & ligandi & soluendi adeptus est potestatem. Tollit aurem malè audientis, tollit autem gladio spiritali aurem interiorem malè intelligentis. Caueamus ne cui tollatur auricula. Legitur passio Domini, si ad diuinitatem eius referimus infirmitatem corporeæ passionis, exciditur auricula, & exciditur à Petro, qui non passus est Christum Prophetam ęstimari, sed Dei filium docuit fideli confessione signari. *Tollat vtinam Dominus, tollat & Petrus gladio spiritali aurem interiorem malè intelligentium Augustin. Qui licet zelum Petri ex amore Domini excusans, in aliquo improbauerit ex lenitatis defectu; laudauit tamen ex amoris affectu: nec vnquam damnauit peccati mortalis, sicut imponitur ei ab aduersario, reatu.*

An prædestinatos ad malum multos scripserit cum Tertulliano Augustinus.

T*ertullianus libro tertio, contra Marcionem c. 24. Agit de magno prædestinationis arcano, paucis quidem verbis sed luculentis:* Quum verò Iacob somniat scalas obfirmatas in terra ad cęlum, & Angelos alios ascendentes, & alios descendentes, innixum desuper Dominum, temerè si fortè interpretabimur, scalis his iter ad cęlum demonstrari, quò alij perueniant, vnde alij decidant, Domini constitutum esse iudicio. *Quasi diceret, nulla apud Deum iniquitate, quos ab æterno voluit æquus arbiter, incomprehensibili quantumuis nobis, æquo tamen iudicio, nullis precedentibus hominum meritis alios prædestinatos fuisse vt cum Angelis sanctis, per sequentia gratiam merita & opera bona ad æternam ascenderent gloriam; alij cùm Angelis malis ac reprobis, propter merita mala, tam peccati originalis sine baptismo decedentes infantes, quam adulti propter actualia mortalia peccata, æternam deuoluerentur in pœnam. Quod autem Dei iudicio ad malũ culpæ, vel simpliciter ad malum quempiam Angelorũ vel hominum Deus iudicio suo constituerit destinare, nec Tertullianus, nec August. nec quisquam nisi impius, blasphemus, hæreticus dixit. Ita enim Caluinus in expositione Ecclesiastica ad Rom. 9.* Cæterùm, inquit, indurandi verbum cùm Deo in scripturis tribuitur, non solùm permissionem vt volunt diluti quidam moderatores, sed diuinæ quoq; irę actionem significat. Nam res omnes externæ quę ad excęcationem reproborum faciunt, illius irę sunt instrumenta. Satan autem ipse, qui intus efficaciter agit, ita est eius minister, vt non nisi eius imperio agat. Corruit ergo friuolum istud effugium quod de præscientia Scholastici habẽt: neq; enim præuideri ruinam impiorum à Domino Paulus tradidit, sed eius consilio & voluntate ordinari, quemadmodum & Salomon docet, nõ modò pręcognitum fuisse impiorum interitum, sed impios ipsos fuisse destinatò creatos, vt pereant Prou. 16. 4. *Sed impium est, & contra Scripturæ mentem, ideo creatum esse impium dicere, licet verum sit, seruari impium vsque ad diem iudicij, vt in eo Deus sicut in Pharaone ostendat virtutem suam, id est iustitiã quam sibi vasa preparata in interitum propter demerita sua, thesaurisant in die reuelationis & iusti iudicij Dei. Vnde rursum blasphemat Caluinus ibid. scribens:* Vasa irę, id est in hoc facta, & formata, vt documenta sint vindictæ, & furoris Dei. *Neque enim Deus vasa iræ fecit, sed horum vasorum figulus Adam fuit quantum ad originale peccatum, & singuli quod ad peccata actualia pertinet, homines à Deo benefacti, & plerique in aqua baptismi refecti seipsos, iræ vasa fecerunt, quæ sic facta præsciuit Deus & destinauit ob merita mala in diem iudicij. Vnde sanctes Pagn. præcitato loco Prou. sic legit.* Omnia operatus est Dominus propter seipsum, & etiam impium, quem adducet ad diem malum. *Syriaca.* Reseruatur, inquit, ad diem mali. *Chaldaica*, omnia opera Domini, pro his qui obediunt: impius autem ad diem mali. *Sept. denique in edit. Venetiana 1609.* Impij autem in die mala peribunt. *Vnde Beda in Rom. 1. Aug. referens scribentem ad Bonif.* Illud, inquit, dici potest, cur omnino creati sunt, quos Deus ita peccatores, vt æterno igne essent damnandi, sine dubitatione præsciuit. Quamuis enim peccata non fecerit, naturas tamen ipsas, quæ per se, ipsę sine dubio bonæ sunt, quibus tamen ex arbitrio volũtatis futura essent vitia peccatorum, & in multis talia quibus esset ęterna pœna reddenda, quis nisi Deus creauit. Quare? Nisi quia voluit? Cur autẽ voluerit, ô homo tu quis es qui respondeas Deo? &c. Cæteri homines ad istam societatem (*electorum*) non pertinentes, quorum tamen & animam & corpus Dei bonitas operata est, & quicquid habet ipsa natura pręter vitium quod eidem inflixit superbientis voluntatis audacia, propter hoc à Deo pręsciente creati sunt, vt in his ostenderet liberum desertoris arbitrium sine sua gratiæ quid valeret: & in eorum iustis ac debitis pœnis, vasa misericordiæ quæ non suorum operum meritis, sed gratuitâ Dei gratiâ sunt ab illa concretione discreta, quid sibi collatum est, addiscerent.

Iam ordine videamus nullibi vnquam August. scripsisse aliquos ad malum simpliciter fuisse prædestinatos, sed vbiq; cùm de reprobis egit, ad malum pœnæ, siue interitus, siue mortis æternæ, siue ignis & supplicij sempiterni; in quibus omnibus semper supposuit iustum Dei iudicium, meritam originali peccato in infantibus sine baptismo decedentibus, & in adultis, peccatis actualibus, & finali maximè impœnitentia à Deo præscita debitam pœnam. Sic ita que in Ench. ad Laur. cap 100. vbi de voluntate Dei iustè omnia facientis. Benè, inquit, vtens & malis tanquam summè bonus, ad eorum damnationem quos iustè pręedestinauit ad pœnam, & ad eorum salutem quos benignè prædestinauit ad gloriam.

Et libro 2. de peccatorum mer. cap. 17. Vt innotescat quod latebat, & suaue fiat quod non delectabat, gratiæ Dei est quæ hominum adjuuat voluntates: qua vt non adjuuentur, in ipsis itidem causa est, non in Deo, siue damnandi prædestinati sint propter iniquitatem superbiæ, siue contra ipsam superbiam iudicandi, & erudiendi, si filij sint misericordiæ. *Et libro septimo, in Eptateucum quæstione 59. circa f.* Quòd contra filios Ammon dux quærebatur Iepte, quibus victis liberarentur, qui eo duce aduersus illos bellare cupiebant, quoniam interpretatur Ammon filius populi mei, siue populi mœroris, profectò illi significantur inimici, qui ex ipsa gente perseuerantes in infidelitate prędicti sunt, aut omnino pœnis gehennæ prædestinati, vbi erit fletus & stridor dentium, tanquam populo mœroris. Quanquam populus mœroris, etiam diabolus & Angeli eius, non inconuenienter intelliguntur: siue quia æternam miseriam eis quos decipiunt, acquirunt: siue quia & ipsi ęternę miseriæ deputati sunt.

Epist.49. quæstione 3. Sicut veritas hortatur homines fieri socios Sanctorum Angelorum, ita seducit impietas ad societatem dæmoniorum, cui præparatur ignis æternus, sicut regnum æternum societati Sanctorum. *Et Epistola 61. ad Dulcitium Tribunum.* Sed quoniam Deus occulta satis dispositione, sed tamen iustâ, nonnullos eorum (*Donatistarum*) pœnis prædestinauit extremis, (Aug.) procuidubiò melius incomparabili numerositate plurimis ab illa pestifera diuisione, & dispersione redintegratis atque collectis, quidam suis ignibus pereunt, quàm pariter vniuersi sempiternis ignibus gehennarum, meritò sacrilegæ dissensionis ardebunt. *Et Epistola 251. ad Ceretium Episcopum inf. in Supplement. parte prima.* (B) Quid vlterius loquar de perditis vaniloquis, & mentis seductoribus primum suæ, (*de Priscillianistis agebat,*) deinde cæterorum quos sibi ad interitum prædestinatos æternum consociare potuerunt. *Tractat. 43. in Io.* Morti, inquit, sempiternæ prædestinati. *Tract. 14. in Io.* Populos pręparatus ad iram Dei, damnandus cum diabolo. *Tractat. 48. in Io.* Ad sempiternum interitum prædestinatos, &c. Nisi (Aug.) ad interitum prædestinatos. *Tract. 95. in Io.* Mundus iudicio ignis æterni irreuocabiliter destinatus. *Tract. 107.* Traditor Christi perditioni prędestinatus. *Trac. 110. in Io.* Neque quod sint prædestinati (*reprobi*) ignorat, &c. Est mundus damnationi prędestinatus. *Trac. 111.* Ille damnationi prędestinatus meritò non cognouit. (C) *Libro 15. de Ciu. capite primo.*

(Aug.) Appellamus ciuitates duas, hoc est duas societates hominum: quarum est vna quæ prædestinata est in æternum regnare cum Deo, altera æternum supplicium subire cum diabolo. *Et 21. de Ciuit. cap. 24.* Si de aliquibus ita Ecclesia certa esset, vt qui sunt illi etiam nosset, qui licet adhuc in hac vita sint constituti, tamen prædestinati sunt in æternum ignem ire cum diabolo, tam pro eis non oraret quàm nec pro ipso. *Et lib. 22. capite 24. circa f.* Quid dabit eis quos prædestinauit ad vitam, qui hæc dedit etiam eis, quos prædestinauit (D) ad mortem. *Et in supplement. parte secunda, libro 5. operis perfecti contra Iulian. sect. 64.* Quid illud est quod in his sinistræ partis hœdis in Dei præscientia quæ falli non potest, igni perpetuo destinatis, multi sunt, qui lauacro regenerationis abluti, postea vel apostasiâ pereunt, vel tam facinorosè flagitioseque viuunt, vt eidem sinistræ sine dubio deputentur, nec rapiuntur sicut quidam, ne malitia mutet intellectum eorum. Neque vt hoc eis Deus tam magnum beneficium non conferat, fatali necessitate prohibetur, neque vt alijs conferat, personarum acceptione mutatur. *Videndus item libro quarto de anima & eius origine capite 11.* (Aug.) *Tandem ter idipsum inculcat libro de dono perseuerantia capite 22.* Si qui nondum vocati sunt quos (E) gratia sua prædestinauit eligendos, accipient eandem gratiam, qua electi velint esse, & sint. Si qui autem obediunt, sed in regnum eius & gloriam prædestinati non sunt, temporales sunt, nec vsque in finem in eadem obedientia permanebunt.

Neque verò solus Augustinus prædestinationis nomen etiam reprobis applicauit. Isidorus enim libro secundo sententiarum capite sexto. Gemina, inquit, prædestinatio est, siue electorum ad requiem, siue reproborum ad mortem. *Adrianus item Papa Epistol 97. ad Episcopos Hispaniæ, ex sermone sancti Fulgentij & testimonio Apostoli Iudæ, idipsum confirmat.*

(A) Propter quod, inquit, beatus Apostolus Iudas quosdam prædestinatos dicit in iudicium, his verbis versu tertio. Subintroierunt enim quidam homines impij, qui olim præscripti & prædestinati erant in hoc iudicium Dei nostri. Vigilanter autem in doctrina Spiritus sanctus prædestinatos impios non dicit ad peccatum, sed ad iudicium. Id est non ad impietatem, sed ad punitionem. Non enim prædestinati sunt ad hoc, quod vitio suo impietates amittunt, sed ad illud quod iudicio ęquitatis diuinæ recipiunt. *Fulgentius autem noster libro de duplici prædestinatione Dei, vna bonorum ad gloriam, altera malorum ad pœnam, per omnia tuetur Augustinum, & capite tertio, sic Monimo respondet, qui scripserat sibi legisse quod Augustinus scripserat libro de perfectione iustitiæ in quo cùm protulisset locum Psalmi 13.* Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Sine aliqua, inquit, nebula, sine aliqua dubitatione expressit interpres ipse verissimus genus tale hominum, illud prædestinatum vtique in interitum. *Cui respondet Fulgentius,* Ipse, inquit, docens aiebam, ad pœnam debitam, non ad malum faciendum, posse dici aliam prædestinationem.

Et capite quinto. Nihil, inquit, aliud accipiendum existimo in illo sancti Augustini sermone quo ad interitum quosdam prædestinatos firmat, nisi ad interitum supplicij, non delicti. Neque ad (C) malum quod iniustè admittunt, sed ad cruciatum, quem iustissimè patientur. Nec ad peccatum, quo primæ resurrectionis (*baptismi*) beneficium, aut non accipiunt, aut amittunt: sed ad tormentum quod illis propria iniquitas malè parit, & æquitas diuina bene retribuit, &c. *Et capite sexto.* Quod ergo ante gehennam mali pereunt, non est diuini operis, sed humani. Quod autem in gehenna perituri sunt, hoc facit Dei æquitas, cui nulla placet peccantis iniquitas, &c. Sicut ergo peccatum in eo non est, ita peccatum ex eo non est. Quod autem ex eo non est, opus eius vtique non est. Quod autem nunquam est in opere (D) eius, nunquam fuit in prędestinatione eius. *Et capite septimo.* Non ergo prædestinati sunt mali ad hoc, quod malè operantur à concupiscentia sua abstracti & illecti; sed ad hoc quod iustè patiuntur mori. Prædestinationis enim nomine, non aliqua voluntatis humanæ coactiua necessitas exprimitur, sed misericors & iusta futuri operis diuini sempiterna dispositio prædicatur. Deo autem misericordiam & iudicium cantat Ecclesia, cuius hoc opus est in homine, vt occulto voluntatis suæ, non tamen iniusto consilio, aut gratuitam misericordiam prærogat misero, aut debitam iustitiam rependat iniusto. Imò aut misericorditer debitori donet, quod si vellet iustè posset exigere: aut iustè cum vsoris quod suum est exigat, (E) & iniquo debitori quod debetur iniquitatibus reddat. Ac sic, aut istum prorsus indignum misericordia præueniat, aut illum ira dignum inueniat.

Et cap. 13. Quia Deus nulla necessitate compellitur vt aliquid nolens promittat: nullius vtique aduersitatis impeditur obstaculo, quo id quod promisit, aut minus quàm vult, aut tardius faciat. Proinde potuit sicut voluit prædestinare, quosdam ad gloriam, quosdam ad pœnam; sed quos prædestinauit ad gloriam, prædestinauit ad iustitiam: quos autem prædestinauit ad pœnam, non prædestinauit ad culpam. Posset enim peccatum aliquod ex prædestinatione Dei esse, si posset

aliquis hominum iustè peccare. Nullus autem hominum iustè peccat, quamuis eum iustè Deus peccare permittat. Iustè enim deseritur à Deo, qui deserit Deum. Et quia homo deserens Deum peccat; deserens peccatorem Deus iustitiam seruat. Quid autem magis iustum, quàm vt ille qui desiderio peccandi iam peccat, pro eo quod desideraos peccare ipse sibi noxius efficitur, semetipsum peccato suo lædere permittat? In sanctis igitur coronat Deus iustitiam, quam eis gratis ipse tribuit, gratis seruauit, gratisque perfecit: iniquos autem condemnabit pro impietate vel iniustitia, quam in eis ipse non fecit. In illis enim opera sua glorificat, in istis autem opera non sua condemnat. Hoc itaque prædestinauit Deus quod erat ipse facturus, aut quod fuerat largiturus. Illud vero nullatenus prædestinauit, quod siue per gratiam, siue per iustitiam, facturus ipse non fuit.

Et capite 19. Proinde quia initium malæ voluntatis superbia est, quæ ex Deo non est, perspicuè claret non ex Deo esse hominibus interitum malæ operationis, sed à iusto iudice retribui malis interitum vltionis. Mala quippe voluntas non pertinet ad optimum Creatorem: iusta verò iniusti Angeli hominisque damnatio pertinet ad æquissimum cognitorem. Ad voluntatem igitur malam Deus hominem non prædestinauit, quia homini eam daturus ipse non fuit. Quomodo enim Deus hominem quem ad imaginem suam fecit, prædestinaret ad malam voluntatem quam ipse non fecit? Itaque peccare in hoc homo cœpit, in quo à Deo discessit. Scriptum est enim Ecclesiast. 10. Quia initium superbiæ apostatare à Deo.

Et capite 21. Si cùm à Deo fieret homo, sic erat in præsenti opere Dei bonus, vt in prædestinatione eius esset malus: proculdubio Dei opere malus futurus erat, à quo ad peccandum prædestinatus fiebat. Vbi statim illa consequetur absurditas, vt dicatur quia Deus, de quo Propheta dicit, qui fecit quæ futura sunt, in se habuit, quod absit, iniquitatis originem, si hominem à se factum ipse prædestinauit peccatorem. Prædestinatio enim eius, præparatio est operum eius. Et sicut competit Deo bono, vt causa sit totius operis boni: sic incongruum est, vt in ipso putetur causa cuiuslibet operis mali. *Et capite* 22. *longe aliam ponit causam prædestinationis electorum ad gloriam, & reproborum ad pœnam.* Hæc est in sanctis causa prædestinationis diuinæ, præparatio scilicet iustificationis & adoptionis indebitæ, quam quia non merebatur voluntas hominis mala, non est eius causa, nisi sola Dei voluntas bona. In his autem qui putantur prædestinati, non ad luenda supplicia, (*quæ etiam voluntas Dei bona est, quia iusta.*) sed ad perpetranda peccata, cùm causa ipsius prædestinationis quæritur, non inuenio (*ex parte Dei, qui non volens iniquitatem Deus est*) quid respondere possit, quisquis hanc asserere meditatur. Numquid enim sicut rectè dicimus ad hoc prædestinatos sanctos, vt Deo in eis misericorditer operante, ex malis fierent boni, & ex impijs iusti? Quod cùm dicimus, ad Dei gloriam dicimus: numquid sic rectè dicere poterimus, ad hoc prædestinatos iniquos, vt Deo in eis etsi non misericorditer, saltem iustè operante, ex bonis fierent mali, aut ex iustis fierent, impij? Absit hoc à nobis, atque ab omnibus Christianis, vt causam cuiuslibet peccati, quisquam deputare diuinæ audeat æquitati: cùm nec malitiæ, nec impietatis cuiusquam causa esse possit, nisi in eo qui malus atque impius fuerit. Vt ergo ex malis fiant homines boni, & ex impijs iusti, laudanda est Dei misericordia: vt autem ex bonis fiant homines mali, aut ex iustis iniqui, si diuinæ prædestinationis asseritur causa, erit, quod absit, vituperanda iniustitia. Quinimo nec iustitia iustè dicetur, si puniendum reum non inuenisse, sed fecisse dicatur. Maior verò erit iniustitia si lapso Deus retribuit pœnam, quem stantem prædestinasse dicitur ad ruinam.

Tandem prædestinationem reproborum quo ad pœnam, licet voluntatem Dei iustè punire volentem rectissime asseras, peccatum tamen cuius solius causa prædestinantur ad pœnam, exertè cum Augustino docet non prædestinatum esse à Deo, sed tantummodo præscitum. Ibidem capite 24. Ostensurus itaque Deus quid reddendum præsciuerit, & quid donandum: prædestinauit illos ad supplicium, quos à se præsciuit voluntatis malæ vitio discessuros: & prædestinauit ad regnum, quos ad se præsciuit misericordiæ præuenientis auxilio redituros, & in se misericordiæ subsequentis auxilio esse mansuros. In istis misericordiam custodiens, in illis iustitiam tenens: istis quod promisit piè tribuens; illis nihilominus quod prædixit iustè retribuens. Sic autem Deus non omnia promisit quæ prædixit, quamuis prædixerit omnia quæ promisit: sicut non omnia prædestinauit quæ præsciuit, quamuis omnia prædestinata præsciuerit. Præsciuit enim voluntates hominum bonas & malas: prædestinauit autem non malas, sed solas bonas. Et licet in eius prædestinatione non fuerit, vt malitiam voluntati humanæ dedisset; fuit tamen in eius prædestinatione, quid humanæ voluntatis malitiæ reddidisset. Propter hoc, quia sicut Psalmista testatur, misericors est Dominus & iustus: prædestinauit iustos ad gloriam, iniquos ad pœnam. Iustificandis ergo atque glorificandis prædestinatum misericordiæ suæ opus prædixit pariter & promisit: Iniquis autem prædestinatum iustitiæ suæ opus prædixit tantummodo, non promisit. *Quia vt subijcit capite sequenti*: Iustificatio & glorificatio quæ non est homini ex homine, sed ex Deo, quia multum sanctis fuerat profutura, ideo prædicta est, & promissa: punitio verò quæ in æternum fuit impijs obfutura (*ex ipsis sponte peccantibus*) prædicta est tantummodo, non promissa. *Deus enim læta & prospera non infœlicia & tristia promittit, sed prædicit, præscit, & comminatur.*

Vnum est, quo aduersarius sanam S. P. Augustini doctrinam impetit, & Caluiniana hæresi causam tribuisse suggillat, quòd videlicet. Deus qui prædestinauit ad pœnam, hominum voluntates impellere videatur ad culpam, sicut quos prædestinauit ad gloriam, impellit & mouet ad gratiam, & virtutum ad beatitudinem dirigentium operationem. Ita enim Caluinus: Modum, inquit, exprimit scriptura, cùm vno in loco recitat Deum populo iratum cor Dauidis incitasse, vt populum numeraret, in altero Satanam facit eius instigationis authorem. Vnde intelligimus Satanam iræ Dei flabellum esse, vt corda hominum quocumque voluerit, Deus impellat, &c. Nec verò ideo tantùm iræ Dei minister Satan quod animos ad malas cupiditates sollicitet, sed quia efficaciter trahat, &c. Hinc certè iam colligere promptum est, quàm inane & fluxum sit illud diuinæ iustitiæ patrocinium, quia mala

sunt non eius voluntate, sed permissu dumtaxat fieri. Equidem quatenus mala sunt, quæ malo animo perpetrant homines, Deo minimè placere fateor. Sed quòd otiosum ea permittere fingunt, quæ scriptura non tantū eo volente, sed authore fieri pronunciat, nimis friuolum est effugiū. Dedit hoc interdum Augustinus receptę loquēdi consuetudini. Sed cum pressius insistit, & magis exactè rē examinat, nullo modo patitur in locum actionis permissionem sobstitui. *Sed Caluinum & sequaces eius Deum facientes authorem peccati, suo Tridentina Synodus anathemate percussit sessione sexta, Canone 6.* Si qois dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera ita vt bona Deum operari, non permissiuè solùm, sed etiam propriè, & per se: adeo vt sit proprium eius opus, non minus proditio Iudę, quàm vocatio Pauli, anathema sit.

A quo tantùm abest Augustinus, vt hoc loco Concilij citetur in margine libro primo ad Bonifacium contra duas Epistol. Pelagianorum capite tertio.

S. Aug. Non itaque, inquit, sicut dicunt nos quidam dicere, & iste (*Iulianus*) audet insuper scribere, omnes in peccatum veluti inuiti carnis suæ necessitate coguntur: sed si iam in ea ætate sunt, vt propriæ mentis vtantur arbitrio, & in peccato sua voluntate retinentur, & à peccato in peccatum sua voluntate præcipitantur. Neque enim agit in eis etiam qui suadet & decipit, nisi vt peccatum voluntate committant, vel ignorantiâ veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel vtroque malo & cæcitatis, & infirmitatis. Sed hæc voluntas quę libera est in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est. Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adiuuetur ab eo qui malum non potest velle; hoc est gratia Dei per Iesum Christum.

Citat etiam Prosperum sentent. 14. ad cap. Gallorum, & Respons. ad 10. obiect. Vincent. Augustinus autem libro de dono perseuerant. capite sexto.

S. Aug. Nihil, inquit, fit, nisi quod aut ipse Deus facit, aut fieri permittit. *Licet ergo Deus hominem peccare nolet, iustè tamen eum liberè peccare permittit, & pro peccato præscito prædestinatum ad pœnam iustus vindex punit. Hinc Augustinus in Psal. 110.* Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Per quas, inquit, nullum confitentem deserit misericordia, nullius est iniquitas impunita, quando flagellat etiam omnem filium quem recipit. Sed si iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi parebunt? Eligat sibi homo quodlibet. Non sic constituta sunt opera Domini, vt creatura in arbitrio libero constituta, creatoris superet voluntatem, etiamsi contra eius faciat voluntatem. Non vult Deus vt pecces, nam prohibet: tamen si peccaueris, non putes hominem fecisse quod voluit, & Deo accidisse quod noluit. Sicut enim vult vt homo non peccet, ita vult peccanti parcere, vt reuertatur, vt viuat: ita vult postremo in peccato perseuerantem punire, vt iustitiæ potentiam contumax non euadat. Ita quicquid elegeris, omnipotenti non deerit vnde suam de te compleat voluntatem. Magna enim opera Domini exquisita in omnes voluntates eius.

Sed quomodo absque sua bonitatis & iustitiæ detrimento fieri potest, vt secundum Augustinum Deus agat in cordibus hominum etiam voluntates eorum? Ita enim libro de correptione & gratia capite 14. quod retexuit libro de prædestinat. sanct. capite 20.

Aug. Non est, inquit, dubitandum, voluntati Dei (*scilicet absoluta & æterno decreto*) qui in cælo & in terra, omnia quęcumque voluit fecit, & qui etiam illa quæ futura sunt fecit, humanas voluntates non posse resistere, quo minus faciat ipse quod vult, quandoquidem de ipsis hominum voluntatibus quod vult facit. Nisi fortè vt ex multis aliqua commemorem, quando Deus voluit Sauli regnum dare, sic erat in potestate Israëlitarum subdere se memorato viro, siue non subdere, quod vtique in eorum erat positum voluntate, vt etiam Deo valerent resistere. Qui tamen hoc non fecit, nisi per ipsorum hominum voluntates, sine dubio habens humanorum cordium quo placeret inclinandorum omnipotentissimam potestatem, &c. 1. Reg. 10. Abierunt potentes quorum tetigit Deus corda cum Saüle, & 1. Paral. 12. Spiritus Domini induit Abisaī principem inter triginta & dixit, tui sumus Dauid.

Ita & libro de prædestinat. sanctorum capite 16. Est, inquit, in malorum potestate peccare; vt autem peccando hoc vel illud illâ malitiâ faciant, non est in eorum potestate, sed Dei diuidentis tenebras, & ordinantis eas, vt hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei, &c. *Dehinc subijcit ex Actis Apostolorum:* Conuenerunt in veritate in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum quem vnxisti, Herodes & Pilatus & populus Israël, facere quanta manus tua, & consilium prædestinauit fieri, &c. *Et ibidem capite 20.* Hoc donum cælestis gratiæ in illam purporariam descenderat, cui sicut scriptura dicit in Actibus Apostolorum cap. 16. Deus aperuerat sensum eius, & intendebat in ea quæ à Paulo dicebantur: sic enim vocabatur vt crederet. Agit quippe Deus quod vult in cordibus hominum, vel adiuuando, vel iudicando, vt etiam per eos impleatur quod manus eius & consilium prædestinauit fieri. Frustra itaque etiam illud quod Regnorum & Paralipomenon scriptura teste probauimus, cùm Deus vult fieri quod non nisi volentibus hominibus oportet fieri, inclinari eorum corda vt hoc velint, eo scilicet inclinante qui in nobis mirabili modo, & ineffabili operatur & velle, ad causam de qua disserimus non pertinere dixerunt, &c. Ac per hoc existimant ad regna terrena facienda, (*& vt alibi dixit, ad bella gerenda*) Deum inclinare: ad regnum verò cæleste obtinendum Deum non inclinare quorum voluerit voluntates? Sed puto propter regnum cælorum, non propter regnum terrenum esse dictum: inclina cor meum in testimonia tua.

Sed maior difficultas est circa reproborum corda quomodo Deus in eis operetur. Nam libro de gratia & lib. arbitr. capite 20.

S. Aug. Satis me disputasse arbitror aduersus eos qui gratiam Dei vehementer oppugnant; qua humana voluntas non tollitur, sed ex mala mutatur in bonam, & cùm bona fuerit adiuuatur; & sic disputasse, vt non magis ego quam diuina ipsa scriptura vobiscum locuta sit euidentissimis testimonijs veritatis: quæ scriptura diuina si diligenter inspiciatur, ostendit non solùm bonas hominum voluntates quas ipse facit ex malis, & à se factas bonas in actus bonos, & in æternam dirigit vitam: verum etiam illas quę conseruant sæculi creaturam, ita esse in Dei potestate, vt eas quò voluerit, quando voluerit faciat inclinari, vel ad beneficia quibusdam præstanda vel ad pœnas quibusdam ingerendas, sicut ipse iudicat occultissimo quidem iudicio, sed sine dubita-

tione iustissimo. *Subdit exemplum indurationis Pharaonis, Semei, maledicentis Dauid.* Non, inquit, iubendo dixit, vbi obedientia laudaretur, sed quòd eius voluntatem proprio vitio suo malam, in hoc peccatum iudicio suo iusto & occulto inclinauit, &c. Vt cor eius malum miserit, vel dimiserit vt videat, inquit, Dominus humilitatem meã, & retribuat mihi bona pro maledicto eius in die isto. Ecce quomodo probatur Deum vti etiam cordibus malorum, ad laudem atque adiumentum bonorum. Sic vsus est Iuda tradente Christum: sic vsus est Iudæis crucifigentibus Christum. Et quanta inde bona præstitit populis crediturus, qui & ipso diabolo vtitur pessimo, sed optimè ad exercendam & probandam fidem & pietatem bonorum, non sibi qui omnia scit antequam fiant, sed nobis quibus erat necessarium, vt eo modo ageretur nobiscum.

S. Aug. *Multa profert exempla a capite sequenti de Roboam à quo auersa est plebs ad Ieroboam 2. Regum 12.* Quoniam erat conuersio à Domino, vt statueret verbum suum quod locutus est in manu Aluæ Silonitæ de Ieroboam. Sic 2. Paral. 12. suscitauit Dominus spiritum super Ioram, spiritum Philistijm & Arabum, &c. Sic 4. Regum 14. Non audiuit Amasias (*scilicet vt non pugnaret cum Ioa Rege Israel*) quoniam à Deo erat vt traderetur in manus eius. Sic Hester 15. Conuertit Deus & transtulit indignationem eius in lenitatem. *Assueri scilicet de quo immediatè scripserat:* Et intuitus est eam tanquam taurus impetu indignationis suæ, & timuit Regina, &c. *Item Prou. 21.* Sicut impetus aquæ, sic cor Regis in manu Dei, quocumque voluerit, declinabit illud, & in Psalmo 104. legitur dictum de Ægyptijs quid eis fecerit Deus: & conuertit cor eorum, vt odirent populum eius & dolum facerent in seruos eius. Roman. 1. Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, &c. Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, &c. sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobam mentem, vt faciant quę non conueniunt. 2. Thessal. 2. Pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt vt salui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt falsitati. *Præmiserat & Ezech. 14.* Propheta si errauerit & locutus fuerit, ego Dominus seduxi Prophetam illum, & extendam manum meam super eum, & exterminabo eum

S. August. de medio populi mei Israël. *Quibus omnibus sententijs præscripserat initio capitis 21.* Quis non ista iudicia diuina contremiscat, quibus agit Deus in cordibus etiam malorum hominum quicquid vult, reddens eis tamen secundum merita eorum? *Non quòd vt sæpissimè dixit, seducat, induret, agat in malum; sed quod iustè ob præcedentia peccata permittat eos vel à diabolo, vel à propria voluntate, cæcitate, concupiscentia seduci. Et cum permittit id fieri subtrahendo gratiam, non impertiendo malitiam, nec nisi volens, & iustè volens id permittat, & indurare dicitur, & seducere, & tradere, cùm sinit hæc fieri.*

Vnde cum Ecclesia sic oret, Deus cuius prouidentia in sui dispositione non fallitur, & quem nullum latet secretum: *Videns & sciens ab æterno dispositionem liberam voluntatis humanæ, ad hoc vel illud peccatum determinatam proprio arbitrio, decreuit illa dispositione vti, ad suam & electorum gloriam, ad id præcisè, vt quanquam liberè sine vlla necessitate & coactione res ab agentibus liberis fiant, videantur Scri-*

A *ptura loquendi modo, Deo ipso præcipiente quasi ministris iustitiæ suæ obedientissimis euenire. Cùm porrò nihil nisi eo volente & ordinante fiat, & Deus quantumlibet malas dæmonum & hominum voluntates & intentiones bene ordinet, & in optimum finem siue misericordiæ, siue iustitiæ suæ manifestationem, & ordinare, sit agere; hoc sensu eodem capite 21. præcitato dixit:* Agit omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, (*in quantum enim actus est Physicus, bonus est, nec sine Deo commouente esse potest: in quantum defectus est, & deuiatio a recta regula, ab ipsa rectitudine, iustitia, ratione, esse non potest.*) Vt per eos agat, quod per eos agere, ipse voluerit, qui omnino iniustè aliquid velle non nouit. Aug.

B *Et concludit ibidem:* His & talibus testimonijs diuinorum eloquiorum quæ omnia commemorare nimis longum est, satis quantum existimo manifestatur operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, siue ad bona (*efficiendo*) pro sua misericordia, siue ad mala (*deserendo & dimittendo suis desiderijs*) pro meritis eorum, iudicio vtique suo, aliquando aperto, aliquando occulto, semper autem iusto. Fixum enim debet esse & immobile in corde vestro, quia non est iniquitas apud Deum. Ac per hoc, quando legitis in literis veritatis, à Deo seduci homines, aut obtundi, vel obdurari corda eorum, nolite dubitare præcessisse mala merita eorum, vt iustè ista paterentur. Aug.

C (*Deo non agente quidem, sed deserente*) ne incurratis in illud prouerbium Prou. 19. Insipientia viri violat vias eius, Deum autem (*quasi authorem peccati*) causatur in corde suo. Gratia verò (*qua corda mouentur in bonum,*) non secundum merita hominum datur, alioquin gratia iam non est gratia: quia ideo gratia dicitur, quia gratis datur. Si autem potens est, siue per Angelos vel bonos vel malos, siue quocumque alio modo operari etiam in cordibus malorum pro meritis eorum, (*per malos quidem tentare permittendo, per bonos adiuuare cessando*) quorum malitiam non ipse fecit, sed aut originaliter tracta est ab ipso Adam, aut creuit per propriam voluntatem; quid mirum est, si per Spiritum sanctum operatur in cordibus ele-

D ctorum suorum bona, qui operatus est vt ipsa corda essent ex malis bona?

Diuus Thomas in secundum sent. distinct. 37. q. 2. art. 2. ad 3. pulchrè distinguit opera in quibus Deus agit: Deus, inquit, dicitur Author & causa bonarum operationum, non solùm quantum ad essentiam actus, sed etiam quantum ad perfectionem, secundùm quam bona dicuntur, vtrumque enim agenti influit, & vt agat, & vt benè agat: sed in malis actionibus, quamuis sit causa earum, quantum ad essentiam, non tamen est causa quantum ad defectum: & ideo absolutè dicendus est causa bonorum operum, non autem peccatorum. *Et in*

E *cap. nono ad Roman.* In hoc ipsum excitaui te: quia videlicet tanquam iudex iustus vtitur ministerio diaboli ad puniendum excæcationis pœna ipsos reprobos iuxta illud Ps. 77. Immissiones per Angelos malos. *Ita Aug. 16. de Ciuitate Dei capite 19. Chrysostom. homil. 67. in Ioan. & homil. 8 supra secundam Epistolam ad Corinth. Origenes homil. secunda in libr. Iudic. Gregor. libro 22. Moral capite 21. & 13. in verba Iob 34. inducet noctem & conterentur, & homil. 11. in Ezechiel. & Damasc. libro quarto, fidei Orthodoxa cap. 20. Tertio dicitur peccatores indurare, & excæcare positiue; quia videlicet eorum voluntates ad*

malum inclinat occasionaliter, proponendo aliqua ipsis peccatoribus interius & exterius, quæ secundùm se sunt inductiua ad bonum, peccatores tamen sua malitia in malum proprium ea conuertunt; iuxta quem modum ipse Dominus loquens ad filios Israel ait. Roman. 15. *Deuter* 32. *ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem, in iram vos mittam. Quod occasionaliter accipiendum est. Nam ex misericordia gentibus collata, quæ secundum se erat inductiua ad bonum, occasionem Iudæi ceperunt inuidia, Vt ait Aluares libro tertio, de auxilijs disputat.* 14 *circa f. Vbi & refert D. Thomam parte* 2. *quæstione* 109. *a* 9. *in corp. vbi ait:* Nulla res creata potest in quemcumque actum prodire, nisi virtute motionis diuinæ.

B *Idem diuus Thomas lect.* 3. *in Roman. nono, iuxta Aristotelem.* Cùm, inquit, homo habeat potentiam ad opposita, puta ad sedendum, vel non sedendum, oportet quod reducatur in actum per aliquid aliud. Reducitur autem in actum alterius horum per consilium, ex quo vnum oppositorum præeligit alteri. Sed cum iterum homo habeat potentiam consiliandi, vel non consiliandi, oportebit esse aliquid per quod reducatur in actum consilij. Et cùm in hoc non sit procedere in infinitum, oportet esse aliquod principium extrinsecum superius homine, quod ipsum moueat ad consiliandum. Et hoc non est aliud quam Deus, &c.

De Pharaone autem: In hoc ipsum seruaui te: id est dignus eras mori propter mala quæ feceras: C sed tamen non statim tibi mortem indixi, sed seruaui te in vita, eo fine quo sequitur, vt scilicet ostendam in te fortitudinem meam. Et in hoc etiam sensu potest legi, excitaui te: id est cum apud me pro meritis tuis mortuus esses, concessi tibi vitam quasi te excitarem, &c. Alio modo potest intelligi, excitaui te in peccatum, vt deterior fias. Quod quidem non est intelligendum hoc modo quod Deus in homine causet malitiam; sed est intelligendum permissiuè: quia scilicet ex iusto suo iudicio permittit aliquos ruere in peccatum, propter præcedentes iniquitates, sicut supra primò dictum est, tradidit eos Deus in reprobum sensum. Sed aliquid amplius videtur D mihi in hoc esse intelligendum, quia videlicet instinctu quodam interiori mouentur homines à Deo ad bonum & ad malum (*quod probat ex Augustino supra*) vnde & Deus dicitur sæpius suscitare aliquos ad bonum secundùm illud Dan. 13. suscitauit Deus spiritum pueri iunioris, dicitur etiam suscitare aliquos ad malum faciendum secundum Esa. 13. Suscitabo Medos qui sagittis paruulos interficiant. Aliter tamen ad bona, aliter ad mala. Nam ad bona inclinat hominum voluntates directè & per se tanquam actor bonorum: ad malum autem dicitur inclinare vel suscitare homines occasionaliter, in quantum scilicet Deus homini aliquid proponit vt supra vidimus Iob. 14. Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, E & ille abutitur eo in superbia. Et similiter Deus, quantum est de se instigat hominem ad bonum. Puta Regem ad defendendum iura regni sui, vel ad puniendum rebelles: sed hoc instinctu bono abutitur malus homo secundùm malitiam cordis sui. Et hoc patet Esa. 10. Vbi dicitur de Assur: ad gentem fallacem mittam eum, contra populum furoris mei: mandabo illi vt auferat spolia, & post: ipse autem non sic arbitrabitur: & cor eius non ita æstimabit, sed ad conterendum erit cor eius. Et hoc modo circa Pharaonem accidit, qui cùm à Deo excitaretur ad regni sui tutelam, abusus est hac excitatione in crudelitatem. Secundò oportet considerare quo fine Deus ista partim faciat, & partim permittat. Est enim considerandum, quod Deus operatur in creaturis, ad suam manifestationem, &c. Vnde & huiusmodi excitatio in hoc ipsum ordinatur, vt ostendam in te virtutem meam, quantum ad præsentes quidem Exo. 14. Viderunt filij Israël manum magnam quam exercuerat Dominus contra Ægyptios. Et quantum ad absentes: vt annuntietur nomen meum in vniuersa terra, &c. Posui te, id est ordinaui malitiam tuam ad gloriam meam. Deus enim malitiam ordinat, sed non causat, &c. Vnde non dicitur indurare quasi immittendo malitiam, sed non apponendo gratiam.

Quod ab Augustino deprompsit: qui lib de gratia & libero arbitrio capite 23. Quando, inquit, auditis dicentem Dominum Ezech. 14. Ego Dominus seduxi Prophetam illum: & quod ait Apostolus Roman. 9. Cuius vult miseretur, & quem vult obdurat: in eo quem seduci permittit vel obdurari, mala eius merita credite: in eo verò cuius miseretur, gratiam Dei non reddentis mala pro malis, fideliter & indubitanter agnoscite. Nec ideo auferatis à Pharaone liberum arbitrium, quia multis locis dicit Deus, ego induraui Pharaonem, vel indurabo cor Pharaonis. Non enim propterea ipse Pharao non indurauit cor suum? Nam & hoc de illo legitur quando ablata est ab Ægyptijs cynomia, dicente scriptura: & ingrauauit Pharao cor suum, & in isto tempore, & noluit dimittere populum. Ac per hoc & Deus indurauit per iustum iudicium, & ipse Pharao per liberum arbitrium. (*Deus interius non emolliendo, iustè deserendo, ob peccata, exterius solum prodigijs terrendo, sed interius indebita gratia efficaci non flectendo, & in sua duritie derelinquendo: Pharao autem liberè in sua duritie & tyrannide perseuerando.*) Certi ergo estote, quia non erit inanis labor vester, si in bono proposito proficientes (*scribit hunc librum Valentino & eius Monachis Adrumetinis, inter quos erat contentio de gratia qua putabant negari liberum arbitrium, eamque putabant secundùm merita dari*) perseueraueritis vsq; in finem. Deus enim qui modò illis quos liberat non reddit secundùm opera eorum, tunc reddet vnicuique secundùm opera eius. Reddet omnino Deus & mala pro malis, quia iustus est: & bona pro malis quoniam bonus est: & bona pro bonis, quoniam bonus & iustus est: tantummodo mala pro bonis non reddet, quoniam iniustus non est. Reddet ergo mala pro malis, pœnam pro iniustitia, & reddet bona pro malis, gratiam pro iniustitia: & bona pro bonis, gratiam pro gratia: *Id est gloriam & vitam æternam quæ licet iustitiæ sit corona, cuius se debitorem fecit*, non accipiendo, sed promittendo; *tamen & iuxta psaltem*, coronans te in misericordia & miserationibus, gratiam & gloriam dabit Dominus: *Et iuxta Paulum:* Gratia Dei vita æterna: *Tum quod principium meriti, est gratia: tum quod opera bona quibus merces & corona est reposita, Deus per gratiam incipit & perficit vsque in diem Domini. Tum denique quia sine perseuerantia, prædestinatorum vera gratia, non potest haberi gloriæ corona. Atque vt clareat quantum hic liber de gratia & libero arbitrio sanam doctrinam contineat, sic vltimum caput illius orditur.* Repetite, inquit,

S. August.

assiduè librum istum, & si intelligitis, Deo gratias agite : vbi autem non intelligitis, orate vt intelligatis, dabit enim vobis Dominus intellectum.

Lubet fibulam profundæ huius quæstionis, & clausulam ponere eximij nostri Fulgentij verbis libro primo ad Monimum capite 14. Quæramus, vtrum sicut creduntur prædestinata diuinitus opera bona, pro quibus glorificabuntur iusti, sic credenda sunt prędestinata diuinitus opera mala, pro quibus in æternum punientur iniusti, &c. In vtrisque tria quædam consideranda existimo: initium voluntatis, progressum operis, finem retributionis. Vt in his, quęcumque iusta & bona videmus, iusto & bono Deo demus: illa autem Deo indigna nouerimus, in quibus nec bonitatem nec iustitiam inuenimus. Et considerata operum qualitate, illa credamus à Deo prædestinata, quæ misericordiæ vel ęquitati diuinæ condigna reperiuntur & congrua. *Et cap. 23.* Numquam igitur Deus ad hoc hominem potuit prædestinare quod ipse disposuerat & pręcepto prohibere, & misericordiâ diluere, & iustitia punire. Iniquos itaque quos præsciuit Deus hanc vitam in peccato terminaturos, prędestinauit supplicio interminabili puniendos: in quo sicut culpanda non est præscientia humanæ iniquitatis; Ita prædestinatio iustissimæ laudanda est vltionis: vt agnoscatur non ab eo prædestinatum hominem ad qualecumque peccatum, quem prædestinauit peccati merito puniendum. *Et cap. 26.* Deus itaque licet author non sit malarum cogitationum, ordinator tamen est malarum voluntatum. Et de malo opere cuiuslibet mali, non desinit ipse bonum operari. Nec in ipsis iniustæ voluntatis operibus, deserit operum suorum iustum ordinem, quia & hoc in ipso ordine habet, quod malam iustè deserit voluntatem. Quam tamen sic in suis malis operibus à se discedentem deserit, vt ibi permittentis Dei operatio bona non desit: dum & in peccantis voluntate iniusta, implet ipse iustitiam: & de malo, quo peccantem iudicat, quibus ipse vult beneficium prærogat, &c. Et quia malæ voluntatis perseuerans iniquitas, inulta remanere non debuit, tales ad interitum prædestinauit, quia talibus iustæ punitionis supplicium præparauit.

Et cap. 27. Peccata itaque omnium cuncta quidem Deus in peccatoribus præsciuit futura. Et quia ipse non prædestinat facienda, iustè prædestinauit iudicio punienda, &c. Iustè autem est ad punitionem diuina æquitate prædestinatus, qui peccator est diuina cognitione præscitus. Vtpote qui iniquitatem ad quam à Deo non est prædestinatus, propria esset voluntate facturus. Vt in quo præscientia Dei videbat futurum opus iniustum, huic per prædestinationis sententiam pararet supplicium iustum. *Postrema denique capitula 27. 29. & 30. impendit in iustificationem. S. P. August. tum ex ipsius verbis libro secundo, de baptismo paruulorum cap. 17. & 19, tum ex libro de prædestinatione sanctorum cap 10. & 17. Tum ex responsione Prosperi ad decimam quartam obiectionem Gallorum. Inter cætera capite 28.* Ex hoc loco, inquit, dictorum sancti Augustini, quæ in tua Epistola posuisti, facillimè cognoscatis, QVID CATHOLICVS HABEAT INTELLECTVS, DE HIS QVOS AD INTERITVM PRÆDESTINATOS AVDIMVS. *Et capite 29. ex libro de prædestinat. capite 17.* Prædestinatio est, quæ sine præscientia non potest esse: Potest autem esse sine prædestinatione præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præsciuit quæ fuerat ipse facturus: vnde dictum est, fecit quæ futura sunt. Præscire autem potens est etiam quæ ipse non facit, sicut quæcumque peccata. Quia & si sunt quædam, quæ ita peccata sunt, vt pene sint etiam peccatorum; vnde dictum est, Roman. 1. Tradidit illos Deus in reprobam mentem, vt faciant quæ non conueniunt: non ita peccatum Dei est, sed iudicium. *Cap. tandem trigesimo*: Non ignoras etiam præterito tempore illi luculentissimo sancti August. operi quod scripsit de prædestinatione sanctorum, à quibusdam Gallis obiectum, quòd beatus Augustinus in assertione prædestinationis diuinæ peccatores non ad solum prædestinatos diceret iudicium, sed etiam ad peccatum: cuius dicta, quia ipse celeri præuentus est obitu, Prosper vir eruditus & sanctus recta defendit fide, & copioso sermone.

Ac ne quid desit huic defensioni, duo Concilia sententiam Aug. confirmantia proferam. Arausicanum quidē 2. can. 25. circa f. Aliquos ad malum diuina potestate prædestinatos esse, non solum non credimus, sed etiamsi sunt qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus. *De vtraque prædestinatione tam ad gloriam quam ad pœnam, omnino secundum Augustinum sic definit Concilium Valentinum, sub Leone 4. Anno Christ. 855. capite secundo.* Deum præscire, & præscisse æternaliter, & bona quæ boni erant facturi, & mala quæ mali sunt gesturi, quia vocem scripturæ dicentis habemus Dan. 13. Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant: fideliter tenemus, & placet tenere, bonos præscisse omnino per gratiam suam bonos futuros, & per eandem gratiam æterna præmia accepturos: malos autem præscisse per propriam malitiam malos futuros, & per suam iustitiam æterna vltione damnandos, vt secundum Psalmistam, quia potestas Dei est, & Domini misericordia, reddat vnicuique secundum opera sua, &c. Nec prorsus vllo modo præscientiam Dei imposuisse necessitatem, vt aliud esse non possit, sed quod ille futurus erat ex propria voluntate, ille sicuti Deus qui nouit omnia antequam fiant, præscit ex sua omnipotentia, & incommutabili maiestate. Nec ex præiudicio eius aliquem, sed ex merito propriæ iniquitatis credimus condemnari. Nec ipsos malos ideo perire, quia boni esse non potuerunt, sed quia boni esse noluerunt, suoque vitio in massa damnationis, vel merito originali, vel etiam actuali permanserunt.

Capite autem 3. ita de prædestinatione. Sed & de prædestinatione Dei placuit, & fideliter placet iuxta authoritatem Apostolicam, quæ dicit Rom. nono. An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Vbi & statim subiungit, quòd si volens Deus ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa irę, apta siue præparata ad interitum, vt ostenderet diuitias gratię suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam. Fidenterque fatemur prædestinationem electorum ad vitam & prædestinationem impiorum ad mortem; in electione tamen saluandorum, misericordiam Dei præcedere meritum bonum, in damnatione autem periturorum, meritum malum præcedere iustum Dei iudicium. Prædestinatione autem,

Deum

Deum ea tantum statuisse, quæ ipse vel gratuitâ misericordiâ, vel iusto iudicio facturus erat; secundùm scripturam dicentem, qui fecit quę futura sunt. In malis verò ipsorum malitiam præscisse, quia ex ipsis est, non prædestinasse, quia ex illo non est: pœnam sanè, malum meritum eorum sequentem, vti Deum, quia omnia prospicit præsciuisse, & prædestinasse, quia iustus est: apud quem est, vt sanctus Augustinus ait, de omnibus omnino rebus tam fixa sententia, quàm certa præscientia. Ad hoc siquidem facit Sapientis dictum Prouerb. 19. Parata sunt derisoribus iudicia, & mallei percutientes stultorum corporibus, &c. Verùm aliquos ad malum prędestinatos esse diuina potestate, videlicet vt quasi aliud esse non possint, non solum non credimus, sed etiamsi sunt qui tantum mali credere velint, eum omni detestatione, sicut Arausicana Synodus, illis anathema dicimus. *Notandum porro sic præfari Valentinam Synodum capite primo.* Indubitanter doctoribus piè & rectè tractantibus verbum veritatis, ipsisque S. Scripturæ lucidissimis expositoribus, id est Cypriano, Hilario, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, cæterisque in Catholica pietate quiescentibus reuerenter auditum, & obtemperanter intellectum submittimus. *Discant sæcula postrema, quantum reuerentiæ & obedientiæ Patribus exhibuere priora.*

An retractationes Augustini satis probent, ipsum perperam multa scripsisse, nec omnia errata retractasse, & veritatis terminos excessisse contra hæreticos disputantem, sicut & Tertullianus agens contra Catholicos, excessit in multis.

Tertullianum in plurimis veritatis terminos excessisse, transgressum limites doctrinæ Catholicæ, alphabeto sequenti probabimus, in quo errorum & hæreseon eius seriem subtexemus. Atque vtinam fastu ac tumore philosophico deposito, quem in Philosophis ethnicis, arguebas, Socratem Philosophum gloriæ animal *suggillans, & vt eisdem sophistis exprobrat eodem libro de anima capite tertio,* de valoribus Philosophiæ candidum & purum aërem veritatis infuscans eunubilasset, *tot ac tanta perperam aduersus Ecclesiam scripta, retractasset, qui toties diuersis sensibus* retractandi, & retractatus, *verbum & vocem, iuxta Iureconsultos, iuris ipse peritissimus vsurpauit.*

Duo nobis hic accuratè discutienda veniunt, quæ examinata maturius, impactum excutient ab sanctissimo Doctore opprobrij nubilum, quo aduersarius famam eius infuscare frustra conatur. Primum circa duos retractationum libros, quorum causâ vel inscitia in multis, vel leuitatis & nimia in scribendo libidinis ac pruriginis arguitur immodica. Secundò præpostero zelo hæresis euertendæ, velut eluctandæ Charybdis gratia, in Scyllam incautum impegisse, & dum contra Manichæos scriberet, in præiudicium gratiæ, nimium arbitrio libero tribuisse: ex aduerso, cum Pelagianam hæresim euertere moliretur, in euersionem arbitrij liberi totum diuinæ gratiæ, limites excedendo veritatis concessisse.

Vtrumque nænium sanctissimo Patri petulanter aspersum sagaciter emaculemus & modestè. Ad retractationes quod attinet, dico primò, hos duos libros stupenda non solum humilitatis, sed & miræ doctrinæ ab omnibus sani consilij viris ad hodiernum habitos, non absque aliqua blasphemiæ nota, leuitatis elogio posse taxari. Secundo ipsissimis Augustini verbis Prologi plenam eius humilitatem sapientibus, incredulorum eius repercutis ac frangi audaciam Neque enim, inquit, quisquam NISI IMPRVDENS, ideo quia mea errata reprehendo, me reprehendere audebit. Sed si dicit, non ea debuisse à me dici, quę postea mihi etiam displicerent, verum dicit, & mecum facit. Eorum quippe reprehensor est, quorum & ego. Neque enim ea reprehendere deberem, si dicere debuissem. Sed qui primas non potuit habere sapientię, secundas habeat partes modestiæ: vt qui non valuit omnia impœnitentia dicere, saltem pœniteat quæ cognouerit dicenda non fuisse. S. August

Dico tertio, non posse à quoquam absque superbia & temeritatis insolentissimo crimine, sic humili & modesto Doctorum principi ex ipsa eius modestia & humilitate insultationis occasionem arripere: neque sine graui etiam hæreticorum scandalo, honoris sanctis debiti, & doctrinæ Catholicæ præiudicio, fideles à sana sancti August seu legenda, seu audienda & sequenda doctrina, sub quæsito colore retractationum eius, verbis vel scriptis huiusmodi scandalosis abduci. Dico quartò retractationis & retractandi vocabulum parum ab aduersario intelligi, quod apud Patres, & Tertullianum quam maximè frequentius, pro iterata eiusdem argumenti tractatione, vel vt sæpius compositis pro simplicibus vtitur, pro nuda & simplici alicuius rei tractatu, vel denique pro tergiuersatione, quam pro correctione & reprehensione siue errati cuiuslibet emendatione vsurparit Sic libro de patientiæ capite quarto. Quam, inquit, Dominus omnium bonorum & demonstrator, & acceptor Deus in semetipso circumtulit, quis de bono eius latere retractet? *Et libro de pœnitent. cap 12.* Si de exomologesi retractas, gehennam in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet: & pœnę prius magnitudinem imaginare, vt de remedij adeptione non dubites.

Variè Iurisperiti verbum hoc sumunt, Retractare siquidem secundum ipsos est quod omiseris, repetere, mutare, reuocare, recognoscere, *lege prima §. 1 ff. vt de stat. defun. lege 2. de collus. deteg. l. 1. C. de senten. aduers. fisc. Sumitur etiam pro reuocare. Ita Vlp. §. fin. l. non solum. ff de proc. Interdum significat iterum tractare: sicut in l. 31. in fin. ff. de iureiur. l. 29. ff. de iure fisc. l. 4. C. de Episc. aud. Sic Cicero frequenter. Vt libro quarto de nat. Deorum.* Qui autem omnia quæ ad cultum Deorum pertinent, retractarent, & tanquam relegerent, hi dicti sunt religiosi. *Et libro octauo ad Attic.* Augemus crimen, dolorem retractando. *Ita & Tertullianus noster in Apol.* Causas, inquit, quæ hoc exegerint, retractemus. *Aliquando tamen retractatio opponitur ratihabitioni, vt l finali, C. de bonis quæ liber. &c. Hinc Græcis ἀνακάμψεις dicta, Nouella 82.* Cùm causæ apud successorem Prę̄fec Prætor. retractabantur ex rescripto principis, l. t. C. de sent. Præf. Præt. *Augustinus retractationes edidit, cum vt retexeret, & relegeret, ac recognosceret, & sua verè opera esse comprobaret, singulorum librorum initia ponens, & quo tempore, qua causa scripserit indicans, vel vt verba aliqua, aut sententias minuaret, aut clarius explicares, aut iterum tractaret, siue probans, siue reprobans. Et in plurimis quidem ab eo reprobatis quæ benignè poterant per Epicheiam interpretari, rigidior suorum scriptorum censor, qui aliàs cæteris indulsisset, sibi non pepercit. Cæterùm nihil hic aduersario proficit retractationum Augustini censura. Cùm enim per eam intendat eius de gratia authoritati detrahere, in his,*

sicut supra vidimus nil emendabile in hoc argumento retractauit, quinimò expressissimè differentiam vtriusque status integræ & læsæ libertati assignauit, & in ipso Prologo subjicit. Quicumque, inquit, ista lecturi sunt, non me imitentur errantem, sed in melius proficientem. Inueniet enim fortasse quomodo scribendo profecerim, quisquis opuscula mea ordine quo scripta sunt legerit. *Vnde & frustratur aduersarij intentio. Si quid enim retractauit in causa gratiæ, illud vnicum est, quod priusquam ex* DIVINA REVELATIONE *didicisset, initium gratiæ & fidei libero tribuebat arbitrio, cùm scribat lib. de prædest. sanctorum cap. 3.* Quem, inquit, meum errorem nonnulla opuscula mea satis indicant ante Episcopatum meum scripta, in quibus est illud quod commemorastis in litteris vestris, vbi est expositio quarumdam propositionum ex Epistola quæ est ad Romanos. Denique cùm mea cuncta opuscula retractarem, eamque retractationem stilo prosequerer, &c. Ad hoc perduxi ratiocinationem, vt dicerem: non ergo elegit Deus opera cuiusquam in præscientia quæ ipse daturus est, sed fidem elegit in præscientia, vt quem sibi crediturum esse præsciuit, ipsum elegerit, cui Spiritum sanctum daret, vt bona operando etiam æternam vitam consequeretur. Nondum diligentius quæsieram, nec adhuc inueneram qualis sit electio gratiæ. *Quid quod & ibid. c. 4. se præ cæteris in hac causa profecisse Deo reuelante testatur?*

Quis ergo non videt frustra retractationum libros obijci, & multò adhuc vanius dici, multa adhuc in libris August. retractatione digna superesse, quæ si ipse superstes esset, retractaret. Cùm enim ipse dicat fide vtique dignus, cum cuncta opuscula mea retractarem, *Indubiè si quid in his amplius corrigendum offendisset, eadem humilitati qua cætera retractasset. Sed cùm vt alibi diximus ex Cardinale Bellarm. l. 2. de grat. & lib. arb. c. 11.* S. Gelasius in Concilio Septuaginta Episcoporum non solum PROBAVERIT OMNIA SCRIPTA S. AVGVSTINI ET S. PROSPERI, sed etiam contra damnarit libellos Ioannis Cassiani, & Fausti Regiensis, &c. & Sedes Apostolica non tantum semel, sed etiam secundò & tertiò aduersus Pelagianorum reliquias pro defensoribus gratiæ & prædestinationis sententiam tulerit, vt iam HÆC SENTENTIA, NON QVORVMVIS DOCTORVM OPINIO, SED FIDES ECCLESIÆ CATHOLICÆ DICI DEBEAT; *quomodo sana mente, sanoque consilio dici potest, August. Catholicissima dogmata, ab Ecclesia vniuersali approbata, & sua iam facta, ab Augustino superstite retractanda fore,* qui nec Euangelio se crediturum esse dicebat, nisi eum Ecclesiæ Romanæ moueret authoritas. *Augustino certè propter eximiam doctrinæ profunditatem vel ob ingenij perspicacissimi subtilitatem, rationum eius pondus & momentum, testimoniorum Scripturæ nubem nolite credere, sed si Catholici estis, credite vel propter Apostolicæ ac Romanæ Sedis authoritatem.*

Atque vt de libris sex postremis operis perfecti contra Iulianum nemo retractet. Prosper in Chron. ad Annum 430. Augustinus, inquit, Episcopus per omnia excellentissimus moritur quinto Cal. Sept. libris Iuliani inter impetum obsidentium Vuandalorum in ipso dierum suorum fine respondens, & gloriosè in defensione gratiæ Christianæ perseuerans. *Cui & subscribit Gennadius etsi Semipelagianus. Idem Prosper excerpsit ex l. 1. sect. 3. sentent. 276 ex sect. 83. sent. 295. ex sect. 70. sent. 294. Beda ex sect. 99. in c. 8. ad Rom.* in verba: nam velle adiacet mihi. *Et ex sect. 141. in c. 9. Rom. in verba:* Esaias autem. *Item Lupus Ferrariensis ex sect. 128. qua habet in collect. quæstione 1. de prædestinat.*

Ex libro secundo sect. 49. Beda in Rom. 6. Sed non sicut delictum. *Et ib. ex sect. 36. Prosper autem ex sect. 165. habet sent. 299.*

Ex l. 3. sect. 24. idem Prosper transcripsit sent. 3.. ex sect. 21. sent. 301. ex sectione 2.7. sentent. 302.

Ex l. 4. sect. 67. sent. 304. ex sect. 114. sent. 3.. ex sect. 132. sent. .06.

Ex libro 5. Lupus Ferrariensis ex sect. 64. collect. quæst. 1. de prædest. quod & repetit in Ep. ad Carolum Regem.

Ex l. 6. idem Lupus Ferrar. ex sect. 11. collect. q. . de sanguine Christi, & ex sect. 35. collec. q. 2. de lib. arb. & ibid. ex sect. 26. & 29.

Seruatus item Lupus ex eodem l. 6. sect. 11. q. 2. de lib. arb. num. 24.

Et hæc authentica testimonia referre non piguit ad faciendam fidem incredulis his sex posterioribus August. lib. contra Iulianum scriptis, ex quibus nonnulla in hoc nostro pro S. August. P. N. ac Magistri doctrina Catholica Apologetico decerpsi.

Nunc respondendum est perperam obiicientibus S. Augustinum limites veritatis ac terminos Africano more transgressum. In quo quidem primum recolo quod ipse alias de Idithum, celebri apud psaltem in inscriptione Psalm. 38. in sermone habito Carthagini ad mensam S. Cypriani: Psalmi, inquit, huius quem modo cantauimus, & tractandum suscepimus, titulus est, in finem pro Idithum canticum ipsi Dauid, &c. Audiamus quid interpretetur hoc nomen, & in ipsa interpretatione nominis, quæramus intelligentiam VERITATIS

Hanc quærebat in omnibus Augustinus, prola contra errorum & hæreseon mendacia pugnabat inuictus, quam profectò, pro alterutra parte disputans transiliendo, hoc est excedendo, vel deficiendo non inuenisset, vtrobique mentiendo, si plus minúsue, infra vel supra veritatem de gratia vel libero arbitrio, aliter quàm res est, sensisset, aut docuisset. Qui de ea scribens: Incomparabiliter, inquit, pulchrior est veritas Christianorum, quam Helena Græcorum. *Sed quid significat Idithum pro quo præmissus inscriptus est Psalmus.* Idithum, inquit, interpretatur transiliens eos. Quis est ergo iste transiliens? Vel quos transiluit, quia transiliens non nudè positum est, sed transiliens eos. Transiliendo enim cantauit, cantando transiliit, &c. Vtrum & nos simus transilientes, viderit Deus cui cantauimus. Sed si quis transiliens cantauit, gaudeat se esse quod cantauit. Si quis autem terræ adhuc inhærens cantauit, optet esse quod cantauit. Quosdam enim inhærentes humo, curuatos in terram, ea quæ ima sunt cogitantes, in rebus transeuntibus spem ponentes, transiliuit iste qui vocatur transiliens eos, &c. Quomodo ibi ascendens quidam cantat (*canticum graduum*) sic & hic transiliens. Est autem hæc ascensio, & ista transilitio, non pedibus, non scalis, non pennis: Et tamen si interiorem hominem attendas, & pedibus, & scalis, & pennis. Nam si non pedibus, quomodo dicit homo interior Psalm. 25. Non veniat mihi pes superbiæ? Si non scalis, quid sunt quas vidit Iacob, Gen. 28. Vbi erant ascendentes Angeli, & descendentes? Si non pennis, quis est qui dicit Psalmo 54. quis dabit mihi pennas sicut columbæ, &c. intus & pedes & scalæ, & pennæ affectus sunt & bonæ voluntates: his ambulemus, his ascendamus, his volemus, &c.

Fossas etiam transilit. Quæ sunt enim succensa igni, & effossa, quæ ab increpatione Domini pe-

ribunt Psalmo 79. Nisi peccata? Succensa igni sunt, quæ facit malè ardens timiditas, & effossa sunt quæ facit malè iacens cupiditas. Hinc enim peccata omnia, aut cupiendo, aut timendo. Transiliat ergo ista omnia quibus teneri posset in terra: erigat scalas suas, exerat pennas suas. Videat vtrum quisquam agnoscat hic se; imò verò IN DOMINI GRATIA, multi se agnoscunt, qui fortè iam vilem habentes mundum, & omnia quę delectāt in mundo, eligunt rectè viuere, dum hic viuunt in gaudijs quibusdam spiritualibus. Et hæc vnde erunt adhuc ambulantibus super terram, nisi ex diuinis eloquijs, ex verbo Dei, ex parabola aliqua scripturarum scrutata, & inuestigata, ex dulcedine inuentionis, quam præcessit labor inquisitionis? &c. Anima illa ima transiliens, & in his delectata dicat, QVIA VERVM DICIT, ET SECVRA DICIT: Narrauerunt mihi iniusti delectationes, sed non sicut lex tua Domine. *De qua idem psaltes:* ET LEX TVA VERITAS. *De qua & Paulus:* Lex per Moysen data est, GRATIA ET VERITAS PER IESVM. *Et Paulus enim vas electionis, & gratiæ Doctor electus, cæteros, vt Idithum transiliens Apostolos: Et Aug. Doctorum Idithum,* VERITATIS AMANTISSIMVS, *iuxta superius citatum Fulgentium libro secundo, de veritate prædestinat. cap.* 18. Memoratus Dei Pontifex SENSVM CHRISTI HABENS, *(non vtique mendacij, sed veritatis sensum, quia Christus veritas est.)* (TAM GRATIÆ DEI, QVAM HVMANI ARBITRII, ET OFFICIA DISCREVIT ET MERITA SEMPER DIVINIS HVMANA SVBIICIENS, ET VERACITER DOCENS, DIVINITVS HOMINI ET GRATVITO IVSTIFICATIONIS DONVM, ET BONÆ VOLVNTATIS EXORDIVM, ET PLENVM TRIBVI GLORIFICATIONIS EFFECTVM.

Sed quoniam cæteros transilit, & vnus præ cunctis Doctoribus & Patribus ab Ecclesia electus est, cuius scalæ à terra ad cœlum, à libero hominis arbitrio, ad gratiam vsque cœlestem, ab ima profundi massa corruptionis, ad æternam vsque prædestinationem, reprobationemque pertingunt; quia vt gygas exultat, & præcurrit, & transilijt in hac via difficili: Quia denique assumit pennas vt aquilæ, *prætervolat cunctos, & firmius in tam inaccesso alijs lumine veritatis irretortum figit aspectum; quia tandem non Athanasium, Gregorium Nazianzenum, Chrysostomum, non Cyprianum, Ambrosium, Hieronymum, sed vnum Augustinum, quem in hoc tramite transilientem sequeretur, elegit.*

Huius Aquilæ volatum, intuitumque sublimem, lippientes & limidi oculi non sustinent, & gyganti transilienti, quasi limites veritatis in via plana claudicantes insultant. Nec aduertunt titulo Psalmi pro Idithum inscripti, immediatè subijcere psaltem: Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. *Vbi Augustinus, ille inquam in Idithum delineatus: ille transiliens succensa igni quæ facit malè ardens cupiditas amoris proprij humanum extollens & præcipitans arbitrium: & suffossa quæ facit malè iacens timiditas, fingens sibi etiam impossibilia cum Dei gratia Dei mandata: Idithum, inquam, ille seruiens Domino in timore casto, & exultans ei cum tremore filiali: hinc se nihil sine ipso facere posse, inde omnia in eo se confortante posse, cantans transilit, & transiliens cantat subinde accinens Paulo & inculcans, vt timidos malè iacentes erigat ex fossa, & malè erectos & ignis impetu erumpentes & extollentes se deprimat:* Cum timore & tremore salutem vestram operamini: Deus est enim qui operatur in vobis, & velle &

A operari pro bona voluntate. *Operamini, quia potestis, ascendite, transilite, volate, quia scalas, pedes, pennas intellectus & voluntatis, & libertatis habetis. Operamini, quia potestis; sed cum tremore. quia sine ipso, nec cogitare aliquid boni, nec loqui, nec agere potestis. Ipse est enim qui operatur in vobis & velle, & operari, non pro vestra, sed pro sua bona voluntate.*

Subijcit tamen Augustinus versiculum primum exponens: Credas, quòd legendo, disserendo, prędicando, monendo, obiurgando, hortando, cùm versaretur in opere, cū exerceretur in difficultatibus humanis, homo agēs inter homines, quāuis iā transiliens eos, qui non delectātur his auro, epulis, luxuriâ, venatione, ludo, ioco, theathricis nu- S. August.
B gis, ruinosis honoribus, *(sed in lege Dei, vt præmiserat)* quia difficile est vt quisquam linguâ non labatur: & qui linguâ non peccauit, vt scriptum est, hic perfectus est vir; aliqua fortè pœnitenda dixerat, & lapsa erant ab ore quę vellet reuocare nec posset. Videns ergo quàm esset difficile; vt necessitatem loquendi haberet homo, & in loquendo non aliquid diceret quod se dixisse nollet, & tædio affectus ex his peccatis, quæsiuit euitare talia. Patitur hanc difficultatem transiliens, NON ME IVDICET, QVI NONDVM EST TRANSILIENS. TRANSILIAT, ET EXPERIATVR
C QVOD LOQVOR, TVNC ENIM ERIT ET TESTIS ET FILIVS VERITATIS, &c. Custodi ergo vias tuas ô Idithum, & noli delinquere in lingua tua: perpende quod dicturus es, examina, CONSVLE INTERIOREM VERITATEM, & sic profer ad exteriorem auditorem. *Augustinus certè cum psalte, dicans opera sua Regi Regum; cuius lingua calamus scribę velociter scribentis, libros edidit retractationum, errata correxit. Sed quid in causa libertatis, & gratiæ emendandum reliquit? Esto in aliquibus aliàs errauerit, vide quid subijcit:* Aliquando, inquit, perturbato studio dicendi, deficit diligentia agnoscendi, & in his dicit aliquid quod fortè non est dicendum. Stat peccator propriâ notâ peccator, superbus quisquam & inuidus; audit loquentem transilientem, *(legit libros* S. Aug.
D *retractationum scribentem,)* captat verba, proponit laqueos, difficile est vt non inueniat aliquid non ita dictum vt dici debuisset, nec audiendo ignoscit, sed calumniatur inuidendo, &c. *(& quasi iam viueres; viuit verò superstes in libris & voluminibus de gratia scriptis,)* quandiu capior calumniosis, aut captor? &c. Quid mihi opus est captanda loqui, & dare auditum calumniantibus? Dixi ergo, custodiam vias meas, &c. Hoc quare? Propter pios, propter studiosos, propter fideles & sanctos? Absit. Illi sic audiunt, *(sic legunt,)* vt quod probant, laudent: quod autem improbant, inter illa fortè quæ laudant, veniam dant potius, quàm calumniam parent. Propter quod ergo vis custo-
E dire vias tuas, vt non delinquas in via tua, & ponis ori tuo, *(calamo tuo)* custodiam? Audi. Cùm consistit aduersus me peccator. Non sistit ad me, sed consistit aduersus me: Quid dicturus postremo? Vnde satisfaciam carnali, de spiritalibus? Loquor foris videnti & audienti, intus surdo & cæco. Animalis enim homo non percipit quæ sunt spiritus Dei: Nisi autem animalis inueniretur, quomodo calumniaretur? Beatus qui narrat verbum auri audienti, non auri peccatoris astantis aduersum se Eccli. 25. &c. Quid enim dicas turgidis, turbidis, calumniosis, litigiosis, verbosis? &c. Quid autem vel tale dicam peccatori astantiaduersus me, idoneum se putanti, aut fin-

fingenti ad ea quæ non capit: vt cùm ei dixero, & ille non cœperit, non se putet non cepisse, sed me defecisse. *Quid aptius ad tactatas hodie contra sanctissimum Doctorem de gratia, libero arbitrio, prædestinatione, cæterisque connexis veraciter & Catholicè scribentem calumnias retundendas?*

Rursum appositè in hanc rem personam induit eiusdem Idithum TRANSILIENTIS EOS. *Scribens in Psalmum 61. Cuius idem titulus* est, in finem pro Idithum, *Psalmus ipsi David.* Delectatio, inquit, diuinorum eloquiorum, & dulcedo intelligendi, verbi adiuuante ipso qui dat suauitatem, vt terra nostra det fructum suum, & nos ad loquendum, & vos ad audiendum exhortatur, &c. Transilit iste qui cantat quosdam quos desuper despicit, &c. Non ita despiciens vt cadat, sed vt moueat qui transiliuit pigros, vt sequantur, & laudet locum, quo transiliendo peruenit. Ita enim iste transiliens super aliquid est, vt sub aliquo sit: vnde prius nobis insinuare voluit, sub quo tutus sit, vt illud quod transiliuit, non sit superbiæ, sed profectus. In quodam ergo loco munito positus ait, *(sic incipit Psalmus,)* nonne Deo subijcietur anima mea? Audierat enim, qui se exaltat humiliabitur, &c. Et trepidus ne transiliendo superbiret, nec elatus ex his quæ infra essent, sed humilis ex eo quod supra esset, tanquam minantibus ei ruinam inuidis, *(adeo vt & quid sentire debuisse Augustinus censura subijciendus tactaretur)* qui eum transilijsse doluerant, respondit, nonne Deo subijcietur anima mea? Quid est quod mihi veluti transilienti quæritis laqueos? Insultatione deijcere me vultis, aut seductione decipere? *(Fallentes vosmetipsos, & incautos à doctrina abducentes tanquam ab Ecclesia damnata, quasi limites veritatis transiliens excesserim, plus gratiæ tribuens, minus libertati, plus seueritati iustitiæ, quam misericordiæ lenitati?)* Nunquid ita memini supra quod sum, *(ratione concupiscentia dominante, libero donatus arbitrio.)* vt oblitus sim sub quo sim? *(Cum Paulo venundatus sub peccato sentiens legem in membris, repugnantem legi mentis, peccator sub Dei constitutus occulto iudicio, & gratia eius efficacis ad singulos actus bonos assiduo indigens auxilio?)* Nonne Deo subiecta erit anima mea? Quantumcumque accedam, quantumcumque ascendam, quantumcumque transiliam, sub Deo ero, non contra Deum. *(Liberum arbitrium, diuinæ gratiæ subijciam, non præponam.)* Securus ergo transcendo cætera, quando ille me sub se tenet, qui est super omnia. Nonne Deo subiecta erit anima mea? Ab ipso enim salutare meum. Etenim ipse est Deus meus & salutaris meus. Scio quis supra me sit, scio quis prætendat misericordiam suam scientibus se, scio sub cuius alarum tegmine sperem, non mouebor amplius, &c. Sed quare non mouebor amplius? Quia ipse est Deus salutaris meus, susceptor meus.

S. Aug.

Vt cœpit Psalmum, ita clausit. Noli contemnere dicentem tibi quædam duo tibi necessaria, eum qui transiliendo vniuersam creaturam, peruenit ad Verbum vnigenitum Dei, vbi sciret quia semel locutus est Deus. Dicat ergo iam quædam duo: multum enim ad nos pertinent hæc duo, quoniam potestas Dei est, & tibi Domine misericordia, &c. Potestatem eius timete, misericordiam eius amate: nec sic de misericordia eius præsumatis, vt potestatem contemnatis; nec sic potestatem timeatis, vt de misericordia desperetis. Apud illum potestas, apud illum misericordia: hunc humiliat potestate, illum exaltat misericordia. *Humiliat de libertate præsumentem, exaltat de gratia & misericordia sperantem. Sic qui intellectum & sapientiam dat & præstat paruulis, qui gratiam dat humilibus, dedit post Paulum Augustino tantam gratiam vt de gratia scriberet, & super omnes Doctores transiliens, Doctor gratiæ veraciter ab Ecclesia diceretur: adeo vt teste Ribadeneira Societatis Iesu Sanctorum onomastæ dignissimo, quanquam Augustinus in alijs, omnes Patres doctoresque transiliat, in gratia Dei scribenda veraciter semetipsum sublimitate transcendat. Dic ergo Pater Sanctissime,* in excessu tuo, omnis homo mendax, *cum Paulo de gratia scribens, testante tota Ecclesia inuentus es verax.*

Atque vt paucis absoluam susceptum in tuendis S. P. Nostri Augustini retractationibus, & doctrina veritatis finibus circumscripta negotium, irretractabilem vsque ad mortem sententiam, plusquam viginti annis ipsum propugnasse testatus est S. Prosper in libro contra Collatorem scripto. Gratiam, inquit, Dei, qua Christiani sumus, quidam dicere audent, sanctæ memoriæ Augustino Episcopo, non r... c... defensam. Viginti amplius annis contra inimicos gratiæ Dei Catholica acies huius v... d... pugnat, & vincit. *Irretractabilem dixi sententiam, quam nec si viueret, ipsemet posset retractare, cum de fide sit, eamque Ecclesia Catholica, ore aliorum Patrum, & maxime Pontificum, & Conciliorum suam, & Catholicam fecerit. Ad secundam obie... modestè pariter & dilucidè respondeo. S. P. Augustinum verè, & sincerè, & absque hyperbole, sim... contra Manichæos, principium mali æternum statuent... libertatem bonam, & rectam homini à Deo creatam, ... datam, & ab eodem homine ex nihilo creato, ... de non immutabili, sed defectibili corruptam ... nam contra Pelagianos peccatum originale negantes & ex eo animæ, & corporis facultates deprauatas non agnoscentes, sola Dei gratia & misericordia reparari, & ad bonum quantumlibet minimum supernaturale, absque eadem Dei gratia, ineptum prorsus & inhabile Scripturæ testimoniorum mole conuincere. Tantùm autem abest, vt veritatis amantissimus Doctor, ad conuincendos, reducendosque hæreticos ad lineam Catholicæ veritatis, limites ipse veritatis excesserit, aut supra modum gratiam extollendo, aut libertatem nimium deprimendo, & per consequens in vtroque mentiendo: quin potius, vbique & per omnia, & in omnibus scriptis suis,* verus Israëlita, in quo dolus non erat, *contra mendacium, æquiuocationem, fictionem, simulationem quantumuis exiguam, infensissimus omnis amphibologiæ hostis, & propugnator veritatis, nulla vnquam causa, vel fine, etiam pro hæreticorum conuersione, castitatis, aut vitæ defensione, quin etiam pro æterna salute mentiri licitum esse, acerrimè, & pugnacissimè pro veritate decertauit. Testes hic appello, cum omnibus eius voluminibus, singulos, quotquot illa perlegêre, Doctorum virorum oculos. Atque vt cætera prætercam, proferre sufficiat duos, quos præ cæteris attentissimè legi, & alias collegi libros eius de mendacio, & contra mendacium ad Consentium scriptos. In quorum postremo, vbi c. 1. ad gratulatur quidem zelo Consentij, sed fictione vel mendacio eruendos conuertendosque hæreticos, quanta potest authoritate deterret.*

Omnibus, inquit, quæ mihi Leonas Dei famulus abs te attulit, & mox vt ea sumpsi, & postea cùm hæc dictare iam vellem, euolutis atque perlectis, & quanta potui consideratione perpensis, valde tuo sum delectatus eloquio, & sanctarum memoria Scripturarum, ingenijque solertia, & dolore quo negligentes Catholicos mordes, & zelo quo aduersu[illegible] latentes hæreticos fremdes. Aug.

Sed non mihi persuadetur, eos de latebris suis, nostris esse mendacijs eruendos, &c. Ad hoc ergo, vt eorum mendaciū deleatur, siue caueatur, Dei autē veritas augeatur. (*Id est in plures conuersos effundatur.*) Quomodo igitur mendacio mēdacia rectè potero persequi? An & latrocinio latrocinia, & sacrilegio sacrilegia, & adulterio sunt adulteria persequenda? Si autem veritas Dei in meo mēdacio abundauit. Rom.3. Numquid num & nos dicturi sumus, faciamus mala, vt veniant bona? Quod vides quemadmodum detestetur Apostolus.

Quid est enim aliud mentiamur, vt hæreticos mendaces ad veritatem adducamus, nisi faciamus mala, vt veniāt bona? An aliquando bonū est mendacium, vel aliquando mendacium est non malū? Cur ergo scriptum est, odisti Domine omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquūtur mendacium? Non enim aliquos excepit, aut indefinitè dixit, perdes loquentes mendacium, vt quosdam, non omnes intelligi sineret; sed vniuersalem sententiam protulit dicens, perdes omnes qui loquuntur mendacium. An quia non dictum est, perdes omnes qui loquuntur mendacium, vel qui loquuntur quodcumque mendacium; ideo putandum est locum alicui relaxatum esse mendacio, vt scilicet sit aliquod mendacium, quod qui loquuntur, non eos Deus perdat, sed eos omnes perdat qui loquuntur iniustum mendacium, non quodcumque mendacium: quia inuenitur & iustum, quod vtique laudis debet esse, non criminis. *Et ib.c.3.* Colligitur, inquit, perniciosius, aut vt mitius loquar, periculosius mentiri Catholicos, vt hæreticos capiant, quàm mentiuntur hæretici, vt Catholicos lateant. Quoniam quisquis credit Catholicis mentiendo tentantibus, aut efficitur, aut confirmatur hæreticus. Quisquis autem credit hæreticis, mentiendo (*fingendo se esse Catholicos, & ore fidem profitendo, quam corde non tenent*) sese occultantibus, non desinit esse Catholicus. *Et c.4.* Videsne quo tendat hoc malum, scil. non solùm nos illis, ipsique nobis, sed omnis frater, omni fratri non immeritò videatur esse suspectus? Atque ita, dum per mendacium tenditur, vt doceatur fides, id agi potius, vt nulli habenda sit fides. Si enim & contra Deum loquimur, cùm mentimur, quid tantum mali poterit in vllo mendacio reperiri, quod tanquā scelestissimum omnimodo deuitare debeamus? *Præmiserat iam libro de mendacio c.10. in causa maximè doctrinæ Catholicæ, nusquam esse mentiendum.* Insanus esset, si alienæ libidinis euitandæ causa, ne id in eo fieret quod nulla sua libidine pateretur, Christi Euangelium falsis Christi laudibus infalsaret, magis euitans alienā corruptionem in corpore suo, quàm in doctrina sanctificationis animarum atque corporum, corruptionem suā. (*Os enim quod mentitur occidit animam suam, nec Deus qui veritas est, indiget aut delectatur mendacio nostro, vt ad eius gloriam, & nimis extollendam eius gratiam, minuamus libertatem nostram.*) Quamobrem à doctrina Religionis atq; ab eis omnino enuntiationibus, quæ propter doctrinam religionis enuntiātur, cùm illa docetur, & discitur, omnia penitus mendacia remouenda sunt. Nec vlla omnino causa inueniri posse credatur, cur in rebus talibus mentiendum sit, quando nec ideo in ea doctrina mentiendum est, vt ad eam ipsam quisq; facilius perducatur. Fracta enim, vel leuiter diminuta authoritate veritatis, omnia dubia remanebunt; quę nisi vera credantur, teneri certa non possunt. *Quā*

A *temerè igitur, quàm vanè creditur August. assiduus in omnibus sincerissima veritatis assertor, ad Pelagianos, vel Manichæos euertendos aut conuertendos, siue in gratia extollenda, siue in libero arbitrio prædicando, vel deprimendo, aliquando fuisse mentitus.*

An virtutes morales Gentilium non esse veras: sed peccata, cum Tertulliano docuerit Augustinus.

TErtullianus nullam prorsus veram in Gentilibus virtutem moralem apertissimè docuit. *Lib.2. de cultu fœminarum c.1.* Pleræque (*Christianæ*) eandē
B superficiem circumferentes quam fœminæ nationum, à quibus abest conscientia VERÆ PVDICITIÆ: quia NIHIL VERVM IN HIS QVI DEVM NESCIVNT PRÆSIDEM ET MAGISTRVM VERITATIS. Nam etsi qua in Gentilibus pudicitia credi potest, vsque adeo imperfectam & inconditam constat, vt licet in animo aliquatenus tenax sui agat, in habitus tamen licentias se dissoluat, pro peruersitate Gentilium, appetendo cuius rei deuitat effectum, &c. Quid mirum? Peruersa sunt omnia quæ Dei non sunt. (*Quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt, præsertim ad finem.*) Viderint igitur quæ non totum bonum obtinendo, facilè & quod obtinent, malo commiscent. *Et lib. de pudic. c.1. Inutilem esse Gentilium pudicitiam apertè scribit:* Viderit,
C inquit, sæculi pudicitia cum sæculo ipso, cum suo ingenio, si nascebatur, cum suo studio, si erudiebatur, cū suo seruitio, si cogebatur; nisi quòd infœlicior etiamsi stetisset, vt infructuosa, quæ non apud Deum egisset. Malim nullum bonum, quàm vanum. Quid prodest esse quod esse non prodest? *Parum est nisi & Gentilium castitatem vtpote idololatriæ sacram æterno igni addiceret l.1. ad vxorem c.6.* Durum planè & arduum satis continentia sanctæ fœminæ post viri excessum Dei causâ, cùm Gentiles Satanæ suo, & virginitatis, & viduitatis sacerdotio perferant. Romæ quidem quæ ignis illius inextinguibilis imaginem tractant, auspicia
D pœnæ suæ cum ipso dracone curantes, de virginitate censentur. Achææ Iunoni apud Ægium oppidum virgo sortitur, & quæ Delphis insaniunt (*Pythonissæ*) nubere nesciunt. Cæterum viduas Africanæ Cereri assistere scimus, durissima quidem obliuione à matrimonio allectas, &c. Hæc diabolus suis præcipit, & auditur. Prouocat nimirum Dei seruos continentiâ suorum quasi ex æquo. Continent etiam gehennę Sacerdotes. Nam inuenit quomodo homines etiam in bonis sectationibus perderet: & nihil apud eum refert, alios luxuria, alios continentiâ occidere. *Et lib. de exhort. cast. c.13.* Cùm Dei Sacramenta Satanas adfectat,
E prouocatio est nostra, imò suffusio, si pigri sumus ad continentiam Deo exhibendam, quam diabolo quidam præstant, nunc virginitate, nunc viduitate perpetua, &c. Inuenit scilicet diabolus, post luxuriam, etiam castitatem perditricem; quò magis reus sit Christianus, qui castitatem recusauit conseruatricem.

Et lib. ad Martyr. c.4. exemplis Lucretiæ, Mutij, Heracliti, Empedoclis, Peregrini, Reguli, Didonis, Cleopatræ, &c. Fortitudinem gentium dissipat, & fine vanæ gloriæ vanam quoque eorum constantiā explodit præ martyrum Christianorum constātia. Longum est, inquit, si enumerem singulos qui se gladio cōfecerint ANIMO SVO DVCTI. (*Spiritu inflato amore gloriæ.*) De fœminis ad manum est Lucretia, quæ vim stupri passa, cultrum sibi adegit in conspectū propinquorum, vt gloriam castitati suæ pareret,

Mutius dexteram ſuam in ara cremauit, vt hoc factum eius fama haberet, &c. Igitur ſi tantum terrenæ gloriæ licet de corporis & animi vigore, vt gladium, ignem, crucem, beſtias, tormenta cõtemnant ſub præmio laudis humanæ, poſſum dicere, modicæ ſunt iſtæ paſſiones ad conſecutionẽ gloriæ cæleſtis, & diuinæ mercedis (*Rom. 8. 18.*) Si tanti vitrum, quanti margaritum? Quis ergo non libentiſſimè tantum pro verò habeat erogare, quantum alij pro falſo? *Et ibid. cap. 5.* Omitto nunc gloriæ cauſam. Eadem omnia ſæuitiæ, & cruciatus certamina, iam apud homines (*Gentiles*) affectatio quoque, & morbus quidam animi conculcauit, &c. Hæc, benedicti, non ſine cauſa Dominus in ſeculum admiſit; ſed ad nos & nunc exhortandos, & in illo die confundendos, ſi reformidauerimus pati pro veritate in ſalutem, quæ alij affectauerunt pro vanitate, in perditionem. *Et rurſum c. 6. ſic oratur:* Sed hæc exempla conſtantiæ omittamus de affectatione venientis. *Ex quibus omnibus liquet, non tantum vanas eſſe & non veras, in finem gloriæ Gentilium virtutes, ſed & ſine Dei veri cognitione prorſus inutiles, quin etiam præter debitam amori proprio & affectationi laudis humanæ pœnam reſpondentem, mortales quoque; ſiue peccata mortalia æterná pœná crucianda opera virtutum Gentilium, quæ directè in honorem Satanæ conſecrata fuerunt.*

Antequam hic mentem Auguſt. circa virtutes morales Gentilium aperiam, duo diligenter aduertenda ſunt, in quibus aduerſarij eius oculus hallucinatus eſt. Primò enim contra eius ſententiam, opponit definitionem Concilij Trid. ſecundò Bullas Pij 5. & Greg. 13. Et nos quidem, ſi verè per hæc, & quæcumque Eccleſia ſancita, vel minimum, ſanctiſſimi Patris & Doctoris integerrimi doctrinæ detractum foret, ſic cum diuino adiutorio S. Romanæ Eccleſiæ quibuſcumque decretis nos inuiolabiliter, ſub damnationis æternæ pœnis obſtrictos volumus & profitemur, vt cum pſalte quotidie canamus: Reddam vota mea de die in diem, *vt omni, (quod abſit) affectu Patris depoſito, ſanctiſſimæ Matris Eccleſiæ decretis, lubens volenſque ſubſcribam, ſi quid, quod hactenus non fecit, in eius doctrina cenſura dignum iudicarit. Sed nil tale vereor à friuolis obtrectatoris machinis.* Nec, inquit, ſequenda illa opinio eſt, quàm Trid. Concilium nuper meritò damnauit, omnia peccatorum aut ETIAM INFIDELIVM OPERA ESSE PECCATA, quamuis maximum Authorem D. Auguſt. & Proſperum habuiſſe videatur: Et ex Catholicis aliquãdo Theologis ſuos habuerit defenſores; ideoque dixerunt, non poſſe arborem bonam, quatenus bona eſt, malos; nec arborem malã, quatenus mala eſt, bonos fructus facere: quod & ego aliquando approbaui, & docui. *Et quis ſanus retractet, bonam arborem, vt ſic malos, & malam, vt ſic, bonos fructus ferre non poſſe, Chriſto maximè atteſtante? Sed aſſero primò falſum eſſe Auguſt. & Proſperum omnia opera peccatorum, aut etiam infidelium omnia peccata mortalia cenſuiſſe, aut omni ex parte damnaſſe; cùm virtutum eorum moralium opera ratione materiæ ſiue officij, bona eſſe vbique ſcripſerint, & finem tantum vanæ gloriæ in eis reprehenderint, & debiti finis defectum iuſtiſſimè arguerint, quem in Deum verum non dirigentes, licet naturali lumine cognitum,* non ſicut Deum glorificauerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. *Secundò pariter imponit Auguſt. qui licet opera cuiuſcumque, & quantumcumq; ſecundùm hominem extrinſecus bona, & ex vera fide facta, ſine Dei charitate & gratia facta, nullius ex condigno meriti coram Deo iuxta Paulum, omneſque Doctores cenſeat; ea tamen nullibi ſcripſit eſſe peccata, niſi ex malo fine, vt puta vanæ gloriæ, aut alterius intentionis prauæ procedant. Qui quantumuis gehennæ timorem, ſeruilem aſſerat; & iure condemnet eum, qui omnem prorſus ex corde ſuo charitatem excludens, & ex puro amore proprio pœnam reformidãs, abſtinet à peccato; ita ut ſi nullus eſſet infernus, nullo modo vellet Dei intuitu, bonum facere & à malo declinare: vbique tamen docuit & ſcripſit,* initiũ ſapientiæ eſſe timorem, *quo primò fit gradus, & introitus ad charitatem. Tertiò æquè falſum eſt Conc. Trident. damnaſſe dicentem:* OMNIA INFIDELIVM OPERA ESSE PECCATA. *Ego enim illud volui, & reuolui, & ne verbum quidem de infidelium operibus inueni. Sed tantum hoc habet ſeſſ. 6. can. 7.* Si quis dixerit opera omnia quæ ante iuſtificationem fiunt, quacumque ratione facta ſint, verè eſſe peccata, vel odium Dei mereri, aut quanto vehementius quis nititur ſe diſponere ad gratiam, (*non dicit ad fidem*) tanto eum grauius peccare, anathema ſit. *Quid hic de Gentilibus? certe de fideli, in ſtatu peccati mortalis agitur, cuius licet opera bona, orationes, eleemoſynæ, corporis afflictationes, &c. Timor gehennæ, iudicij metus, &c. meritoria non ſint æternæ vitæ, peccata tamen dicere nefas eſt, cùm ex principio fidei ſancto & recto procedant, & fructus boni ſint, in quantũ à bona fidei radice producuntur, & ad iuſtificationem, Deique gratiã ſuſcipiendam diſponant, & ab ipſo Deo per gratiam actualem fidelium cordibus pia circa huiuſmodi opera bona cogitationes, & voluntates efficaces immittantur.*

Neque dicimus, vt nec Aug. aliiue Patres ſenſerunt vſquam, opera interna, vel externa infidelium, quibus eos ad iuſtificationem Dei gratia, liberum eorum præueniens arbitrium, diſpoſuit, eſſe peccata: cùm nec timere Deum, nec iudicium expaueſcere, vel ex metu gehennæ æternæ, mores corruptos in meliores formare & alia huiuſmodi, abſque aliquo initio fidei, & Dei gratia operari potuerint; quæ maximè, cùm odium Dei promereri non poſſint, aut in grauiora peccata inducere, liquidò conſtat de talibus etiã infidelium operibus Concilium non egiſſe. Nec ignoro idem Concil. eadem ſeſſ. c. 6. de modo præparationis ad iuſtificationem ſic locutum etiam de infidelibus: Diſponuntur autẽ ad ipſam iuſtitiam, dum excitati diuina gratia & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes vera eſſe, quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt, &c. Et dum peccatores ſe eſſe intelligentes, à diuinæ iuſtitię timore, quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes, Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore, illumque tanquam omnis iuſtitiæ fontem diligere incipiunt; ac propterea mouentur aduerſus peccata per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt per eam pœnitentiam quam ante baptiſmum agi oportet: Denique dum proponunt ſuſcipere baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. *Hactenus Synod. Trid. Sed nihil prorſus in rem noſtram. Et quis eouſque deſipuiſſe ſenſerit Auguſt. alioſque grauiſſimos Patres, vt in Deum incipientes credere, & ſperare, & ex illis initiis fidei, ſancto, licet adhuc imperfecto odio peccata deteſtantes, pœnitentiã agentes, baptiſma ſuſcipere proponentes, & nouam vitam inchoare, ac diuina mandata ſeruare, peccaſſe? Quis inquam, ſanæ mentis dixerit tot huiuſmodi bona opera peccata eſſe, & odium Dei promereri? Caluinus certè, eiuſq; ſequaces, quos Anathemate percuſſit hæc S. Synodus, hoc dixerit. Sed nos hic cum Tertulliano, Auguſt. & cæteris grauiſſimis authoribus, agimus de operibus Gentilium in medüs infidelitatis*

tenebris agentium: de coinquinatis in quibus nihil est mundum, sed omnia amore proprio, concupiscentia, vana gloria appetitu contaminata; quæ licet ex genere suo, siue materia & officio splendeant, & apud homines de exterioribus tantum iudicantes aliquam gloriam mereantur, apud Deum tanquam peccata reputantur. Cum enim bonum sit ex integra causa, malum autem ex quocumque defectu. maximus autem in moralibus defectus sit intentionis, quæ bonam aut malam formaliter facit agentis actionem; Gentilis porro careat vera fide dirigente actionem, & plenus sit amore proprio, & concupiscentia laudis; quidquid facit materialiter bonι, id totum refert ad vanam gloriam, & vt hominibus, vel sibi ipsi placeat. De quo longè verius quàm Pharisæis saltem fidelibus & credentibus in Deũ dici potest: Omnia opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus. *Quod si nos ipsi, & Christiani, & iusti, & tot Sacramentorum & gratiarum auxilijs adiuti, vix puram in operibus, & ab omni amore proprio, respectu humano, & vanitate defæcatam operamur actionem, quid poterit Gentilis in natura corrupta adhuc in peccato originali, tot superadditis actualibus tota concupiscentia prægrauatus?*

Ad Bullas Pij 5. & Greg. 13. contr. Baium quod attinet, absit vt eius aut cuiusuis alterius ab Ecclesia dãnati Patronus aut assertor accedã, qui nos Patrem ια huiusmodi causis inertem velle profiteor, sed quoscumque ab Ecclesia dãnatos, dãnandosq; ex animo sincero prædamnare. Sed dico primò, contra sensum communẽ, & in Summos Pontifices debitam pietatem esse, ipsos in Baij dãnatione, perstringere voluisse sententiam Aug. verbis expressissimis, innumeris Scripturæ locis contentam, & à grauissimis quibusq. Ecclesiæ Doctoribus post Augustinum sæpius, vt infra dicemus inculcatã. Secundò nostrum Gasparum Casalium Episcopum Lusitanum, in egregio opere, Patribus Conc. Trid. cui noster Hieronymus Seripandus Cardin. Præses astitit, Epist. nũcupatoria dedicato, & Tridenti præsentato Calendis Decemb. 1562. Aug. sententiam fusissimè defendisse. Vt credibile non sit eam in propositione Baij fuisse comprehensam. Tertiò conceptis & claris Summorum Pontificum verbis fuisse declaratum: Aliquas ex Baij propositionibus, in vero authorũ sensu posse defendi. *Si quæ autem inter eas excipi potest, quæ legitimè & in vero Patrũ sensu defendi & sustineri potest, illa certè quã maximè, quæ S. Patres infidelium opera, licet officij siue materia & subiecti intuitu bona, finis tamen & intentionis debitæ defectu mala reprobant, tam quod ea in Dei gloriam non referrent, quàm quod propter concupiscentiæ corruptionẽ omnia opera ad vanam gloriam, amoris proprij satisfactionem facirebant, maximè enim vt habet Conc. Arausicanum secundum, can. 22.* Nemo habeat de suo, nisi mendacium & peccatum. *Quod præcipuè de Gentilibus dici potest, sine fide, sine gratia supernaturali, sine charitate Theologica, in peccato adhuc originali, & actualium corruptione viuentibus. Et Can. 17.* Fortitudinem Gentium mundana cupiditas, fortitudinem Christianorum Dei charitas facit. *Et Bonif. 2. in Ep. ad Cæsarium Arelatensem confirmans acta dictæ Synodi sic concludit:* Nimis, inquit, eos qui contra sentiunt admiramur, vsqueeò vetusti erroris adhuc reliquijs prægrauari, vt ad Christum non credant Dei beneficio, sed naturæ veniri; & ipsius naturæ bonum, quod Adę peccato noscitur deprauatum, authorem nostræ fidei dicant magis esse quã Christum, nec intelligant se Dominicæ reclamare sententiæ dicenti: nemo venit ad me, nisi datum fuerit illi à Patre meo. Sed & B. Paulo simul obsistere clamanti ad Hebræos: curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum Christum. Quæ cùm ita sint, inuenire non possumus, quid ad credendum in Christo, sine Dei gratia, humanæ deputent voluntati. Cùm Christus author consummatorque sit fidei. Quapropter affectu congruo salutantes supra scriptam confessionem vestram, consentaneam CATHOLICIS PATRVM REGVLIS APPROBAMVS. Illos autem qui præcedente fide, cætera sicut indicas volunt gratiæ deputare, sua professione constringimus, vt multo magis donogratiæ etiam fidem cogantur adscribere, PRÆTER QVAM NIHIL EST BONI, QVOD SECVNDVM DEVM QVILIBET VALEAT operari, sicut B. Apostolus dicit: OMNE QVOD EX FIDE NON EST, PECCATVM EST. Quod cùm ita sit, aut nullum bonum gratiæ deputabunt, si ei fidem sobtrahere moliuntur: aut si quod bonum esse dicunt de gratia, ipsa necessariò fides erit gratiæ deputanda. SI ENIM NIHIL BONI EST SINE FIDE, fides autem ipsa venire negetur ex gratia; nullum, quod absit, bonum erit gratiæ deputandum.

Duo hic notatu dignissima considero, primo sũmum Pontificem, eodem cum August. vti Pauli loco quo probet nihil boni esse sine fide in operibus Gentilium. Secundo doctè addidisse, SECVNDVM DEVM, *quasi diceret;* licet homo iudicans in facie, *nudum aspiciens officium, siue actum externum operis infidelis, eleemosynæ, sepulturæ, temperantiæ &c. Bonum vtique ex genere suo probet & laudet, tamen* SECVNDVM DEVM, *qui intuetur cor, & intentionem operantis ex vano fine gloriæ, nihil boni verè moralis in eo iudicat, quia suo formali caret, quod dat ei esse virtutis. Quia tamen in hoc opere malo formaliter, restat aliquid boni ex reliquijs imaginis Dei, & rectæ rationis, & inclinationis in similem sui, & vt rectè Tertull. lib. de Anima c. 41.* Quod à Deo est, non tam extinguitur, quàm obũbratur: potest enim obumbrari, quia nõ est Deus; extingui non potest, quia à Deo est: sic & in pessimis aliquid boni, & in optimis, nonnihil pessimi: *Idcirco Deus & in Christianorum optimis operibus peccata venialia permixta, vel in hoc, vel in futuro sæculo punit. Et in pessimis etiam ethnicis, aliquid boni permixtum, sine aliqua temporali mercede, tẽporaliter gestum abire non sinit: & rursum in ijsdem operibus ex officio, & aliqua compassione naturali, & animi moderatione factis, peccata etiam venialia amoris proprij, & laudis humanæ appetitu fœdata, si in infidelitate moriũtur, leuioribus licet, attamen æternis inferni pœnis, quia mortalibus coniuncta sunt, condemnat & afficit. Nil quippe iustus iudex, nec vsq; ad nouissimum quadrãtem boni malive sine condigna pœna, vel præmio dimittit. De mercede quidem Aug. l. 5. de Ciu. c. 12.* Videamus, inquit, quos Romanorum mores, & quã ob causã Deus verus ad augendum imperium adiuuare dignatus est, in cuius potestate sunt etiam regna terrena, &c. S August.

Et c. 15. Quibus, inquit, non erat Deus daturus vitam æternam cum sanctis Angelis suis, in ciuitate sua cælesti, ad cuius societatem pietas vera perducit, &c. Sine qua hanc eis terrenam gloriam excellentissimi imperij concederet, non redderetur merces bonis artibus eorum, id est virtutibus, quibus ad tantam gloriam peruenire nitebantur: de talibus enim qui propter hoc boni aliquid facere videntur, vt glorificentur ab hominibus, etiam Dominus ait: Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam. *Sed præmiserat c. 13.* Sanius, inquit, videt qui & amorem laudis vitium esse cognoscit, &c. Huic ergo vitio non solùm non re-

sistebant, verum etiam ad excusandum, & accendendum esse censebant, putantes id esse vtile Reipublicæ. *Nil item impunitum in apparentibus eorum virtutibus docuit, amore proprio & vanitate corruptis, l. 4. cont. Iul. c. 3. in medio.* Dicuntur, inquit, sine lege, naturaliter quæ legis sunt facere, S. Aug. quia ex Gentibus venerunt ad Euangelium, non ex circuncisione, cui lex data est. Et propterea naturaliter, quia vt crederent, ipsa in eis est per Dei gratiam correcta natura. Nec per eos potes probare quod vis, etiam infideles veras posse habere virtutes: sunt quippe isti fideles. Aut si fidem non habent Christi, profectò nec iusti sunt, nec Deo placent, cum sine fide placere impossibile sit. Sed ad hoc eos in die iudicij cogitationes suæ defendent, vt tolerabilius puniantur, quia naturaliter quæ legis sunt, vtcumque fecerunt, scriptum habentes in cordibus opus legis hactenus, vt alijs non facerent, quod perpeti nollent: hoc tamen peccantes, quod homines sine fide non ad eum finem ista opera retulerunt, ad quem referre debuerunt. Minus enim Fabricius quàm Catilina punietur, non quia iste bonus, sed quia ille magis malus, & minus impius quàm Catilina Fabricius, non veras virtutes habendo, sed à veris virtutibus non plurimum deuiando. An fortè & istis qui exhibuerunt terrenæ patriæ Babylonicam dilectionem, & virtute ciuili, non verâ, sed verisimili, dæmonibus, vel humanæ gloriæ seruierunt. Fabricijs videlicet, Regulis, & Fabijs, & Scipionibus, & Camillis, cæterisque talibus, sicut infantibus qui sine baptismate moriuntur, prouisuri estis aliquem locum inter dãnationem regnumque cœlorum: vbi non sint in miseria, sed in beatitudine sempiterna, qui Deo non placuerunt, cui sine fide placere impossibile est, quam nec in operibus, nec in cordibus habuerunt? Non opinor perditionem vestram vsque ad istam posse impudentiam prosilire. Erunt ergo, inquis, in damnatione sempiterna, in quibus erat vera iustitia? O vocem impudentia maiore præcipitem! Non erat, inquam, in eis vera iustitia, quia non actibus, sed finibus pensantur officia.

Non inficior tamen ethnicos, vt alibi probat August. aliquid veri ex Deo vero sensisse, & aliquid boni ex aliqua eius gratia fecisse, plerumque tamen vitia minora maiori superbia superasse. Quidquid autem in quocumque homine Christiano, vel ethnico rectum & bonum est, non homini, sed Deo omnis boni authori tribuendum asserit Aug. Ep. 130. ad Circenses conuersos à factione Donatistarum, ad Ecclesiæ Catholicæ societatem. Si id, inquit, quod in vestra ciuitate nos grauiter contristabat, absumptum est: si duritia cordis humani resistens manifestissimæ & quodammodo publicæ veritati, eiusdem veritatis vi euicta est, si sapit dulcedo pacis, vnitatisque charitas, & non iam reuerberat oculos saucios, sed sanos illustrat ac vegetat; non sunt hæc opera nostra, sed Dei. Non hæc humanis operibus omnino tribuerem, nec cùm apud vos essemus, tanta conuersio multitudinis, nobis loquentibus & hortantibus proueniret. Hoc agit ille & efficit qui per ministros suos rerum signis extrinsecus admonet, rebus autem ipsis per seipsum intrinsecus docet. Nec ideo pigrius moueri nos oportet ad visendos vos, quoniam quicquid in vobis laudabile est factum, non à nobis, sed ab illo factum est, qui facit mirabilia solus. Multò enim alacrius debemus accurrere ad spectanda opera diuina, quàm nostra: quia & nos si quid boni sumus, opus

A illius, non hominum sumus. Vnde Apostolus dixit 1. Cor. 3. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Xenocrates Polemonem, vt scribitis, & nos ex illius litteris recordamur, de fruge temperantiæ disputando, non solùm ebriosum, verum etiam tunc ebrium, ad mores alios repente conuertit. Quanquam ergo ille, sicut prudenter & veraciter intellexistis, non Deo fuerit acquisitus, sed tantùm à dominatu luxuriæ liberatus, tamen ne idipsum quidem quod melius in eo factum est, humano operi tribuerim, sed diuino. Ipsius namque corporis, quod est infimum nostrum, si qua bona sunt, sicut forma, & vires, & salus, & si quid eiusmodi
B est, non sunt nisi ex Deo creatore ac perfectore naturæ: quantò magis animi bona donare nullus alius potest? Quid enim superbius, vel ingratius cogitare potest humana vecordia, si putauerit, cùm carne pulchrum faciat Deus hominem, animo castum ab homine fieri? Hoc in libro Christianæ sapientiæ sic scriptum est Sap. 8. Cum scirem, inquit, quia nemo esse potest continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum. Polemo ergo si ex luxurioso continẽs factus, ita sciret, cuius esset hoc donum, & eum abiectis superstitionibus Gentium piè coleret, non solùm continens, sed etiam veraciter sapiens, & salubriter religiosus existeret; quod ei
C non tantùm ad præsentis vitæ honestatem, verum & ad futuræ immortalitatem valeret. *Tandem & sine bona voluntate, hoc est amore Dei, virtutes veras, & vera opera bona Gentilium negat Aug. l. 4. contra Iul. c. 3. circa f. Et Beda in Cant. contra Iulian. l. 1. c. 6.* Quod dicit, inquit, multos Philosophorum patientiam, castitatem, modestiam, aliasque de naturæ bono habere virtutes, constat, quia quicumque Philosophorum Christum Dei virtutem & Dei sapientiam nescierunt, hi NVLLAM VERAM VIRTVTEM, NEC VLLAM VERAM SAPIENTIAM HABERE POTVERVNT. In quantum verò vel gustum aliquem sapientiæ cuiuslibet, vel VIRTVTIS IMAGINEM habebant, totum hoc desuper acce-
D perunt, non solùm munere primæ conditionis, (*tanquam ab authore naturæ, sed cuiusuis etiam virtutis moralis donatore*) verùm etiam quotidiana eius gratia (*id est communi adiutorio*) qui creaturam suam nec se deserentem deserens, dona sua prout ipse iudicauerit, hominibus & magna magnis, (*id est supernaturalia fidelibus, & electis,*) & parua largitur paruulis. *Id est naturalia & moralia Gentilibus, & reprobis.* Aug.

Nulla esse vera, nulliusque valoris infidelium opera probat Gregor. l. 3. Epist. indictione 12. Ep. 33. Sicut, inquit, rami sine virtute radicis arescunt; ita opera quantumlibet bona videantur, nulla sunt, si à soliditate fidei disiunguntur. *Et licet Cornelij Centu-*
E *rionis nondum baptizati, nec in Christum credentis, orationes & eleemosyna ab Angelo prædicentur: hic tamen Gentilis, non erat infidelis, sed credebat in Deũ. Quomodo enim orationes eius & eleemosyna coram Deo ascendere potuissent, si infidelitatis pondere prægrauatæ fuissent? quomodo sine fide placuisset Deo? sed iam in Deum credens, & benè orans, & operans, meruit per Petrum amplius instrui, & in Christum credens, baptizari. Accipite eundem Gregor. hom. 9. in Ezech. l. 1.* Vnum, inquit, sine altero nil prodesse valet; quia nec fides sine operibus, nec opera adiuuant sine fide, nisi fortasse pro fide percipienda fiant: sicut Cornelius ante pro bonis operibus meruit audiri, quàm fidelis existeret. (*Id. perfectè, & ex-*

& explicite in Christum credens, iam enim credebat in Deum quem inuocabat.) Qua ex re colligitur, quia bona opera pro fide percipienda faciebat. Nam cui ab Angelo dicitur: orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei: & mox pro eadem ascensione præcipitur, vt ad Simonem mittat, qui ei veniens prædicare debeat, constat quia hoc petijt, vnde meruit exaudiri.

Et rursum explanans quid sit vestibulum portæ templi, libro 2. hom. 19. Potest, inquit, per vestibulum fides intelligi, ipsa quippe est ante gradus, & portam; quia prius ad fidem venimus, vt postmodum per spiritualium donorum gradus, cælestis vitæ aditum intremus. Non enim virtutibus venitur ad fidem, sed per fidem pertingitur ad virtutes. Cornelius enim Centurio, cuius eleemosynæ ante baptismum Angelo testante laudatæ sunt, non operibus venit ad fidem, sed fide venit ad opera. Nam & ei per Angelum dicitur: Orationes tuæ & eleemosynæ ascenderunt in conspectum Dei. Si enim Deum verè & ante baptismum non crediderat, quid orabat? (*Quomodo enim inuocabunt, in quem non crediderunt?*) Vel quomodo hunc omnipotens Deus exaudierat, si non ab ipso se in bonis perfici petebat. Sciebat igitur Creatorem omnium Deum, sed quod eius omnipotens Filius incarnatus esset, ignorabat. Neque enim poterat bona agere, nisi ante credidisset: scriptum namque est Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Fidem ergo habuit, cuius operationes & eleemosynæ placere potuerunt. Bona autem actione promeruit, vt Deum perfectè cognosceret, & incarnationis eius mysterium crederet, quatenus ad Sacramentum baptismatis perueniret. Per fidem ergo venit ad opera, sed per opera est solidatus in fide. Vestibulum itaque ante gradus est: quia qui prius credidit, ipse pòst virtutum gradibus ad portæ aditum ascendit. *Porta autem est Christus,* ad quem nemo venit, nisi Pater traxerit eum; & non omnium est fides, sed vnicuique partitus est mensuram fidei, *ait Apostolus.*

Innumeros possem hic Augustini locos referre: vnico, sed prolixo & florentissimo, totam hanc quæstionem expediam, libro 4. contra Iulianum cap. 3. Noueris, inquit, non officijs, sed finibus, à vitiis discernendas esse virtutes? Officium est autem, quod faciendum est; finis verò propter quod faciendum est. Cùm itaque facit homo aliquid vbi peccare non videtur, si non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare conuincitur. Quæ tu non attendens, fines ab officijs separasti, & virtutes veras, officia sine finibus appellandas esse dixisti: Ex quo te tanta absurditas sequitur, vt veram cogaris appellare iustitiam, etiam cuius dominam repereris auaritiam. Siquidem manus abstinere ab alieno, si officium cogites, potest videri esse iustitiæ. Sed cùm quæritur, quare fiat, & respondetur, ne plus pecuniæ litibus pereat: quomodo iam hoc factum veræ poterit esse iustitiæ, cùm seruiat auaritiæ? Quales virtutes Epicurus induxit voluptatis ancillas, &c. Absit autem vt virtutes veræ cuiquam seruiant, nisi illi, vel propter illum, cui dicimus, Deus virtutum conuerte nos, Psalm. 79. 20. Proinde virtutes, quæ carnalibus delectationibus, vel quibusque commodis & emolumẽtis temporalibus seruiunt, veræ prorsus esse non possunt: quę autem nulli rei seruire volunt, nec ipsę verę sunt, &c. Quidquid autem (Aug.)

A boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, & si officio videatur bonum, ipso non recto fine, peccatum, &c.

Tum respondet Iuliano dicenti virtutes quibus aliquid admixtum est vitij, steriles quidem, & infructuosas esse, sed non malas. Fieri, inquit, non potest, vt steriliter boni simus: sed bonum non sumus, quidquid steriliter sumus. Matth. 7. 17. Arbor enim bona, bonos fructus facit. Absit autem vt Deus bonus à quo securis paratur arboribus non facientibus fructum bonum, excidat, & in ignem mittat arbores bonas. Nullo modo igitur homines sunt steriliter boni: sed qui boni non sunt, possunt esse alij minus, alij magis mali, &c. *Dehinc* B *cùm illud Apostoli:* Omne quod non est ex fide, peccatum est, *eludi videret, & refundi in cibos tantos, sic alium refert. Hebr. 11. 6.* Sine fide impossibile est Deo placere. Et tamen, inquit, cùm sine fide impossibile sit placere Deo, tibi virtutes sine fide sic placent, vt eas veras prędices, eisque bonos esse homines: & rursus quasi te pœnituerit laudis earum, steriles pronuntiare non dubites. *Tum expenit quod Iulianus refert ex Apostolo: Rom. 2. 14.* Gentes legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, quia habent opus legis scriptum in cordibus suis. Ideo, inquit, dicuntur sine lege, *(supple Moysi)* naturaliter quę legis sunt facere, quia ex Gentibus venerunt ad Euangelium, non ex circumcisione, cui lex data est: & propterea naturaliter C quia vt crederent, ipsa in eis per Dei gratiam correcta natura, &c.

Rursum inducit Iulianum: Si Gentilis, inquis, nudum operuerit, numquid quia non est ex fide, peccatum est? Prorsus, in quantum non est ex fide, peccatum est; non quia per seipsum factum, quod est nudum operire, peccatum est; sed de cogitatione, non in Domino gloriari, solus impius negat esse peccatum, &c. Si Gentilis qui non viuit ex fide, nudum operuerit, periclitantem liberauerit, ęgri vulnera fouerit, diuitias honestæ amicitię impenderit, ad testimonium falsum, non tormentis potuerit impelli; quæro abs te, vtrum hęc opera bona benè faciat, an male? Si enim D quamuis bona, malè tamen facit, negare non potes eum peccare, qui malè quodlibet facit. Sed quia eum non vis, cùm facit ista, peccare, profectò dicturus es, & bona facit, & benè. Fructus ergo bonos facit arbor mala, quod fieri non posse veritas dicit, &c. An dicis hominem infidelem, arborem bonam? Placet ergo Deo, neque enim bono potest non placere quod bonum est. Et vbi erit quod scriptum est, sine fide impossibile est Deo placere?

Deinde excludit quod dicere posset, hominem, in quantum homo est, arborem esse bonam, quia frustra Christus dixisset arborem malam: quia nulla esset arbor mala, in quantum est opus Dei. Et concludit: Non itaque in quantum homo est, quod est opus E Dei, sed quantum malæ voluntatis est, quisque arbor mala est, & bonos fructus facere non potest. Vide itaque vtrum infidelem voluntatem audeas bonam dicere voluntatem. *Prosequitur, & probat, nec semper misericordem voluntatem, esse bonam, exemplo Saül parcentis Agag, 1. Reg. 15. 9.* Rex Saül, inquit, meruit à Domino vtique misericorde damnari, quia contra eius præceptum captiuo Regi per humanum pepercit affectum, &c. Porrò si vitium est, malè misereri, proculdubio vitium est, infideliter misereri, &c. Et hoc bonum

malè facit, qui infideliter facit. Qui autem malè facit aliud, profectò peccat, &c. Et ideo Deus istas arbores non potest diligere, & si tales permanserint, disponit excidere, quia sine fide impossibile est placere Deo. *Demum irridet Iulianum distinguentem steriles arbores, à malis, cùm in hocipso Euangelio, steriles, & non facientes fructum bonum, excidat Deus, & mittat in ignem.* Ego, inquis, steriliter bonos dixi homines, qui non propter Deum faciendo bona quę faciunt, non ab eo vitam consequuntur ęternam. Iustus ergo Deus & bonus, bonos est in mortem missurus ęternam? *Ex prædictis, post Patres, & maximè Augustinum; sic ratione probo, Gentiles, vel hæreticos, vtpote arbores malas, radicis, hoc est voluntatis malæ, & infidelis, nullum posse boni operis fructum producere; primò quia ex Philosopho, virtus est dispositio perfecti ad optimum: id est, habitus est perficiens animam, eamque disponens & ordinans ad Deum, summum bonum, & finem vltimum supernaturalem; quem quia Gentilis fide carens, & cognitione vera, non potest vt summum bonum & finem vltimum intendere, nec per consequens vllum bonum ex integra causa, virtutis opus facere. Secundò, finis est forma quæ dat esse omni actioni & virtuti morali, quæ non in obiecto materiali consistit. Nec sufficit quod virtus ipsa, suapte natura, & ex genere suo ad Deum ordinetur: quia ipse actus hominis debet respicere & intendere finē vltimū suum, nempe Deum. Sed infidelis oculum illum interiorem non habet, quo Deum purè & simpliciter inspiciat radio fidei illustratum, de quo Christus in Euangelio, & Augustinus supra lib. 4. contra Iul. cap. 3. circa f.* Intellige, inquit, quod ait Dominus, si oculus tuus nequam est, totum corpus tuum tenebrosum erit: si autem oculus tuus simplex est, totum corpus tuum lucidum erit. Et hunc oculum agnosce intentionem, qua facit quisque quod facit. Et per hoc disce, eum qui non facit opera bona, intentione fidei bonæ, hoc est eius quæ per dilectionem operatur, totum quasi corpus quod illis velut membris operibus constat, tenebrosum esse, hoc est plenum nigredine peccatorum. *Ad hæc Gregorius Ariminensis nostri quondam Ordinis Generalis, qui vt Excellentissimus Theologiæ Doctor & Professor, in nostris Constitutionibus Theologiæ Magistris legendus & sequendus commendatur, quique Parisiis legebat Anno Domini 1344. scribens in secundum sent. dist. 38. quæst. 1. artic. primo, & seq. hanc fusè sancti Augustini & aliorum Patrum sententiam prosequitur. Noster etiam Gaspar Casalius Lusitanus Episcopus Leiriensis in præclaro opere de quadripertita iustitia, (quod Concilio Tridentino dedicauit) aduersum dogmata Caluini & Lutheri conscripto, Prima parte cap. 21. 22. 23. 24. Vbi pro eadem Tertulliani & Augustini sententia quatuor Latinæ Ecclesiæ Doctores profert idipsum sentientes. Et primum quidem honoris Pontificij gratia sanctum Gregorium Magnum referam, homil. 36. in Euang. vbi per vias & sepes, & ligna silua Gentiles intelligit.* Cùm de vicis & plateis ad cœnam quosdam Dominus inuitat, illum videlicet populum designat, qui tenere legem sub vrbana conuersatione nouerat. Cùm verò conuiuas suos colligi ex vijs, & sepibus præcipit; nimirum agrestem populum colligere, id est Gentilem quęrit: de cuius significatione per Psalmistam dicitur, Psal. 95. 13. Tunc exultabunt omnia ligna siluarum ante faciem Domini, quoniam venit, ligna enim siluæ Gentes vocatæ sunt, quia in infidelitate sua tortæ, & infructuosæ semper fuerunt. *Et quid Christus?* Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. *De qua & psaltes silua, Psalm. 82. 15.* Sicut ignis, qui comburit siluam.

S. August.

A B C D E

Idem Gregorius lib. 2. Moral. cap. 24. de filijs Iob in domo primogeniti conuiuantibus. In domo, inquit, primogeniti conuiuantur filij, dum virtutes reliquæ epulantur in fide; quæ si non prima in corde nostro gignitur, reliqua quæque esse bona non possunt, etiamsi bona videantur, &c. Scriptum quippe est, sine fide impossibile est placere Deo. Tunc ergo virtutes nostræ veras vitæ epulas sumunt, cùm nutriri fidei Sacramentis incipiunt. *Idipsum sensit Hieronymus libro secundo, in Epist. ad Gal. in p. in hæc verba:* Iustus ex fide viuit: faciamus, inquit, & nos aliquid simile huic quod dicitur, iustus ex fide viuit, & dicamus; Castus ex fide viuit, sapiens ex fide viuit, fortis ex fide viuit; & à cęteris virtutum partibus, vicinam sententiam proferamus, aduersum eos, qui in Christum non credentes, fortes, sapientes, temperantes se putant esse, vel iustos: vt sciant nullum absque Christo viuere, sine quo, omnis virtus in vitio est. *Et quidem si infidelium virtus mortua est, viua vtique & vera esse non potest, sed amore proprio, & concupiscentia laudis corruptum est quidquid appareat ex reliquijs & vestigijs rationis, & naturalis in sui simile dilectionis. Quod vt tale bonum quidem est, sed tot sordibus admixtum, zizanijs suffocatur.*

Nec aliter Ambrosius, (melius Prosper, licet inter opera Ambrosii reperiatur,) Libro primo de vocatione Gentium capite sexto. Quamdiu, inquit, homini ea placent, quę Deo displicent, voluntas eius animalis est. Quia etiamsi in bonis moribus agat, malè adhuc viuit, si non in Dei gloriam viuit, &c. His, atque alijs malis in naturam humanam irruentibus, fide perdita, spe relicta, intelligentia obcæcata, voluntate captiua, nemo in se, vnde repararetur, inuenit. Quia etsi fuit qui naturali intellectu conatus sit vitijs reluctari, huius tantùm temporis vitam ornauit, (*vt arborem vanis frondibus, ac floribus, absque fructibus*) ad veras autem virtutes, æternamque beatitudinem non peruenit, &c. Sine cultu enim veri Dei, etiam quod virtus videtur esse, peccatum est. Nec placere vllus Deo sine Deo potest. Qui verò Deo non placet, cui nisi sibi, & diabolo placet? à quo cùm homo spoliaretur, non voluntate, sed voluntatis sanitate priuatus est: quia nec detrudi ab innocentiæ statu posset, nisi voluntate peccaret.

Chrysostomus etiam homilia 27. idem probat ex comparatione fidelium, qui præ natura corrupta vix à peccatis abstinent, & benè operantur: Futurorum, inquit, bonorum spes, & gehennæ metus, & alia huiusmodi vix hominem in virtute continent. Quibus enim nihil horum persuadet, hi minimè virtutem amplectuntur. Si qui autem simulant, gloriæ causa simulant. Et qui ita affectus est, cùm latere opera sua posse confidit, minimè à prauis cupiditatibus abstinebit. *Vide dicenda V. Fortitudo. 1. & V. Castitas in Omniloquio rationali. Atque ex dictis, & toto hoc Alphabeti errorum imputatorum Augustino contextu discussis, apertissimè constat, quicquid hactenus inscitia, vel malitia erroris ac nebulâ sanctissimi & integerrimi Doctoris Ecclesiæ Catholicis dogmatibus obducere tentauerit,* ipsum quasi Solem refulgere in templo Dei, *Tertulliani Angelum correctorem*, iride coronatum, cœlesti prato, inter

nebulas gloriæ; *ab Apostolo delineatum Timotheo, & Tito, velut exemplarem perfectissimi Pontificis & Doctoris Ideam.* Oportebat certè *hæreticorum omnium debellatorem inuictissimum, errores, hæreses, duriores que inter cæteras Tertulliani sententias mollituro, & damnaturum*: IRREPREHENSIBILEM ESSE DOCTOREM: Amplectentem, *ἀντεχόμενον*, tenentem mordicus eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem; POTENTEM EOS QVI CONTRADICVNT ARGVERE. Sunt enim multi inobedientes, vaniloqui, & seductores; *φρεναπάτας*, mentium deceptores, quos oportet redargui. *Et quidem si iuxta Hilarium 8. de Trin.* Summa omnium virtutum Episcopalium est scientia, & doctrina; *quæ secundum Theophylactū in cap. 1. ad Titum*: Est virtus, & character Episcopi: *quis in sanctitate, & doctrina irreprehensibilior & sanior August. qui vaniloquos, seductores, mentium deceptores Pelagianos plenissimè redarguit & conuicit? & cum emphasi, & tota Græci vocabuli energia, hoc Titi loco, ἐπιστομίζειν, Epistomio veluti silentij, expositore Hieronymo, os aduersariorum obturauit & occlusit; massâ vtique plumbeâ ori amphora impietatis apud Zachariam conclusa missâ. Sic impleta vox Prophetica psaltis*: Obstructum est os loquentium iniqua. Rex verò, & Dominus virtutum, & gloriæ Christus lætabitur in eo, (*gratia sua, contra superbos liberi*

A *arbitrij, tutores, & defensores:*) laudabuntur omnes qui iurant in eo: *& eius, siue potius dudum Ecclesiæ doctrinam in omnibus sequi profitentes*: Quoniam obstructum est os loquentium iniqua. *Audiq & eâdem Psalmographi voce querulum expostulantem, Psalmo 26.* Ne tradideris me in animas tribulantium me: quoniam insurrexerunt in me testes iniqui. Iam, inquit, quia testes iniqui sunt, & multa mala in me dicunt, ET IN MVLTIS MIHI DETRAHVNT, si traditus fuero in animas eorum (*qui hinc inde, me in suam torquent iniustam sententiam,*) mentiar, & ero similis eorum: NON PARTICEPS VERITATIS TVÆ, SED COMPARTICEPS MENDACII ADVERSVS TE. Exsurrexerunt testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi; sibi, non mihi. Sibi semper mentiatur, mihi autem
B non mentiatur, &c. Sæuiant quantum voluerint, ET CONENTVR IMPEDIRE CVRSVS MEOS, non tamen tu me des in animas eorum. Non consentiendo voluntatibus eorum, REMANEBO EGO, ET PERMANEBO IN VERITATE TVA, ET MENTIETVR INIQVITAS, NON MIHI, SED SIBI.

Securi iam, ac tuti, perspectâ medullitus, & compertâ funditus irreprehensibili Augustini doctrinâ, hoc vno arbitro, Tertulliani errores, & hæreses discutere, & meritâ censurâ ferire pergamus.

FINIS.

INDEX LOCORVM SCRIPTVRÆ expoſitæ in erroribus imputatis Tertulliano, & Auguſtino.

Prior numerus paginam, ſecundus columnam, cum litera intermedia.

EX VETERI TESTAMENTO.

Errata Typographi in Alphabeto Errorum Imputatorum Tertulliano & Augustino, sic corriges.

Prior numerus indicat Paginam, secundus Columnam, cum intermedia litera.

In præfat. pag.2. in p. promereat. ibid, circa f. quæ autem desursum est sapientia. ibid. in indice omissum: baptismi ne gratiam impediat malitia ministri, p.1.a.1 de summa, 2 b.2. erroris, 3.d.1. vobis, 4.d.1. docere poruerit, 8.c.2. octauo: 9.a.2. ex qua, 12.a.1. cap.19. ibid b. quod prædicat. ibid. c.2. accipientem dicebat: 16.c 1. peccatum est, & d.2. quantum ad quatuor, 28.a.1. consequutum, & b.2. in duobus. 19.d.1 posterùm & c.2. ius corporis 35.d.1. fecisse hominem 36.b 1 in marg. Philo. 37.c.1. propheta, tum mortalia, tum incorruptibilia, & ibid. c.1. quæ generata, c 40.d.1. nullâ voluntate. 42.a.1 præscitum. 45.b 1. qui a si, & c.1. dixisset, quoniam, 47.c.1. necessitati imputetur, &c. an minor sic erga eos, 48 b.1 largiretur. In hac ergo. 52.d.2. citatur. 55 c 2. cætera. 56 b.2. signum suni. 57.b.2 factam. 60 c 1 non consentiamus 64 a.1. hic supple sensum, & leges relictis cæteris: cùm malo illo corruptæ naturæ, & concupiscentiæ, quâ inuiti portamus, liberè consentimus, iam annulum vnum, &c. 65.c sic vi potenti. 68.a.2 exaltauit præ cæteris per sanctû Hormisdâ, in postremis eius libris. Ibid expressit. 69.c.1 deputat aduersarius. 71.b.1. sententiam sequitur. 87.a. 2. reprobis 88 b.2. non, 102.b.1 præfertur, riste. Et c.2. testatur profecisse. & d.2. Omnes igitur patres, &c. consentiunt. 103.c.2 assumens 104 d 2. deliquit, 107 a.2. sic in pristinam. 108.d.2. infert. 110.b.2. geminata 111.c.2 egere iustum. 112.a 1. nouâ mortali. & b.1. ille verba, & c.1. corruunt homines 113. b.2. præsumere discamus, 114.c.2. suam salutĕ. 115.a.a. sed quid, & c.1. ex quibus sensim, 119.c.1. inoltum esse, 120.c.1. sensum perturbatû sic repone. Alios prædestinasse vt cû Angelis, &c alios reprobasse vt cû Angelis malis. & ibid c.1 quæst. 49. 121. b.1. selegisse Augustini librum de perfect. Iust. in quo profert locum psalmi, &c. & ibid. a.a. impietates admittunt. 123 d.1. deserit. 124 b.1 tertij Reg. & c.1. adeò. & c.2. tertiò, inquit Aloares, (quod tamen vt durius sonans, emollit exponendo) 125 a.1. Rom.10. 126.c.2. ex propria, 127.b.2. vastatione sumitus, 130 c.2. ineptam, inhabilem, 131.b.2. qui Deum. 132.b.a. fiunt. 134.d.2. verum etiam.

TERTIA PARS.

IN QVA PRAVA TERTVLLIANI DOGMATA A SANA EIVS DOCTRINA

ſeparantur, eiuſque Errores ac Hæreſes in Alphabetum redacti, breuibus Scholijs explicantur, & vbique fusè per Orthodoxam S. Auguſtini Doctrinam confutantur, ac duriores eiuſdem ſententiæ molliuntur.

CVM DVPLICI INDICE, ALTERO S. SCRIPTVRÆ ſelectioris ibidem illuſtratæ, altero rerum notabiliorum.

Operâ F. CAROLI *MOREAV Auguſtiniani Communitatis Bituricenſis.*

A DOMINI SCIENTIA SEPARATI SVNT, facto Sole, & Præceptum cuſtodiente, *Eccli. 33. 8.*

PARISIIS.

M. DC. LVI.

IN

ALPHABETVM ERRORVM
ET HÆRESEON TERTVLLIANI.

PRÆFATIO.

ERRORES, *& hæreses Tertulliani excussurus, & tenebras eius, Orthodoxâ S. P. Augustini doctrinâ veridicâ, velut Sole lucidissimo discussurus; hæc breuiter prænotanda duxi. Primùm quidem ipsius-met Tertulliani verbis proloquor, quibus adhuc Catholicus, aduersus hæreticos insurgebat;* Non oportere nos mirari super hæreses istas, siue quia sunt; futuræ enim prænuntiabantur: siue quia fidem quorundam subuertunt; ad hoc enim sunt, vt fides habendo tentationem, habeat etiam probationem, & cæt. Dum mirantur, in scandalum subministrantur: aut quia scandalizantur, ideò mirantur, quòd tantum valeant; quasi ex aliqua veritate veniant. Mirum scilicet, vt malum vires suas habeat: nisi quòd hæreses apud eos multum valent, qui in fide non valent, & cæt. hæreses de quorundam infirmitatibus habent, quod valent; nihil valentes, si in benè valentem fidem incurrant. *Tertull. de præscr. cap. 1. & 2.*

Et quæ validior fides, & constantis veritatis tenor firmior; quàm eius, quem Bernardus, validissimum hæreticorum malleum: *Petrus Venerabilis*, singularem Ecclesiæ Magistrum; *Damianus*, linguam; *Prosper*, specialem fidei patronum, aduersus hæreticarum doctrinarum insidias, veritatis virtute pugnantem; *Rupertus*, Christianæ legis vocem, & fidei Catholicæ organum *nuncuparunt.* *Ser 80. in Cant. Pet. Ven. Ep. cont. Petrobus. Dam. ser. 62. Prosper,*

Secundò cum eodem Augustino fatendum est quòd; Solus Deus est verax; omnis autem homo mendax. Vnde neque in nobis ipsis, vel per nos ipsos veraces sumus, cùm sumus: sed cùm ille in seruis suis loquitur, qui solus est verax. *Vnde idem alibi:* Cùm de cuiuslibet hominis ore veritas sonuerit, non est ab illo homine, qui fortè peccator est; sed ab ipsa veritate, hoc est à Christo, qui iustus est. *Discamus & nos eius exemplo, si quid veri intelligimus, loquimur, scribimus, id totum à veritatis fonte haustum, eidem humili gratiarum actione refluere.* Me iam docueras, *inquit*, Deus meus, miris & occultis modis, & propterea credo quòd tu me docueris, quoniam verum est: nec quisquam præter te alius est Doctor veri, vbicumque, & vndecumque claruerit. Iam ergo abs te didiceram, nec eò debere videri aliquid verum dici, quia eloquenter dicitur: nec eò falsum, quia incompositè sonant signa labiorum. Rursus nec ideò *in Ep. ad Aug. Rup. in Ep. Nuncup. ad Cunonē. Aug. Ep. 174. ad Pascentium, Aug. in Ep. ad Petilianum. Aug lib. 5. Confess. cap. 6.*

verum, quia impolitè enuntiatur; nec ideo falsum, quia splendidus sermo est; sed perinde esse sapientiam & stultitiam, sicut sunt cibi vtiles, & inutiles: verbis autem ornatis, & inornatis, sicut vasis vrbanis, & rusticanis, vtrosque cibos posse ministrari. *Et iterum, vt præ oculis habens, quod suo SS.D.N. Alexander VII. præfert Symbolo :* DEVS VERITAS EST;

Lib. 13. Confess. cap. 25. Verum dicam, te mihi inspirante: neque enim alio præter te inspirante credo me verum dicere, cùm tu sis veritas, omnis autem homo mendax. Et ideò qui loquitur mendacium, de suo loquitur. Ergo vt verum loquar, ecce dedisti nobis, & cæt.

Tertiò, non cæco, ac prærupto impetu passionis, aut affectus inordinati, huius, aut illius sectandam esse sententiam; vel quia author eius amicus est; vel quia ipsa per se sensui nostro plerumq; deprauato blanditur: sed quia vera est, & à Deo, primâ, ac summâ veritate, per Ecclesiam eius sponsam, eiusque Doctores Catholicos, & Pontifices quam maximè veritatis interpretes credenda proponitur. Hinc exclamat Augustinus: O vita pauperum Deus meus, in cuius sinu non est

Lib. 12. Confess. cap. 25. contradictio, non mihi hoc dicunt, quia diuini sunt, & in corde famuli tui viderunt, quod dicunt; sed quia superbi sunt, nec nouerunt Moysi sententiam, sed amant suam; non quia vera est, sed quia sua est. Alioquin & aliam veram pariter amarent, sicut & ego amo quod dicunt, non quia ipsorum est, sed quia verum est: & ideo iam nec ipsorum est, quia verum est. Si autem ideo amant illud, quia verum est, iam & ipsorum est, & meum est, quoniam in commune, omnium est veritas amatorum. Illud autem quod contendunt, non hoc sensisse Moysem quod ego dico, sed quod ipsi dicunt, nolo, non amo: quia & si ita est, tamen ista temeritas non scientiæ, sed audaciæ est: nec visus, sed typhus eam peperit. Ideoque Domine, tremenda sunt iudicia tua, quoniam veritas tua, nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrûm, quos ad eius communionem publicè vocas; terribiliter admonens nos, vt nolimus eam habere priuatam, nè priuemur ea. Nam quisquis id quod tu omnibus ad fruendum proponis, sibi propriè vindicat, & suum vult esse, quod omnium est, à communi, propellitur ad sua, hoc est à veritate, ad menda-

Io. 8. 44. cium. Qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur. Attende iudex optime, DEVS, IPSA VERITAS, attende quid dicam contradictori huic; attende, coram te enim dico, & coram fratribus meis, qui legitimè

1. Tim. 1. 8 vtuntur lege, vsque ad finem charitatis; attende & vide, quid ei dicam, si placet tibi. Hanc enim vocem huic refero fraternam, & pacificam. Si ambo videmus verum esse quod dico, vbi quæso videmus? Nec ego vtique in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quæ supra mentes nostras est, incommutabili veritate.

Quartò, specialiter ac vigilanter aduertendum est, quòd licet omnis hæreticus aberret à semita veritatis, non continuò omnem errantem, hæreticum esse sentiendum: sed eum tantùm, qui deuians à rectâ fide Romanâ ac Catholica, in suo errore contumax perseuerat.

Quintò. Hinc factum esse, vt antè declarationem Ecclesiæ Romanæ, quæ columna est, & firmamentum veritatis, *multi patres optimè de fide meriti, multa contra veritatem nondum reuelatam, & cognitam, vel expresso Scripturæ loco, vel traditione Ecclesiastica, vel Concilio legitimè congregato determinatam, senserint, & bona fide scripta reliquerint. Verbi gratia, priusquàm definisset Ecclesia per S. Innocentium primum, Pontificem Maximum, Exuperio Episcopo*

Tolozano scribentem, qui libri Scripturæ sacræ pro Canonicis habendi essent librum Sapientiæ, Ecclesiastici, Macchabæorum, pro libito vel excludebant, vel recipiebant. Ita planè, de Animæ origine diu dubitatum, an à Deo de nihilo creata, an à parentibus in liberos traducta prodiret.

Sextò. Inde etiam factum, vt multos qui nunc Tertulliano imputantur errores, non pauci nec infimæ notæ Scriptores excusent, quòd nihil eo quo scribebat tempore, ab Ecclesia fuerit ex aduerso definitum. Ego tamen æquius & consultius duxi, non tantum errores eius & hæreses ab Ecclesia damnatas, sed & phrases aliquas, & verba auditui Catholico dura, & scandalosa, in Alphabetum errorum eius & hæreseon ablegare, eaque saluberrimo antidoto, ab Augustini apotheca deprompto corrigere, vt omnino inoffenso pede, oculo, manu, poculo, possint lectores omnes ad fontem veritatis omni veneno purgatum securè potandum accedere.

Nec tempus frustra, operamque ludet quicumque legerit: quin etiam non modico fructu, & animi voluptate, textus primùm omnes hæreticos, & erroneos, aut duros, ad litteram breuiter, & clarè expositos inueniet; dehinc Catholicam ac Romanam veritatem, eiusque limpidissimam lucem, à Sole suo, & Catholico Doctore Augustino, diffusam & omnia hæreseon & errorum nubila dispergentem aspiciet.

Nec dignior quisquam, vel aptior, inter Doctores & Patres, quorumcumque Scriptorum hæreses, erroresque censoria virgâ percutere, & lectorum mentes à quacumque peruersi dogmatis corruptione seruare; vero sapientiæ sale condire, quàm qui sine fuco, nudæ semper, ac meræ veritatis amantissimus, ab omni adulatione penitus alienus, nec minimis suis pepercit erratis: sed exactè singula etiam vocabula, ad limam reuocans & trutinam, seuerissimâ, in duobus retractationum libris, censurâ mulctauit. Qui quidem (tanta est, impunisque peruersitas) cùm ad hodiernum, apud sapientissimos quosque, non tantùm omnis sinceræ doctrinæ, sed & humilitatis eximiæ magistro, honorem stuporemque conciliauerint; imperitorum & insulsorum hominum Zelum accendunt, inflantque tumorem: quo laudatissimum & ab ipsis Patribus, Conciliis, Pontificibus, præconiis etiam Apostolicis exaltatum, eousque depreciant ac deprimunt; vt Catholicis Augustini dogmatibus, aut nullam, aut dubiam fidem habendam esse, verbis scriptisque debuccinent; eo vel nomine, quòd plurima à se, videlicet temerè tractata, retractarit. Parum aduertentes scioli, tantò securius, ac tutius, tam accuratè & sollicitè, à tanto Doctore discussa, retractata, expurgataque perlegi: quantò scimus apud alios passim indiscussa, ac perperam scripta periculosissimè lectitari. Prov. 18. 17.
Audiant humilem, & iustum in principio accusatorem sui. Differendum, inquit, esse non arbitror, vt opuscula mea, siue in libris, siue in epistolis, siue in tractatibus, cum quadam iudiciaria seueritate recenseam, & quod me offendit, velut censorio stilo denotem. Neque enim quisquam nisi imprudens, ideo quia mea errata reprehendo, reprehendere audebit. Aug. in prolog. retract.

Superest, vt Scriptores omnes, & cum ipsis Hæreticis, & veritatis aduersariis verbo, vel stilo disceptantes, hoc Augustini placido sermone commoneam: Diligite homines, interficite errores: sine superbia, de veritate præsumite; sine sæuitia pro veritate certate. Aug. lib. 1. contra Petil. cap. vlt.

Neque verò noster Augustinus, Mercurius ille in caluitio pennatulus, in Caducæo ignitulus, corpora exanimata iam, mortemuè simulantia è cauterio probans: *sed dictus olim eloquentiæ Deus. Secundinus licet Manichæus, Augustino tamen applaudens de comperta omnibus scriptorum eius elo-* Tertull. 1. ad Nation. cap. 10.

Secundi nus in Ep. ad Aug. to. 7. *quentia*: Summum, *inquit*, inueni vbique oratorem, & Deum penè totius eloquentiæ. Ego namque fateor, non tali diligentiâ, nec tanta industriâ Anicianæ domus micare marmora, quàm tua scripta pellucent eloquentiâ. *Hic infidelium, & hæreticorum, vel superstitum adhuc, vel mortuorum, aut simulantium mortem, non ex fide viuentium, scripta probat ac* Eph. 6. 15. 16. *reprobat*, salute galeatus magè, *quàm galeratus*; & pedes in præparationem Euangelij calceatus. *Calce denique, vt capite, totoque corpore pennatus, inter* Ezech 1. 10. *quatuor animalia mystica*, facie desuper eminens Aquilæ, *ignitus zelo, &* Ezech. 1. 13. carbonibus ardentibus aspectu simillimus, *adacto ad intimum vsque virus ignito cauterio, venenum omne suppurat hæreseos. Quid plura? rectissimo doctrinæ suæ pacificæ caduceo, non iam tortuosa serpentum dissidia, sed quascumque contra aduersarios Legis & Prophetarum antithefes, & dissonantias Euangeliorum, ab Ecclesia constitutus arbiter, conciliat, & componit: cuius verbis & sententiis, in sacris Synodis, vt virgâ percussi, ne dicam icti fulmine heretici, concinerati hactenus corruerunt.*

INDEX ALPHABETICVS

ERRORVM, ET HÆRESEON TERTVLLIANI.

ALPHABETVM HÆRESEON ET ERRORVM TERTVLLIANI.

ANGELI IN VERA CARNE.

1. *Angeli apparentes in vera carne licet non nata*; *3. cont. Marc. cap. 9. in p.*

N[1] ista quæstione, qui [2] putaueris opponendos esse nobis angelos Creatoris, quasi & illi in phantasmate putatiuæ vtique carnis egerint apud Abraham, & Loth, & tamen verè sint & [3] congressi, & pasti, Gen. 18. 2.
& operati quod mandatum eis fuerat; primò, [4] non admitteris & seq.
ad eius Dei exempla, quem destruis: nam & quantò meliorem, & Gen. 19. 1.
perfectiorem [5] Deum inducis, tantò non competunt illi eius exempla, quo nisi diuersus in totum, non erit omnino melior atque perfectior. [6] Dehinc scito, nec illud concedi tibi, vt putatiua fuerit in angelis caro, sed veræ & solidæ substantiæ humanæ. Si enim difficilè non fuit illi, putatiuæ carnis veros & sensus, & actus exhibere, multò facilius habuit, veris & sensibus, & actibus, veram dedisse substantiam carnis, vel qua proprius auctor & artifex eius.

2. *Et ibid. circa m.*

Æquè potuit ex quacunque materia, angelis quoque adstruxisse carnem, qui etiam mundum ex nihilo, in tot ac talia corpora, & quidem verbo, ædificauit. Et vtique [1] si Deus tuus, [2] veram quandoque substantiam angelorum hominibus pollicetur [a]; *Erunt enim,* a Matth.
inquit, *sicut angeli*; cur non & Deus meus veram substantiã hominum angelis accommo- 22. 30.
darit, [3] vnde vnde sumptam? Quia nec tu mihi respondebis, vnde illa, apud te angelica sumatur; sufficit mihi hoc definire, quòd [4] Deo congruit [5] veritatem scilicet [5] eius rei, quam tribus testibus sensibus objecit, visui, tactui, auditui. [6] Difficilius Deo mentiri, quàm carnis veritatem vnde vnde producere, licet [7] non natæ. Cæterùm, & aliis hæreticis definientibus, carnem illam in angelis ex carne nasci debuisse, si verè fuisset humana; certa ratione respondemus, [8] quà & humana verè fuerit, & [9] innata. *Humana verè, propter Dei* veritatem, à mendacio & fallacia extranei; & quia non [10] possent humanitus tractari ab hominibus, nisi in substantia humana. [11] Innata autem, quia solus Christus in carnem ex carne nasci habebat, vt natiuitatem nostram natiuitate sua reformaret: atque ita etiam mortem nostram morte sua dissolueret; resurgendo in carne, in qua natus est, vt & mori posset.

Et ibid. circa f.

Angeli neque ad moriendum pro nnbis [1] dispositi, [2] breuem carnis commeatum non debuerunt nascendo sumpsisse, quia nec moriendo deposituri eam fuerant: sed vnde vnde sumptam, & quoquo modo omnino dimissam, [4] mentiti eam tamen non sunt. Si Creator *facit* [b] *angelos spiritus, &* [3] *apparitores suos ignem flagrantem*; [5] tam verè spiritus, b Psal. 103
quàm & ignem; idem illos verè fecit & carnem. f.

3. *Et 3. cont. Marc. cap. 11. à p.*

Gen. 18. 2. & seq. [1] Præstruentibus vel maximè fidem istam Angelis Creatoris, in carne vera conversatis, nec tamen nata.

4. *Et de carne Chri. cap. 3. à m.*

Angelos Creatoris conversos in effigiem humanam, aliquando legisti, & credidisti, &
Gen. 18. tantam corporis gestasse veritatem, vt & pedes eis laverit Abraham, & manibus ipsorum
2. & seq. ereptus sit Sodomotis Loht: [1] conluctatus quoque homini Angelus toto corporis pondere,
Gen. 19. 1. dimitti desideraverit, adeò detinebatur. [2] Quod ergo Angelis inferioribus, Deo licuit, [3] vti
Gen. 32. 24. conversi in corpulentiam humanam, Angeli nihilominus permanerent; hoc tu potentiori Deo auferes, quasi non valuerit Christus verè hominem indutus, Deus perseverare? Aut nunquid & Angeli illi, phantasmata carnis apparuerunt? sed non [5] audebis hoc dicere: nam si [4] sic apud te Angeli Creatoris, sicut & Christus; eius Dei erit Christus, cujus Angeli, tales, qualis & Christus.

Et ibid. cap. 6. à p.

[1] Proponunt non esse mirandum [2] corpus [3] sine nativitate, cùm apud nos Angelis licuerit [4] nullâ vteri operâ, in carnem processisse.

5. *Et de carne Chri. cap. 6. à m. ad f.*

Constat Angelos carnem non propriam gestasse, vtpote naturas substantiæ spiritalis; & si [1] corporis alicujus, sui [2] tamen generis: in carnem autem humanam transfigurabiles, ad tempus videri, & [3] congredi cum hominibus posse. Igitur, cum [4] relatũ non sit [5] vnde sumpserint carnem, [6] relinquitur intellectui nostro non dubitare, hoc esse proprium Angelicæ potestatis, ex [7] nulla materia corpus sibi sumere. Quantò magis, inquis, ex aliqua? Certum est: sed nihil de eo constat, quia scriptura non exhibet. Cæterùm, qui valent facere semetipsos quod [8] naturâ non sunt, cur non valeant etiam ex nulla [9] substantia facere? Si [10] fiunt [11] quod non sunt, cur non ex eo fiant quod non est? Quod autem non est, cùm fit, ex nihilo est. Propterea nec [12] requiritur, nec ostenditur, quid postea factum sit de corporibus illorum. Quod de [13] nihilo fuit, nihil factum est. Possunt nihil ipsum conuertere in carnem, qui semetipsos [14] potuerũt convertere in carnem. Plus [15] est natura demutare, quàm facere materiã. Sed &, si de materia necessè fuit Angelos sumpsisse carnẽ, credibilius vtique est de terrena materia, [16] quàm de vllo genere cœlestiũ substantiarũ; cum adeò terrenæ qualitatis extiterit, vt terrenis pabulis pasta sit. [17] Fuerit nunc quoq; siderea, eodẽ modo terrenis pabulis pasta, quãdo [18] terrena non esset, quòd terrena cœlestibus pasta est, [19] quando cœlestis
a Psal. 77. 25. non esset, (legimus enim manna esui populo fuisse; a *Panem*, inquit, *Angelorum edit homo*) non tamen [20] infringitur [21] semel separata conditio Dominicæ carnis, ex causa alterius dispositionis. Homo verè futurus vsque ad mortem, eam carnem oportebat vt indueret, [22] cuius est mors. Eam porro carnem, cuius est mors, nativitas antecedit.

IN ALPHABETVM ERRORVM

ET HÆRESEON TERTVLLIANI.

Angeli in vera carne licet non nata, 1. 2. 3. &c. Scholia.

1. IN [1] ISTA QVÆSTIONE. *In qua scilicet Marcionitæ carnem Christi phantasticam, & non veram asserunt.* [2] PVTAVERIS OPPONENDOS. *Tanquam validam rationem, contra veritatem carnis Christi; frustra Marcion objiciet Angelos in veteri testamento, quod ad Deum Creatorem malum pertinere blasphemabat: vt nouum Deo suo optimo tribuebat, qui non in vera carne, sed imaginaria, ab Abraham & Loth excepti sunt hospitio.* [3] CONGRESSI. *Familiariter collocuti, quasi cum hominibus homines.* [4] NON ADMITTERIS. *Excludo te, Marcion, tanquam nil iuris habentem, vt exempla sumas, ex testamento Creatoris, cuius bonitatem, vt cætera attributa, tuis blasphemijs euertere satagis.* [5] DEVM INDVCIS. *Tuum nouum.* [6] DEHINC, &c. *Secundò quia si Deus Creator potuit carnis Angelorum phantastica, adoptata substantia spiritali & Angelica; vel Christo filio suo in imagi-*

narià quoque caene facere, vt verè pateretur in ea, & ageret, quidquid vera caro praestat, vt palparetur, lanaretur, fatigaretur, &c. Longe facilius ei fuit, vt actiones & passiones veras, vera caeni praestaret; saltem eo ipso quòd Deus Creator, humana carnis author & conditor erat.

2. [1] Si Devs tvvs. O Marcion, [2] Veram, &c. Et hic errat. Non enim sic immutabitur, vt humana carnis substantia transeat in Angelicam. Qualitas enim sola, immutabitur. Et sic intelligendus est Paulus, dum ait: Seminatur animale, resurget spiritale. Deinde qui dicit, erunt sicut Angeli Dei Matth. 22. 30. non aequalitatem, aut identitatem specificam, sed accidentalem solum intelligi voluit: vt sint subtilia corpera & penetrantia. [3] Vnde vnde. Vndecumque tandem productam. [4] Deo congrvit. Meo scilicet vnico & vero, qui in vtroque testamento vtique suo dixit: In ore duorum vel trium testium, stabit omne verbum. Cum igitur Ioannes testetur, tribus quasi testibus vera caeni Christi in medium productu, auditu videlicet, visu & tactu: quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostrę contrectaverunt de Verbo vitæ: & vita manifestata est, & vidimus & testamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis. 1. Io. 1. 1. & 2. [5] Eivs rei. Vera carnis Christi. [6] Difficilivs, supple est primae & summa veritati mentiri; Fidelis enim est Deus, & seipsum negare non potest. [7] Non natæ, via naturali, per veram generationem produtta, qua Angelis non competit. Adverte hunc locum tam de Angelica, quàm de Christi carne accipi posse. [8] Qva et hvmana, in quantum vera hominis carni similis. [9] Innata, licet non fuerit nata. [10] Non possent. Angeli nempe apud Abraham & Loth suscepti hospitio. [11] Innata avtem, qualis hominis caro nascitur ex homine. Differentiam hic ponit inter Christi & Angelorum carnem assumptam: quòd Angeli quidem veram carnem habuerint, sine qua humanitus cum hominibus tractare non potuissent; non autem natam, quod soli Christo redemptori & reparatori naturæ humanæ lapsa congruebat, qui veram & natam ex virgine carnem sumere & ex ea nasci debebat, vt lapsam repararet, & mortuam suscitaret.

Et ibidem circa f. [1] Dispositi, ordinati à Deo. [2] Brevem commeatvm, Angeli per transennam egerunt, tanquam hospites, & viatores paucorum dierum, cum Christus triginta tribus annis cum hominibus in vera & nata carne vixerit, quam semel assumptam, numquam dimisit, sed in totam æternitatem, post resurrectionem resumptam retinuit. [3] Apparitores, ministros, semper paratos ad exequenda iussa Dei. Benedicite Domino omnes Angeli eius. potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum eius. [4] Mentiti non svnt. Fingendo se habere carnem, in quantum veri Dei ministri. [5] Tam vere, crudè nimis & literaliter, quàm par esset: Eo quòd psaltes sub eodem verbo, facit: spiritus & flammam ignis, siue ignem vrentem posuerit. Falsum enim est, quòd fecerit Angelos verè ignem, sicut verè fecit eos spiritus, id est substantiam spiritalem. Hæc enim verè spiritalis sunt; Angeli autem in rubo, monte Sina, specie ignis, in curru igneo Eliam rapientes, & cherubin apud Ezech carbones ignis; vt lucidam, & feruidam naturam suam exprimerent, apparuerunt, non veram ignis substantiam assumpserant.

3. [6] Præstrventibvs. Longè antequam

A Christus Dei Creatoris filius humanam carnem verè de virgine natam sumeret, pater eius in veteri testamento præmisit Angelos, qui in carne vera licet innata, hominibus apparebant; vt fidem nostram, credenda vera & nata Christi caenis præpararent: vt vel inde prima nostræ fidei fundamenta in istis Angelorum incarnatorum exemplis iaceret.

4. [1] Conlvctatvs homini. Angelus scilicet cum Iacob tota nocte luctatus. Gen. 32. 24. & seq. Ecce vir luctabatur cum eo vsque mane. Sanct. Pagn. ex Hebr. Luctatus est vir cum eo donec ascendit aurora. Ita & paraph. Chald. 70. respondent vulgatæ versioni, quæ sic prosequitur: Qui cùm videret quòd eum superare non posset, te-
B tigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. Dixitque ad eum, dimitte me, iam enim ascendit aurora, respondit: non dimittam te nisi benedixeris mihi. Cætera versiones concordant. Sed vnde nouimus fuisse Angelum qui cum eo luctabatur, cùm statim versu 30. scriptum sit hunc virum nomen suum noluisse indicare Iacob? dixit tamen, versu 28. Si contra Deum fortis fuisti, quantò magis, contra homines prævalebis? Sanct. Pagn. ex Hebr. quia princeps fuisti cum Deo, & cum hominibus prævalebis. 70. verò: quia invaluisti cum Deo, & cum hominibus potens eris. Paraph. Chald. quoniam princeps es tu coram Deo, & cum hominibus prævalebis, versu autem 30. vocavitque
C Iacob oomen loci illius Pbannel dicens: vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Sanct. pagn. & evasit anima mea. 70. verò: Et vocavit Iacob nomen loci illius, species Dei; vidi enim Deum facie ad faciem. Vbi ergo est sermo de Angelo colluctante? Sola paraphrastis Chaldaica sic habet: quia vidi Angelum Dei facie ad faciem. Angelus ergo ille Deum repræsentabat, & iuxta Augustinum Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum incarnandum, quem Angelus ille figurabat. enim veram carnem, toto, vt hic ait Tertull. corporis pondere, & detentione, quæ nisi vera carnis palpabilis non congruunt, adumbrabat.

Sic autem Augustinus, to. 4. lib. 1. quæst. in Gen. S. August.
D cap. 104. Quòd ab illo Angelo desiderat Iacob benedici, cui luctando prævaluit, magna est de Christo prophetia. Nam eo ipso admonet mysticum aliquid sapere, quo omnis homo à maiore vult benedici. Quomodo ergo ab eo benedici iste voluit, quem luctando superavit? Prævaluit enim Iacob Christo, vel potius prævalere visus est, per eos Israëlitas à quibus crucifixus est Christus; & ab eo tamen benedicitur in eis Israëlitis qui crediderunt in Christum, ex quibus erat qui dicebat, Rom. 11. nam & ego Israëlita sum, ex genere Abraham, de tribu Beniamin. (qui filius erat Iacob, cui nomen ab Angelo mutatum est in Israël post luctam.) vnus ergo atque idem
E Iacob, & claudus, & benedictus: claudus in latitudine femoris, (ita enim habetur Gen. 32. 25. apud 70. tetigit latitudinem femoris eius, & obtorpuit latitudo femoris Iacob, dum luctatur ipse cum eo) tanquam in multitudine generis (id est in maiori parte Iudæorum.) De quibus dictum est: Psal. 17. & claudicaverunt a semitis suis: benedictus autem in eis, de quibus dictum est Rom. 11. reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. [1] Qvod ergo, supple tu, est. [2] Vti conversi, vt corpus humanum sic assumpserint, vt propriam Angelorum substantiam non amiserint. Tu vero, Marcion, Christo vero Deo negabis, quod concedes Angelis, vt verè Verbum caro factum

sit, manens quod erat, factus quod antenon erat. [4] SI SIC APVD TE. *Si in tua sententia tales sunt Angeli Dei nostri Creatoris, qualis est & Christus Creatoris, vtique mali, vt à malo principio producti; profectò sicut non audes dicere Angelos Creatoris phantasticam carnem induisse, sic & cogeris Christum Creatoris non imaginarium corpus assumpsisse.* [5] NON AVDERIS. *Tu qui carnem malam vt à malo Deo Creatore conditam affirmas.*

Et ibidem cap. 6. [1] PROPONVNT. *Marcionitæ scilicet,* [2] CORPVS *Christi, sui videlicet* [3] SINE NATIVITATE, *innatum fuisse.* [4] NVLLA VTERI OPERA, *sine matre, matris vtero nihil operante ad generationem carnis Angelicæ.*

5. [1] CORPORIS ALICVIVS, *vt puta aërei, vel ignei.* [2] SVI TAMEN GENERIS. *Conuenientem Angelo carnem, subtilem, agilem, lucidam.* [3] CONGREDI, *simul conversari & tractare cum hominibus.* [4] RELATVM NON SIT. *Id est scriptum in sacris paginis.* [5] VNDE, *ex qua materia.* [6] RELINQVITVR, *liberum est, vel restat.* [7] EX NVLLA MATERIA, *corruptibili, vel nulla prius subiacente materia.* [8] EX NVLLA, *non quod creare possint sibi corpora.* EX NVLLA [9] SVBSTANTIA, *crassa & rudi, vel omnino nulla. Sed, vt præmonui, non possunt Angeli, ob distantiam infinitam à nihilo, ad quodlibet esse, aliquid procreare, nisi Deo, Angelo vtente quasi instrumento elevato, per potentiam, vt aiunt, obedientialem.* [1] QVOD NATVRA NON SVNT, *scilicet carnes.* SI [10] FIVNT *carnes, Deo sic disponente de ministris suæ providentiæ, missis ad homines carnales, cum quibus in carne assumpta conversari possint.* [11] QVOD NON SVNT. *Propria eorum natura spiritali existente.* [12] NEC REQVIRITVR, *non quæritur.* [13] QVOD DE NIHILO. *Et hic errat; Nec enim Angelus ex nihilo conflare sibi potest carnem, nec eam relinquendo, in nihilum resolvere. Sed ex materia subtilissima formatam, in eandem dissolvere; quæ propter tenuitatem & exilitatem corpulentiæ, aliquo modo nihil appellari potest.*

Quod nihil creare possint, docet Aug. to. 3. lib. 3. de
S. August. *Trinit. c. 7. & seq.* Est admirandum, *inquit*, quomodo Magorum illa potentia quę serpentes facere potuit, vbi ad muscas minutissimas ventum est, omnino defecit: Cyniphes enim musculæ sunt breuissimæ, qua tertiâ plagâ superbus populus Ægyptiorum cædebatur. Ibi certè deficientes Magi dixerunt; digitus Dei hîc est. Vnde intelligi datur, ne ipsos quidem transgressores Angelos & aëreas potestates, in imam istam caliginem, tanquam in sui generis carcerem, ab illius sublimis æthereæ puritatis habitatione detrusas, per quas Magicæ artes possunt quidquid possunt, valere aliquid nisi data desuper potestate. Datur autem vel ad fallendos fallaces, sicut in Ægyptios (*fraudatores debiti Israëlitarum stipendij*) & in ipsos etiam Magos data est, vt in eorum spirituum seductione viderentur admirandi, à quibus fiebant à Dei veritate damnandi, vel ad admonendos fideles, ne tale aliquid facere, pro magno desiderent, &c. Nec ideo putandum est istis transgressoribus Angelis ad nutum servire hanc visibilium rerum materiam; sed Deo potius, à quo hæc potestas datur, quantum in sublimi & spiritali sede incommutabilis iudicat. Nam & damnatis iniquis, etiam in metallo (*fodiendo scilicet*) serviunt aqua, & ignis, & terra, vt faciant inde quod volunt; sed quantum sinitur. (*Permittitur à iudicibus vel præfectis operum.*). Nec sanè Creatores illi mali

A Angeli dicendi sunt, quia per illos Magi resistentes famulo Dei, (*id est Moysi*) ranas & serpentes fecerunt, Non enim ipsi eas creaverunt. Omnium quippe rerum quæ corporaliter visibiliterque nascuntur, occulta quædam semina in istis corporeis elementis mundi huius latent, &c. & certè apes semina filiorum non coëundo concipiunt, sed tanquam sparsa per terras ore colligunt. Invisibilium enim seminum Creator, ipse Creator est omnium rerum: quoniam quæcumque nascendo ad oculos nostros exeunt, ex occultis seminibus accipiunt progrediendi primordia, & incrementa debitæ magnitudinis, distinctionesque formarum, ab originalibus tanquam regulis sumunt. Sicut ergo nec parentes
B dicimus Creatores hominum, nec agricolas Creatores frugum: quamvis eorum extrinsecus adhibitis motibus, ista creanda Dei virtus operetur: Ita non solùm malos, sed nec bonos Angelos fas est putare Creatores, si pro subtilitate sui sensus, & corporis, (*assumpti non autem naturalis,*) semina rerum istarum nobis occultiora noverunt, & ea per congruas temperationes elementorum latenter spargunt: atque ita gignendarum rerum, & accelerandorum incrementorum præbent occasiones, &c. Aliud est ex intimo ac summo causarum cardine condere atque administrare creaturam, quod qui facit, solus Creator est Deus; aliud autem pro distributis
C ab eo viribus & facultatibus, aliquam operationem forinsecus admovere, vt tunc vel tunc, sic vel sic, exeat quod creatur. Ista quippe originaliter ac primordialiter in quadam textura elementorum cuncta iam creata sunt, sed acceptis opportunitatibus prodeunt. Nam sicut matres gravidæ sunt fœtibus, sic ipse mundus gravidus est causis nascentium, quæ in illo non creantur, nisi ab illa summa essentia, vbi nec oritur, nec moritur aliquid, nec incipit esse, nec desinit. Adhibere autem forinsecus accidentes causas, quæ tametsi non sunt naturales, tamen secundum naturam adhibentur, vt ea quæ secreto naturæ sinu abdita continentur, erumpant, &
D foris creentur, quodam modo explicando mensuras, & numeros & pondera sua, quę in occulto acceperunt ab illo qui omnia in mensura & numero, & pondere disposuit, non solum mali Angeli, sed etiam mali homines possunt: sicut exemplo agriculturæ supra docui. *Quid quod nec ipsis psaltes Angelis vim tribuit sibi ipsis flammea & fulgurantia corpora fabricandi, sed totum Deo Creatori:* qui facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem vrentem; *quantò ergo minus dicendum est, ipsos Angelos sibi corpora creare ex nihilo, & peracto ministerio, ea in nihilum resolvere?*

[14] POTVERVNT CONVERTERE, *absque tamen*
E *transmutatione substantiali.* [15] PLVS EST. *Et hoc quoque falsum; tum quòd rei iam præexistentis substantiam in aliam transmutare, sit longe facilius. Tum quod substantia Angelica corruptibilis esset, si vel momento vno transmutabilis esset.* [16] QVAM DE VLLO GENERE. *Cælorum, vel astrorum, siue quòd cæli sint incorruptibilis naturæ; siue quod Angeli ad opera corruptibilia, itineris, lavacri, cibi, & potus, cum hominibus descenderint.* [17] FVERIT NVNC. *Sed esto: demus carnẽ assumptam ab Angelis, de cælis, aut syderibus fuisse depromptã.* [18]. TERRENA, *caro scilicet Israelitarum viceversa, panem Angelorum spiritalem de cælo comedit.* [19] QVANDO, *quamvis.* [20] NON INFRINGITVR, *solvitur. evertitur.*

evertitur. [11] SEMEL SEPARATA. *Longè enim alia est conditio carnis Christi de virgine natæ, & carnis Angelorum: quia Angeli non fuerunt ordinati redemptores humani generis, sicut Christus Dominus; vt ex hominibus verè nati, pro hominibus verè morerentur.* [12] CVIVS EST MORS, *cuius proprium est mori, sicut & nasci. De carne quippe hominis dictum est:* terra es, & in terram ibis.

Vnde Aug. in verba Psalmi 67. Deus noster,
Aug Deus salvos faciendi, & Domini Domini exitus mortis. Multum, *inquit*, gratia commendatur, quis enim salvus esset, nisi ipse sanaret? Sed ne occurreret cogitationi, cur ergo morimur, si per eius gratiam salvi facti sumus? continuò subiecit: & Domini Domini exitus mor- B tis. Tanquam diceret: quid indignaris humana conditio, habere te exitum mortis? & Domini tui exitus non alius quàm mortis fuit. Potius ergo consolare, quàm indignare. nam & Domini exitus mortis. (*id est, & ipse propria virtute, inter mortuos liber, exivit à morte in vitam, qui morte sua, mortem nostram mutavit in vitam, quam in resurrectione expectamus.*) Spe enim salvi facti sumus. Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus, Rom. 8. patienter ergo etiam ipsam mortem feramus illius exemplo, qui licet nullo peccato esset debitor mortis, & Dominus esset, à quo nemo animam tolleret, sed ipse eam à semetipso pone- C ret, etiam ipsius fuit exitus mortis. *Sicut & fuit exitus vita ex carne nata de virgine, quam Angeli in carne assumpta, vtpote vnitam hypostaticè Verbo divino, pastoribus concinentes, vna cum Angelo Evangelizante gaudium magnum apparuerunt, & adoraverunt, iuxta illud Pauli; Hebr. 1. 6.:* cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ: (*quem primò introduxerat, hoc est, proposuerat Angelis incarnandum ab initio mundi*) dicit: & adorent eum omnes Angeli Dei: & ad Angelos quidem dicit: qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. *Vnde & Luc. 2. 9. vbi de pastoribus:* Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei cir- D cumfulsit illos. *Vbi claritas pro flamma ponitur. Porro locus quem hic citat Paulus, vel ex Deut. 32. 43. eductus est. Vbi sola versio 70. sic legit:* Lætamini cœli simul cum eo, & adorent eum omnes Angeli Dei: Lætamini gentes cum populo eius. *Vel ex Psal. 96. 8.* Adorate eum omnes Angeli eius, &c. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Incurvate vos ei omnes Angeli eius.

Alter verò locus ex Psalm. 103. 4. Qui facis Angelos tuos spiritus: & ministros tuos ignem vrentem. *Chald. autem sic vertit:* Qui facit nuntios suos veloces sicut spiritus (*id est ex Hebræis, sicut ventos*) & ministros suos fortes sicut ignis. *Aquila vertit*, ignem impetuo- E sum, vehementem, voracem. *Aug. to. 3. lib. 3. de*
Aug. *Trinit. cap 4.* Illic (*id est in cælo & gloria*) Dei voluntas qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem flagrantem, in spiritibus summa pace atque amicitia copulatis, & in vnam voluntatem quodam spiritali charitatis igne conflatis, (*ignis enim congregat homogenea*) tanquam in excelsa & secreta sede (*sicut Spiritus Sanctus à Paulo dicitur Dominus spirituum*) præsidens, velut in domo sua, & in templo suo; inde se quibusdam ordinatissimis creaturæ motibus, primo spiritalibus, deinde corporalibus, per cuncta diffundit; & vtitur omnibus

A ad incommutabile arbitrium sententiæ suæ, sive incorporeis (*quales soli sunt Angeli & animæ rationales*) sive corporeis rebus: sive rationalibus, sive irrationalibus spiritibus, (*quales sunt venti*) sive bonis per eius gratiam, sive malis per propriam voluntatem. Sed quemadmodum corpora crassiora & inferiora, per subtiliora & potentiora (*qualia sunt cælorum, ventorum, & ab Angelis assumptorum*) quodam ordine reguntur: ita omnia corpora per spiritum vitæ, (*sicut apud Ezech. spiritus vitæ erat in rotis, id est quatuor elementis & cælis*) & spiritus vitæ irrationalis, per spiritum vitæ rationalem, (*vnde & ex D. Thoma & Scholasticis conservationi perfectorum animalium præsident Angeli*) & spiritus vitæ rationalis (*diabolus*) desertor atque peccator, per spiritum vitæ rationalem pium & iustum, (*id est Angelum bonum qui vim mali cohibet.*) & ille per ipsum Deum. Et sic vniversa creatura per Creatorem suum, ex quo, & per quem, & in quo etiam condita atque instituta est; ac per hoc voluntas Dei est prima & summa causa omnium corporalium (*& spiritalium*) specierum, atque motionum. Nihil enim fit visibiliter & sensibiliter, quod non de interiore invisibili atq; intelligibili aula summi Imperatoris, aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum, in ista totius creaturę amplissima quadam immensaque republica, &c.

Quod probat duobus exēplis, Sacramēti corporis Christi, & fluxus ac refluxus maris: Quod, *inquit*, ibidē, S. August. cùm per manus hominū ad illā invisibilē speciē perducitur, non sanctificatur, vt sit tam magnum Sacramentum, nisi operante invisibiliter spiritu Dei: cum hæc omnia quo per corporales motus (*Sacerdotis scilicet*) in illo opere fiunt, Deus operetur; movens primitus invisibilia ministrorum, sive animas hominum, sive occultorum spirituum, (*id est Angelorum, qui ministrus altaris adsunt, multo magis quàm Zachariæ incensum offerenti*) sibi subditas servitutes: quid mirum si etiam in creatura cœli & terræ, maris, & aëris, facit Deus quæ vult sensibilia atque visibilia, ad seipsum in eis, sicut oportere ipse novit, significandum & demonstrandum, non ipsa sua, qua est, apparente substantia, quæ omnino incommutabilis est, omnibusque spiritibus quos creavit, interius secretiusque sublimior? Vi enim divina totam spiritalem corporalemque administrante creaturam, omnium annorum certis diebus, advocantur aquæ maris, & effunduntur super faciem terræ. *Constat ergo ex Augustini sententia, tam Angelos, quam animas rationales, esse substantias spirituales, & non corporeas: & Angelos non habere corpora, nec spiritus esse, id est ventos, neque ignem, aut aërem, sed ex ijs elementis sibi corpora fabricare, quæ non informent, sed moveant pro libito, vt sic congruant conversationi hominum. Item, aulam summi Regis & Domini spirituum, ex merè spiritalibus aulicis conflatam esse, & respondentem Regi suo. Tertull. autem cum hæretico Apelle congrediens, vt destrueret eius errorem, quo dicebat carnem Christi ex atherea materia conflatam, sicut Angelos factos ex aërea substantia; idemque respondens Marcioni Christi carnem phantasticam fuisse dogmatizanti; Angelos Creatoris, in vera carne, carnem Christi incarnandi repræsentātes, induxit; & Marcionem, docentem Creatorem esse malum,*

b

vtpote malæ carnis authorem, convinceret, & suo errore refelleret; Angelos corporeos asseruit. Attamen lib. de carne Chri. cap. 6. Constat, *inquit*, Angelos carnem propriam non gestasse, vt puta naturâ substantiæ spiritalis. *Et Apol. cap. 22. vocat substantias & vires spiritales, tam Angelorum quàm dæmonum, & lib. de resur. c. 62.* Angeli aliquando tanquam homines fuerunt, edendo, bibendo, & pedes lavacro porrigendo: humanam enim superficiem induerant (*pondera superficiem, non solidum corpus dicere.*) salva intus substantia propria.

Angelos esse substantias spirituales, præter psaltem, iuxta Aug. & Greg. dicentem: qui facis Angelos tuos spiritus: *id est eos qui semper naturâ sunt spiritus, facis nuntios, qui assumant congrua corpora, v. gratia, aëris aut ignis; vnde & custos paradisi terrestris gladium flammeum manu versabat: Dion. Areop. hierarch. cœlest. cap. 2. Athan. de communi essentia Patris & Filij & Spiritus Sancti. Cyril. lib. 4. in Io. c. 10. Chrysost. homil. 22. in Gen. Angelos docent esse substantias spiritales. Ita & ipse Augustinus in Psal. 103.* Spiritus, *inquit*, Angeli sunt, & cùm spiritus sunt, non sunt Angeli; cùm vero mittuntur, fiunt Angeli. Angelus officij nomen est, non naturæ. Quæris nomen huius naturæ, spiritus est; quæris officium, Angelus est; ex eo quod est, spiritus est: ex eo quod agit, Angelus est. *Et lib. 15. de ciuit. cap. 23.* Scriptum est, *inquit*, qui facit Angelos suos spiritus: id est, eos qui natura spiritus sunt, facit esse Angelos suos, iniungendo eis officium nuntiandi, &c. Sed vtrum eorum corpora consequenter adiunxerit, dicendo, & ministros suos ignem ardentem, an quod charitate, tanquam igne spiritali fervere debeant ministri eius, ambiguum est: apparuisse tamen hominibus Angelos in talibus corporibus, vt non solum videri, verùm etiam tangi possent, eadem verissima Scriptura testatur. *Vbi nota Spiritus & Angelos iuxta mentem eius propriè esse & dici, corpora autem eis tribuere, dum iuxta viros Doctos id temporis scribit. Tandem plerumque de corporibus assumptis, congruis ministerio suo, intelligendum fuisse locutum. Et licet corpora eis tribuat, quia subtiliora & agiliora aëre & vento sunt, (qui & spiritus, in Scriptura dicitur) hoc sensu, non tantum, quia intelligentiæ sunt, sive spiritus incorporei, sed etiam in quantum tunc à Patribus habere putabantur corpora; hæc propter subtilitatem, spiritalia æque dici possunt, sicut Paulus de corpore humano dixit, quod* seminatur animale, resurget spiritale. *Et sic omnino spiritus vtrinque dici possunt etiam in corporibus assumptis. Tomo autem 3. in Enchir. ad Laur. cap. 59* Angeli, *inquit*, quis explicet cum qualibus corporibus apparuerint hominibus, vt non solum cernerentur, verùm etiam tangerentur; *& rursus*, non solida corpulentia, sed spiritali potentia, quasdam visiones, non oculis corporeis, sed spiritalibus, vel mentibus ingerant, vel dicant aliquid, non ad aurem forinsecus, sed intus in animo hominis, etiam ibidem ipsi constituti; sicut scriptum est in prophetarum libro, (*Zach. 2.*) & dixit mihi Angelus qui loquebatur in me: non enim ait, qui loquebatur ad me, sed in me, &c. his modis velut indicant Angeli se contrectabilia corpora non habere, faciuntque difficillimam quæstionem: quomodo Patres eis pedes laverint: quomodo Iacob cum Angelo tam solida contrectatione luctatus sit. Cùm ista quæruntur, & ea

S. August.

S. August.

A sicut potest quisque coniectat, non inutiliter exercentur ingenia, si adhibeatur disceptatio moderata, & absit error opinantium se scire quod nesciunt.

Quod attinet ad Angelorum corpora, Basilius lib. de Spiritu Sancto, cap. 16. Angelos non solum corporeos dicit, sed etiam in propriis corporibus ab hominibus visos. Et Septima Synodus Generalis act. 7. in eandem sententiam profert multa testimonia Græcorum. Augustinus autem, & assumere corpora apta exequendo ministerio suo Angelos refert, sed & propria præter hæc, non carnea quidem, sed valde subtilia, & cœlestia corpora habere dixit lib. 3. de Trinit. cap. 1. in p. vbi cùm in præfatione locutus fuisset de apparitionibus Dei: Vtrum, *inquit*, ad hoc opus B tantummodò creatura formata sit, in qua Deus sicut tunc oportuisse iudicavit, humanis ostenderetur aspectibus; an Angeli, qui iam erant, ita mittebantur, vt ex persona Dei loquerentur, assumentes corporalem speciem, de creatura corporea in vsum ministerij sui: aut ipsum corpus suum, cui non subduntur, sed subditum gerunt, (*spiritale scilicet quale nostrum in resurrectione futurum est, plenè spiritui nostro subiectum:*) mutantes atque vertentes in species quas vellent, accommodatas atque aptas actionibus suis, secundum attributam sibi à Creatore potentiam, &c. Sed fateor excedere vires inten- C tionis meæ, vtrum Angeli manente spiritali sui corporis qualitate, per hanc occultius operantes, assumant ex inferioribus elementis corpulentioribus, quod sibi coaptatum, quasi aliquam vestem mutent & vertant in quaslibet species corporales, etiam ipsas veras, sicut aqua vera in verum vinum conversa est à Domino: an ipsa propria corpora sua transforment in quod voluerint, accommodata ad id quod agunt.

Aug.

Et 12. de Gen. ad lit. cap. 17. vbi de celeritate motus dæmonũ: Alicubi longè iam facta quòd nuntiant, quæ post aliquos dies vera esse firmentur, non est mirandum. Possunt enim hoc efficere, non solum acrimonia cernendi, etiam corporali, in- D comparabiliter præstantiore quàm nostra est, sed etiam ipsorum corporum longè vtique subtiliorum mira velocitate. *Et Ep. 115. ad Nebridium; vbi de sensu, & motu dæmonum, quos vocat aërea, vel ætherea animantia:* Si, *inquit*, nostrorum corporum terrenorum & tardissimorum exercitationes, agendis organis musicis, seu in funambulo, cæterisque huiusmodi spectaculis innumerabilibus, ad quædam incredibilia pervenisse manifestum est: nequaquam est absurdum, eos qui aëreo vel æthereo corpore aliquid in corporibus agunt, quæ naturali ordine penetrant, longè maiore vti facilitate ad movendum quidquid volunt, non sentientibus nobis, (*id est,* E *non videntibus*) & tamen inde aliquid perpetientibus. *Et Ep. 111. ad Fortunatianum de videndo Deo, adducto loco Hieronymi dicentis,* videre Deum sicuti est in natura sua, oculus hominis non potest: Non solum homo, nec Angeli, nec throni, nec potestates, &c. His verbis, *inquit*, vir Doctissimus satis ostendit, quid etiam de futuro sæculo senserit, quod ad hanc rem attinet. Quantumlibet enim oculi corporis nostri mutentur in melius, (*ad summum*) Angelorũ oculis æquabuntur, &c. Ipsius Domini est hinc aperta sententia, vbi ait de resurrecturis in regnum, erunt æquales Angelis Dei, &c. Vnde sufficienter significavit quando visus est ab hominibus, per

Aug.

Aug.

Aug.

oculos corporis, tanquam ipse corporeus, non eum secundùm naturæ suæ proprietatem fuisse visum, in qua tunc mente cernitur, quando invisibilis creditur. (*Inde ex eodem Hiero. dixeras, minimorum Angelos videre spiritali oculo intellectus, faciem patris.*) quibus invisibilis? Nisi aspectibus corporalibus, etiam cœlestibus, sicut supra de Angelis & Potestatibus & Dominationibus dixit, quantò magis terrestribus?

Aug. *Et libro 11. de Ciuit. cap. 23. in quo arguit Origenis errorem*: Videre, *inquit*, debuit Origenes, & quicumque ita sapiunt, si hæc opinio vera esset, mundum ideo factum, vt animæ pro meritis peccatorum suorum tanquam ergastula quibus pœnaliter includerentur, corpora acciperent, superiora & leviora, quæ minus; inferiora verò & graviora, quæ amplius peccaverunt: dæmones, quibus deterius nihil est, terrena corpora, quibus inferius & gravius nihil est, potius quam homines etiam malos habere debuisse. Nunc verò, vt intelligeremus animarum merita, non qualitatibus corporum esse pensanda, aëreum possidet pessimus dæmon: homo autem & nunc licet malus, longè minoris, mitiorisque malitiæ, & certè ante peccatum, tamen luteum corpus accepit.

Aug. *Et lib. 21. de Ciuit. cap. 10. Dubitare videtur an dæmones, quos vocat malignos spiritus & incorporeos, possint igne inferni corporeo torqueri; inter cætera dicit*; Sunt quędam sua etiam dęmonibus corpora, sicut Doctis hominibus visum est, ex isto aëre crasso atque humido, cuius impulsus vento flante sentitur, &c (*posito autem quòd non habeant sic subijcit.*) Cur, *inquit*, non dicamus quamuis miris, tamen veris modis etiã spiritus incorporeos, posse pœna corporalis ignis affligi; si spiritus hominum, etiam ipsi profectò incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligati adherebunt ergo, si eis nulla sunt corpora, spiritus dęmonum, imo spiritus dęmones, licet incorporei, corporeis ignibus cruciandi, &c. *Vt autem iuxta Evangelium doceat, non solum concludendos vt carcere igneo, sed & ipso igne cruciandos, quia ibunt in supplicium, sive, vt alibi sæpè dixit, in combustionem*

Aug *æternam; ita concludit.* Gebenna, *inquit*, illa, quod etiam stagnum ignis & sulphuris dictum est, corporeus ignis erit, & cruciabit corpora damnatorum, aut & hominum & dęmonum, solida hominum, aërea dęmonum, aut tantùm hominum corpora cum spiritibus, dęmones autem spiritus sine corporibus hęrentes, sumendo pœnam, non impertiendo vitam, (*quasi corpori igneo, cum quo faciant vnum compositum*:) corporalibus ignibus. Vnus quippe vtrisque ignis erit, sicut veritas dicit.

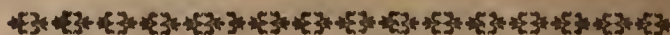
Ex dictis patet, Augustinum iuxta viros doctissimos, ipsum etiam Hieronymum, scripsisse Angelos, & dæmones corpora propria habuisse, sed spiritalia, & incorruptibilia; & inde etiam homines in resurrectione futuros Angelis similes, quòd corpora spiritalia habituri sint, id est subtilia & agilia. Crassius omnibus Tertullianus, etiam bonis Angelis carnem tribuit veram, & ex elementis compositam in qua verò vult apparuisse hominibus. Angelos simplices spiritus, & incorporeos esse tenet. Septima Synodus Generalis, quæ fuit Nicena secunda, sub Gregorio 2. & Leone Isaurico, actione 4. circa finem. Has pretiosas, & venerabiles Iconas, vt pręd ictum est, honoramus, & salutamus, ac honoranter adoramus: hoc est magni Dei, & Salvatoris nostri Iesu Christi humanationis imaginem, & intemeratæ Dominæ nostræ, Sanctissimæ Dei Genitricis, ex qua ipse voluit incarnari, & salvare, atque liberare nos ab omni impia idolorũ vesania; sanctorum etiam & incorporalium Angelorum, vt homines enim iustis apparuerunt: similiter autẽ & divinorũ ac famosissimorum Apostolorum, Deiloquorum etiam Prophetarum, & certatorum martyrum, & sanctorum virorum figuras, & effigies, vtpote per picturam suam in recordationem, & memoriam adducere nos valentes, & ad principale attrahere, atque participes facere alicuius sanctificationis. *Actione autem 5. refertur Sermo Ioannis Episcopi Thessalonicæ.* De Angelis, & Archangelis, & Sanctis virtutibus, quæ super istos sunt, addam etiam (*super*) nostras hominum animas, intelligibiles quidem eos Catholica, & Apostolica novit Ecclesia, non tamen incorporalea omnino, & invisibiles, sicuti vos Pagani fatemini, (*cum Gentili sermonem habebat*,) subtiles autem corpore, & aëreos, & igneos, secundùm id quod scriptum est: qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem, & hoc multos Sanctorum Patrum nostrorum sensisse invenimus, quorum est Basilius ille magnus, & sanctæ memoriæ Athanasius, atque Methodius & qui circa illos sunt. Sola enim, vt veraciter fatemur, divinitas est incorporalis, & incircumscripta. *Quod ipse Iohannes de suo, non de Patrum omnium sensu dixit; qui simpliciter Angelos incorporeos nominarunt. Ibidem autem concluditur.* Tarasius sanctissimus Patriarcha dixit: Auribus percipiamus dictum Patris, quia ibi quidem Samaritæ imagines Domini, & Salvatoris nostri Iesu Christi, & intemeratæ Matris eius subverterunt; hîc autem pagani, vt didicimus. Ostendit verò Pater, (*dictus Ioannes*) quòd & Angelos oporteat pingi, quoniam circumscripti sunt, & veluti homines apparuerunt multis.

Sancta Synodus dixit: etiam Domine.

Stephanus Monachus legit.

Gregorius Nonus libro 1. Decretalium, titulo 1. cap 1. de summa Trinitate. Firmiter, *inquit*, credimus & simpliciter confitemur, quòd vnus solus est Deus verus, æternus, immensus, & incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens, & ineffabilis, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: tres quidem personæ, sed vna essentia, substantia, seu natura simplex omnino; Pater à nullo, filius à Patre solo, ac Spiritus Sanctus pariter ab vtroque: absque initio, semper, ac sine fine; Pater generans, Filius nascens, & Spiritus Sanctus procedens, consubstantiales & coæquales, coomnipotentes, & coæterni: vnũ vniversorũ principium. Creator omnium visibilium & invisibilium, spiritualium, & corporalium: qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, & corporalem; Angelicam videlicet, & mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu, & corpore constitutam. *Ex quibus constat, quod licet Deus propter summam & simplicem atque incompositam substantiam sit spiritus, dicente Christo Samaritanæ,* Deus spiritus est! *substantias tamen intellectuales & Angelicas, quæcumque tandem corpora tenuia & subtilia, vel naturaliter habeant, vel pro Dei nutu, vel ex arbitrio adsumant, spiritus nihilominus esse: sicut & sunt*

animæ rationales, quantumvis à simplicitate & spiritualitate divina infinito intervallo dissidentes sint tam Angeli, quàm animæ rationales.

1. ANGELI DESERTORES, AMATORES filiarum hominum. Apol. cap. 22. à p.

SED quomodo [1] de Angelis quibusdam, [2] sua sponte corruptis, [3] corruptior gens dæmoonum [4] euaserit, damnata à Deo cum geoeris [5] auctoribus, & [6] cum eo, quem diximus principe, apud[7] literas sanctas ordine cognoscitur.

2. *Et de Idol. cap. 9. à p.*

Gen. 6. 2. [1] Vnum propono, Angelos esse illos desertores Dei, amatores feminarum, proditores etiam hujus curiositatis, proptérea quoque damnatos à Deo.

3. *Et I. de cultu fœm. cap. 2. à p.*

Gen. 6. 2. Illi scilicet Angeli, qui ad filias hominum de cœlo rueruot, vt hæc [1] quoque ignominia fomioæ accedat

4. *Et ibid circa m.*

Si mercedes [1] pro libidine; nullius rei turpis, merces decora est. Quid autem [2] tanti fuit ista monstrare sive conferre? vtrumoè mulieres sine [3] materiis splendoris, & sine [4] ingeniis decoris, placere non possent hominibus, quæ adhuc incultæ, & incompositæ, & (vt ita dixerim) crudæ ac rudes Aogelos [5] moverant? Annè [6] sordidi, & per gratuitum vsum contumeliosi amatores viderentur, si nihil feminis in connubium allectis contulissent? Sed hæc noo [7] capit æstimare. Nihil plus desiderare poterant quæ Aogelos possidebant: [8] magno scilicet nupserant. Enim [9] verò qui vtique interdum cogitabant vnde cecidissent, & post libidinum [10] vaporata momenta, cœlum suspirabant, illud ipsum boonum feminarum, naturalis decoris, vt causam [11] mali, sic remunerauerunt, nè eis profuisset felicitas sua, sed vt [12] deuectæ de simplicitate, & sinceritate, vna cum ipsis in offensam Dei pervenirent.

5. *Et ibid. cap. 4. in p.*

Nulla [1] nunc muliebri pompæ nota inusta sit prædamoatioois, de exitu auctorum: nihil Angelis illis imputetur propter repudium cœli, & matrimonium carois; rerum ipsarum, qualitates examioemus.

6. *Et 2. de cult. fœm. cap. 10. circa m.*

Adeò non [1] veritate bona sunt, sed raritate: artibus autem per Angelos peccatores, qui & ipsas materias [2] prodiderunt, inductis, [3] operositas cum raritate [4] commissa, pretiositatem, & ex ea libidioem possidendæ pretiositatis feminarum excitauit. Quòd si ijdem Angeli qui & materias ejusmodi, & illecebras detexerunt, auri dico & lapidum [5] illustrium & operas eorum tradiderunt, & iam ipsum [5] calliblepharum, vellerumq; tincturas inter cætera docuerunt, damnati à Deo sunt, vt [7] Enoch refert; quomodo [8] placebimus Deo, gaudeotes rebus illorum qui iram & animaduersionem Dei propterea prouocauerunt.

7. *Et de Vel. Virg. cap. 7. circa m.*

a 1. Cor. 11. 10. Si enim [a] *propter Angelos*, scilicet quos legimus à Deo & cœlo excidisse, ob concupiscentiam feminarum? quis [1] præsumere potest tales Angelos, [2] maculata iam corpora, & humanæ libidinis [3] reliquias desiderasse, vt non ad virgines potius exarserint, quarum flos

b Gen. 6. 1. 2. etiam humanam libidinem [4] excusat? Nam & scriptura sic suggerit, [b] *Et* [5] *factum est*, inquit, *cùm cœpissent homines plures fieri super terram, & filiæ* [6] *natæ sunt eis. Conspicati autem filii Dei, filias hominum, quòd pulchra essent, acceperunt sibi Vxores ex omnibus quas* [7] *legerunt*. Hic enim nomem mulierum [8] Græcum, vxores sapit, quia dè [9] nuptiis mencio est. Cùm ergo filias hominum dicit, manifestè [10] virgines portendit, quæ adhuc apud pareotes [11] deputareotur; (oam nuptæ, maritorum nuncupantur) cùm potuerit dixisse vxores hominum; [12] æquè non adulteros nominans Angelos, sed maritos, dum innuptas sumunt filias hominum, quas natas [13] suprà dixit, sic quoque virgines significans: supra, natas, at hic Angelis nuptas: aliud eas oescio quàm natas, & dehinc nuptas. Debet ergo [14] adumbrari facies tam periculosa, quæ [15] vsque ad cœlum scandala jaculata est, vt [16] cum Deo assistens, cui [17] rea est Angelorum exterminatorum, [18] cæteris quoq; Angelis [19] erubescat, & [20] malam illam aliquando libertatem capitis sui comprimat, [21] jam nec homi-

num oculis offerendam. Sed & si [11] contaminatas jam feminas Angeli illi appetissent: tantò magis propter Angelos, virgines velari debuissent, quantò magis propter virgines Angeli deliquisse potuissent.

8. *Et 5. cont. Marc. cap. 18. circa f.*

Nec [e] *Spiritalia* [1] autem *nequitiæ* [2] ideo Creatorem significabant, quia adjecit, *In cœlis.* e Eph. 6. 12.
Sciebat enim & Apostolus, in cœlis operata esse spiritalia nequitiæ Angelorum, scandalizatorum in filias hominum. Gen. 6. 2.

9. *Et 5. cont. Marc. cap. 8. à p.*

Ejus [1] disciplinam Apostolus curauit dè cujus institutione causas disciplinæ interpretatur. Adjicit etiam, [d] *Propter Angelos.* Quos? id est, [2] cujus? Si Creatoris apostatas, [3] meritò; vt illa facies quæ eos scandalizauit, notam quandam referat dè habitu [4] humilitatis, & obscuratione decoris. Si verò propter [5] Angelos Dei alterius, quid veretur, si nec ipsi Marcionitæ feminas appetunt? d 1. Cor. 11. 10. Gen. 6. 2.

Angeli desertores, Amatores filiarum hominum. Scholia.

1. ANGELIS [1] QVSBVSDAM, *malis & apostaticis.* [2] SVA SPONTE, *voluntate libera. Nec enim mali à Deo conditi sunt.* [3] CORRVPTIOR GENS, *dæmones intelligit.* [4] EVASERIT, *non quòd velit ab Angelis malis genitos dæmones; sed quosdam ex eorum numero corruptores cæteris euasisse fæminarum amatores.* [5] AVTHORIBVS, *principibus Angelorum.* [6] CVM EO, *Lucifero scilicet.* [7] APVD LITERAS SANCTAS, *in Genesi 6.1. & sequentibus:* Cumque cœpissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent, videntes filij Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus quas elegerant. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* viderunt filij principum filias hominum &c. 70. quia bonæ sunt. *Paraph. Chald. eadem cum Hebr. versione.*

2. [1] VNVM, *sufficit ad supprimendam cupiditatem curiosi cultus & ornatus corporis; quòd eum dæmones ex Angelis facti, prius incognitum, mulieribus detexerunt, a Deo condemnati.*

3. [1] HÆC QVOQVE, *præter primam & summam illam mulierem Euam, quæ occasio fuit & petra scandali Adæ, parum erat nisi & ipsos quoque fæmina tentaret Angelos. Vt quæ seducta fuerat à diabolo sub speciosa pelle serpentis latente, ipsorum quoque dæmonum lasciuiam tentaret; Et quæ fuerat subacta à serpente, in filiabus suis tentatricibus Angelorum malorum, subigeretur à serpentibus dæmonibus; à quibus pro mercede impleta libidinis, cultus corporis artem acciperet.*

4. [1] SI MERCEDES, *quanta ignominia seipsas illæ filiæ hominum affecerunt, cum pro mercede libidinis dæmonum, indecere nimis decoris naturalis augendi instrumenta, mundumque muliebrem acceperint.* [2] QVID TANTI FVIT, *non fuit hæc magna merces, & liberalitas dæmonum quod detexerint mulieribus artem vtendi pigmentis, fucis, coloribus vestium, gemmis &c. vel hæc omnia mulieribus dederint.* [3] MATERIIS SPLENDORIS, *splendidis, quale est aurum, gemmæ, colores.* [4] INGENIIS, *artibus, adinuentionibus augendi decoris naturalis.* [5] MOVERANT, *ad libidinem prouocarant.* [6] AN NE SORDIDI. &c. *An dæmones ideo hæc præmia & mercedes contulere mulieribus, ne auaros se probarent, & hic gratis abuti voluisse?* [7] NON CAPIT, *non potest humanus animus hoc sentire de dæmonibus. Quos enim nobiliores procos & amatores, iam inito cum Angelis connubio, quantumuis ab eis ornandæ, potuissent optare mulieres, quos ornatu nouo*

A *ad sui amorem pellicerent?* [8] MAGNO SCILICET, *ironicè. cum magno vero singulæ contraxerant, vel magno pretio, mercede, dotali munere accepto nupserant.* [9] ENIMVERO. *Quinimo, inquit, tantum abest, vt affectu coniugali, quin potius odio permoti & vindictæ appetitu, hæc ornamenta mulieribus sunt largiti, eò crudeliores in fæminas, quò liberaliores. Ipsi enim qui interdum cogitabant quâ ex beatitudine excidissent amore mulierum illecti; sentientes se à Deo neglectos, pro superbia & libidine punitos, secum in iram & vindictam Dei eas trahere voluerunt, ne de fœlicitate connubij cum Angelis initò superbirent.* [10] POST VAPORATA MOMENTA.
B *Nil enim sic turbat mentem vel Angelicam, quam inordinatus amor, siue sui, siue cuiusquam creaturæ, maximè fœmina libidinosè amata. Porrò, momenta, doctè dixit:* Vapor enim est ad modicum parens & flos fœni omnis gloria carnis. [11] CAVSAM MALI, *occasionem scandali. Tentauerunt enim Angelos adhuc inculta, sine arte, solo naturali decore.* [12] DEVECTÆ DE SIMPLICITATE, *vt à vero, puro simplici, depoto naturali decore, ad transfigurandam Dei imaginem impulsa, secum in Deum peccati rea punirentur.*

5. [1] NVLLA NVNC NOTA. *Esto, demus nullum ex ornatu superfluo & adscitio characterem reprobationis, nullam infamiæ notam inustam fronti*
C *mulierum, in hoc gloriantium; quod hæc à dæmonibus tanquam inuentoribus acceperint: Demus etiam nil culpa Angelis deputatum, nil inflictum pœnæ, quod cœlesti beatitudine tanquam sponsa in æternum ducenda, repudiata, carnaliter cum mulieribus nubere concupierint: quàm paruì pendenda sint hæc ornamenta, ex ipsorum natura contemptibili discamus.*

6. NON VERITATE. *Isthæc mundi muliebris ornamenta, verè ex natura sua pretiosa non sunt, sed ideo æstimantur, quia rara & peregrina sunt.* [1] PRODIDERVNT, *detexerunt ostenderunt mulie-*
D *ribus.* [2] OPEROSITAS, *artificium, opera laboriosa, anxia, curiosa.* [4] COMMISSA, *coniuncta simul, vt simplicitate decoris naturalis bellum indicant.* [5] CALLIBLEPHARVM. *Vox Græca significans medicamentum aptum palpebris fucandis, oculisque venustioribus efficiendis.* [6] LAPIDVM ILLVSTRIVM, *gemmarum coruscantium. Alij legunt* & argenium illustrium, *id est, mulierum nuptarum viris illustribus, v. gratia Senatoribus.* [7] VT ENOCH REFERT. *Aug. lib. 15. de Ciuit. cap. 23.*

S. August. Scripsisse quidem nonnulla divina Enoch illum septimum ab Adam, negare non possumus, cùm hoc in Epistola Canonica Iudas Apostolus dicat. Sed non frustra non sunt in Canone scripturarum qui servabatur in templo Hebræi populi, succedentium diligentiâ Sacerdotum. Cur autem hoc? nisi quia ob antiquitatem, suspectæ fidei iudicata sunt: Nec utrum hæc essent quæ ille scripsisset, poterat inveniri, non talibus proferentibus, qui ea per seriem successionis reperirentur ritè servasse. Vnde illa quæ sub eius nomine proferuntur, & continent istas de gigantibus fabulas, (*ortis scilicet ex concubitu Angelorum cum mulieribus*) quod non habuerint homines Patres, rectè à prudentibus iudicantur, non ipsius esse credenda. Sicut multa sub nominibus & aliorum Prophetarum, & recentiora sub nominibus Apostolorum ab hæreticis proferuntur, quæ omnia sub nomine Apocryphorum ab Authoritate canonica diligenti examinatione remota sunt. *Orig. homil. 28. in librum Num. Meminit scriptorum Propheticorum Enoch de iudicio extremo, & de gigantibus, ex Angelorum commixtione cum mulieribus, ortis. Et in recapitulatione librorum de principiis, & lib. 5. contra Celsum, citat librum Enoch de Angelis è cœlo lapsis. Hiero. autem lib. de script. Eccl. notat ideo à multis non receptam olim Epistolam B. Iudæ, quòd in ea citasset librum Enoch Apocryphum. Sed ut in libris Apocryphis multa sunt vera, ideo & Prophetiam hanc veram commemoravit Iudas Apostolus. Hiero. item in Psal. 134. cùm retulisset ex libro Enoch historiam Angelorum descendentium in montem Hermon ad filias hominum, excusat se, subiiciens se hoc retulisse*, non in authoritatem, sed in commemorationem. [5] QVOMODO PLACEBIMVS DEO, &c. *Cum Paulus dicat.* Qui in carne sunt, (*id est toti in carnis curanda cura versantur*) Deo placere non possunt.

7. [1] QVIS PRÆSVMERE. *Quis credat Paulum de Angelis apostatis locutum, cum iussit mulieres in Ecclesia velandas* propter Angelos. [2] MACVLATA CORPORA, *iam nuptarum: quæ quidem ob candorem virginitatis amissum, maculata dici possunt, quanquam nullum sit in nubendo peccatum.* [3] RELIQVIAS, *iam defloratarum à viris propriis: multò enim ardentius deperiissent intactas virgines, quàm nuptas consummato matrimonio subactas & corruptas. Vnde si ex Paulo omnis mulier velare debet propter Angelos, ne appetatur ab eis. Multò magis virgines debent speciem suam & decorem sub velo tegere.* [4] ETIAM EXCVSAT. *Non quòd peccatum non sit, virginem concupiscere; cum Iob dixerit:* pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. *Sed quòd obiectè pulchritudo vehementius irritet libidinem, cuius tentationi fragilitas carnis vix possit resistere. vel, excusat, id est avertit, deterret, ob peccati gravitatem, vel excusat, pro recusat. quòd virgo qua flore virginitatis delectatur, eam illibatam servat, & invitata per libidinem hominum, deflorari non patitur, & excusans se ab incitamentis & illecebris hominum, recusat, nec consentit libidini.* ET [5] FACTVM EST, *vide locum supra citatum, Gen. 6. 1. & 2.* [6] NATÆ SVNT. *Sic 70. cum Hebr. & Chald.* [7] LEGERVNT, *elegerunt.* [8] NOMEN GRÆCVM, *nempe γυναῖκας, γυνὴ enim, in communi significat mulierem, & speciali, uxorem.* [9] DE NVPTIIS MENTIO, *quia scriptum est:* quod eas acceperunt sibi in uxores. [10] VIRGINES PORTENDIT, *tacitè insinuat per*

A *filias hominum virgines intelligi, Patrum scilicet potestati subditas; cum omni mulieri nuptæ dictum sit in prima Eva,* sub viri potestate eris. [11] DEPVTARENTVR, *habitarent in domo parentū nondū nuptæ.* [12] ÆQVE, *similiter.* [13] SVPRA NATAS. *Paulò superius Scriptura dixerat.* Et filiæ natæ sunt eis. [14] ADVMBRARI, *velo submisso.* [15] VSQVE AD COELVM, *in quo primi erant Angeli, quos iaculis decoris sui naturalis vulneraverant.* [16] CVM DEO ASSISTENS, *astans Deo in templo, orans Deum.* [17] CVI REA *apud quem, in quem peccavit, tentatis & victis Angelis malis.* CÆTERIS [18] QVOQVE, *Angelis bonis circa altare adorantibus, Sacerdotem adiuvantibus, orationes fidelium excipientibus.* B [19] ERVBESCAT, *propter respectum & honorem debitum Angelis. Vel, pudeat eam scandalum fieri bonis. Melius & literalius alii per Angelos, Episcopos & Sacerdotes accipiunt.* [20] MALAM LIBERTATEM, *qua caput velo, subiectionis Symbolo, impedire nolunt virgines; quod scripserit Paulus nuptam debere habere potestatem, id est velum, eius signum, super caput suum.* [21] IAM NEC HOMINIBVS, *si enim fortes Angelos superaverint, quanto magis homines fragiles?* ETSI [22] CONTAMINATAS. *Licet admitterem Angelos malos, non virgines, sed iam nuptiis corruptas concupisse: tantò magis virgines nunc velari debent, & Angelis decorem suum abscondere, quarum appetitu citius illi Angeli* C *exarsissent.*

8. [1] SPIRITALIA NEQVITIÆ. *Spiritus nequam & mali intelligendi sunt. De hoc loco Pauli alibi dicemus in omniloquio.* [2] IDEO CREATOREM, *nusquam Paulus Deum nostrum, ut putavit Marcion, Angelos creasse malos voluit. Licet cælorum ibidem statim meminerit qui sunt opera manuum Creatoris.* [3] SCIEBAT ENIM, *his Tertull. Paulum erroris sui conscium, imo etiam authorem facit, ut ideo iusserit mulieres velari, quòd de cælo Angeli conspicati, id est spectantes, virgines pulchras concupierint, in eas ut in lapidem offensionis & scandali impingentes.*

9. [1] EIVS DISCIPLINAM. *Paulus solicitè* D *servavit doctrinam & præcepta eiusdem Dei Creatoris circa bonos mores, cuius statutum de velandis mulieribus interpretatur, dum eius causam subiicit:* propter Angelos, *quo se Apostolum Dei Creatoris, & non Marcionis, esse probavit, dum recolit exemplum Angelorum Apostatarum, qui formâ virginum filiarum hominum sine velo procedentium, concupitâ peccaverunt.* [2] CVIVS? *Dei scilicet, Creatoris, an Marcionis?* [3] MERITO. *Supple, & illos intellige desertores*, qui deseruerunt suum principatum, *iustè punitos. Et rectè Paulus in pœnam hæreditariam, vult virgines, sub nomine mulierum comprehensas, quod sexum significat, non autem sexus ordinem, aut gradum, velatas incedere, ut sic obumbrato* E *& velato decore, aliquam notam ruboris & confusionis concipiant.* [4] HABITV HVMILITATIS, *humili habitu, & velo, subiectionis viri potestati notâ; vel superbiam sexus de forma quasi proprio bono gloriantis, ut humiliet.* [5] PROPTER ANGELOS ALTERIVS, *Dei scilicet Marcionis, hoc dici à Marcionitis, & sic interpretari non potest. Quid enim Paulus Dei sui Angelis scandalum pertimesceret, quid timeret concupiscentiam ad nuptias contrahendas cum filiabus hominum, si Apostolus esset Dei Marcionis? cùm nec ipsos Marcionitas à mulieribus aversos, & nubere prohibentes tentare potuissent.*

Quod hactenus ex Tertulliano de Angelis retuli-

mini concupiscentia carnali lapsus, alij quoque veteres Patres idem senserunt. Clem. Alex lib. 3. pædag. cap. 2. Propter pulchritudinem, *inquit*, quæ marcessit, è cœlis in terram deciderunt. *Iustin. Martyr.* Victi amore & commixti fœminis, filios genuerunt. *Cyrill. Alex. lib. 3. in Gen.* Vt primùm ad auidas carnis libidines prolapsi sunt, mulierum pulchritudine incensi, à via recta plurimum aberrarunt. *Cypr. de habitu & discipl. virg.* ad terrena contagia devoluti. *Ambr. libro de Arca & Noe cap. 4.* Non Poëtarum more Gygantes illos terræ filios vult videri divinæ scripturæ conditor, sed ex Angelis & mulieribus generatos asserit. *Ita & Lact. lib. 2. instit. cap. 15. Sed hanc opinionem reijcit tanquam fabulam Chrysost. homil. 22. in Gen. & Theodoret. q. 45. in Gen. dicit auctores huius opinionis stupidos nimis & stolidos, qui forsan ex hoc Angelorum exemplo intemperantia sua patrocinium quærebant.*

Aug. *De hac sententia Aug lib. 15. de Civit. cap. 22.* Huius charitatis, hoc est dilectionis & amoris ordine perturbato, Deum filij Dei neglexerunt, & filias hominum dilexerunt. quibus duobus nominibus, satis vtraque civitas discernitur. Neque enim & illi non erant filij hominum per naturam, sed nomen aliud habere cœperant per gratiam. Nam in eadem Scriptura, vbi dicti sunt dilexisse filias hominum filij Dei, iidem dicti sunt etiam Angeli Dei. Vnde illos multi putãt, non homines fuisse, sed Angelos. *Inter quos fuit Philo lib. de Gigantibus; Iustin. Apol. 1. Clem. Alex. 3. strom. qui dicunt Angelos corporeos, & in corpore suo peccatum carnis commisisse. Platonici, & eorum sectator Georgius Venetus to. 1. problem. 74. Cardanus, Caiet. Delrio lib. 2. Magia q. 15. filios Dei putant per naturam, dæmones corporeos generare potentes. alij dæmones succubos, exceptum semen validum à viris fortibus, inde incubos, ex validissimis fœminis genuisse gigantes. Melius Hilar. in Psal. 132. Chrysost. Theod. & Rup. per filios Dei, filios Seth viri sancti accipiunt, in quibus virtute præditis imago Dei tanquam in filiis responderet. Hebræi iuxta phrasim suam, omnia fortia & magna, Dei dicunt, vt montes & Cedros Dei, sic filios Seth Dei filios, ob staturam, vires, formam præcellentem: filiæ autẽ Cain, filiæ hominũ dicuntur, quia enerves. Theod. & Suidas, Seth dictũ Deum asserunt, ab eximia pietate & sapientia; vnde & eius filij, Dei filij sunt vocati.*

Huc accedat Augustinus lib. 15. de Civit. cap. 23.

Aug. Quam quæstionem, nos transeunter commemoratam in tertio huius operis libro reliquimus insolutam; vtrum possint Angeli, cum spiritus sint, corporaliter coire cũ fœminis: Scriptũ est enim: qui facit Angelos suos spiritus: id est eos qui naturâ spiritus sunt, facit esse Angelos suos, iniungendo eis officium nuntiandi &c. Sed vtrũ eorũ corpora cõsequenter adiunxerit, dicendo: & ministros suos ignẽ ardentẽ: an quod charitate tanquã igne spiritali, fervere debeât ministri eius, ambiguum est, apparuisse tamen hominibus Angelos in talibus corporibus, vt non solum videri, verum etiam tangi possent, eadem verissima scriptura testatur. *Subijcit de Silvanis & Faunis*, quos, *inquit*, vulgò incubos vocant, improbos sæpè extitisse mulieribus, & earum appetisse ac peregisse concubitum. *Quod refert ex multorum sententia. Et concludit:* Dei Angelos sanctos nullo modo illo tempore sic labi potuisse crediderim &c. sed potius de illis qui primùm apostatantes à Deo cum diabolo principe suo ceciderunt, &c. *Quod retulit ad verba Petri dicentis:* Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed carceribus caliginis retrudens tradidit, in iudicio puniendos reservari. *Nil tamen definit circa quæstionem dæmonum, an elemento aereo corporati, possint etiam hanc pati libidinem. Tum subijcit* Angelos autem fuisse etiam Dei homines nuncupatos eadem Scriptura sancta locupletissima testis est. *Quod de Ioanne & Malachia refert. Multis autem interiectis, quod Scriptura de his filiis Dei dixit:* Et generabant sibi: satis, *inquit*, ostendit quod priusquam sic caderent filij Dei, Deo generabant, non sibi; id est non dominante libidine coeundi, sed serviente officio propagandi, non familiam fastus sui, sed cives civitatis Dei, quibus annuntiarent tanquam Angeli Dei, vt ponerent in Deo spem suam, similes illius qui natus est de Seth (*Enos scilicet*) filius resurrectionis, & speravit invocare nomen Domini Dei: in qua spe essent cum suis posteris cohæredes æternorum bonorum, & sub Deo Patre fratres filiorum. Non autem illos ita fuisse Angelos Dei, vt homines non essent, sicut quidã putãt, sed homines proculdubio fuisse scriptura ipsa sine vlla ambiguitate declarat. Cùm enim præmissum esset, quòd videntes Angeli Dei filias hominum, quia bonæ sunt, &c. Mox adiunctum est; & dixit Dominus Deus: non permanebit spiritus meus in hominibus his in æternum, propter quòd caro sunt. Spiritu quippe Dei, (*homines intellige*) fuerant facti Angeli Dei, & filij Dei; sed declinando ad inferiora, homines dicuntur nomine naturæ, non gratiæ. Dicuntur & caro, desertores Spiritus, & deserendo deserti. Et 70. quidem interpretes, & Angelos Dei dixerunt istos, & filios Dei; quod quidem non omnes codices habent: Nam quidam, nisi filios Dei, non habent. Aquila autem quem interpretem Iudæi cæteris anteponunt, non Angelos Dei, nec filios Dei, sed filios Deorum interpretatus est. Vtrumque autem verum est. Nam & filij Dei erant, sub quo Patre, suorum Patrum etiam fratres erant: Et filij Deorum, quoniam Diis geniti erant, cum quibus etiam ipsi Dij erant, iuxta illud Psalmi: Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes.

Et quæst 3. in Gen. Credibilius est homines iustos appellatos vel Angelos, vel filios Dei concupiscentiâ lapsos peccasse cum fœminis, quàm Angelos, carnem non habentes, vsque ad illud peccatum descendere potuisse. *Et lib. 3 de Trinit. cap. 10. vbi de Angelorum subtilitate, applicante activa passiuis:* Mali, *inquit*, Angeli, pro subtilitate sui sensus in occultioribus elementorum seminibus norunt, vnde ranæ serpentesque nascantur; & hæc per certas & notas temperationum opportunitates, occultis motibus adhibenda, faciunt creari, non creant, &c. Sed hæc ab hominibus tantò difficilius adhibentur, quantò desunt sensuum subtilitates, & corporum mobilitates in membris terrenis & pigris. Vnde qualibuscumque Angelis vicinas causas ab elementis contrahere quantò facilius est tantò mirabiliores in huiusmodi operibus eorum existunt celeritates: sed non est Creator, nisi qui principaliter ista format &c. *Deinde notat Angelos malos impediri à potentioribus.* Illi Angeli quædam possunt facere, si permittuntur ab Angelis potentioribus ex imperio Dei: quædam vero non possunt, etiamsi ab eis permittantur; quia

S. August.

ille non permittit à quo illis est talis naturæ modus, qui etiam per Angelos suos, & illa plerumque non permittit, quæ concessit vt possint. *Ex quibus colligere facile est etiam ex Augustini mente, dæmones celeriter applicando activa passivis, posse Deo permittente eos vti naturali sua facultate & facilitate motus, exceptum a viro semen forte &* A *robustum subitò in vas fœmineum effundere, & ex te præstantis corporis & gigantas homines generare quo non dæmonem incubum, sed hominem ex quo semen exceptum est, Patrem sint habituri. Et facile est illis in corpere assumpto eiusdem gradus calorem generationis aptum, momento supplere, adhibito necessario temperamento.*

ANIMÆ ORIGO, EX MATERIA & substantia Dei.

I. *Anima primi hominis ex materia & substantia Dei, 4. cont. Marc. cap. 38. à p.*

a Luc. 20. 25. Reddite a *quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Quæ erunt Dei? quæ similia sunt denario Cæsaris; imago scilicet & similitudo eius. Hominem igitur iubet reddi Creatori, in cuius imagine, & similitudine, & 1 materia expressus est.

2. *Cont. Prax. cap. 5. à m.*

Es animal rationale, à rationali scilicet artifice non tantùm factus, sed etiam ex 2 substantia ipsius animatus.

De Animæ origine, ex materia & substantia Dei, 1. & 2. Scholia.

1. ET 1 MATERIA EXPRESSUS EST. *Hic agit contra Marcionem & probat non eius Dei, sed Creatori nostro reddi debere hominem, sicut numisma census signatum imagine & superscriptione Cæsaris. De imagine & similitudine, nulla est difficultas. Sed quid per materiam Dei velit intelligi, non facile est dicere, vel enim per materiam intelligit limum & terram de qua corpus hominis finxit, vt sicut in auro Cæsaris, sic in luto Dei impressam rationalem animam insinuet; vel, vt probabile est ex sequenti Tertulliani loco, quòd anima sit expressa & educta ex materia & substantia Dei. Aug. to. 7. lib. 1. de Anima & eius origine ad Renatum cap. 4. vbi agit de Vincentio qui fuerat Rogatista.* Animam dicit à Deo quidem factam, nec S. August. Dei esse partem sive naturam: quod omnino C verum est. Sed cùm eam non vult ex nihilo factam fateri, & aliam nullam creaturam vnde sit facta commemorat, atque ita illi dat authorem Deum, vt neque ex nullis extantibus, id est ex nihilo, neque ex aliqua re, quæ non est quod Deus est, sed de seipso eam fecisse credatur, nescit eò se revolvi, quod declinasse se putat, vt scilicet nihil aliud anima quam Dei natura sit; ac sic consequenter & de Dei natura fiat aliquid ab eodem Deo, cui faciendo materia de qua facit, sit ipse qui facit: ac per hoc & Dei sit natura mutabilis, & mutata in deterius, eiusdem ipsius Dei ab eodem ipso Deo natura dam- D netur. Quod pro tua fideli intelligentia quàm non sit opinandum, & quàm sit à corde Catholico secludendum, longèque fugiendum, vides. Ita quippe anima vel de flatu facta, vel Dei flatus factus est ipsa, vt non de ipso sit, (*id est ex eius materia & substantia,*) sed ab ipso de nihilo creata sit. Neque enim sicut homo quando sufflat, non potest de nihilo flatum facere, sed quem de isto aëre ducit, hunc reddit: Ita Deo putandum est auras aliquas circumfusas iam fuisse, quarum exiguam quandam particulam B spirando traheret, & respirando refunderet, quando in hominis faciem sufflavit eique vllo modo animam fecit. Quod etsi ita esset, nec sic de ipso, sed de subiacenti re aliqua flabili posset esse quod flavit. Sed absit vt negemus omnipotentem de nihilo flatum vitæ facere potuisse, quo fieret homo in animam vivam: atque in eas contrudamur angustias, vt vel iam fuisse aliquid quod ipse non esset, vnde flatum faceret, opinemur; vel quod mutabile factum videmus, de seipso fecisse credamus. Quod enim de ipso est, necesse est vt eiusdem naturæ sit cuius ipse est, ac per hoc etiam immutabile sit: anima vero, quod omnes fatentur, mutabilis est. Non ergo de ipso, quia non est immutabilis sicut ipse. Si C autem de nulla re alia facta est, de nihilo facta est proculdubio, sed ab ipso.

2. EX 2 SVBSTANTIA EIVS. *Vel Spiritum Sanctum intelligit, qui eandem divinitatis substantiam cum Patre, & Filio possidet; qui spiritu afflavit primum hominem, vt fieret in animam viventem, non tantum spiritu gratiæ, sed & natura. vel accipe substantiam, sicut supra dixit materiam Dei, quod anima secundum eius mentem, in hoc errorem, quasi portio, & particula esset substantiæ Dei. Quem errorem impugnat Aug. to. 6. libro contra Fortunatum Manichæorum Presbyterum disputatione prima.* Si quæris vtrum à Deo descenderit anima, magna Aug. D quidem quæstio est. Sed sive à Deo descendit, sive non, illud de anima respondeo, non esse Deum. Aliud esse Deum, aliud animam. Deum esse inviolabilem, incorruptibilem, impenetrabilé, & incoinquinabilem, & qui ex nulla parte corrumpi possit, & cui nulla ex parte noceri potest. Animam verò videmus & peccatricem esse, & in ærumna versari, & veritatem quærere, & liberatore indigere. Hæc mutatio animæ, ostendit mihi quòd anima non sit Deus. Nam si anima substantia Dei est, substantia Dei errat, substantia Dei corrumpitur, substantia Dei violatur,

violatur, substantia Dei decipitur; quod nefas est A dicere, &c. Animã sic negavi esse substantiam Dei, vt negem illam esse Deum. Sed tamen ex Deo authore esse, quia facta est à Deo. Aliud est qui fecit, aliud quod fecit. Qui fecit, corruptibilis esse omnino non potest: quod autem fecit, non potest æquale esse illi qui fecit, &c. Animam dico esse factam à Deo, vt cætera omnia quæ à Deo facta sunt, & inter illa quæ Deus omnipotens fecit, principalem locum datum esse animæ. *Adverte Aug. lib. 1. retract. cap. 16 sic exposuisse*; In hoc libro, *inquit*, illud quod dixi, animam dico esse factam à Deo, vt cætera omnia quæ à Deo facta sunt, sed inter illa quæ Deus omnipotens fecit, principalem locum datum esse animæ: ita dixi, vt hoc generaliter, de vniuersa B creatura rationali accipi vellem, quamvis in Scripturis sanctis, animas dictas esse Angelorum, aut non omnino, aut non facilè possit reperiri.

Aug.

Deinde prosequitur ex præcitato libro contra Fortunatum: Si autem quæris, vnde Deus animam fecit, memento me confiteri tecum esse Deum omnipotentem. Omnipotens autem non est qui quærit adiuvari aliqua materia vnde faciat quod velit. *Et eod. to. 6. lib. ad Orosium contra Priscillianistas, & Origenistas cap. 1.* Quod est adversus Manichæos multis à me locis de anima disputatum, quæ licet secundum quendam modum suum (*longè scilicet à modo Dei inferiorem, vtpotè dependentem & annihilabilem absoluta Dei potentia, de quo Paulus; Regi sæculorum immortali & invisibili, soli Deo &c.*) sit immortalis, C tamen in deterius deficiendo, & in melius proficiendo mutabilis esse convincitur, & per hoc non esse de Dei substantia dilucidissimè ostenditur; simul quoque Priscilliani dogma subvertit, &c. *& cap. 2. proponit quæstionem sive obiectionem contra se factam*: Vtrum eam Deus, (*animam scilicet*) quoniam particulam vel defluxionem eius non esse iam constat, ex nihilo creasse dicendus sit, eo quòd durum, & impium videatur, voluntatem Dei dicere nihil esse, quo volente creata est, &c. sive ex nihilo, facta sit anima, sive hoc propterea dicendum non sit, quia Dei voluntate facta est, quæ vtique voluntas non est nihil: tamen quia facta, & Dei natura non est, profectò hæresis illa refellitur, quæ animam primitus naturam Dei esse contendit, &c. Quamobrem, sequestrata paululum animæ natura, si fatentur aliquid Deum fecisse de nihilo, attendant & videant, quidquid illud est, eum voluntate fecisse. Non enim aliquid fecisset invitus. Nec tamen ideo eandem voluntatem nihil esse, quia voluntate ab illo aliquid ex nihilo factum est, &c.

Aug.

S. August.

Et cap. 3. Cum dicitur, Deus ex nihilo fecit: nihil aliud dicitur, nisi non erat vnde faceret, & tamen quia voluit fecit, vsque adeò igitur in eo quod ex nihilo fecit, voluntas non nihil dicitur, vt ipsa præcipuè commendetur. Nam cui dicitur, subest tibi cum voles posse, sive adsit, vnde fiat, sive non adsit; fat est voluntas, vbi summa est potestas. Quomodo ergo in eo quod de nihilo creatur, voluntas creantis nihil esse perhibetur, cùm propterea de nihilo creare aliquid possit, quia voluntas creantis etiam sine materia sibi sufficit. *Subiicit & de materia limi, de quo corpus hominis finxit.* Sicut, *inquit*, in eo quod ex limo factum est, quamvis voluntate sit factum, non est voluntas limus; ita in eo quod ex nihilo factum, non est voluntas nihil. *Eundem Tertull. errorem notat Aug. to. 6. lib. de hæresibus in Manichæis hæresi 46. & Priscillianistis hæresi 70.*

S. August.

1. ANIMA POSTERORVM ADÆ EX TRADVCE.
De Anima cap. 9. in f.

A Primordio in Adam [1] concreta, & configurata [2] corpori anima, vt totius [3] substantiæ, ita & [4] conditionis istius semen effecit.

2. *Et ibid. cap. 19. in m.*

Anima, velut surculus quidam ex [1] matrice Adam in [2] propaginem deducta, & [3] genitalibus feminæ foueis commendata, cum omni sua [4] paratura, [5] pullulabit tam intellectu, quàm & sensu.

3. *Et ibid. cap. 23. in p.*

Sequitur nunc, vt quomodo ex vna [1] redundet, consideremus, id est vnde, & quando, & qua ratione [2] sumatur.

4. *Et ibid. cap. 27. per totum.*

Quomodo igitur [1] animal conceptum? simulnè conflata vtriusque substantia corporis animæque, an altera earum præcedente? immò simul [2] ambas & concipi, & confici, & perfici dicimus, sicut & promi, nec vllum intervenire momentum in conceptu, quo locus ordinetur. [3] Recogita enim dè novissimis [4] prima: si mors non aliud determinatur, quàm disiunctio corporis animæque; contrarium morti vita, non aliud definietur, quàm conjunctio corporis animæque: si disiunctio simul vtrique substantiæ accidit per mortem, hoc debet [5] conjunctionis forma mandasse, pariter obvenientis per vitam vtrique substantiæ. Porro vitam [6] à conceptu agnoscimus, quia animam à conceptu [7] vindicamus. [8] Exinde enim vita quo anima: pariter ergo in vitam compinguntur, quæ pariter in mortem separantur. Tunc si alteri primatum damus, alteri secundatum, seminis quoque discernenda sunt tempora, pro [9] statu ordinis: & quando collocabitur corporis semen, quando animæ? immo si tempora seminum dividentur, & [10] materiæ diversæ habebuntur, ex distantia temporum. Nam etsi duas species confitebimur seminis, [11] corporalem, & [12] animalem indiscretas [13] tamen vindicamus, & hoc modò contemporales, eiusdemque momenti.

Ne itaque [14] pudeat necessariæ interpretationis: natura veneranda est, non erubescenda: concubitum libido, non [15] conditio fœdavit: excessus, non status est impudi-
a Gen. 1. 28. cus. Siquidem benedictus status apud Deum: [a] *Crescite, & in multitudinem proficite.* Excessus verò maledictus, adulteria, & stupra, & lupanaria. In hoc itaque solemni sexuum officio, quod marem ac feminam miscet; in concubitu dico communi, scimus & animam, & carnem simul [16] fungi; animam [17] concupiscentiâ, carnem [18] operâ; animam instinctu [19], carnem actu. Vnico igitur impetu [20] vtriusque, toto homine concusso, despumatur semen totius hominis, habens ex corporali substantia [21] humorem, ex animali calorem. Et si frigidũ nomen est, anima, [21] Græcorum, quare corpus [22] exempta ea friget? Denique, vt adhuc verecundiâ magis pericliter, quàm probatione, in illo ipso voluptatis vltimo æstu, quo genitale [24] virus expellitur, nonnè [25] aliquid dè anima quoq; sentimus exire? atque adeò marcescimus, & [26] devigescimus, cum [27] lucis detrimento? Hoc erit semen animale protinus ex animæ [28] destillatione, sicut & virus illud corporale semen ex carnis [29] defæcatione. Fidelissima [30] primordij exempla. De limo [31] caro in Adam: quid aliud limus, quàm liquor opimus? inde erit genitale virus. Ex adflatu Dei anima: quid aliud adflatus Dei, quàm [32] vapor spiritus? inde [33] erit, quod per virus illud efflamus. Quum igitur in primordio duo diversa atque divisa, limus,
Gen. 2. 5. & flatus, vnum hominem [34] coëgissent, confusæ substantiæ [35] ambæ iam in vno, semina quoque sua miscuerunt, atque exinde generi propagando formam [37] tradiderunt; vt & nunc duo licet diversa, etiam vnita pariter effluant, pariterque insinuata [38] sulco &
b Gen. 1. 12. aruo suo, pariter hominem ex vtraque substantia [18] effruticent, in quo rursus [b] *semen suum insit secundùm genus*, sicut omni [39] conditioni genitali præstitutum est. Igitur ex vno [40] homine tota hæc animarum [41] redundantia agitur; observante scilicet natura
c Gen. 1. 28. Dei edictum, [c] *Crescite, & in multitudinem proficite*: Nam & in ipsa præfatione operis vnius, [d] *Faciamus hominem*, vniversa posteritas pluraliter prædicata est: *Et præsint piscibus maris*,
d Et ibid. 26. nihil mirum; [42] repromissio segetis in semine.

Ibid. 5. *Et ibid. cap. 36. à p.*

Constituamus animam in [1] ipso, & ex [2] ipso seri homine, & [4] vnum esse à [3] primordio semen, sicut & carnis in totum generis [5] examen, propter [6] æmulas scilicet opiniones Philosophorum, & hæreticorum; & illum sermonem Platonis [7] veternosum.

6. *Et ibid. cap. 37. in m.*

[1] Societatem carnis atque animæ iamdudum commendavimus à [2] concretione seminum ipsorum, vsque ad [3] figmenti perfectionem.

7. *Et ibid. cap. 39. à m.*

e 1. Cor. 7. 14. Apostolus [1] *ex* [e] *sanctificato alterutro sexu sanctos procreari* ait, tam ex seminis [2] prærogativâ, quàm ex institutionis disciplina.

Animæ Origo ex traduce. Scholia.

1. CONCRETA [1], *coniuncta.* [2] CONFIGVRATA. *Et hic alter error Authoris est, quo animæ velut corporea lineamenta corporis affingit: vt quasi cera liquida infusa antitypo præexistenti, eius lineamenta & figuram induerit anima Adæ.* VT [3] TOTIVS SVBSTANTIÆ. *Sicut integra natura humana, quæ conflatur ex anima & corpore substantiam in primo homine posuit, toti generi per generationem filiorum communicabilem:* ITA [4] ET CONDITIONIS &c. *id est creatura & anima rationali à Deo condita & corpori Adæ infusa tribuit Deus, vt esset quasi quoddam semen, ex quo aliæ cæterorum hominum animæ gignerentur.*

2. EX [1] MATRICE ADAM, *id est origine.* IN PROPAGINEM. *Posteritatem hominum. Ex qua propagaretur genus humanum etiam quoad animas.* [3] GENITALIBVS FOVEIS. *Vulva cum semine credita & commissa. Alludit ad vineas, in quibus foduntur fossæ ad propagines excipiendas.* [4] OMNI PARATVRA, *refert ad surculi ornatum & apparatum, cui comparat necessariam organorum corporis paraturam, ad* A *recipiendam & continendam animam; quæ omnia vult in semine, quasi in radice contineri, & à parentibus in filios traduci. Verbo videlicet sumpto à surculis vitium & arborum, quæ sub terra latenter ad multiplicationem & propagationem deducuntur & transmittuntur.* [5] PVLLVLABIT, &c. *Anima ex vnico semine Adæ in cæteros transfuso, singulorum hominum animas tam sensu corporis, quàm ratione germinabit. Vel, posteros omnes intellectu, & sensu implebit.*

3. EX [1] VNA REDVNDET. *Vnica Adami anima sic fertilis sit, vt redundet in posterorum animas seminandas.* [2] SVMATVR *hauriatur à posteris anima à primo parente,*

B 4. [1] ANIMAT, *rationale scilicet.* [2] SIMVL AMBAS. *tamen contra Paulus:* non prius quod spiritale, sed quod animale. *Ergo non simul, si vnum prius, aliud posterius. Sed loquitur de posteris, simul vtramque substantiam animæ, & corporis à parentum semine haurientibus.* [1] RECOGITA, *argumentare* [4] DE NOVISSIMIS, *fine vitæ, hoc est morte, principium vitæ.* [3] CON-

IVNCTIONIS FORMA. *Exemplar vnita simul & semel utriusque substantiæ animæ & corporis, dum homo viuere incipit, docuit mortem simul & semel animam à corpore, & corpus ab anima nullo medio temporis interuallo separari, dum viuere desinit.* [6] VITAM A CONCEPTV &c. *scilicet statim corpusculum infantuli animatum, dum semen fœmina à viro excipit, & ex eo fœtum concipit.* [7] VINDICAMVS, *tuemur & sustinemus statim ipso conceptus momento cum semine transfundi.* [8] EXINDE ENIM, *non enim viuit, nisi quod animatum est. Vnde si viuit homo statim vt conceptus est, & de facto in momento conceptus, contrahit originalem ex Adamo maculam, simul damnatus ac natus est; animatus quoque præsupponendus est, cùm vitæ principium sit ipsa anima.* [9] PRO STATV ORDINIS, *vt melior anima sit, tempore v. gratia, matutino, aut serotino, quam meridiano, cum tempus vnum ab altero, diuersum in æstimatione hominum habeat locum & ordinem.* [10] MATERIÆ DIVERSÆ, *vnâ parte seminis formando corpori, alterâ animæ producendæ deputato.* [11] CORPORALEM, *vnde corpus efficitur, crassiorem.* [12] ANIMALEM, *subtiliorem, quâ animâ gignitur.* [13] INDISCRETAS, *simul & semel indiuisim transfusas à parentibus.* [14] NE PVDEAT. *Animam nobiliorem, ætate non præcedere corpus, sed simul cum eo concipi patienter feras.* [15] NON CONDITIO, *id est natura ipsius statum in quo à Deo condita est, nihil pudendum facit concubitum viri cum vxore, sed libido & præferuidus eius ardor, & inuoluntarij & inordinati motus. Quod enim attinet ad multiplicationem generis humani per concubitum à Deo sapientißimè ordinatum, nihil non laudandum. De quo sapiens Augustinus consulendus maximè lib. de Nuptiis & concupiscentia, & de Ciuitate Dei.* SIMVL [16] FVNGI, *debitum coniugale exercere.* [17] ANIMAM CONCVPISCENTIA, *viro & muliere se inuicem concupiscentibus* [18] CARNEM OPERA, *quia opus ipsum generationis per carnem exercetur.* [19] INSTINCTV, *propensione naturali, communi cum bestiis, quæ instinctu mouentur, rationali tamen in homine præpollente.* [20] VTRIVSQVE, *animæ & carnis.* [21] GRÆCORVM ψυχὴν à ψύχω, *id. refrigero. hic respicit quod cap. 25.* Ipsum vocabulum animæ penes Græcos, de refrigeratione respondens. *Sic Plato & Chrysippus deriuant nomen Græcum significans animam. Quam vt hic ridet Tertullianus, ita & Plutarchus etymologiam subsannat.* [22] EXEMPTA *à corpore remota, & recedente.* [23] HVMOREM ET CALOREM. *Hunc generationis, illud autem corruptionis principium.* [24] GENITALE VIRVS, *semen virile quo gignitur fœtus.* VIRVS, *quia hoc momento noua nuptiæ, primo corrumpitur virginitatis sigillum; deinde infantis anima peccati originalis virulento morbo percussa emoritur.* [25]. ALIQVID DE ANIMA, *calorem nempe naturalem & vitalem, quin etiam & animalem.* [26] DEVIGESCIMVS, *vigorem perdimus, eneruamur, etiam animo debilitamur.* [27] CVM LVCIS &c. *perspicacitate & acumine visus imminuto.* [28] DESTILLATIONE, *quasi sudore ex ardore libidinis contracto, anima guttatim cum semine in prolem distilletur.* [29] DEFÆCATIONE, *quòd fæces carnis, è renibus instar purgamenti expellantur. Vel, quòd defæcatior, melior, & purior substantia carnis in prolem deriuetur.* [30] PRIMORDII, *generis humani.* [31] CARO, *supple, formata est.* [32] VAPOR SPIRITVS. *halitus.* [33] INDE ERIT. *Proinde anima sicut ex afflatu Dei primo homini indita fuit, sic posterorum anima ex calido spiritu, & flatu libidinoso concupiscentiæ, per humanum semen traducitur.* [34] COIERISSENT, *copulassent.* SVBSTANTIÆ [35] AMBÆ. *Anima & corpus in vno Adamo conflata & mixta.* [36] SVLCO ET ARVO SVO, *vasi fœmineo, proprio seminis virilis receptaculo.* [37] FORMAM TRADIDERVNT, *quia scilicet, naturali ductu docerentur, simul animam cum carne*

A *in eodem semine, diuersas licet natura, simul tamen effluere.* [38] EFFRVTICENT, *tanquam surculum ex arbore, aut vite propagent.* [39] OMNI CONDITIONI, *rei vegetatiuæ & sensitiuæ condita datum est à Deo vt sibi simile, hoc est* secundum genus suum, *generare possit.* [40] EX VNO HOMINE. *Adam scilicet, de quo in Actis Apostolorum*: Ex vno fecit omne genus humanum, &c. *Inde peccatum in omnes iuxta Paulum, cum semine traductum.* [41] REDVNDANTIA, *multiplicatio, multitudo. Sicut apud Ezech. de multitudine Gentium conuertenda, & ad corpus Ecclesiæ augendum adducenda dicitur ipsi Ecclesiæ*: Inundatio camelorum operiet te. [42] REPROMISSIO SEGETIS. *Sicut ex bono semine copiosa messis expectatur: sic ex vnius Adami semine, totius humani generis multiplicatio. Nec vana similitudo; cum Christus de hominibus dicat*: Messis quidem multa. Sinite vtraque crescere vsque ad messem, & in tempore messis, dicam messoribus, &c. *Porro notat scripturam insinuasse & prædixisse multiplicationem, dum vsa est verbo plurali dicendo crescite; cum prius in singulari, facturus opus vnum præpollens cæteris, videlicet hominem, singulari sit vsus Deus, dicens*; faciamus hominem &c. *postea verò pluraliter sit locutus, prædicens vniuersam posteritatem, dum subiunxit*: Et præsint piscibus maris. *Sic apud 70. plurale legitur, ἀρχέτωσαν.* Principamini piscium maris, & volatilium cœli.

5. [1] IN IPSO, *fœtu humano.* [2] EX IPSO, *patre.*
C [3] A PRIMORDIO, *generis humani initio, in Adam.* [4] VNVM ESSE, *animæ & carnis semen.* IN [5] TOTVM EXAMEN, *vniuersam posteritatem.* [6] ÆMVLAS, *an ex aduerso oppositas? immò, conspirantes, cum æmulatione aliqua siue imitatione Philosophorum Platonicorum, dicentium animas è cœlo lapsas, quos hæretici secuti sunt velut discipuli, Valentinus, Saturninus, Carpocrates, & Apelles.* [7] VETERNOSVM, *veterem apud Platonem de reciproco animarum recursu, cuius meminit cap. 28.* quis ille nunc vetus sermo apud memoriam Platonis? *Ita & Aug. de Symbolo ad Catechum. loquens de diabolo serpente veteri*: Scitote vos cum callido, antiquo, & veternoso inimico suscepisse certamen. S. August.

6. [1] SOCIETATEM, *simultaneam & indiuisam*
D *vtriusque, cum semine transfusionem.* A [2] CONCRETIONE, *à momento primo quo simul coalita in eodem semine traduntur in fœtum, vsque ad perfectam eius formationem.* [3] FIGMENTI, *quod ex primo luto deriuetur, opera summi figuli, de quo Paulus*: Rom. 9. 20. Numquid dicit figmentum ei qui se finxit: quid me fecisti sic?

7. [1] EX SANCTIFICATO. *Ita Paulus* 1. Cor. 7. 14. Si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum: Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: Alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. *translat. Syr.* mundi sunt, *id*
E *est legitimi & non spurij habentur; vel, mundi sunt, propter exemplum bonum & instructionem parentum, qui se inuicem & liberos Deo lucrantur. Aug. lib. 1. de ser. Do. in monte sic postrema verba explicat*; Iam, *inquit*, erant paruuli Christiani, qui siue authore vno ex parentibus, siue vtroque consentiente sanctificati erant. Quod non fieret, si vno credente dissociaretur coniugium, & non toleraretur infidelitas coniugis vsque ad opportunitatem credendi. *Et lib. 3. ad Marcellinum.* Aut sic accipiendum est, quod exempla iam præcesserant & virorum quos vxores, & fœminarum quas mariti lucri fecerant Christo; & paruulorum ad quos faciendos Christianos voluntas Christiana etiam vnius parentis vicerat: Aut si, quod magis Apostoli verba videntur sonare & quodammodo cogere, aliqua illic intelligenda

S. August.

S. August.

est sanctificatio, qua sanctificabantur vir vel mulier infidelis in coniuge fideli; Et qua sancti nascebantur filij fidelium. Sive quia in menstruo cruore mulieris à concubitu continebat quicumque vir, vel fœmina, id in lege didicerat. Nam hoc Ezechiel inter illa præcepta ponit, quæ non figuratè accipienda sunt, &c. Illud tamen sine dubitatione tenendum est, quæcumque illa sanctificatio sit, non valere ad Christianos faciendos, atque ad dimittenda peccata, nisi Christiani, & Ecclesiastici institutione Sacramenti efficiantur fideles. Nam nec coniuges infideles, quamlibet sanctis & iustis coniugibus adhæreant, ab iniquitate mundantur, quæ à regno Dei separatos in damnationem venire compellit. Nec parvuli de quibuslibet sanctis iustisque procreati, originalis peccati reatu absolvuntur, nisi in Christo fuerint baptizati; pro quibus tantò impensius loqui debemus, quantò pro seipsis minus possunt. *SEMINIS PRÆROGATIVA, *quasi vellet, sanctum semen ex sanctis in prolis sanctæ generationem emitti. Sed melius dico, duplicem hic insinuare sanctitatem, primam sanctæ, id est mundæ & legitimæ prolis, nullo facto diuortio; alteram instructionis, per verba & exempla parentum iustorum.*

Nulla difficilior quæstio, quàm quæ fit de origine Animæ, maximè quod spectat ad peccatum originale, quod statim conceptus & animatus fœtus humanus contrahit. Hieronymus quidem lib. 2. & 3. Apol. contra Ruffinum velut anceps loquitur, licet videatur magis inclinare in damnationem sententiæ Tertulliani de animæ origine ex traduce. In Apol. autem ad Pammach. contra errores Ioannis Hierosol. expressè dicat, sententia Ecclesiastica definitum, Deum nouas quotidie animas corporibus iam conceptis infundere, proferens in hanc causam scripturæ locos ex Psal. 32. Zach. 12. & Io. 5. Epistola tamen 99. ad Marcellinum & Anapsychiam cum moderatione scribit, videri sibi Ecclesiam id determinasse, sed solutionem huius difficultatis S. P. Aug. sententia relinquit soluendam, nihil audens certi definire, quòd legisset apud ipsum Augustinum in Epistolis eius ad se scriptis, in hac eum causa adhuc ancipitem hærere. Ego prætermissis multis locis, selectiores ex Augustino in hanc rem proferam, to. 3. lib. 7. de gen. ad lit. cap. 1.

S. August. Quia de Anima humana non parva quæstio est, ad hunc eam librum differendam putavimus, nescientes quantum nos Dominus adiutuius esset rectè loqui cupidos, illud tamen scientes, nisi quantum ipse adiuvaret, rectè non esse locuturos. Rectè est autem veraciter, atque congruenter; nihil audacter refellendo, nihil temerè affirmando, dum adhuc dubium est, verum falsumve sit, sive fidei, sive scientiæ Christianæ. Quod autem doceri potest, vel rerum ratione apertissima, vel scripturarum authoritate certissima, sine cunctatione asserendo. *Et cum locum Genesis protulisset, quo dicitur Deus in faciem Adæ sufflasse spiraculum vitæ id est animam; eum cap. 2. refellit errorem eorum qui hoc loco abutentes, dicebant animam factam de substantia Dei.* Cùm

S. August. quidam ex hoc verbo crediderint aliquid esse animam de ipsa substantia Dei, id est eiusdem naturæ cuius ille est, hoc ideo putantes, quia cùm homo sufflat, aliquid de seipso eiicit in flatu; hinc potius admonendi sumus, hanc inimicam fidei Catholicæ reprobare sententiam. Nos enim credimus Dei naturam atque substantiam quæ in Trinitate creditur à multis, intelligitur à paucis, omnino esse incommutabilem. Porro autem animæ naturam, vel in deterius, vel in melius commutari posse quis ambigit? Ac per hoc sacrilega opinio est eam & Deum credere vnius esse substantiæ. Quid enim hoc modo aliud quàm & ille commutabilis creditur? Credendum itaque est, & intelligendum,

A neque vllo modo dubitandum quod recta fides habet, animam sic esse à Deo, tanquam rem quam fecerit, non tanquam de natura cuius est ipse, sive genuerit, sive quoquomodo protulerit. *Capite autem 5.* Vtrum, *inquit*, ex eo quod omnino non erat, id est ex nihilo: an ex aliqua re quæ iam ab illo facta spiritalis erat, sed anima nondum erat, meritò quæri potest. Si enim Deum adhuc aliquid ex nihilo creare non credimus, posteaquàm creavit omnia simul; & ob hoc consummatis omnibus operimus requievisse credimus; quæ inchoavit facere, vt quidquid deinde faceret, ex his faceret; non video quemadmodum intelligamus adhuc eum ex nihilo animas facere, &c. Aug.

Et lib. 10. de gen. ad lit. cap. 17. ex Sap. 8. vbi sic de se Sapiens loquitur: Aug.

B Scriptum in libro Sapientiæ: puer eram ingeniosus, & sortitus sum Animam bonam: & cum essem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum. Cùm videatur illos adiuvare hoc testimonium qui non ex parentibus creari, sed venire ad corpus, vel descendere, Deo mittente, animas dicunt; rursus hoc impedit eorum sententiam quod ait, sortitus sum Animam bonam; qui proculdubio vel ex vno fonte manare quodam modo tanquam rivulos, vel pari natura fieri animas credunt, quas Deus mittit in corpora; non autem alias bonas, vel magis bonas, & alias non bonas, vel minus bonas. Vnde enim bonæ, aut magis bonæ, seu non bonæ, aut minus bonæ animæ, nisi

C vel moribus secundùm liberum voluntatis arbitrium, vel differentia temperaturæ corporum, dum aliæ magis, aliæ minus gravantur corpore quod corrumpitur & aggravat animam? sed neque actio erat aliqua singularum quarumque animarum, qua earum mores discernerentur antequam venirent ad corpora: nec ex corpore minus gravante potuit iste dicere animam suam bonam, qui ait, sortitus sum &c. & cum essem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum. Accessisse enim dixit bonitati, quia bonus erat, sortitus videlicet animam bonam, vt etiam ad corpus incoinquinatum veniret. Aliunde ergo bonus, antequam veniret ad corpus. Sed vtique non differentia morum, quia nullum antea

D vitæ gestæ meritum. Non differentia corporis, quia prius bonus, quàm veniret ad corpus. Vnde igitur? *In quo ridet opinionem eorum qui dicebant animas factas ante corpora, & de cœlo in ea missas. Tum subijcit pro tenentibus animas ex traduce propagari, eundem locum Sap. multum facere:* Hoc autem, *inquit*, illis qui ex traduce animæ illius prævaricatricis animas creari asserunt, quamvis pro eis sonare non videatur, quod dictum est, veni ad corpus: tamen in cæteris non incongruè coaptatur: vt cum dixisset: puer autem eram ingeniosus; idipsum explicans quibus causis ingeniosus esset, continuò subiungeret; & sortitus sum animam bonam, videlicet ex paterno ingenio, vel corporali temperamento. Aug.

E Denique cum essem, inquit, magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum: quod si maternum intelligatur, ne hoc quidem quod dictum est, veni ad corpus, huic opinioni refragabitur, cum ex anima & corpore paterno, venisse ad maternum corpus accipitur; incoinquinatum, videlicet vel à cruore menstruo; dicuntur enim ex hoc ingenia gravari; vel à contaminatione adulterina. Ita & hæc verba libri huius, aut magis eis favent qui animarum traducem loquuntur, aut si & isti ea possunt pro se interpretari, inter vtrosque alternant. *Tum verò de anima Christi hæc verba sic exponit, cap. 18.* Quid ingeniosius illo puero, cuius in annis duodecim, seniores sapientiam mirabantur? Et quid illa anima melius? &c. Et quid incoinquinatius illo Aug.

vtero virginis, cuius caro etiamsi de peccati pro- A pagatione venit, non tamen de peccati propagine concepit, &c. Corpus Christi quamvis ea carne fœminæ assumptum est, quæ de illa carnis peccati propagine concepta fuerat: tamen quia non sic in ea conceptum est, quomodo fuerat illa concepta, nec ipsa erat caro peccati, sed similitudo carnis peccati, &c. Si a me quæratur vnde acceperit animam Iesus Christus, mallem quidem hinc audire meliores atque doctiores; sed tamen pro meo captu libentius responderim, non de Adam, quàm de Adam. Si enim pulvis assumptus ex terra, in qua nullus hominum fuerat operatus, sortius est animam bonam, cùm illic erigeretur casurus, hîc descenderet levaturus, *(quod de primo & secundo Adamo intelligit)* & fortassè ideo ait, *(sapiens scilicet)* sortitus sum animam bonam: si tamen hoc de illo oportet intelligi, quia solent quæ sorte dantur, divinitùs dati: aut, quòd fideliter dicendum est, ne vel illa anima *(nempe Christi)* aliquibus operibus præcedentibus ad tantum apicem subvecta putaretur, vt cum ea Verbum caro fieret & habitaret in nobis, ad auferendam suspicionem præcedentium meritorum, sortis nomen accessit. *Sic Paulus*: Sorte vocati sumus, in partem sortis Sanctorum. *Ita & Aug. de tunica inconsutili Christi & indivisa, exprimente charitatem, ex qua mensura bonitatis anima trahitur*: Ad tunicam, *inquit*, Domini sorte perveni. *Non quòd Deo quid fortuitum sit, sed quòd nullo præcedenti merito gratia detur.*

Tandem eodem lib. 10. de Gen. ad lit. cap. 19. & 20. fusè tractat locum Pauli ad Hebr. 7. vbi Abraham tot à Deo benedictionibus cumulatus, à Melchisedech benedicitur, & tùm haberet in lumbis Levi Patrem Sacerdotum decimas à fratribus suis accepturum, & ipse decimas dedit Melchisedech. In quo notat Christi Sacerdotium supra Leviticum elevatum. Quo loco etiam innuit adiuvari sententiam credentium animas ex traduce propagari. Et concludit: Porro si non secundùm animam, sed tantùm secundùm carnem accipimus Levi fuisse in Abraham, ibi erat & Christus, quia & Christus secundum carnem, ex semine est Abrahæ, & ipse itaque decimatus est. Quid est ergo quod affertur pro magna differentia Sacerdotii Christi à Sacerdotio Levi, quòd Levi decimatus est à Melchisedech cùm esset in lumbis Abrahæ, vbi & Christus erat, vnde pariter decimati sunt? Nisi quia necesse est intelligamus secundùm aliquem modum ibi Christum non fuisse. Quis autem neget eum secundùm carnem ibi fuisse? Ergo secundùm animam ibi non fuit. Non est igitur anima Christi de traduce prævaricationis Adæ, alioquin etiam ipsa ibi fuisset. *Tum fundamentum Tertullianistarum ex hoc ratiocinio ducit*: Hinc, *inquit*, existiment illi qui traducem animarum defendunt, & dicunt confirmatam esse sententiam suam, si Levi constat etiam secundùm animam fuisse in lumbis Abrahæ, in quo E eum decimavit Melchisedech, vt possit ab eo Christus in illa decimatione discerni: qui quoniam decimatus non est, & tamen in lumbis Abrahæ secundùm carnem fuit, restat vt secundùm animam ibi non fuerit: & ideo sit consequens, vt ibi Levi secundùm animam fuerit. Hoc ad me non multum attinet, qui vtrorumque *(nempe dicentium animas è cælo mitti, & asserentium ex traduce propagari,)* collationem adhuc audire sum paratior, quàm vtrumlibet confirmare sententiam. Interim Christi animam ab origine huius traducis, per hoc testimonium *(Pauli ad Hebr. 7.)* secernere volui, &c. Nec Levi, nec Christus in lumbis Abrahæ secundùm animam, secundùm carnem verò & Levi & Christus: Sed Levi secundùm concupiscentiam carnalem, Christus autem secundùm solam substantiam corporalem. Cùm enim sit in semine & visibilis corpulentia, & invisibilis ratio, *(id est modus, quo ex eo concipitur fœtus)* vtrumque cucurrit ex Abraham vel etiam ex ipso Adam, vsque ad corpus Mariæ; quia & ipsum eo modo conceptum, & exortum est: Christus autem visibilem carnis substantiam de carne virginis sumpsit; ratio verò conceptionis eius, non a semine virili, sed longè aliter, ac desuper venit, &c. Non ille ibi decimatus est, cuius caro inde non fervorem vulneris, sed materiam medicaminis traxit. Nam cùm ipsa decimatio, *(oblatio decimarum species erat sacrificij pro peccatis)* ad præfigurandam medicinam pertinuerit, illud in Abrahæ B carne decimabatur, quod curabatur, *(cùm & ipse Levi cæterique Sacerdotes ex Paulo deberent accipientes decimas, primùm pro suis delictis in decalogum commissis hostias offerre; deinde pro populi)* non illud vnde curabatur. *(nempe corpus Christi, pro nobis oblati, quo curamur, sicut & Levi. hoc enim fecit semel seipsum offerendo Iesus Christus.)* Eadem namque caro non Abrahæ tantùm, sed ipsius primi terrenique hominis, simul habebat & vulnus prævaricationis, & medicamentum vulneris. Vulnus prævaricationis, in lege membrorum repugnante legi mentis, quæ per omnem inde propagatam carnem seminali ratione quasi transcribitur: medicamentum autem vulneC ris in eo quod inde sine opere concupiscentiali, in sola materia corporali, per divinam conceptionis, formationisque rationem, de virgine assumptum est, propter mortis, sine iniquitate consortium, & sine falsitate resurrectionis exemplum, &c.

Tandem concludit cap. 23. Omnia, *inquit*, paria vel penè paria, ex vtroque latere *(duarum opinionum)* rationum, testimoniorumque monumenta pronunciarem, nisi eorum sententia, qui animas ex parentibus creari putant, de baptismo parvulorum præponderaret, &c. Sufficiat fidei nostræ scire nos quò piè vivendo venturi sumus, etsi nesciamus vnde venerimus: aut si non impudenter æstuat anima rationalis, etiam hoc nosse de seipsa, absit pervicacia contendendi, adsit diligentia requirendi, humilitas D petendi, perseverantia pulsandi, vt si nobis hoc expedire novit, qui melius quàm nos, quid nobis expediat vtique novit, det etiam hoc, qui novit dare bona data *(id est dona)* filiis suis. *Et Epist. 99. ad Evodium*: Si omnium hominum animæ ex illa vna sint quæ insufflata est primo homini per quem peccatum introivit in mundum &c. aut non est inde anima Christi, quoniam nullum habuit omnino peccatum vel originale, vel proprium, &c. Neque enim absurdum est, vt qui primo homini animam creavit, crearet & sibi: aut si & ipsa inde est, eam suscipiendo mundavit, vt sine vllo prorsus peccato vel perpetrato, vel traducto ad nos veniens, de virgine nasceretur. Si autem animæ non ex illa vna propagantur, & sola ex Adam caro trahit originale peccatum, ita sibi creavit animam Dei filius, vt cæteris creat, quam non tamen carni peccati miscuit, sed similitudini carnis peccati. Sumpsit enim ex virgine veram quidem carnis substantiam, non tamen peccati carnem, quia non ex carnali concupiscentia sive seminatam, sive conceptam, mortalem sanè, ac per ætates mutabilem, tanquam carni peccati, sine peccato, simillimam. Ac per hoc, quæcumque de anima opinio vera sit, & quarum nullam temerè affirmare adhuc audeo, nisi tantùm illam repudiare, qua creduntur animæ pro meritis nescio quorum superiorum actuum suorum, singulæ in singula corpora tanquam in carceres trudi, certè anima Christi, non solùm immortalis, secundùm cæterorum naturam, sed etiam nullo mortificata

S. August.

S. August. peccato, vel damnatione punita est. *Epist. autem 157. ad Optatum Episcopum proponit factam sibi quæstionem his verbis:* Vtrum animæ, vt corpora, propagatione nascantur, sintque ea illa vna, quæ primo homini creata est; an Creator omnipotens, qui vtiq; vsque nunc operatur, sine vlla propagatione novas faciat singulis proprias. *Se adhuc ancipitem fatetur, modò quod est de fide firmiter teneatur. Omnes homines in Adam peccasse. Et concludit:* Vnde, si origo animæ lateat, dum tamen redemptio clareat, periculum non est. Neque enim in Christum credimus vt nascamur, sed vt renascamur, *mortui scilicet in peccato originali, simul ac nati, damnati; dicente Paulo, quòd iudicium ex vno in condemnationem in omnes homines* quomodocumque nati fuerimus. Hactenos autem dicimus sine periculo latere animæ B originem, vt non tamen eam partem Dei esse credamus, sed creaturam: nec de Deo natam, sed ab illo factam, atque in eius genus adoptandam mirabili dignatione gratiæ, non parili dignitate naturæ. Nec eam corpus esse, sed spiritum, non Creatorem vtique, sed creatum. Nec ideo venisse in hoc corpus corruptibile quo gravatur, quòd illuc eam vitæ in cœlestibus, vel in quibuslibet aliis partibus mundi antea male gestæ merita compulerunt. Nondum enim natos Apostolus, cùm de Rebeccæ geminis loqueretur, nihil egisse dicit boni, vel mali; vt non ex operibus, quibus nullis alter distinguebatur ab altero, sed ex vocante diceretur, minori serviturum esse maiorem, &c. *Et rursum ibidem:* C Illi qui animas ex vna propagari asserunt, quam Deus primo homini dedit, atque ita eas ex parentibus trahi dicunt, si Tertulliani opinionem sequantur, profectò eas non spiritus, sed corpora esse contendunt, & corpulentis seminibus exoriri. Quo perversius quid dici potest? Neq; hoc Tertullianum somniasse mirandum est, qui etiam ipsum Creatorem Deum non esse nisi corpus opinatur. Qua dementia repulsa à corde, atque ore Christiano, quisquis animam sicuti est, non esse corpus, sed spiritum confitetur, & tamen in filios ex parentibus duci, in eo quidem nullis coarctatur angustiis, quòd omnes animas etiam parvulorum, quos Ecclesia, non vtique in falsa, sed in vera peccatorum remis- D sione baptizat, vera fides prædicat trahere originale peccatum propria primi hominis voluntate commissum, & in omnes posteros generatione transmissum, ac sola regeneratione purgandum. Sed cùm considerari & pertractari cœperit quid dicatur, nisi tum si vllus sensus comprehendit humanus, quonam modo tanquam lucerna de lucerna accendatur, & sine detrimento alterius, alter inde ignis existat; sic anima, de anima parentis fiat in prole, vel traducatur in prolem: vtrum incorporeum semen animæ, sua quadam occulta & invisibili via seorsum ex parte currat in matrem, cùm fit conceptus in fœmina: An quod est incredibilius, in semine corporis lateat. Cùm autem fluunt irrita E sine vllis conceptibus semina, vtrum semen animæ non simul exeat; an summa celeritate atque atomo temporis, vnde exierat, recurrat, an pereat: Et si perit, quomodo ipsa, cuius mortale semen est, immortalis est anima? An immortalitatem tunc accipit, quando formatur vt vivat; sicut iustitia, quando formatur vt sapiat: & quo pacto eam Deus fingit in homine, etiamsi anima seminaliter trahatur ex anima, sicut fingit in homine corporis membra, quamvis corpus seminaliter trahatur ex corpore, &c. Quis autem negat non vnius tantùm, sed omnis animæ Creatorem Deum atque factorem, nisi qui eius eloquiis apertissimè refragatur? Sine vlla quippe ambiguitate per Prophetam (*Esaiam 42. &*

A 57.) dicit: omnem flatum ego feci, animas videlicet intelligi volens quod verba consequentia manifestant. Non itaque vnum quem facto ex terra homini primo inspiravit, sed omnem flatum ipsa fecit, ipse adhuc facit. Quæritur tamen vtrum omnem flatum, ex illo vno flatu, sicut omne corpus homini ex vno illo corpore faciat; an vero nova quidem corpora faciat ex vno, animas autem novas ex nihilo. Quis enim congrua suis originibus genera rerum etiam de seminibus facit, nisi qui ipsa semina sine seminibus fecit? &c.

Subiicit duos Scripturæ locos pro opinione eorum, qui non ex propagine, sed ex nihilo à Deo creari animas dicunt. Aug. Qui fingit spiritum hominis in ipso, &, qui B finxit singillatim corda hominum, &c. Vtrum cum fingit, ex alio fingat, an ex nihilo, incertum est. Illud tamen inter cætera testimonium mihi videtur esse præcipuum quod in libro Salomonis Eccle. 12. legimus: & revertetur pulvis in terram sicut erat, & spiritus revertetur ad Deum qui dedit eum. Sed facilè respondetur: corpus in terram de qua factum est primum hominis corpus, & Spiritus ad Deum à quo facta est prima hominis anima. Sicut enim nostrum corpus, inquiunt, quamvis ex illo primo corpore propagatum sit, eò tamen redit vnde ipsum primum corpus effectum est: sic anima nostra, quamvis ex illa anima propagata, non ad nihilum, quia immortalis est, sed ad illum redit à quo ipsa prima anima facta est. *Deinde pro eorum* C *sententia refert illud Gen. 46:* Omnes animæ quæ introierunt cum Iacob in Ægyptum, qui exierunt de femoribus eius, hoc enim velut evidentissimo testimonio possunt credi animæ in filios ex parentibus propagari, quoniam satis apertè dictum videtur, animas etiam de femoribus Iacob, non sola exisse corpora filiorum. *Sed respondet animas significare corpora sicut Num. 19. lex inquinari dicit eum qui intraverit super animam mortuam, hoc est super defuncti cadaver, &c. Tandem concludit de anima Christi:* Si nulla anima propagatur ex altera, vbi omnes tenentur propagata carne peccati, quanto minus credendum est ex propagine peccatricis animam venire potuisse, cuius caro venit ex virgine, non libidine concepta, sed fide; vt esset in similitudine D carnis peccati, non in carne peccati. Si autem peccato primæ animæ peccatricis ideo cæteræ tenentur obnoxiæ, quia ex illa sunt propagatæ; profectò illa quam sibi vnigenitus coaptavit, aut peccatum inde non traxit, aut omnino inde non tracta est. Neque enim non potuit Animam sibi trahere sine peccato, qui solvit nostra peccata: aut qui novam creavit ei carni quam sine parente fecit ex terra, non potuit novam creare carni quam sine viro sumpsit ex femina. *Idem Aug. to. 7. lib. 3. de peccat. meritis & remiss. cap. 10. sic inducit Pelagianos loquentes.* Si anima non est ex traduce, sed sola caro, ipsa tantùm habet traducem peccati, & ipsa sola pœnam Aug. meretur. Hoc enim sentiunt, *inquit, Augustinus,* E iniustum esse dicentes vt hodie nata anima non ex massa Adæ, tam antiquum peccatum portet alienum, (*quod iisdem pene verbis habet circa finem Epistola 157. ad Optatum, vbi & refert Pelagium & Celestium à duobus venerabilibus Antistitibus Apostolicæ Sedis Papa Innocentio, & Papa Zozimo condemnatos.*) Attende obsecro te (*Marcellinum alloquitur, ad quem tres hos libros scripsit*), quemadmodum circumspectus vir Pelagius, nam ex eius libro hæc quæ modo posui verba transcripsi, sensit quàm in difficili de anima quæstione versetur. Non enim ait, quia anima non est ex traduce: sed, si anima non est ex traduce. Rectissimè faciens de re tam obscura, de qua nulla in Scripturis Sanctis certa & aperta

testimonia possumus invenire, aut difficillimè possumus, cunctanter loqui potius, quam fidenter. Quapropter ego quoque huic propositioni non præcipiti assertione respondeo. Si anima non est ex traduce, ergo quæ ista iustitia est, vt recens creata, & ab omni delicto prorsus immunis, ab omni peccati contagione penitus libera, passiones carnis diversosque cruciatus, & quod est horribilius, etiam dæmonum incussus in parvulis sustinere cogatur? Neque enim aliquid horum caro sic patitur, vt non ibi anima potius qua vivit & sentit, pœnas luat. Hoc enim si iustum ostenditur, sic etiam ostendi potest, qua iustitia in carne quoque peccati subeat originale peccatum, baptismatis Sacramento, & gratiæ miseratione mundandum. Si autem illud ostendi non potest, neque hoc posse arbitror. Aut ergo vtrumque occultum feramus, & nos homines esse meminerimus, aut aliàs aliud de anima opus si necesse videbitur cautelâ sobriâ disputando moliamur. *Subycit certò tamen tenendum ex Paulo Rom. 9. multisque alius apertissimus scriptura locis, in Adam omnes peccasse & mori. Sed licet nihil hic certi determinet, satis praecedenti Scholio declaravit animam ex nihilo, non ex substantia Dei, neque ex anima primi parentis in posteros propagata, sed omnino ex nihilo omnem creari. Vide supra dicta Scholio praecedenti.*

Et tomo 7. l. 1. de Orig. Anima ad Renatum, c. 13. vbi tractat de errore Vincenty Victoris. Ad hoc peccatum (*originale scilicet*) subeundum, cur damnata sit (*anima infantis*) quærimus, si non ex illa vna trahitur, quæ in generis humani primo patre peccavit? Quamobrem, si Deus non damnat innocentes, nec facit nocentes quos prospicit innocentes; & si animas non liberat sive ab originalibus, sive à propriis peccatis, nisi in Ecclesia Christi baptismus Christi; & si animę ante carnem nullum habuerunt omnino peccatum; & si peccata, antequam committantur, & multo magis quæ nunquam commissa sunt, damnari iusta lege non possunt, &c. parvulorum animæ, quæ sine baptismo exeuntes, in damnationem mittuntur, quo merito in carnem peccatricem, quæ nihil peccaverunt missæ sunt, vt illic invenirent peccatum, propter quod meritò damnarentur? &c. Quantò melius teneat (*dictus Vincentius*) de animæ origine cunctationem meam, ne audeat affirmare, quod nec humana ratione, nec divina authoritate (*id est textu expresso Scriptura, vel traditione Apostolica, vel Concilio Oecumenico*) defendit; ne cogatur insipientiam profiteri, dum vetetur ignorantiam confiteri. *Orta porro est hac quæstio propter Origenem, tenentem animas in cælo peccasse, sicut Angelos, & ideo in corpora, tanquam in carcerem detrusas. Qua quidem de anima origine quæstio difficillima visa est Gregorio Naz. vt fatetur carmine de anima. Cuius solutionem à se petentem Orosium, misit D. Augustinus Hierosolymam ad S. Hieronymum; cui etiam confitetur Epist. 28. vt & 2. retract. cap. 56. se veram solutionem ignorare. Quid quod, vt liquet ex S. Gregory Papa Epist. 53. indecisa remansit, adeo vt nec ipse definitivam de origine anima ausus sit ferre sententiam: quam tan-*

A *dem pronuntiavit Leo 10. in Concilio Lateranensi quinto Oecumenico, à Iulio 2. inchoato, & continuato vsque ad Sessionem quintam inclusive: qua perfecta Anno 1513. Indictione prima, die Luna 26 mensis February ex hac luce migravit, cuius successor Leo 10. dicto Concilio præsidens, sic edixit Sessione 8.* Cùm diebus nostris, quod dolentes referimus, zizaniæ seminator, antiquus humani generis hostis, nonnullos perniciosissimos errores, a fidelibus semper explosos, in agro Domini superseminare, & augere sit ausus, de natura præsertim animæ rationalis, quod videlicet mortalis sit, aut vnica cunctis hominibus: & nonnulli temerè Philnsophantes, secundum saltem Philosophiam, verum id esse asseverent: contra huiusmo- B di pestem opportuna remedia adhibere cupientes, hoc Sacro Approbante Concilio, damnamus & reprobamus omnes asserentes animam intellectivam, mortalem esse, aut vnicam in cunctis hominibus, & hæc in dubium vertentes: Cum illa non solùm verè per se & essentialiter, humani corporis forma exist::, sicut in Canone felicis recordationis, Clementis Papæ quinti prædecessoris nostri, in Generali Viennensi Concilio editó continetur: verùm & immortalis, & pro corporum, quibus infunditur multitudine, singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit. Quod manifestè constat ex Evangelio, cùm Dominus ait, animam autem occidere non possunt. Et alibi; qui odit C animam suam in hoc mundo &c. Et etiam cùm æternam vitam, & æterna supplicia pro merito vitæ iudicandis repromittit. Alias incarnatio, & alia Christi mysteria nobis minimè profuissent: nec resurrectio expectanda foret, ac sancti & iusti miserabiliores essent iuxta Paulú omnibus hominibus. Cúmque verum vero minimè contradicat, omnem assertionem veritati illuminatæ fidei contrariam, omnino falsam esse definimus, & vt aliter dogmatizare non liceat, districtius inhibemus, omnesque huiusmodi erroneis assertionibus inhærentes, tanquam hæreticos vitandos & puniendos fore decernimus. Insuper omnibus & singulis Philosophis in vniversitatibus studiorum Generalium, & alias D publicè legentibus districtè præcipiendo mandamus, vt cùm Philosophorum principia, aut conclusiones, in quibus à recta fide deviare noscuntur, audientibus suis legerint, seu explanaverint; quale hoc est de animæ mortalitate, aut vnitate, & mundi æternitate, ac alia huiusmodi; teneantur eisdem veritatem religionis Christianæ omni conatu manifestam facere, & persuadendo pro posse docere, ac omni studio huiusmodi Philosophorum argumenta, cùm omnia solubilia existant, pro viribus excludere, atque resolvere, &c. hac salutari constitutione ordinamus & statuimus, ne quisquam de cętero in sacris Ordinibus constitutus, Sęcularis, E vel Regularis, aut aliàs ad illos à iure arctatus, in studiis generalibus, vel alibi, publicè audiendo, Philosophiæ aut Poëtis studiis, vltra quinquennium, post Grammaticam, & Dialecticam sine aliquo studio Theologiæ, aut Iuris Pótificij incumbat.

ANIMÆ SEXVS.

De Ani. cap. 36. à p. ad f.

ANIMA in vtero seminata [1] pariter cum carne, pariter cum ipsa sortitur & sexum, ita pariter, vt in [2] causa sexus, [3] neutra substantia [4] teneatur. Si enim in seminibus vtriusque substantiæ, aliquam intercapedinem eorum conceptus admit-

teret, vt aut caro, aut anima prior ſeminaretur, eſſet[5] etiam ſexus proprietatem alteri ſubſtantiæ adſcribere per temporalem intercapedinem ſeminum; vt aut caro animæ, aut anima carni inſculperet ſexum: quoniã & Apelles, non[6] pictor, ſed hæreticus, antè corpora conſtituens animas viriles ac muliebres, ſicut ab Philumena didicit, vtique carnem vt poſteriorem ab anima facit accipere ſexum. Et qui animam poſt partum carni[7] ſuperducunt, vtique antè formatæ, marem aut feminam, de carne, ſexum, præjudicant animæ. [8] Vtriuſque autem ſubſtantiæ indiſcreta ſemina, & vnita[9] ſuffuſio eorum, communem[10] ſubeunt generis eventum, quà[11] lineas duxerit, quæcunque illa eſt ratio naturæ. Certè & hîc ſe primordiorum forma[12] teſtatur, cùm maſculus temporiùs effingitur: prior enim Adam: femina aliquantò ſeriùs, poſterior enim Eua. Ita[13] diu caro[14] informis eſt, qualis ex Adæ latere[15] decerpta eſt; animal[16] tamen & ipſa iam, quia & illam tunc Adæ portionem animatam agnoſcam: cæterùm[17], & ipſam Dei adflatus animaſſet, ſi non vt carnis, ita & animæ ex Adam tradux fuiſſet in fœmina.

De Anima ſexu. Schol.

PARITER[1], *id eſt ſimul in eodem ſemine contenta cum carne.* [2] IN CAVSA SEXVS, *quantum attinet ad rationem qua dicimus animam vna cum carne ſeminatam & traductam in prolem, in eodem momento quo concipitur fœtus, ſimul cum carne eſſe ſortitã, vtpotè conformatã lineamentis corporis, & membris eius coeffigiatã; vt ſit fœminea, vel virilis.* [3] NEVTRA SVBSTANTIA, *anima, & carnis.* [4] TENEATVR, *lege temporis: ita vt vna prius, altera poſterius ordine temporis efformetur.* [5] ESSET ETIAM, *locus dicendi, propter temporis intervallum, vt caro animæ, vel anima carni imprimeret diverſitatem ſexus.* [6] NON PICTOR, *qui contemporaneus Alexandro Magno, pictor egregius; hic autem coætaneus Tertulliani fuit hæreticus, qui animas ante corporis ingreſſum, iam viriles aut fœmineas eſſe, à ſcorto ſuo Philomena didicerat, carnem vt* B *poſteriorem natu, dicebat ab anima ſexus diverſitatem accipere.* [7] ET QVI ANIMAM SVPERDVCVNT *contra hos tractaverat cap. 25. qui putant animari fœtum primâ reſpiratione aëris, cum ex vtero matris progreditur, præiudicium ſumunt ex carne fœminea, vel maſcula, de ſexu animæ; vt videlicet caro prius facta, ſit modulus, cui in ſexu debeat anima conformari.* [8] VTRIVSQVE SVBSTANTIÆ, *animæ & carnis.* [9] VNITA SVFFVSIO, *contemporanea infuſio.* [10] COMMVNEM EVENTVM, *vt ſimul anima cum carne hunc vel illum ſexum ſortiatur.* [11] QVA LINEAS DVXERIT, *quâcumque tandem ſexu fœtum ſcalpi aut delineari naturæ ratio, vel Dei voluntas præſcripſerit.* C [12] HIC TESTATVR, *in teſtimonium adducitur, huius rei teſtis eſt productio primorum parentum; dum nunc in poſteris videmus marem fœtum ſicut Adam; citius efformari, quàm fœminam, ſicut Euam.* [13] ITA, &c. *caro fœminea tardius perficitur, ſed tamen animatam agnoſco ſi ex prima fœmina animatione, cæterarum quoque animatio æſtimanda ſit.* [14] DIV CARO INFORMIS, *femella enim intra octoginta dies formatur; cum ſexus virilis ſpatium quadraginta dierum tantum exigat.* [15] QVALIS DECERPTA EST, *à Deo ſumpta coſta Adæ.* [16] ANIMAL TAMEN, *iam animata erat coſta, dum eſſet in Adami corpore.* [17] CÆTERVM ET IPSAM &c. *Deus, inquit, inſufflaſſet in faciem mulie-* D *ris ex coſta facta, ſicut in Adami faciem inſufflaverat, vt & ipſa fieret in animam viventem; niſi coſtam iam animatam, ex Adam, ad formationem Euæ perfectam tranſtuliſſet.*

De Anima ſexu, & an Eua, cæteraque mulieres virilem animam aut fœmineam habeant, & an Eua eiuſque poſtera ad imaginem Dei factæ ſint, & vnde hic error in mentem Tertulliani venerit diſcutiamus. Ac A *primò quidem quod occurrit, dicam, videri Moyſem in aliquo, & quodammodo Tertulliani favere ſententiæ, Gen. 1. 27. vbi ait:* Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam: ad imaginem Dei creavit illum, maſculum & fœminam creavit eos. *Quod omnes pariter verſiones habent, quam imaginem ſtultè Audæus author hæreſis Antropomorphitarum in corpore ponit, Deumque falsò corporeum eſſe ſupponit: ſicut Oleaſter & Eugubinus in Coſmopoeia putant, Deum induiſſe formam humanam, vt ſecundum eam fingeret hominem. Imaginem autem Dei, Chriſtum acceperunt Cyrillus lib. 1. cont. Iulianum, Hilarius, & Theodoret. & Tertull. à nobis relatus & explicatus in Omniloquio, Chriſti humanitatem, ideam vult fuiſſe, & formam expreſſam,* B *quam præ oculis Deus habebat, cùm corpus Adami de limo formaret. Vt ſic dicatur homo factus ad imaginem Dei, quia Chriſtus eſt Deus, Dei Filius, & imago eius. Sed nec Adam nec ipſe Chriſtus ſecundum corpus imago Dei abſque blaſphemia dici poteſt. Quia Ioannis 4.* Deus ſpiritus eſt, *& non corpus. Secundò videri hunc locum pro ſententia Platonis facere, qui in Sympoſio aſſeruit primos homines fuiſſe Androgynos, hoc eſt ſimul vtrumque ſexum habentes, ſiue hermaphroditos. Dictum eſt enim,* maſculum & feminam creavit eos. *Hoc & notavit Aug. lib. 12. de Trinit. cap. 6.* Quidam timuerunt dicere; fecit eum maſculum & feminam, ne quaſi monſtruoſum aliquid intelligeretur, ſicuti ſunt quos hermaphroditas vocant; cum etiam C ſic non mendaciter poſſit intelligi vtrumque, (*Adã & Eua*) in numero ſingulari, propter id quod dictum eſt: duo in carne vna. (*caro enim Eua, caro erat Adami*). Cur ergo, vt dicere cœperam, in natura hominis ad imaginem Dei facta, præter maſculum & feminam non commemorat Scriptura *tertiam perſonam, Filium ſcilicet ex vtroque natum; vt Adam repræſentet Patrem ſine patre, Eua filium ex patre natum eiuſque ſubſtantia, ex eius vtero genitum, Filius, Spiritum Sanctum ex vtroque procedentem.*) Ad implendam quippe imaginem Trinitatis debuit addere & filium, quamvis adhuc in lumbis Patris conſtitutum, ſicut mulier erat in latere. An fortè D iam facta erat & mulier, & Scriptura brevi complexione conſtrinxerat, quod poſtea quemadmodum ſit factum, diligentius explicaret; & propterea filius commemorari non potuit, quia nondum erat natus? quaſi & hoc non poterat ea brevitate complecti Spiritus Sanctus, ſuo loco poſtea natum filium narraturus, ſicut mulierem de latere viri aſſumptam ſuo poſtmodum loco narravit; & tamen hic eam nominare non prætermiſit.

Aug.

Non

Non itaque ita debemus intelligere hominem factum ad imaginem summæ Trinitatis, hoc est ad imaginem Dei, vt eadem imago in tribus intelligatur hominibus; præsertim cùm Apostolus virum dicat esse imaginem Dei, & propterea velamentum ei capitis demat, quod mulieri adhibendum monet.

Aug. *Et ibid. cap. 7.* Sicut non solum verissima ratio, sed etiam ipsius Apostoli declarat authoritas, non secundum formam corporis homo factus est ad imaginem Dei, sed secundum rationalem mentem. Cogitatio quippe turpiter vana est, quæ opinatur Deum membrorum corporalium lineamentis circumscribi atque definiri. Porro autem, nonne idem B. Apostolus dicit Ephes. 4. renovamini spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem qui secundum Deum creatus est? Et alibi apertius: (*Coloss.* 3.) Exuentes vos, inquit, veterem hominem cum actibus suis, & induite novum, qui renovatur in agnitione Dei secundùm imaginem eius qui creavit eum. Si ergo spiritu mentis nostræ renovamur, & ipsa est novus homo qui renovatur in agnitione Dei secundùm imaginem eius qui creavit eum, nulli dubium est, non secundùm corpus, neque secundùm quamlibet animi partem, sed secundùm rationalem mentem, vbi potest esse agnitio Dei, hominem factum ad imaginem eius qui creavit eum. *His ex Augustino positis, liquet & feminam ad imaginem Dei factam, quia spiritum & mentem rationalem accepit; & imaginem Dei non in corpore, sed anima existere; nec scripturam voluisse primos parentes fuisse Androgynos, & id censentes abuti Scriptura sancta, dicente:* masculum & feminam creavit illos. *Per anticipationem enim secundum Scriptura vsum hic locutus est Moyses; de Eua enim antequam formaretur, dixit vt vtrumque sexum ad imaginem Dei factum doceret;* masculum & feminam creavit eos. *Hoc est Adamum masculum, & Euam fœminam. De qua ex latere Adæ dormientis educta costa, & in mulierem ædificata tractat, cap. 2. versu 22. Aliqui autem Rabini quos secutus est F. Georgius to. 1. problemate 29. dicunt Adam & Euam simul à Deo sic creatos, vt initio sibi inuicem adhærerent; forte ob id quod sequitur in textu versu 24. vbi sic ipse Adam loquitur:* Adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. *Sed postea Deum eos ab inuicem separasse. Sed hoc expreßè contradicit textus Gen. 2. 18.* dixit quoque Dominus Deus: Non est bonum esse hominem solum, *solum enim hominem formauerat, ibidem versu 7. de limo terræ, & inspirauerat in faciem eius spiraculum vitæ, de cuius latere postea educta costâ, & separatâ, formauit Euam.*

Tertiò eandem costam, vt hic habet Tertullianus, iam animatam fuisse, antequam eam Deus extraheret, & proinde Euæ animam fuisse originaliter in Adam, qui aliquatenus velut masculus, & femina simul, non tantùm corporum, sed & animarum omnium posterorum sicut & ipsius Euæ semen in se contineret, ex quo masculi & mulieres, tam animæ, quam corporis sexu diuerso, formarentur ex traduce.

Aug. *Augustinus to. 3. lib. 10. de Gen. ad lit. cap. 1.* Quia, *inquit*, de carne mulieris quemadmodum facta sit, Scriptura narravit, tacuit autem de Anima, multo magis nos fecit intentos, vt de hoc diligentius inquiramus, quonam modo refelli possint, sive non possint, qui credunt animam de anima hominis, sicut carnem de carne fieri, à parentibus in filios vtriusque rei transfusis seminibus, &c. Quoniam primò Adam formatus est, deinde Eva: Et ille quidem vnde habuerit corpus, vnde animam, dictum est; corpus videlicet pulverem terræ, animam verò flatum Dei: at illa de illius latere cùm facta dicatur, non dicitur quòd eam Deus flando similiter animaverit, tanquam vtrumque de illo ductum sit, qui iam fuerat animatus, &c. Quapropter ideo tacitum est, inquiunt, quod in eius faciem flaverit Deus, quia illud verum est, quòd & anima ex homine propagata est. Huic suspicioni facilè occurritur. Si enim propterea putant animam mulieris ex anima viri factam, quia non scriptum est quod in mulieris faciem flaverit Deus; cur credunt ex viro animatam feminam, quando ne id quidem scriptum est? &c. Proinde quia non dixit ex anima viri factam esse animam mulieris, convenientius creditur eo ipso nos admonere voluisse, nihil hîc aliud putare, quàm de viri anima noveramus; id est similiter datam esse mulieri (*per afflatum, vnde & Malach. 2. 15. Nonne vnus fecit & residuum spiritus eius est?*) cùm præsertim esset evidentissimæ occasionis locus, vt si non tunc quando formata est, postea certè diceretur vbi ait Adam, hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quantò enim charius amantiusque diceret, & anima de anima mea? *quod & aduertit Ep. 157. ad Optatum.* Vt, *inquit*, eo modo etiam illud intelligi velint, (*credentes animas ex traduce*) à parte totum, quod dixit Adam, cùm illi mulier eius ostenderetur. Hoc nunc os &c. Non enim dixit & anima de anima mea: sed ita fieri potest, vt carne nominata vtrumque intelligatur. *Sed cùm anima sit imago Dei, & Sanctißimæ Trinitatis, in qua sexuum diuersitas non est, nec Pater ad generationem Verbi, nec cum Filio vnicum idemque principium Spiritus Sancti, adiutorium simile, siue vxorem habeat, sexu diuersam; nec Trinitas, cuius ex Augustino indiuisa sunt opera ad extra; Hermogenis materia quasi femella sibi coæua eguerit ad creationem mundi; proinde anima ad imaginem Dei facta, sexus differentiam non admittit. Quòd si quæras, an Eua facta sit ad imaginem Dei, cùm expressam non ediderit Moyses de ea sententiam; dico quartò, Paulum videri etiam excludere mulierem à gloria imaginis. Nam 1. Cor. 11. 7.* Vir quidem, *inquit*, non debet velare caput suum, quoniam imago & gloria Dei est, (*quæ vtique abscondenda non est, sed reuelanda,*) mulier autem gloria viri est. *Cur enim non dixit etiam mulierem esse imaginem Dei? an quia anima eius carnis lineamentis configurata, femella erat, nec proinde Deum tanquam imago referebat?*

Augustinum circa hanc quæstionem differentem audiamus, to. 3. lib. 12. de Trinit. cap. 7. vbi præscripto hoc Pauli loco sic fatur: Quid dicemus, *inquit*, ad hæc? si pro sua persona mulier adimplet imaginem Trinitatis, cur eâ detractâ de latere viri, adhuc ille imago dicitur? aut si & vna persona hominis, ex tribus (*tres præcedenti capite personas dixerat repræsentare Trinitatē, Adam, Euam, & filium primogenitum; non quod iam creata essent, præter Adam, duæ aliæ personæ, sed quia Eua in latere viri erat, & filius in lumbis eius,*) potest dici imago Dei, sicut in ipsa summâ Trinitate, & vnaquaque persona Deus est; Cur & mulier non est imago Dei? Nam & propterea caput velare præcipitur quod ille, quia imago Dei est, prohibetur. Sed videndum est quomodo non sit contrarium quod dicit Apostolus, non mulierem, sed virum esse imaginem Dei, huic quod scriptum est in Genesi, fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum, masculum & fœminam fecit eos, & benedixit eos. Ad imaginem Dei quippe naturam ipsam humanam (*per nomen hominis significatam*) factam dicit, quæ sexu vtroque completur, nec ab intelligenda imagine Dei separat feminam. Dicto enim, quod fecit Deus hominem, ad imaginem Dei, fecit eum, inquit, masculum & feminam: vel certè alia distinctione masculum & feminam fecit eos. Quomodo ergo per Apostolum audivimus, virum esse imaginem Dei, vnde caput velare prohibetur, mulierem autem non: Et ideo ipsa hoc facere iubetur?

S. August. (margin)

S. August. (margin)

Nisi ergo illud esse quod iam dixi, cùm de natura humanæ mentis agerem, mulierem cum viro suo esse imaginem Dei, vt vna imago sit, tota illa substantia; (*hoc est Eua in Adam latere animato comprehensa, ceu membrum sub capite contentum,*) cùm autem ad adiutorium distribuitur, (*id est separatur à viro, costa educta de latere; dicente Deo, non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile ipsi.*) Quod ad eam ipsam solam attinet, non est imago Dei: quod autem ad virum solum attinet, imago Dei est, tam plena atque integra, quam in vnum coniuncta muliere; sicut de natura humanæ mentis diximus. Quia & si tota contempletur veritatem imago Dei est: & cum ex ea distribuitur aliquid, (*sicut distributa est costa Adæ & derivata in mulierem,*) & quadam intentione derivatur ad actionem rerum temporalium; nihilominus ex qua parte conspectam consulit veritatem, imago Dei est; ex qua verò intenditur in agenda inferiora, non est imago Dei, (*hinc mulier occupata circa terrena officia domus & familiæ, non est imago Dei; quia turbatur circa plurima, sicut Martha, & in vnum necessarium, cum animi libertate tranquilla non intendit vt Magdala,*) & quoniam quantumcumque se extenderit in id quod æternum est, tantò magis inde formatur ad imaginem Dei; & propterea non est cohibenda, vt se inde contineat ac temperet, & ideo vir non debet velare caput, (*inde Paulus vir ad imaginem Dei factus, nos autem inquit, revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur: quæ quidem vt & similitudo perfecta erit in cælo, dicente Ioanne: scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus; & videbimus eum sicuti est,*) quia verò illi rationali actioni quæ in rebus corporalibus temporalibusque versatur, periculosa est animæ in inferiora progressio, debet habere potestatem super caput, quod indicat velamentum, quo significatur esse cohibenda. (*Sicut mulier velanda propter Angelos*) grata est enim Sanctis Angelis sacrata & pia

S. August. significatio. *Scilicet velamenti, &c.*

Et rursum ibid. ex Ephes. 4. & Coloss. 3. vbi notat nos dupliciter renovari ad imaginem Dei, vel spiritu mentis in æterna internaque intento; vel Christum induto in baptismo; sic concludit: Secundùm hanc igitur renovationem, efficimur etiam Filij Dei (*& proinde imago eius,*) per baptismum Christi, & induentes novum hominem, Christum vtique induimur per fidem. Quis est ergo qui ab hoc consortio feminas alienet, cùm sint nobiscum gratiæ cohæredes! & alio loco (*ad Gal. 3.*) idem Apostolus dicat: omnes enim Filij Dei estis per fidem in Christo Iesu. Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque fœmina: omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu. Numquid nam igitur fideles fœminæ sexum corporis amiserunt? (*sicut & quidam perperam feminas in suo sexu resurrecturas negant ob Paulum dicentem, donec occurramus omnes in virum perfectum.*) Sed quia ibi renovamur ad imaginem Dei vbi sexus nullus est: ibi factus est homo ad imaginem Dei vbi sexus nullus est, hoc est in spiritu mentis suæ. Cur ergo vir propterea non debet caput velare quia imago est & gloria Dei: mulier autem debet, quia gloria viri est, (*quæ debet occultari, vt soli Deo honor & gloria facie revelata reddatur*) quasi mulier non renovetur spiritu mentis suæ, qui renovatur in agnitione Dei secundùm imaginem eius qui creavit illum? Sed quia sexu corporis distat à viro, ritè potuit in eius corporali velamento figurari pars illa rationis, quæ ad temporalia gubernanda deflectitur, vt non maneat imago Dei, nisi ex qua parte mens hominis æternis rationibus conspiciendis, vel consulendis adhæserit, quam non solum masculos, sed etiam feminas habere manifestum est. Ergo in eorum mentibus communis natura (*id est imago Dei*) cognoscitur, in eorum vero corporibus, ipsius vnius mentis distributio figuratur. *Et cap. 8. sic tandem concludit:* Etiam ipse (*Spiritus mentis, hoc est Aug. summus apex rationis*) si per illam rationem cui temporalium rerum administratio delegata est, immoderato progressu nimis in exteriora prolabitur, consentiente sibi capite suo, id est non eam cohibente atque refrenante illa quæ in specula consilij præsidet quasi virili portione, inveteratur inter omnes inimicos suos, virtutis invidos dæmones cum suo principe Diabolo: æternorumque illa visio, ab ipso etiam capite cum coniuge vetitum manducante sua trahitur, vt lumen oculorum eius non sit cum illo. Ac sic ab illa illustratione veritatis ambo nudati, atque apertis oculis conscientiæ, ad videndum quàm inhonesti atque indecori remanserint, tanquam folia dulcium fructuum, sed sine ipsis fructibus, ita sine fructu boni operis, bona verba contexunt, vt malè viventes, quasi bene loquendo contegant turpitudinem suam.

Non nuda verborum folia, sed fructus multos, non ad exteriora defluentes, & temporalia, sed ad æterna internaque extenta mulieres, & virgines, fortes cum forti congressæ: quanquam sexu feminæ, sed animo masculæ, Martyrij palmam sunt adeptæ; & vni viro Christo desponsatæ, in Domini sui potestatem introgressæ, potuerunt eius bibere calicem, & conformes imagini Filij Dei, vtique prædestinatæ, Martyrij coronam sunt, etiam viris gloriosiorem consecutæ. Prætereo Vrsulam cum vndecim sociarum millibus, taceo Catharinas, Margaritas, Agnetes, Cæcilias, innumerasque alias, quæ generosum sanguinem, sanguini Christi confœderatum, alterna charitate refuderunt: vt duarum heroinarum gloriam, Perpetuæ scilicet, & Felicitatis, cum Augustino prosequar. Perpetua quidem sibi aliquando visa est in somnis in virum transformata, cum Ægyptio, hoc est tenebrarum principe congredi. De qua sic Aug. to. 7. lib. 4. ad Vincentium Aug. *Victorem de anima & eius Origine cap. 18.* Sancta Perpetua visa sibi est, in somnis cum quodam Ægyptio, in virum conversa luctari. Quis autem dubitet in illa similitudine corporis, animam eius fuisse, non corpus; quod vtique in suo femineo sexu manens, sopitis sensibus iacebat in stratis, quando anima eius in illa virilis corporis similitudine luctabatur. Quid hic dicis? verumne erat corpus illa viri similitudo, an non erat corpus, quamvis haberet similitudinem corporis? Elige quid velis. Si corpus erat, cur non servabat vaginæ suæ formam: (*sic & Tertull. vt alibi notavimus, corpus vocat animæ vaginam,*) (neque enim in illius feminæ carne virilia repererat genitalia, vnde ita posset, sese coarctando, & vt loqueris, gelando, formari. Deinde, obsecro te, cum corpus dormientis adhuc viveret, quando eius anima luctabatur, in sua vagina erat, vtique omnibus membris viventis inclusa, & in eius corpore suam formam, de quo fuerat formata, servabat; nondum quippe artus illos, sicut fit in morte reliquerat, nondum membra ex membris formata, ex formantibus, cogente vi mortis extraxerat; vnde igitur erat virile animæ corpus, in quo sibi luctari cum adversario videbatur. Si autem non erat corpus, & tamen erat aliquid simile corporis, in quo sanè (*si verum corpus esset*) verus labor, aut vera lætitia sentiretur, iamne tandem vides, quemadmodum fieri possit, vt sit in anima similitudo quædam corporis, nec ipsa sit corpus? *Subijcit & similitudinem vulneris, non autem verum vulnus, S. Perpetuam vidisse in anima fratris sui Dinocratis, qui vulnere percussus obierat; & sanctus eius precibus curatus fuerat; Quod & cap. 16. de sinu Abrahæ, Divite, &*

Lazaro dixerat; animas nempe eorum non fuisse verè corporeas, & effigiatas, sed similitudine corporum indutas, vera gaudia, & tormenta repræsentasse. Et concludit cap. 18 hoc verbis: quod, inquit ad mortuos attinet, aptior coniectura de dormientibus ducitur. Neque enim frustra eos qui mortui sunt, appellat S. Scriptura dormientes, nisi quia est quodammodo consanguineus lethi sopor. *Ex quibus collige. 1. animam non esse corpoream. 2. animas non conformari & coeffigiari corpori, 3. nec sexum à corpore sortiri diuersum. 4. S. Perpetuam, quamquam in somnu se videret in virum conversam quantum ad corpus, animam tamen (quæ sexu caret, qui totus a corpore pendet, & ex diversis membris, diversus existit) semper, & maximè in Martyrio, cum sorore sua S. Felicitate, femineo in corpore gestasse virilem. Idem Aug. to. 10. tres Sermones de Sancta Perpetua & Felicitate Martyribus stilo elegantissimo texuit, quorum meminit Possidius in fine indiculi, sub tractatuum nomine*: De natali Perpetuæ & Felicitatis tres Tractatus. *Sic primum orditur Augustinus*:

Aug. Hodiernus dies anniversaria replicatione nobis in memoriam reuocat, & quodammodo repræsentat diem: quo Sanctæ famulæ Dei Perpetua & Felicitas coronis Martyrij decoratæ, Perpetua felicitate floruerunt, tenentes nomen Christi in prælio, (*id est vncta ad luctam cum diabolo oleo & chrismate gratiæ*,) & simul invenientes etiam suum nomen in præmio, &c. Quid gloriosius his feminis, quas viri mirantur facilius quàm imitantur? Sed hoc Illius potissimum laudis est, in quem credentes, & in cuius nomine fideli studio concurrentes, secundum interiorem hominem, nec masculus nec femina inveniuntur (*alludit ad Gal. 3. locum à seipso supra integrè relatum.*) Vt etiã in his quæ sunt feminæ corpore, virtus mentis sexum carnis abscondat, & in membris pigeat cogitare, quod in factis non potuit apparere. Calcatus est ergo Draco pede casto, & victore vestigio: cùm erectæ demonstrarentur scalæ, per quas Beata Perpetua iret ad Deum. Ita caput serpentis antiqui quod fuit præcipitium feminæ cadenti, gradus factum est ascendenti, &c. Vicit in eis, qui vixit in eis: vt quæ non sibi, sed illi vixerunt, ne mortuæ morerentur. Ipse eis exhibebat spiritales delicias, ne sentirent corporales molestias, quantum non defectioni, sed exercitationi sufficeret. Nam vbi erat illa femina, quando ad asperrimam vaccam se pugnare non sensit: & quando futurum esset (*hoc tormenti genus*) quod iam fuerat, inquisiuit? Vbi erat? quid videns, ista non viderat? quo fruens, ista non senserat? quo amore alienata? quo spectaculo auocata, quo poculo inebriata? & adhuc hærebat nexibus carnis, adhuc moribunda membra gestabat, adhuc corruptibili corpore grauabatur. Quid cùm resolutæ his vinculis animæ Martyrum, post labores periculosi certaminis, triumphis Angelicis exceptæ atque refectæ sunt, vbi non eis dicitur, implete quod iussi, sed, accipite quod promisi? &c.

Aug *Et ser. 2.* Ibi est corona gloriosior, vbi sexus infirmior: quia profectò virilis animus in feminis maius aliquid fecit, quando sub tanto pondere (*tormentorum*) fragilitas feminea non defecit. Benè inhæserant vni viro, cui virgo casta vnica exhibetur Ecclesia. Benè inquam, inhæserant illi viro, à quo virtutem traxerant, qua resisterent diabolo: vt feminæ prosternerent inimicum, qui per feminam

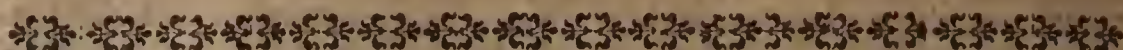
A prostrauerat virum. Ille in eis apparuit inuictus, qui pro eis factus est infirmus. Ille eas vt meteret, fortitudine impleuit, qui eas vt seminaret, semetipsum exinaniuit. (*sicut qui seminat saccum suum euacuat.* Ille eas ad hos honores laudesque perduxit, qui pro eis opprobria & crimina audiuit. Ille fecit feminas viriliter & fideliter mori, qui pro eis dignatus est de femina misericorditer nasci. Delectat autem piam mentem tale spectaculum contueri, quale sibi B. Perpetua de seipsa reuelatum esse narrauit; virum se factam certasse cum diabolo; illo quippe certamine in virum perfectum etiam ipsa currebat, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

B Ephes. 4. Meritò ille vetus ac veterator inimicus, ne vllas prætermitteret insidias, qui per feminam deceperat virum, quia viriliter secum agentem feminam sensit, per virum eam superare tentavit. Nec maritum supposuit, (*innupta quippe erat, & virgo*) ne illa quæ iam superna cogitatione habitabat in cœlis, suspicionem desiderij carnalis erubescendo, permaneret fortior: sed Patrem verbis deceptionis instruxit, vt religiosus animus, qui non molliretur voluptatis instinctu, pietatis impetu frangeretur, &c. vbi S. Perpetua tanta Patri moderatione respondit, vt nec præceptum violaret, quò debetur honor parentibus, nec dolis cederet, quibus altior (*profundior in dolis*) agebat inimicus, &c. Felicitas

C vero etiam in carcere prægnans fuit. In parturiendo femineam conditionem feminea voce testata est. Non aberat Evæ pœna, (*cui dictum est in dolore, paries*) sed aderat Mariæ gratia: exigebatur quod mulier debebat, opitulabatur quem virgo pepererat. Denique editus est partus immaturo mense maturus, actum est enim divinitus, vt non suo tempore onus vteri poneretur, ne suo tempore honor martyrij differretur, &c. Ne si defuisset, non solum socia martyribus, verum etiam ipsorum Martyrum præmium defuisse videretur, hoc enim erat nomen ambarum, quod munus est omnium. Nam cur omnia Martyres perferant, nisi vt perpetuâ felicitate glorientur? hoc ergo illæ vocabantur, ad quod

D cuncti vocantur: & ideo cùm esset in illo certamine plurimus comitatus; harum duarum nominibus omnium est significata perennitas, omnium signata solemnitas. *Tandem ser. 3.* Perpetua, *inquit*, & Felicitas nomina duarum, sed merces est omnium. S. August. Neque enim omnes Martyres in certamine passionis, atque confessionis, ad tempus fortiter laborarent, nisi vt perpetua felicitate gauderent, &c. Sicut exemplo gloriosissimi certaminis, vt imitentur hortantur; ita suis nominibus munus inseparabile nos accepturos esse testantur. Ambæ invicem teneant, invicem nectant. alteram sine altera non speramus: Nam nec prodest Perpetua, si Felicitas non sit: & felicitas deserit, si perpetua non sit, &c. In hoc in-

E signis gloriæ comitatu, etiam viri martyres fuerunt, eo ipso die etiam viri fortissimi passione vicerunt: Nec tamen eundem diem suis nominibus commendaverunt. Quod non ideo factum est, quia feminæ viris morum dignitate prælatæ sint: sed quia & muliebris infirmitas, inimicum antiquum miraculo maiore devicit; & virilis virtus propter perpetuam felicitatem certavit. *Quid in rem nostram concinnius de virili animo mulierum, portantium in se gloriosum imaginem eius, qui* Dominus potens & fortis in prælio *asseritur?*

ANIMÆ CORPORALITAS, ET EFFIGIES.

1. *Anima spiritus propriè non est, sed flatus. De Ani. cap. 11. in p.*

VT animam[1], spiritum dicam, præsentis quæstionis ratio compellit; quia spirare alij substantiæ adscribitur: hoc dum animæ vindicamus, quam vniformem & simplicem agnoscimus, spiritum necessè est[2] certa conditione dicamus; non[3] status nomine, sed actus; nec substantiæ titulo, sed operæ; quia spirat, non quia spiritus propriè est: nam &[4] flare, spirare est. Ita & animam, quam flatum ex proprietate defendimus, spiritum nunc ex necessitate pronuntiamus. Ceterùm adversus Hermogenem, qui eam ex materia, non ex Dei flatu contendit, flatum propriè tuemur. Ille enim, adversus ipsius scripturæ fidem, flatum[5] in spiritum vertit: vt dum incredibile est, spiritum Dei in delictum, & mox in iudicium devenire, ex materia potius anima credatur, quam ex Dei spiritu. Idcirco nos & illic flatum eam defendimus, non spiritum, secundùm scripturam, & secundùm spiritus distinctionem: & hîc spiritum[6] ingratis pronuntiamus, secundùm spirandi, & flandi[7] communionem. [8] Illic dè substantia quæstio est: [9] spirare enim, substantiæ actus est.

2. *Anima corporea de Ani. cap. 5. à p. 6. 7. 8. & 9. per totum.*

[1] Fortassean[2] exstruentur magis ad auferendam animæ corpulentiam, si non alios è contrario inspexerint, & quidem plures, corpus animæ vindicantes: nec illos dico solos, qui eam de[3] manifestis corporalibus effingunt, vt Hipparchus, & Heraclitus ex igni: vt Hippon, & Thales ex aqua: vt Empedocles, & Critias ex sanguine: vt Epicurus ex atomis, si & atomi corpulentias de[4] coïtu suo[5] cogunt: vt[6] Critolaüs, & Peripatetici eius, ex quinta nescio qua substantia, si &[7] illa corpus, quia corpora includit: sed etiam[8] Stoïcos allego, qui spiritum prædicantes animam, penè nobiscum, quà[9] proxima inter se, flatus & spiritus, tamen[10] corpus animam, facilè persuadebunt. *Cætera habes supra libro de anima à capite quinto, ad nonum vsque inclusiuè; quæ prolixitatis causa hîc prætereo, consulat lector scholia subsequentia, in quibus omnis textus exponitur, & error refellitur.*

3. *Et ibid. cap. 22. in m.*

Definimus animam, Dei flatu natam, immortalem, corporalem, effigiatam,[1] substantiâ simplicem, de suo[2] sapientem, variè[3] procedentem, liberam arbitrij,[4] accidentijs obnoxiam, per[5] ingenia mutabilem, rationalem, dominatricem,[7] divinatricem, ex[6] vna redundantem.

4. *Et de car. Chri. cap. 11. à. p. ad vltra m.*

Denique, adhuc prius retractemus, an isto modo[1] ostendenda fuerit anima; an in totum invisibilem eam[2] retro allegent; vtrum quasi incorporalem, an etiam habentem aliquod genus corporis proprij? Et tamen cùm invisibilem dicant,[3] corporalem eam constituunt,[4] habentem quod invisibile sit. Nihil enim habens invisibile, quomodo potest invisibilis dici? Sed nè esse quidem potest, nisi habens per quod sit. Cùm autem sit, habeat necesse est aliquid, per quod est. Si habet aliquid per quod est, hoc erit[5] corpus eius. Omne quod est, corpus est sui generis. Nihil est incorporale, nisi quod non est. [6] Habente igitur anima invisibile corpus, qui visibilem eam facere susceperat, vtique dignius id eius visibile fecisset, quod invisibile habebatur: quia nec[7] hîc mendacium, aut infirmitas Deo competit: mendacium, si aliud animam, quàm quod erat demonstravit; infirmitas, si id quod erat, demonstrare non valuit. Nemo ostendere volens hominem, cassidem, aut[8] personam ei[9] inducit. Hoc autem factum est animæ, si in carne[10] conversa, alienam induit superficiem. Sed & si incorporalis anima deputetur, vt aliqua vi[11] rationis occulta sit quidem anima, corpus tamen non sit,[12] quicquid est anima; proinde[13] impossibile Deo non erat, & proposito eius congruentius competebat, nova aliqua corporis specie eam demonstrare, quàm ista communi omnium, alterius iam notitiæ; nè[14] sine causa visibilem ex invisibili facere gestisset animam, istis scilicet quæstionibus opportunam, per[15] carnis in illam humanæ defensionem.

5. *Et de Resur. cap. 17. in p.*

[1] Simplicior quisque fautor sententiæ nostræ, putabit, carnem etiam idcirco repræ-

ſentandam eſſe indicio, quia aliter anima non capiat paſſionem tormenti, ſeu refrigerij, vtpote incorporalis: hoc enim vulgus exiſtimat. Nos autem animam corporalem & hîc profitemur, & in ſuo [2] volumine probamus, habentem proprium genus ſubſtantiæ, [3] ſoliditatis, per quam quid & ſentire, & pati poſſit. Nam & [4] nunc animas torqueri, foueríque penès inferos, licet [5] nudas, licet adhuc [6] exules carnis, probavit Lazari exemplum. [7] Dedi igitur [8] adverſario dicere : [9] Ergo, quæ habet corpulentiam propriam, de ſuo ſufficiet ad facultatem paſſionis & ſenſus, vt non egeat repræſentatione carnis.

6. Et ibid. cap. 45. in f.

Cæterùm, [1] carne tam ſalvum, quàm [2] eundem [3] vtpote vitioſam [3] diſciplinam, non [4] corpulentiam exutum. Eph.4.22.

7. Et ibid. cap. 53. in m.

Anima verò, etſi [1] corpus [3] tamen, quia ipſa eſt corpus non [2] animatum, ſed animans potius, [3] animale corpus non poteſt dici, neç [4] fieri [5] quod facit.

8. Et 5. cont. Marc. cap. 10. circa m.

Et ſi habet aliquod proprium corpus anima, vel ſpiritus, vt poſſit videri corpus animale, animam ſignificare, & corpus ſpiritale, ſpiritum; non ideò animam [1] dicit in reſurrectione ſpiritum futurum, ſed [2] corpus, quod cum [3] anima naſcendo, & [4] per animam vivendo, animale dici [5] capit [5] futurum ſpiritale, dum [6] per ſpiritum ſurgit in æternitatem. Denique, ſi non anima, ſed caro ſeminatur in [7] corruptela, dum diſſoluitur in terram, iam non anima erit corpus animale, ſed caro, quæ fuit corpus animale,

9. Et ibid. cap. 15. circa f.

Licet & animæ corpus ſit aliquod ſuæ [2] qualitatis, ſicut [2] & ſpiritus; cùm tamen & corpus, & anima [3] diſtinctè nominantur, habet anima ſuum [4] vocabulum proprium, non egens communi vocabulo corporis; id relinquitur carni, quæ non nominata [5] proprio, [6] communi vtatur neceſſe eſt. Etenim aliam ſubſtantiam in homine non video poſt ſpiritum, & animam, cui vocabulum corporis accommodetur, præter carnem.

Animæ corporalitas & effigies. Schol.

1. VT [1] ANIMAM. *Duo me mouent rationem reddere cur animam hominis ſpiritum vocem; primò quòd eam aliunde corporalem & effigiatam aſſeram; cùm corpus & ſpiritus ſint dua aduerſa & diſtincta ſubſtantia. Secundò quòd doceam animam eſſe ſimplicem & vniformem ſubſtantiam. Quomodo ergo corpus eſt, ſi ſpiritus eſt? Hæc duo ſibi proponit obijcienda ab Hermogene, dicente & docente animam rationalem, non ex Dei flantis ſpiritu, ſed ex materia ortam; quia incredibile eſſe ſentiebat, ſpiritum à Deo productum, ſtatim in peccatum, & per hoc in Dei iudicium & condemnationem incidere potuiſſe.* [2] CERTA CONDITIONE. *Reſpondeo igitur Hermogeni, me non abſolutè dicere, animam eſſe ſpiritum, quaſi ſit ſpiritus eſſentialiter & ſubſtantiue; ſed aliquo modo poſſe dici ſpiritum: Immo frequenter in ſcriptura ſpiritus dicitur:* Spiritus vadens, & non rediens : auferes ſpiritum eorum & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur. Exibit ſpiritus eius & reuertetur in terram ſuam : reuertetur puluis in terram ſuam, & ſpiritus ad eum qui fecit illum. [3] NON STATVS NOMINE, *non quaſi anima propriè ſit & exiſtat ſpiritus, ſed quia facit aliquid, quod facit ſpiritus propriè dictus: ſcilicet quia ſpirat & operatur: quod propriè præſtat ſummus omnium ſpirituum Spiritus, Deus Pater & Deus Filius; qui ſimul vt vnicum principium ſpirat & producit Spiritum Sanctum in æterno die virtutis ſuæ: inde pſaltes:* Tecum principium in die virtutis tuæ, &c. *Quem Spiritum & Filius cum Patre inſufflauit Apoſtolis.* [4] FLARE *cùm ergo ex afflatu Dei factus ſit*

A *homo in animam viuentem, flare dicitur; flare autem cùm ſit aliqua ratione ſpirare, vt & de mortuo dicatur, efflauit animam: & de Chriſto mortuo:* Inclinato capite emiſit ſpiritum: *Ideo cùm mihi neceſſe ſit contra Hermogenem ſcribenti, tueri animam non ex materia, materialem, ſed à Deo vere ſpiritu per inſufflationem ſpiritum & flatum factam: abſque præiudicio ſubſtantialis & eſſentialis corporalitatis eius, eam quam ſuſtinemus eſſe propriè flatum, nunc agentes contra Hermogenem, ſpiritum appellamus.* [5] FLATVM IN SPIRITVM, *id eſt corrupit ille ſcripturam: quæ cùm dicat expreſſè animam à Deo inſufflatam Adæ, ipſe loco flatus, poſuit ſpiritum* [6] INGRATIS. *Inuiti, neceſſitate compulſi, vt Hermogenem retundamus.* [7] COMMVNIONEM, *quia commune eſt ſpiritus flare, & flatus ſpirare.* [8] ILLIC

B *vbi ſcilicet ex profeſſo tractauimus de ſubſtantia animæ, an ſpiritus propriè ſit, an aliquod ſui generis corpus.* [9] SPIRARE ENIM, *non enim appellando animam ſpiritum, ſentio eam propriè & ſubſtantialiter eſſe ſpiritum; ſed ſpirandi actum producere, quod facit ſpiritus propriè dictus.*

2. [1] FORTASSEAN *forſitan.* [2] EXSTRVENTVR, *contra nos armabuntur, & argumentabuntur ex præmiſſa aſſertione noſtra, qua diximus animam eſſe quodammodo ſpiritum, contra id quod aliunde ſuſtinemus animam eſſe corpoream: niſi in medium proferam longè plures authores idem nobiſcum ſentientes, & quidem corpus craſſius animæ tribuentes, quàm nos.* [3] DE MANIFESTIS, *qui ſenſibus palpabilibus ex elementis, & ex eorum ſubſtantia, animam corpus ſuum & ſubſtantiam trahere volunt.* [4] DE COITV, *concurſu, colliſu.* [5] Co- De An. cap.5. à p.

GVNT, tam exilia & euanida corpuscula constant, & stipant corpus, solidamque substantiam. [6] CRITOLAVS; eum Aristotelicus, qui & eum in hoc sequuntur. [7] SI ET ILLA, si tamen anima ideo corpus est, quia eminenter in se corpora illa quatuor elementaria continet, vt sit ipsa quinta quædam essentia & substantia ex ipsis expressa. [8] SED ETIAM STOICOS, referendum est ad id quod supra dixit, nec dico eos solos, sed etiam Stoicos. Hoc est supra memoratos Philosophos, contra nos sentientes; animam videlicet non esse corpus, sed spiritum. Sed & in hoc nobis consentiunt, asserentibus animam esse spiritum, quòd spiretur & spiret. [9] QVA PROXIMA, in quantum spirare & flare simillima sibi sunt. [10] TAMEN CORPVS ANIMAM, licet animam dicam esse spiritum, ex eorum tamen argumentationibus facilè concludetur & suadebitur, eandem animam esse corpus. ZENO. Stoicorum Princeps. CONSITVM SPIRITVM, simul cum carne semine satum à viro in feminã. INSTRVIT, argumentatur, docet, quod nos, & pro nostra sententia ædificat. CLEANTHES, hic adijcit sententiæ Zenonis, vt confirmet animam esse corpus; filios similes esse parentibus non tantum facies, cæterisque corporis lineamentis, sed & animæ passionibus, quòd animæ filiorum sint quædam veluti specula, in quibus animæ parentum, morum suorum, & inclinationum similitudinem imprimant. Cùm igitur similitudo & dissimilitudo, æqualitas & inæqualitas sint proprietates corporum, sequitur animas esse corpora. ITEM. Idem Cleanthes alio argumento euincit animam esse corpus, quòd res incorporea & corporea non communicent inuicem suas proprietates, nihilque in eis commune secum & simile habeant, vtpotè diuersi generis & essentiæ: Concluditur, quòd cùm anima corpori, & corpus animæ congaudeat, & condoleat, eiusdem esse naturæ, id est corporeæ. PER DETRIMENTVM VIGORIS. Quia corpore afflicto lassitudine, ictibus, morbis, anima in suo vigore & operatione minuitur & languescit. MANVM PORRIGIT. Consentit Cleanthi Chrysippus, dum pro animæ corporalitate sic pugnat: res corporeæ ab incorporeis separari non possunt, quia nec possunt eis coniungi contactu reali; Sed corpus ab anima separatur in morte; igitur, vt corporei contactus & vnionis capax anima, corpus est, quia solis corporibus competit contactus mutuus.

Textũ habes lib. de an. à cap. 5. ad 10.

De An. cap. 6.

HÆC PLATONICI. Post Stoïcos sic pro animæ corpore. CONTVRBANT, captiosè ad sententiam nostram exturbandam cauillantur. QVAM VERITATE, quæ certa, imperturbabilis, imperplexa subsistit. EXTRINSECVS, quæ non habet principium intrinsecum motus, sed ab agente externo mouetur. NON SIT INANIMALIS, cùm ipsa anima, eo ipso quod est anima, nec esse, nec dici congruè possit inanimalis. CORPORALIVM FORMA. In modum rerum corporalium. EX ALIQVA REGIONE, siue intrinsecus, siue extrinsecus. AD HOC, Platonicorum argumentum vt respondeam: Primò inquit, miror stultè & perperam nos conuenire, id est contra nos disputare de anima; ita vt velint nos astringere definitioni quam assignant animæ; cùm eius definitio ab ipsis allata contineat ea quæ nullatenus conueniunt animæ. Neque enim anima congruè appellatur corpus animale, vt nec inanimale: cùm ipsa dum adest coniuncta corpori faciat illud animale; sicut separata ab eo, facit illud inanimale, siue inanime & mortuum. SVBSTANTIÆ NOMINE. Non operæ, vt supra dixit; hoc est ex sua essentia & substantia propria, non ab actu, aut effectu, est talis. NON CAPIT, frequens vox authori: pro dici non potest, vel concipi. QVOD EST ANIMA, id est: vt ergo rectè definiatur anima, non est audienda definitio illa incongrua & stulta Platonicorum. DEHINC SI MOVERI &c. Præterea sic contra eos retorqueo ipsorum argumentum; Et ex eo probo animam non esse spiritum, sed flatum corporeum, seu

A corpus afflatum carni. Si proprium corporis, vt volunt, est, extrinsecus ab alio moueri; Anima autem dum Prophetat, aut furit, moueatur ab extrinseco, vt patet in Pythonissis, & dæmoniacis; vel in Prophetis, ab Angelo, vel Spiritu Sancto inspiratis; anima per consequens sic mota, corpus erit. QVANTO MAGIS, quia nimirum mouere non potest, nisi contactu, solius corporis proprio, corpus aliud impellat. IMPINGI, moueri, explicari. VELVT SIGILLARIO MOTV. Sicut corpuscula hominum, aut aliorum animalium arte facta, circumquaque mouentur; oculos voluunt, & manus pedesque tangendo & ambulando explicant, interiori principio motum circumagente externum: vt fit etiam in horologiis; quorum acus horas singulas circum exterius connotant; eorum acu interius mota. VNDE VACVÆ. Si
B anima est substantia inanis & vacua, & non solida & corpulenta, quomodo potest solida corpora loco mouere? SED QVOMODO. Si vrgeam eos, & quæram, vnde procedat in homine diuisio sensuum internorum & externorum, corporeorum & incorporeorum. Respondebunt, elementorum, aliorumque corporum sensibilium qualitates percipi à sensibus corporis, quales sunt visus & tactus. CONVENIRI, discerni, dijudicari, distingui ab inuicem, quasi apud Tribunal proprium. Sicut benignitas vel malignitas ab interno mentis sensu, sicut à proprio iudice discernuntur. CVIVS QVALITATES, ad animam enim mores boni vel mali, virtutes & vitia propriè pertinent. PLANE, certè conuicti videmur, hinc rectè con-
C cludi animam non esse corpus; Cùm ipsa propriè qualitates rerum tantummodo spiritualium dijudicet; nisi hanc Platonicorum definitionem euertam, & iam superbè nos inuadentes, & opinioni nostræ insultantes, nostris è limitibus excludam. ECCE. Nonne, ô Platonici, sonus & color incorporea res sunt? Et tamen auditui & visui, sensibus vtique corporeis subijciuntur? & ab his percipiuntur? QVORVM EXEMPLO, ita & anima in hoc similis est rei corporeæ, quòd vt corporei sensus attingunt obiecta spiritalia; sic & anima, quæ & spiritus quodammodo est, accedit, id est tangere potest corporalia, & vniri corporeis. VEL EXEMPLO, id est sicut speciem impressam colorum & sonorum recipiunt sensus: sic anima species rerum sensibilium in semetipsa producit
D & recipit. VEL EXEMPLO, anima non secus quàm corporei sensus, cùm sit coniunctissima carni, & proximè accedens ad proprietatem corporeorum sensuum, quorum animat organa, sentit etiam incorporeas illas qualitates id est, minus crassas & corpulentas, respectu sensuum crassiorum & plus compositionis habentium. NE DICAS EA. Obiecta sensuum incorporalia, ideo percipi à sensibus externis, quòd proximè accedant ad corpora, & corporea se inuicem contingere possint. RENVNTIETVR. Sentiatur, percipiatur, perceptum referatur. CERTE DEFINITIO, & hæc sufficiant ad dissoluendum Platonicorum argumentum. ETIAM ILLA, aliam ironicè laudat eorumdem Philosophorum sententiam. GRADVS STABIT, quia eam inde re-
E pellet & refellet Soranus Medicus, cuius scientia versatur circa corpus. ETIAM SORANO, opponit Medicum Philosopho. DEFICIENTEM, penè desinentem informare corpus ieiunum nimis ac debile. FVLCIRI. Sustineri, detineri in corpore vi alimenti.

Vnde Psaltes, percussus sum vt fœnum, & aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum. In quem locum Psal. 101. 5. Respice, inquit Aug. ad Adam, vnde genus humanum. Vnde enim nisi ab illo propagata miseria est? Vnde enim nisi ab illo hæreditaria ista paupertas? &c. percussum est sicut fœnum, & aruit cor meum: meritò, quia omnis caro fœnum. Sed tamen vnde tibi hoc contigit? quoniam oblitus sum comedere panem meum. (est enim cordis sicut & carnis panis, est alimentum spiritale; de

Aug.

quo psaltes; panis cor hominis confirmet, quo & Elias ambulauit in fortitudine cibi illius vsque ad mortem Dei, (dederat eum Deus panem præcepti: (*abstinentiæ à ligno vetito*) nam panis animæ quis nisi verbum Dei? suggerente serpente, præuaricante muliere, tetigit vetitum, oblitus est præceptum. Meritò percussum est sicut fœnum, & aruit cor eius, quoniam oblitus est manducare panem suum. Oblitus manducare panem, bibit venenum. Percussum est cor eius, & aruit sicut fœnum: (*Verbum autem Domini manet in æternum; in æternum Domine verbum tuum permanet in cælo. Ex quo enim dictum est, fiant luminaria in cælo, cælum illuminare non destitit terram: sed extra sicut fænum terræ sic floruit, sic emarcuit, cui dictum est, terra es & in terram reuerteris.*) Ipse est ille percussus Esa. 57. de quo dicitur, & cui dicitur; non in æternum tempus irascar vobis: spiritus enim a me procedit, (*id est anima, vel Angelus*) & omnem flatum ego feci: propter peccatum, modicum quid contristavi illum, & percussi illum, & averti faciem meam ab illo. Meritò hic, ne avertas faciem tuam à me, hoc est à percusso, de quo dixisti, percussi illum; de quo dixisti vias eius vidi, & sanavi eum. Percussum est sicut fœnum &c. modo manduca, oblitus eras, sed venit & ipse panis, in cuius corpore tibi licet recordari vocem oblivionis tuæ, (*clamantem ad Deum & eius iram prouocantem. Homo enim Hebr. Enos obliuiosum sonat; quid est homo, Enos? quod memor es eius,*) & clamare ex paupertate, vt sumas divitias. Modò manduca, in eius enim corpore es, qui ait, ego sum panis vivus, &c. manducetur panis de cœlo vt vivatur, non manna sicut illi manducaverunt & mortui sunt; panis de quo dicitur, beati qui esuriunt &c. *hæc Aug.*

QVIDNI? *hoc scribit ex abundantia auersionis à sententia Platonicorum. Neque enim ipsa anima, sed corpus cibis corporeis alitur. Sed organo suo, nempe carne, defectu alimenti enigorato, ipsa quoque deficit, & elabitur ex corpore; quod alimento congruo refectum eam retinet & velut in hospitio reparato remoratur.* EXPERTVS, *id est post congressum & disputationem cum omnibus Philosophorum sententiis, exertè concludit Soranus, Animam, quam aliunde mortalem fingit, verè substantiam esse corpoream.* NON ENIM OMNIVM, *alludit ad Paulum 1. Thess. 3. 2.* Non enim omnium est fides. *Quem locum ex Aug. sæpius eius expositore depromptum sic exponit discipulus eius Prosper Aquitanus lib. sent.* posse habere fidem sicut posse habere charitatem, natura est hominum; habere autem fidem, sicut habere charitatem, gratia est fidelium: sed cùm voluntas credendi aliis præparatur, aliis non præparatur à Domino, discernendum est, quid veniat de misericordia eius, quid de iudicio. Vniversæ enim viæ Domini misericordia & veritas. Investigabiles autem sunt viæ ipsius: investigabiles ergo sunt, & misericordia quæ gratis liberat, & veritas quæ iustè iudicat. REBVS OSTENDIT, *exemplis sensibilibus probat.* CVNCTANTI, *in agonia mortis constituto. Vide sequentia verba exposita verbo,* Alimenta animæ. CARCERIBVS SOCRATIS, *qui in carcere compactus, redactus ad mortis angustias de animæ immortalitate tractauit. Opponit amplæ porticuum spatia, angustiis carceris: vel notat scholam Stoicorum angustiorem Platonica.* IEIVNANTES PHILOSOPHIA. *Principiis Philosophiæ, nec degustatis.* SVBSTANTIÆ IPSI, *solidæ animæ substantiæ, nihil alimenti & solidi cibi procurant, sed alendæ augendæque scientiæ.* OPIMIOREM, *pinguiorem animæ substantiam.* ORNATIOREM. *Ornamentum enim animæ potius sunt artes & scientiæ quàm eius alimentum.* BENE AVTEM. *Pro nobis faciunt, opinioni nostræ fauent Stoici, & probant animam esse corpoream. Si enim alitur artibus*

A *& scientiis, & sentiant artes esse corporeas; ipsa & proinde est corpus, quæ sibi similibus pascitur.* ENORMIS. *Nimia contentio animi in Philosophando, & speculando cælo, à sensibus abstracti, Thaletem in foueam induxit, quam pro pedibus positam non aduertit.* VALETVDINIS CORRVPTELAM. *Philosophi, præ tumore, non habetudini ingenij sui, sententias alterum capere & intelligere non valentis, sed ægritudini corporis suam ignorantiam imputauere. Vnde & Chrysippus antè disputationem solitus suum ellebore purgare, & confortare cerebrum, vt organis meliùs dispositis, fieret eius anima sapientior,* CVM DVO VNVM. *Cùm duo corpora, alij legunt* in vnum, *id est in vno matris vtero duo simul infantum corpora, quin & plura generari, & portari posse negauit.* IN IVRE CIVILI. *Vide alibi*
B *dicta. Iulianus lib. 1. ad Verseium relatus l. 36. ff. de solutionibus.* Aristoteles scripsit (*scilicet lib. 7. de hist. animal. c. 4.*) quinque nasci posse, quia vuluæ mulierum totidem receptacula habere possunt, & esse mulierem Romæ Alexandrinam ab Ægypto, quæ quinque simul peperit, & tum habebat incolumes, & hoc in Ægypto adfirmatum est mihi. *Et Paulus Iureconsultus l. 3. ff. si pars hæreditatis Pet. Lælius scribit se vidisse in Palatio mulierem liberam quæ ab Alexandria perducta est vt Hadriano ostenderetur cum quinque liberis, ex quibus quatuor eodem tempore enixa dicebatur, quintum post diem quadragesimum. Eius & meminit Caius libro 1. fidei commissorum l. 7. ff. de rebus dubiis.* VNICI FOETVS;
C *in quantum vnico in semine continebatur.* VNIVERSA CONDITIO. *Natura rerum omnium à Deo condita testis erit.* PROCESSVRA. *Procedere, vel, respicit resurrectionem mortuorum, in qua elementa reddent corpora quæ consumpserint.* IAM ILLIC ESSE, *saltem in potentia, vel vt alibi dixit,* tota vis arboris in semine est. SECVNDVM SIT, *aliud ab altero.* DVO SVNT, *sint.*

QVANTVM AD PHILOSOPHOS. *Relinquamus Philosophos, satis superque aduersariam nostræ sententiam refutauimus. Iam præter rationes Philosophicas pro anima corporalitate contra aduersarios Philosophos allatas, probemus fidelibus ex Scriptura sacra, animam esse corpoream.* ANIMA CVIVSDAM, *diuitis epulonis.* De An. cap. 7. à f.
D FOELICIORIS *Lazari in sinu Abrahæ loco refrigerij quiescentis.* IMAGINEM, *figuram, Parabolam,* IMAGO, *quia ab imitando dicta, exprimit veritatem corporalis animæ, cui vt corpori scriptura adscribit membra corporea.* IMAGO ANIMÆ, *quasi ceræ corpus calore solutum, suo modulo conformatur.* POST DIVORTIVM, *separationem à corpore.* QVOD AD INFERNA; sepultus est in inferno. DETINETVR, *vt corpus in igneo carcere inferni.* IN DIEM IVDICII, *in quo anima resumpta carne* stabit ante tribunal Christi. NIHIL ANIMA, *quasi vero, nihil sit, nisi sit corporeum? cum angelica substantia, & diuina, vtpotè simplicior, & simplicissima, minusque, vel nullo modo composita, nobi-*
E *lius non existant, & esse incorruptibilius non possideant; Sed voluit intelligere solidam & veram, non autem inanem & vacuam rationalis animæ substantiam.* CVSTODIÆ, *carceris.* FOVELA, *refrigerio, quale erat animæ Lazari.* PER QVOD PVNITVR, *per ignem inferni, de quo queritur diues:* crucior in hac flamma. REDDAM, *rationem, satisfaciam, respondebo.* PRÆCEPIT, *ante iudicium & resurrectionem, ante resumptam carnem, anima vtpotè corporea, anticipatã pœnã, vel præmio ab agente corporeo, siue igne, siue rore, tormentum & refrigerium percipit:* Quidquid autem recipitur, ad modum recipientis recipitur. *Sed non aduertit agentia naturalia eleuari à Deo per potentiam obedientialem, tanquam instrumenta iustitiæ distributiuæ Dei, qua hunc cruciat, illum refrigerat.* DIVERSORIO INFERVM, *quod animis ad tempus, à corporis diuortio;*

vsque ad regressum, quasi in diuersorio maneat inferno & subterraneo.

De An. cap. 8. EXIMERE CENSV. *Tributo quod luit, vel ordine, serie categoria.* NON ADÆQVET *adæquetur, quod par omnino, ex æqualitate non respondeat cæteris corporibus quæ in exemplum adduci possunt.* VBI PROPRIETATVM, *quorum singulis, licet omnia in hoc conueniant, quod corpora sunt: tamen ad imprimendum fronti rerum conditarum sua magnificentiæ Characterem, Deus singula corpora singulas & particulares proprietates habere voluit, quibus sint inter se dissimilia, ad decorem & ornatum vniuersi:* DISCRETA, *proprietatibus diuersa & distincta.* PARIA, *conuenientia in corporalitate.* CONDICVNT, *simul dicunt, in hoc conueniunt.* SECVNDVM EMPEDOCLIS, *iuxta sententiam Empedoclis, qui inter omnia creata amicitias & inimicitias agnouit, siue omnia, sympathia & antipathia constare docuit.* OBIACENT. *Opponuntur.* IPSA QVOQVE, *quæ pariter corporalia sunt.* AMPLIET *multiplicet.* MVLTA. *Supple corporalia à Deo creata sunt specie inter se diuersa.* DVM VARIA, *quia differentiâ specificâ ab inuicem discernuntur.* DVM DIVERSA. *Licet diuersa sint specie, tamen inter se paria sunt, in quantum sunt corpora. Hoc est, dum eiusdem sunt generis, diuersæ sunt speciei.* AIVNT ENIM, *aduersarij corporalitatis animæ.* SI ANIMA CORPVS. *Supple esset.* EXEMPTO, *remoto.* SORANVS. *Regreditur ad Medicum sic retorquentem. Vos qui animam incorpoream dicitis, sic argumentamini: si Anima corpus esset, ea in morte semota à carne, cadauer mortui leuius esse deberet, quàm fuerat viui; sed è contra grauius est: Ergo anima corpus non est. Et ego vobis respondeo: Si mare esset corpus, nauis à mari summota leuior esset & mobilior, quia separata esset à corpore prægrauante: sed remota est grauior & multò immobilior: ergo mare non est corpus.* TANTI POSTEA, *anima dum est in corpore, & illud tanta agilitate, quò vult transfert, quod post egressum eius in morte sic ponderosum remanet; satis probat se esse validius corpus, ipsa carne, quam sic mouere & circumferre quò libuerit, potest.* PRO CONDITIONE. *Qualitate speciali, quia corporum alia visibilia sunt, alia inuisibilia. Vnde in Symbolo Niceno, credimus* in factorem cœli & terræ visibilium omnium & invisibilium. QVIBVS INVISIBILIS, *quia Anima ab aliis corporibus crassioribus videri non potest. Vnde se inuicem videbant subtilia corpora animarum diuitis, Abrahæ, & Lazari.* SORTITA, *sic Dauid:* In manibus tuis sortes meæ, *& Sapiens:* Sortitus animam bonam, *quia sortem & conditionem, quam mereri non potuit, à Deo accepit, vt sit videlicet corpus inuisibile.* AVDACIA, *quod audeant & possint irretorta pupilla Solem intueri:* AVERTERIT, *sua luce nimia ad terram detorqueri coëgerit.* SIQVIDEM IGNIS. *Anaxagoras lapidem ignitum Solem dixit. Sed corruptibilis esset.* CONFITEATVR, *agnoscat ex fixo & immoto obtutu.* NEGET, *se ferre posse præ debilitate oculi.* PRÆIVDICANS, *licet sit auis vtraque, & corporea, tam noctua, quàm aquila; non tamen valet consequentia; noctua Solem non fert, ergo nec aquila, sic nec valet ista: animam non videt corporeus oculus, ergo anima non est corpus.* TANTVMDEM ET ANIMÆ CORPVS. *Similiter & corpus animæ exilius & subtilius, fortè oculo carnis est inuisibile, licet oculo alterius animæ corporeæ sit visibile. Qualis fuit oculus interior mentis S. Ioannis Euangelistæ, qui eleuatus à Spiritu Sancto vidit sub Altare animas Martyrum.*

De An. cap. 9. SED ET IPSA. *Accidentia scilicet propria & conuenientia tali corpori.* HOC ESSE PROPRIETATIS. *Eo ipso quod animæ corpus non habet tales vel tales qualitates & accidentia, dicendum est, talem esse animæ corporeæ proprietatem, vt careat huiusmodi proprietatibus; quæ corporibus alterius generis quadrant, eisque insunt.* VT HABITVM, *quæ sunt proprietates propriissima corporum. Quod anima talis est in habitu, & statu, & situ, & quod suis terminis circumscribatur, sicut alia corpora.* TRIFARIAM DISTENTIVVM. *Quod tripliciter distenditur & extenditur, in longũ, latũ, & profundum, quod propriũ est corporeæ quantitatis. Paulus quadrifariam distendit. Mensuras charitatis supereminentis scientiæ: de qua sic:* possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit longitudo & latitudo, & sublimitas & profundum. METANTVR, *metiuntur, mensuras assignant.* SVBLIMITATEM. *Profunditatem: sic dicimus,* conscendere in altum, *id est in mare profundum & psaltes:* veni in altitudinem maris. SVI GENERIS, *congruum & conueniens naturæ suæ.* QVASI PERICLITETVR. *Platonem ridet negantem animæ effigiem, quasi hæc repugnet eius immortalitati: adeò vt si animam effigiatam diceret, eius immortalitatem periculo exponere crederetur.* SED ANIMAM. *Supple esse immortalem & indissolubilem, non quidem à carne sua quam informat, sed à proprio esse; quod si corporeum esset, composita esset anima ex spiritu & corpore. Vnde cùm ex sententia Platonis, omne quod componitur sit resolubile in ea ex quibus componitur: si resolubile & mortale; anima proinde non erit immortalis.* SI EFFIGIATAM, *supple animam esse fateamur.* ALIO MODO, *Plato agnoscit quidem effigiem animæ, sed spiritalem, speciosam & formosam, quæ texitur ex virtutum intellectualium & moralium forma.* SED NOS, *qui animam ex propria essentia & substantia corpus esse dicimus, ei quoque lineamenta effigiem eius corpoream describentia adscribimus.* EX FIDVCIA. *Non solum quòd iudicemus tanquam certi propter rationes allatas, animam esse corpus, sed quia potissimè eadem veritas probata est per reuelationem omni humana ratione fortiorem.* NAM QVIA SPIRITALIA. *Nos enim Authore Paulo inter dona Spiritus, Prophetiam recensente, non in Ioanne Baptista omnem Prophetiam extinctam credimus; licet dixerit Christus,* Lex & Prophetiæ vsque ad Ioannem. *Nàm hoc intelligendum est de Prophetis aduentum Christi præcinentibus; & de veteri lege cessante Christo ostenso digito per Ioannem. Sed post Baptistam, apud Paulum legimus;* quosdam dedit in Ecclesia Prophetas. *Et in Actis, Agabum, & virgines Prophetissas. Et Ioannes Euangelista præter reuelationes tota Apocalypsi descriptas, cap. 1. 10.* Fui in spiritu in Dominica die, *& idem sub altari vidit Martyrum animas.* SOROR, *sic primi fideles fratres dicti.* DOMINICA SOLEMNIA. *Missam solemnem die Dominica, vel corporis & sanguinis Christi Domini nostri mysteria.* PATITVR, *vt S. Dionysij Hierotheus* divina patiens. *Anima enim Prophetæ non sua vi se mouet, sed à Spiritu Sancto mota, & eleuata supra se, prophetat. Sicut Caiphas non à semetipso pronuntiauit:* Expedit vt vnus moriatur homo pro populo. *Et Apostolus ait, non allatam humanitus Prophetiam, sed Spiritu Sancto inspiratos sanctos Dei viros esse locutos.* SACRAMENTA *mysteria.* MEDICINAS, *ægro cordi vel corpori congruas.* Alij dona curationum. SCRIPTVRÆ, *veteris Testamenti & Prophetiæ in Ecclesia legebantur, vt nunc.* ADLOCVTIONES, *collationes & colloquia de Scriptura aut rebus piis, vel exhortationes ad populum.* PETITIONES DELEGANTVR, *dum recitantur collecta, vel oratio Dominica, precibus per Angelos legatos,* in phialis aureis plenis odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum, *vectis in cælum.* INDE MATERIÆ. *Ex iisdem Psalmis lectionibus, &c. materia & subiectum reuelationum, vel Prophetiæ enuntiandæ, huic sorori Prophetissæ, à Spiritu Sancto datur.* IN SPIRITV ESSET. *Eleuata ad visionem.* DE ANIMA DISSERVAMVS, *quod supra dixit:* adlocutiones proferuntur. *Vel quod ipse concionaretur vt presbyter Carthaginensis,*

nut colloquiū esset de Anima, quid & qualis esset. POST TRANSACTA. *missā dictā cum* Ite missa est. DIGERVNTVR, *ordine scribuntur & examinantur, vt vera à falsis discernantur dono altero spiritus sancti:* Alij discretio spirituum *& rursum Paulus*: nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus, si ex Deo sunt. ANIMA CORPORALITER, *siue quòd oculo corporis ipsa videret, siue oculo mentis per reuelationem eleuato animam corpoream conspexisset.* SPIRITVS VIDEBATVR *& tamen non minus eam spiritum esse agnoscebam, sed non spiritum vacuum & inanem, qualis est ventus, & flatus aëris concitati.* TENERI REPROMITTERET *Tam solidum erat corpus huius spiritus, vt satis probaret, se etiam tangi posse, palpari, detineri.* TENERA. *lanis, polita, mollis, quod est obiectum tactus corporei.* AERII COLORIS. *Qui est obiectum visus.* FORMA HVMANA, *effigie respondente formæ vultus humani, & cætera lineamenta corporis exprimente.* HOC VISIO, *supple certa dictæ sororis nos docuit.* DEVS TESTIS. *Quod non mentitur.* ET APOSTOLVS 1. *Cor.* 12. 8. *& seq.* IDONEVS. *fidelis promissor donorum spiritus sancti, quæ in ecclesia cessare non debebant.* Nec enim abbreuiata manus Domini, *Cuius ex Aug. dona diuisa vt digiti, manus autem vnacundem vnitatis & charitatis spiritum significant.* TV, *qui fidelis non es, vel imperfectè credis, noli huiusmodi reuelationibus fidem adhibere. Noli assentiri sententiæ nostræ tot argumentis & rationibus fultæ, quæ animam corpoream & Effigiatam esse conuincant.* DE SINGVLIS, *tam corporalitate, quam effigie.* CORPVS ANIMA, *supple est.* INTER ILLA, *corpora supra relata censenda est, quæ solidâ & non vacuâ substantiâ constant, & quæ quantitate & colore visibilia fiunt.* QVEM ALIVM COLOREM. *Iam de singulis probat in dicta reuelatione notatis, ac primò quidem colorem animæ conuenientem.* NON VT AER. *Non quòd anima sit substantialiter aër, sicut Philosophis citatis placet.* CERAVNEIS, *ex Isidoro, lib.* 16. *Orig. cap.* 13. dicta Ceraunia, quòd alibi non inuenitur quàm in loco fulminis ictui proximo, græcè enim fulmen κεραυνὸς dicitur. BERYLLIS. *Plin. lib.* 37. *cap.* 5. probatissimi sunt ex eis, qui viriditatem puri maris imitantur. QVOD FLVCTVENT *Quia videntur in aqua natare.* COLATO. *Puro ac deterso.* ET ALIA. *Corpora scilicet, similia reddit color, licet naturâ & substanciâ diuersa fiat.* ÆMVLVM. *Imitatur aërem.* QVA FLATVS. *In quantum anima est flatus, & spiritus ex traduce parentum semine ortus: corpus est simile aëri, & sic tenuè ac pellucidum vt præ luce, & exilitate dubitetur an ipsa sit corpus.* DE SENSV. *si communi sensu polles, non aliam animæ humanæ effigiem dabis, quam humanam; repræsentantem post exitum à corpore idem corpus quod informauerat ante mortem, à quo formam illam externam effigiemque traxerat.* SAPERE. *sentire.* PRIMORDII. *generis humani, in Adam exemplum.* IN FORMA. *prototypo & modulo, sicut imago ex cera liquefacta.* LINEA. *lineamento corporis.* HOMO INTERIOR. *Anima effigiata ad formam & modulum corporis quod animat.* PER HAS LINEAS. *Lineamenta.* INTELLIGVNTVR, *videntur nunc visæ sunt animæ sub altari.* VT TOTIVS SVBSTANTIÆ. *anima Adæ à Deo flatus & corpus condita, sic infusa est carni vt ipsius effigiem sumeret. Et eam voluit esse semen aliarum humani generis animarum, non solùm vt eas in posteros corporeas, sed etiam effigiatas traduceret.*

3. [1]SVBSTANTIA SIMPLICEM. *Non compositam ex spiritu & corpore, sed simpliciter spiritum corporeum solidum, non vacuum & inane, licet tenue, lucidum, & subtile sit corpus eius.* [2]DE SVO SAPIENTEM. *Iccirco sapientiam, sensum & intellectum non mendicet à carne, quanquam dicatur*: nihil est in intellectu, quod priùs non fuerit in sensu. [3]VARIE PROCEDENTEM. *Explicantem se & vires suas probantem diuersis actibus per organa carnis productis.* [4]ACCIDENTIIS *casibus corporis, vt potè morbis, &c. condolentem & compatientem.* [5]PER INGENIA. *Per varias artes bonas aut malas, vel per passiones.* [6]EX VNA, *Adæ anima cum multiplicatione generis humani ex traduce productam.* [7]DIVINATRICEM. *Præsagam futuri, vel Prophetiæ capacem.*

4. [1]OSTENDENDA. *Hac vià tradenda animæ cognitio.* [2]RETRO. *Priùs dixerint animam prorsus inuisibilem.* [3]CORPORALEM CONSTITVVNT; *licet animam inuisibilem dicant, eam tamen corporalem affirmant.* [4]HABENTEM ALIQVOD. *Tanquam anima corpus habeat, illud tamen congruum animæ & inuisibile esse.* [5]CORPVS EIVS. *Substantia eius corporea & solida.* [6]HABENTI IGITVR. *si ergo eorum sententia sequenda est qui volunt animam quidem corpus habere, sed tamen inuisibile; multò digniùs visibile dixissent, qui proposuerant quod credebatur esse inuisibile: Cum visibilitas longè meliùs cadat in substantiam corpoream, quàm in incorpoream, vtpotè quæ sit proprium obiectum sensus corporei.* [7]NEC HIC MENDACIVM. *In hac propositione, qua dicimus animam corpus esse visibile, nec in Deo eius authore infirmitas argui potest; quasi non potuerit ex flatu suo animam facere corpoream, id est, visibilem solidamque substantiam; neque mendacium in eius verbo redargui, si animam visibilem Sanctis & Prophetis per reuelationem ostendit, cùm tamen non haberet corpus visibile.* [8]PERSONAM, *phantasma, vmbram. imaginem.* [9]INDVCIT. *loco eius supponit.* [10]CARNE CONVERSA, *mutata.* [11]VI RATIONIS. *Conuincente, probetur animam esse, hoc est verum esse, & existentiam solidam possidere, licet non sit corporea.* [12]QVIDQVID EST ANIMA. *Non omne corpus est, quidquid anima est: Non enim omne est coloratum & visibile.* [13]PROINDE. *Per consequens, poterat Deus etiam conuenientius inuento suo, animam corpoream esse, probare; dando ei aliquam specialem, & aonam corporis formam, ab aliis corporibus omnino distinctam, quæ aliter quàm per lineamenta & effigiem corporalem cognosci, & demonstrari oculis posset.* [14]NE SINE CAVSA, *ne absque ratione videretur gessisse animum ex inuisibili facere visibilem.* [15]PER CARNIS DEFENSIONEM. *Asserendo illam habere carnem & corpus humano simile.*

5. [1]SIMPLICIOR. *Minus eruditus in sententia nostra, eamque defendens debiliori argumento, animam putabit esse corpoream; quòd caro hominis suscitanda, & Christi iudicis tribunali sistenda sit, eò quòd anima sine sua carne sensibili & passibili, non possit vllum pœnam, vel refrigerium pati, in quantum incorporea est substantia anima, & proinde incapax corporalis pœnæ, vel refrigerij.* [2]IN SVO VOLVMINE. *libro de Anima inscripto.* [3]SVBSTANTIÆ SOLIDITATIS, *substantia solidæ.* [4]ET NVNC. *ante extremum iudicium.* [5]NVDAS, *expoliatas pelle corporum.* [6]EXVLES. *à carne separatas, etiam longe locorum interuallo:* [7]DEDI. *locum & occasionem dicendi.* [8]ADVERSARIO, *negantis resurrectionem carnis.* [9]ERGO, *&c. sequitur vt dicat & concludat: si anima proprium habet corpus, in quo torqueri, vel remunerari possit, quid necessaria est carnis resurrectio, cùm ideo Iudicium sit futurum, vt quisque pro meritis dum in carne viueret, recipiat: vide responsionem Tertulliani sequenti titulo. num.* 1.

6. [1]CARNE SALVVM. *Hominem in iudicio, & resurrectione, non solùm quantum ad animam, olim à peccatis per sacramenta Baptismi, & Pœnitentiæ saf-*

citatum, sed & carne à morte corporali eductum. Iuxta illud psaltes: Qui educit vinctos de tenebris, similiter eos qui habitant in sepulchris. [2] QVAM EVNDEM. *Vt non in alia carne, sed propria quilibet homo suscitetur.* [3] VITIOSAM DISCIPLINAM. *Malos mores, & peccata* [4] NON CORPVLENTIAM. Non enim volumus expoliari, sed superuestiri. *Quod quidem indumentum, à tinea, & vermibus erosum, integrum & saluum in resurrectione recipiet. Vnde Paulus, Ephes. 4. 22.* Deponete vos secundùm pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. *Et Coloss. 3. 9.* Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis. *Translat. Syr.* Exuite veterem hominem, cum omnibus moribus eius. NON CORPVLENTIAM. *Alludit etiam hic ad errorem suum, de anima corpulentia, quam nunquam exuet, licet expoliet se vitiis, & concupiscentiis carnis in resurrectione cessaturis, quibus quidem expoliata erit iusti anima; sed praeter corpoream, hoc est solidam propria natura substantiam, superuestietur pristinâ carne, eâdem quidem substantiuè, sed aliâ, quoad accidentia datum gloria.* vt stet Regina, à dextris Regis gloriæ, in vestitu deaurato, circumdata varietate.

7. [1] ETSI CORPVS. *supple sit* [2] NON ANIMATVM, *alia à se anima, cum quo facias compositum. quia licet corporea sit anima substantia, simplex tamen est.* [3] ANIMALE CORPVS, *de quo Apostolus, quem malè negantes resurrectionem, interpretantur; dum ait*: Seminatur animale, resurget spiritale. *Propriè enim Apostolus intelligendus est loqui de corpore prius animato, & recedente animâ facto exanimi, & mortuo. Animale igitur dicit, graue, & ponderosum, sicut aliorum animalium. Vocatur autem animale ob animam, cui prius animanti se, iunctum erat.* [4] NEC FIERI, *supple corpus animale*, [5] QVOD FACIT, *quæ carnem animat.*

8. [1] DICIT APOSTOLVS, *qui cùm ait*; resurget spiritale: *Non locutus est de anima corpore, quæ & spiritus dicitur, quia flatus est.* [2] SED CORPVS. *Carnem dixit futuram spiritalem in resurrectione.* [3] CVM ANIMA NASCENDO. *Vna cum carne ex eodem semine producta, & traducta* [4] PER ANIMAM, *informantem, & viuificantem carnem suam.* [5] ANIMALE DICI CAPIT. *habet ex anima caro, vt dicatur corpus animale.* [6] DVM PER SPIRITVM, *id est animam immortalem, resurget caro futura immortalis. Nam ex D. Thoma, vt forma nobilissima, qualitates suas imprimet corpori suo.* [7] IN CORRVPTELA, seminatur in corruptione, *corpus corrumpendum sub terra, velut semen, vt granum tritici sulco defossum, multiplici fœnore gloria ditescat, vt fructu.*

9. [1] SVÆ QVALITATIS, *sui generis, sibi & natura sua congruentis, hoc est solida, & non vacua inanisque substantia.* [2] SICVT ET SPIRITVS. *quodammodo dicitur, in quantum flatus est* [3] DISTINCTA, *seorsim & separatim* [4] VOCABVLVM PROPRIVM, *quod est anima* [5] PROPRIO, *supple carnis.* [6] COMMVNI. *Quod tam animæ, quàm carni conuenit; vt propter solidam vtriusque substantiam, vtrumque possit appellari corpus.*

Præter dicta ex Aug. Scholio præcedenti, contra corporalitatem animæ, quam Vincentius Victor, Tertullianum secutus, tuebatur, vbi de S. Perpetua & apparitione animæ fratris eius, loquebatur; accipe sequentia ex eodem lib. 4. de origine animæ. cap. 20. Animam dicis per cuncta membra diffusam gelando

S. Aug. riguisse, & à vertice vsque ad ima vestigia, à medullis intimis, vsque ad superficiem cutis, totam totius accepisse corporis formam. *Et cap. 21.* Nondum extracta est velut de vagina sua, gelata illa forma, sicut putas, animæ. *Epistola autem 28. ad Hieronymum, vbi fusè tractat de origine animæ*, Incorpoream esse animam, etsi difficilè tardioribus persuaderi potest, mihi tamen fateor esse persuasum. S. Aug. Sed nè verbi controuersiam, vel superfluo faciam, vel meritò patiar, quoniam cùm de re constat, non est opus certare de nomine: si corpus est omnis substantia, vel essentia, vel si quid aptius nuncupatur, id quod aliquo modo est in seipso, corpus est anima: Item si eam solam incorpoream placet appellare naturam, quæ summè incommutabilis, & vbique tota est, corpus est anima: quoniam tale aliquid ipsa non est. Porro si corpus non est, nisi quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, altitudine, ita sistitur, vel mouetur, vt maiore sui parte maiorem locum occupet, & breuiore breuiorem; minusque sit in parte quàm in toto, non est corpus anima, per totum quippe corpus quod animat, non locali diffusione, sed quadam vitali intentione porrigitur. Nam per omnes eius particulas tota simul adest; nec minor in minoribus, & in maioribus maior; (*& hoc contra Tertullianum, qui animæ effigiem partibus corporis exilioribus aut crassioribus configurat.*) Sed alicubi intentius, alicubi remissius, & in omnibus tota, & in singulis tota est. Neque enim aliter quod in corpore etiam non toto sentit, tamen tota sentit. Nam cùm exiguo puncto in carne viua aliquid tangitur, quamuis locus ille non solū totius corporis non sit, sed vix in corpore videatur, animã tamen totam non latet: Neque id quod sentitur, per corporis cuncta discurrit, sed ibi tantum sentitur vbi fit. Vnde ergo ad totam mox peruenit, quod non in toto fit, nisi quia & ibi tota est, vbi fit, nec vt tota ibi sit, cætera deserit? Viuunt enim & illa, eâ præsente, vbi nihil tale factum est. Quod si fieret, & vtrumque simul fieret, simul vtrumque totam pariter non lateret. Proinde & in omnibus simul, & in singulis particulis corporis sui tota simul esse non posset, si per illas ita diffunderetur, vt videmus corpora diffusa per spatia locorum, minoribus suis partibus minora occupare, & amplioribus ampliora. Quapropter si anima corpus esse dicenda est, non est certè corpus, quale terrenum est, nec quale humidum, aut aëreum, aut æthereū, Omnia quippe talia maiora sunt in maioribus locis, & minora in minoribus locis, & nihil eorum in aliqua sui parte totū adest, sed vt sunt partes locorum, ita occupantur partibus corporū. Vnde intelligitur, animam, siue corpus siue incorporea dicenda sit, propriam quandam habere naturam, omnibus his mundanæ molis elementis excellentiore substantia creatam, quæ veraciter non possit in aliqua phantasia corporalium imaginum, quas per carnis sensus percipimus, cogitari, sed mente intelligi, vitâque sentiri. Nec hæc perinde loquor, vt te, quæ tibi nota non sunt, doceam, sed vt aperiam quid firmissimè de anima teneam; nè me quisquam, cùm ad ea venero, quæ requiro, nihil de anima, vel scientia, vel fide tenere arbitretur. Certus etiam sum animam nullâ Dei culpâ, nullâ Dei necessitate, vel suâ, sed propriâ voluntate, in peccatum esse collapsam: nec liberari posse de corpore mortis huius, vel suæ voluntatis virtute, tanquam sibi ad hoc sufficiente, vel ipsius corporis morte, sed gratiâ Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, &c. *Et multis interiectis, quàm sit humilis ipse probat, cùm ibidem ageret de origine animæ.* Nunc habentur à plurimis quatuor opinio- S. Aug.

nes de Animæ Incarnatione. Vtrum ex illa vna quæ primo homini data est, cæteræ propagentur: an singulis quibusque nouæ etiam modò fiant: an alicubi iam existentes, vel mittantur diuinitus, vel sponte labantur in corpora. Ita putaui esse tractandas, (libro 3. de lib. arbitrio) vt quælibet earum vera esset, non impediret intentionem meam, qua tunc aduersus eos, quantis poteram viribus agebam, qui naturam mali suo principio præditam, aduersus Deum conantur inducere, id est, contra Manichæos, &c.

Aug. *Subijcit & aliam ortis Pelagianis, intentionem suam.* Hoc itaque excepto hæreticæ opinionis errore, ex quatuor reliquis opinionibus, quænam sit eligenda, scire desidero. Quæcumque enim eligenda est, absit vt impugnet hanc fidem, de qua certi sumus; omnis animæ, etiam paruuli infantis, necessariam esse liberationem ex obligatione peccati; eamque nullam esse, nisi per Iesum Christum, & hunc crucifixum. Proinde ne longum faciamus, hoc certè sentis; quòd singulas animas singulis nascentibus, etiam modò Deus faciat. Cui sententiæ nè obijciatur, quòd omnes creaturas sexto die consummauerit Deus, & septimo die requieuerit, adhibes testimonium ex Euangelio Ioannis 5. Pater meus vsque nunc operatur, & ego operor, &c. *Tum aliquibus interpositis*, misisti ad me discipulos vt ea doceam, quæ nondum ipse didici, doce ergo quod doceam; Nam vt doceam multi à me flagitant, eisque me sicut alia multa, & hoc ignorare confiteor. Et fortasse quamuis in os meum verecondentur, (*hoc scilicet dicere quod sequitur*) tamen apud se dicunt: To es Magister in Israël & hæc ignoras? Quod quidem Dominus ei dixit, qui erat vnus illorum, quos delectabat vocari Rabbi. Vnde etiam ad verum magistrum nocte venerat, quia fortassis erubescebat discere, qui docere consueuerat. Me autem potius Magistrum audire, quàm velut Magistrum delectar audiri: recolo enim quid dixerit eis quos præ cæteris elegit: Vos autem, inquit, nolite ab hominibus, vocari Rabbi; vnus enim est Magister vester Christus. Nec alius docuit Moysem per Ietro, Nec alius Cornelium, etiam per priorem Petrum, nec alius Petrum per posteriorem Paulum, à quocumque enim verum dicitur, illo donante dicitur, qui est ipsa veritas. Quòd si ideo adhuc ista nescimus, & ea neque orando, neque legendo, neque cogitando & ratiocinando innenire potuimus, vt probemur non solum indoctos quanta charitate doceamus, verùm à doctis etiam quanta humilitate discamus; doce ergo quæso quod doceam, doce quod teneam, & dic mihi, si animæ singillatim in singulis nascentibus fiunt; vbi in paruulis peccent, vt indigeant, in Sacramento Christi, remissione peccati, peccantes in Adam, ex quo caro est propagata peccati: aut si non peccant, qua iustitia creatoris ita peccato obligantur alieno, cùm exinde propagatis membris, mortalibus inferuntur, vt eas nisi per Ecclesiam subuentum fuerit, damnatio consequatur, cùm in earum potestate non sit, vt eis possit gratia baptismi subueniri, &c. Quod dicitur animas non in nescio quo fonte iam existentes mittere, nec de seipso tanquam suas particulas irrorare, nec de illa vna (*Adam. Anima*) originaliter trahere, nec pro delictis ante carnem commissis, carneis vinculis compedire, sed nouas creare singulas, singulis suam cuique nascenti: non aliquid facere dicitur, (*creare de nouo*) quod ante non fecerat: iam enim sexto die fecerat hominem ad imaginem suam, quod vtique secundum animam rationalem fecisse intelligitur, hoc & nunc facit;

A non instituendo quod non erat, sed multiplicando quod erat: vnde & illud verum est quod à rebus quæ non erant instituendis requieuit; & hoc verum est, quod non solum gubernando quæ fecit, verum etiam aliquid, non quod nondum, sed quod iam creauerat, numerosius creando vsque nunc operatur. Vel sic ergo, vel alio modo quolibet, eximus ab eo quod nobis obijcitur de requie Dei ab operibus suis, ne propterea non credamus nunc vsque fieri animas nouas, non ex illa vna, sed sicut illam vnam. *Quæ quidem neque ad imaginem, aut effigiem cuiuscumque corporis, sed ad imaginem & similitudinem Dei, incorporei & ineffigiabilis, ipsa quoque incorporea & ineffigiata creata est, & quotidie creatur.*

B *Et to. 3. libro 7. de Gen. ad lit. cap. 4.* Si Deum diceremus tanquam corporei mūdi huius animam, cui mundus ipse esset tanquam corpus ipsius animantis, rectè non eum diceremus sufflando fecisse animam hominis, nisi corpoream de isto aëre subiacente sibi ex corpore suo: non tamen quod fecisset dedisset que sufflādo, de seipso dedisse putare deberemus, sed ita de sibi subiecto aëre corporis sui, sicut anima de huiusmodi re similiter adiacēte sibi, hoc est de corpore, non de seipsa flatum facit. Nunc vero, quia non tantūmodo mundi corporis Deo esse subiectum dicimus, sed illum esse supra omnem creaturam sine corporalem, siue spiritualem, nec de seipso, nec de corporeis elemētis credendus est animam fecisse sufflando. Verū autem ex eo quod omnino non erat, id est ex nihilo, an ex aliqua re quæ iam ab illo facta spiritaliter erat, sed anima nondū erat meritò quæri potest, &c. *Et cap. 12. probat ex nullo elemento factam esse animam qua penitus incorporea est. Et cap. 13. corpus humanum ex quatuor elementis conflatum probat ex Medicis. Libro autem 8. de Gen. cap. 5.* Si quisquam, inquit, putat, animas cum à corpore excesserint, locis corporaliter visibilibus contineri, cum sint sine corpore, asserant seotētiam suam. Non desunt qui sic saueant, vt illum etiam diuitem sitientem in loco vtique corporali fuisse contendant, ipsamque animam, animo esse corpoream, propter arentem linguam, & stillam aquæ de Lazari digito concupitam, pronuntiare non dubitent. Cum quibus ego de tam magna quæstione nulla temeritate confligo. Melius est enim dubitare de occultis, quam litigare de incertis. Illum quippe diuitem in ardore pœnarum, & illum pauperem in refrigerio gaudiorum intelligendos esse non dubito. Sed quomodo intelligenda sit illa flamma inferni, ille sinus Abrahæ, illa lingua diuitis, ille digitus pauperis, illa sitis tormenti, illa stilla refrigerij, vix fortasse à mansuetè quærentibus, à contentiosè autem certantibus, nunquam inueniri. Citò sanè respondendum est, ne nos profunda ista quæstio & multis sermonibus indigens tardet, si corporalibus locis animæ continentur, etiam exutæ corporibus, potuit ille latro in eum introduci

E Paradisum vbi fuerat corpus primi hominis. *Alibi tamen vt supra vidimus, & infra videbimus, animam probat, per loca non moueri, & prorsus incorpoream esse:* Nunc vero, inquit, (*de quo agebatur, & citò respondere volebat:*) quod sapientia non sic corpus, & ideo nec lignum, (*de quo supra cap 4. dixerat ex Prouerb. 3. dictum est, de sapientia, lignum vita est omnibus amplectentibus eam:*) Nec dubito, nec dubitari à quoquam puto: potuisse autem per lignum, id est, corpoream creaturam, tanquam Sacramento quodam (*id est magisterio, & allegoricè*) significari sapientiam in Paradiso corporali, ille credendum non existimat, qui vel tam multa in Scripturis rerum spiritalium Sacramenta

S Aug.

S. Aug.

A non videt : vel hominem primum cum eiusmodi aliquo sacramento viuera non debuisse contendit.

S. August. *Cap. autem 20. probat animam esse merè spiritalem.* Spiritalem, inquit, creaturam, corporali præposuit quod spiritalis tantummodo per tempora mutari possit, corporalis autem per tempora & loca. Exempli enim gratia, per tempus mouetur animus, vel reminiscendo quod oblitus erat, vel discendo quod nesciebat, vel nolendo quod volebat. Per loca autem corpus vel à terra in cœlum, vel à cœlo in terram, vel ab oriente in Occidentem, vel si quo alio simili modo. Omne autem quod mouetur per locum, non potest nisi & per tempus simul moueri. At non omne quod mouetur per tempus, necesse est B etiam per locum moueri. Sicut ergo substantiam quæ mouetur per tempus & locum, præcedit substantia quæ tantum per tempus: Ita ipsam præcedit, illa, quæ nec per locum, nec per tempus: ac per hoc, sicut per tempus & locum, mouet corpus, ipse tantum per tempus, motus, conditus spiritus: Ita per tempus mouet conditum spiritum, ipse nec per tempus, nec per locum motus conditor Spiritus. (*vnde alibi idem Aug. de Deo dicit, quod mouet omnia immotus.*) sed spiritus creatus mouet seipsum per tempus; & per tempus ac per locum, corpus: Spiritus autem creator mouet seipsum sine tempore ac loco, mouet conditum spiritum per tempus sine loco; mouet corpus per tempus & locum. *Quomodo autem moueat conditum spiritum doctè* C *differit ibidem cap. 23. vbi agit de motu voluntatis animæ siue spiritus rationalis & Angelici.*

S. August. Quia omnino incommutabilis est illa natura Trinitatis, & ob hoc ita æterna vt aliquid ei coæternum esse non possit, ipsa apud seipsam & in seipsa, sine vllo tempore ac loco, mouet tamen per tempus & locum sibi subditam creaturam; naturas creans bonitate, voluntates ordinans potestate: vt in naturis nulla sit quæ non ab illo sit. In voluntatibus autem nulla bona sit, cui non præsit; nulla mala sit, qua benè vti non possit. Sed quia non omnibus naturis dedit voluntatis arbitrium, illæ autem quibus dedit, potentiores ac superiores sunt; Illæ naturæ quæ non habent voluntatem, subditæ sint necesse est illis quæ ha- D bent: Et hoc ordinatione Creatoris, qui nunquam ita punit voluntatem malam, vt naturæ perimat dignitatem. Cùm igitur omne corpus, & omnis anima irrationalis non habeat voluntatis arbitrium, subdita ista sunt eis naturis, (*non corporeis sed spiritalibus; quales sunt Angeli & animæ rationales, quæ & spiritus sunt.*) nec omnibus omnia, sed sicut distribuit iustitia Creatoris. Ergo Dei prouidentia regens atque administrans vniuersam creaturam, & naturas, & voluntates; naturas, vt sint: voluntates autem, vt nec infructuosæ bonæ, nec impunitæ malæ sint : subdit primitus omnia sibi; deinde creaturam corporalem creaturæ spiritali, irrationalem rationali, terrestrem cœlesti, femineam mas- E culinæ, minus valentem valentiori, indigentiorem copiosiori. In voluntatibus autem bonas sibi; cæteras verò ipsis seruientibus sibi: Vt hoc patiatur voluntas mala, quod ex iussu Dei fecerit bona, siue per seipsam, siue per malam; in rebus dumtaxat, quæ naturâ sunt, etiam malis voluntatibus subditæ, id est in corporibus. Nam in seipsis, malæ voluntates habent interiorem pœnam suam, eandem ipsam iniquitatem suam. *Vbi vides; animas rationales, & voluntates ipsarum spiritales esse, & non corporeas; & eas non per tempus & locum, sed per seipsum, & in seipso, summum omnium spiritum, & non corporeum Deum mouere, quem vt infra videbimus, & corporeum finxit Tertullianus.*

A *Libro porro 12. de Gen. ad lit. cap. 7. vbi distinguit tria visionum genera, & animam probat non esse corpus, ex visione spiritali:* S. Aug. Primum, inquit, appellemus corporale, quia per corpus percipitur, & corporis sensibus exhibetur, secundum spiritale; quidquid enim corpus non est, & tamen aliquid est, iam rectè spiritus dicitur: Et vtique non est corpus, quamuis corpori similis sit imago absentis corporis, nec ille ipse obtutus, quo cernitur. Tertium verò intellectuale ab intellectu, quia mentale à mente, &c. Satis est ergo scire, corporale aliquid, vel propriè dici, cùm de corporibus agitur; vel etiam translato vocabulo; sicut dictum est Coloss. 3. quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis B corporaliter. Neque enim diuinitas corpus est: sed quia sacramenta veteris Testamenti appellat vmbras futuri; propter vmbrarum comparationem, corporaliter dixit in Christo habitare plenitudinem diuinitatis: quod in illo impleantur omnia, quæ in illis vmbris figurata sunt; ac sic quodammodo vmbrarum illarum, ipse sit corpus, hoc est figurarum, & significationum illarum, ipse sit veritas, &c. *Nec igitur mirum videri debet si translato vocabulo dicatur, vt subijcit, corpus spiritale in resurrectione; sicut & spiritus procellarum, & spiritus pecorum. Et concludit:* S. Aug. dicitur spiritus & ipsa mens rationalis, vbi est quidam tanquam oculus animæ, ad quem pertinet imago, & agnitio Dei Vnde dicit Apo- C stolus. Ephes. 4. renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundùm Deum creatus est. Cùm & alibi dicat Coloss. 3. de interiore homine: qui renouatur in agnitione Dei secundùm imaginem eius qui creauit eum, &c. Dicitur spiritus etiam Deus, sicut ait Dominus. Io. 4. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, etiam in spiritu & veritate oportet adorare. *cap. autem 6. in f. vbi de dilectione Dei:* homo, vel arbor, vel Sol, & quæcumque alia corpora, siue cœlestia, siue terrestria, & præsentia videntur in suis formis, & absentia cogitantur imaginibus animo impressis, & faciunt duo genera visorum: vnum per corporis sensus, alterum per spiritum, quo illæ imagines D continentur. Dilectio autem nunquid aliter videtur præsens in specie qua est, & aliter absens in aliqua imagine sui simili? non vtique, sed quantum mente cerni potest, ab alio magis, ab alio minus ipsa cernitur: si autem aliquid corporalis imaginis cogitatur, non ipsa cernitur.

Atque ex dictis constat quòd anima rationalis sit incorporea, quæ à corporeis abstrahit, & purè spiritalia cernit. Tandem hunc tractatum contra errorem Tertulliani de corporalitate animæ, cum eodem Aug. lib. 10. de Gen. ad lit. duobus extremis capitibus contra ipsum Tertullianum, ex professo contextis concludamus. Sic itaque cap. 25. S. Aug. Tertullianus, quia corpus esse animam credidit, non ob aliud, nisi quòd eam incor- E poream cogitare non potuit; & ideo timuit ne nihil esset, si corpus non esset, nec de Deo valuit aliter sapere : qui sanè quoniam acutus est, interdum contra opinionem suam, visa veritate superatur, &c. Cùm animæ etiam colorem daret aëreum ac lucidum, ventum est ad sensus, quibus eam membratim quasi corpus instituere conatus est, & ait; hic erit homo interior, alius exterior, dupliciter vnus, habens & ille oculos & aures suas quibus populus Deum audire & videre debuerat; habens & cæteros artus, per quos in cogitationibus vtitur, & in somnis fungitur. Ecce (*ironicè dicta*) quibus auribus & quibus oculis debuit audire & videre Dei populus, quibus anima in somnis fungitur : cùm si ipsum Tertullianum quisquam videret in somnis,

numquam se diceret ab eo visum, & eum eo locutum, quem vicissim ipse non vidisset. Postremò si anima seipsam videt in somnis, cùm, iacentibus vtique vno in loco membris corporis sui, ipsa per varias imagines euagatur quas videt; quis eam vidit aliquando in somnis aërei coloris ac lucidi, nisi fortè vt cætera, quæ similiter falso videt? Nam & hoc potest videre: sed absit, vt eam talem cùm euigilauerit, credat: alioquin quando se aliter viderit, quod magis crebrum est; aut mutata erit anima eius aut nec tunc animæ videtur substantia, sed imago corporis incorporea, quæ miro modo sic in cogitatione formatur. Quis enim Æthyops non penè semper nigrum se videt in somnis: Aut si in alio colore se vidit, non magis miratus est, si fuit eum illo memoria? Aëreo tamen colore ac lucido, nescio vtrum se vnquam vidisset, si numquam istum (*Tertullianum*) legisset vel audisset. *Et cap. 26.* Noluit, inquit, Tertullianus animam crescere substantia, sicut corpus: asserens etiam timoris sui causam, ne etiam decrescere substantiâ dicatur, inquit, atque ita & defectura credatur. Et tamen quia per corpus eam localiter tendit, non inuenit exitum incrementorum eius, quam vult de semine exiguo, æquari corporis quantitati; & ait; sed vis eius in quo naturalia peculia consita retinentur, saluo substantiæ modulo, quo à primordio inflata est (*flatus Dei facta ex eius afflatu*) paulatim cum carne producitur in membris.

Subijcit similitudinem à Tertulliano allatam de massa auri vel argenti, qua sine vlla adiectione tundendo extenditur, & fulgorem suum prius latentem explicat. Dehinc in varias formas fingitur. Quis, inquit, Aug. hunc crederet, cum isto corde, (*tam stupido*) tam disertum esse potuisse? sed tremenda ista sunt, non ridenda. Ad hoc enim numquam cogeretur, si aliquid cogitare posset, quod & sit, & corpus non sit. Quid autem absurdius quàm putare massam cuiuspiam metalli ex aliqua parte crescere posse, dum tunditur, nisi decrescat ex altera: vel augeri latitudine, nisi crassitudine minuatur? aut vllum esse corpus manente naturæ suæ quantitate, quod vndique crescat, nisi rarescat? (*rarefactio enim, vt patet in aqua bulliente, est dilatatio quantitatis prius constipata.*) quomodo igitur implebit anima ex illa stilla seminis, (*ex traduce producta*) magnitudinem corporis quod animat, si & ipsa corpus est, cuius substantia nullo accessu crescat? Quomodo, inquam, implebit carnem quam viuificat, nisi tantò rarior fuerit, quanto grandius quod animauerit? timuit videlicet, ne deficeret etiam minuendo si cresceret: & non timuit vt deficeret rarescendo cum non cresceret. S. August.

ANIMAM NIHIL PATI POSSE SINE CORPORE.

1. Apol. cap. 48. in p.

IDeo, repræsentabuntur & corpora quia neque pati quicquam potest, anima sola, sine materia[3] stabili, id est carne, & quod[4] omnino de[5] iudicio Dei pati debent animæ, non[6] sine carne meruerunt, intra quam omnia egerunt.

2. Et de test. Ani. cap. 4. in p.

Iam nunc quod ad[1] necessariorem sententiam tuam spectet, quantum & ad ipsum statum tuum tendit, affirmamus te manere post vitæ[2] dispunctionem, & expectare diem iudicij, proque meritis aut cruciatui destinari, aut refrigerio, vtroque sempiterno. Quibus sustinendis necessariò tibi substantiam pristinam, ejusdemque hominis materiam, & memoriam reuersuram, quod & nihil mali, ac boni sentire possis, sine carnis passionalis facultate, & nulla[3] ratio sit iudicii, sine ipsius exhibitione, qui meruit iudicii passionem.

Animatis nihil pati posse sine corpore. Schol.

1. [1] REPRÆSENTABVNTVR, *resurgent & producentur ante tribunal Christi.* [2] ANIMA SOLA, *sibi hîc contradicit, cùm supra dixerit animam diuitis exutam carne inferni pœnis cruciari,* [3] STABILI, *firma, & solida, qua actionem agentis corporei sustinere possit, vt dicat,* crucior in hac flamma. [4] OMNINO. *Ineuitabiliter.* [5] DE IVDICIO. *Æquo & iusto.* [6] NON SINE CARNE *quia per carnem ministram anima peccata commiserunt. Vt sic intelligatur psaltes:* in corde iniquitates operamini: (*quia principium & origo, & proprium subiectum peccati est cor, de quo exeunt cogitationes malæ*) in terra (*id est carne terrena*) iniustitias manus vestræ concinnant, *quia adduntur facta cogitatis & volitis.*

2. [1] NECESSARIOREM. *Alloquitur animam rationalem, O anima, quantum attinet ad sententiam quam necessariò subire debes, quod spectat ad statum tuum post mortem, asserimus te post impletam vitam mortalem, manere immortalem, & interim Dei iudicium expectare & resurrectionem carnis, vt æternam pœnam, vel mercedem accipias. Ad quod, prior corporis substantia, eademq; materia necessaria est, passionis vtriusque capax.* [2] DISPVNCTIONEM *finem.*

3. NVLLA RATIO IVDICII *frustra enim esset iudicium nisi idem ipse homo; tam anima, quàm carne iudicio Christi sisteretur, quod ipsa siue ad mercedem, siue ad pœnam promeruit. Quòd si ita esset, cur toties Tertullianus animam diuitis & Lazari cruciari & lætari iuxta Euangelium, ante iudicium extremum dixit? Paulus præterea ad Hebr. 9. 28.* Quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: (*scilicet priuatum & particulare cuiuslibet morientis*) sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata; secundò sine peccato apparebit omnibus ex-

pectantibus se in salutem. *In quem locum D. Thomas aduertit tria in morte consideranda. Primò causam naturalem, qua ex conditione naturæ, statutum est hominem ex contrariis elementis compositum, semel mori, & dissolui debere. Secundò donum à Deo datum homini, quo ex statu originalis iustitiæ, anima continebat corpus, vt posset non mori. Tertiò meritum mortis, quod incurrit homo peccando, & benefactorem irritans, meruit beneficio immortalitatis spoliari. Vnde sapient.* 1. Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuentium, &c. Impij autem manibus, & verbis accersierunt illam: *Verbis, dum mulier cum serpente & marito collocuta est: manibus, pomum vetitum comedendo, & contrectando. Homo igitur promeruit peccando mortem, & Deus iustè iudicando, post monitum, mortis statutum conditionale contra hominem executus est. Vnde Rom.* 6. stipendia peccati mors. *Quod autem dixit*: semel mori: *de lege ordinaria explicat D. Thomas. Nam ex priuilegio suscitatus Lazarus, filius viduæ, Archisynagogi filia, aliique ab Apostolis, Martino, Dominico, Nostro Nicolao Tolentinate resuscitati, rursum mortui sunt.* Post hoc autem iudicium, *non de priuato, & immediate mortem sequente, sed de extremo æstimat dictum; quod tamen ordinem dicit ad primum.* Quia, inquit, postquam resurrexerit non iterum morietur, sed statim sequetur iudicium. Omnes enim manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit. *Vt dicitur* 2. Cor. 5. *Christum autem cum cæteris hominibus conuenire, quòd semel mortuus est, sed differt in duobus. Primò quia cùm descenderit ab Adam quoad corpulentam substantiam, non secundùm rationem seminalem, sed ex virgine natus, de Spiritu sancto conceptus, huius statuti debitor non fuit, quo Gen.* 2. *homo peccator addictus est morti*: in quacumque die comederitis ex eo, morte moriemini. *Vnde & ipse Ioannis* 10. Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam. *Esa.* 53. Oblatus est quia ipse voluit. 1. *Petri* 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis.

Secundò in hoc differt à nobis quia peccati nostri stipendium & merces debita mors est: Christi autem mors est causa destructiua peccati & mortis. Vnde dixit Paulus Christum semel mortuum, ad multorum exhaurienda peccata, *quia scilicet calicem mortis indebitum hauriendo, exinaniuit electorum peccata, quoad efficaciam, omnium autem quoad sufficientiam, ex parte Christi; apud quem non tantùm sufficiens, sed &* copiosa est redemptio, *D. Thomas, Lect.* 5. *in Hebr.* 9. Ideo, inquit, dicit, ad multorum exhaurienda peccata, id est remouenda. Nec dicit, omnium: quia mors Christi etsi sit sufficiens (*ex se scilicet, ratione suppositi habens infinitam & plusquam sufficientem sufficientiam*) pro omnibus; non tamen habet efficaciam nisi quantum ad saluandos: non enim omnes subijciuntur ei per fidem, & bona opera.

De secundo porro aduentu, duo distinguit D. Thomas supra. Primò, quia dicit secundum aduentum, differre à primo, quia erit sine peccato. Licet enim primus sine peccato fuerit, venit tamen in similitudine carnis peccati, factus hostia pro peccato; Vnde 2. *Cor.* 5. *de Patre dicit Apostolus*: Eum qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit. *Secundò, quia in secundo non apparebit vt iudicetur; sed vt iudicet vnumquemque & retribuat secundùm merita. Apparebit autem etiam reprobis, quoad carnem manifestè veniens videndus ab eis qui eum pupugerunt, solis autem electis ad salutem æternam etiam secundùm* A *diuinitatem. Vnde Esa.* 30. Beati omnes qui expectant eum. *Et Philipp.* 3. Saluatorem expectamus Dominum Iesum Christum qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. *Hactenus D. Thomas.*

Aug. *Animas pati posse sine corpore probat Aug. lib.* 21. *de Ciuit. cap.* 10. Si non erit ignis, incorporalis noxius, sicut est animi dolor, sed corporalis tactu noxius, vt eo possint corpora cruciari, quomodo in eo erit etiam pœna spirituum malignorum? idem quippe ignis erit, supplicio scilicet hominum attributus & dæmonum, dicente Christo; discedite à me maligni in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius: nisi quia sunt quædam sua etiam dæmonibus B corpora, sicut doctis hominibus visum est ex isto aëre crasso atque humido, cuius impulsus vento flante sentitur. Quod genus elementi, si nihil igne perpeti posset, non vreret feruefactus in Balneis. Vt enim vrat, prior vritur, facitque quod patitur. Si autem quisquam nulla habere corpora dæmones asseuerat, non est hac de re aut laborandum operosâ inquisitione, aut contentiosa disputatione certandum. Cur enim non dicamus, quamuis miris, tamen veris modis, etiam spiritus incorporeos, posse pœnâ corporalis ignis affligi? Si spiritus hominum etiam ipsi profectò incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari? Adhærebunt ergo, si eis nulla sunt C corpora, spiritus dæmonum, imò spiritus dæmones, licet incorporei, corporeis ignibus cruciandi: Non vt ignes ipsi quibus adhærebunt, eorum iunctura inspirentur, & animalia fiant, quæ constent spiritu, & corpore: sed vt dixi, miris & ineffabilibus modis adhærendo, accipientes ex ignibus pœnam, non dantes ignibus vitam: quia & iste alius modus, quo corporibus adhærent spiritus, & animalia fiunt, omnino mirus est, nec comprehendi ab homine potest; & hoc ipse homo est. *Cuius spiritus adhæret carni. Quantum ad ignem damnatorum, lib.* 20. *de Ciuit. cap.* 16. *corporeus an incorporeus sit, nescire se dicit*: Qui, inquit, ignis, cuiusmodi, & in qua mundi vel rerum parte futurus sit, D hominem scire arbitror neminem, nisi fortè cui Spiritus Domini ostendit. *Damascenus lib.* 4. *fidei Orthodoxæ. Greg. lib.* 15. *moral. cap.* 17. *non materialem, sed incorporeum asserit. Per doctos porro homines quibus visum est, quædam esse dæmonibus corpora, Origenem intelligit libro* 2. *de principiis, vbi dicit, Deum solum esse incorporeum: & Basilium. Septima autem Synodus Generalis actione* 4. *multa in hanc rem congerit Græcorum Patrum testimonia. Quod autem subiecit Augustinus, non esse multum hac de re disputandum, D. Tho. quæst.* 16. *de malo. a.* 1. *hunc locum Augustini adducens in medium dicit: Neutram opinionem esse de fide. Ipse autem Augustinus Ep.* 115. *ad Nebridium vocat dæmones aë-* E *reos.* Cùm, inquit, cogitamus aliquid, neque id nobis in nostro corpore apparet, potest tamen aëreis, æthereisve animantibus: quorum & sensus acerrimus, & in cuius comparatione, noster ne sensus quidem putandus est.

De his dæmonum corporibus sic idem Aug. Ep. 115. *ad Nebrid.* Aug. Si nostrorum corporum terrenorum & tardissimorum exercitationes, agendis organis musicis, seu in funambulis cæterisque huiusmodi spectaculis innumerabilibus, ad quædam incredibilia peruenisse manifestum est. Nequaquam est absurdum, eos qui aëreo vel æthereo corpore aliquid in corporibus agunt, quæ naturali ordine penetrant,

longe maiore vti facilitate ad mouendum quidquid volunt, non sentientibus nobis (*id est non intelligentibus*,) & tamen inde aliquid perpetientibus. *Et loco præcitato de Ciuitate*: dicerem quidem sic

Aug. arsuros sine vllo suo corpore spiritus, sicut ardebat apud inferos ille diues, quando dicebat, crucior in hac flammâ: nisi conuenienter responderi cernerem talem fuisse illam flammam, quales oculi quos leuauit & Lazarum vidit, qualis lingua cui humorem exiguum desiderauit infundi, qualis digitus Lazari, de quo id ibi fieri postulauit; vbi tamen erant sine corporibus animæ. Sic ergo incorporalis est illa flamma, qua exarsit, & illa guttula quam poposcit; qualia etiam sunt visa dormientium, siue in ecstasi cernentium res incorporales, habentes tamen similitudinem corporum, &c. At verò gehenna illa, quod etiam stagnum ignis & sulphuris dictum est, Apoc. 20. corporeus ignis erit, & cruciabit corpora damnatorum, aut & hominum, & dæmonum: aut tantum hominum corpora cum spiritibus, dæmones autem spiritus sine corporibus hærentes, sumendo pœnam, non impertiendo vitam (*tanquam animalia ignea vel aerea*) corporalibus ignibus. Vnus quippe vtrisque ignis erit, sicut veritas dixit. *Vt vt sit, non dubitauit dicere spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi, sicut & anima nunc corporis carcere prægrauante opprimitur: Nec dubium solutas animas corporibus, igne inferni cruciari siue ad tempus in purgatorio, siue in æternum in inferiori inferno.*

Vt quid enim Christi anima dicitur Act. 2. 24. soluisse dolores inferni. Quem Deus suscitauit à mortuis, solutis doloribus inferni iuxta quod erat impossibile teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum, &c. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre

S.Aug. corruptionem. *Quem locum Augustinus sic explicat Ep. 57. ad Dardanum à p.* Illud de anima dictum est, quia non ibi est derelicta, vnde tam citò remeauit: Illud de corpore, quod in sepulchro corrumpi, celeri resurrectione non potuit, &c. de illo diuite legimus dictum, mortuus est diues: (*id est anima eius à corpore separata est*) & sepultus est in inferno, & cùm apud inferos in tormentis esset, &c. non facilè alicubi scripturarum, inferorum nomen positum, inuenitur in bono. Vnde etiam quæri solet, si non nisi pœnalia rectè intelliguntur inferna, quomodo animam Domini Christi piè credamus fuisse in inferno? Sed benè respondetur, ideo descendisse, vt quibus oportuit, subueniret. Vnde B. Petrus eum dicit soluisse dolores inferni, in quibus impossibile erat teneri eum. *Et lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 32. in quo agit de anima*

Aug. *separata à carne*: Si, inquit, quæritur cùm anima de corpore exierit, vtrum ad aliqua loca corporalia feratur, an ad incorporalia corporalibus similia; an verò nec ad ipsa, sed ad illud quod & corporibus, & similitudinibus corporum est excellentius: Citò quidem responderim, ad corporalia loca, vel eam non ferri nisi cum aliquo corpore, vel non localiter ferri. Iam vtrum habeat aliquod corpus, cum de hoc corpore exierit, ostendat qui potest; ego autem non puto: spiritalem enim arbitror esse, non corporalem. Ad spiritalia verò (*loca scilicet*) pro meritis fertur, aut ad loca pœnalia similia corporibus: qualia sæpè demonstrata sunt ijs qui rapti sunt à corporis sensibus, & mortuis similes iacuerunt, & infernales pœnas viderunt, cùm & ipsi in seipsis gererent quandam similitudinem corporis sui, per quam possent ad illa ferri, & talia similitudinibus sensuum experiri, &c.

A quamuis non sint corporalia, sed similia corporalibus quibus animæ corporibus exutæ afficiuntur, seu benè, seu malè, cum ipsæ corporibus suis similes sibimet appareant. Sunt tamen & vera lætitia, & vera molestia facta de substantia spiritali: Nam & in somnis magni interest vtrum in lætis an tristibus simus. Vnde quidam in rebus quas concupiuerant constituti, se euigilasse doluerunt; & rursus grauibus terroribus, atque cruciatibus exagitati atque vexati, cùm expergefacti essent, dormire timuerunt, nè in eadem mala reuocarentur. Et vtique dubitandum non est quòd expressiora sint (*somniorum terroribus*) illa quæ inferna dicuntur, atque ob hoc vehementius sen-

B tiantur. Nam & qui subtracti sunt sensibus corporis, minus quidem quàm si omnino morerentur, sed tamen amplius quàm si dormirent, expressiora se vidisse narrauerunt, quàm si somnia narrauissent. Est ergo prorsus inferorum substantia, sed eam spiritalem arbitror esse, non corporalem, &c. *Et cap. 33. præfatum locum Act. 2. sic explicat.* Christi quidem animam venisse vsque ad ea loca (*purgatorium accipe, in inferno enim nulla redemptio.*) In quibus peccatores cruciantur, vt eos solueret à tormentis, quos esse soluendos occulta nobis sua iustitia iudicabat, non immeritò creditur. Quomodo enim aliter accipiendum sit, quod dictum est; quem Deus suscitauit ex mortuis, so-

C lutis doloribus inferorum, quia non poterat teneri ab eis: non video; nisi vt quorumdam dolores apud inferos eum soluisse accipiamus, eâ potestate qua Dominus est, cui omne genu flectitur cœlestium, terrestrium, & infernorum: per quam potestatem, etiam illis doloribus quos soluit, non potuit teneri. *Subijcit exemplum diuitis & Lazari, vtriusque mortui, animâ proinde vtriusque exutâ corpore, hinc refrigeria, inde tormenta sentiente.*

Et cap. 34. sic concludit: Quæ si ita sunt, ideò S. Aug. sub terris dicuntur inferi, vel creduntur, quia congruenter in spiritu per illas corporalium rerum similitudines sic demonstrantur; vt quoniam defunctorum animæ inferis dignæ, carnis amore peccauerunt; hoc eis per illas corporalium rerum simi-

D litudines exhibeatur, quod ipsi carni mortuæ solet, vt sub terram recondantur. Denique inferi, eo quod infra sint, latinè appellantur. Sicut autem secundùm corpus, si ponderis sui ordinem teneant, inferiora sunt omnia grauiora: Ita secundùm spiritum inferiora sunt omnia tristiora. Vnde & in Græca lingua, origo nominis, quo appellantur inferi, ex eo quod nihil suaue habeant, resonare perhibetur. (*ᾅδης Græca vox.*) Nec ipsam tamen terrarum (*vniuersi orbis*) partem, noster Saluator mortuus pro nobis visitare contempsit, vt inde solueret, quos esse soluendos, secundùm diuinam secretamque iustitiam ignorare non potuit. *Mirum modum de quo supra locutus est Augusti-*

E *nus, quo anima, & spiritus dæmonum inferni doloribus cruciantur, Scholastici in quartum distinct. 50. & inter eos Durandus, fatentur in hac vita non posse sciri, quomodo in animam incorpoream, ignis corporeus possit agere. D. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 29. ait animas ex igne visibili inuisibilem pœnam trahere; quem Suarez sic explicat scribens in tertiam partem D. Thomæ disput. 46 sect. 2. non quia nobis inuisibilis, & occultus est, sed quia non est sensibilis, sed spiritalis. Adeò vt ignis imprimat animæ qualitatem illi disconuenientem, quæ sit illi obiectum doloris, & tristitiæ; quòd in hoc igne quasi in carcere detineantur, consideratâ natura sua dignitate. Et ipse D. Thomas 1. parte quæst. 64. a. 4. ad 1. dicit*

infernum non esse locum spiritui dæmonum, vel animæ hominum pœnalem, quasi aliquid in eis efficiat quod alteret naturam, sed quoniam afficit voluntatem, eam contristando cùm dæmon, vel anima apprehendit se esse in loco non conuenienti suæ naturæ. Sic eundem dolorem explicat lib. 4. contra Gentes cap. 9.

ANIMAS IVSTORVM PRÆTERQVAM MARTYRVM vsque ad diem Iudicij, foueri seu lætari, vel in sinu Abrahæ, vel loco aliquo refrigerij, inferno quidem superiori, non tamen cœlesti. De Ani. cap. 7. in m. habes supra expositum. V. animæ corp. 2.

2. Et ibid. cap. 55. à p. ad. f.

a Matth. 10. 24. HAbes & regionem inferûm subterraneam credere, & illos cubito[1] pellere, qui satis[2] superbè, non putant animas fidelium inferis[3] dignas: a *seruus super dominum, & discipuli super magistrum*,[4] aspernati si fortè in Abrahæ sinu, expectandæ resurrectionis solatium capere. Sed in hoc, inquiunt, Christus inferos adiit, nè nos adiremus:[5] cæterùm, quod discri-
b 1 Thess. 4. 16. men ethnicorum, & Christianorum, si[6] carcer mortuis idem?[7] Quo ergo anima modo exhalabit.[8] in cœlum, Christo illic adhuc sedente ad dexteram Patris, nondum b *Dei iussu, per tubam Archangeli audito, nondum illis quos Domini aduentus in seculo inuenerit obuiam ei ereptis in aërem, cum his qui mortui in Christo primi resurgent?* Nulli[9] patet cœlum, terrâ adhuc[10] saluâ, nè dixerim[11] clausâ. Cum transactione enim mundi, reserabuntur regna cœlorum. Sed in[12] æthere dormitio nostra, cum[13] puerariis Platonis; aut in aëre, cum[14] Ario; aut circa[15] lunam, cum[16] Endymionibus Stoïcorum. Immò, inquis, in[17] pa-
Apoc. 6. 9. radiso, quò iam tunc & Patriarchæ, & Prophetæ, appendices[18] Dominicæ resurrectionis, ab inferis migrauerint. Et, quomodo Ioanni in spiritu, paradisi regio reuelata, quæ subiicitur[19] altari, nullas alias animas[20] apud se, præter martyrum ostendit? Quomodo
Gen. 3. 24. Perpetua[21] fortissima martyr, sub die passionis, in reuelatione paradisi, solos illic commartyres suos vidit; nisi quia nullis[22] romphæa, paradisi ianitrix cedit, nisi qui in[23] Christo decesserint; non in[24] Adam? Noua[25] mors pro Deo, & extraordinaria[26] pro Christo, alio &[27] priuato excipitur hospitio. Agnosce itaque differentiam ethnici, & fidelis, in morte. Si pro Deo occumbas, vt[28] Paracletus monet, non in mollibus febribus, & in lectulis, sed in martyriis; si crucem tuam tollas, & sequaris Dominum, vt ipse præcepit, tota[29] paradisi clauis, tuus sanguis est. Habes etiam de paradiso à nobis[30] libellum, quo constituimus, omnem animam apud inferos[31] sequestrari in diem Domini.

3. Et ibid. cap. 58. in p.

Omnes ergo animæ[1] penès inferos? inquis. Velis, ac nolis, &[2] supplicia iam illic, & refrigeria: habes[3] pauperem, & diuitem: & quia distuli nescio quid ad hanc partem, iam opportunè in clausula[4] reddam. Cur enim non putes, animam & puniri, & foueri in inferis interim, sub[5] expectatione[6] vtriusque iudicii, in quadam[7] vsurpatione, &[8] candida eius?

Et 4. Cont. Marc. cap. 34. à m.

Luc 16. 23. Eam itaque[1] regionem, sinum dico Abrahæ, etsi non cœlestem,[2] sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus Iustorum, donec[3] consummatio rerum, resurrectionem[4] omnium, plenitudine mercedis[5] expungat.

Animarum Defunctorum repræsentatio omnis, fit arte dæmonum.

De Anima toto capite 57. & inter cætera. V. magia. num. 2. & 4.

Omnes Animas Iustorum, exceptis martyrum, paradiso cœlesti antè resurrectionem, & extremum Iudicium, non excipi; sed in aliquo Inferorum loco refrigerij, refoueri. Schol.

1. PRIMVM *Paragraphum habes supra expositum.*

2. [1]HABES CVBITO PELLERE, *debes irridere.* [2]SATIS SVPERBE *quia id præsumunt.* [3]INFERIS DIGNAS. *Quasi indignum sit animas fidelium post egressum à corpore sub terram descendere, cum magister noster Christus:* descenderit in inferiores partes terræ vt impleret omnia: *Vel de se prophetata, vel successiuè omnia elementa implendo & visitando.* [4]ASPERNATI, *quasi dedignentur in sinu Abrahæ cum Lazaro spe resurrectionis gaudere: cùm psaltes dicat:* Propter hoc lætatum est cor meum & exultauit lingua mea, & caro mea requiescet in spe, *& rursum:* quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me. *In quem locum Aug. benè ait,* singulariter: potest enim referri

aduersus

aduersus illos multos, qui multiplicati à tempore frumenti, vini & olei sui dicunt, quis ostendit nobis bona? Perit enim hæc multiplicitas, & singularitas tenetur in sanctis, de quibus dicitur in Act. Apostolorum: multitudinis autem credentium erat anima vna & cor vnum: singulares ergo & simplices, id est secreti à multitudine ac turba nascentium rerum ac morientium, amatores æternitatis & vnitatis esse debemus, si vni Deo & Domino nostro cupimus inhærere. [5] CÆTERVM. *hæc sunt adhuc verba disputantium contra sententiam erroneam Tertull.* [6] SI CARCER IDEM. *Eadem custodia seruat animas etiam fidelium vsque ad resurrectionem corporum. Sed non idem sane carcer ethnicis & Christianis; vt enim mansiones apud Patrem multæ sunt, sicut in Ecclesia per arcam Noë figurata mansiuncula differentes, sic & in inferis iuxta mensuram delicti carcerum & plagarum modus. Vnde Abraham dixit diuiti:* longum Chaos inter nos & vos. [7] QVO ERGO ANIMA. *respondet Tertullianus, sed insulsè, cum Paulus ad quem alludit, de iussu & tuba Archangeli loquens, de gloria vel pœna corporis futura in resurrectione, non de anima loquatur; & Christus in cælum ascenderit, rediuiuus ab inferis, vnde venturus est iudicare viuos & mortuos.* [8] EXHALABIT. *Quomodo anima statim ab exitu & supremo halitu in cœlum ascendet? Duos locos Pauli hic insinuat. Primum quo dicit:* quoniam Dominus in iussu & voce Archangeli, & tuba Dei descendet de cœlo. *Secundum autem, vbi legimus:* non præueniemus eos qui dormierunt, &c. rapiemur cum illis obuiam Christo in aera, &c. [9] NVLLI PATET. *patuit Stephano, vt aperti sunt Cœli baptizato Christo, vt discamus non tantum baptismo sanguinis, sed & fluminis statim pandi cœlum, si nullum post baptisma sit admissum delictum.* [10] TERRA SALVA. *nondum cum cæteris elementis, ignis extremæ conflagrationis calore soluta, iuxta illud 2. Pet. 3. 10.* Cœli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera exurentur. [11] CLAVSA, *tanquam carcere subterraneo recludente animas defunctorum.* [12] IN ÆTHERE, *Ironicè dicta.* [13] CVM PVERARIIS, *puerorum amasiis. Alludit ad id quod dixerat capite præcedenti,* Plato quidem non temerè Philosophorum animabus hoc præstat; (*Animabus scilicet eorum in supernis mansionibus collocatis: vt patet in eius Phædone, Timæo, Phædro*) sed eorum qui Philosophiam scilicet exornauerint amore puerorum. Adeo etiam inter Philosophos habet priuilegium impuritas. *De hoc amore puerorum Plato in Symposio. Quem ideo Cyrill. Alex. lib. 6. cont. Iul. grauiter increpat.* [14] CVM ARIO, *Philosopho Alexandrino. Ex Dione lib. 52. & Iuliano in Cæsaribus hic fuit Cæsari Augusto gratus.* [15] CIRCA LVNAM. *cap. 54. dixerat de Platone loquens:* apud illum in Ætherem sublimantur animæ sapientes. *de quibus Tullius 1. Tuscul.* Necesse, inquit, est, animus quo nihil est velocius, ita feratur, vt penetret & diuidat omne cœlum hoc, in quo nubes, imbres, ventique coguntur. Quam regionem cùm superauit animus, naturamque sui similem contigit & agnouit, iunctus ex anima tenui & ex ardore solis temperato, ignibus insistit, & finem altius efferendi se facit. Cùm enim sui similem, & leuitatem & calorem adeptus est, tanquam paribus examinatus ponderibus, nullam in partem mouetur; Atque ei demum naturalis est sedes, cùm ad sui simile (*elementum scilicet ignis*) penetrauit. CIRCA LVNAM. *cap. præcedenti scripserat:* Apud Stoïcos, sub Lunam. *Cicero 4. Acad.* habitari ait Xenophanes in Luna, eamque esse terram multarum vrbium, & montium. *Mirum quòd cum Sapiens dixerit,* stultus vt Luna mutatur, *sub Lunam sapientum animas Stoici post mortis somnum habitare velint.* [16] CVM ENDYMIONIAVS, *id est dormientibus, siue mortuis Philosophis Stoicis. Cicero 1. Tuscul.* Endymion, si fabulas audire volumus, nescio quando in Latmio obdormiuit, qui est mons Cariæ, nondum opinor, experrectus. Num igitur eum curare censes? cùm Luna laboret, à qua consopitus putatur, vt eum dormientem oscularetur. [17] IN PARADISO, *cœlesti.* [18] APPENDICES, *Comites & asseclæ Christi resurgentis, testante Euangelio, quod* multorum Sanctorum corpora resurrexerint. [19] SVBIICITVR ALTARI. *& de hoc alibi, ex Apoc. 6. 9.* Vidi sub altari animas interfectorum propter verbum Dei, &c. [20] APVD SE. *In cœlo.* [21] PERPETVA *vide supra dicta de Anima sexu.* [22] ROMPHÆA, *Comparat cœli aditum clausum Paradiso terrestri, cuius atrium Cherub gladio versatili custodiebat.* [23] IN CHRISTO. *Non in solâ fide Christi simpliciter, & eius amore, vt communiter veri Christiani decedunt, morbo soluente animam à corpore, aut alio casu: sed in martyrio, iuxta Paulum dicentem:* vobis datum est, non solùm vt in eum credatis, sed etiam vt pro illo moriamini. [24] IN ADAM, in quo omnes homines moriuntur. [25] NOVA MORS, *nouo Adamo, prius pro nobis mortuo, morte martyrum, repensa.* [26] EXTRAORDINARIA, *spontanea, & crudelis.* [27] PRIVATO, *quo alii omnes excluduntur:* [28] PARACLETVS, *Spiritus sanctus in Montano loquens.* [29] TOTA CLAVIS. *Vt nulla alia sannam Paradisi possit aperire.* [30] LIBELLVM *qui periit.* [31] SEQVESTRARI. *separatam à corpore ab ingressu Paradisi suspendi, vsque ad diem Iudicij.*

3. [1] PENES INFEROS. *in inferis commorantur, vsque ad diem Iudicij.* [2] SVPPLICIA IAM ILLIC. *Sibi contradicit supra dicens animas sine carne pati non posse.* [3] HABES PAVPEREM. *Exemplu Lazari & diuitis, huius lætantis, & huius tormenta patientis.* [4] REDDAM, *quod promisi, referam.* [5] VTRIVSQVE IVDICII, *donec anima & caro, reunita iudicentur.* [6] CANDIDA, *sicut candidati, & tyrones discunt breui sui tyrocinij tempore, & exercent opus quod tota vita prosequi debent:* [7] VSVRPATIONE, *anticipatione* [8] SVB EXPECTATIONE, *dum expectant extremi Iudicij vtrimque sententiam, tam electi, quàm reprobi.*

4. [1] REGIONEM, *subterraneam refrigerij animarum.* [2] SVBLIMIOREM. *Vnde diues eleuat oculos, magno Chao interposito.* [3] CONSVMMATIO. *Conflagratio vniuersi, finis mundi, sæculi huius.* [4] OMNIVM, *corporum humanorum, tam bonorum quàm malorum.* [5] EXPVNGAT, *impleat, perficiat, iuxta Prophetarum, & ipsius Christi meritum & promissum.*

Augustinus consentit Tertulliano, quantum ad animas martyrum, anticipatâ & vsurpata gloriâ fruentium, ante resurrectionem corporum; sed contra eundem tuetur, alias etiam iustorum animas, baptismi fluminis, & vita Innocentis merito, ante Iudicium, candidam stolam gloriæ vsurpare. Per altare tamen, non cœleste, sed in Ecclesia positum militante, intelligit locum à Tertulliano citatum. Apoc. 6. explicans. Serm. 4. de SS. Innocentibus. Videte quem locum apud homines mereantur, qui apud Deũ locum sub altari meruerunt, &c. Quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, quàm sub illa ara requiescere in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est Sacerdos; sicut scriptum est: Tu es Sacerdos, &c? rectè sub altari Iustorum animæ requiescunt, quia super altare corpus Domini (*quo saluata sunt*) offertur. Nec immeritò illic Iusti vindictam sanguinis postulant, vbi etiam

S. Aug. — S. August.

pro peccatoribus Christi sanguis effunditur, &c. Non immeritò, inquam, consortio quodam illic, occisis tumulus constituitur, vbi occisionis dominicæ membra ponuntur: vt quos cum Christo vnios passionis causa deuinxerat, vnius etiam loci religio copularet. *Statim tamen etiam quibuslibet iustis cælum patere post mortem ait:* legimus plerosque Iustorum *(scilicet ante aduentum Christi)* Abrahæ finibus refoueri; nonnullos Paradisi *(iam)* amœnitate lætari: nemo tamen melius præter martyres meruit, hoc est ibi requiescere, vbi & hostia Christus est, & Sacerdos, &c. *de vindicta autem quam petunt, sic fatur.* Oritur quæstio in hoc loco; cur Sancti iam cum Domino manentes, vindictam de inimicis expetant, cùm Dominus in Euangelio dicat, diligite inimicos, &c. Sed sciendum, quod illi Sancti iam in conspectu creatoris sui consistentes, vident volontatem illius; & ideo ab ipso accipiunt *(petendi inspirationem)* quod eum velle facere nouerunt; & de ipso bibunt, quod de ipso sitiunt. Petunt autem vindictam de inimicis, duobus modis, & hoc causa Charitatis: vt scilicet qui ad vitam æternam prædestinati sunt, conuertantur à malo ad bonum: qui verò præsciente Deo damnandi sunt, moriantur, & peccare desistant; vt per hoc minorem pœnam in inferno habeant, vbi vnusquisque secundùm qualitatem operum, sustinebit magnitudinem pœnarum. Petunt autem de reprobis vindictam; quia optant venire diem extremi Iudicij & resurrectionem suorum corporum præstolantur, & datæ sunt illis singulæ stolæ albæ. Per stolas albas debemus intelligere mercedem Baptismi *(nota stolas binas, vt non tantùm martyribus, sed & baptizatis epsis gloria ante Iudicium detur.)* Præmium Martyrij; mercedem æternorum, & gaudium cœlestis patriæ.

S. Aug. *Quod adhuc docet in sequentibus verbis?* Habent ergo ante resurrectionem Sancti *(cuiuscumque sint Ordinis, siue Confessores, siue Martyres, siue Virgines, siue Coniugati:)* singulas stolas, quia in sola anima adhuc, æternis beatitudinibus perfruuntur. Postea autem accepturi sunt binas; quoniam receptis corporibus, immutabiles erunt in anima *(quæ nunc corporibus prægrauantur; terrena inhabitatione deprimente sensum multa cogitantem; & mutantur à lætitia in dolorem, varijs morbis, & casibus.)* & incorruptibiles in corpore. De hoc Esaias cap. 61. in terra sua *(id est in carne sua, quam tunc pleni tanquam verè suam possidebunt)* duplicia possidebunt. & dictum est illis, vt quiescerent, *(licet à corporibus separatæ, quiete cælesti fruerentur.)* tempus adhuc modicum, *quod restat vsque ad Iudicium)* donec impleatur numerus conseruorum & fratrum eorum. Dictio ista, inspiratio est diuina; qua mentibus eorum desiderantibus diem Iudicij, immittitur virtus patientiæ, vt patienter ferant omnis. *(Tempora quæ restant; & suspensionem gloriæ corporum, & conuiuium simul exultantium & epulantium in conspectu Dei futurorum)* expectantes numerum illorum qui similiter interficiendi sunt pro Christo, cum eis postmodum regnaturi: vt, qui desiderant recipere sua corpora, gaudeant ex numero colligendorum fratrum. Tali modo loquitur Deus omnipotens Sanctis, veluti quilibet Pater familias habens multos filios; singulisq; *(singillatim & separatim)* de agro reuertentibus, & rogantibus vt sibi cibum tribuat, respondet; refectio quidem vestra parata est; sed expectate fratres vestros, vt cùm in vnum positi fueritis, omnes in communione comedatis, & epulemini gaudentes. *(ita Paulus; Deo, inquit, melius pro nobis prouidente, vt non sine nobis consummarentur, hoc est perficerentur in gloria.)* videtis igitur, quoniam propter nos Martyrum vindicta differtur. Dum enim nos retardamus *(in via perfectionis pigritantes)* horum sanguis inultus est. Sed hoc contingit nostra desidia, qui non, sicut dictum est, religiosè viuimus; qui non piè, sicut congruit operamur. Nam si bonorum operum ad Dominum iustitia nostra præcederet, iam conseruorum numerus qui expectatur, esset completus, &c. Dicit Ioannes, stabant ante Thronum in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Stant enim modò ante thronum Dei coronati, qui quondam antè thronum iudicum terrenorum iacebant pœnis astricti. Stant in conspectu agni, nulla ratione illinc à contemplanda eius gloria separandi, à cuius hic amore nec per supplicia poterant separari. Stolis fulgent albis, & palmas in manibus habent; quia præmia in operibus habent, dum corpora quæ pro Domino ignibus vstulari, ac bestiis dilacerari, flagris absumi, per præcipitia dissolui, vngulis abradi, omnimodo pœnarum genere passi sunt dissipari; per resurrectionem glorificata recipiunt. Et clamabant voce, inquit, magnâ, dicentes; salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agno. Magnâ voce salutem Deo decantant, quia magna gratiarum actione recolunt, non sua se virtute, sed ipso auxiliante tribulationum impugnantium superasse certamina. Dicit iterum eorum & præteritos agones, & coronas describens perpetuas: hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Stolas quippe Martyres in sanguine agni lauerunt, dum membra sua, quæ oculis insipientium visa sunt pœnarum squalore fœdari, sic potius fuso pro Christo sanguine ab omnibus mundauere contagiis; insuper & beatæ immortalitatis luce digna reddidere; quod est etiam lotas habuisse stolas in sanguine agni. *(cui sanguinem pro sanguine refudère, sed accepta fortitudine ex ipso agni sanguine.)* Ideo sunt, inquit, ante thronum Dei, & seruiunt die ac nocte in Templo eius. Non est laboriosa, sed amabilis & optanda seruitus, in Dei laudibus perpetuò assistere. Dies quippe, & nox, non vicissitudinem temporis propriè, sed perpetuitatem tropice significant. Nox enim non erit illic, sed dies vna melior in atriis Christi super millia. In qua non plorat Rachel filios suos, sed absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, datque vocem lætitiæ & salutis in tabernaculis Iustorum.

Hæc excerpta ex ser. 4. de sanctis Innocentibus, vbi paulò supra dixerat: singulos eorum cùm per tormenta tollerentur ex hac vita, Rachel gemebunda, id est, Ecclesia *(militans scilicet)* gemit, luctu lachrymisque prosecuta: sed iam hinc expulsos superna Ierusalem, *(Ecclesia triumphans)* quæ est mater omnium nostrum, mox in aliam vitam obuiis lætitiæ ministris, *(Angelis sanctis)* excepit; atque in gaudium Domini sui perpetuò coronandos introduxit: *Breuiter hìc aduerte locum Apoc. 7. ab Augustino citatum, non de solis martyribus, sed de duodecim millibus signatis ex duodecim tribubus Israël, deinde de turba magna & innumerabili ex omnibus Gentibus, & tribubus, & populis, & linguis; qui vtique omnes per multas tribulationes transierunt in regnum cælorum; & post transitum, donec veniat iudicium, stant ante thronum Dei, in anima sola, Dei visione beatificâ perfruentes, iuxta psalmistam dicentem:* cùm dederit dilectis suis somnum, *(mortis quieta, & tranquilla)* Ecce hæreditas Domini filij, *(sine dilatione vsque ad iudicium, sed ecce statim post mortem, fruuntur hæreditate quam nobis vnige-*

genitus Dei filius acquisiuit; vt hac hæreditas, & merces sit laboris sanctorum: quod si quæras, quanam illa sit; statim respondet:) fructus ventris. *scilicet virginei. Vt ante thronum Dei, & agni sitent, vsque ad tempus resurrectionis. Aug. in Psal. 126.*
S. Aug. Vanum est, inquit, nobis ante lucem surgere, id est altitudinem quærere (*diei scilicet & meridiei visionis beatifica*) antequam moriamur, cùm Christus lux nostra non sit exaltatus in carne, nisi postquam mortuus est. Constituti ergo membra eius, & in membris eius dilecti eius, cùm somnum accepertmus, tunc resurgemus in resurrectione mortuorum. *Donec resurgamus, altitudinem essentialis gloria prius adepti in anima, statim ab exitu. Beati enim mortui qui in Domino moriuntur, Amodò quippe dicit Spiritus vt requiescant, &c. Amodo, inquam, sine mora, nisi aliquid sit debiti persoluendum in purgatorio, in quo ex ipso Tertulliano, anima exuta carne modicum quodque delictum pendit: fructum autem ventris sic explicat ibidem:* Est quædam mulier (*quæ in Apoc. cruciabatur vt pareret*) in qua spiritaliter ostenditur quod dictum est Euæ Gen. 3. in gemitu paries. Parit enim Ecclesia filios coniunx Christi; & si parit, parturit, &c. In illa resurrectione mortuorum apparebit partus Ecclesiæ. Transiet dolor & gemitus. Et quid dicetur? Ecce hæreditas Domini, filij merces, fructus ventris, &c. Quæ est ipsa merces? ipsa merces resurgere à mortuis. Quæ est ipsa merces? surgere (*à terra in cælum, à gemitu ad Domini gaudium.*) Posteaquam sedisti, quæ est ista merces? Lætari posteaquam manducasti panem doloris. *Ibidem per hæreditatem Domini, intelligit filios regni, quos Christus ex Ecclesia genuit. De quibus ait,* hæreditas mea Israël, *id est, populus videns Deum, in lumine gloria. Fructus autem ventris & cordis dolorosi, parturientis Ecclesia, est ipsum gaudium, primò anticipata tandiu sola gloria essentialis animarum. Deinde fructus eiusdem, erit gloria corporum.*
S. Aug. *Idem Aug. Ep. 28. ad Hieron. testatur & pœnam, & gloriam animarum exutarum corporibus ante resurrectionem.* Certus sum, inquit, omnino non esse animam vllam in genere humano, cui non sit necessarius ad liberationem mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Quæcomque autem sine gratia mediatoris, & Sacramento eius, in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœnam futuram, & vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam. Si autem post generationem humanam quæ facta est ex Adam, regeneretur in Christo, ad eius pertinens societatem; & requiem post mortem corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturam. *Quòd si nihil potest sine sua carne anima pati doloris post mortem; vt vult Tertullianus; quid est quod Petrus Act. 2. asserit Christum soluisse dolores inferni? Melius Aug. Ep. 99. ad Euod.* Eos dolores, inquit, eum soluisse credamus, quibus teneri ipse non poterat, sed quibus alij tenebantur, quos ille nouerat liberandos, &c. Et de illo quidem primo homine Patre generis humani, quod ibidem eum soluerit, Ecclesia ferè tota consentit: quod eam non inaniter credidisse credendum est, vndecumque hoc traditum sit, etiamsi canonicarum scripturarum hinc expressa non proferatur authoritas: quanquam illud quod in libro Sapientiæ scriptum cap. 10. Hæc (*scilicet Sapientia incarnata*) illum qui primus factus est, Patrem orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodiuit, & eduxit illum à delicto suo, & dedit ei virtutem continendi omnia; (*Vnde & cùm dixisset Sapiens; Spiritus Domini repleuit orbem terrarum; immediatè*

A *subiunxit; & hoc quod continet omnia, &c. scilicet Adam, omnia creata; spiritalia quidem in anima; elementa omnia in carne; omnia generis humani membra, tanquam sub capite,*) magis pro hac sententia, quàm pro vllo alio intellectu facere videatur. Addunt quidam hoc beneficium antiquis sanctis fuisse concessum, Abel, Seth, Noë & domui eius; Abraham, Isaac, & Iacob, aliisque Patriarchis & Prophetis; vt cùm Dominus in infernum venisset, illis doloribus soluerentur. *Pœnâ damni; & sensus etiam in ijs qui non in sinu Abrahæ cum Lazaro quiescebant, sed qui in purgatorio peccata luebant. Subycit inferni nomen in Scriptura se non reperisse sumptum in bonam partem.* Non vtique sinus ille Abrahæ, id est, secretæ cuiusdam quietis habitatio, aliqua pars
B inferorum esse credenda est: tanquam in his ipsis tanti magistri verbis, vbi ait, dixisse Abraham; (*diuiti in inferno ardenti*) inter vos & nos chaos magnum firmatum est; satis vt opinor appareat, non esse quandam partem & quasi membrum inferorum, tantæ illius fœlicitatis sinum, &c. Sicut eodem ipso die quo mortuus est, promisit latroni, quòd cùm illo in paradiso fuisset futurus, quando ad soluendos inferni dolores fuerat descensurus. Profectò igitur in paradiso atque sino Abrahæ etiam antè iam erat beatificante Sapientia, & apud inferos iudicante potestia. Vbi enim non est nullo loco obsessa diuinitas? Verumtamen secundùm creaturam, quam ex quodam tempore
C suscipiendo, manens Deus, homo factus est, hoc est secundum animam eum fuisse apud inferos, apertè Scriptura declarat, & per prophetiam præmissa, & per Apostolicum intellectum satis exposita, *per Petrum scilicet sic exponentem Act. 2. psaltis locū*) quod dictum est; non derelinques animam meam in inferno. *Vbi vides & ante resurrectionem extra infernum Lazari animam, & latronis, in vero paradiso, hoc est gaudio Domini in sola anima fuisse.*

Tandem idem Aug. to. 3. lib. 12. de Gen. ad lit. c. 32. S. August.
vbi de anima separata: ad spiritalia, inquit, pro meritis fertur, aut ad loca pœnalia similia corporibus, qualia sæpè demonstrata sunt ijs qui rapti
D sunt à corporis sensibus, & mortuis similes iacuerunt, & inferorum pœnas viderunt; cùm & ipsi in seipsis gererent quandam similitudinem corporis sui, per quam possent ad illa ferri, & talia (*tormenta*) similitudinibus sensuum experiri. *Et cap. 33.* Quomodo, inquit, aliter accipiendum sit, quod dictum est Act. 2. quem Deus suscitauit à mortuis, solutis doloribus inferorum, quia non poterat teneri ab eis; non video nisi vt quorumdam dolores apud inferos eum soluisse accipiamus, &c. Neque enim Abraham, vel ille pauper in sinu eius, hoc est in secreto quietis eius, in doloribus erat; inter quorum requiem, & alia inferni tormenta legimus magnum chaos firmatum: sed nec apud inferos esse dicti sunt. Contigit enim, inquit, mori inopem il-
E lum, & afferri ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno. Et tùm apud inferos in tormentis esset, &c. Videmus itaque inferorum mentionem non esse factam in requie pauperis, sed in supplicio diuitis, &c. *Et* S. August.
circa finem capitis 34. Si, inquit, quem mouet, quid opus sit spiritibus defunctorum corpora sua in resurrectione recipere, si potest eis, etiam sine corporibus, summa illa beatitudo præberi; (*Sicut mouit Tertullianum*) difficilior quidem quæstio est, quàm vt perfectè possit hoc sermone finiri. Sed tamen minimè dubitandum est, & raptam hominis à carnis sensibus mentem, & post mortem ipsam carne deposita, & transcensis etiam similitudinibus

corporalium, non sic videre posse incommutabilem substantiam, (*essentiam diuinam*) vt sancti Angeli vident; (*qui sunt completa substantia independentes à corpore*) siue alia latentiore causâ; siue ideo, quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi, quo appetitu retardatur quodammodo, nè totâ intentione pergat in illud summum cœlum (*tertium quo raptus est Paulus*) quandiu non subest corpus, cuius administratione appetitus ille conquiescat, &c. *Tum concludit cap. 36. in fine*, quamuis abrepto Apostolo à carnis sensibus in tertium cœlum & paradisum; hoc ipsum certè defuit ad plenam perfectamque cognitionem rerum, quæ Angelis inest, quod siue in corpore, siue extra corpus esset, nesciebat. Hoc vtique non deerit, cùm receptis corporibus in resurrectione mortuorum, corruptibile hoc induetur incorruptiona, & mortala hoc induetur immortalitate: Omnia enim euidentia erunt sine vlla falsitate, sine vlla ignorantia; suis ordinibus distributa, & corporalia, & spiritalia, & intellectualia. (*Ecce tres cœlos*) in natura intagra, (*anima reünita carni.*) & beatitate perfecta. *Quæ nunc imperfecta est, propter appetitum supradictum animæ gloriosa, ad corpus immortale recipiendum. Et hic nescio qua scientia, vel conscientia quidam hæresim, & errorem à Concilio Florentino damnatum, Augustino ipsiusmet erroris damnatori, & contrarium eodem ipso loco citato expressè scribenti, calumniosè imponere præsumpserit. Et quidem certum est, quòd nisi credidisset Paulus, statim post mortem, Dei gloria se fruiturum non dixisset Philipp. 1. 23. se* Desiderium habere dissolui & esse cum Christo. 2. Cor. 5. 8. Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum. *& alibi:* Nunc per speculum & in ænigmate tunc autem facie ad faciem. *Sed licet multi graues Patres, Cyprianus, Ambrosius, Chrysostomus, in aliquibus locis subobscuris aliquatenus in Sententiam Tertulliani inclinent; nihil tamen apud Augustinum in hac parte obscurum, quod euidentissimis aliis locis non inueniatur manifestè consonum definitioni Concilij Florentini, multa post tempora præscripta. Sed ad locum enchiridij c. 108. quod attinet, respondeo primò, S. Augustinum non hîc agere de solis animabus iustis, quod ei dictus author imponit, sed de omnium animarum receptaculis. Secundò contrarium omnino scribere errori quem impingit. Sic enim habet:*

S. August. tempus quod inter hominis mortem, & vltimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet, sicut vnaquæque digna est, vel requie, vel ærumna, pro eo quod sortita est in carna, cùm viueret. *Nec dicit animas in requie, vel ærumna manere vsque ad diem iudicij; sed ad illum vsque diem esse receptacula, in quæ migrantes è corporibus animæ secedant; alia in requiem, hoc est gloriam, & Dei visionem, alia vel in pœnam transitoriam purgatorij, vel æternam inferni, vt clarè prosequitur in capitibus immediatè sequentibus. Et de fidelium quidem animabus, cùm dixisset,* Eas suorum pietate releuari; *Vt constet eum sensisse, dictas animas à Dei visione non differri vsquedum resumptis corporibus adstent iudicis tribunali; capite 109. subiecit:* Non igitur, inquit, ista, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolicæ sunt aduersa sententiæ, qua dictum est, 2. Cor. 5. Omnes enim astabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; secundũ ea quæ per corpus gessit, siue bonũ siue malum: quia etiam hoc meritum sibi quisqs cùm in corpore viueret, comparauit, vt ei possent ista prodesse post mortem. *Et lib. 13. de Ciuit. cap. 8.*

S. August. In requie, inquit, sunt animæ piorum à corpore

A separatæ: impiorum autem pœnas luunt: donec istarum ad æternam vitam, illarum vero ad æternam mortem, quæ secunda dicitur, corpora resuscitant. *Vbi vides non animarum sed corporum tantum æternam vitam & gloriam, vsque ad diem resurrectionis & iudicij extremi differri.*

Similiter & scribens in Psal. 36. in versum Et adhuc pusillum & non erit peccator: longè sit, inquit, dies iudicij, quando erit retributio iniustorum & iustorum: (*scilicet manifesta & circa corpora*) tuus certè dies vltimus longè abesse non potest. Ad hûc te præpara; qualis enim exieris de hac vita, talis redderis illi vitæ. Post vitam ipsam parum nondum eris vbi erunt sancti quibus dicetur: Ve-

B. nite benedicti, &c. Nondum ibi eris, quis nescit? Sed iam poteris ibi esse, vbi illum quondam vlcerosum pauperem diues ille superbus & sterilis, in mediis suis tormentis vidit à longè requiescentem. In illa requie positus, certè securus expectas iudicij diem, quando recipias & corpus: quando immuteris, vt Angelo æqueris. *Quo loco noluit Augustinus dicere, iustorum animas in sinu Abrahæ cum Lazaro detineri in loco refrigerij, vsque ad diẽ resurrectionis, cùm ipse sinus Abrahæ iam non sit. & ipse Abrahã cum omnibus sanctis Patriarchis è subterraneis locis sit eductus Christo resurgente, ascendẽte in cœlum, & captiuam captiuitatem abducente. Vult ergo dicere, quòd sicut tunc Lazarus in requie & sinu Abrahæ se-*

C. *curus primum Christi expectabat aduentum, de quo Propheta dixerat,* veniet, & non tardabit: *ita nunc animæ iustorum in requie regni cœlestis, secundum eius secura expectant aduentum, in quo resumptis corporibus, iuxta Christi verbum, erunt æquales Angelis innuptis, immortalibus, propagatione ad conseruationem speciei, vel regni, non egentibus. Non quòd iam in cœlo non sint similes Angelis, in eo quod* sempre vident faciem patris: *cùm eam videant, sed quod non habeant adhuc sua corpora immortalia, clara, subtilia, impassibilia, qualia Angeli assumpserunt vt alibi vidimus. Quo fit vt nec plenè beati sint sancti, & in beatitudine consummati, propter appetitum naturalem ad corpus: licet quod præcisè ad animæ gloriam spectat, sint*

D *beati, & visione Dei clara perfruentes. Eodem sensu intelligendum est, quod scripsit libro 1. retract: cap. 14.* Illud, inquit, beatissimos facit quod ait Apostolus: tunc autem facie ad faciem, & tunc cognoscã sicut & cognitus sum Qui hoc inuenerũt, ipsi dicẽdi sunt in beatitudinis possessione consistere, ad quã docit via fidei, quam tenemus, & quò credendo cupimus peruenire. Sed quinã sint illi beatissimi qui iam sint in ea possessione, quò ducit hæc via, magna quæstio est. Et Angeli quidem sancti quòd ibi sint, nulla quæstio est. Sed de sanctis hominibus iam defunctis, vtrum ipsi saltem dicendi sint iam in illa possessione consistere, meritò quæritur. Iam enim corpore quidem corruptibili quo anima aggraua-

E tur, exuti sunt, sed adhuc expectant etiam ipsi redemptionem corporis sui, & caro ipsorum requiescit in spe, Psal. 15. nondum in futura incorruptione clarescit, (*in qua æquales futuri sunt Angelis, corpora lucida assumentibus, sicut in natiuitate scribitur de Angelo apparente pastoribus, quòd claritas Dei circumfulsit illos. Et in resurrectione: erat aspectus eius sicut fulgur*) sed vtrum ad contemplandam cordis oculis veritatem, sicut dictum est facie ad faciem, nihil ex hoc minus habeant, non hic locus est disputando inquirere. *Vbi vides, non dubitare Augustinum, an animæ sanctorum beatæ sint, & Deum videant, sed an minus ex expectatione gloriæ corporum, sint beatæ. Beatissimæ enim tunc tantùm erunt, cùm consummata fuerit etiam corporum fœlicitas,*

quàm expectant.

S. Aug. *Similiter intelligendum est quod habet ep. 111. ad Fortunatianum de videndo Deo, vbi refert Hieronymum dicentem:* Videre Deum sicuti est in natura sua oculus hominis *(scilicet corporeus)* non potest. Non solum homo, nec Angeli, nec Throni, nec Potestates, nec Dominationes, nec omne nomen quod nominatur. Neque enim creatura potest aspicere creatorem suum, *visione comprehensiua, incomprehensibilem: Neque visione corporea, oculo corporeo, in corpore ab Angelis assumpto, vel à sanctis in resurrectione.)* His verbis vir Doctissimus satis ostendit, quid etiam de futuro sæculo senserit, quod ad hanc rē attinet. Quantûlibet enim oculi corporis nostri mutentur in melius, Angelorū oculis æquabuntur: *(dum corpora assumunt)* hic autem & ipsi vniuersæ omnino cœlesti creaturæ inuisibilem naturam dixit esse Creatoris, &c. Ipsius Domini est hinc aperta sententia, vbi ait de resurrecturis in regnum: erunt æquales Angelis Dei. *Deinde probat ex eodem Hieronymo quod licet Deus sit inuisibilis Angelicis oculis corporeis, & humanis, tamen & ab Angelis spiritu, & ab animabus separatis sanctis, videri faciem Patris.* Vnde idem ipse S. Hieronymus alibi dicit: homo Dei faciem videre non potest: *(dum est in corpore)* Angeli autem etiam minimorum id Ecclesia semper vident faciem Dei. Et nunc in speculo videmus, & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, quando de hominibus in Angelos profecerimus, *(id est exuti corpore, purgati peccatis in cœli gloriam transierimus,)* & potuerimus cum Apostolo dicere: nos autem omnes reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur, à gloria in gloriam, tanquam à Domini spiritu, 2. Cor. 3. licet faciem Dei iuxta naturæ suæ proprietatem, nulla videat creatura, *(corporea incorporeum, nisi cùm in corpore aliquo apparuit; quod ex Athanasio, Nazianzeno & Ambrosio probat)* Ne quis autem putaret eum tantùm de præsenti tempore loquutum, subiecit etiam Domini testimonium, volens ostendere quos dixerat oculos mentis; quo testimonio, non præsentis, sed futuræ visionis promissio declaratur. Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt; *Præmiserat etiam explicans verba Hieronymi, licet absque praiudicio beatificæ visionis, quam Paulus speculo & ænigmati opposuerat:* secundùm, inquit, apertissimam Domini sententiam etiam ipse sentit tunc visuros faciem Dei, cùm in Angelos profecerimus, id est, æquales Angelis facti fuerimus, quod erit vtique in resurrectione. *(Non quòd vsque in tempus illud animam velit à Dei visione suspendi, sed quòd in resurrectione, etiam in corpore facti immortales, vt Angeli; tunc etiam sicut Angeli non vident Deum oculo corporeo assumpto, quantumuis subtili & acuto, sed sola mente & spiritu, videbimus eum sicuti est; quod probat cùm subijcit:* Deinde Apostolico testimonio satis apparuit, non exterioris, sed interioris hominis faciem intelligendam, cùm videbimus facie ad faciem.

Est & alius locus lib. 20. de Ciuit. cap. 9. ex Apoc. 20. Animæ occisorum propter testimonium Iesu & propter Verbum Dei: subauditur, inquit, quod postea dicturus est, & regnauerunt cum Iesu mille annis. Animæ scilicet Martyrū, *(de quibus hìc Tertullianus)* nondum sibi corporibus suis redditis. Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Christi. Alioquin nec ad Altare Dei fieret eorum memoria in commemoratione corporis Christi, &c. Cur enim fiunt ista nisi quia fideles etiam defuncti mēbra eius sunt? Quamuis ergo cum suis corporibus nondū, ita tamen eorū animæ regnant cum illo, dum isti mille anni decurrunt. Vnde hoc eodem libro, & alib legitur: Beati mortui qui in Domino moriuntur: Amodo iam etiam dicit Spiritus, *(Nota amodò. Nec expectari secundùm opera retributionem animarum vsque ad iudicium.)* Regnat itaque cum Christo nunc primùm Ecclesia in viuis & mortuis: Propterea enim sicut dicit Apostolus Rom. 6. Mortuus est Christus, vt & viuorum, & mortuorum dominetur. Sed ideo tantummodò martyrum animas commemorauit, quia ipsi præcipuè regnant mortui, qui vsque ad mortem pro veritate certauerunt. Sed à parte totum, etiam cæteros mortuos intelligimus, pertinentes ad Ecclesiam, quod est regnum Christi. *Iterum confirmat ibidem,* ab his ergo malis alieni *(adoratione bestiæ, & inscriptione in fronte, propter professionem, & in manu, propter operationem,)* siue adhuc in ista mortali carne viuentes, siue defuncti, regnant cum Christo; iam nunc quodammodo huic tempori congruo, per totum hoc interuallum, quod numero mille significatur annorum. S. August.

Definitum autem hoc fuit à Benedicto 12. in extrauagante quæ incipit. Benedictus Deus. *Ab Innocentio 3. cap.* Ad Apostolicum. *Extrau.* De Presbytero non baptizato. *Concilio Florentino Sessione vltima. in Decreto vnionis Latinorum cum Græcis. Vbi sic Eugenius IV.* Diffinimus, inquit, illorum animas qui post baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus, prout superius dictum est, sunt purgatæ, in cœlum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, pro meritorum tamen diuersitate, alium alio perfectius.

ANIMARVM DEFVNCTORVM

Omnis repræsentatio sit arte Dæmonum. *Schol.*

Hic retexere piget dicenda in Scholijs nostris, in caput 57. de Anima, quæ consulet Lector, maximè Verbo, *Magia. numero 2. & 4. hanc opinionem erroneam scripsit Tertullianus contra hæreticos simoniacos, iactantes se etiam Prophetarum animas ab Inferis excitare posse. Sic enim initio capitis 57. de Anima:* publicæ iam literaturę est, quæ animas etiam iusta ætate sopitas, *(id est senectute completa, iam minus vigorosas, vel somno mortis quieto ex corpore egressas)* etiam probâ morte disiunctas, etiam promptâ humatione dispunctas *(quasi liberas debito sepulturæ, cuius dilatio, vel defectus credebatur ab Ethnicis vel tardare, vel impedire prorsus camporum Elysiorum ingressum)* euocaturam se ab Inferûm incolatu pollicetur. Quid ergo dicemus Magiam? quod omnes penè, fallaciam, &c. Magiæ, secundæ scilicet Idololatriæ, in qua se dæmones perinde mortuos fingunt, quemadmodum in illa, Deos; quidni? cùm & Dij mortui. *Homines scilicet mortales, post mortem arte dæmonum pro Dijs habiti. Et in medio capitis:* Ecce hodie eiusdem Simonis hæreticos, tanta præsumptio artis extollit, *(Magica scilicet)* vt etiam Prophetarum animas ab Inferis mouere se spondeant. Et credo, quia mendacio possunt; *(scilicet* Textū habes suprà lib. de Anima cap. 57. per totum.

fingere se esse animas defunctorum, mendaces dæmones, cùm quibus pacto inite Magi fingunt se euocare animas.) nec enim Pythonico tunc spiritui miuus licuit, Animam Samuelis effingere, post Deum, mortuos consulente Saüle. Absit alioquin, vt animam cuiuslibet Sancti, nedum Prophetæ, à dæmonio credamus extractam, edocti quòd ipse Sathanas transfiguretur in Angelum lucis, nedum in hominem lucis, etiam Deum se adseueraturus, signaque portentosiora editurus, ad euertendos, si fieri possit, etiam electos. *Ergonè fallacia dæmonis excitatus est Onias Sacerdos, & Ieremias Propheta, qui Iuda Machabeo post mortem apparuerunt vt mendacio crederet & fallacia diabolica, deceptus? Sic tamen de ipse. Lib. 2. Machab. cap. 15. 11. & seq.* Singulos illorum (*militum suorum*) armauit, non clypei & hastæ munitione, sed sermonibus optimis, & exhortationibus, exposito digno fide somnio. (*ergo non mendaci & fallaci, si fide digno.*) per quod vniuersos lætificauit. Erat autem huiuscemodi visus: Oniam, qui fuerat summus Sacerdos, virum bonum, & benignum, verecundum visu, modestum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem, orate pro omni populo Iudæorum. Post hoc apparuisse & alium virum ætate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum: respondentem verò Oniam dixisse: hic est fratrum amator, & populi Israël: hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta Ciuitate, Ieremias Propheta Dei: extendisse autem Ieremiam dextram, & dedisse Iudæ gladium aureum, dicentem: Accipe sanctum gladium munus à Deo in quo deiicies aduersarios populi mei Israël.

Quid dicemus de Samuelis spiritu, post mortem apparente Saüli. Consule dicenda in Omniloquio, ex Aug. to. 4. libro 2. quæst. ad Simplicianum. q. 3. vbi problematicè tractat, siue vera eius anima fuerit excitata, Deo sic volente, ab Inferis; siue quòd arte diabolica, eius phantasma visum sit & imaginaria illusio. Quod & repetit eodem tomo, libro de Octo Dulcitij quæstionibus, quæst. 6. & ibidem lib. quæst. ex veteri testamento. q. 27. Quomodo, inquit, fieri poterat, vt arte Magica attraheretur vir, & natiuitate Sanctus, & vitæ operibus Iustus? aut si non attractus est, consensit; quod vtrumque de viro Iusto credere absurdum est. Si enim inuitus adductus est, nullum suffragium habet Iustitia. Si autem voluntarius, amisit meritum spiritale, quod positus in carne quæsiuerat: quod valde absurdum est; quia hinc qui Iustus recedit, permanet Iustus. Porro autem hoc est præstigium Sathanæ, quo vt plurimos fallat, etiam bonos in potestate se habere confingit. Quod Apostolus inter cætera ait, 1. Cor. 11. Ipse Sathanas transfigurat se in Angelum lucis. Vt enim errorem faceret, in quo & ipse gloriaretur; in habitu viri Iusti, & nomine se subornauit; vt nihil proficere spem quam prædicabant (*Prophetæ scilicet.*) Dei cultoribus mentiretur, quando hinc exeuntes iustos finxit in sua esse potestate. Sed hoc quosdam fallit, quòd de morte Saül & filiorum eius non sit mentitus: quasi magnum sit diabolo, ante diem, occasum corporis præuidere, cùm signa quædam soleant apparere morituris, (*peccatoribus; vnde & signum posuit in Caïn.*) quippe à quibus Dei protectio amota videtur: quantò magis diabolus, quem Angelica majestate sublimem, prophetica oracula fuisse testantur. (*dicente Iob; non est potestas quæ comparetur ei super terram.*) de cuius magnitudine Apostolus, ait 2. Cor. 2. An ignoratis altitudinem Sathanæ? quid mirum ergo si imminentem propè mortem potuit præuidere, cùm hoc sit vnde fallit, & se in Dei potestate vult adorari? Nam tanta hebetudine demens effectus est Saül, vt ad Pythonissam confugeret: deprauatus enim causa peccati, ad hæc se contulit, quæ damnauerat. *Omnes enim magos & ariolos regno suo ablegauerat. Tum subiicit ex textu Scripturæ:* Audiens, inquit, in quo habitu esset excitatus, intellexit hunc esse Samuelem, &c. & quia non benè intellexit, contra Scripturam alium adorauit quàm Deum; & putans Samuelem, adorauit diabolum; vt fructum fallaciæ suæ haberet Sathanas. Hoc enim nititur, vt adoretur quasi Deus. Si enim verè Samuel illi apparuisset, non vtique vir Iustus permisisset se adorari, qui prędicauerat Deum solum esse adorandum. Et quomodo homo Dei, qui cum Abrahamin refrigerio erat, dicebat ad virum pestilentiæ, dignum ardore gehennæ, cras mecum eris? his duobus titulis subtilitatem fallaciæ suæ prodidit improuidus Sathanas; quia & adorari se permisit sub habitu & nomine Samuelis, contra legem: & virum peccatis pressum, cùm magna distantia peccatorum, & Iustorum sit, (*vt & Chaos magnum firmatum inter Lazarum & diuitem*) cum Samuele iustissimo, futurum mentitus sit. Verùm potest videri, si de Samuelis nomine taceatur, quia Saül cum diabolo futurus erat. Ad eum enim transmigrauit quem adorauit. Semper enim diabolus sub velamine latens, prodit se, dum ea confingit quæ abhorreant à personis, per quas fallere nititur. *Alibi tamen propensior inclinat in veritatem apparitionis propriæ animæ Samuelis. Sicut to 4. lib. de cura pro mortuis c. 15.* Mitti ad viuos aliquos ex mortuis, sicut è contrario Paulus ex viuis in Paradisum raptus est, diuina Scriptura testatur. Nam Samuel Propheta defunctus viuo Saüli etiam Regi futura prædixit, primi Reg. 28. quamuis nonnulli non ipsum fuisse, qui potuisset Magicis artibus euocari, sed aliquem spiritum tam malis operibus congruentem, illius existiment similitudinem figurasse: cùm liber Ecclesiasticus, cap. 46. quem Iesus filius Sirach scripsisse traditur, & propter eloquij nonnullam similitudinem Salomonis pronuntiatur, contineat in laude Patrum, quòd Samuel etiam mortuus Prophetauerit. Sed si huic libro, ex Hebræorum, quia in eo non est, Canone, contradicitur, (*inter Canonices ab Ecclesia receptus est ab Innocentio primo, & in Concilio Romano, Florentino, Tridentino. &c.*) quid de Moïse dicturi sumus, qui certè & in Deuteronomio cap. 34. mortuus, & in Euangelio Matth. 17. cum Helia qui mortuus non est, legitur apparuisse viuentibus? *Petro scilicet, Iacobo & Ioanni.*

Vnde & ipse Tertull. sui immemor, cùm de ecstasi ageret, Petrum in ea fuisse colligit, & ex reuelatione diuinâ, quos prius non nouerat, agnouisse. Aug. to. 6. lib. de quinque hæresibus cap. 7. tanquam veram visionem supponit, dum ait: qui sunt Moïses, & Elias, nisi Lex & Prophetæ? Loquebantur cum illo, quia locuti erant de illo; ostendebant quem prædixerant, manifestabant quem prophetauerant, &c. *Et præfato libro de cura pro mortuis. cap. 16.* Hinc & illa soluitur quæstio, quonam modo martyres ipsis beneficiis, quæ dantur orantibus, indicant se interesse rebus humanis, si nesciunt mortui, quid agant viui. Non enim solis beneficiorum effectibus, verùm etiam ipsis hominum aspectibus confessorem apparuisse Felicem, cuius inquilinatum piè diligis. (*Paulinũ alloquitur cui hunc librum inscripsit.*) cùm à barbaris Nola oppugnaretur audiuimus non incertis rumoribus, sed testibus certis. *Videndus etiam Ambrosius Serm. de Inuentione Corporum SS. Geruasij & Prothasij. Item S. Luciani testimonium apud Aug. to.*

S. Aug. (margin, beside "mento. q. 27. Quomodo")

S. Aug. (margin, beside "confugeret: deprauatus")

S. Aug. (margin, beside "nem supponit, dum ait")

10. *de Inuentione Corporis S. Stephani, & aliorum. Libro autem supra memorato de cura pro mortuis. cap. 10. Angelis huiusmodi apparitiones tribuit:* Angelicis, inquit, operationibus fieri crediderim, siue permittatur desuper, siue iubeatur, vt aliquid dicere de sepeliendis corporib. suis videantur in somnis, cùm id penitus nesciant, quorum illa sunt corpora. Id autem aliquando fit, siue ad viuorum qualecumque solatium, ad quos pertinent illi mortui, quorum apparent imagines somniantibus; siue vt his admonitionibus, generi humano sepulturæ commendetur humanitas; quæ licet defunctis non opituletur, culpanda tamen irreligiositate negligitur, *&c. Subdit, & dæmones etiam consulere sepultura*

A *mortuorum, apparentes in eorum forma*; vt is cui apparent, credat ideo mortuos sepeliri, vt eorum animæ ad loca transeant, vnde insepultorum animas inferna prohiberi lege somniauit. *Et cap. 13.* Cur non istas operationes, Angelicas credimus, per dispensationem prouidentiæ Dei benè vtentis & bonis, & malis, secundùm inscrutabilem altitudinem Iudiciorum suorum? siue instruantur hinc mentes mortalium, siue fallantur; *(a deceptoribus Angelis malis)* siue consolentur, *(à bonis.)* siue terreantur: *(ab vtrisque.)* sicut vnicuique vel præbenda est misericordia, vel irroganda vindicta, ab illo cui misericordiam & Iudicium non inaniter cantat Ecclesia. S. Aug.

BAPTISMVS HÆRETICORVM ITERANDVS: QVIA APVD ILLOS OMNIA A FIDE ECCLESIÆ EXTRANEA SVNT.

1. *De præscr. cap. 12. per totum.*

[1] NObis etsi [2] quærendum esset adhuc & semper, vbi tamen quæri oportet? apud hæreticos? vbi [3] omnia extranea & aduersaria nostræ veritati; ad quos [4] vetamur 2.Io.1.10.
accedere. Quis seruus cibaria ab extraneo, nè dicam ab inimico domini sui sperat? Quis miles ab [5] infœderatis, nè dicam ab hostibus regibus, [7] donatiuum & [6] stipendium captat; nisi planè desertor, & transfuga, & rebellis? Etiam [8] anus illa, intra tectum suum drachmam requirebat: etiam pulsator [9] ille vicini januam tundebat: etiam vidua illa non inimicum, licet durum, judicem interpellabat. [10] Nemo inde instrui potest, vnde destruitur: nemo ab eo [11] illuminatur, à quo contenebratur. Quæramus ergo in [12] nostro, & à [13] nostris, & de [14] nostro: idque [15] dumtaxat, quod saluâ regulâ fidei, potest in quæstionem deuenire. Luc. 15. 8. Luc 11. 5. Luc. 18. 5.

2. *Et de Bapt. cap. 15. à p. ad vltra. m.*

Vnus omnino [1] baptismus est nobis, tam ex Domini [2] Euangelio, quàm ex [3] Apostoli litteris; quoniam [a] *vnus Deus, & vnum baptisma, & vna Ecclesia in cælis.* Sed circa hæreticos sanè quid custodiendum sit, dignè quis [4] retractet: ad nos [5] enim editum est. Hæretici autem nullum [6] habent consortium nostræ disciplinæ, quos [7] extraneos vtique testatur ipsa [8] ademptio communicationis. Non debeo in illis cognoscere, quod mihi est [9] præceptum; quia non idem [10] Deus est nobis, & illis, nec vnus Christus, id est, idem; ideoque nec baptismus vnus, quia non idem: quem quum [11] ritè non habeant, sine dubio non habent: nec [12] capit numerari, quod non habetur: ita nec [13] possunt accipere, quia non habent. Sed de isto plenius jam nobis in [14] Græco digestum [15] est. Io. 3. 4. a Ephes. 4. 5.

3. *Et de pudic. cap. 19. à p.*

[1] Apud nos, vt [2] ethnico par, immò & super ethnicum, hæreticus, etiam per baptisma [3] veritatis, vtroque [4] homine purgatus, [5] admittitur.

Baptismus Hæreticorum reiterandus, quia apud illos omnia sunt extranea à fide Ecclesiæ.

Scholia.

[1] NObis, *Catholicis.* [2] Si QVÆRENDVM *curiosè inquirendum; varias quæstiones proponendo ex dubio fluctuantis animi, vel ignorantis.* [3] OMNIA EXTRANEA, *& proinde etiam Sacramenta, & inter ea Baptismus.* [4] VETAMVR ACCEDERE. 2. *Io.* 1. 10. Omnis qui recedit & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina, hic & Patrem & filium habet. Si quis venit ad vos & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec, aue, ei dixeritis. Qui enim dicit illi, aue, communicat operibus eius malignis. *Eos vitandos docuit Paulus Rom.* 16. 17. Rogo vos fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones

E & offendicula præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab eis. *translat. Syr.* vt procul recedatis ab eis. 2. *Tim.* 2. 17. Prophana autem & vaniloquia deuita: multum enim proficiunt ad impietatem: & sermo eorum vt cancer serpit: Ex quibus est Hymenæus & Philetus. *Ad Tit.* 3. 10. Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita. 2. *Thess.* 3. 14. Si quis non obedit verbo nostro per Epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur. *Translat. Syr.* Iste separetur à vobis, neque conuersamini cum eo, vt pudore suffundatur. [5] INFOEDERATIS, *cum quibus nullum fœdus & amicitia inita sunt: sicut fuit*

Machabais fidelibus, & Romanis Gentilibus. [6] STIPENDIVM, *debitum.* [7] DONATIVVM, *munus gratuitum.* [8] ANVS *illa, mulier Euangelica habens drachmas decem.* [9] PVLSATOR VICINI, *qui venit media nocte petens ab amico sibi accommodari tres panes.* [10] NEMO INETRVI, *quærendo & interrogando hæreticum de veritate, cum ipse sit seductus à spiritu erroris.* [11] ILLVMINATVR, *docetur. Vel phrasis est Pauli & Patrum Græcorum, qui baptismum vocant* illuminationem, *quod in eo lux fidei, & cognitio veritatis infundatur.* [12] IN NOSTRO, *loco scilicet & domo, nempe Ecclesia.* [13] A NOSTRIS, *Doctoribus & Sacerdotibus.* [14] DE NOSTRO, *thesauro, & fonte Sacramentorum, & Scriptura sacra, & Conciliorum, dubiorum nostrorum solutionem.* [15] IDQVE DVNTAXAT, *non curiosa perquirentes, vel quæ in quæstionem & dubium venire non debent. Hæc enim certa sunt, & in Apostolorum Symbolo quod regulam fidei continet, vel in Conciliis, tanquam de fide determinata sunt.*

2. [1] VNVS OMNINO, *non reiterandus. Vel uniformis in materia, forma, ceremoniis & ritibus; cùm pro variis hæresibus, sit varius & diuersus.* [2] EX EVANGELIO. *Io.* 3. 4. Numquid potest in ventrem matris suæ iteratò introire & renasci? *Io.* 13. 10. qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet. [3] APOSTOLI LITERIS. *Ephes.* 4. 5. Vnus Dñs, vna fides, vnum baptisma, *addidit ex suo Tertull.* Et vna Ecclesia in cœlis. *Quia Ecclesia frequenter in Euangelio regnum cœlorum appellatur.* [4] DIGNE RETRACTET, *attentius quærat & obseruet quid seruandum sit circa baptismum hæreticorum.* [5] AD NOS EDITVM. *nobis traditum veteris in Christo filiis per baptismum regeneratis. Vel in edito & conspicuo nobis posita est materia & forma.* [6] NVLLVM CONSORTIVM DISCIPLINÆ. *nihil commune habemus cum hæreticis in Doctrina, & regula fidei, & Sacramentorum.* [7] EXTRANEOS. *ab Ecclesia ablegatos.* [8] ADEMPTIO COMMVNICATIONIS, *nobiscum non cõmunicant, membra enim putrida Excõmunicationis gladio à corpore Ecclesiæ præcisa sunt.* [9] QVOD EST PRÆCEPTVM, *quia omnino contrarij sumus, diuersa omnino à nobis præcepta habent à suis Pastoribus mercenariis obseruanda circa collationem baptismi.* [10] NON IDEM DEVS, *quia qui peccauerit in vno articulo fidei, fit omnium reus; cum fides sit indiuisibilis.* [11] RITE, *non tantùm quoad ritum & cæremonias, sed etiam quoad essentialia baptismi, quæ non seruabant hæretici Coætanei Tertulliano.* [12] NEC CAPIT, *non potest in vera rerum serie recenseri.* [13] NEC POSSVNT ACCIPERE, *à suis scilicet verum baptismum.* [14] IN GRÆCO. *hic liber iam periit.* [15] DIGESTVM EST, *plenius & ordinatius de hæreticorum baptismo tractatum est.*

3. [1] APVD NOS, *Catholicos,* [2] ETHNICO PAR. *Christo dicente:* Siquis Ecclesiam non audierit, (*fides autem ex auditu:*) sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. [3] PER BAPTISMVM VERITATIS. *Verum: quoniam apud hæreticos est falsum.* [4] VTROQVE NOMINE. *vel quod homo exterior, id est, corpus dum lauatur, homo interior, id est anima purgatur à peccatis. Vel quod hæreticus duplo sit Ethnicus, nec tantum par Ethnico,* [5] ADMITTITVR, *in Ecclesiam, vero eius baptismate lotus.*

Constat non eundem Deum esse hæreticis, & nobis neque eundem Christum. Quia ex D. Tho. 2. 2. *q.* 2. *a.* 2. *ad* 3. Non credunt Deũm esse, sub his conditionibus, quas fides determinat. *Tales fuerunt, Simon, Menander, Basilides, Valentinus, Marcion, Praxeas, Hermogenes; qui non credebant vnum Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cœli, &*

A *terra; sicut nec eundem Christum Carpocrates, Cerinthus, & Ebion. Sic nec vnum baptisma, ratione materia diuersa, sicut Quintilla sequens Caianos tolebat à baptismo aquam, vt Cataphryges qui deficiebant in forma, à Montano oriundi. Vnde ab his ad Ecclesiam transeuntes Concilium Nicenum iubet baptizari, de quo, tractans Augustinus de hæreticis Paulianis, lib. de Hæres. hæresi* 44. Istos sanè Paulianos baptizandos esse in Ecclesia Catholica Niceno Concilio constitutum est. Vnde credendum est eos regulam baptismatis non tenere, quam secum multi hæretici cùm de Catholica discederent abstulerunt, eamque custodiunt. *Ætatem Tertulliani præcesserunt aliqui, in morte, & nomine Christi baptizantes, prædamnati in Canone* 49. *Apostolorum quem Zephyrinus coæ-* B *uus Tertulliano approbauit. Synodus etiam sexta celebrata in Trullo, Marcionitas, Valentinianos, & huiusmodi pestes, rebaptizari iubet. Ceterum Cornelius Papa in Concilio Romano statuit seruandam vetustam regulam à Patribus traditam circa baptismum hæreticorum; quos videlicet materiam, & formam Ecclesiæ Romanæ seruantes, non rebaptizari, sed sola manuum impositione purgari, & in Ecclesiam admitti voluit.*

PORRO *mirandum satis, Quòd Hieronymus, & Aug. Anabaptismi persecutores acerrimi, qui tam Cyprianum, quàm prædecessorem eius Agrippinum, rebaptizantes reprobauerunt, nullam de Tertulliano legamus fecisse mentionem; maximè cùm Hieronymus librum Græcum ab eo de baptismo scriptum citauerit;* C *nec Donatistæ rebaptizantes, eum pro se allegauerint. Cecilius autem in Concilio Carthaginensi expressè dicit:* Ego vnum baptismum in Ecclesia sola scio, & extra Ecclesiam nullum. Sic enim scriptum est: Vna fides, vna spes, vnum baptisma. *Probabile est Episcopos, qui in dicto Concilio cum Cypriano statuerant, rebaptizandos esse Hæreticos, audito Decreto contrario Cornelij Papæ in Concilio Romano, mutasse sententiam. Et licet Augustinus lib.* 1. *de Bapt. contra Donatistas. cap.* 7. *istam hanc dicat non potuisse definiri ante primum Concilium Nicenum, tamen Epistola* 48. *sicut & Hiero. in Dial. contra Luciferarios, putant Cyprianum, & cæteros Concilij Carthaginensis Episcopos* D *aliter censuisse, & contrario Canone; Anabaptismum hæreticorum prohibuisse.*

Cyprianum licet condemnet Augustinus quòd hæreticorum baptisma nullum, & proinde eos rebaptizandos censuerit; excusat tamen quòd se corde ab vnitate Ecclesiæ, non separauerit, licet iudicio, à maiori parte Episcoporum totius Ecclesiæ, circa baptismum hæreticorum dissentiret; quam maculam proprio sanguine, & merito charitatis semper Ecclesiæ vnitati coniunctum, abluisse testatur. Sic enim eum excusat to. 7. *lib.* 1. *de Bapt. cont. Donatistas cap.* 18. Restat, inquit, vt hoc de baptismo piè credamus, quod vniuersa Ecclesia, à sacrilegio schismatis remota custodit. S Aug. E In qua tamen si aliud alij & aliud alij adhuc de ista quæstione (*an sint rebaptizandi hæretici*) saluâ pace sentirent, donec vniuersali Concilio vnum aliquid eliquatum sincerumque placuisset, humanæ infirmitatis errorem cooperiret charitas vnitatis. Sicut scriptum est. 1. Pet. 4. quia charitas cooperit multitudinem peccatorum, qua enim absente, cætera inaniter habentur, eadem præsente, quædam venialiter non habentur. Extant B. Martyris Cypriani in eius literis magna documenta, vt ad illum iam veniam, de cuius sibi authoritate isti (*Donatistæ*) carnaliter blandiuntur, cùm eius charitate spiritaliter perimantur. Nam illis temporibus, antequam plenarij Concilij sententia quid in hac re sentiendum esset, totius Ecclesiæ consensu confirmasset, visum est ei cum fermè octoginta Coe-

piscopis

Coëpiscopis suis Africanarum Ecclesiarũ, omnem A hominem qui extra Ecclesiæ Catholicæ communionem baptizatus fuisset, oportere ad Ecclesiam venientem denuo baptizari. Quod non rectè fieri tanto viro nimirum propterea Dominus non aperuit, vt eius pia, & humilitas, & charitas in custodienda salubriter Ecclesiæ pace patefieret, & non solùm illius temporis Christianis, sed etiam posterioris, ad medicinalem, vt ita dicam, notitiam signaretur. Cùm enim tanti meriti, tantæ Ecclesiæ, tanti pectoris, tanti oris, tantæ virtutis Episcopus, aliud de baptismo arbitraretur, quàm erat inquisita diligentius veritas firmatura; multique eius collegæ quamuis liquidò nondum manifestatum, id tamen tenerent, quod & præterita Ecclesiæ con- B suetudo, & postea totus catholicus orbis amplexus est; non se ille tamen à cæteris diuersa sentientibus separata communione disiunxit: & hoc etiam cæteris persuadere non destitit, vt sufferrent inuicem in dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, Ephes. 4. &c. Erat filius pacis Ecclesiæ, qui tanta cordis illuminatione præditus, propterea non vidit aliquid, (*quod erat de baptismo sentiendum*) vt per eum aliud supereminentius videretur. Et adhuc, inquit Apostolus, supereminentiorem viam vobis demonstro; si linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Minus ergo ille penetra- C uit, vt cerneret secretum abditum Sacramenti: sed si sciret omnia Sacramenta, charitatem autem non haberet, nihil esset. Cùm autem minus illud perspiciens, hanc tamen humiliter, fideliter, fortiter, custodiuit, ad Martyrij coronam meruit peruenire: vt si qua in eius lucidam mentem, ex humana conditione nebula irrepserat, gloriosa serenitate fulgentis sanguinis fugaretur. Non enim frustra ipse Dominus Iesus Christus, cùm seipsum diceret vitem, suos autem tanquam in vite sarmẽta, præcidi eos dixit, & de vite auferri tanquam inutilia sarmenta, quæ fructum non darent. Quis est autem fructus, nisi nouus ille fœtus, de quo item dicit, mãdatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem? Ipsa D est illa charitas, sine qua cætera nihil prosunt. Dicit autem & Apostolus, fructus autem spiritus est, charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, quæ omnia incipiunt à charitate, & per cæteram iuncturam quasi botrum mirabilem faciunt. Nec tamen frustra idem Dominus addidit. Quæ autem sarmenta in me dant fructum, purgat illa pater meus, vt maiorem fructum afferant; nisi quia & ipsi qui fructu præualent charitatis, possunt tamen aliquid habere purgandum, quod incultum agricola non relinquit? Quod ergo ille vir sanctus de baptismo aliter sentiens, quàm se res habebat, quæ postea pertractatet diligentissima consideratione E firmata est, in Catholica vnitate permansit, & charitatis vbertate compensatum est; & passionis (*Martyrij*) falce purgatum est, &c. illum næuum in candore sanctæ animæ, charitatis vbera contegebant: hanc autem fuliginem in istorum (*Donatistarum*) tartarea fœditate vultus impacatus ostentat.

Aug. *Et lib. 5. cont. Donatistas cap. 17.* O quàm gaudet Cyprianus, quantò serenius in illa luce contuetur, pro quanta salute humani generis factum sit, vt inueniatur aliquid quod meritò reprehendi possit, quamuis in Christianis & piis literis oratorum, (*quales fuerunt Cypriani, baptismum hæreticorum reprobantis*) & non inueniatur in literis piscatorum. De hoc ergo gaudeo Sanctæ illius animæ omnino securus, &c. Neque illius huic sententiæ in qua ei visum est aliter suscipiendos (*rebaptizando scilicet*) ab hæreticis venientes, quàm vel in præteritum suscipiebantur, sicut ipse testatur, vel nunc suscipiuntur, sicut totius orbis Christiani plenario Concilio rationabilis consuetudo (*non rebaptizandi*) firmata est, meam præpono sententiam; sed Ecclesiæ sanctæ Catholicæ, quam sic ille dilexit & diligit; in qua tam vberem cum tolerantia fructum attulit, cuius vniuersitas ipse non fuit, sed in eius vniuersitate permansit, cuius radicem nunquam deseruit, sed in cuius radice fœcundus, vt esset fœcundior ab agricola cœlesti purgatus est, &c. Vnde nos idem ipse copiosissimè admonet, multos in delictis suis & peccatis mortuos quamuis ad Christi societatem, & ad illius columbæ vnicæ, Innocentis, & simplicis, membra nón pertinentes, (*intelligit hæreticos & schismaticos*) quæ si sola baptizaret, illi vtique non baptizarent; specie tamen intus videri, (*intra Ecclesiam & numerum fidelium esse, ob baptismi characterem*) & baptizari, & baptizare: Et in eis quamuis mortuis, illius tamen baptismum viuere, qui non moritur, & mors vltra illi non dominabitur, &c. *Et lib. 6. contra Donatistas cap. 8. refert cuiusdam Cecilii, Collegæ Cypriani de nullitate baptismi hæreticorum sententiam, in Concilio Africano, collecto à Cypriano:* Cecilius à Bilta dixit; Ego vnum baptismum in Ecclesia sola scio, & extra Ecclesiam nullum. Hoc erit vnum, vbi spes vera est, & fides certa. Sic enim scriptum est, Ephes. 4. vna fides, vna spes, vnum baptisma: non apud hæreticos, vbi spes nulla est, & fides falsa; vbi omnia per mendacium aguntur; vbi exorcizat dæmoniacus, Sacramentum interrogat, (*iusiurandum exigit, vel de mysteriis fidei Catechumenum interrogat*) cuius os, & verba cancer emittunt; fidem dat infidelis, veniam delictorum tribuit sceleratus, & in nomine Christi tingit Antichristus; benedicit à Deo maledictus, vitam pollicetur mortuus, pacem dat impacificus, Deum inuocat blasphemus, Sacerdotium administrat prophanus, ponit Altare sacrilegus. Ad hæc omnia accedit & illud malum, vt antistes diaboli audeat Eucharistiam facere, &c. Ecce ad qualia cogitur Ecclesia consentire, & sine baptismo, (*reiterato*) & venia delictorum, communicare compellitur. Quam rem fratres fugere, ac vitare debemus, & à tanto scelere nos separare, & vnum baptisma tenere, quod soli Ecclesiæ à Deo concessum est. S. Aug.

Cui ad singula respondet Augustinus; à talibus plerumque ministris, etiam intus, in Ecclesia, baptismum & alia Sacramenta ministrari. Tum summatim concludit: Tales, inquit, nonnullos, imò plurimos, & Apostolus Paulus, & Episcopus Cyprianus etiam, intus esse testantur. Cur ergo isti baptizant? Cur etiam quidam qui sæculo (*mundi vitiis & Pompis*) verbis, & non factis renuntiant, ab huiusmodi moribus non mutati baptizantur, & quando mutantur, non rebaptizantur? Iam verò, quod indignatur; (*cogi Ecclesiam consentire non rebaptizandos hæreticos*) nisi, inquit, essent cæteri Episcopi qui alios ad ista compellerent, non vtique hæc diceret. Vnde etiam ostendit, illos tunc veriora sensisse, qui non recesserunt à pristina consuetudine, (*non rebaptizandi hæreticos*) quæ postea Concilij vniuersitate firmata est. *Arguit item quod idem Cecilius dixerat, debere separare se à tanto scelere.* Si, inquit, hoc ita dicit, vt ista non faciat, nec approbet, alia res est: si autem vt diuersa sentientes damnet & segreget, prioribus resistit verbis Cypriani, quibus ait, neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem,

A fi diuerſum ſenſerit, amouentes. *Vide eundem Aug. to. 7. lib. 2. cont. Creſconium Grammat. cap. 33. & alibi ſæpè: cap. autem 32. ſic extollit Cyprianum, vt tamen errorem eius circa rebaptizandos hæreticos deferat.*

S. Auguſt. Eius, inquit, viri cuius laudem conſequi non valeo, cuius multis literis mea ſcripta non comparo, cuius ingenium diligo, cuius ore delector, cuius charitatem miror, cuius Martyrium veneror, hoc quod aliter ſapuit non accipio. non accipio, inquam, quod de baptizandis hęreticis & ſchiſmaticis B. Cyprianus ſenſit, quia hoc Eccleſia non accipit, pro qua beatus Cyprianus ſanguinem fudit.

S. Auguſt. *Et Epiſt. 48. ad Vincentium Rogatiſtam.* Cùm, inquit, tranſitis ad nos, prius vtique relinquitis quod eratis, ne ad nos hæretici tranſeatis. B Baptiza ergo me, inquis: facerem ſi baptizatus non eſſes, aut ſi Donati, vel Rogati, non Chriſti baptiſmo baptizatus eſſes, &c. Non in vobis mutamus, in quibus nobiſcum eſtis: in multis enim eſtis nobiſcum: nam & de talibus dictum ex Pſalmo 54. quoniam in multis erant mecum, &c. Nobiſcum eſtis in baptiſmo, in Symbolo, in cæteris Dominicis Sacramentis: in ſpiritu autem vnitatis & vinculo pacis, in ipſa denique Catholica Eccleſia nobiſcum non eſtis. Hæc ſi acciperitis, non tunc aderunt, ſed tunc proderunt ea quæ habetis.

S. Auguſt. *Et to. 4. lib. 6. quæſt. in Ioſue. 5. quæſt. 6. obuiat hæreticorum obiectioni pro rebaptizandis, ex eo quod* Dixit Dominus ad Ieſum (*Naue ſcil. ſiue Ioſue:*) Fac tibi ipſi cultros de petra acutos, vel, ſicut habet græcus, de petra acuta, & ſedens circũcide filios Iſraël iterum. In hoc præcepto quæritur, cur dixerit, iterum: Non enim vnus homo bis circumcidendus erat: ſed quia vnus populus erat in quibuſdam circumciſus, (*ante exitum de Ægypto*) in quibuſdam non circumciſus, (*dum 42. annis pertranſiret in deſerto*,) ideo dictum eſt, iterum; vt circumciſus iterum circumcideretur, non homo, ſed populus, &c. Nulla itaque cauſa eſt, cur ij qui putant rebaptizandos eos qui habent Chriſtiani baptiſmi Sacramentũ, hoc teſtimonio legis adiuuari ſe putent: quia nullus bis numero vnus homo eſt circũciſus, ſed populus qui iam fuerat in quibuſdã circũciſus, in quibuſdã verò adhuc incircũciſus erat, &c. D Nunquid poſſunt dicere ideo fuiſſe præceptũ, quia illi ab Ægyptiis fuerant circumciſi, aut ab aliquib⁹ hæreticis ab Iſraëlitarum ſocietate ſegregatis. *Adeo cenſuit Auguſtinus baptiſmum hæreticorum validum, licet contra fidem ſentiant, vt dicat lib. 3. de bapt. cont. Donatiſt. c. 15.*

S. Auguſt. Si Euangelicis verbis, In Nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Marcion baptiſmum conſecrabat, integrum erat Sacramentum, quamuis eius fides ſub eiſdem verbis aliud opinantis quàm Catholica veritas docet, non eſſet integra, ſed fabuloſis falſitatibus inquinata. Nam ſub eiſdem verbis, id eſt, In Nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, non ſolum Marcion, aut Valentinus, aut Arrius, aut Eunomius, E ſed ipſi carnales paruuli Eccleſiæ, quibus dicebat Apoſtolus. 1. Cor. 3. non potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus, ſi poſſent ſinguli diligenter interrogari, tot diuerſitates opinionum, fortaſſis quot homines numerarentur, &c. Sacramenta ſi eadem ſunt (*in materia & forma*) vbiq; integra ſunt, etiamſi prauè intelligantur, & diſcordiosè tractantur: ſic Scriptura ipſius Euangelij ſi eadem ipſa eſt, vbi- A que integra eſt, etiamſi innumerabili falſitatum opinionum varietate aſſeratur.

Quidquid ergo agerent rebaptizantes Donatiſtæ eos qui ab Eccleſia ſeducti tranſibant ad ipſos, aut qui Donatiſtas ad Eccleſiam redeuntes rebaptizabant, nihil agebant; ludebant, illudebant; ſic enim Aug. expoſuit ludum Iſmaël cum Iſaac tract. 11. in cap. 3. Ioannis. Ludebant ſimul Iſmaël & Iſaac, vidit illos Sara ludentes, & ait Abrahæ: Eijce Ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Gen. 21. &c. quid eſt hoc fratres? quid enim mali fecerat Iſmaël puero Iſaac quia ludebat cum illo? ſed illa luſio, illuſio erat. Illa luſio deceptionem ſignificabat, &c. Neſcio B quid futurum parturiebat illa res geſta, &c. Magnum Sacramentum attendat charitas veſtra. Perſecutionem illam vocat Apoſtolus ipſam luſionem, &c. ait enim ad Gal. 4. ſicut tunc ille qui ſecundum carnem natus erat, perſequebatur eum qui ſecundum ſpiritum; ita & nunc, &c. ſed quid dicit Scriptura? Eijce Ancillam, &c. quam luſionem dicit Scriptura vidiſſe Saram, hanc perſecutionem dicit Apoſtolus. Plus ergo vos perſequũtur, qui vos in ludendo ſeducunt. Veni, veni, baptizare hic: hîc habes verum baptiſmũ. Noli ludere, verus eſt Deus. Ille luſus eſt, ſeduceris, & iſta perſecutio grauis tibi erit, &c. Caue quando vult ludere Iſmaël cum Iſaac; quando tibi blanditur, quando offert alterum baptiſmum: C reſponde, habeo iam baptiſmum: ſi enim verus eſt iſte baptiſmus, quiſquis vult alterum dare, illudere vult: caue animæ perſecutorem, &c. *Et tract. 12. in verba Nicodemi*, regeneratio ſpiritalis vna eſt, ſicut generatio carnalis vna eſt. Aug. Et quod Nicodemus Domino ait, verum dixit: quia non poteſt homo cùm ſit ſenex, (*addit Aug. & ſi infans eſſet recens natus*) redire rurſum in vterum matris ſuæ & naſci. Sed ſicut ad natiuitatem carnalem valent muliebris viſcera ad ſemel pariendum: ſic ad natiuitatem ſpiritalem valent viſcera Eccleſiæ vt ſemel quiſque baptizetur, &c. Nullus poteſt homo redire, in matris viſcera, & iterum renaſci. Sed de ancilla (*hæretica*) neſcio quis natus eſt. D Nunquid tunc qui nati ſunt de ancillis redierunt in vterum liberarum, vt denuo naſcerentur? &c. *Subijcit de Iſmaël eiecto cum ancilla*, quia ſuperbus in fratrem, & ſuperbus ludendo, quia illudendo; quid ait Sara? Eijce ancillam, &c. Itaque fratres mei reſpondete homini, non poſſe rurſus naſci hominem: quidquid iterum fit, illuſio eſt, quicquid iterum fit luſus eſt, &c. Ex aqua & Spiritu ſancto oportet vt naſcatur propter regnum Dei. Si propter hæreditatem patris hominis temporalem naſcitur, naſcatur ex viſceribus matris carnalis: ſi propter hæreditatem Patris Dei ſempiternam, naſcatur ex viſceribus Eccleſiæ. Generat per vxorem filium pater moriturus ſucceſſurum: E generat Deus de Eccleſia filios non ſucceſſuros, ſed ſecum manſuros. Sequitur; quod natum eſt de carne, caro eſt, quod natum eſt de Spiritu, Spiritus eſt; ſpiritualiter ergo naſcimur, & in ſpiritu naſcimur; verbo (*forma*) & Sacramento; (*materia ſenſibili ſigno, per ablutionem externam*) adeſt Spiritus, (*incubans aquis, & eas viuificans*) vt naſcamur; Spiritus inuiſibiliter adeſt, vnde naſcaris; quia & tu inuiſibiliter naſceris.

BARNABÆ ADSCRIBIT EPIST. PAVLI AD HEBRÆOS.

Vide expositionem infra. vers. Remissio Mœchis neganda. num. 16.
In m. ex libro de pudic. cap. 20. à p.

EXtat & Barnabæ titulus ad Hebræos, adeò satis authoritatis viro, vt quem Paulus iuxta se constituerit in abstinentiæ tenore: [a] *Aut ego solus, & Barnabas, non habemus* 1. Cor. 9. 6. *hoc operandi potestatem?* & vtique receptior apud Ecclesias Epistola Barnabæ, illo Apocrypho Pastore mœchorum.

CHRISTVS REVELATVS PER PRÆDICATIONEM, Anno 12. passus autem Anno 15. Tiberij Cæsaris, anno suæ ætatis quasi trigesimo.

1. *Cont. Marc. cap. 15. à p.*

1. At nunc [1] quale est, vt [2] Dominus à [4] XII. Tiberij Cæsaris [3] reuelatus sit, [5] substantia verò ad decimum quintum iam Seueri Imperatoris, nulla omnino compertra sit, quæ [6] friuolis Creatoris præcellens, vtique latere desisset, non latente iam Domino suo, & auctore?

2. *Et cont. Iud. cap. 8. circa f.*

Huius [7] quintodecimo anno Imperij, passus est Christus, annos habens quasi triginta, [8] cùm pateretur.

Christus reuelatus per prædicationem anno 12. Imperij Tiberij Cæsaris, & passus anno 15. eiusdem.

Scholia.

1. [1] QVALE EST, *quam absurdum. Quis credat?* [2] VT DOMINVS, *Christus.* [3] REVELATVS SIT, *cognitus.* [4] A DVODECIMO, *minirum; cùm expresse dicat Lucas cap. 3. 1.* Anno autem quintodecimo imperij Cæsaris, &c. *Vbi Ioannes inducitur vox clamantis in deserto, præparans vias Domini, & reuelatus est Christus, Spiritu instar columbæ super eum descendente, & voce Patris filio testimonium perhibente. Tum versu 23.* Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta. *Translat Syr.* Ipse vero Ieschua erat quasi filius annorum triginta. [5] SVBSTANTIA VERO, *eiusdem Christi caro, nulla & phantastica à Marcione dicatur, sub Seuero Imperatore, cuius iam imperij decimusquintus annus agebatur, sub quo floruit Tertullianus. Stupendum igitur quòd iam reuelatus à duodecimo anno Tiberij, nullam omnino substantiam carnis solidam reperiatur habuisse, Seuero agente decimum quintum Imperij.* [6] QVÆ FRIVOLIS, *quæ quidem substantia Christi longe præcellens, vt à meliore Deo condita quàm sit Creator; cuius elementa & opera friuola nihili pendit Marcion; tandiu latere non debuisset à Deo Marcionis, & Christo eius tam nobilis substantiæ authore, à tam longo tempore reuelato. Verùm cùm ab operibus & effectibus Deus omnium rerum causa cognoscatur, otiosus ille Deus Marcionis, nullum se esse probauit, nullum opus operatus. Error autem authoris est, quòd contra Lucam, Christum velit anno duodecimo Tiberij reuelatum, & eiusdem decimo quinto passum.*

2. [7] HVIVS, *Tiberij Cæsaris.* [8] QVASI TRIGINTA, *cùm trigesimum tertium ætatis annum excessisset dum passus est Christus. Hic error Tertulliano irrepsit ex variis, parum inter se concordantibus Fastorum Consularium exemplaribus. Epiphanius hæresi. 51. vult Christum passum Vinnicio, Cassioque Consulibus,* A *quorum Consulatus tantum incidit in Annum decimum quartum Tiberij alij recentiores scribunt Christum passum anno 34. ætatis suæ, & decimonono Tiberij, sub Consulibus Galba & Sylla. Lactantius lib. 4. Instit. cap. 10. Paul. Oros. lib. 7. cap. 10. Iul. Afric. lib. de temp. consentiunt Tertulliano, Christum crucifixum decimo quinto Tiberij sub Consulatu Rubellij & Rufii siue Fusii Geminorum. Clem. Alex. circa finem lib. 1. Strom. Euseb. in Chron. Beda & Niceph. in Chron. Anno 33. iam inchoato, & Tiberij decimo octauo, sub Consulibus Cneio Domitio, Lucio Flauio Ænobarbo, & A. Vitellio. Aug. lib. 18 de Ciuit. cap. 54. vbi de Christo reuelato, & cultu nominis eius:* vt S. Aug. in Christi natiuitate, inquit, huius rei non ponamos initium, quia infans, & puer discipulos non B habebat, tamen quando habere cœpit, proculdubio per eius corporalem *(non phantasticam)* præsentiam, doctrina & religio Christiana, id est, posteaquam in fluuio Iordane ministerio Ioannis est baptizatos, &c. Mortuus est ergo Christus duobus Geminis Consulibus, octauo Kal. Aprilis. *Seuerus Sulpitius ait Christum passum sub duobus Geminis Consulibus Anno 18. Tiberiani Imperij, cùm tamen eorum Consulatus inciderit in eius Annum decimumquintum. Quantum ad diem Passionis, Augustinus hic & lib. 4. de Trin. c. 5. & lib. 83. qq. q. 56. asserit Christum mortuum vigesima quinta Martij. lib. autem secundo de doct. Christiana cap. 28.* Quidquid S. Aug. C de Ordine Temporum transactorum indicat ea quę appellatur historia, plurimum nos adiuuat ad Sanctos libros intelligendos, etiamsi præter Ecclesiam puerili eruditione discatur. Nam & per Olympiadas, & per Consulum nomina multa sæpè quæruntur à nobis: Et ignorantia consulatus, quo natus est Dominus, & quo passus est, nonnullos coëgit

Erc. Tertull.

errare, vt putarent quadraginta sex annorum ætate passum Dominum. (*inter eos Irenæus lib. 2. cap. 39. & 40. qui docet Christum passum anno circiter quinquagesimo, vel ad minus post quadragesimum suæ ætatis annum; ex verbis Christi Joannis 8. dicentis: antequam Abraham fieret ego sum: cui Iudæi dixerunt: quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?*) quia per tot annos ædificatum esse templum, dictum est à Iudæis, quod imaginem Dominici corporis habebat. Et Annorum quidem ferè triginta baptizatum esse retinemus authoritate Euangelica. Sed postea quot annos in hac vita egerit, quanquam textu ipso actionum eius animaduerti possit: tamen, nè aliunde caligo dubitationis oriatur, de historia gentium collata cum Euangelio liquidius certiusque colligitur. Tunc enim videbitur non frustra dictum B esse quod quadraginta sex annis templum ædificatum sit; vt cùm referri iste numerus ad ætatem Domini non potuerit, ad secretiorem instructionem humani corporis referatur, quo indui propter nos non dedignatus est vnicus Dei filius, per quem facta sunt omnia.

S. August. *Et in Psal. 64. vbi de Prophetia Ierem. 25. & 29. instauranda ciuitatis & templi, post 70. annos captiuitatis; cúmque retulisset verba principum Ierusalem; si dimiserimus eum, omnes ibunt post illum, & venient Romani, & tollent nobis locum & gentem.* Nè locum, inquit, perderent, Dominum occiderunt: Et ideo perdiderunt, quia occiderunt (*templo corporis eius soluto*) ciuitas quidem illa terrena, cuius- C dam ciuitatis æternæ in cœlis, vmbram gerebat. At vbi cœpit illa quæ significabatur euidentius prædicari, vmbra, qua significabatur, deiecta est: propterea ibi modo templum non est, quod fabricatum fuerat in imaginem futuri corporis Dominici. *Quomodo autem quadraginta sex annis extructum Templum, respondeat in hoc numero, soluto per mortem Templo Dominici corporis, non video: sed ædificationi potius & formationi quadrare cum Aug. aduerto lib. 83. quæstionum. q. 56.* Sex, inquit, nouem, duodecim, decem & octo, hæc in vniuerso fiunt qua-

S August. draginta quinque. Adde ergo ipsum vnum, fiunt quadraginta sex: hoc sexies, fiunt ducenta septuaginta sex. Dicitur autem conceptio humana sic pro- D cedere & perfici, vt primis sex diebus, quasi lactis habeat similitudinem, sequentibus nouem diebus, conuertatur in sanguinem; deinde duodecim diebus solidetur; reliquis decem & octo diebus formetur vsque ad perfecta lineamenta omnium membrorum, & hoc iam reliquo tempore vsque ad tempus partus, magnitudine augeatur, &c. quadraginta sex eum fuerint multiplicati per ipsum senarium numerum, qui huius ordinationis caput tenet, fiunt ducenti septuaginta sex, id est nouem menses & sex dies, qui computantur ab octauo Kalend. Aprilis quo die conceptus Dominus creditur, quia eodem die etiam passus est, vsque ad octauum Kalend. Ia- E nuarias, quo die natus est. Non ergo absurdè quadraginta sex annis dicitur fabricatum esse templum, quod corpus eius significabat: vt quot anni fuerunt in fabricatione templi, tot dies fuerint in Corporis Dominici perfectione. *Et to. 3 lib. 4. de Trinit. cap.*

August. *5.* Nec immeritò in ædificatione corporis Dominici, in cuius figura templum à Iudæis destructum triduo se resuscitaturum esse dicebat, numerus ipse senarius pro anno positus intelligitur. Dixerunt enim, quadraginta & sex annis ædificatum est templum: & quadragies sexies seni, fiunt ducenti septuaginta sex. Qui numerus dierum complet nouem menses & sex dies, qui tanquam decem menses (*decimo inchoato*) parientibus feminis im- A putantur: non quia omnes ad sextum diem post nouem menses perueniunt; sed quia ipsa perfectio corporis Domini tot diebus ad partum perducta comperitur, sicut à maioribus traditum suscipiens Ecclesiæ custodit authoritas. Octauo enim Kalendas Aprilis conceptus creditur, quo & passus: ita monumento nouo, quo sepultus est, vbi nullus erat mortuorum positus, nec ante nec postea, congruit vterus virginis quo conceptus est, vbi nullus seminatus est mortalium. Natus autem traditur octauo Kal. Ianuarias. Ab illo ergo die vsque ad istum computati, ducenti septuaginta & sex reperiuntur dies, qui senarium numerum quadragies sexies habent. Quo numero annorum templum ædificatum est, quia eo numero senariorum corpus Domini perfectum est, quod mortis passione destructum, triduo resuscitauit. Dicebat enim de hoc de templo corporis sui, sicut euidentissimo & robustissimo Euangelij testimonio declaratur.

Tractatu autem nono in cap. 2. Io. vbi de sex hydrijs nuptiarum Cana Galilææ, vbi de quarta hydria, & testimonio psaltis Christum alloquentis. Surge Deus iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus, *De Donatistis agens, subijcit:* Non communicando cum omnibus gentibus quid aliud quam se exhæredatos esse cognoscant? *Deinde probat Adam omnes gentes in se continuisse, & quatuor orbis partes:* quis nesciat quòd de illo exortæ sunt omnes gentes, & in eius vocabulo quatuor li- C teris quatuor orbis terrarum partes per Græcas appellationes demonstrantur? Si enim Græcè dicuntur Oriens, Occidens, Aquilo, Meridies, sicut eas plerisque locis Sancta Scriptura commemorat, in capitibus verborum, (*id est capitalibus literis*) inuenis Adam; dicuntur enim Græcè quatuor memoratæ mundi partes, ἀνατολὴ, δύσις, ἄρκτος, μεσημβρία. Ista quatuor nomina si tanquam versus quatuor sub inuicem scribas, in eorum capitibus Adam legitur: hoc in Noë propter Arcam figuratum est, in qua erant omnia animalia, quæ significabant omnes gentes. Hoc in Abraham, cui apertius dictum est; in semine tuo benedicentur omnes gentes. Hoc in Dauid, de cuius Psalmis, vt alia omittam, modò D cantauimus; surge Deus iudica terram, &c. Cui enim Deo dicitur, surge; nisi ei qui dormiuit? (*In cruce scilicet, vt lecto doloris posito, quæ crux à Patribus dicitur vinculum vniuersi, cuius quatuor anguli, quatuor orbis terræ partes adumbrant, vel summum, ruinas impletas Angelorum, imum Infernum expoliatum, duo brachia, à Solis ortu ad occasum omnes gentes diffusas, & in vnam collectas Ecclesiam*) surge Deus Iudica terram: tanquam diceretur; dormisti Iudicatus à terra, surge vt Iudices terram. (*de facto in crucem agendus dicebat: Nunc Iudicium est mundi, nunc Princeps mundi eiicietur foras, & cæt.*) Et quò pertinet illa Prophetia, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus? E *quasi diceret nisi ad Christum Adam nouum, regnantem à ligno, qui primò* venit, non vt Iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum; *quòd si iudicauit, in misericordia certè, vt patuit in muliere adultera, Magdala, cæterisque peccatoribus, & publicanis; donec secundò veniat quatuor orbis partes Iudicaturus in eadem Adæ forma. De qua vt concludam; Idem Aug. tract. 10. in cap. 2. Io. in verba Iudæorum:* Quadraginta & sex annis ædificatum est Templum hoc, & tu dicis; tribus diebus excitabo illud? &c. diximus iam, nisi fallor, hesterno die, Adam vnum hominem fuisse, & ipsum esse totum genus humanum, &c. quasi fractus est, & sparsus colligitur, (*à nouo Adam aliud opus faciente super*

S Aug. (margin beside "Tractatu autem nono…"); Aug. (margin beside "Idem Aug. tract. 10…")

ratam crucis, vel idem potius vas confractum, magno figulo reparante.) & quasi conflatus in vnam societatem atque concordiam spiritalem. Et gemit vnus pauper modò ipse Adam. (*id est omnis homo in hac lacrymarum valle, ab Ierusalem descendens in Ierico, spoliatus, cæsus, semiuiuus relictus, cura Samaritani custodis hominum curandus.*) sed in Christo innouatur: quia sine peccato venit Adam, vt peccatum Adam solueret in carne sua, & vt redintegraret sibi Adam imaginem Dei. Adam ergo, caro Christi de Adam; ergo de Adam templum quod destruxerunt Iudæi, & suscitauit Dominus triduò; resuscitauit enim carnem suam. *Subijcit vt supra: In nomine Græcè Adam quatuor partes mundi contineri, vnde dicit Dominus,* à quatuor ventis collecturum electos suos *cùm venerit ad Iudicium. Tum interrogat:* quomodo ibi inueniemus quadragenarium senarium numerum? quia caro Christi de Adam erat: ad literas, numeros computant Græci, quod

A & nos facimus. A, literam ipsi lingua sua ponunt α, alpha, & vocatur α vnum, &c. vbi scribunt, Δ, delta, vocatur in numeris ipsorum, quatuor, &c. *m*, quod nos dicimus, & illi dicunt, μ, mi, quadraginta significat. Dicunt enim, *τεσσαράκοντα*. Iam videte, istæ literæ quem numerum habeant, & ibi inuenietis. 46. annis ædificatum Templum, &c. Et quia Dominus noster Iesus Christus de Adam corpus accepit, non de Adam peccatum traxit, templum corporeum inde sumpsit, non iniquitatem, quæ de Templo pellenda est; (*inde paulò ante, Io. 2. eiecerat vendentes & ementes*) ipsam autem carnem quam traxit de Adam, Maria enim de Adam, & Domini caro de Maria, Iudæi crucifixerunt; & ille resuscitaturus erat ipsam carnem triduò, quam illi
B in cruce erant occisuri, illi soluerunt Templum, quadraginta sex annis ædificatum, & ille triduo resuscitauit illud.

CHRISTVS INDECORVS VVLTV ET SPECIE DEFORMIS.

1. *Libro de carne Christi cap. 9. à p. ad f.*

OMnia[1] terrenæ originis signa & in Christo fuerunt; & sunt quæ illum Dei filium celauere; non aliàs tantummodò hominem existimatum, quàm extantem humanâ substantiâ corporis. Aut[2] edite aliquid in illo cœleste de[3] Septentrionibus, &[4] Vergiliis, &[5] Suculis emendicatum. Nam quæ enumerauimus, adeò terrenæ testimonia carnis sunt, vt & nostræ. Sed nihil nouum, nihil peregrinum deprehendo. Denique verbis tantummodò & factis, doctrina & virtute sola Christum hominem obstupescebant. Notaretur autem etiam carnis in illo nouitas, miraculo habita. Sed carnis terrenæ non mira conditio, ipsa erat quæ cætera eius miranda faciebat, cùm dicerent: [a] *vnde huic doctrina, & signa ista*? Etiam despicientium formam eius, hæc erat vox. Adeò nec humanæ[6] honestatis corpus fuit, nedum cœlestis claritatis.[7] Tacentibus apud nos quoque Prophetis, de [b] *ignobili aspectu eius*, ipsæ passiones, ipsæque contumeliæ loquuntur. Passiones quidem, humanam carnem; contumeliæ verò, inhonestam. An ausus esset aliquis vngue summo perstringere corpus nouum, sputaminibus contaminare faciem, nisi[8] merentem? Quid dicis cœlestem carnem, quam vnde cœlestem intelligas, non habes? Quid terrenam negas, quam vnde terrenam agnoscas, habes? & cæt. Sed quomodo, inquam, [9] contemni, & pati posset, si quid in illa carne de cœlesti generositate radiasset?

a Matth. 13. 54.
b Esa. 53. 2.

2. *Et libro 3. Cont. Marc. cap. 17. in p.*

Quodcumque illud corpusculum sit, quoniam habitum, & quoniam conspectum fuit, si inglorius, si[1] inhonorabilis, meus erir Christus. Talis enim habitu & aspectu annuntiabatur. Adest rursum[2] Esaias: [a] *Annuntianimus, inquit, coram ipso; velut puerulus, velut radix in terra sitienti; & non est species eius, neque gloria; & vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem; sed species eius inhonorata, deficiens citra omnes homines.* Sicut & supra Patris ad filium vox [b] *quemadmodum expauescent multi super te, sic sine gloria erit ab hominibus forma tua.* Nam etsi *tempestiuus decore*, apud Dauid, [c] *supra filios hominum.* Sed in [3] allegorico illo statu gratiæ spiritalis, cùm *accingitur ensem* sermonis, qui verè species, & decor, & gloria ipsius est: cæterùm habitu[4] incorporabili apud eumdem Prophetam, [d] *vermis etiam & non homo, ignominia[5] hominis, & nullificamen populi.*

a Esa. 53. 2.
b Esa. 52. 14.
c Psal. 44. 3.
d Psal. 21. 6.

3. *Et libro contra Iudæos cap. 14.*

Vbi locos eosdem Scripturæ repetit, Psalmis, & Esaia. Nè aspectu quidem honestus, &c. quæ ignobilitatis argumenta primo aduentui competunt, sicut sublimitatis secundo, &c. Tunc speciem honorabilem, & decorem habiturus est indeficientem supra filios hominum[a]: *Tempestiuus enim decore citra filios hominum: Effusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in sæcula. Accingere ensem tuum circa femur tuum, potens tempestiuitate,*

a Psal. 44. 3.

b Psal. 8.7. *& pulchritudine tua.* Cùm & Pater postea, cùm [b] *diminuit illum modicum quid citra Angelos, gloria & honore coronauit illum, & subiecit omnia sub pedibus eius.*

Christus indecorus & non speciosus forma, sed deformis est. Schol. 1. 2. 3.

1. [1] OMNIA SIGNA. *scilicet quæ præmiserat ibidem, caro, sanguis, ossa, musculi, neruus, vena: quibus ipsum Christi corpus constabat, abscondebant diuinam eius formam. Et hominem tantum esse probabant.* EDITE [2] COELESTE. *Vos Appellitiani, siue Apellitiani, vel Apellitaci, pellem & cutem & carnem humanam negantes in Christo, cuius corpus de cælo cæleste, ex materia syderea conflatum dicitis. Monstrate quid in eo cæleste fuerit.* [3] DE SEPTENTRIONIBVS *de Vrsis cœlestibus plaustri figuram referentibus, quæ septem stellis constant.* [4] VERGILIIS. *Pleiadibus, à pluritate dictis. De quibus Isid. lib. 3. Orig. cap. 70.* Sunt stellæ septem ante genua Tauri, ex quib[9] sex videntur, nam latet septima. Has Latini Vergilias dicunt à temporis significatione, quod est ver, quando exoriuntur, occasu suo hyem ē, ortu æstatem primæq; nauigationis tempus ostendunt. Pleiades à pluralitate dictæ, quia pluralitatem Græci, πλειόνα appellant. [5] SVCVLIS, *Hyadibus. de iisdem loco pracitat Isid. Hyades dicta ἀπὸ τῦ ὕειν, id est à succo & pluuijs. Nam pluuia Græcè ὑετὸς dicitur. Ortu quippe suo efficiunt pluuias. Vnde & eas Latini Succulas appellauerunt: quia quando nascuntur, pluuiarum signa monstrantur. De quibus Virgilius: Arcturum, pluuiasque Hyades. Sunt autem septem in fronte Tauri, & oriuntur tempore Vernali.* [6] NEC HVMANÆ HONESTATIS. *licet hunc locum non inter erroneos aut hæreticos recenseam, inter durius scriptos repono. Cùm enim vellet probare contra Apellacianos Christi carnem non fuisse sideream, sed humanam; sic exaggerat eius veritatem ut cum excessu & nimia duritie dicat nec honestam, id est venustam, qualem communiter habent honesto loco & generosa stirpe, & formosa progeniti.* [7] TACENTIBVS QVOQVE. *licet Propheta nil dicerent de forma eius ignobili & indecora.* [8] MERENTEM. *si mærentem scriberet, paulò mitius ageret, sed morentem non fero. Quid enim merebatur, qui & colaphizanti dixit:* si benè locutus sum, quid me cædis? [9] PROPTEREA VT CONTEMNI. *certè ideo passibilem carnem induit, sine qua nec contumelias, nec dolores pati posset.*

2. [1] INHONORABILIS *supra dixit inhonestum. Eadem duritie & excessu scribens contra Marcionem dicentem corpus Christi phantasticum, qua contra Apellem asserentem sidereum* [2] RVRSVM ESAIAS. *cap. 53. 2.* Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti: non est species ei, neque decor: & vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum, &c. *alios locos infra subscribam.* [3] IN ALLEGORICO STATV. *imo ad litteram vt infra videbitur. Licet præcipuus eius decor sic interni, forma & decore corporis non carebat.* [4] INCORPORABILI. *non incorporeum signat habitum Christi, imo incorporationem Verbi incarnati, quo* habitu inuentus vt homo. [5] IGNOMINIA. opprobrium hominum & abiectio plebis.

3. [1] NE ASPECTV QVIDEM HONESTVS. *Idem contra Iudæos agens & durè inculcans, vt discernat primum aduentum Christi inglorii, inhonesti, indecori, à secundo specioso, & glorioso, iuxta Prophetas. Sed vt infra probabimus, Prophetæ deformem tantùm Christum in passione describunt. Quoniam pluribus in locis de forma externa corporis Christi locutus est Tertullianus, & multi parum intelligentes, eius &* A *Michaëlis Medina sententiam, Christum non speciosum formâ, sed fœdum, & deformem ausi sunt scribere. Ego propter honorem, & reuerentiam Domini nostri Iesu Christi, omnia eius, & sequacium eius, in contrarium argumenta proponam, & refellam, & longè solidiora pro assertione pulchritudinis eius afferam, vt nulla in posterum super ea dubietas, & contentio legentibus oriatur.*

Scripturis itaque, Patribus, rationibus, Christi Domini pulchritudinem impugnant: Et primò quidem contra opponunt, Isaïam, cap. 52. 14 Sicut obstupuerunt super te multi, sic inglorius erit inter viros aspectus eius, & forma eius inter filios hominum. *Sanctes Pagn. ex Hebr.* Quemadmodum admirati B sunt super te multi, sic corruptus est præ viro aspectus eius, & forma eius præ filiis hominum. *Septuag.* sic inglorius erit ab hominibus species tua, & gloria tua à filiis hominum. *Proferunt & eiusdem Isaiæ locum cap. 53. 2.* Non est species ei, neque decor: & vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum, despectum & nouissimum virorum. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Non est forma ei, neque decor. *Sept.* Non est species ei, neque gloria; & vidimus eum: & non habebat speciem neque decorem: sed species eius inhonorata, & deficiens præ filiis hominum. *Quid quòd & locum expressum Psalmi 44. 3.* Speciosus forma præ filiis hominum, *à Patribus negant intellectum de eius pulchritudine corporali; pro se af-* C *ferentes Eusebium, Basilium, Hesychium, Apollinarium, Theodoretum, Euthymium, Nicephorum ex Græcis, Cyrillum item, dicentem; non esse quenquam qui adscribat Christo carnis gloriationes, quia totum mysterium Incarnationis, est exinanitio, & humiliatio. Clementem etiam Alexandrinum. Et præ cæteris Tertullianum pluribus locis, maximè de carne Christi cap. 9. Et Augustinum pluribus item locis, quos infra discutiemus. Rationibus eandem idipsum corroborant. Primò quòd sapientem dedeceat elegans forma; qualis Adonis, Atys, Apollo, Amaracus, Aranthus, Crocus, Cyparissus, Ganimedes, Hylas, Hippolytus, Ni-* D *sus, Narcissus, Paris, inter formosos, & compulos recensentur. Secundò quia Scriptura vanam, & futilem esse pulchritudinem apertè declarat; Prouerb. 31. 30.* Fallax gratia, & vana est pulchritudo. *Esa. 40. 6.* Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri: Ex siccatum est fœnum, & cecidit flos. *Tertiò quia cùm ex Philosopho 4. Ethic. cap. 3. pulchritudo sit in magno corpore, non in paruo; statua autem Christi Romæ, & tunica eius in Gallia, paruam Christi staturam repræsentent, Christi corpus plena pulchritudine non constabat. Profert & Rigaltius in suis ad Librum de Patientia Obseruationibus, se audiuisse ex ore Iacobi Sirmundi, dicentis se vidisse Numisma vetus æreum, cusum, vt ipse arbitrabatur, sub Constantino. Scul-* E *ptura faciem exhibebat satis deformem & horridam: Et in altera parte templum, cum inscriptione Anastasis. Sed fragilè & infirmum deformitatis Christi adstruit fundamentum. Firmiori videntur sibi niti, qui adsciscunt sibi locum Damasceni lib. 3. fidei Orthodox. cap. 6. & 18.* Quod est inassumptibile, est incurabile: *Sed venerat Christus curare omnes defectus, & proinde corporis nostri etiam deformitates: ergo & eas assumere debuit. Præterea maximas, & extremos defectus corporis, est mors, & similitudo peccati, in*

merte, prius maledictâ crucis, quam pro nobis subire dignatus est: ergo multò magis priuationem pulchritudinis, & deformitatem debuit suscipere pro nobis.

S. Aug. *Sed primò respondeo duobus simul ex Isaïa relatis locis, & Patribus eorum authoritate subnixis: In his apertissimè locutum Esaiam de Christo, in doloribus, & passione posito. In quo primò quidem toto corpore, & facie maximè, sudore sanguineo, lachrymis, metu mortis, extremaque tristitia confectus, denique in agonia positus*, non habebat speciem neque decorem. *Deinde alapis, fustibus, sputaminibus, deiectionibus in cœnum, conculcationibus, corona spinea aculeis, expresso vndanti in faciem sanguine, quo & prolixi eius capilli, vtpote Nazaræi, inhorruerant, speciem eius, & formam totam deformatam. Quod apertè liquet ex ipsius verbis Esaiæ. Immediate enim subijcit, versu 3.* Despectum & nouissimum virorum, virum dolorum & scientem infirmitatem: & quasi absconditus vultus eius, & despectus, vnde nec reputauimus eum. *Vbi alludit ad id quod in Euangelio narratur:* quòd velabant faciem eius, & dabant ei alapas: *quibus, vt & sputis, & sanguine abscondebant pulchritudinem eius, quam apparentem, vel non tulissent, vel ausi non fuissent percutere. Sanctes Pagn.* Abscōdebamus faciē ab eo, despectus, & non reputauimus eum. *Prosequitur vulgata editio:* verè languores nostros ipse tolit, & dolores nostros ipse portauit: Et nos putauimus eum tanquam leprosum, &c. *Sanctes. Pagn. ex Hebr.* Plagatum. *Septuag.* Homo in plaga positus, & sciens ferre infirmitatem: quia auersa est facies eius, despecta & non reputata. Liuore eius nos sanati sumus.

Quantum ad locum psalmi 44. licet patres præcitati, de specie eius potius interna, gratia, vnionis, diuinitatis sicut & Athanasius lib. de natura humana suscepta à Verbo, Isidorus in Gen. cap. 3. Ambrosius lib. 3. ep. 11. Aug. præfatione in Psal 103. & enarratione prima, & Ep. 112. Greg. in 1. Reg. cap. 1. quàm de forma externa corporis intelligunt; eum tamen, benè intellecti nullatenus excludunt. Duriora à Patribus pro assertione deformitatis verba proferam, & diluam. Clemens Alex. lib. 3. pædag. cap. 1. vbi ait de vera pulchritudine. Flaccescit, inquit, pulchritudo, & citius quàm folia humi decidit, quando amatori eius petulantiæ procellæ expirauerint, & priusquam venerit autumnus, marcescit & interit, &c. Atque cùm caro quidem serua sit, quemadmodum testatur Paulus Philipp. 2. quomodo quisquam iure ancillam, lenonis instar exornauerit? Quod enim id quod est carnem, sit serui forma, dicit de Domino Apostolus, eum seipsum exinanisse serui forma accepta, externum hominem seruum appellans priusquam seruiisset, & carnem suscepisset Dominus: misericors autem Dominus ipse carnem efficit liberam, cúmque ab interitu acerbaque & lethifera seruitute liberasset, incorruptionem ei adiunxit, sanctum hoc & æternitatis ornamentum, carni immortalitatem videlicet apponens. *In quo quidem opponit pulchritudinem incorruptibilem, & meritò proposuit gloriam carnis immortalitate induenda, vana & corruptibili huius vitæ. Christum autem in forma serui positum, non decuisse lenonis modo, carnem ancillam exornare, quam, regnaturus in resurrectione,* decoram induendus erat, amictus lumine sicut vestimento. *Subijcit ibidem de passionis deformitate:* Ipsum, inquit, Dominum fuisse aspectu deformem, testatur Spiritus per Esaiam: & vidimus eum, nec habebat speciem, nec pulchritudinem; sed species eius vilis, diminuta præ hominibus. Quis est autem Domino præstantior? Sed non carnis pulchritudinem quæ visione apprehenditur, sed veram animæ, & corporis ostendit pulchritudinem: animæ qui-

A dem, beneficentiam: carnis verò, immortalitatem. *Vbi vides primò de passione loqui, iuxta Esaiam. Secundò comparatiuè tantùm & non absolutè, Christum corpore fuisse deformem. Licet enim formosus esset adhuc in hac vita mortali, tamen hac forma, deformis videtur, si & pulchritudinis gloria resurgentis, & multò magis animæ gratia, & infinitè amplius eius diuinitati comparetur. Et hoc sensu Augustinus tract. 38. in Io. 8. notat Christum dixisse, Ego sum, quasi alia omnia quæ mutabilia sunt, verè non sint.* Res enim, inquit, quælibet prorsus qualicumque excellentia, si mutabilis est, non verè est: non enim est ibi verum esse, vbi est, & non esse, &c. verè esse, est semper eodem modo esse, &c. discute rerum muta- S. August.
B tiones, inuenies, fuit, & erit. Cogita Deum, inuenies, est; vbi fuit & erit, esse non possit. *Et alibi.* Tu enim fecisti ea qui pulcher es, pulchra sunt enim; qui bonus es; bona sunt enim: qui es, sunt enim. Sed nec ita pulchra sunt, nec bona sunt, nec sunt, sicut tu conditor earum: cui comparata, nec pulchra sunt, nec bona sunt, nec sunt.

Tertullianus quoque deformitatem, ad passionem retulit, contra Iudæos: Ne aspectu, inquit, quidem honestus. *contra Marc. lib. 3.* Quodcumque illud corpusculum sit, quoniam habitum, & quoniam conspectum fuit; si inglorius, si ignobilis, si inhonorabilis, meus erit Christus. Talis enim habitu, & aspectu annuntiabatur. *Nempe per Esaiam supra.*
C *Quasi diceret; non multum de corporis eius forma ac præstantia curo, paruulum sit, & indecorum forma: hoc contendo tantum contra Iudæum, quòd venerit, non gloria & honore in primo aduentu speciosus, sed qualem passibilem, & mortalem etiam vester, ô Iudæi, Propheta Esaias venturum prædixerunt. Nil, o Marcion, de pulchritudine disputo; id vnum curo, vt te conuincam, & ipsa eius deformitate, & dolore in corpore passo, eum non phantasticam, sed veram & passibilem carnem assumpsisse. Ita & eodem libro, non excludit nisi in passione pulchritudinem, vel in comparatione gratiæ spiritalis, corporalem; vt patet ex termine.* Nam etsi tempestiuus decore apud Dauid supra filios hominum; sed in allegorico illo statu gratiæ
D spiritalis, cùm accingitur ensem sermonis, qui verè species, & decor, & gloria ipsius est. (*ita & sapiens: mala aurea in lectis argenteis, qui profert verbum in tempore suo. Id est qui tempestiuè loquitur.*) cæterùm habitu incorporali, apud eundem Prophetam, vermis etiam, & non homo: ignominia hominis, & nullificamen populi, *quod de passione intelligendum est. Nec magis vrget libro de carne Christi cap. 9.* Adeò, inquit, nec humanæ honestatis corpus fuit; tacentibus apud nos quoque Prophetis. (*id est nil loquentibus de cultu & apparatu externo, de quo supra Clemens Alexandrinus, & Origenes lib. 6. contra* Celsum; *quòd ita forma serui, pro nobis passurus apparuisset*) de ignobili aspectu eius, ipsæ Pas-
E siones, ipsæque contumeliæ loquuntur. (*ita & libro de patientia; sed contumeliosus insuper sibi est.*) Passiones quidem, humanam carnem; contumeliæ verò, inhonestā. An ausus esset aliquis vngue summo perstringere corpus nouum. Sputaminibus contaminare faciem, nisi merentem? (*malim mœrentem, vt alludat ad verba Euangelij: cœpit tædere & pauere & mœstus esse. Antequam etiam depalmaretur, faciem sanguineo sudore sudauerat.*) quid dicis cœlestem carnem, quam vnde cœlestem intelligas, non habes? quid terrenam negas, quam vnde terrenam agnoscas, habes? Esuriit sub Diabolo, sitiit sub Samaritide, (*fatigatus insuper sedebat sic super fontem.*) lacrymatus super Lazarum: Trepidat ad mortem. Caro enim, inquit, infirma Sanguineq;

fudit postremò. Hæc sunt opinor signa cœlestia. Sed quomodo contemni & pati posset, si quid in illa carne de cœlesti generositate radiasset? Ex hoc ergo conuincimus, nihil in illa de cœlis fuisse, propterea, vt contemni & pati posset. *Licet ergo fateamur, exceptâ Spiritus sancti operatione cœlesti in virgine, per quam dictus est.* Secundus Adam de cœlo cœlestis; *transfigurationis claritate, & radio iuxta Hieronymum in eiiciendis negotiatoribus templi, de vultu eius fulgurante, nil in Christi carne fuisse cœleste, stupendum & nouum: Licet præterea fateamur, nihil comptum & affectatum in eius forma & habitu; imò potius ex ieiuniis, pernoctationibus, lignarii laboribus, concionum & discursuum fatigationibus, facies eius & forma macerata appareret, ob quam etiam & multo senior videbatur dicentibus*: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? *Lineamenta tamen & reliqua corporis species & decor perfectus erat in Christo.* Denique *(vt supra Tertullianus)* verbis tantummodò, & factis; doctrinâ, & virtute solâ Christi, homines obstupescebant. Notaretur etiam carnis in illo nouitas, miraculo habita. Sed carnis terrenæ non mira conditio; ipsa erat, quæ cætera eius miranda faciebat, cùm dicerent: vnde huic doctrina, & signa ista? Etiam despicientium formam eius, hæc erat vox. Adeò nec humanæ honestatis corpus fuit, nedum cœlestis claritatis. *Vbi per formam, & honestatem humanam, non intelligit pulchritudinem, & aptam membrorum dispositionem, sed neglectum cultum, & minus comptum & vrbanum.*

Superest vt & ipsum Augustinum excutiamus. Opponunt enim ipsum apud Rigaltium loco citato ex Psal. 43. dixisse de Christo. Vt homo non habebat speciem neque decorem; sed speciosus forma, ex eo quod est præ filiis hominum. *Quæsiui locum & valde mutilatum inueni; & iuxta cæteros Patres, de passione tantummodò fœdum, vel in comparatione diuinæ formæ, in forma serui longè minus formosum. Sic enim habet:*

S. Aug. Si ad faciem Patris gaudent Angeli, ad tale gaudium te præpara: aut si inuenis melius quàm videre faciem Dei, illuc te præpara. Væ tali amori tuo, si vel suspicaris aliquid pulchrius, quàm est ille, à quo est omne pulchrum, quod te teneat, ne illum cogitare merearis. Dominus in carne erat, & apparebat homo hominibus. Qualis apparebat? Iam dixi, homo hominibus. Quid magnum apparebat? Caro carni. Quid magnum apparebat? de quo dictum est; vidimus eum, & non habebat speciem, neque decorem? Quis non habebat speciem neque decorem? de quo item dicitur; Speciosus forma præ filiis hominum. Vt homo *(comparatiuè ad Deum, vel ad passionem)* non habebat speciem, neque decorem: sed speciosus formâ, ex eo quod est præ filiis hominum. Ideo formam illam, de forma carnis ostendens oculis intuentium, quid ait? Io. 14. qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & ostendam illi meipsum. Quem videbant, ostensurum se illis promittebat. Sed quid est hoc? quasi diceret, videtis formam serui, occulta est forma Dei. Per hanc vobis blandior, illam vobis seruo. Hac vos paruulos nutrio, illâ grandes pasco. *Et vbi quæso blanditiæ in nutrice deformi, & fœda? quod pabulum, & oblectamentum oculis, deformitas?*

Simile est quod ex eodem, in Psal. 118. obtrudunt. Et ipse sponsus non carne, sed virtute formosus. *Quasi*

S. Aug. *diceret, non tam carne, quàm diuinâ virtute.* Christus enim Dei virtus, & sapientia *à Paulo prædicatur.*

Tale denique est, quod ex eodem in Psal. 127. proferunt, in quo expressissimè loquitur de Christo in passione deformato. Sponsus est, inquit, ille quo nihil est pulchrius, qui quasi fœdus apparuit inter manus

A persequentium, de quo paulò ante dicebat Esaias: & vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem. Ergo sponsus noster fœdus est? Absit. quomodo enim illum virgines amarent, quæ in terra maritos non quæsierunt? Ergo persequentibus fœdus apparuit *(iam deturpata, vt diximus, ex sudore sanguineo, & agoniâ facie)* & nisi eum fœdum putarent *(aspectu etiam & habitu contemptibili)* non insilirent, non flagellis cæderent, non spinis coronarent, non sputis inhonestarent: sed quia fœdus illis apparebat *(etiam præ liuore, & inuidia)* fecerunt illi ista. Non enim habebant oculos, vnde Christus pulcher videretur. Qualibus oculis Christus pulcher apparuit? quales oculos quærebat ipse Christus, quando dicebat Philippo, Io. 14. tanto tem-

B pore vobiscum sum, & non me vidistis? Isti oculi mundandi sunt, vt possint videre illam lucem: & leuiter tamen perstricti splendore, accenduntur amore, vt sanari velint, & fiant illuminati. Nam vt noueritis, quia pulcher est Christus qui amatur, audi Prophetam: Speciosus formâ præ filiis hominum. Omnes homines superat illius pulchritudo. Quam rem amamus in Christo? Membra crucifixa, latus perforatum an charitatem? quando audimus, quia passus est pro nobis, quid amamus? Charitas amatur. *Hinc Chrysostomus homil. 28. in Matth. rectè notauit, imputatam Christo deformitatem, in quantum humanitatis, & serui forma, cum formâ Dei latente confertur, vel prout attenditur in cruentâ passio-*

C *ne, liuidisque tumoribus, vel victu & vestitu vili, vel Iudæorum Christum despicientium opinione. Id etiam sentit Procopius in caput 53. in Esa. & Naz. orat. 1. de filio. qui etiam Orat. 2. de Pascha, dicit restitutam Christo pulchritudinem in resurrectione, quam per consequens habuerat ante passionem.*

Ad staturam quod attinet, vidi ego aliam marmoream vltra quinque pedes erectam, quæ iustæ magnitudinis corpus eius fuisse declarat. Tunicam porro inconsutilem, dico non talarem fuisse, nec vestem poderis, sed aptam fabrili labori, ac frequenti itineri.

Ad numisma Rigaltii, solutio facilis, & duplex. Primò enim dico nullam in eo Christi nominis inscriptio-

D *nem. Secundò, esto, Christi resurrectio in templo inscripto, grecâ voce* ΑΝΑϹΤΑϹΙϹ, *quæ significat Resurrectionem: & facies deformis repræsentet Passionem; dico iuxta prædicta, post triduum excitatum templum corporis eius, & non tantùm pristinæ formæ redditum, sed & maiori accessu gloriæ clarificatum. Ita D. Tho. 3. parte q. 54. a. 1. ad 3. Quid quod & Imago, quam Christus Veronicæ dedit expressam in linteo, etiam formosum valde inter ipsos dolores, lacrymas, sanguinem ex corona spinea manantem, exprimit.*

Superest vt rationibus respondeamus. Primò quidem non mollem & effœminatam Christo fuisse pulchritudinem. Vnde & Michaël Medina lib. 2. de fide cap.

E *7. à medio, non negat absolutè Christum pulchritudine corporis fuisse præditum, sed eam tantum admittit, quæ consistit in temperamenti ratione, quæ sapientibus, & studiosis hominibus, maximè conuenit. Vnde & Apuleius Apol. 1. tuetur à reprehensione Philosophum speciosum, dicens Pythagoram, & Zenonem formosissimos fuisse, multosque alios Philosophos, gratiam corporis morum honestate illustrasse. Ita & Moyses Deut. 33. de Iosepho Patriarcha.* Quasi primogeniti Tauri pulchritudo eius. *Proinde licet effœminata pulchritudo sit fallax & vana; Christi fortis & mascula fuit; vnde & psaltes:* Dominus regnauit, decorem indutus est, indutus est Dominus fortitudinem & præcinxit se. *Vbi Augustinus pensitans titulum Psalmi:* Laus Cantici ipsius Dauid, in die ante Sabbatum, quando fundata est terra. Ipso, inquit, die fecit

hominem

hominem ad imaginem & similitudinem suam, &c. Sicut ergo sexto die fecit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, sic inuenimus sexto sæculo venisse Dominum Iesum Christum, vt reformaretur homo ad imaginem Dei, &c. Christus venit, vt fundaret terram. 1. Cor. 3. fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. De illo ergo cantat Psalmus: Dominus regnauit, &c. Videmus quia duas res induit, decorem, & fortitudinem. Vt quid autem? vt fundaret terram. Sequitur enim: etenim confirmauit orbem terræ. Vnde confirmauit? quia decorem induit. Non confirmaret, si solum decorem indueret, & non fortitudinem. Quare ergo decorem? quare fortitudinem? vtrumque enim dixit: Dominus regnauit, &c. Ad eos quibus placebat, decorem induit; ad eos quibus displicebat, fortitudinem induit. *Sed vt de muliere forti dicitur: sic & de Christi humanitate, & forti pulchritudine:* fortitudo & decor indumentum eius.

Tandem quod ex Damasceno obyciunt, cum D. Tho. 3. p. q. 14. a. 4. respondeo. Cùm oportuerit vt Christus pro omnibus satisfaceret, non decuit eum omnes corporales defectus hominis assumere, sed illos tantùm qui totam naturam peccato lapsam consequi debuerant. Qualis est sitis, fames, lassitudo, dolor, & mors. Sunt autem quidam defectus, qui non consequuntur propter peccatum hominis, nec omnes homines incurrunt; *(nec enim omnes morbidam vitam agunt, nec omnes deformes sunt, imò plurimi formosi.)* Sed causantur in aliquibus hominibus, vel ex inordinato victu, vel ex defectu virtutis formatiuæ; quod nec Christo conuenit ordinatissimo victu vtenti, nec perfectissimæ virtuti formatiuæ Spiritus sancti, de quo B. V. Maria concepit formosissimum Christum.

Dilutis omnibus in contrarium argumentis, præter iam dicta in responsionibus, pulcherrimum Christum etiam corpore, Scripturâ, Patribus, Rationibus assero.

Littera siquidem pro fundamento tenenda est, quoties sensus litteralis nil indignum, & incongruum sonat. Ad literam ergo Dauid de Christi externa forma canit; Speciosus formâ præ filiis hominum. *Quod versiones omnes confirmant. Hieronymus enim hîc & Epist. 140. sic legit:* Decore pulchrior ex filiis hominum. *Symmachus:* Pulchritudine pulcher es, præter filios hominum. *Aquila:* Pulchritudine pulchruisti, à filiis, vel vltra filios hominum. *Chaldæus,* pulchritudo tua, ô Rex Christe, præstantior est filiorum hominum. *Quinta editio:* pulchritudine pulchruisti, vel floruisti præ filiis hominum. *Septuaginta, quos Tertullianus sequitur, contra Iudæos cap. 9. & 14. & 3. cont. Marc. cap. 7. 14. & 17.* Tempestiuus decore, citra filios hominum. *vel supra. sicut Cyprianus secundo cont. Iud. cap. 29.* Decorus specie super filios hominum. *Tempestiuum porro, maturam, plenam, ac perfectam, sicut in flore & fructu, maturitatem sonat; vnde & nos* configurati corpori claritatis eius, occurremus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

Eandem speciei fortitudinem inculcat Dauid, subiiciens: Specie tua, & pulchritudine tua, intende prosperè procede, & regna. *Quod Tertullianus ex Septuag. transfert:* potens tempestiuitate tua, & pulchritudine tua, extende & prosperare, & regna. *Hebraicè:* decore tuo prosperè age, equita. *Chaldaicè* prosperabis, vt equites super thronos regios. *Tanta vis est pulchritudinis, vt apud Platonem à Socrate, summa Tyrannis: & à Carneade regnum sine satellitio vocetur. Et Xenophon in conuiuio, hoc differre notat robustos, & sapientes, à pulchris; quod fortes multum oporteat laborare, & se periculis exponere vt regnent: sapientes autem oratione suasoria vti, vt sibi subditos comparent: pulchros autem, in summo otio, absque labore, & voce, sibi omnia subiicere. Cum Christus itaque* Rex Regum, & Dominus Dominantium, *omnium corda rapere ad se deberet electorum, id etiam præstare potuit specie, & pulchritudine sua. Hinc primò capta sponsa in Canticis, cap. 1. 16. exclamat:* Ecce tu pulcher es, dilecte mi, & decorus, *& Theodoretus in Psal. 95. 6. iuxta Hebr.* gloria & pulchritudo in conspectu eius. Humanâ, inquit, naturâ susceptâ, & per eam hominibus apparens, suæ magnificentiæ splendores emittit, & omnes ad se admirandum trahit: nam sanctificationem eius, templum illud appellatur quod suscepit. *Bernardus tract. de Passione Domini:* Sciendum est, inquit, quòd ea quæ diximus de deformitate corporis speciosi, non de naturali, sed de accidentali deformitate Domini sunt accipienda: non accusantes in ipso defectum naturæ, sed passionis charitatem commendantes. *Pulchritudinem naturalem eius ineffabilem, dixit Athanasius orat. de Incarnat.* Pulchritudinem, inquit, vel gloriam corporis Dei, non est fas exprimi humano intellectu. *Bernardus ser. 45. geminum aduertit decorem, vnum naturæ, alterum gratiæ.* Quàm pulcher, inquit, es Angelis tuis Domine Iesu, in forma Dei, in die æternitatis tuæ, splendor & figura substantiæ Patris! quàm mihi decorus es, Domine mi, in ipsa tui huius positione decoris. Etenim vbi te exinaniuisti, vbi naturalibus radiis lumen indeficiens exuisti; ibi pietas magis emicuit, ibi Charitas plus effulsit. Ibi amplius gratia radiauit. *(tum ad ipsam speciem corporis & floris venustatem, & dona Spiritus procedens)* quàm clara mihi oriris stella ex Iacob! quàm lucidus flos de radice Iesse egrederis! quàm iucundum lumen in tenebris, visitasti me oriens ex alto! quàm spectabilis & stupendus etiam virtutibus supernis, in conceptu de Spiritu sancto, in ortu de virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ fluentis, in coruscatione miraculorum, in reuelationibus Sacramentorum! quàm denique rutilans post occasum, Sol iustitiæ de corde terræ resurgis! Quam formosus in stola tua demum Rex gloriæ, in alta cœlorum te recipis. Quomodo non pro his omnibus, omnia ossa mea dicent, Domine quis similis tibi? *Ita & Cassiodorus, Greg. magn. Anselmus & Rupertus, pulchrum dicunt in diuinitate, decorum verò in humanitate. Præ omnibus pensandus Greg. Nyssenus homil. 4. in hæc verba. Vbi inducit sponsam sic fantem:* Ecce pulcher es Patruelis meus, & formosus. Ex quo enim mihi apparuisti, nihil aliud esse videtur pulchrum, sed auersata sum omnia quæ ante reputabantur in bonis & pulchris. Non amplius mihi aberrat de bono iudicium, vt aliquid aliud existimem præter te esse bonum & pulchrum, &c. Quomodo enim fuerit pulchrum, quod nullo modo consistit? Tu autem verè pulcher. Non solùm pulcher, sed ipsa pulchri essentia, semper talis es, omnino id quod es. Nec in tempore florens, nec in tempore rursus florem abiiciens: sed cum vitæ æternitate simul extendens speciem ac decorem, cui nomen fuit benignitas & charitas in homines. *Eodem sensu Augustinus in Psal. 49.* Pulchritudo agri mecum est: quomodo cum illo? Verum & antequam fierent? cum illo enim erant omnia futura, & cum illo sunt omnia præterita: futura ita, vt non ei detrahantur omnia præterita. Cum illo sunt omnia, cognitione quadam ineffabilis sapientiæ Dei in Verbo constituta. *Quod si in Verbo vt causa exemplari & efficiente rerum omnium, est omnium rerum* S. August.

Err. Tertull.

est ... tualis pulchritudo; & Verbum ipsum caro factum est, quis neget efficatni condignam Verbo, Verbum ipsum communicasse pulchritudinem?

Formosum sponsum inducit Augustinus, & quidem iure, cum omnia quæ bona sunt, & congrua homini, perfectissimo hominum debeant attribui. Sic ergo in
August. *Ps[...]. 103. concione prima*: Decus, inquit, in pulchritudine. Quæris pulchritudinem, bonam rem quæris. Sed quare quæris pulchritudinem, ô anima? vt amet te sponsus tuus; etenim displices ei fœda. Ille autem qualis est? Speciosus forma præ filiis hominum. Osculari vis fœda pulchrum; sed non attendis quia tu iniquitatibus plena es. Diffusa est autem gratia in labiis tuis. Sic enim de illo scriptum est, Speciosus forma, &c. Propterea adolescentulæ
B dilexerunt te: Est ergo quidem formosus, est quidem pulcher præ filiis hominum. Et si filius hominis, tamen præ filiis hominum, &c. vis ei placere? non potes, quamdiu deformis es. Qoid facies vt pulchra sis? Prius tibi displiceat deformitas tua, & tunc ab illo ipso, cui vis placere pulchra, mereberis pulchritudinem: Ipse enim erit reformator tuus, qui fuit formator tuus. Ergo prius attende quæ sis; ne audeas ire fœda in pulchri oscula. Et quid intuens, inquis, me videbo? Posuit tibi in speculum scripturam suam: legitur tibi: Beati mundicordes, quoniam ipsi Deum videbunt. Speculum in hac lectione propositum est: vide si hoc es, quod dixit: si nondum es, geme vt sis, &c. & si displicet, quære, vt non sis. Si enim cùm fœda sis, tibimetipsi displi-
C ces, pulchro iam places, &c. Ecce pulcher ille & speciosus præ filiis hominum, quia iustissimus præ filiis hominum, quoniam veniebat ad fœdam, vt faceret pulchram; dicam & hoc, quia in Scripturis inuenio, fœdus factus est, &c. Esa. 53. Speciosus forma præ filiis hominum, vidimus eum, & non habuit speciem neque decorem, &c. Quem vidisti? sponsum nostrum. Qualem vidisti? Speciosum forma præ filiis hominum. Vbi vidisti? Cùm in forma Dei esset. Vnde vidisti? Rom. 1. Per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, &c. Exhibuit nobis ille speciosum forma præ filiis hominum; exhibeat & iste quod ait, vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem. Vnus Apostolos Paulus Pro-
D phetam vtrumque coniungit, Philipp. 2. ibi habeo speciosum forma præ filiis hominum; qui cùm in forma Dei esset, &c. Ibi dixit, quod dixit & alius, non habentem speciem neque decorem: (*comparatiuè vt diximus*) quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, &c. (*comparatiuè item ad passionem*) humiliauit semetipsum, &c. vsque ad mortem, mortem autem crucis, &c. O quibus displicet, quia non habebat speciem, neque decorem. O agitantes caput ante crucem, & non figentes caput in capite quod pendebat in cruce! (*caput viri Christus, caput autem Christi Deus.*) meritò nutat insultantium caput, (*dicentium; si filius Dei est, &c.*) donec sit eorum caput, ille ipse cui insultabatur. Ecce
E resumit decorem, & magnum decorem. (*vides apertè dicentem Augustinum Christum ante Passionem fuisse formosum. Nemo enim resumit, nisi quod prius habuit.*) Ecce quod dicis tu, minus est, quàm quod fecit. Dicis tu, si filius Dei est, descendat de croce. Ecce de cruce non descendit, sed de sepulchro resurrexit. (*Dominus regnauit, decorem indutus est*) ergo anima decora esse non potest, nisi confessa fuerit fœditatem suam, ei qui semper pulcher, & propter te ad tempus non pulcher. (*ad tempus passionis*) & sic ad tempus non pulcher in forma serui (*comparatiuè*) vt numquam deficeret à pulchritudine, quæ est in forma Dei. *Tum ad Ecclesiam conuersus*, Ergo,

A inquit, tu Ecclesia habes decorem. Dici[...] & tibi in Canticis canticorum: O decora inter mulieres dicitur de te, quæ est ista quæ ascendit dealbata? Quid est dealbata? illuminata. Non dealbata, sicut fucata. Quemadmodum se dealbant fœminæ, quæ volunt videri quod non sunt. Non dealbata, sicut paries dealbatus: destruetur enim, sicut dicit Apostolus, Act. 23. paries dealbatus, hypocrysis, & simulatio, paries dealbatus, foris tectorium, intus lutum. Non ergo illa sic dealbata: sed dealbata, illuminata, quia non per se alba. Prius, inquit, fui blasphemus 1. Tim. 1. & item Ephes. 2. fuimus enim & nos aliquando natura filij iræ, sicut & cæteri. Accedit gratia illuminans, & dealbans. Primò nigra fuisti, sed facta es alba, ex gratia illius,
B &c. Admirantis est dicere, quæ est ista quæ ascendit dealbata, tam pulchra, tam luminosa, tam sine macula & ruga? Noone ista est quæ iacebat in cœno iniquitatum? Nonne ista est qoæ iacebat in fornicatione Idolorum? Nonne ista est quæ immunda erat in omni cupiditate desiderioque carnali? Quæ est ergo ista quæ ascendit dealbata? Attende quis sit ille qoi pro ea factus est, (*cùm natus esset speciosus forma præ filiis hominum, in passione vermis & non homo, opprobrium hominum, leprosus & nouissimus hominum*) non habens speciem neque decorem, & intelligis huius claritatis honorem. Si miraris illius humilitatem propter hanc, noli mirari huius celsitudinem propter illum. Quantæ fœlicitatis est ista dealbata, vt & cùm esset nigra, polchrum ad sede-
C poneret, qui pro impiis moreretur.

Ioannes, non minus quàm Paulus, & pulchrum in forma Dei, & speciosum etiam in forma serui, & viderat oc.lis, & manu contrectauerat, qui dicebat de forma Dei, In principio erat verbum, *&c. & de forma hominis externa*, Verbum caro factum est, &c. Vidimus eum plenum gratiæ diffusæ in labiis, & veritatis. *Et ipse stans iuxta crucem vidit oculis suis* non habentem speciem neque decorem. *Hieronymus in Epist. ad Principiam, licet verè natum ex virgine credat, tamen sideream in Christo pulchritudinem agnoscit.* Nisi enim virgo de virgine, & ex Deo (*Spiritu sancto*) natus, habuisset & in vultu quiddam oculisque sidereum, numqoam eum statim secuturos
D fuisse Apostolos. *Quod & rursum habet lib. primo in Matth. cap. 9. vbi agit contra Porphyrium, & Iulianum ridentes, vt stultos Apostolos, quod ad primam vocem, relictis omnibus secuti sint Christum.* Certè, inquit, fulgor ipse, & maiestas diuinitatis occultæ, quæ etiam in humana facie relucebat, ex primo ad se videntes trahere poterat aspectu. Si enim in magnete lapide, & succinis, hæc esse vis dicitur, vt annulos, & stipulas, & festucas sibi copulent, quantò magis Dominus omnium creaturarum, ad se trahere poterat quos vocabat? *Hinc & pulchritudo Græcis κaλὸν, à verbo καλέω, quod est voco; quòd ad se vocet, & rapiat aspicientes. Vnde Bernardus ser. primo de Omnibus Sanctis, notat disertè, Christum prædi-*
E *cantem, populos secutos de ciuitatibus, & castellis, eique adhæsisse, affatu eius pariter, & aspectu delectatos. In eo enim tria concurrebant, quæ perfectè pulchrum apud Platonicos faciunt. Virtus animi, eloquentia, & corporis species & forma. Theodoretus in oratione de Charitate, & D. Thomas in Ps. 44.* Speciosum formâ *de humana Verbi pulchritudine interpretantur. Origenes item lib. 1. & 6. contra Celsum, ait Christum non tantùm anima, sed & corporis pulchritudine floruisse. Chrysostomus homil. 28. in Matth.* Vt in faciendis, inquit, signis erat mirabilis, sic visu gratiosissimus dicitur fuisse: idque ipse Propheta significans, multò antè clamauerat, Speciosus forma præ filiis hominũ.

Epiphanius in Ancorato à medio, perfectam satis Christo innuit pulchritudinem vbi ait: Ipse, inquit, Saluator sanctus est, qui de cœlis descendit, qui in officina Virginis nostram salutem operari dignatus est. Qui ex Maria rursus genitus est, per Spiritum sanctum conceptus. Qui carnem accepit, & Verbum caro factum est. Qui naturâ non immutatus est. Qui cum Deitate suscepit humanam naturam, perfectus existens à Patre. Qui perfectam dispensationem impleuit, & venit in mundum propter nos, &c. Et in carne inter nos versatus est, non apparentiâ sed veritate. Qui perfectum hominem seipsum efformauit, ex Maria Deipara per Spiritum sanctum &c. Hominem autem dico perfectum, quæcumque in homine, & qualiter homo, & si quid est homo. Hunc venit & accepit Vnigenitus, quò in perfecto homine, perfectè totum negotium salutis Deus ipse operaretur, &c. Quid igitur vt saluaret Dominus venit? Omnino hominem perfectum. Igitur omnia quæ sunt in ipso perfectè accepit, &c. Propterea dicit Apostolus, factus ex muliere, factus sub lege. Et rursus: In habitu inuentus vt homo. At voces, in habitu, & factus, & sub legem, per vtraque collectæ, perfectionem significant, ac ab affectibus peccati alienitatem. Nam ex voce, factus, quod sit perfectus indicatur: ex voce sub lege, quod non in apparentiâ: ex voce, in habitu; formæ firmitas: ex voce, vt homo, à peccato alienitas. Hæc igitur cùm sic habeant, nemo nos decipiat vanis fabulis. Si enim supernè genitus est à Patre (*in forma Dei formosissimus.*) etiam natus est ex Maria, (*mulierum pulcherrima, pulcherrimus.*) & supernè verus est, & infernè: & si supernè imperfectus est, etiam infra imperfectus est. Si verò supernè perfectus est, etiam infra perfectus est; & non in alio perfecto habitauit, sed in seipsum omnia perfecit. *Vbi pondero supra dixisse.* Formæ firmitatem, *id masculam pulchritudinem; & non solum hominem quoad essentialia, sed &* qualiter homo: *id est ipsas qualitates perfectas, qualis est pulchritudo.*

Sed id quoque multis rationibus confirmatur. Primò enim vt deformitas, Incarnationis eius fini, & hominum vocationi repugnabat, sic ex aduerso, species & decor, vt vidimus, homines trahens, maximè conducebat. Secundò si Dei perfecta sunt opera, cuius Spiritus ornauit cœlos, *adeo vt nihil nisi pulchrum ab eius manu immediatè processerit: quis credat de Spiritu sancto conceptum Christum, nisi formosissimum? Tertiò si Adam primus manu Dei elaboratus, tam pulcher fuit, vt Clemens Alexandrinus de eo scribat lib. 1. Pædag. cap. 2.* In ipso, inquit, homine omne eius studium confertur: eumque maximum ac pulcherrimum esse opus existimans, prudentiâ quidem ac moderatione, & temperantiâ, animam eius direxit: corpus verò pulchritudine, iustaque & commoderata membrorum proportione temperauit. *Quanto magis id perfecit in* secundo Adam de cœlo cœlesti; *de quo psaltes:* Speciosus forma præ filiis hominum. *Vbi in Hebræo habetur* præ Adam. *Quod non solùm collectiuè de omnibus filiis hominum, sed appellatiuè de ipso Adam protoplaste intelligitur: qui cùm pulcherrimus & perfectissimus creatus fuerit; Christus tamen præ Adam speciosus forma.*

Quartò, longè est ab aduersariorum sensu Tertullianus, quem in suam volunt cogere & torquere sententiam. Carnem enim Adæ perfectissimam probat ex opifice Deo, quem & Phidiæ Iouem ex ebore facienti meritò præfert de Resur. cap. 6. Phidiæ, inquit, manus Iouem Olympium ex eboro molitæ adorauitur; nec iam bestiæ, & quidem insulsissimæ Deus est, sed summum sæculi numen; non quia Elephan-

Err. Tertull.

A tos, sed quia Phidias tantus. Deos viuus, & Deus verus, quamcumque materiæ vilitatem (*limum de quo Adam formatus est*) non de sua operatione purgasset, & ab omni infirmitate sanasset? An hoc supererit, vt honestius (*id est pulchrius, cum maiori gloria & honore*) homo Deum, quàm hominem Deus finxerit, &c. *Et ibid. cap. 5.* Quantus hic sit, satis nosti, qui vnicum credidisti. Incipiat iam tibi caro placere, cuius artifex tantus est. *Quid putabimus de Spiritu sancto, carnem Christi, non de vili limo, sed Regio & purissimo Mariæ sanguine, secundi Adæ de cœlo cœlestis, nullâ hominis operâ modulante?*

Quintò, si propter animam primi hominis naturaliter speciosam, & multò amplius innocentiâ pulchram, B *debuit caro velut domus pulchra, Reginæ inhabitanti respondere; quantò magis Christi caro formâ præcellere, tam pulchræ & sanctæ animæ templum, Quod* plenitudo diuinitatis inhabitare debebat corporaliter, *quæque caro hypostaticè Verbo vnienda erat? Tertullianum ipsum accipe de Resur. cap. 7.* Non es diligentior Deo, vti tu quidem Scyticas, & Indicas gemmas, & rubentis maris grana candentia, non plumbo, non ære, non ferro, nè argento quoque oblaquees, sed electissimo, & insuper operosissimo describes auro: vinis item, & vnguentis pretiosissimisque, vasculorum prius congruentiam cures; proinde perfectæ ferruginis gladiis, vaginarum adæques dignitatem. Deus verò animæ suæ vmbram, Spiritus sui auram, oris sui operam, vilissi- C mo alicui commiserit capulo, & indignè collocando, vtique damnauerit, &c? Hoc quoque ad gloriam carnis exuberat, quod proximam Deo & continet, & ipsius Dominationis compotem præstat. *Quantò magis Verbi, Consubstantialis Patri, carnem, pretiosissimam margaritam, vinum & vnguentum, & cæt. Imaginem substantiæ Patris, os ipsum eius, & vnum cum ipso, &c. decuit esse formosissimam? De Christo enim ad litteram* paulò minus ab Angelis facto *cecinit Psaltes, Absalone suo formosissimo, pulchriorem fassus:* Speciosus forma præ filiis hominum, & præ ipso Adam: *Inde:* gloriâ & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

Sextò. Ex Tertulliani mente, non tam Christus in D similitudinem hominum factus, *quàm ipse Adam ad exemplar Christi, & ideam eius, quàm Deus in mente habebat dum corpus eius efformaret, est factus. Ita de Resur. cap. 6.* Recogita, inquit, totum illi Deum occupatum ac deditum, manu, sensu, opere, consilio, sapientiâ, prouidentiâ, & ipsâ in primis adfectione, quæ liniamenta ducebat. Quodcumque enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus, quod & limus. Et caro Sermo, quod & terra tunc. Sic enim præfatio Patris ad filium; faciamus hominem ad imaginem, &c. Et fecit hominem Deus, id vtique quod finxit ad imaginem Dei fecit illum, scilicet Christi. Et Sermo enim Deus, (*Deus erat verbum*) qui in effigie E Dei constitutus, non rapinam existimauit pariari Deo. Ita limus ille, iam tunc imaginem induens Christi futuri in carne, non tantùm Dei opus erat, sed & pignus. *Quasi diceret, qui imaginem dabat, oppignerabat fidem suam, se exhibiturum veritatem: Et qui tam pulchram delineabat imaginem, longe formosiorem tempore præfinito repræsentaturum ideam.*

Septimò, si ex Aristotele lib. 4. de partibus animalium, partus naturâ ipsâ duce, ex viro robur, ex fœmina autem formam, & venustatem trahit. *Certè Christus de Spiritu, virtute Dei, conceptus, robur etiam in corpore, & ab agente perfectissimo animam &*

A *corpus perfectissimum, & à matre omnium pulcherrima, venustissimam speciem debuit accipere. Hinc quaerenti in Canticis:* Qualis est dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? *Cant. 5. 9. respondet illa:* Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus. ⁊ *Sept. pro* rubicundo, igneum *ponunt. Ex Nyss. homil. 15.* Christus candidus, & rubicundus, sicut malus. Candidus quidem ob candidissimam carnem, rubicundus propter sanguinem: Electus autem ex millibus, quia solus noua quadam partus facie natus est, sine voluptate, & sine labore. *Ex Theodorito quia* Speciosus forma præ filiis hominum. *Ex Anselmo*, quia in vniuersis rebus nihil eo melius. *Ex Ber. in Cant. Ser. 28.* Quia millia millium dilecto, & decies centena millia circa dilectum, sed nullus ad dilectum. *Supple accedit.* B *Candidus, vt lilium, rubicundus vt rosa, tempestiuus decore, vt flos & malum maturum, pendens ex arbore. Vnde vt ignis accensus, accendit amorem. Sed vt Pallas pulcherrima armata, & Diana ferarum venatrix, & Atalanta simul grauis & venusta, Maria forma, spectatores suos incendebat amore castitatis; ideoque sicut* lilium inter spinas, sic Amica inter filias. *Vt cùm alia formosa, pungant, & crepitent* ardentes sicut ignis in spinis, *Maria forma odorem spiraret castitatis; vt dicta sit* Mater pulchræ dilectionis & timoris. *Nam iuxta Ambrosium libro de Instit. virg. cap. 7. D. Thom. in 3. dist. 3. quæst. 1. a. 2. ad 4. Bonau. dist. 3. 1. p. a. 2. Gerson. Ser. de Concept. Charent. 1. de laud. Virg. cap. 39. &c.* C *Pulchritudo Mariæ conciliatrix erat castitatis. Multò magis Christi, vt patet in Magdalena, Martha, Apostolis castitatis amatoribus?*

Beata porro Virginis formam bellè describit Nicephorus Calixtus, lib. 2. hist. Eccl. cap. 23. vbi & de corpore eius post triduum sepultura non inuento, & fide resurrectionis eius iuxta Iuuenalem Episcopum Ierosol. Mores eius, & staturæ eius modus, talis fuit. Erat in rebus omnibus honesta & grauis: pauca admodum, eaque necessaria loquens: ad audiendum facilis, & perquàm affabilis, honorem suum & venerationem omnibus exhibens: statura mediocri, quamuis sint, qui eam aliquantulum mediocrem longitudinem excessisse dicant. Decenti di- D cendi libertate aduersus omnes homines vsa est; sine risu, sine perturbatione, & sine iracundia maximè. Colore fuit frumentum referente, capillo flauo, oculis acribus, subflauas & tanquam oleæ colore pupillas habentibus, supercilia inflexa & decenter nigra, nasus longior, labia florida, & verborum suauitate plena. Facies non rotunda, & acuta, sed aliquanto longior. Manus simul & digiti longiores. Erat deniq; omnis fastus expers, simplex, miniméq; vultú fingés, nihil mollitiei secú trahens, sed humilitatem præcellentem colens. Vestimentis quæ ipsa gestauit, coloris natiui contenta fuit: id quod etiam nunc sanctum capitis eius velamen ostendit. Et vt paucis dicam, in rebus eius omnibus, multa diuinitùs inerat gratia. *Hactenus Nicephorus. Quòd si de ea Augustinus Ser. de Assumpt.* Si formam Dei te appellem, digna existis: *ad formam certe matris compositus debuit esse Dei filius. Et cùm ex Nazanzieno in tragœdia de Christo patiente, virgo mater cunctis fœminis elegantia forma præcellat, Christus eius filius* Speciosus forma præ filiis hominum *esse debuit. Adeò vt sicut illa in Cant.* Pulchra sicut Ierusalem *dicitur; & magna vrbis pulchritudo, vno non potest intuitu videri, sed per partes; sic tam matris, quàm filij, singillatim pulchritudinis partes debent examinari.*

Hinc factum est vt imagines omnes, perfectam matris, & filij pulchritudinem repræsentent. Maximus Tyrius Ser. 11. negat exitiosum quid, lubricum, flagitiosum, infaustum, aut pœnitentia dignum efficere, quod pulchrum sit. Et Adrianus Papa ex visione sacrarum imaginum, speciosam Christi formam colligit. De imagine pulcherrima beatissimæ Virginis, Nicephorus lib. 15. hist. Eccl. cap. 14. à Pulcheria Augusta missâ Antiochiâ Constantinopolim, pictâ à S. Luca speciosissima & miraculosa: cui erexit templum in loco fori, siue Tribunalis, in quo curauit vigilias & supplicationes fieri singulis tertijs ferijs. Idem lib. 17. cap. 16. Narrat Abagaro missam à Christo suam imaginem, Edessam vrbem semper ab hostibus tuantem. De qua dixerat lib. 2. cap. 7. eundem Regem Edessæ, ab Apostolo Thaddæo curatum, & conuersum, cum tota ciuitate scripsisse Christo, vt ad se veniret, & à Iudæorum inuidia saluaret; quod cùm obtinere non posset, pictorem excellentissimum misit, qui cùm raptus luce & gratia cœlesti vultus eius pulcherrimi, nec penicillum mouere posset, Christus misericordiâ motus, linteum lauari iussit, cui vultui applicato suam formam impressit, & Abagaro misit. Quod Nicephorus ex Archiuijs Edessæ deprompsit. Idemque factum dicit à Persarum Rege matris & filij imaginem per excellentissimum Pictorem missum habente. Nec vltra quisquam Christi & matris eius pulchritudinem in dubium vocet.

DEVS CORPOREVS.

1. *De car. Chri. cap. 11. in m.*

OMne quod est, [1] corpus est sui [2] generis. Nihil est incorporale, nisi quod non est.

2. *Et 2. Cont. Marc. cap. 16. in m.*

Discerne [3] substantias, & suos eis distribue sensus, tam diuersos, quàm substantiæ exigunt, licet vocabulis communicare videantur. Nam & [4] dexteram, & oculos, & pedes Dei legimus, nec ideo tamen humanis comparabuntur, quia de appellatione sociantur. Quanta erit diuersitas diuini corporis, & humani, sub eisdem nominibus membrorum, tanta erit & [5] animi diuini, & humani differentia, sub eisdem licet vocabulis sensuum, quos tam corruptorios efficit in homine corruptibilitas substantiæ humanæ, quàm incorruptorios in Deo efficit incorruptibilitas substantiæ diuinæ.

3. *Et cont. Prax. cap. 7. circa. f.*

Hic[6] certè est, [a]*qui in effigie*[7] *Dei constitutus, non rapinam existimauit esse se æqualem* a Philip. 3. a
Deo. In qua effigie Dei? vtique[8] in alia, non tamen in nulla. Quis enim negabit Deum corpus esse, etsi [b]*Deus spiritus est*? Spiritus enim, corpus[9] sui generis, in sua[10] effigie. b Io. 4. 24.
Sed & inuisibilia[11] illa quæcunque sunt, habent apud[12] Deum & suum corpus, & suam formam, per quæ soli Deo visibilia sunt; quantò magis, quod ex ipsius substantia[13] missum est, sine[14] substantia non erit?

Deum esse corporeum. Schol. 1. 2. 3.

1.[1] CORPVS EST. *Benè quod subdit.* [2]SVI GENERIS. *Quasi diceret sibi conueniens & natura sua consonum; Et quo res nobiliores sunt, eò corpus, hoc est substantiam solidiorem & nobiliorem possident. Cùm igitur* Deus *sit primum & summum esse omnium, maximè corpus est, id est solidissimum esse, nec inane, aut vacuum, sed quasi* solidum Mathematicum dicitur, sui plenum.

2 [3]DISCERNE SVBSTANTIAS, *corporeas à corporeis: licet enim omnes corporea dicantur eodem nomine, & conueniant genere, specie tamen differunt: Et per consequens corporum sensus ab inuicem distincti sunt.* [4]DEXTERAM &c. *Scriptura frequenter quasi humana membra tribuit* Deo; *sed licet in appellatione communicent, longè tamen differunt ab humanis sensibus & membris.* [5]ANIMI DIVINI *sicut sensim corporei diuini longe distant ab humanis; sic & animi eius sensus. Vnde ait:* Viæ meæ non sunt viæ vestræ, & cogitationes meæ, cogitationes vestræ. Quantum distant cœli à terra, &c. *Nam sicut humana natura tanquam de nihilo creata, vel ex terra corruptibili quoad corpus, sensus externi & interni corruptibiles sunt: sic Dei natura & substantia incorruptibilis, sensus habet incorruptos.*

3 [6]HIC CERTE *Christus Dei filius.* [7]IN EFFIGIE. *diceret Paulus:* qui cùm in forma Dei esset. *Et rursum:* Imago Dei inuisibilis. [8]VTIQVE IN ALIA. *Si aliam personam intelligit, rectè quidem: Si aliam formam hoc est diuinitatem, errat, & contradicit Christo dicenti:* Ego & Pater vnum sumus. *Et Paulo clarè distinguenti vtramque formam & naturam Christi: ait enim:* qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: *quia vt origenus formaliter per intellectum Patris genitus, Imago est Patris, proprium enim intellectus est verbum sibi simile generare, & rerum omnium imagines in se producere. Sicut in forma serui similis est matri,* formam serui accipiens, & habitu inuentus vt homo. [9]CORPVS SVI GENERIS. *Supple est, vel habet corpus conueniens, sed nota ex Aug. quod cum id quod habetur, sit diuersum ab eo qui habet, nisi sit ipsummet quod habet;* Sic habet Filius Dei sapientiam, vt sit ipsa sapientia, faciatque sapientes. *Ita corpus vt Deus habet, id est substantiam solidam, vt sit ipsa substantia solida.* [10]IN SVA EFFIGIE, *propria & congruente sicut dixit supra de effigie animæ hominis.* [11]INVISIBILIA ILLA, *corpora, aëris, venti, Angeli,* [12]APVD DEVM. *Idealiter, in verbo,* quod erat in principio apud Deum; *habent suum corpus & effigiem, per quam à Deo solo Rege sæculorum inuisibili, videri & intelligi possunt.* [13]MISSVM EST. *Verbum quod à Patre procedit, & mittitur, & manet in Patre per identitatem naturæ, licet exeat à Patre via inuestigabili nobis, per diuersitatem personæ; multò magis ipsi soli cognitus est; Iuxta illud* nemo nouit Filium nisi Pater, *habet suum corpus & effigiem quibus à Patre dignoscitur.* [14]SINE SVBSTANTIA, *corporea, id*

Ert. Tertull.

A *est solida non carebit, per quod facta sunt omnia corpora, tam visibilia, quàm inuisibilia.*

Augustinus hunc errorem in Tertulliano notauit S. August.
tom. 3. lib. 10. de Gen. ad lit. cap. 24. Admoneo sanè quantum valeo, si quos ista præoccupauit opinio, vt animas ex parentibus credant propagari, quantum possunt, seipsos considerent, & interim sapiant corpora non esse animas suas. Nulla enim prior natura est, qua diligenter inspecta, possit etiam Deus qui supra omnem creaturam suam incommutabilis permanet, incorporaliter cogitari, quàm ea quæ ad ipsius imaginem facta est: Et nihil vicinius, aut fortasse nihil tam consequens, quàm vt credito quòd anima corpus sit, etiam Deus corpus esse credatur.
B Propter hoc enim corporalibus assuefacti & affecti sensibus, nolunt animam credere aliud esse quàm corpus, nè si corpus non fuerit, nihil sit; ac per hoc tantò magis timent etiam de Deo credere quod corpus non sit, quantò magis timent Deum credere nihil esse. Ita enim feruntur in phantasias & phantasmata imaginum, quæ cogitatio de corporibus versat, vt his subtractis, tanquam per inane pereundum sit, reformident. Ita necesse est, vt & Iustitiam, & Sapientiam pingant quodammodo in cordibus suis cum formis & coloribus quas non possunt incorporeas cogitare, &c. *Deinde cap. 25.* Denique, inquit, Tertullianus quia corpus esse animam credidit, non ob aliud nisi quòd eam incor- S. August.
C poream cogitare non potuit, & ideo timuit ne nihil esset, si corpus non esset: Nec de Deo valuit aliter sapere: qui sanè quoniam acutus est, interdum contra opinionem suam visa veritate superatur. Quid enim verius dicere potuit, quàm id quod ait quodam loco, omne corporale passibile est? debuit ergo mutare sententiam, qua paulò superius dixerat, etiam Deum corpus esse. Neque enim arbitror eum ita desipuisse, vt etiam Dei Naturam passibilem crederet: Vt iam Christus, non in carne tantum, neque in carne & anima, sed in ipso Verbo per quod facta sunt omnia, passibilis & commutabilis esse credatur: quod abiit à corde Christiano.
D *Et quoniam tom. 6. lib. de hæresibus tenues aliquas reliquias Tertullianistarum agnouit, tom. 7. lib. 4. de Anima & eius origine, Vincentium Victorem Tertulliani sectatorem denotat, cum capite 12.* Nunc inquit, iam quantum Dominus donare dignatur, S. August.
etiam ad illud debeo respondere, vbi de anima loquens nomen meum iterasti, atque dixisti: Non sicut Augustinus peritissimus Episcopus profitetur, incorpoream, & eandem spiritum esse permittimus, &c. si anima caret corpore, vt sit, sicut quibusdam placet, cassæ inanitatis, aëreæ futilisque substantiæ. His enim tuis verbis videris credere, omne quod caret corpore, inanis esse substantiæ. Quod si ita est, quomodo Deum audes dicere carere corpore, nec times ne sequatur inanis eum esse substantiæ? porro si & corpore caret Deus, quod iam confessus

es, & cum inanis esse substantiæ absit vt dicas. Non ergo inanis substantiæ est quidquid corpore caret. Et ideo qui incorporeum dicit esse animam, non est consequens vt eam velit videri inanis futilisque substantiæ, quia & Deum, qui non est inane aliquid, simul incorporeum confitetur, &c. Cur ergo metuimus ne sit cassæ inanitatis anima, si sit incorporea, cum Deum incorporeum fateamur esse, nec eum cassæ inanitatis esse dicamus? Sic itaque potuit incorporeus Deus, incorpoream creare animam, quemadmodum viuens viuentem, quamuis immutabilis mutabilem, & omnipotens longe imparem.

Quàm autem cognati sint errores de Deo, & anima corporea, docet idem sanctissimus Pater ibid. cap. 14. Ex eo quod homo factus & renouatus sit, siue refectus ad imaginem Dei: Si enim anima corpus est & imago Dei est secundùm animam, profectò consequens est vt prototypus eius Deus sit corpus. Sic itaque refellit Vincentium dicentem, præter hominem externum, & internum, alium etiam intimum. Dic mihi, inquit, quis eorum renouabitur in agnitionem Dei secundùm imaginem eius qui creauit illum. Coloss. 3. interior an intimus? Apostolus quidem præter interiorem & exteriorem, non video quod sciat alium interioris interiorem, id est totius hominis intimum. Sed elige quem volueris, qui renouetur secundùm imaginem Dei; quomodo hanc recipiet qui iam sumpsit exterioris (*corporis scilicet*) imaginem. (*Id est effigiem iuxta Tertull.*) Si enim per membra exterioris, cucurrit interior, & gelauit: hoc enim etiam verbo vsus est, tanquam figmentum fusile fieret ex forma lutea quæ de puluere facta est; quomodo eadem manente formà quæ impressa illi est, vel expressa de corpore, potest reformari ad imaginem Dei? an duas habebit imagines, à summo quidem, Dei; ab imo autem, corporis: sicut in nummo dicitur caput, & nauis? (*alludit ad numisma Iani, in quo vna ex parte Ianus biceps, ex altera nauis, quâ in Italiam appulit: vnde & ludi species orta, quâ iactando nummum in aëra, vt & nunc fit, rogabatur quid colludens eligeret, aut capita, aut nauim.*) An fortè dicis quod anima ceperit imaginem corporis, & spiritus capiat imaginem Dei; tanquam illa contigua corpori, & ille sit Deo; ac sic ad imaginem Dei homo ille intimus, non iste interior reformetur? sed frustra hoc dicis: Nam si & ille intimus, ita est per animæ omnia membra diffusus, vt illa per corporis; iam etiam ipse per animam cepit imaginem corporis, sicut illa eum forma formauit; ac per hoc non habet vbi capiat imaginem Dei, manente in se ista imagine corporis; nisi quemadmodum nummus, vt dixi, aliter ex inferiore, aliter ex parte superiore formetur. Ad ista te absurda, quandu de anima cogitas, carnalis cogitatio corporum, velis, nolis, compellit, sed Deus, vt etiam ipse rectissimè confiteris, non est corpus; quomodo igitur capiat eius imaginem corpus? obsecro te, frater, vt non conformeris huic sæculo, sed reformeris in nouitate mentis tuæ, nec sapias secundùm carnem, quoniam mors est. *Et Ep. 57. ad Dardanum probat Deum esse incorporeum, nec cogitandum instar magni corporis, vbique diffusum.* In eo, inquit, ipso quòd dicitur Deus vbique diffusus, carnali resistendum est cogitationi, & mens à corporis sensibus auocanda, ne quasi spatiosa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut fumus, aut humor, aut Aër, aut lux ista diffunditur: omnia enim huiusmodi magnitudo, minor est in sui parte quàm in toto; sed ita potiùs, sicuti est magna sapientia, etiam in homine; cuius corpus est paruum.

S. Aug.

S. Aug.

A Et si duo sint sapientes, quorum sit alter corpore grandior, neuter sapientior; non est illis in maiore maior, minor in minore. aut minor in vno, quàm in duobus, sed tanta in hoc, quanta in illo, & tanta in vnoquoque, quanta in vtroque &c.

Idem probat in duobus æqualiter immortalibus, quorum vnus non plus viuit altero. Similiter & de sanitate perfecta totius corporis, quæ maior non est in maiori membro, quàm in minimo. Dispar, inquit, est profectò in membrorum molibus quantitas, sed par est in disparibus sanitas, &c. Distantibus partibus, quæ simul esse non possunt, quoniam sua quæque spatia locorum tenent, minores minora, & majora majores, non potuit esse in singulis quibusque partibus tota, vel tanta, sed amplior est quantitas in amplioribus partibus, breuior in breuioribus, & in nulla parte tanta, quanta per totum. Qualitas verò corporis quæ sanitas dicitur, cum sanum corpus est totum, tanta est in maioribus, quanta in minoribus partibus: Non enim quæ minus magnæ sunt, ideo minus sanæ sunt, aut quæ ampliores, ideo saniores. Absit ergo vt quod potest in corpore qualitas corporis creati, non possit in seipsa, substantia creatoris. Est ergo Deus per cuncta diffusus. Ipse quippe ait per Prophetam Ierem. 23. cœlum, & terram ego impleo. Et quod paulò ante posuit de sapientia eius: attingit à fine vsque ad finem fortiter, &c. Sap. 8. itemque scriptum est Sap. 1. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Eisque dicitur in quodam Psalmo: quo abibo à Spiritu tuo? &c. Quia substantialiter Deus vbique diffusus. Sed sic est Deus per cuncta diffusus, vt non sit qualitas mundi, sed substantia creatrix mundi, sine labore regens, & sine onere continens mundũ; non tamen per spatia locorum, quasi mole diffusa, ita vt in dimidio mundi corpore, sit dimidius, & in alio dimidio, dimidius, atque ita per totum totus; sed in solo cœlo totus, & in sola terra totus, & in cœlo & in terra totus solus, & nullo contentus loco, sed in seipso vbique totus. Ita Pater, ita Filius, ita Spiritus sanctus, ita Trinitas vnus Deus. Neq; enim mundum inter se in tres partes diuiserunt, quas singulas, singuli implerent; quasi non haberet vbi esset filius, aut Spiritus sanctus in mundo, si totum occupasset Pater. Non ita se habet vera, incorporea, immotabilisq; diuinitas. Non enim corpora sunt, quorum amplior sit in tribus, quàm in singulis magnitudo: Nec loca suis molibus tenent, vt distantibus spatiis simul esse non possint. Si enim anima in corpore constituta non solùm nullas angustias, verùm etiam quandam latitudinem inuenit, non corporalium locorum, sed spiritalium gaudiorum (*gaudium enim fructus est spiritus*) cum sit quod ait Apostolus. 1. Cor. 6. Nescitis quoniam corpora vestra templum in vobis Spiritus sancti est, quem habetis à Deo? Nec dici nisi stultissimè potest, non habere locum in nostro corpore Spiritum sanctum, quod totum nostra anima impleuerit: quantò stultius dicitur, illis angustiis impediri alicubi Trinitatem, vt Pater & Filius & Spiritus sanctus vbique simul esse non possint? *Dehinc miratur quod licet vbique sit totus, non tamen in omnibus habitet, vel inæqualiter habitet, vnde & duplicem spiritum Eliæ petiit Helisæus; Sed hoc non respicit immensitatem Dei incorpoream, sed gratiam pro captu singulorum diuersam. Sicut licet dicente Paulo*, non longe sit ab vnoquoque nostrum, *immensitate sua*, longe tamen à peccatoribus *dicitur*, *priuatis gratia sua*. Hi, inquit, ab eo longe esse dicuntur, qui peccando dissimillimi facti sunt: & hi ei propinquare qui eius similitudinem piè viuendo recipiunt: sicut rectè di-

Aug.

Aug.

euntur oculi tantò esse ab hac luce longius, quantò fuerint cæciores: Quid enim tam longè est à luce quàm cæcitas, etiam si lux præsto sit atque oculos perfundat extinctos? propinquare autem luci meritò perhibentur oculi, qui sanitatis accessu, aciem recipiendo, lucem recipiunt. *Nec prætereo & in hoc* A *ad Dei imaginem factum hominem; quod sicut Deus totus est in toto mundo, & totus vbique simul in omnibus & singulis partibus mundi, sic anima rationalis, tota est in toto corpore, & tota in singulis partibus corporis. Quod præstare non posset, si ipsa corpus esset; cum nec duo corpora simul esse possint in eodem loco.*

ECCLESIA EST IN TRIBVS, ETIAM LAICIS.

1. *De Exhort. cast. cap. 7. in m.*

VBi [1] tres, Ecclesia est, licet [2] laïci. [3] Vnusquisque enim sua fide viuit. Matt.18.20

2. *Et de pudic. cap. 21. in f.*

Ecclesia propriè & principaliter ipse [4] est Spiritus, in quo [5] est Trinitas vnius diuinitatis, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Illam Ecclesiam congregat, quam Dominus in tribus posuit. Atque ita exinde etiam numerus omnis qui in hanc fidem [6] conspirauerint, Ecclesia ab auctore, & consecratore censetur. [7] Et ideò Ecclesia quidem delicta donabit; sed Ecclesia [9] Spiritus, per [10] spiritalem hominem, non Ecclesia, [11] numerus Episcoporum. Domini enim, non [12] famuli est ius; [13] & arbitrium [14] Dei, non Sacerdotis. Matt.18.20

Ecclesiam esse in Tribus. Schol.

1. [1] VBI TRES. *Alludit ad illud Christi Matth.* 18. 20. Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. LICET [2] LAICI. *hic errat turpiter. Licet enim initio mundi Ecclesia fuerit in duobus, Adam scilicet & Eua, & de eorum coniugio dixerit Paulus*: Sacramentum hoc magnum, in Christo dico & in Ecclesia: *Et quamuis in octo animabus arca Noë conclusis, quæ ex Aug. sæpius, repræsentat Ecclesiam: quamquam in paucis Patriarchis & Prophetis, ante legem & sub lege Moysi: & initio legis gratiæ in paucis Apostolis & Discipulis, quibus dicebat Christus*: Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnũ: *tamẽ ex quo super eos aduenit Spiritus sanctus*, qui replet orbem terrarum; in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. *Ecclesia porro cùm sit corpus Christi, ex Apostolo, præcipuè spectanda est in nobilioribus partibus, vt capite, oculis, &c. Nec enim Ecclesia corpus Acephalum. Nec caput eius, summus Pontifex, nec oculi Episcopi vigilesque Pastores, de quibus Apostolus dixit*: Vos spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, *nec Doctores & Prædicatores, qui linguæ, & dentium vice funguntur, in quibus secundùm Paulum*, Legatione pro Christo fungentibus, posuit Deus verbum reconciliationis; *quique iuxta sponsum*, sicut greges tonsarum, *expolitæ*, suaque non quærentes, sed quæ Iesu Christi, *vt munda animalia de lauacro pœnitentia ascendunt, ruminant, & teste Bernardo, toti corpori masticant cibum, de ordine laïcorum sunt, sed ab hoc statu infimo, ceu puluere gregali, electi, & erecti assumuntur*; Vt sedeant cum Principibus & solium gloriæ teneant. *Quicquid sequenti Scholio dicat.* Non Ecclesia numerus Episcoporum. [3] VNVSQVISQVE SVA, *&c. Rectè quidem si Iustus sit, & veram fidem habeat, non suam priuatam, sed communem Catholicæ, & vniuersalis Ecclesiæ. Tum enim*, Iustus ex fide viuit. *Hanc amiserat Tertull. dum hæc scriberet; vt in tribus Laicis, hoc est Montano, & Prisca, & Maximilla Prophetissis eius, Ecclesiam poneret; tum ex sua fide viuens imò mortuus, quia pro libito credens.* Sic enim (*vt ait Augustinus*) iustus ex Aug.

B fide viuit; profectò mortuus est qui non habet fidem.

2. IPSE [4] EST SPIRITVS. *Non hunc intelligit, qui procedit vt amor, & Spiritus est pacis & vnitatis, à quo recesserat Tertullianus, ad Schisma Montani, quem pro Spiritu, & Paracleto habebat. Ecclesiam autem dixit Spiritum, sicut Malach. 2. viris dicit de vxoribus loquens*: Custodite Spiritum vestrum. *Quem Christus in cruce moriens Patri commendauit, dicens*: In manus tuas commendo Spiritum meum. *Sicut amore reciproco, & amoris lingua, sponsa Ecclesia, de Christo & Spiritu sancto dicit*: Ego dormio, & cor meum vigilat. IN QVO [5] EST TRINITAS. *scilicet spiritu vnitatis Ecclesiæ, tres personæ diuinæ* C *habitant, quæ schismaticam Ecclesiam Montani deserunt in tribus prædictis positam.* [6] CONSPIRAVERINT. *eodem in spiritu conuenerint.* [7] CENSETVR. *Nominatur Ecclesia, originem & nomen ducit à Montano, qui eam consecrauit. Sed vera Ecclesia non à tribus illis, sed à Sanctissima Trinitate, & à Spiritu sancto, vna & Sancta trahit originem, Sancta & vna appellatur, sicut ab Apostolis regula fidei, hoc est symboli authoribus* primitias Spiritus habentibus, *dicitur Apostolica.* [8] DONABIT, *condonabit, remittet, potestate tradita Petro. Apostolis, & Episcopis eorum successoribus, à Spiritu sancto insufflato, dum Christus dixit*: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata &c. ECCLESIA [9] SPIRITVS. *Hic* D *apertè Montanum intelligit.* PER [10] SPIRITALEM, *de quo scilicet Paulus*: Spiritalis diiudicat omnia; *quis nimirum mereatur, vel non mereatur absolui.* NVMERVS [11] EPISCOPORVM. *Et tamen Ecclesia maximè consistit & congregatur ex Episcopis in Conciliis, quibus vel ipse Pontifex Maximus Episcopus Episcoporum, vt eum vocat ipse Tertullianus, vel eius Legatus præsidet. Sed ex inuidia Carthaginensis Episcopatus, cui eius æmulas præfectus fuerat, Episcopos, præcipua Ecclesiæ membra, ab ipsa excludit.* NON [12] FAMVLI. *imò verò ius absoluendi ab omnibus acceperunt primi Episcopi Apostoli, eorumque successores in ipsis à Domino, dicente absque vlla restrictione*: Quæcumque solueritis super terram. [14] IVS. *Quid tam*

nostri Iuris, quàm quod à Domino famulis dono datur? Petro promissum: Tibi dabo claues regni cœlorum; quæcumque solueris, &c. *Impletum promissum, donum datum, dum ait*: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. [14] ARBITRIVM, *Iudicium.*

Non in tribus, vel in vno aliquo loco, sed in multitudine innumera toto orbe diffusa est Ecclesia, sicut vbique Scriptura testatur, non tantùm ex Iudæis collecta, sed ex omnibus gentibus; vt passim probat Augustinus maximè tom. 7. lib. de vnitate Ecclesiæ cap. 9. Cùm dixisset, inquit, (*Christus scilicet Luc. 24.*) quia oportebat adimpleri omnia scripta in lege & Prophetis & Psalmis de me: tanquam quæreremus vtrum in eo quod dixit de me, intelligenda esset Ecclesia, propter id quod scriptum est, erunt duo in carne vna, vt non solum de capite, verùm etiam de corpore diuina oracula teneremus; sequitur Euangelista & dicit: tunc aperuit illis sensum vt intelligerent Scripturas, & dixit illis: quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die. Hîc ipsum caput ostenditur, quod etiam se manibus Discipulorum præbuit contrectandum. Vide quemadmodum de corpore adiungat, quod est Ecclesia, vt nos nec in Sponso, nec in Sponsa errare permittat. Et prædicari, inquit, in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Ierusalem. Quid hac voce veracius, quid diuinius, quid manifestius? me piget eam commendare verbis meis, & hæreticos non pudet, eam oppugnare verbis suis, &c. Teneamus ergo Ecclesiam ex ore Domini designatam, vnde cœptura & quovsque peruentura esset: cœptura scilicet ab Ierusalem, & peruentura in omnes gentes, &c. *Et cap.* 10. Non tacetur in Actibus Apostolorum cap. 1. vbi rursus eadem manifestatione verborum Dominicorum, futura per orbem terrarum prænuntiatur Ecclesia, vbi nullus omnino dubitare permittatur, nisi qui de sanctarum Scripturarum fide dubitat, illam esse Ierusalem visibilem ciuitatem, vnde cœpit Ecclesia post Domini nostri Iesu Christi resurrectionem & ascensionem, &c. *Subijcit verba Christi mox in Cœlum ascensuri*: Accipietis virtutem Spiritus Sancti superuenientem in vos; & eritis mihi testes in Ierusalem, & in tota Iudæa, & Samaria, & vsque in totam terram. Ecce & hic manifestatum est vnde cœptura, & quousque esset peruentura Ecclesia. Quid ad hæc dicunt, qui Christianos se superbissimè dicunt, & Christo apertissimè contradicunt? Nos hanc Ecclesiam tenemus. Contra istas diuinas voces, nullas humanas criminationes admittimus. Mouet enim nos plurimùm, quòd Dominus noster ait, cui non credere sacrilegum & impium est. Nouissimis verbis suis quæ habuit in terra, hæc primitiuæ Ecclesiæ documenta salubria & nouissima dereliquit: his enim dictis mox ascendit in Cœlum. Præmunire voluit aures nostras aduersus eos, quos procedentibus temporibus exurrecturos esse prædixerat & dicturos: Matth. 24. Ecce hic Christus, ecce illic. Quibus ne crederemus admonuit, &c. Quid hoc est rogo, cùm verba nouissima hominis morientis audiuntur ituri ad inferos, nemo eum dicit esse mentitum; & impius iudicatur hæres qui fortè illa contempserit? Quomodo ergo effugiemus iram Dei, si vel non credentes, vel contemnentes repulerimus verba nouissima, & vnici filii Dei, & Domini nostri ac Saluatoris, & ituri in Cœlum, & inde prospecturi quis ea negligat, quis obseruet; & inde venturi, vt de omnibus iudicet? &c. *Tum post multa narrat, ex Act. 2. quod ad sermonem Petri vna die apposita sunt Ecclesiæ tria millia animarum.* Adiectæ sunt, inquit, in illa die animæ circiter tria millia. Ecce quemadmodum cœpta est ab Ierusalem, inde ituta Ecclesia per omnes linguas: quod etiam præsignatum est in eis qui ibidem constituti accepto Spiritu Sancto linguis omnibus sunt locuti.

Marginal notes: S. August. — S. August.

Idem ipse Aug. in Psal. 44. in versum: In fimbriis aureis circumamicta varietatibus. Pulchritudo, inquit, intrinsecus. In fimbriis autem aureis, varietas linguarum, doctrina, decus, &c. verè factum est, credidit Ecclesia, facta est Ecclesia per omnes gentes, &c. *Tum in versum*: Pro Patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos Principes super omnem terram. Patres, inquit, missi sunt Apostoli, pro Apostolis filii nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? Ipsa Ecclesia Patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus Patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es; de prole tua tibi creuit paternitas. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii. Vide templum regis quam latè diffusum est, &c. Constitues eos Principes super omnem terram. Hæc est Ecclesia Catholica; filii eius constituti sunt Principes super omnem terram, &c. agnoscant qui præcisi sunt, veniant ad vnitatem, adducantur in templum Regis. Templum suum Deus vbique collocauit, fundamenta Prophetarum & Apostolorum vbique firmauit, &c. propterea populi confitebuntur. Quid ergo prodest confiteri, & extra templum confiteri? quid prodest precari, & in monte non precari? voce mea inquit Psal. 3. ad Dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo. De quo monte? de quo dictum est Matth. 5. Non potest ciuitas abscondi supra montem constituta. De quo monte? Quem vidit Daniel ex paruo lapide creuisse, & fregisse omnia regna terrarum, & impleuisse omnem faciem terræ. Ibi adoret qui vult accipere: Ibi petat qui vult exaudiri: Ibi confiteatur, qui vult sibi ignosci: Propterea populi confitebuntur tibi. *Hinc Donatistæ, & ante eos Tertullianistæ Hæretici ad partem Montani transeuntes, à toto orbe recesserunt, & in sola Africa meridionali Ecclesiam apud se in paucis sanam remansisse blasphemarunt. Sic notauit Augustinus præcitato libro de vnitate Ecclesiæ cap. 15. Vbi cum Paulo ad Gal. 1. Anathema dicit Angelo etiam de Cœlo aliter annuntianti; sic concludit*: Aliud autem euangelizat qui periisse dicit de cætero mundo Ecclesiam, & in parte Donati (*dicamus & nos, Montani*) in sola Africa remansisse dicit, ergo Anathema sit. Aut legat mihi hoc in Scripturis sanctis, & non sit Anathema. Lego, inquit. Nam Enoch vnus inter omnes homines placuit Deo, & translatus est. Gen. 5. Postea toto mundo aquarum inundatione deleto, solus Noë cum coniuge, & filiis, & nuribus suis, in Arca meruit liberari. Gen. 7. Adiungunt etiam de Loth, quod solus cum filiabus, de Sodomis liberatus sit. Gen. 19. De ipso quoque Abraham, & Isaac, & Iacob, quod pauci fuerint Deo placentes, cæteri Idolis dediti, & dæmonibus. Postremò iam multiplicato populo Israël, iam temporibus regum in terra promissionis, quæ futura omnibus duodecim tribubus distributa commemorat, decem tribus diuisas, & traditas seruo Salomonis: duas autem remansisse filio Salomonis ad regnum, quod erat Ierusalem. 3. Reg. 11. & 12. *Sic & nunc*, inquiunt, totus mundus apostatauit, nos autem tanquam duæ illæ tribus in templo Dei, hoc est in Ec-

Marginal notes: Aug. — Aug.

clesia

clesia permansimus. Dominum etiam Iesum Christum, cum plorimi sequerentur, 72. apostatantibus, soli cum illo doodecim remanserunt. His atque huiusmodi exemplis hæretici suam paucitatem commendare conautur. & in sanctis Ecclesiæ multitudinem toto orbe diffusam blasphemare non cessant, &c.

Aug. *Deinde cap. 12. rursum inducit Donatistas sic loquentes*: Orbis terrarum apostatauit, & sola remansit Donati Communio. Hoc nobis legant, sicut legunt de Enoch, de Noë &c. & nihil resistimus. Si autem non ea de Scripturis sanctis legunt, sed suis contentionibus persuadere conantur, credo illa quæ in Scripturis sanctis leguntur, non credo ista quæ ab hæreticis vanis dicuntur. *Et cap. 13.* De paucitate, inquit, bonorum ipse Dominus apertissimè dicit Math. 7. Intrate per angustam portam, quoniam lata, & spatiosa via quæ ducit ad interitum, & multi sunt qui pergunt per illam. Quàm angusta porta, & arcta via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui ingrediuntur per illam. Istos paocos Donatistæ se putant esse, & ideo dicunt periisse orbem terrarum, se autem in hac pancitate quam laudaoit Dominus, remansisse: Qui quando comparantur cum eis, longè panciores Rogatistas, aut Maximianistas objicimus, qui se ab eis separauerunt, si existimant sibi de paucitate esse gloriandum: Verontamen hanc paucitatem in comparatione malorum esse à Domino commendatam; multitudinem autem bonorum, cùm per seipsam consideratur, non tacuisse Scripturas, legant & videant quàm plura testimonia reperiantur. Vndè enim ipsum semen Abrahæ sicut stellæ cœli, & sicut arena maris promittitur Gen. 15. nisi propter innumeram multitudinem; cum dicat Apostolus Rom. 9. ideo dictum esse; in Isaac vocabitur tibi semen, quia noo filii carnis, sed filii promissionis deputantur in semine? Vnde multi filii desertæ, magis quàm eius quæ habet virum? Esa. 5. Vnde multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno Cœlorum: filii autem regni ibunt in tenebras exteriores: hoc est impii Iudæi? Vnde dicit Apostolus ad Tit. 2. vt mundaret, inquit, nos sibi populum abundantem, æmulatorem bonorum operum? Vnde Apocalypsis 5. millia millium dicit esse sanctorum Ecclesiæ filiorum? Ecce ipsi dicuntur multi, qui dicuntur & pauci. Quare, nisi multi per seipsos considerati: pauci autem, in comparatione iniquorum? *Porro quod Augustinus supra legit*, populum abundantem, *non solum intelligendus est de numero abundanti, sed de abundantia locuplete. Vnde & Exod. 19. 5. de Ecclesia veteri Iudæorum dixit Deus*; Eritis mihi in peculium de cunctis populis. *In Hebr. habetur*, Segulla; *id est ex Hieron. peculium selectum, & thesaurum pretiosiorem ex bullis, gemmis, torquibusque conflatum. Hic autem Syriaca versio legit*; populum nouum. *Alij vertunt*, populum proprietatis. *Græcè habetur*, περιούσιον, *id est super essentiam & substantiam. Aug. cum Hieron. & Chrysost. pro communi versione*, sectatorem, *iuxta Græcum legit* ζηλωτὴν. *Vbi singulariter aduertit Chrysost. bona opera facienda cum zelo & feruore, sicut solent riuales qui eandem Sponsam æmulanter ambiunt, & certatim ei placere student.*

Aug. *Sed ad Augustinum redeamus, qui paulò infra abundantem Ecclesiam probat ex Luc. 13. 29. & seq.* Venient ab oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbent in regno Dei. Et ecce sunt nouissimi qui erant primi, & sunt primi qui erant nouissimi. Hic certè quid contradicatur non inuenitur. *Recolat Lector quod supra ex eodem Augustino*

A *retulimus; quatuor orbis partes in quatuor Literis Græcis, quibus nomen primi Adæ texitur, & nouissimi corpus, scilicet Ecclesiam Christi adumbrauit. Meminerit item quod hoc libro de vnitate Ecclesiæ cap. 11. ex Act. 10. de conuersione gentium figurata in linteo pleno omni genere animalium, concludit*; Iam, inquit, cui non appareat illo vase significatum orbem terrarum, cum omnibus gentibus? vnde etiam quatuor initiis *(id est angulis)* erat alligatum propter notissimas quatuor partes, Orientem, Occidentem, Austrum, & Aquilonem, quas sæpissimè Scriptura commendat. *Deinde, cap. 14. in eandem rem sic fatur*: Sicut nos manifestissimis testimoniis asseruimus, Ecclesiam toto orbe diffusam, sic & ipsi manifestum aliquid proferant, vnde ostendant esse prædictum, cæteris gentibus à fide Christi pereuntibus, solam Africam remansuram, vt quocumque Episcopi ex Africa mitterentur: Scriptum est, loquiunt, in Canticis Cantic. cap. 1. Sponsâ id est Ecclesiâ dicente ad Sponsum: Annuntia mihi quem dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubas in meridie? Hoc est vnicum testimonium, quod pro se isti resonare arbitrantur, eò quòd Africa in meridiana orbis parte sit constituta: Vnde primùm quæro, quomodo Christum interrogat Ecclesia, vt annuntiet ei vbi sit Ecclesia: neque enim duæ, sed vna est? &c. Iam ista Ecclesia est quæ loquitur, & quærit vbi sit Ecclesia in meridie. Neque enim interrogat, vbi pascis, vbi cubas? & ei respondetur, in meridie. Tanquam sponsus respondeat, in meridie pasco, in meridie cubo: sed omnia ista verba ad interrogationem pertinent, vbi pascis, vbi cubas in meridie? Adhuc enim ipsa dicit; nè fortè fiam sicut operta super greges sodalium tuorum? Iam verò ille respondet, nisi cognoueris temetipsam, &c.

S. August.

Adnotat etiam propter partem Donati: fideles transmarinos aduentantes in Africam quærere à Christo, vbi pascat in meridie; id est qui habeant Charitatem & non diuidant vnitatem. Et vide quid adjungat; *(Ecclesia in membris fidelibus)* nè fortè fiam velut operta super greges sodalium tuorum: id est velut latens & incognita, & non reuelata, &c. Non super Gregem tuum, sed super greges sodalium tuorum; qui cùm primò tecum essent, extrà colligere voluerunt, non tuum gregem, sed suos greges, &c. Non est autem ista operta, quia non est sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt; & de illa dictum est, non potest Ciuitas abscondi supra montem constituta. Sed Donatistis velut operta est, quia audiunt tam lucida, & manifesta testimonia quæ illam toto orbe esse demonstrant, & malunt clausis oculis offendere in montem, quàm in eum ascendere, qui cùm esset lapis præcisus de monte siue manibus, creuit & factus est mons ingens, & impleuit vniuersam terram. Potest & alio modo intelligi; vbi pascis, vbi cubas in meridie? ipsius enim vox est in Psalmis; *(Psal. scilicet 89.)* ex persona Moïsi famuli Dei. Dexteram tuam notam fac mihi, *(nota ad orientem conuerso dexteram esse meridionalem plagam)* & eruditos corde in sapientia: *(pondera quod dixit, corde; quòd sit sapida scientia, cor lætificans)* in illis enim meridies dicitur, propter ingentem sapientiæ lucem, & ingentem Charitatis ardorem. Vnde quendam cùm exhortaretur Spiritus Dei ad bona opera, per Prophetam, *(Esaiam cap. 58)* hoc illi etiam promittit: & tenebræ tuæ sicut meridies erunt, &c. Si tanquam quærenti vbi pasceret, & vbi cubaret, de terreno loco responderetur, in meridie: non continuò Africam accipere deberemus. Africa enim in parte quidem meridiana mundi est, sed ad Africum, non

ad Austrum, vbi verè meridies est. Ibi enim Sol facit medium diem; sub qua cœli plaga potius Ægyptus inuenitur. Si ergo sponsus ab sponsa, tanquam de loco familiarius dilecto, & cubili quodam suo secreto interrogatus, responderet, esse in meridie; multò probabilius Ecclesia Catholica in his membris suis hoc agnosceret, quæ sunt in Ægypto, in milibus Seruorum Dei, qui per Eremum sancta societate viuunt, perfectionem præcepti, (*melius dicam Consilij*) Euangelici studentes tenere, quo dictum est Matth. 19. si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis, & veni, sequere me. Quantò enim melius ibi secretius pascere, & accubare, id est requiescere filius Dei dici potest, quàm in turbis inquietis furiosorum Circũcellionum, quod malum Africæ proprium est. Nam de Ægypto ita Esaias prophetat cap. 19. Illo die erit altare Domini in regione Ægyptiorum, & titulus ad fines eorum Domino, & erit signum in æternum Domino, in Regione Ægyptiorum, &c. Et timebunt Ægyptij Dominum illo die, & facient sacrificia, & vota promittent Domino, & reddent, &c. Quid ad hæc dicit? (*Donatista. vel Montanista*) quare non communicant Ecclesiæ, quæ prædicta est Ægyptiorum? Aut si præfiguratione propheticâ, Ægyptus mundum significat, quare non communicant Ecclesiæ orbis terrarum?

S. August. *Et libro 2. cont. Cresconium Grammat. c. 36.* Hanc etiam B. Cyprianus ita commendat vt eam dicat Domini luce perfusam radios suos per orbem terrarum porrigere, ramos suos per vniuersam terram copia vbertatis extendere. *Quod attinet ad Episcopos quos Tertullianus errore Montani deceptus, excludit ab Ecclesia, cùm tamen sint præcipua eius membra, quibus Concilia Nationalia, vel Generalia constant; præter iam dicta, consulendus Aug. lib. 2. de Bapt. cont. Donatistas cap. 2. vbi sic inducit Cyprianum loquentem Iubaiano.*

S. August. Nec quisquam nostrum Episcopum se esse Episcoporum constituit, (*id est, Papam, quem sic & Tertull. vocat*) aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit; quando habet omnis Episcopus pro licentia libertatis & potestatis suæ, arbitrium proprium (*forum, tribunal, Iudicium, Iurisdictionem propriam*) tanquam iudicari ab alio non possit, quomodo nec ipse potest alterum (*Episcopum*) iudicare: sed expectemus vniuersi iudicium Domini nostri Iesu Christi, qui vnus est solus (*non intendit excludere Summum Pontificem Christi vicarium & Petri successorem*) habens potestatem & præponendi nos in Ecclesiæ suæ gubernatione, & de actu nostro iudicandi. *Et cap. 3. eiusdem libri.* Episcoporum, inquit, literas quæ post confirmatum canonem (*librorum Scripturæ Sanctæ*) vel scriptæ sunt, vel scribuntur, & per Sermonem forte sapientiorem cuiuslibet in ea re (*quæ tractatur in Synodis & Concilijs, sicut tum agebatur de rebaptizandis hæreticis, de qua quæstione nihil Scriptura definierat*) peritioris; & per aliorum Episcoporum grauiorem authoritatem, doctiorumque prudentiam, & per Concilia licere reprehendi, si quid in eis forte à veritate deuiatum est: & ipsa Concilia quæ per singulas regiones & prouincias fiunt, plenariorum (*id est Generalium*) Conciliorum authoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere, ipsaque plenaria sæpè priora posterioribus emendari, cùm aliquo experimento rerum aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat, sine vllo typho sacrilegæ superbiæ, sine vlla inflata ceruice arrogantiæ, sine vlla contentione liuidæ inuidiæ; cum sancta humilitate, cum pace Catholica, cum charitate Christiana. *Eorumdem Episcoporum, vt præcipuorum Ecclesiæ membrorum authoritatem confirmat ibidem cap. 4. vbi de eadem quæstione tractat, quam Cyprianus non defendisset, si Concilij authoritas contrarium suæ opinioni sanxisset.* Quomodo, inquit, (Aug.) potuit ista res tantis altercationum nebulis inuoluta, ad plenarij Concilij luculentam illustrationem confirmationemque perduci, nisi primò diutius per orbis terrarum regiones, multis hinc atque hinc disputationibus & collationibus Episcoporum pertractata constaret? Hoc autem facit sanitas pacis; vt cùm diutius aliqua obscuriora quæruntur, & propter inueniendi difficultatem, diuersas pariunt in fraterna disceptatione sententias, donec ad verum liquidum perueniatur, vinculum permaneat vnitatis, nec in parte præcisa remaneat insanabile vulnus erroris. Et ideo plerumque doctioribus minus aliquid reuelatur, vt eorum patiens & humilis Charitas, in qua fructus major est, comprobetur: vel quo modo teneant vnitatem cùm in rebus obscurioribus diuersa sentiunt: vel quo modo accipiant veritatem, cùm contra id quod sentiunt, declaratum esse cognoscunt. *En vt contra Tertull. & similes hæreticos, nec Ecclesia in paucis est sed toto orbe diffusa, & in Episcopis maximè est, non tantum singulis, sed præcipuè in Concilijs siue Regionalibus, siue Generalibus Congregatis.*

ECSTASIS, AMENTIA, SPIRITVS PROPHETICVS MONTANI, ET VATVM EIVS, PRISCÆ, MAXIMILLÆ, ET SIMILIVM.

1. *De Anima cap. 9. circa m. Vide supra V. anima corporea 2. circa f.*

2. *Et de Resur. cap. 11. à p.*

DE [1] quibus luculenter & [2] Paracletus per prophetidem Priscam; [3] *Carnes sunt, & carnem oderunt.* [4] Quam si tanta [5] auctoritas [6] munit, quanta illi ad [7] meritum salutis patrocinari [8] possit; &c.

3. *Et de Resur. cap. 63. in f.*

Sed quoniam nec [9] dissimulare Spiritum sanctum oportebat, quò minus & eiusmodi [10] eloquiis [11] superinundaret, [12] quæ nullis hæreticorum [13] versutiis semina 12. subspargerent, immò & [14] veteres eorum cespites vellerent; idcirco iam omnes [15] retrò ambiguita-

tes, & quas volunt [16] parabolas, aperta atque perſpicua totius [17] ſacramenti prædicatione diſcuſſit, per nouam [18] prophetiam de Paracleto inundantem; cuius ſi hauſeris fontes, nullam poteris ſitire doctrinam; nullos te [19] ardor exuret quæſtionum; reſurrectionem quoque carnis vſquequaque potando, [20] refrigerabis.

4. Et 4. contra Marc. cap. 22. à p.

a *Faciamus hîc tria tabernacula, vnum tibi, & Moyſi vnum, & Eliæ vnum: ſed neſciens quid diceret.* Quomodo neſciens? vtrumnè ſimplici errore, an ratione, quam defendimus in cauſa nouæ [22] prophetiæ, gratiæ [23] ecſtaſin, id eſt, [24] amentiam conuenire? in [24] Spiritu enim homo conſtitutus, præſertim quum [25] gloriam Dei conſpicit, vel quum per ipſum Deus [26] loquitur, neceſſe eſt [27] excidat ſenſu, [28] obumbratus ſcilicet virtute diuina; de [29] quo inter nos, & [30] Pſychicos quæſtio eſt. Interim facilè eſt amentiam [31] Petri probare. Quomodo enim Moyſem, & Heliam cognouiſſet niſi in ſpiritu? Nec enim imagines eorum, vel ſtatuas populus habuiſſet, & ſimilitudines, Lege [32] prohibente; niſi quia in ſpiritu viderat: & ita, quod dixiſſet, in ſpiritu, non in ſenſu conſtitutus, ſcire [33] non poterat. a Luc. 9. 33.

5. Et 5. cont. Marc. cap. 8. in f.

Exhibeat itaque Marcion Dei [34] ſui dona, aliquos Prophetas, qui tamen non de humano ſenſu, ſed de Dei ſpiritu ſint locuti, qui & futura prænuntiarint, & cordis occulta [35] traduxerint. Edat aliquem [36] pſalmum, aliquam viſionem, aliquam orationem, dumtaxat ſpiritalem, in ecſtaſi, id eſt amentia, ſi qua [37] linguæ interpretatio acceſſit. Probet mihi, etiam [38] mulierem apud ſe prophetaſſe, ex illis ſuis ſanctioribus feminis; [39] magni ducam. Si hæc omnia facilius à me [40] proferuntur, & vtique [41] conſpirantia regulis, & diſpoſitionibus, & diſciplinis Creatoris; ſine dubio Dei [42] mei erit & Chriſtus, & Spiritus, & Apoſtolus, [43] habet profeſſionem meam, qui voluerit eam exigere. 1. Cor. 14. 26.

6. Et cont. Prax. cap. 1. circa. f.

Et nos quidem poſtea agnitio [44] Paracleti, atque defenſio, disjunxit à Pſychicis.

7. Et ibidem in m.

[45] Idem tunc [46] Epiſcopum Romanum, [47] agnoſcentem iam prophetias Montani, Priſcæ, Maximillæ, & ex [48] ea agnitione, pacem Eccleſiis Aſiæ, & Phrygiæ inferentem, falſa [49] de ipſis Prophetis, & Eccleſiis eorum adſeuerando, & [50] præceſſorum eius auctoritates defendendo, coëgit & litteras pacis reuocare iam emiſſas, & à propoſito recipiendorum chariſmatum [51] conceſſare.

8. Et ibid. cap. 2. à p.

Nos verò & [52] ſemper, & [53] nunc magis, vt inſtructiores per Paracletum, [54] deductorem ſcilicet omnis veritatis. Io. 16. 13.

9. Et ibid. cap. 30. in f.

[55] Hic interim acceptum [56] à patre munus [57] effudit Spiritum ſanctum, tertium [58] nomen diuinitatis, & tertium [59] gradum maieſtatis, vnius prædicatorem [60] monarchiæ, ſed & [61] œconomiæ interpretatorem, ſi quis ſermones nouæ [62] prophetiæ eius admiſerit, & deductorem omnis veritatis, quæ [64] eſt in Patre & Filio & Spiritu ſancto, ſecundùm Chriſtianum [65] ſacramentum, & cæt. Act. 2. 33. Io. 16. 13.

V. Infra. verbum Paracletus.

De Ecſtaſi, Amentia ſiue ſpiritu prophetico Montani & prophetiſſarum eius.

Schol. 1. 2. & ſeq.

1. P*Rimum textum habes alibi expoſitum in hoc Alphabeto in verbo Anima Corporea, Numero 2. circa f.*

2 [2] DE QVIBVS, *hæreticis ſcilicet carnis tanquam indigna reſurrectionem negantibus.* [2] PARACLETVS, *in Montano loquens expreſſius quàm in Apoſtolis.* [3] CARNES SVNT, *cùm carne conſtent ſicut & cæteri,* A *carnem tamen odio habent, & ei reſurrectionis gloriam inuident, contra Pauli ſenſum dicentis ex communi naturæ ſenſu;* Nemo carnem ſuam odio habuit. [4] QVAM, *nempe carnem.* [5] TANTA AVTHORITAS, *Paracleti ſcilicet & Prophetiſſa eius Priſca.* [6] MVNIT, *ſuſtinet, defendit, aſſerit reſurrecturam.* [7] AD MERITVM SALVTIS. *Redemptionis à corruptione mortis*

Per resurrectionem, quàm caro per fidei meritum gloriosam adeptura est. Vnde Paulus, Saluatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. [8]PATROCINARI. *Quasi dicat, credentes Paracleto per Priscam prophetanti, obsequio fidei, tantum sibi comparare meritum, vt ipsa sit aduocata apud Deum, qua intercedat & obtineat a Deo gloriosam resurrectionem.*

3 [9]DISSIMVLARE. *Tacere non decebat linguarum omnium donatorem.* [10]ELOQVIIS *Propheticis.* [11]SVPERINVNDARET, *præter dona Apostolis in aduentu suo collata, noua Montano sibi dilecto super Apostolos & abundantiora charismata largiri debuit.* [12]QVÆ SEMINA *Eloquiorum scilicet diuinorum.* [13]NVLLIS VERSVTIIS. *Nulla hæreticorum fraude, zizania immixta suffocarent.* Semen enim est Verbum Dei; *Quod hæreticorum errores subnascentes extinguere solent.* [14]VETERES CESPITES, *vt non tantum recens nata hæretica semina, sed etiam inueteratos errores extirparent.* [15]RETRO, *quæ prius ambigua & incerta erant.* [16]PARABOLAS, *figuratè dicta vel intellecta.* [17]TOTIVS SACRAMENTI, *plena & explicita fidei.* [18]PER NOVAM *Montani & Prophetissarum eius.* [19]ARDOR. *Prurigo curiositatis. Adeò plenè & clarè omnia fidei mysteria docet.* [20]REFRIGERABIS. *Solaberis fidem tuam. Animo quieto eris circa resurrectionem carnis; vt cum Psalmista dicas:* Caro mea requiescet in spe. *Et rursum:* in pace in idipsum, dormiam & requiescam. Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.

4 [21]NOVÆ PROPHETIÆ *Montani & Prophetissarum eius.* [22]GRATIÆ ECSTASIM, *donum Spiritus Sancti.* [23]AMENTIAM, *qua mens supra se eleuatur ad visiones.* [24]IN SPIRITV, *abstractus à corporeis sensibus, in mentis excessu. Vnde Paulus:* Siue, inquit, mente excedimus, Deo. *Et Psaltes:* Ego dixi in excessu meo. *Et iterum.* Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu. [25]GLORIAM DEI. *Qualem viderat Petrus Christo transfigurato, audita voce Patris æterni.* [26]DEVS LOQVITVR. *Vt per Prophetas.* [27]EXCIDAT SENSV, *non vt homo, neque humano sensu loquatur, oculo corporeo non ferente lucem, neque aure Sermonem diuinum. Inde Apostoli viso Christo transfigurato, & audita Patris voce,* ceciderunt in facies suas. *Nisi manis Petrum excidisse sensu in amentiam illam raptum, de qua hic Tertullianus.* [28]OBVMBRATVS. *Non quod alludat ad* nubem lucidam quæ obumbrauit eos, *sed quòd obtenebratus & excæcatus sit* Petrus *nimia claritate faciei Christi.* [29]DE QVO, *scilicet raptu Petri, vel nouo Paracleto.* [30]PSYCHICOS animales non percipientes ea quæ sunt spiritus. *Per quos intelligit Catholicos Romanos.* [31]PETRI AMENTIAM. *Excessum mentis D. Petri probat, quòd non potuisset nisi oculo mentis eleuato à Deo, cognoscere Moysem & Eliam Christo assistentes in transfigurationis gloria, quos numquam viderat, vel pictos.* [32]LEGE PROHIBENTE, *imagines & similitudines fieri. Absolute id non prohibuerat Deus; sed ne colerentur vt Deus. Nam & serpentem æneum iussit Moysi conflari, sicut & Cherubim.* [33]SCIRE NON POTERAT. *Cum nihil sit in intellectu, naturaliter loquendo, quod prius non fuerit in sensu: vel quod scriptum sit, quod* nesciebat Petrus quid diceret, *dum ait Christo:* Domine bonum est nos hic esse: si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Eliæ vnum. *Eos enim non sensu corporeo tunc vidit, sed in mentis & spiritus excessu erat. Nesciebat ergo secundum sensum corporeum quid diceret, cùm Moysem & Eliam illic cum Christo cerneret, eisque duo tabernacula facienda decerneret; sed sciebat spiritu & mente, per visionem & reuelationem diuinam eleuato.*

A 5 [34]DEI SVI *noui charismata.* [35]TRADVXERINT, *in medium protulerint, reuelauerint, manifestauerint.* [36]PSALMVM, VISIONEM, ORATIONEM, *puta mentalem, quam aliquis propheta Dei sui, in Ecstasi, & mentis eleuatione supra seipsum, protulerit.* [37]LINGVÆ INTERPRETATIO, *de qua Paulus.* Alii datur sermo scientiæ, alii sermo sapientiæ, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. [38]ETIAM MVLIEREM. *Sicut apud Montanum Prisca & Maximilla.* [39]MAGNI DVCAM, *magnipendam, æstimabo plurimum ex similibus donis Spiritus, fidem, Ecclesiam, Deum Marcionis.* [40]PROFERVNTVR. *Exhibentur & probantur apud Deum Creatorem, fidem, & Ecclesiam eius.* [41]CONSPIRANTIA REGVLIS. *In nouo Testamento iuxta vetus hæc omnia sibi inuicem respondent, vt ex consensu idem vtriusque legis conditor*
B *agnoscatur.* [42]DEI MEI, *Creatoris Christus erit Filius, & Spiritus ab vtroque missus: & ipse Paulus de omnibus eius donis aperte locutus.* [43]HABET PROFESSIONEM MEAM. *Nihil dissimulo, hoc pleno ore confiteor, hæc est fides mea.*

6 [44]AGNITIO PARACLETI, *ab eo tempore quo partes Montani secutus est, & à communione fidelium recessit, eos vocat animales, nec secundum spiritum, sed secundum carnem viuentes.*

7 [45]IDEM, *Praxem scilicet.* [46]EPISCOPVM ROMANVM. *quem alibi vocat Episcopum Episcoporum, sicut post eum Cyprianus supra citatus præcedenti Scholio: cuius titulus est Ecclesia S. Ioannis Lateranensis.* [47]AGNOSCENTEM. *Trahere nititur ad partes Mon-*
C *tani Summum Pontificem.* [48]EX EA AGNITIONE, *propter cognitum Paracletum, id est Spiritum Montani ducem & doctorem, & agnita Montani cum Ecclesiis Asiæ & Phrygiæ communicatione, quas error Montani iam infecerat.* [49]FALSA DE IPSIS. *Cum Praxeas videret Pontificem Maximum approbare prophetias Montani, & Ecclesias Asiæ & Phrygiæ propter earum receptionem ad communionem & pacem Ecclesiæ Romanæ iam per Litteras admittere, eum à proposito deterruit, falsa narrando ipsi tam de Prophetis, quàm de præfatis Ecclesiis.* [50]PRÆCESSORVM, *Pontificum Romanorum authoritatem tuendo, iam literas pacis & vnionis compulit reuocare, & eum à recipiendis & approbandis donis Spiritus Montani impediuit.* [51]CONCESSARE, *simul cessare, vna cum reuocatione litera-*
D *rum pacis.*

8 [52]SEMPER, *antehac, dum Catholici Romani essemus.* [53]ET NVNC, *relicta Romana Ecclesia.* [54]DEDVCTOREM, *Doctorem. Quasi de Montano prædixerit Christus:* Cum venerit Paracletus, &c. docebit vos omnem veritatem.

9 [55]HIC, *Christus.* [56]ACCEPTVM. *Aduerte Spiritum Sanctum à Christo, vt Deus est, potius accepisse & simul à Patre, dicente Filio:* Ille de meo accipiet, & annuntiabit vobis; *vt hominem verò accepisse à Spiritu Sancto. Hinc Psaltes:* Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus. *Quem in locum Augustinus, in Psal. 67.* Nec mo- Aug.
E ueat quod Apostolus idem testimonium commemorans, Ephes. 4. non ait, accepisti dona in hominibus; sed, dedit dona hominibus. Ille quippe authoritate Apostolicâ, secundùm hoc locutus est, quod Deus Filius cum Patre fecit: secundùm hoc quippe dedit dona hominibus, mittens eis Spiritum Sanctum, qui Spiritus est Patris, & Filii. Secundùm illud verò quod idem ipse Christus in corpore suo intelligitur, quod est Ecclesia, propter quod & membra eius sunt Sancti, & fideles eius: Vnde eis dicitur 1. Cor. 12. Vos autem estis Corpus Christi, & membra de membro: procul dubiò & ipse accepit dona in hominibus; Christus quippe ascendit

in Cœlum, & sedet ad dexteram Patris; sed nisi & hîc esset in terris, non inde clamasset, Saule, Saule, quid me persequeris? Cùm ergo idem ipse dicat: quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis: Quid dubitamus eum accipere in membris suis, quæ dona membra eius accipiunt? *Est & alius sensus: accepisti in hominibus, id est tu ipse inter homines factus homo accepisti, primò conceptus, plenitudinem omnium donorum Spiritus.* [57]MVNVS. *Donum.* [58]TERTIVM NOMEN, *quia tertia est persona Trinitatis, & idem cum Patre, & Filio Deus.* [59]TERTIVM GRADVM, *non quòd sit inferior, sed quia tertia persona procedit à Patre & Filio, æqualis gloria, & coæterna maiestatis.* [60]VNIVS MONARCHIÆ, *vnica diuinitatis, mundum regentis.* [61]OECONOMIÆ, *prouidentia circa regnum Ecclesia. Docuit enim Paulus, vnum esse Deum, vnam fidem, vnam Ecclesiam.* [62]NOVÆ PROPHETIÆ, *Montani.* [63]CHRISTIANVM SACRAMENTVM *iuxta fidem Christianorũ.* [64]QVÆ EST IN PATRE, *Pater verax, Filius veritas, Spiritus Sanctus, Spiritus veritatis, qui à Patre, Filioque procedit. Vide infrà plura, verbo, Paracletus.*

De ecstasi, siue amentiâ Propheticâ, & huiusmodi visionibus doctè tractat Aug. tom. 4. lib. 1. ad Simplicianum: quæst. 2. vbi ex primi Regum 10. de Saule dicitur: Insiluit Spiritus Domini in Saül, & prophetauit in medio eorum. Hoc quidem, inquit, non Aug. puto habere aliquid quæstionis; Spiritus enim vbi vult spirat, Io. 3. & Spiritum Prophetiæ, nullarum animarum potest maculare contactus. Attingit enim vbique propter suam munditiam. Sap. 7. Afficit enim omnes, non eodem modo, sed alios per informationem spiritus eorumdem hominum, vbi rerum demonstrantur imagines: alios per fructum mentis *(profectum & progressum)* ad intelligentiam: alios vtraque inspitatione: alios etiam nescientes: *(sicut supra de Petro retulit Tertullianus)* per informationem spiritus, duobus modis. Aut per somnium; sicut non solùm plerique Sancti, sed & Pharao, & Nabuchodonosor, vterque vidit quod nemo eorum intelligere valebat, sed tamen vterque videre poterat. Aut per demonstrationem in ecstasi, quod nonnulli Latini stuporem interpretantur, mirum si propriè, sed vicinè tamen: cùm sit alienatio à sensibus corporis, vt spiritus hominis diuino Spiritu assumptus, capiendis atque intuendis imaginibus vacet: *(& hoc Petro Moysem, & Eliam prius non agnoscenti congruit)* sicut Danieli demonstratum est quod non intelligebat, & Petro illud vas submissum de cœlo quatuor initiis: Nam & ipse quid illa demonstratio figuraret, postea cognouit. Per fructum autem mentis ad intelligentiam: eo modo, cùm hæc ipsa quæ demonstrantur imaginibus, quid significent, & quò pertineant, reuelantur: Quæ certior prophetia est. Nam magis ipsam vocat Apostolus prophetiam 1. Cor. 13. Sicut Ioseph meruit intelligere, quod Pharao non nisi videre; Et Daniel exponit Regi, quod ille cernit, & nescit. Cùm verò ita mens afficitur vt non rerum imagines coniecturali examinatione intelligat, sed res ipsas intueatur, sicut intelligitur sapientia, & iustitia, omnisque incommutabilis & diuina species, ad prophetiam de qua nunc agimus, non pertinet. Vtroque autem munere prophetiæ donantur, qui & rerum imagines in spiritu vident, & quid valeant simul intelligunt, &c. Nescientes autem afficit prophetiæ spiritus, sicut Caiphas cùm esset Pontifex prophetauit de Domino, quòd expediret vnum mori pro tota gente; cùm aliud in verbis quæ dicebat attenderet, quæ non se à seipso dicere nesciebat. *Et eodem tom. 4. lib. 1. quæst. in Gen. q. 80.* Quod

A habent Latini codices, expauit autem Isaac pauore magno valde, &c. Gen. 27. causa commutatio intelligitur vt quædam mentis alienatio sequeretur. Ipsa enim propriè dicitur Ecstasis. Et quia solet in magnarum rerum reuelationibus fieri, in hac intelligendum est factam esse spiritalem admonitionem; vt confirmaret benedictionem suam filio suo minori, cui potius irascendum fuit, quòd fefellerit Patrem. S. Aug.

De spiritu prophetia consulendus Augustinus tom. 3. lib. 12. de Gen. ad lit. vbi inter catera cap. 9. ex Gen. 41. S. Aug. Magis Ioseph Propheta, qui intellexit quid significarent septem spicæ, & septem boues, quàm Pharao qui eas vidit in somnia. Illius enim spiritus in-
B formatus est, vt videret, huius mens illuminata, vt intelligeret, &c. Sed & maximè Propheta qui vtroque præcellit: vt & videat in spiritu corporalium rerum significatiua similitudines, & eas viuacitate mentis intelligat, sicut Danielis excellentia tentata & probata, qui Regi & somnium quod viderat dixit, & quid significaret, aperuit. Et ipsæ quippe imagines corporales in spiritu eius expressæ sunt, & earum intellectus reuelatus in mente. *Et cap. 11. de visione Balthazar Dan. 5. de digitis scribentibus in pariete, cuius visionem similiter exposuit Daniel. Et cap. 12.* Quando, inquit, penitus auertitur atque abripitur animi intentio à sensibus corporis, tunc magis ecstasis dici solet. Tunc omnino quæcumque
C sint præsentia corpora, etiam patentibus oculis non videntur, nec vllæ voces prorsus audiuntur; totus animi contuitus, aut in corporum imaginibus est per spiritalem, aut in rebus incorporeis nulla corporis imagine figuratis per intellectualem visionem. *Exemplum refert cap. 17. pueri Hipponensis* S. Aug. *agroti, & in cruciatibus ingentibus abrepti ab omnibus sensibus, & ad nullam vellicationem se mouentis, qui ad se rediens, dicebat se frequenter videre duos: vnum prouecta atatis, alterum puerum, à quibus se audisse, & vidisse mira narrabat, & inter catera visa in illa ecstasi, die Pascha,* vidit, inquit, Chorum piorum psallentium, lætantium in luce mirabili, & impiorum in tenebris diuersas & atrocissimas pœnas, &c.
D *Accepit autem ab eis consilium vt in mare pube tenus intraret, & inde graues illos dolores cessaturos, atque ita secutum est. Et ibid. concludit Augustinus.* Postea, inquit, Medicis cætera curantibus & sanantibus, non permansit in proposito sanctitatis. *Vbi insinuat visionibus illis permotum, concepisse propositum Eremiticam vitam sub Regula nostra profitendi, quod postea non impleuit. Nec pretereo quod eodem lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 13.* Non mirum est, inquit, si etiam S. Aug. dæmonium habentes aliquando vera dicunt quæ absunt à præsentium sensibus: quod certè nescio qua mixtura eiusdem spiritus fit, vt tanquam vnus sit patientis atque vexantis. Cùm autem spiritus bonus in hæc visa humanum spiritum assumit aut
E rapit, nullo modo illas imagines signa rerum aliarum esse dubitandum est, sed earum quas nosse vtile est, Dei enim munus est. Discretio sanè difficillima est, cùm spiritus malignus quasi tranquillus agit, ac sine aliqua vexatione corporis, assumpto humano spiritu dicit quod potest. Quando etiam vera dicit, & vtilia prædicat, transfigurans se, sicut scriptum est, velut in Angelum lucis, ad hoc, vt cùm illi in manifestis bonis creditum fuerit, seducat ad sua. Hunc discerni non arbitror, nisi dono illo, de quo ait Apostolus dum de diuersis Dei muneribus loqueretur, alii discretio spirituum, Non enim magnum est tunc eum discernere, cùm ad aliquid peruenerit, vel produxerit quæ sunt contra bonos mores; vel regulam fidei: tunc enim à multis discer-

nitur. Illo autem dono, in ipſo primordio quo A multis adhuc bonus apparet, continuò dijudicatur, an malus ſit. *Hoc prorſus dono caruit Tertullianus, qui non diſcreuit ſpiritum malum in Montano, Priſca, & Maximilla, loquentem & ſub ſpecie boni, prepoſtera caſtitatis, & abſtinentia ſeducentem. Euſeb. l. 5. cap. 17. narrat Zoticum Epiſcopum Comana, cùm Pepuzam veniſſet ſpirituum vtique diſcretione, deprehen-*

diſſe in Maximilla prophetare volente, ſpiritum inſanum & malignum. cap. autem 18. ex relatione Serapionis Epiſcopi Antiochem, Beatum Sotam a Montaniſtis prohibitum, in Anchiato. à Priſca altera Montani propheteſſa abreptitia, dæmonium quo agebatur, abigere. Qui plura volet de Ecſtaſi conſulat Auguſtinum, in Pſal. 50. & 67. vbi agit de exceſſu & ecſtaſi Pauli, & tom. 10. ſer. 63. de verbis do. cap. 6. in p.

FILIVS DEI SEMPER ANTE INCARNATIONEM VISVS A PATRIBVS, IN VERA, ETSI NONDVM NATA CARNE.

1. *Cont. Iud. cap. 9. à m:*

Exo. 5. 8. & 4. 5. & 6. 1. & ſeq. a Exo. 33. 20

QVi [1] ad Moyſem loquebatur, ipſe erat Dei filius, qui & ſemper [2] videbatur. [a] *Deum enim* [3] Patrem *nemo vidit vnquam, &* [4] *vixit*: & ideo [5] conſtat ipſum Dei filium Moyſi eſſe loquutum.

2. *Et de car. Chri. cap. 6. V. verbum Trin. 2. perſ. num. 10. in Omniloq.*

3. *Et 2. Cont. Marc. cap. 27. à p.*

Gen. 3. 9. Gen. 12. 7. Io. 1. 1. Pſal. 8. 7. a Luc. 10. 22 b Exod. 33. 20.

Profitemur Chriſtum ſemper [6] egiſſe in Dei Patris nomine; ipſum ab initio conuerſatum; ipſum [7] congreſſum cum Patriarchis, & Prophetis, filium Creatoris, [8] Sermonem eius, quem [10] ex ſemetipſo [9] proferendo filium [11] fecit, & exinde omni [12] diſpoſitioni ſuæ voluntatique [13] præfecit; &c. Ceterùm, patrem nemini viſum, etiam [14] commune teſtabitur euangelium, dicente Chriſto, [a] *Nemo* [15] *cognouit Patrem niſi filius*; Ipſe [16] enim & veteri Teſtamento pronuntiarat: [b] *Deum nemo videbit, & viuet*; patrem inuiſibilem determinans, in cuius auctoritate & nomine, ipſe erat Deus qui videbatur, Dei filius.

4. *Et ibid. à m.*

Quæcunque [17] exigitis Deo [18] digna, [19] habebuntur in patre inuiſibili, [20] incongreſſibilique, & placido, & (vt ita dixerim) [21] philoſophorum Deo. Quæcunque autem vt indigna reprehenditis, [22] depurabuntur in filio, & viſo, & audito, & congreſſo, arbitro patris, & miniſtro, [23] miſcente in ſemetipſo hominem & Deum; in virtutibus, Deum; in [25] puſillitatibus, hominem; vt tantum homini conferat, quantum Deo [24] detrahit.

5. *Et 3. cont. Marc. cap. 6. à m.*

Nos quidem certi, Chriſtum ſemper in [26] Prophetis locutum, [27] ſpiritum ſcilicet Crea-
a Thren. 4. 20. toris, ſicut [28] Propheta teſtatur, [a] *Spiritus* [29] *perſona eius, Chriſtus Dominus*, qui ab initio vicarius [30] patris, in Dei nomine & auditus ſit, & viſus; ſcimus ipſius voces eiuſmodi fuiſ-
b Eſa. 1. 4. ſe iam tunc Iſraëli exprobrantis, quæ in illum commiſſuri [31] prædicabantur, [b] *Dereliquiſtis Dominum, & in iram prouocaſtis Sanctum Iſraël.* Si verò non in Chriſtum, ſed in ipſum potius [32] Deum volueris referre, omnem Iudaïcæ ignorantiæ de [33] priſtino reputationem, nolens etiam retro ſermonem, & ſpiritum, id eſt, Chriſtum Creatoris deſpectum ab eis, & non agnitum, ſic [34] quoque reuinceris.

6. *Et 3. cont. Marc. cap. 9. circa f.*

Gen. 18. 1. [35] Ipſe cum angelis tunc apud Abraham in [36] veritate quidem carnis apparuit, ſed nondum natæ; quia nondum morituræ; ſed & diſcentis [37] iam inter homines conuerſari.

7. *Et 3. cont. Marc. cap. 10. à p.*

Quomodo inter homines conuerſaretur, niſi per [38] imaginem ſubſtantiæ humanæ? Cur ergo non potius per veritatem? vt verè conuerſaretur, ſi neceſſe habebat conuerſari? quanto dignius [39] neceſſitas fidem, quàm [41] ſtropham, [40] adminiſtraſſet?

8. *Et 5. cont. Marc. cap. 19. V. verbum Trinitatis ſecunda perſona numero 9.*

10. *Et cont. Prax. cap. 14. & 15. V. verb. Trinitatis ſecunda perſona filius. num. 7. in Omniloq.*

11. *Et Cont. Prax. cap. 16. V. Ibid. num. 8.*

Filius Dei ante Incarnationem semper visus à Patribus, &c. Schol.

2 [1] QVI AD MOYSEM. *Metus quippe afflictione populi inter spinas angustiæ c... Ægypti, & in coquendis lateribus desudantis, sicut ignis in rubo apparuit, qui debebat spinis coronari, totus ardens amoris igne in rubo crucis.* [2] SEMPER VIDEBATVR, *quoties Deus Patribus in veteri Testamento loquebatur & apparebat.* [3] PATREM, *de suo hoc addit.* [4] ET VIXIT, *vulgata,* Non videbit me homo & viuet. *Exòd.* 3.20. [5] IDEO CONSTAT. *Quia Moyses post visum filium vixit, Diuinitas quidem Filij & Spiritus Sancti cum eadem sit, quæ Patris, tota Trinitas vnus Deus, homini mortali quandiu viuit, est inuisibilis. Et vt Moysi dixit:* Solue calceamentum tuum de pedibus tuis, *exuenda est mortalis hæc pellis, antequam Dei essentia videri possit.* Posteriora, inquit, mea videbis: *(id est humanitatem meam, vel eius repræsentationem)* Faciem autem meam *(quæ similis sum Patri, & Imago eius)* videre non poteris.

3 [6] SEMPER EGISSE, *in veteri Lege negotiatum esse pro Patris gloria, & ipsius personam repræsentasse.* [7] CONGRESSVM, *familiariter collocutum & conuersatum.* [8] SERMONEM. *Verbum humano modo cum hominibus sermocinatum.* [9] PROFERENDO, *dicendo, producendo.* [10] EX SEMETIPSO, *ex sua substantia, sine matre.* [11] FECIT, *late, pro* genuit. *Vel fecit sermonem, in quantum hominem fecit. In quo qui prius* loquebatur in Prophetis, nouissimè locutus est in Filio, *eum proferendo, id est ad extra mittendo, cum incarnatus est.* OMNI DISPOSITIONI, *prouidentia circa hominem, & œconomia salutis humani generis, eum caput Angelorum & hominum, omni Ecclesiæ triumphanti, & militanti præficiendo* [12] VOLVNTATI, *si enim* voluntatem timentium se faciet, &c. *quantò magis eius quem* repleuit spiritus timoris Domini? *Qui & confidenter dixit:* Volo Pater, vt vbi ego sum, illic sit & minister meus.

[14] COMMVNE. *Nempe Lucæ, quod & Marcionitæ, truncatum tamen ex parte, nobiscum recipiunt.* [15] NEMO COGNOVIT. *Luc.* 10.22. Nemo scit quis sit Pater, nisi Filius, & cui voluerit filius reuelare. [16] IPSE ENIM. *Filius Creatoris.*

4 [17] EXIGITIS, *ô Marcionitæ.* [18] DEO DIGNA, *quasi indignum sit Deo ad hominum conuersationem toties in veteri testamento descendisse, imò verò tantò digniorem amore nostro, & æstimatione se præstitit, quanto pro nobis indigna suscepit.* [19] HABEBVNTVR. *Credentur de Patre dicta esse, in veteri Lege.* [20] INCONGRESSIBILI ET PLACIDO. *Qui nec cum Iacob luctando congressus est, nec iratus Adæ, Sodomis, toti orbi diluuio deleto.* [21] PHILOSOPHORVM, *Epicureorum, qui Deum quietum, placidum, otiosum, humana negligentem fingunt: sicut apud Iob Impij dicunt:* Super cardines Cœli ambulat, & nostra non considerat. [22] DEPVTABVNTVR, *Imputabuntur, attribuentur Filio.* [23] MISCENTE, non confusione substantiæ, sed vnitate personæ. [24] DEO DETRAHIT. *Vestro sensu: nostro autem tantum videtur detrahere, cùm sit immutabilis.* [25] PVSILLITATIBVS. *Infirmitatibus, humiliationibus.*

5 [26] IN PROPHETIS, *apud Prophetas, & per eos.* [27] SPIRITVM CREATORIS. *Sic frequenter vocat Filium, non confundens eum cum persona Spiritus Sancti, sed Spiritum dicit, Deum de Deo, quia Io. 4.* Deus Spiritus est. [28] PROPHETA, *Ieremias, in Lament. cap.* 4.20. *Quem alibi habes expositum in eo loquio.* [29] SPIRITVS PERSONÆ, *persona diuina Patrem repræsentans, cuius Imago est.* [30] VICARIVS, *vices gerens & negotia peragens Patris.* [31] PRÆDICABANTVR, *prædicabantur.* [32] IN IPSVM DEVM, *Creatorem & Patrem.* [33] DE PRISTINO. *Si, vt soletis Marcionitæ, Dei nostri Creatoris seueritatem sic urgetis, vt velitis iuxta veteres reprehensiones ab eo falsas de cæcitate & ignorantia Iudæorum, Deum Patrem ab Esaia inductum, qui ægre tulerit Christum filium suum ab eis ignorari & contemni, sicut antea fecerant.* [34] SIC QVOQVE REVINCERIS, *conuinceris Dei Creatoris Filium esse, cuius causam & honorem Creator tuetur.*

6 [35] ET IPSE, *Filius.* [36] IN VERITATE, *in vera carne, licet nondum ex Matre Virgine nata. Ideo præmisit suum errorem de Angelis in vera carne apparentibus, vt contra Marcionem veram Christi carnem probaret, qui erat Angelus testamenti noui, per Angelos veteris significatus.* [37] DISCENTIS. *Quasi iam tum tyrocinium exerceret, & disceret cum hominibus conuersari, iuxta Baruch.* 3.38. Posthæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.

7 [38] PER IMAGINEM. *Qua videri posset, repræsentatus in vera licet nondum nata carne.* [39] NECESSITAS. *Humanæ salutis per fidem procuranda.* [40] ADMINISTRASSET, *præparasset fidem futuræ incarnationi.* [41] QVAM STROPHAM, *picturam, phantasma, mimicam, & fabulosam repræsentationem: nec enim Deum verum decebat carnem mentiri.*

De apparitionibus Filij in veteri Testamento sæpius egit Augustinus, inter cætera, tom. 4. lib. qq. ex nouo Testamento, quæst. 88. Si, inquit, maior gratia, & manifestatior intelligentia in nouo est, quam in veteri Testamento, quare Esaias Propheta cap. 6. sedentem in throno maiestatis vidit Deum Sabbaoth, qui est Christus, iuxta interpretationem Ioannis Euangelistæ? Dixit enim inter cætera *(versu 41)* Hæc locutus est Esaias, quando vidit Majestatem eius, & locutus est de eo. In nouo autem Stephanus primus Martyr stantem se vidisse dicit Iesum à dextris Dei. Quid est istud, vt hîc subiectus videatur post triumphos, *(quod & Paulus aduertit dicens: Cum Pater ei subiecerit omnia, ipse subiectus erit ei: propter carnem scilicet assumptam, in qua semper minor erit Patre)* & illic quasi Dominus antequam vinceret? prout causa erat, fecisse ita & Dominus se ostendit. Prophetæ enim visus est quasi Rex corripiens plebem; & hoc se ostendit quod erat, hoc est sedentem; in pace enim erat causa diuinitatis eius. *(Nullus de Filij diuinitate controuersiam mouebat. Addo & sedentem vt Iudicem omnium viuorum & mortuorum à Patre non iudicante quemquam constitutum.)* Stephano autem vt stans appareret, fecit calumnia Iudæorum. *(Qui blasphemum Christum dixerant quod Filium Dei se diceret)* in Stephano autem Saluatoris causa vim patiebatur. Ideo sedente Iudice Deo, stans apparuit, quasi qui causam diceret: & quia bona causa eius est *(ob vnitatem personæ ad æqualitatem gloriæ assumentis naturam humanam, de qua & Stephanum vt blasphemum lapidabant)* ad dexteram Iudicis erat. Omnis qui causam dicit, stet necessè est. *Et tom. 6. lib. 3. contra Maximinum Arrianorum Episcopum, cap. 26.* Postrema, inquit, tibi disputatio fuit, quomodo sit Deus Patribus visus, quando corpus humanum, in quo videretur, nondum acceperat Christus; cùm inuisibilis sit per seipsam diuina natura. Quod cùm etiam tu ita confessus fueris, vt inter cætera, non solum Patrem, sed nec ipsum Filium in substantia diuinitatis suæ diceres esse visibilem, non solùm hominibus sed nec

A B C D E

S. Aug.

S. August.

A ipsis cœlestibus potestatibus: postea mutata sententia, dicis eum & ante incarnationem suam conspectibus apparuisse mortalium: asserens illud quod ait Apostolus, quem nemo hominum vidit, nec videre potest, de solo Deo Patre dictum esse: Filium verò ex initio generis humani solitum esse videri ab hominibus. *Deinde videt eum, quòd frustra id probare contendat ex Deo loquente cum Adam, vel quasi dicente Patre Filio, faciamus hominem; & de Filio dictum sit quasi minore Patre, & ei parente: & fecit Deus hominem; quod retorquet in eum, quod stultè dicat, Filium dixisse Patri,* Faciamus ei adiutorium. *Pater autem, immiserit soporem in Adam; vnde colligit Aug. contra Maximinum, Patrem quoque minorem Filio, quòd ei obedierit. Si enim pro libito nomen Dei, Patri* B *applicat, ad quem Scriptura non determinat, & restringit hanc vocem; benè concludit ex eo quòd Scriptura dicit,* & immisit Deus soporem in Adam, *Deum Patrem hic quoque intelligi filio parentem. Nec ex voce Dei audita ab Adam, concludi potest, visum ab eo Dei filium. Sicut nec ex tribus Angelis ad quercum Mambre Abraha apparentibus.* Neque, inquit, hic expressum est, vtrum Pater, an filius, cum autem narraret Scriptura, quomodo ei visus sit Deus, tres viros illi apparuisse declarat, in quibus magis ipsa Trinitas quæ vnus est Deus, intelligi potest. Denique tres videt, & non Dominos, sed Dominum Appellat, quoniam Trinitas tres quidem personæ sunt, sed vnus Dominus Deus.

S Auguft. C *Similiter & de duobus Angelis ad Loth venientibus Gen. 18. 20. vbi Deus dicit Abraha de peccato Sodomorum clamante* descendens videbo, si secundùm clamorem ipsorum venientem ad me, consummantor. *Postea tamen non ipse, sed duo Angeli descenderunt ad Loth, de quibus Paulus Hebr. 13 2. vbi de hospitalitate loquens, ait, de Abraham & Loth:* Per hanc, quidam nescientes, hospitio receperunt Angelos. *Et concludit Augustinus.* Ecce, inquit, vbi apparet Gen. 19. illud incendium Sodomorum per Angelos factum, quos misit Dominus, in quibus tamen & ipse erat. Neque enim sic mittit suos, vt recedat ab eis. In his ergo descendit in Sodomam, D quod se facturum esse prædixerat, quando cum Abraham loquebatur: quod postea quam fecit, abiisse ipse dictus est, & Angeli venisse in Sodomam ad vesperam, &c. Dixit Loth ad illos: oro Domine, quia inuenit puer tuus misericordiam ante te, &c. Sequitur Scriptura, & ei dicit esse responsum: Ecce miseratus sum faciem tuam, &c. Agnouit ergo Loth vnum Deum in Angelis duobus, sicut Abraham vnum agnouit in tribus, &c. Quid sibi ergo vult ista visibilis Trinitas, & intelligibilis vnitas, nisi vt nobis insinuaretur, quod ita tres essent pariter, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, vt tamen simul, non tres Dii, & Domini essent, sed vnus Do- E minus Deus, &c. vbi mihi videntur per duos Angelos Loth, significari Filius, & Spiritus Sanctus, quoniam se illi Angeli missos esse dixerunt; & de Trinitate quæ Deus est, solus Pater non legitur missus; leguntur autem missi & Filius, & Spiritus Sanctus, quorum non ideo est diuersa natura: Nam & illi viri per quos significati sunt, vnius erant eiusdemque naturæ. *Sic prosequitur quod Io. 8. dixit Christus de die sue viso ab Abraham* O disputare! inquit, ô probare promissis! quasi dixerit Dei Filius: Abraham Pater vester concupiuit me videre, (*& non potuit, exultauit vt videret diem meum, &c.*) & vidit, & gauisus est, &c. Cur non diem Christi intelligimus tempus Christi, quo erat venturus in carne, quod & Abraham, sicut & alii Prophetæ in spiritu potuit videre, atque gaudere? *Sed & diem vidit quando vidit filium suum Isaac ligna portantem.* Isaac, inquit, filius Abrahæ, quid erat in figura, nisi Christus, quando sicut ouis ad immolandum ductus est, & quando sicut Dominus crucem suam, ita & ipse sibi, quibus fuerat imponendus, ligna portabat? Postremò quid miramur per Angelum figuratum esse Iesum, si non solùm per hominem, verùm etiam per pecudem figuratus est? Nam quis alius erat ille aries, qui cornibus tenebatur in vepre, nisi Christus Crucifixus, vel spinis coronatus? hunc autem arietem pro filio, cui parcere iussus est, immolauit Abraham. Ita enim homini parci Deus iussit, vt tamen eo ex pecude, propter passionem Christi quæ illo modo prænuntiabatur, mysterium sacri sanguinis impleretur.

Ibidem paulò supra de Iacob luctante cum Angelo, Aug. *quem Scriptura Gen. 32. 24. hominem dicit, & Deum, de quo, Iacob ait;* Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea: *Subiicit ex Osea, Deum & Angelum vocari; quia* præualuit Deo Iacob, & confortatus est cum Angelo, & potuit. Non absurdè, *inquit,* Christus intelligitur figuratus, propter Prophetiam futura nuntiantem, quia futurum erat, vt Iacob in filiis suis, qui crucifixerunt Christum, præualuisse Christo videretur: & in filiis suis videret Christum facie ad faciem, & salua fieret anima Israëlitarum, qui fideliter hoc viderunt. *Deinde concludit, ex his figuris, non sequi veritatem carnis Christi apparuisse hominibus.* Si, inquit, putas proprietate, non figura, Christum fuisse Angelum, qui luctatus est cum Iacob: potes dicere, proprietate, non figura, Christum fuisse arietem, quem Patriarcha immolauit Abraham; potes postremò dicere, proprietate, non figurâ Christum fuisse petram, quæ percussa ligno sitienti populo potum largissimum fudit. 1. Cor. 10. 4. &c. Figuræ istæ, non res ipsæ fuerunt, &c. quæ figuræ per subiectam Deo creaturam, & maximè per Angelorum ministerium, mortalium exhibebantur aspectibus, Dei quidem agente potentiâ, sed tamen latēte naturâ siue Patris, siue Filii, siue Spiritus Sancti, &c. *Soli Patri (non apparenti hominibus) putasti esse tribuendum quod scriptū esse dixisti:* Ego sū qui sū, & non sum mutatus: quasi Filius, vel Spiritus Sanctus sit mutatus, quando visibiliter apparuit, vel ille quòd constat natus ex fœmina, vel iste in specie columbæ, aut igneis linguis se humanis aspectibus monstrans. *De Christo item ait à Paulo, Hebr. 1. 10. Ipsi applicatum illud Psalmi 101.* Cœli mutabuntur, tu autem idem ipse es. *Dehinc ad Maximinum conuersus,* Tu ideo soli Patri assignasti, vt in sua substantia crederetur esse mutabilis Filius, tanquam ita susceperit hominem, vt in hominem verteretur. Hanc tantam blasphemiam non emendabis, nisi credideris in assumptione hominis accessisse Filio quod non erat, non autem recessisse, vel defecisse quod erat. *Tandem quærit, Pater aut Filius, Exodi 3. 2. in Rubo apparuit Moysi?* Apparuit illi Angelus Domini in flamma ignis de Rubo. In Angelo autem Deum fuisse quis dubitet? sed quis Deus erat? Vtrum Pater, an Filius? dicturus es, Filius: non vis enim Patrem vllo modo, vel per subiectam creaturam visibus apparuisse mortalium. Sed quodlibet horum eligas, ad vtrumque respondeo. Si Pater erat, apparuit & Pater hominibus. Si Filius erat, non mutatur & Filius. Ibi enim, cùm quæsisset Moyses, quis esset qui eum mitteret; ille respondit, Ego sum, qui sum. Quod quid est aliud nisi mutabilis non sum, sicut Propheticum testimonium ipse posuisti. *Et paulo infra:* Quando, inquit, se Patribus Diuinitas ostendebat, Angl per subiectam creaturam se visibilem demonstrabat,

bat. Nam per ipſam ſuam naturam, vſque adeo inuiſibilis eſt, vt ipſe Moyſes ei cum quo facie ad faciem loquebatur, diceret: Exod. 33. 13. Si inueni gratiam ante te, oſtende mihi temetipſum manifeſtè.

Augustini igitur mens, vt conſtat ex dictis, longe alia à Tertulliani ſenſu; vt non iam perſona Filij, in veteri Teſtamento, in vera, vt voluit Tertullianus, carne apparuerit, qui vix huiuſmodi apparitiones in antiqua Lege frequentes ſoli Filio, per ſubiectam creaturam, ſed & toti Trinitati conuenire aſſerat. Verùm vt ſupra monui, ſicut hic Auguſtinus contra Maximinum Arrianum agens, ſolum Patrem inuiſibilem nuſquam apparuiſſe docet, tam & Filium & Spiritum Sanctum frequenter apparuiſſe ſuſtinet, abſque vlla diminutione, vel mutatione diuinæ ſubſtantiæ: Ita & Tertullianus B *vt acrius errorem Marcionis retunderet, phantaſticam Filio carnem attribuentis, non tantùm veram in ſua Incarnatione ſumpſiſſe Verbum probat, ſed naſciturae de Virgine carnis, olim prælaſiſſe in vera, licet nondum nata carne ſæpius Patribus apparendo; quòd indi-* A *gnum fuiſſet Filio, qui ſe in Euangelio dicit veritatem, ementitam carnem, proindeque fallacem accepiſſe. Ego quidem Auguſtino magis aſſentior, nedum Filium per propriam Diuinitatis ſubſtantiam, per ſe inuiſibilem, ſed nec per carnem veram apparuiſſe Patribus; licet non abſurdè credam, in Angelis, perſonam Filij potiùs aſſumpturam, & retenturum in æternum humanam carnem, ſin aſſumpto ex Elementis per Angelos corpore, in ſimilitudinem humani fabrefacto, ad tempus congreſſus, & colloquia cum hominibus adaptato conuerſatum. Non deſunt tamen multi graues authores qui & Tertullianum in ſua ſententia præceſſerunt, vel eum poſtea cum ipſis ſecuti ſunt. Ita enim ſenſit S. Iuſtinus, in ſuo contra Tryphonem Dialogo. S. Irenæus lib. 4. cap. 6.* B *& lib. 4. cap. 23. Subſecuti ſunt Cyprianus lib. 2. teſtim. aduerſus Iudæos cap. 5. & 6. Ambr. præfat. in Luc. Epiph. in Ancorato. Arnob. in Pſal. 104. Vide plura in noſtro Omniloquio, Verbo* Trinitatis ſecunda perſona Filius. *Num. 7. 8. 9. & 10.*

FVGA IN PERSEQ. ILLICITA.

1. *Habes Apoſtillis notata eodem verbo in Omniloquio.*

2. *Et de corona mil. cap. 1. à m.*

[1] PLanè ſupereſt vt etiam martyria [2] recuſare meditentur, qui prophetias eiuſdem [3] Spiritus ſancti reſpuerunt. Muſſitant [4] denique, Tam bonam & longam pacem periclitari. Nec dubito quoſdam, [5] ſcripturas [6] emigrare, ſarcinas expedire, [a] *fugæ accingi de ciuitate in ciuitatem.* Nullam enim aliam Euangelij memoriam curant. Noui & [7] paſtores eorum, in [8] pace leones, in [9] prœlio ceruos. a Matth. 10. 23.

3. *Et de fuga in perſec. cap. 5. circa f.*

Quale eſt, vt ad fugiendum, Deo [10] honorem reddas, qui poſſit te etiam fugientem producere in [11] medium; ad [12] conteſtandum autem, [13] inhonores illum, deſperans potentiam protectionis ab illo? Quare non magis ex hac parte conſtantiæ, & fiduciæ in Deum, dicis, Ego, quod meum eſt, facio, non diſcedo. Deus ſi voluerit, ipſe me proteget. Hoc potius noſtrum [14] eſt, [15] ſtare ſub Dei arbitrio, quàm fugere ſub noſtro.

4. *Et ibid. cap. 6. in p.*

[16] Immò, inquit, quia præceptum adimpleuit, [a] *fugiens de ciuitate, in ciuitatem.* Sic enim voluit quidam, ſed & ipſe fugitiuus, argumentari, & qui [17] proinde nolunt intelligere ſenſum Domini illius pronuntiationis, vt eam ad velamentum timiditatis ſuæ [18] vtantur, cùm & perſonas ſuas [19] habuerit, & tempora, & cauſas; a Matth. 10. 23.

5. *Et ibid. cap. 6. in m.*

Adeò intra [20] terminos Iudææ præceptum fugæ continebatur. Nobis autem nulla Iudææ præfinitio competit prædicationis, [a] *in omnem iam carnem* [21] *effuſo Spiritu ſancto.* Itaque Paulus, & Apoſtoli ipſi, memores præcepti Dominici, conteſtantur illud apud Iſrael, quem iam doctrina ſua impleuerant, [b] *Vobis* [22] *oportuit in primis ſermonem Dei tradi. Sed quoniam repuliſtis eum, nec dignos vos æterna vita exiſtimaſtis, ecce conuertimus nos ad Nationes.* a Ioel 2. 28. b Act. 13. 46.

Et ibidem. in f. & 7. in p.

Igitur, cùm etiam ſub [23] Apoſtolis ipſis, [24] temporale fuit fugæ præceptum, ſicut & reliquorum [25] præſcriptorum, non poteſt apud nos [26] perſeuerare, quod apud doctores [27] noſtros [28] conceſſauit, etſi non [29] propriè ad illos fuiſſet emiſſum: Aut ſi perſeuerare illud Dominus voluit; [30] dereliquerunt Apoſtoli, qui non vſque in finem fugere curauerunt. Videamus nunc an & cætera Domini edicta congruant perpetuo fugæ præcepto. Cap. vii.

6. *Et ibid. cap. 9. in p.*

Omnia Apoſtoli [31] ſecundùm Deum vtique docuerunt, omnia euangelizare vo-

luetunt. Vbi illos oſtendis præceptum fugiendi de ciuitate in ciuitatem reſtauraſſe? quia
nec potuiſſent tale quid conſtituere, tam contrarium exemplis ſuis, vt fugam mandarent;
qoi cum maximè de[32] vinculis, vel[33] inſulis, quibus ob confeſſionem, non ob fu-
1. Theſſ. 5. 14. gam nominis continebantur, ad Eccleſias ſcribebant. Infirmos ſuſtinere[34] iubet Paulus.
vtique enim non fugientes. (quomodo enim ſuſtinebantur[35] abſentes?) An patientiâ
Rom. 14. 1. dicit ſuſtinendos, ſicubi per infirmitatem fidei ſuæ offenderint? Sic & puſillanimes con-
ſolari, non tamen in fugam mitti.

Et de fuga in perſeq. cap. 10. in p. ad m.

[36] Omiſſis quidam diuinis exhortationibus, illum magis Græcum verſiculum ſæcularis
ſententiæ ſibi adhibent; *qui fugiebat, rurſus prælsabitur*; vt & rurſus forſitan fugiat. Et
quando vincet, qui cùm fugerit, victus eſt? Bonum[38] militem Chriſto Imperatori ſuo
præſtat, qui tam plenè ab Apoſtolo[39] armatus, tubâ perſecutionis auditâ, diem deſerit
perſecutionis. Reſpondebo & ego de ſæculo aliquid; *vſque[40] adeonè mori miſerum eſt*: Mo-
riatur quoquomodo, aut[41] victus, aut[42] victor. Nam etſi negando ceciderit, cum tormen-
tis tamen prœliatus. [43] Malo miſerandum, quàm erubeſcendum.[44] Pulchrior eſt miles in
a 1 Cor. 6. 3. prœlio amiſſus, quàm in fugâ ſaluus. Times hominem, Chriſtiane, quem[45] timeri opor-
Luc. 10. 17. tet ab Angelis; ſiquidem a *Angelos iudicaturus es*: quem timeri oporret à dæmoniis; ſiqui-
1. Cor. 6. 2. dem & in[46] dæmonas accepiſti poteſtatem: quem timeri oportet ab vniuerſo mundo; ſi-
b Gal. 3. 27. quidem & in te mundus[47] iudicatur. b *Chriſtum induiſti es, ſiquidem in Chriſtum tinctus[48] es.*
Qui fugis diabolum,[50] depreciaſti Chriſtum[49] qui in te eſt. Fugitiuum cum Diabolo te
reddidiſti. Sed Dominum fugiens exprobras omnibus fugitiuis ſui[51] vanitatem conſilij.

Et de fuga in perſeq. cap. 14. in f.

Hæc tibi, frater, dura[52] forſitan, & intolerabilia videntur. Sed[53] recita Deum dixiſſe,
a Matth. 19. 12. a *qui capit, capiat*; id eſt, qui non capit, diſcedat. [54] Non[55] poteſt qui pati timet, eius eſſe
b 1 Io. 4. 18. qui paſſus eſt. At qui pati non timet, iſte perfectus erit in dilectione, vtique Dei: b *perfe-*
c Matth. 22. 14. *cta[56] enim dilectio foras mittit timorem.* Et ideò, c *multi vocati, pauci electi.*[57] Non quæritur
Matth. 7. 13. qui latam viam ſequi paratus ſit, ſed qui anguſtam. Et ideò[58] Paracletus neceſſarius d *de-*
d Io. 16. 13. *ductor[59] omnium veritatum*, exhortator omnium tolerantiarum; quem qui receperunt,
neque fugere perſecutionem, neque redimere nouerunt,[60] habentes ipſum qui pro no-
Luc. 12. 12. bis erit, ſicut locuturus in interrogatione, ita iuuaturus in paſſione.

7. Et Scorp. cap. 8. in p.

Vnum igitur[61] gradum inſiſtimus, & in hoc ſolùm[62] prouocamus; an præcepta ſint à
Deo martyria, vt credas ratione præcepta, ſi præcepta cognoueris: quia nihil Deus non
a Pſal 115. 5 ratione præceperit. Siquidem a *honorata[63] eſt apud illum mors religioſorum[64] ipſius*, vt canit
Dauid; non opinor iſta[65] communis, & omnium debitum: atquin iſta etiam ignominioſa
eſt, ex[66] elogio tranſgreſſionis, & [67] merito damnationis; ſed illa quæ[68] in ipſo aditur,
[69] ex teſtimonio[70] religionis, &[71] prœlio confeſſionis, pro[72] iuſtitia, &[73] ſacramento; ſi-
b Eſa. 57. 1. cut Eſaïas, b *Videte*, inquit, [74] *quomodo perit iuſtus, & nemo excipit corde; & viri iuſti auſe-*
runtur, & nemo animaduertit; à facie enim iniuſtitia perit iuſtus: & erit[75] honor ſepultura
eius.

Et Scorp. 12. in f.

Apoc. 17. 6. Magna[76] etiam Babylon, cùm deſcribitur ebria ſanctorum cruore, ſine dubio ebrietas
eius martyriorum poculis[77] miniſtratur; quorum formido quid[78] relatura ſit, æquè oſten-
a Apoc. 21. 8 ditur. Inter omnes enim reprobos, immò antè omnes: a *timidis[79] autem*, inquit, dehinc
b 1. Io. 4. 18. cæteris, *particula in ſtagno ignis & ſulphuris.* Sic b *timor*, eius, in epiſtola eius, *quem dile-*
ctio foras abijcit, habet[80] pœnam.

Fuga in perſecutione illicita. Scholia.

2 [1] PLANE *Ironicè dicta.* [2] RECVSARE, *Chriſtiani Romani ſcilicet, declinare perſecutionem, & Martyrij coronam, fugiendo.* [3] EIVSDEM SPIRITVS, *Paracleti Montani.* [4] MVSSITANT, *murmurant quòd iam turbetur perſecutionibus Eccleſia tranquillitas.* [5] SCRIPTVRAS, *ſupple pro ſua defenſione allegare.* [6] EMIGRARE, SARCINAS EXPEDIRE, *id eſt ſupel-*

A *lectilem tranſportare*, *vel* emigrare Scripturas, *id eſt in prauum ſenſum & alienum à Spiritu Sancto abducere.* [7] PASTORES EORVM, *Epiſcopos, & Parochos Romanorum.* [8] IN PACE. *Cùm nullum eſt perſecutionis periculum, dum tranquilla eſt Eccleſia, iactant cum Petro generoſiores ſe eſſe leonibus, dicentes:* Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo. [9] IN PROS-

210. *Dum certandum est vsque ad sanguinem pro fidei Christi confessione, cernis timidiores & fugaciores euadunt. In quos licet saculari illud Iacob Patriarcha in Nephtali tribum, quod de Barach timido interpretes exponunt.* Nephtali ceruus emissus, dans eloquia pulchritudinis. *Magnifica loquuntur, mira spondent & instante persecutore fugiunt. Quidni ô Tertulliane? sic & Christo fugam pracipienti se probent morigeros: & eorum singuli cum Psalte cantant:* Perfecit pedes meos tanquam ceruorum. *Perfectio siquidem, in Christi, & Apostolorum exemplo sequendo, ponenda est.*

3 [10]HONOREM RSOOAS. *Cum dicis ideo fugere, ne Deum negatione tua inhonores; vel quod dicas te in fuga, verba Christi honorare, dum facis quod iubet, de ciuitate in ciuitatem fugiens.* [21]IN MEDIVM, *i tuis latebris, ad tribunal Prafecti Tyrannorum sistere te.* [22]CONTESTANDVM, *simul cum ceteris Martyribus, qui iuxta Gracum testes vocantur, pro Christo testimonium fidei tua reddas, eam proprio sanguine subscribendo.* [23]INHONORES. *Cum honor sit astimatio excellentissima potestatis Dei, qui* vt pupillam oculi custodit suos, & sub vmbra alarum protegit, vt scuto bonæ voluntatis coronat. [14]NOSTRVM EST. *Proprium Christianorum, mortem non timere. Quibus ait Apostolus:* Vobis datum est non solum vt in eum credatis, sed etiam vt pro ipso moriamini. [15]STARE, *firmiter expectare persecutorem; vt si Deus voluerit, gloriam Martyrij consequamur.*

4 [20]IMMO, INQVIT, *supple Catholicus quidam Ecclesia Romana.* [17]PROINDE. *ita & illi exponunt hunc Euangelij locum, qui nolunt intelligere quo sensu Christus dederit hanc fugiendi libertatem.* [18]EAM VTANTVR. *Ea.* [19]CVM HAEVERIT. *Hac Christi sententia, certis personis, nempe Apostolis, data sit, & temporibus, quibus fugere debebant, vt munus Apostolicum implerent; Christo enim viuente ab eo exemplum fuga acceperant,* quia nondum venerat hora eius.

5 [20]INTRA TERMINOS, *Christus voluit Apostolos fugere dum in Iudaa manebant, vt consummarent in fide vnam ciuitatem post alteram.* [21]EFFVSO. *Iuxta Ioël.2.28.* Effundam Spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ. *Vt non iam sicut Christus* missus ad oues quæ perierunt domus Israël, *sed ad omnes gentes, perfusi prius, Spiritum quo pleni erant, spargerent.* [22]VOBIS OPORTVIT. *Act.13. 46.* Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. *Translat. Syr.* Vosmetipsos rescinditis, ne digni sitis vita perenni. [23]SVB APOSTOLIS, *tempore quo viuebant Apostoli.* [24]TEMPORALE *dum in Iudaa vitam agerent.* [25]PRÆSCRIPTORVM, *mandatorum. Qualia fuerunt,* in viam gentium ne abieritis, neminem per viam salutaueritis, nolite portare sæculum, &c. [26]PERSEVERARE, *vim habere praceptum fuga.* [27]DOCTORES NOSTROS, *Episcopos; vel Montanum & prophetissas eius.* [28]CONCESSAVIT, *simul cessauit cum Apostolis à fuga cessantibus. Cum enim ad Gentiles transierunt, in ijs a non fuit.* [29]NON PROPRIE. *Ipsis Pralatis nostris, sed Apostolis tantùm datum fuerat hoc praceptum, vt fugiendo de ciuitate in ciuitatem Iudaos instruerent, & eos maioribus miraculosis operibus, quàm Christus ipse fecisse, inexcusabiles redderent.* [30]DERELIQVERVNT, *vti noluerunt fuga licita, vel deliquerunt contemnendo praceptum fuga, si Christus etiam apud Gentiles constanter illud obseruari voluerat.*

6 [31]SECVNDVM DEVM. *Prout Christus & Spiritus Sanctus instruxerat, sic posteros docuerunt. Si ita res habet, dic vbi hoc fuga praceptum restituerint, vbi docuerint persecutionem esse fugiendam?* [32]VINCVLIS, *carceribus.* [33]INSVLIS, *exilijs & deportationibus,* [34]SVSTINERE, *persecutionem patientes, nec fugientes, fugam coercente infirmitate. 1. Thess. 5. 14.* Consolamini pusillanimes, suscipite infirmos. *Translat. Syr.* Excipite onus eorum qui infirmi sunt *infirmitate fidei. Rom.14.1.* Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum. *Translat. Syr.* Ei verò qui est infirmus in fide, date manum: *(erigite lapsum ex infirmitate:)* nec sitis diffidentes in cogitationibus vestris. [35]ABSENTES SVSTINEBANTVR. *Fugientes persecutionem.* [36]OMISSIS QVIDAM, *aliqui sunt qui Scriptura sententias ad persecutionem fortiter subeundam negligentes, sibi blandiuntur de hac Ethnica sententia, à Demosthene vsurpata: cùm enim ex pralio Cheronesi fugiens, in quo Athenienses succubuerant contra Philippum Macedonum pugnantes, fugam sibi exprobrantibus ob clypeum abiectum, solitus est hoc versiculo respondere,* Ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται. [37]QVANDO VINCET. *Certum est hac occasione praterita eodem pralio vincere non posse, nec vspiam victurum, si semper animosè timido fugiturus.* [38]BONVM MILITEM, *Ironicè dicta.* [39]PLENE ARMATVS. *Panoplia, omni armatura, quam alibi protuli.* [40]VSQVE ADEONE. *Quod simile legitur prima Tuscul. Ciceronis.* [41]AVT VICTVS, *vi tormentorum negans fidem, & proinde mortuus in anima.* [42]AVT VICTOR, *pro fide constanter moriens.* [43]MALO MISERANDVM. *Prafero dignum commiseratione vi tormentis negantem, quàm pudore suffusum ex timida fuga.* [44]PVLCRIOR EST, *alludit ad Poëtam,* pulcramque petunt per vulnera mortem. [45]TIMERI AB ANGELIS, *malis scilicet, de quibus Paulus 1. Cor. 6.3.* Nescitis quoniam Angelos iudicabimus. [46]IN DÆMONAS. *Luc.10.17.* Domine etiam dæmonia subjiciuntur nobis. [47]MVNDVS IVDICATVR. *1.Cor.6.2.* An nescitis quoniam Sancti de hoc mundo iudicabunt? Et si in vobis (*Syr. per vos*) iudicabitur mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis. [48]TINCTVS ES. *Gal.3.27* Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. [49]QVI IN TE EST. Cum ipso sum in tribulatione, &c. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, &c. [50]DEPRECIASTI. *Vilem probasti, qui tecum habent victorem diaboli quem fugauit, ipsum fugis* cui fortis in fide resistere *debuisti.* [51]VANITATEM CONSILII. *Frustra enim cum ipsis Deum fugis vbique prasentem.* [52]DVRA VIDENTVR. *Quibus obligo, secundum Montani disciplinam, persecutionem nullo modo fugiendam.* [53]RECITA. *Puta Christum dixisse,* Qui potest capere capiat. *Sed hic de continentia libera, non de fuga agebatur, de qua & dicendum fuit data à Christo fugiendi libertate,* Qui potest capere capiat. [54]DISCEDAT, *Christiani nomine se indignum confitens recedat ad partes Gentium.* [55]NON POTEST EIVS ESSE. *Degener à Christo est, qui vt leo generosus, & aquila, imbelles in cruce generare non potuit.* [56]PERFECTA DILECTIO. *1. Io. 4.18.* Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. [57]NON QVÆRITVR. *Quia innumeri sunt qui latam ingrediuntur viam.* [58]PARACLETVS NECESSARIVS. *Montanus scilicet, de quo infrà proprio loco.* [59]DEDVCTOR. *Io.16.13.* Cùm venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Secutus est Syriacã, *deducet vos in omnem veritatem.* [60]HABENTES IPSVM. *Luc.12.11.* Nolite solliciti esse qualiter aut quid respõdeatis, aut quid dicatis Spiritus enim S. docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere.

7 [61]VNVM GRADVM. *Hoc vnicum vrgeo, & quaro instanter à Martyrij refugis.* [62]PROVOCAMVS. *Quasi ad tribunal veritatis, vt videmus in*

Scripturis an Deus commendet, præcipuatue Martyrium. [63]HONORATA EST, *vt dixerit Psaltes 115. 5.* Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius. [64]RELIGIOSORVM. *Qui Deum honorant cultu latria.* [65]COMMVNIS. *Mors omnibus in pœnam imposita; de qua Aug.* Debet quod Adam qui natus est ex Adam. [66]EX ELOGIO, *ob notam infamia ex primi Ada delicto, omnium posterorum eius frontis inustam, ob transgressionem legis, qua cautum erat, ne comederet de ligno prohibito.* [67]MERITO DAMNATIONIS. Morte moriemini. *Et iustè: qui enim innasit vetitum, amisit concessum totius Paradisi, & ipsius ligni vita vsum.* [68]IN IPSO, *pro ipso, in eius gratia Martyres animante vsque ad tyranni insultationem.* [69]ADITVR. *Non declinando mortem, sed sponte subeundo* B *Martyrium & vltre inuadendo.* [70]EX TESTIMONIO RELIGIONIS, *vt testentur se fideles & constantes in fide, veramque esse Religionem Catholicam, & veri se Dei cultum profiteri.* [71]PROELIO CONFESSIONIS. *Quia tyranni instabantur contra Martyres, vt Christum negarent. Secundum illud Impiorum apud Sapientem:* Tormento & contumeliis interrogemus eum. *Quibus Martyres fortes in bello repugnabant.* [72]PRO IVSTITIA. *De qua Christus:* Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. [73]ET SACRAMENTO, *fide præstita Deo in Baptismo.* [74]VIDETE QVOMODO. *Alio loco ducto ex Esaia, alibi iam relato, probat à Deo commendata & honorata martyria Sanctorum.* [75]HONOR SEPVLTVRA, *vt in ipso honoris sinu sepeliantur. Et Scorp. 12. inf.* [76]MAGNA C BABYLON. *Apoc. 17. 6.* Et in fronte eius nomen scriptum Mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ. Et vidi mulierem ebriam de sanguine Sanctorum, & de sanguine Martyrum Iesu. [77]MINISTRATVR. *Exercetur.* [78]QVIO RELATVRA. *Pœna habitura.* [79]TIMIDIS AVTEM. *Non loquitur Ioannes de fugientibus persecutionum metu negationis exterquenda, sed de his qui à tyrannis abrepti timore mortis, aut tormentorum, Christum negant. Apoc 21. 8.* Timidis autem & incredulis, &c. pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda. [80]SIC HABET POENAM. *Expositio violenta loci Ioannis, quo vult, timorem quo fuga persecutionis arripitur, pro pœna æternum supplicium mereri; cùm tamen Ioannes solùm preferat charitatem impauidam, siue timorem filialem & castum, timori seruili, qui pœnam habet, siue angustiam conscientia, siue supplicij metum.*

De fuga in persecutione, vide quàm plurima relata à nobis in Omniloquio, à numero primo ad septimum, maximè verò numero 6. vbi quidquid in hanc rem dici potest ex Aug. deprompti addu ximus, in magna illa ac præclara Epistola 180. ad Honoratum, quam scripsit anno ætatis sua 74. Cum enim eo tempore Vuandali Africam ingressi, omnia ferro & igne miscerent; & propter grauissimam persecutionem, hinc atque inde E *Christiani fugere cogerentur; Episcopi, aliique animarum pastores consuluerunt Augustinum, vtrum, quando, & quomodo liceret ipsis fugere: quibus omnibus quæstionibus clarè, & apertè respondit; quem omnes deinde Theologi, in hac causa secuti sunt. Addam tamen aliquid ex eodem Aug. quod prætoriisse censeo, tom. 9.*

S. August. *tract. 46. in Io. circa f. in verba* Cùm viderit lupum venientem, fugit, quia non sunt eius oues propriæ, nec ei cura est de ouibus. *Vbi sic interrogat:* Numquid, inquit, talis erat Apostolus Paulus? absit. Numquid talis Petrus? absit. Numquid tales cæteri Apostoli excepto Iuda filio perditionis? absit. Pastores ergo illi? planè pastores, &c. Si ergo pastores, non mercenarii, quare fugiebant, quando per-

A secutionem patiebantur? Expone nobis ô Domine: vidi in Epistola 2. Cor. 11. fugientem Paulum. Per murum in sporta submissus est, vt manus persequentis euaderet. Non ergo illi cura fuit de ouibus quas lupo veniente deserebat? Fuit planè, sed eas Pastori in cœlo sedenti, orationibus commendabat, se autem vtilitati earum fugiendo seruabat; sicut quodam loco ait, (*Phil. 1. 24.*) manere in carne necessarium propter vos. Ab ipso namque pastore omnes audierant; si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam, &c. Iniuriam ergo illis facis, quando reprehendis mercenarios, qui vident lupum venientem, & fugiunt. &c Quis est iste mercenarius, qui videt lupum venientem, & fu-
B git? qui sua quærit, non quæ Iesu Christi: peccantem non liberè audet arguere. Ecce nescio quis peccauit, grauiter peccauit, increpandus est, excommunicandus est, sed Excommunicatus inimicus erit, insidiabitur, nocebit cùm potuerit. Iam ille qui sua quærit, non quæ Iesu Christi, nè perdat quod sectatur, humanæ amicitiæ commoditaté, & inimicitiarum humanarum incurrat molestiam, tacet, non corripit: Ecce lupus ouis guttur apprehendit, diabolus fideli adulterium persuasit: tu taces, non increpas ô Mercenarie; lupum venientem vidisti, & fugisti. Respondet fortè, & dicit: Ecce hic sum, non fugi; fugisti, quia tacuisti; tacuisti quia timuisti. Fuga animi timor est. Corpore stetisti, spiritu fugisti: quod ille non faciebat, qui dicebat Coloss. 2.
C Et si corpore absens sum, spiritu vobiscum sum: quomodo enim spiritu fugiebat, qui etiam corpore absens fornicatores literis arguebat? affectiones nostræ, motus animorum sunt: lætitia animi diffusio: tristitia animi contractio: cupiditas animi progressio: timor animi fuga est. Diffunderis enim animo, cùm delectaris: contraheris animo, cùm molestaris: progrederis animo, cum appetis: fugis animo, cùm metuis. Ecce vnde ille mercenarius, viso lupo dicitur fugere.

Fugam ex his disce corporalem in persecutione licitam; fugam autem animi, corrigere & reuocare timentis ouem errantem, semper illicitam. Exemplum fuga ducit è Christo, tract. 15. in verba Io. 4. Reliquit Aug.
D Iudæam terram, & abiit iterum in Galilæam. Poterat, inquit, ille & præsens ab his non teneri, si nollet: non occidi, si nollet; quia poterat & non nasci si nollet; sed quia in omni re quam gessit vt homo, hominibus in se credituris præbebat exemplum: quia vnusquisque seruus Dei non peccat, si secesserit in alium locum, videns furorem fortè persequentium se, aut quærentium in malum animam suam. Videretur autem sibi seruus Dei peccare si faceret, nisi in faciendo Dominus præcessisset. Fecit hoc ille magister bonus, vt doceret, non quòd timeret. *Chrysologus fugam Christi in Ægyptum miratus Ser. 151. in medio.* Et vbi, inquit, est illud,
E Domine refugium factus es nobis, & Deus noster refugium & virtus? Si refugium fugit, si timet virtus: quæ securitas, quod munimen? &c. Non fugit propter authoris mortem, sed propter sæculi vitam. Nam qui mori venerat, quare fugeret mortem? Christus totam causam nostræ salutis occiderat, si se paruulum permisisset occidi. Christus venerat, vt quos præceptis docuerat (*in veteri lege, in qua & ciuitates refugij decreuerat*) firmaret exemplis, & ipse faceret quæ facienda mandauerat. *Sic causam salutis omnium suarum Apostoli, aliiq; prælati plerumque occidissent, & suam propriam, nisi mortem fugissent. Et Ser. 150. à p.* Si, inquit, rerum refugium fugit, auxilium latescit omnium, si formidat fortitudo cunctorum, si se vniuersorum defensio non defensat;

quare humanà notatur fuga, arguitur trepidatio, formido culpatur? quare vocatur in crimen Petrus qui negat, Ioannes qui expauescit & fugit? Discipuli omnes qui deserunt per pauorem, &c. Christus fugit nobis non sibi, &c. quia in persecutione melius est fugere quàm negare. Denique Petrus quia fugere noluit, abnegauit: Ioannes ne abnegaret aufugit. *Et Ser. 15t. à m.* Martyr comprehensus debet tenere constantiam, non comprehensus debet fugere persequentem; vt & persecutori indulgeat resipiscendi tempus, & sibi tempus non auferat supplicandi (*pro persequente orandi*): persecutorem qui prouocat, facit: corrigit, qui declinat. Orandum est, fugiendum est, vt & ille qui per ignorantiam furit, sanetur; & ille qui patitur, de patientia palmam habeat, non subeat de temeritate discrimen. Fratres si Saulum Martyres non fugissent, Paulum non fecissent.

Adeò tandem Christus contra sententiam Tertulliani fugam suasit, vt etiam vltimam Antichristi persecutionem indeclinabilem fugere suaserit, dum ait: Tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes. *Translat. Syr. in montem, id est ex Aug. ad Sanctos, maximè Christum in vertice montium constitutum: ibidem autem monet Christus versu 20.* Orate autem vt non fiat fuga vestra in hyeme vel Sabbato. *In quem locum Aug. tom. 4. q. 19. Ex nouo Testamento.* Quare Saluator ait, ne fiat fuga vestra, &c. cùm tempus persecutionis huius differri non possit, &c. Hyeme tuta fuga non est: frigora enim sunt, imbres assidui, ningit, gelat, flumina exeunt, ideoque fugientibus pergraue est, &c. Sabbato autem ciuitatem iota Iudæos exire non licet longius, &c. Quoniam ergo de nouissima persecutione loquebatur Saluator, quæ futura est ab Antichristo, ideo hyemem posuit, quia nouissimum tempus est, & Sabbatum similiter, quia postremus dies est; vt sicut his temporibus aspera & difficilis fuga est, ita significaret illo tempore tam graues persecutiones futuras & pressuras, vt via aliquis eas possit fugere. *Moraliter autem ibidem breuiter exponit vbi ait:* Detinent homines quasi compedes desideria sæcularia, id est facultates mundanæ, ne edicta diaboli possint effugere. Ideo ergo orandum est ne tempore quo fugiendum est, hyemis aut Sabbati in nobis ratio inueniatur; sed vt liberos nos ab his impedimentis Dei præstet auxilium, vt non sit quod nos desiderio sui captos mancipet mundo. *Rationem porro, id est mysterium hyemis & Sabbathi sic exposuit eodem tomo lib. 2. de consensu Euang. cap. 87. circa f. vbi notat Luc. c. 21. sic Mathæi sensum exposuisse, dum ait:* Mihi, inquit, videtur hanc ipsam quæ ab istis (*Math. & Marco*) posita est, illustrasse sententiam: ita enim ait, Attendite vobis, ne forte grauentur corda vestra crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ, &c. Ad hyemem pertinent curæ huius vitæ, quas Lucas apertè posuit; ad Sabbatum verò crapula & ebrietas. Curæ quippe tristes sunt, velut hyems; crapula verò & ebrietas carnali lætitia luxuriaque cor submergit atque obruit: quod malum Sabbati nomine propterea significatum est, quia hæc erat, sicuti & nunc est, Iudæorum pessima consuetudo, illo die deliciis affluere, dum spiritale Sabbatum ignorant.

Aug. S August.

IOANNES BAPTISTA POST CHRISTI MANIFESTATIONEM Spiritu Prophetiæ destitutus; qui in Christum totus defluxit.

1. *De Orat. cap. 1. in m.*

Docuerat & Ioannes discipulos suos[1] adorare. Sed[2] omnia Ioannis, Christo[3] præstruebantur, donec ipso[4] aucto, sicut idem Ioannes prænuntiabat, [a] *illum augeri oportere, se verò deminui*, totum præministri opus[5] cum ipso spiritu transiret ad Dominum. Ideò nec exstat, in[6] quæ verba docuerit Ioannes adorare, quòd terrena cœlestibus cesserint. a Io. 3. 30.

2. *Et de Bapt. cap. 10. à m.*

Non erat[7] cœleste, quod cœlestia non exhibebat: quum ipsum quod cœleste in[8] Ioanne fuerat, spiritus prophetiæ, post[9] totius[10] spiritus in Dominum translationem, vsque adeò[11] defecerit, vt quem prædicauerat, quem aduenientem designauerat, postmodùm an ipse esset, miserit[12] sciscitatum. Io 1. 27. 29. Matth. 11. 2. 3.

3. *Et 4. cont. Marc. cap. 18. à p. ad vltra. m.*

Sed[13] scandalizatur Ioannes, auditis virtutibus Christi, vt[14] alterius. At[15] ego rationem scandali prius expediam, quò facilius hæretici scandalum explodam. Ipso iam Domino virtutum, sermone, & spiritu patris, operante in terris, & prædicante, necesse erat[16] portionem Spiritus sancti, quæ ex forma prophetici[18] moduli, in Ioanne egerat[17] præparaturam viarum Dominicarum, abscedere[19] iam ab Ioanne, redactam scilicet in Dominum, vt in massalem suam summam. Itaque Ioannes communis[20] iam homo, & vnus iam de turba, scandalizabatur quidem quà homo, sed non quà alium Christum sperans, vel intelligens. Qui neque[21] eundem speraret, vt nihil noui docentem, vel operantem. Nemo hæsitabit de aliquo, quem dum scit non esse, nec sperat, nec intelligit. Ioannes autem certus erat, neminem Deum præter Creatorem, vel quà[22] Iudæus, etiam Prophetes, planè facilius quasi hæsitauit de eo, quem[23] quum sciat esse, an ipse sit, nesciat. Hoc igitur metu & Ioannes, [a] *Tu es*, inquit, *qui venis, an alium expectamus?* simpliciter inquirens, an ipse venisset quem exspectabat. *Tu es qui venis?* id est, *qui venturus es, an* Luc. 7: 19. 23. a Ibid. 19. 23.

alium expectamus? id est, an alius est quem exspectamus, si non tu es, quem venturum exspectamus? Sperabat enim, sicut [24] omnes opinabantur ex similitudine [25] documentorum, potuisse & Prophetam interim missum esse, à quo [26] alius esset, id est maior, ipse scilicet Dominus, qui venturus exspectabatur. Atque adeò hoc erat Ioannis scandalum, quòd dubitabat ipsum venisse, quem exspectabant, quem & [27] prædicatis operationibus agnouisse debuerant, vt Dominus, per easdem operationes agnoscendum se nuntiauerit Ioanni. Quæ quum constet prædicata in [28] Christum Creatoris, sicut ad [29] singula ostendimus, satis peruersum, vt Christus non Creatoris per ea se renuntiarit intelligendum, per quæ magis Christum Creatoris agnosci compellebat. Multò peruersius, si & testimonium Ioanni perhibet, non [30] Ioannis Christus, Propheten eum confirmans; immò & suprà, vt angelum; ingerens etiam scriptum super illo: [b] *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam.* [31] Eleganter ad superiorem sensum, scandalizati Ioannis commemorans prophetiam, vt confirmans præcursorem Ioannem iam aduenisse, extingueret scrupulum interrogationis illius, [c] *Tu es qui venis, an alium exspectamus?*

b Ibid. 27. c Ibid. 19.

Et de præscript. cap. 8. à p.

aMatth 7. 7. Matth. 16. 16. Matth. 11. 2. [a] *Quærite & inuenietis.* Quando hanc vocem Dominus emisit, recordemur. Puto in primitiis ipsis doctrinæ suæ, cùm adhuc dubitaretur apud omnes, an Christus esset: & cùm adhuc nec Petrus illum Dei filium pronuntiasset: cùm [12] etiam Ioannes de illo certus esse desisset.

Ioannes Baptista post Christi manifestationem, Spiritu prophetiæ destitutus. Schol.

1 [1] ADORARE. *Orare. Quasi os ad os cum Deo colloqui. Vel quòd oraturi, prius adorent, quem orant. Vt mater filiorum Zebedæi ad Christum:* Accessit adorans & petens aliquid ab eo. [2] OMNIA IOANNIS, *dicta & facta.* [3] PRÆSTRVEBANTVR. *Quasi fundamenta & initia. Parabat enim viam Domino.* [4] IPSO AVCTO. *Crescente gloria Christi supra Ioannem.* Illum oportet crescere, me autem minui. [5] CVM IPSO SPIRITV, *Prophetico, vel orationis Spiritu, Zach. enim dixit:* Spiritum precum, siue gratiarum. *Quia gratia per orationem à Deo impetrantur.* [6] IN QVÆ VERBA. *Quibus verbis concepta esset formula orandi, quam Ioannes suis Discipulis tradiderat, quia non erat diu duratura; quia crassioribus Iudæis terrena fortè petenda, in quæ propendebant, à Deo vero, non ab Idolis postulanda esse docebat: sicut Gentiles à Dijs suis. Vnde Christus;* Hæc inquit, omnia Gentes inquirunt. *Quamquam & Tertull. hoc ipso libro de oratione, post substantialia pro anima petita, licitum dixit accidentalia & corporea petere.* Accidentium, inquit, ius est desideriorum.

2 [7] NON ERAT COELESTE, *Baptisma Ioannis. Quod Spiritus Sancti charismata & gratiam Deî non conferebat.* [8] IN IOANNE FVERAT. *Quantò minus quæ in eius Baptismo continebantur.* [9] TOTIVS SPIRITVS, *quasi exhaustus esset, qui semper spirat,* Diues in omnes qui inuocant eum: potens superabundanter facere quam petimus. *Inde enim sequeretur multò magis ceteros euacuatos fuisse Spiritu Sancto, quàm Ioannem.* [10] TOTIVS SPIRITVS. *Quia Esaias omnia in Christum dona plenissimè collata dixit.* [11] ADEO DEFECERIT. *Hic magis defecit sensus Tertullianus. Quasi verò iam nesciret, quem ab vtero prophetauerat.* [12] MISERIT SCISCITATVM. Mittēs duos ex discipulis (*qui à Christo quærerent:*) Tu es qui venturus es, an alium expectamus?

[13] SCANDALIZATVR. *Sic inducit obijcientem Marcionē; quasi Ioannes scandalizatus fuerit auditis virtutibus Christi, tanquā alter esset, nonus scilicet Marcionis Christus. Vbi aduerte Christū post visa vel audita à Discipulis Ioannis sua miracula subiecisse:* Beatus qui nō fuerit scādalizatus in me. [14] VT ALTERIVS *supple Christi, quàm nostri, de Virgine nati, cui acclamauit* A *Elizabeth:* Beata quæ credidisti, &c. *Quem Christum ipse Ioannes exultans in vtero matris, in vera carne natum, (quam negabat Marcion) salutauerat. Inde Marcion credebat alterum Christum, nempe suum patratorem mirabilium, scrupulum aliquem & scandalum iniecisse menti Ioannis.* [15] AT EGO, *respondet Tertullianus se pauci rationem huius scandali declaraturum.* [16] PORTIONEM SPIRITVS, *participationem in dono Prophetiæ.* [17] PRÆPARATVRAM, *præparationem viarum Domini.* [18] MODVLI, *refert ad portionem. Cum enim de Christo intelligatur:* Quod Deus non dederit ei ad mensuram Spiritum, *ceteris dat pro modulo, capacitate, siue officio cuiusque. Vnde cùm Ioannes ministerium suum impleßet, Christum nuntiasset, digito monstrasset, Spiritus Prophetiæ ad an-* B *nuntiandum Christum, non erat ei amplius necessarius; Christo iam per miracula cognito, & seipsum suis operibus prædicante & probante. Vnde dicebat:* Si mihi non creditis, operibus credite: opera quæ ego facio, illa testimonium perhibent de me. [19] IAM, *post Christum manifestatum.* [20] COMMVNIS HOMO. *Nihil super alios habens speciale, iam non Propheta, in quantum homo scandalizabatur, & durius hærebat. nesciens an Christus venisset. non quòd alium, Dei scilicet Marcionis filium expectaret, de quo nihil prorsus audierat.* [21] NEQVE EVNDEM. *Ioannes non poterat alium expectare, quàm Christum venturum Iudæis promissum.* [22] QVA IVDÆVS, *eo ipso quòd Ioannes Iudæus erat, nec alium Deum quam Creatorem, nec* C *alium Christum quam filium eius in veteri lege figuratum & promissum in vera carne, & non phantastica nasciturum agnoscebat.* [23] QVEM CVM SCIAT, &c. *Si aliquis scrupulus & dubietas suboriri poterat Ioanni circa Christum: Longè rationabilius dubitare potuit. an ipse esset Christus, quem certo sciebat secundum legem debuisse nasci, vel aliquis Propheta similia ipsi opera faciens; quàm de Christo Marcionis aliquid suspicari, quem prorsus ignorabat, quem nullus Propheta prædixerat.* [24] SICVT OMNES, *vt cæteri Iudæi, & ipse diabolus, qui sciebat Christum Dei Creatoris Filium Patribus antiquis esse promissum.* [25] EX SIMILITVDINE DOCVMENTORVM, *eadem enim Christus docebat quæ lex vetus de eo prædicebat; &*

opinari poterant aliquem forte Prophetam eius missum pro eo ante eius aduentum, qui eadem doceret & faceret, quæ ipse Christus facturus erat & docturus. [26] A QVO ALIVS ESSET. *Qui tamen Christus, longè alius, & multò maior omni Propheta futurus esset.* [27] EX PRÆDICATIS OPERAT. *ex prophecatis miraculis, quæ vnus & verus Christus Dei Creatoris Filius in primo suo aduentu operari debebat. Vnde Christus sciscitanti per Discipulos Ioanni,* Tu es, inquit, qui venturus es, an alium expectamus? *Id est, quem venturum Prophetæ prædixerunt, an aliquis ex eis Prophetis, Christum per opera similia repræsentans? respondit:* Ite, inquit, renuntiate Ioanni quæ audistis, & vidistis. *Ex relatione aliorum, & propriis vestris oculis.* [28] IN CHRISTVM. *De Christo filio Creatoris, cuius erant Prophetæ.* [29] AD SINGVLA, *per singula id probauit, scribens contra Marcionem.* [30] NON IOANNIS CHRISTVS. *Supple sit Dominus, & Ioannes Propheta eius; cùm Christus eum plusquam Prophetam dixerit.* [31] ELEGANTER. *appositè ad sensum quem supra retulimus, & ad rationem scandali Ioannis qui viam Christo præparauit, & ideo plusquam Propheta fuit, quem & Angelum dixit. Sed impleto officio, adeo cessauit ab eo spiritus Prophetiæ, qui vt supra dixerat* redactus fuerat in Christum vt in massalem summam suam. *id est quasi proprium centrum; vt qui certò eum indigitauerat dicens:* Ecce agnus Dei, &c. *Iam dubitans per discipulos inquireret,* Tu es qui venturus es, &c. *Sed Christus scrupulum & scandalum abstulit, qui eum plusquam Prophetam appellauit. Vnde ex Ioannis præcursoris aduentu, suum confirmauit aduentum, & contra Marcionem se vnum eundemque Dei Creatoris filium esse comprobauit.* [32] CVM IOANNES DESIISSET. *Mittens discipulos, quasi incertus, vt interrogarent,* tu es qui venturus es? & cæt.

Quicquid dicat Tertullianus de scandalo Ioannis, eius potius discipuli Christo inuidi, quòd plures baptizaret Christus, quàm Ioannes, ignorantiá & liuore tenebantur: quorum vt morbis mederetur, eos ad summum medicum animarum misit, & solito Prophetiæ spiritu ductus, sicut & respectu Christi, Ecclesiæ sponsi, cuius amicus erat, vt interrogantibus se, num Messias esset, negauit quod non erat, vt maneret quod erat, *& Christum præ se extulit: sic discipulos nimis adhærentes sibi, misit ad Christum, Messiam verum, certò præsciens eum probaturum miraculis, se esse, quem prophetæ prædixerant, quemque Iudæi expectabant: vt conuicti tot stupendis mirabilibus, Christum deinceps post mortem suam, breui futuram sequerentur. Quod euentus probauit, factis coram ipsis multis miraculis; vt dicit Lucas cap. 7.* In ipsa autem hora multos curauit à languoribus & plagis & spiritibus malis, & cæcis multis donauit visum. Et respondens dixit illis: Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis & vidistis, &c. *Quod autem subiecit Christus:* Mortui resurgunt, *de quo nil dixerat Lucas; dicendum est hoc miraculum referri debere ad id quod audierant discipuli Ioannis de filia Archisynagogi, & maximè de filio viduæ Naim; de quo immediatè prius scripserat Lucas versu 11. Christus autem prudenter remisit discipulos ad Ioannem; non vt scandalum ab eo tolleret, sed ab ipsis; dum ait:* Beatus qui non fuerit scandalizatus in me.

Neque verò ablatus fuerat spiritus prophetiæ à Ioanne, cùm teste Paulo, sine pœnitentia sint dona & vocatio Dei. *Et licet ipse Ioannes aliquando dixerit Io. 1.* Ego nesciebam eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris Spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat. *Non tamen*

A *amiserat Christi notitiam. In quem locum Aug. tract. 4. in Io circa f.* Moueor, inquit, multum, &c. Si non nouerat eum à quo volebat baptizari, temerè dicebat, ego à te debeo baptizari. Nouerat ergo eum. Si nouerat eum, quid est ergo quod dicit, non noueram eum? &c. *Et tract. 5. post tractatam multis hanc difficultatem, concludit.* Iam, inquit, hoc nouerat Ioannes, & nouerat Dominum. Quid ergo docuit columba? &c. Numquid hoc iam noueras, (*ô Ioannes*) quia Dominus iste habens potestatem baptizandi, eam potestatem nulli seruo daturus est, sed sibi eam retenturus est: vt omnis qui baptizatur per serui ministerium, non imputet seruo, sed Domino? Nunquid B hoc iam noueras? Non hoc noueram. Ideo qui mihi dixit, super quem videris spiritum, &c. Ipse est qui baptizat in Spiritu Sancto. Non ait, ipse est Christus: non ait, ipse est Deus. Non ait, ipse est Iesus: non ait ipse est qui natus est de virgine Maria, posterior te, & prior te: non ait hoc, iam enim hoc nouerat Ioannes. Sed quid non nouerat? tantam potestatem baptismatis ipsum Dominum habiturum, & sibi retenturum, siue præsentem in terra, siue absentem corpore in cœlo, & præsentem maiestate, sibi retenturum baptismatis potestatem: Nè Paulus diceret, Baptismus meus; nè Petrus diceret, baptismus meus. Ideo videte & intendite voces Apostolorum. Nemo Apostolorum di- C xit, baptismus meus. Quamuis omnium vnum esset Euangelium, tamen inuenis dixisse, Euangelium meum: Non inuenis dixisse baptisma meum.

Et quidem Paulus ait: Secundùm Euangelium meum. *Rom. 1. 16. qui tamen 1. Cor. 1. 13.* Numquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? *Sicut ergo non absolutè nouerat, Christum sibi baptizandi authoritatem reseruaturum, cùm vndam Apostolis, & cæteris ministerialem baptizandi traderet potestatem; Ita secundùm quosdam, non absolutè ignorabat Christum, quasi nesciret eum, quem ex vtero nouerat, sed an ad limbos descensurus esset, aut per crucem, vel aliud genus mortis, homines redempturus. Chrysost.* Non dubitans, inquit Ioannes, D sed discipulorum dubitationem in se transferens, & ignorantiam in se recipiens. *Hilar. in Matth.* Non suæ, inquit, sed discipulorum ignorantiæ Ioannes consulit. *Hiero. Sicut Christus interrogat vbi sit positus Lazarus, vt qui locum sepulcri indicabant, sic saltem pararentur ad fidem: Ita Discipuli Ioannis visis miraculis in Christum crederent, & Magistro interrogante, sibi discerent. Et Ep. 151. ad Algasiam q. 1.* Ioannes, inquit, mittebat Discipulos, vt sibi quærens, illis disceret. *Chrysost. hom. 37. ait, iuxta alios Christum esse Ioannes non ambigebat, sed totum mysterium plenè non nouerat. Greg. hom. 1. in Ezech. an descensurus esset ad inferos. Hier. in Matth. 11. quem Beda sequitur, an mortem passurus esset. Verùm Ioan-* E *nes sciebat agnum peccata mundi suo sanguine deleturum. Greg. hom. 6. in Euang. sciebat Christum esse Messiam, sed an ad inferos venturus esset, quo ipse iam carceratus præueniebat, ignorabat. Nec Augustinum prætereo, qui Ser. 2. de Natiuitate Ioannis, sic fatur:* Præmissus est velut vox ante Verbum, lucerna ante Solem, Præco ante Iudicem, seruus ante Dominum, amicus ante Sponsum. Et quia vniuersum mundum peccatorum tenebræ, & nox infidelitatis oppresserant, & Solem Iustitiæ aspicere non valebant, beatus Ioannes, quasi lucerna præmittitur, vt cordis oculi qui lippitudine iniquitatis oppressi fuerant, magnum & verum lumen videre non poterant, ad lumen lucernę primùm quasi tenuem splendorem videre consuescerent, vt paulatim peccato-

S. August.

S. Aug.

rum nubilo remotu, & infidelitatis humore digesto, adueniente Christo, ab illo cœlesti lumine lætificari possent, potius quàm retorqueri, &c. Vox erat, quia Verbi Dei Spiritu replebatur. Sicut sermo vocis quodammodo ministerio, ac vehiculo, ad audientem à loquente transmittitur, ita Ioannes Christum sonans, Verbi erat minister & portitor. Sanctus Ioannes typum in se legis quæ Christum longè per signa, & indicia monstrabat, ostendit; & ideo misit ad Christum duos de Discipulis suis. Isti duo Discipuli à Ioanne ad Christum missi, forte duo populi sunt, quorum vnus ex Iudæis credidit, alter ex Gentilibus. Ioannes dirigit ad Christum, Lex mittit ad gratiam, & per Euangelii fidem, veterem desiderat astrui veritatem. *Et ser. 76. in Appendice de diuersis, qui est 20. de Sanctis:* Quòd, inquit, Ioannes in carcere constitutus, ad Christum Discipulos suos ordinat, Lex ad Euangelia transmittit. Quæ lex iuxta typum Ioannis, quasi ignorantiæ clausa carcere in obscuro, & in occulto iacebat. *Aduerte quod dixit*, quasi ignorantiæ, &c.

S August.

A *Neque enim verè ignorabat Christum tum Discipulos ad eum misit; sed quasi ignorasset, suorum ignorantiam induens Discipulorum, eos velut lucerna ad Solem, tenebras eorum discussurum mittebat. Idem Aug. tom. 4. libro quæst. ex nouo Testamento q. 14.* Ioannes misit ad Dominum, tu es qui venturus es, an alium expectamus? Sub sua persona Discipulorum suorum agit cautam. Non enim Ioannes dubitabat, qui dixerat, Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: sed vt Discipulis suis satisfaceret, mittit illos suis verbis, vt Saluatoris ore firmaret, quod ipse de illo docebat: vt post excessum suum sine dubitatione aliqua, Discipuli sui Christum sequerentur. *Tandem error Tertulliani clarè conuincitur expressis Euangelij* B *verbis, cum enim Christus respondisset Discipulis Ioannis, tum immediate Math. 11. 7.* Illis abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? &c. Prophetam? etiam dico vobis & plusquam Prophetam. Hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, &c. Aug.

LIBERTAS HOMINIS EADEM NVNC EST, QVÆ ERAT Adæ in statu Innocentiæ.

2. *Cont. Marc. cap. 8. in fine.*

[1] Eumdem hominem, eamdem substantiam animæ, eumdem [2] Adæ statum, eadem [3] arbitrii libertas, & potestas, victorem efficit hodie de eodem diabolo, cùm [4] secundùm obsequium legum eius administratur.

Libertas hominis. Schol.

IN duobus errat vna Tertulliani sententia, & vtrumque errorem, circa libertatem, per sacra Concilia, & orthodoxam Augustini doctrinam corrigimus, salua semper in omnibus, quam mordicus amplexamur, Innocentij X. Constitutione Apostolica. Primò enim dicit eamdem esse nunc hominis libertatem, hoc est æquè sanam & integram, sicut fuit in primo Adæ statu innocenti. Secundò æquè facilè posse hominem iam à diabolo victum, de diabolo victorem fieri; æquè facilè seipsum ad mandata Dei seruanda dirigere: quod falsissimum est. Cùm in statu innocentiæ natura integra esset, & ante peccatum, concupiscentiâ careret, quæ nunc allicit & abstrahit ad peccandum, & arma diabolo ministrat ad vincendum. Homo enim nunc sicut ille descendens ab Ierusalem in Iericho, non integrè viuus, sed semiuiuus relictus est. Et licet Baptismus & Christi gratia viuificet hominem à peccato, non eum restituit integro innocentiæ statui, nec tollit concupiscentiam. Vnde Concilium secundum Arausicanum sub Leone I. canone primo. Si quis per offensam præuaricationis Adæ, non totum, id est secundùm corpus & animam, in deterius dicit hominem commutatum, sed animæ libertate illæsa durante, corpus tantummodò corruptioni credit obnoxium, Pelagii errore deceptus, aduersatur Scripturæ dicenti Ezech. 18. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Et Rom. 6. Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis? & à quo quis superatur, eius & seruus efficitur. *Et canone 7.* Si quis per naturæ vigorem, bonum aliquod quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare aut eligere, siue saluari, id est euangelizantis prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione & inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus suauitatem in consentiendo, & credendo veritati, hære-

C tico fallitur spiritu. *Quod & per Concilium Tridentinum sessione quinta in Decreto de peccato originali canone primo definitur.* Si quis non confitetur primum hominem Adam, cùm mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem & iustitiam in qua creatus fuit, amisisse, incurrisseque per offensam huiusmodi præuaricationis, iram & indignationem Dei, atque adeo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captiuitatem sub eius potestate, qui deinde mortis habuit imperium, hoc est diaboli; totumque Adam, per illam præuaricationis offensam, secundùm corpus & animam, in deterius commutatum fuisse, anathema sit. *Et Sessione sexta canone 2.* Si quis dixerit D ad hoc solum diuinam gratiam per Christum Iesum dari, vt facilius homo iustè viuere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrumque, sed ægrè tamen & difficulter possit, anathema sit. *Rursum anathema cum Innocentio X. dicimus, dogmatisanti cuicumque, etiam Angelo, si de cœlo veniret,* Aliqua Dei præcepta hominibus iustis volentibus, & conantibus, secundùm præsentes quas habent vires, esse impossibilia; deesse quoque iis gratiam, qua possibilia fiant. *Sed enim iusti sunt, fidem, spem, charitatem habent, & gratiam, qua merentur petentes & orantes, vires accipere, quibus possint Dei præcepta seruare; quæ nec ex genere suo impossibilia sunt, dicente Apostolo:* Mandata eius grauia non sunt: *canente Psalmista,* Qui fingis laborem in præcepto. Latum mandatum tuum nimis. Ad omnia mandata tua dirigebar. Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis. *Summo tandem docente & instante Magistro ac Domino:* Tollite iugum meum super vos, &c. iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. *Et* E

per

per Prophetam promittente: Faciam, vt in iustificationibus meis ambuletis. *Quid quod & cùm iusti volunt, & conantur, ipso facto quod volunt & conantur, iam gratiam habent, sine qua nec cogitare aliquid boni, nec velle, nec incipere, vel conari possent?* Præparatur enim voluntas à Domino. Ipse est qui operatur velle, & operari. Et qui cœpit bonum opus, ipse perficit vsque in aduentum Domini. *His omnibus præmissis, vt de fide certissimis, errorem nunc Tertulliani excutio hæresi Pelagianæ præcurrentem.*

[1] EVNDEM HOMINEM. *Eandem fatemur animæ rationalis substantiam; sed facultates eius longè impares viribus. Nec satis hic attendis Author, quàm graui casu ceciderit in peccato Adami humana natura, quantas incurrerit intellectus tenebras, quantam ad bonum & rectum amplectendum infirmitatem voluntas; quantum pondus concupiscentiæ, qua iam adiutrice, & cooperatrice diabolus vtitur; qua viribus eius adauctis, nostræ sic imminutæ sunt, vt nisi longe maiori gratia medicinali, & victrice mediatoris Christi sanetur infirmitas, & vires amissæ reparentur, ne minimo quidem Dei mandato obsequi, nec administrare & regere possimus facultates nostras, & potentias vtriusque appetitus, secundùm obsequium legum Dei: tantum abest,* vt victores nos præstet diaboli, eadem arbitrii libertas & potestas, *in qua constitutus Adam, munitus gratiæ sufficientis auxilio, qua diabolum cum omnibus tentationibus suis vincere potens, victus miserè propria & integra abusus libertate, succubuit diabolo victori.*

[2] EADEM ARBITRII LIBERTAS ET POTESTAS.

Scio quidem Sacrosanctam Synodum Tridentinam, Sessione 6. canone 5. anathema dixisse, dicentibus, post peccatum Adæ extinctam fuisse hominis libertatem. Sic habet Canon: Si quis liberum hominis arbitrium, post Adæ peccatum, amissum & extinctum esse dixerit; aut rem esse de solo titulo, imò titulum sine re, figmentum denique à Sathana inuectum in Ecclesiam, anathema sit. *Neque nos dicimus amissam per peccatum libertatem. Imo cum Augustino, in margine huius canonis, citato libro 1. ad Bonifacium, contra duas Epistolas Pelagianorum.* (Aug.) Quis nostrum dicat quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? libertas quidem periit per peccatum, sed illa quæ in Paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam; *(Vnde errauit Tertullianus, eumdem statum Adæ nunc supponens:)* propter quod natura humana, diuina indiget gratia, dicente Domino, si vos Filius liberauerit, tunc verè liberi eritis: vtique liberi ad benè iustèque viuendum. Nam liberum arbitrium vsqueadeo in peccatore non periit, vt per illud peccent; maximè omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet, quod eis libet. Vnde & Apostolus Rom. 6. Cùm essetis, inquit, serui peccati, liberi fuistis iustitiæ. Ecce ostenduntur etiam peccato minimè potuisse, nisi alia libertate seruire. Liberi ergo à iustitia non sunt, nisi arbitrio voluntatis: liberi autem à peccato non fiunt, nisi gratiâ Saluatoris. Propter quod admirabilis Doctor, etiam verba ipsa discreuit. Cùm enim serui essetis, inquit, peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc in his, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam. Liberos dixit iustitiæ, non liberatos. A peccato autem non liberos: ne sibi hoc tribuerent: sed vigilantissimè maluit dicere liberatos; referens hoc ad illam Domini sententiam: Si vos Filiùs liberauit, tunc verè liberi eritis. Cùm itaque non viuant benè homines, nisi effecti Filii

A Dei: quid est quod iste *(Iulianus)* libero arbitrio vult benè viuendi tribuere potestatem; cùm hæc potestas non detur nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: dicente Euangelio Io. 1. quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri &c.

Errauit ergo Tertullianus, cùm dixit, nunc EVMDEM ADÆ STATVM, EAMDEM ARBITRII LIBERTATEM ET POTESTATEM. *Poterat enim stans & integra natura, sufficienti Dei auxilio & gratia munita* seipsam administrare, & regere secundum obsequium legum diuinarum: *Nunc autem, licet huius rei manserit in ea potestas, id est rationalis natura capacitas, non potest sine maiori gratia; nec vt filius Dei, Patris æterni mandata seruare. Vnde Augustinus eodem libro 1. cap. 3.* (B) Datur ergo potestas, vt filii Dei fiant, qui credunt in eum, cùm hoc ipsum datur, vt credant in eum. Quæ potestas nisi detur à Deo, nulla esse potest ex libero arbitrio. Quia nec liberum in bono erit, quod Liberator non liberauerit: sed in malo liberum habet arbitrium, cui delectationem malitiæ, vel occultus, vel manifestus deceptor inseruit, vel sibi ipse persuasit. Non itaque, sicut dicunt nos quidam dicere, & iste audet insuper scribere, omnes in peccatum veluti inuiti, carnis suæ necessitate coguntur: sed si iam in ea ætate sunt, vt propriæ mentis vtantur arbitrio, & in peccato sua voluntate retinentur, & à peccato, in peccatum, sua voluntate præcipitantur. Neque enim agit in eis, etiam qui suadet & decipit, nisi vt peccatum voluntate committant, (C) vel ignorantiâ veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel vtroque malo, & cæcitatis & infirmitatis. *Et hæc sunt duo vulnera, & plagæ inflicta libertati; cæcitas in intellectu, infirmitas in bono, & pronitas in malum, in voluntate; ob quam Psaltes insultabat homini in rebus pessimis exultanti:* Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? *Hac est lapsi liberi arbitrij potentia. Quamquam relicta sit ei & voluntas, & capacitas ad bonum, quod volet & faciet, si illum adiuuet & sanet gratia Saluatoris. Hinc Sapiens de hominibus loquens:* Sanabiles, inquit, fecit nationes orbis terrarum. *Medico egere se Psaltes fatebatur, cùm infirmitatem confiteretur:* Infirmata est in paupertate virtus mea. (S. Aug.)

Pulchrè Greg. Magnus in expos. 1. Psal. pœnit. in (D) *versum,* Turbatus est à furore oculus meus: Humana, inquit, natura ad imaginem primitus, & similitudinem Dei condita, per præuaricationis culpam à contemplationis diuinæ claritate expulsa, sicut immortalitatis æternæ beatitudinem perdidit, ita interiorem oculum, animæ scilicet rationabilem obscurauit. Et quia bonum à malo discernere noluit, volens postmodum, quid sibi sequendum, quidue fugiendum esset scire nequiuit. Et quia illum qui lux est, & in quo tenebræ non sunt vllæ, non tenuit, sicut in nocte, sic postea in meridie palpauit. Dicat ergo fidelis anima: turbatus est à furore oculus meus: quia discernendi rectè, voluntatem (E) non habuit; per furorem, id est damnationis sententiam, ipsam eligendi potentiam amisit. *Id scilicet, quod vere melius est, non autem absolute, potentiam electiuam. Et libro 6. in primi Regum cap. 15. vbi de Saüle parcente Amalech.* Nec voluerunt disperdere ea. Quasi dicat, inquit, possent disperdere, si voluissent: nam nil facilius quàm libido vincitur, si omnis immunda cogitatio deuitetur. Tanto igitur facilius disperdi potest, quantò vnusquisque cogitare alia, quàm carnis oblectamenta potest. Quia enim duas simul res imaginari non possumus, dum quidquid est aliud cogitamus, cogitare immunda non possumus, &c. *Et ne quis naturali li-*

bertati tribueret vires vincendi Amalech, id est populi lambentis, carnis scilicet tentationes; statim subiunxit: Hunc quidem facilè stantibus, non lapsis facilè diaecito: quia qui perpetratione peccati immundi spiritus seruus efficitur, nec carnis cogitationes liberè potest vitare, nec ad alias citò recurrere. De victoribus ergo dicitur *(quod de homine stante in natura adhuc integra, vel reparata)* noluerunt ea disperdere, qui potuerunt: quia ante casum à liberis facilè peccata vitantur: sed si nolunt vitare cùm possunt; postea non possunt si volunt: quia perfectè velle non possunt. Quibus vtique per se veritas dicit: Si vos filius liberauerit, verè liberi estis. Quasi dicat: quia sponte liberi esse desistis, potestatem adipiscendæ libertatis in vobis iam non habetis. *Quod pulchrè confirmat lib. 8. mor. cap. 20. in verba cap. 7. Iob.* Factus sum mihimetipsi grauis: hæc, inquit, ipsa contrarietas culpæ, facta est homini pondus pœnæ; vt corruptioni suæ malè liber seruiat, qui benè seruus, de incorruptionis libertate gaudebat. Salubrem quippe humilitatis arcem deserens, ad infirmitatis iugum superbiendo peruenit, & ceruicem cordis erigendo, supposuit: quia qui subesse diuinis iussionibus noluit, sub suis se necessitatibus strauit. *Non quod iam etiam cogi possit, aut necessitate impelli ad peccandum: libera enim voluntate, & etiam voluptate peccat. Et diabolus, vt canis, iuxta Augustinum:* Latrare potest, tentare potest, solicitare potest, mordere non potest, nisi volentem. *Sed cùm iam sic corrupta natura, peccatum pro natura inolentem, & concupiscentiam innatam, & insitam, quoad viuimus, inuiti portamus, & cum Paulo* sentimus legem in membris repugnantem legi mentis, & captiuos nos ducentem sub lege peccati.

Rursum Gregorius lib. 4. mor. cap. 24. Hæc, inquit, concupiscentiæ carnalis ostia, dum consensus noster aperuit, ad innumera nos mala corruptionis pertraxit. Vnde etiam nunc sub mortalitatis pondere gemimus: quamuis ad hanc arbitrio nostro venerimus; quia & iudicii sic iustitia exigit, vt quod sponte fecimus, inuiti toleremus. *Tandem infælicitatem captiua libertatis sic prosequitur ibidem, cap. 26. in verba capitis tertij:* Nunc dormiens silerem, & somno meo requiescerem. Ad hoc, inquit, in Paradiso homo positus fuerat, vt si se ad conditoris obedientiam, vinculis charitatis adstringeret, ad cœlestem Angelorum patriam quandoque sine carnis morte transiret. Sic namque est immortalis conditus, vt tamen si peccaret, & mori posset: Et sic mortalis est conditus, vt si non peccaret, etiam non mori posset: Atque ex merito liberi arbitrii, beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare vel mori non posset. Vbi igitur post redemptionis tempus, carnis morte interposita, electi transeunt, illuc proculdubio parentes primi, si in conditionis suæ statu perstitissent, etiam sine morte corporum, transferri potuissent. Dormiens igitur sileret, & somno suo requiesceret; dum ad æternæ requiem Patriæ ductus, quasi secessum quendam à clamore hoc humanæ infirmitatis inueniret. Post peccatum namque quasi clamans vigilat, qui contentionem carnis propriæ repugnans portat. Hoc quietis silentium iam homo conditus habuit, cùm contra hostem suum liberum voluntatis arbitrium accepit. Cui qui sua sponte succubuit, mox de se, quod contra se perstreperet inuenit: Mox in certamine infirmitatis, tumultus reperit: & quamuis in pacis silentio ab authore fuerat conditus, hosti tamen sponte substratus, clamores de pugna tolerauit. Ipsa enim carnis suggestio, quasi quidam clamor est contra quietem mentis, quam ante transgressionem homo non sensit: quia nimirum quod de infirmitate posset tolerare, non habuit. Postquam verò se sponte hosti subdidit, astrictus culpæ suæ vinculis, in quibusdam ei etiam nolens seruit, & clamores in mente patitur, cùm caro spiritui reluctatur. An non clamores intrinsecus audiebat, qui prauæ contra se legis verba tolerabat, dicens Rom. 7. Video aliam legem in membris meis, &c.

Quanta igitur per peccatum facta est diminutio libertatis, vt iam ex se nihil omnino boni possit, sine adiutorio gratiæ redemptoris; quàm aberrāt, qui cum Tertulliano putant EVNDEM ADÆ STATVM, EANDEM, INTEGRAM LIBERI ARBITRII POTESTATEM. *Baptismus quidem peccatum originale tollit, sed statum innocentiæ non restituit. Lex peccati manet, concupiscentia etiam in Electis viget. Paulus Rom. 6. 18.* Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. *Translat. Syr.* Cùm liberati sitis à peccato, subiecti estis iustitiæ. *Quod exponit Augustinus tract. 41. in Io. 8.* Noli, inquit, libertate vti ad liberè peccandum, sed vtere ad non peccandum: erit enim voluntas tua libera, si fuerit pia. Eris liber, si fueris seruus: liber peccati, seruus iustitiæ: dicente Apostolo: Cùm serui essetis peccati, liberi eratis iustitiæ: nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam. *Sic gratia liberans hominem à seruitute peccati, eum subijcit liberæ Dei seruituti. Sic enim eum prius peccati seruum soluit, & ad mandata Dei exequenda expeditum facit, vt dicat:* Ego autem ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viam iniquitatis odio habui. *Dirigitur autem à gratia, sine qua nec boni aliquid cogitare, nec velle, nec agere quidquam potest humanum arbitrium S. Isidorus Hispalensis Episcopus lib. 2. de differentijs spiritalibus, cap. 27.* Inter gratiam, inquit, diuinæ effusionis, & humani arbitrii voluntatem, hoc interest. Arbitrium est voluntas liberæ potestatis, quæ per se sponte, vel bona, vel mala appetere potest. *(Quia ad vtrumlibet ex natura sua vertibilis est, licet iam post peccatum, vt subijcit, sine gratia ad bonum flecti non possit.)* Gratia autem, est diuinæ gratiæ donum gratuitum, per quod bonæ voluntatis initium, & operis promeretur effectum. Diuina quippe gratia præuenitur homo vt bonus fit, nec humanum arbitrium diuinam gratiam antecedit, sed ipsa gratia Dei, nolentem hominem præuenit, vt etiam benè velit. Nam pondere carnis *(id est concupiscentia)* homo sic agitur, vt ad præuaricandum sit facilis, tardus ad pœnitendum. Habet de se vnde corruat & non habet vnde consurgat, nisi gratia conditoris, vt erigatur, manum iacenti extendat. Denique homini per Dei gratiam liberum restauratur arbitrium, quod primus homo perdiderat. *(non quoad substantiam, sed quantum ad vires intellectus, & voluntatis; quæ quotidie per veritatem, & charitatem à vinculis ignorantiæ, & concupiscentiæ, magis ac magis liberantur; liberante Filio & Spiritu Sancto, quia tunc verè liberi eritis, si Filius, qui veritas est, vos liberarit. Et vbi Spiritus, ibi libertas.)* Nam ille habuit inchoandi boni liberum arbitrium, quod tamen adiutorio Dei perficeretur. Nos autem & inchoationem liberi arbitrii, & perfectionem de Dei sumimus gratia; qui & incipere, & perficere bonum de ipso habemus, à quo & gratiæ donum datum, & liberum arbitrium in nobis est restauratum. *Vt enim ad videndum, & ambulandum, prius caco, & claudo restituendus est, & sanandus pes, & oculus; & præter oculum, & potentiam visiuam, lumen necessarium est; ita & præter intellectum sanatum, & voluntatē, actualis gratiæ lumen, & motus necessarius est nobis.*

Conclude cum Augustino libro 1. ad Bonifacium cap 3. Nec potest, inquit, homo boni aliquid velle nisi adiuuetur ab eo qui malum non potest velle, hoc est gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. Ac per hoc bona voluntas quę se abstrahit à peccato, fidelis est, quia iustus ex fide viuit: ad fidem autem pertinet credere in Christum; & nemo potest credere in eum, hoc est venire ad eum, nisi fuerit illi datum. Nemo igitur potest habere voluntatem iustam, nisi nullis præcedentibus meritis acceperit veram, hoc est gratuitam desuper gratiam. *Quid demum sine gratia possit liberum nunc arbitrium, docuit Augustinus sæpissimè. Inter cætera libro 3. ad Bonifacium cap. 8.* Liberum arbitrium captiuatum, non nisi ad peccatum valet; ad iustitiam verò, nisi diuinitus liberatum, adiutumque non valet. *Quod iam succinctius dixerat libro 1. ad eumdem Bonifacium, cap. vltimo.* Pelagianis non immeritò anathema dicimus, qui tam sunt inimici gratiæ Dei, quæ venit per Iesum Christum Dominum nostrum, vt eam dicant non gratis, sed secundum merita nostra dari, ac si gratia, iam non sit gratia: tantùmque constituunt in libero arbitrio, quo in profundum demersus est homo, vt eo benè vtendo, dicant hominem mereri gratiam; cùm nemo benè illo vti possit, nisi per gratiam, quæ non secundùm debitum redditur, sed Deo gratis miserante donatur. *Et sermone 13. de Verb. Apostoli:* Si nos ipse non adiuuat, non dico vincere, sed nec pugnare nos posse, prorsus nihil boni agere nos posse, &c. *Ait rursum:* Agere nos illo non adiuuante, libera voluntate, sed malè, & ad hoc idoneam esse voluntatem nostram quæ appellatur libera. *Et libro de spiritu & littera cap. 3.* Neque liberum arbitrium quidquam nisi ad peccandum valet, si lateat veritatis via. Et cùm id quod agendum, & quò nitendum est, cœperit non latere; nisi etiam delectet & ametur, non agitur, non suscipitur, non benè viuitur. Vt autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, non per arbitrium liberum, quod surgit ex nobis, sed per Spiritum Sanctum qui datus est nobis.

Charitas porro necessaria est ad implenda mandata. Plenitudo enim Legis dilectio, *quæ sanare debet concupiscentiam, de die in diem, quæ repugnat amori & delectationi legis. In quo errauit Tertullianus, dicens,* EVNDEM NVNC ADÆ STATVM, ET EAMDEM ARBITRII LIBERTATEM, SECVNDVM OBSEQVIVM LEGVM DEI ADMINISTRARE. *Iure quidem merito à Sanctissimo Domino nostro Papa B. memoria Innocentio X. damnata est propositio prima.* Aliqua Dei præcepta hominibus iustis, volentibus, & conantibus, secundùm præsentes quas habent vires, sunt impossibilia; Deest quoque iis gratia, qua possibilia fiant. *Et eam damnamus & anathematisamus. Sed & sententiam Tertulliani pariter reiicimus, qui eundem nunc Adæ statum, hoc est Innocentia, vigere supponit, eandemque liberi arbitrij potestatem; cum non eadem vires infirmæ sint naturæ, & sanæ. Quin etiam sibi ipsi contradicit; cùm subiicit,* Eandem libertatem, secundùm obsequium legum Dei administrari. *Neque enim seipsum administrat, quasi habens subiectam sibi gratiam, qua mandata Dei seruet: cum alibi dixerit, de Anima cap. 21.* Hæc erit vis diuinæ gratiæ potentior vtique naturâ, habens in nobis subiacentem sibi liberi arbitrii potestatem. *Adhæc non vt Caluinistæ à S. Concilio Tridentino damnati, mandata Dei impossibilia censemus: sed quòd sine diuina gratia ea implere non possimus, ex nudis liberi arbitrij, tam grauiter infirmati viribus. Ita enim Sess. 6. canone 18.* Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam iustificato, & sub gratia constituto, esse ad obseruandum impossibilia, anathema sit. *Et cap. 11. eiusdem Sessionis:* Nemo temeraria illa, & à Patribus sub anathemate prohibita voce vti debet, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia. Nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis: cuius mandata grauia non sunt: cuius iugum suaue est, & onus leue. Qui enim sunt Filii Dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum, seruant sermones eius: quod vtique cum diuino auxilio præstare possunt. *Vides quàm exertè S. Synodus adiutorium, siue Dei gratiam actualem etiam in homine iustificato exigat: & bis in vno capitulo repetat:* Adiuuat, vt possis. *Et rursum:* Quod vtique cum diuino auxilio præstare possunt. *Sine quo vtique nihil possunt, dicente Christo:* Sine me nihil potestis facere. *Subscribente Paulo:* Ipse est qui operatur in vobis & velle, & operari. *Et iterum, qui dixerat:* Non quasi sufficientes simus aliquid ex nobis, tamquam ex nobis. *Alibi nihil excipiens ex Dei mandatis:* Omnia, inquit, possum in eo qui me confortat. *Vides præterea Concilium expressis Augustini verbis vti, quæ & ad marginem huius capitis notata sunt, ex libro de natura & gratia, cap. 43. vbi sic fusius habet.* Verum est, inquit, quod ait, *(Pelagius;)* quòd Deus tam bonus quàm iustus, talem hominem fecerit, qui peccati malo carere sufficeret, sed si voluisset. Quis enim eum nescit sanum & inculpabilem factum, & libero arbitrio, atque ad iustè viuendum potestate libera constitutum? Sed nunc de illo agitur, quem semiuiuum latrones reliquerunt, qui grauibus saucius confossusque vulneribus, non ita potest ad iustitiæ culmen ascendere, sicut potuit inde descendere. Qui etiam si iam in stabulo est, adhuc curatur. Non igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis. Iam nunc videamus vnde possit, vnde non possit. Iste dicit, voluntate non est, quod naturâ potest. Ego dico, voluntate quidem non est homo iustus, *(non est enim volentis neque currentis, &c.)* sed medicinâ poterit quod vitio non potest. *Et lib. 4. ad Bonifacium, cont. duas Epistolas Pelagianorum. c. 6.* Itàne non euigilatis? non auditis? faciam vt ambuletis, faciam vt obseruetis; postremò faciam vt faciatis. Quid adhuc vos inflatis? nos quidem ambulamus, verum est: nos obseruamus, nos facimus, sed ille facit vt ambulemus, vt obseruemus, vt faciamus. Hæc est gratia Dei bonos faciens nos, Hæc est misericordia eius præueniens nos. *Quamuis nulla præcepta, iustis volentibus & conantibus impossibilia sint, si iusti sunt, & iustè conantur; hoc est non suam, sed Dei constituentes iustitiam, nec de suis, sed de gratia diuina viribus præsumentes: tamen cum de viribus suis, & propria libertate præsumunt, & conantur propriis suis viribus perficere, quod nisi Deo iuuante, implere non possunt; superbi sunt, iniusti sunt, quod Dei est, Deo non reddunt; in se, non in Domino gloriantes.* A mandatis Dei repelluntur, deiiciuntur dum alleuantur, *& gratiam accipere non merentur. Licet enim vt habet Augustinus tractatu 32. in Io. 7.* Non nos deserit fons, si non deseramus fontem: *tamen longè aberrat à fonte, & deserit fontem, & sine aqua fontis aridus & languidus manet ipsi gratiæ fonti factus ingratus. Vnde & Petrus de se præsumendo, & præsumptione sua Christum deserendo, desertus est; & Dauid præsumendo factus est conturbatus. Accipe Augustinum lib. de natura & gratia cap. 27.* Admonentur, inquit, ne dona Dei suæ potestati tribuendo,

seseque extollendo, grauius pereant, quàm si nihil operarentur boni, quibus dicitur, Philipp. 2. cum timore, & tremore vestram ipsorum salutem operamini; Deus enim est, qui operatur in vobis, & velle, & operari pro bona voluntate. Quare ergò cum timore, & tremore, & non potius cum securitate, si Deus operatur; nisi quia propter voluntatem nostram, sine qua benè non possumus operari, citò potest subrepere animo humano, vt quod bene operatur, suum tantummodò existimet, & dicat in abundantia sua, non mouebor in æternum? *(& vt Petrus, non te negabo;)* Ideo qui in voluntate sua præstiterat decori eius virtutem, auertit paululum faciem suam, vt qui hoc dixerat, fieret conturbatus: quoniam ipse est ille tumor sanandus doloribus. *Et cap. 28.* Non itaque dicitur homini, necesse est peccare, ne pecces: sed dicitur homini: deserit aliquantulum Deus, vnde *(quia)* superbis: vt scias, non tuum, sed eius esse; & discas superbus non esse.

Quid quod & iustificatis nonnumquam Deus ad implendum aliquod punctum perfectionis, & alto & secreto iudicio, differt dare gratiam; vt non inflentur, sed infirmitatem suam agnoscant Ita Augustinus, lib. 2. de peccatorum meritis c. 19. Nos autem, inquit, quantum concessum est, sapiamus, & intelligamus si possumus, Dominum Deum bonum, ideo etiam Sanctis suis alicuius operis iusti, aliquando non tribuere, vel certam scientiam, vel victricem delectationem; vt cognoscant, non à seipsis, sed ab illo sibi esse lucem, qua illuminentur tenebræ eorum, & suauitatem qua det fructum suum terra eorum. Cùm autem ab illo illius adiutorium deprecamur, ad faciendam perficiendamque iustitiam, quid aliud deprecamur quàm vt aperiat quod latebat, & suaue faciat quod non delectabat: quia & hoc ab illo esse deprecandum, eius gratia didicimus, dum antea lateret; eius gratiâ dileximus, dum antea non delectaret; vt qui gloriatur, non in se, sed in Domino glorietur, &c. Idcirco etiam Sanctos & fideles suos in aliquibus vitiis tardius sanat, vt in his eos minus quam implendæ ex omni parte iustitiæ sufficit, delectet bonum, siue cùm latet, siue cùm etiam manifestum est: vt quantum pertinet ad integerrimam regulam veritatis eius, non iustificetur in conspectu eius omnis viuens. Nec in eo ipso vult nos damnabiles esse, sed humiles; commendans nobis eandem gratiam suam: Ne facilitatem in omnibus assecuti, nostrum putemus esse, quod eius est: qui error multum est religioni, pietatique contrarius. Nec ideo tamen in eisdem vitiis nobis permanendum esse existimemus, sed aduersus ipsam maximè superbiam, propter quam in eis humiliamur; & nos vigilanter conemur, & ipsum ardenter deprecemur; simul intelligentes, & quod sic conamur, & quod sic deprecamur, dono illius nos habere: vt in omnibus, non ad nos respicientes, sed sursum cor habentes, Domino Deo nostro gratias agamus, & cùm gloriamur, in illo gloriemur.

S. August.

De conatu nostro ad mandata Dei seruanda, gratia Dei adiuto Gregorius lib. 1. in Ezech. homil. 9. in verba: Et ingressus est in me spiritus, postquam locutus est mihi, & statuit me super pedes meos: Ecce, inquit, diuina vox iacenti Prophetæ iussit, vt resurgeret; *(fili hominis sta super pedes tuos:)* sed surgere omnino non posset, nisi in hunc omnipotentis Dei spiritus intrasset. *Alibi diximus, frustra prædicatorem, imò Christum ipsum, ipsum Deum, exterius & foris loqui, & nos ad mandata seruanda hortari, nisi intus loquatur, & suadeat gratia efficaci. Vnde & Psaltes latum mandatum nimis, fatetur, sed agnoscit vim gratiæ cùm ait:* ad omnia mandata

A tua dirigebar. Statuisti in loco spatioso pedes meos. *Vnde rationem subiicit Gregorius:* Quia, inquit, ex omnipotentis Dei gratia ad bona opera conari quidem possumus, sed hæc implere non possumus, si ipse non adiuuat, qui iubet. Sic Paulus cùm discipulos admoneret dicens; cum metu & tremore vestram ipsorum salutem operamini: Illico quis in eis hæc ipsa bona operaretur adiunxit, dicens: Deus est enim qui operatur in vobis, & velle, & perficere pro bona voluntate.

Quanquam autem necessaria sit gratia ad Dei mandata seruanda, quæ liberum ad ea iuuet & moueat arbitrium (impellat inquam, suauiter tamen & iuxta naturalem appetitum eius veri & boni, monendo,
B *non autem necessitate aut coactione compellendo quod & Innoc. X. in tertia meritò propositione damnauit; (ipsum tamen non vt instrumentum mortuum, & inanime mouet: hoc enim credere, est hæreticum, & à S. Synodo Tridentina damnatum: Ita enim sessione 6. canone 4.* Si quis dixerit, liberum arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari, assentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam iustificationis gratiam se disponat ac præparet, neque posse dissentire si velit, sed veluti inanime quoddam, nihil omnino agere, merèque passiuè se habere, Anathema sit. *Longè ab hoc sensu hæretico semper absuit Augustinus: qui licet in omnibus, gratiæ efficacis necessitatem, & impulsum agnoscat, concursum tamen liberi arbitrij, & actualem consensum, ac prorsus liberum includit. Ex mille locis, aliquos profero. In Psal.*
C *118. concio. 27.* Quis, inquit, facit mandata tua sicut facienda sunt, id est ex fide quæ per dilectionem Dei operatur, nisi eius in corde per Spiritum sanctum ipsa dilectio diffundatur? hoc etiam iste paruulus confitetur. Os meum, inquit, aperui, & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam. Quid desiderabat, nisi facere mandata diuina? Sed non erat vnde faceret, infirmus fortia, & paruulus magna. Aperuit os, confitens quod per se ipse non faceret, & attraxit, vnde faceret. Aperuit os petendo, quærendo, pulsando, & sitiens hausit spiritum bonum, vnde faceret quod per seipsum non poterat, mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Si enim
D. nos cùm simus mali, nouimus bona data dare filiis nostris, quantò magis Pater noster de cœlo dabit Spiritum bonum petentibus eum? Matth. 7. Non enim qui spiritu suo agunt, sed quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Rom. 8. Non quia ipsi nihil agunt, sed nè nihil boni agant, à bono aguntur, vt agant. Nam tantò magis efficitur quisque filius bonus, quantò largius ei datur à Patre spiritus bonus. *Idem inculcat libro de correptione & gratia. cap. 2.* Non se fallant qui dicunt: vt quid nobis prædicatur atque præcipitur, vt declinemus à malo, & faciamus bonum, si hoc nos non agimus, sed id velle & operari Deus operatur in nobis? Sed potius in-
E telligant si filij Dei sunt, spiritu Dei se agi, vt quod agendum est, agant, & cùm egerint, illi à quo aguntur, vt gratias agant. Aguntur enim, vt agant, non vt ipsi nihil agant, & ad hoc eis ostenditur quid agere debeant, vt quando id agunt, sicut agendum est, id est cum dilectione & delectatione iustitiæ, suauitatem quam dedit Dominus, vt terra eius daret fructum suum, accepisse se gaudeant. Quando autem non agunt, siue omnino non faciendo, siue non ex charitate faciendo; orent, vt quod nondum habent, accipiant. Quid enim habebunt quod non accepturi sunt; aut quid habent quod non acceperunt?

Aug.

Et rursum lib. 2. de peccat. meritis cap. 5. Nec ideo tamen de hac re solis votis agendum est, vt non sub- Aug.

inferatur adnitendo etiam nostræ efficacia voluntatis. Adiutor enim noster Deus dicitur: nec adiuuari potest, nisi qui aliquid sponte conatur. Quia non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis, in quorum natura rationem, voluntatemque non condidit, salutem nostram Deus operatur in nobis. Cur autem illum adiuuet, illum non adiuuet, illum tantùm, illum autem non tantùm: istum illo, illum isto modo, penès ipsum est, & æquitatis tam secreta ratio, & excellentia potestatis. *Quando autem dicimus, ad mandata Dei exequenda, & bona opera facienda, agi & moueri à Spiritu sancto liberum arbitrium, dupliciter id à Deo fieri sentimus; quia non solùm mouet vt finis, & vt summum bonum, cuius appetitu voluntas attrahitur: sed quia etiam est causa prima efficiens omnis rei, & cuiuscumque motus & actus: quo tamen causa prima, secundùm rerum naturam eas agit & mouet: nulli vim inferens, sed omnia* fortiter suauiterque disponens.

Ita D. Thomas lect. 1. in 2. Cor. 3. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est. Si, inquit, nec cogitare quis à se habeat, sed à Deo, non est dubium quod non solùm perfectio operis boni est à Deo, sed etiam inchoatio. Philip. 1. qui cœpit in vobis opus bonum, ipse perficiet, &c. Sed nè videatur tollere libertatem arbitrij; dicit, à nobis, &c. Quasi dicat possum quidem aliquid facere, quod est liberi arbitrij, sed hoc quod facio, non est ex me, sed ex Deo qui hoc ipsum posse confert: vt sic & libertatem hominibus defendat; cùm dicit, à nobis, id est à nostra parte: Et diuinam gratiam commendat, cùm dicit, quasi ex nobis, scilicet procedat, sed à Deo. Hoc etiam Philosophus vult, quod nunquam homo per liberum arbitrium potest quoddam bonum facere, sine adiutorio Dei. Vnde dicit quod consilium boni, est ab aliquo quod est supra hominem, mouens eum ad benè operandum. Et hoc est Deus, qui & homines mouet, & omnia quæ agunt, ad actiones suas, sed aliter, & aliter. Cùm enim huiusmodi motus sit quoddam receptum in moto, oportet quòd hoc fiat secundùm modum suæ naturæ, id est rei motæ. Et ideo omnia mouet secundum naturas suas. Ea ergo quorum natura est, vt sint liberæ voluntatis, dominium suarum actionum habentia, mouet liberè ad operationes suas; sicut creaturas rationales, & intellectuales. Alia autē non liberè, sed secundùm modū suæ naturæ. *Ita prorsus docet Concilij Tridentini Catechismus Romanus iussu Pij quinti editus, in expositione articuli quinti Symboli Apostolorum, sub finem. Vbi omnia non solùm à Deo esse, sed & conseruari, & qualibet agentia, absque vlla violentia, necessitate, coactione, sed secundùm naturam, ad singulos actus impelli confirmat.* Non solùm, inquit, Deus vniuersa quæ sunt, prouidentiâ tuetur, atque administrat, verùm etiam quæ mouentur, & agunt aliquid, intima virtute, ad motum, atque actionem ita impellit, vt quamuis secundarum causarum efficientiam non impediat, præueniat tamen; cùm eius occultissima vis ad singula pertineat; & quemadmodum Sapiens testator: Sap. 8. attingat à fine vsque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter. Quare ab Apostolo dictum est. Act. 17. Cùm apud Athenienses annuntiaret Deum, quem ignorantes colebant; non longè est ab vnoquoque nostrum; in ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus. *Quid autem tam secundùm naturam hominis rationalem, quàm vt intellectus eius, discussis tenebris mendacij, quo per peccatum excæcatus est, agnoscat verum, quod est proprium eius obiectum; & voluntas peccati pondere ad malum inclinata, verum & summum appetat bonum eoque delectetur amato? Vtrumque autem præstat diuina gratia, liberum arbitrium sanans, & vtramque potentiam medicinâ salutari & delectabili curans.* Tantò enim quidque vehementius volumus, quantò certius, quàm bonum sit agnouimus, eoque delectamur ardentius, *ait Aug. lib. 2. de peccat. merit. cap. 17. Vbi rursum, totam causam, qua Dei mandata seruare libero arbitrio nolumus, refundit in ignorantiam, & deprauationem à peccato inuectam.* Nolunt, inquit, homines facere quod iustum est, siue quia latet an iustum sit, siue quia non delectat, &c. Ignorantia igitur, & infirmitas, vitia sunt, quæ impediunt voluntatem, nè moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum. Vt autem innotescat quod latebat, & suaue fiat quod non delectabat, gratiæ Dei est, quæ hominum adiuuat voluntates. S. August.

Dixerat Gregorius libro 1. homil. 9. in Ezech. de Paulo loquens: Quia, inquit, cœlesti dono præuentus est, quasi alienum se à bono suo opere agnouit, dicens; non autem ego: sed quia præueniens gratia liberum in eo arbitrium fecerat in bono, quòd libero arbitrio, eamdem gratiam est subsecutus in opere, adiunxit: sed gratia Dei mecum. *Vides vt veram libertatem à gratia productam agnoscat, eamque non pedissequam, sed ducem boni operis preponat, & non subyciat arbitrio. Et quid tam secundum naturam primæ ac summæ omnium rationis, quam vt omnem sibi subyciat intellectum? Quid tam secundum naturam primæ voluntatis & libertatis omnium arbitrij, quàm vt omnem suo imperio substernat voluntatem?* Cui volenti saluum facere nullum hominum resistit arbitrium. *(Quod de voluntate Dei absoluta, & gratia efficaci intelligit, cui tamen iuxta Concilium Trid. potest dissentire, si velit: Sed de facto nunquam dissentit, si efficax est. Tunc enim inclinat, & flectit voluntatem, licet suauiter & liberè, & prorsus secundum naturam eius bonum naturaliter appetentem.)* Sic enim velle, vel nolle, in volentis, aut nolentis est potestate, vt diuinam voluntatem non impediat, nec superet potestatem. *Ait August. de corrept. & gratia cap. 14. Et ibid.* Non est vtique dubitandum voluntati Dei, qui in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, qui etiam illa quæ futura sunt, fecit, humanas voluntates non posse resistere quo minus faciat ipse quod vult. Quandoquidem etiam de ipsis hominum voluntatibus facit quod vult. *Quod multis ibi probat exemplis. Et quidem:* Cor Regis in manu Dei, quocumque voluerit inclinabit illud. *Prou. 21. 1.* Trahitur miris modis vt velit, ab illo qui nouit intus in ipsis hominum cordibus operari, non vt homines, quod fieri non potest, nolentes credant, sed vt volentes ex nolentibus fiant. *Ait idem l. 1. ad Bonif. cap. 19. Et quæ vis infertur animæ infirmatæ, & illaqueatæ, dum soluitur? qua violentia libero arbitrio dum captiuum soluitur & sanatur infirmum? cuius tamen ad merendum & demerendum manet semper in viatoribus indifferens, ad vtrumlibet, & liberum arbitrium.* S. August.

Quàm non officiat gratia, sed ex aduerso opituletur infirmato per peccatū Adæ libero hominis arbitrio, gradatione pulcherrima demonstrat Augustinus libro de Spiritu & littera cap. 30. Liberum arbitrium euacuamus per gratiam? Absit, sed magis liberum arbitrium statuimus. Sicut enim lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam non euacuatur, sed statuitur. Neque enim lex impletur nisi libero arbitrio, sed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum; per gratiam sanatio animæ abolitione peccati; per animæ sanitatem libertas arbitrij; per liberum arbitrium, iusti-

tiæ dilectio: per iustitiæ dilectionem, legis operatio. Ac per hoc, sicut lex non euacuatur, sed statuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam, qua lex impleatur: ita liberum arbitrium non euacuatur per gratiam, sed statuitur, quia gratia sanat volūtatem, qua iustitia liberè diligatur. Omnia hæc, velut catenatim connexa, habent voces suas in Scriptura. Lex dicit Exo. 20. Non concupisces. Fides dicit, Psal. 40. Sana animam meam, quoniam peccaui tibi. Gratia dicit, Io. 5 Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat. Sanitas dicit Psalmo 29. Domine Deus meus clamaui ad te, & sanasti me. Liberum arbitrium dicit: Psal. 53. Voluntariè sacrificabo tibi. Dilectio iustitiæ dicit: Psalmo 118. Narrauerunt mihi iniusti delecta- A tiones, (*fabulationes suas*) sed non sicut lex tua Domine. Vt quid ergo miseri homines, aut de libero arbitrio audent superbire, antequam liberentur, aut de suis viribus, si iam liberati sunt? Nec attendunt in ipso nomine liberi arbitrii, vtique libertatem sonare. Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Si ergo serui sunt peccati, quid se iactant de libero arbitrio? A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est 2. Petr. 2. Si autem liberati sunt, quid se iactant velut de opere proprio, & gloriantur quasi non acceperint? An ita sunt liberi, vt nec illum velint habere Dominum, qui eis dicit. Io. 15. Sine me nihil potestis facere: Et Io. 8. Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis

---

MARIA SIGNVM CONTRADICT. HÆRETICIS.

1. Non Virgo quantùm à partu; partu suo nupsit, ipsa patefacti corporis lege, vi masculi emissi, qui clausam vuluam patefecit nuptiali passione. De Carne Christi cap. 23. per totum.

AGgnoscimus adimpleri propheticam vocem Simeonis, super adhuc infantem Do-
a Luc. 2. 34. minum pronuntiatam; [a] *Ecce hic positus est in ruinam, &* [1] *suscitationem multorum in Israel, & in signum* [2] *quod contradicetur.* Signum enim natiuitatis Christi secundùm Esaiam. [b] *Pro-*
b Esa. 7. 14. *pterea dabit vobis Dominus ipse signum: Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium.* Agnoscimus ergo signum contradicibile, conceptum & partum Virginis Mariæ: de quo [3] Academici isti: *Peperit, [4] & non peperit: Virgo, & non Virgo:* Quasi non, etsi ita dicendum esset, à nobis magis dici conueniret. Peperit enim, quæ ex sua carne; & non peperit, quæ non ex viri semine. Et virgo, quantùm à viro; non virgo, [5] quantùm à partu. Non [6] tamen vt ideo, *peperit, & non peperit;* Et ideo, *Virgo, quæ non virgo:* quia non de visceribus suis mater. Sed apud nos nihil dubium, nec retortum in [7] ancipitem defensionem. Lux, lux; & tene-
c Matth. 5. 37. bræ, tenebræ. Et [c] *Est, est. Et, non, non: quod [8] amplius, hoc à malo est.* Peperit, quæ peperit: & si virgo concepit, in partu suo [9] nupsit; ipsa patefacti corporis [10] lege: in [11] quo nihil [12] interfuit, de vi masculi admissi, an emissi, idem illud sexus resignauerit. Hæc denique
d Exod. 13. 12. 15. Luc. 2. 23. vulua est, propter quam & de aliis scriptum est: [d] *Omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum vocabitur Domino.* Quis verè sanctus, quàm Dei Filius? Quis propriè vuluam adaperuit, quàm qui [13] clausam patefecit? Cæterùm omnibus nuptiæ patefaciunt. Itaque magis [14] patefacta est, quia magis erat clausa. Vtique magis non [15] virgo dicenda est, quàm virgo; [16] saltu quodam mater, antè quàm nupta. Et quid vltra de hoc [17] retractandum est?
e Gal. 4. 4. Cùm hac ratione Apostolus, non ex virgine, sed [e] *ex muliere editum* Filium Dei pronuntiauit. Agnouit [18] adapertæ vuluæ nuptialem [19] passionem. Legimus quidem [20] apud Eze-
Ex Apocrypho, vel Poëta Iudæo. chielem, de *vacca illa, quæ peperit, & non peperit.* Sed videte, ne [21] vos iam tunc prouidens Spiritus Sanctus [22] notarit hac voce disceptaturos super vterum Mariæ. Cæterùm non contra illam suam [23] simplicitatem pronuntiasset dubitatiuè, Esaia dicente: [f] *Concipiet & pariet.*
f Esa. 7. 14.

2. Maria semel nuptura post partum. De Monog. cap. 8. à p.

Christum quidem Virgo enixa est, semel [24] nuptura post partum; vt vterque titulus sanctitatis in Christi censu dispungeretur, per matrem, & virginem, & vniuiram.

M A R I A.

1. SCHOL.

[1] SVSCITATIONEM. *Resurrectionem.* [2] QVOD, cui contradicetur. *Augustinus lib. 4. quæst. in numeros, quæst. 36. Christum comparat aquis contradictionis.* Quod, inquit, de aqua illa quæ de petra defloxit, dictum est numerorum. 20. hæc aqua contradictionis, quia maledixerant filii Israel ante Dominum, & sanctificatus est in ipsis. Prius maledixerunt, quando locuti sunt contra beneficium Domini, quòd adducti erant de Ægypto: & postea sanctificatus est in ipsis, Cùm illo miraculo pro- B fluentis aquæ, eius sanctitas declarata est. An fortè duo genera hominum demonstrauit, & contradicentium gratiæ Christi, & percipientium gratiam Christi: vt illis sit aqua contradictionis, istis sanctificationis. Nam de ipso Domino in Euangelio legitur, & in signum cui contradicetur. [3] ACADEMICI. *Laertius in Proœmio, tres distinguit Academias, veterem Platoni Principi, mediam Archesilao,* (Eusebius tamen Carneadi) *nouam Lacydi attribuit. Agit hic Tertul. de media, cuius sectatores Academici om-*

nia in dubium vocabant, de quibus Aug. li. 3. cont Academicos. His similes Valentiniani. [4] PEPERIT ET NON, *&c. Sic inducit eos loquentes, ex quadam Scriptura Apocrypha qua nunc non extat.* [5] QVANTVM A PARTV, *parere enim via communi; corruptarum est, & subactarum mulierum. Hac quia durius auribus fidelium sonant, & horrorem incutiunt vt minus honeste, nec vt Virginem Deiparam decet, scripta, vt nec in concionibus referenda, inter errores retuli. Nec enim, vt vehementius & inculcatius contra hareticos veritatem carnis Christi probaret, his terminis vti debuit, Maria quidem Maternitatem exaggerantibus, sed Virginitatis honorem dehonestantibus. Exposui autem quantum honestè potui, vt duritiem styli aliquantulum emollirem.* [6] NON TAMEN, *hinc tamen non debent sic argumentari haretici, vt concludant, Virginem Mariam, non ex suis visceribus veram Christi carnem genuisse; Sed si dicatur, non peperisse, Intelligendum est, quia non peperit ex viri semine.* [7] IN ANCIPITEM, *sicut isti Academici vtrimque defendunt, dicentes, virgo, & non virgo, &c. Nos autem ees vt sunt plane & certò dicimus; Lucem, lucē; & virginem, virginem;* QVOD AMPLIVS, *&c. quod de iuramento vitando Christus, hoc nuda & simplici veritate dicenda aptat Tertullianus. Matth. 5. 37.* Sit autem sermo vester, Est, Est: Non, Non: quod autem his abundantius est, à malo est. [9] IN PARTV NVPSIT. *fructu nuptiarum potita est pariendo Christum.*

Caterùm Aug. ser. 10. de temp. peperit eum, non qui nascendo pollueret parietem, (*alludit ad illud Cant. si murus est*, ædificemus super eam propugnacula argentea: Vnde paulò supra dixit Aug. in eximio partu virginea viscera corruscabant) sed qui à pollutione sæculum delauaret. Sancta credidit, sancta concepit, sanctior efficitur post partum. Extitit autem ipsi virgini ipse filius, qui erat sponsus. Ipse genitus, qui erat genitor, &c. Mater sponsa, & ipse quem peperit, Christus sponsus, quem Sanctus Spiritus copulauit, &c. fecit grauidam virginem ipse, qui erat nasciturus ex Virgine. Expauit in partu suo mater; Deus per Angelum loquebatur, & virgo auribus imprægnabatur. Audiat omnis ætas, quod numquam audiuit: virgo partu suo nupsit, virginitatem dum pareret duplicauit. [10] IPSA LEGE, *ipso facto quod corpus virginis apertum est, non quidem rupto sigillo virginitatis, sed virtute diuina ad fœcunditatem aperto, aliàs in omnibus fœminis, lege communi, via natura ordinaria, violato:* partu suo nupsit, *satis se nuptam probauit ex partu.* [11] IN QVO, *scilicet partu* [12] NIHIL INTERFVIT, *nil ad partum refert, iam contendere cum Valentinianis, virginem, & non virginem Academicè vtrinque & dubiè dicentibus; virgone fuerit concipiens an masculum semen Ioseph admittens, an virgo pariens & masculum Christum enitens; vtrum vis illasa fuerit in conceptu, vel partu, vel à viro, vel à* Christo, *idem enim sexus est & viri, & filii quoad Corporis apertionem; hoc vnum tantùm interest, de hoc solùm est controuersia nobis cum Valentinianis, vt contra eos veram Christi carnem de Matre virgine sumptam probemus. Hic verus, ni fallor, littera sensus. Sed mos est eius, aliorumque Patrum agentium contra hareticos, vt in contrariam partem sic declinent, vt nimium probent. Quia ergo Marcionista carnem phantasticam Christo affingebant, vt eam veram esse & de virgine factam vehementius probet, verbis paulo durioribus vsus est, nisi sensu mitiori molliantur. Nec ipse solus, sed & ante eum Orig. Homil. 14. in Luc. & post eum Ambrosius, in eumdem de vteri virginalis patefactione sic loquuntur, ita & Hieronymus dicit Christum iuxta portam orientalem clausam, per quam solus Pontifex egreditur, vterum virginis supernaturaliter aperuisse. Et Ambr. Ep. 81. dum ait Christum non aliter, quàm aqua fluxere de petra deserti, sic de virginis vtero exiisse. Et D. Thomas sic duritiam aliquam in hoc scribendi modo emollit, dum patefactionem vteri virginalis, ad fœcunditatem retulit, qua absque violatione claustri virginalis, miraculosè sit facta. Aliàs Tertull. sapius cum Esaia, virginem in conceptu & partu, apertissimè confessus est.* [13] CLAVSAM PATEFECIT. *Non aliter quàm iuxta Prophetam:* aperiatur terra & germinet saluatorem, *sicut sepulchrum signatum resurgens, sicut ianuas clausas, suscitatus, sicut cœlum in cœlum assumptus, sepulchro, ianuis, cœlo clausis, penetrando aperuit sibi.* [14] MAGIS PATEFACTA, *licet virgo remanserit, tantò magis aperta dicenda est fœcunditati, quò prorsus clausa mater est facta. Et in vno plusquam Isaac, omnium stellarum, & electorum. Mater inter omnes mulieres benedicta. Vt in vno grano frumenti, Verbo, Patris semine, de horreo sinus eius in terram suam virgineam lapso, & concepto, triticum electorum in horreum cœli, in messe resurrectionis, baiulis Angelis transuehendum simul produxerit: vera vtique Theotocos, non solum mater,* sed & vsura Dei *nuncupanda, sectante Sponso, in tanta prole virginem, cùm dixit:* Venter tuus aceruus tritici, vallatus liliis; *inuiolabilis scilicet virginitatis.* [15] NON VIRGO. *Quia cateris virginibus, vt sic, pracisè, nullo modo conuenit concipere & parere. Vnde magis Matrem & mulierem, ob excellentiam materna dignitatis, quàm virginem, & Ioannes, & Paulus nominauit. Maximè quia Mater Christi ab omnibus, à solo Ioseph Virgo cognoscebatur, vnde & Christus Iosepho imputabatur.* [16] SALTV QVODAM. Cùm enim desponsata esset mater Iesu Maria Ioseph, inuenta est in vtero habens de Spiritu Sancto: *Vide necdum nuptam dici, sed solum desponsatam, simul tamen Matrem, ob conceptam prolem. Sic promota per saltum, & prius mater, quàm nupta; de qua etiam ante partum, imputandum Iosepho ab hominibus ignorantibus mysterium, dictum est eidem:* Noli timere accipere Mariam coniugem tuam (*nota coniugem, & nuptam, & fructu nuptiarum potitam absque viri copula*) quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est. [17] RETRACTANDVM. *Dubitandum est.* [18] ADAPERTÆ, *non à Ioseph corrupta, sed à Spiritu Sancto fœcundata & à Verbo, sine ruptura sigilli, aperto. Vnde sanctus Proclus:* Naturæ portas reserauit Emmanuel, vt homo; suæ virginitatis claustra non violauit, neque perrupit, vt Deus: ita enim ex vtero est egressus, sicut per aurē est ingressus; ita natus, sicut conceptus. Qui impatibiliter fuerat illapsus, impatibiliter est elapsus. *Ex Aug. ser. 15. de temp.* O coniunctio sine sordibus facta, vbi maritus sermo est, & vxor auricula. (S August.) Hoc splendore concipitur Dei filius, hac munditiâ generatur, &c. De Cœlis Medicus transiens per Virginem, post transitum suum illæsam fecit Virginem permanere. Qui enim dirupta corporum membra in aliis poterat integrare tangendo, quantò magis in sua matre quod inuenit integrum, non potuit violare nascendo? Creuit enim eius partu integritas corporis potius quam decreuit, & virginitas ampliata est potius, quàm fugata. *Et ser. 10.* probat (S. August.) virtutem Domini ordo nascendi, concepit Virgo, virilis ignara consortii, &c. virtus mundi nascitur, & nullus parienti est gemitus. Vacuatur vterus, infans excipitur, nec tamen virginitas violatur. Fas enim erat, vt Domino ex Virgine secundùm carnem nascente, meritum cresceret castitatis; ne per eius aduentum violaretur integritas, qui veniebat sanare corrupta, &c. Stat Maria (*aliis post partum*

iacentibus) & matrem se læta miratur, & de Spiritu Sâncto protulisse se gaudet; nec quia peperit INNVPTA terretur; sed quia genuerit cum exultatione miratur. [19]NVPTIALEM PASSIONEM, *quod pati foles nupta à viro, hoc Maria nil detrimenti virginei passa, à Spiritu Sancto, filium suscipiens, & passiae concurreas dato consensu & materia carnis, ex qua Spiritus Sanctus vt agens & efficiens formauit corpus.* [20]ADVII EZECH. *quidam putant fuisse Ezechielem quendam tragœdum rerum Iudaicarum, cuius libelli meminit Clemens Alex. 1. Strom. & Euseb. aliquoties citat. Extat etiamnum fragmentum eius, cuius titulus est* Eductio: *vbi ait vaccam virgines peperisse. Nec moueat quod Tertul. dixerit Ezechielem inspiratum à Spiritu Sancto id præfatum: poterat enim hic Poëta vt Iudæus ex aliquo manuscripto veteri, qui nunc periit, hac ab Ezechiele Propheta decerpsisse. Sic Hieron. in cap 5. ad Ephes. profert consilium Christi:* Nunquam læti sitis, nisi cùm fratrem vestrum videritis in charitate. *Sic Greg. Naz. Ep. 1. ad Cæsarium fratrem, D. Petro tribuit;* Anima ægra, vicina est Deo. *Sic Hieron. Ep. 152. Damasc. lib. 4. dictum Christi;* Estote boni trapezitæ, seu probati nummularii. *Sic Paulus illud Christi:* Beatius est magis dare, quàm accipere. *Quæ tamen nullibi in Euangelio vel Petro scripta leguntur. Ita Tertull. vel in Tragœdo, vel in ipso Propheta legere potuit, quod nunc non extat. Nam & Clem. Alex. agens de partu Virg. lib. 7. Strom.* Peperit & non peperit, inquit, Scriptura; vt quæ ex se, non ex coniunctione conceperit. *Epiph. denique contra hæreticos scribens:* Rursum alio loco: & pariet vitula, & dicent, non peperit. Nam cum Manichæorum, & Marcionitarum quidam negent, illum *(Christum)* partu in lucem editum: ob id pariet, inquit, & dicent; non peperit: quoniam de viri semine Maria non peperit. *Putant fortè alii, id ex aliquo apocrypho desumptum.* [21]VOS *Academicos.* [22]NOTARIT, *prævidens, irriserit dubitantes de vero partu vteri Virginei.* [23]CONTRA SIMPLICITATEM. *Spiritui columbino Prophetarum Inspiratori congruentē, dixisses Ezechiel cum vobis hæsitans & dubius:* Est, & non, virgo & non virgo: *Cū Esaias absolutè & sine ambiguitate dixerit:* Ecce virgo cōcipiet & pariet.

MARIA 2. Schol.

[24]SEMEL NVPTVRA POST PARTVM. *Heluidius hæreticus vt sua faueret hæresi de corrupta post Christi partum virgine viram agnoscente, & alios Christo fratres de Ioseph pariente, Tertullianum sibi Authorem in medium protulit; vt habet Hieronymus libro aduersus Heluidium, cui respondes, nihil mirum esse quod Tertullianus post suum ab Ecclesia Romana defectum, in hunc etiam errorem impegerit.* De Tertulliano, inquit, nihil amplius dico, quàm Ecclesiæ hominem non fuisse. *Ad fratres porro Christi quod attinet, quorum causa tam Heluidius, quam ipse forte Tertullianus post Christi partum, Virginem de Ioseph alios filios peperisse putauit: hos Epiphanius libro 3. Panarii contra Antidicomarianitas, Origenes, Eusebius, lib. 2. Hist. cap. 1. Hilarius Theoph. in Matth. Ambr. in cap. 2. ad Gal. putant Christi fratres fuisse Iacobum, Ioseph, Simonem & Iudam, quos sanctus Ioseph susceperit ex Maria Cleopha fratris sui vidua. Hyeronymus per fratres Domini, non filios Ioseph, sed Mariæ materteræ Domini, quæ fuit mater Iacobi minoris, & Ioseph & Iuda. Hæc & iuxta crucem Domini cum Deipara Maria adstitisse dicit Matth. 27. 56. mulieres à longè:* Inter quas erat Maria Magdalenæ, & Maria Iacobi, & Ioseph mater.

De Heluidianis Tertullianum pro se citantibus, S. August. *Augustinus lib. de Hæresibus, hæresi 84.* Heluidiani, inquit, exorti ab Heluidio, ita virginitati Mariæ

A contradicunt, vt eam post Christum alios etiam filios de viro suo Ioseph peperisse contendant. Sed mirum ni istos prætermisso Heluidii nomine Antidicomaritas Epiphanius appellauit: *Idem Augustinus perpetuus intemeratæ Virginis & post partum assertor. in Enchir. ad Laur. Cap. 34.* De Mediatore, inquit, longum est, vt quanta dignum est, tanta dicantur, quamuis ab homine dici dignè non possent. Quis enim hoc solum congruentibus explicet verbis, quòd Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, vt crederemus in Dei Patris omnipotentis vnicum filium, natum de Spiritu Sancto & Maria Virgine? Ita quippe Verbum Caro factum est, à Diuinitate carne suscepta, non S. Aug.
B in Carnem diuinitate mutata. Carnem porrò hic hominem debemus accipere, à parte totum significante locutione: sicut dictum est Rom. 3. quoniam ex operibus legis non iustificabitur omnis Caro, id est omnis homo. Nam nihil naturæ humanæ in illa susceptione fas est dicere defuisse; sed naturæ ab omni peccati nexu omnimodò liberæ. Non qualis de vtroque sexu nascitur per concupiscentiam Carnis, cum obligatione delicti; Cuius reatus per regenerationem diluitur; sed qualem de Virgine nasci oportebat, quem fides matris, non libido conceperat. Quod si vel per nascentem corrumperetur eius integritas, non iam ille de Virgine nasceretur: eumque falsò, quod absit, de Virgine
C Maria natum, tota confitetur Ecclesia, quæ imitans eius matrem, quotidie parit membra eius, & virgo est. Lege si placet, de Virginitate sanctæ Mariæ, meas litteras missas ad illustrem virum, quem cum honore ac dilectione nomino Volusianum. Aug.

Nec virginitati Mariæ efficit, vt nec proficit Heluidio quod Matth. 1. 18. dicitur: Antequam conuenirent, *(Syr. societatem inirent)* inuenta est in vtero habens. *Et versu 25. de S. Ioseph scribitur:* non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum. *Primo enim Hieronymus Comment. in cap. 1. Matth.* quod dicitur antequam conuenirent, non sequitur vt postea conuenerint: sed scriptura quid factum non sit ostendit. *Secundo licet primogenitum dicat, non sequitur quod alios post genuerit. Sic enim*
D *& Sapientia Eccli. 24. 5.* Ego, inquit, ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. *Et Paulus Hebr. 1. 6.* Cùm iterum introducit primogenitū in orbem terræ, dicit: & adorent eum omnes Angeli Dei. *Ita & de eodē incarnato. Coloss. 1. 15.* Est imago Dei inuisibilis, primogenitus omni creaturæ & v. 18. Ipse est Caput Corporis Ecclesiæ, qui est Principium, primogenitus ex mortuis. *Est igitur & Dei Patris & virginis matris vnigenitus, primogenitus autem respectu adoptiuorum: Cuius generatio totam Patris & Matris fœcunditatem exhausit. Hinc & Psalter 109. 3. Eodem versu vtrumque vterum Patris & Matris expressit. Nam vbi vulgata canit.* In splendoribus sanctorum ex vtero
E ante Luciferum genui te. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* In pulchritudinibus sanctitatis ex vtero ab aurora fuit tibi ros natiuitatis tuæ. *An non Maria quasi aurora consurgens, eo surrexit, vt in splendoribus sanctorum genitum, in pulchritudinibus sanctitatis, & virginitatis incorrupta tanquam aurora ex vtero conciperet & pareret rorem & Solem suum vtique vt patris filium. Quo genito vterque parens, infinito vtique termino exhaustus est. Vnde Augustinus Ser. 12. de tempore.* Hac die, inquit, est natus ex Virgine matre, qui ante sæcula æternus est genitus ex Deo Patre. In illa natiuitate, ex impassibili nascitur genitore: in ista, incorrupta natus ex Virgine. Illam solus sciuit, ipse qui genuit: hanc in se sola virgo & mater intemerata Aug.

merata cognouit, quæ virum in concipiendo non pertulit. In patre impassibilitas: in matre incorruptibilitas. In patre perpetua Diuinitas: in matre æterna virginitas. Sic enim ad eam Dominus loquitur per Prophetam. Osee. 2. Et desponsabo te mihi in æternum. Semper ergo virgo est, quę semper sponsa est. Et quæ vocabulo sponsæ non caruit, in æternum Virgo permansit. Et Desponsabo te, inquit, mihi in æternum. Quia quæ sponsa æterna dicitur, æterna virgo probatur. Ex patre inuisibiliter, ex matre visibiliter. Et incomparabiliter ex patre, atque incomparabiliter ex matre. (*Cui enim aliquando Angelorum dixit, quod Pater & Mater filio dixit: Filius meus es tu, Ego hodie genui te?*) quia incorruptibiliter in illa natiuitate patrem Deum habet sine homine matre: in ista matrem habet Virginem, sed hominem non habet patrem. In illa coæternus est Patris, & coæternus authoris: in ista filius est Virginis, & author est Matris. Ipse enim formauit vterum, qui descendit in vterum. Exiuit de vtero, & non corrupit vterum, vt qui Deum Patrem habet in cœlis, Virginem matrem, haberet in terris, &c. In illo excelsissimus, in ista subiectus.

Et cui subiectus? non tantùm matri, sed & Ioseph putatiuo Patri, qui licet iubente Angelo Mariam acceperit coniugem, Ioseph Patriarcha castior, non cognouit eam, sed Prophetiam implens Osee. semper habuit Virginem sponsam. Nec minus interea verum fuit inter Ioseph & Mariam, licet virginale coniugium, ita enim Augustinus libro 5. contra Iulianum, Aug. *cap. 9.* In illo, inquit, quod secundùm Euangelium coniugium nuncupaui, omnia tria bona nuptiarum dixi esse completa, Fidem, quia nullum adulterium; Prolem, ipsum Dominum Christum: Sacramentum, quia nullum diuortium, &c. Dicit autem Lucas Euangelista de Domino, quòd putabatur filius Ioseph: quia ita putabatur, vt per eius concubitum genitus crederetur. Hanc falsam voluit remouere opinionem, non Mariam illius viri negare coniugem, contra Angelum testem: quanquam & tu ipse etiam ex desponsionis fide, eam nomen coniugis accepisse fatearis. Quæ fides vtique inuiolata permansit. Neque enim, (*aduerte quàm apte contra Heluidii heresim, & Tertulliani,*) cùm eam vidisset iam Virginem sacram diuina fœcunditate

A donatam, ipse aliam quæsiuit vxorem. Cùm vtique nec istam quæsisset, si necessariam coniugem non haberet. Sed vinculum fidei coniugalis non ideo iudicauit esse soluendum, quia spes commiscendæ carnis ablata est.

Specialius adhuc in commendationem stabilis huius, & incorrupti connubij idem Augustinus lib. 1. de Nuptijs, & concup. cap. 11. Quibus, inquit, placuit ex 5 August. consenso, ab vsu carnalis concupiscentiæ in perpetuum continere, absit vt inter illos vinculum coniugale rumpatur: imò firmius erit, quò magis ea pacta secum inierint, quæ charius concordiusque seruanda sunt, non voluptatis corporum nexibus, sed voluntariis affectibus animorum. Ne-B que enim fallaciter ab Angelo dictum est ad Ioseph, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Coniunx vocatur ex prima fide desponsationis, quam concubitu nec cognouerat, nec fuerat cogniturus. Nec perierat, nec mendax manserat coniugis appellatio, vbi nec fuerat, nec futura erat vlla carnis commixtio. Erat quippe illa Virgo ideo & sanctius, & mirabilius iocunda suo viro, quia etiam fœcunda sine viro: prole dispar, fide compar. Propter quod fidele coniugium, parentes Christi vocari ambo meruerunt; & non solùm illa mater, verùm etiam ille pater eius, sicut coniunx matris eius, vtrumque mente, non carne, siue autem ille Pater sola mente, siue illa mater & carne, parentes tamen ambo humilitatis eius, non sublimitatis; infirmitatis, non diuinitatis. (*Quo non negat Augustinus Theotocon, & Dei matrem veram,* C *sed quia licet Dei filium genuerit ob personæ vnitatem & singularitatem, non genuit tamen eius diuinitatem.*) Sed cùm illo non seminante, illa peperisset, profectò nec ipsius formæ serui parentes ambo essent, nisi inter se etiam sine carnis commixtione coniuges essent, &c. *tum repetit quæ supra dixerat.* Omne itaque nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Iesum: fidem, quia nullum adulterium: sacramentum, quia nullum diuortium. *Vide in omni loquio Verbo Maria. 6. vbi duriora verba de Auulsione Christi ex vtero, deque vulua passione emollius, ex capite 20. de Carne Christi.*

MILLE ANNI FVTVRI POST RESVRRECTIONEM corporum, quibus in terra sancti reficientur omni bono spiritali ante Paradisi ingressum.

1. *De Resurr. cap. 25. in p.*

ETiam in Apocalypsi Ioannis, ordo temporum sternitur, [1] quem martyrum quoque animæ sub [2] altari, vltionem [3] & iudicium flagitantes sustinere [4] didicerunt; vt prius & [6] orbis de [5] pateris Angelorum plagas suas ebibat, & prostituta [7] illa ciuitas à decem [9] regibus dignos [8] exitus referat, & [10] bestia Antichristus cum suo pseudopropheta certamen Ecclesiæ Dei inferat, atque ita diabolo in [11] abyssum [12] interim relegato, primæ resurrectionis prærogatiua de [13] solijs ordinetur, dehinc & [14] igne dato, vniuersalis [15] resurrectionis censura [16] de libris [17] iudicetur.

Apoc. 6. 9. Apoc. 15. 1. 7. & 16. 2. & seq. & 17. 6. & 19. 19. & 20. 3. Apoc. 20. 4. Apoc. 20. 4.

2. *Et 3. cont. Marc. cap. 24. à p.*

Sed de sinu Abrahæ, [2] suo tempore. De [3] restitutione verò Iudææ, quam & ipsi Iudæi, ita [3] vt describitur, sperant, locorum & regionum nominibus inducti, quomodo allegorica interpretatio in Christum & in Ecclesiam, & habitum, & fructum eius spiritaliter competat, & longum est persequi, & in alio opere digestum, quod inscribimus, *De [4] spe fidelium*; & in præsenti vel eò otiosum, quia non de terrena, sed de cœlesti promissione sit quæstio. Nam & confitemur [5] in terra nobis regnum repromissum, sed antè cœlum, sed

alio statu; vtpote post resurrectionem in mille annos in ciuitate diuini [6] operis Hierusalem cœlo delata, quam & [7] Apostolus [a] *matrem nostram sursum* designat; [b] & *politeuma* [8] *nostrum*, id est, municipatum in cœlis esse pronuntians, alicui vtique cœlesti ciuitati eum deputat. Hanc & [9] Ezechiel nouit, & Apostolus Ioannes vidit, & qui apud fidem [10] nostram est, nouæ prophetiæ sermo testatur, vt etiam [11] effigiem ciuitatis antè [12] repræsentationem eius, [13] conspectui futuram, in signum [14] prædicarit. Denique proximè [15] expunctum est orientali [16] expeditione. Constat enim, ethnicis quoque testibus, in Iudæa per dies quadraginta [17] matutinis momentis, ciuitatem de cœlo pependisse, omni [18] mœniorum habitu euanescente de [19] profectu diei, & aliàs de proximo [20] nullam. [21] Hanc dicimus [22] excipiendis resurrectione sanctis, & refouendis omnium bonorum vtique spiritalium copia in compensationem eorum quæ in sæculo vel despeximus, vel amisimus, à Deo prospectam [23] siquidem & iustum, & Deo dignum, illic quoque exultare famulos eius, vbi sunt & afflicti in nomine ipsius. [24] Hæc ratio regni [25] cœlestis: post cuius mille annos, intra quam [26] ætatem concluditur [27] sanctorum resurrectio, meritis [28] maturius, [29] vel tardius resurgentium.

Apoc. 20. 4. & 21. 2.
a Gal. 4. 26
b Philip. 3. 20.
Ezech. 48. 31.
Apoc. 21. 2.

Mille anni futuri post resurrectionem.

SCHOL. 1. 2.

[1] STERNITVR, *disponitur: quod referendum est ad id quod paulò infra scribit de his quæ præcedent iudicium, vtpote Angelorum phialis, extremo exitio Babylonis, Antichristi persecutione, &c.* [2] SVB ALTARI. *Apoc. 6. Sæpius repetita non recolo.* [3] VLTIONEM, *de nouissima inimica morte, donec absorbeatur in victoriam à vita immortali.* [4] SVSTINERE, *Expectare.* [5] DE PATERIS, *Phialis Apoc. 15. 1.* Vidi aliud signum in cœlo magnum & mirabile, Angelos septem, habentes plagas septem nouissimas. *Item versu 7.* Et vnum de quatuor animalibus dedit septem Angelis, septem Phialas aureas plenas iracundiæ Dei viuentis in sæcula sæculorum. Et impletum est templum fumo à Maiestate Dei, & de virtute eius: Et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem Angelorum. [6] ORBIS, *quia omnia Elementa perpluentur huiusmodi Phialis, vt ex Gregorio*, qui in cunctis deliquimus, in cunctis feriamur: [7] PROSTITVTA. *Babylon mater fornicationum.* [8] DIGNOS EXITVS, *pœnas debitas.* [9] A DECEM REGIBVS. *Apoc. 17. Vbi de decem cornibus bestiæ coccineæ, cui meretrix magna insidebat, versu duodecimo.* Decem cornua, inquit, quæ vidisti, decem Reges sunt, qui nondum regnum acceperunt, sed potestatem tanquam Reges vna hora accipient, post Bestiam: hi vnum consilium habent, & virtutem & potestatem suam bestiæ tradent. Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos; Quoniam Dominus Dominorum est, & Rex Regum. Et qui cum illo sunt vocati, electi, & fideles, &c. Hi odient fornicariam, & desolatam facient illam & nudam, & carnes eius manducabunt. Et ipsam igni concremabunt. Deus enim dedit in corda eorum vt faciant quod placitum est illi. [10] ET BESTIA, *Antichristus. Apoc. 19. 19.* Vidi bestiam, & Reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prœlium cum illo qui sedebat in equo, (*supra dixerat versu. 11. & seq. Verbum incarnatum*,) & cum exercitu eius. Et apprehensa est bestia, & cum eo Pseudopropheta qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorauerunt imaginem eius; viui missi sunt hi duo, (*Antichristus scilicet in bestia significatur, & Propheta eius*,) in stagnum ignis ardentis sulphure. [11] IN ABYSSVM. *Apoc. 20. 3.* Misit eum in abyssum, & clausit, & signauit super illum, vt non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni: & post hæc

A oportet illum solui modico tempore. [12] INTERIM, *vsque ad tempus primæ resurrectionis.* [13] DE SOLIIS. *Apoc. 20. 4.* Et vidi sedes, & sederunt super eas, & iudicium datum est illis. *De quibus psaltes*: Quoniam illic sederunt sedes in iudicio. [14] IGNE DATO. *Præmisso, qui elementa calore soluat.* [15] VNIVERSALIS, *cum prima, tantum sit bonorum, qui pro mercede neglectorum carnalium, per mille annos ante secundam resurrectionem fruantur spiritualibus. Apoc. 20. 4.* Vidi animas decollatorum propter testimonium Iesu, & propter Verbum Dei, & qui non adorauerunt Bestiam, neque imaginem eius in frontibus aut in manibus suis, & vixerunt cum Christo mille annis. Cæteri mortuorum non vixerunt donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio

B prima. *Hunc locum infra Augustino interprete exponemus.* [16] CENSVRA, *Examen.* [17] DE LIBRIS. *Tunc enim libri conscientiarum aperientur.*

2 [1] SVO TEMPORE, *loco conuenientiori alibi dicemus.* [2] DE RESTITVTIONE, *in regnum, Sacerdotium, opulentiam, quia scriptum est à Psalte*, Dispersiones Israelis congregabit. [3] VT DESCRIBITVR *apud Prophetas, quos cum allegoricè de Christo & Ecclesia intelligi oporteat, ipsi ad literam sibi applicant.* [4] DE SPE FIDELIVM. *Hic liber iam non extat, sicut nec multi alij ab ipsomet citati.* [5] ET CONFITEMVR. *Hic error eius est, vt non tantùm anagogicè de cœlesti gloria & restitutione hominum in Paradisum cœlestem Scripturam exponat, sed etiam de terrestri regno, quamquam bonis spiritalibus abundante, velit intelligi prius quam in Cœlum ascendamus.* [6] DIVINI OPERIS, *à*

C *Deo de nouo condita.* [7] APOSTOLVS, *Paulus scilicet ad Gal. 4. 26.* Illa autem quæ sursum est Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra. [8] POLITEVMA, *Phil. 3. 20.* Nostra autem conuersatio in Cœlis est. Vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, &c. *Per Politeuma autem ius ciuium intelligit: vt* iam non simus hospites & aduenæ, sed ciues Sanctorum & domestici Dei. [9] EZECHIEL *cap. 48. 31. & seq. vbi portas Ierusalem nominibus tribuum duodecim insigniuit; sicut Apoc. 21. 2. ciuitatem describit, & portas duodecim versu 13.* [10] FIDEM NOSTRAM *Prophetiam Montani.* [11] EFFIGIEM, *imaginem, figuram.* [12] ANTE REPRÆSENTATIONEM, *exhibitionem veræ Ierusalem quæ sursum est, hîc adhuc in terra constituti mille annis fruemur bonis & delitijs spiritalibus, quasi prælibantes aliquid de illo torrente voluptatis.* [13] CONSPECTVI FVTVRAM.

Cuius aspectu fruemur indubiè. [14] IN SIGNVM PRÆDICARIT. *Prædixerit quasi figuram significantem delitias immortales Paradisi cælestis.* [15] PROXIMA EXPVNCTVM EST. *Nouissimè impleta est & exhibita figura illa & repræsentatio cælestis Ierusalem descendentis de cælo, vt post mille annos spirituales delitias iusti in terra sæculi contemptores accipiant.* [16] ORIENTALI EXPEDITIONE, *qua nauigantes ex Africa plaga meridionali versus orientem, retulerunt se vidisse: Dubium an alludat ad expeditionem orientalem Seueri Imperatoris.* [17] MATVTINIS MOMENTIS: *Sub crepusculum.* [18] MOENIORVM HABITV, *forma & specie murorum qui prius videbantur, sub Solis ortum disparente.* [19] DE PROFECTV, *crescente die.* [20] ET ALIAS NVLLAM, *ciuitatem, portam, murum, ædificium.* [21] HANC, *ciuitatem de Cœlo lapsam.* [22] EXCIPIENDIS, *tollendis in Cælum post secundam resurrectionem.* [23] PROSPECTAM, *paratam à Deo.* [24] HÆC RATIO, *ideo Deus dabit hos mille annos,* vt in paucis vexati, in multis bene disponantur. [25] R BONI COLLATIS, *cæleste vocat, licet in terra eo potituri sint Sancti. Sed dicit spirituales & cælestes delitias a Deo manantes.* [26] ÆTATAM, *tempus.* [27] CONCLVDITVR, *adueniet vltima resurrectio.* [28] MERITIS, *pro meritis, propter merita.* [29] MATVRIVS, *citius Paulo dicente. qui tamen non sic intelligendus est, vt de ordine temporis accipiatur quod ait, sed de dignitatis & honoris vel dotis præcellentia: vt agiliores & clariores resurgant plus meriti. de quibus ait:* Qui in Christo mortui sunt resurgent primi. *Quis porro meritis cumulatior Paulo, qui* abundantius omnibus laborauit?

Aug. *Nunc quid circa hæc senserit Augustinus, videamus; lib. 20. de ciuit. cap. 7. præfatum locum Apoc. 20. totum profert & explicat:* Qui, inquit, propter hæc huius libri verba primam resurrectionem futuram suspicati sunt corporalem, inter cætera maximè numero annorum mille permoti sunt, tanquam oporteret in Sanctis eo modo velut tanti temporis fieri Sabbatismum, vacatione scilicet sancta post labores annorum sex millium, ex quo creatus est homo, & magni illius peccati merito, in huius mortalitatis ærumnas de paradisi felicitate dimissus est; vt quoniam scriptum est 2. Pet. 3. vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus; sex annorum millibus tanquam sex diebus impletis, sequatur velut Sabbati septimus in annis mille postremis; ad hoc scilicet Sabbatum celebrandum, resurgentibus sanctis; quæ opinio esset vtcumque tolerabilis, si aliquæ delitiæ spirituales in illo Sabbato affuturæ sanctis, per Domini præsentiam crederentur. Nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando. *Vnde Hieron. in cap. 19. Ierem.* Licet, inquit, non sequamur, tamen eam damnare non possumus, quia multi Ecclesiasticorum virorum, & Martyres ista dixerunt, & vnusquisque in suo sensu abundat, & Domini iudicio reseruantur. *Iustinus quoque Martyr dialogo cum Tryphone Iudæo, Irenæus, Victorinus Pictauiensis, Martyres, idem quoque senserunt. Hieronymus tamen Ep. 150. ad Hedibiam q. 2. hanc opinionem fabulam appellat, nunc vt erronea ab Ecclesia reijcitur. Longè deterior fuit Hæresis Iudæorum, Cerinthi & aliorum hæreticorum, qui hos mille annos in ventris & Veneris voluptatibus transigendos, regnum Iudæorum instaurandum, ciuitatem & templum pristinæ dignitati restituenda censuerunt; sicut & Apollinaris, teste Epiph. hæresi 77. Cerinthi meminit Euseb. lib. 3. Hist. cap. 22. & lib. 7. cap. 20. Et idem Hieronymus in cap. 36. Ezech.* Neque enim, inquit, iuxta Iudaicas fabulas, quas illi δευτερώσεις appellant, gemmatam & auream de cœlo expectamus Ierusalem, nec rursus passuri circumcisionis iniuriam, nec oblaturi taurorum & arietum victimas, nec Sabbati otio dormiemus. Quod & multi nostrorum, & præcipuè Tertulliani liber qui inscribitur de spe fidelium, & Lactantii institutionum volumen septimum pollicetur, & Victorini Pictabionensis Episcopi crebræ expositiones, & nuper Seuerus noster in Dialogo, cui Gallo nomen imposuit. Et vt Græcos nominem, & primum extremumque coniungam, Irenæus & Apollinarius. *Authorem autem eorum fuisse narrat Papiam in Catal. script. Eccl.* Papias, inquit, dicitur mille annorum Iudaicam edidisse δευτέρωσιν, quem secuti sunt Irenæus, & Apollinarius, & cæteri qui post resurrectionem aiunt in carne, in sanctis Dominum regnaturum. Tertullianus quoque in libro de spe fidelium, & Victorinus Pictabionensis & Lactantius hac opinione ducuntur. *Gennadius item lib. de Dogmat. Eccl. idem ridet commentum Papiæ Authoris, delitias cibi & potus per mille annos inducentis, sicut & cuiusdam Nepotis qui primam iustorum resurrectionem sanctorum induxit cum Christo mille annis post eam in delitijs regnaturum; & secundam impiorum. Lubet & rursum proferre Hieronymum præfatione libri 18 in Esa.* De repromissionibus, inquit, futurorum, & qua ratione intelligenda sit Apocalypsis Ioannis, quanta inter homines sententiarum diuersitas sit, non ignoro. Quam si iuxta literam accipimus, Iudaizandum est: si spiritualiter, vt scripta est, disserimus, multorum veterum videbimur contraire Latinorum, Tertulliani, Victorini, Lactantii; Græcorum, vt cæteros prætermittam, Irenæi tantùm Lugdunensis Episcopi faciam mentionem, aduersus quem vir eloquentissimus Dionysius Alexandrinæ Ecclesiæ Pontifex elegantem scripsit librum; irridens mille annorum fabulam, & auream atque gemmatam in terris Ierusalem, instaurationem templi, hostiarum sanguinem, otium Sabbati, circumcisionis iniuriam, nuptias, partus, liberorum educationem, epularum delitias, & cunctarum gentium seruitutem; rursumque bella, exercitus, ac triumphos, & superatorum neces, mortemque centenarii peccatoris. Cui duobus voluminibus respondit Apollinarius.

S. August. *Augustinus hæresi 8. libro de Hæresibus: Vbi de Cerinthianis & Merinthianis:* Mille, inquit, annos post resurrectionem in terreno regno Christi, secundum carnales ventris & libidinis voluptates futuros fabulantur; vnde etiam Chiliastæ sunt appellati.

Quia porro locus Ioannis Apoc. 20. hanc sententiam millenariorum stabilire videtur, ideo teste Eusebio supra citato loco, multi olim librum Apocalypsis tanquam Apocryphum, & à Cerintho conscriptum reiecerunt: prosequitur Augustinus, libro 20. de Ciuit. cap. 7. contra huiusmodi hæreticos. Cum eos, inquit, qui tunc resurrexerint, dicant immoderatissimis carnalibus epulis vacaturos, in quibus cibus sit tantus ac potus, vt non solum nullam modestiam teneant, sed modum quoque ipsius incredulitatis excedant: nullo modo ista possunt, nisi à carnalibus credi. Hi autem qui spirituales sunt, ista credentes, χιλιαστὰς, appellant Græco vocabulo: quod verbum è verbo exprimentes nos possumus milliarios nuncupare. Eos autem longum est refellere ad singula; sed potius quemadmodum Scriptura hæc accipienda sit, iam debemus ostendere. Ait ipse Dominus noster Iesus Christus Marc. 3. Nemo potest intrare in domum fortis, & vasa eius eripere, nisi prius alligauerit fortem, diabolum volens intelligi fortem: quia ipse genus humanum potuit tenere

captiuum: vasa vero eius quæ fuerat erepturus, fideles suos futuros, quos ille in diuersis peccatis atque impietatibus possidebat: vt ergo alligaretur hic fortis, propterea vidit iste Apostolus in Apoc. Angelũ descendentẽ de cœlo habentẽ clauem abyssi, & catenam in manu sua, & tenuit, inquit, Draconẽ illum serpentem antiquum, &c. & alligauit eum mille annis, hoc est eius potestatem ab eis seducendis ac possidendis, qui fuerant liberandi, cohibuit atque frenauit. Mille autem anni duobus modis possunt, quantum mihi occurrit, intelligi: aut quia in vltimis annis mille ista res agitur, id est sexto annorum milliario tanquam sexto die, cuius nunc spatia posteriora voluuntur: secuturo deinde Sabbato quod non habet vesperam, (*cum alij sex dies Gen. 1. vesperam habeant & mane*,) requiem scilicet Sanctorum: vt eius milliarii tanquam diei nouissimam partem, quæ remanebit vsque ad terminum sæculi mille annos appellauerit, eo loquendi modo quo pars significatur à toto. Aut certè mille annos pro annis omnibus huius sæculi posuit, vt perfecto numero notaretur ipsa temporis plenitudo. Millenarius enim numerus denarii numeri quadratum solidum reddit. Decem quippe decies ducta, fiunt centum: quæ iam non figura quadrata, sed plana est. Vt autem in altitudinem surgat & solida fiat, rursus centum decies multiplicantur, & mille fiunt. Porro si centum ipsa pro vniuersitate aliquando ponuntur, quale illud est quod Dominus Matth. 19. omnia sua dimittenti, & eum sequenti promisit dicens: Accipiet in hoc sæculo centuplum: quod exponens quodammodo Apostolus ait: quasi nihil habentes & omnia possidentes, quia & ante iam dixerat: fidelis hominis totus mundus diuitiarum est: quantò magis mille pro vniuersitate ponuntur, vbi est soliditas ipsius denariæ quadraturæ? *Postea de Abysso quo missus est diabolus*, quo, inquit, nomine significata est multitudo innumerabilis impiorum, quorum in malignitate aduersus Ecclesiam Dei multum profunda sunt corda: Non quia ibi diabolus ante non erat, sed ideo dicitur illuc missus, quia exclusus à credentibus plus cœpit impios possidere. Plus namque possidetur à diabolo, qui non solum alienatus est à Deo, verum etiam odit seruientes Deo.

S.August.

Quod addidit Ioannes: clausit super eum, & signauit &c. Interdixit ei ne possit exire &c. signauit autem &c. quod occultum esse voluit qui pertineant ad partem diaboli, & qui non pertineant, &c. quia & qui videtur stare, vtrum sit casurus; & qui videtur iacere, vtrum sit resurrecturus incertum est. &c. Homo hominem ad præsens videt, si tamen videt, cuius cor non videt: qualis autem postea sit futurus, nec seipsum videt, &c. ad hoc ligatus est diabolus & inclusus in abysso, vt iam non seducat Gentes, ex quibus constat Ecclesia (*Intellige vt non seducat finaliter qui in Ecclesia militante secundum prædestinationem pertinent ad Ecclesiam triumphantem*) quas antea seductas tenebat, &c. donec finiantur mille anni, id est, aut quod remanet de sexto die qui constat ex mille annis: aut omnes anni, quibus deinceps hoc sæculum peragendum est.

S.August.

Ex cap. 8. In verba Ioannis. Post hæc oportet eum solui breui tempore. Si hoc, inquit, est diabolo ligari & includi, Ecclesiam non posse seducere: Hæc ergo erit solutio eius vt possit? absit. Numquam enim ab illo Ecclesia seducetur prædestinata, & Electa ante mundi constitutionem: de qua dictum est: nouit Dominus qui sunt eius, &c. alligatio diaboli est non permitti exercere totam tentationem, quam potest, vel vi vel dolo ad seducendos homines in partem suam cogendo violenter, fraudulenterue fallendo, &c. Tunc autem soluetur quando breue tempus erit. Nam tribus annis & sex mensibus legitur totis suis suorumque viribus sæuiturus: & tales erunt cum quibus ei belligerandum est, vt vinci tanto eius impetu insidiisque non possint. Si autem numquam solueretur, minus appareret eius maligna potentia, minus Sanctæ Ciuitatis fidelissima patientia probaretur: Minus denique perspiceretur quàm magno eius malo tam bene fuerit vsus omnipotens Deus, &c. soluetur in fine, vt quàm fortem aduersarium Dei ciuitas superauerit, cum ingenti gloria sui redemptoris, adiutoris, liberatoris aspiciat. In eorum sanè, qui tunc futuri sunt, Sanctorum atque fidelium comparatione quid sumus? quandoquidem ad illos probandos tantus soluetur inimicus, cum quo nos ligato tantis periculis dimicamus.

S.A

S.Aug.

Et Ibid. de Bestia & pseudo propheta missis in stagnum ignis, hoc, inquit, iam ad iudicium nouissimum pertinet &c. *quale porro sit regnum Sanctorum cum Christo mille annis, edisserit cap. 9. vbi mille annos regni explicat de omni tempore primi aduentus Christi in quo regnat Ecclesia militans. Quod in ea sit Christus probat ex Matth. 28. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi, In quo quidem regno scandala sunt mixta bonis exemplis, Zizania cum triticis, facientes & soluentes mandata Dei &c. De regno autem cælesti & æterno dicetur Matth. 25. Venite benedicti, &c. percipite regnum &c. & rursum, nisi abundauerit iustitia vestra &c. non intrabitis in regnum cælorum. Et concludit*: de hoc ergo regno militiæ, in quo adhuc cum hoste confligitur, & aliquando repugnatur repugnantibus vitiis, aliquando cedentibus imperatur, donec veniatur ad illud pacatissimum regnum vbi sine hoste regnabitur, & de hac prima resurrectione (*à morte & casu vitiorum*) quæ nunc est, liber iste sic loquitur. Cùm enim dixisset alligari diabolum mille annis, & postea solui breui tempore, mox recapitulando quid in istis mille annis agat Ecclesia, vel agatur in ea; Et vidi, inquit, sedes, & sedentes super eas, & iudicium datum est. Non hoc putandum est de vltimo iudicio dici, sed sedes præpositorum, & ipsi præpositi intelligendi sunt, per quos Ecclesia nunc gubernatur. Iudicium autem datum, nullum melius accipiendum videtur, quam id quod dictum est: quæ ligaueritis in terra, &c. Et animæ, inquit, occisorum, &c. subauditur quod postea dicturus est, & regnauerunt cum Iesu mille annis, animæ scilicet Martyrum nondum sibi corporibus suis redditis. Neque enim piorum animæ mortuorum (*in Ecclesia triumphante cum Christo regnantium*) separantur ab Ecclesia (*militante*) quæ etiam nunc est regnum Christi. Alioquin nec ad altare Dei (*sub quo quiescunt eorum corpora*) fieret eorum memoria in communicatione Corporis Christi, &c. Cur enim fiunt ista, nisi quia fideles etiam defuncti membra eius sunt? &c? Sed ideo tantummodo martyrum animas commemorauit, quia ipsi præcipuè regnant mortui, qui vsque ad mortem pro veritate certauerunt. Sed à parte totum etiam cæteros mortuos intelligimus pertinentes ad regnum Christi, &c. Quæ sit porro ista bestia, quamuis sit diligentius inquirendum, non tamen abhorret à fide recta, vt ipsa impia ciuitas intelligatur, & populus infidelium. (*Subiicit & zizania malosque Catholicos*) contrarius populo fideli & ciuitati Dei. Imago vero eius, simulatio eius mihi videtur: in eis videlicet hominibus qui velut fidem profitentur, & infideliter viuunt. Fingunt enim se

esse quod non sunt, vocanturque non veraci effigie, sed fallaci imagine Christiani, &c. Et qui sunt qui bestiam non adorant? &c. qui non consentiunt, non subiiciuntur; neque accipiunt inscriptionem, notam scilicet criminis in fronte propter professionem: in manu, propter operationem, &c. *Vbi autem loquitur Ioannes de prima resurrectione & secunda*, ipse, inquit, particeps eius est (*prima scilicet resurrectionis quæ fit in anima, cum secunda sit carnis*) qui non solum à morte quæ in peccatis est, reuiuiscit, verùm etiam in eo quod reuixerit; permanebit. In istis, inquit, secunda mors, (*id est resurrectio ad iudicium & mortem æternam*) non habet potestatem.

S. Aug. *Denique cap.* 10. Sunt, inquit, qui putant resurrectionem dici non posse nisi corporum, ideo istam quoque in corporibus primam futuram esse contendunt. Quorum enim est, inquiunt, cadare, eorum A est resurgere. Cadunt autem corpora moriendo, nam & à cadendo cadauera nuncupantur. Non ergo animarum resurrectio potest esse sed corporum, *quibus respondet, Paulum tamen Ephes.* 5. *& de resurrectione animæ loqui, dum ait*: surge qui dormis, & exurge à mortuis, &c. *Coloss.* 3. si consurrexistis cum Christo, &c. quod autem, inquit, dicunt non posse resurgere nisi qui cadunt, &c. cur non audiunt Iosué 22. non recedatis ab illo, ne cadatis. Et Rom. 14. Domino suo stat, aut cadit: Et 1. Cor. 10. qui putat se stare, videat ne cadat: puto enim quod in anima non in corpore casus iste cauendus est. Si igitur cadentium est resurrectio, cadunt autem & animæ, profectò & animas resurgere confitendum est, &c. In istis secunda mors non habet potestatem, *qui scilicet à casu peccati surgunt & stant vsque ad finem*.

MORTEM NON OMNES HOMINES SVBITVROS.

De Resur. cap. 42. à p.

1. DIuisionem facit Apostolus, quum subiicit: [1] a *Nam & hoc gemimus; domicilium no-* a 2.Cor.5.
strum, quod de cælo est, superindui desiderantes; siquidem induti, non nudi inueniamur, 2.
id est, antè volumus superinducre virtutem cœlestem, æternitatis, quàm carne exua-
mur. Huius enim gratiæ priuilegium illos manet, qui ab aduentu Domini [2] deprehenden-
tur in carne, & propter duritias temporum Antichristi, merebuntur, [3] compendio mor-
tis per demutationem expunctæ, [4] concurrere cum resurgentibus; sicut Thessalonicensi-
bus scribit: b [5] *Hoc enim dicimus in sermone Domini, quòd nos qui viuimus, qui remanemus in* b 1 Thess 4.
aduentu Domini, non præueniemus eos qui dormierunt, &c. Horum demutationem ad Corin- 9.15.& seq.
thios reddit, dicens: c *Omnes quidem resurgemus, non autem omnes* [6] *demutabimur*, sed illi scili- c 1.Cor.15.
cet soli, qui inuenientur in carne, &c. d *Domicilium de cælo quod gementes in hac carne super-* 51.
induere desideramus; vtique super carnem in qua deprehendemur, &c. Quis enim non de- d 2.Cor.5.
siderabit, dum in carne est, superinduere immortalitatem, & continuare vitam, lucrifa- 2.
cta morte per vicariam demutationem, ne [8] inferos experiatur, e *vsque nouissimum quadran-* e Math.5.
tem exacturos? Cæterùm demutationem etiam post resurrectionem consecuturus est, in- 26.
feros iam [9] expertus.

2. Et 5. contra Marc. c. 12.

Subiicit: a *Ingemere nos de isto tabernaculo corporis terreni, quod de cælo est superindui cupien-* a 2. Cor.5.
tes; siquidem & despoliati, non inueniemur nudi, id est, recipiemus quod despoliati sumus, 2.
id est corpus, &c. b *Et mortui resurgent incorrupti*, qui iam obierunt; *& nos immutabimur*, qui b1.Cor.15.
in carne fuerimus deprehensi à Deo, & illi enim resurgent incorrupti, recepto scilicet cor- 52.
pore, & quidem integro, vt & hoc sint, incorrupti: & hi propter temporis vltimum iam
momentum, & propter merita vexationum Antichristi, compendium mortis, sed mutati
consequentur; superinduri magis quod de cœlo est, quàm exuri corpus, &c. Illi induunt,
cùm receperint corpus: isti superinduunt, quia non amiserint corpus. Et ideò non teme-
rè dixit; c *Nolentes exui corpore, sed superindui*; id est, nolentes mortem experiri, sed vitâ c 2.Cor.5.
præueniri; *Vt deuoretur mortale hoc à vita*, dum eripitur morti, per superindumentum de- 4.
mutationis. ibid.

Mortem non omnes subituros. 1. 2. Schol.

[1] NAM ET HOC, 2. *Cor.* 5. 2. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram quæ de cælo est, superindui cupientes: si tamen vestiti, non nudi inueniamur, *translat. Syr.* Etenim ad hoc gemimus, & expetimus indui domo quæ è cœlis est: Nisi, etiam postquam induti fuerimus, reperiamur nudi, *id est, si post resurrectionem, recepta veste corporis, nudi non inueniamur vestimento virtutum. Sic legit & Macarius*: Contendamus, inquit, hîc per fidem, & studiosam vitæ conuersationem, comparare nobis indumentum illud: ne corpore exuti, nudi reperiamur (*id est sine veste claritatis, & gloriæ*) nec fit quod glorificet in die illa carnem no- B strani. *Et sanctus Paulinus Ep. 5. ad Seuerum*: Si dispoliatus à corpore, non inueniaris nudus ab opere. *Quod iisdem verbis habet Primasius hoc loco. Vnde & Paulus Coloss.* 3. Induite vos sicut electi Dei, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, &c. *Et Ioannes Apocal.* 16. Beatus qui custodit vestimenta sua, nè nudus ambulet. Et videant turpitudinem eius. *Sed hic ad literam Tertullianus tuetur errorem suum, vel hoc loco deceptus; vt & sequenti loco ad Thessalonicenses, putat aliquos, ob meritum tormentorum & persecutionum Antichristi, eximendos morte, & magno compendio ac lucro, nusquam exuturos corpus hoc mortale, sed super illud immortalitat,*

tis veſte induendos; ſicut & cenſuit Origenes, lib. 2. contra Celſum. Vbi putat viuos, & immutandos, diuerſos futuros ab ijs qui reſuſcitabuntur. Et Epiphanius hæreſi, 64. vbi de rapiendis in aëra: Qui rapitur, inquit, nondum mortuus eſt. *Et hinc docet, eadem futura in reſurrectione corpora quæ nunc ſunt: quia ſicut rapti, & non mortui, habebunt eadem corpora, ſic mortui, & reſuſcitati. Erunt enim vtrique in eodem ſtatu fœlicitatis. Sed antequam hunc errorem refutemus, verba difficiliora explicemus.* [2] DEPREHENDENTVR. *erunt adhuc in carne ſuperſtites, cum Chriſtus iudex aduenerit.* [3] COMPENDIO, *breui, ac facili via, debitum mortis perſoluendo, ſine morte. Quæ cùm ſit mutatio maxima, & exceſſus à vita, compenſatur mutatione mutatio, dum pellis mortalis etiam non depoſita, in immortalem commutatur.* [4] CONCVRRERE, *ſimul obuiam Chriſto rapi in aëra.* [5] HOC ENIM, 1. *Theſſ.* 4.15 Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui viuimus, qui reſidui ſumus in aduentum Domini, non præueniemus eos qui dormierunt, &c. *Clarius fauere videtur Tranſlat. Syr. Tertulliani ſententiæ, quæ ſic habet:* Hoc dicimus, &c. quòd nos qui reliqui erimus in aduentu Domini noſtri, qui viuemus, nequaquam præueniemus eos qui obdormierunt. Quandoquidem ipſe Dominus noſter, iuſſu & voce principis Angelorum, & tuba Dei, deſcendet de cœlo: & mortui qui ſunt in Meſchicho, *(Meſſia)* reſurgent primùm. Et tunc nos qui reliqui erimus, qui viuemus, rapiemur vnà cum eis in nubibus, in occurſum Domini noſtri in aëra, & ſic ſemper cum Domino noſtro erimus. [6] DEMVTABIMVR, *immutabimur.* [7] VICARIAM, *vices mortis agente immutationis ſtatu.* [8] NE INFEROS, *errorem alterum retexit ſupra refutatum, quo cenſuit omnium iuſtorum animas, præter Martyrum mortuorum, inferis recipi, vſque ad diem iudicij: vbi quidquid ſordium reliquum eſt, expiant, & ſoluunt, vſque ad nouiſſimum quadrantem.* [9] IAM EXPERTVS, *ipſi quoque mortui, iam in inferis commorati iuſti, eadē immutationis gloriâ perfruentur, quâ reperti viui ac ſuperſtites in Aduentu Domini, ſuperueſtiētur.*

2. NOLENTES EXVI, 2. *Cor.* 5. 4. Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati: eo quod nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur quod mortale eſt, à vita. *Tranſlat. Syr.* Dum enim nunc ſumus in hoc domicilio, ingemimus ob eius onus, & nolumus illud exuere, ſed ſuperindui, vt abſorbeatur mortalitas per vitam. *Auguſtinus citatus à Beda in hunc locum, ex ſermone de natali Apoſtolorum.* (August.) Ingemiſcimus, inquit, grauati: ſub ſarcina ſcilicet corruptibilis carnis. Si ingemiſcis, libenter pone ſarcinam iſtam. Certè ingemiſcere ſe dixit, ſub hoc onere grauari ſe dixit, ſub ſarcina corruptibilis corporis. Vide vtrum velit hoc onere ſpoliari, ſub quo grauatur, ſub quo ingemiſcit. Non hoc ſequitur. Sed quid ait? In quo nolumus expoliari. O vocem naturæ, confeſſionem pœnæ! graue corpus eſt, oneroſum corpus eſt, corruptibile corpus eſt: gemitur ſub illo, & libenter deſeritur? Nolumus, inquit, expoliari. Sic remanſurus es gemens? & ſi ingemiſcis grauatus, quare ſpoliari non vis? Non, inquit, Vide quod ſequitur: nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri. Sub terrena tunica gemo: ad cœleſtem feſtino. Illam volo accipere, iſtam nolo ponere: in quo nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri. Ergo, Paule, intelligam te, quid dicis? Fiet iniuria tanto illi veſtimento cœleſti, vt veniat tibi ſuper hos pannos mortalitatis & corruptionis, vt hoc ſit inferius, illud ſuperius: hoc interius, illud exterius? Abſit, inquit. Non ſic dico, non ſic dico. Nolo expoliari, ſed ſuperueſtiri. Non tamen vt ſub incorruptione, manea[illegible]ptio, ſed vt abſorbeatur mortale à vita. Benè e[illegible]maſti, qui ſcripturas noſti. *(Applauditur Au[illegible]no ab intelligentibus. & verè vbique meretur applauſum.)* Sed ne aliquis ignarus Scripturarum, verba mea putet ſubſecuta, Pauli verba ſunt: omnia iſta Apoſtolica verba ſunt. Ingemiſcimus grauati, in quo nolumus ſpoliari, ſed ſuperueſtiri, vt *(itaut)* abſorbeatur mortale à vita. Benè dicis, quod alibi tenes de reſurrectione corporis loquens, 1. Cor. 15. oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt Oſee 13. abſorpta eſt mors in victoriam. Quod alio loco ait, vt abſorbeatur mortale à vita, hoc iſto loco, abſorpta eſt mors in victoriam. Nuſquam mors. *(Mors vltra non erit)* non infra, non ſupra: non intra, non extra. Abſorpta eſt enim mors in victoriam. Vbi eſt mors contentio tua? *Quid conformius præſcriptis à Tertulliano, numero* 1. Quis non deſiderabit, dum in carne eſt ſuperinduere immortalitatem, &c. *Et numero* 2. Nolentes mortem experiri, ſed vitâ præueniri, dum eripitur morti per ſuperindumentum demutationis.

Iam errorem Tertulliani refutemus. Primo quidem mirum eſt, quod cùm ipſe de carne Chriſti, cap. 6. dixiſſet; Mutuom debitum eſt inter ſe natiuitati cum mortalitate, forma moriendi, cauſa naſcendi eſt. *Et de Anima cap.* 50. Publicâ totius generis humani ſententiâ, mortem naturæ debitum pronontiamus. Hoc ſtipulata Dei vox. Hoc ſpopondit omne quod naſcitur, &c. tranſlatus eſt Enoch & Helias, nec mors eorum reperta eſt; dilata ſcilicet. Cæterùm morituri reſeruantur, vt Antichriſtum ſuo ſanguine extinguant. Obiit & Ioannes, quem in aduentum Domini remanſurum fruſtra fuerat ſpes. *Certè de fide eſt quod habet Paulus.* Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori. *Et rurſum:* Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit. *Et pſaltes:* Quis eſt homo qui viuet & non videbit mortem? *Et iterum:* Deus noſter, Deus ſaluos faciendi: & Domini Domini exitus mortis. *Vbi Auguſt. in Pſalm.* 67. (S. Aug.) Multum, inquit, gratia commendatur. Quis enim ſaluus eſſet, niſi ipſe ſanaret? Sed nè occurreret cogitationi, cur ergo morimur, ſi per eius gratiam ſalui facti ſumus? Continuò ſubiecit: Et Domini Domini exitus mortis. Tanquam diceret, quid indignaris humana conditio, habere te exitum mortis? Et Domini tui exitus non alius quàm mortis fuit. Potius ergo conſolare, quàm indignare, &c. licet nullo peccato eſſet debitor mortis, & Dominus eſſet, à quo nemo tolleret, ſed ipſe eam à ſemetipſo poneret, etiam ipſius fuit exitus mortis, &c. Deus eſt ſanitatum noſtrarum, & Deus eſt ſaluos faciendi; ſed propter humilitatis, & patientiæ documentum, & ſanguine ſuo delendum noſtrorum chirographum peccatorum Coloſſ. 2. Etiam ſuum eſſe voluit exitum mortis, nè mortem iſtam timeremus, ſed illam potius, vnde nos liberauit per iſtam.

Sed vnde ergo Tertullianus credidit aliquos non morituros? An quia 2. Timoth. 4. 1. *Paulus.* Teſtificor ait, coram Deo, & Ieſu Chriſto, qui iudicaturus eſt viuos, & mortuos, per aduentum ipſius, & regnum eius? *Vel vt habet tranſlat. Syr.* In reuelatione regni ſui. *Vel quòd ſcribat Roman.* 14. 9. In hoc enim Chriſtus mortuus eſt, vt & mortuorum, & viuorum dominetur. *Vel quòd Petrus Actorum* 10. Quoniam, inquit, ipſe eſt qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum. *Et prima epiſt.* 4.

Reddent rationem ei qui paratus est iudicare viuos & mortuos. *Sicut & habet Symbolum Apostolorum, Nicaenum, & Athanasii. Sed quomodo? Cum iudicium vniuersale supponat resurrectionem praecedentem, & omnes proinde viuos sit iudicaturus? Theophilactus refert Methodium, per viuos, animas immortales semperque viuentes intellexisse, per mortuos, corpora mortalia; Christumque de gestis, tam anima, quàm corpore, iudicaturum. Chrysostomus, per viuos, iustos & fideles, per mortuos, accipit peccatores. Graeci cum Tertulliano, per viuos, volunt intelligi, adhuc superstites in aduentu Domini. D. Thomas in 2. Timoth. 4. lect. 1.* Viuos dicit illos qui viui reperientur in aduentu eius: qui morientur quidem, sed quia in modico tempore resurgent, dicuntur viui. Vel viuos dicit bonos, scilicet qui viuunt vitâ gratiae. Mortuos, 1. Io. 3. qui non diligit, manet in morte. *Aug. item in Enchir. ad Laur. cap. 54.* Duobus modis accipi potest, quòd viuos & mortuos iudicabit: siue vt viuos intelligamus, quos hîc nondum mortuos, sed adhuc in hac carne viuentes inuenturus est eius aduentus. Mortuos autem, qui de corpore, priusquam veniat, exiere, vel exituri sunt: siue viuos iustos, mortuos autem iniustos, quoniam iusti quoque iudicabuntur. *Sed quid plenius senserit Augustinus, infra videbimus. Nunc alium scripturae locum discutiamus de nuditate, vel veste, in qua iudex deprehendet iudicandos. D. Thomas, lect. 1. in 2. Cor. 5.* Si, inquit, praemium Sanctorum est admirabile & desiderabile, quia gloria coelestis est, ideo subiungit desiderium Sanctorum ad ipsum praemium, dicens: Nam in hoc ingemiscimus, &c. vbi tria facit. Primò exprimit desiderium gratiae, ad praemium ipsum. Secundò ostendit quòd desiderium gratiae retardatur ex desiderio naturae: Ibi: nam & qui sumus in tabernaculo, &c. Tertiò ostendit quòd desiderium gratiae vincit desiderium naturae: Ibi: audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & praesentes esse ad Dominum. Sed desiderium gratiae, est cum feruore, nam in hoc ingemiscimus. Quasi dicat, haec est vera probatio, quod habemus domum non manufactam, quia si desiderium naturae non est frustra, multò minus desiderium gratiae frustra est, Cùm igitur nos habeamus feruentissimum desiderium gratiae, de gloria coelesti, impossibile est quòd sit frustra, &c. Haec autem duo coniungit, dicens: superindui habitationem. Per quod ostendit, illud desiderium esse aliquid inhaerens, quia induitur: & aliquid continens & excedens, quia inhabitatur. Sed quia non simpliciter dixit indui, sed, superindui; rationem sui dicti subdit dicens: Si tamen vestiti, & non nudi inueniamur. Quasi diceret, si anima indueretur habitatione coelesti, quae non exueretur habitatione terrena; id est, non corrumperetur corpus nostrum per mortem, sed coelestis adeptio illius habitationis esset superinduitio (*Quod elicit in fauorem erroris sui ex hoc loco Pauli Tertullianus.*) Sed quia oportet quòd euacuetur habitatione terrena, ad hoc quod induatur coelesti; non potest dici superinduitio, sed induitio simplex. Et ideo dicit, si tamen vestiti, & non nudi inueniamur. Quasi diceret, superinduceremur quidem, si inueniremur induti, & non nudi. Nudus enim non dicitur superindui, sed indui tantùm. Glossa verò aliter exponit de vestimento spirituali. (*Sicut supra Macarius, & Paulinus*) quasi diceret, nullus ad illam gloriam perueniet, nisi habeat virtutes. Quae quidem expositio non videtur concordare intentioni Apostoli, &c. Conditio autem desiderij est naturalis, retardans desiderium gratiae: quia vellemus inueniri vestiti, & non nudi: Id est, ita vellemus quòd anima perueniret ad gloriam, quòd corpus non corrumperetur per mortem: cuius ratio est, quia naturale desiderium inest animae, esse vnitam corpori: aliàs mors non esset poenalis, &c. Quia non possumus peruenire ad gloriam, nisi deponamus corpus; quod est ita contra naturale desiderium, vt dicit Augustinus, quòd nec ipsi senectus, à Petro timorem mortis auferre potuit. (*Alius cinget te cùm senueris, & ducet te quò tu non vis*) Et ideo dicit, nolumus spoliari, scilicet tabernaculo terreno, sed superuestiri, gloria supercoelesti: Vel secundùm glossam, corpore glorioso. Sed quia posset videri indecens, quòd corpus ex vna parte esset corruptibile, ex sui natura, si non fuisset antedissolutum; & ex parte gloriae, esset gloriosum subdit modum quo vellet fieri, dicens, vt absorbeatur, &c. Non sic superuestiri volumus, quòd corpus remaneat mortale, sed ita, quòd gloria ex toto auferat corruptionem corporis, absque corporali dissolutione. *Sed conditionale tantùm est Pauli desiderium. Si fieri posset, vt vestitus, superuestirer, hoc cuperem. Ex quibus constat, exertè non posse concludi ex praemissis Apostoli verbis, aliquos non esse morituros: non enim absolutè dicit vestitos inueniendos, hoc est adhuc corpore indutos; sed conditionaliter, & secundùm desiderium naturale, quo nolumus expoliari, sed superuestiri. Vnde dixit:* Si tamen vestiti, & non nudi inueniamur.

Nec magis fauet Tertulliano locus 1. Thess. 4. Nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentum Domini. *Et rursum:* Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur. *Vbi Paulus non imminentem diem iudicij credidit; cùm in secunda ad Thessal. expressè dicat, praecessura multa; discessionem, & defectum Imperij Romani, & regnum Antichristi, &c. Sed induit personam electorum futurorum hoc tempore. Et licet in ictu oculi resurrectio fiat, ordo tamen solùm pensandus est, inter resurrectionem aliquorum, & raptum omnium, vt hîc notat D. Thomas. De non morituris autem aliquibus, vt supra praescripsi, S. Iustinus q. 109. omnino censuit. Augustinus alias, propter diuersos Pauli locos, nunc mortem omnibus certam asserentis, nunc vt supra diximus, conditionaliter, & secundùm naturae desiderium id optantis, nunc reliquos & residuos viuentes in aduentu Domini supponentis, haesitauit, nec quicquam certi determinauit. Sicut libro de Octo Dulcitij quaestionibus quaest. 3.* Reuerà quantum ad verba B. Apostoli pertinet, videtur asserere, quosdam in fine saeculi, aduenientе Domino, cùm futura est resurrectio mortuorum, non mortuos, sed viuos repertos, in illam immortalitatem, quae sanctis etiam caeteris datur, repentè mutandos, & simul cum illis rapiendos, sicut dicit, in nubibus. Nec aliquid aliud mihi visum est quotiens de his verbis volui cogitare. Sed vellem hinc potius audire doctiores: ne illis etiam qui putant aliquos morte non praecedente viuificatos, ad vitam transituros perpetuam, dicere inueniatur Apostolus, 1. Cor. 15. stulte, tu quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur. Nam & illud quod in plerisque codicibus legitur, omnes resurgemus Vnde fieri poterit, nisi omnes moriamur? Resurrectio quippe, nisi mors praecesserit, nulla est. Et quod nonnulli codices habent, omnes dormiemus; multo facilius, & apertius id cogit intelligi: & si quid aliud tale in sanctis libris inuenitur, ad id videtur impellere, vt nullos hominum existimemus immortalitatem, nisi mors praecesserit, adepturus. Proinde vbi dixit Apostolus, & nos viuentes qui reliqui sumus in aduentu Domini, &c. Deinde nos viuentes, qui

reliqui sumus, &c. vellem de his verbis, vt dixi audire doctiores, &c. & corrigere quod hinc aliquando aliter sensi. Neque enim debemus esse indociles Doctores. Et certè melius homo corrigitur prauus, quàm frangitur durus. Cùm iis quæ describimus, ita nostra, vel aliorum exerceatur, vel erudiatur infirmitas, vt tamen in eis nulla velut canonica constituatur authoritas. *Miror Doctoris omnium excellentissimi modestiam, & obstupesco hodiernorum sciolorum superbiam, qui cùm nec sancti, nec docti sint, priuatas suas sententias Sanctorum Patrum velunt doctrinæ praponi. Subucit dicta Pauli verba videri clamare*, quod futuri sint in fine sæculi, & secundo aduentu Domini, qui non exspolientur corpore, sed superinduantur immortalitate, vt absorbeatur mortale à vita: huic sententiæ, proculdubiò conueniet, quod in regula fidei confitemur, venturum Dominum iudicaturum viuos & mortuos: vt non hîc intelligamus viuos iustos, mortuos autem iniustos: quamuis iudicandi sint, & iusti, & iniusti: sed viuos, quos nondum exiisse, mortuos autem, quos iam exiisse de corporibus, aduentus eius inueniet. Quæ si ita esse constiterit, illa verba excutienda erunt; quomodo sic accipiamus, tu quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur. Et illud; omnes resurgemus, &c. Ego quod confitendum est charitati tuæ, plus amo discere, quàm docere. Nam hoc admonemur, etiam dicente Apostolo Iacobo. cap. 1. Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Vt ergo discamus, inuitare nos debet suauitas veritatis: vt autem doceamus cogere necessitas charitatis.

S. August. *Nec morandum quod lib. 2. de peccat. meritis, cap. 31. quasi certò, & absque dubio determinasse visus est aliquibus, vbi ait*, quantò est maius, quantò fortius, quantò laudabilius, ita credere, vt se speret moriturus sine fine victurum? *(quam credere, se non moriturum, videndo non mori eos qui crederent.)* Denique hoc quibusdam in fine largietur, vt mortem istam repentinâ commutatione non sentiant, sed simul cum resurgentibus, rapiantur in nubibus, &c. Et rectè, illis, quia non erunt iam posteri, qui propter hoc credant, non sperando quod non vident, sed amando quod vident. *Non enim de hoc agebat ex professo, sed tantùm, ne homines ad baptismum currerent, & fidem amplecterentur, ob vitam temporalem, si viderent baptizatos solos à morte eximi; sicut vt videbimus suo loco, in omnaloquio rationali, Menander promittebat, suo Baptismo tinguendis. Ipse etenim Augustinus quod hic scripserat, ita*

S. August. *libro 2. retract. cap. 33. explicat.* In secundo, inquit, libro *(de peccatorum meritis & baptismo paruulorum)* in quodam loco, hoc quibusdam, inquam, in fine largietur, vt mortem repentinâ commutatione non sentiant. Seruans locum diligentiori de hac re inquisitioni. Aut enim non morientur, aut de vita ista, in mortem, & de morte in æternam vitam celerrimâ commutatione, tanquam in ictu oculi transeundo, mortem non sentient.

Caterùm diligentiori inquisitioni vacauit, cùm scriberet libros de ciuitate, posteriùs quidem, præfatis libris; sicut etiam post collationes cum Donatistis, & post librum de natura & gratia, vt patet ex ipsius verbis, libro secundo retract. cap. 43. vbi tamen dicit; se hoc grande opus, aliis occupationibus interruptum tandem absoluisse, libro itaque vigesimo de Ciuitate cap. 20. fusè discutit dictum Apostoli locum 1. Thess. 4. Nec diffitetur viuos, in aduentu Domini reperiendos morituros tamen vel in ipso raptu, & statim resurrecturos ad immortalem vitam.

S. August. Quæri solet, inquit,

A vtrum illi quos hîc inuenturus est Christus, quorum personam in se, atque illos qui tunc secum viuebant, transfigurabat Apostolus, numquam omnino morituri sint: an ipso temporis puncto, quo cum resurgentibus rapientur in nubibus obuiam Christo in aëra, ad immortalitatem per mortem mirâ celeritate transibunt. Neque enim dicendum est, fieri non posse, vt dum per aëra in sublime portantur, in illo spatio, & moriantur, & reuiuiscant. &c. Ad hunc autem sensum, quo existimemus, etiam illos quos hic viuos inuenturus est Dominus, in ipso patuo spatio, & passuros mortem, & accepturos immortalitatem, ipse Apostolus nos videtur vrgere, vbi dicit. in Christo omnes viuificabuntur: Cùm alio loco de ipsa loquens Resurrectione corporum, dicat: tu quod seminas non viuificatur, nisi moriatur. Quomodo igitur, quos viuentes hic Christus inueniet, per immortalitatem in illo viuificabuntur, Etsi non moriantur; cùm videamus propter hoc esse dictum; tu quod seminas, non viuificatur, nisi priùs moriatur? *De hinc obiicit sibi, dicentem, incongruè dici, seminari in aëre, nec posse in eo morientibus conuenire communem pœnam omnium in Adam pronunciatam. Terra es, & in terram ibis.* Non vtique seminantur, qui a nec eunt in terram, nec redeunt: Siue nullam prorsus experiantur mortem, siue paululum in aëre moriantur. Sed aliud rursus occurrit, quod idem dicit Apostolus, cùm de resurrectione corporum

C ad Corinthios loqueretur: omnes resurgemus: vel sicut alii codices habent, omnes dormiemus. Cùm ergo nec resurrectio fieri possit, nisi mors præcesserit; nec dormitionem possimus illo loco intelligere, nisi mortem: quomodo omnes vel dormient, vel resurgent, si tam multi, quos in corpore inuenturus est Christus, nec dormient, nec resurgent? *Tum verò dubium soluit, & vtrosque conciliat locos.*

Si ergo, inquit, sanctos qui reperientur Christo veniente, viuentes, eique in obuiam rapientur, crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporalibus exituros, & ad eadem mox immortalia redituros, nullas in verbis Apostoli patiemur angustias, siue vbi dicit, tu quod seminas, &c. siue

D vbi dicit, omnes resurgemus: &c. quia nec illi per immortalitatem viuificabuntur, nisi quamlibet paululum tamen moriantur: ac per hoc, & à resurrectione non erunt alieni, quam dormitio præcedit, quamuis breuissima, non tamen nulla. Cur autem nobis incredibile videatur, illam multitudinem corporum in aëre quodammodo seminari, atque ibi protinus immortaliter, atque incorruptibiliter reuiuiscere; cùm credamus; quod idem ipse Apostolus alibi apertissimè dicit, in ictu oculi futuram resurrectionem, & in membra sine fine victura, tantâ facilitate, tamque inæstimabili velocitate redituram antiquissimorum cadauerum

E puluerem?

Pergit respondere, etiam in aëre impleri communem illam mulctam, de reditu omnium in terram, cui & accinit Psaltes: Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam. *Supple omnis homo. Et rursum.* Aoferes Spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur. *Quod tam in aëre, aqua, igni, quàm in ipsa terra fieri potest. Soluto enim composito, animâ separatâ à Carne, quid est homo, nisi terra & puluis, vbicumque soluatur? Sic itaque Augustinus*: Nec ab illa, inquit, sententia, qua homini dictum est; terra es, & in terram ibis, futuros illos sanctos arbitremur immunes, si eorum morientium in terram non recident corpora: sed Aug. sicut

sicut in ipso raptu morientur, ita & resurgent, dum feruntur in aëra. In terram quippe ibis, est, in hoc ibis, amissâ vitâ, quod eras antequam sumeres vitam, id est, hoc eris exanimis, quod eras, antequam esses animatus. Terræ quippe insufflauit Deus in faciem flatum vitæ, cùm factus esset homo in animam viuam tanquam diceretur; terra es animata, quod non eras: terra eris exanimis, sicut eras. Quod sunt, & antequam putrescant, omnia corpora mortuorū; quod erunt & illa si moriētur, vbicumq; moriantur, cū vita carebunt, quam continuò receptura sunt. *Vbi, licet multum inclinet, & probabilius sentiat, omnes morituros, vt omnes vere dici possint resurgere: recolens tamen supra memoratum Pauli dubium verbum.* Si tamen vestiti, & non nudi, inueniamur: *Nil audet certò definire, sed ait,* si morientur.

B *Quia tamen magis inclinat, & longe probabilius in hanc partem, nec aliorum Patrum vult arguere sententiam, S. P. N. Augustini secutus modestiam, eos sic explicabo, vt dicam Chrysostomum Hom. 42. in 1. Cor. & Homil. 7. in primam Thess. Origenem lib. 5. contra Celsum, Theodoretum, Theophilactum, Oecumenium, Hiero. Ep. 152. ad Minerium, citantem etiam pro hac sententia Theodorum Heracleatem, & Apollinarium. Et Epist. 148. ad Marcellam quæst. 3. dicentes electos absque morte, in gloriam transituros, qui in aduentu Christi fuerint superstites; sic intelligendos esse, quod sine vltima conflagratione, quod probabilius est, faciem iudicis præcedente, siue in raptu, tam modico temporis spatio in morte futuri sint, vt quasi pro viuis, à Patribus*

C *fuerint reputati. Omnes enim omnino, in Adam mori, & in Christo viuificari exertè pronuntiant Apostolus. Nec resurgit nisi quod moritur. Ita D. Thomas, 1. 2. quæst. 81. a. 3. ad 1. & Theologi in 4. dist. 43. D. Etiam Thomas Lect. 2. in 1. Thess. 4.* Occasione, inquit, horum verborum. Deinde nos qui viuimus, &c. Crediderunt aliqui, quod futurio fine, numquam morientur, vt dicit Hieronymus, in Epistola. Aliàs enim frustra distingueret viuentes à morientibus. Sed contra, 1. Cor. 15. Omnes quidem resurgemus. Item, sicut in Adam &c. Ergo mors ad omnes pertransiit; ergo dicendum est, quod aliqui inuenientur viui in tempore illo quo Christus veniet ad iudicium: sed in illo momento temporis morientur, & statim resurgent. Et ideo propter modicam interpolatio-

A nem reputantur viuentes, &c. & duplex hic opinio. Quidam enim dicunt quod resurrectio non erit simul, sed primò mortui venient cum Christo, & tunc in aduentu Christi, viui rapientur in nubibus, & in illo raptu morientur & resurgent. Et ideo quod dicitur esse in momento, intelligitur, quod in modico tempore fiet; vel momentum non refertur ad generalem omnium, sed singularium, quæ fiet in instanti. Alii volunt denotari ordinem dignitatis, non temporis, sed contra multi sub Antichristo passi, digniores erunt multis prius defunctis. Ideo videtur aliter esse dicendum, quod omnes morientur, & omnes resurgent, & quod simul. Apostolus ergo non ponit ordinem resurrectionis, ad resurrectionē: sed ordinem ad raptū, vel ad occurrentiam. Nam primò veniente Domino mo-

B rientur, qui inuenientur viui; Et tunc statim cum illis qui prius mortui fuerant resurgentes, rapientur in nubibus. Est autem hæc inter bonos & malos differentia, quod mali remanebunt in terra quam dilexerunt; boni rapientur ad Christum quem quæsierunt. *Vnum miror nec ipsum Doctorem Angelicum superstitum mortem conflagrationi vniuersi imputasse. Cùm & elementa calore soluenda sint, & prædixerit Psaltes,* Ignis ante ipsum præcedet. *Et rursum Psal. 49.* Deus manifestè veniet, Deus noster & non silebit. Ignis in cōspectu eius exardescet, *quem locum & Augustinus de iudicio explicat.* Deus inquit, ipse veniet, sed manifestus, non adhuc illudendus, non adhuc alapandus, non adhuc flagel- Aug.

C landus, &c. quia vero ad iudicium veniet, sequentia docent. Ignis ante præibit. Timeamus, mutemur, & non timebimus. Ignem palea timet, auro quid facit? *Purgabit certè & filios Leui si quid sordium admixtum habuerint. Sed ignis præcedet iudicium, & mors per ignem viuentibus in aduentu Domini, id est modicum ante aduentum Domini. Non dormient autem illi in puluere qui iuxta Estium conflagrationis igne morientur, vt habet in 2. Tim. 4. & 1. Thess. 4. non dormient sicut illi, Dan. 12. in puluere terræ, sed breuissimè dormitabunt; Et Christo dicente, Venite Benedicti, post resurrectionem & examen rapientur in aëra, subito agilitatis motu. Nubes autem illa post ignem, erunt ex aëre densato & splendido. Et ex his habes contra Tertullianum, omnes omnino morituros.*

NVPTIÆ SECVNDÆ, PRO CONFVSIS, INHONESTIS, spurcis, prohibitis à Paracleto, & pro stupris habitæ.

Propter hunc errorem cautè legendus totus liber de Monogamia, & de exhortatione castitatis.

1. 1. *Ad vxo. cap. 1. circa f.*

CÆterùm Christianis [1] seculo digressis, nulla restitutio nuptiarum in die resurrectionis repromittitur, translatis scilicet in Angelicam qualitatem, & sanctitatem. [2] Proinde sollicitudo [3] nulla quæ de carnis zelo venit, etiam illam septem maritorum, resurrectionis dies [4] offendet, nec quisquam illam [5] confusurus expectat. Quæstio Sadducæorum cessit sententiæ Domini. Nec me putes propter [6] carnis tuæ integritatem [7] mihi perseruandam, [8] de contumeliæ [9] dolore suspectum, insinuare iam hinc tibi consilium viduitatis. Nihil tunc inter nos [10] dedecoris voluptuosi resumetur. Non enim tam friuola, tam spurca Deus suis pollicetur.

2. *Et de velandis virg. cap. 10. à m.*

Non enim, & continentia virginitati antistat, [1] siue viduorum, siue qui ex [2] consensu contumeliam [3] communem iam [4] recusauerunt? [5] Nam virginitas [6] gratia constat, continentia verò [7] virtute.

3. Et ibid. cap. 11. circa f.

Si autem ad[1] desponsationem velantur, quia & corpore, & spiritu masculo[2] mixtæ sunt per osculum, & dexteras, per quæ primùm resignarunt[3] pudorem spiritus, per commune[4] cõscientiæ pignus, quo totam condixerunt[5] confusionem, quantò magis[6] tempus illas velabit, sine quo[7] sponsari non possunt, & quo[8] vrgente, sine[9] sponsalibus virgines desinunt esse?

4. Et cont. Hermog. cap. 1. in m.

Præterea pingit[1] illicitè,[2] nubit assiduè:[3] legem[4] Dei in libidinem defendit,[5] in artem[6] contemnit:[7] bis[8] &[13] falsarius, &[14] cauterio, & stilo: totus[9] adulter, & prædicationis, &[10] carnis. Siquidem & nubentium[11] contagio[12] fœtet.

5. Et de pudic. cap. 1. in f.

[1] Nobis autem maxima, aut summa[2] sic quoque[3] præcauentur, dum nec secundas quidem post fidem[4] nuptias permittitur nosse,[5] nuptialibus & dotalibus si fortè tabulis à mœchiæ & fornicationis opere diuersas. Et ideo durissimè, nos[6] infamantes Paracletum disciplinæ[7] enormitate, digamos foris[8] sistimus, eundem limitem liminis mœchis quoque & fornicatoribus figimus,[9] ieiunas pacis lachrymas profusuris, nec amplius ab Ecclesia, quam publicationem dedecoris relaturis.

6. Et 1. cont. Marc. cap. 29. in m.

Sed & si nubendi iam[1] modus ponitur, quem quidem apud nos spiritalis ratio, Paracleto auctore,[2] defendit, vnum in[3] fide matrimonium præscribens;[4] eiusdem erit modum figere, qui modum aliquando diffuderat: is colliget, qui sparsit: is cædet siluam, qui plantauit: is metet segetem, qui seminauit: is dicet,[a] *Superest vt & qui vxores habent, sic sint*
a 1. Cor. 7. 29. *quasi non habeant*, cuius & retro fuit; b *Crescite, & multiplicamini*: eiusdem[5] finis, cuius & initium Non tamen, vt[6] accusanda cæditur silua, nec vt damnanda[7] secatur seges; sed vt
b Gen. 1. 28. [8] tempori suo &[11] parens. Sic & connubij[12] res, non vt mala, securem & falcem admittit sanctitatis; sed vt[10] matura[13] defungi, vt ipsi sanctitati reseruata, cui,[9] cædendo, præstat & esse.

7. Et de Monog. cap. 1. in p. ad m.

HÆretici[1] nuptias auferunt,[2] Psychici ingerunt.[3] Illi nec semel, isti non semel nubunt. Quid agis, Lex[4] Creatoris? Inter[5] alienos spadones, &[6] vrigas tuos, tantundem quereris[7] de domestico obsequio, quantum de fastidio[8] extraneo;[9] proinde & te lædunt qui[10] abutuntur, quemadmodum qui non[11] vtuntur. Verùm neque continentia eiusmodi laudanda, quia hæretica est; neque licentia defendenda, quia psychica est, illa blasphemat,[12] ista luxuriat,[13] illa destruit[14] nuptiarum Deum, ista confundit.[15] Penès nos autem, quos Spiritales meritò dici facit[16] agnitio spiritalium charismatum, continentia tam[17] religiosa est, quàm licentia[18] verecunda, quandoquidem ambæ cum[19] Creatore sunt. Continentia legem nuptiarum honorat, licentia[20] temperat. Illa non[21] cogitur, ista[22] regitur. Illa arbitrium habet, hæc modum. Vnum matrimonium nouimus, sicut vnum Deum.[23] Magis honorem refert lex nuptiarum, vbi habet[24] & pudorem. Sed Psychicis non recipientibus[25] spiritum, ea quæ sunt spiritus non placent.

8. Et de Monog. cap. 3. à p.

a 1. Cor. 7. 1. [a] *Bonum*, inquit, *homini mulierem non contingere*. Ergo[1] malum est contingere. Nihil
b 1. Cor. 7. 29. enim bono contrarium, nisi malum. Ideoque[b] *superesse, vt & qui habeant vxores sic sint, quasi non habeant*;[2] quò magis qui non habent, habere non debeant.

9. Et ibid. in m.

Quid nunc, si omnem[1] indulgentiam nubendi,[2] de suo, id est, de humano sensu accom-
a 1 Cor. 7. 6. & 9. modat ex necessitate qua diximus,[a] *Quia melius sit nubere quàm vri?*

10. Et de Monog. cap. 3. in f.

Ioan. 16. 13. Si[1] omnia ista obliterant[2] licentiam nubendi, & conditione[3] licentiæ inspecta, & prælatione continentiæ imposita; cur non potuerit post[4] Apostolos idem spiritus[6] superue-
a Eccl. 3. 17. niens ad[1] deducendam disciplinam in omnem veritatem, per gradus temporum, secundùm quod Ecclesiastes,[a] *Tempus omni rei, inquit*, supremam iam carni[7] fibulam imponere;
b 1. Cor. 7. 29. iam non[8] obliquè à nuptiis auocans, sed exertè;[9] quum magis[10] nunc,[b] *tempus*[11] *in collecto*

factum sit, annis circiter CLX. [12] exinde productis? Nonnè ipse apud te [13] tetractares, Vetus
[14] hæc disciplina est, præmonstrata iam tunc in carne Domini, & [15] voluntate; dehinc in
Apostolorum eius tam [16] consiliis, quàm exemplis.[17] Olim [18] sanctitati huic destinabamur.
Nihil noui Paracletus [19] inducit. Quod [20] præmonuit, definit: [21] quod sustinuit, [22] exposcit.[23]
Et nūc recogitans ista, facilè tibi persuadebis multò magis vnicas nuptias competisse Pa-
racleto [24] prædicare, qui potuit & nullas: magisque credendum, [25] temperasse illum, quod
& abstulisse decuisset, si quæ velit [26] Christus, intelligas. In hoc quoque Paracletum agnos-
cere debes aduocatum, [27] quòd à tota continentia infirmitatem tuam excusat.

11. *Et de Monog. cap. 5. in. p. ad. m.*

Hæc, quantum ad [2] primordiorum testimonium, & [3] originis nostræ patrocinium &
diuinæ institutionis [4] præiudicium. Quæ vtique lex est, non monimentum; quoniam si ita Mat. 19.
factum est à primordio, inuenimus nos ad [5] initium dirigi à Christo: sicut in quæstione [6] re- 8.
pudii, dicens illud propter duritiam ipsorum à Moyse esse permissum; ab initio autem non
ita fuisse; sine dubio ad initium reuocat matrimonij [7] indiuiduitatem. Ideoque quos Deus
ab initio coniunxit in vnam [8] carnem duos, hodie homo non separabit. Dicit & Apostolus
scribens ad Ephesios, Deum a *proposuisse in semetipso ad dispensationem adimpletionis temporum,* a Eph. 1.
ad caput, id est, *ad initium reciprocare* [9] *vniuersa in Christo, quæ sunt super cælos & super terras in* 9. 10.
ipso. Sic & duas [10] Græciæ litteras, summam, & vltimam sibi induit Dominus, initij & fi-
nis concurrentium in se figuras: vti quemadmodum α ad ω vsque voluitur, & rursus ω ad
α replicatur, ita ostenderet in se esse & initij decursum ad finem, & finis recursum ad ini- Apoc. 1. 8 18. &
tium; vt omnis [12] dispositio in eum [13] desinens, per quem cœpta est, per [11] Sermonem scili- 22. 13.
cet Dei, qui b *caro factus est*, proinde desinat quemadmodum & cœpit. Et adeo in Christo b Io. 1. 14.
omnia reuocantur ad initium, vt & fides reuersa sit à circumcisione, ad [14] integritatē [15] car- Gal. 4. 4.
nis illius, sicut ab initio fuit; & libertas [16] ciborum, & sanguinis solius abstinentia, sicut ab 5.
initio fuit; & matrimonij indiuiduitas, sicut ab initio fuit, & repudij cohibitio, quod ab Act. 15.
initio non fuit; & postremo totus [17] homo in paradisum reuocatur, vbi ab initio fuit. Cur 28,
ergo vel Monogamum [19] illo non [18] debeat Adam [20] referre, qui non potest tam integrum Math. 19. 8.
præstare, quàm inde missus est? Quantum pertinet itaque ad initij restitutionem, id à te
exigit & dispositionis [21] & [22] spei tuæ ratio, quod ab initio fuit, secundùm [24] initium quod
tibi & in Adam censetur, & in [25] Noë [26] recensentur.

12. *Et de Moneg. c. 5 in. f. & 6. in p. ad vlt. s. m.*

Vides igitur quemadmodum etiam in Christo [1] nouans censum, non possis eum sine
Monogamiæ professione [2] deferre, nisi carne [3] sis, quod [4] spiritu ille est, licet & quod fuit in Cap. 6.
carne, [5] æquè esse debueris. Sed adhuc nobis quæramus aliquos originis principes. Non Mat. 23.
placent enim quibusdam Monogami parentes, Adam & Noé, fortasse nec Christus. Ad 9.
Abraham deniq; prouocant, [6] prohibiti [7] patrem alium præter Deum agnoscere. Sit [8] nūc
pater noster Abraham, sit & Paulus. a *In Euangelio*, inquit, *ego vos generaui*. Etiam Abrahæ a 1. Cor.
te filium exhibe. Non enim [9] passiuus tibi census est in illo. Certum tempus est, quo tuus 4. 15
pater est. Si enim ex fide filij deputamur Abrahæ, vt Apostolus docet, dicens ad Galatas,
b *Cognoscitis nempe, quia qui ex fide, isti sunt filij Abrahæ*; quando c *credidit Abraham Deo, & de-* b Gal. 3. 7.
putatum est ei in iustitiam? opinor adhuc in Monogamia, quia in circumcisione [10] nondum. c Gen. 15.
Quod si postea in vtrumque mutatus est, & in Digamiam per ancillæ [11] concubinatum, & 6.
in Circūcisionem [12] per testamenti signaculum, non potes illum patrem agnoscere, nisi Gen. 16. 3.
tunc, cùm Deo credidit; siquidem secundū fidem filius eius es, non secundùm carnē. Aut Gen. 17.
si posteriorē Abraham patrem sequeris, id est Digamū, recipe [13] & Circumcisum. Si reijcis 10.
Circumcisum, ergo recusabis & Digamū. Duas dispositiones eius binis inter se modis di- Gen. 15. 6.
uersas, [14] miscere non poteris. Digamus cum Circumcisione esse orsus est, Monogamus
cum [15] Præputiatione. Recipis Digamiam, admitte & Circumcisionem. Tueris Præputia-
tionem, tenetis & Monogamiæ. Adeo autē Monogami Abrahæ filius es, sicut & Præpu-
tiati; vt si circumcidaris, iam non sis filius; quia non eris ex fide, sed ex [16] signaculo fidei in
præputiatione iustificatæ. Habes [17] Apostolū, disce eum Galatis. Proinde etsi [18] Digamiam Gal. 3. 6.
tibi intuleris, non es illius Abrahæ filius, cuius fides in Monogamia præcessit. Nam etsi
postea pater multarū nationum nuncupatur, sed earū quæ ex fide Digamiam præcedente
filij [19] habebāt deputari Abrahæ. [20] Exinde res viderint. Aliud sunt figuræ, aliud [21] formæ
[22] imagines, aliud [23] definitiones. Imagines transeunt adimpletæ, definitiones permanent
adimplendæ. Imagines [24] prophetant, definitiones [25] gubernant. Quid Digamia illa Abra-
hæ portendat, idem Apostolus edocet, interpretator vtriusque Testamenti, sicut [26] idem
semen nostrum in Isaac vocatum determinat. Si ex [27] libera es, ad Isaac pertinens, hic certè
vnum matrimonium [28] pertulit. Isti itaque sunt, vt opinor, in quibus [29] censeor. [30] Cæteros
nescio.

13. *Et de Monog. cap 7. à p.*

a Deut. Si ergo, quoniam in lege [1] præcipitur, a *vt quis fratris sui vxorem sine liberis defuncti in*
2. 5. *Matrimonium adsumat, ad suscitandum fratri suo semen*; idq; sæpius euenire [2] in vnam [3] perso-
Ma.. 22. nam potest, secundùm [4] callidam illam quæstionem Sadducæorum, ideo & aliàs putant
24. permissam frequentiam nuptiarum, intelligere debebunt, primò [5] rationem ipsius præce-
pti, & ita scient illam rationem iam cessantem, ex eis esse, quæ [6] euacuata sunt legis. Ne-
cessariò succedendum erat in matrimonium fratris sine liberis defuncti. Primùm, quia
adhuc vetus illa benedictio [7] decurrere habebat. b *Crescite, & redundate*; [8] Dehinc, quoniá
b Gen. 1. patrum delicta etiam de [9] filiis exigebantur: Tertiò, quoniam spadones & steriles [10] igno-
28. miniosi habebantur. Itaq; ne proinde maledicti iudicarentur, qui non naturæ [11] reatu, at
Exo. 20. 5. mortis [12] præuenti [13] orbi decessissent, ideo illis ex suo [14] genere, vicaria, [15] & quasi postuma
Il. 31 9. sobole supparabatur. At vbi &, [16] c *Crescite & redundate*, euacuauit extremitas temporum
c Gen 1. inducente [17] Apostolo, d *Superest, vt & qui habent vxores, sic sint, ac si non habeant, quia tẽpus in*
28. [18] *collecto est*, & desiit, *vua e* [19] *acerba à patribus manducata, filiorum dentes obstupefacere: vnusquis-*
d 1 Cor. *que enim in suo delicto morietur*, & spadones non tantùm ignominia caruerunt, verùm & gra-
7. 29. tiam [20] meruerunt, inuitati in regna cœlorum, [21] sepulta lege succedendi in matrimonium
e Hier. 31. fratris, contrarium eius obtinuit [22] non succedendi in matrimonium fratris. Et ita, vt præ-
29. diximus, quod cessauit valere, cessante ratione, non potest alij [23] argumentationem accom-
Isa. 56. 4 modare. Ergo non nubet [24] defuncto viro vxor, fratri [25] vtique nuptura, si nupserit.
Hier. 22.
30. & Isa.
4. 1. Leu.
20. 21.

Et ibidem cap. 9. in m.

Videamus quid sit matrimonium [1] apud Deum, & ita cognoscemus quid sit æque adulte-
rium. Matrimonium est, cùm Deus iungit duos in vnam carnem, aut [2] iunctos deprehendẽs
[3] in eadem carne, coniunctionem [4] signauit. Adulterium est, cùm [5] quoquomodo disiunctis
duobus, alia caro, imò [6] aliena miscetur, de qua dici non possit: a *Hæc est caro ex carne mea, &*
hoc os ex ossib. meis. [7] Semel enim hoc & factum & pronuntiatum, sicut ab initio, ita & nunc
in aliam carnem non [8] potest conuenire. Itaque sine causa dices, Deum viuo marito, nolle
a Gen. 2. repudiatam alij viro iungi, quasi mortuo velit; [9] quando si mortuo non [10] tenetur, [11] proinde
23. nec viuo; tam repudio matrimonium dirimente [12] quàm morte, non tenebitur ei, cui [13] per
quod tenebatur, abruptum est; adeo non interest, viuo an mortuo viro nubat [14]. Neque enim
in illum delinquit, sed in semetipsam. b *Omne delictum quod admiserit homo, extra corpus est,*
b 1. Cor. *qui autem adulteratur, in corpus suum delinquit.* Adulteratur autem, sicut suprà [15] præstruximus,
6. 18. qui aliam carnem sibi immiscet super illam pristinam, quam Deus aut coniunxit in duos:
aut coniunctam deprehendit.

14. *Et de exhort. cast. cap. 2. in. p.*

a Iob. 1. Quàm [1] modesta illa vox est, a *Dominus dedit, Dominus abstulit: vt Domino visum est, ita*
21. *factum est*? Et ideò si nuptias [2] sublatas restauremus, sine dubio contra [3] voluntatem Dei
nitimur, volentes habere rursus, quod habere nos noluit. Si enim voluisset, non abstulis-
set. [4] Nisi si, & hoc, voluntatem Dei interpretamur, quasi & rursus nos voluerit habere,
quod iam noluit. Non est bonæ & solidæ fidei, sic omnia ad voluntatem Dei referre, &
ita adulari sibi vnumquemque, dicendo nihil fieri sine nutu eius, vt non intelligamus es-
se aliquid in [5] nobis ipsis. Cæterùm, excusabitur omne delictum, si contenderimus nihil
fieri in nobis sine Dei voluntate; & ibit definitio ista in distructionem [6] totius disciplinæ,
etiam ipsius Dei, si aut, quæ non vult, de sua voluntate producat; aut [7] nihil est, quod Deus
non vult. Sed quando vetat quædam, quibus etiam supplicium æternum comminatur; vti-
que enim quæ vetat, non vult, à quibus & offenditur: sicut è contrario quæ vult, & præ-
cipit, & [8] acceptò facit, & æternitatis mercede [9] dispungit.

15. *Et de exhort. cast. cap. 4. à p. ad. vltra m.*

a 1. Cor. Multum interest inter Dei præceptum, & consilium hominis. a *Præceptum* [1] *Domi-*
7. 25. *ni*, inquit, *non habeo; sed consilium do, quasi misericordiam consecutus à Domino, fidelis es-*
se. Cæterum, neque in Euangelio, neque in ipsius Pauli Epistolis, ex præcepto Dei in-
uenias permissam matrimonij [2] separationem. Vnde [3] vnum habendum confirmatur [3]
quia quod à Domino [5] permissum non inuenitur, id [4] ignoscitur. Adde quòd & hæc ip-
sa humani [6] consilij interiectio, quasi iam recogitationem [7] excessus sui passa, statim se

restenat, & reuocat, quum subiungit: b *Veruntamen huiusmodi, pressuram carnis habebunt.* b Ib. 28.
quum c *parcere* se eis dicit; quum d *tempus in collectum esse* adiicit, *quo oportet etiam ha-* c & ibid.
bentes [9] *Matrimonia pro non habentibus agere*: quum sollicitudinem [9] nuptorum & innu- d & 29.
ptorum committit. [10] Per hæc enim docens, cur non expediat nubere, dissuadet ab eo
quod suprà indulserat. Et hoc de primo matrimonio; quanto magis de secundo? Quum Ibid. 7.
vero nos ad exemplum suum hortatur, vtique ostendens quid nos velit esse, id est con-
tinentes, pariter declarat quid nos esse nolit, id est [11] incontinentes. Ita & ipse quum a-
liud vult, id quod non vult, nec sponte, nec [12] veritate permittit. Si enim vellet, non
permisisset, [13] imo imperasset. Sed ecce rursus, e *Mulierem marito defuncto dicit nubere* e Ib. 39.
posse, si cui velit, tantùm in Domino. At enim felicior erit, inquit, si sic permanserit secundùm
meum consilium. f *Puto autem, & ego Dei* [14] *spiritum habeo.* Videmus [15] duo consilia, quo su- f Ib. 40.
prà nubendi veniam facit, & quo postmodum continentiam nubendi indicit. Cui ergo,
inquis, adsentabimur? Inspice, & lege. Quum veniam facit, hominis prudentis consilium
adlegat. Quum continentiam [17] indicit, Spiritus sancti consilium adfirmat. Sequere admo-
nitionem cui [18] diuinitas patrocinatur.

16. *Et Ibid. cap. 5. à M.*

a *Erunt duo*, [1] *in vnam carnem*, secundùm spiritales [2] nuptias Ecclesiæ, & Christi; vnus a Gen. 2.
enim Christus, & vna eius Ecclesia; agnoscere debemus duplicatam & exaggeratam es- 24.
se nobis vnius matrimonij legem, tam secundùm [3] generis fundamentum, quàm secun- Eph. 5. 32.
dùm [4] Christi Sacramentum. De vno matrimonio [5] censemur vtrubique, & carnaliter in
Adam, & spiritaliter in Christo. Duarum natiuitatum, vnum est monogamiæ præscriptum.
In vtraque degenerat, qui de monogamia exorbitat.

Nuptiæ secundæ habitæ pro confusis, inhonestis, spurcis, prohibitis, tanquam stupris. Schol.

[1] SÆCVLO DIGRESSIS, *vel per abrenuntiatam mundi voluptatem, vel excessum ex hac vita, nullæ nisi agni nuptiæ expectandæ sunt; dicente Christo:* Neque nubent, neque vxores ducent, sed erunt sicut Angeli Dei in cælo. [2] SANCTITATEM, *castitatem.* [3] SOLLICITVDO, *inquietudo nulla iam est Christianis, qualis fuit Sadducæis curiosè inquirentibus de zelo septem maritorum circa vnam viduam.* [4] OFFENDET, *punget vel inueniet zelantem.* [5] CONFVSVRVS, *viduam illam nullus septem maritorum postpositus eam confundet & pudore resperget.* [6] CARNIS TVÆ, *conuertit sermonem ad vxorem propriam, cuius ex consensu à thoro separatus, Sacerdotium induerat.* [7] INTEGRITATEM, *vt mihi vnicè nupseris, nec altere post obitum meum nubas.* [8] PERSERVANDAM, *exactè seruandam, in viduitatis statu firmissimo.* [9] CONTVMELIÆ, *quasi iniuriam mihi irroges, quod oblita mariti prioris affectum, alterius amore caperis. Vel prosequitur quod supra dixerat de zelo septem maritorum in iudicio.* 10 DEDECORIS VOLVPTVOSI, *voluptas carnis indecora & indecens est & indigna resurrectionis & incorruptibilitatis gloria.* A

2. 1. ANTISTAT, *praecellit.* [2] EX CONSENSV, *iuxta Paulum*, vt vacent orationi. [3] CONTVMELIAM COMMVNEM, *omnibus scilicet nuptiis ex pudendo concubitu. Hic error eius patet, quòd vsurpet vocem in honesto nuptiarum coitu, qua Paulus inuehitur in peccata contra naturam*: Vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. [4] IAM, *ante resurrectionem, vel alterutrius coniugis mortem.* [5] RECVSAVERVNT, *tanquam iam indebitam copulam, si consensus abstinendi ab ea datus sit ad vitam omnem. Non quòd liceat debitum recusare, quod Paulus iubet vtrimque reddi.* [6] GRATIA CONSTAT, *magis lucet, cuius flos illibatus est gratior.* [7] VIRTVTE, *maior est virtus & fortitudo recusantis expertas eam delitias, quam eius qui nunquam eas expertus est.* B

3. 1. AD DESPONSATIONEM. *Si virgines adhuc corpore, dum vel nuptias vel sponsalia contrahunt, velum imponunt capiti.* [2] MIXTÆ SVNT, *affectu iam maritali conspirant in copulam; & ipsum animum in osculo spirant in se inuicem, sicut & corpora iam tradunt mutuo per consertas manus in signum consensus.* [3] RESIGNARVNT, *soluerunt hac libertate animi verecundiam.* [4] CONSCIENTIÆ PIGNVS, *vtroque conscio coniugalis amoris & consensus in copulam suo tempore.* [5] CONDIXERVNT CONFVSIONEM, *pactum eam inierunt miscendi seminis; vel pudorem intelligit quo vxor verecundior ex sexu, marito velatur.* [6] TEMPVS, *pubertatis scilicet.* [7] SPONSARI, *non hic sumitur pro sponsalibus, sed pro ipso Matrimonij contractu.* [8] QVO VRGENTE, *per motus lasciuos, & concubitus appetitum.* [9] SINE SPONSALIBVS, *& si matrimonium non contrahant, aliquatenus desinunt esse virgines, inferiori parte, &* membrorum lege, mentis legi repugnante. *Non quòd virginitas amittatur, si non consentiatur; sed quòd innocens, iam talis non sit, qualis erat ante pubertatem.* C

4. 1. PINGIT, *Hermogenes scilicet.* [2] ILLICITE, *Alij legunt,* licitè. *Quam artem licitam deseruit, vt otiosus errore suo seduceret populum. Non quòd ars liberalis sit alicui inhibita; sed quia vir lubricus erat, pro more pictorum nuda corpora, & fortè complexus pingebat impuros, vel idola.* [3] ASSIDVE, *quòd plures duxisset vxores.* [4] LEGEM DEI, *qua præscripsit initio mundi necessariam generis humani multiplicationem: dum ait:* Crescite & multiplicamini. [5] DEFENDIT, *petulanter allegat, ad velamen assumit effrenis sua libidinis.* [6] IN ARTEM, *picturam quasi artem licitam & honestam pro libito exercendam.* [7] CONTEMNIT, *scilicet legem Dei vetantem idola repræsentari etiam in pictura.* [8] BIS FALSARIVS. *dupliciter conuincitur de crimine falsi*, cauteriatam habens conscientiam, & *stilo suo, id est libro scripto de materia Deo coæua & necessaria ipsi ad opificium mundi.* [9] ADVLTER, *quia*

A corrupit veritatem falso suo dogmate, quod prædicationis nomine intellexit. 10 ET CARNIS, ob frequentes & assiduas nuptias, quas Tertull. vt stupra condemnat. 11 FOETET, vt homo mali odoris sit hirco similis. 12 CONTAGIO, quasi peste se aliis communicante. 13 BIS FALSARIVS, rursum dico falsos Deos pingendo, & de materia scribendo falsa. 19 CAVTERIO, quo scripturam sacram erasit & peruertit, sicut & stilo dogma falsum scribendo, vel quòd, vt de Gnosticis tradit Irenæus & sub Aniceto Marcellina Romæ factitauit; discipulos suos fertè Hermogenes in aure dextra cauterio signaret.

5. 1 NOBIS, Montanistis selectis ex populo Christiano. 2 SVMMA, capitalia & mortalia peccata. 3 SIC QVOQVE, inter cætera grauium peccatorum remedia præseruatiua, antidota. 4 POST FIDEM, susceptam in B baptismo, vel datam primæ coniugi. 5 NVPTIALIBVS, &c. hic error eius, quasi in nullo differant stupra & adulteria à secundis nuptiis, quàm quia in illis tabula, id est contractus Matrimonialis fidem mutuam à coniugibus exigunt. & dotem assignant vxori, quam mœchi non curant. 6 INFAMANTES, famosum reddentes Montanum, & eius pudicitiam omnibus commendantes. 7 ENORMITATE, propter præcellentiam inaccessibilem Psychicis, grauitatem mollibus eorum humeris insupportabilem seueritatem legis nostræ. 8 DVRISSIME FORIS SISTIMVS, Bigamos ab vnitate vniuira Ecclesia discedentes, seuerissimè absque spe veniæ excludimus, eliminamus ab Ecclesia, non secus ac mœchos. IEIVNAS PACIS, &c. adeò vt nec erga eos fusis C lachrymis, compassione moueamur, & à participatione pacis & Sacramentorum Ecclesiæ eos abigimus, à qua nihil expectare debent, quàm publicam & plenam pudore censuram impudicitiæ suæ.

6. 1 NVBENDI MODVS, vt semel tantùm apud nos Montanum sequentes, liceat nubere. 2 DEFENDIT, tuetur & præscribit esse seruandum. 3 IN FIDE, in professione nostra & disciplina, vel vt semel cum fideli Matrimonium contrahamus. 4 EIVSDEM ERIT, scilicet Paracleti legem restringere. Ad eumdem spiritum pertinebit, qui in veteri lege eam relaxauerat; vel eiusdem Pauli erit, qui cùm licentiam nubendi dedisset dicens: Nubat qui volet, tantùm in Domino, postea, dixit, reliquum est vt & qui vxores habent, tanquam non habentes sint. 5 EIVSDEM FINIS, vt finem imponat D multinubentiæ, iis ad quos fines sæculorum deuenerunt. 6 ACCVSANDA, tanquam sterilis & tantilis, quæ domos ædificat. 7 DAMNANDA quasi male merita, qua homines alit. 8 TEMPORI SVO, maturitati cedit, & messis tempori. Quia ergo tempus resurrectionis propè est, quo non nubent, &c. tempus putationis aduenit. 9 CÆDENDO, amputando licentiam nubendi sæpius in extremo sæculi, vt castitati demus operam, & orationi vacemus. 10 MATVRA DEFVNGI, iam tempestiua castitas est, iam tempus est, vt secundæ nuptiæ quasi mortuæ & defunctæ sepeliantur. Sic enim cædendo & resecando secundas nuptias, eas restringendo, ipsa restrictio dat castimoniam tecum. 11 TEMPORI PARENS, cedens. Omnia enim tempus habent, &c. E tempus nubendi, tempus longè fieri ab amplexibus. 12 CONNVBII RES, copula carnalis. 13 MATVRA DEFVNGI. Iam ætate sæculi graui, iam in senecta mundi non necessariâ multiplicatione, secundæ nuptiæ cessare debeat. & colligi, iam tempore collecto & breuiato. Vel vt ait Paulus: Tempus breue est, reliquum est, &c. quasi diceret; quid restat nisi vt & ipsi coniuges semel nupti, & habentes vxores superstites, ex consensu vxores non cognoscant; iam effœta viribus natura, iam matura sylua & segete proximè cadenda, falce mortis; vel Angelo noui testamenti Paulo falcem tractati cedat, & libenter patiatur cædi, vt inter tigna domorum cedrina, hoc est cælestium corporum & incorruptibilium, inter laquearia cypressina, (cypressus enim olim in cœmeteriis plantabantur quod hæc arbor succisa non repullulet, sic nec cæsa per mortis securim prima Matrimonia, in secunda debent resurgere) mereantur computari: Et cum mundo tritico vallato ludus, Angelis suis consortibus in horreum Domini congregari.

7. 1. HÆRETICI, Marcionitæ, aliique quos nouissimis temporibus prædixerat Paulus prohibituros nubere, quasi malæ essent nuptiæ. 2 PSYCHICI, animales, diuisi iuxta Paulum, cogitantes quæ sunt mundi quomodo placeant coniugi, non percipientes quæ sunt spiritus, id est Montani. 3 INGERVNT plures nubere suadent; in hoc aduersarij Marcionitarum, qui nec semel nubere permittunt, damnantes nuptias quasi malas. 4 LEX CREATORIS, dum iubet in veteri lege: Crescite & multiplicamini. 5 INTER ALIENOS SPADONES, hæreticos ab Ecclesia separatos, continentes. 6 ET AVRIGAS TVOS, Catholicos, vredine concupiscentiæ, & calore libidinis in plura Matrimonia exæstuantes. Alij legunt, aurigas, qui vt sæpè abripiuntur ab equis indomitis, sic isti prætextu frenandæ concupiscentiæ, ad secundas nuptias conuolant, impetu libidinis abripiantur in præceps. 7 DE DOMESTICO OBSEQVIO, quia domesticis tuis nimis obsequium ur præcepto multiplicationis iam non necessaria. 8 DE FASTIDIO EXTRANEO, quòd hæretici nuptias tanquam malas fastidiant & respuant. 9 PROINDE, similiter & æqualiter. 10 QVI ABVTVNTVR, licentia data nubendi sæpius. 11 NON VTVNTVR, abstinent tanquam à re illicita, 12 BLASPHEMAT, contra Deũ bonum Creatorem à quo nihil mali procedit; quasi sit author malarũ nuptiarũ. 13 LVXVRIAT. Hic errat quod nuptias à fornicatione nõ distinguat. 14 DESTRVIT, euertit templi gloria Dei, Deum negat summè bonum, quem mali fingit authorem. 15 CONFVNDIT, pudore suffundit, dum ipsam castitatem & virginitatem prædicat libidinis actus facere, & fouere luxuriam. 16 AGNITIO, receptio dogmatis Montani. 17 TAM RELIGIOSA, cultus diuini, & templi corporis immaculati conseruatrix, vt semel nubere permittat. 18 LICENTIA VERECVNDA, vt vix sine rubore vtatur licentia semel nubendi. 19 CVM CREATORE, Apud Scripturas Creatoris: qui vnius & casti coniugij, sic continentiæ coniugalis & vidualis est author. 20 TEMPERAT, moderatur, limites ponit in primo coniugio. 21 NON COGITVR, lex matrimonij nullam necessitatem imponit, alias qui virgines, aut innubi fuerunt, qualis Melchisedech, filia Iephte, Enoch, & Elias, peccassent. Nec vltimus iste, ideo curru igneo raptus fuisset in cælum, vt docet Ambrosius. 22 ISTA REGITVR, recipit moderationem licentia nubendi, vt intra primum Matrimonium coërceatur. Vt sic quoque Tertullianus ex erroris sui mente diceret; In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te: Incorruptio enim facit proximum Deo. 23 HONOREM REFERT, debitum legi Dei. Quia Paulus dixit, honorabile in omnibus coniugium: Vel ipsi Deo, ob cuius commendationem nuptias vt bonas recipit. 24 VBI HABET ET PVDOREM, cùm sobriè & modestè data à Deo & Paulo licentia semel vtitur. Sicut qui accumbens mensæ principis, contentus est semel manum in discum mittere, & parum gustare. 25 NON RECIPIENTIBVS, reijcientibus dogma Montani.

8. 1. ERGO MALVM, consequentia non est vera, sed erronea. Licet enim melius sit abstinere à nuptiis, quam ijs indulgere, non est tamen malum. sed bonum est, ad societatem, prolem, libidinem compescendam, nubere. Propter fornicationem, ait, Paulus, vnusquisque

vxorem habeat. [2] QVO MAGIS, *nec ista illatio valet. Nuptæ enim quæ ex consensu abstinent a copula, legem non imponunt innuptis qua teneantur unquam nubere. Sic enim cum Montanistis prohibes nuptias.*

9. 1. INDVLGENTIAM. *Licentiam quam dat Paulus dicens:* Nubat qui volet, [2] DE SVO, *blasphemat. Quasi Paulus de suo & non de spiritu Dei, quidquam scripserit in Epistolis suis: Quod autem Tertul. monet vt sic loqueretur, fuit illud quod ait Paulus dum continentiam suaderet;* puto autem quod & Spiritum Dei habeam.

10. 1. SI OMNIA ISTA, *argumenta quæ prius retulerat pro necessitate Monogamiæ suadenda.* [2] OBLITERANT, *reuocant & retractant sæpius nubendi permissionem.* [3] CONDITIONE LICENTIÆ. Quòd melius sit nubere quam vri. [4] POST APOSTOLOS. *His mundo ereptis, in quos primùm de cælo in linguis igneis missus erat Spiritus sanctus.* [5] AD DEDVCENDAM DISCIPLINAM, *ad mores Ecclesiæ strictius & melius reformandos.* [6] SVPERVENIENS, *abundantiori gratia in Montanum, quàm in Apostolos.* [7] SVPREMAM FIBVLAM, *ad constringendam arctius datam prius sæpius nubendi libertatem.* [8] NON OBLIQVS, *indirectè, vel obscure.* [9] EXERTE, *palam & apertè.* [10] MAGIS NVNC, *quàm Apostolorum ætate.* [11] TEMPVS IN COLLECTO, *iuxta Paulum:* Tempus breue est, *vsq; ad iudicium, quod Ecclesiæ Patres quasi proximum expectabant.* [12] EXINDE, *à tempore quo Spiritus sanctus descendit in Apostolos, cùm fluxerint circiter 160. annis vsque ad Tert. hæc scribentem, vel Montanum hæc de nouo dogmatizantem.* [13] RETRACTARES, *recogitares.* [14] VETVS HÆC &c. *Nihil noui tanquam de suo, & non ex Dei spiritu Montanus præscripsit: hæc intemperantiæ carnis frenandæ doctrina non est recens; siquidem & Christus ipse carnem de virgine matre & Monogama sumpsit; & ipse primus summus & Catholicus, hoc est vniuersalis & pro omnibus immolatus agnus & Pontifex,* Episcopus animarum nostrarum, vnius vxoris, id est Ecclesiæ vir: cui vnico virginem castam Paulus desponsauit Ecclesiam.

[August.]

15 ET VOLVNTATE, *antecedente, sicut & exemplo, & doctrina de* Eunuchis propter regnum cælorum castratis *declarauit.* [16] CONSILIIS, *sicut Paulus.* Consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus: *Et rursum,* secundum consilium meum. *Sic Petrus filiæ suæ Petronillæ: sic Mathæus Iphigeniæ filiæ Regis virginitatis consilium dedit.* [17] EXEMPLIS, *Apostoli enim omnes aut virgines, aut cælibes vixerunt.* [18] SANCTITATI HVIC. *Castimoniæ,* sine qua nemo videbit Deum. *De qua & Ioannes.* Qui habet spem hanc in eo, sanctificet, castificat seipsum. *(vt legit Aug. & Tho.)* sicut & ille sanctus est. [19] PARACLETVS. *In Montano superabundans.* [20] QVOD PRÆMONVIT, *primò per Apostolos consulens.* [21] DEFINIT, *præscribit quasi necessarium.* [22] QVOD DIV SVSTINVIT, *patienter expectauit dans indulgentiam nubendi sæpius, annor. 160. spatio.* [23] EXPOSCIT, *exigit nunc quasi præceptum pro consilio priori, impositum.* [24] PRÆDICARE, *docere seruandas vnicas nuptias.* [25] TEMPERASSE, *restrinxisse ad vnicum coniugium.* [26] VELIT CHRISTVS, *intelligi scil. dum ait de Spiritu S.* Deducet vos in omnem veritatem. *Vel,* vt intelligamus quæ sit volũtas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. [27] ADVOCATVM, *quod sonat vox Paracleti, quasi etiã in hoc quod semel, nubere Montani dogma permittat, aliquid carnis infirmitati indulgeat, eamque consoletur, ei patrocinatus.*

11. 1. HÆC, *quæ prius diximus.* [2] PRIMORDIORVM, *generis humani exordiũ, in quo primus homo semel, & vnica nupsit vxori.* [3] ORIGINIS NOSTRÆ, *vt suadeat Monogamiã origo generis humani ex vno Adæ & Euæ cõnubio.* [4] PRÆIVDICIVM, *debemus enim ab ipso initio censere, iã inde prædicasse Deum, & instituisse, vt homines postremis sæculis vnico coniugio obstringeret.* [5] AD INITIVM DIRIGI, *Christi doctrinã, ad illa principia prima voluisse nos reducere.* [6] QVÆSTIONE REPVDII, *quã Apost. quæsierunt, si licet homini dimittere vxorẽ.* [7] INDIVIDVITATEM, *vt soluto morte cõiugis Matrimonio, coniux superstes, maneat in carne vna, quã secundis nuptiis diuidere non debet, factus secunda caro, ex copula cum altera carne.* [8] IN VNAM CARNEM, *dum ait:* Erunt duo in carne vna. [9] RECIPROCARE, *aliàs dicit,* recapitulare, *Vulgata,* instaurare. [10] DVAS LITERAS. *A & Ω, sibi applicans.* [11] SERMONEM. *Verbũ per quod facta sunt omnia.* [12] DISPOSITIO. *Ordo prouidẽtiæ Dei Creatoris circa genus humanũ multiplicandum initio mundi, & processu tẽporis per plures nuptias, dehinc circa finem virtutibus angẽdũ per Christum.* [13] IN EVM DESINENS, *Christũ scil. in cuius aduentu & ortu de virgine, compressa libidine, cœpit virginitas, castimonia, continentia, cõmendari, & ab omnibus spiritalibus coli.* [14] INTEGRITATEM CARNIS, *quia ab initio, & ante Abrahã primò circumcisũ, caro hominũ incircumcisa & integra erat, & sacrificio aliquo pro expiatione peccati originalis Deus contentus erat: sic Christo circũciso, finis impositus est circumcisioni carnali.* [15] CARNIS ILLIVS, *præputij.* [16] LIBERTAS CIBORVM, *quæ tot exceptionibus in veteri lege coërcebatur, reddita est, vt pro libito quisq; quod vellet, ederet, excepto suffocati animalis & sanguinis esu.* [17] TOTVS HOMO, &c. *ad statũ vitæ innocentiæ & virginitatis, sicut primi erat in paradiso terrestri. Vbi innuit Ecclesiã fuisse figuratam per terrestrem Paradisum, Christumq; eius plantatorem: sicut & Adæ Monogami cum Eua de costa eius formata coniugiũ vnicũ, vmbra erat & signum siue Sacramentum vnici Christi cũ Ecclesia connubij, quæ ex eius in cruce dormientis, id est mortui latere formata est.* [18] NON OBERAT, *Christus, vel paracletus ab eo in Montanũ abundantius missus.* [19] ILLO, *in paradisum eiusq; statum redigere.* [20] ADAM, *id est hominem, humanũ genus, saltem quoad Monogamiæ obseruationẽ.* [21] TAM INTEGRVM, *incorruptũ ob virginitatem seruatã quãdiu fuit in paradiso. Neq; enim antea dicitur,* Adã cognouit vxorem suã; *donec eiectus est ex paradiso.* [22] DISPOSITIONIS, *quia sic disposuit Deus ab exordio, vt sine permissu repudij, vnus vnã duceret.* [23] ET SPEI TVÆ. *In paradisum cælestem, cũ carne gloriosa & incorruptibili transeundi.* [24] INITIVM, *cum ab Adã monogamo ducas originem, hæc tibi à protoplasto exemplo præscribitur.* [25] ET IN NOE, *post diluuium reparante genus, rursũ productus es.* [26] RECENSETVR, *indicitur tibi lex eadẽ Monogamiæ, cũ restaurator hominũ cũ filiis suis Monogamus inuenitur.*

12. 1. NOVANS CENSVM, *assumens nouã generationem Christiani per fidem, quæ* potestatem dedit filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. [2] DEFERRE, *dignè ferre, vel referre & exprimere. Vnde & Paulus:* Filioli quos iterũ parturio donec formetur in vobis Christus. [3] CARNE, *vnicæ vxori iũcta.* [4] QVOD SPIRITV, *sanctus & castus iunctus Ecclesiæ coniugio spiritali.* [5] IN CARNE, *sũpta ex matre virgine & Monogama, vt tu etiã virginitatem, nedum Monogamiã amplecti debueris.* [6] PROVOCANT, *recurrunt libidinosi psychici & animales ad Abrahæ polygami exẽplum.* [7] PROHIBITI, *à Christo dicente:* Nolite vobis Patrẽ vocare super terram, vnus enim est Pater vester qui in cælis est; *vtiq; incorruptus.* [8] SIT NVNC. *Esto, Patrem habe, quem etiam imiteris, Abrahã. Sit Paulus Pater qui dixit:* Per Euangelium ego vos genui. [9] PASSIVVE, *origo promiscua vel indeterminata pro quocumq; tempore. Nec enim secundum carnem Abrahã orti sumus Hebræi, sed Gentiles, sed fi eius fidem imitemur Paulo dicente:* Qui ex fide sunt, hi filij sunt

Abrahæ. *Et cum de ille scribit*: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam; *Adhuc erat Monogamus & vnius uxoris Saræ vir.* [10] INCIRCVMCISIONE NONDVM, *necdum acceperat à Deo mandatũ circũcidendi seipsum.* [11] CONCVBINATVM, *tunc licita erat ob propagationem generis Abrahæ pluralitas vxorum, quæ, excepta prima, quæ erat cæterarum domina, concubinæ dicebantur.* [12] TESTAMENTI, *pacti cum Deo fœderis, circumcisio signum erat.* [13] RECIPE CIRCVMCISVM. *Imitare eum circũcidendo te.* [14] MISCERE, *simul iungere.* [15] CVM PRÆPVTIATIONE, *dum integer esses, incircumciso præputio, Monogamus erat.* [16] EX SIGNACVLO, *ex circumcisione quæ fuit signum & probatio fidei quam Deus exegit ab Abrahamo, cùm illi præcepit vt seipsum circũcideret. Si ergo circumcidaris, non eris filius Abrahæ ex ipsa fide, sed ex circumcisione quæ fuit signaculum fidei: cùm tamen iustificauerit Deus, & laudauerit fidem Abrahæ dum adhuc incircumcisus erat & Monogamus.* [17] HABES APOSTOLVM, *Gal.* 3. 6. Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, ij sunt filij Abrahæ. Prouidens autem spiritus, quia ex fide iustificat gentes Deus, (*transl. Syr. cum præsciret Deus per fidem iustificaturum iri Gentes*) prænuntiauit Abrahæ: quia benedicentur in te omnes gentes, [18] DIGAMIAM INTVLERIS. *polygamiam tibi ex Abrahæ exemplo vsurpaueris.* [19] HABEBANT, *debebant reputari. & inter veros per fidem filios computari.* [20] EXINDE RES VIDERINT, *quid opus habeo referre ipsas res noui testamenti, quas vetus figurabat?* [21] FORMÆ, *res solidæ per* vacua & egena elementa, *per vmbras & figuras delineata.* [22] IMAGINES, *obscura, euanescenda.* [23] DEFINITIONES, *clara & expressa legis Euangelicæ disciplinæ.* [24] PROPHETANT, *prædicunt quæ nunc obseruanda sunt.* [25] GVBERNANT, *obligant, & regunt sicut frena indomitam carnem.* [26] IDEM SEMEN, *quo ex Abraham & Isaac Christus natus, & nos in eo per fidem, de quo Paulus*; & estis in illo benedicti. [27] SI EX LIBERA. *Sara matre Isaac, Monogama Monogamis.* [28] PERTVLIT, *quasi iugum graue: Vnde dictum est coniugium, cuius comparatione leue est iugum Christi, & suaue virginitatis.* [29] CENSEOR, *originem duco,* [30] NESCIO, *non agnosco Patres nisi Monogamos.*

13.1 IN LEGE. *Moysi alibi citata & exposita.* [2] EVENIRE. *Eadem obligatio accidere.* [3] IN VNAM, *vt accidit septies viduæ de qua Math.* 22. 24. [4] CALLIDAM QVÆSTIONEM, *quia vt Pharisæi, sic & Sadducæi Dominum Iesum* capere volebant in sermone: *quærentes quis septẽ maritorum in resurrectione duceret viduã tot virorum decedentium, & succedentiũ sibi inuicem iure propinquitatis.* [5] RATIONEM PRÆCEPTI, *cur, & quo fine Deus iusserit fratri superstiti, vt defuncto suscitaret semen ex vidua.* [6] EVACVATA SIC, *vocat Paulus legẽ elementorum vacuorum datam paruulis sub legis pædagogia, iuxta quam olim* abondantius æmulator paternarum traditionum, sapiens vt paruulus, *dicit post transitum suum ad legem Euangelicã,* euacuasse quæ erant paruuli, dum esset sub elementis mundi huius seruiens, necdum filius liberæ, sed ancillæ *litera, & pædagogi legis, virga timoris armati.* [7] DECVRRERE HABEBAT, *debebas perseuerare, vsq; dum Christus vacuam impleret, substituta multiplicatione spiritalium filiorum pro carnalibus.* [8] REDVNDATE, *abundate, multiplicamini.* [9] DE FILIIS, visitans iniquitatẽ Patrum in filios. *Itant si defunctus, reus alicuius delicti apud Deum decessisset sine liberis, frater defuncti ei suscitaret semen, in quod Deus* vltionum Dominus *vindictam exerceret,* [10] IGNOMINIOSI, maledicta sterilis quæ non paris. [11] NATVRÆ REATV, *per sterilitatem à Deo inflictam ob*

A *peccatum Adæ; cũ post peccatum mulieri dixerit Deus,* multiplicabo conceptus tuos. [12] MORTIS PRÆVENTV, *morte præueniente virum ante prolem editam.* [13] ORBI *illiberi, sine filiis.* [14] SVBOBNERE, *cognatione, progenie, fratre superstite.* [15] VICARIA, POSTVMA SVPPARABATVR, *postrema, vel post inhumatum fratrem defunctum, proles vicem gerens propriorum liberorũ substituebatur.* [16] ET CRESCITE, *illud Dei mandatum, quo iussit nubere, ad speciei multiplicationem eiusdemq; conseruationem; tempore Christi, sub finem sæculorum, quæ in se Paulus cùm suis coætaneis deuenisse dicebat;* in quos fines sæculorum deuenerunt, *vacuum & nullius obligationis fuit.* [17] INDVCENTE, *superaddente Apostolo, quasi colorem eximium virginitatis & castimoniæ super rudimenta, vmbras, lineamenta crassiora legis naturæ, & Moysi.* [18] IN

B COLLECTO, *vulgata,* tempus breue est. [19] VVA ACERBA, *necdum matura fructus virginitatis & continentiæ, donec de coeli horreo in terram cecidit* frumentum electorum, & vinum geminans virgines, quod est bonum eius & pulchrum eius. *De vua sic Ier.* 31. 29. In diebus illis non dicent vltra: Patres comederũt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Sed vnusquisq; in iniquitate sua morietur: omnis homo qui comederit vuam acerbam obstupescent dentes eius. 70. *nil differunt, nisi quod non habent,* non dicent vltra, *sed simpliciter,* dicent. [20] MERVERVNT. *Isa.* 56. 4. Hæc dicit Dominus Eunuchis, qui custodierint Sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo

C mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: Nomẽ sempiternum dabo eis, quod non peribit. 70. *parum differunt,* & in muro meo locum nominatum, meliorem filiis & filiabus, &c. [21]. SEPVLTA LEGE, *cum ipse fratre defuncto.* [22] OBTINVIT, *præualuit continentiæ lex,* [23] ARGVMENTATIONEM, *quã polygamia se defendat & tueatur contra Monogamos,* [24] NON NVBET, *en vt hæreticus contra Paulum insurgit non audentem præcipere, sed contentum consulere.* Non secundum Imperium, [25] FRATRI VTIQVE, *i. Christiano & fideli. Sed hoc non respicit Christianismũ, licet vt diximus verbo* nuptiæ cum infideli, *vetitum sit, vt periculosum cum ethnico contrahere. Vnde Paulus*: Nubat, inquit, qui volet; tantum in Domino. In Christo dico & in Ecclesia.

D *Sed alludit ad veterem legem, quam ait secundò nubentem videri restituere velle, quæ iubebat fratri, defuncti fratris vxorem ducere.*

ET IBIDEM. *Tertul. lib. de Mon. cap.* 9. *num.* 1. APVD DEVM, *in Scriptura & Ecclesia* [2] IVNCTOS, *coniugates.* [3] DEPREHENDENS, *cùm adhuc infideles contraxissent, Deus eos ad fidem, Ecclesiam, baptisma vocat,* [4] CONIVNCTIONEM SIGNAVIT, *connubium confirmauit apposito fidei signaculo, baptismo sc. Sacramento; quo suscepto, nouo inuicem consensu dato, eleuatur contractus ciuilis ad dignitatem Sacramenti Matrimonij,* [5] QVOQVOMODO, *disiunctis, siue repudio, siue diuortio: vel ex mutuo consensu, vel tandem morte soluto Matrimonio. Et hic est eius error. Cùm certum sit,*

E *quãdiu vir viuit, quòd nulli sub pœna adulterij ad alterius thorũ liceat accedere.* [6] IMO ALIENA, *quasi aliquid addit super* alium. *Vult enim ita disiuncto per coniugis mortem, omnino abdicari nuptias quasi extraneas à fideli, tanquam hoc ethnicum esset, & à vera Christiane alienum. Vt sicut olim Hebræis non licebat ethnicis mulieribus commisceri; sic nec modo fideli sit licitum vxori alienæ coniungi. Quam quidem alienam vocat, non quasi qui iam alteri viuenti coniunctam ducat; sed quòd alteri, iam defuncto viro, nupserit: vel quòd cùm ipsa adhuc esset innupta, alteri viro destinaretur à Deo, qui nondum nupsisset. Quo*

sensu

sensu Dido dicebat apud Virgilium.

Ille meos primus qui me sibi iunxit, amores
Abstulit, ille habeat secum, seruetque sepulchro.

Sed Paulus sapientior dicit, lege viri, per mortem, solutam esse viduam, & reddita sui corporis potestati dicit: Nubat cui volet, tantum in Domino. SEMEL ENIM, *à Deo dictum*: Erunt duo in carne vna. [8] NON POTEST CONVENIRE, *vir aut uxor in secundas nuptias.* [9] QVANDO, *quandoquidem.* [10] NON TENETVR, *seruare fidem, & integram carnē.* [11] PROINDE NEC VIVO, *falsa consequentia, tenetur enim lege Dei & matrimonij quādiu ambo viuunt.* [12] TAM DIRIMENTE, *& hoc falsum. Cùm expreßè de repudio dixerit Christus*: qui dimissam duxerit, mœchatur. *De morte autem apertè Paulus*. lege tenetur, quamdiu vir eius viuit; morte, lege viri soluta est. 13 PER QVOD, *supple,* id per quod. [14] NVBAT, *alteri sc. viro,* [15] PRÆSTRVXIMVS. *Definiuimus, tanquam posito totius disputationis fundamento.*

Ex cap. 11. de Monogam.

HÆC; *secunda coniugia Catholici Rom. secundū animal sapientes, in sua fomentū libidinis Pauli verba pertrahunt.* 1. *Cor.* 7. 39. Mulier alligata est legi quanto tēpore vir eius viuit; quòd si dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat, tantum in Domino. IN TOTVM, *prorsus, omninò non aduertisse quæ Deus initio præscripsit, exemplo vnici coniugij Adæ.* OBNOXIVM C EST. *Indifferenter se habet ad omnē numerū.* DIVERSA SVNT, *ab hac sententia, vel ei aduersa.* APVD DOCTRINAM, *tam quoad Pauli documenta, quā secundùm ipsius propensionē.* PROPRIAM DISCIPLINAM, *morē viuendi & vsum ipsius.* AD INITIVM, *ad mundi, & primi coniugij primordia.* RECOLLIGI, *recapitulari, instaurari.* SEMEN NOSTRVM, *fideles, qui sunt semen Abrahæ per Isaac.* AVTHORE, *patre & origine, ob Christum ex eo nasciturū, benedicta.* TOTVM ORDINEM ECCLESIÆ, *quæ polygamos à sacris ordinibus excludit, dū vult in sūmo, cæteros eminentior continente, Monogamiā obseruari, dum vult Paulus* Episcopum vnius vxoris virū. TOTVM ORDINEM, *vt & viduas sexaginta annorū, electas in* D *iaconissas comprehēdat*: D Vidua eligatur, non minus sexaginta annorū, quæ fuerit vnius viri vxor. HÆC DISCIPLINA, *obseruātia castitatis & continentiæ in coniugatis, dum adhuc sunt laici.* PROFICIT, *promouet & crescit.* ELAPSOS, *tanquam ex carcere & vinculis quibus velut serui sunt nec sui corporis domini, dicente Paulo.* Vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. A FRVCTV. *à fruendo dicto, ab vsu actus coniugalis.* Reliquum est vt qui vxores habent, tanquā non habentes sint. FACILIVS EST. *Non infertur violentia sensui Pauli, in libidinis defensionē.* SAPIAT, *consentiat*: IN IPSA MATERIA, *coniugij, quod Paulus ad plures nuptias extendebat, ob Iudæos & Gentiles recenter cōuersos ad fidē, qui non poterant adhuc sapere, quæ erāt spiritus, quibus cum proinde aliquid in hac materia indulgendū erat, ne rigidiorem Ecclesiæ disciplinam auersati, auocarentur à fide.* DEPREHENSI, *conuersi ad fidem, quam non aliquo præcedenti merito vel solicitudine quæsierant, sed Deo præueniente illumināti fuerant. Qui vtrique coniuges, vel eorum alteruter, contractu ciuilis Matrimonij obstricti erant antequam baptisma suscepissent.* IN CARNEM SANCTAM, *virginē Christi carnem & de matre virgine natam.* EXINDE, *post fidē susceptam* SI SIC PERMANEAT, *i. perseueret in statu Matrimonij, quod iam bona fide humana contraxerat, antequam fidem Christi profiteretur; nec propter Ecclesiæ ingressum, vinculū connubiale solueret, quasi indigna esset deinceps caro ethnica, commixtione cum Sancta carne, fideli, lota in baptismo.* POST FIDEM PRIMA EST. *Primò quia eadem est vxor quæ antea, si eā non dimittat.* Secundò *quia* sanctificatur mulier infidelis per virum fidelē, *Exemplo bono & conuersatione sancta, & à simplici contractu ciuili transit & leuatur Matrimonium in statum sacramentalē,* si consentit habitare cum illo. *Consensus enim per verba vel signa de præsenti, & de nouo exhibitus matrimoniū primum facit, & illam primam vxorem. Atq; ob nouum hominem indutum in baptismo Christum, capitis Ecclesiæ membrum efficitur, nullo præter consensum nouū ad valorem Matrimonij Ecclesiæ ceremoniâ requisita.* CENSETVR, *incipit recenseri & numerari; quia* B iustus ex fide viuit, *iustificatus in baptismo, & tum viuere incipit, cum fit Christianus.* Dicente *Ioanne*: Vita erat lux hominum, *i. vera vita hominum, lux fidei est. Nec coram Deo anni vita ante fidem computantur.* Numerus mensium eius apud te est. *Hoc est in Ecclesia quæ est domus Dei.* Ecce, inquit psaltes, mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea (*lumen naturæ, sanitas & vita, bona temporalia, absq; fide, quæ substantia est rerum sperandarum*) tanquam nihilum ante te. *Et rursum*: Et substantia mea apud te est. *i. in Ecclesia tua, vbi habitas, ô Magister bone. Nec ante lucem, & primum diem fidei Moyses quidquam computat.* Dies formabuntur, & nemo in eis *reputabitur nisi in fide transigatur.* In libro tuo omnes scribentur, *tam in fide quā in gentilitate transacti,* & nemo in eis *ad mercedem æternam recipiendam sine fide æstimabitur. Si enim* omnia opera nostra, operatus est in nobis, *si ipse est* qui operatur in nobis velle & operari pro bona voluntate, *profectò* omnia opera eius in fide, sine qua impossibile est placere Deo. PRESSVRAM CARNIS, tribulationem carnis habebunt huiusmodi. PRÆANGVSTIIS, *ob proximā persecutionem Antichristi, de qua Christus*; Væ prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus, *& propter alia matrimonij onera, quibus impediti, difficilius* in terris pressuram gentium *à Christo intentatam, sustinebunt vxorati, quàm cœlibes pro se solū sollicitī; cū alij vxorum & liberorum curis implicentur.* DE DOMINO SOLICITVDINEM, *de qua Paulus*: Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. *Cum nupti cogitent quæ sunt mundi, quomodo vxor viro, vir vxori complaceant. Et ob hanc ad inuicem complacentiam, fidem facilius abnegent, sicut Adam vt complaceret Euæ, ne ne, vt ait Augustinus,* contristaret delicias suas, *Dei præceptum contempsit.* REVOCAT. *Paulus indultam prius renubendi licentiam restringit, tempore collectiore & angustiore facto: hoc est persecutione tyrannorum iam grassante in fideles.* DORMIERIT, *obdormierit in morte.* INVENTA, *deprehensa à fide, vt supra exposuimus.* PRISTINVM PRÆCEPTVM, *in veteri lege præscriptum, quod Christus insinuauit, dum ait de repudio* E *ante legem Moysi, ob duritiam cordis, Iudæis indulgentis mandato.* Ab initio non fuit sic, &c. Et qui dimissam duxerit mœchatur. IN GRÆCO AVTENTICO, *originali testamento Græco. Nullibi tamen aliter legi scriptum quam sic*: ἐὰν δὲ κοιμηθῇ: *si vero dormierit, forte authenticum quod habebat Tertull. sic retulit in præterito (cum nos legamus in futuro)* ἐὰν δὲ κεκοιμηθῇ: *Si dormierit.* IN VSVM EXIIT. *Aliter quàm sonat vox Græca, translatum est.* DVABVS SYLLABIS, δὲ *scilicet, &* κε SIMPLICITATE, *ignorantiâ vel indagandi incuriâ.* IAM IN PIOS, *iam facta Christiana.* EMISSA LICENTIA. *Laxatis habenis nubendi toties quoties.*

Dedisset, docere permisisset. Ethnicis, congruente. Quos tamen puderes toties nuber. Tanqvam et fvtvrvm, si velint psychici, illud verbum dormieeit, in futuro positum in Græco accipere. perinde res se habebit, si vir eius decesserit priusquam fidem susciperet; quocumque modo id accipias, siue præteritum siue futurum, parum interest, dummodo cætera verba Pauli & sensum eorum non perturbes & euertas. Et illa, verba Pauli. Cedant, succedant, & consentiant sententia Pauli, vt eadem & vniformis mens eius fuisse cognoscatur; vt vnusquisque in vocatione, siue statu maneat, in quo ad fidem à Deo vocatus est, siue seruus, siue liber, siue incircumcisus, ad baptismum venerit, 1. Cor. 7. 17. & seq. Vnicuique sicut diuisit Dominus, vnumquemque sicut
B vocauit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus Ecclesiis doceo. Circumcisus aliquis vocatus est, non adducat præputium. (Clarius translat. Syr. ne reuertatur ad præputium,) in præputio aliquis vocatus est, non circumcidatur. Circumcisio nihil est, (iam post legem gratiæ) & præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Seruus vocatus es? non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber, magis vtere. (Potestate scilicet libertatis.) Qui enim in Domino vocatus est seruus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi, pretio empti estis, nolite fieri serui hominum. Qvibvs concvrrit. Eodem sensu Paulus antea dixit versu 10. Iis autem qui Matrimonio iuncti
C sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere (translat. Syr. non separetur, &c.) Nam cæteris ego dico, non Dominus, (non quod Paulus à se quidquam edicat, sed quod nihil Christus in hac causa suo in Euangelio præcipiat.) Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Cvstodiendvm, scrupulosè nimis pensitandum, modo id vnum caueatur, ne idem author, & maximè Apostolus sibi ipsi contradicere inueniatur.

Ex cap. 12. de Monog.

D E contrario, aduersus ea quæ pro Monogamia scripsimus. Svbtilissimam, ironicè, cum supra simplicitatem nostram arguat. Inqvivnt, psychici. Ivgo legi continentia. Qvia et Episcopis. Ita planè vult Tertullianus. Sed non sequitur, laicos in longè inferiori gradu Ecclesiæ constitutos, iisdem legibus obstringi, quibus Episcopi tenentur. In clervm, subaudi assumuntur. Aliqvi, aliquis. Adlectio, assumptio, electio. Qvia sacerdotes, Apocal. 16. fecit nos regnū & Sacerdotes Deo & Patri suo. Sed multum differt orationis aut mortificationis sacrificium à verè & propriè dicto missæ sacrificio, quod soli Episcopi & Sacerdotes celebrant, & cui ministrat clerus.
E Peræqvationem, similem obligationem legi Monogamiæ. Deponimvs infvlas, tam sublimi Magistratu, & Regali sacerdotio nosipsos abdicamus. De Ecclesiasticis ordinibvs. Sic inducit respondentes sibi psychicos, & bene quidem & acutè obiicientes. Paulus, inquiunt, tunc tantum agebat de Episcopis & Clericis ordinandis. Oportebat, igitur. Respondet Tertullianus. Si ita est, eo ipso quod Paulus primò creatos prælatos plebi præsidentes, & in honoris

A loco constitutos obligauit pudicitiæ legibus, eo ipso omnes laicos iisdem obstrinxit, vt cùm ex statu laicorum assumantur Clerus & Episcopi, sciant dum adhuc in laicali statu viuunt, non posse ad hos gradus promoueri, nisi Monogamos. Evm ordinem, disciplinam Monogamiæ. Sva fronte, ab exordio. Vel debebat Paulus primò obligare Episcopos, qui capita sunt populi, & veluti frons, vbi sedes est pudoris, vt pudicitiæ legibus, vinctos se scirent, qui ad hunc honorem aspirare volebant, vt hac lege pœnali, quasi freno coerceretur ambitio priuilegii & loci blandientis. Omnia licent, 1. Cor. 6. 12. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. Ergo nec ambitioni ser-
B uiam, nec ventri, aut libidini. Vnde Paulus subiicit. Esca ventri, & venter escis: Deus autem hunc & has destruet: Corpus autem non fornicationi (seruiet, nec sub eius redigetur potestate.) Sed Domino: & Dominus corpori. Scilicet imperabit. Rursum Paulus, 1. Cor. 10. 23. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Episcopis. Sic carpit clerum Ecclesiæ Romanæ. Sic imponit, Episcopis Digamis licere ad hunc apicem & summum gradum scandere. Et dat exemplum cuiusdam Episcopi Africani, cui & pederastiam impone. Vtinensis, vrbina Africæ oppidum est, colonia Romanorum; cuius Episcopum notat, præpostera libidinis, dum ait: Nec scantiniam timvit. Legem à Scantino latam, qua gra-
C ui supplicio afficiebantur paderasta, impuri puerorum amatores de qua Iuuenalis Satyr. 2. Quod si vexantur leges, ac iura, citari ante omnes debet scatinia. Præsident, in gradu Clericali, Sacerdotali, Episcopali regunt plebem. Insvltantes Apostolo, præscripta à Paulo in persona Timothei & Titi transgrediuntur, Monogamiam, ab eo impositam non obseruantes. Svb illis, ipsis præsentibus, & præsidentibus leguntur Epistolæ Pauli ad Timotheum & Titum, ipsa inter Missarum solemnia, & Monogamiam indicentes audiuntur. Exceptionem, vt præter Episcopos aliis liceat pluries nubere, cū Paulus de solis Episcopis sit expressè locutus, vel ad summum in hos clerum comprehenderit: vel literalius: dic tu laice tibi
D nihil Paulum imponere Christianæ disciplinæ, nihil bonorum morum præscribere, quia cùm Episcopum exigat esse Monogamum, vult etiam eumdem irreprehensibilem, sobrium &c. vt si laicos exemit à Monogamia, eos quoque cæterarum virtutum Episcopis conuenientium, obligatione liberauerit. Præscribe, &c. Hic insultat psychicis. Illi soli Christiani, &c. si ita est, vt solis Episcopis simul cum Monogamia cætera virtutes imponantur, soli profectò Episcopi Christiani dicendi sunt, qui virtutes Christianis proprias exercere debeant. Locum Pauli referum, 1. Timoth. 3. 2. & sequent. Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum (translat. Syr.) oportet autem Pres-
E byterum talem esse vt naeuus in eo non reperiatur: & fuisse maritum vnius vxoris, &c.) sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non violentum, non percussorem, &c. oportet autem illum & testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt, &c. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, &c. Diaconi sint vnius vxoris viri.

Et de Monog. cap. 13.

VVLT IVVENCVLAS. 1. *Timoth.* 5. 14. Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse (*Syr. gubernare ædes suas,*) nullam occasionem date aduersario maledicti gratia. Iam enim quædam conuersæ sunt retro Satanã. *Hunc locum* S. Aug. *citat Aug. l. de bono viduit. c.* 8. Dixit, si se non continent, nubant. Sed post resurrectionem prædicationemque Christi, quando iam ex omnibus gentibus filiorum spiritaliter gignendorum tanta suppetit copia, tale officium cesset, ex carne filios propagare, quale primis temporibus fuit. Et quod alibi dicit: Volo igitur iuniores nubere, &c. Nuptiarum bonum Apostolica sobrietate, & authoritate commendat, non procreandi officium, etiam eis quæ continentiæ bonum capiunt, ad obsequelam legis imponit. Denique cur hoc dixerit, pandit, cùm adiungit & dixit nullam occasionem date aduersario &c. vt huius verbi eius intelligamus, eas quas nubere voluit, melius posse continere, quàm nubere: sed melius nubere, quàm retro post Satanam ire: id est, ab illo excellenti virginalis, vel vidualis castitatis proposito, in posteriora respiciendo cadere & interire. DEPREHENSÆ, *dum adhuc infideles, ad fidem conuersæ sunt, & viduæ aliquandiu permanserunt.* POSQVAM IN DELICIIS. 1. *Timoth.* 5. 11. Adolescentiores autem viduas deuita: cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt: habentes damnationem quia primam fidem irritam fecerunt. *D. Thom. lect.* 3. Luxuria, inquit, quandoque sumitur pro omni superfluitate rerum corporalium, & sic sumitur hic; si adolescentes assumantur ad sustentationem Ecclesiæ, liberantur ab opere manuum, & sic cùm habuerint superabundantiam per suffragium Christi, tunc nubere volunt. Aug. *Aug. autem supra*: Proinde, inquit, quæ se non continent, nubant antequam continentiam profiteantur. (*Hinc D. Th. supra. notat viduas ab Ecclesia sustentatas, non admissas nisi voto obstrictas.*) Antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit: Cùm enim in deliciis egerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, &c. id est, voluntatem ad nuptias, à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem qua prius vouerant, quod perseuerantiâ implere noluerunt. Nuptiarum igitur bonum semper est quidem bonum. Sed in populo Dei fuit aliquando legis obsequium: nunc est infirmitatis remedium: in quibusdam verò humanitatis solatium. Filiorum quippe procreationi operam dare, non canino more per vsum promiscuum fœminarum, sed honesto ordine coniugali, non est in homine improbandus affectus: ipsum tamen laudabilius transcendit & vincit, cælestia cogitans animus Christianus. Sed quoniam vt ait Dominus, non omnes capiunt verbum hoc, quæ potest ergo capere capiat: quæ se non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggressa est, perseueret: nulla aduersario detur occasio: nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo, si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur; sed in viduali, & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur. Quia expetita, & electa, & voti debito oblata, iam non solùm non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle, damnabile est. *Errat ergo Tertullianus volens omnem fidelem ab initio & nusquam ethnicam primæ viduitati sub pœna damna-*

A *tionis obstrictam, nisi eam ex voto specialiter professa sit. Spiritali porro sensu, nec temnendo viduas iuniores in deliciis Christum habere dicit, cuius spiritales amplexus, virorum complexibus anteponunt.* AD ROMANOS. *Hunc etiam locum corrupit & peruertit infensum hæreticum, & ipse nimis hæret litteræ. quasi ex veris tantum, & non nona secundas nuptias licitas faceret, quas ipse sub lege gratiæ & spiritus, in corpore Christi quod est Ecclesia, tanquam adulteras reprobat.*

Meliori sensu Aug. l. 83. qq. q. 66 Apostolus, inquit, in hac similitudine, in qua de viro & muliere loquitur, quoniam mulier tenetur lege viri; tria quædam consideranda commendat. mulierem, virum & legem. Mulierem scilicet subiugatam viro B per vinculum legis, quo vinculo morte viri liberata est, (*euacuata est vt ipse cum Tertulliano subiicit, & vulgata, soluta est*) vt cui vult nubat, &c. huc vsque similitudo est. Deinde incipit rem loqui, in qua etiam te tria similiter appendenda sunt, homo, peccatum, lex. Tandiu enim dicit sub lege esse hominem, quamdiu viuit peccato: quemadmodum tandiu mulier sub lege viri est, quandiu viuit vir. Hoc autem peccatum hic intelligendum est, quod accessit per legem, (*per quam cognitio peccati quod ignoratum ante legem minus erat*) quod peccatum dicit supra modum esse, quoniam cum iam appareat esse peccatum, fit tamen, & adiuncta præuaricatione cumulatius, &c. Vbi ergo non est gratia liberatoris, C auget peccandi desiderium, prohibitio peccatorum. Quod quidem ad hoc vtile est, vt sentiat anima seipsam non sibi sufficere ad extrahendum se de seruitute peccati, atque hoc modo detumescente atque extincta omni superbia subdatur liberatori suo, sinceriterque homo dicat, adhæsit anima mea post te: quod est iam non esse sub lege peccati, sed in lege iustitiæ, &c. In illa similitudine vir moritur, vt nubat mulier cui volet, & à lege viri soluatur: hic autem ipsa anima moritur peccato, vt nubat Christo. Cùm autem moritur peccato, moritur etiam legi peccati. (*Id est concupiscentiæ occasionem sumenti ex lege prohibente.*) Has dicit passiones, quæ per legem sunt operatæ in membris nostris, vt D fructum ferrent morti. Sub istis passionibus tanquam sub viro dominante, agebat anima antequam veniret gratia per fidem. His passionibus moritur, qui iam seruit mente legi Dei, quamuis ipsæ passiones nondum mortuæ sint, quandiu carne seruit legi peccati, &c. Ex quo comprehendimus quatuor esse differentias etiam in vno homine, &c. Prima est actio ante legem, secunda sub lege, tertia sub gratia, quarta in pace. Ante legem actio est, cùm peccatum ignoramus, & sequimur carnales concupiscentias. Sub lege est actio, cùm iam prohibemur à peccato, & tamen consuetudine eius victi peccamus, quoniam nos nondum adiouat fides, (*qua liberatorem inuocemus.*) Tertia actio est, quando iam E plenissimè credimus liberatori nostro, nec meritis nostris aliquid tribuimus, sed eius misericordiam diligendo, iam non vincimur delectatione consuetudinis malæ cùm ad peccatum nos ducere nititur: sed tamen adhuc eam interpellantem patimur, quamuis ei non tradamur. Quarta est actio, cùm nihil omnino est in homine quod resistat spiritui, sed omnia sibimet concorditer iuncta & connexa, vnum aliquid firma pace custodiunt. Quod fiet mortali corpore viuificato, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem. *Vide etiam quod habet l. exposit. quarumdam proposit. in Ep. Rom. prop. 36. tomo 4.* S. Aug.

Ex cap. 14. de Monog.

IN FIDE. Iam fidelem factum AMISSO per mortem soluto. Esto, inquit. permiserit Apostolus iam facto Christiano, & primo Matrimonio per mortem disiuncto liberis, secundas nuptias contrahere: dicam eum circa talem dispensationem ita se gessisse sicut in ceteris, quæ contra proprium genium & doctrinam fecit. Ille enim qui Galatas arguebat quòd ad veteres legis ceremonias rediissent, & legi novæ eas superinducerent, Timotheum circumcidit, ne offenderet fratres superinductitios, id est Christianos qui adhuc in fide Christi & nova lege infirmi, legis onera superinducere volebant suavi iugo Christi. Sicut & legitur in Actis idem Apostolus rasos in templum adduxisse, vt ad tempus se Iudæis aptaret. Vt omnibus omnia fieret, vt omnes Christo lucraretur. De rasis habes Act. 21. 24. vbi dixerunt fideles Paulo. Fac quod tibi dicimus: sunt nobis viri quatuor votum habentes super se; his assumptis sanctifica te cum illis, & impende in illis (translat. Syr. expende pro eis expensas) vt radant capita: & scient omnes quia quæ de te audierunt falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem. PER VENIAM, Indulgentiam, sicut de licentia nubendi dixit: Ego autem vobis parco. Et rursum, secundùm indulgentiam dico, & non secundùm Imperium. AB ALIA VIRTVTE, alio principio & patre missus, sicut Marcion censebat, quàm Moyses, qui à Deo Creatore, medius & sequester inter se & populum fuerat constitutus. ABSTVLIT, repudium scilicet. PARACLETVS, Montanus. O blasphemiam! non modo Paulo, sed & Christo Montanum adæquat. Quasi idem Spiritus sanctus quo plenus erat Christus, quique per os Pauli superabundantius ceteris Apostolis laborantis loquebatur, cum ampliori plenitudine in Montanum Hæresiarcham & fidei corruptorem defluxerit. SVPERDVCETVR, Maioris est perfectionis, super alia faciliu præcepta à Montano iubetur. QVASI SPIRITVS ALIENVS, ab altero quàm à Spiritu sancto motum Montanum dicere non possumus; licet perfectiora iusserit quàm Apostolus. TEMPORE EXPLETO, legis Mosaicæ, duro vtique tempore, duro corde & ceruice populo, in duro lapide præscripta. DISCVTERE, excutere, repellere ab allegatione sua, & appellatione ad infirmitatem carnis. Vel discutere, examinare, & probare, quantum possit adiuta & roborata à Spiritu fortitudinis. APVD SÆCVLVM, apud Gentiles. IN BONA DISCIPLINA, inter præcepta virtutum moralium. CONCORDIÆ NOMINE propter pacem coniugalem & concordiam seruandam inter affines, Romani repudium abstulerunt, vt alibi vidimus. PVDICITIÆ, vt & pudore naturali à Polygamia abstinuerint Ethnici. VSQVE AD CHRISTVM, qui abstulit repudij legem. AD PARACLETVM. Montanum, in quo loquebatur spiritus, per quem Monogamiam induxit. REPVDIVM PRIORIS, scilicet Matrimonij. Quod licet tanquam malum non respuat, sicut Marcion, tamen virginitatem, & plenam spiritus & carnis integritatem persuasit clarius; nova Montani doctrina secundas nuptias abstulit, sicut Christus abstulerat repudium. Secundum autem Matrimonium auferendo, non minus repudiauit & primum; non quidem tanquam malum, sed maioris boni virginitatis impedimentum. SIBI PAVLVM DEFENDIT, Infirmitas carnis assumit sibi Paulum in defensorem & patronum; qui dixit: Nubat cui volet. QVAM ILLA, duritia cordis, cui cessit Moyses, dum concessit Iudæis vti libello repudij. Quorum duritia non sic refugit ad Moysem, sicut infirmitas carnis ad Paulum, tanquam ad asylum recurrit, vtpote indulgentem, non tantum primò & semel, sed secundò & pluries nubere. PRÆSCRIBENTEM. Vellem omnes esse sicut & ego: Et rursum, Melius facit si sic permanserit; In statu viduitatis, sed etiam. Neque enim præscribit, sed consulit, non præceptum habens à Christo & Spiritu sancto, sed consilium tantum. POTIORES, perfectiores. PERPETVAS, proposito vel voto in virginitate perseuerandi, sicut ipse. PRÆSTARE, salutaria eius monita sequendo. INFIRMITAS, carnis clamantis se continere non posse. IN QVIM DILATA. Donec in Montanum Paracletus superueniret abundantius. SVSTINERI, quia Christus dixerat: Multa habeo vobis loqui, sed non potestis portare modo. Ita & Paulus. Non potui vobis loqui tanquam spiritalibus, sed quasi carnalibus. NON DEEST. Benè, & iuxta Augustinum melius sensit: Nec aliquid impossibile potuit imperare qui pius est. Et rursum Non subtrahet se, vt cadas. DIMISSVS EST, relictus est suæ libertati. Nullum enim cogit gratia, sed suauiter inclinat & flectit. POSSET SI VELIS, supple adiutus Dei gratia, quæ ex nolente volentem facit, secundum August. iuxta Paulum, Deus operatur in nobis velle & operari pro bona voluntate. DVRITIA CHRISTO. Aug. sic de Capharnaitis dicentibus: Durus est hic sermo, &c. Ipsi, inquit, duri erant, non sermo. ECCE POSVI. Eccl. 15. 17. & seq. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam: ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.

De Monog. cap. 15. in p.

QVÆ HIC DVRITIA. Seueritas in psychicos. RENVNTIAMVS, eos deserimus, eo quod nolint perfectam. Dei sequi voluntatem. IVXTA ADVLTERIVM, tanquam adulterinas, IN TOTVM, absolute, prorsus prohibentes nubere. Et qui cibos tanquã malos interdicebant. SÆPIVS IEIVNAMVS, ob duplicem Quadragesimam, de qua infra. MODVM NVBENDI, restringendo ad Monogamiam. IN ALIA CAVSA, quando succumbit vi tormentorum & impellitur lingua ad negationem, non recipitur ad veniam.

Ex cap. 16. de Monog. in. m. ad circa f.

SOLITVDINEM OBTENDAT, obiiciat, desertam domum absque societate coniugis, nisi renubat; Quasi verò, inquit, FREQVENTIAM PRÆSTET, numerosam societatem exhibeat vnius mulierculæ præsentia. AD FVGAM, persecutionis. Duo carpit in psychico, stultitiam & pusillanimitatem. Tum quod in vna vxore magnam societatem collocet, tum quod ingruente persecutione quam imbellis ferre non potest, onus coniugis & liberorum superaddat, fugæ expeditæ incongruum. HABET VIDVAM, Diaconissam sexaginta annorum, si de solitudine queritur. Nec vnam tantum, sed & plures huiusmodi habere potest, quibus victum & vestitum subministret. VXOREM, non quam ducas, cui nubas, sed cuius consortio casto ad mensam & colloquium fruaris. QVIBVS OCVLIS, retrospiciens amissa. DE PRIORE, prima vxore. EXHÆRES qui totius mundi bonis, & pompis, & delitiis, renuntiauit. HABET FRATRES, pauperes fideles; quos Christus hoc nomine dignatur. HABET ECCLESIAM, ruinosam, absque ornamentis & fundationibus; cuius in vtero, fonte dico baptismatis renatus est, & lacte san-

ctissimi Sacramenti nutritus, & Patri cœlesti, vt prodigus, per Sacramentum Pœnitentiæ reconciliatus. Vel, per Ecclesiam, intellige cœtum fidelium indigentium. APVD CHRISTVM, *in Schola Christi, vel apud tribunal eius.* LEGIBVS IVLIIS, *quibus sub graui mulcta proles generanda indicebatur: de quibus Ambrosius:* Virginitatis, inquit, & viduitatis statuere pœnas. *Vide ibi dicta.* ORBOS, *sine vxore & liberis.* SOLIDVM, *integram & plenam hæreditatem. Imò verò ex vtroque testamento* nomen accipiunt vel vt à filiis & filiabos, *vt supra diximus*, nomen vtique Patris, & agni scriptum in frontibus. Centuplum & vitam æternam. Hæreditatem *quam vocat Petrus* incorruptibilem, incontaminatā, immarcessibilem, confirmatam in cælis, in vobis qui in virtute Dei custodimini. *Virtus autem Dei, & donum eius, continentia est.* CONFVSIONE CARNIS, *pudore, ex libidine carnali contracto, de quo dixit supra, desponsatos* totam condixisse confusionem. VLTIMO EXITV, *fine mundi.* SODOMA. *En vt exaggerat & æquat Sodomitico peccato secundas nuptias.* DILVVII DIES. Sicut in diebus Noë erant edentes & bibentes & nuptui tradentes, *vel vtcumque; refert ad exitū, & exitum repentinū.* TERTIVM DICTVM, *sententia Epicuræorum, super esum & potum, nuptias quoq. dicunt, frequenter repetitas;* VÆ ILLVD, *quod Christus ait non tam comminans ruinam Ierusalem, quàm euersionem totius orbis.* Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus.

14. *De exhort. cast. cap. 2. in p.*

MODESTA VOX. *Qua moderatus impatientiā suasam à diabolo per tutturas & damna:* Sicut Domino placuit, ita factum est. [2] SVBLATAS, *solutas morte.* [3] CONTRA VOLVNTATEM, *& hoc falsum. Licet enim voluntate Dei, sine qua nec capillus de capite cadit, prima vxor mortua sit, non prohibuit tamen secundam ducere.* [4] NISI SS, *ironice dicta.* [5] IN NOBIS IPSIS, *in nostra libera voluntate, qua diuinæ se conformare debet.* [6] DISTRVCTIONEM IPSIVS DEI. Cui idem est esse quod velle, *vt ait Bernardus. Esse autem Dei, est summè bonum. proinde & voluntas optima, cui malum imputari non potest. Vnde non solum omnem disciplinam, id est bonos mores, & omne virtutum meritum, sed & Dei naturam euertit, qui voluntati eius peccatum imputat.* [7] AVT NIHIL EST. *Supple si nihil est.* [8] ACCEPTO FACIT, *testatur sibi gratum & acceptum.* [9] DISPVNGIT, *quasi debitum, tanquam acceptum æterna mercede remunerat. Computat enim, & in libro suo scribit quasi sibi creditum, quod ex pacto & promisso debet. Pulchrè Augustinus* Debitorem, inquit, se fecit Deus, non accipiendo, sed promittendo. Aug.

15. *De exhort. castit. cap. 4. in p.*

1. PRÆCEPTVM DOMINI. De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. [2] SEPARATIONEM. Quod Deus coniunxit, homo non separet. *Et Paulus:* Noli quærere solutionem. [3] VNDE VNVM, &c. *Mala consequentia. Quamuis enim simul & semel duas habere sit vetitum, ne sic vnitas carnis diuidatur, & per hoc soluatur signum* Sacramenti magni in Christo & in Ecclesia. *Successiuè tamen post decessum vnius coniugis alteram ducere vir non prohibetur.* [4] IGNOSCITVR. *Dicente Paulo:* Parco autem. *Ergo & culpa imputatur? Sed & quæ si qua sit, maximè venialis, ex aliqua intemperantia, non mortalis.* [5] A DOMINO, *per Paulum:* Nobat cuī volet. *Sed si a Paulo, certè & à Domino. Quæ ex Aug. in Ep. ad Honoratum.* Fidelis est dispensator noui testamēti. [6] CONSILII INTERIECTIO. *Qua Paulus interserit, 1. Cor. 7. consilium se dare, & non præcipere continentiam.* [7] RECOGITATIONEM, &c. *Ipse Paulus facta reflexione super indulgentiam datam nubendi, statim coërcet hanc licentiam, præmonens nubentes* tribulationem carnis habituros, *cum nitise illis parcere*, tempus breue esse, habentes vxores, quasi non habentes *agere debere.* [8] HABENTES MATRIMONIA, *coniugatos.* [9] SOLLICITVDINEM, *quia nupti* cogitant quæ sunt mundi, & diuisi sunt *variis curis.* [10] COMMITTIT, *opponit inter se inuicem.* [11] INCONTINENTES, *error est, licet enim minor sit continentia coniugalis abstinens adulterio, & fidem coniugalem, & thorum immaculatum seruans, viduitate, & virginitate sit inferior merito; incontinentia tamen propriè non est.* [12] VERITATE, *in veritate. Verè. Ergo mentitus est Paulus; vel fictitiè locutus, laqueum iniecit; quibus permisit nubere cum ait,* Patrem bene facere si virginem suam *filiam nuptui tradit, sicut & virginem sponte sua nubentem.* [13] IMO IMPERARET, *sed contra:* Non, inquit, secundum Imperium dico. [14] DEI SPIRITVM *donum consilij.* [15] DVO CONSILIA, *vnicum planè. Pauli enim consilium quod vocat suum, idem esse subycit, quod consilium Dei. Quod enim dono accepimus à Deo, Dei est.* [16] ADSENTARIMVR, *assensum dabimus, adblandiemur.* [17] INDICIT, *& hoc falsum est, non enim præcipit, sed tantum consulit.* [18] DIVINITAS, *id est ipsius veri Dei consilium suffragatur.*

16. *Ibid. cap. 5. à M.*

IN CARNEM VNAM. *In carne vna.* [2] SPIRITALES, *Christi nuptias cum Ecclesia, quarum Matrimony Sacramentum signum est. De quo Paulus:* Sacramentum hoc magnum, in Christo dico & in Ecclesia. [3] GENERIS FVNDAMENTVM. *Principium & originem ex Adam & Eua Monogamis.* [4] SACRAMENTVM. *Matrimonium cum Ecclesia.* [5] CENSEMVR VTRVBIQVE, *vtrobique originem carnalem & spiritalem ducimus ex Monogamia.*

Ex cap. 7. in. f. de castit. exhort.

NVLLA NECESSITAS, *quæ prætenditur, quaque potest non esse, non habet locum excusationis.* NOLI DIGAMVS, *ne renubas, cùm possis cum Dei gratia abstinere, si impedimentum & irregularitatem bigamiæ non vis incurrere, vt non pecces in administratione vel susceptione sacrorum ordinum. Ne renubas prætextu necessitatis, vitandæ fornicationis, aut alicuius incommodi rei domesticæ, maximè si velis ex conditione laica in statum Clericalem assumi.* DEVS VVLT. *Et hic errat. Non enim vult Deus omnia Sacramenta, etiam ordinis, promiscuè ab omnibus fidelibus suscipi, & ministrari. Neque etiam omnibus licet hunc sibi in Ecclesia gradum sumere, contradicente Apostolo:* Nemo sibi assumit honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. *Tantum enim periculi est in hoc honoris fastigio, vt opus sit aliquo veluti signo & portento, quo Deus suam, vel per Prælatos & superiores tanquam organa* spiritus qui loquitur in eis *declaret voluntatem; sicut columna ignea D. Gregorium Magnum in monte Soatle latentem fugientemque Episcopatum*

S. Aug.

hæresim suam proternè tuetur & prosequitur : res quidem tam matrimonio quàm stupro communis, & negotium, est copula carnalis, cuius concupiscentiam Christus pariter interdixit. Et hoc falsum. Non enim cuiuscumque, nec qualemcumque concupiscentiam inhibuit, sed viro iam coniugem habenti, vel soluto, non in finem Matrimonij, sed fornicationis, vel adulterij, concupiscere prohibuit, & ipsam solam concupiscentiam, adulterio iam commisso adæquauit. Etenim in corde iniquitates operamini. QVÆ RES ADEST, &c. *cuius rei alterius causa initur matrimonium, aut stuprum committitur, quàm causa percipiendæ voluptatis? Et hoc erroneum. Sunt enim alij legitimi fines secundi Matrimonij vt & primi: societas indiuidua vitæ, suscipiendorum liberorum causa, licitum inter familias componendarum ratio, &c.* ERGO IAM ET PRIMAS. *Optima consequentia quam pertinax hæreticus admittit, contra id quod alibi sana mente dixerat, primas & vnicas nuptias tanquam bonas approbans* PRÆIVDICABVNT, *patrocinabuntur.* PRÆTENDI, *allegari possint ad causam omnimodæ continentiæ etiam a primo & vnico Matrimonio: multò magis in medium adduci possunt pro secundo non contrahendo.*

Tria ex omnibus præmissis textibus Tertulliani colligo. Primò ex locis Pauli ipsum concludere non modo non expedire, sed & illicitum esse secundò nubere. Secundò actum coniugij per se esse inhonestum, & nihil differre ab actu fornicationis. Tertiò iteratas nuptias, malas, damnabiles, stupro non dissimiles per se. Quibus, vt Aug. verbis respondeamus.

Primò differentiam expedientis, & liciti, apud eum legi tom. 6. lib. 1. de adulterinis coniugiis ad Pollentium, cap. 14. & seq. vbi primò refert locum Pauli, 1. Cor. 9 quo abusus est Tert.

Aug. Numquid non habemus licentiam sororem mulierem circumducendi sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? *& paulo infra ex 1 Cor. 6. Item alio loco de quibusdam quæ ad escam pertinent.* Omnia, inquit, mihi licita sunt, sed non omnia expediunt, &c. & 1. *Cor.* 10. Omnia, inquit, mihi licita sunt, sed non omnia ædificant, &c. *Atque vt ostenderet vnde loqueretur*; omne, inquit, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes, (*an immolatum fuerit idolis*) propter conscientiam. (*Ne scrupulum vobis ingerat,*) *& tamen alibi dicit*, non manducabo carnem in æternum, vt non fratrem meum scandalizem, &c. Ita ostendit ea quæ licita sunt, id est, nullo præcepto Domini prohibentur, sicut expedit, potius esse tractanda, non præscripto legis, sed consilio charitatis. Hæc sunt quæ amplius erogantur sancio, (*opera supererogatoria charitatis compatientis pusillorum & infirmorum scandalo.*) Qui curandus ad stabulum, Samaritani illius miseratione, perductus est. Et ideo dicuntur non à Domino præcipi, quamuis à Domino moneantur offerri, vt tantò intelligantur esse gratiita, quantò magis ostenduntur indebita. *Et cap. 15. sic prosequitur.*

Aug. Sed ea quę in his talia sunt; vt quamuis sint licita, non expediant, non in eis dici potest, bonum est hoc, sed illud melius: Sicut dictum est, 1. Cor. 7. qui dat nuptum, benè facit: & qui non dat nuptum, melius facit. Ibi enim, vtrumque licet, & hoc aliquando, aliquando illud expedit. Nam illis qui se non continent, vtique expedit nubere, & quod licet, expedit. Quæ autem vouerunt continentiam, nec licet, nec expedit. Porro discedere ab infideli coniuge, licet, sed non expedit. *Infra cap.*

Aug. 18. Prohibet, inquit, Apostolus consilio charitatis, quod non prohibet Dominus præcepto legis: quia infidelibus affert impedimentum salutis: non solùm quia perniciosissimè scandalizantur offensi, verùm etiam, quia inutilia coniugia, cùm ceciderint, viuentibus eis à quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati, difficilius resoluuntur. *Sic autem prosequitur supra capite 15.*

S. Aug. Manere autem cum illo, si cohabitare consentit, & licet & expedit: quia si non liceret, expedire non posset. Potest ergo aliquid licere, & non expedire: Expedire autem, quod non licet, nō potest. Ac per hoc non omnia licita expediunt, omnia verò illicita non expediunt. *Et cap* 17. Ea, inquit, mihi videntur licere, & non expedire, quæ per iustitiam quidem quæ coram Deo est, permittuntur; sed propter offensionem hominum, nè ob hoc impediantur à salute, vitanda sunt. Ea verò non licere, & ideo non expedire, quæ sic ipsa iustitia vetantur, vt facienda non sint, etiam si ab eis, quibus in notitiam fuerint perlata, laudentur.

S. Aug. *Et cap. 18. vbi tractat. de consilio Pauli,* Cùm inquit dixisset, 1. Cor. 7. de muliere cuius vir mortuus fuerat: beatior autem erit si sic permanserit, (*vidua scilicet secundò non nubens*) secundùm consilium meum: nè quis hoc consilium tanquam humanum, non diuinum, contemnendum putaret, adiecit: puto autem quod & ego spiritum Dei habeam. Proinde intelligendum est, etiam ipsa quæ non à Domino iubentur, sed à Sancto eius famulo vtiliter suadentur eodem Domino inspirante suaderi. Absit enim vt quisquam Catholicus dixerit quando suadet Spiritus sanctus, non Dominum suadere, cùm & ipse Dominus sit, & inseparabilia sint opera Trinitatis, dicit tamen; de virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem Deo, non vt hoc consilium alienum existimemus à Domino; cùm continuò sequatur & dicat; tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt fidelis essem. Secundùm Deum ergo dat fidele consilium in eo spiritu, de quo ait, puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam. Veruntamen aliud est Domini iubentis Imperium, aliud conserui secundùm misericordiam charitatis, quę est illi à Domino inspirata atque donata, fidele consilium. Ibi aliud facere non licet, hîc autem licet, &c. cùm dat consilium non nubendi Apostolus virginibus, vnde præceptum Domini se non habere testatur; licet aliud facere, id est nubere, (*sicut & renubere*) & minus quàm continentiæ, bonum tamen tenere nuptiarum. Ipsumque licitum etiam expedit: quoniam in vetita & illicita ruituram carnis infirmitatem sic excipit honestate nubendi, vt neminem impediat ad salutem: quamuis magis expediret, magisque honestum esset, si virgo (*adiecit & viduam Paulus, 1. Cor. 7.*) consilium quò præceptum eam non compellit, arriperet. Tunc autem non expedit id quod licitum est, quando permittitur quidem, sed vsus ipsius potestatis, aliis affert impedimentum salutis.

S. Aug. *Secundò quòd non sint inhonesta secunda nuptiæ propter copulam carnalem, soluto morte primo matrimonio, repetitam; probat idem Aug. lib. 14. de ciuit. cap.* 17. Meritò, inquit, huius libidinis maximè pudet, meritò & ipsa membra quæ suo quodam vt ita dixerim iure, non omnimodo ad arbitrium nostrum mouet, aut non mouet, pudenda dicuntur; quod antè peccatum hominis non fuerunt. Nam sicut scriptum est nudi erant, & non confundebantur, non quòd eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat, &c. vt pœnâ reciprocâ inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam impudens nouitas, vnde esset indecens nuditas, & fecit attentos, reddidit

S. August.

quæ confusos, &c. & Paulum infra de succinctoriis nuditatem primorum parentum tegentibus. Quod, inquit, aduersus damnatam culpa inobedientiæ voluntatem libido inobedienter mouebat, verecundia pudenter tegebat. Ex hoc omnes gentes, quoniã ab illa stirpe procreatæ sunt, vsque adeò tenent insitum pudenda velare, vt quidam Barbari illas corporis partes, nec in balneis nudas habeant. *Et cap. 18. vbi de ipso actu:* Opus ipsum, inquit, quod libidine tali peragitur, non solum in quibusque stupris, vbi latebræ ad subterfugienda humana iudicia requiruntur; verum etiam in vsu scortorum, quam terrena ciuitas (*Babylonis*) licitam turpitudinem fecit: quamuis id agatur, quod eius ciuitatis nulla lex vindicat, deuitat tamen publicum etiam permissa atq; impunita libido conspectũ: & verecundiâ naturali habent prouisum lupanaria ipsa secretum; faciliusque potuit impudicitia non habere vincula prohibitionis, quam impudentia remouere latibula illius fœditatis, &c. Quid concubitus coniugalis, qui secundùm matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum fit causa liberorum? Nonne & ipse quanquam sit licitus & honestus, remotum ab arbitris cubile conquirit? &c. Et quoniam sicut ait quidam Romani maximus author eloquij (*Cicero scilicet 3. Tusc. quæst.*) omnia rectè facta in luce se collocari volunt, id est appetunt sciri: hoc rectè factum sic appetit sciri, vt tamen erubescat videri, &c. Cùm agitur vnde filij nascantur, nec ipsi filij, si qui inde iam nati sunt, testes fieri permittuntur. Sic enim hoc rectè factum ad sui notitiam lucem appetit animorum, vt tamen refugiat oculorum. Vnde hoc? nisi quia sic geritur quod deceat ex natura, vt etiam quod pudeat, comitetur ex pœna. *Ex quibus patet, ex natura sua, decorum esse, & honestum concubitum nuptialem, etiam in secundis nuptiis; quem vt licitum permittit Paulus, licet sit minus honestus quam continentia vidualis.*

S. Aug.

Tertiò bonas esse nuptias, actumque coniugalem honestum, probat Aug. tom. 3. lib. 9. de Gen. ad lit. cap. 7. Vtriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis rectè excipitur honestate nuptiarum, vt quod sanis (*continentes intelligit, cum integre statu innocentia*) possit esse officium, sic ægrotis remedium. Neque enim quia incontinentia malum est, ideo connubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum; Imo vero non propter illud malum, culpabile est hoc bonum; sed propter hoc bonum, veniale est illud malum. Quoniam id quod bonum habent nuptiæ, & quo bonæ sunt nuptiæ, peccatum esse numquam potest. Hoc autem tripartitum est, fides, proles, Sacramentum. In fide attenditur, nè præter vinculum coniugale, cum altera vel altero concumbatur. In prole, vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur. In Sacramento autem, vt coniugium non separetur, & dimissus, aut dimissa, nec causâ prolis alteri coniungatur. Hæc est tanquam regula nuptiarum, qua vel naturæ decoratur fœcunditas, vel incontinentiæ regitur prauitas. *Et tom. 4. lib. de bono viduitatis; quem vt alibi diximus, genuinum vt opus Aug. Louanienses admittunt, & vt eadem sæpiùs Beda citat in Paulum cap. 4.*

S. Aug

De illo, inquit, immodico carnis vsu, qui in infirmitate coniugum agnoscitur, & interuentu boni nuptialis ignoscitur, ait Apostolus, 1. Cor 7. secundùm veniam dico, non secundùm Imperium. Item cum dicit: mulier alligata est, quamdiu vir eius viuit; quòd si mortuus fuerit vir eius, liberata est: cui vult nubat, tantùm in Domino: Beatior autem erit si sic permanserit secundùm meum consilium: satis ostendit beatam esse in Domino, etiam post mortem viri iterum nubentem fidelem, sed in eodem Domino viduam beatiorem, hoc est, vt scripturarum non tantùm verbis, verùm etiam exemplis loquar; beatam esse Ruth, sed Annam beatiorem. Quapropter hoc primum oportet vt noueris, bono quod elegisti, non damnari secundas nuptias, sed inferius honorari: Nam sicut bonum sanctæ virginitatis quod elegit filia tua, non damnat vnas nuptias tuas, sic nec viduitas tua, cuiusquam secundas. Hinc enim maximè Cathaprygarum ac Nouatianorum hæreses tumuerunt, quas buccis sonantibus non sapientibus etiam Tertullianus inflauit, dum secundas nuptias tanquam illicitas maledico dente concidit, quas omnino licitas Apostolus sobria mente concedit.

S. Aug.

Tertullianum porro & eius similes Catharos damnat idem Aug. lib. de hæres. hæresi 86. Tertullianistæ à Tertulliano, cuius multa leguntur opuscula eloquentissimè scripta, vsque ad nostrum tempus paulatim deficientes, in extremis reliquiis durare potuerunt in vrbe Carthaginensi: me autem ibi posito ante aliquot annos, quod etiam te meminisse arbitror, omni ex parte consumpti sunt. Paucissimi enim qui remanserunt, in Catholicam transierunt, suamque basilicam, quæ nunc etiam notissima est, Catholicæ tradiderunt. Tertullianus ergo, sicut scripta eius indicant, animam dicit immortalem quidem, sed eam effigiatum corpus esse contendit: neque hanc tantùm, sed ipsum etiam Deum corporeum esse dicit, licet non effigiatum. Nec tamen hinc hæreticus creditur factus. Posset enim quoquo modo putari, ipsam naturam substantiamque diuinam corpus vocare, non tale corpus cuius partes aliæ maiores, aliæ minores, valeant vel debeant cogitari, qualia sunt omnia quæ propriè dicimus corpora: quamuis de anima tale aliquid sentiat, sed potuit, vt dixi, propterea putari corpus Deum dicere, quia non est nihil, non est inanitas, non est corporis vel animæ qualitas, sed vbique totus, & per locorum spatia nulla partitus: in sua tamen natura atque substantia immutabiliter permanet. Non ergo inde est Tertullianus factus hæreticus; sed quia transiens ad Cataphryges quos antè destruxerat, cœpit etiam secundas nuptias contra Apostolicam doctrinam tanquam stupra damnare, & postmodum etiam ab ipsis diuisus, sua conuenticula propagauit. Dicit sanè ipse animas hominum pessimas post mortem in dæmones verti, statum autem animæ credit per traducem propagari. *Quod ait animas pessimas in dæmones verti, non lego in libris qui nunc extant. Sed periit codex, in quo id legerat Aug. Sicut multi libri quos à se compositos citat ipse Tertull. iniuria temporum intercepti sunt. Nec enim veritatis amantissimus Aug. tam expressè dixisset:* dicit sane ipse, *nisi ipse legisset: & ibidem hæresi 26. vbi de Cataphrygibus, Montano & prophetissis eius.*

Aug.

Secundas, inquit, nuptias pro fornicationibus habent, *& hæres. 38.* Cathari, qui seipsos isto nomine, quasi propter munditiam superbissimè atque odiosissimè nominant, secundas nuptias non admittunt. Pœnitentiam denegant: Nouatum sequentes hæreticum. *& tom. 10. ser. 191. de temp. Anathema dicit huiusmodi hæreticis.*

Aug.

Execramur blasphemiam eorum qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo esse præceptum, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari: vel qui primas nuptias cum Manicheis, vel qui secundas cum Cataphrygibus damnant. *Concludo ergo cum ipso, tam de secundis, quàm*

de

Aug. *de primis nuptiis, tom. 7. lib. 2. de peccat. originali cap.* 34. Bonum ergo sunt Nuptiæ in omnibus, quæ sunt propria nuptiarum. Hæc autem sunt tria; generandi ordinatio, fides pudicitiæ, connubii Sacramentum. Propter ordinationem generandi scriptum est, 1. Timoth. 5. volo iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse: propter fidem pudicitiæ, 1. Cor. 7. vxor non habet potestatem sui corporis, sed vir: similiter & vir &c. propter connubii Sacramentum. Matth 19. quod Deus coniunxit, homo non separet &c. propter hæc omnia honorabiles nuptiæ in omnibus, & thorus immaculatus. In quantum enim nuptiæ bonæ sunt, in tantum faciunt plurimum boni, etiam de libidinis malo: quoniam libidine non benè vtitur libido, sed ratio. Libido est autem illa, quam vocat Apostolus Roman. 7. repugnantem legi mentis inobedientium legem membrorum. Ratio verò benè vtens libidine, ipsa est in lege nuptiarum. Nam si nullum de malo bonum fieri posset, nec Deus ex adulterino concubitu hominem conderet. Sicut ergo adulterii damnabile malum, quando & inde homo nascitur, non imputatur Deo, qui certè in opere hominum malo, facit ipse opus bonum: Ita quidquid est pudendum in membrorum illa inobedientia, de qua erubuerunt, qui post peccatum foliis ficulneis eadem membra texerunt, non nuptiis imputatur; propter quas concubitus coniugalis non solùm est licitus, verùm etiam vtilis & honestus; *(vt supra ex Hebr. 13. probauit. honorabiles nuptias in omnibus, & thorum immaculatum)* sed imputatur peccato inobedientiæ, cuius hæc pœna est consecuta, vt homo inobediens Deo, sua quoque sibi inobedientia membra sentiret: de quibus erubesceret; quòd non ad arbitrium voluntatis eius, sed ad libidinis incentiuum, velut arbitrio proprio mouerentur, quæ pudenda iudicauit, operienda curauit. Non enim confundi debuit homo de opere Dei, aut vllo modo fuerant creato erubescenda, quæ instituenda visa sunt Creatori. Itaque nec Deo, nec homini illa simplex nuditas displicebat, quando nihil erat pudendum, quia nihil præcesserat puniendum. *Et hæc de nuptiis secundis licitis, & honestis, contra hæresim Tertulliani.*

PARACLETVS MONTANVS HABITVS.

1. *De anima cap. 55. circa f.*

AGnosce [1] differentiam ethnici, & fidelis, in morte. Si pro Deo occumbas, vt [2] Paracletus monet, non in mollibus febribus & in lectulis, sed in martyriis; si crucem tuam tollas & sequaris Dominum, vt ipse præcepit, tota [3] paradisi clauis tuus sanguis est.

2. *Et ibid. cap. 58. circa f.*

Hoc etiam Paracletus frequentissimè commendauit, si quis [1] sermones eius ex agnitione [2] promissorum charismatum admiserit.

3. *Et de Resur. cap. 11. à p.*

[1] De quibus luculenter & Paracletus per prophetidem [2] Priscam, [3] *Carnes sunt, & carnem oderunt.*

4. *Et ibid. cap. 63. in f.*

[1] Iam omnes retro [2] ambiguitates, & quas [3] volunt parabolas, aperta atque perspicua totius [4] sacramenti prædicatione [5] discussit, per nouam [6] prophetiam de Paracleto inundantem; cuius si hauseris fontes, [7] nullam poteris sitire doctrinam; nullus [8] te ardor exuret quæstionum; resurrectionem quoque carnis [9] vsquequaque potando, refrigerabis.

5. *Et 1. cont. Marc. cap. 29. V. supra Nuptiæ 2. n. 6.*

6. *Et cont. Prax. cap. 1. in m.*

[1] Idem tunc [2] Episcopum Romanum, agnoscentem [3] iam prophetias Montani, Priscæ, Maximillæ, & ex ea agnitione, pacem [4] Ecclesiis Asiæ & Phrygiæ inferentem, falsa de ipsis Prophetis, & Ecclesiis eorum adseuerando, & [5] præcessorum eius auctoritates defendendo, coëgit & litteras pacis reuocare iam emissas, & à proposito recipiendorum [6] charismatum [7] concessare. Ita duo negotia diaboli Praxeas Romæ procurauit, prophetiam expulit, & hæresim intulit; [8] Paracletum fugauit, & Patrem [9] crucifixit.

7. *Et ibid. circa f.*

[1] Denique cauerat pristinum [2] doctor de emendatione sua; & manet [3] chirographum apud psychicos, apud quos tunc gesta res est, [4] exinde silentium. Et nos quidem postea agnitio Paracleti, atque defensio, disiunxit à psychicis.

8. *Et cont. prax. cap. 13. à p.*

[1] Qui & tempora, & [2] causas scripturarum per Dei gratiam inspicimus, maximè Paracleti, non hominum discipuli.

9. Et de Monog. cap. 2. per totum, & 3. in p.

Monogamiæ[1] disciplinam, in hæresim[2] exprobrant. Nec vlla magis ex causa[3] Paracletum negare coguntur, quam dum existimant nouæ disciplinæ institutorem, & quidem durissimæ illis, vt iam de hoc primum[4] consistendum sit in generali retractatu; An[5] capiat Paracletum aliquid tale docuisse, quod aut nouum deputari possit aduersus Catholicam traditionem, aut onerosum aduersus leuem sarcinam Domini? De vtroque autem ipse Dominus[6] pronuntiauit. Dicens enim,[a] *Adhuc multa habeo quæ loquar ad vos, sed nondum potestis portare ea: quum venerit Spiritus sanctus, ille vos ducet in omnem veritatem*; satis
a Io.16. 11. vtique prætendit ea acturum illum quæ & noua existimari possint, vt nunquam retro edita, & aliquantò onerosa, vt idcirco[7] non edita. Ergo, inquis, hac argumentatione, quidvis nouum & onerosum Paracleto adscribi poterit, etsi ab[8] aduersario spiritu fuerit. Non[9] vtique. Aduersarius enim spiritus ex diuersitate prædicationis appareret, primò regulam[10] adulterans fidei, & ita[11] ordinem adulterans disciplinæ; quia cuius[12] gradus prior est, eius[13] corruptela antecedit, id est fidei, quæ prior est disciplina. Antè quis de[14] Deo hæreticus sit necesse est, &[15] tunc de instituto. Paracletus autem multa habens edocere, quæ in[16] illum distulit Dominus, secundùm præfinitionem, ipsum primò Christum,[17] contestabitur, qualem credimus, cum toto ordine Dei Creatoris, & ipsum[18] glorificabit, & de ipso commemorabit; & sic de principali regula agnitus,[20] illa multa quæ sunt disciplinarum reuelabit, fidem[21] dicente pro eis, integritate prædicationis, licet nouis, quia nunc reuelantur; licet onerosis, quia nec nunc sustinentur; non alterius tamen Christi, quàm qui habere se dixit,[?] & alia multa, quæ à Paracleto edocerentur; non minus istis[22] onerosa, quàm illis[23] à quibus nondum tunc sustinebantur. Sed an onerosa Monoga-
Cap. III. mia, viderit adhuc[24] impudens infirmitas carnis. An autem noua, de hoc interim[25] constet. Illud enim amplius dicimus, etiamsi totam, & solidam virginitatem, siue continentiam Paracletus hodie[26] determinasset, vt nè vnis quidem nuptiis feruorem carnis despumare permitteret, sic quoque[27] nihil noui inducere videretur.

10. Et de ieiun. cap. 1. in m.

[1] Hi Paracleto[2] controuersiam faciunt; propter hoc, nouæ prophetiæ[3] recusantur; non quod alium[4] Deum prædicent Montanus & Priscilla, & Maximilla, nec quod Iesum Christum[5] soluant; nec quod aliquam fidei aut spei regulam euertant; sed quod[6] planè doceant[7] sæpius ieiunare, quàm[8] nubere.

11. Et de ieiun. cap. 12. in f. & 13. in p.

Quid ergo[1] cessatis Paracletum, quem in[2] Montano negatis, in[3] Apicio credere? Præ-
Cap. XII. scribitis,[4] constituta esse solennia huic fidei, scripturis, vel traditione maiorum, nihilque obseruationis amplius adiiciendum, ob illicitum innouationis.[5] State in isto gradu, si potestis.

12. Et de pudic. cap. 21. circa m.

Hoc[1] ego magis & agnosco, & dispono,[2] qui ipsum Paracletum in[3] Prophetis nouis habeo dicentem;[4] *Potest Ecclesia donare[5] delictum, sed[6] non faciam, nè & alia delinquant.*

13. Et ibid. in f.

Nam & Ecclesia[1] propriè, & principaliter ipse est Spiritus, in[2] quo est Trinitas vnius diuinitatis, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.[3] Illam Ecclesiam congregat, quam Dominus in tribus posuit. Atque ita[4] exinde etiam numerus omnis qui in hanc fidem conspirauerint, Ecclesia ab auctore & consecratore censetur. Et[5] ideo Ecclesia quidem delicta donabit; sed Ecclesia[6] Spiritus, per spiritalem[7] hominem; non Ecclesia, numerus Episcoporum.

14. Et de Monog. cap. 14. in m.

Regnauit[1] duritia cordis vsque ad Christum, regnauerit & infirmitas carnis vsque[2] ad Paracletum. Noua lex abstulit repudium, habuit quod auferret. Noua[3] prophetia, secundum matrimonium, non[4] minus repudium prioris.

15. Et ibid. circa f.

Tempus[1] eius, donec Paracletus operaretur, fuit, in quem dilata sunt à Domino, quæ tunc
Io.16.12. sustineri non poterant, quæ iam nemini competit portare non posse; quia per quem datur portare posse, non[2] deest.

16. *Et de fuga in persec. c. 1. à p. Vide supra V. Ecstasis.*

Procuranda autem [1] examinatio penès vos, qui, si fortè, Paracletum non recipiendo deductorem omnis veritatis,[2] meritò adhuc etiam aliis quæstionibus obnixi estis.

Paracletus Montanus habitus à Tertulliano.

1.[1] DIFFERENTIAM, *quasi verò in hoc differant, & non fide, & infidelitate. Licet enim* idē exitus sis hominis, & iumenti, *quòd tam brutum animal, quàm rationale morti subiaceant; & qui secundùm rectam rationem viuit, pariter cum agente vitam animalem occumbat; quia omne animal est mortale: longè tamen vtriusque finis diuersus est. Non enim de solis martyribus, sed quibuscumque fidelibus scriptum est;* Beati mortui qui in Domino moriuntur, &c. *id est in eius gratia, & non tantùm pro Domino & eius causa. quod martyribus congruit.* [2] VT PARACLETVS. *Spiritus sanctus in Montano præ Apostolis illuminato loquitur.* [3] TOTA CLAVIS, *imò non sola, iam etiam ex Aug.* Oratio iusti clauis est cæli. *Dicente Domino:* Pulsate, & aperietur vobis. *Et rursum:* Quærite primum regnum Dei, &c.

2. 1 SERMONES EIVS, *doctrinam & scripta, paracleto inspirante à Montano dictata.* [2] EX AGNITIONE, *modo oculos habeat, & legat promissa à Christo Spiritus sancti dona, multò ampliora Montano, & prophetissis eius effusa, quàm Apostolis; qua fidem faciunt doctrinæ eius, vt ab omnibus admitti, & recipi debent.*

3. 5 DE QVIBVS, *hæreticis, carnis resurrectionem negantibus. eamque tanta gloria indignam censentibus.* [6] PRISCAM, *vnam ex prophetissis Montani, de quibus supra. & in omniloquio dicemus. Cuius ore Spiritus sanctus vsus est, contra eos dicens;* [7] CARNES SVNT, &c. *sicut & cæteri homines carne constant, & tamen eis inuident resurrectionis gloriam; cùm ex Paulo* nemo carnem suam, odio habuit.

4. 1 IAM, *cùm amplior effusa sit gratia Spiritus in Montanum.* [2] RETRO AMBIGVITATES, *quæ prius dubia esse poterant, & parabolicè, seu figuratè dicta intelligi.* [3] QVAS VOLVNT, *supple hæretici, negantes resurrectionem, vt Marcionitæ.* 4 TOTIVS SACRAMENTI, *mysteriorum fides.* [5] DISCVSSIT, *quasi Sol nebulas* [6] NOVAM PROPHETIAM, *Montani, abundantiorem Apostolicâ, vel veterum Prophetarum.* [7] NVLLAM DOCTRINAM: *quia à Christo dictum Montanistis applicat:* docebit vos omnem veritatem. [8] NVLLVS ARDOR, *sitis & curiositas discendi.* [9] VSQVEQVAQVE POTANDO, *ad satietatem vsque innatum desiderium vehemens beatè & semper etiam secundùm carnem gloriosam viuendi, refrigerabis, totam resurrectionis doctrinam à Montano discendo, donec torrente voluptatis inebrieris in cælo.*

6. 1 IDEM. *Praxeas scilicet.* [2] TVNC EPISCOPVM, *qui tum præerat Ecclesiæ Romanæ.* [3] AGNOSCENTEM, *recipientem nouas Montani prophetias.* [4] PACEM, *reconciliationem; cùm antea essent extra communionem Ecclesiæ Romanæ.* [5] PRÆCESSORVM, *Pontificum qui eos excommunicauerant.* [6] RECIPIENDORVM, *approbandorum.* [7] CONCESSARE, *simul abstinere, vt eas prophetias quas probauerat, postea reprobaret.* [8] PARACLETVM, *in Montanū & eius prophetissas illapsum.* [9] PATREM CRVCIFIXIT, *quia personas non distinguebat; & Patrem crucifixum dicebat; vnde & discipul. Praxeæ dicti sunt Patripassiani.*

7. 1 CAVERAT PRISTINVM. *Praxeas scil. de futuro sibi timebat, memor iam semel se fuisse castigatum.* [2] DOCTOR, *cautior factus.* [3] CHIROGRAPHVM, *testimonium propria eius manu scriptum, quo hæresim suam eiurauerat.* [4] EXINDE SILENTIVM, *deinceps suppressa est rei gestæ memoria.* [5] DIIVNXIT, *Montani & dogmatum eius susceptio, Tertullianum à communione fidelium Ecclesiæ Romanæ separauit. Siue eos sponte deseruerit, siue tanquam membrum putridum Anathematis gladio fuerit ab Ecclesia Romana præcisus.*

8. 1 QVI ET TEMPORA. *de se & Montanistis hæc loquitur, & magna gratia Dei imputat, quòd Spiritus sancti in Montano locuti sit discipulus, nec proinde sectator hominis, sed ipsius Paracleti. Vnde superbè insultat Catholicis Ecclesiæ Romanæ, quasi hominum auditoribus & discipulis, seque Apostolo comparat docenti de Euangelio suo:* Neque per hominem, neque ab homine illud didici, sed per reuelationem Iesu Christi. [2] TEMPORA ET CAVSAS SCRIPTVRARVM. *Quo tempore, qua occasione, quo fine Spiritus sanctus per Prophetas, aut Apostolos scripturam sacram dictauerit.* Neque enim ab homine allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati sancti homines Dei. &c. *Verùm ipse Tertull. factus Montanista, proprio sensu, sicut Magister eius, Scripturam interpretatus est.*

9. 1. DISCIPLINAM, *doctrinam, & necessitatem monogamiæ, à Montano inductam.* [2] IN HÆRESIM, *psychici tanquam erroneam, & hæreticam censurâ notant.* [3] PARACLETVM NEGARE. *Spiritum sanctum in Montano locutum.* [4] DE HOC CONSISTENDVM. *Vt hic primò hæreamus, tractaturi de Monogamiæ lege, à Spiritu sancto præscripta per Montanum; & conuincamus psychicos, ideo maximè reprobare Montanum, quòd ipsis voluptati carnis affixis, tam duram & difficilem continentiam imponat, nec tribuat viduis renubendi licentiam.* [5] AN CAPIAT, *non posse fieri, vt nec animo rationali, & fideli concipi, quod Spiritus sanctus aliquid docuerit noui contra traditionem Ecclesiæ Catholicæ, cuius est sponsus immutabilis & fidelis: vel quod sit adeo graue, vt contra Domini sententiam iuge eius suaui, & oneri leui repugnet.* [6] PRONVNTIAVIT, *iudiciaria sententia difficultatem soluit, cum ait:* Multa habeo vobis loqui, sed non potestis portare modò. *& hoc est quod Tertullianus supra dixit numero 8. se vt Paracleti, & non hominis discipulum, ex dono intelligentiæ Scripturarum, ad vtram earum interpretationem, tempora & causas dispicere; quando, quomodo, cur, talis, vel talis licentia data fuerit; & quomodo & quibus rigidior disciplina, & lex difficilior, vt ad maiorem perfectionem obligans, data sit.* [7] IDCIRCO RETRO, *ideo prius non edita, quia onerosa fuisset infirmioribus humeris.* [8] AB ADVERSARIO *diabolo, spiritu mendacij,* qui in veritate non stetit: & qui dum mendacium loquitur, ex propriis loquitur. [9] NON VTSQVE. *Respondet Tertullianus psychica obiectioni.* [10] REGVLAM. *Symbolum Apostolorum, quod non corrupit Montanus.* [11] ORDINEM DISCIPLINÆ, *morum compositorum doctrinam non euertit, sed confirmauit, & insuper ampliauit, ad perfectiorem castitatem obligans.* [12] GRADVS PRIOR, *fides, bonos mores, & virtutum opera præcedit, sine qua nulla virtus est, quæ*

ex August. est ordo amoris, *qui iuxta eundem docto-* 5. Aug. *rem à fine ad finem vltimum dirigitur. Vnde frequenter verba Pauli;* Omne quod non est ex fide peccatum, *sic exponit, vt omnia infidelium virtutum moralium opera defectu fidei peccata sint, ex amore proprio, aut humanæ laudis fine procedentia.* 13 EIVS CORRVPTELA ANTECEDIT, *id est prius fides, quam eius effectus & fructus, bonorum scilicet operum doctrina corrumpi debet. Quo posito, Montano non potest obijci quòd alterauerit, siue corruperit disciplinam Catholicam: quia prius fidem in Apostolorum Symbolo contentam corrumpere studuisset.* 14 DE DEO HÆRETICVS. *Apostata à Deo, contra Dei fidem dogma hæreticum inuehens.* 15 ET TVNC, *& postea nihil mirum si contra eius institutum & ordinem disciplina ab eo tradita quid egisset.* 16 IN ILLVM DISTVLIT, *ab eo conuenientiori tempore docenda, vt Christus ipse prædixerat.* 17 CONTESTABITVR, *testimonium feret Spiritus sanctus de Christo, & eũ ipsum esse Dei Creatoris filium, cum toto ordine quem Creator circa incarnationis, natiuitatis, vitæ, mortis & resurrectionis eius mysteria seruaturus erat; qualem omnino nos Montanistæ, absque vlla diuersitate à Catholicis Ecclesiæ Romanæ confitemur.* 18 IPSVM GLORIFICABIT, *idipsum verba Christi sonant.* Ille testimonium perhibebit de me, &c. ille me clarificabit. *Gloria enim, clara est cum laude notitia.* 19 COMMEMORABIT. Annuntiabit vobis. *In memoriam reuocabit omnia quæ fecit & docuit Christus. per os spiritualiũ hominũ, quibus abũdantiora charismata largietur, enarrabit.* 20 ET SIC AGNITVS, *Paracletus sc. & spiritus veritatis, sic ex eadem omnino regula, & symbolo vera fides, spiritus veritatis cognitus, illa multa quæ ad mores perfectiores, & virtutum eminentiorum praxim attinent, quæ tunc Apost. portare non poterant, Spiritus sanctus Montano reuelare debebat. Quasi verò Christus qui nondum glorificatus, necdum proinde spiritum cum omni plenitudine iis dedisset, ipsis non promisisset:* Cùm venerit Paracletus Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem; de meo accipiet & annuntiabit vobis. *In quo licet aduertere spiritum erroris, & vertiginis in Tert. Cùm enim prius dixisset:* Quasi aliquid latuerit Petrum, &c. *Dum contra hæreticos scriberet; postea factus hæreticus, Petrum, cæterosque Apost. præ Montano, ignorantes censuit.* 21 FIDEM DICENTE, *&c. dum à Montanistis incorrupta fidei regula prædicatur, ipsa eius prædicatio sincera & in nullo adulterata, fidem præstat, patrocinatur, quasi fideiussor & cautio accedit, quibus probatur præcepta disciplinæ rigidioris, quanquam noua & onerosa psychicis videantur, sicut tunc dura & importabilia putata fuissent ab Apostolis; non ab altero Christo, vel Deo (quos Marcion inuexit) sed ab eodem, & per eundem spiritum imponi.* 22 ISTIS ONEROSA, *psychicis.* 23 QVAM ILLIS, *Christi discipulis.* 24 IMPVDENS INFIRMITAS, *sæpe id exprobrat fidelibus Ecclesiæ Romanæ: quasi in defensionem polygamiæ allegarent illud Christi, nihil in hanc rem faciens, sed eorum Apostolorum somnolentiam excusans,* spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. 25 DE HOC CONSTET. *Ex dictis satis constare debet.* 26 DETERMINASSET, *sanxisset necessariam,* 27 NIHIL NOVI, *cùm iam in veteri lege sapiens commendaret,* castam generationem cum claritate, & incorruptionem proximam Deo, & *Propheta* Eunuchis suis nomen melius à filiis & filiabus, *promitteret.*

10. 1. HI, *psychici.* 2 CONTROVERSIAM. *In dubium vocant dogma nostrum, quod à Spiritu sancto per Montanum & duas eius prophetissas accepimus.* 3 RECVSANTVR, *nõ admittuntur ab illis. suspectum est ipsis testimonium eorum.* 4 ALIVM DEVM, *vt docuit Marcion.* 5 SOLVANT, *duos Christos inducendo, sicut Marcionita.* 6 PLANE, *apertè.* 7 SÆPIVS IEIVNARE, *per duarum Quadragesimarum indictionem.* 8 QVAM NVBERE, *quia secundas nuptias tanquam malas interdicunt.*

11. 1 CESSATIS, *ò psychici, animales, ventres pigri, pergite vos* quorum Deus venter est, *si non dicere, quod pudor aliquis & verecundia prohibuit hactenus, sed corde credite,* quorum spiritus Dominus, est culinæ nidor, & condimenta charismata, *sicut alibi debacchatur.* 2 IN APICIO, *famoso illo ventricola, de quo Martialis:*

Dederas Apici, bis sestertiũm ventri;
Sed adhuc supererat centies tibi laxum:
Hoc tu grauatus, ne famem & sitim ferres,
Summa venenum potione duxisti.

3 IN MONTANO, *homine sobrio duas Quadragesimas commendante.* 4 PRÆSCRIBITIS, *contra nostrum nouum institutum duplicis Quadragesimæ; illicitum esse, aliquid nouum in Ecclesiam introducere, contra, vel præter ius diuinum positiuum, vel antiquam traditionem Ecclesiæ, à quibus solemnia ieiunia præscripta sunt, obseruanda fidelibus: Maximè cùm Petrus dicat in Actis:* Iudicauimus nihil vltra imponere vobis oneris. *Nè onus* Christi leue, *supergrauetur.* 5 STATE, &c. *duplicem hæc verba sensum patiuntur. Primò quasi diceret; cùm fragilis sit humana natura, proni sensus in malum; & vnicum vnius Quadragesimæ vallum, vix diu possit arcere ab anima impetus carnis, continuò rebellantis: state si potestis vnico muro protecti, sine antemurali secundi ieiunij. Secundus sensus erit vt dicat:* State, si potestis; *in illa sententia, qua dicitis illicitum esse aliquid supra veterem Ecclesiæ traditionem, vel ius scriptum, rigidioris & perfectioris disciplinæ introducere. Ego vos hinc depellam, & multa circa mores in Ecclesia innouata probabo; licet circa regulam & articulos fidei, scriptum sit:* Qui apposuerit ad hæc, apponet Deus super eum plagas contentas in libro hoc. *Aliquid intellige contrarium. Licet enim addere glossam, & expositionem locis obscuris, sicut fecere Patres & Doctores, dono Spiritus, de quo Paulus:* alij interpretatio sermonum, *quæ non humano sensu, vel vt ait Petrus.* Propria interpretatione non fit; sed Spiritu sancto inspirati Sancti viri, &c. *id est Ecclesiæ Doctores ab eo docti locuti sunt nobis & interpretati: sicut Christus duobus discipulis Emmaüs,* incipiens à Moyse interpretabatur scripturas.

12. 1 HOC, *dogma de non recipiendis post primam pœnitentiam lapsis in mœchiam.* 2 DISPONO, *probare sc. pulchro ordine, & multiplici ratione.* 3 IN PROPHETIS NOVIS, *Montano, Prisca, Maximilla.* 4 POTEST ECCLESIA, *non nego potestatem clauium à Christo datam Ecclesiæ ad soluenda peccata.* 5 DONARE, *condonare, remittere.* 6 SED NON FACIAM, *non vtar, seu potius, abutar hac licentia.* 7 NE ALIA DELINQVANT. *peccata peccent, id est multiplicent sub specie venia. Hac phrasi vtitur & Scriptura:* Peccatum peccauit Ierusalem, propterea instabilis facta est. *Thren. 1. 8. Sept.* in fluctuationem facta est. *Pagn. ex Hebr.* in derisionem fuit.

13. 1 ECCLESIA PROPRIE EST SPIRITVS, *quia Spiritus sanctus, est spiritus vnus, spiritus vnitatis & concordiæ; in quo vt ait Dominus,* si duo consenserint super terram, *exaudietur Ecclesia à Patre.* 2 IN QVO EST TRINITAS, *sc. personarum, per identitatem essentiæ, & attributorum diuinorum. In vnaquaque enim persona sunt aliæ per circumincessionem. Vnde & D. Fulgentius nostro Eremitani ordinis lux fulgida:* Nullus horum extra quemlibet illorum est. *Dicente Christo:* Nescitis quia ego in Patre, & Pater in me

est 3 & de Spiritu sancto: Spiritus Paracletus quem ego mittam vobis à Patre. [2] ILLAM ECCLESIAM, nouam sectam Montani, applicat illud Christi vbi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, &c. Vt Ecclesiam dicat à Spiritu sancto collectam in Montano & duabus prophetissis eius. Pusillum monstrum gregem qui nihil timeat o psychicos lupi. [4] EXINDE, qui deinceps cum tribus illis in doctrina noua consenserint, à Spiritu sancto vera fidelium Ecclesia congregata reputabitur. [5] ET IDEO ECCLESIA, nostra sc. noua, absoluet à peccatis. [6] ECCLESIA SPIRITVS, à Montano collecta [7] PER SPIRITALEM, ministrum nouæ prophetiæ. [8] NON ECCLESIA, psychicorum animalium cuius Synodi & Concilia non paruo numero laicorum pusillum gregem componentium, sed magno episcoporum conflata constant. Quasi diceret Tert. vbi multitudo, ibi confusio.

14. [1] DVRITIA CORDIS, ob quam Moyses concessit libellum repudij. [2] AD PARACLETVM, superuenientem abundantius in Montanum. [3] NOVA PROPHETIA, eiusdem. [4] NON MINVS, prohibendo secundas nuptias, ipso facto primas etiam reiecit, non tanquam absolute malas, sed vt bono virginitatis, aut castimonia impeditiuas. Vel referendum est repudium prioris, vt fiat ex mutuo consensu separatio à thoro, quò mens sine impedimento in oratione vacet Deo, cui soli placere intendat. Vel repudium prioris, id est primi matrimonij; quod noua prophetia ideo repudiat, quòd non secus ac secundum, vt plurimum, carnali concupiscentia contrahatur.

15. [1] TEMPVS EIVS, licentia data carni, ad nuptias iterandas. donec spiritus in Montano ad opera castimonia maioris obligaret. Vnde & Christus, multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. [2] NON DEEST, gratiâ præsentissimus spiritus.

16 [1] EXAMINATIO, ô psychici, recogitate, vos qui Paracletum non recipitis, quando, quo fine, &c. Christus permiserit fugere. [2] MERITO ALIIS. &c. propter incredulitatem spiritus in Montano clarius quàm in Apostolis loquentis, dubia semper interrogabitis, cùm vos deducat in cognitionem omnis veritatis. Hæresim Tertull. circa Paracletum damnauit Aug. duobus in locis. primò quidem lib. de agone Christiano cap. 28.

August. vbi ait, nec eos audiamus qui Spiritū sanctū, quem Dominus promisit discipulis, aut in Paulo Apostolo venisse, aut in Montano & Priscilla, sicut Cataphryges dicunt, aut in nescio quo Manite vel Manichæo, sicut Manichæi dicunt. Tam enim cæci sunt isti, vt scripturas manifestas non intelligant, aut tam negligentes salutis suæ, vt omnino non legant. Quis enim cùm legerit, non intelligit, vel in Euangelio quod post Domini resurrectionem scriptum est, dicente Domino, Ego mittam promissum Patris mei in vos; Vos autem sedete hic in ciuitate, quousque induamini virtute ab alto? Et in Actibus Apostolorum, posteà quam Dominus abcessit à discipulorum oculis in cælum, decem diebus peractis, die Pentecostes, non attendunt apertissimè venisse Spiritum sanctum: & cùm essent illi in ciuitate, sicut eos ante monuerat, impleuisse illos, ita vt loquerentur variis linguis. Nam diuersæ nationes quæ tunc aderant, vnusquisque audientium suam linguam intelligebant. Sed isti homines decipiunt eos qui negligentes sunt in Catholica fide, & ipsam fidem suam quæ in scripturis manifesta est, nolunt discere, & quod est grauius & multum dolendum, cùm in Catholica fide negligenter versentur, hæreticis diligenter accommodant. Et lib. de hæres. hær. 26. Cataphryges sunt

Aug quorum authores fuerunt Montanus tanquam Paracletus, & duæ prophetissæ ipsius, Prisca, & Ma-

A ximilla. His nomen Prouincia Phrygia dedit, quia ibi extiterunt, ibique vixerunt: & etiam nunc in eisdem partibus populos habent. Aduentum Spiritus sancti à Domino promissum, in se potius quàm in Apostolis eius fuisse asserunt redditum. Secundas nuptias pro fornicationibus habent: & ideo dicunt eas permisisse Apostolum Paulum, quia ex parte sciebat, & ex parte prophetabat: nondum enim venerat quod perfectum est. Hoc autem perfectum in Montanum, & in eius prophetissas venisse delirant. Vide supra. Verbo. Ecstasis. Mira Tertulliani insania, Paracleti nomen, hoc est consolatoris, Ecclesiæ desolatori Montano tribuentis; cùm solis personis Trinitatis id verè & propriè congruat. De

B Patre enim Apostolus: Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos, in omni tribulatione nostra. De filio Augustin. S. Aug.

tract. 74. in Io. Quod ait, rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis: ostendit, & seipsum esse Paracletum. Paracletus enim latinè dicitur aduocatus, & dictum est de Christo, 1. Io. 2. aduocatum habemus ad Patrem Iesum Christum iustum. De Spiritu sancto item tract. 94. in Io. Consolator S. August.

ille vel aduocatus, vtrumque enim interpretatur, quod est Græcè Paracletus, Christo ascendente fuerat necessarius, & ideo de illo non dixerat ab initio, quando cum illis erat, quia eius præsentia consolabantur, &c. Videbat vtique quid illa sua

C verba in eorum cordibus agerent: spiritalem quippe nondum interius habentes consolationem, quam per Spiritum sanctum fuerant habituri, id quod exterius in Christo videbant, amittere metuebant, & quia se amissuros esse illum vera denuntiantem, dubitare non poterant, contristabatur humanus affectus, quia carnalis desolabatur aspectus. Nouerat autem ille quid eis potius expediret, quia visus interior, ipse est vtique melior, quo eos consolaturus fuerat Spiritus sanctus, non cernentium corporibus ingesturus corpus humanum, sed seipsum credentium pectoribus infusurus, &c. Christo autem discedente corporaliter, non solùm Spiritus sanctus, sed & Pater & Filius illis affuit

D spiritaliter. Nam si ab eis sic abscessit Christus, vt pro illo, non cum illo, in eis esset Spiritus sanctus, vbi est eius promissio dicentis, ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi: & veniemus ad eum ego & Pater, & mansionem apud eum faciemus? cùm & Spiritum sanctum ita promiserit se esse missurum, vt cum eis esset in æternum: ac per hoc, cùm ex carnalibus, vel animalibus, essent spiritales futuri; profectò & Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum capacius fuerant habituri, &c. Vbi enim eorum quilibet vnus, ibi Trinitas Deus vnus. Valde quidem insaniit Tertull. Montanum & duas prophetissas eius, Apostolis præferendo, & tres insanos, Trinitati sapientissimæ comparando; qua Apostoli, omni veritate & consolatione spiritali, in superabundanti Spiritus sancti gratia implendi erant.

Idem August. ser. 194. de temp. Hoc, inquit, quod S. Aug.

dicitur, expedit vobis, &c. Si autem abiero, mittam eum ad vos: non minorem, quod absit, indicat Spiritum sanctum, sed simpliciter, absque adulatione, vnitatem atque concordiam indicat voluntatis. Attendite autem quod dixit, expedit vobis, vt ego vadam: nam si non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Quomodo expedit discipulis, vt ab illis Christus ascendat ad Patrem, si minor est ille qui pro Christo ad discipulos est mittendus? Sed expedit discipulis, vt ab eis Christus ascendat, quia

æqualis est Patri & Filio, Spiritus sanctus, qui ad discipulos venturus esse promittitur. Quòd autem Paracletus dicitur Spiritus sanctus, proprietas operationis eius exprimitur. Paracletus enim Græcè, Latinè dicitur consolator. Et benè ipse pro Christo ad discipulos mittitur, vt eos consoletur, inter omnes tribulationes quas ipsi erant confessione passuri.

Quantum ad locum quem in hac sua hæresi sæpius inculcat Tertull. ex Io. 16. ita. Adbuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo: (*Syr. capere nunc*) cùm autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: (*Syr. deducet vos in omnem veritatem*) non enim loquetur à semetipso, sed quæcumque audiet loquetur, & quæ

S. Aug. ventura sunt, annuntiabit vobis: *August. fusè prosequitur tract. 96. 97. & 98. in Io. 16. vbi inter cætera tract. 96.* Prius, inquit, quærendum illud occurrit, quomodo superius dixerit, omnia quæ audiui à Patre meo nota feci vobis Io. 15. 15. Et hic dicat, adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Verùm illud quomodo dixerit, quod nondum fecerat, tanquam fecerit, sicut ea quæ futura sunt, Deum fecisse Propheta testatur dicens, qui fecit quæ futura sunt, iam cùm ipsa verba tractaremus vt potuimus exposuimus. *Dixerat autem tract. 86. in Io. 15.* Quo pacto, inquit, intel-

S. Aug. lecturi sumus omnia eum nota fecisse discipulis, quæcumque audiuit à Patre, cùm propterea quænam multa, non dicat, quia scit eos modo portare non posse? Sed nimirum quod facturus est, fecisse se dicit, qui ea quæ futura sunt fecit. Sicut enim dicit per Prophetam, foderunt manus meas, & pedes meos: nec ait, fossuri sunt: velut præterita dicens, & ea tamen futura prædicens: ità & hoc loco ait: omnia se nota fecisse discipulis, quæ se nouit nota esse facturum in illa plenitudine scientiæ de qua dicit Apostolus, 1. Cor. 13. Cùm autem venerit quod perfectum est, quod ex parte est euacuabitur, &c. Itaque sicut immortalitatem carnis, & salutem animarum futuram expectamus, quamuis iam pignore accepto salui facti esse dicamur: ita omnium notitiam, quæcumque vnigenitus audiuit à Patre, futuram sperare debemus, quamuis hoc iam se fecisse dixerit Christus.

Atque vt retundam insolentiam Tertulliani suum

S. Aug. *Montanum super Apostolos extollentis, August. verbis tract. 96. in Io. 15.* Quis, inquit, nostrum audeat eorum se dicere iam capacem, quæ illi capere non valebant? &c. Quænam sint ista quæ ipse non dixit, temerarium est velle præsumere, & dicere. Nam & mori pro Christo nondum erant idonei tunc Apostoli, quibus dicebat Io. 14. non potestis me sequi modo. Vnde primus eorum Petrus, qui hoc iam se posse præsumpserat, aliud expertus est, quàm putabat: & tamen postea & viri & mulieres, pueri & puellæ, iuuenes & virgines, senes cum iunioribus, innumerabiles martyrio coronati sunt; & paucæ inuentæ sunt oues, quod tunc quando ista Dominus loquebatur, nondum poterant portare Pastores, &c. Cùm autem venerit ille spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. Sic vtique demonstrans illos ideo quæ habebat dicere portare non posse, quia nondum ad eos venerat Spiritus sanctus, &c. *Subiicit Iudæos ferre non posse*, quòd filius Dei sit, qui eo modo quo ipsi celebrant Sabbatum soluit: sicut Sabelliani, quia Trinitas est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: sicut Arriani, quia æqualis est Patri Filius, & Patri ac Filio Spiritus sanctus: sicut Photiniani, quia non homo tantùm similis nobis, sed etiam Deus Deo Patri æqualis est Christus: sicut Manichæi, quia Christus Iesus, per quem liberati sumus, nasci in carne, & de carne dignatus est: & cæteri omnes peruersarum, ac diuersarum sectarum homines, vtique ferre non possunt, quicquid in Scripturis sanctis & in fide Catholica reperitur, quod contra eorum proferatur errores, sicut nos ferre non possumus eorum vanitates & insanias mendaces. Quid est enim ferre non posse, nisi æquo animo non habere? Sed omnia quæ post ascensionem Domini canonica veritate atque authoritate conscripta sunt, quis fidelis, vel etiam Catechumenus, antequam Spiritum baptizatus accipiat, non æquo animo legit, atque audit, etiamsi nondum sicut oportet intelligit? Quomodo ergo aliquid eorum quæ post ascensionem Domini scripta sunt, non possent ferre discipuli, etiam nondum sibi misso Spiritu sancto, cùm omnia nunc ferant Catechumeni nondum accepto Spiritu sancto? quia etsi non eis fidelium Sacramenta produntur, non ideo fit, quia ea ferre non possunt, sed vt ab eis tantò ardentius concupiscantur, quantò eis honorabilius occultantur, &c. Sed si ille Magister interior, qui cùm adhuc discipulis exterius loqueretur, ait, adhuc multa habeo. &c. Vellet nobis id quod de incorporea Dei natura dixi, intrinsecus ita dicere sicut sanctis Angelis dicit, qui semper vident faciem Patris, nondum ea portare possemus. Proinde quod ait, docebit vos omnem veritatem, vel deducet vos in omni veritate, non arbitror in hac vita, in cuiusquam mente posse compleri. Quis enim viuens in hoc corpore quod corrumpitur, & aggrauat animam, possit omnem cognoscere veritatem, cùm dicat Apostolus. 1. Cor. 13. ex parte scimus? Sed quia per Spiritum fit, vnde nunc pignus accepimus, vt ad ipsam quoque plenitudinem veniamus, de qua idem dicit Apostolus, tunc autem facie ad faciem. Et nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum: non quod in hac tantum vita, sed totum quod vsque ad illam perfectionem futurum est, nobis Dominus promisit per charitatem Spiritus, dicens: docebit vos omnem veritatem. *Et tract. 97.* Adhuc multa habeo. &c. ipse, inquit, Spiritus sanctus & Aug. nunc docet fideles quanta quisque potest capere, & spiritalia eorum pectora desiderio maiore succendit, si quisque in ea charitate proficiat, qua & diligat cognita, & cognoscenda desideret. ita ut ea quoque ipsa quæ nunc quomodocumque cognoscit, nondum se scire sciat, sicut scienda sunt in ea vita quam nec oculus vidit, &c. quo sciendi modo, si nunc ea vellet interior Magister dicere, id est nostræ menti aperire atque monstrare, humana infirmitas portare non posset, &c. Non vt in his Domini verbis nescio quæ secreta nimis abdita suspicemur, quæ cùm à docente possint portari, à discente non possint: sed ea ipsa, quæ doctrina religionis, in quorumlibet hominum notitia legimus & scribimus, audimus & dicimus, si vellet eo modo nobis Christus dicere, sicut ea dicit Angelis sanctis, in seipso vnigenito Verbo Patri coæterno, quinam portare homines possent, etiam si iam essent spiritales, quales adhuc Apostoli non fuerunt, quando ista eis Dominus dixit, qualesque postea veniente sancto Spiritu facti sunt? Nam vtique quicquid de creatura sciri potest, minus est ipso Creatore, qui summus, & verus, & immutabilis est Deus. *Facessat ergo Tertullianus cum Montano suo Paracleto, homine spiritali, & somniculosis prophetissis suis, Apostoli* primitias Spiritus habentes *post eius aduentum omnem veritatem edocti, portauerunt quicquid humana capacitas in hac vita ferre potest, & ipse Paulus in raptu portauit &* audiuit arcana verba quæ non licet homini loqui.

PSYCHICI, SIVE ANIMALES, CATHOLICI nominati, quoties leguntur toto libro, de ieiuniis aduersus Psychicos, inscripto, iam corruptum Tertullianum notant, vt & vbicumque eos sic nominat.

1. 4. *Cont. Marc. cap. 22. à p.*

DE quo inter nos, & Psychicos, quæstio est.

2. *De ieiun. cap. 1. in p.*

[1] Mirarer Psychicos, si sola luxuriâ tenderentur, [2] qua sæpius nubunt; & non etiam ingluuie [3] lacerarentur, [4] qua ieiunia oderunt.

3. *Et de ieiun. cap. 11. in p.*

[1] Omnia autem ista credo ignota eis, qui [2] ad nostra turbantur, aut sola forsitan lectione, non etiam inuentione compertà, secundùm maiorem [3] vim imperitorum, apud gloriosissimam [4] scilicet multitudinem Psychicorum. *Et ibidem*: Spiritus [5] diaboli est, dicis, ô Psychice.

4. *Cont. Prax. c. 1. Vide sup. V. Paracletus, n. 7.*

5. *Et de Monog. cap. 1. in p.*

[1] Hæretici nuptias auferunt, [2] Psychici ingerunt, &c. neque licentia [3] defendenda, quia Psychica.

6. *Et ibid. in m.*

Penes nos autem, quos spiritales merito dici facit [1] agnitio spiritalium charismatum, continentia tam [2] religiosa est, quàm licentia [3] verecunda.

7. *Et ibid. à m.*

Sed Psychicis non recipientibus spiritum, ea quæ sunt spiritus non [1] placent. Ita, dum quæ [2] sunt spiritus non placent, ea quæ sunt carnis placebunt, vt contraria spiritui.

8. *Et de Monog. cap. 11. à p.*

[1] Quo autem sensu Apostolus scripserit, ita relucebit, si prius constet, non hoc illum sensu scripsisse, quo Psychici vtuntur.

9. *Et ibid. à p.*

[1] Hæc si diuersa [2] sunt ei capitulo, de quo [3] agitur, constabit, [4] vt diximus, non hoc illum sensu scripsisse, quo Psychici vtuntur.

10. *Et ibidem circa f.*

Licet nec hoc Psychici curent.

11. *Et de Monogam. capite 16. à p.*

[1] Spiritum à Deo non habet, iam nec [2] Psychicus, quia non de afflatu Dei Psychicus.

12. *Et de pudic. cap. 1. circa m.*

Erit igitur hic aduersus Psychicos titulus.

13. *Et ibid. cap. 6. in m.*

[1] Habuerint pristina tempora omnis impudicitiæ, si [2] volunt Psychici, etiam [3] potestatem.

14. *Et de pud. cap. 10. in m.*

Hoc volunt Psychici, vt Deus [1] iustus iudex, eius [2] peccatoris pœnitentiam [3] malit, quàm mortem.

15. Et de pudic. cap. 16. in f.

Sed est hoc [1] solenné peruersis, & idiotis, & hæreticis, iam & psychicis vniuersis; [2] alicuius capituli ancipitis occasione, aduersus exercitum sententiarum instrumenti totius armari.

16. Et de pud. c. 21. circa f.

Quid [1] nunc & ad Ecclesiam, & quidem tuam, psychice?

Psychici, siue animales, à Tertulliano reputati, & dicti Catholici, respectu Montanistarum spiritalium. Schol.

2. [1] MIRARER PSYCHICOS, *quia vt alibi dixit:* Monstrum videretur libido sine gula. 2 TENDERENTVR, *dissoluerentur, extendendo licentiam renubendi pluries; vel, gloriarentur, inflarentur, insultarent nobis Montanistis non renubentibus.* [3] INGLVVIE, *gula.* [4] LACERARENTVR, plures enim occidit gula, quam gladius. *Vel exulcerarentur contra sobriam æquè ac pudicam Montani doctrinam: qua ad faciliorem continentiam, duplicem præcipit quadragesimam.*

3. 1. OMNIA ISTA, *sobrietatis, abstinentia, ieiunij seruandi testimonia quæ præ oculis, apud Scripturam nobis ipsisque communia habent instrumenta non aduertunt.* [2] QVI AD NOSTRA, *prophetica Montani oracula, quasi noua, inaudita, & gula quam colunt Psychici, aduersa turbantur; non attendentes finem gloriosum quo Montanista integram Deo gulam immolans abstinentiâ cibi & potus, & per duplicata ieiunia carnem coërcentes, subtractis alimentis liberius orationi vacant, faciliusque à secundis nuptiis se abstinent.* 3 MAIOREM VIM, *multitudinem ignorantium apud Psychicos.* [4] GLORIOSISSIMAM, *ironicè; quia pauci Montanista insultāt multitudini fidelium.* [5] SPIRITVS DIABOLI, *non Christi, Montano hæc dogmata suggessit.*

5. 1 HÆRETICI. *Marcionita nuptias tanquam omnino malas prohibent.* 2 PSYCHICI INGERVNT, *Catholici iterant & multiplicant.* [3] DEFENDENDA, *tuenda non est licentia renubendi; quia carnem, & brutum animal sapit.*

6. 1 AGNITIO, *approbatio prophetiarum Montani.* [2] RELIGIOSA, *quâ, propter Deum & cultum eius, animique in oratione libertatem, secundis nuptiis renuntiamus.* 3 VERECVNDA, *vt vel semel nupsisse pudeat, vel permissione accepta nubendi semel, parcè vtimur, qua abutuntur psychici, ad multiplicandas sine pudore nuptias.*

7. 1 NON PLACENT, *Abutitur hic Paulo, contra nos dicente:* Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. *Et rursum:* hæc enim sibi aduersantur, &c. *sed non aduertit, quod quando Paulus inuehitur & ait:* Non potui loqui vobis tanquam spiritalibus, sed tanquam carnalibus. *Et quando exprobrat diuisionem esse & schismata inter fideles propter zelum Magistrorum suorum; insinuanit, spiritales velut aues in sacrificio Abraha, iuxta Augustini interpretationem, nusquam esse contentionibus diuisos, cum alij sicut cetera animalia terrestria diuidantur, vel pro capra luxuria, vel pro vacca lucro, vel pro ariete superbia. Aries quippe inter ea quæ superbè gradiuntur, à Salomone recensetur.* [2] QVÆ SVNT SPIRITVS, *intelligit spiritalia charismata Montani.*

8. 1 QVO SENSV, *Paulus nubendi, aut renubendi licentiam dederit, clarius elucebit, cum primò probauerimus psychicos alio longe ab Apostolo sensu solitos verba eius interpretari ad sua fomenta libidinis.*

9. 1 HÆC, *quæ ex Paulo in suam causam proferunt psychici.* 2 DIVERSA, *contraria.* 3 DE QVO AGITVR, *licitane sint secunda nuptia.* [4] CONSTABIT, *supra dixit,* relucebit. &c.

51. 1 SPIRITVM, *Animam ipsam puto rationalem, animales istos à Deo non accepisse, nec ex Dei afflatu eorum animas processisse.* [2] IAM NEC PSYCHICVS, *id est nec meretur vocari animalis homo: quoniam ex Dei afflatu,* factus est homo in animam viuentem. *Vitâ scilicet rationali, hominis propriâ. Psychici autem non viuunt vita rationali, sed prorsus animali, sensuali, carnali; multò minus spiritali, & secundùm imaginem Dei. Et cum inferiores sint in vsu cibi & veneris, bestiis; recto sensu contra huiusmodi Epicuream animam dictum est in Cant.* Egredere & abi post vestigia gregum tuorum, & pasce hœdos tuos iuxta tabernacula Pastorum; *qui scilicet pascunt semetipsos, & sensus suos. Cùm ergo, iuxta Bernardum, homo viuit vt iumentum, & fit sicut equus & mulus quibus non est intellectus:* Ecce, inquit, quomodo de grege facta est egregia creatura: *(id est ex animalium grege distincta, & eleuata per rationis vsum)* an non tibi videtur ipsis quodammodo bestiis bestialior esse homo ratione vigens, & ratione non viuens? dicerent puto iumenta si loqui possent: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, &c. melius erat, si non natus fuisset homo ille, sed iumentum; quod quia iudicium non haberet, ad iudicium non veniret, nec per hoc ad supplicium.

13. 1 PRISTINA TEMPORA, *quæ aduentum Montani præcesserunt.* [2] POTESTATEM, *licentiam tradendi se omni impudicitia.* 3 SI VOLVNT PSYCHICI, *ex abundanti in Catholicos odio scripsit hæc.*

54. 1 ESVS PECCATORIS, *in Mœchiam lapsi post primam pœnitentiam.* [2] POENITENTIAM MALIT, *& hoc verissimum est, quidquid oblatret hic Tertull. de omni peccatore, exceptis ijs qui finaliter peccant, de quibus Paulus:* qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ. 3 IVSTVS IVDEX. *Vel ironicè dicit, quasi indulgens infirmitati carnis; cui iure iniustus sit, facilius parcit quàm peccati malitia. Vel non attendit, quod non tantum iustus Iudex, sed & misericors sit Pater: & quod iustè & absque tantula iniustitiæ nota, remittere possit quantalibet grauia debita & delicta.*

15. 1 SOLEMNE, *familiare, commune, frequens.* [2] ALICVIVS CAPITVLI ANCIPITIS, *si in aliquo capite vel sententia Scriptura plures sensus & expositiones diuersas patiente, aduertant aliquid suo gula aut luxuria aliquomodo fauere; solent statim ex eo occasionem arripere & peruicaciter insurgere contra multitudinem locorum & textuum veteris & noui testamenti aduersantium praua sua propensioni.*

56. 1 QVID NVNC, &c. *carpit & hic Sacerdotes Ecclesia Romana. Prius enim dixerat, Petro quidem iussum, vt contra se relabentem fratrem vsque 77. ad pœnitentiam reciperet, atque debita donaret: de peccatis autem contra Deum admissis, nihil tale præceptum*

vel

vel ind. itum a Christo fuisse. Inde sic concludit: quid nunc ad Ecclesiam, & quidem tuam psychice? *Quid ergo perperam hac verba Christi ad Petrum, applicata potestati Ecclesiæ ima Romana tradita, ad delicta etiam in Deum commissa remittenda detorques? Si ab Ecclesia id datum esset, Montani certè paracleti foret concessum:* quia spiritualis discernit & diiudicat omnia. *Vos autem animales, spiritum non habeates, animalem conflatis Ecclesiam. Et tamen, o Tertulliane, immemor es dicti Apost. Galat. 6 1.* Fratres & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in Spiritu lenitatis, (*transl. Syr. erigite eum spiritu mansueto.*) Considerans teipsum, ne & tu tenteris. *Amnistia laboras, incredulis, insufflato spiritu, Christum dixisse Apostolis* Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. *Nec distinxisse, an contra Deum, an contra proximum essent commissa. Nec aduertis ladi non posse proximum sine graui primum offensa Dei prohibentis, cuius in hoc mandatum prætergreditur.*

Mirum, quòd cum Tertull. exploserit Valentinianos, quòd ab Ecclesia separati, facta distinctione seminis animalis & spiritalis, sibi vindicarent spiritalem, cæteris relinquentes animalem; Ipse qui Catholicos animales dixit, Montanistas pariter solos voluerit esse spiritales. In quo errore, se etiam parem fecit Sethianis;

S. Aug. *de quibus August. lib. de hæres. hæresi 19.* Sethiani, inquit, nomen acceperunt à filio Adæ, qui vocatus est Seth. Eum quippe honorant; sed fabulosa & hæretica vanitate, dicunt enim eum de superna matre natum, quam perhibent conuenisse cum superno Patre: Vnde diuinum semen aliud nasceretur, tanquam filiorum Dei. *Se cum Montanistis Dei Filium facit, viuentem secundum imaginem eius qui creauit illum, hoc est secundum spiritum, quem insufflauit; sibi blanditur Tertull. & quoniam, Io. 4.* Deus spiritus est, & eos qui adorant, oportet in spiritu adorare, *se inter spiritales collocat. Sed eo ipso quod seipsum à Catholicis, tanquam animalibus segregat, cum suo Paracleto & spiritu Montano, factus est hæreticus animalis. Sic enim tales seipsos separantes impio schismate, vel hæresi, vocauit Apostol. Iudas Thadæus in Ep. sua versu 19.* Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes.

Aug. *De quo loco August. tom. 1. lib. 2. Retract. cap. 27. vbi agit de scriptis contra Donatistas,* Illud quod commemoraro Iudæ Apostoli testimonio, vbi ait, ij sunt qui segregant semetipsos, &c. Adiunxi etiam dicens, de quibus Apostolus Paulus dicit, 1. Cor. 2. Animalis autem homo, non percipit ea quæ sunt spiritus Dei: Non sunt isti, illis æquandi, quos omnino ab Ecclesia schisma præcidit. Istos quippe quidem Apostolus Paulus, 1 Cor. 3. paruulos dicit esse in Christo, quos nondum escam valentes capere, lacte nutrit tamen. Illi autem non in filiis paruulis, sed in mortuis & perditis computandi sunt: Et si quis eorum correctus, Ecclesiæ fuerit copulatus, rectè de illo dici potest Luc. 15. mortuus erat, & reuixit.

Aug *Et ser. 11. de verbis Dom. vbi de blasphemia in Spiritum sanctum agit, in quem blasphemant, vt infra videbimus, qui negant Ecclesiam habere potestatem quæcumque peccata dimittendi: hic autem contra recedentes ab vnitate Ecclesiæ sic fatur:* Quemadmodum tunc ille apparebat accepisse Spiritum sanctum qui loquebatur linguis omnium Gentium; ita se nunc ille agnoscat accepisse Spiritum sanctum, qui tenetur vinculo pacis Ecclesiæ, quæ diffunditur in omnibus gentibus. Vnde dicit Apostolus Ephes. 4 Studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, &c. vnde dicit Roman. 8. quisquis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Ad quem ergo in Trinitate (*nota supra Tertullianum posuisse Ecclesiam in tribus, & propriè in Spiritu*) propriè pertineret huius communio societatis (*id est Ecclesia pacifica & concordis*) nisi ad eum Spiritum qui est Patri filioque communis? Hunc spiritum quòd illi non habeant qui sunt ab Ecclesia segregati, Iudas Apostolus apertissimè declarauit dicens; qui seipsos segregant, animales, spiritum non habentes, vnde in ipsa Ecclesia etiam illos qui per nomina hominum quamuis in vnitate eius constitutorum, quædam schismata moliebantur, Paulus Apostolus arguens inter cætera ait, 1. Cor. 2. Animalis autem homo non percipit quæ sunt spiritus Dei; stultitia enim est illi, & non potest intelligere, &c. Atque idipsum planius aperiens, 1. Cor. 3. Cùm enim quis dicat, ego inquit sum Pauli, alius autem Apollo, nonne homines estis, &c hi ergo, id est Paulus, & Apollo, concordes erant in vnitate spiritus & vinculo pacis, & tamen quia eos isti inter se diuidere, & pro altero inflari aduersus alterum cœperant, dicuntur & homines carnales & animales, non valentes percipere quæ sunt spiritus Dei, & tamen quia non sunt ab Ecclesia segregati, paruuli appellantur in Christo, quos vtique vel Angelos, vel Deos esse cupiebat, quos arguebat quia homines erant, id est in his contentionibus, non quæ Dei sunt, sed quæ hominum sunt sapiebant. De illis vero qui sunt ab Ecclesia segregati, non dictum est, ea quæ sunt spiritus non percipientes, ne ad scientiæ perceptionem referrentur; sed dictum est: spiritum non habentes.

Quòd si carnales & animales iure dicti sunt qui pro coniunctissimis in Ecclesia Apostolis inter se diuiserant: quàm animalis & spiritum prorsus non habens Tertullianus, qui pro Montano hæresiarcha, & schismate ab Ecclesia diuiso, seipsum præcidit ab vnitate Ecclesiæ? Iam quis sit animalis homo dicendus, docuit Aug. S. Aug. *tom. 4. lib. 83. qq. quæst. 67. vbi tract. verba Pauli:* Omnis creatura congemiscit & dolet vsque adhuc. (*Vulgata: Ingemiscit & parturit.*) Omnis, inquit, creatura in homine numeratur: non quòd in eo sint omnes Angeli, & supereminentes virtutes, ac potestates; aut cœlum, aut terra, & mare, & omnia quæ in eis sunt: sed quia omnis creatura partim spiritalis est, (*sicut Angeli*) partim animalis (*sicut animalia*) partim corporalis. (*Sicut elementa & mixta.*) Quod vt ab inferioribus consideremus, corporalis creatura per loca tenditur, animalis autem viuificat corporalem, spiritalis animalem regit, & tunc benè regit, cùm ipsa se regendam subiicit Deo. Cùm autem transgreditur præcepta eius, laboribus & ærumnis per eadem ipsa quæ regere poterat, implicatur. Qui ergo viuit ex corpore, carnalis homo, vel animalis vocatur: Carnalis, quia carnalia sectatur, animalis autem, quia fertur dissolutâ lasciuiâ animæ suæ (*intelligit sensitiuã, siue appetitũ inferiorem.*) Quam non regit spiritus, neq; coërcet intra metas naturalis ordinis; quia & ipse non se subdit regendum Deo. Qui autem spiritu animam regit, & per animam corpus, quod facere non potest, nisi Deum habeat ipse rectorem, quoniam sicut caput mulieris vir, ita caput viri Christus est; vocatur spiritalis. Quæ vita cum aliqua molestia nunc agitur, post autem nullam patietur. Et quoniam summi Angeli spiritaliter viuunt, infimi autem animaliter. *De quo lib. 1. retract. cap. 26.* Quod dixi, inquit, spiritaliter summos Angelos viuere, infimos verò animaliter, audacius dictum est de infimis, quàm vt possit vel scripturis sanctis, vel ipsis rebus ostendi: quia & si forsitan potest, diffi-

Aug. cillimè poteſt. *(Sic exenſo Auguſt. per inſimos ſcil. ob amiſſam gratiam. intelligendo dæmones, quos alibi, vt ſupra notaui, dixit animalia aërea)* beſtiæ verò & omnia pecora carnaliter; corpus autem non viuit *(ex ſe ſcilicet, ſed ab anima)* ſed viuificatur: omnis creatura in homine eſt, quia & intelligit ſpiritu, & ſentit anima, & localiter corpore mouetur.

Supereſt vt dicamus quomodo ſpiritalis dijudicet
S. Aug. *omnia; quod ſic reſoluit Auguſt. lib. 13 confeſſ. cap. 23.* Quod, inquit, iudicat omnia quæ vtique iudicanda ſunt, ipſe autem à nemine iudicatur, 1. Cor. 2. 15. hoc eſt quod habet poteſtatem piſcium maris, & volatilium cœli, & omnium pecorum & ferarum, & omnis terræ, & omnium repentium quæ repunt ſuper terram. Hoc enim agit per mentis intellectum, per quem percipit quæ ſunt ſpiritus Dei. Alioqui homo in honore poſitus non intellexit, comparatus eſt iumentis inſenſatis & ſimilis factus eſt illis. Pſal. 48. Ergo in Eccleſia tua, Deus noſter, *(non in Eccleſia Montani)* ſecundùm gratiam tuam quam dediſti ei, quoniam tuum ſumus figmentum, creati in operibus bonis: Epheſ. 2. non ſolùm qui ſpiritaliter præſunt *(quaſi viri)* ſed etiam hi qui ſpiritaliter ſubduntur, *(ſicut fœmina)* eis qui præſunt. Maſculum enim & fœminam feciſti hominem, hoc modo in gratia tua ſpiritali, vbi ſecundùm ſexum corporis, *(qui non attenditur in fœcunditate bonorum operum, ex Dei gratia productorum.)* Non eſt maſculus, & fœmina, quia neque Iudæus neque Græcus, neque ſeruus, neque liber. Galat. 3. Spirituales ergo, ſiue qui præſunt, ſiue qui obtemperant, ſpiritaliter iudicant: non de cogitationibus ſpiritalibus, quæ lucent in firmamento cœli, *(id eſt de Deo & Angelis)* non enim oportet de tam ſublimi authoritate iudicare; neque de ipſo libro tuo, etiam ſi quid ibi non lucet, quoniam ſubmittimus ei noſtrum intellectum, certumque habemus, quod clauſum eſt aſpectibus noſtris, rectè veraciterque dictum eſſe. Sic enim homo, licet iam ſpiritalis, & renouatus in agnitionem Dei, ſecundùm imaginem eius qui creauit eum, factor tamen legis debet eſſe, non iudex. Iac. 4. Neque de illa diſtinctione iudicat, ſpiritalium videlicet, atque carnalium hominum, qui tuis Deus noſter oculis noti ſunt, & nullis adhuc nobis apparuerunt operibus, vt ex fructibus eorum cognoſcamus eos: Sed tu Domine, iam ſcis eos, & diuiſiſti, & vocaſti in occulto antequam fieret firmamentum. *Quando dixit fiat lux, id eſt filij lucis; & diuiſit lucem à tenebris. Deinde proſequitur*: Neque, inquit, de turbidis huius ſæculi populis, ſpiritalis homo diiudicat; quid enim de his quæ foris ſunt iudicare? ignoranti quis inde venturus ſit in dulcedinem gratiæ tuæ; *(ex abyſſo, & mari peccati, quo malum & amarum eſt, dereliquiſſe Dominum)* & quis in perpetua impietatis amaritudine remanſurus. Ideoque homo quem feciſti ad imaginem tuam, non accepit poteſtatem luminarium cœli, neque ipſius occulti cœli, neque diei & noctis. quæ ante cœli conſtitutionem vocaſti; neque congregationis aquarum *(id eſt electorum & reproborum)* ſed accepit poteſtatem piſcium maris & volatilium cœli, & omnium pecorum, &c. *(Vbi per piſces in aqua natos, baptizatos; & inter eos Chriſtum in Euchar. ſumptum)* Qua, inquit, ille piſcis exhibetur, quem leuatum de profundo *(ſuſcitatum à mortuis & ex inferis reducem ...)* ... *Id eſt pl... eccleſiæ.* Iudicat, inquit, ſpiritalis, approbando quod rectum inuenit, improbando autem quod perperam inuenerit in operibus moribuſque fidelium, & eleemoſynis tanquam terra fructifera; & de anima viua manſuetis affectionibus, *(paſſionibus, tanquam pecoribus domeſticis, vel feris animalibus,)* in caſtitate, in ieiuniis, *(ſicut Tertullian. ſe ſpiritalem fingens de ſecundis nuptiis, & vnica Eccleſia quadrageſima & iterata Mœchorum pœnitentia factus animalis perperam ſe ab Eccleſia temerè iudicauit.)* In cogitationibus piis, de his quæ per ſenſum corporis percipiuntur. De his enim iudicare nunc dicitur, in quibus & poteſtatem corrigendi habet. *Vt in melius reformetur.*

Clarius adhuc idem Auguſtin. lib. de vera Religione, cap. 31. Vt, inquit, nos, & omnes animæ rationales, ſecundùm veritatem de inferioribus rectè iudicamus, ſic de nobis, quando eidem cohæremus, ſola veritas iudicat, *(id eſt filius)* de ipſa verò nec Pater. Non enim minus eſt quàm ipſe. Et ideo quæ Pater iudicat, per ipſam iudicat, &c. Pater ergo non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio. Et ſpiritalis homo iudicat omnia, *(de filio quidem Dei omnem poteſtatem in cælo & terra habente, naturali omnium Iudice, alibi tes cecinit; Deus iudicium tuum regi da. de homine autem ſpiritali, ſecundum imaginem eius create & facto adoptiuo, ſubiecit: & iuſtitiam tuam filio Regis. Qui & cum Paulo Angelos reprobos iudicaturus eſt, & ſeſſurus cum Apoſtolis, iudicantibus duodecim tribus Iſrael.)* Ipſe autem à nemine iudicatur. Id eſt à nullo homine: ſed à ſola ipſa lege *(de qua pſaltes, & lex tua veritas)* ſecundùm quam iudicat omnia, &c. Omnia ergo iudicat, quia ſuper omnia eſt; quoniam cum Deo eſt. Cum illo eſt autem quando puriſſimè intelligit, & tota charitate, quod intelligit, diligit. Ita etiam quantum poteſt, lex ipſa etiam ipſe fit *(verè & ſincerè, vt Eccleſia fides docet, credendo & viuendo.)* Secundùm quam iudicat omnia: & de quo iudicare nullus poteſt. Sicut in iſtis temporalibus legibus, quanquam de his homines iudicent, *(diſcutiendo an iuſta ſint)* cùm eas inſtituunt: tamen cùm fuerint inſtitutæ atque firmatæ, non licebit iudici de ipſis iudicare, ſed ſecundùm ipſas. Conditor tamen legum temporalium, ſi vir bonus eſt & ſapiens, illam ipſam conſulit æternam, *(legem)* de qua nulli animæ iudicare datum eſt: vt ſecundùm eius incommutabiles Regulas, quid ſit pro tempore iubendum, vetandumque diſcernat. Æternam igitur legem mundis animis fas eſt cognoſcere, iudicare non fas eſt. *Quibus poſitis, quàm impudens Tertullianus, qui Chriſti Eccleſiam, ſupremam ſedem quæ à nemine iudicatur, iudicare præſumpſit! qui nec puriſſimè intellexit, imò turbata mente, in tot errores impegit; nec tota charitate Patrem veracem, filium veritatem, ſpiritum veritatis, eiuſque ſponſam Eccleſiam columnam & firmamentum veritatis non dilexit, ſed ab ea ſe voluit ſegregare, non iam ſpiritalis, ſed animalis factus, ius omne de verè ſpiritalibus & non pſychicis iudicandi pſychicus ipſe factus amiſit.*

QVADRAGESIMA DVPLEX OBSERVANDA.

Hac de causa scriptus liber de ieiuniis, de ieiun. c. 14. in f. & 15. in p.

SEd & hic [1] inæqualitas vestra ridebitur, cùm vetustatum [2] formam nobis exprobratis, 1. Tim. 4.
in quo causam nouitatis accusatis. [3] Reprobat etiam illos qui iubebant cibis abstinere,
sed de [4] prouidentia Spiritus sancti, prædamnans iam hæreticos [5] perpetuam abstinentiam
præcepturos, ad [6] destruenda, & despicienda opera creatoris: quales inueniam apud Mar-
cionem, apud Tatianum, apud [7] Iouem hodiernum, de Pythagora hæreticum, non [8] apud
paracletum. Quantula est enim apud nos interdictio ciborum? duas in anno [9] hebdoma-
das xerophagiarum, nec [10] totas, exceptis scilicet sabbatis & dominicis offerimus [12] Deo
abstinentes ab eis, quæ non [13] reiicimus, sed differimus. [11] Atquin ad Romanos scribens, vos a Ro. 14. 20.
nunc compungit detractores huius officii. [14] a *Ne propter [15] pabulum solueritis*, inquit, *opus Dei.* b Et seq.
Quod opus? de quo ait, b *Bonum est carnem non edere, & vinum non potare.* Nam qui in istis
seruit, placabilis & propitiabilis Deo nostro est.

Quadragesima duplex obseruanda. Schol.

1 INÆQVALITAS VESTRA, *Psychicos alloquitur, & eorum inconstantiam, vel iniquitatem arguit, quòd veterem legem, quoad ceremonias abrogatam respuentes, & nouam sectantes; Montanistas carpant quasi nouorum ieiuniorum introductores.* 2 VETVSTATVM FORMAM. *Antiqua exempla, mores, & veterem Ecclesiæ traditionem, vnam Quadragesimam præscribentem, Montanistæ per noua ieiunij præcepta conuellunt.* 3 REPROBAT ETIAM, *Paulum insuper pro se allegant ijdem Psychici, omni ciborum vsu & esu frui volentes, quòd 1. Timoth 4. 3. pungat hæreticos futuros, nuptias, & cibos, tanquam malos ex natura sua, condemnaturos.* In nouissimis, inquit, temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, (*transl. Syr. secuturos spiritus impostores,*) & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentes suam conscientiam (*transl. Syr. qui habitu mentito imponunt.*) Prohibentium nubere, abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & eis qui cognouerunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: Sanctificatur enim per Verbum Dei & orationem. 4 SED DE PROVIDENTIA, &c. *Tertullianus respondet obiectioni Psychicorum, prouide à Spiritu sancto dispositum hunc locum Pauli, vt præmoneret venturos hæreticos, qui id prohiberent. Et quidem versu primo sic inchoat.* Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus, &c. 5 PERPETVAM, *quod Montanistæ non faciebant, nisi duplicis quadragesimæ tempore.* 6 AD DESTRVENDA, *condemnandaopera Dei, sicut Marcionitæ, Tatiani discipuli, Encratitæ, & ante eos Simoniani, Saturniniani, Ebionitæ. Et post Tertullianum Manichæi, qui à Deo malo, nuptias, & cibos conditos blasphemabant. De Tatio quidem & eius sectatoribus Tatianis, sic disserit August. lib. de hæresibus hæres. 25.* Tatiani à Tatio
Aug. quodam instituti, qui & Encratitæ appellati sunt, nuptias damnant, atque omnino pares eas fornicationibus, aliisque corruptionibus faciunt: nec recipiunt in suorũ numerũ coniugio vtentem, siue marẽ, siue fœminam: non vescuntur carnibus, easq. omnes abominantur: prolationes quasdã fabulosas sæculorum etiam ipsi sapiunt: saluti primi hominis contradicunt. Epiphanius Tatianos & Encratitas ita discernit, vt Encratitas Tatianis schismaticos dicant 7 APVD IOVEM HODIERNVM, DE PYTHAGORA HÆRETICVM. *Quis ille sit, nec ipse*

A *se Tertullianus, nec quisquam eius Interpres habemus, quod sciam, dixit. Itaque diu multumque vt fatear, huius in loci expositione sudaui; quam si veram lector censuerit, sequatur; sin meliorem fortè repererit, gratulanter vt humilis discipulus excipiam à Magistro. Coniicio itaque, & Iouem hodiernum, id est coætaneum Tertulliano, & de Pythagora discipulo, factum hæresiarcham, Valentinum æstimo. Iouem quidem, quod pro Deo, & sacro numine haberi voluerit, & summum Deum imitari, qui tot cibos in veteri lege interdicebat. Iupiter autem, & Pythagoras in hoc consonant; quòd sicut ille multiformis in suis Metamorphosibus, sic Pythagoras in diuersis suis transmigrationibus. Vnde Tertull. Apol. 21. Iouem vocat* Squammatum, aut cornutum, aut plumatum amatorem, aut in aurum conuersum Danaidis. *Et Naz. orat.*
B *2 in Lucianum:* Omnia, inquit, factus est propter mulieres, & Phrygibus pueris Aquila amatrix. *Et Cypr. Ep. ad Donatum:* Exprimunt, inquit, Iouem illum suum, non magis regnis quàm vitiis principem, in terrenos amores, cùm ipsis fulminibus ardentem, nunc in plumas Oloris albescere, nunc aureo imbre defluere, nunc in puerorum pubescentium raptus (*sicut Ganymedem in Aquila rapuit*) ministris auibus prosilire.

De *Pythagora autem Hieronymus contra Rufinum c. 10. Pythagoram vult esse primum authorem immortalitatis animæ, apud Græcos; sed eam transire dixit de corporibus in corpora; & quidem de seipso loquens, ait se fuisse primò Euphorbum, secundò Callidem, tertiò Hermotimum, quartò Pyrrhum, tandem Pythagoram. De eodem Tertull. lib. de Anima c. 31.* Cùm
C Pythagoram mihi Euphorbum opponit, &c. Sed & Pyrrhus ille fallendis piscibus agebat, Pythagoras contra, nec edendis, vt animalibus abstinens, &c. *Ideo autem teste Lactantio lib. 3. c. 19. abstinebat, propter transmigrationem animarum in corpora bestiarum: Vnde vt suaderet abstinentiam, induxit transmigrationem. Inde & Porphyr. lib. 3. Deos animalium formis induebat, & vt honorarentur animalia, & ab eorum esu homines abstinerent. Et ipsius Iouis statuæ cornua arietis imponebant. Pythagoras porro ex familiari cum Dijs consortio, Diuus habitus. Vnde apud Philostratum lib. 1. de vita Apollonij c. 1. Iactat Pythagoras, se cum Apolline, Pallade, & Musis conuersatam.* Illud quoque inter Pythagoræ laudes numerant, quidquid ab eo iussum prolatumque esset, id tanquam legem ab eius discipulis obseruari consueuisse, ipsumque tanquam ab Ioue

profectum venerabantur. At silentium, pro re diuina ab illis colebatur. *Alibi legi discipulos eius primo decennio summo in silentio eius dogmata excepisse. Quid hac ad Valentinum? Aduerte primo multiformem argui Valentinum, qui Pythagoræ sectator fuerit; qui abstinentiam à cibis tanquam malis, & à malo principio productis indixerit; qui summo silentio suos discipulos obligauerit; qui ex Bytho, hoc est profundo, siue alto æthere seu Ioue, & silentio, omnia orta dixerit; qui, vt notat Tertull. lib. de præscr. cap. 49. coniugationes triginta Æonum iunxerit; quorum postremus cùm vellet, videre Bython, defecit; & ex passionibus desiderij, materias edidit; ex quibus cælum terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, infirma, mortalia, mala produxit. Tandem, sicut alibi ex Propheta, Tertullianus Deum immortalem non esurire dixit; proindeque homines abstinentes, in hoc cum Deo componit.*

Et lib. de Anima c.28. Sermo, inquit, Pythagoricus, vt volunt quidam, diuinus. *Sic Valentinus, non homo, sed Iupiter hodiernus haberi volebat. Qui de Pythagorico, factus erat hæreticus. Nec prætereundum quod habet in Oseam Hieronymus.* Nullus, inquit, hæresim statuere potest, nisi qui ardentis ingenij est, & habet dona naturæ, quæ Deo artifice sunt creata: talis fuit Valentinus, talis Marcion; quos doctissimos fuisse legimus. *Quod dixit,* ardentis ingenij, *Iouem insinuat Valentinum. Ita enim idem Hieronymus de induto tractans.* Exhibebitur, inquit, cum sua prole, (*idest tot Æonibus ab eo fictis*) igneus Iupiter: adducetur eum suis stultus Plato discipulis: Aristotelis argumenta non proderunt. *Tandem Philaster de quo August. in Epist. ad*

S. August. *Quod vult Deum Diaconum: sententiam nostram confirmat. De eo sic fatur August.* Philastrius quidam Brixiensis Episcopus, quem cum sancto Ambrosio Mediolani etiam ipse vidi, scripsit hunc librum, (*supple de hæresibus*) nec illas hæreses prætermittens, quæ in populo Iudæo fuerunt ante aduentum Domini: easque 28. commemorauit: & post Domini Aduentum 128. *Et lib. de hæresibus.* Philaster continuatim ponit ambos sub singulis & proprijs numeris quasi hæreses duas; cùm dicat Photinum in omnibus Pauli secutum fuisse doctrinam. *Paulum Samosatenũ intellexit, hæresi 44. Ac hær. 53. cum de Encratitis, siue Apotactices continentibus dixisset, quos Epiphanius ab escis carnium non abstinere narrauit:* Philaster, inquit, & hanc eis tribuit abstinentiam. *Itaque Philastrius, siue Philaster, in dicto de hæresibus libro, nostræ, in hoc loco Tertulliani exponendo, sententiæ plurimum fauet, cùm de Valentino sic scribit:* Post Ebionem Valentinus quidam surrexit, Pythagoricus magis, quàm Christianus: vanam quandam & perniciosam doctrinam eructans, & velut Arithmeticam, (*cuius scientissimus erat Pythagoras.*) Id est numerositatis nouæ fallaciam prędicans, (*in triginta Æonum coniugationibus.* Et primùm quidem fuit in Ecclesia, (*id est Catholicus*) elatior autem, (*quod voluit Tertullianus, per superbiam sic elatum, vt non tantum pro Pythagora, sed pro Ioue ipso haberi vellet*) factus postmodum, errore non paruo deceptus est. *Dum qui tot Æonas coniugabat, nuptias respuit, & cibos, tanquam malos à malo Deo, & postremo Æone ex materia mala productos esse dogmatizauit. Sed ipse Tertullianus Pythagoreum se probauit, & in similem Valentino hæresim impegit, dum nuptias secundas à D. Paulo concessas vt honestas, respuit; & præter ieiunia ab Ecclesia imposita, nouam, præter veterem, quadragesimam à Montano inuentam, necessariò obseruandam censuit; & proinde hoc saltem tempore, cibos vt malos & prohibitos inhibuit; & Montanum pro Deo & Spiritu sancto, haberi*

A *voluit. De Pythagoricis numeris idem Tertullianus lib. de Anima c.37.* Qui numeros ratiocinantur, & decimalem numerum, vt exinde reliquorum parentem colunt, denique perfectorem natiuitatis humanæ; Ego ad Deum potius argumentabor hunc modum temporis, &c. disciplinæ numeri, quadragenario scilicet, &c. *Quasi velit, quater repetito denario, quadragesimam ieiunij confici, vt pro delictis contra decalogum admissis, per ieiunium quadragesimale, satisfaciamus, vt in paschate spiritualiter renascamur.* [8] NON APVD PARACLETVM, *id est disciplina Montani, non reijciuntur cibi tanquam mali, nec indicitur perpetua a carnibus abstinentia.* [9] DVAS HEBDOMADAS, *quadragenas intelligit, & hebdomadam sumit pro septẽ septimanis duplicatis, quibus Montanistæ Xerophagijs, hoc est crudis & aridis absque vino* B *escis vtebãtur. Pamelium hic ego secutus sum, qui hebdomadam non pro septem diebus, sed pro totidem hebdomadibus sumpsit, quas Montanus, præter communem cæteris quadragesimam, iunxerat. Tertullianus immediatè præmiserat,* quantula est apud nos interdictio ciborum? duas in anno hebdomadas Xerophagiarum offerimus Deo. *Sic integras hebdomadas nihili pendebat homo austeritatis amantissimus: Nec inuenio quid reprehenderit sit propterea Pamelius: maximè cùm Lacerda in aduersariis sacris, c.160. num. 18. aduertat iuxta Conc. Laodicenũ can. 50. tota Quadragesima obseruatam Xerophagiam. Et Balsamo etiam ad cano. 59 Apostolorum, notet non solum in quadragesima, sed etiam quarta & sexta feria vsurpan-* C *dam Xerophagiam. Adeò vt ne ægrotis quidem aliud quam pisces administrari fas sit etiam in vitæ periculo. Quid magnum ergo præ Apostolis Paracletus ille magnificus instituisset, si quindecim tantùm ante Pascha diebus, Xerophagiam indixisset.* [10] NEC TOTAS, *id est non integras, quia tunc, præter Dominicam, etiã Sabbato, in Africa ieiunium non obseruabatur Tertulliani tempore.* [11] NON REIICIMVS, *cibos tanquã malos, sed differimus, sumendos post quadragesimas duas.*

August. epist. 86. ad Casulanum, circa finem: vbi quærenti quid sit obseruandum circa ieiunium Sabbati, & Dominica, respondet, vnicam per orbem fidem esse Ecclesiæ Romanæ, sed obseruationes plerumque di- Aug. D *uersas.* Sit, inquit, vna fides vniuersæ quæ vbique dilatata, Ecclesię, tanquam intus in membris, (*id est fidelibus & Ecclesiis particularibus siue Diœcesibus toto terrarum orbe dispersis*) etiam si ipsa fidei vnitas quibusdam diuersis obseruationibus celebratur, quibus nullo modo quod in fide verum est, impeditur. Omnis enim pulchritudo filiæ Regis intrinsecus; illæ autem obseruationes quæ variè celebrantur, in eius veste intelliguntur. Vnde ibi dicitur, in fimbriis aureis, circũamicta varietate. Sed ea quoque vestis ita diuersis celebrationibus varietur, vt non aduersis contentionibus dissipetur, &c. *De Dominico die, nulla varietas recipienda. Ita enim ibidem fatur August.* die Dominico ieiunare scan- August. E dalum est magnum, maximè posteaquam innotuit detestabilis, multùmque fidei Catholicæ, scripturisque diuinis apertissimè contraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquam constituerunt legitimum diem, per quod factum est, vt ieiunium diei Dominici horribilius haberetur. *Paulò inferius ab hoc dehortatur.* Nec illum moueat quòd Priscillianistæ Manichæorum simillimi, ad ieiunandum die Dominico, solent testimonium de Apostolorum Actibus adhibere, cùm esset Paulus in Troade. Sic enim scriptum est Act. 20. In vna autem Sabbati (*id est prima, scilicet Dominico die*) congregatis nobis fran-

gere panem, Paulus disputabat, &c. absit vt hoc sic accipiatur, tanquam solerent Apostoli Dominico die solemniter ieiunare, &c. Eadem nocte fracturus panem, sicut frangitur in Sacramento corporis Christi, produxit sermonem vsque ad medium noctis, vt post Sacramenta celebrata, rursus, atque ad diluculum alloquens congregatos, quoniam multum festinabat, lucescente proficisceretur Dominico die, &c. *Apud Græcos, diebus ieiunij Missa non celebrabatur, quòd crederent stationem, siue ieiunium solui, accepto corpore Christi, quòd refellit Tertullian. lib. de Oratione cap. vlt. de ieiunio autem Sabbati,*

Aug. *August. in fine dicta Epistola, notat Romæ ieiunium obseruatum, non autem Mediolani; quod respondit Ambrosius, ob dubium Monicæ, quia Tagastæ ieiunium Sabbati celebratur. Paulò circa finem eiusdem Epistolæ, in Oriente dicit propter requiem Christi in sepulchro ab opere redemptionis, relaxatum ieiunium Sabbati, Romæ autem, & in aliquibus Occidentis Ecclesiis ieiunium seruabatur propter humilitatem mortis Christi. Sabbato autem ante Pascha, vniuersaliter ieiunium obseruatum, ob memoriam luctus Apostolorum. Sed non multo post B. Innocentius epist. ad Decentium, c. 4. præcepit ieiunium Sabbati, quòd Apostoli in mærore mortis Domini fuerint, & occultati propter metum Iudæorum. Deinde, idem mandatum fuit in Conc. Agathensi c. 12. prout citatur cap. placuit, de cons. distinctione tertia.* 13 OFFERIMVS, *vt sacrificium laudis.*

Vnde August. in præfata Epistola, vbi respondet cui-
Aug. *dam Vrbico, Tertulliano non absimili:* Ingerit, inquit, testimonia, à causa, quam defendendam suscepit, aliena: Immola, inquit, Deo sacrificium laudis, &c. Vtique, inquit, non sanguinis, aut ebrietatis conuiuium, quo non laudes debitæ Deo, sed blasphemiæ diabolo suffragante syluescunt. O improuidam præsumptionem! Non ergo immolatur sacrificium laudis Dominico die, quia non ieiunatur, sed agitur ebrietatis conuiuium, & blasphemiæ diabolo suffragante syluescunt. Quod si nefas est dicere, intelligat non ieiunium significare in eo quod scriptum est, immola Deo sacrificium laudis. Ieiunium quippe certis diebus & maximè festis non agitur. Sacrificium verò laudis ab Ecclesia toto orbe diffusa diebus omnibus immolatur, &c. 13 ATQVEN, *atqui, tantum abest vt Paulus condemnet nostram abstinentiam, quin potius vos psychicos pungit, nostra ieiunia detrectantes.* 14 OFFICII, *obsequij quod præstamus Deo exhibentes ei, per ieiunium corpora nostra tanquam hostiam viuam, &c.* 15 NE PROPTER PABVLVM. *Rom. 14. 20.* Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt munda, *(id est cibi ex natura sua boni sunt)* sed malum est homini qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. *Ineptè hoc loco contra psychicos abutitur; nam Paulus, per opus Dei non intelligit ieiunium, multominus duas quadragesimas, sed opus Dei, & primus spiritus fructus, est charitas, & vnio cum proximo; quem schisma & nouum dogma Montani grauiter offendit. Agit ergo ibi Paulus de dilectione proximi, quem neque abstinentia nona, neque cibo vetito debet scandalizare. Sic enim versu 6.* Qui sapit diem, *(id est ex transl. Syr. qui eligit diem, quo sc. Deum colat ieiunio, siue sacrificio.)* Domino sapit. Et qui manducat, Domino manducat. Gratias enim agit Deo; & qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo. *Et supra versu 3.* Is qui manducat, non manducantem non spernat, & qui non manducat, manducantem non iudicet, &c.

A *De quo sic August. præcit. Epistol.* In ieiunio Sabbati siue prandio, nihil mihi videtur tutius pacatiusque seruari, quàm vt qui manducat manducantem non iudicet, &c. custodita scilicet eorum inter quos viuimus, & cum quibus Deo viuimus, in his rebus inoffensa societate. Sicut enim, quod ait Apostolus verum est, malum esse homini qui per offensionem manducat: Ita malum est homini qui per offensionem ieiunat. *Offendit ergo Tertull. cum suo Paracleto Montano, qui contra morem vniuersalis Ecclesiæ, & priuatarum Africæ, præter vnam quadragesimam aliam innexit, & vt necessariam obseruari voluit. Duas quadragesimas non seruandas præclarè docuit August. tom. 4. lib. qq. in Exod. q. 169. vbi ex* S. Aug. S. Aug.
B *Gen. 50. 3. de Ioseph sepeliente Patrem suum, in hæc verba:* Præcepit seruis suis Medicis, vt aromatibus condirent Patrem, quibus iussa explentibus, transierunt quadraginta dies: iste quippe mos erat cadauerum conditorum. *Sic mysterium numeri explicat:* Quadraginta, inquit, dies sepulturæ, quos commemorat Scriptura, fortè significant aliquid pœnitentiæ, qua peccata sepeliuntur. Non enim frustra etiam quadraginta dies ieiuniorum sunt constituti, quibus Moyses & Elias, & ipse Dominus ieiunauit: & Ecclesia præcipuam obseruationem ieiuniorum quadragesimam vocat. Vnde & in Hebræo; de Niniuitis apud Ionam Prophetam scriptum perhibent, quadraginta dies, & Niniue euertetur; *(comminatoriè dictum, nisi, supple, pœnitentiam egerit: Atque vt Propheta fidelis inueniretur;*
C *iuxta Augustin. merito ieiunij & fletus, euersa est in malo, ædificata in bono.)* Vt per tot dies accommodatos videlicet humiliationi pœnitentium, intelligatur in ieiuniis sua defleuisse peccata, & impetrasse misericordiam Dei. Nec tamen putandum est istum numerum luctui pœnitentium tantummodo conuenire: alioquin non quadraginta dies fecisset Dominus post resurrectionem, intrans cum eis & exiens, manducans & bibens; qui dies vtique magnæ lætitiæ fuerunt, &c. *(subiicit 70. Interpretes Hebræa lingua peritissimos, triduum posuisse: Adhuc tres dies, & Niniue subuertetur)* vt in Domini nostri Iesu Christi clarificatione intelligerentur dis-
D solui abolerique peccata; de quo dictum est, Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram; clarificatio autem Domini in resurrectione, & in cœlum Ascensione cognoscitur. Vnde & bis numero, quamuis vnum & eundem Spiritum sanctum dedit, primò postquam resurrexit, iterum posteaquam ascendit in cœlum. Et quoniam post triduum resurrexit, post quadraginta autem dies ascendit, vnum horum quod posterius factum est, per numerum dierum, codices Hebræi significant: alterum autem de triduo, quod ad eandem etiam rem pertineret, septuaginta commemorare, non interpretationis
E seruitute, sed prophetiæ authoritate voluerunt. *Ex quibus aduerte Spiritum, in quo clamamus Abba Pater, remissorem esse peccati, pro eo pœnitentibus, & ieiunantibus. Verùm vnum quæro, nec inuenio, quando nam secundam suam quadragesimam obseruarit cum Montano Tertullianus, (& tertiam Hieronymus ep. 54. dicit instituisse Montanum,) dicam quod sentio; vt magis aduersaretur praxi Ecclesiæ, æstimo post Pascha constituisse secundum quadragesimale ieiunium; cùm enim se supra Apostolos extolleret, qui præsente sponso Christo, non in luctu, sed in lætitia post resurrectionem ei conuiuebant, nec ieiunio vacabant; Montanus contrà, quem Tertull. Paracletum vocabat; non tantùm quod præ Apostolis abundantiorem Spiritus sancti effusionem accepisset; sed quod vel in ipsum Spi-*

rienm sanctum quodammodo transformatum, vel à A *Spiritu sancto hypostatice assumptum crederes, quem & ipsam columbam in Christum descendentem, sic assumpsisse dixerat: ideo ante festum Pentecostes, secundam quadragesimam sibi suisque indixit: Caterùm quem Tertullianus pro Paracleto recepit, eiusque duas prophetissas, Priscam siue Priscillam, & Maximillam, (quas teste Hieronymo epist. ad Ctesiphon. potentes & diuites à suis maritis abduxerat) spiritu prophetia plenas censuerat, & per eas multas Asia Ecclesias antè haresique corruperat: ipse cum illis arreptitius, & spiritu diabolico impulsus, cum Maximilla laqueo se suspendit, vt refert Eusebius ex Claudio Apollinari Episcopo Hierapolitano, Miltiade, Apollonio, & Serapione, ita Euseb. 5. hist. cap. 15. vbi & superaddit, Theodotum quemdam, primum Montani haresis procuratorem, in sublime elatum à diabolo, pracipitio miserrimè elisum.*

REMISSIO PECCATI MOECHIS RELAPSIS neganda. Totus liber de pudicitia, cautè legendus plenus hoc errore.

1. De pud. c. 1. à p. & seq.

AVdio etiam[1] edictum esse propositum, & quidem[2] peremptorium, Pontifex scilicet Maximus, quod est,[3] Episcopus Episcoporum, edicit:[4] Ego & mœchiæ, & fornicationis delicta,[5] pœnitentiâ functis dimitto. O edictum, cui[6] adscribi non poterit bonum factum! Et vbi[7] proponetur liberalitas ista?[8] Ibidem, opinor, in ipsis libidinum ianuis, sub ipsis libidinum titulis.[9] Illic eiusmodi pœnitentia promulganda est, vbi[10] delinquentia ipsa versabitur. Illic legenda est venia, quò cum spe eius intrabitur. Sed hoc in[11] Ecclesia legitur, & in Ecclesia pronuntiatur, & virgo est. Absit, absit à sponsa Christi tale præconium. Illa quæ vera est, quæ pudica, quæ sancta, carebit etiam[12] aurium macula?[13] Non habet, quibus hoc repromittat.[14] Et si habuerit, non repromittit; quoniam &[15] terrenum
Mat 21. 13. Dei templum[16] citius spelunca latronum appellari potuit à Domino, quàm mœchorum & fornicatorum. Erit igitur & hic aduersus Psychicos[17] titulus, aduersus meæ quoque[18] sententiæ retrò[19] penes illos societatem, quo[20] magis hoc mihi in notam leuitatis obiectent.

Et ibid. à m.

Sed iã hæc[1] gloria extinguitur, & quidẽ per[2] eos, quos tantò constantius oportuerat eiusmodi[3] maculis nullam subscribere veniam, quantò propterea quotiens volunt, nubunt,
1. Cor. 7. 9. ne mœchiæ & fornicationi[4] succidere cogantur: quoniam a *melius est nubere quàm vri.* Nimirum[5] propter[6] continentiam incontinentia[7] necessaria est, incendium ignibus[8] extinguetur. Cur ergo &[10] crimina postmodum indulgent pœnitentiæ nomine, quorum[11] remedia præstituunt multinubentiæ iure. Nam &[1] remedia vacabunt cum crimina indulgentur: & crimina manebunt, si remedia vacabunt. Itaque[2] vtrobique de sollicitudine & negligentia ludunt, præcauendo vanissimè quibus parcunt, & parcendo ineptissimè quibus præcauerunt; cùm aut præcauendum non sit, vbi parcitur; aut parcendum non sit, vbi præcauetur. Præcauent enim, quasi nolint admitti tale quid; indulgent autem quasi velint admitti; quando si admitti nolint, non debeant indulgere; si indulgere velint, non debeant præcauere. *Vide cætera fusissime à cap. 2. de pudic. vsque ad cap. 20. inclusiuè quorum scholia consequuntur: textum autem hic non subycio repetitionis prolixioris cauenda causa, cùm in hoc tomo textus integer habeatur. Proinde & abstinui à numeris præfigendis singulis verbis expositis; quod eorum textus fuerit prætermissus.*

Remissionem peccati negandam Mœchis post primam pœnitentiam & baptismum lapsis in Mœchiam. 1. Schol.

1[1] EDICTVM. *Edicta principũ sunt generales leges, quæ omnes populos & Prouincias tenent, l. 3. C. de legibus.*[2] PEREMPTORIVM. *Aduerte apud Iurisconsultos edictorum aliud esse monitorium, aliud citatorium, aliud denique peremptorium, de quibus consule l.* ad peremptoriam. cum seq. iunct. glo. *peremptorium autem est instar trium aliorum, l. 8. & l. 9. C. quomodo & quando l. 72. §. 1. de Iudic.* Peremptorium autem dicitur quod vim habeat perimẽdi. *Quod malo sensu Tertullianus torquet in summum Pontificem, quasi recipiendo quoscumque lapsos post primam pœnitentiam, & decernens quoscumque pœnitentes absoluendos; non Pater, sed peremptor haberi debeat: cùm tamen pœnitentia sit Sacramentum mortuorum, quibus infusa gratiâ, vita æterna reddi-* B *tur:* Gratia enim Dei vita æterna. *Vlpianus, ff. de iudicijs, l.* & tertium: peremptorium, inquit, edictum dicitur, quod tribus edictis propositis, vel vno pro tribus, fieri solebat: Et quòd perimat disceptationem inter litigatores: hoc est, non patiatur aduersarium tergiuersari: qui vero spernebat, contumax dicebatur. *Peremptoriæ exceptiones dicuntur, quæ semper agentibus obstant, & rem de qua agitur perimunt. Licet ironicè id dicat Tertullianus, edicto tamen peremptorio, non tam Pontificis, sed ipsius Christi, in quacumque peccata soluenda ius Petro & Ecclesiæ perpetuum datum est, quo perimit disceptationem omnem hæreticorum aduersus Ecclesiam; nec eos vllomodo tergiuersari permittit: dum ait:* tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcumque ligaueris super ter-

… & quæcumque solueritis, &c. [3] EPISCOPVS EPISCOPORVM, hoc quod à heretico testimonio nascimus, Pontificem Romanum esse Episcopum … & … Petri successorem; qui non … id est Ecclesiæ … hoc est Episcopus … Vide dicta Verbo Papa, in Onomastico. [4] EGO &c. su, inquit, … Pontifex. POENITENTIA FVNCTIS, id est, … solet in Bullis Indulgentiarum: Vere pœnitentibus. Non immeritò quidem, inter errores Tertulliani, & hæreses, recensemus seueritatem illam nimiam, qua Adulteros perpetua excommunicatione ligari, & extrema vsque ad mortem pœnitentia addici volebat. Non quod primis temporibus, & ad suam vsque ætatem rigor iste circa Mœchos non perdurauerit; B sed quod D. Petri successori S. Zephyrino, eadem cum Petro, quæcumque in terris ligandi, atque soluendi potestate prædito, ab vnitate Ecclesiæ deficiens insultauerit. Cùm enim S. hic Pontifex, animarum zelo, & proinde Spiritu sancto impellente ductus, videret plurimos adulteros hac seueriore sententia, qua vsque ad mortem, irremissibiliter grauissima pœnitentia subiacerent, nec in morte saltem ad Ecclesiæ pacem, & corporis Christi communionem admitterentur; spem omnem … abiicientes, non modo secundum Apostolum, desperantes semetipsos, omni se impudicitiæ tradebant: Sed etiam plurimi ad partes Gentilium, & omnium criminum caput & vt ipse Tert. loquitur, in principale scelus generis humani, idololatriam, apostatici à fide, præcipites ibant. Edictum itaque in C remedium promulgauit, quod et libro de pudicitia Tertullianus vt probrosum, & pristina Ecclesiæ consuetudini aduersum opponit: Ego Mœchis, & fornicationis pœnitentiâ functis veniam do. Et licet non proprio nomine Pontificem hunc vocet, probabilissimum tamen est, eum scripsisse librum de pudicitia sub Zephyrino, qui cùm vndecim post Victorem diebus, Pontifex creatus fuerit, Anno Christi 203. & vixerit vsque ad Annum 221. quo 26. Aug. martyrio coronatus est, Tertull. autem secundùm Baronium aliosq; Chronologos, Anno Christi 201 ad Montanum defecerit, & ad Annum vsque 216. scripserit contra Catholicos: per consequens, cùm Zephyrinus sedem Pontificiam tenuerit, ab Anno Christi 201. ad vsque annum 221. D nulli alteri Pontifici, in hac causa, vel alia potuit insultare. Circa annum enim 197. scripsit præclarum illum librum de præscriptionibus contra hæreticos, cùm esset Christianissimus. Eleutherius autem mortuus anno 194. successorem habuit S. Victorem Africanum, & ipsum mortuum anno 203. quo electus est Zephyrinus. Hieron. item libro de Script. Eccl. in Caio: & Eusebius l. 6. hist. cap. 14. narrant Caium Romæ coram Zephyrino & tota Ecclesia disputasse contra Proclum inter Cataphrygas celeberrimum Montani discipulum, super noua Paracleti prophetia, quem conuicit Caius, conuictumque cum suis asseclis, & ipsum inter alios Tertullianum percussit Anathemate Zephyrinus. De quo ipse Tertull. libro de ieiun. cap. 1. & 13. Dehinc Tertull. scripsit de Monogamia contra secundas nuptias. & de ieiuniis, deque pudicitia. In quo vocat Zephyrinum Episcopum Episcoporum, iuxta receptam ab omnibus, Pontificis Romani appellationem, E Sic enim & in Actis Sanctorum Sebastiani, & sociorum Martyrum, Caius Papa à Tiburtio Chromatij filio vocatur. Episcoporum Episcopus. Scripsisse autem Tertull. dictum librum de pudic. contra Zephyrinum anno Chr. 216. Zephyrini 14. Antonij Caracalla 4. testatur Baron. an. Chr. 216.

Edictum porro Zephyrini de recipiendis Mœchis, supponit contrarium ipsum consuetudinem iusta de causa derogasse. Quæ quidem consuetudo ab Cypriano viguisse longe ante sua tempora declaratur. Ita enim in prolixa illa Ep. 52. ad Antonian. in Numidia Episcopum, inter cætera queritur & miratur, quod totius Ecclesiæ consensui, de recipiendis Mœchis non se subijciat: & quidam, inquit, apud antecessores nostros, (id est ante Zephyrinum) de Episcopis istic in Prouincia nostra, dandam pacem Mœchis non putauerunt, & in totum, pœnitentiæ locum contra adulteros clauserunt.

Concil. porro Elibertinum in Hispania secundum Baronium celebratum anno Chr. 305. Marcelli anno 2. Constantij, & Galer. Imp. an. 2. lapsis nec in fine dandam communionem statuit Canonibus 1. 2. 3. 6. 8. 12. B 17. 18. 63. 64. 65. 71. Conc. item Ancyran. in Galatia celebratum anno Christi. 314. & approbatum postea à Conc. Gener. Niceno contra lapsos a fide ad communionem sine digna pœnitentia non recipiendos. Inter cætera autem idem Concil. can. 20. vt & Vvormacense can. 24. Adulter septem annis pœniteat. Elibertinum c. 63. Si qua mulier absente marito, ex adulterio conceperit, & prolem occiderit, nec in fine etiam detur communio, & c. 7. Si quis post Mœchiæ lapsum pœnituerit, iterumque fuerit fornicatus, nec in fine communionem sortiatur. Ancyranum item can. 21. De mulieribus quæ fornicantur, & partus suos necant, sed & de his quæ agunt secum, vt vtero conceptus excutiantur, antiqua quidem definitio est, vsque ad exitum vitæ eas ab Ec- C clesia remoueri. Humanius autem nunc definimus vt eis decem annorum tempus tribuatur.

Cum igitur viderent adulteri nullum sibi Ecclesia patere aditum, primis illis feruentis Ecclesiæ temporibus, ante edictum Zephyrini confugiebant ad martyres, vt per eorum merita, per libellos supplices, indulgentiam consequerentur, de quo & conquestus est Tertull. [6] ADSCRIBAT BONVM FACTVM. Imputari bonum & verum pœnitentiæ fructus, sc. vt ipse alibi dicit, emendatio, cui Deus eam seuit, tanquam arborem fructuosam, vel adscribi, id est inscribi. Hæc enim erat communis edictorum præfatio benè apprecans subditis, sicut aduertit Turnebus l. 3. Aduersar. cap. 12. Quòd veteres boni ominis causa, bonum factum D præfari solebant, in edictis, ex illo Plauti, in Penulo. Bonum factum est, edicta vt seruetis mea. [7] PROPONETVR LIBERALITAS, affigetur, exponetur omnibus legenda indulgentia data à Pontifice. [8] IBIDEM, vbi Mœchia ipsa & fornicatio committitur, in prostibulorum vestibulis & portis. [9] SVB TITVLIS, in quibus scriptum erat pretium & forma meretricum. [10] DELINQVENTIA, peccatum exercebitur. [11] IN ECCLESIA, quæ virgo esse debet, inter cuius membra, iuxta Paulum, nec fornicationis nomen audiri debuit. Quasi diceret, longè conuenientius tale edictum in lupanaribus, quàm in Ecclesijs exponeretur. [12] AVRIVM MACVLA, vt nec auditu luxuria nominis polluatur illa Ecclesia virgo, de qua Paulus. Despondi vos vni viro virginem castam, exhibere Christo. Quam accepit Christus, vt exhiberet eam sibi gloriosam, non habentem maculam, ne- E que rugam: cui sponsus in Cant. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te, &c. Murenulas aureas faciemus tibi, cui Psal. 44. Audi filia & vide, &c. [13] NON HABET. Mœchos sc. Et quidem in virgineo Ecclesiæ corpore, membra fornicationi addicta esse non deberent. [14] HOC REPROMITTAT, veniam scil. & remissionem. [15] TERRENVM, manu puri hominis Salomonis, & terrenis materiis extructum: cum Paulus dixerit: In quo (sc. fundamento. Christo.) coædificamini tanquam spiritales domus e

[16] CITIVS LATRONVM, *quòd Mœchia, sine adulterium sit maius furtum, quam fraudatio, vel rapina bonorum.* Iam enim non sunt duo, sed vna caro, *qua vtique proximus. & maius bonum est, quàm quæcumque externa.* [17] HIC TITVLVS. *Librum hunc de pudicitia intelligit: Iam enim alium de ieiuniis aduersus Psychicos inscripserat.* [18] MEÆ SENTENTIÆ, *dum essem Catholicus, consentiebam Psychicis, de venia danda relapsis in Mœchiam.* [19] RETRO PENES ILLOS, *priusquam Montano, & Nouat. adhærerem, quando cum eisdem in fide, doctrina, disciplina societatem habebam.* [20] QVO HOC MIHI. *Non enim curo, quòd confitentem reum habeant, leuitatem meam incusent, quòd sententiam mutauerim factus Montanista.*

Et ibid. Ex cap. 1. de pud. à m.

HÆC [1] GLORIA EXTINGVITVR, *pudicitia scil. splendor obscuratur, cuius deberet esse* lumen inextinguibile: *propter quod Salomon exclamat.* O quã pulchra est casta generatio cum claritate. [2] PER EOS. *Psychicos.* [3] EIVSMODI MACVLIS, *sordibus Mœchiæ tanto magis veniam negare deberent, quanto ipsi venia nubendi ab Apost. data, ad fornicationem euitandam abutuntur.* [4] SVCCIDERE. *succumbere.* [5] NIMIRVM *ironicè.* [6] PROPTER CONTINENTIAM *abstinentiam à Mœchia.* [7] INCONTINENTIA. *quæ in nuptiis maximè secundo matrimonio inuenitur ostenditur.* [8] INCENDIVM. *vnius adulterij.* [9] IGNIBVS, *Polygamiæ.* [10] CRIMINA, *fornicationis & Mœchiæ.* [11] REMEDIA PRÆSTITVVNT. *Si, inquit, propræ seruatione tantorum criminum sibi arrogant ius & licentiam nubendi sæpius, vt hinc sibi prouideant remedia coërcendæ libidini; cur eadem postea commissa absoluunt merito pœnitentiæ? Indigni planè sunt venia, qui cùm possent tam facili remedio abstinere, relabuntur tamen in eadem crimina. Sic Chrysost. comparat adulteros naufragantibus in portu, quibus non ita misericordiam impertimur, sicut illis qui soluti lege coniugij, & vxores non habentes, hinc inde ventis & fluctibus concupiscentiæ impelluntur.*

Remissio Mœchis relapsis neganda. 2. Schol.

Ex cap. 1. de pud. à m.

[1] REMEDIA VACABVNT, *frustra ferentur leges contra Mœchos aliosque peccatores, si nouerint, & experiantur viam sibi patere veniæ, nec vitam corrigent.* [2] VTROBIQVE LVDVNT, *non agunt seriò Psychici Prælati, fingunt enim sollicitè se agere, & præcauere relapsum peccatorum, dum pœnas præscribunt subeundas Mœchis, & negligentes sunt obseruantia legis, dum facilius indulgent.*

Ex cap. 2. de pudic.

MISERICORDIÆ PLVRIMVS. *Ioel.* 2. 13. Benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. *Sanct. Pagn.* & pœnitens super malum: 70. *autem*: Pœnitens super malitiis. ANTEPONIT, *Osee* 6. 6. Misericordiam volui, & non sacrificium, & scientiam Dei plus quàm holocausta. 70. Misericordiam volo, quàm sacrificium. NON TANTI. *Ezech.* 33. 11. Nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat, 70. Non volo mortem impij, sicut conuerti impium à via sua, & ipsum viuere. SALVIFICATOR, 1. *Timoth.* 4. 10. Speramus in Deum viuum, qui est Saluator omnium hominum, maximè fidelium. *In quem locum D. Thomas le*[illegible] 2 Christus, inquit, est Saluator, quia saluat salute corporali quoad omnes, & ideo dicit, omnium hominum: Item spirituali, & ideo dicit maximè f[illegible]lium. *Vnde & Aug. in Psal.* 35. Homines & iumenta saluos facies Domine, sicut multiplicata est misericordia tua Deus. Et hanc das, & hominibus, & iumentis. Salus enim hominum à quo? à Deo. Numquid salus iumentorum à Deo non est? Qui enim fecit hominem, ipse fecit & iumenta; qui vtrumque fecit, vtrumque saluat: sed salus iumentorum temporalis est. Sunt autem qui pro magno hoc petunt à Deo, quod dedit iumentis. Multiplicata est misericordia tua Deus, vt non solum hominibus, sed & iumentis detur: quæ datur hominibus? ista carnalis & temporalis. Ergo homines non habent aliquid apud Deum exceptum, quod iumenta non mereantur, & quo iumenta non perueniant? Habent planè. Et vbi est quod habent? filij autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt. *Doctor item Angelicus in Lit. Pauli Hebr.* 9. 28. Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Ideo, inquit, di[illegible] ad multorum exhaurienda peccata, id est remouenda, nec dicit omnium: quia mors Christi etsi sit sufficiens pro omnibus; non tamen habet efficaciam, nisi quantum ad saluandos. Non enim omnes subiiciuntur per fidem, & bona opera. *Sic exponit* saluandos, *nec enim pro solis electis mortuus est efficaciter, sed & pro quibuscumque etiam reprobis, qui fidem Christi & aliquod donum supernaturale per Christi merita acceperunt. Nec ista D. Thomæ propositio concurrit cum quinta, ab Innoc.* 10. *damnata, quæ sic habet*: Semipelagianum est; dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse. *Neque enim hoc dicit D. Thomas esse Semipelagianum. Imò verò expressè dicit, mortem Christi sufficientem esse pro omnibus. Ego verò, cum Paulo credo, Christum pro omnibus omnino, etiam in indiuiduo hominibus mortuum, quantum ad sufficientiam: & pro ipso etiam Iuda, quem iuxta Augustinum in Psal.* 10. Traditorem suum tantâ patientiâ pertulit, vt ei primam Eucharistiam confectam manibus suis, & ore suo commendatam, sicut cæteris Apostolis traderet. *Sed valde ponderanda sunt verba Sacrosancti Conc. Trid. sess.* 6 *cap.* 3. Verùm etsi ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, sed ij dumtaxat, quibus meritum Passionis eius communicatur. *Quod idem est, quod habet D. Thomas*, non tamen habet pro omnibus efficaciam. *Quod mille locis testatur August. quos breuitatis causâ prætereo, l. 6. cont. Iulianum cap.* 15. Scimus, ait Apostolus, quod à nobis sæpissimè repetendum est, quoniam vnus pro omnibus mortuus est; ergo omnes mortui sunt, &c. quod apertius ita dicitur: illi sunt liberati à peccato, pro quibus mortuus est, qui nunquam fuerat in peccato. Et cùm semel sit mortuus, tamen pro vnoquoque tunc moritur, quando in eius morte, quantælibet ætatis fuerit, baptizatur, id est, tunc ei proderit mors eius qui fuit sine peccato, quando in eius morte baptizatus, mortuus fuerit etiam ipse peccato, qui mortuus fuerat in peccato. *S. Augustinus sæpissimè, & exertè probat, ex Apost. quidem, Christum pro omnibus mortuum; mortis sua beneficium tamen non omnibus* Aug.

com-

Aug. *municare, quod & Conc. Trid. expreßè docet. Sic namque inter catera, lib. 6. contra Iulianum, cap 5.* Propter hoc, inquit, vinculum, quod connectitur ex primo Adam, nec solui potest nisi in secundo Adam: propter hoc, inquam, vinculum mortis, mortui reperiuntur infantes, non ista morte nouissima, quæ à corpore animam separat, sed ea morte, qua tenebantur omnes pro quibus est mortuus Christus. Scimus enim, ait Apostolus 2. Cor. 5. quod à nobis sæpissimè repetendum est, quoniam vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt iam non sibi viuant, sed ei qui pro omnibus mortuus est, & resurrexit. Illi ergo viuunt, pro quibus, vt viuant, mortuus est qui viuebat. Quod apertius ita dicitur: Illi sunt à mortis vinculo liberi, pro quibus mortuus est inter mortuos liber. Psal. 87. Vel sic multò apertius: Illi sunt liberati à peccato, pro quibus mortuus est, qui nunquam fuerat in peccato. Et cùm semel sit mortuus, tamen pro vnoquoque tunc moritur, quando in eius morte, quantælibet ætatis fuerit, baptizatur: id est, tunc ei prodest mors eius qui fuit sine peccato, quando in eius morte baptizatus, mortuus fuerit, etiam ipse peccato, qui mortuus fuerat in peccato. ITAQVE OPORTEBIT. *Ironicè dicta contra Episcopos, & Sacerdotes nimium indulgentes peccatoribus relapsis; qui huiusmodi locis abutuntur, vt conniueant peccatis.* FVTILIA EORVM, *non quod futiles Scripturas sacras æstimauerit, sed quia perperam allegantur. Aly legunt,* sparsilia, *sparsim & passim effusa.* ADVLANTVR, *Deo blandiuntur de magna misericordia.* SIBI LENOCINANTVR, *veluti lenones, & pellices seipsos alliciunt, & prouocant ad peccandum liberius, sub præsumptione obtinendæ facilè veniæ.* VIGORANTIA, *mores Christianos, & benè compositos, in vigore conseruantia, & augentia.* REPERCVTERE, *sententias Dei seueritatem comminantes in contrarium opponere.* CONSTANTIAM PROVOCENT, *hortentur, & vrgeant nos timore salutari, vt constanter & perseueranter in virtute incedamus.*

3. *Ex cap. 2. à p. ad vltra m. de pud. & in f.*

ET IVSTVS, *vt alibi dixit*: De nostro iustus, de suo bonus. EX CAVSA, *scil. propria bonitate benefacit nobis: sicut iustitia vindicatiua causam, sumit ex nobis.* DEVS IVSTVS, *Psal. 7. 12.* Deus Iudex iustus, fortis & patiens. SANARE NOVIT, *Deut. 32. 39.* Ego occidam, & ego viuere faciam; percutiam, & ego sanabo. FACIENS PACEM, *Isa. 45. 7.* Ego Dominus, & non est alter. Formans lucem, & creans tenebras, & faciens pacem, & creans malum, *id est bellum, malum contrarium bono pacis. Vel simpliciter malum, quia in se inuoluit bonorum omnium spiritualium & corporalium ruinam.* POENITENTIAM MALENS. *Ezech. 33. 11.* Viuo ego dicit Dominus Deus, nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat. SI IEIVNAVERINT, *Ier. 14. 11. & 12.* Et dixit Dominus ad me: Noli orare pro populo isto in bonum, (*70. in bona*) cùm ieiunauerint, non exaudiam preces eorũ; etsi obtulerint holocaustomata & victimas nõ suscipiã eas (*70. Non placebo mihi in eis*) quoniam gladio & fame & peste consumam eos, *70. autem*, & in morte ego consummabo eos. MISERICORDIÆ PRÆLATOR, *Osee 6. 6.* Quia misericordiam, volui, & non sacrificium, *70. vero*: Quia misericordiam volo, quàm sacrificium, *id est magis quàm sacrificium.* NE ADORAVERIS, *Ier. 7. 16.* Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiam te. *70. non legunt* adorare. *Sed quia os ad os cum Deo orando loquimur, & cum tanta maiestatis Rege tractamus, prius eum adoramus.* ADFLICTATIONEM, *afflictionem, & duram corporis in pœnitentia habitu tractationem.* ZELOTES, *præter Exodi 20. et 5. vbi seipsum Deus zelotem vocat: Ezech. 8. 5.* Ecce ab Aquilone portæ altaris, idolum zeli in ipso introitu. *Quod idololatria Deo zelum prouocet.* NASO, *Ezech. 8. 17. 18.* Ecce applicant ramum ad nares suas. Ergo & ego faciam in furore, non parcet oculus meus, neque miserebor. *Sanct. Pagn. ex Hebr.* Ecce mittunt fœtorem ad nares suas. *Quod fœteat Dei naribus ramus oblatus Idolis. Vbi nata versu 16.* Inter vestibulum & altare quasi *25.* viri dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem, & adorabant ad ortum Solis, *quasi ramorum & arborum parentem, 70. autem 20. ponunt*, & hi adorant Solem, &c. & ipsi quasi subsannantes, *vt idem sit subsannare siue irridere Deum, & ramum naribus applicare. Paulus autem Galat. 6. 7.* Nolite errare, Deus non irridetur, quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. PAR ISAIAM, *cap. 42. 14.* Tacui semper, silui, patiens fui, sicut parturiens loquar: dissipabo, & absorbebo simul, desertos faciam montes & colles, & omne gramen eorum exsiccabo. EXVRET, Inflammabit in circuitu. OCCIDENS, *Math. 10. 28.* Timete eum qui potest animam & corpus perdere in gehennam. IVDICANTIBVS, *deprauat sensum Mat. 7. 2. Intelligens de iudicio pœnitentiæ quod ad literam de iudicio temerario dictum est, & de mensura simili rependenda.* QVOD FRATRES, *1. Cor. 6. 1.* Audet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum iudicari apud iniquos (*iudices Gentiles*) & non apud sanctos, *Fideles, & versu 6.* Frater cum fratre iudicio contendit; & hoc apud infideles. ADIICIENS, *imò præmittens, cap. 5. 12.* Quid enim mihi de iis qui foris sunt (*id est infideles, extra Ecclesiam positi*) iudicare? Nonne de iis qui intus sunt (*fidelibus & Ecclesiæ Iurisdictioni subditis*) vos iudicatis? Nam eos qui foris sunt, Deus iudicabit. Auferte malum ex vobis ipsis. *Translat. Syr.* Deus iudicat, (*quia qui non credit iam iudicatus est*) tollite autem sceleratum è medio vestri, *id est separate à consortio vestro.* IN CAVSA FORNICATIONIS, *quia ibidem agit de incesto Corinthio, quem ipse excommunicauerat.* QVÆ QVIS IN FRATREM, *abutitur & interrogatione Petri.* Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? *Quasi non acceperit Petrus potestatem remittendi quæcumque peccata etiam in Deum commissa.* FVNEM CONTENTIOSVM, *comparat disputantes ex aduerso & controuertentes ex Scriptura testimoniis, pueris hinc inde funem trahentibus.* VT HÆC, *testimonia allata à Tertulliano, iustitia Dei rigorem in peccatores inflexibilem attestantia, strictiori nos vita, & venia peccatoribus recusanda obstringere videantur.* ILLA LAXARE, *quæ ad indulgendum lapsis promiores, in medium proferunt, rigorem istum remittere.* QVASI INCERTÆ, *supple videantur. Subtiliter Augustinus in Psal. 50.* Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti. Veritatem, inquit, dilexisti, id est impunita peccata eorum, quibus ignoscis, non reliquisti, &c. S. Aug. Sic misericordiam prærogasti, vt seruares & veritatem. Ignoscis confitenti, ignoscis: sed seipsum punienti. Ita seruatur misericordia, & veritas. Misericordia, quia homo liberatur; veritas, quia peccatum punitur, &c. quæ occulta? quæ incerta? quia Deus ignoscit & talibus; Nihil tam occultum, nihil tam incertum (*quia nemo scit vtrum*

amore vel odio dignus sit)ad hoc incertum Niniuitæ pœnitentiam egerunt. Dixerunt enim, quamuis post minas Prophetæ, &c. quis nouit si Deus flectat in melius sententiam suam, & misereatur? Incertum erat, cùm dicitur, quis nouit? de incerto pœnitentiam egerunt, certam misericordiam meruerunt. PROSTERNERE, *facilè reddere, vel humiliare & vilificare pœnitentiæ subsidium, nimia lenitas ministrorum Ecclesiæ soleat. Tamen ad pacem cum Deo conciliandam verus Salomon princeps pacis;* & vt filia Babylonis misera transeat in partem sortis Sanctorum *anima peccatrix, sed pœnitens cum filiabus Ierusalem computata, ascendit* in ferculum Salomonis per ascensum purpureum media charitate constratum, *vt dum purpureus pudoris color, turturis gemebunda genas rubricat, media Sacerdotum charitas sternat ascensum purpureum sanguinis Christi. Vt sicut de Magdalena pœnitente, sic de qualibet anima peccatrice seriò cogitante & dolente pro peccato suo, dicat & sponsus: Non tantum*, capilli tui sicut greges caprarum quæ ascenderunt de monte Galaad. *Sanct. Pagn.* Quæ aspiciunt, 70. Quæ reuelatæ sunt de Galaad, *id est de aceruo testimonij, vel tumulo testium: Quòd dum reuelat cogitationes suas turpes confessori suo, ascendit de valle peccati, cogitans tantum aceruum testimoniorum Scripturæ; quibus, sicut & exemplis, venia pœnitenti certa promittitur; vt de ipsa desperatione ascendat in spem, & peccata priora contra se testantia, quasi tumulo sepeliat. Sed & exclamet sponsus:* Comæ tuæ (*id est cogitationes tua recogitantes omnes annos vita in amaritudine anima tua*) sicut purpura regis (*Christi charitas operiens multitudinem peccatorum, & nuditatem Adam*) iunctæ, vel vincta canalibus. *Vel vt alij legunt,* rex ligatus in canalibus. *In aquaductibus scil. gratia, qua sunt Sacramenta, maximè pœnitentia, & Eucharistia quibus certam veniam & gratiam verbo suo infallibili Christus alligauit. Prodigo pœnitenti dans vitulum saginatum.*

HANC DIFFERENTIAM, *grauitatis aut leuitatis peccatorum, quorum alia in Deum ab hominibus irremissibilia, alia in homines ab hominibus remissibilia sunt. Errat turpiter, nullum enim præter desperationem, & finalem impœnitentiam est irremissibile potestati Ecclesiæ à Christo tradita, ad omnia sine exceptione dimittenda.* STATV, *natura, grauitate.*

Ex cap. 3. per totum de pudic.

EX DIVERSO, *ex aduerso Psychicorum argumento.* VSVRPAVERVNT, *impiè & blasphematoriè, neque enim Ecclesia inuasit violenter, aut surripuit fraudulenter, sed accepit humiliter à Christo in Petro, & cæteris Apostolis, à quibuscunque peccatis absoluendi potestatem t dum, quam promiserat dicens:* Tibi dabo claues regni cælorum, &c. quæcumque solueris, &c. *Sic exhibuit dicens:* Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. QVANTVM AD ILLOS, *Psychicos, pœnitentia infructuosa pro delictis in Deum commissis agetur frustra, à quibus non diuinam, sed humanam tantùm veniam & reconciliationem pœnitens consequitur.* CONCEDERE, *condonare.* REMISSA, *dum nos remittere pœnitenti recusamus, quem ad Deum remittimus. Vt quid ergo Paulus se suosque ministros dixit,* pro Christo legatione fungi, qui posuit in ipsis verbum reconciliationis? PROSTRATA, *cum Publicano à longè stante.* ECCLESIÆ ERVBESCERE, *coram Ecclesia, pro foribus templi, intrantibus cæteris, excommunicato Mœcho, & à Sacramentorum participatione sine spe vlla reconciliationis excluso.* NOTÆ RVÆ, *visque opprobriosa, in habitu pœnitentis.* ADVOCAT, *apud Deum mediatrices, monet, & excitat.* REDIT, *cum publicano iustificatus.* PLVS NEGOTIATA, *Maiori lucro reportato ex compassione fratrum, quibus pœnitens se iungere non audet, quam si absolutus & reconciliatus, cum eis communicaret.* HIC, *apud Ecclesiam,* NON METIT, *ex lachrymarum semine.* AB OFFICIO, *pœnitentiæ actibus, & tota vt alibi dicit,* humilificandi hominis disciplina. NEC DISCIPLINA, *rigor Sacerdotum recusantium pacem & reconciliationem.* ADSVMENDO, *arrogando sibi indebitum.*

Ex cap. 4. de pud. in p.

DEMANDATA, *quasi profundè iacta in corde petra fundamentali, qua nititur rigor Mœcho relapso non indulgens.* POENITENTIÆ, *pro peccato remissibili, vel irremissibili.* CENSVM, *seriem, Cathegoriam, grauitatem, vel leuitatem. Qua videlicet censenda sint peccata remissibilia, vel non.* QVOD MOECHIAM, *quòd adulterium vocitemus, simplicem fornicationem, vsus communis & promiscuus horum nominum inualuit.* FIDES QVORVMDAM, *confœderatio, propinquitas, affinitas vocum fundata in praxi rerum quas significant, facit vt communiter & familiariter loquendo, vna vox pro alia vsurpetur. Hinc & nos in hoc de pudicitia libro, promiscuè fornicationem pro Mœchia sumimus.* CÆTERVM, *& quanquam fortè fornicationem simplicem nomine stupri vel adulterij vocauerim, perinde mihi est. Nota enim vna est omnibus peccatis carnalibus, quod eam contaminent & polluant.* NEC INTEREST, *imò plurimum. Nuptam enim & vxorem alterius tangere, contra iustitiam est: viduam autem lege viri solutam, non tam graue.* DVM NON SVAM: *Cùm, inquit, vidua proximi defuncti, sua non sit vxor, alius sensus erit, si dicas de coniugato potestatem sui corporis non habente, & alterius viduam cognoscente. Ipse enim adulter est, propria fidem coniugi non seruans.*

Ex cap. 5. de pud. in f.

MOLLISSIMA. *Notat hic Presbyteros Ecclesiæ Romanæ, & laxiorem eius morem in lapsis recipiendis.* OMNIBVS, *absque discrimine irremissibilium: quòd beatitudinis illi participare velit; qua dixit Christus:* Beati pacifici, NOSTRA ESSE, *nobiscum sentire, vel à nobis Nouatianis, hunc rigorem sumere,* SEMEL DAMNAS, *condemnas, semel tantum excommunicas, semel agendæ pœnitentiæ locum præstas, absque spe pœnitentiæ & veniæ, si relabatur in homicidium, & idololatriam.* DE MEDIO, *census suus, series, & ordo peccatorum sic in Decalogo texitur, vt media sit inter idololatriã, & homicidium, Mœchia. Prima enim præcedit idololatria, Mœchia autem succedit homicidium. Vnde medium ab vtroque extremo participat.* PERSONÆ ACCEPTATIO. *Sic inducit Romanos loquentes contra se, quasi sit personarum acceptator, & non discriminator criminum. Dixit enim Sapiens:* accipere personam in iudicio non est bonum. *Iudicium autem est in foro pœnitentiæ, in quo peccatoris causa discutitur.* MISERABILIORES, *commiseratione digniores, quia fragilitas carnis excusabilior in fornicatoribus & Mœchis, quàm in idololatris, & homicidis.* RELIQVISTI, *contempsisti: nec eorum respectu, ad veniam peccatores fragilitate lapsos, recipere voluisti.*

A

Ex cap 6. de pud. in p.

PLANE, *respondet Tert.* DE QVIBVS PATROCINIIS. *Si proferas mihi in patrocinium causæ Mœchorum, quam defendis, quibus exemplis & præceptis diuinis tuam fulcias sententiam, vt aperias* portas iustitiæ, *& veniæ. Mira Tert. cæcitas, cum tota Scriptura sit plena, & vnicum simul in Dauide adulterij & homicidij exemplum sufficiat. Audiat clamantem auribus Nathan, Sacerdotem Ecclesiæ Romanæ figurantē, qui confitenti sibi, & dicenti:* peccaui Domino: *quasi absoluens, dixit:* Dominus quoque transtulit peccatum tuum à te. B *Et quidem in Euangelio, nil pœnitentiæ inexpiabile, vel regnum cæli claudens;* Pœnitentiam, inquit, agite, appropinquat enim regnum cælorum. *De quo & Christus, expulso, peccato regnante, per pœnitentiam:* Regnum Dei, inquit, intra vos est. SOLI MOECHIÆ: *Non autem idololatriæ, & homicidio.* ET IN EA, *& cum ea. Quæ ipsi affinis est, vel quæ sub eius nomine intelligitur.* AD HANC LINEAM, *Metam, terminum, coërceo & restringo disputationem nostram.* NE IN TERGA, *veteris testamenti prætexitas figuras & testimonia recurras.* ET SI A LEGE. *In qua texui ex Exodo & Deuteronomio seriem & censum horum trium peccatorum.* DEMONSTRANDO MOECHIAM. *Mediam inter idololatriam & homicidium.* MERITO, *non frustra grauitatem Mœchiæ irremissibilem diximus, sicut & alia duo.* C STATV, *ordine Decalogi, quod Christus* non venit soluere, sed adimplere. OBLITI POSTERIORVM, *cæteros locos alibi recensimus. Hunc sic habet Paulus, Phil. 3. 13.* Fratres ego me non arbitror comprehendisse, *(transl. Syr. assecutum fuisse)* vnum autem: quæ quidem retrò sunt obliuiscens, ad ea verò quæ sunt priora extendens meipsum; ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu, *transl. Syr.* Vnum autem scio, quòd quæ à tergo sunt, dem obliuioni; ad ea verò quæ à fronte sunt, enitar. Itaque decurro ad metam, vt accipiam victoriosum præmium supernæ vocationis Dei, &c. *Verum quidem est,* quòd Deus non vocauit nos in immunditiam, D *nec in homicidium, aut idololatriam, sed* venit in hunc mundum peccatores saluos facere, *qui* non venit iustos vocare, sed peccatores.

Ex cap. 6. de pud. circa m.

DABIS ERGO, *tu ergo, Romanæ Ecclesiæ Presbyter, æquabis te Deo, qui prius in veteri testamento tot exempla indulgentiæ suæ dedit erga populum Hebræum, identidem in peccatum idololatriæ relabentem. Si enim mecum absoluas eique tribuas pœnitentiam, & veniam tecum; cur non dabis, idololatræ & homicidæ?* RESTITVTVM, *in pacem & gratiam Dei.* COMMVNICABIS, *ad communionem tuam recipies & homicidam.* NABVTHÆ, *Naboth, cuius vt vineam Iesabele suadente inuaderet Achab, falsis testibus ac-* E *cusatum lapidari iussit, tanquam blasphemum in se & Deum.* CVM INCESTO, *nesciens Iudas cum Thamar nuru sua concubuit, quam meretricem putabat.* DE PROSTITVTIONE, *propter prostitutam ductam ab Osea in vxorem.* FREQVENTATAS, *sæpiùs repetitas.* SEMEL, *simul plures.* PROPTER PATRES, *Patriarchas, qui simul cum vxore præcipua plures ad multiplicationem prolis ducebant vxores concubinas.*

Ex cap. 6. de pud. in f.

QVID ILLAM. *Carnem, ob eius infirmitatem excusas; à grauitate criminis, in Mœchiam lapsam:* DE PRISTINO, *vel à veteri testamento exempla veniæ sumens, vel infirmitatis excusationē ex veteri culpa Adam, & relicto etiam post baptismū fomite* peccati, & lege membrorum repugnante legi mentis. *Nonne caro facta est corpus Christi, & membrum eius, dum corpori eius per baptismi Sacramentum agglutinata est? vel adhuc literalius: quid carnem ex-* B *cusas, quòd ante Christi aduentum in carnem, ante baptismi lauacrum, fornicationi subiaceret? Quasi iam post susceptam à Verbo carnem, nostramque lotam in baptismo, vlla valeat excusatio? Esto, in veteri lege ante Christi aduentum excusabilis facta sit infirmitas; nondum humanum corpus, membrum erat Christi, templum spiritus non vocabatur, vt postea à Paulo vocatum est.* EXINDE QVO STATVM VERTIT, *ex quo, mutatus est carnis status, & promotus ex vilitate pulueris & limi, ad tantam dignitatem, vt assumeretur à Verbo in vnitatem personæ; ex quo* Verbū caro factum est, & habitauit in nobis, *tanquam in templo, de quo Salomon ait:* Sapientia ædificauit sibi domum; *da exemplum aliquod datæ Mœchis relapsis veniæ post baptismum in Christo susceptum; ostende præceptum dandæ Mœchis veniæ.* TEMPORIS DEFI- C NITIONEM. *Quod iam determinaui, sc. ab aduentu Christi, vel à tempore quo Paracletus in Montanum se effudit abundantius.* AETAS QVÆSTIONIS. *Quando, vel qua ætate hæc quæstio venerit in cor & os hominum; dandane an neganda sit Mœchis venia.*

Ex cap. 7. in p. de pud.

A PARABOLIS, *Per me, inquit, licet vt probationem dandæ adulteris veniæ, ordiaris à parabolis in Euangelio scriptis; inter quas est illa, Lucæ 15. 5.* PROCEDANT PICTVRÆ. *Producite etiam eiusdem Parabolæ pictam in vitreis calicibus boni Pastoris, ouem humeris in ouile reportantis imaginem.* PERLV- D CEBIT, *in vitro sc. & chrystallo splendenti & pellucido. Eodem allusit noster author, & eodem errore debacchatus est in Ecclesiam hoc ipso lib. de pud. c. 10. vbi sic inuehitur in Mœchum, eique indulgentem Romanæ Ecclesiæ Presbyterum.* Cui ille si fortè patrocinabitur Pastor, quem in calice depingis, &c. De quo nihil libentius bibas, quàm ouem pœnitentiæ secundæ, *id est ouem secundò in ouile reductam, & admissam, post relapsum in errorem, ad pœnitentiam secundam. Dehinc prosequitur:* At ego eius Pastoris Scripturam haurio, *(reprobat librum Apocryphum inscriptum nomine Pastoris, cui opponit Christum Pastorem bonum, quem vult, non fidelem & baptizatum, sed Gentilem humeris baiulasse post errorem: sed & in hoc errat quod hac huis à proprio eius ouili, & grege aberrauerat)* qui non potest frangi. *Vnde duo colligo. Primò ex hæretico, contra hæreticos pro calicibus &* E *sacris vasis, testimonium. Secundò calices id temporis fuisse vitreos & chrystallinos, in quibus pingi solebat imago Pastoris boni: quod & contra eosdem ætatis nostræ hæreticos, imaginum vsum reprobantes, torqueri potest. Materiæ fragilis fuisse calices satis indicat, quod ait:* Qui non potest frangi. *Tum temporis Ecclesiæ imperabat Zephyrinus Pontifex, qui statuerat vt omnia Ecclesiæ vasa essent vitrea; vel, ex Martino Polono, stannea. Post hæc tamen argentea, & aurea fuerunt, vt testatur Ambrosius l. 2. offic. c. 28. vt pa-*

tet ex passione B. Laurentij, qui vno circiter mense anteo B, Cypr. Martyrio coronatus est, Idem refert Optatus Milen. lib. 1. contra Parmen. Noster autem Aug. l. 3. contra Cresc. Gramm. c. 29. Vbi de inquisitione facta sacrorum vasorum per Zenophilum, & Felicem qui erat flamen perpetuus curator: Paulo Episcopo dixit: proferte Scripturas legis, & si quid aliud hic habetis, vt præcepto & iussioni parere possitis &c. Contra scribente Victore Aufidij in breue sic: Calices duo aurei, item calices sex argentei, &c. DE RESTITVTIONE, *in veniam & gradum.* CONLINIET, *blanditur, fauebit illa pictura.* PRÆSCRIBIMVS, &c. *Supponimus tanquam certum & indubium ex ipso naturæ ductu & sensu communi, secundum quod voces auribus sonant, & prout lingua eas pronuntiare solet; eos qui rectè sapiunt, & sano rationis vsu potiuntur, respondere solitos directè & præcisè, ad interrogationem factam ab aduersario vrgenti vt sibi absque vlla tergiuersatione respondeatur. Agebatur id loci, vt prosequitur Tert. de murmure Pharis. in Christũ, qui Publicanos & peccatores ethnicos recipiebat, & familiariter communicabat cum eis, quibus Christus respondit:* Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. *Verùm & hic errat Tertul. Primò quia Christus omnes venerat saluaturus, tam Gentiles quam Iudæos. Secundò quia dum Cananæam Gentilem repulit, satis probauit præcipuè peccatores Iudæos se venisse saluare, dum ait:* Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. *Vnde & per se vix vnum aut alterum Gentilem in gregem adduxit. Et dum viueret, Apostolis cauit:* in viam Gentium ne abieritis. *Dehinc ascensurus in cælum:* Euntes, inquit, docete omnes gentes, &c. *Vnde peremptoriè contra Tertull. concludo, Christum aduersarius Pharisæis directè respondisse, allata parabola ouis, de grege suo proprio, de ouili Iudæo, non Gentili, ouem aberratam reuexisse.*

Duo nobis suggerit vno hoc loco Tertull. argumenta, contra nouatores, mysterij altaris, & sacrarum imaginum impugnatores. Calicis enim à tempore cœnæ Dominicæ ad annum vsque suum vsitati, & imaginis Pastoris boni in eo pictæ mentionem facit. Cuius & Conc. Triburiense Prouinciale, celebratum sub Imperatore Arnolpho, à 22. Episcopis Germanorum Ann. Dom 895. memoriam recolit, can. 18. vbi de vasculis, in quibus mysteria sacra conficiuntur. Vasa in quibus Sacrosancta conficiuntur mysteria, calices sunt, & patenæ: de quibus Bonifacius Martyr & Episcopus interrogatus, si liceret in vasculis ligneis Sacramenta conficere, respondit: quondam Sacerdotes aurei, ligneis calicibus vtebantur: nunc è contra lignei Sacerdotes, aureis vtuntur calicibus. Zephyrinus 14. Romanus Episcopus, patenis vitreis Missas celebrari constituit. Nos statuimus, vt deinceps nullus Sacerdos sacrum mysterium Corporis & Sanguinis Domini in ligneis vasculis vllo modo conficere præsumat. *Can. autem 19. repetit Canonem 32 Sextæ Synodi Generalis, in qua Armeni, ex praua interpretatione loci Chrysost. contra Hydroparastarum hæresim agentis, qui sola aqua sacrificium offerebant; vbi aquam remouit à sacrificio; non ita tamen, vt non misceretur vino calicis, quod in tota Ecclesia, sicut & alibi agebatur. Dehinc dicta Synodus,* in omni Ecclesia vbi spiritalia luminaria refulserunt, hic ordo diuinitus traditus seruatur. Nam & Iacobus Domini nostri Iesu Christi secundùm carnem frater, & Basilius Cæsariensis Archiepiscopus, cuius gloria omnem terrarum orbem peruasit, mystico nobis inscripto tradito sacrificio, ita peragendum in sacro mysterio, ex aqua &

A vino sacrum poculum ediderunt. Et qui Carthagine conuenerunt sancti Patres, ita apertè tradiderunt. Si quis ergo Episcopus, vel Presbyter, non secundùm traditum ab Apostolis ordinem facit, deponatur, vt imperfectè, ac simpliciter mysterium enuntians, & quæ tradita sunt innouans. *Imperfectionem hanc aperit can. 19. Concil. Triburiensis.* Non debet, inquit, in calice Domini aut vinum solum, (*vt Armeni Chrysost. loco abutentes*) aut aqua sola offerri: (*vt faciebant Hydroparastæ*) sed vtrumque permixtum: quia vtrumque ex latere eius profluxit; sed sic vt duæ partes sint vini, tertia verò aquæ, quia maior est maiestas sanguinis Domini, quàm fragilitas populi, qui per B aquam designatur, iuxta illud Apocal. 7. populi multi, aquæ multæ. *De quo apud Carthaginenses more, Cyprianus lib. 2. ep. 3. quæ est 63.* Admonitos nos scias, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit: vt calix qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. *Et rursum ibidem in hac ad Cæcilium epist.* Calicem, inquit, sub die Passionis accipiens, benedixit, & dedit discipulis suis dicens: bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Qua in parte inuenimus calicem mixtum fuisse, quem Dominus obtulit, & vinum fuisse quod sanguinem C suum dixit. *Vbi aduerte paulò supra dixisse.* nec nos sanguinem Christi possemus bibere, nisi Christus calcatus prius fuisset & pressus, & calicem prior biberet, quem credentibus propinaret. Et alibi Isaias: Si sitierint, inquit, per deserta, adducet illis aquam; de petra producet illis, findetur petra, & fluet aqua, & bibet plebs mea. Quod in Euangelio adimpletur, quando Christus qui est petra, finditur ictu lanceæ in Passione, qui & admonens clamat & dicit; si quis sitit veniat ad me. *Et concludit:* Vnde apparet, sanguinem Christi non offerri, si desit vinum calici; nec sacrificium Dominicum legitima sanctificatione celebrari, nisi oblatio & sacrificium nostrum responderit passioni. *Neque verò* D *respondet, nisi aqua misceatur in signum eius quæ Dominico influxit ex latere. Non quidem quòd irritum sit, hoc est nullum sine admixtione aquæ sacrificium, sed quod mortale sit peccatum, ritum à Christo seruatum & ab Apostolis traditum, vtpote Passionis Christi, & vnionis Ecclesiæ cum ipso signum prætermittere. Irenæus quoque l. 5. aduersus hæres. c. 2.* Quando, inquit, mixtus calix, & fructus panis percipit verbum Dei (*formam sine verba consecrationis ore Christi prolata*) fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi: *& Athanasius Apol. 2. solis ministris altaris id licere scribit:* Solùm, inquit, vestrum est propinare sanguinem Christi, & præterea nullius. Cæterum, vt impius est, qui hunc mysticum calicem E frangit: ita multo magis impius est, qui sanguini Christi contumeliam facit: Contumeliam autem facit, qui præter Ecclesiasticam institutionem calice illo abutitur. *Abutitur autem recto sensu qui participans calice Christi, bibit de calice meretricis Babylonis. Hinc Chrysost. hom. 14. in ep. ad Ephes.* Tu es his vasis sanctior, & multo sanctior: cur ergo teipsum polluis & inquinas? *& homil. 51. in Matth.* Animarum ergo munditia opus est, propter quas, Deus etiam hęc vasa recipit. *Tandem abutitur, qui Pastorem in calice pictum, & suum pro oue sanguinem fundentem, & propinantem cernens, luxurias in pratis, nec mortificationi vacat Pastoris morti respondens. Vnde Hier. ep. 20. ad Marcellum:* Calices, inquit, mortificationem carnis ostendunt, & semper

animum ad martytium præparatum.

Sed ad caliceos redeo & vasorum sacrorum vsum. Damasius Papa in Pontificali meminit eorum sub S. Vrbano circa Annum Chr. 230. Sixtus, inquit, constituit, vt ministeria, siue vasa sacra non tangerentur, nisi à ministris sacratis. Vrbanus fecit ministeria sacrata, omnia argentea, patenas argenteas 25. apposuit. Syluester donauit Ecclesiæ Romanæ patenam argenteam pensantem lib. 20. Ex dono Augusti Constantini: dedit & scyphos argenteos duos, qui pensarunt singuli libras denas, calicem aureum pensantem libras duas, calices ministeriales quinque pensantes singulos binas libras, &c. patenam argenteam chrismalem auro inclusam, pensantem libras quinque. *Concilium Roman. c. 9.* B Nullus lector vel Ostiarius sacra vasa contingat. *Conc. Agathense c. 66.* Non oportet insacratos ministros licentiam habere in secretarium quod Græci Diaconiam vocant, ingredi & contingere vasa Dominica. *August. in Psal. 113. conc. 2.* Pleraque, inquit, instrumenta & vasa ex huiusmodi materia, vel metallo habemus, in vsum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicontur, in eius honorem cui pro salute nostra inde seruiunt. *Et Conc Carthaginense 4. c. 5. cui subscripsit August.* Subdiaconus cùm ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu Episcopi accipiat vacuam, & calicem vacuum: de manu verò Archidiaconi Vrceolum cum aqua, & manutergium. C *Nec prætereo quod narrat Beda in descriptione locorum terræ sanctæ c. 2. Calicem quo vsus est Christus in institutione mysterij altaris fuisse argenteum, habentem duas hinc inde ansulas continentem quasi sextarium Gallia, suo adhuc tempore Ierosolymis extantem, quem peregrini magna reuerentia videbant. Quid ad hæc testimonia respondent, & antiquitatis monumenta Nouatores?*

Aug.

Ex cap. 7. in m. de pud.

PROINDE IN DRACHMÆ. *Multis interiectis, quæ alibi exposuit, similiter, inquit, prouoco & vrgeo, vt mihi & alias ex eodem Euangelio Parabolas* D *adstruant, in exemplum danda Christianis Mœchis veniæ. Nempe illam proferent qua se Dominus comparat mulieri de drachma inuenta sibi cum vicinis gratulanti: sed ethnicum, non autem Catholicum, in drachma perdita figuratum dico: Imò verò Catholicum expressit, non foris, sed in domo propria, hoc est Ecclesia perditum. Notatu dignum quod cùm Tertul. adhuc Catholicus parabolas ouis errantis & filij prodigi aptasset Christiano post baptismum lapso lib. de pœnitentia c. 8. Vbi & de drachma perdita, vt peccatorem in spem veniæ excitaret, & ad pœnitentiam subeundam induceret: tamen hæreticus factus lib. de pudicitia c. 7. & seq. easdem Parabolas non fideli, sed ethnico voluit applicari. Et licet ad extremum, eas concedat intelligi etiam de Christiano in alia etiam crimina prolapso, nullam tamen Mœchis & fornicatoribus voluit tribui veniam.* E Condico, inquit, Christianum iam peccatorem in parabola vtraque portendi, non tamen ideo eum adfirmandum, qui de facinore Mœchiæ, & fornicationis restitui per pœnitentiam possit. Licet enim perisse dicatur, erit & de perditionis genere retractare: quia & ouis non moriendo, sed errando; & drachma non intereundo, sed latitando perierunt. *Et quia obijci poterat de prodigo dictum, mortuus erat, & reuixit, respondet cap. 8. nos eadem caligine circa duorum filiorum comparationem exorbitare; & plus gentili quàm Christiano quadra-*

A *re prodigum.* DEI VERBVM, *de quo Ps. 118.* Lucerna pedibus meis verbum tuum. IN DEI LVCE, *fidei lumine.* VNVS ERROR, *communis est. Quia vtraque erat perdita: Quidquid dicat de magna domo mundi, de lucerna tenebras illuminante, gratis & sine fundamento asserit.* Quis enim, inquit, cæcus nisi populus meus? *Et cum Paulus dicat:* Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior, *si de Ecclesiæ ministris dici potest, quid de Christo sentiemus, si neglecta Iudæorum cura, solùm venisse ad Gentes in suum ouile deducendas.*

B *Ex cap. 10. à m. de pud.*

CEDEREM TIBI, *concederem, relapsos recipiendos ad pacem & Sacramentum corporis Christi si liber inscriptus* Pastor, *comus, ex Origene in epist. ad Rom. c. 16. Hermas author est Philippopolis Episcopus, ab Ecclesijs omnibus vt Apocryphus non reijceretur.* DIVINO INSTRVMENTO. *Inter libros sacros recenseri.* MOSCHOS AMAT, *quos recipit ad veniam & communionem.* ADVLTERA. *Falsa, & corrupta.* SOCIORVM. *Mœchorum* INITIARIS, *imbueris eius doctrina falsa.* PASTOR IN CALICE, *Vide dicta supra,* PROSTITVTORE, *quòd quasi pellex, pellicere videatur spe veniæ, ad Mœchiam.* EBRIETATIS IDOLVM. *Alludit ad Paulum dicentem iuxta D.* C *Thom.* alius quidem ebrius est. *Dum de communione sub vtraque specie loquitur, in qua diuites multum vinum consecrandum offerebant, nec pauperibus propinabant.* MOSCHIÆ ASYLVM. *Quòd relapsi hac pictura Pastoris in calice, præsumerent de asylo misericordiæ, vt ouem secundò relapsam, de pane & calice Pastoris securam redderet, se rursum bibituram ex eo.* POST CALICEM, *quia ebrietatem sequitur luxuria sicut videbimus verbo* luxuria.

Ex cap. 9. à m. de pud.

QVIS CVRABIT, &c. *Quis certus veniæ semper* D *sibi ab Ecclesia parata, sollicitus erit gratiæ conseruandæ, & ad finem vsque perseuerantiæ?* QVOD NON PERPETVO, *id est spem veniæ, quam semel adeptus non poterit in perpetuum amittere; & proinde semper, & vltra 77. viam sibi post tot relapsus, ad pœnitentiam, & per hanc ad indulgentiam, apertam fore sibi promittet, & ideo præsumet peccandi licentiam, vt & de Deo facilis misericordiam, & gratiam.* SECVRITAS DELICTI. *qui enim de venia consequenda securus & certus est, sine cura delicti vitandi viuit, fitque ipsa securitas, incentiuum & irritamentum peccati.* APOSTATA, *à statu gratiæ excidens post primã pœnitentiã, qui desertà cum prodigo paternà domo, recipiet stolam primam charitatis à Patre operiente nuditatem filij.* INDVMENTVM SPIRITVS. *De quo Christus:* Induemini virtute ex alto. *Obumbrante so rursum columba sine felle.* ANVLO DENVO. *Rursus,* E *vt prodigo reddetur annulus, symbolum libertatis, & exitus à peccato, quo pœnitentiæ merito absoluetur reuersus ad Patrem.* SIGNACVLVM LAVACRI, *baptismi, qui est* fons signatus, *ob characteris indelebilis impressionem.* MACTABITVR CHRISTVS, *per vitulum saginatum expressus.* IN THORO, *accumbet mensa Regis, de qua alia est in Euãgelio parabola.* INDIGNE VESTITI. Et certè, inquit, Augustinus, vnus erat: vidit enim mihi rex vnum hominem non vestitum veste nuptiali. NEDVM SPOLIATI. *Vt non tantùm omnino spoliati & nudi, quales erat prodigus,*

S. Aug.

sed etiam minùs dignè, aula & thoro Regio vestiti, eÿciantur à conuiuio in pœnas, absque spe veniæ. Vnde Paulus: Si tamen non nudi, sed superuestiti inueniamur. *Videlicet cum domesticis sapientiæ, per mulierem fortem adumbratæ,* qui vestiti sunt duplicibus. *Hoc est bysso innocentiæ, & purpura charitatis, quæ est vera vestis nuptialis, portanda in nuptiis agni: Itant ad vitulum saginatum Eucharistiæ, & participationem Sacramenti pacis, in quo pax ipsa sumitur, admittendi non sint, qui cognoscunt se esse nudos, & à fructu ligni vitæ, & Paradiso Ecclesiæ, proÿciantur, qui carnalis concupiscentiæ cibum vetitum, fornicando, & mœchando gustauerint; sicut Adam idololatria reus, & homicidiÿ omnium filiorum, aliquid etiam Mœchiæ passus, post seductam adulterā cum serpente* B *Euam; motus sicut, & ipsa libidinis, vel initium ferens, loco tam Sancto, Paradisum cælestem figurante,* quo nihil coinquinatum intrabit, *tanquā indignus est proiectus, & vt ait alibi Tertull. de tunicis pelliceis, quibus Deus eorum verenda contexit,* pellitus, ioquit, orbi ceu metallo damnatus, *vt longam Deo in squalore & sudore pœnitentiam immolans, veniam à Deo consequeretur. Hinc Sap. 10.1.* Hæc (*sapientia*) illum qui primus formatus est à Deo Patre orbis terrarum, cùm solus esset creatus, custodiuit, & edoxit illum à delicto suo, & dedit illi virtutem continendi omnia. EXINDE, *deinde.* SI FACTIS *exemplis, vt parabolis, & verbis probauit Christus suam in peccatores lenitatem.* INAVGVRANTI, *incipienti, præuenienti. Dicente Christo:* ad sepeliendum C me fecit.

Ex cap. 11. per totum de pud.

SEXTO MATRIMONIO. *Hic renouat errorem suum quo supra damnauit iteratas nuptias.* PROSTITVTÆ. *Non iam simpliciter adulterā, sed & prostitutam vocat sexto Matrimonio: cùm quinque legitimis viris mortuis, fornicatorem haberet, cui non erat iuncta Matrimonio. Sic contra verba expressa Christi perperam scribit.* Viros enim quinque, ait Samaritanæ Christus, habuisti; hunc autem quem iam D habes non est tuus vir. QVOD NEMINI FACILE, *non tantùm delicta pepercit, sed & quod paucis discipulis, quis & quantus Messias esset, mira facilitate, & familiaritate declarauit.* ETSI IAM CHRISTIANIS, *etsi illis peccatricibus iam conuersis ad Christum, & post acceptam fidem relapsis, data sit indulgentia, nihil hæc exempla conferrent causæ Romanorum.* NVNC ENIM. *Iam Nouat. facti dicimus, id soli Christo Deo licitum fuisse. Non aduertit Author, quod quanquam impia cogitatione murmurantium dixerit apud se:* Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? *Dictum est tamen ab Euāgelista, quod* videntes turbæ timuerunt & glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus. HODIE OPERETVR, E *eronice dicit: Agite Romani, vsurpate potestatem eius, & sicut ille indulsit, indulgete relapsis.* AD ILLA TEMPORA. *Nos, inquit, definimus, & statuimus, illam indulgentiam Christi, durasse tantùm pro tempore que viuebat in terris. Nec praiudicium inde fuisse debere, si non tantùm Gentilibus, sed etiam Iudæis frequentis relapsui obnoxiis pœnitentibus parceret.* A NOVATIONE. *Christiana disciplina sumpsit exordium à tempore quo Christus nouo testamento condito, veteris legis ceremonias abrogauit.* CENSETVR, *computatur, vel exordium sumit. Et tamen tam ante passionem, quàm post resurrectionem Christus dicit Apost. & in his omnibus Ecclesiæ, Sacramentorum* Ministris idoneis noui testamenti: quorum remiseritis peccata,

A remittuntur eis. A NOVATO, *melius dixisset, & noua eius doctrina, cœptam esse pœnitentiam relapsis denegari.* ANTE REPERTVM ORDINEM FIDEI. *Ab oculato videlicet Nouato, qui etiam profunda Dei firmatus, acri sui spiritus indagine, reperit hunc ordinem disciplinæ fidei Christianæ; vt post primam pœnitentiam, nullus Mœchus, quantumuis pœnitens, recipretur ad veniam.* RESVMPTVM, *vnde venerat.* Nemo enim ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, secundus Adam de cælo cęlestis. REPRÆSENTATVM, *datum in linguis igneis,* qui inscriberet legem nouam in tabulis cordis carnalibus, *qui prius in igne se Moysi præsentem exhibuerat, cùm legem digito scriberet, siue vt ait Paulus,* literis deformatam in lapidibus populo duræ ceruicis, & incircumcisi cordis *traderet. Sed heu, quomodo Spiritus sanctus,* abstulit à Nouatianis cor lapideum? quomodo indidit cor carneum? quomodo inuenit, eos filios Iesse, id est, incendiÿ, scilicet charitatis in peccatores secundùm cor Dei, *qui inflexibiles & rigidi sunt ad veniam?*

Ex cap. 12. in p. de pud.

ITAQVE ISTI. *Ecclesiæ Romanæ Presbyteri.* ALIVM PARACLETVM. *Aduocatum consolatorem peccatorum,* in quo clamamus Abba Pater, *de quo &* C *Paulus rursum:* Qui postulat pro nobis (*id est ex Aug. postulare facit.*) Gemitibus inenarrabilibus, *quem à Patre promisit Christus,* alium Paracletum dabit vobis. *Longè certè alium ab eo quem Montanus, & Nouatianus se accepisse gloriantur. Quem in persona Ecclesiæ postulabat Dauid:* Spiritum rectum innoua in visceribus meis; *quem proinde promissum sperabat:* Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, qui praua in directa faceret, & aspera in vias planas. *Iuxta spensorem Christum,* deducturus erat Apostolos in omnem veritatem. IN PROPHETIS, *suum Montanum, & prophetissas eius intelligit; quos vult proprius & perfectius ipsis Apostolis, plenos Paracleto. Veteres enim Prophetæ intercedebant pro* D *delictis populi, ad flectendam Dei iustitiam.* IAM NEC IN APOSTOLIS, *quasi in Montano & Nouato superabundans, Apostolorum ipsorum indulgentiam abrogasset.* AGE, *agite nunc. Vel age, quisquis es Romanus Presbyter, qui tueris peccatorum causam.* DE APOSTOLICO INSTRVMENTO, *de nouo Testamento ab Apost. conscripto, probate mihi peccata carnis fœdata huiusmodi sordibus post baptismum, pœnitentiā posse deleri. Quàm longè a seipso aberrat Author; qui prius sanæ mentis, & Catholico sensu, spem peccatoris relapsi erigens dicebat:* Iteratæ valetudinis, (*infirmitatis*) iteranda medicina est; pigeat iterum naufragari, sed non pigeat iterum liberari.

Aug.

E

Ex c. 13. de pud. à p.

AD EXORANDAM FRATERNITATEM. *Adflectendam Ecclesiam, cœtumque fidelium.* CONCINERATVM, *cinere respersum. Pulchrè describit habitum pœnitentis.* CONCILICIATVM, *sacco, & cilicio indutum.* DEDECORE, *pudore.* LACINIAS, *extremas vestes.* HOMINIS EXITVM, *Mœchum ab excommunicationis vinculo absoluendum.* INLECEBRIS, *illecebris, quicquid potes in concione tua, Pontifex Maxime (Zephyrinum Papam, vel Episcopum quemcunque alloquitur.)* BENEDICTVS. *Licet ironicè dicat, ab Ecclesia iam extraneus, morem tamen antiquum seruat, quo summus Pontifex, vel benedi-*

ctus, vel Beatus, vel Sanctus, iam olim vocabatur. PAPA, *hic Pater, & ignorum sc. & omnium; hoc est plebis, & Episcoporum; quos etiam frequenter in epist. Aug. Papa nomine vocitari legimus. Vel superbiam Prælatorum mordet, quasi & ipsi* Patrem misericordiarum, & Deum consolationis *æmulari velint; de quo Paulus 2. Cor. 1. 3.* Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, &c. CAPRAS, *carpit fautorem Mœchorum.* IN PARABOLA OVIS. *quæ tibi blanditur de exemplo Christi, errantem ouem propriis humeris reportantis.* TVA OVIS, *id procuras concione tua, admonitione tua, indulgentia tua, vt mota cætera oues tanta bonitate, ouile ligni transiliant, huius exemplo, & eas exterros ipsa indulgentiâ. Ironicè. Quasi verò, inquit, indulgentia tua, & clementia, timoris habenâ coërceat; & non potius frenum laxet in omnem libidinem prorumpendi data licentia, spe veniæ.* NEC SEMEL. *Quia nunquam licuit peccare vel semel.* APOSTOLVS VERBO. *Paulus incestum Corinthium cum tanta ignauia, non excepit, ad veniam non admisit* HABITVM LEGATVM, *squallidum habitum pœnitentis, qui tanquam legatus & orator mutus, tacitè rogat pro peccatore pacem & veniam.* QVEM AB IPSO, &c. *Si Paulus pœnitentia habitum iudex esset isti Corinthio, id absque dubio scriptum in sua Epist. reliquisset, quæ te ad suum exemplum imitandum excitasset.* NIHIL COMMINATVS. *Imò verò comminatus est:* vultis in virga veniam ad vos? NIHIL ALLOCVTVS. *Et tamen multa scribit in hanc rem.* QVINIMÒ. *Hic inducit Presbyterum Romanum mussitantem.* CONSTITVERENT, *supple, vt,* QVASI SATISFACIENS, *id est compensans & contemperans dulcedinem commendatæ in eum fratribus dilectionis, ad rigorem disciplinæ, qua eum tradiderat Satanæ dulcorandam. Vel melius ad mentem Tertull. ipse loquitur, & ait: Verum est, fateor Apostolum hunc incestum commendasse dilectioni fidelium: sed non quasi ipsi peccatum relaxaret; sed charitatis & compassionis obsequia exigeret à fratribus; reseruata tamen censurâ anathematis peccatori inflictâ:* NON COMMVNICATIONEM, *& in his omnibus, quibus commendat charitatem, non lego ipsis permisisse cum excommunicato communicationem.* QVOD ET AD THESS. *2. Thess. 3. 14.* Quod si quis non obedit verbo nostro per Epistolam, hunc notate, & non commisceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem. *Vbi translat. Syr. legit:* Quod si quis non obedit istis sermonibus qui Epistolâ continentur, ipse separetur à vobis, neque conuersamini cum eo, vt pudore suffundatur. Neque tanquam inimicum habeatis eum, sed admonete eum vti fratrem. DE ANIMO. *Nusquam Paulum lego, quidquid dicat Tertull. vel quempiam sanæ mentis & fidei authorem, quantumuis magnum peccatorem nisi desperatæ salutis, & in peccato mortali manifesto mortuum, ex animo & corde proijciendum esse.* DE MEDIO, *non vt eum occiderent, sed communione sua excluderent.*

Ex cap. 13. in f. de pudic.

SED VERBERATVR. *Ironicè dicta:* DEVORARETVR *2. Cor. 2. 7.* E contrario magis donetis, (*transl. Syr. oportet vt remittatis ei.*) Ne fortè abundantiori tristitia absorbeatur qui eiusmodi est, propter quod obsecro vos, vt confirmetis in illum charitatem. HIC, *hoc Apost. loco, per carnis interitum intelligunt Psychici impositam ab Apostolo carnis afflictionem incesto, in officio & actibus seueræ pœnitentiæ, in habitu squalido, neglecto prorsus omni corporis cultu.* NON IN PERDITIONEM. *Damnationem animæ, sed interitum carnis; nec enim* mortem peccatoris volebat, sed magis vt conuerteretur & viueret. IOI-

A TVR ET CONSECVTVM. *Quis dubitet quod verè pœnitens fuerit consecutus.* EMERGVNT, *recipiuntur ad veniam.* SI DIXIT. *1. Tim. 1. 20. vbi Paulus de hæret. loquens:* Ex quibus est Hymenæus & Alexander, quos tradidit Satanæ vt discant non blasphemare. DE CÆTERIS DIXIT. *Vt eorum exemplo cauerent incidere in blasphemiam. Sed errat. Nam de ipsismet loquitur, vt resipiscerent. Vnde transl. Syr. legit* ne sint maledici. SIC IGITVR. *Ita tuetur errorem suum volens Paulum excommunicasse incestum absque spe veniæ, qui iam supra blasphemos & hæreticos damnauerat.* IPSAM SVBSTANTIAM, *carnem sc. non in pœnam tantùm, sed in mortem tradens, per cuius lasciuiam à gratia & castitate exciderat, frustra suscepto baptismate.* DE HOC QVÆRATVR. *Imò non dubitatur per*
B *pœnitentiam quodcumque dimitti peccatum.* CONTRARIA INTERPRETATIO, *hæreticorum sc. qui negant carnis resurrectionem.* SPIRITVM IN ECCLESIA. *Intelligit Ecclesiam Montan. spiritalem, mundam sc. vtpotè quæ in perpetuum eiectis fornicatoribus & Mœchis, suos fideles à contagione & communicatione eorum seruet.* POENAM SINE CARNE. *Et hic error est alter Authoris, animam sine corpore nihil posse pati.* SALVVS IN POENA, *id est integer maneat & immortalis, vt aliqui exponunt Paulum,* saluus erit, sic tamen quasi per ignem, *sed vere per pœnam carnis & pœnitentiam fit anima salua.*

Ex cap. 15. à p. de pud.

C COMPARA. *Psychice, prone ad veniam: confer Paulum indulgentem, cum inexorabili & seuero. Responde si potes, an Paulus eodem modo se gerat erga peccata leuia & remissibilia, & grauia, & irremissibilia.* PROPTEREA HABENTES, &c. *2. Cor. 4. 1. Ideo habentes administrationem,* iuxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus, sed abdicamus occulta dedecoris. *Transl. Syr.* Propterea tædium non est nobis in hoc ministerio quod amplectimur iuxta miserationes quæ fuerunt super nos. Sed execrati sumus occultamenta dedecoris. SED ET SCELERIS. *Incesti Corinthij.* DEDAMNAVERIT. *Frequens est, vt sæpè monui, in compositis quæ affectat: pro, damnauerit,* tradiderit in interitum carnis Satanæ. AN EIVSDEM *sit, an conueniat virgi-*
D *nem Paulum, & omnis castimoniæ præconem cuicumque speciei fornicationis parcere.* INTER TITVLOS, *honorificos.* POST ANGVSTIAS CASTIMONIAM. *Exaggerat commendationem castitatis, quasi eminentioris cæteris laboribus eius, ieiuniis, vigiliis, &c. Quæ media & adiumenta sunt ordinata in finem se munda castitatis.* QVÆ SOCIETAS. *2. Cor. 6. 5.* Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? qui autem consensus templo Dei cum idolis? *Quanta & quam indigna tanto viro inconstantia & animi leuitas, vt factis contrariis propria scripta condemnaret.* NONNE CONSTANTER. *An non Paulus patien-*
E *ter audire debebit obiurgationem istam?* QVOMODO DISCERNIS, &c. *Separas tanquam omnino inter se contraria, iustitiam ab iniustitia, restituens & recipiens ad veniam & in fidelium societatem, incestum virum, quid omnia prædicta separas, & in illo vno reconciliationis actu, rursum coniungis quæ discreuisti, destruens quæ ædificasti.* VIDERINT IDOLA, *phrasis Authori communis. Viderit Paulus, cur templum Dei ab idolorum cultu discreuerit.* IN TEMPLVM CONVENIT, *simul cum aliis fidelibus intrat in Ecclesiam.* NAM ET HIC. *i. in ipsomet c. vers. 16.* INHABITABO, quoniam inhabitabo in illis, & inambu-

labo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus, &c. & separamini dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis. O APOSTOLE. *Ironicè torquet in Roman.* MANVM TRADIS, *quasi victus, pœnitentia Mœchi.* IMO, *Imò verò, tantum abest vt cedas sed super adycis.* 2. *Cor.* 7. 1. Has ergo habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. *Transf. Syr.* Operemur sanctimoniam cum timore Dei. EVOLVIS, *ex veteri lege. Leu.* 26. 12. Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vosque eritis populus meus. INIGIT, *inculcat,* confingens timore Dei carnes nostras. NVNC, *cùm iam abuteris potestate clauium quâ toties relapsis pandis ianuam indulgentiæ, Pauli indulgentis exemplum vi detorquens ad hæc tua tempora.* PRÆTERIVIS, *præcessoribus nostris, ita & successoribus. Vel literaliùs;* HÆC *testimonia sc. quæ proximè ex Apost. retulimus, præteritis locis, id est, vel prætermissis, vel alibi relatis, sic & mox referendis, præiudicium sternunt & præparant intellectum nostrũ, quomodo interpretari debeat quæ sequuntur.* HVMILIET ME DEVS. 2. *Cor.* 12. 21. *omisit,* apud vos. SVPER IMMVNDITIA, *& fornicatione,* & impudicitia, quam gesserunt. ET VILITATE. *Iuxta Prophetam.* Vilis facta es nimis iterans vias tuas. NON VTIQVE. *Per hæc verba non desinit Paulus fornicatores fuisse ad pacem, & communionem recipiendos si pœnitentiam egissent.* IN ECCLESIA, *iam reconciliatos, & participantes communioni fidelium.*

Ex cap. 16. in p. de pud.

PRIMVS OMNIVM. *Paulus sc.* 1. *Cor.* 3. 16. Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? SANCIENDO, *decernendo corpus nostrum esse templum Dei.* ÆDITVALEM LEGEM. *Tanquam curator & ædilis huius templi; vide dicenda in hunc locum.* SI QVIS, *ibid versu* 17. Si quis autem templum Dei violauerit (*transl. Syr. corrumpit. &c. perditurus est eum Deus*) disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. *Vide Verbum Pauli virentes. Numer.* 4. *in f.* SVBSTRVXERIT, *subiunxerit, ad stabiliendum dictum suum.* DEO REDINTEGRAVIT, *restituit in gratiam. Imò verò,* vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia: & erit gloria maior nouissimæ domus, quàm primæ. Et erunt lebetes in phialas aureas plenas odoramentorum; & nigra prius, formosa fiet. *& vasa sordida & denigrata igne concupiscentiæ* sicut nix dealbabuntur. NEMO SEDVCAT. 1. *Cor.* 3. 18. Nemo se seducat. NE ERRAVERITIS. 1 *Cor.* 6. 9. *& seq.* Nolite errare: neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles. (*Syr. corruptores*) neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores, regnum Dei possidebunt. *Et id fatemur si cum peccato mortali, in finali impœnitentia moriantur* ACCEPTO PACI. *Imputat Paulus satisfactum iustitiæ Dei per primam pœnitentiam ante baptismum, vt Deus illam ratam habeat & accepiam pro peccatis ante baptisma commissis.* DENVO ABLVI, *quia vt vnus baptismus, sic vnica illa est pœnitentia; vnde & de illa Paulus loquens ad Hebræos:* Impossibile est, eos qui semel illuminati sunt, &c. rursum renouari per pœnitentiam. *Quod & fatemur. Sed non est par ratio de pœnitentiæ sacramento, quod relapsis post baptisma toties quoties apertum est peccatori pœnitenti. Cæterum, quod baptisma suscepturus fornicator, non minus arceatur, quàm idololatra nisi eum præteriti pœniteat, vitamque emendare spondeat in melius, attestatur Aug. tom. 4. lib. de fide & operibus c. 12. in f. vbi præcitatos à Tertull. locos Pauli refert:* Cur ergo, inquit, ad baptismum idolis seruientes non admittimus, & fornicatores admittendos putamus, cum & his, & cæteris malis dicat, & hæc quidem fuistis, sed abluti estis, &c. Quid igitur causæ est, vt cùm potestas pateat vtrumque prohibendi, venientem ad baptismum permittam fornicarium permanere, & non permittam idolis seruientem; cùm & illis & istis dici audiam, & hæc quidem fuistis, sed abluti estis? Sed eo mouentur isti qui putant esse in tuto salutem eorum, quamuis per Ignem, qui in Christum crediderint. (*alludit ad locum Pauli: saluus erit, sic tamen quasi per ignem, ob fundamentum fidei*) Sacramentumque eius acceperint, id est baptizati fuerint, etiamsi morum corrigendorum ita negligentes fuerint, vt nequiter viuant. *Deinde fusè probat præter fidem ante baptisma, exigi ab adultis etiam bona secundùm fidem opera. & inter cætera cap. 13. ratio à minori ad maius sic argumentatur.* Nunc in hac quæstione adhuc versor, in qua eis videtur baptizatos admonendos esse de moribus ad Christianam vitam pertinentibus; baptizandis autem solam insinuandam fidem. Quod si ita esset, præter tam multa quæ diximus, non Ioannes Baptista ad baptismum suum venientibus diceret, Matth. 3. Generatio viperarum, quis ostendit vobis fugere ab ira ventura? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, &c. quæ vtique non de fide, sed de bonis operibus admonet. *Vnde patet quam stultè Tertull. de secunda, & tertia, & millena poenitentia aperta peccatori explicet. quod de prima baptismum præcedente intelligendum est.*

Ex cap. 16. à m. de pud.

EXEMPLO EIVS. *Velo enim omnes vos esse sicut meipsum: sed* vnusquisque proprium donum habet ex Deo. *Transf. Syr.* Siquidem ego velim omnes homines esse sicuti sum puritate. DEFICERENT, *animo, & putent se coniugio abstinere non posse.* PRÆEST. *Melius est.* CONCVPISCENTIÆ, *ad libidinem prouocantis.* AN POENÆ, *inferni. Scriptum est enim, quod* sagittas suas ardentibus effecit. Paleas autem tradet igni inextinguibili. *Vnde Hieron.* O ignis infernalis luxuria. NON VRIT CONCVPISCENTIA, *non torquet animum igne compunctionis, si præsumere possis de spe veniæ.* POENÆ IGNIBVS PROVIDERE, *præcauere, vt Deo remittente peccatorem absoluendum, retentâ in eum latâ excommunicationis censurâ, Sacerdos sua seueritate cogat eum poenitere, vt* tradito fornicatore Satanæ in interitum carnis, spiritus saluus fiat in reuelatione iudicij, *in quo Christus* manifestabit abscondita cordis. SI POENA EST, *compunctionem & dolorem cordis intelligit: eo enim ipso quod peccatum concipitur, dolor & poena concipitur.* Concepit dolorem, & peperit iniquitatem. *Et cùm in conceptu mulier non dolorem patiatur, sed experiatur voluptatem, in peccato idem est conceptus, & partus.* Qui enim viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam Mœchatus est eam in corde suo. NON HABET VENIAM. *Apud Nouatianum sc. Vel meliori sensu:* Vermis peccatorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et pœna sibi ipsi est omnis inordinatus animus, & peccatum meum contra me est semper; Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum. DIVORTIVM PROHIBENS: *Paulus quasi procurator*

tor Christi, diuortium sicut ipse, prohibet, dum non vult mulierem dimittere virum, sed manere innuptam, aut viro suo reconciliari. PRO SO AVT VIDVITATIS, &c. Loco diuortij, si mors matrimonium soluerit, & vxorem à viro separauerit; quod videtur sonare vox viduitatis; sed melius, vt sequentia docent, per viduitatem accipio separationem à thoro, in qua se habet tanquam vidua castimoniam colens. REMEDIA, *preseruatiua subinde subministrat* præparans ante languorem medicinã. *Sic enim August. de Spiritu sancto loquitur*: Ecce, inquit, noua iterum (*post Christi Medici aduentum*) noua de cœlis Medicina; Ecce iterum famulos suos per seipsam maiestas visitare dignatur. *Et hoc per Apost. linguã suã Medicinali instructos, & igneo, vel amoris, vel zeli iustitia cauterio, à corruptione, & fœtore carnis praeseruante.* DENVO NON VVLT. *Imò toties quoties, &* quacunque hora ingemuerit peccator, Spiritu postulante, *id est ad postulandum* gemitibus inenarrabilibus *impellente*. SIC OSSA, si sic permaneant. OPORTVNITATEM, *placendi Deo, & collectioris animo orationi vacandi.* ET HIC, *etiam hoc loco dat veniam Paulus, non tantùm virgini vt nubat; sed primò matrimonio functa, vt renubat. Contra id quo secundas nuptias vt stupra damnauerat: genio videlicet haeretici, & spiritus mẽdacij sibijpsi contradicentis. Apertè siquidem de secundis nuptiis loquitur hic Paulus*: Alligatus es vxori, noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore (*vinculo Matrimonij per mortem*) noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem, (*secundam*,) non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccauit: tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi, ego autem vobis parco. *Quod in rem præsentem concludere vult Author, illud est; quòd licet Paulus, vt veniali peccato, parcat vidua renubenti, ad vitandum maius fornicationis peccatum; nullam tamen legitur fornicatori, & Moecho, veniam dedisse, nulli incesto pepercisse.*

Ex cap. 17. in f. de pud.

QVÆ MEMBRA. *Corpus peccati luxuria componunt.* MORTIFICATE. *Col. 3. 5.* Mortificate ergo mẽbra vestra quæ sunt super terram: fornicationẽ, immunditiam, libidinẽ, (*Trans. Syr. perturbationes*) concupiscentiam malam, & auaritiã, quæ est simulachrorum seruitus. *Trans. Syr.* Quæ est reuerentia idolorum, *id est cultus.* VNVM ILLVD, *dubium & vtrimque interpretabile de Corinthio, post anathema ad veniam.* CONCEDE. *Cede, quasi victus & conuictus, vtpote obrutus tot sententiis, vni aut alteri, cui mordicus hæres, praeualentibus.* ADVMBRANTVR. *Adeo vt penè non appareãt, sed lateãt in tenebris, quasi oppressa à nube testimoniorũ aduersantium.* DONASSET, *cõdonasset.* ETIAMSI, &c. ESSET ALIVD, &c. *Quasi diceret: dato & concesso, Paulum certissimè indulsisse illi Corinthio incesto; hoc esset exemplum secundum, quo probasset interdum cedendum esse tempori, & aliquid relaxandum, ne cùm totus rigor disciplinæ Christianæ seruatur, ab infirmioribus, initio conuersionis Ecclesia deseratur.* CONTRA INSTITVTVM, *vt enim, licet constituisset non redeundum esse baptizatis ad onera veteris legis; tamen vt parceret ex Iudaismo conuersis, & nullam contra se daret occasionem scandali, vnicum Timotheum circumcidit: sic licet omnem fornicationem vt irremissibilem regno Dei, sic ab Ecclesia absque spe veniæ & restitutionis ad communionem eliminasset, huic vni Corinthio pepercit post pœnitentiam.*

Ex cap. 18. à p. ad m. de pud.

SED, &c. INQVIT, *sc. conglobata de luxuria speciebus, probans interdictam omnem impudicitiam & impositam obligationem seruandæ omnis pudicitiæ.* INQVIT. *Sic inducit obijcientem sibi Psychicum.* SALVO TAMEN, &c. *Modo tamen intelligatur spem non abstulisse excommunicato.* NON STATIM. *Non eo ipso excluditur, licet omnia carnis membra rescissioni & anathemati condemnet.* SI DELICTA. *Si enim huiusmodi peccata sic condemnantur, & horum criminum rei tali censurà cæduntur, quæ eos ab omni spe indulgentiæ excludat, quomodo concordabit tempus veniæ? Quis locus erit indulgentiæ, si talis censura semper inflexibilis & immota perdurat, quando veniet tempus veniæ? si traditã carne in interitum Satanæ, vt illam vexet, possidens vel obsidens peccatorem, factã immissione per Angelos malos: quando spiritus, carnis illecebra, ad violandum Dei mandatum fornicationem prohibens excitatus, saluus fiet? An expectanda erit ad talem absoluendum specialis reuelatio Iesu Christi?* SEQVEBATVR, &c. *Expectabam, inquit, responsuros hoc Psychicos.* ANTIQVITVS. *In veteri lege.* PAROEMIAS. *Vox Græca quæ ex donato, est accommodatum rebus temporibusque* prouerbium. SALOMON. *Prou. 6. 32.* Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdit animam suam. Turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur. Quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. IAM AVDISTI, *à Paulo supra.* PER CASSVM, *frustra, & ipse frustra textu Salomonis abutitur; ad literam enim agit non de Deo, sed de viro ad veniam adulteris inexorabili.* HABES STATIM. *In primo versu psalterij.* CVIVS. *Psaltis, sc.* VT SOLVS PLVRES, *vnus Dauid multos textus eodem collimantes referat.* HINC, &c. *His locis ex veteri Testamento perlectis Paulus instructus, Moechorum tanquam excommunicatorum societatem euitandam monuit. Verùm cùm aduerteret Tertull. ipsum de fornicatoribus mundi, hoc est Gentilibus locutum; & exeundum potius ex hoc mundo, i. conuersatione dominorum siue amicorum,* quoniam qui non credit iam iudicatus est, *nisi videl. conuertatur ad fidem, sine qua æternæ damnationi est addictus: locum expressiorem adiecit de fratre sc. Christiano fornicatore, tanquam excommunicato vitando.* TAM CONIVNCTVM, *vt patet in Salomone ad idola concubinarum conuerso; vel quia post idololatriam, Moechia subnectitur in Decal.* TAM PROPINQVVM. *qui enim fraudem facit, & vxorem fide debita fraudat, fraudis maximè reus arguitur.* NEDVM EVCHARISTIAM. *Si enim omnem cibum cum fornicatore sumere prohibet, quantò magis Eucharisticum? vt hinc probet à participatione Sacramentorum arcendum.* DESIPIT. *suo sapore conspergit. Locus Pauli. 1. Cor 5. 9.* Ne commisceamini fornicariis, non vtique fornicariis huius mundi, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis seruientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiisse. Nunc autem scripsi vobis, non commisceri, si is qui frater nominatur, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere. Quid enim mihi de iis qui foris sunt (*Gentilibus*) iudicare? Nonne de iis qui intus sunt (*foro vestro subditi, soletis iudicare*) vos iudicatis? Nam eos qui foris sunt, Deus iudicabit. (*Cuius Iurisdictioni omnes sine exceptione subditi sunt.*) Auferte malum ex vob ipsis. *Trans. Syr.* Tollite autem sceleratum è medio vestri.

Ex cap. 18. circa f. de pud.

CONCIPIAS. *Si proponas apud te sic respondere.* AD PRÆSENS *ad aliquod tempus, prout ex Augustino alibi vidimus. Episcopis videbatur expedire.* EX AMBITV. *Solebant quippe pœnitentes ambire à cœtu fidelium veniam, omnium fratrum poplitibus adgeniculari, multo fletu, cinere, cilicio, ambire pacem & reconciliationem.* PVLSANDVM EST, *concutiendum, donec vsque ad fundamentum in ea exinanire possimus, iniuriam Dei iustitia, quam peccatores relapsu prouocant; & misericordia, quam præsumptione* B *sua grauiter exacerbant.* SI ITA COMPETISSET, *si iudicasset Paulus conueniens esse, & congruum diuinæ clementia, vt eam Deus non tantùm ethnicis dum conuertuntur ad fidem; sed etiam Christianis post fidem susceptam relapsis in Mœchiam exhiberet; profectò conditionem aliquam & modum temporis excommunicationi in eos lata subiecisset: nec dixisset absolutè; nolite communicare, &c. recedite &c. disperdet illum Deus. Sed & tempus præscripsisset hebdomade, mensis, anni, &c. & conditionem, nisi resipuerint, & se correxerint.* CALIGAS DETERSERINT, *amplexando lutulentas & puluerulentas,* FOCORVM CINERES, *aspersos capiti.*

C *Ex cap. 19. per totum de pud.*

QVONAM VSQVE. *Quid tandiu immoror, in refellendis Pauli locis qua pro sua in Mœchos lenitate & indulgentia tuenda proferunt, cùm & ipse Ioannes Euang. ete in hac causa blandiri videatur?* IN APOCALYPSI MANIFESTE. *In lib. licet obscurissimo, clarè ponit conditionem pœnitentia, quam nisi impleuerit Mœcha Iesabel, comminatur Angelus se eam graui morbo afflicturum. Apoc. 2. 20. Angelo Thyatira Ecclesia scribitur:* Habeo aduersus te pauca, quia permittis mulierem Iesabel quæ se dicit Propheten, docere & seducere seruos meos, fornicari & manducare de Idolothytis. Et dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret, & non vult pœnitere à fornicatione sua. Ecce mittam eam in lectum: & qui D mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint. BENE, *nobiscum agitur quod Paulus Ioanni & cateris Apostolorum scriptis, & eorum fides & doctrina consentanea scribit.* SIC. *vniformiter, absque diuersitate.* TOTIVS SACRAMENTI, *fides idipsum docentis per diuersos Apost.* A IOANNE CONCESSVM, *sicut tempus agendi pœnitentia illi Iesabeli indulsit.* HANC ÆQVALITATEM, *consonantiam eiusdem spiritus.* DEDVCETVR. *Intelliget quo sensu, licet verbis fortassè diuersis dictata, accipienda sint, vt mera veritas ex illis eliciatur.* HÆRETICAM, *vtpote tenentem doctrinam Nicolaitarum.* IN ECCLESIAM, &c. *Duplex horum verborum sensus. Primus est vt de Iesabele accipiatur:* quæ sicut serpens mordet in silentio, *sic occultè & subdolè virus hoc hæreticum, in Ecclesiam Thyati-* E *ram suggerebat. Secundus, vt Angelus eam absque scandalo per pœnitentiam in Ecclesiam reuocare vellet. Et vt pœna responderet culpa, eam, nisi resipisceret, qua lasciuierat in stratis, missurum esse in lectum morbo grauissimo plectendam; inde efferendam in tumulum, vbi caro vermibus, & anima in infernum, vbi sulphureis ignibus inextinguibilibus traderetur.* MERITO AD POENITENTIAM: *Ne sc. perseuerans in doctrina pestifera Ecclesia tradenda, totum eius corpus tabe conficeret. Vnde vrgebat eam vt pœniteret, non tam pri-*

A *uata eius salutis, quàm illius Ecclesia sollicitus.* CVI ENIM DVBIVM, *sensus priorum literalior est, quo Tertull. admittit, manifestum fieri ex hoc exemplo, nona hæresi deceptum, vt Nicolaitarum institutio & disciplina mulier hac seducta fuerat.* COGNITO CASV, *agnita culpa in quam lapsus est, & pœnitens à prona exsoluta, in Ecclesiam recipi & fratrum communionē.* SVPER ETHNICVM. *Suffecit tamen Christo dicere:* si Ecclesiam non audierit, *(fines autem ex auditu)* sit tibi sicut ethnicus. PER BAPTISMA VERITATIS *verum. Quasi hæreticorum falsum esset. De hoc eius errore consule supra dicta, Verbo baptismus hæreticorum.* VTROQVE HOMINE. *Cum vnius* B *duorum elogio notetur, & hæretici, & ethnici. Vtroque homine, & externo siue extraneo in quantum ethnicus; & interno, in quantum prius fuerat in Ecclesia Christianus.* ADMITTITVR. *In Ecclesiam & Sanctorum. i. fidelium communionem.* IN HÆRESIM, *subaudi lapsam.* Melius POST FIDEM VIVAM. *Qua iustus ex fide viuit; vel post fidem & bona opera ... gratia & charitate facta, in hæresim expirasse, dic Apostatauit à fide viua, in hæresim lapsa & mortua quasi in tumulū fidem proiecit, emisso & amisso spiritu ... de quo Paulus:* Alij fides in eodem spiritu. VENIAM VINDICES, *adiudices, quasi debitam pœnitentia merito.* SANE AGAT, *fit ita. Detur ei pœnitentia locus quasi peccatrici fideli, & non iam hæretica vel ethnica: tanquam domestica, non vt extranea.* SED IN FINEM MOECHIÆ *Ita tamen licebit ei concedere locum* C *pœnitentia; non vt post eam peractam aliquo tempore possit redire participationi Sacramentorum, sed vt resipiscendo finem imponat adulterio, nunquam ad illud reditura.* MVLTO MAGIS, *quàm ipsi Psychici.* SED DE VENIA, *quantum ad veniam dandam pœnitenti, ius diuinum non vsurpamus: Nam huiusmodi casus foro eius reseruatos non inuadimus.* DENIQVE EA, *supra memorata à Ioanne in Apoc.* IN POSTERIORIBVS, *sub finem libri; videl. cap. 21.* PRODVDIOSOS. *Impudicos.* TALE QVID IN FIDE, &c. *Qui cum Christiani essent, talibus se criminibus polluerint.* DECREVIT. *sententiam absolutam tulit, & absque vlla conditione in iudicio Iesabelis posita:* nisi pœnitentiam egerint. NON VIDEBITVR, *rectè sentienti & exponenti congruè postremum hunc locum.* DE ETHNICIS D SAPERE. *Ioannes per huiusmodi reos sulphuris stagno damnandos, ethnicos intelligere; cum versu immediatè præcedenti, de electorum vtique fidelium mercede dixerit. Apoc. 21. 7.* Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ, gratis, qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius, *versu vero. 8.* Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure: quod est mors secunda. QVI EX PRÆCEPTIS AGVNT. *Qui ambulant in lege Domini, & actus suos componunt ad regulam mandatorum Dei.* FORAS DARI. *Mitti, proijci.* QVI INTVS FVERVNT, *qui per baptismi ianuam & fidem, intra Ecclesiam fuerant recepti.* CÆTERVM PRÆCESSERAT. *Ioannis sententiam id quod dixerat Paulus: nullam in extraneos ethnicos se habere Iurisdictio-* E *nem, aut potestatem excommunicandi eos cum quibus nulla fuerat communicatio, sic enim. 1. Cor. 5. 12.* Quid enim mihi de iis qui foris sunt iudicare? CARPVNT STATIM. *Auidi Psychici colligunt hunc locum. 1. Io. 1. 7.* Sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni delicto. *Vtpotè sua sententia fauentem pro venia dādā.* SEMPER ERGO. *sic infert Tertull. semper. i. absq; vlla discretione temporis, personarum, criminum remissibilium vel irremissibilium.* OMNIFARIAM DELINQVENTES. *omni crimine sordidatos.* POST FI-

D. M. suf... in bapt smo, & c. ... nos respondemus, & semper, ... c. e nam consequantur pœnitentes ex-cip mus. ... ab omni quantumuis hor endo peccato ab-luimur, cum Christus ipse ... animinem suum e sude-rit, ... pro e obtulerit in lana ... um, qu a nemo unum co ... eum red mptio, ... ce, ut non nos-nuitur. VNDE EXORSVS EST. Pram serat enim vers. 5. Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur & veritatem non facimus. EMVNDABITVR sine dubio; quamuis peccatum illuminati si le Christiani, sit grauius peccato ethnici, pœnitentiâ tamen est delebile. NON IN LVMINE EST: Certum est, eo enim ipso, quòd lumen rationis, si lei, inspirationis, peccando extinguit, non est in lumine. AGI NON POTEST. In sensu composito. Nec enim simul, & eiusdem respectu, in tenebris & in lumine versari potest. NON QVA DELINQVAMVS, non vt peccemus, & peccato polluti agni sanguine diluamur, sed vt à peccati relapsu nos cum Dei gratia praseruemus, & perseuerantes in ea ex Dei dono, mundi maneamus. NON DEPOSITO, in secunda pœnitentia lauacro, peccato; sed nusquam post acceptum baptisma commisso. SI PERSEVERAVERINT. Vt hinc discamus donum perseuerantia nobis à Deo dari, non nostro, sed sanguinis Christi merito; quo, cuius postes fuerint irrigati, nihil ab Angelo exterminatore timeat. Pro singulis enim fidelibus, sic voce psaltis orat Ecclesia: Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum, ex hoc nunc & vsque in sæculum. Vnde magno mysterio, sanguis pueri Moysi circumcisi, legem veterem exprimentis, & Christum nouo legislatorem, fluxit vsque ad pedes, nec stetit donec pedes contigisset: sic lex Circumcisionis vsque ad Christum perseuerauit, dicente Paulo: finis legis Christus, in iustitiam omni credenti. Cuius sanguis totum Ecclesiæ corpus irrigat, donec vsque ad pedes, hoc est finem & consummationem, ipsi, fides, & virtutum omnium perseuerantiam exoret. Illam vestit podere & talari tunica, in consummatione virtutis, hoc est finali perseuerantia, ex Greg. QVID ERGO FIET? quid dicet, cum pergens vlterius in lect. Ioannis, inueniet in lumine ambulantes, omnino non delinquere? Sed intelligit de peccato mortali, quod in quantum iusti, & in Dei gratia & dilectione manentes committere non possunt. PLVRIMVM TRACTAT, multis rationibus persuadet, & conficit, nullum peccatum graue, veniam consecuturum. IN QVO NOS SENSVS, In quo quidem loco, sensus verus & applicatio litera, nos specialiter armat aduersus omnem fornicationis speciem. DAMANDAT, commendat castimonia virtutem.

Locum integrum. 1. Io 1. 6. & seq. hoc integrum refero. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus ad inuicem, & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus. ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & mundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam non peccauimus, (Syr. nos non peccare) mendacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis. Tum c.2. versu 1. & seq. Filioli mei, hæc scribo vobis vt non peccetis, sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi. Et de eadem. c.3.3. Omnis

A qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, (Syr. purificat se) sicut & ille Sanctus est. Omnis qui facit peccatum & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. Et scitis quia ille apparuit, vt peccata nostra tolleret: peccatum in eo non est. Omnis qui in eo manet non peccat: & omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognouit eum, &c. qui facit peccatum ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filij Dei, & filij diaboli. DONATO CHIROGRAPHO, obligat. mortis. 1. Col. 2. 14.

B Delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. In quem locum Aug. in Psal. 88. vbi explicat versum Tu humiliasti sicut vulneratum superbum: Humiliasti, inquit, te, & humiliatus es. Superbus enim per superbiam superbos tenebat. Humiliatus est magnus, (Christus) credens autem in eum factus est paruus, (humiliando intellectum fidei.) Dum nutritur paruus exemplo magnificati parui, (Christi post crucis humiliationem exaltati) perdidit diabolus quod tenebat, quia superbus nonnisi superbos tenebat. Dato tanto humilitatis exemplo, didicerunt & homines damnare superbiam suam, imitari Dei humilitatem. S. Aug.

C Ita ergo ille perdendo quos tenebat, etiam ipse humiliatus est, non correctus, sed prostratus. Tu humiliasti sicut vulneratum superbum. Humiliatus es & humiliasti; vulneratus es, & vulnerasti. Neque enim eum non vulnerauerat sanguis tuus qui fusus est, vt deleret chirographum peccatorum. Vnde enim superbiebat, nisi quia cautionem contra nos tenebat? hanc tu cautionem, hoc chirographum, tuo sanguine deleuisti; illum ergo vulnerasti, cui tot abstulisti. Vulneratum enim intelliges diabolum, non penetrata carne quam non habet, sed percusso corde, vbi superbus est. De eo autem quod ex Ioanne retulit, omnis qui in ipso manet, non peccat: In quantum, inquit, tract. 4. in ipso manet, in tantum non peccat, &c. erit perfecta S. Aug.

D nostra iustitia, cùm videbimus per speciem, modò non relinquamus eam iustitiam quæ est ex fide, quoniam iustus ex fide viuit, sicut ait Apostolus. Rom. 1. omnis qui manet in ipso non peccat: Nam omnis qui peccat non vidit eum, (sicuti est) neque cognouit eum. Non credidit iste qui peccat? si autem credidit, quantum ad fidem eius pertinet, non peccat. HACTENVS ADMITTENDA, vt sciamus nulla post baptismum peccata grauia admittenda esse. NON PVDICVS, supple est. IAM DESIIT, supple esse filius Dei, sed rursum fiet per pœnitentiam; vt qui creatus fuerat in illo in operibus bonis per aquam baptismi; in pœnitentia restituatur per aquam refectionis, & sic

E ad communionem recipiatur, pracinente psalte: super aquam refectionis educauit me, (pane sui corporis) animam meam conuertit; deduxit me super semitas iustitiæ.

IVXTA EST. Sic tacitè nos inducit obijcientes sibi, ex allatis Ioannis textibus, proximè collige, Ioannem memoria lapsum, sibi hac in materia contradicere. Cùm enim in prima sua Epist. cap. 1. versu 8. & 10. neget nos esse sine peccato, & nosipsus seducere, si dixerimus quia peccatum non habemus: Capite tamen 3. 6. & seq. dicit nos omnino sine delicto esse. ABSIT, tantum virum lapsum memoria, cùm & nos meminerimus distinctionis à nobis data, peccati de venia blandientis hoc est venialis & remissibilis, & mortalis exclusi a spe

niæ. QVOTIDIANÆ INCVRSIONIS. *In qua venialiter quotidie incurrimus.* In multis enim offendimus omnes. OBIECTI, *subiecti.* INIQVE. *Vnde Christus dixit :* Qui irascitur fratri suo sine causa. *Potest enim cum causa quis irasci, ex zelo iustitiæ, cum magno merito. Hinc psaltes:* Irascimini & nolite peccare. VLTRA SOLIS, &c. Sol non occidat super iracundiam. MANVM IMMITTERE, *ferire proximum ex primo iracundiæ motu.* FACILE MALEDICERE, *imprecari proximo ex facilitate & loquacitate mobilis linguæ.* TEMERE IVRARE. *Absque iudicio, & ex inaduertentia.* FIDEM PACTI, *fidelitatem promissi non tenere in rebus leuis momenti.* NECESSITATE, *officioso mendacio. Nulla autem est necessitas mentiendi, vel cum omne peccatum vitari possit, in indiuiduo.* QVANTA TENTAMVR. *Pro, quantis. Quàm variis peccatis subditi sumus, vel diabolo suggerente, vel dum* vnusquisque tentatur à propria concupiscentia abstractus & illectus. PER EXORATOREM, *aduocatum apud Patrem, à quo* cum clamore valido & lachrymis exauditus est pro sua reuerentia. NEGATIO, *Dei & Christi coram Tyrannis.* EXORATOR NON ERIT. *Christus, non erit aduocatus relapso post baptismum.* Voluntariè enim peccantibus nobis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, sed terribilis quædam expectatio iudicij, &c. NON FVTVRVS, *sic excludit ab omni spe filiorum & hæredum Dei, & cohæredum Christi.* IOANNI CONSTABIT, *sic vtraque Ioannis propositio sine contradictione conciliabitur, & patebit ipsum distinxisse peccata venialia, à mortalibus.* PROSPICIEBAT CLAVSVLAM, *præsciebat quid in fine eiusdem Epistolæ conclusurus esset: Nempe peccatum esse ad mortem, hoc est mortale & irremissibile, pro quo nec ipse Christus orare deberet. Locos hic relatos alibi expositos quærat lector.*

Ex cap. 20. per totum de pud.

ANTISTITEM. *Vel pudicitiam intelligit quam vt iam vidimus, vocanit* templi Dei æedituam & Antistitam, *vel Episcopos monet, vt ab Ecclesia, omnes immundos arceant: qui cùm in proprium corpus peccent, quod est templum Dei, & in membra Christi per baptismum facta, à templo materiali, quo mysticum conuenit, hoc est corpus cœtusque fidelium, eyciantur absque expectatione veniæ, & restitutionis in gratiam & pacem.* EX REDVNDANTIA, *testimoniorum Scripturæ. Præter Apost. Epistolas & scripta, etiam alicuius discipuli Apostolorum superadde suffragium.* DE PROXIMO IVRE, *quia discipuli proximi sunt authoritate Apost. Imò idem ius diuinum ab eodem spiritu vtrisque datum est. Hic Barnabam intelligit, cui adscribit Epistolam inscriptam ad Hebræos.* SATIS AVTHORITATIS. *Vt qui comes fuerit peregrinationis Pauli.* IN ABSTINENTIÆ TENORE. *Non tantum intelligit, eandem tenuisse normam cum Paulo in parcitate victus; sed & maximè quòd cum Paulo abstinuerit à licentia communi cæteris Apost. circumducendi mulierem sororem, hoc est Diaconissam, ad parandа necessaria victui, sicut supra vidimus.*

RECEPTIOR BARNABÆ, &c. *Præfert, & iure quidem, Epistolam ad Hebræos, libro Apocrypho, in quo agitur causa Mœchorum recipiendorum ad veniam. Quid de hac Epistola senserint Doctores, breuiter expono. Primò Canonicam negant Marcion & Arrius, Lutherus & Magdeburgenses. Sed Canonicam esse, est de fide, iuxta Conc Florentinum in instructione Armenorum & Trid. sess. 4. Longè ante, Canones Apost. Canone vlt. Innoc. 1. Ep. ad Exuperium Episcopū Tolosanum, Conc. Laodicenum. Can. 59. Conc. Carth. 3. Can. 47. Secundo ex Patribus, Clem. Alex. & Orig. relatis ab Eusebio lib 6. hist. cap. 11. & 12 Hie. Ep ad Dardanum. Athan. in Synopsi August. tom. 3. lib. 2. de doct. Chr. c 8. vbi recenset libros Canonicos, & inter eos ponit Epistolam ad Hebræos, quam Paulo adscribit. Et concludit.* In his omnibus libris, timentes Deū, & pietate mansueti quærunt voluntatem Dei. Cuius operis & laboris prima obseruatio est, vt diximus, nosse istos libros: & si nondum ad intellectum, legendo tamen vel mandare, memoriæ, vel omnino incognitos non habere. *Pauli esse, Patres Græci, & Latini communiter sentiunt, licet in ea nomen suum sicut in cæteris Apost. non præmiserit salutans Hebræos. Cuius ratio datur à Clem. Alex. loco Eusebij præcitato, quòd apud Hebræos male audiret nomen Pauli, & ab his Saulus vocabatur, & quod partes Gentilium præ Iudæis compatriotis tueretur, hostis legis Mosaycæ. Vel ex eodem Clem. Alex. & Theod. quòd Christo misso primùm ad oues perditas domus Israël, in Epist. ad Hebr. præ cæteris commendato, vt & primo eius Vicario Petro, circa Hebræos cederet; cui rursum, vt authori eiusdem Epistolæ adgratulatus est Petrus. 2. Petr. 3. 15.* Charissimus frater noster Paulus secundùm datam sibi sapientiam scripsit vobis, &c. *Scribebat autem dispersis Hebræis, Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ. 1. Petr. 1 1. Iisdem porro & secundam scripsit, vt patet. 2. Petr. 3. 1.* Hanc ecce vobis charissimi secundam scribo Epistolam. *Epistolam porro ad Hebræos lingua Græca scriptam à Luca, vel Clemente, stilo elegantiori, licet tam ipsa quàm sensus eius à Paulo conceptus sit, testatur Clem. Alex. & Orig. apud Euseb. supra. Hieron. tamen in Catal. Scriptorum Eccl. Theod. & Oecum. Hebraico stilo corrupto, siue Syriaco quo Hebræi vtebantur, post capt. Babyl. à Luca translatam in Græcum, vt multi sentiunt.* NEC RVRSVS FVNDAMENTA. *Tertull. notat in hac Epistola omissa fuisse ab authore eius omnia initia consueta in Epistolis. Fundamenta autem salutis intelligit primam illam pœnitentiam, baptismo præmitti solitam. De qua sic Paulus Hebr. 6. 1. & seq.* Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, *(Syr. omittamus initium sermonis Meschicho, id est Catechismum de fide Christi; vel sermonem de pœnitentia; à qua Christus, & Ioannes Baptista cœperunt)* ad perfectiora feramur, non rursum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum. *(Syr. ad fidem quæ in Deum est, & ad doctrinam baptismi, & impositionis manus, & ad resurrectionem, quæ fit ex domo mortuorum)* baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum & resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Et hoc faciemus si quidem permiserit Deus. Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati *(Syr. qui semel ad baptismum descenderunt.* Gustauerunt etiam donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti: gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum virtutesque sæculi venturi, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam; rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. *(Syr. ignominia afficient.)* Terra enim sæpè venientem super se bibens imbrem, & generans herbam oportunam illis à quibus colitur: accipit benedictionem à Deo: proferens autem spinas ac tribulos, reproba est, & maledicto proxima: cuius consummatio in combustionem. *Syr. sed finis eius est combustio.*

Quem locum refert August. lib. de fide & operibus cap. 11. Ad hoc, inquit, pertinet quod à Petro dictum est Act. 2. agite pœnitentiam, & baptizetur

vnusquisq; vestrum in nomine Domini Iesu Christi: tanquam diceret; recedite ab Aegypto, & per mare rubrum transite. Vnde & Epistola quæ ad Hebræos inscribitur, cùm eorum qui baptizantur, commemorarentur initia, posita est ibi pœnitentia à mortuis operibus. *Tum refert locum Pauli, dehinc subijcit)* hæc igitur omnia pertinere ad initia Neophytorum satis aperteque Scriptura testatur. Quid est autem à mortuis operibus pœnitentia, nisi ab his quæ oportet mortificari, vt viuamus: Quæ si adulteria, fornicationesque non sunt, quidiam inter opera mortua nominandum est? Sic autem non sufficit professio recessionis à talibus; nisi etiam lauacro regenerationis cuncta præterita, quę velut persequuntur peccata deleantur: sicut non sufficit Israëlitis recedere ab Ægypto, nisi ea quæ insequebatur hostium multitudo, eiusdem maris fluctibus interiret, qui Dei populo transituro liberandoque patuerunt. Qui ergo profitetur ab adulterio nolle se mutare, quomodo per mare rubrum ducetur, cùm ex Aegypto adhuc recuset abscedere? OCCIDENTE IAM ÆVO, *sub finem mundi.* IN SEMETIPSOS. *Quia vt Iudæi dixerunt:* Sanguis eius super nos, &c. AB APOSTOLIS DIOICIT. *Barnabas eorum discipulus.* AD HANC SPECIEM. *Rigoris in relapsos tenendi, facit figura leprosi. Leu. 13. 12.* Si autem effloruerit discurrens lepra in cute, & operuerit omnem carnem à capite vsque ad pedes, quidquid sub aspectum oculorum cadit (*70. secundum totum aspectum Sacerdotis*) considerabit eum Sacerdos, & tenui lepra mundissima iudicabit, eo quod omnis in candorem versa sit, & idcirco homo mundus erit, (*& videbit Sacerdos, & ecce operuit lepra omnem cutem carnis, & mundabit eum Sacerdos in tactu, quoniam omnem mutauit album, mundum est.*) Quando verò caro viuens in eo apparuerit, tunc Sacerdotis iudicio polluetur, & inter immundos reputabitur: caro enim viua si lepra aspergitur, immunda est. Quòd si rursum versa fuerit in alborem, & totum hominem operuerit, considerabit eum Sacerdos & mundum esse decernet. DE PRISTINO, *id est de peccato carnali prius admisso, varioque, & multiplici colore cuiusuis peccati, in album, candidum, simplicem, vniformem fidei Christianæ conuersum hominem in baptismo figurabat, hic leprosus.* TOTVM NOVATVM, *innouatum & mutatum. Quæ quidem fides simplicitas apud Gentiles iniusta honori macula reputabatur.* IAM NON SIT VARIVS, *diuersicolor, claudicans in duas partes, animal Amphybium, reprobum, exclusum a templo, modo castus, postbac impudicus.* DE PRISTINO ET NOVO, *adhuc reuersus ex homine renouato in veterem, in morbum pristinum relapsus.* EMORTVVM DELICTO. *Extinctum, emundatum.* NEC EXPIARI IMMVNDABILE. *Iam post relapsum purgari deinceps à Sacerdote non posse.* EXCLVSA, *sc. Mœchia, quam lepra comparat, foras mittenda*

Aug. *August. tom. 4. lib. 4. in Leu. cap. 46.* Si post alios septem dies viderit eum Sacerdos, & ecce commutata est significatio, id est signum in cute, & non stetit in illa sanitate in qua eum viderat post primos septem dies: & inquinabit illum Sacerdos. (*id est inquinatum declarabit*) lepra est enim. Iam hic quoniam illud quod visum fuerat post primos septem dies sanum non stetit in suo (*vniformi colore*) sed mutatum est in pristinum vitium, lepra pronunciatur. ITEM DE DOMO. Cuius in parietibus etiam lepra à Sacerdote discernebatur. CAVOSITATES, *vt par. vna depressior appareat altera, a domino domus fuisset relata Sacerdoti.* IMMVNDA NON

A FVTVRA, *modo vasa omnia & tota supellex domus ante ingressum Sacerdotis in eam, ipso iubente efferrentur ex domo, pro non immundis habebantur.* VIRIDICANTES, *subuiridem colorem exhibentes.* HVMILIOREM, *depressiorem aliis eminentibus.* CITRA PARIETINAM FORMAM, *præter rectam parietum planiciem.* SECERNERET DOMVM, *separaret eam ab aliarum communicatione, & vicinis prohiberet eius introitum.* TACTVM ILLVM, *contagionis speciem.* PVLVERE ALIO INLINI, *noua arena & calce, vel luto parietes omnes induci. Locus citatus habetur Leuit. 14. 37.* Præcipiet vt efferant vniuersa de domo priusquam ingrediatur eam, & videat vtrum leprosa sit, ne immunda fiant omnia, (*70. videat*

B *tactum*) quæ in domo sunt, intrabitque postea, vt consideret lepram domus, & cum viderit in parietibus illius quasi valliculas pallore siue rubore deformes, & humiliores superficie reliqua, egredietur ostium domus, & statim claudet illam septem diebus. Reuersusque die septimo considerabit eam: si inuenerit creuisse lepram: iubebit erui lapides in quibus lepra est, & proijci eos extra ciuitatem in locum immundum; domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, & spargi puluerem rasuræ extra vrbem in locum immundum: lapidesque alios reponi pro his qui ablati fuerint, & luto alio liniri domum. Sin autem postquam eruti sunt lapides, & puluis erasus, & alia terra lita; ingressus

C Sacerdos viderit reuersam lepram, & parietes respersos maculis, lepra est perseuerans, & immunda domus: quam statim destruent, & lapides eius ac ligna, atque vniuersum puluerem proijcient extra oppidum in locum immundum. SVMMVM SACERDOTEM. *Qui seipsum Patri obtulit. In quo velut summo & capite omnium Pontificum, vt in summa lampade candelabri aureo omne oleum, chrisma, vnctio spiritus, in cæteros Sacerdotes eius ministros deriuatur.* De cuius plenitudine omnes accepimus. DE DOMO HOMINIS NOSTRI. *De carne, hominis interioris, id est animæ domicilio.* TEMPORE HEBDOMADIS. *Septem diebus, quibus tota hominis vita voluitur. Vel septimana hebdomadarum, quibus circiter*

D *ante Pascha, vel Pentecostem, baptisma solemne suscipiebatur.* PRIVS, *ante baptisma per quadragesima ieiunium & pœnitentiam Catechumenos emundari consuetum erat.* SERMONIS DEI. *Verbi incarnati, quod post pœnitentiam & baptisma domum animæ & carnis a peccatis omnibus eius in nos ingressum impedientibus, expurgatam per Sacram suæ carnis & sanguinis participationem introire debebat.* ET VBI INTROIERIT, *postquam ingressus fuerit, per fidem habitaturus in corde.* SI INVENERIT MACVLAS, *viridet quidem lue & peste, vel lepra carnis, rubeas autem crudelitate homicidij, debent statim extrahi.* NAM ET APOCAL. 6. 4. Exiuit alius equus rufus: & qui sedebat super illum, datum est ei vt sumeret pacem

E de terra, & vt inuicem se interficiant, & datus est ei gladius magnus. *Et ibidem 8.* Et ecce equus pallidus: & qui sedebat super eum, nomen illi mors. *Viridem dixit Tertull. virorem pallescentem* IN COMPAGINEM, *vt corpori virginis & mitis sponsæ Ecclesiæ coaptetur de quo psaltis voce Christus:* corpus autem aptasti mihi, *id est Ecclesiam.* ET FIRMOS. *Contra relapsum, & depressionem id est inclinationem in pristina vitia.* QVALES, *lapides sc.* IN ABRAHÆ, *filios euadunt:* Potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. HABILIS DEO, *aptus Dei cultui, & templo eius extruendo, post recuperationem sanitatis, & reformationē morum corruptorum.* SCABRA, *scabrosa & inæqualia.* NEC AMPLIVS,

pergit in errore de indulgentia neganda à Sacerdote A *Mœchis post baptismum relapsis.* SIC ET DE FAMVLÆ. *Subycit aliud exemplum ex Leuit. cap. 19. 20.* Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quæ sit ancilla etiam nubilis, *(70. & hæc fuerit famula reseruata homini, Chald. autem & ipsa est Ancilla desponsata viro, sicut & Sanct. Pagn. ex Hebr. transtulit)* & tamen pretio non redempta nec libertate donata: vapulabunt ambo, & non morientur, quia non fuit libera, 70. quia in libertatem vindicata non est. NONDVM CARO MANVMISSA. *Figuram applicat humanæ carni, dum adhuc diabolo seruiret ante baptismum, vel Gentils, vel Iudæa ante Christi aduentum, quæ Christo in sponsam destinabatur:* sponsabo te mihi in fide. IMPVNE. *Vnde ergo mundus diluuio perijt? Pentapolis igni sulphureo concinerata? Dauid adulter morte filij punitus, filij Heli in bello occisi? &c.* MAGIS NOTANT, *figuras veteris testamenti, veritatem Christianæ disciplinæ adumbrantes.* MAGIS CVRABANT, *exactè seruari. Proindeque in peccata carnis duri & austeri erant.*

REMISSIBILIA QVIDEM PECCATA AB HOMINE in hominem commissa, non autem contra templum Dei per fornicationem admissa, nec ab ipso Petro.

1. *De pud. cap. 21. per totum.*

SEd & in hunc iam [1] gradum decurram, excernens [2] inter doctrinam Apostolorum &
potestatem. Disciplina hominem gubernat, [3] potestas adsignat, [4] seorsum quod pote-
stas, a *spiritus autē Deus.* Quid autem [5] docebat? b *non cōmunicandum operibus tenebrarum.* Ob-
a Io. 4. 24. serua quod iubet. Quis autem poterat donare delicta? hoc [6] solius ipsius est. c *Quis enim di-*
b Eph. 2. 11. *mittit delicta, nisi solus Deus?* & vtique mortalia quæ in ipsum fuerint admissa, & in tem-
plum eius. Nam tibi quæ [7] in te reatum habeant, d *etiam septuagies septies,* iuberis indulge-
c Marc. 2. 7. re in persona Petri. Itaque si & ipsos beatos Apostolos tale aliquid indulsisse constaret,
cuius venia à Deo, non [8] ab homine, competeret; non [9] ex disciplina, sed ex potestate fe-
d Mat. 18. 22. cisse. Nam & mortuos suscitauerunt, quod Deus solus; & debiles redintegrauerunt, quod
nemo nisi Christus: imò & plagas inflixerunt, quod noluit Christus. Non enim decebat
eum sæuire, qui pati venerat. Percussus est Ananias & Elimas; Ananias morte, Elimas
cæcitate; vt & hoc ipso probaretur, Christum & hæc facere potuisse. [10] Sic & Prophetæ
cædem, & cum ea mœchiam pœnitentibus ignouerant, quia [11] & seueritatis documenta
fecerunt. [12] Exhibe igitur & nunc mihi, Apostolice, prophetica exempla, & agnoscam di-
uinitatem, & vindica tibi delictorum eiuscemodi remittendorum potestatem. Quod si dis-
ciplinæ [13] solius officia sortitus es, nec imperio præsidere, sed ministerio, quis aut quantus
Act. 5. 5: & 13. 11. [14] es indulgere? qui neque Prophetam, nec Apostolum exhibens, cares ea virtute, cuius est
indulgere. Sed habet, inquis, potestatem Ecclesia delicta donandi. hoc ego magis & agnos-
co & dispono, qui ipsum Paracletum in Prophetis nouis habeo dicentem, potest Ecclesia
donare delictum, sed non faciam, ne & alia delinquant. *Vide cætera supra, libro de pudic. cap.
21. & 22. per totum, nec require, vt monui supra, numeros præfixos vocibus quorum hic inte-
grum, breuitatis causa, præterij textum.*

Remissibilia quidem. Schol. 3.

Ex cap. 21. per totum de pudic.

[1] IN HVNC GRADVM, *hoc etiam modo contra Psy-* B *chicos pusillanimiter misericordes congrediar.* [2] EXCERNENS, *discernens inter Apostolorum doctrinam & eorumdem potestatem.* [3] POTESTAS ADSIGNAT. *Dat characterem, quo Apostoli participes facti potestatis Christi, & Spiritus sancti, & totius Trinitatis, quæ spiritus & Deus est; vt quæ supra hominem sunt, exequantur.* [4] SEORSVM QVOD POTESTAS, *longè distat quod possunt Apostoli potestate delegata, à potestate diuina & absoluta, vel à doctrina. Potest enim spiritus, id est Deus quidquid vult, propria & absoluta potestate: Apostoli autem potestas suis finibus circumscripta fuit.* [5] QVID DOCEBAT? *supple Apostolus Ephes. 2. 11. Vbi, cùm superius eliminasset à regno Dei fornicatores & immundos, sic concludit:* Nolite communicare infructuosis operibus tenebrarum. magis autem redarguite. OBSERVA, *Sacerdos Psychice, quod præcipit Apostolus. Hæc est doctrina eius quæ iubet non indulgeri fornicatoribus, qui ad communionem recipiendi non sunt, sed grauiter arguendi.* [6] SOLIVS IPSIVS, *spiritus scil. id est Dei, in quem, vt & in corpus quod est templum eius, peccata carnis mortalia committuntur.* [7] QVÆ IN TE, *supple commiseris frater.* NON AB HOMINE, *in quantum homines.* [9] NON EX DISCIPLINA, *doctrina eorum longè diuersa, sed ex potestate delegata. Quod si Apostoli vel Prophetæ grauia peccata remiserunt, etiam in Deum commissa, id præstiterunt accepta potestate diuina, quâ & miracula fecerunt, curando morbos, ægros restituendo pristinæ sanitati, mortuos suscitando. Qui etiam miracula patrarunt sæuiendo, sicut Petrus Ananiam & Saphiram morte, Paulus Elymam magum cæcitate percussit.* [10] SIC ET PROPHETÆ. *Nathan indulsit Dauidi cum homicidio adulterium.* [11] QVIA ET SEVERITATIS, *quasi dicat eos posse indulgere qui & seueritatis exempla & documenta præstiterunt.* [12] EXHIBE APOSTOLICE, *tu Psychice; qui tibi potestatem Apostolicam & diuinam arrogas, si præsumis peccata grauia remittere, exemplis & operibus miraculosis fidem perhibentibus, proba mihi tuam hanc potesta-*

tem Apostolicam & diuinam peccata remittendi accepisti. 14 QVANTVS SS INOVLGERE, *vt tibi impudenter vsurpes hanc potestatem, qui diuinis operibus non repræsentas in te personam Prophetæ & Apostol.* VIRTVTE, *potestate diuina. Cum hæc opera miraculosa sint sigillum & character huiusmodi diuinæ potestatis. Inde supra dixerat:* Potestas adsignat. CVIVS EST. *Supple proprium. Ad quem pertinet posse peccata remittere.* DISPONO, *propono, sustineo, Montani Ecclesiam, &c. Vide supra explicata.* QVID SI PSEVDOPROPHETICVS. *Inducit obycientem Psychicum; sed si hæc sententia à diabolo per falsum Prophetam prolata fuit?* ATQVIN, *respondet Tertullianus quintum si spiritus malus qui Zizania superseminatis suffocat triticum, hoc Montano inspirasset, studuisset magis, & suo regno consuluisset aptius pluresque sibi subditos clementi indulgentia, quàm rigore inflexibili ad veniam comparasset: fecisset melius, suadendo. Ecclesiam non modo posse, sed & debere quantumlibet grauia peccata etiam in Deum commissa condonare, vt spe impunitatis & veniæ faceret homines magis idoneos & pronos ad peccandum* SECVNDVM SPIRITVM VERITATIS, *si dæmon mendacij spiritus, gestiens se conformare clementiæ spiritus veritatis, vt ab eo edita crederentur prophetica oracula Montani; fatendum est Spiritum sanctum per ministros suos posse quidem etiam grauia peccata dimittere, sed non vult eos vti ista potestate, ne vni, aut alteri collata venia, in multorum damnum cedat; dum spe, seu potius præsumptione veniæ, impunè cum omni licentia se tradant impudicitiæ,* vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Qui enim fornicatur in proprium corpus peccat, tollens membrum Christi, & faciens membrum meretricis: *Diuidens enim se ab vnitate & charitate cum Christo, iure promeritus est diuidi à corpore eius quod est Ecclesia, gladio Anathematis præcisus vt membrum putridum, ne exemplo suo multos pertrahas in ruinam.* DE TVA NVNC SENTENTIA. *Nostram enim nouè Montani prophetiâ probauimus; Ecclesia nempe nostra hoc ius relictum à Spiritu sancto quo tamen abuti nolumus, in plurium ruinam. Sed tu Psychice, quo iure Ecclesia tua Romana hanc potestatem arrogas? Erras enim, si quod personaliter Petro tribuit, vt super eum ædificares Ecclesiam, eique claues traderes regni cælorum, ad ligandum & soluendum quodcumque peccatum, putas eo ipso datas cuicumque Ecclesiæ societatem & communionem fidei habenti cum Petro. Sed infra videbimus ex August. toti Ecclesiæ in persona Petri traditas claues.* NON QVÆ SOLVERINT. *Imò verò ante & post passionem omnibus dictum est Apost.* quæcumque solueritis super terram, &c. CLAVEM IMBVIT, *potestatem clauis personaliter accepit.* VIDE, QVAM. *Lege quid de hac claui ipsemet Petrus in Actis sentiat cap. 2. 21.* Viri Israëlitæ, &c. pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum. ET NVNC, INQVIT, *Act.* 15. 10. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus? Sed per gratiam Domini Iesu Christi, credimus saluari, quemadmodum & illi. HÆC SENTENTIA SOLVIT, *id est absoluit à ceremoniis legis sicut & ligauit quæ seruata ex ea sunt, nempe abstinere à sanguine & suffocato.* ADEO NIHIL, &c. *supple faciunt aut conferunt huiusmodi claues ad soluendos relapsos, & manumittendos è seruitute peccati.* VTIQVE NIHIL POSTEA, *quinimò cum inferrit Petro Math* 18. 22. Non dico tibi vsque septies, sed vsque 77. *Remitteret sc. in se peccanti fratri, prius dixerat Mat.* 16. 19. Tibi dabo claues, &c. & quodcumque solueris, &c. *& Math.* 18, 18. *Omnibus*

A *Apost.* Quæcumque alligaueritis, &c. *sicut & post resurrectionem. Io.* 20. 23, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. PRÆIVDICATVR ENIM, *quia eo ipso quod Christus Petro quærenti, iussit toties fratri, id est omni homini in se peccanti, vt parceret, quoties ipse relapsus esset; colligitur ex illa restrictione, potuisse Petrum commissa in hominem, non in Deū, peccata relaxare.* QVID ENIM NVNC. *Sed hæc nihil potestatis, Ecclesiæ tuæ tribuunt, ô Psychice, vt inde præsumas admissa contra Deum peccata dimittere. Vide sequentia, supra exposita in errore de Ecclesia in tribus.* DOMINI ENIM IVS. *Potestas plena iudicandi & absoluendi ad Dominum Iesum pertinet, cui Pater omne iudicium dedit, cùm serui potestas sit limitata.*

B

Ex cap. 25. per totum de pud.

IAM ET IN MARTYRAS, &c. *Præterea ô Psychice, & hanc in Martyres tuos extendis veniæ obtinendæ potestatem.* VT QVISQVE. *Statim atque vestrum quilibet consensit pro fide ligari quantulifcumque vinculis: cum primum fama percrebuit, quempiam ex vestra communione carceri recenter traditum, statim per eius merita vt suffragia, Mœchi excommunicati supplices pacem & indulgentiam postulant ab Episcopis.* NEC VLLI MAGIS. &c. *Et illi maximè qui ob grauiora scelera carceri mancipari debuerant, eius ingressu, tali venia ambitu se liberant,*
C *quàm qui ab Ecclesia excommunicationis sententia præcisi fuerunt.* IN TENEBRIS. *Obscurum locū.* Oculus enim adulterii obseruat caliginem: *licet propter frequentia adulteria in illis commissa, notis.* AB HIS, *quos Martyres vocat, propter triuum aut quatuor dierum carcerem, & vincula mollia & leuia.* QVI OB SVA PERICLITANTVR, *cùm nondum fortè certamen inierint,* nec vsque ad sanguinem restiterint aduersus peccatum repugnantes, *maximè infidelitatis, & negationis.* ALII. *Scelerati, & ob crimina grauia Anathemate percussi, vt resciuerint aliquos ad metalla damnatos, confestim ad eos tanquam ad asylum confugiunt, & inde ad communionem & participationem Sacramentorum restituti redeunt.* VERE
D IAM, &c. *Hic pungit Martyres, quos irridet propter nudam ac simplicem carceris, aut in metallis fodiendis cuiuscumque laboris tolerantiam, posse grauia delicta, qualia sunt idololatria, & negationis, vi tormentorum expressæ, indulgere: cùm ipsi fortè indigeant grauiori sanguinis Martyrio, ad propria diluenda delicta, post leue martyrium commissa.* QVIS MARTIR SÆCVLI INCOLA? *quis iam gloriosum martyris nomen promeretur, quandiu adhuc viuit in terris?* pretiosa certè in conspectu Domini mors Sanctorum eius, *pro Christo & fidei eius confessione vsque ad mortem subeundam certandum est, quam nisi subierit, coronam & palmam, donec viuit, periclitatur amittere:* tentatio est enim vita hominis super terram. DENARIIS SVPPLEX. *Qui potest à præfecto Gentili, auariori, quàm crudeli, libertatem aut vitam pecuniâ redimere. Qui etiam morbos in diutino carcere metal-*
E *lisque contractos, aut vulnera in flagellatione torturaque inflicta, Medicorum & Chirurgorum ope curare.* ET FOENERATORI, *qui propter relaxationem carceris, aut pœna, magnum fœnus à pecunia creditore exigitur soluere, pro redimenda à præfecto, vel custode carceris vexatione.* PVTA NVNC. *Sed esto, sit talis, cuius ceruici iam gladius carnificis immineat.* IN PATIBVLO, *equuleo vel cruce.* IN STIPITE, *alligatum, à Leone soluto iam discerpendum & vorandum.* IN AXE. *Vnde semiaxios & sarmentitios vocat in Apolog. Christianos, quòd in dimidio & semifracto axe currus, vel stipite vincti circumpositis sarmentis & li-*

gnis, iam applicato igni cinerandi essent. IN IPSO DICO, &c. Iam corona Martyrij parata, de qua sit ipse securus. QVIS PERMITTIT. Nullus hoc priuilegium Martyri concedere potest, vt in Deum perpetrata crimina possit indulgere, aut suis meritis apud Episcopos pro absoluendis relapsis efficaciter exorare. SINE EXCVSATIONE, absque exceptione. APOSTOLI QVOD SCIAM, &c. Magna Apostolorum gloria, quòd omnes Martyrium subierint, & licet Ioannes sit diuinitus erutus à feruentis olei dolio, Martyrij palmã non amisit, voluntariè Calicem Domini biniturus, si eum gustare mortem voluisset. IAM AD BESTIAS. Damnatus fuerat Paulus, 1. Cor. 15.32. Si secundùm hominem (Syr. tanquam inter homines obiectus sum feris bestiis Ephesi) Ad bestias pugnaui Ephesi, quid mihi prodest si mortui non resurgunt? Nec tamen Paulus qui ibidem paulò supra dicebat, versu 30. Vt quid & nos periclitamur omni hora? quotidie morior, per vestram gloriam, fratres, (Syr. iuro per gloriam vestram) quam habeo in Christo Iesu Domino nostro. Tanta passus, tantus martyr, non præsumpsit absoluere incestum Corinthium, sed potius eum tradidit Satanæ. NISI SOLVS, &c. Christus Dei filius. Sed longè dispar ratio ipsius; & Apostolorum eius: Christus enim morte sua nos soluit à morte corporis & animæ, promerendo nobis resurrectionem ad vitam æternam. OMNIA SANCTVS. Per omnia, vel in omnibus: frequens est Author in Hellenismis. OLEVM FACVLÆ. Parua lampadis tua. Alludit ad prudentes virgines dicentes: ne fortè non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis. Sed nemo vendit, nemo dat gratis, nisi solus Deus. Venite, inquit, & emite absque argento & absque vlla commutatione. Adeò petra Christus fundit nobis riuos olei, vt sugamus mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Ipse enim est figuratus in Aser, de quo scriptum est: ferrum & æs calceamentum eius, vt tingat in oleo pedem suum. Clauis enim fixi pedes sanguinem fuderunt in oleum, quo exhilarat faciem nostram. Hic carpit Martyres imprudentiæ, quod sibi tribuant copiosam redemptionem soli Christo debitam. HABEO QVO PROBEM CHRISTVM, id est potestatem absoluendi communicasse Martyribus. SI IN MARTYRE, si, inquit, Christus in Martyribus tanquam in membris suis charissimis est per inhabitantem Spiritum, peccatorum omnium remissorem, vt habeant potestatem æqualem Christo, omnia etiam in Deum & corpus suum templum eius peccata commissa remittendi; probet id mihi, occulta cordis reuelando, paraliticosque curando, vt similis Christo sananti Paralyticum dicat: vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? Vtpotè qui videret cogitationes eorum. CHRISTVS EST, eum vt alterum Christum honorabo, quia Christus hæc operatur in illo. CVRAVIT. Adeò sollicitus fuit, vt pro tuenda & testificanda potestate absoluendi peccata, duos testes veræ diuinitatis adhibuerit, nempe reuelationem cogitationum cordis, quarum Index est à Patre constitutus, & miraculum curationis Paralytici. Quis ergo ægrè ferat me exigere ab homine eosdem testes, vt credam à Christo plenam & Deo soli competentem absoluendi peccata in Deum commissa, accepisse potestatem. QVI PRÆSVMIS ALIENO. Alterius martyrio posse deleri. QVOD SI EST, supple, verum. Ens enim & verum conuertuntur. MARTYRIVM ALIVD BAPTISMA. Doctè equidem. Quasi vellet; quòd sicut Christus duplex baptisma subijt, fluminis scil. & sanguinis, ad nostram iustificationem, vt nos absolueret à peccatis: sic & nos posse ab omnibus, etiam in Deum commissis criminibus absolui baptismo aquæ, pœnitentia in adultis præcedente; & si relapsi fuerimus, baptismo sanguinis; ita tamen vt sanguis Martyrum nihil possit ad aliena peccata soluenda, sed tantum ad propria: Ita vt vnusquisque suis delictis, suo sanguine ablutus absoluatur. Fatemur enim, nec omnes simul Martyres, vel vni peccatori gratiam posse de condigno promereri, sed tantum suffragando & impetrando de congruo, solius enim Christi sanguinis est, cuicumq; peccatori de condigno conferre gratiam. PARATVRA, præparatio fluxit, vel significatio. Vt in aqua fluente de latere Christi, baptismus aquæ; in sanguine, sanguinis & Martyrij baptisma expressum intelligamus.

DEBEO ERGO, sic loquens induit Martyrem, eiusque personam in se transfigurat. Si Martyrio, quod est secundum baptisma, possum alium præter me peccatorem absoluere à Mœchia, &c. Debeo, & possum aquæ baptismo, & ipsa pœnitentia quæ baptismi lauacrum antecedit. Si enim secundum, & non propriè dictum id potest, cur non & primũ? INGERAMVSQVE. Oportet vt id sæpiùs inculcem Psychicis, vt eos conuincam, quacũque tandem authoritate & ratione fulti præsumant relapsos absoluere, & restituere paci Ecclesiæ; eadem ratio & authoritas non debebit in homicidium & idololatriam relapso, eandem indulgentiam denegare, si pœnitentiam egerit. CERTE NEGATORI, & præ cæteris ei qui vi tormentorum Christum negare compulsus est. MORTI PRÆVERTIT, præponit, præeligit dicens: Misericordiam volo & non sacrificium. Et rursum: Nolo mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat. REDEANT, ad communionem Ecclesiæ, ab excommunicationis censura absoluti. SVBANDO, porcorum & suum more, in libidinem exardescendo. CECIDERVNT, relapsi sunt in Mœchiam. VRGET DICERE INDIGNITAS. Verecundiæ terminos excedo, vtendo subandi verbo; sed indignitas relapsus in sordes carnis nos compellit; de quibus Petrus, vt canibus, & suibus sic loquitur: Canis ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Vt & vxor Loth in relictam Sodomam retrospiciens, & Israëlitæ corde reuersi in Ægyptum. CONTAMINATA. Conspurcata per Mœchiam. QVAM CRVENTATA, per tormentorum passionem. CORPORA REVOCABIS. Ad introitum Ecclesiæ Virginis. MISERABILIOR, compassione & venia dignior. TITILLATAM, delectatione carnali blandiente subactam. VOLVNTARIVS, sponte & ex animi propensione, & absque vlla coactione. INVITVS PECCATOR. Qualis est qui vi tormentorum inuitus Christum negat. NVLLA VIS. Ipsa libido & voluptas, nulla vi maiori quàm propria impellitur. QVODLIBET, id quod placet, blanditur, delectat, non cogit, aut vi compellit. INGENIA, artes nouæ crudelitatis. CHRISTVM AMITTIT, fidem Christi & gratiã. De qua Augustin. Nemo te amittit, nisi qui dimittit. LVSIT, ludo carnalis voluptatis. Ita enim ipse Tertull. exposuit illud Exodi: Surrexit populus mãducare & bibere, & surrexerunt ludere. Ludum, inquit, nisi impudicum scriptura non denotasset. CHRISTIANO PRÆLIO. Pro fide Christi suscepto. De quo Apost. Certamẽ fortè sustinuistis passionum. INVIDIOSÆ, quæ Christum ipsum ob imitationem eius, quasi ad æmulationẽ quandam prouocare videntur. Quod & alibi, ait de carne excarnificata Martyrum. Næ gloriosa illa caro enisa reddere Christo vices suas, nedum per eadem, sed & per atrociora genera tormentorum. Vt hoc illi debeat, quod debere desierit. Debebat enim rependere sanguinem pro sanguine. APVD CHRISTVM. Christi domesticos qui certatim lectulum Salomonis hoc est crucem ambiunt, omnes tenentes gladios bis acutos vtriusque testamenti, super femur, ad carnem mille modis cru-

cruciandā, & ad bella pro sustinenda fide doctissimi. VICISSE CVPIERVNT, *aureolam Martyrij consequi ardentissime voluerunt.* QVIA CESSERVNT, *nimia suppliciorum feritati.* IN QVAS SVSPIRAT. *ob quas pro Christo susceptas ingemiscis inuidiâ tabescēs diabolus.* SED CASTA, *mœchos in hoc diabolo subijcis. quòd casti non sint, & tamen infœlices & miseri.* CVM POENITENTIA MOERENTE, *quia dolet quidem diabolus & tristis est, sicut & reprobi in inferno,* pœnitentiā agentes, & præ angustia spiritus gementes, *zelo æstuant contra iustos, quos inter filios Dei computatos vident.* Sed non erubescit de venia ad Dominū, *i. præ superbia corā Deo peccatum suum non accusat, nec de eo conuictus erubescit. Dolet igitur, sed amore proprio, de suo* B *lapsu à gratia & fœlicitate iam tā possidenda, in æternam miseriam & pœnā. Hic aduerte vel memoria turpiter lapsum Tert. vel hæretici more sibiipsi contradicentem. Qui enim Angelos malos appetitu fœminarū lapsos & damnatos, pluries dixit, quomodo castam infœlicitatē habere potuit, vt mœchos inferioris à demonibus meriti à venia per pœnitentiam obtinenda excludat? & ideo Ecclesia Romana Presbyteros arguat, qui d receptis ad pœnitentiam & veniam Mœchis, inexorabiles essent circa eos qui vi suppliciorū pro Christo passorum fide negatâ, extra Ecclesiæ fores cùm pœnitentia casta, sed sterili remanebant. Quomodo denique eadem dicit pœnitentiam dæmonum. qui semel quidē lapsi sūt, sed ab initio vsque, nunc peccant, immundi spiritus dicūtur, in gregem porcorum sibi, teste Chrysologo, cognatum* C *mitti postulant, inter cadauera in monumentis domicilium eligū, incubi & succubi, sexum vtrumque; fallūt, in vtrumque; transformabiles; & ex Aug. maximè delectantur cœna & sordibus carnalium voluptatum, qui faces libidinis in humana carne succendunt, quia verbum caro factum non Angeles, sed Abrahæ semen apprehendit.* DENVO DIMITTITVR. *i. relapsis in Mœchiam: cuius, vtpotè innuptus & incorporeus, reus esse non potest diabolus.* QVI PIACVLARITER, *inexpiabiliter quia indigni venia sponte peccauerunt, factis & negotiis impudicis Christū negant. quē voce confessi sūt, & tamen relapsi absoluuntur: cū Martyres facti heroicis confessi, ore tantum non corde. inuiti & coacti. non spontanei fidei negatores, sine venia remittantur.* SOLIS D ILLIS, *mœchis pro excusatione & venialitate, carnis* .R *infirmitas allegata patrocinatur, & non multo digniores* st *pro Christo tormenta perpessi.* NVLLA TAM FOR- T IS, *quia si spiritum promptum & dominari præceptum* ca *erat*, subtus te erit appetitus eius & tu dominabe- ti ris illius. *Caro ad terrena oblectamenta depositum sibi* f *substernendo conculeat; profectò non infirma, sed præualida esse conuincitur.*

HACTENVS, *Tert. errores exposuimus & refutauimus. Superest vt & hunc de peccatis carnis irremissibilibus, secundùm Aug. tractemus, & probemus nullū quantumuis graue, inexpiabile esse, nec soli Petro, sed & Apost. omnibusque, legitimè consecratis & approbatis* E *confessoribus, ad omnia peccata soluenda traditas fuisse Ecclesiæ claues. Præmitto tamen Epiph. qui hæres. 59. hæc habet: l. 2. cent. hær. aduersus Cathar. scribēs hær. 59.* Cathari quidam appellati, exorti sunt à Nouato quodam, velut frequens fama refert. Hic Nouatus Romæ fuit tempore persecutionis, quæ ante Maximinum prima fuit. Fortassis Decij tunc erat, vt puto, aut Aureliani. Cæterùm ab occasione eorum qui in persecutione lapsi sunt, arrogantiâ elatus cum sociis sibi allectis, noluit societatem habere cum pœnitentiam agentibus à persecutione, & ad hanc hæresim conuersus est: dicens non esse salutem. sed vnam pœnitentiam. Post lauacrum autem non posse amplius misericordiam consequi

A lapsum. Sed & ipsi dicimus vnam esse pœnitentiam (*tam baptismum præcedentem intelligit, quam vnicam etiam sc. Publicam lapsis post baptismum*) & per lauacrum regenerationis huius, fieri salutem. Verùm non tollimus Dei benignitatem, gnari prædicationis veritatis, & misericordiæ Domini, & naturæ venia dignæ: & scientes animæ instabilitatem, carnis debilitatem, sensuum humanorum profunditatem. Quoniam nemo sine peccato est, & purus à sorde, etiam si vna sit dies vitæ eius super terram. Et perfecta quidem pœnitentia in lauacro est. Si verò quis lapsus est, hunc non perdit sancta Dei Ecclesia. Dat enim & reuersionem, & post B pœnitentiam, pœnitentiam. Nam ad Cain Dominus dixit: Peccasti, quiesce. Et ad Paralyticum: Ecce sanus factus es, ne amplius pecces. Et Petrum reuocat Dominus post abnegationem, & pro tribus abnegationibus, ter ipsum prouocat ad confessionem: diligis me Petre? Et ait, pasce oues meas. (*Hoc est & tu errantibus compatere, & ad pœnitentiam inuita, & tolle humeris, & sinu foue, sicut feci Pastor bonus,*) Seducit autem ipsos dictum ab Apostolo relatum: fieri non potest, vt qui semel fuerint illuminati, gustauerintque bonum Verbum Dei, virtutesque futuri sæculi, si lapsi fuerint, denuò renouentur, rursus crucifigentes filium Dei, & ludibrio exponentes, &c. Etenim reuerà simul renouatos, & collapsos, renouare impossibile est. Ne- C que enim amplius gignetur Christus vt crucifigatur pro nobis, qui non amplius crucifigitur, neque potest quis secundum lauacrum accipere; vnum enim est baptisma, & vna innouatio. Verùm statim infert sanctus Apostolus horum sanationem Ecclesiæ medens, & membrorum ipsius curam gerens & dicit: Cæterùm credimus de vobis, dilecti meliora, & cum salute coniuncta, etiam si sic loquamur: Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri boni. Et vides quomodo innouationem non posse iterum fieri perfectè, pronuntiauit: Verùm à salute non amouit, adhuc pœnitentiam agentes, sed & cum salute coniunctos esse dicit, & Deum susceptorem bonorum operum ipso- D rum esse, qui etiam à delictis perfectissimè pœnitentiam agunt, reuertuntur ac resipiscunt. Suscepit igitur sancta doctrina, & sancta Dei Ecclesia pœnitentiam, non diluta fiens, neque segnes eorum facientes efficiens, sed Dei gratiam & benignitatē reflecteos, modum vero vniuscuiusque; scopi sciens.

Deinde aptissima similitudine vtitur: Sicut, inquit, qui virginitatem amisit, corporaliter ipsam recuperare non potest: cùm id naturæ impossibile sit: sic etiam qui à lauacro in magna delicta collapsus est. Et quemadmodum qui à virginitate lapsus est, secundum honorem, continentiam habet: Ita & à lauacro, in maiori delicto constitutus, secundam medelam habet, non eam virtuosam ve- E lut primam, verùm non reiectam à vita, habet secundam, quam acquisiuit, non reprobat itaque diuina scriptura mercedem eorum, qui in pœnitentia laborant.

Dehinc cùm Catharorum, hoc est vt ait, purorum appellatione, impurorum verò re & veritate, errorem de secundis nuptiis reiectis explosisset, quòd id quod Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, de Bigamia interdicitur, contra Apostolicum sudultum, ad omnes fideles extendant; similiter & in reiectà pœnitentia, eodem abutuntur: sic concludit: Non vtique dixisset Apostolus viduis: nubant, liberos pariant, familiam gubernent. Neque rursus dixisset viro Patris vxorem habenti, & Satanæ tradito in inte-

ritum carnis, vt seruetur spiritus in die Domini, non dixisset inquam; confirmate erga ipsum charitatem, ne ob ampliorem mœrorem consumatur talis. Dixit enim rursus: Cui quid condonatis, & ego condono. Nam si quid condonaui, propter vos condonaui in conspectu Christi, vt ne circumueniamur à Satana. Non enim ipsius cogitationes ignoramus, & vides quomodo dat pœnitentiam etiam post delicta, &c. Sed & in alio loco sic dixit: Lugeo multos inter vos, qui lapsi sunt, & pœnitentiam non egerunt. Velut ostendens, quòd etiamsi lapsi essent, & pœnitentiam egissent, acceptabiles hi fiant, & non reijciantur; cùm Dominus sciat quid cum singulis facturus sit. Et quòd quidem canon veritatis talem characterem ac formam habet, omnibus manifestum est. Post primam enim pœnitentiam per lauacrum regenerationis, in qua pœnitentia renouatus est omnis homo, secunda quædam, talis non est. Non enim duo sunt baptismata, sed vnum: neque bis crucifixus est Christus, sed semel. Et huius gratiâ nos muniri oportet, vt ne lapsi, coronam renouationis perdamus. Sed si quis lapsus fuerit, & in quodam delicto præoccupatus, velut Apostolus dicit, vos spirituales perficite talem in spiritu mansuetudinis, considerans teipsum, ne & tu tenteris. Si quis igitur præoccupatus fuerit, *in quocumque sanè delicto, pœnitentiam agat, etiam post baptisma si quis lapsus sit, &c.

Dehinc idipsum probat ex verbis sponsi, lapsam ad pœnitentiam pluries inuitantis: Surge, veni propinqua mea, pulchra mea, columba mea, quia hyems præterijt: tristitia videlicet ac obscura, nubila, & horrenda Flores apparuerunt in terra nostra, tempus sectionis venit, vox turturis audita est in terra nostra, &c. Ficus quondam maledicta grossos profert fructus pœnitentiæ, &c. Et dixit surge, veni! Surge à mortificatione peccatorum, & veni in iustitia. Surge à delicto, & veni in fiducia. Surge à peccatis, & veni ad pœnitentiam. Surge à membrorum resolutione, & veni in perfectionem. Surge à mutilatione, & veni in sanitate. Surge ab incredulitate, & veni in fide. Surge à perditione, & veni in inuentione. Quandoquidem verò nouerat rerum oraculum, quòd post primam pœnitentiam, & post primam vocationem, ac sanationem, multa delicta humanæ naturæ accidunt, rursus dicit: Surge veni tu columba mea. Iterum hanc vocat, & non semel. Secunda autem vocatio, non est æqualis primæ. In priori enim vocatione, sic dicit: Surge veni, propinqua mea, pulchra mea, columba mea. Et non dixit, & veni tu: Deinde apponit vocem, tu: vt ostendat vocationem secundam immutatam, post priorem à delictis resurrectionem, rursus porrigentem manum benignam & cælestem. Et veni, inquit, tu columba mea in tegmine petræ contiguæ muro; in tegmine petræ, in benignitate Christi, & in misericordia Domini. Hoc est tegmen petræ, tegmen spei, & fidei ac veritatis. Contiguæ muro: hoc est priusquam claudatur porta: priusquam rex (*stans retro parietem, & pulsans*) intra mœnia constitutus, non amplius admittat post discessum hinc & mortem: quando non amplius contiguæ muro, sed conclusæ sunt portæ, & non amplius licet contingere. In futuro enim sæculo, post hominis mortem, non ieiunij suppeditatio, non pœnitentiæ vocatio, non eleemosynæ ostentatio, &c. Cùm autem adhuc sunt omnes in certamine, etiam post casum est resurrectio, adhuc spes, adhuc medela, adhuc confessio, etiam si non perfectissimè, (*vt in baptismo*) attamen aliorum

salus non est desperata, &c. Age [i]gitur [qui] vos filij sanctæ Dei Ecclesiæ, qui certam[inis] nouistis, & viam veritatis inceditis, ne ret[icete] vocibus, & vniuscuiusque confictæ professionis verbis: erroneæ enim sunt horum viæ, & acclinis callis adulteratæ ipsorum intelligentiæ. *Augustinum nunc accipite. Exordior ab eximia figura, quæ ipse orditur tom. 7. lib. 4. contra Donatistas cap. 1.* Ecclesia, inquit, paradiso comparata, indicat nobis, posse quidem eius baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam [ne]minem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradisi sicut Scriptura testatur, Genes. 2. Etiam foras largiter manauerunt. Nominatim quippe commemorantur, & per quas terras fluant, & quia extra Paradisum constituta sunt; omnibus notum est. Nec tamen in Mesopotamia vel Ægypto, quò illa flumina peruenerunt, est fœlicitas vitæ quæ in Paradiso commemoratur. Ita fit, vt cum Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autem beatæ vitæ, non nisi intra Ecclesiam reperitur, quæ super petram etiam fundata est, quæ ligandi & soluendi claues accepit. Hæc est vna, quæ tenet & possidet omnem sui sponsi & Domini potestatem, per quam coniugalem potestatem etiam de ancillis (*vt Sara de Agar*) filios parere potest: qui si non superbiant, in sortem hæreditatis vocabuntur: si autem superbiant, extra remanebunt. *Ecclesia ergo Paradisus est, in qua qui peccat, non desperandus est. Licet enim & fons signatus sit, ob characterem baptismi non repetendum*, puteus est aquarum viuentium & fons patens in ablutionem menstruatæ, *hoc est anima peccatricis, relabentis in peccatum. Et Epist. 48. ad Vincentium leniter vult cum peccatoribus agi.* Si, inquit, quod veritas habet & quod Ecclesia meritò tenet, rectè pœnitentibus adulteris pax dabatur, illi qui totum locum pœnitentiæ contra adulteros claudebant, impiè vtique agebant, qui membris Christi sanitatem negabant, & claues Ecclesiæ pulsantibus subtrahebant, & misericordissimæ patientiæ Dei, quę illos propterea sinebat viuere vt pœnitendo sanarentur sacrificio contriti spiritus & contribulati cordis oblato, dura crudelitate contradicebant. *Et hom. 28 lento gradu ad excommunicationem peccatorum procedendum esse docet exemplo suo.* Quando, inquit, aliquid pungitur & dolet, aut sanum est, aut est in illo spes aliqua sanitatis: quando autem tangitur, pungitur, vellicatur, nec dolet, pro mortuo habendum est, aut de corpore præcidendum, sed aliquando nos parcimus, & non nouimus nisi loqui. Excommunicare, de Ecclesia proijcere pigri sumus. Aliquando enim timemus, ne ipso flagello peior fiat, qui cæditur. Quamuis qui tales sunt, iam in anima mortui sunt, tamen quia medicus noster Omnipotens est, non est desperandum de eis, sed totis viribus supplicandum, vt aures cordis, quas clausas habere probantur, Dominus aperire dignetur.

Contra Nouatianos, à spe veniæ excludentes relapsos, & Montanistas & Catharos secundas nuptias condemnantes, sic inuehitur Augustin. libr. de Agone Christiano cap. 31. Nec eos, inquit, audiamus, qui negant Ecclesiam Dei omnia peccata posse dimittere. Itaque miseri, dum in Petro petram non intelligunt, & nolunt credere datas Ecclesiæ claues regni cælorum, ipsi eas de manibus amiserunt. Isti sunt qui viduas, si nupserint, tanquam adulteras damnant, & super doctrinam Apostolicam se præ-

dicant esse mundiores. Qui nomen suum si vellent agnoscere, mundanos se potius quàm mundos vocarent. (*Cathari, id est mundi dicti sunt.*) Nolentes enim si peccauerint corrigi, nihil aliud delegerunt, nisi eum hoc mundo damnari. Nam quibus veniam peccatorum negant, non eos aliqua sanitata custodiunt, sed ægris subtrahunt medicinam, & viduas suas vti cogunt, quas nubere non permittunt. Non enim prudentiores habendi sunt, quàm Paulus Apostolus, qui ait, malo eas nubere quàm vri. *Et idem ipse August. tom. 3. lib. de Agone Christiano cap 30.* Nusquam, inquit, tam vigere debent viscera misericordiæ, quàm in Ecclesia Catholica, vt tanquam vera mater nec peccantibus filiis superbè insultet, nec correctis difficile ignoscat. Non enim sine causa inter omnes Apostolos huius Ecclesiæ Catholicæ personam sustinet Petrus: huic enim Ecclesiæ claues regni cælorum datæ sunt, cùm Petro datæ sunt, & cùm ei dicitur, ad omnes dicitur, amas me, pasce oues meas. Debet ergo Ecclesia Catholica, correctis, & pietate firmatis filiis libenter ignoscere, cùm ipsi Petro, personam eius gestanti, & cùm in mari titubasset, & cùm Dominum carnaliter à passione reuocasset, & cùm aurem serui gladio præcidisset. & cùm ipsum Dominum ter negasset, & cùm in simulationem postea superstitiosam lapsus esset, videamus veniam esse concessam, eumque correctum atque firmatum, vsque ad Dominicæ Passionis gloriam peruenisse. Itaque post persecutionem quæ per Arrianos hæreticos facta est: & postea quàm pax, quam quidem Catholica in Domino tenet, etiam à principibus sæculi reddita est: Episcopi, qui perfidiæ Arrianorum in illa perturbatione consenserant, multi correcti, redire in Catholicam delegerunt; damnantes sine quod crediderant, siue quod crediditse simulauerant. Hos Ecclesia Catholica materno recipit sinu, tanquam Petrum post fletum negationis per Galli cantum admonitum: aut tanquam eundem post prauam simulationem, Pauli voce correctum. Hanc illi matris charitatem superbè accipientes, & impiè reprehendentes, quia Petro post Galli cantum surgenti, non gratulati sunt, cum Lucifero, qui mane oriebatur cadere meruerunt. *Respondet autem homil. 23. Tertullianæ murmurranti quòd præsumant homines à peccatis absoluere, vbi & locum Euangelij ab eo citatum retulit.* Melius, inquit, Iudæis quàm hæreticis apparuit intellectus. Iudæi dixerunt, quis est hic qui etiam peccata dimittit? audet sibi homo hoc vsurpare, &c. O homo, quando ego à Iudæis putatus sum homo, dimissionem peccatorum fidei dedi, *Quia Pharisæe vnum hominem se esse putante, peccatrici dixit, fides tua te saluam fecit, &c. Deinde induxit hæreticos longè remotos à Tertulliano, præsumentes se in quantum homines posse peccata dimittere.* Si non dimittunt homines peccata, falsum est quod ait Christus: quæ solueritis in terra, &c. Nescis quare hoc dictum sit, quomodo dictum sit. Daturus erat Dominus hominibus Spiritum sanctum, & ab ipso Spiritu sancto, fidelibus suis dimitti peccata, non meritis hominum, volebat intelligi, dimitti peccata. Nam quid est homo nisi æger sanandus? vis mihi esse medicus, mecum quære Medicum. Nam vt hoc euidenter ostenderet Dominus, à Spiritu sancto quem donauit fidelibus suis, dimitti peccata, non meritis hominum, quodam loco sic ait, resurgens à mortuis, accipite Spiritum sanctum: & continuò subiecit; si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei: hoc est spiritus dimittit, non vos. Spiritus autem Deus est. Deus ergo dimittit, non vos.

Aug.

A Sed audi Spiritum, (*in Paulo loquentem*) quid estis vos? nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Et iterum: Nescitis quia corpora vestra templum sũ Spiritus sancti, quem habetis à Deo? Deus ergo habitat in templo suo, hoc est in sanctis suis fidelibus, in Ecclesia sua: per eos dimittit peccata, quia viua templa sunt. Sed qui dimittit per hominem potest dimittere & præter hominem, neque enim minus est idoneus per se dare, qui potest per alium dare. *Et quoniam Tertullianus gratia post baptismum peccata commissa, irremissibilia censuit, ab Augustino conuincitur eius blasphema heresis; docuit enim hoc verbum esse in Spiritum sanctum, quo quis dixerit in Ecclesia non esse potestatem quæcumque peccata remittendi; & vnicum*

B *hoc irremissibile declarauit.*

Audite ergo & legite quid scripserit, tom. 10. ser. 11. de verbis Domini, circa finem; vbi cùm ex Luca 12. dixisset, qui negauerit me coram hominibus, denegabitur coram Angelis; Et ne, inquit, ex hoc, Apostoli Petri desperaretur salus, qui eum coram hominibus ter negauit, continuò subiecit; & omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur ei; ei autẽ, qui in Spir. s. blasphemauerit, non remittetur, illa scil. blasphemia cordis impœnitentis, quâ resistitur remissioni peccatorum, quæ fit in Ecclesia per Spiritum sanctum. Quam blasphemiam Petrus non habuit, quem mox pœnituit, quando amarè fleuit, victoque spiritu qui in seipsum diuisus est, (*quia vt præsumptionem, sic desperationem mise-*

S. Aug.

C *ricordiæ hominis persuadet,*) & qui eum vexandum poposcerat, contra quem pro illo Dominus rogauit, ne deficeret fides eius: accepit etiam ipsum cui non resistit Spiritum sanctum, vt non solùm ei remitteretur peccatum, sed per eum prædicaretur & daretur remissio peccatorum. *Fusè deinde differit Christum sumpsisse occasionem tractandi de hac blasphemia irremissibili, quòd dicerent Iudæi eum in principe dæmoniorum eycere dæmonia:* Non quia, inquit, esset blasphemia quæ non remittitur; cùm & hæc remittatur, si rectà pœnitentia consequatur: Sed quòd hinc, vt dixi, causa extitit, vt à Domino illa sententia proferretur facta mentione spiritus immundi, quem aduersum seipsum diuisum Domi-

D nus ostendit; propter Spiritum sanctum, qui non solum aduersum se diuisus non est, sed etiam quos colligit efficit indiuisos, peccata quæ aduersum se diuisa sunt dimittendo, eosque mundatos (*ab immundo diuisionis spiritu, maximè hæresis & schismatis*) inhabitando, vt fit, quemadmodum scriptum est in Actibus Apostolorum, multitudinis et erat credentium cor vnum & anima vna. Cui dono remissionis non resistit, nisi qui duritiam cordis impœnitentis habuerit. *Et rursum*, qui vnitati Ecclesiæ corde impœnitenti resistit, vbi in Spiritu sancto, fit remissio peccatorum. Hunc enim Spiritum non habent, vt iam dictum est, qui etiam Christi Sacramenta portantes (*vt baptizent*) atque tractantes, (*vt ministri*) ab eius congregatione seiuncti sunt, &c. Qui non est mecum, inquit, contra me est, & qui non congregat mecum, spargit, &c. congregatur quippe in Spiritu sancto, qui non est contra seipsum diuisus, sicut ille immundus spiritus. Et propterea omnes congregationes vel potius dispersiones quæ se Christi Ecclesias appellant, & sunt inter se diuersæ atque contrariæ, & vnitatis congregationi quæ vera est Ecclesia eius, inimicæ, non quia videntur eius habere nomen, idcirco pertinent ad eius congregationem, &c. si quisquam ita sit contrarius veritati, vt Deo loquenti, non in Prophetis, sed in vnico filio, cù...

S. Aug.

propter nos, cum, vt nobis in eo loqueretur, filium hominis esse voluit, seluctetur, remittetur ei, cùm pœnitendo conuersos fuerit ad Dei benignitatem, qui cùm mortem impij nollet, quantum vt conuertatur & viuat; dedit Ecclesiæ suæ Spiritum sanctum, vt quicumque (*legitimus scil. Sacramentorum Ecclesiæ dispensator*) in eo peccata dimitteret, dimitterentur ei. Qui verò huic dono extiterit inimicus, vt non illud per pœnitentiam petat, sed ei per impœnitentiam contradicat, fit irremissibile, non quodcumque peccatum, sed contempta, vel oppugnata ipsa remissio peccatorum: atque ita dicitur verbum contra Spiritum sanctum, cum ex dispersione, (*id est hæresi vel schismate, maxime Tertulliani & Nonati*) ad congregationem (*vnitatem Ecclesiæ*) nunquam venitur, quæ ad remittenda peccata accepit Spiritum sanctum. Ad quam congregationem, etiam si per malum Clericum, sed tamen Catholicum ministrum, reprobum & fictum, aliquis accesserit corde non ficto, in ipso Sancto spiritu remissionem accipit peccatorum: qui Spiritus in sancta Ecclesia, etiam illo tempore quo velut area cum palea trituratur, (*dum boni mixti sunt malis*) sic operatur, vt nullus veram confessionem aspernetur, nullos simulatione (*ficti & hypochritæ Sacerdotis*) fallatur: atque ita reprobos fugiat, vt etiam per eorum ministerium probos colligat. Vnum ergo suffugium est, ne sit irremissibilis blasphemia; vt cor impœnitens caueatur: nec aliter pœnitentia prodesse credatur, nisi vt teneatur Ecclesia, vbi remissio peccatorum datur, & societas spiritus in pacis vinculo custoditur.

Quid acutius contra heresim Tertulliani, qui in Ecclesia Montani, & Paracleto suo peccata dimitti voluit., non autem in Ecclesia Catholica, quæ in Petro & Apostolis claues & potestatem ab omnibus peccatis absoluendi accepit? à qua separatus, blasphemiam irremissibilem in Spiritum sanctum pronuntiauit. Idem

S. Aug. *August. tom. 9. tract. 121. in cap. 20. Ioannis.* Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Æqualem Patri filium nouimus, sed hic verba mediatoris agnoscimus. Medium quippe se ostendit dicendo, ille me, (*misit*) & ego vos; (*mitto.*) Hæc autem cùm dixisset insufflauit, & dixit eis, accipite Spiritum sanctum. Insufflando significauit Spiritum sanctum, non Patris solius esse Spiritum, sed & suum. Quorum remiseritis peccata, &c. Ecclesiæ charitas, quæ per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, participum suorum peccata dimittit: eorum autem qui non sunt eius participes, tenet; ideo posteaquam dixit; accipite Spiritum sanctum: hoc continuò de peccatorum remissione ac detentione subiecit. *Et tract. 50. in cap. 12. Io.* Si in Petro,

S. Aug. inquit, non esset Ecclesiæ Sacramentum, non ei diceret Dominus, tibi dabo claues, &c. Si hoc Petro tantum dictum est, non facit hoc Ecclesia si autem & in Ecclesia fit, vt quæ in terra ligantur, in cælo ligentur, & quæ soluuntur, &c. quia cùm excommunicat Ecclesia, in cælo ligatur excommunicatus; cum reconciliatur ab Ecclesia, in cælo soluitur reconciliatus. Si hoc ergo in Ecclesia fit, Petrus quando claues accepit, Ecclesiam sanctam significauit. *Similiter & tom. 3. lib. 1. de doctr. Christ. c. 17.*

S. August. Quoniam, inquit, in via sumus, nec via ista locorum est, sed affectuum quam intercludebant quasi septa quædam spinosa præteritorum malitiæ peccatorum; quid liberalius, & misericordius facere potuit, qui seipsum nobis, quo rediremus, substernere voluit, nisi vt omnia donaret peccata conuersis, & grauiter fixa interdicta reditus nostri, pro nobis crucifixus euelleret? Has igitur claues

A (*quibus ianua nobis panderetur*) dedit Ecclesiæ suæ, vt quæ solueret in terra, soluta essent in cælo &c. sc. vt quisquis in Ecclesia eius dimitti sibi peccata non crederet, non ei dimitterentur: quisquis autem crederet, seque ab his correctus auerteret, in eiusdem Ecclesiæ gremio constitutus, eadem fide atque correctione sanaretur. Quisquis enim non credit dimitti sibi posse peccata, fit deterior desperando: quasi nihil illi melius, quàm malum esse remaneat, vbi de fructu suæ conuersionis infidus est.

Aug. *Et tract. 118. in cap. 19. Io. vbi de tunica Christi quadripartita.* Quadripartita, inquit, vestis Domini Iesu Christi, quadripartitam figurauit eius Ecclesiam, toto scil. qui quatuor partibus constat, B terrarum orbe diffusam, & omnibus eius partibus æqualiter, id est concorditer distributam, &c. Tunica vero illa sortita, omnium partium significat vnitatem, quæ charitatis vinculo continetur, &c. Si ergo charitas & supereminentiorem habet viã, & supereminet scientiæ, & super omnia præcepta est (*& operit multitudinem peccatorum,*) meritò vestis qua significatur, desuper contexta perhibetur. Inconsutilis autem, ne aliquando dissuatur; & ad vnum peruenit, quia in vnum omnes colligit. Sicut in Apostolis (*accepto Spiritu sancto remissuri peccatorum, per quatuor mundi partes missis*) cum esset etiam ipse numerus duodenarius, id est quadripartitus in ternos; & omnes essent interrogati, C solus Petrus respondit, Tu es Christus filius Dei viui: & ei dicitur, tibi dabo claues, &c. tanquam ligandi & soluendi solus acceperit potestatem: cùm & illud vnus pro omnibus dixerit, & hoc cum omnibus tanquam personam gerens ipsius vnitatis, acceperit. Ideo vnus pro omnibus, quia vnitas est in omnibus. Vnde & hic cum dixisset, desuper contexta, addidit, per totum: quod si referamus ad id quod significat, nemo eius est expers qui pertinere ad totum (*Ecclesiam Catholicam & vniuersalem intellige*) inueniatur; à quo toto, sicut Græca indicat lingua. (*in qua legitur: ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου. Desuper contexta per totum.*) Catholica vocatur Ecclesia. In sorte autem, quid nisi Dei gratia com- D mendata est? sic quippe in vno ad omnes peruenit, cùm sors quoque omnibus placuit; quia & Dei gratia in vnitate ad omnes peruenit. Et cùm sors mittitur, non personæ, vel cuiuscumque meritis, sed occulto iudicio Dei ceditur. *Viden quàm aptè respondeat singulis Tertulliani erroribus, qui ab huius tunica vnitate præcisus, vni Petro & soli personaliter claues datas asseruit. Et tr. 124. in Io. c. 21. vbi de remissione peccatorum.* Hoc, inquit, agit Ecclesia spe Aug. beata in hac vita ærumnosa, cuius Ecclesiæ Petrus propter Apostolatus sui primatum, gerebat figuratã generalitate personam. Quod enim ad ipsum propriè attinet, naturâ vnus homo erat, gratiâ vnus Christianus, abundantiore gratia, vnus idem- E que primus Apostolus: sed quando ei dictum est, tibi dabo claues, &c. Vniuersam significabat Ecclesiam, quæ in hoc sæculo diuersis tentationibus velut imbribus, fluminibus, tempestatibusque quatitur, & non cadit; quoniam fundata est super petram (*petra autem erat Christus*) vnde & Petrus nomen accepit.

Aug. *Et homil. 45. vbi de visione lintei missi Petro de cælo:* Vas, inquit, illud Ecclesiam significat. Quatuor lineæ quibus dependebat, quatuor partes orbis terrarum, per quas extenditur Ecclesia Catholica, quæ vbique diffusa est. Quicumque ergo voluerit ad partem ire, & per aliquam hæresim ab vniuerso conscindi (*sicut in partem Montani & Nouati abyt Tertullianus*) non pertinet ad quatuor li-

nearum Sacramentum. Si autem ad visionem Petri non pertinet, nec ad claues quæ sibi datæ sunt, pertinebit. (*Vnde ergo præsumit datas Eccl. sia Montana, &c.*) Omnes ergo gentes quæ immundæ erant erroribus, & superstitionibus, & concupiscentiis, &c. Iam post remissionem peccatorum, quare non recipiantur in corpus Christi quod est Ecclesia Dei, cuius personam Petrus gestabat, &c. Si Petrus figuram gestabat Ecclesiæ. & Ecclesia corpus Christi est; recipiebat in se quasi in escam suam iam mundatas Gentes, quibus peccata dimissa sunt, &c. *Cur porro Petro tradita sint claues, præclarè declarat Augustinus sermon. 124. de temp.*

Aug. Credendæ, inquit, erant Petro Apostolo claues Ecclesiæ: Imò creditæ sunt ei claues regni cœlorum. Credenda quoque ei erat populorum innumera multitudo, quæ esset pro suæ naturæ vitiis, passionibus, culpis inuoluta, atque peccatis. Denique sic ad eum Saluator dicit: Tibi, inquit, dedi claues regni cælorum. Deinde sequitur dicens: quæcumque ligaueris, &c. videlicet vt in clauibus fidelis ianitor, in sententiis esset clementissimus dispensator. *Subiecit Petri duritiem in amputata Malchi auricula, & concludit:* Hic, inquit, igitur tam durus, tamque seuerus, si donum non peccandi à Domino fuisset indeptus, quæ venia commissis populis donaretur? Sed idcirco diuinæ prouidentiæ secretum ita temperauit atque permisit, vt primus ipse laberetur, ac rueret in peccatum, quo erga peccantes duriorem sententiam proprij casus intuitu temperarat, &c. Videte ergo fratres charissimi, quemadmodum exiguæ culpæ permittitur sobiacére tantus Apostolus, vt emendatus elationis vitio atque correctus, integro vestiatur moderationis, & clementiæ indumento. *Idem cùm scriberet in verba. 2. Cor. 5.* Pro Christo legatione fungimur: *Circa medium homilia 49. de ysdem clauibus Ecclesiæ datis in persona Petri, quibus & fideles in Mœchiam post baptisma lapsi, absolui possunt modo pœnitentiam agant, & peccatum confiteri non erubescant, sic fatur:*

Aug. Quid vobis, inquit, facio qui fideles estis, & audistis me? si fortè talia commisistis, (*adulteria, de quibus immediatè loquebatur:*) nolite addere, & vt Deus vobis ignoscat, orate. Si non potuistis habere, vel noluistis, pudicitiam coniugalem, seu continentiam, & deuiastis à proposito, vel vinculo coniugali, vel deuotione continentiæ; sit in vobis dolor, & humilitas pœnitentiæ. Apertiosdico, nemo dicat non intellexi: qui post vxores vestras, vos illicito concubitu maculastis, si præter vxores vestras cum aliqua concubuistis, agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. (*Intelligit hic pœnitentiam Publicam, post baptismum; non secretam & auricularem; ab vtraque autem Tertullianus excludebat Mœchos*) nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deum ago; nouit Deus qui mihi ignoscit, quia corde ago. Ergo sine causa dictum est, quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? Ergo sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? frustramus Euangelium Dei? frustramus verba Christi? promittimus vobis, quod ille negat? Nonne vos decipimus? Iob dicit, si erubui in conspectu populi, confiteri peccata mea. Talis iustus, thesauri diuini obtusi, tali camino probatus ista dicit: & resistit mihi filius pestilentiæ, & erubescit genu figere sub benedictione Dei, (*id est absolutione Episcopi, pro Christo legatione fungentis, & Dei personam agentis,*) quod non erubuit Imperator, erubescit nec Senator, nec tantum curialis? superba ceruix, mens tortuosa. Fortassis, imò quod non dubitatur, propterea Deus voluit, vt Theodosius

A Imperator ageret pœnitentiam Publicam in conspectu populi, maximè quia peccatum eius celari non potuit: & erubescit Senator, quod non erubuit Imperator, &c. erubescit plebeius, siue negotiator, quod non erubuit Imperator. Quæ ista superbia est? nonne sufficeret gehennæ (*ferenda, tanta superbia, vel sola*) etiam si adulterium nullum esset?

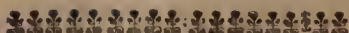
Et homil. 50. circa finem à desperatione venia, in quam præcipites agit hæresis Tertulliani, erigit, exemplo Niniuitarum, & Dauidis pœnitentium, Petri quoque pœnitentis, & Pauli fideles relapsos in Mœchiam, ad pœnitentiam inuitantis Noli, inquit, contemnere, noli desperare, clama etiam de profundo ad Dominum, & dic ei; De profundis clamaui, &c. quo- S. Aug.

B niam apud te propitiatio est: de tali profundo Niniuitæ clamauerunt, & hanc propitiationem inuenerunt. Faciliusque est euacuata comminatio prophetæ, quàm humiliatio pœnitentię. Hic fortassè dicis, (*hæc obiectio fit, iuxta hæresim Tertull. baptizatis relapsis in Mœchiam indulgere prohibentis:*) sed ego iam baptizatus sum in Christo, à quo omnia mihi peccata præterita dimissa sunt; vilis factus sum nimis iterans vias meas. Ierem. 2. 36. & canis horribilis oculis Dei, conuersus ad vomitum suum. Quo ibo à Spiritu eius, & à facie eius, quo fugiam? quò, frater, nisi ad eius misericordiam pœnitendo, cuius potestatem peccando contempseras? Nemo enim rectè fugit ab illo, nisi ad illum, ab eius seueritate, ad eius bonitatem, &c. Intuare

C Dauid Regem, iam vtique & ipse illius temporis Sacramenta perceperat. (*Circumcisus, sicut tu baptizatus.*) Iam circumcisus erat, vtique, quod Patres nostri (*secundum fidem*) pro baptismo habebant. Nam ad hoc dicit Apostolus, Rom. 4. Sanctum Abraham signaculum iustitiæ fidei recepisse. Iam etiam vnctus erat vnctione venerabili, qua regale Sacerdotium præfigurabatur Ecclesiæ. Repente autem factus est & adulterij & homicidij reus. Non frustra tamen de tam immani & abrupto profundo sceleris pœnitens clamauit ad Dominum dicens: Auerte faciem tuam à peccatis meis, &c. *Confessus est coram Nathan, & ab eo vice Sacerdotis absolutus est.* *Et rursum:* Petrus, inquit, iam erat fidelis, iam in Christo & alios baptizauerat.

D Intuere ergo Petrum præsumentem accusatum, (*si oportuerit me mori tecum. &c. Antequam Gallus cantet, ter me negabit*) timentem vulneratum, (*timuit enim vel ancillula vocem, & trina negatione vulneratus est*) flentem sanatum. Iam etiam post aduentú de cælo Spiritus sancti, quidam Simon pecuniâ voluit eundem Spiritum sanctum emere, sceleratissimum & impium mercimonium cogitans, iam baptizatus in Christo; & tamen pœnitentiæ consiliú ab ipso Petro correptus accepit. Act. 8. Dicit etiam Apost. Paulus 2. Cor. 12. qui vtique fidelibus mittebat Epistolas; ne iterum (*pondera rursum peccãtes post baptismum alloqui, & peccato carnis; quod tantùm*

E *auersabatur Tert.*) cum venero ad vos, humiliet me Deus, vt lugeam multos ex his, qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam, (*i. iuxta ipsum Tert. vitam in melius non emendauerunt*) super immunditia, & luxuria, & fornicatione quàm gesserunt. Circumstant ergo nos, & præcepta rectè faciendi, & exempla non tantum rectè facientium, sed etiam ad recipiendam salutem pœnitentium, quæ fuerat amissa peccando. *Quid expressius scribere potuisset Aug. ad refellendam hæresim Tert. qui post baptisma relapsos in immunditiam, recipi nolebat ad pœnitentiam & veniam?*

APPENDIX EX PATRIBVS, de potestate clauium Ecclesiæ tradita ad remissionem omnium peccatorum, contra errorem Tertulliani, Montanistarum, & Nouatianorum.

Libet ordiri hunc aduersum Tertullianum Montani discipulum & Nouati, in reyciendis post baptismum lapsis asseclam, tractatum, S. Paciani Barcinonensis Episcopi verbis Epist. 3. ad Sympronianum. Audite, inquit, & totum ordinem vestri erroris B aduertite. Cornelius iam Romæ Episcopus, à sedecim Episcopis factus, locum Cathedræ vacantis acceperat, & in illa qua fuit præditus castimonia virginali, crebras persecutiones irati principis sustinebat. (*In persecutione sub Decio primum mota & tunc vigente sub Gallo & Volusiano Imperatoribus.*) Tum fortè quidam Presbyter Nouatus ex Africa fraudatis in Carthaginensi Ecclesia viduis, spoliatis pupillis, pecunia Ecclesiæ denegata, profecto extra domum Patre, & eodem fame mortuo, nec sepulto, vxoris grauidæ vtero calce percusso, partuque eius effuso, Romam venit. Et cùm apud Carthaginem, vrgentibus in Ecclesia fratribus dies cognitionis ipsius immineret, & hic latitauit: nec multò post Nouatianum istum C Episcopatu Cornelij anxium, nam sibi sperauerat, cum aliquantis, vt in tali re solet, ex sua parte fautoribus nutantem impellit; dubitantem fouet, vt magnum aliquid speret, hortatur. Inuenit aliquos ex eorum numero qui tempestatem persecutionis illius euaserunt, apud quos hanc ipsam de lapsis receptis Cornelio conflaret inuidiam. Dat eorum Epistolas ad Nouatianum. Ille ex authoritate Epistolarum, sedente iam Romæ Episcopo, aduersum fas Sacerdotij singularis, alterius Episcopi alibi nomen assumit. Cornelium lapsis communicasse arguit, se vendicat innocentem.

Debine inducit pro Nouato cæterisque lapsis à re- D *missione peccati reÿcientibus loquentem.* Negantem inquis Dominus negat: tu negantem nolo fatearis, *Cui respondet :* Quis eum negantem confitetur? qui ad pœnitentiam cogit, obiurgat, crimen ostendit, vulnera aperit, supplicia æterna commemorat, interitu carnis emendat? (*tradendo Satanæ & excommunicando*) hoc castigare est, non fateri. (*Blandiri quasi bono & fideli*) vides non proculcari à nobis sententiam Domini, sed probari; non abijci seueritatem, sed voluntatem eius aperiri. Sed pœnitenti, inquies, peccata dimittis, cùm tantùm in baptismate tibi liceat relaxare peccatum Non mihi planè, sed Deo soli, qui & in baptismate donat admissum, & pœnitentium lacrymas non repellit. Cæte- E rùm quod ego facio, id non meo iure, sed Domini. Dei sumus adiutores, inquit, Dei ædificatio est, &c. quare siue baptizamus, siue ad pœnitentiam cogimus, seu veniam pœnitentibus relaxemus, Christo id authore tractamus. Tibi videndum est, an Christus hoc possit, an Christus id fecerit, &c. *Frustra me posuisse asseris illud exemplum quod Deus dixerit;* malo pœnitentiam peccatoris, quàm mortem. *Ezech. 18. quid si adiecissem illud Esaiæ;* cùm conuersus ingemueris, tunc saluaberis, & scies vbi fueris. *Quid si ad Apoc. 2.* Memento vnde cecideris, & age pœnitentiam, & fac priora opera? *Hæc inquies dicta sunt gentibus ante baptismum : Audi Apostolum, Rom. 3.* Scimus autem quoniam quæ-

A cumque lex dicit, iis qui in lege sunt dicit, & l[...]tur. Ergo eos qui sine lege vixerunt, pœnitendi conditio non tenebit: qui etsi pœnituissent, libera id fide fecerant, non imposito per legem vinculo pœnitendi. Ergo & vel Iudæi, inquies, qui ante baptismum pœnituerunt, post baptismum pœnitere non possunt. Quis hoc te docuit, frater Semproniane? quis suasit, vt qui ante pœnituit, postea pœnitere non debeat?

Deinde inducit Sympronianum eadem prorsus cum Tertulliano argumenta Nouatianorum proferentem, quæ disertissimè diluit, ex quibus selectiora decerpo ad confutationem huius hæresis aptissima. Videamus, inquit, quid dicas : si Deus sæpius iubet hominem B pœnitere, inquis, sæpius peccare permittit. Quid ais? Ergo qui sæpius remedium criminis monstrat crimen ostendit. Et medicus ille cùm curat, assiduè, vulnerari docet. Deus nec peccare vult hominem semel, & tamen liberat à peccato. Nec vtique cùm liberat, peccatum docet: sicut nec qui ab incendio liberat, incendium monstrat; nec qui naufragum eripit scopulis, in saxa compellit. Aliud est de periculo liberari, aliud ad periculum cogi. Et fortassè pateret hoc credi, si pœnitentia deliciæ putarentur, cui labor tantus imponitur, cui carnis interitus imperatur, cui iuges lacrymæ, cui gemitus sempiterni. Volet ergo ille sanatus, iterum se secari, rursus exuri? Volet peccare iterum & iterum pœnite- C re, cùm scriptum sit Io. 5. noli adijcere peccatum, ne quid tibi deterius contingat. Et adhuc Eccl. 12. 3. assiduè peccanti non miserebor. (*Vulgata legit, non est enim ei benè qui assiduus est in malis.*) Quòd si vt, ais, ad peccatum cogitur, cui pœnitentiæ medicina monstratur, quid tandem ille facturus est, cui pœnitentia ipsa præcluditur, cui desperato remedio totum vulnus aperitur, cui prorsus ex integro vitæ aditus denegatur?

Prosequitur aliud argumentum soluere. In baptismo inquies, semel morimur : Sicut ait Apostolus Roman. 6. 3. An nescitis, quoniam quicumque baptizati estis in Christo Iesu, in morte eius baptizati estis? Consepulti ergo estis ei per baptismum D in mortem, vt sicut Christus resurrexit ex mortuis, sic & vos in nouitate vitæ ambuletis. Quid mirum? docebat Apostolus quod essemus noui, vt nemo peccaret. Sequebatur tamen, vt qui peccauerat, pœniteret. Hic integer, ille curatus viueret: Innocens coronam, pœnitens veniam subiret: ille præmium, iste medicinam acciperet, &c. Quod si gentilem populum non passus est mori, multò magis redemptum non patietur extingui. Nec abijciet quos magno redemit; nec enim leuis illi est iactura famulorum, &c. Responde frater, an famulos Dei diabolus possit opprimere, annon possit Christus absoluere? Petri pœnitentiam dicis ante Domini passionem fuisse? Et tamen Petrus iam ba- E ptizatus erat: huic enim dixerat Dominus, qui lotus est semel, non necesse habet iterum lauari, scepit tamen postea remedium Christi, sed ante pœnituit, (*tamen post Christi respectum*) & ante sanctus est habitus quàm ad remedium perueniret. Nec pœnitentia eius in memoriam scriberetur, nisi profuisset aliquid pœnitenti. Fleuit, inquit, amarissimè. Non vis fatere fidelem, quod Petrus fecit? non vis prodesse nobis quod Petro profuit? Age, Thomas meus nonne post Domini Resurrectionem, de resurrectione dubitauit? Nonne perfidiæ reus notatur à Domino? cùm illi clauorum notæ, cùm perfossæ manus, cùm lateris vulnus ostenditur, cùm sic ad eum ait Dominus, noli esse incredulus, sed fidelis? Quid ergo? erubuit pœnitere? nonne humi-

liatut est? Nonne Deom & Dominonı suum illicò confitetur? Numquid non illum Exomologesis illa commendat?

Tum verò de potestate ligandi atque soluendi Ecclesiæ tradita: Iam quàm arguté caput illud absoluis, quod ego posui datam Episcopis potestatem, vt quæ ligassent io terra, ligata essent & in cælis. Dicis hoc non ad fideles, sed ad Catechumenos pertinere, vt baptizandis adhuc scil. populis solus liceret crimina, vel teneri, &c. Vt hoc dimittete, vel ligate ad gentes quæ baptizandæ erant, pertinuisse videatur, &c. Quid quòd apud Mathæum ipsum ante passionem suam dixerat Dominus: quæcomque ligaueritis in terra, &c. Ipso referente Matthæo paulò superius ad Petrum locutus est Dominus, ad vnum ideo, vt vnitatem fundaret ex vno, mox idipsum in commune præcipiens. Qualiter tamen ad Petrum incipit; & ego dico tibi quia tu es Petrus, &c. & tibi dabo claues, &c. Et quæcumqoe ligaueris, &c. Dic frater de solis gentibus. (*id prorsus Tertullianus aberrans sensit de ethnicis*) hoc locutus est, super hanc ædificabo Ecclesiam meam? Ecclesiam non baptizatas gentes vocas? homo necdum renatus, corpus est Christi? Quid soluo gentibus, quod non est ligatum? quid alligo, quod nullo iure constringo? Gentilis homo, liber est legi. Vide nunc è contrario, an in baptizatum vtraque conueniant. Soluitur veniâ, quia peccato tenebatur; ligatur anathemate, quia solutus fuerat fide, & per gratiam liberatus. Quòd si ad gentes hanc soluendi licentiam, vel ligandi, spectasse concedam, multò magis ad baptizatos pertinuisse conuincam. Nam si is solui potuit vel ligari qui non habuit vinculum, quantò magis ille, quem fidei iura tenuerunt?

Pergit ad aliud argumentum Tertulliani de Petro iusso in se peccata vsque 77. remittere. Ais posuisse Matthæum: si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum solus cum solo: ac statim subiunxisse Dominum; quæcumque solueris in terra, &c. vt ad fratris offensam pertinere videatur. Age, non vides quod supra dicit, si in te peccauerit frater tuus: hic verò addit; Amen dico vobis, quæcumque solueritis, &c. Illud vni iussit, hoc pluribus relaxauit: illud ipse soluit, in quem admittitor; hoc verò Ecclesia; illud sine Sacerdote, sine fratribus, hoc ab omnibus impertatur. Quæcumque solueritis, inquit, omnino nihil excipit. Quæcumqoe, inquit, vel magna, vel modica. *Postea inducit aduersarium cum Tertulliano obycientem*: Attende quòd ad Petrum dicat inferius, id quod peccatur in hominem, septuagies & septies relaxandum; vt ostendat, aliàs (*in Deum scilicet commissa*) vel semel posse. *Cui respondet Pacianus*: Tamen, qui in Petrum peccat, Dominom lædit: sicut ad Samuel ipse significat: uon te nullius momenti fecerunt, sed me. Conceditor ergo vel semel Ecclesię, quud nobis ipsis totiens imperatur?

Et ne quid desit confutationi argumentorum Tertulliani, easdem Parabolas quas ethnico voluit aptari, etiam Christiano applicat Pacianus. Ad erraticam, inquit, ouem, drachmam illam, & adolescentiorem filium reuertamur: quæ ego exempla, cùm strictim scripto priore tetigissem, tu plena repetisti, edocens & ostendens, drachmam, & ouem, & filium minorem, ad Publicanos & peccatóres, hoc est humilem populum, (*gentilem Iudæo contemptibilem*) non ad Christianæ plebis imaginem, nec ad formam fidelium pertinere. Gratulor me doceri, intellectum verò non esse, molestè fero, &c. Certè

A ipse adnuis, ad Publicanos & peccatores, hoc est humilem populum, & ideo iuniorem illa dictata. Dic ergo; an populus Christianus ipse est iunior? An in radicem cohæserit? An ille membra compegerit, ædificatus, vt scriptom est, in fundamentis Apostoloıom, &c. An Iudęorum Deus tantùm? Nonne & gentium? Imò & gentium. Siquidem vnus Deus, qui iustificat impium ex fide, & præputium per fidem. Certè ille humilis populos, quem Deus drachmæ, filio minori, & ouiculæ conferebat, Ecclesia fuit: (*ex duobus parietibus in vno angulari lapide positis*) vnde Apostoli, vnde omnis turba credentium, vnde populus Christianus.
B Huic corpori nostra etiam membra coniuncta sunt, & totæ credentium portiones, vt in bonam oliuam ex oleastro gentium conuenirent, sicut Apostolus dicit Roman. 11.15. participes pinguedinis eius effectę; atque ita vnom omnes essemus in Christo, Iudæus & Græcus, seruus & liber, &c. Ita omni corpori nuntiatum est quicquid de corporis parte prædicatum est, dicam adhuc planius: ille posterior populus, ille pauper, ille mediocris, imago Ecclesię fuit, anima humilis & modesta, anima liberata per Christum, &c. Hæc est ouis illa quæ humeris reportatur, hoc est nisu & vigore patientię. Hæc est drachma quæ quæritur, & vicinis inuenta monstratur. Vides formam eios similitudini pœnitentium conuenire? Vides misericordiam vsque ad hoc tempus extendi? Vides quęcumque
C Ecclesiæ nascentis dicta sunt, ad plenitudinem Ecclesiæ pertinere, &c. Si figuris in ordinem recocrentibus, oonaginta nouem sanæ, omnis Ecclesia est, vna verò erratica delinquentium portiuncula est: ac drachma quæ periit, miser ille peccator est: rediens post mala soa filius, redempto illi similis æstimatur, &c. Quicquid de Publicanis & peccatoribus dictum est, ad ęgros omnes, & omnes miseros pertinebit.

Ne superfit quid obiectionum Tertulliani. Post hæc proponis, & dicis scriptum esse per Dominum: Omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus. Qui autem in Spiritum sanctum peccauerit, non dimittetur ei, neqoe hic neque in
D futuro. Math. 12.31. Aut ego fallor, aut istud exemplum contra te valet. Nam si omne peccatum & blasphemia relaxabitur, vides veniam pœnitentibus non negari: ergo omne peccatum, ergo ipsa quoque blasphemia. Habes additum secundùm Lucam; & qui in filium hominis peccauerit, remittetur ei. Quid hoc amplius de misericordia Dei, de clementia iudicantis? &c. In cæteris peccatis aut errore labimur, aut metu frangimur, aut carnis infirmitate superamor. Hęc cæcitas est, non videre quod videas, & sancti Spiritus opera diabolo deputare, eumque gloriam Dominî quâ diabolus ipse superatur, diaboli appellare virtutem. Hoc est ergo quod nnn dimittetur: reliqua bonis pœnitentibus frater Symproniane, donantur.

Nec præterit quod & Tertullianus obiecit. Eli Sacerdos, ais, loquitur, & dicit: si vir in virum pec-
E cauerit, orabunt pro eo, si autem in Deum peccauerit, quis orabit pro eo? Ioannes itidem: si quis scit peccare fratrem suum peccatum non vtique ad mortem, postulabit pro eo, & dabit illi vitam Deus: est autem peccatum quod ad mortē ducit, non pro illo dico vt depreceris. Vides hoc totum ad peccata manentia pertinere, non ad eos qui aliquando peccauerint, & cœperint pœnitere, antequam quisquam pro illis roget, &c. quare si eubi constitutam peccantibus pœnam probaueris, hoc

tenebis, aot peccatis perseuerantibus constitutam, aut libertatem Deo relictam mutandæ si pœniteas, ad meliora sententiæ.

Tum de obiectione manus & pedis scandalosi præscindendi, & fratre iuxta Deuteronomium ad idololatriam suadente deferendo & occidendo, & respondet: Vides, inquit, non de pœnitentibus dictum, sed de his qui non solum in facinore perseuerant, verum etiam nos scandalizare non desinunt? Hi quamlibet chari sint, relinquendi, quamlibet vtiles, deferendi sunt. *Tum de Apostolo iubente, auferri malum ex vobisipsis, & rursum cum eiusmodi nec cibum sumere qui sit fornicator, &c.* Vides non sine causa esse positum, & sit: id est, qui necdum pœniteat, qui necdum improbus esse desierit, &c. Responde frater, an nullus huiusmodi vestra pace teneatur, &c. *Subdit de Corinthio tradito Satanæ.* Vides quòd ipse peccator incestus non morti traditur, sed Satanæ, ad emendandum, ad colaphizandum, ad pœnitendum. Denique ait, ad interitum carnis, non tamen animæ, non etiam spiritus, sed ad solius carnis interitum, tentationes scil. carnis angustias, detrimenta membrorum. Vis hoc scire? in secunda Corinthiorum hunc ipsum impiom idem Paulus absoluit. Donetis & consolamini ne fortè maiore tristitia absorbeatur, &c. Obsecro vos vt constituatis in eum charitatem. Si cui autem aliquid donastis & ego. Nã & ego quod donaui propter vos in persona Christi, vt non possideatur à Satana. Vides Apost. mitissimã indulgentiã, proprias etiã sententias tẽperantẽ? Vides mitissimã lenitatem, longè à vestro supercilio separatã, longe à Nouatiani fronte dissimilẽ? &c. Iam vulneratum illum à Leuita & Sacerdote præteritum, per Christum posse curari, iam Ecclesiæ preces humilibus non negandas, iam manus Sacerdotum miserandis fratribus exigendas, &c. Supra dixerat, age, non habet Deus in sua potestate mutare sententiam? Nun Rahab, non Nabuchodonosor Regem, non Gabaonitas, non Niniuitas, non Segor à prædicto interitu liberauit? Non per ipsum Ioël vates hæc intulit: conuertimini ad Dominum vestrum, &c. quia misericors est, patiens, magnanimus, & multæ miserationis, & pœnitens in malitiis, &c.

Tandem & nominatim hic Tertullianum suggillat, Catharos & puros ac sine macula in Montani Ecclesiam admittentem, qui ante hæresim peccata ab Ecclesia Romana dimitti posse scripserat. Tertullianum, inquit, post hæresim, nam multa inde sumpsistis, ipsum Epistola sua, & ex ipsa quam Catholicus edidit, audies confitentem posse Ecclesiam peccata dimittere. Vides ergo Ecclesiam esse reginam in veste aurata & variegata, multorum vtique corporum, multorumque populorum varietate compositam. Non est coloris vnius ista pictura, nec in vno habitu emicat tanta diuersitas. Pars illa indumenti tegit, ista componit: nonnulla pectori adhæret, aliqua vltimo sinu trahitur, & inter vestigia ipsa sordescit. Quædam purpuræ martyrum comparatur, aliqua serico virginali; nonnulla sinu plicante subsuitur, aut acu inserente reparatur. Alius enim sic, alius autem sic; & tamen vna in omnibus: Ergo eadem fœcunda viris & locuples, plures habens ramos, multo palmitum crine distentior, nihilne ex istis hyberno frigore laborauit? Nihil asperas grandines pertulit? Nihil torridas incusauit æstates? asperior est hæc gemma palmitibus, ista fortior, illa sincerior; hæc se diffundit in fructus, hæc in solas exuberat frondes.

Præterieram quod obycientis, Cyprianum arguentem lapsos ad martyrum supplicationem, pacem petentes: Ille, inquit, cùm lapsos ad pœnitentiam cogeret, qui pœnitere nolebant, dicentes à confessoribus, siue martyribus accepisse se pacem, docuit & ostendit quod nec Patriarchæ illi (*Noë, Iob, & Daniel,*) pro non pœnitentibus impetrarent. Etenim quis liberare possit inuitum? quis pro superbis humiliari? quis pro non pœnitentibus impetraret? quod vtique cùm diceret, ad pœnitentiæ cogebat remedia. *Et hæc ex S. Paciano tomo 4. Bibliotheca P. P. ad euertenda omnia Tertull. argumenta, contra potestatem Ecclesiæ traditam ad soluenda quæcumque peccata, dicta sufficiant.*

Superest vt aliqua ex antiquis Patribus pro eadem ligandi & soluendi potestate proferam; & primò quidem S. Dionysium de Ecclesiast. hierarch. c. 7. Antistites, inquit, habent potestatem segregandi, tanquam Interpretes diuinarum iustificationum; non quòd irrationabilibus motibus sapientissima diuinitas seruiliter, vt honestè dixerim, obsequatur; sed quòd ipsimet spiritu mysteriorum principali, à quo ad interpretandum mouentur à Deo, pro meritis iudicatos secernant. Accipite enim, inquit, Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Io. 20. Quin & ei qui diuinas reuelationes à supremo Patre didicerat, dicitur: quodcumque ligaueris, &c. Ita ut ille, omnisque Pontifex illi similis, iuxta reuelationes paternarum iustificationum sibi indultas, quasi interpres ac portitor, Deo charos admittat, & impios excludat. Neque enim sanctam illam Dei professionem, (*pondera maiestatem verbi, vt tanquam dij sint, Denuque ipsum referant Episcopi & Sacerdotes in suo ministerio ligandi atque soluendi* (vt eloquia testantur,) *verba Christi ad Petrum*) motu proprio, carneue, aut sanguine reuelantibus, sed à Deo spiritaliter illum imbuente perdoctus, pronuntiauit. (*Malim tamen per sanctam Dei professionem, intelligere confessionem Petri Christum Dei filium profitentis.*) Quare sanctis Antistitibus tam segregandi, quàm aliis sacris facultatibus vtendum, prout ipsis diuinorum author mysteriorum diuinitus inspirarit. Pontifices autem ita cæteris sunt obseruandi in iis quæ vt Pontifices gerunt, tanquam ipsi à Deo moueantur. Qui enim, inquit, vos spernit, me spernit. Luc. 10.

Cypr. lib. 5. Epist. 6. ad lapsos: Dominus, inquit, noster, cuius præcepta metuere & obseruare debemus, Episcopi honorem, & Ecclesiæ rationem disponens in Euangelio, loquitur & dicit Petro: ego dico tibi, quia tu es Petrus, &c. Et tibi dabo claues, &c. & quæ ligaueris, &c. Inde per temporum & successionum vices, Episcoporum ordinatio, & Ecclesiæ ratio decurrit, vt Ecclesia super Episcopos constituatur, & omnis actus Ecclesiæ per eosdem præpositos gubernetur. *Et expressius in Epist. 73. ad Iubaianum, de hæreticis baptizandis; non soli Petro, sed & aliis Apostolis, & Episcopis traditam docet absoluendi & ligandi potestatem.* Petro, inquit, primùm Dominus, super quem ædificauit Ecclesiam, & vnde vnitatis originem instituit & ostendit, potestatem istam dedit, vt id solueretur in cælis, quod ille soluisset in terris. Et post resurrectionem quoque, ad Apostolos loquitur dicens: sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hoc cùm dixisset, inspirauit, & ait illis: Accipite Spiritum sanctum: si cuius remiseritis peccata, remittentur illi: si cuius tenueritis, tenebuntur. Vnde intelligimus, non nisi in Ecclesia præpositis, & in Euangelica lege, ac Dominica ordinatione fundatis, licere baptizare, (*in hoc errauit sanctum Pontificem Stephanum arguens, quòd validum censeret baptis-*

foris

mia hæreticorum) & remissam peccatorum dare; foris autem nec ligari aliquid posse, nec solui, vbi non sit qui aut ligare possit aliquid, aut soluere. Nec hoc, frater charissimè, nunc scripturæ diuinæ authoritate proponimus, vt dicamus, certa lege, ac propria ordinatione diuinitus cuncta esse disposita; nec posse quenquam contra Episcopos & Sacerdotes vsurpare sibi aliquid, quod non sit sui iuris & potestatis. *Et apud eumdem Cypr. Ep. 75. quæ est Firmiliani ad Cypr. Vbi notat, non tantum Petro, sed & Apostolis, Episc. & Ecclesiis id concessum. Locis præcitatis ex Matth. & Io.* Potestas ergo peccatorum remittendorum Apostolis data est, & Ecclesiis quas illi à Christo missi constituerunt, & Episcopis, qui eis ordinatione Vicariâ successerunt.

Athanasius in verba Matth. 21. Inuenietis pullum alligatum, &c. Inuestigemus, inquit, verum nostrum Regem Iesum Christum, nosq; ipsos examinemus, num soluta sint vincula nostra, vt in melius proficiamus. Quòd si nondum soluta sint vincula, tradas teipsum discipulis Iesu. Adsunt enim qui te soluant, pro potestate ea quam à Saluatore acceperunt. Quæcumque enim ligaueritis, inquit, &c. Et si quibus remiseritis peccata, &c. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, &c. *Et lib. de variis & necessariis quæstionibus, ad Antiochum principem, q. 29.* Quare flauit in discipulos suos Christus, dicēs, accipite Spiritum sanctū? respondeo. Quemadmodum super cælo fecit lutum, & eius oculos illiniuit vt ostenderet, quòd ipse sit qui ab initio formauit hominem ex luto: ad eundem modum flauit etiam in discipulos, declarans se esse qui spiritum det & vitam hominibus, per primitiuam illam inspirationem, quæ in Adam est, inspirauit. Quod autem inquit, accipite Spiritum sanctum: dedit ipsis per istam inspirationem, potestatem & donum peccata remittendi.

Ambr. item cont. Nouat. in vers. Ps. 38. Remitte mihi vt refrigerer priusquā eam, & amplius nō ero. Remitte mihi, inquit, hoc est, hic mihi remitte, vbi peccaui. Nisi hic remiseris mihi, ibi remissionis requiē inuenire non potero. Quod enim in terra ligatum manserit, ligatū manebit in cælo, quod solutū in terra fuerit, solutum erit in cælo. Propheta enim & prædicator Ecclesiæ congregandæ, Euangelico spiritu indulgētias Domini prævidebat, & præcipiēda Apost. ei Dominus reuelabat. Imò hæc erat vetus sententia, vt qui se ligasset in terris, vinctus migraret à corpore. Ideo Dñs, quod ante erat iudicij sui, dedit Apost. peccata remittendi æquitatē, (*vt maturè pensarēt absoluēda*) ne citò soluēda, diu ligata manerent. Demq; audi dicentē: tibi dabo claues, &c. Quodcumq. ligaueris, &c. tibi, inquit, dabo, &c. Vt soluas, & liges. Hoc Nouatian⁹ nō audiuit, sed Ecclesia Dei audiuit. Ideo ille in lapsu, nos in remissione. Ille in impœnitētia, nos in gratia. Quod Petro dicitur, Apostolis dicitur: Nō potestatē vsurpamus, sed seruimus imperio: ne postea cōuenerit nominus, & ligatos inuenerit quos oportuit solui, cōmoueatur aduersus dispensatorē, qui ligatos seruauerit seruos, quos dominus iusserat solui, dicēs Luc. 12. quoniā qui cognouit voluntatē Domini sui, & non fecit secundū voluntatē eius vapulabit multū, &c. Meritò ergo Dauid remitti sibi postulat, quod sciebat non esse eius qui secundū Aaron erant Sacerdotibus attributū, sed Euang. reseruatum. Cui ergo nō remittitur, in exilio est, in peregrinationis iniuria positus erat. Hic ergo petēda est venia. Hic. n. dictū est, beati qui nūc fletis, quia ridebitis. Hic locus est veniæ postulādæ. Deploremus igitur in terris, vt mereamur indulgentiā: nisi remissū peccatum hic fuerit, non habebimus requiē. Si requies non fuerit, nō erit vita æterna. Si vita æterna nō fuerit, non erimus. Ideo petit remitti sibi antequā eat, vt sit. Si. n. remissum nō fuerit, non ero, inquit, cū iis qui in Paradisū merentur ascendere. Qui autē non est, consumetur cum descendentibus in lacum, qui in catenis & carcere fuerit derelictus, &c. cùm tu remiseris, non ero peregrinus, sed ciuis ero Sanctorum tuorum, &c. Ero domesticus Dei, vt pœnam non timeam, gratiam merear per Dominum N. Iesum Christum.

Et Octon. 10. in Ps. 118. Homo, inquit, spiritu Dñi perfectionem vitę, consummationemq; virtutis accepit, &c. Propterea imago (*filius*) ad eum qui ad imaginē, venit: & quęrit imago eum qui est ad similitudinem suā, vt iterum signet, vt iterū conformet, quia amisisti quod accepisti. Insufflauerat enim tibi Deus, vt inspirationis suæ dono haberes gratiā, quam tibi tua culpa sustulerat: factus eras in animam viuentē. Audi quid dicat, non in carnem, sed in animam viuentem, (*Vita gratia, vita æterna.*) Sed quia peccator signaculum tenere non potuit, & in crimine positus non sapiebat quæ Dei sunt, sed quæ hominum; propterea venit Dñs noster Iesus Christus, & à mortuis resurgens cùm clausos discipulos repetisset, clausis ingressus est manentibus, & dixit, pax vobis; sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Cumq; hoc dixisset insufflauit, & dixit: accipite Spir. S. Videsne quæ manus fecerint hominem, aut quem hominem fecerint? Illum vtiq; quem secundùm Christum induimus, expoliantes veterem &c. Accepimus Spir. S. qui non solùm nostra peccata dimittit, sed etiā nos facit Sacerdotes suus aliis peccata dimittere, &c. Istæ sunt ergo manus quæ hominem parauerunt, Christus, & Spiritus. *Et rursum idem Ambr. lib. de fide c. 6. agens de potestate clauium, de seruiente peccati soluente reos, & in regnum educente; probat filij idem esse regnum cum Patre, vbi de latrone in Paradisum inducendo.* Quid est, inquit, esse in regno Dei, nisi æternam nescire mortem? Qui autem nesciunt ęternam mortem, vident filium hominis venientem in regnum suum. Quomodo ergo potest non in potestate habere, quod donat, dicens tibi dabo claues regni cælorum? Et videte distantiam. Seruus aperit, Dominus largitur. Iste per se, ille per Christum. Famulus claues accipit, Dñs ordinat potestates. Aliud ius donantis, aliud dispensantis obsequium est. *Et lib. 3. de Spir. sanct. c. 19 eius diuinitatem probat eandem cum Patre, & Filio, ex remissione peccatorum.* Vt doceamus quia non peccauit Spiritus sanctus, sicut de filio lectum est, quia peccatum non fecit, scriptum est Sap. 7. quia in sapientia est Spiritus intelligentiæ sanctus, vnicus, multiplex, subtilis, benè mobilis, disertus, immaculatus. Immaculatum dicit scriptura: Numquid mentita est de filio, vt de spiritu credas esse mentitum? Dixit enim Propheta in eodem loco, de sapientia; quia nihil maculosum in illam incurrit. Ipsa immaculata est, & immaculatus eius est spiritus. Ergo si peccatum non habet spiritus, Deus est. Sed quomodo reus potest esse peccati, qui donat ipse peccata? Ergo peccatum non fecit. Et quia sine peccato est, creatura non est.

Omnis enim creatura, peccatorum capacitati obnoxia est: sola autem est à peccato immunis & immaculata sempiterna diuinitas. Nunc videamus vtrum peccata donet Spiritus. Sed hinc dubitari non potest, cùm ipse Dominus dixerit: accipite

Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remissa erunt. Ecce quia per Spiritum sanctum peccata donantur. Homines autem in remissionem peccatorum, ministerium suum exhibent, non ius alicuius potestatis exercent. Neque enim in suo, sed in Patris; & Filij, & Spiritus sancti nomine, peccata dimittuntur. Isti rogant, *(aduerte tamen non solùm deprecatoriam, sed & iudiciariam esse Sacerdotis sententiam; sed Deo tribuit plenitudinem originalem potestatis.)* diuinitas donat: humanum enim obsequium, *(supple est)* sed munificentia supernæ est potestatis, &c. Ergo si peccatum non habet Spiritus, cùm scriptum sit, quis potest dimittere peccata nisi vnus Deus? Vtique qui non potest ab vnitate naturalis nominis separari, non potest etiam à Dei potestate secerni. Si autem à Dei non secernitur potestate, quomodo à Dei appellatione secernitur?

Concludo cum eodem Ambrosio mira contra Tertullianum torquenda disserente contra Nouatianum, eiusque sequaces l. 1. de pœnit. cap. 1. Reficit, inquit, Dominus Iesus, non excludit, neque abiicit: meritoque tales discipulos elegit, qui Dominicæ voluntatis interpretes plebem Dei colligerent, non repudiarent. Vnde liquet, eos inter Christi discipulos non esse habendos, qui dura pro mitibus, superba pro humilibus sequenda opinantur: & cùm ipsi quærant Domini misericordiam, aliis eam denegant: vt sunt Doctores Nouatianorum, qui mundos se appellant, &c. Quid autem durius, quàm vt indicant pœnitentiam, quam non relaxent, cùm vtique veniam negando, incentiuum auferant pœnitentiæ? Nemo enim potest benè agere pœnitentiam, nisi qui sperauerit indulgentiam, &c. Dominus crimen nullum excepit, qui peccata donauit omnia. *Et c. 2. refellit eorum responsiones speciosas, validissimis argumentis.*

Sed aiunt, inquit, se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reseruent. Imò nulli maiorem iniuriam faciunt, quàm ei, cuius volunt mandata rescindere, commissum munus refundere. Nam cùm Ipse in Euangelio suo dixerit Dominus Iesus; accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. Quis est qui magis honorat, vtrum qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in vtroque seruat obedientiam, vt peccatum & alliget, & relaxet. Hæresis in altero immitis, in altero inobediens, vult ligare quod non resoluat, non vult soluere quod ligauit: In quo se suâ damnat sententiâ. Dominus enim par ius & soluendi esse voluit, & ligandi, qui vtrumque pari conditione permisit. Ergo qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet. Sicut enim secundùm Dominicam sententiam, qui ligandi ius habet, & soluendi habet: ista illorum assertio seipsam strangulat, vt quia soluendi sibi ius negant, negare debeant & ligandi. Quomodo igitur potest alterum licere, alterum non licere? Quibus datum, vtrumque est licere; quibus non datum, vtrumque non licere. Certum est Ecclesiæ vtrumque licere, hæresi vtrumque non licere. Ius enim hoc solis permissum Sacerdotibus est. Rectè igitur hoc Ecclesia vendicat, quæ veros Sacerdotes habet: hæresis vendicare non potest, quæ Sacerdotes veros non habet. Non vendicando autem, ipsa de se pronuntiat, quòd cùm Sacerdotes non habeat, ius sibi vendicare non debeat Sacerdotale. Ita in impudenti contumacia, pudentem cernimus confessionem. Specta etiam illud, quoniam qui Spiritum sanctum accipit, & soluendi peccati, & ligandi potestatem accipit. Sic enim scriptum est: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis, &c. Ergo qui soluere non potest peccatum, non habet Spiritum sanctum. Munus Spiritus sancti est officium Sacerdotis; ius autem Spiritus sancti, in soluendis ligandisque criminibus est. Quomodo igitur munus eius vendicant, de cuius diffidunt iure & potestate? Quid quòd insolentiores sunt. Nam cùm ad misericordiam promptior, quàm ad seueritatem sit spiritus Dei, quod ait se velle, id nolunt: quod nolle, hoc agunt: cùm vindicare iudicis sit, remittere, misericordis. Tolerabilius igitur, Nouatiane remitteres, quàm ligares. Aliud enim quasi delinquendi parcus vsurpares, aliud quasi ærumnæ compassus ignosceres.

Tum verò iuxta Tertullianum discernentem inter remissibilia venialia, & irremissibilia peccata ad mortem, Nouatianis respondet. Sed aiunt, se exceptis grauioribus criminibus, relaxare veniam leuioribus. Non hoc quidem Author vestri erroris Nouatus, qui nemini pœnitentiam dandam putauit; ea scilicet contemplatione, vt quod ipse non posset soluere, non ligaret: ne ligando, sperari à se faceret solutionem. In eo igitur Patrem vestrum propria damnatis sententia, qui distinctionem peccatorum facitis, quæ soluenda à vobis putetis, & quæ sine remedio esse arbitremini. Sed Deus distinctionem non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxandi licentiam Sacerdotibus suis sine vlla exceptione concessit. Sed qui culpam exaggerauit, exaggeret etiam pœnitentiam. Maiora enim crimina, maioribus abluuntur fletibus. Ita nec Nouatus probatur, qui veniam interclusit omnibus; nec vos Imitatores eiusdē & condemnatores, qui ibi minuitis studia pœnitentię vbi augeri oportet: quia grauiora peccata maioribus sustentanda fulcris docuit Christi misericordia. Quæ autem ista peruersitas est, vt vobis vendicetis possibilia concessa, Deo, vt dicitis, impossibilia reseruetis? Hoc est sibi eligere causas ignoscendi, Deo materiam relinquere feriendi. *Probat denique remissionem peccatorum negantes à regno exclusos, Petro & Paulo, & ipsi Domino aduersos, cap. 6. vbi sic Christum affatur.* Quod isti possunt consortium tecum habere, qui claues regni cælorum non suscipiunt, negantes quòd dimittere peccata debeant? quod quidem rectè de se fatentur: non habent enim Petri hæreditatem, qui Petri fidem non habent, quam impia diuisione discerpunt. Sed hoc improbè, quòd etiam in Ecclesia donari peccata negant posse, cùm Petro dictum sit: tibi dabo claues, &c. Cùm & ipse vas electionis Domini dicat: si cui autem quid donastis, & ego. Nam & ego quod donaui propter vos, in persona Christi. Cur igitur Paulum legunt, si eum tam impiè arbitrantur errasse, vt ius sibi vandicaret Domini sui? Sed vendicauit acceptum, non vsurpauit indebitum. *Postremò cap. 7. Non tantum Christum probat ius suum communicasse Apostolis, sed & electum Apostolum misisse ad discipulum cæcitate soluendum.* Vult, inquit, Dominus plurimum posse discipulos suos, vult à seruulis suis ea fieri in nomine suo, quæ faciebat ipse positus in terris. Denique ait; & maiora his facietis: dedit vt mortuos suscitarent. *(Et mortuum Lazarum figuram putridi peccatoris soluerent)* & cum ipse Saulo reddere posset vsum videndi, eum tamen ad Ananiam discipulum suum misit, vt eius benedictione Saulo refunderentur oculi, quos amiserat, &c. Dedit etiā discipulis, vt lux mūdi essent per gratiam, qui ipsa erat lux mundi per na.

curam, &c. Omnia ergo dedit: sed nulla in his hominis potestas est, vbi diuini muneris gratia viget, &c. In baptismo vtique remissio peccatorum omnium est. Quid interest, vtrum per pœnitentiam, an per lauacrum, hoc ius sibi datum Sacerdotes vendicent? Vnum in vtrumque mysterium est. Sed dices, quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentia? Nonne Dei nomen operatur? Quid ergo? vbi vultis, vendicatis vobis Dei gratiam, vbi vultis, repudiatis? Sed hoc insolentis arrogantiæ, non sancti timoris est, vt fastidio vobis sint qui volunt agere pœnitentiam. Perpeti videlicet flentium lacrymas non potestis. Non ferunt oculi vestri vilia vestimentorum, illuuiem A sordidatorum, superbo oculo & tumido corde, delicati mei, arroganti voce dicentes singuli. Esa. 65. noli me tangere, quia mundus sum. Dixit quidem Dominus ad Mariam Magdalenam: noli me tangere: sed non dixit, quia mundus sum, qui mundus erat. Tu audes Nouatiane mundum te dicere. *(Et tu Tertulliane Psychicorum insultator)* qui etsi operibus mundus esses, hoc solo verbo fieres immundus, &c. Vos quis ferat, qui putatis vobis opus non esse mundari, per pœnitentiam, quia mundatos vos dicitis per gratiam, quasi iam peccare vobis impossibile sit. *Atque hæc satiatissimè dicta sint ad refellendum Tertull. & similium de non recipiendis ad pœnitentiam & veniam lapsis errorem.*

RESVRRECTIO BEATAS MVLIERES REPRODVcet in sexu virili.

1. De cultu fem. cap. 2. à m.

ET [1] vobis eadem [2] tunc substantia Angelica repromissa, idem [4] sexus qui & viris, eandem [3] iudicandi dignationem pollicetur.

Resurrectio beatas mulieres, &c. Schol.

ET [1] VOBIS. *Non tantùm viris, sed & vobis mulieribus, habitus corporis, & ornamentorum contemptricibus, status resurrectionis, Christo pollicente, & Apostolo, etiam promittit substantiam Angelicam, iudiciariam potestatem, sexum virilem.* [2] SVBSTANTIA, *non quòd humana substantia sit in Angelicam transmutanda, sed in diuitias gloria Angelis pares, & vestes sericæ, sint mutandæ in corporis beati claritatem, agilitatem, subtilitatem, incorruptionem.* [3] IVDICANDI. *Mirum, cum à iudiciaria potestate sexus excludas mulieres; tum ob infirmitatem iudicij, tum ob flexibilitatem & mollitiem naturæ; quæ vel ab imponendis pœnis grauibus, pro scelerum merito abhorret: tum muneribus facilè corrumpitur; adeò vt cum vnica populum Hebræum iudicasse Debbora, in scriptura referatur; in iudicio omnes sanctæ mulieres, quæ pro Christo omnia reliquerunt, & ipsum secutæ sunt, cum Apostolis* sedeant super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. *Benè hactenus Tertullianus; sed cum Magis Ægyptijs, in tertio signo deficientibus, errauit.* IDEM [4] SEXVS *Virilis. Hunc errorem ex duobus scripturæ locis malè intellectis, in eius animum irrepsisse constat. Quorum prior est Math. 22. 29. Vbi de quæstione proposita Christo à Sadducæis, de muliere septem fratribus successiuè nupta: quærentibus:* In resurrectione ergo, cuius erit de septem vxor? Omnes enim habuerunt eam. Respondens autem Iesus ait illis: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cælo. *Atque vt Christus ostenderet, propter mortalitatem, & necessitatem conseruandi generis humani ab exordio mundi, vsque ad resurrectionem, necessarias esse nuptias, quibus non indigent Angeli, vtpote substantiæ spiritales, & immortales: dicit in resurrectione factos homines immortales, similes Angelis, nuptiis deinceps non vsuros. Vnde subijcit Christus:* de resurrectione autem mortuorum, non legistis quod dictum est à Deo, dicente vobis: *(Exo. st. 3. 6.)* Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Non est Deus mortuorum, sed viuentium. *Non quòd mortuis non dominetur, cum dixerit Paulus, ipsum* mortuum, vt viuorum, & B mortuorum dominetur; *sed quòd magis iuxta psaltem, suscitatis mortuis ad vitam immortalem,* cognoscetur Dominus iudicia faciens, *& tunc homines æquabit Angelis innuptis. In hoc ergo errauit Tertull. quòd sicut Angelos corporeos credidit, & virorum forma; sic fœminas in Angelos transformandas, & sexum virilem, crudè locum explicans, æstimauit.*

Secundus locus, quo deceptus est, literalius quàm par est, eum intelligens: ex Ephes. 4. 13. Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filiorum Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. *Sino vt habet translat. Syr.* donec simus omnes vnum quidpiam in fide, & in cognitione filij Dei, & vnus vir perfectus, in mensuram staturæ plenitudinis eius. *Sed nil facit hic locus ad mentem Tertull. Nam per virum perfectum* C *Paulus intelligit Christum ipsum, vt caput est, & cum Ecclesia sua corpore faciet vnum virum perfectum; quotidie enim accedunt capiti & corpori, quasi noua membra prædestinati; donec compleatur corpus Ecclesiæ in resurrectione. Quod liquet ex ipso contextu. Cùm enim egisset de Christi capitis nostri ascensu in cælum. Ephes. 4. 10.* Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos, vt impleret omnia. *(Syr. perficeret,)* & ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores, & Doctores. Ad consummationem sanctorum, *(hæc est vir ille perfectus)* in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Donec occurramus omnes, &c. in virum perfectum, &c. *Quòd confirmat statim subijciens versu 15.* Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput D Christus: ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundùm operationem in mensuram in vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui, in charitate. *Paulò clarius Syriaca, postrema transfert:* Iuxta donum quod datum est in mensura cuiuslibet membri, ad incrementum ipsius corporis, cuius ædificium charitate perficitur.

Ita planè S. Augustinus exponit, nec quidquam in S. Aug.

rem Tertulliani virum illum perfectum facere probat, lib. 22. de Ciu. cap. 17. Nonnulli, inquit, propter hoc quod dictum est, donec occurramus, &c. Nec in sexu fœmineo resurrecturas fœminas credunt, sed in virili omnes aiunt, quoniam Deus solum virum fecit ex limo, fœminam ex viro. Sed mihi melius sapere videntur, qui vtrumque sexum resurrecturum esse non dubitant. Non enim libido ibi erit, quæ confusionis est causa. Nam priusquam peccassent, nudi erant, & non confundebantur vir & fœmina, corporibus ergo illis vitia detrahentur, natura seruabitur. Non est autem vitium sexus fœmineus, sed natura: quæ tunc quidem & à concubitu, & à partu immunis, &c. erunt tamen membra fœminea, non accommodata vsui veteri, sed decori nouo, quo non alliciatur aspicientis concupiscentia, quæ nulla erit, sed Dei laudetur sapientia atque clementia: qui & quod non erat, fecit, & liberauit à corruptione quod fecit. Vt enim in exordio generis humani, de latere viri dormientis costa detracta fœmina fieret, Christum & Ecclesiam tali facto iam tunc prophetari oportebat. Sopor quippe ille viri, mors erat Christi: cuius exanimis in cruce pendentis latus lanceâ perforatum est, atque inde sanguis & aqua profluxit: quæ Sacramenta esse nouimus, *(baptismus, in aqua; Eucharistia, in sanguine:)* quibus ædificatur Ecclesia. Nam hoc etiam verbo Scriptura vsa est, vbi non legitur, formauit, aut finxit, sed ædificauit eam in mulierem. Vnde & Apostolus Ephes 4. ædificationem dicit corporis Christi, quod est Ecclesia. Creatura est ergo Dei fœmina, sicut vir: sed vt de viro fieret, vnitas commendata est. *(Vnde in Actis: Ex vno fecit omne genus humanum.)* Vt autem illo modo fieret, Christus, vt dictum est, & Ecclesia figurata est. Qui ergo vtrumque sexum instituit, vtrumque restituet. Denique & ipse Iesus interrogatus à Sadducæis qui negabant resurrectionem, cuius septem fratrum erit vxor, quam singuli habuerunt, dum quisque eorum vellet defuncti semen, sicut lex præceperat, excitare: Erratis, inquit, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei, & cùm locus esset vt diceret: De qua me interrogatis, vir erit ipsa, non mulier; non hoc dixit, sed dixit; in resurrectione enim neque nubent, neque vxores ducent: sed sunt sicut Angeli Dei in cælo. Æquales vtique Angelis, immortalitate, ac fœlicitate, non carne: sicut nec resurrectione, quâ non indiguerunt Angeli, quoniam nec mori potuerunt. Nuptias ergo Dominus futuras in resurrectione esse negauit, non fœminas: & ibi negauit, vbi talis quæstio vertebatur, vt eam, negato sexu muliebri, celeriore facilitate dissolueret, si eum prænosceret non futurum. Imò etiam futurum esse firmauit, dicendo, non nubent, quod ad fœminas pertinet; neq; vxores ducent, quod ad viros. Erunt ergo quæ vel nubere hic solent, vel ducere vxores: sed ibi hoc non facient.

S. Aug. *Eodem autem libro cap 18. locum Pauli in principio relatum à nobis, explicat, vt pramisi.* Proinde, inquit, quod ait Apostolus, occursuros nos omnes in virum perfectum, totius ipsius circunstantiam lectionis considerare debemus, quæ ita se habet: qui descendit, inquit, &c. Ecce qui est vir perfectus, caput & corpus, quod constat omnibus membris, quæ suo tempore complebuntur. Quotidie tamen eidem corpori accedunt, dum ædificatur Ecclesia, cui dicitur: Vos autem estis corpus Christi, & membra, &c. Sicut est ergo mensura vniuscuiusque partis, ita totius corporis, quod omnibus suis partibus constat, est vtique mensura plenitudinis, de qua dictum est: in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Quam plenitudinem etiam commemorauit loco, vbi ait de Christo: & ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus eius, plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplet. Verùm si hoc ad resurrectionis formam, in qua erit vnusquisque, referendum esset, quid nos impediret, nominato viro, intelligere & fœminam; vt virum, pro homine positum acciperemus: sicut in eo quod dictum est: Beatus vir qui timet Dominum; vtique ibi sunt & fœminæ quæ timent Dominum. *Sic & in iure. ff. de verb. sign.* Masculinum, concipit aliquando fœmininum.

Miror Tertullianum in hunc errorem incidisse, cùm ipsemet lib. de resurr. cap. 62. scripserit, ex loco præcitato. Matt. 22. Si, inquit, Angeli facti tanquam homines, in eadem substantia spiritus, carnalem tractationem susceperunt, *(excepti hospitio ab Abraham, loti, & pasti;)* cur non & homines facti tanquam Angeli, in eadem substantia carnis, spiritalem subeant dispositionem, non magis solemnibus carnis obnoxij sub Angelico indumento, quàm Angeli tunc solemnibus spiritus sub humano? &c. Denique non dixit, erunt Angeli, ne homines negaret, sed tanquam Angeli, vt homines conseruaret. Non abstulit substantiam, cui similitudinem attribuit. *Hic autem aufert muliebrem, & eandem proinde carnis substantiam. Et quidem contrà fidem resurrectionis, quâ certum est, singulos non in alia, sed propria carne surrecturos. Quod & fusissimè* C *eodem libro probauit Tertullianus.*

De hoc errore consulendi Scholastici in 4. dist. 44. In quo errore fuisse Origenem testatur Hieronymus in Ep. ad Pammachium, & Ep. 27. ad Eustochium de obitu Paulæ, scribit quendam ex hac secta hæreticum, resurrectionis impugnatorem, hoc argumento Paulam aggressum: Diuersitas maris & fœminæ erit, aut non erit. Si erit, sequentur & nuptiæ, & concubitus, sed & generatio. Si non erit, sublatâ diuersitate sexus, eadem corpora non resurgent. *Vbi & ipse Hieronym. sic concludit pro resurrectione in eodem sexu:* si non resurget mulier, vt mulier, neque masculus vt masculus, non erit resurrectio mortuorum, quia sexus membra habet, membra autem totum corpus efficiunt; si autem corpus & membra non fuerint, vbi erit resurrectio corporum, quæ sine sexu non constant, & membris? porro si corporum non fuerit resurrectio, nequaquam erit resurrectio mortuorum. *Et idipsum probat ex prædictis Matthæi verbis.* In resurrectione non nubent, neque nubentur. Sexuum, inquit, diuersitas demonstratur. Nemo enim de lapide & ligno dicit, non nubent, neque nubentur, quæ naturam nubendi non habent; sed de iis qui possunt nubere, & gratiâ Christi ac virtute, non nubant. *Vnde supra Christus dixit Sadducæis, nesciisse eos virtutem Dei. Ad hac, Hieronymus ibid. supra:* si opposueris, inquit, quomodo erimus similes Angelorum, cùm inter Angelos non sit masculus, & fœmina? breuiter ausculta, non substantiam nobis Angelorum, sed conuersationem, & beatitudinem nobis repromitti. Similitudo promittitur, non natura mutatur.

Quod & confirmat, scribens Pammachio, contra errores Ioannis Ierosolymitani. Angelorum, inquit, nobis similitudo promittitur, id est beatitudo illa, in qua sine carne & sexu sunt Angeli, nobis in carne & sexo donabitur, &c. Similitudo ad Angelos, non hominum in Angelos demutatio, sed profectus immortalitatis, & gloriæ est. *Et libro 1. contra Iouinianum.* Resurgentes, inquit, in proprio sexu,

sexus non fungemur officio. *Ita & Iustinus Martyr quæst. 53. ad Orthod. Et Gennadius lib. de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 77. apud August. tom 3.* Ipsa est (Aug.) *(caro, dicet* quæ stabit ante tribunal Christi, in qua perferet anima propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. In resurrectione ex mortuis, sexus forma non mutabitur, sed vir mortuus resurget in forma viri, & fœmina in forma fœminæ. Carens tamen sexuum in hac vita conditione, non specie naturali, ne non sit vera resurrectio, si nō id resurget, quod cadit. (Aug.) *Et apud eumdem Augustinum, vere Fulgentius lib. de fide ad Petrum Diaconum. cap 3.* Iustæ, inquit, animæ, quas hic redemptor Deus gratis ex fide iustificauit, & iustificatis benè viuendi vsque in finem perseuerantiam tribuit, in ipsis corporibus, in quibus hic iustificationis gratiam diuinitus accēperunt, in quibus iustificatæ per fidem, in charitate Dei proximique vixerunt, regni cælestis æternâ beatitudine potientur. Glorificatis etiam corporibus suis, quæ sine dubio carnis naturâ quam Deus creauit, veraciter permanente, non sicut hic animalia, sed spiritalia tunc habebunt. Sanctorum enim seminatur corpus animale, surget spiritale. In his per illam immutationem quę solis dabitur iustis, implebitur quod oportere dicit Apostolus, vt corruptibile hoc induat incorruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem. In quibus sexus masculinus, & fœmininus, sicut eadem corpora creata sunt, permanebit: quorum gloria erit pro factorum bonorum diuersitate diuersa. Omnia tamen corpora, siue masculorum, siue fœminarum, quæcumque in regno illo erunt, gloriosa erunt. Ille autem iudex nouit quantum vnicuique sit daturus gloriam, qui in hac vita per misericordiam gratis iustificando præuenit, quos illic per iustitiam glorificare disposuit. *Ambrosius* A *tract. in Symbolum Apostolorum cap. 24.* Quæritur, inquit, sanè illusoriè ab hæreticis, vtrum in resurrectione diuersitas erit sexuum, id est an fœminæ à viris distinctæ resurgent. Ignorant perditi, non vident cæci sententiam Domini dicentis: regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos. Ergo ibi erit diuersitas sexus. Nec mirum, quia vbi vera caro, ibi distinctio membrorum & personarum. Vbi verò talis distinctio, ibi proculdubio Ioannes, Ioannes est, & Maria, Maria est: veræ ergo carnis resurrectio, sine tamen operibus carnis erit: quia sicut veritas ait: In resurrectione neque nubent, neque nuptui tradentur, sed erunt omnes sicut Angeli Dei in cælo. Similitudo autem Angelica nobis promittitur, non substantia carnis negatur. Nam quando dicitur, neque nubent neque nuptui tradentur, de his dicitur qui possunt nubere, & tāmen non nubunt. Nam B si hic in ista miserabili vita, quæ piraterium est super terram, multi propter regnum cælorum semetipsos castrantes non nubunt; nec viri tantum, sed & fœminæ hoc ipso Christum iuuante faciunt; quanto minus talia hæc in illa beata vita nedum fieri, sed nec cogitare licebit? Rectum ergo & Catholicum est, vtrumque sexum in carnis resurrectione, sine sexus operibus resurrecturum confiteri: cùm, vt iam dictum est, adhuc in hac vita positi nitamur; cum Dei adiutorio, opera carnis, quæ contra spiritum concupiscit, non implere: probante hoc Apostolo, & dicente: vos in carne non estis, sed in spiritu: Et iterum: ergo fratres, debitores sumus non carni, vt secundùm carnem viuamus. Negando verò eos in carne, quos in carne esse constabat, non carnis substantiam, sed peccata, id est, opera carnis damnauit.

T R I N I T A S.

1. Pater filio antiquior, generosior, fortior, validior. cont. Hermog. c. 18. à m.

SI Sophia eadem Dei sermo [1] est, sensu [2] Sophia, & a *sine quo factum est nihil*: sicut & dispositum, sine Sophia; quale est, vt filio Dei, sermone vnigenito, & primogenito, (a Io. 1. 3.) aliquid fuerit, præter Patrem, [3] antiquius; & hoc modo vtique generosius, nedum quod innatum nato fortius, & quod infectum, facto validius? quia quod, vt esset, nullius eguit Auctoris, multo sublimius erit eo, quod vt esset, aliquem habuit Auctorem.

T R I N I T A S. 1. Schol.

DEI[1] SERMO. *De quo Io. 1.* In principio erat Verbum. SENSV.[2] SOPHIA. *Patris sapientia increata, de qua Roman. 11. 34.* Quis cognouit sensum Domini? Syr. mentem Domini? PRÆTER PATREM [3] ANTIQVIVS. *Erroneè dictum. Vel saltem dure, vt suo loco iam diximus. V. creatio 5 circa f. Neque enim Pater antiquior est Filio, aut generosior, aut fortior. Nec factor est filij qui infectus est, & genitus. Licet enim Pater sit innatus, & ingenitus, fons & origo filij, eo tamen prior, aut antiquior non est, sed ambo coæterni & consubstantiales, nec Pater vnquam dici potuit sine filio, vt nec filius sine Patre. Scio quidem hic Tertullianum cont. Hermogenem materiam suam innatam iactantem disputasse, & nato filio eam præferri non tulisse. Sed zelo nimio, & non secundùm scientiam, terminos sanæ fidei & Theologiæ excessisse, dum Patrem antiquiorem filio dixit. Proinde sanius corrector eius Augustinus lib. 11. de Ciuit. cap. 24.* (Aug.) Credimus, & tenemus, & fideliter prædicamus, quòd Pater genuerit Verbum, hoc est, sapientiam, C per quam facta sunt omnia, vnigenitum filium, vnus vnum, æternus coæternum, summè bonus, æqualiter bonum: & quòd Spiritus sanctus simul & Patris, & Filij sit Spiritus, & ipse consubstantialis & coæternus ambobus. Atque hoc totum, & Trinitas sit, propter proprietatem personarum, & vnus Deus propter inseparabilem diuinitatem: sicut & vnus omnipotens propter inseparabilem omnipotentiam. Ita tamen, vt etiam cùm de singulis quæritur, vnusquisque eorum & Deus, & omnipotens esse respondeatur: cùm verò de omnibus simul, non tres dij, vel tres omnipotentes, *(vel tres æterni,)* (S. August.) sed vnus Deus omnipotens: tanta ibi est in tribus inseparabilis vnitas, quæ sic se voluit prædicari. *Ex libro 1. de Trin. cap. 6.* Quæro de quo dicat Roman. 11. quoniam ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen? Si enim de Patre, & Filio, & Spiritu sancto, vt singulis personis, singula tribuantur: Ex ipso, id est ex Patre: per ipsum, id est per Filium:

In ipso, id est in Spiritu sancto: manifestum quòd Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vnus Deus est; quando singulariter intulit: ipsi gloria in sæcula sæculorum. Vnde enim cœpit hunc sensum, non ait: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Patris, aut Filij, aut Spiritus sancti: sed sapientiæ & scientiæ Dei, &c. quis enim nouit mentem Domini, &c. quoniam ex ipso, &c. si autem hoc de Patre tantummodo intelligi volunt, quomodo ergo omnia per Patrem sunt, sicut hic dicitur: & omnia per filium, sicut 1. Cor. 8. vbi ait, & vnus Dominus Iesus Christus per quem omnia: Et sicut in Euangelio Ioannis: omnia per ipsum facta sunt? Si enim alia per Patrem, alia per Filium, iam non omnia per Patrem, nec omnia per filium. A Si autem omnia per Patrem, & omnia per Filium, eadem per Patrem, quæ per filium. Aequalis est ergo Patri Filius, & inseparabilis operatio est Patris, & Filij. Quia si vel filium fecit Pater, quem non fecit ipse filius, non omnia per filium facta sunt: at omnia per filium facta sunt: ipse igitur factus non est, vt cum Patre faceret omnia quæ facta sunt. Quamquam nec ab ipso Verbo tacuerit Apostolus, & apertissimè omnino dixerit Phil. 2. qui cùm in Dei forma esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo: hic Deum propriè Patrem appellans sicut alibi, (1. *Corinth.* 11.) caput autem Christi Deus. *Vide quàm rectè Tert. emendet errorem.*

TRINITAS.

2. *Tempus fuit quo filius non fuit. Cont. Hermog. c. 3. à p.*

ET Pater Deus est, & Iudex Deus est; non tamen ideo Pater, & Iudex semper, quia Deus semper. Nam nec Pater potuit esse ante Filium, nec iudex ante delictum. Fuit autem tempus, cùm & delictum, & filius non fuit, quod iudicem, & qui Patrem Dominum faceret. Sic & Dominus, non ante ea, quorum Dominus existeret, sed Dominus tantùm futurus quandoque, sicut Pater per filium, sicut iudex per delictum; ita & Dominus per ea, quæ sibi seruitura fecisset.

TRINITAS. 2. Tempus fuit quo filius, &c. Schol.

FILIVS NON FVIT. *Quidquid Pamelius in antidoto ad excusationem Tert. referat, Hilarium. 12. de Trinit. dicentem*, solum Patrem æternum, filium autem illi coæternum: *Meliori sensu Hilarius, Patrem solum æternum dixit, iungens filium coæternum; quia Pater ingenitus est, & nullum habet originis suæ principium; cùm filius caput & principium originis suæ Patrem agnoscat. Sed non video quomodo vere dici posset, fuisse tempus, quo filius non fuit. Et durissimè dictum, emolliri non potest*, Patrem quandoque futurum per filium, sicut Dominum per subiectas creaturas, & iudicem per delictum. *Nisi de filio incarnato, intelligatur*, qui factus est ei ex semine Dauid secundùm carnem. *Roman. 1. de quo tunc non erat sermo. Agebat enim contra Hermogenem, & materiam ab eo positam Deo coæternam. Errorem itaq; eius per sanam Aug. doctrinam sic corrigo, & Dei Filiũ & Verbum Patris Dei virtutem & sapientiam æqualem & coæternam Patri, sicut supra, sic prosequor. Ex eod. l. 7. de Tr. c. 3.* Pater, inquit, eam dicit, vt Verbũ eius sit: non quomodo proferior ex ore verbum sonans, aut ante pronuntiationem cogitatur: spatiis enim temporum hoc completur: illud autem æternũ est, & illuminãdo, dicit nobis & de se, & de Patre, quod dicendum est de hominibus, &c. si enim hoc verbũ quod nos proferimus, temporale & transitorium, & seipsum ostendit, & illud de quo loquimur; quanto magis Verbũ Dei per quod facta sunt omnia? quod ita ostendit Patrem, sicuti est Pater: quia & ipsum ita est, & hoc est quod Pater, secundùm quod sapientia est, & essentia. Nam secundũ quod Verbum, non hoc est quod Pater, quia Verbum non est Pater, & Verbum relatiuè dicitur, sicut filius, quod vtiq; non Pater. (*Quàm ad refutationem erroris appositè. Relatiua quippe sunt & coæua in creaturis, & coæterna in diuinis.*) & ideo Christus virtus & sapientia Dei, 1. Cor. 1. quia de Patre virtute & sapientia, etiam ipse virtus & sapientia est: sicut lumen de Patre lumine, & fons vitæ apud Deum Patrem, vtiq; fontem vitæ. Quoniã apud te, inquit, Propheta Ps. 35. fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Quia sicut pater habet vitã in semetipso, sic dedit B filio habere vitã in semetipso. Io. 5. & erat lumen verum quod illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundũ: & lumen hoc Verbum erat apud Deum, sed & Deus erat Verbum. Io. 1. Deus autem lumen est, & tenebræ in eo nõ sunt vllæ, 1. Io. 1. lumen verò non corporale, sed spiritale. Neq; ita spiritale vt illuminatione factũ sit, sicut dictum est Apost. Mat. 5. Vos estis lumen mundi: sed lumẽ quod illuminat omnẽ hominẽ, ea ipsa & summa sapientia Deus, vnde nunc agimus, &c. Et sicut vtrumque simul vnũ lumen, & vnus Deus, sic vtrumq; vna sapientia. Sed filius factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, quia tẽporaliter nos ad illũ cõuertimur. i. ex aliquo tempore, vt cum illo maneamus in æternum: & ipse ex quodã tempore, C Verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis. *Sed expressius de filij coæternitate l. 6. de Tr. c. 1.* Æqualitatẽ, inquit, Patris, & Filij, & Sp. s. putãt nõnulli ex hoc impediri quo minus intelligatur, quia scriptũ est 1. Cor. 1. Christũ Dei virtutem, & Dei sapientiam: vt ideo non videatur æqualitas, quia non est Pater ipse virtus & sapientia, sed genitor virtutis, & sapientiæ, &c. Et hinc nonnulli nostri aduersũ Arrianos hoc modo ratiocinati sũt, eos dũtaxat qui prius se aduersum Catholicã fidem erexerunt. Nam ipse Arrius dixisse fertur: si filius est, natus est: si natus est, erat tẽpus quando non erat filius: Non intelligens etiam natũ esse Deo, sẽpiternum esse, vt sit coæternus Patri filius; sicut splendor qui gignitur ab igne, atq; diffunditur, coæuus est illi; & esset coD æternus, si esset ignis æternus. Vnde quidẽ posteriores Arriani abiecerunt istã sententiam, fassiq; sunt, non ex tẽpore cœpisse filium Dei. Sed inter disputationes quas habebant nostri aduersum eos qui dicebant, erat tempus quando non erat filius, hanc etiam nonnulli ratiocinationem inserebant. Si Dei filius, virtus & sapientia Dei est, nec vnquam Deus sine virtute & sapientia fuit, coæternus est Deo Patri filius. Dicit autem Apostolus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam: & Deum aliquando non habuisse virtutem aut sapientiam, dementis est dicere. Non igitur erat tẽpus, quando non erat filius.

TRINITAS.

3. Spiritus sanctus specie columbæ super Christum baptizatum, de cælo delapsus, assumpsit hypostaticè eius substantiam, sicut Verbum carnem. De carne Chr. c. 3. in f.

SI 1 scripturas opinioni tuæ resistentes, non de industria alias reiecisses, alias corrupisses, confudisset 2 te in hac 3 specie Euangelium Ioannis, prædicans, a *Spiritum columbæ corpore delapsum, 4 desedisse super Dominum.* Qui spiritus cùm hoc esset, tã verè erat & columba, quàm & spiritus: nec interfecerat substantiam propriam, assumpta substantia extranea. Sed quæris corpus columbæ vbi sit, resumpto Spiritu in cælum: æquè & Angelorum. Eadem ratione interceptum est, qua & editum fuerat. Si vidisses cùm de nihilo proferebatur, scisses cùm in nihilum subducebatur. Si non fuit initium visibile, nec finis. Tamen corporis soliditas erat, quoquo momento corpus videbatur. Non potest non fuisse quod scriptum est. a Io. 1. 32.

Trinitas. 3. Spiritus S. hypostaticè vnitus est columbæ, sicut Verbum carni. Schol.

SI 1 SCRIPTVRAS. *Loquitur Marcioni, & in eo* A *carpit morẽ hæreticorum Scripturas sacras corrumpentiũ.* 2 CONFVDISSET TE, *qui asseris carnẽ Christi phantasticam, & non verã natamq; de virgine matre, nec à Verbo assumptam hypostaticè.* 3 IN HAC SPECIE, *in simili casu.* 4 DESEDISSE, *sedisse, quieuisse. Sic Io. 1. 32.* Et testimonium perhibuit Ioannes dicẽs: quia vidi Spiritum descendentem quasi colũbam de cęlo, & mansit super eum. *Mat. 3. 16.* Ecce aperti sunt ei (*Christo*) cęli: & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. *Marc. autẽ 1. 10.* Et statim ascendens de aqua, vidit cælos apertos, & spiritum tanquam colũbam descendentem, & manentẽ in ipso. *Solus Lucas de corpore columbæ expressè loquitur. Luc. 3. 22.* Iesu baptizato & orante, apertum est cælum: & descendit Spir. s. corporali specie sicut columba in ipsum, &c. *Quod tamen per amnistiam, Ioanni tribuit, cùm Marcion Euangel. Lucæ vnicum reciperet.* CVM HOC ESSET, *sc. spiritus, & Deus verus.* TAM VERE ERAT ET COLVM- B BA. *Hoc est, non phantastica, sed vera. Vt sicut Christus erat tam verè Deus, quam verè homo, humana natura non absumente diuinam, sed diuina persona assumente naturam humanam & vniendo illam sibi hypostaticè; sic Spir. s. hypostaticè quoq; columbæ naturam verè corpoream assumpsit, absq; detrimento propriæ substantiæ spiritalis,* NEC INTERFECERAT, *amiserat. Vt de eo dicatur, quod dixit Aug de Verbo.* Assumpsit quod non erat, manens quod erat. VBI SIT. *Quid de columbæ corpore factum sit, postquam spiritus in Christũ illapsus, ex oculis Ioannis euanuit,* ÆQVE ET ANGELORVM. *Idem quoq; potest quæri de corporibus Angelorum, quos in vera carne hominibus apparuisse supra censuit.* INTERCEPTVM, *dissolutum disparuit.* IN NIHILVM, *malim in aërem, aut aliud tenue corpus, vnde tam Angelorum quàm columbæ corpora formata sunt, resoluta.* CORPORIS SOLIDITAS, *corpus solidũ erat quod cernebatur à Ioanne, non phantasticum: sicut nec* C *Christi caro, in qua iuxta Baruch, post tot apparitiones in Angelis, ipse in propria persona;* post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. *Aug. l. 3 de Tr. c. 10. vbi agit de huiusmodi apparitionibus:* nec in omnibus, inquit, quæ nobis à Domino Deo annuntiantur, ipsius Dei persona suscipitur, cùm autẽ suscipitur, aliquando in Angelo demonstratur, aliquando in ea specie quæ non est Angelus, quamuis per Angelum disposita ministretur. (*Sicut columba ministerio Angelorum efformata*) rursus cũ in ea specie suscipitur, quæ non est quod Angelus, aliquando iam erat ipsum corpus, & ad hoc demonstrandum, in aliquam mutationem assumitur. (*Non ex nihilo de nouo producitur, vt vult erroneè Tert.*) aliquando ad hoc exoritur, & re peracta rursus absumitur. *i. euanescit, redactum in corpus tenue: vnde exortum & compactum fuerat, sicut corpus columbæ. Cur autẽ Verbum in vera carne, & Spir. s. in specie, siue repræsentatione columbæ, vel linguarum ignearum, apparuerint, breuiter sic aperit Aug. tom. 4. l. 83. qq. q. 41.* Ille venit (*filius Dei*) vt exemplum viuendi demonstraret hominibus: iste (*Spiritus s.*) vt donum ipsum (*amor & simplicitas*) ad quod bene viuendo peruenitur, significaret apparuisse. Vtrũq; autem visibiliter factum est, propter carnales; ab iis quæ oculis corporeis cernuntur, ad ea quæ mente intelliguntur, Sacramentorum (*mysteriorum*) gradibus, transferendos. *Videlicet vt ex Christi exẽplis, & carne eius visibili ad fidem diuinitatis eius, & per eam ad videndam clarè in cælo faciem Patris eius; sicut à specie columbæ, & linguarum, per simplicitatem & innocentiã, perque doctrinam Apost. mente illuminati veritate, & corde succensi charitate, ad claram visionem & amorẽ,* B *& fruitionem cum Cherubim & Seraphim transferamur. Quòd autem non expedierit, vt nec decens fuit Spiritui s. creaturas irrationales assumere hypostaticè; vt decuit Verbum humanam naturam suscipere, fusè docuit Aug. l. 2. de Tr. c. 5. in f.* Si missus, inquit, dicitur in quantum apparuit foris in creatura corporali, qui intus in natura spiritali oculis mortaliũ semper occultus est, iam in promptu est intelligere etiã de Spir. S. cur missus & ipse dicatur, &c. Facta est enim quædam creaturæ species ex tempore in qua visibiliter ostenderetur Spiritus S. siue cùm in ipsum Dominum corporali specie velut colũba descendit: siue cum decem diebus peractis post eius ascensionem, die Pentecostes factus est subito de cælo sonus, quasi ferretur flatus vehemens, & visæ sunt illis linguæ diuisæ tanquam ignis, qui & insedit super vnumquemq; eorum. Hæc operatio visibiliter expressa, & oculis oblata mortalibus, missio C Spir. s. dicta est: non ita vt appareret eius ipsa substantia, qua & ipse inuisibilis & incommutabilis est, sicut Pater, & Filius: sed exterioribus visis hominum corda commota, à temporali manifestatione venientis, ad occultam æternitatem semper pręsentis conuerterentur. Ideo autem nusquam scriptum est, quòd Deus Pater maior sit Spiritu s. vel Spir. s. minor Deo Patre, quia non sic est assumpta creatura, in qua appareret Spiritus s. sicut assumptus est filius hominis, quâ forma ipsius Verbi Dei persona præsentaretur: non vt haberet Verbũ Dei, sicut alij sapientes sancti, sed præ participibus suis. Non vtiq; quòd amplius habebat Verbum Dei, vt esset quàm cæteri excellentiore sapientia, sed quòd ipsum Verbum erat. Aliud est enim Verbũ in carne,

Aug.

Aug.

S. August.

S. Aug.

aliud Verbum caro.i. aliud eſt verbum in homine, aliud verbum homo. Caro enim pro homine poſita eſt in eo quod ait, Verbum caro factum eſt: ſicut & illud: & videbit omnis caro pariter ſalutare Dei. Non enim ſine anima, vel ſine mente, ſed ita omnis caro, ac ſi diceretur, omnis homo. Non ergo ſic eſt aſſumpta creatura, in qua apparuit Spir. S. ſicut aſſumpta eſt caro illa & humana illa forma ex virgine Maria. Neq; enim columbam beatificauit ſpiritus, vel illum flatum, vel illum ignem, ſibiq; & perſonæ ſuæ in vnitatem habitumque coniunxit in æternum. Haud verò mutabilis & conuertibilis eſt natura Spiritus S. vt non hæc ex creatura fierent, ſed ipſe in illud atque illud mutabiliter verteretur, ſicut aqua in glaciem. Sed apparuerunt iſta ſicut opportunè apparere debuerunt, creatura ſeruiente Creatori, & ad nutum eius incõmutabiliter in ſeipſo permanentis, ad eum ſignificandum & demonſtrandum, ſicut & ſignificari & demonſtrari mortalibus oportebat, mutata atque conuerſa. Proinde quanquam illa columba ſpiritus dicta ſit, & de illo igne cùm diceretur; viſæ ſunt illis, inquit, linguæ diuiſæ velut ignis, qui & inſedit ſuper vnumquemque eorum, & cœperunt loqui linguis, quemadmodum Spiritus dabat eis pronunciare; vt oſtenderet per illum ignem ſpiritum demonſtratum, ſicut per columbam; non tamen ita poſſumus dicere Spiritũ S. & Deũ & columbam, aut & Deum & ignem, ſicut dicimus Filium & Deum & hominem: nec ſicut dicimus filium agnum Dei, non ſolum Ioanne Bapt. dicente, ecce Agnus Dei: ſed etiam Ioanne Euangel. vidente agnum occiſum in Apocal. Illa quippe viſio prophetica nõ eſt exhibita oculis corporeis per formas corporeas, ſed in ſpiritu per ſpiritales imagines corporum, columbam verò illam, & ignem oculis viderunt, quicumque viderunt, &c. De illo ergo igne poteſt eſſe quæſtio quomodo viſus ſit, vtrum intus in ſpiritu tanquam foris, an verè foris coram oculis carnis. De illa verò columba quæ dicta eſt corporali ſpecie deſcendiſſe, nullus vnquam dubitauit, quòd oculis viſa ſit. Nec ſicut dicimus filium Petram; ſcriptum eſt enim, Petra autem erat Chriſtus, ita poſſumus dicere, Spiritum columbam vel ignem. Illa enim Petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata eſt nomine Chriſti quem ſignificabat: ſicut lapis ille, quẽ Iacob poſuit ad caput, etiam vnctionem ad ſignificandum Dominum aſſumpſit, ſicut Iſaac Chriſtus erat, cùm ad ſe immolandum ligna portabat. Acceſſit iſtis actio quædam ſignificatiua iam exiſtentibus: non autem ſicut illa columba & ignis ad hæc tantummodo ſignificanda repente extiterunt. *Et l. 4. de Trinit. c. 20. inf.* Verbo, inquit, Dei ad vnitatem perſonæ copulatus, & quodammodo commixtus eſt homo, cùm veniente plenitudine temporis S. Aug. miſſus eſt in hunc mundum, factus ex fœmina filius

A Dei, vt eſſet & filius hominis propter filios h… n… num. Hanc perſonam Angelica natura figurare antea potuit, vt prænunciaret, non ex propria re, vt ipſa eſſet. De ſenſibili autem demõſtratione Spiritus S. ſiue per columbæ ſpeciẽ, ſiue per linguas igneas, cùm eius ſubſtantiam Patri & Filio coæternam, pariterq; incommutabilem ſubdita & ſeruiens creatura temporalibus motibus & formis oſtenderet, cùm ad eius vnitatem, ſicut caro quod Verbum factum eſt, non copularetur, non audeo dicere, nihil tale factũ eſſe antea, &c. Trinitas ſimul operata eſt, Aug. c. 21. & vocem Patris, & carnem Filij, & columbam Spiritus S. cum ad ſingulas perſonas hæc ſingula referantur. Qua ſimilitudine vtcumq; cognoſcitur inſeparabilem in ſeipſa Trinitatem per viſibilis creaturæ ſpeciem ſeparabiliter demonſtrari, & inſeparabilem Trinitatis operationem, etiam in ſingulis eſſe rebus, quæ vel ad Patrem, vel ad Filium, B vel ad Spiritum S. demonſtrandum propriè pertinere dicuntur. Si ergo à me quæritur quo modo factæ ſint vel voces, vel ſenſibiles formæ, atque ſpecies ante incarnationem Verbi Dei, quæ hoc futurum præfigurarent, per Angelos ea Deum operatum eſſe reſpondeo, quod etiam ſcripturarum ſanctarum teſtimoniis quantum exiſtimo ſatis oſtendi. Si autem quæritur iſta incarnatio quo modo facta ſit, ipſum Verbum Dei, dico carnem factum.i. hominem factum, non tamen in hoc quod factum eſt conuerſum atque mutatum: ita ſanè factum, vt ibi ſit non tantum Verbum Dei, & hominis caro, ſed etiam rationalis hominis anima, atq; hoc totum & Deus dicatur propter Deum, & homo propter hominem, &c. Si autem quæritur poſt incarnationem Verbi, quomodo facta ſit, vel vox Patris, vel C ſpecies corporalis, qua Spiritus ſanctus demonſtratus eſt, per creaturam quidem facta iſta non dubito: ſed vtrum tantummodo corporalem atque ſenſibilem: an adhibito ſpiritu etiam rationali, vel intellectuali, hoc enim quibuſdam placuit appellare, quod Græci dicunt, *νοερόν*, non quidem ad vnitatem perſonæ, quis enim hoc dixerit, vt quidquid illud eſt creaturæ in quo per columbæ ſpeciem, vel per igneas linguas Spiritus ſanctus demonſtratus eſt, ita ſit Spiritus S. ſicut eſt Dei filius homo ille qui de virgine factus eſt: ſed tantummodo ad miniſterium peragendæ ſignificationis, ſicut oportuiſſe Deus iudicauit: An aliquid aliud intelligendum ſit, inuenire difficile eſt, & temerè affirmare non expedit. *Vide dicenda in hanc rem in noſtro Omniloquio, Verbo, Chriſti caro 12. in noſtris Schol. iuxta Aug. l. de Agone Chr. c. 22. vbi fuſè tractat, cur Spir. S. non fuerit vnitus columba hypoſtaticè. Et hæc aduerſus omnes Tert. errores & hæreſes in hoc Alphabeto exactè excuſſos & per S. Aug. refutatos tractaſſe ſufficiat, qui iure meritiſſimo à D. Bern.* perpetuus hæreticorum malleus *appellatur.*

Finis Alphabeti errorum Tertulliani.

INDEX LOCORVM SELECTIORVM
S. Scripturæ qui in Alphabeto Errorum & Hæreſeon Tertulliani expoſiti ſunt aut illuſtrati.

Prior numerus caput deſignat, poſterior verſum eiuſdem capitis: numeri poſt Textum notant Paginam & Columnam Alphabeti errorum.

Index Locorum.

INDEX SELECTISSIMARVM quarumque rerum quæ in Alphabeto errorum Tertulliani reperiuntur.

Index rerum.

Errata in Alphabeto Errorum Tertulliani, eorumque Scholiis, sic corriges.

Prior numerus Paginam, secundus Columnam indicat, cum litteris a. b. c. d. intermediis.

Pagina. 3. in p. essent i pag. 6 à p. Luth. 7. b. 1. cum Irenæus. ibid. c. 2. mutatum 11. c. 1 tenet septima. 15. a. 1. marcescit. 19. a. 1. per mortem ibid. à. 2. operiet te. ibid. b. 2 ἄρχετ 20. a. 2. operibus. 22. d. 1. patre. 27. b. 2. Perpetua 31 a. 2. habitudini 31. a. 1. in singulis. ibid c. 2. dissimulamus 33. b. 2. vna eundem. 38. a. 1. non mori. ibid. d. habens infirmam. ibid. c. 2. potest tamen apparere. 41. d. 1 Calatibus. 42. c. 1. prægrauatur, & mutatur. 45. a. 1. quam. 46. c. 2 Sirach. 48. a. 2. non custodiunt. ibid. b. Hieronymum acerrimos. 49 c. 1. pertractata. 54. b. 1. præcitato. 57. b. 2. appellauit. 59. b. 2 vasculorum 66. a. 1. mullibus 68 a. 1. quam. 71. c. 2. Io. 12 41. 75 b. 2. fugeret. 81 b. 1. obsequi, scilicet, vt ait Bonifacius 11. secundum Deum. 82. b. 1 sollicitare. 87. c. 1. coruscabant. 88 d. 2. omnis. 91. c. 1. διαπνέοντες 92. c. 1. quò 94. d. 2. animam tolleret. 96. a. 1. sciolorum ibid. c. 2. corporibus. 99. in p. exemplis ibid. in m. recensetur. 101 c. 2 corona. 105. a. 1. redditam. ibid c. 1. illuminati. 115. c. 2. κοιμωδῶν καταίρειν). 106. b. 2. Vthina. ibid. c. 2. Pæderastæ. nomen item à pagina. 107. vsque ad 110. sunt falsi. 107. c. 1. non solum capessere. 109. c. 2. Soracte. 110. a. 2. cap. 16. de Monog. 112. a. 1 paulo 115. a. 1 omnibus. 25 c. 1. memoratus. 121 b. 1. spiritualė, animale. 122. c. 1. sumptum intelligit 123. c. 2. conuersatum. 124. c. 2. constituerunt, tanquam. 126. in m. aurium macula. 128. a 1. proximius. 129. a. 2. nota. 132. c Armeni arguuntur. 133. d. 2. anulum deuuò. 135. c. 2. dulcorandum. ibid. a. 2. tradidi. 137. b 2. donato. 140. a. 1. veniç. 142. a. 2. magis notant. ibid. b. 1. facti sunt. 143. c 2. ab Ecclesia. 144. a. 2. cuicumque. 145. d 1. illius caro 146. c. 1. tristia. 153. c. 1. super cæco, 153. c. 2. mentitam. 155 d. 2. mensuram vniuscuiusque 160. c. 2. ποτε.